

ספר
אבני חן
על כל סדר הש"ס

כל הש"ס גמרא משולב עם פירוש רש"י
הערות נחוצות ותיאור המציאות בימי חז"ל
מדאי מקומות וידעות מחכימות
ישובים נכונים ע"פ ניסחאות דפוסים קדמונים

אשר העלה על הכתב בעת לימודו והכנת השיעורים

הרב הגאון החסיד

הרה"ג מוה"ר נח זאבלאצקי ז"ל

מגיד שיעור במסגרת דף היומי הרבה שנים

קובצי קונטרסים שהוכנו לדפוס בס"ד
ע"י בניו שיחיו

שנת תשפ"ד לפ"ק

להשיג הספר אצל
הר"ר צבי יעקב זאבלאצקי הי"ו
1320 55th
Brooklyn N.Y. 11219
917-862-4700
seferavneichein@gmail.com

ונח מצא 'חל'

את החיבור הזאת אנו מוציאים לאור עולם לעילוי נשמתו של אבינו ז"ל הננו כפרת משכבו בעת הזאת נעלה את זכרנו עלי ספר, דור לדור ישבחו מעשיו וישמיעו תהלתו זיחא לעליונים ולתחתונים, דבק בתורה כל ימיו, את מלאכתו עשה עראי ולקבע עשה את תורתו ימים וילות לא השבית מלעסוק בתורה, לימד תורה ברבים, הקפיד מאד לא להחסיר את שיעורו חילו וכוחו השקיע שעות רבות מדי יום ביום, כדי ללמוד ה'דף' עם כל המפרשים על בוריו נהג לרשום את כל חידושיו מיד, כל יום ויום היה מביא לשיעור את החידושים מדי יום ביזמו רבים נהנו מחידושיו וביאוריו טבלאותיו והקדמותיו המאירות עינים, ובקשו לטעום מאור תורתו בעבור זה התחיל לקבץ כעמיר גורנה את כל הגהותיו וחידושיו לפונדק אחד, למען ירוץ הקורא בו ידע בכשרונו המבורך להוציא הנקודה הטעון ביאור, בבהירות מפליאה שנבע מגודל בקיאותו נפלה עטרת ראשנו, פתאום נדע הארז בלבנון, והוסר הנזר מעל ראשינו, אי מי יתן תמורתו חוה"מ פסח ביום ראשון התחיל את יומו כרגיל ברשמו את חידושי תורה לפני שהלך לתפלתו זכה ויצא נשמתו מתוך תורה ותפלה, כאשר באמצע תפלתו החזיר נשמתו ליוצרו לא ימוש זכרו לעד, ואת דברי תורתו מוציאים אנו בזה כדי לזכות את הרבים לעילוי נשמתו

הרה"ג ר' נח בן ר' אהרן זאבלאצקי ז"ל

נפטר ביום י"ז ניסן תשע"ג לפ"ק

ויה"ר שבזכות הפצת דברי תורתו יתעלה נשמתו במרומים, בגן עדן תהא מנוחתו, ובעל הרחמים יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו, עדי זוכה לזמן שבו יקוצו וירננו כל שוכני עפר, השתא בעגלא ובזמן קריב.

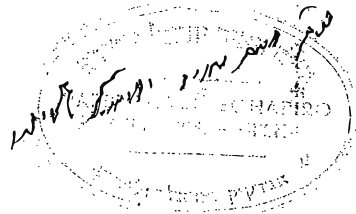
בני המחבר

חיים מאיר יחיאל שפירא
מלפניס אבדיק נאראל
רחוב רש"י 4
בני ברק, ארץ ישראל

לשם ד' סודי " כי מאתן יתכן פסוק אחר "
 ויש ינחא דמחא שנה משנה דה דה גא

וזה היות את הקונסרבטוריום הנקרא בשם "קול מבורש"
 אולי אינן נקרא ביהודה המפורסם יום נשאל מקדש ביתו
 אשר ממשלה בה היה היה נח צאצאצקי לאיסט, אולי
 נקרא בהם של אהיה היה היה המנחם היה מאיו וחילוף
 וואקסלברג, והקונסרבטוריום היה היה קול מבורש
 אשר וזה היה בנחמיה נח בן שבעה דברי נחמן את
 הנומברא והקונסרבטוריום האמיתי והנכונה נשקל מורא
 שבאר המזרחיים, ולמאמר נח מבורש והמנחם המנחם
 באר היה זה היה הפדום של בנויה.
 וזה היה מבורש שוכה להשלים את נחמן הקונסרבטוריום
 נחמן נח מבורש ונחמן הבניה שוכה חסודה נח
 נחמן נח חסודה מבורש חסודה נח חסודה
 נחמן נח חסודה מבורש חסודה נח חסודה

٢٠٠٠

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד י"ח מרחשון תשע"ד לפ"ק

הנה באו לפני האברכים היקרים בני הרה"ח ר' נח זאבלוצקי ז"ל מחבר ספרים ומרביץ תורה בביהמ"ד בעלא בבורו פארק ברוקלין, ונכדי הרב הגאון המפו' מוה"ר אהרן זאבלוצקי זצ"ל, ובקשו ממני לספר להם אודת זקנים שלא זכו להכירו, ואמנם הגאון הנ"ל הי' מטובי פארי תלמידי ישיבת מיר אשר באופן מופלא ניצלה בימי השואה דרך עיר שאנחיי והגיעו לארה"ב, והי' בהם עשרה בחירי הישיבה ובראשם דודי הגאון הגדול מוה"ר ארי' לייב מלין זצ"ל אשר רחש לבם לכונן בארה"ב מרכז תורה שיהי תבנית מושלמת של ישיבת מיר ובהיותם תלמידים מובהקים של אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בקשו להמשיך דרכו בשלימות על אדמת ארה"ב ודודי הגרא"ל ורעיו זצ"ל קיבצו עשרה מובחרים מפארי הישיבה והקים אתם את הישיבה הק "בית התלמוד" אשר מתנוססת לתפארת עד היום הזה וזקנים הרה"ג ר' אהרן זצ"ל הי' אחד מהם מפורסם בגדלותו בתורה ובמוסר בחכמה בינה ודעת וזכו להרים את קרן התורה בארה"ב, ואברכם בזה כי יזכו להמשיך דרך אבות להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה וביקר
ד"ר צ'י קאריס
ברוך דוב פוברסקי

RABBI SHRAGA HAGER
1248 FIFTY-THIRD STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11219
718 851-2266

שרגא פיינוויש האגער
בז הרה"צ מקאסוב
רוב"ץ קהל תורת חיים וויזניץ

בס"ד

יום ב' לסדר זאת חקת התורה, תשפ"ב לפ"ק

הן הובא לפני בניו החשובים של ידידי הנכבד הרב החסיד המפואר מופלג בתורה אהוב על כל יודעיו ומכיריו רבי נח זאבלאצקי ז"ל ובידיהם חידושים וביאורים על מסכתות הש"ס שרשם עלי גליון אביהם ז"ל בעת עסקו בהכנת שיעורו היומי בגפ"ת אשר בשמו יקבנו 'אבני חן', ומדי עברו על הדברים עלה בזכרוני דמותו של האי חסיד נעלה מדור הישן בעל הבית הנהנה מיגיע כפו אבל עכ"ז היה ראשו ורובו וכל ממוש חיוו אך לימוד התורה הק' והבנת התורה על בוריה, והיה ממש לפלא לראות בימינו אלה אחד שהיה עוסק עבור פרנסתו להביא לחם לפי הטף אבל עכ"ז היה כל זה רק בגדר עראי והקביעות והחיות שלו היה התוה"ק עד שממש אפשר לומר שרבי נח והגמ' חד היו והגמ' לא מש ממנו כל עת וכל זמן, ועל בכגון דא אפשר לומר חבל על דאבדין ולא משתכחין, וכמו שפי' רש"י (סנהדרין קיא.) 'הפסד גדול יש על חסידים שאבדו ואיני יכול למצוא אחרים חסידים כמוהם', שכמעט ולא נמצא כמוהו אדם מן השורה העוסק על המחיה ועל הכלכלה ואינו מיושבי אהל שיהיה אדוק כ"כ בהתורה הק' עד שכל חיותו נבע' ממנו.

ובודאי דבר גדול עושים בניו החשובים נ"י שמו"ל חידושו וביאוריו על גפ"ת שבודאי יהיה לתועלת לאחבנ"י ויהיה לעילו נשמתו הטהורה בשמי מרום, ויזכו בניו לילך בדרכיו הטהורים מתוך ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שי' מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

שרגא האגער

Rabbi Shlome Fuchs

1556 50 St. Brooklyn NY 11219
718-972-7329

הרב שלמה פוקס

דומ"ץ בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15/50

ס' לא' פ' אלול

בס"ד

מה מאד שמחתי בראותי כתבי התורה שמתכוונים להוציא לאור ובשמם יקרא "אבני חן" שכולל חידושים וביאורים והערות מחכימות על כל מסכתות הש"ס, פרי עמלו של ידידינו, האי גברא רבא ויקרא, צנא מלא ספרא, הרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, אשר ביודעי ומכירי מקרוב, רב חילו ועוצם פעלו, וזכרו הטוב לא ימוש מעיני רוחי, במסרו שיעור קבוע במסכתות הש"ס בבית מדרשינו דבר יום ביומו, וכל סדריו וחיותיו סבבו סביב עסק תורה"ק, וקיים מאמר חז"ל "עשה תורתך קבע" כפשוטו, בד בבד עם מידותיו התרומיות והארת פניו התמידית לכל אחד ואחד, בבחינת "נ"ח לשמים ונ"ח לבריות", זכה וזיכה את הרבים, ובכגון דא נאמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין" יהא זכרו ברוך.

והגני בזה לחזק ידי בניו החשובים שליט"א ממשיכי דרכו הטהורה, להוציא לאור כתביו וחידושי תורותיו, לתועלת ציבור הלומדים, ובודאי שיהיה לעילוי נשמתו הזכה, ודבריהם הם זכרונם, בברכת הצלחה וס"ד בכל מעשה ידיהם מתוך רו"נ דקדושה, אכ"ר

החותם לכבוד התורה ולומדיה

שלמה פוקס

עם השער

יתברך היוצר וישתבח הבורא, מה נכבד היום עבור ראש משפחתנו הבלתי נשכח - עט"ר אאמו"ר מוהרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, בהופעת אור עולם חידושי חיבורו "אבני חן" המיועד לחובבי לימוד ש"ס עפ"י עומק הפשט, שהיוו משוב חייו ומגמת נפשו כל הימים, ותקוותנו שיהיה לתועלת הלומדים להאיר הלימודים באופן קל ופשוט, ולמורשת בני המשפחה.

אבינו ז"ל משחר נעוריו קיבל צמאון לרכוש בקיאות בש"ס כולו ולהתעמק להבין כל דבר על בוריה, הן ביודעו רב חילו בתורה של אביו הרה"ג רבי אהרן ז"ל שהיה מאריות שבחבורת תלמידי ישיבת מיר המעטירה, והן מה שחזה בעיניו אצל זקינו מגדלו הרב הגאון המפו' רבי **צבי יעקב אברהם** ז"ל שהיה ת"ח צנא מלא ספרא, ובקי נפלא בש"ס, והיה מזרז אותו תמיד לשנן את לימודיו בכדי שיהיה בקי במשנתו.

אמרו רז"ל 'אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה', אבינו ז"ל קיים הדברים כפשוטו, בהיותו טרוד על מלאכתו לפרנס את ביתו בנאמנות הי' כל חיותו רק מזמני לימוד התורה שגזל משעות היום והלילה. וכל מכיריו ראו בו לסמל של איש העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כשכל שיגו ושיחו ושעשועיו בעולם הזה היה באוריינתא. וכך זכה לרכוש חלקו בקניני התורה הן בעומק הפשט והן בפרפראות התורה, שהעלם עלי דף להיות למשמרת עולם.

ותורת חסד על לשונו - אבינו ז"ל לא היה מחזיק טיבותיה לנפשיהו וברבות הימים כאשר זכה להרביץ תורה ברבים ולמסור שיעורי גמרא במסגרת לימוד "דף היומי", או אז התאמץ ביותר לערוך חידושיו ולהפיצם בפני לומדי הש"ס בהכירו התועלת הגדול שיש לכך לעוסקי תורתנו הק', וכאשר ראה שדבריו מתקבלים על לבות הלומדים לא היה קץ לשמחתו, וראה בכך סימן להמשיך ולהוציא חידושיו

וליקוטיו לאור עולם. כל קרוביו ידעו שאיפתו בחיים לצאת לפנסיה מוקדם ולהקדיש כל עיתותיו לתורה ולהפצת חידושי, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת מעינינו כאשר נסתלק ונלקח מאתנו בחטף ביום א' דחוהמ"פ שנת תשע"ג טרם זכה להשלים המלאכה אשר החל, למגינת כל מוקיריו. והמעט אשר לפנינו הינו רק דוגמא על היקף המלאכה שחישב לעשות ולדאבוננו לא עלתה בידו.

ובכן ראינו חיוב לכבדו במותו, ולזכותו בפרי עמליו בעוה"ב שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ולעשות בזה נייח"א לנשמתו בגנזי מרומים ונ"ח לתחתונים שיהגו בדבריו המחכימים ומשמחי לב.

החיבור מכיל בעצם כל מה שראה לנכון להעלות עלי גליון, ושהרגיש שיהי' לתועלת הלומדים להקל להם בעסקם בתורה ובשינון, כל אלו שיהגו בספריו יקלטו תיכף הילוך רוחו של אבינו ודרך לימודו כי על כן הספר והסופר כרוכים יחד, וכשם שהיה אבינו מזיגה של עמקן ופשטן בהליכותיו, כן היה עמקן ופשטן במשנתו.

אם באנו להגדיר יחודיותו של הספר, ולהדגיש על מה הושתתו, נציין זאת על כמה אנפין, ואלו הן:

א. **"גרסאות ונוסחאות"** – הרבה עמל השקיע אבינו ז"ל לחקור אחרי דקדוקי הנוסחאות ותיקון הגרסאות המובא בש"ס ובמפרשיה. ובכדי להעמיד הדברים על דיוקן לא חסך שום מאמץ, נדד למרתפי ארכיונים וספריות שונים לדלות מכתבי יד עתיקים, ולהעלות הגרסא הנכון והכי נקי מכל סיג שיאירו עיני הלומדים. בהקדמה לחיבוריו הוא מציין עשרה מקורות של כת"י שמהם שאב התיקונים הנדרשים, [ואף זכה שברבות הימים באו מהדירי הש"ס והשתמשו עם מקורותיו במהדורות החדשות וזיכה רבים בהם].

ב. **"מחכימת פתי"** - בהיותו מטבעו חותר אל האמת והיותו ידען עצום, ביסס גם דרך לימודו שיהיה על דרך האמת והנכון, ואי לכך הי' תמיד חוקר להבין

כל מיני מושגים שהובאו ברו"ל ושנראה סתום והתעמק לברר מציאות הדברים באופן הפרקטי והמוחש, ולהביאם בפני הלומדים בבחינת "הראה להם באצבע – כזה ראה", ולדוגמא נציין מחקרו להתאים תיאור 'בית הסתרים', או 'הילוך הלבנה', 'מפת בבל', הכל כפי שהובא בחז"ל ולהתאימו עם המציאות של היום. תחילת המלאכה היה על מסכת קינים, שהמושגים שם זרים ומכביד לתלמיד מתחיל, והבחין בחלל שנמצא בעולם הספרים על מסכת זו והחל לערוך חיבורו הראשון להפשיט המושגים בשפה קל, ומשם המשיך הלאה בשאר סוגיית הש"ס כפי שתחזינה עיניכם בפנים הספר.

ג. **"משיבת נפש"** - כאשר זכה אבינו ז"ל ללמוד וגם ללמד, הרגיש שנחוץ מאוד בעת הרבצת התורה לחבב התורה בפני לומדיה, ואי לכך טרח ויגע לשלב ולהשתיל בתוך הלימוד פרפראות שונות וציצים ופרחים עם ידיעות מרתקת לתבל הלימוד ושימושך על ידי זה את לבם לתורה. הרבה טרח על כך לחפש אחרי אמרות ופנינים יקרים מגוון וקל שאנשים יתחברו לכך וירגישו באמת נופת צופם.

ד. **"סימנא מילתא"** - בגמ' מסכת עירובין (נ"ד ע"ב): "אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר 'שימה' בפייהם אל תיקרי 'שימה' אלא 'סימנה', שמעה רב תחליפא ממערבא, אזל אמרה קמיה דר' אבהו, אמר, אתם מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: 'הציבי לך 'ציונים' שימי לך וגו' עשה 'ציונים' לתורה". מצא אבינו ז"ל ברעיון זו של "הציבו לך ציונים" - הדרך איך למשש שאיפתו, והוא הציב לעצמו סימנים על כל הש"ס, בצורה ייחודית ובסגנון שלו, במטרה להקל על החזרה ולהועיל לזכרון, ובכדי להרגיש שהלימוד הוא אצלו "כמונח בקופסא".

וכך היה נוהג בעצמו בזמניו הפנויים, לעבור על מסכתות שלימות וחזור עליהם לפי סימניו שהציב להם. משראה סימן ברכה בסימניו, ביקש לזכות גם אחרים עמו, והוציא לאור את סימניו בדפוס. אל כל חלק מפירושו "אבני חן" על הש"ס, סיפח את הסימנים שקבע לעצמו על המסכת בכדי שממנו ילמדו דרכי השינון והחזרה, וכל אחד יעשה לעצמו סימנים לפי טעמו ולפי סגנונו עד שירגיש שתורתו משתמרת אצלו. גם בעת סיום הראשון שנערך

בבית מדרשינו דחסידי בעלזא בשדרת 15/50 עמד אבינו על רגליו והתחיל עובר על דפי המסכת ברבים.

נודה לאלוקינו שזיכנו להביא את חידו"ת לבית הדפוס ולהנציחו לדורות הבאים מלאכתו אשר החל לעשות בהיותו עלי אדמות, ותקוותינו שהלומדים החשובים ישכילו לצעוד בדרכו ויהא זה שכרו, וזכות לנשמתו בגנוי מרומים. ועוד חזון למועד לההדיר בעז"ה כמה מספריו במלאכת אומן ולהפיצו בישראל שיהיו שמעתתא מבדרין בבי מדרשא. קרא שם הספר "**אבני חן**" שמרומז בו שמו ושם אביו מולידו, שימליצו טוב בעדו.

ציון לנפש חיה - מאז החילוני להתעסק בעריכת כתביו לקינו בכפליים עם פטירת אשתו - אשת חבר - האשה החשובה טובת הלב אמנו מרת **יטל בת הרה"ח הנכבד מוה"ר אשר זעליג ע"ה** - שהיתה מצויינת בצדקת מעשיה, ומבית הוריה ירשה יראת שמים ואמונה צרופה והחשק לגמול חסד עם הזולת בטבעיות, והיתה באמת עזר לנגדו, מלבד חלקה בחינוך הבנים והדורות, עשתה בלבה הטובה כל השתדלות ומאמץ שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע כאוות נפשו, וחלקה כחלקו יאכלו. **תנצב"ה**.

זכות התורה, וזכות אבות לבנים יזכור, שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו ונזכה כולנו להתדבק בדרכי אבות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, מתוך נחת ובבריאות השלימה באין מחסור כל, עדי נזכה כולנו יחד לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימנו, **ונאמר אמן**.

החותם ביקרא דאורייתא:

בני המחבר

חודש כסלו – ה'תשפ"ד לפ"ק

אבני חן על מסכת בבא קמא

בבא הוא מלשון "שער". תוי"ט,

כל הג' בבות הם מסכת אחת, ובכל בבא יש עשר פרקים, ביחד הם שלשים פרקים, ונחלקת לג' שערים. וראה בפתיחה למסכת זו מהתוי"ט,

אין המדובר כאן על מה שאדם מוסיף בידיו, אלא מה שגורם נזק ע"י ממונו, או ע"י מעשיו,

ראה שבת לא. אמר ריש לקיש: מאי דכתיב (ישעיה לג ו) והיה אמונת עתיד חסן ישועות חכמת ודעת וגו' - אמונת - זה סדר זרעים, עתיד - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות,

בילקוט תהלים ס"ח תרע"ד וכן במדרש שוחר טוב תהלים יט ט איתא דסדר נזיקין הוא סדר האחרון. שעמ"צ"ב

כידוע שיש ס"ג מסכתות, בזרעים יש י"א, במועד יש י"ב, בנשים יש ז', בנזיקין יש י' [ב"ק, ב"מ, ב"ב, סנהדרין, מכות, שבועות, עדיות, ע"ז, אבות, הוריות], בקדשים יש י"א, ובטהרות יש י"ב (11+12+7+10+11+12=63) מסכת בבא קמא הוא המסכת ה 31 בש"ס,

שמעתי שלכן אין הרבה ראשונים על מסכת בבא קמא כמו על מסכתות אחרות, מפני שלא למדו אותה בימי הראשונים כיון שיש בה הרבה מדיני קנסות, שאינם נוהגים בזמן הזה.

יש במסכת ב"ק הרבה הלשון "אמרי" [184 פעמים לפי המחשב, ורובם על קשיא ותירין]. ובשאר מקומות בש"ס לעולם בא אמרי בלשון תירין, אבל במסכת זו בא גם בלשון קשיא ראה לה. וכן הרבה,

דף ב' ע"א

[אסור להזיק ממון חבירו (פ' מלבד חיוב התשלומין, יש איסור להזיק), ואם הזיקו אע"פ שאינו נהנה חייב לשלם. חו"מ ס' שעט סעיף א],

מתני': ארבעה אבות נזיקין [ראה תוס' למה לא תני "הן"],

[כי המזיק הוא הניזק, כי נזק לא ינקח. תוי"ט עיי"ש, וכן כתב התוי"ט בגדרים פ"י מ"ג וז"ל ואני שמעתי בדרשה מפי רבינו מהר"ר ליווא ז"ל שאמר בשם מסור לפי שאף על פי שלשעתו והא הפועל ומוסר אחרים, אבל קראוהו מסור להורות כי בא יבא יומא ולא יאחר והרי הוא נמסר. עיי"ש],

[מדרכי הלשון לשנות את הנפעל תחת הפועל, כמו החולץ ליבמתו תחת הנחלץ מיבמתו, ותני גם הכא נזיקין תחת מוסיקין. האשכול],

אצות קרי להנך דכתיבן קצרה צהדיא, וצגמרה מפרש הי ניהו מולדות,

[ראה תוס' שהקשו למה לא כתב "הן", ובילקוט המאירי הביא מתשו' הרמ"ע דלכך לא תני "הן" שלא ליתן להם הורה],

[יש שהנהגת האב מוסיק את הבנים, דהיינו אם האב הוא שור, שמכת את בניו הרבה, וגם אם הוא בור היינו עם הארץ, ואם הוא "עבה" היינו בלי מדות טובות, ואם הוא העבר היינו כעסן, ויש להוסיף על זה מאמר רב פפא לקמן ע"ב שאמר שיש מהם שתלדותיהן כיוצא בהן, ויש מהן שתלדותיהן לאו כיוצא בהן],

השור כסדר שהן כמזין צפרסה סדרן צמנה, [ראה תוס'] דפרשה ראשונה נאמרה בשור שני צנור והבור והמבעה מפרש צגמ' [מאי מבעה רב אמר מבעה זה אדם, ושמואל אמר מבעה זה השן] **וההבער** כי תלא אש, [הבור, ע' בצוואת הריב"ש ס' קבא דיש בור בעבודת האדם, מי שאינו לומר אלא הולך בטל, ובור הוא מלשון שדה בור, וזה אחר מדר' אבות נזיקין, עוד כתב שם דהבער זו האש היינו מדרת הכעס. שעמ"צ"ב],

[ארבעת הסוגים הללו נסדרו בגירסא במלות הדומות בצלצול, ובלשון נופל על לשון, "שור ובור", "מבעה והעבר". מבוא התלמוד, ישראל פורת],

לא הרי השור כהרי המבעה [ראה תוס'], כלומר אי כתב רחמנא שור לא נפיק מצעה מיניה, ואמטו להכי (אצטריכו למיכתב) [אצטריך למכתבי. נמי'], ולהכי נקט צרישא, כהרי המבעה **ולא הרי המבעה כהרי השור**,

ולא נקט להו כסדר לא הרי השור כהרי הצנור, משום דתו לא הוי מצי למימני לא זה וזה שיש צנן רוח חיים, דהא צנן אין צו רוח חיים, ועוד טעמא אחרת, דהא רצונא אשמעינן, שאע"ג שיש לשיניהם רוח חיים לא נפיק מד מצריה, וצגמ' מפרש מאי לא הרי דקאמר,

ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים [שאם לא אמרה תורה אף אחד מהד' מוסיקין היינו מחייבים רק האדם עצמו, אבל שורו וגם בורו וכדומה שהוא רק גרם ההזיק אינו חייב בדיני אדם, ולכן גם לאחר שגילה התורה בשור ומבעה יש לומר שרק אלו שיש בהם רוח חיים והם עושים מעשה גילה בה התורה, אבל בבור ואש אינו חייב. ראה ברכת אברהם],

כהרי האש שאין בו רוח חיים [ראה תוס'] ואי לא כתביה רחמנא הוה אמינא ליפטר,

ולא זה וזה אלו שלשמן שדרכן לילך ולהזיק, כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק,

הצד השווה שבהן [the common denominator] **שדרכן להזיק** ושמידתן עליך מפרש צגמ' לאמרי מאי,

וכשהזיק, חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ מעמידת נכסיו יצאה דמי הזיק אס רוצה לפדוע לו קרקע;

אבני חן על מסכת בבא קמא

נב': מדרקתני אבות, מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן כיוצא בהן, או לאו כיוצא בהן,

[באמת יש לפשוט איבעיא זו מהמשנה עצמה, דקאמר לא הרי זה כהרי זה וכו' ופירושה שאם היה התורה כותבת אחת אי אפשר ללמוד האחרת ממנה, ואי תולדותיהן לאו כיוצא בהן שיש חילוק בין אב לתולדה להלכה, או אפילו אם חיינו ללמוד זה מזה היה צריך לכותבה כדי דתחיה אב ולא תולדה, וצ"ע. ע"פ חנוכת התורה בליקוטים אות ר"א],

גבי שבת תנן, אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, אבות מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן כיוצא בהן [פ' אבות זורע, תולדות נוטע, וכיוצא בו, וכן ארבעים חסר אחת, כולן בענין הזה פירושם. ר"ח], לא שנא אב חטאת בשוגג ולא שנא תולדה חטאת, לא שנא אב סקילה כמזיד ולא שנא תולדה סקילה,

ומאי איכא בין אב לתולדה,

נפקא מינה, דאילו עבד שתי אבות בשוגג בהדי הדדי, אי נמי שתי תולדות בהדי הדדי, מחייב אכל חדא וחדא מרמי חטאות,

ואילו עבד אב ותולדה ידידיה, לא מחייב אלא חדא 36א מללכה, אכל אתולדה ידידיה לא מחייב,

ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב דאי עבד אב ותולדה ידידיה, מחייב מרמי חטאות, דמס' כריתות צ"פ אמרו לו (דף טז), אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי לה תולדה [תוס']?

הך דהוה במשכן חשיבא כולהו אבות מלאכות, ממשכן גמרינן להו, דמסכת שבת (דף מט) קרי ליה אב, הך דלא הוה במשכן חשיבא קרי לה תולדה [ראה תוס' שיש כמה נוסחאות בתירוץ הגמ' כאן],

גבי טומאות תנן, אבות הטומאות, השרץ, והשכבת זרע,

דף ב' ע"ב

וטמא מת מי שנגע במת הוי אב הטומאה, דמת עגמו אבי אבות הטומאה הוה, והנוגע בו הוי אב הטומאה, ומטמא אדם וכלים, דהא כתיב כל אשר יגע בו הטמא יטמא וגו' (במדבר יט), והאי קרא בטמא מת כתיב, ומשמע דמטמא אדם, דהא כתיב והנפש הטועה וגו', [ראה תוס', ובחדושי הגר"ח],

תולדותיהן לאו כיוצא בהן, דאילו אב [הטומאה] מטמא אדם וכלים, ואילו תולדות [ראשון לטומאה] אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים לא מטמא,

תולדות דשבת הוי כאלות, תולדות דטומאה לא הוי כאלות, ו הכא תולדות דמקין מאי מי אמרינן תולדות כיוצא בהן, לא שנא אב ל"ש תולדה אס הויק משלם, או דלמא לא?

אמר רב פפא, יש מהן כיוצא בהן ולקמן מפרש מילתיה דרב פפא דשמעין, ויש מהן לאו כיוצא בהן,

ת"ר [הפסיק בברייתא זו לפרש תולדותיהן לאו כיוצא בהן דקאמר רב פפא אהייא. תוס'], ג' אבות נאמרו בשור, הקרן נגוס והשן לכול והרגל דריסה לשזור את הכלים,

קרן מנולן? דת"ר שמות כא כי יגח, אין נגיחה [דקידה או הכאה בקרן [to gore or butt] אלא בקרן, שנאמר מלכים א כב יא ויעש לו צדקיה בן-פנענה קרני ברזל ויאמר בה-אמר ה' באלה תנגח את-אֲרָם [עזראל תם] וגו', ואומר דברים לג יז בכו ר' שו' ר' הדר לו' וקרני ראם קרניו פָּהֶם עַמִּים יִנְגַח אלמא נגיחה בקרן,

מאי ואומר, וכי תימא דברי תורה מדברי קבלה נציזים וכמוציא, לא ילפינן, ת"ש בכור שורו הדר לו,

[מקשים התלמידים א"כ היה לו להביא הפסוק דבכור שור מקודם, כיון דהוא מן התורה וגם עיקר הלימוד מיניה הוא? וגראה מ"מ אינו לימוד גמור דהא התם אינו רק משל על גבורת יוצאי חלציו של יוסף ועכ"פ לא היה נגיחה ממש בקרן, רק דלמא בתלושה, ע"ז מביא רביה מפסוק בכור שור שגם במחוברים נקרא סתם נגיחה וק"ל. קיקיון דיונה],

והאי מילף הוא דממיה, הא לא גמרי' מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור, אלא גילוי מילתא בעלמא הוא, דנגיחה בקרן הוא דכל היכי דכתיב נגיחה בקרן הוא?

אלא להכי איצטריך ואומר, מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תם למועד כי חלק רחמנא בין תמה למועד, דכשור תם כתיב וזכו את כספו, דלא משלם אלא חצי נוק, וצמועד כתיב שלם שלם שור תחת השור, דמשלם נוק שלם, ה"מ בתלושה בקרן תלושה, דומיא דקרני דקדיה בן כנענה, וכגון שאחזה הצהמה הקרן בין שיניה, וגמחה, דהתם ודאי לא משלם תם כוליה נוק, משום דאין דרכה בכך, ולא היה לבעלים לשמור מדבר זה,

אבל במחוברת דאורייתא הוה אימא כולה מועדת היא אפילו בתחילה ומשלם נוק שלם [תוס'], ת"ש וקרני ראם כתיב זה נגיחה אלמא מחוברת נמי קרי נגיחה וצקתם נגיחה פליג רחמנא בין קרן תמה לקרן מועדת בכור שורו הדר לו וגו',

[ענין חדש, ושואל הגמ' תולדה דקרן מאי היא?

נגיפה שדחפה בגופה והזיקה כזונה, נשיכה, רביצה שראתה כלים

אבני חן על מסכת בבא קמא

היא?

לא, שן יש הנאה להזיקה, הא אין הנאה להזיקה,

רביצה ובעיטה [למה אתה חושב אותה בתולדה דקין, הא] תולדה דרגל היא דעל ידי כפיפת רגלים היא רוצח?

לא רגל הזיקה מצוי דכל שעה היא מהלכת, ואם יש כלום תחת רגליה היא דורסת, הני אין הזיקה מצוי הלכך תולדה דקין הן, דאין הזיקה מצוי ואין הנאה להזיקה, ומשלמי חצי נזק כקין,

אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאמר רב פפא אהייא, אילימא אהני, מאי שנא קרן דמחייב דכוונתו להזיק, וממונה ושמינתו עליך, הני נמי כוונתן להזיק וממונה ושמינתו עליך,

אלא תולדה דקין כקין, וכי קאמר רב פפא אשן ורגל # [לכאורה אין הכוונה שמתרין בן בוודאות, שהרי הרבה פעמים חוזר מזה, ואומר אלא תולדה דשן כשן וכו', אלא הכוונה שנראה אם יכולים לומר דקאי על שן ורגל, ומנסה לאוקים רב פפא בכל האופנים עד שמתרין דקאי על חצי נזק צדירות],

שן ורגל היכא כתיבי, דתניא שמות כב ושלח את בעירה זה הרגל, וכן הוא אומר ישעיה לב מְשַׁלְחִי רֶגְלִי הִשׁוּר וְהַחֲמוֹר, ובער זו השן, וכן הוא אומר מלכים א י' פֶּאֶשֶׁר יָבֵעַר

דף ג' ע"א

הַגֵּלְגַּל [פ' ר"ח כמו נדבכין די אבן גלל [עזרא ו] שהשן דומה לאבן שייש. תוס'], [בער 282 הגלל 68 בגימ' שן 350. פניו הרף], עֲדֵתְהֶֽמָּן יִיָּנוּן שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכתיב ציה יבער, לישנא אחרינא גלל זה רעי, שהשן מצערת למאכל ונעשית גלל, כמו גללי אדם וגללי צהמה,

אמר מר, ושלח זו הרגל, וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור, טעמא דכתב רחמנא משלחי רגל השור והחמור [ואתה לומר משם לפרש כוונת הפסוק בתורה], הא לאו הכי במאי מוקמת לה, אי קרן כתיב, אי שן כתיב?

איצטרך, סד"א אידי ואידי ושלח וציער מרזייהו אשן, והא דמכליא קרנא [תוס'], הא דלא מכליא קרנא, קמ"ל ושלח אתה למיזביה היכא דלא כליא קרנא, דמשמע כגון שאכלה ערובה וסופו לחזור וללמנות, אבל לא כחלה, וציער היינו היכא דמכליא קרנא, דמשמע וציער שמצער לגמרי,

בדרך, והלכה ורצח עליהן כדי לשצור ובעיטה שצטעה צרגליה ושצרה את הכלים, ואהכי הוו תולדה דקין, 1. דכוונתן להזיק כי קרן, 2. ואין הנאה להזיקה כי קרן, 3. ואין הזיקה מצוי מדיח, והלכך הוו כי קרן, דכל אימת דלא הועדה צ"ד ג' פעמים בך, אינה משלמת נזק שלם,

[ושואל] מאי שנא נגיחה דקרי לה אב, דכתיב כי יגח, נגיפה נמי כתיב שמות בא כי יגוף שור איש את שור רעהו, וכיון דנגיפה כתיב, מיהו נמי אב,

האי נגיפה נגיחה היא ולא דמיפת הגוף, דתניא פתח בנגיפה כי יגוף שור איש את שור רעהו וסיים בנגיחה או נודע כי שור נגח הוא ולא כתיב כי שור נגף הוא אלא נגח, לומר לך, זו היא נגיפה זו היא נגיחה דהך נגיפה לאו דמיפת הגוף היא, אלא נגיפת קרן, וליכא למימר דלכתיב נגיפה הוי אב ונגיחה זו היא נגיפה, דהיינו דמיפת הגוף, דהא נגיפה אשכחן דקין היא,

מאי שנא גבי אדם כשהשור נגח אדם כתיב כי יגח שור את איש וגבי נגיפה שור כשור כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו דכתיב כי יגח, ומאי שנא גבי בהמה דכתיב כי יגוף?

אדם דאית ליה מזלא שיש לו דעת לשמור את גופו כתיב כי יגח דולאי נמכוון השור להרע, וצא עליו צמח, בהמה דלית לה מזלא כתיב כי יגוף אבל נגיפה הוי משמע שמאלו עומד ודחפו צקרינו, לישנא אחרינא, אית ליה מזלא ואינו נוח להמיתו בנגיפה, דהיא דמיפת קרן מעט, אלא בנגיפה צמח וצכוונה, וצמחיית קרן בגוף,

[פ' שהאדם מרגיש נזק שבא עליו ושומר את עצמו, שכשהשור בא אחריו אף שאינו רואה ואינו שומע הוא מרגיש, וקורא לידיעה זו מזל, דהיינו הבנה ע"י הרגש. כדאמרין במגילה ג', וסנהדרין צד. אף על גב דאיהו לא חוי מזליה חוי],

ומלתא אנב אורחיה קמ"ל [תוס'] קרא, מדתלה נגיפה בלשון, ונגיפה צהמה, דמשמע נוחה היא הצהמה למות מן האדם, משמיענו,

דמועד לאדם הוי מועד לבהמה, ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם דשור המועד להרוג את הצהמה ג' פעמים, לא תשיב העדאה לגבי אדם, דאם נגח אדם ומת דינו כחם, דאינו משלם את הכופר, דצמח ההורג אדם כתיב סקול יסקל השור ובעל השור נקי (שמות כא), וצמועד כתיב וגם בעליו יומת, וההיא מיתה היינו ממון, שמשלם את הכופר דמי נהרג ליורשיו, ולא מיתה ממע,

דאמרין בפ"ק דסנהדרין (דף טו) על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו,

אבל מועד לאדם הוי מועד לבהמה, ומועד להרוג את האדם, משכחת לה כשלא עמד דקין, עד שנגח שלם פעמים, שלא נסקל מיד כשהמית הראשון,

נשיכה [למה אתה חושב אותה בתולדה דקין, הא] תולדה דשן

אבני חן על מסכת בבא קמא

[צ"ב מה הסברה לחלק בזה הא כל חיוב תשלומי נזק מצד הפסד ממון ומה איכפ"ל בזה אם צורת הפסד ע"י דהפץ נאבד מן העולם או דהפחית שווי ע"י מעשה נזק. וצ"ע. ברכת אברהם],

[ראה חדושי הגר"ח שכוונת רש"י הוא כיון שגרים לו חיזק, שאינו חוזר וצומח כתחלה, נמצא שהוא מוזק, ומשלם לו כל השחת שאכלה, אף שעתיד לחזור ולצמוח. עיי"ש, ומביא שם על הגליון # 2 מעשה שהיה לאיש אחד שני ספרים יקרי ערך, והיה שוה כל אחד חמש מאות רובל, ובא אחד ושרף אחד מן הספרים ועכשיו נשאר רק ספר אחד, ועלה מחירו לאלף רובל ע"י שהוא הספר היחיד שנשאר בעולם עיי"ש שלמד הדין מכאן],

[הא דלא מכליא קרנא. פ"ה שחת שעתיד לצמוח אבל לא כתחלה, וקשה והא מכליא קרנא, שגם הבעלים הם יכולים לקצור? אלא י"ל [לא אכלה, אלא] שמנפה פירות להנאתה, מכל מקום קרי ליה לקמן למניפת פירות להנאתה תולדה, כיון דפשטיה דקרא איירי באכילה דמכליא קרנא. תוס']

ואי קשיא היכא מצי למימר אידי ואידי אשן, הא דמכליא קרנא והא דלא מכליא, ליכמוז מד להיכא דלא מכליא דליחייב דליכתיב רק ושלח, ונאמר דקאי על לא מכליא קרנא, וכ"ש היכא דכליא? תריץ אי מהאי קרא ה"א האי אמי להיכא דמכליא [דמהיכא תיתי לחייב אף בדלא מכליא], אכל לא מכליא לא, הלכך איכא למימר ודאי אידי ואידי אשן, אי לאו דכתב רחמנא משלמי רגל השור [דמגלה דושלח קאי על רגל, ורגל מגלה על שן דחייב בכל אופן], # [וצ"ע דמתחלה אמרינן דאי כתיב רק ושלח הוה אמרינן דהוה משמע רק דמכליא קרנא, ואחר דאוקמינן ושלח על רגל אמרינן דמשמע בין דמכליא ובין דלא מכליא? וצריך לומר דבי מיירי בשן יש לחלק בין מכליא ולא מכליא, אבל ברגל אין סברה לחלק, ועדיין צ"ע וצריך סברה],

והשתא דאוקימנא ארגל, שן דלא מכליא קרנא מנלן? דומיא דרגל [וא"ת ונימא איכא דרגל אינו חייב אלא היכא דמכליא קרנא דומיא דשן], דהא דמקשינן לחומרא, הג"מ באיסורא אבל בממונא לא? ואומר ר"ת דמדה היא בתורה, לא שנת באיסורא ול"ש בממונא [לחומרא מקשינן]. [תוס'],

מה רגל לא שנת מכליא קרנא, ולא שנת לא מכליא קרנא דהא לא כמיז ציה וצער, אף שן לא שנת מכליא קרנא, ולא שנת לא מכליא קרנא,

אמר מר, שמות כב ובער זו השן, וכן הוא אומר מלכים א יד כאשר יבער הגלל עד תומו, טעמא דכתב רחמנא כאשר יבער הגלל עד תומו, הא לאו הכי במאי אוקימנא לה, אי קרן כתיב, אי רגל כתיב?

איצטריך, סד"א אידי ואידי ארגל, הא דאזיל ממילא, הא דשלח שלוחי, קמ"ל,

והשתא דאוקי אשן, רגל דאזלה ממילא מנלן? דומיא דשן, מה שן לא שנת שלחה שלוחי, ל"ש דאזל ממילא דהא לא כמיז ציה וצער, אף רגל, לא שנת שלחה שלוחי לא שנת אזלה ממילא,

ולכתוב רחמנא ושילח, ולא בעי וביער, דמשמע רגל ומשמע שן, משמע רגל דכתיב ישעיה לב משלחי רגל השור והחמור, ומשמע שן דכתיב דברים לב ושן בהמות אשלח בס?

[ושן בהמות אשלח בס. אע"ג דאמרינן בעלמא (בספרי בפרשת האזינו) בהמות שיש להן ארס כנחש וגושכות וממיתות דהוי נשיכה שהיא תולדה דקרן, מכל מקום איירי נמי בחיות רעות (שדרסו ואכלו) [שדורסות ואוכלות. רש"ש] להנאתן כדמתרגמינן ושן בהמות ושן דחיה ברא, וחיה בכלל בהמה. תוס'],

אי לא קרא יתירה, ה"א או הא או הא, או רגל דהזיקו מצוי אכל שן לא, או שן דיש הנאה להזיקו אכל רגל לא,

מכדי שן ורגל שקולין הן שאין זה חמור מזה, שהרי צניחא יז צהן גז חמור ויבאו שניהם מושלם דהי מנייהו מפקת דלא לימי מנייה הא שניהן שוין?

איצטריך ליה וצער, דאי מפקת מושלם סד"א הוה אמינא הני מילי היכי דשלח שלוחי [תוס'] הני מילי היכא דשלמי איהו צמונה לעזות צדה מציו, אבל אזלא ממילא לא, קמ"ל וצער, וכיון דנפקא לן שן דממילא מוצער, אמיא רגל וילפס מנייה:

[ענין חדש] תולדה דשן מאי היא, נתחככה בכותל להנאתה והספילת, או וטינפה פירות להנאתה שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים, דהיינו דומיא דשן, שיש הנאה להזיקה,

מאי שנת שן מהיך [מתולדה דשן] דקא מוקמת מילתיה דרז פפא צתולדה דשן ורגל [שהרי הגמ' כאן הוא המשך ממה שאמר לעיל בסוף ע"ב דבי קאמר רב פפא יש מהן לאו כיוצא בהן קאי אשן ורגל] דיש הנאה להזיקו, וממונך ושמירתו עליך, הני נמי יש הנאה להזיקו, וממונך ושמירתך עליך,

אלא תולדה דשן כשן, וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל,

תולדה דרגל מאי היא,

כל חיזק דרך הילוך שלם צמונה, הוי תולדה דרגל, דהזיקו מלוי ואין כוונתו להזיק ה'זיקה בגופה דרך הילוכה, בשערה דרך הילוכה שנתקן כלים צעורה וגדרתן ושצרתן, בשליף [שק או ילקוט לתת בו אבל לבהמה. מלון עברי] שעליה, בפרומביא [חבל או רצועה קשורים בלחי

אבני חן על מסכת בבא קמא

הבהמה או בצוארה, לקשרה או להטותה במהלכה או שלא תזיק. מלון עברי]
שבפיה, בוזג [פעמון] שבצוארה,

מאי שנא רגל דמייז דהזיקו מצוי, וממונך ושמירתו
עליך, הני נמי הזיקו מצוי, וממונך ושמירתן עליך,

אלא תולדה דרגל כרגל, וכי קאמר רב פפא אתולדה
דבור,

תולדה דבור מאי ניהו? אילימא אב י' צור עמוק י' טפחיס,
היינו אב דנכך דרכו להמית ותולדה מ', לא מ' כתיבי ולא י'
כתיבי [תוס']

הא לא קשיא, שמות כא והמת יהיה לו אמר רחמנא, וקים
להו לרבנן י' עברן מיתה, מ' נזיקין עברי, מיתה לא עברי,

סוף סוף זה אב למיתה, וזה אב לנזקין דאס נפל שור צצור
תשעה ומת פטור בעל הצור, ואס הוה חייב, ואז הוא, דהא מדיוקא דקרא
נפקא, מדכתיב והמת יהיה לו דמשמע צור עשרה דבר מקטיל הוא חייב במיתה
השור, הא צצור מהכי במיתה לא חייב, הא צנזקין מתחייב,

לישנא אחרינא סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין, דכי היכי דנפיק לן מקרא
צור עשרה למיתה, נפקא לן צור ט' לנזקין, דכתיב ונפל שמה שור או חמור,
משמע צין מת וצין הוה צצור יטלם, ומיהו אס מת השור, אמור צצין
צצור תשעה פטור, דלא מחמת הצור מת דאין צו כדי להמית, אכל הוה חייב,
צצור תשעה צר נזקין הוא,

אלא [רב פפא קאי] אאבנו סכינא ומשאו שהניחן ברשות
הרבים ונמקלו צצין צני אס והזיקו להם,

היכי דמי אי דאפקרינהו שהפקירן ונתן צרשות הרבים בין לרב
ובין לשמואל דפליגי בצרפס המניח את הכד [לקמן דף כח] היינו בור
דמריהו [רב ושמואל] אמרו, כל תקלה שהפקיר נפקא לן מצור דחייב, כי היכי
צצור חיצא צרה"ר היא, דהוי הפקר, כדאמרינן לקמן צפ' שור שנגח את הפרה
(דף מט, נ) שעל עסקי כרייה ופמיחה צא לו, אף כל תקלה שהפקירה, חייב
[ראה תוס']

דף ג' ע"ב

ואי דלא אפקרינהו, אי לשמואל דאמר כולם מבורו
למודנו התם צהמניח את הכד [לקמן דף כח] כל תקלה צור הוא, ואע"ג דלא
הפקיר היינו צור, היינו בור,

ואי לרב דאמר כולם כל תקלה שלא הפקירה [בגון אבנו סכינא ומשאו]
משורו למודנו מה שור שהוא ממונו ואס הזיק חייב, אף כל ממונו אס
הזיק חייב, היינו שור ולא תולדה צצור ניהו, וצצור אמרן לעיל תולדה
דשור כי שור, ואפי' לשמואל נמי דאמר תולדה צצור ניהו, מאי חזית לאוקומי

מילתא דרצ פפא אתולדה צצור,
[הסוגיא כאן תמוה, שהפסיק בדברי רב וחזר להקשות בדברי שמואל ?
וראה פנ"י, ובאצמ"ה],

מאי שנא בור דחייב שכן תחלת עשייתו לנזק תחילת מה שנעשו
צור, דהיינו כשהנחו לשם, היו עומדים לנזק, וממונך [ראה תוס'] דממונך
הוא לאו דוקא ושמירתו עליך, הני נמי תחלת עשייתן לנזק,
וממונך ושמירתן עליך,

אלא תולדה דבור כבור, וכי קאמר רב פפא מולדה לאו כאב
דידה אתולדה דמבעה,

מאי ניהו, אי לשמואל דאמר מבעה זו שן פלוגמא דשמואל ורב
צמנעה לקמן צשמעתין, הא אוקימנא תולדה דשן כשן, אי לרב
דאמר מבעה זה אדם, מאי אבות ומאי תולדות אית ביה,

וכי תימא אב ניעור היינו אב תולדה ישן [ראה תוס'], והתנן
אדם מועד לעולם, בין ער בין ישן צשליה פ"צ [ראה תוס'],

אלא תולדה דאדם היינו אביהו רוק הפה וניעורו לימת החוטם [רוק היוצא
ממנו גופיה אגב כח] [ראה תוס'] היכי דמי, אי בהדי דאולי קמוקי
שנפל על השיראים וטנפיה, או למוד המשקין ונמאסו, כחו הוה והיינו אדם
גופו, וחייב,

אי בתר דנייח אחר נוח הרוק לארץ הזיק, שהחלק אדם צהס בין לרב
בין לשמואל, היינו בור [תוס'] דהא ודאי תקלה דאפקרה היא,

אלא תולדה דמבעה כמבעה,

וכי קאמר רב פפא אתולדה דאש, תולדה דאש מאי
ניהו, אילימא אבנו סכינא ומשאו שהניחן בראש גגו,
ונפללו ברוח מצויה דאי צרות שאינה מנזיה הוי אונס ולא מחייב אכל
צרות מנזיה הוי תולדה דאש שהרי אס נמי הרוח מוליכה והזיקו,

היכי דמי, אי בהדי דאולו קא מוקי היינו אש, מ"ש אש
דכח אחר מעורב בהן והוה ליה לאסוקי אדעתיה, וממונך
ושמירתו עליך, הני נמי כח אחר מעורב בהן, וממונך
ושמירתן עליך,

אלא תולדה דאש כאש, וכי קאמר רב פפא אתולדה
דרגל, רגל הא אוקימנא תולדה דרגל כרגל,

בחצי נזק צרורות שהיתה מהלכת, והמיה צרורות צרגליה ושיצרו את
הכלים דקי"ל דהלכתא גמירי לה למשה מסיני דממונא הוא ולא קנס,
ואע"ג דפלגא נזק של נגיחה הוי קנס, כדאמרינן לקמן, האי פלגא נזקא ממונא
הוא, והלכך לאו תולדה דקצין הוא, אלא דרגל דמכח רגל הוא דאמא, וכרגל לא

אבני חן על מסכת בבא קמא

הוי, דרגל משלם נזק שלם, והיינו דרז פפא,

ואמאי קרי לה תולדה דרגל הואיל ואינה משלמת כמותה, לשלם מן העלייה שאם הויקה יותר ממה שהיא שוה, משלם ההיזק מצינו כי רגל, דכתיב זה דרגל מיטע שדכו וגו', ולא הויא כי קרן, דאין המזיק משלם אלא מגופו, כדכתיב (שמות כא) ומכרו את השור המי וחלו את כספו, ואם הויק יותר על כדי דמיו, מפסיד הניזק,

והא מבעיא בעי רבא, דבעי רבא חצי נזק צרורות מגופו משלם, או מן העלייה משלם,

לרבא מבעיא ליה, לרב פפא פשיטא ליה,

לרבא דמבעיא ליה, אמאי קרי לה תולדה דרגל [אע"ג דמי לרגל, כיון שדנינה חלוק היה לו לקרות לה שם בפני עצמה. תוס'], [פ' והיה לו ללמוד ממה שנקרא תולדה דרגל דמשלם מן העלייה?]

לפוטרה ברה"ר כי רגל, דרגל אינה חייבת אל"כ נכנסת לרשות הניזק והזיקה, דכתיב זה ושלח את בעירה וזיער בשדה אחר, והיינו ברשות הניזק? [וא"ת אמאי פשיטא ליה טפי מלשלם מן העלייה? ו"ל כיון דמן הדין היה משלם נזק שלם, ואתי הלכתא דלא משלם אלא חצי נזק, אם כן אתי הלכתא להקל ולא להחמיר. תוס'].

[וקשה אם כ"ע מודו דצרורות פטורים ברשות הרבים, וא"כ למה לא אמר מיד "ואמאי קרי לה תולדה דרגל, לפוטרה ברה"ר"? וי"ל שזה שרגל משלם מעליה זה סברה יותר חזקה לומר שמפני כן היא נקראת רגל, אבל לומר שמפני שהיא פטורה ברשות הרבים לכן היא נקראת "רגל", היא סברה יותר חלשה. דוק ותבין, וראה קיקיון דיונה].

[שנינו במשנתנו] המבעה וההבער כו': מאי מבעה? רב אמר מבעה זה אדם, ושמואל אמר מבעה זה השן,

רב אמר מבעה זה אדם, דכתיב ישעיה כא יב אָמַר שְׁמֵר הַקִּצִּים אֶתְּא בְּקֶר גְּאוּלָּה לְנִדְקִים וְגַם לְיָלִילָה מִשָּׁן לְנִשְׁעִים אִם הִתְבַּעֲיוּ אִם תִּשְׁוֹנוּ תִּשְׁוֹנוּ וּמִצָּקָם מִחִילָה בְּעֵינֵי [שְׂבו אֶתְיוּ] אֲלֵמָה בְּאֵדָם כְּמִצֵּי צִנּוּ # [אולי הפירוש שרק אדם שייך בו "תשובה", ולכן תפס במשנה לשון מבעה, דכיון שהזיק אדם אחר, מלבד שחייב לשלם לו ההזיק, יש איסור להזיק לאחר כמש"כ לעיל, וצריך גם לחזור בתשובה לצאת ידי שמים, ואח"כ ראיתי ברא"מ הורוביץ שפירש "מבעה" שצריך גם לרצות את חברו שימחול לו], [ראה מהרש"א שכתב, שלמודים אלו הם "ברמו רחוק מאד"],

ושמואל אמר מבעה זה השן, דכתיב עובדיה א ו אֵיךְ נִחַפְּשׁוּ עֵשׂוּ נִבְעוּ מִצְּפָנָיו,

מאי משמע? כדמתרגם רב יוסף,

[נגמ רב יוסף לפי שהיה בקי בתרגום, שיש כמה ענייני תרגום, ולא כדפירש בעלמא לפי שהיה סני נהור, ודברים שבכתב אי אתא רשאי לומר על פה,

ולכך היה אומר תרגום, דמשום עת לעשות אמר התם דשרי, ואין לך עת לעשות גדול מזה. תוס', והרעק"א ציין לתוס' שבת קמז. ד"ה לא ניתנו]

איכדין [how !] איתבליש [was he searched] עשו אתגלין מומרוהי [אתגלין הוא] תרגומו של נצטו, אלמא נצטו לשון גילו, הלכך אמר מבעה זה השן, דמצעה לשון מגולה הוא, דהיינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה,

[כמו כן השן בעוד שהם נצפנים אינם מוזיקים אלא בעת שמגולה אותם. ר"י מלוניל],

[ראה דף על דף שמביא לפרש ע"פ מה שנקוד על וישקחו, שעשו רצה לנשך את יעקב אבינו, אלא שצאורו נעשה כשיש, ולכן נשקו, אבל כיון שגילה שיניו נתגלה קלוגו שרצה לנשך, שכדי לנשק אין צריך לגלות השינים],

ורב [דאמר מבעה דתנן פירושה אדם] מאי טעמא לא אמר כשמואל [דמבעה זה השן?]

אמר לך מי קתני [במשנה] נבעה דמשמע [שהשן] הוא עגמו נבעה נגלה, מבעה קמי שהו [האדם] מבעה דבר אחר,

ושמואל [דאמר מבעה זה השן] כו"ט לא אמר כרב [דמבעה זה אדם]? אמר לך מי קתני [במשנה] בועה לשון צניו [ששמואל למד מהפסוק דכתיב אם תבעיון בעיו דקאי על אדם, ורב יאמר לך שאם היה הכוונה על אדם היה לו לשנות במשנה לשון בעיו דהיינו הול"ל "בועה", אבל מבעה משמע שהוא גורם לאחר לעשות מעשה, דהיינו בהמתו],

מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי, רב כו"ט לא אמר כשמואל [דמבעה זה השן]? תנא שור, וכל מילי דשור,

ושמואל נמי הא תנא ליה שור,

אמר רב יהודה, תנא שור לקרנו ומבעה לשינו ולקמן פריך רגל מאי שיריה,

ו צעל כחמין הכי קאמר הכי מפרש [המשנה אי מבעה הוא שן] לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו [ולכן הסברא שיהא חייב], כראי השן שיש הנאה להזיקה כלומר דאי כמז רמנא קרן דמייב, לא אמיא שן מייב, דקרן אין הנאה להזיקו, שן יש הנאה להזיקו [וסברא זו אינו מובנת כמש"כ רש"י לקמיה],

דף ד' ע"א

ולא ראי השן שאין בוונתו להזיק, כראי הקרן שכוונתו להזיק דאי כמז רמנא שן, לא אמי קרן מייב,

ולא כפריך ולא כ"ו הוא, ומה שן שאין בוונתו להזיק חייב, קרן שכוונתו להזיק לא כ"ש? כל שן דמשום האי טעמא נפיק קרן

אבני חן על מסכת בבא קמא

משן,

וה"ה נמי דקא פריך אטעמא קמא, דאי כתב קרן הוה נפקא שן מיניה בק"ו, ומה קרן שאין הנאה להזיקה חייב כו' [פי' שאין סברא שיהא חייב משום שאין הנאה להזיקה].

והאי ליכא לתרוצי דהכי מיפרשא מילתא דרב יהודה, לא ראי הקרן שאין הנאה כו' [ראה בתירוץ הגמ'!] ואי כתב שן לא אחיא קרן מיניה, ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק כו' ואי כתב קרן לא אחיא שן מיניה, ולא תיקשי מידי?

האי לאו מילתא היא שאין זה לשון הש"ס, אלא ההוא דבעי למיגמר חברה מיניה נקיט ברישא דקמני מתני', לא זה זה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים, ואי כתב הני תרתי לא אחי אש מתרוייהו,

אלמא כל היכא דקמני לא ראי זה כראי זה, ההוא דבעי אגמורי חברה מיניה נקיט ברישא, דקמני מתני', וה"ק לא ראי זה כראי זה, אין דין הכתוב בזה ראי לנהוג בזה,

איצטריך למיכתב קרן, ס"ד אמינא מידי דהוה אעבד ואמה, עבד ואמה לאו אע"ג דכוונתן להזיק, אפ"ה פטירי כדאמרין בפ' החובל [לקמן דף פז] העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והן שחבלו באחרים פטורין, ה"ג לא שנא,

אמר רב אשי, אטו עבד ואמה לאו טעמא רבה אית בהו דאי מייחבת ליה, כל שעה שיעביטו רבו, שמא יקניטו רבו וילך וידליק גדישו של חבירו כדי לחייב את רבו, וגמצא זה מחייב את רבו מאה מנה [מנה הוא מאה זוז, ומאה פעם מאה הוא עשרת אלפים זוז-דינר] בכל יום,

אלא (פריך [ואימא]) הכי [קאמר. ד"ס] לא ראי השור כראי המצעה דקמני במתני' ה"ק,

לא ראי הקרן שכוונתו להזיק, כראי השן שאין כוונתו להזיק אלא להנאה ממכונתו, הלכך אי כתב קרן לא הוה נפיק שן מיניה,

ולא ראי השן שיש הנאה להזיקו, כראי הקרן שאין הנאה להזיקו ואי כתב שן לא אחיא קרן מיניה,

ורגל מאי עביד ליה תנא דמתני' דלא תני, [ובי' שייריה במתניה? כשהזיק חב המזיק לאתויי רגל] לא היינו כשהזיק קמא, אלא מאידך [לקמן טז:] כשהזיק מרבה לה. תוס', וראה רש"י שם ח"ל וכשהזיק חב המזיק דרישא לא דרשינן ליה, דלאו יתירה היא],

וליתנייה בהדיא?

אלא אמר רבא, תנא שור לרגלו ומבעה לשינו, וה"ק הן דקמני מתני' לא הרי השור כהרי המצעה ה"ק כו' לא ראי הרגל

שהזיקה מצוי הלכך לא אחיא שן מיניה, כראי השן שאין הזיקה מצוי, ולא ראי השן שיש הנאה להזיקו [ויש סברא לומר שלכן חייב רק בשן], כראי הרגל שאין הנאה להזיקו,

[ומקשה] וקרן מאי, שייריה? כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן,

וליתנייה בהדיא? במועדין מתחילתן קמיירי רגל וצור שן ואש מועדין מתחילתן לשלם נזק שלם, דלא פליג רחמנא בין חס למועד אלא בנגיפה, בתמין ולבסוף מועדין, לא קמיירי,

ושמואל מ"ט לא אמר כרב [דמבעה זה אדם]? אמר לך, אי סלקא דעתך אדם, הא קתני סיפא [לקמן טו:], שור המועד, ושור המזיק ברשות הניזק שנגס לרשות הניזק, ונגס שם את שורו, ואע"ג דחס הוא משלם נזק שלם, וסתמא כר"ט דאמר לקמן (דף טו) משונה קרן [היינו חב] ברשות הניזק, נזק שלם משלם, והאדם,

וליתני ברישא [פ' למה לא שנה "אדם" במשנה הראשונה בראש המסכת]? בנוקי ממון צמקין שממונו מזיק קמיירי רישא, בנוקי גופו שהוא עצמו מזיק לא קמיירי,

ורב נמי, הא קתני אדם בסיפא ולמה ליה למיתני ברישא,

אמר לך רב, ההוא למחשביה בהדי מועדין הוא דאתא דקמני חמשה תמין וחמשה מועדין, וקחשיב להו ואזיל,

ומאי לא הרי דקמני במתני', לא הרי השור כהרי המצעה לרב דאמר מצעה זה אדם, ה"ק, לא ראי השור שור מועד שנגס אדם ומת שמשלם את הכופר, כראי האדם שאין משלם את הכופר הלכך אי כתב שור לא אחיא אדם מיניה, דאדם שהרג את חבירו צמוד [בעדים ובהתראה] נהרג, בשוגג גולה, ואינו משלם כופר,

ולא ראי האדם אדם החובל בחבירו, שחייב בארבעה דברים זעיר ריפוי שבת וצוה, כראי השור שאין בו ארבעה דברים, אבל נזק לא קא חשיב, דשור נמי נזק משלם, אבל בהנך ארבעה דברים אינו חייב, כדמסקי בשילהי כיצד הרגל מועדת [לקמן כו] דאמר' כי יתן איש מוס דעמיתו, איש דעמיתו ולא שור דעמיתו,

וקא פריך הצד השווה שבהן שדרכן להזיק, וכי שור דרכו להזיק לרב דאמר תנא שור וכל מילי דשור, היכי מצוי למיתני צדקן דרכו להזיק, ולשמואל ליכא למיפרך דרגל ודאי דרכו לילך ולהזיק? במועד [בקרן מועד],

ומועד דרכו להזיק? כיון דאייעד אורחיה הוא,

אדם דרכו להזיק? בישן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

תני רב אושעיא שלשה עשר אבות נזיקין אבות קרי להנך דכמנין בקרא [ודיניהם י"ב דשוכר בשומר שכר הוי, או בשומר חנם הוי. תוס' א,]

שומר חנם חייב בפשיעה והשוואל חייב אפילו באונסין נושא שכר [לשון זה במשנה האחרונה שבמס' שבועות מ"ט. ופירש רש"י שם שומר נזק, והרע"ב פירש שומר נזק] והשוכר חייבים בגניבה ואצילה, וכ"ש בפשיעה, וכולהו כמידי דתני בפרק השואל צנצא מניעא (דף נ"ד), פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם, שניה בשומר שכר, שלשית בשואל, הלכך אבות נינהו, ולקמן נעי מאי נינהו מולדות [ראה תוס' א,]

נזק החובל בחצירו, נטמן לו מה שהוא שוה עכשיו פחות מבתחילה, צער אומדן כמה אדם העומד ידו ליקצץ ע"י חרב, רוצה ליתן כדי שיתקצץ לו ע"י סם, דלית ליה צער כולי האי, וריפוי, שבת, ובושת כולוהו יליף מקראי בפרק החובל (לקמן דף פה) וכיון דכמידי, אבות נינהו, וארבעה דמתני' הא תליסר,

ותנא דידן מ"ט לא תני הני?

בשלמא לשמואל, בנזקי ממון קמייירי, בנזקי גופו לא קמייירי כל הנך דר' אושעיא הוא עצמו מוסיף, דהנך ד' שומרים הן עצמם הזיקו, והאלי ולא שמרו כראוי, ונזקין דאזיק גופו לא קמייירי ממני',

אלא לרב דאמר מצעה זה אדם, והאלי ומייירי תנא דמתני' [בזמן] ליתני הני?

תנא אדם מצעה דמתני' וכל מילי דאדם,

ולר' אושעיא נמי, הא תני ליה אדם [למה תנא כל הני נזקי אדם, כיון שכבר תנא במתני' אדם]?

תרי גווני אדם [וא"ת כיון דתני תרי גווני אדם ליתני נמי ג' אבות בשור דהקרן והשן והרגל? וי"ל דניחא ליה לכלול כולם בשור כמו תנא דמתני'. תוס' א,]

תנא אדם דאזיק אדם, ותנא אדם דאזיק שור כלומר נזקי ממון, דהא מצעה דומיא דשור קמני, וצור לא מייירי בנזקי אדם דמתנגא פטריה לגמרי, דמתניא לקמן (דף נ"ג) שור ולא אדם חמור ולא כלים, ואדם דאזיק שור היכא כמידי דקרי ליה אדם? דכמידי ומכה נפש בהמה ישלמנה,

אי הכי שור נמי ליתני תרי גווני שור, ליתני שור דאזיק שור, וליתני שור דאזיק אדם?

האי מאי, בשלמא אדם דאזיק שור וכיון דלא דמי חיוביהו להדדי מני להו בתרמי, נזק הוא דמשלם, אדם דאזיק אדם כגון ה' דברים דחובל בחצירו ולקמיה פריך הא ד' שומרים דר' אושעיא אדם דאזיק שור

ישנן דרכו להזיק? כיון דכייף ופשיטא את רגליו אורחיה הוא לשכר כלים שצדד מרגליותיו,

וקא פריך מאי האי דקמני ושמיירתן עליך לשון זה אינו שייך אלא בנזקי ממון, [והלא] אדם שמירת גופו עליו הוא,

ולמעמיך הא דתני "קרנא" [אמורא בבלי בדור הראשון, חברו של שמואל, קרנא חיבר ברייתא לסדר נזיקין, הידועה בשם "נזיקין דבי קרנא". אנציק. לחכמי התלמוד והגאונים] ארבעה אבות נזיקין, ואדם אחד מהן, [והלא] אדם שמירת גופו עליו הוא,

אלא כדאמר ליה רבי אבהו לתנא, תני אדם שמירת גופו עליו,

דף ד' ע"ב

הכא נמי תני אדם שמירת גופו עליו והאי דקמני ושמיירתן עליך, אשאר,

מתקיף לה רב מרי, ואימא מבעה זה המים שאם שופך [שפך] אדם מימיו לנה"ר, וצא אחר ונטפסו כליו, חייב השופך כדכתיב ישעיה סד א בְּקִרְחָהּ אֵשׁ הַמָּסִים כמו שהאש שורף דבר הנימס, כגון זפת ושעוה וכל מיני רצב מים תִּבְעָה-אֵשׁ [להו' דיע' שְׂמֵךְ לְעִירָה] וכמים שמצטבעים את האש [שנעשין כמו אבעבועות בתוך האש], כשנותנין מים על האש, נעשים [בתוך האש] כמין אצטבעות הרמיות # [מה זה אבעבועות הרתיחות?], וסיפא דקרא הכי הוא להו' דיע' שְׂמֵךְ לְעִירָה כן תודיע שמך ללריך, כשמאצטבס מן העולם?

[ומתריץ] מי כתיב מים נבעו לשון רבים, דליהו משמע דמצעה אמים קאי, שהן [המים] מצטבעין את האש תבעה אש כתיב דמשמע שהאש מצטבע המים, דמצעה לשון יחיד ולשון נקבה,

מתקיף לה רב זביר, ואימא מבעה זה האש, דכי כתיב תבעה באש הוא דכתיב? אי הכי מאי המבעה וההבער,

וכי תימא פרושי קמפרש המצעה זה ההבער, אי הכי [וכי הווי] ארבעה, שלשה הוו,

וכי תימא תנא שור דאית ביה תרתי שן ורגל, וקנן לא קמשיז דבתמן לא קמייירי, אי הכי דקמני ממני' אשור ומצעה לא זה וזה שיש בהן רוח חיים ואי מצעה היינו אש, אש מאי רוח חיים אית ביה מי אית צו רוח חיים,

ותו מאי [פירושה של המשך המשנה שאומר] כהרי האש:

אבני חן על מסכת בבא קמא

הוא, משלם ארבעה דברים,

אלא שור, מה לי שור דאזיק שור, מה לי שור דאזיק אדם, אידי ואידי נזק הוא דמשלם,

והא שומר חנם, והשואל, נושא שכר [לשון זה במשנה האחרונה שבמס' שבועות מט. ופירש רש"י שם שומר נִשְׁכָּר, והרע"ב פירש שומר שָׂכָר], והשוכר, דאדם דאזיק שור הוא וקתני רבי אושעיא? תני הויקא דבידיה, וקתני הויקא דממילא,

תני ר' חייא, עשרים וארבעה אבות נזיקין אבות דמתני' הויק דבידיה ד' שומרי' הויק דממילא,

תשלומי כפל אם המנא תמנא בידו הגנבה,

ותשלומי ארבעה וחמשה בטובא ומוכר,

וגנב שמשלם ע"פ עממו, ואינו משלם כפל אלא קרן בלבד, וכגון שהודה מעממו, דמודה בקנס פטור, כדאמרין אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים, והיינו קנס, ואמרין בפ' מרובה (לקמן דף סד), פרט למרשיע את עממו,

וגזלן נמי אב הוא, דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל (ויקרא ה'),

ועדים זוממין [תוס']

והאונס, והמפתה כתיב, חמשים כסף כתיב באונס (דברים כב), ובמפתה כתיב (שמות כב) כסף יקל כמוהר הצמלות, כמוהר צמלות של אונס, דהיינו חמשים כסף, ומוציא שם רע כתיב, וענשו אותו מאה כסף (דברים כב),

והמטמא תרומה, [ומטמא], שמגיע שרץ בתרומת כהן, דאפסדה מיניה, והמדמע [פ' בערב] תרומה בחולין, והמנסך יין לע"ז, ובמס' גיטין (דף נב) מפרש אמאי לא קס ליה בדרבה מיניה,

מטמא מדמע ומנסך, לא כתיב בהדיא ואפ"ה הוה אבות, שכלל נזק הן, ונזק ממון כתיב בתורה (ויקרא כד) מכה גוף כהמה יתלמנה, ומנסך את היין ליכא למימר שניסכו ביון נסך שזרק בו, דלא קמחסקיה ולא מידי, דהא מוצין ליה בר מדמי יין נסך שבו,

והני תליסר, הא עשרים וארבעה,

ורבי אושעיא מאי טעמא לא תני הני? בממונא קמיירי, בקנסא לא קמיירי,

גנב המודה מעממו וגזלן דלא משלמי אלא קרן ליתני וגזלן דממונא הוא ליתני, הא קתני ליה שומר חנם והשואל דהתם נמי שייך גביה, כגון שטען שנגנב הימנו והרי היא בידו, ואמרין בפרק מרובה (לקמן

דף סג) דטוען טענת גנב כנגד, וטוען טענת גזלן כנגדן, והא דנקט הכא והשואל לאו דוקא, דהא לא משכחת ביה דנפטור לא בטוען טענת גנב, ולא בטוען טענת גזלן, שהרי הוא חייב (בבבלי) [בבבלי],

ורבי חייא נמי, הא תנא ליה שומר חנם, והשואל?

[ומתריץ] תני ממונא דאתא לידיה בהיתירא שומר חנם אע"ג דהשתא טוען טענת גנב שנגנב הימנו, מיהו מעיקרא כי אתא לידיה בהיתירא אתא לידיה, וקתני ממונא דאתא לידיה באיסורא וגנב וגזלן ממונא אתא לידיה באיסורא,

דף ה' ע"א

עדים זוממין דממונא הוא, ליתני דכל המשלם יותר ע"מ שהויק כגון כפל ותשלומי ארבעה וחמשה קרי קנס, כדלקמן בהך פירקין (ד' טו), וכגון כל דבר קצוב האמור בתורה, כגון חמשים של אונס ומפתה, ומאה של מוציא שם רע, כולוהו הוי קנסא אבל מידי אחרינא ממונא?

סבר לה כר"ע דאמר במס' מכות בפ"ק (ד' ג), עדים זוממין אין משלמין על פי עצמן, כגון אם הוזמו בצ"ד זה, ולא הספיק בעל דין להעמידן בדיון ולחובצן, והלכו למקום אחר והודו שם בצ"ד, ואמרו הוזמנו בבית דין של פלוני פטורין, אלמא קנסא הוא ומודה בקנס פטור,

אי סבר ליה כר"ע, ליתני תרי גווני שור דהא לר"ע יש חילוק בין משלומין של שור דאזיק שור דלא משלם אלא חצי נזק למשלומי שור דאזיק אדם דתנן לקמן בפ' המניח את הכד (דף לג) ר"ע אומר כו' ליתני שור דאזיק שור, וליתני שור דאזיק אדם,

דתנן ר"ע אומר, אף תם שחבל באדם, משלם במותר אם חבל אדם בשור תם, ותם באדם, ושמו בצ"ד חבלה שחבל שור באדם יותר מחבלה שחבל האדם בשור משלם בעל השור אותו עודף נזק שלם,

הא תבריה ר"ע לגזיזיה [ב"ה לקמן מב:]: לפי אגרוסו, כדאמר בסנהדרין בפ"ק (דף ז) אדייה לגזיזה וקס, דתניא ר"ע אומר, יכול אף תם שחבל באדם ישלם מן העלייה, תלמוד לומר שמות בא יעשה לו, מוגופו משלם, ואינו משלם מן העלייה ואשכח דלא משלם נזק שלם, אלא כמו שהשור שיה,

האונס, והמפתה, והמוציא שם רע, דממונא הוא שחמשים כסף לבד הוי קנס, אבל יש בו פגם שזיה עכשיו פחות מדמעיקרא, כדאמר בבבבלי (דף מ), ובושת דממונא הוא ליתני?

מה נפשך משום מאי אינטריך ליה למיתני, אי [משום] נזק תנא ליה, אי משום צער תנא ליה, אי בשת תנא ליה, אי פגם היינו נזק, מה אית לך למימר קנסא, בקנסא לא קמיירי,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ממיטב דגמר משן ורגל דכתיב ביה מיטב שדו, אף כאן מיטב שאם בא לשלם קרקע לניחן בשביל הויזק, מנציחו מן העידית,

או [כתיב ביה] נתינה, וגמר נתינה נתינה משור שנגח את העצד, דכתיב ביה יתן לאדוניו,

או "ישלם" וגמר משן ורגל דכתיב בהן מיטב כרמו ישלם,

או כסף וגמרי מבור דכתיב ביה כסף ישיב לבעליו,

וארבע אבות גמרי כולהו משן ורגל,

בשומר חנם כתיב אשר ירשיעון אלהים ישלם, בשואל כתיב בעליו אין עמו שלם ישלם, בנזקא שטר כתיב אם גנוב יגנב מעמו ישלם, שוכר אינו כחוב דחורה אבל דינו כנזקא שטר,

בזנן דחובל בחבירו כתיב נתינה, כן יתן זו והיינו ממון הניתן מיד ליד כדדרשין בהחובל (לקמן דף פד),

בנזק כתיב פלע חמת פלע ודרשין ליה לקמן בהחובל (דף פה) פלע חמת פלע ליתן נזק במקום נזק,

בזריפו וזבת כתיב נתינה שבתו יתן ורפא, ובשבת כתיב חמת,

גבי אונס ומפתה דכתיב חמת אשר עינה, ודרשין בכתובות בפרק אלו נערום (דף מ) חמשים כסף חמת העיניו, מכלל דאיכא בושט ופגם,

לשנא אחרינא הואיל וכתיב בחובל בחבירו חמת, דכתיב חמת פלע כולהו חמשה דברים ידידי מהסס גמריין,

בחטלומי כפל כתיב ישלם שנים, ובחטלומי ארבעה וחמשה כתיב חמשה בקר ישלם חמת וגו', וקרן דגנב בכלל כפל הוא, ובגזל כתיב נתינה ונתן לאשר אשם לו (במדבר ה),

בעדים וזממין כתיב זהו נפש נפש (דברים יט) וכמאן דכתיב חמת דמי,

באונס ומפתה ומוציא שם רע כתיב כסף, ונתן לאצי הנערה חמשים כסף (שם כב) היינו אונס מפתה, כסף יסקול כמוהר הבתולות (שמות כב), במוציא שם רע ועגשו אותו מאה כסף (דברים כב),

מטמא ומדמע ומנסך בכלל נזק הן ובזנן כתיב ביה חמת:

[שנינו במשנתנו] לא הרי השור כהרי המבעה: מאי קאמר למה לי למיתני כלל? אמר רב זביד משמיה דרבא, הכי קאמר לכתוב רחמנא חדא, ותיתי אידך מיניה במה מזינו בשור שהוא מזיק וחיב, אף המבעה שהוא מזיק יחא חיב,

הדר אמר חדא מחדא לא אתיא כדמפרש לעיל, רב לטעמיה ושמואל לטעמיה:

[שנינו במשנתנו] ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים: מאי קאמר? אמר רב משרשיא משמיה דרבא, הכי קאמר

דף ה' ע"ב

לכתוב רחמנא תרתין שור ומבעה, ותיתי אידך אש מינייהו [אליבא דשמואל] דכי פרעת מה לקרן שכן כוונתו להזיק, איכא למימר שן חובית, מה לשן שיש הנאה להזיק, קרן יוכית,

ולרב דלמחר מצעה זה אדם, תיתי הכי, כי פרעת מה לשור שכן כוונתו להזיק חלמך בנאש, אדם יוכית שאפילו אין כוונתו להזיק חייב כדמין (לקמן דף כו)

המטמא, והמדמע מערב חרומה עם חולין של חבירו דהשתא מוזנין להו בזול לפי שאין יכול לאוכלה אלא כהן והמנסך שניסך יין חבירו לע"ז ואסרו בהנאה הואיל ועמיד ביה מעשה בגופיה דין דממונא הוא ליתני?

מה נפשך, אי הויזק שאינו ניכר כגון הכא דאין הנזק ניכר בתוך הפירות דלא חסר להו שמייה הויזק, הא תנא ליה נזק, אי הויזק שאינו ניכר לא שמייה הויזק, הוה ליה קנסא, ובקנסא לא קמיירי,

לימא קסבר ר' חייא הויזק שאינו ניכר לא שמייה הויזק ומשום דקנס הוא חני, דלא הוי בכלל אבות דרבי אשעיא, דאי שמייה הויזק הא תנא ליה נזק?

[ומתריץ] תנא הויזקא דמינכרא, ותנא הויזקא דלא מינכרא,

בשלמא לתנא דידן, תנא מניינא [ארבעה אבות נזיקין] למעוטי דר' אושעיא [דתנא שלש עשרה], ור' אושעיא תנא מניינא למעוטי דרבי חייא [דתנא עשרים וארבעה], אלא מניינא דרבי חייא למעוטי מאי דלא מחשיב בהדייהו?

למעוטי מוסר מלשין, שמוסר ממון חבירו לעוזד כוכבים ומפגל כהן ששטן קרבנו של ישראל חטאת לשום שלמים, דאין הקרבן עולה לחובת בעליו, ולרין [קרבן] אחר,

וליתני ר' חייא האי מוסר [ד], בשלמא מפגל בקדשים לא קמיירי, אלא מוסר מאי טעמא לא תני?

שאני מוסר דדיבורא, ובדיבורא לא קמיירי,

והא מוציא שם רע דדיבורא הוא וקתני? דיבורא דאית ביה מעשה הוא בעילה,

והא עדים זוממין דיבורא דלית ביה מעשה הוא, וקתני?

התם אע"ג דלית ביה מעשה, רחמנא קרייה מעשה, דכתיב דברים יט ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו,

בשלמא לתנא דידן, תנא אבות מכלל דאיכא תולדות כדפרשין לעיל לכל חד וחד גניפה ונשיכה לקרן נחמכה להנאתה תולדה דשן וכן לכולן, אלא לרבי חייא ורבי אושעיא אבות מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן מאי ניהו?

אמר רבי אבהו, כולן כאבות, לשלם ממיטב,

מאי טעמא, אתיא תחת, נתינה, ישלם, כסף דכחלהו כתיב או חמת, וגמריין חמת משור מועד, דכתיב ביה שור חמת השור, מה הסס

אבני חן על מסכת בבא קמא

וכן **רגל מקרן וצור**, דכי פרסת מה לצור שכן תחילת עשייתו לזקק, תאמר ברגל, קרן יוכית, מה לקרן שכן כוונתו להזיק, צור יוכית, וכן **אש מקרן וצור**.

בזמן תחילת הדין, מה צור שאין דרכו לילך ולהזיק מייב, אלו כולן [ראה לקמיה שכולל גם אדם, שהוא דרכו לילך ולהזיק] שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש, מה לצור שכן תחילת עשייתו כו',

[וצריך עיון למה לא פירש "אדם", וחלל לקמיה פירש אדם, וגם צריך לידע איך יפרשנה כאן, שהרי אדם אין דרכו לילך ולהזיק, ואין כאן ק"ו, ואולי יש חומר באדם מבור, שהרי בור אין באפשרות לו לילך ולהזיק, אבל אדם אם ירצה יכול לילך ולהזיק. והענין צריך בירור].

[ומפרש עוד, שמבור ושן, יכול למילף: רגל, אש, אדם, אבל לא קרן].

וכן אי כחז רמנא **צור וצן** אמו כולו אינן נמי, לצר מקרן צהאי דינא, מה צור שאין דרכו לילך ולהזיק מייב, **רגל ואש** לא כל שכן, וכן **אדם** # [פלא שקורא לאדם דרכו לילך ולהזיק, ואולי דלגבי בור הוא נקרא כן].

מה לצור שכן תחילת עשייתו לזקק, תאמר בכל אלו, שן מוכית, מה לשן שכן יש הנאה להזיק, תאמר בכל אלו, צור מוכית, הצד השווה כו' אף אני אציא כל אלו,

לבר מקרן אצל קרן לא אחיז מנייהו, **משום דאיכא למיפרך מה לכולהו** מה להצד השווה שצצור וצן [וכן כולן בדמפרש רש"י ואויל] **שכן מועדין מתחילתן** תאמר צקן [ראה תוס' שפירש מועדין מתחילתן חיינו שדרכן להזיק משא"כ בקרן דסתם שוורים בחוקת שימור קיימו וכו'],

[ומפרש עוד, שמבור ורגל, יכול למילף: רגל, אש, אדם, אבל לא קרן].

וכן אי כחז **צור ורגל**, אחיז כולו מהא דינא דצור, לצר מקרן, דכי פרסת מה לצור שכן תחילת עשייתו לזקק, תאמר **צצן ואש ואדם**, רגל יוכית, מה לרגל שכן הזיקו מנאי דכל שעה היא מהלכת, תאמר בכל אלו, צור יוכית, וחזר הדין, הצד השווה כו' אף אני אציא כל אלו,

אצל קרן לא אחיז, דמה להצד השווה שצצן שמועדין מתחילתן, תאמר צקן,

[ומפרש עוד, שמבור ואש, יכול למילף: שן, רגל, אדם],

וכן אי כחז **צור ואש** הוה אמו אינן צהאי דינא מצור, וכי פרסת מה לצור שכן תחילת עשייתו לזקק, תאמר **צרגל וצן ואדם**, אש מוכית מה לאש שכן מועדת לאכול צין שראוי לה צין שאינו ראוי לה, כגון עזים כלים ואזנים, תאמר צצן שאינה מועדת אלא לדבר הראוי לה,

צור יוכית שאינו מועד אלא לדבר הראוי לה, דבר שאינו ראוי לה מנאי ניהו, אדם, דכחז ונפל שמה שור או חמור, [ודרשין] שור ולא אדם חמור ולא כלים, דאם נפל צצור אדם וכלים פטור בעל הצור, הצד השווה שצצן כו' אף אני אציא שן,

ואמו אדם ורגל [מבור ואש] צפלגי דינא, דכי ילפת אדם ורגל ושן מבור, ואמרת מה לבור שאינו מועד על דבר שאינו ראוי לה ו] אמרת אש מוכית ליכא למיפרך מה לאש מידי [דאדם ורגל אין בה דבר שאינו ראוי לה],

אצל קרן לא אחיז, דמה להצד השווה צצור ואש, שכן מועדין מתחילתן,

ולהכי נקט רבא צור, דמחד מאידך לא מנאי למימר, כי שדית חד צינייהו אמו

אדם מועד צין ער צין יטן, מה לאדם שכן חייב צארכעה דצרים שור יוכית, הצד השווה שצצן שדרכן להזיק ושמירתן עליך, אף אני אציא אש,

הדר אמר [המשנה] **חדא מתרתי נמי לא אתי דלא ראי קרן ומצעה** [בין אם מבעה הוא שן, או אם הוא אדם] שיש צקן רוח חיים, כהרי אש כו',

אמר רבא, וכולהו כי שדית בור בינייהו אי כחז צור ומלא מהנך, **אתיא כוליהו** [מההוא ומאידך. אבל ראה בד"ס שכתב שהוא הגהת הרש"ל ואינו שייך לכאן אלא לחלן, וראה רש"ש וכתב הר"ם עליו דחכם עדיף מנביא] **במה הצד צד השווה**,

קרן	שן	רגל	בור	אש	אדם
כן					מועד לעולם
	כן				
			לא	לא	
			כן		ישן
	כן	כן	לא	כן	כן
כן	כן	כן			
			כן		
				כן	
			לא*	כן	
					כן

* דבבור דרשינן שור ולא אדם, חמור ולא כלים,

קרן	שן	רגל	בור	אש	אדם
	----	----	----	----	
1		3	4, 3, 1	4	
1	2		4, 2, 1	*4	
בור	----	----		----	
1	2	3	3, 2, 1		
1	2	3	4, 3, 2, 1	*4	

* 4 צפלגי דינא,

[ומפרש שמבור וקרן, יכול למילף: שן, רגל, אש, [ואדם?]]

דאי כחז **צור וקרן**, אחיז **צן** מנייהו הכי, מה צור שאין דרכו לילך ולהזיק מייב, שן שדרכו לילך ולהזיק לא כל שכן, מה לצור שכן תחילת עשייתו עומד לזקק, תאמר צצן, קרן יוכית, מה לקרן שכן כוונתו להזיק, צור יוכית, וחזר הדין, הצד השווה שצצן שדרכן להזיק וממוקד כו', אף אני אציא שן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

[הוה מצי למימר לחייב בו את הכלים, דאש לא אתי מבעלי חיים אלא מחד מינייהו ובור, דפטר בו את הכלים. תוס'].

ולרבי יהודה דמחייב על נזקי טמון באש, לאתויי מאי,

דף ו' ע"א

לאתויי ליחבה נירו שאס ליחבה האש מרישמו של מצירו, או וסכסכה אבניו חייב,

באצנים שיך לשון סכסוך, שלא נשרפו לגמרי אלא שסכסכה ומדקקה האש בהן וסכסכה מעט, כדאמרינן (חולין דף יז) גבי פגימת סכין מסוכסכת מרוח אחת, שלא נפגמה מצ' נדדין לגמרי,

ולחכי כתב אש, לחייבו זהני [ליחבה נירו וסכסכה אבניו], דנפקא לן התם מאלו השדה, דלא שמעינן מהנך דממנינן הא מילתא, דליחייב בדבר שאינו ראוי לה, כגון כהא שאין עיקר אש בכך:

הצד השווה שבהן דמשמע אף כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך, ומאי מציית לאתויי: [בה, מעשיו, רשות, מצוה. סימן] לאתויי מאי?

1. אמר אביי, לאתויי אבנו סכינא ומשאו שהניחן בראש גגו, ונפלו ברוח מצויה והזיקו,

היכי דמי אי בהדי דקא אולי קא מוזקי, היינו אש דמולדה לאש הא, מאי שנא אש מינה דכח אחר מעורב בו וממונך ושמירתו עליך, הני נמי כח אחר מעורב בהן [שהרוח השליכו מן הגג] וממונך ושמירתו עליך,

ואלא בתר דנייחי מוזקי בהן שור או ממונ, אי דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל דפליגי בהפקר, צפ' המניח את הכד (לקמן דף כח) היינו בור, מאי שנא בור שכן תחילת עשייתו לנזק וממונך ושמירתו עליך, הני נמי תחילת עשייתו לנזק [בשהניחו על הגג במקום שהרוח יכול להפילו] וממונך ושמירתו עליך,

אלא דלא אפקרינהו, לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו דיינו בור [אבל לרב כבר אמרנו לעיל בתוס' ג': בראש הרף ד"ה משורו, דרב לומד מוצד השווה מבור ושור] דמחוייהו אמרי, כל מקלה שהפקיר נפקא לן מבור דחייב, דכי היכי דמיוצא דבור הוא צרי"ר דהוי הפקר כדאמרינן צפ' שור שנגח את הפרה (לקמן דף מט) שעל עסקי כרייה ופמחה צאה לו, אף כל מקלתו שהפקיר חייב,

דהא נמי תחילת עשייתו לנזק, דהוה ליה לאסוקי אדעמיה, דסופו ליפול ברוח מצייה?

לעולם דאפקרינהו, ולא דמו לבור, מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו, תאמר בהני שכח אחר מעורב בהן,

כולהו מההוא ומחד מאידך, דהא מכל תרי מינייהו, לא הוה אמו לא קרן ולא צור, קרן מאש ורגל וכן ואדם לא, דמה לכולהו שכן מועדין מתחילתן, וצור נמי לא אחיא, דמה לכולהו שכן דרכן לילך ולהזיק,

ואי קשיא לך לימא כי שדית קרן ציייהו? אי נקט קרן איכא תרי דלא אחי מינה ומחד מאידך, דאי נקט או רגל או אדם צהדי קרן, לא אחיא אש מינייהו, דפרכינן מה להגד השווה שבהם שיש בהם רוח חיים, וכן צור נמי לא אחיא מינייהו,

ואי נקט אש צהדי קרן, לא אחיא שן וצור מינייהו, דכי פרכינן מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין ראוי לה כגון כלים, תאמר בשן דפטור על הכלים, כדמנן בממנינן, ליכא למימר קרן יוכית, וצור נמי לא אחי מינייהו שכן דרכן לילך ולהזיק, מה שאין כן בצור,

ולמאן דאמר לא חימפרש היכא [בהנהגות הגר"א כתב שהוא ברף הקודם אדרבה קרן עדיפא שכוונתו להזיק, אפילו קרן נמי אחיא,

אלא למאי הלכתא כתיבינהו רחמנא?

להלכותיהן למה שיש צוה מה שאין צוה [הוה מצי למימר דכולהו איצטריך למיכתב, דאי לא כתיב [כולן] אלא הוה נפקא מחד מוחך ובור, הוה פטרי בהו כלים, ואי יליף מחד מוחך ומאש, הוה פטרי בהו טמון, ומתני' לא קתני אלא להגדיל תורה ויאדיר. תוס'].

קרן לחלק בין תמה למועדת, שן ורגל לפוטרי ברשות הרבים דכתיב צוה וצער צדה אחר, דלא חייבין אלא צדשות הנזק, [וצ"ע למה כתב בין שן ובין רגל לפוטרי ברה"ר? וכתב הפנ"י וע"כ דס"ל דשן ורגל באמת מחד קרא נפקא, אלא דושלח ובער איצטריכו להיכא דלא בליא קרנא ודאולי מביילא. וק"ל].

בור לפטור בו את הכלים [אגב אורחיה נקטיה דבור לא אחי מכולהו. תוס'].

ולרבי יהודה פלוגתא דרבי יהודה ורבנן לקמן בשילהי פרק שור שנגח את הפרה, דמחייב על נזקי כלים בבור, לפטור בו את האדם כדדרשינן שור ולא אדם,

ודרשה דצור נראה צייני דכדי נסיו לה, דהא צור איצטריכא ליה למיכתב, דהא מכל תרי מינייהו לא נפק, דכולהו דרכן לילך ולהזיק לצד מבור, אלא אידי דדריש להלכות האחרים נקט לה נמי,

אדם להכי כתביה רחמנא לחייבו בארבעה דברים צער ריפוי שבת וצושת, משא"כ בכל הני,

אש, לפטור בו את הטמון שאס היו צגדים טמונים בגדיש, פטור המבעיר, דכתיב ציה (שמות כב) או הקמה, ודרשינן בשילהי הכונס שאן לדיר (לקמן דף ס) מה קמה צגלוי אף כל גלוי, לאסוקי טמון דלא, מה שאין כן בשור וצור ומצעה, ורבי יהודה קא פליג התם,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אש תוכיח והיינו דנקט במתני' הלד השוע,

אלא דלא אפקרינהו, לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור?

מה לאש, שכן דרכו לילך ולהזיק אבל לא הזיקו צהלימין אלא השור והחמור נתקל בהן,

לעולם דאפקרינהו, ולא דמי לבור, מה לבור שכן שלא ברשות [דאפילו עשאו ברשות, ואח"כ הפקיר, כיון שהפקיר היינו שלא ברשות. תוס'], תאמר בהני דברשות [תוס'],

בור תוכיח, וחזר הדין דאיכא למפכך מה לצור שכן אין כח אחר מעורב בו, ואיכא צהלד השוע דממניין,

דף ו' ע"ב

שור יוכיח שצרכות צ"ד הוא מהלך צה"ר, שהרי כל אדם יש לו רשות צדק, ואם הזיק חייב, אף אני אצא בו' והיינו הלד השוע דממני' מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק, בור תוכיח, וחזר הדין,

2. רבא אמר, לאתויי בור [פ' תקלה, וקורא לה בור שדינה כבור] המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה [תוס'] כגון הניח אבן צה"ר, וצדודה במקומה לא הזיקה, וגלגלה רגלי אדם ובהמה למקום אחר, והזיקה שם,

4. רבינא אמר, לאתויי הא דתנן, הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו [תוס' ע"א], פטור מלשלם, נתנו לו צ"ד זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל, ונפלו בתוך הזמן והזיקו, פטור, לאחר הזמן חייב,

אי צהדי דאזלי מזקי בו' לא גרס, והכי גרסינן ה"ד אי דאפקרינהו, בין לרב בין לשמואל היינו בור, מאי שנא בור שכן תחילת עשייתו לזנק, ושמירתו עליך, הני נמי תחילת עשייתו לזנק, ושמירתו עליך,

היכי דמי, אי דאפקרה, בין לרב בין לשמואל היינו בור [תוס'], מאי שנא בור דהזיקו מצוי שדך שנופלן שם צהמות ושמירתו עליך, הני נמי הזיקו מצוי, ושמירתו עליך, ואי קשיא הא מילתא דאמרן לעיל דרגל הזיקה מצוי, ולא צדק? לאו פירכא היא דבור הזיקו מצוי, אבל אינו מצוי כ"כ כי רגל, שכל שעה היא מהלכת,

אלא דלא אפקרינהו, לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור?

לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור, מה לבור שכן מעשיו גרמו לו כרייתו גרמה את ההזיק, אבל מעשיו של זה לא הזיקו, אלא רגלי אדם ובהמה שגלגלוהו, תאמר בהני שאין מעשיו גרמו לו,

אי דלא אפקרינהו, לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו [תוס' ע"א], היינו בור [תוס' ע"א]?

שור יוכיח שאין מעשה צהלים גרמו ההזיק, אלא ממנו הזיק, והיינו הלד השוע דנקט במתניין, מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק, בור תוכיח, וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה,

לעולם דאפקרינהו, ולא דמי לבור, מה לבור שכן תחילת עשייתו לזנק, תאמר בהני שאין תחילת עשייתו צנין הכותל ונטיעת האילן, לא היה לזנק,

3. רב אדא בר אבהה אמר, לאתויי הא דתניא, כל אלו שאמרו וקאשיב ואיל לה, אלו הפותקים ציצותיהם וגורפיהם מערותיהם, כלומר כל אלו שאמרו חכמים, שיש להן רשות להשליך מזיקה לרה"ר, ואילו הן פותקין ביבותיהן פותחין צינורותיהן המקלחים שופכים, ששופכין מחצריהן לרה"ר, וגורפין מערותיהן ומשליכין וצליהן לרה"ר,

שור יוכיח, מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק, בור תוכיח, וחזר הדין:

בימות החמה אין להם רשות מפני שהרחוב נאה והוא מקלקל, אבל בימות הגשמים שהרחובות מלוכלכות יש להם רשות, ו אע"פ שברשות צ"ד משליכין, אם הזיקו חייבים לשלם,

[שנינו במשנתנו] כשהזיק חב המזיק: חב המזיק ! חייב המזיק מיבעי ליה [תוס']?

היכי דמי, אי בהדי דקאזלי מזקי, כחו הוא והיינו אדם, ותנא ליה צממתינן [אליבא דרב],

אמר רב יהודה אמר רב, האי תנא ירושלמי הוא [ראה מש"כ באבני חן בהקדמה של מסכת שקלים], דתני לישנא קלילא: [ידענו דהרבה משניות היו סדורים עדיין קודם רבי כמו מ' מדות נסדרה ע"י ראב"ן יעקב, ומ' כלים בשלימותה היתה עדיין סדורה קודם רבי כמו שדקדק הגאון בעל חכם צבי סי' י"ד דאמר ר' יוסי שם אשרך כלים שיצאת בטומאה ויצאת בטהרה.

אלא בתר דנייה, היכי דמי, אי דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור, מ"ש בור דתחילת עשייתו לזנק וממונך ושמירתו עליך, הני נמי תחילת עשייתו לזנק וממונך ושמירתו עליך,

והנה שלשה משניות אלו שבפרקין היינו ארבעה אבות, וכל שחבתי, ומשנה דשום כסף, משונים משאר המשניות, הן ע"י לשון קצרה, והן בשינוי הלשון

אבני חן על מסכת בבא קמא

דמי ערוגה לפי מה שהיא, ובהא פליגינן, הכא במאי עסקינן, כגון שהיתה עידית דניזק בזיבורית דמוזיק # [דבחר עניא אולא עניותא. לקמן סוף צב, ב"ב קעד; חולין קה; ערכין כג.], [ואפכא לא מצי למימר, דכ"ע מורו דאין משלם אלא עידית שיש לו, ואין צריך לקנות. תוס' עיי"ש עוד],

ובהא פליגי, רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן דהא דכמיז בקרא, שישלם לו דמיז נזקו מקרקע מיטב, אשדות דניזק קאי, ומשלם ליה מוזיק דמיז נזקו, קרקע מוזיקות שלו, בשוה נזקו, שהרי הוא כמיטב שדהו של נזק, ורבי עקיבא סבר בדמוזיק שיימינן למיטב דקרא דיהיב ליה מעידית ידיה,

מ"ט דרבי ישמעאל, נאמר שדה למטה מיטב שדהו ישלם, ונאמר שדה למעלה וצער בשדה אחר, מזה שדה האמור למעלה דניזק, אף שדה האמור למטה דניזק והכי קאמר קרא, שאם יש למוזיק קרקע הדומה לעידית דניזק, ישלם לו הימנה שיעור דמי נזקו,

ורבי עקיבא, מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, דהאיך דקא משלם דהיינו שדה של מוזיק, ולא אחי גזרה שוה, ועקר ליה לקרא,

ורבי ישמעאל, אהני גזרה שוה, ואהני קרא דמשמע מיטב דהאיך דקא משלם, אהני גזרה שוה בדקאמינא,

אהני קרא, כגון דאית ליה למוזיק עידית [סוג 100] וזיבורית [סוג 50], 1 [ויש לו] עידית לניזק [סוג 80], וזיבורית דמוזיק לא שויה כעידית דניזק, דמשלם ליה ממיטב ידיה הויל וחזירות שלו לא הויל כעידית דניזק, דלא מצי אמר ליה תא את גבי מוזיבורית, אלא גבי ממיטב,

[כמו אמר מר] ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית, וקל וחומר להקדש [שמשלם מעידית], מאי קל וחומר להקדש,

אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהקדש, שמוות בא שור רעהו אמר רחמנא, ולא שור של הקדש דאס נגח [תורא דידן] שור של הקדש פטור, והוא הדין לכל שאר מקין, שאם מוזיק את ההקדש פטור,

לשנא אחרינא להכי נקט שור הקדש, ולא מוקי לה באכילת צהממו שדה הקדש, משום דלא משכחת לה, דאי שדה חרס לכהנים הו, וכשדה הדיוט דמי, וליכא למימר ק"ו להקדש,

ושדה הקדש נמי דהוי לנזק דקדש, או המקדש פודהו לאלתר, או מוכרין אותו לאלתר לאחר, וכשיוצא ציובל לכהנים הו דכתיב (ויקרא כז) והיה השדה בנאסו ציובל וגו' לכהנים הו, ואי קודם פדייה אין מעילה בקרקעות, דכל

כאשר המעיין יכיר ויבין, ובנמרא הוכרחו לפרש ולדרוש כל מלה כאן, ומדקדק הש"ס דהאי תנא ירושלמי הוא היינו שמשניות אלו באו מהם ירושלמי אשר היה תופס לשון קצרה, והכניסם רבינו הקדוש בסדר שלו והניחם כמו שצמצם ולא זו ממקומם. מהר"ץ חיות],

[שנינו במשנתנו] לשלם תשלומי נזק [במיטב הארץ]:

ת"ר, שמוות כב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, מיטב שדהו של ניזק שאם אכלה ערוגה בשדהו שמינן ערוגה משוכחת של נזק כמה יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהא יפה בלא פירות וזמן לו ומיטב כרמו של ניזק, דבריו רבי ישמעאל,

ר' עקיבא אומר, לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית של מוזיק, דשמינן ערוגה של ניזק לפי מה שהיא, ואם מוזיק בל ליתן לו קרקע דמיז נזקו, נותן לו מיטב שדומי שוה אותן דמיס, וק"ו להקדש מפרש לקמן,

[החילוק בין עידית וזיבורית הוא, שכשנותן עידית נותן חלקה יותר קטנה, וזיבורית הוא גדולה מעידית, וזיבורית הוא יותר גדולה, ובכל הג' אופנים מחיר השדות שווים, ואפ"ה רוצה אדם יותר בעידית, שיש שבח בעידית שאינו מתבטא במחיר ובכסף],

[ומקשה] ור' ישמעאל, אבל שמינה ודאי דין הוא ד משלם שמינה, אבל כחושה מי משלם שמינה?

[ורבי ישמעאל אבל שמינה. פירוש בשלמא אבל שמינה משלם שמינה, אלא אבל כחושה אמאי משלם שמינה, אי נמי ח"פ כיון דבשמינה אין משלם אלא שמינה, כמו שהזיק ולא קנסינן ליה לשלם יותר ממה שהזיק, א"כ כשאכל כחושה נמי לא לקנסינא לשלם יותר ממה שהזיק לשלם שמינה,

וא"ת אמאי טעי טפי בדברי ר' ישמעאל לומר שאם אבל כחושה משלם שמינה, יותר מדברי ר' עקיבא דלמא רבי עקיבא קאמר נמי שאם אבל ערוגה כחושה משלם ערוגה שמינה שבשדותיו? וי"ל לפיכך טעה בדברי רבי ישמעאל טפי משום דקאמר רבי עקיבא לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית, משמע ששמע מר' ישמעאל שבא הכתוב לחייב יותר ממה שהזיק כגון דאם אבל כחושה משלם שמינה. תוס'],

אמר רב אידי בר אבין, הכא במאי עסקינן כגון שאכל ערוגה בין הערוגות ושם ערוגות שמינות וטענות פירות הרבה, וכחושות וטענות מעט ולא ידעינן הך ערוגה הנאכלת מהי ניהו אי כחושה אבל אי שמינה אבל, דמשלם שמינה,

אמר רבא, ומה אילו ידעינן דכחושה אבל, לא משלם אלא כחושה, השתא דלא ידעינן אי כחושה אבל אי שמינה אבל, משלם שמינה צממיה, הא ניזק הוא [1] המוציא מחבירו ו עליו הראיה,

אלא אמר רב אחא בר יעקב מודה רבי ישמעאל דלא משלם אלא

אבני חן על מסכת בבא קמא

המסכת לקרקע, כקרקע דמי,

[תימה ולקומה בשן ורגל שהזיק את ההקדש, דהתם לא כתיב רעהו, ומקורן ליבא למילף דאינה מועדת מתחילתה, ובגורה שזה דתחת נתינה ישרם כסף נמי לא ילפינן, דלא נתקבלה אלא לענין תשלומי מיטב, דאי לכל מילי, ליפטר כולו מטמון, וברה"ר, וכלים, ופסולי המוקדשין, וי"ל דכולהו נזקין פמורין בהקדש כדמוכח בירושלמי בריש הנזקין וכו' עיי"ש. תוס'].

אלא לאומר הרי עלי מנה לבדק הבית, דאתי גזבר ושקיל מעידית, לא יהא אלא בעל חוב

דף ז' ע"א

ובעל חוב בבינונית צמס' גיטין צפרק הנזקין (ד' מח),

וכי תימא סבר ר"ע כל בעל חוב נמי בעידית אפילו הכי לא גמרינן הקדש מנייה, ד, איבא למיפרך [אך אתה מדמה הקדש לבעל חוב] מה לבעל חוב שכן יפה כחו בנזקין שהדייט הוא נוטל בהזיקו מן העידית, תאמר בהקדש שהורע כחו בנזקין דלא שקיל מן מידי?

לעולם דנגח תורא דידן לתורא דהקדש, ודקא קשיא לך שור רעהו אמר רחמנא, ולא שור של הקדש, ר"ע סבר לה בר"ש בן מנסיא [תוס'], [דשור של הדיוט שנגח שור של הקדש משלם נזק שלם, וע"ז אומר רמב"ם מעידית],

דתניא ר"ש בן מנסיא אומר צריש פירקין דשור שנגח [אכרעה ומחשה], שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור, שור של הדיוט שנגח שור של הקדש, בין תם בין מועד משלם נזק שלם וקדריש ליה לרעהו הכי, שור של רעהו הוא דמי הוי מוזיק תם לא משלם אלא חצי נזק, אכל אי מוזיק שור של הקדש, משלם מוזיק מן שלם, ואפילו תם, וקאמר ר"ע, דשקל הקדש שיעור דמי שור, מעידית קרקעות של מוזיק,

אי הכי, ר' ישמעאל ור"ע ממאי דבעידית דניזק וזיבורית דמוזיק פליגי, דלמא דב"ע דניזק שיימינן ולא משלם ליה מוזיק אלא זיבורית, הואיל והוא כעידית דניזק, דמודה ר"ע לר' ישמעאל, דאמר מיטב שדהו של נזק, ועידית דקאמר ר"ע עידית דניזק קאמר, ולא אחי לאיפלוגי עליה אלא בהקדש,

והבא בפלוגתא דר"ש בן מנסיא ורבנן קמפלגי דשמעיה ר"ע לרבי ישמעאל דלא איירי אלא בהדייט, אכל בנזקי הקדש פטר ליה, ואחי ר"ע לפלוגי עליה, ר"ע סבר בר"ש בן מנסיא [דשור הדיוט שנגח שור של הקדש משלם נזק שלם], ור' ישמעאל סבר כרבנן [דפטור לגמרי]?

א"כ מאי לא בא הכתוב דמשמע דנקרא גופיה פליגי, דלא צא הכתוב להכי, אלא בהדייט נמי פליגי,

ועוד מאי ק"ו להקדש הואיל ומן העידית דקאמר ר' עקיבא אנוק קאי, ולאקולי אלא דיהיב ליה מוזיק מזיבורית, מאי ק"ו להקדש גריעותא הוי, ולר"ע יפה כמו דהקדש בנזקין, דאמר דאפילו הוי מוזיק תם שקיל הקדש מן שלם, ונפקא ליה מרעהו,

[פירש הקונטרס הואיל ומן העידית דא"ר עקיבא אנוק קאי, ולאקולא אתא דיהיב ליה מוזיק מזיבורית, מאי ק"ו להקדש גריעותא הוא, וקשה לפי דאין זה גריעותא אלא חומרא, דר"י פוטר לגמרי מוזיק את ההקדש, ור"ע מחייבו נ"ש, ולענין מיטב נמי חשיבות הוא דמשלם ממייטב דניזק ולא מנרוע דניזק? ונראה לר"י דה"פ מאי ק"ו להקדש, דלענין חיובא מוזיק בהקדש לא קאמר [ע"ז ק"ו להקדש] דהא מקרא דר"ש נפקא, אלא לענין מיטב קאמר ולא הוה לר"ע לאהדורי לרבי ישמעאל ק"ו להקדש, כיון דרבי ישמעאל היה מודה בכך אי לאו משום דפטור ליה לגמרי, [דעכשיו קיימינן דלכ"ע דניזק שיימינן]. תוס'].

ועוד הא אמר רב אחי, [ד] תניא בהדיא דמן העידית דקאמר ר"ע אנוק קאי, שמות כב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישרם, מיטב שדהו של נזק ומיטב כרמו של נזק דברי רבי ישמעאל, ר"ע אומר מיטב שדהו של מוזיק, ומיטב כרמו של מוזיק:

רמי ליה אביי לרבא, כתיב [בשן בשמות כב ד] מיטב שדהו ומיטב כרמו ישרם, מיטב אין מידי אחרינא לא,

והתניא שמות כא לד בבור "בעל הבור ישרם כסף ישיב לבעליו" ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין כסף ישיב לבעליו, דהוה ליה למיכתב בעל הבור ישרם כסף לבעליו, ישיב דכתב רחמנא למה לי, הואיל וכבר כתיב ישרם לרבות כל השדות?

[ואין לחלק בין תשלומי נזקי בור, לנזקי שן ? דגמרינן גז"ש תחת, נתינה, ישרם, כסף שכל תשלומי נזקין שווים. ראה פנ"י].

לא קשיא כאן מדרתו אי משלם ליה מוזיק מוקן מדעתו, דלא אטרמיה לנזק עליו צ"ד שקיל סובין כאן בעל כרחו אכל אס אינו רוצה המזיק לשלם מוקן לניזק אלא צ"ד דהיינו בעל כרחו, אינו משלם אלא [כסף] [מיטב. רש"י],

[צ"ע מנין לו סברא זו, לחלק בין מי שמשלם מדעתו, ובין מי שמשלם בעל כרחו ?].

אמר עולא בריה דרב עילאי, דיקא נמי דכתיב ישרם דגמי מיטב כתיב ישרם דמשמע ישרם בעל כרחו,

א"ל אביי, מי כתיב ישרם משמע על ידי אחרים, דצ"ד יורדין לנכסיו דמוזיק, אכל ישרם משמע "נמי" מדעתו ישרם כתיב, מדרתו משמע [תוס']?

אלא אמר אביי לא משכחת מירוצא להני קראי, אלא כדמור כי האי

אבני חן על מסכת בבא קמא

גיונא דמלכא רבא להך,

דתניא, הרי שהיו לו בתים [לא מיירי בבתי שדר בהם, דהא תנן במסכת פאה [פ"ח מ"ח] אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו. תוס'] **שדות וברמים** שזה מאתים זוז, ותנן במסכת פאה [פ"ח מ"ח] מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, דלאו עני הוא, ונמלא גחל עניים [ואמרו הרמז בזה מלת צדקה שמספרו 199] כן הוא מאתים חסר א' [פ' או הוא נוטל צדקה]. מהרש"א מסכת פאה פ"ח גרפס אחר מסכת ברכות],

היו לו מאתים זוז חסר דינר ונמנו לו שזה אלף זוז צבת אחת, הרי זה יטול, וזה [המודבר עליו בברייתא ש] יש לו בתים שדות וברמים שזה מאתים זוז, אכל ואינו מוצא למכור, מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה, שזה מאה זוז, וקרקעותיו ימכור במאה זוז, דטפי מפלגא לא ייילי לעולם, והרי יש לו מאתים זוז [אבל לא יתנו לו אלף זוז כעני רגיל], לישנא אחרת: מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה, לאו אעני קאי אלא אכל אדם שצריך מעות למונות, והיו לו בתים שדות וברמים ואינו מוצא למכור אפילו בחצי דמיה, מאכילין אותו מעשר עני, עד שיתיקרו קרקעותיו שיוכל למכור בחצי דמיה,

והווי בה מר והיינו רבה היכי דמי, אי הוול ארעתא דכ"ע, ודידיה נמי זל בהדיהו, אפילו טובא נמי ליספי ליה דהא זול דכ"ע נמי שהרי עכשו אין שזה מאתים זוז, ותנן [פאה פ"ח מ"ח] היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו נמנו לו שזה אלף זוז צבת אחת יטול, לישנא אחרת: אפילו טובא נמני אפילו מני לזבויניהו טובא יותר מחצי דמיה ליספו ליה עד שיוכל למכור בשויהן, דהא מכה דכולי עלמא הוא ולא פשע מידי,

אלא דאוקיר ארעתא דכולי עלמא, ודידיה אידי דעייל ונפיק אוזוי, זל ארעיה,

דף ז' ע"ב

אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה [אפילו קצת לא יתנו לו, דהיינו שלא יתנו לו כלום] שהרי שוות קרקעותיו מאתים זוז, לישנא אחרת: אפילו פורתא נמי, אפילו אין יכול למכור אלא פורתא [וקאי "פורתא" על המכירה, שאינו יכול למכורם אלא פחות מחצי שווים] לא ליספו ליה, דפושע הוא [פ' בין דאחרים מוכרין בשווין גם הוא יכול, ע"י שיטתו שהוא להוט למכור ז']

ואמר מר עלה, לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעתא [תוס'] מפני שהלוקח נר חורש אותן צימות הקין, וזרען במשיר, ובמרשון, וביומי תשרי זל ארעתא שאין סיפק לזרען באותה שנה,

דכ"ע נמרי עד ניסן ומזבני, והאי הואיל ואצמריכא ליה זוזי, זבין כדהשתא במשיר, משום דאיטריך לזוזי, הלכך עני לא היו דיטול שזה אלף דינר, הואיל וביומי ניסן שוות קרקעותיו מאתים, ועשר לא היו

הואיל ולכולי עלמא נמי לא היו שוין השמא מאתים, הלכך משלימין לו עד מאתים והיינו מחצה, **ד עד פלגא אורחיה למיזל** [המחיר דרכה לירד ולהחזיל עד חצי שווין], **טפי לאו אורחיה למיזל**, לישנא אחרת: עד פלגא אורחיה למיזל טפי לאו הלכך אם יכול למכור בחצי דמיה, אין מאכילין אותו מעשר עני דזה דרכו, ואם החלו טפי מאכילין ולא יפסקו, ותפוס לשון ראשון,

[מי שהיו לו קרקעות, ואם ימכרם בימות הגשמים ימכרם בזול, ואם ינחם עד ימות החמה מוכרן בשוין, אין מחייבין אותו למכור, אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיה, ולא ידחוק עצמו וימכור שלא בזמן מכירה, וש אומרים שאין מאכילין אותו רק עד שיכול למכור קרקעותיו בחצי דמיה. יו"ד רנ"ג סעיף ג'],

והכא נמי גבי נזקין נמי צהי מיתרעו קראי, כגון דציומי ניסן יקרא ארעתא, וביומי תשרי זול, והיזק בתשרי שזה מנה, וצא לגבות מנה מקרקעות המזיק ו דיניה בעידית כדמכז מיטב,

ואי א"ל איהו ניזק הב לי בינונית כדהשתא טפי פורתא ממאי דבעית למיטב לי בעידית, לא מני למכפיה, אלא א"ל מוזיק אי שקלת בעידית כדינך שקול כדהשתא @ כי זול דהשתא, ואי לא שקיל מביונית כיוקרא דלקמיה,

ולהכי אחי ישיב לרבות סוצין, דאי צעי למשקל ניזק סוצין, כגון שיש לו קרקע סמוך לאותה ציונית של מוזיק וניחא ליה צה, שקיל לה כיוקרא דלקמיה, דהא שזה כסף הוא צניסן,

ולהכי איטריך לאציי לאוקמא צהי כדאמרן דסופה לייקר צניסן, משום דאי אין סופה לייקר קרא למאי אחא, פשיטא דאי צעי ניזק למשקל סוצין שקיל, צע"כ של מוזיק, שאפילו בעידית יפה כמו כל שכן בציונית, אלא להכי אחא קרא למימר, דשיב לו שזה כסף כיוקרא דלקמיה,

מתקיף לה רב אחא בר יעקב, א"כ הורעת כחן של נזקין אצל בינונית וזיבורית, דרחמנא אמר ממיטב, ואת אמרת מביונית וזיבורית נמי לא כי השתא?

אלא אמר רב אחא בר יעקב, אי איכא לדמויי להא דרבה, לב"ח מדמינן ליה [תוס'], [ד]בעל חוב דיניה בביונית צפרק הניזקין במסכת גיטין (דף מנח), והשתא אם צא צעל חוב לגבות מן הלזה במשיר, וא"ל ללזה הצ לי זיבורית טפי פורתא, כי היכי דליהוי שזה מלוה דאית לי גבך מולא דהשתא, מני אמר ליה אי שקלת כו', ואי לא שקלת ציונית שקול כיוקרא דלקמיה,

ואי א"ל הב לי זיבורית טפי פורתא [תוס'], א"ל אי שקלת כדינך שקול כדהשתא, ואי לא שקיל כי יוקרא דלקמיה,

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא, א"כ נעלת דלת בפני לוין, דא"ל אילו הוו לי זוזי הוה שקלי כדהשתא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

השתא דזוזי גבך [שהלויי לך מעותי] אשקול כיוקרא דלקמיה?

אע"ג דאית ליה עדיה, או דלמא למעוטי דעלמא נמי [אף אם היא זיבורית ידיה אם היא עידית דעלמא יכול לשלם בה]?

אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא, אי איכא לדמויי, לכתובת אשה מדמינן [תוס'] וכגון שנתן לה גט במשקל, וחילו ארעמיה והימיה כחובתה מאתם, ודינה למיגזי מוזיבורית כדמסקין הסם בפרק הנזקין,

אמר ליה, רחמנא אמר מיטב שדהו דאזלינן בתר ארעמא ידיה [אף שיש לו יותר מעולים משדות של העולם], ויהיב ליה מעידית ארעמיה, ולא שיימין בשל עולם ואת אמרת בשל עולם הן שמוין,

דהא כתובת אשה דינה בזיבורית, ואי אמרה ליה איחי [האשה] הב לי בינונית בציר פורתא [בפרעון כתובת], אמר לה, אי שקלת כדינך שקול כדהשתא, ואי לא שקלי כיוקרא דלקמיה,

איתיביה, [שנינו בברייתא] אין לו אלא עידית צמי שהיו עליו, בעל חוב, וכחובת אשה, ומזקין, כולם גובין מן העידית,

מכל מקום קשיא מיטב וישיב, דמרבי סובין?

[אין לו אלא] בינונית, כולם גובין בינונית,

אמר רבא, כל דיהיב ליה ממיטב ליחייב ליה וכי פרע ליה סובין, יתן לו מסובין מעולין שלו,

[אין לו אלא] זיבורית, כולם גובין זיבורית,

והא מיטב "שדהו" כתיב ואי כדקאמרת, לכחוב מיטב סתמא?

היו לו עידית ובינונית וזיבורית, נזקין בעידית, ובעל חוב בבינונית, וכתובת אשה בזיבורית כמסקת גיטין בפרק הנזקין (דף מט) מני טעמא [דכתובת אשה בזיבורית] דיותר משאיש רוצה לישא אשה רוצה לישא,

אלא כי אתא רב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב, פרשוה, כל מילי דמטלטלין שיכול להוליכן ממקום זה למקום אחר מיטב הוא, דאי לא היו מיטב מזדבן הכא כולי האי מזדבן במתא אחריתי ולהכי לא כתיב מיטב אלא לגבי שדות והכי ממרזי קראי בשדות יתן מיטב ובמטלטלים אפי' סובין,

[ואם רצה למכור בינונית ולקח זיבורית לכתובת אשה, נראה לומר שבזמן אותו על מרת סדום. רבינו מאיר הכהן בספרקסטא ז"ל. שטמ"ק, להלן ח.].

[היו לו] עידית ובינונית, נזקין בעידית, ב"ח וכתובת אשה בבינונית,

לבר מארעא, דליתייב ליה ממיטב, כי היכי דלקפוין עלה זבינא:

[היו לו] בינונית וזיבורית, נזקין ובעל חוב בבינונית, וכתובת אשה בזיבורית,

[והשתא צריכי תרווייהו דאי לא כתיב ישיב הוה אמינא מיטב שדהו דוקא ואי לא כתיב אלא ישיב הוה אמינא דוקא מטלטלים דומיא דכסף, דכתיב גביה לכך צריך מיטב שדהו. גליון. שטמ"ק]

דף ח' ע"א

בעא מיניה רב שמואל בר אבא מאקרוניא, מרבי אבא, כשהן שמוין האי עידית וזיבורית בשלו הן שמוין וההוא דהוי עידית לדידיה דמזיק יהיב ליה, ואי אית ליה עידית וזיבורית, ושוי' זיבורית לדידיה כעידית דעלמא, אפילו הכי לא יהיב ליה מזיק לנזק אלא מעידית לדידיה דבתר ארעמא ידיה אזלינן, או בשל עולם הן שמוין ויהיב ליה מוזיבורית שהרי לכל העולם הוא עידית,

[היו לו] עידית וזיבורית, נזקין בעידית, ובעל חוב וכתובת אשה בזיבורית מדאורייתא ד"ס זיבורית דלוקמן, ורצנן הוא דמקון ליה צבינונית משום נעילת דלת לליון, והיכא דלית ליה צבינונית ליתא לתקנתא, [הטעם שתשלומי נזיקין הם מן העידית, דאמרינן בב"מ לח. אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו, ובעל חוב לא הויקו אלא לזה ממנו וצריך לשלם לו, ועשו תקנה שלא תנעול דלת וכו', ובכתובת אשה לא הויק לה כלל. ע"פ דף על דף בשם הריב"א מושפטים],

אליבא דרבי ישמעאל לא תבעי לך, דאמר בדניזק שיימינן [תוס'], כי תבעי לך אליבא דרבי עקיבא דאמר בדמזיק שיימינן וכיון דשויא הך זיבורית כעידית דניזק, יהיב ליה מוזיבורית,

קתני מיהא (מציעא) [מציעתא. ד"ס], בינונית וזיבורית, נזקין וב"ח בבינונית וכתובת אשה בזיבורית, ואי אמרת בשלוי הן שמוין, תעשה בינונית שלו כעידית דהא מיטב היא לו, וידחה ב"ח אצל זיבורית?

מאי, מיטב שדהו אמר רחמנא, למעוטי דניזק דלא אזלינן בתר מיטב דניזק, ואע"ג דהך זיבורית דמזיק הוא מיטב דניזק, הואיל ולא הוי מיטב לעלמא, לא יהיב ליה מינה, אבל אי לעלמא הוה מיטב יהיב ליה מינה

הכא במאי עסקינן, כגון שהיתה לו עידית ומכרה לאחר הלוואה, דאשתעבדא ליה צבינונית לז"ס מעיקרא, בעוד שהיתה עידית בידו,

אבני חן על מסכת בבא קמא

וכן א"ר חסדא, כגון שהיתה לו עידית ומכרה,

הכי נמי מסתברא, מדקתני אחריתי [בבביתא אחרת] ביינונית וייבורית נזקין ביינונית, ב"ח וכתובת אשה בייבורית, קשיין אהדדי, אלא לאו ש"מ כאן [הא דקתני דב"ח ביינונית] שהיתה לו עידית ומכרה, כאן [בבביתא אחרת דקתני דב"ח בייבורית] שלא היתה לו עידית ומכרה,

ואי בעית אימא אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה ודכ"ע בשל עולם הן שמין, ולא קשיא, הא דקתני דב"ח וכתובת אשה בייבורית דשויא ביינונית שלו כעידית דעלמא, וכאן [דב"ח ביינונית] דלא שויא ביינונית שלו כעידית דעלמא [אלא ביינונית דעלמא],

ואב"א אידי ואידי כגון שהיתה ביינונית שלו כבינונית דעלמא ולא היתה לו עידית ממחילה,

והכא בהא פליגי, מ"ס [הא דקתני דב"ח בייבורית] בשל הן שמין [ונמצא זה עידית שלו], ומ"ס בשל עולם הן שמין דמנחתא קמיתא סבר בשל עולם הן שמין, ואמטו להכי שקיל דב"ח ביינונית כדיניה, ואידך סבר בשל הן שמין [ולגבי דידה היא עידית],

ל"א גרסינן אידי ואידי כגון שהיתה ביינונית שלו "כעידית" דעלמא, ומפרשין ליה הכי אידי ואידי כשהיתה לו עידית ומכרה, וזהא פליגי דמנחתא קמיתא סבר בשל הן שמין, וכיון לדלדיה הואי ביינונית אע"ג דלעלמא עידית, מיניה משלם, ותנא דבביתא סבר בשל עולם הן שמין, ותפוס לשון ראשון # [רש"י השתמש באן "בתפוס לשון ראשון" בדרך מליצה],

רבינא אמר בדעולא פליגי תנא דב"ח בייבורית [למ ליה תקנתא דעולא [שגורו משום נעילת דלת], אללא דמר קרא חזיל, ואפילו הו ליה נמי עידית, דהשתא הואי ליה ביינונית גמורה, צין לדלדיה צין לעלמא, אפילו הכי ס"ל דלשקול דב"ח מייבורית,

דאמר עולא, דבר תורה ב"ח בייבורית, שנאמר דברים כד בחוץ תעמוד, והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה, מה דרכו של אדם להוציא לחוץ, פחות שבבביתא [אע"ג דשליח ב"ד היה מוציא, לא היה מוציא (ו) אלא מה שהלוח נותן לו. תוס'],

[פחות שבבביתא. וא"ת אפי' פחות שבבביתא מיטב הוא, כדאמר לעיל כל מילי [ממלטלין] מיטב הוא ? וי"ל כשמוציא כלים דרכו להוציא הגרוע, וכשמוציא קרקע נמי דרכו להוציא ייבורית # [אולי הפירוש שמוזה שמוציא הגרוע שבבביתא יש ללמוד שאם ישלם קרקע יתן גרוע שבקרקעות]. תוס'],

ומה טעם אמרו ב"ח ביינונית, כדי שלא תנעול דלת בפני לויין, מר [דאמר דב"ח נוטל ביינונית] אית ליה תקנתא

דעולא, ומר [בביתא שניה דב"ח נוטל בייבורית] לית ליה תקנתא דעולא:

ת"ר, מכר לאחר, או לשלשה בני אדם כאחד ציוס א', מי שהיה עליו זקין וכתובת אשה וצ"ח, והיו לו עידית וייבורית, בולין נכנסו תחת הבעלים נכנסו הלוקחות דצין המוכר, ומי שלקח עידית יפרע לגזק, ולוקח ביינונית ישלם את החוב, ולוקח ייבורית את הכתובה,

בזה אחר זה, בולין גובין מן האחרון דאפי' שקלו קמאי עידית ויינונית, מצי מדתן להו הלוקחות, למקין וצ"ח אלל ייבורית, דאמר הנחמי לך מקום לגבות הימנו, ותנן במסכת גיטין (דף מח) אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, ואפי' הן ייבורית, דכי זבון הני מרי קמאי אשתייר ייבורית בני חורין, ואע"פ דהדר אידדנא [שגם שהייבורית נמכר אח"כ], דמר דמרא חזינן,

אין לו כדי סיפוק שלשתן, שאין אותו קרקע שזה כל כך גובה המותר משלפניו, אין לו גובה משלפני פניו,

מכרן לאחר, היכי דמי, אילימא בבית אחת בשטר אחד, השתא לשלשה [בני אדם כאחד] דאיכא למימר חד מינייהו קדים שזה לקח צנוקר והללו שנים צערי ומצי למיטען הנחמי לך מקום [ראין כותבין שעות אלא בירושלים. תוס'] אמרת בולין נכנסו תחת הבעלים הואיל ואין ניכר בשטר המכר מי לקח ראשון, מכרן לאחר מיבעיא,

אלא פשיטא בזה אחר זה צ"ג ימים, ומ"ש שלשה [בזה אחר זה] דכל חד וחד אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו, האי נמי אכל חד וחד לימא ליה האי לוקח אחד הנחתי לך מקום לגבות ממנו כי היכי דמיזלו כולהו דמר ייבורית?

הכא במאי עסקינן, כגון שלקח עידית באחרונה [ולכן אמרין בולין נכנסו תחת הבעלים] דניחא ליה למיטב להו כדיניהו, ולא לחלו דמר עידית, וכן אמר רב ששת, כגון שלקח עידית באחרונה,

אי הכי ליתו כוליהו וליגבו מעידית כלומר מעידית שנשארה צת חורין צ"ח הלוקחות, והטל שיעבודן עליה?

משום דאמר להו, אי שתקיתו ושקליתו כדינייכו שקליתו, ואי לא מהדרנא שטרא דייבורית למריה כי היכי דמהדרו למיגבא מיניה, דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ושקליתו כולכו מייבורית,

אי הכי דמשום האי טעמא הוא,

דף ח' ע"ב

אבני חן על מסכת בבא קמא

אבל מכר עידית, ושייר בינונית וזיבורית מאי מי אזלי כולה
במר לוקח ב', שהרי הוא לקח שיעבודייהו, ומלוקח ראשון לא גבו דאמר בעינא
בתקנתא דרבנן, ועידית דהואי בת חורין בשמי לקוחות הראשונות, שלכס היא?

סבר אביי למימר, אתו כוליהו גבו מעידית [שמכר לוקח ראשון
ללוקח שני],

א"ל רבא מה מכר ראשון לשני לוקח ראשון ללוקח שני כל זכות
שתבא לידו וכיון דהי הואי עידית גבי לוקח ראשון, הוה מגבי להו
מבינונית דהאי טענה דאמרן אי אפשי בתקנת חכמים, השתא נמי אמר להו
לוקח שני, זילו לגבי לוקח ראשון וגבו בינונית,

וכיון דאילו אתו גבי לוקח ראשון, מצי אנבי להו [יכול
לעשות שהם יגבו ממנו] מבינונית וזיבורית, ואע"פ דכי זבני
[כשקנה] בינונית וזיבורית, אכתי עידית בני חורין הואי,
ואין נפרעין מנכסים משועבדים כל זמן דאיכא בני חורין,
אפ"ה] מצי א"ל לא ניהא לי בהאי תקנה,

[לכן] לוקח שני נמי מצי א"ל, גבי בינונית וזיבורית, דכי
זבין לוקח שני, אדעתא דכל זכותא דה"ל לראשון בגוה
זבין,

אמר רבא, ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון, והלך
שמעון ומכר שדה אחת ללוי וההיא שדה בינונית הואי, ולא שייך
שמעון בינונית אללו, דהכי מפרש לה לקמיה ובא ב"ח דראובן, רצה
מזה מלוי גובה אותה שדה [הבינונית], דא"ל שיעבדי שקלת, רצה מזה
משמעון גובה מזיבורית, דא"ל את צעל דברים ידיי את, דשקלת כולהו נכסי
דראובן,

ולא אמרן דגובה מלוי אלא דזבן לוי בינונית, אבל זבן עידית
וזיבורית לא, דא"ל להכי דייקי דקדקמי וזבני [וקניתי] עידית
וזיבורית, ארעא דלא חזיא לך,

ואפילו זבן בינונית נמי, לא אמרן אלא דלא שייך בינונית
דכוותיה, דלא מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבי שמעון,

אבל שייך בינונית דכוותיה גבי שמעון לא גבי מיניה,
דמצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות ממנו,

אמר אביי, ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, ואתא
ב"ח דראובן וטרף משמעון, דינא הוא דאזיל ראובן
ומשתעי דינא בהדיה דצעל חוב לסלקו מאותו קרקע דברים, אם יש
לו לראובן שום תביעה על צעל חובו, לומר פרעמך, דקיימא לן במסכת שבוטות
דף מא' דאע"ג דנקיט שטרא, אי א"ל אישחצב לי דלא פרעמך, בעי

בנוקין נמי נימא [הלקוחות] הכי אי בעית למישקל בינונית שקול, ואי לא
מהדרנא שטרא דזיבורית למריה, ותשקול זיבורית בע"כ, ואמאי יהיב ליה
עידית?

אלא מדלא טעין הכי, בע"כ דהכי עסקין הכא [בבריייתא זו שנוקין גובין
מן העידית] במאי עסקינן, ביתמי כגון שמת המוכר [שהזיק, ובא הניזק
לגבות מן הלקוחות, שאינם יכולים למעון שיחזירו השטח להמוכר] דלאו
בני פרעון נינהו וכיון שלא הניח קרקע [שהרי מוכרם] אין היתומים בני
פרעון, ושיעבודא (דיליה. ד"ס) [של הניזק] עליה ידידיה [על
הלקוחות] רביא דמטלטלי דיתמי לצעל חוב לא משמענדי, ואע"פ שמתחזיר
להם קרקע, הוה להו כיתמי שקטו קרקע לאחר מיתת אביהם,

ולכך פריך מנוקין, ולא פריך מנ"מ, דמאי לימא ליה, אי שקלת זיבורית שקול
ואי לא מהדרנא שטרא למריה ותשקול מיניה, מני א"ל האי לכשתחזיר, דהא
השתא נמי זיבורית קבעית למפרע לי,

הלכך ליכא למימר הכי לשון קושיא הוא [פ' ביון דאוקמת ביתמי אין
לתרץ שלכן אינם גובים מן העידית, משום דאמר להו וכו'],

אלא להכי לא גבי מעידית משום דאמר להו, טעמא מאי אמור
רבנן אין נפרעין מנכסין משועבדים במקום שיש בני
חורין, משום תקנתא דידי דלוקח, אנא בהא תקנתא לא
ניהא לי שקילו כדייכי,

כדרבא, דאמר רבא במסכת כחצות כל האומר אי אפשי
בתקנת חכמים כגון זו, שומעין לו, מאי כגון זו על הי מלתא
אמר רבא?

תיקון גירסא: האי מכלל דאיכא אחריתי, לא גרסינן ליה,

כדרב הונא, דאמר רב הונא יכולה אשה שתאמר
לבעלה איני ניוונית משלך ואיני עושה מלאכה, דמשום תקנתא דידי
דלמא לא ספקי לי מזונות צממא יד, תקינו לי רבנן מזונות משלך, חמת
מעשה ידי, דההיא תקנתא לא ניהא לי:

[ובזה יש לפרש הפסוק בשמות לה כה וכל־אשה חַכְמַת־לֵב בְּיָדֶיהָ טוֹב פִּי־
אשה שהיתה חכמה וידעה שמה שקנה אשה קנה בעלה, ולא יקחו ממנה
שאר צרכי המשכן, בדיה טוֹב הביאה מעשה ידיה, פ' רביון שהיתה אוכלת
מן היתא אומרת לבעלה איני ניוונית ואיני עושה. ע"פ דף על דף],

פשיטא צימותא מכר לוקח שלקח עידית צאמרנה בינונית
וזיבורית, ושייר עידית לפניו, ליתו כוליהו וליגבו מעידית,
דהא אחרונה היא ושיעבדייהו עלה רמיה, ובינונית וזיבורית
ליתנהו גביה הא לית ליה השתא דמצי למימר להו גבו
מבינונית וזיבורית, דלא ניהא לי בתקנתא דרבנן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

א'שתצושי,

והא דלא איירי רב הונא עד הכא משום דצעי לאסוקי למילתא דרבי ישמעאל ור"ע דצעו לעיל כשהן שמין אותו (צינונית) בשלן הן שמין כו' ועד הכא קמייירי ואזיל,

איתיביה רב נחמן לרב הונא, שמוות בא ישיב לרבות שוה כסף אפילו סובין ואת אמרת כסף? הכא במאי עסקינן בדלית ליה לא כסף ולא שדות [יכול לשלם סובין],

אי דלית ליה פשיטא? מהו דתימא אמרינן ליה למזיק זיל טרח זבין סובין כסף, ואייתי ליה כסף, קמ"ל,

אמר רב אסי, כספים הרי הן כקרקע, למאי הלכתא, אילימא לענין מיטב דאפי' יש לו עידיה מסלק כסף אי צעי, היינו דרב הונא [דאמר שמשלם לו או כסף או מיטב] והוא ליה למימר וכן אמר רב אסי,

אלא לשני אחים שחלקו, ונטל אחד קרקע [למשל קרקע שוה אלף זוז], ואחד כספים [אלף זוז בכסף], ובא בעל חוב ונטל [כל ה] קרקע בשביל חובות אציהם, דאזיל האי אם ושקיל פלגא בכספים בהדיה עס אחיו, והיינו דקאמר הרי הן כקרקע, דעל כספים נמי יפרע חצי חובו של אציו,

פשיטא האי ברא והאי לא ברא צממיה, כלומר [וכי] צעל כספים לא הוי צרא לפרוע חוב אציו, אצל צעל קרקע הוי צרא [בפנ"י הקשה איך יכול לומר פשיטא הא איצטרך לאפוקי מסברת האיכא דאמרי? ועיי"ש מה שתירץ, וראה קיטין דיונה],

איכא דאמרי אדרבה לאידך גיסא דלאידך גיסא פרכינן, דצעל כספים לא לימייז, דא"ל לצעל קרקע להכי שקלי כספים, דאי מוגנבי, [אתה תריח ד] לא משתלמא מינך, ולהכי שקלת ארעא [והריח שלי היא], דאי מטרפא [באשר אירע שיטרפו השדה ממך] לא משתלמא לך מידי מינאי,

אלא לשני אחים שחלקו קרקע, ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן דמשלם לו האמר חצי חלקו, או קרקע, או מסלק ליה צווי, והיינו הרי הן כקרקע, דמצי מסלק ליה צווי כקרקע,

והא אמרה רב אסי חדא זימנא, דאיתמר האחים שחלקו, ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן,

רב אמר בטלה מחלוקת אותה חלוקה בטילה, וחוזרים וחולקים בשוה החלק הנשאר,

ישמואל אמר ויתר אבד,

ורב אסי אמר, נוטל רביע בקרקע יחזיר לו רביע חלקו או קרקע

ולא מצי א"ל צ"ח לראובן לאו בעל דברים ידי את כקרקע זו, שכבר יתה מרשותך, והאם שיעבודי שקילנא, דאמר ליה ראובן אי מפקת מיניה, עלי הדר מה שאתה מוניה משמעון, יחזור עלי, שהרי קבלתי עלי אחריות,

ואיכא דאמרי, אפילו שלא באחריות נמי, דא"ל לא ניהא לי דתהוי לשמעון תרעומת עלי,

ואמר אביי, ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות

דף ט' ע"א

ויצאו עליה עסיקין עורכין לומר שלנו היא, עד שלא החזיק בה, יכול לחזור בו, משהחזיק בה, אין יכול לחזור בו, [בר"ן הביא בשם הרמב"ן דאם נמצאת שאינו שלו, אינו יכול לחזור רק כל זמן שלא נטלו ויכול זה להחזיר השרה, אבל אם כבר טרפו ממנו אין יכול לחזור אם היה שלא באחריות. חידושי רעק"א],

מ"ט, דאמר ליה חייתא דקטרי סברת וקבלת [שהרי קנית שלא באחריות] שק קטרי מלא רוח [שק קטרי היטב בהרבה קטרים, להראות שדבר חשוב יש בו, ואין בו ממש, והקונה לא בדק מה יש בו, הניח מעותיו על קרן הצבי. ר"י מלוניל],

[ביון שאביי מחלק בין החזיק בה ללא החזיק בה שואל] מאימא הואי חזקה, מבי דייש אמצרי [מתקן גבולי השדה ומגנציקס. רש"י ב"מ יד:], [יש שפירשו מבי דייש אמצרי כגון שהיתה אותה שדה שקנה סמוכה לשדה שלו והיה ביניהן מצר ועכשיו משקנה אותה השדה הסמוכה לשדהו אם דש אותו המצר שביניהן ומחה אותו עד שנתערבו שתי השדות ונעשו שתיהן שדה אחת. ר"ף],

שתקן סביב השדה שהקיפה מחיצה או שהשפילה אם היה לה מחיצה להשוותו לשדה אחר שלו. נמ"י],

ודוקא שלא באחריות, אבל באחריות לא [יכול לחזור אף לאחר שהחזיק],

ואיכא דאמרי, אפי' באחריות נמי אפי' קבל אחריות עליו, דיש לומר והאיל וסופו לחזור עליו עכשיו נמי יחזור ויטלנה, אפ"ה אינו יכול לחזור צו דאמר ליה מוכר אחוה טירפך שכתבו לך צ"ד שטר טירפא שצדין נטלו ממך ואשלם לך,

[וחזור לעיל לתרץ סתירת הפסוקים] רב הונא אמר לא קשיא קראי דלעיל כסף ומיטב, דהכי קאמר רממא או כסף ימן לו או מיטב שדומיו,

אבני חן על מסכת בבא קמא

או ורביע במעות או רביעית במעות, כמו דתן ציצמות (דף ג) חלק ועשה זה מאמר ונתן גט ובעל [פ'] מביא ראיה שגם שם אע"ג דלא כתב "או" מוכרחין לפרש כאילו כתב "או"],

[והולך ומפרש הג' מחלוקת] רב אמר, בטלה מחלוקת, קסבר האחים שחלקו כיוורשים הוו,

ושמואל אמר, ויתר, קסבר האחים שחלקו לקוחות [הן], וכלוקח שלא באחריות דמי,

ורב אסי אמר, נוטל רביע בקרקע ורביע במעות, מספקא ליה [לרב אסי] אי כיוורשין דמו ועל שניהם לפרוע הלכך מחזיק חלקו יחזיר לו אי בלקוחות דמו ואין לו עליו כלום,

הלכך נוטל רביע בקרקע, ורביע במעות רביע מאותו חלק המגיעו יפרע, דה"ל ספק ממון וכל ממון המוטל בספק חולקים, ואין נוטל עמו אלא רביע, והלה יכול לסלקו או בקרקע או במעות,

ל"א, ורביע במעות ממש לצד רביע בקרקע, והיינו הרי הן בקרקע, מספקא ליה אי כיוורשין דמו, ומייב להחזיר לו מחזיק חלקו קרקע, ולא יכול לסלקו במעות, או בלקוחות דמו, ומיהו כלוקח באחריות דמי, ומייב להחזיר לו מחזיק מה שאצד, אצל במעות יכול לסלקו, הלכך יחזיר רביע בקרקע כיוורשים, ורביע במעות כמוכר באחריות, ולשון ראשון שמעמי,

[ו"ל הרשב"ם בב"ב קו, ותפוס לשון ראשון, כך פירש רבינו [רש"י], וכן הוא שאין ממש צהאי לשון אחרון, דכל היכא דפליגי בגמרא תלתא תנאי או תלתא אמוראי כי האי גוונא, שהאחד ספק לו הלכה כדברי מי מן השנים, הרי הוא רגיל לתפוס כדברי שניהם, במקנה סבירא ליה כי האי, ובמקנה סבירא ליה כאדק, אצל הכא כיון דמחזיק ליה רב אסי, להחזיר כל חלקו כרבי, בין קרקע ומעות, אם כן צמאי קאי כשמואל, הא רב ושמואל לא פליגי צהאי אם יסלקנו בקרקע או במעות, אלא אם יחזיר לו חלקו אם לאו],

אלא מאי הרי הן בקרקע, לענין מיטב,

אי הכי היינו דרב הונא?

אימא וכן אמר רב אסי,

[ענין חדש] א"ר זירא אמר רב הונא, במצוה עד שליש, מאי שליש

דף ט' ע"ב

אילימא שליש ביתו שחייב אדם לצדו צמצות לולב או ציצית או ספר חורה שלש מה שיש לו אלא מעתה, אי איתרמי ליה תלתא מצותא, ליתבי [הלשון "ליתבי" קשה כאן, וראה בד"ם שיש גירסא "היב ליה לכוליה ממוניה", או "מובן ליה לכוליה ביתיה"] לכוליה ביתיה?

[אילו איתרמיא ליה. אפילו מיירי בעשוריייתא דרבי כדאשכחן בפרק מציאת האשה [בתובות סח].] [דאמרין התם בת הניזונת מן האחים נוטלת עישור נכסים, ואמר רבי דראשונה נוטלת עישור נכסים, שניה נוטלת עישור ממה ששיירה ראשונה וכו', וזה שאומר תוס' שאף אם במצוה השניה יתן רק שליש ממה שנשאר] מ"מ ידוע שלא היה חייב לבובו כל כך. תוס'],

אלא אמר ר' זירא, בהידור מצוה עד שליש במצוה ששם מוטל צ' ספרי חורות לקנות ואחד הדור ממזירו, יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור, דמיא (שבת דף קלג) זה אלי ואנוהו המנחה לפניו צמצות, עשה לך ספר חורה נאה, לולב נאה, טלית נאה, ציצית נאה,

[פירוש שאם מצא אתרנג כאגוז כמו ששיערו חכמים, ואחד גדול ממונו שליש, יקנהו. תוס', # פ' שהיה קשה לתוס' קושית השטמ"ק ו"ל וא"ת אם כן יקנה עד אלק וזו שלעולם ימצא הדר יותר, ועל זה מתרץ שאין המדובר על הידור האתרוג שעל זה אינו יכול לומר

ומשמע מלשון השטמ"ק שגם בימיהם היה מחזיר האתרוגים תלוי בהידור האתרוג],

[אבל אם יזמן לו הקב"ה ממון שלא מוגיעו ובקש להדר המצוה ביותר משליש הרשות בידו. ר"ח],

בעי רב אשי, שליש מולגו וכגון אם הקטן נמכר בששה, יוסיף שני דינרי דהיינו שליש מלגיו, שליש שצמוד הדמים, ויקח את ההדור, או שליש מולבר הדמים יחלוק לשנים, ויוסיף חלק שלישי משלו, דהיינו אם קטן נמכר בששה יוסיף שלשה דינרין ויקח את הגדול צמצות, ¹ תיקון,

[וקשה שאם היה רוצה לומר שליש מולבר הול"ל עד מחצה, ואז אין למטעות? ו"ל שבעידובין ד. כשהושב שיעור מקוה, אנו רואין שגורש הוא שליש, ולכן משתמש בלשון שליש, ששליש הוא הוספה שאין למעלה הימנה. ע"פ הבן יהודי, וראה שם שמביא משל נאה],

במערבא אמרי משמיה דרבי זירא, עד שליש דהיינו אותו שליש שיוסיף צהידור מצוה משלו הוה, שאינו נפרע לו צמיו כדאמרין היום לעשותם, ולא היום ליטול שכרם (ע"ז דף ג), מבאן ואילך מה שיוסיף צהידור יותר על שליש משל הקב"ה יפרע לו הקב"ה צמיו:

[אוכל פירות בעוה"י, והקין קיימת לו לעולם הבא. תוס'],

[וגם משנה זו הוא בלישנא קלילא, כדלעיל ו:],

מתני': כל שחבתי בשמירתו שנתחייבתי לשומרי, הכשרתי את נזקו כלומר אם הוסיף הכשרתי וזימנתי אותו הוסיף, שלא שמרתי יפה, כך מלאכי,

לשנא אחרתא, הכשרתי את נזקו עלי להכשיר ולתקן את נזקו, כלומר אני חייב לשלם, מפי מורי,

הכשרתי במקצת נזקו, חבתי בתשלומי נזקו האי הכשרתי לא דמיא להכשרתי קמא, דהא ודאי זימנתי הוה, כלומר אם זימנתי את מקצת נזקו אע"פ שלא זימנתי כולו, חבתי לשלם את נזקו כהכשר כל נזקו כאילו

אבני חן על מסכת בבא קמא

זימנתי כולו, ובגמרא מפרש היכי דמי,

הלכך שמירה רעה היא, אפילו גילהו חרש, בעל הצור חייב לשלם שלא שמרו כראוי,

[משא"ב] גחלת, [ד] כמה דשביק לה, מעמיא עמיא ואולא ומאי דליצה חרש, לא רמיא עליה דבעל גחלת, לאסוקי אדעתיה,

נכסים שאין בהן מעילה כלומר אם הזקמי נכסים שאין בהן מעילה, אני חייב לשלם, אבל אם הזקמי נכסי הקדש איני חייב, דנפקא לן כולהו נזקין משור רעהו,

נכסים שהן של בני ברית לאפוקי נכרי, דאינו חייב בנזקיו,

נכסים המיוחדים שיש להם בעלים, לאפוקי דהפקר שאם הזקמי נכסים דהפקר פטור ובגמרא מפרש לה,

ולר' יוחנן דאמר דהכנסה, אפילו מסר לו שלהבת, נמי פטור דהשתא מוקי להא דקמי מה שאין כן באש [שפטור אפי'] בשלהבת ו דכוותה הכא דמחייב גבי שור וצור [מיריד] בשור מותר, ובור מגולה, מ"ש הכא [בשלהבת דפטור] ומ"ש הכא [בשור מותר ובור מגולה דחייב]?

[ומתירין] התם גבי צעירה צבתא אחיזתו וכחו, מלשון צבתא שקורין עניילא"ש, דחרש קא גרים אחיזתו של חרש גרמה הסכנה, שהוא נטלה והולכה לגדיש [ולכן מי שנתן לו השלהבת פטור], הכא לא צבתא דחרש קא גרים שהשור הלך והזיק וכן הצור ולא על ידי חרש הזיק [ולכן בעל השור ובעל הבור חייב],
ל"א גרס' צומא יסודו של חרש שנמיתד עם השלהבת ונטלה ולשון צומא שולא"ש כדאמרין ליהוי צומא למצורו (צ"צ דף כא),

[הגמ' ממשיך להביא ברייתא שמדבר על חומר נזיקין זה מזה, כיון שאמר לפני זה כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקי, כיצד שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו, חייב לשלם, מה שאין כן באש],

ת"ר [שנינו ברייתא], חומר בשור מבבור, חומר בבור מבשור,

חומר בשור מבבור, 1. שהשור משלם את הכופר צומעל שהמית בן חורין, 2. וחייב בשלשים של עבד [אם הרג השור עבד כנעני, כדכתיב בשמות כא לב אם-עבד יצא השור או י-אמה כסף י-של ישים שקלים יתן לאדניו והשו' ד' יפקל], 3. נגמור דינו אסור בהנאה אם המית אדם, כדכתיב ובעל השור נקי, כאלם שאומר למצורו פלוני ילא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה, 4. ודרכו לילך ולהזיק # [חומר זה שונה מג' הראשונות, שהם דינים שחומר בהם שור, וזה אינו דין אלא מציאות], מה שאין כן בבור שאין בעל הצור חייב בתשלומי מיתת אדם, כדאמרין שור ולא אדם,

חומר בבור מבשור, שהבור תחילת עשייתו לנזק, ומועד מתחילתו, מה שאין כן בשור,

דף י' ע"א

חומר בשור מבאש, חומר באש מבשור,

ובכל מקום [שהזיק] חז המזיק, כמו שהזיקו נכסיו את נכסי בני הצריח, ואת נכסיו המיוחדין חוץ מרשות המיוחדת למזיק שאם נכנס שורו של נזק צרשם המזיק, והזיקו שור של מזיק, פטור, דאמר ליה תורן צרשמי מאי בעי,

ורשות הנזק והמזיק מפרש בגמרא [ר"ל חוץ מחצר השותפים שרשות שניהן להכניס שם בהמה ופירות, והזק נכסי א' בשל חבירו, פטור בשן ורגל דבעינן ובער בשדה אחר. יבין],

כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ הא דרשין ליה צריש פירקין, לאמרי קין, וכשהזיק חז המזיק דרישא לא דרשין ליה, דלאו יתירה היא:

גמ': ת"ר, כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקי, כיצד [פ' איד לא שמר כהוגן], שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו, חייב לשלם, מה שאין כן באש כדמפרש לקמן,

במאי עסקינן, אילימא בשור קשור ובור מכוסה, דכוותה גבי אש, גחלת, מאי שנא הכא ומאי שנא הכא [למה יהיה הדין שונה בין שור ובור ואש, הלא בשניהם לא יבא מהם הזיק],

אלא בשור מותר ובור מגולה, דכוותה גבי אש שלהבת, מה שאין כן באש דפטור [למה יהיה פטור],

והא אמר ריש לקיש משמיה דחזקיה [לקמן גמ'], על המשנה השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור בדיני אדם וכו' וקאמר ע"ז ר"ל, לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבת, אבל שלהבת חייב, מ"ט דהא ברי מוזמן הזיקא?

לעולם בשור קשור ובור מכוסה, ודכוותה גבי אש גחלת, ודקא אמרת מאי שנא הכא ומ"ש הכא,

שור דרכיה לנתוקי [tear the rope] והוה ליה לאסוקי אדעתיה, שאפילו אין החרש ממירו סופו להסיר את עצמו, הלכך שמירה רעועה היא ואפילו המירו חרש חייב בעל השור, בור דרכיה לנתורי [sever, loosen] לנפול,

אבני חן על מסכת בבא קמא

חומר צדור ועליו שק מלא מצוה חייב, ואע"ג דטמון צדק, מה שאין כן צדש, דנפקא לן [לקמן דף ס] מלא הקמה, דאילו חייב אלא צגלוי,

איבעית אימא לעולם ר' יהודה [ונוכל לתרץ לשכן לא שנה החילוק בחיוב על הכלים, דאחיא כר"י שמוחייב על כלים בבור], ודבר שאין ראוי לה לאו לאתויי כלים [שזה לא יהיה חומר באש, שגם בבור חייב על הכלים], אלא [חומר באש הוא] לאתויי ליחבה נירו וסכסכה אבניו [דלא שייך בבור],

מתקיף לה רב אשי, ליתני חומר בשור מבבור, שהשור חייב בו שור פסולי המוקדשין שנפדה מה שאין כן בבור ונפל צדור פטור צעל הצור, דכתיב (שמות כא) צעל הצור ישלם והמת יהיה לו, ילא זה שאין המת שלו, דאע"ג דנפדה אס מת אסור להאכילו לכלבים, כדאמרין בצבורות (דף טו) מוצח ולא גיזה, צשר ולא חלב, ואכלת ולא לכלבים, ובפסולי המוקדשין הכתוב מדבר, ואם נגחו שור חייב דהא כתיב שור רעהו, וכיון דנפדה שור רעהו קרינא ציה, ואע"ג דצשור נמי כתיב והמת יהיה לו מוקמי ליה לקמן לצעלים מטפלים צנצילה, תיקון גירסא: האי מאי לא גרסינן,

אי אמרת בשלמא רבנן היא, אידי דשייר הק טמון [באש] וכלים [בבור מחייב ר' יהודה] שייר נמי הק [פסולי המוקדשים, שחייב בשור ופטור בבור], אלא אי אמרת ר' יהודה ואין כן שור דהא כלים צדור וטמון צדש רבי יהודה מחייב מאי שייר דהאי שייר?

שייר דש בנירו [שחייב בשור ופטור בבור] שאם דש השור צמרו, ומתכוון לכך, שהרי השורין מלומדין צדישה, מולדה דקדן היא שכוונתה להזיק ומייצ לשלם דמי ניירו שקילקל, מה שאין כן צדור דלא שייך ציה הזק קרקע,

אי משום דש בנירו לאו שיורא הוא, דהתנא לעיל צשור שכן דרכו לילך ולהזיק וכל מקין צכלל: [ונשאר הקושיא למה לא לא שנה החילוק של פסולי המוקדשין].

רש"י אינו מפרש יותר ממה שצריך להענין ובכל דרגא הוא מוסיף ומפרש יותר ויותר שיש יותר חידוש בבור: החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה האחרון חייב: [כאן עדיין לא היה צריך להגדיל החידוש וכתב סתם] צין מת צו השור צין הזק, מסרו לחמשה בני אדם: [שד' השומרים לא גרמו כלום, אלא האחרון, וצריך להגדיל קצת החידוש בבור] ולא דמי להשלים צור לעשרה, דאע"ג דקי"ל צור ט' דלא עבדי מימה, מוקין מיהא עבדי, וסייע הראשון בהגרמת מימתה,

חומר בשור מבאש, שהשור משלם כופר, וחייב בשלשים של עבד, נגמר דינו אסור בהנאה, מסרו להרש שוטה וקמן חייב, מה שאין כן באש [פ' שור חייב כופר אם הרג אדם, משא"כ] אש לא חייב צה שריפת אדם, שהיה לו לצרות, ואם כפות הוא המצטער חייב מימה וקס ליה צדרצה מיניה, כדמפרש לקמן צפרק הכונס אלא לדיר (דף סא),

[ואע"ג דחייב מימה חומר הוא ? מ"מ כאן לא איירי ממימה, אלא בחומר התשלומין של הנזקין. פנ"י],

חומר באש מבשור, שהאש מועדת מתחילתה, מה שאין כן בשור,

חומר באש מבבור, וחומר בבור מבאש,

חומר בבור מבאש, שתחילת עשייתו לנזק, מסרו להרש שוטה וקמן חייב, משא"כ באש,

חומר באש מבבור, שהאש דרכה לילך ולהזיק, ומועדת לאכול בין דבר הראוי לה ובין דבר שאינו ראוי לה לקמן מפרש לה, מה שאין כן בבור,

כל שור דקמי הכא צקדן קמייירי ולא צשן ורגל [בספר מוחה אברהם מפרש למה לא פירש רש"י כן בתחלת הברייתא], וליתני חומר בשור מבבור, שהשור חייב בו את הכלים אם שיצדן צנגיחה או צצעיטה, שהיא מולדה דקדן מה שאין כן בבור?

הא מני [ברייתא זו] ר' יהודה היא פלוגמא דרבי יהודה ורבנן צפרק שור שנגח את הפרה [לקמן דף נג], דמחייב על נזקי כלים בבור [ונמצא שאין לחלק בין שור ובור, ששניהם חייבין על הכלים],

אי [אחיא הברייתא כ] רבי יהודה אימא סיפא, חומר באש מבבור, שהאש דרכה לילך ולהזיק, ומועד לאכול בין דבר הראוי לה ובין דבר שאינו ראוי לה, כלים אין ראויין לאש שאין דרך להסיק כללים, מה שאין כן בבור,

דבר הראוי לה מאי נינהו עצים, דבר שאין ראוי לה מאי נינהו כלים [שחייב עליהם באש], מה שאין כן בבור, אי ר' יהודה הא אמרת מחייב היה ר' יהודה על נזקי כלים בבור?

אלא לעולם רבנן היא ודקשיא לן לימני חומר צשור שחייב צו את הכלים כו' [לכן לא תנא חילוק זה] ותנא ושייר [שייר החילוק שאש חייב על כלים ובור פטור],

מאי [עוד] שייר דהאי שייר? שייר טמון דהוא ליה למתני חומר צשור צדור מצדש, שאם צעט שור צשק מלא כלים ושצדן, חייב, או אם נפל

אבני חן על מסכת בבא קמא

היכי דמי, אילימא דבלאו איהו לא הוה מינמר @ כגון שהיו עסקיו רעים [וצריך כל החמשה לשמרו], פשיטא [שהוא חייב], דאיהו קעביד אין זו הכשרתי במקצת נזק, אלא כל נזק, ולא דמי להשלים נזק לעשרה, דלע"ג דקי"ל נזק ט' ללא עבדי מיטה, נזקין מיהא עבדי וסייע הרלאשון בהגרמת מיטמו, ואינטריכא למיטמי דלחרון חייב,

אלא דבלאו איהו נמי מינמר מאי קעביד ואינו חייב כלום [ולכן לא פירש המשנה דמיידי שמסר שורו לחמשה בני אדם, דאז אינו חייב כלום],

מתקיף לה רב ששת, והא איכא מרבה בחבילה @ שריצה חבילות ומורות שהדלקה של חבירו, וקירצה ע"י החבילות לגדיש אחרים, שהיה צדין שהיה הוא חייב ולא הרלאשון, היכי דמי

דף י' ע"ב

אי דבלאו איהו לא אולא, פשיטא ולמה הוה לן למיטמייה, הרי הרלאשון לא סייע כלום דכל מה דצדיק ליה מעמיא ואיל, אצל מופר נזק משעה רוב מיטמו הוא עושה, אלא האחרון מקרצה, אלא דבלאו איהו אולא מאי קא עביד [ראה תוס', ובחדושי הגר"ח],

מתקיף לה רב פפא, והא איכא הא דתניא [בברייתא] ה' שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו, ובא אחד וישב עליו ושברו, האחרון חייב,

ואמר רב פפא, כגון פפא בר אבא שהיה צעל צער [ראה תוס' גרפס בע"א],

[הטעם שמוסיף כאן מאמר זה דמיידי בפפא בר אבא, דבלאו הכי אין להאשימו, שהרי על ספסל זה יש מקום לשבת עליה ששה בני אדם, אבל אם הוא איש שמן מאד, הוה ליה לאסוקי אדעתיה שישבר, וראיתי מפרשים שכל החמשה גם היו אנשים שמנים כפפא בר אבא],

[חכמי הצרפתים הורו שסתם ספסל עשוי הוא לכך ולעולם פטור, ושאלו הוא לישיבה לכל וחרי מחמת מלאכתו נשבר [פ' מטה מחמת מלאכה ששואל פטור עליה], אלא אם כן בבעל בשר מרובה שמן הסתם אינו שואל אצלו, והוציאו דין זה ממה שאמרו בגמרא בכאן כגון פפא בר אבא וכו', ומכל מקום לדעתנו לא נאמר כן אלא דרך צחות ומלי דבריהותא. מאיר],

היכי דמי אילימא דבלאו איהו לא איתבר, פשיטא דלא דמי לנזק, שהרלאשון גרס נזקין והרג חלוץ, או רוצח, אלא משום הכי הוא דמפטור, דאמר ליה אי לא אמה הוה מתזיק ולא הוה מיטמי, אצל אלו לא שברו כלום כל זמן שלא צא זה,

אלא דבלאו איהו נמי איתבר, מאי קעביד,

סוף סוף מתניתא דספסל היכא מתרצא הואיל ומוטבת הכי,

מרבה בחבילה: [וכאן היה רש"י צריך להגדיל החדוש בבור עוד קצת, שהרי גם במרבה בחבילה יש כאן מי שהדליק את הדליקה ואפ"ה האחרון חייב] אצל מופר נזק משעה רוב מיטמו הוא עושה, אלא האחרון מקרצה,

ה' שישבו על ספסל: [וכאן יש חידוש עוד יותר שהאחרון בעצמו לא היה שוברו, ולכן מגדיל החדוש בבור] דלא דמי לנזק, שהרלאשון גרס נזקין והרג חלוץ, או רוצח,

דבלאו איהו הוי מיתבר וכו': [וכאן החדוש עוד יותר שממילא היה נשבר, ולכן הוא מגדיל החדוש בבור עוד יותר] כי היכי דמופר נזק ט' הזיקמו הכל מוס של ט', והכל מוס של י' הרגו,

על פי ר' זאב בר-חורין שליט"א בשמחת התנאים של בני בנציון ג"י ר"ח שבט תשנ"ח, וראה בגמ' שלי על הגליון,

[שנינו במשנתנו] הכשרתי במקצת נזקו [חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו]: תנו רבנן [שנו רבנן בברייתא], הכשרתי מקצת נזקו, חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו, כיצד, החופר בור תשעה, ובא אחר והשלימו לעשרה, האחרון חייב צין ממנו ה' השור צין חזק וטעמא מפרש לקמן מקראי, צפרק שור שנגח את הפרה [גם אניזקין וראשון פטור מכלום. תוס' עיי"ש],

ודלא כרבי, דתניא החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה, אחרון חייב, רבי אומר אחר אחרון למיתתה אם מת השור לא ישלם הרלאשון כלום, דט' טפחים אין צהם כדי להמית אחר שניהם לנזקין דאם חזק השור ולא מת, ישלמו צין שניהם,

רב פפא אמר מתמימן דקמינ כהכשר כל נזקו, דאין חייב אלא אחרון למיתתה צמיטה, שמת השור קמיידי ודברי הכל דלפי' רבי קאמר אחר אחרון למיתתה,

איכא דאמרי, לימא דלא כרבי, אמר רב פפא למיתתה ודברי הכל,

מתקיף לה רבי זירא, ותו ליכא למימר כהכשר כל נזקו,

[ותו ליכא. וא"ת נמי דאיכא טובא אטו כי רוכלא ליחשיב וליוזל? וי"ל משום דדחיק לאוקמי מתני' דלא כרבי, או כרב פפא ולמיתתה והיה יכול להעמיד בנזקין,

וא"ת ולוקמא כגון שלא היה בו הכל למיתתה, ולא הכל לנזקין, שהיה רוחבו יתר על עומקו ובא אחר וסייד וכייד דמודה רבי דהאחרון חייב בין למיתתה בין לנזקין כדאמר רב פפא בפרק הפרה (לקמן דף נא.)? וי"ל דאין זה מקצת נזקו דאחרון עבר הכל. תוס'],

והא איכא למימר מו, כגון אי אחרמי דמסר שורו כו', ומסכרה קמקשי ליה רבי זירא, ואינה משנה מסר שורו לחמשה בני אדם [שישמרו עליה], ופשע בו אחד מהן שהלך לו ולא שמרו והזיק, חייב,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ידו נשבר הספסל, הוא חייב והם פטורין, כן הדין אם היו ה' יושבין ובא אחד ונשבר הספסל ע"י כחו, שנשמך עליהן, וס"ד שאינו חייב על היזק שבא ע"י כחו, אלא אם בא ההיזק ע"י כחו בלבד, אבל כאן בא ההיזק גם ע"י ה' בני אדם שהיו יושבין על הספסל, קמ"ל דכחו היו כאילו עשה מעשה, דכחו כגופו דמי, ורק הוא חייב והם פטורין, ע"פ חרדשי רבי ארי' לייב מאלין זצ"ל סימן כד סעיף ב', כן הבנתי דבריו, ועיי"ש באריכות],

[וז"ל החזון איש סימן ג' דף ס"א מדפי הספר,

והאי כמו כגופו ל"ע דהא כל מזיק צרכו הוא וכי אלעריך לאשמועין דשוצר כלי של חצרו צרכו ידיו חייב ואף צורק חץ פשיעא דחייב, ואפשר דהכא אילו אחר החזיק צרכו של יעמודו והוא ישב על הספסל ונשבר אפסר דלא היה חייב צבולו, דאזתו שעיכצס מלעמוד גרס הכיזק צשוחפות שלו, ואע"ג דהמעכצ פטור משום גרמא, מ"מ אפשר כיוון דחייב צד"ש לא אמרינן צרכו כי ליכא לאשחלומי מהאי משתלם מהאי, [ואע"ג דצרכו אמרינן נ"ג א' כי ליכא, התם הכורה שוגג וע"י לעיל סי' צ' ס"ק י"א], א"כ ללא כר"י, וא"כ יש מקום לומר דהכא שעשה צ' כחות שעיכצס מלעמוד והכניד על הספסל חשיב גרמא קמ"ל דמס דהכניד עליהם ושצר חשצ כשצר צידים אע"ג דכוכד האגשים סייע אותו צצצירתו מ"מ חשיבא כל השצירה כמו אצל לשון בגמ' קשה לישבו.

וראה סיום דבריו "אבל לשון הגמ' קשה לישבו", ואנן מה נענה אבתריה],

ותו ליכא, והא איכא הא דתניא, הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות, בין בבת אחת בין בזה אחר זה ומת, כולן פטורין שאין ידוע על ידי מי נהרג [תוס'],

רבי יהודה בן בתירא אומר, בזה אחר זה האחרון חייב, מפני שקירב את מיתתו ופלוגמיהו דרבי יהודה בן במירא ורצנן מפ' צסנהדינן צפקר אלו הן הגשרפין (דף עח), ר' יהודה סבר כי יכה כל נפש אדם כמיצ דמשמע כל דהו נפש, ורצנן סברי כולה נפש משמע, [ולכן קשה למה לא תנא גם שיש לפרש המשנה אליבא ר"י בן בתירא] והיינו הסכמי צמקנת מקו דומיא דמופר צור, שהראשון היזק והאחרון הרג?

[ומתירין] בקטלא לא קמייירי,

ואיבעית אימא בפלוגתא לא קמייירי,

ולא, והא אוקימנן דלא כרבי? דלא כר' וברבנן מוקמינן דהלכה כרביס, כר' יהודה בן בתירא ולא כרבנן, לא מוקמינן:

[שנינו במשנתנו] חבתי בתשלומי נזקו: "חבתי בנזקו" לא קתני דליהו משמע שישלם שור גמור ח, והוא יטול את הנזילה, אלא בתשלומי נזקו דמשמע השלמה, שיעול נזק את הנזילה, זה משלים לו מה שפחתו מיתה,

אצל מוסר שורו ומרצה צמצילות, לא ממתינא נינהו, אלא מסכנא הוו מקשי להו?

לא צריכא, דבלאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי, והשתא איתבר בחדא שעת, דאמרי ליה אי לאו את הוי יתבינן מפי פורתא וקיימין, ולהכי אנטריך למיתנייה, לאשמועין דאפי' הכי חייב,

[ודאי באמת אין הכוונה שידעו בדיוק החשבונות של שתי שעות ושעה אחת, אלא הם באים בטענה זו],

ומיהו [מתורץ מה שהקשה ותו ליכא, ד] צהדי ההיא דמופר צור לא מצי למיתנייה, דתהוי הך כהכשר [מי?] צמקנת מקו דמתני', דהאי לא מקנת מקו הוא, אלא כל מקו, שהראשונים לא התחילו לשצק, כי היכי דמופר צור ט' היקמו הצל מוס של ט', והצל מוס של י' הרגו,

וליימא להו [פפא בר אבא לה' שישבו על הספסל] אי לאו אתון, בדידי לחד לא הוה מיתבר ואמס כשיצמתי היה לכס לעמוד, ומדלא עמדמס אמס כמיוי שצרכם, וגצי משלים צור לעשרה ליכא לאקשווי הכי דמאי הוה ליה לקמא למיעבד?

לא צריכא דבהדי דסמך בהו [עלייהו] תבר לעולם דצללו איהו לא הוה מיתבר כלל [ראה מהר"ם], ודקאמר פשיעא, לא צריכא דלא ישב עליו אלא עמד על רגליו ונסמך עליהם, ואמא לאשמועין דכחו כגופו דמי, סמך צהר נסמך עליהם ולא יכלו לעמוד, לישנא אחרינא דוגא מוגא גרסינן, כדאמרינן צעלמא חזי למיזגא עליה (שבת דף מח),

פשיטא, מהו דתימא כחו לאו כגופו דמי,

[דס"ד שרק אם איש שמן יושב על הספסל וגורם שבירתה יהיה חייב לשלם, אבל אם רק גורם שאנשים אחרים לא יעמודו, והוא עצמו אינו יושב עליה, והגם שהוא עומד על גבי האנשים וסומך עליהם, לא יהיה חייב על שבירתה שהרי הוא שבר הספסל ע"י כחו ולא ע"י גופו, ואולי כיון שהחמשה בני אדם שישבו עליה היו שוכרים אותה גם בלי אדם חשוי הוה, והם לא ידעו בדיוק מתי ישבר הספסל, שבכל רגע היה עומד להשבר, והוא רק כפה אותם שלא יעמודו, ונסמך עליהם שימהר להשבר, ואולי לא נחייב אותו בשביל זה],

קמ"ל דכחו כגופו דמי, דכל היכא [פ' שהרי בכל מקום] דגופו תבר, כחו נמי תבר [דגם כשגופו שובר הוא גם מחמת כחו ששובר],

[ראה בחרדשי רבי ארי' לייב מאלין זצ"ל סימן כד סעיף ב' בביאור דברי הגמ' כאן],

[ובאמת צריך להוסיף כאן, שלא היה הו"א לומר שלא יתחייב על היזק שבא מכוחו, שהרי גם כשצורק חץ וכיוצא בו שבא מכוחו חייב עליה, אלא בא לאשמועין שכמו אם יושבין ה' אנשים ובא אחד וישב עמהם, ועל

אבני חן על מסכת בבא קמא

נמסר, אמר להי חס רחמנא עליה, דלא למיטרח צנצילה, אבל מכה בהמה דבידיה קא מוין [שהאדם מוין את הבהמה בידיה] אימא לא [אמרין דבעלים מטפלין בנבילה] אימא על המוין לטרוח צנצילה, ומשלים [כל] הדמים, קמ"ל,

ואי אשמועינן הני תרתי [אדם המוין בהמה, ושומר שלא שמר בראוי ונטרפה הבהמה], הא [אדם] משום דלא שכיחא, והא [בהמה שנטרפה] משום דממילא, אבל והמת יהיה לו משמע צור נגד דשכיחא, ובידיה הוא ממס, (שהשור) שהוא (ממונו של מוין) [אולי אין למחוק מה שמוקף בחצי עוגל] נמסר להוין אימא לא,

ואי אשמועינן המת יהיה לו [בשור שנגח], משום דממונא קא מוין, אבל הכא דבגופא מוין [אדם המוין שור, ושומר שבר שלא שמר בראוי] שומר שבר שפסע ונטרפה על ידי זאב כמין גופו חשיב ליה, שהרי היה עליו לשומרה אימא לא, צריכא,

א"ל רב כהנא לרב, אלא מעמא דכתב רחמנא והמת יהיה לו, הא לאו הכי הוה אמינא נבילה דמוין הוויא,

השתא אי אית ליה לדיריה כמה טריפות # [למה לא אמר נבילות ?] למוין כשיעור כל דמי מוק, הוה יהיב ליה צעל כרמיה דמוין יחיב ליה, דאמר מר שמות בא ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין [כשאין לו כסף או מוטב], דיריה מבועיא?

לא נצרכא הא דכתב קרא דמוין מטפל צנצילה אלא לפחת נבילה דהכי אמר רחמנא, דמשעת מיתה קאי צרשומיה דמוין, ואם הסרית ופחתה דמים משעת מיתה ועד שעת העמדה בדין, פסידא דמוין הוא, ומשלים ליה מוין מה שהמוק היו יתר על הדמים שהיה נצילה שזה צעט מיתה,

לימא פחת נבילה תנאי היא, דתניא אם טרף יטרף יביאחו עד

דף י"א ע"א

יביא עדים שנטרפה באונס, ופטור דשומר שבר פטור באונסין, כדמכזב ציה ומת או נשבר או נשבה אין רואה שבעת ה' תהיה בין שניהם (שמות כב),

אבא שאול אומר, יביא עדודה נצילה [ראה תוס'] לב"ד לשומה כמה היא שוה, והכי משמע קרא, יביאחו עד יביא העדוה, כדמכזב (צראשית מט) צקק יאכל עד דהיינו שלל, כדמרגמינן עדאה, מפי מורי,

מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר [אבא שאול] סבר פחת נבילה דניזק הוי דנאוסין הא ודאי לא פליג אבא שאול למימר, דאפי' נטרפה באונס יהא חייב, דאין שומר שבר חייב באונסין, אלא ה"ק אם נטרפה בפשיעה, שיהא צר תשלומין, יביא עדודה, ויוסיף נזיקתו על הדמים שהיא שוה צעט

תנינא להא דתנו רבנן, "תשלומי" נזק לשון השלמה, משלים לו לניזק, מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה כלומר נוטלין את הנצילה,

מנא הני מילי [מהיכן למדין דבעלים מטפלין בנבילה]?

[ומביא על זה ג' דרשות],

אמר ר' אמי דאמר קרא ויקרא כד מכה נפש בהמה ישלמנה, אל תקרי ישלמנה אלא ישלימנה משמע שישלם הסומר [תוס'],

רב כהנא אמר מהכא, שמות כב אם טרף יטרף דמיא השמא הכי, אם טרף יטרף השור צפשיעמו של שומר שבר, דהאי קרא צשומר שבר כמי, כדאמרין דהשולל (צ"מ דף נד) פרשה שנייה נאמרה צשומר שבר, יביאחו עד הטרפה, לא ישלם יביאחו עד הטרפה, ישלם כל ההיזק, עד דמי ה טרפה ישלם, אבל דמי ה טרפה עצמה לא ישלם, דניזק מטפל וטורח צנצילה למוכרה [תוס'],

חזקיה אמר מהכא, שמות כא לו או' נו' דע כי שור' נגח הוא מתבול' לשלם ול' א' ישמורנו בעליו שלם ושלם שור' תחת השור' "והמת יהיה לו" לניזק, וכן תנא דבי חזקיה, והמת יהיה לו לניזק, אתה אומר לניזק או אינו אלא למזיק,

אמרת לא כך היה [אין לפרש הפסוק כן] [ראה בתורת חיים שמפרש לפי תירוצו של אב"י, לא כך היה בלשון בתמיה, פ' וכו' אינו כן, הא כתיב והמת יהיה לו] [ולשון לא כך היה וכו' אמר אב"י וכו' יש גם לקמן בפרק מרובה סד:],

[ושואל] מאי [למה] לא כך היה,

אמר אב"י, אי ס"ד נבילה דמוין הוויא והאי המת יהיה לו למזיק קאמר, ליכתוב רחמנא שור תחת השור, ולישתוק קרא מיניה דלא אצטריך להכי, דפשיטא לן כיון דשלם שור תחת השור, נצילה שלו היא והמת יהיה לו למה לי, ש"מ לניזק שיעלנו צדמים, ועליו ישלים המוין,

וצריכא [לכל הג' דרשות], דאי כתב רחמנא מכה בהמה ישלמנה, משום דלא שכיחא שיהא אדם מוין צהמה של חצירו, לפיכך לא הסמיר עליו הכתוב, לטרוח צמכרת הנצילה, אבל טרפה [שחיה יטורף את הבהמה] דשכיחא, אימא לא [יטפל הניזק בנבילה], צריכא,

[אע"פ שבג' לקמן פד. מבואר שאדם המוין שור הוא דבר שכיח, ועל כן גובין אותו בבבל, מ"מ לגבי טריפה ששכיחה יותר מקרי אדם דאויק שור דבר שאינו שכיח. מצפה איתן, אוצמפ"ה],

ואי אשמועינן טרפה, משום דממילא שהאז טרפה, והשומר לא

אבני חן על מסכת בבא קמא

אדרבה מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב צבא מציעא צפ' השולל (דף 15) [וכי' דינא הכי, ושתיק, ש"מ שמין] וזה אב בכל התלמוד דשתיקה כהודאה דמיוא. הר"ן בשם הרמ"ה ז"ל,

[ומביא כאן 7 מומרים מעולא אמר ר' אלעזר],
איתמר, אמר 1. עולא א"ר אלעזר, שמין לגנב ולגזול, רב פפי אמר אין שמין, והלכתא אין שמין לא לגנב ולא לגזול, אבל לשואל שמין כדרב כהנא ורב אסי,

ואמר 2. עולא א"ר אלעזר, שליא שיצתה מקצתה ביום ראשון, ומקצתה ביום שני דקי"ל המפלת שליא יושבת עליה ימי טומאה וימי טהרה [של יולדת דכתיב בפרשת תזריע], שאין שליא בלא ולד אלא שנימוט צמכה מונין לה מן הראשון דמיום ראשון טמאה ואפי' הואי לידה יצתה [בלי דם],

א"ל רבא, מה דעתך לחומרא דמטמאין טהרות שנגעה צראשון משעת יצאתה שליא חומרא דאתי לידי קולא הוא, דקא מטהרת לה מראשון שמהא סופרת י"ד של נקבה עס יום הראשון, ודמים שמהא ציום ט"ו טהורין, דהיינו קולא דאי הוה מניא משני לא חיללא ימי טהרה עד למחר?

אלא אמר רבא, לחוש חוששת לטמא טהרות שנגע צראשון מימנא לא ממינא שצויעים דנקבה אלא לשני,

מאי קמ"ל עולא דאמר חוששת דאין מקצת שליא בלא ולד [שבורר שאין שליה מצויה אלא בשדהיה שם ולד. שט] ומש"ה חוששת [ביום ראשון], שמה רוב מיחוי הולד ילא צאמו מקצת, ומכי נפק רוב הוי ליה כילוד, כדאמרין במסכת נדה (דף כח) ילא ממוחך או מסורס עד שיצא רובו, ומימנא ודאי לא מניא מראשון, דשמה לא נפק רובא עד שני, דאי יש מקצת שליא בלא ולד, לא הוה חיישין לטמא טהרות, דכולי האי לא חיישין, דנימא חרי חומרי, דלמא נפקא, ורוב נפקא,

תנינא [הא כבר שנינו כן] שליא של צהמה שיצתה מקצתה קודם שמיטת צהמה [ואח"כ נשחטה] אסורה באכילה כולה, ואע"פ שאין צה ולד, כלומר מפני שהשליא סימן ולד באשה, סימן ולד בבהמה סימן ולד בין צהמה בין צהמה, שאין שליא בלא ולד אלא שנימוט, וחיישין שמה צאמו מקצת שיצא קודם שמיטה, היה רובו של עובר, וקיימא לן ילא רובו ה"ו כילוד, ואינו ניטר בשמיטת האס?

[ומתירן שיש כאן חידוש] אי ממתני' הוה אמינא

דף י"א ע"ב

דיש מקצת שליא בלא ולד, ודקאסרי לה באכילה וגזירה מקצתה אטו כולה [תוס'], והאי דקמני סימן ולד, לאו אמתקמא קאי אלא ה"ק, אסורה באכילה גזירה אטו היכא דנפקא כולה, ואטו למימר אין כאן

מיטה, דאי משום דמים דהשתא לא אינטריק, דהשתא אי אית ליה נבילות אחרניתא יחייב ליה, כל שכן הא, אלא לפחת נבילה אחא,

ומר' ות"ק דלא מפיק ליה להך דרשה [דיביא עדודה לב"ד] סבר פתח נבילה דמוזיק הוי הלכך לא מני לאוקמי לקרא להך דרשה, דאי משום דמים דהשתא לא אינטריק, דהא מניא ישיב לרבות שזה כסף?

לא, דכ"ע דניזק, והכא בטורה נבילה קמייפלגי להציהא ממקום שמתה שם, למקום שהיתה שם, אלא שאול סבר על המזיק הוא,

והתניא ציטומא אחרים אומרים, מניין שעל בעל הבור להעלות שור מבורו, ת"ל שמות כא כסף ישיב לבעליו והמת משמע שאף המת ישיב לבעליו,

אמר ליה אביי לרבא, האי טורה נבילה ה"ד, אילימא דבבירא [בתוך הבור] שוויא זוזא, ואגודא שפת הצור שוויא ארבע, כי טורה בדנפשיה טרח וריות דנפשיה קא עביד, דשייס ליה לניזק צדמי יתייר, ולמה לי קרא דהמת?

[וכתבו אחרונים שאין דבר זה פשוט בשלעצמו, כי פעמים צריך המזיק להוציא הוצאות על הוצאת הנבילה ונמצא ששכרו אינו שווה את הברל המחיר, ועוד שהאומר שטורה נבילה הוא על המזיק, אם כן אין הדבר תלוי בצדו או ברווחיו אם רבים הם אם מועטים. שט],

א"ל לא צריכא, דבבירא שוויא זוזא, ואגודא נמי שוויא זוזא, ומי איכא כה"ג, אין דהא אמרי אינשי כשורא קורה במתא בזוזא, כשורא בדברא צדה בזוזא, ואע"ג שמחוסר הצדה לעיר ממכר צוז,

אמר שמואל מנהג דיינין הוא [בשאלות דר' אחאי [פ' אמור ס' קיא] [גרסין ?] אמר שמואל אמר לי אבא, ולא כפ"ה דפירש דמנהג דיינין כך הוא. תוס'], אין שמין לא לגנב ולא לגזול שאין שמין לא לגנב ולא לגזול, שאם גנב וגזל צהמה או כלים ונפחתו אצלו, אין שמין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר גנב הפחת, אלא ישלם צהמה וכלים מעולים והשברים שלו, אלא לנזקין שמין כדכתיב והמת יהיה לו, ואני אומר אף לשואל [ראה האיבעיא לקמיה], ואבא רב מודה לי,

איבעיא להו, ה"ק אף לשואל שמין ואניזקין קאי, ואבא מודה לי, או דלמא ה"ק ואני אומר אף לשואל אין שמין והאי אף אגנב וגזול קאי ואבא מודה לי,

ת"ש, דההוא גברא דשאל נרגא [גרין. שט] מחבריה, תברה, אתא לקמיה דרב, א"ל זיל שלים ליה נרגא מעליא, ש"מ אין שמין,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמר פשיעה היא זו שמסרה לאיש אחר,

ולא מיבעיא שומר חנם [תוס'] שמסר לשומר שכר וגגגה או שאצדה פטור שומר חנם, כי היכי דמיפטר אילו הואי גביה, דלא פשע, דעלווי עלייה לשמירתו [תוס'] שהעלה איכות השמירה, שעכשיו הוא תחת שמירה יותר טובה] דשומר שכר מסר נפשיה לנטורי, טפי משומר חנם, שהרי שומר שכר חייב בגגגה ואצידה,

אלא אפילו שומר שכר שמסר לשומר חנם, דהשתא גרועי גרעיה לשמירתו, נמי פטור שומר שכר באונסין, ולא מצי א"ל בעל הבית פשעת שמסרת לאחר, שהרי מסר לבן דעת,

רבא אמר, שומר שמסר לשומר חייב אפי' באונסין,

ולא מיבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם, דגרועי גרעיה לשמירתו,

אלא אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר, חייב, דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה [תוס'] דשומר חנם נשבע שלא פשע, האי לא מהימן לי בשבועה,

ואמר 7. עולא א"ר אלעזר הלכתא גובין חוז מן העבדים,

אמר ליה ר"נ לעולא, אמר רבי אלעזר אפי' מיתמי אס מת ליה ונפלו [העבדים] קמי יתמי, מי א"ר אלעזר דבעל חוז גוצה מן העבדים, דמקרקעי דמו?

[ודוחה] לא, מיניה מן הלוי עצמו א"ר אלעזר, דצ"ח גוצה מן העבדים,

וקפריך מיניה ! אפי' מגלימא דעל כתפיה [תוס']?

הכא במאי עסקינן, שעשאו אפותיקי [תוס'] אפה מהא קאי, כלומר מזה יהא לך פרעון, ואשמעין רבי אלעזר דאס מכרו גוצה בעל חוז ממנו, כדרבא, דאמר רבא עשה עבדו אפותיקי ומכרו, בעל חוב גובה הימנו, שורו אפותיקי ומכרו, אין ב"ח גובה הימנו,

מ"ט? הא [עשית עבד באפותיקי] אית ליה קלא, והא לית ליה קלא,

דף י"ב ע"א

לבתר דנפק ר"י אמר לחו עולא ליושנין לפניי, הכי אמר רבי אלעזר, אפי' מיתמי [אם מת הלוי, ונפלו העבדים ליתומים, גובה המלוה את החוב מן היתומים] דעצדא כמקרקעי דמי,

ולד, ואס חזרה לפניי, משמרי בשמיטת האס, וקאכלי נצילה, דההיא ודאי סימן ולד צאשה כו', אצל גבי אשה לא יחוש למקצת לטמא טהרות, דראשון דהתם ליכא למיגזר אטו כולה, דהא קחוי, דמכי נפק ולד בשני מטמינא לה קב"ל,

ואמר 3. עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנמרף בכור אדם שנהרג בתוך ל' יום [תוס'], אין פודין אותו [לאחר מותו] אין צריך לפדותו, ואס מת מעצמו לא איצטריך לן למימר, דהא כתיב [צמדבר יח] ופדויו מנן חדש תפדה, אצל השתא איצטריך לאשמועי', דלא אמרינן אי לא איקטיל הוה ח'י, ולא נפל הוה, וליפקיה,

וכן תני רמי בר חמא, מתוך שנאמר במדבר יח פדה תפדה אף פדה תפדה את בכור האדם, יכול אפי' נמרף בתוך ל' יום, ת"ל "אך" חלק [לשון "אך חלק" יש בעוד 12 מקומות בש"ס, ראה פסחים ה.],

ואמר 4. עולא א"ר אלעזר, בהמה גסה נקנית במשיכה, והא אנן תנן צפ"ק דקדושין במסירה דכיון דמסר לו [לקונה] צאפסר [רס] קנאה, אע"פ שלא משכה מרשות מוכר?

[ומתריץ] הוא דאמר עולא אמר ר"א אמר כת"ק כי האי תנא, דתניא וחכ"א זו וזו גסה ודקה במשיכה, ר"ש אומר זו וזו בהגבהה וגסה ממלכין צקדושין שטמן חצילי זמורות מתח רגליה, והיא עולה עליהן,

ואמר 5. עולא אמר ר' אלעזר, האחין שחלקו מה שעליהן [הבגדים שהם לובשים] שמין, ומה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין [תוס'] דכיון דבנים ובנות לא אסו לצי דינא, לא מצוין להו למימי,

[מה שעל נשיהן ועל בניהן אין שמין פ' שכבר זכו בהן דתנן בפ' שום היתומין [דף נד.] אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין בכסות אשתו ולא בכסות בניו כו' וכיון דחזא דשקל אחוה מתפיסת הבית ומלביש לאשתו ולבניו מחל, לפיכך כשבאין לחלוק אין לו לחזור. ר"ח],

אמר רב פפא, פעמים אף מה שעליהן אין שמין, משכחת לה בגדול אחי [תוס'] [ואם הוא גדול אחי דניחא ליה להתהלך במלבושין יקירין, לחיותו נשוא פנים במושב השרים שישמעו דבריו ויאמרו עליו אדם חשוב. ר"ח] גדול האמין העוסק צנכסיס להכניס ולהוציא, דניחא ליה דעד השתא יתח להו לאמין, דליכסי מדידהו צמלצוסיס נאס, כי היכי דלשתמעון מיליה [ולשום כך הוא צריך ללבוש בגדים נאים, והם מוכנים לוותר משלהם, משום שבגדיו אלה מביאים תועלת גם להם. שטן], [מה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין. שמתביישין להביאם לב"ד ומחלי אהרדי, ופסק רב אלפס דוקא בגדי חול אבל בגדי שבת שמין, והכי איתא בירושלמי. תוס'],

ואמר 6. עולא א"ר אלעזר, שומר שמסר לשומר פטור הראשון, ככל אומן דיניס שהיה פטור אס היתה אצלו, פטור נמי השתא, ולא

אבני חן על מסכת בבא קמא

דומיא דעררים מצורות ביהודה [תוס'] דמהאי קרא נפקא לן במס' קדושין דמטלטלין נקנין בחזקת קרקעות, דכתיב ויתן להם אציהם מתנות עם ערי מנורות, הלכך בעינן מקרקעי דלא נידיי כי התם,

[ומביא ראיה שצריך להיות דלא נידיי] דתנן, נכסים שאין להם אחריות [מטלטלין], נקנין עם נכסים שיש להם אחריות [קרקעות], בכסף בשטר ובחזקה,

[ושואלין על זה] מנהני מילי, אמר חזקיה, דאמר קרא דברי הימים ב כא ג וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מִתְּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנָם וְעַמְּעָרֵי מְצֻרֹתָם בִּיהוּדָה,

איכא דאמרי אמר רב איקא בריה דרב אידי, דכ"ע עבדי כמטלטלין דמי, והדתניא לא קנה שפיר, הא דתניא קנה, בעודן עליו,

וכי עודן עליו מאי הוי, חצר מהלכת היא וחצר מהלכת לא קנה אינה קונה לצעלה כלום, דלא חצר היא במהלכת,

וכי תימא בעומד, והא אמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה, עומד ויושב לא קנה,

והלכתא [תוס'] הא דמתרצין דקנה ליה עבד בעודן עליו בכפות כגון שהעבד כפות שאינו ראוי לילך דדמי לחצר,

והתניא החזיק בקרקע, קנה עבדים ולעיל קמי דלא קנה?

התם בעומדין בתוכה [תוס'] וההיא דלעיל בשאין עומדין בתוכה,

מכלל דהאי לא קנה כשאין עומדין בתוכה,

הניחא להך לישנא דאמר רב איקא בריה דרב אמי דאוקי רב איקא לעיל לההיא ממני ד עבדי כמטלטלי דמי, היינו דאי עומדין בתוכה אין אי לא לא, אלא להך לישנא דאמר עבדי כמקרקעי דמי, למה לי עומדין בתוכה [תוס'],

הא אמר שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן?

ולישעמך להך לישנא דאמר עבדי כמטלטלין דמי, למה לי עומד בתוכה

דף י"ב ע"ב

הא קיימא לן צפ"ק דקדושין (דף כו), דמטלטלין נקנין עם הקרקע דלא בעינן צבורין ולא בעינן שיהו עומדין לתוכה,

אמר ר"נ, אשתמטין עולא נשמת ממני, וירא, משום דס"ל עבדא כמטלטלי דמי, ומתירא הוא שמה אקפחמו בהלכות ובקושיות,

הוה עובדא בנהרדעא, ואנבו דייני דנהרדעא [דייני דנהרדעא, רב אדא בר מניומי. סנהדרין יז:] אפי' מיסמי, הוה עובדא בפומבדיתא ואגביה רב חנא בר ביזנא,

אמר להו ר"נ זילו אהדרו [חשיב להו כטועה בדבר משנה. תוס'], ואי לא מגבינן לכו לאפדניכו,

א"ל רבא לר"נ, הא עולא [דאמר עבדי כמקרקעי], הא רבי אלעזר, הא דייני דנהרדעא, והא רב חנא בר ביזנא דמלוה סבירי להו כמקרקעי דמו, מר דאמר כמטלטלי כמאן סבירא ליה?

א"ל, אנא מתניתא ידענא [תוס'], דתני אבימי [שאבימי שנה ברייתא], פרוזבול מפרש בגיטין (דף לו) שתיקן הלל הזקן פרוזבול, כדי שלא תשמש שביעית המלוה,

חל על הקרקע [אין כותבין פרוזבול אלא על דבר שאי אפשר לבלותו ואף על גב שכותבין על עציץ נקוב [גיטין לו.] כיון דחשיב קרקע לא פלוג רבנן. תוס'] דכיון דלא ממוסרי גוצינא, חזי כחז לו עליהן שכל חוב שיש לו עליו, שיגבנו כל זמן שירצה, קיימי ברשותיה דמלוה ואינו חל על העבדים,

[ועוד הלכה] מטלטלין נקנין עם הקרקע אם מכר לו קרקע ומטלטלין, והחזיק בקרקע קנה מטלטלין, אע"פ שלא משך ואינו נקנין עם העבדים שאם החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין, ויכול מוכר לחזור כמטלטלין, אלמא עבדא כמטלטלי,

לימא כתנאי [אי עבדי כקרקעות], מכר לו עבדים וקרקעות [תוס'], החזיק בעבדים לא קנה קרקעות, בקרקעות לא קנה עבדים ואע"ג דס"ל להאי תנא עבדים כמטלטלין דמי, אפי"ה לא קנה אלא א"כ עומד העבד בתוכה כשהחזיק בה, כדמתרץ לקמן שאני מטלטלי דיידי ממטלטלי דלא נידיי,

קרקעות ומטלטלין, החזיק בקרקע קנה מטלטלין במטלטלין לא קנה קרקע,

עבדים ומטלטלין, החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין במטלטלין לא קנה עבדים,

והתניא החזיק בעבדים קנה מטלטלין, מאי לאו כהא קמפלגי, דמר סבר עבדים כמקרקעי דמי, ומר סבר עבדים כמטלטלין דמי?

אמר רב איקא בריה דרב אמי, דכ"ע עבדים כמקרקעי דמי, והדתניא קנה שפיר, והדתניא לא קנה, בעינן קרקע

אבני חן על מסכת בבא קמא

זהו. רצ"ע]

ומחיים מי אמר [תוס'], והתנן בכור מוכרין אותו בזמן הזה כדמקמי לה לקמן [וההנהגה] מוכרין אותו לכהן תם חי ולוקח יממין עד שיפול בו מוס וישמענו, אבל תמים שמוע לא דאין לו תקנה אלא קצורה, דאסור בהגהה דקדשים השמועין בחוץ הוא (ולא שחוט),

[תוס' קאי על "ולא שחוט"] הא לא איצטרך לאשמועין, דבבכור בזמן הזה מוקמינן לה, דאין שייך בו מכירה לאחר שחיטה דמתסר בהנאה, אבל קמ"ל דמוכרין אותו חי, אע"ג דמעשר אין נמכר דנאמר בו לא ימכר ולא יגאל וכן איתא בפ"ק דתמורה ז',

ובעל מוס חי ושחוט, ומקדשין בו כהנים את האשה דממון הוא, דצעלי של בכור היינו כהן, דמשנולד הכסור שלו הוא,

ואמר ר"נ אמר רבה בר אבבה, לא שנו דכסור חי הוי ממון צעלים כשהוא חס אלא בכור בזמן הזה, דכיון דלא חזי להקרבנה, אית להו לכהנים זכייה בגוייהו מחיים, אבל בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבנה, לא,

[והגמ' מבייך] ואיתיביה רבא לר"נ [ובזמן שבית המקדש קיים מיידי דומיא דשלמים, כדאמרינן בפ"ק דתמורה ח.], א"נ כדפ"ה דלענין לאתווי קרבן מעילה [אולי צ"ל שבועת הפקדון, העקוב למישרן] קדריש קרא דלא שייך אלא בזמן שבית המקדש קיים. תוס'],

ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהן ממונו אפי' בזמן שצית המקדש קיים, דהא קרא דשבעת הפקדון בזמן שצית המקדש הוא, דמחייב ליה אשם דברי ר' יוסי הגלילי,

ומשני רבינא הכא דקמני דממון צעלים הם, דכסור הנולד בחו"ל בזמן המקדש עסקין [פ' ובוה מיידי ר"י הגלילי] דלא קאי להקרבנה בבכור בחו"ל [תוס'], ואליבא דר"ש [תוס'] דאמר דמסכת תמורה (דף כא) אם באו בכורות מחו"ל לא"י תמימים יקרבן, אם באו אין לכתחלה לא [תוס'] אלא ירעו עד שיסתאבו והלכך כיון דלאו להקרבנה קאי הוי ממון כהן,

ואם איתא [תוס'], דכי א"ר יוסי הגלילי ממונו הוא, מחיים דמחיים אמר רבי יוסי הגלילי דממון צעלים הן, דקמני ממני דמייצן על זקוק, ואוקימנא כר' יוסי הגלילי,

דף י"ג ע"א

לישני רבינא הא רבי יוסי הגלילי, הא ורב נחמן דאמר כ רבנן?

[אמר ליה] [אמר לך] מתנות כהונה קאמרת כסור מעשרים וארבע מתנות כהונה, שאני מתנות כהונה דכי קא זכו משלחן גבוה קא זכו,

אלא מאי אית לך לבימר, שאני מטלטלי דניידי [פ' שיש להם דעת, אבל בהמות לא חשיבי מטלטלי דניידי, ונקנין באגב אפי' אין צבורין וכו'. תוס'] ממתלטלי דלא נידי,

[וא"ת אפילו לא נידי הא וכו' ? וי"ל דעבר וקרקע חשיב חר תשמיש לפי שהעבר ראוי לעבודת קרקע. תוס']

והשתא דבעל כרחך אית להכי, אפי' תימא לאידך לישנא דעצמא כמקרקעי דמי, וקשיא לך דשמואל, ה"נ שאני מקרקעי דניידי ממוקרקעי דלא נידי,

עברא [בעינן צבורין ד] מקרקעי דניידי הוא, התם [במכר לו עשר שדות וכו'] סדנא דארעא חר הוא:

[שנינו במשנתנו] נכסים שאין בהן מעילה וכו': מעילה הוא דלית בהו דצעין דלא להו זהו נכסים, שאני חייב [צמקין] [צמקין], הא אי לית זהו מעילה אע"ג ד מקדש קדשי [אני] חייב צמקין, כגון קדשים קלים שאין בהן מעילה מחיים, אלא צמימורין לאחר זריקת דם, כדגרסינן במסכת מעילה (דף ז'),

מאן תנא דמחייב צמקין אס הויק שור, שור שלמים של חצירו [כלומר פשיטא ליה דלא בא למעט ההקדשות דלית בהו מעילה כגון קרקע, דכיון דהם נכסי גבוה, מעילה לא מעלה ולא מורדת. תוס']?

א"ר יוחנן, בקדשים קלים, ואליבא דר' יוסי הגלילי, דאמר ממונו בעלים הוא ושור רעהו קרינן ביה,

דתניא ויקרא ה ובעלה מעל בה' וכחש צעמיתו וגו' גבי שבעת הפקדון כתיב, הא דכתיב בה' לרבות קדשים קלים שאם הפקיד בהמה שלמים אלל חצירו, וכפר ושבע והודה, משלם קרן וחומש ואשם, ואע"ג דבקדשי שמים אין נשבעין עליהן, כדגרסינן בפרק הוהב (ב"מ דף נו), בקדשים קלים נשבעין שהן ממונו של חצירו וקרינן בהו בה' וכחש, צעמיתו וכחש, דברי ר' יוסי הגלילי,

והתנן המקדש אשה בחלקו, בין בקדשי קדשים, בין בקדשים קלים, אינה מקודשת, לימא דלא כרבי יוסי הגלילי?

אפי' תימא ר' יוסי הגלילי, כי אמר ר' יוסי הגלילי ממון צעלים הוי מחיים שאמרינן [הוא עליו אבל לאחר שחיטה, אפילו רבי יוסי הגלילי מודה, דכי קא זכו צין כהנים במזה ושוק צין צעלים נשאר הנשר משלחן גבוה קא זכו,

[אבל ראה רש"י תמורה ח. בסוף העמוד אלל גבי שלמים דשראל ליכא למימר שראל משלחן גבוה זכי, הלכך לא שנה ממין לא שנה צעלי מומין מחיים זכי

אבני חן על מסכת בבא קמא

רבא אמר מעילה דמתניתין לא חידוק מיניה הא מקדש קדש, אלא מאי נכסים שאין בהן מעילה, ה"ק נכסים שאין בהן דין מעילה שאין בהם שום קדושה לשמים, דקדושת שמים שייכת דין מעילה כגון קדשי קדשים, ומאי ניהו כגון נכסים דהדיוט,

וליתני דהדיוט? קשיא,

אמר רבי אבא, שלמים שהזיקו גובה חצי נזק מבשרן מבשרן דמזק שור חס משתלם מגופו ואינו גובה מאימוריהן,

פשיטא אימורין לגובה סלקי?

לא צריכא הא דקמיני אינו גובה מאימורין הא קמ"ל, לגובה מבשרן כנגד אימורין דאין גובה מבשרו כנגד אימורין, כגון שור שזה מאתים שנגמ שור שזה מאתים אינו גובה, אלא (חציו דמי) [מדמי חצי] בשור אף על גב דלא הוה מנה שלם ודמי חצי אימורין לא ישתלם מדמי חצי האחר של בשר,

@ לשון אחר לא צריכא לגבות מבשרן כנגד אימוריהן - דודאי גובה מבשרן כנגד אימוריהן, דהאי גובה מבשרן דקאמר רבי אבא, אפי' חלק האימורין קאמר, וקא פריך אי אליבא דרבנן אמאי הא אמרינן כו' אי אליבא דר' נתן פשיטא ולא שמעמיה,

וראשון עיקר, דמסתברא דהאי דאשתיה קא משני ליה, דהא גמרא מספיקא דמילתיה דקאמר אינו גובה מאימוריהן פריך פשיטא אימורין לגובה סלקי, ועלה צעי לשניי מה אינו גובה מאימוריהן דקאמר אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן,

אליבא דמאן, אי אליבא דרבנן [תוס'] דפליגי עליה דרבי נתן דפרק שור שנגמ את הפרה (דף נג) גבי שור שדחף את חצירו לבור [ואמרינן], [ואמר: מהר"ם עיי"ש] בתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור פטור [דרדרינן ונפל שמה שור או חמור מעצמו ולא שיפילוהו אחרים. תוס' שם]. מפני שזה הפילו, וצמוד בעל השור משלם חצי, ובעל הבור פטור, אלמא כי ליכא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור, ואע"פ שבו נמנא הנוק, ו פשיטא דאינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן, הא אמרי כי ליכא לאשתלומי מהאי, לא משתלמא מהאי,

ואי אליבא דרבי נתן, הא אמר, כי ליכא לאשתלומי מהאי מבעל השור משתלם מהאי מבעל הבור, דאמר בתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור שלשה חלקים, וצמוד בעל השור משלם מחצה ובעל הבור מחצה, והכא נמי אמאי אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן, הא הכא נמי תריייהו חזיק, חלק גובה וחלק הדיוט, וספרים דכתיב צהן אע"ג דאיכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי, שצשתא היא, דהתם לא מצינו לאוקמי הכי?

אי בעית אימא רבי נתן, איבעית אימא רבנן,

והלכך אוקמה רבינא להא דרב נחמן כר"י הגלילי, דאיהו נמי מודה דהא דכל זמן שהצית קיים משולחן גבוה וכו' להו כהנים, ואפילו מחיים, וכי קאמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים הן, בשלמים קאמר, דבעלים ישראל לא וכו' להו מחיים משלחן גבוה,

והא דמירך רבינא לרבי יוסי הגלילי בצבור בחוזה לארץ, ולא מירך בשלמים, משום דסיפא דברייתא מוכיח דבצבור קמיירי, דקמיני לא אמר בן עזאי אלא בצבור, וכן עזאי מילתיה דרבי יוסי קמפרש, ולקמיה מפרש מילתיה:

גופא, ויקרא ה' ובעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהם ממונו, דברי רבי יוסי הגלילי, בן עזאי אומר לרבות את השלמים, אבא יוסי בן דוסתאי אומר, לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד,

אמר מר, בן עזאי אומר, לרבות את השלמים, למעוטי מאי, אילימא למעוטי בכור, השתא ומה שלמים שטעונים סמיכה, ונסכים מנחת נסכים, שלשה עשרונים לפר, ושני עשרונים לזיל, ועשרון לכבש, כדמפרש במנחות צ"כ כל [המנחות] (דף סא) (שמי מדות ז') אצל צבור לא, ותנופת חזה ושוק, אמרת ממונו בעלים הוא, בכור מבעיא וצבור בחוזה לארץ קאמר, דכיון דלאו להקדשה קאי, לא וכו' ליה משלחן גבוה, דלא חזי לגבוה,

אלא אמר רבי יוחנן, למעוטי מעשר [בהמה] שאע"פ שהוא קרב שלמים, כדאמרינן צ"כ במדבר דבכורות (דף ס), אפי' הכי לא הוי מחיים ממון בעלים בשלמים,

כדתניא, בבכור חס נאמר במדבר יח אף צבור שור וגו' לא תפדה פדיון הוא דלית ליה, דליפוק מקדושת צבור, למכור באיטלו ולישקול בליטרא, ונמכר אצל נמכר הוא תם חזי ולוקח יאכלנו בקדושתו כשיומם, או אם הוצת קיים יקריצנו, ובעל מום חי ושחוט,

במעשר נאמר ויקרא כו לא יגאל וגמרינן בצבורות צ"כ [תמישי] (דף לז) האי לא יגאל מלא יגאל דחרמים, דכתיב צהן לא ימכר ולא יגאל, מה להנן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו, הלכך ואינו נמכר לא חי ולא שחוט, לא תם ולא בעל מום אלמא לאו ממון בעלים הוא,

רבינא מתני לה אסיפא, אבא יוסי בן דוסתאי אומר, לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד, למעוטי מאי,

אילימא למעוטי שלמים, השתא ומה בכור שקדוש מורחם ממונו הוא, שלמים מבעיא,

אמר רבי יוחנן למעוטי מעשר, כדתניא בבכור נאמר לא תפדה, ונמכר תם חי ובעל מום חי ושחוט, במעשר נאמר לא יגאל, ואינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תם ולא בעל מום, הא בבכור בלבד קאמר? קשיא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

איבעית אימא, רבנן, ה"מ דלא אמרין כי ליכא לאשתלומי מהאי לישתלם מהאי בתרי גופי כגון שור ובור, אבל בחד גופא מצי אמר ליה, מכל היכא דבעינן משתלמנא אי לא אשמעינן ר' אבא דאינו גובה מאימוריהן, הוה אמינא דמאי א"ל מכל היכא דבעינא משתלמנא,

איבעית אימא, רבי נתן, התם הוא דאמר ליה בעל שור ההרג לבעל הבור, אנא [תוס'] תוראי בבירך אישכחתי מנה, הלכך כל הנזק עליו, מה דלית לי לאשתלומי מצעל השור משתלמנא, אם תס הוא משלם רביע דאפילו הויקן הוא לצדו לא היה משלם אלא חצי נזק, ועכשיו שיש אחר עמו ישלם רביע, והשאר מאי דלית לי לאשתלומי מהאיך משתלמנא מינך,

דף י"ג ע"ב

אבל הכא מי מצי אמר [ליה] על השור נמנא הנזק יותר מן האימורין הלכך שיהי' חצי האימורין יפסיד בשור אוזיק אימורין לא אוזיק,

אמר רבא, תורה שהזיקה [תוס'] גובה מבשרה ואינו גובה מלחמה,

לחם פשיטא הא לא אוזיק? סיפא אצטריך ליה, נזיק אוכל בשר לאחר הקרבת אימורין, ומתכפר מביא לחם, הא נמי פשיטא?

מהו דתימא, כיון דלחם הכשירא דובח הוא, לימא ליה את אכלת בשר ואנא אייתי לחם קמ"ל, דלחם חיובא דבעלים הוא:

[שנינו במשנתנו] נכסים שהן של בני ברית: למעוטי מאי, אי למעוטי דעובד כוכבים, הא קתני לה לקמן שור של ישראל שנגנח שור של עובד כוכבים פטור?

תנא והדר מפרש:

[שנינו במשנתנו] נכסים המיוחדין: למעוטי מאי? אמר רב יהודה למעוטי זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שאינו יודע שור של מי הויקן שהיו עמו שוריים של אנשים הרבה ומיוחדין דמתניתין הכי משמע שיהיו כל נכסים שהויקן מיוחדים לאדם אחד שאין בהם ספק,

הא תני לקמן, היו שנים רודפין אחר אחד שני שוריים של שני בני אדם שהיו רודפין אחר שור של אדם אחד זה אומר שורך הזיק, וזה אומר שורך הזיק, שניהם פטורין?

תני והדר מפרש,

במתניתא תנא פרט לנכסי הפקר, ה"ד, אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהפקר, מאן תבע ליה,

אלא דנגח תורא דהפקר לתורא דידן, לזייל וליתיה? בשקדם וזכה בו אחר לאחר שהויק,

רבינא אמר, למעוטי נגח ואח"כ הקדיש דהכי משמע שיהיו מיוחדים לאדם אחד לעולם משעת נגיחה עד שעת העמדה בדין, נגח ואח"כ הפקיר,

תניא נמי הכי, יתר על כן אמר ר' יהודה, אפי' נגח ואח"כ הקדיש, נגח ואח"כ הפקיר פטור, שנאמר שמות כא והועד בבעליו והמית איש וגו' [תוס'] [השור יסקל וגם בעליו יומת] דמשמע שיהא לו צעל אחד משעת העדאה ועד שעת העמדה בדין, עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד צעל אחד,

וגמר הדין לא בעינן, הא השור יסקל בגמר דין הוא דכתיב?

אלא אימא, עד שתהא מיתה, והעמדה בדין, וגמר דין שוין כאחד:

[שנינו במשנתנו] חוץ מרשות המיוחדת למזיק: אם נכנס שור נזק בחצר המזיק, והויקו שור המזיק פטור דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי:

[שנינו במשנתנו] ורשות הנזק והמזיק: אמר רב חסדא, אמר אבימי, חצר השותפין, חייב בה הכמוצ על השן ועל הרגל אם אכלה בהמתו של זה פירותיו של זה [דהיינו שן], או דרסה על כליו [דהיינו רגל] חייב, דבשדה אחר קרינן ביה, ולא הוי כרשות הרבים [דפטור בה על שן ורגל], וכ"ש על הקרן ומולדותיו, דהא אפי' ברה"ר נמי חייב,

והכי קאמר, חוץ מרשות המיוחדת למזיק דפטור [וזה פשוט, דתורך ברשותי מה בעי], ודקמני מתניתין ורשות הנזק והמזיק אדלצתריה קאי, וה"ק רשות הנזק והמזיק, כגון חצר השותפין כשהזיק חב המזיק וצנן וצרגל קאמר, דצקנן לא אצטריך למימר, דהא ברה"ר דיש לשהיה רשות בה נמי חייב, אלא צנן וצרגל קאמר, וקמ"ל דלאו ברה"ר דמיא,

ור' אלעזר [ר' אלעזר בן פדת האמורא, וז"ל רש"י יבמות עב: רבי אלעזר בן פדת לאו תנא היה, ואמורא היה תלמידו של רבי יוחנן, והוא רבי אלעזר סמס דמיידי בכל הש"ס בגמ'] אמר, פטור על השן ועל הרגל, והכי קאמר [וכן תפרש המשנה] חוץ מרשות המיוחדת למזיק, ורשות הנזק והמזיק נמי פטור צנן וצרגל קאמר, דבעינן ובער

אבני חן על מסכת בבא קמא

בשדה אחר, אבל קרן חייב דלא גרע מרה"ר,

[ומתירין] הכי קאמר אם קבל עליו שמירת נזקיו חייב, נפרצה בלילה או שפרצוה לסמים ויצתה והזיקה פטור,

וכשהזיק חב המזיק לאתווי קרן [תוס'] לר' אלעזר, דאי משום מיטב הא מנא ליה רישא, אלא לאתווי קרן, דחייב עליו, דלא תנייה לעיל בדהי ארבעה אבות,

הניחא לשמואל דאמר צריש פירקין מצעה זה השן, ומנא שור לרגלו ומצעה לשינו, אצטריך הא לאתווי קרן,

אלא לרב דאמר מצעה זה אדם, ושור דמנא בדהי ארבעה אבות תנא שור וכל מילי דשור לכל מילי תנייה חב המזיק, לאתווי מאי?

לאתווי הא דת"ר [בא לרבות אימתי שומר חייב], כשהזיק חב המזיק, להביא שומר חנם, והשואל, נושא [שומר] שכר, והשוכר, שהזיקה בהמה ברשותן [שאין זה נקרא ברשות הניזק], תם משלם חצי נזק, ומועד משלם נזק שלם מפרש לקמיה,

[אבל באונס יהיה השומר פטור] נפרצה כותל בלילה מאיליה, ובכחל שאינו רעוע קאמר דהוה ליה אונס, או שפרצוה לסמין, ויצתה והזיקה, פטור,

אמר מר, כשהזיק חב המזיק, להביא שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר, היכי דמי,

אילימא דאזיקה תורא דמשאיל לתורא דשואל, לימא ליה משאיל לשואל אילו אזיק שורו שור של אדם אחר בעלמא בעית לשלומי את שהרי שמירתו עליך, השתא דאזיקה לתורא דידך, בעינא לשלומי,

אלא דאזיקה תורא דשואל לתורא דמשאיל וקמתי חצי נזק, לימא ליה בעלים, אילו איתוק מעלמא אס הזיקו שור של אדם אחר בעית לשלומי כוליה תורא בעית לשלומי לי כולא [נזקא] דהא שואל חייב באונסין, השתא דאזיקה תורא דידך, פלגא ניזקא הוא דמשלמת ליה?

לעולם דאזיקה תורא דמשאיל לתורא דשואל וקאמר חייב משאיל לשלם, ודקשיא לך הרי השואל מוטל לשומרו שלא יזיק, והכא במאי עסקינן שקבל עליו השואל שמירת גופו שלא יזיקנו אחר,

דף י"ד ע"א

ולא קבל עליו שמירת נזקיו אס יזיק הוא את אחרים,

אי הכי אימא סיפא, נפרצה בלילה, או שפרצוה לסמים ויצתה והזיקה פטור, הא ביום חייב, הא לא קבל עליו שמירת נזקיו?

איני, והא תני רב יוסף אדרבי אלעזר פריך [דאמר בחצר השותפים פטור בה על שן ורגל] חצר השותפים, והפונדק בית גדול שרגילין אורחים ואכסנאין ללון בו, ואס הזיק זה את זה חייב בהן על השן ועל הרגל, ולא הוי כרה"ר, דהואיל ואינו מיוחד לבני רשות הרבים, אלא לאותן הדריין בו, כשדה אחר קרינן ביה, שהרי ע"י שכירות הם דרים שם, תיובתא דרבי אלעזר,

אמר לך רבי אלעזר, ותסברא מתניתא מי לא פליגי דליכא ברייתא דקאי כותמי,

והתניא, ארבעה כללות היה ר' שמעון בן אלעזר אומר בנזקין,

1. כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק, חייב בכל לקמן מפרש, שאפילו קרן תמה משלם נזק שלם, הואיל ונכנס לרשותו והזיקה,

2. דמזיק ולא לניזק, פטור מכל דאמר ליה תורן כרשותי מאי בעי,

3. לזה ולזה, כגון חצר השותפים והבקעה, פטור בה על השן ועל הרגל דלא קרינן ביה בשדה אחר, דמשמע שיהא מיוחד לניזק, אבל על הנגיחה, ועל הנגיפה, ועל הנשיכה, ועל הרביצה, ועל הבעיטה שהן מולדומי של קרן, תם משלם חצי נזק דכרה"ר הוא, שהרי לשיטתן רשות בו, מועד משלם נזק שלם,

4. לא לזה ולא לזה מפרש לקמיה דאני של שניסן אלא של אחד מהן של ניזק כגון חצר שאינו של שניהם, חייב בו על השן ועל הרגל כ"ש, על הנגיחה, ועל הנשיכה, ועל הנגיפה, ועל הרביצה, ועל הבעיטה, תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם ולקמן פריך הא מנא רישא, דבחדר הניזק אפילו קרן תמה משלם כ"ש,

קתני מיהת חצר השותפין והבקעה, פטור בה על השן ועל הרגל והיינו כר' אלעזר,

וקפריך גמרא קשיא אהרדי?

כי תניא ההיא דפטור [בחצר השותפים], בחצר מיוחדת לזה ולזה, בין לפירות בין לשוורים דהוא ליה חצר השותפים לגבי שן ולגבי קרן, הלכך כשן פטור (ברה"ר) [כרה"ר], וצקן תמה מ"נ ברה"ר משלם,

ההיא דרב יוסף [בריתא ששנה רב יוסף, שחייב בחצר השותפים]

אבני חן על מסכת בבא קמא

אלא פשיטא לא לזה ולא לזה, אלא דחד כלומר דניזק, וקתני סיפא תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם, אתאן לרבנן דאמרי משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם, [וכי נאמר] רישא רבי טרפון וסיפא רבנן?

אין, דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה לקמן גבי חמשה תמין שינא [פי' מיוחד בתלמוד, מלשון חץ שנוף, וי"א גדול השינים. ערוך ערך שן, וראה יד מלאכי סימן תרכ"ה], שבוק מתניתין לא תטעם לשנוי כמד תנא ותא אבתראי ואימא כוונת, דאוקי אלא רישא רבי טרפון, וסיפא רבנן וד' כללות דקאמר ר"ש תרי מינייהו כמד דוכתא, מד כר' טרפון, ומד כרבנן,

רבינא משמיה דרבא אמר, כולה רבי טרפון היא [דאמר משונה קרן וכו'], ומאי לא לזה ולא לזה, לא לזה ולא לזה לפירות, אלא דחד דניזק, לזה ולזה לשוורים,

דלגבי שן הויא לה חצר הניזק ומייז המזיק נזקי שן, שהרי לגבי פירות אינה אלא דניזק, לגבי קרן הויא לה רשות הרבים שהרי ברשות הכניס שם שורו, ומשום הכי הוא משלם חצי נזק ומועד לא,

א"ה ארבעה שלשה כללות הוו דהאי כלל כתר שמינין ליה מנקמא, דכיון דלגבי שן הויא חצר הניזק, למה ליה למתני חייב על השן הא תנא ליה רישא כל שהוא רשות לניזק ולא לנזק חייב בכל, וקרן בחצר השותפין הא תנא ליה רישא, כגון חצר השותפין והצקעה על הנגיפה ועל הנגיפה תם משלם חצי נזק?

אמר רב נחמן בר יצחק,

דף י"ד ע"ב

שלשה כללות בארבע מקומות דאין כאן אלא ג' דינין, ברשות הניזק חייב בכל, ברשות המזיק פטור מכל, בחצר השותפין חייב בחצי בקרן, ופטור על השן והרגל, אבל ארבעה מקומות הן, שאין דינן שוה, דיש חצר השותפין שהוא חייב בה על השן, כגון דמיוחדת לחד לפירות, ולשניהן לשוורים:

מתני': שום כסף כולה ממתינן מפרש בגמרא שוה כסף, בפני ב"ד, ועל פי עדים, בני חורין, בני ברית, והנשים בכלל הנזק, והניזק והמזיק בתשלומין:

גמ': מאי שום כסף? אמר רב יהודה שום זה של מקנן לא יהא אלא בכסף שהיו צ"ד שמין כמה שוה הנזק מנה או מאתים וכך שלם לו [כדמפרש לקמיה],

תנינא צממיתין להא דתנו רבנן צממיתא, וש"מ דהא צממיתא עיקר היא פרה שהזיקה טלית [תוס'] שדרסה עליה בחצר הניזק וטלית

בחצר מיוחדת [יש לשניהם רשות הבגדים] לפירות, ואינה מיוחדת לשוורים [שאין לאף אחד רשות להכניס שם שוורים], דלגבי שן הויא לה חצר הניזק דהויא חצר הניזק, שלא היה לו להכניס שם שוורים ולא דמי לרה"ר,

פונדק אינו מיוחד לשוורים, לפי ששם מונחת פרגמטיא של סוחרים, ואין מניחין ליכנס שם שוורים, שלא ידחפו ויטנפו כליהם,

דיקא נמי, דקתני הכא דומיא דפונדק [היכא דמחייב על שן ורגל, מיידי במקום שאין להכניס שוורים לשם], וקתני התם [דחצר השותפים פטור על שן ורגל] דומיא דבקעה סתם צקעה רועים שם שוורים, שמע מינה,

מתקיף לה רבי זירא, כיון דמיוחדת לפירות הא בעינן שמות כב ובער בשדה אחר וליכא שהרי יש למזיק רשות בה להכניס פירותיו?

א"ל אביי, כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה שהרי נכנס שלא ברשות, שלא היה לו רשות לשוורים,

א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא, ליכא מדמתניתא לא פליגי, אמוראי נמי לא פליגי דהא דרב חסדא [דאמר שחייב על שן ורגל] בשאינה מיוחדת לשוורים, ודרכי אלעזר [דפטור על שן ורגל] במיוחדת אף לשוורים? אמר ליה אין,

ואם תמצא לומר פליגי [לא פליגי בדיון של חצר השותפים רגל, אלא בחצר שאינה מיוחדת לשוורים], בקושיא דרבי זירא ובפירוקא דאביי פליגי וצחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים, רב חסדא כאביי דכיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה, ורבי אלעזר כרבי זירא כיון דיש למזיק רשות בה לפירות לא קרינא ביה שדה אחר:

גופא, ארבעה כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בנוקין, כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל, על הכל לא קתני דליהוי משמע על השן והרגל ועל הקרן, אלא חייב בכל, בכלי נזק דמשמע על הקרן, אע"ג שהוא תם אלא לשמועין דחייב נ"ש,

מני, רבי טרפון היא דאמר לקמן צפרק כיז (דף כד) משונה קרן תמה וכל תולדותיה קרי משונה, הואיל ושינו את וסתן שלא היו דרכן לך בחצר הניזק, נזק שלם משלם,

אימא סיפא, [כל שאינו רשות] לא לזה ולא לזה, כגון חצר שאינו של שניהם, חייב בה על השן ועל הרגל, מאי לא לזה ולא לזה, אימיא לא לזה ולא לזה כלל, אלא דאחר שאינו לא ניזק ולא מזיק, וקתני חייב על השן והא בעינא ובער בשדה אחר [שהזיק לבעל שדה אחר], וליכא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

המוזיק מוקדקע ג'צי מינייהו, אכל ממטלטלי לא, דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי
לבעל חוב, דאיכא למימר לאחר מיתא אציקן קנאוס,

אי ביתמי אימא סיפא, אם קדם ניזק ותפס מטלטלין, בית
דין גובין לו מהן, אי ביתמי אמאי בית דין גובין לו מהן?

בדאמר רבא, אמר רב נחמן במסכתא כחצות צפרק הכותב
שתפס מחיים דאזוהו, הכא נמי שתפס מחיים:

בפני בית דין הכי משמע מתמינן, שזה כסף צפני צ"ד שיהו קרקעומו
צפני צ"ד: [ומתבאר וכו' נאמר שהמשנה בא לומר] פרט למוכר נכסיו
וכילה המעות ואחר כך הולך לבית דין שאין ציט דין נפרעין [נויקין]
מן הלכותו,

שמע מינה צמיה לזה ומכר נכסיו, ואחר כך בא לבית דין,
אין בית דין גובין לו מהן [תוס'], [וכי נאמר בן] והא קי"ל דלמי מלוה
וטריף?

אלא להכי אתא מתמינן פרט לב"ד הדיוטות דצ"ד מומחין דין דיני
קנסות, ולא ציט דין הדיוטות:
[פ"ה לענין דיני קנסות, ואע"ג דמתניתין לא איירי בקנסות למ"ד [לשמואל]
תנא שור לרגלו ומכבה לשינו, מ"מ מרמו לנו התנא במתני' אפ"י במילי דלא
איירי ברישא, דה"נ מפרש בסמוך ע"פ עדים פרט למורה בקנס ואח"כ באו
עדים. תוס'],

[שנינו במשנתנו] על פי עדים שיעידו על המזק צ"ד, שזה הזיקו: פרט
למורה בקנס, ואחר כך באו עדים שהוא פטור,

הניחא למאן דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים
פטור פלוגמא הוא לקמן צפרק מרובה (דף עה), אלא למאן דאמר
מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב, מאי איכא
למימר?

סיפא אצטריך ליה [פ'] מש"כ המשנה על פי עדים מפורש הוא
בסיפא],

דף ט"ו ע"א

בני חורין שיהו העדים בני חורין וצני צמית ובני ברית, בני חורין
למעוטי עבדים, בני ברית, למעוטי עובדי כוכבים,
[דסד"א דלענין נזקין ראוי להאמין לכל אדם כדי שישתלם לניזק דמי נזק.
רא"ש עיי"ש עוד,

לפי שיעלה על הדעת שנוותר ונקל במדות הנזקין לרוב מאורעיהן ולמיעוט
מה שיודמן שיהי' עליהם עדים כשרים לפי שההכאות בין האנשים ובין

שהזיקה פרה צרה"ר כגון שנמקלה צמיה צטלית ונשבר רגל פרה, אין
אומרים תצא פרה בטלית יטול את הפרה שהזיקה טליתו, ולא תהא
נשומת, אלא הן חסר והן יותר יטלנה וטלית בפרה, אלא שמיין
אותה בדמים שמיין הניזקין צכסף, ולפי מה שהזיק את חצירו יותר, ישלם
(ומי שהזיק את חצירו יותר ישלם):

[שנינו במשנתנו] שזה כסף: דתנו רבנן, שזה כסף [קרקע שנקנה
בכסף] כלומר שזה כסף יפרע לו, דבר הנקנה צכסף צלא משיכה, דקרקע נקנה
צכסף צפ"ק דקדושין (דף כו), מלמד שאין בית דין נוקקין ליפרע מן
המוזיק אלא לנכסים שיש להן אחריות אכ"כ יש לו קרקע, דהיינו
שזה כסף דמתמינן, ולקמן מפרש מאי משמע, אבל אם קדם ניזק
ותפס מטלטלין, בית דין גובין לו מהן,

אמר מר, שזה כסף, מלמד שאין בית דין נוקקין אלא
לנכסים שיש להן אחריות,

מאי משמע [לשון "שזה כסף" במתני' שכוונתו על קרקע]? אמר
רבה בר עולא, דבר השזה כל כסף שנתנין עליו,

וקפריך מאי ניהו, דבר שאין לו אונאה מאי כל כסף דקאמר,ת,
דאין להן אונאה, שאפילו קנאן ציותר מדמיהן שמות [וראה תוס' ד"ה דבר],
אין מוכר חייב להחזיר לו, דקאמרנין צפרק הזה צ (צ"מ דף נו) העבדים
והשטרות והקרקעות אין להן אונאה, אפילו קנאן ציותר מדמיהן,

[והלא] עבדים, ושטרות נמי אס מכר שטרות לחצירו אין להן
אונאה אין יכול לוקח למכור ממנו אונאה?

אלא אמר רבה בר עולא, דבר הנקנה בכסף,

[ומקשה] עבדים עבד נמי נקנה צכסף, דקמני צקדושין (דף יד)
ושטרות נמי נקנין בכסף שטרות דנקנות צכסף לא איתפרש היכא
[תוס'],

אלא אמר רב אשי, [שיהיה רק] שזה כסף, ולא כסף [במש]
דהיינו קרקעות, והכי משמע שזה כסף ישלם, ולא כסף עצמו והני כוליהו
מטלטלים ועבדים ושטרות [בטבע של] כסף ניגדו דמני לאמטויניהו ממתא
למתא, ומודבני,

רמי ליה רב יהודה בר חיננא, לרב הונא בריה דרב
יהושע, תנא שזה כסף, מלמד שאין בית דין נוקקין, אלא
לנכסים שיש להן אחריות,

והתניא שמות כא ישיב לרבות שזה כסף ואפילו סובין
אלמא דמטלטלין נמי גביין לניזקין?

הכא במאי עסקינן, ביתמי [תוס'] קאמרנין דאי צצק להו אצוהו

אבני חן על מסכת בבא קמא

הבהמות ג"כ, רוב היותם במעמד עמי הארץ ועבדים והעכו"ם וכו'. פיהמ"ש]

וצריכא, דאי אשמעינן עבד [שפסול לעדות], משום דאין לו יחס לאמרינן דפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סג) הכל מודים בעבד שאין לו יחס, כדמצינן עס הממור עס הדומין לממור, אבל נכרי דיש לו יחס כדמפרש התם דמצינן הדרימון בן טבירמון בן מואל אימא לא [שיכול להיות עדות],

ואי אשמעינן נכרי [שפסול לעדות], משום דלא שייך במצות, אבל עבד דשייך במצות עבד כנעני שייך במצות שהנשים מייבמות בהן, דגמר לה לה מאשה [דמצינן בשפחה הרופה] מופשה לא נתן לה [ויקרא יט כ] ומצינן וכתב לה [ספר ברייתא]. גיטין טו. אימא לא, צריכא [לאשמעינן שהוא פסול לעדות]:

[שנינו במשנתנו] והנשים בכלל הנזק [שאם היא הויקה או מי שהויקה אותה חייב]: מנהני מילי?

1. אמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי ר' ישמעאל, אמר קרא במדבר ה' ו' איש או אשה פי יעשו מכל חפצות האדם למעל מעל בה' ואשמה הנפש החיה, השוה הכתוב אשה לאיש לכל "עונשין" שבתורה [שגם האשה נענשת],

2. דבי רבי אלעזר תנא שמות כא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כולן ככלל, השוה הכתוב אשה לאיש לכל "דינין" שבתורה,

3. דבי חזקיה ורבי יוסי הגלילי תנא, אמר קרא שמות כא והמית איש או אשה, השוה הכתוב אשה לאיש לכל "מיתות" שבתורה [תוס'],

וצריכי,

דאי אשמעינן קמייתא איש או אשה כי יעשו, דמשמע נקרבן, התם הוא דחס רחמנא עלה, כי היכי דתהוי לה כפרה [שתביא קרבן] דמיהו כאש לענין כפרה,

[וא"ת אם לא הוקשו לענין עונשין כלל, כ"ש דהוה חס עלה טפי שלא היה בה עונש ולא היתה צריכה כפרה כלל] כאילו לא מדובר ולא מעוקצך, ואם יש סברה שהתורה חסה על הנשים הול"ל שאינם להם עונש כלל? וי"ל דאצטרך קרא לעונשים הכתובים בהדיא בנשים כגון עריות שיש להן כפרה. תוס'.

אבל דינין, איש דבר משא ומתן אין, אשה לא [בן אבן היה ביניהם],

ואי אשמעינן דינין, כי היכי דתהוי לה חיותא דאי לא הוה כלל דינין, הו' פרשי תגרי מינה, אבל כפרה [כופר על הריגת האשה לא

משלם ד], איש דבר מצוה אין משלם בעל השור כופר ליורשים משום דנעליה ממצות אשה דלאו בת מצוה לא,

ואי אשמעינן הני תרתי [קרבן ודינין], הכא משום כפרה והכא משום חיותא, אבל לענין קטלא [אם הרג] איש דבר מצוה לשלם כופר, אשה לא,

ואי אשמעינן כופר, משום דאיכא איבוד נשמה [בין באיש ובין באשה], אבל הני תרתי [קרבן ודינין] דליכא איבוד נשמה אימא לא [לא תהיה אשה בכלל], צריכא:

[שנינו במשנתנו] הניזק והמוזק בתשלומין: [ומקדים במחלוקת זו להקשות על המשנה] אתמר פלגא נזקא, רב פפא אמר, ממונא דין הוא ששלמנו, ואינו קנס ונפקא מינה דאי מודה מקמי דלמו סהדי לא מיפטר,

רב הונא בריה דרב יהושע אמר, קנסא,

[ומפרש] רב פפא אמר ממונא, קסבר סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימן שרגילין בנגיחה וזריזין שמירה, ובדין הוא דבעי לשלומי כוליה, ורחמנא הוא דחס עליה, דאכתי לא אייעד תוריה,

רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא, קסבר סתם שוורים בחזקת שימור קיימי, ובדין הוא דלא לשלם כלל, ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דלנמריה לתוריה,

[ובא להקשות על רב הונא בריה דרב יהושע מן המשנה] תנן הניזק והמוזק בתשלומין משמע דשניהן מפסדי ממון בתשלומין, שזה משלם מחסה וזה מפסיד מחסה, בשלמא למאן דאמר פלגא נזקא ממונא, היינו דשייך ניזק בתשלומין כלומר מפסיד ממה שהיה ראוי לו, דבעי למשקל כוליה שזה פשע בשורו שלא שמרו,

אלא למ"ד פלגא נזקא קנסא, השתא דלאו ידידה שקיל, בתשלומין איתיה בתמיה דמשמע שמפסיד מדינו?

לא נצרכא אלא לפחת נבילה דכל פחת נבילה דניזק הוא, והיינו דשייך ניזק בתשלומין, שאפילו אותו קנס שזיכתה לו תורה, אינו נוטל כולו,

פחת נבילה הא תנא ליה רישא [לעיל י:] חצמי בתשלומי נזק, וקמי עלה, תשלומי נזק, מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה ואמרינן לא נצרכא אלא לפחת נבילה?

[ומתירין] חדא בתם, וחדא במועד,

וצריכא, דאי אשמעינן תם, משום דאכתי לא אייעד [ולכן

אבני חן על מסכת בבא קמא

כולה במועד קמיידי וחילוקים דמועד צעי לאשמועינן,

תא שמע, זה הכלל, כל המשלם יותר על מה שהזיק כגון
ל' של עד אינו משלם על פי עצמו, מאי לאו הא פחות
ממה שהזיק כגון חצי נזק דחס משלם ע"פ עצמו משלם,

לא הא כמה שהזיק נזק שלם דמועד משלם,

אבל פחות מאי, הכי נמי דלא משלם, אי הכי אדתיני זה
הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם על פי
עצמו, ליתני זה הכלל כל שאינו משלם "כמה שהזיק"
דמשמע פחות ומשמע יותר,

תיובתא,

והלכתא פלגא נזקא קנסא,

תיובתא והלכתא?

איין, טעמא מאי הויא תיובתא, משום דלא קתני "כמו
שהזיק" הא לא מיוצגא היא לא פסיקא ליה למיתני כמה שהזיק,
דליהוי משמע דפחות אינו משלם ע"פ עצמו, כיון דאיכא חצי נזק
צ'רוות דאינו משלם כמה שהזיק, ואפילו הכי משלם ע"פ עצמו, [משום]
דהלכתא גמירא לה דממונא הוא, משום הכי לא קתני,

והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא, האי כלבא דאכל
אימרי כנסים, ושוניא דאכלה תרנגולא, משונה הוא דאין
דרכן צדק והוי מולדה דקדן לשלם חצי נזק ולא מגבינן בבבל דאין דין
דיני קנסות אלא בסמוכין וצביל אין סמיכה,

והני מילי ברברבי תרנגוליס וכנסים גדוליס, דאין דרך כלל וחמול להורגן
אבל בזוטרי אורחיה הוא,

ואי תפס נזק צביל לא מפקינן מיניה,

ואי אמר קבעו לי זימנא דאזלינא לארעא דישיראל [שדינן
שם דיני קנסות] קבעינן ליה,

ואי לא אזיל משמתינן ליה, ובין כך ובין כך משמתינן ליה
להרוג את הכלב ואת החמול, עד דמסלק הזיקא שיהרגס מדרבי
נתן,

דתניא רבי נתן אומר, מניין שלא יגדל אדם כלב רע
בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו, ת"ל דברים
כב לא תשים דמים בביתך:

בעלים מוטלים בנבילה, אבל מועד אימא לא, ואי אשמועינן
מועד משום דקא משלם כוליה, אבל תם אימא לא,
צריכא,

ת"ש [להביא ראיה שהצי נזק הוא ממונא], מה בין תם למועד,
שהתם משלם חצי נזק מגופו ואם אינו שוה חצי נזק, מפסיד הניחך,
מדכתיב (שמות כה) וחצי את כספו ומועד משלם נזק שלם מן
העלייה אם אינו שוה כנגד כל הנזק נוטל נכסים מצינו,

ואם איתא [דפלגא נזקא] דקנסא ליתני נמי הא שחצי נזקו של תם
קנס ואינו משלם ע"פ עצמו ומועד הוי ממון ומשלם ע"פ עצמו תם אינו
משלם ע"פ עצמו, מועד משלם ע"פ עצמו [אלא הא לך ראיה
דפלגא נזקא ממונא],

[ודוחה שאין מזה ראיה לומר] תנא ושייר, מאי שייר דהאי
שייר? שייר חצי כופר מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים
ותם אפילו חצי כופר לא משלם,

[ומתריץ שבאמת יש מכאן ראיה לרב פפא, ממה שלא שנה החילוק שתם אינו
משלם ע"פ עצמו, וליכא למימר דשייר דהא לא שייר חוץ מזה כלום] אי
משום חצי כופר לאו שיורא הוא, הא מני רבי יוסי
הגלילי היא דאמר צדק שור שנגח את הפרה (לקמן דף מז) תם
משלם חצי כופר, וליכא שיורא, דאי משום דהאי משלם כופר שלם והאי
לא משלם אלא פלגא כופר, לאו שיורא הוא דהא תני לה תם משלם חצי נזק,
ומועד נזק שלם וכופר ככלל,

[וצ"ע איך עושה אוקימתא דאתיא בריה"ג כדי להקשות על מאן דאמר
דפלגא נזקא קנסא, הלא אותו מ"ד יכול לומר דאתיא כרבנן ולא קשה מדי ?
ולכן הכנסתי הפירוש בגמ' שהכל סובב להביא ראיה לרב פפא. וכן פירשו
הראשונים. דוק ותשכח],

ת"ש [להביא ראיה דפלגא נזקא ממונא, דשנינו במשנה בכתובות מא.
בראש העמוד, ומובא גם לקמן מג.],

דף ט"ו ע"ב

המית שורי את פלוני, או שורו של פלוני, הרי זה משלם
על פי עצמו, מאי לאו בתם וה"ק המית שורי את פלוני, משלם חצי
כופר ע"פ עצמו, ורבי יוסי הגלילי היא, או "שורו" של פלוני המית, משלם
ע"פ עצמו חצי נזק, אלמא ממונא הוא? לא במועד,

אבל תם מאי, הכי נמי דאין משלם על פי עצמו, אי הכי
אדתיני סיפא המית שורי את עבדו של פלוני הא קנסא הוא
דמשלם ל' סלעים, ואפילו אינו שוה אלא דינר אין משלם על פי עצמו,
לפלוג וליתני בדרידה צקמיתא גופיה דהמית שורי שורו של פלוני מני
לפלוני, בד"א במועד, אבל בתם אינו משלם על פי עצמו?

אבני חן על מסכת בבא קמא

מהנני: חמשה תמין וחמשה מועדין, הבהמה [לאפוקי חיה

שהם החיות שנוכרו במתניתין, שהם מועדין מתחילה לכל הניזקין שנוכרו
הכא דאפשר לבא על ידיהם. הון עשיר] אינה מועדת לא ליגח צקן,
ולא ליגוף, ולא לשוך, ולא לרבוץ, ולא לבעוט,

השן מועדת לאכול את הראוי לה [אבל על כלים פטורה],

הרגל מועדת לשבור בדרך הלוכה,

[ראה ביטין וזה תוכן דבריו, שלכן הקדים כאן שן לרגל, ולעיל בתחלת
המסכת אליבא דשמואל תנא שור לרגלו, ומבעה לשינו, דלעיל מנה אותם
בדרך שהם מניזם בפרשה, אבל כאן מונה תחלה מה שמועד יותר, ושן שייד
בכל בהמה שהיא להוטת לאכול וכדומה, אבל הרבה בהמות אינם דורסים
על כלים וכדומה],

ושור המועד,

ושור המזיק ברשות הניזק ואפי' קרן ממה, הו' כמועד לשלם נזק
שלם,

והאדם הרי ממשע וצנעלי חיים קמיידי להכי לא חשיב צור ואש ולקמן פריך
אמאי לא חשיב הארי והדוב כו',

הזאב והארי והדוב והנמר [מיגער. יבין] והברדלס [ב' מינין הן
הסמוך לחולדה הוא הנקרא אילמין, והסמוך לארי הוא הנקרא לעאפארד, כך
כתבו התוס' סנהדרין טו. יבין] [spotted beast, leopard or hyena]
והנחש, הרי אלו מועדין אפילו צנסיסה וצכל מזקין ומשלמין צעלים
שלהן נזק שלם [והא דלא חשיב אלו בהדי מועדין, דלא שכיח שיהיו להן
בעלים שישלמו. יבין],

רבי אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות שגידלן אדם צנימו
אינן מועדין,

והנחש מועד לעולם:

נמ': מוקדתי השן מועדת לאכול, מכלל דבחצר הניזק
עסקינן, וקדתי בהמה אינה מועדת לא ליגח ולא לגוף לשלם
כוליה, אבל חצי נזק משלמת אלמא קרן צחצר הניזק חצי נזק הוא
דמשלם,

מני רבנן היא, דאמרי משונה קרן בחצר הניזק, חצי נזק
הוא דמשלם,

אימא סיפא [דמתני'] שור המועד, ושור המזיק ברשות
הניזק, והאדם, אתאן לרבי טרפון, דאמר משונה קרן
בחצר הניזק נזק שלם הוא דמשלם, רישא רבנן וסיפא
רבי טרפון [ראה פנ"ו]?

אין, דהאמר ליה שמואל לרב יהודה, שיננא [פ' מהודד
בתלמוד, מלשון חץ שנון, וי"א גדול השינים. ערוך ערך שן, וראה יד מלאכי
סימן תרכ"ה], שבוק מתני' [לא מטרם לשניי כמד מנא. רש"י לעיל יד].
ותא אבתראי [ואימא כווסת, דאוקי אלא. רש"י לעיל יד.], רישא רבנן
וסיפא רבי טרפון [ראה תורת חיים],

[ויש לתמוה איך מצרף רבנן ור' טרפון במשנה אחת, שכשאמר חמשה
תמין אמר אליבא דרבנן, וחמשה מועדין הוא אליבא דר' טרפון?],

רבי אלעזר משמיה דרב אמר,

דף ט"ז ע"א

כולה רבי טרפון היא [דסבר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם הוא
דמשלם], רישא ורישא לאו צחצר הניזק גמורה עסקינן בחצר
המיוחדת לפירות לאחד מהן, ולזה ולזה לשורים משום הכי
קמני אינה מועדת, ודקא מחייב ליה אשן ורגל צחצר המיוחדת לניזק לפירות,

דלגבי שן הויא לה חצר הניזק, ולגבי קרן וצקן חצי נזק ומו לא,
משום דלשורים הוא רשות לשניהם הויא רשות הרבים וכר"ר דמאי,

אמר רב כהנא, אמריתיה לשמעטא קמיה דרב זביד
מנהרדעא, ואמר לי מי מצית מוקמת לה כולה [שכל
המשנה אחת] כרבי טרפון [הלא יש לדייק מהמשנה דקדן בחצר הניזק
משלם חצי נזק, וזה שיטת רבנן ולא ר' טרפון],

הקתני [במשנה], השן מועדת לאכול את הראוי לה, [ויש
לדייק] ראוי לה אין כגון פירות וילקות שאין ראוי לה כסוס וכלים
לא דמשונה הוא וחצי נזק הוא דמשלם,

[והקשה בתורת חיים למה לא מנה שן שאוכלת מה שאינה ראויה לה בהדי
חמשה תמין, ויהיו ששה תמין? # ובאמת קשה גם על מה דאמרין לקמן
שארי שדרכו לדרום, ואם טורף יהיה חייב רק חצי נזק, נמצא שיש עוד תם?
ואולי י"ל שהם שבהמה שנוגחת וכו' נקראת "משונה", אין זה משונה כל
כך, שיש די שוורים רגונים, אבל זה שארי ישנה את דרכו לטרוף, או שבהמה
תאכל כלים ובגדים כמעט שאינו מצוי, ולכן לא מנה אותם],

ואי ר' טרפון, האמר משונה קרן בחצר הניזק, נזק שלם
משלם [ואף דמוקי לה במיוחדת לשוורים לשניהם, ולכן הוא רה"ר לגבי
קרן] הא ודאי לגבי שן רשות הניזק הוא, דהא צמיומדת לניזק לפירות
אוקיממה?

אלא לעולם [משנתנין] רבנן היא, וחסורי מחסרא והכי
קתני, חמשה תמין הן נגיפה, נגיפה, נגיפה, נגיפה, צעיפה ואם
הועדו, חמשתן מועדין והיינו דקמני חמשה מועדין,

אבני חן על מסכת בבא קמא

והברדלס והנחש?

ומשני, אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני, חמשה תמים הן, ואם הועדו חמשתן מועדין, ושן ורגל מועדין מתחילתן, וזהו שור המועד, ושור המזיק ברשות הנזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן, ויש מועדין אחרים כיוצא באלו, הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש:

[שינוי במשנתנו] ולא לרבוין: אמר רבי אלעזר, לא שנו [שהוא תולדה דקין] אלא פכין גדולים, אבל פכין קטנים אורחיה הוא לרבוין, ואם רבנה עליהן כרה"ר פטור, וברשות הנזק חייבת מן שלם, תולדה דרגל הוא,

1. לימא מסייע ליה, הבחמה מועדת להלך כדרכה ולשבר, ולמעך את האדם, ואת הבחמה, ואת הכלים, וממתינן קתני דאיה מועדת לרבוין, אלא ודאי דממתינן בגדולים, וברמיא ככלים קטנים, וצילדים קטנים, וצבהמה קטנה,

[ודוחה שאין משם ראייה] דלמא מן הצד האי דקמי מועדת למעך, לאו כרבינא, אלא מן הצד כשהיא מהלכת, ויש צדיה כלים ממעכת ציה לכותל, וזו היא שאמרנו הוזהר בגופה דרך הלכה, דהוא תולדה דרגל,

2. איכא דאמרי, א"ר אלעזר, לא תימא פכין גדולים הוא דלאו אורחיה, אבל פכין קטנים אורחיה הוא [והווי תולדה דרגל], אלא אפילו פכין קטנים נמי לאו אורחיה הוא [דהווי תולדה דקין],

מיתבי, ולמעך את האדם, ואת הבחמה, ואת הכלים?

אמר רבי אלעזר, דלמא מן הצד,

3. איכא דרמי לה מירמא, תנן ולא לרבוין, והתניא ולמעך את האדם ואת הבחמה ואת הכלים?

אמר רבי אלעזר לא קשיא כאן בפכין גדולים כאן בפכין קטנים # [וצריך להבין למה לא תירץ כאן לרבוין עליה, כאן מן הצד]:

לפי פירוש ראשון ברש"י:

ברדלס דמתני' = צבוע זכר

ברדלס = נפרוה [רב יהודה]

נפרוה = אפא [רב יוסף] = צבוע [רב יוסף]

ר' מאיר אף הצבוע = צבוע נקבה

צבוע זכר = משתנה להרבה מינים דתניא וכו',

והא דקמי השן מועדת לאכול כו', לאו אמרינא קאי, אלא [כל הג' דברים הוא ענין אחד] הכי קאמר [מתחלה אומר ההלכה] ושן ורגל מועדין מתחילתן, והא דקמי ושור המועד ושור המזיק ברשות הנזק, הכי קאמר [הוא פירוש על שן ורגל מועדין מתחילתן], והיכן העדתן דשן ורגל [זה פירושו של "שור המועד"] [ועל השאלה היכן העדתן מפרש "שור המזיק ברשות הנזק"] בחצר הנזק,

מתקיף לה רבינא, הא קתני לקמן בפרק כ"ד, דקמפרש לכולהו מועדין דפ"ק, וקמפרש נמי שור המזיק ברשות הנזק כיצד ולא גרס חלה, דממשה מן,

אי אמרת בשלמא איירי בה צקין ממה ברשות הנזק צוק שלם, צפ"ק, משום הכי קתני כיצד היינו דמי פירושא צפ"צ כיצד, ומפרש פלוגמא דרבי טרפון ורבנן, אלא אי אמרת לא איירי בה כהאי פירקא, מאי כיצד?

1. אלא אמר רבינא, חסורי מחסרא והכי קתני, חמשה תמים הן, ואם הועדו חמשתן מועדין היינו פירושא דממשה מועדים דתנן דממתינן [פ' דמה שאמר המשנה בתחלה וחמשה מועדין פירושא שאלו חמשה שאינם מועדין מתחילתן, כשהזיקו ג' פעמים הם נעשין מועדין],

ושן ורגל מועדין מתחילתן לאו אמרינא קאי, אלא מועדין קתני ואולי [שמועדין מתחילתן],

וזהו הא דאמרן ואם הועדו חמשתן מועדים # [וגם הא דאמרן שן ורגל שמועדין מתחילתן, ומוכרח לפרש כן, שרש"י אין דרכו לסתום והיה לו לפרש, אבל ראה תורת חיים] זהו שור המועד הכמוצ צפרשה,

[ומפרש המשך המשנה] ושור המזיק ברשות הנזק, מחלוקת ר' טרפון ורבנן בפרק שני, והאדם,

ויש מועדים אחרים כיוצא באלו [כשן ורגל] סיפא דממתינן קא מפרש [והא דלא מנו להו צדיה הוי משום דלא כתיבן כי הך] הזאב והארי והדוב והברדלס והנמר והנחש [שהזיק שעושין חיות אלו, הוא מצוי ורגיל אצלם],

2. תניא נמי הכי, חמשה תמים הן, ואם הועדו חמשתן מועדין, ושן ורגל מועדין מתחילתן, וזהו שור המועד, ושור המזיק ברשות הנזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן, [והאדם], ויש מועדין אחרים כיוצא באלו, הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש,

3. איכא דרמו לה מירמא, תנן חמשה תמים וחמשה מועדים, ותו ליכא, והאיכא הזאב הארי והדוב והנמר

אבני חן על מסכת בבא קמא

נעשה שד,

שדרו של אדם לאחר שבע שנים [שמת] נעשה נחש, והני מילי דלא כרע במודים [תוס'],

וגליון. ויש מפרשים משום דאמרינן במדרש שיש עצם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעתיד לבא, ואותו עצם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשרופו, והשתא כשאותו עצם נעשה נחש אינו חי לעתיד לבא, ואין סברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה, דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. # [משמע מדברי התוס' שכל ישראל גם אלו שאינם צדיקים יש להם חלק לעולם הבא]. תוס']

אמר מר, ר"מ אומר אף הצבוע,

דף ט"ז ע"ב

רבי אלעזר אומר "אף" הנחש מדקמני אף, מכלל דל' אלעזר הו'
אלץן מועדין [שאר החיות שמונה המושגה הזאת והארי וכו'] הם מועדין אם
היוקו, שהרי מדרגה את הנחש להם, ונחש הלא ברור שאין לו רי דעת לחיות
בבני תרבות], **והא אנן תנן, ר' אלעזר אומר, בזמן שהן בני**
תרבות אינן מועדים, והנחש מועד לעולם נחש הוא מועד לכל
הי לא.

[פי' והרי יש כאן היפך סברה, דכשאומר "אף" הנחש משמע שכולם מועדין לעולם והם חמורים כל כך עד כדי כך שמדמה הנחש להם, ובמתני' הוא אומר שהם דינם קל יותר שיש בהם בני תרבות, ונתפש הוא החמור שאינו יכול להיות בן תרבות, ולפי' לא קשה למה לא תירץ בפשטות כאן בבני תרבות כאן כשאינם בני תרבות?]

[ומתרגן] **תני** [בברייתא ר' אלעזר אומר] **נחש** [בלא "אף", שנחש אינו דומה לשאר חיות, שנחש אי אפשר לו להיות בני תרבות],

אמר שמואל, ארי ברה"ר דרם [הרג בכפות ידיו. שם, ואוכל
מחיים שאינו ממתין שתמות הבהמה. ראה תוס'] ואכל פטור [שהוא שן
ברה"ר], טרף ואכל חייב,

[ומפרש] דרם ואכל שלם הרגה אלא ממזים אכלה פמור, כיון דאורחיה למידרם, הוה ליה כמו שאכלה פירות וירקות, דהוה ליה שן ברשות הרבים ופמור, טרף שהרגה ואכלה, [מיי

למימרא דטריפה לאו אורחיה הוא, והכתיב נחום ב יג
אֲרִיֶּה טָרֵף בְּדֵי גֵרֹו וְתִיּוֹ וּמִתֵּק לִלְבָּאֲתִיו וּמִלֵּא טָרֵף דְּרִיּוֹ וּמִעֲנֵתִיו
מִטָּרֵף דִּי מֵאֵל גּוֹרֻמִּי, ילדיו, אלמנא טורף הוא, ומשני בשביל גורותיו
ואורחיה להרוג ולהציד ולהצניע, אכל לטרוף ולאכול הוא עצמו כי האי, לאו
אורחיה,

וקפריץ והכתיב **לְלִבְאֲתִיו** אלמלא אורחיה להרוג? ומשני בשביל

לפי הלישנא אחרינא ברש"י:

ברדלס דמתני' = צבוע נקבה

ברדלם = נפרזה [רב יהודה],

נפרזה = אפא [רב יוסף] = צבוע זכר ונקבה [רב יוסף]

ר' מאיר אף הצבוע = צבוע זכר

צבוע זכר = משתנה להרבה מינים דתניא וכו',

[שנינו במשנתנו] הזאב והארי וכו': מאי ברדלס? אמר רב

יהודה גִּפְרָא, מַאי גִּפְרָא? אָמַר רַב יוֹסֵף אִפָּא [a stripped
wild animal]

מִיתִיבִי [שְׁנֵינוּ בְּרִייתָא], רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר אִף הַצְּבוּעַ [the

אלעזר אומר אף הנחש, ואמר רב יוסף בדוכתא אחריתי צבוע
זו אפא ומדמוסין ר"מ אפא, מכלל דברדלס לאו אפא הוא?

לא קשיא כאן בצבוע זכר, כאן בצבוע נקיבה דזרדלס
דמתמתינן הוא צבוע זכר, ועליו קאמר רב יוסף צבוע וזו אפא, ור"מ מוסיף אף
צבוע נקבה דלא שמיא אפא,

ודבר יוסף לאו אדר"מ איתמר, אלול צעלמא איתמר, כדתינא צבוע זכר נעשה
 כו' אלמא צבוע זכר משתנה לכמה מינין, הלכך קרי לה כדדלס ונפחא ואפא,
 כך מלאסא [פ'] משתנה ליותר צורות ממה ששנינו בברייתא, # או שבברייתא
 מדבר מה שנשתנה לאחר מותם, וכאן אומר מה שנשתנה בחיים],

לישנא אחרינא **ועיקר הוא**, מתני' בצבוע נקבה ור"מ מוסיף צבוע זכר, ותרתייהו מיקרו אפא דתניא צבוע זכר וכו', ומשום דמשנתה לצריה אחרת, אצטריך לאוסופי בהדיא, מפי מורי, ולא שמעתי,

[ברייתא זו הוא תמוה, וקשה לפרשה כפשוטה],

[והביאו ראשונים את דברי הירושלמי המקבילים [בשבת פרק א] ששם נאמר שכל שבע שנים משנה חקב"ה את עולמו ובריות משנות את צורתן, אלא ששם מדובר לא בשינוי כשהם קיימים בחייהם, אלא שלאחר מותם הם משתנים לצורה אחרת, ולפי זה יש בזה צד רוחני, שדבר של רע, אם אינו נעקר מן העולם, הוא הולך ומתגבר ברשעו, ובכל גלגול של הוייתו הוא נעשה דבר רע יותר. שט].

דַּתְנִיָּא, צְבוּעַ זִכֵּר, לְאַחֵר שְׁבַע שָׁנִים נַעֲשֶׂה עֲמֻלָּה [bat] , [מִן שְׂרָץ כְּעֵין עֵכֶבֶד, מְעוּפָה בְּעוֹר שְׁבִין אֲבָצֵנוֹת רִגְלָיו, וְהוּא דֵּר בְּחוּרִים וּסְדָרִים, וְיוֹצֵא וּמְעוּפָה בְּלִילוֹת. מִלּוֹן עֵבֶר], # [וְצ"ע אִי קָאִי גַם עַל עֲמֻלָּה זֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה מִצְבוּעַ לְאַחֵר ז' שָׁנִים],

לאחר שבע שנים נעשה עֶרְפָּד [a species of bats], עֶרְפָּד
לאחר ז' שנים נעשה קימוּשׁ [עשב רע. שטן], קימוּשׁ לאחר
שבע שנים נעשה חוח [סין. שטן], חוח לאחר שבע שנים

אבני חן על מסכת בבא קמא

ועוד י"ל, דדוקא מוקי לה כרבי אלעזר משום דהיה סתם קתני בין בארי בין בזאב, ולר' אלעזר כיון דהוה בני תרבות לא אורחיהו לטרוף, ומיירי תרווייהו בראייעד,

אבל לרבנן דלאו בני תרבות נינהו, ואורחיה דזאב לטרוף כי לא אייעד נמי משלם נ"ש,

והוה דוחק להעמיד הברייתא לצדדים זאב בלא אייעד וארי באייעד, וא"ת ולמאי דס"ד השתא דהוי תולדה דקין אמאי נקט בברייתא שנכנסו בחצר הניזק, וי"ל משום זאב נקט דכיון דאייעד, חוזר לקדמותו והוי שן דפטור ברה"ר. תוס'.

א"ה אפי' דרס נמי למייב ח"נ בעי לשלומי היכי אימא לדרבינא חצי נזק צעי לשומי? דאייעד,

א"ה דמולד דקין היא, אדמיני להא ממנימא (לקמן דף יט) גצי מולד דשן מאי האי דקתני לה גבי תולדה דשן, גבי תולדה דקין בעי למיתנייה, קשיא:

מתני': מה בין תם למועד, אלא שהתם משלם חצי נזק מזגוף, ומועד משלם נזק שלם מן העלייה ואפי' אין הטוגס שזה שיעור הנזק דמועד כמי שישלם שור תחת השור ולא כמי שיהי' דמגוף הטוגס יפרע:

גמ': מאי עלייה? מר רבי אלעזר במעולה שנכנסו, וכן הוא אומר דברי הימים ב' לב' לג' וישפכו יחזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד [ונקבו ד' עשרו'ו' כמו' תו' כל' יהודה וישבי וישלם וימל' ה' מנשה בנו' תחתיו] צחוקים כמי שנספר דברי הימים, ואמר ר' אלעזר במעלה, אצל מעולים שבמשפחה, ומאן נינהו דוד ושלמה,

דברי הימים ב' מז' יד' ויקברוהו בקברותיו אשר פרה'לו' בעיר דוד וישפכוהו במשפב' נאסא מלך יהודה אשר מלא בשמים וזנים [מקדשים במקדש מעשה וישפדו'ו' שרפו'ו' גרו' לה' עד למאד],

מאי בשמים וזנים? רבי אלעזר אמר זיני זיני מיני מיני בשמים הרבה, כדמרגמינן למינהו לזוהי (בראשית ח'),

ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים [כאלו] שכל המריח בהן בא לידי זימה [יש קשר בין המלה זנה [זנות] שפרושה מינים, להמלה בשמים. שם]:

ירמיה יח כב פירכו שוחה ללכדני, ופחים תמנו לרגלי צירמיה הנניא כמי, רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה [דירמיה בהן הוה זונה אסורה לכהן פ'] והם אמרו שנשא אשה זונה. תוס'.

ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש,

לבאותיו, והכמיז וימלא טרף חו' ריו, ומשני בשביל חוריו אורמיה להרוג ולהציא לחוריו ולהנניע, אבל לאכול מיד לאחר הריגה כי הא דשמואל, לאו אורמיה הוא, וימנעוהו מטרפה, בשביל מעונותיו,

והתניא [והלא שנינו בברייתא], וכן חיה [ובכללה גם ארי. ראה תוס'] שנכנסה לחצר הניזק, מרפה בהמה והרגמה ואכלה בשר, משלם נזק שלם מדמשלמת צחצח הניזק נזק שלם, מכלל דאורמיה הוא, ומולד דשן היא, וצריכ' לפרע [פ'] וקשה על שמואל שאומר שאם דרס ואכל ברה"ר חייב?

הכא [בברייתא זו שמקשה ממנה על שמואל] במאי עסקינן, שטרפה להניח להנניע אורמיה להרוג,

הא אכלה קתני? בשנמלכה ואכלה, מנא ירעינן [מה בדעתה של בהמה], ועוד דשמואל נמי דאמר טרף ואכל מייב, אמאי מייב דלמא הכי הוא דטרף על מנת להנניע, ונמלך ואכל, וליפרע?

אמר רב נחמן בר יצחק, לצדדין קתני [הברייתא] שטרפה להניח, או דרסה ואכלה, משלמת נזק שלם כלומר הא דקמי צרימא טרפה צהמה ואכלה בשר, מרי מילי נינהו טרפה צהמה והנימיה, או אכלה בשר על ידי דריסה, משלם נזק שלם,

רבינא אמר לעולם אורמיה הוא לטרוף ולאכול כי קאמר שמואל, ושמואל דמייב ליה צה"ר [כשטרפה] בארי תרבות, ואליבא דרבי אלעזר [דאמר במתני'] שכל החיות מלבד הנחש הם בני תרבות] דאמר [בארי תרבות אין דרכו להרוג, ואם הורג בהמה באיזה אופן שיהיה] לאו אורחיה [ובזה יתפרש מה שאמר שמואל טרף ואכל ברה"ר חייב דלאו אורחיה הוא],

[אבל עדיין קשה] אי הכי אפי' דרסה נמי ליחייב [דהא עכשו קים לן דשמואל אינו מחלק בין דרס לטרף]?

אלא ודאי דרבינא לאו אשמואל אתמר [ואליבא דשמואל נשאר מה שאמרנו לעיל שהוא מחלק בין טורף לדורס],

אלא אי איכא לאוקמא לדרבינא אמתניתא [על הברייתא ששנינו וכן חיה שנכנסה וכו'] הוא דמוקמת ליה, והכי קאמר רבינא, כי תני מתניתא הא דקמי ממנימא נזק שלם, לאו משום דאורמיה לטרוף דאפי' בארי תרבות נמי ממוקמת ואליבא דר' אלעזר, דאמר לאו אורחיה # [וצ"ע מה הה"א שהברייתא אתיא כר"א, הא הקשיות שמקשה הגמ' הם בולטים, דאי כר"א היה צריך לחייב חצי נזק ברה"ר, בתולדה דקין?],

[לא נקט ר' אלעזר לאפוקי רבנן, אלא לרבותא נקטיה, וה"ק דלא תימא משום דאורחיה לטרוף משלמת נ"ש, דאפילו בארי תרבות אליבא דר' אלעזר דודאי לאו אורחיה הוא, איכא לאוקמי דהיינו בראייעד כדמפרש ואזיל, ומאותו הטעם שיתחייב לר' אלעזר יתחייב לרבנן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אלא שהניחו ס"ת על מטתו [תוס'], ואמרו "קיים זה" מה שכתוב בזה,

[ומקשה] (והאידנא) [והא האידנא. רש"ש] נמי עבדינן הכי? אפוקי מפוקין, אנוחי לא מנחינן,

ואיבעית אימא, אנוחי נמי מנחינן, "קיים" לא אמרינן,

אמר רבה בר בר חנה, הוה אזילנא בהדיה דר' יוחנן למשאל שמעתא, כי הוה עייל לבית הכסא כלומר זימנא חדא כי הוה עייל לבית הכסא והוה בעינא מיניה מלתא, לא פשיט לן עד דמשי ידיה ומנח תפילין ומברך,

[ר' יוחנן לשיטתיה בברכות יד: -טו. ואמר רבי יוחנן הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויחפולל, וזו היא מלכות שמים שלמה],

והדר אמר לן, אפילו "קיים" אמרינן, "לימד" לא אמרינן ו"לימד" אמרו לחזקיה והאידנא לא, [ולחזקיה אמרו בן] משום כבודו דחזקיה, דלימד עדיף מקיים,

והאמר מר, גדול למוד תורה, שהלמוד מביא לידי מעשה אלמא מעשה עדיף [תוס']? ל"ק הא למיגמר לעגמו מעשה עדיף, אלל הא לאגמורי לאחריי עדיף ממעשה, הלכך לימד לא אמרינן,

א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי, מאי דכתיב ישעיה לב ב אֲשֶׁר־יִכְתֹּב וְרָעַי יִיטוּ דָקָה וּמִסָּד כְּדִמְפָּרֵשׁ לְקִמְיָה עַל־פְּלִמְיָה מִשְׁלָחֵי רִגְלֵהֶם וְהִשְׁוֹר וְתַחֲמוֹר,

[לעיל בריש פרק ג. גבי הא דקתני ושלח זה רגל וכן הוא אומר "משלחי רגל השור והחמור" הוה ליה לסדר הק מילתא דרבי יוחנן כי שם מקומם, אלא דלא רצה להפסיד שם בדברי אגדה, לכך נטר ליה עד סוף הפרק דאירי נמי במילי דאגדתא. תורת חיים]

כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים, זוכה לנחלת שני שבטים,

שנאמר אֲשֶׁר־יִכְתֹּב וְרָעַי, ואין זריעה אלא צדקה, שנאמר הושע י זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, ואין מים אלא תורה, שנאמר ישעיה נה א הוֹי פְּלִצְמָא לְכוּ לַמַּיִם,

וזוכה לנחלת שני שבטים דהכי משמע, רגליכם ישולמו צמלת השור והחמור, יוסף ויששכר,

זוכה לכילה [אפריון של כבוד, שנושאים אותו בן] כיוסף דכתיב בראשית מט כב בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עֲלִיעֵן בְּנוֹת צַעֲדָה עֲלִישֹׁר הֵינִי כֵלָה [דהיינו שהיו הבנות מסתכלות כשהיו מוליכים את יוסף בבילה בדרך המלכים ושרים],

שוחה עמוקה זונה, אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי שוחה?

[ומתריץ] אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה,

בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש, היינו דכתיב ירמיה יח כג וְאַתָּה ה' יָדְעָתָּ אֶת־פְּלִעְצָתָם עָלַי לְמִנּוֹת דַּשְׁתָּ אִשׁ אִתּי זֶה חֲזוֹן מִיתָה אֲנִי בְּזוֹנָה פְּטִיָה לֹכֵא מִיתָה, אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למוות? שהשליכוהו לבאר מים,

[ירמיהו לח ו וַיִּקְחוּ אֶת־יְרֵמְיָהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר מִלְּפָנָיו בְּיַד־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הִצִּיר הַמִּצְרָה וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־יְרֵמְיָהוּ בְּחַבְלִים וַיָּבֹאוּ אֶת־יְרֵמְיָהוּ בְּיַד־מִטָּה וַיִּטְבְּעוּ יְרֵמְיָהוּ בַּמִּיטָּה],

דרש רבא, מאי דכתיב ירמיה ה יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם, אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם אפילו בשעה שעושין [ול"ג ישראל דאאנשי ענתות קאי. תוס', וכן פרש"י בב"ב ט: הנהות הב"ח] צדקה, הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים, כדי שלא יקבלו עליהן שכר:

דברי הימים ב לב לג וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עַם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעְלֵה קִבְרֵי בְּנֵי־דָוִד וַיָּכֻבוּ ד' עֶשְׂרִי־לוֹ כְּמוֹתוֹ בְּחֻקִּים כְּמִיד מַלְמוֹד שְׁהוּשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ תַלְמִידִים לַעֲסֹק שֶׁם צְמֹרֶה, [אין כבוד אלא תורה. תנרבי"א רבה פ"ב סימן יח],

[שהושיבו ישיבה על קברו. לפי שהרבה תורה בישראל, כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף צד: ע"ש) שבדקו מדין עד באר שבע ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בטומאה וטהרה, ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליא לועג לרש. תוס', ולא הו' לועג לרש כיון שהוא הרבה תורה. שיטה, וראה רש"י יבמות קכ"ב. בראש העמוד],

פליגי בה ר' נתן ורבנן, חד אמר שלשה ימים הושיבו שם ישיבה,

דף י"ז ע"א

וחד אמר שבעה [ימים הושיבו ישיבה], ואמרי לה שלשים,

ת"ר, דברי הימים ב לב לג וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עַם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעְלֵה קִבְרֵי בְּנֵי־דָוִד וַיָּכֻבוּ ד' עֶשְׂרִי־לוֹ כְּמוֹתוֹ פְּלִי־תֵהֶּה וַיִּשְׁכְּבוּ יְרֵשָׁלַם וַיִּמְלֹךְ מִנְּשֵׂה בְנוֹ תַחְתָּיו, זה חזקיה מלך יהודה, שיצאו לפניו שלשים וששה [לו בגימ' הכי הוין] אלף חלוצי כתף [שמסירים הטלית מכתף אחד, ונשאר אותה הכתף ערום, ועושין בן לסימן אבילות, כאילו קרעו בגדיהם בשבילו, ולכבודו של חזקיה עשו בן 36,000 איש], דברי ר' יהודה,

א"ל ר' נחמיה, וחלא לפני אחאב עשו בן [תוס'], [פ' בן היו עושין לכל מלך, ונמצא שלא עשו שום דבר במיוחד לכבודו של חזקיה?]

אבני חן על מסכת בבא קמא

מקץ רגל הן, ו משלם נזק שלם, ועל האחרון ואחריו ע"י צדקות נשכר, הלך משלם חצי נזק,

התרנגולין [העופות סתם לא קתני, אלא התרנגולים, משום דלאו כוליה עופות מועדים לכך, ועוד העופות המצויים בא"י לפי מה שראו עיני, אינם אלא תרנגולים. הון עשיר], מועדין להלך כדרךן ולשכר,

היה דליל קשור ברגליו כל דבר הנקשר ברגל התרנגול קרי דליל, וא"ת דגסי דלי, או שהיה מהדום מנקד ומשכר את הכלים, משלם חצי נזק דליל היינו צדקות, כדמפרש בגמ' דאדיה אדוי, הידום נמי [רינה בצדקות] כגון שהסמי, והצדקות שצרו את הכלים:

דף י"ז ע"ב

בבא קמא א"ל [הקשה לו] רבינא לרבא, היינו רגל היינו בהמה מאי רגל ומאי בהמה דמני תרמי במתני, הא חדא היא, ואמאי הדך מני הבהמה מועדת,

א"ל [ענה רבא לרבינא], תנא אבות [ברישא קתני לשבר דרך היולכה, היינו כשדרסה ברגליה] רגל ממש שדרסה ברגליה, וסיפא וקתני תולדות הבהמה מועדת להלך כדרכה, ולשכר בגופה [היינו כשאניה משבחת ע"י דריסת רגליה, אלא בגופה דרך היולכה], ונשערה, ונשליף שעליה, דרך הלכה, דמולדות דרגל הן, דהויקא מנאי ואין כוונתה להזיק,

אלא מעתה, סיפא [מתני' לקמן יט:]: דקתני, השן מועדת, הבהמה מועדת [ביצד השן מועדת? ומשני לאכול את הראוי לה, הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות], מאי אבות ומאי תולדות איכא [והא] ליכא למימר דהאי דתנא בהמה מועדת לאכול פירות וירקות הוי להו תולדה, דהיינו שן ממש, ותולדה דשן, היינו נמשכה כסותל להנאמה,

הוה קמהדר ליה רבא לרבינא בבדיחותא נשמוק, וא"ל אנא שנאי חדא רישא [רגל] ואת שני חדא סיפא [שן],

וטעמא מאי אסיפא קאי?

אמר רב אשי, תנא שן דחיה וקתני שן דבהמה, ס"ד אמינא שמות כב ושלא את בעירה היינו מרגום של בהמה כתיב [תוס'], בהמה אין חיה לא, קמ"ל מתני' דאשן דחיה נמי מיישיב דחיה בכלל בהמה דכתיב [דברים יד] זאת הבהמה אשר תאכלו, ומפרש בתריה איל נבי ויחמור [תוס'], # [וצ"ע דהא תני במשנה "התרנגולים" שהוא עוף, ומניין מרבח גם עופות],

אי הכי [גבי שן דאוקמינן לה בשן בהמה וחיה] הא שן בהמה מבעי ליה למיתני ברישא והדר שן חיה?

האי דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה,

[לשון כילה הוא מלשון נכספה וגם כלתה נפשי שהכל מתאווין ותאבין לו מחמת חינה הנמזיה עליו כמו על יוסף. עין יוסף, ועיי"ש עוד, וראה באוצה"מ, ומהרש"א],

וזוכה לנחלת יששכר דכתיב בראשית מט יששכר חמור גרם מתרגמא עמיר בניסין,

אית דאמרי, אויביו נופלין לפניו כיוסף אקרי שור, כמור שורי הדך לו [דברים ג] דכתיב דברים לג בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ, וזוכה לבינה כיששכר, דכתיב דברי הימים א יב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, לדעת מה יעשה ישראל:

פרק שני כיצד הרגל

דכל מה שסוף כמו ולא גופו קרי צדקות. רש"י לקמן.

מתני' כיצד [ביצד: כאי זה צד] כלומר צמה הרגל מועדת, לשכר בדרך הלוכה כלומר נזק היא מועדת, שנשכרת דרך הלוכה, [כתבו התוס' דמשנה זו בא לפרש המשנה בראש המסכת, והקשו דלפ"י הו"ל לפרש שן קודם לרגל עיי"ש],

הבהמה [תוס'] מועדת להלך כדרכה ולשכר קפריך בגמ' היינו רגל היינו בהמה, הא תנא ליה לשכר דרך הלוכה,

[תולדה דקין] היתה מבעטת [אגב דשוה לצדקות נקט לה. הבא. תוס'] שינוי הוא זה, ותולדה דקין הלך חצי נזק, ומו לא,

[צדקות בדרך היולכה, והיא תולדה דרגל לפוטרו ברה"ר, והלכתא גמורא לה דמשלם רק חצי נזק. אבל ראה לקמן בגמ' בפירוש המשנה] או שהיו צדורות [אליבא דרבנן משלם חצי נזק, אבל לסומכוס משלם נזק שלם] מנתזין מתחת רגליה, ושברה את הכלים אע"ג דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא, אפ"ה משלם חצי נזק ומו לא, דהלכתא גמירי להו, וצדקות הניזק קאמר, דכר"ר פטור, כדאוקימנא צדק פ"ק [דף ג] דצדקות תולדה דרגל, לפוטרו צד"ה [וכן הוא אליבא דכולי עלמא שם],

דרסה על הכלי ושברתו, ונפל על כלי אחר ושברו [אור"י דאיצטריך לאשמועינן, דסד"א דמשונה הוא כיון דדרסה כ"ב בחוץ שניתו השבר על כלי אחר ושברו, ומסתמא להזיק נתכוונה. תוס'], על הראשון

אבני חן על מסכת בבא קמא

תניא איך, תרנגול שהיה מפריח ממקום למקום, ויצתה רוח מתחת כנפיו, ושיברה את הכלים, משלם חצי נזק, סתמא כרבנן,

אמר רבא, בשלמא סומכוס קסבר כחו כגופו דמי, אלא רבנן, אי כגופו דמי כוליה נזק בעי לשלם, ואי לאו כגופו דמי, חצי נזק נמי לא לשלם דלא אשכחן חצי נזק אלא במשונה אבל במידי דאורחיה לא?

הדר אמר רבא, לעולם כגופו דמי, וחצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה:

[מסתבר דבאדם שמהלך כדרכו והתז צרורות דינו כאדם המזיק, ואין לו דין צרורות לשלם חצי נזק, אבל ראה בתשובות הר צבי על או"ח סימן קל"ד וז"ל, וראיתי להשטמ"ק בב"ק ז': בהא דקאמר שם הזורק כלי מראש הנג ובא אחר ושיברו במקל פטור, כתב שם בזה"ל אלמא בתר מעיקרא אולנין, דאי בתר חבר מנא אולנין נהי דמקרי צרורות דראשון לחייב ליה חצי נזק, הבא הו"ל לפטור הראשון לגמרי, הואיל ושיברו זה בידים עב"ל, חנה שטחיות לשון השטמ"ק יורה דנבי אדם הזורק נמי יש דין צרורות להתחייב רק ח"נ, וזה דלא כמוש"כ רש"י [כב]. דאין דין צרורות באדם].

אמר רבא, כל שבוז טמא משמע נגיעה ממש בנוזקין משלם נזק שלם, כל שבוז טהור [תוס'] כגון שזרק חפץ על אדם היו טהור, ו בנוזקין כעין צרורות משלם חצי נזק,

ורבא, צרורות אתא לאשמועינן בממיה?

לא, רבא עגלה [פרה רבה בשנים. מלון עברי] מושבת בקרון [מרכבה, או עגלה למשא], קא משמע לן אמא לאשמועינן, דבז טמא, אם הלכה קרון שהזז עליה על גבי כלים, טמאים משום מדרס הזז, ובנוזקין נמי, עגלה שמסכה בקרון ע"ג כלים כגופה הוי, ולא כצורות, ואם התז צרורות מתחת הקרון, דבז טהור, בנוזקין נמי צרורות ניעהו,

תניא כותיה דרבא [דעגלה מושבת בקרון, ודרסה העגלה על כלים משלם נזק שלם], בהמה מועדת לשבר בדרך הלוכה, כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק, והזיקה בגופה בדרך הלוכה, ובשערה בדרך הלוכה, באוכף שעליה, ובשליף שעליה, ובפרומביא שבפיה, ובזוג שבצוארה, וחמור במשאו, ועגלה מושבת בקרון, משלם נזק שלם,

[מביא ברייתא זו, ובסמוך מקשה ממנה] תנו רבנן, תרנגולים שהיו מחטטין מנקיין צמחומיהן בחבל דלי, ונפסק החבל ונשבר הדלי, משלמין נזק שלם,

אי הכי רישא נמי [משנתנו בכיצד הרגל דשני אבות ותולדות], ליתני ההיא דלא כתיבא נהמה דהוי תולדה ברישא דלא כתיבא?

[ומתריץ] הכי השתא, התם [בשן] אידי ואידי שן דמיה ושן דנהמה אבות נינהו, הק דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה, הכא גבי רגל [וכי] שביק אב, ותני תולדה בממיה,

איבעית אימא [לכן כתב רגל קודם בהמה], אידי דסליק מרגל צפ"ק (דף טו) פתח ברגל [לכן] מנן הרגל מועד, ולא מנן הנהמה,

תנו רבנן, בהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר, כיצד, בהמה שנכנסה לחצר הניזק והזיקה, בגופה בדרך הלוכה, ובשערה בדרך הלוכה, באוכף שול"א בלע"ז שעליה, ובשליף שעליה [שק או ילקוט לתת בו אכל לבהמה. מלון עברי] משאוי שנאממחם וצמחומיהן, ובפרומביא רסן שבפיה, ובזוג [פעמון] אישקלטי"א שבצוארה, וחמור במשאו [תוס'], משלם נזק שלם,

סומכוס אומר לית ליה הלכמא דחצי נזק צרורות, אלא נזק שלם ס"ל, צרורות, וחזיר שהיה גובר [חופר ומחפש בחוטמון], [תוס'] באשפה צמחומיהו ובלע"ז פורי"ר, והזיק, משלם נזק שלם,

הזיק פשיטא? אלא אימא התז דהוי צרורות והזיק, משלם נזק שלם,

צרורות ! מאן דכר שמייהו?

חסורי מחסרא והכי קתני, צרורות כי אורחיהו כלומר אע"ג דאורחיהו להתיז צרורות, משלם חצי נזק, כדמפרש לקמיה דהלכתא גמירי לה, וכן חזיר הטור ומתיז צרורות צמחומיהו נמי כצורות דרגל, דכל מה שהזז כמו ולא גופו קרי צרורות, וחזיר שהיה גובר באשפה, והתז והזיק, משלם חצי נזק,

סומכוס אומר, צרורות וחזיר שהיה גובר באשפה, והתז והזיק, משלם נזק שלם:

ת"ר, תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום, ושיברו כלים בכנפיהן שנגעו צנפיהם בכלי, משלם נזק שלם, ברוח שבכנפיהן היינו צרורות דכחו הוא משלמין חצי נזק, סומכוס אומר נזק שלם,

תניא איך, תרנגולין שהיו מהדסין מרקדין ע"ג עיסה, ועל גבי פירות, ומינפו או ניקרו צמחומיהו שלם שקדין צ"ק, משלם נזק שלם, העלו עפר מן הארץ לעיסה או צרורות משלמין חצי נזק, סומכוס אומר נזק שלם,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אי סומכוס אימא סיפא ניתו ממנו שבר, ונפל על כלי אחר, ושברה, על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון משלם חצי נזק, ואי סומכוס מי אית ליה חצי נזק,

וכי תימא שאני ליה לסומכוס בין נזק כחו, לכח כחו דלי שנתגלגל חזי כחו, והאמר שנשבר צדירות הדלי, חזי כח כחו,

ואלא הא דבעי רב אשי לקמן בשמעתין, כח כחו לסומכוס ככחו דמי, או לאו ככחו דמי, תפשוט ליה דלאו ככחו דמי,

אלא לאו רבנן היא [דצירות משלם חצי נזק], ש"מ בחר מעיקרא אזלינן?

אמר רב ביבי בר אבא דקאזיל דלי מיינה מיינה דמרגול, ולא נשבר על ידי גלגול למקום אחר, אלא הוא דחפז כל שעה ושעה שצריכה נמי [פ' הדלי נשבר ע"י התרגול עצמה ולכן הוא תולדה דרגל וחייב עלה נזק שלם, ואח"כ ניתו ממנה שבר, וְשָׁבֵר כלי אחר, וזה כבר צירות ולכן משלם חצי נזק דאיתא כרבנן],

בעי רבא, [פ' אליבא דרבנן דסברי] חצי נזק צירות, מגופו משלם או מעלייה משלם, מגופו משלם דלא אשכחן חצי נזק דמשלם מעלייה, או דלמא מעלייה משלם, דלא אשכחן כאורחיה [שהרי הוא תולדה דרגל] דמשלם מגופיה?

ת"ש [מוהא דשנינו בברייתא], הידום אינו מועד, ויש אומרים הרי זה מועד, הידום סלקא דעתך [אמאי לא ליהו מועד הא אורחיה הוא. רש"י בראש הדף], אלא לאו הידום והתני [דלאו אורחיה], ובהא קמיפלגי, מאן דאמר אינו מועד קסבר מגופו משלם והיינו אינו מועד, דדינו כחם לכל מילי, ומאן דאמר מועד, קסבר מעלייה משלם והאי מועד דקאמר לאו לנזק שלם, אלא לענין עלייה לחצי נזק?

[ודוחה] לא, בפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי ומועד לנזק שלם קאמר,

ת"ש @ והא ממתינן היא צפיקין [דף כא:]: [בא לפשוט אי חצי נזק צירות משלם מגופו או מעליה], הכלב שנמל חררה, וחלך לגריש, ואכל החררה [בדרכה להנאתה], והדליק את הגריש [ע"י כחה], על החררה משלם נזק שלם דהיינו שן, ועל הגריש משלם חצי נזק והדלקת גדיש היו צירות, דאילו אלא כחו, שהוא מניח כאן הגמלת, והוא הולך ודולק למקום אחר [הגם שאם אדם עושה כן חייב משום "אש", אבל בבחמה חיי צירות],

בעי רבא, דרסה על כלי ולא שברתו, ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מהו, בחר מעיקרא שדמפתו, וצגופה תצר מנא אזלינא [תוס'], [פ' שמד כשרדסה על הכלי נגמר החזק], וגופיה הוא, או דלמא בחר תבר מנא אזלינא, וצירות נינהו,

תפשוט ליה מדרבה, דאמר רבה זרק כלי מראש הגג [תוס'], ובא אחר ושברו במקל קודם שנה, פטור המשבר, וחייב הזרק, אלמא תצר מעיקרא אזלינן, והאיל וסופו לשבר לכשינוט, כמי ששברו הוא דמי, דאמרינן ליה, מנא תבירא תבר?

לרבה פשיטא ליה, לרבא מבעיא ליה,

ת"ש הידום רקידת המרגוליס אינו מועד, וי"א ה"ז מועד,

הידום ס"ד אמאי לא ליהו מועד הא אורחיה הוא, אלא לאו הידום והתני [כעין בעיא דידן] שגלגל הכלי צדקידתו למקום אחר ונשבר,

ובהא קמפלגי, דמר סבר מ"ד מועד לנזק שלם סבר בחר מעיקרא אזלינן, ומר סבר, בחר תבר מנא אזלינן?

[ודוחה] לא

דף י"ח ע"א

בהתני צירות והצירות שברו הכלים, והוא לא נגע בכלי, ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי מאן דאמר מועד [ובמשלם נזק שלם] סבר לה כסומכוס, ומאן דאמר אינו מועד סבר לה כרבנן,

ת"ש, תרגולין שהיו מחטטין בחבל דלי, ונפסק החבל ונשבר הדלי קס"ד דעל ידי שהיה המרגול מנקר את הסבל נתגלגל הדלי ונשבר משלמין נזק שלם, שמע מינה בחר מעיקרא אזלינן [שהרי הכלי לא נשבר מיד, אלא לאחר שנפל],

תרגומא אחבל הא דקמי נזק שלם אסבל,

והא חבל משונה הוא שאין דרך שן לאכול את שאין ראוי לה, וחצי נזק לשלם?

דמאוס בלישה שמדוצקת צו עיסה, דמאוס לשון לכלוך [ראי מאוס ממש, לאו ארחא למיכל],

והא נשבר דלי קתני,

אלא סומכוס היא ולעולם תצר תצר מנא אזלינן, וצירות הן, וסומכוס היא דאמר צירות נזק שלם משלם,

אבני חן על מסכת בבא קמא

דאורחיה לא אשכחן מגופו, הא לא תיקשי, דלעולם בצורות פליגי, ורבי אלעזר כסומכוס,

רבי אלעזר סבר כסומכוס, דאמר צורות נוק שלם משלם,

וסבר לה כרבי יהודה, דאמר לקמן צד תמות במקומה עומדת [כמו שהיתה קודם שנגעשית מועד, דהיינו משלמות מה שהם משלם, ומוסיף מה שמועד משלם] לקמן צדק שור שנגמ ארבעה (דף מה), וכי קתני מגופו, אצד תמות, והלכך גבי צורות נמי, לסומכוס דחשיב ליה מועד, משלם החזי מגופו,

אמר ליה רב סמא בריה דרב אשי, לרבינא, אימור דשמעת ליה לרבי יהודה, בתם ונעשה מועד, במועד מתחילתו כגון צורות דאורחיהו,

דף י"ח ע"ב

מי שמעת ליה הא לא הוה לה תמות מעולם, ואי צורות כי אורחיה מוקמת לה, ולמפשט דצורות מגופו משלם, דר' אלעזר תיקשי?

אלא כי קאמר רבי אלעזר נוק שלם, כגון דאייעד אי צעית לאוקמא צורות כי אורחיהו, ולמפשט צעית דרצא דמגופו משלם, לא תוקמא צורות דחד זימנא, וכי אורחיה, דאם כן דר' אלעזר לא משכח לה [למה משלם נוק שלם מגופו], אלא דדשי צורות, ואייעד שלשה זימני דהכי, דהדר הוה ליה כאורחיה,

[ובין רבנן ובין ר"א סברי כרבנן דפליגי עליה דסומכוס, דצורות כי אורחיה משלם חצי נוק] ובהא קמיפלגי, מר סבר [ר"א] יש העדאה לצורות [דבהמה שהועד בצורות משלם נוק שלם], ומר סבר אין העדאה לצורות,

ואמרי רבנן [דפליגי אדר' אלעזר, שאם שינה בצורות משלם] חצי נוק, כשאר צורות דמועדן מתחילתן, ואפ"ה חצי נוק ומו, לא, האי נמי דשי ואייעד לא חמור ממועד מתחילתו, ואין העדאה לצורות שעינה צהן, ומדקמי [בברייתא דמשלם] מגופו, אלמא צורות כי אורחיה נמי מגופו,

ורבי אלעזר סבר דצורות כי אורחיהו כרבנן דפליגי אסומכוס, ושי ואייעד [מפעם ראשונה ששינה] נפקא מתולדה דרגל, ונעשה תולדה דקדן, ויש להן העדאה לשלם נ"ש, החזי מגופו דצד תמות במקומה עומדת, וחזי מן העלייה,

לישנא אחרינא, אלא דאייעד צורות כי אורחיהו תלתא זימני, ובהא פליגי, רבי אלעזר סבר יש העדאה לצורות, כשאר חצי נוקין שצאין על ידי העדאה [דג' פעמים] לכלל נ"ש, האי נמי שחילתו ח"ג, כי אייעד תלתא זימני משלם נוק שלם, ומגופו [ומשלם מגופו] אצד תמות, כך שמעתי ועיקר, אצל קשה לי # [למה אמר על פשט זה ועיקר, אם קשה לו ?], כיון דמעיקרא הוה אורחיה, ואפי' הכי ח"ג משלם, מה לי חד זימנא מה לי מאה זימני [פ"ה דג'] פעמים צריך רק אם הוא דבר שאין דרכו בכך, וכיון שעשושה ג' פעמים נעשה

מאי טעמא [משלם חצי נוק], לאו משום דהויא להו צורות,

ותני עלה דמספתא משלם להאי [חצי נוק. ד"ס, שהרי קאי גם על ר' אלעזר דאמר דמשלם נוק שלם, וראה מהר"ם] מגופו, [ואפשר דבי תנינן עלה דמספתא מגופו משלם אכולהו קאמר, ובתר דברי ר' אלעזר מתנייהא. רשב"א],

ותסברא משום צורות כי אורחיהו מחייב לה [חצי נוק], [ובסמוך חזיר מותרסברא זו, ואומר ולא היא], לר' אלעזר [דאמר. ד"ס] דברייתא [על המשנה דכלב שנמל החררה, חולק ר' אלעזר, שעל הגדיש משלם] נוק שלם, [ו?] אפילו אי סבירא ליה כסומכוס דאמר צורות נוק שלם, נוק שלם [וגם על ר"א אומר בברייתא דמשלם מגופו], מגופיה מי אשכחן [ולקמן חזיר מזה, ומביא אופן דנוק שלם משלם מגופו],

[פירוש בכי אורחיה. תוס', כוונתם שלא תקשה והרי לרבי טרפון קרן בחצר הניזק משלם נוק שלם מגופו. אליה רבה מר דרור, מאמר מרדכי. תוס' המבואר],

[וכל] [דכלל] אורחיה כגון צורות, רצא גופיה לא קמיצע ליה, אלא אליצא דרבנן דאמרי חצי נוק, [ו?] מצעית ליה אי הוה האי כשאר חצי נוק ומגופו, או דלמא צתר כאורחיה אזלינן, וכל כי אורחיה מעלייה הוה, אצל אליצא דסומכוס, פשיטא ליה לרצא דמעלייה משלם, דהא לכל מילי כמועד משוי להו,

אלא [על כרחק צריך לפרש דמיירי], כגון דשני בהא בגחלת שנטלה [לגחלת] בפיו והניחה דהיינו שיניו [ותולדה דקדן],

אלא צעין מהכא לא תפשוט, דאי צורות כאורחיהו דכולי עלמא מעלייה משלם, והכא צורות שעינה צהן קמיפלגי, וצורות כי אורחיהו, צין ר' אלעזר צין תנא קמא סבירא להו כסומכוס דנוק שלם משלם, הלכך, הכא דשי צורות, קאמר ח"ק חצי נוק ומגופו משלם, דמשונה הוא ותולדה דקדן,

ורבי אלעזר [דפליג בברייתא, ואמר דעל הגדיש משלם נוק שלם] סבר לה כר' טרפון, דאמר משונה קרן בחצר הניזק [דהלך לגדיש], נוק שלם משלם והואיל ומשונה הוא, אע"ג דנוק שלם משלם, מגופו הוא דמשלם, כדאמרין לקמן (דף כד) דשמעתין לרבי טרפון, משונה קרן בחצר הניזק, מגופו משלם,

[והגמ' חזיר ואומר] ולא היא האי ותסברא דקפרכת, וצעית למידק מדרכי אלעזר, דלאו צורות כי אורחיהו מצינן לאוקמיה [דא"ב למה משלם מגופו], לאו דוקא, ודחיה הוא דמצי לדחוי ולמימר, דלאו ככי אורחיה פליגי, אלא דדשי, אצל מגופה [דברייתא] לא תידוק הכי, דהא שפיר מצינן לאוקמא צורות כי אורחיהו, ותפשוט [איבעיא דרבא] דצורות מגופו משלם, ד מצי טעמא מוקמת לה צעין, ו כרבי טרפון, משום ד נ"ש צמידי

אבני חן על מסכת בבא קמא

דרכו,

להיות כגדון ומה להלן מגופו אף כאן מגופו,

והא רבי טרפון לית ליה דיו דאי אית ליה דיו, לא ישלם אלא חצי נזק
כקין צרה"ר?

כי לית ליה דיו, היכא דמפריך קל וחומר כגון אי הוה אמרינן
דיו דלא משלם אלא פלגא, מאי אהני לן ק"ו הא מקרא נמי שמעינן, דצדוק
הניזק לא גרע, דהא צדוק דנגיפת חס לא כתיב דה"ר [ורק בשן ורגל דכתיב
בשדה אחר, אומרים שפמור ברה"ר, אבל שור דלא כתיב ע"ז פסוק אומרים
שחייב ברה"ר, ופליגי לגבי קרן ברה"ר דלרבנן אמרינן דיו וחייב רק ח"ג, ולר"ט
חייב נזק שלם ברה"ר], אצל היכא דלא מפריך ק"ו, אית ליה דיו כי
הכא, דאית ק"ו לנזק שלם, ואהני ליה דיו למגופו,

גופא, בעי רבא יש העדאה לצדוקות או אין העדאה
לצדוקות, לקרן מדמינן ליה הויל (ומשוה הוה) חצי נזק הוה
דמשלם כי קרן, או דלמא מעיקרא כי עבדא כי אורחיה, תולדה דרגל
הוה, דהא אורחיה הוה והזיקא מנאי, ואפ"ה ח"ג הוה דמשלמת, הלכך זו היא
העדאה ואין לה העדאה אחרת,

ת"ש, הידום אינו מועד, ויש אומרים הרי זה מועד,
הידום ס"ד? אלא הידום והתיו, מאי לאו כגון דעבד
תלתא זימני, ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר
סבר אין העדאה?

לא בחד זימנא, ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי,

ת"ש, בהמה שהטילה גללים היינו נזירות לעיסה, רב יהודה
אומר משלם נזק שלם, ורבי אלעזר אומר חצי נזק, מאי
לאו כגון דעבד תלתא זימני, ובהא קמיפלגי מר סבר יש
העדאה, ומר סבר אין העדאה?

לא, בחד זימנא, ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי,

והא משונה הוא דאין דרכה להטיל גללים לעיסה, ותולדה דקין היא?

דדחיק ליה עלמא שעומדת במקום נר, ואין לה מקום לזוז משם, ובשללא
להנחתה עסקין כגון במשלשלת, דאי להנחתה תולדה דשן היא,

ונראה צעירי, דכל גללים להנחתה הוה, ואפ"ה לאו תולדה דשן נינהו, דשן
הזיקא דגופה הוה, והני נזירות נינהו [פ"י דכל דבר שהוא כחו אף שהוא
להנחתו מיקרי צדוקות],

והא דאמרינן בפ"ק (דף ג) טענה פירות להנחתה הוי תולדה דשן, היינו כגון
שמתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים שקורים בזלז"ר, וכן עיקר,

ואי קשיא דר"א אדר' אלעזר, דלעיל אמר נזק שלם בצדוקות גבי כלב שנטל
חררה, והכא תני ח"ג?
בעל כורחיה ההיא דלעיל מוקמי' כדאוקימנא ברישא, כדשני בגמלת ובפלוגתא

אלא הא דבעי רבא, יש העדאה לצדוקות או אין העדאה
לצדוקות [ורש"י מפרש לישנא אחרת] כי אורחיהו חס עשאן שלם
פעמים, מי אמרינן כיון דבזימנא קמייתא משלם חצי נזק כי קרן, לקרן מדמינן
ליה,

(ולגיר' קמייתא, אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצדוקות חס שינה צדן ועשה
ע"י שינוי ג' פעמים, מי אמרינן כיון דשינוי הוא נפקא מדין נזירות דרגל וחל
עליהו דין קרן, וכי אייעד משלם נזק שלם, וכי גמיר הלכתא אצדוקות כי
אורחיהו שהן תולדה דרגל גמיר),

[וא"ר הוא לשני הלשונות] א"ר כיון דתולדה דרגל היא, דהא אורחיה הוה, אין
להם העדאה, דהא מוזימנא קמייתא אייעד ליה, ואפי' הכי אינו משלם אלא חצי
נזק,

אי לרבנן [דאמרי חצי נזק] אין העדאה לצדוקות, אי לרבי
אלעזר [דאמר נזק שלם] יש העדאה לצדוקות?

אמר לך רבא, כי מביעאי לי לדידי, אליבא דרבנן דפליגי
עליה דסומכוס וכדפרשני,

והכא [בבבלי שנטל חררה] סבירא לי דצין רבנן וצין רב אלעזר כסומכוס [ואילו
הוה צדוקות באורחיה היה משלם נזק שלם לבו"ע],

ובזימנא קמייתא [כשעשה ע"י שינוי] קמיפלגי, דקאמר רבי אלעזר ג"ש, ורבנן
אמרי חצי נזק, וכדשני בצדוקות כגון שזקק הכלב הגמלת "צידו" על הגדיש,
דכיון דלאו (הני) [הווי'] נזירות כי אורחיהו, הוה תולדה דקרן,
הלכך לרבנן ח"ג ומגופו, ור"א כרבי טרפון דמשונה במזר הניזק משלם ג"ש,

וניחא ליה לרבא לאוקמינהו לרבנן ורבי אלעזר כסומכוס, דאילו לרבנן לא פסיקא
ליה לאוקמי להא בצדוקות ע"י שינוי,

דכיון דכדי אורחיה, סבירא להו לרבנן דפליגי עליה דסומכוס דח"ג הוה דמשלם
ותו לא, דלמא בצדוקות ע"י שינוי סבירא להו דיש שינוי לרביע נזק, וכדשני רב
אשי לקמן, יש שינוי לרביע נזק כו',

אבל הכא בין לרבנן בין לרבי אלעזר, כסומכוס סבירא
להו, דאמר, צדוקות נזק שלם משלם,

וטעמא מאי אמור רבנן חצי נזק, דשני ולא אייעד,
ובפלוגתא דרבי טרפון ורבנן קמיפלגי,

אימור דשמעת ליה לר' טרפון, נזק שלם, מגופו מי
שמעת ליה,

אין מהיכא מייתי לה רבי טרפון למשוה במזר הניזק מקרן
מרשות הרבים כדמפרש במתניתין [דיליף ק"ו: ומה במקום שהקל על
השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור החמור עליהן ברשות הניזק לשלם
נזק שלם, מקום שהחמור על הקרן ברה"ר לשלם חצי נזק אינו דין שנחמור
עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם, לקמן כו:], הלכך דיו לבא מן הדין

אבני חן על מסכת בבא קמא

דרכי טרפון ורבנן וצמקוס גחלת ולא בשאר הגדש,

והא דשני [ומה שתירין] רבא, בין ר"א בין רבנן כסומכוס סבירי להו, דחוי הוא דקא מדחי, מפי מורי,

וצעני נראה, דהך מילתא [ד?] בהמה שהטילה גללים, אמוראי נינהו ו"רב" יהודה גרסינן, ור"א היינו ר"א בן פדת ולא תקשי דר"א אדרכי אלעזר, ונראין הדברים, דהא פרכין ולימא רב יהודה הלכה כסומכוס, ור"א הלכה כרבנן, ואי תנאי נינהו היכי פרכין הכי, הא אין דרך תנאים לחלוק בשלשן זה, ועוד דלעיל גבי הידוס מועד, אמאי לא פרכין הכי,

ולימא רב יהודה, הלכה כסומכוס, ולימא רבי אלעזר הלכה כרבנן?

גללים אצטריכא ליה, ס"ד אמינא הואיל ובתר גופיה גרירין דגופה טענה להו בגופיה דמי, קמ"ל,

תא שמע, דתני רמי בר יחזקאל, תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית, ותקע בו ושברו שנבקע הכלי מממת הקול מושלם נזק שלם,

ואמר רב יוסף אמרי בי רב, סוס שצנף, וחמור שנער [ראה ברכות ג. אשמורה שניה חמור נוער], ושיבר את הכלים נקולו וכל הני נזירות נינהו, דכחו הוא מושלם חצי נזק, מאי לאו כגון דעבר תלתא זימני,

דף י"ט ע"א

ובהא קמיפלגי, מר סבר יש העדאה, ומר סבר אין העדאה?

לא בחד זמנא, ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי,

והא משונה הוא התרגול שאין דרכו לתקוע בכלי? דאית ביה בזרני שיש זרעים בכלי, דאורחיה להכניס ראשו בתוכו ולאכול, וכיון דאורחיה לאכול, אורחיה נמי לנעוק,

בעי רב אשי, יש שנוי לצרורות לרביע נזק לרבנן דפליגי אסומכוס ואמרי נזירות כי אורחיה חצי נזק, היכא דשינה בהן, כגון צענה צרגלה, ומחמת ציעוט תמיזה נזירות ושצרה כלים, מי חשיב שנוי והוי כחם ומשלם רביע נזק, דהא אהעדאתן חצי נזק, הלכך תמותן רביע נזק, או אין שנוי לצרורות לרביע נזק לשלם רביע, דלעולם חצי נזק, שאין תמות והעדאה בהם, דלא אשכחן חס דמשלם ציר מפלגא?

תפשוט ליה מדרבא, דבעי רבא, יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות, מכלל דאין שנוי דאי יש שנוי לרביע, הוי ח"ו להעדאתן, ואמאי אצטריכא לרבא למיבעי ודאי אין העדאה לשלם נזק שלם, דהא תמות רביע נזק והעדאה חצי נזק,

ומשני רב אשי דלמא רבא אם תמצוי לומר קאמר ותרוייהו מספקי ליה, והכי קא מציעא ליה, יש שנוי או אין שנוי, ו אם תמצוי לומר אין שנוי וזו היא עד תמותו יש העדאה לתמות זו או אין העדאה, ² תיקון,

בעי רב אשי כח כחו לסומכוס ככחו דמי או לא, מי גמיר הלכה למשה מסיני דחצי נזק נזירות ומוקי לה בכח כחו, או דלמא לא גמיר הלכה כלל, ³ תיקון:

[שנינו במשנתינו] היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים, משלם חצי נזק; איבעיא להו, היכי קאמר היתה מבעטת והזיקה בביעוטה צלל נזירות ומולדה דקין היא, או צרורות כאורחיהו משלם חצי נזק, ורבנן היא,

או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה, או צרורות מחמת ביעוט [דביעוט לאו אורחיה] משלם חצי נזק [דהוי תולדה דקין], הא כי אורחיה משלם נזק שלם, ומני סומכוס היא?

ת"ש מסיפא דקמי סיפא דממני, דרסה על הכלי ושברתו, ונפל השבר על כלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון חצי נזק, ואי סומכוס מי אית ליה חצי נזק מדחייב לנזירות חצי נזק, ש"מ ממני לאו סומכוס היא,

וכי תימא ראשון, ראשון להתזה אותו כלי שנשבר מחמת החום שצרי כלים שדרסה עליו קרי ראשון, ואע"ג דנזירות נינהו משלם נזק שלם דסומכוס היא,

ושני שני להתזה [אחרון אחרון להחמה] כגון שמאותו כלי שנשבר ע"י נזירות החום שצרי, ושצרו כלי שלישי, דהוי כח כחו, ומשוי"ה משלם חצי נזק ושאיני ליה לסומכוס בין כחו, לכח כחו,

אלא הא דבעי רב אשי, כח כחו לסומכוס ככחו דמי, או לאו ככחו דמי, תפשוט ליה צעיא דרב אשי דלאו ככחו דמי,

רב אשי כרבנן מוקי לה [למחנה], והך צעיא דבעי רב אשי לעיל [בעמוד זה], יש שנוי לנזירות או אין שנוי, אהא ממיתין צעיי לה ובעי לה הכי, היתה מבעטת והזיקה בביעוטה, או צרורות כאורחיהו, חצי נזק, הא מחמת ביעוט רביע נזק ויש שנוי, או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט חצי נזק ואין שנוי, ⁴ תיקון:

בעי מוניה רבי אבא בר ממל מרבי אמי, ואמרי לה מרבי חייא בר אבא היתה מהלכת בחצר הנימק מלאה נזירות וא"א שלא

אבני חן על מסכת בבא קמא

מהא מנחם כו' במקום שאי אפשר לה אלא אם כן מנתות [דרך הילוכה], ובעטה [אבל לא הלכה בדרכה אלא בעטה] והתיזה והזיקה מהו,

אמר ליה 2. הדרי בי,

איני

דף י"ט ע"ב

והאמר ר' יוחנן לקמן כהאי פירקין (דף כו) אין חצי נזק חלוק לא לרשות היחיד ולא לרשות הרבים, מאי לאו התיזה ברשות הרבים, והזיקה ברשות הרבים,

לא, התיזה ברה"ר והזיקה ברשות היחיד, והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן? א"ל 3. הדרי בי,

איבעית אימא, כי אמר רבי יוחנן אין חצי נזק חלוק אקרא על חצי נזק דקרא קאמר, דכתיב יחזון וזכו חרי זמני, לאפוקי ממאן דפריך לקמן ולא מהא קרא דבה"ר חייבת כלום מק"ו, אבל חצי נזק דנזירות לעולם פטור דבה"ר,

יחביב רבי יהודה נשיאה, ורבי אושעיא אקילעא [curtain, curtained enclosure] שלפני הניח דרבי יהודה, נפק מילתא מבינייהו, כשכשה בונבה [ראה לשון זה בביצה כ.] מהו אורחא הוא, ופטורה דבה"ר, או לא,

א"ל אידך, וכי יאחזנה נעלה בזנבה וילך ודאי פטור דבה"ר, # [וקשה למה לא אמר דרגל פטור דבה"ר? רואים מזה שהגם שיש פסוק "בשרה אחר" ששן ורגל פטור דבה"ר יש גם סברה שכיון שדרך הבהמה להזיק באופנים אלו, אין לחייב אותו, דמה הוה ליה למיבער, אבל ראה ברי"ף בתחלת המסכת דף א: שכתב ששן ורגל פטור דבה"ר דאורחיהו הוא, והקשה עליו הרא"ש תימא לי מה הוצרך לפרש טעמא דפטורי משום דאורחיהו הוא, הא קרא כתיב ובער בשרה אחר, ודרשינן ולא ברה"ר, ואפשר שבא לפרש טעם הפסוק למה פטרתו תורה ברה"ר לפי שדרכו לילך ברה"ר ואי אפשר שילכו הבעלים אחריהן תמיד, אבל קרא חייבת ברה"ר אע"פ שדרכו לילך שם דכיון דאייער וידע שהוא נגחן הוה ליה למריה לנזוריה וכו'. עיי"ש, ואולי מכאן מקור דברי הרי"ף שעיקר הטעם ששן ורגל פטור דבה"ר הוא מפטור דאורחיהו הוא],

אי הכי קרא נמי נימא, וכי יאחזנה בקרן וילך,

הכי השתא, קרא לאו אורחיה, הא אורחיה [היא] ומולדה דרגל היא,

וכי מאחר דאורחיה, מאי מבעיא ליה? כשכוש יתירא מבעיא ליה אי אורחיה הוא, או לא:

כיון דאי אפשר לה, אורחיה הוא ונזירות דעלמא הוא ומשלם ח"נ, או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט קמנתזה צרורות וא"ת יש שנוי לנזירות לרביע נזק הא רביע נזק משלמת, ⁵ תיקו: לשנא אחרינא אורחיה הוא - ונזירות נינהו, ומולדה דרגל, [ו]אפילו אייעד צדיעוט והסתיה, הא לא משלם אלא חצי נזק, דהא בלאו הכי הוה מנחמה, או דלמא מחמת צדיעוט אחי, ואם הועדה בכך משלמת נזק שלם, דכיון דמשונה הוא, הוי מולדה דקרא, מפי המור"ה אבל הראשון עיקר,

בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא, היתה מהלכת ברה"ר (ובעטה) והתיזה והזיקה מהו, לקרא מרמינן ליה הויל (ובעטיה) וחייבת ח"נ כי קרא, או דלמא כל נזירות כי אורחיהו תולדה דרגל הוא מולדה דרגל נינהו ופטורה ופטור דבה"ר?

אמר ליה מסתברא תולדה דרגל הוא [ופטורה ברה"ר],

התיזה ברה"ר כי אורחיה, והלכו נזירות והזיקה ברה"ר צרשות הניח ושכרו כלים מהו? א"ל עקירה אין כאן, הנחה יש כאן נחמיה, כלומר פטור הויל ועקירה הויל במקום פטור,

איתיביה, היתה מהלכת בדרך, והתיזה בין ברה"ר בין ברה"ר, חייב, מאי לאו התיזה ברשות הרבים, והזיקה ברה"ר חייבת אי אמרת בשלמא נזירות כי אורחיהו לקרא מדמינן להו למייב דבה"ר כי קרא דהא דמי לקרא דמשלמת חצי נזק כי קרא ואע"ג דקרא משונה הוא ונזירות אורחיה הוא הלכך צרשות הרבים חייבת חצי נזק אלא לדידך דאמרת כל נזירות כי אורחיה לרגל מדמינן להו משום דהוי מולדה דרגל ואע"ג דהתם נזק שלם ונזירות חצי נזק אמאי חצי דבה"ר חייב? לא התיזה ברה"ר והזיקה ברה"ר,

והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן, א"ל 1. הדרי בי,

[צ"ע למה שואל עוד לאחר שאמר שחור בו?]

איתיביה, דרסה על הכלי ושברתו, ונפל השבר על כלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון משלם חצי נזק,

ותני עלה במה דברים אמורים ברשות הניזק, אבל ברה"ר על הראשון פטורה דרגל הוי ועל האחרון חייבת, מאי לאו התיזה ברשות הרבים, והזיקה ברשות הרבים,

לא התיזה ברשות הרבים והזיקה ברה"ר, והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות, אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק דמשונה היא,

במה דברים אמורים ברשות הניזק, אבל ברשות הרבים פטור דנענן ונער בשדה אחר, ואכסות וכלים נמי פטור, בגמרא מפרש לה,

ואם נהנית [בהמה כשאכלה ברה"ר אף שפטור על שן, מ"מ], משלמת מה שנהנית לאו משלמין מעליא נינהו, כדמפרש בגמ',

כיצד משלמת מה שנהנית, אכלה מתוך הרחבה [מקום שרשות לכל בהמות להלך שם] משלמת מה שנהנית [ובאכלה מאכל יקר משלמת כמשקלו תבן, יבין, וראה בגמ' שיש מ"ד דמשלם דמי שעורין בוזל],

מצדי הרחבה [שאין דרך שוורים ללכת שם, לאו ברה"ר דמי. רע"ב], משלמת מה שהזיקה כדין קרן חס חצי נזק, ומועד נזק שלם, ובגמ' מפרש לה,

מפתח החנות [דינו ברה"ר], משלמת מה שנהנית, מתוך החנות [דינו ברה"ר] משלמת מה שהזיקה:

גמ': תנו רבנן, השן מועדת לאכול את הראוי לה, כיצד, בהמה שנכנסה לחצר הניזק, ואכלה אוכלין הראויין לה, ושנתה משקין הראויין לה, משלם נזק שלם,

וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק, וטרפה [שכן דרך כל חיה מלכד ארי לעיל טו:] בהמה ואכלה בשר, משלם נזק שלם,

ופרה שאכלה שעורין שהן מאכל חמור, וחמור שאכל כרשינן שהן מאכל פרה, וכן חזיר וכלב וכלב שליקק את השמן, וחזיר שאכל חתיכה של בשר ואע"ג דאינן רגילין בך, האיל ואורחיהו למיכליהו ע"י הדחק כשהן רעצין, ראויין להן קרינן ציה, משלמין נזק שלם,

אמר רב פפא, השתא דאמרת כל מידי דלאו אורחיה למיכל כל שעה ואכלה ליה ע"י הדחק כלומר ואורחיה למיכל ע"י הדחק כי הני, שמייה אכילה ואפילו שלא ע"י הדחק,

האי שונרא דאכל תמרי אורחיה למיכליהו ע"י הדחק, אכל כסות וכלים אפילו ע"י הדחק לאו אורחיה למיכליהו, אלא מתכין להזיק וחמרא דאכיל ביניתא [דגים], משלם נזק שלם,

ההוא חמרא דאכל נהמא, ופלסיה לסלא לעסו, לישנא אמרינא פלסיה סדקו ולא שמעתי, חייביה רב יהודה לשלם נזק שלם אנהמא, ואסלא חצי נזק דמשונה הוא, וכגון דמפס ניזק, דאין דנין דיני קנסות בצבל, ופלגא נזקא קנסא,

בעי רב עינא, כשכשה באמתה [לשון נקיה לאבר הוכר], [והזיקה] מהו, מי אמרינן מידי דהוה אקרן, קרן [וכי] לאו יצרא קתקיף ליה, הכא נמי לא שגא, או דלמא קרן כוונתו להזיק, הא אין כוונתה להזיק [פ' דודאי להזיק באמתה לאו אורחיהו ודומה לקרן, אבל שאלת הגמ' הוא כיון שאין כוונתו להזיק נימא שאינו דומה לקרן כלל, # אבל זה צ"ע דלעיל אמרנו דכל דלאו אורחיהו הוא תולדה דקרן], 6. תיקו:

[שנינו במשנתין] התרנגולין מועדין להלך בדרךן ולשבר [היה דליל קשור ברגליו, או שהיה מהדמ ומשבר את הכלים, משלם חצי נזק] וכו': אמר רב הונא לא שנו דחצי נזק וכו' אלא שנקשר מאליו דליל צרגל התרנגול [דאישי בור ולא שור בור. תוס'], אבל קשרו אדם חייב [תוס'] הקושר נזק שלם, דהוי צור, ואם נתקל צו אדם, חייב צמקו,

נקשר מאליו דמתניתין מאן חייב לשלמי חצי נזק, אילימא בעל הדליל שאין התרנגול שלו חייב דמי, אי דאצנעיה אנוס הוא, ואי לא אצנעיה פושע הוא וכוליה נזק צעי לשלומי, שהרי צורו הוא שהשליכו לרה"ר,

אלא [דאצנעיה] צניחו והזיאו תרנגול מצינו ו חייב בעל תרנגול, מאי שגא כוליה נזק דלא, דכתיב שמות כא כי יפתח איש בור, ולא שור בור כי יכרה איש צור אמר רמנא, ולא כי יכרה שור צור, והאי (דליל) [צור. ררי"ף] תרנגול כההו, חצי נזק נמי [לא ישלם, דהא], איש בור ולא שור בור?

אלא מתני' לא מתוקמא אלא בדאדייה אדויי [ואיירי בדליל הפקר, או דחבריה ואצנעיה. תוס'] שזק התרנגול דליל, ושיצר צוריקתו כלים, דהו צורות, ואפילו קשרו אדם, נמי לא משלם אלא חצי נזק [הלשון ?], והקושר פטור, שלא נתקל אדם בצורו,

ודרכ הונא לא מתוקמא אמתני' [תוס'] אלא בעלמא אמתמ, והכי אמתמ, וכי אתמר דרב הונא, בעלמא אתמר, דליל הפקר, אמר רב הונא נקשר מאליו [דאישי בור ולא שור בור. תוס'] בתרנגול ונתקל צו אדם פטור דמאן ליחייב, דליל לית ליה בעלים, צעל התרנגול נמי, איש צור אמר רמנא ולא שור צור, קשרו אדם חייב הקושר, דקנייה בהגבהה [ראה תוס' שחולק על זה], ויש לו להאי דליל בעלים,

משום מאי חייב דהא לאו צור מעליא הוא, שהרי לא הזיק במקום שקשרו שם, שהתרנגול גררו למקום אחר?

אמר רב הונא בר מנחם, משום בורו המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה דמיתנין ליה צפ"ק (ד' ו) בהגד השוה:

מהני': כיצד השן מועדת? ומשני לאכול את הראוי לה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואמאי [משלם רק חצי נזק על הסל] כיון דאורחיה למיכל נהמא, אורחיה נמי לפלוסי סלא כשהוא לועס הפת, לועס הסל עמו?

[ומתריץ] דאכל, והדר פליס,

ופת אורחיה הוא, ורמינהו [הא שנינו] אכלה פת ובשר ותבשיל משלם חצי נזק [דלאו אורחיה]?

מאי לאו בבהמה, לא בחיה שאין דרכה כפת, מפילו ע"י הדמק אכל ממור דרכו כנך,

[והרי] חיה בשר אורחיה הוא?

[ומתריץ] דמטויי נלי אש, ואיבעית אימא במביא נמי אין דרכו כפת ובשר,

ואיבעית אימא לעולם בבהמה, ובפתורא שעל השלחן אכלו שאין דרכו כנך,

דף כ' ע"א

ההוא ברחא עו דחזא ליפתא [turnip] אפומא דדנא [על פה החבית], סריך סליק אכלה לליפתא ותבריה לדנא, חייביה רבא אליפתא ואדנא נזק שלם,

מאי טעמא? [שהכל אורחיה] כיון דאורחיה למיכל ליפתא, אורחיה נמי לסרוכי ולמסלק,

אמר אילפא, בהמה ברשות הרבים, ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה, חייבת [משום שן בחצר הניזק], מאי טעמא גבי חברתה, כחצר הניזק דמי,

לימא מסייע ליה [לאילפא מברייתא], היתה קופתו מופשלת לאחוריו, ופשטה צוארה ואכלה ממנו, חייבת,

[וידחה] כדאמר רבא בקופצת שקפצה ואכלה (על זוארה. לג), שאין דרכה כנך ומולדה דקין הוא ומייצת חצי נזק קאמר, הכא נמי [הא דמחייב לה בברייתא לא מיירי שיכולה לאכול ע"י פשיטת צוארה, אלא מיירי שהיא גבוהה ממנה הרבה] בקופצת [וצריכה לקפוץ כדי לאכול, דלאו אורחיה, וזה שאומר בברייתא חייבת היינו חצי נזק משום קרן],

והיכא איתמר דרבא, אהא דאמר רבי אושעיא, בהמה ברשות הרבים הלכה ואכלה פטורה [דהווי שן ברה"ר], עמדה ואכלה חייבת, מאי שנא הלכה דאורחיה הוא, עמדה נמי אורחיה הוא? אמר רבא בקופצת,

בעי ר' זירא מתגלגל [אם הבהמה מגלגלת חפץ מרשות לרשות ואח"כ מוזיק לה], # [לא חבנתי למה משחמש בלשון "מתגלגל" דמשמע מעצמה] מהו [תוס'], היכי דמי כגון דקיימא עמיר ברשות היחיד [ברשות הניזק] ובהמה ברשות הרבים וקא מתגלגל (ואתי. ד"ם) מרשות היחיד לרה"ר, מאי נזק אכילה אוליין ופטורה [דהא אכלה לה ברה"ר], או נזק דשקלה ליה אוליין [מרה"ר] ומייצת, והוא הדין נמי אי בהמה ברשות הניזק ועמיר ברשות הרבים, וגילגלמו מרשות הרבים לרשות היחיד, אי נזק אכילה אוליין מייצת, ואי נזק דשקלה ליה אוליין פטורה,

ת"ש, דתני רבי חייא מושיי קס"ד אמתחת מלאה שעורין, ואכלה בפנים חייבת מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ, אכלה בפנים חייבת, אכלה בחוץ פטורה, מאי לאו מתגלגל ואתי כגון שאכלתו כולו, והכי קאמר אכלתו בפנים, כגון שגלגלה את כולו בפנים, חייבת, גילגלמו לחוץ פטורה, אלמא נזק אכילה אוליין?

לא, אימא אכלה, על מה שבפנים חייבת, על מה שבחוץ פטורה על מה שהיה מונח ממחילה בחוץ פטורה, ועל המונח במחילה בפנים חייבת, דנזק דשקלה ליה אוליין, בין היא בפנים, בין היא בחוץ,

איבעית אימא לעולם כדקמני אכלתו בפנים חייבת על כולו, אכלתו בחוץ פטורה על כולו, ולא תפשוט, דגלגול מלתא הוא, ד כי קאמר רבי חייא בפתילה דאספסתא משוי של שחת שעליו ארוכין, וראשו אחד בפנים, וראשו אחד בחוץ, דכיון דהאי רישא כי גריר ליה אזיל אידיך בתריה, כמאן דמנח כולו בחד דוכתא דמי, הלכך אוליין נזק בהמה,

כי קמיצעיא לן, כגון שעורין דכוליה גרעין קאי בפנים או בחוץ, וכי אכלה האי לא אזיל האי בתריה, אי לא מגלגלה ליה.

כי קאמר רבי חייא בפתילה דאספסתא, על שם דלרוך הוא קרי ליה פתילה;

[שנינו במשנתנו] אכלה כסות [משלם חצי נזק במה דברים אמורים ברשות הניזק, אבל ברשות הרבים פטור] וכו': אהייא [קאמר דברה"ר פטורה]? אמר רב אכולהו הא דקמני ממנימין כרה"ר פטורה, אכולהו קאי, ואפילו אכסות וכלים, דשינוי הוה ומולדה דקין [אפ"ה פטור],

מאי טעמא כל המשנה כגון זה שהניח כסותו וכליו כרה"ר, ובא אחר ושינה בו כגון זו שאכלתו פטור,

ושמואל אמר, לא שנו אלא פירות וירקות, אבל כסות וכלים חייבת,

וכן אמר ריש לקיש אכולהו,

ואזדא ריש לקיש למעמיה [תוס'], דאמר ריש לקיש, שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מזהלכת, בעטה מזהלכת ברבוצה פטורה ואף על גב דכרה"ר חייבת, הכא פטורה דכל

אבני חן על מסכת בבא קמא

וה"ל אבל בחצר דקיימא לאגרא צריך להעלות לו שכר ואע"ג דלא עביד למיגר דהא חסריה ממונא. וראה רא"ש,

אלא בחצר דקיימא לאגרא, וגברא דעביד למיגר, זה נהנה שהרי היה לו לשכור צית אחר וזה חסר דחלצו קיימא להשכיר, והוא מוגר לאחריני [דכל זמן שרואין את זה עומד בביתו אין מבקשין ממנו להשכיר. תוס'].

לא צריכא בחצר דלא קיימא לאגרא, וגברא דעביד למיגר דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר מאי מצי אמר ליה, מאי חסרתך הא בלאו הכי לא מוגרת, או דלמא מצי אמר

דף כ' ע"ב

הא איתנהני דאי לאו חצר ידידי הוה חצר אחריתי,

א"ל מתניתין היא,

הי מתניתין, א"ל לבי תשמש לי כשמשני שימוש אחד אומר לך, [פי' לכשתודה לי שאני גדול ממך בתורה, ושאתה ראוי לשמש לי בתלמוד המשמש לרבו. תורת חיים עירובין כ"ז ע"ב ד"ה מובילנא],

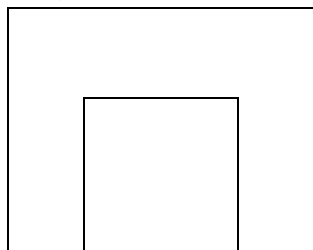
שקל סודריה כרך ליה [סודרא] קיפל לו סודר שלו, א"ל אם נהנית משלמת מה שנהנית אלמא בטר הנאה חליק,

אמר רבא, כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה רמי בר חמא, דאע"ג דלא דמי ההיא בעיא למתניתין קבלה רב סמלא מנייה ולא חסדיה מידי,

האי [בהמה שאכלה ברה"ר] זה נהנה וזה חסר, והאי [בחצר דלא קיימא לאגרא, וגברא דעביד למיגר] זה נהנה וזה לא חסר הוא,

ורמי בר חמא, סתם פירות ברשות הרבים, אפקורי מפקר להו ולא חסר מידי, דהא סופן לאיצוד,

תנן, המקנה חבירו משלש רוחותיו שהיה לו לראובן שלש שדות אצל [פי' סביב] שדה שמעון משלש רוחותיו וגדר ראובן את הראשונה סמוך לשדה שמעון, לצד מחיצות חיצונות שהיו לו בינו לשאר [הבקעות] [הבקעה] ואת השניה ואת השלישית מה,

המשנה כגון זו שרצנה צרה"ר וצא אחר כו', רבוצה במהלכת חייבת,

[כמו אמר מר] ורבי יוחנן אמר, לא שנו אלא פירות וירקות, אבל כסות וכלים חייבת, לימא רבי יוחנן לית ליה דריש לקיש, אפילו בשתי פרות [ואם בעטה מהלכת ברבוצה היא חייב].

לא לעולם אית ליה [דפטור, אבל כסות וכלים אינו דומה לשתי פרות], כסות [אינה שינוי ד] עבדי אינשי דמנחי גלימי ומתפחי עומדין לפוש, אבל בהמה לאו אורחה לרנח;

[שינוי במשנתנו] ואם נהנית משלמת [מה שנהנית] [וכו']; וכמה? רבה אמר דמי עמיר שאם אכלה שעורין כדי שציעמה, אינו משלם לו אלא דמים שהיה צריך ליתן בקשין וצתקן להאכילה, דאמר ליה אי אפשר להאכילה שעורין, אלא קשין ותנן,

רבא אמר דמי שעורים בוזל כפי שהיה צריך ליקח שעורין למאכלה, אם היה רוצה להאכילה שעורין, ולא יתן לו כשער שצשוק, דלמא איהו לא מאכיל לה שעורין, אלא בוזל יתן כדאמרינן בפרק מי שמת (ב"ב קמו) וכל זוחא חשיב בצרבע דנקי [ויש בווד ששה דנקי] דהיינו שני שלשי הדמים,

תניא כוותיה דרבה, תניא כוותיה דרבא,

תניא כוותיה דרבה, רבי שמעון בן יוחי אמר אין משלמת, אלא דמי עמיר בלבד,

תניא כוותיה דרבא, אם נהנית משלמת מה שנהנית, כיצד, אכלה קב או קביים, אין אומרים תשלם דמיהן, אלא אומדין כמה אדם [אחר] רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה, אע"פ שאינו רגיל להאכילה שעורין, אלא עמיר, משלם לו דמי שעורין, כפי מה שאדם אחר רגיל ליתן לבהמתו קב או קביים לפיכך כיון דמשערין בדבר הראוי לה אכלה חמין או דבר הרע לה דלא נהנית פמורה צרעות הרצים,

א"ל רב חסדא לרמי בר חמא, לא הוית גבן באורתא בתחומא לא היית קרוב אללנו שמוכל לנא, ל"א בתחומא צית המדרש, ראשון שמעתי, דאיבעיא לן מילי מעלייתא,

אמר מאי מילי מעלייתא, א"ל תדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר, או אין צריך,

היכי דמי, אילימא בחצר דלא קיימא לאגרא, וגברא דלא עביד למיגר דלא עביד למיגר, זה שדר באותה חצר אינו עשוי לשכור חצרות, לפי שמצוין לו צמים להשאל [שיש בני אדם שישאלו לו בית] או יש לו צית אחר, זה לא נהנה דהא שכימי ליה צמים צמס וזה לא חסר דהא לא קיימא לאגרא ופשיטא דפטור [וכתבו התוס' שגם אם קיימא לאגרא, אי הוה גברא דלא עביד למיגר יהיה פטור כיון שלא נהנה, והר"ף חולק ע"ז]

אבני חן על מסכת בבא קמא

שלחנה בי רבי אמי להא בעיא דלעיל, זה נהנה חסר לא חסר מהו, אמר וכי מה עשה לו, ומה חסרו זה עמד צבית דלא קיימא לאגרא, ומה הויקו,

רבי חייא בר אבא אמר, נתיישב בדבר נעין זה, הדר שלחנה קמיה דרבי חייא בר אבא, אמר כוליה האי שלחו לי ואולי, אילו אשכחי בה מעמא לא שלחנא להו,

אתמר רב כהנא א"ר יוחנן, אינו צריך להעלות לו שכר, רבי אבהו אמר רבי יוחנן, צריך להעלות לו שכר,

אמר רב פפא, הא דרבי אבהו לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר לאו כהדיא שמעה רבי אבהו מיניה דר' יוחנן,

דתנן, נטל אבן או קורה של הקדש מפרש במסכת מעילה דכגזר עסקין, הרי זה לא מעל דמעיקרא נמי ברשומיה הוי כי השתא ולא שינוי הוא,

נתנה לחבירו קנייה חזירו גזר יס לו רשות ליתן חסר שהוציא לחולין מעל הוא מעל וחבירו לא מעל,

בנאה גזר לתוך ביתו, הרי זה לא מעל עד שידור תחתיה שוה פרוטה, ואמר שמואל והוא שהניחה על פי ארובה וללא קבעה צנן דלא הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור תחתיה,

ויתבי רבי אבהו קמיה דר' יוחנן, וקאמר משמיה דשמואל, זאת אומרת מדקתני דכי דר תחמיה חייב, ואע"ג דשלא מדעת הקדש עבד הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר, ושתק ליה,

איהו סבר מדרשתיק מודה ליה, ולא היא, אשגוחי לא אשגח ביה, כדרבה, דאמר רבה הקדש ליכא למימר שלא מדעת, דדעת שכינה איכא, הלכך כהדיוט מדעת דמי שלא מדעת

דף כ"א ע"א

כהדיוט מדעת דמי [תוס']

שלח ליה רבי אבא בר זבדא, למרי בר מר, בעי מיניה מרב הונא, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר, או לא?

אדהכי נח נפשיה דרב הונא, א"ל רבה בר רב הונא הכי אמר אבא מרי משמיה דרב, אינו צריך להעלות לו שכר,

אין מחייבין אותו אין מחייבין את שמעון כלום, דמאי אהני ליה הרי שדה פתוחה מלך רביעית,

הא רביעית מחייבין אותו הא אם היה לו לראובן ד' שדות מארבע רוחות של שמעון, וגדרן, מחייבין את שמעון לתת את חלקו במחילות הפנימיות שציו לראובן,

ש"מ זה נהנה שמעון וזה לא חסר ראובן שהרי יש לו לגדור שדה חייב?

שאני התם דאמר ליה, את גרמת לי הקיפא יתירא דאי לא שדה של שמעון בין שדותיו הוי סגי ליה במחילות חיצונות, והווי כל שדותיו גדורים והלכך חסר הוא בשבילו,

ת"ש, א"ר יוסי אם עמד ניקף וגדר את הרביעית גלי אדעמיה דניחא ליה כהקפיו של ראובן מוגלגלין עליו את הכל לתת את חלקו בג' מחילות פנימיות של ראובן, מעמא דגדר ניקף, הא מקיף פטור הא אם קנה מקיף עוד שדה רביעית אלל שמעון וגדרה, פטור שמעון,

ש"מ, זה נהנה וזה לא חסר פטור,

שאני התם, דאמר ליה לדירי סגי לי בנמירא בר זוזא לא היה יכולת צדי לגדור גדר של אבנים, וסגי לי בגדר קוים בר זוזא, להבדיל ביני וביני,

ת"ש, הבית והעלייה בית של זה והעלייה שעל גבה הויא של אחר של שנים שנפלו, אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות, והוא אינו רוצה, הרי בעל העלייה בונה בית ויושב בה עד שיתן לו יציאותיו מה שהוציא על הבית, אלמא יציאותיו הוא דמחייב ליה בעל הבית מדיחיה ליה כל יציאותיו, הא שברו לא ואינו מנכה לו שכר מה שעמד צבית,

ש"מ אלמא זה נהנה שהיה לו לשכור אחרת וזה לא חסר דכלאו הכי לא צעי איכו למצנייה פטור הנהנה?

שאני התם, דביתא לעלייה משתעבד שעל הבית נסבול העלייה, הלכך הדין עס זה לדור זו, [ראה בפתחי תשובה בחו"מ סימן קס"ד,

ת"ש, רבי יהודה אומר אמנא קמא פליג, דבעל העלייה צריך להעלות שכר לבעל הבית אף זה הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר, ש"מ זה נהנה וזה לא חסר, חייב?

שאני התם, משום שחרוריתא דאשייתא שמשחיר לו הכתלים, הלכך חסר הוא, אבל בית ישן לא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

הוּוּ דִּיירִי בֵּיהּ, לֹא קְדַמוּנֵי קְדַמוּנֵי הִיוּ יוֹשְׁבֵינִי צוֹ, וַיְהִי לִהּ
לִיתְמִי דְּבֶר מוֹעֵט וּמוֹעֵלִים שְׂכָר לִיתְמוּמִים, וְהִוּוּ לִיהּ קִימָא לְהַגְרָא, א"ל
[רַב נַחֲמָן] זִיל פְּיִסְיַנְהוּ לִיתְמִי, וְלֹא אִשְׁגַּח, אֲנִיבִיהּ רַב נַחֲמָן
לְאַפְרָנִיָּה מִינִיָּה;

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

[שנינו במשנתנו] (כיצד משלמת מה שנהנית) [מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה] וכו': אמר רב, ובמחזור ראש מרחצה, לנדה של רחצה, ואכלה פירות, [על זה] קמי מתניין דמשלמת מה שהזיקה, אע"ג דכולה [כל הבהמה] קיימא ברחצה,

ושמואל אמר, אפילו מחזרת נמי פטור [פטורה] הואיל וגוף
ההמה קאי ברחבה, דלוחמה הוא להחזיר ראשה, ושן צרה"ר היא,

ולשמואל, היכי משכחת לה דמחייב? כגון דשבקתה לרחבה, ואזלה וקמה בצידה רחבה שאין דרך שורים ללכת שם, הלכך לאו כר"ם דמי,

וַיֵּכֶחַ דַּמְתָּנִי לַהֲא שְׁמַעְתָּא, בִּאֲפִי נִפְשָׁה לֹאֹ אֲמַתְמִימִין,
מִחֻזְרַת שְׁהַחִירָה רֵאשָׁה, וְאִכְלָה צִיִּי רַחֲמָה, רַב אֲמַר חִיִּיבָת,
וְשִׁמְוֹאֵל אֲמַר פְּטוּרָה,

ולשמואל, משלמת מה שהזיקה, היכי משכחת לה
דמחייבא? כגון דשבעה לרחבה, ואזלה וקמה בצדי
רחבה,

מתיב רב נחמן בר יצחק, [אבלה] מפתח החנות, משלמת
מה שנהנית, היכי משכחת לה, פשיטא במחזורת דהא פסח
מנות צמון הרבה ליה, ולא משכח לה אלא צמחית, וקאמר (מר) מה
שנהנית, מה שנהנית אין מה שהזיקה לא [וקשיא לרב דאמר
דבמחזורת משלמת מה שהזיקה שזה נקרא שן ברשות הניזק, וכאן אומר
במחזורת דמשלמת מה שנהנית כאילו אכלה ברשות הרבים]?

הוא מוטיב לה והוא מפרק לה, דקיימא מנות בקרן זווית, כגון מצוי קטן הכלה במצוי גדול, וקיימא מנות בראש מצוי קטן, ומשוך קצת כלפי פנים, ושנענקה בהמה ממצוי גדול לקטן, פגעה בפירות מיד דרך הלוכה, דלאו מחזרת היא.

**איכא דאמרי, מחזרת כולי עלמא לא פליגי דחייבת [שוה
נקרא אוכלת ברשות הניק] דלא היה לה להחזיר ראשה לנזיר חסדה, כי
פליגי, במקצה מקום מרשותו לרשות הרבים שנים למוך שלו,
וצנה, והניח מקרקעו לרה"ר, ושטח שם פירות, ונמקה שם צמה דרך הלוחה,
ואכלתו,**

והכי אתמר, אמר רב, ל"ש [רח"ב משום שן] אלא מחזרת,

ועוד אמר אבא מרי, דהשוכר והשוכר בית מראובן, ונמצאת בית של שמעון, והוא שכרה מראובן מעלה שכר לשמעון,

שמעון מאי עבדתיה? הכי קאמר נמצא הבית של שמעון, מעלה לו שכר,

תרת'י בתמיה, כלומר תרמי מיילי קאמר דסמךן אהדלי, דהאי דשכר נית שמעון מראובן הוה ליה דר בחצר שמעון שלא מדעת שמעון, וקאמר ריב' להעלות לו שכר, ורשא קאמר אין ריב' **הא דקיימא לאגרא** מעלה שכר לשמעון, דהוה ליה זה נהנה זה חסר, **הא דלא קיימא לאגרא**,

אתמר נמי, א"ר חייא בר אבין אמר רב, ואמרי לה אמר ר' חייא בר אבין אמר רב הונא, הדר בחצר חבירו ללא קיימא לאהרסא שלא מדעתו, אינו צריך להעלות לו שבר,

והשוכר בית מבני העיר, מעלה שכר לבעלים,

בעלים מאי עבדייהו? הכי קאמר נמצאו לו בעלים,
מעלין להן שכר,

תרתי? הא דקיימא לאגרא, הא דלא קיימא לאגרא,

אמור רב סחורה, אמר רב הונא, אמר רב, הדר בחצר
 חבירו שלא מדעתו, אין צריך להעלות לו שכר, משום
 שנאמר ישעיה כד יב וְשָׂאִיָּהּ עַד שָׁמָּה שְׂעִיר יִפְתְּשָׁעַר מִמֶּנּוּ עֵר
 בֵּית, שאין בני אדם דרין בו, והלכך זה שעמד בו ההנהו,
 לישאא אחרינא, בית שהוא שאר וימוד מאין אדם, יוכת שער מוזקין מכתמין
 אותו,

אמר מר בר רב אשי לדידי חזי ליה [לשד זה], ומנגח כי תורא,

רב יוסף אמר ביתא מיתבא בית שהוא מיושב בדירת בני אדם יתיב יושבו חיים, לפי שהדרין בתוכו רואין מה שהוא כריז, ומתקנין אותו,

מאי בינייהו? איכא בינייהו דקא משתמש ביה בעל הדין
בבציבי ותיבנא שהיו עליו וצננו בצומו וזה הלך ודר בו, משום שאיה ליה
הואיל ומשתמשין בו, משום דיתא מיתבא איכא, דאין זה ישוב, וזה שדר בו יפה
עשה והנהו,

ההוא גברא דבנה אפרנא אקילקלתא דיתמי חספה
דמזרמנין שקילקלתא, מאשפות יריס חציון (תהלים קיג), אנביה רב
נחמן לאפרדיה מיניה,

לימא קסבר רב נחמן, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר? ההוא מעיקרא קרמנאי שם אומה

אבני חן על מסכת בבא קמא

ת"ק סבר מחזרת נמי משלם מה שנהנית, ורבי יוסי סבר משלמת מה שהזיקה,

אבל מקצה מקום מרשותו לרה"ר, פטורה, ושמואל אמר אפילו מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים, חייבת,

לא, דכולי עלמא מחזרת, אי כרב אי כשמואל, והכא בביעור בשדה אחר קא מיפלגי ואמון הרחצה נמי מחייב ליה רבי יוסי, מר סבר שמוט כב ובער בשדה אחר ולא ברה"ר, ומר סבר ובער בשדה אחר ולא ברשות המזיק שאם הכניס פירומו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהממו של בעל הבית, פטור,

ברשות המזיק, לימא פירך ברשותי מאי בעי וקרא למה לי?

אלא דאילפא ורבי אושעיא דאמר אילפא לעיל [דף ב.]. בהמה שפשטה זארה ואכלה מעל גבי חצירתה חייבת, ודר' אושעיא [דף ב.]. דאמר בהמה הקופצת ואכלה ממון הקופה חייבת,

איכא בינייהו ר"מ סבר מתוך הרחצה לעולם פטור, אלא לפי מה שנהנית, ואפילו דאילפא ור' אושעיא, ואמא רבי יוסי למימר אין דרכה לפשוט זארה על חצירתה, ואין דרכה לקפוץ מדרך ולאכול, אלא להלך, ואית ליה דאילפא ודרבי אושעיא:

מתני': הכלב והגדי שקפצו מראש הגג, ושברו את הכלים, משלם נזק שלם, מפני שהן מועדין לקפוץ, ונרשות הניזק קאמר דמולדה דרגל היא,

הכלב שנמלט חררה, והלך לגדיש, אכל החררה והדליק הגדיש, על החררה משלם נזק שלם דהוי שן נרשות הניזק ועל הגדיש משלם חצי נזק מפרש בגמ':

גמ': טעמא דקפצו, הא נפלו פטור, אלמא קסבר תחלתו בפשיעה דאיצטע לאסוקי אדעמיה דלמא קפצי דהא אורחיהו לקפוץ, וסופו באונס דהא נפלו ונפילה לא הוה ליה לאסוקי אדעמיה פטור,

תניא נמי הכי, הכלב והגדי שקפצו מראש הגג, ושברו את הכלים, משלם נזק שלם, נפלו פטורין,

הניחא למ"ד אמוראי פליגי בה דפרק [המפקיד] [ב"מ ד' מצ] תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור, אלא למ"ד חייב, מאי איכא למימר?

כגון דמקרי כלים לגבי כותל טובא דליכא תחלתו בפשיעה דכי קפצי בקפיצה, לא נפלי עלייהו דאי הוו קפצי, לברא ממאני הוו קפצי, וכי נפול להדי כותל ואיתציר מנא, אנוס הוא, ואפילו תחלתו בפשיעה ליכא,

אמר רב זביד משמיה דרבא, פעמים שאפילו נפלו נמי

לימא רב ושמואל בבור בחופר צור ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר צורו קמפלגי, ונפולוגתא דרבי ישמעאל ור"ע דפליגי בה לקמן בפרק שור שנגח את הפרה [דף מט.], דרב סבר חייב [משום בור ברה"ר], ומשום הכי פטורה הך בהמה [דשן ברה"ר פטור], דהא שטת שם פירומוי הוה ליה כמו צור, שאם הוחלקה בהן בהמה חייב, שהרי הפקיר רשותו, הלכך לא היה לו לעשות כן, וקי"ל בהמניה את הכד [לקמן דף ט.] כל המקלקלן נרשות הרבים שהזיקו, חייבין לשלם, וכל הממזיק בהן זכה,

רב דאמר פטור [משום שן], קסבר בור ברשותו חייב, ושמואל דאמר חייב [משום שן] קסבר בור ברשותו פטור [ושמואל [וכו']? סבר פטור] הלכך בהמה שאכלתן חייבת, שהרי נרשות עשה, ונרשות הרבים נמי לא הוי, שאין זה דרך הילוכה,

אמר לך רב, לעולם אימא לך

דף כ"א ע"ב

בעלמא בור ברשותו פטור דלא חייבה מורה אלא על צור ברה"ר, וכדילף רבי ישמעאל טעמיה הסם, ושאיני הכא [דפטור משום שן, הגם שפטור משום בור], דאמר [בעל השור לבעל הפירות] לאו כל כמינך דמקרבת להו לפירותך לרה"ר, ומחייבת להו לתוראי,

ושמואל אמר, בעלמא בור ברשותו חייב הואיל והפקירו, והכא מ"ט בהמה שאכלתן חייבת, דבשלמא בור איכא למימר לאו אדעתיה דשור לנטורי נפשיה מצור, וכיון דנרשות נכנס דהא הפקיר רשותו חייב בעל הצור, אלא [אצל] פירות [חייב עליהן משום שן ד], מי איכא למימר לאו אדעתיה, הא חזי להו [וגם לגבי בור דפירות יהיה כאן רשות היחיד, וזה שממשך] ואפילו הוחלקה בהן פטור, ואע"ג דכל תקלה צור הוא, ה"מ ברה"ר דאין לו רשות לתת שם תקלה,

לימא מחזרת תנאי היא, דתניא אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית, מצידי הרחבה משלמת מה שהזיקה, דברי ר"מ ורבי יהודה,

רבי יוסי ור"א אומרים, אין דרכה לאכול אלא להלך,

ר' יוסי היינו תנא קמא דקס"ד דלאו אמון הרחצה קאי רבי יוסי דלצעי לחיוביה, דהא כתיב ובער בשדה אחר ולא ברה"ר, אלא אידי רחבה קאי, דאין דרכה לאכול אלא להלך, וזו שאכלה חייבת, הלכך היינו ת"ק?

אלא מחזרת איכא בינייהו דשמעינן לר"מ דאמר צידי הרחבה משלמת מה שהזיקה, וכגון דאולה וקמה צידי רחבה, אצל מחזרת לא, וקאמר רבי יוסי אין דרכה להחזיר ראשה ולאכול אלא להלך, וזו שהחזירה ואכלה חייבת,

אבני חן על מסכת בבא קמא

וריש לקיש מאי טעמא לא אמר רבי יוחנן? אמר לך
חצייו מכחו קאזלי האי לא מכחו קאזיל דאש מאליה הולכת
ודולקת למרחוק,

ורבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש? אמר לך
ממונא אית ביה ממשא, הא לית ביה ממשא דשלהבת היא
המוקט דאין לה ממש, הלכך כי חייביה רחמנא, משום חזיו הוא דחייביה,

[והולך ומקשה על ר"ל דאמר אשו משום ממונו],

1. תנן [במשנתנו], הכלב שנמל חררה כו', בשלמא למ"ד
אשו משום חצייו, חצייו דכלב הוא [הן] דהוה ליה דורות הלכך
משלם ח"י, ואדם המדליק מש"ה חייב נ"ש שאין דין דורות בלדס, אלא
למ"ד אשו משום ממונו, האי אש לאו ממונו דבעל כלב
הוא אלא דבעל חררה?

אמר לך ריש לקיש, הכא במאי עסקינן, דאדייה אדויי
שזרקו, דעל חררה משלם נזק שלם, ועל מקום גחלת מקום
שנפלה גחלת שם משלם חצי נזק דורות הן והכלב עשאו, לישנא אחרינא
דמשונה הוא,

ועל גריש כולה פטור דאשו משום ממונו, והאי לאו ממונו הוא,
ודורות ליכא למימר, דהא ממקום גחלת ואילך דלקה אש מאליו,
ומשום הכי אוקמה דאדייה אדויי, דאי אנתה עם החררה כי אורחיה, לא מצי
למיתני ח"י אמדי, דלמקום גחלת חייב נזק שלם דאורחיה הוא לעול חררה עם
הגחלת,

ורבי יוחנן דאמר אשו משום חזיו, מוקים לה ד דאנחה אנוחי כי
אורחיה, ד על חררה נ"ש דשן היא, ו ועל מקום גחלת משלם
נ"ש דאורחיה היא וצידים עבד, ועל הגדיש כוליה משלם חצי נזק
דחזיו דכלב הוא והיינו דורות,

2. תא שמע, גמל טעון פשתן ועבר ברשות הרבים
נכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנווני
והדליק את הבירה בית גדול בעל גמל חייב הניח חנווני נרו
מבחוץ חנווני חייב רבי יהודה אומר בנר חנוכה שמטה
להניחה ברה"ר לפרסומי ניסא פטור,

בשלמא למ"ד אשו משום חצייו, חצייו דגמל הוא, אלא
למ"ד משום ממונו האי אש לאו ממונא דבעל גמל הוא
אלא דחנווני?

אמר לך ריש לקיש, הכא במאי עסקינן במסכתא מדלקת
כל הבירה כולה שהגמל עובר בפני כל הבירה ומסכסכו, דהא דאי הי
כולו כמקום גחלת, אצל בעלמא שהאש הולכת מאליה לאו חזיו הן,

אי הכי אימא סיפא, אם הניח חנווני נרו מבחוץ חנווני

חייב ואפילו למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור משכחת לה
בכותל רעוע שמעקה הגג רעוע, דאפילו לגבי נפילה הוי פשיעה,

מאי ניהו, דאבעי ליה לאסוקי דעתא, דנפיל ארחי בתמיה,
סוף סוף לא נפל ארחי ונפול אינהו [הכלב והגדי], תחלתו
בפשיעה וסופו באונס הוא כלומר כיון דסוף סוף לא נפל ארחי אין
סופו בפשיעה?

לא צריכא בכותל צר שמעקה הגג צר דחוק, וכי הניחם בראש הגג
הוה ליה לאסוקי אדעתיה, דקפאי אמעקה כדרכן, [ומן המעקה שהוא צר נפלי],
לישנא אחרינא צר משופע,

תנו רבנן, הכלב והגדי שדלגו ממטה למעלה פטורין ממק
שלם וחייב בחצי נזק דמשוין הן, מלמעלה למטה חייבין, אדם
ותרנגול אדם אי נמי לאו אורחיה לקפוץ מלמטה למעלה חייב דאין בלדס
ד תמות אלא בזהמה ותרנגול דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה שדלגו
בין מלמעלה למטה, בין מלמטה למעלה, חייבין,

דף כ"ב ע"א

והתניא, הכלב והגדי שדלגו בין מלמעלה למטה בין
מלמטה למעלה פטורין?

תרגומא רב פפא דאפיך מיפך, כלבא בזקירא קפיה וגדיא
בסריכא שנועץ נפרטיו בכותל, שאין דרכו בנך ומשונים הן,

אי הכי אמאי פטורים? פטור מנזק שלם, וחייבין בחצי
נזק:

[שנינו במשנתנו] הכלב שנמל: אתמר ר' יוחנן אמר אשו
השולט את הצערה משום חצייו חייבו הכמוצ דאיהו קעביד דהוי מורק חן,
[ואפילו הדליק האש בתוך שלו, ופשע בשמירתו והלך ודלק בתוך של חבירו
חשבי ליה כאילו ירה חץ בידים והויק, ואם נשרפה יד חבירו חייב ד' דברים,
ואם נשרף אדם חייב עליו כאילו הרגו בידים. וכו' ומסקינן [לקמן כג.] דרבי
יוחנן אית ליה נמי משום ממונו היכא דכלו ליה חצייו. רא"ש],

וריש לקיש אמר, אשו משום ממונו כשורו וצורו שהזיקו,
[פירוש התורה חייבתו אם לא שמר גחלתו כאילו ממונו מוסיק [ואפילו הדליק
בגחלת שאין שלו. פ"ח]. רא"ש],

וקס"ד דאיכא צינייהו כגון שהדליק בגחלת שאינו שלו, דלרבי יוחנן חייב דחזיו
הן, ולר"ל פטור דלאו ממונו הוא,

[והלכה כר' יוחנן לגבי ר"ל, ועוד דהא קאמר רבא [להלן] קרא ומתניתא
מסייע ליה לר"ל. רא"ש],

אבני חן על מסכת בבא קמא

חייב, ואי במסכתא אמאי חייב [הלא הגמל עושה את כל החזק?]

[ומתריץ דמיררי] בשעמדה עמד הגמל במקומו, וספק את כל הצירה, שהיה מצילמו גדולה כנגד כל הצירה, והגמל לא שנק לאסוקי למילתיה ופרכיה,

עמדה וסכסכה כ"ש שהיה לו למחר ולנהגה שלא תסכסך דחנווני פטור ובעל גמל חייב,

אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב איקא, הכא במאי עסקינן כגון שעמדה להטיל מימיה דאגוס הוא וסכסכה,

דף כ"ב ע"ב

[ומפרש התירוצין] רישא בעל גמל חייב דלא איבעי ליה לאפושגי גמליה במעיניה עד שתכנס לתוך המנות, סיפא חנווני חייב, דלא איבעי ליה לאנוחי נרו מאבראי,

3. תא שמע, המדליק את הגדיש והיה גדי כפות לו לגדיש ועבר סמוך לו לגדיש ונשרף עמו חייב אגדי ואגדיש, לפי שאין לו דין מיתה כשציל העבד, שהיה לו לזרוח,

עבר כפות לו, וגדי סמוך לו, ונשרף עמו פטור אגדי ואגדיש דקם ליה דזרעה מיניה, שההורג העבד נהרג דכתיב נקם ינקם (שמות כא), והאי דנקט גדי, משום דמוקמינן לקמן בגדי דחד, ועבד דחד, דבגדיש ועבד ליכא לאוקמי הכי, דאורחא דמלתא לשדורי איניש עבדיה לשמור גדישו [ולכן לא מסתבר דמיררי בגדיש דחד ועבד דחד].

ואידי דנקט גדי עבד כפות וסמוך, נקט גדי כפות וסמוך, ואע"ג דבגדי [גם אם אינו כפות חייב] אין לומר היה לו לזרוח שהרי אין זו דעת, ואם אינו כפות וסמוך נמי חייב, כדאמרין בשילהי פרקין (דף כז) שורו כממונו,

בשלמא למ"ד אשו משום חצייו, משום הכי פטור, אלא למאן דאמר אשו משום ממונו אמאי פטור, אילו קטל תוריה עבדא, הכי נמי דלא מו"חייב ממון, הא כתיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (שמות כא)?

אמר לך רבי שמעון בן לקיש, הכא במאי עסקינן כשהצית בגופו של עבד דהא ודאי ממש הרגו דקם ליה בדרבה מיניה,

אי הכי מאי למימרא? לא צריכא בגדי דחד, ועבד דחד ואינרין לאשמועינן דאע"ג דאין חייב מיתה כשציל הגדי, מפסיד בעל הגדי,

4. ת"ש, השולח את הבעירה ביד חרש שומה וקטן, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, בשלמא למ"ד אשו

משום חצייו, חצייו דחרש הוא [ולכן פטור], אלא למאן דאמר אשו משום ממונו, אילו מסר שורו לחרש שומה וקטן, הכי נמי דלא מו"חייב הא אמרינן בפ"ק (ד' י) חומר בשור מבאש, שאם מסרו לחרש חייב?

הא אתמר עלה, אמר ריש לקיש משמיה דחזקיה, לא שנו אלא כשמסר לו גחלת וליבה חרש, דלא דמי לשור, דשור מוזמן להזיק, אבל הא דגחלת, חרש עבד ליה להזיק, אבל מסר לו שלהבת חייב, מאי טעמא ברי היזיקא מוזמן הזיק, והוי כשור,

ורבי יוחנן אמר, אפילו שלהבת פטור ור' יוחנן לטעמיה דאמר אשו משום חצייו, והכא חצייו דחרש הן קסבר צבתא דחרש קא גרים,

לא מו"חייב, עד דמסר ליה גוואז עזים יצעים סילתא עזים קטנים דקיס [לעשות דליקה] ושרגא [וגר דולק] דהאי ודאי פושע הוא,

[ולאחר שהקשה 4 קשיות על ר"ל] אמר רבא, קרא ומתניתא מסייע ליה לרבי יוחנן [אין להקשות יהודה ועוד לקרא כדפריך במסכת כתובות? משום דהכא איכא לאוקמי קרא לדרשא אחריתי כדאיכא בפ' הבכונם אמר הקב"ה אני הצייתי אש בציון וכו'] מיהו פשטא דקרא משמע מפי דאתי לאשמועינן דאשו משום חצייו. תורת חיים],

קרא דכתיב שמות כב כי תצא אש, תצא מעצמה משמע, וליכא לאוקמי קרא כשהדליק הוא עצמו גדישו של חצירו, אלא בתוך שלו הדליק, והאש הלכה מעצמה, ואפילו הכי קרי י"ש"ל המבעיר את הבערה כאילו הדליקו בעצמו, ש"מ אלמא אשו משום חצייו,

מתניתא, דתניא פתח הכתוב

דף כ"ג ע"א

בנזקי ממונו דכתיב כי תנא אש דמשמע מעצמה, וסיים בנזקי גופו דקרי ליה מצעיר, לומר לך אשו משום חצייו,

אמר רבא, קשיא ליה לאביי, למ"ד אשו משום חצייו, טמון באש דפטור רחמנא היכי משכחת לה [תוס'], [אם אשו משום חצייו, היה לו להיות חייב באש גם בטמון, בהא בורק חץ הוא חייב בטמון] אילו אדם זורק חץ והזיק בטמון [וכי] לא מיחייב בנזק, הא קיימא לן דהאי פירקין (דף כז) פלג מחת פלג, למייד את השוגג כמזיד ואונס כרצון, לישנא אחרינא, האי חץ לעולם בטמון הוא כננס ומוזיק, ולא שמעתי?

וניחא ליה, ומשני לה הכי [דלכן פטור בטמון] כגון שנפלה דליקה לאותו חצר [בחצר שלו], ונפלה גדר של חצר שלא מחמת דליקה דאי מחמת דליקה חציו הס, והלכה והדליקה והזיקה

אבני חן על מסכת בבא קמא

בחצר אחרת, דהתם כלו ליה חציו שצעה שהדליק האש, דהיינו זריקת חץ, לא היה ראוי להזיק בחצר אחרת,

אי הכי לענין גלוי נמי [ולא רק לפטור משום טמון] כלו ליה חציו?

[ומתיר] אלא, למאן דאית ליה משום חציו, אית ליה נמי משום ממונו והיכא דליכא לחיוביה משום חציו, ואיכא לחיוביה משום ממונו מחייבין ליה, הלכך לענין גלוי אע"ג דכלו לו חציו, חייב משום ממונו,

וכגון שהיה לו לגוררה צטרס תעבור הדליקה שם, היה לו שהות ויכול לגוררה, ולא גוררה דאע"ג דליכא לחיוביה אהצער ראשון, מתחייב על שם סופו שלא שימר גחלתו לגדור צפניה, דהתם שורו הוא ולא טפח באפי' הרי זה כטונס שורו לדיר, ולא נעל צפניו, וינא והזיק,

וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו, אית ליה נמי משום ממונו, מאי בינייהו [תוס'] היכא דגחלת שלו היתה, מאי איכא צין ר' יוחנן דמחייב ליה משום חרתי, לר"ל דלא מחייב ליה אלא משום חרתי, דהא על כרחך היכא דגחלת שלו נמי פליגי, דהא אמרן לעיל לרבי יוחנן אשו משום חציו, אלמא באשו נמי פליגי, היכא דגחלת שלו, בשלמא עד השתא דשמעינן משום חציו דוקא, ולאו משום ממונו, וכדאמרת ממון אית ביה מששח הא לית ביה מששח, איכא צינייהו היכא דאיתיה ממונו ולימיה חציו, כי הך דנפלה גדר דכלו לו חציו, דלמ"ד משום חציו דוקא פטור, אכל השתא דלמרוייהו חייב מאי צינייהו?

איכא בינייהו לחייבו בארבעה דברים למ"ד משום חציו נמי מחייבין ליה, אם שרף אשו יד אדם, חייב בארבעה דברים, נזק וזעזע ריפוי ושבח, אכל צבוסת לא דאמרין בשילהי פירקין אינו חייב על הצבוסת עד שיהא מתכוין, אכל ד' דברים חייב, דשפיעה היא, דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שהרוח מוליכתה, וכדאמרין בשילהי פירקין, נפל מן הגג צרוח מצייה חייב בד' דברים, ופטור על הצבוסת,

למ"ד משום ממונו פטור [בארבעה דברים], והוא הדין נמי דאיכא צינייהו כל הני דלעיל כלל וגמל, דלמ"ד משום חציו חייב דהא משום חציו, אע"ג דלאו חציו, ואע"ג דלאו ממונו אית ליה, ולמאן דלית ליה חציו, פטור אא"כ מסכסכת כדאוקימנא לעיל, והאי דנקט ד' דברים משום, דאפילו היכא דהגחלת שלו משמע לו דיש חילוק בדבריהם, ועוד דמילתא דשכיח היא, מפי המורה שמעתי, אכל לשון ראשון נראה לי:

[שגינו במשנתנו] על החררה משלם כו': מאן חייב אמתנין מהדר דקמני על הגדיש משלם חצי נזק? בעל כלב,

ול'חייב נמי בעל גחלת [תוס'] דהא צין מר וצין מר משום ממונו אית להו, הלכך לר' יוחנן דאמר לעיל על הגדיש משלם חצי נזק דזרורות הן, לשלם בעל הגחלת חצי האחר, דהא ממונו הוא, וריש לקיש דאמר על הגדיש כולו הוי פטור, לשלם בעל הגחלת כוליה, וקס"ד דגחלת דחד, וחררה וגדיש דחד?

בששימר גחלתו שנעל דלמות צימו יפה ואונס הוא [תוס'],

אי כשישימר גחלתו, מאי בעי כלב התם? בשחתר [תוס'],

אמר רב מרי בריה דרב כהנא, זאת אומרת מדחייב לבעל כלב אחרתה נזק שלם, אלמא לאו שינוי הוא זה שחתר את הדלת, סתם דלתות התורות הן אצל כלב [תוס'] ולא חימא משונה הוא, ופלגא נזקא משלם,

דאכלה היכא, אילימא דאכלה בגדיש דעלמא אמאי משלם חררה, הא שן הוא, הא בעינן שמונת כב וביער בשדה אחר דניזק וליכא,

לא צריכא, דאכלה בגדיש דבעל חררה,

תפשוט דמדקא משלם חררה דפי פרה [תוס'] של מוין האוכלת בחצר הניזק,

דף כ"ג ע"ב

בחצר הניזק דמו ושדה אחר קרינא ביה, דאי בחצר המזיק דמי, לימא ליה מאי בעי רפתך בפומא דכלבא,

דאיבעיא להו, פי פרה בחצר הניזק דמי, או בחצר המזיק דמי,

גמרא קמהדר כלומר אמאי מספקא לך, פשיטא דכחצר הניזק דמי, דאי וא' אמרת בחצר המזיק דמי, א"כ שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא, כגון שנתחככה בכותל להנאתה דמולדה דשן היא, וטנפה פירות להנאתה ע"י גלגול כעין שעושין סוקים ותמורים וכלעז וולט"ר, @ אכל שן ממש לא, דאמר ליה פי פרמי רשותי היא,

מתקיף לה מר זוטרא, והא בעינא כאשר יבער הגלל עד תומו דמכליא קרנא, דהא וצער זה השן מיצער הגלל עד תומו נפקא לן צפ' קמא (דף 3) והכא ליכא תומו שעדיין האצנים והפירות צעין, וליכא,

רבינא אמר דשף צלמי כשנתחככה בכותל, מחקה נזרה שעליו, דאיכא תומו,

רב אשי אמר דפסעי פסועי כשנתגלגלה על הפירות, תחבתן צטיט, ואי אפשר ללקטן,

לישנא אחרינא דפסאי פסואי, כמו פסו אמונים (תהלים יב) כלומר ששפעה

אבני חן על מסכת בבא קמא

משקה בגלגולה, דכליא ופסילא קרנא,

גדירא בארעיה [תוס'], ואי גדר, שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה? כשחתרה, אי נמי דנפיל גודא בליליא,

מכריז רב יוסף, ואיתימא רבה, דסלקין לעילא מבבל לארץ ישראל ודנחתין לתחתאה מארץ ישראל לבבל, הוּוּ דקלאן דדין זה, הני עיזי דשוקא [תוס'] דקצני, דקיימי לשמיטה, אלא דמשהו להו עד יומא דמפסדי אי מפסדן אפילו ברשות הרבים, מתרינן במרייהו תרי ותלתא זמנין, אי ציית ציית, ואי לא, אמרין ליה תיב אַמְסַחְתָּא [שב על יד האיטליא] מקום מעמד הקצנים וקבל זווך [כלומר הניזק שחייב להו, וחדר אמר ליה למוזק בא ומכור הבשר וקבל זווך. תורת חיים] אפילו ציומא דלאו דשוקא שמיט להו, הוּאִיל ולשמיטה קיימן:

מתני': איזהו תם ואיזו מועד, מועד כל שהעידו בו שלשה ימים [שנגח ג' ימים והוזהירו כל פעם בבעליו שישמרנו. יבין], ותם משיחזור בו שלשה ימים שראה שוריס ואינו נוגח חוזר לתמומו, דברי ר' יהודה,

רבי מאיר אומר, מועד שהעידו בו שלשה "פעמים" ואפילו ציוס אחד, ותם [חוזר לתמומו] כל שיהו התינוקות ממשמשיין בו, ואינו נוגח:

גמ': מאי טעמא דר' יהודה [דבעי ג' ימים]?

אמר אביי שמות כא תמול חד, מתמול תרי, שלשום תלתא, ולא ישמרנו בעליו אתאן לנגיחה רביעית שאס לא שמרו, ונגח נגיחה רביעית משלם מעלייה נ"ש, אכל אשלישית פלגא נוקא הוא דמשלם,

רבא אמר תמול מתמול חד, שלשום תרי, ולא ישמרנו האידנא כנגיחה שלישית חייב עליה זק שלם,

ור"מ מ"ט [למה נעשה מועד אם נוגח ג' פעמים ביום אחד]?

דתניא א"ר מאיר

דף כ"ד ע"א

ריחק נגיחותיו ג' ימים חייב כדמייז תמול שלשום, קירב נגיחותיו לא כל שכן [האי ק"ו לא שייך בחזרה. שטמ"ק],

אמרו ליה זבה תוכיח, שריחקה ראיותיה ג' ראיות בג' ימים טמאה ז' ימים, כדמייז כי יוזב זוז דמה ימים רבים, ודרשינן (במ"ב פ' מלווה) ימים שנים, רבים שלשה, [אבל אם] קירבה ראיותיה ציוס אחד טהורה מטומאת שצעה, אלא שזמרת יום כנגד יום,

אמר להן, הרי הוא אומר ויקרא טו "וזאת" תהיה טמאתו

ת"ש, שיסה בו את הכלב [תוס'] שיסה בו את הנחש, פטור, מאן פטור משסה פטור דגרמא צמקין פטור, וחייב בעל כלב, ואי אמרת כחצר המוזק דמי, לימא ליה מאי בעי ירך בפומיה דכלבאי,

[ומתרינן] אימא פטור אף משסה,

ואיבעית אימא, דאפקיה לניביה שהויא שניי וסרטיה דלא הכניס ידו למוך פיו [תוס'],

ת"ש, השיך בו את הנחש שנטל את הנחש צידו, והגיע פיו ליד חצירו עד שנכנסה לחורו ונשכו ומת רבי יהודה מחייב מיתה, וחכמים פוטרים,

ואמר רב אחא בר יעקב, כשתימצי לומר לדברי ר' יהודה ארס נחש בין שיניו הוא עומד וצלא כוונת הנחש ילא הארס [וזה שאומרים בהגדה אצל תשובת הרשע "ואף אתה הכהה את שיניו" היינו הארס של הרשע. ראיתי], לפיכך [הרי זה המשיך נחש בחבירו, כאילו] מכיש [הכהו] בסייף דהוה ליה כאילו הרגו בסייף, שהורג ממש הוא ולא גורס, ונחש פטור [אינו נהרג],

לדברי חכמים, ארס נחש, מעצמו מקיא, לפיכך נחש בסקילה דין שור הורג אדם, דמייז השור יסקל (שמות כא) ומכיש פטור, ואי אמרת פי פרה כחצר המוזק דמי, לימא ליה מאי בעי ירך בפומא דחיוואי?

לענין קטלא הריגת נחש לא אמרינן מאי בעי ירך כו', ואפילו כחצר המוזק דמיא אינו פטור, אלא נהרג, אלא לענין זקין אמרינן מאי בעי דברשותי דמתן צפ"ק (דף ט) חוץ מרשות המיוחדת למוזק, ומייציעא לן פי פרה אי כחצר המוזק דמי או לא, עד דפשיטנא לה מכלל שנטל חררה,

ומנא תימרא, דתניא הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, ונגחו שורו של בעל הבית, ומת, השור בסקילה ובעלים פטורים מן הכופר,

בעלים פטורין מן הכופר, מ"ט? דאמר ליה ברשותי מאי בעית,

שורו נמי לימא ליה מאי בעית ברשותי, אלא לענין קטלא לא אמרינן,

הנהו עיזי דבי תרבו שם משפחה דהוו מפסדי ליה לרב יוסף, א"ל לאביי זיל אימא להו למרייהו דליצנעניהו [להעזים], אמר ליה אמאי איזיל, דאי אוזילנא אמרי לי לגדור מר

אבני חן על מסכת בבא קמא

בזובו ומשום גזירת הכסוב הוא דלא דרשין ק"ו תלה הכתוב את הזב בראיות דכמיז כהאי קרא וזב תלתא זימני, וכמיז טומאתו היא, דמשמע כהני ג' הוי טמא, וכמיז זאת דמשמע אין לך אלא מה שכתוב בו, וז בראיות, ולא זכר בראיות, ואת הזבה בימים,

ממאי דהאי וזאת למעוטי זבה מראיות [שאנינה טמאה אם ראתה ג' ראיות בשני ימים], אימא למעוטי זב מימים [פירוש שאם ראה שתי ראיות בג' ימים כגון בבין השמשות אינו טמא. תלמודי הר"פ. שטמ"ק?]

אמר קרא ויקרא טו והזב את זובו לזכר ולנקבה, מקיש זכר לנקבה, מה נקבה בימים אף זכר בימים,

ולקיש נקבה לזכר, מה זכר בראיות אף נקבה בראיות, הא מיעט רחמנא וזאת,

ומה ראית? מסתברא, קאי בראיות האי וזאת גבי ראיות כמיז ו ממועט ראיות לזבה, קאי בראיות ממועט ימים בתמיה,

תנו רבנן, איזהו מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים, ותם שיהו התינוקות ממשמששין בו ואינו נוגח דברי ר' יוסי, ר' שמעון אומר מועד כל שהעידו בו שלש "פעמים", ולא אמרו שלשה ימים, אלא לחזרה בלבד שאם חזר לאחר העדאתו שלשה ימים, שראה שוררים ולא נגח חזר לתמותו,

אמר רב נחמן, אמר רב אדא בר אבהו, הלכה כר' יהודה דמתני' במועד [שנעשה מועד בשלש ימים], שהרי ר' יוסי מודה לו, והלכה כרבי מאיר בתם [שהיו תינוקות וכו'], שהרי ר' יוסי מודה לו,

אמר ליה רבא לרב נחמן, ולימא מר הלכה כרבי מאיר במועד, שהרי רבי שמעון מודה לו, והלכה כרבי יהודה בתם שהרי רבי שמעון מודה לו?

אמר ליה אנא כרבי יוסי סבירא לי, דרבי יוסי נימוקו עמו [ולא היא, לא תנא ליה כרבי יוסי אלא כי הכי דליקבל לה מיניה, משום דרבי יוסי נימוקו עמו. עירובין נא]. טעמיו ולאיסוי עמו, [והא דלא קאמר הלכה כרבי יוסי? משום דניחא ליה למנקט תנאי דמתניתין. תוס'. וי"ל דאשמועינן דרבי יהודה חולק על רבי מאיר אפילו בתם. תלמוד הר"פ. שטמ"ק]

אבעיא להו, שלשה ימים דקתני, לייעודי תורא ולמעוטי היכא דנגח ציז אחר, או לייעודי גברא לייעד בעל השור צעין שלשה

ימים,

[לכאורה נראה דלכו"ע צריכין הנגיחות להיות בג' ימים, והשאלה היא אם רק השור צריך לנגוח בג' ימים, או שגם להעיד בבעלי צריך להיות בג' ימים],

למאי נפקא מינה, דאתו תלתא כיתי סהדי בחד יומא והעידו על שלש נגיחות של ג' ימים, אי אמרת לא צעין ג' ימים אלא לייעודי תורא ולמעוטי קירב נגיחותיו, הא מייעד דרישק נגיחות, ואי אמרת לייעודי גברא, לא מייעד, מימר אמר השתא הוא דקמסדרו כי כל שלשתן. (ע) הכימות צלו ציז אחר, והמורה אמרה שלשה ימים, מאי?

תא שמע, # [לא הבנתי למה מביא רישא דברייתא, והלא הראיה הוא מהעידוהו שנים ואילך] אין השור נעשה מועד, עד שיעידו בו בפני בעלים, ובפני בית דין [שנאמר והועד בבעליו. מהר"ם] ואין עדות אלא צ"ד, העידו בו בפני בית דין, ושלא בפני בעלים, בפני בעלים ושלא בפני בית דין, אינו נעשה מועד, עד שיעידו בו בפני בית דין, ובפני בעלים,

העידוהו שנים בראשונה, ושנים בשניה, ושנים בשלישית, הרי כאן שלש עדויות שאם בטלה אחת מהם לא בטלו השמים, ומשלים עליהם חצי נזק, ואם לא בטלה הרי הוא מועד,

[אם יש בדבר ג' עדים והזום אחד מהם, אינו משלים אלא אם הזומז כולם, ולכן כאן שכדי לשלם נזק שלם צריך ששה עדים, אינם מלשמיז נזק שלם עד שיוזמו כולם], והן עדות אחת להזומה שהרי על ידי שלשתן הוא מועד, הלכך עדות אחת הן לכך, שאם נמצאת כח ראשונה וזוממת, הוא [בעל השור] פטור מלשלם [אינו משלם?] על הנגיחה שלשית [רביעית. גליון] אלא חצי נזק,

[ואם לאחר שהעידו כת שלישית] נמצאת כת ראשונה וזוממת, הרי כאן [רק] שתי עדויות והוא [בעל השור] פטור [מנזק שלם], והן הזוממין פטורים [מנזק שלם] מתשלומי נגיחה שלישית, ואע"פ שהן היו גורמים לו לשלם עליה נ"ש פטורין, שאין העדים משלמין ממון עד שיזמו כולם,

נמצאת [אח"כ גם] כת שניה וזוממת, הרי כאן עדות אחת, והוא פטור והן פטורים [מנזק שלם],

נמצאת [אח"כ גם] כת שלישית וזוממת, כולן חייבין לשלם הס"ג של העדאת נגיחה שלישית [היינו החצי השניה]. צין כולן, וזד תמות [החצי הראשונה] משלמים שני עדים האחרונים [פי' כת השלישית] שהעידו עליה, ועל זה נאמר דברים יב ועשיתם לו כאשר זמם וגו', [וקשה דלמה לי קרא זל קרי בי רב? וי"ל שאלו שבאים שלישית יכולים לומר שבאים רק לחייבו חצי נזק, אפ"ה כיון ש"דע" שהעידו כבר פעמים, על ידיעה זו מחייבין את העד וזומם. ראה תורת חיים],

[וביון דאמרת דכל הג' כתות משלמין הנזק שלם מקשה] אי אמרת

אבני חן על מסכת בבא קמא

דמוקמין לה כשצאו רופים כולם צאו צמד, דהשתא ודאי ידעי הני דהני,

[קושי'ת הגמ' היא שכמו שקשה על מ"ד ליעודי גברא, איך אתה יכול לחייב את כולם להשתתף בתשלומי נזק שלם, הרי הראשונים יכולים לומר שהם לא ידעו שיבואו לאחר כן השלישי ויחייבו את בעל השור נזק שלם, כן קשה גם אם נאמר ליעודי תורא וכולם באים יחד יכול השלישי לומר שהוא לא ידע שיש עוד שנים, והם באו רק לחייבו חצי נזק],

רבינא אמר, במכירין בעל השור, ואין מכירין את השור
[תוס'] [כלומר ליעודי תורא ניחא, וכגון דהנך כח שלשית אין מכירין את השור. כ"י. ע] הלכך לא נמכונו אלא לעשותו מועד, שהיו יודעים צעדות הראשונים, דמשום חזי נזק, כיון דאין מכירים את השור, לא אמו ומסדה, דחס אינו משלם אלא מגופו,
[פ'] שאם מכירים את השור, יכולים עדות השלישי לומר שבאנו רק לחייבו חצי נזק, אבל אם אינם מכירים השור, וכיון שתם משלם מגופו ואם אין כאן שור אין תשלומין, על כרחך באו לחייבו נזק שלם],

אבל ליעודי גברא לא ניחא, דמאן למימר קמאי מי ידעין דלצטר תלתא יומי אמו הני ומייעדי ליה, אן אפלגא נזקא אמינן,
ולכא למימר דהו אין מכירין את השור, ולייעודי אמו, דמי הו ידעי דקופו לחזור לנגות שניה ושלשית,

[במכירין בעל השור כו'. וא"ת דכיון דאין מכירין את השור, שמא אותו שנגח ראשונה לא זה שנגח שניה ושלישית ? וי"ל כגון שלאחר שהעידו כולם ראווה והכירוהו שהיה עושה כל הנגיחות וכו'. תוס', וראה ר"ח],

אלא היכי מייעדי ליה [אם לא הכירו את השור]? **דאמרי** [בכל נגיחה הוזהרו אותו על שאר בקרו] **תורא נגחנא אית לך בבקרך, אבעי לך לנמורי לכוליה בקרא** [וכ"ה לקמן מא]. [ועכשיו כל אחד מהשורים שיגח ישלם נזק שלם], [ראה ר"ח],
[אבל עדיין צריך עיון מה חידש, ומה תירצו של רבינא ?]

אבעיא להו, המשסה כלבו של חבירו, בחבירו לוי המשסה כלב ראובן דשמעון מהו, משסה ודאי פטור דגרמא דנזקין הוא, בעל כלב מאי, מי אמרינן מצי א"ל אנא מאי עבידנא ליה, או דלמא אמרינן ליה כיון דידעת בכלבך דמשסי ליה ומשתסי, לא אבעי לך לאשהווייה [להשהותו ברשותך]?]

אמר רבי זירא, ת"ש, ותם שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח, הא נוגח שור אחר על ידי משמש התינוק חייב ואע"פ דסקוי הוא?

אמר אביי, מי קתני נגח חייב, דלמא אע"פ דנגח תם הוא דלא הו ובהדיא נגיחה לא מחייב והאי דקתני ואינו נוגח לשוייה תם קתני הא נגח לא הוי תם, [אבל] **ובהדיא נגיחה לא מחייב,**

לייעודי תורא צעין ג' ימים, אבל גברא דיום אחד מייעד, מצי לאוקמא כשצאו כולן דיום אחד, שהצאן נזק שלישי [בעל שור השלישי שהזקק] להעיד על ג' נגיחות של ג' ימים, ומשום הכי שייכי קמאי צד העדאה, שרגלים לדבר דלשויה מועד אמו, דלא מצי למימר אן לחיובי פלגא נזקא אמינן [מקמייתא] [אקמייתא. ע], ולא לשוייה מועד, דודאי הני ידעי דהני, שהרי בעל נגיחה שלשית הצאן, ומה לו ולנגיחות הראשונות, אלא כדי ליעדו וצדדי דדדי אמו, שפיר,

דף כ"ד ע"ב

אלא אי אמרת ליעודי גברא צעין ג' ימים, ועל כל נגיחה ונגיחה צריך להעיד דיומיה, ולא משכחת לה דמשוו ליה מועד אלא בג' ימים **לימרו הנך קמאי** [תוס'], **אנן מי הוה ידעין דבתר שלשה יומי אתו הני ומייעדי ליה?**

<<<<< [הענין דלהלן צריך יגיעה רבה להבינה על בוריה],

אמר רב אשי, אמריתה לשמעיתא קמיה דרב כהנא, ואמר [והקשה] לי, ולייעודי תורא מי ניחא [אם השלישי מביאן כולם ביום אחד] הני דקמאי ודאי ליעודיה נמכונו, שהרי יודעים שאין על נזק השלישי למכוע נגיחות ראשונות, אלא כדי ליעדו ולחייבו נ"ש, [פי'] ש"נזק" השלישי מביאם לב"ד, ויכול להיות שבת השלישית אינם יודעים שיש עוד שני בתי עדים],

אלא הנך דמראי שצריכים לו [לנזק], צלא עדות צ' הכמות, ולחייבו ח"נ [פי'] שבת השלישית בא להעיד על נגיחה השלישית, גם אם לא נגח שור זה מקודם, כדי לחייבו ח"נ על נגיחה זו, אלא לאחר שהוברר שנגח כבר שני פעמים, מתחייב בעל השור נזק שלם],

ולימרו הנך בתראי [קמאי. ד"ס, ר"ח, רשב"א, אבל רש"י גורם בתראי, ומסביר שקמאי חייבין דמיירי שהנזק השלישי מביאם יחד והם היו מבינים שבאים ליעדו, וגם התוס' גורסין בתראי],

אנן מנא ידעין, דכל דקאי בי דינא לאסהודי בתורא קאתו [אין אנו יודעים כלום], [אן לאו ליעודי אמינן] ולא הוה ידעין דהנך כימות אנן לחיובי גברא פלגא נזקא אתינן ואין עלינו לשלם אלא חצי הנזק [ראה תוס' דמיירי שהעיד השלישי קודם שנים הראשונים], [ראה מהר"ם?]

[הגם שבאמת אי אמרינן ליעודי תורא ודאי לא קשה, שיש לאוקים הברייתא דקתני "ותן עדות אחת להומה" באופן שבאו כולם להעיד יחד, אבל עדיין קשה שהרי יש אופנים שיכול השלישי למעון שלא ידע],

[ומתירין] **דקברמזי רמזי** [תוס'] כלומר ליעודי תורא ניחא, וציוס אחד, וכגון דקא מרמזי רמזי כח עידי ראשונה לעידי כח שלשית, שיעידו, הלכך ודאי אחרונים נמזי לך נמכונו, והיו יודעים בראשונים, וכך שמעתי,

רב אשי אמר, כשבאו רצופים לעולם לאייעודי תורא ניחא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

מקום שהחמיר על השן ועל הרגל ברשות הניזק, אינו דין שנחמיר בקרן,

אמרו לו, דיו לבא מן הדין להיות כנדון דסוף סוף כי לאו קין דרה"ר, לא משתכח דל ק"ו, מה ברה"ר חצי נזק, אף ברשות הניזק חצי נזק:

גמ': ור"ט לית ליה דיו, והא דיו דאורייתא הוא # [ואף שהוא סברא, מ"מ הכלל דהיכא דמופרך ק"ו לא אמרינן דיו, לזה צריך פסוק, ומסיק דהיכא דלא מופרך ק"ו גם ר"ט אית ליה דיו], דתניא [מביא הברייתא דאילו מהפסוק יש לומר שאין ראיה, דדלמא רק שם משום כבודו של משה אמרינן דיו כדאמרינן בסמוך, אבל מברייתא שמדבר מ"ג מדות יש להביא ראיה שבכל מקום אמרינן דיו. ראה תורת חיים],

גזי י"ג מדות נמרט כהניס, מדין ק"ו כיצד? במדבר יב יד [ויאמר ה' אל־מֹשֶׁה וְאַבְיָהָ [אם היה אביה] יִרְקָ יֶרֶק פְּפֻנִיָּה הֵלֵךְ אֶת תְּפִלָּם שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגֵּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ לַמִּחֲנֶה וְאַחֵר תֵּאָסֵף, [ומקשה למה גם בשכינה רק שבעת ימים, הלא היה צריך לעשות] ק"ו לשכינה ארבעה עשר יום, אלא דיו לבא מן הדין, להיות כנדון? [והלא אין עונשין מן הדין? וי"ל שרק אדם, כיון שק"ו הוא ענין שכל, אבל כאן הקב"ה דן הק"ו. ראה דף על דף],

כי לית ליה דיו היכא דמפרך ק"ו ומתמינן אי דרשנ דיו, מיפרך ק"ו כוליה, ולא גמרת דה מידה, כדמפרשין [למביא] דהתם שבעה דשכינה כו', היכא דלא מפרך ק"ו, אית ליה דיו,

[ומפרש] התם שבעה דשכינה לא כתיבי, אתא ק"ו אייתי ארבעה, אתא דיו אפיק שבעה [מוציא שבעה מארבעה עשר], ואוקי שבעה [פי' וגשאר שבעה ימים שתסגר],

אבל הכא חצי נזק כתיב [וחצו את כספו] ומשמע נמי ארשות הניזק ואתא ק"ו ואייתי חצי נזק אחרינא, וגעשה נזק שלם, אי דרשת דיו ולוקמת ליה דרשות הניזק, אחזי נזק אפרך ליה ק"ו לא אגמרינן ק"ו מדי,

ורבנן שבעה דשכינה כתיבי, תסגר שבעת ימים [פי' ואף שהיינו יודעים שבעה מפסוק אחר, וגם הפסוק של אביה ירק ויק וגו' אין מלמדנו יותר מזה, שהתורה מלמדנו שאף במקום שנפרך ק"ו אמרינן דיו],

ור"ט, ההוא תסגר דדרשינן דיו הוא לאשמועינן דדרשינן דיו הוא דאחא, דאי לא כמיז הכי, הוה מוקמינן ליה אלאכנסר,

ורבנן כתיב קרא אחרינא, ותסגר מרים,

ת"ש, שיסה בו את הכלב, שיסה בו נחש פטור, מאי לאו פטור משסה, וחייב בעל כלב?

לא אימא פטור אף משסה,

אמר רבא, אם תמצוי לומר המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב, שיסהו הוא בעצמו [שסהו בעצמו] ששך הכלב את המשסה בעל הכלב פטור, מאי טעמא? כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור,

א"ל רב פפא לרבא, איתמר משמיה דריש לקיש כוותיק, דאמר ריש לקיש שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מהלכת, ובעטמה מהלכת ברבוצה פטורה דלא היה לה לרצון דרשות הרבים וכל המשנה וצא אחר ושינה צו פטור רבוצה במהלכת חייבת,

א"ל אנא בההיא חיובי מחייבנא, דאמרינן ליה, כי אית לך רשותא לסגויי עלי, לבעומי בי לית לך רשותא:

מתני': שור המזיק ברשות הניזק כיצד, נגח [דקר או הכה בקרן [to gore or butt], נגף, נשך, רבץ, בעט כולן מולדות קרן הן ברשות הרבים, משלם חצי נזק,

ברשות הניזק, רבי טרפון אומר נזק שלם, וחכמים אומרים חצי נזק,

אמר להם רבי טרפון, ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל [דהיינו] ברשות הרבים שהוא פטור מדכתיב וצער צדקה אחר החמיר עליהן ברשות הניזק, לשלם נזק שלם,

מקום שהחמיר על הקרן [דהיינו] ברה"ר לשלם חצי נזק, אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם,

אמרו לו, דיו לבא מן הדין להיות כנדון קרן דרשות הניזק שאלה מציא [לחייב נזק שלם] מדין קרן דרשות הרבים, דקאמרת קרן שהחמיר עליה דרה"ר אינו דין שנחמיר עליה דרשות הניזק, מה ברה"ר, [קרן משלם] חצי נזק, אף ברשות הניזק חצי נזק,

אמר להם אף אני

דף כ"ה ע"א

לא אדון קרן מקרן כדאמרינן לעיל, אלא קרן מרגל, אני אדון קרן מרגל מקום שהחמיר עליו צנן ורגל, אינו דין שנחמיר בקרן, ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברה"ר החמיר בקרן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

יהושע,

דתנן שכבת זרע של זב מטמא במגע, ואין מטמא במשא, דברי רבי אליעזר, ורבי יהושע אומר אף מטמא במשא, לפי שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה, עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם אלא שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה, הא לאו הכי לא [פי' שאין בש"ז דין טומאת משא],

אלא האי תנא הוא, דתנן למעלה מהן משלשה אבות הטומאות דשרץ, ושכבת זרע, וטמא מת, דקתני לעיל מהך מחני' במסכת כלים, ואינס מטמאין אלא במגע,

דף כ"ה ע"ב

זוכו של זב, ורוקו, ושכבת זרעו, ומימי רגליו, ודם הנדה וכולהו הך מפרש צ"ל דם הנדה (גדה דף נה) דמטמאין במשא מטמאין בין במגע בין במשא,

ודלמא ה"נ לפי שא"א בלא צחצוחי זיבה?

א"כ לתנייה ש"ז גבי זוכו, מ"ש דקתני לה גבי רוקו? אלא משום דאתי מרוקו כדגמרינן לעיל מה טהור בטהור כו',

א"ל רב אחא מדפתי לרבינא, והא האי תנא לא דריש דיו, ואע"ג דלא מפרוך ק"ו, דתניא, מפץ במת מניין שמטמא, לפי שנאמר במת גבי מדין, וכל בגד וכל כלי עור וגו' (במדבר לא) וזה אינו לא בכלל בגד ולא בכלל עור, ולא בכלל כלי עץ, מניין שאפי' הוא מטמא בזהל המת,

[רש"י בשבת פד. לפי שמצינו שפשוטי כלי עץ טהורין מטומאת מגע שרץ, מניין שכלי הראוי למשכב ומושב מקבל טומאת מגע צמת]

ורד"ק הוא, ומה פכין קטנים שטהורים בזב ככל טומאותיו דכלי חרס אין מטמא אלא מאוירו, וממוך שפיו שלו צר, אין יכול להכניס אצבעו לתוכו, ולמדנו נמי לא חזי, וזהו הסיקט נמי להכי אפקיה רחמנא להסיקט כלי חרס בזב בלשון מגע דכתיב (ויקרא טו) (וכל כלי) [וכלי] חרס אשר יגע בו הזב וגו', ומהכא נפקא לן דזב מטמא בהסיקט, למימר דכל שאינו ראוי לטמא במגעו, אינו מטמא בהסיקטו, מטמא במת [בזהל המת] דכתיב (במדבר יט) וכל כלי פתוח וגו', ואי זהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו [שהרי כלי חרס מטמא מתוכו, וזה הפי' "קודמת" שהטומאה בא לתוכו], הוי אומר זה כלי חרס, וכתיב טמא הוא, ואפי' פיו צר הרי הוא ראוי להאחיל עליו,

מפץ שמטמא בזב שראוי למשכב, וכתיב המשכב אשר ישכב וגו' (שם ויקרא טו) אינו דין שיטמא במת, וקמיייתי לה מפץ שיהא טמא צמת ז' ימים, כשאר כלים שזהל המת בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה,

ור"ט שהוא דאפי' בעלמא דרשינן דיו ומימורא דקלא גמרינן ליה, ולא תאמר הכא משום כבודו של משה [שלא ישהה יותר מדאי], אבל בעלמא לא, קמ"ל,

א"ל רב פפא לאביי, והא האי תנא דלא דריש דיו, ואע"ג דלא מפרוך ק"ו [וכיון דדיו דאורייתא איך לא דריש דיו],

ויקרא טו טז ואיש בייחצא מקונו שכבת זרע ורחץ במים את כל בגדיו ואת מקומו עד הערב: ו' וכל בגדו וכל עורו וכל אשר יהיה עליו שכבת זרע וכלם במים וטמא עד הערב: יח ואשה אשר ישכב איש אתה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב:

דתניא, קרי בזב קריו של זב מניין שמהא הטיפה מטמא במגע ובמשא כטיפה של זב, דק"ל במסכת נדה (דף נה) שמטמא במשא, וקרי לא דמי לזב, כדאמר בפרק צנוט כותים (נדה דף לה) זב דומה לזבן צינה המזורה, קרי דומה לזבן צינה שאינה מזורה,

ורד"ק הוא, מה טהור רוק שהוא טהור בטהור צלדס טהור, הוי טמא, ומטמא "צמטא" בטמא צלדס טמא, כגון ז' [שאם נושא אדם רוקו של זב, בטמא אדם הנושא], דכתיב וכל רוק הזב בטהור, דמשמע צמטא שציד הטהור, כדדרשינן במסכת נדה (דף נה) דהיינו משא, וכתיב וכנס בגדיו כו',

קרי ש טמא בטהור, הטיפה מטמא במגע, דכתיב [ויקרא טו ז] וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וגו', ואדם נמי מטמא במגע דכתיב [ויקרא כב ד גבי בהנים] או איש אשר תלץ ממנו שכבת זרע וגו', ודרשינן במסכת נדה בפרק יואל דופן (דף מג) מנין לרבות את הטוגע בשכבת זרע, מ"ל או אינו דין שיהא טמא, בטמא זב, וקא מיייתי לה [מק"ו] זה שזוכו של זב יטמא בין למגע בין למשא כי רוק,

ואמאי, נימא אהני ק"ו למגע, אהני דיו לאפוקי משא ק"ו אייתי מגע, ודיו אפיק משא, דהא קרי של טהור אינו מטמא במשא,

וכי תימא למגע לא אצטריך ק"ו, דלא גרע מגברא טהור [שקרוי טמא], [ואם היה אומר דיו למגע, היה מופרך ק"ו], איצטריך [ק"ו] ד [סד"א דברים כג מקרה לילה כתיב מי שקריו גורם לו, יצא זה שאין קריו גורם לו, אלא דבר אחר] [מחלת הויבה. שט] גרם לו, קמ"ל [פי' ונמצא שצריך הק"ו גם למגע, וקשה למה לא אמר דיו דהא לא מופרך ק"ו],

[ובתרינן] מירדי ולא ד"א כתיב מקרה לילה כתיב, צין צמטא צין בטהור משמע הלך, למגע לא אצטריך (ק"ו) [קרא. ו'] [פי' והרי לך פסוק למגע, ואם היה אומר דיו היה מופרך ק"ו],

ומאן תנא דשמעת ליה דאמר שכבת זרע של זב מטמא במשא דקאמר דמהאי ק"ו מפיק מגע ומשא, מני, לא ר"א ולא רבי

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואמאי, אימא אהני ק"ו לטומאת ערב, ואהני דיו לאפוקי טומאת שבעה דהא זכ לא מטמא ליה במשכבו, אלא טומאת ערב?

א"ל כבר רמא ניהליה ר"נ בר זכריה לאבוי, וא"ל אבוי תנא ממפי' בשרץ מייתי לה מפ' במת, ובג"ש כדלקמן נאמר בגד ועור בו, ולא דק"ו מוז כדאמרת, והך משנה וד"ק מפ' בשרץ מניין,

ואית דגרסי תנא מפ' בשרץ מייתי, כלומר והאי תנא מפ' בשרץ הוא דמייתי דק"ו מוז ולטומאת ערב ולא מפ' במת?

ודין הוא, ומה פכין קמנים שמהורים בזב טמאין בשרץ דשרץ מטמא ככעדשה, ורואי הוא ליכנס דפי פך קטן, מפ' שטמא בזב אינו דין שיהא טמא בשרץ,

אלא מפ' במת מניין, נאמר ויקרא יא בגד ועור בשרץ ונאמר במדבר לא בגד ועור במת, מה בגד ועור האמור בשרץ מפ' טמא בו, אף בגד ועור האמור במת מפ' טמא בו,

מופנה, דאי לא מופנה, איכא למפרך מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה, תאמר במת שאין מטמא בכעדשה, אלא בכזית,

לאיי אפנויי מופנה, מכדי שרץ אתקש לשכבת זרע דכתיב ויקרא כב או איש אשר תצא וגו', וסמך ליה או איש אשר יגע בכל שרץ, וכתיב ביה בשכבת זרע ויקרא טו וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע, בגד ועור דכתב רחמנא בשרץ למה לי, ש"מ לאפנויי,

ואכתי מופנה מצד אחד הוא,

הניחא למ"ד מופנה מצד אחד למידין ואין משיבין שפיר, אלא למ"ד למידין ומשיבין מאי איכא למימר?

דמת נמי אפנויי מופנה, מכדי מת אתקש לשכבת זרע דכתיב ויקרא כב והנוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו וגו', וכתיב ביה בשכבת זרע וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע, בגד ועור דכתב רחמנא במת למה לי, ש"מ לאפנויי,

והוי מופנה משני צדין,

הניחא למ"ד דון מינה ואוקי באתרא איכא למימר דלא איטריכא בגד ועור דמת, אלא לאפנויי דגמרינן לה מש"י לקבולי טומאת מת, ומוקמינן טומאת מת באתרא, מה בשאר כלים טומאת שבעה אף גבי מפ' טומאת ז',

אלא למ"ד דון מינה ומינה דמילתא דילפינן ליה ממילתא אחריית לכול מיילי דיינינן ליה מינה, מפ' במת לטומאת שבעה מנלן (השחא בגד ועור דמת איטרינן) דאי [משרץ הוה גמר] אמינא טומאת ערב הוה דאית ליה, מאי איכא למימר?

אמר רבא, אמר קרא במדבר לא וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וגזירת הכתוב הוא דלא אמרינן ביה דון מינה ומינה, כל טמאות שאתם מטמאין במת לא יהו פחותין משבעה,

ותהא שן ורגל חייב ברשות הרבים מקל וחומר, ומה קרן שברשות הניזק אינו משלם אלא חצי נזק ברשות הרבים חייבת, שן ורגל שברשות הניזק משלם נזק שלם אינו דין שברה"ר חייב?

אמר קרא שמות כב ובער בשדה אחר ולא ברה"ר,

דף כ"ו ע"א

מידי כוליה [ניזקא. תוס'] [נזק שלם] קאמרינן [תוס'], פלוגא קאמרינן [תני נזק קאמר] דתמייב כי קרן דהא מקרן מייתי לה וקרא דשדה אחר לחיובי ביה ברשות הניזק נזק שלם אמא דהכי משמע בשדה אחר נזק שלם?

אמר קרא שמות כא וחצו את כספו, כספו של זה קרן ולא כספו של אחר,

ולא תהא שן ורגל חייבת ברשות הניזק אלא חצי נזק מק"ו מקרן, ומה קרן שברה"ר חייבת, ברשות הניזק אינה משלמת אלא חצי נזק, שן ורגל שברשות הרבים פטורה, אינו דין שברשות הניזק משלם חצי נזק?

אמר קרא [בשן ורגל, שמות כב ד ושלח את בעירה ובער בשדה אחר] מיטב שדהו ומיטב כרמו ישרם, תשלומין מעליא לגמרי משמע,

ולא תהא קרן ברה"ר חייב מק"ו, ומה שן ורגל שברשות הניזק נזק שלם ברה"ר פטורה, קרן שברשות הניזק חצי נזק, אינו דין שברה"ר פטורה?

אמר רבי יוחנן אמר קרא יחצון דקרא ימירא הוא, דנכתוב וטו את כספו וגם את המט, אלא לדקרא אתא דאף ברשות הרבים נמי חייב אין חצי נזק חלוק לא ברה"ר ולא ברה"י,

ויהא אדם חייב בכופר מק"ו [תוס'] כגון צמיד ולא אתרו ביה דלימיה צר קטלא ולא צר גלות, ומה שור שאינו חייב בצללה

אבני חן על מסכת בבא קמא

בארבעה דברים נער ריפוי שנת וצושת אלא נזק למודיה חייב בכופר
היכא דקטליה אדם שחייב בארבעה דברים אינו דין שיהא
חייב בכופר?

אמר קרא שמות כא **ככל אשר יושת עליו, עליו ולא על**
אדם [תוס'] על נזקי שור משלמין כופר אצל על נזקי אדם אין משלמין כופר
אלא או מיתה או גלות,
[ככל אשר יושת עליו, לבר תשלומי ממון עליו לקבל תשובה בתענית וצדקה
וכדומה. חומש העמק דבר, שמות כא ל],

ויהא שור חייב בארבעה דברים מק"ו, ומה אדם שאינו
חייב בכופר, חייב בארבעה דברים, שור שחייב בכופר,
אינו דין שיהא חייב בארבעה דברים [וא"ת מה לאדם שכן מועד
מתחילתו? וי"ל דנזקי אדם מנזקי אדם יליף. תוס']?

אמר קרא ויקרא כד **איש בעמיתו** הו' צדין נמינת מומין **ולא שור**
בעמיתו של צעליו,

איבעיא להו, רגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק
דחיוצא דרגל צמח הניזק הוא [הוא הדין בשן דחיה דאורחה הוה מצי למבעי,
אבל בור ואש ממעטה מעליו כמו אדם. תוס'], מהו שתשלם כופר,
מי אמרינן מידי דהוה אקרן, קרן כיון דעבד תרי ותלתא
זמני אורחיה הוא ומשלם כופר, ה"נ לא שנא דרגל מועדת
מתחילתו היא להלך ולדריס, או דלמא קרן כוונתו להזיק, האי אין
כוונתו להזיק?

ת"ש, הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ונגחו
לבעל הבית ומת, השור בסקילה, ובעליו בין תם בין
מועד משלם כופר שלם, דברי ר' טרפון,

כופר שלם בתם לרבי טרפון מנא ליה, לאו משום דסבר
ליה כרבי יוסי הגלילי [תוס'] דאמר צפירקין דלקמן (דף מצ) תם
משלם חצי כופר ברה"ר ומייתי לה רבי טרפון לרשות הניזק כופר
שלם מק"ו מרגל כי היכי דגמר לקרן תם לענין נזקין צמחיתין, והכי גמר
לה, מה שן ורגל שפטורין צרשות הרצים לגמרי, צרשות הניזק כופר שלם, קרן
שצרה"ר חצי כופר כר' יוסי הגלילי, אינו דין שצרשות הניזק כופר שלם, מדגמר
ר' טרפון הכי אלמא איכא כופר ברגל דאי לאו הכי צמחי מייתי לה?

ק"ו: רואין ברגל שפטורה ברה"ר, וחייבת ברשות הניזק, שרה"ג חמורה
מרה"ר,

הלימוד: ויש ללמוד שכופר בקרן אליבא דריה"ג דס"ל שמשלם חצי כופר
ברה"ר, שמשלם כופר שלם ברה"ג, אבל רגל אינו משלם כופר כלל,

פירכא: אין ללמוד מק"ו זו שקרן משלם כופר שלם ברה"ג, שהרי נזקין חמור מכופר, שאש חייב בניזקין, ואינו חייב בכופר, ולכן נאמר גם, שהגם שקרן חייב בניזקין ברה"ג, אינו חייב בכופר,
לימוד שקרן ברה"ג חייב בכופר שלם: מטמון: רגל חמור מאש, שרגל חייב בטמון, ואש פטור בטמון, ואפ"ה רגל פטור ברה"ר, הרי קרן שהוא חמור שחייב ברה"ר אינו דין שחייב ברה"ג,
פירכא: אין לומר שחייב טמון עושה את רגל חמור, שהרי גם בור חייב בטמון, ואפ"ה פטור מכופר,
לימוד שרגל חמור: רגל חייב בכלים וכוה הוא חמור מבור, וחייב בטמון וכוה הוא חמור מאש, ואפ"ה הוא פטור ברה"ר, כ"ש קרן שהוא חייב כופר ברה"ר שהוא חייב כופר ברה"ג,
פירכא: מה לכלים שישנן באש: זה שרגל חייב בכלים אינו עושה אותה חמור, שהרי גם אש חייב בכלים ואפ"ה הוא פטור מכופר,
לימוד: מכלים טמונים: רגל חמור מבור ואש שרגל חייב בכלים טמונים, וברור גם אש פטורים על כלים טמונים,
פירכא: מכלים טמונים שישנן באדם: הרי אדם שחייב בכלים טמונים, ופטור מכופר, ואין ללמוד מאש ובור על חיוב כופר,
לימוד : אלא לאו ש"מ מכופר דרגל מייתי לה,

	רה"ר	כופר	טמון	כלים
קרן	חייב	חייב	חייב	חייב
רגל	פטור	?	חייב	חייב
אש	פטור	פטור	פטור	חייב
בור	חייב	פטור	חייב	פטור
אדם	חייב	פטור	חייב	חייב

אמר רב שימי מנהרדעא, תנא מניזקין דרגל מייתי לה
ולעולם ליכא כופר צרגל, והכי גמר ר' טרפון, מה רגל שצרשות הרצים פטור
מנזקין, צרשות הניזק נזק שלם, קרן שצרשות הרצים חצי כופר כר' יוסי הגלילי
אינו דין שצרשות הניזק כופר שלם,

ולפרוק, מה לניזקין דרגל, שכן ישנן באש תאמר ככופר שאינו
צאש כדאמרינן צפ"ק (דף י'),

מטמון שפטור צאש וחייב צרגל ומייתי לה הכי, מה רגל שצרשות הרצים
פטורה מכלום, חייבת צרשות הניזק, אפילו על הטמון נזק שלם, קרן שצרה"ר
חצי כופר כר',

מה לטמון שכן ישנו בבור שאם היה גדי טמון צשק או צמרפוף,
ומתגלגל ונפל לצור, חייב,

אבני חן על מסכת בבא קמא

משלם נמי זער דלא חימא זער דכחצה רחמנא היינו צדליכא נזק כגון כוואו
צשפור על צפרנו דלא אפחמיה מכספיה ולחך דרשה מפיקין ליה צהמוצל א"ב
לכתוב קרא פצע בפצע, מאי תחת פצע, ש"מ תרתי,

אמר רבה, היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה,
ועמד ונפלה, לענין נזקין חייב, לענין ארבעה דברים
פטור, לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, לענין
גלות כגון אם נפלה על האדם ומת פטור דגזי גלות כתיב מכה נפש
בשגגה (במדבר לה), ולא מיקרי שגגה, אלא היכא דה"ל ידיעה מעיקרא, וזה
לא הכיר בה מעולם,

לענין עבד אם נפלה על עצדו וסימאה עינו, פלוגתא דרשב"ג
ורבנן, דתניא הרי שהיה רבו [של עבד] רופא, ואמר לו
כחול עיני וסימאה, חתור לי שיני והפילה, שיחק באדון
ויצא לחרות,

רשב"ג אומר שמות בא בו וְכִי־יָבֹא אִישׁ אֶת־עֵין עֲבָדוֹ אוֹ אֶת־עֵין
אֲמָתוֹ וְשִׁיחָתָהּ, עד שיתכוין לשחתה,

הכיר בה [באבן בחיקו] ושכחה, ועמד ונפלה, לענין נזקין
חייב, לענין ד' דברים פטור דאע"ג דהכיר בה, הויל שסמא שוגג, ולא
פשיעה,

לענין גלות חייב, דאמר קרא במדבר לה בשגגה, מכלל
דהוה ליה ידיעה, והא הויל ליה ידיעה, לענין שבת פטור
ואע"ג דמקריא שגגה לענין גלות, פטור בשבת דנענין מלאכת מחשבת, שנכתובין
לעשות מלאכה, וכסבור שהיוס חול, וזה לא נכתובין,

לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן,

נכתובין לזרוק שתים וזרק ארבע, לענין נזקין חייב, לענין ד'
דברים פטור, לענין שבת פטור, ד מלאכת מחשבת בעינן,

לענין גלות חייב, דכתיב ו שמות בא אשר לא צדה אמר
רחמנא, פרט לנכתובין לזרוק שתים וזרק ד' שאינו צדורט וזי
יזיד איש וגו' אלא צדורט ושמתי לך מקום וגו',
לישנא אחרינא ואשר לא צדה, פרט לנכתובין כו' דפטור מגלות, דהכי משמע
שלא צדה, שלא נכתובין לצד ולזרוק אצלו, יוס, פרט לזה שצדה,

לענין עבד, פלוגתא דרשב"ג ורבנן,

נכתובין לזרוק ארבע וזרק שמנה, לענין נזקין חייב, לענין ד'
דברים פטור, לענין שבת באומר כל מקום שתרצה תנוח
אין חייב, שהי יס כאן מלאכת מחשבת דזרק ארבע, אכל נכתובין לזרוק שמים
וזרק ארבע, אפילו אמר כל מקום שתרצה תנוח, פטור שיעקר מחשבתו אינה
למלאכה אי לא לא, לענין גלות אשר לא צדה פרט לנכתובין

מכלים פטור צהו אמת הצור, ומכלים דרגל מיימי לה וכדפרישית,

מה לכלים שישנן באש,

מכלים טמונים דרגל מיימי לה,

מה לכלים טמונים שישנן באדם,

אלא לאו ש"מ מכופר דרגל מיימי לה, אלמא איכא כופר
ברגל, ש"מ,

א"ל רב אחא מדפתי לרבינא, ה"נ מסתברא דאיכא כופר
ברגל, דאי ס"ד ליכא כופר ברגל, ותנא מנזקין דרגל
מיימי לה, לפרוך מה לנזקין דרגל שכן ישנן ברגל מאמר
צכופר שאינו ברגל, אלא לאו ש"מ מכופר דרגל מיימי לה,
אלמא איכא כופר ברגל, שמע מינה [וכ"ה ברמב"ם הלכות נזקי
מזון פ"י הל' י"ג בהמה שנכנסה לחצר הניזק, ודרסה על גבי תינוק דרך
הלכה והרגתה, הבעלים משלמין את הכופר, שהרגל מועדת להניק בדרך
הלכה]:

מתני': אדם מועד לעולם [נפקא ליה מקרא דפצע תחת פצע,
שהוא קרא יתירה, כדאמרין בגמ'] **בין שוגג בין מזיד בין ער בין**
ישן [הקדים שוגג למזיד אע"ג דהווי וז ואצ"ל, משום דלא שכיח מזיד כמו
שוגג, וכן ער שכיח יותר מישן. הון עשיר],

סימא את עין חבירו אפי' צשוגג ושיבר את הכלים, משלם
נזק שלם:

גמ': קתני סימא את עין חבירו, דומיא דשיבר את
הכלים, מה התם נזק אין ארבעה דברים לא [מה כלים
ארבעה דברים לא] דלא שייכי צהו, אף סימא את עין חבירו צשוגג
נזק אין ארבעה דברים לא דלא מתייבי ארבעה דברים, אלא או מזיד,
או קרוב למזיד, דומיא דכי יריצון אנשים (שמות כא) דהתם כתיב ריפוי ושבת,

דף כ"ו ע"ב

מנא הני מילי דנזק חייב אפילו שוגג?

אמר חזקיה, וכן תנא רבי חזקיה, אמר קרא שמות בא פצע
תחת פצע קרא יתירה הוא להך דרשה, דהא כתיב כי יתן מוס צעמיתו
כאשר עשה וגו', וכיה ותצורה דרשין צהמוצל (לקמן דף פד) לחייבו על
השוגג כמזיד, ועל האונס כרצון,

האי מבעי ליה ליתן צער במקום נזק דאפי' היכא דאיכא נזק

אבני חן על מסכת בבא קמא

לזרוק ארבע זורק שמנה, לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן,

ואמר רבה זרק בעל הכלי כלי מראש הגג כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור זה ששצרו צמקל קודם שצירמה, שהרי סופה לישצר, מאי טעמא, מנא תבירא תבר,

ואמר רבה זרק מוץ כלי מראש הגג, והיו תחתיו כרים או כסתות, בא אחר וסלקן או קדם וסלקן פטור שהרי מוריקמו אין סופו לשצר עד שינטלו הכרים, וזה שנטל הכרים ואפילו הזרוק עצמו נטלן פטור, דגרמא צניקין הוי, מאי טעמא בעידנא דשדייה פסוקי מפסקי גיריה,

ואמר רבה, זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף פלוגתא דר' יהודה בן בתירא ורבנן,

דתניא, הכוהו עשרה בני אדם, בעשרה מקלות, בין בבת אחת, בין בזה אחר זה, כולן

דף כ"ז ע"א

פטורין דנעיין שיכה כל נפש אדם, כל הנפש, ואין כאן מכה כל הנפש, ופטורים ממיטה, ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה, האחרון חייב, מפני שקירב מיתתו [וכן כאן] לר' יהודה בן בתירא חייב זה שקיבלו בסייף, מפני שקירב את מיתתו,

בא שור מועד וקבלו בקרניו ומת פלוגתא דר' ישמעאל בנו של יוחנן בן ברוקא ורבנן לענין סופר, לר' ישמעאל דאמר סופר צניקן שיימין משלם סופר, אבל לרבנן דשיימין צניקן הא לא הוה ליה דמים ופטור דתניא, שמונת בא ונתן פדיון נפשו דמי נזק, ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר, דמי מוץ,

ואמר רבה, נפל מראש הגג, ונתקע באשה חייב בד' דברים וכגון שנפל ברות מנזיה דהוה ליה קרוב למזיד, וביבמתו לא קנה אע"פ ששנינו (יבמות דף נג) הלא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה הני מילי היכא דנתכוין לביאת אשה אחרת אבל זה לא נתכוין לשום ביאה הלכך לא קנה ואם חזר ועשה אחד מן האמין זה מאמר פסלה עליו,

חייב בנזק בצער בריפוי בשבת אבל בשת לא, דתנן אינו חייב על הבשת עד שיהא מתכוין,

ואמר רבה, נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה, והוץ ובייש חייב על הנזק, ופטור בד' דברים, ברוח מצויה והוץ ובייש חייב בד' דברים ופטור על הבשת ואם נתהפך [לאחר] שהתחיל לנפול דנתכוין לנפול על האדם להגמלו חייב אף על הבשת אע"פ שלא נתכוין לשם בשת,

דתניא, ממשמע שנאמר דברים כה ושלחה ידה, איני יודע שהחזיקה, מה ת"ל והחזיקה, לומר לך כיון שנתכוין להזיק, אע"פ שלא נתכוין לבייש,

ואמר רבה, הניח לו גחלת על לבו ומת, פטור שהיה לו לסלקה, על בגדו וגשרף חייב דהא דלא סלקה סבר אמצעייה ליה צדינא ויפרע ליה,

אמר רבא, תרוייהו [על לבו ועל בגדו] תננהי [שנינו במשנה], על לבו, דתנן כבש [תוס'] עליו שמקפו שם עד שמת לתוך האור או לתוך המים, ואינו יכול לעלות משם ומת, חייב, דחפז לתוך האור או לתוך המים ויכול לעלות משם ומת, פטור,

בגדו, דתנן קרע את כסותי [תוס'], שבר את כדי, חייב דה"ק ליה אם מרעה קרע ושלם, אבל פירש לו על מנת לפטור, פטור,

בעי רבה, הניח גחלת על לב עבדו [תוס'], מהו, כגופו דמי או כממונו דמי, אם תמצא לומר כגופו דמי, שורו מהו,

הדר פשטה, עבדו כגופו [דמי] ואם הניח אדם גחלת על לב עבדו פטור, שהיה לו לעצד לסלקה, שורו כממונו שאין צו דעת לסלקה, ומייב:

פרק שלישי המניח

מתני': המניח את הכד ברה"ר [כגון שהיה עיף, והניחה שם ליפוש מאויר], ובא אחר ונתקל בה ושברה, פטור בגמרא מפרט טעמא, ואם הוזק בה הנמקל בעל החבית חייב בנזקו [מדרין בורו. מאירין] מפרט בגמ':

גמ': פתח בכד וסיים בחבית,

[ומביא עוד שני מקורות שפתח, באחת פתח בחבית וסיים בכד, ובאחת פתח בכד וסיים בחבית]

ותנן גמי, זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלשיתן רשות להלך, פתח בחבית דקמני זה בא בחביתו וסיים בכד דקמני נשברה כדו של זה כו',

ותנן גמי, זה בא בחביתו של יין, וזה בא בכדו של דבש, נסדקה חבית של דבש, ושפך זה יינו והציל את הדבש

אבני חן על מסכת בבא קמא

במסכתו לא פטור בעל המצית דליהו הוא דאזיק אנפשיה, מאי טעמא הוא דאזיק אנפשיה, קתני רישא נמי נתקל נתקל,

אמר ליה ר' אבא, לרב אשי [אין זה רב אשי האחרון, אלא רב אשי אביו של חייא בר רב אשי. מנחת יהודה], הכי אמרי במערבא משמיה דר' (עולא) [אילעאי. מסורת הש"ס], לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים אממתי מהדר, דלא חימא צאפילה או צקין זויט, אלא אפי' צאורה פטור הנתקל, ודקשיא לך איצעי ליה עיוני ומחל אין דרך בני אדם להתבונן בדרכים,

[וסוף הדברים] חיינו ומסקנא דמלתא] העלו בה, שבכל ענין אנו דנין כן, הן שהיה ביום הן שהיה בלילה ובאפלה, הן בחבית אחת הן בהרבה, הן בקרן זוית הן באמצע רשות הרבים ואין אומרינן איבעי ליה לעיוני ומחל מפני שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, מרוב מחשבותיהם ומדרת עניניהם. מאירי],

הוה עובדא בנהרדעא, וחייב שמואל אמר הנתקל לשלם, בפומבדיתא [הוה עובדא], וחייב רבא [אין זה רבא בנו של ר' יוסף בר חמא, שאותו רבא היה מקומו מחוזה, ולא פומבדיתא, אלא הוא ר' אבא שאמר לעיל בשם ר' אילעאי, ולכן מקשה למה חייב כאן הוא אמר לעיל שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים. מנחת יהודה],

בשלמא שמואל כשמעתיה דמוקי למתניתין צאפילה הא צאורה חייב, אלא רבא [וכי לימא] לימא כשמואל ס"ל?

אמר רב פפא, קרנא דעצרא הוי קרן זויט הסמוכה לצית הדד דכיון דברשות קעבדי שמהגס היה כן, כשהיתה צית הדד מלאה בני אדם, היו צאדים מושיצין כליהם צרשות הרבים וממתינן עד שצאלו אלו, איבעי ליה לעיוני ומחל,

[רב חסדא חי תשעים ושתיים שנים (מ"ק כה.). מוצאו ממשפחת כוהנים (ברכות מד.). עיר מושבו הייתה כפרי (עירובין סב.; ב"מ ו:). היה תלמידו של רב, והעריצו מאוד.

כאשר נבחר רב הונא לראש ישיבת סורא, נחשב רב חסדא לאחד מתלמידיו החשובים ביותר (ב"מ לג.). לימים נתגלעה מחלוקת ביניהם, ולמרות שיושבו התדורים ביניהם, עזב רב חסדא את סורא וחזר למקום מושבו כפרי, אבל הרגיש את עצמו שם גלמוד ובודד.

רב הונא ורב חסדא ביססו את הישיבה בסורא. רב הונא פרסם את שמה וחיבתוה גם בארץ ישראל, עד כי ר' אמי ור' אסי, ראשי הדור בארץ ישראל, היו כפופים לדעתו (גמין נט:), ובבבל העמיד תלמידים הרבה. רב חסדא נתן תמיד כבוד לרבו ונהג בו כתלמיד נאמן. כל ימי רב הונא לא היה רב חסדא מורה הוראה בסורא (עירובין סב:).

בשנת 293 בנה רב חסדא מחדש את ישיבת סורא. אחרי פטירתו של רב

לתוכו מפני שהדגש דמיו יקריס, אין לו אלא שכרו כשאר פועל, ואין בעל הדגש משלם דמי היין, פתח בכך דקמתי וזה בא צדדו של דגש וסיים בחבית דקמתי נסדקה חבית של דגש?

אמר רב פפא, חיינו כד חיינו חבית, למאי נפקא מינה למקח וממכר שציד המוכר למת לו אחיזה שירצה, ואפילו התנה עמו חבית דמשמע גדולה, נותן לו כד שהיא קטנה, [ראה ביצה טו: יצתה כת ראשונה, אמר הללו בעלי פטסין. כת שניה, אמר הללו בעלי חביות. כת שלישית, אמר הללו בעלי כרין. כת רביעית, אמר הללו בעלי לגינין. כת חמישית, אמר הללו בעלי כוסות],

היכי דמי, אילימא באתרא דכרא לא קרו חבית, וחבית לא קרו כרא, הא לא קרו לה,

לא צריכא דרובא קרו לה לכרא כרא, ולחביתא חביתא, ואיכא נמי דקרו לחביתא כרא ולכרא חביתא [תוס'], מהו דתימא זיל בתר רובא,

דף כ"ז ע"ב

קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב [תוס'] היכא דמסתפקא לן מילתא כגון הכא, וכגון [לקמן דף מו] המוכר שור לחבירו ונמצא נגמל, לא אמרינן דבתר רובא זיל, ולחרישה קנאו, והוי טעות, אלא אמר המוציא מחבירו עליו הראיה, ויכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך?

[שנינו במשנתין] ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור: אמאי פטור איבעי ליה לעיוני ומחל [ולחייבו אם שברה, וכל שכן לפטור בעל החבית בנוקו הנתקל, והרי אין זה כבוד דעלמא, שמאחר שדרך בני אדם בכך ר"ל להניחה ליפוש היה לנו לדון את הנתקל כפושע. מאירי]?

אמרי דבי רב משמיה דרב, בממלא רה"ר כולה חביות,

שמואל אמר, באפילה שנו,

רבי יוחנן אמר בקרן זוית כשנכנסין ממזוי למזוי מן הגד, הניחה צדד המזוי אלל הקרן, וכשהחזיר זה פניו לא ראה אותה,

אמר רב פפא לא דיקא מתניתין, אלא או כשמואל [דבאפילה שנו] או כרבי יוחנן [בקרן זוית] שהמניח לא פשע הלכך דוקא נתקל אלל שצר צרעון חייב, דאי כרב [שמיאל רה"ר כולה חביות] מאי אריא נתקל [שאם נתקל הניקח פטור מלשלם] אפילו שבר [במודד] נמי,

אמר רב זביד משמיה דרבא, הוא הדין דאפי' שבר, והאי דקתני נתקל, אידידי דבעי למתני סיפא ואם חוזה בה בעל חבית חייב בנוקו, דדוקא נתקל אבל שבר צרעון ואפי' חוזה

אבני חן על מסכת בבא קמא

מתיב רב כהנא, בן בג בג אומר, אל תיכנס לחצר חבדך
ליטול את שלך שלא ברשות בגיבה וצמח של תראה עליו כנגב,
שמא תראה עליו כנגב, אלא שבור את שיניו לומר קמ
במקרה ואמור לו שלי אני נוטל וקשיא לרב יהודה?

א"ל

דף כ"ח ע"א

עמך בתמיה [כלומר] וכי [נראה] צענים שמשוה זו הוגנת היא, לישנא
אחרינא עמך מהא משוה זו שאינה כלום, בן בג בג יחידאה הוא,
ופליגי רבנן עליה,

רבי ינאי אומר, מאי שבור את שיניו ברין מצעו לדין, אי הכי
ואמור לו ואומרים לו כ"ד מיבעי ליה? שלי אני נוטל שלו
הוא נוטל מיבעי ליה? קשיא,

ת"ש, שור שעלה ע"ג חבירו להורגו, ובא בעל התחתון
ושמט את שלו, ונפל עליון ומת, פטור, מאי לאו דהוי עליון
במועד דליכא פסידא דאי הוה שניק ליה ומיית ידיה, ליכא פסידא
דמשלם ליה כוליה ?

לא בתם דאיכא פסידא דאי הוה אזיל לצי דינא, אדעכי מיית דיליה,
ולית ליה אלא פלגא מקא,

אי הכי אימא סיפא, דחפו לעליון ומת חייב, ואי בתם
אמאי חייב? שהיה לו לשמטו ולא שמטו,

תא שמע, הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן, בעל
החצר משבר ויוצא משבר ונכנס [הרי דעביד אינש דינא לנפשיה.
וראה תוס' ומהרש"א]?

אמר ר"נ בר יצחק, משבר ויוצא לב"ד, משבר ונכנס
להביא זכויותיו כגון אם היה זה טוענו שהמזל שלו, וזריך זה להציא שטר
מכירה שקנאה,

ת"ש, מניין לנרצע שכלו לו ימיו שהגיע יוצל [אורחא דמילתא
נקט, שאז רגילות לשרהב לפי שאינו יכול להשתעבר עוד בו. תוס'], ורבו
מסרהב מפזיר בו לצאת, וחבל הרב צעד ועשה בו חבורה
שהוא פטור [דעביד דינא לנפשיה להוציא],

ת"ל במדבר לה לא תקחו כופר לשוב, לא תקחו לזרכו שום
ממון כופר לשוב דרוש זה לש, למי שרצה לשון לקולו ולהיות עז
[כשהגיע זמנו לצאת ולהיות בן חורין].
לישנא אחרינא, לשב למי שדינו להיות שב אל משפחתו, ואינו רוצה?

הונא (בשנת 297) עברו כל החכמים והתלמידים לפומבדיתא, לשיבתו של
רב יהודה בן יחזקאל. כאשר נפטר רב יהודה בשנת 299, נבחר רב חסדא
לראש הישיבה והמושך בהוראה בישיבת סורא (אגרת רב שרירא גאון).
לדעת,

ראה עירובין סז. רב חסדא מרתען שיפוטיות ממתנייתא דרב ששת, ורב ששת
מרתען כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא].

שלח ליה רב חסדא לר"נ, הרי אמרו לרכובה [מיט די קניא]
מנהג הדיינין לגבות מן הצועט את חבירו בארכותו של צועט שלש ג'
סלעים לשבת, לפי שגדולה צבת מכת הארכותה, מדחיפת היד, ולבעיטה
צרגל חמוש, ולסנוקרת אוקף של חמור שהכה בו את חבירו שלש
עשרה סלעים לשבתו, לצד חיוב שאר הדברים,

[ושואל] לפנדא דמרא צית יד של פושע"ר ולקופינא דמרא הנחל
עצמו אלא הנקב מאי?

שלח ליה [רב נחמן], חסדא חסדא קנסא צבת קנס הוא קא
מגביית בבבל, אימא לי גופא דעובדא דפנדא וקופינא היכי
הוה?

שלח ליה [רב חסדא לרב נחמן] דההוא גרגותא צור מים מכוסין
להשקות עדות דבי תרי, דכל יומא הוה דלי חד מנייהו, אתא
חד קא דלי ביומא דלא דיליה, א"ל יומא דידי הוא, לא
אשגח ביה שקל פנדא דמרא מחייה,

א"ל מאה פנדי בפנדא היינו צית יד למחיה ק' הכאות היה לו
להכותו שהרי גזלו מימיו,

אפילו למ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה ואפי' דין אמת לא
יעשה הוא לעצמו אלא ילך אלא דייין, במקום דאיכא פסידא אי אזיל לצי
דינא, דאדאזיל לצי דינא ואמרי, קא דלי האזי ולא ידע מאי דלי, או שמא יכלו
המים מן הצור ואין לו פרעון לזה דקא מפסיד, כי האזי גוונא עביד איניש
דינא לנפשיה,

דאחמר רב יהודה אומר, לא עביד איניש דינא לנפשיה,
רב נחמן אומר עביד איניש דינא לנפשיה,

היכא דאיכא פסידא, כ"ע לא פליגי דעביד איניש דינא
לנפשיה,

כי פליגי היכא דליכא פסידא, רב יהודה אומר, לא עביד
איניש דינא לנפשיה, דכיון דליכא פסידא ליזיל קמיה
דיינא, ר"נ אמר עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון דברין
עביד לא טרח,

אבני חן על מסכת בבא קמא

דין. תוס', פ"ו ולכן אומר שיגרשם בכח]

אמר רב זביד משמיה דרבא, גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון דלאו דינא הוא [אם יתן להם כן],

רב משרשיא אמר, בנותן להם דרך עקלתון,

רב אשי אמר, כל מן הצד דרך עקלתון הוא, קרובה לזה לעיירות היושבים סמוך לאותו צד ורחוקה לזה לאותן הסמוכין לצד האחר, שיהיו צריכין להקיף כל סביבות השדה, וכשהיתה צאמנא השדה, לא היו מקיפין כל כך,

אי הכי דלאו חילוף הוא אמאי שלו לא הגיעו, לימא להו [אם כן אני מחזיר את הדברים לקדמותם. שט] שקולו דירכו [תקחו לכם בחזרה הדרך הראשון שהיה לכם] והבו לי ידידי [והחזירו לי הדרך שנתתי לכם במקום דרך הראשון]?

משום דרב יהודה, דאמר רב יהודה, מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, [כל שהחזיקו בו רבים בגולה אינו ברין זה. מאיר].

ת"ש, בעל הבית שהניח פאה מצד אחד, ובאו עניים ונטלו מצד אחר, זה וזה פאה, וא"א עביד איניש דינא לנפשיה, אמאי זה וזה פאה, לנקוט פורא וליתיב?

אמר רבא, מאי זה וזה פאה, לפוטרין מן המעשר דאף פאה הנשאר הפקר חשיבא, ואע"ג דנקט לה איהו, פטורה ממעשר,

כדתניא, המפקיר את כרמו, והשכים [הוא עצמו] בבקר ובצור, חייב בפרט [גרגר אחד או שנים הנושרים מן העץ, גרגרי ענבים הנופלים בשעת הבציר. מלון עברי], ובעוללות [ענב או גרגרי ענבים בודדים על כתף, הוא שריג דק היוצא מאשכול או שנשארו על מורות הגפן אחרי הבציר. מלון עברי], ובשכחה, ובפאה אע"ג דהפקר פטור מפאה, דתנן [פאה פ"א מ"ד] כל שהוא אוכל ונשמר חייב צמעשר וצפאה, אפ"ה כי האי הפקר חייב בכל הני, כדמפרש טעמא צהגול ע"ס [לקמן כד], דכתיב ציה מעוזב ימירא,

ופטור מן המעשר דלא כתיב ציה מעוזב ימירא, אלמא הפקר כל דהו פטור ממעשר, דתנן כל שהוא אוכל ונשמר, חייב צמעשר:

מתני': נשברה כרו [ה"ט דלא קתני נשברה "הכד"? דהוה משמע הכד הנוכח ברישא דתנן המניח את הכד. הון עשיר] ברה"ר [שלא הניח, אלא נתקל ונשברה. תי"ט], והוחלק אחד במים, או שלקה בחרסית, חייב,

הכא במאי עסקינן בעברא גנבא דליכא פסידא [ולכן עביד דינא], עד האידנא לא גנב והשתא גנב? עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה, השתא לית ליה אימתא דרביה עליה,

ר"נ בר יצחק אמר, בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית, עד האידנא היתירא דכתיב חס אדוניו יתן לו אשה (שמות כא) והשתא שהוא בן חורין איסורא ורשאי להלקומו ולהפרישו, דהאי דינא לאו לנפשיה הוא,

ת"ש, המניח את הכד ברה"ר, ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור, טעמא דנתקל בה, הא שברה חייב ואוקמא רב לעיל צממלא רה"ר כולה חציות, אלמא לא עביד [איניש] דינא לנפשיה אפי' צמקום פסידא?

אמר רב זביד משמיה דרבא, הוא הדין אפי' שברה, והאי דקתני נתקל, איירי דקבעי למיתני סיפא אם הוזק בעל הבית חייב בנזקו, דדוקא נתקל אבל שבר לא, דהוא אויזק נפשיה, קתני רישא נתקל,

ת"ש, דברים בה וקצתה את כפה ממון, מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר דנדין קא עבדא, אלמא לא עביד איניש דינא לנפשיה, אפי' צמקום פסידא, כי הכא שבעלה מוכה כל שעה?

לא שיוכלה להציל ע"י דבר אחר דלא דינא עבדא [וכיון דיכולה להציל על ידי דבר אחר, אפילו דין אינו. תוס'],

אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה,

אי הכי אדתני סיפא, ושלחה ידה, פרט לשליח ב"ד שפטור על הנזק, לפלוג ולתני בדידה, בד"א בשיכולה להציל ע"י ד"א, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, פטורה?

ה"נ קאמר, בד"א בשיכולה להציל ע"י דבר אחר, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה,

ת"ש, הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן [הדרך השניה שנתן אינו יכול לחזור בה], ושללו [והדרך שעוברת בתוך שדהו] לא הגיעו [לא חזרה לו, אלא נשארת בחזקת רבים],

ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה, לנקוט פורא יקם מקל וליתיב יסב על דרך הראשון, דהא דינא הוא, דהא אמרת מה שנתן נתן, אלמא חילוף מעליא הו?

[וס"ד השתא דשלו לא הגיעו, לפי שאין יכול להזמין כל עוברי דרכים לבית

אבני חן על מסכת בבא קמא

על כלים פטור בכל אופן] על נזקי כלים פטור בעל הצור, דשצירמן זו היא מיתמן, ומתנין נמי מימיו צורו הוא, הלכך כי חייב על נזקי הגוף חייבה, ולא על הכלים,

ורב [יתרין, דמתי אמרין דבור פטור בו על הכלים], **הני מילי היבא דאפקרינהו** [תוס'] כי צור, דסבר רב צור שמיצה עליו מורה, דהפקיר רשותו וצורו הוא דמייצמו **אבל היבא דלא אפקרינהו ממונו הוא** ומשורו למדנו, הלכך טיטוף כלי ממונו דמזיק עבד, אכל נזק הגוף קרקע עולם עבדה,

ושמואל סבר דהפקיר רשותו ולא הפקיר צורו נמי משמע קרא ופטור צו את הכלים, הלכך מתני' אע"ג דלא אפקרינהו צורו הוי, ומאי דקמי חייב צהיק גופו קמיירי ולא בכליו, ואע"ג דקרקע עולם עבדה ליה חייב, דשמואל לטעמיה דאמר לקמן (דף ג) צור שמיצה עליו מורה להבילי וכ"ש למצטו, ואע"ג דקרקע עולם אוקמיה,

מתיב רב אושעיא, שמות כא ונפל שמה שור או חמור, שור ולא אדם חמור ולא כלים, מכאן אמרו נפל לתוכו שור וכליו, ונשתברו כללי השור שייכא שצירה, כגון עול וסולמנין, קריעה שייכא צממדת של חמור חמור וכליו ונתקדעו, חייב על הבהמה, ופטור על הכלים,

הא למה זה דומה, לאבנו וסכיננו ומשאו שהניחן ברה"ר, והזיקו,

אדרבה מולה כמיצא בלא כמיצא מזה דומה לזה מבעי ליה,

אלא מאי דומה לזה דאם החזק זהם כלים או נתקל בהן אדם ומת פטור, **אבנו וסכיננו ומשאו שהניחן ברה"ר והזיקו, לפיכך אם הטיח [השליך] צלוחיתו באבן [מהמת שנפל] חייב** [ולקמיה מקשה קשיא רישא אסיפא],

רישא דקמי אצטו וסכיננו דומין לצור קשיא לרב [דאמר היבא דלא אפקרינהו ממונו הוא, והבא אמר דאבנו סכיננו וכו' פטור בה על הכלים] ס"ד אפי' דללא אפקריה מיירי, ו**סיפא** דקמי אס הטיח אחר כלומיתו באבן של זה, חייב קשיא לשמואל דהשתא משמע דמשורו למדנו [דשמואל סבר דבור לעולם פטור על כלים, ואם מחייב כשהטיח צלוחיתו על כרחך משום דהוי תולדה דשור],

ולטעמיה, תיקשי לך היא גופא (קשיא), רישא פטור [אבנו סכיננו וכו' פטור] ו**סיפא** [בצליחות על האבן] חייב,

אלא רב מתרין לטעמיה, ושמואל מתרין לטעמיה,

רב מתרין לטעמיה, במה דברים אמורים דאצטו דומה לצור [ופטור בה על הכלים] כשהפקיר, אבל לא הפקיר חייב, לפיכך הטיח צלוחיתו באבן [שלא הפקירו], חייב,

[דב"ל נתקל פושע הוא, ופליג אנתקל ושברה במשנה א' וכו' ולא קיי"ל כן. יבין, וזה"ל בחו"מ סימן תיב סוף ד מי שהיה טעון כד ונתקל ונשבר הכד והזיק לאחרים בשעת נפילה, פטור דנתקל לאו פושע הוא, לפיכך אם לאחר שנחו שברי הכד בארץ הזק בהם אדם או שהוחלק במים שנשפכו מהכד, פטור מדיני אדם דהוה ליה מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, וחייב בדיני שמים אם היה לו פנאי לסלקם.

ואם נתכוין לזכות בשברי החרס, חייב בנזיקין שזיקו אחר כך, דהשתא הוה ליה בור, ופטור בהם על הכלים. ואם פשע בנפילתו ונשבר הכד, חייב על מה שזיק, בין בשעת נפילה בין על אחר שנחו השברים, אפילו דאפקרינהו],

רבי יהודה אומר, במתכוין חייב [במתכוין לזכות בחרסיה, חייב, דה"ל או כבורו שבר"ה. יבין], **באינו מתכוין פטור** [מיהו בפשע בנפילת הכד, אפילו הפקיר החרסין חייב בנזק, וקיי"ל כר' יהודה. יבין]:

רב: בור שחייבה עליו תורה להבילי ולא לחבטו, ובור הוא דוקא ברה"ר, שמואל: בור שחייבה עליו תורה להבילי וכ"ש לחבטו, ובור חייב עליה גם ברשות היחיד,

נב': **אמר רב יהודה אמר רב, לא שנו אלא שמינפו כליו במים** [פ' דהא דתנן הוחלק אחד במים, היינו שהוחלק ונפל וע"י נטפנו כליו] דרב מוקי למתנין כשלא הפקיר את מימיו, הלכך מנאל שמוקו כליו של זה צממנו של זה, והוי כי שורו,

דף כ"ח ע"ב

אבל חזק הוא עצמו [אם הוחלק במים, והוכה בקרקע] **פטור, קרקע עולם שאין לה צעלים הויקתו** [תוס'] וממונו של זה גרמא בעלמא עבד ליה, ורב לטעמיה דאמר לקמן (דף ג) צור שמיצה עליו מורה להבילי ולא למצטו,

כי אמריתה קמיה דשמואל [רב יהודה שאמר המאמר בשם רב, אומר שאמר אה"כ מאמר זה לשמואל],

[כי אמריתה קמיה דשמואל - רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה, לאחר פטירתו של רב היה אומר שמועות משמו כך אמר לי רב, וכשהרנתי דברים לפני שמואל נחלק עליו. רש"י סוכה ט.].

אמר לי [איך אמרת שאם טינפו בגדיי במים חייב, הלא בור פטור על הכלים] **מכרי, אבנו וסכיננו ומשאו מבורו למדנו** צפ"ק (דף ו), **ובולן** [לא רק בבורה בור, אלא בכל עניני בור] **אני קורא בהן שור ולא אדם חמור ולא כלים** # [פ' ולא תאמר שכמו שיש אופן שחייב על נזקי אדם כן יש גם אופן שחייב על הזק כלים בבור, ע"ז אומר],

והני מילי [דאמרינן שור ולא אדם] **לענין קטלא** היכא דמת האדם, דקרא צמיתה משמע דכתיב והמת יהיה לו, אבל לענין נזקין אדם נזק אדם חייב בעל הצור, דקרא מכופר ממעטינן, וכלים פטורין [פ' אבל

אבני חן על מסכת בבא קמא

שאינה מצויה כדאמרינן לעיל סוף פרק שני (דף כו.)?
ו"ל דבמיתנין נמי קתני והוחלק אחד במים דתקלת מימיו הוא, ולא אדם
המוזק, ולמה מחייב שם ר"מ יותר מבקנקנים,
וא"ל ומאי פריך מולנערה לא תעשה דבר, דבנפשה ודאי מחייב ר"מ אע"פ
שהנפילה היתה באונס מ"מ אחר כך היה לו לסלק, וי"ל דרבי מאיר מחייב
בכל ענין אף על פי שלא היה לו פנאי לסלק. תוס'.

דף כ"ט ע"א

פטור מדיני אדם כדמפרש לקמן וחייב בדיני שמים משום דלא
(סליק) [סילק. כר"ף, כ"י], ומודים חכמים לר"מ, באבנו סכיני
ומשאוי שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו,
שהוא חייב,

ומודה ר"מ לרבנן, במעלה קנקנין על הגג ע"מ לנגבן
[לייבשם], ונפלו ברוח שאינה מצויה דאנוס הוא והזיקו שהוא
פטור [הרי שגם בניזקין פטור ר"מ את האונס, ולכן אין לפרש דמיררי
שנתקל בשעה שרצה להורידו מכתופו?]

אלא אמר אביי [בן תפרש המשנה], בתרתי פליגי צממני [פ' בן
תפרש שני הדברים דקתני במתני', 1. הוחלק אחד במים, 2. שלקה בחרסית],
פליגי כשהזיק הכד בשעת נפילה, ופליגי כשהזיק צממני לאחר
נפילה [בתוס' רי"ד הקשה על רש"י עיי"ש, והוא פירש וז"ל בשעת נפילה
היו קודם שהיה לו פנאי לסלקם, ולאחר נפילה שאחר שהיה לו פנאי
לסלקם],

[באמת היה אביי יכול לומר דפליגי רק בנתקל פושע, דלר"מ חייב בנתקל,
ולר' יהודה חייב רק אם שבר בכוונה, אלא דייק מלשון המשנה כדאמר
לקמיה מריתני תרתי,
אבל עדיין לשונו של אביי קשה, שתירץ "בתרתי פליגי" ומשמע שכיוון
שהמושג קתני תרתי יתורץ מה שהקשה על רבה וצריך עיון ?],

[ומפרש] פליגי בשעת נפילה בנתקל פושע, מר [ת"ק דהיינו
ר"מ] סבר נתקל פושע הוא [וחייב], וכו"ס [ר' יהודה סבר] נתקל
לאו פושע הוא [ופטור],

פליגי לאחר נפילה [כשהזיק בחרסית], במפקיר נזקיו כגון זה,
דמסתמא מפקיר למרסיו, מר ר"מ סבר מפקיר נזקיו חייב דכור
שמיצה עליו מורה, צדור צד"ר דהפקר הוא חייבה, וכו' [יהודה] סבר
פטור, ור' יהודה דסבר פטור, [ס"ל] דהפקיר רשומו ולא הפקיר צדור, זהו
צדור האמור בצורה, ולקמן (דף מט) פליגי ר' ישמעאל ור"ע צדור מילתא,

וה"ק רבי יהודה צממנין לשוברה, והזיק צנפילה חייב, וצממנין מתכוין, אלא
מתכוין להורידה מכתופו, ונתקל ונשברה, פטור, דנתקל לאו פושע הוא,

וצהיק דלאחר נפילה נמי לקמן מפרש, מאי מתכוין איכא,

ושמואל מתירץ למעמיה, השתא דאמרת [ברישא דברייתא]
אבנו סכיני ומשאוי כבורו דמי, לר' יהודה דמחייב על
נזקי כלים כבור צדק שור שנגח את הפרה [לקמן דף נג] לפיכך
המיה צלוחיתו באבן חייב,

א"ר אלעזר, לא שנו דהמיה צלוחיתו צאנן חייב אלא שנתקל
באבן ונשוף הכלי באבן, אבל נתקל בקרקע ונשוף באבן
פטור דקרקע גרמה לו, כמאן דלא כר' נתן דאמר לקמן (דף נג)
צדור שדמף את חצירו לצדור, כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי שור, משתלם
(מצדור האי) [מהאי צדור. הע"ל] דעבד ליה הזיקא,

איכא דאמרי, א"ר אלעזר לא תימא בנתקל באבן ונשוף
באבן הוא דמחייב, אבל נתקל בקרקע ונשוף באבן פטור,
אלא אפילו נתקל בקרקע ונשוף באבן חייב, כמאן כר'
נתן:

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה אומר במתכוין חייב [וכו']. ה"ד
מתכוין? אמר רבה, במתכוין להורידה למטה מכתופו
ונתקל, והטעה צממל, חייב, דנתקל פושע הוא,

[אמר רבה במתכוין להורידה כו', רבה לא בעי לאוקמי במתכוין לשבור,
כדמוקי לה אביי לקמן, משום דנשברה כדו דקאמר ת"ק, משמע דנשברה
מאליו, עלה קאתי ר' יהודה לחלק בין מתכוין לשאין מתכוין. תוס', עיי"ש
עוד],

א"ל אביי מכלל [כיון דר"י מחייב רק בנתקל] דר"מ דמתמיר טפי מחייב
דמחייב ר"מ אפילו נפשרה נימוסה הכד מעצמה על כתיפו דהוי
אונס, נפשרה נימוסה כדמתרגמינן (שמות טז) וסם השמש וגמס, פשר,

א"ל אין, מחייב היה ר"מ אפי' אונס בידו אפילו נפשרה מעצמה
שלא נפלה מידו, אלא נימוסה ונשאר האזן צדור,

[ומקשה] אמאי אנוס הוא, ואונס רחמנא פטריה [ומפצע תחת
פצע] [דלמדין דאדם מועד לעולם] לא מרבינן אונס גמור, כדפרשתי לעיל [כו]:
ד"ה ושמואל], תוס', דכתיב דברים כב ולנערה לא תעשה דבר,

וכי תימא ה"מ לענין קטלא [שאנוס רחמנא פטריה ממיתה] אבל
לענין נזקין חייב,

והתניא נשברה כדור ולא סלקו, נפל גמלו ולא העמידו,
ר"מ מחייב בהזיקן, וחכמים אומרים

[והתניא נשברה כדור. וא"ת והיכי מייתי מברייתא דפטור ר"מ בקנקנים ברוח
שאינה מצויה, דלמא ה"מ לענין שאר נזקין, אבל מתני' איכא לאוקמי באדם
המוזק דברדך הלכו נפלו החרסים על האדם מכחו ואדם המוזק חייב ברוח

אבני חן על מסכת בבא קמא

ר"מ דמחייב מדקמני צרייתא, ולא סלקה ולא העמידה, מכלל דהזיק
לנאמר נפילה פליגי, אלא מאי דברי הכל חייב, והא איכא רבנן
דפטרי [בברייתא, דאמרי פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים], [תוס'],

אלא מאי בשעת נפילה [מחלוקת], אף בשעת נפילה ומשום
לנאמר דצרייתא לא משתמע בשעת נפילה, אטריך לרבי אלעזר לשמועין
דדייקין לה מממניין, דקמני תמי כדאמר אבי לעיל וקמשמע לן
כדאביי [דבתרתי פליגי],

דף כ"ט ע"ב

ורבי יוחנן אמר, לאחר נפילה [במפקיר נזקין] מחלוקת, אבל
בשעת נפילה [בנתקל פושע] מאי, דברי הכל פטור [תוס'],

והא מדקאמר רבי יוחנן לקמן, לא תימא מתניתין ר"מ
היא גזי שני קדריס קאי לקמן דהאי פרקין (דף לא) דאמר [פ'] שאומר
שם, איך יכול לומר בן דהא ר"מ ס"ל [נתקל פושע הוא, מכלל
דברי מאיר מחייב,

אלא מאי דברי הכל חייב, והא מדקאמר ר' יוחנן לקמן,
לא תימא מתניתין ר"מ היא דאמר נתקל פושע הוא,
מכלל דפטרי רבנן,

אלא הא קמ"ל ר' יוחנן דמפקיר נזקיו דהכא דתמלמו אונס,
הוא דפטרי רבנן, דאנוס הוא, אבל מפקיר נזקיו דעלמא,
כגון שהשליכו מדעת, וכגון צור דרשות הרצים מחייב,

וה"ק לאחר נפילה מחלוקת [אין הכוונה לומר דבשעת נפילה לא פליגי, אלא
לומר באיזה מין מפקיר נזקיו עסקין], כלומר האי מחלוקת דפליגי ר"מ ורבנן
בהפקיר נזקיו, לאחר נפילה הוא, שתמלמו ע"י נפילה, אבל ע"י השלכה לא
פליגי, ולא תיזק מרבי יוחנן דבשעת נפילה לא פליגי,

איתמר, מפקיר נזקיו [לכאורה משמע דמיידי שמפקירם ברצון, ולא ע"י
נפילת אונס], רבי יוחנן ור"א, חד אמר חייב, וחד אמר
פטור, לימא מאן דמחייב כר"מ [לעיל סוף כח:], ומאן דפטור
כרבנן?

[ודווחה] אליבא דר"מ כ"ע לא פליגי דהשתא בהפקיר נזקיו דהא ע"י
אונס מתמילה מחייב, כ"ש הפקר שתמלמו ברצון,

כי פליגי אליבא דרבנן [לא בעי למימר איפכא, דפליגי אליבא דר"מ
וכו'. תוס' עיי"ש],

מאן דפטור כרבנן, ומאן דמחייב אמר לך, אנא דאמרי

וממאי [דבתרתי פליגי], מדקמני תרתי [תוס'], הוחלק אחד
במים, או שלקה בחרסית, היינו הך [למה צריך לומר שני עניני
נוק? אלא לאו ה"ק, הוחלק אחד במים בשעת נפילה, או
שלקה בחרסית לאחר נפילה] ה"ה דמצי למימר איפכא, אלא
דנקט הכי משום דסתם חרסים מפקיר להו כדמוכח הדין דקנקנים, ומים לא
מפקיר להו כולי האי. תוס' ועיי"ש עוד],

[ומקשה] ומדמתניתין בתרתי גמרא קפריך לה ברייתא [בסוף
העמוד לעיל, דתניא נשברה כדו ולא סלקו וכו'] נמי בתרתי [תוס'],

בשלמא כדו משכחת לה, או בשעת נפילה או לאחר
נפילה, אלא גמלו, בשלמא לאחר נפילה משכחת לה,
במפקיר נבלתו, אלא בשעת נפילה היכי משכחת לה היכי
איכא למימר נתקל פושע הוא, מה הוא יכול לעשות אם נתקלה בהממו,
דנשלמא נתקל הוא ונשברה כדו, איכא למימר איצטרי ליה לעיוני ומיזל, אלא
גמלו מי איכא למימר הכי [תוס']?

אמר רב אחא, כגון דעברה [שבעליה העבירו אותה] במיאי,
דרך שרעתא לשון שרוע [שאבר אחד גדול משאר איברים] וקלוע [ויקרא
כז] דנהרא שגדל הנהר וכסה את עין הדך, ופושע הוא בכך [שהעביר
גמלו לתוך המים], שאילו היה הדך מגולה, לא נתקל גמלו,

ה"ד, אי דאיכא דרכא אחרינא, פושע הוא ואין לו דין נתקל,
ואי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא?

[ב"ב נו: (ישעיהו ל"ג) ועוצם עיניו מראות ברע - א"ר חייא בר אבא: זה שאין
מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה. היכי דמי? אי דאיכא דרכא
אחרינא, רשע הוא אי דליכא דרכא אחרינא, אנוס הוא? לעולם דליכא
דרכא אחרינא, ואפ"ה מביעי ליה למינס נפשיה [פ'] שלא להסתכל, וכן
מפרש ועוצם עיניו מראות ברע]].

אלא משכחת לה, דאתקיל [בעל הגמל] בדרך יבשה ואתקילה
ביה גמלא ונתקל ביה בהממו, והוי ליה איכו פושע,

[וכיון דאמרין לעיל דפליגי במפקיר נזקיו, וגם ע"ז אומר ר' יהודה שאינו חייב
אלא במתכוין, לכן מקשה] מפקיר נזקיו, מאי מתכוין איכא?

אמר רב יוסף, במתכוין לזכות בחרסיה שלא הפקירן, חייב,
ונשאין מתכוין שזו לזכות בהן פטור, דמפקיר נזקיו פטור, וכן אמר רב
אשי במתכוין לזכות בחרסיה,

רבי אלעזר אמר [מפרש המחלוקת במשנתנו] בשעת נפילה
מחלוקת # [וצ"ע אך יפרש המשנה דמשמע דפליגי בתרתי?],

אבל לאחר נפילה מאי [תוס'], דברי הכל פטור, והא איכא

אבני חן על מסכת בבא קמא

וכשחזר והשליכו, הוה ליה כורה [ולכן קשה למה אינו חייב גם אם לא קנאה, הא הוא עשה את הבור?]

אלא אמר רב אשי הא דמוקי רבי אלעזר למתניתין הכא, לא נתכוין לזכות זה פטור כשהפכה לפחות משלשה [תוס'] דמתחילה לא הגביה שלשה, הלכך לאו הגבהה היא, דכזור פתוח דמי, ולא נסתם הכזר מעולם,

וכיון דלא נתכוין לקנותה, דליכא לחיוביה משום ממונו, משום כורה צור נמי לא תחייביה,

ומיהו היכא דנתכוין לזכות מחייב משום ממונו, דליכא למ"ד [מצטעה] [הצטעה] בהפקר קני בלא הגבהה, צפרק הציט והעלייה [צ"מ דף קיט],

ומאי דוחקיה דר"א לאוקמיה כגון שהפכה לפחות מג' [ובהגבהה עצמה לא קנה], וטעמא [ואח"כ לחלק ולומר] דכי נתכוין לזכות בה [וניין בה אחר חייב], הא אין מתכוין לזכות בה לא, לוקמה למעלה מג' [והיה ר"א יכול לומר דהא דתנן חייב היינו באופן שהגביה למעלה מג'], ואע"ג דלא נתכוין לזכות בה חייב הואיל וסבירא ליה דמפקר נוקי חייב?

אמר רבא, מתני' קשיתיה, מאי אריא "הפך", לתני הגביה, אלא ש"מ, כל "הפך" למטה משלשה הוא,

[לעיל הביאה הגמ' מחלוקת ר' יוחנן ור"א במפקד נוקי, חד אמר חייב וחד אמר פטור, ומדייק כגון] ומדרבי אלעזר אמר [מפקד נוקי] חייב [כדאמר לעיל תסתים דר"א הוא דאמר חייב], ר' יוחנן אמר פטור,

ומי א"ר יוחנן הכי, והתנן המצניע את הקוץ, ואת הזוככות צרה"ר, והגודר גדרו בקוצים שעשה גדר של קוצים, דסתם גדר של אגנים הוא דכמיז וגדר אגניו נהרס (משלי כד) וגדר אגנים שנפל לרשות הרבים, והוזק בהן אחר, חייב בנזקו,

ואמר רבי יוחנן, לא שנו גודר בקוצים חייב אלא במפריח ראש קוצותיה צרה"ר, דה"ל צור צרה"ר, אבל במצמצם למוך שלו דה"ל צור צרשמו, ואע"ג דהפקד שמו שהקצו לרה"ר פטור,

מצמצם מאי טעמא פטור, לאו משום דהויא ליה בור ברשותו, מכלל דחיובא דבור ברשות הרבים הוא, אלמא מפקד נוקי חייב?

לא, לעולם אימא לך [דר' יוחנן סבר] מפקד נוקי פטור, ומצמצם מ"ט פטור, משום דאתמר עלה, אמר רב אחא בריה דרב איקא, לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים חס שנמחק והוזק משונה הוא,

ומפריח היינו טעמא דחייב, שהרי ממונו הוא ולא הפקידו, והפריחן למקום מהלך בני אדם,

אפי' לרבנן, עד כאן לא פטרי רבנן, אלא במפקד נוקי דהבא, משום דאגוס הוא, אבל מפקד נוקי דעלמא מחייבי [דס"ל דכל בור הוא ברה"ר, ואפ"ה חייב],

תסתים דר"א הוא דאמר חייב [תוס'], דאמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל, שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו,

ואלו הן, בור ברשות הרבים אלמא סבירא ליה לר"א, דחיובא דבור צרה"ר היא, וחמין משש [שעות] ולמעלה אין חמין צרשמו [דלע"ג] [דכל היכא] דליתיה אסור בהנאה, ועשאו הכתוב כאילו הוא צרשמו לעצור עליו צבל יראה וצבל ימלא, תסתים,

ומי אמר רבי אלעזר הכי [דבור דחייבה עליו התורה הוא ברה"ר שהוא הפקר], והא אמר רבי אלעזר איפכא, דתנן, ההופך את הגלל ברה"ר וצל המופקר צרה"ר, והפכו ממקום למקום, והוזק בהן אחר, חייב בנזקו דקנייה בהגבהה, וממונו הוא # [מאן דאמר שחייב גם אם לא זכה בה, יפרש שכיון שהגביהו נעשה הוא אחראי עליה, וכיון שחזר והניחה הוא עשה את הבור, וחייב אף שאינה שלו, וקשה על ר"א רק משום שהוא מפרש שנתכוין לזכות בהן],

ואמר ר"א, לא שנו אלא שנתכוין לזכות בהן כשהגביהו, ומייב משום ממונו, דלחצר שקנייה אע"פ שהניחו שם לא הפקירו, אלא נתכוין לטנו משם לאחר זמן, אבל לא נתכוין, לזכות בהן כשהגביהו, פטור ואע"ג דכרה צור צרה"ר כשהפכו, ונתקל האדם במקום שזרקו שם, ואם היה במקומו הראשון לא נתקל בו זה [אפ"ה פטור],

אלמא מפקד נוקי פטור אלמא לר"א צור צרה"ר פטור, והוא הדין למפקד נוקי, דהא מאן דמחייב מצור צרה"ר יליף לה, שלא היתה שלו מעולם?

אמר רב אדא בר אבהה, שהחזירה למקומה דלא (כרה צור), [אהני מעשיו. כ"י] והוי כמי שלא נגע בה מעולם, דלאו כורה צור הוא, [וכיון שאין באן משום בור וקנה את הגלל, חייב עליה משום ממונו],

אמר רבינא, משל דרב אדא בר אבהה, למה הדבר דומה, למוצא בור מגולה וכסהו, וחזר וגילהו דפטור,

א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, מי דמי, התם לא אסתלק להו מעשה ראשון, הכא אסתלק להו מעשה ראשון,

הא לא דמי אלא למוצא בור מגולה וטממה, וחזר וחפרה, דאסתלקו להו מעשה ראשון, וקיימא לה ברשותו ומחייב, והאי נמי כשהגביהו, אסתלקו מעשה ראשון, ונסתם הכזר,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואע"פ שברשות, אם הויקו חייבין לשלם:

[שנינו במשנתנו] המצניע את הקוץ [וכו']: א"ר יוחנן לא שנו אלא מפריח, אבל מצמצם לא, מ"ט פטור? אמר רב אחא ברבי דרב איקא, לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים,

ת"ר המצניע קוצותיו וחכיותיו לתוך כותל של חבריו, ובא בעל כותל וסתר כותלו, ונפל לרה"ר והויקו, חייב המצניע,

א"ר יוחנן, לא שנו אלא בכותל רעוע דה"ל למצניע לאסקוי אדעמיה שכותל זה עומד לסומרו, אבל בכותל בריא, המצניע פטור, וחייב בעל הכותל דה"ל לאצנעיהו [תוס'],

אמר רבינא, זאת אומרת המכסה בורו בדליו [בימייהם היה דלי משמש גם לכסוי הבור, ודלי הוא מלשון דל' ה' דלה להגביה ולדלות] כסוי צור של חבריו, ובא בעל דלי ונטל דליו חייב בעל הבור כדאמרין במצניע קוצותיו, דהיינו צור בכותל רעוע של חבריו, וסמך זה אמר כותלו דחייב המצניע, והכא נמי איבעי ליה לאסקוי אדעמיה, שזה יכול אם דליו,

פשיטא היא היא, ומאי אשמעינן רבינא?

[הגמ' מחלק שיש לומר, שהמצניע קוצים לתוך כותלו מיירי שאינו יודע מי זה שהצניעו, ובבעל דלי שלוקח דליו מעל הבור מיירי שבעל הדלי יודע את בעל הבור, אבל אין סברה למה מיירי באופן זה], מזה דתימא לא דמי, ד התם הוא משום הכי ליכא למיזיה לזעל כותל דלא הוי ידע ליה למצניע דלודעיה שיבא ויטול קוצותיו, אבל הכא צעל הדלי דידע ליה לזעל הצור, הוה ליה לאודועיה שהוה נוטל את דליו, קמ"ל, אשמעינן רבינא דלאו היינו טעמא,

ת"ר חסידים הראשונים, היו מצניעים קוצותיהם וחכיותיהם בתוך שדותיהם, ומעמיקים להן ג' טפחים כדי שלא יעכב המהרישה [תוס'],

[בירושלמי מפרש כדי שלא תעלה המהרישה. תוס', בירושלמי שלנו דף יג: הגירסא שלא "תעלה" המהרישה, וכן בתוספתא פ"ב ה"ו, וראה בספר כוס הישועות שמפרש למה היה זה מדות חסידות, הלא כל אדם צריך מן הדין להצניע קוצותיו, ואי בגירסתנו שלא "יעכב" הלא לא עשו כן אלא להנאתם, אלא חסידותם היה שהצניעם באופן שלא "תעלה" [תעלה] המהרישה],

רב ששת שדי להו בגורא # [וכי גם החוכית ורקו לאש?],

רבא שדי להו בדגלת מידקל,

[שמקומו של רבא היה במחוזא שהיה על שפת החדקל, ולכן היה נוה לו לזקק לתוך החדקל. וכן כתב רש"י בב"מ מ"ט. מחוזא. עיר שהיה רבא דר

ומי אמר ר' יוחנן הכי דמפקי נזקיו פטור והא א"ר יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן החופר בור ברה"ר אלמא חייבא דצור דרשות הרבים הוא ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב?

אלא לעולם רבי יוחנן אמר חייב, [ומד"ק] ומדרכי יוחנן אמר חייב, ר"א אמר פטור, והאמר ר"א

דף ל' ע"א

משום רבי ישמעאל כו' שני דברים אינן דרשות כו' לא קשיא, הא ידידה, הא דרביה:

[מי שהיה טעון כד ונתקל, ונשבר הכד והויק לאחרים בשעת נפילה, פטור דנתקל לאו פושע הוא, לפיכך אם לאחר שנחו שברי הכד בארץ הווק בהם אדם או שהוחלק במים שנשפכו מהכד, פטור מדיני אדם דהוה ליה מפקיד נזקיו לאחר נפילת אונס, וחייב דיני שמים, אם היה לו פנאי לסלקם. חו"מ ח"ב ד.],

מהני: השופך מים ברה"ר, והווק בהן אחר, חייב בנזקו, המצניע את הקוץ ואת החוכית, והגודר את גדרו בקוצים, וגדר שנפל לרה"ר, והווקו בהן אחרים, חייב בנזקו:

גמ': אמר רב, לא שנו אלא דנטפנו כליו במים, אבל הוא עצמו פטור, קרקע עולם הויקתו,

א"ל רב הונא לרב, לא יהא אלא כרפשו [מל' ויגרשו מוימוי רפש ויטו] [ישעיה נ"ב]. גליון מהרש"א, [תוס'] המשליך וצלו דרה"ר מי לא מייחזי כי לא הפקידו, ה"נ רפשו הוא דלאוקיה, שנערכו המים והעפר ונעשה טיט, ושלו הוא, מדמוקי לה צטינוף כלים מכלל דלא אפקריה, דהא צור לא חייב צו כלים?

מי סברת דלא תמו מיא אלא נמכנסו ונעשו רפש, בדתמו מיא [תוס'] ונצנעו קמיידי ואין כאן רפש # [וצ"ע איך נמנפו כליו אם אין כאן רפש, וגם אם אין כאן מים איזה ממון שלו הויק?],

ותרתי למה לי לאשמעינן צממיתין טיטוף כלים, והא תנינא לעיל נשברה כדו דרה"ר והוחלק אחד במים, ואוקמה רב נמי בדלא הפקידו וצטינוף כלים?

חדא בימות החמה וחדא בימות הגשמים ואינטריך לאשמעינן דאע"ג דדרשות קעבדי, אם הויקו חייב לשלם,

דתניא כל אלו שאמרו חכמים, מותרין לקלקל דרה"ר, ואלו הן פותקין ביבותיהן לקלם שופכין שלהם דרה"ר כו', צי צינור המקלם שופכין של מי תשמיש הבית לרה"ר, וגורפין מערותיהן, בימות החמה אין להן רשות, ובימות הגשמים יש להם רשות,

אבני חן על מסכת בבא קמא

נמוכה כך שמה],

[ידועות: אביי היה ראש הישיבה בפומבדיתא, ולאחר פטירת אביי בא הישיבה מפומבדיתא למחזא, והיה שם י"ד שנה, רב הונא תלמידו של רב ושמואל היה ראש ישיבת סורא ארבעים שנה, מקומו של רב יהודה היה בפומבדיתא אצל נהר פרת, ומקומו של רב נחמן תלמידו של שמואל היה בנהרדעא],

אמר רב יהודה, האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנוזקין [תלחא בבי. נמי, עיי"ש, וראה ברכות כ. בשני דר"י כולי תנאי בנוזקין הוה], רבא אמר מילי דאבות, ואמרי לה מילי דברכות:

[ולכן מתחיל מסכת בבא קמא באל"ף ומתיים בתי"ו, כי הנהר במילי דנוזקין הרי הוא מוכן לקיים כל התורה מאלף ועד תיו. הון עשיר בסוף המסכת], [דלא מיקרי חסיד אלא מאן דעביד לפניו משורת הדין בין לקדש עצמו במותר לו, בין בדברים שבינו לבין המקום, בין למעבד הרחקה יתירה דלא ליגע באיסור גזל ונוזקין וכיוצא בהן, ואע"ג דבשאר מילי מוקים אדון תורה ודברי סופרים חסידא הוה. נמוקי יוסף] # [ויש לפרש שאם יש לך אדם "שרוצה" להיות חסיד, אומרים לו, קודם תקיים מילי דנוזקין, להיות נזהר בדיני ממונות, ואם אתה נכשל בזה זה סימן שאינך חסיד ורק אוהב "פרומקייט", או בדרך זה לא תקפוצ' למדריות, קודם תקיים דיני התורה הפשוטים, או מילי דאבות, או מילי דברכות, ואז תראה שגם להתנהג ע"פ הדין הוא דבר קשה, ולכתנמור באותן הדברים תלך להיות חסיד],

מהני: המוציא את תבנו [התי"ו בחיר"ק. יעב"ץ] וקשו' לרה"ר לזבלים שיקצו המנן והקש, ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים, והוזק בהן אחר, חייב בנזקו, וכל הקודם בהן זכה,

רשב"ג אומר, כל המקלקלין ברה"ר והוזקו, חייבין לשלם, וכל הקודם בהן זכה רצן שמעון צן גמליאל שמעיה למ"ק דלא קנים אלא שצחא, אצל גופא לא, כדקמי צצריימא צגמאל, ואתא רצן שמעון צן גמליאל למימר, דגוף נמי כל הקודם צו זכה, לישנא אחרינא כל המקלקלין ואפי' עושין צרשות,

ההופך את הגלל [צואת בקר. המבוארות] ברה"ר [כדי לזכות בו], והוזק בהן אחר, חייב בנזקו:

נמי: לימא מתני' דלא כר' יהודה [ואע"ג דהני אמוראי בתראי מהדרי לאוקמא ממתניתין כרבי יהודה ליה הלכתא כוותיה. רא"ש, ורבי' אבי"ה דצ"ל אומר דיתכן להיות הלכה כמותו. הגהות אשר"י],

דתניא ר' יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר, וצוהו כל שלשים יום רשאי להנימן שם, כדי שיחא נישוף [נדרס, ונתמעך] ברגלי אדם וברגלי בהמה, שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ שלא יהו מקפדין על קץ?

אפי' תימא רבי יהודה [תוס'], מודה רבי יהודה שאם הוזק משלם מה שהוזק,

והתנן רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור צפרק הכונס נאן לדיד דקמיני גמל שהיה טעון פשמן, מפני שהוא ברשות, מאי לאו משום רשות בית דין הניח צמוץ משום פססומי ניסא פטור [הרי שר"י סבר שאם עשה ברשות פטור]? לא משום רשות מצוה,

דתניא רבי יהודה אומר, בנר חנוכה פטור, מפני שהוא רשות מצוה כלומר משום רשות צ"ד דמזוה מיפטור, אצל צרשות צ"ד דלאו מזוה חייב,

ת"ש, כל אלו שאמרו מותרין לקלקל כגון פומקין ציצומין וגורפין מערות ברשות הרבים, אם הוזקו חייבין לשלם, ורבי יהודה פוטר, אמר רב נחמן מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים [תוס'], ור' יהודה היא,

רב אשי אמר

דף ל' ע"ב

תבנו וקשו תנן [תוס'] דמחייב דעדיין לא נעשו זבל וקשים הם ומחליקין צון וכי קאמר רבי יהודה צוצל קאמר דמוציא אדם זבלו שאינו נוח להחליק כל כך משום דמ'שרק' מחליקין:

[בבלי יום בעיניך חדשים] המאמר מובא ברש"י דברים כו מז בשם המדרש תנחומא, ואינה בשום מקום בגמ'. אין הפירוש שיהיו רק "אצלך" כדבר חדש, אלא כדבר חדש בעולם, כאילו היום נתנה התורה, והוא חדש לכל],

[שנינו במשנתנו] [המוציא את תבנו וקשו לרה"ר לזבלים, והוזק בהן אחר, חייב בנזקו, ו] כל הקודם בהן זכה: אמר רב, בין בגופן בין בשבחן [לא רק מה שהשביח הקש והתבן ברה"ר הוא הפקר, אלא אפילו גוף הקש והתבן יכול לזכות בו], וזעירי [תלמידו של רב, ולכן אין ההלכה כמותו. ע"פ הרא"ש] אמר בשבחן צמה שהציתן צרה"ר אבל לא בגופן # [לכאורה צריך הוא לעשות חשבון עם בעל התקלה כמה הוא גופן וכמה הוא שבחן],

כמאי קמיפלגי? רב סבר, קנסו גופן משום שבחן, וזעירי סבר, לא קנסו גופן משום שבחן,

תנן [בסיפא דמשנתנו לעיל ל.], ההופך את הגלל ברה"ר, והוזק בהן אחר, חייב בנזקו, ואילו כל הקודם זכה לא קתני משום דגלל זהו רע, ואינו משצח צרה"ר דמושצח ועומד הוא, וקשה לרצ [למה לא

אבני חן על מסכת בבא קמא

נאמר גם כאן שקנסו גופן?

[דאמר רק את הריבית אינו גובה?]

[ומתריץ, דבאמת גם בגלל יכול לזכות בהגלל עצמה משום קנס, ו] תנא לרישא [כל הקודם זכה], וה"ה לסיפא,

והא תני עלה נזרימא [על הסיפא], אסורין משום גזל [אסור ליקח הגלל?]

כי קתני אסורין משום גזל, אכולה מתני' קאי האי אסורין משום גזל, ואפילו אמנן וקש, הלכך הכי קאמר לאותו שקדם וזכה ללחצר שקדם וזכה בהם אחר, אסור לגזלן הימנו,

[ומקשה] והא לא קתני הכי, [דתנן] [דתניא. ד"ס, וענין זה בתוספתא פ"ב ה"ו] המוציא תבנו וקשו לרה"ר לזבלים, והוזק בהן אחר, חייב בנזקו, וכל הקודם בהן זכה, ומותר משום גזל,

וההופך את הגלל לרה"ר, והוזק בהן אחר, חייב, ואסור משום גזל?

אמר רב נחמן בר יצחק, גלל קרמית [וכן לעיל הקשה מגלל], דבר שיש בו שבה, קנסו גופו משום שבחו [תוס'], דבר שאין בו שבת, לא קנסו,

איבעיא להו, לדברי האומר קנסו גופן משום שבחו, לאלתר קנסינו, או לכי מייתי שבחא קנסינו?

ת"ש, מודקאירינן [מכיון שדברינו והקשינו, מדין] גלל עליה דרב, מכלל דליהו סבר לאלתר קנסינו, דאי לבתר דלייתי שבחא, מאי רומיא דגלל, הא [לא?] [ליכא ?] שבה בגלל,

ותסברא, כי איירינן [מתי הבאנו להקשות מ] גלל, מיקמי דלשני רב נחמן [בר יצחק, דקנסו רק בדבר שיש בו שבה] דהוה סבירא לן, דאע"ג דאין סופו להשני קניס רב, וכ"ש דדבר שסופו להשני קניס לאלתר, לבתר דשני רב נחמן, מי איכא למירמא גלל כלל [פ'] שעבשו כבר ברור שכדי לזכות במקלל ברה"ר הוא דוקא אם משביתא, והשתא דקניס לן, דטעמא דקנסא משום שבה הוא, מיעיף אי לאלתר קניס, או כי מייתי שבה [והאיבעיא לא איפשיטא],

לימא כתנאי, שטר שכתוב בו רבית שכתוב בו שוה נזרימא קונסין אותו, ואינו גובה לא את הקרן, ולא את הריבית [תוס'], דברי ר"מ, וחכמים אומרים, גובה את הקרן [תוס'], אבל לא את הריבית, לימא רב [דקנס בין בגופן ובין בשבחן] דאמר כרבי מאיר [דגם הקרן אינו גובה], וזעירי דאמר כרבנן

אמר לך רב, אנא דאמרי אפי' לרבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא קרן [שגובה את הקרן, שאין בו שום איסור] דבהתירא, אבל הכא קרן גופא [קרן של המזיק] קמזיק עמיד להזיק,

וזעירי [דאמר זוכה בשבחן ולא בגופן] אמר לך, אנא דאמרי אפי' לר"מ [שאינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית], עד כאן לא קאמר ר"מ התם, אלא דמשעת כתיבה, דעבד ליה שווקא שם עליו נשך [ברביית קצוצה], ועבר כלל משימון [שמות כב] [תוס'], אבל הכא מי יימר דמזיק,

לימא כהני תנאי [ששנינו בברייתא], המוציא תבנו וקשו לרה"ר לזבלים, והוזק בהן אחר, חייב בנזקו, וכל הקודם בהן זכה, ואסורין משום גזל, ר"ש בן גמליאל אומר כל המקלקלין ברה"ר והזיקו, חייבין לשלם, וכל הקודם בהן זכה, ומותרין משום גזל,

הא גופא קשיא אמרת כל הקודם בהן זכה, והדר קאמר אסורין משום גזל, אלא לאו הכי קאמר, וכל הקודם בהן זכה בשבחן, ואסורין משום גזל אגופא,

ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר, אפי' גופן נמי, כל הקודם בהן זכה,

לזעירי ודאי תנאי היא דליכא למימר דכ"ע לא קנסו דהא רבן שמעון קניס, לרב מי לימא תנאי היא?

אמר לך רב, דכולי עלמא קנסו גופן משום שבחו, והכא בהלכה [שמותר ליקח גם גופן] ואין מורין בן [אין מורין להו, שמותר ליקח גם גופן] קא מיפלגי תנא קמא סבר הלכה דקנסו גופן, ואין מורין כן, והכי קאמר [הלכה] כל הקודם בהן זכה, ואפי' גופן דיעבד, ואי אמי מרישא לקמן לאימלוכי, אמרינן ליה אסורין משום גזל,

דאתמר, רב הונא אמר רב הלכה ואין מורין בן [וההלכה כרב הונא אמר רב], רב ארא בר אהבה אמר הלכה ומורין בן,

איני [וכי סבר רב הונא שאין מורין בן להפקיר מזיקין ברה"ר], והא רב הונא אפקר חושלי שערין קלופין שעתא איש אחד צריה"ר, כדי שיתייצשו, והפקירין רב הונא, והורה שהקודם בהן זכה,

רב ארא בר אהבה אפקר

דף ל"א ע"א

אבני חן על מסכת בבא קמא

לא שהיה להן לעמוד [ואפ"ה אם הוזהירו פטורין],

[ומדייק] אבל לא היה להם לעמוד מאי, פטור, אי הכי ארתני סיפא אם הוזהירו זה את זה פטור, לפלוג וליתני בדידה, במה דברים אמורים שהיה להן לעמוד, אבל לא היה להן לעמוד פטורין?

הא קמ"ל, דאע"ג דהיה להן לעמוד, כי הוזהירו זה את זה פטורין,

אמר רבא, ראשון חייב בנזקי שני, בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו [אם הוזהר השני ע"י ממונו של ראשון] @ בין שניזק בגופו של ראשון ובין שהזיק בממונו של ראשון, [ומפרש] גופו כדן מוזהר, וחייב אף על כלים דשני, דגופו לא משויקן [ליה] כדן צור, וממונו [הוא ליה] צמורת צור, וחייב על גוף צ', ופטור על כליו, [ד?] אס הוזהר ממון בממון פטור, [ולכן אם הוזהר ממונו של ראשון גופו של שני חייב] דצור חייב צו נזקי אדם, [כ?] דאמרין לעיל דכי דרשין שור ולא אדם לענין קטלא, אכל לענין נזקי חייב, ופטור צו אדם הכלים,

שני חייב בנזקי שלישי, בנזקי גופו כדן מוזהר, היכא דהוזהר [שלישי] בגופו של שני, אבל לא בנזקי ממונו שאם ממונו של שני הוזהר אס השלישי בגופו אינו חייב, [ד?] אפילו מורת צור אין [לו. מנור דבש] על הקדירות של השני, להחייב צמה שהזיק[ו], ואפילו הוזהר[ו] בגופו של שלישי,

[ומקשה] ממה נפשך @ דמשוית לממונו של ראשון צור, וממונו דשני פטור, אי נתקל פושע הוא והוזהר כמשליך תקלומי צרה"ר, [ו?] משום הכי ממון ראשון חייב שני נמי ליחייב אטקי שלישי, דעביד ממונו [של שני], לגופו של שלישי,

אי נתקל לאו פושע הוא ואנוס משוית ליה אפילו ראשון נמי ליפטר אפי' אטקי דהוזהר בגופו, כ"ש בממונו?

דף ל"א ע"ב

[ומתירין] ראשון, ודאי פושע הוא [דהוה ליה לעיוני ומיזל] דמנפשיה נפל, הלכך גופו הוזהר כמזיק, ואממונו [שמוזק] הוזהר ליה כורה צור, ומחייב מיהא אגופו דשני,

וקסבר צבא דרבנן לא פליגי עליה דר"מ צנתקל [ד?] פושע הוא, כדאוקי לעיל [בט.]. אבי דצמרתמי פליגי [פי' דרבא חולק ע"ו], אלא צאפקר נזקי הוא דפליגי, אכל נתקל מעצמו פושע הוא לדברי הכל [שאין סברה שרבא מוקים הבריייתא כר"מ ולא כרבנן],

שני צנפילתו, אנוס הוא, אגופו מיהא מחייב כמזיק צידים דהוזהר לו

סליקוסתא פסולת עיזורי תמרים, שעשו מהן שער, ל"א שמרי שער תמרים ומנגזין [ומייבשין] אותן כעין יין קרוש, ומאכילין לממורים,

בשלמא רב אדא בר אבהו כשמעתיה דאמר הלכה ומוזין קו, אלא רב הונא לימא הדר ביה? הנהו מותרין [מלשון התראה] הוון שהתרו כמה פעמים צבעלים?

מתני': שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון, הראשון חייב בנזקי שני:

גמ': אמר רבי יוחנן, לא תימא מתני' ר' מאיר היא [לעיל כה:] דאמר נתקל פושע הוא, וחייב, אלא אפילו לרבנן דאמרי אנוס הוא ופטור, הכא חייב, שהיה לו לעמוד כלומר צהכי מתקמא מתמתין ששה צנפילתו כדי עמידה ולא עמוד,

רב נחמן בר יצחק אמר, אפילו תימא לא היה לו לעמוד, היה לו להזהיר, ולא הוזהר [ולכן חייב],

ורבי יוחנן אמר, כיון דלא היה לו לעמוד, לא היה לו להזהיר, דטריד,

תנן [להלן ע"ב], היה בעל קורה ראשון, ובעל חבית אחרון, נשברה חבית בקורה פטור, ואם עמד בעל קורה חייב, מאי לאו שעמד לכתף לתקן הקורה על כמיפו, כדרך נושאי משאוי דאורחיה הוא, וקתני חייב, דהוה ליה להזהיר?

לא כשעמד לפוש, דמשונה הוא, ואין רה"ר עשויה לכך,

אבל עמד לכתף מאי, פטור [דלא אמרינן היה לו להזהיר], ארתני סיפא ואם אמר לו לבעל חבית עמוד, פטור, לפלוג וליתני בדידה, בד"א כשעמד לפוש, אבל עמד לכתף פטור?

הא קמ"ל, דאע"ג דעמד לפוש, כי קאמר לו לבעל חבית עמוד, פטור,

ת"ש, הקדרין והזגגין מוכרי כלי זכוכית שהיו מהלכין זה אחר זה, נתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון, והשלישי בשני, ראשון חייב בנזקי שני, ושני חייב בנזקי שלישי, ואם מחמת ראשון נפלו [כולן] לקמן מפרש ראשון חייב בנזקי כולם, ואם הוזהירו זה את זה פטורין,

מאי לאו, שלא היה להן לעמוד [ואפ"ה מחייבין אותן אם לא הוזהירו, וקשה על ר' יוחנן]?

אבני חן על מסכת בבא קמא

צמקי ממונו, מ"ט, דהוה ליה בור [פי' שהקילו בו להיות כבור], ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים, וצריכתא דקמני כולן חייבין על נזקי גופו, דמשמע אפילו שני, כגון שהזיק את גופו של שלישי,

	לגוף שני	לממון שני
גוף ראשון	חייב [מדין אדם] *	חייב [מדין אדם] *
ממון ראשון	פטור [שאינו פושע]	פטור [שאינו פושע]
	לגוף שלישי	לממון שלישי
גוף שני	חייב [מדין בור]	פטור [מדין בור]
ממון שני	פטור	פטור

* הואיל ויהי לו לעמוד,

** אבל שני אפילו היה לו לעמוד, לא מייחב כוליה האי כראשון, דראשון הוא פושע טפי משני, הלכך ראשון ודאי הוא מוסיף,

הניחא לשמואל דאמר כל תקלה בור הוא איכא למימר דגופו של שני אית ליה תורת בור, אלא לרב דאמר אי אפקריה אין אי לא אפקריה לא הוה בור, מאי איכא למימר בשלמא ממון איכא למימר דמפקיר איניש אלא גוף מי מפקיר?

לעולם @ מילתיה דרבא כדאמר כדזהו שמעינן ליה מעיקרא דגופו דראשון ושני הוה כמזיקין צידים, ומייבין על הכל, ודקשיא לך "כולן חייבין", תרגמה רב אדא בר מניומי, קמיה דרבינא לצריכתא דלעיל [על דף זה "כולן חייבין על נזקי גופן וכו'"], כגון שהזיקו כלים בכלים,

ואפילו לשמואל דאמר דמידי דלא אפקריה הוה בור, ה"מ צממון, אבל צגופו "אדם" הוא ולא בור, וחייב על נזקי כלים,

וממונו של ראשון לשמואל, בין אפקריה בין לא אפקריה הוה בור, ולרב אי לא אפקריה חייב בכל, ואי אפקריה הוה בור דנתקל מעצמו פושע הוא, וממונו של שני פטור אף על נזקי גוף השלישי, דנזק המופקר על ידי אונס הוא, וא"נ לא אפקריה שורו הוא וטפח באפיה [פי' שהוא נעל בפניו. לעיל כג.], שהרי אונס הוא,

ומילתיה דרבא מתוקמא בין לרב בין לשמואל,

ודקשיא לך צריכתא דקמני שאפילו ראשון ממונו פטור, היינו היכא דהזיקו כלים דשני צכליו דראשון, דמיפטר משום דבור יניהו ולא חייב בו את הכלים, ולרב [מוקמינן הברייחא] דאפקרינהו, ולשמואל אפילו לא אפקרינהו, והכי קמני כולן חייבין על נזקי [ן] שמויק גופו, ואפילו הזיק כלים, דגופו דאדם מוסיף הוא, ופטורין על נזקי ממון אם הזיק ממון את כלי חציריהן, דאפילו ממון הראשון טפי מצור לא משוית ליה, שאין לך פושע יותר מכורה בור, ופטור בו את הכלים,

אבל הזיק ממון את הגוף, יש מהן חייב ויש מהן פטור, ראשון חייב ושני פטור,

	לגוף שני	לממון שני
גוף ראשון	חייב [מדין אדם]	חייב [מדין אדם]

לעמוד ולא עמד, [אבל] אממונו [אם ממונו הזיק] פטור לגמרי ואפי' היה לו לעמוד, דא"ל [שני לשלישי], האי בירא לאו אנא כריתיה אלא ראשון [והשני הפקיר נזקיו], ומפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, אמרן לעיל (דף כט) דפטור,

	לגוף שני	לממון שני
גוף ראשון	חייב [מדין אדם]	חייב [מדין אדם]
ממון ראשון	חייב [מדין בור]	פטור [מדין בור]
	לגוף שלישי	לממון שלישי
גוף שני	חייב [מדין אדם]	חייב [מדין אדם]
ממון שני	פטור*	פטור**

* אפילו תורת בור אין על קדירות של שני, ** וב"ש שפטור על הכלים,

מיתבי [שנינו בברייחא, בדין אחד שנתקל והשני נתקל על הראשון וכו'], כולן חייבין על נזקי גופן שהזיק גופן את אחרים, בין צגוף [שהזיק את גוף אחרים] בין צממון ופטורין על נזקי ממון שהזיק ממון את אחרים, וקס"ד השתא דלגמרי פטר להו, אפי' הזיק הממון את גוף חצירו,

מאי לאו אפי' ראשון וש"מ נתקל לא פושע הוא, ואגופו הוא דמיחייב דהוה ליה לעמוד, ואע"ג דתחילתו אונס חייב, דצגופו לא משוית ליה דין בור, דינמא מפקיר נזקיו אחר נפילת אונס הוא, אלא מוסיף ממנו הוא, דאדם לא הוה בור, אבל אממונו פטור [וקשיא על רבא דאמר שהראשון חייב בין על מה שהוא הזיק, ובין על מה שממונו מזיק]?

לא לבר מראשון,

והא כולם קתני?

אמר רב אדא בר אהבה, כולן הניזקין [השני שניזק מהראשון, והשלישי שהזיק מהשני, וכו', פטורין על נזקי ממון],

האי מאי, אי אמרת בשלמא אפילו ראשון, היינו דקתני כולן, אלא אי אמרת לבר מראשון, מאי כולן, ליתני הניזקין?

אלא אמר רבא [פי' צ"ל שזה היה כוונת רבא. א"ס], ראשון חייב בין בנזקי גופו דשני, בין בנזקי ממון דשני ע"כ רבא לא חייב הראשון צמקי ממון שהזיק [מה שממונו הזיק] צשני, דלאו פושע הוא, ולא חלק בין ראשון לשני אלא צמקין שהזיק גופו,

והכי אמר רבא ראשון הוה גופו מוסיף, וחייב אפילו צמקי ממון של שני, הואיל והיה לו לעמוד, אבל שני אפילו היה לו לעמוד, לא מייחב כוליה האי כראשון, דראשון הוה פושע טפי משני, הלכך ראשון ודאי הוא מוסיף,

ושני חייב בנזקי שלישי, בנזקי גופו, אבל לא בנזקי ממון ושני מייחבא אי משוית ליה לגופיה בור, וחייב על נזקי גופו של שלישי, אבל לא

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואם אמר לבעל חבית עמוד, פטור,

היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון, נשברה חבית בקורה חייב, ואם עמד בעל חבית, פטור, ואם אמר לבעל קורה עמוד, חייב, וכן זה בא בגרו וזה בפשתנו:

גמ': בעא מיניה רבה בר נתן, מרב הונא, המזיק את אשתו בתשמיש המטה [בהזק שהיה אפשר לו להשמר הימנו. מאיר] מהו, כיון דברשות # [היה יכול לחלק בין בעילת מצוה, לבעילת רשות] קעביד פטור, או דלמא איבעי ליה לעיוני [לשון לעיוני לא שייך כאן, והביאו כאן אגב גררא דאמר לעיל כו: איבעי ליה לעיוני ומיזל, וכאן פירשו להזהר]?

א"ל תניתנה, שלזה רשות להלך, ולזה רשות להלך,

אמר רבא ק"ו, ומה יער, שזה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס, נעשה כמי שנכנס לרשות חבירו וחייב, זה שלרשות חבירו נכנס, לא כל שכן,

אלא הא קתני שלזה רשות להלך, ולזה רשות להלך?

התם תרוייהו כהדדי גינהו שניהן שוין בשצירקתן, שאף בעל חבית סייע בשצירקתה, הכא איהו קעביד מעשה והיא לא,

והכתיב ויקרא יח ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם נאף ונאפת צמשת?

הנאה לתרוייהו אית להו, איהו מעשה הוא דקעביד, [ומיהו לענין חטאת ולענין מלקות חייבת דרחמנא אחשביה להנאת מעשה. תוס'].

[נמצא שאם הוזהר את אשתו חייב לשלם. וכן נפסק להלכה באה"ע סימן תכא סעיף יב,

וצ"ע הלא מה שקנה אשה קנה בעלה? אבל ראה באה"ע סימן פג סעיף א וז"ל אבל הבעל שהכל באשתו, חייב לשלם לה מיד כל הנזק, וכל הבשת והצער הכל שלה ואין לבעל בהם פירות, וראה קידושין כג: אי יש קנין לאשה בלא בעלה]:

[שינוי במשנתנו] היה בעל קורה ראשון כו': אמר ריש לקיש שתי פרות ברה"ר, אחת רבוצה ואחת מהלכת, בעטה מהלכת ברבוצה, פטורה, רבוצה במהלכת חייבת,

לימא מסייע ליה, היה בעל קורה ראשון, ובעל חבית אחרון, נשברה חבית בקורה פטור, ואם עמד בעל קורה חייב, והא הכא דכרבוצה במהלכת דמי דבעל קורה שעמד הו' משונה שאין דרך לפוש צרה"ר וקתני חייב,

ממון ראשון	חייב [מדין בור] *	פטור [מדין בור]
לגוף שלישי	לממון שלישי	
גוף שני	חייב	חייב
ממון שני	פטור**	פטור**

* לרב דוקא כי אפקריה, ולשמואל חייב בכל אופן משום בור,

** דחזה מפקיד נכסיו לאחר נפילת אונס,

וגירסא הכי איתא [ויש גירסא אחרת, והיא גירסת ר"ח לעיל בתוס' לא. ד"ה אמר רבא], אמר רבא ראשון חייב צנוקי שני צין צנוקי גופו צין צנוקי ממנו, שני חייב צנוקי שלישי, צנוקי גופו אכל לא צנוקי ממנו, מה נפשך אי נתקל פושע הוא שני נמי ליחייב, ואי נתקל לא פושע הוא, ראשון נמי ליפטר, ראשון ודאי פושע הוא ושני אגופו מייצב דהוה ליה לעמוד ולא עמד, אממו פטור, דאמר ליה האי צירא לאו אנא כרימיה [עד כאן דומה ממש לגירסת רש"י].

[ראה תוס' לעיל ע"א ד"ה אמר רבא] ולא גרסינן הכא דהוה ליה צור מייצבי כו' עד לצר מראשון והא כולן קתני כו' עד שני חייב צנוקי שלישי צנוקי גופו ולא צנוקי ממנו דהוה ליה צור כו', ולא גרסינן הכא האי צירא לאו אנא כרימיה וכו',

אמר מר, אם מחמת ראשון נפלו, ראשון חייב בצנוקי כולם, מחמת ראשון היכי נפיל,

רב פפא אמר דפסקה לאורחיה כשלדא כנצילה המושלכת למעצר הדרך ברחצה, וממלאה את כל הדרך, שלדא נצילה כדאמרין בעלמא שלדו קיימת (גדה דף כח),

רב זביר אמר כחוטרא דסמיותא כמקל של סומין, שמגשש הסומא זו, ופעמים שהוא מושיטו לרוחצו הדרך, ומגשש [ראה תוס']:

מתני': זה בא בחביתו וזה בא בקורתו [פנים אל פנים] ופגע זה בזה, נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלשהים רשות להלך, שלזה רשות להלך, ולזה רשות להלך,

היה בעל הקורה ראשון ובעל חבית אחרון, נשברה חבית בקורה פטור בעל הקורה שזה מהלך כדרכו והוא מיהר ללכת,

דף ל"ב ע"א

ואם עמד בעל קורה, חייב,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואלא הכי קאמר, אחד רץ ואחד מהלך פטור, בר"א בע"ש בין השמשות, אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך חייב, שניהם רצין אפי' בחול פטורין,

אמר מר, ומודה איסי בע"ש בין השמשות שהוא פטור, מפני שרץ ברשות [לצורך המצוה, דבני למזבן צרכי שבת. נמ"י], לאו דוקא בין השמשות, אלא משעה שמתחילין לתקן צרכי שבת לאפות ולבשל ולצלוח הרי הוא ברשות דהיינו מחצי היום ולמעלה שמתחיל היום להעריב. הנהרות אשרי,

וראה עוד בים של שלמה אות כט, אבל אי ברור לן דרהיט לצרכי שבת כל השבוע פטור, דמצינו גבי שמאי הוקן בפרק י"ט [ביצה] שכל השבוע היה טורח לכבוד השבת, ולא דוקא לשבת אלא אפילו לכל מצוה קלה, היכא דבריר לן דרהיט בנינה, פטור],

בע"ש מאי ברשות איכא? [ברשות מצוה. ר"ח] כדר' חנינא [שהיה מרקד ואויל. ר"ח] דאמר ר' חנינא

דף ל"ב ע"ב

בואו ונצא לקראת כלה מלכתא כאלס המקל פני מלך, ואמרי לה לקראת שבת מלכתא [ראה ד"ס אות נ' כמה גירסאות כאן], [כי אם הוא כסברת קצת קלי עולם, דחושבים שדי בקבלת שבת תוך הצירו של אדם, לא היו אומרים באו ונצא, [אבל ר' חנינא במקומו] כנראה כי היו תוך העיר, ו]היו מתחברים לצאת לשדה לקראת השבת אורח הנכבד וכו'. רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף סד. בריש דרוש א'. העתקתי מבן יהודיע. וראה שם בספר בן יהודיע דענין הריצה הוא ע"פ מה שאמרו ז"ל דלעולם ירוץ אדם לדבר מצוה, והוא הדין אם רץ לבית הכנסת להתפלל עיי"ש], [וכל הרשעים יתלוצצו וילעגו למו מהו ענין הציצאה אל השדה וכי משם היא באה וכו', אלא חז"ל הורונו שכבדי לקבל שבת צריך דוקא "לציור", אופן הציור הוא לצאת אל השדה, ורק על ידי ציור זה מקבלים פני שבת, ומי שאינו מודה ביסוד זה, הנהו בור ועם הארץ ב"סוד הציור" וכו'. דעת חכמה ומוסר לרבי ירוחם ליבוביץ ח"א מב. יוסף דעת],

רבי ינאי (מתעטף [לכבוד שבת] וקאי) [מרקיד ואויל מרקיד ואתי. ד"ס, נמ"י], ואמר בואי כלה בואי כלה [ואומר פעם שלישית. בן יהודיע]:

[באמת יש בע"ש שני ענינים, ריצה להכין ולקנות צרכי שבת, וריצה לקבל את פני השבת, ומשמע מגמ' שהוא ענין אחד].

מתני' המבקע ע"ס ברה"ר, והזיק ברה"י של אמריס, ברה"י שלו והזיק ברה"ר, ברה"י והזיק ברה"י אחר של אמריס, חייב:

גמ' וצריכא, דאי תנא המבקע ברה"י והזיק ברה"ר, משום דשכיחי רבים והוה ליה לעיוני, אבל מרה"ר לרה"י דלא שכיחי רבים במקום המזק אימא לא [לחייב],

ותסברא הא סייעי בעיא [אתה רוצה להביא ראיה מכאן] דרצוזה דמהלכת חייבת, לא מסתייא דלא מסייעי, אלא מקשה נמי קשיא ממיתין לריש לקיש, דאמר בעטא רוצלת חייבת [ויש לדיוק מדברי ר"ל] טעמא דבעטה הא הוזהר ממילא מהלכת דרצוזה פטור, והא מתני' דממילא [בבעל הקורה עומד, ונתקל החבית בקורה], וקתני חייב והכא קתני דמתניתין דממילא חייב?

מתני' [לכן חייב] דפסקה קורה לאורחא כשלדא שהיו לאשה לרומם הדך, הלך אפילו ממילא חייב, שאין דרך [פ' אין לו מקום] לנצל החצית לנשות,

הכא [בדברי ר"ל] כגון דרבעה בחד גיסא, איבעי לה לסגויי באידך גיסא הלך טעמא דבעטה, אבל ממילא פטור,

אלא סיפא דמתני' מסייע ליה לר"ל, דקתני היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון, נשברה חבית בקורה חייב, ואם עמד בעל חבית פטור,

והא הכא [אם עמד בעל החבית פטור] דכמהלכת ברבוצה דמי, וקתני פטור,

[ודוחה דגם מסיפא אין ראיה לר"ל] מתני' דכי אורחיה קא מסגי דקא מסגי בעל הקורה כי אורחיה, ואין כאן שינוי, הלך פטור, אבל מהלכת שבעטה דרצוזה, שיתמה את דרכה, ואימא לך דחייבת,

הכא [בבעטה מהלכת ברבוצה, אין להביא ראיה ממתני', ד] א"ל, נהי דאית לך רשות לסגויי עלי, לבעוטי בי לית לך רשותא:

מתני' שנים שהיו מהלכין ברה"ר, אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצין, והזיקו זה את זה, שניהם פטורין כדמפרש בגמרא:

גמ' מתני' דלא כאיסי בן יהודה, דתניא איסי בן יהודה אומר, רץ חייב מפני שהוא משונה, ומודה איסי בע"ש בין השמשות שהוא פטור, מפני שרץ ברשות מפרש לקמן,

א"ר יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה,

ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצין, פטורין?

מתני' בע"ש בין השמשות, ממאי, מדקתני או שהיו שניהם רצין פטורין הא תו ל"ל, השתא אחד רץ ואחד מהלך פטור דרך שיה ומהלך לא שיה פטור, שניהם רצין מבעיא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואי תנא מרה"ר לרה"י, משום דמעיקרא שלא ברשות עבד [שאסור לו לבקע עצים ברה"ר], אבל מרשות היחיד לרה"ר דברשות עבד אימא לא,

ואי תנא הנך תרת"י, הא [כשמבקע עצים ברה"י חייב] משום דשכיחי רבים, והא [כשמבקע עצים ברה"ר חייב] משום דשלא ברשות, אבל מרה"י לרה"י אחר, דלא שכיחי רבים, ומעיקרא ברשות, אימא לא, צריכא:

ת"ר, הנכנס לחנותו של נגר [אומן במלאכת עץ] שלא ברשות, ונתזה בקעת ומפחה [והכה אותו] על פניו ומת [ראה תוס' שאין לגרסו ומת, אבל לא מציאתי שום גירסא שאינו גורם ומת, הגם דמיידי מחיוב ד' דברים הרי גם מדבר על חיוב גלות], פטור מגלות, ואם נכנס ברשות חייב,

מאי חייב, א"ר יוסי בר חנינא חייב בד' דברים אס לא מת אלא חזק, נטמן לו נזק כער ורפוי ושבת, דהוה ליה פושע, אכל צומת לא, דליתו חייב על הצומת עד שיתכוין, ורישא דשלא ברשות פטור מד' דברים, דליכא פשיעה, אכל אומן חייב, כדקיימא לן פלג תחת פלג, לחייב על האומן כרעון,

ופטור מגלות [גם אם נכנס ברשות], לפי שאין דומה ליער, יער, זה לרשותו נכנס, וזה לרשותו נכנס, זה לרשות חברו נכנס [לחנותו של נגר],

אמר רבא ק"ו [שיהא חייב בגלות], ומה יער, זה לדעתו שלא נטל רשות ממחזירו נכנס, וזה לדעתו נכנס, נעשה כמי שנכנס לדעת חברו וגולה, זה שלדעת חברו נכנס לא כל שכן [תוס']

אלא אמר רבא, מאי פטור מגלות, דלא סגי ליה בגלות [תוס'], והיינו טעמא דרבי יוסי בר חנינא [שהחייב בד' דברים], משום דהוי ליה שונג קרוב למזיד דאיבעי ליה לעיוני,

מתיב רבא, הוסיף לו שלים צ"ד למי שחייב מלקות רצועה אחת יותר על מה שאמדוהו צ"ד שיכול לקבל ומת, הרי זה גולה על ידו, והא הכא דשונג קרוב למזיד הוא, דאיבעי אסוקי אדעתיה דמיייתי אינשי בחדא רצועה, וקתני הרי זה גולה [הרי שגם בשונג קרוב למזיד גולה]?

אמר רב שימי מנהרדעא דטעי במנינא [והוי שונג גמור],

טפח ליה רבא לרב שימי בסנדליה דרב שימי, הכהו על סנדלו, ל"א דעט כסנדלו לרב שימי, אמר ליה אטו הוא השליט מני,

והתניא גרול שבדיינין קורא והפלא ה' את מכותך וגו' [דברים כח] והשני מונה, והשלישי אומר הכהו?

אלא אמר רב שימי מנהרדעא, דטעה דיינא גופיה [והחזן מכה על פיו, ואם מת, החזן גולה. אבל אינו אונס גמור שהרי גם הוא היה צריך לספור. בשם המנחת שלמה],

מיתיבי, הזורק את האבן לרה"ר, והרג, הרי זה גולה, והא הכא דשונג קרוב למזיד הוא [תוס'], דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה דברה"ר שכיחי אינשי, וקתני הרי זה גולה,

אמר רב שמואל בר יצחק בסותר את כותלו,

איבעי ליה עיוני? בסותר בלילה,

בלילה נמי איבעי ליה עיוני?

בסותר את כותלו ביום [והזרק האבנים] לאשפה,

האי אשפה ה"ר, אי דשכיחי רבים מזיד הוא, ואי לא שכיחי רבים אנוס הוא?

אמר רב פפא [לא צריכא אלא] באשפה העשויה להפנות בני אדם נפנין צה לנקיטס בלילה, ואינה עשויה להפנות ביום, ואיכא דמיקרי ויתבי [ויש שבמקרי בא ויושב שם לעשות צרכיו], מזיד לא הוי דהא אינה עשויה להפנות ביום, אנוס נמי לא הוי דהא איכא דמיקרי ויתבי,

רב פפא משמיה דרבא, מתני לה לדרי' צר חנינא ארישא [כשנכנס שלא ברשות], הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות, ונתזה לו בקעת ומפחה לו על פניו ומת, פטור,

אמר רבי יוסי בר חנינא, חייב בארבעה דברים דהס נמי פושע הוא, כיון דחזיה דעייל איבעי ליה לעיוני [וראה תוס'], ופטור מגלות,

מאן דמתני לה אסיפא [שאינו גולה כשנכנס ברשות] פטור מגלות שאינו דומה ליער [וראה תוס'], כ"ש ארישא [שאינו גולה כשנכנס שלא ברשות], ומאן דמתני לה ארישא, אבל אסיפא כיון דברשות [שנכנס ברשות] חייב גלות,

ומי חייב גלות [כשנכנס לרשותו של הרוצח], והתניא הנכנס לחנותו של נפח, ונתזה ניצוצות ומפחה לו על פניו ומת פטור, ואפילו נכנס ברשות?

הכא במאי עסקינן בשוליא דנפחי תלמידו של אוחז נפח,

אבני חן על מסכת בבא קמא

שוליא דנפחי למקטלא קאי?

אי דשכיח בבית צנימו ולא צשוק מ"ט דת"ק?

כשרבו מסרהב מפליג בו לצאת [מחנותו. ר"ח], ואינו יוצא [ורוצה להוציאו וחרגו בשוגג],

ומשום דרבו מסרהב בו לצאת, למיקטליה קאי?

כסבור יצא,

אי הכי אחר נמי,

דף ל"ג ע"א

אחר לית ליה אימתא דרביה דנפת עליה, וסוה ליה לאסקי אדעתיה שמה לא יסא, האי אית ליה אימתא דרביה,

רב זביד משמיה דרבא, מתני לה אהא, ומצא פרט לממציא את עצמו, מכאן א"ר אליעזר בן יעקב, מי שיצתה אבן מתחת ידו, והוציא חלה את ראשו וקיבלה [ומת. ד"ם], פטור,

[לא דמיא להיות תחתיו כרים וכסתות דשלהי כיצד הרגל [כו:]: דאין לו לחשוב שישלךו הכרים וישברו הכלים. תוס'],

א"ר יוסי בר חנינא פטור מגולות, וחייב בארבעה דברים דהוה ליה פושע, שזקק למקום שזני אדם מציים,

מאן דמתני לה אהא [מי שיצתה אבן מתחת ידו, והוציא חלה את ראשו וקיבלה] חייב בארבעה דברים, כ"ש אקמייתא הנכנס למנוחו של נגר דכיון דמזייה דעיל אציעי ליה לעיוני, ומאן דמתני לה אקמייתא, אבל אהא פטור לגמרי:

ת"ר, פועלים שבאו לתבוע שכרן מבעל הבית, ונגחן שורו של בעל הבית, ונשכן כלבו של בעה"ב, ומת[ו. ו. ד"ם] פטור,

אחרים אומרים, רשאין פועלין לתבוע שכרן מבעל הבית,

ה"ד אי דשכיח במתא, מ"ט דאחרים [אי דשכיח "בשוק" פירוש ימתניו עד שימצאוהו בשוק חוץ לבית, ואית ספרים דגרסי אי דשכיח "במתא" דכיון שאין רגיל לצאת חוץ מעירו, הרבה פעמים ימצאוהו חוץ לבית, אבל לא שכיח במתא כעין רובל המחזור בעיריות יש להם רשות ליכנס שלא ילך לו. תוס'],

[הסברא כאן היא, שאדם שדרכו שהוא יוצא ונכנס מביתו לשוק, אין רשאין להיכנס לביתו, שיכולים למצוא אותו בשוק, אבל אדם שאינו בבית אלא לעתים רחוקות, כשבא לביתו רשאין ליכנס],

לא צריכא, בגברא דשכיח ולא שכיח [אי שכיח, פשיטא ליה דקום אדוכתך משמע, ואי לא שכיח א"כ ודאי עול תא משמע. תוס'], וקרי אבבא ואמר להו אין, מר סבר אין עול תא [תכנס] משמע, ומ"ס אין, קום אדוכתך משמע,

תניא כמ"ד אין קום אדוכתך משמע [וע"כ בשכיח ולא שכיח, דאי בשכיח זה לא היה קורא נכנס ברשות, דפשיטא דקום אדוכתך משמע. תוס'], דתניא פועל שנכנס לתבוע שכרו מבעה"ב, ונגחו שורו של בעה"ב, או נשכו כלבו פטור, אע"פ שנכנס ברשות,

אמאי פטור, אלא לאו דקרי אבבא, ואמר ליה אין, ושי"מ אין קום אדוכתך משמע:

[ותמיהני מדוע לא הביא רב אלפס ז"ל ברייתא זו, ואפשר דסבירא ליה דאע"ג דבימייהם היה שייך למחלוקת זה והיה מנהג זה נוהג בזמנם שלא היה אדם נכנס לבית חבירו, אבל בזמן הזה מנהג פשוט הוא שיכנסו פועלים לבית בעל הבית לתבוע שכרן, וגם אין מצוי לאדם מעות בכיסו בשוק לפרוע לפועלין, ובימייהם היו רגילין להמחותם אצל שולחני או אצל חנוני לכך היו תובעין מהן בשוק. רא"ש],

מתני': שני שוורין תמין שחבלו זה את זה [תימה דכולה מתניתין שאין צריכה היא? וי"ל וכו'. תוס'], משלמין במותר חצי נזק שמין מה הזיקו של זה יומר על נזקיו של זה, ונאמרו מותר משלם מי שהזיק יומר את הנזק,

שניהן מועדין, משלמין במותר נזק שלם,

אחד תם ואחד מועד, מועד בתם כלומר אם הוא הזיק את הנזק יומר משהזיקו תם משלם במותר נ"ש, תם במועד משלם במותר חצי נזק,

וכן שני אנשים שחבלו זה בזה, משלמין במותר נזק שלם, אדם במועד, ומועד באדם, משלם במותר נזק שלם,

אדם בתם, ותם באדם, אדם בתם משלם במותר נזק שלם, תם באדם משלם במותר חצי נזק,

ר' עקיבא אומר, אף תם שחבל באדם, משלם במותר נזק שלם:

אבני חן על מסכת בבא קמא

רבי עקיבא אומר הוחלט השור השור עצמו יקח, ולקמן מפרש מאי בינייהו,

במאי קמיפלגי ר' ישמעאל סבר [המוזיק] בעל חוב הוא, וזווי הוא דמסיק ליה, ור' עקיבא סבר שותפי נינהו צההוא שור דמשתעי ביה קרא, שוינהו רחמנא שותפים, וקרא משתעי צההוא שנהג לשוה מאתים, כדמנן במתניתין [לקמן לד.]. וזהו שור האמור צמורה, הלכך הכא דמוזיק אינו שוה אלא מנה, נוטל את השור,

וקמיפלגי בהאי קרא, שמות כא ומכרו את השור החי וחצו את כספו, ר' ישמעאל סבר לבי דינא קמזוהר רחמנא, ור"ע סבר [ומפרש "ומכרו" לשון רבים] לניזק ומוזיק מזהר להו רחמנא,

מאי בינייהו? הקדישו ניזק איכא בינייהו לרבי ישמעאל לא קדיש ליה, לרבי עקיבא קדיש,

בעא מיניה רבא מר"ג, מכרו מזיק, לר' ישמעאל מהו, כיון דא"ר ישמעאל בעל חוב הוא, וזווי הוא דמסיק ליה מכור,

או דלמא

דף ל"ג ע"ב

כיון דמשעבר ליה לניזק דאי לא יהיב ליה דמי שקיל ליה לשור דרחמנא שעצדיה ניהליה לאו כל כמיניה?

א"ל אינו מכור,

והתניא מכרו מכור?

אמר ליה חוזר וגובהו ניזק מלוקח,

וכי מאחר שחוזר וגובהו למה מכור? לרידיא שאם חרש צו לוקח, אינו נותן דמי החרשה לניזק,

ש"מ צממיה ל' וזה ומוכר מטלטלין, ב"ד גובין לו מהם והא מטלטלין לאו מידי דקאי צעיניה, ולא סמין מלוה עלייהו, ואמאי טרפינן להו מלוקח?

שאני התם, דכמאן דעשאו אפותיקי דמי רחמנא שוייה למיגצי מהאי שור,

והאמר רבא, עשה עבדו אפותיקי ומכרו, ב"ח גובה הימנו, שורו אפותיקי ומכרו, אין ב"ח גובה הימנו והכא

נב': ת"ר, שמות כא לא או יבן יגח או יבית יגח כמ"שפט הזה יעשה לו רבנן לא דייקי "הזה" דמייתי ליה לדתה כדלקמן [אלא דרשי כמשפט], כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם דהאי קרא צשור צאדם כמי צו צן יגח וגו, מה שור בשור תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף שור באדם תם משלם חצי נזק, ומועד נזק שלם,

שמות כא [בח] [עליון] ובייגח שור את איש או את אשה ונתן סקו ל יסקל השור ול א יאכל את צפרו ובעל השור גקי: [כט] [תחתון] ואם שור יגח הוא מקבל שלשם ומועד בבעליו ול א יסקרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת: [ל] אם יפטר וישת עליו ונתן פדיו נפשו ככל אשר יושט עליו: [לא] או יבן יגח או יבית יגח כמ"שפט הזה יעשה לו:

ר' עקיבא אומר כמשפט הזה, כתחתון ולא כעליון # [אין זה דרש שדורש ר"ע אלא הסבר שמפרש הפסוקים] משפט התחתון משתעי צמועד וקרא קמא צתם, [ו?] רבי עקיבא "הזה" דייק כלומר דינא דסליק האי קרא מיניה # [פ'] כיון שיש לפני פסוק זה של "כמשפט הזה" שני פסוקים העליון בתם והתחתון במועד, ונמצא דסליק משניהם, ע"ז אומר ר"ע שמדבר באופן של פסוק התחתון דהיינו הפסוק דסליק מיניה ממש דמיירי במועד,

יכול תם שצבל צאדם יהא צמועד לכל דבריו אפי' לשלם מן העלייה משלם מן העלייה, ת"ל "יעשה לו", מגופו משלם ואם אינו שוה כנגד כל הצדקה יפסיד ניזק, ואינו נוטל אלא השור ואינו משלם מן העלייה,

ורבנן "זה" למה לוי? לפוטרו מארבעה דברים דהיי משמע משפט זה יש לו לשלם נזק שלם, ולא משפט אדם החוצל צמצירו,

ורבי עקיבא לפוטרו מארבעה דברים מנא ליה? נפקא ליה ויקרא כד מאיש כי יתן מום בעמיתו, איש בעמיתו ולא שור בעמיתו,

ורבנן, אי מההיא הוה אמינא צער לחודיה משום דלא חסר ציה ממונא, אבל ריפוי ושבת דחסר ציה ממונא אימא ליתן ליה אימא כי נזק נינהו ומימיני, קמ"ל יתורא:

מהני': שור [תם] שוה מנה, שנגח שור שוה מאתים, ואין הנבילה [של שור מאתים] יפה כלום [פ'] כי לאוכל נבלות יש להם הרבה לאכול ובשביל זה אינה שוה כלום, דלא קפיץ עלה שום זבינא. הון עשיר, נוטל את השור [ששוה מנה] דהיינו חצי נזק:

נב': מתניתין מני, רבי עקיבא היא, דתניא, יושם השור המזיק בב"ד ויתן לו מוזיק "מעוט דמי השור" [פ'] לא השור עצמו אלא דמי שורו, שהוא חצי נזק, וצוה מנה שנגח לשוה מאתים, ואין הנבילה שוה כלום קמיירי דברי רבי ישמעאל,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמאי גבי ליה מלוקח?

העלייה:

עבר מ"ט גזבה מלוקח, משום דאית ליה קלא לשעבודיה, כי שווי אפומיק, האי נמי כיון דנגח, קלא אית ליה, דתורא נגחנא קרו ליה,

תני רב תחליפא בר מערבא מא"י הוה, קמיה דרבי אבהו, מכרו אין מכור קס"ד אפי' לדיא, הקדישו מוקדש,

מכרו מאן, אילימא מו"ק, מכרו אין מכור, מני ר"ע היא דאמר הוחלט השור, והקדישו מוקדש אתאן לרבי ישמעאל, דאמר יושם השור בב"ה,

אלא ניזק, מכרו אינו מכור מני רבי ישמעאל, הקדישו מוקדש אתאן לר"ע?

לעולם מו"ק ודברי הכל, מכרו אינו מכור לגופיה קאמר, דהדר גבי ליה אפילו לרבי ישמעאל, דהא משעבדא ליה לניזק,

הקדישו מוקדש לאו קדוש ממש, אלא ליתן דבר מועט בפדיונו אפילו לר"ע, משום דר' אבהו דאמר במסכת ערכין (דף כג) גבי מקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב, וקמני הסם דיהיב להקדש מידי פורתא וגבי בעל חוב דיליה,

דא"ר אבהו דהא דבעי למיטב להקדש מידי משום גזירה שמא יאמרו, הקדש גמור יוצא לחולין בלא פדיון;

ת"ר, שור תם, שהזיק עד שלא עמד בדיון, מכרו מכור כולה הך ברייתא מפרש לקמן, הקדישו מוקדש, שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי,

משעמד בדיון נשתעבד גופו לניזק ושליו הוא [ולכן] מכרו מו"ק אינו מכור ואפי' לדיא, הקדישו אינו מוקדש ואפילו מידי לא יתיב להקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה ולא כלום,

קדמו בעלי חובות והגביהו [וגבו את השור בחובם] מפרש טעמא לקמן, בין חב עד שלא הזיק [שלוה המעות קודם שהזיק שורו], בין הזיק עד שלא חב [שלוה המעות לאחר שהזיק שורו], לא עשו ולא כלום, לפי שאין משתלם אלא מגופו [והשור משועבד אל הניזק],

[אבל בשור] מועד שהזיק, בין שעמד בדיון בין שלא עמד בדיון, מכרו מכור אשור חס קאי עד שלא עמד בדיון הקדישו מוקדש, שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי, קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב מה שעשה עשוי, לפי שאין משתלם אלא מן

אמר מר [בשור תם, והולך ומפרש], מכרו מכור [ומפרש] לרדיא, הקדישו מוקדש, משום דרבי אבהו דיהיב דבר מועט, שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי [הולך ומפרש],

בשלמא נתנו במתנה, מה שעשה עשוי, לרדיא כמכירה [שאם השתמש זה שקבלו במתנה להרישה, אינו צריך לשלם], אלא שחטו קס"ד מה שעשה עשוי לאפקועי מניזק קאמר [שאם שחטו אין הניזק יכול להשתלם מן השור], דהסם ליכא למימר לדיא [ומקשה למה לא] ליתי [ניזק] ולשתלם מבשריה,

דתניא [ומכרו את שור החי] חי אין לי אלא חי, שחטו מנין, ת"ל ומכרו את השור מ"מ?

אמר רב שיזבי, לא נצרכא אלא לפחת שחיטה מה שנפחתו דמיו בשחיטתו, אין המזיק משלם,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, זאת אומרת, המזיק שעבודו של חברו קרקע המשוועבדת לחבירו פטור,

פשיטא דמהכא שמעינן לה, בלא מימרא דרב הונא?

מהו דתימא התם הוא דא"ל לא חסרתין ולא מדי, דא"ל זיקא בעלמא הוא דשקלי מינך [ע"י שחיטה לקחתי רק את הרוח ממנו, והוא דבר שאין בו ממש], אבל בעלמא [למשל שורף שטרותיו] ליחייב, קמ"ל,

הא נמי רבה אמרה, דאמר רבה רבה אדם חשוב הוה, ומאדס חשוב כגון רב או רבה פרכינן, כאלו כתיב במשנה או צרייתא השורף שטרותיו של חברו פטור?

מהו דתימא התם הוא דא"ל ניירא בעלמא קלאי מינך, אבל היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות, ליחייב קמ"ל, דהא הכא [בשחט שור תם] כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי שהרי השחיטה נלאת ונכרת וקאמר מה שעשה עשוי,

[וממשיך לפרש הברייתא לעיל] קדמו בעלי חובות והגביהו, בין חב עד שלא הזיק [שהחייב המעות לבעל חוב, קודם שהתחייב להניזק], בין הזיק עד שלא חב עד שלא ליה בעליו המעות מבעלי חובין לא עשה ולא כלום, לפי שאין משלם אלא מגופו,

בשלמא הזיק עד שלא חב, ניזקין קדמו, אבל חב עד שלא הזיק ב"ח קדים [ולמה לא עשה ולא כלום],

אבני חן על מסכת בבא קמא

דף ל"ד ע"א

[ועוד קשיא] ואפילו הו"ק עד שלא חב נמי בעל חוב קדים לתפיסה, וכיון דתפס אמאי מפיקין מיניה [ומבשר]?

[וכי נימא] ש"מ דתמייה ב"ח מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה לא גבה דפלוגמא היא בעלמא (כתובות דף נד) דאיכא למ"ד מה שגבה גבה, [אית דגרסי ואפי' הו"ק עד שלא חב נמי דניזק קדים ש"מ כו' - כלומר אע"ג דניזק קדים שיעבדיה קשיא ליה ה"ל],

[ודוחה] לא, לעולם אימא לך [בבעל חוב דעלמא] מה שגבה גבה, ושאיני התם [בשור תם שנגח], דא"ל אילו גבך הוה דכבר גבית ליה קודם שהו"ק, לא מינך הוה גבי ליה [משמלימנא] דתמייה, דהאי תורא דאוקן [ששור זה שהו"ק אותו] מיניה משתלמנא [פ'] שבשור תם אין החוב על הבעלים, אלא על השור עצמו. וראה תוס'!]

ת"ר, שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, וחבל בו בחמושים זוז [ולא מת השור], ושבח ניזק ועמד על ארבע מאות זוז, כלומר הועיל ואיכא למימר שאלמלא (לא) הו"ק היה עומד על שמנה מאות זוז [תוס']?

נותן לו כ"ה זוזים בשעת הניזק, ולא מצי מאי אפסדתיך, הא שבה טפי [כיון ששוה עבשיו כמו שהיתה שוה קודם שניזק], משום דאמר ליה ניזק אי לא אזיקתן הו" שבה וקאי על תמני מאה, ל"א שאלמלא לא הו"ק כו' ועבשיו תובע ניזק מאתים, חז"ן של ד' מאות חצי נזק שהפסידו, אינו נותן לו אלא כ"ה כשעת הניזק וראשון עיקר,

כחש הניזק מחמת המכה, וגרסה עבשיו הו"ק גדול יותר מתחילה כשעת הניזק, נותן לו כפי נזק בשעת ששעת העמדה בד"ן, כדקאמר לקמן קרנא דתורך קבירא ביה,

שבח מו"ק ועמד על ד' מאות, נותן לו [חצי נזק] כ"ה זוז בשעת הניזק ואין יכול ניזק לומר לו [אני קניתי כ"ה זוז בשור זה, מתוך מאתיים שהיה שוה בשעת הניזק, ולכן כל מה שמשביח לאחר מכן גם חלק שלי משיבוח] מן לי חלק שמינית שבו שזכיתי בו משעת הניזק וברשותי השבית,

כחש [מו"ק שהיה שוה מתחלה מאתים] בשעת העמדה בד"ן ונותן לו חלק שמינית שבו, שברשותו כחש, ולקמן פריך רישא לסיפא,

אמר מר, שבה מו"ק נותן בשעת הניזק, מצי ר' ישמעאל היא דאמר בעל חוב הוא, וזווי הוא דמסיק ליה [ואין לניזק שום בעלות בשורו של מו"ק],

אימא סיפא כחש כשעת העמדה בד"ן, אתאן לר"ע דאמר שותפי נינהו [שמיר שהו"ק שורו של מו"ק נעשה הניזק שותף לחלק שמוגיע לו, ואם השביח השור גם חלקו של ניזק השביח], רישא רבי ישמעאל, וסיפא ר"ע?

לא כולה ר"ע היא, והכא [כששבה מו"ק] במאי עסקינן כשפיטמו מו"ק לשור, וספר ממונו לשבועיה, הלכך לא שקיל ניזק בשבועא [תוס' X2],

[ומקשה] אי כשפיטמו אימא רישא, שבח [בהמה של ניזק] ועמד על ד' מאות זוז, אפי' הכי נותן לו כשעת הניזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך, משום דא"ל ניזק, אלמלא לא הו"ק, היה עומד על ח' מאות,

אי כשפיטמו ניזק לשור צריכא למימר דיהיב לו כשעת הניזק, ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך, הא האי דאשבה משום פטומו הוא, וספר ביה ממונא,

ללישנא אחריתא הכי משמע, אימא רישא שבה ניזק נותן לו כשעת הניזק ותו לא, ולא מצי למימר ניזק מן לי ב' מאות, שאלמלא לא הו"ק כו', ואי כשפיטמו ניזק צריכא למימר דלא יהיב ליה מו"ק ב' מאות, האי דאשבה משום פטומו הוא,

וקשיא לר' הא דאזיקניך לאשמועינן דאשבתה דאפסדיה, דאי לא אזיק הוה קאי השבח דהאי פטומו דפטמיה על תמני מאה, ולשון ראשון שמעתי ועיקר?

אמר רב פפא, רישא משכחת לה בין דפטמה פטומי, בין דשבחא ממילא,

ואצטרך לאשמועינן דהיכא דשבחא ממילא נותן לו כשעת הניזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך, בין דפטומי פטמיה בין דשבה ממילא, והיכא דפטמיה לא הוה אצטרך למיתנא, אלא משום היכא דשבה ממילא אצטרך לאשמועינן,

סיפא לא משכחת לה אלא כשפטמו,

[וחזור לפרש הברייתא] כחש כשעת העמדה בד"ן ארישא מהדר [אניזק], כחש מחמת מאי, אילימא דכחשא מחמת מלאכה, לימא ליה [מו"ק לניזק] את מכחשת ואנא יהיבנא?

אמר רב אשי, דכחש מחמת מכה [ולא בעי למימר ממילא, דודאי אי לא כחש מחמת מלאכה תולין במכה. שטמ"ק], דא"ל קרנא דתורך קבירא ביה [והק"ר הולך ומכחיש את שורו]:

מתני': שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, ואין הנבילה יפה כלום, אמר ר"מ על זה נאמר שמות כא ומכרו את השור החי וחצו את כספו דהיינו חצי נזק,

אבני חן על מסכת בבא קמא

וכי תימא הכי נמי דס"ל חס חמור כדתנן לקמן בפרק שור שנגח ד' ור' י' יהודה אומר תם חייב אם שמר שמייה פחותה ויאל והזיק ומועד פטור?

אימר דשמעת ליה לרבי יהודה, לענין שמירה, דכתיבי קראי מדמפרש חס, לענין תשלומין מי שמעת ליה,

והתניא, רבי יהודה אומר, יכול שור שוה מנה, שנגח שור שוה חמש סלעים [סלע = 4 זוז], [חמש סלעים = 20 זוז], והנבילה יפה סלע, זה נוטל חצי החי שוה חצי י"ב סלעין ופלגא [50 = 4 X 12.5], בשביל תשלומין שלו, שלא שוה אלא ה' סלעים וחצי המת, וזה נוטל חצי החי וחצי המת,

[לא נוכל לומר כן ד] אמרת, וכי מועד למה יוצא להחמיר עליו או להקל עליו, הוי אומר להחמיר עליו, ומה מועד אינו משלם אלא מה שהזיק, תם הקל לא כ"ש אלא לר' יהודה חס קל קרי ליה?

אלא א"ר יוחנן שבח נבילה איכא בינייהו, דמ"ס דניזק הוי ר"מ סבר שבה נבילה דניזק הוי דלית להו שום שותפות, ובמ"ס פלגא,

והיינו דקא קשיא ליה לר"י דשמעינן ליה בצרייתא דלקמן, דקאמר, יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לשור שוה מנה כו', דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי השתא דאמרת חס רחמנא עילויה דמוזיק דשקיל בשבחה כיון דלדידיה ס"ל דחס רחמנא עליה דמוזיק למשקל בשבחה,

יכול שור שוה חמש סלעים [20 זוז], שנגח שור שוה מנה [מאה זוז], והנבילה יפה חמשים זוז, זה נוטל חצי החי דשקיל מוזיק חצי החי דהווי שני סלעים ופלגא 10 וחצי המת דהווי שש סלעים ורביע 25, וזה נוטל חצי החי וחצי המת,

אמרת וכי היכן מצינו מוזיק נשכר שאינו מפסיד כלום שוה נשכר, דאע"ג דקאמר ר"י לעיל, דמוזיק שקיל בשבחה בתשלומי ח"ג, מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור החי,

ואומר שמות בא שלם ישלם במועד כתיב, אלא שני תשלומים כתב לך, אחד לתם ואחד למועד, לומר בעלים משלמין ואין הצעלים נוטלין בעלים משלמין ואין בעלים נוטלין,

מאי ואומר, וכי תימא הני מילי היכא דאיכא פסידא לניזק, אבל היכא דליכא פסידא לניזק, כגון שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה חמש סלעים, והנבילה יפה שלשים זוז, שהוקרה הנבילה משמחה שקיל נמי מוזיק בשבחה דשקיל מוזיק חמשה זוזי באותן י' זוזי שהשכיחה, דהא לא מטי פסידא לניזק, דהוא נמי מרויח ה' דינר,

א"ל רבי יהודה, וכן הלכה ודאי כן הלכה, דמנה נותן לו דהיינו ח"ג, אבל אין זה שור האמור בתורה דקיימת ומכרו את השור החי וגו' ובגמ' מפרש במאי פליגי [פ' אף שכן ההלכה, מ"מ אין זה פירוש הפסוק], קיימת ומכרו את השור החי וחצו את כספו, ולא קיימת וגם המת יחצון,

ואיזה, זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, והנבילה יפה חמשים זוז דה"ל הזיקו ק"ג, ופלגא מקא דהיינו ע"ה צעי ניזק להפסיד, והלכך שקיל [הניזק] חצי (מק) החי, וחצי המת דשוו קכ"ה, ומטי לכל אחד פסידא ע"ה שוה נוטל חצי החי וחצי המת [תוס'], וזה נוטל חצי החי וחצי המת:

נב': ת"ר, שור שוה מאתים, שנגח שור שוה מאתים, והנבילה יפה חמשים זוז, זה נוטל חצי החי וחצי המת, וזה נוטל חצי החי וחצי המת, וזהו שור האמור בתורה, דברי רבי יהודה [ובע"ז במשנה],

רבי מאיר אומר, אין זהו שור האמור בתורה, אלא שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים, ואין הנבילה יפה כלום, על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו,

אלא מה אני מקיים וגם את המת יחצון, פחת שפחתו מיתה, מחצין בחי כלומר נבילה לא שייכא גבי מוזיק כלל, אלא שמין את הנבילה כמה פחותין דמיה עכשיו, משעה שהיה חי, ונותן לו מוזיק חצי הפחת,

מכדי, בין ר"מ בין רבי יהודה, האי מאה ועשרים וחמשה שקיל, והאי מאה ועשרים וחמשה שקיל היכא דנבילה שוי ג' דהא לר"מ גופי' שקיל ג' דנבילה, וע"ה מן החי דהיינו חצי הפחת שפחתה מיתה, והווי קכ"ה, ולרבי יהודה נמי נוטל הניזק חצי החי דהיינו ק', וחצי המת דהיינו כ"ה, ובמאי פליגי,

מאי בינייהו? אמר רבא, פחת נבילה איכא בינייהו אם פחתו דמיה משעת מיתה, עד שעת מכירה, לר"מ דאמר לא שייך מוזיק דנבילה פחת דניזק הוי, ולא יתיב ליה אלא חצי מה שפחתה מיתה,

רבי מאיר סבר פחת נבילה דניזק הוי [תוס'], ורבי יהודה סבר פחת נבילה דמוזיק הוי פלגא,

א"ל אביי, אם כן מצינו לרבי יהודה

דף ל"ד ע"ב

תם חמור ממועד דהא גבי מועד אמרין בפ"ק (דף י') בעלים מטפלים דנבילה, דכתיב והמת יהיה לו וגו' לניזק,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואומר שלם ישלם, בעלים משלמין ואין בעלים נוטלין,

א"ל רב אחא בר תחליפא לרבא, א"כ מצינו לרבי יהודה תם משלם יותר מחצי נזק, והתורה אמרה שמות כא ומכרו את השור החי וחצו את כספו א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתו מיתה מחצין בתי, מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק, והיכי דמי שור שזה נ' שנגח לשור שזה מ', והנצילה יפה כ', והוי נזק כ', ופלגא נזקא עשרה, וכי פלגי חצי חי וחצי מת, נוטל נזק בתי כ"ה וצמת י' הרי [ל"ה], נמצא מניק משלם יותר מחצי נזק,

דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתו מיתה, אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי הוי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא שקיל נזק חצי הוי מקל וסומר ממועד, כדקמי לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק, תם הקל לא כ"ש, אצל הכא דליכא למימר הכי, דהא פחות ממה שהזיק משלם, ומיהו טפי מחצי נזק איכא?

[ומתריץ] אית ליה לר"י פחת שפחתה מיתה מחצין בחי הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק,

מנא ליה? שמות כא מ"ו וגם" את המת יחצון,

והא אפקיה ר' יהודה, לזה נוטל חצי החי וחצי המת, וזה נוטל חצי החי וחצי המת?

א"כ דלפחת שפחתו מיתה לחוד אלא לכחוד את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשפחיה רחמנא בשבחה נכתוב קרא ואת המת, מאי וגם ש"מ תרתי:

מתני': יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו, פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו,

[התחיל לפרש סיפא דמתני', פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו] כיצד שורו שבייש פטור דקיימא לן (לעיל דף כו) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו, והוא שבייש חייב,

שורו שסימא את עין עבדו והפיל את שינו, פטור, והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו, חייב,

שורו שחבל באביו ובאמו [של בעל השור. יבין] חייב, והוא שחבל באביו ואמו פטור [דחייב מיתה, וקם ליה בדרבה מניה. יבין],

שורו שהדליק את הגדיש בשבת, חייב חצי נזק דמשונה הוא, והוא שהדליק את הגדיש בשבת, פטור, מפני שהוא מתחייב בנפשו:

גמ': תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן [ראה שבת קי.], כל המקלקלין פטורין לענין שבת חוץ מחובל ומבעיר דמפרש טעמא במס' שבת בפרק האורג מדאטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהצנעה חייב כגון השורף כלי דמקלקל הוא,

א"ל פוק תני לברא, חובל ומבעיר אינה משונה דאינהו נמי פטירי, ואם תימצי לומר משונה, חובל בצריך [הדם] לכלבו דהוי מקלקל על מנת למקן, והא [דמתין] [דמניא] נזר הדס אע"פ שלא ינא, משום נזבא הוא דמחייב מבועיר בצריך לאפרי,

תנן, שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב, והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור, וקתני הוא דומיא דשורו, מה שורו דלא קבעי ליה

דף ל"ה ע"א

אף הוא נמי דלא קבעי ליה לאפרו ומקלקל הוא וקמי פטור משלומין, אלמא חייב מיתה איכא, וקתני פטור, מפני שהוא נדון בנפשו?

לא, שורו דומיא דידיה, מה הוא דקבעי ליה, אף שורו דקבעי ליה [ברמפרש בשור פקח] לאו דוקא, דאפי' לא בעי ליה [השור] נמי חייב לשלם, אלא על כרחיה מרזייהו בחדא מילתא מוקמינן, האי לחיובא והאי לפטורא, דהכי משמע מחני', דבמקום שזה חייב זה פטור, דאי שורו בלא קבעי ליה, לא מתורץ יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו, דהא אינו דלגל בעי ליה ממייב בשלומין,

שורו היכי משכחת לה? א"ל רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שהשור חסס [פי' שלא תפרש שהשור שייך לפקח, לכן אומר שהשור עצמו פקח] שעלתה לו נשיכה בנבו, וקא בעי למקלייה [ורוצה לשורף הגדיש] ואיגדר בקוטמא [ולתגלגל באפרה],

ומנא ידעינן דלהכי איכיון, דאטריך לאשמועינן מחני', דאע"ג דמריה כי האי גוונא מפטר בשלומין הוי, שור חייב, דאי מסתמא, אפי' מריה נמי מייחב אי לא ידעינן דיה דאריך לאפרו, ואין כאן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו? דלכתר דקלייה [שלאחר ששרף את הגדיש] קמגדר בקוטמא [התגלגל באפרה],

ומי איכא כי האי גוונא [בהמה חכמה כוונ?] אין, דההוא תורא דהוה בי רב פפא, דהוה כיבין ליה חינוכיה שניי, עייל ופתקיה לגזייתא דחף כסוי הכלי שהשכר צמחו ושתי שייכרא [רב פפא היה פרנסתו מן השכר, כדאמרינן בפסחים ק"ג. אמר רב פפא: אי לא דרבמי שברא לא איעתרי, וראה ב"מ סה.], ואיתסי [ונתרפא],

אבני חן על מסכת בבא קמא

זה בסלע היה חייב, אבל הנ"י בשם הרמ"ה כתב דזה לא הו"א אלא גרמא ופטור. רש"י] המוציא מחבירו עליו הראיה,

היו שנים [שני שוורים] רודפים אחד אחד ושלשמן של שלשה בני אדם זה אומר שורד הזיק, וזה אומר שורד הזיק

דף ל"ה ע"ב

שניהם פטורים דמרויחו מדחו ליה, אם היו שניהם של איש אחד, שניהם חייבים מפרש בגמרא [ר"ל כששניהן כאן, חייב לשלם מגוף הפחות שבשניהן, כששניהן תמין, ובנאבד אחד מהן, אומר לו, הנאבד הזיק, והרי תם אינו משלם אלא מגופו, וכשהן מועדין אפילו נאבדו שניהן, משלם מביתו. יבין].

[בא לפרש באופן ששניהם חייבים] היה אחד גדול ואחד קטן, הניזק אומר גדול הזיק וש גופו שזה חצי מוק, והמוזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק ודמי הקטן מקם, ומותר חצי מוק מפסקי,

[או שהיה] אחד תם ואחד מועד, הניזק אומר מועד הזיק, והמוזיק אומר לא כי אלא תם הזיק, המוציא מחבירו עליו הראיה,

היו הניזקין שנים, אחד גדול 100 ואחד קטן 20, והמוזיקין שנים אחד גדול 100 ואחד קטן 20, הניזק אומר גדול הזיק את הגדול, וקטן את הקטן [הניזק אומר בן להנאתו],

והמוזיק אומר לא כי אלא קטן [הזיק] את הגדול ואע"ג שחצי מוקו של גדול מרובה 50, לא מקם אלא קטן שלי [לא תקח יותר מ 20], וגדול את הקטן וחצי מוק של קטן שלך 10 קם מן הגדול,

[או שהיה] אחד תם ואחד מועד, הניזק אומר מועד הזיק את הגדול, ותם את הקטן, והמוזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן, המוציא מחבירו עליו הראיה:

גמ': אמר רבי חייא בר אבא, [זאת אומרת] חלוקים עליו חבריו [רבנן דמשנתנו] על סומכוס [תוס'] דאמר לקמן (דף מו) דבריימא גמ' צדור שנגמ את הפרה ממון המוטל בספק [ראה לקמן] אי הספק של המזיק והניזק, או שגם אנו מסופקים] חולקין ומממני שמעינן דחלוקים עליו חבריו, דקמני המוציא מחבירו כו',

א"ל ר' אבא בר ממל לר' חייא בר אבא, אמר סומכוס אפילו ברי וברי דשניס טוענים טענת צרי, ואפילו היכא דנמצע טוען צרי לי שאני חייב, ואפילו הכי כיון דלצי דינא מספקא, [אי] [מאן] קאמר קושטא, חולקין, דקאמר ממתין דלא כסומכוס, [ונמצא דפליגי סומכוס וחכמים, דלסומכוס אף אם המזיק והניזק אין להם

אמרו רבנן קמיה דרב פפא, מי מצינא אמרת שורו דפטור דומיא דמיוצא ידידיה היכי משכחת לה הא מיוצא ידידיה לימא אלא במתכין לבייש ושור אין צו דעת להמתין לזושה דומיא דידיה, והא קתני שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב, שורו דומיא דידיה, נתכוון לבייש היכי משכחת לה?

וממני משכחת לה כגון שנתכוון השור להזיק, דגמי אדם כי האזי גוונא מחייב אלושה, דאמר מר, נתכוון להזיק, אע"פ שלא נתכוון לבייש,

רבא אמר, לעולם ממני דללא קצעי ליה לאפרו, והאזי דפטור ממסלומין, לאו משום דליהוי ציה חיוב מיתה, דהא מתניתין אפי' בשוגג נמי דליכא חיוב מיתה מימקומא, דפטור ממסלומין כדמני,

וכדתנא דבי חזקיה, דתנא דבי חזקיה ויקרא כד מכה אדם ומכה בהמה מכה נפש בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת, הוקשו יחד, דמה מכה בהמה לעולם משלם, ואפי' בשוגג, כדאמר' (לעיל דף כו) אדם מועד לעולם, אף מכה אדם דפטריה קרא ממסלומין, דכמיז יומת, לעולם פטור ואפילו בשוגג, הואיל וצמוד שייכא מיתה,

מה מכה בהמה, לא חלקת בה בין שוגג בין מזיד, בין מתכוון לשאין מתכוון, בין דרך ירידה לדרך עלייה שהרגו כללית יד דהרימו הגרן, דקיימא לן (מכות דף ז) דפטור מגלות, אפי' פטור ממסלומין, הלכך גבי חילול שבת נמי, אפי' בשוגג פטור מלשלם לפוטרו ממונן, אלא לחייבו ממונן,

אף מכה אדם לא תחלוק בו, בין שוגג למזיד, בין מתכוון לשאין מתכוון, בין דרך ירידה לדרך עלייה, לחייבו ממונן אלא לפוטרו ממונן [כדמפרש לקמיה, שכיון שהוא עבירה שחייב עליה מיתה בשום מקום, אף אם עשה באופן שאינו חייב מיתה, פטור הוא מן התשלומין],

אמרו ליה רבנן לרבא, מי מצינא מוקמת לה בשוגג, והא מפני שנדון בנפשו קתני?

הכי קאמר, כיון דבמזיד נדון בנפשו והיכי דמי צריך לאפרו השתא דשוגג פטור והיכי דמי, דקא בעי לאפרו, השתא בשוגג פטור:

מתני': [משנה יא] שור [של ראובן] שהיה רודף אחר שור אחר [של שמעון], והזיק הנדק [שורו של שמעון] זה [שמעון] אומר שורד הזיק, וזה [ראובן] אומר לא כי אלא בסלע לקה ממחך היה צלע ולקה [משמע דאלו מחמת שהיה נדף משורו גם ונכשל ולקה ע"י

אבני חן על מסכת בבא קמא

ספק, כיון שיש לב"ד ספק חולקין, אבל לחכמים כיון שהמזיק והניזק הם ודאיים, אמרין המוציא מחבירו עליו הראיה?

א"ל אין, אמר סומכוס אפילו ברי וברי,

וממאי דמתני' בברי וברי הוא [ראה בתוס' שהקשו, דמאן אמר דמתני' בברי וברי]? דקתני זה אומר שורך הזיק, וזה אומר לא כי משמע דפשיטא ליה דנסלע לקה,

מתקיף לה רב פפא, מדרישא ברי וברי, סיפא נמי ברי וברי, אימא סיפא היה אחד גדול ואחד קטן, ניזק אומר גדול הזיק, ומזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק,

[או שהיה] אחד תם ואחד מועד, ניזק אומר מועד הזיק, והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק, המוציא מחבירו עליו הראיה,

[ומדריק] הא לא מייתי ראיה שקיל כדאמר מזיק [תוס'] וגוזה מן הסם, ואע"ג דקאמר ניזק ברי לי שזה לא הזיקני,

נימא תהוי תיובתא דרבה בר נתן [תוס'], דאמר טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורין, דהא אמר ליה מוצע לאו שעורין יבזי לך, ואחולי מחיל גביה,

[ותמיהו על סברא זו דמלתא דשכיחא הוא שיש לאדם כמה תביעות על חבירו ואין רוצה לתובעם בפעם אחת, ותובע אחת מהן ומשום הכי לא מחל על שאר התביעות וכו'. רא"ש, עיי"ש באריכות],

אלא בברי ושמא, [ושואל] דקאמר ברי מאן, דקאמר שמא מאן [מי אומר ברי ומי אומר שמא], אי נימא דקאמר ניזק ברי [לי] ואפ"ה שקיל מן הסם, כל שכן [ראה בפנ"ה בד"ה דקאמר, על לשון כל שכן] דהוה מיוצתא דרבה בר נתן וקאמר מזיק שמא, אכתי לימא תהוי תיובתא דרבה בר נתן,

אלא דקאמר ניזק שמא הלכך ממרוויחו [משני השוורים] מצע, וכי לא מייתי ראיה שקיל מן הסם וקאמר מזיק ברי [וע"ז אומר המוציא מחבירו עליו הראיה],

ומדסיפא ניזק שמא, ומזיק ברי, רישא נמי ניזק אומר שמא שורך הזיק, ומזיק אומר ברי נסלע לקה, ואמר סומכוס אפי' בהא וכי אפ"ה קאמר סומכוס דחולקין, דאיצטריך לרבנן לאפלוגי ו לאשמועינן דלא פלגי [חולקין אלא המוציא מחבירו עליו הראיה], [תוס']?

לא סיפא ניזק שמא ומזיק ברי, רישא ניזק ברי ומזיק שמא [רישא דקאמר מזיק שמא וניזק ברי] והסם אמר סומכוס שהורע כמו של נמצע

וחולקין, ואחו רבנן לאשמועינן דלעולם יד נמצע על העליונה [בתוס'],

והא לא דמיא רישא לסיפא וכיון דסוף סוף לאו נמצע מילתא מוקמת לה, שפיר מצי ר' חייא בר אבא לאוקמי לרישא בצרי וצרי ולמפשוט דסומכוס, אפי' בצרי וצרי אמר, ומאי אמתקמיה דרז פפא?

אמרי, ברי ושמא שמא וברי חד מילתא היא, ברי וברי שמא וברי, תרי מילי נינהו:

גופא, אמר רבה בר נתן, טענו חטין והודה לו בשעורין פטור, מאי קמ"ל תנינא [שבועות לה: ריש פרק שבועת הדינים] טענו חטין והודה לו בשעורין פטור?

אי מהתם הוה אמינא, פטור מדמי חטין וחייב בדמי שעורין, קמ"ל דפטור לגמרי,

תנן, היו הניזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן וכו', הא לא מייתי ראיה, שקיל כדקאמר מזיק, אמאי חטים ושעורים נינהו?

[ומתריץ] ראוי ליטול אי מייתי ראיה ואין לו [תוס'] אי לא מייתי, ולא מדוק מינה דקדייקא,

@ ולהכי מוקים לה הכי, ולא מוקים לה כדאוקים למיעתא לעיל דניזק שמא ומזיק ברי, דאם כן היינו הך, וסיפא אמאי אצטריך,

ורבה דאוקמא למיעתא דניזק שמא, ומזיק ברי, ולא אוקמה בצרי וצרי, ולשני ראוי ליטול ואין לו?

משום דס"ל דסומכוס לא אמר חולקין בצרי וצרי, הלכך רישא דקתני לא כי אלא נסלע לקה, לא אצטריך למיתני' בצרי וצרי, לאשמועינן דמוציא מחבירו כו', להכי אוקמה למיעתא דשמא וצרי, דתיקו נמי רישא בצרי וצרי,

והתניא [הלא שנינו בבביתא, שמשחלת למעשה, ולא כמו שאמר לעיל ראוי ליטול ואין לו], הרי זה משחלת על הקטן מן הגדול, ולגדול מן הקטן? [ומתריץ] דתפס,

תנן, היה אחד תם ואחד מועד, הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן, והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן, המוציא מחבירו עליו הראיה, הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק, ואמאי חטין ושעורין נינהו?

דף ל"ו ע"א

[ומתריץ] ראוי ליטול ואין לו,

והתניא הרי זה משחלת לקטן מן המועד, ולגדול מן התם? דתפס שקדם ניזק ותפס השור:

אבני חן על מסכת בבא קמא

נעשה מועד אל"כ נגה הג' נגיסות בשלשה שראה כסדרן, או שלא כסדרן ונעשה מועד לסירוגין, והיכל לסירוגין שזין כדמילא לקמן בפירקין,

[הראב"ד בשיטה כתב ולא הועד בהם בפני בעלים ובפני ב"ד דבכולהו חם היו ואפי' חם מאה. וכעין זה כתב המאירי והוסף שם או שנגח וחזר לתמותו, נגח וחזר לתמותו, התו"ט כתב שרש"י לא פירש כן דמסתמא מיעדין ביה בב"ד. וראה דבר יעקב שהאר"ך בזה],

[וראה מהר"ם שהקשה למה נקט ד' וח' הא יכול למנקט בנגח ג' שורים בלא סירוגין ועדיין נקרא חם וכו'? ואפשר דחנא דמתני' רבותא אתא לאשמועינן דאפילו בנגח ד' או ה' שורים משכחת לה דנשאר בתמותו וכגון דנגח בסירוגין שאינן שוין],

ישלם ח"נ תמילה לאחרון שבהם, ובגמרא מפרש מני [ומיירי בתפסו ניזק כל פעם, דאף דניזק דינו כבע"ח, עכ"פ כשתפסו אחובו חייב ג"כ בנזק, לפיכך רק לאחרון משתלם ח"נ. יבין],

ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו כל חצי נזקו והראשונים יפסידו,

ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו, והאחרון אחרון נשכר, דברי ר"מ [ובגמ' מוקים לרישא זו אליבא דר' ישמעאל דסבר דמויק בעל חוב הוא],

רבי שמעון [ולחלן מוקי לה כר"ע דניזק הוא שותפו של מו"ק] אומר שותפין הן בנזקין, כיצד, שור שוה מאתים, שנגח לשור שוה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום, זה נוטל מנה וזה נוטל מנה,

חזר ונגח שור אחר שוה מאתים, האחרון נוטל מנה ושלפניו זה ניזק ראשון נוטל חמשים וזו, וזה והצעלים נוטל חמשים וזו, יש לניזק ראשון זו הצד, הלכך משלם חצי משלומי נזק, דסבר לה כר' עקיבא דאמר שותפים נינהו,

חזר ונגח שור אחר, שוה מאתים, האחרון נוטל מנה הצד מכל מי שהוא, דמגופו משתלם ושלפניו חמשים וזו ונמצא אותו שלפניו שהיה הצד שלו משלם מחלקו חצי מנזק שנוטל האחרון, וישנים הראשונים ניזק ראשון והצעלים שהיה להן לכל אחד רביע, משלמין כל אחד רביעית של נזק דיינר זהב [דינר זהב כלומר דינר זהב לכל אחד. הרא"ה ז"ל] עשרים ותמשה דינרים כסף, בפרק הזהב (צ"מ דף מה):

גמ': מתניתין מני, דלא כר' ישמעאל, ודלא כר' עקיבא,

אי כר' ישמעאל דאמר בעלי חובות נינהו, האי אחרון אחרון נשכר, ראשון ראשון נשכר מבעי ליה והאחרון יפסיד, שהרי אין ראשון שותף בו, שמהא שמירתו עליו להמחייב בנזקין, והא לא דמיא לחב עד שלא הויק, דאמרינן בהמניח (לעיל דף לג) קדמו צעלי חובות והגביות לא עשו כלום, דהתם הוא דאמר ליה ניזק לצעל חוב מהאי תורא דאזקן מיניה משתלמנא, וצעל חוב לא מצי למימר ליה הכי, הלכך צ"ס יכול

[שנינו במשנתין] היו שניהם של איש אחד, שניהם חייבים: א"ל רבא מפרזיקא לרב אשי, ש"מ מדקמי שניהם שוורים תמים שהזיקו, רצה מזה גובה רצה מזה גובה ואם אבד האחד, קם חזירו במקומו ומשתלם הימנו?

הבא במאי עסקינן, במועד' דסוף סוף משלם מעליה, לפיכך כל נכסיו אחראין לפרעון,

אי במועד' אימא סיפא, היה אחד גדול ואחד קטן, הניזק אומר גדול הזיק, והמוזק אומר לא כי אלא קטן הזיק, המוציא מחבירו עליו הראיה, אי במועד' מאי נפקא ליה מיניה, סוף סוף דמי תורא מעליא בעי לשלומי?

א"ל, סיפא בתמין, ורישא במועד',

א"ל רב אחא סבא לרב אשי, אי במועד' [למה אומר] "חייבים" חייב גברא מיבעי ליה, ותו מאי שניהם?

אלא לעולם בתמין והאי דקמי שניהם, לאו כדקאמרת, דמאחז שיראה יגבה, אלא הא קמ"ל דכל זמן ששניהם צמינו גובה, אכל אבד האחד אינו גובה, ורבי עקיבא היא דאמר שותפין נינהו בגוף של שור, הלכך אבד השור אבד נזקו,

וטעמא דאיתנהו לתרווייהו הלכך כי הוו שניהם הוא דמחייב, דלא מצי מדחי ליה, אבל ליתנהו לתרווייהו ואי לימנהו לתרווייהו אלא אחד, אמר ליה אייתי ראיה כו', מצי אמר ליה, זיל אייתי ראיה דהאי תורא אוקר, ואשלם לך,

אכל לרבי ישמעאל כיון דאמר צעל חוב הוא חווי הוא דאסיק ביה, אבד האחד לא איבד את זכותו:

פרק רביעי שור שנגח ארבעה וחמשה

מתני': שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים ונכולן היה חס, דמשתלם מגופו, זה אחר זה,

והיכי דמי כגון ראה שור ונגח, וראה שור ולא נגח וראה שור ונגח, ואחר נגיסה שניה ראה צ' פעמים או ג' שור ולא נגח, דאפי' מועד לסירוגין ליכא, דשור אין

אבני חן על מסכת בבא קמא

נכסים אחרים, אבל הכא הוי ניזק והאי ניזק, ולא משתלם אלא מגופו, ומאי דשקיל האי מפסיד האי, הלכך קמא קמא קדיש,

אי כר' עקיבא [תוס'] דאמר תורא דשותפי הוא, האי יש בו מותר

דף ל"ו ע"ב

יחזיר לשלפניו כל חצי נזק, ושלפני פניו יפסידו, לכולם מבעי ליה [יחזיר לכולן] איש לפי מה שהיה לו בו מצעי ליה?

אמר רבא, לעולם כר' ישמעאל דאמר בעלי חובות נינהו, ודקשיא לך אחרון אחרון נשכר, ראשון ראשון נשכר מבעי ליה,

הב"ע כגון שתפסו ניזק לגבות הימנו [תוס'], ונעשה עליו כשומר שכר [ובגון שתפסו ניזק בתורת משכון לגבות ממנו, נעשה עליו שומר שכר ונתחייב לנזקים. ר"ח] לנזקין וכן שני וכן שלישי, הלכך אין שמירתו אלא עליו,

[ומקשה] אי הכי יש בו מותר יחזיר לשלפניו, יחזיר לבעלים מבעי ליה דאין על הבעלים להפסיד מנה שהיה להן בו משעת נזק הראשון, שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הנזק, וכשהזיק לשני איכא ראשון מנה שלו ותפסו שני, ונעשה עליו שומר, וכן כולן נעשו שומרי שכר לשמור חלק הבעלים, כהניא הנאה דמשתלמי נזקיהו מהשור, דלא אעריקו ליה בעלים לאגמא?

אמר רבינא הכי קתני, אם יש בו מותר בנזקיו [תוס'] יחזיר לשלפניו כגון שהיה נזקו של רביעי מרובה משל חמישי, כגון שור של רביעי שזה מנה, יש לו במזיק חצי מנה, ושל חמישי שזה נ' ואין לו על זה אלא דינר זהב, יחזיר דינר זהב לשלפניו, וכן כולם, אם נזקו של ראשון יותר על של אחרון,

וכן כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, משום פשיעת שומרין נגעו בה לחייב את הנזקין הראשונים, ור' ישמעאל היא,

במאי אוקימתא כר' ישמעאל, אי הכי אימא סיפא, ר' שמעון אומר שור שזה מאתיים שנגח שור שזה מאתיים, ואין הנבלה יפה כלום, זה נוטל מנה וזה נוטל מנה, חזר ונגח שור אחר שזה מאתיים האחרון נוטל מנה, ושלפניו זה נוטל חמישים זוז, וזה נוטל חמישים זוז, חזר ונגח שור שזה מאתיים, האחרון נוטל מנה ושלפניו נוטל חמישים זוז, ושנים הראשונים דינר זהב, אתאן לר' עקיבא דאמר תורא דשותפי הוא, רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא?

אמרי אין, דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה, [הלשון דלהלן יש לעיל יד, טו, ובכריתות יט:] שיננא שבוק מתניתין ותא

בתראי ולא תטרום לאוקמי פלוגתא דר"מ ור"ש אליבא דר', רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא,

ואי קשיא נוקמא לדר"מ נמי כר' עקיבא, וכשתפסו ניזק, וכדשנינו דמאי טעמא מפיקין לה מר' עקיבא, משום דקתני יחזיר לשלפניו, והא אוקמינן אס יש בו מותר בנזקין?

לא אפשר לאוקמא כר' עקיבא, דאי אמרת ר' ישמעאל היא, אטעריך לאשמועינן דאחרון אחרון נשכר, דקמ"ל הואיל ותפסו ניזק נעשה עליו שומר [שכר], וקס ליה דרשותיה, ואע"ג דלא נישום השור בצ"ד, כדקא צעין לר' ישמעאל, אלא לר"ע ל"ל למיתני כלל, בלא תפיסה נמי הוי אחרון נשכר,

(אתמר נמי אמר ר' יוחנן הקדישו ניזק איכא בינייהו) הקדישו ניזק כו' - ל"ג (מאי בינייהו),

תנן התם, התוקע המכסה כנגד אזני לשון מורי, ל"א תקיעה ממש לחבירו נותן לו סלע [4 זוז] דמי בושמו, לצד צער וזמן ורפוי אס ישנס שם, ר' יהודה אומר משום ר"י הגלילי מנה [100 זוז],

ההוא גברא דתקע לחבריה והיה זה תפוס משלו, דאי לאו הכי לא מנגזין ליה בצד [ראה באוצמ"ה שמביא משם הרשב"א שחולק על פירושו של רש"י כאן], שלחיה רב טוביה בר מתנה לקמיה דרב יוסף, סלע צורי [מצידון Tyre היה מרכו המסחר בימי קדם, ומקבלין אותה בכל העולם] תנן ד' זוזים, או סלע מדינה [שכל מדינה מוציאה ואינה עובר לסוחר כל כך, ושויה שמונית מסלע צורי] תנן שמינית שצסלע צורי, והוא חצי דינר, וכל מקום ששנינו שום כסף "מדינה", צין סלע צין שקל [צין דינר], הוי שמינית "לצורי"?

אמר ליה תניתוה, ושנים הראשונים דינר זהב, ואי סלקא דעתך תני תנא סלע מדינה, נפלוג אכמי ונתני ולייתי צמחתי כעד תריסר וסלע חזר ונגח לשור אחר שזה מאתיים, האחרון נוטל מנה, ושלפניו חמישים זוז, ושלפניו דינר זהב, ושנים הראשונים הבעלים וזמן ראשון י"ב דינר וסלע מדינה שהוא חצי דינר, אלא ש"מ לא תני תנא סלע מדינה, ולהכי לא פליג תו, דלא צעי למיתני חצי דינר דצמחתי לא איירי?

א"ל תנא כי רובלא ליתני וליזיל,

מאי הוי עלה?

פשטוה מהא דאמר רב יהודה אמר רב, כל כסף האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כגון האי דשיעורא דרבנן הוא כסף מדינה [תוס'],

[כסף צורי] הסלע ד' דינר, והדינר משקלו זהב * [פ] במשקל הזהב, שהוא כבד הרבה [וכן קורין בקושטנטיניא * * * לזהב * דינר, והוא שנים ומחצה למשקל הצדול * *],

אבני חן על מסכת בבא קמא

למיתבה ליה מיניה [רצה לשלם לו מזוזא מכא זו], פלגא דזוזא, לא הוה משתקיל ליה לא היה יכול להוצילו [להחליף הוזו אצל השולחני] תקע ליה אחרינא, ויהביה נהליה [ואף שהשולחני לא רצה להחליפו, אבל בתורת פרעון מקבלים אותו בכל מקום. ע"פ בן יהוידע]:

מתני': שור שהוא מועד למינו [לנגח שוורים. מב'], ואינו מועד לשאינו מינו [כגון שראינוהו עומד עם סוסים וגמלים ואינו נוגחם. מב'],

[ופלגי רב זביד ורב פפא כגמ' אי הפירוש שידוע לנו שאינו מועד לאינו מינו, דגרסין "ואינו מועד" בוי"ו, או גרסין אינו מועד בלא וי"ו שמסתמא אינו מועד לשאינו מינו],

מועד לאדם, ואינו מועד לבחמה,

מועד לקמנים [לעגלים או לאנשים קמנים] ואינו מועד לגדולים [לשוורים או לאנשים גדולים], את שהוא מועד לו משלם נזק שלם, ואת שאינו מועד לו משלם חצי נזק,

אמרו [שאלו] לפני רבי יהודה, ה"ז מועד לשבתות לפי שהוא צטל ממלאכה, וחסה דעתו עליו [מפרש בירושלמי לפי שראה אותם במלבושים נאים אחרים, וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם. תוס'] ואינו מועד לחול [לימות החול] מה משפטו של זה, תלמידיו היו שואלין אותו? אמר להם לשבתות משלם נזק שלם, לימות החול משלם חצי נזק,

אימתי הוא תם, משיחזור בו ג' ימי שבתות [תוס'] לאחר שהועד לשבתות, העבירו לפניו שוורים בג' שבתות ולא נגח חזר לתמותו, ואם חזר ונגח, אין משלם אלא חצי נזק:

גמ': איתמר [פתיחה להבאת מחלוקת אמוראים, [לעתים רחוקות גם מדברי תנאים אחרונים. מדרך להלמוד]], רב זביד אמר, [מועד לאדם ואינו מועד לבחמה] "ואינו מועד" תנן [תוס'] ואין מועד לשאינו מינו, דידעין דיה דלא נגח, וכגון דעבדיהו להו קמיה ולא נגח, הלכך למי שאינו מועד לו, אם נגחו אחר זמן משלם חצי נזק, אכל (מ. רי"ף) סתמא [אם אינו ידוע שאינו מועד, רק אנו רוצים לומר כן מסתמא] אם הועד לזה מועד אף לזה, וכן אם הועד לקטנים מועד לגדולים, רב פפא אמר אינו מועד [בלא וי"ו, דמסתמא אינו מועד] תנן,

[ומפרש] רב זביד אמר ואינו מועד [שהחברר לנו שאינו מועד] תנן, הא סתמא הוי מועד,

רב פפא אמר [מסתמא] אינו מועד תנן, דסתמא לא הוי מועד,

[ראה ערוך ערך דגר, שדיגר הוא מלשון דגר של עשרה. לא הבנתי דבריו], [וראה בערך זו, במוסף הערך שבלשון יוני זה הוא שם אליל על כל האלילים וצורתו נטבעה במטבע הנקרא על שמו, ולכן רבי מנחם בר סימאי בצורתא דזוזא לא הוה מסתכל],

* [זהוב. ו'] [זהוב = מטבע של זהב. מלון עברי]

** [צקסנטני"א. ו'] [Constantine מדינה בצפון אלג'יר], אבל יותר נראה שהכוונה על Constantinople בטערקיי, שמשנת 1930 נקרא Istanbul, שהיה אז העיר היותר גדולה בעולם למסחר],

*** [כל דבר יכולים למדוד משקלו ביחס לנפחו, מים הוא יסוד חשבון זה שמטר מרובע של מים מכיל 1000 ק"ג, מטר מרובע של זהב משקלו 19,320 ק"ג, ובכדור יש במטר מרובע 7,850 ק"ג, 7850 * 2.5 הוא 19625],

אמר ליה ההוא גברא [שתקעו לו באזנו], הואיל ופלגא דזוזא הוא דמייחב לי ותו לא, כסיפא לי מילתא למישקליה לא בעינא, נתביה לעניי [ראה ב"ב מו: דאזכר היה מותר על חוב פחות מפרוטא], הדר אמר ליה נתביה ניהלי, איזיל ואברי ביה נפשאי [אלך ואחיה את נפשי קצת, שאקנה משהו לאכול],

א"ל רב יוסף כבר זכו ביה עניי [משענה שאמרת נתביה לעניי], ואף על גב דליכא עניי הכא # [וצ"ע למה אינו די שכבר אמר שיחא לעניי? וראה לקמן למ. שאם צריך ליחנה לעניי הוא כמון שאין לו תובעין], אנן יד עניי אנן [תוס'] רב יוסף הוה גבאי צשילאי המוצל [לקמן 5"ג] [ויש שכתב דאדם חשוב או טובי העיר הוו יד עניי אע"פ שאינם גבאים. ארצמ"ח],

דאמר רב יהודה אמר שמואל, יתומים

דף ל"ז ע"א

אינן צריכין פרוזבול דנלאו הכי לא משמט שציעית לחוז שלהן, דאין ידייהו דיתמי אגן, ורמי עלן להפוכי צוכותיהו, הלכך שטרות שלהן כמסורים לצ"ד דמי, ומתן המוסר שטרותיו לצ"ד אין משמטין, וזהו גופו של פרוזבול מוסרי לם פלוני ופלוני הדיינין במסכת גטין (דף לו),

וכן תני רמי בר חמא, היתומים אינן צריכין פרוזבול, ר"ג ובית דינא להכי נקט ר"ג, דנשא הוה וצית דינו צ"ד חשבו, אביהן של יתומין היו [רק בשביעית דרבנן, אבל בשביעית דאורייתא גם חובות של יתומים משמט. ע"פ המנחת חינוך מצוה תעו, ג. דבר יעקב עיי"ש],

[ראה בבן יהוידע, כמה דברים שבא לאשמועינן בסיפור זה] חנן בישא [שהיה אדם רע, שם זה גם לקמן קטו, ובבכורות נ:], תקע ליה להתהוא גברא, אתא לקמיה דרב הונא, א"ל זיל הב ליה פלגא דזוזא, הוה ליה [חנן בישא היה לו] זוזא מכא פחותה זרמא בעי

אבני חן על מסכת בבא קמא

רב זביד דייק מסיפא, רב פפא דייק מרישא,

רב זביד דייק מסיפא, דקתני מועד לקטנים, ואינו מועד לגדולים,

אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני, הא סתמיה הוי מועד, הא קמ"ל, דאפי' מקטנים לגדולים נמי מסתמא הוי מועד,

אלא אי אמרת אינו מועד, קתני סתמא לא הוי מועד, השתא י"ל מקטנים לקטנים דעלמא כגון ממניו לשאינו מינו סתמא לא הוי מועד, אשמעינן רישא אינו מועד, מקטנים לגדולים צריכא למימר דלא הוי מועד,

ורב פפא אמר לך, אצטריך, סלקא דעתך אמינא הואיל ופרץ ביה בההוא מינא, פרץ ביה, לא שנא גדולים ידיה ולא שנא קטנים ידיה [שהבהמה אינה מתפעלת מגודל חבירתה, והיא נוגחת את כל בני אותה מין], קמ"ל דלא הוי מועד [שהבהמה כן מתפעלת מגודל, והוא יראה ליגח בהמה בעלת גוף גדול],

רב פפא דייק מרישא, דקתני מועד לאדם אינו מועד לבהמה, אי אמרת בשלמא אינו מועד תנן, סתמא לא הוי מועד, הא קמ"ל דאפילו מאדם דאית ליה מולא [ראה לעיל ב:] לבהמה נמי סתמא לא הוי מועד לא הוי סתמיה מועד לבהמה,

אלא אי אמרת ואינו מועד קתני, הא סתמא הוי מועד ממניו לשאינו מינו, השתא י"ל מבהמה לבהמה סתמא הוי מועד ואפי' למין אחר, מאדם לבהמה צריכא למימר דהוי מועד, והא ליכא למימר דהיא גופה אצטריך לאשמעינן, דהיכא דחזין דאינו מועד לבהמה, אינו משלם על בהמה אלא חצי נזק, דהא פשיטא לן דחס משלם חצי נזק,

ורב זביד אמר לך, רישא אחזרה קאי והיא גופה אצטריך דלבהמה לא משלם אלא חצי נזק, ואע"ג דאיעד ליה, הואיל והדר ציה חזר לתמוסו, ואע"ג דלא הדר ציה מאדם, כגון דהוה מועד לאדם ומועד לבהמה, והדר ביה מבהמה דקאי [שעמד בהמה זו] גבי בהמה תלתא זימני ולא נגח,

מהו דתימא כיון דלא הדר ביה מאדם, חזרה דבהמה לאו חזרה היא, קמ"ל דחזרה דבהמה מיהא חזרה היא,

מיתיבי [שנינו בברייתא, ויש לראות מברייתא זו דרבנן לאו החזרה קאי], סומכוס אומר מועד לאדם מועד לבהמה מק"ו, ומה לאדם [שיש לו מול] מועד, לבהמה לכ"ש, מכלל דת"ק אינו מועד קאמר?

א"ל רב זביד, סומכוס אחזרה קאי, והכי קא"ל לת"ק, דקאמרת חזרה דבהמה חזרה היא, חזרה דבהמה לאו חזרה היא, מק"ו מאדם, ומה מאדם לא קא מהדר ביה מבהמה לא כ"ש,

אמר רב אשי [להביא ראיה לרב זביד, שואינו מועד תנן], ת"ש אמרו לפני רבי יהודה, ה"ז מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול, אמר להן לשבתות משלם נזק שלם, לימות החול משלם חצי נזק,

אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני, שיולי הוא דקא משיילי [ליה] היכא דחזין דהועד לשבתות, וזימי הסול לא נגח מאי דיניה והוא נמי קמהדר להו,

אלא אי אמרת אינו מועד קתני, אגמורי הוא דקא מגמרי ליה [הלא זה כאילו תלמידיו של ר' יהודה מלמדין אותו הלכה], ותו איהו מאי קא מהדר להו הא אינהו נמי אינו מועד קאמרי,

אמר רב ינאי, מרישא נמי דיקא [כרב זביד דואינו מועד תנן], דקתני את שמועד לו משלם נזק שלם, ואת שאינו מועד לו [משלם] ח"נ,

אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני, פרושי קא מפרש לה אידי דנקט לה משום דוקא ידיה, דדייקין הא סתמא הוי מועד, על כרחיך אסקיה למילתיה,

אלא אי אמרת אינו מועד קתני, פסקה למילתיה ואשמעינן דאינו מועד מאי תו דקתני את שמועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו משלם ח"נ, עד השתא לא אשמעינן דהתם משלם ח"נ, ומועד משלם נזק שלם בתמיה,

ואת"ל [כל אם תמצו לומר הלכה הוא. ר"ח, פ' דהלכה כרב פפא] נמי איתא לדרב פפא דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו [שאם מועד למין אחד מסתמא אינו מועד למין אחר, מ"ב אב], נגח שור, חמור, וגמול, נעשה מועד לכל ולא צעין ג' נגישות לכל חד וחד, מאחר שנתקיימה העדלתו ע"י ג' מינין:

ת"ר, ראה שור נגח, שור לא נגח, שור נגח, שור לא נגח, שור נגח, שור לא נגח, נעשה מועד לסירוגין לשוורים 66 יגח רזופין [שלא יפסיק בראית שור שלא יגח, אלא נגח שור, וראה עוד שור ונגח גם אותו] אינו משלם אלא חצי נזק על האחרון:

ת"ר, ראה שור נגח, חמור לא נגח, סוס נגח, גמול לא נגח, פרד נגח, ערוד חמור הנז לא נגח, נעשה מועד לסירוגין לכל [לרב נעשה מועד דקתני אשלישית [קאין], ולשמואל ה"ק

אבני חן על מסכת בבא קמא

נעשה מועד לסירוגין, כדי הדך נגח משלם נזק שלם, אבל בהך שלשית תס הוא.
רש"י ע"ב],

איבעיא להו, נגח

דף ל"ז ע"ב

שור, שור, ושור, חמור וגמל מהו, האי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה, ואכתי לשוורים הוא דאייעד למידי אחרינא לא אייעד, או דילמא האי שור בתרא בתר חמור וגמל שדינן ליה, ואייעד ליה לכולהו מיני,

חמור, וגמל, שור, שור, ושור, מהו אם תמצא לומר היכא דהתחיל בשוורים שדינן לשור בתראה בתר מינו הכא מאי האי שור קמא בתר חמור וגמל שדינן ליה, ואייעד ליה לכולהו מיני, או דילמא בתר שוורים שדינן ליה, ואכתי לשוורים הוא דאייעד, למינא אחרינא לא אייעד,

שבת, שבת, ושבת, אחד בשבת, ושני בשבת, מהו, הא שבת בתרייתא בתר שבת הוא דשדינן ליה, ואכתי לשבת הוא דאייעד לימות החול לא אייעד, או דילמא בתר אחד בשבת ושני בשבת שדינן ליה, ואייעד ליה לכולי יומא,

ה' בשבת, וערב שבת, ושבת, שבת, ושבת, מהו, הא שבת קמייתא בתר ה' בשבת וע"ש שדינן ליה ואייעד לכולהו יומי, או דילמא הא שבת קמייתא בתר שבתות הוא דשדינן ליה, ולשבתות הוא דאייעד, ⁷ תיקו:

נגח שור יום ט"ו בחודש זה, ויום ט"ז בחודש זה, ויום י"ז בחודש זה, פלוגתא דרב ושמואל,

דאיתמר, ראתה יום ט"ו בחדש זה, ויום ט"ז בחדש זה, ויום י"ז בחדש זה, רב אמר קבעה לה וסת לדילוג, וכי חזיא הך ראיה שלשית צ"ז בחדש שלשי, דיה שעתה ואינה מטמאה טהרות מעת לעת, כדחנן כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה,

ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג אין לה וסת קבוע עד שתראה ראיה רביעית צ"ח, דראיה קמייתא לאו ממניינא, דלאו צדילוג חזית, והכא נמי לרב בג' נגחות נעשה מועד לדילוג, ומשלם נזק שלם בשלישית, ולשמואל עד שיגח רביעית צ"ח בחדש רביעי, דקמייתא לאו ממניינא,

וגרסה דהך ברייתא נמי דאיתנין לעיל [סוף ע"ב] [ראה] שור ונגח שור ולא נגח כו' לרב נעשה מועד דקמי אשלישית [קאין], ולשמואל ה"ק נעשה מועד לסירוגין כדי הדך נגח משלם נזק שלם, אבל בהך שלשית תס הוא,

אמר רבא, שמע קול שופר ונגח, קול שופר ונגח, קול

שופר ונגח, נעשה מועד לשופרות,

פשיטא? מהו דתימא הך שופר קמא סיומא בעלמא הוא ציעומא שנבעת מקול השופר דנקטיה, קמ"ל:
[מכאן ואילך לא נמצא פ' ר"ח בכ"י וחבל על דאברין, על הגליון],

מתני': שור של ישראל שנגח שור של הקדש, ושל הקדש שנגח לשור של הדיוט, פטור, שנאמר שמות כא שור רעהו ולא שור של הקדש,

שור של ישראל שנגח לשור של כנעני, פטור, ושל כנעני שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד, משלם נזק שלם:

גמ': מתניתין דלא כר"ש בן מנסיא, דתניא שור של הדיוט שנגח שור של הקדש, ושל הקדש שנגח שור של הדיוט, פטור, שנאמר שור רעהו, ולא שור של הקדש,

ר"ש בן מנסיא אומר, שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור, ושל הדיוט שנגח שור של הקדש, בין תם בין מועד, משלם נזק שלם [ובמתני' חנן דפטור?]

אמרי, מאי קא סבר ר"ש, אי רעהו דוקא, אפילו של הדיוט שנגח של הקדש ליפטור לגמרי, ואי רעהו לאו דוקא, אפילו דהקדש נמי, כי נגח דהדיוט ליחייב,

וכי תימא לעולם קסבר רעהו דוקא [ולכן הקדש שהזיק פטור], ומיהו דהדיוט כי נגח דהקדש היינו טעמא דמיחייב, משום דקא מייתי ליה מקל וחומר דהדיוט,

ומה הדיוט שנגח של הדיוט חייב, כי נגח דהקדש לא כל שכן דמיחייב, [ע"ז יש להקשות] דיו לבא מן הדין להיות כגדון, מה להלן תם חצי נזק, הכא נמי חצי נזק?

אלא אמר ריש לקיש, הכל היו בכלל נזק שלם האמור במועד, דכתיב במועד שלם ישלם שור, ובמועד לא נאמר רעהו הלכך כולם במשמע, הרי לך הדיוט חייב בהקדש, הלכך כשפרט לך הכתוב רעהו גבי תם לא לפטור הדיוט בנזק הקדש בל, אלא להחמיר עליו בל לשלם נזק שלם בהקדש לימדה, שלא להוציא תם מכלל נזק שלם, אלא גבי רעהו, רעהו הוא, דתם משלם חצי נזק, מכלל דהקדש, בין תם בין מועד משלם נזק שלם,

דף ל"ח ע"א

דאם כן @ דליפטור בל [ברעהו שנגח הקדש] נכתוב קרא להאי רעהו גבי מועד [תוס'], אבל הקדש צהדיטו פטור, דהקדש אפילו בכלל

אבני חן על מסכת בבא קמא

מועד לא היה, דליכא למימר והועד צבעליו, וכ"ש צמס דכמיב וכי יגוף שור איש,

[ראה בנחלת משה שהפסוק והועד בבעליו אינו מופנה, דילפינן מינה לעיל בד. שאין השור נעשה מועד וכו', ומייתי לה באן רק לרווחא דמילתא, ועיקר הדרש הוא מן הפסוק וכי שור איש, ולכן כתב רש"י וכ"ש].

לשון אחר מפי המורה, אלא אמר ר"ל הכל היו בכלל נזק שלם, האי "אלא" לאו לאפוקי מכולה מלתא דלעיל קאמי, אלא לאפוקי ק"ו קאמי, וארעהו דוקא סמיך, וה"ק אלא אמר ר"ל, **פטור דהקדש צהדיט** כדקאמרי דרעהו דוקא, אבל **חייב דהדיט צהקדש** לאו צק"ו אחיה, דא"כ פרכינן דיו, אלא היינו טעמא דחייב, דאע"ג דרעהו דוקא, ליכא למדרשיה גבי הדיט חס שנגח הקדש לפטורה,

דהכל היו בכלל נזק שלם של מועד, אחד הדיט צהדיט, ואחד הדיט צהקדש, דכמיב צמועד, שלם ישלם שור וגו', ולא פרט הכחוש כאן [במועד] רעהו לפטור הדיט צהקדש,

ומדלא פרט לפטורה צמועד, ש"מ כשפרט לך רעהו צמס, לא לפטור הדיט צהקדש צא, אלא להחמיר עליו לחייב הדיט חס נזק שלם להקדש, וללמדך שלא להוסיף חס מכלל מועד אלא צשור רעהו, דאי לפוטרו לגמרי צא, נכתביה לפטורה גבי מועד,

אבל דהקדש צהדיט כיון דרעהו דוקא, לא היה בכלל נזק שלם, דכיון דהקדש חס לגמרי פטור, דהא ליכא למדרשיה כדדרשינן גבי הדיט ולמימר רעהו הוא, דחס משלם חצי נזק, דהא אין רעהו להקדש, ועל כרחק לגמרי קא ממעט ליה,

הלכך הקדש מועד נמי לא היה בכלל נזק שלם, דכי היכי דחס פטור, מועד נמי פטור, דכי כמיב צמועד נזק שלם, היכא דמיחייב חצי נזק צתמותו כמיב, דלפס דלעיל קאי, או נודע כי שור נגח הוא [ומכאן יש ללמוד דכל שור שפטור בתם, פטור נמי במועד]!

סיכום:

לשון ראשון: הבל היו בכלל נזק שלם, היינו בין הדיט שנגח הדיט ובין הדיט שנגח הקדש, אבל הקדש שנגח הדיט מעולם לא היה בכלל [ללשון זה אין רש"י מטפל בכלל בהפטור של הקדש שנגח הדיט], וזה שהדיט שנגח הדיט משלם ח"נ הוא מושם דכתיב רעהו בח"נ, ומוזה רואין שהדיט שנגח הקדש משלם ג"ש, דאם היה בא לפטור הדיט שנגח הקדש לגמרי היה כותב רעהו בנזק שלם,

לשון שני: דפטור דהקדש בהדיט ממעטינן מרעהו, אבל החיוב בהדיט בהקדש הוא מפני שהוא בכלל נזק שלם, שהרי הכל היו בכלל ג"ש אחד הדיט בהדיט ואחד הדיט בהקדש, ובהדיט שנגח הקדש אין שום מיעוט למעוט מנ"ש, ולכן כשמעוט רעהו בח"נ לא בא למעוט אלא רעהו מנ"ש לח"נ, אבל בהדיט בהקדש להחמיר בא, שמשלם בכל פעם ג"ש,

והקדש בהדיט פטור, כיון דפטור מנ"ש דממעטינן לה מרעהו, גם בג"ש פטור, דהפטור שמחייב בג"ש קאי על הפסוק דמחייב על ח"נ,

והסביר בג"מ שאם היה הפסוק בא למעט שניהם, הקדש בהדיט והדיט בהקדש, היה כותב רעהו בג"ש, וכיון שכתבו בח"נ על כרחק בא לומר שעל אחד חייב לגמרי ועל השני פטור לגמרי, ויש סברא לומר שעל הקדש בהדיט פטור לגמרי עיי"ש.

[שנינו במשנתנו] שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור: אמרי [בלשון קושיא, וכן הרבה במסכת זו] ממה נפשך אי רעהו דוקא, דכנעני כי נגח דישאל נמי ליפטור, ואי רעהו לאו דוקא [אלא כתב בן שכן הוא על פי רוב] אפילו דישאל כי נגח דכנעני נחייב?

א"ר אבהו אמר קרא חבוק ג' עמד וימדד ארץ ראה וייתר גו' ים, ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח, כיון שלא קיימו, עמד והתיר ממונן [הבהמות של הגוים] לישראל [שאם ישראל נוגח בשור של גוי פטור],

[משמע דכל שמקיימין שבע מצות דינם אצלנו כדינן אצלם, ומעתה אין צריך לומר באומות הגדורות בדרכי הדתות ונמוסים. במאירי ז"ל. מובא בשטמ"ק על גליון הגמ', וראיתי בשם תחת"ם שמוציא למחקר כי לא יצא מפה קדשו וכו', והגם שלשון זה נמצא בהרבה מקומות במאירי ודוחק קצת לומר שכתב-שכתבו בן מפני הצנווריה],

רבי יוחנן אמר מהכא, דברים לג' הופיע גילה ממונן והמירו מהר פארן כשסיבצו והמירו המורה על כל האומות ולא קיבלוה [הרמב"ם כתב באגרת תימן שהקב"ה שלח נביא לכל האומות ובקשם לקבל את התורה והם לא רצו. נחלת משה], מפארן הופיע ממונן [של גוים] לישראל [חוס']!

תניא נמי הכי, שור של ישראל שנגח שור של כנעני, פטור, שור של כנעני שנגח שור של ישראל בין חס בין מועד משלם נזק שלם, שנאמר עמד וימודד ארץ, ראה וייתר גוים, ואומר הופיע מהר פארן,

מאי ואומר? וכי תימא האי עמד וימודד ארץ, מבעי' ליה לכדרב מתנה, וכדרב יוסף [מפרש לקמיה], [ונמצא שאין לך פסוק ששור ישראל שנגח לשל גוי יהיה פטור, ע"ז אומר] ת"ש, הופיע מהר פארן, מפארן הופיע ממונן לישראל,

[ראה בחו"מ סימן שמ"ח סעיף ב' שכתב הרמ"א ז"ל טעות עכו"ם כגון להטעותו בחשבון או להפקיע הלוואתו מותר, ובלבד שלא יודע לו, דליכא חילול השם [מור ס"ג] וי"א דאסור להטעותו אלא אם טעה מעצמו שרי [מדרכי פרק הגזול בתרא]. עכ"ל,

וכתב ע"ז האבא הגולה שם [אות ד'] שכן כתב הרמב"ם בפ"ו מה' גניבה הלכה ח' ז"ל וכן אסור להטעות את העכו"ם בחשבון, אלא ידקדק עמו שגא' וחשב עם קונוהו אע"פ שהוא כבוש תחת ידיך, ק"ו לעכו"ם שאינו כבוש תחת ידיך, והרי הוא בכלל כי תועב' ה' אלהיך כל עושה עול, מ"מ וכו',

וכתב האבא הגולה עוד באות [ה] ז"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"א מה' גזילה הלכה ד' שהי' באבידתו ומותר' וביאר שם כיצד כגון שעשה העכו"ם חשבון וטעה צריך שיאמר לו ישראל ראה שעל חשבונך אני סומך וכו' ע"כ וכתב הרב

אבני חן על מסכת בבא קמא

ששלחו, ופירושה שכבר היה מעשה ששלחו] מלכות רומי, שני סדריו מו' ת' [אנשי צבא] אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם, קראו [חכמי ישראל את התורה לפניהם, # משמע שקראו לפניהם גם התורה שבעל פה] ושנו ושלו [תוס'],

בשעת פטירתו אמרו להם, דקדקנו בכל תורתכם, ואמת הוא, חוץ מדבר זה והס לא גילו להם טעמו של דבר שיהא ממונו של כנעני בחזקת הפקר, מפני הסכנה שאתם אומרים שור של ישראל שנגנח שור של כנעני פטור, של כנעני שנגנח שור של ישראל, בין תם בין מועד משלם נזק שלם,

ממ"נ, אי רעהו דוקא אפילו דכנעני כי נגח דישאל ליפטר, ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישאל כי נגח דכנעני לחייב, ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות [משמע לישאל דהתם ב' אסריות אמרי דבר הזה, נעשה עמכם טובה שלא נודיעם למלכות. תור"פ],

[ועוד סיפור, והוא המושך מה שאמר לעיל שגם עכו"ם שעוסק בתורה מקבל שכר מצוה. ראה מאירי] רב שמואל בר יהודה, שכיבא ליה ברתא [מתה בתו], אמרו ליה רבנן לעולא [מקומו היה בא"י אבל היה נמצא הרבה בבבל] קום ניזיל גינחמיה, אמר להו [עולא לרבנן] מאי אית לי גבי נחמתא דבבליא [לשון הניחום שאומרים הבבליים], דגידופא הוא כלפי מעלה, דאמרי "מאי אפשר למיעבד" הא אפשר למיעבד, עבדי [ומבטלי רעותיה. נמ"י, פי' ומבטלי רצונו של הקב"ה],

אזל הוא [עולא] לחודאי גביה [יש אומרים שלכן הלך לבדו שלא רצה לשמוע דברי הגידוף של הבבליים, ויש מפרשים שרצה לומר לו דבר שיתבוה על ידה, שבתו לא היתה כשרה. שט], א"ל דברים ב ויאמר ה' (אל משה) [אלי] אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה, וכי מה עלה על דעתו של משה, לעשות מלחמה שלא ברשות,

אלא נשא משה ק"ו בעצמו, אמר, ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב, אמרה תורה במדבר כה צרור את המדינים והכיתם אותם,

דף ל"ח ע"ב

מואבים עצמן שהתמילו בקלקול, ושכרו את זלעס לא כל שכן [תוס'],

אמר לו הקב"ה, לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות גזולת יש לי להוציא מהן, רות המואביה, ונעמה העמונית,

המגיד פסק כרב כהנא שם דעבד הכין, וע"ל ר"ס רס"ו ושם החזיר האבירה לעכו"ם לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה ה"ו משובח וכו' ע"כ וכן ברין בחזר' הטעות שטעה העכו"ם מעצמו, ואני כותב זאת לדורות שראיתי רבים גדלו והעשירו מן טעות שהטעו העכו"ם ולא הצליחו וירדו נכסיה' לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה וכמ"ש בספר חסידים סימן תתרע"ד רבים אשר קדשו ה' והחזירו טעו' העכו"ם בדבר חשוב גדלו והעשירו והצליחו והניחו יתרם לעולליהם עיי"ש עוד, לא מצאתי לשון זה בספר חסידים שם, אלא ז"ל אל יעשה אדם עול אפילו לנכרי, ואלו דברים מורידים את האדם ואין הצלחה בנכסיו ואם השעה עומדת לו יהיו נפרעין מזרעו],

מאי דרב מתנה? דא"ר מתנה עמד וימודד ארץ, ראה וכו' מה ראה, ראה שבע מצות שנצטוו עליהן בני נח ולא קיימום, עמד והגלה אותם מעל אדמתם כגון כפתורים היוצאים מכפתור (דצרכי 3), וכגון ונעשיר יצנו המורים וגו' (סס) וכן אומות סרס [והיו מדה כנגד מדה, דכיון דהם גזלו ממון חבריהם או הגלה אותם הקב"ה שלקחו מהם אדמתם ורכושם. נ"מ],

ומאי משמע דהאי ויתר לישאל דאגלויי הוא? כתיב הכא ויתר גוים, וכתיב התם ויקרא יא לנתר בהן על הארץ, ומתרגם לקפצא בהון על ארעא,

מאי דרב יוסף? דא"ר יוסף עמד וימודד ארץ ראה וכו' מה ראה, ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח, ולא קיימום, עמד והתירן להם,

[ומתמחה] איתגורי אתגר # [פי' איזה עונש הוא זה, הרי הוא ריווח], א"כ מצינו חומא נשכר? אמר מר בריה דרבנא, לומר שאפילו מקיימין אותן, אין מקבלין עליהן שכר שהרי אינם מזוים, אכל מעושין לא פטור [נמצא שאין כאן שכר],

ולא, והתניא ר"מ אומר, מנין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, ת"ל ויקרא יא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כהנים ולוים וישראלים לא נאמר, אלא אדם [פי' כל אדם אפילו גוי], [תוס'],

הא למדת שאפילו נכרי ועוסק בתורה, הרי הוא ככהן גדול [תוס'], [הגמרא בסנהדרין נ"מ. מקשה הא אסור לעכו"ם ללמוד תורה, ומתרת דהלכות של השבע מצוות מותר לו ללמוד. נ"מ]?

אמרי, אין מקבליים עליהן שכר כמצווה ועושה, אלא כמי שאינו מצווה ועושה, דא"ר חנינא גדול המצווה ועושה, יותר ממי שאינו מצווה ועושה [לקמן פו, ע"ז ג.]:

ת"ר, וכבר שלחה [לשון זה גם בסוטה סוף יג: במקום לכתוב "מעשה

אבני חן על מסכת בבא קמא

בריש מסכת גיטין מרקם למורח] טהורים עיר שרונה נכרים היא, ודס נכרי' טהור מדאורייתא, דכתיב [ויקרא יב] דבר אל בני ישראל אשה כי תזרע וילדה, צמ ישראל מטמאה צלידה וצנדה, ולא נכרית, ואע"ג דרבנן גזרו עליהם שיטו כזין, על כתיבה לא גזרו, דהא כתמין דישאל גופייהו מדרבנן נינהו, דמדאורייתא דס יהיה וזה צנדה כתיב [שם ויקרא טו] שתרסו מגופה, ולא שתרסו צנדה, ואפילו רחמיה מגופה אמרינן צמס' נדה [דף לד] שלא גזרו על דס נכרית טומאה אלא צעודו לה, דתן דס הנכרית צ"ש מטריח, וצ"ה אומרים כרוקה וכממי רגליה, מטמאין לה ואין מטמאין יבש,

רבי יהודה מטמא, מפני שהן [אנשי רקס] גרים רובן גרים, ודמן מטמא, וכשראל הם וטועים אלא שהם טועין, ונוהגין בחוקים הנכרים, והרי הן כשראל מומה,

[כתמים הבאים] מבין הנכרים טהורים, מבין ישראל ומבין הכותים, ר"מ מטמא, וחכמים מטהרין, שלא נחשדו [ישראל] על כתיבה צמס' נדה [דף נו] פרכין, אי דישאל טהורין דמאן טמאין?

ותריצין לה הכי, [משנה רק סיום דברי הבריייתא, שבמקום לגרום מבין ישראל ומבין הכותים, ר"מ מטמא, וחכמים מטהרין, גורסין כך:

א) מבין ישראל ומבין הכותים [שלא במקום הפקר] טמאים, ב) והנמצאים בערי ישראל במקום הפקר טהורים, ג) והנמצאים בין הכותים [במקום הפקר], ר"מ מטמא, וחכמים מטהרין [פליגי אם נחשדו הכותים],

מצין ישראל ומצין הכותים טמאים, והנמצאים צערי ישראל במקום הפקר טהורים, שלא נחשדו על כתיבה להפקיקן, אלא מצניעין אותם שלא יטמאו בהן טהרות,

והנמצאין בין הכותים, ר"מ מטמא שנחשדו על כתיבה, וחכמים מטהרין שלא נחשדו על כתיבה להפקיקן, אלא מצניעין אותם עד שיצטקסו,

אלמא מדאמר ר"מ דס כותים מטמא קסבר ר"מ כותים גרי אמת הם [תוס']?

א"ר אבהו, קנס הוא שקנס ר"מ בממונם, שלא יטמעו בהם [בבנות הכותים] וקנס ליה טפי מת"ק,

מתיב רבי זירא, ואלו נערות שיש להם קנס [אם ישראל אנס אותם, לא רק בת ישראל כשרה, אלא גם], הבא על המזורת, ועל הנתינה, ועל הכותית, ואי ס"ד קנס ר' מאיר בממונם, ה"ל נקנס [תוס'] [שמי שאנס אותה, לא ישלם הקנס] כדי שלא יטמעו בהן?

אמר אביי, כדי

והלא דברים ק"ו, ומה בשביל שתי פרידות טובות, חס הקב"ה על ב' אומות גדולות ולא החריבן, בתו של רבי [היינו ר' שמואל בר' יהודה, שאליו מדבר] אם כשרה היא, וראויה היא לצאת ממנה דבר טוב לרע כשר על אחת כמה וכמה דהוה חיה [פ'] שהיה מנחמו שמתה בתו בלי בנים, וע"ז אמר לו שלא יצטער שלא השלימה חקה, שממילא לא היו יוצאים ממנה בנים הגונים. שט],

[מאמר זה יש גם בנויר סוף כג, ובהוריות סוף י:] אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן, אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אפילו שכר שיחה נאה [כאן פירושה, לשון נקה], דאילו בכירה דקאמרה מואב לשון פרידות שהיא מאזיה אמר לו הקב"ה למשה דברים ב אל תצר את מואב ואל תתגר בהם מלחמה, מלחמה הוא דלא, הא אנגריא להשמענז צן להציל להם מים ומזון עביד בהו,

צעירה דקאמרה "בן עמי" [גם היא רצתה לרמוז שאבי הבן הוא מבני המשפחה, אבל אמרה בן רק ברמז], א"ל הקב"ה למשה דברים ב וקרבת מול בני עמון אל תצורם ואל תתגר בהם, כלל, דאפילו אנגריא לא תעביד בהו,

ואמר ר' חייא בר אבא, אמר ר' יהושע בן קרחה, לעולם יקדים אדם לדבר מצוה [תוס'], שבשביל לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה, קדמתה ארבע דורות לישראל [צריך להבין למה ד' דורות היה די בדור אחד?], עובר [שהיה בנה של רות] ישי ורוד ושלמה, ואילו צעירה עד רחבעם [בן שלמה] דכתיב מלכים א יד ושם אמו [של רחבעם] נעמה העמונית,

ת"ר, שור של ישראל, שנגח שור של כותי פטור, ושל כותי שנגח שור של ישראל, תם משלם חצי נוק ומועד משלם נוק שלם לקמן מוקי טעמא, דקנס הוא שקנסו [את הכותים] שלא יטמעו ישראל צנתייהם [של הכותים], ודין צקנס זה [ששור של ישראל שהזיק שורם פטור], אכל כולי האי לא קנסין, שיהא הם משלמים על הסם ג"ש,

ר"מ אומר ור"מ חשיב כותי כנכרי, שור של ישראל, שנגח שור של כותי, פטור, ושל כותי שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד, משלם נוק שלם,

למימרא דסבר ר"מ, כותים גרי אריות הן [שנתגירו רק מחמת פחד האריות] צקפר מלכיס (צ ז) מפורש וישלם ה' צהם את האריות, וכותים כתיבי הסם ויבא מלך אשור (אנשים) מכסה [ולכן הם נקראים כותים] וקא חשיב שאר מקומות,

ורמינהו, כל הכתמים הבאים מרקם [עיר בגלילות א"י, מובא

דף ל"ט ע"א

אבני חן על מסכת בבא קמא

שלא יהא חוטא [זה שאנס אותה] נשכר [תוס']

ונתביה לעניים [אבל לא לבנותיהן]? אמר רב מרי משום דהוי מומון שאין לו תובעים אי אמרת ליהוי דעניים, מאן אחי תבע ליה [להאנס] לדינא, אי תבע ליה עני, א"ל, לעני אחר היצנא ליה:

מהני: שור של פקח, שנגנח שור של חרש שוטה וקמן חייב, ושל חרש שוטה וקמן, שנגנח שור של פקח, פטור בגמ' מפרש, דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, אכל צוקי מועד מעמידין אפוטרופוס לשור היתומים, להיות במקום הצעלים, לקיים והועד צבעליו, וגובים הנזק מנכסי הקרקע של יתומים,

אכל תם דגבייתו מגופו הוא, והוא מטלטלין, אין מעמידין אפוטרופוס לך, כדאמרין בפ"ק (דף יד) שזה כסף מלמד שאין צ"ד נוקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות, ואוקימנא ביתמי,

ואיכא דאמר טעמא משום דפלגא נוקא קנסא ויתמי לאו בני קנסא נינהו, וקשיא לי [על פירוש זה] א"כ מאי לגבות מגופו דנקט,

ועוד לקמן בשמעתין אמרין צמועד, למ"ד דז תמות במקומה עומדת, אינה נגזית מן היתומים מהאי טעמא, ואי טעמא משום קנסא הוא, צמועד מי הוי קנסא, הא לאו בחזקת שימור קיימי,

שור של חרש שוטה וקמן שנגנח, בית דין מעמידין להן אפוטרופוס, ומעידין להן בפני אפוטרופוס וקס"ד השתא דהאי מעידין בהם, דקאמר, למגבי ח"נ תמות, וקשיא רישא לסיפא, ולאחר שלשה עדיות, נעשה מועד ומשלים נ"ש מעלייה,

נתפקח החרש, נשתפה השוטה, והגדיל הקטן, חזר [השור] לתמותו דקסדר רשות משנה, מועד שילא מרשות זה ונכנס ליד צעלים אחרים, הרשות משנה את דין העדאמו דברי ר"מ, רבי יוסי אומר, הרי הוא בחזקתו,

שור האצטדין שמוחד לנגיחות ומלמדן אותו לך אינו חייב מיתה, שנאמר שמות בא כי יגח [וגו' השור יסקל], ולא שיגיחוהו:

נב: הא גופא קשיא, אמרת שור של חרש שוטה וקמן, שנגנח שור של פקח, פטור, אלמא אין מעמידין אפוטרופוס לתם לשור תם של חש"ו להיות אפוטרופוס במקום צעלים לקיים והועד צבעליו לגבות מגופו ויגבה מאי מקו מגופו,

אימא סיפא, שור של חרש שוטה וקמן שנגנח, ב"ד מעמידין להם אפוטרופוס, ומעידין להם בפני אפוטרופוס, אלמא מעמידין להם אפוטרופוס לתם לגבות מגופו?

אמר רבא, הכי קתני שור של חרש שוטה וקמן שנגנח ואם הוחזקו נגחנין, מעמידין להם אפוטרופוס, ומעידין להן בפני אפוטרופוס ומשוינן להו מועד ולא לגבות ח"נ, אלא לשוייה מועד, דכי הדר ונגח לשלם מעלייה,

מעליית מאן? רבי יוחנן אמר מעליית יתומין, רבי יוסי בר חנינא אמר מעליית אפוטרופוס,

[ירושלמי, א"ר הונא דרא אמרה המכיש בהמתו של חברו [פ' וע"ז] והלכה והיוקה חייב בנזקה. רשב"א]

ומי א"ר יוחנן הכי, והאמר רב יהודה אמר רב אסי, אין נוקקין צ"ד לנכסי יתומין לגבות מהן כלום, ואפילו שטר שכתב אביהם, כדמפרש טעמא צמס' ערכין, דיתמי לאו בני מעבד מזה נינהו, אלא נטר עד דגדלי, ומפקי ליה וגצי, והתם מוחצין ליה כמה חיצות, ושנייהו בשטר שיש בו רבית, אלא א"כ רבית אוכלת בהן שלוח אביהן מנכרי צריכה, דחשיינן להפסד שלהן, ומוכרין בית דין מנכסיהן, ופורעין אותו חוב,

ורבי יוחנן אמר, או לשטר שיש בו רבית, או לכתובת אישה משום מזוני שכל זמן שלא יתנו לה כחובה ניזונת משלהם?

איפוך רבי יוחנן אמר מעליית אפוטרופוסין, רבי יוסי בר חנינא אמר מעליית יתומין,

אמר רבא משום דקשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, משוית ליה לרבי יוסי בר חנינא טועה, והא רבי יוסי בר חנינא דיינא הוא, ונחית לעומקיה דדינא ולא קאמר דמוקקין לנכסי יתומים,

אלא לעולם לא תיפוך, ומוזיק [כיון ששורו נוגח] שאני, [ופלגי חבין] רבי יוחנן אמר, מעליית יתומים, דאי אמרת מעליית אפוטרופוס

דף ל"ט ע"ב

ממנעי ולא עבדי אפוטרופוס,

[מהבא משמע דבית דין שהיו ממנין אפוטרופוס ולא רצה לקבל, אין כופין אותו. מאירי. שטמ"ק],

רבי יוסי בר חנינא אמר מעליית אפוטרופוס שלא שמרהו כראוי וחזרין ונפרעין מן היתומים לבי גדלי לא, ממנעי ולא עצדי,

[והגמ' שואל על מה דאמרין לעיל] ומעמידים להן אפוטרופין לתם, לגבות מגופו, תנאי היא, דתניא שור שנתחרשו בעליו, ושנשתמו בעליו, ושהלכו בעליו למדינת הים,

אבני חן על מסכת בבא קמא

שלומי?

יהודה בן נקוסא אמר סומכוס, הרי הוא בתמותו, עד שיעידו בו בפני הבעלים,

וחכ"א מעמידין להן אפוטרופין, ומעידין בהן בפני אפוטרופין,

נתפקח החרש, נשתפה השוטה, והגדיל הקטן, ובאו בעליו ממדינת הים, יהודה בן נקוסא אמר סומכוס, חזר לתמותו לקמן מפרש מאי קאמר עד שיעידו בו בפני בעלים, רבי יוסי אמר הרי הוא בחזקתו,

אמרו מאי הרי הוא בתמותו דקאמר סומכוס צרישא, אילימא דלא מייעד כלל בשלש נגיחות לשלש מעליה כשהועד, הא מוקדנתי סיפא נתפקח החרש חזר לתמותו דקסבר רשות משנה מכלל דאייעד דמעיקרא אייעד ליה,

אלא מאי הרי הוא בתמותו, הרי הוא בתמימותו דלא גבי נגיחות תמות מיניה, דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו דלא מחסרינן ליה [לגבות מגופו], אלמא אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו,

[ושנינו בברייתא לעיל] וחכמים ואומרים מעמידין להן אפוטרופוס ומעידין להן בפני אפוטרופוס, אלמא מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו [וזה יהיה המחלוקת בין סומכוס לחכמים, דתנאי פליגי אי מעמידין וכו'],

וסיפא במאי קמיפלגי, רשות משנה הרשות שנשתנה לה שינא מידי אפוטרופוס וינכנס לרשות בעלים משנה את העדלתו איכא בינייהו, סומכוס סבר רשות משנה, ור' יוסי סבר רשות אינה משנה,

[למ"ד חזר לתמותו סבר בשם שנשתנה ענין בעל השור מחרשות לפקחות ומקטנות לגדלות כן נשתנה חולי השור ונתרפא מהעדלתו וכו']. ה"ר יהונתן ז"ל. שטמ"ק,

[לקמן ברש"י קורא לברייתא זו קמייתא] ת"ר, שור חרש שוטה וקטן שנגח, רבי יעקב משלם ח"נ, ר' יעקב מאי עבדתיה [וכי' ר' יעקב עצמו משלם ח"נ, # קושיית הגב' הוא רק לאוקים הגירסא]? אלא אימא רבי יעקב "אומר" משלם ח"נ,

במאי עסקינן דאזכירין ליה למיתני "ח"נ" ולא תנא רבי יעקב מחייב, אי בתם, פשיטא דכ"ע נמי ח"נ הוא דמשלם,

ואי במועד, אי דעבדי ליה שמירה מעולה, ונפרצה צלילה או שפרצוה לטטין, משום הכי פטר ליה ממזק שלם כלל כלל לא בעי לשלומי, ואי דלא עבדי ליה שמירה מעולה כוליה נזק בעי

אמר רבא, לעולם במועד, והכא במאי עסקינן דעבדי שמירה פחותה נעל בפניה כראוי ואמרין [לקמן] (ד' נה) דלת שיכולה לעמוד צרות מנזיה, זהו כראוי והיינו שמירה פחותה אלל רוח שאינה מנזיה, ולא עבדי ליה שמירה מעולה ואזכירין לאשמועינן דמשלם ח"נ, ולא כולו, ולאפוקי מהני תנאי דפליגי בשלישי פירקין, דאיכא למ"ד דפטור, ואיכא דמחייב ליה נזק שלם,

ורבי יעקב סבר לה כרבי יהודה דאמר צד תמות במקומה עומדת, וסבר לה כרבי יהודה דאמר מועד סגי ליה בשמירה פחותה, ואשמועינן הכא, דרבי יעקב סבר לה כרבי יהודה דאמר בשלישי פירקין, [ד?] במועד סגי ליה בשמירה פחותה, דמיתרי ציה קראי, ומפטר ממזק שלם, ומיהו בחצי נזק מחייב, כדאמרין לקמן לא פטר ר' יהודה אלא על כד העדאה שצו, אכל כד תמות במקומה עומדת, וחס לא סגי ליה בשמירה פחותה, דלא מיתרי ציה קראי,

וסבר לה כרבנן דאמרי ואע"ג דהך כד תמות מגופיה משלם, אית ליה לר' יעקב מעמידין אפוטרופוס לתם, לגבות מגופיה כרבנן דפליגי עליה דסומכוס לעיל, מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, [נמצא שרבא מותרין דברי ר' יעקב, דמיידי במועד, שדי לה בשמירה פחותה, אבל צד תמות במקומה עומדת, לכן משלם חצי נזק, ולכן בחשו"ק חייב דסבר לה כרבנן דאמר מעמידין אפוטרופוס וכו'], ומפורש לקמן דבאמת היה יכול לתרץ סתם דמיידי בתם, והחידוש הוא דמעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, אלא דרצה לאשמועינן שבכל הדברים סבר ר' יעקב כר' יהודה],

א"ל אביי, ו [בין] לא פליגי ר' יעקב ורבי יהודה,

והתניא [לקמן ברש"י קורא לברייתא זו בתרייתא] שור של חרש שוטה וקטן שנגח, ר' יהודה מחייב, ור' יעקב אומר ח"נ הוא דמשלם?

אמר רבה בר עולא [לעולם סבר ר' יעקב כר' יהודה, כדאמר רבא, והברייתא כאן תפרש כן], מה שמחייב ר' יהודה [שר' יהודה אמר סתם חייב, ולא פירש מה הוא חייב] פירש ר' יעקב [שחייב ח"נ],

ולאביי דאמר פליגי [ר' יעקב ור' יהודה], במאי פליגי אי בתם לא קאמר רבי יהודה כ"ש, ואי במועד ושמירה פחותה הא שמעינן ליה לרבי יהודה אפילו בשור של פיקח ח"נ ומו לא, ואי בדלא נטריה כלל, מאי טעם דר' יעקב [שבשלם רק ח"נ]?]

אמר לך רב"ע במועד, ולא נטריה כלל וקאמר רבי יהודה כ"ש החצי מן העלייה, והחצי מן גופו, דשמעינן לרבי יהודה לקמן דכל חס ונעשה מועד, כד תמות במקומה עומדת ומגופו נגזית, והאי אע"ג דלית ליה בעלים בני דעה, מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו כד תמות,

אבני חן על מסכת בבא קמא

בן ותרין שיש שני טעמים להעמידה במועד, אבל זה שמעמידין אפטרופוס שמענין ליה כי נמי איירי בתם, והקשה שם, בשם ה"ר אליעזר מגרמישא ז"ל היא גופה מנ"ל דסבר דצד תמות במקומה עומדת דילמא בתם גמור איירי ?],

[רבינא בא לתרין אליבא דרבא, דמוקי לה לעיל לברייתא קמייתא במועד ודנטריה שמירה פחותה, ורבינא אומר שלא קשה על רבא מברייתא השניה, דפלוגתא דר' יעקב ור' יהודה אינה בהני ענינים כלל. ע"פ השטמ"ק] רבינא אמר, רשות משנה איכא בינייהו בין רבי יעקב לר"י, כגון דהוה מועד, ונתפקח החרש, ונשתפה השוטה והגדיל הקטן, ר"י סבר הרי הוא בחזקתו שהועד צניח אפטרופוס ומשלם ח"נ, ר"י סבר מגופו וחצי מעליה, כלל תמים שהועד, ר' יעקב סבר רשות משנה:
[תימא לי דא"כ הו"ל למיתני ר' יעקב אומר אינו משלם אלא חצי נזק. רשב"א]

ת"ר, אפטרופוסים משלמין מן העלייה מן, ואין משלמין כופר היכא דהמית את האדם,

מאן תנא כופרא כפרה, ויתמי לאו בני כפרה נינהו [פ"י שאין עליהם לשלם על מה שלא שמר האפטרופוס כדבעי]?

א"ר חסדא, ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא, דתניא שמוות בא [אם כופר יושט עליו] ונתן פרדיון נפשו, דמי נזיק [שווי של נזיק, וז"ל הרמב"ם פ"א הל' א' כמה הוא הכופר, כמו שיראו הדיינין שהוא דמי הנהרג הכל לפי שווי של נהרג שנ' שמוות כ"א ל"ב ונתן פרדיון נפשו ככל אשר יושט עליו, כדאמרינן בסנהדרין טו. האומר דמי עלי, שמזין אותו כעבד הנמכר בשוק], ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, דמי מזיק,

מאי לא בהא קמיפלג, דרבנן [דאמרי דמי נזיק] סברי כופרא ממונא הוא [שמשלמין מה שהזיקו], ור' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה [דאמר דמי מזיק] סבר כופרא כפרה [והמזיק צריך כפרה]?

א"ר פפא, לא, דכ"ע כופרא כפרה הוא [מסתברא דהילכתא הכי. הרא"ה ז"ל. שטמ"ק], והכא בהא קמיפלג, רבנן סברי בדניוק שיימינן בגופו של מת, וזהכי מכפר מזיק, ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר, בדמזיק שיימינן,

[שמות כא כב וְכִי־יָצֵא אֲנָשִׁים וְנָפְחוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצֵאוּ יָלְדָהּ וְלֹא יָתַתּוּ אֶסֶן וְעָנָה שֶׁעֲנַשׁ בְּאִשָּׁר וְשִׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים:
שמות כא כב וְאִם שׁוֹר נָגַח הוּא מִתְבַּל שְׁלֵשָׁם וְהוֹעֵד בְּבָעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ]

ר' יעקב סבר לה כר' יהודה בחדא דכל חס ונעשה מועד נד תמות במקומה עומדת, לגבות מגופו, ופליג עליה בחדא הלכך הכא פטור מנד תמות, דהך פליג עליה דקסבר אין מעמידין אפטרופוס לתם כו' [ומשלם ח"נ על צד המועד, אבל צד התמות אינו משלם שאין מעמידין אפטרופוס],

סבר כר' יהודה בחדא, דאילו ר' יהודה סבר צד תמות במקומה עומדת, ופליג עליה בחדא דאילו רבי יהודה סבר מעמידין להן אפטרופוס לתם לגבות מגופו, ור' יעקב סבר אין מעמידין, ולא משלם אלא פלגא דמועד,

אמר ליה רב אחא בר אבבי לרבינא, בשלמא לאבבי דאמר פליגי, שפיר מוקי לה במועד למתניתא קמייתא [לעיל רב יעקב משלם ח"נ, ולאבבי משלם ח"נ על צד מועד], דצתם ליכא לאוקמא לאשמועינן דמעמידין אפטרופוס לתם, דאשמועינן ליה במתניתא דתרייתא דאמר אין מעמידין, הלכך ע"כ קמייתא נמי במועד ולא נטריה כלל, ומשלם ח"נ דמועד,

אלא לרבא דאמר לא פליגי [ר' יעקב ור' יהודה] ואית ליה לר' יעקב מעמידין אפטרופוס לתם אדמוקי לה לקמייתא במועד נוקמא בתם,

דף מ' ע"א

[וכך תוקמה] אי לר"י כלומר אי כר"י סבירא ליה דאמר לקמן חס לא סגי ליה בשמירה פחותה, כגון דעבד ליה שמירה פחותה ולא עבד ליה שמירה מעולה [ולכן משלם ח"נ], אי לר"א בן יעקב דאמר חס סגי ליה בשמירה פחותה, כגון דלא עבד ליה שמירה כלל, ואלטריך לר' יעקב לאשמועינן דמעמידין אפטרופוס לתם, [וכדי שתשמע דר' יעקב ס"ל דמעמידין] ולהכי תנא ח"נ ולא תנא רבי יעקב מחייב סתמא, דלא תימא במועד קמיידי וכולה נזקא קאמר, אבל צתם אפילו פלגא נזקא נמי לא, דאין מעמידין,

דתניא, ר"א בן יעקב אומר, אחד תם ואחד מועד ששמרן שמירה פחותה פטורין, והא קמ"ל ר' יעקב דמעמידין להן אפטרופוס לתם לגבות מגופו?

א"ל הכי קאמר, חדא דאית ביה תרתי טעמא הואיל וס"ל לרבא דלא פליגי ר' יעקב ור"י, צולחו סבירא ליה הכי [דרבא ס"ל דר' יעקב ור' יהודה לא פליגי בשום הלאה כאן, וזה בא לאשמועינן], ולהכי אוקמה רבא במועד ובשמירה פחותה, דתשמע מינה דאית ליה לר' יעקב כרבי יהודה [גם בזה]. 1. דסגי ליה לנד מועדת בשמירה פחותה, 2. ונד תמות במקומה עומדת, 3. ולדידיה [לצד תמות] לא סגי ליה בשמירה פחותה, 4. ותשמע נמי דמעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו,

[הגמ' אומר שיש כאן רק שני דברים, ובאמת מספר 1 ו 3 הם אחד, אבל זה שמעמידין אפטרופוס הו"ל לספור ויש כאן שלשה? וראה שטמ"ק שהקשה

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואשמות אין ממשכנין אותן דכיון לכפורה חטאיה קצעי לה, לא משהי ליה,

[אבל] חייבי כופרין מאי, כיון דכפרה הוא כחטאת ואשם דמי, מחמר חמיר עילויה, ולא בעי משכוניה, או דלמא כיון דלחבריה הוא דבעי מיתבא ליה, ממונא הוא ולא לגבוה הוא, ולא חמיר עליה, ובעי משכוניה,

אי נמי כיון דהוא לא חטא, וממוניה הוא דאזיק, לא חמיר מילתא עילויה, ובעי משכוניה,

א"ל שבקן [תעווב ותניה אותי] [לאו מיד אפ], אַסְתָּגֵר [איך האב מיד שוין פארקלעמט] בקמייטא הוסגרתי ונאלמתי בראשונה [רב אחא בר יעקב א"ל לר"ג שמן השאלה הראשונה כבר נסגר ואינו מוצא לה פתרון, ולא יוסף להקשות]:

ת"ר, שאלו [השאלו לו שור] בחזקת תם, ונמצא מועד והזיק בצית שאל, בעלים משלמין חצי נזק, ושואל משלם חצי נזק דנתיבותא דתם מיהא מקבל עליה, ובעלים הואיל ולא הודיעהו, משלמין החצי,

הועד בבית שואל שהזיק בתוך ימי שאלתו ג' פעמים והחזירו לבעלים ואח"כ הזיק, בעלים משלמין חצי נזק, ושואל פטור מכלום לקמן מפרש טעמא, דקסבר רשות משנה, ופרכין רישא לסיפא,

אמר מר, שאלו בחזקת תם ונמצא מועד, בעלים משלמין חצי נזק, ושואל חצי נזק, ואמאי [משלם השואל ח"נ] לימא ליה תורא שאילי, אריא לא שאילי נתיבותא דאריא לא קבילת עלי, דאי תס הוי, לא הוי נגח,

[ומתריץ] אמר רב, הכא במאי עסקינן, שהכיר בו שהוא נגחן אצל לא ידע שנגח ג' נגחות, הלכך נתיבותא [דמס] נגח קביל עליה, והוה ליה לנעורי,

[וקשה דהא מ"מ יכול לומר אריא לא שאילי, שלא ידע שנגח ג' נגחות? אלא יש לפרש דלא ברש"י שהוא ידע שנגח אפילו מאה פעמים רק לא ידע שהועד בב"ד. תורת חיים עיי"ש]

ונימא ליה [השואל יכול לפטור את עצמו מלשלם ע"י הטענה] תם שאילי, מועד לא שאילי?

משום דא"ל, סוף סוף אי תם הוה, פלגא נזקא בעית שלומי, השתא נמי זיל שלים פלגא נזקא,

ונימא ליה [שואל לבעלים] אי תם הוה, משתלם מגופו ולא משלי?

משום דא"ל [בעלים לשואל] סוף סוף [וכי] את לאו תורא

והמית איש או איש אשה השו' ופקל' ונגס' בעליו יומת: [ל] אב-כפר ישת עליו ונתן פדיון נפשו' פכל אשר יישת עליו:]

מ"ט דרבנן [דשיימינן בדניזק] נאמרה שיתיה למטה צמועד שהמית, אס כופר ישת עליו ונאמרה שיתיה למעלה לענין דמי ולדות כאשר ישת עליו בעל האשה, מה להלן בדניזק, אף כאן בדניזק,

ור' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר, ונתן פדיון נפשו [של נותן דהיינו מוזהר] כתיב,

ורבנן אין [כן הוא], פדיון נפשו כתיב, מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן,

משבח ליה רבא לר"ג, בדרכ אחא בר יעקב, דאדם גדול הוא, א"ל לכשיבא לידך הביאהו לדי, כי אתא לגביה [לפני ר"ג] א"ל [רב אחא בר יעקב] בעי מינאי מילתא,

בעא מיניה [ר"ג מראב"י], שור של שני שותפין, כיצד משלמין כופר דצשלמא נזקין, האי פלגא משלם והאי פלגא משלם, דלחזיקא דניזק קפיד דחמנא, והאי מטי ליה נזק שלם, אצל כופר כפרה דמזיק הוא, ומרזיחיה כפרה צעו וצמחי כופר לא מיכפר,

[אי אמרת] משלם האי כופר [שלם] והאי כופר, כופר אחד אמר רחמנא ולא שני כופרין, [ואי אמרת] האי חצי כופר והאי חצי כופר, כופר שלם אמר רחמנא, ולא חצי כופר? [וא"ת מאי קא מיבעיא ליה כופר אחד אמר רחמנא, והא אמרין פרק המצניע גבי המוציא כבר לר"ד דהוציא והוה שנים חייבין ומסתמא כל חד וחד מייתי חטאת? י"ל דהתם דלגבוה אין לחלק אלא יביא זה כפרתו וזה כפרתו, אבל כאן דתשלומי נזק שנותן לחברו, אע"ג דמתכפר בו אינו בדין שיתנו שני כופרין ולמה ירויח כשהשור של שותפין, ועוד דהתם שנים דכל חד חייב על זדונו ברת וכל שזדונו ברת מביא חטאת על שגגתו. רשב"א

וה"ל הרמב"ם בפ"י מהלכות נזקי ממון הלכה ה' ושור של שני שותפין שהרג, כל אחד מהן משלם כופר שלם שהרי כל אחד מהן צריך כפרה גמורה],

[למ"ד בדמיוק שיימינן אם שור של שני בני אדם המית, חייבין לשלם דמי כל אחד מהם, כי כולן נתחייבו לשמים, ולהאומר של נזק, אינם חייבין אלא דמי הנזק, וקשה א"כ מאי בעי שם רב נחמן לרב אחא בר יעקב אם חייבין לתת כופר כל אחד שלם, הלא דבר זה מחלוקת התנאים, אלא ודאי דהן אמת להאומר בשל מוזהר, ודאי שצריך לשלם ב' כופרים, מיד דהוה שהמית שור אדם גדול ששוחה מאתים וכו' ובעיא דרב נחמן היא אליבא דרבנן שסוברין שמיין בשל נזק וכו'. אוה"ח עה"ת שמות כא ל],

אדיתיב וקא מעיין בה [רב אחא בר יעקב], א"ל [ר"ג] תנן חייבי ערכין ממשכנין אותן גוזר הקדש, דכיון דלאו לכפרה אמי, משהי ליה [ואין משלמין מיד, ולכן ממשכנין אותם כדי לזרום], חייבי חטאות

אבני חן על מסכת בבא קמא

בעית שלומי לדידי [אם היו לוקחים השור ממני משום שנחנא אצלך, היית צריך לשלם לי שור אחר],

ונימא ליה [השואל]

דף מ' ע"ב

אם תם הוה מודינא ומפטרינא [תום'] דפלגא נוקא קנסא, ומודה בקנס פטור,

ואפילו למ"ד פלגא נוקא ממונא, נימא ליה אי תם הוא הוה מעריקנא ליה לאגמא [במקום מרעה הבחמות, שיש שם שוורים הרבה, ולא יכירו אותו השור שלי], [וראה תום'],

אלא הכא במאי עסקינן, כגון דאקדים בי דינא ותפסיה [ועכשיו אין השואל יכול למעון מודינא ומפטרינא, דמידי הוא טעמא דמודה בקנס פטור מדכתיב אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו, וכיון דב"ד תפסוהו על פי עדים אשר ירשיעון אלהים קרינא ביה. תורת חיים עיי"ש], וגם אינו יכול לומר מעריקנא ליה לאגמא, שהרי הוא ביד ב"ד], [וראה שם בתורת חיים, שהפירוש הוא דאקדים בי דינא ותפסיה היינו שהניקוק הקדים עצמו לבי דינא שיקבלו עדותו ותפסיה על פיהם. וראה בתורת חיים מה שפירש על התום' אתפסתיה לתוראי וכו']],

אי הכי, בעלים אמאי משלמים חצי נוק, נימא ליה אתפסתיה לתוראי # [לפי' התום' הבעלים יכולים ליטען שהניקוק היה לו להזהר שהבחמה לא יפול ביד לב"ד, אבל לפי התורת חיים הניקוק הוא זה שמוסר השור לב"ד] בידא מאן דלא מצינא לאשתעויי דינא בהדיה,

משום דא"ל [השואל] אי אהדרתיה ניהלך, לאו מינך הוו שקלי ליה,

ונימא ליה [הבעלים], אי אהדרתיה ניהליה, הוה מעריקנא ליה לאגמא?

משום דא"ל, סוף סוף [וכי] לאו מעלייה הוו משתלמי,

הניחא היכא דאית ליה נכסי, היכא דלית ליה נכסי מאי איכא למימר?

משום דא"ל [שואל], כי היכא דמשתעבדנא לדידך [לבעלים], הכי נמי משתעבדנא להאיך [לניקוק], מדר' נתן, דתניא רבי נתן אומר מניין לנושה בחבירו מנה, וחבירו בחבירו, מניין שמוציאין מזה ונותנים לזה, ת"ל במדבר ה ונתן לאשר אשם לו,

[כמו אמר מר, שכן שנינו בסיפא דברייתא דלעיל] הועד בבית שואל, והחזירו לבעלים, בעלים משלמין חצי נוק ושואל פטור מכלום, סיפא רשות משנה, רישא רשות אינה משנה במיזתא מיימי לה, אמאי קמי רישא כשהועד צצית צעלים והזיק צצית שואל חייב צלזמה נגיחה נוק שלם?

א"ר יוחנן תברא קשיא אהדדי מי ששנה זו לא שנה זו,

רבה אמר מדרישא [שיוצא מרשות בעלים לרשות שואל] רשות אינה משנה, סיפא נמי רשות אינה משנה, וסיפא [כשהחזירו שואל לבעלים חוזר השור להיות חם] היינו טעמא, משום דא"ל לאו כל כמינך לא שלך היא, ולא מהרת צמירמו דמייעדת ליה לתוראי,

רב פפא אמר, מדסיפא רשות משנה, רישא נמי רשות משנה כלומר מד תנא הוא, ולתנא דרישא ס"ל נמי דק דסיפא דרשות משנה ורישא היינו טעמא משום הכי הכי הוא צמירמו, שאין כאן שני רשות, משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו:

[שנינו במשנתנו] שור האצטדין אינו חייב מיתה [וכו']:
איבעיא להו, מהו לגבי מזבח שגזי נוגח צרין והמית אדם פשיטא לן דפסול דלקמן?

רב אמר כשר, ושמואל אמר פסול, רב אמר כשר אנוס הוא [שהשור אינו הורג מרצון], ושמואל אמר פסול הרי נעבד בו עבירה,

מיתבי, ויקרא א מן הבחמה ממקנת צהמות ולא כולן להוציא את הרובע [בהמה זכר שרובע אשה נקבה] ואת הנרבע [אדם זכר שרובע אשה נקבה] [תום'] ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים, שלא נסקל, דפסול לגבי מוצת, מן הבקר, להוציא את הנעבד שעשאו ע"ז והשתחוה לו, מן הצאן, להוציא את המוקצה שיחדו להקריב לע"ז, "ו"מ"ן הצאן להוציא את הנוגח שהמית את האדם ע"פ עד אחד או ע"פ צעלים, ופטור מן הסקילה,

אמר רבי שמעון, אם נאמר רובע, למה נאמר נוגח [תום'] הכי שניהן שוין צעירה לענין סקילה צמקוס עדים, ואם נאמר נוגח למה נאמר רובע, מפני שיש ברובע שאין בנוגח, ויש בנוגח שאין ברובע [תום'],

רובע עשה בו אונס כרצון [בהמה] דנרבע [מן האדם] אנוס הוא, ונסקל כרובע [בהמה הרובע אשה], דכמיז ואת הצהמה מהרדגו [תום'], נוגח לא עשה בו אונס כרצון דכמיז כי יגח ולא שיגמיהו,

נוגח משלם כופר, רובע אינו משלם את הכופר לקמן

אבני חן על מסכת בבא קמא

מפרש,

לפיכך הוצרך לומר רובע, והוצרך לומר נוגח,

קתני מיתה רובע עשה בו אונס כרצון, נוגח לא עשה בו אונס כרצון, למאי הלכתא לאו לקרבן דלענין קרבן מיירי [הפסוק אדם כי יקריב מכם וגו']?

לא לקטלא ולהכי קאמר נוגח לא עשה בו אונס כרצון, לענין סקילה במקום עדים, הלכך אי לא מעטיה קרא לענין קרבן [דנוגח פסול לקרבן], לא נפקא לן מרובע, אפילו כי ענד [כי נגח] צרנו דלפסול, דהא קל הוא מרובע לענין קטלא,

הכי נמי מסתברא, דאי אמרת לקרבן, נוגח לא עשה בו אונס כרצון משמע לא עשה בו הכוזב אונס כרצון, ומהיכא נפקא ליה דפשיטא ליה לאו אונס דידיה כתיב ולא רצון דידיה כתיב, אלא לאו לקטלא:

אמר מר, נוגח משלם את הכופר, רובע [בהמה הרובע אשה] אינו משלם את הכופר [אם האשה מתה], ה"ד אילימא דרבעה [לאשה] וקטלה, מה לי קטלה בקרנא מה לי קטלה ברביעה,

ואלא דרבעה ולא קטלה [אלא השור רבע את האשה], האי דלא משלם כופר משום דלא קטלה הוא?

אמר אביי, לעולם דרבעה ולא קטלה, דאתיוה לבי דינא וקטלוה [שהאשה שנרבעת לבהמה עשאה כן כרצון, ולכן חרגו אותה], מזה דתימא

דף מ"א ע"א

כמאן דקטלה דמי [הו"א שבעל הבהמה הרובעת תשלם כופר, כיון שעל ידו נהרגה האשה], וא"ת ומה פשע השור, [הלא] היא הרגה עצמה שהרי הביאתו עליה? תוס' עיי"ש, קמ"ל,

רבא אמר, לעולם דרבעה וקטלה, ודקא קשיא לך מה לי קטלה בקרנים, מה לי קטלה ברביעה, קרן כוונתו להזיק [תוס'], האי כוונתו [של הבהמה הרובע] להנאת עצמו הוא,

במאי פליגי [אביי ורבא שתירצו תירוצים שונים], ברגל [שן הוה שיך למנאט הכא אלא אגב דנקט רגל ספ"ב [כו.] נקטיה הכא. תוס'] שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק [אי הבהמה חייב כופר כיון שלא היה כוונתו להזיק] דאילו צרי"ר אין חייב צרגל לדברי הכל, דכתיב צדקה אחר צפי קמא (דף ג) [לכן אי דרסה על התינוק ברה"ר פטור לגמרי],

לאבוי משלם כופר אע"פ שלא נמכרין להזיק, דהא אוקי [הברייתא לעיל] דרבעה ולא קטלה, הא קטלה משלם כופר, לרבא לא משלם כופר [דלרבא אינו משלם כופר אלא כוונתו להזיק],

תניא כוותיה דרב [במחלוקת דשור האיציטדין דרב אמר פטור, ושמואל אמר חייב], שור האיציטדין אינו חייב מיתה, וכשר לגבי מוזבח, מפני שהוא כמעושה:

[בליל שב"ק פ' בשלח תשס"ט בשבת אחים אמרתי לפרש הפסוק אז ישיר משה ובני ישראל, למה משה הפסוק משה ובני ישראל? וי"ל ע"פ מה שראיתי בספרי חסידות לפרש "אנכי" עומד בין ה' וביניכם, שהאנוכיות עומד כמסך המבדיל בין ישראל להקב"ה, אבל משה רבינו כיון שהיה הקב"ה מדבר עמו תמיד השיג גדלות ה', ובמצב זה אי אפשר להיות גבה לב, ולכן היה משה עניו מכל אדם,

ולכן בני ישראל לאחר שראו יציאת המצרים עם כל הניסים, וקריאת ים סוף שראתה שפחה על הים וכו', הגיעו למצב של ענוה בדומה למשה רבינו, והיו יכולים לומר עמו, ולומר אשירה לה' כי גאה גאה],

מתני': שור שנגח את האדם, ומת [האדם], מועד משלם כופר, ותם פטור מן הכופר, וזה וזה חייבין מיתה דנחם נמי כמיז סקל יסקל,

וכן בבן וכן בבת זן קטן, ומיעוקת קטנה, חייב עליהן סקילה וכופר כגדולים,

נגח עבד או אמה, נותן שלשים סלעים [סלע=4 דינרים, =120 דינרים], בין שהוא יפה [הואיל ובמין האנושי מדבר נקט לשון יפה ולא לשון שוה כבשור. הון עשיר] מאה מנה [1000 דינרים], ובין שאינו יפה אלא דינר [זוז] אחד:

[התורה החמירה בעבד, שאם היה השור כשור רגיל לא היה נוגח עבד ואמה שהרי השור רגיל אצלם, ולעולם עבד ואמה מטפלים עם השוורים, וכיון שהשור נגח אותם, זה סימן שהוא שור משוגע ביותר, והיה לבעוליו לשחוט, ולא לגדל מו"ק בתוך ביתם. ע"פ העמק דבר שמות כא לב]

גמ': וכי מאחר דמתם קטלינן ליה, מועד היכי משכחת לה [תוס']?

[שרק זו שהרגה ג' בני אדם משלמת כופר, וראה רמב"ם הלכות נזיקי ממון י ב, ואחד השור ואחד שאר בהמה חיה ועוף שהמיתו הרי אלו נסקלין. מה בין תם שהרג את האדם למועד שהרג, שהתם פטור מן הכופר, והמועד חייב בכופר ובלבד שיחיה מועד להרוג],

[הגמ' מביא על זה 8 תירוצים],

1. אמר רבה, הכא במאי עסקינן, כגון שאמדוהו לשלשה בני אדם [כולה סוגיא מוכחא דלא מייחב בשלשי ג"ש

אבני חן על מסכת בבא קמא

בקרר [לשון זה גם לעיל כד:]:

[שנינו במשנתנו] וזה וזה חייבין מיתה כו': ת"ר [שנינו בברייתא], [וכ"ה פסחים כב: קידושין נו:]: ממשמע שנאמר שמות כא סקל יסקל השור, איני יודע שנבילה היא, ונבילה אסורה באכילה, מה ת"ל לא יאכל את בשרו?

מגיד לך הכתוב [מיותר לשון], שאם שחטו לאחר שנגמר דינו, אסור באכילה דהכי משמע קרא, משנא שור ידיו סקילה יסקל, ושנא לא יאכל את בשרו,

אין לי אלא באכילה, בהנאה מניין?

ת"ל שמות כא ובעל השור נקי,

מאי משמע? שמעון בן זומא אומר, כאדם שאומר לחבירו, יצא איש פלוני נקי מנכסיו, ואין לו בהם הנאה של כלום,

[נמצא שאם שחט לאחר שנגמר דינו, למידן איסור אכילה מולא יאכל את בשרו, ואיסור הנאה מובעל השור נקי],

וממאי דלא יאכל את בשרו, להיכא דשחטו אחר שנגמר דינו, שאסור באכילה, אימא דהיכא דשחטו לאחר שנגמר דינו, שרי באכילה הוא [ואצ"ל שמותר בהנאה],

והאי לא יאכל את בשרו, להיכא דסקליה מסקל ואתא לא יאכל דאסור בהנאה הוא [תוס'] [לאסרו נהגה [דלאסרו באכילה לא צריך קרא שהרי נהרגה ע"י סקילה], וכדכתיב אכזה, ונקי מצעיל ליה לדרסה אחריית, לחי כופר ולדמי ולדות כדלקמן,

כדר' אבהו [לרווחא דמלתא נקט, דבלאו רבי אבהו לא הוה מצי למומר אלא להנאה, דלאכילה לא צריך. תוס'], דאמר רבי אבהו אמר ר' אלעזר [בפסחים כא: אין המלים "אמר ר' אלעזר"], כל מקום שנאמר לא יאכל [תוס'], לא תאכל, לא תאכלו, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע,

עד שיפרט לך הכתוב, בדרך שפרט לך בנבילה שכתב לך, לא תאכלו, והוצרך הכתוב לפרש לך דה הימר הנאה, לגר אשר בשערך וגו' לגר בנתינה, ולעובד כוכבים במכירה אלמא לא תאכלו איסור הנאה הוי משמע?

אמרי, הני מילי דמפיק קרא לאיסור הנאה בלשון אכילה היכא דנפיק ליה איסור אכילה ואיסור הנאה מקרא מולא יאכל אגב דמורי לן נמי לאכילה, מפיק ליה בלשון אכילה,

אבל הכא דאיסור אכילה מסקל יסקל נפקא, אי סלקא

כדפרישית בפ"ב. תוס' [שרץ אחריהן זה אחר זה וזכרו מפניו, ואמדו שאם לא זכרו היה הורגן,

2. רב אשי אומר, אומדנא לאו כלום הוא, אלא הכא במאי עסקינן, כגון שסיכן לשלשה בני אדם לפיכך לא נסקל בשנים הראשונים, וכשנגמל שלישי מתו כולם, הלכך משלם עליו כופר,

3. רב זביד אומר, כגון שהרג שלשה בהמות,

ומועד לבהמה, הוי מועד לאדם בתמיה?

4. אלא אמר רב שימי, כגון שהרג שלשה עובדי כוכבים,

ומועד לעובדי כוכבים, הוי מועד לישראל?

5. אלא אמר רשב"ל, כגון שהרג שלשה בני אדם טרפה לא קטלינן ליה, דגברא קטילא קטיל,

ומועד לטרפה, הוי מועד לשלם בתמיה?

6. אלא אמר רב פפא, דקטל וערק לאגמא לאחר שהעידו בו ברה, דקטל [עוד פעם] וערק לאגמא,

7. רב אחא בריה דרב איקא אומר, כגון שהוזמו זוממי זוממין כנגמל ד' נגישות ראשונות, והעידו בו ד' כימות עדים, בלא כח אחת והזימום [הזימו את שני כתות העדים] ופטריו [את השור], וכשנגמל [השור] נגיסה שלישית והעידו בו, בלא כח המזומת [שהזימו את שני כתות הראשונות] להזימן [פ'] והזימו גם את כת השלישית], והזומה אותה הכת אף על הזומת ראשונות, וממלא השור מועד [עכשיו עם הזומת המזומין, נעשה השור מועד על כל ג' הנגישות בפעם אחת], ומשלם כופר על השלישית,

הנחה אי לייעודי תורא בעינן ג' ימים דמצינן בקרא, שפיר הרי נגמל שלש נגישות דג' ימים, ואע"ג שלא נתקיימה העדאיתו אלא בכת אחת [שהזימו את המזומין] לא איכפת לן, אלא אי לייעודי גברא בעינן שלשה ימים, מימר אמר ליה לא הוה ידענא ד' נגישות הראשונות דאינטריה, שהמזומין הטעוני?

כגון דאמרי, כל אימת דקטיל תוריה, גביה הוה קאי שהמזומין העידו, דגביה הוה קאי, ואלא דנגישותיו,

8. רבינא אומר משכחת לה דלא נסקל בשנים הראשונות, כגון שהעדים המעידים עליו במכירתו את בעל השור, ואין מכירתו את השור וכו', הוכר,

מאי ה"ל לבעלים למעבד ואמאי מחייבת ליה כופר? משום דאמרי ליה, תורא נגחנא אית לך בבקרך, איבעי לך נטורי כולי

אבני חן על מסכת בבא קמא

שכר על הפרישה,

[שוהו ודאי כבוד התורה שאין בה שום אמת שלא לצורך, ולזה קאמר כשם שקבלתי שכר על הדרישה מפני כבוד התורה, כן אקבל שכר על הפרישה שזו כבוד שמים היא, שאין להשוות לו [להקב"ה] שום דבר לרבות, ור"ע לא היה חש בזה מלרבות ת"ח שגם זה בכלל כבוד שמים ותורתו שהם לומדים אותה. וק"ל. מהרש"א קידושין נז.].

עד שבא ר' עקיבא ולימד את ה' אלהיך תירא, לרבות תלמידי חכמים [תוס']. [התורה מלמדת לירא גם את האלקות שברבו. ראיתי]:

[שכרי לירא את ה' צריך להיות בעל השגה, ומי שהוא בעל השגה משיג גם גדלותו של הת"ח, וירא ממנו מפני גדלותו].

ת"ר, ובעל השור נקי, רבי אליעזר אומר, נקי מחצי כופר [תוס']. דלא מימא [דתם] כשהמית משלם חצי כופר, כי היכי דנזקין ח"י,

אמר לו ר' עקיבא פשיטא דפטור והלא הוא עצמו אין משתלם אלא מגופו והלא חס חייב היה [חצי כופר], אין משלמיו אלא מגופו, וזה שנסקל ממה משלם, יאמרו לו צעלים [ליורשי המת], הביאהו לבית דין, וישלם לך הימנו [תוס'].

אמר לו רבי אליעזר, כך אני בעיניך, שדיני בזה שחייב מיתה [וכי אני אומר שחייב חצי כופר, בתם שהמית את האדם ויש עדים],

אין דיני אין מדרכי זה שאני דורש [שחייב חצי כופר] אלא כשהמית את האדם על פי עד אחד, או על פי בעלים שאני נסקל, אבל ממנה אימא לשלם, להכי אנטריך קרא [תוס'].

[ומתמה] על פי בעלים ! מודה בקנס הוא [תוס'] פטור, וכי היכי דמפטור מקטלה, מפטר נמי מכופר, ולמה לי קרא, והוא הדין דהוה מצי למפך אעד אחד פשיטא דפטור?

קסבר כופרא כפרה לפיכך אי לא מעטיה [קרא], הוה אמנא ליחייב צין צעד אחד צין ע"פ ענמו, כי היכי דמיהוי ליה כפרה,

תניא אידך, אמר לו רבי אליעזר, עקיבא כך אני בעיניך, שדיני בזה שחייב מיתה, אין דיני אלא במתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם דפטור מסקילה כדמנן צממני [לקמן דף מד], למצרי והרג ישראל, לנפלים והרג בן קיימא,

[יש כאן בנמי' שני הסברים שאמר לו ר' אליעזר לר"ע, א' דמיידי שהרג על פי עד אחד או על פי בעלים, וב' במתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם, ושואל], ה'י [איזה הסבר] אמר ליה ברישא?

דעתך האי לא יאכל את בשרו איסור הנאה הוא אי להנאה גרידמא אמת, נכתוב רחמנא לא יהנה, אי נמי אפילו לדיך לכמוז לא יאכל,

את בשרו למה לי אלא לאו לאשמועינן, דאף על גב דעבריה כעין בשר דשחמיה אע"ג דעצדיה כעין צער שמוטה צהכשר אסור באכילה וצנהנאה, דהשחמא אצטריך ליה לקרא, לאפוקי צלשון אכילה,

מתקיף לה מר זוטרא, אימא הני מילי דאסור אס שסטור,

דף מ"א ע"ב

היכא דברק צור [תוס'] ושחט בו דהיינו כעין סקילה (צא) צאצנים, דעבריה כעין סקילה, אבל היכא דשחמיה בסכין לא?

אמרי, אטו סכין כתיבא באורייתא שמהא שמיטתו משיבא להמיר יותר משמיטת זור, והתנן השוחט במגל יד, בצור, ובקנה שחיטתו כשירה,

[ואע"ג דהשוחט דיעבר דיכעב משמע? הא תניא "בכל שוחטין" בין בצור בין בקנה, ועל ההיא ברייתא סמך אלא דניחא ליה לאתויי מתניתין. רשב"א].

והשתא דנפקא ליה איסור אכילה ואיסור הנאה להיכא דשחמיה, וכי"ש להיכא דסקילה, מלא יאכל את בשרו כרצי צאה, בעל השור נקי למה לי?

[ומתריץ] להנאת "עורו", דסלקא דעתך אמינא, בשרו הוא דאסור בהנאה, אבל עורו נשתרי בהנאה, קמשמע לן בעל השור נקי,

ולחנך תנאי דמפקי ליה להאי בעל השור נקי לדרשה אחרינא [כדבעינן למימר קמן], הנאת עורו מנא להו?

נפקא להו מ"את" בשרו [תוס'], את הטפל לבשרו, מאי ניהו עורו,

והאי תנא [שדורש ולא יאכל את בשרו להנאת עורו, ואינו דורש "את"] את לא דריש, כדתניא [כע"ז פסחים כב.; קידושין נז.]. דפירש מהן "נחמיה" שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתין אפין וגמין ריבויין שבתורה, כיון שהגיע דברים ו לאת ה' אלהיך תירא, פירש [תוס'] לא ידע מה לרבות,

אמרו לו תלמידיו, רבי, כל אתין שדרשת מה תהא עליהן,

אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך קבלתי

אבני חן על מסכת בבא קמא

אף שוורים דפטור להו קרא [מדמי ולדות, דאמרינן אנשים ולא שוורים] מועדין הוא דפטור, הא תם מייחבב אכל ממין למיכבו [תוס'], כתב רחמנא בעל השור נקי, דפטור [תוס'] למימר דלא דרשין אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים, אלא תם פטור, ומועד חייב,

אמר רבא, יציבא [תושב] בארעא, וגוירא בשמי שמיא [פי' שאין סברה לומר שתם [הקל] יהיה חייב בדמי ולדות, ומועד [החמור] יהיה פטור],

אלא אמר רבא, איצטריך, ס"ד אמינא אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים, מה אנשים מועדין, אף שוורים מועדין, וק"ו לתמין דפטורי [שממעט כל השורים מדמי ולדות], הדר כתב רחמנא [גבי שור תם] בעל השור נקי, תם פטור ומועד חייב [תוס'],

א"ל אבוי, אלא מעתה גבי בושת דקיימא לן [לקמן דף פז] שורי שביש פטור, ונפקא לן מבי ינא אנשים יחדו איש ואיזו וקרינא אשת וגו' וקלמה את כפה [דהיינו עונש] ממון, דהיינו נזשת גמלי נימא הכי [תוס'], אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים, מה אנשים מועדין, אף שוורים מועדין, וקל וחומר לתמין דפטורי [שבין תם ובין מועד פטור אם בייש אדם], הדר כתב רחמנא בעל השור נקי תם פטור ומועד חייב [ונמצא חידוש שמועד משלם בושת אם בייש אדם],

וב"ת ה"ג דלרבי יוסי הגלילי משלם מועד ממון נזשת, אי הכי ליתני בעל השור נקי, רבי יוסי הגלילי אומר, פטור מדמי ולדות "ומבושת"?

אלא אבוי ורבא דאמרי תרווייהו להכי אצטריך, דאי מדכ"ע הוה אמינא אנשים ולא שוורים הכי מדרש אנשים הוא דכי אין אסון באשה יענשו, יש אסון באשה לא יענשו נדמי ולדות, דקס ליה בדרכה מיניה,

ולא שוורים אכל שורים, דאע"ג דיש אסון יענשו נדמי ולדות, דליכא נה חיוז מינה [פי' שאין חיוב מיתה לבעלים, שנאמר קם ליה בדרכה מיניה, אבל מה שממותים השור אין זה מיתה שאומרים בה קם ליה וכו'], הדר כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור [דתם פטור מדמי ולדות לגמרי] [ראה א"ס שמכיא שגם מועד יהיה פטור],

גמ' סנהדרין ע"ב : בשלמא לרבנן, דאמרי נחבון להרוג את זה ותרג את זה חייב, דכתיב (שמות כ"א) וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה, ואמר רבי אלעזר במצות שבמיתה הכותב מדבר, דכתיב (שמות כ"א) אם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש,

אלא לרבי שמעון, האי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה? ממון, וכדרכי, דתניא, רבי אומר ונתתה נפש תחת נפש ממון, אתה אומר ממון, או אינו אלא נפש ממש? נאמרה נתינה למטה, ונאמרה [ע"ב:] נתינה למעלה, מה להלן

רב כהנא משמיה דרבא אמר, מתכוון אמר ליה ברישא דרליה גדולה היא [הלשון ראה גדולה צ"ע באן], דלהאי ודאי אצטריך קרא [למפטוריה מכופר], אכל המית על פי עד אחד כו' [ועל פי בעלים] רליה קטנה היא, דליכא לאותוכיה [בהמית על פי בעלים] מודה בקנס פטור, ונעד אחד נמי איכא למימר פשיטא דלא מחייב, דהא תרי צעינן לאפוקי ממנה, ואפילו גבי מועד נמי פטור,

רב טביומי משמיה דרבא אמר, המית אמר ליה ברישא,

[והולך ומפרש] רב כהנא משמיה דרבא אמר, מתכוון אמר ליה ברישא [שלפי תירוצו אמר ר"א דברים הגדולים מקודם, ואח"כ הדברים הקטנים],

משל לצייד ששולה דגים מן הים,

דף מ"ב ע"א

משבח רברבי צרישא, שקיל להו, וכי הדך משבח זוטרי שקיל, הכא נמי אע"ג דרליה גדולה אמר ליה צרישא, כי הדך משבח רליה זוטרה, אמרה מיהליה,

רב טביומי משמיה דרבא אמר [שלפי תירוצו אמר ר"א דברים הקטנים מקודם, ואח"כ הדברים הגדולים], המית אמר ליה ברישא,

משל לצייד ששולה דגים מן הים, משבח זוטרי צרישא שקיל להו, סבר דלמא לא משבח אחריני, וכי הדך משבח רברבי ולית ליה מנא כולי האי דליחזקניהו לכולהו שדי זוטרי ושקיל רברבי ה"נ המית אמר ליה צרישא, דלכתי לא הוה ידע ליה מילתא דעדיפא מיניה, כי הדך משבח הך, הדך ציח מקמייתא,

[בספר תורת חיים הקשה שאין המושל דומה לנמשל, דשם לית ליה מנא כולי האי, אבל כאן אין צריך לומר דהדר מקמייתא ?],

תניא אידך שמות כא כח [כתיב בשור תם] בעל השור נקי, רבי יוסי הגלילי אומר נקי מדמי ולדות נגח את האשה ויאלץ ילדיה, כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ולא שורים, אמר לו ר"ע, הרי הוא אומר שמות כא כי ינצו אנשים (ונגפו אשה) אנשים ולא שוורים [ולא צריך פסוק שבעל השור נקי, הרי רק אנשים חייבים בדמי ולדות],

שפיר קאמר ר"ע?

אמר רב עולא בריה דרבי אדי, איצטריך [למעט שוורים מדמי ולדות], ס"ד אמינא [דלא דרשין אנשים ולא שוורים, אלא כי ינצו] אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים, מה אנשים מועדין,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ממון אף באן ממון,

אמר רבא האי דתנא דבי חזקיה מפקא מדרכי, ומפקא מדרכנו,

דתנא דבי חזקיה (ויקרא כ"ד) מכה אדם ומכה בהמה, מה מכה בהמה לא חלקת בה בין שוגג למוזיד, בין מתכוין לשאינו מתכוין, בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון, אלא לחייבו ממון,

אף מכה אדם, לא תחלוק בו בין שוגג למוזיד, בין מתכוין לשאין מתכוין, בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון, אלא לפוטרו ממון,

מאי שאין מתכוין, אילמא שאין מתכוין כלל היינו שוגג, אלא פשיטא שאין מתכוין לזה אלא לזה. וקתני לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ואי בר קטלא הוא מאי איצטריך למיפטריה ממון? אלא לאו שמע מינה לאו בר קטלא הוא, ולא בר ממונא הוא,

[שמות כא כב וְכִי־יִצְצוּ אָנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה תָּרָה וְיָצְאוּ יָלְדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוּרָן עָנִי שֶׁיַּעֲנֹשׁ פֶּאֶשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו פַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְאִים: כג וְאִם־אָסוּר יִהְיֶה וְנִתְּתָה נָפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ],

מתקיף לה רב אדא בר אבהו [ס"ל לרב אדא דנתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממויתת, וחייב בממון, ולכן מקשה על אבוי ורבא דאמרי שאם יש אסון באשה, והוא נתכוון להרוג את חבירו, לא יענשו],

אמרו באסון תליא מילתא, בכוונה תליא מילתא [תוס'] ואפילו יש אסון באשה, יענשו [בממון] אם נתכוין לחצורו [שאינו חייב מיתה על הריגת האשה, ואין כאן קם ליה בדרכה מיניה], דסבירא ליה לרב דאם כר' שמעון דאמר במס' סנהדרין צאלו סן הגשרפין (דף עט) נתכוון להרוג את זה והרג את זה, פטור ממיתה ומייצ ממון [דאין כאן קם ליה בדרכה מיניה],

ולית ליה [לרב אדא] דתנא דבי חזקיה דאמר, לא חלקת בו בין מתכוין לשאין מתכוין לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון,

[אלא רב אדא בר אבהו דורש] ולא יהיה אסון דקרא נצטור קדריש ליה, אם אין אסון נצטור, אפילו יש אסון באשה יענשו,

וכיון דלגשים אהיכא דיש אסון נמי יענשו, אשתכח דלמעט שוריש בין דיש אסון בין בשאין אסון, ובעל השור נקי למה לי?

אלא אמר רב אדא בר אבהו, אנשים כי נתכונו זה לזה אע"ג שיש אסון באשה יענשו, כי נתכונו לאשה עצמה לא יענשו, ולא שוורים דאפילו נתכונו לאשה עצמה יענשו, כתב רחמנא בעל השור נקי דפטורי,

וכן כי אתא רב חגי מדרומא [ראה מהר"ץ חיות ציין להגמ' בפסחים ע: שיהודא בן דורתאי פירש מן החכמים וישב לו בדרום וכו', ור' יהודה זה קבע שם ישיבה גדולה ללמוד התלמידים, והיו שנואים מאד אצל החכמים וכו', אע"פ ששנואים היו הדרומיים בעיני חכמי בבל וחכמי ארץ ישראל, בכל זאת את הטוב קבלו מהם, וסייעו מן הברייתא שהובא מדרום], אתא ואיתי מתניתא בידיה, כוותיה דרב אדא בר אבהו,

תניא אידך, בעל השור נקי, ר"ע אומר [דרשור תם] נקי מרמי עבד [אם נגח השור עבד והרגו, פטור מלשלם שלשים שקלים],

דף מ"ב ע"ב

ונימא רבי עקיבא לנפשיה מדאקסי ליה לר' אליעזר לעיל [מא:] והלא [כל תשלומי תם] עצמו אין משתלם אלא מגופו, הביאהו לבית דין וישלם לך [ולמה צריך הפסוק ובעל השור נקי?]

[עיקר חיוב שלשים בעבד הוא במועד, שמשלם מעלייה, וז"ל הרמב"ם הלכות נזקי ממון פרק יא הל' א' וכופר העבדים בין גדולים בין קטנים זכרים או נקבות הוא הקנס הקצוב בתורה שמות כ"א ל"ב שלשים סלע כסף יפה, בין שהיה העבד שוה מאה מנה בין שאינו שוה אלא דינר],

אמר רב שמואל בר רב יצחק, כשקדם בעליו ושחטו קודם שנגמר דינו, אצטריך ליה קרא למפטריה, מהו דתימא לישתלם מיניה [רמי שלשים של עבד מבשר השור, דהא הוא מותר באכילה כדאמרין לעיל], קמ"ל הואיל ובר קטלא הוא, אע"ג דשחטיה לא לישתלם מיניה,

אי הכי [שיכול לתרץ כשקדם בעליו ושחטו] לרבי אליעזר נמי אמאי מוסיף ר"ע לרבי אליעזר לעיל [מא:] הציאהו לנ"ד, ולא חסיק אדעתיה דמאי לשנוי ליה כשקדם ושחטו אי לית ליה טעמא אחרינא [פ'] אף כשאין לו תירוץ יותר טוב מלתרץ כשקדם ושחטו, מ"מ תירוצו זה היה עכ"פ יכול לתרץ לו?

ה"נ [אמת שכן הוא שר"ע ידע שר"א יכול לתרץ לו כן, אלא שר"ע רצה לראות], וסבר דלמא אית ליה טעמא אחרינא, דעדיף מהאי ונימא ליה [אולי יש לו תירוץ יותר טוב, ואכן כן הוא שר"א תירץ לו דמייירי שהרג ע"פ עד אחד וכו'],

ורבי אליעזר נמי לישני ליה [של לעיל מא:], שקדם ושחטו [הרי זה תירוצו טוב, ולמה תירץ לו תירוצו אחר?]

אמר לך ר' אליעזר, שקדם ושחטו לא אצטריך קרא [ובעל השור נקי לפטרו], התם הוא [שתירץ ר"א לעיל מא: דמייירי] דנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם [וכו'] כי הרגו שלא ככוונה אצטריך למפטריה מטופר, דשור לאו בר קטלא הוא כלל, דס"ד אמנא ניחייב ואי לא מיעטיה, הוה אמנא עיקר חיובו כופר הוא, אצטריך קרא [ובעל השור נקי] למעוטי,

[וצריך לפרש שהמשך הגמ' הוא לתרץ, למה לא פירש ר"א הפסוק כר"ע כאן, נקי מרמי עבד, כשקדם ושחטו השור].

אבל הכא [דהרג את העבד] דשור דמעיקרא בר קטלא הוה תחילת דינו נפטר מממון, ולא חלה עליו תשלומין, דאיכא למימר הציאהו לנ"ד,

אבני חן על מסכת בבא קמא

לא [אינו כן], מחמירני [שאני מחמיר] בעבד יותר מבן חורין, שבן חורין יפה סלע נותן סלע, שלשים נותן שלשים, ועבד יפה סלע נותן שלשים, יכול יהא חייב, ת"ל בעל השור נקי, נקי מדמי עבד:

תנו רבנן, שמות כא והמית איש או אשה צמועד כמי, אמר ר"ע וכי מה בא זה ללמדנו, אם לחייב על האשה כאיש, הרי כבר נאמר שמות כא כי יגח שור את איש או את אשה, אלא להקיש אשה לאיש, מה איש נוקיו ליורשיו, אף אשה נוקיה ליורשיה ולא לבעלה,

וסבר ר"ע לא ירית לה בעל, והתניא במדבר כו יא ואם ירש אחים לאביו ונתתם את הנחלתו לשאריו הקרב אליו ממשפחתו וירש או תהא שאלו זו אשמו, והא ליכא למימר דלדידה נמיכ יורשה ידיה, דהא ממשפחתו כמי, אלא ה"ק ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו, ושאלו שהיא אשמו הוא יורש אותה מכאן שהבעל יורש את אשתו, דברי ר"ע?

אמר ריש לקיש, לא אמר [ר"ע] נוקיה ליורשה אלא בכופר, הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה הלכך לא זכיה בו מחיים והוה ליה ראוי ולא מוחזק, וקיימא לן דיש נוחלין (ב"ב דף ק"ג) דאין ואין הבעל נוטל יורש את אשתו בראוי לצוא לאחר מיתתה כבמוחזק לה מחיים,

בא"מ טעמא אין כופר משתלם אלא לאחר מיתה, אע"ג דכתיב והמית, נימא דכיון שאמדיחו למיתה, לישתלם מחיים? אמר קרא שמות כא והמית איש או אשה, השור יסקל וגם בעליו יומת, אם כופר יושת עליו שור אינו צסקילה עד שימות הנזק, דכתיב והמית איש והשור יסקל,

[וגם בעליו יומת. לפי סדר הלשון היה ראוי לכתוב העונש החמור תחלה ואח"כ העונש הקל, וללמדנו שלא נפטר בדרכה מינה וכו']? אלא בא ללמדנו שאין הכונה יומת ממש, אלא בידי שמים,

ומ"מ נראה שלא להוציא משמעות יומת מידי פשוטו ג"כ, וה"פ שהוא מיועד לבא לידי מיתה בב"ד, שאחר שלא שמר שורו המועד לכך ניכר שקל עליו חומר שפיכת דמים, וסופו שיהרג הוא את האדם וגם עונשו בידי שמים יביאנו לכך כדכתיב והאלהים אנא לידך, ויומת ע"י גואל הדם או ב"ד. חומש העמק דבר, שמות כא כט],

[אם כפר יושת עליו. בעבור היות הפקר כפרה כענין הקרבנות, ואם הוא אינו חפץ בה אין מכריחים אותו לבא לב"ד לחייבו בכך, ואפילו אם חייבוהו אין ממשכנין אותו, בעבור זה אמר "אם". רמב"ן שמות כא ל],

[ומקשה] ובנוקין לא אמר ר"ע [שהבעל יורש את אשתו], והתניא הכה את האשה ויצאו ילדיה, נותן נזק וצער לאשה, ודמי ולדות לבעל, אין הבעל [שמת] נותן ליורשיו, אין האשה נותנת ליורשיה,

הלכך כי קדים ושמטו נמי, צלל קרא מיפטר ו לא צריך קרא, אע"ג דשחמיה,

ולר"ע נמי, ודאי הכי הוה קושיא היא [ולמה אומר ר"ע שצריך הפסוק לקדם ושחמיה. וכתב הרשב"א כלומר דלעולם לא איירי תורה בדעבר ושחמ?]

אלא אמר רב אסי, האי מילתא מפי דגברא רבה שמייע לי, ומנו רבי יוסי ברבי חנינא,

סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר ר"ע, אף תם שחבל באדם, משלם במותר נזק שלם, משתלם נמי [דמי עבד] מעלייה ואע"ג דמקטיל [השור]. דהא לגבי חבלת אדם אין מורת חס עליו, ואינו נפטר בטענת הציאחו לצ"ד [שהרי משלם מן העלייה] כתב רחמנא בעל השור נקי,

[פי' שמה שאומר ר"ע שבעל השור נקי משלשים שקלים אם הרג עבד, בא לאשמועינן שאינו חייב לשלם אותם מן העלייה],

אמר ליה רבי זירא לרב אסי, והא תבריה ר"ע לגזיזיה [לכח אגרופו. לעיל ה.]. דאשמועינן צדיק דאין משתלם אלא מגופו, ואכתי איכא למימר הציאחו לצ"ד,

דתניא ר"ע אומר יכול [כיון שתם שחבל באדם משלם נזק שלם] ישלם מן העלייה, ת"ל שמות כא כמושפט הוה יעשה לו, מגופו משלם, ואינו משלם מן העלייה [וא"כ לא צריך פסוק למעט שלשים שקלים מן העלייה, שהרי תם שהזיק אדם אינו משלם מן העלייה?]

אלא אמר רבא, אצטריך [ובעל השור נקי, למעט שאין שלשים של עבד משלם מן העלייה, ד] ס"ד אמינא הואיל ומחמירני [שאני מחמיר] בעבד לגבי מועד יותר מבן חורין, שבן חורין יפה סלע [אם הנהרג שוה סלע] נותן סלע, [ואם שוה] שלשים נותן שלשים, ועבד [אבל עבד, אפילו אם] יפה סלע נותן שלשים [וכיון שברמי עבד אוליגן לחומרא], משתלם נמי דמי עבד [שלשים שקלים] מן העלייה, כתב רחמנא שמות כא בעל השור נקי [שמשלם דמי עבד רק מגופו],

תניא כותיה דרבא, בעל השור נקי, ר"ע אומר נקי מדמי עבד, והלא דין הוא, הואיל וחייב בעבד, וחייב בבן חורין, מה כשחייב בבן חורין חלקת בו בין תם למועד דמועד משלם כופר, ומס פטור, אף כשחייב בעבד נחלק בו בין תם למועד,

ועוד ק"ו, ומה בן חורין שנותן כל שוויו, חלקת בו בין תם למועד, עבד שאינו נותן אלא שלשים אפילו שוה ק' מנה אינו דין שנחלוק בו בין תם למועד,

אבני חן על מסכת בבא קמא

היתה שפחה ונשתחררה

דף מ"ג ע"א

או גיורת מעוברת מגר, ומתו שניהם זכה פטור מן הכל שהוא קודם, הואיל ואין לה יורשין כל הקודם בשלה זכה, וזה שישנו בידו קודם לכל אדם, אבל ישראלית מעוברת מישראל, אפילו אין להם בנים, יש לה יורשין לירש חלקה, ויש לו יורשין לירש חלקו, ודוקא נשתחררה קודם חזלה, אבל היתה שפחה כשחבל בה, חייב בכל אפילו בדמי ולדות, ויתן לאדוניה, דדמי ולדות שפחה, אינם אלא לצעלים שלה, כדאמרין לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מט) דאמר ליה חמרתא מעברתא אוקת מינאי?

אמר רבה בגרושה עסקין, ומש"ה נותן ליורשיה, שגירשה אחר החזלה [וכ"ש שנתגרשה ואח"כ חבל בה, אבל בא לאשמועינן כיון שגרשה אין הבעל זוכה בהן], וכן אמר ר"נ בגרושה,

(אמרי [הקשו בני הישיבה], גרושה נמי תיפלוג) [ותפלוג נמי גרושה. ד"ס] בדמי ולדות [פי' שעבשיו שאין האשה ברשותו עוד, למה לא תזכה בחצי דמי ולדות?]

[ויש ספרים דכתיב בהו ותשקול האשה דמי ולדות, וג"ל שזו הגירסא יותר נכונה. רשב"א],

אמר רב פפא, התורה זכתה דמי ולדות לבעל, אפילו בא עליה בזנות, מאי טעמא, אמר קרא שמות כא כאשר ישית עליו בעל האשה אזעול הקפיד,

[בירושלמי בעי ר"ע בא על אמו בא על אחותו יכול אף הוא בעל ההריון? ת"ל בעל אותו שראוי לקרות בעל, יצאו אלו שאינם ראויים לקרות בעל. תוס'],

[בני מערבא אליבא דרבנן ס"ל דבכור נוטל פי שנים רק במזחוק ולא בראוי, ופליגי רבה ור"נ מה נקרא ראוי, ומה נקרא מזחוק, אבל אליבא דרבי הבכור נוטל פי שנים בראוי במזחוק],

ונוקמה לרבה למה להו לרבה ולר"נ לאוקמה בגרושה [ולכן האשה מקבלת נזק וזעיר], לוקמה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה דיש נוחלין, נוקמה לרבה כגון שנבו ד"ד מעות מן המזיק לשלם מן וזעיר [תוס'], [וס"ל לרבה דמעות הוה ראוי, ואם מתה האשה ונפל מעות להאשה, אין הבעל זוכה בהן אלא יורשין]. ואע"פ שנתייבץ לה ממשיך [ואז היו של בעל], לא עדיף ממלוה בשטר,

ולר"נ כגון שנבו קרקע [דאליבא דר"נ הוה קרקע ראוי, שאין הבעל יורש], [תוס'],

[ומפרש] דאמר רבה, גבו יורשין קרקע צמולה שהלוח אציהם יש לו

לכבור פי שנים דהוה ליה כמזחוק, דהאי קרקע אשתעבד ליה לאצוהו גבו מעות אין לו פי שנים, דלאו הני מעות אציהן, והוי ראוי,

ור"נ אמר גבו מעות יש לו דכמזחוק דמי, שהרי מעות הלוח אציהם ומעות נטלו, גבו קרקע אין לו דקרקע לא הניח אציהם, והוי ראוי, והכא נמי לוקמא ר"נ כגון שגבו קרקע דהוי ראוי [ולכן נוטלן האשה, ואין הבעל זוכה בהן]?

אמרי, הני מילי דאפלוג רבה ור"נ דיש נוחלין לבני מערבא אליבא דרבנן דשלחו [בא"י], בכור נוטל פי שנים צמולה ולא צריכת, ואוקימנא אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי, דאמרי אין בכור נוטל פי שנים בשנה ששצחו נכסים לאחר מיתת אציהן, דאי רבי אפילו צריכת נמי שקיל פי שנים, דשצחא דממילא הוא, ופרשוה רבה ור"נ להא דצני מערבא דאמרי לרבנן, בכור נוטל פי שנים צמולה, מר בגבו מעות, ומר בגבו קרקע,

כי קאמרי הכא בגרושה ולא מוקמינן לה צהכי כרבי דאמר בכור נוטל פי שנים בשנה דכמזחוק דמי, וכ"ש צמולה דכמזחוק דמי, לא שגא גבו קרקע ולא שגא גבו מעות, הלכך אי לאו דגירשה שקיל [הבעל], דעל כצורה, ומיהו כסופר אפילו רבי מודה דראוי הוא, דהואיל ואין צו שום חיוב מחיים, לא הוי כשצחא דממילא:

אמר ר"ש בן לקיש, שור שהמית את העבד שלא בכוונה [דילפינן שהשור נהרג רק אם הרג בכוונה, דכמיתת הבעלים כך מיתת השור], פטור משלשים שקלים, שנאמר שמות כא כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו, והשור יסקל,

כל זמן שהשור בסקילה, הבעלים משלמין שלשים שקלים, אין השור בסקילה שור שלא צוונה פטור מסקילה, דמתן צממני' [לקמן מד] נחמין להרוג את הבהמה כו', וילפינן לה צממנא כמיתת בעלים כך מיתת השור אין הבעלים משלמין שלשים שקלים,

אמר רבה, שור שהמית בן חורין [תוס'] שלא בכוונה, פטור מכופר, שנאמר שמות כא השור יסקל וגם בעליו יומת, אם כופר יושט עליו,

כל זמן שהשור בסקילה, בעלים משלמין כופר, אין השור בסקילה, אין בעלים משלמין כופר, ור"א דאמר [לעיל בא:] אין דיני אלא צממנין להרוג כו', פליג עליה, דמדלאיטריך קרא למפטריה [מכופר] צמס שלא צוונה, מכלל דמועד שלא צוונה [צר כופר הוא, ועוד מתינתן צהדיא תנא לקמן # [הם דברי שמואל בגמ' שם, ואולי לכן בוחקוהו] דפליגי עליה דקמני מועד שלא צוונה] פטור ממיתה וחיוב כופר, ורבה אקרא סמיך, ומוקמינן למתני' דלקמן [בד]. כוונתה, דהאי דקמני מתני' פטור, מכופר ומסקילה קאמר [ראה שם בגמ' בד:],

אבני חן על מסכת בבא קמא

היכא דליכא עדים הלכך היכא דליכא עדים כלל, דאינו צר כופר משלם דמים,

אכל גבי עבד, שאינו משלם דלא משכחת ציה קנס ע"פ עצמו, והיכי דמי, דאי נמי אתו עדים ואסחידו ביה דקטל ואמרי קטל עבד, ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה, ואמר מריה מועד הוא,

לא משתלם קנס ע"פ עצמו דפטור מקנס [ששלשים של עבד הוא קנס, ולא כפרה], אע"ג דהשור צסקילה, ואפילו חס כדאמרין [לקמן] [לקמיה?], כל שחייב מיתה צבן חורין, חייב בעבד, מיהו מודה בקנס פטור,

הלכך היכא דליכא עדים כלל, לא משלם דמים אפילו דמים לא משלם,

מתיב רב שמואל בר רב יצחק [על תירוצו של רבה שדפריש המשנה דבתובות שהחילוק בין בן חורין לעבד הוא אי משלם דמים או לא], [הא שנינו בברייתא] כל שחייב בבן חורין חייב בעבד, בין בכופר בין במיתה, כופר בעבד מי איכא, אלא לאו דמים וקמני כל שחייב צבן חורין, חייב בעבד, וכיון דאמרת צבן חורין ע"פ עצמו משלם דמים, אמאי קמני לגבי עבד אינו משלם ע"פ עצמו?

איכא דאמרי, הוא מויתיב לה והוא [רב שמואל בר רב יצחק] מפרק לה,

איכא דאמרי אמר ליה רבה,

הכי קתני הכי פירושא דברייתא דקמני "כל", לאו צמודה מפי עצמו קא, אלא צמודה עדים כסתם כל צאי לצ"ד, ו[ו.צ.]העדאת עדים, ליכא מדי דמחייבת צבן חורין דלא מחייב בעבד, והכי קאמר כל שחייב בבן חורין בכוונה על פי עדים כופר כלומר כל שחייב צבן חורין כופר, כגון צכוונה וע"פ עדים,

חייב בעבד קנס חייב נמי בעבד צכוונה ע"פ עדים קנס שלשים, דהא השור צסקילה,

וכל שחייב בבן חורין וכל שחייב צבן חורין דמים, והיכי דמי כגון שלא צכוונה ע"פ עדים, שלא בכוונה ע"פ עדים דמים, חייב נמי בעבד דמים בעבד שלא בכוונה, על פי עדים דמים,

אכל ע"פ עצמו, אע"ג דצבן חורין משלם דמים, בעבד פטור כדאמרן, והאיל ומצינו חילוק בעל פי עצמו צין כופר צבן חורין לקנס דעבד [שלשים של עבד הוא קנס ופטור ע"פ עצמו], אכל בעדים שלא צכוונה לא אשכחן חומרא ככופר מצנעם, דהכא והכא פטור, הלכך לגבי דמים תרוייהו כי הדדי נינהו,

א"ל רבא, אי הכי דשורו שלא צכוונה ע"פ עדים, דלימיה צתורת כופר

איתיביה אביי, [שנינו במשנה בבתובות מא.]. חמית שורי את פלוני, או שורו של פלוני צמועד אוקימנא צפירקא קמא [לעיל טו.], ה"ז משלם ע"פ עצמו, קמני מיהת חמית שורי את פלוני, משלם ע"פ עצמו,

מאי לאו כופר ואע"ג דאין השור צסקילה, שהרי הודה, ואמרו כמיתת בעלים כך מיתת השור, ואדם צהודאתו אינו נהרג?

לא דמים [תוס'] הא דקמני משלם, לאו צתורת כופר, דניצעי כפרה, דאפילו לא משלם נמי, כגון אי לית ליה נכסי, לאו צכלל עונש הוא, דאין כופר בלא צסקילה דשור,

אכל היכא דאית ליה נכסי, ע"כ משלם דמים, דלא גרעה מיתה מנזקין, דאילו אוקימנא, אע"ג דאינו צסקילה צבי לשלומי ליה פחת דמיו, ה"נ משלם דמיו ליורשיו,

אי דמים, אימא סיפא [של המשנה שם בבתובות], חמית שורי את עבדו של פלוני, אינו משלם על פי עצמו דשלשים של עבד קנס הן, ואי דמים כלומר ואי ס"ד יש תורת נזקין להיכא דקטליה, וע"כ כי היכי צבן חורין צמקוס שאין כופר משלם דמיו, עבד נמי צמקוס שאין קנס משלם דמיו אמאי לא ואמאי קמני דלא?

אמר ליה [רבה לאביי] יכילנא לשנוויי לך רישא [דקתני דמשלם היינו] דמים, וסיפא [דקתני שאינו משלם, היינו] קנס [אבל דמים משלם], [תוס'], מיהו שנוייא דחיקא צמרי טעמא לא משנינא לך,

[אלא] אידי ואידי דמים [לשלם דמים במקום שאין כופר],

דף מ"ג ע"ב

מיהו [יהיה נפק"מ בין בן חורין ועבד, דכופרא כפרא ומשלם על פי עצמו, ושלשים של עבד הוא קנס ואינו משלם ע"פ עצמו, וממושך לפרש, דכשהרג השור] בן חורין דאשכחן ציה דמשלם כופר ע"פ [בהודאת] עצמו, והיכי דמי, דאי אתו סהדי ואסחידו ביה דקטל, ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה [ועכשיו יש עדים עכ"פ שהשור הרג אדם, והשור נהרג באיזה אופן שיהיה, ונשאר רק ספק לגבי כופר, שרק מועד משלם כופר],

ואמר מריה דמועד הוא, דמשלם כופר על פי עצמו דהכא ודאי משלם כופר, דכופר כפרה, ולא קנסא דליפטור משום הודאת עצמו, והיכא דליכא עדים כלל [והבעלים מודים] הוא דפטורנא מכופר, משום גזירת הכתוב דאין השור צסקילה, [אין הבעלים משלמין כופר], והכא הרי השור צסקילה צהעדאת העדים, דאי נמי תם הו צר סקילה הוא [שגם תם שהרג נסקל],

אבני חן על מסכת בבא קמא

משלם דמים, כיון שיש דמים למימת אדם, במקום שאין כופר וקנס, א"ש [אם אשו הרג אדם] נמי דלמיה צמורת כופר שלא בכוונה ע"פ עדים נשלם דמים דהא ישנה צמורת מוקן, ומיהו צמורה פשיטא לן דפטור דקס ליה דדרבה מיניה,

ומנא ליה לרבא דלא משלם, אילימא מדתנן [משנה לקמן סא:] היה גדי כפות לו לגדיש ועבד סמוך לו, ונשרף עמו חייב לגדי ואגדיש, ופטור על העבד דהיה לו לצרות,

עבד כפות לו, וגדי סמוך לו, ונשרף עמו פטור וקסבר רבא הא פטור אעבד וגדי קאמר, אעבד משום דאין תשלומין לעבד אלא במקום קנס צבור המועד, ואגדי משום דהיה לו לצרות, אכל משום דקס ליה דדרבה מיניה לא פטור ליה, דקסבר אשו משום ממנו, ואין כאן חיוב מימה [ולפי התירוץ לעיל הו"ל לחייב במומן אם פטור ממימה, ואין קנס?]

[ומתריץ] האמר ריש לקיש צפ' כיצד [הרגל, לעיל כב:] כגון שהצית בגופו של עבד דליכא עליה חיוב מימה, ואפילו אגדיש נמי פטור ליה משום דקס ליה בדרבה מיניה,

ואלא [נראה שאין דמים באש] מהא דתניא, חומר באש מבבור, שהאש מועדת לאכול בין דבר הראוי לה ליטפה יירו וסכסכה אצטיו בין דבר שאין ראוי לה, מה שאין כן בבור, ואילו שהאש משלמת שלא בכוונה דליכא דרבה מיניה דמים, מה שאין כן בבור דפטור ציה מימת אדם דכמיצ שור ולא אדם לא קתני?

דלמא תנא ושייר [ואין מזה ראיה שאש אינו משלם דמים],

אלא רבא גופיה אבעויי מבעיא ליה הא דאומיז לעיל אשו שלא צמורה, לאו דפשיטא ליה דלא משלם וצמיצמא מימי לה, אלא צלשון צעיה אייתי לה, והכי קאמר ליה רבא לרבה, אי הכי דשור שלא צמורה שאין כופר יש דמים אשו שלא בכוונה מאי מי משלם דמים או לא,

מי אמרינן גבי שור הוא דבכוונה משלם כופר, שלא בכוונה משלם דמים, אבל אשו דבכוונה לא משלם כופר מלא דאין כופר צאש, ועוד דקס ליה דדרבה מיניה שלא בכוונה נמי לא משלם דמים,

או דלמא כיון דגבי שורו שלא בכוונה, אע"ג דליכא כופר משלם דמים, גבי אשו נמי, אע"ג דבכוונה לא משלם כופר, שלא בכוונה מיהת משלם דמים, ולא ידעינן [אך לפתור את האדיבעיא, ונשאר ב],⁸ תיקו:

כי אתא רב דימי [כשבא רב דימי מא"י] א"ר יוחנן, [היה די אם היה כותב] כופר, מה ת"ל שמות כא אם כופר, לרבות כופר שלא בכוונה אע"ג דאין השור צסקילה ככופר בכוונה ופליגא

אדרבה,

א"ל אביי, אלא מעתה עבד נמי, מה ת"ל שמות כא אם עבד, לרבות עבד שלא בכוונה לקנס כעבד בכוונה, וכי תימא הכי נמי, והאמר ריש לקיש שור שהמית את העבד שלא בכוונה, פטור משלשים שקלים?

א"ל גברא אנברא [ר"ל על ר' יוחנן] קא רמית,

כי אתא רבין א"ר יוחנן, עבד, מה תלמוד לומר אם עבד, לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה,

ולריש לקיש נמי נימא, מדעבד אם עבד לא דריש, כופר אם כופר נמי לא דריש [לחייב כופר שלא בכוונה?]

אמרי לא, עבד אם עבד לא דריש, כופר אם כופר דריש, ומאי שנא?

עבד אם עבד לא כתיב במקום תשלומין אס עבד לא כתיב גבי תשלומין, אלא גבי נגיחה, אס עבד יגח, ולגופיה אצטריך לחלק בין עבד לבן חורין,

כופר אם כופר כתיב במקום תשלומין דסברא דלרצויי אחרני אתא לתשלומין, דלגופיה לא אצטריך דהוה ליה למכתב כופר:

[שנינו במשנתנו] וכן בבן או בבת: ת"ר שמות כא או בן יגח או בת יגח, לחייב [השור] על הקטנים סקילה כגדולים, [הוצרך הפסוק לפרש בשור, דה"ה בבן ובת, משום דרך צעירי ימים להשתעשע והתחר בשור משוגע, וכו' גורמים שהשור כשרואה צעירי ימים אלו משתגע ביותר מכשה' וכו'. חומש העמק דבר שמות כא לא],

[ומקשה למה צריך פסוק לרבות קטנים הא יכולים ללמוד בן במה מצינו, ומק"ו? ומוסיף להקשות שיש ללמוד להשוות קטנים לגדולים גם במועד, ואח"כ דוחה ואומר שאכן צריך הפסוק], וחלא דין הוא ולא צריך קרא [שיכול ללמוד בן במה מצינו], הואיל וחייב אדם באדם מימה צאש ההורג את האדם וחייב מימה שור באדם,

מה כשחייב אדם באדם, לא שנא בין נהרגים קטנים לגדולים דכתיב כי יכה כל נפש אדם, אפילו קטנים צמשמע, אף כשחייב שור באדם, לא תחלוק בו בין [אם הרג השור] קטנים לגדולים,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ועוד קל וחומר הוא, ומה אדם באדם [שהורג אדם הוא קל]
שלא עשה בו קטנים כגדולים רוצה קטן, כגדול דכתיב [ויקרא כד]
ואיש כי יכה, איש ולא קטן חייב בו על הקטנים הנהרגין קטנים
כגדולים,

דף מ"ד ע"א

שור באדם שעשה בו קטנים כגדולים שור קטן ההורג כשור
גדול ההורג, דהא שור בן יומא קרוי שור, דכתיב [ויקרא כג] שור או כשב כי
יולד אינו דין שחייב על הקטנים כגדולים שחייב [השור] זו
סקילה על מיתוק קטן [שהרגו], כעל אדם גדול,

[ומביא פירכא על הק"ו] לא אם אמרת אדם באדם [פי' הגם שיש
קולא שקטן שהרג פטור, מ"מ יש חומר שאדם שהזיק], שכן חייב
בארבעה דברים בנזקין ארבעה דברים, שהשור פטור מהן, ונזק לא חשיב,
דהא שור נמי נזקא משלם תאמר בשור, שאינו חייב בד' דברים,

[ולבן צירי הפסוק] ת"ל שמות בא או בן יגח או בת יגח קטנים
משמע, דלעיל מיידיה כתיב והמית איש או אשה לחייב על הקטנים
כגדולים,

ואין לי אלא במועדין [שחייב גם על הקטנים] דקרא במועד כתיב
בתם מניין?

דין הוא [יש ללמוד בן במה מצינו], הואיל וחייב באיש ואשה,
וחייב בבן ובת, מה כשחייב באיש ואשה, לא חלקת בו
בין תם למועד לענין סקילה [אף תם נסקל], אף כשחייב בבן
ובת [או בן יגח, או בת יגח], לא תחלוק בו בין תם למועד,

ועוד קל וחומר [שתם יהיה חייב על קטנים], מה איש ואשה,
שכן הורע כחם בנזקין דאם הזיק משלמין לא חלקת בו בין
תם למועד, בן ובת שיפה כחם בנזקין דמסר שוטה וקטן פגיעתן
רעה, החוצל בהן חייב והן שמצלו באחרים פטורין, אינו דין שלא
תחלוק בהן בין תם למועד,

אמרת [מקשה על כמה מצינו], וכי דנין [מה מצינו] קל מחמור תם
[שהוא קל מששלם רק חצי נזק, ואינו מששלם כופר] ממועד להחמיר
עליו על הקל [להחמיר על תם], דנימא כי היכי דחמור [מועד] חייב קל נמי
חייב [תוס'].

[באמת דברי הגמ' צריכין ביאור, וכי יש כאן לימוד ממועד לתם, וזה בא רש"י
כאן לפרש],

דקדרשת תם ממועד כמה מצינו, דקמי [הואיל ו]

חייב באיש ואשה וחייב בנזק ובה [ואשכחן בן] במועד, דהא חיוז דבן ובת,
במועד הוא דכתיב, וקאמרת מה חיוז דאיש ואשה [במועד] עשה זו תם
כמועד, אף בן ובת נעשה זו תם כמועד,

ואשכח דקא ילפת תם ממועד, דאי לא אשכחתי חיוז דבן ובת במועד, לא הוה
ילפת ליה בתם מאיש ואשה, דהא במועד גופיה אי לאו דרצינהו קרא, לא מצינו
לאחייבהו מדינא לעיל,

אם החמיר הכתוב בנזק ובת [באיש] [באיש] ואשה במועד כפי לך
החמור שהרי חמור הוא לענין כופר תחמיר אף מדינא בתם הקל
בממיה,

[עליו אם החמיר במועד החמור, תחמיר בתם הקל, ועוד. נמחק על פי
המהר"ם, אבל לפי פשוטו יש ללמוד],

ועוד, כלומר וק"ו דדרשת נמי בסיפא פריכא הוא ד אם אמרת באיש
ואשה, שכן חייבין במצות, תאמר בבן ובת שפטורין מן
המצות,

ל"א וכי דנין קל וחומר בן ובת שפטורין מן המצות, מאיש ואשה, וזה שמעתי
וראשון מלאמי, וכשר הוא מן האחרון, דהיכי פשיטא ליה הך קולא והך חומרא
דקמתמה וכי דנין כו', והא תנא אשכח חומרא בנזק דיפה כחן בנזקין מאיש
ואשה?

ת"ל או בן יגח או בת יגח יגח תרי זמני, דריצה לה נגיפה למועד
ולתם, למימיה ולנזקין נגיחה בתם נגיחה במועד, נגיחה למיתה
נגיחה לנזקין:

מתני' שור שהיה מתחכך בכותל [להנאתו. יבין], ונפל על
האדם [ומת האדם], נתכוין להרוג את הבהמה והרג את
האדם, לבנעני והרג בן ישראל, לנפלים והרג בן קיימא,
פטור [השור ממיתה]:

גמ' אמר שמואל, פטור ממויתה דהא לא נתכוין, דאמרינן לקמן
[ע"ב] כמיסת צעלים אס הרג, כן מיסת השור שהרג וחייב בכופר דדרשינן
כופר אס כופר, להציא שלא בכוונה,

ורב אמר, פטור מזה ומזה [גם מכופר] כדריש רבא לעיל, השור
יסקל וגו' כל זמן שהשור צסקילה, צעלים משלמין כופר,

ואמאי [אמר שמואל דחייב בכופר] הא תם הוא [והא אמרינן לעיל
שרק מועד משלם כופר] אפילו למאן דדריש אס כופר, ה"מ למועד שלא
בכוונה, והאי תם הוא בחיובך זה?

בדאמר רב [לקמן מה:] במועד ליפול על בני אדם בבורות
לקמן בשור שנגח את הפרה [דף מח], חבא נמי [ראמר שמואל דחייב
כופר] במועד להתחכך על בני אדם בכתלים [שכבר אירע לה
כך שני פעמים, ולכן בפעם זאת חייב לשלם כופר],

אבני חן על מסכת בבא קמא

שמעון פוטר,

מאי טעמא דרבי יהודה, יליף מכופרו דאמרינן שלא זכוונה חייב מרצוא דאס כופר, מה כופרו שלא בכוונה חייב, אף הנוקין נמי שלא בכוונה חייב,

ורבי שמעון, יליף מקטליה דשור, מה קטליה שלא בכוונה פטור, אף נוקין שלא בכוונה פטור,

ור' יהודה נמי יליף מקטליה?

דנין תשלומין מתשלומין, ואין דנין תשלומין ממיתה,

ור' שמעון נמי יליף מכופרו? דנין חיוביה דשור משלמי מקיו מממט הכור גאין מחיוביה דשור קטליה, לאפוקי כופר דחיוביה דבעלים כפרת נפשו הוא:

[שנינו במשנתנו] נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם [וכו'] פטור: הא נתכוין להרוג את [אדם] זה, והרג את זה חייב,

מתניתין דלא בר' שמעון, דתניא ר' שמעון אומר, אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור,

מ"ט דרבי שמעון, דאמר קרא שמות כא השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת בעלים כך מיתת השור, מה בעלים עד דמיכוין ליה, אף שור נמי עד דמיכוין ליה ר' שמעון אית ליה הכ סברא גבי רוצח גאלו הן הנשרפין [סנהדרין דף עט],

ורבנן פליגי עליה, ואמרי אף בעליו [פי' בן אדם] נמי, מתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב,

דהאי וארז לו, אמרי דבי רבי ינאי,

[אבל?] רבנן מוקמי ליה פרט לזורק אבן לגו, לתוך חצורת אנשים, ויש שס כנענים וישראלים, ואיכא למימר לכנענים נמכות [או צריך שיהא וארב לו],

ובעלים גופייהו מגלן, דאמר קרא דברים יט וארב לו וקם עליו, עד שיתכוין לו,

ורבנן, האי וארב לו, מאי עבדי ליה?

אמרי דבי רבי ינאי, פרט לזורק אבן לגו,

היכי דמי, אילימא דאיכא תשעה כנענים ואחד ישראל ביניהם, תיפוק ליה דרובא כנענים נינהו ולא איצטריך קרא למפטריה, אי נמי פלגא ופלגא חמשה כנענים וחמשה ישראלים לא איצטריך קרא למפטריה דרחמנא אמר (במדבר לה) ושפטו העדה והלילו העדה דהא ספק נפשות להקל?

[ראה לעיל כו. שיש כופר ברגל, וכאן משמע שגם בשן יש כופר, וראה ברמב"ם פ"י מזהבנות נוקי מומן הל' יג נמצאת למור שהמועד [פי' גם בשן ורגל] שהמית בכוונה נסקל, והבעלים חייבין בכופר, ואם המית שלא בכוונה פטור מן המיתה והבעלים חייבין בכופר],

אי הכי בר קטלא הוא, בשלמא התם גבי שור שנפל על האדם צדור, איכא לתרוצי, כדמתרלינן התם דהאי דלא קטלינן ליה צנגיחות ראשונות, כגון דחזא ירוקא ונפל שלא זכוונה על זה, שראה עשז צמוך פי הצור וצא לאוכלו ונפל, אלא הכא מאי איכא למימר הוילי ומועד לך, מאי שלא ממכין איכא?

הכא נמי דחזין ליה במתחכך בכותל להנאתו ולא להפילו עליו, [ראה מהר"ם שם שפרש כאן על פי מש"כ רש"י לקמן מוח: בר"ה דחזא ירוקא וכו' וז"ל המהר"ם כגון שבג' פעמים הראשונים נתכוין להפיל הכותל על בני אדם, וערק בכל פעם לאנמא, אלא שברביעית נתחכך להנאתו ונפלה על האדם שלא בכוונה, ואם כן צריך ג"כ ע"כ לפרש כן באיך בבי דמתניתין דהכא דהיינו שבג' פעמים הראשונים נתכוין להרוג את האדם וברביעית נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם וכו'. עיי"ש],

ומנא ידעינן? דבתר דנפל קא מתחכך ביה,

דף מ"ד ע"ב

ואכתי צרורות נינהו ואין כופר כחז, אלא צנגיחה דהוי גופו ממש?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא, דקאזיל כחל מיניה מיניה ע"י דחיפתו וגלגלו, כל שעה עד שמפילו עליו, ומיהו אינו מתכוין להרוג,

תניא כוותיה דשמואל [דחייב בכופר], ותיובתא דרב [דרב אמר דפטור מן הכופר],

1. יש חייב במיתה ובכופר, 2. ויש חייב בכופר ופטור ממיתה דדרשין כופר אס כופר והיינו כוותיה דשמואל, 3. ויש חייב במיתה ופטור מן הכופר, 4. ויש פטור מזה ומזה, הא כיצד,

1. מועד בכוונה, חייב במיתה ובכופר,

2. מועד שלא בכוונה, חייב בכופר ופטור ממיתה,

3. תם בכוונה, חייב במיתה ופטור מכופר,

4. תם שלא בכוונה, פטור מזה ומזה,

והנוקין שהיו שור שלא בכוונה ולא הרג, ר' יהודה מחייב ור'

אבני חן על מסכת בבא קמא

יהודה, דאע"ג דנגח בחיי הגר, ומת והוי ליה הפקר, פטור,

תניא נמי הכי, יתר על כן אמר ר' יהודה, אפילו נגח ולבסוף הקדיש, נגח ולבסוף הפקיר פטור, שנאמר שמות כא והועד בבעליו היינו צד"ד דאין העדאה אלא צד"ד והמית וגו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד,

וגמר דין לא בעינן, והא השור יסקל גמר דין הוא?

אלא אימא, עד שתהא מיתה, והעמדה בדין, וגמר דין, שוין כאחד:

מתני': שור שהוא יוצא ליסקל [מהב"ד שגמרו דינו להסקל. יבין], והקדישו בעליו, אינו מוקדש, שחטו, בשרו אסור [באכילה. רע"ב],

ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו, מוקדש [ואף דעכ"פ נהרג, אפ"ה נפק"מ דבנהנה ממנו מעל. יבין], ואם שחטו [משנגמר דינו] בשרו מותר,

מסור [לשור] לשומר חנם עד שלא נגח, ולא ארישא קאי, אלא מילתא אחריתי היא ולשוואל, לנושא שכר [לשון זה במשנה האחרונה שבכנס' שבועות מט. ופירש רש"י שם שומר צִקְר, והרע"ב פירש שומר צִקְר], ולשוכר, נכנסו תחת הבעלים מתמייצין צנוקין כנעלים, מועד משלם נזק שלם, ותם משלם חצי נזק [וישלם מוגופו].

[החילוק בין השומרין הוא על חיובם ואחריותם לשמור שלא יזיק השור, אבל מה שהם צריכים לשמור את השור שלא יזיק לזה אין חילוק ביניהם, אבל ראיתי שהראשונים מדברים על זה],

גמ': תנו רבנן, שור שהמית, עד שלא נגמר דינו, מכרו [מכור] ואפילו לרבנן, דלא דרשי צדעליו, דנהוי מימיה והעמדה צדין כה', וממייצ קטלא,

דף מ"ה ע"א

מכור הוא לרדיא [שהקונה יחרוש בו עד שיסקלו אותו] הקדישו מוקדש ונפקא מיניה דאי מיטהני מיניה מעל, שחטו, בשרו מותר, החזירו שומר לבית בעליו, מוחזר ואע"ג דסקלי ליה צד דינא, הוי שומר פטור, דהא כשהחזירו שור מעליא הוא,

משנגמר דינו, מכרו אינו מכור, הקדישו אינו מוקדש דלאו צדעמיה דמריה קאי לאקדושיה, שחטו בשרו אסור, החזירו שומר לבית בעליו אינו מוחזר, ר' יעקב אומר, אף משנגמר דינו, החזירו שומר לבעליו, מוחזר,

לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים ואחד כנעני דאי לאו קרא, הוה אמינא זיל צטר רובא, ולישראל איכיון, ואע"ג דדלמא לאו להאי איכיון, נמכיון להרוג את זה והרג את זה חייב, קא משמע לן קרא דהואיל והוה ליה כנעני קצוע ציניהן כמחצה על מחצה דמי, וספק נפשות להקל, ולכל מייל דקיימא לן קצוע כמחצה על מחצה דמי, מהאי קרא נפקא לן,

דאע"ג דרובא ישראלים נינהו, כיון דאיכא חדא כנעני ביניהו, הוי ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי [ומהא ילפינן ליה בכל דוכתא וכדאיתא בשלהי פ"ק דכתובות. רשב"א], וספק נפשות להקל:

מתני': שור האשה, ושור היתומים שאין להן אפוטרופוס, או שור האפוטרופוס של יתומין, אלא שעל אפוטרופוס לשומרו, שור המדבר [פ"י של הפקר], שור ההקדש, שור הגר שמת ואין לו יורשין, הרי אלו חייבין מיתה,

ר' יהודה אומר שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת, פטורין מן המיתה, לפי שאין להם בעלים:

[שמות כא כח וְיָרִיגָה שוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וְמָת סָקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בְּשָׁרוֹ וְיִבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי: כֵּת וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְחַבֵּל שְׁלֹשׁ וְהוּעַד בְּעֵלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם־בְּעֵלָיו יוֹמָת: לֹא אִם־כֹּפֵר יוֹשֵׁת עָלָיו וְהָתַן פָּדִין נִפְשׁוֹ כָּכָל אֲשֶׁר־יוֹשֵׁת עָלָיו: לֹא אוֹ יֵבֶן יָגַח אוֹ יָבֵת יָגַח כְּמִשְׁפֶּט הָיָה יַעֲשֶׂה לוֹ: לֵב אִם־עָבַד יָגַח הַשּׁוֹר אוֹ אֶת־כֶּסֶף וְשֵׁם שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֹדָיו וְהַשּׁוֹר יִסְקַל:

גמ': ת"ר, שור שור שבעה ז' שור כמוצין צפרסה צנוגה אדם להביא שור האשה דלא מימא צעל השור כמיצ לשון זכר, שור היתומים, שור האפוטרופוס, שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת ואין לו יורשין,

ר' יהודה אומר, שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת ואין לו יורשין, פטורין מן המיתה, לפי שאין להם בעלים,

אמר רב הונא פומר היה רבי יהודה אפילו נגח ולבסוף הקדיש, נגח ולבסוף הפקיר,

ממאי מוקתני תרתי שור הפקר מרי זמני שור המדבר, ושור הגר שמת ואין לו יורשין, שור הגר שמת מאי ניהו דכיון דאין לו יורשין הוה ליה שור הפקר, היינו שור המדבר, היינו שור הגר שמת ואין לו יורשין,

אלא לאו הא קמשמע לן, דאפילו נגח ולבסוף הקדיש, נגח ולבסוף הפקיר, שמע מינה הא דהדר תנא שור הגר לרי

אבני חן על מסכת בבא קמא

ארבעה נכנסו תחת הבעלים, ואלו הן שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר, הרגו [השורים הרגו כשהן] תמין נהרגין, ופטורין מן הכופר [שק מועד משלם כופר], מועדין נהרגין ומשלמין את הכופר, וחייבין להחזיר דמי שור לבעליו, חוץ משומר חנם,

אמרי [אמרי, בלשון שאלה] היכי דמי, אי דנטריה שמירה מעולה אפילו כולוהו נמי ליפטרו מדמי שור, דר משאל, [אבל השאר פטורין] דהא אנוסין הס, ואי דלא נטריה, אפילו שומר חנם נחייב?

אמרי [אמרי בלשון תירוץ], הכא במאי עסקינן דנטריה שמירה פחותה דלת שיכולה לעמוד ברוח מזיה ולא נטריה שמירה מעולה, שומר חנם כלתה לו [גמר ומילא חובת] שמירתו דאין עליו להמחזק בשמירתו, ודי צדק, ולאו פשיעה היא, הלכך לגבי צעלים פטור מדמי שור, דהא סגי ליה בשמירה פחותה, וצעי כפרה [פ' ולכן חייב בכופר],

הנך לא כלתה שמירתן שחייבין היו להמחזק בשמירתו, שיהא שמור לצעליו, ופשיעה היא, מידי דהוה אגניצה ואצידה [שחייב שומר שכר והשוכר בגניבה ואבדיה],

אמרי [אמרי, בלשון שאלה] כמאן, אי כרבי מאיר דאמר צמתימין מועד לא סגי ליה בשמירה פחותה, ומשום הכי נמי קתני משלמין כופר,

דף מ"ה ע"ב

דאמר שוכר [דינו קל] כשומר חנם דמי צבא מניעה צהשאל [ד' 56] ליתני חוץ משומר חנם והשוכר [אינם צריכים להחזיר דמי שור לבעלים],

ואי כר"י דאמר שוכר בנושא שכר דמי, ניתני חוץ משומר חנם [פ' אתי שפיר שלא אמר גם שוכר, אבל עדיין קשה דהול"ל], וכולן במועדין פטורין לענין כופר [דר' יהודה ס"ל לקמיה במשנה, דמועד די לו בשמירה פחותה]?

אמר רב הונא בר חיננא, הא מני ר"א היא, דאמר צמתימין [בדף זה] אין לו שמירה למועד אלא סכין ואפילו שמירה מעולה, וכ"ש האי דשמירה פחותה נטריה, ומשום הכי משלמין כופר, ולענין דמי שור נמי חייבין, דעליהן לשומרו שמירה מעולה, ואפילו ונושא שכר הן, וצדנטיה שמירה מעולה לא מצי מוקים לה, אפילו לר"א, דאע"ג דלענין כופר חייבין דלא סגי ליה בשמירה מעולה, לענין דמי שור צעלים פטורין דהא נטרוהו ומאי הוה להו למיעזר, ולענין שוכר סבר לה כר"י, דאמר שוכר, בנושא שכר דמי,

אביי אמר, לעולם כר' מאיר [שאם שמר בשמירה פחותה חייב בין חם ובין מועד], וכדמחליף רבה בר אבוב ותני, שוכר כיצד משלם, ר"מ אומר כשומר שכר, רבי יהודה אומר

ליכא [חכמים ור' יעקב] בהא קמיפלגי, דרבנן סברי אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך ונפקא מיניה לגזל חמץ, ועבר עליו הפסח, והחזירו אינו מוחזר, ורבי יעקב סבר אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך?

אמר רבה, דכולי עלמא אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, דא"כ דלרבנן אין אומרין נפלוג רבנן [יחלקו גמין] לענין חמץ בפסח ולימרו דחייב, ואין קיימא לן בהגזל עניים [לקמן ד' 56] דלרבנן אומר לו הרי שלך לפניך, דקמי גזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו, וכן שור עד שלא נגמר דינו, אומרין לו הרי שלך לפניך, אצל משגמר לא, והא סברא לרבנן הוא דשמיעא להו, וקמי דצחמץ צפסח מודו דאמרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, אלא דכולי עלמא אמרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, היכא דאיסורא ממילא אתא ליה, כגון חמץ צפסח, ולא מצי א"ל האי לאו מידי הוא [לא החזירה לי כלום],

אלא הכא אצל הכא משום הכי אמרי רבנן אינו מוחזר, בגומרין דינו של שור, שלא בפניו [של שור] קמיפלגי,

דרבנן סברי אין גומרין דינו של שור אלא בפניו, דאמר ליה [ואומר לו בעלים], אי אהדרתיה ניהלי, הוה מערקנא ליה לאגמא, השתא אַתְּפִשְׁתִּיה לתוראי בידא דלא יכילנא לאשתעוויי דינא בהדיה והיסקא צדידים הוא שהציאו לצי דינא,

והאי דנקט אי אהדרתיה ניהליה, לאו משום דחיוצא דלא אהדריה הוא, דא"כ צחמץ צפסח נמי ימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה אכילנא ליה, ועוד לר' יעקב נמי נהי דגומרים דינו של שור שלא בפניו ימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה שחטנא ליה, אלא אצל אהדריה לא מחייבי ליה רבנן, דהא קמהדר ליה השתא, ואמרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, אלא חיוציה משום דהוליו לצידי, והכי קאמר ליה לא היה לך להוליו לצידי, דאי הוה צדי, הוה מערקנא ליה מנייהו,

ור' יעקב סבר, גומרין דינו של שור שלא בפניו, דאמר ליה סוף סוף מיוגמר הוה גמרי ליה [היו גומרים] לדינא הלכך הוה ליה היסקא דממילא ולא צדידים [ולכן יכול לומר לו הרי שלך לפניך],

מאי טעמא דרבנן [שצריך להביא השור לב"ד]? שמות בא השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם כדכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט [במדבר לה] אף שור בפניו,

ור' יעקב, בשלמא בעלים בני טענה נינהו [ולכן צריכים להיות בפני ב"ד], אלא שור [וכי] בר טענתא הוא:

[שנינו במשנתנו] מסרו לשומר חנם ולשואל כו': תנו רבנן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

כשומר חנם,

[ובמקשה] והא לא ישמרנו מיבעי ליה ללאו כלומר לגופיה, דאם לא שמרו שמירה מעולה ליחייב, ודרשין ביה ריבוי אחר ריבוי, ומיעוטא דתם מנא ליה,

אם כן נכתוב רחמנא ולא ישמור, מאי ולא ישמרנו, לזה מיעטמי לפחותה, ולא לאחר,

תניא ר"א בן יעקב אומר, אחד תם ואחד מועד ששמרו שמירה פחותה פטור, מאי טעמא סבר לה כר"י דאמר, מועד בשמירה פחותה סגי ליה, ויליף נגיחה לתם ונגיחה למועד,

אמר רב אדא בר אבהו, לא פטור ר"י אלא צד העדאה שבו, אבל צד תמות במקומה עומדת דלא סגי ליה בפחותה, ומשלים חזי נוק,

אמר רב, מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל,

אמרי [אמרי, בלשון שאלה] אליבא דמאן כלומר הא ודאי לענין משלומין לא אכטריך ליה לרב לאשמועינן דלימין נוק שלם, ולשמאל שלא הועד לה משלם חזי נוק, דהא כי האי גוונא טובא חנן דאפילו מועד לאדם אינו מועד לזהמה, וכ"ש מועד לקרן ימין שהוא צד חזקה שבו אינו מועד לשמאל,

אלא ודאי רב לענין שמירה אשמועינן, ואי אליבא דר"מ הא תם ומועד לענין שמירה כי הדדי נינהו,

לא גרסינן אי אליבא דר"מ פשיטא, ואי גרסינן הכי מפרש אי אליבא דר"מ ולענין שמירה לא אשמועינן רב, דהא אין חילוק בשמירתו אלא לענין משלומין אשמועינן פשיטא דהא כי האי גוונא טובא חנן,

[וביון שוראי אין המדובר לענין משלומין, אלא לענין איזה שמירה היא צריכה] אי אליבא דר"מ, האמר אחד תם ואחד מועד, שמירה מעולה בעי [שאין חילוק בין תם למועד],

אי אליבא דרבי יהודה [דלמועד די בשמירה פחותה, ולתם צריך שמירה מעולה] ואשמועינן רב, דאם שמרו שמירה פחותה ויאל והזיק בקרן ימין שהועד לה, פטור, דמועד בשמירה פחותה סגיאל ליה, ואם נגח בשמאל חייב דתם לא אשמועינן לשמירה פחותה,

מאי אריא קרן שמאל דאי נגח בה חייב חזי נוק, אפילו כי נגח בימין נמי אית ביה צד תמות, ואית ביה צד מועדת לחזי פטור ולחזי חייב, דהא צד תמות במקומה עומדת, ואשמועינן דהכא נמי חזי נוק משלם, ומאי נפקא לן מדרב,

א"ר אלעזר, מסר שורו לשומר חנם, הזיק [את אחרים] חייב, הזיק [ניזק השור] פטור,

אמרי [אמרי, בלשון שאלה] היכי דמי, אי דקביל עליה שמירת נזקין [לשמור שלא יזיק, ולא יזיק], אפילו הזיק נמי ליחייב, ואי דלא קביל עליה שמירת נזקין, אפילו הזיק נמי ליפטור?

אמר רבא, לעולם שקיבל עליו שמירת נזקין, והכא במאי עסקינן כגון שהכיר בו שהוא נגחן, וסתמא דמילתא דלא אויל איהו ומוזיק אחריני קביל עליה, דאתי אחריני ומוזיק ליה לדיריה, לא אסיק אדעתיה:

מתני': קשרו בעליו במוסרה [בחבל], ונעל בפניו כראוי היינו שמירה פחותה, דלת שיכולה לעמוד ברוח מזליה, לקמן בהכנס (דף נה) ויצא והזיק, אחד תם ואחד מועד חייב דברי ר"מ,

רבי יהודה אומר תם חייב, ומועד פטור שנאמר שמות כא ולא ישמרנו בעליו צמוד כתיב, מיעט הכתוב לשמירה מועטת כדמפרש בגמרא ושומר הוא זה,

ר"א אומר אין לו שמירה למועד אלא סכין ואפילו שמרו שמירה מעולה, והפיל הכותל ויאל חייב, ושלש מחלוקות בדבר, לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור, ולר"י בפחותה נמי פטור, ולר"א במעולה נמי חייב:

גמ': מאי טעמא דר"מ? קסבר סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי אין אדם משמר שורו כלל, אלא מניחו ויואל, ואמר רחמנא, תם נייחייב, דניבעי ליה שמירה פחותה, הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו גבי מועד, דנבעי ליה שמירה מעולה, ויליף נגיחה לתם נגיחה למועד מגזירה שזה דלבעי נמי תם שמירה מעולה,

ר"י סבר [שרק מועד די לו בשמירה פחותה], סתם שוורים בחזקת שימור קיימי אין לך אדם שאינו משמר שורו שמירה פחותה, וחייב הכתוב בתם, אלמא שמירה מעולה בעי, אמר רחמנא תם נשלם, דניבעי ליה שמירה מעולה,

הדר אמר רחמנא, ולא ישמרנו גבי מועד, דנעביד ליה שמירה מעולה, הוי ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, מיעט הכתוב לשמירה מעולה,

וכי תימא נגיחה לתם נגיחה למועד יליף נגיחה נגיחה, דתם נמי לסגי ליה בפחותה, הא מיעט רחמנא ולא ישמרנו לזה ולא לאחר,

אבני חן על מסכת בבא קמא

דמס חייב חצי נזק, ורביע נזק לולד והאי וליד מוטל בספק הוה, וחולקין,

וכן פרה שנגנחה את השור מפרש בגמ', ונמצא ולדה [של פרה הגנוגחת] בצדה [בין היה ובין מתה], ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, אם משנגחה ילדה, משתלם חצי נזק מן הפרה, ורביע נזק מן הולד:

גמ': אמר רב יהודה אמר שמואל, זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין, אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין, המוציא מחבירו עליו הראיה,

למה לי למימר, זה כלל גדול בדין? אצטריך דאפילו נזק אומר ברי ומזיק אומר שמא, המוציא מחבירו עליו הראיה,

אי נמי לבי הא דיכול לומר לשחיטה מכרתיו לך, ואף על גב דאיכא למימר זיל צטר רובא, ורובא לרדיא קוצני, והוי מקח טעות אשמעינן ממתין דהואיל ונקיט מוכר דמי הוה ליה אידך מוציא מחבירו ועליו הראיה,

דאתמר המוכר שור לחבירו, ונמצא נגחן, רב אמר הרי זה מקח טעות, ושמואל אמר, יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך,

אמאי וניחוי אי גברא דובין לרדיא, אי גברא דובין לנכסתא? לשחיטה [תרגום וישחט הוא "ונכס". ויקרא ט יח]?

לא צריכא בגברא דובין להא ולהא,

וניחוי אי דמי רדיא יקרין לרדיא, אי דמי נכסתא לנכסתא?

לא צריכא דאוקיר בישרא וקאי בדמי רדיא [פי' ואין להביא ראיה מהמחיר אם קנה לשחיטה או לרדיא, אבל מ"מ הקונה אומר שהוא רצה לקנות לרדיא והשור נגח והוי מקח טעות, והוא תובע המעות בחורה],

אמרי

דף מ"ו ע"ב

ואי ליכא לאשתלומי מיניה [שאין להמוכר מעות], לישקליה לתורא בזווי [בזון דמיירי דאוקיר בישרא], דאמרי אנשי ממרי ר'שוןותך [מבעל חובך] פארי [סובין] אפרע?

לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה [תוס'],

אמרי [אמרי בלשון תירוץ], לעולם כרבי יהודה, ולא סבירא ליה דרב אדא בר אהבה [לית ליה דרב אדא] אלא לגמרי פטר ביה ר"י,

והכי קאמר ואשמעינן רב ד כי האי גוונא [קרן ימין מועדת, וקרן שמאל תמה] הוא דמשכחת ביה צד תמות ומועדת צמד מורא, ולענין שמירה, דאם שמרו שמירה פסומה והזיק בקרן ימין פטור לגמרי, ואם בשמאל משלם חצי נזק,

דף מ"ו ע"א

אבל מועד לגמרי [שכל חלקי השור מועדין], לא משכחת ביה, צד תמות כלל דלמייב חצי נזק:

[שנינו במשנתנו] ר"א אומר אין לו שמירה אלא סכין (כו'): אמר רבה, מאי טעמא דר"א, דאמר קרא שמות כא ולא ישמרנו, שוב אין לו שמירה לזה,

א"ל אביי, אלא מעתה דכתיב שמות כא ולא יכסנו, נמי שוב אין לו כיסוי לזה, וכי תימא הכי נמי, והתנן כסחו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור?

אלא אמר אביי, היינו טעמיה דר"א, כדתניא ר' נתן אומר [וכ"ה בכתובות מא; לעיל טו; ובשבת סג. כל המגדל כלב רע בתוך ביתו מונע חסד מתוך ביתו, שנאמר (איוב ו) למס [ע"ב] מרעהו חסד, שכן בלשון יוגית קורין לכלב למס], מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו, שנאמר דברים כב ולא תשים דמים בביתך הכי נמי, האי לא ישמרנו לא יקיימנו הוה:

פרק חמישי שור שנגח את הפרה

פרק חמישי

שור שנגח את הפרה

מתני': שור [תם] שנגח [שרדק או הכה בקרניו gore, or butt] את הפרה [ומתה], ונמצא עוברת [של פרה] בצדה (ו)מת, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ולא מת ממחמת הנגיחה, אם משנגחה ילדה וממחמת הנגיחה הפילמו, משלם חצי נזק לפרה

אבני חן על מסכת בבא קמא

רב אמר הרי זה מקח טעות, זיל בתר רובא ורובא דאינשי [בב"ב צב: כתב רשב"ם וז"ל ורובא. דשוריים לרד"א זצנ. משמע שלא גרס "דאינשי"] לרדיא הוא דובני [ויחזיר לו מעותיו],

ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך, ולא אזלינן בתר רובא, כי אזלינן בתר רובא באיסורא, אבל בממונא לא אזלינן בתר רובא, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה,

[בממון אין הולכין אחר הרוב, והקשה המאיר עיני חכמים ג עמוד קפ, למה משלם אונס קנס לאבי הנערה, דלמא לאו אביה הוא, ורק משום דאמרינן רוב בעילות הולכין אחר הבעל? ותירץ שרק אם לא נלך אחר הרוב לא ישלם המאנס הקנס, אבל באונס אם אין כאן אב נותן להנערה עצמה, ובוה אין הולכין אחר הרוב. ע"פ פניני הדף],

תניא נמי הכי [דפליגי סומכוס ורבנן, דלסומכוס חולקין, ולרבנן המוציא מחבירו עליו הראיה], שור שנחנא את הפרה ונמצא עוברה בצדה, ואינו יודע אם עד שלא נחנא ילדה, אם משנחנא ילדה, משלם חצי נזק לפרה, ורביע נזק לולד, דברי סומכוס, וחכמים אומרים, המוציא מחבירו עליו הראיה,

א"ר שמואל בר נחמני, מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה, שנאמר שמות כד מי בעל דברים יגש אליהם, יגש ראיה אליהם,

[פסוק זה נאמר כשמניח משה רבינו את אהרן וחור, וצריך להבין למה לימיר אותם דין זה דוקא עכשיו? וי"ל שמושה רבינו דן את ישראל ברוח הקודש, ומעולם לא היה צריך להדין של המוציא מחבירו עליו הראיה. דברי שאול. דף על דף],

מתקיף לה רב אשי, הא למה לי קרא, סברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אוזיל לבי אסיא,

[34 פעמים בש"ס הענין ד"סברא הוא", וכדומה ואולי יש עוד, וכן יש לערך 35 פעם "למה לי [ל"ל] קרא",

ברכות לה. [לגבי ברכה לפניה], אלא סברא הוא, אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה,

שבת צו: סברא היא [אע"ג דכתיב לא תוציאון], מכדי מרשות לרשות הוא, מה לי אפוקי ומה לי עיולי,

פסחים כא: כיון דגרי אתה מצווה להחיותו, ונכרי אי אתה מצווה להחיותו לא צריך קרא סברא הוא,

פסחים כה: ושפיכות דמים גופיה מנלן [דיתהרג ואל יעבור]? סברא הוא וכו', מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי,

מגילה ז: דרבי אליעזר סברא הוא [זה שכתב מרדכי במגילה אסתר "ויאמר המן בלבבו" אינה רוח הקודש, אלא משום], דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה,

יומא פב: סברא היא. וכו' מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי,

מגילה יב. אשכחן פרוז [שאם חלך לעיר פרוז חייב לקרות המגילה כפרוים], מוקף מנא לן? סברא הוא מדפרוז בן יזמו קרוי פרוז, מוקף בן יזמו קרוי מוקף, חגיגה י"א: אין דורשין בסתרי עריות לשלשה, מאי טעמא סברא הוא: כי תרי כי יתבי קמי רבייהו, חד שקיל וטרי בתרי רביה, ואידך מצלי אודניה לגמרא וכו',

יבמות יג. סברא היא, צרה מ"ט אסירא? דבמקום ערוה קיימא, צרת צרה נמי במקום ערוה קיימא,

יבמות מו: טבילה באמהות מנלן? סברא הוא, דאם כן, כמה נכנסו תחת כנפי השכינה,

יבמות נד: רמז ליבמה שאסורה בחיי בעלה מניין? האי סברא היא, מדאמר רחמנא: לאחר מיתת בעלה שריא, מכלל דבחי בעלה אסורה,

יבמות פח. אלא סברא היא, מידי דהוה אחתיכה ספק של חלב ספק של שומן, ואתא עד אחד ואמר ברי לי דשומן הוא, דמהימן,

כתובות כב. את בתי נתתי לאיש הזה לאשה, לאיש - אסרה, הוה - התירה. ל"ל קרא? סברא היא, הוא אסרה והוא שרי לה,

גזיר כד: [מעות מפורשין] שלאחר כפרה סברא הוא [שעשה בהם כמו לאחר מיתה], שלאחר המיתה מאי טעם, דלא חזיא לכפרה, שלאחר כפרה נמי הא לא חזיא לכפרה,

קידושין יג: אלא מיתת הבעל מנלן [שקונה את עצמה]? סברא הוא, הוא אסרה והוא שרתה,

ב"ק מו: הא למה לי קרא [דהמוציא מחבירו עליו הראיה]? סברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אוזיל לבי אסיא,

ב"מ כז: התם [כשנמצא שמר] סברא הוא, אחד הלוח משלשה יחזיר ללוח דגבי לוח שכיחי, גבי מלוה לא שכיחי, שמע מינה מלוה נפול,

ב"מ פא. חזרה דהאי הליכה היא. מאי טעמא סברא הוא: בחזירתו, אילו אשכח לזבניה מי לא זכנה,

ב"מ צה. סברא הוא: מה לי קטלה כולה, מה לי קטלה פלגא,

ב"ב מה. אלא סברא הוא [תלוייהו וזבין - זביניה זבני], אנב אונסיה גמר ומקנה,

ב"ב פג. סברא הוא: מדלר"ש פלגא, לרבנן נמי פלגא. סנהדרין מז. באומר ערכי עלי. בא חתן לגבות ממנו מטלטלין בשלשה וכו' בשלמא לאפוקי מהקדש בעינן שלשה, אלא לעיולי להקדש שלשה למה לי?

אמר ליה: סברא הוא, מה לי עיולי מה לי אפוקי, סנהדרין כח. אשכחן בנים להרדי [שפסולין להעיד שני אחים זה על זה],

בנים לעלמא מנלן? אמר רמי בר חמא: סברא הוא וכו', סנהדרין כט. אלא, סברא הוא: אויב מאי טעמא [פסול לעדות] משום

דמרחקא דעתיה אוהב נמי מקרבא דעתיה, סנהדרין עד. רוצח גופיה מנא לן? סברא הוא וכו' מי יימר דדמא דידך סומק

טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי, שבועות ד: אשכחן בידיעות דאית ליה טעמיה דנפשיה, שבועות דלית ליה טעמיה דנפשיה מנלן? סברא הוא,

שבועות לו. אלא "הן" שבועה מנא לן? סברא הוא, מדלאו שבועה, הן נמי שבועה,

עבודת זרה נב. אשכחן עבודת כוכבים של עובד כוכבים דאין אסורה עד שתעבר, דישאל דאסורה מיד מנא ליה? סברא הוא, מדעובד כוכבים עד שתעבר, דישאל דאסורה מיד,

אבני חן על מסכת בבא קמא

שותפי,

אלא דקדים תבעיה לבעל ולד תחלה, דאמר ליה צעל
הפרה גלית אדעתך דשותפא אית לי ורצעא דנוקא הוא דמחייבנא
לך, וצעל ולד אמר ליה, אי ודאי עס ולד נגסה הואי אנא שותפא ומחייבנא לך
רצעא דנוקא, השתא דמספקא לך, שמיית משתלמא מינאי [תוס']

איכא דאמרי, אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה
תחלה מצי מדחי ליה, דאמר ליה מידע ידעי (אנא)
דשותפא אית לי [פי] שיש לנו להעמיד הפרה בחזקת שהיא מעוברת,
והשתא היא דילדה ומורה סומכוס כיון דאיכא תרתי שהוא מוחזק וגם איכא
חזקת גופה דאמרינן המע"ה וכו'. תוס' עיי"ש],

אמר רבא, אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק
קתני, חצי נזק ורביע נזק קתני,

אלא אמר רבא, לעולם בפרה וולד דחד, והכי קאמרינן
איתה לפרה משתלם חצי נזק מפרה,

דף מ"ז ע"א

ליתא לפרה וסא חין מנת[שלם אלא מגופו, ואמר ליה הב לי כולה פלגא
הזיקא מולד, דליתא נמי זאקן צהדי פרה, ורבא ס"ל דחד גופא הוא, והוי כאלד
מאצריה, דמפרש צסיפא דמילתיה, משלם ליה מינה רצעא דנוקא, ואידך רצעא
מפסיד, ואפי' שיה הולד כל פלגא נוקא משתלם [רק] רביע נזק מולד,

[ומדייק] טעמא דלא ידעינן אי הוה ולד בחדה כי נגחה אי
לא הוה, אבל אי פשיטא לן דהוה ולד בחדה, כי נגחה
משתלם כוליה חצי נזק מולד כי לימא לפרה,

רבא לטעמיה, דאמר רבא פרה שהזיקה, גובה מולדה,
מאי טעמא [גם הולד] גופה היא, תרנגולת שהזיקה אינו
גובה מביצתה, מ"ט, פירשא דבר המופרש ממנה בעלמא הוא
[ולכן נקרא ובל פרש],

ואמר רבא, אין שמין לפרה בפני עצמה, ולולד בפני
עצמו, אלא שמין לולד על גב פרה ארישא קאי, שור שנגח את
הפרה והפילה, אין שמין כל אחד בפני עצמו, שעלין דמי הנזק הרבה, אבל
שמין פרה מעוברת כמה הייתה יפה תחילה, וכמה היא שזה עכשיו [ושמין בן
בין] אם ממה [ובין] אם חיה [בכל אופן שמין בן],

שאם אי אתה אומר כן, נמצא אתה מכחיש את המזיק
מפסיד, ולקמיה פריך אי דינא הוא לכחוש,

זכחים לו. טעמא דר' יהודה סברא הוא דתניא, אמר להם רבי יהודה: אי
אתם מודים שאם הניחו למחר שהוא פסול? אף חישב להניחו למחר פסול?
אלא טעמא דרבי יהודה סברא הוא,

מנחות ב: א"ל: מעשיה מוכיחין דקאמר ר"ש, סברא היא, דר"ש דריש טעמא
דקרא,

חולין קיד: ורבי יהודה - להקדים נתינה דגד למכירה דעובד כוכבים לא צריך
קרא, סברא הוא: זה אתה מצווה להחיותו, וזה אי אתה מצווה להחיותו,
בבורות לז: מום עובר סברא הוא: השתא מיפרק לא פרקין עלויה - משחט
שחטינן עלויה,

נדה בד: אלא אי אמרת בעבור מחלוקת למה לי קרא? סברא בעלמא הוא,
נדה כה. מכדי סברא הוא, מאי שנא אשה ומאי שנא בהמה],

אלא קרא לכדר"נ אמר רבה בר אבבה, דאמר רב נחמן
אמר רבה בר אבבה, מניין שאין נזקקין אלא לתובע
תחלה [ולא לנתבע], [תוס'] כגון ראונו מוצע משמעון מנה שהלוהו (צעדים
או צעטר), ושמעון משיבו תפסת משלי, החזר לי מה שתפסת, או משכון היה
צידך ונפתח מדמיו, שנשתמשת בו בתחילה, נזקקין לטענת ראונו ומוציאים לו
המנה משמעון, ואחר כך נזקקין לו לטענת שמעון לדון על דבר התפיסה
והמשכון, שנאמר מי בעל דברים מוצע יגש אליהם, יגיש
דבריו אליהם,

אמרי נהרדעי, פעמים שנזקקין לנתבע תחלה, והיכי דמי
דקא זילי נכסיה שיש כאן תגרין שיקטלו צדמים יקרים, ומחר ילכו להם,
אי נמי שרקעויותי זלות ע"י תביעה זו, שרואין אותו דחוק, ואם יוציאו לו
תפיסתו או משכנו [שאוחז התובע], ימכרו וישלם לו מהן;

[שנינו במשנתנו] וכן פרה שנגחה את השור [וכו']: חצי נזק
ורביע נזק הרי כל הנזק חסר רביע [הוא משלם, שחצי מבאן ורביע מבאן
נמצא יחד שלשה רביעי נזק] ואמאי הא מס הוה, ו פלגא נזקא הוא
דבעי שלומי ותו לא, והאי כולי נזקא נכי רבעא דמחייבנא ליה
לשלומי מאי עבדתיה?

אמר אבוי, חצי נזק דקמני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם אין
ולד אחד מארבעה [רביע] בנזק דהא אידי משלמא ח"ו, השתא משלם
רצעא משום דלית ליה שותפות, וכדמפרש ואזיל דולד דליתא אחריתא הוא,
ורביע נזק דקמני אולד [היינו] רביע חצי נזק, שהיה חייב אם הוא לצדו נגח,
דהיינו אחד משמנה בנזק דמפרש טעמא [תוס']],

ואי פרה וְלֹד דחד נינהו, ה"נ דמצי א"ל לבעל פרה ממה
נפשך חצי נזק הב לי,

אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד כגון שמכר לו פרה חזן
מעוברת,

ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה, הכי נמי דאמר ליה
לבעל פרה, פרה דידך אויזקתן הב לי ראיא דאית לך

אבני חן על מסכת בבא קמא

וכן אתה מוצא, בקוטע יד עבדו של חבירו אין שמין היד בפני עגמה, לומר כמה אדם רוצה ליטול לקטוע יד עבדו, דודאי הוזהר עבדו שלם אין קוטע ידיו אלא בדמים מרובים, אבל שמין עבד זה כמה הוא שוה עכשיו, וכמה היה שוה תמלה,

וכן אתה מוצא, במזיק שדה של חבירו קונץ נטיעומו, או אכל ערוגה אחת, אין שמין אותה לצדה, אלא שמין בית סאה באותה שדה, כמה הייתה יפה תמלה, ומה פתחו דמיה בשביל ערוגה זו,

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, ואי דינא הוא, ליכחוש מזיק? משום דאמר ליה [המזיק] פרה מעברתא [פרה עם הולד בתוכה] אוזקתך, פרה מעברתא שיימנא לך [לפי חשבון זה אשלם לך, ולא אעשה שומא על הפרה לחוד, ועל הולד לחוד],

פשיטא פרה דחד וולד דחד, פיטמא מה ששמין אותה שהיתה יפה מפני שומנה הוי לבעל פרה דהא ולד, מתממיה לא אתי שומנה, נפחא מאי מה שהיתה יפה מפני נפחא למי ישלם,

רב פפא אמר לבעל פרה [שהרי יכול למכור את כל הבחמה חוץ מהעיבור. ע"פ א"ס], רב אחא בריה דרב איקא אמר חולקין, והלכתא חולקין:

מתני': הקדר [העושה קדרות של חרס. המ'] שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ושברה בהמתו של בעל הבית, פטור [בעל הבית מלשלם, שהרי הוא אומר לקדר, מי הרשך להיכנס ולהכנים את קדרותיך לחצרי. המ'],

ואם הוזקה בהן [בהמתו של בעל הבית], בעל הקדרות חייב,

ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב [אם נשברו הקדרות, ובעל הקדרות פטור אם הוזקה בהן בהמתו של בעל הבית],

הכנים פירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור, ואם הוזקה בהן [כגון שהוחלקה בהמתו של בעל הבית בפירות] בעל הפירות חייב, ואם הכנים ברשות, בעל החצר חייב [על הפירות],

הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא

דף מ"ז ע"ב

ברשות, ונגחו שורו של בעל הבית [את שור הנכנס], או שנשכו כלבו של בעל הבית [אע"ג דשלא כדן עשה לגדל כלב רע בתוך ביתו, דכתיב ולא תשים דמים בביתך, ומשום הכי אצטריך, ואולה לה תמיהת התי"ט דחמה תרתי למה לי. הון עשיר], פטור, נגח הוא שורו של בעל הבית, חייב [תם ח"ג ומועד נ"ש כברה"ר. יבין],

נפל לבורו והבאיש מימיו, חייב [ראה יבין אות טו],

היה אביו או בנו של בעל הבית לתוכו נמוכו [של בור, ונפל השור עליהן לתוך הבור והרגן], [אביו או בנו של בעל החצר, וה"ה שאר אדם רק אורחא דמלחא נקט. יבין] משלם את הכופר בגמ' פריך הא תס הוא, ואמאי נקט הכי,

ואם הכנים ברשות, בעל החצר חייב,

רבי אומר בכולן אינו חייב [אין בעל החצר חייב, אף שהכנים ברשות], עד שיקבל עליו לשמור:

גמ': טעמא דשלא ברשות [קאי על הא דתנן, ואם הוזקה בהן בעל הקדרות חייב] משום הכי אס הוזקה בהם בעל קדירות חייב, הא ברשות לא מיחייב בעל קדירות בנזקי בהמתו דבעל חצר, ולא אמרינן קבולי קביל בעל קדירות, נטירותא דבהמתו דבעל חצר,

מני? רבי היא, דאמר כל בסתמא לא קביל עליה נטירותא דאמר בסיפא, צולן אינו חייב כו', דקס"ד דלרנן כי היכי דבעל חצר ברשות מיחייב בנזקי קדירות, דבסתמא קביל עליה נטירותא, הכי נמי מיחייב בעל קדירות בנזקי בעל הבית, דבסתמא כי יהיז ליה בעל הבית רשותא למיעל, קביל עליה קדר נטירותא, דלא ליזקו קדירותיו לצעל הסגר,

אימא סיפא [דרישא], אם הכנים ברשות בעל חצר חייב, אתאן לרבנן דאמרי, בסתמא נמי קבולי קביל עליה נטירותא,

ותו [תנינן בסוף המשנה], רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור, רישא וסיפא רבי ומציעתא רבנן?

אמר ר' זירא תברא קשה אהדדי רישא וסיפא דמ"ק, ומי ששנה זו לא שנה זו, ומגזי היא אליבא דרבנן, מר סבר פליגי רבנן עליה דרבי, ומר סבר לא פליגי מי ששנה זו לא שנה זו,

[לשון תברא יש גם לענין שבירת עצמות בביתא יא., וגם לענין שמר שובר בב"מ קג., ובלשון תשובה ותירון זכחים יג.],

ובמקומות שנמצא תברא מי ששנה זו וכו' פרש"י לשון תברא: יבמות יג. קשיין אהדדי, יבמות קח: קשיין אהדדי, בתובות עה: קשיא רישא לסיפא, ב"ק מז: קשיא אהדדי, ב"ק מז: קשה אהדדי רישא וסיפא, חולין מז. קשיא הך רישא לסיפא,

ברוב המקומות בש"ס דוחה רבא את התירון תברא:

אבני חן על מסכת בבא קמא

1. שבת צב: אמר רבי אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. אמר רבא: ומאי קושיא? דילמא: לפניו ובא לו לאחריו,

** פסחים לו: [אין זה דומה לשאר תברא בש"ס] וכן אמר רבי יהודה ואיתימא רבי יהושע בן לוי: כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו. ותברא, מי ששנה זו לא שנה זו. קתני מיהת: וחכמים אומרים וכו',

2. יבמות יג. א"ר ירמיה: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו, האי תנא סבר: מיתה מפלת, והאי תנא סבר: נשואין הראשונים מפילים. רבא אמר: לעולם חד תנא הוא,

3. יבמות קח: אמר רב יהודה אמר שמואל: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. אמר רבא: ומאי קושיא? ודלמא מיאון דידה מבטל גמ דידה, מיאון דהבריה לא מבטל גיטא דידה,

4. יבמות קח: אמר רבי אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. עולא אמר: כגון ששלשה בנימין, דמיחזיא כגדולה,

5. בתובות קח: א"ר אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. אמר רבא, לא תימא: רבי יהושע לא איל בתר חזקה דגופא כלל וכו',

6. ב"ק מ: א"ר יוחנן: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. רבא אמר: מדרישא רשות אינה משנה, סיפא נמי רשות אינה משנה,

7. ב"ק מז: אמר ר' זורא: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. רבא אמר: כולה רבנן היא, וברשות - שמירת קדירות קבל עליו בעל החצר ואפילו נשברו ברוח,

8. ב"ק מח: א"ר אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. רבא אמר: כולה רבנן היא, אידי דנסיב רישא שמר, תנא סיפא ואני אשמרנו,

9. ב"מ פג: אמר ר' אלעזר תברא [פעם היחידה בה"א], מי ששנה זו לא שנה זו, [וראה יד מלאכי סימן תר"ל שבכל מקום אומר תברא כשיש סתירה במשנה ובריייתא בין רישא לסיפא, וזו הפעם היחידה שמתרץ כן על שני ברייתות שהם בשני מקומות, עיי"ש, # ואולי לכן לא מצאו האמוראים לנחון לדחות את התברא],

10. חולין מז. א"ר אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. רב פפא אמר: כולה חד תנא הוא, הא בכותל מערה, הא בכותל בנין,

11. ברייתות כד: א"ר אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. אמר (רבה) [רבא]: אשם ודאי על אשם תלוי קרמית? אשם ודאי וכו', הא ודאי תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. רב אשי אמר: (רישא דקתני באשם תלוי וכו'),

ויש לציין שבשבעה פעמים מתרץ ר' אלעזר [בן פדת] תברא, ופעם אחת מתרצים ר' ירמיה, ר' יהודה אמר שמואל, ר' יוחנן, ור' זורא, ורבא דוחה את התירוצי תברא בשבעה מקומות, ובג' מקומות דוחה אותה עולא, רבה, ורב פפא,

רבא אמר, כולה רבנן היא, וברשות, שמירת קדירות קבל עליו בעל החצר, ואפילו נשברו נשצין ברוח דעול ואנטימיה לך קאמר ליה, אצל צעל קדירות לא קציל עליה מידי:

[שנינו במשנתנו] הכנים פירותיו לחצר בעל הבית וכו': אמר רב לא שנו הא דקמי אס הוזהב צהן צעל הפירות מייב אלא שהוחלקה בהן [שור של בעל הבית בפירות], אבל אכלה יומר מדלי וממה פטור, מאי טעמא הוה לה שלא תאכל,

אמר רב ששת, אמינא כי ניים ושכיב רב, אמר להא שמעתא, דתניא הנותן סם המות לפני בהמת חבירו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים,

סם המות הוא דלא עבידא דאכלה, אבל פירות דעבידא דאכלה, בדיני אדם נמי מיחייב, ואמאי הויא לה שלא תאכל?

אמרי, הוא הדין אפילו פירות נמי פטור מדיני אדם, והא קמ"ל, דאפי' סם המות נמי דלא עבידא דאכלה, חייב בדיני שמים,

ואיבעית אימא, סם המות נמי באפרותא עשז דענדא למיכליה, והוא סם המות לנהמה דהיינו פירי:

מיתבי, האשה שנכנסה למחון חטים, אצל בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית [את החטין], פטור, אם הוזהב [ע"י אכילת החטין] חייבת,

ואמאי, נימא הוה לה שלא תאכל?

אמרי, ומי עדיפא ממתניתין, דאוקימנא שהוחלקה בהן,

ודקארי לה מאי קארי לה?

אמר לך בשלמא מתניתין קתני אם הוזהב בהן, שהוחלקה בהן הוא, אבל הכא קתני אם הוזהב ולא קתני "בהן", אכילה הוא דקתני,

ואידך אמר לך לא שנוא,

ת"ש, הכנים שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכל חטין והתריז [שילשל] אנפורד"א צלע"ז ומת פטור, ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב, ואמאי ה"ל שלא יאכל?

אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית, ברשות שמירת שורו קבל עליו, ואפי' חנק את עצמו:

איבעיא להו, היכא דקביל עליה נטירותא כגון לדינן סממא, ולדינן דאמר ליה כנס שורך ואני אשמרנו מהו, דנפשיה שלא יגמנו שורו ולא ישכנו כלנו הוא דקביל עליה, או דלמא אפילו נטירותא דעלמא קביל עליה?

1. ת"ש, דתני רב יהודה בר סימון בנוקין [במסכת נזיקין] ששנה בבית מדרשו דבי קרנא, הכנים פירותיו לחצר בעל

אבני חן על מסכת בבא קמא

לימא פליגא אדרב, דאמר רב [לעיל מו: הכנים פירותיו לחצר בעל הבית וכו', אמר רב לא שנו אלא שהוחלקה בהן, אבל אכלה פטור, מאי טעמא], הוויא לה שלא תאכל [וכן כאן למה האשה חייבת, אם אכלה העז את העיסה]?

אמרי הכי השתא, התם [שהכנים פירותיו] שלא ברשות לא קביל עליה נטירותא דהממו [של בעל החצר], וטעמא דרנא [שחייב את האשה לשלם דמי העז], לאו משום דקסצר דמאן דעל ברשות, קביל עליה נטירותא דהממו בעל חצר, דהא איהו הוא דשני לעיל [מזו: כולה רנא היא, ואוקי דבעל קדירות כי על ברשות, לא קביל עליו נטירותא],

והכא דמפרש טעמא לקמיה, דלמיפא צעיא לניעותא, ואסתלקו מרוותא דחצר, וגמרא דלוחציה מהאשה שנכנסה לטחון, משום דלא אסיק למילמיה הוא,

הכא ברשות, קביל עליה נטירותא [של העז],

[ומקשה] ומאי שנא מהאשה שנכנסה לטחון חמין אצל בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית, פטור, ואם הווקה חייבת, טעמא שלא ברשות הא ברשות [והווק בהמתו של בעה"ב] פטור?

אמרי, לטחון חמים, כיון דלא בעיא צניעותא מידי [כלל], לא בעי [לא צריך] מסלקי מרוותא דחצר נפשייהו [לסלק בעל החצר את עצמו], ועליה דידיה [בעל החצר] רמי נטירותא,

אבל למיפא, כיון דבעיא היא צניעותא שמגלה זרועותיה מרוותא דחצר מסלקי נפשייהו, הלכך עלה דידה [האשה שנכנסה] רמיא נטירותא:

[שנינו במשנתנו] הכנים שורו לחצר בעל הבית: אמר רבא, הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, וחפר בה בורות שיחין ומערות, בעל השור חייב בנזקי חצר, ובעל חצר חייב בנזקי חבור אס הפקיר רשום, ואף על גב דכתיב כי יכרה אש צור ולא [כי] יכרה שור צור, ה"מ צור צרה"ר, דלאו עליה ידיה רמייה למלווי,

אף על גב דאמר מר, שמות כא כי יכרה איש בור ולא שור בור, הכא, כיון דאית ליה להאיך למלווייה מקמי דליפקריה, דהא צור ידיה הוא ולא קא מלייה, כמאן דכרייה דמי וכי אפקר צור הכי, נתן תקלה צרה"ר,

ואמר רבא, הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק את בעל הבית, או בעל הבית הוזק בו שנתקל בו חייב [בעל השור], רבין פטור קס"ד השתא, רבן ושיצר כלים, או נתקל בו צע"ה לאחר שרבץ,

הבית שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור, ואם הכנים ברשות חייב,

מאן פטור, ומאן חייב, לאו פטור בעל חצר [וחייב בעל חצר]? אמרי לא פטור בעל השור וחייב בעל השור,

ואי בעל השור

דף מ"ח ע"א

מאי ברשות, ומאי שלא ברשות איכא [למה יהיה נפק"מ אם הכנים בעל השור ברשות או לא, לתשלומי המזיק]?

אמרי, ברשות, הוויא לה שן ברשות הניזק דכיון דיהיז ליה בעל חצר רשותא לעיול, דוכתא חקני ליה צגוס והויא ליה חצר הניזק, וחצר השומפין, דפטור צה על השן ועל הרגל, ה"מ משותף לחציה, דחצר של שניהם, אבל שור מעלמא דעל ואזיק למד מינייהו, וצער צעדה אחר קרינן ציה, ושן ברשות הניזק חייבת,

שלא ברשות, הוויא לה שן ברה"ר, ושן ברשות הרבים לאו דוקא, כלומר לאו צעדה אחר דניזק קרינא ציה, [ולכן] פטורה,

2. ת"ש [לעיל מיירי בהכנים פירותיו, וכאן בהכנים שורו], הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור ממקום אחר ונגחו, פטור, ואם הכנים ברשות חייב, מאן פטור ומאן חייב, לאו פטור בעל חצר, וחייב בעל חצר?

לא פטור בעל השור, וחייב בעל השור,

אי הכי מאי ברשות ומאי שלא ברשות איכא צקין אין חילוק בין חצר הניזק לרה"ר, אי אמרת בשלמא פטור וחייב בעל החצר, היינו דשלא צרשום פטור, דאין עליו לשמרו?

אמרי, הא מני ר' טרפון היא, דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם, ברשות הוויא לה קרן בחצר הניזק, ומשלם נזק שלם, שלא ברשות הוויא לה קרן ברה"ר, ולא משלמא אלא חצי נזק והאי פטור מנזק שלם קאמר, וצרשום חייב צ"ש:

ההיא איתתא [אשה], דעלתה למיפא [שנכנסה לאפות] בההוא ביתא [שהיה שם תנור], אתא ברחא עו דמרי דביתא אכלה ללישא, חביל נתחמס ומית, חייבה רבא [להאשה שנכנסה לאפות] לשלומי דמי ברחא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ידיים זה את זה ואפי' שלא במתכוין חייבין דעמוקין לא שני לן, בין מתכוין לשאין מתכוין, והא דמתן בהמניח (לעיל לב) שנים שהיו מהלכין ברה"ר והזיקו זה את זה פטורין, ההוא הזיקו החוקו הוא ולא דק בלשניהם,

הזוקו זה בזה פטורין,

טעמא דשניהם ברשות, או שניהם שלא ברשות,

אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות, דברשות פטור בין הזק דנדיים, בין הזק דממילא וזדלג ידע ליה, שלא ברשות חייב:

[שנינו במשנתנו] נפל לבור והבאיש מימיו חייב: אמר רבא, לא שנו אלא שהבאיש בשעת נפילה דהוי מוזק ממנו, ולא דמי לזר, אבל לאחר נפילה פטור, מ"ט הוי שור בור, ומימם כלים כל חפצים ככלים, דלא חייב בבור (עלה מיתה אלא על מקי בהמה) [על המיתה אלא על הבהמה] ושאר חפצים הזיקן זו היא מיתתן ולא מצינו בור, שחייב בו את הכלים,

הניחא לשמואל, דאמר כל תקלה בור הוא, אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה, מאי איכא למימר הא לית ליה מורת בור, וממונו הוא, ומשורו למדנו, ולא פטר ביה כלים?

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רבא לא שנו אלא שהבאיש מגופו שהיה מלוכך בטיט, אבל הבאיש מריחו לא גופיה הוא, דסרחון דנפילה ממילא אחי לה, ונפילה גרמא הוא שגורמת לסרחון שיבא פטור, מאי טעמא גרמא בעלמא הוא, וגרמא בעלמא לא מיחייב:

[שנינו במשנתנו], [נכנס שור לחצר שלא ברשות ונפל לבור ו] היה אביו או בנו לתוכו, משלם את הכופר: ואמאי הא תם הוא? אמר רב, במועד ליפול על בני אדם בבורות עסקין,

א"ה בר קטלא הוא נפילה קמייתא, והיאך צא לידי מועד, בשלמא גזי מועד דנגיחות, איכא למימר כדאמרין צפירקין דלעיל (דף מא) דקטל וערק, א"נ בשאין מכירין את השור, אי גמי שהחזמו זוממי זוממין, אבל זה לא עלה מן הצור מאליו, וליכא למימר ערק, ולא אין מכירין, ולא החזמו, דמילתא דאית ליה קלא היא?

[ראה בועז בתפארת ישראל אות א וז"ל, אבל תמהני מי לא עסקין שהעלהו בעליו ומערק ליה כלעיל [מה.]. וצ"ע],

[ומתריץ שלכן לא היה בר קטלא, דמייירי שהרג בלא כוונה, ולכאורה הפירוש שהרג כך שלשה פעמים בלי כוונה וגם בפעם הרביעית, ולכן חייב כופר ואף שאין השור נהרג],

אמר רב יוסף, דחזא ירוקא עשז על פי הצור, וצא [על שפת הבור] לאכול ונפל, דהאך נפילה לא איכיון,

ומשום דרבינ' פטור? אמר רב פפא, מאי רבינ' שהרבינ' גללים, ונמנפו כליו של בעל הבית לאחר מיתן דהוויא גללים בור, ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים,

ודוקא כליו, אבל הוא עצמו [הבעל הבית] החק, חייב בעל השור, ולא פטורין ליה משום איש צור ולא שור צור, דכל מידי דהווי ידיה בשעת נפילה, כגון גללים, וכגון שנפלה גמלו ולא העמידה, מחייבין ליה משום צור, ואע"ג דאיהו לא כרייה, אלא הגמל כרהו, כיון דבשעת נפילה ידיה הוא, ועליה לסלקיה, כמו דכרייה איש דמי, ואף על גב דמפקר ליה צמר שעמא, ולא דמי לשורו שחפר צור צרעות הרצים, דחפירה לאו ידיה היא, ולדליל הנקשר ברגל התרנגול מאליו, דליל לאו ידיה הוא,

הניחא לשמואל, דאמר כל תקלה בור הוא, אלא לרב דאמר, עד דמפקר ליה, מאי איכא למימר [למה רבינ' פטור]?

אמרי סתם גללים, אפקורי מפקיר להו [פי' ולכן הוא בור גם לשמואל],

ואמר רבא, [אדם או בעל חיים ש] נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק את בעל הבית [והזיק] קרי בין מתכוין בין שאין מתכוין, ומיהו יזיק, או בעל הבית הזוק בו שזה היה עומד במקומו, וצא בעל הבית ומתקל בו חייב, הזיקו בעל הבית פטור,

א"ר פפא, לא אמרן אלא דלא הוה ידע ביה [שהבעה"ב לא ידע שנכנס משהו לרשותו], אבל הוה ידע ביה, הזיקו בעל הבית חייב, מ"ט משום דאמר ליה, נהי דאית לך רשותא לאפוקי [להוציאנו], לאזוקי לית לך רשותא,

ואודרו לטעמייהו [רבא ורב פפא],

[יש בש"ס לשון זה 27 פעמים, בעירובין פו: ואודרו רבנן לטעמייהו, ורבן שמעון בן גמליאל לטעמיה, 21 פעמים ואודרו לטעמייהו דתנן, 61 פעמים ואודרו לטעמייהו דתניא וכו', ובב"מ קיח: ואודא [באל"ף] לטעמייהו דתניא, 131 פעמים ואודרו לטעמייהו דאיתמר וכו', 9 פעמים ביו"ד, 41 פעמים דאיתמר בלא יו"ד, 31 פעמים ואודרו לטעמייהו דכי אתא רב דימי, ובב"ק מה. ואודרו לטעמייהו דאמר וכו']

$$27=1+2+6+1+13+3+1$$

ובביצה מ. יש, לימא רב ושמואל דאודרו לטעמייהו, דתנן],

דאמר רבא, ואיתימא רב פפא [קצת קשה לשון ואודרו לטעמייהו, דהא לאו רבא ורב פפא אמרוה לחד שמעתא, אלא חד מינייהו אמרה או רבא אמרה או רב פפא, דיינו לישנא דאיתימא רב פפא, ואם כן לא שייך שפיר ואודרו לטעמייהו. שמה. שבת"ק],

דף מ"ח ע"ב

שניהם ברשות כגון ברה"ר, או סגר השותפין, או שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס, או שניהם שלא ברשות כגון שניהן רצין ברה"ר הזיקו

אבני חן על מסכת בבא קמא

ומיהו כופר שלא כוונה, משלם כנפילה אחרונה [פ' הרביעית], ואע"פ שאין השור בסקילה,

(ושמעתי) [והא דשמעתי?] לרז [לעיל מד.] דאמר פטור מזה ומזה [במיתה ומכופר] ?

[ורש"י מחלק דלעיל מיירי בכופר שבא על קרן מועדת, וכאן מיירי בכופר שבא על שן, שבקרבן יש גזירת הכתוב שאם אין השור בסקילה אין הבעלים בכופר, אבל בשן אין השור במיתה כלל, ויש בה כופר אף שאין השור בסקילה],

ה"מ במועד לנגיחות כוונה [ששם מיירי שנגח ג' הראשונות בכוונה. ראה רש"י], וערק לאגמא (בראשונה) [בראשונות. ד"ס], ונגח ד' [הרביעית] שלא כוונה, פטר ליה מנגירת הכתוב, דכתיב השור יסקל וגם בעליו וגו', כל זמן שאין השור בסקילה, אין בעלים משלמין כופר,

אבל זה [כאן שנפול השור] שלא היתה צו חיוז סקילה כלל, אין העדאמו אלא לכופר של שן, (ורגל) [כרגל. ר' יצחק אייזיק חבר ז"ל] בחצר הניזק, דאוקמינן ברגל שדרסה ע"ג חינוק בחצר הניזק, דאיכא כופר ברגל ואף על גב דשלא כוונה הוא, ואין השור בסקילה,

וה"נ דחזא ירוקא ונפל, מולדה דשן היא דמתכוין להנאמו, ואי"ת משונה הוא ואין זו שן? כיון דאיעד ליה אורחא הוא, ולאוקמי להך נפילה אחרונה במתכוין, והשור בסקילה לא מצינן, דלגבי כוונה חס הוא וליכא כופר, דהא כל כמה דלא חזי ירוקא לא איעד,

שמואל אמר לעולם חס, וממתימין חזי כופר קאמר הא מני ר' יוסי הגלילי היא, דאמר תם משלם חצי כופר,

עולא אמר מוקים לה נמי חס וכופר שלם, ר' יוסי הגלילי היא, דאמר כר' טרפון, דאמר קרן בחצר הניזק, נזק שלם משלם, ה"נ כופר שלם משלם,

בשלמא לעולא, היינו דקתני היה אביו או בנו לתוכו דהוי קרן בחצר הניזק, דמשלם כופר שלם, אלא לשמואל דאמר חזי כופר מאי איריא אביו או בנו, אפילו אחר נמי?

אורחיה דמילתא קתני:

ואם הכנים ברשות בעל חצר חייב [כו']: איתמר רב אמר הלכתא כר"ק, ושמואל אמר הלכתא כרבי,

תנו רבנן, כנוס שורך ושמרו, הויזק חייב הויזק פטור, כנוס שורך ואני אשמרנו, הויזק חייב, הויזק פטור,

הא גופא קשיא, אמרת כנוס שורך ושמרו הויזק חייב הויזק פטור, טעמא דא"ל שמרו דחייב בעל השור ופטור בעל חצר, הא סתמא חייב בעל חצר ופטור בעל השור, דבסתמא מקבל עליה נטירותא,

אימא סיפא, כנוס שורך ואני אשמרנו הויזק חייב הויזק פטור, טעמא דאמר ליה ואני אשמרנו הוא דמחייב בעל החצר ופטור בעל השור, הא סתמא חייב בעל השור ופטור בעל חצר דבסתמא לא מקבל עליה נטירותא, אתאן לרבי דאמר עד שיקבל עליה נטירותא, בעל הבית לשמור, רישא רבנן וסיפא רבי?

א"ר אלעזר, תברא מי שישנה זו לא שנה זו רישא רבנן וסיפא רבי,

רבא אמר כולה רבנן היא, אידי דנסיב רישא שמרו, תנא סיפא ואני אשמרנו,

רב פפא אמר, כולה רבי היא וסיפא דוקא ורישא לא מידוק מינה הא סתמא הויזק חייב, דודאי סתמא נמי הויזק חייב הויזק פטור, והאי דנקט ושמרו לחיוביה נזק שלם קאמר, אס הויזק שורו של בעל חצר הא סתמא חזי נזק,

וסבר לה כר' טרפון, דאמר קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם, הלכך אמר ליה שמרו, לא מקני ליה מקום בחצר, והויא ליה קרן בחצר הניזק, וקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם,

לא אמר ליה שמרו, אקנויי אקני ליה מקום בחצר, והויא ליה חצר השותפין, וקרן בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק:

מתני': שור שהיה מתכוין לחבירו [קורא לשור חבירו, וז"ל האבן עזרא [בשמות כא לה] על הפסוק כי יגוף שור איש את שור רעהו, אמר בן זוטא [שם חכם שהיה בימיו] כי רעהו תואר לשור, ולא ראה כי שור איש סמוך הוא, וכן הוא שור רעהו, ואין לשור ריע רק בן זוטא לבדו עכ"ל? ובילקוט המאורי כתב לתרץ דלשון תורה לחדור ולשון משנה לחדור],

הוא הדין למתכוין לאשה נמי פטור, כדאמרין צפירקין דלעיל (דף מז) נקי מדמי ולדות, וצגמ' מפרש אמאי נקט מתכוין למצורו והכח את האשה ויצאו ילדיה, פטור מדמי ולדות [וה"ה בהתכוון לאשה, שור פטור מדמי ולדות, ורק כופר משלם אף שלא בכוונה, והו רק בכר קיימא ולא בולדות, רק נקט התכוון לחבירו, אידי סיפא. יבין],

ואדם שהיה מתכוין לחבירו, והכח את האשה, ויצאו ילדיה, משלם דמי ולדות,

כיצד משלם דמי ולדות, שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה, וכמה היא יפה משילדה [פירוש בלא מכח שילדה מאליה, שאילו פחת המכה זהו נזק שהוא לאשה. תוי"ט],

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמר רבן שמעון בן גמליאל

דף מ"ט ע"א

א"כ משהאשה יולדת משבחת מפרש בגמרא,

אלא שמין את הולדות כמה הן יפין, ונותן לבעל שהמורה זכתה לו דמיון בעל האשה (שמות כא), ואם אין לה בעל נותן ליורשיו,

היתה שפחה ונשתחררה כלומר היתה משוחררת או ג'ורת נשואה לגר, או לעבד משוחרר ואין לה בעל שמת, פטור, דהמחזיק בנכסיו הגר שמת ואין לו יורשין זכה, זה קודם לזכות במה שצדו, והאי דנקט האי לישנא היתה שפחה ונשתחררה, ולא נקט היתה משוחררת ? משום דע"כ בשאין לה בנים הימנו קאמר, והיינו דקאמר היתה שפחה ונשתחררה דמשמע עתה מקורב דעדיין לא היו לה בנים, והוא הדין נמי לישראלית הנשואה לגר, ומת הגר דפטור, דהא דמי ולדות לבעל, והאי דנקט שפחה וג'ורת, משום דקמס שפחה משוחררת נשואה למשומרה, וקמס ג'ורת לגר:

נב"י: טעמא דמתכוין [השור] לחבירו, הא מתכוין לאשה משלם דמי ולדות,

לימא תיהוי תיובתא דרב אדא בר אבהו בשור שנגח ארבעה וחמשה (לעיל מז) דאמר רב אדא בר אבהו שוורים שנחכונו לאשה פטורים מדמי ולדות?

אמר לך רב אדא בר אבהו [מפרש המשנה שלא רק אם מתכוין לשור ד], הוא הדין דאפי' נחכונו לאשה נמי פטורים מדמי ולדות,

והא דקתני שור שהיה מתכוין לחבירו, אידי דקא בעי למיתנא סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו, דהכי כתיב קרא כי יגזל אדם אדם מתכוין לחבירו משמע, קתני רישא נמי שור שהיה מתכוין לחבירו,

אמר רב פפא, שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה, משלם דמי ולדות, מאי טעמא [בין שהיא גויה, היא דומה לחמור] חמורתא מעברתא (בעלמא. ד"ס) הוא דאזיק [חמור מעוברת, ורק בבן אדם שייך דמי ולדות], דאמר קרא בראשית כב שבו לכם פה עם החמור, עם הדומה לחמור [לשון עם הדומה לחמור ב"מ מקומות בש"ס ביבמות סב, כתובות ק"א, קידושין סה, ב"ק מ"א, גדה יז], [ראה בפניני הדף מה שהביא מהחתם סופר]:

לרבנן = משלם דמי ולדות ושבח ולדות, לרשב"ג = משלם רק דמי ולדות כשמבכרת, אבל לא שבח ולדות שבפעם ראשונה מסוכנת היא למוט צנער לידה, אבל בולדה השניה משלם גם שבח ולדות,

דמי ולדות = דמי הולדות עצמן, [לבעל] שבח ולדות = שהאשה נראית משוכנת ובעלת אברים מפני העוצר, ודמיה יקרין, ומשלם על פחת ריקון העוצר, [לרבנן] הם לבעל ולרשב"ג חולקין, נזקה של אשה = כחש גופה מחמת המכה וכו' דינה קלוצ צמחצות [וכן בושחה], וצערה = שלה [ראה כתובות סה: ומש"כ שם], רפוי = לרופא [ראה שם בכתובות], שבת = לבעל [ראה שם בכתובות],

[שנינו במשנתנו] כיצד משלם דמי ולדות [וכי הוא משלם] דמי ולדות, שבח ולדות מיבעי ליה דקתני שמין את האשה כו', [שכן משמע] לשון המשנה, שאין שמין את דמי הולדות עצמן] ויש בכלל שומא זו דמי ולדות, [וצמח] [ומה. תו"ט] שהאשה נראית משוכנת ובעלת אברים מפני העוצר, ודמיה יקרין?

הכי נמי קאמר [שיש גם דמי ולדות, וגם שבח האשה שנראית בעלת איברים], כיצד משלם דמי ולדות, ושבח ולדות שהן משצמין את האשה, שמין את האשה כמה היא האשה יפה בשציל ולדות הללו עד שלא ילדה, וכמה היא יפה עשיו משילדה כשנחרכנה ונפחתו דמיה ונותן לבעל,

ונזקה של אשה אינו בכלל שומא זו, דאין כאן אלא פחת ריקון העוצר, אצל כחש גופה מחמת המכה, ונפחתו דמיה משהיתה ראוי לזמכר כשהיתה צריכה ריקנית, הוא נזק ואינו של בעל, אלא כשאר חבלה הוא, והדין קלוצ צמחצות [סה: בתחלת פרק מציאות האשה] בזמן שצמח, לה שני חלקים ולו אחד, ובזמן שצגלו לו צ' חלקים כו':

[העקב ממשכת כתובות: בושחה] [אם אדם בייש אותה] ופגמה נזק חבלה אס יחצלו זה שלה, רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבסתר, לה שני חלקים ולו אחד, ובזמן שבגלוי שהצטת שלו, ועוד שנמאסת עליו והוא סובל לו שני חלקים ולו אחד],

[שנינו במשנתנו] אמר רשב"ג, א"כ משהאשה יולדת משבחת: מאי קאמר דמשמע דהכי קאמר ליה [רשב"ג לה"ק], דא"כ לדידך אימ לך [פי' דמשמע מדברך], דמשהאשה יולדת משבחת, ות"ק [והא הת"ק מעולם לא אמר כן ד] הא קאמר דמפתח?

אמר רבה ה"ק [פי' לא תפרש "יולדת" שלאחר שיוולדת משבחת, אלא אשה שעומדת לילד], וכי אשה משבחת קודם שתלד יותר

אבני חן על מסכת בבא קמא

ההריון [כלומר על במנה. שט],

אמר רב פפא, לא תימא כנגד בית הריון ממש, אלא כל היכא דסליק ביה שיחמא חמימות [פי' חמימות המכה] לולד וסייעו כנגד כל המלל כולו, לאפוקי יד ורגל דלא # [וכ"ש הראש]:

[שנינו במשנתנו] היתה שפחה ונשתחררה, או גיורת פטור: אמר רבה, לא שנו אלא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר, דכיון דחבל בה בחיי הגר, זכה בהו גר, וכיון דמת הגר זכה בהו מן הגר,

אבל חבל בה לאחר מיתת הגר, זכיא לה איהי בגיוריה דהא ולדות נכסי בעליה, וכשמת הגר ועדיין היא מעוברת היא המזיקה בה, והיא קודם לכל אדם, הלכך כי חבל בה צמר הכי ומיחייב לשלומי לה לדידה משלם לה לדידה,

א"ר חסדא, מרי דכי בעל שמועה זו, הלוא מתרגמין דיכי (בראשית לו) אטו ולדות צררי גינהו קשרי מעות וכספים, הן שמוכה בהן מן הספקר וזכיא בהו,

אלא איתיה לבעל או ליורשיו, זכי להו רחמנא זכה ליה רחמנא, ליתיה לבעל דחויבא אימת אחי לה בשעת חבלה, והרי אין לה מוצעין לא,

מיתבי [מקשה על רבה], הכה את האשה ויצאו ילדיה, נותן נזק וצער לאשה, ודמי ולדות לבעל, אין הבעל נותן ליורשיו, אין האשה נותן ליורשיה הא אוקימנא בגרושה לפיכך אין הצעל יורשה צפרק שור שגגה ד' וה' (דף מג), היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה המוצל צמה צדוק, ואפי' לאחר מיתת הגר חבל בה זכה בה [וקשיא לרבה דאמר שאם חבל בה לאחר מיתת הגר, האשה עצמה זוכה בהם]?

אמרי ומי עדיפא ממתניתין, דאוקימנא [דמוקי לה רבה] שחבל בה בחיי הגר ומת הגר, הכא נמי שחבל בה בחיי הגר ומת הגר,

ואיבעית אימא לאחר מיתת הגר

דף מ"ט ע"ב

ותני [וכן תשנה את סיום הברייתא היתה וכו' או גיורת] זכתה,

לימא כתנאי, בת ישראל שנשאת לגר, ונתעברה ממנו, וחבל בה בחיי הגר, נותן דמי ולדות לגר, לאחר מיתת הגר, תני חדא חייב, ותני חדא פטור,

מלאחר שתלד, והלא אשה משבחת דמיים לאחר שתלד יותר מקודם שתלד דמיה פחותין לימכר, שמסוכנת היא למות צעור לידה, והכי משמע מתניתין א"כ דרך שמין כדקאמרת, אשכחנא דלא יהיב ליה מדי, דמשהאשה יולדת משבחת,

אלא [לכן אמר רשב"ג] שמין את הולדות, ונותנין לבעל,

תניא נמי הכי [תניא מפורש בברייתא בדברי רבה], וכי אשה משבחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד, והלא אשה משבחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד, אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל,

רבא אמר, הכי קתני [הכנים המלים "למי שהאשה" במקום משהאשה], וכי אשה למי שיוולדת משבחת [וכי למי שהאשה יולדת] למי שזכתה תורה דמי ולדות, יהבינן נמי שצח דמי נפחא, [מה] שדמי גופה מתעלין, הא ודאי שצח דמי נפחא, מחמת גופה נמי אחי ונזק הוא ואין לעצמה בשבח ולדות כלום,

אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל, "ושבח ולדות" חולקין שדמי הגפה מחמת שניהן באין,

תניא נמי הכי, אמר רשב"ג, וכי אשה למי שיוולדת משבחת, ואין לעצמה בשבח ולדות כלום,

אלא שמין נזק בפני עצמו היינו כחש הגוף מחמת מכה, ודמיה פחותים משהיתה ריקנית צריאה, ואין כאן [ולא בכלל בנזק] שומת פחת ריקון [שוה בכלל שבח ולדות], וצער בפני עצמו, ונזק דהכא כחבלה דעלמא, הקצוב במסכת כתובות כדפרישית לעיל,

ושמין את הולדות ונותנין כל דמיהן לבעל, ושבח ולדות דהיינו פחת דמי נפח גופה מחמת ריקון הולד חולקין,

קשיא דרשב"ג אדרשב"ג דהכא קתני ושצח ולדות חולקין, אלמא אשה משבחת לימכר כשהיא הרה, יותר מריקנית, ולעיל קתני אשה משבחת משתלד יותר מקודם לכן?

ל"ק כאן במבכרת [בולדה הראשון] דמיה פחותין קודם לידה, מלאחר לידה דמסוכנת היא כאן בשאינה מבכרת,

ורבנן דאמרי שבח ולדות נמי לבעל, מאי טעמא?

כדתנן ממשמע שנאמר שמות כא ויצאו ילדיה, איני יודע שהיא הרה, מה ת"ל הרה, לומר לך שבח הריון לבעל,

ורשב"ג האי הרה מאי דריש ביה? מבעי ליה לכדתניא ר"א בן יעקב אומר לעולם אינו חייב עד שיפנה כנגד בית

אבני חן על מסכת בבא קמא

מאי לא תנאי ניהו?

שטר ושיעבר קרקעותיו על החוב, והגר נתן שטר זה לראובן שיחזיק אותם
בשבילן] מהו [לראובן] לקנות את הנייר,

מאן דמחזיק בשטרא, אדעתיה דארעא הוא דמחזיק,
ובארעא הא לא אחזיק, ושטרא נמי לא קנה ואי אלא ישראל
אמר והחזיק זה, לזר על פי כלומימו, קנייה דלאו דעתיה אשטרא,
או דלמא דעתיה נמי אשטרא?

[דעתיה נמי אשטרא, אין הפי' של "נמי" שכוון לזכות בשניהם, שהרי שני
הפכים הם, אם דעתו לזכות בקרקע א"כ צריכא ליה שטרא, וא"א לקלקל,
ואי דעתו אנייר א"כ אין דעתו על הקרקע, אלא ה"ק "נמי אשטרא" כלומר
תמצא נמי אדם שדעתו יהיה על השטר ודו"ק וכן יראה מפי' רש"י למבין
במה שפי' על ובי לצור ע"פ צלוחיתו. רש"ל],

א"ל עני מורי עניי אדוני ובי לצור ע"פ צלוחיתו הוא צריך
לדיחוי דעתיה אשטרא מעיקרא (ולאו דעתיה אארעא)? א"ל לצור
ולצור,

אמר רבה, משכנו של ישראל ביד גר, ומת הגר, ובא
ישראל אחר והחזיק בו מוציאין אותו מידו, מ"ט כיון
דמית ליה גר פקע ליה שעבודיה וקס ליה דרשומי דמריה,

משכנו של גר ביד ישראל ומת הגר, ובא ישראל אחר
והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו, וזה קנה את השאר,

ואמאי תקני ליה חצירו, דהאמר רבי יוסי בר חנינא
חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו?

אמרי הכא במאי עסקינן דליתיה שאין המלוה צעיר,

כל היכא דאיתא לדידיה, דאי בעי מקני [מצי] קני, קניא
ליה [נמי] חצירו, כל היכא דליתיה לדידיה, דאי בעי הוא
למיקני לא מצי קני, חצירו נמי לא קניא,

והלכתא הא דאמרין זה קנה את השאר דליתיה למשכון בחצירו של
מלוה בשעת מיתת הגר דלא קנה, אבל אימיה למשכון בחצירו קני ליה
חצירו;

מתני': החופר בור ברה"י, ופתחו לרה"ר וכ"ש אם חפר
ברה"ר ופתחו לרשות הרבים, ולא תימנא דוקא חופר דרשותיה דהוה ליה צור
דאית ליה צעלים, אבל חפר ברה"ר פטור, דהא תני סיפא החופר צור ברה"ר
ונפל למוכו כו' [מביא ראיה שאין זה כוונת המשנה, אבל זה שחייב בור
ברה"ר הוא מן הפסוקים לקמן שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו],

או ברה"ר ופתחו לרה"י דהוה ליה צור ברה"י, והפקיר רשומו, דלא

לרבה [דאמר שאם חבל בה לאחר מיתת הגר זכתה בה האשה], ודאי
תנאי היא ע"כ מוקי למילתיה כתנאי, דהוא אמר חייב והא דמני פטור, לא
מני מוקי ליה כותמיה, וע"כ הכי מתרץ אלא דאמרי כתנא דמחייב,

אלא לרב חסדא, מי לימא תנאי היא מי מיבעיא ליה לאוקמיה
מילתא בפלוגתא כתנאי, ולמימר אלא דאמרי כתנא דפטור, או מני לתרוצי האי
דמנא חייב במילתא אחריתי [שחייב בשבח ולדות] דלא תקשי ליה?

ל"ק כלומר אמר לך רב חסדא, מרזייהו תנאי כותמי קיימי, דצדמי ולדות
פטור, הא [והא] דמני פטור רבנן @ דאמרי כולהו [גם שבח ולדות] דצעל
והרי הוא מנא, וזהו זה [שחבל באשה] מן ההפקר, הא רשב"ג והא דמניא
חייב בשבח ולדות, ואליבא דר"ש דאמר אשה פלגא זהו, והיא קיימת,
אבל רבה לא מני לתרוצי מדי, דהא איהו אמר אשה זכתה בחלק צעלה מן
ההפקר, הואיל והיא היתה מעוברת ומוחזקת בהן בשעת מיתתה, ואמאי פטור
[משבח] [והא שבח ?] ולדות ודמי ולדות דידה ניסהו,

אי רשב"ג, מאי אריא לאחר מיתתה הגר דמני חייב ליתן לה חלקה,
אפי' מחיים דגר נמי אית לה פלגא חייב ליתן לה חלקה?

מחיים אית לה פלגא, לאחר מיתתה [מיתת] הגר כוליה דזכא
בחלק שבח ולדות של צעלה,

ואיבעית אימא הא [ברייחא דתני חייב בדמי ולדות] והא [ברייחא
דתני פטור בדמי ולדות] רשב"ג, כאן [דתני חייב מיידי] בשבח
ולדות, כאן [דתני פטור מיידי] בדמי ולדות,

אמרי [בלשון קושיא] א"כ קשיא לרב חסדא, ד משבח ולדות המגיע
חליו צמי הגר לגר, וקאמר ר"ש דשמת והיא מעוברת זכתה היא בחלקו
לישמע דזכתה נמי צ דמי ולדות דצעלה, דמאי שחל דמי ולדות משבח
ולדות,

ומדרשב"ג דאשמעינן דזכתה בחלקו לישמע נמי לרבנן דזכתה בכולן,
דרבנן לא פליגי אלא דמחיים [דרבנן סברי דשבח ולדות כולה לבעל, ולרשב"ג
חולקין], אבל צוכיה דמיתתה לא פליגי רבנן ור"ש?

אמרי לא לא דמו דמי ולדות לשבח ולדות, שבח ולדות לר"ש
דשייכא ידה בגוייהו דשייכא זהו מחיים בפלגא, כי מיתת, זכיא בהו
בכולהו, דמי ולדות דלא שייכא ידה בגוייהו, לא זכיא
בהו כלל,

[ואולי גם לתירוץ זה סברי רבנן שאין לאשה כלום, שזה שחבל בה זכה מן
ההפקר];

בעי מיניה רב ייבא סבא מר"ג, המחזיק בשמורותיו של גר
ששעבד לו ישראל אחר קרקעותיו [שהגר הלוח מעות לשמעון, ושמעון נתן לו

אבני חן על מסכת בבא קמא

מצי למימר מאי בעית צרשומי ונפל דרך פיו למוכו(.) חייב, דקסבר חיוצא דבור
צין צרשות הרצים צין צרשות היחיד היא, וכלצד שיפקיר רשותו,

ברה"י ופתחו לרה"י אחר [ראה תוס'] אף על גב דאין כאן גז רשות
הרצים חייב וכלצד אס הפקיר רשותו, אומה שפי הצור למוכה:

נב"י: ת"ר, החופר בור ברה"י, ופתחו לרה"ר מין שהמקלה
צרשות הרצים, הוה ליה כמי שחפרו צרה"ר (ברה"ר ופתחו לרה"י)
חייב, וזהו בור האמור בתורה לקמיה מפרש מאי זהו, דברי ר'
ישמעאל,

ר"ע אומר הפקיר רשותו, ולא הפקיר בורו, זהו בור
האמור בתורה,

אמר רבה, בבור ברה"ר כ"ע לא פליגי דמיחייב ור"ע מודה
ליה לרבי ישמעאל צבור צרשות הרצים, דהוא אמור צמורה, אכל רבי ישמעאל
לא מודי ליה לרבי עקיבא צבור צרשותו, דקסבר כי אפקרנא לך רשותו, לאו
לאחיוצי אגא דהזיקא אפקרמיה,

מ"ט [דבור ברה"ר חייב], אמר קרא שמות כא כי יפתח וכי
יכרה, אם על פתיחה חייב שחפרו אחר וכסהו, וצא אחר וגילהו על
כרייה לא כל שכן, אלא שעל עסקי פתיחה ועל עסקי
כרייה באה לו שאין לו חלק בו, אלא שכרהו או שפתחו, דהיינו צרשות
הרצים שאין הקרקע שלו,

לא נחלקו אלא

דף נ' ע"א

בבור ברשותו, ר"ע סבר בור ברשותו נמי חייב דכתיב
שמות כא בעל הבור, בבור דאית ליה בעלים קאמר
רחמנא,

ור' ישמעאל סבר בעל התקלה ולעולם צרה"ר, אכל צרשותו אע"פ
שהפקיר, פטור כדפרישית, האי דנקט ולא הפקיר צורו דאס הפקיר אף צורו
הוה ליה צור צרה"ר,

אלא מאי זהו בור האמור בתורה דקאמר ר"ע בשלמא זהו
דרכי ישמעאל, למעוטי דר"ע, אלא זהו דר"ע למעוטי מאן, הא צור צרה"ר
נמי אמור צמורה כדדרשין?

זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה לתשלומין צור דאית ליה
בעלים נאמר אכל תשלומין, כדכתיב בעל הבור ישלם, וצור צרה"ר נאמר אכל
הניזקין, כדכתיב כי יפתח אש וכי יכרה ונפל שמה וגו', והכי קאמר ר"ע [לר'
ישמעאל] אמאי פטרת צבור צרשותו, והלא זהו צור האמור צמורה אכל
תשלומין,

ורב יוסף אמר, בבור ברה"י כולי עלמא לא פליגי
דמחייב, מאי טעמא בעל הבור אמר רחמנא, בבור דאית
ליה בעלים עסקינן, כי פליגי בבור ברה"ר,

רבי ישמעאל סבר, בור ברה"ר נמי חייב, דכתיב כי יפתח
וכי יכרה, אם על פתיחה חייב על כרייה לא כ"ש, אלא
שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו,

ור"ע הנהו מיצרך צריכי ולעולם צרשות היחיד, והפקיר רשותו ולא
צורו דהוה ליה ממונו שהזיק חייב, משום דקרינן ציה בעל הבור אכל צרה"ר
ללאו ממונו הוא פטור דא' כתב רחמנא כי יפתח, הוה אמינא
פותח הוא דסגי ליה בכסוי, כורה לא סגי ליה בכסוי, עד
דמאיר ליה יקמוס ומלא עפר,

ואי כתב רחמנא כי יכרה, הוה אמינא, כרייה הוא דבעי
כסוי, משום דעבר מעשה, אבל פותח דלא עבר מעשה
אימא כסוי נמי לא בעי [פ' שהוא לא יתחייב אם לא חזר וביסה,
אלא מי שכרה הבור יהיה חייב], קמ"ל,

ואלא מאי זהו בור האמור בתורה דקאמר ר' ישמעאל
הואיל ולדידיה מרזייהו כמיצי, זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה
לניזקין צור צרה"ר פתח צו הכתוב תחלה, כשדבר צמק, ונפל שמה צור או
צמור, צור צרשות הרצים דצור צו הכתוב, כי יפתח וכי יכרה ונפל,
ואי קשיא ממני [דבמתני' תני שחייב בין ברה"ר ובין ברה"י] רצה מוקי
לה כר"ע דמחייב אמרזייהו, ורצ יוסף מוקי לה כר' ישמעאל,

מיתבי [מקשה ממה ששינוי בברייתא], החופר בור ברה"ר,
ופתחו לרה"י, פטור אס נפל דרך פיו שצרשותו, וקס"ד אפילו הפקיר
רשותו פטור, אכל אס נפתחה הקמירה שקמר וכסה צרה"ר, חייב, דהאי חנא
סבר חיוצא דבור צרה"ר הוא, ואף על פי שאינו רשאי לעשות כן,
לפי שאין עושין חלל תחת רה"ר,

החופר בורות שיחין ומערות ברשות היחיד, ופתחו
לרה"ר, חייב,

והחופר בורות ברה"י הסמוכה לרשות הרבים, כגון אלו
החופרים לאושין יסוד לחומת ביתו, על פני כל רומח הבית אכל רה"ר,
וחצירו כספר עזרא (ד) ואשיא יחיטו, וצגמרא נפל אשיא (צרכות דף נו)
פטור והיינו נמי כחופר צור צרשותו, דאית ליה בעלים והפקיר רשותו, דלא
מצי למימר ליה מאי בעית צרשותי, הכא נמי לא מצי למימר ליה למה הלכה
בהמתק על שפתו, דהא צרשות הרצים היא,

ור' יוסי בר' יהודה מחייב, עד שיעשה מחיצה עשרה, או
עד שירחיק ממקום דריסת רגלי אדם וממקום דריסת
רגלי בהמה, ארבעה טפחים,

אבני חן על מסכת בבא קמא

וכששמעו חכמים בדבר, אמרו קיים זה הלכה זו, הלכה זו ותו לא ! אלא אימא אף הלכה זו:

תנו רבנן, מעשה בביתו של נחוניא חופר שיחין, שנפלה לבור גדול [של מים], באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא,

שעה ראשונה שעדיין היא ראויה להיות חיה צמח המים אמר להם שלום מעלה, וכן שניה אמר להם שלום, שלישית דהוה לה שהות שחלא נפשה חס ישנה שס, אמר להם עלתה כבר עלמה ודאי, כדאמרין לקמן דפשיטא ליה דלא תמות שס,

אמרו לה מי העלך? אמרה להם זכר של רחלים אלו של יחזק נזדמן לי, וזקן אחד מנהיגו אצרהס,

אמרו לו [לר' חנינא בן דוסא] נביא אתה, אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי # [מה יועיל אם הוא בן נביא, אם הוא עצמו אינו נביא ?], אלא כך אמרתי, דבר שאותו צדיק מצטער בו לחפור בורות ומערות לעולי רגלים יכשל בו זרעו,

אמר רבי אחא, אף על פי כן מת בנו בצמא,

נעתק מאבני חן שקלים יד.

ומת בנו בצמא אע"פ שהי' עוסק במצוה זו לחפור מים לשתות לעולי רגלים, אפ"ה במדה שאדם זהיר בה מאד, אם הוא פוגם קצת נענש עליו ביותר. מ"ג, ת"ח

ומת בנו בצמא בב"ק (נ' ע"א) איתא דבתו של נחוניא חופר שיחין נפלה לבור גדול והודיעו את רחב"ד וידע שלא מתה דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו זרעו, וחזק' התוס' דא"כ איך מת בנו בצמא ? ותיירץ דהבן לא מת באותו דבר ממש דהיינו בבור. והשטמ"ק שם תירץ דאין כלל שדבר שנצטער הצדיק לא נשכל בו זרעו, אלא דכן השמויע רחב"ד להקב"ה והסכים הקב"ה על ידו שכן דרכו של הקב"ה שמוסכים לסברת הצדיקים שבדור, וכשמת בנו של ר' נחוניא כבר מת ר' חנינא בן דוסא. פירות תאנה עיי"ש

ומת בנו בצמא בספר והזהיר "ומת בצמא" וכן באגרות ירושלמי עם יפה מראה. פי' שהוא עצמו מת בצמא. תורתן של ראשונים

שנאמר תהלים נ וסביביו לדיקים הדקים צו נשערה לשון חוט השערה מאד, מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה,

ר' (נחוניא) [חנינא. ד"ס] אמר מהכא תהלים פט ח אַל גַּעְרִין בְּסוֹךְ דְּקִדְשִׁים רַבָּה וְגו' רַא עַל־פְּלִסְבִּיבִיו מַעִיל אִימַת

מעמא דלאושין שדך לעשות כן ואינו פושע, הא לאו לאושין חייב אלמא צור ברשותו חייב, וקשיא רישא לסיפא,

הא מני, בשלמא לרבה [דלכ"ע צור ברשות הרבים חייב, ופליגי בבור ברשותו] רישא דקמני צור ברשותו פטור ר' ישמעאל וסיפא דמיחייב דדייקין הא לאו לאושין חייב ר"ע,

אלא לרב יוסף דאמר צור ברשותו דכולי עלמא חייב, רישא דקמני פטור מני בשלמא סיפא דברי הכל, אלא רישא מני, לא רבי ישמעאל ולא ר"ע?

אמר לך רב יוסף, כולה דברי הכל היא, ורישא שלא הפקיר לא רשותו ולא בורו דל"ל ברשותא מאי בעית ואנטיין לאשמועי', דאע"ג דאינו ראוי לעשות כן, דאין עושין חלל תחת רשות הרבים, מיהו הואיל ולרשותו פתחו, פטור,

אמר רב אשי, השתא דאוקימתא לרב יוסף לדברי הכל, לרבה נמי לא תוקמה כתנאי, מדרישא ר' ישמעאל סיפא נמי ר' ישמעאל, ומעמא דלאושין, הא לאו לאושין חייב, כגון דארווח ארווחי לרה"ר [כגון מקלס מקום מרשותו לרשות הרבים. כן הגיהו הב"ח, והרש"ל אבל צ"ע] דהוה ליה חופר צור ברה"ר, והלכך טעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב,

[הרשב"א מתקשה לפרש למה יהיה פטור בחופר לאושין, ומסיק בזה"ל ואפשר דחפירת לאושין הוא יותר תיקון העולם וישוב המדינה, וכולה מדינה ניחא להו בהני, דכלהו מצריך צריכי להא],

מיתיבי, החופר בור ברשות היחיד, ופתחו לרה"ר חייב, ברה"י הסמוכה לרה"ר [כגון מקלס מקום מרשותו לרשות הרבים], דהוה ליה הפקיר רשותו פטור,

בשלמא לרבה, כולה ר' ישמעאל היא, אלא לרב יוסף, בשלמא רישא רבי ישמעאל, אלא סיפא מני לא ר' ישמעאל ולא ר"ע?

אמר לך, בחופר לאושין ודברי הכל [ופטור כיון שחופר ברשותו]:

ת"ר, חפר ופתח [ברה"ר] ומוסר לרבים דאמר לצני עירו, הוצר זה שחפרתי צריך לנס לשמות מי גשמים המתכנסין שם, ולאויה לשמות צהמות מהן, הכי הוא מסור לנס פטור,

חפר ופתח ולא מסר לרבים, חייב,

וכן מנהגו של נחוניא חופר בורות שיחין לעולי רגלים בדרכים ומערות, שהיה חופר ופותח ומוסר לרבים,

אבני חן על מסכת בבא קמא

משפטיו עליהם,

אמי ליה וב"ש לחבטו דאיהו עבד ליה חבטה,

אמר ר' חנינא, כל האומר הקב"ה ותרוץ הוא לעצור על כל פשעם, ויתרו חיי' יוסקרו חיי' וגופו, שמורה אל הצדקות לחטוא שנאמר דברים לב הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט,

א"ר חנא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני, מאי דכתיב

דף נ' ע"ב

שמות לד ארך אפים, ולא כתיב ארך אף משמע מאריך רוגז וממתין מליפרע, ארך אפים משמע שני רגזים אחת של טובה ואחת של רעה, ארך אפים, לצדיקים מלשם שכר טוב לאלתר ולרשעים מלפרע מהן לאלתר:

ת"ר, לא יסקל לפנות אצנים אדם מרשותו לרה"ר, מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרה"ר, ומצאו חסיד אחר, אמר לו יִקָּה [לשון זה בתענית כו, נזיר ד, ב"ק נז, ב"ק צד, סנהדרין ק, והוא לשון ביוז, אדם ריק, שאינו שוה כלום] מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך שמה אתה עמיל למוכרה, לרשות שלך רשות הרבים כל ימיו הוא שלו, לגלג עליו לא היה מכיר טעמו של דבר,

לימים [יד מנכסיו, ו] נצרך למכור שדהו, והיה מהלך באותו רה"ר, ונכשל באותן אבנים, אמר יפה אמר לי אותו חסיד, מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך, לרשות שלך:

מתני': החופר בור ברה"ר, ונפל לתוכו שור או חמור חייב, אחד החופר בור עגול הוא שיח ארוכה וקצרה ומערה מרובעת ומסוכה בקריו אלף שיש לה פה חריצין רחבין ומרובעין כמערה ואין מקורין אלף כל פיו פתוח ונעיצין [נעיצין] קצרין מלמטה ורחבין מלמעלה חייב,

א"כ למה נאמר בור, מה בור סתם צור עשרה טפחים [בו"ר במספר קטן עשרה. הון עשר] שיש בו כדי להמית דהיינו עשרה טפחים, אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים,

היו פחותין מעשרה טפחים, ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור, ואם הוזק בו חייב:

גמ': אמר רב, בור שחייבה עליו תורה להבלו משום דעבד ליה הבל לצור ולא לחבטו משום חבטו, אלמא קסבר חבטה קרקע עולם הוא דמוקא ליה ואינו שלו,

ושמואל אמר להבלו חייבה תורה כדקאמרינן, ואע"ג דהבול ממילא

וא"ת דוקא לחבטו אמרה תורה ולא להבלו דהא ממילא הוא ואיהו לא עבדיה, התורה העידה על הבור דכתיב צור סתם ואפילו מלא ספו גין [מלשון "ספוג" דבר שסופג sponge-like material] של צמר דליכא חבטה,

מאי בינייהו מכדי היכא דמת צו, צין לרצ צין לשמואל חייב, ואפילו נבקעת כריסו, או נשברה מפרקתו, מחייב נמי רב, דאיכא למימר הבלא נמי קטלמיה, ואפי' נשברה רגלו וכיחש, איכא למימר מחמת הבל הצור חלה וכיחש, [וא"כ קשה, מאי בינייהו] מה לי אי טעמא דחייבא משום חבטה מה לי משום הבל?

איכא בינייהו דעבר גובה חל גובה עשרה ברה"ר, ועלה שם שור ונפל, דהכל ליכא הבלא חל חבט,

לרב אגובה לא מחייב [שאו אין הבלא רק חבטה, ורב לא מחייב על חבטה], לשמואל אגובה נמי מחייב [דהא לשמואל חייב גם על חבטה],

מ"ט דרב, דאמר קרא ונפל, עד שיפול דרך נפילה בעומק משמע, ועל פניו, ולשמואל ונפל כל דהו משמע,

תנן [במשנתנו] א"כ למה נאמר בור, מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים, אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים,

בשלמא לשמואל, אף כל לאתויי גובה, אלא לרב אף כל לאתויי מאי? לאתויי חריצין ונעיצין,

חריצין ונעיצין בהדיא קתני להו? תני חריצין ונעיצין ברישא והדר מפרש מהיכא נפקי [למה נאמר בור],

והני כולוהו דקתני [כל עניני חפירה בקרקע] למה לי, צריכא,

דאי תנא בור, הוה אמינא בור עשרה הוא דאית ביה הבלא, משום דקטין וכריכא קצר ועגול, אבל שיח דאריך, אימא בעשרה לית ביה הבלא,

ואי תנא שיח, הוה אמינא שיח עשרה הוא דאית ביה הבלא, משום דקטין, אבל מערה דמרבעא, אימא בעשרה לית בה הבלא,

ואי תני מערה, הוה אמינא מערה בעשרה הוא דאית בה הבלא, משום דמטללא, אבל חריצין דרחבין דלא מטללי, אימא בעשרה לית בהו הבלא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

שיטה,

אי הכי הוּזק בו חייב, הא לית ביה הבלא? אמר ליה, אין הבל למיתה, ויש הבל לנזקין [תוס']

איתיביה [לרב נחמן] שאומר שבששה טפחים הוי חבטה, בית הסקילה היה גבוה שתי קומות, ותני עלה [בבביתא], [פי' לאלומו לפרכי]. שיטה [ש' אדם הנסקל] הרי כאן שלש [קומות], ואי סלקא דעתך יש חבטה בפחות מ', למה לי כולי האי,

ולטעמך [שבששה טפחים הוי חבטה] נעביד עשרה דהא צעשרה מיהא מודית דיש חבטה,

אלא כר"ג, דאמר ר"ג אמר רבה בר אבבה [וכע"ז] יש בסנהדרין מוה', אמר קרא ויקרא יש ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה שימות מהר,

אי הכי נגבה [נגביה את בית הסקילה] טפי? משום דמינוול שנעשה אברים,

איתיביה, [שנינו בבביתא לענין חיוב עשיית מעקה לגג] דברים כב כי יפול הנופל ממנו בית גבוה מרה"ר, שראוי ליפול ממנו לרה"ר, חייב צמעה, ולא בתוכו ולא בית עמוק מרה"ר שהנופל נופל על גגו, כיצד, היתה רה"ר גבוה ממנו עשרה טפחים, וְנִפֹּל [ונופל רש"י] מתוכה לתוכו כלומר שהנופל נופל מתוך רה"ר לתוכו על גגו פטור מן המעקה,

[היתה רה"ר] עמוקה ממנו עשרה טפחים, ונפל מתוכו [מן הגג] לתוכה כלומר שהנופל נופל מגגו לרה"ר חייב צמעה,

ואי ס"ד יש חבטה בפחות מ', למה לי עשרה בית גבוה י', דמשמע הא צריך מהכי פטור ממעקה?

א"ל שאני בית דכל פחות מעשרה לאו בית הוא ומורה לא חייבה צמעה אלא בית, ואע"ג דיש חבטה,

אי הכי דטעמא משום דאילו קרוי בית הוא, אמאי קמני עמוקה ממנו י' טפחים חייב, כי הוי נמי עשרה לגד רה"ר השתא נמי דהוי מאבראי, עשרה דל מיניה תקרה ומעזיבה מגואי לא הוי עשרה ולא חזי לדירה ולא הוי בית? א"ל כגון דחק מגואי,

אי הכי כי לא הוי נמי מאבראי עשרה משכחת לה דהוי בית דהוי מגואי עשרה עד דהוי מגואי י' טפחים והוי בית וחיוב כגון דחק בה טפי?

ואי תנא חריצין, הוה אמינא חריצין עשרה הוא דאית בהו הבלא, משום דלית בהו רויחא מלעיל טפי מתתאי, אבל נעיצין דרויחי מלעיל טפי מתתאי, אימא בעשרה לית בהו הבלא, קמ"ל:

תנן, היו פחותין מעשרה טפחים, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור, ואם הוּזק בו חייב,

[ומדיק] נפל לתוכו שור או חמור ומת פטור, מ"ט לאו משום דלית ביה חבטה ואע"ג דאית ביה הבל, וקשיא למרזייהו [לרב ושמואל, דהא שניהם מודים שחייב משום הבלא]?

לא משום דלית ביה הבלא וכ"ש דחבטה לית ליה,

אי הכי, אם הוּזק בו חייב, הא לית ביה הבלא?

אמרי, [פחות מעשרה טפחים] אין הבלא למיתה, ויש הבלא לנזקין חלה מממת הכל וכיחש,

ההוא תורא דנפל לאריתא יאור דדלאי משקה שדות, והיא עמוקה אמה, ולפיכך היא נקראת אמת המים, דעמוקה אמה ורחבה אמה, שחטיה מריה,

טרפיה רב נחמן משום ריסוקי אברים, דהיא אמת מ"ח טריפות דתנן [חולין דף מז] נפלה מן הגג, ואע"פ דלא חזינן ביה מכה, אלא שאין יכול לעמוד, ואמרין התם חולין [דף נא] אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה, ואם עמדה והלכה אינה צריכה מעת לעת, ושור זה לא עמד,

אמר רב נחמן, אי [לא היה שוחטו מיד אלא] שקיל מריה דהאי תורא קבא דקמחא להוצאותיו עד שיצא לפני חכמים לשאול, ויורוהו, אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה, ואזל תנא בי מדרשא [היה שונה דין זה בביתא דש] אם שהתה מעת לעת כשירה, לא אפסדיה לתורא דשוה כמה קבי שהיה מממין [שיחיה כ"ד שעות, או שיעמוד],

אלמא קסבר ר"ג, יש חבטה בפחות מעשרה,

איתיביה רבא לרב נחמן [שבששה טפחים חיישין שנטרפה הבהמה], היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור, מאי טעמא לאו משום דלית ביה חבטה?

דף נ"א ע"א

לא משום דלית ביה הבלא אכל חבטה אית ביה, ואפ"ה פטור כרז [דחייב רק משום הבלא ולא משום חבטה] [לישנא דתלמודא ולא דרב נחמן].

אבני חן על מסכת בבא קמא

אומר אחר אחרון למיתה, ואחר שניהם לנזקין,

מאי טעמא דרבנן, דאמר קרא שמות כא כי יפתח וכי יכרה, אם על פתיחה חייב על כרייה לא כל שכן, אלא להביא כורה אחר כורה, שסילק מעשה ראשון,

ורבי אמר לך, הנהו מיצרך צריכי כדאמרין לעיל בפירקין (דף ג.) [שר"ע אומר דאי כתב רחמנא כי יפתח הו"א פותח הוא דסני ליה בכסוי, כורה לא סני ליה בכסוי עד דמאים וכו'],

[ומקשה] ורבנן נמי מיצרך צריכי [ומנין לחייב את האחרון בכורה אחר כורה]?

אלא היינו טעמא דרבנן [שאין הראשון חייב כלום], אמר קרא כי יכרה "איש" בור, אחד ולא שנים מעטיה קרא לראשון, כדמפרש לקמיה, וכי מעטיה [פ' גס] למקין מעטיה, דאי ממיתה לא אטריך קרא דהא לא עבד שיעור מיתה,

ורבי, ההוא מיבעי ליה, כי יכרה איש בור, ולא שור בור [ולא מבעטין ראשון לנזקין],

ורבנן, תרי איש בור כתיבי שמות כא לג וְכִי־יִפְתָּח אִישׁ בּוֹ ר' או' כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בּוֹ,

ורבי אידי דכתב האי וְכִי־יִפְתָּח אִישׁ בּוֹ ר' כתב האי או' כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בּוֹ,

וממאי [דהא דדרשין כי יפתח "איש" בור לחייב אחד ולא שנים, בא] דלחייבו בתרא, דלמא לחייבו קמא?

[שמות כא לג וְכִי־יִפְתָּח אִישׁ בּוֹ ר' או' כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בּוֹ וְל' א' וְכִסְנוּ וְכָפְלִישְׁמָה שו' ר' או' חֲמֹן ר': לך כַּעַל כְּבוֹד יִשְׁלַם כֶּסֶף יָשִׁיב לְכַעְלֵי וְהַמֶּת יִתְּנֶה לָּךְ:],

לא סלקא דעתך, דאמר קרא שמות כא והמת יהיה לו, ההוא דקא עביד מיתה,

והאי והמת יהיה לו מיבעי ליה לכדרבא,

דאמר רבא, שור פסולי המוקדשין כגון זכור בעל מוס, שהוא של כהן, דקרינא ביה שור רעהו, או שור קרנן שנפל בו מוס ונפדה, דקרינא ביה שור רעהו, ואפ"ה לענין זור פטור, דכתיב והמת יהיה לו, מי שראוי לו להאכיל נזילתו לכלבים, ילא זה כו', דהכי אמרינן בזכורות (דף טו) גבי פסולי המוקדשין שנפדו, מוצא ולא גזיה, בשר ולא חלב, ואכלת ולא לכלבך, אכל שור שנפדו מייב כדמפרש לקמיה בפירקין,

ולדכי נקט פסולי המוקדשים, דאילו קדשים תמים, מאי אריא זור אפי' שור

אלא היינו טעמא טעמא ודאי משום דאין חכמה פחות מעשרה הוה, ולרז נחמן לא מקשי דר"נ, סבר מכריסא דתורא לארעא כמה הוי ארבעה, אריתא דדלאי כמה הוי שיתא, הא עשרה, אישתכח דכי קא מחבט, מעשרה הוא דקא מחבט,

אלא מתני' דקתני מה בור שהוא כדי להמית י' טפחים אף כל שיש בו כדי להמית י' טפחים, בשיתא נמי סניא? אמרי מתני' דאינגרד שוכב היה ונתגלגל ונפל לבור:

[צריך לפרש דבור חייב רק כשהוא עמוק י' טפחים, ואם השור עומד על רגליו זה אין האחריות של בעל הבור, שהוא אינו חייב אלא אם עשה בור של עשרה טפחים, אבל לענין טריפות גם אם הבור עמוק רק ששה טפחים מ"מ השור נפל עשרה טפחים, ועדיין צ"ע שהוא דוחק לאוקמה בשור שוכב],

מתני': בור של שני שותפין, עבר עליו הראשון ולא כסהו, והשני ולא כסהו, השני חייב והראשון פטור, ונגמרא מוקי לה, כשהניחו ראשון לשני משתמש ודולה כשהלך לו:

נב': אמרי [לשון קושיא] בור של שני שותפין היכי משכחת לה, הניחא אי סבירא לן כר"ע דאמר בור ברשותו חייב משכחת לה בחצר של שניהם, ובור של שניהם, והפקירו רשותן ולא הפקירו בורן,

אלא אי סבירא לן בור ברשותו פטור, היכי משכחת לה, דחייב עליה ברה"ר, וברה"ר בור של שני שותפין, היכי משכחת לה,

אי דשוו שליח תרווייהו, ואמרי ליה זיל כרי לן, ואזל כרה לחו, [הא] אין שליח לדבר עבירה להחמייז שולחו, אלא שליח מיחייב, וסבירא הוה, דלמרי' ליה דברי הרב ודברי המלמד דברי מי שומעין, ואי דכרה האי חמשה והאי חמשה, נסתלקו לחו מעשה ראשון,

הניחא לרבי ולנזקין דאמר לקמן [לקמיה אחד החופר בור תשעה וכו'] אחר שניהם לנזקין, משכחת לה דתרווייהו מיחייבי, אלא לרבי ולמיתה דמיתה מודה דאחרון חייב, ולא ראשון היכי משכחת לה ולרבנן בין למיתה בין לנזקין, היכי משכחת לה [בור של שותפין]?

אמר רבי יוחנן, כגון שעקרו שניהן חוליא בבת אחת שחפר האחד תשעה, וזא חצירו וסייעו, ועקרו צבת אחת חוליא מקרקעומו והשלימו לעשרה דאין כאן אחרון [לנזקין], דתרווייהו כי הדדי משוו ליה בור, וצין לרבי וצין לרבנן, חייבין דמיתה, וכ"ש בנזקין,

מאי רבי ומאי רבנן, דתניא אחד החופר בור תשעה, ובא אחר והשלימה לעשרה, האחרון חייב [גם לנזקין], רבי

אבני חן על מסכת בבא קמא

שנגמחו נמי פטור, דכתיב שור רעהו ולא שור הקדש,

שנפל לבור פטור [בעל הבור], שנאמר והמת יהיה לו, במי שהמת שלו?

[ומתריץ] אמרי, ולא ממילא שמעת מינה [שמי שחפר באחרונה חייב], דבההוא דעבר מיתה עסקינן כלומר תרמי שמעת מיניה:

ת"ר, אחד החופר בור עשרה, ובא אחר והשלימה לכ', ובא אחר והשלימה לשלשים, כולן חייבין,

[וצ"ע אם היה יכול לאוקים בור השותפין דמתני' בבור כזה שאחד חפר י' ואחד חפר כ' ?],

ורמינהו, אחד החופר בור עשרה, ובא אחר וסייד שמתילה רחב היה, ולא היה בו הצל כל כך, וזה שסיידו קצרו וכי"ד עשה בו יצורין נכמלים, נטיח הסיד שטח בו [פי' שגם זה שכייד הוסיף סיד על הכתלים] האחרון חייב,

דף נ"א ע"ב

לימא הא [בריתא דחני כולן חייבין] דקמי חייבין רבי היא, דאמר לעיל גבי חופר בור משעה הואיל ועמד בו שיעור מוקין, דהוי שותף צנוקין, והכא דעבדי קמאי שיעור מיתה [שגם הראשון חפר עשרה] הוו כולם שותפין במשלומי מיתה, הא דקמי אחרון חייב וראשון פטור רבנן דדייקי איש אחד ולא שנים?

אמר רב זביד, הא והא רבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן אחרון חייב, אלא היכא דלא עבד קמא שיעור מיתה,

אבל היכא דעבד קמא שיעור מיתה [שגם הראשון חפר עשרה], אפילו רבנן מודו דכולן חייבין דכי כתיב מיעוטא אחופר בור ט' כתיב, דליכא לחיוביה מן והמת יהיה לו, דהא מסקנא דמילתא מן והמת יהיה לו נפקא לן, דההוא דעבד שיעור מיתה מחייב, ומיהו כולה מילתא לא מנינו למילף מינה, דעיקר קרא לכדנצא אחא [פי' הגם שרבנן למודין מ"איש" אחד ולא שנים, אבל זה בא למעט רק היכא דחפר תשעה],

והא סייד וכי"ד, דקא עבד קמא שיעור מיתה, וקמי אחרון חייב?

אמרי התם שלא היה בו הבל למיתה שהיתה רחבה הרבה, ובא אחר והוסיף בה הבל למיתה מש"ה פטור אף צנוקין, כדלמרינן איש אחד ולא שנים, דהוה ליה כחופר בור ט' וצא אחר והשלימה לעשרה [דרבנן סברי דהראשון פטור לגמרי],

איכא דאמרי, אמר רב זביד, הא והא רבי דאילו רבנן כי היכי דפטרי חופר ט' מנזקין פטרי נמי הכא [שגם הראשון חפר י'] לקמאי, דהך

דקתני כולן חייבין שפיר, הא דקתני אחרון חייב כגון שלא היה בו הבל לא למיתה ולא לגזקין הלכך ראשון פטור אף צנוקין, ואליבא דרב דאמר להצלו ולא לחצטו, ואליבא דרבי אנטרין לשנוי שלא היה בו הצל אפי' לצנוקין, דאילו היה בו הצל לצנוקין הוה ראשון שותף לצנוקין, ולשמואל דאמר אף על הצנטה חייבה תורה, מוקי לה צמלא ספוגות צקרקעטיו דאין כאן חצט, ובא אחר והוסיף בו הבל בין למיתה בין לצנוקין,

אמר רבא הניח אבן ע"פ הבור [סביב סביב] והשלימה לעשרה, באנו למחלוקת רבי ורבנן לרצון אחרון חייב בין לצנוקין בין למיתה, לרבי אחר אחרון למיתה אחר שניה לצנוקין,

פשיטא מה לי הוסיף למטה מה לי הוסיף למעלה? מהו דתימא צין לרבי צין לרבנן אחרון פטור, דלאו הצל ידידי קטליה, [שרק מי שמוסיף טפח] למטה הוא דהבלא ידידי קא קטיל ליה, אבל למעלה דלא הבלא ידידי קא קטיל, אימא לא, קמ"ל,

בעי רבא, טם טפח החופר צור ט' ואחר השלימו לעשרה, וחזר אחרון וסתם ומילא עפר אותו טפח שהוסיף, [טס] סתם צלשון ארמי [סתמוס] טמונין פלשחאי [צראשית כו] [או שהוסיף אבנים סביב להשלימו לעשרה, ואח"כ] וסילק אבניו, מהו,

מי אמרינן מאי דעבד שקליה וראשון חייב צנוקין, או דלמא נסתלקו מעשה ראשון וקמה ליה כוליה ברשותיה והוה ליה השתא צור תשעה דאחרון, ומייב מיהא צנוקין ⁹ תיקו:

אמר רבה בר בר חנה, אמר שמואל בר מרתא, בור שמונה ומהן שני טפחים מים מוסיף הצל חייב, מ"ט כל טפח דמיא, כתרי דיבשה דמי,

איבעיא להו, בור תשעה ומהן טפח אחד מים, מהו, מי אמרינן כיון דלא נפיש מיא לית ביה הבלא, או דלמא כיון דעמיק טפי אית ביה הבלא,

בור שבעה ומהן שלשה טפחים מים, מהו, מי אמרינן כיון דנפיש מים טפי, אית ביה הבלא, או דלמא כיון דלא עמקא, לית ביה הבלא ¹⁰ תיקו:

בעא מיניה רב שיזבי מרבה, הרחיבה אחד חופר צור י' וצא חצירו והכתיב פיו מזה, א"ל הרי מיעט הבל וצא לו צרכה, א"ל אדרבה הרי קירב הויקא,

אלא אמר רב אשי, ניחוי אנן, אי בהבלא מיית, הרי מיעט הבלא, אי בחבטה מיית הרי קירב הויקא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

בחזקה משנשתמש בו, שהרי קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה?

לעולם בחזקה לצד מסירת דליו צעי לאחזוקי ציה, ומיהו להכי מהני מסירה, דאי בחזקה לחודה ובעי למימר ליה לך חזק וקני, וכיון שמסר לו דליו, כמאן דאמ' ליה לך חזק וקני דמי:

א"ר יהושע בן לוי, המוכר בית לחבירו

דף נ"ב ע"א

כיון שמסר לו מפתח קנה, ה"ד אי בכספא ליקני בכספא אי בחזקה ליקני בחזקה?

לעולם בחזקה, ובעי למימר ליה לך חזק וקני, וכיון שמסר לו מפתח, כמאן דאמר ליה לך חזק וקני דמי,

אמר ריש לקיש, משום ר' ינאי, המוכר עדר לחבירו כיון שמסר לו משכוכית לקמיה מפרש דבר המושך כל העדר אחריו. קנה,

ה"ד, אי במשיכה שהכסה במקל ורמזה לפניו, שכן דרך צהמה דקה ליקני במשיכה למה לי מסירת משכוכית, אי במסירה קני להו, שהיה רש"י או חזר שאינה של שניהן, שאין משיכה קונה שם, דאין משיכה אלא בסמטא או בחצר של שניהן, צהמוכר את הספינה צבצב צהרל (דף עו) ליקני במסירה?

לעולם במשיכה, ובעי למימר ליה לך משוך וקני, וכיון דמסר לו משכוכית, כמאן דאמר ליה לך משוך וקני דמי,

מאי משכוכית? הכא תרגמו קרקשתא גרסינן זוג שמקרקש צה לפני העדר, והולך כולו אחריו [והוא עז המהלכת בראש העדר, שתולין לה זוג בצוארה והצאן נמשכת אחריה. מאירי],

ר' יעקב אומר, עיזא דאזלא בריש עדרא יש לצעל העדר [של כבשים] עז חריף, ודרך העיז [עזים דעלמא] להלך צראש, והעדר הולך אחריהם,

כדררש ההוא גלילאה עליה [לפניו] דרב חסדא, כד רגיו רעיא על ענא [כשהרועה כועס על זאנו. ררי"ף], עביד לנגדא סבותא לעז המושכת, מנקר עיניה ונכשלת ונפלת צבורות, והעדר אחריה, כך כשהמקום נפרע משוגאי ישראל, ממנה להן פרנסים שאין מהוגינן:

מתני': כסהו הראשון כשנשתמש בו ובא השני להשתמש בו ומצאו מגולה כגון שהתלע ונשבר הכסוי ולא כסהו, השני חייב והראשון פטור ובגמרא מפרש עד מתי ראשון פטור אבל לא כסהו ראשון וצא שני ומלאו מגולה ולא כסהו שניהן חייבין ודקמני השני חייב הא אוקימנא

איכא דאמרי, אמר רב אשי, ניהוי אנן, אי מההיא גיסא [שהרחיבה] נפל, הרי קירב הזיקא שמיפט מקום מעמד רגלים ושמא לא היה הולך השור עד מקום פי הצור צתמילה, ואי מאידך גיסא נפל הרי מיעט הבלא:

איתמר, בור שעומקה כרחבה, רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו משמיה דרבה בר בר חנה, דאמר משמיה דרבי מני, חד אמר [משמיה דרבה וכו'] לעולם יש בה הבל עד שיהא רחבה יתר על עומקה, וחד אמר לעולם אין בה הבל, עד שיהא עומקה יתר על רחבה:

[שנינו במשנתנו] עבר עליו הראשון ולא כסהו: וראשון מאימית מיפטר דניטעון על השני היתה השמירה, דפשיטא לן דהני עבר דקמני מתני, נשתמש קאמר, דאי דקמני מתני' שעצרו עליו, שניהן זה אחר זה אמאי ראשון פטור הרי גם הוא פשע?

רבה ורב יוסף, דאמרי תרווייהו משמיה דרבה בר בר חנה, דאמר משמיה דרבי מני, חד אמר משמניהו משתמש, וחד אמר משימסור לו דליו כסוי הצור לכסותו, שהראשון פתחו ודלה, וצא שני ומלאו, ומסר לו ראשון את כסוי הצור,

כתנאי, המדלה מים מן הבור, ובא חבירו ואמר לו הנח לי ואני אדלה מים, כיון שהניחו משתמש פטור, רבי אליעזר בן יעקב אומר משימסור לו דליו,

במאי קמיפלגי, רבי אליעזר בן יעקב סבר יש ברירה, האי מדידיה קא ממלא והאי מדידיה קא ממלא ולא הוי ליה שני שואל על חלקו של ראשון [פי' אינו ממלא מחלקו], שהא כולו מוטל עליו לשומרו, הלכך אם הזיק, שניהם חייבין, אבל מסר לו את הדלי, נעשה זה שומר שקיבל עליו לכסותו, ורבנן סברי אין ברירה [וכיון שממלא גם מחלקו של שני חייב לשמור גם אם לא מסר לו הדלי],

אמר רבינא, ואזדו לטעמייהו דתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה, אסורין ליכנסם לחצר של שניהן, ר"א בן יעקב אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו כל היכא דעייל, יכול לומר זה חלקי שאני צורך, ומיהו ליה צריכה,

במאי קמיפלגי, ר"א בן יעקב סבר יש ברירה האי לדנפשיה עייל והאי לדנפשיה עייל, ורבנן סברי אין ברירה,

א"ר אלעזר, המוכר בור לחבירו, כיון שמסר לו דליו קנה,

היכי דמי, אי בכספא ליקני בכספא, אי בחזקה ליקני

אבני חן על מסכת בבא קמא

שהניחו ראשון לשני משתמש וסמך עליו שיכסנו,

ארוים ויכסנו אבל לשני שבה ונשתמש בו, לא יהינן שיעורא כולי האל,
דהוה ליה לאותובי שומרים עילוייה:

כסהו כראוי ועבר עליו השור או חמור ונפל ומת ונפל לתוכו שור
או חמור ומת פטור ובגמרא פריך הוילי ובראוי הוא היכי נפל,

לא כסהו כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, חייב,

נפל לפניו מקול הכרייה צור כרוייה, ונכנס כורה שכי לתוכו להרחיב
או להעמיק, ושור הולך על שפת הצור ושמע קול הפטיש, ונבעת ונפל על פניו
צבור חייב בעל הצור, ואפילו שור שהוא פקח דאמר לקמן (דף נד) צמתניתא
דבעל הצור פטור, דאיבעי עיוני ומיזל, הכא חייב שקול הכרייה צינתמו,
ובגמרא פריך נימא כורה גרס ליה,

לא לפניו מקול הכרייה, בעל הצור חייב, דאע"ג דאיכא למימר כורה גרס ליה,
וכורה גרמא בעלמא הוא דעבד, דקי"ל המציעות את חצירו פטור מדיני אדם
ותרוייהו ליפטרו, אפי"ל בעל הצור חייב כר' נתן, כדמפרש בגמ', וזה שמעתי,

לאחריו מקול הכרייה פטור כדמפרש בגמרא, ואידי דנקט ברישא
מקול הכרייה, מנא סיפא לאחריו מקול הכרייה,

נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו, חמור וכליו ונתקעו בכלי
שור שייכא שצירה העול והמחרישה, בכלי חמור שייכא קריעה חצילת בגדים
ומרדעת שעל גביו, חייב על הבהמה ופטור על הכלים כדמפרש
בגמרא,

נפל לתוכו שור [שהשור הוא] חרש, שומה, וקטן, חייב מפרש
בגמ' [הואיל ואינו בן דעת, אין דרכו לעיין ולפשפש בהלכו, ומפני זה חייב,
וענין הקטן בזה כל שלא הגיע ללמוד חרישה שמתוך ביעוטו אינו נשכר כמו
שנאמר כעגל לא לומד, הא שור פקח וביזם פטור שדרכו להתבונן ולפשפש
במהלכו. מאירי],

[נפל לתוך הבור] בן או בת עבר [ואצ"ל בן דעת. מאירי] או אמה
פטור כלומר אע"ג דקטנים הן, וליכא למימר איבעי להו עיוני ומיזל, אפי"ה
פטור מגזירת הכתוב, שור ולא אדם חמור ולא כלים:

נב': וראשון עד אימת מיפטור היכא דבא השני ונשתמש בו ולא
כסהו עד אימת רמיא כולה חיובא אשני וראשון פטור?

אמר רב בכדי שידע שיצא גם הראשון אחרי כן, ויראנו מגולה, הוילי
ושינה יודעין שהוא מגולה רמיא חיובא אחריוהו,

ושמואל אמר, בכדי שיודעוהו אע"פ שלא בא וראהו חייב בחלקו,
ולא רמיא כולה אשני, דהא לא גילהו [השני] דנחיציה משום פומת, לשון מורי,
לשון אחר עד כדי שיודעוהו אפי"ה בא וראהו פטור, עד שיודעוהו ולשון ראשון
כשר,

ורבי יוחנן אמר, בכדי שיודעוהו וישכור פועלים ויכרות

איבעיא להו, כסהו כסוי שיכול לעמוד לפני שוורים, ואין
יכול לעמוד בפני גמלים, ואתו גמלים וארעוה קלקלה ונעשה
רעועה ואתו שוורים ונפלי ביה, מאי דאי נפלו ציה גמלים לא
מבעיא לן דחייב, דהא לגבי גמלים פושע הוא,

אמרי היכי דמי, אי דשכיחי גמלים, פושע הוא אף לגבי
שוורים, דאית ליה לאסוקי אדעתיה דגמלים מרעי ליה, ואי דלא שכיחי
גמלים, אנום הוא?

לא צריכא דאתו [גמלים] לפרקים, מי אמרינן כיון דאתיין
לפרקים פושע הוא, דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה, או
דלמא כיון דהשתא מיהת ליכא, אנום הוא?

ת"ש, כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור
ה"ר אילימא כראוי לשוורים וכראוי לגמלים, היכי נפול,
אלא לאו כראוי לשוורים

דף נ"ב ע"ב

ולא כראוי לגמלים ואמו גמלים וארעוה, ואי דשכיחי גמלים
אמאי פטור פושע הוא ואי דלא שכיחי גמלים פשיטא
אנום הוא,

אלא לאו דאתיין לפרקים, ואתו גמלים וארעוה, ואתו
שוורים ונפלו ביה וקתני פטור, אלמא כיון דהשתא ליכא
אנום הוא,

אמרי לא לעולם כראוי לשוורים וכראוי לגמלים, ודקא
קשיא לך היכי נפול, א"ר יצחק בר בר חנה שהתליע
מתוכו,

[והולך לפשוט האיבעיא, אי במקום דאתיא גמלים לפרקים, ולא היה הכיסוי
חזק די לגמלים, ובאו גמלים ושברו את המכסה, ואח"כ נפלו שם שוורים אי
חייב מפני שהיה לו לאסוקי דעתיה שהגמלים ישברו את המכסה],

ת"ש [שנינו במשנתנו], לא כסהו כראוי, ונפל לתוכו שור או

אבני חן על מסכת בבא קמא

חמור ומת, חייב,

מהו דתימא איבעי ליה [לך. רש"י] למיזל מדיד ומנקש עליה ולמנקש עליה צרגליך צכת, ולנדוק שלא תמליע, קמ"ל,

ת"ש [שנינו במשנתנו], לא כסהו כראוי, ונפל לתוכו שור או חמור ומת, חייב,

היכי דמי, אילימא לא כראוי לשוורים, ולא כראוי לגמלים, צריכא למימר דחייב, אלא לאו כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, ואי דשכיחי גמלים ואמו וארעוה פשיטא פושע הוא פושע הוא, ואי דלא שכיחי גמלים, אנוס הוא,

אלא לאו דשכיחי גמלים, והתליע מתוכו, וקתני חייב, אלמא אמרינן מרגו דהוי פושע לענין גמלים, הוי פושע לענין התלעה?

אמרי לא, לעולם כראוי לשוורים, ולא כראוי לגמלים, ושכיחי גמלים, ואתו גמלים וארעוהו, ואתו שוורים ונפלו ביה,

ודקא קשיא לך פשיטא פושע הוא, אידי דנסיב רישא כסהו כראוי, נסיב סיפא נמי לא כסהו,

ת"ש [שנינו בברייתא], נפל לתוכו שור חרש שור שהוא חרש שומה וקמן, סומא, ומהלך בלילה או שור שהוא מהלך בלילה אפילו הוא פקח חייב,

פקח ונפל לתוכו ציט פטור (האי פקח) ומהלך ביום פטור דאיבעי לעיוני ומיזל,

ואמאי, נימא מדהוי פושע לענין חרש, הוי נמי פושע לענין פקח?

אלא לאו שמע מיניה לא אמרינן מרג, שמע מיניה:

[שנינו במשנתנו] נפל לפניו כו': אמר רב, לפניו, לפניו ממש על פניו נפל ומת מן ההכל, לאחריו אחריו ממש,

דף נ"ג ע"א

וזה וזה בבור ואפילו הכי אשמועינן מתנימין דפטור, האיל ולא מהכלל מית אלא מחצטא, וקרקע עולם דבני רה"ר הויקמו,

רב לטעמיה, דאמר רב בור שחייבה עליו תורה, להביל ולא להבטו,

ושמואל אמר בבור בין מלפניו בין מלאחריו חייב,

היכי דמי, אילימא לא כראוי לשוורים, ולא כראוי לגמלים, פשיטא, צריכא למימר דחייב,

אלא לאו כראוי לשוורים, ולא כראוי לגמלים, היכי דמי, אי דשכיחי גמלים פושע הוא, ואי דלא שכיחי גמלים, אנוס הוא,

אלא לאו דאתיין לפרקים, ואתו גמלים וארעוהו, ואתו שוורים ונפלו ביה, וקתני חייב, אלמא כיון דאתיין לפרקים פושע הוא, דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה,

[ודוהה] לעולם כראוי לשוורים ולא כראוי לגמלים, ושכיחי גמלים [ולא רק לפרקים, ולכן חייב],

ודקא קשיא לך פושע הוא [ומה החדוש], אידי דנסיב רישא [דמשנתנו] כסהו כראוי, נסיב סיפא נמי לא כסהו כראוי,

איכא דאמרי, הא נמי ודאי לא איבעיא לך, דכיון דאתיין לפרקים פושע הוא, דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה,

כי איבעי לך, הכי הוא דאיבעיא לך, כסהו כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים, ואינו יכול לעמוד בפני גמלים, ושכיחי גמלים ומייהו גמלים לא ארעוהו אלא והתליע מתוכו מתוכו התליע, ועצר עליו שור ונפחת מרגו,

מי אמרינן מרג דהוי פושע אצל גמלים, הוי פושע נמי לענין התלעה, או דלמא לא אמרינן מרג,

ת"ש [שנינו במשנתנו], כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת, פטור, ואתמר עלה אמר רבי יצחק בר בר חנה, שהתליע מתוכו,

היכי דמי, אילימא כראוי לשוורים וכראוי לגמלים והתליע מתוכו, פשיטא דפטור, מאי הוה ליה למעבר,

אלא לאו כראוי לשוורים, ולא כראוי לגמלים, ושכיחי גמלים והתליע מתוכו, וקתני פטור,

אלמא לא אמרינן מרג דהוי פושע לענין גמלים, הוי פושע לענין התלעה?

לא, לעולם כראוי לגמלים וכראוי לשוורים והתליע מתוכו, ודקא קשיא לך, כי התליע מאי הוה ליה למעבר,

אבני חן על מסכת בבא קמא

שמואל למעמיה דאמר להבלו וכל שכן לחבטו [תוס']

דהא חבירו דחפו, ובעל הבור משלם מחצה,

אלא היכי דמי לאחריו מקול הכרייה דפטור, כגון דנתקל בבור ונפל לאחריו הבור, חוץ לבור,

איתיביה, בבור בין לפניו בין לאחריו חייב, תיובתא דרב?

אמר רב חסדא, מודה רב בבור ברשותו דחייב, משום דאמר ליה ממה נפשך, אי בהבלא מית הבלא דידך הוא, אי בחבטא מית חבטא דידך הוא,

רבה אמר, הכא במאי עסקינן דקמי לאחרי חייב, במתהפך, דנפל אאפיה צרישא, ומקמי דמטא לקרקעיתה, ואתהפך ונפל אנביה על גביה, דהבלא דאהני ביה הכלל שנגמס צו בחילת נפילתו והועילה [הועילה ?] צו להמית אהני ביה היא המיתתו,

רב יוסף אמר, הכא בנזקי בור בשור עסקינן שהשור נכנס לחצר צעה"צ שלא ברשות, ולא הפקיר לא רשותו ולא צורו, מאי ניהו ונפל לצור שהבאיש והבאש את מימיו, דלא שנה לפניו ולא שנה לאחריו מיחייב,

תני רב חנניה, לסיועי לרב, "ונפל" עד שיפול דרך נפילה על פניו משמע, דרוב צהמות הנופלין צעומק על פניהם נופלים,

מכאן אמרו, נפל לפניו מקול הכרייה חייב, לאחריו מקול הכרייה פטור, וזה וזה בבור,

אמר מר [שינוי במשנה לעיל], נפל לפניו מקול הכרייה חייב, ואמאי נימא כורה גרם ליה וטורה פטור הוא, דגרמא צעלמא הוא (ואפילו הכורה צעל הכור איכא למיפטריה מהאי טעמא דכיון דמשום גרמא נפל אסתלק חיוצא דבור מנייה ורמי אפשיעותא דקול הכורה וההוא גרמא צעלמא דפטור ע"א) וכשאין הכורה צעל הכור עסקינן, אלא שהוא שכירו, וכגון שהיתה צור כרויה ועומדת קודם לכן, דאי האי כרייה הו כורה, חייב, דאין שלם לדבר עבירה, דאסור לקלקל רה"ר?

אמר רב שימי בר אשי, הא מני רבי נתן היא, דאמר בעל הבור הויקא קא עביד כלומר בתוך שלו נמצא המוק, וכל היכא דלא אפשר לאשתלומי מהאי מכורה, דקול גרמא צעלמא הוא מושתלם משלם מהאי מנייה דצעל הכור,

דתניא, שור שדחף את חבירו לבור, בעל השור חייב בעל הבור פטור צין שהשור הניק שוטה, צין שהוא פקח, דאמר ליה צעל הכור, אי לא מוכר לא נפל, והאי דחיפה מעשה צדים הוא, ולא גרמא,

רבי נתן אומר, בעל השור משלם מחצה שהרי צין שניהם המיתתו, אפי' הו שור הניק פיקח חייב, דליכא למימר אצעי לך עיזי ומיזל,

והתניא, רבי נתן אומר בעל הבור משלם ג' חלקים, ובעל השור רביע? לא קשיא הא בתם צעל השור משלם רביע וטעמא מפרש לקמיה הא במועד דמיחייב י"ש דכל חד משלם מחצה ממה נפשך, אי תרוייהו כוליה הויקא עביד דעל ידי חד מינייהו מיית, השתא דעבדי תרוייהו משלם כל חד פלגא, אי כל חד וחד פלגא הויקא עביד מאי דעבד משלם, דהא מועד הוא,

ובתם מאי קסבר, אי קסבר האי כוליה הויקא עבד הואיל דצללו צור נמי מיית, הו כאליו המיתו כולו, וכן גצי צור, הואיל וצללו מכת נגיסות השור הו מיית, כאליו המיתו כולו ומשום הכי מחמיר ג' חלקים על צעל הכור, והאי כוליה הויקא עבד, והאי פלגא פלגא והאי מושלם פלגא כיון דצעל השור נמי כוליה הויקא עבד, ושור חס משלם חצי מוק שהוא עושה,

ואי קסבר הואיל ושניהם עשאוה יחד, האי פלגא עבד והאי פלגא עבד, ומשום הכי שור רביע הוא דמשלם, דהא חס הוא, ופלגא מאי דעבד משלם האי פלגא הויקא עבד, והאי פלגא הויקא עבד, ובעל הבור @ דמועד הוא מושלם פלגא, ובעל השור דחס הוא לשלם רביע, ואידך ריבעא מפסיד ואידך מפסיד ניזק,

אמר רבא, רבי נתן דיינא הוא רבי נתן אב בית דין, צמסכת הוריות צסופה ונחית לעומקא דדינא, לעולם קסבר האי כוליה הויקא עבד, והאי כוליה הויקא עבד,

ודקא קשיא לך, לשלם האי פלגא והאי פלגא, משום דאמר ליה בעל השור לבעל הבור, שותפותאי מאי אהניא לי צלאו שותפות נמי פלגא הוא דמשלמנא, וכיון דצעל הכור נמי כוליה הויקא עביד, משלם ג' חלקים,

איבעית אימא, לעולם קסבר, האי פלגא הויקא עבד והאי פלגא הויקא עבד, ודקא קשיא לך בעל הבור מושלם פלגא, ובעל השור משלם רביע, ואידך ריבעא נפסיד,

משום דאמר ליה בעל השור לבעל הבור, אנא תוראי בבירך אשכחיתיה צמוך שך מנאמי, את קמלתיא מאי דאית לי לאשתלומי מהיאך מושתלמנא אכל צנן צמר מעיקרא אולי, וצברי דצעל השור כולה הויקא עבד, הלכך צמועד צעל השור משלם כוליה, ובתם צעל השור משלם פלגא, ופלגא מפסיד, וגצי ממיתין נמי צמר כורה אוליין ושניהם פטורין, מאי דלית לי לאשתלומי מהיאך, מושתלמנא ממך:

אמר רבא, הניח אבן צור כרויה ואדם אחר צא והניח אבן על שפתה ע"פ הבור, ובא שור ונתקל בה ונפל בבור, באנו

אבני חן על מסכת בבא קמא

למחלוקת ר' נתן ורבנן לרבנן בעל האבן חייב, דהוא גרס כל הנפילה, ומשום גרמא בנקין ליכא למיפטריה, דאבן נמי היינו צור והזיקא צידים הוא, כדמניא בפ"ג (דף כח) הא מה דומה לזה אבנו וסכינו כו', ולרבי נתן בין שניהם משלמי,

פשיטא? מהו דתימא, התם הוא דאמר בעל הבור לבעל השור, אי לאו בירא ידיד, תורא דידך הוה קמיל ליה,

אבל הכא מצי א"ל, בעל אבן לבעל הבור, אי לאו בירא דידך אבנא ידיד מאי הוה עבדא, אי הוה מיתקל בה הוה נפל וקאי, קמ"ל, דאמר ליה אי לאו אבן, לא הוה נפיל לבירא,

איתמר,

דף נ"ג ע"ב

שור, ושור פסולי המוקדשין [שלא נקרא שור רעהו] שנגחו בין שניהם שור, (מאי ניהו שור בכור דלא פריק ליה בכור בעל מוס שאין בר פדיון, דכיון דלאו בר פדיון הוא לא נפק מקדושה קמייתא, הלכך שור הקדש קרינא ציה, ואע"פ שהכהן אוכלו, לא קרינא ציה שור רעהו, דמשלחן גבוח קזין,

והאי דנקט פסולי המוקדשים ולא נקט שור ושור הקדש שנגחו, רבותא אשמעינן דאף לזכור בעל מוס פטור, הואיל ולא נפדה, אכל פסולי המוקדשין שנפדו, חייב לשלם אם נגחו, דשור רעהו קרינא ציה, מדאמר לקמן בשמעמין דשור הדיוט שנגח לשור פסולי המוקדשין חייב, אלמא שור רעהו הוי),

אביי אמר, משלם ח"נ [משלם] בעל השור, והשאר מפסיד הנזק, ובתם מוקמינן לה, וכדרכי נתן דאמר מה דלית ליה לאשתלומי מהאי לשתלם מהאי, והוי כמי שאין לו שותף ומשלם ח"נ כדינו,

רבינא אמר, משלם רביע נזק,

הא והא [אביי ורבינא מדרבירם] בתם, הא [רבינא] כרבנן רביע נזק, הואיל ויש לו שותף, וזה שאינו יכול להשתלם מן הקדשים יפסיד, והא [אביי] כרבי נתן,

איבעית אימא, הא והא כרבנן מרזייהו כרבנן ולא פליגי, הא [רבינא] בתם הא [אביי] במועד,

איכא דאמרי אביי אמר ח"נ רבינא אמר כוליה נזק, הא והא במועד הא [אביי] כרבנן והא [רבינא] כר' נתן,

איבעית אימא הא והא כרבי נתן, הא [רבינא דאמר כוליה נזק] במועד, והא [אביי] בתם רביע נזק, הואיל ויש לו שותף, ומועד חזי נזק, והשאר יפסיד,

אמר רבא, שור ואדם שדחפו [את שור או אדם] לבור, לענין נזקין כגון אם דחפו [השור והאדם] שם אדם והזיק משלמין בין כולן פתח דמיו ד כולן חייבין בנזקי אדם, דהא דקיימא לן לגבי צור, שור ולא אדם, בקטלא קיימא לן, כגון אם נפל למוכו "עבד" ומת, אכל בנזקין חייב,

[הא דנקט עבד מושום דלקמן גמרינן מוקרא דכסף ישיב לבעליו לרבות דאית ליה בעלים וא"כ לא צריכנא למעט אדם אלא דאית ליה בעלים, אבל אדם אחר ממועט מוקרא דכסף ישיב כו'. כוס הישועות עיי"ש], וכרבי נתן היא, דלא אזיל בתר דחיפה לחודה,

לענין ארבעה דברים שהן לצד מנוק ודמי ולדות, אדם שדחפו חייב, אכל שור ובור פטור דקיימא לן [בארבעה דברים] (לעיל כו) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו, וכן בדמי ולדות אנשים כמיז (גבי ולדות) ולא שורים,

לענין כופר אם מת ושלישים של עבד, שור חייב כדינו, ובמועד אדם ובור פטורים אדם [פטור משלישים של עבד. כוס הישועות עיי"ש] דהא בר קטלא הוא, ואי נמי לא אחרו ציה פטור, מדמנא דבי חזקיה בהמניח את הכד (לעיל לה) וצור דכמיז שור ולא אדם,

לענין כלים ושור פסולי המוקדשין אם דחפו למוכו שור פסולי המוקדשין שנפדה, דקרינא ציה שור רעהו אחר שפדלו אדם ושור חייבין, ובור פטור,

מאי טעמא צור פטור [בפסולי המוקדשין] אמר קרא שמות כא והמת יהיה לו גבי צור במי שהמת שלו, יצא זה שאין המת שלו,

למימרא דפשיטא ליה לרבא, והא מיבעיא בעי ליה לרבא,

דבעי רבא, שור פסולי המוקדשין שנפל לבור מהו, הא והמת יהיה לו, במי שהמת שלו שיכול למכור הנפילה, ילא זו שאף על פי שנפדה טעון קצורה, דאמרינן גבי פסולי המוקדשין שנפדו במס' בכורות בפ' שני (ד' טו) תזבח ולא גזיה, בשר ולא חלב, ואכלת ולא לכלנך, מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, יצא זה שאין המת שלו,

או דילמא, והמת יהיה לו לבעלים מטפלין בנבילה הוא דאתא,

בתר דבעיא, הדר פשטה, אלא בעלים מטפלין בנבילה כדאמרינן בפ"ק (ד' י) והמת יהיה לו לניזק אמה אומר לניזק כו' מנא ליה? נפקא ליה, מן והמת יהיה לו דשור [דכתיב גבי שור],

מאי חזית דוהמת יהיה לו דשור, מפקת ליה לבעלים מטפלין בנבילה ומחייבת ליה אנגיסת פסולי המוקדשין, והמת יהיה

אבני חן על מסכת בבא קמא

לו דבור, מפקת ליה למי שהמת שלו, איפוך אנא ואוקימנא
חיצא דפסולי המוקדשין אכור?

מסתברא, פטור גבי בור, הואיל ופטור בו את הכלים,

אדרבה פטור גבי שור, שכן פטור בו חצי נזק,

כוליה נזק מיתה לא אשכחן:

[שנינו במשנתנו] נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו כו':
מתניתין דלא כר' יהודה, דתניא ר"י מחייב על נזקי כלים
בבור,

מאי טעמא דרבנן [שפותרין על נזקי כלים בבור], דאמר קרא
שמות כא ונפל שמה שור או חמור, [והרשין] שור ולא אדם,
חמור ולא כלים מדלא כתיב ונפל שמה הנפל, אלמא למעוטי אתא,
ולקמיה פריך שאר דהמות מנא ליה, דלמא כולם ממעטינן [שאינו חייב רק על
שור],

ורבי יהודה, "או" לרבות את הכלים,

ורבנן

דף נ"ד ע"א

"או" מבעי ליה לחלק דלא חימא אינו חייב עד שיפול שם שור וחמור
ביחד,

ורבי יהודה, לחלק מונפל גזן יחיד נפקא,

ורבנן, ונפל טובא מושמע [כמו ועשה צלצל ואהליאז] (שמות לו),
ובא האות והמופת (דברים יג), ובא הארי ואת הדוב (שמואל א ח),

[ומקשה] אימא ונפל [שמה] כלל, שור וחמור פרט, כלל
ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שור וחמור אין, מידי
אחרינא לא ושאר מילי מנלן [שחייב עליהן]?

אמרי, בעל הבור ישלם חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי
אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש בעלי חיים,
אף כל בעלי חיים לרבנן קמחך לה, ולר' יהודה אתא או וְכִי אף שאר
מטלטלין,

אי מה הפרט מפורש, דבר שנבלתה מטמאה במגע
ובמשא, אף כל דבר שנבלתה מטמאה במגע ובמשא,

אבל עופות לא, עופות אין מטמאין במגע ובמשא,

א"כ דלא רבי אלא מאי דדמי ליה לפרטא משני דרדין [בעלי חיים, ובטמאה
במגע ובמשא], נכתוב רחמנא חד פרטא או שור או חמור, והרשין
כל כעין הפרט, ומדכתב אידך אס אינו ענין לדבר שנבלתו מטמאה, דהא אחי
צכלל, תנהו ענין לעופות דדמו לפרטא בחד נד, דהוה בעלי חיים,
ואיכא למפרך השתא דתרווייהו זריכי, מהיכא ממעט אדם? אלא מהך מלתא
דעופות מקשי ואזיל, עד דמפיק ליה מכוליה טעמא,

הי נכתוב, אי כתב שור, הוה אמינא קרב לגבי מזבח אין,
שאינו קרב לגבי מזבח לא,

ואי כתב רחמנא חמור, ה"א קדוש בבכורה אין, שאין
קדוש בבכורה לא כגון סוסים וגמלים, כתב רחמנא שור דלא איצטריךא,
דהא מכלל [פי' מכלל ופרט וכלל] אחי לרביי אפי' סוסים וגמלים, הואיל ודמו
לפרטא משני דרדין, בעלי חיים, ונבלתן מטמא, אבל עופות דלא דמו אלא בחד
נד, לא,

אלא לא חימא חזר וכלל למדרשיה צכלל ופרט וכלל, אלא אימא אמר קרא
שמות כא והמת יהיה לו, כל דבר מיתה [אפילו עופות],

בין לרבנן דקא ממעטי להו לכלים [מחמור], ובין לר' יהודה
דקא מרבי להו לכלים [מ"אוי"], כלים בני מיתה גינהו בתמיה,
ול"ל קרא למעטינהו לרבנן, ורבי יהודה היכי מצי לרצוינהו, הא לא קרינן בזה
והמת יהיה לו?

אמרי, שבירתן זו היא מיתתן הלכך לרבנן אתא חמור למעטינהו,
הואיל ולא מיתה ממנא היא, ושור למעוטי אדם שאינו מין בהמה,
ואי כתב רחמנא חד, הוה אמינא למעוטי אדם, אבל כלים לא, דכי קא ממעט
בעלי חיים דכוותיה קא ממעט, להכי איצטריך חמור,
ולרבי יהודה או לרביי כלים אתא, אף ע"ג דלאו בני מיתה נינהו ממנא, ושור
למעוטי אדם בעלי חיים דכוותיה,
ולקמן פריך לר' יהודה, חמור למה לי,

ולרב דאמר, בור שחייבה עליו תורה, להבלו ולא
לחבטו, בין לרבנן [למה צריך קרא למעט כלים] בין לרבי יהודה
[שמרבה כלים מ"אוי"] כלים בני הבלא גינהו?

אמרי בחדתי חדשים דמיפקעי [שמחפקעים] מהבלא,

האי והמת יהיה לו, מבעי ליה לכדברא, דאמר רבא שור
פסולי המוקדשין שפדה שנפל לבור אין המיתה שלו, דקיימא לן
בצבורות צפרק צ' (דף טו) גבי פסולי המוקדשין לאחר פדיונו מוצח ולא גזיה,
בשר ולא חלב, ואכלת ולא לכליך, פטור, שנאמר והמת יהיה לו,
במי שהמת שלו, יצא זה שאין המת שלו?

אבני חן על מסכת בבא קמא

ומהלך בלילה, חייב, פקח ומהלך ביום, פטור:

מתני': אחד שור, ואחד כל בהמה, [שור, יכין] לנפילת הבור,

ולפרשת הר סיני אם זהמה אם איש כמי, ואין מרדין חיה ועוף
גמלא [שהיו אסורים לעלות בהר בשעת מתן תורה, וג"ל דנפק"מ באמר
הריני מקדיש מבהמתי מין שהופרש בסני וכדאמרינן דכוותה בש"ס [חגיגה
ו:]. יכין].

ולתשלומי כפל ואע"ג דכמיז משור ועד חמור, שאר זהמה וחיה מרדין
גמל, וכן כולהו [בגמל, או שומר שמוען בשקר שנגב. יכין],

ולחשבת אבירה,

לפריקה עוזה מעוזה עמו (שמות כג) [כשרואה בהמת חבירו רובצת תחת
משאה, והוא בקרוב לה רפ"ו אמה וד' טפחים, חייב לעזור לפרוק המשא
בחנם [ח"מ רע"ב]. יכין],

לחסימה [לא תחסום שור בדישו. יכין],

לכלאים [שלא ירביע ב' מינין יחד, ושלא יחרוש בהן יחד. יכין] דהרענה,
אע"ג דכמיז צהממך לא תרציע כלאים, הו נמי חיה ועוף בכלל כדילין בגמלא,
וכן לענין כלאים דהנהגה דלא תחרוש בשור וחמור,

ולשבת [לענין שבתות בהמתו בשבת. יכין],

וכן חיה ועוף [וח"ה דגים. יכין] כיוצא בהן, א"כ למה נאמר
שור או חמור, אלא שדבר הכתוב בהווה דגדר הרגיל להיות:

גמ': לנפילת הבור, שמות כא כסף ישיב לבעליו כתיב, כל
דאית ליה בעלים, כדאמרן,

להפרשת הר סיני, שמות יט אם בהמה אם איש לא יחיה,
וחיה בכלל בהמה הויא דכמיז זאת הבהמה אשר תאכלו, וכמיז צמריה
איל וצדי (דברים יד), "אם" לרבות את העופות,

לתשלומי כפל, כדאמרינן, שמות כב על כל דבר פשע כלל,
כל דבר פשיעה ואפי' דבר שאין בו רוח חיים צפרק מרובה (לקמן סב),

להשבת אבירה, [בדכתיב] דברים כב ל"כ"ל אברת אחיך,

[שמות כג ה ביי-תראת חמו' ר שנאך רבין תחת משאו' ו' תדלקת מעוב לו' עוב
תעוב עמי'].

לפריקה, יליף חמור חמור משבת דכמיז [בשבת, ובשבת יליף לה
לכמיה] שוך וממוך וכל צהממך (דברים ה),

אלא אמר קרא, שמות כא כסף ישיב לבעליו, לרבות כל
דאית ליה בעלים,

א"ה אפילו כלים ואדם נמי? אמר קרא שור ולא אדם
שאינו מין צהמה חמור ולא כלים,

ולרבי יהודה דקא מרבי להו לכלים [מ"א"], בשלמא שור
ממעט ביה אדם, אלא חמור מאי ממעט ביה?

אלא אמר רבא, חמור דבור לרבי יהודה, ושה דאבירה
מין דכמיז לכל אבדית אחיך, למה לי דכתב רחמנא חמור ושור ושה ושלמה,
וצפרק אלו מציאות דרשינן להו לכולהו צר משה לדברי הכל, קשיא:

[שנינו במשנתנו] נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב:
מאי שור חרש שוטה וקטן, אילימא שור של חרש, שור
של שוטה, שור של קטן, הא שור של פקח פטור צממיה,
היכא פטריה קרא?

אמר רבי יוחנן, שור שהוא חרש, שור שהוא שוטה, שור
שהוא קטן [וענין הקטן בזה כל שלא הגיע ללמוד חרישה, שמתוך ביעוטו
אינו נשמר, כמו שנאמר בעגל לא לומד. מאירי],

דף נ"ד ע"ב

הא שור שהוא פקח פטור צממיה,

אמר ר' ירמיה, לא מבעיא קאמר, לא מבעיא שור שהוא
פקח דחייב, אבל שור חרש שוטה וקטן אימא חרשותו
גרמה לו, קטנותו גרמה לו וליפטור, קמ"ל,

א"ל רב אחא לרבינא, והתניא, נפל לתוכו בר דעת
פטור, מאי לאו שור בר דעת?

א"ל לא אדם, אלא מעתה אדם בן דעת הוא דפטור הא
לאו בן דעת הוא דחייב, שור ולא אדם כתיב?

אלא מאי בן דעת, מין בן דעת היינו אדם, ואפי' הוא שוטה מין בן
דעת הוא,

א"ל, והתניא נפל לתוכו שור בן דעת פטור?

אלא אמר רבא, שור והוא חרש, שור והוא שוטה, שור
והוא קטן, דוקא, אבל שור והוא פקח פטור, מאי טעמא
דבעי ליה עיוני ומיזל,

תניא נמי הכי, נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן וסומא

אבני חן על מסכת בבא קמא

וכל היכא דכתב רחמנא כל ריבויא הוא, והא גבי מעשר דכתיב כל, וקא דרשינן ליה בכלל ופרט,

[דברים כה ד ל' איתחם שו"ר בדישן:]
לחסימה, יליף שור שור משבת,

דתניא דברים יד ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל, בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל,

[ויקרא יט יט את חקתי תשמרו בהקמה ל' איתרביע בלאים:]
לכלאים, אי כלאים דחרישה, יליף שור שור משבת, אי כלאים דהרבעה, יליף בהמתך בהמתך משבת מה להלן חיה ושוף בכלל כדמפרש לקמ',

כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי מפרי ולד מולד, יין מענבים, ושכר מתמרים, למעוטי כמחין ופעריות ומים ומלח דאינו פרי מפרי וגידולי קרקע למעוטי דגים, שאין נקמין בנספך מעשר, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע [תוס']

וגבי שבת מולן? דתניא ר' יוסי אומר, משום ר' ישמעאל, בדברות הראשונות נאמר שמות כ עבדך ואמתך ובהמתך ולא נאמר בהן שור וממור, ובדברות האחרונות נאמר הוסף להזכיר שור וממור דברים ה' ושורך וחמורך וכל בהמתך,

אמרי "בכל" כלל, "כל" ריבויא,
[ולכן אנו אומרים בברכהמ"ז בכל מכל כל, שכל מרבה את הכל. הר"ר פייביש מאסטער שליט"א]

והלא אף הן שור וחמור בכלל כל בהמה כל בהמתך האמור צידן היו, ולמה יצאו, לומר לך מה שור וחמור האמור כאן, חיה ועוף כיוצא בהן ולקמיה מפרש טעמא מוכל דמשמע ריבוי, אף כל מקום שנאמר שור וממור, כגון פריקה וחסימה ודומין להן חיה ועוף כיוצא בהן,

איבעית אימא, כל גמי כלל הוא, מיהו האי כל דהכא ריבויא הוא, מדהוה ליה למכתב ובהמתך כדכתיב בדברות הראשונות, וכתב וכל בהמתך, ש"מ ריבויא,

אימא בהמה דדברות הראשונות כלל [תוס'], שורך וחמורך דדברות האחרונות פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שור וחמור אין מידי אחרינא לא?

השתא דאמרת כל ריבויא הוא ואפי' עופות, בהמתך דדברות הראשונות ושור וחמור דדברות האחרונות, ל"ל למה לי דפרט בהמה ושור וממור?

אמרי, וכל בהמתך דדברות האחרונות חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים,

[ואע"ג דכל עשרת הדברות כפולות הן, ואינו אלא חזר במשנה תורה מה שכתוב כבר, מ"מ פריך שפיר דכיון דסופנו לרבות אפילו עופות לא הוה ליה למיכתב בראשונות ובהמתך כיון דמשמע לכאורה בהמתך דוקא ולא עופות. תורת חיים],

ואימא, מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא [תוס'], אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אבל עופות לא?

אמרי [לכן כתב לשונות אלו בשבת], שור לאגמורי שור שור לחסימה, חמור לאגמורי חמור חמור לפריקה, בהמתך לאגמורי בהמתך בהמתך לכלאים,

אמרי, א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא ודרשינן כל דדמי ליה משני צדדין, [אבל עכשיו] מדכתב אידך אס אינו ענין לדבר שנבלתו מטמאה, מנהו לענין עופות דדמי לפרטא צדד צד, דהוה בעלי חיים דכוותיה,

אי הכי דכלאים משנת ילפינן אפילו אדם ליתסר [אדם נמי ליחסר] למשון בקרון עס הבהמה, דהא גבי שבת מוהר כבהמה, דכתיב ועבדך ואמתך ובהמתך, אלמה תנן אדם מותר עם כולן, לחרוש ולמשוך?

הי נכתוב רחמנא, אי כתב רחמנא שור, ה"א קרב לגבי מזבח אין שאינו קרב לגבי מזבח לא, כתב רחמנא חמור,

אמר רב פפא, פפונאי בני פפונאי שם מקום ידעי טעמא דהא מילתא, ומנו רב אחא בר יעקב מפפונאי היה, דאמרין בהשומעין (ב"ב דף טז) דריש רב אחא בר יעקב מפפונאי, דשטן ופיניה לשם שמים נמנו, אמר קרא דברים ה' למען ינוח עבדך ואמתך כמור, להנחה הקשתיו עד ואלמה לבהמה, אכל ולא לדבר אחר לא לענין חסור אחר [פ' ולא לענין בלאים].

ואי כתב רחמנא חמור, ה"א קדוש בבכורה אין, שאין קדוש בבכורה לא, כתב רחמנא שור דלא אנטריך דהא קדוש הוא בבכורה, ומחמור קאמי, מנהו לענין סוסים וגמלים דדמי לפרטא משני צדדין, נבלתו מטמאה, ובעלי חיים הן, אכל עופות לא,

שאל רבי חנינא בן עגיל, את רבי חייא בר אבא, מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב, ובדברות האחרונות

אלא וכל בהמתך, ריבויא הוא ולא מדרש בכלל ופרט, וריבה הכל,

אבני חן על מסכת בבא קמא

להשתבר [ולכן אין מ' בדברות, שלא ישתבר הטוב],

דף נ"ה ע"א

וכי סופן להשתבר מאי הוי?

אמר רב אשי, חס ושלום פסקה טובה מישראל,

א"ר יהושע הרואה טי"ת [אות טי"ת מהאל"ף ב"ת] בחלומו, סימן יפה לו, מ"ט אילימא משום דכתיב טוב [ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו. ד"ס],

אימא ישעיהו יד כג וְשָׁמְתִיהָ לְמוֹרָשׁ קֶדֶד וְאַגְמִי מִיָּמִים וְטִמְאַתִּיהָ בְּמִטְאָטֵא [במטאמי] הַשְׁמֵד נָאם ה' צָבָא וְת,

חד טי"ת קאמרינן,

אימא איכה א טומאתה בשוליה,

טי"ת ב"ת קאמרינן,

אימא איכה ב טבעו בארץ שעריה,

אלא הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה טי"ת שמונה ראשון צמורה נאמרה לטובה, שמבראשית עד בראשית א וירא אלהים את האור [כי טוב] לא כתיב טי"ת,

וא"ר יהושע בן לוי, הרואה הספר מינה זו לנדסה הלאו בחלומו, חסו עליו מן השמים ופדאוהו,

[לפי שאותיות "הספר" מורות על חס-פר, כי ה"א וחי"ת מתחלפות בכל מקום, כלומר חסו עליו ופדאוהו ממיתה. חכמת שלמה למהרש"ל. יוסף דעת],

הני מילי בכתבא [שראה הספר כתוב, ואולי לכן לא אמר מה מורה אם ראה הספר עצמו, לפי שאז הוא מסתמא מהרהורי דיום, אבל המלה "הספר" כתוב הוא חלום שמורה על איזה דבר. ראה יוסף דעת]:

[שנינו במשנתנו] וכן חיה ועוף כיוצא בהן וכו': אמר ר"ל כאן שנה רבי צמנה זו דקמני כללית נהג צעופות, למדנו, דכל עופות כללית זה צמ, מין צמניו מין תרנגול טווס פווא"ן צלע"ז [peacock] ופסיוני מין שליו שקורין פירדי"ץ [partridge] כלאים זה בזה,

פשיטא? אמר רב חביבא משום דרבו בהדי הדדי [פ' הראב"ד ז"ל שזה מגדל אפרוחים של זה, וזה מגדל אפרוחים של זה, כאלו הם מין אחד, דאלו מפני שגדלים זה עם זה א"כ כבשים ועוזים גדלים אלו עם אלו והן ב' מינין לכלאים. רשב"א], מהו דתימא מין חד הוא, קמ"ל:

נאמר בהם טוב גבי כיצוד אז ואס דכמיז צהן למען ייטב לך ?

[י"ז תיבות יתירות דברות אחרונות על הראשונות כמנין טוב, והוה שכתוב כאן ולמען יטב לך שאינו בראשונות. בעל המורים דברים ה טז],

אמר לו, עד שאתה שואלני למה [לא. מהרש"א] נאמר בהם טוב, שאלני אם נאמר בהן טוב אם לאו, שאיני יודע אם נאמר בהן טוב אם לאו,

[ראה ב"ב קיג. תוס' ד"ה תרוייהו נמי ידבקו כתיב בהו. פעמים שלא היו בקיאי בפסוקים, וכן מצינו בסוף שור שנגח את הפרה (ב"ק דף נה.) מפני מה לא נאמר בדברות הראשונות טוב כו' א"ל עד שאתה שואלני כו' שאיני יודע אם נאמר בהן טוב או לאו כלך אצל ר' תנחום כו'.

אבל באמת יש לדייק כאן, שהרי ר' חנינא שאל אותו מפני מה בדברות לא נאמר בהם טוב, ולא משמע מהגמ' שר' חייא בר אבא לא קבל דבריו שכן הוא, ולמה אמר לו שאלני אם נאמר בהן טוב אם לאו וכו',

וכן כשהשיב לו ר' תנחום, לא השיב לו אלא הטעם שלא נאמר טוב בדברות הראשונות, משמע שלא שאל אותו אם כתיב או לא,

אלא יש לפרש שגם ר' חייא בר אבא באמת האמין לר' חנינא דלא כתיב טוב בדברות הראשונות, וזה כוונת דבריו לר' חנינא, מה שאתה מקשה למה לא נאמר טוב בדברות הראשונות איני יכול לתרץ, ואת זה כלך אצל וכו', אבל אותי אל תשאל אלא קישיות פשוטות, כגון אם נאמר בהן טוב אם לא, ואם היית שואל אותי אם נאמר בהן טוב, הגם של הייתי יודע לענות מיד הייתי מעיין בספר,

וכן יכולים לפרש את דברי התוס' שם ד"פ פעמים" לא היו בקיאי בפסוקים, פ' שלפעמים על אחר לא ידעו את הפסוקים בעל פה, על דרך כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשייליה במסכתא אחרית, בשבת ג;

וראה בספר בית אהרן שמפרש באופן אחר],

[אלא. ד"ס] כלך אצל ר' תנחום בר חנילאי, שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי, שהיה בקי באגדה,

[לשון "כלך" יש בש"ס 30 פעמים:

כלך אצל זו יש [17] בפסחים סא: 2 פעמים, יומא מה: 2, נה. 2, סוכה מג. 2, יבמות נד: 4 [פעם אחת דרך זה], ניר מח: ב"ב קכג, סנהדרין ד. 2, הוריות ז. 2, זבחים לח. 2, ע, קב, מנחות כא: 2, לד, נא. 3, עז: 4, חולין קכו: 2,

כלך אצל יש [9] עירובין עא. 2, יבמות מר, קא, גיטין מג, קידושין נב: 2, ב"ק נה, ב"מ כב. 3, סנהדרין לח: ע"ז ה. 2,

כלך למדבר עזה שבת קמח; כלך מדברותך אצל נגעים ואהלות חגיגה יד, כלך אצלי שאני שוברה וארפאנה מו"ק כא; כלך מלשון הרע הוה ב"ב קסד:];

אזל לגביה, א"ל ממנו לא שמעתי, אלא כך אמר לי שמואל בר נחום, אחי אמו של רב אחא ברבי חנינא, ואמרי לה אבי אמו של רב אחי ברבי חנינא, הואיל וסופן

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמר שמואל, אווז ואווז הבר, כלאים זה בזה,

פרק ששי הכונס

דף נ"ה ע"ב

[ראה תוס' למה שנה ענין זה כאן].

מתני': הכונס צאן לדיר,

[והוא שהיה מנהגם, כשהיו רוצים לזבל את השדה שהיו מלינים שם את הצאן והיו גודרים סביבות במקום שמכניסים אותן לשם בפצים שלא יתפורו לכאן ולכאן עד שידבל אותו מקום המוקף בצאתם, ואחר כך מכנסין אותם למקום אחר ואותו הקף קרוי בלשון תלמוד דיר. מאיר].

[כיון דאמרינן לקמן נז: מסרה לרועה שהרועה מסר לתלמודו, ולכאורה לא הזכיר המשנה דמיידי שמסרו לרועה, אלא כיון שאומר הכונס צאן לדיר, ומן הסתם הצאן שבריד נתון ביד רועה, ואותו רועה מסרו לרועה תלמודו. ע"פ הגר"י קמניצקי זצ"ל. יוסף דעת]

ונעל בפניה כראוי [בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצוייה, דשן ורגל שהן מועדין מיד די להן בשמירה פחותה כזו, כמו קרן מועדת. ח"מ שצ"ו. יבין], ויצאה והזיקה פטור דהא נערה, ומאי הוי ליה למענד, לא נעל בפניה כראוי, ויצאה והזיקה חייב,

נפרצה בלילה [תוס'], או שפרצוה לסטים [בלילה. תורת חיים] ואצטרך לאשמועין דאפילו הלסטים פטורים כשלא הוציאוהו. [תוס'], ויצאה והזיקה פטור, הוציאוהו לסטים, לסטים חייבין,

הניחה בחמה מעט לא שמשא, ולא סגי ליה צנעילה כלאו, דמוקמין בגמרא דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה, או שמסרה לחרש שוטף וקמן, ויצאה והזיקה חייב,

מסרה לרועה, נכנס הרועה תחתיו להמייב צמקין,

נפלה לגינה צאונם, מנג בעלה הסמוך לגינת חזירו, לו שהיתה דה"ר גבוה מן הגינה, ונפלה ונהנית, משלמת מה שנהנית לפי הנאתה ולא לפי הזיקה [שהנאת הבעלים היא מה שמרויחים שאינם צריכים להאכילה, ואם אכלה פירות יקרים, אינו מושלם אלא מה שהיתה אוכלת דברים זולים], [נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית, והוא שאינה יכולה לירד, דא"כ אפי' נפלה משלמת מה שהזיקה, דתחילתה בפשיעה וסופה באונס הוא, וסיפא דקתני ירדה אורחא דמילתא נקט והוא הדין נפלה כיון שיכול לירד. תוס' נדרס לקמן נז: סוף העמוד]

ירדה בדרכה והזיקה, משלמת מה שהזיקה,

מתקיף לה רבא בר רב חנן, מאי טעמא, אילימא משום דהאי אריך קועיה חרטומו זי"ק צלע"ז והאי זוטרי קועיה, אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טייעא ערבי דהאי אלים קועיה נאלו עז # [צ"ע איך מפרש המלה "קועיה" חרטומו, וגם צוארו ?] והאי קטין דק קועיה, הכי נמי דהוו כלאים זה בזה,

אלא אמר אבוי, זה ביציו מבחויץ ציזי הזכרות ניכרין צלוח הכר ממחץ וזה ביציו מבפנים,

רב פפא אמר, הא טעונה חדא ביעתא בשיחלא טעניה אחת אלוז בר, אינו טוען ציזה שניה עד שתלך את הראשונה, והא טעונה כמה ביעתא בשיחלא,

א"ר ירמיה, אמר ריש לקיש, המרביע שני מינים שבים לוקה [ר"י ב"ר יהודה היה מנהיג ב' מינים שבים לוקה משום וכו'] דאי אפשר להרביע דנים, ומהו אין צריך להגיה דגים דוקא הוא דמשמע דאין להרביעם אבל מין חיות הים שייך ביה איסור הרבעה והכא איכא לאוקמי במין חיה שיכול אדם להרביע וכו'. תוס' עיי"ש],

מאי טעמא, אמר רב אדא בר אבהו, משמיה דעולא, אתיא למינהו למינהו מיבשה [הכוונה היא למיניהם למינה, ואין צריך להנחת פלפולא חריפתא, שהרי לא דייקו חז"ל להעתיק המקרא כלשוננו, וכן נתן הכסף וקם לו, ובצר אל יורה. מצוד רבש],

בעי רחבה, המנהיג בעיזא ושיבוטא קשר קרון לעז ודג זה קף על המים וזה מושך עמו על שפת הים מהו, מי אמרינן כיון דעיזא לא נחית בים, ושיבוטא לא סליק ליבשה, לא כלום עביר, או דלמא השתא מיהת קא מנהיג,

כלאים צחוה לארץ לא נהגה דמזוה הסלויה צארץ היא, וכל חוצת קרקע אין נוהג אלא צארץ מן המורה,

מתקיף לה רבינא, אלא מעתה, חיבר חמה ושעורה בידו, וזרע חמה בארץ ושעורה בחוצה לארץ, הכי נמי דמחייב,

אמרי הכי השתא, התם ארץ מקום חיובא, חוצה לארץ לא מקום חיובא, הכא אידי ואידי מקום חיובא הוא אס היה מנהיג ספינה ציס צשני דגים של שני מינין חייב, דהא דרשין למינהו למינהו מיבשה:

[לכאורה צ"ב למה לא יאסר מה שנזרע בארץ? מבאר המנחת שלמה [ח"ג סימן קז-ב] שמכאן ראייה שאיסור כלאים הוא דוקא כשהאיסור חל על שני המינים. דבר יעקב],

אבני חן על מסכת בבא קמא

בור ואש שן ורגל,

1. בור דכתיב שמות כא כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור, ולא יכסנו, הא כסוהו [תוס'] אפי' פורמא ולא צני עד דטאס ליה צעפלא פמור,

2. אש, דכתיב שמות כב שלם ישלם המבעיר את הבערה, עד דעביד כעין מבעיר צפשיעה,

3. שן, דכתיב שמות כב ובער בשדה אחר עד דעביד כעין ובער [תוס'] כעין שיאכילנה לבהממו צידים, כלומר צפשיעה [פ'] שאם פשע הוי כאילו האכילה בידים],

4. רגל, דכתיב ושלח, עד דעביד כעין ושלח [פ'] רק בפשיעה],

ותניא ושלח זה הרגל, וכן הוא אומר ישעיה לב משלחי רגל השור והחמור, ובער זה השן וכן הוא אומר מלכים א יד כאשר יבער הגלל עד תומו, טעמא דעביד כעין ושלח ובער, הא לא עביד לא,

אמר רבה, מתניתין נמי דיקא דטעמא משום דהמורה מיעטה אכל צקין מועדת לאו כר"י ס"ל [מ] דקתני צאן [הכנס צאן לדיר] דאין הויקה אלא צקין ורגל [פ'] שאין עיקר הויקה אלא בשן ורגל, דהויק קרן דצאן לא שכיח, אבל הויקא בקרן ודאי חייב דכל מילי איתרבו בקרן בשור שור משבת. פנ"י] מכדי בשור קא עסקינן ואתי כולהו פירקי עד השמא, גיתני שור [סתם שור הוי מועד. ה"ר אליעזר מגרמישא ז"ל. שטמ"ק], מאי שנא דקתני צאן,

לאו משום דהתורה מיעטה בשמירתן,

[והחזר ומפרש] לאו [דלכן כתב המשנה צאן] משום דכאן [בצאן] קרן לא כתיבא בה # [כאילו לא כתב בה קרן, שהרי על פי רוב אין דרכה להויק, ורק], שן ורגל הוא דכתיב ביה,

וקמ"ל דשן ורגל דמועדין הוא [די להם בשמירה פחותה], ש"מ:

תניא אמר ר' יהושע, ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם קסבר גרמא צוקין פטור וחייב בדיני שמים, ואלו הן, הפורץ גדר בפני בהמת חבירו וינאמא הבהמה וצרכה, והכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה לצד הדליקה כדי שצנער זה האש, והשובר עדי שקר להעיד, והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו:

אמר מר, הפורץ גדר בפני בהמת חבירו, ה"ד, אילימא בכותל בריא, בדיני אדם נמי ניחייב [תוס'] מיהא אסותל דהא

כיצד משלמת מה שהזיקה, שמין בית סאה באותה שדה אין שמין את הערוגה לזדה, מפני שמפסקי מוסיק, ששמין אותה בכל שווייה, ורממנא אמר ובער צעדה אחר, ודרכינן צגמ' מלמד ששמין אותו על גב שדה אחרת,

אלא שמין בית סאה [חמישים על חמישים אמה, וערוגה מצונו אמה על אמה, וכן יש ריוח בין הערוגות, מ"מ יש הרבה ערוגות בבית סאה] צאומה שדה, כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת, וכמה היא יפה עכשיו, והשמא לא משלם כולה דמיה, דמי שלוקח בית סאה כשהיא נתצוואתה, אינו מוולל זה צצביל הפסד ערוגה אחת, כי אם דצר מועט [וראה תוס' נרפס נח: שחולק על פירש"י],

[ראה ברא"ש בתחלת פרק החובל וז"ל ולהלן בכל שומות [גם בקוטע יד עברו של חבירו] אנו למדין [לעיל נח:] מובער בשדה אחר דאמרה תורה לשום ערוגה אנב שדה. ועל פי זה כתב בספר הון עשיר שגם כאן בשומת שדה משתמש בלשון "יפה" שלשון זה בא על פי רוב בשומת בני אדם, אלא כיון שלמדין אדם משדה, אומר גם על השדה לשון "יפה"],

ר' שמעון אומר, אכלה פירות גמורים שכבר ציטלו כל צרכן משלמת פירות גמורים כל ההפק, והיכא שיימינן אנב שדה היכא דעדיין לא נגמרו, אם סאה סאה, אם סאתים סאתים:

נב"י: ת"ר, איזהו כראוי ואיזהו שלא כראוי, דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי, שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, זהו שלא כראוי,

א"ר מני בר פטיש [שם זה יש בש"ס 10 פעמים, ומהם 4 פעמים במסכת חולין] מאן תנא מועד דסוגי ליה בשמירה פחותה [תוס'] מני מתני', דאמר אלא שהויקה צקין ורגל הוא, דהיינו מועד צתחילמו, סגי לה צנעילה כראוי, דהיינו שמירה פחותה, כדאוקימנא שיכולה לעמוד ברוח מנזיה, ואי אחי רוח שאין מנזיה לא קאי, ר"י היא [תוס'],

דתנן [לעיל מה:] קשרו בעליו לשור במוסירה, ונעל [או געל] לפניו כראוי, ויצא והזיק, אחד תם ואחד מועד, חייב דברי ר"מ,

ר' יהודה אומר תם חייב ללא סגי ליה צפחותה, וטעמא דר' יהודה צפק שור שנגד ד' וה' [לעיל דף מה] מועד פטור, שנאמר שמות כא ולא ישמרנו בעליו [מפסק זה שכתוב במועד למידין, שבמועד די בשמירה פחותה], ושמור הוא זה,

ר"א אומר פליג אמתרייהו, דאילו ר"מ מיהו צשמירה מעולה סגי ליה, ור"א סבר, לית ליה נתיבא למועד אין לו שמירה אלא סכין?

אפילו תימא ר"מ, שאני שן ורגל דהתורה מיעטה בשמירתן, דאמר ר' אלעזר, ואמרי לה במתניתא תנא, ארבעה דברים התורה מיעטה בשמירתן [תוס'], ואלו הן

אבני חן על מסכת בבא קמא

צידים עבד [הגהות הגר"א] ואצממה ליכא למימר דמחייב, דהא תנן פרטא לסקטס פטור,

אלא

דף נ"ו ע"א

בכותל רעוע דלא אפסדיה, דלמסתר קאי,

אמר מר, הכופף קמתו של חברו בפני הדליקה, היכי דמי אילימא דמטיא ליה כשכפפה הגיע זה הדליקה ברוח מצויה הרי צידים הצעיר ו בדיני אדם נמי נחייב,

אלא דמטיא ברוח שאינה מצויה דמידי דלא סלקא אדעתיה היא,

ורב אשי אמר, טמון אתמר שמיסה קמת חבירו צסדיין כשראה דליקה אצלה, והוא לא שלח את הצערה משום דשויה טמון באש ושויה טמון, וגרס להפסיד את הניזק ולפטור את המצער, דפטור על טמון באש:

[כתב ביש"ש [סימן ד] דוקא באופן שהוא בעל המעשה שכסחו, אבל אם נתן עצה לבעל האש שיכסנה ויפטור, וכן עשה זה, פטור אפילו מדיני שמים. שעמ"ב],

אמר מר, השוכר עדי שקר, ה"ד, אילימא לנפשיה להוציא ממון מחבירו לעצמו ממונא בעי שלומי אותו ממון שהוציא חייב להחזיר ובדיני אדם נמי נחייב, אלא לחבריה שכן עדי שקר להוציא מנה מרחובן לשמעון,

והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו, במאי עסקינן, אילימא בבי תרי, פשיטא דאורייתא הוא דחייב צדיני שמים ויקרא ה אם לא יגיד צתרי קא משמע, מדקפיד אהגדה, משמע שאילו מגדין מתחייב זה ממון, ועוד ק"ל (סוטה דף 3) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שני עדים עד שיפרט לך הכתוב אחד, כדכתיב לא יקום עד אחד באש (דברים יט) וגשאל עוננו, אלא בחד שמחייבו שבעה, וצדיני שמים מחייב, דאי הוה מסהיד מחייב ליה שבעה, ודלמא לא הוי משמעע בשקרא, ומשלם,

ותו ליכא דחייצין צדיני שמים והאיכא (סימן: העושה, בסם, ושליח, חבירו, נשבר),

1. העושה מלאכה במי חטאת ששקל כנגדן משקלות צמסכת גיעין (דף ג) והן נפסלין צמללכה ובפרת חטאת, פטור מדיני אדם דהזק שאינו ניכר לא שמים הזק, וכולהו הני מיוצמי מתניימא נינהו וחייב בדיני שמים,

2. והאיכא, הנותן סם המות בפני בהמת חבירו, פטור

מדיני אדם וחייב בדיני שמים,

3. והאיכא, השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים,

4. והאיכא, המבעית את חבירו מקע לו צאנו פתאום, ובעמו, דלא עבד ציה מעשה צגופו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים,

5. והאיכא נשברה כדו ברה"ר ולא סלקה, נפלה גמלו ולא העמידה, ר"מ מחייב בהויקן פלוגמיהו מיפרשא צהמניח את הכד (דף כט) צנתקל פושע וצמפקיר מקיו, וחכ"א פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים?

אין מיהא איכא טובא, והני אצטריכא ליה, מהו דתימא בדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל,

הפורץ גדר בפני בהמת חבירו, מהו דתימא כיון דלמסתריה קאי, מה עביד, בדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל,

הכופף קמתו של חבירו נמי, מהו דתימא, לימא מי הוה ידענא דאתיא רוח שאינה מצויה, ובדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל,

ולרב אשי דאמר נמי טמון איתמר, מהו דתימא אנא כסויי כסיתיה ניהלך שלא מצער צה האש מהר, ובדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל,

[אולי יש לפרש שחלק מדיני שמים הוא מה שמצער את בעל הגדיש, שמפקיעו מתשלימין, אבל אם יכול להרגיע את בעל הגדיש שכוונתו היה לטובה, ואין לבעל הגדיש עליו תערומות, אולי היה סברא לומר שלא יתחייב בדיני שמים, ולזה קמ"ל שסוף סוף הפסידו צממון].

[פ] אע"פ שכוונתו להזיק, אין מלאכה זו כדאי להתחייב עליה לשלם ואפילו בדיני שמים. קמ"ל. הרא"ה. שטמ"ק].

[וא"ת גלוי וידוע למקום למה נחבין אם לטובה אם לרעה? וי"ל דאפי' במתכוין לטובה שלא ימחר לשרוף ויוכל להציל בעל הבית בתוך כך, מ"מ בדיני שמים חייב, דאיבעי ליה לאודהורי ולאסוקי אדעתיה שלא יבא לו הפסד בכך. תוס'].

והשוכר עדי שקר נמי, מהו דתימא לימא דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין [דברי הרב שומעין] והיה להם [לעדי שקר] שלא יעידו, ובדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל,

והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו נמי, מהו דתימא מי יימר דכי הוה (אתינא) מסהדינא ליה, הוה מודה, דלמא הוה משתבע לשקרא, ובדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל:

אבני חן על מסכת בבא קמא

שלא תלך אנה ואנה אלא לקמה לאכול, כי הא דאמר רבה אמר רב מתנה אמר רב, המעמיד משמע שאומה צידו בהמת חברו ומוליכה על קמת חבירו חייב, מעמיד פשיטא, לא צריכא דקם לה באפה,

אמר ליה אביי לרב יוסף [אמרת לנו שלכן המעמיד בהמת חבירו חייב, והוא הדין הלכטים כאן דמיירי ש], הכישה במקל אמרת לן כההיא דהמעמיד ומשום הכי מיחייב, ולסטים נמי דהכישה במקל ואשמועינן ממני דהכישה במקל זו היא משיכה:

[שנינו במשנתנו] מסרה לרועה נכנס הרועה כו': אמרי [שאלו] תחתיו דמאן, אילימא תחתיו דבעל בהמה, תנינא חדא זמנא [לעיל מד:],

מסרו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר, כולן נכנסו תחת הבעלים,

אלא תחתיו דשומר והכי משמע מסרה שומר לרועה, נכנס הרועה תחתיו, ואולי צעלים ומשמעו דינא כדאי שני,

[ומתמה] ושומר קמא אפטר ליה לגמרי והראשון מסתלק, לימא תיהיו תיובתא דרבא, דאמר רבא שומר שמסר לשומר חייב אפילו באונסין, דאמר ליה מפקיד את מהימנת לי בשבועה, איהו לא מהימן לי בשבועה שנאנסה, צפ' המפקיד (צ"מ לו),

אמר לך רבא, מאי מסרו לרועה, לברזיליה לתלמידו דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה,

[ראה מש"כ לעיל דמלשון הכונס צאן לדיר משמע דמיירי ברועה, וז"ל השטמ"ק פ' ברזיליה רועה שתחת ידו, כי הרועה הגדול מקבל מבני אדם, ויש לו אחרים תחת ידו שמוסר להם ומוציאם ומרעים אותם ביער, וברזילא לרועה כמו ריש דוכנא למלמד תינוקות, ומילתא ברירא היא דכל מאן דמסר לרועה, אדעתא דמסר הוא לברזיליה הוא דמסר ליה, ולפיכך אין יכול בעל הבית לטעון אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, ומאחר שמסר לברזיליה נפטר הרועה ודין בעל בהמה עם ברזילא. ר"ח ז"ל],

איכא דאמרי מדקתני מסרה לרועה, ולא קתני מסרה לאחר, ש"מ מאי מסרה לרועה, מסר רועה לברזיליה, דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה,

[ומתמה] אבל לאחר לא, לימא מסייע ליה לרבא, דאמר רבא שומר שמסר לשומר חייב?

[ודוחה] אמרי לא, דלמא [הא דתני במשנה מסרו לרועה] אורחא דמילתא קתני, והוא הדין לאחר:

[שנינו במתניתין] נפרצה בלילה או שפרצה לסטים כו': אמר רבה, והוא שחתרה הא דמנן נפרצה בלילה פטור, כגון שחתרה הצהמה והפילה הכותל דלנוס הוא,

[ומדייק] אבל לא חתרה אלא מעצמה נפלה מאי, חייב,

היכי דמי, אילימא בכותל בריא, כי לא חתרה אמאי חייב, מאי ה"ל למעבד, אלא בכותל רעוע, כי חתרה אמאי פטור, תחלתו בפשיעה אלא נפילה, דעציד למיפל וסופו באונס הוא דהא לא נפלה אלא חתרה,

הניחא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור פלוגמא היא בסוף המפקיד (צ"מ דף מז) תרי לישני דש"ס אליבא דרב יוסף, אלא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, מאי איכא למימר?

אלא מתני' בכותל בריא, ואפילו לא חתרה,

וכי איתמר דרבת, אסיפא איתמר, הניחה בחמה, או שמסרה לחרש שוטה וקמן ויצתה והזיקה חייב, אמר רבה ואפי' חתרה וכותל צריא,

[בקושי הגמ' אמרין, שחושב מה שהבהמה שוברת את הדלת לצאת פשיעה כיון שהניחה בחמה וכל מצדקא דאית לה למיעבד עבדא, אבל זה שחותרת היא אונס גם כשהניחה בחמה,

אבל לפי תירוצ' הגמ' גם זה שחותרת היא פשיעה כיון שהניחה בחמה], לא מבעיא היכא דלא חתרה [אלא שברה את הדלת], דכולה בפשיעה הוא [כיון שהניחה בחמה], אלא אפי' חתרה נמי, מהו דתימא הוויא לה תחילתו בפשיעה שהניחה בחמה, ופשיעה היא אלא פמימת הדלת, דאמרין לקמיה כל מחצולות שיכולה לעשות עושה אגב צערה וסופו באונס שחתרה, קמ"ל דכולה פשיעה היא [גם זה שחותרת],

מ"מ, דאמר ליה [ניזק לבעל הבהמה], מידע ידעת דכיון דשבקתה בחמה, כל מצדקא מחצולות דאית לה למיעבד עבדא ונפקא:

[שנינו במשנתנו] הוציאוה לסטים, לסטים חייבין:

דף נ"ו ע"ב

פשיטא, כיון דאפקוה איכא משיכה ושינוי רשות קיימא לה ברשותיהו לכל מילי?

לא צריכא, דקמו לה באפה שלא משכוה אלא עמדו בפניה לכל זד

אבני חן על מסכת בבא קמא

והא קתני [בברייתא לעיל] אינו חייב ליטפל בה?

א"ל הכא במאי עסקינן, כגון שהחזירה בצהרים,

ותרתי קתני, והכי קתני החזירה שחרית שכיט איניש צניתיה, אכל צהרים מאי צמלאכמו צדה למקום שיראנה ושכיח דעייל ונפיק, וחזי לה, אינו חייב ליטפל בה, [ואע"פ שאינו מקום המשתמר, שהרי מכל מקום דרכן של בעלי בתים לצאת משם תמיד ורואים אותם. מאירי],

[כתב כיום של שלמה סי' י' הא דמחלק בגמ' בין שחרית לצהרים, היינו לדירדור כדפרש"י שהיו מצוים בשדה במלאכתם, אבל האידיא משתנה הדין לפי עניני הזמן, ואין חילוק בין שחרית לצהרים. שעמ"ב],

החזירה בצהרים [אפילו] למקום שיראנה, דלא שכיח דעייל ונפיק דלא חזי לה, ונגנבה או אבדה חייב באחריותה,

2. איתביה [ר' יוסף לרבה], [היא סיפא דברייתא דלעיל בתוספתא דב"מ פ"ב, ולהכי דייק מינה שפיר דחייב בגניבה ואבדה קאמר. תוס'], לעולם הוא חייב, עד שיחזירנה לרשותו של בעלים, מאי לעולם, לאו אפילו מביתו הניחה מולא צנימו וקמני חייב, ש"מ כשומר שכר דמי?

א"ל [רבה, לעולם שומר אבדה חייב כשומר חנם] מודינא לך בבעלי חיים באצידת בעלי חיים דחייב המולא בגניבה ואצידה, ולאו משום שכר מלוא, אלא משום דגניבה ואצידה דידהו פשיעומא היא, דכיון דנקטי להו גיגרא @ פסיעות פרייחא כיון שראה שמלומדות הן ללאם [שכבר לקחו לעצמם צעדים זרים, שהם יוצאים ממסלול הדרכים הרגיל שלהם, שהרי ראינו כבר שכרחו למקום אחר [שנאבדו]. שט], בעי נטירותא ויתרתא ואפי' הוי שומר חנם חייב, אכל שומר אצידה דמטלטלי, פטור מגניבה ואצידה,

[וכגון שנגנבה באותו ענין, שנגרי ברייתא גרמו לה להגנב, ולעיל [בשקשקה מרישא דברייתא, דאמר מאי נגנבה ואבדה וכו'] לא אסיק אדעתיה האי שינויא, דהשתא מצי למימר דנגנבה או שאבדה דלעיל מביתו קאמר [והא דחייב דמיידי בבעלי חיים],

אי נמי חד סיפא אאבדה דוקא קאי שניגרי ברייתא גרמו לה להאבד, אבל לענין גניבה פטור שאין גורמין לה ליגנב, ומשום הכי ברישא דקתני בהדיא נגנבה לא מצי לשנויי הכי. תוס'],

3. איתביה רבה לרב יוסף, דברים כב א ל' א-תראה את-שור' ר' אחיה או' את-שור' ג'דחים ו'התעלמות מהם ה'שכר תשיבם לאחיה השנה מעלימא משמע, אין לי אלא [בביתו] [לכיתו. ד"ס], לגינתו ולחורבתו מניין דקני ליה למואל צהשנתו לגינתו דבעלים, ת"ל תשיבם מכל מקום,

[הסוגיא ד"פרוטה דר' יוסף", מובא גם בב"מ כט, ופב, וגם בגדרים לג:

ושבעות מד.],

[צריך ביאור למה מביא ענין זה כאן],

איתמר, שומר אבדה הכניס אצידת חזירו לנימו, כדכתיב ואספתו אל מוך צימך וגו' [דברים כג], רבה אמר כשומר חנם דמי [ופטור בגניבה ואבדה], רב יוסף אמר כשומר שכר דמי [וחייב בגניבה ואבדה],

[ומפרש] רבה אמר כשומר חנם דמי, מאי הנאה קא מטי ליה,

רב יוסף אמר כש"ש דמי, בההיא הנאה דלא בעיא למיתבי ליה ריפתא לעניא דהעוסק צמלוא פטור מן המלוא, מוצלמתך דנך נפקא לן צמס' סוכה [ד' כה] הוי כש"ש, [ולא אמר הנאה המצוה? דמצות לאו ליהנות ניתנו. שעמ"ב בשם קצוה"ח סי' שו סק"ז],

איכא דמפרשי הכי, רב יוסף אמר כש"ש דמי, כיון דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה, הלכך כש"ש דמי,

[פ' שכמו ששומר שכר יש לו יותר התחייבות משומר חנם מפני שמקבל תשלום עבור שמירתו, כן שומר אבדה התורה חייבתו בשמירתה, ואין זה תלוי ברצונו ולכן לא דמי לשומר חנם. ע"פ מה שצייתי על הגמ' שלי].

(סימן: 1. החזירה איתביה רב יוסף לרבה, 2. לעולם איתביה רב יוסף לרבה, 3. השב איתביה רבה לרב יוסף, 4. חייא א"ל אבי לרב יוסף, 5. אמרת איתביה [הגמ' לרב יוסף], 6. נשבר איתביה [הגמ' לרב יוסף], 7. שכר לימא מסייע ליה),

1. איתביה רב יוסף [דאמר כשומר שכר דמי] לרבה [דאמר כשומר חנם דמי],

דף נ"ז ע"א

החזירה לאצידה למקום שיראנה צעליה אינו חייב ליטפל בה [פסקה אחריותו], נגנבה או אבדה חייב באחריותה,

[פ' ובודאי אין לפרש שנגנבה ממקום שהחזירה, דהא אמר אינו חייב ליטפל בה, ואלא צריך לומר] מאי נגנבה או אבדה, לאו נגנבה מביתו ואבדה מביתו [פ' וזה דין נפרד בדין שומר אבדה, שאם נגנב חייב באחריותה, ונמצא שדינו בדין שומר שכר, וקשיא לרבה], [שומר חנם] פטור מגניבה ואצידה, ושומר שכר חייב צפ' השולא [צ"מ דף ד?]

[ודוחה] לא ממקום שהחזירה [ואפילו שומר חנם חייב דפושע הוא. תוס', פ' שזה שהניחה במקום שיראנה נחשב כפשיעה],

אבני חן על מסכת בבא קמא

מאי לגינתו ולחורבתו, אילימא לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת, היינו ביתו, אלא פשיטא לגינתו שאינה משתמרת [תוס'], ולחורבתו שאינה משתמרת, ש"מ בשומר חנם דמי?

א"ל [רב יוסף לרבה] לעולם לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת, ודקא קשיא לך היינו ביתו, הא קא משמע לן דלא בעינן דעת בעלים, כדרכי אלעזר,

דא"ר אלעזר, הכל צריכין דעת בעלים גונב וגוזל, או אחד מארבעה שומרין שהחזיר צריך להודיעו לבעלים, ואם לא הודיעו, חייב המחזיר באחריותו, חוץ מהשבת אבידה, שהרי ריבתה בו תורה השבות הרבה [השב תשיבם],

4. א"ל אביי לרב יוסף, ואת לא תסברא דשומר אבידה בשומר חנם דמי,

והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, הטוען טענת גנב באבידה לפטור עצמו ע"י גנב, שטוען נגנזה [הימנו] [הימני]. מזור דבש [האבידה שמנאח, ומנאח שצידו הוא משלם תשלומי כפל כגנב עצמו, דדרשינן בפרק מרובה (לקמן דף סג) ואם לא ימנא הגנב, אם לא ימנא כמו שאמר, אלא הוא עצמו גנב, וכמיז בתריה יתלם שנים, אי אמרת בשלמא שומר אבידה בשומר חנם דמי, משום הכי משלם כפל, דהוי בעי למפטור נפשיה בטענת גנב,

ואי ס"ד שומר שכר הוי, אמאי משלם תשלומי כפל, קרנא בעי שלומי מעיקרא כי טעין נגנזה, הוה מחייב נפשיה לשלומי קרנא [וכיון שחייב עצמו לשלומי בשויו, אפילו נמצא שגנבו פטור מכפל. תוס']?

א"ל, הכא במאי עסקינן, כגון שטוען טענת לסטים מזויין [תוס'] גנב מזויין נטל הימנו בחוקה, דקא פטר נפשיה בטענת אונס,

א"ל ליסטים מזויין גולן הוא ובעטנת אונס פטר נפשיה, וכפל [רק] בטוען טענת גנב הוא, דכתב ביה רחמנא [דכתיב] וגונב מצית האיש (שמות כג)?

א"ל שאני אומר, לסטים מזויין כיון דמיימור מאינשי, גנב הוא [נמצא שלמים מזויין הגם שהוא אונס, משלם כפל] ומשלם כפל, וכן הפטור עצמו בטענת לסטים מזויין, ולענין חיוב לא מחייב שומר שכר עליה אם אמת אמו, דהא אמי,

5. איתביה [לעיל מקשה הגמ' על רב יוסף, ממה שאמר ר' יוחנן דשומר אבידה חייב בכפל, ומתיר דמייורי בלסטים מזויין, ובא להקשות על תירוצו זה],

דף נ"ז ע"ב

לא אם אמרת בשומר חנם [תוס'] מתניתא היא [ולא ידענא היכא תניא] שכן משלם תשלומי כפל, תאמר בשומר שכר שאינו משלם תשלומי כפל, ואי ס"ד לסטים מזויין גנב הוא, נמצא בשומר שכר משלם תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזויין [תוס']?

א"ל [רב יוסף] הכי קאמר, לא אם אמרת בשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל בכל טענותיו כלומר כל טענות שעל ידי גנב צין מזויין וצין שאינו מזויין, דהא שומר חנם פטור צגניזה ואבידה, הלכך כשנמצא שקרן משלם כפל, תאמר בשומר שכר, שאינו משלם תשלומי כפל בטענת גנב שאינו מזויין, אפי' נמצאת צידו, דהא מעיקרא לא הוה פטר נפשיה מקרנא אלא בטוען טענת לסטים מזויין,

6. איתביה [ומקשה עוד על תירוצו של רב יוסף], שמות כב ונשבר או מת אין לי שיהא שואל חייב אלא שבורה ומתה שכן אונס, גניבה ואבידה מנין,

אמרת ק"ו, ומה שומר שכר שפטר בו שבורה ומתה דכתיב ביה ומה או נשבר או נצנה, וכתיב בתריה שצוה ה' מהיה צין שניהם (שמות כג) חייב בגניבה ואבידה דכתיב ביה אם גנב יגנב וגו', שואל שחייב בשבורה ומתה, אינו דין שחייב בגניבה ואבידה,

וזהו ק"ו שאין עליו תשובה [ראה בתורת חיים שהתנא הרגיש בעצמו שיש להשיב על ק"ו זה דמה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזויין, לכך קתני וזהו קל וחומר שאין עליו תשובה כלומר שאין בתשובה זו כלום. עיי"ש עוד],

ואי ס"ד לסטים מזויין גנב הוא, אמאי אין עליו תשובה, איכא למפרך מה לשומר שכר, שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזויין תאמר שואל שאין צו כפל לעולם, דהא מייחייב באונסין, דכתיב ונשבר או מת, וכי נמי טעין לסטים מזויין נטלו הימנו, הוה מייחייב נפשיה בקרנא, ומי שאינו צא לגנוב את הקרן לא יתלם כפל,

א"ל קסבר האי תנא דונשבר או מת קרנא בלא שבועה, עדיפא מכפילא בשבועה [תוס'] שואל עדיף שמתחייב בשבועה ומתה בלא שום שצוה שקר, משומר שכר שפטור עליהן, ואע"פ שיש בשומר שכר כפל בטוען טענת לסטים מזויין, אין זה חומר, דכפל אינו בשומרין עד שישבע לשקר שנגנזה הימנו, ואח"כ צאו עדים, בפרק מרובה (לקמן דף סג), הלכך קנסא משום שצוה הוא דקנסיה רחמנא,

7. לימא מסייע ליה דלסטים מזויין גנב הוא, השוכר פרה מחבירו ונגנבה, ואמר הלה הריני משלם ואיני נשבע דאי בעינא משתבע דנגנזה מפטרינא, ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשוכר דכיון דשילם נמצאת הגניבה שלו,

אבני חן על מסכת בבא קמא

דפמירה לשלומי מי אמר,

אלא

דף נ"ח ע"א

לא מבעיא קאמר [לא מבעיא, צריך שבאותו נושא עצמו יהיה קצת חדוש, דאל"כ הוי מלתא דפשימא טובא, וכן מצאתי כתוב כלל זה בתורתו של מוהר"י בי רב משם מוהרי"א ז"ל והוא אמיתי כן ראיתי בס' לשון לימודים על הטורים בא"ח דף ס"ט ע"ד וע"ש. יד מלאכי כלל תא], לא מבעיא אכלה דמשלמת מה שנהנית מיהא מה שנהנית, אע"ג דלא פשע בשמירתה [אפ"ה משלמת] דהא נהנית,

אבל נחבטת דאפי' צהייל הויקא אנטקס הו"א אימא האי בעל השדה מבריה ארי מנכסי חבירו הוא שהליל את צהמת חבירו שלל נחבטת בקרקע, ומזה הוא דעבד, ומידי לא לשקול, קמ"ל [ומה שאדם מוציא להציל נכסי חבירו אינו יכול לבקש עבורם תשלום], ומה שנהנית נמי לא משלם, קמ"ל,

ואימא ה"נ? [ודוחה] מבריה ארי מנכסי חבירו מדעתו הוא [וכיון שעושה מדעתו, אינו יכול לבקש עבור זה תשלום], האי לאו מדעתו,

אי נמי, מבריה ארי מנכסי חבירו לית ליה פסידא, האי אית ליה פסידא,

[וכיון דאיכא תרתי שלא מדעתו ואית ליה פסידא לא חשיב מבריה ארי, אבל מדעתו אפי' אית ליה פסידא חשיב מבריה ארי, ואין גותן לו אפי' שכרו. תוס' עיי"ש עוד],

היכי נפל [באיוה אופן נפלה שאנו אומרים שמשלמת רק מה שנהנית], רב כהנא אמר, שהוחלקה במימי רגליה מנה"ר לגינה, דלונסא דלא סלקא אדעמיה הוא, רבא אמר שדחפתה חברתה [בהמה אחרת שהיה לבעלה],

[רמב"ם הלכות נזק ממון פרק ג' הל' יא בהמה שהוחלקה באבן או במימי רגליה ונפלה לגנה ונחבטה על גבי פירות וירקות או שאכלה משלם מה שנהנית],

מ"ד שדחפתה חברתה [הוי אונס, ומשלמת רק מה שנהנית], כל שכן שהוחלקה במימי רגליה [דהוי אונס], ומאן דאמר שהוחלקה במימי רגליה, אבל דחפתה חברתה, פשעה ומשלמת מה שהזיקה, דא"ל איבעי לך עבורי חדא חדא [שלא ילכו זו סמוך לזו],

אמר רב כהנא, לא שנו דמה שנהנית הוא דמשלמת, ולא מה שהזיקה אלא שאכלה מיד באותה ערוגה שנהל שם, דכיון דלונסא היא צנפלה,

סבריה רבנן דנצטו לסייעיה לרב יוסף מהא כרבי יהודה דאמר שוכר כנושא שוכר דמי [תוס'] ר"י היא דאמר שוכר כשומר שוכר דמי, דהשוכר את הפועלים (ב"מ נג) ומחייב בגניזה,

ומדקתני ואמר הריני משלם ואיני נשבע אינו נשבע, מכלל דאי בעי פטר ליה נפשיה בשבועה מכלל דאי בעי אשתכח דנגנזה כדקטעין, הוה מפטר,

ה"ד והיכי דמי דמפטר הא מחייב בגניזה, אלא ודאי, כגון דקא טעין טענת לסטים מזויין גנבה בחזקה, וקתני ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשוכר וקתני דכי נמצא אחרו לטעים משלם כפל, ש"מ לסטים מזויין גנב הוא,

[ודוחה] אמרי, מי סברת כר"י דאמר שוכר כנושא שוכר דמי, דלמא כר"מ ס"ל, דאמר שוכר כשומר חנם דמי וצננז שאינו מזויין הוה פטר נפשיה מעיקרא,

איבעית אימא לעולם ר"י היא, וצננז שאינו מזויין כדמחליף [תוס'] רבה בר אבבה דהשוכר את הפועלים ותני, שוכר כיצד משלם ר"מ אומר כשומר שוכר, ר"י אומר כשומר חנם,

רבי זירא אמר לעולם כשומר שוכר דמי, ואפי' הכי לא תסייעיה, דהאי דקתני כפל, בלסטס שאינו מזויין קאמר, וקתני רישא אינו נשבע, מכלל דאי בעי פטר נפשיה הכא במאי עסקינן, בטוען טענת לסטים מזויין, הלכך אי בעי איפטר וכשנמצא הגנב ונמצא לסטים שאינו מזויין וצר כפל הוא;

[שנינו במשנתנו] נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית: אמר רב האי דקתני מה שנהנית משלמת בנחבטה שנחבטה קאמר, כשהצטבה על התצובה שיקעמן בקרקע והפסידם והיא נהנית שלא לקמה מקרקע,

[ומתמה] אבל אכלה, אפילו מה שנהנית אינה משלמת צממיה,

לימא רב לטעמיה, דאמר רב היה לה שלא תאכל גצי הכנים פירותיו לתר חבירו שלא ברשות, צשור שנגח את הפרה (לעיל דף מז), דקתני חזקה צהם צהמה של צה"ה, חייב בעל הפירות, ואמר רב כשהוחלקה צהן שנו, אכל אכלה והתרחק פטור המכנים, דהוה לה שלא תאכל, והכא נמי אמר בעל הצהמה צירידתה, אנטקס היא, שהרי נפלה, וצאכילתה היה לה שלא תאכל, ומה אי יכול לעשות?

אמרי, הכי השתא, אימור דאמר רב התם היה לה שלא תאכל, היכא דאיתוקא היא, דמצי א"ל מריה דפירי לא משלמנא, היה לה שלא תאכל, לאזוקי היא אחריני

אבני חן על מסכת בבא קמא

בשדה אחר, ששמיין על גב שדה אחר,

ואימא כוליה להכי הוא דאתא [ששמיין בשדה אחר], לאפוקי רה"ר מגלן?

אם כן לכתביה רחמנא גבי תשלומין שמוות כב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם בשדה אחר, ל"ל דכתביה רחמנא גבי ובער, ש"מ תרתי,

היכי שיימינן

סאה בששים סאין: לפי שצית סאה נמכרת ציוקר לפי שמועט הוא ואינו מזוי לימכר, ועני שאין ידו משגת לדמי קרקע גדולה קונה אותו ציזמר מדמיו,
שאלם היה שמין מתחלה הערוגה בששים סאין כמה היו יפין וכמה הן יפין, לא היה משלם כלום, שאין קרחת ערוגה קטנה ניכרת בששים סאין, אבל צצית סאה ניכרת,
רבי ינאי: שאין קוין מזיין לששים סאין, לפי שמרזין הן לאדם צינוי, ומועטין הן למשופע צנכס,
אין שמיין קב בששים קבים: דששים קבים אין להם מכר מפני שמרזין הן לעני ומועטין לצינוי, וכל שכן לעשיר, ועוד שאין קרחת קצ ניכרת בששים קבים,
ולא כור בששים כורים: אכלה כור תצואה אין שמין אותה בששים כורין, מפני שפוגם מזיק, לפי שאדם המשופע צנכס ותאצ לקנות קרקע גדולה, קונה אותה כשהוא מוצאה צהרצה יותר מדמיו,
רב הונא בר מנחם: הכי קחני אין שמין קב בפני עצמו, מפני שמושביה נזק, ולא קב בבית כור אין קרחתו נראית מפני שפוגם נזק, אלא בששים,

היכי שיימינן לצית סאה דמתני?

א"ר יוסי בר חנינא, סאה בששים סאין האי צית סאה דקמי צמתני, דצציל ערוגה אחת, שמין צית סאה, לאו צית סאה צאנפי נפשה שיימינן, דמכחיזין ליה למזיק, לפי שצית סאה נמכרת ציוקר לפי שמועט הוא ואינו מזוי לימכר, ועני שאין ידו משגת לדמי קרקע גדולה קונה אותו ציזמר מדמיו, וקרחת ערוגה של קצ או קציים חשיב לו לפי דמיו,

אלא שמין ששים סאים כמה שוין, ורואין כמה דמים מגיעין לצית סאה [למשל אם דמי ששים סאים הם ששים זוז, מגיע זוז לכל בית סאה], וחוזרין ושמין כמה נפחתו דמיו [של בית סאה בתוך ששים סאים] צצציל קרחת ערוגה זו [שאם קונה כל הששים סאה, ישלם לנ"ט סאה זוז לסאה, וסאה הם' ישלם עבודה פחות קצת. וראה תוס'].

ואל"מ למה הוזכר צית סאה [ביון ששמיין בששים סאין]? שאלם היה שמין מתחלה הערוגה בששים סאין כמה היו יפין וכמה הן יפין, לא היה משלם כלום, שאין קרחת ערוגה קטנה ניכרת בששים סאין, אבל צצית סאה ניכרת,

אנוסה היא נמי צאכילתה, דכיון דמוציא למצואה מותה [תחתיה], לא מוקמה אנפשה, אבל מערוגה לערוגה הלכה מערוגה לערוגה ואכלה משלמת מה שהזיקה,

[דכיון שתחלת נפילתה באותה ערוגה באונם, אינו חייב להעלותה מאותה ערוגה, אבל מערוגה לערוגה הוי בשדה אחר. תוס'].

ורבי יוחנן אמר אפי' מערוגה לערוגה, ואפילו כל היום כולו, עד שתצא [מן הגינה] ותחזור לדעת [הבעלים, # פי' כדאמרין לעיל [נה:]] עד דעביד כעין ושלח, עד דעביד כעין ובער, שעל שן ורגל אינו חייב אלא בפשיעה],

א"ר פפא, לא תימא [שאין הבעלים חייבין] עד שתצא [מן הגינה] לדעת שידעו הבעלים שיצאת ותחזור לדעת שלא נעל צפניה כראוי [ופשע], אלא כיון שיצתה לדעת שידעו ציגילתה אע"פ שחזרה שלא לדעת [הבעלים חייבין] דהשתא לא סגי לה צשמירה פחותה,

מ"מ, דא"ל [בעל הגינה], כיון דילפא [שלמדה שיש שם גינה, וגדלים שם מה שאוהבת לאכול], כל אימת דמושחממא [בכל עת שהיא משחממת] להתם רחמא:

[שגינו במשנתנו] ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה: בעי רבי ירמיה, ירדה כדרכה, והזיקה במי לידה [ע"י שהפליטה שם ולד] מהו,

אליבא דמאן דאמר תחלתו בפשיעה צלאו לידה היה לו לשומרה שלא תכנס ותאכל וסופו באונם לא היה יודע שחלד חייב, לא תיבעי לך [דחייב], כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונם פטור, מאי,

מי אמרינן, כיון דתחלתו בפשיעה וסופו באונם פטור, או דלמא הכא כולה בפשיעה הוא, דכיון דקא חזי דקריבה לה למילד, איבעי ליה לנמורה

דף נ"ח ע"ב

ולאסטמורי # [שורש המילה הוא שמר בלה"ק, סמך בלשון ארמית, נמצא שלהשתמר בלה"ק הוא לאסתמר בלשון ארמית, וגם נטר הוא מלשון שמר, ולכן פרש"י] להשמר ולהזהר בגוזה צה 11. תיקו:

[שגינו במשנתנו] כיצד משלמת מה שהזיקה [שמין בית סאה] וכו': מונה"מ? אמר רב מתנה, דאמר קרא שמוות כב ובער בשדה אחר, מלמד ששמיין על גב שדה אחר [והיינו דקרי ליה שדה אחר, שזה מבוהר וזה אינו מבוהר. שטמ"ק בשם הרא"ה],

האי ובער בשדה אחר מבעי ליה, לאפוקי רה"ר? א"כ לכתוב רחמנא ובער בשדה חבירו, א"נ שדה אחר, מאי

אבני חן על מסכת בבא קמא

ר' ינאי אומר, תרקב בששים תרקבים [הסימן הוא גור"ו ג' סאין, ו' קבים, ד' לוגין, ו' ביצים, ותרקב הוא תרי וקב דהיינו ג' קבין, שהוא חצי סאה] שלשים סאין שמין ולא ששים, דל"כ מפסקת ליה לניזק, שאין קוין מזוין לששים סאין, לפי שמרובין הן לאדם ציוני, ומועטין הן למשופע צנכסים, [ראה מהרש"א על התוס' וז"ל אבל למ"ד תרקב בס' תרקבים ניחא, דנקט בית סאה אשומא שניה, דבתחילה שמין מה ששוה תרקב בס' תרקבין ולפי חשבון זה כמה דמים מגיעין לבית סאה, וחזרין ושמין כמה נפתחה בית סאה בשביל ערוגה זו. וק"ל],

חזקיה אומר, קלח בששים קלחים מה שאכלה צם' שיעורין כמותו,

מיתבי, אכלה קב או קביים, אין אומרים תשלם דמיהן כמו שנמכרין קב או קביים צדוק, אלא רואין אותה כאילו היא ערוגה קטנה ומשערים אותה, מאי לאו בפני עצמה וקשיא לכולהו? לא בששים ולכל חד כדאית ליה,

ת"ר, אין שמין קב מפני שמשביחו [למזיק], ולא בית כור מפני שפוגמו [למזיק], מאי קאמר,

א"ר פפא, ה"ק אין שמין קב בששים קבים אס אכלה קב אין שמים צששים קבים מפני שמשביח מזיק צששים קבים אין להם מכר מפני שמרובין הן לעני ומועטין לציוני, וכל שכן לעשיר, ועוד שאין קרחת קב ניכרת צששים קבים,

ולא כור בששים כורין אכלה כור מצואה [כור הוא שלשים סאה # וזה פלא לעשות משל לבהמה שאוכלת כור? ואולי הפירוש שהזיקה כור, או כמה בהמות בחד הזיקין] אין שמין אותה צששים כורין מפני שפוגם מזיק לפי שאדם המשופע צנכסים ותאז לקנות קרקע גדולה קונה אותה כשהוא מוצא בהרבה יותר מדמיו ועוד קרחת כור גדולה היא מאד אלא כל סאה שמין צששים,

מתקיף לה רב הונא בר מנח, האי ולא בית כור, ולא כור מבעי ליה דקתני אין שמין קב, ולא קתני בית כור?

אלא אומר רב הונא בר מנח, משמיה דרב אחא בריה דרב איקא, הכי קתני אין שמין קב בפני עצמו, מפני שמשביח ניזק, ולא קב בבית כור אין קרחתו נראית מפני שפוגם ניזק, אלא בששים [כור שלשים סאה],

ההוא גברא, דקין קשבא דקל [ראה תוס'] מחבריה, אתא לקמיה דריש גלותא, א"ל ריש גלותא לדידי חזי לי אני [עצמין] ראיתי [מקום נטיעת הדקל] ותלתא תאלתא בקינא הוו קיימי שלשה דקלים זה אלז זה, והוו שוו [ושמתי ששלשה הדקלים יחד היו שווים] מאה זוזי, [וכיון שקצין דקל אחד] זיל הב ליה תלתין ותלתא ותילתא [אך תשלם לו שליש],

אמר, גבי ריש גלותא דדאין דינא דפרסאה [תוס'] שאני דין מורה למה לי [התרעם ששם הדקל לפי שויו, והו"ל לשום אותה לפי שדה שלימה של דקלים, כדכתיב שדה, אבל הגמ' מקשה שפסוק זה מיידי כשבהמה מוזיקה, אבל אדם משלם לפי מה שהזיק],

אתא לקמיה דר"נ, א"ל בששים [פ'] בשדה של ששים דקלים, מה נפחת ע"י שקרצין ממנה דקל אחד],

א"ל רבא, אם אמרו צם' להקל על המזיק בנוק' ממונו [בהמה שלו] צמה שאכלה צהממו והזיקה יאמרו בנוק' גופו שמזיק צענמו צדים שקצין לדקל,

אמר ליה אבבי לרבא, בנוק' גופו מאי דעתיך [מסתמא אתה מחמיר באדם המזיק, מרתניא המכביר וכו'],

דתניא המכביר כרמו שיתם וילע # [לכאורה לשון המכביר מקורו מלשון בכר פ' פירות המתבשלות תחלה, וכן זה הלך וקצין את הענבים לפני שהתבשלו] של חבריו סמדר, רואין אותו כמה היתה יפה קודם לכן, וכמה היא יפה לאחר מכאן, ואילו בששים לא קתני,

[ובמשך אבבי, אם זה הוא ראייתו של רבא] אמו גבי בהמתו נמי מי לא תניא כי האי גוונא,

דתניא [בתובות קה] צהמה ש קטמיה [נשכה, אכלה. שט] נטיעה, רבי יוסי אומר גזירי גזירות קונסי קנסות שבירושלים אדמון ומנן צן אצטלוס צפרק צמלא דמיונות אומרים, נטיעה בת שנתה שתי כסף [שתי מעות. רש"י כמוצות, פ' שבדינר-זוזי יש שש מעות כסף, ובדינר יש 192 פרוטות של נחושת, ונמצא מעה הוא 32 פרוטות], [נטיעה] בת שתי שנים ארבעה כסף,

אכלה חזיו שחם [פ' ירק רך מאד. שטמ"ק], רבי יוסי הגלילי אומר, נידון במשווייר שבו רואין את הנותר, לפי מה שמעלה כל ערוגה וערוגה צימי הקציר, ומשלים [פ'] לאחר שנגמר השחת ונעשה תבואה, רואים כמה שוה מה שנשאר, ולפ"ז שמין כמה היה הדיוקן],

וחכמים אומרים, רואין אותה כמה היתה יפה הקרקע לימכר כשהיא עם השחת וכמה היא יפה,

דף נ"ט ע"א

אכלה סמדר עגזים דקין צהתלתן לאחר שפרחו מיד,

רבי יהושע אומר, רואין אותן כאילו הן ענבים עומדות ליבצר [תוס'],

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמר מר, ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש, כמה דברים אמורים שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים, [ומדייק] הא סמדר לאחר שפרחו הענפים מיד, ולולבין קודם שפרחו רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר,

אימא סיפא, אכלה פנים או בוסר, הוא דרואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר, הא סמדר רואין אותן כמה היא יפה וכמה היתה יפה?

אמר רבינא, כרוך ותני הסיף סמדר עמהם צמחה, בד"א בזמן שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים, אבל אכלה סמדר פגין או בוסר, רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר,

אי הכי ר"ש בן יהודה, היינו רבי יהושע?

איכא בינייהו כחש גופנא [תוס'] לגבות מן התשלומין, מה שיכחשו הענפים בגפנים אם יעמדו שם עד הצליף שמתמיד יונקים לחלות הגפן ולא מסיימי' [אינו מוגדר, פי' אין אנו יודעין בבירור מי סובר שמנבין כחש גופנא ר"ש בן יהודה או ר' יהושע],

אביי אמר מסיימי ומסיימי, מאן תנא דחייש לכחש גופנא, ר"ש בן יהודה היא [תוס'] דשמענא ליה צדומא אחרימי, דתניא ר"ש בן יהודה אומר, משום ר"ש בן מנסיא, אונם אינו משלם את הצער [תוס'], מפני שסופה להצטער תחת בעלה אלמא מנכין מן התשלומין כפי מה שעמדה להכחש,

אמרו לו [רבנן לר"ש בן יהודה] אינו דומה נבעלת ברצון לנבעלת באונם [על כל פנים רואים שר' שמעון בן יהודה מנכה מן התשלומים של עכשיו כל פחת שהיה בא ממילא לאחר מכן, והוא הסבור בן לענין פחת הגפן. שם],

אמר אביי הני תנאי [ר' יוסי וכן עזאי להלן], ור"ש בן יהודה אמרו דבר אחד, רבי שמעון בן יהודה, הא דאמרן [לגבי אונם ופחת גפן],

הני תנאי מאי היא, דתניא דדמי ולדות קמיירי [בדין המזיק אדם אשה חרה וגורם לה להפיל את עובריה, שאמרה תורה שחייב לשלם לבעלה את דמי הוולדות. שם] רבי יוסי אומר, נבי חיה דמנכה לו מה שהצטל עמיד ליתן צכר המיילדת, ומזק האשה שהיא מזוקה ומצטערת עכשיו יותר משהיה לה חיה, הרי הוא משלם לאשה נזק וצער, וגמלא הכל ככלל, ומדמי ולדות שהוא נותן לצטל, מנכין שזר חיה,

בן עזאי אומר, נבי מזונות שהוא צריך להוסיף על מזונות אשתו צימי קישויה, והשטא אין קישוי אלמא מנכין מה שהוא עמיד להוציא [בה שבעלה צריך להוסיף לה מזונות בזמן הריונה],

וחכ"א, רואין כמה היתה יפה וכמה היא יפה הקרקע לימכר כשהיא סמדר ולהקל צאו,

רבי שמעון בן יהודה אומר, משום רבי שמעון [על דברי חכמים שרואין כמה היתה יפה וכו'], בד"א צניסומין אגז קרקע בזמן שאכלה [הבהמה] לולבי גפנים האשכולות נראה צמניטת הגפנים ויכר, ועדיין לא פרח להיות הענפים גמורים, והוא לולב, וכן יחור צמחנים ויחורי תאנים, אבל אכלה פנים צמחנה או בוסר צעננים שהן כפול הלפן והוא כפירות גמורים, רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר,

קתני מיהת, וחכ"א רואין אותן כמה היתה יפה וכמה היא יפה, ולא קתני בששים,

אלא מאי אית לך למומר [פי' כיון דמיירי בבחמה שאכלה, על כרחך צריך אתה לפרשה] בששים, ה"נ [באדם שהזיק] בששים,

אמר אביי, ר' יוסי הגלילי ור' ישמעאל אמרו דבר אחד, ר' יוסי הגלילי הא דאמרן [נידון במשורר שבו], רבי ישמעאל דתניא [ראה לעיל ו:]: שמות כב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, מיטב שדהו של נזק ומיטב כרמו של נזק, דברי ר' ישמעאל,

ר"ע אומר, לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית אותה שומא ששמו צ"ד מאה או מאתים, יגבה קרקע צמחה או צמחנים מן העידית שצנכסיו, וק"ו להקדש,

ולא תימא כרב אירי בר אבין דהאי מיטב של נזק דקאמר ר' ישמעאל, וקשיא לן צפ"ק אכלה כחושה משלם שמינה,

דאמר רב אירי בר אבין ותרגו רב אירי, כגון שאכלה ערוגה בין הערוגות, ולא ידעינן אי כחושה הואי אי שמינה הואי, דאמר קום שלים שמינה, במיטב דאיכא השתא,

[קמ"ל] דהכי לא אמרינן, מאי טעמא, המוציא מחבירו עליו הראיה וכחושה הוא דמשלם,

אלא מאי מיטב דניזק דקאמר ר' ישמעאל, לאו צפסיקא מיירי, וה"ק אותה ערוגה שאכלה, ישלם במיטב דלקמיה כפי מה שהיתה ראויה להטעם ולהשקות לקמיה [וזה פירוש חדש במיטב, שאין בוונתה על התשלומין שיהיו במיטב הקרקעות, אלא שמין מה שעתידה להטיב], ומאי ניהו, כי היאך דסליק [תוס'] צימות הקציר [וזה סיום המאמר, שר' יוסי הגלילי ור' ישמעאל אמרו דבר אחד],

אבני חן על מסכת בבא קמא

[ובדרך אגב מפרש מחלקותם] מ"ד נבי חיה, כ"ש נבי מזונות, ומ"ד נבי מזונות אבל נבי חיה לא, דאמר ליה אתתא דידי פקיהא [געשקט] היא [לשון חיה הוא בתלמוד. רש"י] ולא מבעיא חיה,

רב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע, עבוד עובדא כוותיה דר"נ בששים,

לישנא אחרינא, רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, שמו דקלא אנב קמינא דארעא [שדה קמנה],

והלכתא כוותיה דרב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע [בלישנא אחרינא], בדקלא דארמאה [שאניו משובה, שנאמר אנב הקרקע],

והלכתא כוותיה דריש גלותא [לעיל נח: בג' דקלים], בדקלא פרסאה משוג הוא מאל, וניסוס צפני ענמו [ולא אנב קרקע],

[רבי. ד"ס] אליעזר זעירא

דף נ"ט ע"ב

הוה סיים מסאני אוכמי [תוס', וראה בתורת חיים שהאריך כאן] מנהג אללים [שלא כמנהג ישראל], [ויש לחלק בין אוכם כפחם ואינו מצהיב כלל, לשחור שהוא יפה ומצהיל. שטמ"ק] וקאי בשוקא דנהרדעא, אשכחוהו דבי ריש גלותא וא"ל, מאי שנא הני מסאני, אמר להו דקא מאבילנא אירושלים, אמרו ליה [וכי] את חשיבת לאיתאבולי אירושלים [וכי אתה אדם חשוב מספק כרי להתאבל בפרהסיא על ירושלים. שט],

סבור יוהרא הוה [שהוא אדם בעל גאון], אתיוה וחבשוה, אמר להו גברא רבה אנא [ובגברא רבה לא שייך יוהרא, וכדאמרין בכל מקום אדם חשוב שאני. ילקוט המאירי], אמרו ליה מנא ידעינן, אמר להו או אתון בעו מינאי מילתא [ואני אשוב לכם], או אנא איבעי מינייכו מילתא,

[ולפעמים יכולים לראות מן השאלה יותר מתשובה, שתשובה יכולים לענות הן או לאו, ואם אינו יודע אין ראייה שהוא ע"ה, אבל שאלה צריך להסביר מה השאלה ומה ודאי יכולים לראות אם הוא מבין מה מדבר, ונמצא שכשאמר או אנא איבעי מינייכו מילתא, לא היה מצפה שהם ישיבו לו, אלא מעצם הקושיא יראו כבר שהוא אדם גדול, וידידי זלמן גריוו נ"י ברי"מ הוסיף על זה שכן רואין בארבעה בנים באגדה שהם קרוים כן על שם מה שמקשים],

אמרו ליה בעי את, אמר להו, האי מאן דקין כופרא צממריס כסוסר צענזיס מאי משלם? אמרו ליה משלם דמי כופרא אינו [שוה] כלום לימכר עכשו,

והא הוו תמרי לאחר זמן? א"ל משלם דמי תמרי, אמר להו והא לאו תמרי שקל מיניה?

אמרו ליה אימא לן את, אמר להו בששים עם הקרקע, דהכל בכלל, שהקנה קרקע צפירותיה, נותן עיניו קצת בשבט של אחר זמן,

אמרו ליה מאן אמר כוותך, אמר להו הא שמואל חי, ובית דינו קיים [וצ"ע למה זה הזכיר את בית דינו? ואולי דשגרא דלישנא הוא מלשון הגמ' מבית דינו של שמואל הרמתי ביבמות עז. ילקוט המאירי],

שדרו קמיה דשמואל, אמר להו שפיר קאמר לכו בששים, ושבקהו [לאליעזר זעירא]:

[שנינו במשנתנו] ר"ש אומר אכלה פירות גמורים [משלמת פירות גמורים] כו': מ"ט? הא דאמר רחמנא שמות כב ועבר בשדה אחר, מלמד ששמיין על גב השדה, ה"מ מידי דצריך לשדה, הני כיון דלא צריכי לשדה, בעינייהו בעי שלומי,

אמר רב הונא בר חייא, א"ר ירמיה בר אבא, [קאי על שני ענינים, ענין אחד] דן רב מעשה עבד כר"מ, [ובענין אחר] ופסק הלכתא כלומר לימד לתלמידים שהלכה כר"ש [תוס'] הלכה פסוקה לדורות,

דן רב כר"מ, דתניא שדה המיוחדת לכתובה [והבעל הולך ומוכר את השדה] כתב [הבעל שטר מכירה] לראשון [ללקוח ראשון, למוכר לו את השדה] ולא חתמה לו [האשה האת השטר], [תוס'], לשני וחתמה לו, אברה כתובתה ולא מניח לומר נחת רוח עשיתי לצעלי, דא"כ הוה לה למעצד לראשון, אלא ודאי גמרה ומקניא דבריו ר"מ,

רבי יהודה אומר, יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי, אתם מה לכם עלי,

ופסק הלכתא כר"ש, כי הא דתנן ר"ש אומר אכלה פירות גמורין משלמת פירות גמורין, אם סאה סאה, אם סאתים סאתים:

מתני': המגדיש בתוך שדה חבריו שלא ברשות [תוס'], ואכלתן בהמתו של בעל השדה, פטור [בעל השדה, דהא נכנס שלא ברשות],

ואם הוזקה [ודוקא בהחלפה. יבין] בהן, בעל הגדיש חייב [וקמ"ל הכא דאפילו בשדה שאין גדר סביבו צריך נטילת רשות. יבין],

ואם הגדיש ברשות [ובהמת בעל השדה אכלה מהפירות], בעל

אבני חן על מסכת בבא קמא

השדה חייב:

גמ' לימא תנן דלא כרבי, דאי כרבי [למה מחייבין את בעל השדה אם בהמתו אכל מהפירות], האמר עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור?

אמר רב פפא, הכא בנמר בי דרי עסקינן שומר הגזנות, שמהגן היה לעשות כל בני הצקעה צגולן אחד זה גדישו זה גדישו, וממנין שומר [וממנין שומר בעל השדה עצמו. מאירי] וזהוילא אפי' רבי מודה, דכיון דא"ל עייל וגדוש, עייל ואנמר לך הוא:

מתני' השולח את הבערה [אש] ביד חרש שומה וקמן, פטור בדיני אדם [ודבר זה אתה מפרשו אף בשאמר לו לך והדלק. מאירי] וחייב בדיני שמים,

שלה ביד פקח הפקח חייב,

אחד הביא את האור ואחד הביא [אח"כ] את העצים, המביא את העצים חייב דאי לאו אחרון קמא לא עבד מידי, אחד הביא את העצים ואחד הביא [אח"כ] את האור, המביא את האור חייב,

בא אחר וליבה [פ' לאחר שהיה האש בוער, בא אחד ונפח על האש שתתפשט], המלכה חייב, ליבתה הרוח, כולן פטורין [תוס'], מרלא קתני שניהם פטורין, משמע קצת כפ' ר"י ז"ל שכתבו התוס' דקאי אבא אחר וליבא, דלאו אורחא דש"ס למיתני לשון כולן בבציר מתלתא. תורת חיים. וראה ביד מלאכי סימן שלו שכולם וכן כל שייך לומר אף על שנים וכו'.

גמ' אמר ר"ל משמיה דחזקיה, לא שנו [שהמשלח את האור ע"י חרש שומה וקמן פטור] אלא שמסר לו גחלת וליבה [אותה החש"י], אבל מסר לו שלהבת חייב, מ"מ מעשיו [פ' למסור שלהבת לחש"י] קא גרמו לו [לעיל ט: לשון הגמ' דהא ברי הויקא],

ורבי יוחנן אמר, אפילו מסר לו שלהבת פטור, מ"מ צבתא צנת טנלי"ש דחרש גרמה לו, ולא מחייב [מי שמסר לו] עד שימסור לו גוואז קוצים,

דף ס' ע"א

סלתא ע"ס דקיס # [לכאורה צריך לפרש שאין צריך שני דברים, שדי או בקוצים או בעצים דקים, או שהפירוש עצים דקים של קוצים והוא דבר אחד] שרגא [וגר', דההוא ודאי מעשה ידיה גרמו:

[מאמרו של ר' יוחנן כאן הוא קשי הבנה, שהרי אמרין במשנה שמי ששולח אש ביד חש"י פטור מדיני אדם, וגם ר' יוחנן אומר שאם מסר לו שלהבת

פטור, ומה מועיל שנתן לו עץ וגר לחייב את שולחו? וראה לעיל כב: בתוס', וז"ל הר"ח שם ועד שימסור לו עצים מכותחין כעין קנה מרוסס שהאש כשמתאחות בהן אינן צריכין ליבוי כגון זה ודאי מעשה השולח הן, וראה לעיל ט:, ושיש ג' דרגות:

גחלת כמה דשביק לה מעמיא עמיא ואולא כמש"כ הגמ' לעיל ט:, ולכן הוא מעשה החרש ממש, שלהבת, מחלוקת ר"י ור"ל, לר"ל חייב דמעשיו של חרש קא גרמו לו, או דברי הויקא, פ' דלר"ל הוי כאבנו סכינו ומשאו שהניחון במקום שזיוקן ברוח מצויה, ולר"י זה נקרא ברוח שאינה מצויה, אבל בגוואז סלתא ושרגא הוי ברי הויקא ולכן כ"ע מודי שהשולחו חייב],

[שינוי במשנתנו] שלח ביד פקח הפקח חייב וכו': אמר ר"נ בר יצחק, מאן דתני ליבה, לא משתבש [ראה מהר"ץ חיות], ומאן דתני ניבה כשאלס מדכר מנענע שפתיו ורוח יוצא לא משתבש,

[לשון מאן דתני ... לא משתבש יש גם לקמן קט"ז ע"ב, עירובין סא, סוכה נג, ביצה לה, יבמות יז, ע"ז ב.]

[ומפרש] מאן דתני ליבה לא משתבש דכתיב שמות ג בלבת אש, ומאן דתני ניבה לא משתבש דכתיב ישעיה נז בורא ניב שפתים [כלומר דבר היוצא מן השפתים דהיינו אויר, וכן הוא ליבוי האש, הנעשה על ידי הפחת אויר באש. שט], [נמצא ליבה קאי על הפעולה שנעשית באש עצמה, וניבה קאי על המעשה שהאדם עושה]:

[שינוי במשנתנו] לבתה הרוח כולן פטורין: ת"ר, ליבה ולבתה הרוח, אם יש בלבויו כדי ללבותה חייב, ואם לאו פטור, אמאי ליהוי כזורה ורוח מסייעתו דחייב משום מלאכה בשבת, אע"פ שהרוח מסייעתו, כשהוא מגזיה המצוה צרחת, שקורין פלי"א?

אמר אבוי [לכן פטור כשליבה הרוח, דמירר], הכא במאי עסקינן, כגון שליבה מצד אחד דלא אהי איהו, ולבתו הרוח מצד אחר [ולכן פטור],

רבא אמר, כגון שליבה ברוח מצויה, ולבתו הרוח ברוח שאינה מצויה כשמתחיל ללצות לא היתה הרוח נושבת בחזקה, ולא היה מצעיר צק, וצאמה רוח שאינה מנויה ולצמו, דמילתא דלא סליק אדעתא הוא, אצל זורה לענין שבת, סגי לה צרוח מנויה ולהכי איכיון,

ר' זירא אמר, כגון דצמורה צמורין לשון אשתא למירמא (שבת דף סז) חמימות, כלומר שלא נפש ממש, אלא צנשימה, כדרך המחמם צנשימתו את ידי, דאין זה ליבוי כלל,

רב אשי אמר, כי אמרין זורה ורוח מסייעתו, ה"מ לענין שבת, דמלאכת מחשבת נתקיימה מתצמו, דניחא ליה צרוח

אבני חן על מסכת בבא קמא

מסייעמו אסרה תורה, אבל הכא [בהעברת אש] גרמא בעלמא הוא, וגרמא בנזקין פטור:

מתני': השולח את הבערה, ואכלה עצים, או אבנים, או עפר למטה מירו ומתקלקל חייב, שנאמר שמות כב כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את הבערה:

גמ': אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא קוצים, גדיש, קמה, ושדה,

צריכי, דאי כתב רחמנא קוצים, ה"א קוצים הוא דחייב רחמנא, משום דשכיח אש גבייהו אין בני אדם מזהרין בהן, ולכן עומדין ושכיח דפשע הלכך איכא למימר זה פשע, אבל גדיש דלא שכיח אש גבייהו דאיכא למימר אנוס היה ולא שכיח דפשע, אימא לא,

ואי כתב רחמנא גדיש, הוה אמינא גדיש חייב רחמנא, משום דהפסד מרובה הוא, אבל קוצים דהפסד מועט אימא לא,

קמה למה לי, מה קמה בגלוי אף כל בגלוי [אבל על טמון פטור], ולר' יהודה פלוגמא דרבי יהודה דהאי פירקא (ד' סא) דמחייב אנוקי טמון באש קמה למה לי? לרבות כל בעלי קומה אף בעלי חיים ואילנות,

ורבנן, לרבות כל בעלי קומה מנא להו? נפקא להו מאו הקמה, ורבי יהודה או מיבעי ליה לחלק, ורבנן לחלק מנא להו? נפקא להו מאו השדה, ורבי יהודה איירי דכתב רחמנא או הקמה כתב או השדה,

שדה למה לי? לאתווי לחכה נירו מריסה שלא מרע וסכסכה אבנ' סכסוך שייך באבנים, לחיכה בשאר דברים,

ולכתוב רחמנא שדה ולא בעי הנך [דאם חייב על גיר ואבנים כ"ש על שאר דברים]? צריכא דאי כתב רחמנא שדה, הוה אמינא מה שבשדה אין, מירי אחרינא לא מצוה קאמר קרא ולא קרקע ממש קב"ל להכי כתב קמה דהדיא, דהשתא אחרני שדה לגופה של קרקע,

[מכאן מתחיל אגדתא],

אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן, אין פורענות [פרוענות הוא נזק/הרס] פנו - רעות, שבא כדי לפנות הרעות מן העולם. ע"פ בן יהודיע באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם, ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה, שנאמר כי תצא אש ומצאה קוצים, אימתי אש יצאה בזמן שקוצים מצוין לה,

ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה [פ' כשהגיע האש לרשעים, כבר היו הצדיקים נשרפים], שנאמר ונאכל גדיש, ואכל גדיש לא נאמר, אלא ונאכל גדיש, שנאכל גדיש כבר:

תאני רב יוסף, מאי דכתיב שמות יב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים, ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה שנאמר יחזקאל כא והכרתי ממך צדיק ורשע [צדיק תחלה ואח"כ רשע],

בכי רב יוסף, כולי האי [שהצדיקים נענשים] [ואקדומי. ד"ס עיי"ש אות ג'] גמ', לאין דומין כלומר להכלל משוים הצדיקים, שקודמים לפורענות,

א"ל אביי, טיבותא הוא לגבייהו שלא יראו צרעה העמידה לנא דכתיב ישעיה גו כי מפני הרעה נאסף הצדיק,

אמר רב יהודה אמר רב,

דף ס' ע"ב

לעולם יכנס אדם בכי טוב [וכ"ה פסחים ב.] צעוד חמה וזרמא, ילין צמלון, ולא ימחין עד שתחשך ויצא בכי טוב ולצקר לא ישיבם ללאת עד שיאיר,

כי טוב לישנא מעליא, האור כי טוב כלומר טוב הוא ללאת בו וליכנס בו, מפני המזיקין והליסטיין,

שנאמר שמות יב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר,

ת"ר, דְּבָרָא בְּעִיר כְּנָס רַגְלִיד, שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואומר ישעיה כו כ לְךָ עֲמִי פֶּאֶר בְּחֶרְרִיךָ וְסֹגֵר דְּלָתֶיךָ פִּיעֶדָה, ואומר דברים לב מחוץ תשכל חרב חרבו של מלך המות ומחדרים אימה אימת מות של מלך, ולא בגלוי כל כך,

מאי ואומר, וכי תימא ה"מ בליליא [לא יצא לחוץ] אבל ביממא לא, תא שמע, לְךָ עֲמִי פֶּאֶר בְּחֶרְרִיךָ וְסֹגֵר דְּלָתֶיךָ,

וכי תימא ה"מ [היכא] דליכא אימה מגואי, אבל היכא דאיכא אימה מגואי [בחוץ] כי נפיק [כשיוצא, פ' יותר טוב שיצא] יתיב ביני אינשי, בצוותא בעלמא טפי מעלי,

ת"ש מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, אע"ג דמחדרים אימה, מחוץ תשכל חרב [פ' אף שלא טוב בבית, בחוץ יותר רע],

אבני חן על מסכת בבא קמא

רבא, בעידן רתחא דבר הוי סבר כוי סמס חלונות דכתי' ידמיה
ט כי עלה מות בחלונינו,

ת"ר, רעב בעיר פור רגליך [כלומר סע מן העיר, שלא תמצא פתרון
לדבר במקומך. שט], שנא' בראשית יב ויהי רעב בארץ וירד
אברם מצרימה [לגור] [ויגר] שם,

[מלכים ב ז א] וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע שְׁמָעוּ דְּבַר־ה' בָּהּ | אָמַר ה' קָצַת | מִחֵר
סֶאֱה־סֵלֶת בְּשָׁקָל וְסֶאֱתִים שְׁעָרִים בְּשָׁקָל בְּשַׁעַר שְׁמָרוּ | ב | וַיַּעַן
הַשָּׁלִישׁ אֲשֶׁר־לְמֶלֶךְ נִשְׁעַן עַל־יְדוֹ | אֶת־אִישׁ הָאֵל הַיּוֹם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
ה' עֹשֶׂה אֲרָבוֹת בְּשָׁמַיִם הִתְהַיָּה הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הַנֶּכֶד רֹאֵה
בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם ל' א' תֹּאכֵל: | ג | וְאַרְבָּעָה אַנְשִׁים הָיוּ מְצַרְעִים
פֶּתַח הַשַּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנֶחְנוּ יִשְׁכְּבִים פֶּה עַד־מִתְּנוּ:
ד אִם־אֶמְרֵנוּ נָבוֹ | א' הָעִיר וְהָרֶעִב בְּעִיר וּמִתְּנוּ שָׁם וְאִם־יִשְׁכְּבוּ פֶה
וּמִתְּנוּ וְעָתָה לָבוֹ וְנִפְלָה אֶל־מִתְּנָה אָרֶם אִם־יִתְּנוּ נִתְּהָ
וְאִם־יִמְּתֵנוּ וּמִתְּנוּ:]

ואומר מלכים ב ז ד אִם־אֶמְרֵנוּ בְּאֶרְצָה אֲנִשִּׁים מְזוֹרְעִים נָבוֹ | א'
הָעִיר וְהָרֶעִב בְּעִיר וּמִתְּנוּ שָׁם,

מאי ואומר, וכי תימא ה"מ היכא דליכא ספק נפשות,
נמקס שמגלה שם, אבל היכא דאיכא ספק נפשות לא,

ת"ש וספיה דקרא ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה וגו',
מלכים ב ז וְאִם־יִשְׁכְּבוּ פֶה וּמִתְּנוּ וְעָתָה לָבוֹ וְנִפְלָה אֶל־מִתְּנָה אָרֶם
אִם־יִתְּנוּ נִתְּהָ וְאִם־יִמְּתֵנוּ וּמִתְּנוּ,

ת"ר, דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך, מפני
שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים, דכיון דהיכא
ליה רשותא מסוגי להדיא,

שלום בעיר, אל יהלך בצדי דרכים, דכיון דלית ליה
רשותא, מחביי חבווי ומסוגי,

ת"ר, דבר בעיר, אל יכנס אדם יחיד לבית הכנסת,
שמלאך המות מפקיד שם כליו, וה"מ היכא דלא קרו
ביה דרדקי, ולא מצלו ביה עשרה # [צריך לפרש שהבית הכנסת
הוא גענו, ואין שם לא תפלה בציבור, ולא תינוקת, אבל אם יש שם דברים
אלו אף שעכשיו הוא ריקן יכול ליכנס לשם, דאל"כ למה צריך עשרה הלא
אמר שרק ביחיד אין ליכנס אבל בשנים יכנס],

ת"ר, כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר, כלבים
מושחקים אליהו הנביא בא לעיר, וה"מ דלית בהו נקבה
דהסם משום נקבה הוא דעצדי [פ' הכלב זכר נובח להכלב נקיבה]:

יחייב רב אמי ורב אסי, קמיה דר' יצחק נפחא, מר א"ל
לימא מר שמעתתא, ומר א"ל לימא מר אגדתא, פתח
למימר אגדתא, ולא שביק מר, פתח למימר שמעתתא,
ולא שביק מר,

אמר להם, אמשול לכם משל למה הדבר דומה, לאדם
שיש לו שתי נשים, אחת ילדה ואחת זקינה, ילדה
מלקטת לו לבנות, זקינה מלקטת לו שחורות, נמצא קרנח
מכאן ומכאן,

אמר להן אי הכי, אימא לכו מלתא דשווא לתרוייכו
אגדתא ושמעתתא בדבר אחד, ושניכס שוין זה, שמתרלו ומתפלגו זה,

שמות כב כי תצא אש ומצאה קוצים, תצא מעצמה אגתו
גרמנו לו שקלקלנו, והצטית הקצ"ה לשלם כאלו הוא הצעירה, שלם ישלם
המבעיר את הבערה, אמר הקב"ה עלי לשלם את
הבערה שהבערתי, אני הציתי אש בציון, שנאמר איכה ד
ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה, ואני עתיד לבנותה
באש, שנאמר זכריה ב ואני אהיה לה חומת אש סביב,
ולכבוד אהיה בתוכה,

שמעתתא, פתח הכתוב בנזקי ממונו שהזיק ממונו, דכתיב כי
תלך משמע מעצמה, שהדליק בתוך שלו, והלכה ולקחה בתוך של חבירו וסיים
בנזקי גופו שקראו מצעיר בידים, לומר לך אשו משום חציו
מורק חץ שמזיק למרחוק, דליהו גופיה עבדי, הכא נמי ליהו גופיה עבדי,
ונפקא מיניה למייבו דד' דברים אם הזיק זה אדם כדאמרין בפ"ב (דף כג):

שמואל ב כג טו וַיִּתְּאוּהוּ דָּוִד וַיֹּאמֶר מִי יִשְׁקֶנִי מִיָּם מִבָּאֵר
בֵּית־לָחֶם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר: | טו | וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבּוֹרִים בְּמִתְּנָה
פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאָבוּ־מִיָּם מִבָּאֵר בֵּית־לָחֶם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר
סנהדרין זקני השער [וגו'] וַיִּשְׁאוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־דָּוִד וְל' אָבָה לְשֹׁתוֹ תָּם וַיִּסַּף
אֹתָם לָהּ,

מאי קא מיבעיא ליה [ונראה לחכמים שלא יתכן לפרש כפשוטו שרצה
דוד לשם תאוותו לשתות מים, אלא מים האמורים כאן רמז הם לתורה,
שמתחבט היה בשאלה בהלכה ולא יכול היה למצוא את פתרונו. שט]?
אמר רבא, אמר ר"נ, טמון באש קמיבעיא ליה מעשה זה
לפניו במחנה, ששרפו אנשי גדיש של ישראל ונצרך לשאול הלכה, אי אם מייצין
לשם כלים הטמונים נמוכו כר' יהודה, אי כרבנן או פטורין כרבנן,
ופשמו ליה מאי דפשמו ליה,

רב הונא אמר, גדישים דשעורים דישאל הוו אקרא סמין
דכתיב ומהי חלקם העדה מלואה שעורין, דהוו מטמרי פלשתים בהו,
וקא מיבעיא ליה, מהו להציל עצמו בממון חבירו,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמר לך טמון וחדא מהנד קמבעיא ליה,

בשלמא למ"ד הני תרתי, היינו דכתיב דברי הימים א יא
וְלֹאֲכֹלֶסֶקֶן שֶׁל דָּאֲמָרִי צִדְקָה (דף ק) דרך המלך אין לה שיעור ואין מוחין
בדיו,

אלא למ"ד טמון באש קא מבעיא ליה, מכדי גמרא הוא
דשלחו ליה לא נצרך אלא ללמוד הלכה כמו ששלחו לו ו מאי לא אבה
דוד לשותתם?

דלא אמרינהו משמייחו [של השליחים שהביאו לו ההלכה, שאסור
לסכן את עצמו דוחי בהם כתיב, וראה מהרש"א], אמר כך מקובלני
מבית דינו של שמואל הרמתי, כל המוסר עצמו למות
על דברי תורה, אין אומרים דבר הלכה משמו,

שמואל ב כג וְלֹא אָבָה לְשִׁתּוֹ תָּם וַיִּסֶּךְ אֹתָם לָהּ, בשלמא למ"ד
הני תרתי, [לכן אמר לשון זה] משום דעבר לשם שמים מין
לדיכא איסורא גבי איניש דעלמא, אלא למ"ד טמון באש, מאי
ויסך אותם לה, דאמרינהו משמא דגמרא [ג"כ ע"י יומא לג:
משמיה דגמרא היינו משמי' דרבנן דכל הישיבה ע"ש. מהר"ן חיות]:

מתני': עברה גדר [גדר של אבנים הוא בכל מקום. לחם שמים]
שהוא גבוה ד' אמות [למעלה מעצי הדליקה. יבין], או דרך
הרבים י"ו אמות מעגלות דלגלי מדצר ילפינן במסכת שבת (ד' נח) או
נהר, פטור:

גמ': והתניא, עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות
חייב?

אמר רב פפא, תנא דידן קא חשיב מלמעלה למטה שש
אמות פטור חמש אמות פטור עד ארבע אמות פטור
דס"ל עד ועד ככלל, תנא ברא מלמטה למעלה קא חשיב וד'
אמות פטור, דס"ל [בהא דאמר חייב] עד ולא עד ככלל, וכוין שוין דד' אמות
דפטור, לתנא דידן עד ועד ככלל, לתנא דרא עד ולא עד ככלל, שתי אמות
חייב, שלש אמות חייב, עד ארבע אמות חייב,

אמר רבא, ד' אמות שאמרו דפטור, אפילו בשדה קוצים
אפילו היתה שדה שקופת [לשם] [עלין] האור מעל לגדר [אפילו היתה
השדה] מלאה קוצים, שנות האש לצער צה ולדלג, פטור,

אמר רב פפא, ומשפת קוצים ולמעלה, ד' אמות,

אמר רב, לא שנו דפטור [בגדר גבוה ד' אמות למעלה מהדליקה]
אלא בקולחת אש שקולת מתמר ועולה למעלה, אבל בנכפפת
שהרות מטה אומה וכופה לצדדין ומפסיק השלכתה ודולגת לשון מור,

לישנא דאמרינא [דקאי על דרך הרבים] נכפפת, אש נמוכה הולכת ונסרכת

שלחו ליה, אסור להציל עצמו בממון חברו, אבל אתה
מלך אתה [ומלך] פורץ גדר שדה אמריס לעשות לו דרך
ולאכולסין שלו דאמרי צד"ק (דף ק) דרך המלך אין לה שיעור ואין מוחין
בדיו,

ורבנן, ואיתימא רבה בר מרי אמרו, גדישים דשעורין
דישראל הוו, וגדישין דעדשים דפלשתים, וקא מיבעיא
להו מהו ליטול גדישין של שעורין דישראל, ליתן לפני
בהמתו, על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים,

[מפרש דמיירי בשני מינים שכן יש שני פסוקים ומביאם הגמ' להלן, בפסוק
אחד כתיב שעורין ובפסוק אחד כתיב עדשים,

וצריך לפרש שמה שהיה ברשות הפלשתים עדיין לא כבשו, רק הבטיחו
לשלם כשיכבשו, ולכאורה זה חלק מהאיבעיא שעכשיו כשנוטל אין לו לשלם,
ורק מבטיח לשלם כשינצח במלחמה],

שלחו ליה, יחזקאל לג טו חָבַל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֻלָּה יִשְׁלַם, אע"פ
שגזילה משלם רשע הוא, אבל אתה מלך אתה, ומלך
פורץ לעשות לו דרך, ואין מוחין בדיו,

בשלמא למאן דאמר לאחלופי, היינו דכתיב חד קרא
שמואל ב כג ותחי שם חלקת השדה מלאה עדשים נספר
שמואל, וכתיב חד קרא דברי הימים א יא ותחי חלקת השדה
מלאה שעורים צדדי הימים, אלא למאן דאמר למקלי, מאי
איבעיא להו להני תרי קראי?

אמר לך, דהוו נמי גדישים דעדשים דישראל, דהוו
מיטמרו בהו פלשתים,

בשלמא למאן דאמר למקלי, היינו דכתיב שמואל ב כג
ויתיצב בתוך החלקה ויצילה שלם יסרפוס הואיל ואסור להציל את
עצמו בממון חברו, אלא למ"ד לאחלופי מאי ויצילה? דלא
שבק להו לאחלופי,

[יש כאן שלשה פירושים מה שאל דוד המלך, א' על טמון באש, ב' אי מותר
לשרוף גדיש ישראל להציל את עצמו, ג' אי מותר להחליף גדיש ישראל
בגדיש של פלשתים],

בשלמא הני תרתי [ב' וג'] היינו דכתיב תרי קראי

**** [כאן חצי המסכת בדפים],

דף ס"א ע"א

אלא למ"ד טמון באש קמבעיא ליה, מאי איבעי ליה
קראי ה"ג קראי למה לי, ולא גרסינן תרי [ראה בספר כוס הישועות],

אבני חן על מסכת בבא קמא

באמצע בית כור אם יש לו חצי בית כור לכל רוח, פטור, וצקולחמ שדילגה וכדאוקימנא, אבל נכפפת צוערת והולכת כל שעה, אפילו עד מאה מיל חייב,

ר"א אומר ט"ז אמות בדרך רה"ר,

רבי עקיבא אומר חמשים אמה,

ר"ש אומר שמות כב שלם ישלם המבעיר את הבערה, הכל לפי הדליקה קס"ד ה"ק, הכל ישלם כל כמה שהדליק, בין רחוק בין קרוב:

נב"ל: ולית ליה לר"ש שיעורא בדליקה [תוס'], והתנן לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית [תוס'] בני העיר מעכצין עליו שלא תצער האש בתקרה, אלא אם כן יש על גבו גובה ד' אמות,

היה מעמידו בעלייה, עד שיהא תחתיו מעויבה טיט של סיד על תקרה, ודומה לו בספר עזרא (נחמיה ג) ויעצבו (אם) ירושלים עד החומה שלשה טפחים,

ובכירה שפחותה מתנור ואין מצעירין בתוכה אש גדול טפח,

ואם הויק משלם מה שהויק,

ר' שמעון אומר לא נאמרו שיעורין הללו, אלא שאם הויק פטור מלשלם?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, [בן תפרש דברי ר"ש במשנה] הכל לפי גובה הדליקה כשהאש גבוהה וגדולה קופצת למרחוק,

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כר' שמעון, וכן אמר רב נחמן אמר שמואל, הלכה כר"ש:

מתני': המדליק את הגדיש, והיו בו כלים ודלקו, ר"י אומר משלם מה שבתוכו, ור"א אינו משלם אלא גדיש של חטין, או של שעורין אם חטין חטין אם שעורין שעורין,

היה גדי כפות לו, ועבד סמוך לו, ונשרף עמו חייב על הגדי, דבעלי חיים נמי אתרצו מאו הקמה, ומשום דקס ליה צדכיה מיניה ליכא למפטריה, דלוי חייב מיתה על העבד, דהואיל ואינו כפות היה לו לברוח ופטור עליו ממיטה וממשלומים,

כלל היה עבד כפות לו, וגדי סמוך לו, ונשרף עמו, פטור אפילו על הגדי ועל הגדיש, דחייב מיתה על העבד, דכתיב נקם ינקם (שמות כא) וקס ליה צדכיה מיניה ואפי' לא התרו צו שאינו נהרג הא קי"ל (כמוצות ד' לד) דחייבי מיתות שוגגין פטורין,

צעצים וצקסמים שעל גבי קרקע, הלכך אפילו עברה דרך רה"ר רחב מאוד חייב, אפילו עד מאה אמה חייב,

ושמואל אמר מתני' בנכפפת [פטור כשיש גדר ד' אמות], אבל בקולחת אפי' [גדר] כל שהוא פטור,

תניא כוותיה דרב [באן מפרש לפי פירוש השני של רש"י], בד"א דאם עברה דרך רה"ר פטור בקולחת, אבל בנכפפת ועצים מצויין לה אפילו עד מאה מיל חייב, עברה נהר או שלולית לקמייה מפרש שהם רחבים ח' אמות פטור:

[שנינו במשנתנו] דרך הרבים: מאן תנא, אמר רבא ר"א היא, צממיתין [לקמן סא]: דתנן רבי אליעזר אומר שש עשרה אמות בדרך רה"ר (פטור):

[שנינו במשנתנו] או נהר: רב אמר נהר ממש, ושמואל אמר אריתא דדלאי יאור קטן שדולין ממנו ומשקין שדות, מ"ד נהר ממש אע"ג דליכא מיא דהואיל ורחב הוי כדרך הרבים, ומ"ד אריתא דדלאי, אי אית ביה מיא אין, אבל לית ביה מיא לא,

תנן התם ואלו מפסיקין לפאה להניח פאה מכל אחד ואחד הנחל שדה מכאן ושדה מכאן ונחל עמוק צלמנע חייב, להניח פאה מכל אחד ואחד והשלולית, ודרך היחיד ארבע אמות ודרך הרבים [פ' בירושלמי] מאחר ששנו שאפי' דרך היחיד מפסיק למה הוצרכו לומר דרך הרבים? אלא לומר שצריך להיות דרך היחיד קבוע בימות החמה ובימות הגשמים בדרך הרבים. רשב"א,

מאי שלולית? אמר רב יהודה אמר שמואל, מקום שמי גשמים שוללין שם מתקצצין, כמו מן השלל של ציגים (ציגה דף יז), דבר אחר לשון שלל ומלקוח (במדבר לא) דבר המקובץ,

רב ביבי א"ר יוחנן, [מאי שלולית] אמת המים שמחלקת שלל לאגפיה שמסקין אותן ממנה וכן עושין פירות, מאן דאמר מקום שמי גשמים שוללין שם, כ"ש אמת המים, ומאן דאמר אמת המים, אבל מקום שמי גשמים שוללין שם לא מפסקי, דהנהו

דף ס"א ע"ב

באגני [שקעים] כמו בלגנות (שמות כד) קווי"ש צלע"ז דארעא מקרו:

מתני': המדליק בתוך שלו, עד כמה תעבור הדליקה, רבי אלעזר בן עזריה אומר, רואין אותו כאילו הוא

אבני חן על מסכת בבא קמא

ורואין מקום כלים, כאילו הוא מלא תבואה,

דף ס"ב ע"א

במה דברים אמורים, במדליק בתוך שלו, והלכה ודלקה בתוך של חבירו, אבל מדליק בתוך של חבירו (דברי הכל) משלם כל מה שהיה בתוכו [תוס'] רבא מתוך לה לטעמיה ככלים שדרכן להטמין בגדים,

ומודה ר' יהודה לחכמים במשאיל מקום לחבירו להגדיש גדיש, והגדיש והטמין, שאין משלם אם הצעירו בעל השדה אלא דמי גדיש בלבד דלא קביל עליה אלא נטירותא דגדיש,

להגדיש חטין, והגדיש שעורין, שעורין והגדיש חטין, חטין וחופן בשעורין אע"פ שטמן לו רשות לחטין, אינו משלם אלא שעורין, דאמר ליה לא ראיתי אלא שעורין, לפיכך לא מהרמי צהן כל כך שעורין וחופן בחטים, שאינו משלם אלא דמי שעורין בלבד [תוס'],

אמר רבא, הנותן דינר זהב לאשה [שאשה אינה מבחנת כל כך החילוק בין דינר כסף לדינר זהב. שט], ואמר לה הוזהרי בו של כסף הוא, הוזהרתו צידים, שערפמו או שהשכמו לים משלמת דינר זהב ולא דמי למשאיל מקום לחבירו להגדיש שעורין, והגדיש חטין דלעיל אינו משלם אלא דמי שעורין, דמצעיר לא מוזהר צידים הוא אלא פושע דכחמיז כי חלא אש מעצמה, מפי המורה, משום דאמר לה מאי הוה לך גביה [איזה חסרון מצאת בהדינר] דאוקתיה,

פשעה בו לא שמרמו כדך השומרים ואבד משלמת של כסף, דאמרה ליה, נטירותא דכספא קבילי עלי, נטירותא דדהבא לא קבילי עלי,

א"ל רב מרדכי לרב אשי, אתון בדרבא מתניתו לה משמיה דרבא אמריתו לה, אנן ממתניתא פשיטא לך, חטין וחופן בשעורין, שעורין וחופן בחטין טמן לו רשות להגדיש שעורין ולא חטין, אינו משלם אלא דמי שעורין בלבד, אלמא אמר ליה נטירותא דשערי קבילי עלי, הכא נמי אמרה ליה נטירותא דדהבא לא קבילי עלי,

אמר רב, שמעית מילתא לר' יהודה אליבא דר' יהודה דמתני' ולא ידענא מאי היא,

אמר שמואל, ולא ידע אבא [רב] מאי שמיע ליה,

[ע"ז] אומר שמואל אני אגיד לך מה שמע [לר' יהודה דמחייב על גזקי טמון באש [תוס']], עשו תקנת גזול באשו כי היכי דתקנו רבנן לנגזל לשבע כמה גזול, ויטול, דתן במסכת שבווע (דף מד) אלו נשבעין

ובגדי לא שני לן צין כפות לשאינו כפות, ואידי דנקט בעצד, נקט בגדי,

ואיכא דאמרי בגדי נמי דוקא נקט סמוך פטור, דהיה לו לזכות והכי קאמר היה עצד כפות לו, או גדי סמוך לו פטור,

ואע"ג דפשיטא בשילהי פ' שני (כו) שורו כממונו, דאם הניח גחלת עליו ונשרף חייב, התם הוא דהניח על גבי שור דלא היה לו לשור ליעול, אצל הכא היה לו לזכות,

ומודים חכמים לר"י, במדליק את הבירה מגדל גדול, שהוא משלם כל מה שבתוכה [ואין בה פטור טמון], שכן דרך בני אדם, להניח בבתיים:

גמ' אמר רב כהנא, מחלוקת במדליק בתוך שלו, והלכה ואכלה בתוך של חבירו, דר"י מחייב אנקי טמון באש, ורבנן פטרי,

אבל במדליק בתוך של חבירו אין לו רשות והוי כמאכד צידים, דברי הכל משלם כל מה שבתוכו,

א"ל רבא, אי הכי אדתני סיפא, מודים חכמים לר"י במדליק את הבירה בתוך של חבירו הוא שמשלם כל מה שבתוכה ואפ"ה יהיז טעם משום שכן דרך בני אדם להניח כלים בבתיים אצל גדיש לא,

לפלוג וליתני בדידה [תוס'] בגדים ולשמעין אע"פ שאין דרך להטמין צו חייב הואיל והדליק לתוך של חבירו וכ"ש צירה,

בר"א במדליק בתוך שלו, והלכה ואכלה בתוך של חבירו, אבל מדליק בתוך של חבירו, דברי הכל משלם כל מה שהיה בתוכו,

אלא אמר רבא, בתרתי פליגי [תוס'], פליגי במדליק בתוך שלו, והלכה ואכלה בתוך של חבירו דר"י מחייב אטמון באש @ ובכלים ל"ש אותן שאין דרכן להטמין ול"ש אותן שדרכן להטמין, ורבנן סברי לא מחייב ופטרי רבנן אפילו כלים שדרכן להטמין בגדים, דהא גזירת הכתוב הוא דטמון באש פטור,

ופליגי נמי במדליק בשל חבירו, דר"י סבר משלם כל מה שבתוכו, ואפילו ארנקי, ורבנן סברי כלים שדרכן להטמין בגדיש, כגון מוריגין קרשים [נקוצים] ובהן ימידות ודשין צהן את התבואה וכלי בקר הוא דמשלם, כלים שאין דרכן להטמין בגדיש לא משלם,

תנו רבנן, המדליק את הגדיש והיו בו כלים, ודלקו, ר"י אומר משלם כל מה שהיה בתוכו, וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ונוטלין, השכיר והגזול כך תקנו בלשון, שישבע מה הטמין ויטול,

הבירה, בעל גמל חייב,

הניח חנוני נרו מבחוץ, החנוני חייב, רבי יהודה אומר
בנר חנוכה פטור:

גמ': אמר רבינא משמיה דרבא, ש"מ מדרבי יהודה נר
חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה, דאי סלקא דעתך
למעלה מעשרה, אמאי אמר ר' יהודה נר חנוכה פטור,
לימא ליה הוה ליה לאנוחה למעלה מגמל ורוכבו, אלא
לאו ש"מ מצוה להניחה בתוך עשרה,

אמרי לא לעולם אימא לך, אפי' למעלה מעשרה, מאי
אמרת אבעי לך לאנוחה למעלה מגמל ורוכבו, כיון
דבמצוה קא עסיק, כולי האי לא אטרחוה רבנן,

אמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי, משמיה דרבי
תנחום, נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה לא מוז
לה אינשי ולא מפרסס ניסא ולאן לפרסומי ניסא צעיק פסולה, כסוכה
[בריש מסכת סוכה] ו**כמבוי** [בריש מסכת עירובין] [תוס']:

פרק שביעי מרובה

[לאחר שפירש התנא דיני ד' אבות נזיקין, שחייב עליהן אף שלא התכוון
להזיק, נקט השתא דיני גנב שהתכוון להפסיד ממון חבירו כדי להרוויח ע"י
זה. יבין].

מתני': מרובה מדת תשלומי כפל, ממדת תשלומי
ארבעה וחמשה [אף שלכאורה נראה שתשלומי ד' וה' הוא מרובה
מכפל, מ"מ לגבי כמה דברים הוא מרובה], שמדת תשלומי כפל
נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים, ובין בדבר שאין בו
רוח חיים, ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת
אלא בשור ושה בלבד, שנאמר שמות כא כי יגנוב איש
שור או שה וטבחו או מכרו וגו',

אין הגונב אחר הגנב, משלם תשלומי כפל דכתיב וגונב נמצת
האיש ולא נמצת הגנב, ולא הטובה ולא המוכר אחר הגנב,
משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

גמ': ואילו מדת תשלומי כפל נוהגת, בין בגנב בין

בעי אמימר, עשו תקנת גזול במסור [שישבע כמה נטלו ממנו
ע"י המסירה וישלם המסור], או לא [תוס'], אליבא דמ"ד לא
דיינינן דינא דגרמי צפרק הגזול ומאכיל [לקמן דף קז] לא תבעי
לך, דמסירות נמי לא דיינינן, אלא כי תבעי לך אליבא
דמ"ד דיינינן דינא דגרמי, עשו תקנת גזול במסור
דמשתבע ושקיל, או לא, ¹² תיקו,

ההוא גברא דבטיש [שבעט ברגל] בכספתא ארגז שמינין צו
כספס דחבירה, שדייה [וע"י הכעיטה נפלה] בנחרא, אתא
מריה ואמר הכי והכי הוה לי בגוה,

יתיב רב אשי וקא מעיין ביה, כי האי גוונא מאי, א"ל
רבינא לרב אחא בריה דרבא, ואמרי לה רב אחא בריה
דרבא לרב אשי, לאו היינו מתניתין דתנן, ומודים חכמים
לר' יהודה במדליק את הבירה, שמשלם כל מה
שבתוכו, שכן דרך בני אדם להניח בבתים [ובן בארגז יהיה
חייב על כל מה שבתוכו],

אמר ליה אי דקא טעין זווי הכא נמי [שנאמן], הכא (במאי
עסקינן) דקא טעין מרגניתא, מאי, מי מנחי אינשי
מרגניתא בכספתא או לא [תוס'] ¹³ תיקו,

א"ל רב יימר לרב אשי, טעין כסא דכספא בבירה מאי?

אמר ליה חזינא אי אינשי אמיד הוא עשיר שאומדין אותו לכלי
כסף, דאית ליה כסא דכספא, אי נמי אינשי מהימנא הוא
דמפקדי אינשי גביה, משתבע ושקיל, ואי לא לאו כל
כמיניה,

א"ל רב אדא בריה דרב אויא, לרב אשי, מה בין גזלן
לחמסן [תוס'], א"ל חמסן יהיב דמי [תוס'] גזלן לא יהיב
דמי,

א"ל אי יהיב דמי, חמסן קרית ליה, והאמר רב הונא
תלוה וזבין זביניה וזביני?

לא קשיא הא דאמר רוצה אני, הא דלא אמר רוצה אני:

דף ס"ב ע"ב

מתני': גזן אשטנטיי'ל שיצא מתחת הפטיש, והזיק, חייב,

גמל שהיה טעון פשתן, ועבר ברשות הרבים, ונכנס
פשתנו לתוך החנות, ודלקו בנרו של חנוני, והדליק את

אבני חן על מסכת בבא קמא

מטמא במגע ובמשא, אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא, אבל עופות לא?

ומי מצית אמרת הכי [שנבלתו מממא], והא שלמה כתיב?

אמרי און בבעלי חיים קאמרינן, אימא בבעלי חיים דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אין [חייב בכפל], דבר שאין נבלתו מטמא במגע ובמשא לא.

דף ס"ג ע"א

ידהא כל חד וחד, כלל ופרט באפי נפשיה דרשינן ליה [תוס'] כלומר היכא דליכא פרטי ימירי, כל חד וחד מרבי כעין ידידיה, ולא דרשנין כולוה צהדי הדדי, דליהוי כעין הפרט דשלמה, לריבוי צעלי חיים שאין דנציגצילתן מטמאה, כדאמר לקמן [דכל חד מדרש באפי נפשיה] כדתי דצי חזקיה שדי שור צין המנא לתמנא כו', שדי חמור צין המנא לתמנא, אלמא כל חד וחד נפשיה מדרש, אבל עופות לא [ובמתני' אמרין שחייב כפל בין שיש בו רוח חיים וכו']?

א"כ דכעין הפרט בכל לדרך הוא דמיימי, וכתוב רחמנא חד פרטא
ללא נכתוב אלא חד מהני פרטי דבעלי חיים, ומתריז כעין הפרט כל שנכללו
ממנו מאה, ומדכחז פרטי ימירי חנם ענין לרבות שאר בעלי חיים [פ' גם עופות],

הי נכתוב רחמנא, אי כתב רחמנא שור, הוה אמינא קרב לגבי מזבח אין, שאין קרב לגבי מזבח לא,

וואו כתב רחמנא חמור הוה אמינא קדוש בבכורה אין, שראין קדוש בבכורה לא ענין שור ושה, הוא דמחזי מענין הפרט דחמור, דדמי ליה בתלת דדקין צעלי חיים, וצבורה, ונצלתו מטמאה, אבל צבי וזאיל דלא דמי ליה אלא בתרתי לא, להכי כתב שור דאס איתו ענין לו, ונהו ענין לשאיתו קדוש צבורה, דדמי מיהא בתרתי לפרטא, צ"ח ונצלתו מטמא, ולעולם עופות לא,

אמר, א"כ נכתוב רחמנא שור וחמור, שה למה לו, ש"מ
לאתויי עופות,

וַיֵּאֱמָר לְאֶתוֹי עוֹפּוֹת טְהוֹרִים, דּוֹמִיָּא דְּשָׁה דְּדָמִי לִפְרֵטָא קָתָא,
 אֲבָל דִּישׁ טוֹמָא נִנְלָתָא קָתָא, דְּמִטְמָא בְּגֵדִים אֲבִית הַבְּלִיעָה, אֲבָל
 עוֹפּוֹת טְמֵאִים, דְּלִית בְּהוּ טוֹמָא, דְּלֵא מִטְמָאִי בְּגֵדִים
 אֲבִית הַבְּלִיעָה [חוס'] לֹא כְּדִיתָא בְּחוּץ (ד' ק), יִכּוֹל תְּהָא נִנְלָת עוֹף
 טְמֵא מִטְמָא בְּגֵדִים אֲבִית הַבְּלִיעָה, מ"ל נִנְלָה וְטִרְפָּה לֹא יִכָּל לְטִמָּא בָּהּ, מִי
 שֶׁאִסְקוֹר מִשּׁוּם בֵּל תִּכָּל נִנְלָה וְטִרְפָּה, יֵאָזֵר שְׂאִין אִסְקוֹר מִשּׁוּם בֵּל תִּכָּל
 נִנְלָה וְטִרְפָּה, אֵלֶּה מִשּׁוּם בֵּל תִּכָּל טְמָא?

כָּל [על כל דבר פשע] **רִיבוּיָא** הוא [פי' ומרבים שחייב כפל על הכל גם על עופות],

בטווען טעגנט גגב גגב צא וגגבו, ודרשען לקמן בשמעתי דחייבו רחמנא כפילא, אס נשבע וגמלא שקרן, ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בגגב בלבד לא קתני אלמא נהגי ד' וז' בטוען טעגנט גגב אס טעב ומכר,

מסייע ליה לרבי חייא בר אבא, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, הטוען טענת גנב בפקדון, משלם תשלומי כפל, טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

איכא דאמר, לימא [מתני'] מסייע ליה לרבי חייא בר אבא, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, המועץ מעטת גנב בפקדון, משלם תשלומי כפל, טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה?

מי קתני אין בין [תום] דהוי דוקא, ולא שׂיר מדי, מרובה קתני, תנא קמ דברים שזו מרובה על זו וְשׂיר [תום]:

[שנינו במשנתנו] שמדת תשלומי כפל נהוגת כו' [בין בדבר שיש בו רוח חיים, ובין בדבר שאין בו רוח חיים וכו']; מנה"מ [שכפל נהוג בכל דבר]?

ח **על-בן-דבר-אשכנזי על-שו' ר' עזרמור' ר' אליהו על-שלמה**

על-בן-אברהם אשר יארמר כי הוא זה עד החל היום יצא דבר-שמיהם אשר ירשיעון אל הים ישלם שנים לרעהיו:

דַּת־ר', שְׁמוֹת כב עַל־פֶּלֶדֶבֶר־פֶּשַׁע כָּלָל, עַל־שׁוֹר
עַל־חֲמוֹר עַל־שָׂה עַל־שְׁלֵמָה פֶּרֶט, עַל־פֶּלֶאֱבָדָה חֹזֶר
וְכָלָל,

כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון [ומסקינן לקמן דמייית לה מרבייא ד"כל"]

יִצְאוּ קִרְקָעוֹת [חֹסִי] שְׁאִינָן מִמְּלִטָּיָן, יִצְאוּ עֲבָדִים
שֶׁהֻקְשׁוּ לִקְרָקָעוֹת דְּחִיב [גְּבֵי עֲבָדִים] וְהִנֵּחֵם לָם אֹתָם וְגו' (ויקרא
כ"ה),

וַיִּקְרָא כֹה מִה' וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹרָה שְׁבָעִים הָעֲמֻמִּים מִהֶם תִּקְנוּ וּמִשְׁפָּחָתָם
אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוּא לִדְוֹ בְּאַרְבָּעִים וְהָיוּ לָכֶם לְאֻחָזִים מִן
לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְקִשְׁתֹּת אֲחֵיהֶם לְעַלֵּם בָּהֶם תַּעֲבִדוּ וּבְאַחֲזֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ
בְּאֻחָיו לֹא יִתְרַדֵּהוּ בֶן־כֶּפֶרֶת; וְסֻקֵּנוֹ לְחֹמֶת רֶשֶׁת׃ ב"מ נו[...]

יִצְאוּ שְׁמֹרֶת [תוֹס'] שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁמִּטְלָלִין אֵין גּוֹפֵן מִמּוֹן
אֵלָּא גּוֹרְמִין לְגִזְמוֹת מִמּוֹן, יִצָּא הַקֹּדֶשׁ רַעְהוּ כְּתִיב [תוֹס'. נִדְפַס לִקְמוֹן
רִישׁ סג.]

א' [ושמא תדרוש גם כן] מה הפרט מפורש דבר שנבלתו

אבני חן על מסכת בבא קמא

כלל ופרט, וקרא קמא דכמיז ציה כלל ופרט לענין שזועה הוא דלמא, כדכמיז צתריה ונקרב צעל הציט וגו',
[ויהיה נפק"מ לגבי עופות, דאי דרשינן מכלל ופרט, לא יהיה חייב כפל על עופות, ואי דרשינן מרובי מרבין גם עופות],

השתא דאמרת כל [דכפל] ריבויא, כל הני פרטי [על-שם] ר' עזי' חמו ר' עזי' שזה על-שלקמה] למה ליה?

חד למעוטי קרקע [שאינו חייב עליה כפל], וחד למעוטי עבדים, וחד למעוטי שטרות, שלמה יש לה סימנים כדאמרינן צאלו מציאות (ב"מ דף כו) מה שלמה מיוחדת שיש לה סימנים כו' למעוטי דבר שאינו מסויים שאין לצעלים סימן צו שפטור מכפל,

על-פל-אברה [שכשהיינו דורשין אותה בכלל ופרט היה על כל אבידה כללא בתרא, אבל עכשיו שדורשין הכל מ"כל" נמצא גם על כל אבידה ללמוד ממנה], לכדר' חייא בר אבא,

דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, הטוען טענת גנב

דף ס"ג ע"ב

באבידה מוצא אבידה שטוען, נגנזה הימני לאחר שמצאמיה משלם תשלומי כפל, שנאמר שמוות כב על-פל-אברה אשר יאמר וצטוען טענת גנב, מוקמינן ליה להאי קרא לקמן צשמעמין,

[סיכום א: רוצה לרבות שחייב כפל על הכל מכלל ופרט וכלל, מהפסוק על כל דבר פשע, וקשה לו שמדרש זה נמצא שממעט עופות, ומתירן שמכל הפרטים יש אחד שיותר לרבות עופות, ומקשה שמה מרבה רק עופות טהורים, ומתירן שמה"כל" מרבה גם עופות, ומקשה והאין במעשר שדורש כל בכלל ופרט וכלל, ומתירן שבכל מדרש בכלל ופרט וכלל, אבל כאן כתיב על כל דבר פשע וריבויא הוא, ועוד תירוצן שכאן אי דרשינן ליה בכלל ופרט וכלל יהיה על כל דבר פשע מיותר ולכן על כרחך דרשינן ליה בריבויא, ולפ"ז כל הפרטים דכתיבי בהפסוק דעל כך דבר פשע באים למעט],

[עכשיו בא לברר המקור שטוען טענת גנב משלם כפל רק בשבועה, וטוען טענת אבר לעולם אינו משלם כפל],
הנן התם צהגזל עניס, היכן פקדוני, אמר ליה אבר, משביעך אני ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שאכלו [תוס'], משלם את הקרן דאין כפל אלא צטענת גנב,

הודה על פי עצמו, משלם קרן וחומש ואשם [אבל כפל אינו משלם דמודה בקנס פטור] דכמיז [ויקרא ה] לו מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו', וזהו אשם גזילות, ואינו צא אלא על הודאת פיו, דלע"פ דלא כתב צההיא פרשה הודאה, כתב צחמנא צאשם גזל הגר צפרשת נשא, והמודו את חטאתם וגו' וחומש נמי אינו צלא אשם,

[אע"ג דבברייתא [לעיל ע"ב] דריש להו כלל ופרט וכלל, לאו מושום דדריש לקרא הכי, אלא מאיזה טעם שיהיה מרבין כל דבר המטלטל וגופו ממון, ולפי שדרשה זו שגורה בגמרא נקט בענין זה. תוס', פנ"י],

וכל היכא דכתב כל ריבויא הוא, והא גבי מעשר דכתיב כל, וקא דרשינן ליה בכלל ופרט,

דתני' [גבי מעשה שני] דברים יד ונתת הכסף בכל אשר תאזה נפשך כלל, בבקר ובצאן ובין ובשכר פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל,

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי מורי ולד מולד, וגפן מחרץ, למעוטי מים ומלח וכמיהין ופטירות וגידולי קרקע למעוטי דגים אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע?

אמרי בכל כללא, כל ריבויא הוא [ראה לעיל גר:],

ואיבעית אימא כל כללא הוא, מיהו כל דהכא [דכתיב בכפל] ריבויא הוא,

שמות כב ו ציי'פן איש קל-רעהו קסף או קל-ים לקמר וגנב מציט קאיש אסי'פנא הגנב יטלם קניס: ז אסי'ל א יפנא הגנב, ומקרב צעל-הציט קל-הקל קיס אסי'ל א קלח ידו קמלאקת קעהו: ח על-קל-דצד-קשט על-שו ר על-קמו ר על-קש על-קמא על-קל-הקל קשר יאמר קיהוא זה עד קלל קיס יצא דצד-קניס קשר ידשינן קל קיס יטלם קניס לקעהו:

[ומפרש] מכדי כתיב מעיקרא צראש הפרשה כלל ופרט וכלל, דכתיב שמוות כב פיי'תן איש אל-רעהו כלל, פסף אן קל-ים פרט, לשמור הדר וכלל ודרשינן ליה צפרק צהוב לענין שזועת שומרין, למימר דאין נצצעין אלא על כעין הפרט, שמטלטל וגופו ממון,

ואי סלקא דעתך, האי על כל דבר פשע, נמי לענין כפל למידרשה צכלל ופרט כלל ופרט הוא דאתא ולא ממרבי כלל אלא כעין הפרט,

נכתוב צחמנא להני פרטי, גבי האיך כלל ופרט למצינו להני פרטי צקרא קמא, ולדרוש כל חד צאפי נפשיה כדקאמרת, דהא צקרא קמא נמי כפילא כתיב, על כל דבר פשע למה ליה [פי' שעל שור על חמור על שזה על שלמה על כל אבידה הם פרטים, שהיו יכולים להוסיף על הפסוק הקודם כי יתן איש לרעהו כסף או כלים, שור חמור וכו', ולדרוש כל אחד בכלל ופרט וכלל, ולכן קשה למה צריך הכלל של על כל דבר פשע, ומשמע מקושיית הגמ' שכל הפרטים שחייבין עליהם שבועה, חייב עליהם כפל, ונמצא שעל עופות אינו משלם כופר], [תוס']?

אלא ש"מ האי כללא דקרא צתרא ריבויא הוא ולענין כפל [לא] דרשינן

אבני חן על מסכת בבא קמא

לא שלח וגו' ונאמר שליחות יד למעלה ונקרב בעל הבית אל האלהים
אם לא שלח ידו מה להלן לשבועה, אף כאן לשבועה,

בשלמא למאן דאמר חד בגנב, וחד בטוען טענת גנב
היינו דכתיבי תרי קראי [אם ימצא, אם לא ימצא], אלא למאן
דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב, תרי קראי למה לי?

אמרי חד למעוטי טענת אבד אס טען נאצדה הימנו ועדים מעדיס
שגגבו, פטור מכפל, אפילו נשבע,

ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דלא
מייתר, למעוטי טענת אבד מנא ליה? מגנב הגנב [תוס']

ולמאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב, דמיעט ליה טוען
טענת אבד, גנב הגנב מאי דריש ביה?

אמר לך, מבעי ליה לכדרכי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן
[תוס'], דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [וכ"ה לעיל
בב:], הטוען טענת גנב בפקדון, משלם תשלומי כפל,
טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה כגנב עשמו
דנפקא ליה מגנב הגנב,

למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דהאי גנב
הגנב אפקיה למעוטי טענת אבד, דר' חייא בר אבא מנא
ליה?

אמר לך הקישא הוא כיון דסמיכי להדידי הני קראי [אם ימצא, אם לא
ימצא], אימקש גנב וטוען טענת גנב להדדי, מה גנב משלם תשלומי ארבעה
וחמשה אס טבח ומכר, אף טוען טענת גנב משלם ארבעה וחמשה,
ואע"ג דליכא למיפרכי, מה לגנב עשמו שכן חייב כפל בלא שזועה, תאמר בטוען
טענת גנב שזריך שזועה, [הקישא הוא] ואין משיבין על הקישא
כדאמרין להא מילתא בהגוזל עשין (לקמן דף קס).

ואיכא דאמרי הקישא כדמפרש התם, הואיל וגנב משלם כפל וטוען טענת גנב
משלם כפל, מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, אף טוען טענת
גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה,
ולאו מילתא היא דהאי מה מצינו צנין אב הוא, ולא הקישא, אלא סמיכות
המקראות קרי היקש, והכי נמי שמעינן התם,

תניא אידך	ברייטא א'	
אם ימצא, אם לא ימצא	שניהם בטוען טענת גנב	חד בגנב וחד בטוען טענת גנב
צריך שני פסוקים	חד למעוטי טענת אבד	חד בגנב וחד בטוען טענת גנב
למעוטי טענת אבד	כתיב תרי קראי	גנב הגנב

היכן פקדוני, אמר לו נגנב, משביעך אני ואמר אמן,
והעדים מעידים אותו שגנבו [הוא עצמו], משלם תשלומי
כפל, הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם,

קתני מיהא בטוען טענת גנב, דמשלם תשלומי כפל,
אבל בטוען טענת אבד אבד הימנו לא משלם תשלומי כפל,
ואפי' טוען טענת גנב בשבועה לאחר שנשבע לשקר כדקמי
משביעך אני הוא דמשלם תשלומי כפל, אבל שלא בשבועה
אינו משלם תשלומי כפל, מנהגי מילי?

דתנו רבנן, שמות כב ו אם ימצא הגנב, בטוען טענת גנב
הכתוב מדבר בצעל הבית שטוען טענת גנב בפקדון זה, כדכתיב וגו
מצית האיש וגו' הכתוב מדבר, וקאמר דאס ימצא שהוא גנב שישלם שנים,

אתה אומר בטוען טענת גנב, או אינו אלא בגנב עצמו
שבעל הבית אמת טען ונמצא הגנב שגנבו, כשהוא אומר אם לא
ימצא הגנב ולקמיה מוקמין לה בטוען טענת גנב הכתוב
מדבר [שבא זה ולימוד על זה. תוס'] שנמצא הוא בעצמו גנב, הוי אומר דהאי
קרא דלעיל נמי כשנמצא בעל הבית שקרן קאמר, ולקמיה פרכין תרי קראי
למה לי,

תניא אידך, אם ימצא הגנב, בגנב עצמו הכתוב מדבר
מגיד הכתוב שגנב משלם כפל, אתה אומר בגנב עצמו או אינו
אלא בטוען טענת גנב דאס נמצא הוא גנב משלם כפל, כשהוא
אומר אם לא ימצא הגנב, הרי טוען טענת גנב אמור, הא
מה אני מקיים אם ימצא הגנב, בגנב עצמו הכתוב מדבר,

דכולי עלמא מיהת, אם לא ימצא הגנב בטוען טענת גנב
כתיב, מאי משמע?

אמר רבא, אם לא ימצא כמה שאמר שטוען נגנבה כדכתיב וגו
מצית האיש אלא שהוא עצמו גנבו [אם לא ימצא הגנב בנימו' הוא
עצמו גנב. בעל הטורים] ונקרב בעל הבית כלומר והוא כבר נשבע בדבר שלא
שלח ידו מה כתיב אחריו על כל דבר פשע וגו' 'ישלם שנים',

ומנלן דבשבועה וממאי דהאי ונקרב בעל הבית לשזועה קאמר?

דתניא שמות כב ונקרב בעל הבית אל האלהים, לשבועה
שכיון שטוען וגו' מצית האיש, ישבע שנגנבה ופטור,

אתה אומר לשבועה, או אינו אלא לדין לפרעון, דשומר חנם
שטוען נגנבה ישלם, דהאי קרא דשומר חנם כתיב כדאמר' בהשואל (ב"מ דף
75)?

נאמר שליחות יד למטה דשומר שכן, שזועת ה' תהיה בין שניהם אס

אבני חן על מסכת בבא קמא

הלך מזה יש לך להביא שלא נכתב חמור להכי כחז חמור, דע"כ כלל ופרט לשאר דברים אחר, כשהוא אומר חמור, הרי חמור אומר, הא מה אני מקיים גניבה, לרבות כל דבר,

יאמר שור וחמור שה גניבה, והכל בכלל חיים דמשמע לרבות כל בעלי חיים למה לי? אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל ב"ח, מה יש לך להביא שאר בעלי חיים, כשהוא אומר חיים הרי חיים אומר, הא מה אני מקיים גניבה, לרבות כל דבר,

אמר מר [בבביתא דתנא דבי חזקיה], יאמר שור וגניבה, [ומקשה] מי כתיב שור גניבה והדר גניבה, דהוה ליה פרט וכלל, דנימא הכל בכלל, דנעשה כלל מוסף על הפרט, גניבה ושור הוא דכתיב דהוה ליה כלל ופרט, ושור אין מידי אחרינא לא [רש"י פירש בן, לפי שהפכת הלשון לא קשה כל כך שלפעמים לא דיין בלישנא, לכן פירש שהוא נפק"מ גדולה. ראה אצמ"ה],

וכי תימא אילו נאמר קאמר אילו נאמר שור גניבה והדר גניבה, לא היה צריך לכתוב יומר, ולמה לא נכתב כן [פי' וכן תפרש קושית הבביתא], אילו נאמר שור וגניבה נמניה, הא ודאי ה"ל פרט וכלל, ושפיר קשיא לי [למה נאמר שור וחמור], ומאי אילו כן קמהדר ליה,

ומי מצית אמרת מה הפרט מפורש, הוה שור פרט וגניבה כלל, פרט וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט, ואיתרבו להו כל מילי,

אלא כדכתיב קאמרי נמני גניבה ושור הא הוה ליה כלל ופרט, מי מצית אמרת [יאמר שור וגניבה ו] הכל בכלל ומאי הכל בכלל דקא קשי' לי,

או [פי' ועוד קשה על לשון הבביתא] מה הפרט מפורש ומאי מה הפרט מפורש דמהדר ליה, הוה ליה גניבה כלל, ושור פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שור אין מידי אחרינא לא הא כלל ופרט לא מרבי מידי?

אמר רבא, תנא גניבה, דה"ל כלל קמא אחיים קא סמיך ליה דהו כלל בתרא, וכלל ופרט וכלל קא"ל דריש בכלל ופרט וכלל, וסיפא דקמי, ויאמר גניבה שור ושה וחמור והכל בכלל, הואיל ואחיים סמיך ליה, מאי קשיא לי הא טפי לא כתיב? אס המנא תמנא קשיא ליה [ראה לקמיה], כדאמר במסנא, ומיהו אפסקיה גמרא למילתא דרבא דפרכי אחריתי, ולא שצק לאסוקיה למילתא,

והא לא דמי כלל בתרא דלא כילל אלא בעלי חיים לכלל קמא

גנב הגנב	טוען טענת גנב משלם ד' וה'	למעוטי טענת אבד
טוען טענת גנב שמשלם ד' וה'	גנב הגנב	הקישא הוא

בשלמא למאן דאמר [הבביתא דתנא אידך] חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, שפיר נפקא ליה גנב מהכא, אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב, גנב עצמו מנא ליה [רמשלם כפל],

וכי תימא ליתי בק"ו מטוען טענת גנב, דיו לבא מן הדין להיות כנדרון, מה להלן [טוען טענת גנב אינו חייב אלא] בשבועה, אף כאן בשבועה?

שמות כב ג אס-הפנא תפנא צידו הפנא משו'ר עד-תמו'ר עד-שה חיים פניס יפליס:

נפקא ליה [גנב עצמו, מהפסוק אם המצא תמצא וגו', וכדי להסביר איך מיייתי לה לכולהו אומר] מדרתנא דבי חזקיה דריש קרא אחרינא, דמשמע בגנב עצמו, אס המנא תמנא צידו הגניבה וגו', והאי דנקט דרשה ולא נקט קרא, משום דמקרא לא נפקא לן בהדיא אלא בעלי חיים, כדכתיב משור ועד חמור עד שה חיים, ומדרשה מרבה להו תנא דבי חזקיה לכולהו, [ולבסוף אומר דעיקר דרשתו הוא מהמצא תמצא שהוא מיותר],

דתנא דבי חזקיה, יאמר שור וגניבה והכל בכלל דמצינן כל כעין הפרט, דבר המטלטל וגופו ממון, חמור ושה למה לי?

ומשני אילו כך הייתי אומר ולקמיה מפרש מאי קאמר, הא לאו כלל ופרט וכלל הוא [ראה לקמן] דקדרש ליה כעין הפרט מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח, אף כל קרב לגבי מזבח ולא ממדרי מכעין הפרט אלא הקרב למזבח, להכי כתב שה דלא תימא כל לאחויי קרב למזבח קאמי, ד מה יש לך להביא שקרב למזבח ולא נכתב בפירוש, שה,

דף ס"ד ע"א

כשהוא אומר שה [תוס'] הרי שה אומר, הא מה אני מקיים גניבה שאני דורש כעין הפרט, לרבות כל דבר # [וצ"ע דילמא בא גניבה לרבות עופות?],

יאמר שור שה וגניבה והכל בכלל? אילו כך לשון משנה שאילה הן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקדוש בבכורה, אף כל דבר הקדוש בבכורה ולא ממדרי מדרשא אלא חמור [וממושך התרצן. ראה אצמ"ה],

אבני חן על מסכת בבא קמא

דמשמע כל דבר?

הא תנא דבי רבי ישמעאל בשילהי אלו טריפו הוא, דכה"ג דריש כללי ופרטי,

והכי קא קשיא ליה למנא דבי חזקיה בסיפא דמילתא אם המצא תמצא דמשמע ריבוי למה לי,

והשת' קא מפרש לה רבא לכולא (מתני') [מתניתא ?],

1. יאמר (שור וגניבה) [גניבה ושור] וחיים [וגדרוש אותה בכלל ופרט וכלל] והכל בכלל [תוס'] דמתרבי כל כעין הפרט, דבר המטלטל וגופו ממון [ולמה צריך לכתוב המצא תמצא, חמור ושה?]

[וע"ז מתרין] אילו בן הייתי אומר, מה הפרט מפורש דבר הקרב לגבי מזבח, אף כל הקרב לגבי מזבח, מה יש להביא שה, כשהוא אומר שה הרי שה אומר, הא מה אני מקיים גניבה דדרשין בכלל ופרט [וכלל ?] לרבות כל דבר,

2. יאמר גניבה ושור ושה וחיים, והכל בכלל?

אילו בן הייתי אומר, מה הפרט מפורש דבר הקדוש בבכורה, אף כל דבר הקדוש בבכורה,

מה יש לך להביא חמור, [כשהוא אומר חמור] הרי חמור אומר, הא מה אני מקיים גניבה, לרבות כל דבר,

3. יאמר גניבה ושור ושה וחמור וחיים, והכל בכלל אם המנא תמנא ל"ל,

ומשני אילו בן הייתי אומר, מה הפרט מפורש בעלי חיים, אף כל ב"ח להכי איצטרך אם המנא תמנא למימר, דלאו מגניבה וחיים דרשיניהו לכלל אלא מאס המנא תמנא, ושדיניהו לכל הני פרטי צייניהו, דמפרש לקמן,

הדר פריך תנא דבי חזקיה מה יש לך להביא שאר ב"ח, כשהוא אומר חיים, הרי חיים אומר כלומר [פ'] הגם שחיים אינה מן הפרטים [מקרא צהדיא נפקי, ולא מכלל ופרט, הלכך הא מה אני מקיים גניבה כלל ופרט [וכלל ?] לרבות כל דבר,

ואכתי אם המצא תמצא ל"ל והכי מסקנא דתנא דבי חזקיה,

דף ס"ד ע"ב

אי הכי שפיר קשיא ליה ומאי תשובה יש בדבר [תוס']?

משום דאית ליה פירכא, לרבות כל דבר מדיכא קמייתי ליה מכלל בתרא, כללא גופיה חיים כתיב ביה [תוס'], כלל ופרט וכלל מאי קא מהני ליה, אי לאתויי כל דבר, הא חיים כתיב, בעלי חיים אין מידי אחרינא לא, כלומר איצטרך אם המנא תמנא, דאי מגניבה וחיים דרשם לכלל, איכא למיפרך, שאר דברים מהיכא מיימית להו מכללא בתרא, "אף כל", כללא גופיה חיים כתיב ביה,

דכל היכא דדרשין כלל ופרט וכלל, "אף כל" מכללא בתרא מידרש, דכללא קמא למעוטי הוא דאמי, דכללאו איהו [כללא קמא] הוי פרט וכלל דאיתרבו כל מייל, והמני כללא קמא למעוטי מאי דלא דמי ליה לפרטא, וכללא בתרא לרבווי אמי, דאי לאו איהו [כללא בתרא] ה"ל כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שצפרט, הלכך לא דרשין מיניה אלא בעלי חיים, וצטיל ליה כלל ופרט, דאע"ג דדרש תנא דבי ר' ישמעאל בעלמא כללא דלא דמי (ליה פרטא) הני מייל לרבווי מידי דהוי בכללא בתרא,

משום הכא איצטרך אם המצא [תמנא] למידרש כללי מיניה דמפרש ואזיל,

אמרי [לשון קשיא], והא שני כללות דסמיכי אהרדיי נינהו המנא תמנא והיכי מצי למדרש מינייהו כלל ופרט וכלל?

אמר רבינא, כדאמרי במערבא, כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכים זה לזה, הטל פרט הכמוצ צידן ביניהם, ודונם בכלל ופרט,

שדי שור בין המצא לתמצא, לאתויי מאי, אי לאתויי ב"ח, מחיים נפקא, אלא לאתויי דבר שאין בעלי חיים, ודרוש הכי, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון,

ותו שדי חמור בין המצא לתמצא לאתויי מאי, אי לאתויי דבר שאין בעלי חיים, משור נפקא, אלא לאתויי דבר במו"ם אין, אכל דבר שאינו מסוים לא, ומריציה דרשין לה ולא ממשמעומא, דיש בהמות הרבה שאין בהן סימן, דאי ממשמעומא דקרא נפקא חיפוק מכעין הפרט דשור,

א"ה שה למה לי [ה"ה דהול"ל שה וגנבה למה לי, דהשתא תרייהו מייטרי, אלא דבי מיפרך אפילו מיתור חד לא מעייל נפשיה לאקשווי טפי. רשב"א. וראה תוס']?

אלא ריבה ומיעט וריבה הוא, כדתנא דבי רבי ישמעאל,

דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים ולא גרס כל מקום שנאמר:

במים במים, (ויקרא יא ט) [את-זה] תאכלו [מפלג] אֶשֶׁר צִמִּים, כל אֶשֶׁר-לוֹ פִּנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת צִמִּים [בַּצִּמִּים וּבַפְּחָלִים אֲתֵם תֹּאכְלוּ], הוּאִיל וְכֻלָּם סְמוּכִים

אבני חן על מסכת בבא קמא

הם והפרט אינו ציניהן, אלא אחריהם כתיב צִינְיָם וצִנְיָלִים, דמשמע דימים ונחלים הוא דבעינן סנפיר וקסקסת, אכל שחין ומערות לא, אִין זה נדרש צ כלל ופרט דלא לימצי אלא כעין הפרט, אלא ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל, מאי רבי רבי כל מילי אלא דמיעוט מהני למעוטי פורתא, חדא מילתא ותו לא, [פי' דהמצא תמצא הוא ריבויים, ושור, חמור, שה הם מיעוטים],

אי הכי כל הני פרטי למה לי [שור חמור שה, ואח"כ מפרש גם גניבה וחיים?]

חד למעוטי קרקע ועד השתא לא מצי לתרוצי הכי, דכי הוה דיינין להו בכלל ופרט לא הוה מתרבי כעין הפרט אלא דבר המטלטל וגופו ממון, וממילא הו ממעטי כל הני, וחד למעוטי עבדים, וחד למעוטי שטרות, גניבה וחיים לכדרב, דאמר אחייה לקרן כעין שגנב לקמן היא בשמעמין, דאם גנב צהמה והוכחשה או הולכה, משלם כשעת הגניבה, דכתיב חיים, החייהו לקרן של גניבה שיהא שלם,

[סיכום:

הגמ' מקשה למ"ד שאם ימצא, אם לא ימצא שניהם באים ללמד על טוען טענת גנב, מנין למידין שגנב משלם כפל, ואומר דנפקא ליה מתנא דבי חזקיה, ומקשה הא הוי כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט, ומשני דתנא אחיים קא סמך, ומפרש דתנא דבי חזקיה קשיא ליה המצא תמצא למ"ל, ומתריץ דקשה ליה דחיים אינו כלל שהרי הוא כולל רק בעלי חיים, לכן עושה הכלל ופרט בהמצא תמצא ע"י שמטיל הפרטים ביניהם, אבל עדיין קשה למה צריך הפרט דשה, וכן דגניבה? ומתריץ אלא המצא תמצא ריבה מיעוט וריבה הוא],

	ברייתא א'	תניא אידך
אם ימצא, אם לא ימצא	שניהם בטוען טענת גנב	אם ימצא בגנב, ואם לא ימצא הגנב בטוען טענת גנב
צריך שני פסוקים	חד למעוטי טענת אבד	חד בגנב וחד בטוען טענת גנב
למעוטי טענת אבד	כתיב תרי קראי	גנב הגנב
גנב הגנב	טוען טענת גנב משלם ד' וה'	למעוטי טענת אבד
טוען טענת גנב שמשלם ד' וה'	גנב הגנב	הקישא הוא
גנב	המצא תמצא	אם ימצא אם לא ימצא
המצא תמצא	גנב	מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור
מודה בקנס פטור	אשר ירשיעון אלהים	מהמצא תמצא
אשר ירשיעון	מודה בקנס פטור	מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור,
מודה בקנס ואח"כ באו עדים	חייב	פטור מאשר ירשיעון

ולמ"ד חד [אם ימצא] בגנב וחד [אם לא ימצא] בטוען טענת גנב, וגנב עצמו נפקא ליה מאם ימצא הגנב, האי אם המצא תמצא מאי דריש ביה?

מבעי ל' לכדרבא בר אהילאי, דאמר רבא בר אהילאי, מאי טעמא דרב לקמיה היא צהאי פירקא דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור,

דכתיב אם המצא תמצא, אם המצא בעדים אם תחלה תמצא בעדים תמצא הכפל שהוא קנס בדיונים, פרט למרשיע את עצמו אע"פ שזאו עדים אחרי כן, אין משלם כפל,

ולמ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב, דהאי אם המצא תמצא מפיק ליה לגנב עצמו, מרשיע עצמו מנלן?

שמות כב מאשר ירשיעון אלהים, ולא המרשיע את עצמו,

ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דאייתי ליה מהמצא תמצא למרשיע את עצמו, האי אשר ירשיעון מאי דריש ביה?

אמר לך, ההוא מיבעי ליה למודה בקנס דפטור אם לא צאו עדים אחרי כן, ואייתר ליה אם המלא תמצא לפטור, אפילו צאו עדים דאי לא כתיב אלא חד קרא, הוה מוקמינן ליה בלא צאו עדים,

ומ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב, קסבר מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב,

ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב, דנפקא ליה גנב מהתם, בשלמא אם המצא תמצא לכדרבא בר אהילאי, אבל כל הני פרטי למה לי אי למעוטי קרקעות ועצדים ושטרות כדאמרו הא אימעיטו להו להנך מהנך פרטי דכתיבי צעל כל דבר פשע?

כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, כל פרשה שנאמרה ונשנית [מאמר זה גם בשבועות יט', מנחות י', בכורות מג.], לא נשנית אלא לדבר שנתחדש בה אם המלא בעדים תמצא צדיינן פרט למודה בקנס,

[ק"ק דהני מילי כשהחדוש הוא בפרשה האחרונה וכן הוא בכל מקום, אבל הבא החדוש הוי בפרשה הראשונה דהיינו אם המצא תמצא [פסוק ג] שנאמרה קודם לפרשה דאם ימצא [פסוק ו] ואם כן לא שייך הכא לומר כל פרשה שניה שנאמרה וכו'? ושמא יש לומר דנשנית אינו רוצה לומר באחרונה דוקא, אלא פעם אחרת קאמר מה לי בראשונה מה לי באחרונה. שטה. שטמו"ק],

אבני חן על מסכת בבא קמא

מאי טעמא דרב? אמר קרא גניבה וחיים, אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה, אחייה לקרן כעין שגנב, # [מחיר הגניבה יכול להוקיר ולהחזיר במחיר השוק, וגם יכול להוקיר ולהחזיר ע"י שהדבר עצמו משתבח, או מתקלקל ומוזיל [דרהינן ד' אופנים], ולקמן מכאן לאיזה ענין אמרין שהגנב משלם כעין שגנב],

אמר רב ששת, אמינא כי גיים ושכיב רב [לשון זה יש 8 פעמים בש"ס: יבמות כד; צא. קט; ב"ק מז; סה; סו; בכורות כג; נדה ס]. אמר להא שמעתא [הקושיא היא בעיקר על מה שאומר שכל וד' וד' הוא כשעת העמדה ברין],

דתניא כחושה והשמינה הגנב פטמה משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה, כעין שגנב [פ' כמו שהיתה שוה קודם שהשמינה] וקשיל לרז דלמך, תשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדון, וקס"ד בין שנתה בין הכניסה הגנב נידים?

אמרי, משום דא"ל אנא פטימנא ואת שקלת אצל שנתה כדמיס שהוקרו נהמות נשוק, או שנתפטמה מאליה, משלם כפל כי השתא, [פ' שאם כל השבח הוא מה שהוא השביחה בידים, משלם כשעת הגניבה, אבל אם השביחה מעצמה, או אם נתיקר משלם כשעת העמדה ברין],

ת"ש, שמינה והכחישה הגנב הכניסה נידים בטורח מלאכה או נמקל, משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב [והא רב אמר כשעת העמדה ברין?]

התם נמי, משום דאמרין ליה, מה לי קטלה כולה, מה לי קטלה פלגא הלך מההיא שעתא דאכחשה אסתלה לה טעיה, כי קאמר רב [כשעת העמדה ברין], ביוקרא וזולא הוא דקאמר,

היכי דמי [הא דאמר רב דקין כעין שגנב], אילימא דמעיקרא [בשעת הגניבה] שוויא זוזא, ולבסוף נשעה שאצדה מן העולם [בשעת טביחה ומכירה] שוויא ד' זוזי, קרן כעין שגנב, לימא פליגא דרב אדרבה [דבאופן ששברו בידים משלם קרן כשעת טבירתה, ובמכר], ומכר,

דאמר רבה # [הגם שרבה היה כמה דורות לאחר רב, הקושיא הוא על רבה, או הפירוש שרב לא סבר כסברתו של רבה], האי מאן דגול הביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא [בשעת הגניבה] שוויא זוזא, ולבסוף שוויא ד' זוזי, תברה נידים או שתייה, משלם ד', וזהמפקיד (ב"מ דף מג) מפרש טעמא, דכל כמה דאיתיה צניגא, נרשומא דמרה קיימא, דהא נצי לאהדורה, הלך נרשומא דמרה הוקרה, וההיא שעתא דתצרה ושמייה הוא דקא גזיל לה,

אצל איתבר מביילא, אמאי מחייבת ליה, אההיא שעתא דגולה משלם זוזא וההיא שעתא זוזא הוא דשוויא, וגזי טעיה ומכירה הו כי תצרה או שמייה?

ואימא [הקושיא על דבריהא שאומרת שאם ימצא מיירי בגנב] גנב עצמו בשבועה לא יסלם כפל עד ששבע לשקר, הויל ומקראי דלעיל [אם ימצא] נפקא לן גנב עולמו [ושם כתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים]?

לא ס"ד, דתניא רבי יעקב אומר [שמות כב ג אסימנא תמצא בקד' הנגבה משו"ר עד"מנו"ר עד"שה חיים] שנים ישלם, שלא בשבועה, אתה אומר שלא בשבועה או אינו אלא בשבועה, אמרת לא כך היה [לשון זה גם בפסחים יח. וב"ק י:],

מאי לא כך היה?

אמר אביי, לא לכתוב רחמנא שנים ישלם בגנב [וצ"ע דהא מיירי כאן אליבא דבריהא שניה, והול"ל ישלם שנים, במקום שנים ישלם, שכן לשון הפסוק שמות כב ו כי"תן איש אל"דעוהו פס"ף או"ב"לים לשמור וגנב מבית האי"ש אסימנא תגנב ישלם שנים?], וליתי בק"ו מטוען טענת גנב [ראה רשב"א],

ומה טוען טענת גנב [דלמדין מאם ימצא, אם לא ימצא לעיל] דבחיתורא אתא לידיה אמר קרא לישלם תרי, גנב עצמו דבאיסורא אתא לידיה לא כל שכן,

אלא שנים ישלם דכתב רחמנא בגנב עצמו למה לי, דאפילו שלא בשבועה,

[כלומר לא בעינן שיחשדוהו תחלה, ויכפור וישבע מאליו על זה, ואחר כך נודע שהוא גנב, אלא אע"פ שלא חשדוהו בדבר עד שהוכר הגנב ישלם שנים. ה"ר יהונתן ז"ל. שטמ"ק, # ובוה מתורץ אך יחייבו את הגנב לישבע],

והאי אם המצא להכי הוא דאתא [לגנב עצמו, או לפרט למרשיע את עצמו], הא מיבעי ליה לכדתניא, ידו

דף ס"ה ע"א

אין לי אלא ידו [תוס'] גגו חצירו וקרפיפו מנין, ת"ל שמות כב אם המצא תמצא מ"מ?

א"כ לימא קרא או המצא המצא [תוס'], או תמצא תמצא, מרשני קרא ש"מ תרתי:

גופא [לעיל סד:] אמר רב, קרן כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה, כשעת העמדה ברין,

[ובשעת העמדה ברין דכפל כמשמעותו כשווי עתה כשיגמר הדין, אבל לענין ארבעה וחמשה שמיין כמה היה שוה בשעת טביחה ומכירה. ר"ש, וראה שם בפלפולא חריפתא],

אבני חן על מסכת בבא קמא

[ראה באצמ"ה שגם בלי רב קשה הבריתא, דהא קי"ל כרבה? עיי"ש],

[ומתריץ] אמרי, כי קאמר רב, כגון דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזא, קרן כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה, כשעת העמדה בדין [בכפל, ובד' וה' כשעת מביחה ומכירה],

תני רבי חנינא לסיועיה לרב, בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון, ונשבע והודה ובאו עדים, אם עד שלא באו עדים הודה, משלם קרן וחומש ואשם משום שזוהי, ואין כאן כפל דמודה צוקם פטור ואם משבאו עדים ונתחייב בכפל הודה, משלם תשלומי כפל ואשם,

וחומשו עולה לו בכפילו [נתון הכפל], שהרי חומש לצעלים הוא, והוא שקל, דברי רבי יעקב,

וע"כ הא דר' יעקב בשטין כאלמד החומש והכפל קמייך, דאי הוה כפילא טפי מחומשא, לאו חומשא הוי ולא מיפטר ליה עד דמשלם חומש, דחומש כפרה דשזוהי הוא,

דף ס"ה ע"ב

וחכמים אומרים ויקרא ה בראשו וחמישיתו, מומן המשתלם בראש שאינו משלם אלא קרן, והשיב את אשמו היינו קרן, שהוא אשם וחוטא עליו, [ולא קאי על הקרבן, דהא] וצקרא אחרניא כמיז התם, ואת אשמו יביא לה' וגו' מוסיף חומש, מומן שאין משתלם בראש כי הכא דאיכא כפל אין מוסיף חומש לא שייך זה דין חומש כלל, ואפי' לא שוין חומשא וכפילא פטור, ור"ש אשם קאמי לאסופי לפטורא,

ר"ש בן יוחאי אומר, אין חומש ואשם משתלם במקום שיש כפל,

קתני מיהת, חומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב,

ה"ד, אילימא דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה ארבעה, חומשו עולה לו בכפילו [בתמיה], כפילא ארבעה, וחומשא זוזא וכיון דאין שוין, לא חומש מקרי ולא סליק ליה,

אלא לאו דמעיקרא שויה ארבעה, ולבסוף שויה זוזא, דכפילא זוזא וחומשיה זוזא דחומש צמר קרנא שיימינן, וקרן משלם כעין שגנב, נמנא קרן ד', וחומשו מוסיף עליו מנחון זוזא, וכפילא זוזא וכפל כשעת העמדה בדין,

אלמא קרן כעין שגנב, תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין והיינו כב, דאי לאו קרן כעין שגנב, לא הוי זוזא חומש, ואי כפל כעין שגנב הוי ד' אלא ש"מ כרב?

אמר רבא, לעולם דמעיקרא שויה ארבעה והשתא נמי שויה ארבעה, ודקא קשיא כפילא ד' וחומשיה זוזא, הב"ע כגון שנשבע וחזר ונשבע ארבע פעמים, והודה, והתורה אמרה "וחמישיתיו" [ולא חמישיתו], התורה ריבתה חמישיות הרבה בקרן אחת,

אמר מר, וחכמים אומרים בראשו וחמישיתו, מומן המשתלם בראש מוסיף חומש, מומן שאין משתלם בראש אין מוסיף חומש, אבל אשם מייתי,

מאי שנא חומש דלא משלם, דכתיב ויקרא ה כד ושלם אתו בראשו וְחֲמִישְׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו לְאִשֶּׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אֲשַׁמְתּוֹ : : כה וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה', אשם נמי לא משלם דהא כתיב, בראשו וְחֲמִישְׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו לְאִשֶּׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אֲשַׁמְתּוֹ : : כה וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה'?

אמרי לך רבנן, "את" פסקיה קרא,

ור"ש בן יוחאי "ואת" ערביה קרא,

ורבנן אמרי לך אי לערביניהו קבעי לא ליכתוב רחמנא לא וי"ו ולא את,

ור"ש בן יוחאי אמר לך, את לא סגיא דלא כתב, לאפסוקי בין מומן גבוה אשם למומן הדיוט חומש, דלאו אורח ארעא לערביניהו להדיא, הלכך אתא וי"ו ערביה קרא,

אמר רבי אילעא גנב מלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור, נעשה שינוי בידו וקנאו נשינוי להא מילתא, דאס טובח ומכר, שלו הוא טובח שלו הוא מוכר ופטור מד' וה' אכל קרן וכפל משלם, קרן כי השתא וכפל כעין שגנב, או כשעת העמדה בדין,

[וצע"ג שהרי כיון שקנאו משלם כשעת הגזילה, ולמה אמר רש"י שמשלם כי השתא, ועוד שהרי להלן צו: אומרת הגב' שהמשינה ששנה "כל הגולנין משלמין כשעת הגזילה" בא לרבות הא דאמר ר' אילעא. עיי"ש],

איתיביה, רבי חנינא לר' אילעא, גנב מלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור, משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב לקמן איתנין לרב מהא דאמר תשלומי כפל ד' וה' כשעת העמדה בדין, ולרבה דאמר מצדה או שמיה משלם ד' [כדהשתא] ליכא לאותו, דיכול לשנויי דהך ממניתא כפל ד' וה' דוקא נקט, אכל קרן היכא דאשכח כי השתא משלם,

ואי ס"ד קנייה בשינוי, אמאי משלם, שלו הוא טובח שלו הוא מוכר?

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמר ליה ואלא מאי שינוי לא קני, אמאי משלם בעין
שגנב לשלם כי השתא?

אמר ליה, כי השתא היינו טעמא דלא משלם, משום
דא"ל [וכי] תורא גנבי ממך נממיה [וכי] דיכרא גנבי ממך,

א"ל רחמנא ניצלן מהאי דעתא, אמר ליה אדרבה
רחמנא ניצלן מדעתא דידך [כלשון הזה כתובות מה; ובשבת פר:
רחמנא ליצלן]:

מתקיף לה רבי זירא, וניקנינהו בשינוי השם נהי דשנח דגופיה
לא הוי שינוי, דממילא קשנח ואזל, ומיהו בשמא ודאי אישמני?

אמר רבא, שור בן יומו קרוי שור, איל בן יומו קרוי איל,
שור בן יומו קרוי שור, דכתיב ויקרא כב שור או כשב או עז
כי יולד, איל בן יומו קרוי איל, דכתיב בראשית לא ואילי
צאנך לא אכלתי, אילים הוא דלא אכל כבשים אכל
[בתמיה], אלא לאו ש"מ איל בן יומו קרוי איל,

ב"מ קשיא לר' אילעא [מהבביתא דטלה ונעשה איל משלם בעין שגנב,
ולא אמרינן שלו הוא טובח, שלו הוא מוכר]?

א"ר ששת, הא מני ב"ש היא, דאמרי שינוי במקומו
עומדת אע"ג דאישמני, לא נפיק מרשות בעלים ולא קני,

דתניא, נתן לה [לזונה] באתננה, חייטין ועשאן [הזונה] סולת,
זיתים ועשאן שמן, ענבים ועשאן יין, תני חדא אסור לקרן
ותני חדא מותר,

ואמר רב יוסף, תני [שנה] גוריון דמאספורק [וכן שם זה לקמן
ריש צד.], ב"ש אוסרין ובית הלל מתירין, מאי טעמא דבית
שמאי?

דכתיב גם לרבות שינוייהם, ובית הלל הם ולא שינוייהם
[לכאורה לומר ב"ש מכאן לכל מקום דשינוי אינו קונה],

ובית שמאי ההוא

דף ס"ו ע"א

הם ולא ולדותיהם [תוס'] הוא דאתא,

ובית הלל תרתי שמעית מינה, [הם דוקא] הם ולא שינוייהם
הם ולא ולדותיהם,

ובית הלל הכתיב גם? גם לבית הלל, קשיא,

עד כאן לא פליגי ר' אילעא ור' חנינא אלא דמר סבר שינוי
קונה ומ"ס אין שינוי קונה, אבל לענין שלומי כגון כפל לר'
אילעא ור' ור' לר' חנינא א"נ ציורא חולא בלא שינוי כ"ע כדמעיקרא
משלם, דקתני משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה
וחמשה בעין שגנב,

לימא תיהוי תיובתא דרב, דאמר רב לעיל, קרן בעין שגנב
משלם, תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' בשעת העמדה
בדין כשהחלה, וכ"ש כשהוקרה, דהסס אפי' קרן מחייב ליה רב כי השמא,
דהא כרצה ס"ל דאמר מרבה או שמיה משלם ד'?
[ותימא דלא הקשה על רב מהבביתא להדיא?],

אמר רבא, כלומר נא לשלם מלאים כדמעיקרא [תוס'] סגי, דטלה
גנב וטלה משלם, דמים כשל עכשיו,

אמר רבה, שינוי קונה היכא דשני להו צידים, פשיטא ליה דמדאורייתא
ודאי קנה, וכי מהדר לא צעי לאהדרינהו צעייהו, אלא דמים משלם, כגון זמר
ועשאו נגדים דהא כתיבא צהדיא ותנינא, אכל יאוש מספקא ליה הא
דאמור רבנן קני אי דאורייתא אי דרבנן,

כתיבא, ויקרא ה והשיב את הגזלה אשר גזל, מה ת"ל
"אשר גזל" אם בעין שגזל יחזיר, ואם לאו, דמים בעלמא
בעי שלומי,

תנינא [במשנה ששנוי קונה דתנן], הגזול עצים ועשאן כלים,
צמר ועשאן בגדים, משלם כשעת הגזילה,
[וקשה וכי ויהודה ועוד לקרא [הלשון בקידושין ו.], ?],

א"נ [או יש להביא ראיה ממשנה זו בחולין קלה. בריש פרק ראשית הגז]
לא הספיק ליתנו לו [תוס' עיי"ש] לראשית הגז לכהן עד שצבעו
[תוס' עיי"ש], פטור מראשית הגז דקנייה בשנינו, ואפילו דמים לא משלם,
דאין ספק יכול להזמין בדין, דיכול לומר לאחר [לכהן אחר] אמתנו, אכל קודם
שצבעו מי שחטפו וזהו, אלמא שינוי קונה,

יאוש שנתאספו הצעלים אמרי רבנן דניקני ודיו אס משלם דמיו,
מיהו לא [ידעינן] [ידענא. ד"ס, פ' דרבה אמרה] אי דאורייתא
אי דרבנן,

אי דאורייתא, מידי דהוה אמוצא אבידה, מוצא אבידה
לאו, כיון דמייאש מרה מינה [תוס'] מקמי דתיתי לידיה
[של המוצא אבידה], קני ליה אס נתיאשו צעלים קודם שמנאה זה, קנה,
דמיה צאלו מציאות (ב"מ דף כב) מנין לאבידה ששטפה נהר, הואיל ונתיאשו
הצעלים שהיא מותרת, ת"ל אשר תאבד ממנו שאבדה ממנו, ומנאה לשאר בני

אבני חן על מסכת בבא קמא

אדם, יתה ז' וכו' [?], אלמא [מוצא אבידה] קני,

[וזה"ל בחו"מ סי' שנ"ט סעיף ז' המצי' מהארי והדוב וזומו של ים וכו']
ושלוליתו של נהר הרי אלו שלו, אפי' הבעל עומד בצווח [מ"מ טוז וישר
להחזיר] וכו', עיי"ש],

והכל בגזילה [הגם] דלמי לדיה מקמי יאוש [שהרי הבעלים מתיאשים רק
לאחר שלקחו הגולן], והדר אייאוש, [אפ"ה] סגי ליה צדמים,
האי נמי כיון [פ' משעה] דמייאש מרה [תוס'], קני ליה,
אלמא קני,

או דלמא לא דמיא לאבידה, אבידה הוא דכי אתאי
לידיה, בהתיירא אתיא לידיה, אבל האי כיון דבאיסורא
אתאי לידיה [תוס'], מדרבנן הוא, דאמור רבנן ניקני מפני
תקנת השבים שלא יס' צריך לחזר ולטרוח אחר הגזילה ענמה,

ורב יוסף אמר [חולק על רבה], יאוש אינו קונה והיא ענמה ישלם
ואפילו מדרבנן:

איתיביה רב יוסף לרבה [דאמר יאוש קונה], גזל חמץ ועבר
עליו הפסח

דף ס"ו ע"ב

אומר לו לגזול הרי שלך לפניך צעין, כמות שהוא, דהק' שאינו ניכר
הוא והאי כיון דמטא עידן איסורא ודאי מייאש, ואי ס"ד
יאוש קנה, אמאי אומר לו הרי שלך לפניך, דמי מעליא
בעי שלומי ליה?

א"ל [רבה] כי קאמינא אנא, זה [הבעלים] מתייאש וזה [הגולן]
רוצה לקנות, האי [בחמץ בפסח] זה מתייאש, וזה אינו רוצה
לקנות,

איתיבי' אביי לרבה, ויקרא א קרבנו אס עולה קרבנו (ויקרא א)
ולא הגזול דגזול לאו לרצון אפי', קס"ד דגזול צדמה חולין ואייתי,

[אדם כי יקריב מבם פרש"י על התורה מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזול,
שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזול, וכו'],

דבר גדול גילו לנו בזה כי ענין הקרבן הוא להקריב את עצמו את כל עצמיותו
להקב"ה וזה שידך רק ב"נותן", אבל ב"נוטל" לא שידך קרבן כי הנוטל אינו
נותן בשום אופן, ואין קרבנו קרבן באמת, לפי זה כל זמן שיש שאיפת הנטיה
בלב האדם, דהיינו גזילה שבלב, אין שידך בו קרבן, והיינו דכתיב "שונא גזל
בעולה", ורק אם האדם נקי מגזילה שבלב, כמו אדם הראשון שלא היה שידך
אצלו חמדה, שהכל היה שלו, אז שידך לקרבן,

ואיך יכול אדם לבוא לבחינת אדם הראשון, שלא יהא שידך אצלו שישאף
למה שחיוץ ממנו, זה יתכן רק אם ישים את כל שאיפתו לרוחניות, כי
ברוחניות יש לכל אדם עולם בפני עצמו, ואין שידך כלל ליגע בעולם חבירו.
מכתב מאליהו ח"א דף 126. יוסף דעת],

היכי דמי, אילימא לפני יאוש למה לי קרא פשיטא [תוס'],
אלא לאו לאחר יאוש ש"מ יאוש לא קני [תוס']?

אמר ליה רבא, וליטעמין [דיאוש לא קני] דס"ד דגזול חולין
ואקדשניהו הא דתניא גבי ז' ויקרא טו משכבו אש אשר יגע צמסכו
(שם ויקרא טו) ולא הגזול גזירת הכתוב להוציא את המשכב הגזול שאינו
נעשה אצ הטומאה לעמא אדם, ה"ר, אילימא דגזול עמרא ועבדיה
משכבו, מי איכא לכו"ד חד מהני אמוראי שינוי מעשה לא קני
הא ציאות הוא דפליגי,

אלא מאי אית לך למימר, דגזול משכב דחבריה [תוס'],
ה"ל דגזול קרבן דחבריה [תוס'] שהקדש חבירו, ולעולם לפני יאוש,
ואינצריך לשמועין דאינו עולה לרצון כלל, ואפי' לצעלים הראשונים, ואע"ג
דלא הוה יאוש,

ל"א דגזול קרבן דחבריה, הלכך אפי' לאחר יאוש לא קנייה דקרבן אינו גזול דכל
היכא דאייתי, צי גזל דרשמא אייתי:

כלים פרק כו: (ז) כל מקום שאין חסרון מלאכה. מחשבה מטמאתו. וכל מקום
שיש חסרון מלאכה. אין מחשבה מטמאתו. אלא העוצבה: (ח) עורות בעל
הבית. מחשבה מטמאתו. ושל עבדן. אין מחשבה מטמאתו. של גנב. מחשבה
מטמאתו. ושל גזול. אין מחשבה מטמאתו. ר' שמעון אומר חלוף הדברים. של
גזול. מחשבה מטמאתו. ושל גנב. אין מחשבה מטמאתו. מפני שלא נתיאשו
הבעלים,

איתיביה אביי לרב יוסף, [שנינו בכלים פכ"ו מ"ח] עורות של
בעל הבית, מחשבה מטמאתו צעל הבית אינו עשוי למוכרו, ועושה
מהן מטמא, ודולצקאות [three legged table] used as toilet table, וקטנלאות
[hide spread over the bed frame] ומשמש עליהן לדבר שראוי לו צלל חסרון
מלאכה [ולכן] מקצלין טומאה מיד,

ישל עבדן העשויין? למכור אין מחשבה מטמאתו דעבד דממליך
ומוציא, והלוקח יעשה מהם מנעלים, ועדיין לא נגמרה מלאכתו לכך,

של גנב, מחשבה מטמאתו [משמשו מטמאתו] דקנינו ציאות,
דקסדר סתם גניבה יאוש צעלים היא, דלא ידע למאן [למכור] [למכור],

של גזול, אין מחשבה מטמאתו ואע"פ שחשד עליהן לדבר שאין צו
חסרון מלאכה, כגון לכסוי חצילות סוסים ופרדים, כמו שעושין מעורות דובין,
מ"ט דסתם גזילות ליכא יאוש, דכיון דידע מאן שקליה, אזיל ומכר ליה לדינא,

רבי שמעון אומר, חילוף הדברים, של גזול מחשבה
מטמאתו סתם גזילה איכא יאוש, דכיון דלעניינה גזלה מיניה, איינש אלמא
הוא, אכל ושל גנב אין מחשבה מטמאתו סתם גניבה ליכא יאוש,
לפי שלא נתייאשו הבעלים דקסדר משכמא ליה לגנב, וש"מ
יאוש קנה?

אבני חן על מסכת בבא קמא

משכא,

ושינוי השם שאינו חוזר לברייתו מי הוי שינוי, והרי צינור דמעיקרא קציצתא שקודם שמקו נקרא קציצת עץ בעלמא והשתא צינורא,

ותניא, צינור שחקקו ולבסוף קבעו [תוס'] והמשך צו מי גשמים לו מי נהר למקוה פוסל את המקוה פסלו משום מים שאובין, קבעו ולבסוף חקקו לאו כלי הוא אלא ארעא סמיכתא היא אינו פוסל את המקוה,

ואי אמרת שינוי השם מילתא היא, אפי' קבעו ולבסוף חקקו נמי ליפסל?

שאני שאיבה מה שמקוה נפסל בג' לוגין מים שאובין דמדרבנן היא,

אי הכי אפילו דרישא [חקקו ולבסוף קבעו] נמי? התם איכא תורת כלי עליו בתלוש, הכא אין תורת כלי עליו בתלוש,

דיעות:

לכן נקרא "תורת חיים" שימי שנותינו בהם שבועים שנה, ושני השנים הראשונים של ילד בשנולד אינו לומד, ומהגיע לשנה השלישית מתחיל ללמוד קצת, וחיים בנימי' ס"ח, כמנין ס"ח שנים שאדם לומד. ע"פ מה שראיתי בסודי חומש ושאר דף כב],

מיתבי, הגנב, והגול' [תוס'], והאנס חמסן דיהיז דמי, הקדישין הקדש ואסור ליהנות ותרומתן תרומה אסור לזרים, ומעשרותן מעשר אלמא קני ליה לגזילה בלאש?

[ומתרינ] אמרי, התם איכא שינוי השם, דמעיקרא טיבלא והשתא תרומה, הקדש, מעיקרא חולין, והשתא הקדש # [בבחינת גיטו וידו באין כאחד],

אמר רב חסדא א"ר יונתן, מניין לשנוי שהוא קונה, שנאמר ויקרא ה' והשיב את הגולה, מה ת"ל אשר גזל, אם בעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי,

[ומקשה] האי אשר גזל מיבעי למעוטי גזל אביו שאינו מוסף חומש על גזל אביו [שאם גזל האב ומת, ובנו משלם גזילו] בהגזל [לקמן ד' קד] מפרש לה אפילו נשבע אביו לסקר, אצל אקרון מחייב ליה קרא כדאמרינן הסם?

[ומתרינ] א"כ ניכתוב רחמנא והשיב את גזילו וממילא אימשוט גזל אביו, אשר גזל למה לי למכתב, ש"מ תרת,י

א"ל, הכא במאי עסקינן כגון שקיצען [תוס'] דרומי"ר בלעז לאיכא תרמי, שינוי מעשה ויאות, ולעולם יאוש גרידא לא קני,

מתקיף לה רבה בר רב חנן, והלא עיצבא שנו כאן שמשז עליהן לעיצבא, דולבקי שאוכלין עליו וכעין שולחן הוא ועיצבא אין צריכה קיצוע [תוס'] דבלאו קיצוע נמי מטמאה, דהא חזיא למילתיה, שהקיצוע אינו עשוי אלא לייפות, ומנא תימרא דבעיצבא קעסיק,

דתנן גבי דהסיא צמס' כלס [פרק כו מ"ז] כל מקום שאין חסרון מלאכה מחשבה מטמאתו, יש חסרון מלאכה אין מחשבה מטמאתו, חוץ מן העיצבא שאע"פ שמחסר קיצוע מחשבה מטמאתה [תוס']?

אלא אמר רבא, האי מילתא קשי בה רבה לרב יוסף [דרב יוסף אמר שינוי אינו קונה, והקשה עליו רבה ממשנה זו] עשרין ותרתינ' שני' [שרבה מלך עשרין ותרתינ' שני' בחיי רב יוסף, כדאמרינן בסיום מסכת ברכות, והוריות] ולא איפרקה,

עד דיתיב רב יוסף ברישא [שנעשה ראש ישיבה], ופרקה, שינוי השם כשינוי מעשה דמי [תוס'], [פ' וכיון שנעשה הוא ראש הישיבה נעשה בו שינוי השם ושינוי מעשה, ועי"ז הבין. ראה ברף על דף], שינוי מעשה מאי טעמא [קני], התם מעיקרא עצים השתא כלים, שינוי השם נמי, מעיקרא קרו ליה משכא, והשתא אברזין הוא עיצבא בלשון ארמי, אצל יאוש גרידא לא קני,

והרי מריש דאיכא שינוי השם, דמעיקרא כשורא קודם שנימן בצנין והשתא טללא גג לאחר שנתנו בצירה, ונותן עליו תקרת נסרים ועלייה, ותנן על המריש קורה, ותקנות קמשיז ואזיל צמס' גיטין הגזול שבנאו בבירה, שנוטל דמיו מפני תקנת השבים, טעמא מפני תקנת השבים

דף ס"ז ע"א

הא לאו הכי הדר בעיניה [תוס'] [הרי ששינוי השם לא קני, וחזר הקושיא על רב יוסף למה אמרינן במשנה דקני]?

אמר רב יוסף מריש שמו עליו, דתניא יחזקאל מא כו בסוף הפרק וְצָלְעוּ תְּהִיבִית קֶרֶא כְּמִי גְּבִי צִית עוֹלָמִים אֱלֹ הַמִּלְטָטִין המלטי כדאמרינן בהשותפין [ב"ב דף ו'], שנותנים נסרים סביב פתחי חלונות ופתחין, ובמקום חורי קיצוע הקורות וְהַעֲפִים אֱלֹ הַמְּרִישוֹת אלמא צמר הכי קרי להו נמי מרישות,

רבי זירא אמר, מריש היינו טעמא דלא מקניא בשינוי השם, משום דחזר לברייתו הוא, אם יסמר [הבית] הוי כשורא כדמעיקרא שינוי החוזר לברייתו בשינוי השם, לא הוי שינוי, אצל אברזין מו לא מקרי

אבני חן על מסכת בבא קמא

תחתיו מיותר דמישמעני חד אשור וחד אשה [שלא ישלם תשעה], דאי תרוייהו אחד קיימי, הכי איבעי ליה למיכתב ה' בקר וד' גלן ישלם תמתי,

לאו מילתא היא, דאיכא למימר ההוא חד תמתי מובעי ליה אייתר לדרישה אחרינא ואכתי תשעה משמע, בין אשו ר' בין אשה,

דתניא יכול גנב שור שוה מנה, ישלם תחתיו נגידין גויסיס כדמתרגמינן ויגוע וליטנגיד (בראשית ג) כלומר כחושין וקרוצין למוט ת"ל תחתיו תחתיו,

אלא שור ושה דרישא מיותר, דנכתוב רחמנא כי יגנב איש וטבח (ומכרו) [או מכרו], חמשה בקר ישלם תחת השור, וארבע צאן תחת השה,

אי כתב רחמנא הכי, הוה אמינא עד דגניב תרי, וטבח להו,

וטבחו כתיב לחד,

ואימא עד דגניב תרוייהו, ומזבין להו,

ומכרו כתיב לחד,

ואימא [ואמור כך: אילו לא היה כתוב "שור או שה" בתחילה. שט] הוה אמינא, עד דגניב תרי, וטבח חד, ומזבין חד להכי אנטריך שור או שה, דרישא למימר, דאע"ג דחד הוא דגנב ממייס,

או מכרו כתיב דמשמע או טבימה או מכירה, דהא כמיז או לחלק,

ואכתי הוה אמינא עד דגניב תרוייהו דלכתיב דסיפא תחת השור תחת השה, ולהכי אנטריך שור או שה דרישא וטבח חד ומשייר חד, או מזבין חד ומשייר חד # [וס"ד כך, שהרי ד' וד' הם עונשים חמורים, ולכן אינו חייב כך, אלא באופן שגנב תרי],

[ומתרי] אלא שור דסיפא ושה דרישא מיותר, דנכתוב רחמנא כי יגנב איש שור וטבח (ומכרו) [או מכרו] חמשה בקר ישלם תחתיו, וארבע צאן תחת השה, שור דסיפא ושה דרישא למה לי, שמע מינה שור ושה אין, מידי אחרינא לא:

[שנינו במשנתנו] אין הגונב [תוס'] אחר הגנב משלם תשלומי כפל: אמר רב, לא שנו אלא לפני יאוש, אבל לאחר יאוש קנאו גנב ראשון, וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב ראשון,

אמר רב ששת, אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להא

ואיכא דאמרי, אמר רב חסדא א"ר יונתן, מניין (לשנויי) [לשינוי. ד"ס אות ד'] שאינו קונה, שנאמר והשיב את הגזילה מ"מ, והא כתיב אשר גזל, ההוא מיבעי ליה, על גזילו שלו מוסיף חומש, ואין מוסיף חומש על גזל אביו:

אמר עולא, מניין ליאוש שאינו קונה, שנאמר מלאכי א והבאתם גזול את הפסח ואת החולה, גזול דומיא דפסח [וכ"ה סוכה ל.], מה פסח דלית ליה תקנתא כלל,

דף ס"ז ע"ב

אף גזול דלית ליה תקנתא [תוס'], לא שנה לפני יאוש ולא שנה אחר יאוש,

רבא אמר [תוס' כאן צריך לימוד בענין סדר הדורות], מהכא קרבנו ולא הגזול, אימת, אילימא לפני יאוש פשיטא למה לי קרא, אלא לאו לאחר יאוש וש"מ יאוש לא קני ש"מ,

והא רבא הוא דאמר [לעיל סו:], [דיאוש קונה וקרבנו בא למעט] דגזול קרבן דחבריה [וכאן אמור רבא שמפסוק זה למדין דיאוש לא קנה], איבעית אימא הדר ביה [דשם סבר יאוש קונה, וכאן סבר יאוש אינו קונה], ואיבעית אימא חד מינייהו רב פפא אמרה [משום דמלך בחר אביו ורבא וכו']. הנהותיב [ח].

[שנינו במשנתנו] ומדת תשלומי ארבעה וחמשה וכו': ואמאי נילף שור שור משבת, מה להלן חיה ועוף כיוצא בהן, אף כאן חיה ועוף כיוצא בהן [שישלם ד' וד' על כל בהמה חיה ועוף]?

[שמות כא לו כי יגנב איש שור או אשה וטבח או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה,

אמר רבא, אמר קרא שמות כא שור ושה, שור ושה, שני פעמים [תוס'], שור ושה אין, מידי אחרינא לא,

[ומקשה] אמרי הי מותר, אילימא שור ושה דסיפא מותר, דנכתוב רחמנא כי יגנב שור או שה וטבח ומכרו, חמשה בקר ישלם תחתיו [במקום תחת השור], [ומסברא הוה ידענא דחמשה בקר קיימא אשור וארבע צאן קיימי אשה. תוס'] וארבע צאן תחתיו,

אי כתב רחמנא הכי, הוה אמינא בעי שלומי תשעה לכל אחד ואחד [ראה מהר"ם],

וכי תימא הא כתיב תחתיו תחתיו תרי זמני תמתי חד

אבני חן על מסכת בבא קמא

שמעתיא [ראה לשון זה לעיל סה.],

לגנב ראשון, דכתיב וגונב מצית האיש [ולמידים מפסוק זה שאין הגונב מן הגנב משלם כפל].

דתניא אמר ר' עקיבא [ראה תוס'], מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, מפני שנשתרש עשה ערשין, כלומר נתחזק בחטא שקנאו ומהנו מעשיו,

אימת, אילימא לפני יאוש מכרו,

דף ס"ח ע"א

מי איכא נשתרש הא לא אהנו מעשיו, דשינוי רשות ששינהו מרשותו לרשות לוקח בלא יאוש, ליכא למ"ד דקני,

אלא לאחר יאוש דאהנו מעשיו, דהשמיא קני לוקח בתרמי יאוש ושינוי רשות ואי ס"ד יאוש גרידא קני גנב, אמאי משלם תשלומי ארבעה וחמשה, הא דמי בעלמא הוא דאית להו לבעלים גביה שלו הוא טובח שלו הוא מוכר?

אמרי, כדאמר רבא לקמן נשמעתין [בעמוד זה, בדברי ר"ע, שכן צריך לפרש שנשתרש בחטא] מפני ששנה בחטא [ועי' נשתרש], הכא נמי מפני ששנה בחטא ולעולם לפני יאוש, ואע"פ דלא אהנו מעשיו מחייב,

[פי' ואכתי הוצר תוקפו שלא שב מרשעתו, והוא בא ליהנות מדמי גזילתו. ה"ר יהונתן ז"ל, וכן פירש המאורי ז"ל וכו' ששנה באולתו כאדם המושרש בה ואינו יכול לזוז ממנה. שטמ"ק].

ת"ש, שמות כא וטבתו או מכרו, מה טביחה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת קס"ד דה"ק, דלא מחייב אלא היכא דמכירתו מכירה גמורה, וקנייה לוקח,

אימת אילימא לפני יאוש, אמאי אינה חוזרת שינוי רשות בלא יאוש מי קני, אלא לאחר יאוש דמי מטא ציד לוקח, איכא תרמי יאוש ושינוי רשות וקנייה, ואי ס"ד קנייה גנב ציאות גרידא אמאי משלם ד' וה', שלו הוא טובח שלו הוא מוכר?

כדאמר רב נחמן לקמן נשמעתין פרט [מכירה שאינה מכירה גמורה, שמכירה רק לזמן] לשחקנה לשלשים יום, הכא נמי [מכירה שאינה חוזרת תפרש] פרט לשחקנה לשלשים יום כלומר לעולם לפני יאוש, והאי אינה חוזרת דקתני, לא למעוטי היכא דלא אהנו מעשיו, דאע"ג דלא אהנו חייביה רחמנא הוילי ושנה בחטא, אלא למעוטי היכא דלא מכר גנב ללוקח, אלא לעשות בה מלאכה שלשים יום, דהוא כשכירות בעלמא,

מיתיבי,

[רישא] גנב, ובא אחר וגנבו [מן גנב ראשון], הראשון משלם תשלומי כפל [לבעלים], והשני אינו משלם אלא קרן בלבד

[מציעתא] גנב ומכר, ובא אחר וגנבו [מן הלוקח] קנייה לוקח דשינוי רשות, הלכך [ראשון משלם ד' וה'] שני משלם כפל ללוקח, הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה [על שמכרה], והשני משלם תשלומי כפל [ללוקח],

[סיפא] גנב וטבח, ובא אחר וגנבו, הראשון משלם תשלומי ד' וה' [על שמכרה], והשני אינו משלם תשלומי כפל אלא קרן בלבד ולקמן פריך אמאי לא משלם כפל, הא קנייה גנב ראשון, דשינוי מעשה,

קתני מיהא מציעתא גנב ומכר, ובא אחר וגנבו, הראשון משלם תשלומי ד' וה', והשני משלם תשלומי כפל,

אימת מכרה אילימא לפני יאוש, שני אמאי משלם תשלומי כפל, שינוי רשות בלא יאוש מי איכא למ"ד דקני,

אלא פשיטא לאחר יאוש דאיכא תרמי ציד לוקח ואי ס"ד יאוש קונה, אמאי משלם תשלומי ד' וה', ידידה הוא דובין [ושנה בחטא לא שייך לאחר יאוש], ואי קשיא, הא יכול לתרוצה כגון שנמייאשו צעלים לאחר מכירת גנב, דקונה לוקח וציד גנב לא היה יאוש לקנותה, ה"ג משני ליה לקמן,

ותו דקתני רישא, גנב ובא אחר וגנבו, ראשון משלם תשלומי כפל, והשני אין משלם אלא קרן,

מכרי לאחר יאוש קיימינן דע"כ הכי מוקמת לה משום מציעתא, ואי ס"ד יאוש קונה, שני אמאי אינו משלם אלא קרן, אלא לאו ש"מ יאוש לא קני, וקשיא לרב?

אמר רבא ותסברא הא מתרצתא היא, אלא דקתני סיפא, גנב וטבח ובא אחר וגנבו, ראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ושני אינו משלם אלא קרן, ומי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני,

אלא לעולם כולה לפני יאוש ומש"ה רישא שני פטור מכפל, ואיפוך סיפא למציעתא, ומציעתא לסיפא ומני במציעתא שני אין משלם אלא קרן, דלא קנייה לוקח דשינוי רשות בלא יאוש,

ואימא הכי,

[מציעתא] גנב ומכר ובא אחר וגנבו, הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה, והשני אינו משלם אלא קרן [פי'

אבני חן על מסכת בבא קמא

מציעתא: גנב ומכר, ובא אחר וגנבו וכו' והשני משלם כפל,	והשני אינו משלם אלא קרן דאיפוך	קשיא אמאי משלם ד' וה' הלא שלו הוא מוכר,	כיון שנתייאשו ביד הלוקח משלם גנב שני כפל
סיפא: גנב ומכר, ובא אחר וגנבו וכו' והשני אינו משלם אלא קרן בלבד	והשני משלם כפל, דאיפוך למציעתא, שהראשון קנאו בשינוי מעשה,	ב"ש הוא דאמר שינוי במקומה עומד,	ב"ש הוא דאמר שינוי במקומה עומד,

איתמר, המוכר [גנב שמכר] לפני יאוש, רב נחמן אמר חייב, רב ששת אמר פטור,

רב נחמן אמר חייב, ומכרו אמר רחמנא, והא זבין, לא שנא לפני יאוש לא שנא לאחר יאוש,

רב ששת אמר, פטור, חיוביה לאחר יאוש הוא [שהגנב קנאו, וברשות מכרו] דאהנו מעשיו משקנאו לוקח, אבל לפני יאוש דלא אהנו מעשיו, לא מיחייב, דומיא דטביחה בעינן דאהנו מעשיו,

ותלתא אמוראי נינהו, רב סבר יאוש קני הלכך לא מיחייב אלא בלפני יאוש דאי לאחר יאוש שלו הוא טועם ומוכר,

ורב נחמן ורב ששת סברי יאוש גרידא לא קני, ומשום הכי לאחר יאוש מיחייב, ומיהו דהא פליגי, דרב נחמן לא בעי אהנו מעשיו, הלכך אפילו לפני יאוש גרידא נמי חייב, ורב ששת בעי מכירה גמורה,

א"ר ששת מנא אמינא לה [שאינו חייב על טביחה ומכירה אלא לאחר יאוש], דתניא, א"ר עקיבא, מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם ד' וה', מפני שנשתרש עשה שרשין משמע דאהנו מעשיו בחטא,

אימת, אילימא לפני יאוש, מי איכא נשתרש [הא לא קנה עדיין], אלא לאו לאחר יאוש הוא? אמר רבא [שאין להביא ראיה מדברי ר' עקיבא, שיש לפרש], מפני ששנה בחטא [שנשתרש ע"י ששנה וטבח ומכר לאחר שכבר גנב],

ת"ש [להביא ראיה לרב ששת, שחייב ד' וה' הוא רק לאחר יאוש], וטבתו ומכרו, מה טביחה שאינה חוזרת, אף מכירה שאינה חוזרת, אימת, אילימא לפני יאוש אמאי אינה חוזרת, אלא לאחר יאוש, וש"מ חיובא לאחר יאוש הוא?

תרגמה רב נחמן, פרט לשהקנה לו לשלשים יום,

ולעיל חיינו אומרים שמשלם כפל], דשינוי רשות בלא יאוש לא קני,

[סיפא] גנב וטבח ובא אחר וגנבו, הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה, והשני משלם תשלומי כפל [ולעיל חיינו אומרים שמשלם רק קרן] דקנייה בשינוי מעשה,

רב פפא אמר לעולם לא תיפוך, סיפא [שהשני משלם רק קרן] ב"ש היא דאמרי שינוי במקומה עומד,

אי הכי דלאחר יאוש מוקמת לה קשיא רישא ומציעתא לרב [דרב אמר דלאחר יאוש קנייה גנב ראשון, למה ברישא אומרת דבריייתא דגנב שני משלם רק קרן, ובמציעתא אמאי משלם ד' וה' הא שלו הוא טובח שלו הוא מוכר] [דאין להופכו כיון דבריייתא לא מוכחא מידי שצריך לתרצה ולהפכה. תוס']?

א"ר זביר, לעולם כולה לפני יאוש ואפוכי נמי לא תפסה, וסיפא [שהשני אינו משלם אלא קרן] כדאוקימנא כז"ש,

ומציעתא דקמי שני משלם כפל והב"ע שנתייאשו הבעלים בלוקח לאחר מכירה, ולא נתייאשו בגנב, דה"ל יאוש (ושינוי רשות). ולהכי ראשון משלם ד' וה' דלא הוי יאוש גבי דליקנייה, ורישא נמי לפיכך שני פטור מכפל,

ולא תיבוא הא דנקט מתני חיובא דשני גבי לוקח [במציעתא], ולא נקט לה לחיוב דשני גבי ראשון, ותוקמה נמי בלאחר יאוש כדמשני בלוקח משום דבעינן יאוש ושינוי רשות, אלא אפילו ביאוש לחודיה נמי קני גבי גנב כרב, ואם גנבה מראשון לאחר יאוש, משלם לו כפל,

אלא להכי נקט תנא לכוליה מלתא דליכא יאוש גבי גנב, משום דלא משכחת לה דמשלמי תרוייהו, האי גנב ראשון תשלומי ד' וה', והאי וגנב שני כפל, אלא בהכי,

דאי הוי יאוש ציד גנב לא מיחייב קמא במכירתו ד' וה' [דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר], וכיון דמציעתא לא קני לה אלא לפני יאוש [לחייב את הגנב על טביחה ומכירה], תנא נמי לרישא בלפני יאוש, ופטרו מכפל:

	רבא לפני יאוש ואיפוך	רב בולה יאוש	פפא לאחר יאוש	רב בולה לפני יאוש, ונתייאשו בלוקח ולא בגנב
רישא: גנב ובא אחר וגנבו וכו' והשני משלם אלא קרן בלבד	שהגנב קנאו יאוש	לא לפני	קשיא אמאי משלם אינו כפל	שהגנב הראשון לא קנאו יאוש

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואף ר' אלעזר סבר חיוביה [דד' וד'] לאחר יאוש הוא, דאמר ר' אלעזר

דף ס"ח ע"ב

תדע שסתם גניבה, יאוש בעלים הוא מיד מתייאשין, ואם מכין גנב לאחר מיד קנה, דאיכא תרתי יאוש ושינוי רשות, וממאי, שהרי אמרה תורה טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ודלמא לא אייאש מרה, ולאו מכירה היא,

אלא לאו משום דאמרי, סתם גניבה יאוש בעלים היא אלמא מדיליף ר' אלעזר טעמא מהאי, ש"מ כרז שסת ס"ל, דאי שמענא ליה למרה בהדיא דלא אייאש, פטור המוכר מד' וה',

[והגמ' מקשה על ר' אלעזר] ודלמא חייביה רחמנא אף על גב דלא אייאש, לר"א פריך דיליף מהכא יאוש לסתם גניבה,

[והגמ' מחרץ את דברי ר' אלעזר] אמרי, לא סלקא דעתך, דומיא דמביחה, מה מביחה דאהנו מעשיו [תוס' גרס ב"א], אף מכירה דאהנו מעשיו, ואי לפני יאוש מאי אהנו,

[והגמ' מקשה על ר' אלעזר] ודלמא דשמעיניה דאייאש בהמי משתעי קרא, אבל סתם גניבה לא תילף מינה,

[והגמ' מחרץ את דברי ר' אלעזר] אמרי, לא סלקא דעתך דומיא דמביחה, מה מביחה לאלתר אף מכירה לאלתר [ראה תוס'],

א"ל ר' יוחנן [לר' אלעזר, פ' חולק עליו, שחייב לפני יאוש] גניבה בנפש תוכיח [תוס'] הגונב נפש ומכרו שאין יאוש בעלים אין כאן יאוש, שאין אדם מתייאש על עצמו, ורחמנא חייביה אע"ג דלא אהנו מעשיו, וחייב,

מכלל דסבר רבי יוחנן לפני יאוש חייב, לאחר יאוש מאי מי ס"ל יאוש גרידא קני כרז, ושלטו טובא ומוכר, או דלמא יאוש לא קני, וכ"ש דלאחר יאוש מחייב, דאהנו מעשיו [לא הבנתי למה נקרא אהנו מעשיו אם יאוש לא קנה ? ואולי משום דהוי יאוש ושינוי רשות]?

ר' יוחנן אמר חייב, וריש לקיש אמר פטור,

רבי יוחנן אמר חייב, חיוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש [תוס'],

ריש לקיש אמר פטור, חיוביה לפני יאוש הוא, אבל לאחר יאוש קנה, ושלטו הוא טובא ושלטו הוא מוכר,

איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש, גנב והקדיש ואחר כך טבח, משלם תשלומי כפל לבעלים, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה דהא כי טבח דהקדש טבח, ורעהו אמר רחמנא יסלם שנים לרעהו, ולא להקדש, וכיון דפטריה מכפל, מו לא מחייב צטצותה ומכירה דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא שלשה וארבעה, וכי מדלית כפל מניייהו, הווי ליה שלשה וארבעה,

אימת, אלימא לפני יאוש, מי קדוש ויקרא בו איש כי יקדיש את ביתו קדש אמר רחמנא, מה ביתו שלו אף כל שלו, אלא פשיטא לאחר יאוש, וטעמא דהקדיש הוא דאינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה, דכי קא טבח דהקדש קא טבח, אבל לא הקדיש טבח משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

ואי סלקא דעתך יאוש קונה, אמאי משלם, שלו הוא טובא שלו הוא מוכר?

א"ל, הכא במאי עסקינן, כגון שהקדישוהו בעלים ביד גנב ולעולם לפני יאוש,

ומי קדוש, והאמר ר' יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשות?

אמרי, הוא [ר' יוחנן] דאמר ר"ל דתרגא כשהקדישוהו בעלים כצנועין [תוס'] [סבר לה כצנועין] דאמרינן לקמן (ד' סט) בכתב רבני הצנועים מניחין כו', בני אדם חסידים שרוצין לסלק ידי כל אדם מן העזירה, כשיש להן כרס רבני, וחוששין שמא אוכלין ממנו עוברי דרכים בלא פדיון,

דתנן הצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט בזוה כל מה שלקטו בני אדם היום מכאן, יהא מחולל, אלמא אע"ג דלימיה דרשותייהו, מיפרק יהא מחולל על המעות האלו ותפס להו למעות בקדושה,

והרי חזרה קרן לבעלים אי כשהקדישו בעלים, כפל אמאי משלם, הרי חזרה קרן לידם, דאקדשוהו כל היכא דאיתיה, וכפל לא מחייב, אלא כשנמנאם ביד גנב שצאו עדים, כדכתיב אס המנא תמנא בידו?

[ומתריץ] כשעמוד בדין שצאו עדים קודם שהקדישוהו בעלים,

היכי דמי, אי דאמרי [הדיינים, בלשון מוחלט] צא תן לו, מאי איריא הקדיש [בעלים הראשונים], אפילו לא הקדיש נמי לא ליחייביה,

דאמר רבא, צא תן לו טבח ומכר פטור, מ"ט כיון דפסקוהו למילתיה, וטבח ומכר הוה ליה גזלן, וגזלן אינו

אבני חן על מסכת בבא קמא

משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

דף ס"ט ע"א

[אבל אם אמרו הדיינים] חייב אתה ליתן לו, טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, מ"ט כיון דלא פסקה מילתא, אכתי גנב הוא?

לא צריכא דאמרי ליה, חייב אתה ליתן לו [תוס']:

גופא, אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אינן יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו,

ומי אמר ר' יוחנן הכי, והא"ר יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן כרם רבעי [קצת קשה דלא נקט ערלה תחלה. תוס'] היו מציינין אותו בקזו' זו' ת' אדמה מוט"ש נטמן פסקת רגלים סביבות הגזולים, להודיע שהוא כרם רבעי, ואסור בלא פדיון,

סימנא [לאנשים, שקרם זה] כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה לאחר זמן נמרישה וזריעה וקצירה אף האי נמי כי מפרקא, שרי לאיתהנווי מינה בפדיון,

ושל ערלה בחרסית כמותי רעפס [תוס'] טינל"ש בלע"ז סימנא בחרסית, מה חרסית שאין הנאה מינה [תוס'], אף האי דלית ביה הנאה מיניה,

ושל קברות בסיד, סימנא דחיור [הסיד] כעצמות, וממחה ושופך ממחה את הסיד כמים, ושופך סביבות הקבר כי היכי דניחוור מפי,

אמר רבן שמעון בן גמליאל, בד"א דעבדין להו הימירא לעזברים ושצים בשביעית דהפקר ניניהו שהוא הפקר ובהימיר הן באין לאכול, אבל בשאר שני שבוע, הלעיטוהו לרשע וימות שכן באים לגזול ייחסם ויאכלו דבר האסור והלעיטוהו לרשע וימות,

והצנועין מניחין את המעות [תוס'] ואומרים, כל הנלקט מזה, מחולל על המעות הללו [תוס'] אלמא אע"ג דליתיה ברשותיה מפריק ומפס פדיונו, וכי תימא מאן תנא צנועין לאו סתמא היא, אלא רשב"ג מקיים ואילן ליה למילתיה (ורבי יוחנן כסתם יחידא לא אמר),

העתקתי מא"ח גיטין לה.

כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו [אבל לא בברייתא] הלכה כמותו, חוץ:

מערב וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, הערב לאשה בכתובתה, והיה בעלה מנרשה ידירנה הצעל הנאה על דעת רביס נדר שאין לו הפרה שלא יוכל להחזירה, דמייסין שמא יעשו קנוניא [כתב הר"ב עצה של רמאות וכו', וכתוב בתשובי שנראה לו שהוא מלה מורכבת בלשון לעו מן ק"ן ואו"ן כי ק"ן בלע"ז עם, ואו"ן בלע"ז אחר, דהיינו ביהר. ע"כ. תי"ט ב"ט א ו] על נכסים של זה ויחזיר את אשתו, שמא דעמו להחזיר את אשתו ולאכול כמותה לאחר שנתקבלה כמותה מן הערב, וקטויל צעלמא הוא דעבדי צעל ואשתו על נכסיו של ערב, בב"ב קעג; [פרק ו' משנה ז'], ואין הלכה כרשב"ג בזה, אלא הערב חייב לשלם, # שהרי קיבל על עצמו לשלם וידע שיכולים לעשות קנוניא, והבעל אינו צריך להדירה.

[צ"ד] מתני': אמר רבן שמעון בן גמליאל מעשה בציד [בעיר ששמה ציד], באחד שאמר לאשתו ה"ז גופך ע"מ שתתני לי איצטילתי ואבדה איצטילתי, ואמרו חכמים תתן לו את דמיה. גיטין עד. [פרק ו' משנה ה'], [רשב"ג אומר תתן לו את דמיה, שלא נתכוין הבעל אלא להרווחה ידיה, וכו' ואין הלכה כרשב"ג. רע"ב],

וראיה אחרונה מתני': כל זמן שמביא ראה סותר את הדין. אמר לו כל ראיות שיש לך הבא מיכן עד שלשים יום, מצא בתוך שלשים יום סותר, לאחר שלשים יום אינו סותר. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים, ומצא לאחר שלשים [בזה הלכה כרשב"ג],

אמר לו הבא עדים, ואמר אין לי עדים, אמר הבא ראיה, ואמר אין לי ראיה, ולאחר זמן הביא ראיה, ומצא עדים הרי זה אינו כלום [שהרי אמר אין לי, וחיישין שמא זיף, או שבר עדי שקר. רע"ב]. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים, ומצא עדים, לא היה יודע שיש לו ראיה, ומצא ראיה. [אין הלכה כרשב"ג ב] כך נמרימא דממניין, דאילו בקמימא הילכתא כותמיה. סנהדרין לא. [פרק ג' משנה ח']

והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב גגט פשוט וצידן נמי שאמרו קורדיקוס וראיה אחרונה בפרק שני דסנהדרין?

אמרי, לא תימא כל הנלקט מזה, אלא אימא כל המתלקט מזה [תוס'] שעמדין ללקוט,

ומי א"ר יוחנן הכי, והא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא לעין לקט קציר קמיייר, דקיימא לן שני שזולין לקט, שלש אינו לקט, ואין כל העניים בקלין בהלכה, לפיכך צריך צעל הדין להפקיר אמרו דבר אחד, ורבי דוסא נלקט קאמר,

דתניא רבי יהודה אומר, שחרית בעל הבית עומד ואומר, כל שילקטו עניים היום יהא הפקר, רבי דוסא אומר לעיתותי ערב אומר, כל שילקטו עניים [היום. תוס'] יהא הפקר [תוס']?

[ומתירין] איפוך דר' יהודה לר' דוסא, ורבי דוסא לרבי יהודה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ש"מ זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו,

ומאי חזית דאזיל בתר ההיא סתמא, ליעביד כי האי סתמא דצנועין?

משום דמסייע ליה קרא, ויקרא בו ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה', מזה ביתו ברשותו אף כל ברשותו,

אמר אביי, אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד, הוה אמינא צנועין [בכרם רבעי יכולים לחלל ע"י כל המתלקט] אית להו דרבי דוסא [בלקט שמלקטים העניים] [תוס'], ורבי דוסא לית ליה דצנועין,

צנועין אית להו דרבי דוסא, ומה בגנב [שלוקחים הכרם רבעי שלא ברשות] עבדו רבנן תקנתא, עניים צריכא למימר, ר' דוסא לית ליה דצנועין, עניים הוא דעבדו להו רבנן תקנתא, אבל גנב [בכרם רבעי] לא עבדו ליה רבנן תקנתא,

אמר רבא, אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד, הוה אמינא מאן תנא צנועין ר"מ היא,

לאו אמר ר"מ בקדושין, מעשר [שני] ממון גבוה הוא דכל היכא דליתיה למעשר לאו ידיה הוא, אלא דגבוה הוא, ואפילו הכי לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה דמחייב ליה חומשא, דכתיב ויקרא בו לא ואם-גאל יגאל איש מן-עשרו חמשייתו יסף עליו, קרייה רחמנא מעשרו ומוסיף חומש [תוס'] ואי לאו ידיה הוא, לא הוה יהיב חומש, שאין מוסיף חומש אלא בעלים, דכתיב ממעשרו,

כרם רבעי גמי אע"ג דלאו ידיה הוא, גמר קדש ממעשר [תוס'], כתיב הכא ויקרא יט קדש הלולים, וכתיב גבי מעשר ויקרא בו ל וכל-מעשר הארץ מזרע הארץ מן-העץ לה' הוא קדש [לה'. כ"ה בפסוק],

מה קדש דכתיב גבי מעשר, אע"ג דממון גבוה הוא, לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה,

אף האי קדש גמי דכתיב גבי כרם רבעי, אע"ג דלאו ממון ידיה הוא [אלא ממון גבוה], לענין אחולי אוקמיה רחמנא ברשותיה [כמו שעשו הצנועין],

דהא כי איתיה ברשותיה גמי, הא לאו ידיה הוא, והא מצי מחיל, משום הכי מצי מחיל [גם אם לקטו אותה עוברי דרכים],

[כן חיינו אומרים רק במעשר, ובכרם רבעי שלמדין ממעשר בקדש קדש]

אמאי אפכת מתניתא, אפכה לרבי יוחנן, ואימא צנועין ורבי יהודה אמרו דבר אחד?

אמרי, לא סגיאל דלא מתהפכת מתניתא, דבהא מתניתין קתני דאית ליה לרבי יהודה ברירה דקאמר כל שלקוט וכי לקיט אמרינן הוצרך שזה הפקר ואע"פ שאין בעל הבית יודע בשמירת דשמה לא ילקטו יותר על דינס, ושמועין ליה לרבי יהודה בעלמא דלית ליה ברירה,

דתנן

דף ס"ט ע"ב

הלוקח יין מבין הכותים [תוס'] צערב שבת צין השמשות כדתינא בתוספתא וקדש עליו היום ואין לו מה לשמות בשבת ואין לו פנאי להפריש ואומר שני לוגין ממאה שאני עתיד להפריש, הרי הן תרומה, עשרה מעשר ראשון, ט' מעשר שני, ומיחל ושותה מיד מוציא מעשר שני לחולין על מעות שיש לו צבית, דמה שיש לו פנאי לתקן יתקן, דהא צאמירה בעלמא סגי, כדאמרי לקמן, דברי ר"מ,

ר' יהודה ור' יוסי ור"ש אוסרין דלית להו ברירה, לומר מן החולין הוא שותה, ותרומה ומעשר ראשון נותרין צנוד?

אמרי סוף סוף אמאי קא אפכת לה למתניתין, משום דקשיא דר' יהודה אדר' יהודה, השתא נמי קשיא דר' יוחנן אדרבי יוחנן,

דאמרת לר' יוחנן, לא תימא כל הנלקט אלא אימא כל המתלקט, אלמא אית ליה ברירה,

והא רבי יוחנן לית ליה ברירה, דאמר רב אסי א"ר יוחנן, האחין שחלקו לקוחות הן ולא אמרינן הוצרך הדבר שזה חלק המגיע לכל אחד, וירושא לא קאמר רחמנא דמיהדר, אלא אמרינן חלקן של זה היה ראוי לזה, והחליפו, והרי הוא כמקם, וסחרינן ומחליפין ציובל ומחזירין זה לזה ציובל?

אלא לעולם כל הנלקט [תוס'] אמרו צנועין ורבי דוסא, ודקא קשיא סתם משנה דצנועין לרבי יוחנן ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח ואי קשיא והא לא סגיאל דלא מתהפכת מתני, משום ברירה לא תיפוך, דאית ליה לרבי יהודה ברירה, וטעמא דלוקח יין קתני תסם, משום שמה יצקע הטד, ולא משום ברירה,

דתנן אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל, אמאי, בשלמא לגנב ראשון לא משלם שמוות כב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב, אלא לבעלים נשלם? אלא לאו

אבני חן על מסכת בבא קמא

אבל גבי לקט והקדש בעלמא לא, [אלא היינו אומרים], כיון דמומנא דידיה [לא הוה צריך למימר אלא דגבי לקט ליכא קרא, אלא לרווחא דמילתיה נקטיה, דאפילו איכא קרא, לא דמי אהרדי. תוס'], כי איתיה ברשותיה הוא דמצי מפקד ליה, כי ליתיה ברשותיה לא מצי מפקד ליה [כך היינו אומרים אי לאו דאמר ר' יוחנן וכו'], אכל הסתא דאמר רבי יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד, ש"מ טעמייהו משום דלא צעי [דליהוי. גאסה"מ] ברשותו, ואפילו במילתא דעלמא, דכל כמה דלא אייאוש, [הוא עצמו] יכול להפקיד ולהקדיש ולהלל,

אמר רבינא, אי לאו דא"ר יוחנן, צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד, הוה אמינא מאן תנא צנועין רבי דוסא היא [וביון שהמשנה הוא על דעת ר' דוסא, לא תקשי על ר' יוחנן], כי היכי דלא תקשי סתם משנה לרבי יוחנן,

ורבי יוחנן

דף ע' ע"א

כסתם יחידאה לא אמר [וביון דאתאי כר' דוסא לא תקשי על ר' יוחנן],

[ראה במאירי נסח ההרשאה],

אמרי נהרדעי, לא כתבינן אורכתא הרשאה אממלטלי [בו מיפה אדם את כוחו של חברו לתבוע את פקדונו או את חובו מאדם אחר. שם],

אמר רב אשי לאמימר, מאי טעמא?

אמר ליה משום דרבי יוחנן דהואיל ואינו ברשות בעלים, אינו יכול להקנותו לשליט, הלכך אם [נתנו הנאמן לשליח וג'] אכל, יכול לחזור ולתבוע מיד הנאמן,

דא"ר יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו,

איכא דאמרי, אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אממלטלי דכפריה אם תבעיה מפקיד לנאמן צבית דין וכפר בו, טעמא דכפריה דמיוחזי כשיקרא דסתמינן אשיקרא דיהיב ליה לשליט מדי דלית ליה גבי האידך, אבל לא כפריה כתבינן,

ואמרי נהרדעי אורכתא דלא כתיב ביה זיל דון וזכי ואפיק לנפשך, לית ביה מושא, מ"מ משום דא"ל האידך נאמן לשליט לאו בעל דברים ידידי את,

אמר אביי, ואי כתיב ביה למחצה לשליש ולרביע דון וזכי לנפשך והמומר שלי מיוגו דמשותעי דינא נאמן דינא צהדי שליט אפלגא על כרמיה, דלא מצי למימר ליה לאו בעל דברים ידידי את מושותעי דינא אכולה,

אמר אמימר, אי תפס שליט משל נאמן לא מפקינן מיניה אף על גב דלא כתיב ציה אפיק לנפשך,

ל"ה, ואי תפס שליט ממון שהוליא [פ' מזה שהפקדון אצלו], ועיכזו לעצמו, לא מפקינן מיניה [שהרשאה נותנת כח להשליח ליקח הפקדון לעצמו], כך מנאמי כחוז בתשובות הגאונים וזה עיקר,

רב אשי אמר פליג עליה דאמימר, כיון דכתביה ליה [הבעלים בהרשאה] כל דמתעני [ההוצאות] מן דינא [מדיון זה] קבילית עלי [קיבל עליו השליח שישלם], אלמא שליח שויה הלכך אי תפס מפקינן מיניה,

וללשנא קמא נמי אי תפס משל נאמן, מפקינן מיניה דהא שליט בעלמא הוא, והוי כמופס לבעל חוב,

ואיכא דאמר, שותפא שויה [המשלח והשליח], למאי נפקא מינה למיתפס פלגא ממון שהציא אם רוצה לעכב חזיו, והלכתא שליח שויה ולא שקיל מידי:

מתני': גב ע"פ שנים כלומר שנים מעדין אותו שגנב ומכר על פיהם, או על פי שנים אחרים, משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

גב ומכר בשבת אכל טבח, קס ליה דדרבה מיניה, גב ומכר לע"ז, גב ומכר ביום הכפורים דאין ודונו אלף כרת,

גב משל אביו, ומכר ומכר, ואח"כ מת אביו אכל מת אביו, ואח"כ טבח ומכר תנא דקיפא דפטור, שהרי ירש את אביו ושלו הוא טובח ומוכר,

גב ומכר ואחר כך הקדיש, [ואומר על כל אלו] משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

גב ומכר לרפואה או לכלבים, השוחט ונמצאת טריפה, השוחט חולין בעזרה, [גם אלו] משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

רבי שמעון פוטר בשני אלו בטרפה ובחולין בעזרה, דקא סבר רבי שמעון, שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, אכל לרפואה ולכלבים שחיטה ראויה היא, דאי צעי מצי אכיל מיניה:

גמ': לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא, דאי ר' עקיבא

אבני חן על מסכת בבא קמא

קמנה היא הלך לא מנפיק, אבל לגבי חוקה כולן מעידין שהיה מוחזק זה:

[שנינו במשנתנו] גב ומכר בשבת [וכו']:
אמר רמי בר חמא, כי תניא ההיא דפטור [דקים ליה בדרכה מיניה במוכר גניבה], באומר לו [הקונה לגב] עקוץ [לך] תאינה מתאינתי לקוט תאינתי מתאינתי דמי הגניבה בשבת ותיקני לי גניבותיך: וכן עשה ונחייב מינה,

אמרי, וכיון דכי תבע ליה בעל המאנה [קונה הגניבה] ללוקט [הגב שמכר הגניבה] קמן בדינא לומר החזר לי תאינתי שלקטת, או תן לי מה שמכרת לי בדמיה, לא אמרינן ליה לגב זיל שלים, דמחייב בנפשו הוא [וקם ליה בדרכה מיניה], הא מכירה, נמי לא מכירה היא אשתכח דלא מכירה הוא [ואמאי משלם ד' וה'] [ואמאי קמי מכר הא לא מכירה היא],

אלא אמר רב פפא, באומר לו זרוק גניבותיך לחצרי בשבת ואני אתן לך מעות ותיקני לי גניבותיך וכן עשה קנאה לוקם, וזה נחייב מינה,

כמאן בר"ע, דאמר זהורק (שבת דף טז) קלוטה כמי שהונחה דביא הזרק מרשות לרשות, כיון שקלטת האויר נחייב משום שבת, נמצא חייב שבת וחייב מכירה צאן כאחד, שאויר חלך קנה ללוקט, דכיון דסופו לנות כמנוח דמי, דאי כרבנן, כיון דמטיא לחצר ביתו קנה, לענין שבת לא מחייב עד דמטיא לארעא?

[ומתירן לעולם אתיא לב"ע, ומיירי] באומר לא תיקני לי גניבותיך עד שתננח [ולב"ע בא הגניבה והחילול שבת כאחד],

רבא אמר, לעולם כרמי בר חמא, אתנן אסרה תורה להביא לצית המקדש לכל נדר, ואפילו בא על אמו ונתן לה טלה צאמנה אסור, ואי תבעה ליה קמן בדינא ואף על גב דלא לא הוה יחיד לה ניהלה והואיל (ד"ס) [אמו] תבעה ליה צדיקה, מי אמרינן ליה קום הב לה אתנן לא אמרינן ליה קיים לה תנאה, דהא מתחייב בנפשיה הוא [וקם ליה בדרכה מיניה] @ אפילו הכי כי יחיד לה חיל עליה דטלה אסור אתנן, הכא נמי כו',

אלא אע"ג דכי קא תבעה ליה בדינא, לא אמרינן ליה זיל הב לה, כיון דכי יחיד לה הוי אתנן,

הכא נמי, אע"ג דלענין תשלומין אי תבע בדינא קמן לא אמרינן ליה זיל שלים,

דף ע"א ע"א

אפילו הכי, כיון דקא מקני ליה בהכי, הויא מכירה:

האמר דבר ולא חצי דבר על פי שנים עדים יקום דבר, והני עדי טביחה דקמני במתני' [בלשון המשנה] "או על פי שנים עדים אחרים" חצי דבר קמסהדי, דאי לא עדי גניבה, איכא למימר ידיה קא טבח,

דתניא אמר רבי יוסי, כשהלך אבא חלפתא אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה, ואמרי לה רבי יוחנן בן נורי אצל אבא

דף ע' ע"ב

חלפתא שם אצו של רבי יוסי, אמר לו הרי [אדם שירד לשדה חבירו] שאכלה שנה ראשונה בפני שנים, שניה בפני שנים, שלישית בפני שנים, מהו?

אמר לו, הרי זו חזקה,

אמר לו, אף אני אומר כן, אלא שרבי עקיבא חולק בדבר, שהיה רבי עקיבא אומר דברים יט דבר ולא חצי דבר,

אמר אביי, אפילו תימא רבי עקיבא, מי לא מודה רבי עקיבא, בשנים אומרים קידש פלוני את האשה בניסן ושנים אומרים בעל אש אחר צאיר דאע"ג דעדי ביאה הצאים להמת צריכי לעדי קדושין דאי לא קידשה איכא למימר פניה היא, כיון דעדי קדושין לא צריכי לעדי ביאה דכלאו ניהו שוו לה קמאי אשת אש, ליאסר על כל העולם דבר קרינא ביה אף עדות של ביאה קיים ונהרגת,

ה"ג, אע"ג דעדי טביחה צריכי לעדי גניבה, כיון דעדי גניבה לא צריכי לעדי טביחה, דבר קרינא ביה עדי גניבה חייב ליה כפילה, כלאו עדי טביחה, אבל הני דעדות חזקה שלשמן הכיתות צריכות זו לזו,

ורבנן, האי דבר ולא חצי דבר למעוטי מאי?

למעוטי אחד אומר אחד בגבה, ואחד אומר אחד בכריסה וקאמו לשויה גדולה לענין עונשין, או לענין שיהו קידושיה קדושין, [ומפרש] בגבה, שיער ראיתי בקשרי אצבעותי [רש"י סנהדרין ל': פ' קשרי אצבעותיה. לשון נקיה, פ' שמדמה הרגלים לאצבעות, וקורא לאותו מקום קשרי אצבעות שמשם יוצאים הרגלים, ולכן עד אחד אמר שראה השער למעלה במקום שיכולים לראות גם בלי פיסוק רגלים, וקורה לה גבה להיפך מכריסה. וראה במרגליות הים שם בסנהדרין], האי חצי דבר שיער אחד וחצי עדות הוא עד אחד יש לשער, ופשיטא דלאו עדות היא,

אלא למעוטי שנים אומרים אחד בגבה, ושנים אומרים אחד בכריסה, הני אמרי קמנה היא והני אמרי [אכמין]

אבני חן על מסכת בבא קמא

דבי ר' ישמעאל תנא, או לרבות את השליח [שחייב המשלח
בר' וה']

דבי חזקיה תנא, תחת לרבות את השליח,
מתקיף לה מר זוטרא, מי איכא מידי דאילו עביד איהו
לא מיחייב [דקם ליה בדרבה מיניה], ועביד שליח ומיחייב?
א"ל רב אשי, התם כי עביד איהו דפטרה ליה לאו משום דלא
מיחייב הוא, אלא דקם ליה בדרבה מיניה,

ואי בטובח על ידי אחר, מ"ט דרבנן דפמרי [מר' וה']?

אמרי, מאן חכמים ר"ש, דאמר שחיטה שאינה ראויה
[ע"ז, ושור הנסקל, וראה לקמיה לענין טובח בשבת] לא שמה שחיטה
כדתנן בפרקין, רבי שמעון פוטר בשני אלו,

אמרי, בשלמא ע"ז ושור הנסקל, שחיטה שאינה ראויה
ד"א אסורי הגאס נינהו [ובין שאין הבשר נותר באכילה היו שחיטה שאינה
ראויה], דאמר במסכת ע"ז (דף נד) אע"פ שאמרו המשתמחו לזהמת מצורו
לא אסרה, עשה זה מעשה אסרה [וכן כאן הא שחטה],

אלא שבת, שחיטה ראויה היא, דתנן השוחט בשבת
וביום הכפורים, אע"פ שמתחייב בנפשו, שחיטתו
בשירה?

אמרי, סבר לה כרבי יוחנן הסנדלר, דתנן המבשל בשבת
בשוגג יאכל אפי' הוא עצמו, ואפילו זו ביום, במזיד לא יאכל זו
ביום, והוא הדין לאחרים, ואידי דתנא רשא דדידיה, תנא נמי ספא דדידיה,
והכי איצטרי לן לפרושי דהכל שומעין, דברי ר"מ,

רבי יהודה אומר, בשוגג יאכל הוא עצמו במוצאי שבת, וזו
ביום לא הוא ולא אחרים, ואידי דצעי למיתנא ספא דדידיה תנא נמי דרישא
דדידיה, במזיד לא יאכל הוא עולמית אכל אחרים אולכס,

רבי יוחנן הסנדלר אומר, בשוגג יאכל למוצאי שבת
לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא
לאחרים,

ר' מאיר	בשוגג	במזיד
יאכל בו ביום* וכ"ש למוצ"ש,	לא יאכל בו ביום* אבל למוצ"ש יאכל*	
ר' יהודה	בו ביום לא יאכל* למוצ"ש יאכל*	לא יאכל הוא עולמית, ולמוצ"ש יאכל לאחרים

[שנינו במשנתנו] גנג וטבח ביום הכפורים וכו' [משלם תשלומי ד'
וה']? אמרי [אמרי בלשון קושיא] אמאי, נהי דקמלא [מיתת ב"ד]
ליכא [רק כרת], מלקות מיהא איכא משום לאו [ראה מכות יג.
תחלת פרק אלו הן הלוקין, חייבי כריתות שיש בהן מלקות, וחושב שם
והעושה מלאכה ביום הכיפורים], וקי"ל דאינו לוקה ומשלם
[תוס']?

[והגם דר' נחוניא בן הקנה [במגילה ז:]] היה עושה את יום הכפורים כשבת
לתשלומין, שגם בחיוב כרת אמרין קם ליה בדרבה מיניה? הוא דעת
יחידאה],

[ומשני] אמרי, הא מני ר"מ היא, דאמר במסכת מכות (דף ז.ד),
מעידים אנו בפלוגי שחייב להצירו מאתם זח, וגמלא זוממין לוקה ומשלם
לוקין ומשלמין, שלא השם המצילן ליד מכות, מציאן ליד תשלומין [מלקות
משום לא תענה, ותשלומין משום כאשר זמס. רש"י שם],
[לכאורה משמע שר"מ מחייב לשלם במקום מלקות רק תשלומי תורה, כגון
ד' וה' שחיבה תורה, או בעדים זוממין וכדומה, אבל באופן שלוח מבעי
וכדומה אולי אמרין קם ליה בדרבה מיניה, ועדיין צריך לימוד],

[ומקשה] אי ר"מ, אפילו טבח בשבת [שגם בזה נאמר, שחייב
מיתה הוא משום חילול שבת, וחייב תשלומין הוא משום שחיטת הבהמה],

וכי תימא לוקה ומשלם אית ליה, מת ומשלם לית ליה,

ולא, והתניא גנג וטבח בשבת ואע"ג דאיכא חיוז מיתה, גנג
וטבח לע"ז, גנג שור הנסקל אע"ג דאסורי הגאס הוא וטבחיו
חייב, וכדפני לקמן טעמא, משלם ארבעה וחמשה דברי ר"מ,
וחכמים פוטרין?

אמרי, בר מינה דההיא [אל תביא ראיה מאותה ברייתא], דהא
אתמר עלה, א"ר יעקב א"ר יוחנן, ואמרי לה א"ר ירמיה
אמר רבי שמעון בן לקיש, רבי אבין ורבי אלעא וכל
חבורתא משמיה דרבי יוחנן אמרי [שלכן חייב בתשלומי ד' וה',
דמיירי], בטובח ע"י אחר [ולכן אף ששליחו מתחייב מיתה, הוא משלם
ד' וה' כיון שעשה שליח שישחוט בשבילו],

[ומקשה] וכי זה שליח חוטא וזה וסולא מתחייב בתשלומי ד' וה', והא
קיימא לן דאין שליח לדבר עזירה, במסכת קדושין (דף מז),

אמר רבא, שאני הכא דאמר קרא שמות כא וטבחיו
(ומכרו) [או מכרו], מה מכירה ע"י אחר [אינה] אלא בשנים,
מוכר ולוקח, אף טביחה [אנו למידין מזה שחייב אף] ע"י אחר,

אבני חן על מסכת בבא קמא

בגמרא זכירה, ולא במחילה,

[ומקשה עוד על ר"מ שמחייב לעיל על שור הנסקל] שור הנסקל איסורי הנאה נינהו, לאו דמריה קא טבח (ולאו דידה קא טבח)?

אמר רבא, הכא במאי עסקינן כגון שמסרו לשומר קודם שהזיק והזיק בבית שומר, והועד בבית שומר, ונגמר דינו בבית שומר [וחייב ד' וה' לשומר, הגם שהשחיטה אינה ראויה, מ"מ כיון שיכול לפצות את הבעלים אם הבחמה, נמצא שיש לבעלים הנאה בבחמה זו ולכן חייב ד' וה' אם שוחטה, דכמו שממשך לפרש],

ור"מ סבר לה כרבי יעקב בשילהי שור שנגח ד' וה', וס"ל כר' שמעון, סבר לה כרבי יעקב דאמר אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעלים מוחזר ואומר לו הרי שלך לפניך, נמצאת שאע"פ שאינו שוה כלום, גורם לממון הוה, דכל זמן שהוא [הבחמה] קיים, שומר פטור את עצמו זו, ואם יאבד ישלם דמיו,

וסבר לה כרבי שמעון דאמר, דבר הגורם לממון כממון דמי,

דתנן, ר"ש אומר, קדשים שחייב באחריותן גגג שגג קדשים מצית בעלים, אם קיבלם בעליו עליו באחריות, כגון דאמר הרי עלי עולה והפריש זו, חייב לשלם כפל, דאע"ג דלאו ידיה הוה, אלא דהקדש, כיון דגורם לממון הוה, דאי מית דידו צעי לשלומי, כדידיה דמיא, אלמא דבר הגורם לממון כממון דמי,

אמר רב כהנא, אמרייתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא, מי מצית מוקמת מתניתין דגגג וטבח ביום הכפורים, כר"מ לחודיה, דאמר לוקה ומשלם, ולא כר"ש, והא קתני מדקמי סיפא רבי שמעון פוטר בשני אלו [בטריפה, ובחולין בעורה], מכלל דבכולה מתניתין מודה [ובכלל דברים המניעים במשנה הוא גגג וטבח ביום הכפורים]?

א"ל לא [באמת ר"ש אינו מודה בשאר המשנה, אלא], מכלל דמודה בטבח ומכר לרפואה ולכלבים ואינטריך לאשמועינן, אע"ג דלרבי שמעון שמיטה שאינה ראויה לא שמה שמיטה, הך שמיטה ראויה קא חשיב לה, אכל ביום הכפורים פליג [שאינו משלם ד' וה'], משום דאין לוקה ומשלם:

[שנינו במשנתנו] גגג משל אביו וטבח ומכר וכו' [משלם השלומי ד' וה']: בעא מיניה רבא מרב נחמן, גגג שור של שני שותפין וטבחו, והודה לאחד מהן על חלקו ומודה בקנס פטור מהו למיזבז לשלם לחזירו את חלקו [שלא הודה עליה], כשיצאו עדים,

שמות כא חמישה בקר אמר רחמנא, ולא חמישה חצאי בקר [שאם הגניבה היה חמישה, ועכשיו בטל חצי הגניבה, בטל כל הגניבה, ולא

ר' יוחנן הסנדלר	לו אסור ולאחרים למוצי"ש	עולמית, מותר	לא יאכל עולמות,

* אין חילוק בין לו ובין לאחרים,

מ"ט דר' יוחנן הסנדלר, כדדריש רבי חייא אפיתחא דבי נשיאה, שמות לא יד ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם [מחלליה מו"ת יומת כי פליהעשה בה מלאכה ונקרתה הנפש ההוא מן עמיה], מה קדש אסור באכילה, אף מעשה שבת אסורין באכילה,

אי מה קדש אסור בהנאה, אף מעשה שבת אסור בהנאה? ת"ל לכם שלכם יהא,

יכול אפילו בשוגג יאסר באכילה, ת"ל שמות לא יד [בהמשך הפסוק דלעיל] מחלליה מו"ת יומת, במזיד אמרתי לך קודש הוא היכא דשייך דין מיתה ולא בשוגג,

פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר מעשה שבת דאורייתא אסורין באכילה, וחד אמר מעשה שבת דרבנן,

מ"ד דאורייתא כדאמרן [שלומד כן מפסוק], ומ"ד דרבנן, אמר קרא קדש "הוא", הוא קדש ואין מעשיו קדש,

בשלמא למ"ד דאורייתא, אממו

דף ע"א ע"ב

להכי [יש לשון אממו להכי בש"ס 16 פעמים] פטרי רבנן דשמיטה שאינה ראויה היא, וכדכרי ר' שמעון, אלא למ"ד דרבנן, אמאי פטרי רבנן?

[ומשני אה"נ על שחיטת שבת לא פטרי] [אמרי כי קא פטרי רבנן. ד"ס] [אשאר, אע"ז ושור הנסקל,

ורבי מאיר [לעיל עמוד א, שמה שחייב על שבת אמרנו דמיירי בשוחט ע"י אחר], אמאי מחייב שוחט לע"ז, כיון דשחט בה פורתא אסרה משום זבחי מתים, דקא סלקא דעתך ישנה לשמיטה מתחילה ועד סוף, ומתחילתה נאסרה משום זבחי מתים,

ולענין תשלומין ד' וה' וטבחו כולו צעיק, כדאמרין לקמן כי גמר לה [לשחיטה] לאו דמריה קטנת, שכר איצדה ממנו קודם שמיטה, ונאסרה עליו, והוה ליה כמו שהשליכה לאור קודם שמיטה, דמשלם קרן וכפל, ומו לא, אידיך איסורי הנאה הוא, ולא דמריה קא טבח (ולא ידידיה קא טבח)?

אמר רבא, באומר בגמר זביחה הוא עובדה לע"ז הוא עובד

אבני חן על מסכת בבא קמא

ומכר לאחר שמת אביו פטור] כיון דריש, אפי' לא עמד צדין, [קאמר רחמנא] דחמשה בקר ואפי' חמשה חלאי בקר, סיפא כשמת אביו ואחר כך טבח ומכר, למה לא ישלם לאחיו את חלקו?

א"ל, רישא קרינא ביה וטבחיו כולו כולו משמע באיסורא, סיפא לא קרינא ביה וטבחיו כולו באיסורא # [פי' לא רק שבטל חלק מהגניבה, אלא נעשה חלק מהבהמה שלו]:

[שנינו במשנתנו] השוחט ונמצאת טריפה וכו' [והשוחט חולין בעורה משלם תשלומי ד' וה']: א"ל רב חביבי מחזנא לרב אשי, ש"מ מדקמני ממניתינן השוחט חולין בעורה חייב [ואין הבהמה נאסרת מיד מתחלת שחיטה] אינה לשחיטה אלא לבסוף הלכך כל כמה דטבח דמריה קא טבח, וצגמר שחיטה הוא דמיסר דהנאה,

דאי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, כיון דשחט בה פורתא אסרה, אידך לא דמריה קא טבח,

א"ל רב הונא בריה דרבא, כי קא מחייב אההוא פורתא [גם ד' וה' חייב על תחילת שחיטה],

א"ל רב אשי לא תידחי, וטבחיו כולו בעיני וליכא,

אלא קשיא [למה חייב על חולין בעורה?]

א"ל, הכי אמר רב גמרא משמיה דרבא, כגון ששחט מקצת סימנין בחוץ, וגמרא בפנים או השלימן לרוב, דצגמר טביחה הוא דאיתסר, ועד השחט דמריה קא טבח,

איכא דמתני לה אהא, א"ר שמעון משום דרבי לוי סבא, אינה לשחיטה אין שחיטה נקראת אלא לבסוף, ונפקא מינה לענין המשבח צדקים חוץ למקומם, או חוץ לזמנם, או מחשב שלא לשמן, אינה מחשבה, אלא"כ חישב בסוף שחיטה,

ור' יוחנן אמר, ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף וכל כמה דחשיב הוה מחשבה,

א"ל רב חביבי מחזנא לרב אשי, לימא קסבר רבי יוחנן, חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא פלוגתא היא במסכת קדושין (דף נט), אי דאורייתא היא אי דרבנן,

דף ע"ב ע"ב

דאי ס"ד דאורייתא היכי ממרץ רבי יוחנן למתני, הא צפורתא קא מחסר לה מבי שחיט לה פורתא אסרה, אידך לאו דמרה קא טבח,

אמרינן דעדיין נשאר חצי הגניבה, או דלמא חמשה בקר אמר רחמנא, ואפילו חמשה חצאי בקר?

א"ל, חמשה בקר אמר רחמנא, ולא חמשה חצאי בקר [פי' לקולא ובטל הגניבה],

איתיביה, גנב משל אביו, וטבח ומכר, ואח"כ מת אביו, משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

והא הכא כיון דמת אביו [ובטל הגניבה, שהרי גם אם יש אחים, בטל חלקו בהגניבה, ונשאר רק חלק הגניבה, ורואים שעדיין צריך לשלם ד' וה'] כמו שקדם והודה לאחר מהן דמי, וקתני משלם תשלומי ארבעה וחמשה?

א"ל, הכא במאי עסקינן, כגון שעמד אביו בדיון [וקדם שמת כבר נעשה שיעבוד הד' וה' על הבן, וגם אם מת אביו לאחר מכן, לא בטל כלום],

אבל לא עמד בדיון מאי [ועכשיו שמת לא חייבו את הבן עדיין לשלם ד' וה', ונמצא שבטל חלק מהגניבה], אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

אי הכי אדתני סיפא [לקמן ער:] גנב משל אביו ומת, ואח"כ טבח ומכר, אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ניפלוג בדרידה,

במה דברים אמורים כשעמד בדיון, אבל לא עמד בדיון, אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה?

א"ל, הכי נמי [היה יכול לומר כן, שגם אם טבח ומכר לפני שמת אביו, אם לא עמד אביו בדיון, ומת, אין הבן משלם ד' וה' דבטל חלק מהגניבה, אלא] אידי דנסיב רישא גנב משל אביו וטבח ומכר, ואח"כ מת אביו, נסיב סיפא נמי, גנב משל אביו ומת אביו, ואח"כ טבח ומכר,

לצפרא א"ל, חמשה בקר אמר רחמנא, ואפי' חמשה חצאי בקר [שגם אם בטל חלק הגניבה, צריך לשלם ד' וה' על מה שנשאר], והאי דלא אמרי לך באורתא,

דף ע"ב ע"א פורים תשס"ט

דלא אכלי בשרא דתורא לא דקדקטי טעמו של דבר [שרוי בתענית היה. תוס'],

ואלא מאי שנא רישא [לעיל ע. אמר שאם מת אביו לאחר שטבח ומכר, משלם ד' וה'] ומאי שנא סיפא [משנה לקמן ער: שאם טבח

אבני חן על מסכת בבא קמא

שהעיד צינחם פסולות, דמשעה שהעיד עדות זו נפסל, רבא אמר, מכאן ולהבא הוא נפסל משהחוס,

אביי אמר למפרע הוא נפסל, מההוא שעתא דאסהיד הוה ליה רשע, והתורה אמרה שמות כג אל תשת רשע עד יך עס רשע,

רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל, עד זומם חידוש הוא, דהא תרי ותרי נינהו, מאי חזית דציית להני ציית להני, הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך,

י' אוש' שלא מודעת לא הוי יאוש' (ב"מ כא: בראש העמוד) אבירה של אדם שאינו ידוע לו שנאבד, אבל אם היה יודע היה מתייאר ממונה, אין זה שמוצאה זוכה בה בתורת יאוש' בעלים,
ע' ד' זומם למפרע הוא נפסל' (פנהדרין כו. בראש העמוד) שאם העיד בניסן והחוס בתשרי, כל מה שהעיד מניסן הם פסולין למפרע,
ל' חי' העומד מאיליו הוי לחי' (עירובין מו. בראש העמוד) שלא הוקדע שם לשם תיקון מצוי, דלא הומינוהו לכך,
ק' דושין' שלא נמסרו לביאה הוו קידושין' (קדושין נא.) קידושין שאין מסורין לביאה - קידש אחת משתי אחיות ולא פירש אחיזה מהם דאין יכול לישא אחת מהן דשמה זו היא אחות אשתו,
ג' לוי' דעתא בגיטא לאו מילתא היא' (גיטין לד.) גלוי דעת אינו מבטל את הגט, אלא צריך לבטלו בפירוש,
מ' ומר' אוכל נבילות להכעיס פסול לעדות' (פנהדרין כו.) אביי אמר פסול, דהוה ליה רשע, ורחמנא אמר אל תשת רשע עד. ורבא אמר כשר, רשע דחמס בעינן, [אבל להיאבון ד"ה פסול],

איכא דאמרי, רבא נמי כאביי סבירא ליה דאמר [עד זומם] למפרע הוא נפסל, והכא היינו טעמיה דרבא [דלא פסלינן ליה למפרע],

דף ע"ג ע"א [מכאן עד סוף המסכת 47 דף],

משום פסידא דלקוחות שחטמו(הו?) על שטר מכירה צינחם,

מאי בינייהו? בין הני תרתי לישנא דרבא [אי לעולם פסול רק להבא משום שהוא חידוש, או משום פסידא דלקוחות]?

דאסהידו ביה תרי לחד עמנו הייתם, ותרי לחד [תוס'] ותרי אחריתי לחד, דליכא חידושא [מאי חזית דציית להני ציית להני], אי נמי דפסלינהו בגזלנותא שלא הזימוהו, אלא העידו שנים על אלו שכן גזלינן,

א"ל רב אחא בריה דרבא, כי קא מחייב נמי בתשלומין אההוא פורתא מחייב, דכי היכי דהוי שמיטה לענין חולין בעזרה בתחילתה הוי נמי טביחה לענין תשלומין,

א"ל רב אשי לא תידחיה, ומבחו כולו בעינן וליכא,

אלא קשיא,

א"ל, הכי אמר רב גמדה משמיה דרבא, כי קא מחייב, כגון ששחט מקצת סימנין בחוץ, וגמרה בפנים דאיכא וטבחו כולו קודם שנאסרה צהנאה:

מהני': גנג על פי שנים, וטבח ומכר על פיהו, ונמצאו זוממים משלמין הכל' וצגמי' מוקי לה כשהזמנו תחלה על הטביחה [שאם אינו גנוב, ממילא בטל תשלומי ד' וה']

גנג על פי שנים, וטבח ומכר על פי שנים אחרים, אלו ואלו נמצאו זוממין, הראשונים משלמין תשלומי כפל, ואחרונים משלמין תשלומי ג' לשור, וכגון שהזמנו אחרונים תחילה, דאי עדי גניבה הזמנו תחילה, בטלה לה עדות טביחה [שהרי הם לא אמרו שהיה גנוב], דדלמא צעלים מכרוהו לו, וכי מיתזמי אמאי משלמי,

נמצאו אחרונים זוממין, הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי ג',

אחד מן אחרונים זוממין בטלה עדות שניה והוא משלם כפל משום ראשונים, והן [עדי טביחה] פטורין דאין עדים משלמין ממון עד שזמנו שניה,

אחד מן הראשונים זוממין, בטלה כל העדות, שאם אין גניבה, אין טביחה ואין מכירה והוא [הגנג] פטור והן [העדים] פטורין,

ואפי' חזרו והזמנו אחרונים אחרי כן, אין משלמין, שהרי בטלה עדותן [של עדי טביחה] כבר, והוכחשו, דכיון דלא גנג לא טבח, [ואהכי] [ואהכחשה. רי"ף] לא מחייבו, אלא אעמנו הייתם שסמרו גופה של עדות, [הגם שעדי טביחה העידו, ועכשיו באים שני עדים ואומרים עמנו הייתם, כיון שבינו לביני הזמנו כבר עדי גניבה, יש לזה דין הכחשה, ולא דין הזמה],

[וממשיך לפרש שהמשנה מיייר שהחוס אחד מן הראשונים, וע"ז אומר]

וכ"ש אם הזמנו שנים הראשונים תחילה, שעדות שניה בטלה,

אלא שזמן שלא הזמנו אלא אחד בטלו שתיים [ואין העדים משלמין כלום].

אכל כשהזמנו שניהם, לא בטלה עדות ראשונה, אלא משלמין [העדים זוממין] כפל:

נמי': [הענין הוא דרגא ג'] איתמר, עד זומם, אביי אמר, למפרע הוא נפסל העיד צינח, והחוס על עדות זו צאייר כל העדיות

אבני חן על מסכת בבא קמא

כולה,

והכא ליכא למימר סמוך להני, דהא מילתא אחריתא היא [ואין זה הכחשה, שהרי האדם אינו נאמן על עצמו לומר שאינו גולן],

[בשני אופנים אלו] להך לישנא דאמרת משום חידוש ליכא, להך לישנא דאמרת משום פסידא דלקוחות איכא,

אמר רבי ירמיה מדפתי, עבד רב פפא עובדא כוותיה דרבא [דמכאן ולהבא הוא נפסל], רב אשי אמר הלכתא כוותיה דאב"י [דלמפרע הוא נפסל],

והלכתא כוותיה דאב"י ביע"ל קג"ם סימני שמועות הן וזו אחד מהן עד זומם:

מאי בשתי עדיות, ומאי בעדות אחת, אילימא בשתי עדיות בשתי עדיות ממש, בשתי כתות, [ו] בעדות אחת בכת אחת, בזה אחר זה שהעידו היום על הגניבה, ואמרו בלחד בשבת גנב, ולמחר על הטביחה, ואמרו בשני בשבת טבח,

וא"ר יוסי, בעדות אחת [דהיינו] בכת אחת, בזה אחר זה, כי מסהדי אנגיבה והדר מסהדי אטביחה, כי מתזמי אטביחה דכי אמרי להו סהדי עמנו הייטס, דיוס שני עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ואיתזמו להו אנגיבה החזמו אף על הגניבה שזיוס ראשון, מהיכא תיתי תך [מה הסברה],

אלא לאו בשתי עדיות, [דהיינו] בעדות אחת כעין שתי עדיות, ומאי נינהו כת אחת בזה אחר זה, אבל בעדות אחת בכת אחת שהעידו על שמהין זו בתוך כדי דיבור של זו, ואמרו בלחד בשבת גנב, ובשני בשבת טבח והחזמו על שני בשבת לא [אם הוזה על טביחה, בטלה גם עדות של גניבה], ואע"ג דלאלחד בשבת [היינו על הגניבה] לא איתזמו, מיהו איגלאי מלתא דכי אסהוד פסולין הוו, דקצר ר' יוסי למפרע הוא נפסל, ובעלה כל עדות אותה שעה שכולה עדות אחת היא,

[ומסביר, איך היינו אומרים דפליגי תנאי, אי מכאן ואילך או למפרע הוא נפסל] וסבריה דכולי עלמא תוך כדי דיבור לקמן מפרט כדיבור דמי,

מאי לאו בהא קמיפלגי, דרבנן סברי מכאן ולהבא מיוס שהחזמו ולא מיוס שהעידו הוא נפסל, וכיון דמההיא שעתא קא מיתזמי, אטביחה דקא מיתזמי איתזום, אנגיבה דלא מיתזמי לא איתזום ואע"ג דנהדדי אסהידו ליה, הא לא אחיל פסוליהו מההיא שעתא, דנימא אע"ג דלאלחד בשבת לא איתזום, מיהו שעת עדותן שעת פסלות היתה,

ר' יוסי סבר למפרע הוא נפסל, וכיון דמיד כי אסהידו הוא דמיפסלי, כי איתזמו להו אטביחה, איתזמו להו נמי אנגיבה האי איתזמו לאו הזמה דוקא (נקט) לשלם ממון, אלא איפסלו להו אגניבה משום פסול עדות, דהא תוך כדי דיבור כדיבור דמי, [ותימא לומר כן דהא מסיק לעיל והלכתא שהעידו בבת אחת והחזמו, דאפילו אם החזמו על הגניבה לא אמרינן למפרע הוא נפסל משעת עדות הגניבה ופסולין היו בשעת עדות טביחה כיון דתוך כדי דיבור הוה, ומכש"כ הכא דהחזמו על הטביחה גלא נאמר דלמפרע הוא נפסל ובשעת עדות גניבה פסולין היו וכו'. מהרש"א]

אמרי, אי תוך כדי דיבור כדיבור דמי, דכולי עלמא למפרע הוא נפסל, אלא הכא בתוך כדי דיבור כדיבור דמי קא מיפלגי, רבנן סברי תוך כדי דיבור

תנן, גנב על פי שנים ומבא ומכר על פיהם, וגמצאו זוממין משלמין את הכל, מאי לאו שהעידו על הגניבה וחזרו והעידו על הטביחה, והחזמו על הגניבה וחזרו והחזמו על הטביחה, ואי סלקא דעתך למפרע הוא נפסל [ראה תוס'] הני [עדים] כיון דאיתזמו להו אנגיבה, איגלאי מילתא למפרע דכי אסהדו אטביחה פסולין הוו ואין עדותן עדות, אמאי משלמין אטביחה [משום עדים זוממין]?

[ומתרץ] אמרי, הכא במאי עסקינן כגון שהחזמו על הטביחה תחילה,

[ומקשה] אמרי, סוף סוף, כי הדרי מיתזמי אנגיבה כשחזרין ומיזמין על הגניבה איגלאי מילתא, דכי אסהדו אטביחה פסולין הוו, אמאי משלמי אטביחה?

והלכתא [אורחא דתלמודא לתרץ בלשון הלכתא כדלעיל פ"ק יב.] והלכתא בכפות. תוס' ה"ר פרץ, שהעידו בבת אחת, והחזמו, ולא גרסינן והחזמו בבת אחת, דכיון דהעידו בבת אחת, ליכא למימר בשעת עדות טביחה פסולין הוו, ואפילו אי אמרינן למפרע נפסל, דהא תוך כדי דיבור הוה, והזמה לא איכפת לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה, ובלדד שחזמו על הטביחה תחילה,

לימא כתנאי [אי עד זומם למפרע הוא נפסל, או מכאן ולהבא], ה"ו שנים מעידין אותו שגנב, והן ע"מס מעידין אותו שטבח, והחזמו על הגניבה, עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ומשלמי [העדים זוממין] כפל, והוא פטור דכיון דלא גנב, לא טבח, ואפילו חזרו והחזמו על הטביחה פטורין,

החזמו על הטביחה ולא על הגניבה הוא [הגנב] משלם תשלומי כפל, והן [העדים זוממין] משלמין תשלומי שלשה [על שור],

א"ר יוסי, בד"א דהוא משלם כפל, ולא בטל עדות גניבה בשתי עדיות, אבל בעדות אחת, עדות שבטלה מקצתה בטלה

אבני חן על מסכת בבא קמא

דף ע"ג ע"ב

זה ריוח גדול לעבד, דמי עינו קבעי שלומי, 2. ועוד [הרי] דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי, 3. ועוד שהרי הרב אומר כן הרב מי נחא ליה,

אלא לאו כגון דאתו בי תרי ואמרי, הפיל את שינו, סימא את עינו, דבעי מיתב ליה הרב דמי עינו [דבשינו יוצא לחירות, ומשלם דמי עינו שהם מרובין מדמי שינו],

ואתו בי תרי מציעאי ואמרי עינו והדר שינו, דלא בעי למיתב ליה אלא דמי שינו, דקא מבחשי ליה קמאי למציעאי,

והיינו שהרי הרב אומר כן, דניחא ליה במאי דקאמרי,

וקתני ונמצאו זוממין, [ותפרש כן] מציעאי משלמין דמי עין לעבד [שרצין להפסידו דמי עינו, וליתן לו רק דמי שינו], שמע מינה הכחשה [שהרי מתחלה הוכחשו האמצעיים ע"י הראשונים] תחילת הזומה היא דלא לאו תחילת הזמה היא, מאחר שצטלה עדותן מי אית זהו דין הזמה,

אמר [ליה] אבבי לא [אין מבאן ראייה שהכחשה הוא תחלת הזמה ד] אי דהוכחשו על ידי כת ראשונה, שוב אין כת שלשית מויתמת, והכל כשאיין שם כת ראשונה אלא הם, ודקשיא לך דמי עבד לרב בעי לשלומי, הכל כגון שכת שניה [גם מחייבת את האדון לשחרר עבדו],

דאפכינהו ואזמינהו שאמרו להם אותו היום שאתם אומרים, עמנו הייתם במקום פלוני, אבל ציוס אחר הוה, ואיפכא הוה, דממה נפשך עבד נפיק לחירות, והן [העדים הראשונים] משלמין לו דמי עין שרצו להפסידו, ויחא ליה לרב דנפיק דעיתו [שהן מרובין, ולא ישלם לו על העין] ויתן לו דמי שינו, ואי קשיא הואיל וראשונים הם, מאי הוי מפסדי ליה [לעבד], הא לחירות הוי מפקי ליה [ורק להרב הוי מפסידין], ואכתי דמי עבד לרב בעי לשלומי, לקמיה פריך ליה, ומוקמין לה בשעמד דין [ועדים אלו לא באו אלא להעיד מה פסקו בדין],

[הראיה של רבא הוא שיש ג' כיתי עדים, וראשון מבחיש את השני, ואח"כ בא השלישי ומוזים את השני לאחר שהוכחש, ועל זה אומר אבבי שיש רק שני כיתי עדים והשני מוזים את הראשון, וההכחשה וההזמה בא כאחד],

ממאי [שכן צריך לאוקים את הרישא],

דף ע"ד ע"א

מדסיפא במיפך והזומה נשתי כימות [ומיפך והזומה] רישא נמי במיפך והזומה,

לאו כדיבור דמי והווי ליה שני עדיות, ומשום חדא, לא אכתש אידך, דמשעת דיבור אחרון נפסלו ולא משעת דיבור ראשון, ורבי יוסי סבר תוך כדי דיבור כדיבור דמי וכמד עדות דמי, והרי פסולין היו בלוחם שעה,

[ומקשה] וסבר ר' יוסי תוך כדי דיבור כדיבור דמי, והתנן הרי זו תמורת עולה, תמורת שלמים ולא גרסינן ותמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ דאית ליה לר"מ תפוס לשון ראשון,

ר' יוסי אומר אם לכך נתכוון מתחילה, הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחד דבריו קיימין ומרעה עד שסתמאז ומימכר, ויצא דמי חניה עולה ודמי חניה שלמים,

[וממשיך ר' יוסי] ואם אמר תמורת עולה, ונמלך ואמר תמורת שלמים, הרי זו תמורת עולה,

והוינן בה נמלך פשיטא? ואמר רב פפא נמלך בתוך כדי דיבור קאמרינן [הרי דתוך כדי דיבור לר' יוסי לאו כדיבור דמי?]

אמרי, תרי תוך כדי דיבור הוי, חד כדי שאילת תלמיד לרב, וחד כדי שאילת הרב לתלמיד, כי לית ליה לרבי יוסי [תוך כדי דיבור כדיבור] [תוס'] כדי שאילת תלמיד לרב [תוס'], שלום עליך רבי ומורי דנפיש, כדי שאילת הרב לתלמיד שלום עליך אית ליה [לר' יוסי דתוך כדי דיבור כדיבור דמי?]:

[הענין הוא דרגא ג'],

אמר רבא, עדים שהוכחשו שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג ולבסוף הווינו שגאת כת שלשית ואמרה עמנו הייתם [לא אמרינן דהכחשה מבטלת את העדות, ולא נשאר מה להזים, אלא] נהרגין, דהכחשה תחילת הזמה היא, אלא שלא נגמרה,

[אמר רבא עדים] שהוכחשו ולבסוף הווינו נהרגין וכשנגמר הדין על פיהם קודם שהוכחשו אמרה רבא, שאם לא נגמר הדין עדיין אפילו הווינו מתחילה אין נהרגין, שאין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין, והכי מיתוקמא בקיפא דשמעתין, כגון דאיתו בי תרי ואמרי הכי, ופסקנוה לדינא אפומייהו,

אמר רבא, מנא אמינא לה, דתניא מעידני באיש פלוני שסימא את עין עבדו ויחא לחירות, ואח"כ והפיל את שינו ומייב ליתן לו דמי שינו, שהרי הרב אומר כן כלומר דניחא ליה לרב בשהזמה דהני, ולקמן מפרש מאי נחתא ונמצאו זוממין, משלמין דמי עין לעבד,

היכי דמי, אילימא כדקתני דליכא כת אחרינא, 1. משלמין דמי עין לעבד, בתר דמפקי ליה לחירות [בשקד,

אבני חן על מסכת בבא קמא

להכי תלי רישא בסיפא, דרישא לא ניתא לן לאוקמה בשמי כמות אלא בג', משום דקתני שהרי הרב אומר כן, ואי דלא אתאי כח אחריתי מקמי דידהו ואמרו איפכא, לא הוה ניתא ליה בהני דמפקי ליה לעבד למירות, אלא (מד. ד"ס) סיפא מיתוקמא בשמי כמות, וע"כ במיפך והזמה מוקמית ליה, הלכך רישא נמי אוקי במיפך והזמה,

דקתני סיפא, מעידנו את איש פלוני שהפיל את שן עבדו, וסימא את עינו, שהרי העבד אומר כן דניתא ליה דמפקי ליה למירות ויהי לה דמי עין ונמצאו זוממין, משלמין דמי עין לרב,

[ומדייק אביי] **היכי דמי, אי דלא קא מודו להו בתראי** אופן שומיין **בחבלא כלל** [דלא קא מודו] הך בתראי בתכלל דעבד כלל, אלא דקאמרי עמנו הייטס ומו לא מדי, **דמי כוליה עבד לרב בעי** קמאי ל **שלומי ליה**,

אלא פשיטא, דקא מודו כוליהו [גם המזומין] **בחבלא, ודקא אפכינן ואומינהו** ואהנו ליה לרב לפוטרו מדמי עין, שהן מרובין מדמי שן, ומיהו עבד נפיק למירות,

והכא ליכא למימר כדאמר רבא ברישא, דאתאי כח אחריתי מקמי דידהו, ואמרי איפכא סימא את עינו והפיל את שינו, דאי אתאי כח אחריתי ברישא, והדר אמרי הני הפיל את שינו וסימא את עינו, כיון דלא אפומייהו פסקינן דינא, אלא בראשונים שמזיקים את הרב למי שן, שישנו בכלל דמי עין של אחרונים, אפילו נמצאו זוממין אלו האחרונים לא הו מחייבו, דאין עדים זוממים מתחייבים עד שיגמר הדין על פיהם, הלכך הך סיפא מוכחא לפוס ריהטא # [למה הוסיף הלשון לפוס ריהטא ?] בשמי כמות, ומיפך והזמה,

והיכי דמי צין רישא וצין סיפא, כיון דהשתא מוקמת לה במיפך והזמה ובשמי כמות עדים היכי דמי, [פ' כיון שיש שני בתי עדים ובתראי אומרים על הראשונים עמנו הייטס, אי אפשר שהם מעידים על אותו זמן, שהרי גם הם היו במקום שהיו עדים הראשונים, ועל כרחך צריכים הם לומר זמן אחר] **אי דקא מאחרי אחורי, הני בתראי** כגון דאמרי קמאי יוס ראשון הוה מעשה, ואחו בתראי ואמרי יוס שני הוה מעשה ואיפכא הוה, **אכתי** [קמאי] **דמי עבד לרב בעי שלומי, דכי מחייבי ליה** מיוס ראשון **לגברא** להוציא עבדו למירות, **אכתי גברא לאו בר חיובא הוא** דהא ציוס שני הוה מעשה, ואכתי כוליה עבד צעי לשלומי לרב, דכי אחו לאסודי לחיוביה לרב [ביום ראשון], אכתי גברא לאו בר חיובא הוא,

אלא דקא מקדמי קדומי הני בתראי שהם מודים דקודם שגזתא כח ראשונה להעיד נעשה מעשה, ואי דלא עמד בדין העבד לרבו צדין קודם שגזתא כח ראשונה להעיד **אכתי דמי כוליה עבד לרב בעי שלומי ליה** דהא כוליה צעי אפסודיה מיינה, **דאכתי גברא לא מיחייב** דאי הוה צעי, הוה אתא לצי דינא ומודה ומפטר, דמודה בנקם פטור, ומירות [שהעבד יוצא] דשן ועין קנסא הוא,

אלא דעמד בדין על הצללות הללו ע"י עדים אחרים צ"ד אחר, ומייבזהו

להניח העבד, וצרכו [האדון והעבד עמו שאינו רוצה לשחררו], דהשתא אי קאמי בעלים קמן הא לא מהניא ליה הודאה [ואינו נפטר ע"י כך], וקתנע ליה האי עבד [לאדון] הפלג את שינו, וסימא את עינו, והעמדתיך צדין, ונתחייבת לי דמי עינו, והציא עדים אלו על כך, ואחו סהדי אחריי ואפכינהו, ואמרו לא חייבינהו צ"ד אלא דמי שן, ואומינהו,

הלכך צין רישא וצין סיפא אדמי עבד לא מחייבי [לשלם לאדון], דהא מצ"ד קמא נפק עבד למירות, אלא שזה [ברח עמו ו] היה מזומן בו, אבל דמי עין משלמי לעבד בצצא ברישא, דהא ממונא דעין אית ליה גציה מצית דין קמא, וקצטו הני למיפטריה,

ובסיפא משלמי דמי עין לרב דקא מחייבי ליה אשקרא, וע"כ בדאפכינהו מוקמת ליה [שגם העדים האחרונים אומרים שנתחייב בב"ד לשחרר עבדו], דאי לאו הכי כיון דליכא סהדי אצי דינא קמא, כוליה עבד צעי שלומי,

א"ל רב אחא בריה רב איקא לרב אשי, דוקיא דרבא דהכחשה תחילת הזמה היא **מהיכא**,

אילימא מרישא דמוקי לה בשלש כמות, **רישא** [בת הראשונה שהיו מחייבין את האדון לשלם דמי עין] **מי קא מתבכחי מצינאי** [שמחייבין את האדון דמי שן] סוף סוף מי קא אימכשו [מצינאי], דמיהו עדותן בטילה בהכחשה דקמאי, הא כיון דאי לא מתבכחי [מצינאי, אלא היה עדותן עומדת כמו שהוא], **סהדותא כוותיהו קא קיימא, דדינא כוותיהו פסקינן** ויהי דמי שן, **דיש בכלל מאתים** **בגה** דיטנו בכלל עדות הראשונים, ומשום הכי מהניא צהן מורת הזמה, **הלכך קמאי הוא דקא מתבכחי, מצינאי לא מתבכחי מירי**,

אבל גבי שנים אומרים הרג, ושנים אומרים לא הרג, דאיתכחשו קמאי ולא קטלינן ליה, ולעולם אימא לך כיון דבטיל סהדותיהו, לא מהניא צהו מורת הזמה,

אמר ליה [רב אשי], רבא סבר מדרישא מוכחא בשלש כיתות דקתני שהרי הרב אומר כן, אלמא דאחו כח אחריתי ברישא דהוה מחייב ליה דמי עין, [ולכן] **סיפא נמי בשלש כיתות, ודייק מסיפא**, ונהי דלא אפשר דמהו כח אחריתי קודמת, דא"כ דקמאי אמרי סימא והדר הפיל, והני אמרי הפיל והדר סימא, לא מיגמר דינא אפומייהו למיתן דמי עינא אלא דמי שן [דהא העדים מבכחי אהדרי], והוי בכלל דתרויהו, וכיון דלא נגמר הדין על פיהם, לא מחייבי הני מצינאי צהזמה דכת שלישית,

מיהו הכי מוקי לה כגון דאתו הני בי תרי ברישא ואמרי הפיל את שינו והדר וסימא עינו, ופסקיניה לדינא אפומייהו [ומחייב הרב ליתן לו דמי עינו], ואתו בי תרי אחריי ואמרי סימא את עינו והפיל את שינו, דקא מבכחי להו להני קמאי וצטלה עדותן דלא יהיב דמים הימירי [שמשלם רק שן], ולא מה שהעין יותר על השן, וקתני דכי נמצאו זוממים ונמצאו [בת הראשונים] **זוממין** על ידי כח שלישית, **קמאי משלמין דמי עין לרב**,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמרי, הכא במאי עסקינן, כגון שהוזמו על הטביחה תחילה ונתחייבו בתשלומי שלשה ועדיין עדות גניבה קיימת וכשהוזמו ונתחייבו בכפל הרי חמשה,

ובפלוגתא דאביי ורבא פליגי נמי ר' יוחנן ור' אלעזר עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו, ר' יוחנן ור"א, חד אמר נהרגין וחד אמר אין נהרגין,

תסתיים דר"א הוא דאמר אין נהרגין, דאמר ר"א, עדים שהוכחשו בנפש [שהעידו על ראובן שהרג את שמעון, וראובן עדים אחרים והוכחשו עדותם] ולא הוזמו לוקין משום לא טענה, ואע"ג דלאו שאין זו מעשה הוא, הא מייתי בהדיא במס' מכות (ד' ב), דמלקות בעדים זוממין כמיז מוהלדיקו [את] הלדיק [וגו'],

ואי ס"ד לר"א אם הוזמו אחרי כן נהרגין כי לא הוזמו אמאי לוקין ר"א הוא דאמר נהרגין, אמאי לוקין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שלא יעשה כך שלא ימיתוהו בית דין, וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו דמיסתם ב"ד הוא עונשו של לאו,

אלא לאו ש"מ, ר"א הוא דאמר אין נהרגין, תסתיים,

לוקין, תרי ותרי נינהו, מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני בשלמא הוה חידוש גזירת הכתוב הוא אצל הכתשה לאו חידוש [כשתסרה] גופה של עדות הוא דכתיבה רחמנא?

אמר אביי, בבא הרוג ברגליו אומר שאמר עליו שהוא נהרג, כל מי ברגליו לפניו:

מתני': גנב ע"פ שנים, וטבח ומכר ע"פ עד אחד, או ע"פ עצמו, משלם תשלומי כפל דהאכלא סהדי אגניבה, ואינו משלם תשלומי ד' וה' על הודאת עצמו דמודה בקנס פטור,

גנב וטבח בשבת פטור אטביחה דהוי מתחייב בנפשו, גנב וטבח לע"ז, גנב משל אביו ומת אביו והוא יורשו ואח"כ טבח ומכר ולא הוה טביחה כולה באיסורא, גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר כי קא טבח דהקדש טבח ולא דעלים, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה',

ר"ש אומר בגמרא מפ' אהייא, קדשים שחייב באחריותם, משלם תשלומי ד' וה', שאין חייב באחריותם פטור:

גמ': על פי עד אחד, פשיטא בשלמא ע"פ עצמו אכתיך לאשמועינן דמודה בקנס פטור, אלא ע"פ עד אחד למה לי?

אמרי, הא קמ"ל, ע"פ עצמו דומיא דע"פ עד אחד, מה

ואי סלקא דעתך הכחשה לאו תחילת הוזהר היא, אמאי משלמי, הא אתכחשו להו מעיקרא, אלא שמע מינה, הכחשה תחילת הוזהר היא,

ואביי אמר לך, בשלמא רישא לא סגי דלא שלש כיתות, שהרי קתני הרב אומר כן, אלא סיפא למה לי לאוקמה בדוקא ד שלש כיתות, [מפני] שהרי העבד אומר כן, עבד כל דהו מימר אמר, דניחא ליה דניפוק לחירות הא [סיפא] נמי סגי ודלאפכינהו ולאמיניהו, ורישא כדמשמע בשלשה, ודלא דלאפכינהו, ומינה מינה ליכא למידק מידי [אי הכחשה תחלת הוזהר].

[הרבה יש לתמוה אמאי קאמר כל דהו, דלגמרי באין לסיועיה. תוס', פי' שבסיפא מיירי שמעידין שהפיל את שינו וסימא את עינו, וזה הכל שיכול לקבל, ולמה קורא לזה כל דהו?

וה"ל התוס' ה"ד פרק, תימא מאי קאמר כל דהו הרי יש דבר גדול דבעי למיתני ליה דמי עינו? וי"ל דה"ק עבד מכל דהו ניחא ליה כיון שהוא יוצא לחירות כ"ש השתא דניחא ליה מפי דמוחיבין ליה דמי עינו],

מתקיף לה ר' זירא, אימא סימא את עינו

דף ע"ד ע"ב

ניפוק בעינו, הפיל את שינו ניפוק בשינו, סימא את עינו והפיל את שינו ניפוק בעינו ושינו ולעולם דמי לא ניתב ליה [פי' שלא עמד בדין בנתיים. תוס' ה"ד פרק, פי' שאינו יוצא לחירות אלא אם באו עדים, שאם הוא עצמו מודה אינו יוצא לחירות, דמודה בקנס פטור],

אמר אביי, עליך אמר קרא שמות כא תחת עינו ולא תחת עינו ושינו תחת שינו, ולא תחת שינו ועינו,

[שמות כא כו וְכִי־יִכָּח אִישׁ אֶת־עֵין עֲבָדוֹ אוֹ אֶת־עֵין אֱמָתוֹ וְשָׁחַתָּה לְחֶפְשִׁי וְשָׁחַתָּה תַּחַת עֵינוֹ : כו וְאִם־שָׁן עֲבָדוֹ אוֹ שָׁן אֱמָתוֹ יִפֹּל לְחֶפְשִׁי וְשָׁחַתָּה תַּחַת שָׁנָיו :].

אמר רב אידי בר אבין, אף אנן נמי תנינא [דהכחשה תחלת הוזהר], גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם, ונמצאו זוממין משלמין לו את הכל, מאי לאו דהעידו על הגניבה שגנב בלחוד שבת וחזרו והעידו על הטביחה שטבח בשני שבת, והוזמו על הגניבה והוזמו על יום ראשון בשלשי שבת, וחזרו והוזמו על הטביחה בדיני שבת על יום שני,

והא כיון שהוזמו על הגניבה, לגבי טביחה הוה להו מוכחשין, וקתני משלמין לו את הכל [וקתני משלמין ד' וה'] ואע"ג דמשלשי שבת היו מוכחשים על הטביחה, דכיון דלא גנב לא טבח, ואי ס"ד הכחשה לאו תחילת הוזהר היא, אטביחה אמאי משלמין, אלא לאו ש"מ הכחשה תחילת הוזהר היא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ל"ב ד' הוה, והך תנא דאמר שכבר הודית סבר בבית דין הוה:

[מודה בקנס פטור, וחכמים למדו את זה מדרכתי גבי כפל, אשר ירשיעון אלקים פרט למרשיע את עצמו, דחינו שמודה קודם שבאו עדים, אבל אם באו עדים לאחר שהודה פליגי בה רב ושמואל].

איתמר, מודה בקנס ואח"כ באו עדים, רב אמר פטור ושמואל אמר חייב,

אמר רבא בר אהילאי, מאי טעמא דרב? [דכתיב] שמות כב ג אִם־תִּמָּצָא [תִּמָּצָא בְּדֹרֹתֶיךָ הַגִּבְיָה מִשּׁוֹרֹת עֲרִי־חֲמוֹר עֲרִישָׁה חַיִּים שְׁנַיִם וְשִׁלָּם] בעדים תִּמָּצָא בדיינין, פרט למרשיע את עצמו, [ובמשיך לפרש הטעם] והאי קרא למה לי שמות כב ח מִאֲשֶׁר יִרְשִׁיעֶנָּה [אל דיום וְשִׁלָּם שְׁנַיִם לְרַעְיוֹנָה] נפקא פרט למרשיע את עצמו, אלא לאו ש"מ חד למודה בקנס ולא צעדים, ומד ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים [ד] פטור,

ושמואל אמר לך, ההוא מבעי ליה לגנב עצמו למייד כפל לגנב עצמו, דדרשינן כלל ופרט מהמכלל מכלל כרתנא דבי חזקיה [לעיל סג:],

איתיביה רב לשמואל [דאמר מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב], [שנינו בברייתא], ראה עדים שממושמים ובאים ואמר גנבתי ומייד עצמו צקין אבל לא טבחתי ולא מכרתי, אינו משלם אלא קרן רבותא אשמעי' כדלמדין לקמן, דלע"ג דלעצמה לא הוה, ונמלא [אח"כ] טענת או מכר דלאו עדים, פטור, דכיון דמכר איפטר ליה כהדולא דגנבתי, מו לא ממייד ארבעה וחמשה, דכיון דמדלית כפל מינייהו, הו לי משלומי שלשה וארבעה והני לא כמידי,

[מ"מ רואין מכאן שאע"פ שבאו עדים אח"כ שכן הבין הגמ' בלשון שממושמים ובאים, יהיה פטור משום מודה בקנס, וקשיא לשמואל?]

אמר ליה, הכא במאי עסקינן כגון שחזרו עדים לאחוריהם [ואף אם העידו, העידו רק על הטביחה. ראה מש"כ בשמ"ב בשם הראב"ד],

[ומקשה] והא מדתני סיפא [של הברייתא ראה עדים שממושמים ובאים] רבי אלעזר בר' שמעון אומר, 'בואו עדים ויעידו לאחר שהוה וימשיך קנסא, מכלל דתנא קמא סבר לא [שאפילו מעידים העדים פטור שכבר הודה, וקשיא לשמואל?]

אמר ליה שמואל, לאו איכא ר' אלעזר בר' שמעון [בסיפא של הברייתא] דקאי כוותי, אנא דאמרי בר' אלעזר בר'

ע"פ [עד] אחד, כי אתי עד אחד מצטרף בהדיה מיחייב דהלכה כר' יהושע בן קרחה, דאמר סנהדרין (ד' ל) שומעין דבריו של זה היום וכשיצא חזירו למחר שומעין את דבריו,

ע"פ עצמו נמי, כי אתו עדים מיחייב וכי אמרי' דמודה בקנס פטור היכא דלא באו עדים אחרי כן,

לאפוקי מדרב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב, מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור:

גופא, אמר רב הונא אמר רב, מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור (:),

איתיביה רב חסדא לרב הונא, מעשה בר"ג, שסימא את עין טובי שם הענד עבדו, והיה [ר"ג] שמח לפי שענד כשר היה, והיה מתאווה לשחררו, אלא שהמסחר ענדו עוצר צעשה שמחה גדולה,

מצאו לר' יהושע, אמר לו [ר"ג לר' יהושע] אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות, אמר לו למה, א"ל שסמית את עינו, אמר לו אין בדברך כלום שכבר אין לו עדים ועל פי עצמך לא משלם קנס,

[הודה לו ר"ג [שלא יצא טובי לחירות] שהרי אמר אחר מות טובי [ברכות טז:]: אין טובי עבדי [שקורא לו עבד] כשאר העבדים. מצור דבש],

הא יש לו עדים ואמו צמר הודאה חייב, ושומעין מינה מודה בקנס, ואח"כ באו עדים חייב,

א"ל שאני ר"ג, דלא בפני ב"ד אודי,

והא ר' יהושע אב בית דין הוה,

דף ע"ה ע"א

שלא בבית דין הוה קאי לא היו צית דין יושבין, ולא מקום ישיבת צ"ד הוה, אלא בשוק הוה לו,

והתניא, אמר לו אין בדברך כלום שכבר הודית משמע אפילו אמו עדים צמר הכי פטור, מאי לאו תנאי היא, האי תנא דאמר שכבר אין לך עדים סבר מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב,

והאי תנא דאמר שכבר הודית, סבר מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור?

לא דכ"ע מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, ובהא קמיפלגי, האי תנא דאמר שכבר אין לך עדים סבר חוץ

אבני חן על מסכת בבא קמא

שמעון,

לשמואל ודאי תנאי היא דהא לא מצי למימר דתנא קמא קאי כוותיה, דהשתא ומה הכא דשמע שמעמשיין וצאין, ומחמת ציעמותיהו אודי, פטר ליה, ואף ע"ג דהדרו אמו, כל שכן מודה מעלמו ואח"כ צאו,

לרב מי לימא תנאי היא מי אצטריכא ליה לאוקמי מילתיה כתנאי, או דלמא מצי לשנויי לר' אלעזר בר ר' שמעון אליציה, ולמימר דשני ליה לר' אלעזר בין ראה עדים שמעמשיין וצאין, למודה מעלמו צלא פחד עדים?

אמר לך רב, אנא דאמרי [שאם באו עדים לאחר שהודה פטור] אפי' לרבי אלעזר בר' שמעון, עד כאן לא קאמר ר' אלעזר בר' שמעון התם [ובאו עדים ויעידו], אלא משום דקא מודי מחמת ביעתותא דעדים [קא מודה. תוס'] [תוס'], אבל הכא דמודה מעצמו, אפי' ר' אלעזר בר' שמעון מודה [דפטור אף שבאו עדים],

אמר רב המנונא, מסתברא מילתיה דרב דפטר אפילו אם צאו עדים באומר גנבתי, ובאו עדים שגנב, דחייב עצמו לשלם קרן מיהא דהודאה, הלכך הודאה גמורה היא ו פטור מכפל ומאכרעה ותמשה, שהרי חייב עצמו בקרן,

אבל אמר לא גנבתי, ובאו עדים שגנב, וחזר ואמר טבחתי ומכרתי, ובאו עדים שטבח ומכר, חייב, שהרי פטר עצמו מכלום דהודאה דטביחה לא היה מחייב עצמו ככלום, שהיה יודע [הגנב] שהמודה בקנס פטור, הלכך לאו הודאה היא, ומשלים אם צאו עדים, ולא אמרינן מודה בקנס וצאו עדים פטור, אלא היכא דליכא קרן וקנס, דאחייב ליה מנונא דהודאתו, ומתכין להחזיר ממונו,

אמר רבא [קפחתי] [תוס'] יש בידי תשובה לקפח דבריו לסבי דבי רב רב המנונא קרי סבי דבי רב, כדאמר בפ"ק דסנהדרין (דף ז'), דהא רבן גמליאל [לעיל ער:] דהודאה שסימא את עין עזרו, פוטר עצמו מכלום חוץ, דאין כאן אלא קנס, וכי מודה מפטר מאיליו,

וקאמר ליה רב חסדא לרב הונא והא חזינן לעיל דאשתיה רב חסדא לרב הונא מינה מדוקיא, דכבר אין לך עדים, הא אמו עדים, מחייב [רב חסדא רוצה להביא ראיה מכאן דאח"כ באו עדים חייב], ולא קא משני ליה רב הונא למימר, דשאתי רבן גמליאל דפוטר עצמו מכלום הוה, וכי האי גוונא [פי' ובגמ' שם] זריכא ליה לאוקמי בחוץ לצית דין, הא צבית דין מופטר ליה דהיהא הודאה, אליבא דרב,

[והגמ' אינו מתירן על זה כלום, ונמצא שההלכה של רב המנונא איפריך, אבל הגמ' עדיין ממשיכה להביא ראיה לדבריו, וראה מאירי שכתב לגבי הדין שמי שמודה בקנס פוטר את עצמו רק אם מחייב את עצמו בשום דבר ע"י הודאתו, וז"ל ויש חולקין בזה שלא לומר מעם זה אלא בגניבה],

איתמר נמי, אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, גנבתי ובאו עדים שגנב פטור, שהרי חייב עצמו בקרן דהודאה ראשונה, הלכך נפטר מן הכפל, וכיון דליכא כפל, מו לא מחייב דאכרעה ותמשה,

אבל אמר לא גנבתי, ובאו עדים שגנב, וחזר ואמר טבחתי ומכרתי, ובאו עדים שטבח ומכר חייב, שהרי [לא] פטר עצמו מכלום כלומר אין זה הודאה, שהרי אינו צא להשיב כלום דהודאתו, דידע הוה דמודה בקנס פטור, הלכך לפטור עצמו נמכין,

אמר רב אשי, מתניתין ובריייתא נמי דיקא [דרק אם חייב את עצמו בקרן פוטר את עצמו בקנס],

מתניתין, דתנן גנב על פי שנים, וטבח ומכר ע"פ עד אחד, או על פי עצמו, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

למה לי דתני הכי גנב על פי שנים ואילו ואחא לאשמועינן דמודה בקנס פטור, לשמעין בין כפול וצין צד' ותמשה, ו ליתני גנב וטבח [ומכר] על פי עד אחד או על פי עצמו אינו משלם אלא הקרן,

אלא לאו ש"מ להכי לא נקט הודאה גבי קרן וכפל, דצעי למיתני ע"פ עצמו דומיא דעד אחד, ולמימר דאי דהר אמו עדים חייב, ואי הוה תני הודאה גבי גניבה, מו לא מיתני ליה ע"פ עצמו דומיא דעד אחד, דא"ר אמו עדים פטור, אכל השתא דלא אודי בקרן, דשני עדים שהעידו על הגניבה חייבוהו, מחייב אף דאכרעה ותמשה לכי אמו סהדי, כר' יוחנן,

דף ע"ה ע"ב

אלא לאו הא קמ"ל, גנב על פי שנים, וטבח על פי עד אחד או על פי עצמו, הוא דלא מחייב עצמו בקרן, הוא דאמרינן ע"פ עצמו דומיא דע"פ עד אחד כלומר צבי האי גוונא הוה דאמר, דומיא דעד אחד, לחייבה כי דהר אמו סהדי מה ע"פ עד אחד, כי אתי עד אחד מצטרף בהדיה מחייב, על פי עצמו נמי כי אתו עדים מחייב,

אבל גנב וטבח ומכר אכל היכא דגניבה עצמו מודה, לא אמרינן דומיא דעד אחד ע"פ עד אחד, או ע"פ עצמו, דחייב עצמו בקרן, לא אמרינן על פי עצמו דומיא דעל פי עד אחד,

בריייתא [וגם יש להביא ראיה מבריייתא, שכבר מובא לעיל], [תוס'], דתניא, ראה עדים שמעמשיין וצאין, ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי, אינו משלם אלא קרן, [כל שפטורו במודה שבאו אחריו עדים, לא סוף דבר בשלא ידע הוא בשעת

אבני חן על מסכת בבא קמא

כגון דאתו בי תרי, אמרי ליה גנבת, אמר להו אין גנבתי ומבחתי ומכרתי וכן הודאה דגנב לאו הודאה היא, דהא מחמת הני עדים דקאמרי ליה גנבת הוא דמודה, אבל הודאה דטעניה ומכירה לאו מחמת ציעמומיהו אודי, דהא לא אמרי ליה [טענת] אלא גנבת, מיהו לא בפניכם גנבתי,

ואייתי סהדי ואומיניהו, דלא באפייהו גנב,

ואייתי בעל הבית סהדי אחרני, ואסהידו ביה דגנב וטבח ומכר,

ובהודאת טביחה קמיפלגי, וקאמרי רבנן דהן [העדים זוממין] משלמין תשלומי כפל לגנב, והגנב לצעלים, והוא [הגנב] פטור מד' וה', דהא אודי אטעניה, והודאה היא, ואע"ג דאייתי בעל הבית סהדי [אחרני] דגנב פטור, דהודאה גמורה היא, אף ע"פ שלא חייב עצמו בקרן,

וקאמר להו סומכוס, הן [העדים זוממין] משלמין כפל, והוא [הגנב] משלם תשלומי שלשה, דהודאה דטעניה לאו הודאה היא, שהרי פטר עצמו מכלום [פי' לא חייב את עצמו בכולם]

דרבנן סברי, אע"ג דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה [אע"פ שהוזמו אח"כ, מ"מ בשעה שהודה לא ידע עדיין, # ומודה בקנס דפטור הוא דוקא במרשע את עצמו] ואינה הודאה, ומייב לשלם לצעלים אותו כפל שנוטל מאלו,

הודאה דטביחה דלאו מחמת ציעמומא אודי מיהא הודאה היא ופטור מד' וה', אע"ג דפטר עצמו מכלום דהודאה זו, דהא הודאה שגגמתי כמאן דאמר לא גנבתי דמי, דמחמת קמאי אודי, ומה דמחייב בקרן וכפל משום עדות האחרונים הוא, ולאו משום הודאתו,

[נקודה זו צריך ביאור, למה פוטר את עצמו בהודאה דטביחה ומכירה, הגם שלא חייב עצמו בשום דבר,

וגם מה שאומר רש"י "ולאו משום הודאתו" צריך ביאור למה לא יהא חייב לכל הפחות על הקרן משום הודאתו, ואולי כוונת רש"י הוא רק על ה"כפל"],

וסומכוס סבר כיון דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה, [הודאה] דטביחה לאו הודאה, והנך עדים קמאי דאומיניהו, משלמין תשלומי כפל [משום ועשית לו כאשר זמם לעשות לאחיו], והוא [הגנב] משלם שלשה לפר ושנים לאיל,

[וזה סיוע הראיה שרצה להביא דפליגי ת"ק וסומכוס אי צריך לחייב את עצמו כדי להיפטור משום מודה בקנס],

אמר רב אחא בריה דרב איקא, לא דכולי עלמא הודאה דטביחה לאו הודאה היא דלא הודאה דגניבה לאו כלום היא לפטורו במקום עדים כרבי יוחנן, ואי הני סהדי בתרמי סהדותא מעליהו, הוי לא הוי פטרי ליה רבנן,

הודאתו בביאת העדים, אלא אפילו ידע ואפילו ראה אותם ממשמשים ובאים [פטור. מאירי]

למה לי למיתנא ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי, ניתני או גנבתי, או שאמר טבחתי ומכרתי פטור מתשלומי ד' וה', ושמעינן מינה תרמי, דאע"ג דלא הודה אלא אטעניה ופטור עצמו מכלום הויא הודאה, אלא מדלא תני הכי ש"מ,

אלא הא קמ"ל, טעמא דאמר גנבתי הוא דחייב עצמו בקרן, דפטור [מכפל ד' וה'], אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב, וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר, דלא חייב עצמו בקרן, חייב, אלמא, הודאה דטביחה לאו הודאה היא [כיון שאינו מחייב עצמו בכולם ע"י הודאתו],

אמרי לא, היא גופה קמ"ל, דכיון דאמר גנבתי, אע"ג דאמר לא טבחתי ולא מכרתי ובאו עדים שטבח ומכר פטור, מאי טעמא תשלומי (ארבע) חמשה אמר רחמנא ולא תשלומי ארבעה [לשור] ולא תשלומי שלשה,

לימא כתנאי הודה דטעניה, אי הודאה הויא כלל הודאה דגניבה, דלא מחייב עצמו בקרן, לפוטרו אס כלל עדים, או לא היו שנים מעידין שגנב, והיו שנים מעידים אותו שטבח ומכר, הוזמו עדי גניבה, עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דכיון דלא גנב לא טבח, והראשונים משלמין כפל והוא פטור והאחרונים פטורין, הוזמו עדי טביחה ולא עדי גניבה, הוא משלם תשלומי כפל, והן מושלמין תשלומי שלשה לגנב,

משום סומכוס אמרו, הן משלמין תשלומי כפל, והוא משלם תשלומי שלשה לפר, ושנים לאיל,

אהייא קאי סומכוס, אילימא ארישא דהוזמו עדי גניבה, וקאמר סומכוס הן [העדים שהוזמו] משלמין כפל בשבילו [בשביל זה שאמרו עליו שהוא הגנב] לצעלים כמשפטו, והוא [הגנב] משלם שלשה משום טעניה, דעדי טעניה לא הוזמו [וכי] לית ליה לסומכוס עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה # [וצ"ע למה מקשה על סומכוס מהלכה שערה שבטלה מקצתה וכו', הלא היה יכול להקשות מסברא, שאם לא גנב שלו הוא טובח?] הא ודאי כיון דלא גנב לא טבח,

ואלא אסיפא [שהוזמו עדי טביחה], שפיר קאמרי רבנן, הוא משלם תשלומי כפל, והם משלמין תשלומי שלשה,

אלא [לאו על כרחין] מילתא אחריתי איכא בינייהו אמור רבנן, דקאי סומכוס עלה, ולא משכחת דמיקו מילתא דסומכוס אתנא קמא שפיר, אלא הכי,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אלא הכא בעדות שאי אתה יכול להזימה קמיפלגי עסקינן,

שלומי?

כגון דאתו סהדי ואמרי ליה גנבת, ואמר להו גנבתי וטבחתי ומכרתי, מיהו לא בפניכם גנבתי, אלא בפני פלוני ופלוני,

אמר רבי אלעזר משמיה דרב, תני

דף ע"ו ע"א

ואייתי סהדי ואזמינהו, דלא באפייהו גנב,

תשלום דכפל [תוס'] משלמין את הכפל, והוא משלם שלשה לצד הקרן:

ואתו פלוני ופלוני ואסהידו ביה דגנב וטבח ומכר, וכגון דהני עדים אחרונים הכשרים, שהציא בעל הציט להעיד שגנב וטבח ומכר, על פי הגנב הציאם, שאמר הגנב צדיק דין, צפני פלוני ופלוני גנבתי, כדמפרש ואזיל ואתו פלוני ופלוני כו',

ובהא קמיפלגי, דרבנן סברי רבנן פטרי ליה לגנב מארבעה וחמשה אלא משלם לבעלים קרן לצדו, והוא נוטל כפל מן הראשונים שרצו להפסידו כפל,

וקנסא לא משלם, מאי טעמא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא הויא עדות דהני סהדי בתראי אינן עדים, דאינן יכול להזימם ולקיים בעדות זו דין הזמה, שהרי הוא הודה תחילה שצפניהם גנב, ועל פיו צאו להעיד, ולאו עדות היא, הלכך אמאי מחייבת ליה אהודאת פיו על פי עצמו לא ישלם קנס,

וסומכוס סבר והא מילתא קאי סומכוס וסבר עדות שאי אתה יכול להזימה הויא עדות ועדים המחזינן משלמין תשלומי כפל לבעלים במקום גנב, והוא משלם שלשה לפר דהא אתו סהדי דטבח ומכר,

והא קיימא לן דעדות שאי אתה יכול להזימה לא הויא עדות?

הני מילי דלא הויא עדות היבא [היבא דאמרי לא ידעינן] דלא ידעי באיזה יום באיזה שעה דאיכא למימר, דלחכי עבדי דמסתפו דלא לימו סהדי דלזמינהו, והלא צאזתה שעה עמנו הייתם, ועדים שקרנים הם [דרחינו באופן] דליבא לעדות כלל,

אבל הכא דהא דאין אתה יכול להזימה, היינו משום דקושטא קא מסהדי, מכל שכן דעדותן עדות, ד סיועי הוא דקא מסייעי ליה, הלכך הך ראשונים שהחזו משלמים בשבילו כפל, והוא משלם שלשה לתשלומי חמשה דפר, ושנים לאל דעדות איכא והודאה ליכא, דהודאה דגניבה מחמת ציעתותא דקמאי אודי והודאה דציציה פטור עצמו מכלום הוה,

אמר מר, הן משלמין תשלומי כפל אמר סומכוס כפי האי גוונא, דקמאי משלמין כפל, דמשמע קרן וכפל, ואמאי כיון דקא מודי ואמר גנבתי אינו קרן קא צעי לשלומי, דנשלמא קנסא דכפל הוו קא צעי לאפסודי בעדות שקר דידעו דאכתי לא עמד בדין ואיכא למימר דמודה ומיפטר, אלא קרן הוא מחייב וקאי ולא מפסקי ליה מידי, מודקא מודה דגנב קרן בעי

[שנינו במשנתנו לעיל עד:] גנב והקדיש, ואחר כך טבח ומכר כו' [משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה'] אמרי [לשון קושיא] בשלמא אטביחה לא מחייב, דכי קא טבח דהקדיש קא טבח דהא בלאחר יאוש קיימין, דאי לפני יאוש לא קדשה [אינה נעשית קודש ע"י שהקדישה הגנב], וכיון דלאיאות [הבעלים] קנייה הקדש [ע"י שהקדישו הגנב] ציאות ושינוי רשות, הלכך ולא דמריה קא טבח,

אלא אהקדיש [על מה שהקדיש הבהמה שגנב] ליחייב [כולה הך סוגיא בר' יוחנן ודלא כריש לקיש דמוקי לה לעיל [פח]:] כשהקדישו בעלים ביד גנב. תוס' [פ'], מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים?

[ומתריץ] הא מני ר"ש היא [פ' ולא הקדיש את הבהמה חתם, אלא שהקדישה בשביל נדרו, שעדיין הבהמה קצת כאילו ברשותו] דאמר קדשים שחייב באחריותו ברשותיה דמריה קיימי, וכגון שאמר הרי עלי עולה, והפריש גניבה זו לנדרו, דכיון דחייב צאזתותא, ודבר הגורם לממון הוא, כממון דמי, ולאו מכירה היא [פ' זה שמקדישה אינו כמוכרה].

ומיהו לענין טביעה פטור, דאע"ג דנדרות גנב קיימא, דאם אצדו חייב צאזתותא להקדש, חל עליה מיהא שם הקדש לאפוקי מרשות קמא, ולאו דמרה קא טבח,

הא מדרסיפא ר"ש הוי [דאמר בסיפא דמשנה לעיל עד: ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותם, משלם תשלומי ד' וה', שאין חייב באחריותם פטור], רישא לאו ר"ש?

אלא הכא במאי עסקינן [ולכן לא חייב הגנב על מה שהקדישו, דמיירי], בקדשים קלים שהקדישו [הגנב] לשמים, ואליבא דר' יוסי הגלילי צפ"ק (דף יב) דאמר קדשים קלים ממון בעלים הוא, וברשותיה קיימי, הלכך לאו מכירה היא, ומיהו מרשות מרה קמא אפקינהו שם הקדש, וכי קא טבח לאו דמרה קא טבח,

ל"א, צטציה משום הכי לא מחייב, דנשעת טביעה דהקדש ניהו, דאמר צפ"ק דכי אמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים, מחייב, אצל לאחר טביעה לא, אלא משלמן גבוה קא זכו,

ולא נהירא לי, דכפי האי שטייה, לא אמר ר' יוסי הגלילי דמשלמן גבוה קא זכו, אלא דנקדש [פ' בהן שקדש] בחלקו שחלקו בקדשים, דהויא התם שטייה וריקה והקטרת חלצים, אצל נשעת טביעה אכתי ממון בעלים הם,

אבני חן על מסכת בבא קמא

[ומדויק] אבל קדשי קדשים מאי [אם הקדישה לק"ק חייב על שהקדישה משום מכירה], משלם תשלומי ד' וחמשה, אדתי רישא [לעיל ע:] גנב וטבח ואח"כ הקדיש, משלם תשלומי ד' וה' דמשמע דלא מצי למיטני חיובא, בטר דאקדיש,

ליפלוג וליתני בדידה נסיפא, במה דברים אמורים בקדשים קלים, אבל בקדשי קדשים משלם תשלומי ארבעה וחמשה ולאשמועינן חיובא אפילו היכא דאקדיש קודם טביעה,

אלא לעולם לא שנא קדשי קדשים, ולא שנא קדשים קלים [אינו חייב על מה שהקדישה], ודקשיא לך מה לי מכרו להדיוט, מה לי מכרו לשמים,

מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן קודם שמכרו קרוי השור על שמו של גנב, ומשמכרו קרוי על שם לוקח והשתא תורא דשמעון, אכל מכרו לשמים מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן עדיין שם המקדישו עליו, שקרוי עולמו של פלוני?

[שנינו במשנתנו לעיל עד:] רבי שמעון אומר וכו' [קדשים שחייב באחריותם, משלם תשלומי ד' וה', שאין חייב באחריותם פטור]: [ומקשה] אמרי, נהי דסבר ר"ש מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים [וחייב על מה שהקדיש הבהמה משום מכירה] דקא סלקא דעתך משום טביעה לא מחייב ליה ר"ש, [דאפילו] [ואפילו] הפרישו לשם נדר המוטל עליו אחריות [שעדיין הוא קצת ברשות הגנב], נפק מרשות מריה קמא, ונעשה זה שומר להקדש, וכי טבח לאו דמריה קא טבח,

וכי מחייב ליה ר"ש אשעתא דהקדש קמחייב ליה, דהוא מכירה, הלכך איפכא מיבעי ליה למימר, קדשים שחייב באחריותן פטור, דאכתי לא נפק מרשותיה הלכך לאו מכירה היא, ואטביעה נמי לא מחייב דמרשות מריה קמא נפיק, קדשים שאינו חייב באחריותן חייב אשעת הקדש דמכירה היא, דמפקי ליה מרשותיה?

[ומתריץ] אמרי, ר"ש אמילתא אחריתי קאי דהיכא דאקדיש גנב צין לגדר צין לגדבה, לא מחייב ליה ר"ש, לאו אשעתא דהקדש משום דעדיין שמו עליו, נדבתו של פלוני, ולא אטביעה דהא מרשות מריה קמא נפק, אלא אגונב הקדש שהקדישו בעלים קאי,

והכי קתני [בתחלת פרק מרובה לעיל סב:], אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי ד' וה', וכן גונב הקדש מבית בעלים פטור, מ"ט שמות כב וגונב מבית האיש, ולא מבית הקדש,

רבי שמעון אומר, קדשים שחייב באחריותן חייב דכיון דחייב בעלים באחריות, כי קא טבח דמריה קא טבח, דדבר הגורם לממון כממון דמי, מאי טעמא קרינא ביה וגונב מבית האיש, ושאינו חייב באחריותן פטור, דלא קרינא ביה וגונב מבית האיש,

[ומקשה] מכרי שמעינן ליה לר"ש דמתני דאמר [במשנה לעיל ע:] דפטור אטביעה טריפה, שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, קדשים נמי שחיטה שאינה ראויה היא דקדשים הנשחטין בחוץ פסולין, ומאי טעמא דרבי שמעון דאמר קדשים שחייב באחריותן חייב, דמשמע שאם גנב קדשים וטבחן דחייב בתשלומי ד' וה',

כי אתא רב דימי, אמר ר' יוחנן, בשוחט תמימים מבפנים, לשם בעלים,

והרי חזרה קרן לבעלים הואיל ולשם בעלים נזבחו? אמר רבי יצחק בר אבין, שנשפך הדם ומיהו נשעת שחיטה ראויה היא,

כי אתא רבין, אמר רבי יוחנן, בשוחט תמימים בפנים שלא לשם בעלים דשחיטה ראויה היא דקיימא לן [וצחים 3]. כל הוצחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, וקרן לא חזרה לבעלים דקיימא לן שלא עלו לבעלים לשם חובה,

דף ע"ו ע"ב

וריש לקיש אמר, בשוחט בעלי מומין בחוץ שחיטתן היתר בחוץ,

תהי' [במה אמוראי אשכחן דכל חד נקט לשון לעצמו כמו בגרף ר' אבהו פריך רב אחאי. תורת חיים] לשון מריס צנקן, כמו מהי ליה אקנקניה [צ"ב כב, וכן שבת קמ.], כלומר דייק בה רבי אלעזר ופריך לר' יוחנן לרצין אליצא דרבי יוחנן, וכי שחיטה מתרת [איך אתה יכול לחייבו ד' וה' והלא שחיטה זו אינה מתירתו באכילה], והלא זריקה מתרת ונשעת טביעה שחיטה שאינה ראויה היא, [וכן קשה] לריש לקיש [וכי] שחיטה מתרת, והלא פדייה מתרת [ראה תוס' לפירוש דברי הגמ']?

אישתמיטתיה לרבי אלעזר [שהקשה על ר' יוחנן וריש לקיש] הא דרבי שמעון, כל העומד לזרוק כזרוק דמי, וכל העומד לפדות כפדוי דמי ובעלי מומין כפדוים דמו, הואיל וסופן לך, ובעלי מומין מעיקרן עסקין, דאי נשקדס הקדישן את מומן, הו לא חזו לפדיון משנשטחו, דשמעינן ליה לרבי שמעון בן לקיש אליצא דר' שמעון, בשמעתא דתרייתא דמסכת תמורה (ד' לב), קדשי מוצא בכלל העמדה והערכה ומשנשטח אינה יכולה לעמוד, אכל צבעל מוס מעיקרו מודה,

כל העומד לזרוק כזרוק דמי, דתניא, רבי שמעון אומר יש נותר שהוא מטמא טומאת אוכלין, ויש נותר שאינו מטמא טומאת אוכלין, לרבי שמעון, איסורי הנאה אין מטמאין טומאת אוכלין, דדרש מכל האוכל אשר יאכל, אוכל שאינה יכול להאכילו לאחרים או לגכרי או לישראל קרוי אוכל צפרק קמא דבכורות (ד' ט), ואם היתה לה שעת היתר הנאה משנשטח ירדה עליו דין קבלת טומאה, ואפילו נאסר לאחר כן, מקבלת טומאה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

והני קדשים [תמימין] הואיל דכי מזבין קדשים לא הויא מכירה דאין קדשים תמימים יוצאים לחולין, ליתנהו בטביחה, הלכך צבעלי מומין עסקינן דליתנהו צמרייהו,

ואזדו לטעמייהו דאפליגו זה אי צעין צמרייהו אי לא, דאתמר, המוכר טריפה לדברי ר' שמעון שפוטרי על טביחתה, רבי יוחנן אמר חייב, וריש לקיש אמר פטור,

רבי יוחנן אמר חייב, אע"ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה, וריש לקיש אמר פטור, כיון דליתיה בטביחה ליתיה במכירה,

איתיביה, רבי יוחנן לר"ש בן לקיש, גנב כלאים וטבחה [כיון דכתיב שור או שה, מביא דוגמא כלאים של שה, דהיינו מכבש ועז] מכבשה ומש צא, ואע"ג דכתיב גבי טביחה שה, ואמר רבא לקמן כל מקום שנאמר שה אין כלאים צמשיה, הכא מצינן דליתיה צמשיה, טריפה ומכרה, משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

מאי לאו ר"ש היא מדנקט צמשיה מכירה, ולא נקט טביחה אלמא אע"ג דליתיה בטביחה, איתיה במכירה [וקשיא על ר"ל דאמר כל היכא דאיתא במכירה וכו']?

אמר ליה, לא רבנן,

אי רבנן, טריפה במכירה איתא בוביחה ליתא [למה אמר רק טריפה ומכרה]!

ואלא מאי ר"ש, כלאים בטביחה איתא, במכירה ליתא [למה אמר כלאים וטבחה]! אלא תנא טביחה והוא הדין למכירה, אימא לרבנן נמי תנא מכירה והוא הדין למכירה,

ורבי יוחנן אמר לך, האי מאי, אי אמרת בשלמא ר"ש, אידידיתנא טריפה בחדא דלא מצי לערוצי כלאים וטריפה ולמיתני טביחה ומכירה צמרייהו צמדי, ואצטריך למיתני טריפה בחדא צמדיה ולא צמדיה, תנא כלאים בחדא ואף על גב דליתיה צמרייהו ונקט ציה טביחה דפתח ציה קרא צרישא,

אלא אי אמרת רבנן [שמחייבין על טביחה בטרפה], נערביניהו וניתניניהו, גנב כלאים וטריפה טבחן ומכרן משלם תשלומי ארבעה וחמשה, קשיא,

[וחזור לעיל שחייב בכלאים ד' וה'] כלאים שה כתיב, ואמר רבא, זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים?

ביצד, לן לפני זריקה קדשים הנפסלין להיות נותר צלילה אחת, כגון מודה וקדשי קדשים כולן, אם לא מרק דמן, ולא יתיר צאצלה אינו מטמא טומאת אוכלין, [אבל אם לן] לאחר זריקה מטמא טומאת אוכלין,

וקיימא לן צפרק המנחות והנסכים מאי לפני זריקה, קודם שנראה לזריקה קאמר, דלא הוה ליה שהות ציום, דלא עומד לזרוק ציום הוה, דליכא למימר מרוק דמי לשויה אוכלא, לאחר זריקה לאחר שנראה לזריקה,

קודם שנראה לזריקה לן, מאי היא, דלא הויא שהות ציום למזריקה, דשחטיה סמוך לשקיעת החמה, ואינו מטמא טומאת אוכלין,

לאחר שנראה לזריקה לן, דהויא שהות ציום למזריקה, אוכלא הוה מטמא טומאת אוכלין, אלמא כל העומד לזרוק בזרוק דמי,

וכל העומד לפדות כפריו דמי, דתניא רבי שמעון אומר,

דף ע"ז ע"א

פרה אדומה מטמא טומאת אוכלין, הואיל והיתה לה שעת הכושר לאכול משנשחטה, ויכדה לה תורת אוכל,

דף ע"ז ע"ב

[ומפרשה] ואמר ריש לקיש איזו שעת הכושר היתה לה אומר היה רבי שמעון, פרה נפדית ע"ג מערכתה אפילו נשחטה על המערכה צמשיה, אם מלא אחרת יפה ממנה, וזהו שעת הכושר שלה, ואע"פ דלא נפדית, אפילו הכי משוי לה אוכלא, הואיל ורואיה לפדות, אלמא כל העומד לפדות כפריו דמי,

בשלמא רבי יוחנן לא אמר כרבי שמעון בן לקיש, דקא בעי לאוקמה למתניתין אפילו בתמימין וכ"ש צבעלי מומין צחון דשינויא דמיקא הוה,

אלא ריש לקיש, מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן [למה מוקי לה בבעלי מומין אם יכול לאוקמה בתמימין ששחטה בפנים]?

אמר לך שמואל בא וטבחיו ומכרו [מקיש לה הדר], כל היכא דאיתיה במכירה, איתיה בטביחה, וכל היכא דליתיה במכירה ליתיה בטביחה,

[ומוכר בשבת דחייב אע"ג דאם טבח פטור, הוהא בהמה איתא בטביחה בחול. תוס'],

אבני חן על מסכת בבא קמא

(במדבר טו) או לשה בכבשים וגו', בהדיא כתיב בהו ויקרא כב שור
או כשב מרצויה # [מיתור הפסוק] דלו כשב, פרט לכלאים דפסול,

אי למעשר בהמה, ואע"ג דלא כתיב ציה שה אלא זאן, [על זה הפרש ד'
קאמר רבא דפסול, הא אמרינן דכסורות לענין מילי טובא, דגמר תחת השבט
מ תחת אמו יליף מקדשים הלכך להא מלתא יליף נמי, ופסול,

אי לבכור, העברה העברה והעברת כל פטר רחם לה' יליף
במעשר (שמות יג) וכל אשר יעבור (ויקרא כו),

אי נמי [מכאן יש ללמוד פטור לכלאים בבכור], נדמה אמרת לא,
דכתיב במדבר יח אך בכור שור, עד שיהא הוא שור ובכורו
שור, כלאים מבעיא,

אלא כי איתמר דרבא, לענין פטר חמור דכתיב [וכל פטר חמור
תפדה ב] שה, וקא אשמעינן רבא, טעמא דמנאי דקמין אין פודין בכלאים,
מהכא הוה, כדתנן, אין פודין לא בעגל, ולא בחיה צי ואיל,
ולא בשחוטא [בשה שחוטא] דלאו שה קרינא צה, ולא במריפה,
ולא בכלאים משני מיני בהמות, ולא בכוי מבהמה ומה,

ולרבי אלעזר דמתיר בכלאים, דתנן ר"א מתיר בכלאים
מפני שהוא שה, למאי הלכתא [אמר רבא בנין אב]?

אמר לך ר"א, כי איתמר דרבא, לטמא שנוולד מן הטהור,
ועיבורו מן הטמא [ולאיסור אבילה] פרה שילדה סוס, ואציו סוס, או
חל שילדה חזיר ואציו חזיר, דאסור באכילה [אף שנוולד מן בהמה טהורה],
דכתיב זאת הבהמה אשר תאכלו, שור שה כשבים (דברים יד), וכיון דכתיב שה,
פטר לכלאים כה"ג הוה,

ודלא כרבי יהושע דפרק קמא דכסורות (דף ז), דאי ר' יהושע
משה כשבים ושה עזים נפקא ליה [מדכתיב כשבים ועזים ולא
כתיב כבש ועז] למדין ששני ההורים צריכים להיות ממין אחד. בבורות ז.
ד"ה עד, עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה,

[ומקשה] וטהורה מממאה מי מיעברא דאיטריך למעט, והא
קיימא לן # [לא הבנתי למה משתמש בשון הלכה, הלא זה המציאות ?]
כפ"ק דכסורות (דף ז), לעולם אין מתעצרת לא טמאה מן הטהורה, ולא
טהורה מן העמאה?

[ומתירין] אין [פי' ואף שאין במציאות שטהורה תלד טמאה, או איפכא, כאן
קורא טמא, לבהמה טהורה שנוולדה במום כזה שפרסותיה קלוטות, ואם נולד
שה רגילה מאם או אב שהם קלוטים, זה בא הבנין אב של רבא למעט],
דקיי"ל

דף ע"ח ע"ב

שאני הכא דאמר קרא או שור או שה דאמר בפ' דלעיל (דף סז)
שור דסיפא ושה דרישא מיתר, הלכך או נמי מיתר לרבות את
הכלאים

וכל "או" לרבות הוא, והתניא [ויקרא כב כז] שור ר'
או כשב [או עז פי' יגיד] פרט לכלאים דפסול לקרבן, או עז
פרט לנדמה דאינו דומה לאציו ולא לאמו, שבה מאיל ורחל דומה לעז?

[ומתירין] אמר רבא, הכא מענייניה דקרא והכא מענייניה
דקרא, הכא גבי גניבה דכתיב שור או שה, שאי אתה
יכול להוציא כלאים מביניהם דאי לא הוה כתיב או לרבות, לא
משתמע כלאים מנייהו, שהרי אין מתעצרין זה מזה, שאין עיצורן שיה דבהמה
גסה יולדת למשעה ודקה לממשה, הלכך או לרצויי אמה, ולא להוציא, דהא בלאו
הכי לא חמי כלאים במשמעות דקרא, או לרבות כלאים,

גבי קדשים דכתיב כשב ועז, שאתה יכול להוציא כלאים
מביניהם אין כלאים צאים משניהם [שהרי מתעברין זה מזה], או למעט
הוא,

דף ע"ח ע"א

והא גבי קדשים נמי נאמר שור או כשב, שאין אתה יכול
להוציא כלאים מביניהם אין כלאים צאים משניהם [דיבור זה שייך
לדף הקודם. מצור דבש], וגרבי [שכשר לקרבן]?

מדיסיפא למעט או דסיפא דקרא כשב או עז ודאי למעט אמה, שהרי
כלאים צאים מהם, וממילא משמע [ואי אינו בא למעט כלאים], [ולרבות לא
איטריך,

ואי לרבות נדמה, כל שכן דלא איטריך, דכיון דמרישא (הוא) [הוא] ממדרי
כלאים, כל שכן נדמה דקיל רישא נמי למעט,

אדרבה, מדרישא לרבות סיפא נמי לרבות?

האי מאי, אי אמרת בשלמא למעט, הוא דאיטריך תרי
מיעוטי [כלאים ונדמה], דאע"ג דאימנע כלאים, איטריך
למעוטי נדמה, אלא אי אמרת לרבות, תרי ריבויי למה
[ל. ד.ס] השתא כלאים אירבי ליה, נדמה מבעיא,

אלא הא דאמר רבא, זה בנה אב כל מקום שנאמר שה,
אינו אלא להוציא את הכלאים, למאי הלכתא,

אי לקדשים למימרא דפסול לקרבן, דכתיב בהו שה צנדות צפרשת נסכים

אבני חן על מסכת בבא קמא

מסוים דבר מוטע ושכיחי. הון עשיר], או שהיתה לו בו שותפות קודם שגנבו, לא קרינן דיה ומכרו כולו בלאסורה,

השוחט ונתנבלה בידו, הנוחר קורעו מנחיריו עד לבו, והמעקר עוקר סימניו, משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

גמ': מאי חוץ מאחד ממאה שבו כלומר ממאי קאמרין, דאי שיריה הו שירא?

אמר רב, חוץ מדבר הניתר עמו בשחיטה כגון מצור, אבל שורט עורה וקרניה וגזוזתיה לא הו שיר, ולוי אמר חוץ מגזוזתיה אפילו גזוזתיה הו שיר, וכן תניא במתניתא חוץ מגזוזתיה,

מיתבי, מכרה חוץ מידה, חוץ מרגלה, חוץ מקרנה, חוץ מגזוזתיה, אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

רבי אומר, דבר המעכב בשחיטה דבר שאם ניטל הימנה, נעשית בו נבילה ממייס, כגון וושט, או קנה, או הידן וחלל שלה, או כבד, או אחד מצני מעיים, דלא מחיר לה שחיטה, אבל ידה ורגלה מן הארכוסה ולמטה לא, וטעמא דכולהו מפרש לקמן אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ושאינו מעכב בשחיטה, משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

ר"ש בן אלעזר אומר, חוץ מקרנה אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה, חוץ מגזוזתיה משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

בשלמא ללוי [דגם גזוזתיה הו שיר, ס"ל] כתנא קמא [דגזוזתיה הו שיר], אלא לרב כמאן אי כת"ק אפי' חוץ מגזוזתיה, אי כרבי אפילו ידה נמי לא?

אמרי, רב דאמר כי האי תנא, דתניא [דעה שניה אליבא דר"ש בן אלעזר] ר"ש בן אלעזר אומר, מכרה חוץ מידה וחיון מרגלה, אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה, חוץ מקרנה חוץ מגזוזתיה משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

במאי קמיפלגי? תנא קמא סבר שמוט כא וטבחו כולו בעינן ומכרו כולו בעינן,

ורבי סבר, וטבחו מידי דהוי בטביחה הו שיר צמחיה לאפוקי מידי דלא הויא בטביחה, ומכרו דומיא דטביחה,

ור' שמעון בן אלעזר סבר לא דריש דומיא דטביחה ומייה גזוזתיה לא הו שיר דלמיגו קיימי, קרנא דלא למגזא קיימא הו שיר, ואינו משלם תשלום ארבעה וחמשה, גזוזתיה דלמיגו

דאיבער מקלוט קלוט פרסומי קלוטות, ונולד מן הטור [פ' בהמה מהורה רגילה שנולדה במום כזה שאין פרסותיה פרוסות] בר' שמעון, ורבי שמעון קרי ליה טמא,

דמניא צטורות (דף ו) רבי שמעון אומר, [בתיב] גמל גמל שני פעמים, אחד גמל הנולד מן הגמלה, ואחד גמל הנולד מן הפרה, ואפילו עברתו מן הטור משור גמור קאסר ליה ר"ש [שנולד גמל משור ופרה],

ופליג עליה רבי יהושע, היכא דעברתו מן הטור, משור שאינו קלוט, ומחירו צסימן אחד של טהרה, או מעלה גרה או מפרס פרסה, ודורש את זה לא תאכלו את הגמל, זה אי אחא אוכל צסימן אחד, אבל יט אחר שאמה אוכל צסימן אחד, ואי זה, זה טמא הנולד מן הטור ועיצורו מן הטור [שנולד ולד משור ופרה, שהיו פרסותיו קלוטות],

יכול אף עיצורו מן הטמא, כלומר יכול כשם שאני מכשיר צו, כך אני מכשיר צצו, אם נתעברה פרה הימנו, ת"ל שה כצדים ושה עזים, עד שיהא נולד משני כצדים שיהא אצוי ואינו כצדים, דנפקא ליה לר' יהושע מכצדים, משמע ליה לרבא משה,

בעי רבא, הרי עלי עולה, והפריש שור, ובא אחר וגנב, מי פטר גנב נפשיה גבי צעלים בכבש דאמר ליה עולה קא מחייבת, ועולה משלימנא לך, ולא אפסדתך מו מיד, דהא יוצא זה אחא ידי נדרך, לרבנן, בעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה, [אבל הנודר עצמו פשיטא דמצי פטר נפשיה אי לא בעי למיעבר מצוה מן המוכרח. תוס'],

[בפניני הדר מביא מהמשנה למלך מעשה הקרבנות מן שרוצה לדרמות הענין כאן לגונב אתרוג רב ערך מחבירו, שיכול לשלם לו אתרוג רגיל, אבל דוחה שקרבן אין לו דמים, אבל אתרוג הוא עובר לסוחר עיי"ש],

דתנן הרי עלי עולה, יביא כבש, ר"א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה, מאי,

מי אמרין שם עולה קביל עילויה, או דלמא מצי א"ל, אנא מצוה מן המוכרח בעינא למיעבר?

בתר דאיבעיא הדר פשט[ה. ד"ס], גנב, פטר עצמו בכבש לרבנן, בעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה דאמשלומין דצעלים מחייב, והרי הוציאו ידי נדרו, ואפסידא דהקדש מיפטר, דמצית האיש כחיד ולא הקדש,

ואליבא דר' שמעון נקט לה דאמר קדשים שחייב צאחריותן חייב, פלוגמיהו דרבנן ור"א וטעמיהו צפרק צמחא דמנחות,

רב אחא בריה דרב איקא, מתני לה בהדיא, אמר רבא הרי עלי עולה, והפריש שור ובא אחר וגנבו, פטר עצמו בכבש לרבנן, ובעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה:

מתני': מכרו חוץ מאחד ממאה שבו [מנין זה הוא מנין

אבני חן על מסכת בבא קמא

קיימי לא הוי שויר, ומשלם תשלום ארבעה וחמשה,

ואידך תנא דבי ר' שמעון בן אלעזר סבר, ידיו והגליו
דצריכי מביחה הוי שויר, ולא משלם תשלומי ארבעה
וחמשה, קרניה וגיוזותיה דלא צריכי מביחה, לא הוי
שויר,

קשיא דר' שמעון בן אלעזר, אדר' שמעון בן אלעזר?

תרי תנאי ואליבא דר"ש בן אלעזר,

ת"ר, הגונב הקיטעת [בהמה שנקטעה רגליה] אע"ג דליכא כולה,
חייב, דמאי דגנז הא זבין כוליה ואת החיגרת, ואת הסומא, וכן
הגונב בהמת השותפין חייב, ושותפים שגנבו פטורים,

והתניא שותפין שגנבו חייבין? אמר רב נחמן לא קשיא
כאן בשותף שגנב מחבירו פטור מארבעה וחמשה, אפי' מחלק
חבירו, דליכא וטבחיו כולו נאסוקא, כאן בשותף שגנב [בשותפים
שגנבו] מעלמא,

איתיביה רבא לרב נחמן, יכול שותף שגנב מחבירו
ושותפין שגנבו [שני שותפין שגנבו יחד] יהו חייבין, תלמוד
לומר, וטבחיו כולו בעינן, וליכא,

אלא אמר רב נחמן, לא קשיא, כאן בשותף שטבח לדעת
חבירו משלמין זין שניהם, דליכא וטבחיו כולה בחיובא, דהטבח חייב על
חלקו, וחבירו נמי עשאו שליט, והא רבינן לעיל (דף עא) דיש שליט לדבר עבירה
הכא, דאמרין תחת לרבות את השליט, כאן בשותף שטבח שלא
לדעת חבירו פטור דליכא וטבחיו כולו בחיובא, דההוא פלגא דחבירה לא
נעשה שליט והוא ליה כטובא ומוכר אחר הגנב דפטור, ועל חלקו נמי פטור
הואיל וליכא וטבחיו כולו בחיובא, ואף על גב דאמרין לעיל חמשה בקר ואפי'
חמשה חנאי בקר הני מילי היכא שגנב בהמת השותפין וטבחיו ואחר כך הודה
לאחד מהם על חלקו דבשעת טביחה הואי כוליה בחיובא, והכי אמרין בהגוזל
לקמן קו) דשומץ טבחא שלא לדעת חבירו פטור,

בעי רבי ירמיה, מכרה חוץ משלשים יום אעשה זה מללכמי,
חוץ ממלאכתה אם תרצה לשומטה שחוט מיד, ואם תעשה זה מללכמי
המללכמי היא שלי, חוץ מעוברת [ושואל על שלשה שוירים אלו] מהו
מי הוי שויר או לא,

[מכרה חוץ מל' יום, פרש"י אעשה זה מללכמי, כוונת רש"י דאין לפרש שמכר
לו לאחר ל' יום, דא"כ אין זה שייך לשויר במכירה, דקודם ל' לא מכר לו,
ואחר ל' אין שויר במכירה, ע"כ פירש שהמכירה היא לאלתר, אלא ששייר
לעצמו תשמישין של ל' יום כמו במוכר עבדו ופסק עמו שישמשנו ל' יום,
דקנין הגוף שייך מיד ללוקח, וקנין הפירות נשאר אצל המוכר. קובץ שיעורים
אות עו],

[ומיבעיא לי בחוץ לעוברת] אליבא דמאן דאמר עובר ירך אמו
הוא פלוגמא נממורה (ל לא), לא תבעי לך, דהא שייר בה, כי
תבעי לך אליבא דמאן דאמר דעובר לאו ירך אמו, מאי,
מימר אמרין כיון דמחוכר בה הוי שויר, או דלמא כיון
דלמפרש מינה קאי, לא הוי שויר,

איכא דאמרי, כיון דלאו ירך אמו הוא, לא הוי שויר, או
דלמא כיון דצריך לאישתרוי בהדה בשחיטה כמאן
דשייר בגופה דמי, ¹⁴. תיקו:

בעי רב פפא, גנבה, קטעה [קטע ממנה יד או רגל], ומכרה
מהו,

[אי קשיא והא בשקטעה קנאה בשנוי מעשה, וכי קא מוכין ידיה קא מוכין?
תשובה לא יחשב זה שנוי שהגוף נשאר כמו שהיה ולא נשתנה אלא שחפר
ממנו אבר אחד. תוס' ר"ד]

מי אמרין מאי דגנב הא לא זבין [שהרי גנב בהמה שלימה], או
דלמא מה דזבין הא לא שייר [פי' שהרי הוא מוכר בהמה, וזה
שנשאר מן הבהמה שאינו מחובר אליה לא נקרא שייר], ¹⁵. תיקו:

תנו רבנן, גנב, ונתן לאחר וטבח לא נתן במתנה, דא"כ אפילו לא
טבח מחייב אנהיגה משום מכירה, כדקמיי סיפא, אלא עשאו שליט לטביחה או
למכירה, גנב, ונתן לאחר ומכר,

דף ע"ט ע"א

גנב והקדיש [תוס'], גנב והקדיש מכר באמנה ואשראי ולא קיבל דמים,
גנב והחליף, גנב ונתן במתנה, גנב ופרע חובו, גנב ופרע
בהקיפו שהקיפו חבירו פרקמטיא באשראי ופרע לו בהמה זו, גנב ושלח
סבלונות בבית חמיו, משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

מאי קמ"ל, אשמעינן רישא גנב ונתן לאחר, וטבח, דיש
שליח לדבר עבירה, אע"ג דבבבא התורה כולה אין שליח
לדבר עבירה, הכא יש שליח לדבר עבירה, מאי טעמא
וטבחיו ומכרו מה מכירה דלא אפשר דלאו על ידי אחר
אף מביחה ע"י אחר מחייב,

ואשמעינן סיפא גנב והקדיש, מה לי מכרו להדיוט מה לי
מכרו לשמים:

מתני': גנב (ברשות) [מרשות. ד"ס] הבעלים, וטבח
ומכר חוץ מרשותם כשהוא מרשותו נעשה עליו גנב (לרצ יהודה)
וקנאו,

אבני חן על מסכת בבא קמא

או שגנב חוץ מרשותם, וטבח ומכר ברשותם קנאו במשיכה מיד ועשה גנב עליו,

או שגנב וטבח ומכר חוץ מרשותם, משלם תשלומי ארבעה וחמשה # [המשנה מונה ג' בבית ובאמת אין חידוש בכל בבא, אלא רצה למנות כל האופנים],

אבל גנב וטבח ומכר ברשותם פטור דלא נעשה עליו גנב,

היה גנב מושכו [ומשיכה אינו קונה ברשות הבעלים, אלא בחצר של שניהם, או בסימטא, וי"א אף ברשות הרבים] ויוצא, ומת ברשות הבעלים, פטור (מכלול) [מכלל] [פ' שאם מת הבהמה ע"י משיכתו, חייב קרן משום מוזק, וראה ר"ם],

הגביהו אפי' ברשות בעלים, שהרי הגבהה קונה כלל מקום, במסכת קדושין (דף כה) או הוציאו מרשות בעלים, ומת # [פ' שגנב חייב אף מת הבהמה מעצמה, והוא אונס גמור], חייב,

נתנו בעלי לבכורות בנו לכהן, זה סלעים של פדיון הבן, ל"א נתנו גנב לבכורות בנו [ופ' זה עיקר],

או ונתנו לו שם במקום שגנבו [לבעל חוב ו] לשומר חנם ולשואל לבעל חוב [בהשלום חובו], לשומר חנם, לשואל, לנושא [לשומר] שבר, ולשוכר, והיה מושכו הכהן או בעל חוב, או השומר ומת [מחמת משיכתו, ומש"ה לא נפטור מקרן, הון עשיר] ברשות הבעלים, פטור הגנב (מכלול) [מכלל ?],

הגביהו, או שהוציאו מרשות הבעלים ומת, חייב,

ולשון אחרים [דמפרש ר"י לעיל דנתנו גנב לבכורות בנו, וכן לכל אלו] עיקר, [ו]האי חייב אגב קאי, דמחייב גנב בקנין שלומי [והם פטורין שהרי הם חשבו שהבהמה שלו. וראה תו"ט]. דאי צומונו בעלי מצי חייב, נהי דשואל מצי למימר חייב צאוסיק, אלא שאר שומרים מי חייבי צמחה כדרכה, ועוד לגבי כהן ובעל חוב מצי חייב ופטור איכא, הפסיד ולא הפסיד מצעי ליה:

גמ': בעי אמימר, תיקנו משיכה בשומרים או לא שלא יתחייב שומר צממיה עד שימשיך,

אמר רב יימר ת"ש, נתנו לבכורות בנו, או לבעל חובו, לשומר חנם, ולשואל, לנושא שבר, ולשוכר, היה מושכו ויוצא, ומת ברשות הבעלים פטור, מאי לאו שומר היה מושכו שומר ומת, חייב גנב צממיה שומר, וש"מ תיקנו משיכה בשומרי,

אמר ליה לא, גנב והכי קאמר נתן בעל הבית לבכורות בנו כו', וצא גנב לגונבו משם, היה מושכו ויוצא כו',

הא תנא ליה רישא? תנא גנב שגנב מבית הבעלים, ותנא גנב שגנב מבית שומר,

אמר ליה רב אשי, לא תדחייה, מה לי גנב שגנב מבית שומר מה לי גנב שגנב מבית בעלים,

אלא לאו שומר [שנתן הבהמה לשומר בבית גנב, והשומר היה מושכה], וש"מ תיקנו משיכה בשומרי, ש"מ,

איתמר נמי, אמר ר' אלעזר כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרי,

תניא נמי הכי, כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרי,

[ועוד ענין] וכשם שהקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כך שכירות נקנית בכסף בשטר ובחזקה,

[ומפרש הברייתא] שכירות דמאי, אילימא

דף ע"ט ע"ב

שכירות דמטלטלין שהשכיר לו כליו, מטלטלי בני שטרא ניהו צממיה, הא לא מקנו מטלטלין אלא צממיה דלאמרינן צקדושין (דף כו), ונהי נמי דמקנו בכסף לענין קבולי מי שפרע, מיהו צשטר לא מיקנו מידי, דדברים צעלמא ניהו, דלאמרינן צהובצ (צ"מ דף מט) דברים אין צהם משום מחסרי אמהה,

אמר רב חסדא שכירות דקרקע:

אמר ר' אלעזר ראוהו שהטמין בחורשין שנטמן צער לגנב צהמות הרועות שם [פ' הטמין עצמו וס"ד שהלך בחשאי וטבח הבהמה במקום שהוא, ומש"ה פריך והא לא משיך. תוס'] וטבח ומכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

[ומקשה] אמאי הא לא משיך [והאיד קנה הבהמה]? א"ר חסדא שהכניסה במקל [משכה והטמינה בין האילנות, או שהכניסה במקל והלכה מחמתו במקום שכיון שהטמינה. מאירי],

אמרי וכיון דראוהו, גולן הוא ולא דומה לגנב צפני שנים, דהתם אע"ג דחזו ליה שאר אינשי לא מיסמפי מינייהו, דמימר אמר לא מינייהו שקילנא מידי,

אצל חורשין מרעה לכל היא, ולא ידע דמאן ניהו הך צהמה, וכיון דלא מיסמפי מכולי עלמא, גולן הוא ?

אבני חן על מסכת בבא קמא

כיון דקא מטמרי מנייהו, גנב הוא,

כמיפו על כתיפו חלול את עצמו זו, לפיכך היקל הקצ"ה עליו במשלומין ארבעה:

ואלא גזלן היכי דמי? אמר ר' אבהו כגון בניהו בן יהוידע שנאמר שמואל ב כג ויגזל את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו,

ר' יוחנן אמר כגון בעלי שכם שנאמר שופטים ט כה וַיָּשִׁימוּ לוֹ בְּעֵלֵי שָׁכֶם מֵאֲרָבִים עַל רָאשֵׁי הַחֲרִים וַיִּגְזְלוּ [את] כָּל-אֲשֶׁר-יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בְּדֶרֶךְ וַיַּגֵּד לְאֲבִימֶלֶךְ,

ור' אבהו מאי טעמא לא אמר מהאי? אמר לך כיון דמטמרי איטמורי לא גזלני נינהו,

ור' יוחנן הא דקא מטמרי, דלא ניחוינהו אינשי וניערקו [ויברחו] מנייהו,

שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי, מפני מה החמירה תורה לשלם כפל ארבעה וממשה בגנב, יותר מגזלן?

אמר להן זה [גזלן] השווה כבוד עבד לכבוד קונו לא ירא מבני אדם כדרך שלא ירא מהקב"ה וזה, אבל גנב לא השווה כבוד עבד לכבוד קונו אלא כיצד העבד יותר מקונו, כביכול עשה עין של מטה [לשון סגי נהור, והכוונה למעלה] כאילו אינה רואה, ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת שהיא ירא מבני אדם, ומעין של מעלה לא מזהר,

שנאמר ישעיה כט טו הוּא יִפְעֹמְעִיקִים מִה' לְסַתֵּר עֵצָה כְּמוֹ לְהַסְתִּיר יוֹעֵץ בְּמַסְתְּרִים לַגִּזְזִי לְהַעֲרִיךְ בְּמַחְשָׁה מַעֲשֵׂיהֶם [ויאמרו] מִי רֹאֵנוּ וּמִי יִדְעֵנוּ וגו', וכתוב תהלים צד ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב, וכתוב יחזקאל ט כי [אמרו] עזב ה' את הארץ ואין ה' רואה,

(תניא) אמר ר' מאיר, משלו משל משום רבן גמליאל, למה הדבר דומה, לשני בני אדם שהיו בעיר, ועשו משתה, אחד זימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך, ואחד לא זימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך, איזה מהן עונשו מרובה הוי אומר זה שזימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך,

אמר רבי מאיר, בא וראה כמה גדול כח [השיבוטה] של מלאכה, שור שביטלו ממלאכתו חמשה, שה לא ביטלו ממלאכתו ארבעה # [שמה שהיה השור עתיד לעבוד הוא שווה גנב כל השור],

אמר רבן יוחנן בן זכאי, בא וראה כמה גדול כבוד הבריות, שור שהלך ברגליו חמשה, שה שהרכיבו הגנב על

מתני': אין מגדלין בהמה דקה בא"י משום יסוב א"י, שמצער את השדות, וכל שדות א"י סממן דישאל, אבל מגדלין בסוריא ארס זובה, דדוד כיבשה, וקסבר דלא שמייה כיבוש והויא כחולה לארץ וצחולה לארץ מותר לגדל דלא חיישין לישוב ואם יפסידו שדות אחרים ישלמנה, ובמדברות של ארץ ישראל,

אין מגדלין תרנגולין בירושלים אפי' ישראל מפני הקדשים שישראל אוכלים שם צמר שלמים ותורה ומעשר צהמה, ודרך תרנגולים לנקר צאפסה, [ולכן אסור לגדל תרנגולים] שמה יציאו עצם כעדשה מן השקן ויטמאו את הקדשים,

ולא יגדלו כהנים תרנגולין בארץ ישראל ככל א"י מפני הטהרות שהכהנים אוכלין תרומה, [לכן] הן צריכין להזהר בטהרתן,

אין מגדלין חזירין בכל מקום טעמא מפרש בגמרא, לא יגדל אדם את הכלב [לא קתני בלשון רבים כמו תרנגולים וחזירים, שאין דרך בני אדם לגדל כלבים הרבה, בפרט מדרעים. הון עשיר] מפני שנושך ומנצח, ומפלת אשה מיראמו, אלא אם כן היה קשור בשלשלת,

אין פורסין גישובים פחים ליונים שלא ילכדו בהן יומי בני הישוב, אלא אם כן היה רחוק מן הישוב ל' רים ארבע מילין:

גמ': ת"ר, אין מגדלין בהמה דקה בא"י, אבל מגדלין בחורשין ציערות, כדמסרגמינן ציער חורשא שבארץ ישראל, [אבל מגדלין] בסוריא אפילו בישוב, ואין צריך לומר בחוצה לארץ,

תניא אידך, אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, אבל מגדלין במדבר שביהודה, ובמדבר שבספר [שבגבול] עכו,

ואף על פי שאמרו אין מגדלין בהמה דקה, אבל מגדלין בהמה גסה צריכה ציטוב למשאוי ולמרישה לפי שאין גוזרין גזרה על הצבור, אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה,

בהמה דקה, אפשר להביא מחוצה לארץ, בהמה גסה אי אפשר להביא מחוצה לארץ,

ואף על פי שאמרו אין מגדלין בהמה דקה, אבל משהה הוא קודם לרגל שלשים יום, וקודם משתה בנו ל' יום, ובלבד שלא ישהה את האחרונה שלשים יום לקח צהמות קודם לרגל שלשים יום וסמוך לרגל, לא יאמר הריני שוחט את המוקדמות ומאחר את האחרונות אף לאחר הרגל, עד מלאות שלשים יום למקסן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

זהמא דקה שלהן בחורשין, ודינן דיני ממונות ביחיד [אעפ"י שייחיד המומחה לרבים, דן דיני ממונות ביחיד כמו שיתבאר במקומו, מכל מקום ראוי לכל חכם למשוך ידו מזה הריבה, עד שיהא מוחזק בכל לכך. מאירי],

ואע"פ שהיו להם חורשים סמוך לבתיהם ולא היו רועין בשדות אחרים, ומשום חורשין ליכא גזל, דאמר לעיל, אכל מגדלין בחורשין, ולקמן (דף פא) נמי במקנה יהושע תיקן, שלא יקפיד בעל היער על כך, אפי' הכי נעשו מפני ש שדה קטנה היתה צנייהם, ושל אחרים היתה ומעבירין דרך עליה,

ת"ר, רועה זהמא שלו שעשה תשובה שלא לגדל זהמא דקה עוד אין מחייבין אותו למכור מיד [שהרי אינו יכול למוכרן ביחד בלא הפסד גדול. שטמ"ק], אלא מוכר על יד על יד,

וכן גר שנפל לו כלבים וחזירים בירושתו [פ"י ירושה בדיני הגוים] מן צמתינן דאסור לגדלן, אין מחייבין אותו למכור מיד, אלא מוכר על יד על יד,

וכן מי שנדר ליקח בית [בארץ ישראל], וליקח אשה בארץ ישראל [אבל לא קבע בזה זמן. מאירי], אין מחייבין אותו ליקח מיד, עד שימצא את ההוגנת לו,

ומעשה באשה אחת שהיה בנה מיצר לה [ולא היה לה בעל שירא הבן מפניו. שטמ"ק], וקפצה ונשבעה [ואמרה] כל מי שיבא, איני מחזירתו, וקפצו עליה בני אדם שאינן מהוגנין [והיתה דואגת מפני שבעתה],

וכשבא הדבר אצל חכמים, אמרו, לא נתכוונה זו אלא להגות לה,

[וממשיך הברייתא] כשם שאמרו אין מגדלין בהמה דקה, כך אמרו אין מגדלין חיה דקה צניס ושועלין,

ר' ישמעאל אומר, מגדלין כלבים כופרין קטנים וננסים הם, ל"א כלבים גדולים של ציידים, ואין מוזקין וחטולים, וקופין, וחולדות סנאים גדולים צננה, מפני שעשויים לנקר את הבית מן העכברים,

מאי חולדות סנאים? אמר רב יהודה שרצא [נראה כשורין על הארץ] חרצא [עושה חריצין ומעורת בקרקע],

ואיכא דאמרי [שרצא] חרוא [בו"י tiny legs], דקמיני @ דקיס שקיה [ובין ששוקיה דקין נראה כשורצת על הארץ] [תוס'], ורעיא ביני וורדיני סנה,

דסד"א דאי נפק ליה רגל, ומכי זבנה [ומזמן שקנאה] עד השתא, אכתי לא מלו ליה תלתין יומין, לא גימא תלתין משרא שרי ליה לשהויי, אלא כיון דנפק ליה רגל לא מבעי ליה לשהויי,

דף פ' ע"א

והטבח המקנץ את הבהמות ליום השוק לוקח ושוחט, לוקח ושוהה עד יום השוק, שלשים יום למקומו [תוס'], ובלבד שלא ישהה העגולה מאומרת כמו הלהן מעגגה [רות א], מאחרתה מלהשא שבהן ל' יום המאומרת למקומו, שלקח סמוך לעת השוק, לא ישהה אותה לאחר יום השוק, להשלים שלשים יום למקומו:

שאלו תלמידיו את ר"ג, מהו לגדל [בהמה דקה בארץ ישראל]? אמר להן מותר, והתנן אין מגדלין? אלא הכי קא בעו מיניה, מהו לשהות [תוס']? אמר להן מותר, ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר [אלא בחורשין, או במקום הפקר, ובשעה אחרת לא יניח אותה להסתובב], אלא קושרה בכרעי המטה ורצן פליגי עליה דרצן גמלא [דאסור לשהות אחר הרגל, אף אם קושרה בכרעי המטה, ולכן מביא המעשה דלהלן]:

ת"ר, מעשה בחסיד אחד [וחסיד זה הוא ר' יהודה בן בבא וכו']. גאון ז"ל. שטמ"ק] שהיה גונח מלכו פליד"א נועק מפני כאב הלג [angina], לא היה יכול להשיב רוחו [ובשט"י מביא משם ר"ח שהיה משתעל ופולט דם], ושאלו לרופאים, ואמרו אין לו תקנה עד שינק # [לכאורה הפירוש שהיה יונק ישר מדדי הבהמה, שבאופן זה יהיה רותח] חלב רותח משחרית לשחרית,

והביאו לו עז, וקשרו לו בכרעי המטה, והיה יונק ממנה משחרית לשחרית, לימים נכנסו חביריו לבקרו, כיון שראו אותה העז קשורה בכרעי המטה, חזרו לאחוריהם ואמרו לסטים מזויין רועה צדוה אחרים וגזל את הרצים # [פ"י שאף שאז היה קשור, לא היה קושרה שם לעולם, והיה צריך להוציאה לחוץ] בביתו של זה, ואנו נכנסין אצלו [אעפ"י שבמקום פקוח נפש הותרו האסורין להתרפא בהם, דבר שנאסר מכה תקנה ומחשש פסידת אחרים ראוי להחמיר בה ביותר. מאירי],

ישבו [חביריו] ובדקו, ולא מצאו בו אלא אותו עון של אותה העז, ואף הוא בשעת מיתתו אמר, יודע אני שאין בי עון, אלא עון אותה העז, שעברתי על דברי חברי # [לא היה מתפאר שאין בו חטא אחר, אלא אדרבה התחרט מאד על עבירה זו]:

אמר ר' ישמעאל, מבעלי בתים שבגליל העליון [מגדולי הגליל. מאירי] היו בית אבא, ומפני מה חרבו שהיו מרעין

אבני חן על מסכת בבא קמא

ומאי שרצא [למה נקרא שמה שרץ] **דמתתאי שקיה** שוקיה גולין [ונראית כאילו שורצת על הארץ],

אמר רב יהודה אמר רב, עשינו עצמנו כבבל שמיס גלות ימיה, רבו שם תלמידים, ונתיישבו שם ציטצו קבוע, **כארץ ישראל לבהמה דקה, א"ל רב אדא בר אהבה לרב הונא, דידך מאי הלא יש לך צהמה דקה?**

א"ל דידן [בהמה דקה שלנו] **קא מינטרא להו חובה** שם אשמו, **א"ל חובה תקברינהו לבנה** שמה סומך עליה, והיא אינה יכולה לשמור [תוס'],

כולה שניה דרב אדא בר אהבה, לא אקיים זרעא לרב הונא מחובה [משמע שהיה לו ילדים אחרים מאשה אחרת],

איכא דאמרי, אמר רב הונא אמר רב, עשינו עצמנו כבבל כארץ ישראל לבהמה דקה, מכי אתא רב לבבל [תוס'] רבו מתיישבין שם מפני ישיבתו, **לשנא אחרנא** הוא צא ולמדנו להזהר ככך שראה שם רוב ישראל ושוב קבוע,

רב, ושמואל, ורב אסי, איקלעו לבי שבוע הבן זרית מילה [ונקרא בן] על שם שעצרו עליו שבעה ימים, **ואמרי לה לבי ישוע הבן** משמע שעושין לפדיון הבן צדור, ישוע מתרגמין פורקן כמו פדיון,

[לבי ישוע הבן, פ"ה פדיון הבן וכן העריך, וקשה דאע"ג דמתרגמין פדיון פורקן מ"מ אין שייך לשון ישועה, ור"ת פ' שנוולד שם בן, ועל שם שהולד נישע ונמלט ממעי אמו כדכתיב והמליטה זכר (ישעיה סו), נקט לשון ישועה והיו רגילין לעשות סעודה. תוס', ומכאן מביאין ראיה לשמחת שלום זכר שעושין בליל שבת. בשם' בשם הספר ים של שלמה],

[פ' שאם נכנסים ג' אנשים הדרך שנכנסים זה אחר זה, ואם נכנסין שנים זה אחר זה החשוב נכנס תחלה, וזה שנשאר בחוץ הוא פחיתת הכבוד, ומי שנכנס לבדו יש בזה מעלה, שאין אחד נכנס לפניו],

[ומה שנוהגים לעשות סעודה בבית מילה כדאמ' בפרד"א פל"א כשנולד יצחק כתיב וימל אברהם את יצחק בנו בן כו', מיכן את' למד שכל מי שהוא מוגיש את בנו למילה כאילו כה"ג מקריב מנחתו ונסכו ע"ג המזבח, מיכן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה באותו יום שזכה למול את בנו, ואמרינן גמי ס"פ מרובה רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן, ופרש"י שבוע הבן ברית מילה על שם שעברו עליו שבעה ימים, ש"מ דסעודת מילה סעודת מצוה היא, דאל"ה לא הוה אכיל רב שם, כדאמרינן בפרק גיד הנשה דרב לא אכל בסעודת הרישות ולא מסתבר כלל לומר דמקלע ולא אכיל, ואמרי' גמי פ"ק דכתובות רב חנינא איקלע לבי מהולא בריך שהשמחה במעונו, ולית הלכתא כותיה משום דטריד דאית להי צערא לינוקא, אבל אי לאו צערא דינוקא הוה מן הדין לכרך שהשמחה

במעונו, ש"מ דסעודת מצוה היא. אור זרוע סוף הלכות מילה],

רב לא עייל קמיה דשמואל טעמא אמרינן לקמן,

דף פ' ע"ב

שמואל לא עייל קמיה דרב אסי שהיה גדול ממנו, ורב אסי תלמיד של רב הוה, **רב אסי לא עייל קמיה דרב,**

אמרי מאן נתרח מי יתאמר מנחמן ויצא אחרונה ימדי, [והסכימו ש] **נתרח שמואל נחמן, וניתי ויצאו רב ורב אסי** רב ואס"כ תלמידו,

ונתרח רב או רב אסי [ויכנס שמואל תחלה], **רב מילתא בעלמא הוא דעבד ליה לשמואל** שמואל קטן שצוין היה, וזה שאין רב נכנס לפניו, טיבותא ויקרא הוא דקא עבד ליה, **משום ההוא מעשה דלטייה** לשמואל צעמונה שליש (שבת דף קט) [על שלא הראה לו בית הכסא], **אדבריה רב עליה** הטעניו עליה לנהוג צו צדור, # [פ' התירין הוא על הקושיא, למה לא נכנס שמואל תחלה אם אחד מהם],

[והיה שמואל קטן מכולם, ורב גדול מכלם, ורב לא היה נכנס קודם לשמואל, כמו שבארנו, ושמואל אעפ"י שהיה מקבל כבוד זה מרב, לא רצה לקבלו מרב אסי, אעפ"י שהיה רב גדול מרב אסי, ורב אסי לא היה נכנס קודם רב, והסכימו שיפרד שמואל מהם, ויכנס רב ואחריו רב אסי ואחר שישכנסו יבא שמואל ויכנס יחדיו או בחבורה אחרת. מאד"י],

אדהכי והכי דהווי מסרין אתא שוגרא וקטעיה לידא דההוא ינוקא **אתא שוגרא, קטעיה לידא דינוקא,**

נפק רב ודרש, התול מותר להורגו, ואסור לקיימו, ואין בו משום גזל, ואין בו משום השב אבידה לבעלים,

[וישאל] **וכיון דאמרת מותר להורגו, מאי ניהו תו אסור לקיימו? מהו דתימא מותר להורגו** [אבל] **איסורא ליכא, קמ"ל,**

אמרי [ומקשה] **וכיון דאמרת אין בו משום גזל, מאי ניהו תו אין בו משום השב אבידה לבעלים? אמר רבינא לעורו,**

מיתבי, רבי שמעון בן אלעזר אומר מגדלין כלבים כופרין, וחתולין, וקופין, וחולדות סנאים, מפני שעשוין לנקר את הבית [וקשה דהא שוגרא דהיינו התול נשכה את יד התינוק?] **לא קשיא הא באוכמא** [מגדלין חתולין], **הא בחיורא** מועד להזיק אדם,

והא מעשה דרב [שהתול נשך ידה של התינוק] **אוכמא הוה, התם אוכמא בר חיורא הוה,**

אבני חן על מסכת בבא קמא

והלוקח בית מנכרי בארץ ישראל כותבין עליו אונו שטר מכירה אפילו בשבת [מצוה על כל אדם מישראל לקבוע דירתו בארץ ישראל ולישבה כפי כחו. מאירי], בשבת סלקא דעתך [וכי מתירין משום כך מלאכה דאורייתא]? אלא כדאמר רבא התם, אומר לנכרי ועושה, ה"נ אומר לנכרי ועושה,

ואע"ג דאמירה לנכרי שבות היא, משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו ביה רבנן,

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, הלוקח עיר בארץ ישראל, כופין אותו ליקח לה דרך מארבע רוחותיה, משום ישוב ארץ ישראל [כדי להפליג בישובה שיהו יכולין בכל עיירות שבה לחזור ולבא שם מכל צד. מאירי]:

ת"ר, עשרה תנאין התנה יהושע [בן גון עם בני ישראל בכניסתם לארץ, שינהגו זה עם זה לפנים משורת הדין, ולא יקפידו על זכויותיהם. שט:],

דף פ"א ע"א

1. שיהו מרעין זהמות בחורשין ושלל יקפיד בעל היער על קר,

2. ומלקטין עצים בשרותיהם משדה חצירו [למאכל בהמה],

3. וכן ומלקטים עשבים למאכל בהמה בכל מקום, חוץ מתלתן דמעלו לה עשבים הגדילות עמה, והמולשן מפסיד את התלתן, תלתן מין קטנים ושמם פנגרי"א [fenugreek],

4. וקוטמים נמיעות מן האילן, קוטס צד ליטע או להרכיב, ולא יקפיד בעל האילן בכל מקום, חוץ מגרופות של זית הקוצן וזמיו לשרוף, מניח שמי גרופות, מלא שמי אגרופין כדאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פ) והן מחליפות ומוציאות גדין, ומשם אין לקטוס נטיעה, מפני שמפסיד את הגרופות,

5. ומעין היוצא בתחילה ממדש [ברשותו של אחד מבני העיר], וכל שכן מעיינות ישנים שהיו מימות יהושע, בני העיר מסתפקין ממנו,

6. ומחבין ומטילין חכה לצוד דגים בימה של טבריא ואע"פ שצחלק נפתלי היטה כולה כדאמרין לקמן [מ"מ מותר כל אחד להטיל שם מכמורות], ובלבד שלא יפרוס קלע, ויעמיד את הספינה [פ'] זה לא התנה יהושע [דרך צידים לתקוע יחדות ולעשות גדי קנים צמים, להלכד שם דגים, וקורין לו צמקומינו גור, וצחקן אשכנז קורין לו ווכ"א, (שלא יפרוס קלע) לא יעשה כן] מפני שמעכב ומעמיד את הספינה,

[ובתוס' רי"ד פ' ויעמיד את הספינה שלא יעמיד הספינה בתוך הים, ויצוד אפי' ע"י חכה, אלא יעמיד בארץ על שפת הים ויצוד בחכה],

והא מבעיא בעיא ליה רבינא, דבעי רבינא, אוכמא בר חירורא מהו? [ומתריץ] כי קמבעיא ליה לרבינא באוכמא בר חירורא בר אוכמא, מעשה דרב באוכמא בר חירורא בר חירורא הוה,

(חב"ד ב"ח בח"ן סימן) אמר רבי אחא בר פפא, משום רבי אבא בר פפא, משום רבי אדא בר פפא,

ואמרי לה, אמר ר' אבא בר פפא, משום רבי חייא בר פפא, משום רבי אחא בר פפא,

ואמרי לה אמר ר' אבא בר פפא, משום רבי אחא בר פפא, משום רבי חנינא בר פפא,

מתריעין צבור, וצמחנה, וצופרות, וצחלוצרות, צמסכת מענית על החיכוך שחין שמתחך האדם עליה, פרוטי"ר צלע"ז פְּשָׁבֶת, ודלת הנעללת על האדם מהיות מללית לא במהרה תפתח ונפקא מינה לאפוש צמחי, והלוקח בית בארץ ישראל, כותבין עליו אונו אפילו בשבת,

מיתיבי, ושאר פורעניות המתרגשות [מסתער] ובאות על הצבור, כגון חיכוך, חגב, זבוב, צירעה, ויתוש, ושילוח נחשים, ועקרבים, לא היו מתריעין צמסכת אלא צועקים צמחיד?

לא קשיא, כאן בלח כאן ביבש קשה מלת,

דאמר רבי יהושע בן לוי, שחין שהביא הקב"ה על המצרים לח מבחורין, ויבש מבפנים, שנאמר שמות ט וידי שחין אבעבוות פורח צפריחתו דהיינו מבחורין הוא מצעצע, דהיינו לה מכלל דפנים הו' יבש באדם ובבהמה,

ודלת הנעללת לא במהרה תפתח מאי היא? מר זוטרא אמר, סמיכה [שאם אדם לא זכה להיסמך בתואר רבי בשעת הכושר שהודמנה לפניו וחלפה, עלול לעבור זמן רב עד שיזכה לכך. שט:],

רב אשי אמר, כל המריעין לו [שהורע מולו], לא במהרה מטיבין לו,

[מכל מקום אין בזה עכוב מכל וכל, אלא הדבר מסור לחפלה ולמעשים, ולעולם שערי תפלה ומעשים טובים לא ננעלו, אלא מגינין בערו ומשנין עליו סדרי בראשית שלו, וזה דבר ראוי ומוכרח באמונה ובגדרי הדת. מאירי]

רב אחא מדיפתי אמר לעולם אין מטיבין לו [עוד], ולא היא רב אחא מדיפתי מילתא דנפשיה הוא דאמר @ צ"צ שהושפין (דף יב) דלימניה לאותוביה צרישא, ולא איסמיעא מילתא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

העצים עם השורש]:

[תקנה 3] ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ משרדה תלתן, למימרא דתלתן מעלו לה עשבים, ורמינהי תלתן שעלתה עם מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור העשבים ממנה משום כלאים, לפי דבעל כרחו עמיד ליטלו שמפסיד את התלתן?

אמר רב ירמיה, לא קשיא כאן לזרע שהתלתן עומדת (לזרע) [לזרע. רש"י], כאן לזירין [חוס'] שזרעה לאכול הזרין [הגבעולין], טודילי"ש בלע"ז, לזרע קשו לה עשבים דמכחשי לה, לזירין מעלי לה, דכי קיימי ביני עשבים מירכבא מתפשטת וגודלת על העשבים, ונעשין לה סמיכה כעין דלת של כרס,

איבעית אימא כאן לאדם, כאן לבחמה, דכיון דלבהמה הוא דורעה עשבים נמי מיבעי לה,

ומנא ידעינן אס זרעה לאדם, דשרי ליה למלקט מן העשבים בתנאי יהושע? א"ר פפא שאריה משארי עשויים כערוגות [זה סימן שזרעה] לאדם, לא שאריה משארי לבחמה:

[וק"ק אמאי לא בעי תלמודא נמי מנא ידעינן אדרבי ירמיה דקאמר כאן לזרע כאן לזירין? ושמא בקל הוא ניכר וגודע אם לזרע אם לזירין. שטמ"ק].

[תקנה 4] וקומטין נטיעה בכל מקום, חוץ מגרופיות של זית [חוס'], פי' ר' תנחום ור' בריים משום זקן אחד, בוית כביצה כשיעור גובה ביצה, כדרך להניח מן הית מלמטה סמוך לגזע [צריך להניח מעיקר הענף כביצה וקוצץ. שטמ"ק],

בקנים ובגפנים, מן הפקק ולמעלה מותר לקטום, פקק קשר,

ושאר כל האילנות מן אובו מפריז של אילן כלומר מענפין הרכין ודקין, ולא מן חודו של אילן מענפין גדולים וגסין כאלין גמור,

ל"א מחוץ של אילן, ממתכונתו, מקום שיש ענפין הרבה דהיינו צאמנע גבהו, ולא מחודו מלמעלה ענף האמנעי שהוא עליון ועיקר האילן מתשוצות הגאונים,

מן חדש דד שגדל ויחוסף בשנה זו שעדיין אין עושה פרי שאינו עושה פירות, ולא מן ישן שהוא עושה פירות,

ממקום שאינו רואה את החמה,

דף פ"א ע"ב

ולא ממקום שהוא רואה את החמה כציצות דדדין מבחוץ, מפני שהוא עיקר האילן, שהחמה מבשלת שם את הפרי וממתקין, שנאמר דברים לז וממגד תבואות שמש:

7. ונפנין לאחורי הגדר לקמן מפרש לה, לא נזרכה אלא ליטול הימנה צרור לקנח ואע"פ שפורץ את הגדר ואפילו בשדה מליאה כרכום [צמח יקר מאד saffron],

[ראה להלן ע"ב שאין זה מן המניין] ומהלכים בשבילי הרשות סמס בני אדם, משהכניסו תבואתם עד שעת הזריעה, מפקירים שדותיהם ליכנס בהן כל אדם, לקצר את הדרך שלא יקף, והן נקראין שבילי הרשות, לפי שצרכות עושין, והמנה יהושע שלא יקפידו על כך עד שתתדר רביעה שניה וזמנה צי"ז במרחשון כדאמרין במענית (דף טז), ומאז והלאה הזרעים נומחות, וקשה לה דריסת הרגל,

8. ומסתלקין לצדי הדרכים בכל עת ואפי' בזמן שהתבואה בשדות, הפקיר לכל אדם להסתלק מן הדרך, מפני יתירות הדרכים וליכנס לגבול שדה חצירו, וליקף על המיזר אלל הדרך, כימות החמה יבש הטיט, ונעשה כיתדות מקום דריסת האדם ובהמה, שדרסו שם כימות המורק ונעשו כשחיתות,

9. והתועה בין הכרמים, מפסיג מנתק זמורות הנושבות המעכבות אותו ועולה, מפסיג ויורד ועולה ויורד עד שמואל את הדרך,

10. ומת מצוה קונה מקומו מקום שנפל שם צעת מותו, קנאו לקבורה, ואין צעל השדה מעכב עליו:

[ואין צריך להוליכו לקבורה [משמע ש"קונה מקומו" פירוש שהוא זכות לו, ולא חיוב לקבורה שם], וכתה מהרש"ל ומה שהאידנא אין נוהרים בזה, הוא לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום, ואף אם נקבר אותו לשם יש לחוש שהעובדי כוכבים יוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום זלוול, ע"כ מוליכין אותו לבית הקברות מיוחד עכ"ל. באר היטב יו"ד סימן שס"ד ס"ק ו'].

[והולך ומפרש התקנות]

[תקנה 1] שיהו מרעין בחורשין, אמר רב פפא לא אמרן אלא דקה בגסה צהמה דקה ציער גסה, שאינה מכלה את האילנות, אבל דקה בדקה [בהמה דקה ביער של אילנות דקין וצעירים], וגסה בגסה לא, וכל שכן גסה בדקה דלא:

[תקנה 2] ומלקטין עצים משרותיהם, לא אמרן אלא בחיזמי וחיגי [מיני קוצים], אבל בשאר עצים לא,

ואפילו בחיזמי וחיגי לא אמרן [שמותר ללקט], אלא במחוברין, אבל בתלושין לא אחרי שטרם עליהן צעל השדה ותלשן, אסור ליטול דדעמיה עליהו,

ואפי' במחוברין לא אמרן [שמותר ללקט] אלא בלח, אבל ביבשים דעתו עליהם לאור לא, ובלבד שלא ישרש [שלא יעקור]

אבני חן על מסכת בבא קמא

יעקב לא נצרכה אלא ליטול הימנו צרור, אמר רב חסדא ואפילו בשבת [דוקא באבנים שלא נתחברו במיחת טיט ביניהם. מאירי],

מר זוטרא חסידא, שקיל [לקח צרור לקנח] ומהדר, וא"ל לשמעיה (למחר) צמול זיל שירקיה עמיהו צטיט ומצריה יפה:

ומהלכין בשבילי הרשות, עד שתדר רביעה שניה, אמר רב פפא, והאי דידן קרקע דין אפילו טל ירד עליה צליה קשי ל"ה דריסת הרגל ממחרתו, [יש מפרשים [טל מלשון טלאים] דאפילו הליכות המלאים קשה להם. הרשב"א ז"ל. שטמ"ק]:

[תקנה 8] ומס[ת]לקין [ד"ס] לצדי הדרכים מפני יתירות הדרכים,

שמואל ורב יהודה הוו שקלי ואזלי באורחא, הוה מסתלק שמואל לצדי הדרכים, א"ל רב יהודה [לשמואל וכן] תנאין שהתנה יהושע אפילו בבבל, א"ל שאני אומר אפילו בחוצה לארץ וכ"ש צבצב, שמצוין שם שירות ועוצרין ושנים, והוצרך להמנות [משמע שמפרש שיהושע התנה בן לעולם לכל מקום שידורו שם יהודים],

רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא, אסתלקו לצדי הדרכים, הוה קא מפסיע ואזיל ר' יהודה בן קנוסא קמיייהו מימד לימד פסיעות גסות, ולא היה רוצה להסתלק אל מנר השדה,

א"ל רבי לרבי חייא, מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו שהוא מראה לנו שהוא ירא שמים מאד, ואינו מושג למנאי שהתנה יהושע, ומחזי כיוהרא?

א"ל ר' חייא שמא ר' יהודה בן קנוסא תלמידי הוא, וכל מעשיו לשם שמים,

כי ממו לגביה חזייה, א"ל אי לאו יהודה בן קנוסא את, גזרתינהו [הייתי חותך] לשקך [לשוקך] בגיזרא [בכלי חיתוך] דפרזלא כלומר נדוי:

[תקנה 9] התועה בין הכרמים, מפסיג ויורד מפסיג ועולה: ת"ר הרואה חבירו תועה בין הכרמים, מפסיג ועולה מפסיג ויורד, עד שמעלהו לעיר או לדרך, וכן הוא שתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד, עד שיעלה לעיר או לדרך,

מאי וכן פשיטא מאי שגא איהו ממכריה? מהו דתימא חבירו הוא דידע [שהרי לכל הפחות הוא יודע] להיכא מסלק דניפסוג, אבל הוא דלא ידע להיכא קא סליק [ומיזק הרבה יותר כיון שאינו יודע לאיזה רוח הוא צריך לילך], לא ניפסוג, נהדריה נהדר בי מיצרי

[תקנה 5] ומעין היוצא תחילה [ברשותו של אחד מבני העיר], וראה תוס' דמיידי היוצא מאליו, וראה בע"ז מזו. בתוס' דמיידי שנובע חוץ לשדהו], בני העיר מסתפקין ממנו, אמר רבה בר רב הונא ונותן לו דמים, ולית הלכתא כוותיה:

[ודעת הרשב"א דה"ה בכל התקנות שתיקן יהושע הן בלא נתינת דמים, וקשה דלקמן פריך והא איכא דר' ישמעאל בנו של ריב"ב, ומאי קושיא, לישני דהכא לא חשיב רק אותן תקנות שהן בלא נתינת דמים. קובץ שיעורים אות צא],

[תקנה 6] ומחבין כימה של טבריא, ובלבד שלא יפרוס קלע, ויעמיד את הספינה, אבל צד הוא ברשות ובמכמרות [תוס'],

ת"ר, בראשונה התנו שבמים זה עם זה, שלא יפרוס קליעה ויעמיד את הספינה, אבל צד הוא ברשות ובמכמרות,

תנו רבנן, ימה של טבריא בחלקו של נפתלי היתה, ולא עוד אלא שנטל מלא חבל חרם מלא חבל של מזודה היה לו בדרומה מן היבשה, למשוך רשתו, חרס כמו מזודים ומרמים (קהלת ז'), לקיים מה שנאמר דברים לג ים ודרום ירשה,

[שאף שים הכנרת הוא גבול השבט, נתנו לבני השבט עוד רצועה אדמה קטנה כדי שיוכלו למשוך את הרשתות מן המים גם בצד זה. שט],

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, [עצים] תלושין שבהרים [כגון שעקרתן הרוח וכו'] והא דקאמרין לעיל ולא בתלושין, התם היינו מעמא משום דתלשן בעל השדה [לצרכו]. גאון ז"ל. שטמ"ק], בחזקת כל השבטים הן עומדים כל מי שירצה יטול, דהא כמטלטלי ושאר השלל והמלקוח היו, ומחוברים בחזקת אותו השבט,

ואין לך כל שבט ושבט מישראל, שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק, שנאמר דברים א פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי ואל כל שכניו, בערבה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים וגו' [ראה בב"ב קכב. בחדושי הר"ן בפירוש הגמ' שם, דמה שאמרו כאן בגמ' שלנו קאי על השבטים, אבל כל יחיד ויחיד מי שהיה לו שדה לבן אין לו פרדס, אבל לעולם הבא כל יחיד ויחיד יכול בהר בשפלה ובעמק],

וכן אתה מוצא בכנענים ובפריזים ובאמוריים שלפניהם אע"פ שכתוב כהן הר האמורי, אף כנעני ופריזי כך היו להם, וישראל שירשו היה להם לכל אחד הר ושפלה ונגב ועמק, ארץ עדות ונקעות שקורין כנעני"ה, לכן נקראת נגב שכל שעה היא נגובה, שאין שם כל חילנות וממה זורמת ומנגזפת, שנאמר ואל כל שכניו אלמא שכניו הכי הוו:

[תקנה 7] ונפנין לאחורי הגדר [גדר על פי רוב הוא גדר של אבנים], ואפילו בשדה שהיא מלאה כרכום, אמר רב אחא בר

אבני חן על מסכת בבא קמא

[יסובב במצרי הכרם עד שיוגיע לדרך] קמ"ל,

ואורזות, מאחר שנמנו עיניהן בלוחה שוכה, לפיכך קוצצה ונותן לו דמי שוכו של חבירו,

ותנאי ב"ד הוא, שיהא זה שופך יינו ומציל דובשנו של חבירו זה בא כדו של יין, וזה בא כדו של דבש, ונסדקה חבית של דבש, ונוטל דמי יינו, מתוך דובשנו של חבירו,

ותנאי ב"ד הוא, שיהא זה מפרק את עציו וטוען פשתנו של חבירו וכן זה בא בחצילת פשתן על חמורו, וזה בא בחצילת ענבים ומה חמורו של דבש פשתן יפרק זה את עציו וטוענו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ?

ביחידאי לא קאמרינן דר' יהודה ודרכי ישמעאל יחידאי נינהו, ובריימא דעשרה תנאים סתמא היא,

דף פ"ב ע"א

והא כי אתא ר' אבין א"ר יוחנן, ומתמא הוא מיוצמא, דקמני עשרה ומו לל, ור' יוחנן אמורא הוא וקשיא ליה ממנימא, אחד אילן הנוטה לתוך שדה חבירו, ואחד אילן הסמוך למצר, מביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ?

אלא מאן תנא עשרה תנאין שהתנה יהושע, ר' יהושע בן לוי הוא אמרינן, ולא מתמא, דרכי יהושע בן לוי אמורא הוא, ודכי יוחנן פליג עליה,

[ראה צ"ח ברכות כו: בד"ה תניא כוותיה דריב"ח וז"ל ונראה משום דריב"ל סוף התנאים היו לא שייך למימר עליו תיובתא מבריימא דאיהו תנא ופליג. וראה בילקוט המאירי]

רב גביהה מבי כתייל מתני לה בחדיא, ר' תנחום ור' בריים אמרי משום זקן אחד ומנו ר' יהושע בן לוי, עשרה תנאין התנה יהושע:

עשרה תקנות תיקן עזרא [לפי שביאה ראשונה שבאו ישראל לארץ היתה על ידי יהושע, וביאה שנייה היתה ע"י עזרא, לכך כי היכי שהתנה יהושע ותיקן עשרה תנאין להנהגתן וטובתן של ישראל, כך תיקן עזרא עשר תקנות להנהגתן וטובתן של ישראל, דהוקשו ביאות להדריד וכו'. תורת חיים],

1. שקורין במנחה בשבת,

2. וקורין בשני ובחמישי,

הא דאורייתא הוא, דתניא השבת גופו מניין, ת"ל דברים כב והשבותו את גופו משמע, שאם טעה חציון אתה צריך להעלותו לדרך?

דאורייתא הוא דקאי בי מצרי יקיף סביבות מצרי הכרמים ולא יעבור בתוכם ויפסידם, אתא הוא תקין, דמפסיג ועולה מפסיג ויורד:

[תקנה 10] ומת מצוה קנה מקומו: ורמינא המוצא מת מוטל באיסרטיא דה"ר ט"ז אמה, מפנהו לימין איסרטיא, או לשמאל איסרטיא, שדה בור מכלן לאיסרטיא, ושדה ניר מכלן ניר מרש ולא זרוע מפנהו לשדה בור, שדה ניר ושדה זרוע, מפנהו לשדה ניר, היו שתיהן בורות, שתיהן נירות, שתיהן זרועות, מפנהו למקום שירצה אלמא לא קנה מקומו, דאי קנה מקומו, מני בעל השדה של ימין ושל שמאל לעכוזיה?

אמר רב ביבי, במוטל על המיצר מוטל צדוהו הדך ועוצרין ומאסילין עליו עושי טהרות ומטמאות, מתוך שניתן לפנותו מפנהו לכל מקום שירצה,

אמרי [ומקשה] עשרה הני חד סרי הויין? מהלכין בשבילי הרשות שלמה [המלך] אמרה, כדתניא הרי שכלו פירותיו מן השדה, ואינו מניח בני אדם ליכנס בתוך שדהו, מה הבריות אומרות עליו, מה הנאה יש לפלוני, ומה הבריות מזיקות לו, עליו הכתוב אומר מהיות טוב אל תקרי רע,

ומי כתיב מהיות טוב אל תקרי רע, אין כתיב כי האי גוונא, משלי ג אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות [וכל המונע טוב בזמן שאין לו הפסד נקרא רע. שטמ"ק],

ותו ליכא, והא איכא דרכי יהודה, דתניא רבי יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים [פ' שהזבלים של כל השנה מתקבצים בתוך רפת הבקר, ונעשים רגבים קשים שאי אפשר לזבל השדות כך, ולכן מותר להוציאם בשעה שבני אדם מוציאם הזבל, שע"י דריסת בני אדם עליהם יהיו מתרכבים ויהיו טובים לזיבול], אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים שלשים יום רשאי להניחו שם כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ,

והא איכא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה צפרק הגחל צמחא, דתניא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר, תנאי ב"ד הוא שיהא זה יורד לתוך שדה חבירו, וקוצץ שוכו של חבירו, להציל נחיל שלו של דבורים שהלכו לשדה חבירו, ונמייסבו על שוכתה של אילן, ואם יטול אחד אחד הן פורחות

אבני חן על מסכת בבא קמא

3. ודינן בשני ובחמישי,

4. ומכבסין כגדיהם לכבוד שבת בחמישי בשבת [ולא ימתינו עד ערב שבת, מפני שיניחו ערב שבת כלו לצרכי הכנת שבת. מאירי],

5. ואוכלין שום לקמן מפרש טעמא בערב שבת,

6. ושתהא אשה משכמת ציוס שהיא צריכה לאפות [פירוש דלא קאי על ערב שבת, אבל ראה בשמ"ק ו"ל ויש מפרשים משכמת ואופה ביום ששי בשבת לכל ימות השבוע, כדי שתהא פת מצויה לעניים לכל ימי השבוע, וק"ו להדיוט מלחם הפנים שהיו נאכלים לשמונה ימים] ואופה שחרית, כדמפרש שהיא פת מצויה לעני הממזר ואופה,

7. ושתהא אשה חוגרת בסינר דוגמת מכנסים קטנים,

8. ושתהא אשה חופפת במסרק, ציוס טבילתה, משום חליה [ואינו נראה לי דחופפת היא רחיצה ולא סריקה. תוס' רי"ד ע"י"ש, וכע"ז בנימוקי יוסף, וראה גם בתורת חיים]. לקמן פריך הא דאורייתא היא וטובלת,

9. ושיהו רובלין מציאם צמשים לנשים להתקשט בהם מחזירין בעיירות ולא יוכלו בני העיירות לעכב עליהם,

10. ותיקן טבילה לבעלי קריין:

[ומפרש]

1. שיהו קוראין במנחה בשבת, משום יושבי קרנות יושבי חניות [ראה לשון יושבי קרנות ברכות כח: ומש"כ שם] כל ימות המולד עוסקין בסמורה, ואין קורין בשני ובחמישי, תקון צניייהו קריאה יתירה:

2. ושיהו קוראין בשני ובחמישי עזרא תיקן, והא מעיקרא הוה מיתקנא, דתניא שמות טו וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות מקראות [פ' מקראות רשומות וסתומות. תורת חיים] אמרו אין מים אלא תורה [שכמו שאי אפשר לחיות בלי מים, כן אין הנשמה יכולה לחיות בלי תורה], שנאמר ישעיה נה א הו' י פל-צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה גלאו,

עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם, שיהו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני, ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי, ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה [ולמה תיקנו דוקא שני וחמישי ראה תוס']?

מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי, אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי, כנגד כהנים ליום וישראלים, אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי, כנגד עשרה בטלנין

צני אדם כשירים בטלנין ממלאכתן לעסוק בצרכי ציבור, [ולצא קודמין] [וקודמין לצא] לצית הכנסת, כדי שיהו מצוין עשרה לעת התפלה, ומתפרנסים משל צבור: # [וצ"ע אם היה המנהג לקרוא ג' פסוקים מה היה חסר להם בזה, ולמה הוסיפו לקרות כמנין עשרה בטלנים דוקא, מה השייכות של עשרה בטלנים לפסוקי קריאת התורה?],

3. ודינן בשני ובחמישי, דשכיחי [שהכל באים לעיר], דאתו למקרא בסיפרא:

4. ושיהו מכבסין בחמישי בשבת משום כבוד שבת:

5. ושיהו אוכלין שום בע"ש משום עונה שמונת עונה צלילי שנת כדרכי יהודה, והשם מרצה את הזרע דלקמן דכתיב תהלים א אשר פריו יתן בעתו, וא"ר יהודה ואיתימא רב נחמן ואיתימא רב כהנא ואיתימא ר' יוחנן, זה המשמש ממתו מע"ש לע"ש,

[כלומר] שלא יהא כל השבוע מחשבה והשתדלות בענין עונה, אלא בערב שבת כדי שיהו שאר הלילות פונים מכל עסקיהם ועוסקים בתורה וכו', יש מפרשים ערב שבת לענין זה ארבעה לילות ליל רביעי וליל חמישי וליל ששי וליל שבת, שכל שמתחלת ליל רביעי ואילך נקרא ערב שבת וכו' ופרשו הטעם שהמשמש ממתו בשלשה לילות של מוצאי שבת [ליל א' ב' ג'] אפשר לפי חשבון זמנה שתלך בשבת ויבא לידי חלול שבת וכו' ודברים אלו דברים תפלים הם, ועיקר הדברים כמו שכתבנו שאין עיקר הכונה באלו אלא לתורה. מאירי ע"י"ש],

ת"ר חמשה דברים נאמרו בשום [שיש ה' מעלות באכילת שום], משיבע, ומשחין מחמם את הגוף, ומצהיל פנים, ומרבה הזרע, והורג כנים שבבני מעיים, וי"א מכנים אהבה ממון משמח את הלב ומוציא את הקנאה:

6. ושתהא אשה משכמת ואופה, כדי שתהא פת מצויה לעניים:

7. ושתהא אשה חוגרת בסינר, משום צניעותא להמחמק מן העצירה:

[סינר שרגילות נשים לחגורו על מתניהם בסמוך לוסתן מפני שלא יתלכלכו בגדיהן בוסת, ומניע עד לקרקע. גאון ז"ל. שמ"ק], [בשעה שעושה מלאכתה, שאם לא כן שמא תחוס על בגדיה, ותחשוף שוליה והדבר מנוגה. מאירי], [משום מעשה באשה שבעלה קוף. ירושלמי מגילה פ"ד סוף הל"א, וראה שבת צב: במשנה]

8. ושתהא אשה חופפת וטובלת, [ומקשה והא] דאורייתא היא, דתניא ויקרא יד ורחץ את בשרו במים משמע שיגע בשו' למים שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים, "את" בשורו את הטפל לבשרו, ומאי ניהו שער?

אבני חן על מסכת בבא קמא

10. ואין מלינין בה את המת מת זה אדם בלתי חסיד קוצרים אותו מיד [בכל מקום אסור להשהות את המת, אלא בכל מקום יש היתר משום כבוד המת, אבל בירושלים הקפידו לקברו מיד. ראה ילקוט המאירי],

1. אין הבית חלוט בה דכתיב ויקרא בה וקם הבית אשר לו חומה, לצמיתות לקונה אותו לדורותיו, וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים,

2. ואינה מביאה עגלה ערופה [תוס'], דכתיב דברים כא כי ימצא חלל באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך לרשתה, וירושלים לא נתחלקה לשבטים,

3. ואינה נעשית עיר הנדחת, דכתיב דברים יג עריך משמע שאם יודע למי מיוחדת היא וירושלים לא נתחלקה לשבטים,

4. ואינה מטמאה בנגעים, דכתיב ויקרא יד ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, וירושלים לא נתחלקה לשבטים [תוס'],

5. ואין מוציאין בה זיוין וגזוזטראות, מפני אהל הטומאה שמה יהא כזית מן המת מוטל בארץ, והגזוזטראות מאהלות עליו, ועל אנשים הרבה, ונמצאת מרבה את הטומאה, [ועוד טעם] ומשום דלא ליתזקן עולי רגלים,

6. ואין עושין בה אשפתות, משום שקצים דרכן ליגדל באשפה, ומרבים טומאה לפי שמחים שם, ומטמאים הקדשים שצירושלים,

7. ואין עושין בה כבשונות, משום קומרא עשן שממיר את החומה, וגנאי הוא,

8. ואין עושין בה גנות ופרדסין, משום סירחא עשדים רעים הגדלים שם וזרקין בחוץ, ועוד דרך גנות לזבלן ויש קרחון,

9. ואין מגדלין בה תרנגולין, משום קדשים שתרנגולין מנקרין באשפה, ומציאים בשר שרצים צפיהם ומטמאין את הקדשים,

10. ואין מלינין בה את המת, גמרא מסורת היא צדיק, ואין טעם לדבר:

[שנינו במשנתנו לעיל ע"ב:] אין מגדלין חזירים בכל מקום [תוס'], [ומביא מעשה שהיה עם מכירת חזיר],

תנו רבנן, כשצרו בית חשמונאי זה על זה [ביום בית שני ראה שמו' שזה היה לערך שנת 65 - לפסח"ג וזה היה לערך 132 שנה לפני חורבן הבית] היה הורקנוס מבפנים ואריסטובולוס מבחוץ הורקנוס ואריסטובולוס, אחים היו ומריבין על דבר המלוכה, ובכל יום היו

אמרי, דאורייתא לעיוני דלמא מיקמר, אי נמי [עוד סיבה שיסתכל לראות אם] [ד. ר"ם] מאוס מלולך מידי, [ובשני הטעמים] משום חציצה,

דף פ"ב ע"ב

ואתא איהו [עזרא] תיקן חפיפה במסרק להרמקה דמילתא:

9. ושיהו רובלין מחזרין בעיירות, משום תכשיטי נשים, כדי שלא יתגנו על בעליהם:

10. ותיקן טבילה לבעלי קריין, [והא] דאורייתא הוא, דכתיב ויקרא טו ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ את בשרו במים?

[ומתיר] דאורייתא הוא לתרומה וקדשים, אתא הוא תיקן אפילו לדברי תורה שלא ישנה עד שיטבול [תוס'], [וכבר נתבטלה תקנה זו כמו שבארנו עניניה במסכת ברכות [ראה שם כב.]. מאירי, וכע"ז] בנמוקי יוסף:

עשרה דברים נאמרו בירושלים

1. אין הבית חלוט בה כדי שיהיה ערי חומה, אלא גאולה שהיה לו אם ירצה לגאול, ואם יגיע יוצל, יוצא ציובל כצמי ערי חכמים,

2. ואינה מביאה עגלה ערופה,

3. ואינה נעשית עיר הנדחת,

4. ואינה מטמאה בנגעים,

5. ואין מוציאין בה זיוין קורות יוצאין מן הכתלים וגזוזטראות אולדליו"ר בלע"ז על פני העלייה מבחוץ,

6. ואין עושין בה אשפתות,

7. ואין עושין בה כבשונות משרפות סד לקדירות,

8. ואין עושין בה גנות ופרדסות, חוץ מגנות וורדין קד שמה, והיא היטה צריכה לקטורת, והיינו כיפת היקדן, [כרימות (דף 1) על שם שדרך הורד לגדל על שפת היקדן שהיו מימות נביאים הראשונים],

9. ואין מגדלים בה תרנגולין,

אבני חן על מסכת בבא קמא

משום רשב"ג, איכה ג נא עיני עו' ללך לנפשי לא גרסין מאי דכתיב, כלומר כך אמר רבן שמעון, קורא אני על עמי המקרא הזה שיש עלי לעולל עיני צדיק ודמעה מפל פנו' ת עירי מכל משפחות העיר,

אלף ילדים צמורים היו בבית אבא, חמש מאות מהם למדו תורה, חמש מאות למדו חכמת יונית, ולא נשתייר מהם [לאחר החורבן] אלא אני כאן, ובן אחי אבא בעסיא [ובוכה על שנהרגו כל אלו, ואינו מחלק בין אלו שלמדו תורה ואלו שלמדו חכמת יונית, ואומר "מכל" בנות עירי]?

אמרי, שאני בית רבן גמליאל שהיו קרובים למלכות, וכדתניא המספר [שערן] קומי לפני צמח הרי זה מדרכי האמורי שמספרים מלפניהם, ומשיירין צלורית מאחריהן, לא דרך רומיים לגלגל שער שלמעלה מן הארץ, במשנות הגאונים,

אבטולמוס בר ראובן, התירו לו לספר קומי [תוס'], מפני שהוא קרוב למלכות, של בית רבן גמליאל התירו להם לספר [לדבר] בחכמת יונית, מפני שקרובים למלכות:

[שנינו במשנתנו לעיל עט:]: לא יגדל אדם את הכלב, אא"כ קשור בשלשלאות כו'. תנו רבנן, לא יגדל אדם את הכלב, אלא אם כן קשור בשלשלת, אבל מגדל הוא [את הכלב] בעיר הסמוכה לספר מוק"א אין ישראל לעודי כוכבי, וזריכה שימור וקושרו ביום ומתירו בלילה,

תניא, רבי אליעזר הגדול אומר, המגדל כלבים כמגדל חזירים, למאי נפקא מינה, למיקם עליה בארור כדמניא לעיל ארור ישראל שיגדל חזירים,

אמר רב יוסף בר מניומי, אמר רב נחמן, בבל כעיר [בארץ ישראל] הסמוכה לספר דמי, תרגמה נהרדעא [בבל הוא] שם המדינה, ועיר אחת שבה נקראת נהרדעא, ואותה העיר סמוכה לספר, ואשמועינן רב נחמן, דהואיל ויש צבצול יסוד קבוע, וישראל הרבה, מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר, כאלו היא מארץ ישראל,

דריש ר' דוסתאי דמן בירי [בחוברת הפלת ולד, ע"י נביחת כלב], במדבר י' ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל, ללמודך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות 22,000 [שכן היה מנין הלויים. שיטה. שמט"ק], [תוס']

[ואם היתה כלל ישראל] חסר אחת, והיתה אשה מעוברת ביניהם, וראויה להשלים [בשתלד את הולד], ונבה בה כלב והפילה, נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל, # [אולי משמע מכאן שעצם ההפלה אינה רציחה, וזה חידוש גדול],

משלשים להם בקופה דינרין אותם שצפנים מורדין מעל החומה דינרין מתרומת הלשכה בקופה לאותן שצחן לקנות תמידין, והיו מעלין להם תמידים,

היה שם זקן אחד [פ' מבפנים והיה מדבר לאותן שמבחוץ ברמיזה ובחכמה שלא יבינו אותו אחרים דהיינו חכמת יונית. תורת חיים], שהיה מכיר בחכמת יונית, אמר להם [לאילו שבחוץ] כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם,

למחר שילשלו דינרין בקופה, והעלו להם חזיר, כיון שהגיע לחצי החומה # [למה דוקא לחצי חומה, וצ"ל שכך היה המעשה] נעץ צפרניו פקע [פ' הבנים], שכן דרך חזיר כשגורדין אותו בחומה ונודעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה [בלשון גזמא],

באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזירים, וארור האדם שילמד את בנו [נקט בנו דוקא, דכן מצינו בירושלמי ריש מס' פאה, בשבע ר' אבוהו דר"י התיר ללמוד לבתו חכמת יונית. ילקוט המאיר] חכמת יונית # [העולה היה שזה נשאר בפנים בין היהודים החרדים], [תוס']

[חכמת יונית, והרמ"ה ז"ל כתב בפרטיו דחכמת יונית היינו כגון אלו חזיים בכבבים מודיעים לחדשים וגו', ע"כ. שטמ"ק. וראה יוסף דעת],

ועל אותה שעה שנינו צמחמות (דף קד) מעשה שבא עומר שהיה רגיל ללכת מן הקרוב לירושלים אותה שעה בא מגנות הצריפין רחוק מירושלים, לפי שהמריצו בני המזרח את תבואות השדה, ושתי הלחם מבקעת עין סוכר שם מקום:

! [ונראה לר"י דכל אותן שהיו בקיאים ברמזים ובלשונות היו נקראים על שם מדרכי לפי שהוא היה ראש וחכם להכיר. תוס' עיי"ש],

וחכמת יונית מי אסירא, והתניא אמר רבי, בארץ ישראל

דף פ"ג ע"א

לשון סורסי [תוס'] למה, או לשון הקדש או לשון יונית הוא לשון גמ, וסורסי לשון נלעג הוא,

(ו. ד"ס) א"ר יוסי [ב. ד"ס] בבל, לשון ארמי למה, או לשון הקדש, או לשון פרסי לשון גאה מארמי, בארץ ישראל הסמוכה ליון נקט יוני, וצביל הסמוך לפרס נקט לשון פרסי?

אמרי, לשון יוני לחוד חכמת יונית צני פלמין הקרוצים למלכות מספרין צה לחוד,

וחכמת יונית מי אסירא, והאמר רב יהודה אמר שמואל

אבני חן על מסכת בבא קמא

חייב עליו משום חמשה דברים, בנזק, בצער, בריפוי, בשבת, ובושת [פ' החובל משלם איזה מהחמשה דברים ששייך בחבלה שחבל. וראה יבין, וראה בגמ' שהביא משם הירושלמי], [והמשנה הולך ומפרש החמשה דברים]:

[זה שנאמר בתורה כאשר יתן מום באדם כן יתן בו, אינו לחבול בזה כמו שחבל בחבירו, אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבול בו [ברין שמים. יבין] כמו שעשה, ולפיכך משלם נזקו. רמב"ם הל' חובל ומזיק פ"א הל"ג], [הקדים רפוי לשבת שלא כסדר הכתוב, לסמכו לצער משום דדמי ליה, דאדם מצטער בנזקו על המכה הסמים המרפאים. הון עשיר].

בנזק כיצד, [כדמפרש בגמ' דהא דכתיב עין תחת עין היינו לשלם ממון], סימא את עינו, קטע את ידו, שיבר את רגלו, רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמן כמה היה יפה, וכמה הוא יפה שהי הזיקו, והפסידו ממון זה, שאם היה נזק, היה מוכר ענמו בעצד עצרי:

[רואין אותו כאילו הוא עבד כנעני נמכר בשוק שהוא נמכר לעולם, אבל עבד עברי אין לו שומא להמכר לעולם, להפסיד לו בשומא הזאת, שהרי היה יכול למכור את עצמו לשש, ולאחר שיצא בשש ימכור עצמו שנית, וכן כל ימיו. רא"ש, לכאורה חולק הרא"ש על רש"י, אבל באמת אולי מודה רש"י שאומדין בעבד כנעני]

צער, כואו (או) בשפוד, או במסמר כאז המכה [ונראה לי שר"ל שאינו חוזר על כואו, אלא שחבב לו מסמר שאינו חם, ותרין גווי נקט. תי"ט עיי"ש, # וזה צ"ע שאין המשך לשון המשנה ואפ"י על צפרנו וכו' משמע כן, ואולי רוצה רש"י לדיוק שמדובר כאן בצער גופני ולא צער נפשי, ובאמת לא קשה כפל הלשון של שפוד ומסמר שכן דרך המשנה הרבה פעמים ליתן שני משלים על דבר] ואפילו על ציפורנו, מקום שאינו עושה חבורה, אומדין כמה אדם כיוצא בזה לפי מה שהוא מעונג רב וערו וכאזי רוצה ליטול להיות מצטער כך:

ריפוי, הכהו חייב לרפאותו, עלה בו צמחים מל"ט אם מחמת המכה חייב, שלא מחמת המכה פטור, חייתה ונסתרה חייתה ונסתרה, חייב לרפאותו, חייתה כל צורכה, אינו חייב לרפאותו [ואפילו עלו במקום המכה, לא מצי למימר לולא שהיו שם ההבאה לא עלו, דעכ"פ ע"י ד"א עלו, מיהו זה דוקא רק כשעבר אדברי הרופא. יבין]:

שבת, כל ימי הסולי רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן שכירתו של כל יום, שהרי אין ראוי למלאכה כצידה אפילו בלילה חולי, שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו שהי נקטעה ידו ורגלו, והוא כבר נתן לו דמיהן:

[כיצד משערים השבת, אם לא חסרו אבר אלא חלה ונפל למשכב או צבתה ידו וסופה לחזור נותן לו שבתו של כל יום ויום, כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה, ואם חסרו אבר כגון שקטע ידו נותן לו דמי ידו שהוא הנזק, ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין ורואין כמה הוא שגר שומר קישואים בכל יום ועושין חשבון כל ימי חוליו של זה ונותן לו וכו' הגה דוקא

ההיא איתתא דעלת למיפא בההוא ביתא, נבח בה כלבא, אמר לה מריה לא תיסתפי מיניה שקולי ניביה יניצי"ש, ל"א ארבע שני הכלב הארוכות שבהן נושך, כך שמעתי [חולין דף נט] [בבבבב], אמרה ליה שקילי טיבותיך נטולה היא טובתך ושריא אחיזרי ומוטלת על הקוץ (שלא קשרת את הכלב) מה שאמה מנחמני הכל, כבר נד ונעקר ממקומו ולד:

[שנינו במשנתנו לעיל עט:] אין פורסין נישבין ליונים וכו': ומי אזלי כולי האי, והתנן מרחיקין את השוכך מן העיר שלא יפסידו תבואה ופירות שסביב העיר חמשים אמה,

אמר אביי, מישט שיימי טובא, כרסייהו בחמשים אמה מליא כמה שהן מלקטות ומנקרות בקרקע, מלאין בחמשין אמה, הלכך לגבי אכילת תבואת עיר אין לחוש ביותר,

ומישט שלשים רים ותו לא, והתניא בישוב אפילו מאה מיל לא יפרוס [על כרחק השתא לא ידע פירוש הברייתא. תוס' עיי"ש?]

רב יוסף אמר, בישוב כרמים שהולך מכרס לכרס עד למרחוק [פ' וע"ז אומר הברייתא שאפילו הכרמים ממשיכין מאה מיל מהישוב, צריך להרחיק מחוץ להם שלשים רים],

רבה אמר, בישוב שובכין [פ' שהולכין משוכך לשוכך],

ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו [פ' ואין ס"ד שיפרוס נישבין סמוך לשובכין?]

איבעית אימא בדעובד כוכבים, ואיבעית אימא בדהפקר, ואיבעית אימא בדידיה שאותן שובכין שלו, ומשום יוני שובכין שלא ילכדו בפסין אין לחוש, דשלו הן, אבל יש לחוש ליוני הישוב, שבאין דרך השוכין למרחוק:

פרק שמיני החובל

דף פ"ג ע"ב

[שנה החובל אחר מרובה שישניהם מדברים על עניני קנסות. ע"פ המלאכה שלמה],

מתני': החובל בחבירו [אדם מועד לעולם. לעיל כו.], [יש אופן ש]

אבני חן על מסכת בבא קמא

ר' ישמעאל, ושז הכהן וצא הכהן עירוצין (דף נא). [ועוד ביומא ב; ניר ה, הוריות ח; מנחות ד, מה; חולין פה, בבורות לב]. ומכה אדם דקמי הכה הכאה הוא דקאמר, ומי יתן מוס גמר, דמוס ע"י הכאה צא [נאמר הכאה בבהמה, ונאמר הכאה באדם. ד"ע] מה הכאה האמורה בבהמה לתשלומין, אף הכאה האמורה באדם לתשלומין [תוס'],

והא כתיב ויקרא כד יז ואיש כי יכה כל נפש אדם, מות יומת ולקטלה לא תמא קרא, אלא לנאשי אצרים, כדכתיב בתריה עין תחת עין, וכמיז יומת, כלומר ינטל אצרו וימות אותו אצד [פי' בן כ"ד, אבל הגמ' מותרין? ומתריין בממוין],

ממאי דבממוין, אימא במיתה ממש [פי' עין תחת עין ממש]?

לא סלקא דעתך, חדא דהא איתקש למכה [נפש. תוס'] בהמה ישלמנה [פי' קאי על הגז"ש דמכה מכה, ובדאי אין הכוונה שמי שמכה עין בהמה יכו את עין האדם], ועוד כתיב בתריה, כאשר יתן מוס באדם, כן "יתן" בו, ושמע מינה ממון [ונמצא שלמד מהגז"ש של מכה מכה, שמשלם ממון],

[וחזור לעיל שלאחר שאמר דילפינן ממכה מכה, אומר ואם נפשך לומר, ושואל] (ו)מאי אם נפשך לומר מאי הוה ליה לאקשו, תו קא קשיא לתנא, מאי חזית דילפת ממכה בהמה, לילף ממכה אדם [יומא. בפסוק כא] שנהרג ממש [וכמו שהורג אדם נהרג, כן החובל באדם נחבל], והכא נמי (כמיז) [כי כמיז] [בפסוק יט] כי יתן מוס, מוס ממש?

אמרי כלומר, משום האי פירכא, לא הוה מדמיק תנא למילף מלא מקמו, [ד?]הא מני לשנויי הכי, דנין גזקין בגזקין, ואין דנין גזקין במיתה,

אדרבה דנין אדם מאדם, ואין דנין אדם מבהמה, היינו דקתני [פי' ומשום קשיא זו אומר הברייתא] אם נפשך לומר, הרי הוא אומר במדבר לה לא ול' איתקחו כפר לנפש רצח אשריהוא רשע למוות פרימו' ת יומת, לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חזרין,

והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח [וכי] למעוטי ראשי אברים הוא דאתא, האי מבעי ליה, דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי, לא תשקול מיניה ממון, ותקמליה?

[ומתריין] האי דברים כה מכדי רשעתו נפקא, רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו שתי רשעיות,

ואכתי מבעי ליה, דקאמר רחמנא, לא תשקול ממון

בסתם בני אדם שאינן בני אומנות, אבל אם הוא בן אומנות ויכול לעסוק במלאכתו אחר חלו [נמצא שלא שלם על ביטול אומנתו בחשבון הנזק], משערין השבת כפי המלאכה דנטל מיניה. חו"מ סימן תכ סעיף יז],

בושת, הכל לפי המבייש אדם קל שצייס צושמו מרובה והמתבייש אדם חשוב שנתצייס צושמו מרובה # [ענין זה צ"ע, וראה מש"כ בתובות מ.],

וכולו חמשה דברים מקרא נפקי, נזק דכתיב עין תחת עין, נער פלע תחת פלע דהכי דרשין בגמ', ריפוי ושתת רק צנתו יתן ורפא ירפא, צושט דכתיב וקלומה את כפה [דריינו] ממון:

נמ': אמאי [על עיקר ההלכה במשנה, שאדם משלם בכסף עבור נזק גופני שגרם לחבירו שואלים. שט] שמות כא עין תחת עין אמר רחמנא, אימא עין ממש?

לא סלקא דעתך, דתניא יכול סימא את עינו, מסמא את עינו, קמע את ידו מקמע את ידו, שיבר את רגלו משבר את רגלו?

[ויקרא כד יז ואיש כי יכה פלגנפש אדם מו' ת יומת: יח ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש: יט ואיש כיימתן מוס בעמיתו פאשר עשה בן יעשה לו: כ שבר תחת שבר עין תחת עין שן תחת שן פאשר יתן מוס פאדם בן ימתן בו: כא ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת: כב משפט אחר יתה לכם פגר פאורח יתה פי אני יתן: ה אל ידכם:],

ת"ל ויקרא כד מכה אדם ומכה בהמה לקמן מפרש לקראי הי מכה קאמר, מה מכה בהמה לתשלומין, אף מכה אדם לתשלומין,

ואם נפשך לומר ואם יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעם זה, לא ולמד ממדרש אחר, ולקמן בעי מאי הוה ליה לאקשו, הרי הוא אומר במדבר לה לא ול' איתקחו כפר לנפש רצח אשריהוא רשע למוות פרימו' ת יומת, לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חזרין לאחר שנקטעו,

הי מכה [על איזה מכה כוונת הברייתא שמקיש מכה אדם למכה בהמה], אימיא ויקרא כד כא מכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת, ההוא בקטלא כתיב ומשלומין אין שם,

אלא מהכא, ויקרא כד יח מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש, וסמך ליה [ראה תוס'] ויקרא כד יט ואיש כי יתן מוס בעמיתו, כאשר עשה בן יעשה לו,

האי [הפסוק דואיש כי יתן מוס בעמיתו וגו'] לאו מכה הוא?

הכאה הכאה קאמרינן אע"ג דקראי לא דמו, גמרינן ג"ש, כדמנא דבי

אבני חן על מסכת בבא קמא

ותפטרירה מקטלא, ולגופיה אטריך ולא למעוטי אחריני?

א"כ לכתוב רחמנא, לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות, לנפש רוצח למה לי דלא אטריך, אחי למעוטי ראשי אברים שאין נפש, ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין,

וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר, מכה מכה למה לי? אמרי אי מהאי הוה אמינא, אי בעי עינו ניתב ואי בעי דמי עינו ניתב, קמ"ל מבהמה, מה מכה בהמה לתשלומין, אף מכה אדם לתשלומין [ומעם זה של מכה מכה לא איפרך וגם מספר 4, 5, 9 לא איפרכו].

[ומביא עוד דרשות למה מפרשים עין תחת עין לממון].

2. תניא ר' דוסתאי בן יהודה אומר, עין תחת עין ממון, אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש, אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה # [אולי הבוונה על עין בריאה, לעין חלשה], היאך אני קורא ביה עין תחת עין,

וכי תימא כל כי האי [באופן שאין עיניהם שוות] שקיל מיניה ממונא, התורה אמרה ויקרא כד משפט אחד יהיה לכם, משפט השווה לכולכם,

[ומקשה] אמרי מאי קושיא, דלמא נהורא שקיל מיניה, נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה, דאי לא תימא הכי

דף פ"ד ע"א

קמן גמס ננס שהרג את הגדול, וגדול שהרג את הקטן היכי קמלינן ליה, התורה אמרה ויקרא כד משפט אחד יהיה לכם משפט השווה לכולכם, אלא נשמה שקיל מיניה, נשמה אמר רחמנא נישקול מיניה, ה"ג נהורא שקיל מיניה, נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה:

3. תניא אידך, רבי שמעון בן יוחי אומר, עין תחת עין ממון, אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש, הרי שהיה [האדם המסמא את חברו היה] סומא וסימא, קיטע וקיטע, חוגר וחוגר, היאך אני מקיים בזה עין תחת עין וכי תימא הכא נשקול ממנה והתורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השווה לכולכם,

אמרי, ומאי קושיא, דלמא היכא דאפשר אפשר, היכא דלא אפשר לא אפשר, ופטרינן ליה בולא כלום, והוי משפט שזה או ליטול אבר ממש, או לפטור לגמרי,

דאי לא תימא הכי, טרפה שהרג את השלם, מאי עבדינן

ל"ה הא גברא קטילא הוא, והוה ליה עדות שאי אמה יכול להזימה, דהא אי משתכחי עדים וזמנים פטורים, דגברי קטילא צעו למקטל, והלכך איכו נמי פטור, והכי אמרינן באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח), [ק"ל כיון דהוא עדות שא"א יכול להזימה לא מיקרי עדות, ואמרי שמא באמת לא הרג א"כ מאי פרכינן, הא שפיר מתקיים משפט אחד, אלא דפטרינן ליה דליכא עדות דהרג וצ"ע, גליון הש"ס, וראה בחידושי רע"א על הש"ס],

אלא היכא דאפשר אפשר, היכא דלא אפשר לא אפשר, ופטרינן ליה [ונמצא שאין מכאן ראיה דעין תחת עין הוא ממון],

4. דבי רבי ישמעאל תנא, אמר קרא ויקרא כד כן ינתן בו, ואין נתינה אלא ממון,

אלא מעתה ויקרא כד כ כאשר יתן מום באדם, הכי נמי דממון הוא,

אמרי, דבי רבי ישמעאל קרא יתירא דרשי, מכדי כתיב ויקרא כד יט ואיש כי יתן מום בעמיתו, כאשר עשה כן יעשה לו, כן ינתן בו [בפסוק כ] למה לי? ש"מ ממון,

כאשר יתן מום באדם [רישא דקרא דכן ינתן בו] למה לי, אידי דבעי מיכתב כן ינתן בו, כתב נמי כאשר יתן מום באדם,

[דברים יט יט ועשיתם לו כפאשר זמם לעשות לו לאחיו ובערת הרע מקרקעו: כ והנשארם ישמעו ויראו ול' איספו לעשות לו עו' ד כדבר הרע הזה כקרקע: כא ול' א' תח' ס עקב נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל:].

5. דבי רבי חייא תנא, אמר קרא דברים יט יד ביד גבי עד וזמם כמי, ואשמעינן דאם העיד בלא פלוגי שקיטע יד חזירו משלם ממון דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון,

אלא מעתה דברים יט רגל ברגל נמי הכי הוא? אמרי דבי רבי חייא קרא יתירא קא דרשי, מכדי כתיב דברים יט ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו # [וצ"ע והא שם מיירי בעדים וזממן, ומנא לן לאוקים הפסוק לגבי חובל בחבירו], אי סלקא דעתך ממש, יד ביד למה לי, ש"מ ממון,

רגל ברגל למה לי? אידי דכתיב יד ביד, כתב נמי רגל ברגל,

6. אביי אומר, אתיא מדתני דבי חזקיה, דתנא דבי חזקיה שמות כא עין תחת עין, נפש תחת נפש, ולא נפש ועין תחת עין, ואי סלקא דעתך ממש, זימנין דמשכחת לה עין ונפש תחת עין, דבהדי דעויר ליה, נפקא ליה נשמתיה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמרי דנין נזקין מנזקין ואין נזקין ממיתה, אדרבה דנין אדם מאדם, ואין דנין אדם מבהמה,

אלא אמר רב אשי דברים כב כט ונתן האיש השכב עמו לאבי הנער המשיש בסקף ולו יתתיה לאשה מ'תחת אשר ענה ל א'יובל שלחה בל'מיו, יליף ליה אדם מאדם ונזקין מנזקין,

תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש, [ומתמה] ממש סלקא דעתך, רבי אליעזר לית ליה ככל הני תנאי [מהאמוראים לא היה מקשה על ר"א, אבל מהתנאים מקשה?]

אמר רבה, לומר שאין שמין אותו כעבד [הנמכר בשוק],

א"ל אביי, אלא כמאן כבן חורין, בן חורין מי אית ליה דמי,

אלא אמר רב אשי, לומר שאין שמין אותו בניזק אלא במזיק עינו של מזיק שיימין, כמה הוא שוה למכר עכשיו, וכמה הוא יפה בלא עין, והיינו "ממש" דקאמר, עינו של מזיק נישומה, תחת עינו של נזק;

ההוא חמרא דקמע ידא דינוקא, אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל [בנראה לא הבין רב פפא בר שמואל איך היה המעשה], אמר להו זילו שומו ליה ארבעה דברים, אמר ליה רבא והא אנן חמושה תנן? א"ל לבר מנזק קאמינא [פ' חוץ ובנוסף לנזק],

אמר ליה אביי והא חמו' ר' הוא, וחמור אינו משלם אלא נזק כדאמינן בפ' ז' (דף כו) איש צעמיתו ולא שור צעמיתו? אמר להו זילו שומו ליה נזקיה,

והא כעבדא בעי למשיימיה, אמר להו זילו שיימוהו כעבדא,

אמר להו אבוה דינוקא, לא בעינא דזילא ביה מילתא, אמרו ליה והא קא מחייבת ליה לינוקא אמה מז ומריע לו, שמואל אמה על חזלתיו, דהא חזלתיו של מיעוק הן ולא שלך כדמיא לקמן (דף פז) קטנים יעשה להם סגולה, אמר להו לכי גדיל מפייסנא ליה מדידי:

ההוא תורא, דאלם לעס וכסס ידיה דינוקא, אתא לקמיה דרבא, אמר להו זילו שיימוהו כעבדא,

אמרו ליה, והא מר הוא דאמר כל הנישום כעבד הואיל ודבר שאין קלוג הוא אין גובין אותו בבבל ועטמא מפרש לקמן,

ומאי קושיא דלמא מימד אמדינן ליה, אי מצי מקבל עבדינן, ואי לא מצי מקבל לא עבדינן,

ואי אמדינן דמצי מקבל ועבדינן ביה ונפק רוחיה, אי מיית לימות, מי לא תנן גבי מלקות אמדוהו ומת תחת ידו פטור [ונמצא שאין מכאן ראייה דעין תחת עין הוא ממון],

7. רב זביד משמיה דרבא אמר, אמר קרא שמות כא פצע תחת פצע, ליתן צער במקום נזק ואע"פ שיש שם משלמי הנזק, משלם אף הצער, ומקרא יתירא קדריש, דהא כתיב כויה תחת כויה, למה לי פצע תחת פצע, וכויה ומצורה מדריש לקמן, ואי סלקא דעתך ממש [שנזק של עין הוא שמסמא את עינו, וחזן מזה משלם ד' דברים], כי היכי דלהאי הוי ליה צערא, להאי נמי אית ליה צערא,

ומאי קושיא, דלמא איכא איניש דמפנק אית ליה צערא מפי, ואיכא איניש דלא מפנק לית ליה צערא, למאי נפקא מינה [למה כתבה התורה פצע תחת פצע], למתבי ליה היאך דביני ביני מפגע תחת פצע למיטב ליה היאך דביני ביני [אם הצער של הניזק הוא יותר ממשל מוזיק],

8. רב פפא משמיה דרבא אמר, אמר קרא שמות כא ורפא ירפא ליתן רפואה במקום נזק, ואי סלקא דעתך ממש, כי היכי דהאי בעי אסייא האי נמי בעי אסייא,

ומאי קושיא, דלמא איכא דסליק בשריה הייא מהר כמו אשור הייא צמסכת שנת (דף קט) ואיכא דלא סליק בשריה הייא, למאי נפקא מינה [שכתבה התורה ורפא ירפא], למיתב ליה היאך דביני ביני,

9. רב אשי אמר, אתיא תחת תחת משור, כתיב הכא שמות כא עין תחת עין, וכתיב התם שמות כא שלם ישלם שור תחת השור, מה להלן ממון אף כאן ממון,

[ויש מן התימא דכולהו תנאי לא ילפי מההוא קרא, ואין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו, ובירושלמי אמרו כל מילתא דלא מיהורא מייתנין מאתרין סגיאין, ופירשו המפרשים ז"ל (דחבא) # [דהכי] פירושו כל דבר שיודעין בו שכן הוא האמת אבל לא נתברר לו סמך מן הכתוב, הרשות ביד כל אדם לדונה ולהביאה, ואע"פ שאין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו היינו לדרון לגמרי [פ'] דכאן כיון שכבר אנו יודעין שאין הפירוש עין תחת עין לסמא את עינו, אלא ממון, יכולין ללמוד גז"ש מתחת תחת ללמוד כן מגז"ש]. נמוקי יוסף,

מאי חזית דילפת תחת תחת משור, נילף תחת תחת מאדם, דכתיב שמות כא ונתת נפש תחת נפש, מה להלן ממש, אף כאן ממש,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמרי כי קא עבדינן שליחותיהו בממונא, בקנסא לא עבדינן שליחותיהו,

אדם באדם דממונא הוא, נעבד שליחותיהו דקא מפסמיה מדמיה? כי קא עבדינן שליחותיהו במילתא דשכיחא, אדם באדם דלא שכיחא, לא עבדינן שליחותיהו,

הרי בושת, ופגם, דשכיח נעביד שליחותיהו, שייך גאונם ומפסמיה, והוא במקום נזק, דלומדים כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה במולה לבטולה, להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח ממנו, אלמא ממונא הוא דאפסמיה מכספא, בושת לאו קנס הוא שהרי אין קצוב, אלא לפי המצויש והמתצייש?

אמרי הכי נמי, דהא רב פפא אגבי ארבע מאה זוזי לבושת כדמנן גרס בגאון, תלש בשערו כו' במתני' (לקמן דף טז),

והא ליתיה לדרב פפא, דשלח ליה רב חסדא לרב נחמן בהמניח את הכד (לעיל דף כז) ושלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מוגבית בבבל [לאו דוקא קנס, אלא משום דלית ביה חסרון כים, קרי ליה קנס. תוס'],

אלא כי עבדינן שליחותיהו, במילתא דשכיחא ואית ביה חסרון כים הולאה והלואה, אבל מילתא דשכיחא ולית ביה חסרון כים, אי נמי מילתא דלא שכיחא, ואית ביה חסרון כים, לא עבדינן שליחותיהו,

הלכך, אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון כים, כיון דלא שכיחא, לא עבדינן שליחותיהו, בושת אע"ג דשכיחא, כיון דלית ביה חסרון כים, לא עבדינן שליחותיהו,

[ומתמה] ושוור בשור גובין בבבל, והאמר רבא, שור שהזיק אין גובין אותו בבבל,

דאזיק מאן, אילימא דאזיק אדם, מאי איריא שור דאזיק אדם דלא שכיח לגמרי, אפילו אדם דאזיק אדם דשכיח טפי קאמר רבא דאין דנין, נמי אין גובין אותו בבבל, אלא פשיטא דאזיק שור, וקתני אין גובין אותו בבבל?

אמרי, התם בתם אין גובין, דקיימא לן פלגא נזקא קנסא צפ"ק (ד' טו) הכא במועד,

והאמר רבא אין מועד בבבל דכיון דמנגיחות דתמות לא מיימין ליה לבי דינא, היכי מיעד ליה?

אמרי, דאייעד התם [בארץ ישראל] ואייתור להכא,

והא מילתא דלא שכיחא היא לנא שור מועד מארץ ישראל לבבל,

אמר להו לא צריכא הכי אמר להו, שומו ליה דאי תפס והיום או למחר אם יתפס משלו [משל בעל השור], יעכצנו,

רבא למעמיה, דאמר רבא נזקי שור בשור נזקי שור שצאו לו על ידי השור, ונזקי שור באדם נזקין שצאו לשור על ידי אדם, גובין אותו בבבל, נזקי אדם באדם, ונזקי אדם בשור אדם שהזיק על ידי שור, דבעי למשיימיה כעבדא אין גובין אותו בבבל,

מ"ש נזקי אדם באדם, ונזקי אדם בשור דלא, אלהים [חול] בעינן וליכא, נזקי שור בשור ושור באדם נמי

דף פ"ד ע"ב

אלהים בעינן וליכא דהא כוליה צפרשת אלה המשפטים כתיבי, אדם צאדם וכי יריבון, אדם בשור וכי יגמ, וצנהיא פרשה כתיבי עד האלהים יבא דבר שניהם, וקסבר אכולהו קא, והיינו מומחין וסמוכין, וצבאל אין סמיכה כדלמר בסנהדרין פ' קמא (דף יד), שור בשור ושור צאדם נמי התם כתיבי שור בשור וכי יגוף שור וגו' שור צאדם ארבעה שומרים התם כתיבי ושלוחות יד התם כתיבי,

אלא מאי שנא שור בשור, ושור באדם, דשליחותיהו [של דייני ארץ ישראל הסמוכין] קא עבדינן [ראה רמב"ן בתחלת פרשת שופטים, וז"ל ולפי זה אין ישראל שבחוצה לארץ מצויים למנות להם דיינין בעיירות], מידי דהוה אהודאות והלואות דאמר צפרק קמא דסנהדרין (ד' ג) דלא בעינן מומחין, שלא תנעול דלת בפני לוין, הולאות הבא לידון בעדי הולאה, שאמרו בפנינו הודה לו, והולאות שצא לידון בעדי הולאה, שאומרים בפנינו הלוה לו,

אדם באדם ואדם בשור נמי שליחותיהו קא עבדינן, מידי דהוה אהודאות והלואות?

אמרי כי קא עבדינן שליחותיהו, במידי דקים לן בגויה [שהדין ברור לנו], במידי דלא קים לן בגויה כגון הכא דבעינן למשיימיה [את הה' דברים] לא עבדינן שליחותיהו,

[ומקשה] אמרי שור בשור ושור באדם, נמי לא קים לן בגויה?

אלא [שור שניזק ע"י שור, ושור שניזק ע"י אדם] פוק חזי היכא מוזדבני תורא בשוקא, אדם באדם, ואדם בשור נמי, פוק חזי היכא מוזדבני "עבדי" בשוקא,

ועוד תשלום כפל, ותשלום ארבעה וחמשה דקצי, נעבד שליחותיהו אלמא קיימא לן, דאין דנין דייני קנסות צבאל,

אבני חן על מסכת בבא קמא

דמילתא קיימי, דממוקמא צה דרשא דקרא, ולא אמשמעות קמא קאי, דסוף המקרא עמיד להוציא,

והכי קאמר רבי אומר כויה נאמרה תחילה סוף המקרא מוכיח לנו, דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחלתו, וזער משתלם שלא במקום נוק, מאי טעמא, סבר כויה דאית בה חבורה משמע, כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה,

בן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו ד חבורה נאמרה תחילה, כלומר מסוף המקרא אנו למדין, שכיה שחייב הכתוב בתחלתו אינה אלא אס כן יש עמה חבורה, מאי טעמא סבר כויה דלית בה חבורה משמע, כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין, אי לא לא,

ואמסקנא האי "נאמרה" דקאמרי, אסוף הדרכה ועיקרה שהיא עומדת קיימי [פ] שלפי דברי רבא נמצא שרבי ור' יורא מדברים על מה שהיינו חשופים מתחלה, אבל מה שסוברים בסוף אינו נוכר בדבריהם, אבל לפי רב פפא נמצא שהם אומרים מהו שיטתם אסוף, שכוונת רבי ורבי יורא כשאומר נאמרה הוא, לאחר שנאמר חבורה, כך נאמרה פירושה של כויה, וראה רשב"א,

רבי כויה נאמרה תחלה	בן עזאי חבורה נאמרה תחלה	
אמר רבא* כויה דלית בה חבורה משמע, כתב רחמנא חבורה, לגלויי עלה דכויה, דאית בה חבורה אין, אי לא לא	כויה דאית בה חבורה משמע, כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה, דלית בה חבורה	
מתקין לה רב פפא** כויה דאית בה חבורה משמע, כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה, ופירוש לשון כויה נאמרה תחלה, פ' עכשיו לאחר שכתב הפסוק חבורה, נמצא שרק כויה שיש בה חבורה חייב עליה,	כויה דלית בה חבורה משמע, כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין, אי לא לא, ופירוש לשון חבורה נאמרה תחלה, עכשיו לאחר שכתב הפסוק חבורה, נמצא שיש בה חבורה חייב עליה,	
אי נמי כויה [גרדא] נאמרה תחלה, ולא דנין אותה בכלל ופרט,	הוי כויה כלל, וחבורה פרט, דהוי כאילו נאמר חבורה מיד לאחר כויה,	

* לפי רבא פירוש לשון נאמרה תחלה, היינו כך היינו מפרשים קודם שנאמרה חבורה תחת חבורה,

** רב פפא מפרש נאמרה תחלה, שכן מתפרש כויה תחת כויה מתחלה, לאחר שכתב הפסוק חבורה תחת חבורה,

אי נמי, דכולי עלמא כויה [הלשון "כויה"] בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע,

והכא [דפליגי אם חייב גם בלא חבורה]

ומילתא דלא שכיחא הא אמרת ואמרינן לעיל במילתא דלא שכיחא דלא עבדינן שליחותיהו?

דאתו רבנן דהתם וייעדוה הכא, סוף סוף מילתא דלא שכיחא היא, ואת אמרת מילתא דלא שכיחא לא קא עבדינן שליחותיהו?

אלא כי קאמר רבא דשור גזינן צנצל בשן ורגל כגון שנמחק צמזכו להנאמו והזיקו (והפילו על שור אחר), דהיינו מולדה דשן, או שהזיק את שור צמזכו צגופו דרך הילוכו, שדחפו ולא כיון דהוי מולדה דרגל, דמועדן מתחילתן נינהו:

[אב שר שמח סימן לדברים שרנים בזמן חוה: אש, בור, שן, רגל, שכיח, ממון, חסרון כים. יבין אות יט],

[שנינו במשנתנו] צער כוואו בשפור או במסמר וכו': צער שלא במקום נזק משתלם כי מתניתי על פסוקנו דלא אפמתיא מאן תנא?

שמות בא כד עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: בה פויה תחת פויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה:

אמר רבא, בן עזאי היא, דתניא, רבי אומר כויה נאמרה תחילה, בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה,

במאי קא מיפלגי, רבי סבר כויה דלית בה חבורה משמע והיינו דקאמר כויה לחודה נאמרה תחילה, כלומר כויה שנאמר בפסוק תחילה, קיינו שומעין שהיא חייב על כויה גרידא, אפילו בלא חבורה, דליכא אלא צער,

כתב רחמנא חבורה, לגלויי עלה דכויה, דאית בה חבורה אין, אי לא לא, לכך הוצרכה חבורה [בסוף הפסוק]. ללמד שאין חייב כלום עד שהיא חבורה עמה, דכיון דמשלם רפוי משום חבורה משלם נמי צער, אבל שלא במקום חבורה כגון על פסוק פטור, דצער בלא נזק לא משלם, דאי לאו משום הכי לא אצטריך חבורה, דהשתא כויה בלא חבורה שמעין דחייב, כל שכן חבורה שיש בה נזק,

ובן עזאי סבר, כויה דאית בה חבורה משמע והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה, כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה, דסתם כויה יש בה חבורה, כתב רחמנא חבורה לפיכך הוצרכה מורה לכתוב חבורה צהדיא לגלויי עלה דכויה, דלית בה חבורה דהשתא על כרחין כויה דרשא בלא חבורה היא, וחייב צער בלא נזק כמתניתין,

מתקיף לה רב פפא, אדרבה איפכא מסתברא ומתניתין רבי היא ולא בן עזאי, דלא עקרין ליה מרבי דהוא סדרה,

ועוד דהכי מסתברא טפי, דהא "נאמרה" דקאמרי רבי וכן עזאי, אמסקנא

אבני חן על מסכת בבא קמא

דף פ"ה ע"א

נפשיה לקולא, וכאן ככר נעשה מעשה [ובאן הריון שאחד קטע ידו, ובודאי לא היה מניח לו לקצוץ ידו],

אלא אומדין כמה אדם רוצה ליתן לשלם המלך לקטוע לו ידו המוכתב למלכות מידו המוכתב למלכות לקטועה בסייף בין סייף לסם ויקטענה השליח בסם,

[ושואל על לשון המשנה] האי ליטול, ליתן מבעי ליה? אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ליטול זה מזה מן המזיק, מה שנתן זה למלך:

[שנינו במשנתנו] רפוי הכהו חייב לרפאותו וכו'. [ת"ר], עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפאותו, וחייב ליתן לו דמי שבתו דמחמת הנמחים נפל למשכב, שלא מחמת המכה אינו חייב לרפאותו, ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו,

ר' יהודה אומר, אף מחמת המכה חייב לרפאותו, ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו,

וחכמים אומרים, שבתו ורפאותו הקשן הכמוז, כל שחייב בשבת, חייב בריפוי, ושאינו חייב בשבת, אינו חייב בריפוי זה שאין חייב בשבת [דסברי בר' יהודה] אינו חייב בריפוי, ורבנן קמאי מחייבי ליה לרפוייהו,

ת"ק	ר' יהודה	חכמים
רפוי, שבת	רפוי, ולא שבת	פטור מכלום*
פטור מכלום	פטור מכלום	פטור מכלום

* כיון שאינו חייב בשבת בר' יהודה, פטור גם מריפוי,

במאי קא מיפלגי, אמר רבה אשכחתינהו לרבנן בבי רב, דיתבי וקאמרי, הכא במכה ניתנה לאגד נחנה רשות לנחל לאוגדה ולעטפה מפני זער הננה, ועולין הנמחים מחמת הכל וחוס האגד קמיפלגי, רבנן סברי מכה ניתנה לאגד, ורבי יהודה סבר מכה לא ניתנה לאגד,

ריפוי דתנא ביה קרא [שכתב לשון רפואה שתי פעמים ורפא ירפא מיחייב, שבת דלא תנא ביה קרא [רק שבתו יתן], לא מיחייב,

ואמינא להו אנא, אי מכה לא ניתנה רשות לאגד חיה להנחתו אגד, הלכך נמחים שעלו זה אין על המזיק להמחיש עליהן, ריפוי נמי לא מיחייב,

אלא דכולי עלמא מכה ניתנה לאגד, ולא ניתנה לאגד יתירה,

בכלל ופרט המרוחקים זה מזה קמפלגי [דהא בין כויה לחבורה כתיב פצע],

רבי סבר, אין דנין אותו בכלל ופרט הכא נמי כויה נאמרה תחילה כלל, דכויה משמע בין שיש עמה חבורה בין שאין עמה חבורה, ואי הוי חבורה סמיך ליה, הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא מה שצפרט, יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא, השתא דכתיב פצע צינחיס, לא דיינין [וחייב על כויה גם בלא חבורה],

ולקמן פריך חבורה לרבי למה לי, והיינו דקאמר כויה נאמרה תחילה, כלומר מתחילת הפסוק אנו למדין שהוא חייב צויה גרידא, ולא נאמר סופו מוכיח שמתחילתו לא חייב אלא כשיש חבורה, ואין דנין, ומתני' רבי היא,

ובן עזאי סבר, דנין אותו בכלל ופרט,

וכי תימא חבורה לרבי למה לי הוילי ומרישא שמעינן לתרויהו? לדמיום יתרים דאי לא כתיב אלא כויה מחת כויה, הוה אמרינן בין אית ציה חבורה בין לית ציה חבורה, דמי כויה משלם, אבל תרמי לא משלם, קמ"ל דמשלם תרויהו:

[שנינו במשנתנו] אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול וכו': צער במקום נזק היכא דקטע את ידו ונמן לו דמיה היכי שיימינן את הצער, הלא יש לו לקולא צעיר דמיה שטול, [פ' בין שמשלם לו בשביל ידו, אך אתה מחייבו על הצער, הלא הוא צריך לקוצצה?]

אמר אבוה דשמואל, אומדין כמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו [תירוצ' זה אינו מובן, וחגמ' ממשיכה לברר],

לקטוע לו ידו, לא צער לחוריה הוא, הא כוליהו חמשה דברים איכא, ועוד בשופטני עסקינן,

אלא לקטוע ידו הקטועה ומחוצרת בגידין צמותין, ואינה ראויה לו למלאכה,

ידו הקטועה נמי לא צער לחוריה איכא, הא צער ובושת איכא, דכסיפא ליה מילתא, למשקל מבשרו למשדייה לכלבים,

אלא אומדין, כמה אדם רוצה ליטול, לקטוע לו ידו המוכתב למלכות לקולא בסם שאין שם צער כלל, בין סם לסייף כמה רוצה ליעול לקולא בסייף,

אמרי, הכא נמי לא שקיל כל ממון שבעולס ומצער נפשיה לצער

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמר מר, יכול אפילו שלא מחמת המכה, ת"ל "רק" [שבתו יתן ורפא ירפא], [ומתמה] שלא מחמת המכה בעי קרא?

אמרי, מאי שלא מחמת המכה, כדתניא, הרי שעבר על דברי רופא, ואכל דבש או כל מיני מתיקה, מפני שדבש וכל מיני מתיקה קשין למכה, והעלה מכתו גרגותני, יכול יהא חייב לרפאותו, ת"ל רק,

מאי גרגותני? אמר אביי, נאָתא פְּרִיכְתָּא נָשַׁר מֵת, מאי אסותיה [רפואתו] אהלא אהלמ"י בלע"ז [שם צמח, שמשמשין בו לבביסה, בורית. מלון עברי], וקירא שעה, וקלבא רשי"א שצחצוח של יין,

[וביון דמיידי הכא בתשלומי ריפוי, מביא כמה הלכות בענין זה] ואי א"ל מוזק אסיך אנא אני מרפא אותך ואני נותן דמי אסיך, א"ל דמית עלי כאריא ארבא [כארי אורב, על פי הפסוק איכה ג' דב ארב הוא לי אריה] [ארי] בְּמִסְתָּרִים,

ואי א"ל מיייתנא אסיא דמגן במגן שירפא צחם וקרצו הוא, א"ל אסיא דמגן במגן, מגן שוה,

ואי אמר מיייתנא לך אסיא רחיקא ומחיל גני, אמר ליה אסיא רחיקא עינא עוירא שעמיד לילך לדרכו ואין חושש אם עיור עינו של זה,

ואי א"ל היאך [הניק], הב לי לדידי, ואנא מסינא נפשאי [ארפא את עצמו], א"ל פשעת בנפשך [תתירשל לרפאות את עצמך], ושקלת מינאי טפי [ובכל פעם תבקש עוד ועוד כסף],

ואי א"ל קוין לי מְקֵץ [קצוב לי קיצבה, סכום מסוים לריפוי ואני מטפל בדבר. שט], א"ל כל שכן דלא ניחא לי נהכי, דפשעת בנפשך דאי פשעת בנפשך גנאי גדול הוא לי, דקרו לי וקרו לי שור המזיק,

תנא, וכולן משתלמין במקום נזק [הד' דברים משתלמין בנוסף לנזק], מנהני מילי, אמר רב זביד משמיה דרבא אמר קרא שמות כא פצע תחת פצע, ליתן צער במקום נזק,

האי מבעי ליה

דף פ"ה ע"ב

לרבות שוגג כמזיד צפ' שני (דף כו) ואונס כרצון?

ר' יהודה סבר, כיון דלא ניתנה לאגד יתירה, ריפוי דתנא ביה קרא דשנה עליו הכמוצ מיחייב, שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב,

ורבנן מ"ק סברי, כיון דתנא ביה קרא בריפוי, אשבת נמי מיחייב דאיתקש לריפוי,

ור' יהודה סבר [אף דאיתקש שבת לריפוי], שבת לא מיחייב דמעטיה רחמנא "רק",

ורבנן "רק" לשלא מחמת המכה הוא דאתא שעצר על דברי רופא כדמפרש לקמן,

ת"ק	ר' יהודה	
חייב בריפוי ובשבת, דשבת איתקש לריפוי	חייב רק בריפוי דשנה בה קרא,	באגד יתירה
שחייב גם באגד יתירה	הגם דאיתקש הא כתיב רק	איתקש שבת לריפוי
אם עבר על דברי הרופא, המזיק פטור	שפטור משבת באגד יתירה	הדרשה דרק

ולרבנן בתראי דאמרי כל שחייב בשבת, חייב בריפוי, וכל שאינו חייב בשבת, אינו חייב בריפוי, ריפוי דתנא ביה קרא למה לי?

מיבעי ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל, דתניא דבי ר' ישמעאל אומר שמות כא ורפא ירפא, מכאן שניתן רשות לרופא [לרופאים] לרפאות ולא למרינן רחמנא מסי, ואיכו מסי,

ת"ר, מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המכה, ונסתרה המכה, שחייב לרפאותו, וחייב ליתן לו שבתו, ת"ל רק שבתו יתן ורפא ירפא שנה הכמוצ בריפוי למינצו, אף על הגמחים והקיש שנת לריפוי,

יכול אפילו שלא מחמת המכה, ת"ל רק,

ר' יוסי בר יהודה אומר, אף מחמת המכה פטור, שנאמר רק,

[ומפרש דברי ר"י בר יהודה] איכא דאמרי, אף מחמת המכה פטור לגמרי, כרבנן בתראי [דכיון שפטור משבת פטור מריפוי],

ואיכא דאמרי, אף מחמת המכה פטור משבת, וחייב בריפוי, כמאן, כאבוח [ר' יהודה אבוח דר' יוסי]:

אבני חן על מסכת בבא קמא

אי נמי כי נקטעה (ידו) אויל בשליח, ושקיל אגרא יתירא, ואיגלאי מילתא דלאו בר שימור קישואין,

מדת הדין לא לקתה, שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו ולכשיתרפא [נמי] אינו ראוי לדלות ולילך בשליחות,

אמר רבא, קטע את ידו עדיין הוא ראוי לשומר קישואין, הלכך שצמ כל ימי חלויו טמן לו שכר שימור קישואין, נותן לו דמי ידו, ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין,

שיבר את רגלו ושוב אינו ראוי לשומר קישואין שצריך להלך סביב הגנה, נותן לו דמי רגלו [ששבר שתי רגליו. רשב"א], ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר את הפתח,

סימא את עינו [ודוקא בשסימא שתי עינו אבל כשסימא באחת מעינו ראויו הוא לכל מלאכתו. רשב"א], נותן לו דמי עינו, ושבת רואין אותו כאילו הוא ממחינו בריחים,

חירשו אין ראוי לבלוס נותן לו דמי כולו [תוס'], # [שמי שהוא רק מדבר ואינו שומע מה שאומרים אנשים, אינו שוה כלום. דודי ר' יעקב זאבלאצקי ז"ל],

בעי רבא, קטע את ידו ולא אמדוהו ציט דין, ולא אמרו למזיק מן לו כך וכך ריפוי, כך וכך שצמ, כער וצושט, ואחרי כן שיצר את רגלו קודם שיתרפא, שיבר את רגלו ולא אמדוהו, סימא את עינו ולא אמדוהו, ולבסוף חירשו מהו,

מי אמרינן כיון דלא אמדוהו, בחד אומדנא סגי ליה ויהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי, או דלמא חדא חדא אמדינן ואט"ג דנזק לא נפקא לן מינה מידי, דהא סוף סוף כל שעה הולכין ופוחמין את דמיו הלכך צין אומד כולה צין אומד כל אחד צפמי עזמו מדה אחת היא, ויהבינן ליה,

[מ"מ יהיה] נפקא מיניה דבעי למיתב ליה צער ובושת דכל חדא וחדא אצל ריפוי לא, שהרי לא נתרפא צינתים, ושצמ לא שהרי טמן לו דמי כל מה שהיה שוה מתחילה, והרי הוא עצמו,

נחי דנזק וריפוי ושבת דכל חדא וחדא לא יתבינן ליה [תוס'], דכיון דקא יהיב ליה דמי כוליה כמאן דקטליה דמי, והא יהיב ליה דמי כוליה,

צער ובושת מיהת דכל חדא וחדא יהיב, דהא הוה ליה צער ובושת,

ואם תימצא לומר, כיון דלא אמדוהו קא יהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי, אמדוהו מהו, מי אמרינן כיון

אם כן נכתוב קרא פצע בפצע, מאי פצע תחת פצע, ש"מ תרתין,

רב פפא משמיה דרבא אמר, אמר קרא ורפא ירפא, ליתן רפואה במקום נזק,

האי מבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות,

א"כ [אם בא רק ליתן רשות לרופא], נכתוב קרא ורופא ירפא, ש"מ ליתן רפואה במקום נזק,

ואכתי מבעי ליה לכדאמרן, למיתני [לשנות עוד פעם] ביה קרא בריפוי? א"כ לימא קרא או רפא רפא, או ירפא ירפא מאי ורפא ירפא ש"מ ליתן רפואה במקום נזק, [ונמצא שלמדו מורפא ירפא ג' לימודים, א' ליתן רפואה במקום נזק, ב' שניתן רשות לרופא לרפאות, ג' כפל לשון ששנה בא קרא],

מכלל דמשכחת להו שלא במקום נזק, שלא במקום נזק היכי משכחת להו [שישלם צער ולא ישלם נזק]?

צער כדקתני, צער כוואו בשפור או במסמר, ואפילו על צפורנו, מקום שאינו עושה חבורה,

ריפוי דהוה כאיב ליה מידי וסליק שהיה לו מכה צצטרו והיתה מתרפא ואייתי ליה סמא חריפא ואחווריה לבישריה הפכו למראה נרעת דצריך לאותבי ליה סמא, לאנקומיה גוונא דבישריה,

שבת, דהדקיה באינדרונא סגרו צמסגר [בבית האסורים] ובטליה [ממלאכתו],

בושת, דרק ליה באפיה:

[שנינו במשנתנו] שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין: תנו רבנן, שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין [תוס'],

ואם תאמר, לקתה מדת הדין כלומר לא שלם לו כל צרכו, דהא, דכי מיתפח האי גברא מחולי זה שנקטע (רגלו) [כלומר בתחילה כשהיה בריא. תוס'], לאו אגרא דשומר קישואים הוא שקיל, אלא דלי דוולא [דולה מים בדלי] ושקיל אגרא יתירא, ונמצא שכל ימי חלויו אצד את זאת,

אבני חן על מסכת בבא קמא

דאמרוהו חדא חדא בעי למיתב ליה, או דלמא כיון דלא שלים יהיב ליה דמי כוליה¹⁶. תיקון,

בעי רבה, שבת הפוחתתו בדמים הכהו מכה שהוא כריך לשבות ממלאכתו, וסופו להיות שלם כצמחלה, ואין כאן אלא שבת, אבל פוחתו עכשיו בדמים, שאם היה צל לימכר עכשיו היו דמיו פוחתין **מהו** מי מחייב אפחת דמיו להשתתף, או לא,

היכי דמי, כגון שהכהו על ידו וצמתה ידו דשטריר"ט בלע"ז, לשון זומת הגידין מקום שהגידין זומתין (חולין דף עו), וסופה לחזור מאי, כיון דסופה לחזור לא יהיב ליה דמי ידו ולא מיד, או דלמא השתא מיהת אפחתיה?

[שמאלכר שבתו שבכל יום ויום עד שיתרפא, נפחתו דמיו שאין בני אדם בקיין להכיר בידו אם סופה לחזור, ולא יכנסו את עצמן בספק לקנותו כבריא ושולט בשתי ידיו, וסבורין שלא יתרפא עוד, אבל בדבר הידוע ששסופו לחזור, מודה אב"י שאין נותן לו אלא שבת שבכל יום ויום. תוס'].

תא שמע, המכה אביו ואמו, ולא עשה בהן חבורה דאין עליו חיוב מיתה, עד שיעשה בהם חבורה, צאלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פד), והחובל בחבירו ביום הכפורים

דף פ"ו ע"א

חייב בכולן חמשה דברים,

האי לא עשה חבורה היכי דמי שיהא היזק צלל חבורה, לאו כגון שהכהו על ידו דצאין סופו לחזור ליכא למימר דכל צלל חבורה סופו לחזור הוא וסופו לחזור, וקתני חייב בכולן [גם על נזק]? [ק"ל לוקמי בשצמתה ידו ואין סופו לחזור? ונראה לי דכל שאין סופה לחזור, חבורה יש, שאי אפשר דליכא טפה דדמא שנפלה בעצבים שביד שמנעה רפואת חזרתה כמו שאמרו בחרשו. רשב"א],

אמרי, הכא [במכה אביו שחייב בכולן] במאי עסקינן כגון שחירשו ולא עשה בו חבורה,

[וא"ת ואמאי חייב בכולן הא דמי כולו נותן, ולפי' ר"י דלעיל פה: ד"ה נהי ניחא דמכל מקום יש כאן צער בושת וריפוי אף על גב דשבת בכלל דמי כולו שייד לשנות חייב בכולן משום אחרני. תוס'],

והאמר רבה, החורש את אביו נהרג, לפי שאי אפשר לחרישה בלא חבורה, טיפתא דדמא נפלה ליה באודניה?

אלא הכא במאי עסקינן, כגון שגילחו דאפחמיה מכספיה צלל חבורה,

גילחו מהדר הדר [חזור לקדמותו ולמה יתחייב], והיינו בעיין [פ"י ונפשוט מכאן בעיין] כלומר מה לי שיער מה לי יד, הא צסופו לחזור מחייבת ליה,

אמרי הכא במאי עסקינן כגון שסכו נשא סס המסיר את השער דלא הדר ואינו חוזר, ואיכא נזק דהא אפחמיה מכספיה דמוס הוא [מי שאין לו שער],

צער דאית ליה קרטופני צקעים צקעים, חטטין ברישיה, וצווח(י. ד"ס) מהנהו קרטופני מכאיבים לו מחמת חזק הקס,

ריפוי דבעיא אסויי ללערא דהק קרטופני,

שבת דהוה מרקיד בי כובי לשון מרקד צמנוית [ששותים שם יין ושכר], דבעיא מחוי גוני מראה יענוע ארישא צראשו להראות מיני שמוק כדקן הלינטיס ולא מחוי מהנהו קרטופני דהשתא עד שיתרפא הן קרטופני לא מצי מחוי, ואע"פ שלא צטלו משאר מלאכה, נותן לו שבת זו, האילו ומלאכתו צק,

בושת, אין לך בושת גדול מזה,

ומילתא דבעיא ליה לרבה, פשיטא ליה לאב"י להך גיסא, ולרבא להך גיסא,

דאתמר הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור, אב"י אמר נותן לו שבת גדולה דמי ידו [למשל על מי שמת אומרים שישן עולמית, וכן נזק הוא שבת גדולה] ושבת קטנה כל ימים שיפול למשכב, וואין אותו כאילו הוא שומר קישואין,

ורבא אמר, אינו נותן לו אלא דמי שבתו שבכל יום ויום עד שיחזור לקדמותו, נותן לו בכל יום כמו שנשכרים פועלים בשוק, ולא כשומר קישואין, דהא לרצא לא יהיב ליה דמי ידו,

איתמר, הקומע יד עבר עברי של חבירו קוטע ממש דאין סופו לחזור, אב"י אמר נותן לו שבת גדולה לעבד [תוס'], ושבת קטנה לרב, רבא אמר הכל ינתן לעבד [תוס'], וילקח בהן קרקע, והרב אוכל פירות,

[ומפרש במאי פליגי אב"י ורבא] פשיטא, פחת אצל עצמו [של עבד] ואצל רבו לא פחת שלא צטלו ממלאכה, היכי דמי דפסקיה לריש אוניה [אזנא], או לריש נחיריה [ראה האף], הכל לעצמו,

פחת אצל רבו [תוס'] אף אצל רבו, כגון קיטע את ידו פלוגתא דאב"י ורבא:

אבני חן על מסכת בבא קמא

אי רבי מאיר, האמר כולוהו בהדי הדדי נינהו, ואי רבי יהודה האמר אין לעבדים בושת צמתימין היא (דף פו), ואי ר"ש האמר נתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור,

[וממושך לפרש טעמיה דר"ש] מאי טעמא [בבושת פטור בשלא התכוון לזה], בקטלא מדשמעין ליה לר' שמעון גבי קטלא צאלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט) [דפטור], מה קטלא עד דמתכוון ליה [אבל] נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור, דכתיב דברים יט וארבע לו וקם עליו עד שיתכוון לו,

בושת נמי הכא נמי [בבושת] לא שגא [ואינו חייב] עד דמיכוין ליה, דטעמא דהתם [בקטלא] משום וארבע לו [וכן בבושת] דכתיב דברים כה ושלחה ידה והחזיקה במבושיו, עד שיתכוון לו [וקשה דאליבא דמאן נאמרה ברייתא זו]? [וא"ת לרבנן במבושיו מאי דרשי ביה? ושמו מבכי ליה לשום דרשה. תוס'],

לעולם ר' יהודה, וכי קאמר ר' יהודה אין לעבדים בושת, למיתבא להו [ליתן להם, שכן הוא הדין שאין משלמים להם בושת], אבל למישם שיימינן בהו [תוס'], # [דלמעשה יש להם בושת] צכמה יתראה עבד זה, ויעשו לו צושת זה, ואותו שומא יתן לכן מורין זה,

ואי בעית אימא, אפילו תימא רבי מאיר, מי סברת גדול גדול בנכסים קטן קטן בנכסים, לא, גדול גדול ממש וקטן קטן ממש,

וקטן בר בושת הוא [הלא עושה דברים ואינו מתבייש, # הקושיא הוא מסברא ולא מאיזה משנה או ברייתא]?

אין כדאמר רב פפא לקמן דף פ"ו (ע"ז) דמיכלמו ליה ומיכלם, הכא נמי

דף פ"ו ע"ב

דמיכלמו ליה ומיכלם כשמזכירין לו צושת ומכלימין אותו זה מטעם [פ"ה שהגם שהוא עצמו עושה דברים מבישים, ואינו מתבייש, אבל אם מכלימים אותו הוא מתבייש]:

מתני': המבייש את הערום, המבייש את הסומא, והמבייש את הישן, חייב, וישן שבייש פטור,

נפל מן הגג והזיק ובייש, חייב על הנזק ופטור על הבושת, עד שיהא מתכוין:

גמ': ת"ר, ביישו ערום חייב, ואינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש, ביישו בבית המרחץ חייב, ואינו דומה

[שנינו במשנתנו] בושת, הכל לפי המבייש והמתבייש: מני מתניתין לא רבי מאיר, ולא ר' יהודה, "אלא" ר' שמעון היא,

דתנן וכולן עניים ועשירים רואין אותן ואפילו את העשירים כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם [ראה תוס'] ואין שמין את העני לפי עניומו להקל, ולא את העשיר לפי עשרו, שהרי אין לדמי צשמו סוף, אלא כולן שוין צכך [תשלום בשתן שות] שהן בני אברהם יצחק ויעקב, דברי ר' מאיר,

ר' יהודה אומר, הגדול לפי גודלו, והקטן לפי קטנו,

רבי שמעון אומר, עשירים רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, עניים כפחותין שבהן פחותים שצנעיים להקל, דכין דעני הוא צושתו קלה,

[מתניתין] מני, (השתא) אי רבי מאיר, מתניתין קתני הכל לפי המבייש והמתבייש, ורבי מאיר כולוהו בהדי הדדי נינהו,

ואי ר' יהודה, מתניתין קתני המבייש את הסומא חייב, ואילו ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת לקמן צשמעין,

אלא לאו רבי שמעון היא דאיהו נמי לאו כי הדדי משוי להו?

אפי' תימא ר' יהודה, כי אמר ר' יהודה סומא אין לו בושת, למשקל מיניה [אם הסומא בייש אדם], אבל למיתבא ליה [אם אדם בייש אותו] יתבינן ליה,

והא מודקתני סיפא המבייש את הישן חייב, וישן שבייש פטור, ולא קתני סומא שבייש [את אחרים] פטור, מכלל דלא שגא הכי, ולא שגא הכי [סומא אין לו בושת],

אלא מחוורתא מתניתין רבי שמעון היא:

מאן תנא להא דתנו רבנן [בברייתא], נתכוון לבייש את הקטן, ובייש את הגדול, נותן לגדול דמי בושתו של קטן,

לבייש את העבד, ובייש את בן חורין, נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד,

מני לא רבי מאיר ולא רבי יהודה "ולא" רבי שמעון,

[ומפרש למה לא אחיא ככולן ד] קא סלקא דעתך קטן קטן בנכסים, גדול גדול בנכסים,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ביישו בבית המרחץ לביישו בשוק,

הוא,

אמר ר' מר, ביישו ערום חייב, [ומתמה] ערום בר בושת הוא
בממנה, כיון דלחץ מקפיד לילך ערום צפוי בני אדם, מי הו' צר צושת,

אמר רב פפא, מאי ערום, דאתא זיקא [רוח נושבת] כרכינהו
למאניה [והנביה בגדיו באויר], ואתא הוא דלינהו טפי,
וביישיה,

ביישו בבית המרחץ חייב, בית המרחץ בר בושת הוא בני
אדם עומדים ערומים, ואין להם צושת?

אמר רב פפא שביישו על גב הנהר [אף שרוחצים שם
ומתפשטים, נוהגים שם ביהר צניעות. שט],

בעי ר' אבא בר ממל, ביישו ישן צייש אדם ישן ובית מתוך שנתו,
ולא הכיר בצשמו שעשה לו זה מהו,

[ושואל] מאי קמבעיא ליה?

אמר רב זביד, הכי קמבעיא ליה, [מפני מה משלמין דמי בושת]
משום כיסופא חפייט פניס הוא, והא מית ליה, ולית ליה
כיסופא, או דלמא משום זילותא שמוזל צו צפוי רבים, ואף על פי
שאינו שם על גבו הוא, והא אזוליה,

ת"ש, ר"מ אומר, חרש וקטן יש להן בושת, שוטה אין לו
בושת, אא"כ משום זילותא היינו דקתני קטן, אלא אי
אמרת משום כיסופא, קטן בר בושת הוא,

אלא מאי משום זילותא, אפילו שוטה נמי?

אמרי, שוטה אין לך בושת גדולה מזו,

מכל מקום ניפשוט מינה דמשום זילותא הוא, דאי משום
כיסופא [וכי] קטן בר כיסופא הוא,

כדאמר רב פפא דמיכלמו ליה ומיכלם, הכא נמי
דמיכלמו ליה ומיכלם,

רב פפא אמר, הכי קמבעיא ליה משום כיסופא ידידיה
הוא והא מיית ליה, או דלמא משום בושת משפחה,

תא שמע, חרש וקטן יש לו בושת, שוטה אין לו בושת,
אי אמרת בשלמא משום בושת משפחה היינו דקתני
קטן, אלא אי אמרת משום כיסופא ידידיה קטן בר בושת

אלא מאי משום בושת דבני משפחה, אפי' שוטה נמי,
שוטה אין לך בושת גדולה מזו,

מ"מ ניפשוט מינה דמשום בושת משפחה, דאי משום
כיסופא קטן בר כיסופא הוא, אמר רב פפא אין דמיכלמו
ליה ומיכלם,

והתניא ציטוטא ר' אומר, חרש יש לו בושת, שוטה אין לו
בושת, קטן פעמים יש לו פעמים אין לו, הא דמיכלמו
ליה ומיכלם, הא דמיכלמו ליה ולא מיכלם:

[שינוי במשנתנו] המבייש את הסומא וכו': מתניתין דלא
בר' יהודה דלמא קומא אין לו צושת, אס צייש חזירו פטור, ומתניתין קמי
ישן צייש פטור, ובסומא לא חנא הכי, הלכך סומא חייב,

דתניא ר' יהודה אומר, סומא אין לו בושת, וכך היה ר'
יהודה פטור [את הסומא] מחייבי גליות ומחייבי מלקיות
ומחייבי מיתות ב"ד,

מ"מ דר' יהודה, גמר עיניך עיניך מעדים זוממין צעדים
זוממין כתיב (דברים יט) לא תחוס עיניך עליו, [ו] צצושת נמי כתיב (שם דברים
כה) וקצושת את כפה לא תחוס עיניך מה התם סומין לא עדים אי אפשר
צסומין צצעין ראייה, דאס לא ראה שקטע ידו של חזירו היאך יעיד, אף
הכא [בבושת] סומין לא,

מחייבי גליות [פטור סומא] דתניא במדבר לה בלא ראות משמע
שהוא רואה צמקוס אחר, וכאן [ורק כאן] היה צלא ראות פרט לסומא,
דברי ר' יהודה,

ר' מאיר אומר לרבות את הסומא,

מ"מ דר' יהודה? אמר לך דברים יט ואשר יבא את רעהו
ביער לחטוב עצים ואפי' סומא, כתב רחמנא בלא ראות
למעוטי,

ור' מאיר כתב רחמנא בלא ראות למעוטי, וכתב רחמנא
דברים יט בבלי דעת למעוטי, הוי מיעוט אחר מיעוט ואין
מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות,

ור' יהודה ההוא בבלי דעת, פרט למתכוין [שאינו שוגג, ואינו
גולה] הוא דאתא,

חייבי מיתות ב"ד [שפטור בהן הסומא] אתיא רוצח רוצח
מחייבי גליות צמיתה כתיב (צמדצר לה) לא תקפו כופר לנפש רוצח,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ובגלות כמיז (במדבר ל"ה) לנוס שמה רוחה,

חייבי מלקיות, אתיא רשע רשע מחייבי מיתות בית דין, כמיז (דברים כה) אם בן הכות הרשע, וצמימה כמיז (במדבר לה) אשר הוא רשע למות,

תניא אידך, ר' יהודה אומר, סומא אין לו בושת

דף פ"ז ע"א

וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה [תוס']

מ"ט דרבי יהודה? אמר קרא במדבר לה כד וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמָּקֶה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה, כל שישנו במכה ובגואל הדם ישנו במשפטים, כל שאינו במכה ובגואל הדם וסומא לא אפיקמיה מדין מיתת בן דין אינו במשפטים [בבא המצות],

תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת, וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה [תוס']

אמר רב שישא בריה דרב אידי, מאי טעמא דר' יהודה? אמר קרא דברים ו ואלה המצות החקים והמשפטים, כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים דהא אפיקמיה מכלל ושפטו, וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים,

אמר רב יוסף סגי נהור הוה, מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן, מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות,

והשתא דשמעית להא דר' חנינא, דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה, עבדינא יומא טבא לרבנן, מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי:

[וצ"ע למה לא אמר מאן דאמר לי אין הלכה כר' חנינא? ואולי שמסתברין דבריו, אבל דברי ר"י הם כעין גזירת הכתוב, שסומא פטור ממצות, ויש סברה שיש מי שחולק עליו].

מתני': זה חומר באדם מבשר, שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת, ומשלם דמי ולדות, ושור אינו משלם אלא נזק כדאמר בפ"ב (דף כו) איש צעמיתו, ולא שור צעמיתו, ופטור מדמי ולדות כדאמר בשור שנגח את הפרה (לעיל דף מז) אגשים ולא שורים,

המכה את אביו [או] ואת אמו, ולא עשה בהן חבורה אין חייב עד שיעשה בהן חבורה, נאלו הן הנמנעין (סנהדרין דף פה), וחובל בחבירו ביום הכפורים, חייב בכולן [ואע"ג דבבא התורה כולה העובר עבירה שחייב עליה מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם, הבא משלם ואינו לוקה, דבפירוש רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין ולא למלקות מדכתוב [דברים יט] יד ביד דהיינו ממון מכדי כתיב כאשר עשה כן יעשה לו יד ביד למה לי וכו'. רע"ב, וראה תו"ט],

החובל בעבד עברי, חייב בכולן חוץ מן השבת, בזמן שהוא שלו, החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן, רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת,

חש"י פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים פטורים,

העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורים שאין להם מה לשלם, אבל משלמין לאחר זמן,

נתגרשה האשה, נשתחרר העבד וקנו נכסים, חייבין לשלם שהרי ממחלה הן חייבין, אלא שאין להם מה לשלם, שנכסי מלוג של אשה משועבדים לצעל, לפירות ולירושה,

[ומיירי באשה שאין לה נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל, דאילו היו לה היו כופין אותה למוכרן בטובת הנאה אם נתאלמנה או נתגרשה, ואם מתה ירשנה בעלה ואותה טובת הנאה יתנו לנחבל. רא"ש],

המכה אביו ואמו, ועשה בהן חבורה, והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן, מפני שהוא נדון בנפשו,

והחובל בעבד כנעני שלו, פטור מכולן [תוס']:

גמ': בעא מיניה רבי אלעזר מרב, החובל בבת קמנה של אחרים, חבלה [ה' דברים] למי גדולה ודאי דדה הויא,

מי אמרינן כיון דאקני ליה רחמנא שבת [כל מעות שבת מ] נעורים לאב [תוס'], [דכמיז] צנעוריה בית אביה, כל שבת נעורים לאביה, אפי' כסף קדושין, שלו [הן], חבלה נמי דאבוה הוי, מאי טעמא דהא אפחתה מכספה,

או דילמא, שבת נעורים הוא דאקני ליה רחמנא, דאי בעי לממסר לה למוכה שחין, מצי מסר דכמיז (דברים כג) אם צמי נמתי לאיש הזה, אלא צידו למטה למי שירצה, הלכך כסף קדושין נמי לאביה,

אבל חבלה, כיון דאי בעי מתחבל בה, לא מצי חביל דאין

אבני חן על מסכת בבא קמא

אדם רשאי לחבול בצמו, דהא ישראלית היא ועבר על לא יוסיף פן יוסיף (דברים כה) לא קנייה ליה רחמנא [לאב]?

דף פ"ז ע"ב

אמר ליה [רב לר' אלעזר] לא זכתה התורה לאב, אלא שבח נעורים בלבד [תוס']

איתיביה, החובל בעבד עברי חייב בכולו, חוץ מן השקבת בזמן שהוא [שהעבד] שלו, ולא צעבד דאחר דטמן שבתו לרבו, קמני מהת דעבד עברי שלו פטור, הואיל ומעשה ידיו שלו, וה"ל כיון דכמו מעשה ידיה שלו, לסקול שבת ידיה, וקשה לרז דאמר לא זכתה תורה לאב אלא שבת נעורים בלבד, דודאי אפי' חבולת זכתה לו?

אמר אביי מודה רב, בשבת דיהנין ליה לאב, דמעשה ידיה עד שעת בגרות דאבוה הוי,

איתיביה [זה ברייתא קמיתא], החובל בבנו גדול יתן לו מיד, בבנו קטן לא זכי ליה רחמנא מידי יעשה לו סגולה [safe investment], אכל צמו קטנה זכי ליה [ולכן] החובל בבנו קטנה פטור, ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה [הרי דמי חבלה של קטנה הם של אביה] ה"ל בשקבת:

ובבנו גדול יתן לו מיד, ורמינהו [זה ברייתא בתרייתא] החובל בבנו ובבנותיו של אחרים, גדולים יתן להם מיד, קטנים יעשה להם סגולה, בבנו ובבנותיו שלו פטור [הרי שבבנו הגדול פטור]?

אמרי, לא קשיא, כאן כשסמוכים על שלחנו [פטור], [תוס'], כאן כשאין סמוכים על שלחנו [חייב],

במאי אוקימתא לקמייתא [שבנו הגדול יתן לו מיד], בשאין סמוכים על שלחנו, אי הכי אימא סיפא, החובל בבנו הקטנה פטור, ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה, לדידה בעי למיתב לה, דבעיא מזוני [הרי אין אביה זנה, והיא צריכה לשלם בשביל מזונותיה],

ואפי' למ"ד פלוגתא דמסקת גיטין דפרק שני יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, הני מילי בעבד כנעני, דאמר ליה עביד עבדתא כולי יומא, ולאורתא זיל סחר סבב ואכול [נראה לי דלפירוש זה הוא לשון הסבה לסעודה, תרגום וישבו לאכל להם ואסחרו למיכל ור"ל ביום תהיה לי למלאכה וכלילה תוכל אפי' להסב ולאכול בדרך בני חורין, ומש"כ חזון עה"פ הוא הוספת רש"י לבאר מאין יאכל. רש"י] חזון על הפתחים, ל"א סחר סבב לפתמי העיר ואכול,

אבל עבד עברי דכתיב דברים טו כי טוב לו עמך [תוס'], עמך

במאכל עמך במשתה לא, כל שכן בתו?

כדאמר רבא בריה דרב עולא צפ' נערה שנתפתחה (דף מג), לא נצרכה אלא להעדפה המותר על מזונותיה, ה"ל לא נצרכה אלא להעדפה [נותן לאביה יתר על מזונותיה],

במאי אוקימתא לבתרייתא, בסמוכין על שלחנו [ולכן פטור], גדולים יתן להם מיד, קטנים יעשה להם סגולה, אמאי לאביהם בעי למיתבי דמאי שגא כי חבל צהו איהו דמפטרי משבת, משום דסמוכין על שלחנו, כי חבלי צהו אחרני נמי ליכסו ליה?

אמרי כי קא קפיד, במידי דקא חסר ממנה, כגון היכא דחבל צהו איהו, דנימא ליה אן זיל שלם, במידי דאתא מעלמא לא קפיד,

והא מצינא דתנן בשנים אוחזין (ב"מ דף י"ב) מליאת צנו וצמו הקטנים הרי אלו שלו, ואוקימנא התם גדול וסמוך על שלחנו זכו קטן, דמעלמא קאתי להו, וקא קפיד [האב שינתן לו], [תוס']?

אמרי, רווחא דקאתי להו מעלמא ולית להו צערא דגופייהו בגווה קפיד [שינתן לו], אבל חבלה דאית להו צערא דגופייהו, ומעלמא קאתי להו לא קפיד [אבל הגם שיש להם צער הוא לא ישלם להם],

והא התם, דאית לה צערא דגופא, ומעלמא קאתי לה וקא קפיד, דקתני ולא עוד אלא (אפילו) אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה [תוס'],

אמרי, התם דגברא קפדנא הוא, דהא אין סמוכין על שלחנו, אפילו במידי דאתי להו מעלמא קפיד,

הכא דלאו גברא קפדנא הוא, דהא סמוכין על שלחנו, כי קא קפיד במידי דקא חסר ליה, במידי דאתי להו מעלמא לא קפיד [ואף דכל השבת מן הדין של אב הוא, מ"מ אמרו חכמים דעתו של אב ויודעים שמוחל להם משום צערא דגופייהו במידי דלא חסר ביה ואתו להו מעלמא. תוס'],

מאי סגולה [כזה ב"ב נב], רב חסדא אמר ספר תורה, רבה בר רב הונא אמר, דיקלא דאכיל מיניה תמרי [והלכתא כרב חסדא. רא"ש],

וכן אמר ריש לקיש, לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד, ורבי יוחנן אמר אפילו פציעה,

פציעה ס"ד [קס"ד שפצעה בגבה או בבטנה במקום שאינו נראה. ר"י מלניל], אפילו רבי אלעזר לא קמיבעיא ליה אלא חבלה

אבני חן על מסכת בבא קמא

דף פ"ח ע"א

דאפחתה מכספה והכי צידו למוכרה, אבל פציעה דלא אפחתה מכספה, לא קמיבעיא ליה,

א"ר יוסי בר חנינא, שפצעה בפניה, ואפחתה מכספה:

	ברית' ראשונה	ברית' ראשונה	ברית' שניה	ברית' שניה
	אין סמוכין ילדיו	אין סמוכין ילדי אחרים	סמוכין ילדיו	סמוכין ילדי אחרים
בנים ובנות גדולים	יתן לו מיד	יתן לו מיד	פסור	יתן לחן מיד
קטן	יעשה לו פגולה	יעשה לו פגולה	פסור	יע' להם פגולה
קטנה	פסור*	נותן לה כדי מזונותיה*, והעדפה לאביה**	פסור	יע' להם פגולה

* נמצא בברייתא ראשונה אם אביה חבל בה, כיון שאינה סמוכה על שולחנו, יעשה לה פגולה על גוף צער ריפוי ובושת, והשבת שלו חוץ ממה שצריכה למונותיה, ואחר שחבל בה נותן לה כל ה' דברים, ורק העורף על השבת נותן לאביה, ** דמיררי בנברא קפדנא,

[שנינו במשנתנו] החובל בעבד כנעני של אחרים חייב וכו' [בבבלי, ר' יהודה אומר אין לעבדים בושת]: מאי טעמא דרבי יהודה? אמר קרא דברים כה כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו [וג' והחזיקה במבושיו], במי שיש לו אחוה, יצא עבד שאין לו אחוה עם ישראל, שאין צא בקהל [תוס']

ורבנן [דמחייבי דיש בושת בעבד] אחיו הוא במצות כל מזה שאשה חייבת צה, עזר חייב צה, דגמר לה לה מאשה,

אלא מעתה, לר' יהודה, זוממי עבד עדים שמייצוהו [לעבד] מיסת צית דין, ונמצא זוממין לא יהרוגו [ובין דהם לא יהרוגו גם העבד לא יהרג דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה. תוס'], דכתיב דברים יט ועשיתם לו כאשר זמם לעשות "לאחיו", [תוס'] אלמה קיס לן דעבד כישראל לענין מיסת [זוממין] ז"ד, [דמנן] [דמניא. רש"ש] דמסכת מכות (דף ט), וישראל לוקה [וגולה] על ידי עבד,

אמר רבא אמר רב ששת, אמר קרא דברים יט ובערת הרע מקרבך, מכל מקום [פ'] דהפסוק ובערת הרע מקרבך בא לרבות אף

זוממי עבד, ולבאורה קשה א"כ לאחיו למה לז' וי"ל דבא למעט עכו"ם. נחלת משה],

אלא מעתה לרבנן [דאמרי אחיו הוא במצות], עבד יהא כשר למלכות?

אמרי, ולמעמד תיקשי לך גר שלדמו והורמו צדוקה [שנתעברה לאחר שנתגיירה], אפילו לרבי יהודה יש לו אמוה, ופסול למלכות, ואפילו לשטר צעלמא, אלא"כ אמו מישראל צדוקה [דף מה] לדברי הכל,

אלא אמר קרא דברים יז מקרב אחיך, ממוכר שבאחיק [ולכן אף שעבד בכלל אחיך, אינו מוכר שבאחיק],

אלא מעתה לרבנן, יהא עבד כשר לעדות, דכתיב דברים יט והנה עד שקר העד שקר ענה "באחיו" [ועבד הוא אחיו במצות],

אמר עולא, עדות לא מצית אמרת דאי לא נפקא לן פסולא מאחיק, מימי מק"ו אתיא עדות בקל וחומר מאשה, ומה אשה שהיא ראויה לבא בקהל, פסולה לעדות דכתיב ג' עדים זוממין, ועמדו שני האנשים, ומניא בשבועות (דף ל) צעדים זוממין הכתוב מדבר, דמשמע אנשים ולא נשים, קטן נמי מהכא נפקא לן, דכתיב אנשים ולא קטנים, ועוד [טעם פסול בקטן] דעדות שאי אהי יכול להזימה היא, דלאו צר עושין הוא, עבד שאינו ראוי לבא בקהל [שאסור לישא אשה ישראלית], אינו דין שפסול לעדות,

מה לאשה שכן אינה ראויה למילה [אע"ג דלא שייכא במילה פירכא היא. תוס' ע"י"ש], תאמר בעבד שהוא ראוי למילה,

קמן יוכיח שישנו במילה, ופסול לעדות,

מה לקטן שאינו במצות, תאמר בעבד שהוא במצות,

אשה תוכיח שישנה במצות, ופסולה לעדות,

וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שכן אינן בכל המצות [אינן בכל המצות] אלא במקצת, דהא אשה מחוייבת צלחין ועושין, וקטן ישנו במילה, ופסולין להעיד אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצות ופסול להעיד,

מה להצד השווה שבהם, שכן אינו איש ולא קרינא צהו שני אנשים, תאמר בעבד שהוא איש,

אלא תיתי מוגולן דרזאי לנא בקהל, ופסול לעדות דכתיב (שמות כג) אל

אבני חן על מסכת בבא קמא

חשם ידך וגו', כלומר אל חשם רשע דחמס עד,

מה לגזלן שכן מעשיו גרמו לו, תאמר בעבד שאין מעשיו גרמו לו, אלא תיתי מגזלן ומוחד מהנך [תוס'] והלך השוה שבהן שאינם זהירים בכל המלות, זה מפני רשעו וזה מפני שלא נגטוה, [פי' דהצד השוה של אשה וקטן שאינם מחויבים בכל המצוות, אבל ביחד עם גזלן שהוא מחויב בכל המצוות, יש ללמוד מהצד השוה שבהן שעבד פסול לעדות],

דברים כד מו ל' אִיּוֹמְתוֹ אָבוֹת עַל־בָּנִים וְבָנִים ל' אִיּוֹמְתוֹ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּקִטְאוֹ יוֹמְתוֹ:

מר בריה דרבינא אמר, אמר קרא דברים כד לא יומתו אבות על בנים לא יומת שום אדם, על פי מי שאין בנו מיוחס, ונקרא על שם אביו, והיינו עבד, לא יומתו על פי אבות [באלו] שאין להם חיים בנים יחס צניס,

דאי ס"ד כוליה קרא כדאמרינן לכדאמר בטהרינן (דף כו) אמר לא יומתו אבות על בנים, בעדות בנים לפסול קרובים,

לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם, מאי בנים מדשני למכתב צניס סתמא ש"מ תרמי [שקרובין פסולים לעדות, ועוד] דלא יומתו ע"פ אבות [באלו] שאין להם חיים בנים [היינו עבדים],

אלא מעתה, ובנים לא יומתו על אבות, ה"נ לא יומתו ע"פ בנים שאין להם חיים אבות, אלא גר ה"נ דפסול לעדות?

אמרי הכי השתא, גר נהי דאין לו חיים למעלה דכתיב חרמת סוסים וזממם, ואע"ג דכתיב צלחן בן צלחן ה"מ בגיומן, אכל נתגייסו הצניס לא נתיססו אחר אציהם, דפרק אכל על יצממו (יצמות דף קצ) למטה יש לו חיים בנו נקרא על שמו, לאפוקי עבד, דאין לו חיים לא למעלה ולא למטה [דעבד מתייחס רק אחר אמו, ואין בניו מתייחסים אחריה],

דאי סלקא דעתך גר נמי פסול לעדות דדרשינן על אבות, על צניס שאין להם חיים אבות, למה לי לאשתנוי צמרייהו לכתוב רחמנא צרישה לא יומתו אבות על "בניהם", לכדאמרינן לפסול קרובים, לא יומתו בעדות בנים [פי' לפסול קרובים],

ונכתוב רחמנא וצרישה לישתני ולכתוב סתמא

ובנים לא יומתו על אבות, דשמעת מינה תרי ושמעינן תרמי מדלג כתיב על אצמיהם, חדא לא יומתו בנים בעדות אבות [משמע קרבות], ואידך לא יומתו [בעדות גר] על פי בנים שאין להם חיים אבות,

ועבד נפקא ליה בקל וחומר [נראה דלרווחא דמילתא נקטיה, כלומר דאפילו תמצא לומר דלא נפיק מגופא דקרא מכל מקום אתי בקל וחומר. תוס'] מוגר, ומה גר דלמעלה הוא דאין לו חיים, אבל למטה יש לו חיים פסול לעדות, עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה אינו דין שיהא פסול לעדות,

אלא מדכתב רחמנא לא יומתו אבות על בנים [ולא כתב על בניהם] דמשמע לא יומתו על פי אבות, שאין לו חיים בנים למפסל לעבד,

שמע מינה עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה הוא דפסול לעדות, אבל גר כיון דיש לו חיים למטה כשר לעדות שמע מינה גר כשר, דמו ליכא קל וחומר [שלפסול עבד, שהרי גר כשר לעדות],

וכ"ת, לכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבותיהם, למה לי דכתב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות, דמשמע לא יומתו על פי בנים שאין להם חיים אבות [דגר פסול לעדות],

אידי דכתב לא יומתו אבות על בנים, כתב נמי ובנים לא יומתו על אבות:

[הסוגיא דלהלן הוא דרגה ג']:

[שנינו במשנתנו] חרש שומה וקטן פגיעתן רעה [וכו' העבד ואשה פגיעתן רע]: [ומביא המעשה כאן, שבא על ידה להענין של תקנת אושא] אימיה דרב שמואל בר אבא מהגרונאי, הות נסיבא ליה לר' אבא, כתבתיהו לנכסי מלוג לאמר שנישאת לר' אכל לרב שמואל בר אבא ברה [מבעל אחר דמקרי [גם הוא] אבא הוה ההוא מר שמואל, ורצתה להבריה הנכסים מבעלה [השני], ואיכא דאמרי דמוקד ר' אבא בעלה נולד, ורצתה להבריה הנכסים משאר האחים # [אבל פירוש זה אינו מתיישב שפיר בדברי הגמ']]. שטמו"ק],

בתר דשכיבא [אחר שמתה האם],

דף פ"ח ע"ב

[פי' והשאלה היא אם הם קנוים להבעל משום שיש לו בה קנין פירות] אול רב שמואל בר אבא, קמיה דרבי ירמיה בר אבא # [לכאורה לא היה אחי בעלה, והיו כאן כמה אנשים שהיה שם אביהם אבא] אוקמיה בנכסי [בנכסי מלוג של אמו, הגם שהבעל יורש את אשתו מן התורה, כיון שבחיי אמו היו נכסים אלו בבעלותה, והיא נתנת אותם לו, ס"ל לר' ירמיה דמתנתו מתנה, דקנין שיש לבעלה בחייה לאכול פירות אינו קנין בנוף הנכסים],

[הגמ' לא פירש אם הבעל מוחה נגד בנו-בן אשתו בפני ר' ירמיה, או הבן

אבני חן על מסכת בבא קמא

הלך מעצמו לשאול, ור' ירמיה הורה שהנכסים שלו],

אזל ר' אבא [הבעל], אמרה למילתא קמיה דרב הושעיא, אזל רב הושעיא, אמרה קמיה דרב יהודה,

א"ל [ר' יהודה לרב הושעיא] הכי אמר שמואל, האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלוקחות שהנעל יורש את אשתו, והוא היה לוקח ראשון [פ' שר' יהודה הורה נגד ר' ירמיה, וסבר אליבא דשמואל שאין נכסים אלו שייכים לבן האשה, אלא לבעל האשה, דס"ל קנין פירות שהיה לבעל בנכסי מלוג אלו, כקנין הגוף דמי],

אמרוה [פ' הגיע לאוניו, והגמ' לא פירש מי אמרה] קמיה דרבי ירמיה בר אבא [שהוא אוקמיה לבנה בנכסי], אמר להו אנא מתניתא ידענא,

[באמת אין דמיון בין אשה שנותרת נכסי מלוג שלה לבנה, לאב שנותר נכסיו לבנו, ומביא המשנה רק להביא ראיה לגבי הדין של קנין פירות דלאו כקנין הגוף דמי],

דתנן [ב"ב קלז.], הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו מהיום ולאחר מותו, שהגוף קניו לנן מהיום, אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו, הבן אינו יכול למכור [את הנכסים לגמרי, כמוכר רגיל. ג"מ] מפני שהן ברשות האב, והאב אינו יכול למכור מפני שהן כתובין לבן,

[ואם] מכר האב [שיש לו קנין פירות], מכורים לוקח אוכל פירות עד שימות האב, וכשימות האב הולך הבן ומוציא מיד הלוקחות,

[ואם] מכר הבן [שיש לו רק קנין הגוף], אין לו ללוקח עד שימות האב [שאו קונה הבן נכסי אביו שכתב לו, ולוקח גובה ממנו מה שמכר לו],

[ומדויק הגמ' כי מייית אב מיהא אית ליה ללוקח, ואע"ג דמת הבן בחיי אב, דלא אתו לידי הבן [ואף שהיה לאב קנין פירות בנכסים אלו, מ"מ לא קנה האב], [וממשנה זו למד ר' ירמיה שקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי],

[מכאן הם דברי הגמ' ולא מדברי ר' ירמיה. תורת חיים] כרבי שמעון בן לקיש דאמר, לא שנא מת הבן בחיי האב, דלא אתו לידיה דבן, לא שנא מת האב בחיי הבן דאתו לידיה דבן קנה לוקח,

דאתמר, מכר הבן בחיי האב, ומת הבן בחיי האב, רבי יוחנן אמר לא קנה לוקח, ר"ל אמר קנה לוקח,

ר"י אמר לא קנה לוקח, אמר לך כי קתני מתני' מכר הבן

לא קנה לוקח עד שימות האב, וכי מייית האב אית ליה ללוקח, דלא מת הבן בחיי האב, דאתו לידי הבן דמה מכר לו ראשון לפני כל זכות שמצא לידו, אבל מת הבן בחיי האב, דלא אתו לידיה דבן, כי מייית אב נמי, לית ליה ללוקח,

אלמא קא סבר קנין פירות שהיו קנין לאב לפירות כקנין הגוף דמי, וכי זבין לאו דידיה זבין,

ר' שמעון בן לקיש אומר קנה לוקח, כי קתני מתני' מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב, כי מייית אב מיהא אית ליה ללוקח, לא שנא לא מת הבן בחיי האב דאתו לידיה דבן, ולא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן קנה לוקח,

אלמא קסבר קנין פירות [שיש לאב] לאו כקנין הגוף דמי, וכי קא זבין [כשמוכר הבן] דידיה קא זבין,

ואנן השתא בין ר' ירמיה בר אבא, ובין רב יהודה [שחלק על ר' ירמיה וס"ל שהבן לא יירש את אביו], כר' שמעון בן לקיש סבירא להו דפסקין הלכתא כריש לקיש דתלת, חדא הא, והחולץ למשכנתא, ומתנה דאמלע דפרק החולץ [יצמות דף לו] [וב"ה בתוס']],

וקאמר ר' ירמיה בר אבא [מביא ראיה מן המשנה, אליבא דר"ל], אי סלקא דעתך קנין פירות כקנין הגוף דמי, כי מייית אב, ומייית הבן [וכבר מת הבן] בחיי האב, אמאי אית ליה ללוקח, כי קא זבין האי [כשמוכר הבן ללוקח] לאו דידיה קא זבין [שהרי יש לאב קנין בפירות בנכסים אלו],

אלא לאו שמע מינה, קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי היי נכסי מלוג הקניין צמיח לצעל לפירות, לאו כקנין הגוף דמי ומתנתה מתנה, ואע"ג דמתה צמיח,

אהדרוה [החזירו את דברי ר' ירמיה, והגמ' לא פירש מי] לקמיה דרב יהודה, אמר להו הכי אמר שמואל [פ' ששמואל ידע מהראיה שיש להביא ממשנה זו, ואמר שאינו דומה להיכא שנתן האשה את כתובתה לבנה] זו אינה דומה למשנתנו [ולא פירש דבריו, והגמ' ממשיך לברר טעמו], מאי טעמא?

אמר רב יוסף, בשלמא אי תני איפכא, הכותב נכסיו לאביו [וקס"ד שאין כאן משום דיני ירושה מבן לאביו, והוא תמוה שיהיה הו"א בזה] לאחר מותו, ומכר האב צמיח הבן, ומת האב צמיח הבן, ואמר לן ריש לקיש דקנה לוקח איכא למפשט מינה, דקנין פירות שהן קניין לנן [פ' שהרי הבן נתן גוף הנכסים לאב, והשאיר לעצמו רק אכילת פירות] לאו כקנין הגוף דמי,

אלא השתא דקתני הכותב נכסיו לבנו [ומת הבן, ואח"כ מת

אבני חן על מסכת בבא קמא

דף פ"ט ע"א

והרי היא תחתיו ומשמשתו [שהיא מתנהגת עמו כאיש ואשה, והיא מבחשת את העדים ואומרת שבעלה לא גירשה מעולם],

[פ' דאילו באופן אחר] דלי ודלי נתגרשה ע"י עדים אחרים, כי משמכמי הנך עדים זוממין, הו' משלמין לה כל כתובתה, דהא צעו לאפסודי כולה מינה, דקאמרי נתן לה,

ונמצאו זוממין [שמעולם לא גירשה], אבל השמא שמא אינה עמדה ליעול כתובתה לעולם, שמא תמות ויירשנה בעלה, ונמצא שלא היו מפסידין אותה כלום,

[ועל זה שגרמו שחתגרש מבעלה, אינם משלמין כלום, שאין זה הפסד ממון],

לפיכך אין אומרים ישלמו כל כתובתה, אלא טובת הנאת כתובתה אלא אומדים כמה אדם רוצה ליתן לה מיד בכתובתה על הספק, שאם נתארמלה או נתגרשה יטלנה הוא, ואם תמות יירשנה בעלה, והוא יפסיד מה שנתן, ודמים הללו יתנו לה העדים, דטובת הנאה זו מפסידין אותה מיד, שאם תבא למוכרה בטובת הנאה זו לא תוכל, טובת הנאה כלומר דבר מועט,

איזהו טובת הנאת כתובתה, אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה של זו, שאם נתארמלה או נתגרשה [יקבל לוקח זה את כתובתה פ' נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל וגם מנה ומאתיים], ואם מתה יירשנה בעלה [ראה מבית ג.],

ואי סלקא דעתך ליתא לתקנת אושא [ואשה מוכרת נכסי מלוג שלה, וס' שגם בנכסי צאן ברזל], אמאי יירשנה בעלה, תובין כתובתה לגמרי [אלא ודאי מפני תקנת אושא אינה יכולה למכור כתובתה, ויהיה ראייה מכאן על תקנת אושא]?

[הקושיא הוא על נכסיה, ולא על מנה ומאתיים, שזה ודאי אינה יכולה למכור, דכשמודבר על מכירת הכתובה בטובת הנאה מדובר על כל הכתובה גם על מנה ומאתיים, אבל למכור לגמרי גם אם היא תמות קודם בעלה אינה יכולה למכור אלא נכסיה],

[ודוחה] אמר אבוי [ברייחא זו שמדבר על מכירת כתובתה מיירי רק בנכסי צאן ברזל, וזה אינה יכולה למכור, ואין מזה ראייה על תקנת אושא], אם אמרו בנכסי מלוג שמוכל למוכר, ואין הצעל מוציא מיד הלוקחות, שהרי אם פיתמו פיתמו לה, ואם הוסיפו הוסיפו לה,

יאמרו בנכסי צאן ברזל [הא זה ודאי אינה יכולה למכור] בכתובתה, דהיינו נדוניה שהכניסה לו בשומא מבית אביה, וכותבין אותה בכתובתה, ומקבל עליה חתן אחריות, ואם פיתמו פיתמו לו ואם הוסיפו הוסיפו לו, כדאמרינן [בציננות באלמנה לכהן גדול (דף סו.)],

נכסי צאן ברזל [פירושה] נכסים העומדים באחריות המקבל [הבעל], לשלם,

האב, וקנה לוקח] דלמא היינו טעמא דקנה לוקח, אע"ג דלא אחי לידי דבן, משום דראוי ליורשו הוא ואע"ג דצעלמא כקנין הגוף דמי [ובין דאב יש לו קנין פירות לא היה הבן יכול למכור], הכל גופא [גוף הנכסים] ודאי אקני אב לבן צמיו, למוכר כשיגרש [פ' דאוליגן בטר כוננת האב, דמוכרה לומר בן], דלי משום לאחר מיתה, בלא הכי הוה ירית ליה, אבל רב שמואל בר אבא לא היה ראוי לירש את אמו, אלא רבי אבא בעלה היה ראוי ליורשה [ראה בג"מ שהקשה דלמאי נפק"מ אם הבן ראוי לירש את אמו, הלא אין לאמו בן, שיש לה רק קנין הגוף בנכסים. עיי"ש שתירץ בדוחה],

אמר ליה אבוי [לרב יוסף, ואבוי בא לסייע לר' ירמיה דקנין פירות לאו כקנין הגוף], אמו ברא ירית אבא, אבא לא ירית ברא [בתמיה] ולי הוה תני נמי איפכא הוה אמרת נמי טעמא משום דראוי ליורשו הוא,

אלא על כרחך צרא דכתב נכסי לאצוה, בני אית ליה [ואביו אינו ראוי ליורשו], והאי דכתב נכסי לאצוה לאברוחיניהו לנכסי מבריה קא אתי דמי מיית לא יתנו ליה בני, אלא אצוה,

וכי הוה תני איפכא [בהמדובר כאן, שבן כתב נכסיו לאביו], הוה אמרת התם דקני לוקח שלקחו מן האב, הוה טעמא משום דקנין פירות שיש לו לבן, לאו כקנין הגוף הוא, וכי זבין אב דדידיה קוצין,

הכא נמי הכותב נכסיו לבנו, ודאי בני אחריני אית ליה [ובולם היו ראויים ליורש, ולכן אין כאן טענה שהבן יכול למכור כיון שלאחר מותו הוא יורש ממילא] ו לאברוחיניהו לנכסי מאחזה אתי משאך בניו של אב הוא דכתב ליה, ומדאמרינן קנה לוקח, שמע מינה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי,

[פ' ר' ירמיה מביא ראייה מוכרחת מן המשנה, שקנין פירות לאו כקנין הגוף, והטעם של שמואל הוא משום תקנת אושא, ור' ירמיה לא סבר תקנת אושא וז"ל הר"י מלוניל דס"ל לר' ירמיה דבעל בנכסי אשתו יורש הוי, ואין היורש מוציא מיד הלוקחות אלא מה שמוצא בני חרי יורש, אבל מה שמכר האב או האשה הפסידו היורשין],

אלא מאי אינה דומה למשנתנו [ראמר שמואל], משום תקנת אושא,

ראמר רבי יוסי בר חנינא, באושא התקינו דאע"ג דצעלמא לאו כקנין הגוף דמי, צעל בנכסי אשתו, אלמנה רצון לשעבודיה משום אצוה, והוי כלוקח ראשון האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלוקחות [וא"ת לר"י למה הוצרך לתקן, כיון דבקנין הגוף דמי? תוס' עיי"ש],

[וזה מסקנת הגמ' שהראיה שהביא ר' ירמיה מהמשנה אינה ראייה, ששם מיירי באב ובנו, ושם ודאי קנין פירות לאו כקנין הגוף, אבל המעשה של ר' ירמיה היה באשה שנתנה במתנה לבנה, ובנכסי מלוג אלמנה רבנן לשעבודיה],

אמר רב אידי בר אבין, אף אנן נמי תנינא, מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו, ונתן כתובתה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

כעין בחזל זה שהוא קשה להיות פוסק, והתם ודאי לא מצי מוצנח,

אלמא לא [ישתעבדו לניזק], מילי דמוזבני בדינרי נינהו [יש קונים הרבה לדבר זה],

אמר אביי, טובת הנאה הואיל ואתא לידן, נימא בה מילתא, טובת הנאה לאשה הויא אשה המוכרת כמזנה לאמרים בטובת הנאה והדמיס שלה הן, ואין לבעל דין כלום, דאי ס"ד לבעל הויא, לימרו לה עדים [העדים זוממין] מאי אפסדינך [הגם שהיינו מפסידין לבעל, שע"י עדותנו היה מפסיד מה שהיה לוקח ממך, לך לא היינו מפסידין כלום], אי הות מזבנת לה לטובת הנאה, בעל הוה שקיל מינך,

[וצ"ע הא מ"מ היו העדים זוממין מפסידין לאיש, וא"כ ישלמו לאיש ?]

אמר רב שלמן [שם זה גם בב"ב יג, ובמנחות כט. לגבי המנורה, וברכות לט: אמר ליה מה שמך? אמר ליה שלמן, אמר ליה שלום אתה ושלמה משנתך, ששמת שלום בין התלמידים, ובביצה ה: רב אדא ורב שלמן, תרוייהו מבי בלוחית, אמרי אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה], משום דאיכא רווח ביתא אפילו אם הבעל נטען, נט לאשה למוכרה צמייה, כדי שמהא פרנסתה מצייה צמייה צמיות,

אמר רבא, הלכתא טובת הנאה לאשה, ואין הבעל אוכל פירות לא אמרינן יקם דין קרקע והוא אוכל פירות, מאי טעמא, פירא תקינו ליה רבנן, פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן,

כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב, אמר, תנינא לתקנת אושא, העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים פטורין, ואי ס"ד ליתא לתקנת אושא, תזבין נכסי מלוג ותתן ליה,

ולטעמך נהי נמי דאיתיה לתקנת אושא ולא מצי מזבנה לגמרי, תזבין לנכסי מלוג בטובת הנאה ותתן ליה,

אלא דלית לה, ה"נ דלית לה,

ותזבין כתובתה בטובת הנאה, ותתן ליה?

הא מני רבי מאיר היא, דאמר אסור לו לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה,

וטעמא מאי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, הכא לא מגרש לה, דאי מגרש לה אתו הנך דזבני [שקנו אותה בטובת הנאה] גבו לה לכתובתה מיניה [ונמצא שהבעל עדיין חייב בתשלומי הכתובה, ואינה קלה להוציאה],

אלא טובת הנאה מילי נינהו [שמוכר דבר שלא בא לעולם], ומילי לא משתעבדי לניזק,

אלא משום דשמואל, דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול הלך חי אמרינן לה מזון, מפסדינן ליה ללוקח דהיא הדרה וממלה לכתובתה לבעל, הואיל ועל כרחא היא מוכרתה, ואפי' יורש מוחל,

אמרי, זבוני זבין ותתן ליה [המעות לניזק], ואי מחלה ליה לגבי בעל [ויפסיד הלוקח], תמחלה,

אמרי, כל לגבי בעל ודאי מחלה ליה [אשה זו ודאי תמחול כתובתה, אם הוא רק חוב על בעלה, והוא אינה מקבלת כלום], ואפסדיניה להווא זבינא [ללוקח זה] בידים, לא אפסדינהו,

וכי תימא זבינא ניהליה להווא דחבלה ביה [פ' למה אמרת פגיעתן רע, הא יכולה למכור כתובתה להניזק, בתשלום הניזק], בטובת הנאה,

דף פ"ט ע"ב

דאי מחלה [את כתובתה] לגבי בעל, לא קא מפסיד [הניזק מיד], דהשתא נמי לא מידי קא יתבה ליה,

[ומתרינן] סוף סוף, כל לגבי בעל ודאי מחלה, ואטרוחי בי דינא בכדי [בהגם] לא מטרחינן,

אלא הא דתניא, [זה רישא של הברייתא] וכן היא שחבלה בבעלה, לא הפסידה כתובתה, אמאי תזבניה ניהליה לכתובתה לבעלה בטובת הנאה בהא חבלה, דאי מחלה לגבי בעל איכא פסידא,

הא ודאי ר"מ היא, דאמר אסור לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה, וטעמא מאי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, הכא מגרש לה [וכן כאן חיישנן אם תמכור לו כתובתה בטובת הנאה יגרש אותה הבעל], וגבי ליה בחבלה מינה,

אי הכי השתא נמי [דאמרת שלא תמכור כתובתה לבעלה, משום דר"מ] מגרש לה, וגבי ליה בחבלה מינה [וא"כ למה לא נאמר שהאשה תמכור לבעלה את כתובתה כדי לשלם מה שחבלה בו, כיון שבלאו הכי יכול לגרשה לגבות חבלתו]?

[ומתרינן דברייתא זו דוכן היא שחבלה בבעלה וכו' מיירי] כגון דנפיש כתובתה, דמשום ההוא פורתא [לגבות חבלתו] לא מפסיד טובא [לשלם כתובה גדולה],

אבני חן על מסכת בבא קמא

[לאחר שמת הבעל, והבנים יורשים אותו], מאי טעמא זוזי הוא דאנסוה [פי' ולא היתה כוונתה לוותר על זכותה בכתובתה],

כך מוכרת כתובתה לבעלה [ומתה האשה קודם בעלה], לא הפסידה כתובת בנין דכרין [לאחר שמת הבעל], מ"ט זוזי הוא דאנסוה,

לימא תקנת אושא תנאי היא, דתני חדא עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה [אם האשה] הפילה היא את שני וסימאה את עינו אבל לא לאיש סימא בעלה את עין העבד או הפיל את שניו לא ינא לחירות, לפי שאין גופו קנוי לו,

ותנאי אידך, לא לאיש ולא לאשה,

סברוה בעלמא תרוייהו הני תנאי סבירא להו דכולי עלמא קניין פירות לאו בקנין הגוף דמי, מאי לאו בהא קא מיפלגי והלא היינו טעמא, דמאן דאמר לאשה, לית ליה תקנת אושא [אין לבעל קנין חזק ולכן העבד יוצא ע"י האשה],

ומ"ד לא לאיש ולא לאשה, אית ליה תקנת אושא הלכך משום איש לא נפקי, דלא קני להם לגופייהו ממש, משום אשה נמי לא נפקי, דאלים שעבודיה למהוי כקנין הגוף?

לא דכולי עלמא אית להו תקנת אושא, אלא כאן קודם תקנה הוי שעבודיה קיל כשאר קנין פירות דקים לן דלאו כקנין הגוף דמי, כאן לאחר תקנה,

ואי בעית אימא, אידי ואידי לאחר תקנה, ואית להו תקנת אושא,

אלא למאן דאמר לאשה ולא לאיש, מאי טעמא?

בדרבא, דאמר רבא

דף צ' ע"א

הקדוש עשה שורו אפותיקי לבעל חובו, וחזר לזה זה והקדישו, קדושת הגוף למוצאם הפקיע שיעבודיה דמלוה, ומוחר למוצא, ואין צו משום גזל, ששבת הקדש מפקיעו, הואיל ולא היה קנוי לו [למלוה] ממש, אלא עומד לגבות הימנו, ודוקא קדושת הגוף, אבל קדושת דמים לא אלימי לאפקועי שיעבוד מלוה, דתמן מוסיק מלוה עוד דינר ופודה את הנכסים האלו על מנת לשלם לאשה את כמותה כו' במסכת ערכין (דף כג.), ומכריכי המת כקדושת הגוף דמי, ומפקעי, ומאסרין בהנאה,

חמיץ נכרי שהלוה את ישראל על חמץ, ולא הרהינו אכלו, דמחוסר גוביינא

ואי [בריייתא זו מיירי] דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא שכתב לכתולה יותר ממאמס, ולא למנה יותר ממאה הראויה לה מן התורה, אמאי לא הפסידה, נוקמא אכתובה דאורייתא משום דרבי מאיר אסר לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כמזה [זה שאוסר ר"מ להשהות את אשתו בלי כתובה הוא כתובה דאורייתא, אבל השאר יכולה האשה למכור לבעלה], ואידך ומספת תזבנה ניהליה בחבליה מזנין לבעלה בטובת הנאה ומיתב ליה בחצליה?

כגון דלא נפישא כתובתה מכתובה דאורייתא, דהוי חבליה ארבעה זוזי [והכתובה דאורייתא הוא מאה זוז], דמשום ארבעה זוזי, לא מפסיד עשרים וחמישה סלעים, והוא מנה, מאה זוז כתובת אלמנה, ופחותה שכתובות נקט,

[נמצא לפי המסקנא, שבאופן שיש לאשה כתובה גדולה, וחבלה בבעלה, יכול הבעל להכריחה למכור התוספת על כתובה דאורייתא בטובת הנאה, ולגבות ממנה מה שחבלה בו],

אלא הא דתניא, [זה הסיפא של הבריייתא] כשם שלא תמכור והיא תחתיו, כך לא תפסיד והיא תחתיו קס"ד הכי קאמר, כשם שאינה יכולה למכור בעודה תחתיו, כך לא תפסיד מכתובתה כלום בשביל שום חבלה ומזק שמוזק בעודה תחתיו,

והא זימנין משכח לה דמפסדא, והיכי דמי כגון דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא [דאמרת שיכולה למכור את עודף כתובתה לו כדי לשלם אם חבלה בו]?

אמר רבא [באמת יכולה האשה להפסיד כתובתה אי חבלה בבעלה, אלא כאן מדבר לענין אחר לגמרי], סיפא [כשם שלא תמכור והיא תחתיו וכו'] אתאן לכתובת בנין דכרין צפרק נערה שנפתחה (כתובות ד' נב) צנין דכרין דיהוו ליכי מגלי, אינון יהיון ירתון כסף כתובתך יתר על חולקיהון דעם אחוהון,

היו לו שמי נשים, וכתובת האחת גדולה משל חבירתה, ומתו שתיים צחיו וירשן, או אחת צחיו וירשה, אעפ"כ לא בטלה כתובתה אצל צניה, אם יש לה בן זכר הימנו,

וכשבאין לחלוק צניו צנכסיו אחר מותו, נוטלין אלו כתובת אמן ואלו כתובת אמן, והשאר חולקין בשוה, ואין יכולין צני הקיימת לומר אנו ניטול כתובת אמן שהיא כבעלת חוב, ואחם אל תטלו, שאין לאמכס כתובה שהרי בעלה ירשה וקיי"ל הס דהמוכרת כתובתה לאחר בטובת הנאה, ומתה צחיו בעלה וירשה [הבעל], מפסיד הלוקח, אעפ"כ לא הפסידו צניה כתובת צנין דכרין, ולא יאמרו צני חבירתה, אמכס פשעה צה, שאילו היתה קיימת לא היתה גוצה שהרי לקוחות היו גוצין אותה, משום דאמרי להו, זוזי אנסוה שהיתה צריכה למעות, ולא לאפסדיהו [לבניה] נמכוניה,

והכי קתני, כשם שהמוכרת כתובתה לאחרים [ומתה האשה קודם בעלה, שהבעל יורשה] לא הפסידה כתובת בנין דכרין

אבני חן על מסכת בבא קמא

הוא כספו המיוחד לו,

כמאן אזלא, הא דאמר אמימר, איש ואשה שמכרו בנכסי מלווה אפי' מכרו שניהם כאחד, לא עשו ולא כלום שאינו לא לזה ולא לזה, ואם מת אחד מהם זה הנשאר מוציא מידי הלוקחות, ולא דמו לשותפין דעלמא, דהתם יש לזה חלק בכולו לטעול חצי, וכן לזה, אבל הכא כולן קנויין לה לגוף, וכולן קנויין לו לפירות, וליכא מיוחד לא לזה ולא לזה, כמאן כרבי אליעזר [שאינו כספו המיוחד לו],

[איש ואשה שמכרו בנכסי מלווה. פירש בקונטרס דלא דמי לשותפות דעלמא דהתם יש לזה חלק בכולו לטעול חצי וכן לזה, אבל הכא כולן קנויין לה לגוף וכולן קנויין לו לפירות וליכא מיוחד לא לו ולא לה, ובעינן זה י"ל עבד של שני שותפין דבסמך [לקמיה בגמ'] שלזה הגוף וזה הפירות, וכן חציו עבד וחציו בן חורין נמי כגון שנתן לו כל דמיו ואין מעוכב אלא גט שחרור להיות מותר בבת חורין. תוס']

מאן תנא להא דת"ר, מי שחציו עבד וחציו בן חורין, וכן עבד של שני שותפין [ראה תוס'], אין יוצאין בראשי אברים כ"ד הן שהעבד יוצא בהן למירות [ולא רק בשן ועין], כפ"ק דקדושין (דף כה) שאינן חוזרין,

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמרי משמיה דרבא, ר' אליעזר היא, מי לא אמר ר' אליעזר, כספו המיוחד לו, הכא נמי עבדו המיוחד לו:

מתני': התוקע לחבירו הסכו על אצלו לשון מורי, ל"א תוקע ממנו [בכבוד אחיו וצחק לו על חור אצלו. ר"י מלוניל], נותן לו סלע [ר' זון צורי. ע"פ הגמ'] משום דשם, רבי יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי, מנה [מאה זון צורי],

סמרו על הלחי, כמו הסוטר לועו של ישראל צטנהדרין (דף נח), נותן לו מאתים זון,

[אבל פטרו] לאחר ידו, נותן לו ארבע מאות זון,

צ"ע משן, וצטנרות (דף לד) שמעתי לשון פוגם באזנו [שחקך מעט מתוך אצלו וכו'] ואפשר שצער נמי משלם לו מלכד אלו הד' מאות זון, וצ"ע למה לא תני להו בחד בבא [עם כלאחר ידו]. ר"י מלוניל], תלש בשערו, רקק והגיע בו רוקו, העביר מליתו ממנו [וכ"ש שהפך כנפי כסותו למעלה כלפי ראשו. ר"י מלוניל], פרע ראש האשה בשוק, נותן לו ארבע מאות זון,

דף צ' ע"ב

שהיה עומד החמץ צציתו של ישראל, ואין לנכרי עליו אלא שיעצור, כשנא עת ציעורו מפקיע איסור החמץ את שיעצור הנכרי, וחייב ישראל לנכרו, והא דתנן בפסחים (דף ל) נכרי שהלוח לישאל על חמנו מותר בהנאה לאחר הפסח, מוקי לה רבא התם, בשהרינו אכלו, שנחנו במשכון ציד נכרי, דלא מחסור גוצינא, ולא שיעצור אלא קנייה ממש,

ושחרור עשה עצדו אפותיקי ושחררו הלוח משחרר וגוצה זה חוצו ממקום אחר מפקיעין מידי שיעבוד,

לימא דרבא תנאי היא [שהברייתא שאומרת לא לאיש ולא לאשה, ס"ל ששחרור אינה מפקיע מידי שיעבוד, שהרי האשה סימא את עיניו ואינו יוצא לחירות משום שיעבוד הבעל]?

לא דכולי עלמא אית להו דרבא, והכא אלמנה רבנן לשיעבודא דבעל,

ואיבעית אימא, דכולי עלמא לית להו להני תנאי תקנת אושא ושיעבודיה דבעל כשאר קנין פירות דעלמא הוא וצקנין פירות דעלמא פליגי, והכא בקנין פירות כקנין הגוף דמי קמיפלגי, ובפלוגתא דהני תנאי,

[שמות כא כ וְכִי־יִבֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמּוֹתָיו בִּשְׂכָרָם וְמַת תַּחַת יָדוֹ יָקָם יָקָם: כא אֶךְ אִסְּיוּ ׀ ׀ אוֹ יוֹ ׀ מִיָּמַי עַד לֵא יָקָם בִּי כִּסְפוֹ הָיָא:]

דתניא המוכר עבדו עצד כעניי לאחר, ופסק עמו המוכר עם הלוקח על מנת שישמשנו שלשים יום, ר"מ אומר ראשון ישנו בדין יום או יומים אם הסכו בתוך שלשים יום הללו, ולא מתחמת ידו, אלא עמד יום או יומים מי אצלו נהרג מפני שהוא תחתיו דכתיב (שמות כא) אִךְ אִם יוֹם או יומים וגו',

אבל שני אם הסכו בתוך שלשים יום הללו, שהיה צצית ראשון, אינו דין יום או יומים ונהרג עליו, אפי' מת מחולי זה לסוף שלש שנים, ד קסבר קנין פירות שהוא קנין לראשון כקנין הגוף דמי ולא דשני הוא,

רבי יהודה אומר, שני ישנו בדין יום או יומים, מפני שהוא כספו, קסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי,

רבי יוסי אומר שניהם ישנו בדין יום או יומים, זה מפני שהוא תחתיו, וזה מפני שהוא כספו, מספקא ליה קנין פירות אי כקנין הגוף דמי, אי לאו כקנין הגוף דמי, וספק נפשות להקל,

רבי אליעזר אומר שניהם אינן בדין יום או יומים, זה לפי שאינו תחתיו, וזה לפי שאינו כספו,

אמר רבא מ"ט דרבי אליעזר, אמר קרא שמות כא כי כספו

אבני חן על מסכת בבא קמא

כדאיתא בפ' בתרא דמכות (דף כב.)? וצריך לדחוק ולומר פטור אע"פ שאין בו צד חיוב שאין חס על גופו, אחרים שחבלו בו חייבין, ואחרים שקצצו נטיעה חייבין צריך לאוקמה כר"מ דאמר (כתובות דף לב:) לוקה ומשלם דלוקה משום לא תכרות אי נמי בדלא אתרו ביה. תוס' להלן צא:]

נב: איבעיא להו, [התוקע באזנו שחייב מנה] מנה צורי כ"ה סלעים ק' זו תנן, או מנה מדינה תנן שמינית שצמנה זורי, סלע של מדינה, מלי זו [צורי] כדלמר צשור שנגמ (לעיל לו) מנן ציסא תקע ליה כו' [א"ל זיל הב ליה פלגא דזוזא],

תא שמע, דההוא גברא דתקע ליה לחבריה, אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה, אמר ליה הא אנא הא ר' יוסי הגלילי הב ליה מנה צורי, ש"מ מנה צורי תנן, ש"מ,

מאי הא אנא הא רבי יוסי הגלילי, אילימא ה"ק ליה הא אנא דחזיתך, והא ר' יוסי הגלילי דאמר מנה צורי, זיל הב ליה מנה צורי,

למימרא דעד נעשה דיין, והתניא סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין דברי רבי טרפון, ר' עקיבא אומר כולם עדים הם, ואין עד נעשה דיין,

עד כאן לא קאמר ר' טרפון אלא דמקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין, אבל עד נעשה דיין לא קאמר?

כי תניא ההיא, כגון שראו בלילה, דלא למעבד דינא גינהו [ראה ר"ה בה:] ולמחרת כשצאין לדון, אין דנין אלא ע"פ שמועה, לפיכך צריך למקצתן להעיד, ואם אין שם אלא ג' צריך להושיב אחרים ולהעיד בפניהם, אצל ראו ציוס, עושין ע"פ הראייה לרבי טרפון מיד, ורבי יהודה הנשיא [דאמר הא אנא] כרבי טרפון ס"ל,

ואיבעית אימא, הכי קאמר ליה [ר"י נשיאה] הא אנא דמסרה לי כרבי יוסי הגלילי דאמר מנה צורי, והא סהדי דמסרהיך, זיל הב ליה מנה צורי,

וסבר רבי עקיבא דאין עד נעשה דיין,

והתניא שמות כא והכה איש את רעהו באבן או באגרוף, שמעון התימני אומר, מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים שיכול להציגו לנ"ד, לאומדו אם ראוי אגרוף זה לעשות חבלה זו, ואם אין ראוי, לא ישלם שמתמת חלשותו של זה ורכותו נחבל, אף כל שמסור לעדה ולעדים,

פרט לשיעור מתחת יד העדים שנאצדה מהן, וצ"ד לא ראוה, אע"פ שראוה עדים פטור, דצעקין אומדנא צ"ד,

זה הכלל הכל לפי כבודו נגמלא [צא.] מפרש, קולא [דת"ק ס"ל דלעני נותן פחות מוד' מאות זוז] היל אלו מומלא [לעני נותן ד' מאות זוז, ולעשיר צריך ליתן יותר, ומסיק בגמ' דת"ק לקולא ס"ל דלעני נותן פחות מוד' מאות, וזה "הכל לפי כבודו" שמוסיף ת"ק דלכל היותר נותן ד' מאות, ור"ע סבר דכל אחד בין עני ובין עשיר מקבל ד' מאות],

אמר ר' עקיבא, אפי' עניים שבישראל רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, שהם בני אברהם יצחק ויעקב [נותן אף לעני ד' מאות זוז],

ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק, באת [האשה] לפני רבי עקיבא, וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז, אמר לו רבי, תן לי זמן, ונתן לו זמן,

שְׁמֶרְהָהּ הַמִּמֶּיךָ לֹא עַד שְׂרָמָהּ עוֹמֶדֶת עַל פֶּתַח חֲצֵרָהּ, וְשֹׁכֵר אֶת הַכֶּדֶר בַּפְּנִיָּה, וְבוֹ כְּאִיסוֹר שֶׁמֶן שֶׁמֶן קָמִי צָאִסָּר [כדי שתתגלה בשתה שאינה מקפדת על בשת כמו שהוא מכיר בכילות שהיה נמוע בלבה. ר"י מלוניל],

גילתה את ראשה, וחיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה [לסוך ראשה בשמן, דכך דרכם לבריות. יבין], העמיד עליה עדים, ובא לפני רבי עקיבא, א"ל לזו אני נותן ד' מאות זוז, א"ל לא אמרת כלום [אין טענתך טענה. המבוארות], # [ולדאבונו הפסיד גם השמן],

[ומפרש ר"ע למה עדיין הוא חייב ליתן הד' מאות להאשה] החובל בעצמו, אף על פי שאינו רשאי כדמפרש טעמא נגמלא # [אולי יש לפרש, שהגם שאסור לעשות כן, והוא רוצה בדבר כל כך עד שהוא אינו שם לב לאיסור שבדבר וחובל בעצמו, מ"מ], פטור [מתשלומין, וזה פשוט שהרי אין למי לשלם, והנקודה הוא שאף שאנו רואין דלא איכפת ליה להזיק את עצמו], [ואפ"ה] אחרים שחבלו בו חייבים [ולכן אתה חייב],

[אולי כוונת דברי ר"ע הוא, שאף אם אדם אחד עומד ומורט את זקנו למשל, ובא אחד וגם הוא מרט אין אנו אומרים דלא איכפת ליה, דאינו כן שמריטת זקנו של אדם אחר יש בה חיובים בכל אופן, ובענין זה יתפרש גם הקוצץ נטיעותיו שאף שהוא קוצץ ובא אדם אחר וגם קצץ מ"מ הוא חייב],

והקוצץ נטיעותיו נטיעה צמ שנה, שמי כסף כדלמר צהכונס (לעיל נח) אף על פי שאינו רשאי לעוצר צנל תשחית (דברים ט) [וא"ת דהא לא תשחית במלחמה בתיב, ואיכא למימר דבמלחמה דוקא הותר הכתוב כמעט הכתוב בצדו כי ממנו תאכל, וזה כדי שיהא מצוי מידי דאכילה ליוצא צבא? וי"ל דמאותו תכרות יליף לה. תוי"ט עיי"ש] פטור, אחרים חייבין:

[החובל בעצמו אע"פ שאין רשאי פטור. תימה מאי חיוב שייך, ואי פטור ממלקות קאמר, ע"כ הקוצץ נטיעותיו אע"פ שאין רשאי פטור לאו היינו פטור ממלקות דהא חייב משום קוצץ אילנות טובות ואוהרתיה מואותו לא תכרות

אבני חן על מסכת בבא קמא

והא [ישור מועד זה שדנו אותו לנוקין] כיון דגמר דינא [דשור]
לקטלא, לא משהינן ליה לאומדנא דבי דינא, ולא מענינן
לדיניה [ולכן לא דנין אותו דיני ממונות],

ואמינא להו אנא, אפילו תימא רבי עקיבא [שאינו צריך אומד
ב"ד], הכא במאי עסקינן כגון שברח צעליו [לאחר שדנו את השור
לסקילה, ברח בעל השור קודם שדנו אותו על דיני ממונות], ואין חזין לו
לאדם שלא צעליו,

אי ברח כי לא דנוהו דיני נפשות [דאמרת שדנין אותו דיני ממונות
מקודם], היכי דיינינא ליה דיני ממונות בלא בעלים,

דקביל סהדי על נגיחות וברח הלכך אין לנו ממה לשלם וכגון דלית ליה
נכסי,

סוף סוף כי לא דנוהו דיני נפשות מדיכא משתלם הואיל וצרח,

ומשני מרידיא משהיין את השור לחרישה לשכירות, ומשלם לניזק [דיני
ממונות], ואמרי כן ידינוהו דיני נפשות אבל קדמו ודנוהו ליסקל לא מענינן
בדיניה לשהוי לרידיא,

אי הכי תם נדייניה דיני ממונות ברישא, ונשתלם
מרידיא, והדר נדייניה דיני נפשות,

אמר רב מרי בריה דרב כהנא, זאת אומרת, רידייא
עלליה דמרה הוא [יש לה דין עלייה] ואין בגופו של שור, אלא כשאר
נכסי צעליו, ומס אין משלם מן העלייה;

איבעיא להו, יש אומד לנוקין [אם אומדים אם היה מעשה זה
שעשה המזיק, ראוי לגרום נזק שכזה. שט] או אין אומד לנוקין,

מי אמרינן לקטלא הוא דאמדינן דכתיב באנן יד אשר ימות בה
הכהו [צמדכ לה] בהכי [רק בשיעור כוח] נפקא נשמה, בהכי לא
נפקא נשמה, אבל לנוקין כל דהו אין אומדינן, דאפי' אין ספק זה
ראוי להזיק זה, חייב, דומינן דאמזק ככל דהו, או דלמא לא שנא,

ת"ש, מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים, אף כל
שיש בו כדי להמית עשרה טפחים, היו פחותין מעשרה
טפחים, ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור, הוזק בו
חייב,

מאי לאו ממטה למעלה קא חשיב, והכי קאמר, מטפח
ועד עשרה מיתה ליכא נזקין איכא, אלמא לנוקין כל דהו,
שמע מינה אין אומדינן לנוקין?

לא ממעלה למטה קא חשיב, והכי קאמר עשרה מיתה

אמר לו ר"ע ונהי נמי דאנן בא צ"ד וכי בפני ב"ד הכהו,
שיודעין כמה הכהו כלומר משנן המכות שהכה שיכול לאמוד, ועל
מה על אזה מאבדו הכהו, אם על שוקו, או ציפר נפשו מנוך
שכנגד הלך, וטעם הוא לחבל משם,

ועוד הרי שדחף את חבריו מראש הגג, או מראש
הבירה, ומת, בית דין הולכין אצל בירה צממיה, וכי הטרס
הכמוצ צ"ד ללאת מלשכה וללאת אומה, או בירה הולכת אצל בית
דין [בלשון הפרוה],

ועוד אם נפלה קודם שראוה צית דין, חוזר ובונה כלום מנריך
הכמוצ לחזור ולבנות להראות גבהה לצ"ד, אלא אעדים סמכין, וכיון דראו
עדים סמכין אעדותיהו, שאומרים לנו כך וכך היה, ולא צעין מסור לעדה
אלא לעדים,

אלא מה אגרוף מיוחד שהוא מסור לעדים, אף כל
שהוא מסור לעדים, פרט לכשיצתה אבן מתחת ידו של
מכה כלומר שנאבד מיד, ולא ראוה עדים פטור,

קתני מיהת, אמר לו רבי עקיבא, וכי בפני ב"ד הכהו
שיודעין כמה הכהו, הא הכהו בפניהם עד נעשה דיין?

לדבריו דרבי שמעון התימני קאמר, וליה לא סבירא ליה:

תנו רבנן, שור תם שהמית אדם והזיק כן הוה [שור או
אדם], דנין אותו דיני נפשות, ואין דנין אותו דיני ממונות
דמס אין משלם אלא מגופו, והרי הוא נסקל,

מועד שהמית והזיק, דנין אותו דיני ממונות ומשלם מן
העלייה, וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות, קדמו ודנוהו דיני
נפשות, אין חוזרין ודנין אותו דיני ממונות,

וכי קדמו ודנוהו דיני נפשות מאי הוי, ליהדר ולידייניה
נמי ממונות?

אמר רבא, אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי, הא
מוני ר"ש התימני היא, דאמר, מה אגרוף מיוחד שמסור
לעדה ולעדים,

דף צ"א ע"א

אלמא בעינן אומדנא דבי דינא [על החפץ שהזיק אם היה בו כדי
לעשות הניזק כוח] אף לנוקין, דהא האי קרא צוקין קאי, דכתיב והכה אש את
רעהו באנן או באגרוף ולא ימות, וה"נ צריך לאומדו אם ראוי לנגיחות זו,

אבני חן על מסכת בבא קמא

קנס, אף על פי שהייב כלפי שמים. שם]:

[שנינו במשנתנו] הכל לפי כבודו [וכו']:
איבעיא להו תנא קמא [שאומר שנותן ד' מאות זוז] לקולא קאמר או לחומרא קאמר, לקולא קאמר דאיכא עני דלא בעי למשקל כולי האי [פחות מוד' מאות זוז], או דלמא לחומרא קאמר, דאיכא עשיר דבעי למיתב ליה טפי [יותר מוד' מאות זוז]?

תא שמע, מרקאמר ר' עקיבא אפילו עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב וחז"ל דלא חייב לתת לפורע ראש האשה אלא ארבע מאות זוז כח"ק.

שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר, דלעני לא יהציגא כולי האי, וקאמר ליה ר' עקיבא לעני נמי יהציגא הכי, ומעשה בחד שפרע ראש האשה עניה כו', דאי ס"ד האי שיעורא דארבע מאות דח"ק אפחות שבעניי קאמר, והכל לפי כבודו לחומרא קאמר, למיתב טפי לעשירים, וקאסי ר"ע למימר אפילו עני שבישראל יטול יותר מארבע מאות זוז, אמאי לא מחייב ליה לפורע ראש האשה למיתב טפי, שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר, ש"מ:

[שנינו במשנתנו] ומעשה באחד שפרע ראש האשה [וכו']:
ומי יחבינן זמן, והאמר רבי חנינא אין נותנין זמן לחבלות?

כי לא יחבינן ליה זמן לחבלה דחסריה ממונא, אבל לבושת דלא חסריה ממונא, יחבינן:

[שנינו במשנתנו] שמרה עומדת על פתח חצירה [וכו']:
והתניא, אמר לו ר' עקיבא צללת במים אדירים כלוי יגעת לפטור עמך, והעלית חרם בידך ולא העלית צידך כלום, שצרי חרסיס אין ראויים לכלום, אדם רשאי לחבל בעצמו?

אמר רבא, לא קשיא, כאן בחבלה אין רשאי כאן בבושת, והא מתניתין בבושת הוא

דף צ"א ע"ב

וקתני החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור?

הכי קאמר ליה לא מבעיא בושת דהואיל ואדם רשאי לחבול בעצמו, כי בייש בעצמו וציישו ביה אחרים לא מפטרי ביה דאדם רשאי לבייש את עצמו,

אלא אפי' חבלה [אלא אפי' החובל בעצמו] חבלה ממש דאין רשאי זה ואיכא למימר הואיל ומקולקל הוא דאין מקפיד לא נחייבו אחריו עלוי אפי' חייבין דאין אדם רשאי לחבל בעצמו, אחרים שחבלו בו חייבין,

איכא, פחות מעשרה פורתא נזקין איתא מיתה ליכא, ולעולם אימא לך יש אומד לנזקין, וכל מירי ומירי [צריך לאומד] כי היכי דמיתוקה ביה בעינן,

תא שמע, הכהו על עינו וסימא, על אזנו וחירשו עבר יוצא בהן לחירות, כנגד עינו ואינו רואה, כנגד אזנו ואינו שומע, אין עבר יוצא בהן לחירות,

מאי טעמא, לאו משום דבעינן אומדנא ובהכי לא צעי לאסתמוי, אלא מזהיל הוא דלמירע ליה ושמע מינה יש אומדנא לנזקין?

לא משום דאמרינן הוא דאבעית נפשיה, כדתניא המבעית את חברו פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים, כיצד תקע באזנו וחירשו פטור, אחזו מעשה ידיה הוא ותקע באזנו וחירשו חייב,

ת"ש חמשה דברים אומדין אותו, ונותנין לו מיד, [אבל] ריפוי ושבית עד שיתרפא כלומר צריך צ"ד לאמוד כמה ראוי להיות נופל למשכב בחולי זה, ומחייבין את זה לתן לו מיד כל ריפוי ושביתו ומזונות הנריכין לו עד שיתרפא,

אמרוהו, והיה מתנוגה וחולך [ולא נתרפא לעת שאמרוהו] אין נותנין לו אלא כמו שאמרוהו,

אמרוהו והבריא לזמן מועט, והם אמרוהו לזמן מרובה נותנין לו כל מה שאמרוהו דמשמיה רחמינו עליה, ש"מ יש אומד לנזקין,

[וידוהו] למימד גברא כמה ליקצר [יהיה חולה] נופל למשכב כמו אקצרי (כ"ה דף טז) מיהא מכה, כמה לא מקצר, לא קא מבעי לך, דודאי אמדינן, כי קא מבעיא לך למימד חפצא, אי עביד האי נזקא, או לא, מאי?

ת"ש שמעון התימני אומר, מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים, אף כל מיוחד שמסור לעדה ולעדים, שמע מינה יש אומד לנזקין שמע מינה:

אמר מר, אמרוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמרוהו, מסייע ליה לרבא, דאמר רבא האי מאן דאמרוהו לכולי יומא ואיתפח נתרפא לפלגא דיומא, וקא עביד עבירתא, יחבינן ליה דכולי יומא, מן שמיא הוא דרחמי עליה:

[שנינו במשנתנו] רקק והגיע בו הרוק והעביר כו': אמר רב פפא, לא שנו אלא בו, אבל בבגדו לא, וניהוי כי בייש בדברים? אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר אבין, זאת אומרת, ביישו בדברים פטור מכלום [שאינו משלם על כך

אבני חן על מסכת בבא קמא

בגמרא נאמר על הנפש חטא על הנפש משמע שחטא בנפש אדם, וכי באיזה נפש חטא זה, אלא שציער עצמו מן היין,

והלא דברים ק"ו, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חטא, המצער עצמו מכל דבר המסנגף עמו צמיעת על אחת כמה וכמה:

[ומתמה] ואין אדם רשאי לחבל בעצמו, והתניא [שבועות כו.]. יכול נשבע להרע בעצמו, ולא הרע יהא פטור [מקרבן], ת"ל ויקרא ה להרע או להטיב, מה הטבה רשות בשבועות (דף כז) מפרש ליה לקרא דלא ממוקס אלא בדבר הרשות אף הרעה רשות, [לכן] אביא נשבע להרע בעצמו ולא הרע [הרי שמותר לחבל בעצמו]?

[שנינו במשנתנו] הקוצץ נמיעותיו [וכו']: תני רבה בר בר חנה קמיה דרב, [ראובן אומר לשמעון] שורי הרגת, נמיעותי קצצת, [ישמעון משיב לו, בן הוא כמו שאתה אומר אבל] אתה אמרת לי להורגו, אתה אמרת לי לקוצצו, פטור,

אמר שמואל [שהרע אין פירושה לחבל, אלא באומר] באשכ בתענית,

א"ל [רב] א"כ לא שבקת חיי לברייתא, [וכי] כל כמיניה [שכל מוץ יאמר שהבעלים צוה להם להזיק],

דכוותה גבי הרעת אחרים דקמי חסס יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יהא חייב, ת"ל להרע או להטיב, מה הטבה רשות, בשבועות (כ"ו). כו' להשיבם בתענית, אחרים מי מוטיב להו בתעניתא?

א"ל [לרב] איסמיה [אסור שמועה זו]?

אין דמהדק להו באגדרונא סוגין בחדר ואין להם מה לאכול,

א"ל לא, תתרגם מתניתך, בשור העומד להריגה שור שהמית ובאילן העומד לקציצה אשירה או כל עץ הנוטה להריגה, וממירא שמה יפול על אדם וימות,

והתניא, איזהו הרעת אחרים אכה פלוני, ואפצע את מוחו [וא"כ גם להרע לעצמו פירושה כן]?

אי הכי מאי קא טעין ליה? דא"ל אנא בעינא למיעבד הא מצוה וכי טעין ליה היאך אמה אמרת לי להרגו מסתמא קושטא קאמר, דכיון דלחי קאי, לא קפיד כולי האי, ואינשי הוא דאינשי [שכח שצוה לו להרוג ולקצין],

אלא תנאי היא, דאיכא למ"ד אין אדם רשאי לחבל בעצמו, ואיכא מ"ד אדם רשאי לחבל בעצמו,

דתניא [שיכול אדם לטעון שרצה לעשות המצוה בעצמו] ויקרא ז' ושפך וכסה, מי ששפך יכסה, ומעשה באחד ששחט, וקדם חיבור וכסה, וחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים:

מאן תנא דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו, אילימא האי תנא הוא, דתניא בראשית ט ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש, ר' אלעזר אומר מיד נפשותיכם אדרש מיד עמכם אדרש את דמכם?

אמר רב, דיקלא דטען קבא, אסור למקציצה,

ודלמא קטלא [המאבד עצמו לדעת] שאני,

מיתבי, כמה יהא בזית ולא יקצצו רובע הקז? שאני זיתים דחשיבי,

אלא האי תנא הוא, דתניא מקרעין על המת, ולא [פי' ואינה] מדרכי האמורי,

א"ר חנינא, לא שכיב שיבחת ברי, אלא דקץ תאינא בלא זמנה,

אמר רבי אלעזר, שמעתי שהמקרקע על המת יותר מדאי, לוקה משום כל תשחית, וכ"ש גופו,

אמר רבינא ואם היה מעולה בדמים דמיו יקריס לבנין יומר משום פירומיו מותר,

ודלמא בגדים שאני, דפסידא דלא הדר הוא, כי הא דרבי יוחנן קרי למאני, מכבדותא,

תניא נמי הכי דברים כ כ רַק עֵץ אֲשֶׁר־תִּדְּעַ בִּי לֹא־עֵץ מֵאֲבָל הוא אתו' תשחית וקרת וקנית מצו'ר עליה עיר אשר הוא עשה עמך בקלקלה עד דתתה קרא ימירא הוא דהוה לי למכתב רק אשר לא הוא מאכל,

ורב חסדא בר הוה מסגי ביני היוזמי והנא, מדלי להו למאניה, אמר זה מעלה ארוכה, וזה אינו מעלה ארוכה,

זה אילן מאכל וה"ק רק עץ אשר מדע, אם אינך יודע קרוב למזור אלא

אלא האי תנא הוא [וכן הוא בתענית יא, נדרים י, גזיר יט, כב.], דתניא אמר ר"א הקפר ברבי, מה ת"ל במדבר ו וכפר עליו

אבני חן על מסכת בבא קמא

הוא, קמנו [ובנית מצור על העיר], ואפילו הוא של מאכל,

הן דמי בושתו,

פי' ל' א' עין מאכל הוא, זה אילן סרק,

וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר [אפילו עין מאכל], מה ת"ל
כי לא עין מאכל? להקדים סרק למאכל,

דף צ"ב ע"א

יכול אפילו מעולה בדמים לקורה יותר מפירות יהא סרק קודם לו
ת"ל רק מיעט הקדמה [אם אילן מאכל מעולה בדמים, אינו צריך להקדים
אילן סרק],

[ומביא מעשה שהתירו לקצוץ עין מאכל מפני שמפסדת את אילנות אחרים]
שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי, אכיל, טעים בהו
טעמא דחמרא, א"ל מאי האי, א"ל ביני גופני קיימי, אמר
מכחשי בחמרא כולי האי, למחר אייתי לי מקוריהו מקור
שלהן ועיקרן, ל"א הנה לי קור שהוא כך לאכול וגדל סביב שרשיו, כלומר כלה
עיקרם מפני שמפסיד, ונאכל את הקור:

רב חסדא חזא תאלי [דקלים] בי גופני, אמר ליה לאריסיה
עקרינהו, גופני קני דקלי מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות, ואילו
דקלי לא קני גופני אין שצמן עולה אלא לדבר מועט:

מהני: אע"פ שהוא נותן לו, אין נמחל לו [הבושת], עד
שיבקש ממנו סממא היא ולא ר' עקיבא קאמר לה, שנאמר בראשית
כ ז וַעֲתָה הִשָּׁב אִשְׁתְּ הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְּפֹל פָּעֶךָ [וכי ס"ד
שיתפלל בעדו אם לא יבקש אבימלך ממנו. יבין] וגו',
[פי' דמחילה לא צריך לומר שזה היה מחויב, אלא התורה מוסיפה שגם
התפלל בעדו. ע"פ יבין].
[הלימוד הוא שהקב"ה אמר לאבימלך שיפיים את אברהם ויתפלל בעדו, ולא
אמר ישר לאברהם שיתפלל בעד אבימלך. המרש"א],

ומניין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי, שנאמר בראשית כ
ויתפלל אברהם אל האלהים # [הרי שמחל לו אברהם, ואין זה
סיפור דברים בעלמא, אלא התורה אומרת לנו שגם אנו נלמוד לעשות כן]
[וירפא אלהים את אבימלך וגו'. ובאמת הוא מיותר],

האומר, סמא את עיני, קטע את ידי, שבר את רגלי חייב,
ע"מ לפטור חייב, [וזהו בגוף, אבל בגנדים אם אמר לו] קרע את
כסותי שבר את כרי חייב, ע"מ לפטור גנמי מפרש לה פטור,

עשה כן לאיש פלוני, על מנת לפטור חייב, בין בגופו בין
בממונו:

נב: ת"ר כל אלו שאמרו קלע מנה ומאמס וד' מאות דמי נוסח

אבל צערו שדואג על נוסח [אבל צער של חבלה הוא בתוך החמשה
דברים. מהרש"א], אינו נמחל לו אפי' הביא כל אילי נביות [לשון זה
גם בר"ה יז, נביות הוא שם מקום שמשם באים אילים משובחים מאד]
שבעולם [קרבן לה'] אין נמחל לו [שלא די לעשות תשובה לשמים],
עד שיבקש ממנו,

שנאמר בראשית כ השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל
בעדך [ראה מה שכתבתי על המושגה לעיל],

[ומקשה על הפסוק שהביא]

(ראשית) [אלא אשת. ד"ס] נביא בעי אהדורי, אשת אחר
לא בעי אהדורי?

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, השב אשת
האיש מכל מקום, ודקא אמרת בראשית כ הגוי גם צדיק
תהרוג, הלא הוא אמר לי אחותי היא, והיא גם היא
אמרה אחי הוא,

נביא הוא [פירוש לא הטעה אותך, כי ידע מה שבלבך שאתה הולך
בעקיפין, ולכן אמר לך שהיא אחותו. ריטב"א מכות ט: ד"ה נביא],
[שכל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחה והוא מגורת ניב
שפתים, ואברהם כל ימיו היה דרכו להשמיע לכל העולם דברי מוסר ודרך
אריז וכו' ואם כן היה לך ללמוד ממנו. תורת חיים],

וכבר לימד, אכסנאי [אורח] שבא לעיר, על עסקי אכילה
ושתייה שואלין אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו,
אשתך היא, אחותך היא [וכי כן שואלין, ודאי לא, אלא על עסקי
אכילה ושתייה שואלין],

מכאן לכן נח שנהרג, שהיה לו ללמוד דרך ארץ ולא למד
מדקאמר ליה רממנא נביא הוא [והוא יודע שאתה ידעת שהיא אשתו],
דמשמע אין ממס דנצריך, ולאוי אמה ליהרג:

בראשית כ כי עצר עצר ה', אמר ר' אלעזר שתי עצירות
הללו למה, אחת באיש שכבת זרע, שתיים באשה שכבת
זרע שצמתי אשה לא יכולה לפלוט [פ' כמו שהאיש מזרע גם האשה מזרעת,
כדאמר מר איש מזרע לבן ואשה מזרעת אדום, ואמרינן גמי אשה מזרעת
תחלה יולדת זכר, ואם היתה נבעלת של בית אבימלך לאחרים האיש היה
מזרע וגומר תאווה, והיא לא היתה יכולה להזרע ולגמור תאוותה. תוס'
רי"ד] ולידה,

במתניתא תנא שתיים באיש, שכבת זרע וקמנים, שלשה
באשה, שכבת זרע וקמנים ולידה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואשר נפתלי, הודיעך הכתוב שחלשים שצולן היו, וזריזין חזוק, לפיכך כפל את שם לחזק, ואותן הציא יוסף לפני פרעה, כדי שלא יצורר אותם להיות ראשי גייסות ולהטריחם. [כל השבטים] יאלו עצמותיהם ממלכים, ונקצרו צאצאן ישראל, שנאמר והעליתם את עצמותי מזה ארבעים (שמות יג), משמע שאף עצמותם העלו, ולא נכתב יוסף, אלא להודיעך שצמו של משה, שכל ישראל נתעסקו בציוה, והוא עסק צמחה,

דברים לג:

ולאמר דין גור אריה. פסוק כב
ולבולן אמר שמוח זבולן, פסוק יח
ולגר אמר ברוך מרחיב גר. פסוק כ
ולאשר אמר ברוך מבנים אשר. פסוק כד
ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון. פסוק כג

יהודה נמי איכפולי מיכפל [דברים לג ז וזאת ליהודה ויאמר שמע ח' קו' ל' יהודה ואלעמו' תביאנו ידיו רב לו' ועזר מוצריו תתקנה] אמר ליה למילתיה הוא דאיכפל,

דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי דכתיב דברים לג יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר, וזאת ליהודה,

[כע"ז סוטה ז, מכות יא:] כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון לא היה שלדו קיימת ומחוצת מפני נידוי, דקאמר ליה ליעקב אס לא אצאנו אליך ומטאמי לך כל הימים (צראשית מג), ואע"פ שנתקיים התנאי נפקא לך במסכת מכות (דף יא) קללת חכם אפי' על תנאי היא צאה,

עד שבא משה ובקש רחמים, אמר לפניו רבונו של עולם, מי גרם לראובן שיודה יהודה מדרש אגדה הוא צמחומא, מכיון שהודה יהודה ואמר דקס ממני, עמד ראובן ואמר אני בלצמתי יעזי אצי,

מיד שמע ח' קול יהודה, על איבריה לשפא נכנס כל עס ומתחבר למקומו שש משם, לשפא [פירושה נקע, מקום הנקע] (אשלייה שווא) [אשלישדור"א. שט] בלע"ז, כמו שש מדוכתיה (סולין דף מז),

[בשט' כתב שיש שלש דרגות של לימוד התורה:

א' לרעת ולהבין את הדיונים שבבית המדרש [ידע מה קאמרי רבנן],

ב' היכולת להשתתף בעצמו בדיונים ולהביע דעה [למשקל ומיטרה בהדי רבנן],

ג' לומר דברים שמתקבלים על דעת אחרים [שמעתתא אליבא דהלכתא],

לא הוו קא מסקי למתיבתא דרקינא, דברים לג ואל עמו תביאנו,

רבינא אמר שלש באיש, שכבת זרע וקמנים ופי טבעת נקב הגדולים לפנות, ארבעה באשה, שכבת זרע ולידה וקמנים ופי טבעת:

בראשית כ בעד "כל" רחם, אמרי דבי ר' ינאי, אפילו תרנגולת של בית אבימלך, לא המילה ביצתה,

1. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמור רבנן, כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, א"ל דכתיב איוב מב וה' שב את שבות איוב, בהתפללו בעד רעהו,

אמר ליה את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא בראשית כ ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו'], וכתוב בראשית כא וה' פקד מדלל כתיב ויפקד את שרה, וכתיב פקד משמע פקד כזר תחילה לאצמלך את שרה כאשר אמר וגו', כאשר אמר [התפלל] אברהם אל אבימלך,

[ראה מכות יא. במשנה לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. ובגמ' שם ואיכא דמתני כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו. וצ"ע דבשלמא כדי שלא יתפללו מוכן מדוע הלכו אמותיהן של הכהנים גדולים לאלו הרוצחים, אבל כדי שיתפללו שלא ימותו לזה יותר יועיל אם ילכו לתלמידי חכמים? וי"ל ע"פ מה דאמרין הכא המתפלל בעד חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, ונפרש "והוא צריך לאותו דבר, שזה המתפלל צריך לו שיהיה לחבירו צרה זו] והראיה מאברהם שהתפלל שיקד אבימלך אף שאברהם היה צריך שאבימלך יהיה עקר, שע"י שנתרפא אבימלך היו ליצי הדור יכולים לומר מאבימלך נתעברה שרה, ולכן נענה אברהם תחלה. [ראיתי בימי בחרותי], וכן כאן היה התפלה היותר מעילה לחיו של הכה"ג ע"י רוצחים אלו שהיה להם נגיעה שימות הכהן גדול ויצאו לחירות, לכן בקשה אם הכה"ג דוקא מהם שיתפללו על הכה"ג ותפלתם בודאי יתקבל].

2. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בהדי הוצא לקי כרבא קון הגדל אלל הכרוב, כשצא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו, ונמצא לוקה בשצילו, כלומר שכיני רשע לוקין עמו, א"ל דכתיב ירמיה ב כט לְמִוּת תִּרְיֹבוּ אֵלַי פְּלִקְכֶם, פְּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם־ה' אף הנציא צמחומא,

אמר ליה את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא שמות מז עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי ומשה ואהרן בכלל,

אמר ליה רבא לרבה בר מרי, כתיב בראשית מז ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים, מאן נינהו חמשה? א"ל הכי א"ר יוחנן, אותן שהוכפלו בשמות צנכמא משה, דן וזבולן גד

אבני חן על מסכת בבא קמא

כלומר טול אויבך של חמור והסירהו אליך, ושים אותו על גצק, כלומר הודה לדבריו ואל תענה, מוש לשון לא ימים (שמות יג) כלומר הסירהו אליך כמו סורו נא (בראשית יט),

א"ל דכתיב בראשית וזו ויאמר חגר שפחת שרי אמר לה, והיא ענתה שרי גברתי אי מזה באת ואנה תלכי, ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת,

6. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, מילתא גנאה דאית ביך קדים אמרה [דבר גנות שיש לומר עליך אמור אותה מיד], א"ל דכתיב בראשית כד ויאמר עבד אברהם אנכי,

7. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, שפיל ואזיל בר אוואזא כלומר מחמת ענותו של אדם, לא יחזיק בזה מלשאל דבר הנריך לו, צין לתורה צין לפרנסתו ולתצוה חובו, ועיניה ממיפיי עיניו מנפות למעלה למרחוק למוטותיו, וחזירו צמחות (דף ס) נטוף עיניך,

אמר ליה דכתיב שמואל א כה והטיב ה' לאדני, וזכרת [את] אמתך צאניגיל כמי, שהיתה מתנבאה שימות נצל בעלה, וצמח דבריה מרמזות לדוד שזכיר את יפיה,

8. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, שיתין [ששים הוא מספר של גומא בכל מקום] לאו מקרא נפקי, אלא מילתא בעלמא הוא דקאמרי אינשי, ולא דוקא הוא תכלי אגלות ומכאזנות מטייה לכבא [לשינוי של אדם, ובשר השינים], דקל חבריה שמע ולא אכל [ששומע קול לעיסת שיני אדם אחר, ולו אין מוח לאכול, זה גורם לו צער כששים תכלי. ובשמי' שזה יכול לגרום נזק ממש],

[כבי. פ"ה מקום מושב השינים וינציב"ש [gums] וקשה דקאמר בסמוך כיון דאקושי ועוד דכפרק אלו מרפות (חולין דף נט:) גבי אריא נחור כבי ושיני ואין דרך להיות היונציב"ש נושרות וכן בהחובל (ב"ק דף צב:) שיתין תיכלי מטו לכבא דקל חבריה שמע ובסוף המפקד (ב"מ דף מב:) גבי ההוא תורה דלא ה"ל כבי ושיני למיכל לכך נראה לרפ"ש כבי הם שינים גדולות מישאלי"ם בלע"ז ושיני הם האחרות. תוס' ע"ז כו.],

אמר ליה דכתיב מלכים א א כו [בפסוק לפני זה כתב ויקרא לקל-גני חפלה] וְלִי אֶנְי־עֲבָדָה וְלִצְדָק הַפֶּה וְלִבְנֵיהוּ בְּיָדוֹ יָדַע וְלִשְׁלֹמֹה מִה עֲבָדָה [את כל אלו] ל' א קרא אלמא קובל היה עליו שלא זימנו למשנה,

א"ל את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא בראשית כד ויבאה יצחק האהלה שרה אמו, ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה, וינחם יצחק אחרי אמו,

לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, ולמשקל ומיטרה בהדי רבנן, דברים לג ידיו רב לו,

לא הוה סליק ליה כלומר לא היה עולה צידו, למימר שמעתתא אליבא דהלכתא לא הוה מסתייעא מילתא למימר מילתא דתהוי הלכתא כוונתה, דברים לג ועזר מצריו תהיה,

3. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתור עניא אזלא עניותא [פ' אחר שכבר סבלו עניות, מן הדין שיעזוב אותם העניות, כי האותיות לאחר עני הם כסף. בשם מהר"ש מבעלזא זצ"ל],

אמר ליה דתנן, עשירים מביאין בכורים בקלות של זהב ושל כסף, ועניים בסלי נצרים שגטים של ערבה קלופה, הסלים [של עניים] והבכורים נותנים לכהנים והעשירים לא היו נוטמין קלמסיהן לכהן,

אמר ליה את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא

דף צ"ב ע"ב

ויקרא יג וטמא טמא יקרא לא די לו נגע, אלא שמצייש את עצמו, על כרחו הטיל עליו הכתוב חובה,

4. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמור רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה, ובחורף מפני הצינה,

ואמרי אינשי, שיתין ששים אש רהוטי [רצים] רהוט רע ולא ממו ולא הגיעו לגברא דמצפרא כרך לאוכל שמירת, דכתיב ישעיה מ"ט לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש [פ' ע"י שלא יחא שום מין רעבון ושום מין צמאון, שיאכלו מיד בבוקר, לא יכם שרב ושמש],

א"ל את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא שמות כג ועברתם את ה' אלהיכם, זו קרית שמע ותפלה, [ואחר ק"ש ותפלה מיד] וברך [את] לחמך ואת מימך, זו פת במלח וקיתון של מים, מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך,

ותניא מחלה זו מרה [ראה בשמי' שאינה ברור כוונת הגמ' כאן, והכוונה על מחלות כלליות, או על מחלת כלי העיכול], ולמה נקרא שמה מחלה, ששמונים ושלושה 83 חלאין יש בה, מחלה בגימטריא הכי הוה, וכולן פת במלח שחרית וקיתון של מים מבטלין,

5. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמור רבנן, חברך קרייך חמרא [קורא אותך חמור], אוכפא לגביך מוש

אבני חן על מסכת בבא קמא

וכתיב בתריה בראשית בה ויוסף אברהם נמקנה צימק ויקח
אשה ושמה קמורה,

9. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
אינשי, חמרא למריה היין של מלך הוא, מיבותא והשומין אותו,
מחזיקין טובה לשקיייה לשר המשקה, ולא למלך,
[כלומר היין של מלך והמשקה [האיש המשקה] טוב עין, ומטיב לאנשים
שמרבה להם ומושקה אותם בעין יפה, דכתיב וסמכת את ירך עליו, לא נצטוו
אלא לסמוך בידו אחת, ומשה היה טוב עין וסמך עליו שתי ידיו דכתיב
ויסמוך את ידיו עליו. רשב"א],

אמר ליה, דכתיב במדבר כו וסמכת את ירך עליו, למען
ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל, וכתיב דברים לד
ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו
עליו תלה החכמה והגדולה במשה, כאילו הוא נותנה ליהושע, והיא אינה אלא
מפי הקד"ה וישמעון אליו כל בני ישראל וגו',

10. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא
דאמרי אינשי, כלבא בכפניה [ברעבונן] גללי מבלע אגזיס לשון
מורי, ל"א גללים ממשי, וראשון ישר דגללים ממשי אורחיה הוא, דכתיב
משלי כו ז נִפְשׁ שֶׁבַע תְּבוּס [ענין רמיסה. מצ] נֶפֶת [ענין הולכה
והתכבדה. וחתחסר מלת צופים והוא מובן מעצמו [פ' כאילו אמר נפת צופים].
מצ], וְנֶפֶשׁ רַעְבָה פְּלִימָר מְתוֹ ק,

11. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
אינשי מטייל ואויל דיקלא בישא, גבי קינא דשרכי חילנות
צטלים ואין עושים פרי כמו גזר דשרכא צטל, כלומר דרך דקל רע ליגדל צד
חילן סרק,

אמר ליה דבר זה כתוב בתורה, שנוי בנביאים, ומשולש
בכתובים, ותנן במתניתין, ותנינא בברייתא,

כתוב בתורה, דכתיב בראשית בה וילך עשו, אל ישמעאל,

שנוי בנביאים, דכתיב שופטים יא ויתלקטו אל יפתח אנשים
רקים ויהיו עמו,

ומשולש בכתובים, דכתיב [בן סירא יג] [וכן לשון דכתיב על ספר בן
סירא בב"ב צח:] כל עוף למינו ישכון, ובני אדם לדומה לו,

תנן במתני' כל המחובר לטמא טמא, כל המחובר לטהור
טהור במסכת כלים היא צפרק טבעת אדם, דקמני אונקלי של דרגש ושל
שולחן טמאה, ושל מנורת עץ טהורה, זה הכלל הממוצר לטמא טמא, לטהור
טהור,

אונקלי מסמך של מתכת עשוי כמזלג לתלות שם צהמה בשעת הפשטה, ותחוב
בכותל, כדאמרין בתמיד נשטו (פסחים סד) אונקליות של צרזל היו תחובין

צעמודים כו,

ואם תחוב צמודות עץ, דפשוטי כלי עץ צטל מסמך לגבה, ואינה מקבלת
טומאה, ואפי' נגעו בו טומאה, אצל דדרגש וצטולתן שמקבלין טומאה הן, אף
הוא מקבל טומאה,

ותנינא בברייתא, רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר
אשטרוני"ל אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו רבי אליעזר סבר
זרזיר עוף טמא הוא, ורצנן פליגי עליה בשחיטת חולין באלו טריפות (סה),

12. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא
דאמרי אינשי קרית חברך להוכיחו ולא עק ולא ענד, רמי
גורא רבה שדי ביה [דמי גורא] כותל הפל עליו, כלומר הניחו ויפול
דרשעו, דמיו צידים, א"ל יחזקאל כד יג בְּמִקְוֵאתֶיךָ וְזָמָּה יַעֲן טְהֻרָתֶיךָ,
וְלֹא טְהֻרַת מִקְוֵאתֶיךָ, לֹא טְהֻרַת־עוֹד,

13. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא
דאמרי אינשי, בירא דשתית מיניה ששחית מינה כבר צמא לא
תשדי ביה קלא מוט"א צלט", כלומר דבר הנדנך לך פעם אחת, שוב לא
תצוהו, א"ל דכתיב דברים כג לא תתעב אדומי כי אחיך הוא,
ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו,

14. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא
דאמרי אינשי אי דלית [תגביה] דורא [משאין] דלינא, ואי לא
לא דלינא אס תדלה ותגביה המשו עמי דלינא, דורא משוי, משל הוא שאין
אדם רוצה ליכנס צסכנת היזק ממנו, ותחת עול דבר, אלא אס כן משתמך חצירו
עמו,

אמר ליה דכתיב שופטים ד ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי
והלכתי, ואם לא תלכי עמי לא אלק,

15. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
אינשי, כד הוינן זוטרי לגברי כשהיינו קטנים, היינו משוצים כגברי
השתא דקשישנא לדרדקי עכשיו שהוקנו הנו שפלים כתיטקות,

אמר ליה, מעיקרא כתיב שמות יג וה' הולך לפניכם יומם
בעמוד ענן לנחותם הדרך, ולילה בעמוד אש להאיר
להם, ולבסוף כתיב

דף צ"ג ע"א

שמות כג הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמורך בדרך,

16. א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
אינשי, בתר מרי ניכסי [אם תלך אחר בעל נכסים], ציבי [עצים]
משך [תמשוך, דחיינו שגם לך יהיה, פ' כדאי להיות נמשך אחר בעל
נכסים], א"ל דכתיב בראשית יג וגם ללוט ההולך את אברהם

אבני חן על מסכת בבא קמא

היה צאן ובקר ואהלים,

[באן נגמר הסוגיא דמנא הא מילתא וכו']

רבא אמר, משום שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו
וברייתא לא תקשי דעל צערו מוחל אדם. [צערו] כאב מכה,

רבי יוחנן אמר אדם מוחל על הכל, ומתנינן לאו דא"ל נחבל לחבל קטע
את ידי על מנת שמהא פטור, אלא קטע את ידי סתמא, וא"ל חובל על מנת
לפטור, כלומר אמור לי אתה על מנת שאהיה פטור, וא"ל היאך הן, וקמ"ל
מתני' דש הן שהוא כלאו וכגון דמתמה אמתוהי יש הן שהוא כלאו,
ויש לאו שהוא כהן,

תניא נמי הכי, הכני פצעני וא"ל זה על מנת לפטור, ואמר
לו נחבל הן, הרי יש הן שהוא כלאו אי אתמה חייב, ואי בניתמא
אהדיה פטור, ובריתא דלעיל דקמני הכני ופצעני ע"מ לפטור פטור, בדאמר
נחבל כולה מילתא הכני ופצעני ע"מ לפטור, דהא ודאי דוקא אמר ליה,

קרע את כסותי על מנת לפטור, ואמר לו לאו, הרי לאו
שהוא כהן אי אתמה פטור, והאי דנקט חיובא לגבי מכה ופצוע, ופטורה
לגבי ממונא, אורחיה דמילתא נקט, דמחיל איניש אממוניה, טפי מגופיה:

[שנינו במשנתנו] שבר את כדי, קרע את כסותי חייב;
ורמינחי שמות כב ו ברייתא איש אלדעוהו כסף או כליים לשמו' ר ,
ולא לאבר כי יתן וגו' לשמור, דהפקידו אללו לשמור, חייב בפשיעה ולא
כשהפקידו אללו ע"מ לאצד לשמור ולא לקרוע, לשמור ולא
לחלק לעניים דלא קרינא ציה לשמור, דכיון דאמר ליה חלקה, מו לא
דמפקיד נינהו, ומאן קמבע, ועניינא לא מצו מצע, דלכל חד וחד מצי אמר, לאו
לדידך יתיצבא אלא לאתריני [במתני' תנן שרק אם אמר לו על מנת לפטור הוא
פטור, ובאן ברייתא זו משמע שאם נתנו לו לאבר הוא פטור לגמרי]?

אמר רב הונא, לא קשיא הא [משנתנו מיידי] דאתי לידיה
וקרע צדי' חייב, אי לא א"ל על מנת לפטור, ואפילו אתא לדיה מעיקרא ע"מ
לאצד הא [ברייתא מיידי] דלא אתי לידיה [שלא מסר לו כסותו], ואמר
לו רק שיקרענה, וזה קיים בקשתו, ולכן הוא פטור לגמרי, וע"ז מוקשה מיד אך
מוקי ברייתא בדלא מסר לידיו],

אמר ליה רבה, לשמור [הרי הברייתא בא לפרש הפסוק לשמור, וזה
ודאי] דאתי לידיה משמע דכתיב וכי יתן ואפי' הכי קממעט ליה,

אלא אמר רבה, הא והא דאתא לידיה, ולא קשיא הא
[דחייב] דאתא לידיה מעיקרא בתורת שמירה והדר אמר ליה קרע
חייב, אי לא אמר ליה ע"מ לפטור, הא [דפטור] דאתא לידיה
בתורת קריעה,

ההוא ארנקא [ביס] דצדקה, דאתי לפומבדיתא, אפקדה
רב יוסף גבאי הוה [וכן הוא גם ברש"י לעיל לו:] גבי ההוא גברא,
פשע בה, אתו גבאי גבובה, חייביה רב יוסף,

א"ל אביי, והתניא לשמור ולא לחלק לעניים, אמר ליה

אמר רב חנן, המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה,
שנאמר בראשית מו ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך,
וכתיב בראשית כג ויבא אברהם לספור לשרה ולבכותה,
והני מילי דאית ליה דינא בארעא [ולכן מה לו למסור דין עליו,
ילך לב"ד],

אמר רבי יצחק, אוי לו לצועק יותר מן הנצעק, תניא נמי
הכי אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע ומרה אפי' והרגמי
אתם (שמות כג) שנים במשמע, אלא שממהרין לצועק יותר מן
הנצעק כדאשכחן בשריה,

ואמר רבי יצחק, לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה
בעיניך, שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בורעה
שנאמר בראשית כ הנה הוא לך כסות עינים, אמר לה
הואיל וכסית ממני ולא גילית שהוא אישך וגרמת אלי
הצער הזה, יהי רצון שיהו לך בני כסויי עינים,

ונתקיים בורעה, דכתיב בראשית כו ויהי כי זקן יצחק ותכהין
עיניו מראות,

אמר רבי אבהו, לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן
הרודפין, שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה
והכשירן הכתוב לגבי מזבח:

[שנינו במשנתנו] האומר סמא את עיני כו': א"ל [בלשון קושיא]
רב אסי בר חמא לרבא, מאי שנא רישא [סמא את עיני שהייב
בכל אופן], ומאי שנא סיפא [בקרע את כסותי אם אמר לו על מנת
לפטור שהוא פטור]?

אמר ליה [רבא] רישא [בסמא את עיני חייב גם אם אמר לו על מנת
לפטור], לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברים [וכ"ש סמיית
העינים],

א"ל [רב אסי בר חמא], וכי אדם מוחל על צערו, דתניא הכני
פצעני על מנת לפטור על מנת שמהא פטור, פטור,

אישתיק [רבא], אמר מידי שמייע לך בהא, אמר ליה [רבא]
הכי אמר רב ששת משום פגם משפחה [בסימא עיני, וקישע
ידו, שיש צער גם לבני משפחתו],

איתמר, ר' אושעיא אמר משום פגם משפחה [ורבא שמע
ממנו],

אבני חן על מסכת בבא קמא

בעלמא דעני לשלומי,

עצים ועשן כלים, בעצים משופין, ומאי ניהו נסרים, דשינוי דהדר לברייתא הוא, דאי בעי משליף להו,

צמר ועשן בגדים להכי לא נקט ליצנו, דלא מצעי צמר וליצנו דשינוי שאין חזר הוא, אלא אפילו בצמר טווי גזל צמר טווי וארגו, דשינוי דהדר לברייתא הוא, דאי בעי סתר ליה, והוי חוטין כמעיקרא, אפי' הכי קני, וכל שכן שינוי דאורייתא,

ותנא ברא שינוי דאורייתא קתני, ושינוי דרבנן לא קתני,

רב אשי אמר, תנא דידן נמי שינוי דאורייתא דלא הדר קתני דקני, אכל שינוי דרבנן לא קני, ודקשיא לך משיפוי וליצון הוא דקנה וכלים וצגדים למה לי, הכי נמי קאמר, עצים ועשן כלים בוכאני לכחוש דהיינו שיפין וליכא חקיקה, צמר ועשן בגדים, נמטי פלטי"ר בלע"ז דלון מלכדים אומי הצמר, אכל היכא דלכנן קנייה, דהיינו שינוי דלא הדר, אין הצמר חוזר עוד לצרייתו להיות כל נימא ונימא צפני ענמה,

וליבון מי הוי שינוי, ורמינהי, לא הספיק ליתנו לו לראשית הגז לכהן עד שצבעו, פטור דקנייה דשינוי, ודמיס נמי לא משלם, דלאו גזל גמור הוא, דלא מטא לידיה, לבנו' ולא צבעו חייב?

אמר אביי, לא קשיא, הא רבי שמעון, הא רבנן [לא הוי שינוי],

דתניא, גזוז, טוואו, וארגו, אין מצטרף דתנן בשמיטת חולין חמש רחלות גחוזות כל אחת מנה ופרס, מייצות בראשית הגז, וראשית הגז מהו, הגוזו רחל, לאחר שגזזה נותן מן הגזיה לכהן לפי מה שירצה, וצלבד שמהא גמינה משוכה, וקמני דאם גזו אחת וצבעה, וכן שניה וכן שלשית אין מצטרפות למנה ופרס להחמיש, דקנהו דשינוי, לבנו רבי שמעון אומר, אין מצטרף, וחכמים אומרים מצטרף,

רבא אמר, הא והא רבי שמעון, ולא קשיא הא דנפציה נפוצי' דיד ירפי"ר בלע"ז ולא הוי שינוי כולי האי [שהפריד בידיו את הצמר לפני הליבון, שאין הליבון נחשב שינוי. שט], הא דסרוקיה סרוקי במסרק [קודם הליבון, וליבון כזה נקרא שינוי],

רבי חייא בר אבין אמר, הא דחזוריה חזורי [שהלבין אותו בלבד, וזה לא נקרא], הא דכבריה כברויי [שליבן אותו] בגפסית להטלכן יפה,

השתא יש לומר צבע, לרבי שמעון לא הוי שינוי, ליבון הוי שינוי, דתניא גזוז ראשון ראשון וצבעו לצד, או שגזוז ראשון ראשון וטוואו וכל שעה כשהוא גוזו היה משנהו, ראשון ראשון וארגו, אין מצטרף,

עניי דפומבדיתא מוקין קיין להו [שיש קביעות לכל עני כמה הוא מוקבל] ממון כך וכך לשנת לכל אחד, [וז]הוה ליה ממון שיש לו תוצעין ולשמור הוא וקרינא ביה לשמור;

פרק תשיעי הגוזל עצים

דף צ"ג ע"ב

מתני': הגוזל עצים ועשן כלים, צמר ועשן בגדים, משלם כשעת הגזלה דמי עדים וצמר, ואין מייב להחזיר לו כלים דקני דשינוי,

[ואם לא נעשה בהם שינוי, אומר לבעלים הרי שלך לפניך, אבל אם נעשה בהם שינוי קנה אותם הגוזל ב"קניני גזילה", ו"ל הרמב"ם פ"ב מהלכות גזילה ואבירה הלכה א הגזלה שלא נשתנית אלא הרי היא כמות שהיתה אע"פ שנתיאשו הבעלים מנמנה ואע"פ שמת הגוזל והרי היא ביד בנו הרי זו חזורת לבעליה בעצמה],

גזל פרה מעוברת, וילדה, רחל טעונה וגזזה, משלם דמי פרה העומדת לילד, ודמי רחל העומדת ליגוזו והעודף, ששה עכשיו הולד והגמה יותר, שלו הוא, דקנהו דשינוי,

גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה, רחל ונטענה אצלו וגזזה, משלם כשעת הגזלה, זה הכלל כל הגוזלים משלמין כשעת הגזלה:

[סוף סוף הרי הוא מאביל את פרה ואת הרחל],

גמ': אמרי [לשון קושיא] עצים ועשן כלים אין, שיפין לא, צמר ועשן בגדים אין, ליבון לא,

ורמינהי גזל עצים ושיפין, אבנים וסיתתן שפוי שיין צעזים, וסתימה בלעזים, ושניהן לשון חקוקן שמתקן ומחליקן, צמר וליבון, פשתן ונקהו מן העזרת, משלם כשעת הגזלה ומתמתין אמאי נקט כלים וצגדים, הא אינו חוקקס עד שישפס תחלה, וכן צמר מלכנז תחילה ואחרי כן טווי, ומשעת שפוי וליצון קנה מיד ולמה לי כולי האי?

אמר אביי, תנא דידן קתני שינוי דרבנן עדים ועשן כלים צעזים משופים, ומאי ניהו כו' דהדרא, וכל שכן שינוי דאורייתא כלומר להכי נקט כלים, לאשמועינן דהיינו עדים דקתני, בנסרים משופים עסקין, ועשן חיצות וקמדראות דהוי שינוי קל שחזר לצרייתו, דאי בעי משליף ומנתק הנסרים זו מזו, והרי הן נסרים כבתחילה, ואפי' הכי קני, וכ"ש עדים ושיפין דהוי שינוי גמור ומדאורייתא קני, כדאמר במרוצה (לעיל דף סו) שינוי קונה כחיצה ומתניא והשיב את הגולה, מה תלמוד לומר אשר גזל, אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמי

אבני חן על מסכת בבא קמא

ובית הלל נמי הכתיב גם? גם לב"ה קשיא,

רבי אליעזר בן יעקב מאי היא, דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר, הרי שגול סאה של חטין, טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך [על הפרשת חלה], אין זה מברך אלא מנאין [משמע שרק ברכת חלה הוא ברכה לבטלה, אבל ברכת אכילת הלחם לא. וראה יוסף דעת], ועל זה נאמר תהלים י בוצע ברך גזל ומנרך בוצע כמו כל בוצע בזה (משלי א) נאין ה',

ר' שמעון בן אלעזר מאי היא, דתניא, כלל זה אמר ר' שמעון בן אלעזר, כל שבח שהשביח גולן, ידו על העליונה, רצה נוטל שבחו, רצה אומר לו הרי שלך לפניך,

מאי קאמר איירי בשבחה, וקמי הרי שך לפניך, והאי לישנא לא שייך למימר אלא בדבר שביחש מקדמותו, שאמר לו טלנו כמות שהוא כחוש?

אמר רב ששת, ה"ק השביחה נוטל שבחו, כחש אומר לו הרי שלך לפניך, דשינוי במקומו עומד,

אי הכי אפילו השביח נמי? אמרי, מפני תקנת השבים,

ר' ישמעאל מאי היא, דתניא, מצות פאה להפריש מן הקמה דכמי לא תכלה פאה שך לקצור (ויקרא יט), לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים, לא הפריש מן העומרים מפריש מן הכרי [ערימה שעושין מגרעיני התבואה לאחר שדש חזרה אותה ברוח], עד שלא מרחו מחליק את הכרי ברחם,

[ואם כבר] מרחו ומירוח הוא גמר מלאכה למעשה, הלכך מעשר כל מעשרותיו תחלה, ואחר כך ונותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני, שאילו היה נותנו קודם מירוח, אע"פ שעני מנרף לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי, פטור מן המעשר, שהרי הפקר הוא, אבל עכשיו שנתמרח ציד בעל הבית נחייב במעשר, דהכי אמרינן במסכת ברכות (דף מ) לקט שכחה ופאה שעשן בגורן, הוקצנו,

משום ר' ישמעאל אמרו, אף מפריש מן העיסה, ונותן לו פאה אם לא נתנה כבר, ואילו למ"ק מן העיסה לא, דקנייה בשינוי, והוי ממון שאין לו תובעים, דעד השתא דישה לאו שינוי הוא, דאוכל הוא כמו שהיה,

א"ל רב פפא לאביי, איכפל כל הני תנאי טרחו ועמלו ומקצנו לך לאשמועינן כב"ש?

א"ל הכי קאמרי, לא נחלקו בית שמאי וב"ה בדבר זה,

אמר רבא, מומאי [פי' מנלן דכל תנאים אלו סוברים ששינוי במקומו עומד], דלמא עד כאן לא קאמר רבי שמעון בן יהודה

רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון, צבעו מצטרף?

אמר אביי, לא קשיא, הא רבנן אליבא דר"ש, הא ר"ש בן יהודה אליבא דר"ש,

רבא אמר, לעולם לא פליגי רבנן עליה דרבי שמעון בן יהודה, ושאיני צבע, הואיל ויכול להעבירו ע"י צפון שיו"ן [ג"ל שבו י"ן. לעיו רש"י, פי' סבון] אבל ליצון לא הדר לצרייתו,

[ראה קובץ "בדר" אלו תשסו # 17 על חומרי ניקוי וסבונים במקורות היהודיים],

וכי קתני התם לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור, ואוקימנא כדברי הכל, בקלא אילן דומה למכלת דלא עבר [ע"י סבון],

אמר אביי, 1. ר' שמעון בן יהודה, 2. ובית שמאי, 3. ור' אליעזר בן יעקב, 4. ור"ש בן אלעזר, 5. ורבי ישמעאל, כולו סבירא להו שינוי במקומו עומד אין זו מרשות בעלים הראשונים ואפילו נשתנה,

רבי שמעון בן יהודה הא דאמרו [אליבא דר"ש, שצביעה אינה מוציאה את הצמר מרשות בעלים],

ב"ש מאי היא, דתני' נתן לה חטין באתננה ועשאו סולת, זיתים ועשאו שמן, ענבים ועשאו יין, תני חדא אסור למוצא ותניא אידך מותר, ואמר רב יוסף תני גוריון

דף צ"ד ע"א

דמאספורק שס מקום, בית שמאי אוסרין [פי' אף ששינוי עדיין אסורים הם למוצא], וב"ה מתירין,

מאי טעמיה דבית שמאי? אמר קרא דברים כג גם שניהם לרבות שינוייהם [בעי"ז בתמורה ל],

ובית הלל, אמר קרא הם ולא שינוייהם,

ובית שמאי הא כתיב הם, ההוא מיבעי ליה הם ולא ולדותיהם,

ובית הלל תרתי שמעת מינה, הם ולא שינוייהם, הם ולא ולדותיהם,

אבני חן על מסכת בבא קמא

תפארת אחרית, ואמר מר צפרק י' דחולין (דף קל"א) אחרית זו שכתה, ולא בעי למיהדר ומכתב צאילן לגר ליתוס, אללא לא תפארת אחרית, ואנא ידענא דלעניס הוא, כדאשכחן צעמרים, אללא צעמער לא כתיב תעוזב יתירא,

התם [בראשית הנו], אללא בצבע, הואיל ויכול להעבירו על ידי צפון,

ועד כאן לא קאמרי ב"ש התם [באתנן זונה], אללא לגבוה משום דאימאים,

אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, [דאם כחשה הבחמה אומר לו הרי שלך לפניך],

ועד כאן לא קאמר ר' אליעזר בן יעקב התם [בברכה להפרישת חלה], אללא לענין ברכה, משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה [ע"י גזילה],

ומי אמר שמואל הכי, והאמר שמואל אין שמין [אם מתה הבחמה מחזיר הנבילה לבעליה ומשלים מזה שהנבילה שוה פחות מבהמה חיה] לא לגנב ולא לגזול, אללא לנוקין צפרק ראשון (דף י"א) גבי צעלים מטפלין בגזילה, אמר שמואל דלנוקין הוא דשמין את הנבילה לניזק, ומוסיף עליה מוסיף עד שמשלים לו נזק, אללא גנב וגזל שנטלו בהמה, ומתה או כחשה אין שמין את הנבילה, אללא שלהם מהא, והם ישלמו בהמה מעליה, אללא שניו קני,

ועד כאן לא קאמר ר"ש בן אלעזר התם [בגזל והכחיש, דאומר לו הרי שלך לפניך], אללא בהכחשה דהדר מפטמו ומוחר לקדמותו,

ועד כאן לא קאמר ר' ישמעאל התם [דמפריש פאה מן העיסה], אללא לענין פאה משום דכתיב ויקרא יט; ויקרא כג תעוזב יתירא נקדושים מהיו כתיב לא תכלה פאת שדך לקצור, ובשור או כשז כתיב לא תכלה פאת שדך בקוצרך, מרי קראי תעוזב אומרו למה לי, שמע מינה לאחיי שניו דלא קני הכא,

בשלמא לרבא פלוגמא דאצי ורצא לעיל צעמעתין [דאביי אמר דחמשה תנאים אמרו דבר אחד, ורבא מקשה ע"ז ואמר דילמא עד כאן לא קאמר רשב"א התם, אללא בהכחשה דהדר], דאמר כי קאמר ר' שמעון בן אלעזר התם [הרי שלך לפניך] בהכחשה דהדר, לא קשיא, כי קאמר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר דשינוי במקומו עומד, בהכחשה דהדר [פ' כיון שאין השינוי אינו לעולם, אין שייך לקנות ע"י שינוי כזה],

וכי תימא ליגמר מיניה [שכמו שמוצות פאה אינה במילה ע"י שינוי, בן בכל דבר אינו משתנה דינו ע"י שינוי], מתנות עניים שאני,

וכי קאמר שמואל התם, אין שמין לא לגנב ולא לגזול אללא לנוקין, בהכחשה דלא הדר [ולכן שמין בניזקין],

כרבעי ר' יונתן, דבעי ר' יונתן, מאי טעמא דר' ישמעאל [דחייב בפאה גם מן עיסה], [אי הטעם] משום דקסבר שינוי אינו קונה, או דלמא בעלמא קסבר שינוי קונה, והכא משום דכתיב תעוזב יתירא הא צעלמא נמי לא קני שינוי [ולכן אין ללמוד ממתנות עניים],

אללא לאביי דאמר [דחמשה תנאים אמרו דבר אחד], כי קאמר רשב"א # [אפי'] בהכחשה דלא הדר קאמר כגון ממה או נשברה רגלה, מאי איכא למימר [כיון דאמר שמואל דאומר לו הרי שלך לפניך רק היכא דלא הדר, איך אומר דאין שמין לגזול?]

[והדר אגב מקשה] ואם תמצי לומר, טעמא דר' ישמעאל משום דקסבר שינוי אינו קונה, תעוזב יתירא דכתב רחמנא למה לי, ותו לרבנן תעוזב יתירא דכתב רחמנא למה לי?

[ומתירן ד] אביי מתני הכי, אמר רב יהודה אמר שמואל

דף צ"ד ע"ב

אמרו כלומר הכי אמר שמואל, יש שאומר, הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, וליה [לשמואל] לא סבירא ליה,

מבעי ליה לכדתניא, המפקיר כרמו [כדי להפטר מבעשר], והשכים לבקר קודם שיצאו עניים לצורה, שיחו בהפקר אם היו קודמין, ובצרו, חייב בפרט פרט צרכם ולקט צקמה, ובעוללות, ובשכחה, ובפאה, ופמור מן המעשר, דאע"ג דהפקר פטור מכולם דכתיב ארץ, שדך, וכרמך, מהני תעוזב יתירא למעוטי כי האי גוונא, דלא היו הפקר לפטור, ואע"ג שפטור מן המעשר,

ובכל הני כתיב תעוזב יתירא,

צקדושים כתיב כרמך לא תעולל ופרט כו', וצמשה תורה (כד) כתיב כי תצור כרמך לא תעולל,

וכן לא תפארת אחרית דהיינו פרט, תפארת אישקוצי"ר, ופאה נמי מהכא משמע דתנא דבי ר' ישמעאל (חולין דף קל"א) שלא תטול תפארתו ממנו,

שכמה כתיב צמשה תורה (דברים כ"ד) לא תשוב לקחתו וגו' וצאילן כתיב לא

א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, דבר תורה, גזילה הנשחיתת אע"פ שנשחיתה, חוזרת בעיניה כמות שהיא עכשיו, ואפי' השחיתה דשינוי לא קני, שנאמר ויקרא ה והשיב את הגזלה אשר גזל מכל מקום, ואם תאמר משנתנו דקמני דלא משלם כלים אללא דמי עזים אללא קני צשינוי משום תקנת השבים,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ומי אמר ר' יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן לא הספיק ליתנו לו [לראשית הגז] עד שצבעו פטור לגמרי, והכל תקנת השנים אינה ואפי' הכי קני בשינוי,

אמר להו ההוא מדרבנן, ורבי יעקב שמיה, לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן, כגון שגול עצים משופין ועשאן כלים משום הכי קאמר רבי יוחנן, דטעמא משום תקנת השנים הוא, דשינוי כי האי לאו שינוי הוא, דהוה ליה שינוי החזיר לבריייתו [ונמצא שגם ר' יוחנן סבר שאם נעשית בה שינוי גמור קנה אותה הגולן "בקניני גזילה"]:

[ובא לבאר הענין דתקנת השבין, ואולי היתה תקנה זו באופן שלא נעשית שינוי בהגזילה, דאי קנאה בשינוי לא היה צריך תקנה שהרי הגזילה הוא שלו. וצ"ע, וגם דבריכות לא שייך שינוי].

תנו רבנן, הגזלנין ומלווי בריכות שהחזירו, אין מקבלין מהן, והמקבל מהן אין רוח חכמים [בד"ס יש גירסא "רוח חכמה" ומשמע שגם רש"י גורס כן] נוחה הימנו אין רוח חכמה ומסידות בקיצו,

[מרש"י משמע שאינו מפרש נוחה הימנו, שהחכמים אינם שבעי רצון מהתנהגות זה, אלא מפרש רוח חכמים "רוח חכמה" נוחה הימנו הוא כמו "זורה ממנו", וזה חידוש גדול, וראה מהרש"א שתמה ע"ז, וראה גם בתו"ט אבות פ"ג מ"י].

אמר רבי יוחנן, בימי רבי נשנית משנה זו [אומר ר"ת דלא לפנוי ולא לאחריו, אלא לדורו דוקא תקן משום מעשה שהיה, ולא לדורות הבאים, דהא מעשים בכל יום שמקבלים מן הגזלנים ודנין דיני גזילות וכו'. תוס'].

דתניא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה, א"ל אשתו ריקה [מלשון אנשים ריקים. שופטים יא ג], אם אתה עושה תשובה אפילו [אבנט] [אבנטך. ד"ס] אינו שלך, ונמנע ולא עשה תשובה, באותה שעה אמרו הגזלנין ומלווי רבין ת' שהחזירו אין מקבלין מהם, והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו,

מיתבי [מבריייתא ששנה ר' חייא שהיה בימי רבי. ע"פ תוס'], הניח להם אביהם מעות של רבית, אע"פ שהן יודעין שהן רבית, אין חייבין להחזיר דכתיב והשיב את הגולה אשר גזל, והני לא גזל מדי דקניניהו בשינוי רשות, וקסבר רשות יורש כרשות לוקח דמי, [ומדריק] אינהו הוא דלא, הא אביהם חייב להחזיר?

[ומתריץ] בדין הוא דאביהם נמי אינו חייב להחזיר, והא דקתני בדידהו, משום דקא בעי למתני סיפא הניח להם אביהם פרה ומלית וכל דבר המסויים דבר הניכר לרבים, זו היא שגול פלוג, והיטתה לזרשיו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם, תנא רישא נמי בדידהו,

[ומקשה] ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר, אקרי כאן שמות כב ונשיא בעמך לא תאור, בעושה מעשה עמך זה לא עשה מעשה עמו, ואין חייבין בנזודו?

[כתב הש"ך ב"רס" תא דלשון עברין משמע שהוא רגיל לעבור, וכן בדין שאם עבר עבירה לחיאבון פעם אחת לא יצא מכלל אחוה בזה. שעמ"ב ע"י"ש עור].

כדאמר רב פנחס צמומר בקודש [תגיגה כו] בשעשה תשובה, הכא נמי בשעשה תשובה,

אי עשה תשובה מאי בעי גביה, איבעי ליה לאהדורי, שלא הספיק להחזיר עד שמת,

תא שמע, הגזלנים ומלווי בריכות אע"פ שגבו [חקרן והריבית] מחזירין [במלוי בריכות שייך לשון "שגבו" אבל כגולן אינו שייך, והגמ' שואל מיד], גולנין מאי שגבו איכא, אי גזול גזול, ואי לא גזול לא גזול ואמאי קרי להו גולנין?

אלא אימא הגזלנין, ומאי ניהו מלווי בריכות, אע"פ שגבו וכל שכן לא גבו דמקרינא שטלא מחזירין [וקשה דהא אמרת שאין מקבלין מהם]?

[וקשה אמאי לא אמר' דתרי מילי נינהו, והאי אעפ"י שגבו קאי אמלוי בריכות ולא אגולנים? י"ל אי לא קאי האי אע"פ שגבו אלא אמלוי בריכות ולא אגולנים, הכי הוה ליה למיתני מלווי בריכות אע"פ שגבו והגולנים מחזירים, השתא דתני גולנים ברישא, והדר מלווי בריכות, כי קתני אעפ"י שגבו אכלהו קאי, משום הכי מידחק לפרושי דחדא קתני. תוס' ר"ד].

אמרי, מחזירין ואין מקבלין מהם, אלא למה מחזירין? לצאת ידי שמים,

ת"ש, הרועים גוללים הם לרעות בהמות צדקות אחרים והגבאין גבאים של מלך לגבות כסף גולגלמא וארטונא, ושקלי טפי והמוכסין, תשובתן קשה שגזלו הרעים ואין יודעים למי להחזיר ומחזירין למכירין למי שמכיר שלו שגזלוהו [וקשה הא אמרת שאין מקבלין מהם].

אמרי, מחזירין ואין מקבלין מהם, ואלא למה מחזירין? לצאת ידי שמים,

אי הכי אמאי תשובתן קשה, ועוד אימא סיפא ושאין מכירין יעשה בהן צרכי ציבור, ואמר רב חסדא בורות שיחין ומעורות להכניס בהן מים לשמות, דהוי דבר הנריך לכל ויהנו מהן הגוללים, אלמא אהדורי צעי?

[ויתן כל כך עד שיצא הספק מלבו, וגם יתן בחשאי שלא יכבדו אותו בשביל זה, ואפ"ה כיון שאינו מחזיר למי שגול ממנו אינה תשובה מעלייתה. שעמ"ב].

אבני חן על מסכת בבא קמא

שינוי קונה, והכא [לכן צריך הגוף להחזירה], קנסא הוא דקא קנים שלא יהא חוטא נשכר בגזילה, לטעול את השכר,

למאי נפקא מינה [הא סוף סוף הוא מחזיר מה שהשביחה], להיכא דכחשא מכחש להיכא דלא השביחה אלא כחשה, אי אמרת טעמא משום דשינוי במקומו עומד, כחשה נמי הדך כדליתא השמא, ואי טעמא משום קנס' הוא, ושינוי קני, משלם כדמעיקר' (היכא דליכא קנסא ה"ג איכא - שינוי ומשלם כמעיקרא),

תא שמע, גול בהמה והזקינה דאשמני לגריעומא, והיינו כחשה עבדים והזקינה, משלם כשעת הגזילה, רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו, הרי שלך לפניך דעבדא כמקרקעי דמי, וקרקע הדרא צעניה ואינה נגזלת לקנות לגזלן בשינוי, ולהיות ברשותו,

[ומדריק] ואילו בהמה כשעת הגזילה,

ואי סלקא דעתך, סבר רבי מאיר שינוי במקומו עומד, אפי' בהמה נמי [ישלם כדחשתיא אפילו חוקנה, דהא היא ברשות בעלים], אלא לאו ש"מ [מדאמר ר"מ בבהמה שמשלם כשעת הגזילה] קסבר ר' מאיר שינוי קונה, והכא [בהשביחה] קנסא הוא דקא קנים?

[ודוחה] אמרי, רבי מאיר לדבריהם דרבנן קאמר להו, לדידי שינוי אין קונה, ואפילו בהמה נמי, אלא לדידכו דאמריתו שינוי קונה, אודו לי מיהת בעבדא דכמקרקעי דמי, וקרקע אינה נגזלת,

ואמרי ליה רבנן, לא, עבדא כמטלטלי דמי,

ת"ש [לפשוט האיבעיא מאי טעמא דר"מ דמחמיר], לצבוע לו אדום וצבעו שחור [בכוונה, ולקמן ע"ב פרש"י שעשה כן מפני "דלא ידע דאסור לשנות בדבור של צבע הצית"], שחור וצבעו אדום, ר' מאיר אומר גותן לו דמי צמרו כדמעיקרא, ואע"פ דמהשתא שוי טפי לזריזים אמר אדום, דמי צמרו אין, דמי צמרו ושבתו לא,

ואי סלקא דעתך, סבר רבי מאיר שינוי אין קונה, דמי צמרו ושבתו בעי למיתב ליה,

אלא לאו ש"מ, קסבר ר"מ שינוי קונה, והכא קנסא הוא דקא קנים כמתני', וצ"ע, דלאו גזלן הוא ולא חוטא הוא, לא קנים, דהא שוגג הוא, שמע מינה,

איכא דאמרי, הא לא איבעי לן, מדאפיך רב [דברי ר"מ לחכמים, ודברי חכמים לר"מ] לקמן בפרקין (דף נז) ותני גזל פרה והזקינה, עבדים והזקינה, משלם כשעת הגזילה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים בעבדים אומר לו הרי שלך

אלא לא קשיא, כאן [ברייאתא דהרועים, שמחזירין הגזילה מייד] קודם תקנה שנימי רבי נשנית משנה זו דמחייב למהדר, כאן [דברי רבי] לאחר תקנה [אין מחזירין],

והשתא דאמר רב נחמן [דהא דתיקן רבי דאין מחזירין, היינו], בשאין גזילה קיימת [דאז יהיה קשה להגזלן להחזיר מעות מכיסו], אפילו תימא אידי ואידי לאחר תקנה, ולא קשיא

דף צ"ה ע"א

כאן בגזילה קיימת חייב להחזירה, כאן בשאין גזילה קיימת,

והא אבנט דגזילה קיימת היא ועליו נשנית תקנה שנימי רבי שלא להחזירה? מאי אבנט, דמי אבנט [ועשו תקנה שלא להחזיר דמי אבנט וכדומה],

וכל היכא דגזילה קיימת, לא עבוד רבנן [רבי] תקנתא, והרי מריש דגזילה קיימת היא ותנן [?] מסכת גיטין על המריש קורה הגזול שבנאו בבירה שיטול דמיו מפני תקנת השבים?

שאי התם דכיון דאיכא פסידא דבירה, שוויה רבנן כדליתא, ומיהו דמי צני ללמדור, האיל וגזילה קיימת צצירה:

[ונמצא שרבי עשה שני תקנות, א' שאם הגזילה אינה קיימת לא יחזיר מעות, ב' ואם הגזילה קיימת ויהיה פסידה גדולה להחזירה, יוכל להחזיר מעות במקומה],

[שינוי במשנתנו לעיל צ"ג:] גזל פרה מעוברת וילדה וכו' [משלם כשעת הגזילה]: תנו רבנן, הגזול רחל וגזזה, פרה וילדה [מחמיר ר"מ ד], משלם אותה ואת גזיותיה ואת ולדותיה כל מה שנטל ממנה "ומה שהשביחה", דברי רבי מאיר, # [והחלב יהיה של גזלן?],

ר' יהודה אומר [בא להקל], גזילה חוזרת בעיניה כמות שהיא עכשיו ריקנית יחזירנה, והדר משלם דמי גזוזת ועובר כמו שהיה בשעת הגזילה, ולא שצח הגזיה שהשביחה אלא ולא שצח הולד, דלא קנים רבי יהודה, אכל דמים שצעת הגזילה משלם, דליכא למאן דאמר כל הגזלים צציר משעת הגזילה ישלמו,

רבי שמעון אומר, רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף משעת הגזילה, ומשלם דמים כשעת הגזילה, ולקמן מפרש במאי פליגי ר' יהודה ור"ש,

איבעיא להו, מאי טעמיה דרבי מאיר [דמחמיר], משום דקסבר שינוי במקומו עומד [דשינוי אינו קונה, ולכן כל מה שהשביחה שייך לבעלים וצריך הגזלן להחזירה], או דילמא בעלמא

אבני חן על מסכת בבא קמא

לפניך, ודאי לרבי מאיר שינוי קונה, והכא קנסא הוא דקא קנים ליה,

כי קא איבעי לן, הכי איבעי לן, כי קא קנים במזיד, אבל בשוגג כגון לוקח שלקח [עבר, ובהמה] מגזלן והשכימה # [שהשביחה מעצמה], ולא ידע שהיא גזולה לא קנים, או דילמא, אפי' בשוגג נמי קנים [לפי המסקנא בשוגג לא קנים],

[יש כמה אופנים של שוגג,

1. כאן מפרש רש"י שלקח [עבר ובהמה] מגזלן והשביחה, ולא ידע שהיא גזולה, וזה שוגג גמור קרוב לאונס,
2. עם הארץ הלוקח שדה והוא אינו יודע שיש אפשרות שאם השדה גזולה, שיקחו ממנו גם מה שמשיבחה בה,
3. שצובע צמר בצבע אחר ממה שביקשו הבעלים, "דלא ידע דאסור לשנות צדורו של צעל הצית", וזה אינו כל כך שוגג],

תא שמע, חמישה גובין מן המחוררין מנכסים בני חורין, ולא מנכסים משועבדים ואלו הן, 1. פירות [מי שצריך לקבל פירות של נכסים שנלקחו ממנו. שט], 2. ושבח פירות # [קורא לכל דבר פירות] [השבח שהושבחו הנכסים על ידי עבודתו. שט] מן צמסכת גיטין [דף ממ] אין מויליין לאכילת פירות, ולשבח קרקעות, מנכסים משועבדים מפני תקון העולם, הפסד לקוחות אכילת פירות, ושבח קרקעו' מפרש להו צננים אוחזין (ב"מ י"ד, 3. והמקבל עליו [בשנושא אשה] לזון בן אשתו, ובת אשתו [שיש לה בנישואין קודמין], 4. וגם חוב שטר חוב שאין בו אחריות שלא שיעבד לו לה צעת הלואה את נכסיו, ולא כתב לו כל נכסי אחריו לך לפרוע מלוה זה 5. וכתובת אשה שאין בה אחריות,

[ותחלה בא להוכיח דברייא זו היא אליבא דר"מ] מאן שמעת ליה, דאמר אחריות לאו טעות סופר הוא, ואינו גובה מנכסי משועבדים [אם לא כתב אחריות בתוך השטר]. ולא אמרינן אין לך אדם המלוה מעותיו בלא שעבוד נכסי לזה, והסופר טעה ולא כתב זו אחריות, אלא דוקא אזלינן בתר שטר, רבי מאיר צננים אוחזין [בצא מצינע דף יב] מאלף שטרי חוב, אין בהן אחריות נכסים יחזיר, לפי שאין צ"ד נפרעין מהן,

וקתני פירות ושבח פירות, שבח פירות היכי דמי, כגון שגזל [שמעון] שדה מחבירו [מראובן] ומכרה לאחר [ללוי], והשביחה [לוי הקונה], והרי היא יוצאה מתחת ידו [של לוי הקונה, ע"י ראובן הבעלים], כשהוא גובה הלוקח חוזר על הגזלן [לוי חוזר על שמעון הגזלן], שהגזלן [ראובן] צא וטעל שדהו [מהלוקח לוי] כמות שהיא, והלוקח חוזר על הגזלן [והלוקח לוי חוזר על שמעון] שמכרה לו באחריות,

דף צ"ה ע"ב

גובה את הקרן מנכסים משועבדים שהוא קדם, והוא כמלוה בשטר, שהרי כתב לו [שמעון ללוי] בשטר המכירה שאם יטרפוה ממנו יחזור ויגבה מנכסיו, ואת השבח מנכסים בני חורין,

דאיתא [פי' דהא אתא] בעל ארעא [ראובן בעל השדה שהוא הגזלן] ושקיל ארעיה ושבחיה [מן לוי הלוקח, הרי שהלוקח אינו קונה מה שהוא משיבחה בשדה הגם שיש כאן שינוי],

מאי לאו בעם הארץ דלא ידע דקרקע גזולה, או אינה גזולה [פי' דלא ידע דקרקע אינה גזולה ואפילו אם הוא י שקיע בה הרבה, יכול הגזלן לבא ולקחת את הכל ממנו], ואפי' הכי קאתי בעל קרקע ושקיל לארעא ושבחה [ואף שקרקע אינה גזולה, למה לוקח הבעלים השבח ממנו, אלא ודאי משום דקנסינן ליה], ושמע מינה בשוגג נמי קנים דלהדר שצח לגזל,

אמרי לא, [דילמא. תוס'] בלוקח תלמיד חכם וידע [תוס'],

תא שמע, לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום שוגג חשיב ליה, דאיכא אינשי טובא דלא ידעי דאסור לשנות צדורו של צעל הצית [ע"י ב"מ עה.. מ"ה], ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו, דמי צמרו אין, דמי צמרו ושבחו לא,

ואי סלקא דעתך בשוגג נמי קנים, דמי צמרו ושבחו בעי למיתבא ליה, אלא לאו ש"מ במזיד קנים, בשוגג לא קנים ש"מ:

[שינוי לעיל עמוד א' בברייתא] רבי יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה [בשעת הגזילה], ר"ש אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו, בכסף [בשעת הגזילה],

מאי בינייהו [הרי מלשון שניהם משמע שהשבח אינו חוזרת לבעלים, ומשלם רק בשעת הגזילה]?

אמר רב זביד בשבח שעל גבי גזילה [תוס'], [שאינו יכול ליטלה במנחה] [כגון שהשכימה אללו [כגון פרה ריקנית ונתעברה אצלו. תוס' ר"ד ע"י"ש] ועדיין לא נטלו הימנו, כגון שגזלה ריקנית ונתעברה, או טענה גזיה [פי' לאחר שגזלה]. ר"י"ף], [כגון שהשכימה אללו ועדיין לא נטלה הימנו כגון ריקנית ונתעברה או טענה גזיה] קמפלגי,

ר' יהודה סבר דנגזל הוי והכי קאמר רבי יהודה, גזלה חוזרת בעיניה לצעלה, צין לשבח צין לגריעותא, כמו שהיא צעת תציעה צ"ד היא חזרת, ויכא דגרעה [הגזלן] כגון גזיה וילדה, משלם [פסחה ודאי דהדר] [אותה, והדר. ר"י"ף] קתבע ליה נגזל דמי גזיה ועובר שגל ממנו [פי' בשעת הגזילה],

ופליגא אדר' מאיר דאמר כוליה שבתא יחזר ליה, ואע"ג דקנה גזיה וולד צשינוי, חזינא ליה כמאן דכוליה שבתא אכתי עלה, כמי שלא נגזזה, ומשלם כולה משום קנסא, וקאמר ליה רבי יהודה, כדאימא השתא דהדר, ואי הדר תבע (נמי. ר"י"ף)

אבני חן על מסכת בבא קמא

מינייה גיזה וולד, ישיב ליה דמי דמעיקר [בשעת הגזילה], דקנה גיזה וולד
בשינוי,

והיכא דעדיין כל השבח עליה, חזרת כמות שהיא,

ור"ש סבר דגזולן הוי ואמא ר"ש למימר, אפילו שבח עליה, נוטלו גזולן
דשינוי קונה, ולא ישלם אלא דמיס ראשונים, כאילו היא שומא אצלו בכסף,

רב פפא אמר, דכ"ע [ר"י ור"ש] שבח שעל גבי גזילה דגזולן
הוי ובעיניה דקאמר ר' יהודה דמעיקרא [בשעת הגזילה] קאמר, והכא
למחצה לשליש ולרביע כדרך מנהג המדינה למקבלי בהמות להשצינן
לזמן גדול מה קמיפלגי [פ' שהגזולן מקבל רק חלק ממה שהשביחה
הבהמה, לפי מה שנהוג באותה מקום, ולא כל השבח],

רבי יהודה [דאמר גזילה חזרת בעיניה] סבר, שבח שעל גבי
גזילה כוליה דגזולן הוי, ורבי שמעון [דאמר רואין אותה כאילו
הוא שומא אצלו] סבר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל
גזולן,

תנן, גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה, רחל ונטענה אצלו
וגזזה, משלם כשעת הגזילה, ילדה אין, לא ילדה הדרא
בעינא [הבהמה חזרת לבעליה עם העיבור, ואין לגזולן בה כלום],

בשלמא לרב זבד, דאמר שבח שעל גבי גזילה דגזולן הוי
לר' יהודה [פ' דהוי דגזולן אליבא דר' יהודה], הא מני רבי יהודה
היא, אלא לרב פפא דאמר דגזולן הוי, הא מני לא רבי
יהודה ולא ר"ש וכ"ש דכר"מ לא מתוקמא, דקמני רישא גזל פרה
מעוברת וילדה, רחל טעונה וגזזה משלם דמי פרה העומדת לילד כו', ולר"מ
משלם גיזות וולדות כדשסתא?

אמר לך רב פפא, הוא הדין אפילו לא ילדה גמי [משלם
הגזול להגזולן], כשעת הגזילה הוא דמשלם, והא דקתני
ילדה, אידי דנסיב רישא ילדה לאשמועינן דלא משלם גיזות וולדות
כדשסתא, אלא דמי פרה העומדת לילד נסיב סיפא גמי ילדה,

תניא כוותיה דרב פפא, ר' שמעון אומר רואין אותה
כאילו היא שומא אצלו בכסף, למחצה לשליש ולרביע,

אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא, איבעיא לן, לר'
שמעון דאמר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל גזולן,
כי מסלקינן ליה [בשמשלמין לו מה שהשביח הבהמה אצלו], בדמי
מסלקינן ליה, או דילמא מבשרא שקול?

[וצ"ל דזה פשיטא דיש לו בגוף השבח אלא דכיון דא"א ליטול את השבח
מהחפץ והחפץ שייך לאחר מסלקינן ליה בדמי וכו'. קובץ שעורים אות קו,
ועדיין הענין צריך ביאור],

ופשטנא מהא, דאמר רב נחמן אמר שמואל [הלכה א' של

שמואל], שלשה שמין להן השבח ומעלין אותן בדמים
[ופשיט ליה להאיבעיא, דכ"ש גזולן שהשביח, שיכול לסלקו בדמים],

[אף על גב דקתני שלשה, תנא ושייר גזולן, ושייר גמי אריס, שאם בא לסלקו
באריסותו מסלקו מן השבח בדמים. תוס'],

ואלו הן, בכור לפשוט שהשצינו [שניהם] את הנכסים קודם חלוקה
[למשל שהשביחו הנכסים בשנים עשר זוז], ובשעת חלוקה נוטל הכור פי
שנים בקרקעות [פ' מחלקים הקרקע לשלשה חלקים, והבכור נוטל שני
חלקים, ולפי החשבון נמצא שלקח שבח בשווי 8 זוז], כריך להחזיר לפשוט
רביע השבח של חלק בכורה [פ' שני זוז], במעות, שאין לו ליטול פי שנים כמה
שהשצינו זה, ואם השצינו כ"ד זוז כשנטל זה פי שנים בקרקע נוטל מן השבח ח'
זוזים, כריך להחזיר לו כ' זוזים, ומעלה לו דמים ואין נותן לו מן הקרקע, אלא
אם רצה מסלקו דמים, ונותן לו שני זוזים ואין יכול לומר לו הפשוט, מן לי
קרקע מה שזה כ' זוזים,

ובעל חוב ללוקח כ"ח הטורף לקוחות, בשביל חוב שיש לו על המוכר,
אין לו כח כמה שהשצינו לוקח, ומסלקו כ"ח דמים, ונותן לו דמי שבחו, ואין
נותן לו קרקע בשיעור שבחו,

ובעל חוב ליתומים כ"ח שורד לנכסי יתומים, בשביל חוב אציהן, אין לו
כמה שהשצינו נכסים לאחר מיתת אציהן כלום, ומעלה להן לשצמן דמים, ונותן
מעות אם ירצה,

[אגב שהובאו דברי שמואל דנים בהם. שט] אמר ליה רבינא לרב
אשי, מי אמר שמואל בעל חוב ללוקח יחייב ליה [גובה
השדה ומחזיר לו את ה] שבח, והאמר שמואל [הלכה ב' של
שמואל] בעל חוב גובה את השבח ואינו מחזיר ללוקח כלום [שכן
הוא תנאי אחריות, שאם יבא מי למרוף את השדה מן הלוקח, יהיה המוכר
חייב להחזיר לו דמי השדה והשבח]?

א"ל לא קשיא, כאן [הלכה א', שמחזיר לו השבח מיד] בשבח
המגיע לכתפים כגון תבואה שגדלה כל כרכה, נותנה ללוקח או דמיה,
וכאן [הלכה ב', שבעל חוב גובה את השבח, ואינו מחזיר לו] בשבח
שאין מגיע לכתפים [תבואה שלא נתבשלה כל כרכה],

אמר ליה, והא מעשים בכל יום, וקא מגבי שמואל [הלכה
ג' של שמואל] אפי' שבח המגיע לכתפים?

אמר ליה לא קשיא,

דף צ"ו ע"א

הא [הלכה ג'] דמסיק ביה [הבע"ח תובע ממנו, פ' שחייב להבע"ח]
כשיעור ארעא ושבחא, הא [הלכה א', שמחזיר השבח] דלא
מסיק ביה, אלא כשיעור ארעא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמר ליה, הניחא [הלכה ב-ג] למאן דאמר, אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה לבעל חוב [אלא צריך ליתן לו הקרקע], שפיר [שאין הלוקח יכול לעכב על הבע"ח],

אלא למ"ד אי אית ליה זוזי ללוקח, מצי מסלק ליה לבעל חוב, לימא ליה אי הווי ליה הוה מסלקינא לך מכוליה ארעא [והייתי משלם לך רק דמי הקרקע, ולא השבח], השתא הב לי גריוא דארעא [קטונות של קרקע] שיעור שבחאי?

אמר ליה, הכא [הלכה ב-ג, ולכן מעשים בכל יום שגובה בשבח המגיע לכתפים, ואין הלוקח יכול לומר אי הווי ליה זוזי וכו'] במאי עסקינן, כגון דשויה ניהליה [פי' שעשה הלוח שדה זו למלוה] אפותיקי, דאמר ליה, לא יהא לך פרעון אלא מזה ואי נמי הווי ליה זוזי ללוקח, לא מצי מסלק ליה:

אמר רבא, גזל והשביח ומכר, וגזל והשביח והוריש, מה שהשביח מכר, מה שהשביח הוריש [שאם בא הנגזל לגבות מן הלוקח או הורש, גובה מהם כמו שהיה גובה מהגזלן עצמו] ושקיל לוקם מתנה או שלש או רביע, וכן יורש [אליבא דר"ש]. אי נמי כוליה שנתא [אליבא דר' יהודה], כמתניתין מפני תקנת השנים, כדאמרינן לעיל [צנ:] בשמעתא קמייתא [דלכן קונה אפילו שינוי החזר לברייתו, כדברי אבוי שם]:

בעי רבא, השביח לוקח מהו?

בתר דבעיא הדר פשטה, מה מכר ראשון לשני, כל זכות שתבא לידו וכי יכי דגזלן אי אשכח, הוה שקיל מתנה או שלש או רביע, הכי נמי כי אשכח לוקם, שקיל מתנה או שלש או רביע, ואליבא דר"ש:

בעי רבא, השביח עובד כוכבים [פי' אם גזל עכו"ם דבר והשביחו] מהו [אם עושים] גם לעכו"ם תקנת השבין? א"ל רב אחא מדפתי לרבינא, תקנתא לעובד כוכבים ניקו ונעבוד [בתמיה],

אמר ליה, לא צריכא כגון דובניה לישראל [פי' לאחר שגולה העכו"ם והשביחה, מכרה לישראל],

סוף סוף הבא מחמת עובד כוכבים, הרי הוא כעובד כוכבים,

לא צריכא, כגון דגזל ישראל וזבנה ניהליה [לעכו"ם], והשביחה עובד כוכבים, והדר עובד כוכבים וזבנה לישראל, מאי, מי אמרינן כיון דמעיקרא ישראל והדר ישראל עבדי רבנן תקנתא, או דלמא כיון דאיכא עובד כוכבים באמצע, לא עבדו ליה רבנן תקנתא, ¹⁷ תיקו:

אמר רב פפא, האי מאן דגזל דיקלא מחבריה וקטליה קצו, אע"ג דשדיא מארעא [זרק הרקל מהקרקע שקצצה], לארעא דידיה, לא קני לשלומי דמי, אלא יהיב ליה דיקלא גופיה, דליכא שני השם למקנייה,

מאי טעמא מעיקרא דיקלא מיקרי, והשתא נמי דיקלא מיקרי,

דיקלא ועביד גובי [חתיכות] בלע"ז טרינקיי"ש לא קני, השתא מיהת גובי דדיקלא מיקרי,

גובי ועבדינהו כשורי [קורות] קני,

כשורי רברבי, ועבדינהו כשורי זוטרי, לא קני,

עבדינהו קצוצייתא קרשים קני,

אמר רבא, האי מאן דגזל לוליבא ועבדינהו הוצי שגגקן עלה עלה מן השדה קני, דמעיקרא לוליבא מיקרי, והשתא הוצי,

הוצי ועבדינהו חופיא [מטמא] אשקוז"א שבו מכזבים את הבית וחולק כל הולא לשנים דמו לא הדלא קני, מעיקרא הוצי והשתא חופיא,

חופיא ועבדיה שרשורא חזל לא קני, מאי טעמא דהדר סתר ליה והוי חופיא,

בעי רב פפא, נחלקה התיומות קף מומר האמנעי העליון, מיומת היא מהו [וכי זה נחשב לשינוי שיהיה קונה אותה]?

תא שמע, דאמר רבי מתון אמר רבי יהושע בן לוי, ניטלה התיומות פסול,

דף צ"ו ע"ב

מאי לאו הוא הדין לנחלקה וכיון דלענין פסול מפסולא, לענין מקנה נמי שינוי הוא וקני?

לא ניטלה שאני דהא חסר לה,

איכא דאמרי ת"ש, דא"ר מתון א"ר יהושע בן לוי נחלקה התיומות נעשה כמי שנמלה ופסול, ש"מ,

אמר רב פפא, האי מאן דגזל עפרא מחבריה ועבדיה לבינתא, לא קני, מאי טעמא דהדר משוי ליה עפרא

אבני חן על מסכת בבא קמא

[שיכול לכותשה, ולהחזירה לעפר],

לזרוע את שדהו], לסוף אהדרינהו למריה [החזיר הבקר לבעלים],

אתא לקמיה דרב נחמן, אמר להו, זילו שומו שבחא דאשבח [הגולן ישלם להגזול מה שהשביח שדהו],

אמר ליה רבא תורי אשבח, ארעא לא אשבח [הלא גם הקרקע הועילה להשבח שיצא מן השדה], אמר מי קאמינא נשיימו כוליה, פלגא קאמינא,

א"ל סוף סוף גזילה הוא, וקא הדרה בעינא [ולמה צריך לשלם השבח שהשביח שדהו כלל], דתנן כל הגזולנין משלמין כשעת הגזילה?

אמר ליה [רב נחמן], לא אמינא לך [וכי לא אמרתי לכם עדיין], כי יתיבנא בדינא, לא תימא לי מדי,

דאמר הונא חברין עלאי [עלי, רב נחמן], אנא ושבור מלכא שמואל [הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדין. בכורות ממי; וראה הטעם ברא"ש ב"ק פרק רביעי סמוך לתחלת הפרק] אחי בדינא, האי איניש גזולנא עתיקא [שחזר וגזל פעם אחר פעם] הוא, ובעינא דאינסיה:

[ומהא שמעין דקנסין בכי האי גוונא ואפי' בחזין לארין, דהא רב נחמן בבבלי הוה, וקא קנס, ועוד דגרסינן בפרק נגמר הדין [מו]. תניא אמר רבי אלעזר בן יעקב שמעתי שבית דין היו מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. הרי"ף, ובהגהות הב"ח שם הוסיף ודוקא גדול הדור כגון רב נחמן דחתנא דבי נשיאה הוה וממונה לדון על פי הנשיא או טובי העיר שהמחוס רבים עליהם אבל דייני דעלמא לא],

מתני': גזל בהמה והזקינה, עבדים והזקינו, משלם כשעת הגזילה [דכיון שנשתנתה הגזילה אצלו, קני ליה בשניו], רבי מאיר אומר, בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך דכקקע דמי ונרשומיה דמריה קיימי,

גזל מטבע ונסדק שינוי הניכר הוא, פירות והרקיבו, יין והחמיץ, משלם כשעת הגזילה,

מטבע ונפסל, תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונתעברה בה עבירה נרצעת, או נעבדה, פסולה לקרנן כדתינא בשור שנגח ארבעה וחמשה (לעיל דף מ), או שנפסלה מעל גבי המזבח צמוס שאין ניכר כדוקין שבעין. [פטורין] דכל בהמות לאו למזבח קיימי, או שהיתה יוצאה ליסקל, אומר לו הרי שלך לפניך:

גמ': אמר רב פפא, לא הזקינה הזקינה ממש, אלא אפי' כחשה דלא הוי שינוי כולי האי, דלא אשמינו כולי גופיה,

[אבל אם גזל] לבינתא ועבדיה עפרא, קני, מאי אמרת דלמא הדר ועביד ליה לבינתא, האי לבינתא אחריתי הוא, ופנים חדשות [יש לשון זה עוד 4 פעמים בש"ס: שבת קיב; עירובין כד, מו"ק כא, כתובות ז:], באו לכאן לא זו היא לצינה הראשונה, אלא זו לצינה אחרת שהולך מיקון וגיזול בפני עצמה, ומשונה היא מהראשונים, דאי אפשר לנמסר או גדולה או קטנה,

ואמר רב פפא, האי מאן דגזל נסכא פלגא של כסף מחבריה, ועביד זוזי, לא קני,

[דוקא עבדיה זוזי, אבל עשה מן הנסכא כלי כגון כוס של כסף, קני, אף על גב דהדר עביד ליה נסכא, דלא גרע מנסכים ועשאן כלים, אבל זוזי ולבינה אין תורת חשיבות עליהן כל כך. תוס']

מאי טעמא, הדר עביד להו נסכא אס ירצה, ושינוי המחזר לצרייתו הוא,

והכל ליכא למימר פנים חדשות, דאין אדם מקפיד על רצועה ומקונה, אלא שמהא חמיסה צעלמא,

זוזי ועבדינהו נסכא קני, מאי אמרת הדר עביד להו זוזי, פנים חדשות באו לכאן,

[ואם גזל ממטבעות שהיו] שחימי שמורין כעין ישינס, ועבדינהו חדתי שליכנה לא קני שסופן לחזור ליושנן, חדתי ועבדינהו שחימי, קני, מאי אמרת הדר עביד להו חדתי, מידע ידיע שיחמייהו:

[שינוי במשנתניו] זה הכלל כל הגזולנין משלמין כשעת הגזילה: (זה הכלל) [כל] לאתויי מאי?

לאתויי הא דאמר ר' אלעא [לעיל סה:], [פי' שכל בא לרבות שגם לענין ד' וה' קנה הגולן את הבהמה והיו כאילו טובח ומוכר את שלו], גנב מלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור, נעשה שינוי בידו וקנאו לכך דאס טבח ומכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ואין משלם אלא כפל, מבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר [ו"כל" במשנתניו, בא לרבות דין זה],

[אבל קרן וכפל משלם, קרן כי השתא וכפל כעין שגנב, או כשעת העמדה צדין. רש"י לעיל סה:]

וצע"ג שהרי כיון שקנאו משלם כשעת הגזילה, ולמה אמר רש"י שם שמשלם כי השתא, ועוד שהרי כאן אומרת הגמ' שהמשנה ששנה "כל הגזולנין משלמין כשעת הגזילה" בא לרבות הא דאמר ר' אלעא. וראה א"ס # 16],

ההוא גברא, דגזל פרנא דתורי מרגס של גמד צק, ופקן ארס על שם שני ארמים היו, ארס נהריים וארס לוצה מחבריה, אזל כרב בהו כרבא [חרש בה בשוורים] מרשה, זרע בהו זרעא [השתמש בשוורים

אבני חן על מסכת בבא קמא

והא אנן הזקינה תנן? כחשה כגון הזקינה דלא הדר בריא,

זה אומר ברשותי ילדה, והלה שותק צרי ושמא צרי עדיף, זכה בה,

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, הכי קאמרי משמיה דרבי יוחנן, אפילו גנב מלה ונעשה איל עגל ונעשה שור, נעשה שינוי בידו וקנאו, טבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר,

זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע, יחלוקו,

זה אומר ברשותי, וזה אומר ברשותי, ישבע המוכר שברשותו ילדה דאיכא הודאה במקלט, ואיכא שבועה דאורייתא [כגון] דקטע [מוכר] לדידי דאס, [ו]קמצע ליה האי לוקט, שפחה שלימה יש לי בידך, עם ולדה, וזה אומר אין שפחה שלימה יש לך בידך, אצל לא ולדה דמודה ליה במקלט, ומשום הילך לא מפטר דהא קטע ידה, ולאו הילך הוא והכי מוקי לה כהשאלה,

אמר ליה לאו אמינא לך, לא תחליף גברי, ההוא משמיה דרבי אלעא איתמר:

[כתב ר"ח ז"ל לא באה זאת השמועה אלא להודיע כמה היו זורזין להגיד השמועה מפי שקיבל אותה מרבותיו, וכי כל דבריהם אינן אלא בקבלה ברורה ממי שראוי לקבל שמועה מפיו. רשב"א],

לפי שכל הנשבעין שבתורה, נשבעין ולא משלמין מי שמצוים אותו ישבע ויפטר, דכתיב (שמות כב) ולקח מעליו ולא ישלם, מי שעליו לשלם הוא נשבע, ולא נשבע החובע ויטול, דבר ר' מאיר,

[שינוי במשנתנו] רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך: אמר רב חנינא בר אבדימי אמר רב, הלכה כרבי מאיר, ורב שביק רבנן ועביד כרבי מאיר?

וחכמים אומרים אין נשבעין וצדקות מוכר תעמוד עד שיביא לוקח ראיה, אלמא לרבנן עבדא כמקרקעי דמי לא על העבדים, ולא על הקרקעות צדק הזהב (ב"מ דף נו), אי הכי דמנינתינן נמי צעין למימנא איפכא,

אמרי משום דברייטא איפכא תניא רבי מאיר אומר כשעת הגולה, וחכמים אומרים צעדים אומר לו הרי שלך לפניך, וקאמר רב הלכה כר' מאיר דמתניתין דהיינו רבנן דברייטא,

[והזכיר לתחלת הענין שרב אומר הלכה כר"מ, ושואל] האי הלכה כר' מאיר, הלכה כרבנן מיבעי ליה?

ורב שביק מתניתין ועביד כברייטא? רב מתניתין נמי איפכא תני, ומאי טעמיה דרב דאפיך מתני' מקמי דברייטא, אדרבה ניפוך לברייטא מקמי מתניתין, אמרי רב נמי מתניתין איפכא אתניה רבנן,

הכי קאמר למאי דאפכיתו ותניתו, הלכה כרבי מאיר.

נשאלתי:

על מה עולה מכפרת? השבתי: עולת יחיד בא גרבה לרצות, אי מהני ליבון לדבר שמשחמש ברותחין? השבתי: ליבון ודאי מהני, אבל להכשיר ברותחין דבר שמשחמש באש לא, [דיני הגעלת כלים או"ח סימן תנא כו סעיפים], האם צריך עשרה לקידוש החמה? והשבתי שאינו מעכב, הגם שכרוב עם הדרת מולך,

ואי בעית אימא כי לא אפיך מתני' מקמי דברייטא, חדא מקמי חדא, חדא מקמי תרתי אצל חדא משנה מקמי תרתי דברייטא אפיך מפיק, והכא תרתי איכא, חדא הא דאמרן לעיל דברייטא איפכא תניא, ואידך הא דתניא כו',

דתניא, המחליף פרה בחמור וילדה להכי נקט מחליף גדי בהמה, ולא חנא מוכר כדנקט בשפחה, דבהמה אינה נקנית בכסף עד שימשוך, וכי משך דבר הנראה לעינים הוא, אם ילדה אם לאו, ואין כאן ספק, אצל בחליפין מחוקמא כגון שלא משך בעל החמור את הפרה, אלא בעל הפרה משך את החמור, ונקנית הפרה אל בעל החמור, צמשיכת החמור בכל מקום שהיא, כדתנן קדושין (ד' כח) כל הנעשה דמים באחר, כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין,

ולא ידעין השתא אי כבר ילדה פרה בשעת משיכת החמור וצדקות מוכר ילדה, או לאחר משיכת החמור וצדקות לוקח [ילדה],

ואי ס"ד עבדא כמקרקעי דמי, אמאי פטור ברשותא דמריה קאי?

וכן המוכר שפחתו וילדה עבד כנעני נקנה בכסף, ואע"ג שאין לפנינו בשעת מתן מעות,

הכא במאי עסקינן, שלא בשעת מלאכה נעשה [שאינו רגיל] לעשות מלאכה, או שאין עכשיו מצוי מלאכה לעשות, דזה נהנה זה אין חסר הוא, ופטור,

אבני חן על מסכת בבא קמא

[אולי המעט שאם הוא שוכר פטור לשלם מה שנשברה או נתקלקלה שהרי הוא פטור באונסין?]

ושמואל אומר, אינו נוטל אלא פחתה [כדין גולן],

אמר רב פפא לא פליגי [רב ושמואל], הא דעבידא לאגרא מסתמא כי נחית לה, אדעתא דאגרא נחית, הלכך לאו צמורת גולן דיינינן ליה, ונתן שכרה על כרחו, אם רצין הן על דמי פחתה, הא דלא עבידא לאגרא לא יהיב ליה אלא פחתה,

ואיבעית אימא, הא והא דעבידא לאגרא, הא דנחית ליה אדעתא דאגרא רצה שכרה נוטל, ואם פחתה יתר על שכרה נוטל דמי פחתה, דהא ע"כ שקלה וגול הוא, והא דנחית ליה אדעתא דגולנותא אפי' שכרה גדול מפחתה, לא יהיב אלא פחתה, דכל הגולנין משלמין כשעת הגולה:

[שנינו במשנתנו] גול ממבע ונסדק [וכו'] [משלם כשעת הגולה, ממבע ונפסל וכו' אומר לו הרי שלך לפניך]: אמר רב הונא, נסדק [שקונה את הממבע היינו] נסדק ממש, נפסל [דלא קנה, ואומר לו הרי שלך לפניך] פסלתו מלכות המלך כזה שלא יפא, לא צמדינה זו ולא צמדינה אחרת,

ורב יהודה אומר, פסלתו מלכות נמי היינו נסדק דכין דלא [נסדק] [נפיק] לגמרי, היק גמור הוא, ומשלם כשעת הגולה, אלא ה"ד נפסל דקמי ממנימין הרי שלך לפניך [דלא קנה את הממבע], כגון שפסלתו מדינה זו בני מדינה פסלוהו מעמלן ויוצאה במדינה אחרת שיכול לומר לו [הגולן להנגול, הרי שלך לפניך ו] לך להוציאו שם,

א"ל רב חסדא לרב הונא, לדידך דאמרת נפסל פסלתו מלכות [ואמרת שיכול לומר לו הרי שלך לפניך, למה לא קנה הגולן את הממבע], הרי פירות והרקיבו יין והחמיץ, דכי פסלתו מלכות דמי, וקתני משלם כשעת הגולה?

א"ל התם [פירות והרקיבו וכו'] נשתנה טעמו וריחו, הכא [פסלתו מלכות] לא נשתנה, [הכא בפסלתו כל המלכות מראהו נשתנה דהוי כטעמו, אבל ריחו לא נשתנה. ראב"ד],

א"ל רבא לרב יהודה, לדידך דאמרת פסלתו מלכות נמי היינו נסדק, הרי תרומה ונטמאת, דכי פסלתו מלכות דמי, וקתני אומר לו הרי שלך לפניך?

א"ל התם תרומה לא מינכר היזיקה לא נשתנה מראיתה משאר חטים [ולכן לא קנה] הכא [בממבע שפסלתה מלכות] מינכר היזיקה שאין צורה זו דומה לצורה של כל היוצאים עכשיו, וכשגולה הימנו היו כל צורות המדינות שוות לה,

כי הא דשלח ליה רבי אבא, למרי בר מר, בעי מיניה מרב הונא, הדר בחצר חבירו ומוקמינא לה צפ"צ (דף כא) צמח דלא קיימא לאגרא שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר, או אין צריך להעלות לו שכר, ושלחו ליה אינו צריך להעלות לו שכר,

הכי השתא, בשלמא התם, בין למ"ד ביתא זה הדר צמחה ההנהו לצית זה שהוא מיוצג בדיוקין מיתבא יתיב אין חרצ לפי שהדר צמחה טס ומשפין סדקיה ממיד נחא ליה, בין למ"ד ישעיה בר ושאיה יוכת שער עד הוא ושמו שאיה מכתם שערים וכו' ולי צית שאין אדם דר צמחה נחא ליה, אלא הכא מי נחא ליה דנכחוש עבדיה,

אמרי, ה"נ נחא ליה, דלא ליסתרי עבדיה שלא ילמד דרכי הצטלה,

בי רב יוסף בר חמא, הוה תקיף עבדי דאינשי [היה תופס עבדים של בני אדם] דמסיק בהו זוזי, ועבדי בהו מלאכה, א"ל רבה בריה, מ"ט עביד מר הכי, א"ל דאמר רב נחמן עבדא נהום כריסיה לא שוי [וכיון שנתנו לעבדים אלו לאכול יכולים הם לעבוד עמיהם],

אמר ליה [רבה לרב יוסף אביו] אימא דאמר רב נחמן, כגון דארו עבדיה דמרקיד כי כובי [לשמה אנשים, שהוא מלאכה קלה, ולכן אינו שוה מה שאוכל], כולוהו עבדי, מעבד עבדי [מלאכה כבידה ששוה יותר ממה שהם אוכלים],

א"ל [רב יוסף לרבה] אנא כרב דניאל סבירא לי, דאמר רב דניאל בר רב קמינא, אמר רב, התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור, אלמא נחא ליה דלא ליסתרי עבדיה,

אמר ליה [רבה לאביו רב יוסף], הני מילי היכא דלא מסיק בהו זוזי [אלו שתפסו את העבדים], מר כיון דמסיק בהו זוזי [ואתה משתמש עם העבדים] מיחזי כרביית,

דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, אף על פי שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, א"צ להעלות לו שכר, הלוהו ודר בחצר חבירו, צריך להעלות לו שכר, א"ל [רב יוסף לרבה בנו] הדררי בי:

איתמר, התוקף ספינתו של חבירו [שלא ברשות] ועשה בה מלאכה, אמר רב רצה [בעל הפיגה] שכרה נוטל, רצה פחתה נוטל אם נשברה או נתקלקלה, ודמי פחתה יתירין על שכרה, נוטל דמי פחתה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ת"ש, אין מחללין מעשר שני על מעות של כאן [בירושלים, והן בבבל והמעות והזעלים צבצב, הואיל ואין יוצאות מיד במקום שהן שם, דנעין מנזי בידך וליכא,

איתמר, המלוה את חבירו שום פרגמטיא על המטבע שקנן לו מעות ונפסלה המטבע, רב אמר

דף צ"ז ע"ב

ולא על של ושל בבל [על מעות של בבל] והן [המעות] כאן בירושלים,

[ובא רש"י לומר שהחסרון הוא רק במעות, אבל בבל אופן] והפירות לא שני לן, כל היכא דאיתנהו יכול לחללן והן חוץ לירושלים,

[אבל במעות] של בבל והן בבבל מחללין [בדאמר לקמיה, דאף שאינו יוצא בירושלים מ"מ לעת עתה נתחללה, ויקנה בה בהמה ויעלה לירושלים],

קתני מיהת, אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל, אע"ג דסופו למיסק להתם חלמא אע"ג דאית ליה אורחא למישן, כגון הכא דסופו לעלות כאן ולהוציאן, ואפ"ה לא קרי להו מעות היוצאות?

הכא במאי עסקינן, כשמלכויות מקפידות זו על זו יתר מדאי דנחשי ודקי, הלכך מסוכנות הן של צבצב במלכות ירושלים, דמקפדת ונחשי עסי,

אי הכי של בבל והן בבבל למאי חזו הא לא מני לאמטויניהו להכא? חזו דובין בהו בהמה, ומסיק לירושלים,

והתניא, התקינן [כדי לעזור את אלו שבאים מכל קצוות ארץ] שיהיו [כל] המעות יוצאות בירושלים מפני כך [מעמא מפרש במסכת שקלים] # [לא מצאתי מקומה] דחקנו משום שקלים שהיו מביאין לירושלים מכל המקומות. תוס' [ואמאי מני לעיל, ולא על של צבצב והן כאן?

א"ר זירא לא קשיא, כאן [שעשו תקנה שיצאו המעות] בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם, כאן [שאינו מתחלל מפני שאין המעות יוצאות בירושלים] בזמן שיד אומות העולם תקיפה על עצמן [כלומר על ישראל, כלשון נקדה. שם], [בזמן שיד ישראל תקפה על אומות העולם היו כל ישראל עולין לרגל, אפילו אותן שעומדים בחוצה לארץ והיו מצטערים להוליך שם מעשורתם שהיו מרובין, ולא היו יכולין לחלל אלא על מעות היוצאות במקומן וכו'. רבא"ד],

ת"ר, איזהו # [אולי המלה "איזהו" כתוב כאן משום שיגרא דלישנא, וכאילו אמר סתם שלא שמענו עדיין שיש מטבע של ירושלים ומטבע של אברהם אבינו שיאמר "איזהו"] מטבע של ירושלים, דוד ושלמה כמוז מצד אחר, ומנז שני כמוז וירושלים עיר הקודש מצד אחר,

[חורבן הוא כשהאב והבן [קמצא ובר קמצא] המה כה מרוחקים אחד ממשנהו עד שמסיבת [סעודה] האחד, אינה מסיבת השני, במקום שקרואים את האחד שונאים את השני,

נותן לו מטבע היוצא באותה שעה צעמא פרעון דהא קיבל עליו לתת לו מטבע, והאי לאו מטבע הוא, ודוקא הלוה פרגמטיא, אבל הלוה מעות את שהלוה משלם לו, ושמואל אמר יכול לומר לו לך הוציאו במישרן [עיר בבבל], [ששם כל מטבע יוצא ואפילו פסלתו מלכות. רבא"ד],

אמר רב נחמן, מסתברא מילתיה דשמואל, דאית ליה אורחא למיזל למישן, אבל לית ליה אורחא לא,

איתיביה רבא לרב נחמן, אין מחללין [מעשר שני] על המעות שאינם יוצאות כלל בירושלים, דלאו כסף נורה קרינא ציה, כיצד, היו לו מעות כוזביות ירושלמיות מטבע של בן כוזיבא, וירושלמיות הוו או של מלכים הראשונים, וה"ג כוזביות ירושלמיות או של מלכים הראשונים [וכוזביות ירושלמיות לא נפקי כלל. דבש ממר], ל"ה כוזביות של כוי, וה"ג כוזביות או ירושלמיות [שנפסלו. הראב"ד], או של מלכים הראשונים, [וכוזביות ירושלמיות לא נפקי כלל. דבש תמר] [פי' לאחר המרד], אין מחללין,

הא של אחרונים דנפקי במדינה אחרת, ודומיא דראשונים הוא צדק דאין יוצאות כאן במקומו של צעל הצית, שנפסלו ככאן דומיא דראשונים מחללין ואף על גב דלית ליה אורחא להס, במקום שיוצאין, שהרי בירושלים צריך לילך ולהוציאן, וקשיא לרב נחמן אליבא דשמואל, דאמר אבל לית ליה אורחא למישן לא?

א"ל הכא במאי עסקינן, כשאין מלכויות מקפידות זו על זו,

[ומקשה] אלא כי אמר שמואל רב נחמן אליבא דשמואל, דכי לית ליה אורחא למישן לא כשמלכויות מקפידות זו על זו בתמיה,

אי הכי כי אית ליה אורחא למישן, היכי מצי מומי לחו הא כי צדקי להו בני מדינה זו [שיכול להוציאה שם באותה מדינה], ומשכמי ליה אותן מעות מפסדי ליה?

ומשני דבממטי לה ע"י הדרך, דלא בחשי שאין מקפידין כל כך שיהו צודקין ומתפשטין על דבר זה, ואי משכחי קפדי, הלכך [בין] אית ליה אורחא, שנצרך לילך שם, יקבלם ויוציא לשם בסמורה, ואי לאו הואיל ואין יכול להראותם ככאן צפרהסיא לנני מישן הנאים כאן, אם רוצה לא יקבלם,

[בריייתא זו קורא "כאן" בירושלים],

אבני חן על מסכת בבא קמא

והני מילי בצלולין דקא חזי ליה, אבל עכורין דלא קחזי ליה בשעת המזג, דהוה ליה מעשה צידים, אכוד הוא ואין זה גורם אלא ממש, דהא ממש החזיר לא,

[לאו דוקא אלא אפי' עכורין אי מצי בר אמורא למשקלינהו הוו בצלולין וכו', תוס' עיי"ש],

והני מילי דאדייה אדויי [תוס'] [שהיתה ציד בעלים, והכחו זה תחת ידו, וניתנה לים], אבל שקליה בידה, מיוגול גזליה, השבה בעי מיעבר,

מתיב רבא, אין מחללין על מעות שאינן ברשותו, כיצד היו לו מעות בקסטרא מקום והוא רחוק מאד, ויש בו סכנת דרכים, ואין שירות מלווים שם [וביעב"ץ פ' שקסטרא היינו bank] או בהר המלך, או שנפל כיסו לים הגדול, אין מחללין אלמא אכוד משיב ליה ציס הגדול?

אמר רבה, שאני לענין מעשר דבעינן מצוי בידך, דרחמנא אמר דברים יד וצרת הכסף בידך וליכא,

ואמר רבה, השף ממבע של חבריו אשפריי"ל בלע"ז שפחת את האורה פטור, מאי טעמא דהא לא עבד ולא מיד, [נראה דרבה סבר פסלתו מלכות לא היו כנסדק דאי היו כנסדק אם כן ב"ש דשף ממבע היו כנסדק, והרי חסריה טובא, ואמאי פטור. תוס'],

וה"מ דמחייב בקורנסא מרטי"ל בלע"ז, וטרשיה עשין כאן חלקה לשון טרשים, אבל שייפא בשופינא לימ"א בלע"ז של נפחים חסורי חסריה וממש הוא, ולא גרמא, טעמא דרבה בכולהו משום גרמא צמקין הוא ופטור,

מתיב רבא, הכהו על עינו וסמאה, על אונו וחרשו, עבד יוצא בהן לחירות, כנגד עינו ואינו רואה, כנגד אונו ואינו שומע, אין עבד יוצא בהן לחירות [תוס'] אלמא אף על גב דלא חסריה, כיון דעשה מעשה צגופו לאו גרמא קסטיב לי, אלא ממש, והכא נמי כיון דמחייב בקורנסיה ופחמיה, ועל ככה חסרו דמיס, מעשה הוא?

רבה למעמיה [פ' ואין לדמות חרשו, להכה על ממבע], דאמר רבה, חרשו לאביו נהרג, שאי אפשר לחרישה בלא חבורה, דמפתא דדמא נפלת ליה באוניה הלך גבי עבד נמי [בברייתא זו דהכחו על עינו וכו'] חסרון הוא [וכנגד אונו פטור, משום דהכי לא הוי ליה למישש, והאי ודאי גרמא הוא],

ואמר רבה, הצורם אשקרניי"ר בלע"ז פוגם אוזן פרתו של חברו, פטור [תוס'],

מאי טעמא, פרה כדקיימא קיימא, דלא עבד ולא מיד, וכולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי,

אך זו היא מטבעת ירושלים בדאמרינן בב"ק צז: ממבע של ירושלים דוד ושלמה מצד אחד, שהאב ובנו גם שניהם הם מצד אחד, הכן לא מתרחק מאביו. דברים בעתם, מהרב ראובן מרגליות זצ"ל. העתקתי מנוסחן נה:],

ואיזהו ממבע של אברהם אבינו, זקן וזקניה אברהם ושרה מצד אחד, ובחור ובתולה יצחק ורעקה מצד אחד,

[ונראה לא שהיה בו צורת זקן וזקניה מכאן בחור ובחורה מכאן, דאסור לעשות צורת אדם וכו'. תוס'], ועוד מתרצים דבחור ובתולה היינו אברהם ושרה ומשום דחורו לנערותיהן קרי להו הכי. תוס' ה"ר פרץ],

בעא מיניה רבא מרב חסדא, המלוה את חברו על הממבע, והוסיפו עליו [המלוות], מהו אליצא דרז דאומר נטון לו מטבע של אותה שעה, היכא דהוסיפו עליו, מאי אמר רב?

אמר לו נותן לו ממבע היוצא באותה שעה בשעת פרעון,

א"ל ואפילו כי נפיא? א"ל אין, א"ל אפי' כי תרמיא סלע גדול במדה מחזקת רובע? א"ל אין, והא קא זיילין פירי לגבי מטבע זו, נמלא שמשמכר זה בתוספת, ואינה דומה לראשונים, והוי רבי?

אמר רב אשי, חזינן אי מחמת טיבעא זיל, מנכינן ליה

דף צ"ח ע"א יום א'

ואי מחמת תרעא זיל שאלו גשמים, ומלאו רוב תבואות בעולם, והזלו הפירות, לא מנכינן ליה,

[ומקשה] והא קא שבח לענין נסכא אס צא להמינן ולעשות מהן גרוטאות יש יותר מן הראשונים והוי רבי,

אלא כי הא דרב פפא, ורב הונא בריה דרב יהושע, עבדי עובדא בלדס שהלוי את חבירו על המטבע, והוסיפו עליו בזווי דאגרדמים טייעא והלכו אלל אגרדימוס סומח ישמעאל, והיה לו מן הראשונה ומן השניה עד י' בתמוניא [תוס'] ומלאו בח' של מטבע שניה, י' מן הראשונה ונתן לו שמנה,

[טעמא דרבה בכולהו משום גרמא צמקין הוא, ופטור. רש"י לקמן] אמר רבה [אמר רבה - גרסינן בכולהו] הזורק ממבע של חברו לים הגדול אע"ג שאין יכול לטלו, פטור כדמפרש ואזיל, דלא שקליה צידיה, אלא דאדייה, שהיתה ציד בעלים, והכחו זה תחת ידו, וניתנה לים הואיל וצלולים הן, וקא חזו ליה אמר ליה הא מנת קמן ואינה אכודה, ואי משום דבעי למיטב זוחא לצר אמורא למיטב ולמיסקליה, גרמא הוא שגורס להפסידו אותו שכו, וגרמא צמקין פטור, מאי טעמא אמר הא מנח קמך אי בעית שקליה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

לפניך, ועכשיו שאין צעין יחזיר דמים לבעליו,

לרבנן דאמרי דבר הגורם למזון לאו כמזון דמי, פטור,
ובמזון בפסח הוא דאמרינן הכי, משום דעיקרו, כלומר בחמתו ממון הו',
ועכשיו אע"פ שאינו שוה לכלום, גורם למזון הוא,

[אבל] בדבר שאין עיקרו מזון מי אמרינן אכל בשטרי דמעולס לא
היה גופו ממון, מי שמעת ליה?

[אלא] אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי ר"מ היא (בהגחל
במלא) [לקמן] (דף ק) מגבי (ביה) [ליה. רש"י] מן השורף כל השטר
דמי שטרא מעליא שהרי גרמו להספיד,

ומאן דלא דאין דינא דגרמי, מגבי ביה דמי ניירא
בעלמא,

הוה עובדא, וכפייה רפרם לרב אשי שטר שטר חזירו צילדמו
[ראה במת' על רש"י שהאריך כאן על מש"כ רש"י "בילדותו"] ואגבי
(ביה) [מיניה. רש"י] גוצינא מעליא, כל מה שכתוב בשטר כי כשורא
לצלמא פרעון גמור מן העידית, כקורה זו הנצמרת משאר קורות לתקן זה
זורה ודיוקנאות [ובן יש בכחובות פו.]:

[שנינו במשנתנו לעיל צו:] חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי
שלך לפניך: מאן תנא אומרינן באיסורי הנאה הרי שלך
לפניך?

אמר רב חסדא, ר' יעקב היא, דתניא שור שהמית את
האדם, עד שלא נגמר דינו מכרו, מכור ולא יסקל, דצעין מיסה
והעמדה דין שיהא שוין כאלה שפרק שור שנגח ד' וה', הקדישו
מוקדש, שחטו בשרו מותר, החזירו שומר לבעליו,
מוחזר ופטור שומר,

משנגמר דינו, מכרו אינו מכור, הקדישו אינו מוקדש,
שחטו בשרו אסור, החזירו שומר לבעליו אינו מוחזר,
רבי יעקב אומר אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעליו
מוחזר,

מאי לא בהא קמיפלגי, דרבי יעקב סבר אומרינן באיסורי
הנאה הרי שלך לפניך, ורבנן סברי אין אומרינן באיסורי
הנאה הרי שלך לפניך,

א"ל רבה לא, דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי
שלך לפניך ומתניתין דחמץ בפסח [אתיא] אפי' לגבי, דאם כן דלרבנן
אין אומרים, אדמפלגי [בברייתא שמביא רב חסדא] שור לגבי שומר נפלגו
בחמץ בפסח ליפלגו נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח [אלא ודאי דגם
לרבנן בכל איסורי הנאה יכול לומר לו הרי שלך לפניך].

מתיר רבא, העושה מלאכה במי חמאת שקל כנגדן משקולות,
ופרה וכל מעשה נפלים במלאכה ובפרת חמאת, פטור מדיני
אדם וחייב בדיני שמים, מלאכה הוא דלא מינכר היזיקה
[הוא פטור], אבל צורם דמינכר היזיקה, הכי נמי דמחייב
בדיני אדם?

אמרי, הוא הדין דאפילו צורם פטור, והא קא משמע לן
[בברייתא דהעושה מלאכה במי חמאת] דאפילו מלאכה דלא
מינכר היזיקה, חייב בדיני שמים [תוס'],

ואמר רבה, השורף שטרו של חברו, פטור, דאמר ליה
ניירא קלאי מינך,

מתקיף לה רמי בר חמא, היכי דמי

דף צ"ח ע"ב

אי דאיכא סהדי דידעי מאי הוה בשטרא, ליכתבו ליה
שטרא מעליא [לא שייך הכא מפייהם ולא מפי כתבם וכו']. תוס', ואי
דליכא סהדי אנן מנא ידעינן מאי הוה כתיב ביה, ומאי צעין למיכתב,
ולא אשטריך ליה למימר דפטור?

אמר רבא, תהא במאמינו צעל השטר לשורף, צכל מה שאומר שכן
היה כתוב ביה, ואפ"ה פטור,
[אלא תהא במאמינו, שהשורף עצמו מאמין בו, כי אמת היה השטר, ואפילו
הכי פטור, והחתומות יכולות להתקיים בב"ד. ראב"ד],

אמר רב דימי בר חנינא, הא דרבה [בשורף שטרו של חברו]
מחלוקת ר"ש ורבנן היא שפרק מרובה (לעיל עד) גבי קדשים שחייב
באחריותו כו', לר"ש דאמר דבר הגורם למזון כמזון דמי
[הלא שטרות אלו גורמין למזון הם] מחייב, לרבנן דאמרי דבר
הגורם למזון לאו כמזון דמי, לא מחייב,

מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע, אימר דשמעת
ליה לרבי שמעון, דבר הגורם למזון, כמזון דמי, בדבר
שעיקרו מזון, כדרכה,

דאמר רבה, גזל חמץ לפני הפסח, ובא אחר ושרפו
במועד צומן ציעורו צו' שעות, ודכוותה בפסחים (דף י) לא צדק צמון
המועד, יצדוק לאחר המועד פטור, שהכל מצווים עליו לבערו,

לאחר הפסח, מחלוקת ר' שמעון ורבנן, לרבי שמעון
דאמר דבר הגורם למזון כמזון דמי, חייב הא ששרפו לשלם
לגזלן דמייהו, דדבר הגורם למזון הוא, שאם היה צעין היה מחזירו גזלן לבעליו
ופטור, דתמן לעיל (דף לו) גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו הרי שלך

אבני חן על מסכת בבא קמא

משום דחזו [שישמוחו] דמשכמי מיוצמא למילמי:

[שנינו במשנתנו] פירות והרקיבו, אומר לו הרי שלך לפניך: והתנן פירות והרקיבו משלם כשעת הגזילה? אומר רב פפא כאן [שמשלם כשעת הגזילה] שהרקיבו כולן [ונשתנו לגמרי], כאן [שלא קנאן ואומר לו הרי שלך לפניך] שהרקיבו מקצתן:

מתני': נתן לאומנין לתקן, וקלקלו [שנתן להם נסרים לעשות כלי ועשאות ושברוהו. יבין], חייבין לשלם [דמי הכלי, דאין אומן קונה בשבח כלי, והאומן שומר שכר הוא, וי"א דקיי"ל אומן קונה בשבח כלי [סימן ש"י. יבין], ואף שגולן משלם כשעת הגזילה, מ"מ אומן מעולם לא כיון לגזול ולא זכה בה. ראה תו"ט].

נתן לחרש שידה ארגו של עגלה [עגלה של עץ. רע"ב] העשויה למרכב נשים תיבה ומגדל לתקן, וקלקל, חייב לשלם,

והפנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל, ושיכר האבנים או שהזיקן, חייב לשלם,

היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר, פטור, ואם מחמת המכה, חייב [מדהכה בכח יותר מהראוי. יבין, וכן הבנאי שקבל עליו את הכותל לסתור ושבר את האבנים או הזיק חייב, היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור, ואם מחמת המכה חייב, שזה כוורק חץ והזיק בו הוא. רמב"ם פ"ו הל' יא מהלכות חובל ומוזק]:

גמ': אומר רב אסי, לא שנו [שאם קלקל האומן חייב לשלם] אלא שנתן לחרש, שידה תיבה ומגדל, לנעץ בהן מסמר [או כל תיקון אחר כיוצא בזה הנעשה בכלי שלם. שט, שאומן זה לא יצר את שבח הכלי, שהיה כבר כלי מעיקרא], ונעץ בהן מסמר, ושיכרן [חייב, שהרי קלקל כלי של בעלים],

אבל נתן לחרש עצים לעשות [מהם] שידה תיבה ומגדל, ועשה מהן שידה תיבה ומגדל ושיכרן [לפני שמסרם לבעל הבית. שט, שע"י השבירה נתקלקל שבח הכלי שיצר הוא האומן], פטור [מלשלם על אברן הכלי, ואינו חייב אלא במה שגרם נזק לעצם. שט, פי' שהרי נשארו בידיו העצים, ומוחזרין], מאי טעמא אומן קונה בשבח כלי,

[אומן קונה בשבח כלי, אומן קונה בשבחן [בכל השבח וגם מה שהוא יותר על שכרו], דאדעתיה דנפשיה קא משבח ליה, עד דפרע ליה, וההיא שעתא זבוני מוכין ליה שבחיה,

[ופירוש אחר] אי נמי אומן קונה בשבחן של כלי [רק] כשעור שברו. ראב"ד], כלומר אומן קונה בשבח כלי ואף כל שבחו, ובשקלקלו לאחר שהשביחו לפי שאין דעתו של אומן להשביח לצורך בעל הכלי לחיוב את עצמו בתשלומי נזק וכן דעתו ג"כ להשביחו לעצמו ולקנות בו שכרו, אע"פ שלא קלקלו, אבל לב"ע בשלא קלקל אינו קונה כל שבחו, שעל דעת שיהיה שבח של כלי

אלא אומר רבה [לכן פליגי בשור ולא בחמין], הכא [בסיפא דברייתא "משנגמר דינו" וכו'], נשור שהמית, הוא דלמר [ת"ק] אין מוחזר בגומרין דינו של שור [פי' לאו דוקא גומרין אלא גם על מתחילין] שלא בפניו קא מיפלגי, רבנן סברי אין גומרין דינו של שור, שלא בפניו [וכיון דמיידי דנגמר דינו, על כרחך הביאו שומר לפני ב"ד, ואחר שהיבדחו בב"ד, אין השומר יכול לומר הרי שלך לפניך],

משום דאמר ליה [בעל השור לשומר] האי איסור הנאה לאו איסור דלמי עליה ממילא הוא, כגון חמץ בפסח [שתוכל לומר הרי שלך לפניך], אלא אם קטלמיה גידים שהנחתו לצ"ד אי [אייתיתיה ניהליה] [הוה איתיה ניהלי. ד"ס], דלי הוה גנא, אגא הוה מעריקנא ליה לאגמא, השתא מסרתיה ביד מאן דלא מצינא לאישתעויי דינא בהדיה [וכ"ה לעיל מה.],

[לאו מעריקנא ליה ממש בידים קאמר, דא"כ אף בחמץ נמי נימא ליה הכין, אי איתא קודם הפסח הוי אכילנא ליה, או מוכינא ליה, אלא [הפי'] שביקנא ליה, וממילא ערק היא לאגמא קאמר, שכן דרכן של שוורים ללכת מעצמן לאגם. רשב"א]

ור' יעקב סבר, גומרין דינו של שור שלא בפניו [לכן יכול לומר לו הרי שלך לפניך, דאף שב"ד גמרו דינו, אין מענה על השומר דהא בלאו הכי הוי ב"ד דנין את השור למיתה], דאמר ליה מאי עבדי ליה, סוף סוף הוה גמרי ליה דינא שלא בפניו, אכל סיפא דמתניתין ודאי כפי יעקב היא ולא רבנן, דקתני או שהיה יוצאה לסקל, אומר לו הרי שלך לפניך,

אשכחיה רב חסדא, לרבה בר שמואל רב חסדא מהדר אמתי, דנייהו זה פלוגמא [דרבנן ור' יעקב] אחמץ בפסח, לאוקמא למילמיה, דטעמא דרבנן, משום דאין אומרים בלויסורי הנאה הרי שלך לפניך, א"ל תנית [שנית איזו ברייתא] מידי באיסורי הנאה,

אמר ליה אין, תנינא ויקרא ח [כיון דכתיב] והשיב את הגזילה, מה תלמוד לומר אשר גזל, [אלא לומר לך ש] יחזור כעין שגזל,

מכאן אמרו גזל מטבע ונפסל, פירות והרקיבו, יין והחמיץ, תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בחמה ונעברה בה עבירה, ושור עד שלא נגמר דינו, אומר לו הרי שלך לפניך,

מאן שמעת ליה דאמר עד שלא נגמר דינו אין, משנגמר דינו לא, רבנן [דפליגי אדר' יעקב], וקתני חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך [הרי שגם רבנן סברי שבאיסורי הנאה אומר לו הרי שלך לפניך],

א"ל אי משכחת להו לגני היסיעה, לא תימא להו ולא מידי

אבני חן על מסכת בבא קמא

לבעלים הוא מתקנה ומשביחו. רשב"א]

נתן [שנינו במשנתנו], נתן לאומנין וקלקלו חייבין לשלם, מאי לאו דיהיב להו עצים [והרי שאין אומן קונה בשבח בלי?]

לא שידה תיבה ומגדל [שנתן להם בלי שנגמר, וקלקלו האומן],

הא מודקתני סיפא שידה תיבה ומגדל, מכלל דרישא עצים?

אמרי, פרושי קא מפרש לה [תוס'], כיצד, נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם, כגון שנתן שנתן שידה תיבה ומגדל,

והכי נמי מסתברא דכיצד קתני, דאי סלקא דעתך רישא עצים, השתא אשמעינן עצים חייבין לשלם, ולא אמרינן אומן קונה בשבח כלים, שידה תיבה ומגדל מבטיא,

אי משום הא לא איריא, תנא סיפא לגלויי רישא, שלא תאמר רישא שידה תיבה ומגדל, אבל עצים לא, תנא סיפא שידה תיבה ומגדל מכלל דרישא עצים, ואפ"ה חייב לשלם,

לימא מסייע ליה [לרב אסי], [שנינו במשנה לקמן ק:] הנותן צמר לצבע

דף צ"ט ע"א יום ב'

והקדיחו יורה נתקלקל הצבע מעצמו [ולחלן מפרש רש"י שרפתו יורה שהרמיחו יותר מדאי # ולא הבנתי כוונת רש"י כאן, ובמת' ברה מלכו לפרש כאן], נותן לו דמי צמרו, דמי צמרו אין, דמי צמרו ושבתו לא,

לאו [וכי אין המדובר] שהקדיחו לאחר נפילה לאחר שקלט הצבע ונעשה שבת צמר דאיכא שבחא, ושמע מינה אומן קונה בשבח בלי [ולכן משלם לו רק דמי הצמר, ויהיה ראיה לרב אסי],

אמר שמואל, הכא במאי עסקינן כגון שהקדיחו, בשעת נפילה, דליכא שבחא,

אבל הקדיחו לאחר נפילה מאי, נותן לו דמי צמרו ושבתו, לימא שמואל לית ליה דרב אסי הואיל ומהדר לאוקמי בהכי מתניתין, ומהשתא לא עבדינן כרז אסי, דהא קיימא לן כשמואל צדיק,

אמר לך שמואל, הכא במאי עסקינן הא מתניתין דמשמע, דאי הקדים לאחר נפילה יהיב ליה נמי דמי שבחיה כגון דצמר וסמנין דבעל

הבית דהא ליכא למימר אומן קונה בשבח כלי, דסמנין הוא דמשבח ליה, וצבע אגר ידיה הוא דשקיל וצבע שכי' בעלמא הוא, [אבל זה] ודאי [באופן אחר, ב] אומן שהסמנין שלו קונה בשבח כלי, ואין משלם אלא דמי צמרו,

אי הכי, נותן לו דמי צמרו וסמנין, מיבעי ליה?

אלא שמואל [שאימר על משנתנו הכא במאי עסקינן כגון שהקדיחו וכו'] דחויי קא מודחי ליה כלומר ממתינתין לא תסייעי, ולא משום דנשמע מינה דשמואל פליג אדרב אסי [ואימר רק שאין מכאן ראיה לרב אסי],

תא שמע [להקשות על רב אסי], הנותן מליתו לאומן, גמרו [האומן למלאכתו] והודיעו [האומן לבעלים], אפילו מכאן ועד עשרה ימים, אינו עובר עליו משום ויקרא יט לא תלין,

נתנה לו בחצי היום, כיון ששקעה עליו החמה עובר עליו משום בל תלין, ואי ס"ד אומן קונה בשבח כלי, אמאי עובר משום בל תלין הא זכוי קא מוזן ליה ניהליה, ולא שכירות היא?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא, בגרדא דסרבלא פלוקי"ר גגדים [כיבוס בגד עבה, שדורך על הבגד במים עד שמתרכך] דליכא שבחא, סוף סוף למאי יהבה נהליה לרכוכי, כיון דרכביה היינו שבחא,

לא צריכא דאגריה לביטשי פלארא"ש צלע"ז [דריסות לשם כיבוס] ביטשא ביטשא במעתא ושכרו לדקקה, והתנה עמו סכום הדריכות, כל דריכה צמעה, דהיינו שכירות דשכיר יום הוא ולא קצנן דלקני בשבחה,

ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא, דלא אגריה לביטשי וקבלנות הוא, וקמי עובר, מסייע ליה לרב ששת,

דבעו מיניה מרב ששת, קבלנות עובר עליו משום בל תלין, או אינו עובר, ואמר להו רב ששת עובר,

לימא דרב ששת פליגא אדרב אסי [דאי בקבלנות אומן קונה בשבח בלי, איך עובר בבל תלין?]

אמר שמואל בר אחא, בשליחא דאגרתא [לשלוח אגרת, שאין בה שום שבח בלי, # וכן כל הדיומה לזה],

לימא כתנאי [אי אומן קונה בשבח בלי], [האשה שאמרה לאיש] עשה לי שירים [bracelets], נזמין [טבעת אף], וטבעות ואקדש לך [בשכר עבודתך], כיון שעשאו מוקדשת דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים אינה מוקדשת, עד שיגיע ממון לידה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

שעשיתי עמך המקדש לי, אינה מקודשת הוֹאֵל וכבר החזירו לה [פ' המלאכה], והוא [השכר] מלוה גזה, בשכר שאעשה עמך, מקודשת דאינה לשכירות אלא לבסוף, וכי מהדר להו ניהלה, מיקדשה ליה נשכרו,

רבי נתן אומר, בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת דקסנר ר' נתן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, וכל פרוטה ופרוטה הוה ליה מלוה, וכל שכן בשכר שעשיתי עמך דמיוס שהחזירו לה, נזקק שכרו עליה במלוה,

ורבי יהודה הנשיא אומר, באמת אמרו [יש שכתבו שלשון זה פירושה הלכה למשה מסיני, וראה יומא יא. מש"כ] בין בשכר שעשיתי עמך, ובין בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת, ואם הוסיף לה נופך משלו מקודשת דקסנר מלוה ופרוטה דעמה אפרוטה, ואילו לרבי נתן אע"ג דהוסיף לה אינה מקודשת דעמה אמלוה,

(מאי איכא) בין ת"ק לרבי נתן, איכא בינייהו שכירות [דלת"ק אין לשכירות אלא לבסוף, ולר' נתן יש לשכירות מתחלה ועד סוף], בין רבי נתן לר' יהודה הנשיא, איכא בינייהו מלוה ופרוטה [דלר' נתן דעתה אמלוה ואינה מקודשת, ולר' דעתה אפרוטה],

אמר שמואל, טבח אומן שקלקל, חייב לשלם וכ"ש הדיוט, דלא היה לו לשחטה הוֹאֵל ואינו נקי מוזיק הוא, פושע הוא, נעשה כאומר לו שחוט לי מכאן, ושחט לו מכאן,

למה ליה למימר מוזיק הוא, פושע הוא [כלומר כיון דאמר מוזיק הוא מאי אצטרך תו למימר פושע הוא. הרא"ש?]

אי אמר מוזיק הוא, הוה אמינא הני מילי היכא דקא עביד בשכר [ולכן אומר "מוזיק הוא" לומר שכמו שמוזיק חייב באונסין, כן מיירי באופן שחייב באונסין דהיינו דעביד בשכר] דמוזיק [פ' דאדם המוזיק] חייב באונסין, דאדם מועד לעולם דין שוגג דין מויד, מדקרי ליה מוזיק למיבזי באונס, ש"מ (באומן שכר) [נעשה בשכר] קאמר,

אבל היכא דקא עביד בחנם [ששחט בהמה בחנם] לא [חייב לשלם], קמ"ל פושע הוא דלא חשיב ליה אונס אלא פשיעה, דהוה ליה למירמיה אנפשיה, שמה מפרנס דההמה וזהר דה [וחייב גם בעושה בחנם, שהרי גם שומר חנם חייב בפשיעה] [ולא זו אף זו קתני. שיטה],

איתיביה רב חמא בר גוריא לשמואל, הנותן בהמה לטבח וניבלה, אומן פטור דאנס הוא, הדיוט חייב, ואם נותן שכר, בין הדיוט בין אומן חייב [הרי שבחנם פטור]?

אמר ליה [שמואל לרב חמא בר גוריא] לְעֵפֶר מוֹחֵךְ כמו מים עכורים [שיתעכר מוֹחֵךְ, שאתה שואל דברי שמואל. שט], [כלומר אין לו מוח בקדקדו.

מאי ממון, אילימא אותו ממון [עבודתו לידה], מכלל דר"מ סבר אותו ממון לא [שגם עבודתו אינה צריכה להגיע לידה, פ' ואיד היא מתקדשת אם לא נתן לה הנזמין ואמר לה הרי את מקודשת לך], אלא במאי מקדשה, אלא פשיטא מאי ממון ממון אחר [ופליגי אי צריך ליתן לה ממון אחר חוץ מעבודת הנזמין],

וסבריה [שבני הישיבה סברו] דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כיון שעלה שכרו לפרוטה נמחיה לו מיד פרוטה, והוֹאֵל ליה מלוה גזה ודכולי עלמא המקדש במלוה אינה מקודשת,

ואי לאו דאומן קונה נשנה כלי, משום שכירות לא לימא ר"מ דמתקדש, דהמקדש במלוה אינה מקודשת, דמלוה להוֹאֵל נישנה ואינה נעין,

מאי לאו באומן קונה בשבח כלי קמיפלגי, אלא משום דר"מ סבר אומן קונה בשבח כלי וכי יהיב לה ניהלה, מקדשה נשנה [מנה] דאי ליה בגויה, אף על פי שלא נתן לה ממון אחר, ורבנן סברי לא קני אין אומן קונה בשבח כלי ואינה מקודשת עד שיגיע ממון אחר לידה [ובאן סיום הקשיא לימא כתנאי],

[ומתריץ דלא פליגי אי אומן קונה בשבח כלי] לא דכולי עלמא אין אומן קונה בשבח כלי, אלא הכא בישנה לשכירות מתחילה ועד סוף קא מיפלגי, רבי מאיר סבר, אין לשכירות אלא לבסוף כי מהדר להו ניהלה, הלכך לא מלוה הוא, ורבנן סברי, יש לשכירות מתחילה ועד סוף,

ואי בעית אימא, דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, והכא במקדש במלוה קמיפלגי,

דרבי מאיר סבר המקדש במלוה מקודשת, ורבנן סברי המקדש במלוה אינה מקודשת,

דף צ"ט ע"ב

רבא אמר, דכ"ע ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, ודכולי עלמא המקדש במלוה אינה מקודשת, ודכולי עלמא אין אומן קונה בשבח כלי [ולכן אינה יכולה להתקדש מאחד משלשה תירוצים אלו],

אלא הכא במאי עסקינן, כגון שהוסיף לה נופך [jewel] [אחר מאבני חושן. בשמות כח יח, פ' שהוסיף לה אבן טובה להשירין] מושלו, רבי מאיר סבר מלוה ופרוטה כי יהיב לה פרוטה מדידה דעתה אפרוטה ומקדשה, להכי נקט פרוטה דקדושי אשה דיו להו נזק, ורבנן סברי מלוה ופרוטה, דעתה אמלוה,

ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא [איש שאומר לאשה] בשכר

אבני חן על מסכת בבא קמא

שיטה, # [לשון הגמ' משמע שהוא לשון קללה, דאל"כ הול"ל מוחד עבוד, וכן להלן א"ל השתא שקלת וכו'], יש לפרש לשון בתמיה הוא, וכי אינך חושש אם יעבוד מוחד, ולחדודי ליה, ולחבריה קא"ל הכי, לזרוזיהו קבעי. יעב"ז],

אתא ההוא מרבנן, קא מוטיב ליה הא מילתא, א"ל [שמואל לההוא מרבנן] השתא שקלת [תקבל ממנו קללה] מאי דשקל חברך, קאמינא לכו אנא רבי מאיר [אני אמרתי לדעתו של ר' מאיר דחייב אף בחנם], וקאמריתו לי רבנן [שאינו חייב אלא בעושה בשכר],

אמאי לא דייקת מילי [דברי], שאני אומר מוזהב הוא פושע הוא נעשה כאומר לו שחוט לי מכאן ושחט לו מכאן, מאן אית ליה האי סברא רבי מאיר, דאמר מבעי ליה למירמי אנפשיה,

הי רבי מאיר, אילימא [הא] רבי מאיר (קל"ן סימן) דתנן קשרו בעליו במוסירה, ונעל בפניו כראוי, ויצא והזיק, בין תם בין מועד חייב, דברי רבי מאיר,

התם בקראי פליגי [ראה לעיל מה:]: וגזירת הכתוב הוא צפ' שור שנגח ארבעה וחמשה,

אלא הא רבי מאיר, דתנן, לצבוע לו אדום, וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום, רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו [ודינו בגולן],

התם, בידים קלאו מיניה שמתיון לשטות [הצבע],

אלא הא רבי מאיר, דתנן נשברה כדו ולא סילקה נפלה גמלו ולא העמידה, רבי מאיר אומר חייב בנזקן, וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, וקיימא לן דבנתקל פושע הוא פליגי,

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, טבח אומן שקלקל חייב, ואפילו הוא אומן כטבחי ציפורי,

ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבה בר בר חנה, עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בכנישתא דמעון, ואמר ליה זיל אייתי ראיה דממחית לתרגגולים [שאתה מומחה לשחיטת תרגגולים] ואפטרך?

לא קשיא כאן בחנם [הוא פטור אם אינו פושע] כאן בשכר, כי הא דאמר רבי זירא, הרוצה שיתחייב לו טבח יקדים לו דינר,

מיתבי [וכ"ה גם בב"ב צג:], המוליך חטים למחון אדם הממונה על כך, ועליו ללוותן צמים וכותשן צמכתשת להסיר הקליפה החיצונה כדי שמהם סולת נקיה, ולא לתתן, ועשאן [וממילא יצא הקמח] סובין גסין ממורסן, או מורסן,

[או המוליך] קמח לנחתום, ועשאו פת ניפולין נשצר ונפל כשאוזנין אוחז,

[או המוליך] בהמה לטבח וניבלה, חייב מפני שהוא בנושא שכר אף זה חייב כנושא שכר, ואף על פי שאין נושא, אלמא פשיעה היא, ולא אונס, [וז] גבי שומר חנם נמי חייב?

אימא מפני שהוא נושא שכר,

ההוא מגרומתא שחט מתוך אמת הטבעות [שחקנה שהוא מחובר להריאה, הוא אחד משני הסימנים שגשחמין, והוא חיבור של טבעות זה למעלה מזה], והגרים [ויצא מן הטבעת לצד הראש] חוץ, בין טבעת לטבעת, ושייר מלא המוט על פני רוצה, ורבי יוסי יהודה מכשר ליה צמלא המוט על פני רוצה, ורבנן צעו על פני כולה צמכל שומטין [חולין דף יח] דאתאי לקמיה דרב, טרפיה, ופטריה לטבח מלשלומו דמי,

פגעו ביה רב כהנא ורב אסי בההוא גברא צעל הצהמה, אמרו ליה עביד כך רב תרתי, מאי תרתי, אילימא תרתי לגריעותא, דאיבעי ליה לאכשורי כר' יוסי בר' יהודה וטרפה כרבנן, ואי נמי כרבנן דאיבעי ליה חיובא לטבחא,

ומי שרי למימר כי האי גונא, והתניא לכשיצא דדיין קמיידי צסנהדרין לא יאמר אני מוכה וחבירי מחייבין, אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי, ועל זה נאמר משלי יא הולך רכיל מוגלה סוד,

אלא תרתי למעליותא, דלא אוכלך ספק איסורא דמספקא ליה הלכתא כמאן אי כרבנן דאסרי אי כרבי יוסי צרבי יהודה דמכשר ומנעך מוספק גזילה דאי כשרה היא הוי טבח פטור,

איתמר, המראה דינר לשולחני [ואמר לו יפה הוא] לדעת אם טוב הוא ויקבלנו ממדירו ונמצא רע, תני חדא אומן פטור, הדיוט חייב, ותניא אידך בין אומן, בין הדיוט חייב,

אמר רב פפא, כי תניא אומן פטור, כגון דנכו ואיסור [דנכו ואיסר שמות אנשים] שולחנין אומנין היו דלא צריכי למיגמר כלל,

אלא במאי טעו, טעו בסיכתא חדתא שנפסל המטבע, והעמידו

אבני חן על מסכת בבא קמא

זורה אחרת, ועדיין לא היו ציקלין זה דההיא שעתא דנפק מתותי סיכתא קוי"ץ בלע"ז [שרק עתה יצאה מתחת מבעית המטבעות], # [סיכתא: משמעות המלה הוא יתד או מסמר, אבל כאן מכנה שם זה למטבע חדשה, מפני היתדות שעושין בהם המטבעות כמש"כ לקמיה], [שתי חתיכות ברזל שהן כיתדות קטנים פ' כמדת מטבע] וחוקק בהן [צורת] המטבע, שמניח שלחני האסימון בין אותן שתי יתדות של ברזל, ומכה בקורנם בכל כחו בפעם אחת על גבי יתד העליון, ובכך נעשה המטבע. שטמ"ק],

ההיא איתתא דאחזיא דינרא לרבי חייא, אמר לה מעליא הוא, למחר אתאי לקמיה ואמרה ליה אחזיתיה [הראיתיה את המטבע לאחרים] ואמרו לי בישא הוא, ולא קא נפיק לי,

אמר ליה לרב שומר גמיו של רבי חייא דודו הוה זיל חלפיה ניהלה, וכתוב אפנקסי [למזכרת], דין עסק ביש סמורה רעה היא, שעל עסקי חסד אני מפסיד, שלא היה לי לראותה, # [יש בחוקי המורמונים, שחובת הדת שלהם שיהיה לכל אחד יומן מכל מעשיו בכל יום, ובנראה מכאן שקצת מענין זה היה נהוג כבר להבדיל אלף הברלות אצל חכמינו ז"ל],

ומאי שנא דנכו ואיסור דפטרי, משום דלא צריכי למיגמר, רבי חייא נמי לאו למיגמר קא בעי [שהיה מומחה במטבעות]?]

רבי חייא לפני משורת הדין הוא דעבד, כדתני רב יוסף שמות יח "והודעת להם" זה

דף ק' ע"א בדיקת חמץ תשס"ט

בית חייבה תלמוד מורה, "את הדרך" זו גמילות חסדים, "ילכו" זו ביקור חולים, "בה" זו קבורה, "את המעשה" זה הדין, "אשר יעשו" זו לפני משורת הדין [לא שייך לפני משורת הדין אלא בדבר שאחרים חייבין וזה פטור. תוס' עיי"ש], [בה זו קבורה] פרכינן צאלו מליאות [ביקור חולים] היינו גמילות חסדים, ומוקי לה ציקור חולים צנן גילו, ונוטל אחד מששים בחלי, וקצורה צוקן ואינו לפי כצדו ואפילו הכי חייב,

ריש לקיש אחוי ליה דינרא לרבי אלעזר [אבתי הוה צריך למיגמר, דאי לא הוה צריך למיגמר לא היה מחויב וכו'. תוס' עיי"ש], אמר [לו ר' אלעזר] מעליא הוא, אמר ליה [ריש לקיש לר"א] חזי דעלך קא סמכינא, א"ל כי סמכת עלי מאי, למימרא דאי משתכח בישא, בעינא לאיחלופי לך,

והא את [ריש לקיש] הוא דאמרת רבי מאיר הוא דדאין דינא דגרמי, מאי לאו ר' מאיר ולא סבירא לן כוותיה, א"ל [ריש לקיש לר"א] לא ר' מאיר [אומר כן] וסבירא לן כוותיה,

הי רבי מאיר אילימא רבי מאיר (ד' את הדין, ל' צבוע לו אדום, מ' המסכך גפנו, פ' מחיצת הכרם שנפרצה, סימן) דתנן, דן את הדין, זיכה את החייב, חייב את הזכאי, טימא את המהור [תוס'], טיחר את הממא, מה שעשה עשוי וישלם מביתו [תוס'],

הא איתמר עלה, אמר רבי אילעא אמר רב, והוא שנמל ונתן ביד וזיכה את החייב, שהיה לו משכון למלוה ממנו, ונטל דין למשכון והסירו ללוה,

וחייב את הזכאי, נטל ציד ממון מן הנמצע, ושילם לחובע, וטימא את המהור, נטל שרץ בידים וזרקו עליה לטמאו ודאי, להחזיק דצרי, וטיחר את הטמא, נטל הדין לפירות טמאים וערבן עם שאר פירות האש השולל, והוה ליה עושה מעשה בידים, ומויק, והי מפרש בסנהדרין צפרק אחד דיני ממונות (דף לג),

אלא הא ר' מאיר, דתנן לצבוע לו אדום, וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום, ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו, התם קא עביד בידים,

אלא הא ר' מאיר, דתנן המסכך גפנו, על גבי תבואתו של חבירו, הרי זה קידש אסר את המצואה וחייב?

התם נמי קא עביד בידים [תימה ודקארי לה מאי קארי לה? ראה תוס'],

אלא הא ר' מ' [וראה תוס' כאן ובב"ב ב. ד"ה דתניא מנלן דברייא זו ר"מ היא], דתניא [ב"ב ב.], מחיצת הכרם קיימא לן היה גדר צנחיים [בין כרם לשדה תבואה], זה סומך ורעים לגדר מכללן וזה סומך גפנים לגדר מכללן בלא יחפור (צ"צ דף כו), שנפרצה

דף ק' ע"ב

אומר לו גדר [פ' לבעל הכרם דהוא המזיק, ד' אמות שאמרו להרחיק הוא בשביל עבודת הכרם וכו'. תוס'] שלא יוסיף המצואה אחד ממאמץ בעוד המצאה פרוצה ומאסר,

נפרצה אומר לו גדר, נתייאש [דוקא נתייאש אבל אם לא נתייאש ועוסק כל שעה לגדרו אע"פ שהוסף מאתים מותר וכו'. תוס'] ממנה ולא גדרה וצמחן כך הולא הזעזע אחד מן המאמץ שהיו זה צהימר, ה"ו קידש ואין בטל אלא צהימר ומאמץ, וכאן יש קצ"ע מן ההימור וזה צהימר, וחייב באחריותו [אע"ג דהזיק שאין ניכר לא שמויה דהזיק? נראה לר"י וכו'. תוס']:

מתני': הנותן צמר לצבוע והקדיחו יורה שרפתו יורה שהרפתו יותר מדאי, נותן לו דמי צמרו והכא ליכא צמחא כלל, דהא נשקף לגמרי

אבני חן על מסכת בבא קמא

ולכא למימר אם השבט יותר,

צבעו [הצבע] **כאור** כמו כעור, בגמ' מפרש שצבעו צבירי צבע, ומזיק צכונה הוא, לפיכך ידו על המחמונה דברי הכל, [שאין מראהו יפה, ודוקא בגון שאומרים עליו שזה גוון אדום, אלא שהוא גוון רע שאינו ראוי למה שרצה אותו. פיהמ"ש קאפח],

[אז הדין] **אם השבט שהשגית הנמר יתר על היציאה** [תוס'] של צבע נותן לו לצבע את היציאה, ולא שכר שלם, ומקבל צמרו, ודמי צמרו לא אמר דניתב, דלקני איהו שבטא דצמר, דהא צבצע שהתנה עמו צבצע, וליכא שנויא דנקייה,

[אם היה הבגר דרך משל שזה דינר, ואחר צביעתו שזה דינר ומוחצה, והוציא עליו בצביעתו רבע דינר אינו משלם לו אלא רבע דינר. פיהמ"ש קאפח],

ואם היציאה יתירה על השבט, נותן לו את השבט,

לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום, רבי מאיר אומר, נותן לו דמי צמרו קני צבינו לר"מ, ולא ייבז ליה אלא דמי צמרו, אבל לא דמי צמור, או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר,

ר' יהודה אומר דקנים ליה להאי דשינה להיות ידו על המחמונה, ולא נתהני משבטא, ואגרא נמי כוליה לא ישקול אלא יציאה **אם השבט יתר על היציאה, נותן לו את היציאה, ואם היציאה יתירה על השבט, נותן לו את השבט** שהשגית את הצמר, ואם ירצה לתת את שכרו, כגון שהשבט יותר על השכר, יתן שכרו:

נבמ: מאי כאור? אמר ר"ג אמר רבה בר בר חנה כלבוס,

מאי כלבוס? אמר רבה בר שמואל

דף ק"א ע"א ערב פסח תשס"ט

ברכת החמה

[ברכות ריש גמ':] **תנו רבנן: הרואה חמה בתקופתה לבנה בגבורתה וכוכבים במסילותם ומזלות כסדרן, אומר ברוך עושה בראשית. ואימת הוי? אמר אביי: כל עשרים ושמונה שנים, והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלת נגהי ארבע,**

בתקופתה - מקום שהיא חוזרת שם לתחלת היקפה, היא שעת תליית המאורות, ומאז התחילה להקיף ולשמש. **אימת הוי** - אמתה בתקופתה קאי. **כל עשרים ושמונה שנים** - של תקופת ניסן, שצטוף עשרים ושמונה, כשחור מחזור גדול של חמה להיות תקופה נופלת בשעת תליית המאורות, שצבטאי היא שעה תחלת ליל רביעי.

באורתא דתלת נגהי ארבע - שהעריב שמשו של שלישי בשבת ויתחיל ליל רביעי. **נגהי** - ליל, כדאמר בפסחים בשמעתא קמיימא (דף ג' א') דאיכא דוכתא דקרו ללילא נגהי.

שצבטאי - שם שעה ראשונה של ליל רביעי, שצבטאה שעה נתלו מאורות, ושבע שעות הן, וחוזרות חלילה שצ"ס חנכ"ל [שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה], תמלא צהקא סדרן של עולם סימני שעות תחלת הלילות: כצ"ס חל"ס, [ומפרש] מוצאי שבת כוכב, תחלת ליל שני - צדק, תחלת ליל שלישי נוגה, תחלת ליל רביעי שבתאי, תחלת ליל חמישי חמה, תחלת ליל ששי לבנה, תחלת ליל שבת מאדים, וסדר תחלת הימים כעלות השחר: חל"ס כצ"ס, ותקופה מושבת מחצרתה שבע שעות ומחצה, כלומר מתאחרת אחר היום והשעה שנפלה צה חצרתה שבע שעות ומחצה, הרי שלשים שעות לארבע תקופות, הרי יום ורביעי לשנה, לארבע שנים - חמש שנים, למדת שאין תקופה נופלת בתחלת הלילה אלא לסוף ארבע שנים, שהוא מחזור קטן, ושצבע מחזוריים קטנים למחזור גדול, וסימניך: דצ"ו הגא' [מחזור א' נופלת ביום ד', מחזור ב' ביום שני, מחזור ג' שבת וכו'], הרי שאינה צאה לתחלת ליל רביעי, אלא מעשרים ושמונה שנים לעשרים ושמונה שנים, צראש כל מחזור קטן צאה לתחלת הלילה, וצראש מחזור הגדול צאה לתקופה הראשונה שהוא תחלת ליל רביעי.

כפרא קינח צו דודי את היורה, כלומר [שצבעו. ררי"ק] צבירי צבע שנשמיירו ציורה צבעו. [כופלא לשון קינות, כמו צלימא [התייבה בלוי] דפרסא [של בוסך הפתח] למכפריה, כהכל שומעין [חולין דף ס:]:

תנו רבנן, הנותן עצים לחָרֶשׁ לעשות מהן כסא [chair], ועשה מהן ספסל [stool], ספסל ועשה מהן כסא, ר' מאיר אומר נותן לו דמי עצייו דקיניהו צבינו,

רבי יהודה אומר [דקנים ליה להאי דשינה להיות ידו על המחמונה, ולא נתהני משבטא, ואגרא נמי כוליה לא ישקול אלא יציאה. רש"י על המשנה לעיל], **אם השבט יתר על היציאה, נותן לו את היציאה, ואם היציאה יתירה על השבט, נותן לו את השבט,**

ומודה רבי מאיר אבל נתן עצים כו' דלא שינה ולא קני, ידו על המחמונה אם נתן עציים לחָרֶשׁ, לעשות מהן כסא נאה, ועשה מהן כסא כעור, ספסל נאה, ועשה ספסל כעור, אם השבט יתר על היציאה, נותן לו דמי היציאה, ואם היציאה יתירה על השבט, נותן לו דמי השבט:

[הגמ' באן שואל איבעיא, ומתחלה עדיין לא נתפרש מה השאלה, # ומתחלה מפרשה באופן שידע מתחלה שלא יתפרש כן, ואולי הוא כמו שפרש"י ביומא יג. וז"ל וכל סוגיא זאת אין מירוצין צבה יכולין לעמוד כי יש להן תשובות רבות ואינו אלא כי מלמדן אותנו שאם תאמר כן יש להשיב כן וכו'],

איבעיא להו, יש שבח סבגין על הצמר כלומר חזותא מילתא היא [פי' שבח שהשיבוי הצמר ע"י הסבגין אם הוא דבר של ממש], או אין

אבני חן על מסכת בבא קמא

שבת סמנין על הצמר או לאו מילתא,

אמרי [בלשון קושיא], תיפוק ליה דאייקר ליה ניהליה בדמי?

לֹא צְרִיכָא דוֹל צִיבְעָא אמר צביה הול צעולם ואין מגיעין שבה לרמי סמנים, ואמר ליה נגזל אני הייתי מוכר סמנים או הייתי קוצע בגד ועכשיו הפסדמני, דהא לא השצינו צממר, (ומכל מקום איירי דגזל סממנים שריון, דאי דקינהו ושרנהו קנהו בשנינו. תוס' [

[נסיון ד'] ואיבעצט אימא, כגון שזענע בהו קופא גול קוף וסמנים
 זענע אט הקוף, ומחזירו לו דלל איינער ליה, ואמרי לה [פ' ויש מפרשים]
 קופא של נזרים,
 [ונראה לפרש דזענע בהו קופא, כלומר בגרעיות ובכיעור בעין קוף, שהוא
 מכוער. חוס']

[נסיון ו'] רבינא אמר, הכא במאי עסקינן כגון דצמר דחד, וסמנינן דחד ולא לענין גזן קצעי לה דלין כאן גזל [וגם לא עשה שנינו בזהסמנין, שנאמר שהוא קנאן], וקאתי קוף וצבעייה לההוא צמר בהנך סמנין, יש שבח סמנין על גבי צמר, דאמר ליה הב לי סמנאי דגבך נינחוי,

ואו דלמא אין שבת סמנן על גבי צמר, ואמר ליה לית לך
גבאי כלום,

עיי"ש],

לכבוד פסח:

חשתי שמדברים הרבה כליל סדר על סיפור יציאת מצרים אבל בעצם על הסיפור עצמו אין הרבה, ואם תאמר שאין צריך יותר אלא לומר עבדים היינו וכו' ויוציאנו וכו' הא כסוף אומר חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, אלא ודאי הסיפור עצמו צריך שיהיה, כדי לבא כל אחד למצב של "כאילו" הוא יצא ממצרים" ועל זה אי אפשר לעשות נוסח קבוע, אלא כל אחד יצא לספר מה שכלבו עד שמגיע למצב שמרגיש כאילו הוא יצא ממצרים, ויש לקשר לזה מה שאמרתני לפני הרבה שנים לפרש וכל המרבה לספר בייציאת מצרים היו זה משובח, שבסיפור מעשה תלוי לפי דעת המספר וכל שהוא יותר בר דעת הוא מספר הסיפור ביותר פרטים וכוונות הבנה, ולכן ר' אליעזר ור' יהושע וכו' היו מספרים כל הלילה אבל התלמידים לפי הבנתם כבר גמרו מזמן,

וכן גם בענין סיפור יצ"מ כדי לבא להרגש של כאילו הוא יצא ממצרים, תלוי גם לפי גדלות האדם, שיש בזה מדרגות זו למעלה מזו],

תא שמע [לפשוט האיבעיא אי יש שבח סמנן על הצמר], **בגר**
שצבעו בקליפי ערלה קליפי אגוזים או שאר פירות, אזל קליפת העץ
ללא, דלמן ערלה אלא צפירות **ידלק** [שערלה אסור בהנאה], **אלמא**

[בסיון א' לפריש האביעיא] היכי דמי, אילימא דגזל סמנין, ודקיניהו [ושחק אותם. שט] ותרניהו שראן צמים כדרכן וצבע בהן זמנא שגו, [ועל זה] מצביא לן יט שנה סמנין על הזמנא, דחזותא מילתא היא, ואומר ליה הו' לי סמנא דשקלמניהו כו' כדצביא למימר קמן [אם הייב להחזיר לו הסמנין, שהרי הם קיימין ולא נאבדו מן העולם, הנה שצריך לדעת איך יסירם מן הצמר כמס"כ הגמ' לקמיה], תיפוק ליה משום דקיניהו [את הסמנין] בשינוי [והרי הם רכושו של הגזלן]?

[נסיון ב'] **לא צריכא, דגול סמנין שרוויין** [ונמצא שלא קנאן שלא עשה בהם שינוי], **וצבעו בהו** [הגולן צמר שלו], **מאי, יש שבח סמנין על גבי צמר** [והסמנין כאילו הם עדיין בעין], **דאמר ליה הב לי סמנאי דשקלתינהו** [פ'] לא רק דמי הסמנין, אלא גם מה שהשביח הסמנין בצמר, וצד זה של האיבעיא הוא טוב, אבל הנמ' ממשיך שלפ"ז ידחה קשה מה הצד השני של האיבעיא],

[ומתמה מה צד השני של האיביעא # שאם צד הראשון הוא שהמענה של הנגול הוא מפני שהסמנין הם בעין ולכן יש לו מענה, נמצא שאם אין הסמינים בעין איל לו מענה, בתמיה) **או דלמא אין שבח סמנין על גבי הצמר, דא"ל לית לך גבאי ולא מידי** (פ' ובי אפשר לפרש כן, כדממשיך. ראה שטן),

אמרי (בלשון קישור, הלא אי אפשר לפרש כן), ואי אין שבח סמנין
על גבי צמר, מי מצי אמר ליה לך גבאי ולא מידי
בפנייה, נהי נמי דחוטא לאו מילתא היא נימא ליה הב לי סמנאי (מי
סמנין אלו) דאפסדתינהו,

[ואל תתמה שרוצה לפרש האיבעיא כן, שגם הנסיון הראשון מוקים לה באופן שהקושיא הוא בולמות, וקשה להבין מה היה ההו"א],
[ראה ראב"ד ולא הכנתי דבריו],

[נסיון ג'] אלא לחדך גיסא, אין שבח סמנון על גבי הצמור, ובעי שלומי לית, או דלמא יש שבח סמנון על גבי צמור, ויא"ל הא מנחי קמך, שקלינהו [ומכל מקום אנרא בעי למיתב למשקל להו, דכיון דאחי לדידה בעי למיעבד חשבה, כדאמר לעיל [צח].] גבי זורק מטבע לים. תוס'],

שקל'נהו במאי? שקל'ה בצפון שו"ן [נ"ל שבו י"ן. לעזי רש"י, פי' סבון] זי"ף באידיש, צפון עבורי מיעבר, השבה לא עבד,

[מסין ד'] אלא הב"ע, כגון רגול צמר וסמנין דחר, וצבעיה לההוא צמר בהנך סמנין, וקא מהדר ליה ניהליה לצמר כשהוא צבוע מלא, יש שבח סמנין ע"ג הצמר דחוטא מילתא היא וקא מהדר ליה סמנין וצמר וקמהדר ליה צמר וקמהדר ליה סמנין, כלומר דהך השבח דלמר קמהדר [סמנין], או דלמא אין שבח סמנין על גבי צמר, וצמר מהדר ליה, סמנין לא מהדר ליה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

חזו"ת מילתא היא?

אמר רב כהנא, מקולי רביעיות שנו כאן של דס קל, כגון, בדם תבוסה שאינו מטמא צאהל אלא מ דרבנן הריג שילא ממנו רביעית דס בחייו ובמתו, ספק כולה בחייו, ספק כולה במותו, צפ' מינקת (נדח דף ע"א):

רבא רמי, תנן ממין הצובעין, ספיחי סמים [סמים. שבת סח.]. וקוצה סמים (קרוג"א) [קרו"א. שט.] צלע"ז [דהיינו] כרכוס, קוצה גווד"א צלע"ז, להכי נקט ספיחי, דשביעית ליכא אלא ספיחים יש להן שביעית, ולדמיהן שביעית שאין עושין מהן סמורה, דרמנא אמר לאכלה ולא לסמורה, ואסור לצבוע בהן, דהיינו סמורה [ראה פנ"י דהיינו מפני דאין מתבאר בזמן הביעור, דרש"י למעמיה דמעמא דסחורה היינו נמי מפני שצריך לבער בזמן הביעור], אבל מותרים הן להסיקן קודם זמן הביעור דהיינו דומיא לדלכלה, יש להן ביעור ולדמיהן ביעור כשמגיע זמן הביעור חייב לצבוע, כדכתיב ולצבועך ולחיה וגו' (ויקרא כה), כלה לחיה מן השדה כלה לצבועך שציתך, והני ספיחי עץ צעלמא נינהו,

אלמא עצים יש בהן משום קדושת שביעית, ורמינהי עלי קנים ועלי גפנים שגיבבן [rake, collect] פחבא לעשות מהן מחצות, אורז לימות המדבר על פני השדה, [או הדין, אם] לקמן לאכילה יש בהן משום קדושת שביעית, [ואם לקמן] לעצים אין בהן משום קדושת שביעית ויהנה מהן אף לאחר זמן הביעור [הרי שאין לעצים קדושת שביעית]?

ומשני, אמר קרא ויקרא בה "לאכלה" במי שהנאתו וביעורו שווין דבר שנשעת הנאתו כלה מן העולם, יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן שלאחר ביעורן שנעשים גמלים, הוא דהויא עיקר הנאתן, אבל מיני צבעים שנשעת רחיצת היורה כלה השורש, וקולט הצבע, נמלאו הנאתן וביעורן שיה, הלכך חייבא עלייהו שביעית,

והא איכא עצים דמשחן שמאירין כנר אצוקה לנטאן צידו דהנאתן וביעורן שווין [ואם כן יש גם עצים שעומדים לשרוף ו] מחול עלייהו שביעית?

אמר רבא

דף ק"ב ע"א א' פסח תשס"ט

סתם עצים להסקה הן עומדין ולא להאיר, הלכך עצים נינהו, ומעיקרא לא חל עלייהו שביעית, אבל ספיחי סמים סתמן לצביעה, הלכך חל עלייהו קדושה, ואסירי לאחר הביעור אף להסיק, ועלי קנים וגפנים יש שאוכלין אותן, ויש שמסיקין אותן, הלכך בטר מחצבת לקיטה אולתן,

אמר רב כהנא, ועצים להסקה תנאי היא איכא למאן דאמר סתם עצים להסקה ניתנו, ולא חייבא שביעית אפילו אע"פ דמשחן, ואיכא למאן דלית ליה [דסתם עצים להסקה], ואע"פ דמשחן מיהא חייבא,

אמר רבא, [אין להביא ראיה מערלה, שבערלה יש איסור מיוחד על המראה] הנאה הנראה לעינים מראה צעלמא, אע"פ שאין בו ממש, כגון נר וצבע אסרה תורה,

דתניא ויקרא יש ערלים לא יאכל, אין לי אלא איסור אכילה, מניין שלא יהנה ממנו [בפרק כל שעה [פסחים כב: פריך אמאי לא נפקא לן איסור הנאה מלא יאכל? תוס'], ולא יצבע [בו] ולא ידליק בו את הנר [אף על גב דאסור שאר הנאות, אצטרך לרבווי צביעה והדלקה, צביעה משום דחזו"ת צעלמא הוא, והדלקה משום שכלה האיסור בשעת הדלקה. תוס' עיי"ש עור]?

תלמוד לומר [הרבה לשונות ערלה] ויקרא יש וערלתם ערלתו את פרי ערלים לא יאכל, לרבות את כולם,

תא שמוע [לפשוט האיבעיא אי יש שבה סמנין על הצמר], בגד שצבעו בקליפי שביעית, ידלק אסור לעשות סמורה צפירותיה [וצביעת פירות נקרא סחורה], וקליפי פירות קאמר, ולא קליפי עצים, דעצים אין שביעית חלה עליהן כדלקמן, דסתם עצים להסקה ניתנו?

שאני התם [וגם משביעית אין להביא ראיה, שיש פסוק מיוחד שצביעה אסורה] דאמר קרא ויקרא בה תהיה בהויתיה תהא [ואין איסור שביעית בטלה באיזה אופן שישתנה הפרי],

דף ק"א ע"ב

רבא רמי, תנן, בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק, אלמא חזו"ת מילתא היא,

ורמינהי, רביעית דם [שיוצא מאדם בזה] מטמאה צאהל, דכתיב על כל נפשות מת לא יבא (ויקרא כג), ודם הוא הנפש, וקיס להו לרבנן דצריצית דם חי שנבלעה בבית בקרקע הבית, הבית טמא כלים שצבית, צבית לא מקבל טומאה דקרקע היא, ואמרי לה [ושנינו בברייתא אחרת] הבית טהור, ולא פליגי, הא בכלים דהוו מעיקרא דהוו צבית קודם שנבלעה, שהיתה צבין והאחיל הבית עליה ועל הכלים, ונטמאו, הא בכלים דאתו לבסוף לאחר שנבלעה,

[אבל אם] נבלעה [דם] בכסות [ואין ידוע לנו שיעור הדם שנבלעה], רואין אם מתכבסת הכסות, ויוצא ממנה רביעית דם שאם יתנו מים צמדה ימלאו רביעית יותר טומאה שצתמילה נבלעה בו יותר מרביעית, והכנים הכסות צבית, הבית טמאה, ואם לאו טהורה הבית, שלא האחיל על רביעית, שכבר חסר צבילעו בכסות, אבל הכסות טמא, (שחחלת נגיעה) [דכשנגעה חחלת ?] צריצית מלומאס נטמאה,

(ו ?) קתני מיהת, ואם לאו טהור, אע"פ דחזו"ת דרביעית איכא, שהדם שנאשר צבג שאי אפשר לסוקטו נראה לנו צבג, אלמא חזו"ת לאו מילתא היא?

אבני חן על מסכת בבא קמא

אדם מעונג ומעודן, לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקורסות ושו"ט להקיא, כמאן, כר' יוסי, דאי כרבנן איכא נמי משרה וכבוסה והכא לא נקט, אלא דבר שאין שיה כלל אדם:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר אם השבח כו': (סימן סבן) יתיב רב יוסף אחורי דרבי אבא קמיה דרב הונא, ויתיב רב הונא וקאמר, הלכה כרבי יהושע בן קרחה, והלכה כרבי יהודה,

אהרדינהו רב יוסף לאפיה [כמראה שאין דעתו נוחה מהדברים], אומר, בשלמא רבי יהושע בן קרחה אצטריך [לאשמועין דהלכה כדבריו], סלקא דעתך אמינא יחיד ורבים הלכה כרבים, קמ"ל הלכה כיחיד,

ר' יהושע בן קרחה מאי היא, דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר, מלוג בשטר אין נפרעין מהן [מעכו"ם] לפני אידיהן, מפני ששמהם היא לו, ואילו ומודה לעכו"ם דיוס חגס, מלוג על פה נפרעין מהן, מפני שהוא כמציל מידם [יש שני פירושים, או שאין זה הנאה להגן, שהוא סבור אולי ישתמט לפרוע לגמרי, שהרי אין לישראל ראייה, או אף שהוא הנאה לו התירו כיון שהוא כמציל מידם], ורבנן סברי אסור לפורען וליפרע מהן כלל,

אלא הלכה כר' יהודה למה לי, מחלוקת ואחר כך סתם היא [כדמפרש לקמיה], ומחלוקת ואח"כ סתם, הלכה כסתם, [ואע"ג דבבא קמא ק"ל ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יוסי? מהא לא הוי קשיא כל כך, דהא רב יית ליה האי כללא בפ' מי שהוציא אוהו [עירובין מזו.]. פנ"י],

[הלשון בבא קמא ובבא מציעא יש עוד פעם אחת בש"ס בע"ז ו.], מחלוקת בבבא קמא, לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום, רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו, רבי יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה, נותן לו את היציאה, ואם היציאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח,

וסתם בבבא מציעא, דתנן כל המשנה ידו על התחתונה, וכל החזור בו ידו על התחתונה,

ורב הונא אצטריך [לומר הלכה כר' יהודה], סלקא דעתך אמינא אין סדר למשנה, וסתם ואחר כך מחלוקת היא,

ורב יוסף [דאמר שלא היה צריך לומר הלכה כר' יהודה], אי הכי כל מחלוקת ואח"כ סתמא נימא אין סדר למשנה, וסתם ואח"כ מחלוקת היא,

ורב הונא, כי לא אמרינן אין סדר למשנה בחדא מסכתא, אבל בתרי מסכתות אמרינן,

דתניא, אין מוסרין פירות שביעית, לא למשרה ולא לכבוסה אין שורין פשתן ציין של שביעית, וכן אין מכבסין בגדים דהוי סחורה, ור' יוסי אומר, נותנין פירות שביעית לתוך המשרה, ולתוך הכבוסה,

מאי טעמא דרבנן? אמר קרא ויקרא כה לאכלה ולא למשרה, לאכלה ולא לכבוסה,

ורבי יוסי אומר, אמר קרא "לכם" לכל צרכיכם,

ורבנן נמי הכתיב לכם, לכם דומיא דלאכלה, במי שהנאתו וביעורו שוין הנאה שהיא נשעה שהוא כלה מן העולם, אמה יכול ליהנות מפירות שביעית, קודם זמן הביעור,

יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן שמשעה שמטילין פשתן או בגד ציין, נתקלקל ונבער, והנאתו אינו אלא עד שלשה ימים וד', עד שיהא הפשתן סרוי, וכן הנגד,

והיינו תנאי, דרבנן סברי סתם פירות לאכילה, וחילל עליו קדושת שביעית כדאמרן לעיל, דכל דבר שהנאתו וביעורו שוה חילל, הלכך אפילו לקטן למשרה וכבוסה לא מהניא מחשבה לאפקועי אסורין, למיהוי כעלי קנים שלקטן לעצים דמשתרו, דסתמייהו להכי ולהכי, אכל פירות סתמן לאכילה, ומשעת יצירתן חילל קדושתן, ומו לא מהני מחשבה לאפקועי, ואסורין למשרה וכבוסה, דאין נהנין בקדושת שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה,

וגצי עצים נמי סתם עצים להסקה ניתנו, ולא חילל אפילו לעצים דמשחק, ור' יוסי סבר, לא אמרינן סתם פירות לאכילה ניתנו, ומהניא זהו מחשבה כעלי קנים וגפנים, דהיכא דליקטן למשרה הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו ולא חל עליהו שביעית,

כך מנאמי, ויש לשנות אחרים, וזו שמעתי והגון,

ור"י נמי הכתיב לאכלה? אמר לך ההוא מיבעי ליה לכדתניא,

דתניא לאכלה ולא למלוגמא (אלנשט"ר) [אינפלגטור"א. שט] [תחבושת על הפצע. שט], [ראה שבת קיט: חמין במוצ"ש מלוגמא וכו' פת חמה במוצ"ש מלוגמא. ופרש"י שם מלוגמא. רפואה], אתה אומר לאכלה ולא למלוגמא, או אינו אלא לאכלה ולא לכבוסה, כשהוא אומר לכם, הרי כבוסה אמור, הא מה אני מקיים לאכלה, לאכלה ולא למלוגמא,

ומה ראית לרבות הכבוסה, ולהוציא את המלוגמא? מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם, ומוציא אני את המלוגמא, שאינו שווה בכל אדם אינה נריכה אלא לחוליס,

כמאן אזלא הא דתניא, לאכלה ולא למלוגמא, לאכלה ולא לזילוף שמולפין יין צבית, והאי נמי אין שוה בכל אדם שא"ז זילוף אלא

אבני חן על מסכת בבא קמא

ששינה בטליה לשליחותו],

ורב יוסף כולה נזיקין חדא מסכתא היא,

ואיבעית אימא הכ סתמא ודאי עיקר הוא משום דקתני לה הסס
צ"מ (עו) גבי הלכתא פסיקתא דהא לא שייכא הסס, ולא תני אלא
משום פיסוק הלכה, כל המשנה ידו על התחתונה, וכל החוזר
בו ידו על התחתונה שפסקה הסתא עם כל החוזר בו, שלא נחלק אדם
עליהן:

[וממשיך לבאר מחלוקת ר"מ ור"י לעיל ק:]: תנו רבנן, הנותן מעות
לשלוח

דף ק"ב ע"ב

ליקח לו חטין למתנת שכר, ולקח מהם שעורין, שעורין
ולקח מהם חטין,

תניא חדא [בין ששינה השליח קנה המעות, ולכן], אם פחתו [פ' אם
הפסיד מהמעות] פחתו לו [לשליח], ואם הותירו הותירו לו,
ותני חדא, אם פחתו פחתו לו, ואם הותירו הותירו
לאמצע,

אמר רבי יוחנן לא קשיא, הא ר"מ והא רבי יהודה, הא
קמיימא ר"מ דאמר שינוי קונה, והא זמרימא רבי יהודה,
דאמר שינוי אינו קונה ומיהו אם פחתו פחתו לו, דלא לעומתה
שדריה,

[ואף ע"ג דלא דמי האי שינוי להאי שינוי, דהתם נשתנה גוף הצמר וקני' ליה
בשינוי מעשה ושינוי השם, משא"כ הכא דלא שייך לומר כן וכו'. פנ"י עיי"ש],

מתקיף לה ר' אלעזר, ממאי, דלמא עד כאן לא קאמר
ר"מ, אלא במידי דחזי ליה לגופיה זמר ללבוש, וספסל להסתמש
[לעיל קא. לעשות מהן כסא ועשה מהן ספסל], אבל לסחורה לא
אמר בכל מידי דליכא רווחא ניחא ליה [להמשלח], וכי הותירו לאו שינוי הוא
[פ' שאם יש רווח לא איכפת ליה למשלח באיזה אופן נעשית],

אלא א"ר אלעזר, הא והא [שני הבריות] ר' מאיר, ולא
קשיא כאן לאכילה, כאן לסחורה,

[נמצא שדין זה ששינוי בברייתא ד"ותני חדא" ואם הותירו הותירו לאמצע יש
בה מחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר, דלר' יוחנן אתיא ברייתא זו בר' יהודה דאמר
שינוי אינו קונה, ולכן לא קנה שליח זה את המעות אף ששינה, ולר' אלעזר
אתיא בר"מ ואפ"ה אין זה נקרא משנה, דהא המשלח היה כוונתו שירוויח,
וככל מקום שבא לו ריוח לא שינה השליח,

ועל דברי ר' יוחנן שחקו בארץ ישראל, דבין ששינה, ונמצא שלא עשה
השליחות של בעל המעות, ואף שהשליח לא קנה להיות כל הרווח שלו, מ"מ
אין לומר עוד שהמשלח קנה מטעם דשליחו של אדם כמותו, שהרי ע"י

מחכו עלה במערבא [ראה, לר' יוחנן אליבא דר' יהודה,
וכי מי הודיעו לבעל חטין למוכר החטין שיקנה חטין לבעל
מעות שלזכר בעל המעות הן שיקנה לו, דקמני הותירו לאמצע,
בשלמא לר' אלעזר אליבא דר"מ, דאמר בכל דהו ניחא ליה [למשלח], לאו
קשנה הוא, ושליחותיה דבעל הבית קעצדי, וקני בעל מעות מחזית השכר,
אלא לר' יוחנן דאמר משנה הוא ולא הוי שליחות, ומיהו שינוי לא קני קשיא,
דממאן קצעי למקני, הא לא קנהו בעל מעות מעולם,
[וחקשה הפנ"י דלפ"ז קשה בנותן צמר לצבע לצבעו אדום וצבעו שחור
דקאמר אם יש בו שבח נוטלו הבעל הצמר ובמאי קנאו לשבח וכו'. עיי"ש],

[לכאורה הקושיא כאן, אינה קושיא אמיתית אלא כדי לבאר לבידור מהא
דמחכו עלה במערבא, שלכן מחכו שאין לומר כאן שלוחו של אדם כמותו].
מתקיף לה רב שמואל בר ספרט' [סופרמא. אמורא ארצישראל
בדור השלישי, נשא ונתן עם ר' אבהו, וכמה מאמרים מסר בשמו בירושלמי.
אנציקל' לחכמי התלמוד והגאונים], אי הכי אפילו חטין וחטין נמי
לא?

אמר רבי אבהו, שאני חטין וחטין, דשליחותיה קא עביד,
וכי בעל הבית דמי,

תרע, דתנן [אבל לפי מסקנת הגמ' אין הטעם משום שליחות, ואין ראיה
ממשנה זו], אחד המקדיש נכסיו, ואחד המעריך את עצמו,
אין לו לגזור לא בכסות אשתו למשכנו בשביל הערך, וכן לגבי מקדיש
לא הווי בכלל נכסים להקדישו ולא בכסות בניו, ולא בצבע שצבע
לשמן דאשמו וצניו, ולא בסנדלים חדשים רצותא נקט שלקחן
לשמן,

ואמאי, לימא הכא נמי מי הודיעו לצבע שיקנה צבעו
לאשה, אלא לאו משום דאמרינן [דשליחותיה קא עביד
וכיד אשתו דמי, הכא נמי] שליחותיה קא עביד וכיד
בעה"ב דמי,

א"ר אבא, לא, כל המקדיש נכסיו, אין דעתו על כסות
אשתו ובניו [פ' ואין הטעם משום שליחות],

מתקיף לה רבי זירא, וכי דעתו של אדם על תפיליו, ותנן
המקדיש נכסיו מעלין שמין לו תפילין ולזה המעות, ויתן צנצנים
להקדש [ועל כרחק גם כאן אין הטעם "שאין דעתו" אלא מפני ששליחותיה
קא עביד]?

א"ל אביי, אין והאי דעתו של אדם על תפילין להקדישן,
[והטעם הוא ד] המקדיש נכסיו סבר, מצוה קא עבידנא דסבר
האי נמי מצוה קעבידנא דהייצג להקדש, ואין דעתו של אדם על
כסות אשתו ובניו, משום איבה [ואין הטעם משום שליחות],

אבני חן על מסכת בבא קמא

מכירה אחר ללוקח, שהיה לו להמנות ולהודיעו [כך], כחוב שטרי בשם ריש גלותא, שאם יאלץ עסיקין ארצה להם שהוא של ריש גלותא, וכחוב לי שטר אחר בשמי, שלא יאלץ היום או למחר יורשי ראש גולה, לתוצעה ממני,

ואם אמר לו על מנת, כופין את המוכר למכור [לכתוב שני שטרות],

אמר מר, הלוקח שדה בשם חבירו, אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי,

פשיטא ! מהו דתימא מצי א"ל [הלוקח למוכר] מידע ידעת דאנא לנפשי שקילנא, ופנחיא בעלמא הוא דקבעינא כלומר להלכה נמכונמי, פנחיא לשון חוק, וחבירו נהאשה [שלוס] ציבמות (דף קטו) לפנחיא שצקיה, גבי מנא כלי וכחוב עליו קו"ף קרנן, מ"ס מעשה, ת"י מרומה וזווי בכדי לא שדינא, אלא אדעתא (דכתב ליה) [דכתבת ליה. ד"ס] שטרא אחרניא,

קא משמע לן, דאמר ליה [המוכר], עניינא מנאי עבדי לך בהדי ההוא דזבנת ליה בשמיה, ויכתוב לך שטרא אחרניא,

[כמו אמר מר] ואם אמר לו על מנת, כופין את המוכר למכור, פשיטא,

לא צריכא דאמר להו [לוקח] לסהדי, קמיה ידידיה [קמי מוכר], חזו דשטרא אחרניא קא בעינא ונדי מוכר גופיה לא אחי,

מהו דתימא, מצי א"ל [מוכר ללוקח], אמינא אני הייתי סוכר שטרא אחרניא מדיאך דקא שקלת בשמיה קאמרת שאתה אומר לעדים, צעינא דנכתוב לי שטרא אחרניא, ריש גלותא [שהריש גלותא יכתוב], קא משמע לן דאמר ליה, להכי טרחי ואמרי להו לעדים קמך, דמינך הוא דקא בעינא,

רב כהנא יהב זוזא אכיתנא [וס"ד ששילם כסף בשביל הפשתן], לסוף אייקר כיתנא, זבניה מרוותיה דכיתנא על מנת ליתן דמיהן, שהן לוקחין לרב כהנא,

אתא [רב כהנא] לקמיה דרב, א"ל מה אעביד איזיל אישקיל זוזאי, א"ל אי כי קא זבני אמרי, האי כיתנא דכהנא הוא, זיל שקול, ואי לא לא תשקול משום רבית,

כמאן כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חמין שיקנה חמין לבעל מעות נחמיה, כלומר דאמרינן מי הודיען ללוקחין שיקנו מעותיהן לרב כהנא לפיכך לא זכה בהן,

מתקיף לה רב אושעיא, והלא חייבי ערכין שנו כאן דקמי המעריך את עצמו, ותנן חייבי ערכין ממשכנין אותן בעל כרחו, אלמא לאו משום דעמו הוא, וכי דעתו של אדם על עצמו למשכנו [אלא ודאי אין הטעם משום "דאין דעתו" אלא משום שליחות],

אלא אמר רבי אבא, כל המקדיש נכסיו נעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו ובניו מעיקרא [פ' ואין הטעם, שקונים בשליחות, אלא מקנה להם מעיקרא. ובשטמ"ק בשם הרשב"א כתב, דלכל שדעתו קרובה להן הרבה, גמר דעתו בהקנאה וזכיה לקנות, אפי' להפקיע מיד הקדש דאורייתא],

תנו רבנן, הלוקח שדה בשם חבירו [לקמיה מפרש לה] אין כופין אותו למכור, ואם אמר לו על מנת, כופין אותו למכור,

מאי קאמר? אמר רב ששת ה"ק, הלוקח שדה מחבירו בשם ריש גלותא שאמר לו למוכר, לזורך ריש גלותא אני לוקמה, ונמכרין להטיל חימה שלא יאלץ עליה עסיקין, וכתב המוכר שטר המכירה בשם ריש גלותא, אין כופין אותו ריש גלותא למכור לחזור ולכתוב שטר מכירה, שהוא מכרה ללוקח,

ואם אמר ואם אומר לו לוקח למוכר על מנת שיכתוב לי ריש גלותא בשמו לשמי שטר אחר כופין את ריש גלותא למכור [לקמיה מפרש לה],

אמר מר, הלוקח שדה בשם ריש גלותא, אין כופין אותו ריש גלותא למכור, מכלל דמקנא קניא ליה, לימא פליגא דבני מערבא, דאמרי, וכי מי הודיעו לבעל חמין שיקנה חמין לבעל הבית,

אי משום הא לא קשיא, כגון דאודעיה לבעל שדה, ואודעינהו לסהדי,

אלא אימא סיפא על מנת, כופין אותו ריש גלותא למכור, אמאי ולימא ריש גלותא לא יקרייכו בעינא שעשתם אותי ראש להטיל חימה ולא זילותייכו בעינא שאתם באים לעשות אותי למוכר שדות,

אלא אמר אבבי, ה"ק הלוקח שדה בשם חבירו (ריש גלותא)

דף ק"ג ע"א ב' פסח תשס"ט

אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי לחזור ולכתוב שטר

אבני חן על מסכת בבא קמא

שבעה שנים על החובש שנמנו לו והודה [שלא נתן].

דף ק"ג ע"ב

הרי זה משלם חובש על חובש ראשון נעשה קרן עד שיתמעט הקרן משהו פרוטה שאם חזר ונתן לו חובש ראשון ונשבע על השני, והודה, משלם חובשו, וחובשו של חובש שני, וכן לעולם עד שיתמעט הקרן של חובש, שלא יכפור לו שום פרוטה,

וכן בפקדון, שנאמר ויקרא ה' או בפקדון, או בתשומת יד הלוואה, או בגזל, או עשק את עמיתו שטר, או מצא אבדה וכחש בה, ונשבע על שקר, הרי זה משלם קרן וחובש ואשם:

גמ': נשבע לו אין, לא נשבע לו לא נע' להליך אחריו עד דמטי לידה, מני לא רבי טרפון ולא רבי עקיבא,

דתניא, גזל אחד מחמשה, ואינו יודע איזה מהן, וכל אחד אומר אותי גזל, מניח גזילה ביניהם ומסתלק ולא נע' לאמטוי לידה, וסגי במניח לפניו, שהרי העלים שם הוא דברי רבי טרפון,

ר"ע אומר, לא זו דרך מוציאתו מידי עבירה, עד שישלם גזילה לכל אחד [ואחד] דהשבע לידה בעינן, ולא סגי במניח לפניו, לומר מי שהוא שלו יטענה,

מני, אי ר"ט, אע"ג דאישתבע, אמר מניח גזילה ביניהם ומסתלק, אי רבי עקיבא, אע"ג דלא אישתבע, אמר עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד?

לעולם רבי עקיבא היא, כר"ע מעיקרא מהדרין לאוקמי, משום דכולהו תנאי סמיממאה, אליבא דר"ע סתם [ראה רש"י בגילה ב.], כדאמר באלו הן הנמקין (סנהדרין דף פו) וכי קאמר רבי עקיבא עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד, היכא דאישתבע הוא דקאמר, מאי טעמא דאמר קרא ויקרא ה' לאשר הוא לו, יתנו ביום אשמתו,

ורבי טרפון, אע"ג דאישתבע עבור רבנן תקנתא תקנת השבים, (והכא) [דהכא. רש"י] דמספקא ליה [שאניו יודע במי גזל], מסגי להו במניח, כדמניא (עבוד תקנות) [דעבד רבנן תקנתא ?] גבי גזל ונשבע והודה ואין הנגזל כאן, דאע"פ דכתיב לאשר הוא לו, תקון רבנן דמנציה לשלם בית דין, ויהא תחת ידם, עד שיבא נגזל ויטענו,

דתניא, ר' אלעזר ברכי צדוק אומר, תקנה גדולה התקינה, שאם היתה הוצאה יתירה על הקרן, משלם קרן וחובש לבית דין, ומביא אשמו ומתכפר לו,

אמו מי יהיב רב כהנא ארבע ושקיל תמני מאי איכפת לן בהקנאמן, וכי רב כהנא עמיד ליטול מעות היה, ויטול רבית, שנתן לו ד' ויטול ח', כיתנא ממילא הוא דאייקר והלא פשתנו היה נוטל, וכל מקום שהיה שם שלו היה, ואלו שמכרסו, מיגזל גזלוהו גזלוהו מיניה, ונתנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה ומשלמים כל דמיו ציור כשעת הגזלה, וכשעת הגזילה כבר הוקר?

אמרי, התם אמנה הואי שנתן להם מעות באמנה ולא משכיה רב כהנא לכיתנא ולא היה להם פשתן כשקבלו דמים, והתנו עמו כשער הזול, ליתן לו כל השנה כשער זה, דתנן ב"מ (דף עב) ילא השער פוסקין, אע"פ שאין להם יש להם,

ורב דאמר ליה למשקל זוזי למעמיה, דאמר רב באיזהו נשן (ב"מ סג) עושין אמנה ליתן מעות על השער של זול של עכשיו בפירות לקבל פירות כשער היוקר, ואין עושין אמנה בדמים כשנא לשער היוקר לקבל פירותיו, אסור ליתן לו מוכר דמים של עכשיו, דמיחזי כרבית דהייב ליה תרתי סלעים, ושקיל ארבע:

[פי' שאם עשה קונה contract לקנות פירות כל השנה בכסוף קצוב, למשל קב פשתן בזוז, ועכשיו באמצע השנה שנתייקר הפשתן ועולה קב זוז ובחצה, ובא לקנות ממנו עשרה קב פשתן צריך ליתן לו עשרה זוז, ובוה אין שום חשש, אבל אינו יכול לומר לו איני צריך עכשיו פשתן ונעשה כאילו קנית מוכד הפשתן ומכרתי לך בחורה, ותן לי חמש זוז שהרווחתי],

מהני': הגזול את חבריו שוה פרוטה, ונשבע לו על שקר והודה, יוליכנו אחריו למדי [מדינה ממזרח לנהר חידקל, שדרוש זמן ומירחה רב כדי להגיע אליה. ע"פ שט"ן] דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עמנו, דכתיב לאשר הוא לו וגו' (ויקרא ה), וגבי נשבע לשקר כתיב,

לא יתן לא לבנו של נגזל להוליכו לנגזל, שאם יאנסוהו חייב להחזיר, דלא הו' השבע עד דמטי לידה כדאמרן, ולא לשלוחו,

אבל נותן לשליח בית דין תקנתא הוא דעבד רבנן מפני תקנת השבים, שלא נחייב לזה להוציא מנה כהוצאת הדך, ואם מת נגזל יחזיר גזלן ליורשיו דנגזל,

נתן לו את הקרן, ולא נתן לו את החובש, או מחל לו על הקרן שמחל לו נגזל על הקרן לאחר שהודה לו ולא מחל לו על החובש, או ש מחל לו על זה ועל זה, חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן, אינו צריך לילך אחריו,

נתן לו את החובש, ולא נתן לו את הקרן, מחל לו על החובש ולא מחל לו על הקרן, מחל לו על זה ועל זה חוץ משהו פרוטה בקרן, צריך לילך אחריו,

נתן לו את הקרן לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחובש ונשבע לו

אבני חן על מסכת בבא קמא

דלא הוודה דכפרה והשזון דקרא אהודה כתיב, דכתיב בגזל הגר והתודו את מטאמס וגו', מאי איריא ונשבע, אפילו בלא שבועה נמי,

דתניא מודה רבי טרפון באומר לשנים, גזלתי אחד מכם מנה, ואינו יודע איזה מכם, נותן לזה מנה ולזה מנה

דף ק"ד ע"א שבת חוה"מ פסח תשס"ט

שכבר הודה מפי עצמו וצא ללאת ידי שמים, ואע"ג דבי דינא לא מנא מחייבי ליה, אלא מניח לפניה, מיהו ידי עוש און יואל עד שישלם לשניהם, דהא לאו לצעלים אהדריה כו' [וקשה למה אומר רק כשנשבע שיוליכו, הא גם כשהודה לבד יוליכו?]

אלא אמר רבא ממני דברי הכל היא, ולא דמיא לאין יודע, דהתם צין נשבע צין לא נשבע, הוא דפליגי ר' טרפון ור"ע לענין דינא, דר' טרפון לא מחייב להחזיר ליד הגזל, ור"ע מחייב, אע"ג דלא נשבע, והאי דפרכת לעיל ואי ר"ע אע"ג דלא אשתבע, לאו פירכא היא, דהתם צין הוא דאע"ג דלא משבע דיחזיר לכל אחד, שהרי אין יודע למי גזל, ולא נפיק ידי שמים כלל, אצל הכא במתני' דידע למאן גזל, ומודי ליה, משעת הודאה דמומן הוא להשיב, הוי גביה כפקדון,

שאני מתני', דכיון דידע למאן גזליה ואודי ליה, כיון דאפשר לאהדורי ממונא למריה, הוה ליה כמאן דאמר ליה [נגזל לגזלן], יהיו לי בידך [פי' אף שהם בידך יהיה כאילו החזרת לי כבר],

הלכך, [אם] נשבע מחילה קודם הודאה אע"ג דקאמר ליה יהיו לי בידך, כיון דבעי כפרה, לא סגי עד דמטי לידיה,

הא לא אישתבע, הוי גביה פקדון, עד דאתי ושקיל ליה:

[שנינו במשנתנו] לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו: איתמר שלוח שעשאו בעדים ראובן שיש לו מעות ציד שמעון, ומינה [ראובן] שלח צעדים לקבלם הימנו ומתם לו, רב חסדא אמר הוי שלוח ואם נאספו צדך פטור צעל הבית שמתם לו, רבה אמר לא הוי שלוח [תוס'],

רב חסדא אמר הוי שלוח, להכי טרחי ואוקמיה בעדים דליקו ברשותיה,

רבה אמר לא הוי שלוח, ה"ק איניש מהימנא הוא [תוס'], אי סמכת סמוך, אי בעית לשדוריה בידיה שדר בידיה,

תנן, השואל את הפרה, ושילחה ביד בנו, ביד עבדו, ביד שלוחו, או ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו של שואל, ומתה, פטור דלא קמה צרעות שאל להמחייב צאנסיס, עד שיאמר לו

ור' עקיבא, כי עבוד רבנן תקנתא, היכא דידע למאן גזליה, [שע"י שמניחה בב"ד יבא בסוף ליד הבעלים] דקא מהדר ליה ממונא למריה לאחר זמן יחזירנו בית דין, [אבל] גזל אחד מחמשה דלא ידע למאן גזליה, דלא הדר ממונא למריה, לא עבוד רבנן תקנתא,

מתיב רב הונא בר יהודה, א"ר שמעון בן אלעזר, לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא, על ש"לקח" אחד מחמשה, ואינו יודע מאיזה מהן לקח, שמניח דמי מקח ביניהם ומסתלק דכיון דליכא אסורה, סגי ליה בהכי, דלא כתיב לאשר הוא לו, אלא במקום שחטא [שגול] דבעי כפרה,

על מה נחלקו, שגזל אחד מחמשה בני אדם, ואינו יודע מאיזה מהן גזל, שר' טרפון אומר מניח דמי גזילה ביניהם ומסתלק, ורבי עקיבא אומר אין לו תקנה, עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד,

ואי סלקא דעתך דאישתבע [נמצא שגם "לקח" ביירי שנשבע שלא לקח, דהא מרמז אוחם], מה לי לקח מה לי גזל הרי נשבע לשקר, ואשבעת שקר כתיב לאשר הוא לו, צין אגזל צין אמשומת יד, דבהיסק אמת לידיה,

ועוד מתיב רבא, מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם, ולא היה יודע מאיזה מהן לקח, ובא לפני רבי טרפון, אמר לו הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק, בא לפני רבי עקיבא, אמר לו אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד, מנא דחסיד אחד פליג אדרי' שמעון צן אלעזר [דהא לרשב"א לא נחלקו בלקח שמניח דמי מקח וכו']],

ואי סלקא דעתך דמישתבע, חסיד מי מישתבע בשיקרא,

וכי תימא דמישתבע והדר הוי חסיד, והא כל היכא דאמרינן מעשה בחסיד אחד, או רבי יהודה בן בבא, או רבי יהודה ברבי אילעאי, ורבי יהודה בן בבא ורבי יהודה ברבי אילעאי חסידים דמעיקרא הוו,

אלא לעולם ר' טרפון היא ממני דקמני נשבע, דאי ר"ע אפילו לא נשבע נמי [צמדכר ה] [יוליכו אחריו למדי], ומודה ר' טרפון היכא דאישתבע, מאי טעמא דאמר קרא לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו,

ורבי עקיבא (דאמר) אע"ג דלא מישתבע קנים,

[ומקשה] ור' טרפון אמתינין פריך, דאמר נשבע אין, לא נשבע לא ואוקימנא כר' טרפון, מכדי, [הא] היכא דמישתבע, לא סגי

אבני חן על מסכת בבא קמא

מפיו לשלמה לו ציד צנו כו',

דאמר ליה אית לי זוזי גבי פלניא ולא קא משרדר להו,
איתחזי ליה, דלמא איניש הוא דלא משכח לשדורי ליה,

א"נ, כדרב חסדא, בשכירו ולקיטו,

האי שלוחו היכי דמי, אי דלא עשה בעדים, מנא ידעינן
דשלומו הוא דקרי ליה ממני' שלומו, אלא דעשה בעדים וקתני
דפטור, קשיא לרב חסדא?

א"ר יהודה אמר שמואל

דף ק"ד ע"ב

אין משלחין מעות בדיוקני מסר לו בעל הפקדון לשלם סימנין וכתב
לו חותמו בגרסת ומסרה לו ואמר לו כך והתראה לפלוני ויתן לך מעות שיש לי
צידו ואפילו עדים חתומים עליה,

ורבי יוחנן אמר, אם עדים חתומים עליה משלחין,

אמרי, לשמואל מאי תקנתא?

כי הא דרבי אבא הוי מסיק [תובע] זוזי בדבר יוסף בר
חמא, א"ל לרב ספרא בהדי דאתית, אייתינהו ניהלי, כי
אזל להתם אמר ליה רבא בריה, מי כתב לך התקבלתי,
א"ל לא, אי הכי זיל ברישא ויכתוב לך התקבלתי,

לסוף אמר ליה, אי כתב לך ר' אבא נמי התקבלתי מעותי
בקבלתו של רב ספרא לאו כלום הוא, דלמא אדאתית צעוד
שמהם דדרך בשוכן אללו שכיב רבי אבא דזקן הוא ונפלו זוזי קמי
יתמי, והתקבלתי דרבי אבא לאו כלום הוא וכבר בטל שליחותו
קודם שמקבלס, ואי הוו אנסי לכו מינך באורחא, פָּצְעִי לָן יתמי,

א"ל, ואלא מאי תקנתא, זיל נקנינהו לך אנב ארעא ויהיו
שך בכל מקום שהן, דקיימא לן קדושין (דף כו) נכסים שאין להם אחריות נקנין
עם נכסים שיש להן אחריות ותא את כתוב לן התקבלתי,

כי הא דרב פפא, הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי
[khuzistan near susa] [סוסא הוא שושן במדינת איראן] [היה מקום רחוק
מאד מן הישוב בבבל, וז"ל רש"י שבת נא: מפני שהוא רחוק מצדל, מהלך חצי
שנה, וראה להלן קיב:], אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר אבא
אנב אסיפא דביתיה מפמן צימו דמוצרי לקרקע הוא, וכקרקע הוא, כך
שמעתי, ל"א סיפא דביתיה, סוף בית הקנה לו, וזית אחת, כי אחא, נפק
לאפיה עד תואך הלך לקראמו עד תוין, שם מקום, שהיה שם שהביא
לו מעותיו:

כדאמר רב חסדא בשכירו נשכר עמו ליום ולחדש ולשנה ולשנת,
ולקיטו שלקטו אללו לדור עמו צדימו לצומא בעלמא לשון מורי, @לישנא
אחרינא, לקיטו לוקט מצומא, הכא נמי בשכירו ולקיטו,

תנן, לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו, האי שלוחו היכי דמי
אי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן [כלומר, היכי מסר לו משאיל,
כיון דלא ידע אי האי שליח של שואל הוא. תוס'], אלא לאו דעשאו
בעדים?

תרגמא רב חסדא בשכירו ולקיטו,

[תימה אמאי לא אמר רב חסדא נמי אחא, ועוד תימה אמאי לא פריך ליה
מעיקרא ממתניתין, והדר הוה ליה למפרך מההיא דפרק השואל? תוס'],

אבל שליח שעשאו בעדים ראובן שיש לו מעות ציד שמעון ומינה
שליח צעדים לקבלס הימנו ומנסה לו מאי, הכי נמי דהוי שליח,

ארתני סיפא, אבל נותן הוא לשליח בית דין ואם נאנסו דרך
פטור בעל הבית שנתנס לו, לפלוג וליתני בדידיה, שליח שעשאו
בעדים, הכי נמי דהוי שליח?

אמרי, לא פסיקא ליה, שליח ב"ד לא שנא עשאו נגזל
ולא שנא עשאו גזלן הוי שליח, פסיקא ליה, שליח
שעשאו בעדים, דכי עשאו נגזל הוא דהוי שליח, עשאו
גזלן לא הוי שליח, לא פסיקא ליה,

ולאפוקי מהאי תנא הא ממתינין דאוקימנא, שליח צ"ד אפילו עשאו גזלן
ולא נגזל הוה שליח, והוי באחריותו דנגזל, לאפוקי מהאי תנא,

דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, שליח בית דין דמשמע
ממני' דמשנתן לו נפטר גזלן כשעשאו נגזל קאמר ולא כשעשאו גזלן שעשאו
נגזל ולא עשאו גזלן, או עשאו גזלן, ושלח הלה ונטל את
שלו מיד השליח מידו, פטור מאונס הדרך, טעמא דנטל הנגזל, הא נאנסו
מן השליח הראשון, חייב,

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו, שליח שעשאו
בעדים הוי שליח,

וא"ת משנתנו דקמני לא יתן לשלומו, ואי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן,
[לא] חוקמא כשעשאו בעדים, אלא בממציא לו שליח ציקס מחזירו
שימנא לו לגזלן את עצמו לומר לו אם תרצה לשלם כלום לפלוני שלם צדי,

[שנינו במשנתנו] נתן לו את הקרן וכו': אלמא חומש ממונא
הוא מדאצטרך ליה לממני א"ל ליתך אחרי, אלמא ממונא הוא גביה, ואם
מייית גזלן משלמי ליה יורשין,

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמרי בשאין גזילה קיימת דלא עליה רמיא לשלומי, דתנן (לקמן ק"א) הגזול ומאכיל את בניו פטורים מלשלם, הלכך אי כפר, כפירת דברים בעלמא היא, ושבעת בטיי הוא דליכא חומש,

אי בשאין גזילה קיימת, אפילו קרן נמי לא משלם,

לא צריכא דאיכא אחריות [נכסים], ואמריין לקמן (ק"א) דאם הניח אביהן אחריות נכסים [דהיינו] קרקעות, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהן,

וכי איכא אחריות נכסים מאי הוי, מלוה על פה היא, ומלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלוקחות,

[וכי איכא אחריות נכסים מאי הוי כו'] ל"ג חדא דהא מני חסם דמשום כבוד אביהם חייבים להחזיר @ ועוד דקמשני ליה כשעמד דדין קודם מיתתו, והך העמדה מאי מהני, הרי כפר ושבע ולא הודה, דהא אוקמינן דלא הודה אב והודה בנו, ועוד דקמשני כשעמד דדין מכלל דעד השתא בשלא עמד דדין, והא נשבע הוא ואביו קמני, מכלל דצ"ד הוה, הלכך ל"ג ליה, וה"ג אי הכי חומש נמי משלם, א"ר הונא כו' אי הכי ממון גמור הוא וחומש נמי לשלם,

אמרי

דף ק"ה ע"א יום א' ב' דחזה"מ פסח תשס"ט

בשעמד ברין, אי בשעמד ברין, אפילו חומש נמי משלם,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, לפי שאין משלמין חומש על כפירת שעבוד קרקעות דחומש אמאי קאסי, אשבעתא, לאו שבעה היא, דקי"ל שבעות (דף מז) אין נשבעין על הקרקעות, והאי דן כי אשבעתא, כפר לה שעבוד הקרקעות, דאי לאו משום אחריות נכסים, לאו עליה רמיא לשלומי,

רבא אמר לעולם בגזילה קיימת, ודקשיא לך ולחייב הכן חומש על שבעת עזמו כיון דהודה, הכא במאי עסקינן, כגון שהיתה דיסקייה [אבתחתו] של אביו שממון אביו נתון זה מופקדת ביד אחרים וגזילה זו בתוכה,

קרן משלם דהא איתיה, חומש לא משלם, דכי אישבעתא האי בקושטא אישבעתא, דהא לא הוה ידע (ולא חימא בשיקרא אשתבע כדפסרת לעיל) ותנן דמס' שבעות (דף לו) וחייבים על זדון השבעה ועל שגגתה עם זדון הפקדון, ואין חייבין על שגגתה גרידתא כי הכא דלידיה אנסיה?

[שנינו במשנתנו] חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן כו': אמר

ועוד מדקמני ותנן נמי, נתן את הקרן ונשבע על החומש, הרי [וה] מוסיף חומש על חומש, אלמא חומשא ממונא הוא ש"מ ממונא כפריה,

ותניא נמי הכי, הגזול את חבריו ונשבע לו, ומת, יורשין משלמים קרן וחומש, ופטורין מן האשם דהא מתו בעליו, דאם הפרישו בחייו היה טעון [רעה], וכי לא הפרישו פטורין, דאשם כפרה הוא, ולאו ממונא, ואין כפרה למתים,

[ומקשה] ויורשין בני שלומי חומשא דאבוהון הוו (אלמא חומש ממונא הוא ובעי שלומי יורשין),

ורמיניהו, עדיין אני אומר רישא בתורת כהנים, אשר גזל על גזילו הוא מוסיף חומש, ולא על גזילת אביו אימתי אינו משלם חומש על גזל אביו, בזמן שלא נשבע לא הוא ולא אביו, הוא ולא אביו, אביו ולא הוא, הוא ואביו מניין? ת"ל ויקרא ה אשר גזל ואשר עשק, והוא לא גזל ולא עשק?

אמר רב נחמן, לא קשיא, כאן שהודה אביו בחייו אחר שנשבע, ונתחייב לו חומשא, משלמי יורשין כאן ובריתא בת"כ צ שלא הודה, וקס"ד השתא בלא הודה לא אב ולא בן,

אי לא הודה, קרן נמי לא משלם,

וכי תימא הכי נמי דלא משלם, והא מודקא מהדר אחומש, למימרא דקרן משלם,

ועוד תניא, ועדיין אני אומר אימתי הוא משלם קרן על גזל אביו, בזמן שנשבע הוא ואביו, אביו ולא הוא, הוא ולא אביו, לא הוא ולא אביו מניין, ת"ל גזילה ועושק אבידה ופקדון יש תלמוד,

ויתיב רב הונא וקאמר להא שמעתא, א"ל [שאל ממנו] רבה בריה, יש תלמוד קאמר מר ותנא מקרא מיימי לה, מדכתיב כל הני, ריבויא הוא, שהבן חייב לשלם, או ישתלמו קאמר מר, ומסבירא הוא משלם, ולא מקראי,

א"ל יש תלמוד קאמינא, ומריבויא דקראי אמרי,

אלא מאי לא הודה, לא הודה אביו והודה בנו קרן משלם, אכל חומש לא, דמעטיה קרא מחומש על גזל אביו,

ונחייב בנו חומש אשבעה דידיה דקמני נשבע הוא ואביו לפטורא, דכיון דבן נשבע והודה אמאי פטור?

אבני חן על מסכת בבא קמא

ואע"פ דנשרה שניה, גילוח הוא # [הענין באן צריך לימוד],

אמר ליה לא צריכא, כגון שנשר אחת מהן שנסבה לגלח אין כאן שיעור גילוח וגילוח אחת, מי אמרינן השתא מיהת הא ליכא שיעור, או דלמא הא לאו גילוח הוא, דמעיקרא הא שייר שתי שערות, והשתא כי גילח לא הוי ב' שערות,

הדר פשטה, שער אין כאן [אף שלא נשאר שער], גילוח אין כאן [לא קיים מצות גילוח], [וכלשון הזה לעיל גילוח אין כאן השבחה אין כאן],

[ומקשה] אי שער אין כאן, [וכי אידך אפשר ש] גילוח יש כאן, [ומתרין] הכי קאמר אע"פ שיעור אין כאן, מצות גילוח אין כאן,

[רמב"ם פכ"ב הל' ג', כלי חרש מציל בצמיד פתיל עד שניקב במוציא רמון וכו' וכמה יהיה בנקב, אם היה כלי העשוי לאוכלים שיעורו במוציא ויתם, היה עשוי למשקה שיעורו בכונס משקה, העשוי לכך ולכך מפילין אותו לחומרא, ומשינקב בכונס משקה אינו מציל עד שיסתום הנקב או עד שימעיטנו. וראה שבת צה"צ, וראה תוס' באן ד"ה הרי אמרו],

ואמר רבא, הרי אמרו [כלים פרק י' משנה ו'] חבית [של חרס המוקפת צמיד פתיל] שניקבה וסתמוה שמרים ומטה ע"פ ארזים, וממ[ו]רמס יפה סביבותיה, וטומאה נצית הצילוח מנלם על העליה כולה מלכא דה שוס טומאה, דקמימס שמרים סמימה היא, ולא שלטת דיה טומאה, במסכת כלים דפרק ואלו מזליין,

בעי רבא [חבית חרס שנתנוה ע"פ הארובה ויש בה נקב ואינה חוצצת], אגף חציה מהו אגף לשון מגופה [פי' סתם חצי הנקב בטיט], אגף מליה, היא דה תמיה [לצד הבית שיש בה טומאה] שיעור נקב לטמא [פי' שיוכנס הטומאה לתוך הבלי], וכלי המקבל טומאה אינו מוץן צפני הטומאה, ואגף צטיט מליה, מהו, מי אמרינן השתא מיהא ליכא שיעור נקב, או דלמא הא לא סתם שיעור סמימה,

א"ל רב יימר לרב אשי, לאו משנתנו היא זו, דתנן חבית שניקבה וסתמוה שמרים הצילוח, פקקה בזמורה ואין סם שמרים עד שימרח, היו בה שתיים [פקקה בשתי זמורות], עד שימרח צטיט מן הצדדים של זמורה, לסותמו היטב ובין זמורה לחברתה,

טעמא דמרח, הא לא מרח לא, אמאי, ותיהוי כי אגף חציה?

אמרי הכי השתא, התם אי לא מרח [הזמורה], לא קאי, אגף חציה במידי דקאי [בטיט], קאי,

רב פפא, לא שנו [שאינו חייב לילך אחריו בפתות מפרוטה] אלא שאין אותה מצי פרוטה גזילה קיימת קיימת מן הגזילה עצמה, ומצי פרוטה [שוין] הוא דמחייב ליה, ולאו ממנוא ליכא [בחוב של חצי פרוטה ממין], אבל גזילה קיימת אס קיימת היא מן הגזילה עצמה, צריך לילך אחריו, חיישינן שמא תייקר ותעמוד על הפרוטה,

איכא דאמרי אמר רב פפא, לא שנו גזילה קיימת, ולא שנו שאין גזילה קיימת, אינו צריך לילך אחריו, לשמא תייקר לא חיישינן [והלכתא כלישנא בתרא. הרא"ש],

אמר רבא, גזל שלש אגודות בשלש פרוטות, והחזלו ועמדו על שתיים, אם החזיר לו שתיים חייב להחזיר לו אגודה אחרת ואע"פ דהשתא לא שויא פרוטה, כיון דנשעת גזילה הוי שוה פרוטה, צעי ללחודיה ולחליפה אחריו,

ותנא תונא מנא דידן סייעמו, גזל חמין, ועבר עליו הפסח [שנת תשס"ט יום א' דהוה"מ פסח לומדים גמ' זו] אומר לו הרי שלך לפניך, טעמא דאיתיה בעיניה, הא ליתיה בעיניה, אע"ג דהשתא לאו ממונא, כיון דמעיקרא ממונא הוא, בעי שלומי, הכא נמי אף על גב דהשתא לא שוה פרוטה [כיון דמעיקרא הוי שוה פרוטה] בעי שלומי,

בעי רבא, גזל שתי אגודות בפרוטה, והחזיר לו אחת מהן מהו, מי אמרינן השתא ליכא גזילה, או דלמא הא לא הדר גזילה דהואי גביה?

הדר פשטה, גזילה אין כאן # [פי' אף שזה שנשאר בידו, אינה גזילה], השבחה אין כאן [אבל מצות השבחה עדיין לא קיים],

אי גזילה אין כאן, השבחה יש כאן [בתמיה, וכי צריך להשיב דבר שאין בה משום גזילה],

הכי קאמר אף על פי שגזילה אין כאן, מצות השבחה אין כאן [נראה דלא בעי למיפשט אלא דלא מעכב מצות השבחה, ומצות השבחה מיהא לא קיים. תוס'],

ואמר רבא, הרי אמרו נזיר שגילה ושייר שתי שערות, לא עשה ולא כלום [לא קיים חוב גילוח שיש על הנזיר לגלח כשבא ליטור],

בעי רבא גילח אחת מהשמים ששייר, ונשרה אחת [ונשרה השניה] הוי גילוח או לא מהו?

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא, נזיר שגילח כל השערות אחת אחת, קא מבעיא ליה לרבא דממיה, כלומר הא ודאי גילוח הוי, כיון שנשעתה שגל לגלח הא שיעור גילוח, וגילח אחת

אבני חן על מסכת בבא קמא

בְּהַשְׁבַּע עַל־שָׂקֶר עַל־אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר־עָשָׂה הָאָדָם לְחֹמֶט בְּהִנָּחָה: כֵּן וְהָיָה
כִּי־יִחָטֵא וְאָשָׁם וְהָשִׁיב אֶת־הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת־הַעֶשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אוֹ
אֶת־הַפְּקָדוֹן אֲשֶׁר הִפְקֵד אֹתוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:

יְתִיב רַבָּא, וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא, אִיתִיבִיה רַב עֲמֵרָם
לְרַבָּא וִיקְרָא ה' וְכַחַשׁ בַּהּ, פֻּרְט לְמוֹדָה בַּעֲיָקָר [אִם אֵינוֹ כּוֹפֵר
לְגַמְרִי, אֵינוֹ חַיִּיב חוֹמֶשׁ וְאִשָּׁם], כִּיצַד שׁוֹרֵי גִנְבָתָא וְהוּא אֹמֵר לֹא
גִנְבָתִי,

מָה טִיבוֹ אֲצִלָּךְ, אַתָּה מִכְרַתּוֹ לִי לְקַמְן פְּרִיךְ מֵאִי מוֹדָה בַּעֲיָקָר
אִיכָא, אַתָּה נִתְּנוֹ לִי בְּמִתְנָה, אִבְיָךְ מִכְרוֹ לִי, אִבְיָךְ נִתְּנוֹ לִי
בְּמִתְנָה, אַחֵר פֻּרְטִי רִיף [זְכַר אַחֵר נִקְבְּהָ], מֵאִלּוּ כֹּא אֲצִלָּי,
תּוֹעָה בְּדֶרֶךְ מִצְאָתוֹ וְהִזְיָאוּתוֹ לְנִיתָ[?], שׁוֹמֵר חֲנָם אֲנִי עָלָיו,
שׁוֹמֵר שְׂכָר אֲנִי עָלָיו, שׁוֹאֵל אֲנִי עָלָיו, וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה יִכּוֹל
יְהֵא חַיִּיב, תִּלְמוּד לֹמֵר וְכַחַשׁ בַּהּ, פֻּרְט לְמוֹדָה בַּעֲיָקָר,

א"ל תְּדוּרָא (אִין לִב) [מִשְׁעוּמָם. גְּלוּן עֵינֵי] כִּי תִנְיָא הֵהִיא [שֶׁאִם
אֵינוֹ כּוֹפֵר לְגַמְרִי, אֵינוֹ חַיִּיב חוֹמֶשׁ וְאִשָּׁם], דְּקָאָמַר לִיה הִילָךְ וְלִכָּא
לְמִימַר אֵילָּו מִיִּגְנִיב, דִּהָא קָמִיָּה קָלִי וְשָׂקִיל לִיה כִּי קָאֲמִינָא [מִתִּי אֵינוֹ אֹמֵר
דִּ"רֵאִי מִיִּגְנִיב" וְחַיִּיב בַּחוֹמֶשׁ וְאִשָּׁם], דְּקִיִּימָא בְּאִגָּם,

אַתָּה מִכְרַתּוֹ לִי, מֵאִי מוֹדָה בַּעֲיָקָר אִיכָא? לֹא צְרִיכָא
דִּ"ל לֹא נִתְּנִי לָךְ דְּמִי, שְׂקִיל תּוֹרֵךְ וְזִיל,

אַתָּה נִתְּנִי לִי, אִבְיָךְ נִתְּנִי לִי, מֵאִי מוֹדָה בַּעֲיָקָר אִיכָא?
דֹּאמַר לִיה עַל מִנְתַּ דַּעֲבִידָנָא לָךְ נִיחַ דְּנִפְשָׁא, וְלֹא עֲבִדִּי
לָךְ, שְׂקִיל תּוֹרֵךְ וְזִיל,

תּוֹעָה בְּדֶרֶךְ מִצְאָתוֹ, לִימָא אִיבַעֲי לָךְ לְאַהֲדוּרִיָּה לִי [נִיחָלִין]
כְּשֶׁמִּנְחָלָתוֹ, לֹא הִיָּה לָךְ לְאֻסְפּוֹ אֶל צִיתָךְ שֶׁהִי מִכִּיר הִיָּת צוֹ, וְאִין לָךְ גִּנֵּב גְּדוֹל
מִזֶּה?

אִמַּר אַבּוּה דְּשִׁמּוּאֵל, בְּאוֹמַר שְׁבֻעָה אֲבִידָה מִצְאָתִי, וְלֹא
הִיָּתִי יוֹדַע שֶׁהִיא שְׁלֹךְ שֶׁאֲחִזְזִירָנָה לָךְ,

תִּנְיָא אִמַּר בֶּן עֲזַאי, ג' שְׁבֻעוֹת הֵן צַדִּיקוֹת אֲבִידָה שֶׁהִצִּיעַ אֶת
הַעֵד, אִם רָאִיתָ אֶת אֲבִידָתִי וְאָמַר לֹא, וְאִתְּכִי הוֹדָה [וְלִקְבִיָּה פֻּרְךְ לְמֵאִי
הִלְכָתָא מִנֵּה ג' דִּינִים אֵלֶּיךָ], הַכִּיר בַּהּ הַצִּדִּיק, וְלֹא בְּמוֹצָאָה [אֲבָל
לֹא יָדַע מִי בַּעַל הַרְשׁוֹת שֶׁנִּמְצָא בַּהּ הַאֲבִידָה] שֶׁאִמַּר שְׂרָאָה אֹתָהּ הִמְלִיכָה
בְּרִשּׁוֹת אֲחֵרִת, וְאִינוֹ יוֹדַע מִי הוּא, בְּמוֹצָאָה וְלֹא בַּהּ אִם הוֹדָה שֶׁהִכִּיר
בְּמוֹנָחָה וְלֹא בַּהּ, וְהִיָּה לוֹ לֹמַר אִישׁ פְּלוֹנִי מִנָּח אֲבִידָה, וְאִינוֹ יוֹדַע אִם שֶׁלָּךְ הוּא,
וְצַדִּיק אֶחָד קָמִיָּי, לֹא בַּהּ וְלֹא בְּמוֹצָאָה,

לֹא בַּהּ וְלֹא בְּמוֹצָאָה קוֹשְׁטָא אֲשַׁתְּבַּע? אִימָא בַּהּ
וּבְמוֹצָאָה,

וְאִמַּר רַבָּא, הִרִי אִמְרוּ גִזְלָה חֲמִיץ וְעֵבֶר עָלָיו הַפֶּסַח, אֹמֵר
לוֹ הִרִי שְׁלֹךְ לְפָנֶיךָ,

בַּעֲיָ רַבָּא

דף ק"ה ע"ב

[פ' דאי נשבע שלא גזלו קודם זמן איסורו ואח"כ הודה, משלם קרן חומש
ואשם, ואיבעיא ליה היכא דנשבע בשעת איסור חמין] נשבע עליו לאחר
שנאסר [החמין] נשבע שאין אללו, ולא גזלו ממנו מזהו מי אמרינן הא מנח
[הא החמין הוא כאן], ויכול לפטור צו אם עצמו [ע"י שאומר לו הרי שלך
לפניך], ואשתכח דללא מידי כפריה,

[ומסביר שתי צדי האיבעיא] מי אמרינן כיון דאי מיוגב, בעי
שלומי ליה [דהא החמין אינו כאן, ואינו יכול לומר עוד הרי שלך לפניך,
ולכן], ממונא קא כפר ליה, או דלמא השתא מיהת הא
מנח, ועפרא בעלמא הוא, ולא כפר ליה ממונא,

מילתא דאיבעיא ליה לרבא, פשיטא ליה לרבה, דאמר
רבה, שורי גנבת, והוא אומר לא גנבת, מה טיבו אצלך,

[והגב משיב] שומר חנם אני עליו ונשבע והודה, חייב קרנן שבעה,
אע"פ שהודה קודם שבעה בגוף הממון, שהרי פטר עצמו שבעה
מגניבה ואבידה ששם היה נגב ממנו משבעה ואילך היה נפטר בדברי
שקר, שהרי הוא עצמו נגב, וחייב בכל אונסין עד שיחזירו,

שומר שכר אני עליו, חייב, שהרי פטר עצמו משבורה
ומתה,

שואל אני עליו, חייב, שהרי פטר עצמו ממתה מחמת
מלאכה ומכחש דקר מחמת מלאכה, דלמעבד מלאכה שיליה, ולאו לאוקמה
בכילתא,

אלמא אע"ג דהא קאים [ולא נגב או נאבד, ולא נאנסה, ולא מתה
מחמת מלאכה או בחשה] ומודה ליה בגויה, והשתא איך לא כפר מיד,
אפ"ה, כיון דאי מיוגב, ממונא קא כפר כיון דשמא סוף השבעה
לכא לדי כפירת ממון, חייב, השתא נמי ממונא קא כפר,

הכא נמי [באיבעיא דרבא] אף על גב דכפירה דחמין כהולאה הוא, ד
הא עפרא בעלמא הוא, כיון דשמא יאבד ויתחייב לו ממון ונמנא
שמועיל לו שבעה זו להפטר, חייב, כיון דאי מיוגב בעי שלומו ליה
ממונא מעליא, השתא נמי ממונא קא כפר ליה,

ויקרא ה בא נפש פי תחטא ומעלה מעל בה' וכתש בעמיתו' בפקדון'
או' וכתשומת יד או' בגזל או' עשק את עמיתו': כב או' מציא אבדה וכתש

אבני חן על מסכת בבא קמא

חומש ואשם כאן שבאו עדים, אתו עדים חייב באונסין,
אודויי אודי, חייב [גם] בקרן וחומש ואשם:

מתיב רמי בר חמא [על רב ששת שאומר שהכופר בפקדון נעשה עליו
גזלן], [שנינו במשנה בשבועות מד:]: במסכת שבועות (דף מד) גבי ואלו
נשבעין וטולין, דזה אחד מהן ושבנגדו חשוד על השבועה מי שהיה
לו חבירו חייב שבועה, והוא חשוד על השבועה שנמצא שקרן בשבועתו, שנגדו
נשבע וטול כצד,

אחד שנחשד על שבועת העדות, ואחד שנשבע על שבועת
הפקדון שראינוהו שנשבע לשקר ואפילו לא נחשד אלא ל שבועת שוא
שאיין זה כפירת ממון, ורע לשמים הוא ולא רע לבריות, נפסל לשבועת ממון,

ואם איתא לדרכ ששת, דמשעת כפירתו נעשה גזלן [ומאז הוא פסול
לעדות], למה לי למתנייה [שבועת הפקדון] גבי הנך, דמשמע דלא אפסיל עד
שעת שבועה כי הנך בכפירה הוא דאיפסיל ליה הא משעת כפירה
אפסיל ליה משום דהוי גזלן?

[ומתריין] אמרי, הכא במאי עסקינן דקאי באגם דלאו
כפירה הוא, דסבר אשתמיטנא ליה אדאזילנא ומייתנא
ליה וכי אמר רב ששת, כגון דאמרי סהדי דכי כפר ליה, צדיה נקט ליה,
(מדע) דהיכא דאיכא למימר לאשתמוטי איכיון עד דמייתי ליה, לא מפסיל בלא
שבועה,

תדע, דאמר רב אידי בר אבין, הכופר במלוה ולא נשבע וזאז
עדים כשר לעדות דמלוה להוצאה ניתנה, ואינה עכשיו צידו ורואה לדמותו
עד שמשגי יד,

דף ק"ו ע"א ג' דחז"מ פסח תשס"ט

בפקדון פסול לעדות ומוקמין לה בריש שנים אוחזין, כגון דאמרי סהדי
דהאיא שעתא דכפר ליה נקיט צדיה, ומפסיל אף ע"ג דלא אשתבע, דאי
באשתבע מה לי מלוה מה לי פקדון,

והאמר אילפא שבועה קונה קס"ד להחמיצ צאונסים, משעה שנשבע
לשקר קאמר, שבועה היא דקניא, אבל כפירה לא קניא [וקשיא
לרב ששת]? הכא נמי דקיימא באגם,

ואיבעית אימא, מאי שבועה קונה דקאמר אילפא לגמרי קאמר
דמו לא משלם, כדרך הונא, דאמר רב הונא אמר רב, מנה לי
בידך, והלה אומר אין לך בידי, ונשבע, ואח"כ באו עדים
פטור, שנאמר שמות כב ולקח בעליו ולא ישלם, כיון
שקבלו הבעלים שבועה, שוב אין מושלם ממון,

למאי הלכתא, רב אמי אמר רבי חנינא, לפטור על כולן פטור
העד [מלהביא קרבן שבועת העדות], ושמואל אמר לחיוב,

ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא המשיביע עד אחד וכפר ואמר
שבועה שאני יודע לך עדות פטור העד מקרבן שבועת העדות, דהא אי הוה
מסהיד ליה לא הוה מחייב להיאך אלא שבועה, ואע"ג דאיכא למימר דלמא לא
משבע, גורם לממון פטור, והני נמי גורם לממון נינהו [הד"א. רש"י] זה
ולא צמוצא, אי הוה מסהיד ליה ראיה שצמא צוית פלוני, ואני יודע מי
מצאה, היה מחזיר צמותה שכונה עד שידעוהו, וכ"ש צמוצא ולא זה [ומיחה
ממון ממנ לא מפסדו, דאי נמי אסחידו ליה ראינו שצמא פלוני זה, היה יכול
[זה המוצא] לומר נאנסה ממני ופוטור עלמו משבועה], ורבי אלעזר
בר' שמעון מחייב,

במאי קא מיפלגי, מר סבר דבר הגורם לממון כממון דמי,
ומר סבר לאו כממון דמי,

אמר רב ששת, הכופר בפקדון וזאז עדים נעשה עליו גזלן
משעת כפירה, ואע"פ שלא נשבע וחייב באונסין ומכאן ואילך אין לו דין
דשומר חנם אלא חייב צאונסים אס יאנס,

ותנא תונא, [דורש הפסוק ויקרא ה כב] וְכִחֹשׁ בְּה, למדנו עונש
דכתיב צתריה והשיב את הגזילה, אלמא קמה ליה צרעותיה משעת וכחש עד
דעציד השצה [וחייב עליה באונסין], וזהו עונשה, אזהרה מנין, תלמוד
לומר ויקרא יט יא ל' א' תגבון ו' ל' א' תבכשו ו' ל' א' תשקרו א"ש
בעמיתו',

מאי לאו לעונש ממון [ה"ג מאי לאו עונש כפירה] כלומר עונש, דמאי
לאו דלענינא אכפירה, אף על גב דלא אשתבע [דנענש שחייב באונסין, גם ע"י
כפירת הפקדון בלי שבועה]?

לא לעונש שבועה האי עונש דענשיה קרא להחמיצ צאונסין, משום
שבועת שקר היא, אבל אי לא אשתבע לא,

[ומקשה] הא מדקתני סיפא, ואישתבע, מכלל דרישא דלא
אישתבע,

דקתני סיפא, ויקרא ה כב וְנִשְׁפַּע עַל-שָׁקֶר, למדנו עונש,
אזהרה מנין, ת"ל ויקרא יט יא ל' א' תשקרו דהיינו אזהרה שבועת
שקר, דמנין ליה ויקרא יט יב ל' א' תשבעו בְּשֵׁמִי לְשָׁקֶר, ומלא תשקרו נפקא לן
דשבועת כפירת ממון משתעי [גם בלא שבועה], כדכתיב איש צעמיתו, כמו
וכחש צעמיתו בפקדון ומדסיפא דאישתבע, רישא דלא
אישתבע?

אמרי אידי ואידי דאישתבע, כאן שהודה בסיפא כשהודה שט

אבני חן על מסכת בבא קמא

במרי גוויי ובחד דוכתא, ולא לאוקמי בשני מקומות, וסיפא לא קשיא ליה לרב, דאע"ג דקמני משלם כפל לאחר שצוה, וכל שכן קרן, דמודה רב בטוען טענת גנב כדלקמן בשמעתין, דשצוה דקא מחייב ליה כפל, לא מקנייה ליה קרנא,

א"ל רמי בר חמא לרב נחמן, מכרי דרב לא סבירא לך, משכונני נפשך לנא במקומו למרן קושיות ולהעמיד דבריו אדרב למה לך?

אמר ליה לפרושה לדרב, רב הכי מתרץ לה למתניתין,

והא רב קרא קאמר [ואיך שייך לחלוק עליו]?

אמרי קרא לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הוא דאתא הנמצע ישבע ויפטור, ולא ישבע המוצע ליטול, ולקח בעליו ולא ישלם, מי שעליו לשלם הוא נשבע,

מתיב רב המנונא, [אדם שכופר חוב חבירו] השביע עליו חמשה פעמים, בין בפני ב"ד ובין שלא בפני בית דין, וכפר עליו, חייב על כל אחת ואחת מומש ואשם [אם הודה],

ואמר ר' שמעון, מה טעם, הואיל ויכול לחזור ולהודות ונמנא דבטולן כופר ממון [וקשיא על רב דאמר שלאחר שבועה קונה הכופר את הממון],

והכא קפץ לא מצית אמרת, "השביע עליו" קתני ומדלא תני השביעו, שמע מינה על ידי דיינין הטיל עליו שצוה, וקיבל על כרחו, חוץ לב"ד לא מצית אמרת, בפני ב"ד קתני, וקמני יכול לחזור ולהודות, אלמא אכתי ממנוא אית ליה גביה?

הוא מותיב לה והוא מפרק לה, לצדדין קתני השביע עליו חוץ לבית דין דאע"ג דמייבזהו ב"ד שצוה כיון דממוך לב"ד השביעו, לא קנייה, ובפני ב"ד דקמני לא אהשביע עליו קאי ובב"ד קפץ,

מתיב רבא, בעל הבית שטען טענת גנב בפקדון, ונשבע והודה, ובאו עדים, אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן וחומש ואשם ולא כפל דאין משלם קנס על פי עצמו, ואם משבאו עדים הודה משלם תשלומי כפל ואשם אבל מומש לא, דחומשו עולה לו בכפלו כדאמרין בפרק מרובה (לעיל דף סה) אלמא בין נשבע ובאו עדים בין נשבע והודה חייב, והכא חוץ לב"ד וקפץ לא מצית אמרת [דהא] כפל קתני?

אלא אמר רבא לא תשנייה לחיוביה דרב המנונא לצדדין, ד"יכול לחזור ולהודות" לאו תיובתא הוא לרב הונא, דכיון דהודה לא קאמר רב, ד כל

גופא, אמר רב הונא אמר רב, מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום, ונשבע ובאו עדים פטור, שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם, כיון שקבלו בעלים שבועה שוב אין משלמין ממון,

אמר רבא, מסתברא מילתיה דרב במלוה, דלחוצאה ניתנה וצוה תשלומין, ואיכא למימר דשצוה אפטר ליה מתשלומין, כדכתיב ולא ישלם, אבל פקדון ברשותיה דמריה קאי ואין כאן ולא ישלם, דהא כל היכא דליתיה דמריה הוא,

והאלהים [לשון שבועה] אמר רב אפילו בפקדון, דכי כתיב קרא [ולקח בעליו ולא ישלם] בפקדון כתיב גבי שומר שטר,

יתיב רב נחמן, וקאמר להא שמעתא דרב הונא,

איתיביה רב אחא בר מניומי לרב נחמן, היכן פקדוני א"ל אבר, משביעך אני ואמר אמון, והעדים מעידים אותו שאכלו, משלם את הקרן וכפל לא, דאין כפל אלא בטוען נגנב, וחומש ואשם נמי לא שייכי אלא כשהודה, דכתיב בגזל הגר והעוודו,

הודה מעצמו לאחר שצוה משלם קרן וחומש ואשם, קמני מיהא רישא, משלם קרן על ידי עדים, וקשיא לרב דאמר כיון שנשבע לא ישלם אפי' באו עדים, ומסיפא לא פריך, דהודה לא קאמר רב, דהא כתיב והשיב את הגולה, ונשבע והודה משתעי קרא,

א"ל רב נחמן, הכא במאי עסקינן, כגון דנשבע חוץ לב"ד לא אלימא שצוה לאפקועי ממנוא,

[דכי קאמר רב דכל שלקח בעליו שבועה שוב לא ישלם, היינו שבועה אלימא דהיינו שבועה שנשבע בפני ב"ד, דשבועה שמוחייבתו כפל או פוטרתו מן התשלומין היינו שנעשית בפני ב"ד, כדכתיב ונקרב בעל הבית ואמר] ונקרב היינו לשבועה. הרשב"א. שטמ"ק,

א"ל אי הכי אימא סיפא, היכן פקדוני, אמר לו נגנב, משביעך אני, ואמר אמון, והעדים מעידים אותו שנגנב, משלם תשלומי כפל, הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם, ואי סלקא דעתך חוץ לב"ד מי איכא כפל [הא אין כפל רק אם נשבע לפני ב"ד]?

א"ל יכילנא לשנויי לך רישא חוץ לבית דין וסיפא בבית דין, מיהו שינויא דחיקא לא משנינן לך,

[אלא כך תתיר] אידי ואידי בבית דין, ולא קשיא כאן בקפץ זרישא דקמני משלם, כשקפץ זה והשביעו קודם שמייבזהו בית דין, כאן בשלא קפץ וכי קאמר רב בלא קפץ, והדיינין השביעוהו, וקנייה אותה שצוה, דקרא בשצוה הדיינין כתיב, ואע"ג דסיפא לא מתוקמא בקפץ, דקמני כפל, וכפל לא איתי' אלא בשצוה הדיינין, מ"מ רישא בקפץ, וניחא ליה לאוקמי

אבני חן על מסכת בבא קמא

בפקדון [שנשבע שנגב, ואח"כ באו עדים שהוא נגב], משלם תשלומי כפל, טבח ומכר [אם לאחר שנשבע שנגב, נמצא שהוא נגב וטבחיו או מכרו] משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

[ומפרש ר' יוחנן דבריו] הואיל וגנב משלם תשלומי כפל, וטוען טענת גנב משלם תשלומי כפל, מה גנב שהוא משלם כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, אף טוען טענת גנב בפקדון כשהוא משלם תשלומי כפל, טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

מה לגנב שכן משלם תשלומי כפל שלא בשבועה, תאמר בטוען טענת גנב, שאין משלם תשלומי כפל אלא בשבועה טוען טענת גנב אינו משלם כפל, עד שישבע ואחר כך יבאו עדים, כדלפינן במרוצה,

אמרי היקישא היא דליתקש גנב וטוען טענת גנב דסמיכי קראי אהדדי, אם ימנע הגנב הרי גנב, ואם לא ימנע הגנב כמו שאמר, אלא הוא עצמו גנבו היינו טוען טענת גנב, ונמנע שהוא גנבו, ואין משיבין על היקישא,

הניחא למ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב שפיר, אלא למ"ד בפרק מרוצה (דף סג) האי אם ימצא הגנב ואם לא ימצא תרווייהו בטוען טענת גנב דגנב עצמו נפקא לן מאם המנע בידו, דכתיב בפרשה אחרימי היכי איתקוש, מאי איכא למימר?

אמרי גנב הגנב מרצויה דה"א דליתקשאי בטוען טענת גנב ילפינן לה כל דיני גניבה לרבות תשלומי [כפל] וד' וה',

איתיביה רבי חייא בר אבא לר' יוחנן, היכן שורי נגב, משיבעך אני ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שאכלו משלם תשלומי כפל בטוען טענת גנב,

והא הכא דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, וקתני משלם תשלומי כפל, תשלומי כפל אין, תשלומי ד' וה' לא?

[ומתריץ ר' יוחנן] הכא במאי עסקינן כגון שאכלו נבילה [ולא שחיטה],

ולישני ליה [ר' יוחנן לר' חייא בר אבא] כגון שאכלו טריפה [הגם ששחטה שחיטה כשירה, אלא שנמצא בה אחד מסימני טריפה] דליכא ר"ש דפטור בהשחט ונמנעת טריפה מתשלומי ד' וה' לעיל (דף ע)?

ומשני, רבי יוחנן כר"מ ס"ל דאמר שחיטה שאינה ראויה לאכילה הואיל ונשחטה כהלכתה שמה שחיטה [וחייב עליה משום טביחה ומכירה],

הודה, לא שנא טוען טענת אבד ונשבע והודה ולא שנא טוען טענת גנב ונשבע והודה (נמי) לא אמר רב דפטור, דהא כתיב והתודה בגזל הגר כתיב (במדבר ה) ונשבע דבעי שלומי קרן וחומש דהא קרן וחומש כתיב,

טוען טענת גנב ובאו עדים, נמי לא אמר רב דכפל כי כתיב כהני כתיב, נשבע ונאז עדים כדאמר בפרק מרוצה, דהא כתיב תשלומי כפל,

כי קאמר, כגון שטוען טענת אבד, ונשבע ולא הודה ובאו עדים,

אזל רב גמרא ואמרה לשמעיתא להא דרצא דאמר כל הודה לא אמר רב קמיה דרב אשי,

אמר ליה, השתא ומה רב המנונא תלמידיה דרב דקיימא לן אמרי כי רב, רב המנונא בפי"ק דסנהדרין (דף יז), וידע דאמר רב הודה, וקמותיב הודה ואי לאו דידע דאפילו בהודה פטר רב, לא הוה מומיז ליה, מהאיל דיכול לחזור ולהודות, ואת אמרת הודה לא אמר רב?

אמר ליה רב אחא סבא לרב אשי, [לעולם כדאמר רבא, שאם הודה חייב ולא נפטור ע"י שבועה, ואפ"ה] רב המנונא הכי קא קשיא ליה [פ'] ואין להביא ראיה מזה שהקשה רב המנונא על רב למה לא פטר זה שנשבע, שרב סבר שגם כשהודה פטור, דלעולם סבר רב שאם הודה חייב, אבל באן לא הודה עדיין אלא יכול לחזור ולהודות],

דף ק"ו ע"ב

[וכן תפרש קושית רב המנונא] אי אמרת בשלמא, נשבע, כי אתו עדים אחר שבעה קמייתא מייחייב לשלומי קרנא, אשתכח דלכתי ממונא הוא גביה, אמטו להכי מחייבין ליה קרבן אשבעה בתרייתא [פ'] על כל החמשה שבועות], דמשום דאין שבעה מלה על שבעה לא תפטריה, ד הואיל ויכול לחזור ולהודות בין זו לזו, נמנע דכל אחת שבעת כפירה בפני עצמה היא [פ'] אי גם כשנשבע עדיין הוא חייב לשלם ניהא],

אלא אי אמרת [בדרב ד], כי אתו עדים פטור, מי איכא מידי דאילו אתי סהדי ומסהדי ביה פטור, ואנן ניקו נייחייביה קרבן אשבעה, הואיל ויכול לחזור ולהודות, [הרי] השתא מיהת לא אודי בין זו לזו, ואשתכח דכפירה דברים בעלמא הוא, ולאו ממונא הוא גביה, שהרי אין יכול להוסיף בעדים [שהרי לרב אם באים עדים לאחר שנשבע אינו משלם]:

1. אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, הטוען טענת גנב

אבני חן על מסכת בבא קמא

וְלִישְׁנֵי לִיָּה [ר' יוחנן לר' חייא בר אבא] בְּבֵן פְּקוּעָה צְגוּנָה בֵּן פְּקוּעָה
שְׁנִמְנָה צְמַעֵי אָמוֹ, וּפְקָעָה [נִפְתָּחָה בְּטָן אָמוֹ] לְאַחַר שְׁחִיטָה וְהוֹלִיאוֹהָ, דְּלִיכָא
לְמַאן דְּמַכְשֵׁר לִיהַּ בְּלֹא שְׁחִיטָה צַ"ב צְהִמָּה הַמְקַשָּׁה (חולין דף עד), דַּמֶּן ר"ש
שׁוּרִי אֹמֵר, אִפִּילוּ הוּא בֵּן חֲמֵשׁ שָׁנִים וְחוּרָשׁ צְדָה, שְׁחִיטָה אָמוֹ מְטַהֲרָהּ?

[ומתירין דס"ל ר' יוחנן] כר"מ צשחיתת חולין דאמר בן פקועה טוען
שחייבה דמן השוחט את הצהמה ומנא צה בן ט' מי כו',

וְלִישְׁנֵי לִיָּה, [ר' יוחנן לר' חייא בר אבא] כְּגוֹן שְׁעָמֵד בְּדִין קוֹדֵם לָךְ,
וְאָמַר נִגְנָה, וְנִשְׁעָה, וְצָלוּ עֵדִים שְׁגִנְצוּ הוּא עֲלָמוֹ, וּמִיִּצְבוֹ צ"ד וְאָמְרוּ לוֹ
צֵא תָן לוֹ קָרָן וְכַפֵּל, וְאָמַר כִּי שָׁחַט וְאָכְלוּ (ומזר ונשבע עליו) דמשלם כפל
אשכנשה קמייחא, ופטור מטביעה כדכבא כו',

דחא אמר רבא, צא תן לו, טבח ומכר פטור, מאי טעמא
כיון דפסקיה [ב"ד] למילתיה, וטבח ומכר הוי גזול, וגזול
לא משלם תשלומי ארבעה וחמשה,

חייב אתה ליתן לו, וטבח ומכר חייב, מאי טעמא כל
כמה דלא פסיקא ליה מילתא, אכתי גנב הוא?

אמרי, וליטעמך לישני ליה בשותף שטבח שלא מדעת
חבירו שותפין שגנבו וטבחו האחד שלא מדעת חבירו, אמרינן צפרק מרובה
(לעיל ד' עט) שפטור מד' וה', דחמשה צפרק אמר רחמנא ולא חמשה חלא
צפרק, והכא לא קרינא וטבחו כולו צחיוצא, דעל הסני של חבירו הוה טובח
ומוכר אחר הגנב דפטור, אכל לדעת חבירו משלמין שניהם, דשלומו הוא,
ואמרינן תחת לרבות את השלם, אלא חדא מתרי ותלתא נקט
[תירין אחד משנים ושלשה תירוצים שיש לתירין],

[והכא איכא לאוקמה בתלתא טעמי 1. בשאכלו נבילה, 2. ובשעמד בדין 3.
ובשותף שטבח שלא לדעת חבירו, ואוקמה בחדא מינייהו בשאכלו נבלה. גאון
ז"ל. שטמ"ק],

2. ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, הטוען טענת גנב
באבידה, משלם תשלומי כפל, מאי טעמא דכתיב שמות
בב על כל אבדה אשר יאמר ישלם שנים,

שמות בב ו בִּיִּיתָן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ זָבָלִים לְשֹׂמֵר וְגַבִּית מִבֵּית הָאִישׁ
אֶם־יִמְצָא הַגָּבִיט יִשְׁלֹם שְׁנָיִם: ז אֶם־לֹא יִמְצָא הַגָּבִיט וְגִקְרַב בְּעִלְיָהּ
אֶל־הָאֵל הָיִים אֶם־לֹא שָׁלַח יְדוֹ בְּמִלְאֶת רֵעֵהוּ: ח עַל־כֵּל־דְּבָר־פֶּשַׁע
עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־יֶשֶׁה עַל־שְׁלֵמָה עַל־כֵּל־אֲבִדָּה אֲשֶׁר יֹאמֵר בִּיהוּא זֶה
עַד הָאֵל הָיִים יָבֹא דְבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשָׁעוּן אֵל הָיִים יִשְׁלֹם שְׁנָיִם לְרֵעֵהוּ:

איתיביה רבי אבא בר ממל לרבי חייא בר אבא, [כתיב
שמות בב] בִּיִּיתָן אִישׁ, אין נתינת קמן כלום דכתיב איש, פרט
לקטן, דאין נשבעין על טענת נתינתו, ואין צאין לידי כפל על ידו, דהכא כפל
כתיב,

ואין לי אלא שנתנו כשהוא קטן, ותבעו כשהוא קטן,
דליכא למימר דהאי איש אהשחא קאי, וה"ק כי יתן מי שהוא עכשיו איש צשעת
טענה, פרט לנתינת מי שהוא עדיין קטן, אכל אי הוי עכשיו איש לא ממעט
ליה, נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין דפטור,

ת"ל שמות בב עד האלהים יבא דבר שניהם אימקוש נתינה
והעמדה צדין להדדי, דצמחוייהו צעינן איש, עד שתהא נתינה
ותביעה שוין כאחד [בגדלות],

ואם איתא תיהוי נמי [נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול]
כאבידה דליכא נתינה, והוי טענה להשביע ולהמחייב כפל, וכי מצעו כשהוא
גדול ליחייבה להאיך שצועה וכפילה, אע"ג דנתינה ליכא?

א"ל [אין לדמות נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול, לאבידה], הכא
במאי עסקינן כגון שאכלו צעל הציט לפקדון כשהוא קטן צעור
שהמפקיד קטן, דלא ירד פקדון זה לתורת טענה מעולם, אכל אבידה מצי מטא
לידיה דהאי, אימייב ליה, שהרי יש לה צעלים צני טענתא,

אבל [אם אכלו] כשהוא גדול מאי, הכי נמי דמשלם דמשהגדיל
קטן ונעשה צר טענה, נמחייב זה לצא עמו לדיון, ואע"ג דנתינה לא הוה, אי
הכי אדחתא עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד, ליתני
עד שתהא אכילה ותביעה שוין כאחד?

א"ל, תני עד שתהא אכילה ותביעה שוין כאחד,

רב אשי אמר לא דמי [נתינת קטן לאבידה], אבידה קא אתיא
מכח בן דעת [שהחפץ נאבד מבן דעת], והא [קטן שנתן פקדון] לא
אתיא מכח בן דעת,

3. ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, הטוען טענת גנב
בפקדון, אינו חייב [שבועה, ותשלומי כפל] עד שיכפור במקצת
ויודה במקצת, מאי טעמא דאמר קרא שמות בב כי הוא זה
היינו הודה צמקת, וצפרשת טוען טענת גנב כתיב [ובשפתי חכמים פירש
שדורש כי הוא זה כמו כי "אם" זה],

ופלוגא דר' חייא בר יוסף [דס"ל דבפקדון גם אם כופר הכל חייב
שבועת כפל], דאמר ר' חייא בר יוסף

דף ק"ז ע"א ערב שביעי של פסח תשס"ט

עירוב פרשיות כתוב כאן פסוק שהוא מפרשה אחרת נעדר צו,
שאינו מקומו וכי כתיב שמות בב כי הוא זה [לא קאי על טוען טענת
גנב בפקדון אלא], אמלוח הוא דכתיב [דבמלוה אם כופר הכל פטור]
דהאי כי הוא זה, צאם כסף מלוה הוה ליה למכתביה, דהתם קאי, דאילו צדיק
פרשחא דפקדון צלא הודאה צמקת מחייב,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ומאי שנא מלוח דעקריין לקרא מדוכמיה, ומוקמיין ליה עלה, כדרבה,

דאמר רבה, מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע,

חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו צפני זה שעושה לו טובה, הלכך היכא דכפר הכל פטור משבועה, דאי לא קושטא, כהדיה לא הוה מני למכפר ביה, והאי והיכא דמודה מקצת בכולי בעי דנכפריה, והאי דלא כפריה משום דאין אדם מעיז פניו,

ובכולי בעי דלודי ליה, והאי דכפר ליה במקצת, סבר אי מודינא ליה בכוליה, תבע לי בכוליה, אישתמיט לי מיהא השתא, אדהווי לי זוזי ופרענא,

הלכך רמא רחמנא שבועה עילויה, כי היכי דלודי ליה בכוליה,

וגבי מלוח הוא דאיכא למימר הכי, אבל גבי פקדון דאין כאן טובה מעיז ומעיז הלכך אפי' כפר בכוליה, רמיא רחמנא שבועה עליה,

תני רמי בר חמא, ארבעה שומריין,

דף ק"ז ע"ב

צריכיין כפירה במקצת [לכפור קצת על מה שנמסר להם לשמור] והודאה במקצת קודם שיתחייבו שבועה, ואם נשבעו בלא כפירה והודאה אין שבועתו של ש"מ כלום, ולא מחייבתו כפל, ודרמי בר חמא פליג אדרבי חייא בר יוסף [דאמר לעיל ע"א, דגם בכופר הכל חייב שבועה] ואלו הן שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר,

אמר רבא, מאי טעמא דרמי בר חמא, שומר חנם בהדיא כתיב ביה שמות כב כי הוא זה [והרשינן ליה כאילו כתיב כי "אם" זה. ע"פ השפתי חבמים על פסוק זה], שומר שכר פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם ושניה בשומר שכר יליף נתינה נתינה משומר חנם, שואל וכי ישאל וי"ו מוסיף על ענין ראשון, שוכר פלוגמא דר"מ ורבי יהודה לעיל (דף נ) אי למ"ד כשומר שכר היינו שומר שכר, אי למ"ד כשומר חנם היינו שומר חנם,

[ביון שהביא לעיל מימרא מר' חייא בר יוסף, מביא ממנו עוד מימרא]

וא"ר חייא בר יוסף, הטוען טענת גנב בפקדון, אינו חייב כפל עד שישלח בו יד קודם שבועה, כגון שעשה זה מלאכה, מאי טעמא שמות כב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, מכלל דאי שלח בה יד מיחייב, למימרא דהאי דכתיב צמיה אשר ירשיעון אלהים וגו' [ישלם שנים לרעהו]

דבשלח בה יד עסקינן דנמנא רשע צדק שנשבע לשקר, שהרי שלח בה יד,

אמר להו ר' חייא בר אבא, הכי א"ר יוחנן, בעומדת על אבוסה [אבוס = כלי שנותרים בה אוכל לבהמה] [שהבהמה עומדת על אבוס שאוכלת ממנה ולא שינה השומר לעשות בה דבר שלא כדיון] שנו שלח שלח בה יד שנו דחייב כפל,

א"ל [שאל] ר' זירא לר' חייא בר אבא [לאידך גיסא, שמא ע"י שליחת יד קונה את הבהמה ששומר, ואינו חייב עליה עוד כפל], דוקא בעומדת על אבוסה קאמר, אבל שלח בה יד קודם שבועה קנה קנאה בתורת גזילה, ושומר חנם אינו נעשה גנב אלא בטענת גנב, וזה קודם שטען טענת גנב קנאה, וקמה ליה צרשומיה, שאם ממה ישלמנה, ואשתכח דכי כפר ידידיה קא כפר, ושבועה לא מהניא ביה כלום,

או דלמא אפי' עומדת על אבוסה קאמר וכל שכן כי שלח בה יד, דכתיב קאי קרא כדאמר ר' חייא בר יוסף?

א"ל זו לא שמעתי, כיוצא בה שמעתי, דא"ר אסי א"ר יוחנן הטוען טענת אבד ונשבע, וחזר וטען טענת גנב ונשבע, ובאו עדים פטור מן הכפל, מ"מ, לאו משום דקנה בשבועה ראשונה להחייב צאונסין, כדכר ששם דאמר לעיל [קח:] הסופר בפקדון נעשה עליו גזלן אפי' בלא שבועה, והיכא דאשתבע כל שכן דכ"ע מודו, אלמא כיון דקמה ליה צרשומיה, כי כפר ידידיה קא כפר ולא מיחייב ליה כפל, וה"ה לשולח בה יד, כיון דפשיטא לן צפ' המפקיד (צ"מ מא) דקמה ליה צרשומיה, מו לא מיחייב עליה כפל,

א"ל לא התם לאו משום דקמה ליה צרשומיה הוא, אלא הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה שמצית דין ראשון נסתלק מידם, ושבועה אחרונה זו, לאו שבועת הדיינים הוא לחייבו כפל, דכיון דנשבע בתחילה שוב לא היה מחויב שבועה לבעלים,

איתמר נמי, א"ר אבין א"ר אילעא א"ר יוחנן, הטוען טענת אבידה בפקדון ונשבע, וחזר וטען טענת גניבה ונשבע, ובאו עדים פטור, הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה,

אמר רב ששת, הטוען טענת גנב בפקדון, כיון ששלח בו יד קודם שבועה פטור, מאי טעמא הכי קאמר רחמנא, ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו וגו' וקיימא לן כהמפקיד (בבא מציעא דף מ"ח) דהאי ונקרב לשבועה הוא, וכתיב צמיה ישלם שנים אם נמנא רשע, הא שלח ידו פטור מכל הדיון הזה,

אמר ליה רב נחמן, והלא שלש שבועות משיביעין אותו את שומר חנם האומר נגנבה, שבועה שלא פשעתי בה בשמירתי כשנגנבה, דאי פשע בה חייב, דכתיב על כל דבר פשע, שבועה שלא

אבני חן על מסכת בבא קמא

עלה", קיימא לן לעיל (דף קו) השביע עליו חמשה פעמים כו', דלענין חומש ואשם לא שני ליה בין שבעת ענמו לשבעת דיינין, וכלל שזכור ממון?

אמר רבא [פותר איבעיא של רמי בר חמא, שממון המחייבו כפל פוטרו מן החומש], ת"ש אמר לאחד מן השוק שאין שומר על שורו היכן שורי שגנבת, והוא אומר לא גנבת, משביעך אני משום הודה מענמו דסיפא נקט, אבל משום כפל כלל שבעה נמי מחייב ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שגנבו, משלם תשלומי כפל, ואם הודה מעצמו [קודם שבאו עדים], משלם קרן וחומש ואשם,

והא הכא, עדים הוא דמחייבי ליה כפילא [בין שביחש, ואח"כ באו עדים גם בלא השבעה היה חייב כפל], הודה מעצמו [קודם שבאו עדים] אין, אבל הודה אחר עדים לא,

ואי סלקא דעתך, שבעה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש, אמאי הודה אחר עדים לא,

מכדי הא שבעה לא קא מחייבא ליה כפילא, תחייבה חומשא,

אלא לאו שמע מינה, ממון המחייבו כפל, פוטרתו מן החומש, ש"מ,

בעי רבינא, חומש וכפילא בתרי גברי מאי, היכי דמי כגון שמסר שורו לשני בני אדם, ומענו בו טענת גנב, חד נשבע והודה, וחד נשבע ובאו עדים, מאי,

מי אמרינן בחד גברא קפיד רחמנא, דלא משלם חומשא וכפילא, האי נשלם כפילא, והאי נשלם חומשא, או דלמא עלויה חד ממונא קפיד רחמנא דלא נשלם עלה חומשא וכפילא, והכא נמי חד ממונא הוא ¹⁸. תיקו:

בעי רב פפא, תרי חומשי, או תרי כפילי בחד גברא מאי, היכי דמי, שטען טענת אבד ונשבע, והודה, וחזר וטען טענת אבד, ונשבע והודה,

אי נמי כגון שטען טענת גנב ונשבע, ובאו עדים, וחזר וטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים, מאי,

מי אמרינן, תרי גווני ממונא [חומשא וכפילא] קאמר רחמנא דלא נשתלמו עילוי חד ממונא, והכא חד גוונא הוא [חומש או כפל], או דלמא תרי ממונא [שני תשלומין] אמר רחמנא דלא לשתלמו עילוי חד ממונא, והכא נמי תרי ממונא נינהו?

שלחתי בה יד ליהנות זה קודם לכן, דאם שלם זה יד קמה ליה ברשותיה דנעשה גולן עליה ומחייב באונסין, וכ"ש בגניבה ואצידה, שבעה שאינה ברשותי,

מאי לאו שבעה שלא שלחתי בה יד, דומיא דשבעה שאינה ברשותי, מה שבעה שאינה ברשותי כי מיגליא מילתא דאיתיה ברשותיה והוא גנב עליה חייב מחייב כפל, דהיינו טוען טענת גנב, אף שבעה שלא שלחתי בה יד, כי מיגליא מילתא דשלח בה יד כי משתכח שקרן נמי חייב כפל משום שבעה שאין ברשותו,

אמר ליה, לא שבעה שלא שלחתי בה יד דומיא דשלא פשעתי בה, מה שבעה שלא פשעתי בה, כי מיגליא מילתא דפשע בה ונגנבה פטור מכפל דהא אינו גנב עליה,

אף שבעה שלא שלחתי בה יד, כי מיגליא מילתא דשלח בה יד, פטור מכפל אפילו עדיין היא אצלו,

בעי רמי בר חמא, דקיימא לן בפרק מרובה (לעיל דף קס) ממון שאין משתלם בראש, דאיכא כפל בהדיא אין מוסיף חומש, ולעיל (דף קו) נמי חנינן לה אם משנאו עדים הודה משלם תשלומי כפל ואשם, אבל חומש לא, מאן פטר ליה מחומשא, ממונא או שבעה, ממון המחייבו כפל פוטרו מן החומש, או דלמא שבעה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש,

היכי דמי כלומר למאי נ"מ, כגון שטען טענת גנב, ונשבע, וחזר וטען טענת אבד, ונשבע,

דף ק"ח ע"א שביעי של פסח תשס"ט

ובאו עדים אקמייתא דכשנשבע היתה אצלו לחייב כפל, והודה והדר הודה איהו אבתרייתא, מאי מחייב חומש אהך שבעה בתרייתא או לא,

ממון המחייבתו כפל פוטרו מן החומש, והא איחייב ליה עילויה כפילא עליה דהאי ממון,

או דלמא שבעה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש כגון אי הוה מודה השתא אקמייתא אחר העדאת עדים [שחייבוהו כפל], הוה מייסטר מחומש, אבל השתא דאבתרייתא אודי והא שבעה בתרייתא, הואיל דלא קא מחייבא ליה כפילא [דהא טוען טענת אבד], תחייבה חומשא,

והכא ליכא למימר יא יד עזלים שבעה ראשונה [בדאמרינן לעיל קו], ולא יתחייב כלום ע"י שבעה בתרייתא, דכי אמרינן ליה, היכא "דאמו סהדי" אשבעה שניה, דאמרינן אשבעת חנם לא מחייבי כפילא, אבל היכא "דאודי

אבני חן על מסכת בבא קמא

לרבא קשיא רישא? אמר לך רבא, הכי קתני שילם ולא רצה לעמוד בשבועתו, אלא שילם, למי משלם למי שהפקדון אצלו,

תא שמע, דאמר רבא, ויקרא ה' וחמישיתו יוסיף עליו התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת אם כפר וחזר וכפר וה"ה למיין כפילי שמע מינה [ורק תרי גוויי אמר רחמנא דלא לישלמו]:

תבעוהו בעלים לשומר, ונשבע, והוכר הגנב, תבעו שומר והודה, תבעוהו בעלים וכפר, והביאו עדים מי נפטר הגנב מן הכפל כשאר מודה בקנס בהודאת שומר שהודה שהודה לשומר, או לא נפטר הגנב בהודאת שומר דכיון דנשבע שומר תחילה נסתלק, ושוב אינה צמירתו ולא הוא הודאה?

תבעוהו בעלים לשומר חנם ונשבע שנגנבה ונפטר ואח"כ ושילם לפנים משורת הדין והוכר הגנב כפל למי? אביי אמר לבעל הפקדון, רבא אמר למי שהפקדון אצלו,

[ומפרש] אביי אמר לבעל הפקדון, כיון דאטרחיה בשבועה שומר לבעלים עד שהביאנוהו לבית דין ונשבע, אע"ג דהדר שילם לא מקני ליה בעלים לשומר כפילא צענת משלומים,

רבא אמר למי שהפקדון אצלו, כיון דשילם מקני ליה כפילא,

אמר רבא, אם באמת נשבע השומר שטען נגנבה באונס, ונמנא כן נפטר הגנב בהודאת שומר דכיון דנאמן הוא, אכן סהדי דאי הוא משתכחא בהמה ניחא ליה למריה דמיהוי צדיה דהאריך, הלכך על שומר זה לחזר אחריה, ומציעתו מציעה והודאת גנב הודאה,

וקא מיפלגי בדיוקא דמתניתין, דתנן, המפקד אצל חברו בהמה או כלים ונגנבו, או שאבדו, שילם ולא רצה לישבע, שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא ויכול היה לפטר בשבועה, נמצא הגנב משלם תשלומי כפל, טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, למי הוא משלם, למי שהפקדון אצלו,

אם בשקר נשבע שטוען מת או נשבר או נשבה או נגנבה באונס, ובא ונמנא שאינו כן לא נפטר הגנב בהודאת שומר דכיון דמגליא מילתא דשקין הוא, אכן סהדי דלא ניחא ליה למרה דליהוי מו שומר עלה, ומציעתו אינה מציעה,

נשבע ולא רצה לשלם, ונמצא הגנב, משלם תשלומי כפל, טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, למי הוא משלם, לבעל הפקדון,

@ אית דגריס אם באמת נשבע - דלא פשע, לא נפטר הגנב, דכיון דבאמת נשבע אפטר ליה שומר, ומו לא רמיא עליה למחציעה לגנב, ואם לשקר נשבע כגון דפשע, נפטר הגנב בהודאת שומר, דאכתי רמיא לשלומי, ורשאון שמעתי ועיקר הוא, דהכא איכא לאקשויי א"כ מאי בעי רבא עמד לישבע לשקר ולא הניחוהו מהו, השתא נשבע ממש דאסתלק ליה מצי דינא, דמו לא רמיא עליה לא שבועה ולא פרעון, עד שיבאו עדים שפשע אמרינן דנפטר הגנב, דאכתי אשומר רמיא למחציעה, כל שכן היכא דלא נשבע דעליה רמיא לשלומי,

אביי דייק מרישא, רבא דייק מסיפא,

בעי רבא, עמד לישבע בשקר, ולא הניחוהו מהו מדלא נשבע נאמן הוא עדיין לבעלים, או דלמא כיון דעמד לישבע מו לא מהימני ליה בעלים¹⁹. תיקו,

אביי דייק מרישא, דקתני, שילם ולא רצה לישבע, טעמא דלא רצה לישבע

דף ק"ח ע"ב

רב כהנא מתני הכי, [אבל] רב טביומי מתני, בעי רבא נשבע לשקר מהו מי אמרינן אכתי עליה רמיא, דכיון דלשקר נשבע סופו להחזיק ולשלם, הלכך מציעתו מציעה, או לא²⁰. תיקו,

הא נשבע אע"פ ששילם כיון דאטרחיה בשבועה למי משלם גנב כפל לבעל הפקדון כטעמיה דאביי דלעיל,

תבעוהו בעלים לשומר, ושילם, והוכר הגנב, תבעוהו בעלים והודה, תבעו שומר וכפר, והביאו עדים, נפטר גנב בהודאת בעלים, או לא,

רבא דייק מסיפא, נשבע ולא רצה לשלם, טעמא דלא רצה לשלם, הא שילם אע"פ שנשבע למי משלם למי שהפקדון אצלו,

מי אמרינן מצי אמר ליה שומר לבעלים, אתון כיון דשקליתו לכו דמו, אסתלקתו לכו מהכא [ומה שהודה הגנב לכם אינה כלום],

לאביי קשיא סיפא? אמר לך אביי הכי קתני נשבע ולא רצה לשלם קודם השבועה אלא לאחר השבועה, למי משלם לבעל הפקדון,

אבני חן על מסכת בבא קמא

הגזול את אביו, ונשבע לו [לאביו שלא גזול], ומת ואחר כך מת אביו, ואחר מיתת האב הודה, הרי זה משלם קרן וחומש (ואשם). ראה על הגליון, שאין כפרה למתים) לבניו של אביו, או לאחיו או לאחיו של אביו, אם אין לו בנים, ואף על גב דנפלה ירושה קמיה דהאיק, צעי למעבד השצה, ואין מעבד אפילו כנגד חלקו,

ואם אינו רוצה [להפסיד חלקו בירושת אביו. מבוארות], או שאין לו נכסים כל כך שיכול לוותר על חלקו, או שאין רוצה להפסיד חלקו, לזה מאחרים ומשיב לאחיו לקיים מצות השצה, ובעלי חוב באין ונפרעים מן ההשצה את חלקו, כגון אם היו שנים אחין והוא שלישי, נפרעים צעלי חובים מן (ההשצה שלש החוב) [שליש הירושה] והשאר יגבו ממנו, [למשל אם גזל את אביו מאה מנה, והוא יורש בשליש המעות, לזה מאה מנה מראובן, ונותן להורשין לקיים מצות השצה, וראובן בא וגובה שלישי המעות מן הורשין, ושני שלישי המעות גובה ראובן מן הבן הגזול],

האומר לבנו, קונם אי אתה נהנה משלי, אם מת ירשנו,

דף ק"ט ע"א אחרון של פסח תשס"ט

[ואם אמר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי] בחייו ובמותו, אם מת לא ירשנו, ויחזיר לבניו או לאחיו, [ג"ל להביא נקט יחזיר והרי לא נטל? מדרחור חלילה לכל הקרוב קרוב קודם, מיהו יא יתן להן בידים דאז יחזיקו לו טובה, וימעול בקונם [כ"ב הר"ן]. יבין],

ואם אין לו מה יאכל לזה ואוכל ובעלי חוב באים ונפרעים מן הירושה את חלקו:

נב': אמר רב יוסף, אם אינו מוזהר יורש לאביו למי ישיב, יתן אותה אפילו לארנקי של צדקה ולא יעבדנו צדו,

אמר רב פפא וצריך שיאמר כשהוא משיב לארנקי של צדקה זה גזול אביו זה גזל אבא,

[ומקשה] אמאי, נמחליה לנפשיה היכא דאין יורש אלא הוא, וכולה שלו, מי לא תנן [לעיל קג.], מחל לו על הקרן ולא מקיימא מצות השצה [שהרי רק מחל ולא השיב כלום], ולא מחל לו על החומש [וכו' אינו צריך לילך אחריו], אלמא בר מחילה הוא אלמא [לא בעינן השבה גמורה, אלא] למיפק ידי גזילה צעין, והא נפקא ליה צמחילה, הכא נמי כיון דירושא קמיה נפלה, נפק ליה מידי גזילה?

אמר רבי יוחנן, לא קשיא, הא [המשנה לעיל קג. שיכול למחול] רבי יוסי הגלילי, הא [משנתנו שצריך השבה גמורה] רבי עקיבא,

דתניא במדבר ה' וְאִם-אִין לְאִישׁ גוֹ' יֵל יוֹרֵשׁ לְהָשִׁיב הָאִשָּׁם זה קרן של גזילה דמתניא לקמן צדקה קמא (דף קי), וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים אם אין לו בן או אח, יש לו קרוב עד

או דלמא מצי אמרי ליה, כי היכי דאת עבדת לן מילתא טובה, שילמת לפנינו משורת הדין, הלכך אנן נמי עבדינן לך על דידן נמי רמיא למיעבד מילתא דטיבותא, מרחינן בתר גנבא לאהדורי צמר גזנא, ולמחבציה, ומציעתן מציעה, שקלאנא אנן דידן [הקרן מוכר], ושקול את דידך [רק הקרן מן הגנב] ²¹. תיקו,

אתמר, נגנבה באונס בלשטים מוזיין דשומר שטר פטור צו והוכר הגנב ואח"כ הוכר הגנב, ויכול לכופו ולהוציא מידו, אמר אב"י אם שומר חנם הוא, רצה עושה עמו דין משלם לצעלים והוא יפרע מן הגנב, רצה נשבע והצעלים יפרעו מן הגנב,

אם שומר שכר הוא אע"ג דפטור בלשטים מוזיין, הכא הוציל והוכר הגנב ולא יפסיד כלום, עליו לטרוח אחריה, לפיכך הוא ישלם לצעלים, ויחזור ויפרע מן הגנב, עושה עמו דין ישלם דמנה עליו לחזר אחר האצידה ואינו נשבע,

רבא אמר, אחד זה ואחד זה [בין שומר חנם ובין שומר שכר] עושה עמו דין ואינו נשבע,

לימא פליגא דרנא אדרב הונא בר אבין, דשלח רב הונא בר אבין, נגנבה באונס והוכר הגנב, אם שומר חנם הוא רצה עושה עמו דין, רצה נשבע, ואם שומר שכר הוא עושה עמו דין ואינו נשבע?

אמר לך רבא, הכא במאי עסקינן כגון שקדם ונשבע קודם שהוכר הגנב,

והא רצה עושה עמו דין רצה נשבע קאמר? הכי קאמר רצה שומר חנם עומד בשבועתו, רצה עושה עמו דין,

רבא זוטא [אמורא בבלי בדור השישי, חברים של רבינא ורב אשי מסר בשם רב ירמיה מדיפתי [מנחות לא.]: אנצקל'] בעי לה הכי, נגנבה באונס, והחזיר גנב בבית שומר, ומתה בפשיעה מהו, מי אמרינן כיון דנגנבה באונס כליא ליה שמירתו, או דלמא כיון דהדרה הדרה לשמירתו, ²². תיקו:

מתני': היכן פקדוני, אמר לו אבד, משביעך אני ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שאכלו, משלם קרן דאין חומש ואשם אלא אם הודה, דכמיז בגזל הגר צפרשת נשא והתודה [הודרה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם],

היכן פקדוני, אמר לו נגנב, משביעך אני ואמר אמן, והעדים מעידים אותו שגנבו, משלם תשלומי כפל, הודרה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם,

אבני חן על מסכת בבא קמא

יעקב צבינו, הקריב קרוב יורש,

אלא בגזל הגר ונשבע לשקר דכתיב למעול מעל זה הכתוב מדבר, הרי שגזל הגר ונשבע לו, ושמוע שמת הגר, והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים לכהנים, דכתיב האשם המושב לה' לכהן, ואמרינן לקמן בשמעתין אשם זה קרן ופגע באותו הגר, וזקפו עליו גר במלוה נפק ליה מתורת גזילה ומת ולכי מיית גר, זכה הלה במה שבידו הוה ליה הוי מוזק וזכה מן ההפקר, דברי רבי יוסי הגלילי,

ר' עקיבא אומר, אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו,

[יש כאן שני מושגים א' לעיל קג. מחל לו על הקרן וכו', ב' כאן שאם מת אביו מלשלם לבניו או לאחריו, ויש ברייתא דפליגי ריה"ג ור"ע],

לרבי יוסי הגלילי, לא שניא לנפשיה כגון הכא [בברייתא] דמחיל ליה הוי גזל גזל הגר לנפשיה, וה"ה גזל את אביו ונשבע לו ומת אביו, דמחיל לנפשיה ל"ש לאחרים נגזל לגזל מצי מחיל, ומתני דקמי מחל לו על הקרן רבי יוסי הגלילי הוי, ואשמעינן לאחרים, וה"ה לנפשיה היכא דנפק מידי גזילה, כגון יורש או גזל הגר, וקס"ד הוי זקפו לאו דוקא, כדמפרש ואזיל,

ולרבי עקיבא, ל"ש לאחרים ולא שניא לנפשיה ומתני דקמי משלם קרן וחומש לבניו או לאחריו, ר' עקיבא הוי, וז"ל (אשמעינן לנפשיה ד לא מצי מחיל וה"ה לאחרים, דאפילו מחיל ליה גזל גופיה, לאו מחילה הוי,

ולר' יוסי הוא הדין, דאפי' לא זקפו במלוה, הלכך יורש את אביו נמי, אע"ג דלא זקפו עליו במלוה, ולא יצא מתורת גזילה בחיי אביו, כיון דמת אביו, ונפלו נכסים לפניו, מחיל לנפשיה, ולקמן (קט:) פריך א"כ גזל הגר דנפיק לכהנים היכי משכחת לה, והאי דקתני זקפו עליו במלוה, להודיעך כחו דרבי עקיבא, דאפילו זקפן עליו במלוה, אין לו תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו,

מתקיף לה רב ששת [נמצא דאוקים המשנה לעיל דמחל לו על הקרן בריה"ג, והמשנה כאן שירש את אביו בר"ע, ומוקשה דלפי תירוץ הגמ' היה לו לשנות המשניות בהדיף, המשנה לעיל בר"ע, והמשנה כאן בריה"ג], אי הכי דנלא זקפו נמי, קאמר ר' יוסי, לנפשיה מצי מחיל, מתני דמחל לו על הקרן דאמר ר' יוסי הוי, כיון דאמר לנפשיה מצי מחיל, לרבי יוסי הגלילי לשמעין לנפשיה לשמעין צורש את אביו דמחיל לנפשיה וליתני פטור [ויתקן המשנה כאן דפטור כיון דמחיל לנפשיה], ולוקמה כר' יוסי וכל שכן לאחרים, וכ"ש דנגזל גופיה לגזלן מצי מחיל,

וגצי מחל לו על הקרן דאוקמיה, כר' יוסי ליתני [יחקן לשון המשנה וליתני] אינה מחילה, ולוקמה כרבי עקיבא לרבי עקיבא, לשמעין דלשמעינן מתני לרבי עקיבא לאחרים דלא מצי מחיל, ומהם שמעינן שפיר

וכ"ש לנפשיה דכל שכן לנפשיה [דלא מצי מחיל] דזקפו במלוה [דקאי עלה ר"ע] היינו אחרים # [פ' שהרי הגר הסיר ממנו עין גזילה ע"י שזקפו עליו בתורת הלוואה], וקאמר ר' עקיבא דלא מצי מחיל, אכל השתא דאשמעינן לאחרים הויא מחילה ולנפשיה לא הויא מחילה, איכא למימר דדוקא קמני, ומד תנא הויא רישא דמתני' [לעיל קג.] וסיפא [כאן קח:]?

אלא אמר רב ששת, הא והא [שני המשניות], רבי יוסי הגלילי, כי קאמר רבי יוסי הגלילי דמצי מחיל לאחרים, אבל לנפשיה לא מצי מחיל, אלא אמאי זכה הלה במה שבידו, משום דזקפן עליו במלוה, [ריה"ג] (הא) (הוא) ו' דאמר זקפו במלוה, דכיון דאפקה גר גופיה דהוה נגזל מתורת גזילה, דהוי כמחל לאחרים הוי מחילה, ולכי מיית קנייה הוי, הלכך מחל לו על הקרן דמתני' [לעיל קג.] ר' יוסי הוי, דאי לרבי עקיבא בעי השבוע משלו, דקתני אין לו תקנה עד שיוציא גזילה, וסיפא נמי רבי יוסי הוי, דמודי רבי יוסי לנפשיה דלא מצי מחיל, כיון דלא אפקיה נגזל מתורת גזילה,

רבא אמר, הא והא רבי עקיבא דלרבי יוסי לנפשיה נמי מצי מחיל דזקפו לאו דוקא, וכי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל, לנפשיה הוי דקאמר דאע"ג דגר זקפו, כיון דלא מחיל מחילה גמורה לא נפקא ליה מתורת גזילה, אכל נגזל לגזלן מודה ר' עקיבא דמחיל כי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה, אבל לאחרים מצי מחיל,

דף ק"ט ע"ב

מכלל דרבי יוסי הגלילי סבר, אפילו לנפשיה נמי מצי מחיל אפי' לא זקפו לרבא פרכין, אלא גזל הגר דקאמר רחמנא נתינה לכהנים, היכי משכחת לה?

אמר רבא, הכא במאי עסקינן כשגזל את הגר, ונשבע לו, ומת הגר והודה לאחר מיתה, דבעידנא דאודי קנאו השם הקב"ה דכתיב המושב לה' לכהן, ונתנו לכהנים, אכל הודה בחיי הגר, נעשה אכלו כמלוה, וכי מיית גר מחיל לנפשיה,

בעי רבינא, גזל הגיורת שגזל אותה ונשבע והודה לאחר מיתה בזה מי נפיק לכהנים או זכה זה איהו, במדבר ה' איש אמר רחמנא אס אין לאיש גזל ולא אשה, או דלמא אורחיה דקרא הוא?

אמר ליה רב אהרן לרבינא [וכ"ה רב אהרן לרבינא רק עוד פעם בש"ס במנחות עד:], תא שמע, דתניא איש, אין לי אלא איש, אשה מנין, כשהוא אומר במדבר ה' המושב הרי כאן שנים תרי השבות כתיב, להשיב האשם, להשיב המושב, לישנא אחרינא תרי אשמות כתיב, להשיב האשם, האשם המושב,

א"כ מה ת"ל איש, איש אתה צריך לחזור אחריו ולשאול אם יש לו גואלים בניס, אם לאו קודם שמתנהו לכהן, קטן שאין

אבני חן על מסכת בבא קמא

דבר שיש לו חלק בו, עד שלא יכנס ברשותו שכיון שגא
ישראל והציא גזל הגר למשמר זה, אע"פ שנתנו למלך מאמיו [פ' לאחר
הכהנים] יש לו חלק בו [שהרי יש לכל הכהנים חלק בו],

משנכנס לרשותו [אם היה גזל הגר ברשותו של ראובן, כגון שהוא
עצמו גזל את הגר, ובא ומקריבה], אינו דין דאין אחר יכול
להוציאו מידו,

[והב"י תא דוחה חק"ו] לא אם אמרת בדבר שאין לו חלק בו,
שכשם שאין לו חלק בו, כך אין לאחרים חלק בו לפיכך
משנתנו לך מי יעבד עליך,

תאמר בגזל הגר שהוא לכל בני משמר וכולם מוצעין שכשם שיש לו
חלק בו, כך יש לאחרים חלק בו,

אלא גזילו יוצא מתחת ידו, ומתחלק לכל אחי הכהנים,

והבב"י במדבר ה ואיש את קדשיו לו יהיו ופקדו לך לקמן מינייה,
שכהן מקריב קרבנותיו בכל עת שירצה, וצורה ועורה שלו, והכא נמי האי חיל
אשם קרבנות דכהן הוא, וחי ציה, וכיון דמקריב ליה וחי ציה, גזל נמי ידידיה
הוא, כדלמרינן מלכד חיל הכפורים למי שזה ניתן זה ניתן?

הכא במאי עסקינן, בכהן טמא דאין ראוי להקריב חיל האשם,

אי בכהן טמא היכי מצי למימר דבר שיש לו חלק בו, דבר שיש לו
חלק בו מי אית ליה והא קיימא לן צובחים (דף נח) דאין טמא חולק
בקדשי המקדש ואפילו בעורות, וגזל הגר נמי קדשי המקדש הוא?

אלא לעולם צכסן טהור, והאי דמוציאין מידו משום דילפינן ג"ש כהן כהן
משדה אחוזה, ואשם את קדשיו צמילי אחריו מתוקמא אתיא לכהן, לכהן
משדה אחוזה,

דתניא ויקרא בו אחוזתו לכהן מהיה היה לו למימר ודיו, ו מה ת"ל
אחוזתו?

מנין לשדה היוצאה לכהנים ביובל מקדיש שדה אחוזה ולא גאלה
מן ההקדש, ומכרה גוצר לאחרים, כשהיא יוצאה מיד הלוקח ציובל, מתחלקת
לכהנים, משמר שנתם צו יובל, שנאמר ואשם לא יגאל את השדה בעלים, ואשם
מכר את השדה גוצר, לא יגאל עוד בעלים, אלא והיה השדה וגו', והכי תניא
צמ"כ ובערצין וגאלה אחד מן הכהנים כלומר והלוקח מן הגוצר כהן
היה ומנני המשמר של יובל היה מנין שלא יאמר הואיל ויוצאה
לכהנים ביובל, והרי היא תחת ידי, תהא שלי,

ורדין הוא, בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כ"ש,
ת"ל ויקרא בו פשדה החרם לפהן תתיה אחרתו, אחוזה
שלו [של הכהן, שירש מאביו היא זו שתהיה לו. שם], ואין זו שלו

אשם צידוע שאין לו צנים ימנהו לכהנים, ומהכא נפקא לן דקטן לאו צר אולדיו
הוא צנסהדרין צבן סורר ומורה (דף סט) אי אתה צריך לחזור
אחריו, בידוע שאין לו גואלין,

תנו רבנן, במדבר ה לה' לכהן, קנאו השם ונתנו לכהן
שבאותו משמר שהוא צא להמכר צו,

אתה אומר לכהן שבאותו משמר, או אינו אלא לכל כהן
שירצה, כשהוא אומר במדבר ה ה ואם-אין לאיש גאל להשיב
האשם אליו האשם המושב לה' לכהן מלכד חיל הכפורים אשר
יכפר-בו ע"ליו משמע למי שזה ניתן זה ניתן, ואיל הכפורים אין יכול
להקריב אלא כהן שצאצאו משמר, דכתיב (דברים יח) לצד ממכריו על האבות,
אני צצצמי ואמה צצצמך, הרי לכהן שבאותו משמר הכתוב
מדבר,

[ושנינו ברייתא אחרת בגזל הגר] ת"ר, הרי שהיה גזול כהן את הגר,
וכשהגיע משמר שלו, צא והודה לאחר מימת הגר, מנין שלא יאמר,
הואיל ויוצא לכהנים, והרי הוא תחת ידי, יהא שלי,

[וכך הוא עושה ק"ו לעצמו] ודין הוא, אי בשל אחרים הוא זוכה
אם היה ישראל מציא גזל הגר צמשמר זה, הריני נוטל [היה דיני ליטול] חלקי
עם אחי הכהנים צני המשמר, בשל עצמו [קרין וחומש ואשם שצמביא
בשביל גזל הגר] לא כ"ש שצטול את הכל,

רבי נתן אומר, בלשון אחר [עושה הכהן קל וחומר כדי ליטול את
גזל הגר],

ומה דבר כגון כהן [שאינו מבני המשמר] שהתנדב קרבן, דלמרינן לקמן
צשמעתי, כהן צא ומקריב קרבנותיו בכל שעה שירצה, וצורה ועורה שלו,
דכתיב ואשם את קדשיו לו יהיו, נמצא שאין לו צני משמר חלק בו, עד
שיכנס ברשותו,

@ ל"א - מה דבר (שלא נכנס צרשות) [שאין לו חלק צו] כגון צרמות
ומעשרות מפי עוקר הרים [לשון עוקר הרים יש על רבה בסוף מסכת ברכות,
והוריות ופרש"י בברכות שהיה ממודד יותר צפלפול],

כשיכנס לרשותו אשם נתנה לכהן אחר של אותו משמר [ראה א"ש שזה
לאו דוקא, ויכול ליתנה גם לכהן שאינו מאותה המשמר], אינו יכול
להוציאו מידו שצ אין יכול להוציאו מידו, שנאמר ואשם אשר ימן לכהן לו
יהיה,

[בקיצור: ראובן כהן שצמביא קרבנו ונותנה לשמעון מבני המשמר, אין ראובן
יכול להוציא הקרבן משמעון אף ששמעון לא היה לו מתחלה שום חלק
בקרבן זה קודם שנתנו לו ראובן],

אבני חן על מסכת בבא קמא

נותנה לכל כהן מי שירצה להאיל דהוא יכול להקריבו, דהא קרבן צבור דומה את הטומאה, שלים נמי מצי עבדי, קרבן צבור צא בטומאה ואין נאכל בטומאה צביד זולין (פסחים ד' עו),

ועבודתה ועורה לאנשי משמר,

היכי דמי, אי דאיכא טהורים דהוא משמר טמאים מי מצו עבדי וכיון דלא מצי עבדי שלים היכי משוי, ואי דליכא טהורים עבודתה ועורה לאנשי משמר, הא טמאים נינהו ולא מצו אכלי,

אמר רבא, אימא לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר מתחלקת, דקיימא לן זמנים (ד' נח) איש חולק, ואפי' בעל מום בקדשים ובמנחות,

אמר רב אשי, אם היה כהן גדול אונן ויש לו קרבן עזמו להקריב, נותנה לכל כהן שירצה דכיון דכהן גדול מקריב אונן, דכתיב לאציו ולאמו לא יטמא, ומן המקדש לא יצא, אם מת אציו ואמו דהוי אונן, אפילו הכי מקדשו לא יצא, ולא יחלל, כלומר דעבודתו שיעבוד באיניות לא תתחלל, הא [בהן] אחר הדיוט שלא יצא חילל, ועבודתה ועורה לאנשי משמר,

מאי קמ"ל, תנינא, כהן גדול מקריב אונן, ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול לערב כשתחלק איניותו, דאיניות לילה דרצון, דאיניות דאורייתא אינו אלא יום מיטה, דכתיב (עמוס ח) ואחריתא כיום מר, אלמא אין מריכות אלא יום אחד?

ס"ד אמינא, כי חס רחמנא עליה דכהן גדול לקרובי הוא, אבל לשוויי שלים, לא מצי משוי, קמ"ל:

מרתני: הגדול את הגר, ונשבע לו [הגדול] ומת [הגר], הרי זה משלם קרן וחומש לכהנים, ואשם למזבח [המלה "למזבח" לכאורה מיותרת], שנאמר במדבר ה' ח' ואם אין לאיש גאל להשיב האשם אליו האשם המושב לה' לכהן מלכד איל הפפרים אשר יכפרבו עליו,

היה מעלה את הכסף ואת האשם ומת [הגדול] בדרך, הכסף ינתן לבניו של גזלן, דהא זכה ביה [הגדול] ממיתת הגר, אלא דבעי למעבד השבח, כי היכי דמיהוי ליה כפרה אשבעמיה, והשמה חו ליכא כפרה, כיון דמית ליה, והאשם ירעה עד שיסתאב דהוי אשם שמתו בעליו, וקיי"ל לקמן כל שצמטת מתה צאשם רועה, וימכר, ויפלו דמיו לגרבה לשופרות קין המזבח, עולות, צער לשם, ועורות לכהנים,

נתן הכסף לאנשי משמר, ומת, אין היורשין יכולין להוציא מידם, שנאמר במדבר ה' ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה,

[שקנה שלו], הא כיצד, יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים:

תנו רבנן, מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה אם נדר קרבן, או שהיה מוטל עליו חטאת ואשם חובה, מקריב אף במשמר שאינו שלו, תלמוד לומר דברים יח ובא בכל אות נפשו ושרת,

ומניין שעבודתה שכל עבודתה דהיינו צורה ועורה שלו [של כהן], תלמוד לומר במדבר ה' ואיש את קדשיו לו יהיו,

[ולכן מקשה הגמ' הא כיצד וכו'] [דאי לא תימא הכי, למאי אצטרך ואיש את קדשיו לו יהיה, דכיון דכתיב ושרת לומר שיש לו רשות להקריב קרבנותיו בכל עת שירצה ממילא ידעינן דעבודתה ועורה שלו בדכתיב בויקרא ז ט לכהן המקריב אתה לו תהיה. שטמ"ק]

הא כיצד, אם היה בעל מום ראוי לאכול ואין ראוי להקריב, אין יכול לעשות שלים להקריבה מי שירצה, אלא נותנה לצני המשמר, והואיל והוא ראוי לאכילה, קרינן ביה ואיש את קדשיו, לפיכך עבודה ועורה שלו, לשון אחר גרסינן עבודה ועורה לאנשי משמר" כיון דהם הקריבוהו,

נותנה לכהן שבאותו משמר, ועבודתה ועורה שלו,

דף ק"י ע"א

ואם היה זקן או חולה וראוי לעבודה כדמפרש לקמן, ואין ראוי לאכילה [שקשה לו לעבוד בעצמו, וגם אינו יכול לאכול ממנה. שם], נותנה להקריב לכל כהן שירצה [שעושה אותו שליח], דהואיל דהוא חזי לעבודה מצי לשוויי שלים, ועבודתה ועורה לאנשי משמר כיון דלא חזי לאכילה לא משוי שלים לאכילה,

האי זקן או חולה היכי דמי, אי דמצי עבד עבודה [עבשיו עדיין לא סבירא לי לחלק בין עבודה לאכילה], עבודתה ועורה נמי תיהוי ידידה, ואי דלא מצי עבד עבודה, שלים היכי משוי?

אמר רב פפא, שיכול לעשות [לעבוד ולאכול] על ידי הדחק, עבודה דכי עבד ליה ע"י הדחק עבודה היא, ומשוי שלים, אכילה דכי אכיל על ידי הדחק, אכילה גסה היא שנפשו קנה צה ואכילה גסה לאו כלום הוא, משום הכי עבודתה ועורה לאנשי משמר,

אמר רב ששת, אם היה כהן של המשמר טמא בקרבן צבור ויש לו [פ' כגון שזכה בו ע"י פייס. תוס' רי"ד עיי"ש עור] קרבן צבור להקריב,

אבני חן על מסכת בבא קמא

הקדן ולא נתן לו את החומש, אין החומש מעכב, נימא
אדרבה חומש מעכב דאשם קרייה רחמנא לשון קרנ,

כשהוא אומר במדבר ה והשיב את אשמו בראשו,
וחמישיתו, הוי אומר אשם זה קרן,

תניא אידך, אשם זה קרן, המושב זה חומש, ובגזל הגר
הכתוב מדבר, או אינו אלא המושב זה כפל, ובגניבת
הגר הכתוב מדבר,

כשהוא אומר והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו, הרי
בממון המשתלם בראש הכתוב מדבר,

גופא [אע"פ של חידש דבר קאמר גופא, משום דבעי למימר אחריתי. גלויני
הש"ס עיי"ש], אמר רבא, גזל הגר שהחזירו בלילה לא יצא,
החזירוהו חצאין לא יצא, מאי טעמא אשם קרייה
רחמנא,

ואמר רבא, גזל הגר שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן,
לא יצא ידי חובתו, מ"ט דכתיב האשם המושב עד
שיהא השבה לכל כהן וכהן שצמסמר ומוסיף משלו עוד להשלים,

בעי רבא, אין בו שוה פרוטה לכל משמר יהויריב ויש צו שוה פרוטה לכל
משמר ידעיה שהן מועטין מהו למשמרת יהויריב ויש בו

דף ק"י ע"ב

למשמרת ידעיה מהו, היכי דמי, אילימא דיהביה לידעיה
במשמרת ידעיה הא אית ביה,

לא צריכא דיהביה לידעיה במשמרתו דיהויריב, מאי, מי
אמרינן כיון דלאו משמרתו הוא ולא כלום הוא, או
דלמא כיון דלא חזי ליה מעיקרא, לידעיה קאי ²³. תיקו,

בעי רבא, כהנים מהו שיחלקו גזל הגר כנגד גזל הגר, מי
אמרינן אשם קרייה רחמנא מה אשם אין חולקין אשם
כנגד אשם מנחות כנגד מנחות, וקרנ כנגד קרנ, מלכל בני אהרן תהיה
אשם כחמי נפקא לן בקדושין (דף נג) ובמנחות פרק אלו מנחות (דף עג) אף
גזל אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר, או דלמא גזל הגר
ממונא הוא?

הדר פשטה, אשם קרייה רחמנא,

רב אחא בריה דרבא מתני לה בהדיא, אמר רבא כהנים
אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר, מ"ט אשם קרייה

משמרת יהויריב ראשונה לכל המשמרות, ושל ידעיה אחרים [שמות אלו נזכרו
בר"ה א כר ז], נתן הגזל את הכסף ליהויריב צמסמר וראשם
ואש"כ נתן אשם לידעיה צמסמר, יצא כדמפרש ואזיל, שהמציא גזלו עד
שלא הביא קרנ אשמו, ילא, זה זכר בשלו זה בשלו,

אשם ליהויריב וכסף לידעיה, אם קיים האשם,
יקריבוהו בני ידעיה דקנסיהו ליהויריב להחזיר האשם, דשלא כדן עזוד
בני יהויריב דקבול אשם מקמי כסף, ולידעיה ליכא למקנס מיד, דצמסמר
דידעיה קביל, ור יהודה דפליג (ט) [צרימא צמסמר] [לקמן קיא.], [אפ"ה]
צמסמין מודה, ואם לא, יחזיר ויביא אשם אחר,

שהמביא גזלו עד שלא הביא אשמו, יצא, הביא אשמו
עד שלא הביא גזלו, לא יצא,

נתן את הקדן להניס ולא נתן את החומש, אין החומש
מעכב מלהקריב את האשם, אש לא נתן עדיין, ולכסוף נתן [צ"ל נותן ועי'
תיו"ט. גלויני].

במדבר ה ה וידבר ה' אל־משה לאמר: ו דבר אל־בני ישראל איש או־אִשָּׁה
כִּי יַעֲשׂוּ מִקְל־חַטֹּאת הָאֵדָם לְמַעַל מַעַל בַּה' וְאִשְׁמָה הִנֵּפֶשׁ הַהוּא: ז וְהִתְנַדְּוּ
אֶת־חַטֹּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהָשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחַמִּישְׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו וְנָתַן
לְאִישׁ אֲשֶׁם לוֹ: ח וְאִם־אֵין לְאִישׁ גָּזֵל לְהָשִׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו הָאֲשָׁם הַמוֹשֵׁב
לֹה לִכְתֹּן מִלִּבּוֹ אֵיל הַכִּפּוּרִים אֲשֶׁר יִכְפְּרֻבוֹ עָלָיו: ט וְכִלְיָתוֹרֹמָה לְכִלְיָתָיו
בְּגִיד־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לִכְתֹּן לוֹ יִתְּנֶה: י וְאִישׁ אֶת־קִדְשׁוֹ לוֹ יִתֵּנוּ אִישׁ
אֲשֶׁר־יִתֵּן לִכְתֹּן לוֹ יִתְּנֶה:

נב"י: ת"ר אשם זה קרן, המושב זה חומש, או אינו אלא
אשם זה איל אשם ומושג זה קרן,

ולמאי נפקא מינה דהא ממנה נפשך מרייהו [קרן, ואשם] קאמר קרא,
מיפוק ליה מינה [במזה שקורא את הקרן אשם] לאפוקי מדרבא דאמר
דאשם קרייה רחמנא לקרן, ומה אשם אינו צא בלילה דכמיז (ויקרא ז) ציוס
צומו ואינו צא למלאין [הרוה ליה בעל מום. הרמ"ה. שטמ"ק] אף קרן כו',

דאמר רבא, גזל הגר שהחזירו בלילה, לא יצא [וג"ל הטעם
כדי שיחזירוהו בפרסום. מאירי], החזירו חצאין לא יצא, מ"ט
אשם קרייה רחמנא [כך הייתי יכול לומר],

כשהוא אומר מלבד איל הכפורים, הוי אומר אשם דרישא
זה קרן קרן הוא [ונמצא שאינו ממועט דינו של רבא],

תניא אידך, אשם זה קרן, המושב זה חומש, או אינו
אלא אשם זה חומש ומושג זה קרן,

למאי נפקא מינה, לאפוקי ממתניתין, דתנן נתן לו את

אבני חן על מסכת בבא קמא

רחמנא:

בעי רבא, כהנים בגזל הגר יורשין הגר הן או מקבלי מתנות גזיה הן הוו או מקבלי מתנות הוו,

למאי נפקא מינה, כגון שגזל חמץ שעבר עליו הפסח, אי אמרת יורשין הוו היינו האי דירתי מורית ירושה זאת נפלה להן, והרי היא לפנינו, שאילו היה הגר קיים, היה זה אומר לו הרי שלך לפניך,

ואי אמרת מקבלי מתנות הוו, מתנה קאמר רחמנא דניתוב להו, והא לא קא יחיב להו מירי, דעפרא בעלמא הוא,

רב זעירא בעי לה הכי, אפילו אם תימצי לומר מקבלי מתנה הוו, הא לא איבעיא לן, דההיא מתנה אמר רחמנא דניתוב להו דהא מתנה יחייב להו רחמנא, והרי הן לפנינו,

אלא כי קמבעיא לן, כגון שנפלו לו נהן עשר בהמות בגזל הגר, מחייבי לאפרושי מיניהו מעשר או לא,

יורשין הוו, דאמר מר קנו יתומים שקנו בהמות בתפיסת הבית כלומר נפלו להן בהמות צירופה עד שלא חלקו חייבין, או דלמא מקבלי מתנות הוו, ותנן הלוקח לקח עשרה טלאים שלא נתעשר, מן השוק, והניתן לו במתנה פטור ממועשר בהמה וצמחם ככורות מפרש טעמא, מאי,

ח וידבר ה' אל-אהרן ואני הנה נתתי לך את-משמרת תרומתי לכל-קדשי בגי-ישראל לה נתתם למשחה ולבגיה לחקעו להם ט זה יהיה לה מקדש הקדשים מן-האש פל-קרבנם לכל-מנחתם ולכל-חטאתם ולכל-אשקם אשר ישיבו לי קדש קדשים לה הוא ולבגיה י בקדש הקדשים תאכלנו פל-זכר יאכל אתו קדש יהיה-לה: יא וזה-לה תרומת מתנם לכל-תנופת בני ישראל לה נתתם ולבגיה ולבגיתיה אתה לחקעו להם פל-טהור ר בביתך יאכל אתו יב כל חלב יצחק וכל-חלב תירו ש ודגן ראשיתם אשר-יתנו ליהוה זה לה נתתם: יג בפורי פל-אשר פארצם אשר-יביאו לה לה יהיה פל-טהור ר בביתך יאכלנו: יד פל-חרם בישראל לה יהיה: טו פל-פטור חרם לכל-בשר אשר-יקריבו לה פארם ובבהמה יהיה-לה אה פדה תפדה את בכו ר האדם ואת בכו ר בהבהמה הממאה תפדה: טז ופדיו מן-הדש תפדה בערקה כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא: יז אה בכו ר-שו ר או יבכו ר בשב או יבכו ר עז ל א תפדה קדש הם את-דמם תורק על-הבזבז ואת-חלבם תקטיר אשה לרית יחלה: יח ובשרם יהיה-לה פחזה התנופה ובשר ק תמין לה יהיה: יט כל א תרומת הקדשים אשר ירימו בגי-ישראל לה נתתי לה ולבגיה ולבגיתיה אתה לחקעו להם ברית מלח עו להם הוא לפני ה' לה ולזרעה אתה:

ת"ש, עשרים וארבע מתנות כהונה ניתנו לאהרן ולבניו,

ובולן ניתנו בכלל ופרט וכלל [פסוק ח] לכל קדשי בני ישראל לך נתונים למשחה כלל, [פסוק ט] וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש פרט, כל מתנה בפני עצמה [מפסוק ט עד פסוק יט חשיב כל מתנות כהונה], וכל תרומת [ה]קדשים חזר וכלל וברית מלח והדר חמיצ דרית מלח עולם הוא וגו', בסוף הפרשה (במדבר יט),

כל המקיימן כאילו מקיים כלל ופרט וכלל וברית מלח כל המורה כולה שניתנה לדרוש בכלל ופרט וכלל, וכאילו קיים כל הקרצות שניתנה בהן דרית מלח, כל העובר עליהם, כאילו עובר על כלל ופרט וכלל וברית מלח,

ואלו הן, עשר במקדש נאכל לפני מן הקלעים, וד' בירושלים ככל העיר, ועשר בגבולים צערי ארץ ישראל,

עשר במקדש: 1. חטאת בהמה, 2. חטאת העוף, 3. ואשם ודאי חמשה הן, גזילות, מעילות, שפחה חרופה, מזיר, ומזורע, וחד חשיב להו, 4. ואשם תלוי זה על ספק כרת שלא נודע לו שעבר ודאי שיבא חטאת, 5. וזבחי שלמי צבור כצבי עזרת שנקראו שלמים כדכתיב (ויקרא כג) ושני כצבים בני שנה וקדשי קדשים הן כדכתיב (שם ויקרא כ"ג) קדש יהיו לה לכהן ונאכלים לפני מן הקלעים, 6. ולוג שבון של מצורע מה שנשאר בלוג מיניקה לכך כהן של השמאלית נאכל לכהנים דחיה במנחות (דף עג) וצומחים (דף מד) לכל קרבנם לרבות לוג שמן של מזרע דהוא נמי קרוי קרבן דכתיב והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן וסמך ליה לקרא קמא בקדש הקדשים תאכלנו ציחק קרת, 7. ומותר העומר מנחת העומר נקמח ושיריה נאכלים וכל המנחות קדשי הקדשים הן כדכתיב לא (תאכל עליו ממך) [תאפה ממך חלקם] וגו', 8. ושתי הלחם, 9. ולחם הפנים, [שתי הלחם בא חמץ כדכתיב חמץ תאפינה, ולחם הפנים בא מצה ככל המנחות, ואמרין במנחות גז. רבי עקיבא אומר: לרבות לחם הפנים לחימוץ], 10. ושירי מנחות כל מנחות הנקמחות מנחת נדבה ומנחת מוטא ומנחת סוטה,

וארבע בירושלים:

1. הבכורה בכור חס נאכל ככל העיר,
2. והביכורים וכן הצורים כריכין חומה כדכתיב (דברים יב) ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם וגו' ואמר מר תרומת ידך אלו צורים מכות (דף יז),
3. והמזרם מן התורה חוה ושוק, וארבע חלות מארבע מינים שבה, חלות ורקיקין ממך ורצוכה וכתוב (ויקרא ז) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לכהן הזורק וגו', ואיל גזיר זרוע בשלה וחלה ורקיק וחיה ושוק של שלמים בכלל חודה הוא דחודה שלמים אקרי והך תרמי חודה ואיל מזיר משום דדמיין להדדי חשיב להו כחדא כדאמר בשמיטת חולין בפרק הזרוע,
4. ועורות קדשים עורות עולה וטעמות ואשמות אצל קדשים קלים עורומיהן לצעלים כדאמר בזבחים פרק טבול יוס (דף קג) ומשה קא חשיב להו

אבני חן על מסכת בבא קמא

ניחא לה:

[שנינו במשנתנו] נתן את הכסף ליהויריב וכו': תנו רבנן, נתן
אשם ליהויריב וכסף לידעיה בחזרה כסף אצל אשם דברי
רבי יהודה, וחכמים אומרים יחזיר אשם אצל כסף,

היכי דמי, אילימא דיהיב ליה אשם ליהויריב במשמרתו
דיהויריב, וכסף לידעיה במשמרתו דידעיה, זה זכה בשלו
וזה זכה בשלו, ונהי נמי לרבנן דקנסו ליהויריב דקנול אשם מקמי כסף,
אלא לרבי יהודה מ"ט דקנס לידעיה?

אמר רבא, הכא במאי עסקינן, דיהיב אשם ליהויריב
במשמרתו דיהויריב וכסף לידעיה במשמרתו דיהויריב,
ר' יהודה סבר כיון דלאו משמרת דידעיה היא לידעיה
קנסין ליה, הלכך יחזיר כסף אצל אשם,

ורבנן סברי שלא כדין הוא עבוד בני יהויריב, דקיבלו
אשם מקמי כסף, הלכך לדידהו קנסין להו, ויחזיר אשם
אצל כסף,

תניא, אמר רבי, לדברי רבי יהודה אם קדמו בני יהויריב
והקריבו את האשם יחזיר ויביא אשם אחר ויקריבוהו בני
ידעיה ואע"ג דקנים ליה לידעיה, ה"מ היכא דאשם ראשון קיים, דיכולין בני
יהויריב להקריבו בעוד משמרתן קיימת ובהכרח, אלל אש קדמו והקריבוהו
בפסול, דאשם הבא קודם הקנן פסול הוא כדמפורש לקמן, יתכן אשם השני
לידעיה, וזכו הללו במה שבידן,

אמרי [ומקשה] למאי חזי דקמי זכי אשם פסול הוא? אמר
רבא לעורו,

תניא, אמר רבי, לדברי רבי יהודה, אם קיים אשם יחזיר
אשם אצל כסף, והא רבי יהודה יחזיר כסף אצל אשם
אית ליה?

הכא במאי עסקינן, כגון דנפק משמרתו דיהויריב ולא
תבעו [שלא תבעו המעות מידעיה], והא קמ"ל דאחולי אחילו
גבייהו,

תניא אידך, אמר רבי, לדברי רבי יהודה, אם קיים אשם
יחזור כסף אצל אשם, פשיטא הכי אית ליה?

הכא במאי עסקינן, כגון דנפיק משמרתם דהני ודהני ולא
תבעו בני יהויריב את הכסף במשמרתם, ולא בני ידעיה את האשם
במשמרתם, מהו דתימא אחולי גבי דהדי ואינטיך לאשמועינן, דלא
תימא טעמא דרבי יהודה, דתבעו בני יהויריב שיחזור בעוד משמרתן קיימת,
אלא היכא דלא תבעו מחלו לבני ידעיה,

זהדי הנך דצירושלים למעוטי דאין נחשבים צהדי הנך דגבולים דהני עורות לא
מתייבזי להו אלל צירושלים וצהדי הנך דצמקדש לא חשיב אלל הנהו דאי נפקי
חוץ לקלעים מפסלי צינא,

ועשרה בגבולין:

1. תרומה, 2. ותרומת מעשר, 3. וחלה, 4. וראשית הגז,
5. והמתנות [זרוע לחיים והקבה], 6. ופדיון הבן, 7. ופדיון
פטר חמור, 8. ושדה אחוזה שהקדישה בעליה ולא גאלה ומכרה
גוצר כשהלוקח ממזירה צינול מתחלקת לכהנים, 9. ושדה חרמים ישראל
שהחרימו שדיהן, 10. וגזל חגור נמי קרי ליה מתנת גבולין שאם נתנו לכהן
המשמר חוץ לירושלים ינא ואלל אשמו יעלה לירושלים להקריב,

וקא קרי מיתה מתנה, ש"מ מקבלי מתנות הוו ש"מ:

[שנינו במשנתנו] נתן את הכסף לאנשי משמר וכו': אמר
אבבי ש"מ כסף מכפר מחצה, דאי לא מכפר, הוה אמינא
מהדר ליורשין, מ"ט אדעתא דהכי דלא מיהוי ליה כפרה לא
יהב ליה,

אלא מעתה, חטאת שמתו בעליה תיפוק לחולין ולא מחז
למיתה דאדעתא דהכי לא אפרשה,

אמרי, חטאת שמתו בעליה הלכתא גמירי לה דלמיתה
אזלא [ואין למדין מן החלכה, ואין דנין ק"ו מהלכה כדאיתא במסכת נזיר.
הראב"ד ז"ל. שטב"ק],

אלא מעתה, אשם שמתו בעליו ליפוק לחולין, דאדעתא
דהכי לא אפרשיה?

אשם נמי הלכתא גמירי לה, כל שבחטאת מתה באשם
רועה עד שיומם, וימכר ויפלו דמיו לקין המזבח, עולה לשם ועורה לכהנים,
זה מדרש דרש יהודיע הכהן בשקלים (דף ט), ובתמורה (דף כג) וכל זמן שהוא
חס, אין יוצא לחולין לימכר, לפיכך ירעה, והוא מעצמו אין יכול להשמיט מאשם
לעולה,

אלא מעתה, יבמה שנפלה לפני מוכה שחין, תיפוק בלא
חליצה, דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה?

התם אנן סהדי,

דף קי"א ע"א שבי"ק שמיני תשס"ט

דמינח ניחא לה בכל דהו להקדש לראשון שהוא שלם, על ספק זה
שאם ימות מוקד לאחיו, כריש לקיש, דאמר ר"ל [ראה קידושין מא].
טב למיתב מן דו גוף שניס מלמיתב ארמלו כלומר אשה בכל דהו

אבני חן על מסכת בבא קמא

פרק עשירי הגוזל ומאכיל

דף קי"א ע"ב

מתני': הגוזל, ומאכיל את בנוי [וה"ה בהאכיל לאחר יצין], והניח לו שהניח [או שמת והניח. יצין] לפניהם [ואכלוהו אחר מיתתו. יצין], [פ' ומיירי] [ש]הגזילה קיימת [לאחר מיתת] פטורין מלשלם בגמרא מפרש טעמא [רב חסדא מוקי לה לאחר יאוש], [בגמ' לקמיה יש מחלוקת: רמי בר חמא אמר דרשות יורש כרשות לוקח, וקני לה בניו ביאוש ושינוי רשות, ורבא אומר דפטורין כיון שאכלום], [דהא אינהו לא גזול מיד, ומטלטלי לא משעבדי לבעל חוב, ואם לא אכלוה והיא בעינה חייבים להחזיר. רע"ב], אע"פ שנהנו בניו עצמן מן הגזילה, פטורין דאינהו לא גזול מיד. רשב"ם ב"ב מר.], [לאו דוקא מאכיל, דה"ה נותן להם דפטורין לרב חסדא דמוקי בגמרא מתני' לאחר יאוש, דהוה ליה יאוש ושינוי רשות, אלא אורחא דמלחא נקט, אי נמי וכו'. תוס']

ואם היה דבר שיש בו אחריות [דהיינו קרקעות], חייבין לשלם בגמ' מפרשי לה מר הכי, ומר הכי:

[נראה דאגב דתני בסוף פירקין דלעיל היה מעלה את הכסף ואת האשם וזאת הכסף יתן לבניו דזכו בו בני הגזול במיתת הגז, תנא השתא מני דזכו נמי בני הגזול בגזילה שהניח לפניהם אביהם אחר מיתתו. מלאכת שלמה]

גמ': אמר רב חסדא, גזל ולא נתייאשו הבעלים [תוס'], ובא אחר ואכלו ממנו [בבב], רצה מזה [מן הגזול] גובה, רצה מזה [ממי שאכלו] גובה, מאי טעמא? כל כמה דלא נתייאשו הבעלים, ברשותיה דמריה קאי וזו שאכלו, נעשה כגזלו מעצמו,

תנן, הגוזל ומאכיל את בנוי, והניח [פ' או הניח] לפניהם פטורין מלשלם, תיובתא דרב חסדא [ורואין מזה שמי שאכל הגזילה פטור מלשלם?]

אמר לך רב חסדא, כי תניא ההיא לאחר יאוש:

[שנינו במשנתנו] (אם. ליתא במשנה) הניח לפניהם פטורין מלשלם: אמר רמי בר חמא, זאת אומרת דקמני והניח לפניהם פטורין, רשות יורש, כרשות לוקח דמי והויל לה כרשות אחרת, וכיון דאוקימנא למתניתין לאחר יאוש, קני להו יתמי ציאוש ושינוי רשות, דאי ציאוש כדי, לא קני, מדלא קמני פטורא צאצאהו,

קמ"ל, דאמרינן, כיון דלא תבעי דכיון דצני ידעיה נמי לא תבעו לאשם במשמרתן להדרו ברישא יחזור כסף אלל אשם, ויקריצוהו בני יהוירצ כשיחזיר שבת משמרתם:

[שנינו במשנתנו] שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו [וכו']:
מנהני מילי? אמר רבא דאמר קרא במדבר ה האשם המושב לה' לכהן, מלכד איל הכפורים אשר יכפר בו כלומר לא קרב האיל עדיין, מכלל דכסף ברישא,

אמר ההוא מרבנן לרבא, אלא מעתה במדבר כה מלכד עולת הבקר, הכי נמי מכלל דמוספין ברישא,

והתניא, מניין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר, תלמוד לומר ויקרא ו וערך עליה העולה, ואמר רבא העולה עולה ראשונה?

אמר ליה אנא במדבר ה מאשר יכפר בו נפקא ליה דכתיב זלשן עמיד, מדלא כתיב אשר כיפר, ומשמע דכשהשיב לכהן את האשם דהיינו קרן הכסף ועדיין לא כיפר:

[שנינו במשנתנו] נתן לו את הקרן וכו': ת"ר גבי נהנה מן ההקדש קאמר, מניין שאם הביא מעילתו קרן דהקדש שמעל זו ולא הביא אשמו, אשמו ולא הביא מעילתו שלא יצא?

תלמוד לומר ויקרא ה באיל האשם ונסלח לו משמע אין סליחה אלא בשניהם, איל כמשמעו, האשם קרן, כדין לקמיה הקדש מהדיוט, מה האשם דכתיב בגול הגר קרן הוא כדאמר לעיל (דף קי), אף אשם דכתיב בהקדש קרן הוא,

ומנין שאם הביא אשמו, עד שלא הביא מעילתו [הכסף], שלא יצא? תלמוד לומר באיל האשם משמע צאיל שהוא צא מוצה לאשם שהוא קרן, אלמא קרן צרישא מיימי האשם בכבר,

יכול כשם שאיל ואשם מעכבים, כך חומש מעכב? תלמוד לומר באיל האשם ונסלח לו, איל ואשם מעכבים בהקדש, ואין חומש מעכב,

וילמוד הקדש מהדיוט, והדיוט מהקדש,

הקדש [מעילה] מהדיוט [מגול הגר], מזה אשם דהתם [רגול הגר] קרן, אף אשם דהכא קרן,

והדיוט מהקדש, מזה הקדש [מעילה] אין חומש מעכב את הכפרה אף הדיוט [גול הגר] נמי אין חומש מעכב:

אבני חן על מסכת בבא קמא

אמר לך רמי בר חמא, כי תניא ההיא

רבא אמר, רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי, והבא במאי עסקינן כשאכלום לאחר מיתת אביה, ונגזל אין יכול לתובעו, שהרי לא גזלוהו,

דף קי"ב ע"א

לפני יאוש דשני רשות בלא יאוש לא קני, וכי אין גזילה קיימת שאכלוה אחרי מות אביהן פטורין, דלית ליה דרב חסדא,

רב אדא בר אבהו מתני להא דרמי בר חמא אהא, הניח להן אביהן מעות של רבית, אע"פ שיודעין שהן של רבית, אין חייבין להחזיר,

אמר רמי בר חמא, זאת אומרת רשות יורש כרשות לוקח דמי,

רבא אמר, לעולם אימא לך רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי, ושאיני הכא דאמר קרא ויקרא בה לו אֶל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְפִּית, וְיָרֵאתָ מֵאֵל יְיָ וְחִי אֲחִיד עַמָּךְ, אהדר ליה כי היכי דנחי בהדך [שיחיה עמך], לדידיה קא מוהר ליה רחמנא, לבריה לא מוהר ליה רחמנא,

מאן דמתני לה להא דרמי בר חמא אברייא [דרבית], כ"ש אמתניתין [משנתין] דליכא טעמא אחרינא למפטריה אלף הוי [דרשות יורש כרשות לוקח], [ד?] כל כמה דלא מחסרת לה למתניתין משמע דגזילה קיימת,

מאן דמתני לה אמתניתין, אבל אברייא רמי בר חמא כרבא מתני לה משום טעמא דקרא מתני לה כרבא, ל"א איפכא גרסינן, מאן דמתני לה אמתני כ"ש אברייא, דמתניתין איכא לאוקמא בשאכלום אצל ברייא קמי שידעין שהן של רבית אלמא דקיימי בעין וקמי פטורים דרשות יורש כרשות לוקח, ומאן דמתני לה אברייא, אצל אמתניתין רמי בר חמא בשאכלום מתני לה כרבא, וראשון שמעמיז (ועיקר) [ואחרון עיקר],

ת"ר, הגזול ומאכיל [פ] ונאכל כבר ואין הגזילה קיימת] את בניו, פטורין מלשלם, הניח לפניהם [פ] והגזילה עדיין קיימת], גדולים חייבין לשלם ורמי בר חמא מוקי לה לפני יאוש, קטנים פטורין מלשלם דלאו בני דינא נינהו, ואע"פ דגזילה קיימת מיהו מחסרה גזייה, וסומכוס הוא דפטור קטנים לקמן, ואם אמרו גדולים אין אנו יודעין חשבונות שחשב אבינו עמך ושמה אבינו חשב לך דמי, פטורין,

[ומתמה] משום דאמרי אין אנו יודעין פטורים בתמייה, הואיל וידעיס שגזילה בלא לידו, דברי ושמה הוא, וכדי עדיף? אמר רבא, הכי קאמר, גדולים שאמרו יודעים אנו חשבונות שחשב אבינו עמך, ולא פש לך גביה ולא מידי, פטורין [וחי']],

[ומקשה, דמשמע שהגזילה קיימת] הא מדרקתני סיפא, אם היה דבר שיש בו אחריות כגון דבר הניכר לרבים ונראה כל שעה, כעין קרקע או כגון טלית וכסות # [כן ס"ד הפירוש של דבר שיש בו אחריות] חייבין לשלם [מפני כבוד אביהן] שהצריחו אותם וזו טלית שגזל פלוני, מכלל דרישא בגזילה קיימת עסקינן [ומיירי בדבר שאין ניכר לרבים מי הם הבעלים] ואפ"ה, היכא דלאו משום כבוד, פטר להו ברישא במתני?

אמר לך רבא, הכי קאמר, אם הניח להם אביהם [ולא קאי על הגזילה עצמה] אחריות נכסים קרקעות משלו, אפילו אכלו את הגזילה חייבין לשלם דאשתעביד נכסים דאזוהוון מחיים, [ואה"נ דמיירי שאין הגזילה קיימת, דמיירי שאכלוהו, ולא קשיא על רבא],

והא מתני ליה רבי לרבי שמעון בריה [דמיירי בגזילה קיימת], לא דבר שיש בו אחריות ממש לא שגזל קרקע והניחה לפניה, אלא אפילו פרה וחורש בה, חמור ומחמר אחריו והכל מעדין שהיה דנגזל, חייבין להחזיר חייבין אלמא בגזילה קיימת עסקינן, מפני כבוד אביהן,

(אלא. ד"ס, תוס' רי"ד) אמר רבא, כי שכיבנא, ר' אושעיא נפיק לוותי יא לקראמי דתריצנא [דמתריצנא. רש"י] מתני' בוותיה באתריות ממש, ובשאינ גזילה קיימת, וסורי מיתסר # [וצ"ע אם באמת צריך לחסר המשנה, הלא גם בלאו להוסיף יכול לאוקים המשנה כרבא], ולא מוקי לה דבדק המסויס, ובגזילה קיימת כרבי [דמין דאשכחן הכי, מתריצנא לה מתניתין כברייתא, ולא חיישין למאי דמתני רבי לר' שמעון בריה, דברייתא קיימת כוותיה],

דתני רבי אושעיא, הגזול ומאכיל את בניו, פטורין מלשלם, הניח לפניהם גזילה קיימת שלא אכלוה אחרי מותו ותבען הגזול חייבין דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי, ויאוש כדי לא קני,

אין הגזילה קיימת שאכלוה אחרי מותו פטורין דאינהו לא גזול מידי, הניח להם אביהם אחריות נכסים קרקע משלו חייבין לשלם דאשתעביד נכסיה,

אמר מר, אין הגזילה קיימת פטורין, נימא תיהוי תיובתא דרב חסדא דאמר לעיל רבה מזה גובה? אמר לך רב חסדא כי תניא ההיא לאחר יאוש ואכלוה,

אמר מר, גזילה קיימת חייבין לשלם, נימא תיהוי תיובתא דרמי בר חמא כיון דלאחר יאוש אוקימתה?

אבני חן על מסכת בבא קמא

הלכה אע"ג דמקטיל משלם,

היתה פרה שאולה לו, וטבחה בשבת, פטור מן הכל, דלא אמרינן משעת שאלה מחייב ליה אקרינא, וקמה ברשומיה אפילו למלאך המות, אלא בשעת טביחה הוא דגזילה, שאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד, ופטור מן הקרן משום דקס ליה בדרבה מיניה, וקנסא ליכא, דהא אין כפל ולא ארבעה וחמשה אלא בגג עגמו שגג מצית בעלים, או בשומר חנם הצא לפטור עגמו בטענת גניבה, אבל שואל ונושא שטר ושוכר שאין יכולין להפטור בטענת גג אין בהן כפל כדאמר בכמה דוכתי לא אס אמרת בשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל תאמר בש"ש כו',

שאל אין גניבה אין טביחה ואין מכירה לא גרס ליה, ואנן שמעינן כאן ובכתובות וכן פירש לנו רבינו, שאל אין גניבה אחר שפטור מן הקרן משום דקס ליה בדרבה מיניה, אין טביחה, קנס נמי לא משלם, ואף על גב דחידוש הוא ואין מיתה פוטרתו, הכא דליכא קרן פטור, דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא, ולא תשלומי ג' וד', וכי מדלית מהכא קרינא הוה ליה ג' לכאן וד' לכאן,

ולא היה לי לב להצין את מושל, שטעם זה אין צריך לכאן שהרי אין קנס בשואל הטובה, ואפילו אמרינן כרז פפא דעד השתא קס ברשותא דמרה אפילו הכי גולן נעשה עליה, ולא גג שאין דין גג אלא בטוען טענת גג, והוה שומר חנם,

וכי גרס ליה בכתובות גרסינן ליה, ובמלתא דרבא דאמר חס, גג וטבת בשבת פטור, שאל אין גניבה כו', דהתם בגג עגמו קאי, וליכא למיפטריה מקנסא אלא משום האי טעמא,

אבל בדרב פפא ליכא למגרסא, לא התם ולא הכא, ואידי דמילתא דרב פפא אימתר התם גבי מלתא דרבא איגרסא נמי אגב שטפא בדרב פפא, ותשובות רב האי גאון מסייעא לי,

ת"ר, ויקרא ה והשיב את הגזילה אשר גזל, מה ת"ל אשר גזל, יחזיר בעין שגול כלומר אם גזילה קיימת יחזיר, אבל אין גזילה קיימת פטור, ובדידיה ליכא לאוקמה אלא בצניו, מכאן אמרו הגזול ומאכיל את בניו [פ' שנאכל הגזילה] פטורין מלשלם,

הניח לפנייהם [פ' שעדיין הגזילה קיימת] בין גדולים בין קטנים, חייבין, משום סומכוס אמרו, גדולים חייבין, קטנים פטורין [אפ' הגזילה קיימת סבר סומכוס שקטנים פטורין],

בר חמוה [בן חמיו] דרבי ירמיה קטן הוה טרק [סגר] גלי [דלת] דלת פתוחה צבית אציו סגר באפיה דרבי ירמיה ולא הניח [את ר' ירמיה] ליכנס, לפי שהיה רואה רבי ירמיה להחזיק צה,

אתא [ר' ירמיה להתרעם] לקמיה דרבי אבין, אמר [רבי אבין] שלו הוא תובע [הבית שייך לילד זה שהיתה של אביו], א"ל והא מיייתנא סהדי דאחזקי ביה בחיי דאבוה והיה טוען שאציו מכרה לו או נתנה לו,

תניא אידך, הגזול ומאכיל בניו פטורין מלשלם, הניח לפנייהם ואכלום בין גדולים בין קטנים חייבין,

[ומדיין] קטנים מי מחייבי, לא יהא אלא דאזיק אזוקי נכנס לחצר דגזול והזיק, מי מחייבי קטנים לשלם, והא אנן מנן [לעיל דף פז] והם שחבולו באחרים פטורים, והכא כיון דאכלום, מאן כפי להו לשומי?

א"ר פפא, הכי קאמר, הניח לפנייהם ועדיין לא אכלום, בין גדולים בין קטנים חייבין אפילו קטנים חייבים, כיון דגזילה קיימת ברשותא דמרה הוא, ורבנן הוא דפליגי עליה דסומכוס, ולא תקשי אצרייתא דלעיל דאמר גדולים חייבין, קטנים פטורים,

אמר רבא, הניח להם אביהם פרה שאולה, משתמשין בה כל ימי שאלתה, מתה אין חייבין באונסיה דלא קצילו עלייהו נטירותא,

כסבורים של אביהם היא, וטבחה ואכלוה, משלמין דמי בשר בזול כל זוזא [שהוא ששה דנקין] משצינא בארבע דנקי, וכן כל היכא דמני בזול בפרק מי שמת (ב"ב דף קמו) והיינו שני שלישי דמים, וכולהו דמי לא נשלמו, דאי הוה ידעי דבעו שלומי, לא הוה אכלי בשרא, והעור יחזירנו כמות שהוא הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם, # [שכל המשאיל בהמה וכדומה יודע שיש אפשרות שהשואל ימות, ובניו לא ידעו שהיא בהמה שאולה],

איכא דמתני לה הניח להן אציהן אחריות נכסים חייבין ארישא דקאמר מתה אין חייבין באונסיה, ואם הניח להן אציהן קרקעות חייבין לשלם, דאשמעבוד נכסים מחיים דאציהן, דקסבר רבא חיוב אונסים משעת שאלה מוטל על השואל, ופליגא דרב פפא, דאמר לקמן, לא רמי חיוב אונסים אשואל, עד שעה שמיאנס,

ואיכא דמתני לה אסיפא טבחה ואכלוה משלמים דמי בשר בזול ואם הניח להן אציהן קרקע משלמין פרעון שלם דהוה אציהו במקום אציהו והואיל וכן אכלוה משלמין, מאן דמתני לה ארישא, כל שכן אסיפא, ופליגא דרב פפא,

מאן דמתני לה אסיפא, אבל ארישא לא דמתה כדרכה לא, דלא אמרינן אשמעבוד נכסים, דלא רמי חיוב אונסין על השואל עד שעת אונסין, והכא כי תמינסא, לימיה לשואל, והני לא קבול עליהו מידי, ודריינו דרב פפא,

דא"ר פפא, היתה פרה גנובה לו כלומר גג פרה מערב שבת וטבחה בשבת, חייב אף בתשלומין ארבעה וחמשה שכבר חייב בגניבה נקין קודם שיבא לידי איסור שבת איסור סקילה, ואף על גב דקנסא לא אחי עליה עד שבת, לא פטרינא ליה מקנסא משום חיוב מיתה, דאמר צאלו נערות (כתובות דף לד) קנס חידוש הוא שמדשה מורה

אבני חן על מסכת בבא קמא

א"ל וכי מקבלין עדים

דף קי"ב ע"ב

שלא בפני בעל דין האי קטן כמאן דלמיס דמי,

ולא, והא קתני בין גדולים בין קטנים חייבין,

א"ל, הרי מחלוקת סומכוס בצידך [שקטן אינו מחזיר אפילו הגזילה בעין],

אמר, איכפל כולי עלמא, וקאי כסומכוס, לאפקוען לדידי [להוציא ממנו את בית הזה],

אדהכי איגלגל מילתא, אתא ומטא לקמיה דרבי אבהו,

[רבי אבא אמורא ברור השלישי נולד בבבל ולמד בבית מדרשו של רב הונא בסורא [ע"ו ו:] ושל רבי יהודה בפומבדיתא [חולין יט:]; כר' זורא חבירו עלה גם הוא לארץ ישראל בניגוד לרצונו של רב יהודה רבו [ברכות כד:]; בהגיעו לגבול הארץ עבקו נישק את סלעיה כתובות קיב, אנציקל',

[מושכו היה בקיסרי' ראה מו"ק כה: כי נח נפשי' דר' אבהו אחותי עמודי דקסרי מייא],

אמר, לא שמייע לכו הא דרב יוסף בר חמא א"ר אושעיא, דאמר רב יוסף בר חמא אמר רבי אושעיא, תינוק שתקף בעבריו שלקח עגדיו עמו שיסייעו [לישגא אחרינא] שתקף בעגדיו ואמר עלי הן] וירד לתוך שדה של חבירו, ואמר שלי הוא, אין אומרים נמתין עד שיגדיל, אלא מוציאין מידו מיד, ולכשיגדיל יביא עדים ונראה אם שלו הוא?

[והגמ' דוחה] מי דמי, התם הוא דירד לתוך שדה חבירו, דלית ליה להך מיעוק דהך שדה חזקה דאבוה, אבל היכא דאית ליה להאי מיעוק דצית זה חזקה דאבוה, לא מפיקין ליה מיניה, ולכשיגדיל יביא רבי ירמיה עדיו וידון עמו הוא דמפקין מיניה, דלא קיימא ליה אחזקה דאבוה, אבל היכא דאית ליה חזקה דאבוה [כגון בר חמא דר' ירמיה], לא,

אמר רב אשי, א"ר שבתאי, מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, תהי בה ר' יוחנן וכי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין,

קיבלה מיניה ר' יוסי בר חנינא [מרב יוחנן פירוש הדברים של ר' שבתאי. וראה ראש לעיל פ"ד סוף סימן ד'] כגון שהיה הוא חולה או עדיו חולים מסוכנים למות ואם לא עכשיו אימתי, או שהיו עדיו מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא,

אמר רב יהודה אמר שמואל, מקבלין עדים שלא בפני בעל דין,

אמר מר עוקבא, לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל, כגון דפתחו ליה בדיניה, ושלחו ליה ולא אתא, אבל לא פתחו ליה בדינא, מצי א"ל אנא לב"ד הגדול שגאון ישראל אוילנא,

אי הכי כי פתחו ליה, נמי מצי א"ל לב"ד הגדול אוילנא?

אמר רבינא כגון דנקט צעל דין חבירו ד"סקא אגרת מצ"ד הגדול ששלחו לצ"ד של כהן [לכופין] מבית דין הגדול [וגם אם לא פתחו בדינא אינו יכול לומר שרוצה לילך לב"ד הגדול, ונמצא שלא כבר עוקבא שמואלק בין פתחו בדינא אי לא],

אמר רב, מקיימין את השטר, שלא בפני בעל דין היו עדים הסתומים מנקשים לילך למדינת הים, מציאן מלוה לצ"ד ומעדין על כתב דין וצית דין כותבין מחמיו צמותא תלתא הוינא ואמו פלוני ופלוני ואסידו אחמית ידיהו ואסרנהו וקיימנהו דקמו, ור' יוחנן אמר, אין מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין,

א"ל רב ששת לרבי יוסי בר אבהו, אסברה לך מעמיה דרבי יוחנן, אמר קרא שמות כא והועד בבעליו ולא ישמרנו [או מחייבין את הבעלים לשלם כופר, אבל דוקא כשהבעלים בב"ד], אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו,

אמר רבא, הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין, ואפי' עומד צעל דין וצווח אל מקיימיהו מוויף הוא אין מושיעין,

ואי אמר נקיטו לי זימנא, עד דמייתינא סהדי ומרענא ליה לשטרא נקמינן ליה, אי אתא אתא,

אי לא אתא, נטרינן ליה בה"ב [שני חמישי ושני, אם ישלם],

אי לא אתא, כתבינן פתיחא עלויה שטר שמתא על שאין פורע הסוג תשעין יומין,

תלתין קמאי לא נחתין לנכסיה, דאמר קא טרח בזווי [במעות] ונזיוף [ובחלואה],

מציעאי [שלשים ימים האמצעים] נמי לא נחתין ליה לנכסיה, דאמר דלמא לא אשכח למיזף, וקא טרח ומוזבין [ומוכר נכסיו],

בתראי נמי לא נחתין לנכסיה, דאמר לוקח גופיה [שלחא מן הלוח] קא טרח בזווי,

לא אתא, כתבינן אדרכתא [collection] אניכסיה פסק דין

אבני חן על מסכת בבא קמא

לירד המלוה למוך נכסים של לוח, וליטול בשומא בחזרו,

והני מילי דאמר אתינא, אבל אמר לא אתינא, לאלתר כתבינן,

והני מילי במלוה, אבל בפקדון, לאלתר כתבינן,

וכי כתבינן אמוקרקעי, אבל אמטלטלי לא [אין כותבין אדרכתא לגבות מטלטלין מן הלוח], דלמא שמיט ואכיל להו מלוה למטלטלי, וכי אתי לוח, ומייתי סהדי ומרע ליה לשטרא, לא משכח מידי למיגבה [מן המלוה להחזיר ללוח],

ואי אית ליה מקרקעי למלוה, כתבינן,

ולא היא אדרכתא אמטלטלי לא כתבינן, אף על גב דאית ליה מקרקעי חיישינן שמא תבסיף קרקעות של מלוה מצור ומפחות מדמיה,

[ראה חו"מ סימן צח לענין כתיבת אדרכתא],

וכי כתבינן אדרכתא מודעינן ליה, והני מילי דמיקרב אבל מירחק לא [שאם יהיה חייב שצריך להודיע להלוה, ישמט את עצמו, ויאמר שאין יכולין לגבות ממנו שלא שילחו לו אדרכתא], [דאל"כ כל אחד ילוה בעות וילך לו למדינת הים. פרישה], ואי מירחק ואיכא קרובים, אי נמי איכא שיירתא דאזלי ואתו התם, משהינן ליה תריסר ירחי שתא, עד דאזלא ואתי שיירתא,

כי הא דרבינא [ראש הישיבה במתא מחסיא] שהא למר אחא זה שמו והיה לו מוצ על מצירו ולא היה הלוח צעיר תריסר ירחי שתא עד דאזלא, ואתיאי שיירתא מבי חוזאי [khuzistan near susa] [סוסא הוא שושן במדינת איראן],

ולא היא [לעולם אין ממתניין אלא כותבין אדרכתא מיד], התם איניש אלימא הוה [מור אחא המלוה היה גבר אלים], אי הוויא מטיא אדרכתא לידיה [אם היה גובה עם האדרכתא, והיה בא הלוח אה"כ, ומביא ראיה ששטרו של מלוה מוויף], לא הוה אפשר לאפקוי מיניה,

אבל הכא לא נמרינן ליה, אלא עד דאזיל שליחא בתלתא בשבתא [דמסתמא בשני דנהו. תוס'] ואתא בארבעה בשבתא ולחמשה בשבתא קאי בדיניה שני וחמישי צמי דיין קצועים בעיירות, תקנת עורא צפרק מרובה (לעיל דף פב),

אמר רבינא, האי שלוחא דרבנן שהלך להזמין איש לדין וחזר ואמר לצ"ד אינו רוצה לצא מהימנינן ליה כבי תרי דלא משקר צבי דינא וה"מ לשמתא, אבל לפתוחא שטר שמתא וכי שרו ליה שמתא לא שרו ליה עד דהייזי חזא דפתיחא לספרא כיון דממונא קא מחסר ליה

דקא בעי ליה למיתב ליה זוזי לספרא [בשקורעין אותה משלם הוא שכר הסופר. תוס'] לא,

אמר רבינא יהבינן זימנא מומינן בעל דין ליוס פלוני לדין אפומא דאיתתא [על פי אשה] הסולמת אללו לפי דרכה ואפומא דשייבבי או ע"פ שכניו וסמכין עליהו דעצדין שליחותיהו אי לא אחי מחזקין באפקדותא ומשמחין ליה, ולא אמרן אלא דליתיה במתא שאין אותו פלוני עכשיו צעיר שצ"ד זה, ואמר לשכניו כשישוב פלוני אמרו לו לצא,

דף קי"ג ע"א

אבל איתיה במתא, לא משמחין ליה, דהנהו איסתא ושיצבי לא עבדי שליחותא, דאמרינן אימר לא אמרו ליה, דאמרי אשכחינהו שליחא דב"ד ואמר ליה אלל משדרינן ליה עוד שליחות אחרתא בתריה,

ולא אמרן אלא דלא חליף אבבא דבי דינא כי אחי הסול פלוני לציתיה לית ליה אורחא לצבא דבי דינא אבל חליף אבבא דבי דינא לא לא סמכין אשיצבי דאמרי צי דינא אמרי ליה, אמרי אשכחיה בי דינא ואמרי ליה,

ולא אמרן אלא דאתי ביומיה, אבל לא אתי ביומיה לא, אימא אישתלוויי אשתלי שכוו שליחותא קודם ששז אותו פלוני לציוו,

אמר רבא, האי מאן דכתיב עליה פתיחא, על דלא אתי לדינא, עד דאתי לדינא לא מקרעינן ליה ואע"ג דאמר אמינא,

[אבל אם כתבו עליו פתיחא] על דלא ציית לדינא שאמרו [לו] לא מן לו ולא קיים, עד דציית דינא ויפרע לו לא מקרעינן ליה ואע"ג דאמר פרענא,

ולא היא, כיון דאמר צייתנא, קרעינן ליה לאלתר, דדלמא לית ליה זוזי השמא וטרס, אלל [באסתא] [באמינא. ב"י חו"מ סימן ה'] לדינא, כל כמה דלא אחי אפקדותא הוא:

[ידיעות:

ראה ישעיה י"א פסוק א' ברש"י שהכנים המעתיק לתוך דברי רש"י מאמר בענין מה שנהגין שלא לאכול אגוזים בימים הנוראים שאגוז בגימ' חט ושואל הלא אגוז בגימ' גם טוב וכו' ולפי דעתי היה צריך להסיר המאמר משם שאין זה כבוד לרבינו הגדול רש"י],

אמר רב חסדא, קובעים זמן [מומנין את האדם לדין תורה, ליום] שני וחמישי ושני, זמנא, וזמנא בתר זמנא [קובעים זמן] ליום

אבני חן על מסכת בבא קמא

שני בשבת, ואם לא יבא מומנין אותו ליום חמישי, ואם לא יבא מומנין אותו ליום שני, ולמחר כתבין ועד למחר לא כתבין פתיחה, שכל היום ממתינן שמא יבא,

[זמנא בתר זמנא כלומר לא שניתן לו כל אותן ג' ימים יחד אלא כל אחד ואחד זמן בפני עצמו ומתריין בו כל זמן וזמן קודם שנכתבה לו עליו פתיחה וכו'. רשב"א]

רב אסי איקלע בי רב כהנא, חזא ההיא איתתא דאזמנה [שהזמינו אותה] לדינא בפניא [בערב], ובצפרא כתיב עלה פתיחא, א"ל לא סבר לה מר להא דאמר רב חסדא קובעין זמן שני וחמישי ושני, א"ל ה"מ גברא דאנים [בעבודתו], וליתיה במתא, אבל איתתא כיון דאיתא במתא, ולא אתיא, מורדת היא:

אמר רב יהודה לא יהבינא זמנא לא ביומי ניסן חן מומנין אדם לדין ניסן ולא ביומי תשרי שהן זמן קציר וצליק [ראה ברכות לה: ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחוו קמאי], לא במעלי יומא טבא, ולא במעלי שבתא,

אבל מניסן לבתר יומי ניסן שולחים שיבא זיוס פלוני צאייר, וביומי תשרי לבתר תשרי, קבעינן, ממעלי שבתא לבתר מעלי שבתא לא קבעינן, מאי טעמא בעבירותיה דשבתא טריד,

אמר רב נחמן, לא יהבינן זמנא, לא לבני כלה [אספת התלמידים בהמון בישיבה פעמים בשנה באדר ובאלול, בימי ישיבות חכמי בבל. מלון עברי] בכללה נאין לשמוע הדרכה בכל שנה, אין אומרים לו בא זיוס שני לדין, דממנע ולא אחי לכלה, ולא לבני ריגלא בריגלא נאין לשמוע הלכות הרגל קודם הרגל לי יוס,

[ומספר] כי הוו אתו מוצעין לקמיה דרב נחמן זיוס כלה, להמין בעלי דינין לדין, אמר להו וכי לדידכו כנופייכו לזוך דינכס הקהלמי אתכס,

והאידינא דאיכא רמאי [והן רמאים שבאין מעירים בעבוד עסקן ולא לשמוע תורה ונבסין לבית המדרש כדי להבריש עצמו מן הדין, צריך הדיין לחוש ולחקור על הדבר, ואין נמנעין מלקבוע זמן אלא לאדם שידוע שאין עיקר ביאתו אלא לשמוע תורה. הרמ"ה ז"ל. שטמ"ק], חיישינן:

[שנינו במשנתנו] [1] אם היה דבר שיש בו אחריות חייבין [בנין] לשלם: מתני ליה [מלמד אותן] רבי לר"ש בריה [פ] מפרש דברי המשנה דקאי על התפן שגול, לא דבר שיש בו אחריות כמ"ש # [אולי הפירוש דקרקע ודאי צריך להחזיר דהא קרקע אינה נגזלת], אלא אפילו # [צ"ע אם יש לחחוק המלה "אפילו" שהמשנה אינו מרבה בקרקע כלל דקרקע אינה נגזלת, ואז מתפרש המשנה רק בדבר שידוע שהוא נגזלה] פרה וחורש בה, חמור ומחמר אחריו [כיון שניכר שזה פרה וחמור של הנגלה], חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן,

בעי מיניה רב כהנא מרב, במה ומיסב עליה, שולחן ואוכל עליו, מהו כיון דמידי דקאי בגו בית' הוא, ולא מתחוי לעלמא כי פרה וחמור, וליכא זילתא דאזכרון, או דלמא כיון דנפקי ועיילי אינשי לצימיהו וחזו להו, איכא זילתא?

אמר לו משלי ט תן לחכם ויחכם עוד כפרה וחמור, כן מטה ושלחן:

מהני: אין פורטין להחליף סלעים בפרוטות מיד מוכסים לא מתיבת המוכסין לטול הפרוטות מתיבתן שנותנין בה מעות המכס [וג"ל דמוכס היינו המס שניתן למלך בעד סחורות שיבואו להמדינה, והוא מלה נגזרת ממלת תכוסו על השם, דהיינו לשון מעין, וה"נ המוכס מונה מספר יחידים הסחורות שיביא זה, כדי ליתן מכל א' מכם הראוי לו. יבין],

ולא מכיס של גבאין וכן מכיס של גבאי המכס, שגובה כסף גולגולת [שכל איש ואשה משלם לפי עשרם כל שנה] ואטרונא # [אולי זה מס שנותי על כל דברים בעלי ערך שיש לכל אדם כמו קרקעות ובהמות שמשלם מס השנה בעבורם], לפי שהן של גול [ועוד שאנו מחזיקין ידי עובדי עבודה. ר"י מלוניל, # אולי כוונה שמוחזיקין ידהו ע"י שנוטלין מהן טובה], ואין נוטלין מהם [מתיבת המוכסין ומכיס הגבאים. שט] צדקה,

אבל נוטל הוא מתוך ביתו של מוכס ממועות שלו, או מן השוק אם יש לו מעות נשוק, שאין לוקח מתיבת המכס [ולאותן מעות אין אנו חוששים שמא מן המכס הן, לפי שדרך המוכסין ליתן מיד מעות המכס בתיבת המכס מפני אימת מלכות. ר"י מלוניל]:

נב: תנא, אבל נותן לו דינר, ונותן לו את השאר [change] היה חייב לו פרוטות למוכס מן המכס בשוה חצי דינר, ואין לו הפרוטות, נותן לו דינר כסף, ומקבל הימנו פרוטות בשוה חצי, מפני שהוא כמחיל מידו:

ומוכסין [למה חושב אותם גולנין], והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא וזה שקיצל את המכס מן המלך בדבר קצוב כך וכך לשנה [אין] [אין ?] גולן?

1. אמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל, במוכס שאין לו קצבה אלא נוטל ככל חפצו, דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו שלא מאת המלך, אפי' יש לו קצבה,

2. איכא דמתני לה אהא, [תנן בפ"ט דכלאים מ"ב] לא ילביש אדם כלאים אפי' על גבי עשרה בגדים, [אפילו. כ"ה במשנה וראה ד"ס # ולפ"י יש שני מחלוקת במשנה א' בלבישה, ב' הברחת המוכס] להבריה בו את המכס [שיחזקוהו בגוי. מאירי] [לפי שאין נותנין מוכס מבגדים שלובש. רא"ש ע"י"ש], # [הגירסא במשנה היא "לגנוב בו את המכס", ואולי שינו את הנוסח בגמ' לכסות קצת על המילה "לגנוב"],

אבני חן על מסכת בבא קמא

משמע,

דף קי"ג ע"ב

שלא ימשכנו כלומר שלא יזליאכו בית דין [את העבר] מיד הסומי ויצא אלם בגאולה, יכול יגלום עליו יכול יניח את הכעמי לכפול ולהסיף ולתצוע מה שלא נתן, ת"ל ויקרא בה וחשב עם קונהו, ידקדק עם קונהו [הרי שגול נכרי אסור]?

אמר רב יוסף, לא קשיא, הא בנכרי הא בגר תושב אין עובד ע"ז ואוכל נבילות,

ויקרא בה מזו וכי תשיג יד גר ותו' שב עמך וקח אחיך עמו' ונמכר לגר ותו' שב עמך או' לעקר משפחת גר מח אחרי נמכר גאלה תהיה לו' אחד מאחיו ונאלצו:

אמר ליה אביי, והא תרוייהו [נכרי וגר תושב] גבי הדדי כתיבי, בקדושין היא (ד' כ) ונערכין (דף ל), כמה קשה אצקה של שביעית, אדם שנושא ונותן בפירות שביעית, סוף מוכר את עצמו, שנאמר ונמכר לך, לא לך [ואינו נמכר רק לך דהיינו לישראל] אלא [גם] לנעמי כו', לא לך [רק לך לישראל] אלא לגר, שנאמר ויקרא בה לגר,

ולא [ימכר רק] לגר צדק, אלא [גם] לגר תושב, שנאמר לגר תושב, משפחת גר זה העובר כוכבים, כשהוא אומר או לעקר, זה הנמכר לעבודת כוכבים ולע"ז עממה לחטוב עניס ולשאוב מים, ואכלוהו קאי "גאולה תהיה לו", אלמא גזל כנעני אסור?

אלא אמר רבא, לא קשיא כאן בגזילו, וכאן בהפקעת הלוואתו שאין גזל ממש שרי, כי ליכא חילול השם, ולהצריח המכס היו כהפקעת הלוואתו,

א"ל אביי, עבד עברי הפקעת הלוואתו הוא שהלוהו על עבדומו ואפי' הכי אמר ר' עקיבא לא ינא על כרחו?

רבא למעמיה, דאמר רבא, עבד עברי גופו קנוי כל שש שנים ונמנא שגזלו ממש,

אמר רב ביבי בר גידל, אמר ר"ש חסידא גזל נכרי אסור, אבידתו מותרת,

גזילו אסור, דאמר רב הונא, מנין לגזל הנכרי שהוא אסור, שנאמר דברים ו ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך, בזמן שהן מסורים בידך, ולא בזמן שאינם מסורין בידך,

אבידתו מותרת, דאמר רב חמא בר גורי' אמר רב, מנין

מתני' [משנה זו דלא ילבש אדם כלאים] דלא כר"ע, דתניא אסור להצריח את המכס, ר"ש אומר משום ר"ע מותר להצריח את המכס [ועיי' בהגהה על הנמ' שמביא דגרסין במס' שמחות פ"ב ה"ט הנוב את המכס הרי זה שופך דמים, ולא שופך דמים בלבד אלא כאילו עובד ע"ז ומגלה עריות ומחלל שבתות, ועיין בנחלת יעקב שם שמפרש הטעם שע"י שגנב המכס צריך לברוח, וגם צריך להעלים שהוא יהודי וע"י כך יכול לבוא לכמה עבירות חמורות. לקומי אש],

בשלמא לענין כלאים בהא קמיפלגי, דמר סבר דבר שאין מתכוין מותר, ומר סבר דבר שאין מתכוין אסור, אלא להצריח בו את המכס ואע"פ שאין כוונתו להנאט לבישה אלא להצריח בו בלבישת כלאים, מי שרי, והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא ונמנא שגזל את המוכס ישראל זה, שקיבל את המכס, מיד המלך נכרי צהימר?

א"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל, במוכס שאין לו קצבה, דבי ר' ינאי אמרי, במוכס העומד מאליו,

3. ואיכא דמתני אהא, נודרין להרגין רוחים, ולחרמין בעלי מיגרה ומריצה וגזלי ממון, ולמוכסין, שהיא של תרומה, שהיא של בית מלך קונס כל פירות עלי אס אין מצואה זו של בית המלך, אע"פ שאינה של תרומה, אע"פ שאינה של מלך,

ולמוכסין והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא?

א"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל, במוכס שאין לו קצבה, דבי ר' ינאי אמרי, במוכס העומד מאליו,

רב אשי אמר, במוכס נכרי [במוכס שהוא כנעני אנס] ואין לחוש אס גזלו היכא דליכא חילול השם, שאין מבין שזה מכס,

דתניא ישראל ונכרי אנס שבאו לדין, אם אתה יכול לזכרהו [לישראל] בדיני ישראל וזכהו, ואמור לו כך דינינו,

[אם יכול אתה לזכרהו] בדיני נכרים, זכרהו ואמור לו כך דינכם,

ואם לאו, באין עליו בעקיפין צחכמה עד שפוערין את הישראל דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר, אין באין עליו בעקיפין מפני קידוש השם,

ור"ע טעמא דאיכא קידוש השם, הא ליכא קידוש השם באין [עליו בעקיפין], וגזל נכרי מי שרי, והתניא אמר ר' שמעון דבר זה דרש ר"ע כשבא מזפירין [יהבן שהכוונה על קפריסין Cyprus]. שט', מנין לגזל נכרי שהוא אסור, ת"ל ויקרא בה אחרי נמכר גאולה תהיה לו בעבד עברי הנמכר לנכרי צוק

אבני חן על מסכת בבא קמא

לאבידת הנכרי שהיא מותרת, שנאמר דברים כב לכל אברת אחיך, לאחיד אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לנכרי,

ואימא הני מילי היכא דלא אתי לידיה, דלא מחייב לאהדורי בתרה, אבל היכא דאתי לידיה אימא ליהדרה? אמר רבינא דברים כב ומצאתה, דאתאי לידיה משמע:

תניא, ר' פנחס בן יאיר אומר, במקום שיש חילול השם אפי' אבדתו אסור,

אמר שמואל טעותו היה חייב לו לשראף, וטעה במשנן דליכא חילול השם, מותרת, כי הא דשמואל זבן מכותי, לְקַנָּא [קערה, עריבה, שט] דדחבא [של זהב] במר [לשון המרה ותמורה. שט] דפרזלא מורק של זהב במקום של נחושת בר' זווי, ואבלע ליה חד זוזא ועוד טעות אחרת שעכב זוז מדמיו והטעהו במשנן שלקס ג' במקום ד',

[ראה בספר קול התור פרשת ויצא, שמביא מר' נתן אדלר זצ"ל ואביא רק תוכן הדברים, ששאלו אותו הגוים ממקום גבוה על גבי' זו והשיב להם תשובה נצחית, כי לשון איבלע אין פירושו שנתן לו זוז פחות מהחשבון, רק להיפוך שנתן לו יותר חד זוזי ולשון איבלע הוא כמו מבליע לו אתרוג כלולב בסוכה למ,]

ששמואל היה קשה לו מפני מה הגוי לא הבין את סחורתו, אם קנה אותה בכסף הלא יודע כמה שילם עבורה, אלא היה שמואל חושש שגנב אותה, אבל אולי קבלה במתנה וכדומה, לכל עשה נחוש שנתן לו יותר ממה שחישב עמו, והיה מחריש לדעת, שאם יאמר לו הגוי שעשה טעות ויחזיר לו זוז, ידע שהוא נאמן, ויגלה לו שהוא של זהב, ואם יחריש ולא יתקן את הטעות, ידע שגנבה ויחזירה לבעליה, שכל כוונתו של שמואל היה להציל עשוק מיד עושקו. עיי"ש],

רב כהנא זבן מכותי מאה ועשרים חביתא, במאה, ואבלע ליה חד זוזא, אמר ליה רב כהנא לכותי חזי דעלך קא סמיכנא אינו מונה אותם כדי להוציא עגמו מן המשד, ל"א כותי א"ל לרב כהנא חזי דעלך סמיכנא, זו שמעתי,

רבינא זבן דיקלא [בשותפות] הוא וכותי לצלחא לזקע, א"ל לשמעיה קדם ואייתי מעיקרו פסקית של צד העיקר קם לזכרי, שהן עדים דכותי מניינא ידע מנין הפסקים מנה, אכל לא נתן עיניו כמה דקיס יש וכמה גסים יש,

רב אשי, הוה קאזיל באורחא, חזא שיבשא זמורות דגופנא בפרדיסא, ותלי בה קיטופי דעינבי אשכולות, אמר ליה לשמעיה זיל חזי אי דכותי ניגהו אייתי, אי דישראל ניגהו לא אייתי לי,

שמעיה הוה כותי דהוה יתיב בפרדיסא, אמר ליה דכותי שרי ! א"ל כותי שקיל דמי, ישראל לא שקיל דמי,

גופא, אמר שמואל, דינא דמלכותא דינא, אמר רבא תדע דקמלי דיקלי, וגשרי גישרי, ועברין עלייהו [ולא חיישינן לגול],

א"ל אביי, ודלמא משום דאייוש להו מינייהו מרייהו,

אמר ליה אי לא דינא דמלכותא דינא, היכי מייאשי כלומר מי הוי יאוש, הא יאוש כדי הוי, ואין כלן שני רשות, שצרה"ר הן, ושניו מעשה נמי ליכא, דהשתא נמי גוצא דדיקלא מקרו,

והא לא קא עבדי שליחותיה כדאמר מלכא, ואשתכח דלא דינא דמלכותא, הוה ואמאי עבדינן עליהו, מלכא אמר זילו וקטלו מכל באגי, ואינהו אזלו וקטלו מחד באגא,

[ומתרינן] שלוחא דמלכא כמלכא, ולא טרח אין עליו לטרוח וליקם מזה אחד ומזה אחד, ואינהו [ואלו ישראל שקצצו אילנותיהם] אפסיד אנפשיהו, דאיבעי להו דאינקוט מכוליה באגי צקעה [שהיה להם להזמין כל בני באגא לד"ת] ומשקל דמי,

אמר רבא, מאן דמשתכח בבי דרי' היו ארבעה שותפין בגורן, והציאו שלשה חלקן צדיק, והרביעי' נמנא בגורן, פרע מנתא דמלכא בשביל כולם, ולכשיצאו חציריו, אין יכולין לומר שלך היה, ולא שלנו, ואם גבאי זה ישראל הוא, שקנה מן המלך את המס, אין כלן משום גול, דדינא דמלכותא דינא, ואם כותי הוא [דלעיל אמר הדין אם ישראל הוא, וממשיך כאן, ואם כותי הוא] מותר לקנות ממנו,

וה"מ שותפא, אבל אריסא, אריסותיה הוא דקא מפיק דאין לו חלק בגופו של קרקע, ואין עליו לפרוע חלק [צ]על הבית, ולענין זכויות לא מוזכרין מיניה, דגול הוא מה שנטלו מן הארץ,

ואמר רבא, בר מתא אבר מתא מיעבט רשות ציד ישראל גבאי המלך, למשכן בן העיר על מס בן עיר חצירו, דדינא דמלכותא דינא,

וה"מ דברלא אצרוף [פי' יכול הארץ כלומר מס הארץ. ערוך ערך בלר] ארעא מס קרקע שאכל פירות וברגא כסף גולגולת דהאי שתא, אבל שתא דחליף, הואיל ואפייס מלכא והוא הגבאי כבר פרע למלך כל קצבה שקיבל עליו שנה שעברה, חליף ומעמס המס שלו, ולו אין כח למשכן את זה על חצירו,

ואמר רבא, הני דדיירי דרי' עכו"ם שיש להם צהמות ומוצלין מהן שדות בשכר בתוך התחום אסור ליקח מהן צהמה, מאי טעמא משום דמערבא חיותא דמתא בהדייהו שמה נמצאה עם צהמותיהם של ישראל, ושל בני ישראל הוא, חוץ לתחום מותר ליקח מהם,

אבני חן על מסכת בבא קמא

דמוכס נטל החמור עם המושא שעליה, שפתם חמור למשאוי הוא, וממנו נטל מכס, וכשמוצא עליה לומר שהעביר המכס שקל לחמורה ולא מסתפי. לחם שמים], ונתנו לו חמור אחר, נטלו לסמים את כסותו, ונתנו לו כסות אחרת, הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהן דמסתמא נתייאשו הבעלים מיד, וקנסהו האף צילוש ושינוי קסות [גליון הש"ס]:

המצייל מן הנהר [שעלה ושטף נכסי חבירו. מבוארות] או מן הגיין [חיל מלחמה], או מן הלסטין [כגון שלא היו הם יכולים להציל זה סיכן עצמו. מאירי], אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו,

וכן נחיל גיור"ל של דבורים [שנמשכים כנחל זה אחר זה למקום שתוקף שם מלכת הדבורים. יבין] אם נתייאשו הבעלים, דשמעין דאילו דלמור ווי לתקרון כס הרי אלו שלו אצל סתמא לה, [אם נראה לכל שאין בעלים יכולים להציל זה דרך ביער אחריהם והציל הרי אלו שלו. מאירי]

וקשיא לטעם דסיפא אלסטים דרישא [דלעיל אמרין דמסתמא נתייאשו הבעלים], וצגמרא פריך, ומשני לה חדא [רישא] צלסטים עכו"ס וחדא צלסטים ישראל, דמייאש מסתמא,

א"ר יוחנן בן ברוקה, נאמנת אשה או קטן לומר מכאן יצא נחיל זה,

ומהלך בתוך שדה חבירו להציל את נחילו, ואם הזיק משלם מה שהזיק,

אבל נתיישצו דבורים על סוכת חבירו וירא ליעלן אחת אחת שלא יצרכו לא יקוץ את סוכו את הסוכה להוליכן כולן צידה, ואפילו על מנת ליתן את הדמים [שאין תשלומין בזה שהפסד עולמי הוא. מאירי], ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר אף קוצץ ונותן את הדמים:

נב': תנא, אם נטל חמור מן המוכסין מחזיר לבעלים הראשונים ופליגא דרייתא אמתני', קסבר יאוש כדי שנתיאשו הבעלים צד מוכס לא קני' לא קנה המוכס צילוש לצדו, בלא נתינת דמים, או שינוי מעשה ובעיקרא וכי אתא ליד שני באיסורא אתא לידיה,

ואיכא דאמרי, אם בא להחזיר שספיד הוא, יחזיר לבעלים ראשונים ולא למוכס מ"ט יאוש כדי קני, מיהו אי אמר אי אפשי בממון שאינו שלי, מחזיר לבעלים הראשונים:

[שנינו במשנתנו] הרי אלו שלו מפני שהבעלים כו'. אמר רב אשי, לא שנו אלא לסמים עובד כוכבים, אבל ליסמים ישראל לא, סבר למחר נקיטנא ליה בדינא,

מתקף לה רב יוסף, אדרבה איפכא מסתברא, עכו"ס

אמר רבינא, אם היו בעלים מרדפים אחריהם, אפילו חוץ לתחום אסור,

מכריו רבא, ואיתימא רב הונא דסלקין לעילא [אלו שעולין מבבל לא"י] ודנחתין לתנא [ואלו שיורדין מא"י לבבל, ישמעון], האי בר ישראל דידע סהדותא לכותי, ולא תבעו מיניה [והכותי לא ביקש ממנו שיעיד], ואזל ואסהיד ליה בדיני דכותי על ישראל חבריה, משמתינן ליה, מאי מעמא דאינהו מפקי ממונא

דף קי"ד ע"א

אפומא דחד ונמנא שהפסידו שלא כדין,

ולא אמרן אלא חד, אבל בתרי [אם שני ישראלים יחד הולכים להעיד לכותי] לא [תוס']

וחד נמי לא אמרן, אלא בדיני דמוגיסתא צני כפר שאין יודעין לדון צמשפט, @לשון אחר דמגומא אנסין צחוקה, כמו אמו גוחאי וקא מסו ליה [מגילה כח], קריסים [של צית רצי] העומדין לרדות צחוקה,

אבל בי דוואר שלטון אינהו נמי חד [בעד אחר] אמו קמתא [שבועה] שדו ליה על פי עד אחד אין מוילאין ממון, אצל מחייבין בעל דין שצוה, להכחיש העד כדין מורה,

אמר רב אשי כי הוינא בי רב הונא, איבעיא לן אדם חשוב דסמכי עליה כבי תרי מפקי ממונא אפומיה ולא איבעי ליה לאסהודי, או דלמא כיון דאדם חשוב הוא לא מצי משתמיט להו, ומצי לאסהודי²⁴. תיקו,

אמר רב אשי, האי בר ישראל דובין ליה [שמכר לו] ארעא לעובד כוכבים, אמצרא דבר ישראל חבריה, משמתינן ליה,

מאי מעמא? אי נימא משום דינא דבר מצרא, והאמר מר צצא מליעא צהמקבל זבין מעכו"ם וזבין לעכו"ם, ליכא משום דינא דבר מצרא,

אלא דאמרי' ליה, ארבעית הרצעת לי אריא אמצראי, משמתינן ליה, עד דקביל עליה, כל אונסא דאתי מחמתיה [אומר ר"ת הדיינו דוקא כשישראל רוצה ליתן לו כמו שנותן לו העכו"ם, אבל אם העכו"ם רוצה ליתן לו יותר אין להפסיד בשביל כן. תוס']:

מתני': נטלו מוכסין את חמורו [אורחא דמילתא נקט תנא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

בשלמא לעולא דאמר בידוע קני, הכא נמי בידוע ודברי הכל, אלא לרבה דאמר בידוע נמי מחלוקת, הא מני לא רבנן ולא ר"ש?

[ומתריץ דהא דאמר לסטים היינו] בלסטים מזויין גזולן הוא ור"ש היא,

אי הכי היינו גזולן והא מנא ליה מוכס? תרי גווני גזולן,

ת"ש, הגנב והגזולן והאנס [אנס] דקמני גבי גזולן הוי ממסן דייקא זוזי הקדשן הקדש, ותרומתן תרומה, ומעשרותן מעשר, מני אי רבנן קשיא גזולן, אי ר"ש קשיא גנב,

בשלמא לעולא דאמר בידוע קני, הכא נמי בידוע ודברי הכל היא, אלא לרבה דאמר בידוע נמי מחלוקת, הא מני לא רבנן ולא ר"ש?

הכא נמי [הגנב דקמני] בלסטים מזויין [ומשום דמיטמר מאינשי קרי ליה גנב, אע"ג דלא מושלם כפל למ"ד גזולן הוא. תוס'], ור' שמעון היא דאמר גזולן קני,

אי הכי היינו גזולן? תרי גווני גזולן,

ואי בעית אימא, הא מתניתא רבי היא, דתניא רבי אמר גנב כגזולן

דף קי"ד ע"ב

וקיימא לן לקמן דהא גנב כגזולן דקאמר רבי כגזולן לר"ש קאמר דקני ולא כגזולן דרבנן דלא קני:

גופא רבי אומר, אומר אני גנב כגזולן,

איבעיא, להו כגזולן דרבנן קאמר ולא קני, או דלמא כגזולן דר"ש קאמר וקני,

ת"ש, נטלו מוכסין חמורו וכו', מני, אי רבנן קשיא גזולן, אי ר"ש קשיא גנב,

אי אמרת בשלמא רבי כגזולן דר"ש קאמר, וקני, הא מני רבי היא, משום הכי קני, אלא אי אמרת כגזולן דרבנן קאמר ולא קני, הא מני לא רבי ולא ר"ש ולא רבנן?

הב"ע בלסטים מזויין ור"ש היא, אי הכי היינו גזולן? תרי גווני גזולן,

דרייני בגי'י בגאווה וצורע לא מייאש, ישראל כיון דאמרי מימור לא וקני לו ואין חוצטין במקלות, לשון אחר דאמרי לנגזל מי יימר כדקאמרת הנא עדים שגגו ממך מייאש,

אלא אי איתמר, אסיפא איתמר, המציל מן העכו"ם ומן הלסטים, אם נתייאשו הבעלים אין, סתמא לא, לא שנו אלא עכו"ם, משום דרייני בגי'י, אבל לסטים ישראל כיון דאמרי מימור, מייאש [ולכן הרי הוא שלו אפילו סתמא],

תנן התם, עורות של בעל הבית, מחשבה מטמאתן חיש עליהם בדבר שאין בו חסרון מלאכה, כגון לעוצבא [מכסה עור לשלחן וכדומה] וקמטא, ירדו לטומאה מיד,

ושל עבדן שאומנותו צדק, סתמיה למכירה הלכך אין מחשבה מטמאתן אין מחשבתו מחשבה, שאם יצאו בני אדם לקנותו ימכרנו להן, ומנא שסופן למעטין ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך,

של גזולן, אין מחשבה מטמאתן דלאו ידיה הוא, דכיון ידיע מאן שקליה מניה לא מייאש, ושל גנב מחשבה מטמאתן דאילו מרייהו דלא ידיע למאן יתבעו, ר"ש אומר חילוף הרברים,

של גזולן מחשבה מטמאתן כיון דשקליה מניה בהדיא, ולא מני קאי באפייה מייאש, של גנב אין מחשבה מטמאתן, לפי שלא נתייאשו הבעלים סבר בחישה לא היה ומשכחינה ליה,

אמר עולא, מחלוקת בסתם דלא שמעינ דמייאש, דבהא פליגי דמר סבר סתם גניבה יאוש בעלים הוא ולא סתם גזילה, ומר סבר חילוף הדברים כדפרישית, אבל בידוע דשמעינ דמייאש דברי הכל יאוש כדי קני ואפי' גנב לר"ש וגזולן לרבנן,

רבה אמר, בידוע נמי מחלוקת דאי נמי דשמעינ דמייאש, אמרי רבנן כגזולן דלא הוי יאוש, דכל שעתא דעתיה למנקטיה צדינה, וכן גנב לרבי שמעון,

א"ל אביי לרבה, לא תיפלוג עליה דעולא, דתנן במתני' בוותיה סך ממניתין דעורות דטהרות, דקמני לפי שלא נתייאשו הבעלים, טעמא דלא נתייאשו הבעלים אבל נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו,

אמר ליה, אנן לפי שאין יאוש לבעלים אין יאושן יאוש מתנינן לה [אין מגיה המשנה אלא כך מפרש שלא נתייאשו הבעלים כלבם אפילו אומרים שנתייאשו. תוס'],

תנן, נטלו מוכסין חמורו כו' מוכס גזולן, לסטים גנב, מני אי רבנן קשיא גזולן, אי ר"ש קשיא גנב,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ודאורייתא לא, והאמר רב יהודה אמר שמואל, מעשה באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו, ואומר זכורני כשאני תינוק ומורכבני על כתיפו של אבא, והוציאוני מבית הספר [נקט שלא לומר שהוא עבד. תוס' כתובות כו.], והפשיטוני את כתנתי והטבילוני לפי שדרנו של מיעוק לטפס צפרנים וצטומאות לאכול בתרומה לערב,

ורבי חנינא מסיים בה הכי, וחבירי בדילין ממני מפני תרומתי, והיו קורין אותי יוחנן אוכל חלות, והעלהו רבי לכהונה על פיו?

בתרומה דרבנן בזמן הזה, דרבי לאחר מוכרן היה ואיכא מ"ד לא קידשה לעמיד לנא [או בתרומת פירות וירק שהוא מדרבנן גם בזמן הבית. תורת חיים],

ואכתי דאורייתא לא, והא 1. כי אתא רב דימי אמר רב הנא קרטיגנא [מקרטנו. שם], 2. ואמרי לה רב אחא קרטיגנא משתעי [סיפר], מעשה בא לפני ריב"ל, 3. ואמרי לה מעשה בא לפני רבי, בתינוק אחד שהיה מסיח לפי תומו, ואמר אני ואמי נשבינו לבין העכו"ם, יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי [פי' השגחתי עליה], ללקוט עצים דעתי על אמי, והשיאה רבי [לאמון] על פיו לכהונה ואע"ג דאסורא דאורייתא היא משום זוזה? בשבוייה הקילו דספיקא צעלמא היא:

[שנינו במשנתנו] אבל לא יקוץ את סוכו [וכו']: [ראה לעיל פא:] תניא ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר,

1. תנאי ב"ד הוא, שיהא יורד לתוך שדה של חבירו, וקוצץ סוכו של חבירו להציל את נחילו, ונוטל דמי סוכו מתוך נחילו של חבירו,

2. ותנאי ב"ד הוא, שיהא שופך יינו צממתי הוא זה בא צממתי של יין חס בא צממו של דגש נסדקה חצית של דגש ומציל את דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו,

3. ותנאי ב"ד הוא, שיהא מפרק את עציו וטוען פשתנו אם מת חמור חבירו הטעון פשתן צדק וממורו של זה טעון עגים של חבירו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו,

שע"מ בן הנחיל יהושע לישראל את הארץ:

מתני': המכיר כליו וספרייו [נקט כליו דומיא דספרייו שאין דרך למכרן וכו'. יבין] ביד אחר, ויצא לו שם גניבה בעיר שצא קול שנגנבו כליו ישבע לו לוקח כמה נתן [כמה שילם עבור הכלים והספרים], ויטול ויחזיר לו כליו, ולפני יאוש קמייר, ואם לאו [שלא יצא לו שם גניבה בעיר] לאו כל המנוה, שאני אומר מכרן לאחר,

ת"ש, הגנב והגולן והאנס, הקדשן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותן מעשר, מני אי רבנן קשיא גולן, אי ר"ש קשיא גנב, אי אמרת בשלמא גנב כגולן דר"ש קאמר, משום הכי קני, אלא אי אמרת גנב כגולן דרבנן, הא מני?

בלסמים מזויין ור"ש היא,

אי הכי היינו גולן? תרי גוויי גולן,

א"ל רב אשי לרבה, ת"ש דמתני רבי לרבי שמעון בריה, לא דבר שיש בו אחריות ממש, אלא אפילו פרה וחורש בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן, טעמא מפני כבוד אביהן, הא לאו כבוד אביהן לא אלמא גולן לרבי קני כר"ש, וקאמר גנב כגולן, אלמא תרוייהו קני, ש"מ רבי גולן דר"ש קאמר, ש"מ:

[שנינו במשנתנו] וכן נחיל של דבורים: מאי וכן פשיטא דקני ציאוש דמ"ש נחיל מכסות?

הכי קאמר, אפילו נחיל של דבורים דקנין דרבנן הוא,

סד"א, האי כיון דרבנן בעלמא הוא דקני ליה [שאין בהם קנין דאורייתא, שהרי הם עפים באויר] דאין כאן גול אלמא מפני דרכי שלום, דהא דהפקר נינהו, ומניא [חולין דף קמא] יוני שובך ויוני עלייה אין צהן משום גול, אלמא מפני דרכי שלום [ותימא דאמאי לא קנה להו בחגבהת הכוורת. תוס'], אפילו סתמא נמי מייאש,

קמ"ל אם נתיאשו הבעלים אין, אי לא לא:

[שנינו במשנתנו] א"ר יוחנן בן ברוקה נאמנת אשה וקטן כו': אשה וקטן בני עדות ניהו?

אמר רב יהודה אמר שמואל, הכא במאי עסקינן, כגון שהיו בעלים מרדפין אחריהם קודם דיבור הקטן, דרגלים לדבר דשלו הם, ואשה וקטן מסיחין לפי תומם, ואומר מכאן יצא נחיל זה,

אמר רב אשי, אין מסיח לפי תומו כשר, אלא לעדות אשה בלבד שזע מן המיעוקות שהיו אומרים הרי לנו הולכין לספוד ולקבור איש פלוני צפ' צמחא דיצמנות (דף קכא),

א"ל רבינא לרב אשי, ולא והרי נחיל של דבורים מסיח לפי תומו הוא? שאני נחיל של דבורים דקנין דרבנן הוא,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ולקחן זה הימנו:

אמר רב אשי, הרי יצא לו שם גניבה בעיר:

גמ' וכי יצא לו שם גניבה בעיר מאי הוי, ליחוש דילמא זבנינהו [מכרן], והוא ניהו קא מפיך שמא?

א"ר יהודה אמר רב, כגון שבאו בני אדם בתוך ביתו [ועשו גניבה], ועמד והפגין עקם בלילה, ואמר נגנבו כליו,

[ומקשה] כ"ש עילא מצא פירכא היא, כלומר עילא מנא כשמכר כליו, ומתכרע, וידע שמכרן לוקם לאחר, עמד והפגין ועקם בלילה, להאמין דבריו כשיערער?

רב כהנא מסיים בה משמיה דרב, כגון שהיתה מחתרת חתורה בתוך ביתו, ובני אדם שלנו בתוך ביתו יצאו, וְאִנְבוּרְקָרָאוֹ תַּתְּ כַּזִּילֹת [ראה ברועסטרו אמבורקלון wrapper, cover, imburuculum corrup. of involucrum. medical term, a layer of new bone growth outside existing bone] של כלים על פתיהם "והכל אומרים" נגנבו כליו של פלוני,

ודלמא כלים הוו ספרים לא הוו? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, כגון דקאמרי נמי ספרים,

וליחוש דלמא זוטרי וקא טעין רברבי [וגדולים יקרים יותר]? א"ר יוסי בר חנינא, דקאמרי ספר פלוני ופלוני,

ודלמא הוו עתיקי וקא טעין חדתי [שהם יקרים יותר]? אמר רב כגון דאמרי הללו כליו של פלוני, הללו ספריו של פלוני [כלומר כשיצא הקול אומרים אלו כליו וספריו של פלוני, שבנו אדם הללו נושאים, והן מכירין שהם חדשים. תוס'],

ומי אמר רב הכי, והאמר רב בא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור, מ"ט בדמי קננהו דהנא במחתרת צר מיטה הוא כדמתיב אס במחתרת ימנא הגג וגו' וכיון דאי הוה צדיה פטור כי מכרן לאחר אמאי מהדר להו לוקם # [ברגומא של קם ליה בדרבה מיניה]?

ה"מ דקננהו בבא במחתרת, דמעיקרא מסר נפשיה לקטלא, אבל הני כיון דלא מסרו נפשיהו לקטלא, לא,

אמר רבא, לא שנו אלא בעל הבית העשוי למכור כליו, אבל בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו

דף קט"ו ע"א

לא צריך לאהדורי עליה כולי האי דנימא ספר פלוני ופלוני,

ודלמא איצטרך ליה זוזי, וזבין?

איתמר [פתיחה להבאת מחלוקת אמוראים. מדרך לתלמוד, ראה רישב"א יומא נו: למה לשון זה גם על תנאים אחרונים], גנב ומכר, ואח"כ הוכר הגנב, רב משמיה דרבי חייא אמר הדין עם הראשון דינו של צע"ה ותבעמו על הגנב היא, ואין הלוקם בעל דינו, ואס צא לגבותו הימנו יתן דמיס, ואע"ג שהוכר הגנב, לא אמרינן יחזיר לוקם הכלים צמנס ויפרע מן הגנב [אלא הבעל הבית ישלם],

ר' יוחנן משמיה דרבי ינאי אמר, הדין [אף?] עם השני דינו של בעל הבית עם הלוקם הוא, ויוציא הימנו כליו צמנס,

אמר רב יוסף, לא פליגי כאן [ר' יוחנן] לפני יאוש לקחו מן הגנב לפני יאוש הדין עם השני, כאן [רב] לאחר יאוש הדין עם הראשון, ותרווייהו אית להו דרב חסדא גזל ולא נתיאשו הצעלים וצא אחר ואכלו מה גובה כו' צריש פירקין [לעיל קיא:], והאי נמי אע"ג דיהיב דמי לגנב, לגבי האי מיהא גזלן הוא, ומיהו היכא דלא הוכר הגנב, עבוד ליה רבנן תקנת השוק ליטול מה שנתן, אבל היכא דהוכר הגנב עליו להחזיר אחריו,

א"ל אביי [לרב יוסף], ולא [וכי לא] פליגי, הא מתנות כהונה כלפני יאוש דמי דכהן לא מייאש מנייהו ופליגי כלומר, ואמר רב הדין עם הראשון,

דתנן, אמר לו [לטבח המוכר בשר] מכו' ר לי מעיה של פרה, והיו בהן מתנות קיפה גותנן [נותן הלוקם] קיפה לכהן דמסתמא מתנות לא זבין ליה ואינו מוכה לו מן הדמים, לקח הימנו במשקל, נותנו לכהן ומנכה לו מן הדמים,

ואמר רב, לא שנו לקח הימנו במשקל, נותן לכהן, דמשמע דהלוקם ע"כ נותן לכהן, והוא יתבע דמיס מן המוכר, אלא ששקל לעצמו הוא לעצמו [שכלל גם הקיפה עם שאר הקריבים בטעות], אבל שקל לו הטבח, הדין עם הטבח [דורוע לחיים וקיבה אין להם קדושה, אלא דין ממין] דינו של כהן וערעורו על הטבח הוא, רב לטעמיה דאמר הדין עם הראשון, דטבח כגנב ראשון, ולוקם הוי שני, וקאמר הדין עם הטבח, אלמא רב לית ליה דרב חסדא?

אימא [אף דין] [הדין אף. ד"ם] עם הטבח [בדרך חסדא דרצה מזה גובה ורצה מזה גובה], מהו דתימא אין מתנות כהונה נגזלות דאלימא קנייה דידהו, דמנח גבוה קאמו ליה, וכל היכא דאיתנהו אימא דכהן מינה, ואפילו שקל לו הטבח יגבה כהן נמי מן הלוקם קמ"ל,

ולאביי דאמר פליגי, במאי פליגי? בדרך חסדא [פליגי כלפני

אבני חן על מסכת בבא קמא

י"אוש וצדק חסדא דרז לית ליה דרז חסדא,

והא חנן בישא דמפורסם הוה, ועשו בו תקנת השוק?

נהי דמפורסם לבישותא, לגניבותא לא מפורסם,

איתמר, גנב ופרע בחובו חוב מלוה, גנב ופרע בהיקיפו הקף לחנוני, לא עשו בו תקנת השוק, דאמרי לא אדעתא דהנהו דהאי גניבה יהיבת ליה מידה יתבסס ליה חזי, דמקמי הכא אחפס ליה,

משכנתא שוי מאתן במאה [מי שקבל משכון להלוואה של מאה זוז, כלי ששורה מאתים זוז], עשו בו תקנת השוק [שהרי לזה לו מאה על סמך המשכון של מאתים],

[ואם קיבל משכון על הלוואה] שוה בשוה [שאין מנהג הבריות להלות שוה בשוה], אמימר אמר לא עשו בו תקנת השוק [שלא לזה לו לגמרי על סמך המשכון, אלא ודאי גם האמין לו], מר זוטרא אמר, עשו בו תקנת השוק, (והלכתא עשו בו תקנת השוק),

זבינא שוה בשוה [קנה הפץ בשווי, ונודע לו אח"כ שהוא גנוב], עשו בו תקנת השוק, [אבל אם קנה] שוה מאה במאתן, רב ששת אמר לא עשו בו תקנת השוק ואפילו לטול מאה, דכי היכי דמאה יתירין ממנה היא, מאה דשויה נמי ממנה הווי, [ו]רבא אמר עשו בו תקנת השוק אפילו לטול מאתים, דאורחיה למזבין דמיס יקריס,

והלכתא, בכולהו עשו בו תקנת השוק, לבר מגנב ופרע בחובו, גנב ופרע בהיקיפו דלא ידע זוזי אהאי חפץ:

אבימי בר נאן, חמוה דרבינא, הוה מסיק [נישה] בההוא גברא ארבעה זוזי, גנב גלימא, אתיא ניהליה [בפרעון החוב], אוזפיה ארבעה זוזי אחריני [כיון שפרע החוב הישן עם בגד זה, הלווה אבימי עוד ד' זוזי], לסוף הוכר הגנב, אתא [בעל הגלימא. ובא"ס פ' שאבימי בא] לקמיה דרבינא,

אמר [רבינא] קמאי [מעוה הראשונים] גנב ופרע בחובו, ולא בעי למיתב ליה ולא מידה, הנך ארבעה זוזי אחריני, שקול זוזך והדר גלימי,

מתקיף לה רב כהן [אין שם זה עוד בש"ס], ודלמא גלימא בהני זוזי קמאי יתבה ניהליה, גנב ופרע בחובו גנב ופרע בהיקיפו [פ' וע"י שנתן לו הגלימא פרע החוב בפעם ראשונה], וארבעה זוזי בתראי הימוני הימניה, כי היכי דהימניה מעיקרא,

איגלגל מילתא מטא לקמיה דרבי אבהו, אמר הלכתא כרב כהן דכיון דהימניה מעיקרא השתא נמי הימניה,

רב זביר אמר היכא דלא אייזש צעלים, דכ"ע אית להו דרז חסדא, והדין עם השני, והכא כגון שנתייאשו הבעלים ביד לוקח, ולא נתייאשו ביד גנב,

ובהא פליגי, מר [ר' יוחנן] סבר יאוש ואח"כ שינוי רשות קני, שינוי רשות ואח"כ יאוש לא קני [וכיון דלא קנה השני, הדין אף עם השני], ובמ"ס [ורב סבר] לא שנא דקני לגמרי, ואפילו דמי [אם משלמין הבעלים] לא מהדר לו,

רב פפא אמר לעולם דלפני יאוש פליגי, ותרוייהו אית להו דרז חסדא, ו בגלימא דגניבה [פ' בהחזרת החפץ לבעלים] דכ"ע לא פליגי דהדר למוריה מיד צחם, ואין הלוקח יכול לעכסה על מעותיו, וכדרכ חסדא,

והדין עם הראשון, דאמר רב לא צדין בעל הבית קאמר, אלא צדינו של לוקח קאמר,

והכא בעשו בו תקנת השוק על שקנאו לוקח בשוק צפרהסיה, ולא צדין צו שנגנב, עשו לו תקנה שישלם לו בעל הבית מעותיו קמפיפליגי, רב מושמיה דר' חייא אמר, הדין עם הראשון, דינא דלוקח דלישקול זוזי מוגנב, ולא עשו בו תקנת השוק [שישלם לו בעה"ב],

ור' יוחנן משום דר' ינאי אמר, הדין עם השני, דינא דלוקח דלישקול מבעל הבית, ועשו בו תקנת השוק [ורבי יוחנן סבר עשו תקנה] ונהי דאית לן דרז חסדא, ולא מצי לוקח למימר לבעל הבית לאו בעל דברים ידיי את, מיהו לאחר שישלם [פ' יחזור החפץ] הגניבה, יתבע מעותיו מבעל הבית,

ואי קשיא מ"מ דמי שקיל [מבעה"ב], מה לי משום תקנה, מה לי משום טענת לאו בעל דברים ידיי את? נפקא מינה היכא דגזל וצא אחר ואכל כלל דמים, דאמרינן כדרכ חסדא, ואם השני נות לו מן הראשון גוצה הימנו,

וסבר רב לא עשו בו תקנת השוק [שישלם בעה"ב ללוקח],

והא רב הונא תלמידיה דרב הוה, וחנן בישא [מוחבר גם לעיל לו, ולקמן קטו, ובכורות ג:]. גנב גלימא וזבנה, אתא [בעל הגלימא] לקמיה דרב הונא, א"ל לההוא גברא זיל שרי עבימך הסר משכונך, כלומר פדה משכונך שצדו [הרי שעשו בו תקנת השוק כיון שקנה הגלימא בשוק]?

שאני חנן בישא, כיון דליכא לאישתלומי מיניה [שקונה זה לא יוכל לקבל מעותיו מחנן בישא], כלא הוכר דמי,

אמר רבא אם גנב מפורסם הוא [והיה לו לידע שהחפץ גנוב], לא עשו בו תקנת השוק,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ישתפך הדבש אם ישתבר החבית] כרוך עליה חזית של דגש קטורה
נעקל, ולא ישפך הכל, אלא מנטף מעט מעט, ה"נ כשעקל בית הבר
כרוך עליה וליכא הפקר,

[ומקשה] ואם אמר [הרי זה תו"מ על פירות שיש לי בתוך ביתי] לא
אמר כלום, והתניא מי שבא בדרך ומעות בידו, ואגם
בנגדו, לא יאמר הרי פירות של מעשר שני שיש לי בתוך ביתי
מחוללים על מעות הללו, ואם אמר דבריו קיימין?

הבא במאי עסקינן, בשיכול להציל [המעות מן האגס],

אי בשיכול להציל, לכתחלה אמאי לא יאמר? בשיכול
להציל על ידי הדחק,

(וכל היכא דאיכא הפסידא קצת הפסד, וליכא איבוד לגמרי כי הכא,
דמוקמת לה בשיכול להציל ע"י הדחק ושמה יציל לכתחלה לא יאמר
בממיה. תוס', ב"ח),

והתניא, הרי שהיו לו גזי עשר חביות [משקין] של [מעשר
ראשון] מבל טמא הטבול לתרומת מעשר, והוא טמא, דתרומת מעשר
דידיה לא חזיא לכהן לשמיה אלא לזוף, ולקמיה מוקי לה ביין חדש, דלא חזי כולי
האי לזוף, דלא אלים ריחא, ופסידא פורמא הוא דאיכא [אף אם ישפך]. [ולכן
בדעבד יכול לעשותה תר"מ על תשע חביותיה] כמו זה שיכול להציל על ידי
הדחק [פ' דראמרין לעיל דאם בא אגס בנגדו יכול לחלל מע"ש שבביתו על
המעות שבביתו בדעבד, כיון שיכול להציל המעות מהאגס ע"י הדחק],

וראה אחת מהן [של החביות], שנשברה או שנתגלתה,
אומר הרי היא תרומת מעשר, על תשע חביותיה,
ובשבמין [שמן דתרומה טמאה] חזי להלליק, וכי מפסיד לה לכהן איכא פסידא
טובה לא יעשה כן מפני הפסד כהן [קתני מיהת שיכול לעשותה
תרומת מעשר ולעיל אמרין לא אמר כלום], [תוס']?

א"ר ירמיה, כשעקל בית הבר כרוך עליה דלא חשיב פסידא
כולי האי [שאני הולך להפסד לגמרי, ויכול לעשותה תר"מ על תשע
חביותיה], כגון זה [לעיל באגס בא בנגדו] שאין יכול להציל אלא ע"י הדחק,

בשלמא שנשברה חזיא [אם יכרוך עליה העקל. שם], אלא
נתגלתה למאי חזיא ואפ"ה קמי אומר הרי הוא תרומה, אלמא להפסד
מועט לא חששו,

וב"ת חזיא לזילוף, והתניא, מים שנתגלו הרי זה לא
ישפכם ברשות הרבים שלא יעבור עליהם אדם יחף, ויכנס ארס של
נחש צרגלו ע"י מכת זרור, וימות, ולא יגבל בהן את הטיט, ולא
ירבץ בהן את הבית, ולא ישקה מהם את בהמתו משום
סכנת נפשות, שמה ישמטנה אחרי כן [תוס'], ולא בהמת חבירו?

[ומספר] נרשאה גגב ספרא, זבניה לפפונאה בתמן 80 זוזי,
אזל פפונאה זבניה לבר מחוזאה נרשאה ופפונאה זבני ממחאה על
שם מקומן נקראו במאה ועשרין 120 זוזי, לסוף הוכר הגגב,

אמר אביי, ליזיל מרי דספרא ויהב ליה לבר מחוזא תמן
זוזי, ושקיל ספריה, ואזיל בר מחוזאה ושקיל ארבעין
מפפונאה,

מתקיף לה רבא, השתא לוקח מגגב עשו בו תקנת
השוק, לוקח מלוקח מיבעיא?

אלא אמר רבא, ליזיל מריה דספרא ויהיב ליה לבר
מחוזאה מאה ועשרין זוזי, ושקיל ספריה, וליזיל מרי
דספרא ולישקול ארבעין מפפונאה, ותמן מגרשאה:

מהני: זה בא בחביתו של יין, וזה בא בכדו של דבש,
נסדקה חבית של דבש, ושפך זה את יינו, והציל את
הדבש לתוכו,

דף קט"ו ע"ב

אין לו אלא שכרו שכר כלי ושכר פעולה, ואם אמר אציל את
שלך, ואתה נותן לי דמי שלי, חייב ליתן לו [דמי יינו],

שטף נחל חמורו וחמור חבירו, שלו יפה מנה ושל חבירו
מאתים, והניח זה את שלו והציל את של חבירו, אין לו
אלא שכרו, ואם אמר לו אני אציל את שלך, ואתה נותן
לי את שלי, חייב ליתן לו:

גמ': ואמאי [צריך להחזיר לו הדבש], לימא ליה מהפקירא קא
זכינא דגש שלך הוה כולו לאיצוד, והריני כמזיל מן ההפקר, ואמאי אין
לו אלא שכרו, כוליה דגש לישקול,

וגזי חמור ליכא למימר הכי, דיכול להצילה הוא [פ' שבעל חמור הוול רק עזר
לו לבעל חמור היקר להציל חמורו, ואולי גם בעצמו היה יכול להצילו],

מי לא תניא, הרי שהיה טעון כדי יין וכדי [או כדי] שמן,
וראה שהן משתברות והכל נשפך צידד # [אולי הפי' שאינו נוטף אלא
ישפך לגמרי], לא יאמר הרי זה תרומה ומעשר על פירות
שיש לי בתוך ביתי [אעפ"י שלכתחלה אין תורמין אלא מן המוקף וכו']
אע"פ כן אם עשה כן תרומתו תרומה וכו'. מאירי, וראה תוס', וראה ב"מ יא
ע"א, ואם אמר, לא אמר כלום אלמא כיון דלאיצוד אזל, לית דכו
זכייה, והפקירא הוא?

[ומתריץ] כדא"ר ירמיה לקמן כשעקל בית הבר דדגשא #
[משחמש בלשון מושאל מויתרים, שיש לזיתים עקל ששומרת סביב צבירת
הזיתים שלא יתפור, כן בדבש יש כמין רשת שעושין סביב הדבש שלא

אבני חן על מסכת בבא קמא

רבי חייא, שותין מלוג בסלע לשמיה אס ימנא יין בזול לוג צסלע יקמ, ומזלפין מלוג בשתיים צצל לזלף יקמ אפי' צוקר הלוג צסמים סלעים, דהנאה ימירא היא?

הכא במאי עסקין בחדש, והא ראוי לישנו? אתי ביה לידי תקלה לשמומן והרי היא טמאה,

שמן נמי אתי ביה לידי תקלה? דמנח בכלי מאוס,

יין נמי מנח ליה בכלי מאוס? השתא לזילוף קא בעי ליה, בכלי מאוס קא מנח ליה,

ותקלה עצמה תנאי היא, דתניא חבית של יין של תרומה שנממאת, בית שמאי אומרים

דף קט"ז ע"א

תשפך הכל כולה צמד, וב"ה אומרים תעשה זילוף,

אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי אני אכריע, בבית תעשה זילוף, ובשרה תשפך הכל דלדממטי ליה לגו צמא אמי ציה לידי תקלה,

איכא דאמרי [בן יעשה הכרעה], בישן תעשה זילוף, ובחדש תשפך הכל,

אמרו לו, אין הכרעה שלישית מכרעת [רק עוד פעם בש"ס בחולין קלו]. טעם ענמן אסא אומר, ולא כדברי אחד מהן, ששניהם לא הוכירו צית ושדה,

והיכי דמי הכרעה, כגון אי הוה מני צ"ש צין נטמאת צצית צין צשדה תשפך הכל, וב"ה אומרים צין צצית וצין צשדה תעשה זילוף, ר"ש אומר נטמא צשדה תשפך הכל צצית תעשה זילוף, דטעמא דתרווייהו קמכרע, והוו להו לגצי צית תרי ולגצי שדה תרי, והלכתא כתרי, שאין עומדין דצרי ימיד צמקוס שנים דאחרי צצים להטות כתיב (שמות כג), כי יהוא דקולי מטלניות דצמה מדליקין (שבת דף כט),

צצל הכא דלניהו לא גלו דעמייהו, דליהוי שוס מידי חילוק צין צית לשדה, טעמא דנפשיה קאמר:

[שנינו במשנתנו לעיל קטו:] אם אמר לו אציל את שלך וכו' [ואתה נותן לי דמי שלי, חייב ליתן לו]: אמאי [צריך לשלם לו אם התנה] ונימא ליה משטה אני כך, מי לא תניא הרי שהיה בורח מבית האסורין, והיתה מעבורת לפניו ספינה רחצה שעוזרים צה רוחצ הנהר, אמר לו טול דינר והעבירני, אין לו אלא שכרו [הרגיל, ואינו יכול לתבוע ממנו דינר. שם], אלמא אמר ליה משטה

[יו"ד סימן קט"ז סעיף א': משקים שנתגלו אסרום חכמים דהיישין שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס ועבשיו שאין נחשים מצויים בינינו מותר, וכתב הט"ז ואין בזה משום דבר הנאסר במנין, דלא נאסר אלא מפני נחשים],

[ומתיר] דעבר לה במסנת [שאף שהיין היה מגולה, יסנן את היין במסנת], כר' נחמיה, דתניא, מסנת כלי ע"ג כלי, ונתיבן השמרים צתוך העליון והוא כצורה, והיין מסתמן מאליו יש בה משום גילוי צריך לכסות העליון, כדי שלא ישמה צו נחש, ואף על פי שהיין מסתמן והולך, חיישין שמא יעצור הארס עם היין לתוך הכלי, וכ"ש כשהסתמן מגולה [כן סבר הת"ק],

אמר רבי נחמיה, אימתי בזמן שהתחתונה מגולה [פ'] שהכלי שתחת המסנת אינה מכוסה לגמרי עם המסנת], אבל בזמן שהתחתונה מכוסה, אף על פי שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי, לפי שארס של נחש דומה לספוג, וצף ועומד במקומו [ולכן גם כאן מיירי שהכלי מכוסה במסנת, ולכן יכול להפרישה לתר"מ על ט' חבירותיה],

[ומקשה] לאו איתמר עלה, א"ר סימון אריב"ל, לא שנו אלא שלא טרקו צשלא עירצו אדם, וכגון הך מסנת שאין ארס טוגע צה [נשאר הארס למעלה], אבל טרקו, אסור, והכא צהך צצית [דהיישין שנכנס בה ארס, והולך להסירה במסנת], כי מערה ושדי ליה מצצית למסנת, מטריק ומצצצל הארס עם היין, ויוצא דרך המסנת לכלי?

[ומתיר] שבמקום מסנת יכול ליקח דבר שהוא עב יותר ממסנת, כגון בנר שלא יעבור היין מיד אלא יעבוד לאט ואז לא יעבור בה הארס] התם נמי אפשר דמנח מירי צגד, או שולי צצרה # [אולי הכוונה על מקום בכברה שהוא כפול, ועב יותר ממסנת] אפומא דחביתא, דשפי ליה ומסננו צנחת, שפי לשון שופך, כמו השופה יין [לתמרי] [לחציר] צצא מציעא (דף ס ע"ש) רודי"ר,

[ומקשה עוד] ואי הוה ד' צצית רצי נחמיה היא ורבי נחמיה מטמא אטמא מי תרמינן, והתניא תורמין מן הטמא על הטמא, ומן הטמא על הטמא, ומן הטמא על הטמא, אבל לא מן הטמא על הטמא,

ר' נחמיה אומר, אף מן הטמא על הטמא לא התירו לתרוב, אלא בשל דמאי הקילו משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן וכבר נעשר?

הכא נמי בשל דמאי,

אמר מר, ובשמן לא יעשה כן מפני הפסד כהן, מאי שנא שמן דראוי להדליק, יין נמי ראוי לזילוף,

וכי תימא זילוף לאו מילתא היא, והאמר שמואל משום

אבני חן על מסכת בבא קמא

אני כך, הכא נמי לימא ליה משמיה אני כך?

בבב,

הא לא דמי אלא לסיפא, ואם אמר לו טול דינר זה בשכרך, והעבירני, נותן לו שכרו משלם,

בעא מיניה רב מרבי, ירד להציל ולא הציל מהו, אמר לו וזו שאילה [וכי זו שאלה? ודאי ש] אין לו אלא שכרו,

איתיביה, השוכר את הפועל

מאי שנא רישא, ומאי שנא סיפא [למה כשאומר טול דינר זה אינו יכול לומר משמיה אני כך?]

דף קט"ז ע"ב

אמר רמי בר חמא [סיפא דצריך לשלם לו, שאין פרנסתו להנהיג ספינה, אלא מיירי] בציידי השולה דגים מן הים, וא"ל אפסדתני כוורי בזוזא והיינו נשכרו [טול דינך זה בשכרך] דקמני, טול דינר נשכר שאתה מפסיד כאן, ומעבירני, נותן לו אותו שכר משלם, ומתני נמי הכי הפסידו ניכר [שהרי הפסיד יינו, והפסיד חמורו]:

להביא כרוב ודורמסקנין פרושים [שזיפין. שטן] לשון מורי, לשון אחר אדרופיי"ש ועשז הוא הנאלל בשלקות קדירה לחולה, והלך ומצאו שמת או שהבריא, נותן לו שכרו משלם?

א"ל מי דמי, התם עביד שליח שליחותיה, הכא לא עביד שליח שליחותיה:

[שנינו במשנתנו קטו:] שטף נהר חמורו, וחמור חברו, שלו יפה מנה וכו': וצריכא [לאשמעינן שני האופנים ביין ובחמור], דאי אשמעינן קמייטא [בשופך יינו בשביל דבשו של חברו] התם הוא דכי פירש, יהיב ליה דמי כוליה, משום דבידים קא פסיד שופך את יינו בידים נשצילו, אבל הכא [שאינו מצייל את חמורו] דממילא, נימא אין לו אלא שכרו,

ת"ר, שיירא שהיתה מהלכת במדבר, ועמד עליה גיים לטורפה לצוזה, ונפשו עמה נמנון, מחשבין לפי ממון [חלקו של כל אחד לפי כמות הממון שכל אחד נושא עימו. שטן] ואין מחשבין לפי נפשות,

ואי אשמעינן סיפא [שטף נהר חמורו וכו'], הכא הוא דבסתמא אין לו אלא שכרו, משום דממילא, אבל התם [בשופך יינו] דבידים, אימא אפילו בסתמא יהיב ליה דמי כולה [של כל יינו], צריכא,

ואם שכרו תייר מראה להם הדך ההולך לפניהם [גם הולך ורץ לפניהם לראות אם יש מארבים בדרך ומודיע להם. יוסף דעת], מחשבין [את שכרו של התייר] אף [שיש כאן גם סכנות ממון] לפי נפשות שטעות הדך במדבר סכנת נפשות היא, ולא ישנו ממנהג החמורין שאם נהגו לתייר לפי ממון או לפי נפשות, עושין,

בעא מיניה רב כהנא מרב, ירד להציל ע"מ שיתן לו דמי שלו ועלה שלו מאליו, מהו מי אמרין מעיקרא דאפקריה כאבוד דמי, ומחייב לו הילך לשלומי, והדר זכא ציה מריה מהפקירה, או דלמא כיון דסליק סליק? א"ל משמיא רחימו עליה ויהיב ליה דמי, כאילו מת,

רשאין החמורין להתנות [פי' רשאין להסיע ממון אם כבר עשו תנאי קודם, כמו ורשאין בני העיר להסיע על קצתן] [לקנוס את העובר על קילת דבריהם] דב"ב ח' תוס', שכל מי שיאבד לו חמורו, יעמיד לו חמור אחר, בכוסיא נפשיה אין מעמידין, שלא בכוסיא מעמידין לו, ואם אמר תנו לי [דמי חמור] ואני אשמור [את חמוריכם], אין שומעין לו שמה לא יקם החמור, והס לא התנו אלא כדי שיקם החמור, ויהיה מוסר נפשו לשמור עמיה בלילות, מן החיות וליסטים,

כי הא דרב ספרא הוה קא אויל בשייירתא [עם הרבה בני אדם], לויהו נחמד עמהם ההוא ארי והיה משמר בהמותיהם מחיות וליסטים, כל לילא [ולילה] קא שדר ליה [היו שולחין לאריה] חמרא דחד מינייהו, וקא אכיל [כדי שלא יבעוס ויהרוג כל חמוריהם. תוס' ר"ד],

פשיטא [דאין שומעין לו]? לא צריכא דאית ליה חמרא אחרינא, מהו דתימא הא קא מינטר ליה, ואפילו אם יאמר האחד אני יכול לשמור יפה, אצל שנים איני יכול לשמור, קמ"ל דאמרי ליה לא כ"ש דהשתא מסרת נפשך טפי, שאני נטירותא דחד, מנטירותא דבי תרי:

כי מטא זמניה דרב ספרא, שדר ליה חמרא ולא אכליה # [משמע קצת שהיה בן בנם], קדים רב ספרא וזכה ביה קודם שיחזיק בהן אחר שהרי הפקר היה,

ת"ר ספינה שהיתה מהלכת בים, עמד עליה נחשול לטובעה, והקילו ממשאה מחשבין לפי משאוי אס השליך זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין זהב ואין מחשבין לפי ממון, ולא ישנו ממנהג הספנים,

א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא, למה ליה למיזכי ביה, נהי דכי אפקריה אדעתא דאריה אפקריה, אדעתא דכ"ע לא אפקריה?

א"ל, רב ספרא לרווחא דמילתא הוא דעבר שלא יהא ערעור

אבני חן על מסכת בבא קמא

נב"י: אמר רב נחמן בר יצחק, מאן דתני מסיקין לא משתבש, ומאן דתני מציקין לא משתבש, מאן דתני מציקין לא משתבש דכתיב דברים כה במצור ובמצוק, ומאן דתני מסיקין לא משתבש, דכתיב דברים כה יירש הצלצל ארצה גזלן הוא, שאוכל תבואות כל אדם ומתרגמין יחסנייה סקאה [לשון מסיקין].

[שנינו במשנתנו] אם מחמת הגזלן, חייב: היכי דמי, אילמא דאנסוה לארעא ידיה, ולא אנסוה כולי ארעתא, הא מרישא שמעת מינה, אם מכת מדינה היא כו' [יכול לומר לו הרי שלך לפניך] אי לא לא?

לא צריכא דאחוי אחוויי שלא גולה הוא עצמו, אלא שמע מבית המלך שמבקשין לגזול שדות, והראה להם עלו קרקע זו של פלוני,

לישנא אחרינא, הב"ע [הא דתני אם מחמת הגזלן חייב] כגון דאנסוה עכו"ם, ואמרי ליה אחויי ארעתיה [קרקע שלו] ואחוי ההוא בהדיהו,

ההוא גברא, דאחוי אכריא דחמי דבי ריש גלותא, אתא לקמיה דרב נחמן, חייביה רב נחמן לשלומי,

יתיב רב יוסף אחוריה דרב הונא בר חייא, ויתיב רב הונא בר חייא קמיה דרב נחמן, א"ל רב הונא בר חייא לרב נחמן דינא או קנסא,

א"ל מתניתין היא, דתנן, אם מחמת הגזלן, חייב להעמיד לו שדה, ואוקימנא דאחוי אחוויי,

בתר דנפק [רב נחמן], א"ל רב יוסף לרב הונא בר חייא, מאי נפקא לך מיניה

דף קי"ז ע"א

אי דינא הוא שמסור ישלם אי קנסא [צ"ע דנפק"מ אי קנסין בנו. עיי' גיטין מדר: גירצוי אור],

א"ל אי דינא, גמרינן מיניה מהאי מעשה דרב נחמן לשאר גרמי דמוקין דעלמא, אי קנסא הוא דקנסיה רב נחמן משום דרגיל היה בכך לא גמרינן מיניה,

ומנא תימרא דמקנסא לא גמרינן, דתניא בראשונה היו אומרים המטמא טהורו של חבירו והמנסך או מנסך יינו של חבירו לע"י, דאע"ג דקמיה מנח ואין הויקו יכר, משלם, חזרו לומר אף המדמע @ ערב חולין בתרומה, דהפחית דמי החולין, דלא חזו מהשתא אלא להמכר לכהנים,

ורשאין הספנים להתנות, שכל מי שאבדה לו ספינה, יעמיד לו ספינה אחרת, אבדה לו בכוסיא אין מעמידין, שלא בכוסיא מעמידין לו, ואי פירש למקום שאין הספינות הולכין, אין מעמידין,

פשיטא? לא צריכא דבניסן שגדל הנהר מהפשרת שלגים, ומן הגשמים מרחקי חד אשלא מלא חבל משפת הנהר לתוך המים, ובתשרי שהמים חסרים והספינה גושמת אלל שפת הנהר מרחקי רגילים להסתפק לתוך עומק המים תרי אשלי, וקא אזיל ביומי ניסן למקום תשרי צאמנע המים, ומתוך שהנהר גדול וחזק נטבעה, מהו דתימא דושיה [דרבנן] נקיט ואזיל, קמ"ל,

ת"ר, שיירא שהיתה מהלכת במדבר, ועמד גיים וטרפה, ועמד אחד מהן והציל, הציל לאמצע כל אחד מכיר את שלו ונטל, ואם אמר אני אציל לעצמי, הציל לעצמו,

היכי דמי, אי דיכול צעלם להציל לא איאוש, ואפי' אמר לעצמו, גזלן הוא אפילו סיפא נמי לאמצע, ואי דלא יכול להציל, אפילו רישא נמי לעצמו?

אמר רמי בר חמא, הכא בשותפין עסקינן וצין יכולים להציל וצין אין יכולין להציל, ובגון זה צמקס איבוד ממון שותף חולק ואפי' לא ירצה חבירו שלא לדעת חבירו,

[ולכן אם] אמר [אני אציל לעצמי], פליג ומעכב חלקו את מה שהציל, לא אמר, לא פליג ושפיר עזר דמסר נפשי אעסקא דמרוייהו, הואיל והוא שותף עמו, אורחיה למסרה אכולה עסקא,

רבא אמר, הכא בפועלין עסקינן שהיה שכיר לצעלי ספינה וכשאין יכולין להציל, וכתב, דאמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום [ולאחר שחזר בו אינו פועל עוד, וכשמצייל מציל לעצמו], וכמה דלא הדר ביה כברשותיה דבעל הבית דמי, וכי הדר ביה חכי מהפקירא, טעמא אחרינא הוא, דכתיב ויקרא כה כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים,

רב אשי אמר, לעולם צאינש דעלמא וכגון כשיכול להציל ע"י הדחק, גלי דעתיה לעצמו [אמר לעצמי] ושמעו צעלים ושמקו ולא מסרו עצמן, אסא דעתייהו וגלו דאיאוש, ולא צעו [ואינם רוצים] ממסר נפשיהו, לא גלי דעתיה לאמצע, ומיהו היכא דיכולין להציל להדיא, אפילו שמעו ושמקו לא קני, דמסתמא לא איאוש:

מתני': הגזל שדה מחבירו, ונטלוה מסיקין אנסין גזולה מן הגזלן אם מכת מדינה היא דאנסוה ארעתא דאחריי ודהאף, אומר לו הרי שלך לפניך, אם מחמת הגזלן מפרש בגמרא חייב להעמיד לו שדה אחר:

אבני חן על מסכת בבא קמא

חזרו אין, לא חזרו לא לא היינו גמרי' מדמע ממנסך, מאי טעמא, לאו משום דקנסא הוא [תוס'], וקנסא לא גמרינן מיניה?

לא מעיקרא סברי להפסד מרובה חששו מטמא תרומה, הפסד מרובה הוא, דמו לא חזיא לאכילה, מדמע הפסד מועט הוא, דהא מודען לכהניס דדמי תרומה להפסד מועט לא חששו, ולבסוף סברי להפסד מועט נמי חששו,

איני, והא תני אבוב דרבי אבין, בראשונה היו אומרים המטמא והמדמע, חזרו לומר אף המנסך, חזרו אין לא חזרו לא גמרינן מנסך, אע"ג דהפסדו מרובה ממדמע ומטמא דהפסדו מועט לגבי מנסך,

מאי טעמא, לאו משום דלא גמרינן מקנסא?

לא מעיקרא סברי כרבי אבין, ולבסוף סברי כרבי ירמיה,

מעיקרא סברי כרבי אבין, דאמר רבי אבין, זרק חץ בשבת מתחילת ארבע ולבסוף ארבע, וקרע שיראין בהליכתו פטור, שהרי עקירה צורך הנחה היא, ומתחייב בנפשו דכיון דצין עקירה להנחה קרע, נמצא מַעֲשֶׂה שבת, ומעשה עקירה צאין כאחד, ולא אמרינן משעת עקירה חייב ממון, ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת הנחת חץ,

והכא נמי הגבהת יין לורך ניסוך הוא, ומשלומין וחיוצ מיתא דע"ז צאין כאחד,

ולבסוף סברי כר' ירמיה, דא"ר ירמיה משעת הגבהת קנייה, איחייב ליה ממון, מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך,

רב הונא בר יהודה, איקלע לבי אביוני מקום, אתא לקמיה דרבא, א"ל כלום מעשה בא לידך, א"ל ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים, והראה ממון חבירו בא לידי וחייבתיו,

א"ל אהדר עובדא למריה, דתניא ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים והראה ממון חבירו פטור, ואם נטל ונתן ביד חייב להחזיר עמו צממון חבירו,

אמר רבה, אם הראה מעצמו בלא אונס כנשא ונתן ביד דמי,

ההוא גברא דאנסוהו עובדי כוכבים, ואחוי אחמרא [על היין] דרב מרי בריה דרב פנחס בריה דרב חסדא, א"ל [אמרו לו הגוים] דרי ואמטי בהדן שאי והולך עמנו לצית המלך, דרא ואמטי בהדיהו,

אתא לקמיה דרב אשי פטריניה, א"ל רבנן לרב אשי, והתניא אם נשא ונתן ביד חייב, א"ל הני מילי דאם נשא ונתן ביד חייב היבא דלא אוקמיה העובדי כוכבים עילויה על הממון מעיקרא ע"י האונס, אלא הלך ונטל ונתנו להם, אבל היבא דאוקמיה עילויה [אם ע"י אונס הני אוקים הישראל את הגוי על הממון] מעיקרא אכל הכא דאוקמיהו על היין מיקלי קלייה [באילו נשרף ממון ישראל] ואהיהא שעתא פטור, כי אמטי מו [ואם הישראל מביא את ממון ישראל] לדיהו [ממון הגוי] אמטי,

איתיביה רבי אבהו לרב אשי, אמר לו אנס הושיט לי פקיע קשר עמיר [פקעת תבואה, שט] זה, או אשכול ענבים זה, והושיט לו, חייב ואע"ג דקאי עכו"ם ע"ג הממון, הויל ונשא ונתן ביד חייב?

הכא במאי עסקינן, כגון דקאי בתרי עברי נהרא עכו"ם מצד זה, והעמיר מצד זה, דאי לא יהיה נהליה לא מצי אנס למשקליה, דיקא נמי דקתני הושיט, ולא תני תן, ש"מ:

ההוא שותא מכמורת לגיס או לחיות דהוו מנצו עלה בי תרי, האי אמר ידידי הוא, והאי אמר ידידי הוא, אול חד מנייהו ומסרה לפרהגנא דמלכא [לפקיד המלכות], אמר אביי, יכול לומר, אנא כי מסרי ידידי מסרי,

א"ל רבא וכל כמיניה? אלא אמר רבא משמתין ליה עד דמייתי ליה [מכמורת זו חזרה] וקאי בדינא,

ההוא גברא דהוה בעי אחוויי אתיבנא דחבריה [רצה להראות לגוים על תבן של חבירו # אולי היה לו עמו מריבה], אתא לקמיה דרב, א"ל לא תחוי ולא תחוי, א"ל מחוינא ומחוינא,

[ומספר] יתיב רב כהנא קמיה דרב, שמטיה לקועיה לזאריה שזר מפקדו מיניה,

[רמב"ם הל' חובל ומוזק פרק ח' הל' י', מותר להרוג המוסר בכל מקום ואפילו בזמן הזה שאין דיני נפשות, ומותר להרוג קודם שימסור אלא כשאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו ואפילו ממון קל הרי התיר עצמו למיתה, ומתירין בו ואומרינן לו אל תמסור, אם העיז פניו ואמר לא כי אלא אמסורו מצוה להרוגו וכל הקודם להרוגו זכה,

חז"מ סימן שפח סעיף י', מותר להרוג המוסר בכל מקום אפילו בזמן הזה, ומותר להרוגו קודם שימסור, אלא כשאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו אפילו ממון קל, התיר עצמו למיתה, ומתירין בו ואומרים לו אל תמסור, אם העיז פניו ואמר לא כי אלא אמסורו, מצוה להרוגו וכל הקודם להרוגו זכה.

הנה: ואם אין פנאי להתרות אין צריך התראה (המגיד פ"ח דמוצ"ק), וש אומרים דאין להרוג המוסר אלא אם כן אי אפשר להינצל ממנו בחד מאיצריו, אכל אם אפשר להציל בחד מאיצריו כגון לתמוך לשונו או לסמות עיניו, אסור

אבני חן על מסכת בבא קמא

להורגו דהרי לא גרע משאר רודף (משו' מיי' הנ"ל ומרדכי הנ"ל בשם משו' מהר"מ).

קרי רב עילויה ישעיה נא כ בְּנִיךְ עֲלֶפּוּ שְׁכָבוּ בְּרֹאשׁ פְּלִיחִיצוּת פְּתוּ אֵימָה, והוא שור הכר, כדממרגס (דברים יד) תוא חומר, תורכנל, תור = שור, גִּלָּא = יער מְכָמָר, מה תוא זה כיון שנפל במכמר, אין מרחמין עליו וספיר עזרת דקטלמיה [כלומר שפיר מיקרי מסור שדבר ברור הוא שיקחו מאחר שהראהו. תוס'], אף ממוזן של ישראל, כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו,

א"ל רב [לרב. ע"י] כהנא, עד האידנא הוו פרסאי דלא קפדי אשפיכות דמים, והשתא איכא יוונאי דקפדו אשפיכות דמים [תוס'], ואמרי מרדין מרדין [רצח רצח, ואשימוך על מה שעשית בהריגה. שם],

[רב כהנא זה, היה בימי רב והיו עוד ד' אמוראים בשם זה] ובימייהם נפלה מלכות פרס הנקרא parthians בשנת 224 למספרם, ורב מלך משנת 219 עד שנת 243],

[לשון "מרדין" לא נתפרשה בדיוק, והרשב"ם בב"ב לח: פירשה לשון רציחה בלשון פרסי, וכן פירש רש"י בכמה מקומות, וכן צריך לפרש כאן שהיו צועקין בכעס "מרדין" לשון רציחה],

קום סק לארעא דישיראל, וקביל עלך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שנין [ראה תורת חיים למה דוקא מספר שבעה],

אזיל [רב כהנא לא"י] אשכחיה לריש לקיש דיתיב וקא מסיים [מסכם] מתיבתא דיומא לרבנן היה ממזר ושונה להם מה שדע רבי יוחנן אותו היום, לפי שר"ל חסם גדול היה, ולאחר ששמעו כולן מפי הרב, חזר ומכוונה בידם,

אמר להו, ריש לקיש היכא # [פי' שאף אם ראה אותו לא הכירו]? אמרו ליה אמאי, אמר להו האי קושיא והאי קושיא, והאי פירוקא והאי פירוקא [בן יהוידע],

אמרו ליה לריש לקיש, אזל ריש לקיש, א"ל לרבי יוחנן ארי עלה מבבל, לעיין מר במתיבתא דלמחר,

למחר אותבוה בדרא קמא שבע שורות תלמידים יושבים לפניו זו לפנים מזו קמיה דר' יוחנן, אמר שמעתתא ולא אקשי, שמעתתא ולא אקשי, אנחתיה אחורי שבע דרי, עד דאותביה בדרא בתרא,

א"ל רבי יוחנן לר"ש בן לקיש, ארי שאמרת נעשה שועל,

אמר [רב כהנא בלבן] יהא רעוא דהני שבע דרי לחו חילוף שבע שנין דאמר לי רב,

קם [רב כהנא] אכרעיה, א"ל [רב כהנא לר' יוחנן] נהדר מר (ברישא) [מרישא. ד"ס] [חזור לתחלת הדרשה], אמר שמעתתא ואקשי אוקמיה בדרא קמא, אמר [ר' יוחנן עוד] שמעתתא ואקשי,

ר' יוחנן הוה יתיב אשבע בְּסִתְרֵי תפ"ד נלעו, שלפי ליה חדא בסתרקא מתותיה, אמר שמעתתא ואקשי ליה, עד דשלפי ליה כולוהו בסתרקי מתותיה [וראה נדרים סה. ששמוז כרים מתחתיהם], עד דיתיב על ארעא,

רבי יוחנן גברא סבא הוה, ומסרחי גביניה גזות עיניו [eye lashes גדולים ומכסין עיניו [ראה שבת קט. אמר ר' יוחנן פוך [מין רפואה לעינים] מעביר בת מלך [מין מוזק] ופוסק את הדמעה, ומרבה שיער בעפעפים],

אמר להו דלו לי עיני ואחזייה [לרב כהנא], [ואפשר לומר דהאדם מבין יותר מחבירו ומרבו כשרואה אותו בפנים, כדכתיב וראית את מוריד. מהרש"א], דלו ליה במכחלתא דכספא, הוא דפרטיה שפוטתיה נקדעה שפטו [של רב כהנא] על ידי מכה סבר אחוך קמחיך ביה, חלש דעתיה ונח נפשיה,

למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן, חזיתו לבבלאה היכי עביד [וכי ראייתם את הבבלי זה איך הוא מצחק ב'] אמרו ליה דרכיה הכי [בן דרכו, וכיון שר' יוחנן שמע שטעה, התחרט והלך להחיותו],

על לגבי מערתא, הוא דהוה

דף קי"ז ע"ב

הדרא ליה עכנא נחש גדול עשה עזמו כגלגל ומקיף את פי המערה, ונותן זנבו לתוך פיו ולפי אלס יכול ליכנס, [הרב עיר וקדיש כמהר"ר אברהם גאלנטי וזה"ה בספרו "קול בוכים" כתב, דהעכנא אשר במערת הצדיקים הוא היצר הרע שלהם שנתמתק ונעשה שומר להם עכ"ד. מראית העין. החיד"א],

א"ל עכנא עכנא, פתח פומיך החמישי פתחך להסיר זנבך מפין ועשה פתח ליכנס ויכנס הרב אצל תלמיד, ולא פתח,

יכנס חבר אצל חבר, ולא פתח, יכנס תלמיד אצל הרב פתח ליה,

בעא רחמי ואוקמיה,

א"ל [ר' יוחנן לרב כהנא] אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי, לא חלשא דעתי, השתא ליתי מר בהדן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ממתני' [ממשנתנו דקתני] אם מחמת הגזלן, חייב להעמיד לו שדה אחר, ואוקימנא דאחוי אחווי:

ההוא גברא דהוה מפקיד ליה כסא דכספא [כוס של כסף], סליקו גנבי עילויה [עלו גנבים עליו לביתו], שקלה [לקח הכוס] יחבה להו, אתא לקמיה דרבה, פטריה, א"ל אביי האי מציל עצמו בממון חבירו הוא,

אלא אמר רב אשי, חזינן אי איניש אמיד עשיר הוא אדעתא ידידיה אתו [הגנבים באו ליקח ממנו, וחייב לשלם שהרי הציל עצמו בממון חבירו], ואי לא אדעתא דכספא אתו [לא באו אלא מפני ששמעו שמופקד אצלו כוס של כסף]:
[ואף על גב דאמר לעיל נשא ונתן ביד חייב? אומר רבינו יצחק דשאני שומר שלדעת כן הפקידוהו שיציל עצמו בו אם יבואו עליו אדעתא דכסא דכספא. תוס']

ההוא גברא [גבאי של צדקה היה ועני היה כאחד מעניי ישראל. ר"י מלוניל] דהוה מפקיד גביה ארנקא דפרדיון שבויים, סליקו גנבי עילויה [עלו גנבים בביתו] שקלה [לקח הארנק של מעות פרדיון שבויים] יחבה ניהליהו, אתא לקמיה דרבא פטריה, א"ל אביי והא מציל עצמו בממון חבירו הוא, א"ל אין לך פרדיון שבויים גדול מזה:

[אף על גב דמשמע דהוי אמיד, מדלא מפליג בדמפליג לעיל, מכל מקום הואיל ולא היה לו באותה שעה מזה ליתן להם חשיב פרדיון שבויים. תוס'],

[הלשון בהסיפור דלהלן קשה],
ההוא גברא, דאקדים ואסיק חמרא מניס חמורו למברא לספינה, מעצר הנהר [שספינה זו עשויה רק לעבור את הנהר], והיו זה אנשים קמי דסליקו אינשי במברא # [הגמ' כופל לומר שהחמור עלה על הספינה לפני שעלו האנשים, ולמה מפרש רש"י והיו בה אנשים? וגם איך גורם רש"י בגמ'?:],

בעי לאטבועי חמרא [החמור השתולל. שט] לטבועי מעברא, אתא ההוא גברא מלח ליה לחמרא דההוא גברא דספו לחמור והשליכו למים [counter balance], ושדייה לנהרא ומבע, לשון אחר מלח ליה כמו המלחים (יונה 6) התחיל המלח להזיל הספינה, ודספו והשליכו,
[כלומר אתמלי חמה חר מבני הספינה ודחפו והשליכו לנהר ונטבע, נמצא שהציל כל ממנו שהיה לו בספינה בממון זה. ר"י מלוניל],

אתא לקמיה דרבה פטריה, אמר ליה אביי, והא מציל עצמו בממון חבירו הוא, א"ל האי מעיקרא רודף הוה [האין צעל החמור, רודף הוא להרוג נפשות,

רבה לטעמיה, דאמר רבה, רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר את הכלים, בין של נרדף בין של כל אדם

א"ל [רב כהנא לר' יוחנן], אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אי אקשינא לך אוילנא צהדך ואעמוד אלך צבית המדרש, ואי לא לא אוילנא,

הואיל וחליף שעתא ואחרת נסא חליף ולא אלך עוד עמך, שמה תכעס עלי ואמות עוד פעם אחרת, אלא אלך לציתי חי ולא אעמוד עוד אלך פן אמות פעם אחרת,
ואית דמפרש הואיל וחליף שעתא, וקצלתי גער מיתה, לא אקבל עוד פעם אחרת ליתך מכאן,

וצפסחיס [דף מט] מוכח שהלך לציתו, דאמר רב כהנא אי לאו דנסיבנא כהנא לאו אנא גללא, אמרי ליה והא למקום תורה גלית, א"ל לאו אנא גללא כדגלו שאר אינשי, שהרי לא צעצור מקום תורה גלית, אלא מאימא מלכות צרחמי, אלמא צחר הכי חי הוי,

ועוד אמרי' צרכוס ירושלמי דפגע ציה ההוא גברא, אמר ליה מאי עבדי צשמיא, כלומר שליעג עליו שהיה מת וחיה, א"ל גזר דיניה דההוא גברא מחתם, ומת ההוא גברא, פגע ציה אחרינא, אמר ליה הכי נמי, ומית, אחי לקמיה דר' יוחנן, אמר ליה צר אינש דאמיה מצסר ליה, ואנתמיה דאצוה מיקרא כו',

תייריה קיטו [ר' יוחנן לרב כהנא] משמנו אוקמיה, שייליה כל ספיקא דהוה ליה, ופשטינהו ניהליה,

היינו דאמר ר' יוחנן דילכון [ענקערס] אמרי [א"ל דילכון אמרי] שלכס הייתי אומר, תורה של צני א"י היא דילהון [זייערס] היא של צני צנל [תוס']:

[גיס ר' אברהם בורגשטיין ג"י מבני ברק היה אצלי היום א' סליחות תשס"ט ואמר לי דלכאורה קשה למה הביא ראיה מרב כהנא על כל בבל, שמה היה רב כהנא הגאון היותר גדול בבבל? וצריך לומר שהבין ר' יוחנן מהתשובות שהשיב רב כהנא, שהיה איזה מעלה בכל בבל # [של כל הקולטור], ולא היה מעלתו של אדם יחיד],

ההוא דאחוי [שהראה לגוי] אמטכסא תכשיתו משי דר' אבא, יתיב ר' אבהו, ור' חנינא בר פפי, ור' יצחק נפחא, ויתיב ר' אילעא גבייהו, סבור לחיוביה מהא דתנן, [דיין שרן דין תורה] דן את הדין, זיכה את החייב, וחייב את הזכאי, מימא את המהור, ומיהר את הממא, מה שעשה עשוי וישלם מביתו לדלדורא צעלמא חייב [וכן באן שהראה לגוי חייב לשלם],

א"ל ר' אילעא הכי אמר רב, והוא שגשא ונתן ביד וצכולס מפרש שגשא ונתן ציר, צאלד דיני ממונות צסנהדרין [וגם כאן אין איש שהראה האמטכסא חייב, שהרי לא נשא ונתן ביד],

אמרי ליה [לר' אילעא], זיל לגבי דר' שמעון בן אליקים, ורבי אלעזר בן פדת דדייני דינא דגרמי, אזל לגבייהו, חייבי'

אבני חן על מסכת בבא קמא

המיטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאין מיטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שמורות, שאע"פ שמיטלטלין אין גופן ממון,

והדתיניא, הגזול את הפרה ושטפה נהר, חייב להעמיד לו פרה, דברי ר' אלעזר, וחכמים אומרים אומר לו הרי שלך לפניך, התם במאי קמיפלגי [הרי פרה לב"ע יהיה כלול בוהשיב את הגזילה?]

אמר רב פפא, התם במאי עסקינן, כגון שגול שדה מחבירו והיתה

דף קי"ח ע"א

פרה רבוצה בו, ושטפה נהר וגזלן לא משכה, והוי קרקעות [אליבא דרבנן], דר' אלעזר לטעמיה ולר"א דאמר שדה גזולה, קונה פרה עמה וחייב לשלם, דמיטלטלין נקנין אגב קרקע, ורבנן לטעמייהו ולרבנן לא קנה שדה ולא פרה שבה:

מתני': הגזול את חבירו, או שהלוח הימנו, או שהפקיד לו [חבירו] בישוב, לא יחזיר לו במדבר אם אין זה מוצעו, אין זה יכול לסופו לקבל מוצו או פקדונו במדבר, דלחא מקום שימור הוא, [ואם החזיר וקבלו פטור, אפילו אם אחר כך נאנס מידו ע"י שורדים שוכני מדבר. לחם שמים]

על מנת לצאת במדבר, יחזיר לו במדבר קס"ד שאמר לו לזה זה, על מנת שגזל למדבר ושם אפרע לך, להכי פריך פשיטא, והא מתנה בהדיא לקבלו במדבר:

גמ': ורמינהו, מלוה משתלמת בכל מקום, אבידה ופקדון אין משתלמין אלא במקומן?

אמר אביי, ה"ק, מלוה ניתנה ליתבע אם ירצה מלוה, דידו על העליונה בכל מקום, אבידה ופקדון לא ניתנו ליתבע אלא במקומן:

[שנינו במשנתינו] על מנת לצאת במדבר: פשיטא? לא צריכא דא"ל ליהוי האי פקדון גבך, דאנא למדבר נפיקא, וא"ל איהו אנא למדבר נמי בעינא למיפק, אי בעינא לאהדרינהו לך התם מהדרנא לך ואשמעינן חנא, דאע"ג דלא תנאי גמור הוא, דהא אי בעית קאמר, אפי"ה כיון דידע דליהו נמי למדבר נפיק, על כרחו יקבלם:

מתני': האומר לחבירו, גזלתך הלוייתי הפקדת אצלי, ואיני יודע אם החזרת לך, אם לא החזרת לך, חייב לשלם, אבל אם אמר לו איני יודע, אם גזלתך אם

פטור פטור מלשלם שהרי מתחייב בנפשו הוא בדריפה זו, ואפילו אין הורגו, דמתן בפרק בן סורר ומורה, ואלו ניתנו להציל בנפשו הרודף אחר חבירו להרגו, ונמצא משלומין וחיוז מיתה באין כאחד,

ונדרף ששייבר את הכלים של רודף פטור, שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו שהרי נדרף זה רשאי להרוג את רודפו שנאמר (שמות כג) אם במתחמת ימצא הגנב, התורה אמרה אם זה לא להרגך השכם להרגו אבל של כל אדם חייב, דאסור להציל עצמו בממון חבירו,

ורודף [פ' שבא להציל את הנדרף] שהיה רודף אחר רודף להציל, ושבר כלים בין של נדרף בין של כל אדם פטור,

ולא מן הדין שהרי המזיל עצמו בממון חבירו חייב, כ"ש מזיל אחרים בממון חבירו אלא שאם אי אתה אומר כן, אין לך אדם שמציל את חבירו מן הרודף:

מתני': [גזל קרקע ו] שטפה נהר, אומר לו הרי שלך לפניך:

גמ': ת"ר, הגזול שדה מחבירו ושטפה נהר שהיתה [השדה] על שפת הנהר, והגזיה שפתו, והמים שותקים וכוזין תחת השפה ומתפשט נתון השדה חייב להעמיד לו שדה אחר, דברי ר' אלעזר, וחכ"א אומר לו הרי שלך לפניך,

במאי קא מיפלגי?

[ויקרא ה כא נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בכחשיות ד' או בגזל או עשק את עמיתו: כב או ימצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר עשה האדם לחטא בהנה: כג והיה בייחטא ואשם ויחשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא: כד או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו ויחמשתיו יסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביו"ם אשמתו:],

[דורש הפסוק דכתיב והשיב את הגזילה דלר"א דדרש לה בריבוי ומיעוט וריבוי מרבה גם קרקעות, ולרבנן דדרשי כלל ופרט וכלל אינו מרבה קרקעות], ר"א דרש ריבוי ומיעוט, ויקרא ה וכחש בעמיתו ריבוי, בפקדון מיעוט, כל אשר ישבע עליו לשקר חזר וריבה, ריבה ומיעוט וריבה, ריבה הכל, ומאי רבי, רבי כל מילי ואפילו קרקעות לשבעה ולהשגון, ומאי מיעוט מיעוט שמורות שאין גופן ממון, דיהיב ליה נירא בעלמא,

ורבנן דרשי כללי ופרטי, וכחש כלל, בפקדון פרט, או מכל חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר

אבני חן על מסכת בבא קמא

הלויתני אם הפקדת אצלי, פטור מלשלם:

נמ': איתמר, מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע [פ' אם הפקד אצלי, אבל איני יודע אם החזרתי לך חייב לכ"ע, כמו רישא דמתני', ולסיפא דמתני' הוא דמדימה לה בסמך. תוס'], רב הונא ורב יהודה אמרי חייב לשלם, ור"נ ור' יוחנן אמרי פטור [תוס'] ומיהו ישמע כדאמר שאין יודע שחייב לו כלום, דלא עדיף שמה מנדי, דהא א"נ הוה טעין ליה אין לך בידי כלום, הו' משציעין ליה שבעת היסת,

רב הונא ורב יהודה אמרי חייב, ברי ושמא ברי עדיף, ר"נ ור' יוחנן אמרי פטור, אוקי ממונא בחזקת מריה,

תנן, אבל אם אמר לו איני יודע אם הלויתני פטור, ה"ד, אילימא דלא קא תבע ליה, רישא נמי דלא קא תבע ליה, אמאי חייב, אלא דקתבע ליה וא"ל גולתני דהו' טענת ברי וקתני סיפא פטור מלשלם?

לא, לעולם [מתני'] דלא קא תבע ליה, ורישא בבא לצאת ידי שמים וכיון דקא מודי דודאי גולתני, לא נפיק ידי שמים עד דעבדי השבחה, אבל סיפא הוהיל ולא גולן ידע ולא נגזל ידע, ליכא שום טענת ברי לא צריך למיפק ידי שמים,

איתמר נמי, א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, האומר לחבירו מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע, חייב, בבא לצאת ידי שמים דהיכא דבא ללאת ידי שמים, אפילו מאן דפטור ליה מדיני אדם, מודה דחייב היכא דליכא קצת # [הלשון "קצת" אינו מובן ל'] טענת ברי,

הלכך רב הונא דאוקמה רישא בדלא תבע, הוהיל ואיכא קצת ברי, דהא גולן ידע דגולתני מעיקרא, חייב בצל ללאת ידי שמים:

מתני': הגונב טלה מן העדר והחזירו ומת, או נגנב, חייב באחריותו דמי גנבה קס ליה ברשותיה, והשבה דעבד לאו השבה היא עד שמודע להו לצעלים,

לא ידעו בעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, ומנו את הצאן אחר שהחזירו ושלומה היא, פטור [הוא ש] הרי יש כאן דעת צעלים:

נמ': 1. אמר רב לדעת צריך דעת אם הכירו הצעלים שנגנב מהן טלה, צריך שידעם כשיחזירנה, ואי לא הודע להו, אע"ג דמנו את הצאן והיא שלימה, עדיין חייב באחריותה, דכיון דידע הוה ליה גזילה גמורה, וציעין השבה מעליותה, [פ' שהיה קשה להני אמוראי דמשמע דרישא דמתני' מיירי בידעו, ומסתמא מיירי גם שלא מנו, וכיון שכן מאי אריא ידעו אפילו לא ידעו נמי חייב באחריותו. וראה תורת חיים],

שלא לדעת לא הכירו צעלים קודם חזרה, שמהא נאנס חסירה כלום, ולאחר

חזרה מנו את הצאן והיא שלימה מנין פוטור, וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה, אסיפא לא ידעו הצעלים בגניבתו ובחזרתו, ומנו את הצאן והיא שלימה פטור, אבל ידעו לא מהני מנין,

2. ושמאל אמר, בין לדעת בין שלא לדעת מנין פוטור, וכי קתני ומנו והיא שלימה פטור אכולהו בין ידעו בין שלא ידעו, והכי משמע מתני' הגונב טלה, ורישא בשהכירו צה הצעלים וידעו שנגנבה מהן קאי, מדקתני סיפא לא ידעו מכלל דרישא בידעו, והחזירה, ומת חייב באחריותו, וכן לא ידעו בגניבתו ובחזרתו נמי חייב, אבל מנו את הצאן והיא שלימה פטור, בין רישא בידעו, בין סיפא דלא ידעו,

3. ורבי יוחנן אומר, לדעת מנין פוטור, שלא לדעת אפי' מנין נמי לא צריך [תוס'], וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה ארישא והכי קתני הגונב טלה דהיינו ידעו אחרי כן, והחזירו חייב באחריותו, היכא דלא מנו, אבל לא ידעו הצעלים בגניבתו ובחזרתו, אפי' אין מנין, או שמנו אפילו הוה ידעיה, פטור,

4. רב חסדא אמר, לדעת מנין פוטור, שלא לדעת צריך דעת [צריך להודיעו] אם לא הודיעו אע"ג דמנו חייב, וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה ארישא והכי משמע מתני', חייב באחריותו בין מנו בין לא מנו, אימתי בזמן שלא ידעו צעלים בחזרתו ובגניבתו, ואם מנו הן דרישא את הצאן לאחר חזרה, פטור,

אמר רבא

דף קי"ח ע"ב

מ"ט דרב חסדא, בשלמא טעמא דכולהו ניחא, דעדיף להו לדעת משלם לדעת, ועוד מתני' ניחא לתרוצי כוותיהו טפי, הוהיל ואנקמה נגרי ברייתא למדה ללאת חוץ ומעשה צריכה שימור יפה, וכיון דלא ידעו צעלים לא מודהי צה, אבל לדעת, מנין פטור, שהרי הכירו שנגנבה והחזירה, ומעכשיו יזהרו צה,

ומי אמר רבא הכי, והאמר רבא, האי מאן דחזייה לחבריה דאנבה אימרא מעדרא דידיה כדי לגונבה, ורמא ביה קלא [וצעק הנגול על הגולן] ושרייה [הגולן], ולא ידע אי הדריה אי לא הדריה, ומת או נגנב, חייב באחריותו, מאי לאו אע"ג דמני חלמא לדעת צריך דעת? לא דלא מני,

ומי אמר רב הכי, והאמר רב החזירו לעדר שבמדבר שם לו לצבל הבית במדבר צא, ואע"ג דליכא לא לדעת ולא מנין, ורב לא סגי ליה בלאו חד מהני,

אמר רב חנן בר אבא, מודה רב בפרקועתא [במגורים] שהטלה ניכר הוא כשנגנב, וניכר הוא לרועה במדבר כשיחוסף על אלו ואפי' לא מנה,

אבני חן על מסכת בבא קמא

יצחק קמיופלאג, מר אית ליה דר' יצחק, ומר לית ליה דר' יצחק וליכא מנין,

ואי בעית אימא, דכ"ע אית להו דר' יצחק, ולא קשיא הא דקמי ילא דמוני גזלן ורמא ליה בכיסיה דנגזל, וכיון דאית לן דר' יצחק מנין פוטר,

והא דקמי לא ילא דמוני גזלן ורמא ליה לידיה דנגזל [ואינו שם המעות לתוך כיסו רק לחיבתו ואינו מונה המעות, והרשב"א כתב "והוא הוציאן בלא מנין"], הלכך איכא למימר דהשליכו זה למיכסו ולא מנאן,

ואיבעית אימא, אידי ואידי דמוני ורמא בכיסיה, הא דאית ליה זוזי אחריני בכיסיה ולא ידע כמה, הא דלית ליה זוזי אחריני בכיסיה:

מתני': אין לוקחין מן הרועים, צמר וחלב וגדיים דאיכא למימר שמה גנבו מנאנו של בעל הבית המסור להם, ולא משומרי פירות עצים ופירות,

אבל לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה, וכלי פשתן בגליל וזו היא מלאכת הנשים, והן עומות עומות ולדעת בעליהן הוא,

ועגלים הרועים בשרון צרמזה לעין כל, מאחר שמוכרין בפרהסיא לא גנבוס,

לא שרון שם מקום, ומקום גדול עגלים הוא, ולוקחין עגלים צול, ומגדלין אותן ושלחן הן,

לשון זה עיקר, דחמיא במנחות בפרק כל קרבנות (דף פז), אילים ממואז וכנשים מחצרון, עגלים משרון,

ובולן שאמרו להטמין [אם אומר המוכר ללוקח שיטמין את המקח, זה סימן שהוא גנוב אצלו], אסור,

ולוקחין ביצים ותרגולין, מכל מקום:

גמ': ת"ר, אין לוקחין מן הרועים, לא עזים, ולא גדיים, ולא גזיון, ולא תלושין של צמר שנחלש הנמר שעל הרחל מעט מעט,

אבל לוקחין מהן תפורין בגדים תפורים, דאי נמי גנבו קנהו בשנינו מפני שהן שלהן,

ולוקחין מהן [מן הרועים], חלב וגבינה במדבר דאין דרך בעלים לילך שם וליטול, והרועה נטלן, ולא ביישוב שדרך להציאו לבית בעל הבית,

ולוקחין מהן ד' וה' צאן שחוקין ניכר בעדר, ואין יכול לשהוט ולומר זאב טרפה, ד' וה' גזיון, אבל לא שתי צאן ולא שתי גזיון,

לימא כתנאי, הגונב טלה מן העדר, וסלע מן הכים למקום שגנב יחזיר, דברי רבי ישמעאל, ר"ע אומר צריך דעת בעלים,

[ובא לפרש שני אופנים דפליגי ר"י ור"ע 1. טלה מן העדר, 2. סלע מן הכים] סברוה, דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק והבעלים יודעין צגניצמו שמנו והיא חסירה ולאחר חזרה מנו והיא שלימה דאמר רבי יצחק אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, מאי לאו בסלע לדעת פליגי לדעת דכפרישים, וידעו הבעלים צגניצמו, וקאמר רבי ישמעאל מנין פוטר, שאדם עשוי למשמש בכיסו, ומנה והיא שלימה פטור ובפלוגתא דרב ושמואל וכשמואל דאמר לדעת מנין פוטר, ור"ע כרב דאמר לדעת צריך דעת,

[וכן תפרש מחלוקת ר"י ור"ע במלה] (לא) בטלה שלא לדעת, ובפלוגתא דרב חסדא, ור' יוחנן דרבי ישמעאל דאמר למקום שגנב יחזיר, כרבי יוחנן דאמר שלא לדעת אפילו מנין לא צריך, ור"ע כרב חסדא דאמר שלא לדעת צריך דעת?

[סתם כים רגיל להיות לדעת, כיון שעשוי למשמש בכיסו, וסתם טלה רגיל להיות שלא לדעת, להכי נקט בהא לדעת ובהא שלא לדעת. תוס']

[וירוחה] אמר רב זבד משמיה דרבא, (בשומר שגנב) [בגונב. רש"י] מרשות בעלים, כ"ע לא פליגי כדרב חסדא דקצירא להו כרב חסדא דמפרש טעמא, משום דאנקטה נייגרי ברייתא,

והבא בשומר שגנב מרשותו מרשות עצמו עסקין, ובעי למפטור נפשיה מן הבעלים בטענת גניבה או אבידה, וכ"ע כרב חסדא דאמר שלא מדעת צריך דעת, שיחזיר למקום שגנב קמיופלאג,

ר"ע סבר כיון שנעשה גנב בלתי לו שמירתו דמו לא מהימן להו לבעלים, דהא ה"ל גונב שלא לדעת צריך דעת ולא אמרינן סגיא דדעת שומר והא איזו ידע בחזירתו, ור' ישמעאל סבר עדיין הוא שומר עליו וסגי דעת ידידי לא בלתי לו שמירתו,

לימא מנין פוטר תנאי היא, דתניא הגוזל את חבירו והבליע לו בחשבון לאחר זמן לקח הימנו מקח, וכשנתן לו דמים הוסיף עליהם מעות הגזילה, והבליע בחשבון, שהיה צו לומר הרי גזילתך, תני חדא יצא, ותניא אידך לא יצא,

סברוה, דכ"ע אית להו דר' יצחק, דאמר אדם עשוי למשמש כמה בכים בכל שעה ושעה, וזה מיד מנה אחריו ומנא יומר מדמי המקח והכיר שהחזיר לו גזילתו מאי לאו בהא קמיופלאג, דמ"ד יצא סבר מנין פוטר, ומאן דאמר לא יצא סבר מנין אינו פוטר?

אמרי, אי סבירא לן כר' יצחק [דאמר אדם עשוי למשמש בכים בכל שעה ושעה], כ"ע לא פליגי דמוני פוטר, אלא בדרבי

אבני חן על מסכת בבא קמא

ר"י אומר פִּייתו 'ת [וכן לשון זה ביצה מ.], [animals lodged in sheds within town limits] לוקחין מהן שהרי צעל הצית יודע מנינם, מדבריות אין לוקחין מהן,

כללו של דבר, כל שהרועה מוכר ובעל הבית מרגיש מזין בו, לוקחין מהן, אין מרגיש בו, אין לוקחין מהן,

אמר מר, לוקחין מהן ד' וה' צאן ד' וה' גזיזין, השתא יש לומר ארבעה זבנין חמשה מיבעיא [כאן התוס' האחרונה במס' זו]? א"ר חסדא ארבעה מתוך חמשה אם לא היה לו צעדר, אלא חמש לאן ומוכר מהן ארבע, מותר ליקח, דכולי האי לא גניב מדבר מועט,

ואיכא דאמרי א"ר חסדא, ארבעה מעדר קמן, וחמש מעדר גדול,

הא גופא קשיא, אמרת ד' וה' צאן ד' וה' גזיזין, ד' וה' אין אבל שלש לא,

אימא סיפא אבל לא שתי צאן הא שלש זבנין? לא קשיא הא בברייתא צריכות עין, צעל הצית תמיד עליהן, ומרגיש בשלש הא בכחישתא אין חשבות לו, ואין עינו עליהם, לפיכך אין מרגיש, כלומר אין יודע כשמוכרם זה:

[שנינו לעיל בברייתא] ר' יהודה אומר בייתות לוקחין מהן מדבריות אין לוקחין מהן כו': איבעיא להו, ר"י ארישא ארבע וחמש דשרי ת"ק קאי, ולחומרא, או דלמא אסיפא קאי שמי לאן דקאסר ת"ק ולקולא,

ארישא קאי ולחומרא, דאמר לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן, הני מילי בייתות אבל מדבריות אפילו ארבעה וחמשה לא, או דלמא אסיפא קאי ולקולא דאמר, אבל לא שתי צאן ולא שתי גזיזין, הני מילי מדבריות אבל בייתות שתיים נמי לוקחין?

ת"ש, דתניא ר"י אומר, לוקחין בייתות מהן ואין לוקחין מהן מדבריות, ובכל מקום לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן

דף קי"ט ע"א

מדאמר בכל מקום לוקחין ארבעה וחמשה אלא הא דקמפליג צין ציימות למדבריות חשמי לאן פליג ולקולא קאי, ש"מ אסיפא קאי ולקולא, ש"מ:

[שנינו במשנתנו] ולא משומרי פירות כו': (רב) [רבא], זבין שבישתא חזילי זמורות מאריסא, א"ל אביי והא תנן ולא משומרי פירות עצים ופירות?

א"ל, ה"מ בשומר דלית ליה בגופא דארעא מידי שכו הוה נוטל צמעות, ואין לו חלק צעיס, אבל אריס דאית ליה בגווייה חולק צמורות וצעיס וצין, אימא מדנפשיה קא מזבין,

[ברכות ה: רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא, על לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן, ואמרי לה: רב אדא בר אבהו ורבנן, ואמרו ליה: לעיין מר במיליה. אמר להו: ומי חשידנא בעיניכו? אמרו ליה: מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא? אמר להו: אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא - לימא. אמרו ליה: הכי שמיע לן דלא יתיב מר שבישא לאריסיה. אמר להו: מי קא שביק לי מידי מיניה? הא קא גניב ליה כוליה אמרו ליה: היינו דאמרי אינשי: בחר גנבא גנוב, וטעמא טעים. אמר להו: קבילנא עלי דיהיבנא ליה. איכא דאמרי: הדר חלא והוה חמרא, ואיכא דאמרי: אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא],

ת"ר, שומרי פירות, לוקחין מהן כשהן יושבין ומוכרין, והסלין לפנייהם, וטורטני מאזינס גדולים לפנייהם ומוכרין פירות צמסקל, כדרך התגרס, דכין דמוכרין צפרהסא לא גנבוס,

וכולן שאמרו חממן, אסור,

לוקחין מהן מפתח הגינה, אבל לא מאחורי הגינה [שלא יראו אותם בני אדם],

איתמר, גולן מאימת מותר לקנות הימנו, רב אמר, עד שתהא רוב ממנו משלו בלא גזילה, הולכין אחר הכוז ונהיין ממנו, ושמואל אמר, אפילו מיעוט שלו חלין ואמרינן האי מידי דיהיב ליה מדידיה הוה,

אורי ליה רב יהודה לאדא שס האש דיילא שמש דרענן בדברי האומר אפילו מיעוט שלו [מותר לקנות ממנו],

במזון [ששייך לאיש] מסור מלשין המוסר ממון חזירו לאנסים, [כתב התו"ט בנדרים פ"י מ"ג וז"ל ואני שמעתי בדרשה מפי רבינו מהר"ר ליווא ז"ל שאמר בשם מסור לפי שאף על פי שלשעתו והא הפועל ומוסר אחרים, אבל קראוהו מסור להורות כי בא יבא יומנו ולא יאחר והרי הוא נמסר],

רב הונא ורב יהודה, חד אמר מותר לאבדו ביד, וח"א אסור לאבדו ביד,

[הדיתר להרוג או לאבד ממנו הוא רק אם חולק למסור, או שהוא רגיל בכך ואומר שימסור, אבל לאחר שמסר אסור אפילו לאבד ממנו בלא כ"ד. ראה

אבני חן על מסכת בבא קמא

בפוסקים,

טעם וקבע את קובעיהם, משום דקבעי נפש [שהגזלן קובע נפש הגזלן],

א"ר יוחנן, כל הגזל את חברו שוה פרוטה, כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר משלי א יט פן ארחו ת פל פצע פצע, את נפש בעליו יקח,

ואומר, ידמיה ה ואכל קצירך ולחמך ודומה לך כאוכל בנך ובנותיך לפי שאין לך שוב צמה לפיכך,

ואומר, וואל ד יש מחמם בני יהודה מגזל שעשו מעלה אני עליהם כאילו אשר שפכו דם גקיא פארצם,

ואומר שמואל ב כא אל שאול ואל בית הדמים על אשר חמית את הגבעונים כדמפרש לקמיה, שהמית כהני נוצ שהיו מספקים מים ומזון לגבעונים, שהגבעונים היו משמשין למזבח חוטאי עמים ושואבי מים, ומעלה עליו כאילו המית הגבעוני,

מאי ואומר, וכ"ת נפש ידידה הא מאת נפש בעליו יקח, לא נפקא לן אלא נפש (הגזלן) (הגזלן רע"י), אבל נפש בניו ובנותיו לא נעש גזלן אלא נפש בני הגזלן,

ת"ש בשר [בשר ליתיה בקרא, אלא משמעו נקמ. יעב"ץ] בניו ובנותיו,

וכ"ת הני מילי היכא דלא יהיב דמי, אבל היכא דיהיב דמי ממסן יהיב דמי, וזה לא היה רוצה למכור לא,

ת"ש מחמם בני יהודה אשר שפכו דם נקי (בארצכם) [בארצם],

וכ"ת ה"מ היכא דקעביד בידים, אבל גרמא לא,

ת"ש, אל שאול ואל בית הדמים [על] אשר חמית [שאוול] את הגבעונים [ראה יהושע ט' שבאו הגבעונים בערמה וגו' מארץ רחוקה באנו וגו' ובפסוק כז ויתנם יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמוכח ה'], וכי היכן מצינו שהרג שאול את הגבעונים, אלא מתוך שהרג [שאוול] גוב עיר הכהנים [מפני שעזרו לדוד], שהיו מספקין להן מים ומזון [שהיו חטבי עצים ושואבי מים ובשכר זאת היה להם פרנסה מאנשי גוב], מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן;

[שנינו במשנתנו] אבל לוקחין מן הנשים: ת"ר, לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה, וכלי פשתן בגליל, אבל לא יינות ושמינים וסלתות שדך האיש למוכרו, ואין עושה את אשמו שלם לך, ושםא גנבתו מצעלה, ולא מן העבדים, ולא מן התינוקות,

מ"ד מותר לאבדו ביד, לא יהא ממונו חמור מגופו דקיימא לן צפרק שני דע"ז (דף כז) דמותר לאבד גופו בידים, דקמני המינין והמסורות מורידין אותן לצור ולא מעלין, ומ"ד אסור לאבדו, דלמא הוה ליה זרעא מעליא, וכתוב איוב כז יכין (רשע) וצדיק ילבש: [בקרא ליתא תיבת "רשע", רק הש"ס מפרש לקרא הכי, וראה מהרש"א. גליון],

[איוב כז יג זה חלק אדם רשע | עסאל ונחלת עריצים משדי יקחו: יד אסירבו בניו למו | חרב וצאצאיו ל' א' ישבעו ללחם: מו שרידיו בפנות יקברו ואלמנתיו ל' א' תבקינה: מו אסירבו פקד פקד יכין מלבוש: יז יכין וצדיק ילבש וקספ גדי יחל ק].

[בספר החינוך מצוה רכח כתב זו"ל, וכתב הרמב"ם ז"ל [בהל' גזילה ואבידה פ"א הל' ב'] ואפי' עכו"ם ועובד ע"ז אסור לגזולו או לעשקו ואם גזלו או עשקו יחזיר, ובגמ' אמרו ז"ל שאפי' אנשים שמוותר לאבד גופם כגון המינין, אסור לאבד ממונם ולגזול או לגנוב מהם, ואמרו בטעם זה שמא יצא מהם זרע ראוי ויהיה ממונם להם,

ועוד אפ"ל שכוונתם ז"ל בהרחיקם זה כדי שלא ירגיל האדם טבעו בכך כי גריעות יהיה בנפש בהרגילה במדות הפחותות והרעות והוא חבל חזק למשך בהן העין].

רב חסדא, הוה ליה ההוא אריסא, דהוה תקיל ויהיב לרבי חסדא תקיל ושקיל לנפשיה, מדקדק צלוקה ואינו מותר ממלקו כלום, לשון חסדא ממנה היה נוטל ודך שאר האריסין ליטול שליש, סלקיה,

קרא אנפשיה, משלי יג וצפון לצדיק חיל חוטא רב חסדא צדיק, והאריס חוטא, ונפץ חילו [של האריס] לרבי חסדא דסלקו ונטל חלקו,

איוב כז ח' פי מה תקנות חנה [רשע המחניף ליצור לעשות פתוו. מצ] פי יבצע [יגזל], פי ישל [ענין חסדה. מצ] אלו יה נפשו משליך הקצה נשמתו, ומאבד ממנו נשמה אחת, רב הונא ורב חסדא, חד אמר נפשו דנגזל, וח"א נפשו של גזלן,

מ"ד נפשו של גזלן, דכתיב משלי א יט פן ארחו ת פל פצע פצע, את נפש בעליו יקח,

מ"ד נפשו של גזלן, דכתיב משלי כב כב אל תגזל דל פי דל הוא אע"פ שדל הוא ואין לו מה לגזלו, ואל תרפא עני בשער מעשר עני ולקט שכמה ופאה המתחלקין בשעריך אל מדכאכו צס: כג פי"ח יריב ריבם וקבע את קבעיהם נפש [והקב"ה] גזל נפש גזילהם,

ואידך נמי, הכתיב נפש בעליו יקח [הרי דקאי על הגזלן], מאי בעליו, בעליו דהשתא גזלן שנעשה עכשיו צעלים לממון,

ואידך נמי, הכתיב וקבע את קובעיהם נפש [הרי דקאי על הגזלן ולא על הגזלן]? [לעולם קאי על הגזלן] מה טעם קאמר, מה

אבני חן על מסכת בבא קמא

החייט ששייר את החוט, כדי לתפור בו וזגמרא מפרש שיעור מפירה, ומטלית שהיא ג' על ג' חייט שהשוה את מפירתו וקילע הימנה מטלית קטנה שלש אצבעות על שלש אצבעות, הרי אלו של בעה"ב,

מה שהחרש [נגר] מוציא במעצד [האבע"ל. יבין, plane] דילדי"ר בלע"ז קטנה, ומחליק זה את הנשרים, ושפאין שהוא משוה, דקין הן טנצ"ש בלע"ז הרי אלו שלו, ובכשיל קרדוס, ומפיל שפאין גסין של בעל הבית,

ואם היה עושה אצל בעה"ב שכי יוס אף הנשרים אפי' דק דק היוצא ממחמת המקדת, שהיא דק מאד של בעה"ב, ורישא בקצנן שקיבל בזנות הבית בדמים קצוצים:

נב: ת"ר, לוקחין מוכין מן הכובס, מפני שהן שלו, הכובס נוטל שני חוטין העליונים והן שלו,

דף קי"ט ע"ב

ולא יטיל בו יותר משלשה חובין דרך הסורקים לתת לולאות של טוי במחט לאורכו של בגד, שמוחמו בהן, כשהוא נסרק ומוצטו במקלות, וכשנגמר וזולטין אותו מקום הלולאות שנמתח שם, משוה אותן ונוטל אותן הקצוצים לעצמו כדאמר לקמן,

ואשמועינן תנא שלא יתפרס לאותן לולאות בחזקה, כדי שלא יוכל למתחו יותר מדאי, אלא ג' חצין יפיי"ץ בלעז, ג' מפירות במחט,

ולא יסרוק הבגד [בגמר עשייתו] לְשִׁתּוֹ [לארכו], אלא לְעָרְבוֹ [לרחבו],

ומשוויהו לארכו [מראשו לרגליו] מקום הצליטות שנמתח שם נוטל במספרים, אבל לא לרחבו, ואם בא [צריך] להשוותו אפילו עד טפח רשאי לטול ממנו רצועות רחבות טפח,

אמר מר, שני חוטין והאנן תנן שלש? לא קשיא הא באלומי גסין שנים, והא בקמיני :

ולא יסרוק הבגד לשתי אלא לערבו, והתניא איפכא? לא קשיא הא בגלימא טלית העשויה לכל יוס וכשהוא סורק לשתי נוחה ליקרע מהר, הא בסרבלא עשוי לכבוד ולנוי, וכשהוא סורק לשתי נאה יותר:

ולא יטיל בו יותר משלשה חובין, בעי רבי ירמיה [בן דרבו לשאול שאלות מתמיהות. וראה ב"ב כג:]: אמטויי ואתויי חד, או דלמא אמטויי ואתויי תרי מנהג תופר אומן להוליך ולהציא המחט בצגד קודם שימשוך כל החוט, וקא מצעיא ליה הנך ג' חוטין דקמני מי חשיבא הולכה והוצאה חד, דהוו להו ג' הולכות וג' הוצאות, א"ד הולכה והוצאה תרי

אבא שאול אומר, מוכרת אשה [כל דבר מכר] בארבעה וחמשה דינר כדי לעשות כפה נעיף לראשה ואין הצעל מקפיד,

וכולן שאמרו להטמין אסור,

גבאי צדקה, לוקחין מהן [מגשים] דבר מועט, אבל לא דבר מרובה,

והברדין בעלי בית הצד, שחגרין הן צשמן לוקחין מהן מן נשיהם זתים במידה, ושמן במידה כלומר דרך מכירה צפרהסא, ודבר מרובה דאין יכולה לגנוב כל זאת ולעשות צניעה, אבל לא זיתים במועט, ושמן במועט דנגבחו ויכולה לעשות צניעה ולא ירגיש בעלה,

ל"א צמועט צמעטן [הכלי שבו מניחין את הויתים, פ' מוכר ישר מכלי זה] שנטלתן מן המעטן ואין דרך למוכרו כן,

רשב"ג אומר, לוקחין מגשים זיתים במועד בגליל העליון שהשמן שם ציוקר ומקפיד על דבר מועט [ואין חשש שהאשה עושה כן שלא מדעת בעלה], [שמה שרואין האשה מוכרת אינה שהיא רוצה הכסף בשביל עצמה, אלא היא עושה בשליחות בעלה] שפעמים אדם בוש למכור על פתח ביתו, ונותן לאשתו ומוכרת,

רבינא גצאי צדקה היה איקלע לבי מחווא, אתו נשי דבי מחווא רמו קמיה כבלי שרשרות זהב וישירי צמידין קביל מינייהו,

א"ל רבה תוספאה לרבינא, והתניא גבאי צדקה מקבלין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה? א"ל הני לבני מחווא דבר מועט נינהו עשירים הם:

מתני': מוכין [lint] שהכובס מוציא מצגד זמר, דבר מועט על ידי שטיפה, ואין הצע"ה מקפיד, ומן הדין הרי אלו שלו והמקפיד לא היו קפידה,

ו[ש]הסורק [a person who cleans, shrinks and thickens woolen cloth by washing, combing and pressing it. kornfeld], תוי"ט], כך שם האומנות, על שם שהוא סורקו בקוצים כעין מסרק מוציא [צמר] ע"י הקוצים שקורין קרדוס"ש הרי אלו של בעה"ב שדבר חשוב הוא, ולא מחיל,

כובס, נוטל ג' חוטין דרך אורגי בגדי זמר, לארוג שלשה חוטין ממין אחד בסוף הצגד, והכובס נוטל ומשוה הצגד ומייפהו והן שלו, יתר מכן הרי אלו של בעה"ב, אם היה החוט שחור ע"ג הלבן שארגו בצגד לכן נוטל את הכל והן שלו רשאי לטול הכל, לפי שהשחור מגנה את הלבן,

אבני חן על מסכת בבא קמא

חשיב להו, ²⁵ תיקו:

[שנינו במשנתנו] אם היה שחור [וכו']: א"ר יהודה, קצרא שמיא וקצרא שקיל ליה הכוסם נקרא קצרי כלשון ארמי, וקצרא שהוא מקצר מן הצגד איהו שקיל ליה ודידיה הוא,

אמר רב יהודה, הכל עולין למנין תכלת אותן שלשה חוטין, אם לא קצרין הכוסם, עולין למדת מלא קשר גדול שצריך להרחיק את תכלת של ציטת משפת הצגד במסכת מנחות (דף מז), ויצחק ברי קפיד עלייהו ונוטלן:

[שנינו במשנתנו] החייט ששייר (מן) [את] החוט כו' [כדי לתפור בו]: וכמה לתפור? אמר רב אסי מלא מחט מלא אורך המחט חוץ למחט שכל זמן שאין מן החוט אלא מלא המחט מנומסם, אין יכול למוסכו בצגד,

איבעיא להו, מלא מחט, וחוץ למחט כמלא מחט [פ'] שצריך להיות חוט ב' פעמים כמלא מחט, או דלמא מלא מחט, וחוץ למחט משהו,

ת"ש, דתניא, החייט ששייר את החוט פחות מכדי לתפור בו, ומטלית שהיא פחותה משלש על שלש, בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן, הרי אלו של בעל הבית, אין בעל הבית מקפיד עליהן, הרי אלו שלו,

אי אמרת בשלמא מלא מחט, וחוץ למחט כמלא מחט, פחות מכאן חזי לסיכתא חזין שפירשנו למעלה, אלא אי אמרת מלא מחט וחוץ למחט משהו, פחות מכאן למאי חזי הא אין יכול להפוך המחט ולתוסכו?

אלא ש"מ, מלא מחט, וחוץ למחט כמלא מחט, שמע מינה:

[שנינו במשנתנו] מה שהחרש [מוציא במעצד הרי אלו שלו, ובכשיל [קדרום] של בעל הבית] כו': ורמינהו, מה שהחרש מוציא במעצד [גרין], והנפסק במגירה [saw] שיר"ה כלע"ז וסבין הוא שיש בו פגיונות הרבה וקוצות מהר, פסקי עץ, שהעץ ארוך ופוסקו הרי אלו של בעל הבית, והיוצא מתחת מקדח טרייד"א [drill] והיוצא משם דק כעפר, ומתחת רהיטני [plane] פלייג"א, והנגרר במגירה [saw] דק דק, שהיא משרת במקום חתך דק כעפר [פ'] כשרוצה לעשות חתך דק, נגרר שם עם המגירה קצת, הרי אלו שלו?

אמר רבא, באתרא דתנא דידן איכא תרתי חציני [שם כללי לכלי חיתוך], לרבתי קרי לה כשיל, ולוטרתי קרי לה מעצד, באתרא דתנא ברא חד הוא דאיכא ורבתי היא, ומשרת שפאי גסין וקרו לה מעצד:

ומשויהו לארכו אבל לא לרחבו, והתניא איפכא? לא קשיא הא בגלימא גלימא משויהו לארכו כדפרישית לעיל הא בחמיוני [היעב"ץ גורם בהמיינא. פ' אבנט] אינו נראה אלא שני ראשיה המלויין, לכך משוה לרחבה ב' ראשיה המלויין,

ת"ר, אין לוקחין מן הסורק מוכין, מפני שאינו שלו, ובמקום שנהגו להיות שלו לוקחין, ובכל מקום לוקחין מהן בר מלא מוכין, ובסת מלאה מוכין, מאי טעמא קננהו בשנינו,

ת"ר, אין לוקחין מגרדי, לא אירין דרך הגרדי להניח [לשוים] צמר בקנה של ערב, כדי שלא יצא הערב [אין הכוונה על חוט הערב, אלא על כל כלי הערב ראה התמונה בא"ס] מן הקנה לכלן ולכלן, והוא של צפה"צ, ולא גירין [קצות החוטים הקשורים בקנה השתי. שט] ליצי"ץ, ולא פונקלין טריימ"ש שעושין ליריעות הנארגות מעומד, ואין עושין להו קנה כדרך הגרדין [קצות החוטים הקשורים בקנה הערב. שט], ולא שיוירי פקיעות לוישי"ל [balls of thread],

אבל לוקחין מהן בגד [שלם שהוא] מנומר כלומר אפילו מנומר בצבעים הרבה, אע"פ שרגלים לדבר שגנז הצמר מן הצדים שארג, לוקחין מהן דקניניהו צשניו, [וכן אם עשה מן הצמר חוטי] ערב ושת, [וכן אם עשה מאירין] טווי ואריג והיינו אירין דלמחן לא יקם, אם [טלאן] [טוואו. ד"ס] הגרדי לוקחין, דקניניהו צשניו,

אמרי [בלשון קושיא], השתא טווי שקלי, ארוג מבעיא הא ה"ל טווי קודם לאריג? מאי אריג תיכי שרשרות שרימ"ש, דלא טוואן קודם לכו,

ת"ר, אין לוקחין מן הצבע, לא אותות כשמציאין לו צגד לצבוע אותן ממנו מעט, לפי צעליו לידע אם יקלטו את הצבע, ופעמים שמעכבו אצלו ושכחו צעלים, ולא דוגמאות שמציאין לו הצעלים צמר לצבוע ומציא עמו מעט צמר צבוע ואומר כזה צבע לי, ולא תלושים של צמר שחלש מן הגיזה הצמר מעט מעט, אבל לוקחין מהן בגד צבוע דצגד שלם לא גנב, ואי נמי גנבו קנייה צשניו, טווי והקן דוגמאות שטוואן [ו] בגדים או עשה מהן צגדים לוקחין,

השתא טווי שקיל, בגדים מיבעיא הא אין בגדים אא"כ טוואן? מאי בגדים נמטי לצדין פליטור"ש כלע"ז ואין שם טווי,

ת"ר, הנותן עורות לעבדן, הקיצועין רוגייר"ש כלע"ז שמקע מן העור קציב והתלושין צמר המלוש מן העור הרי אלו של בעל הבית, והעולה [ומשטף במים] [משטף המים. ד"ס] [צמר העולה מן שטף המים שלו] דצמר מעט הוא ואפקורי מפקר ליה הרי אלו שלו:

אבני חן על מסכת בבא קמא

[שנינו במשנתנו] ואם היה עושה אצל כו': ת"ר, מסתמי אבנים מרצע אותן ומחליק אותן, אין בהם משום גזל,

מפסג אילנות כשיש בהן ענפים יותר מדאי, קוצץ אחת מצנינים, והיינו פסוק לשון דילוג והרמזה, מפסג גפנים, מנקפי ניקוף שייך צהיגה כמו ונקף סנני היער צנחול [פ' הענפים המסוככים זה בזה יכרתו בברזל. מד] (ישעיהו י) היגי סנה, מנכשי זרעים נוטלים ירקות מצנינים, ועודרי ירקות כשהן מכופות יותר מדאי, נוטל אחת מצנינים כדי שיהא מקום להרכיב ולהתפשט,

בזמן שבעה"ב מקפיד עליהם יש בהן משום גזל, אין בעל הבית מקפיד עליהן, הרי אלו שלו,

א"ר יהודה, כשות [כשותא. הומלו"ן וגדל צמח הסיומי מרים הקרקע שהסיומי יונק ממנו. רש"י שבת קו:] וחזיון שמת של מצואה טטין, ושעורין נעזין ירק אין בהם משום גזל, באתרא דקפדי, יש בהן משום גזל,

אמר רבינא, ומתא מחסיא מקום נהמות הוא, וזריכין למרעה טוב אתרא דקפדי הוא:

[ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא, דאיתא בגמ' [סוטה יב.] מפני מה ת"ח ממונם חביב עליהם יותר מנופם מפני שאין פושטין ידיהם בגזל, נמצא דמדה דקפדיה אצל ת"ח לא לגנאי יחשב להם, כ"א לשבח, ולזה אמר באתרי דקפדי היינו בעיר של ת"ח ויראי אלקי' שאינם פושטין ידיהם בגזל, ושבת הוא להם שמקפדין ויש בהן משום גזל. כוס הישועות],

[ראה לעיל קיב: שרבינא היה ראש הישיבה במחסיא, וכן רב אשי ראה ברכות ל., וראה הוריות יב. ותיכו אקילקלי דמתא מחסיא ולא תיבו אפדני דפומבדיתא הוו תלמידי חכמים ראויים להוראה ומרצות יפה היה זהם אצל צפומצדימא לא הוי מרצות מעליא כל כך וקאמר ליה מוטב לי לדור בצאשפה צמתא מחסיא מלדור בצאפדנא צפומצדימא],

[וכרי שלא יהא חסר לסיים מסכת זו בדבר טוב, כי למרעה אותיות אחרונות רעה, ע"כ הוסיף מלת טוב לסיים, וכן התלמוד בחר דסיים דקפיד סיים באותיות יהו"א המורה על שמותיו הוי"ה וכו'. מהרש"א], [אע"ג דלאו אורחא דש"ס לסיים כי אם בדבר טוב, שאני הכא דכולי סדר נויקין חדא מסכתא הוא. תורת חיים, וכעיי"ז במהרש"א],

[וראה מהר"ם ש"ף שכתב אריכות גדולה בסיום המסכת, וכתב בתוך הדברים שהלכות גזילה שמוסיים בה המסכת הוא פירושה של מבעה שפירשה רב [לעיל ג:]: מבעה זה האדם],

[ראה הקדמת התוי"ט לפירושו על הרא"ש שכתב, וכבר הרמב"ם בעצמו בתשובותיו צוה לשואלו שילמוד ספרו עם ספר הר"ף וכו'. עיי"ש שהרמב"ם ובעל הטורים כתבו חבורם למי שלמוד כבר ועיין הרבה בתלמוד וברי"ף ורא"ש],

[זה מה שנמצא בספר החיים מאחזי של המהר"ל מפראג זצ"ל ר' חיים בן בצלאל זצ"ל חלק א' פרק ב',

ולפי שהתלמוד אינו מהודר רק אצל ישראל, וכן ישראל אינו מהודר לפני השם יתברך רק בשביל התורה של בעל פה, שהוא חסימן המובהק המבטיח המבדיל בין ישראל לעמים כמו שאפרש בסמוך, על כן אנו נוהגין לומר בכל סיום מסכתא הדרן עלך והדרך עלן,

גם אין מי שנותן דעתו על התורה של בעל פה שלא תשכח ח"ו רק אנו וזהו דעתן עלך, וכן התורה שבעל פה היא המגינה על ישראל, ולכך נקראת גמרא שהוא ר"ת של גבריאל מיכאל רפאל אוריאל לומר שהעוסק בגמרא חונה מלאך ה' סביב לו, להצילו מימינו מיכאל ומשמאלו גבריאל, ומלפניו אוריאל, ומאחוריו רפאל, ועל ראשו שכינת אל [הבוחר] בדברי חכמים.

וזהו דעתך עלן כלומר השגחתך עלן, והואיל וישראל והתורה שבעל פה הן שני תאמי צבייה, שלא יתנשו זה מזה לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי, ולהיות שהתלמוד אינו חביב ומהודר כל כך רק אצל בעלי התורה, אבל לא אצל יושבי הקרנות, על כן אנו מודים ששם חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שם חלקנו מיושבי הקרנות],

סיימנו המסכת ברבים ביום ב' אייר תשס"ט, ובעזרי"ת נסיים מסכת בבא מציעא ביום ב' אלול,

אבני חן על מסכת בבא קמא

ו	3 [41]	לאתויי אבנו סכיננו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה,
ז	34 [34]	אידי דעייל ונפיק אזוי זל ארעיה
ח	20 [41]	דבר תורה ב"ח בזיבורית, שנאמר בחוץ תעמוד, והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבט החוצה, מה דרכו של אדם להוציא לחוץ, פחות שבכלים
ט	3 [41]	משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו, מ"ט דאמר ליה חייאת דקטרי סברת וקבלת
י	15 [49]	ר' יהודה היא דמחייב על נזקי כלים בבור
יא	1 [35]	יביא עדים שנטרפה באונס ופטור, אבא שאול אומר יביא עדודה לב"ד
יב	35 [41]	והא אמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה, והלכתא בכפות
יג	3 [42]	שאני מתנות כהונה דכי קא זכו משלחן גבוה קא זכו
יד	32 [42]	רבי טרפון היא דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם
טו	9 [48]	אמר קרא איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה,
טז	48 [51]	דתניא צבוע זכר לאחר שבע שנים נעשה עטלף
יז	36 [40]	היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק
יח	2 [41]	תרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם,
יט	37 [46]	מהו לקרן מדמינן ליה וחייבת או דלמא תולדה דרגל הוא ופטורה?

מתני':	שנים אוחזין דוקא אוחזין, דשניהם מוחזקים בה, ואין לזה כח זה יותר מזה, שאילו היתה ציד אחד לבדו, הו' אידך המוציא מחבירו, ועליו להביא ראיה בעדים שהיא שלו, ואינו נאמן זה ליטול בשבועה במלית,
	זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי בגמרא מפרש למאי תנא תרתי,
	זה ישבע מפרש בגמרא (ג, א) שבועה זו למה שאין לו בה פחות מחציה בגמרא צבא מליעא (ה, ב) מפרש אמאי תקון כי האי לישנא דהן שבועה, וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו,
	זה אומר כולה שלי מודה הוא שהחזי של חבירו, ואין דנין אלא על חניה, הלכך, זה האומר כולה שלי ישבע כו' כמשפט הראשון, מה שהן דנין עליו נשבעין שניהם, שאין לכל אחד צו פחות מחציו, ונוטל כל אחד חציו, וזה אומר חציה שלי, האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים, והאומר חציה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע, זה נוטל שלשה חלקים, וזה נוטל רביע,
	היו שנים רוכבין על גבי בהמה לאשמועינן אחא, דרכוז ומנהיג שניהם שוין לקנות בהמה מן ההפקר, או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג, זה אומר כולה שלי, וזה אומר כולה שלי, זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו,
	בזמן שהם מודים בגמרא (ת, א) מפרש [דבהאי] אשמועינן דהמגביה מליא לחבירו קנה חבירו או שיש להן עדים חולקין בלא שבועה:

ב	1 [22] דף 1400 ב' 2718	ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער
ג	1 [49]	ושלח זו הרגל
ד	8 [39]	שמא יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חבירו,
ה	6 [42]	הא תבריה ר' עקיבא לגזיזה

אבני חן על מסכת בבא קמא

כ ⁶ [46] אמר אילפא בהמה ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה חייבת	לד ⁵ [50] דא"ל אילו גבך הוה, לא מינך הוה גבינא ליה, דהאי תורא דאזקן מיניה משתלמנא
כא ²⁰ [53] אמר רב הונא אמר רב הדר בחצר חברו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר משום שנאמר ושאיה יוכת שער	לה ⁶ [32] הכא במאי עסקין בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו וקא בעי למקלייה ואיגנדר בקוטמא ע"כ: מענו חמים והודה לו בשעורים פטור,
כב ¹ [34] הכלב והגדי שדלגו בין מלמעלה למטה בין מלטמה למעלה פטורין	לו ²⁰ [34] שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון שבהם,
כג ¹⁶ [21] אי כששימר גחלתו מאי בעי כלב התם?	לז ¹ [58] [יתומים] אין צריכין פרוזבול
כד ²⁷ [43] למאי נפק"מ, דאתו תלתא כיתי סה"י בחד יומא, אי אמרת לייעודי תורא מייעד, ואי אמרת לייעודי גברא לא מייעד	לח ⁸ [40] ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח כיון שלא קיימו עמד והתיר ממונן לישראל
כה ⁵ [42] דיו לבא מן הדין להיות כנדון,	לט ²⁷ [35] אין נזקקין לנכסי יתומין אלא א"כ רבית אוכלת בהן, ורבי יוחנן אמר או לשטר שיש בו רבית או לכתובת אשה משום מזוני
כו ³³ [52] משום דסבר לה כרבי יוסי הגלילי דאמר תם משלם חצי כופר ברה"ר, אלמא איכא כופר ברגל,	מ ⁴³ [49] א"ל שבקן, אסתגר [כבר נסגר פי מלהשיב] בקמייתא
כז ²⁹ [41] המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור, ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו	מא ⁴⁸ [54] דאמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע,
כח ⁵² [53] נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב	מב ¹² [37] יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא
כט ¹ [31] [נשברה כדו ולא סלקו, נפלו גמלו ולא העמידו, ר"מ מחייב בהזיקן וחכ"א] פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים,	מג ² [28] [ותפלוג נמי אשה. ד"ס] בדמי ולדות? אמר רב פפא התורה זכתה דמי ולדות לבעל אפילו בא עליה בזנות,
ל ³³ [52] האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, רבא אמר מילי דאבות, ואמרי לה מילי דברכות,	מד ³¹ [31] הכא נמי במתחכך בכותל להנאתו, ומנא ידעינן? דבתר דנפל קא מתחכך ביה,
לא ⁶ [26] אמר ר' יוחנן לא תימא מתני' ר' מאיר היא דאמר נתקל פושע הוא וחייב,	מה ⁷ [35] דרבנן סברי אין אומרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך, ורבי יעקב סבר אומרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך
לב ³⁷ [39] בד"א בע"ש בין השמשות, אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך חייב,	מו ¹² [24] שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה
לג ¹⁰ [51] ת"ר, פועלים שבאו לתבוע שכרן מבעל הבית ונגחן שורו של בעל הבית,	

אבני חן על מסכת בבא קמא

מז 5 [25]	פרה שהזיקה גובה מולדה, מאי טעמא? גופה היא, תרנגולת שהזיקה אינו גובה מביצתה מ"ט? פירשא בעלמא הוא	סא 36 [40]	ואלו מפסיקין לפאה, הנחל והשלילית ודרך היחיד ודרך הרבים,
מח 17 [49]	חייבה רבא לשלומי דמי ברחא	סב 27 [39]	ההוא גברא דבטש בכספתא דחבריה שדייה בנהרא,
מט 40 [45]	א"ר חסדא, מרי דכי אטו ולדות צריי נינהו וזכיא בהו, אלא איתיה לבעל זכה ליה רחמנא ליתיה לבעל לא,	סג 32 [34]	שלמה למעוטי דבר שאינו מסוים, על כל אבידה לכדרי חייא בר אבא דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הטוען טענת גנב [באבידה משלם תשלומי כפל]
נ 48 [49]	כל האומר הקב"ה ותרן הוא, יותרו חיי שנאמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט,	סד 23 [42]	תנא אחיים קא סמיך ליה, וכלל ופרט וכלל קא"ל, והא לא דמי כללא בתרא לכללא קמא?
נא 45 [48]	דאמר רבא שור פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור שנאמר והמת יהיה לו במי שהמת שלו	סה 6 [27]	גופא אמר רב קרן כעין שגנב תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין,
נב 14 [41]	כדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא כד רגיז רעיא על ענא עביד לנגדא סמותא	סו 30 [30]	גזל חמץ ועבר עליו הפסח [אומר לו הרי שלך לפניך]
נג 22 [48]	אמר מר נפל מקול הכרייה חייב, ואמאי נימא כורה גרם לו,	סז 14 [26]	הגנב והגזלן והאנס הקדשן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותיהן מעשר
נד 7 [39]	כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים	סח 45 [45]	ואף ר' אלעזר סבר חיוביה דד' וד' לאחר יאוש
נה 17 [49]	וכי סופן להשתבר מאי הוי? אמר רב אשי חס ושלוש פסקה טובה מישראל,	סט 25 [31]	והאמר ר' יוחנן צנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד, ור' דוסא נלקט קאמר
	[נה ע"ב] הכונס צאן לדיר	ע 4 [34]	דאמר ר' יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו
נו 36 [53]	דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין	עא 29 [40]	השוחט בשבת וביום הכיפורים אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשירה,
נז 36 [36]	א"ל שאני אומר, לסטים מזויין כיון דמיטמר מאינשי, גנב הוא,	עב 17 [17]	לימא קסבר ר' יוחנן חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא
נח 5 [25]	מברית ארי מנכסי חבירו מדעתו הוא, האי לאו מדעתו	עג 8 [47]	והלכתא כוותיה דאבבי ביע"ל קג"ם
נט 44 [46]	רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע שמו דיקלא אגב קטינא דארעא	עד 35 [37]	עבד כל דהו מימר אמר
ס 15 [43]	כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה,		

אבני חן על מסכת בבא קמא

עה 7 דכ"ע מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור [50]	פח 39 דלא ימותו ע"פ אבות שאין להם חייס בנים [54]
עו 10 ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר קדשים קלים ממון בעלים הוא וברשותיה קיימי [40]	פט 20 העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין [37]
עז 2 פרה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר [2]	צ 1 הקדש חמץ ושיחורור מפקיעין מידי שיעבוד [36]
עח 13 אי למעשר למעט בלאים תחת תחת יליף מקדשים [26]	צא 48 צללת במים אדירים והעלית חרס בידך ע"ב: א"ר חנינא: לא שכיב שיבחת ברי, אלא דקץ תאניתא בלא זמנה, [49]
עט 32 וכשם שהקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כך שכירות [דקרקע] נקנית בכסף בשטר ובחזקה [33]	צב 18 כל אלו שאמרו דמי בושטו אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו [54]
פ 8 מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שینگ חלב רותח משחרית לשחרית [44]	צג 17 הואיל וכיסת ממני ולא גילית שהוא אישך וגרמת אלי הצער הזה [45]
פא 35 קוטמין נטיעה מן חדש שאינו עושה פירות [36]	צד 11 הרי שגזל סאה של חטין, טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך, אין זה מברך אלא מנאץ [57]
פב 27 אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין [37]	צה 17 שבח פירות היכי דמי, כגון שגזל שדה מחבירו, ומכרה לאחר, והשביחה, והרי היא יוצאה מתחת ידו, [49]
פג 15 של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בחכמת יונית מפני שקרובים למלכות, [40]	צו 26 האי מאן דגזל לוליבא ועבדינהו הוצי קני, דמעיקרא לוליבא מיקרי והשתא הוצי, [29]
פד 17 הרי שהיה סומא וסימא, קיטע וקיטע, חיגר וחיגר, האיך אני מקיים בזה עין תחת עין, והתורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם, [49]	צז 38 אלא היכי דמי נפסל שפסלתו מדינה זו ויוצאה במדינה אחרת, [44]
פה 54 כל שכן דפשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק [55]	צח 17 הצורם אוזן פרתו של חבירו פטור, מאי טעמא פרה כדקיימי קיימי דלא עביד ולא מידי, וכולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי [49]
פו 6 לפי שאי אפשר לחרישה בלא חבורה, טיפתא דדמא נפלה ליה באודניה [56]	צט 17 לא צריכא לכן אינו קונה בשבח כלי דאגריה לביטשי [49]
פז 14 אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבידנא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות [34]	ק 17 אלא הא ר' מאיר, דתנן המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קידש, [18]
	קא 29 יש שבח סמנין ע"ג הצמר וקא מהדר ליה סמנין וצמר [41]

אבני חן על מסכת בבא קמא

קטז 28 [33]	כי מטא זמניה דרב ספרא, שדר ליה חמרא ולא אכליה,
קיז 48 [50]	ר' יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה אמר להו דלו לי עיני ואחזייה
קיח 33 [44]	הגונב טלה מן העדר והחזירו ומת, או נגנב, חייב באחריותו
קיט 34 [53]	כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח
סיום 1517 2718	א"ר יהודה, כשות וחזיו אין בהם משום גזל, באתרא דקפדי, יש בהן משום גזל, אמר רבינא, ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא:

קב 36 [50]	מחלוקת בבבא קמא
קג 25 [41]	כיתנא ממילא הוא דאייקר מיגזל גזלוה
קד 12 [39]	רב חסדא אמר הוי שליח, להכי טרחי ואוקמיה בעדים דליקו ברשותיה,
קה 45 [52]	חבית שניקבה, וסתמוה שמרים הצילוה
קו 7 [44]	ולקח בעליו ולא ישלם, כיון שקיבלו הבעלים שבועה שוב אין משלם
קז 17 [49]	חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו
קח 32 [43]	התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת
קט 23 [34]	אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו
קי 1 [52]	ואם היה זקן או חולה נותנה לכל כהן שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר
קיא 39 [41]	תלמוד לומר באיל האשם ונסלח לו, איל ואשם מעכבין בהקדש ואין חומש מעכב
קיב 39 [39]	והא מייתינא סהדי דאחזקי ביה בחיי דאבוה
קיג 26 [52]	לא יהבינן זימנא לא לבני כלה בכלה, ולא לבני ריגלא בריגלא
קיד 15 [51]	אלא דאמרינן ליה ארבעית לי אריא אמצראי משמתינן ליה עד דקביל עליה כל אונסא דאתי מחמתיה
קטו 15 [48]	לא שנו אלא ששקל לעצמו, אבל שקל לו הטבח הדין עם הטבח

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אח"כ בבא מציעא וענינה בדיני הטענות, והפקדונות, וההשכרה, והתביעות והשכירות וכל מה שראוי להסתפח לענין זה, כדרך שעשה הכתוב אחר דיני שור ובור והבער וכי יצאו אנשים דבר בדין ארבעה שומרין. פירוש המשניות להרמב"ם בהקדמת הש"ס, קאפה,

ראה בבא קמא קכ. כולה נזקין חדא מסכתא היא, וראה מהרש"א בסוף מסכת ב"ק ח"ל [ולא] סיים בהך מסכת בדבריה אנדה לפי שב"ק וב"מ וב"ב כעין מסכת אחת הן שכולן דינים.

ומסכת נזקין נתחלק לג' מסכתות של עשר פרקים כמו מסכת כלים שיש בה ל' פרקים, ונתחלק לג' מסכתות,

ועשרה פרקים יש לכל אחד, כי חז"ר על שם המחשבה נאמרה במ"ש רש"י בפי' השירה [שמות טו א] והמחשבה הוא כלי אומנות החכמה כדכתיב [שמות לא ג-ד] ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה וברעת ובכל מלאכה, לחשוב מחשבות, ותנן ב"ב פ"י מ"ח הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות. הון עשיר,

מסכת זו היא המסכת ה 32 והוא המסכת האמצעית בש"ס שיש בה 63 מסכתות, וכתוב בה יחלוק, שע"י שתחלק מסכת זו לשנים תמצא אמצע הש"ס, וראה מש"כ בתחלת מסכת ראש השנה ועוד מסכתות,

במס' זו כתבו הראשונים [שטמ"ק, וריטב"א] על הרבה מאמרים בגמ' שהם הוספת רב יהודאי גאון. ראה מהר"ץ חיות על דף יט:],

לכן נקרא מסכת זו בבא מציעא דמסכת ב"ק מדבר על נזקין גמורין של השור והבור וכו' ונזקי אדם וגזילה, אבל מסכת זו מדבר על מציאה וד' שומרים שאינם חיוק גמור, ומסכת ב"ב אינו מדבר כלל על חיוק. ע"פ מהר"ל מפראג,

וא"ת פרק אלו מציאות הוי ל' למימר ברישא, ואח"כ מחלקותן של מוציא מציאה, שעדיין לא למדנו שיוכה המוצא בשום מציאה? י"ל דאה"נ אלא משום דתנא מב"ק קא סליק ותנן בפרק הנזיל ישבע כמה חוציא ויטול תנא נמי שנים אוחזין שאף הם נשבעין ונוטלין. חרושי הר"ן,

ראה ספר מגרנות נתן חיברו הרב אליהו חי בורגיל זצ"ל בנו של החק נתן על קדשים, גרפם בליורנו בשנת תקל"ח,

מהני': שנים אוחזין בטלית [תוס'] דוקא אוחזין, דשניהם מוחזקים צה, ואין לזה כח צה יותר מזה, שאילו הימה ציד אחד לצדו, הוי אידך המוציא מחזירו, ועליו להציא ראיה צעדים שהיא שלו, ואינו נאמן זה ליטול צעצועה, [לכן נקט בטלית ולא שהיו אוחזין "בחפץ", דבשאר חפץ היה אומר זה נוטל עד מקום שידו מגעת, אבל הכא מיירי שהיו אוחזין בשיירי האריגה בקצוות הטלית כמש"כ הגמ' לקמן זו.. ראה בתורת חיים],

זה אומר אני מצאתיה, זה אומר אני מצאתיה, זה אומר כולה שלי, זה אומר כולה שלי גגמרא מפרש למאי תנא תרתי, [ובמקום שהיא של מוצאה כגון בעיר שרובה כותים. רא"ש],

זה ישבע מפרש בגמרא (ג, א) שצוה זו למה שאין לו בה פחות מחציה, וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, גגמרא (לקמן ה:) מפרש אמאי תקון כי הלי לישנא צהך שצוה, ויחלוקן [ראה תוס' ורא"ש למה אין אומרין באן כל דאלים גבר, או מונח עד שיבא אליהו],

זה אומר כולה שלי, וזה אומר חציה שלי מודה הוה שהמצי של חזירו, ואין דנין אלא על מצי, הלכך, זה האומר כולה שלי ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים, והאומר חציה שלי ישבע שאין לו בה פחות מרביע כמשפט הראשון, מה שכן דנין עליו נשבעין שניהם, שאין לכל אחד צו פחות מחציו, ונוטל כל אחד חציו [חציו של החצי, שהרי הדין הוא רק על החצי], זה נוטל שלשה חלקים, וזה נוטל רביע [ויהא נאמן במיגו דחציו שלו, מיגו דאי בעי אמר כולה שלי? ראה תוס'],

[ומן הדין היה לו ליטול החצי שהוא מודה לו בלא שבועה, והחצי האחר שהן דנין עליו יחלוקו בשבועה, אלא [כדי] שלא יוכל לכוון שום רמאות בשבועתו, חוקיקוהו לכלול כל ג' חלקים בשבועתו, ואף על פי שנשבע על דעת ב"ד, מה דאפשר לתקוני תיקון שלא לבא לידי רמאות. רא"ש],

היו שנים רוכבין על גבי בהמה, או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג לאשמועין אחד, דרכו ומנהיג שניהם שוין לקנות צהמה מן ההפקר [והיו שניהם רוכבין קמ"ל, דלא תימא קמא עדיף שהוא העיקר, ודב' מפל שכן דרך הנערים לנח מעט אחרי אדוניהם, קמ"ל, כ"כ הרא"ש. מהר"ם שי"ף], זה אומר כולה שלי, וזה אומר כולה שלי, זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו,

בזמן שהם מודים [שזכו במציאה כאחד. מובארות] גגמרא (מ, א) מפרש [דצהאי] לשמעין דהמגזיה מציאה למחזיר קנה מחזירו או שיש להן עדים [שהגבירו שניהם את הטלית כאחד. מובארות], חולקין בלא שבועה [במפרשים מבוואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו הודו או הביאו עדים לאחר שנפסק הדין עליהם שיחלקו בשבועה, חולקים בלא שבועה. מובארות בשם הרמב"ם, ורע"ב]:

נב': למה לי למתנא, זה אומר אני מצאתיה, וזה אומר אני מצאתיה, זה אומר כולה שלי, וזה אומר כולה שלי, ליתני חדא?

חדא קתני [כן תפרש המשנה] זה אומר אני מצאתיה, וכולה שלי, וזה אומר אני מצאתיה, וכולה שלי,

וליתני אני מצאתיה, ואנא ידענא דכולה שלי?

אי תנא אני מצאתיה, הוה אמינא מאי מצאתיה ראיתיה קודם שהגזתה אותה אע"ג דלא אתאי לידיה, בראיה בעלמא קני מדקמי יחלוקו [פ"ד דקך כשמוציא מרשות בעליו צריך קנין. הערות], תנא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כולה שלי בחזקה גמורה, שהגבהתי תחילה, ואם תפסת מידי משומימי זה דבראיה לא קני,

וצריכא [לשנות מציאה ומקח וממכר],

דף ב' ע"ב

דאי תנא מציאה [תוס'], הוה אמינא, מציאה הוא דרמו רבנן שבועה עליה, משום דמורי [פ'] אף שהוא שקר, הוא מורה היתר לעצמו] ואמר מורה היתר לעצמו לאחוז זה בלא משפט, חבראי [זה שבאמת מצא המציאה] לאו מידי חסר בה אינו מפסיד כלום, כנס בזה לו, ואף בלא טורח איזל אתפליג בהדיה [ולכן מחייבין אותו שבועה שימנע מלשקר],

אבל מקח וממכר, דליכא למימר הכי ואף על גב שזה [שרוצה לקנות החפץ שלא בדיוק, ע"י שנתן לו המעות בעל כרחו] גם הוא נתן את המעות למוכר, כדאוקמינן לקמן דנקט מתרייהו, חד מדעתיה וחד בעל כרחיה, וכשיחלוקן יטול [יחזירו לו] זה חצי מעותיו, וזה חצי מעותיו, לא אפילו הכי מסרון הוא אללו [הרי זה השני מחסר את לוקח הראשון האמיתי], דאי לא הוה כריך לה, לא הוה מהדר אצתרה למוצנה, וזה שצא לחלוק וליתן חצי דמיס שלל כדון ממסרו, אימא לא [לא יתחייב שבועה, דמכל מקום הרי אינו גנב, ולא שקרן גמור שהרי מ"מ נתן דמיה],

ואי תנא מקח וממכר, הוא דרמו רבנן שבועה עליה, משום דמורי ואמר, חבראי דמי קא יהיב, ואנא דמי קא יהיבנא דמיס אי רוצה ליתן, השתא דצריכא לדירי אשקליה אנא, וחבראי לזייל לטרח לזבן [שוה שיש לו הוראת היתר זה הגורם שיתחייב שבועה],

אבל מציאה דליכא למימר הכי חזרי ילך וימצא אחרת, זה ודאי ממסרו ממון אימא לא [לא יתחייב שבועה, שאין לחוש שיאמר שקר גמור], צריכא,

[ושואל איך יתכן שיחלוקו על מי קנה החפץ] מקח וממכר, ולחזי זוזי ממאן נקט [תוס'] נשאל את המוכר ממי קיבל דמיה, דתניא בקדושין (עג): נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי,

ואף על גב דמסיים כמה דברים אמורים שמקחו בידו [של המוכר], אצל אין מקחו בידו אינו נאמן, שלא נתן כל כך להיות זכור, מאחר ששניהם חזרו אחריו צפוסק דמיה,

הא אוקימנא התם דנקט זוזי מתרייהו, מחד מדעתיה ומחד בעל כרחיה, דכיון דלא עליה [על המוכר] רמיא לאסודי, לא דק כולי האי להיות מזהר, משלכו מלפניו, הי מדעתיה והי בעל כרחיה,

אצל היכא דלא קיבל דמיס אלא מחד, מידכר דמי ליה [ועכשו ש"ד שקיבל זוזי רק מחד]?

לא צריכא, דנקט מתרווייהו, מחד מדעתיה ומחד בע"כ, ולא ידענא מי הוא מדעתיה, ומי הוא בעל כורחיה הכי גרסינן ולא

ומי מצית אמרת מאי מצאתיה ראיתיה, והא אמר רבנא [הרש"ל מוגיה רבינא. וראה בשמ"צ ב] צבא קמא צהגזול ומאכיל (ק"ג, דברים כב ג [כן תעשה לחמור] [כן תעשה לשמלחו] [כן תעשה ללל-אברת אחיך] אשר-תאבד מפניו ומציאתה דאתאי לידיה משמע ואפילו הכי אחיך [צריך להשיב אבירה] ולא נכרי, ולא תימא כי מיעט רחמנא נכרי, היכא דלא אתאי לידיה דישראל, לא מתייב למטרם עלה ולא הדורה [לגו], אצל אתא לידיה, מתייב להמזירה, דאידעמו אסורה,

אין [כן הוא] ומצאתה דקרא דאתא לידיה משמע, ומיהו תנא לישנא דעלמא [לשון בני אדם] נקט, ומרחזי ליה אמר אנא אשכחית אי לא הדר תנא כולה שלי, הוה אמינא מאי מנאמיה דקמני תנא, לשון בני אדם אחז במשגמנו, ולא לשון מקרא, והרבה בני אדם קורין לה מניאיה משעת ראיה, ואע"ג דלא אתאי לידיה, בראיה בעלמא קני [תוס'],

תני כולה שלי דבראיה בעלמא לא קני לה,

[והא דאמר] בפרק הבית והעליה [לקמן ק"ח]. הבטח בהפקר קני? היינו שעשה מעשה כל דהו, כגון שגדר גדר קטן. תוס', וראה נחלת דוד],

וליתני כולה שלי, ולא בעי אני מצאתיה?

אי תני כולה שלי, הוה אמינא בעלמא דקתני מצאתיה בראיה בעלמא קני בכל מקום ששנינו שהמוצא מניאיה קנאה, הוה אמינא דמניאיה קני לה משעת ראיה, דלא אשמעינן שום תנא דלא קני לה אלא צהגזה, להכי אשמעינן הכא ממשנה יתירה, תנא אני מצאתיה, והדר תנא כולה שלי, דממשנה יתירה אשמעינן, דראיה לא קני,

[ומקשה] ומי מצית אמרת חדא קתני [מתני' בדמתין לעיל], והא זה וזה קתני, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה אומר כולה שלי וכו' גבי מנאמיה תנא זה אומר, וגבי כולה שלי קתני זה אומר ואי חדא הוא, הכי אצעי ליה למתני זה אומר מנאמיה וכו' שלי?

אמר רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי, ואמרי לה כרי [ראה מש"כ בהוריות ה. באריכות, והעיקר מש"כ באיגרת ר' שרירא גאון חלק ב' פרק ד' ו"ל "ספק דכולהו רבנן אמרי לה כרי", ובפשתגן הכתב שם כתב ובאמת צריך לומר בבנוסח ב"ג תר"ה "והיכי דכולהו רבנן קאמרי חדא מילתא אמרי לה כרי"],

רישא [זה אומר אני מצאתיה, זה אומר וכו'] במציאה, וסיפא [זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי] במקח וממכר קניתיה מיד פלוני, ודוקא מקח וממכר הוא דאמרינן יחלוקו בשבועה, דליכא למימר שניהם קנאוה ולשניהם נתרנה המוכר, אצל זה אומר אני ארגמיה זה אומר אני ארגמיה לא יחלוקו, דודאי חד מינייהו רמאי הוא, ותהא מונחת עד שיצא אליהו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ידעין מהי מדעתיה ומהי בעל כורחיה, ולא גרסינן ולא ידע, דאפילו ידע צו, אין המוכר נאמן משהלכו, כדמוקי הסם,

אלא אי אמרת סומכוס [ולכן אמרין דמתני' דאמר ששניהם נשבעין דלא כסומכוס], השתא ומה התם דלא תפסי תרוייהו חולקין בלא שבועה, הכא דתרוייהו תפסי לה לא כ"ש [שיחלוקו בלי שבועה]?

[ומתרינן] אפי' תימא סומכוס, כי אמר סומכוס [דחולקין בלא שבועה] שמא ושמא כי הסם דקמי נמצא עוצרה צדדה, ואין ידוע אם עד שלא ילדה נגסה [ומתה הולד מוחמת הנגיחה], אם משילדה נגסה ולא מת הולד מחמת הנגיסה אלא מאליה, וכיון דכל חד שמא טעין, ליכא למרמי עליהו שבועה, אבל ברי וברי [במשנתנו דשנים אוהוין] לא אמר [שיחולקין בלא שבועה],

ולרבה בר רב הונא צפק השואל (לקמן ק, א) דאמר, אמר סומכוס אפילו ברי וברי, מאי איכא למימר [נמצא משנתנו דלא כסומכוס]?

אפי' תימא סומכוס, כי אמר סומכוס [דחולקין בלא שבועה, התם בנמצא עוצרה בצדה] היכא דאיכא דררא דממונא [תוס'] חסרון ממון, שאם יפרע זה שלא כדין [אם נאמר שישלם דמי הולד] הוי חסרון ממון, ואם נפטרנו שלא כדין [שלא ישלם דמי הפרה] נמצא זה חסר ולד פרמו [ולכן אמר דחולקין בלא שבועה],

אבל היכא דליכא דררא דממונא [דהא כאן אין חסרון ממון דהא מיירי במציאה] לא [אלא מחייבין שניהם שבועה],

ולאו קל וחומר הוא, ומה התם דאיכא דררא דממונא למר ואיכא דררא דממונא למר אחיה מהן שמפסיד החצי שלא כדין, אחיה מחסרו ממון,

דף ג' ע"א

ואיכא למימר כולה למר, ואיכא למימר כולה למר ועוד על כרחך, או כולה דמר או כולה דמר, אפילו הכי, אמר סומכוס ממון המוטל בספק חולקין בלא שבועה,

הכא [בשנים אוהוין במלית] דליכא דררא דממונא, ועוד דאיכא למימר דתרוייהו היא דמרווייהו צדדי הדדי אגבהיה, לא כ"ש דחולקין בלא שבועה?

[פי' דסומכוס אומר שצדדי המוטל בספק חולקין בלא שבועה, ולכן עושה ק"ו ומה במקום שיוצא דין שהוא ודאי פשרה אמר סומכוס כן, ק"ו להיכא שיוצא דין שיכול להיות דין צדק שנאמר כן],

אפילו תימא סומכוס, שבועה זו מדרבנן היא, כדרכי יוחנן, דאמר ר' יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא, שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף אוחו בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא [ראה פנ"י],

[בהמשך הדפים הראשונים מקשה הגמ' על ג' תנאים לימא מתני' דלא כבן ננס, דלא כסומכוס, דלא בר' יוסי],

[כתב הריטב"א ז"ל בסוף עירובין] קד: אמנם בריטב"א לפנינו ליתא כי לעולם לא בא לשון זה "לימא" בגמ' אלא בדבר שנדחה לבסוף עכ"ל. כללי הגמרא דף כד אות ח'.

לימא מתני' דמשמע לתרווייהו וחד משמע לשיקרא דלא כבן ננס דמסקת שבועות (מה, א) גבי חטוי על פנקסו, אלו ואלו צאין לצית דין על מנת ליטבע, אחד מהם לשוא,

אמר בעל הצית לחטוי תן לצני חטים צדיק ועלי לשלם, או לפועלים צקלע מעות שאני חייב צשכרס, ועלי ליתן סלע, הוא אומר נתתי והוא אומר לא נטלתי, ושיניהם מוצעין את בעל הצית, שניהם נשבעין ונוטלין מצעל הצית,

דאי בן ננס, האמר כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא בלא שניהם נוטלין בלא שבועה?

[פי' לכן אומר ששניהם נשבעין שבועת שוא, לפי שאחד נשבע לשקר, והשני נשבע בחנם, או שמכין שניהם יוצא שבועת שוא. ראה ריטב"א],

[מצינו למימר דידע שפיר דמתני' אפשר דתרוייהו בהדי הדדי אנבהוה, ומ"מ פריך שיחלוקו בלא שבועה, אחרי שאפשר לרא ליד שבועת שוא, ומשני התם ודאי איכא שבועת שוא. תוס'].

אפילו תימא בן ננס, התם ודאי איכא שבועת שוא [כיון דודאי יבוא לידי שבועת שוא אומר בן ננס שלא ישבע], הכא [במשנתנו מודה בן ננס שמחייבין אותם שבועה ד] איכא למימר דליכא שבועת שוא, אימור דתרוייהו בהדי הדדי אנבהוה למציאה, וכל אחד ואחד סבור אני הגבהתיה תחילה, וכולה שלי, וכי משתבע על חציה קשטא משתבע, ולענין מקח וממכר נמי, שמא לשניהם נתראה,

לימא מתני' דלא כסומכוס צצא קמא, גבי שור שנגח את הפרה ונמצא עוצרה צדדה (מו, א) [וספק אם השור הרג את העיבור], דאי כסומכוס, האמר ממון המוטל בספק חולקין בלא שבועה,

ואלא מאי [מתני' כמאן ב] רבנן הא אמרי המע"ה?

האי מאי, אא"ב רבנן, התם דלא תפסי תרוייהו [שהרי הולד מוטל], אמרו רבנן המוציא מחבירו עליו הראיה צעדים, ואי לא לא גבי מיד, הכא והכא חולקין [בשבועה] דתרוייהו תפסי ואין כאן מוציא מחבירו [אמרי רבנן ד] [פלגין] לה בשבועה כיון דמחסי גוצינא צמה שחזירו תופס, דהאי תפס כולה והאי תפס [בכולה] לא קים להו לרבנן להוציא ממון מחזקתו כדדי, כדאמרין התם לרבנן דצדי ראה, [ולכן] הריכוס שבועה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[ומקשה] בין לרבנן ובין לר' יוסי, התם גבי חנוני על פנקסו דקתני זה [הפועלים] נשבע ונוטל, וזה [החנוני] נשבע ונוטל, מ"ש דלא אמרינן נפקיה לממונא מבעה"ב [ולא ניתנה לא לפועל, ולא לחנוני], ויהא מונח עד שיבא אליהו [תוס'], דהא בודאי איכא רמאי?

אמרי התם היינו טעמא דשניהם נשבעין ונוטלין דאמר ליה חנוני לבעה"ב, אנא שליחותא דידך קא עבדינא ונמתי לפועלך ממון שנייתי, מאי אית לי גבי שכיר [פועל שלך] לערער, אע"ג דקא משתבע לי [שלא קיבל], לא מהימן לי איני מאמינו בשבועה אני אומר שהוא רשע, ואין לי להאמין אדם ששבעה על כרמי, אלא אם כן האמנתי מתחילה להפקיד אליו, או להטות עמו,

את האמנתייה ואמה הוא שקילקל, דלא אמרת לי בסהדי הב ליה [תוס'] ואין לי להפקיד בקלקולך, שיהיו מעותי מונחין עד שיבא אליהו,

ושכיר נמי א"ל לבעה"ב, אנא עבדי עבדתא גבך, מאי אית לי גבי חנוני, אע"ג דמשתבע לי לא מהימן לי, הלכך תרוייהו משתבעי ושקלי מבעל הבית:

תני רבי חייא, [ראובן אומר לשמעון] מנה לי בידך, והלה [שמעון] אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידים אותו שיש לו חמשים זון, נותן לו חמשים זון, וישבע על השאר דין מודה מקלט הטענה, שאמרה תורה ישבע, כדי לפיין בשבועות (לט): מכי הוא זה [באילו כתיב כי אם זה. שפתי חכמים], ואף על גב דזה לא הודה, הרי יש עדים במקלט שלא תהא הודאת פיו גדולה לחייבו על השאר שבועה מהעדאת עדים, מ"ק"ו לקמן מפרש מאי קל ותומר, [ראה נחלת דוד שיש גם סברא לדמות מודה מעצמו, להעדאת עדים],

ותנא תונא [כמו אחונא אבונא. רש"י סנהדרין כח. בסוף העמוד וכן רשב"ם ב"ב פד]. ותנא דין קייעמא לדידי שנים אוהזין במלית זה אומר אני מצאתיה וכו' וקמתי שניהם ישבעו, והא הכא כיון דתפס, אנן סהדי דמאי דתפס הא' היינו פלגא דידה הוא ומאי דתפס הא' דידה הוא שהרי מוחזק הוא בפנינו, והרי הוא תובע את כולה, וחזירו כופר את כולה, שאומר כולה שלי ואף מה שאמרה תפוס בידך, ולאו מעדין אותו שיש לו זה מקלט וקתני ישבע וממייצים את חזירו שבועה על השאר, דהיינו חזי שעיכב לעצמו,

מאי שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדי' מ"ק"ו מהיכי מימי לן למידק, דמיסק אדעתין, דמהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים, דאינטריין למנא למילף מקל ותומר דלא תהא הודאת פיו גדולה?

שלא תאמר הודאת פיו, הוא דרמיא רחמנא שבועה עליה כדרכה,

לימא מתניתין דלא כרבי יוסי, דאי כרבי יוסי הא אמר לקמן דהמפקיד (לו, א), שנים שהפקידו אלל אחד, זה מנה וזה מאתים, זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי, וקאמר תנא קמא נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו, אמר ר' יוסי א"כ מזה הפסיד רמאי ולמה יודה, הרי קיבל את שלו, אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו, והכא נמי יהא מונח,

אלא מאי רבנן, כיון דאמרי רבנן, השאר יהא מונח עד שיבא אליהו, הא [שנים אוהזין במלית, כל הטלית] נמי כשאר דמי, דספיקא היא דהתם על מנה השני הם דנין, ואלו דנין על הטלית כולה,

האי מאי [איזה דמיון הוא זה, לדמות ר' יוסי לרבנן], אי אמרת בשלמא רבנן, התם [בשנים שהפקידו אצל אחד] דודאי האי מנה דחד מינייהו הוא ואין לומר יתלוקו [ולכן] אמרי רבנן יהא מונח עד שיבא אליהו, הכא [בשנים אוהזין] דאיכא למימר דתרוייהו הוא, אמרי רבנן פלגי בשבועה,

אלא אי אמרת ר' יוסי היא, השתא ומה התם [בשנים שהפקידו אצל אחד] דבדודאי איכא מנה למר ואיכא מנה למר, אמר ר' יוסי יהא מונח עד שיבא אליהו, הכא דאיכא למימר דחד מינייהו הוא ואין לחזירו חלק זה לא כ"ש דלית ליה יתלוקו [ונמצא משנתנו דלא כר' יוסי]?

אפי' תימא ר' יוסי, התם ודאי איכא רמאי [ולכן קנים שיהא מונח], [תוס'], הכא מי יימר דאיכא רמאי, אימא תרוייהו בהדי הדדי אנגהוה [ולכן גם ר' יוסי מודה כאן שיחלוקו],

אי נמי, התם קנים ליה רבי יוסי לרמאי, כי היכי דלודי [תוס'], הכא מאי פסידא אית ליה למי שאין לו חלק זה, אם תהא מונחת דלודי שאין לו חלק זה, כשיודה מה יטול [ולכן אין תועלת אם יאמר שיהא מונח],

[ומקשה על התירוץ השני ד"אי נמי", הא אוקימנא מתני' דמיירי במציאה ומקח וממכר] תינח מציאה [אין פסידא למי שמשקר], מקח וממכר מאי איכא למימר הא אוקימנא דקיבל דמים מתרוייהו, ואי הוה אמרינן יהא הטלית והדמים מונחים אית ליה פסידא לרמאי, ויודה על האמת קודם שיפקיד?

אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא [תוס'],

[אבל עדיין קשה דהא מתני' מיירי גם במקח וממכר, ונמצא שבדודאי יש רמאי ולמה לא נאמר לר' יוסי שיהיה מונח],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[זוה הק"ו] אמר רבי מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל,

אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי, יפטר # [מעין מינו],
[ואם תאמר והיאך נאמן לומר מזיד הייתי, הא אין אדם משים עצמו רשע וכו']?
וי"ל דאין נאמן לפסול עצמו, אבל הכא עושה תשובה, ואינו רוצה להביא חולין לעזרה. תוס'.

אלא מה לפיו שכן מחייבו אשם חומש ואשם חס נשבע וכפר ממון והודה, כמי או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' (שם ויקרא ה),

אשם היינו קרבן [וכמו שר"מ פירש שחייב חטאת על פי עדים, כן פירש באשם],

אלא מה לפיו שכן מחייבו חומש,

הא לא קשיא, רבי חייא כרבי מאיר סבירא ליה, כי היכי דמחייב ליה קרבן [ע"י עדים] מק"ו, מחייב ליה חומש מקל וחומר,

אלא [עדיין יש חילוק בין פיו לעדים] מה לפיו, שכן אינו בהכחשה ובהזמה אש הודה לו במנה, וצאו עדים והכחישוהו, לומר איך חייב לו כלום, אינו נפטר בכך, דהודאת בעל דין כמאה עדים תאמר בעדים שישגן בהכחשה ובהזמה שאם צאו שנים עדים והכחישו או הזימום, אין זה משלם ממון על פיהם,

אלא אתיא [שאם העידו עדים במקצת שחייב שבועה] מעד אחד, ומה עד אחד שאין מחייבו ממון, מחייבו שבועה טענו חזירו מנה לי בידך, והוא אומר אין לך צדי כלום, ועד אחד מעידו שהוא חייב לו, הרי זה נשבע להכחיש את העד, דכמי (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש וגו' לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם, אצל לשבועה קם (שבועות מ, א), [ק"ו ל] עדים שמחייבין אותו ממון, אינו דין שמחייבין אותו שבועה,

[ודוחה גם ק"ו זו] מה לעד אחד כלומר היכי ילפת שבועה דשמיס, משבועה דעד אחד, מה לעד אחד שכן על מה שהוא מעיד הוא נשבע להכחישו,

דף ד' ע"א

תאמר בעדים נשבעה דעדים שעל מה שכפר הוא נשבע שאינו נשבע על מה שהעידו, אלא על מה שלא העידו, ועל כפירתו הוא נשבע ולא להעידא, ומניין לך להחמיר כל כך [ראה ריטב"א לעיל ג: שהקשיא הוא מטעם דיו לבא מן הדין להיות כנדון],

דאמר רבה [ב"ק קו], מפני מה אמרה תורה [תוס'] מודה מקצת הטענה ישבע ולא חשבו כמשיב אצידה לפטור, שלא כפר בכולו, חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ה, והאי בכוליה בעי דנכפריה, והא דלא כפריה משום דאין אדם מעיז פניו,

דף ג' ע"ב

והאי בכוליה בעי דלודי ליה [תוס'], והאי דלא אודי אשתמוטי הוא דקא מישתמט מיניה, סבר עד דהוו לי זוזי ופרענא ליה, ואמר רחמנא רמי שבועה עליה, כי היכי דלודי ליה בכוליה, וכי תימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, ולא נרמי עליה שבועתא? לא חשיד אממונא, לפי שצרכו היה מודה בכולו, אלא שאין צידו לפרוע, וכפר עד דהוי לי [זוזי], ופרענא ליה,

אבל העדאת עדים דליכא למימר הכי [תוס'] שהי כפר בכולו, ותימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, אימא לא [נחייב לו שבועה], קמ"ל ק"ו,

ומאי ק"ו? ומה פיו שאין מחייבו ממון בהודאתו, ולקמיה מפרש לה מחייבו שבועה על השאר עדים שמחייבין אותו ממון כמה שהעידו אינו דין שמחייבין אותו שבועה על השאר,

ופיו אין מחייבו ממון, והא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ברייתא היא בתוספתא דבבא מניעה בפרק ראשון?

מאי ממון [שאין פיו מחייבו, היינו] קנס, ומה פיו שאין מחייבו קנס דילפינן [בבא קמא עה, א] מקראי דמודה בקנס פטור, אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו מחייבו שבועה [במודה במקצת], עדים שמחייבין אותו קנס, אינו דין שמחייבין אותו שבועה [אם מחייבין אותו במקצת],

מה לפיו שכן מחייבו קרבן [אם הוא אומר שחייב, ועדים אומרים שאינו חייב] דכמיז והמודה אשר חטא, והציא [ויקרא ה] תאמר בעדים שאין מחייבין אותו קרבן אש [מכחישין אותו] [מכחישין. ד"ס], דכמיז (שם ויקרא ד) או הודע אליו ולא שידיעוהו אחרים [וכן נאמר שהגם שפיו מחייבו שבועה, אין עדים מחייבין אותו שבועה]?

הא לא קשיא, רבי חייא [דאמר לעיל מנה לי בידך], כרבי מאיר סבירא ליה, דאמר עדים מחייבין אותו קרבן, מק"ו,

דתנן אמרו לו שנים, אכלת חלב שוגג, והוא אומר לא אכלתי רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרים שהיה יכול לומר מזיד הייתי ויפטר מן הקרבן, אף כשאמר לא אכלתי פטור, דמה לו לשקר,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מה להצד השוה שבהן, שכן לא הוחזק כפרן על מה שכפר אינו מוחזק כפרן, שמה לא כחש, שהעד אינו נאמן להכחישו ולהחזיקו כפרן, תאמר בעדים שכן הוחזק כפרן שמאחר שכפר הכל, והם העידו על חמשים הוחזק כפרן, ולא נאמר נאמינהו על השבועה [פי' ואין ראייה מכאן לחייבו שבועה],

[ומקשה] ובעדים מי הוחזק כפרן, והאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא,

הכופר במלוה בין על כולה בין על מקצת, וזאו עדים והעידוהו עד שלא נשבע כשר לעדות ולא אמרינן גזלן הוא, והמורה אמרה (שמות כג) אל תשם רשע עד, דכיון דמלוה להוילא נמנה, דלמא כריך להוילא, וסבר עד דהוה לי [וזוהי] ופרענא ליה, ואי מודינא ליה השתא יתבעני מיד,

בפקדון פסול לעדות אצל הכופר בפקדון, אפילו על מקצת, וזאו עדים והעידוהו פסול לעדות, דמאי הוה ליה גבי פקדון לאשתמוטי נפשיה, ושמה תאמר אצל ממנו ואשתמיט ליה עד דמשכח ליה, לקמן בפירקין (ה,ב) מוקמינן, דלמא סהדי ואמרי, הוה שעתא צדיה נקיט ליה,

[ראה פניני הלכה שמביא ממשאת בנימין סימן נא, באחד שהיה כופר בפקדון, ובנתיים היה עדות על גמ ושואל אם הגמ כשר, או שהוא פסול שהעד שהיה חתום עליה היה פסול לעדות עיי"ש],

אלא פריך הכי [לכן אין ללמוד שעדים מחייבין אותו שבועה], מה להצד השוה שבהן [עד אחד ופיו], שכן אינן בתורת הזמה לשלם קנס דכאשר זמס, דעד אחד שהזס פטור, ופיו גבי הודאה [דמודה במקצת] כל שכן דלא שייכא הזמה כלל תאמר בעדים שישנן בתורת הזמה אס הזמו חמשים שהעידו, משלמין ממון?

הא לא קשיא [פי' אין לומר שלכן עד אחד ופיו מחייבין אותו שבועה, משום דאינן בתורת הזמה, משא"כ עדים כיון שישנן בתורת הזמה אין מחייבין אותו שבועה כשהעידו על מקצת], רבי חייא תורת הזמה לא פריך אינה חשובה לו פירכא, [ומפרש למה] דכיון דעד אחד ישנו בהזמה ליבטל עדותו בעדות שני עדים, אס הוה לן למימר בעדים, משום דישנן בהזמה לא יחייבוהו שבועה, הוה לן למימר נמי בעד אחד לא יחייבוהו שבועה, דהא ישנו בהזמה ליבטל עדותו, ואי משום דאין משלם קנס, אין צו פיו כח להאמין עדותו,

אלא אס יס לך להשיב על דברי ר' חייא, קי יס לך להשיב דקאמר [ר' חייא] ותנא תונא והציא ראייה לדבריו ממשנתו מי דמי, התם דבר' חייא לְמַלּוּה אית ליה סהדי דמסיק ציה חמשים ללוה לית ליה סהדי (דלא מסיק ליה ולא מדי. ד"ס אות ז') צדיק חמשים שאינו חייב לו עליה, דאי הוה ליה סהדי ללוה כגון אלו העידו העדים חמשים חייב וחמשים פרע, דכחצי גוונא לא הוה אמר ר' חייא דלריק לישבע על השאר (דלא מסיק ליה ולא מדי), לא בעי רבי חייא לאשתבועי,

הכא מתמינן כי היכי דאנן סהדי בהאי דחזיה שנו אנן סהדי בהאי דחזיה שנו, ואפילו הכי משתבעי, ולמה הצריכוהו חמשים שבועה,

[וממשיך לבאר מאיזה ק"ו ילפינן דינו של ר' חייא שעדים מחייבין שבועה כשהעידו על מקצת],

אלא אמר רב פפא, אתי מגלגול שבועה דעד אחד אס נתחייב לו שבועה על ידי עד אחד כדאמרינן, והיתה עליו טענה אחרת, שלא היתה מוטלת עליו שבועה, מגלגלין אותה עם שבועה זאת, ונשבע על שניהן, דגלגול שבועה דאורייתא היא, דילפינן לה בקדושין (כז, ב) מואמרה האשה אמן אמן, הכי שעל מה שלא העיד העד, הוא משביעו, [פי' והק"ו של ר' חייא יהיה, דמה עד אחד מחייב שבועה, ק"ו לשני עדים שמחייבין שבועה],

[ודוחה דברי רב פפא] מה לגלגול שבועה דעד אחד, שכן שבועה גוררת שבועה עד לא חייבו (שבועה, אלא) [אלא שבועה. דבש ממך] על מה שהעיד, והשבועה גוררת שבועה, תאמר בעדים הללו דממון קא מחייבי שהחמשים שהעידוהו הם, מחייבין אותו לשלם, ואין כאן שבועה, לגרור על ידי שבועה על השאר [וא"כ אין ר' חייא יכול ללמוד מכאן שיתחייב שבועה ע"י העדאת עדים אלו],

[וביון שלא עלה הק"ו כרגיל, הולך ללמוד מצד השוה, עדים שהעידו במקצת, מגלגול שבועה בעד אחד ומורה במקצת] פיו יוכיח [דיבור זה קאי להלן על פיו יוכיח השני. דבש תמר # אבל לולי דמיסתפינא הייתי מחלק הרש"י לשנים, כאן מפרש רש"י פיו יוכיח מודה צמקת הטענה, ולהלן פיו יוכיח שעל מה שכופר ופיו לא הודה הוא נשבע] מודה מקצת הטענה, שעל מה שכופר ופיו לא הודה, הוא נשבע,

[אבל גם על צד זה יש פירכא] מה לפיו שכן אינו בהכחשה [אם הוא מודה אין שום עד יכול להכחישו, ונמצא שמורה במקצת יש בה חומרא, ואולי משום הכי מתחייב שבועה],

עד אחד יוכיח שישנו בהכחשה [תוס'] ומחייבו שבועה,

[והחזיר על מה שאמר לעיל חסרון בעד אחד] מה לעד אחד שכן על מה שמעיד הוא נשבע, תאמר בעדים שעל מה שכפר הוא נשבע,

פיו יוכיח [שעל מה שכופר ופיו לא הודה, הוא נשבע. ראה מש"כ לעיל], וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה,

הלשון לא ראי ... כהרי יש 23 פעמים בש"ס: ברכות לה, שבת כח, יבמות עז, נזיר מ, סוטה כט, קידושין ה, כא, עה, ב"ק ג, פה, ב"מ ד, סא, פו, סנהדרין סו, מכות ד, ע"ז מו, ובחים ה, י, מו, מנחות ו, ס, סה, חולין קיד,

הצד השוה שבהן [של עד אחד ופיו] שעל ידי טענה [ראה תוס'], וכפירה זה טוען זה כופר הן באין לדין ונשבע, אף אני אביא עדים, שעל ידי טענה וכפירה הם באין ונשבע [שאם העידו במקצת על אדם חייב האדם לישבע על השאר],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שמע מינה טעמא לאו משום מקצת הטענה הוא כר' חייא, ואינה שבועה דאורייתא, אלא תקנת חכמים שלא יהא כל אחד הולך כו'?

ר"ש בן אלעזר אומר, הואיל והודה מקצת הטענה ישבע,

ר"ע אומר, אינו אלא כמשיב אבידה ופטור מדהיה ליה למימר שמים, והשטר מסייעו, דכיון דלא פירש, ניכרים הדברים שנים היו, לכך לא הולך לפירש, דמיעוט סלעים שנים, וכיון דאמר שלש משיב אבידה הוא, וחכמים פטרו את משיב אבידה מן השבועה, דתנן המוצא את המציאה לא ישבע וכו' (גיטין מה, ב),

קתני מיהת רשב"א אומר הואיל והודה מקצת הטענה ישבע, טעמא דאמר שלש, הא שתיים פטור קא סלקא דעתך השמא, דמיימי מיוצחא, מדנקט פלוגמיהו בשלש וחמש, ולא נקט ולוה אמר שמים, שמע מינה שמים לא מחייב ליה ר' שמעון בן אלעזר, וכדמפרש ואזיל, דכיון דכל הודאמו בשטר קמוצה, דשטר נמי שמים משמע, וכל משמעות השטר הילך הוא שהרי הקרקעות משועבדים על כך, אצל כי אמר שלש סלעים שלשי מלוה על פה הוא, דלאו בשטר כמוצה, ואין הקרקעות משועבדים, ולא הילך הוא,

והאי שטר דקמורי ביה הילך הוא הכי גרסינן ושטרא דקמורה הילך הוא, ולא גרסינן כיון דקמורה ציה, דכלאו הודאמו נמי כל שטרי הילך הוא, והכי פירושו ומאי דקמורה ציה דכמוצ בשטר הילך הוא, וש"מ הילך פטור [ראה תוס' סוף ע"א]?

לא, לעולם אימא לך [דגם] שתיים חייב [לרשב"א], והאי דקתני שלש לאפוקי מדר' עקיבא דאי תנא שמים לא הוה פליג ר' עקיבא דאמר משיב אבידה הוי ופטור, קמ"ל [רשב"א] דמורה מקצת הטענה הוי וחייב,

אי הכי דשמים נמי חייב, אמאי תנא רשב"א אומר הואיל והודה מקצת הטענה ישבע, רשב"א אומר אף זה ישבע מבעי ליה ושמעין דלא משיב אבידה חשיב ליה, ומדנקט הואיל, משמע דחוצא משום דגרס לעצמו, שהיה במקצת, דהשטא הוא דהוא הודאה, משום דסלע שלשי לאו הילך הוא, אצל שמים לא הוי הודאה, משום הילך,

אלא לעולם אלא אי אית לך לתרומי, תריץ הכי, לעולם דקדאמרת, הא שתיים פטור וטעמא לאו משום הילך והילך חייב דהילך בעלמא חייב, ושאיני הכא דקא מסייע ליה שטרא העדים החמומים על השטר מעדיין מדבריו, שלא היו אלא שמים, ולכך לא פירשו מניין, הלכך אין לריך שבועה,

[ועוד תירוצין] אי נמי להכי לא הוו שמים הודאה לחייבו שבועה מושום דהוה ליה שטר שעבוד קרקעות לפי שהשטר אומר כן, ושטר הוי שעבוד קרקעות, ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות וכסס שאין נשבעין על כפירת קרקעות, כך הודאתן אינה מציאה לדי שבועה, דקרקעות אמשוט מחורת שבועה במסכת שבועות פרק שבועות הדיינין (מב, ב), אצל כי אמר מלוה חמש ולוה שלש, איכא כפירה והודאה, צמה שאין כמוצ בשטר,

איכא דמותיב מסיפא, ר"ע אומר אינו אלא כמשיב אבידה ופטור, טעמא דאמר שלש, הא שתיים דליכא משיב אבידה חייב

אלא כי איתמר ותנא תונא, אאידך דרבי חייא איתמר, דאמר ר' חייא, מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי אלא ג' זוז, והילך לא הוצאמים, והן שלך בכל מקום שהם חייב ליטבע על השאר, מאי טעמא הילך נמי כמורה מקצת הטענה דמי ולא אמרינן הוי דקמורי ליה בגוייהו, הואיל ואיתנהו צעיייהו, כמאן דנקיט להו דמי # [וינתק המלוה לשנים, האחד שבופר הכל, והשני שהוחזר כבר], אלא כשאר מודה במקצת הוא, ומייב,

ותנא תונא, שנים אוחזין בטלית קא סלקא דעתך דלר' חייא טעמא דמתניתין [דשנים אוחזין], משום דאנן סהדי דמאי דתפיס דליה הוא [פ' חצי הטלית], והוי כמנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידים אותו שיש לו חמשים, וכי אידך דר' חייא, דמחייב ליה שבועה דאורייתא [בשום שהעדים מעידים על המקצת],

והא דהך העדאת עדים [על חציו של ראשון], הכא, כיון דתפיס [דהא שנים אוחזין בו] [אנן סהדי, דמאי דתפיס] הילך הוא שהרי צפנינו הוא, וקתני ישבע דמחייב שבועה אשאר, והוא הדין להודאה במקצת [בהילך, שאינו נקרא כופר הכל, אלא מודה במקצת], [תוס' ד"ה ותנא],

ורב ששת אומר, הילך פטור [תוס'], מ"ט כיון דאמר ליה הילך, הני זוזי דקא מודי בגוייהו כמאן דנקיט להו מלוה דמי, באינך חמשים הא לא מודי, הלכך ליכא הודאת מקצת הטענה,

ולרב ששת קשיא מתניתין [שהרי בשנים אוחזין שניהם כאילו אומרים הילך, ולמה מחייבי שבועה],

אמר לך רב ששת, מתניתין תקנת חכמים היא ולא משום העדאת עדים, וכדפרכינן לעיל [בעמוד זה] כי היכי דאנן סהדי להאי, אנן סהדי להאי,

ואידך [ר' חייא] אין תקנת חכמים היא, ומיהו אי אמרת בשלמא מדאורייתא הילך חייב כלומר, גבי שבועה דאורייתא, כגון בהודאה במקצת מתקני רבנן שבועה כעין דאורייתא, אלא אי אמרת מדאורייתא הילך פטור, מתקני רבנן שבועה דליתא דכוותה בדאורייתא,

מיתבי [קשיא על ר' חייא דאמר הילך חייב, דמשמע מכאן דהילך פטור]

דף ד' ע"ב

סלעים דיגריין שטר שכתוב בו פלוני לזה מפלוני סלעין, ולא פירש כמה, וכן שטר שכתוב בו דיגריין סלס מלון אומר חמש, ולוה אומר שלש,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אחריות, בכסף בשטר ובחזקה, ואגב דליירי דנקיין עמהם, תנא צהדיה זוקקין אותן
לישבע עליהם,

דף ה' ע"א

ולמאן דאמר הילך פטור, אמאי איצטריך קרא למעוטי
קרקע משבועה דילפין לה מכלל ופרט בשבועות (מב, ג), ולקמן בפרק
הזהב (נז, ג), הא כל קרקע הילך הוא?

אמר לך איצטריך, קרא היכא דחפר בה בורות שיחין
ומערות דלאו הילך הוא, שהרי קלקלה,

א"ל לזיין דהודה בכלים, דלאו הילך הוא, ואשמועינן דלינו נשבע אכפירה
(שעבוד) קרקעות היכא דטענו כלים וקרקעות, והודה בכלים
וכפר בקרקעות,

ת"ש [ת"ש הראשונה במסכת זו, וראה בספר אגרא דפרקא סימן שכה למה
בוודר יש הלשון תא חזו, ובגמרא בא הלשון תא שמע], דתני רמי בר
חמא, ארבעה שומרין שבעה האמורה בהן בשומר חנם שנגנבה הימנו,
ושומר שכר שנאנסה, וצוואל שמתה מחמת מלאכה,

צריכין כפירה במקצת, והודאה במקצת, "כפירה" לא הויא אלא
בכופר ממש, או לא היו דברים מעולם, או החזיתי לך [אבל טענת אונם אינה
נחשב לכפירה והגם שהוא שקר], "הודאה" לא הויא אלא אם כן הודה ממש שיש
לו צידו, שחייב להחזיר לו,

נמצא שאין חיוצ שבעת השומרים צאה, אלא אם כן טען שלם פרות, צאתה כפר לו,
ואתה הודה לו שישנו צידו, והשלישית אומר לו נאנסה,
או אם שומר חנם הוא, אומר לו בשלישית נגנבה, דחייב עליה שבעה האמורה
בפרשה (שמות כג) שלא שלח ידו במלאכת רעהו,

דלינו שבעה דכפירה אין זו שבעה האמורה בשומרים [פי' הגם שיש שבועה על
מורה במקצת, בשאר עניני ממונו, אבל שבועה דשומרים הוא ששומר חנם נשבע
שנגנב וכו', וזה שבועת השומרים, וצריך שיהיה גם מורה במקצת].

וצלחו כפירה, נמי לא תחייב שבעת שומרים [פי' בשומר חנם שטוען שנגנב
וכדומה אם אינו מורה במקצת אינו נשבע גם שנגנב], דכתיב בשומר חנם כי הוא
זה [כאילו כתיב כי אם זה. שפתי חכמים] דמינה נפקא לן (שבועות לט, ג) שמודה
במקלם וכפר במקלם [ורק אז חייב שבועת שומרים].

ולאפוקי [ורמי בר חמא בא להוציא] ממאן דאמר צבא קמא צהגול [קמא] (קו).
עירוב פרשיות כחז כאלו, וכי כתיב כי הוא זה לאו אשומר חנם דכתיב גביה קאי,
אלא אלא כסף תלוה,

ואשמועינן האי תנא [הברייתא שמביא רמי בר חמא] דשומרים נמי צעין כפירה
והודאה, והשבעה האמורה בפרשה, על פרה שלשית [ששומר חנם אומר עליה

מדלג תנא פטור בשמים, וימא טעמא משום הילך, והא שטר (כיון) דקא
מודי ביה כהילך דמי, ש"מ הילך חייב?

לא לעולם אימא לך שנים נמי פטור, והאי דקתני שלש
לאפוקי מדרשב"א, דאמר מודה מקצת הטענה הוי ואינו משיב
אצידה, דאיערומי קמערס [לבן מוסיף א' שיהיה נקרא משיב אבידה], דלחזקה
נגאמן וחייב, קמ"ל כיון דשמים נמי פטור ליכא למימר איערומי מערס, אלא
דמשיב אבידה הוי ופטור,

הכי נמי מסתברא דשמים פטור דאי סלקא דעתך שנים חייב,
בשלש היכי פטר ליה ר"ע, האי אערומי קא מערס, סבר אי
אמינא שנים בעינא אשתבועי, אימא שלש דאהוי כמשיב
אבידה ואיפטר, אלא ש"מ שנים נמי פטור,

אלא קשיא לרבי חייא [דאמר הילך חייב, וכאן משמע דפטור] דהא איכא
למידק מניה דשמים פטור, כדאמרין דאי סלקא דעתך כו'?

שאני התם [שאני הכא] האי דקאמר שמים פטור טעמא לאו משום הילך, אלא
דקא מסייע ליה שטרא, א"ל משום דהוה ליה שטר שעבוד
קרקעות, ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות,

מתיב מר זוטרא בריה דרב נחמן, טענו חזירו צנית דין כלים
וקרקעות, הודה בכלים וכפר בקרקעות, הודה בקרקעות
וכפר בכלים, פטור,

הודה מקצת קרקעות פטור דלא כפירמו ולא הודאמו מציאתו לדי
שבעה מקצת כלים חייב אף על הקרקעות לישבע, כדאמרין לקמן שהנכסים
שאינן להן אחריות זוקקין את הקרקעות לישבע עליהן, משנתחייב לישבע על
המטלטלין, זוקקין ומגלגלין עמהם שבעת קרקע,

טעמא דכלים וקרקעות, דקרקע לאו בת שבועה היא, הא
כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות שכלים שהודה עליהם מונחים
לפנינו, ואמר ליה הילך חייב, היכי דמי, לאו דאמר ליה הילך,
וש"מ הילך חייב?

לא, לעולם אימא לך כלים וכלים נמי פטור, והא דקתני
כלים וקרקעות, הא קמ"ל, הודה במקצת כלים חייב אף על
הקרקעות,

מאי קמ"ל זוקקין המטלטלין זוקקין הקרקעות לישבע על ידי גלגול, תנינא
נקדושין (כו, ה) זוקקין הנכסים שאין להן אחריות, את הנכסים
שיש להן אחריות, לישבע עליהם,

הכא עיקר שמשנה זו שניה במסכת שבועות (לח, ה) התם נקדושין אגב
גררא נסבה דליירי תס נכסים שאין להם אחריות, נקיין עם נכסים שיש להן

אבני חן על מסכת בבא מציעא

נגנבה, והשומר שכר אומר עליה נאנסה וכו'),

שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר, היכי דמי פרה של הודאה לאו דקיימא קמן, ואמר ליה קמנה בכל מקום שהיא, דהיינו דא"ל הילך?

לא, דאמר ליה ג' פרות מסרתי לך [לשומר בחנם או בשכר], ומתו כולהו בפשיעה [בן מאשים המפקד], וא"ל איהו [השומר], חדא לא היו דברים מעולם, וחדא מתה באונס [אידך משה לה באונס] ועליה הוא נשבע שבעה שומרין, וחדא מתה בפשיעה דבעינא שלומי לך היא של הודאה, דלאו הילך הוא [פ' שאינו יכול להחזירה כמו שנתנה לו],

ת"ש, דתני אבוב דרבי אפטוריקי תא שמע מינה תיובתא לדרכי חייא קמיינתא כלומר תא שמע לד' חייא קמיינתא, דאמר לעיל שלא תהא הודאה פיו גדולה מהעדאת עדים כו' מנה לי בידך, והלא אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידים אותו שיש בידו חמשים זוז, יכול ישבע על השאר,

ת"ל שמות כב על כל אבדה אשר "יאמר" כי הוא זה מודה לו במקלט, מכלל דכופר במקלט, וכתב דהוא לעיל מינה ונקרב בעל הבית אל האלהים ודשנין לקמן (מא, ז) ונקרב לשבעה על הודאת פיו אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו על העדאת עדים?

מתניתא קא רמית עליה דר' חייא, ר' חייא תנא הוא ופליג, [רש"י גרס כו', אמר אבוי. לא תימא תני ר' חייא ארז טפס דמשמע מתני' היא, אלא תימא אמר רבי חייא ומנפשיה קאמרה, ורבי חייא תנא ואמורא הוא, והיכא דאמר מנפשיה בלשון מימרה, הו"א שמעתא],

והא קרא קאמר? ההוא מיבעי ליה למודה מקצת הטענה דמחייבא עליה שבעה, ואח"כ העדאת עדים מינה בקל וחומר דלעיל, דליכא קרא יתירא דתדרוש מינה מיעוטא [לבעט העדאת עדים במקצת],

ואבוב דר' אפטוריקי אמר לך, כתיב הוא וכתוב זה, חד למודה מקצת הטענה, וחד להעדאת עדים דפטור למעטה,

ואידך [ר' חייא] חד למודה מקצת הטענה, וחד למודה ממין הטענה דנענין שמה הודאה ממין טענת כפירה, שאס טענו קאה של חטים והודה לו בשעורים פטור [שאין זה נקרא מודה במקצת],

ואידך מודה ממין הטענה לית ליה, וסבר ליה כר"ג, דתנן טענו חטין והודה לו בשעורין פטור, ור"ג מחייב [שגם זה נקרא מודה במקצת]:

ההוא רעיא, דהוו מסרי ליה כל יומא חיותא [משמע שהמדובר בהרבה בהמות] בסהדי, יומא חד מסרו ליה בלא סהדי,

[לא היו מצריך ליה לתלמודא לאורוכי וכו', אלא דבעי למינקט כולי עובדא היכי הוא, וי"ל דקמ"ל דאפי' בהא איתא לדרב נחמן דלקמן [שאין מחייבין את הבעלים שבועת היסת?], ולא אמרינן איהו דאפסיד אנפשיה דמסר ליה בלא סהדי, כיון דב"ע לא מסרי ליה אלא בסהדי. ריטב"א],

לסוף אמר להו לא היו דברים מעולם [והחביא את הבהמות, ולא רצה להחזירן], אתו סהדי אסהידו ביה דאכל תרתי מינייהו,

א"ר זירא, אם איתא לד' חייא קמיינתא אס הלכה כמותו משתבע אשאר,

אמר ליה אבוי, אם איתא משתבע דתמיה והא גולן הוא וכי אמר ר' חייא דמלוה, אי נמי דפקדון שלא שלח בו יד ואבד ממנו דליכא למימר אשמועי משמטי?

א"ל שכנגדו קאמינא אס שבעה מוטלת עליו, נשבע שכנגדו וטול, כדאמרינן בשבועות (מד, ז) שהמסור על השבעה תקנו חכמים שכנגדו נשבע,

[ובמקשה] השתא נמי דליתא לד' חייא ואין כאן הודאה במקלט נחייביה שבעת היסת מדרב נחמן וישבע שכנגדו וטול,

דתנן, מנה לי בידך אין לך בידי פטור, ואמר רב נחמן, משביעין אותו שבועת היסת שבעה שהסיתו חכמים לך, להסיתו להודות, וטעמא מפרש בשבועות (מד, ז) חזקה אין אדם טוען אלא אם כן יש לו נידוי?

דרב נחמן תקנתא היא דהא מדאורייתא לא רמי שבעה עליה,

דף ה' ע"ב

ותקנתא דשכנגדו ישבע וטול לתקנתא דהויא נמי תקנתא לא עבדינן דמן המורה מי שעליו לשלם הוא ישבע ויפטר מן המשלומין, ואין נשבע וטול מן המורה, ואותן המנויין בשבועות (מד, ז) תקנת חכמים הן, ולשבעה דאורייתא עבדו דבגן תקנתא, אבל תקנתא לתקנתא לא עבדינן,

דאבוי קא מתמה, דקשיא ליה והא גולן הוא, ותיפוק ליה דכלאו הך גזילה פסול לשבעה דהוה ליה רועה, ואמר רב יהודה סתם רועה אפילו לא הוה עליו שגול פסול לעדות, דסתמיה גולן הוא, שמרעה בהמותיו בשדות של אחרים?

לא קשיא הא דידיה רועה בהמות שלו פסול, דשבייל הנאתו, רועה אותן בשדות אחרות הא דעלמא אכל רועה בהמות העיר בשכר, דשבייל הנאת אחרים אינו חוטא להרעות עד שיגיע למרעה המופקר לכל,

דאי לא תימא הכי דלא אמרינן על רועה בהמות דעלמא שהוא גולן אגן חיותא לרועה היכי מסרינן, והא כתיב ויקרא יט לפני עור לא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

תתן מכשול, אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו:

[שנינו במשנתנו] זה יושבע שאין לו בה פחות מחציה [וכו']. על דאית ליה משתבע, או על דלית ליה משתבע הכא ליבעע וליטול חציה, נריך הוא ליבעע שיש לו בה חציה, או ליבעע שאין לו בה פחות מחציה, [פי'] דבלשון לשון יכול להערים] שמה אין לו בה כלום, וכי משתבע שאין לו בה פחות מחציה באמת הוא נשבע, שהרי אין לו כלום, דבשלמא אם היה לו בה שלש או רביע, והוא נשבע שאין לו בה פחות מחציה נשבע בשקר, שהרי יש לו בה שלש שהוא פחות מחציה, ואין לו בה חציה, אבל כשאין לו בה כלום, נשבע הוא באמת?

אמר רב הונא, דאמר שבועה שיש לי בה ואם תאמרו שמה שלש או רביע ונשבעה ש אין לי בה פחות מחציה,

ונימא שבועה שכולה שלי, ומי יהבינן ליה כולה הרי חצירו תופס בה, ואם יצביעוהו על כולה הרי לעו נצית דין, מאחר שכולה שלו והם אמרו יתלוקו,

ונימא שבועה שחציה שלי? מרע ליה לדיבוריה דאמר צרישא כולה שלי, והשתא אמר צהדיא חציה שלי,

השתא נמי מרע ליה לדיבוריה [כשאומר אין לי בה פחות מחציה]? דאמר כולה שלי תירוצא הוא ולדבריהם שאין אדם מאמינם לי בכולה שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה,

[ובמקשה] וכי מאחר שזה תפוס ועומד וזה תפוס ועומד, שבועה זו למה,

אמר ר' יוחנן, שבועה זו תקנת חכמים היא, שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף במליתו של חבירו, ואומר שלי הוא,

ונימא מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא אדרכי יוחנן פריך, דאמר חשדוהו רבנן שמה ילך ותוקף בעלימו של חצירו, ואומר שלי הוא, אם חשוד הוא בך, חשוד הוא נמי ליבעע?

לא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא דחמיר הוא לאינשי חיסור שבעה מאיסור גזילה,

דאי לא תימא הכי, האי דאמר רחמנא מודה מקצת הטענה ישבע, נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא,

[אין מזה ראיה ד] התם אשתמוטי קא משתמיט ליה ולא חשיד אממונא כדרכה דאמר לעיל מפני מה אמרה תורה כו',

תדע דלאו בגזלן חשדינן ליה אלא באשתמוטי בעלמא דאמר רב אידי בר

אבין אמר רב חסדא, הכופר במלוה שצאו עדים והחזיקוהו בכפרן, שהעידוהו שהוא חייב לו כשר לעדות אלמא לאו דעמיה למגוליה, דנימא אל תשת עד חמס אלא לאשתמוטי עבדי, בפקדון פסול לעדות דמאי אשתמוטי חיכא, הרי לא ניתן להוצאה, ובעין הוא, ואם אבד יטעון שאבד ויפטר,

אלא הא דתני רמי בר חמא, ארבעה שומרי צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת, שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר, נימא מיגו דחשיד אממונא דהוא דאמר לא היו דברים מעולם כופר בפקדון הוא, וליכא למימר משתמיט חשיד אשבועתא [דידה], דבשלמא אשבעת שומרי, דהוא דקטעין נאנסה, דחייביה רחמנא שבעה, חיכא למימר דלא חשיד אממונא, אלא שמה פשע בשמירתה וחייב לשלם אונסיה, וסבר עד דהו לי זחי ופרענא ליה, אלא הדיא דכפירה, הא ודאי כופר בפקדון הוא, ומשקר, והיכי משבעין ליה עלה?

התם נמי אשתמוטי קא משתמיט שאצדה ממנו סבר משכחנא לגנב ותפיסנא ליה, א"נ משכחנא ליה באגם ומייתנא ליה,

אי הכי הכופר בפקדון בפקדון חיכא למימר משתמיט אמאי פסול לעדות, נימא אשתמוטי קא משתמיט, סבר עד דבחשנא ומשכחנא ליה?

כי אמרינן הכופר בפקדון פסול לעדות, כגון דאתו סהדי ואסחידו ביה, דההיא שעתא איתיה לפקדון בביתיה הכי גרסינן דההיא שעתא הוה גביה, ולא גרס הדיא שעתא דאשתבע, והוה ידע, א"נ דהוה נקיט ליה בדידה,

אלא הא דאמר רב הונא לקמן בהמפקיד גבי שלם ולא רצה ליבעע, אמר רב הונא, אם צא לשלם משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו חיישין שמה עיניו נתן בה, נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא?

התם לא חשיד אממונא, דמורי הימירא למימר דמי בעינא למיחב נמי מודה ואמר דמי קא יהבנא ליה,

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא, והא קא עבר על לאו שמוות כ דלא תחמוד מה לי חשוד על לא תחמוד, מה לי חשוד על לא תגזול, נימא מיגו דחשיד עליה, חשיד אשבועתא?

לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו [פי'] והרי הוא שונג בוח,

דף ו' ע"א

ואלא הא דאמר רב נחמן משביעין אותו לשאינו מודה במקצת שבועת היסת, נימא מיגו דחשיד אממונא דמעז פניו לכפור הכל, לאו לאשתמוטי בעי חשיד אשבועתא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מילתא דהאי דשתיק מעיקרא סבר הא קא חזו ליה רבנן?

אמר רב נחמן, ת"ש, בד"א [משנתנו דשנים אוחזין במלית ששניהם נשבעין וגומלין מחצה] ששניהם אדוקין בה, אבל היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהן יוצאה (לכדו) לפני בית דין מתחת יד האחד, שהא לכו לכו אחוה, ולא חזירו המוציא מחבירו עליו הראיה בעדים,

היכי דמי אי נימא כדקתני שזה לכדו אחוה זה וזה פשיטא, אלא [לא] כו' שתקפה אחד בפנינו וכדאוקמינן, דשתיק ולסוף נזום [ונשמע מינה שאינו מועיל מה שצווח לבסוף]?

לא, הכא במאי עסקינן, כגון דאתו לקמן כדתפסו לה תרויהו, ואמרינן להו זילו פלונו ונפקו והדר אתו כי תפס לה חד מיניהו, האי אמר אודויי אודי לי, והאי אמר ברמי אגריי [השכרתי חצי המלית] ניהליה,

דאמרינן ליה [שאינו נאמן], עד השתא חשדת ליה בגולן, והשתא מוגרת ליה בלא סהדי,

ואיבעית אימא [לפרש ברייתא שמביא ר' נחמן] כדקתני, דאתו לקמן כי תפס לה חד מיניהו, ואידך מסרך בה סרוכי,

ואפילו לסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין בלא שבועה כלומר ואלוה דסומכוס דמיקל בחלוקה ולא מנריך אפילו שבועה, אינטריך לאשמועינן דכזהאי גוונא, מודה סומכוס דאפילו שבועה לא שקיל, דהא לא ממון המוטל בספק הוא, דסרכא לאו כלום היא ואין שור שמוט לפניך, ולא דמי לנמלא עוצרה בלדה [בבא קמא מו, א],

אם תמצי לומר ששאלתנו [בהאיבעיא דר' זירא דקודם שתק והדר צווח] לפשט תקפה אחד בפנינו מוציאין אותה מידו וימלוקו, [אם תפשוט בן] הקדישה [אחד מהשנים שאוחזין בה] בלא תקפה אינה מקודשת בלא חליס הקדישה מתקפה,

אם תמצי לומר תקפה אחד בפנינו, אין מוציאין אותה מידו, הקדישה בלא תקפה, מהו,

כיון דאמר מר, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי כמאן דתקפה דמי, או דלמא השתא מיהא הא לא תקפה ואין יכול להקדישה, ובתיב ויקרא כו ואיש כי יקדיש את ביתו קדש וגו' מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו, לאפוקי האי דלא ברשותו?

ת"ש, דההיא

דף ו' ע"ב

ותו הא דתני רבי חייא שניהם נשבעין וגומלין מבעה"ב גבי טוני על פנקסו, וקשה לי, אמאי שבקה למתניתין דשבועות ומייתי לה מזרייתא נימא מינו דחשיד אממונא כיון דחד מיניהו דלוי חשיד אממונא חשיד אשבועתא,

ותו הא דאמר רב ששת, שלש שבועות משביעין אותו לשומר חנם שטוען נגנבה שבועה שלא פשעתי בה, שבועה שלא שלחתי בה יד לעשות מלאכתו, דאי שלח בה יד הו' גולן עליה, ומיסייב בלונסיה, ואפילו נאכסה ברשותיה היא קיימא, וידיה היא שבועה שאינה ברשותי, נימא מינו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא גבי שבועה שאינה ברשותי, מינו דחשיד אממונא שמה ברשותיה הוא וכופר בה חשיד נמי אשבועתא?

אלא, לא אמרינן מינו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא [פי'] והגם שר' יוחנן סבר שמחייבין אותו שבועה כדי שלא יהא כל אחד חולך ותוקף במליתו של חבירו, אין חשוד משום כך לישבע לשקר],

אב"י אמר טעמא דמתניתין לאו כדר' יוחנן, דאי הוה חשיד לן אהולך ותוקף בטלית חזירו חנם, הוה לן חשוד אשבועה, אלא חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו על זה, ומכיר בו ששכחה, ויכפור בו, והולך ותוקף בטליתו, ונשבע שיש לו זה דמי חזיה, וטלית זו שלו, דהא אפילו גלימא דעל כתפיה שעבד ליה,

אי הכי אמאי רמו עליה שבועה, כיון דאי לא הו' עליה לא הו' תפס זה נשקול בלא שבועה לגבות מלוה שלו?

אלא חיישינן שמא "ספק" מלוה ישנה יש לו עליו,

[ומקשה] ולא אמרינן [וכי לא אמרינן] תפס ממנו מספיקא [הגם שיכול להיות שהוא גולן], [ואם כן למה לא ניהוש ד'] משתבע נמי ממספק?

אמר רב ששת בריה דרב אידי, פרשי אינשי מספק שבועה, ולא פרשי מספק ממנוא אבל מודאי דממונא פרשי, ומאן דלא פרשי, חשיד נמי אשבועתא, מאי טעמא, ממון איתיה בחזרה שבועה ליתיה בחזרה:

בעי ר' זירא, תקפה אחד [תקף טלית או חפץ אחר, שהיו מריבין שניהם עליה] בפנינו הו'איה מיד חזירו במקרה, והרי כולה בידו קודם שנשבעו מזה,

היכי דמי, אי דשתיק [זה שתקפו מידו] אודויי אודי ליה, ואי דקא צווח מאי הוה ליה למעבר,

לא צריכא דשתיק מעיקרא, והדר צווח, מאי, מדאשתק אודויי אודי ליה, או דלמא כיון דקא צווח השתא איגלאי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמר ליה רב חנניה לרבה, תניא דמסייע לך דגזי ספק בכוותם, אם תקפה כהן מוציאין מידו, הספיקות לקמן מפרש בספק פדיון פטר חמור, דמפרש עליו טלה לאפקועי איסורא, והוא (לענא שאלין) [ענא חינו ?] זריך ליתנו לכהן, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ופדיון פטר חמור בר עשורי הוא, [ו?] אם יש לכהן עשרה פטרי חמורים שנפלו לו מצית חצי אמו ישראל, מפרש עליהם עשרה שין, ומעשרן, והן שלו,

הלכך, ספק פדיון פטר חמור ציד ישראל נכנסין לדיר להתעשר נכנס לדיר עם שאר טלאים שלו להתעשר, ואי נפקא בעשירי ליסוק,

ואי ס"ד תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו יש לכהן גז זכיה צו, אמאי נכנסין לדיר, נמצא זה אם ילא בעשירי פוטר ממונו, בממונו של כהן [אלא אין לכהן זכיה בספק בכוותם]?

אמר ליה אביי, אי משום הא לא תסייעיה למר רבה, שהוא רבו הכא במאי עסקין, כגון דלית ליה אלא תשעה והוא,

דמה נפשך, אי בר חיובא הוא אי האי גברא בר חיובא הוא לעשורי, שפדיון זה לאו פדיון פטר חמור שלו הוא, הרי יש לו עשרה טלאים, וחייב לעשרן שפיר קא מעשר, אי לאו בר חיובא הוא שפדיון זה של כהן לא פטר ליה מיד, דתשעה לאו בני עשורי נינהו תשעה לאו בר עשורי נינהו,

הדר אמר אביי, לאו מילתא היא דאמרי דודאי סייעמא היא למר, דאי הוה גז זכיה לכהן ציה מספק, ואשמח דכל בני טלאים ספק חייבים במעשר ספק אין חייבים, מספיקא לא הוה זריך לעשוריהו, דקאמרת לעשורי ממה נפשך דספיקא לאו בר עשורי היא דכל ספק חייב ספק פטור, לאו בני עשורי נינהו, ואפילו היכא דאיכא למימר ממה נפשך,

דתנן, קפין אחד מן המגויין לתוכן היה מעשר טלאים, והתחיל למנות כשהיו יוצאים בפחת הדיר, ועד שלא הגיע לעשרה, קפץ אחד מן המגויין לתוך הדיר, ואינו מכירו,

כולן פטורין בין אותן שיצאו, בין אותן שבחזרו הדיר, ואפילו הן אלף,

[ונותן טעם למה אלו שיצאו פטורין, ואח"כ נותן טעם למה אותן שבתוך הדיר פטורין],

[אותן. ר'] שיצאו פטורין (שהם) [משום] מנין הראוי, שכשמנאן היה המנין ראוי להשלים ולצא לכלל מעשר, ואמרין בכוותם והכי מיימין לה, מנין הראוי פוטר,

ואותן שבחזרו הדיר פטורין משום זה המעורב, דכל אשר יעבור תחת העצב אמר רחמנא, ולא שבזר כזר, וכל חד מינייהו ספק כזר עזר הוא,

ואי ס"ד ספיקא בעי עשורי דאיכא למימר ממה נפשך, שמה יעשה כחורה וכמנאיה,

מסותא מרמז דהוו מנצו עלה בי תרי, האי אמר דידי הוא, והאי אמר דידי הוא, קם חד מינייהו אקדשה, פרשי מינה מלחמן זה רב חנניה, ורב אושעיא, וכולהו רבנן,

וא"ל רב אושעיא לרבה, כי אזלת קמיה דרב חסדא לכפרי שם מקום בעי מיניה [שאלה זו, שהרי רב חסדא היה חריף עצום בדאמרינן בעירובין זו],

כי אתא לסורא כשהיה עוצר דרך סורא לילך לכפרי [ומצא שם את רב המנונא, וספיר לו את שאלתו] א"ל רב המנונא מתני' היא,

[ביאור: האיבעיא הוא אם תקפה אין מוציאין אותו מידו אם יכול להקדישה, ומביא ראיה מבכורה שאם תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו, וגם קדוש לגבי גזיה ועבודה, אף אם לא תקפו כהן, אבל באמת אינו דומה, שקדושת גזיה ועבודה הוא קדוש מעצמה, והשאלה היא אם יכול להקדישה, וכן תירץ הגמא],

ספק בכוותם כגון צהמה שילדה, ואין ידוע אם צברה כבר אם לא, אחד בכור אדם כגון שהפילה אמו לפניו [לפני שגולד הוא], ספק דבר הפוטר בצבורה, ספק רוח הפילה, והנא אמריו צבור, ואחד בכור בהמה, בין טהורים [בין בהמה טהורה] בין טמאים כגון פטר חמור,

המוציא מחבירו עליו הראיה קא סלקא דעתך אם ציד ישראל הן, הוי כהן מוציא מחבירו עליו הראיה, ואם מקפה כהן ושמיך ישראל, והדר נוזת, הוי ישראל מוציא מחבירו,

ותני עלה אסורים בגזיה ובעבודה מספק, שמה קדשים הם,

והא הכא דאמר תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו, דקתני המע"ה משמע בין כהן בין ישראל, וכי לא תקפו חמור כח הקדש לאוסרן [ש] אסורין בגזיה ובעבודה שמע מינה דאם תמצי לומר תקפו אין מוציאין אותו מידו, הקדישה מקודשת?

אמר ליה רבה [דלעולם אם תקפו כהן מוציאין מידו, ואין לפשוט האיבעיא אם הקדישה בלא תקפה], קדושת בכור קאמרת, לעולם אימא לך גזי צבור, דאפילו תקפו כהן מוציאין אותו מידו [ד]מסתמא צחוקת ישראל הן, ולעולם הכהן קרוי מוציא מחבירו, ואפילו הכי אסורים בגזיה ובעבודה וטעמא דגזיה ועבודה לאו משום דיהא לכהן שום כח צהן, דתפשוט מינה להיכא דאי תקפו אין מוציאין מידו, הקדישה הוי הקדש,

אלא הכא משום איסור ספק גזית קדשים דקדושה הבאה מאליה שאני שאם צבור הוא מאליו קדוש, ואיכא לספוקי צהכי,

אבל גזי מסותא, דאין קדושה צהא אלא על פיו של זה, אימא לך דאפילו אם תמצי לומר תקפה אין מוציאין, הקדישה צהא תקפה לא הוי הקדש, דאין יכול להקדיש, דבר שאינו צדושמו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ת"ש דא"ר חייא בר אבין, הוה עובדא בי רב חסדא מעשה היה ובה לפני רב חסדא, ורב חסדא בי רב הונא ורב חסדא הציאו לפני רב הונא, ופשטה מהא דאמר רב נחמן, כל ממון שאין יכול להוציאו בדיונין הקדישו אינו קדוש והאי נמי דמוין ליה דאין יכול להוציאו בדיונין, שאין לו ראה בדבר,

הא יכול להוציאו בדיונין הקדישו קדוש, אע"ג דלא אפקיה בממיה, והאמר ר' יוחנן, גזל ולא נתייטשו הבעלים שניהם אינם יכולין להקדישו, זה לפי שאינה שלו וזה לפי שאינה ברשותו והא סמס גזילה, יכולין להוציאו בדיונין הוא?

מי סברת במסותא מטלטלין עסקינן כגון גיגית [שמחממין בו המים למרחץ], במסותא מקרקעי עסקינן דכל היכא דליתיה ברשות מריה קיימא, דקרקע אינה נגזלת דכי יכול להוציאה בדיונין, ברשותיה קיימא ופסיר פשיטא מהא, דאי הוה ליה ראה עלה [והגם שלא הוציאה, רק יכול להוציאה], הקדישו הקדש, [ראה בגלוי חש"ם ובחידושי רע"א מה שהקשה, והניח בצ"ע עיי"ש],

תני רב תחליפא בר מערבא מארץ ישראל קמיה דר' אבהו, שנים אדוקים בטלית, זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשוה, מחוי ליה רבי אבהו מראה באצבעותיו כלפי מעלה ובשבועה,

אלא מתניתין דקתני דפלגי בהדדי, ולא קתני זה נוטל עד מקום שידו מגעת, היכי משכחת לה?

אמר רב פפא דתפיסי בכרכשתא [fringes] צגדין ששני ראשין, שקורין צריי"ש (גדילים לקישוט בקצה הבגד),

אמר רב משרשיא, ש"מ מדקמתי עד מקום שידו מגעת קטני לו, האי סודרא של קונה, שקנין צו קנין [שהקונה נותן סודר להמקנה] כיון דתפיסי ביה מקנה שלש על שלש [אף שהקונה מחזיק כל שאר הבגד], קרינן ביה רוח ד' ושלף איש נעלו ונתן לרעהו, דכמאן דפסיק דמי, וקני וקנייה מקנה, והמכר נקנה צו ללוקח, ודוקא נקט שלש על שלש, דכלי צעינן, דכתיב (רות ד) נעלו, וצניר משלש אצבעות לאו בגד הוא, דאשכחן גבי טומאה,

ומאי שנא מדרב חסדא, דאמר רב חסדא, גט בידה שנתנו לה ומשיחה שקשור צה בידו, אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו אם יש כח באותו חוט שיכול לנתקו לגט מידה ולהציאו אללו אינה מגורשת, אלמא לאו נתינה היא ואם לאו מגורשת?

התם כריתות בעינן וליכא הדלה, שיהיו מוצדלים זה מזה, והרי אגודים הם בחוט זה, הכא נתינה בעינן, והא איכא,

נעשריניהו להנך דצמוך הדיר לעשר ממה נפשך, דאי בר חיובא הוא כל עשרה שיוצאין אם מעשר שלהן צר חיוב וכראוי הוא, כגון שלא יצא אותו הקופץ למוכן שפיר מעשר,

ואי לאו בר חיובא הוא כגון אותן עשרה שיצא זה למוכן, ואין עשירי שלהן מעשר נפטר מן המעשר במגין הראוי [מגין הראוי = בשעה שמנה אותם היה מגין בשור ונתקלקל אח"כ] שכשמנה אחד שנים שלשה היו צדיר טללים הרבה שהיו ראויין להשלים, ופוטרינן מניינו,

דאמר רבא צנכורות (נט, א) "מגין הראוי" פוטרינן [פ' תלמים שהיו במגין הראוי פ' במגין בשור, אף שנתקלקל המגין אח"כ קודם שיצא תלה עשירי לחיות מעשר, אלו שנמנו קודם שנתקלקל, הם פטורים מלהיות במגין עוד פעם], היה לו עשרה טללים ומנה חמש, ומת אחד מן שאינו מגין, המגין פטורין, ושאין מגין מנכרפין לגורן אחר, שילדו לו טללים עד שיגיע זמן הגורן ויטרפס עם אלו, אבל המגין פטורין במגין הראוי, וליף לה מאשר יעבור, ולא שכבר עבר, דמשעבר תחת השבת ולא עלה צידו לעשר, שוב אינו מעבירו פעם אחרת, כשילדו לו טללים לצרף עמהם,

דף ז' ע"א

אלא מאי אית לך למומר למה לא חייבונו לעשר ממה נפשך, עשירי ודאי אמר רחמנא הריך הכמור לעשר ולא עשירי ספק ולא הריך לעשר את הספק, וכל עשירי שנכנס ספק הן, שאפילו יצא הפטור בחמישי שוב אין העשירי קרוי עשירי אלא תשיע, שהפטור אינו מן המגין, הכא נמי, עשירי ודאי אמר רחמנא, ולא עשירי ספק,

א"ל רב אחא מודפתי לרבינא, מאי ספיקות [איזה ספק יש בבהמה זו] דאמרן לעיל הספיקות נכנסין לדיר להמעשר, אילימא ספק בכורות [ואמר שבבהמה זכר, שהיא ספק בכור, אפ"ה חייב להכניסה לדיר להתעשר במעשר בהמה, ואמר שזה אי אפשר לומר, דהא כתיב במעשר בהמה] ויקרא בו יהיה קדש אמר רחמנא, ולא שכבר קדוש,

אלא [אין המדובר בבהמה שיש בה ספק שהיא עצמה קדושה, אלא ב] ספק פדיון פטור חמור טלה שהופרש על ספק פטר חמור, שאפילו הוא פטר חמור ודאי, אין בטלה זה של פדיון משום קדושה, וכדרב נחמן,

דאמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח, ישראל שיש לו עשרה ספק פטרי חמור בתוך ביתו, מפריש עליהן עשרה שיון לאפקועי אסורייהו [של חמורים אלו] למשרי להו צעודה, ומעשרן והן שלו,

מאי הוי עלה דמסותא [המרחץ, לעיל ריש ו:]?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ורבי שמעון בן גמליאל סבר, מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, ואע"ג דלא מקיים ליה יחלוקו,

נפל ליד דיין לא יוציאו עולמות

דף ז' ע"ב

מאי שנא ליד דיין מאיש אחר?

אמר רבא הכי קאמר ואחר שאינו לא לזה ולא מלוה שמצא שטר שנפל כבר ליד דיין ליד הדיין, ומאי ניהו הכי נפילה דכתיב ביה הנפק והיכי דמי דכתב ביה הנפק לא יוציאו עולמות לא לזה ולא מלוה, עד שיבא אליהו, או עדים שראו מיד מי נפל,

ולא מיבעיא לא כתב ביה הנפק, דאיכא למימר כתב ללות ולא לזה, אלא אפי' כתב ביה הנפק דמקיים לא יחזיר, דחיישינן לפירעון שמה אמת טוען הלוה שפרעו, ורבי יוסי אומר הרי הוא בחזקתו ולא חיישינן לפירעון,

ולא חייש ר' יוסי לפירעון דמאן דמהדרי ליה שטר פרוע לאתרי זהיר ביה לקורעו, ולא משהי ליה, והתניא מצא שטר כתובה בשוק, בזמן שהבעל מודה שלא נתן לה כמותה יחזיר לאשה, אין הבעל מודה שאמר פרעתי, ומידי נפל לא יחזיר לא לזה ולא לזה,

רבי יוסי אומר, עודה תחת בעלה שלא גרשה יחזיר לאשה דלא עבד אינש ליתן כתובה קודם גירושין, נתארמלה או נתגרשה לא יחזיר לא לזה ולא לזה?

איפוך נפל ליד דיין לא יוציאו עולמות דברי רבי יוסי, וחכ"א הרי הוא בחזקתו [לא חייש לפירעון],

אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן [אי לא חייש לפירעון, היה צריך להחזיר הכתובה לעולם]?

שטר כתובה כולה רבי יוסי, וחסורי מחסרא והכי קתני, אין הבעל מודה, לא יחזיר לא לזה ולא לזה, בד"א שנתארמלה או שנתגרשה, אבל עודה תחת בעלה יחזיר לאשה, שר"י אומר עודה תחת בעלה יחזיר לאשה, נתארמלה או שנתגרשה, לא יחזיר לא לזה ולא לזה,

רב פפא אומר, לעולם לא תיפוך [בנפל ליד הדיין], רבי יוסי [ור' יוסי בהבדלהא במצא שטר כתובה בשוק] לדבריהם דרבנן קאמר להו, לדידי אפילו נתארמלה או נתגרשה נמי לא חיישינן לפירעון, לדידכו אודו לי מיהת בעודה תחת בעלה, דיחזיר לאשה, דלאו בת פירעון היא,

אמר רבא, אם היתה טלית מוזהבת כלומר אפילו היא מוזהבת חולקין,

פשיטא? לא צריכא דקאי דהבא בי מצעי,

הא נמי פשיטא? לא צריכא דמיקרב לגבי דחד, מהו דתימא דא"ל פלוג הכי לרומזה, ויהא הוצא לאחד מהם, קמ"ל דא"ל מאי חזית דפלגת הכי, פלוג הכי לאורכא:

ת"ר, שנים אדוקין בשטר המלוה והלוה, מלוה אומר שלי הוא ונפל ממני ומצאתיו, ולזה אומר שלך (הוא) [היה. רי"ף] ופרעתיו לך והחזרת לי, וממני נפל, יתקיים השטר בחותמיו קא סלקא דעתך דהכי קאמר, אם השטר כשר שיקיימוהו חותמיו, לומר כתב ידיו הוא הרי הוא בחזקתו דברי רבי, רשב"ג אומר יחלוקו,

נפל ליד דיין משמע דהכי קאמר, אם מצאו דיין לא יוציאו עולמות מיד דיין, ולקמן פריך מאי שנא דיין מאינשי דעלמא, ר' יוסי אומר הרי הוא בחזקתו [ויחזיר למלוה],

אמר מר [אמר רבי לעיל], יתקיים השטר בחותמיו, [ומקשה] וגבי ליה מלוה כוליה נמניה, ולית ליה מתני' שנים או חזין בו?

אמר רבא, אמר רב נחמן,

במקיים דמקיים שכתוב בו הנפק, שינא כבר בצית דין והעידו עדים על חתימת ידן, וכותבין הדיינין בו שטר דגן נפק קדמנא ואסהידו פלוני ופלוני על חתימת ידיהם, ואשרנוהו וקיימנוהו כדחיי,

דברי הכל יחלוקו דכי אמרינן דיתקיים השטר בחותמיו, לא למגבי מלוה כולו קאמר, אלא למגבי פלגיה,

כי פליגי בשאינו מקיים ופלוגתייהו כשאינו מקיים, רבי סבר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו [וב"ה בב"ב קע.] אף על פי שהלוה מודה ליה שכתב שטר זה, ולזה לו מעות, צריך המלוה לקיימו בחותמיו, ואפילו השטר צידו נאמן הלוה לומר פרעתיך, דכל זמן שאינו מקיים, מאן קמשי ליה שטרא, ל' זה שמודה לו שכתבו, הא אמר דפרעי,

אבל משהשטר מוחזק על פי עדיו, אין הלוה נאמן לומר פרעתי, הלכך, זה ששניהם מוחזקים, אי מקיים ליה מלוה בעדות ומשוי ליה שטר מעליה, אין הלוה נאמן באמירתו, אלא על ידי חזקה זה שדוק בו, והרי הוא כשאר מניאיה ופלגי,

ואי מקיים ליה פליג, ואי לא מקיים ליה לא פליג שאפילו כולו ציד המלוה נאמן הלוה לומר פרעתי, מאי טעמא חספא בעלמא הוא,

מאן קא משוי ליה להאי שטרא, לזה, הא קאמר דפריע,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ביה זמן כמה שוי, בשמרא דאית ביה זמן גבי ממשעבדי,
ואידך לא גבי ממשעבדי, יהיב ליה היאך דביני ביני,

ויחלוקו נמי דאמרן לדמי, דאי לא תימא הכי שנים אוהזין
במלית הכי נמי דפלגי, הא אפסדוה?

הא לא קשיא

דף ח' ע"א

דחזיא [חצי בגד ראוי] לקטנים,

והא דאמר רבא, אם היתה טלית מוזהבת חולקין, ה"נ
דפלגי לה, הא אפסדוה? הא לא קשיא דחזיא לבני מלכים
לנשים קטנים,

והא דתנן [לעיל ב.] היו שנים רוכבין על גבי בהמה וכו', הכי
נמי דפלגי לה, הא אפסדוה, בשלמא טהורה חזיא לבשר
אלא טמאה הא אפסדוה? אלא לדמי הכא נמי לדמי,

אמר רמי בר חמא, זאת אומרת [משנתינו בראש המסכת, ולקמיה
מפרש לה] המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו [וכל אחד מגביה זה
לזה] מתניתין דקמי שנים שהגביהו מציאה קנאוה ויחלוקו, וכשמגביה מגביה לדעת
שיקנה זה חבירו חליה [אליבא דמסקנת הגמ'. וראה בפנ"י], שמע מינה המגביה
מציאה כו',

ולקמיה פריך דיוקא דרמי בר חמא מהיכא, מאיזו צדא ממשנתנו הוא למד כן,

דאי סלקא דעתך לא קנה חבירו, תיעשה זו כמי שמונחת
על גבי קרקע, וזו כמי שמונחת על גבי קרקע ולא יקנה לא
זה ולא זה וכל הרוצה יטפסנה מידם,

אלא לאו ש"מ, המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו,

[ודוהה] אמר רבא, לעולם אימא לך המגביה מציאה לחבירו
לא קנה חבירו, והכא היינו טעמא מגו דזכי לנפשיה זכי נמי
לחבריה,

תדע דאפילו אמר לא קנה חבירו, היכא דהגביה כולה לדעת חבירו, [אבל] הכא
דהגביה לעצמו ולחבירו קני משום מגו,

שאילו אמר לשלוחו, צא וגנוב לי, וגנוב, פטור המשלם פטור
משלם כפל, דקיימא לן אין שלים לדבר עבירה להתחייב שולמו, אלא שלים, דדברי
הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ושוותפין שגנבו והאחד הוציאה מרשות
בעלים לדעתו ולדעת חבירו, אמרינן צבא קמא (עמ, צ) ד חייבין, מאי

ואמרו ליה רבנן, אימור צררי אתפספה [והיא החזירה הכתובה
לבעלה] מעות צורות או כספים מסר לה ליחוד כחוצמה כשנשאה, או לאחר מכאן,
שלא יטריחוה יורשים אם תתאלמן,

רבינא אמר, לעולם איפוך קמייטא ודקשיא לך דרבנן אדרבנן [בין
דבנפל ליד הדיין לא חיישינן לפרעון, למה אמרי רבנן דלא יחזיר הכתובה], לא
מיקשי וטעמא דרבנן הכא דטעמייהו דרבנן צמזמה לאו משום דחיישינן
לפירעון, דמאן דפרע וזהדר ליה שטרא לאלתר קרע ליה,

אלא משום דחיישינן לשתי כתובות שמא חזר וכתב לה כתובה אחרת
שניה, לאחר שנפלה זאת מידה, ואין הבעל מודה דקמי לאו צאומר פרעתי, אלא
צאומר אל תחזרו לה שיש צידה אחרת, ומציא על יורשי שטר אחר שטר,

ורבי יוסי [דאמר בעודה תחת בעלה יחזיר לאשה], לשתי כתובות לא
חייש,

אמר רבי אלעזר, מחלוקת האי יחלוקו דקאמר ר' שמעון [בן גמליאל]
[לעיל ז. בברייתא ששתיים אדוקים בשטר] דמשמע חולקין בשוה, כך שמעתי משום
ר' יוחנן בן ר' מנחם, וגראה בעיני, בששניהם אדוקים בטופס,
ושניהם בתורף כלומר או שניהם אדוקין בתורף, ותורף גילוי של שטר, מקום
הלה והמלה והמעות והזמן, טופס שאר כל לשון השטר, אבל אחד אדוק
בטופס, ואחד אדוק בתורף זה נוטל טופס וזה נוטל תורף
דמאי דתפיס ידיה הוא, דקמתי לעיל זה נוטל עד מקום שידו מגעת כו', ולקמן
מפרש למאי מיבעי ליה,

ור' יוחנן אמר לעולם חולקין, ואפילו אחד אדוק בטופס
צממיה ואחד אדוק בתורף, והתניא שלו זה נוטל עד מקום
שידו מגעת, לא צריכא דקאי תורף בי מצעי ומר אמר חדא, ומר
אמר חדא, ולא פליגי,

אי הכי מאי למימרא? לא צריכא דמקרב לגבי דחד מהו
דתימא א"ל פלוג הכי קמ"ל דא"ל מאי חזית דפלגת הכי
פלוג הכי,

א"ל רב אחא מדפתי לרבינא, לרבי אלעזר דאמר זה נוטל
טופס וזה נוטל תורף למה ליה, וכי לצור ע"פ צלוחיתו הוא
צריך,

א"ל לדמי מעלין צדמים כמה תורף יפה מן הטופס, דאמר הכי, שטרא
דאית ביה זמן כמה שוי דתורף עדיף מטופס, דאית ציה מקום הזמן,
דאילו שם המלה והלה והמעות כתובין אף בטופס, שצריך לחזור מעניינו של שטר
בשיטה אחרונה, והוא עיקר, דמתנן (בבבא בתרא קסא, ב) כחוב צו [מלמעלה מנה
ומלמטה מאתים], מלמעלה מאתים ומלמטה מנה הכל הולך אחר התחתון, אבל זמן
לא מיהדר, ואי משום חתימת עדים דהוא תחת הטופס הא אית ליה לר' שמעון בן
גמליאל מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, והאי מודה שכתבו הוא ודלית

אבני חן על מסכת בבא מציעא

יקנה לא זה ולא זה, ויצא אחר ויטלנה, והלא כל אחד טוען אני הגבהתי, ואין כאן מגביה מציאה לחבירו, ומה יש לו להשיב, בשלמא האי שנגדו המוחזק צה כמוהו אמר לא הגבהת אמה כי אם אני, אבל אחר מן השוק מה יטעון,

אלא מהא דקתני, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי, הא תו למה לי,

אלא ממשנה יתירה שמע מינה אמרינן ד המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, ומשום הכי אמרינן יחלוקו, דאמרינן שניהם הגביהו, והוה ליה כל אחד מגביה מציאה לו ולחבירו וקני,

דאי [יחלוקו] משום דלא ידעינן הי מיניהו משקר, והוה ליה ממון המוטל בספק, וחולקין בשבועה, משום שלא ידע כל אחד ואחד הולך ומוקף, כדאמרינן לעיל (ג, א) הא שמענא ליה מרישא,

והא אוקימנא רישא במציאה, וסיפא במקח וממכר [ואין כאן משנה יתירה]?

אלא מסיפא, זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי הא תו למה לי, אלא ממשנה יתירה שמע מינה המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו,

וממאי דבמציאה דלמא במקח וממכר [ואנו באים ללמד על המגביה "מציאה" לחבירו], וכי תימא אי במקח וממכר מאי למימרא,

איצטריך, סלקא דעתך אמינא האי דקאמר חציה שלי להוי כמשיב אבירה וליפטור, קמשמע לן דהאי איערומי קא מערים, סבר אי אמינא כולה שלי, בעינא אשתבועי אימא הכי דאחוי כמשיב אבירה מדהוה מצי למימר כולה שלי, ואמר חציה שלי ואיפטור משבועה,

אלא מהא, היו שנים רוכבין על גבי בהמה, הא תו למה לי, אלא ממשנה יתירה מדפרישית שמע מינה המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו,

ודלמא הא קמשמע לן דרוכב נמי קני ואף על גב דלא משיכה היא, שאינה זזה ממקומה, שאין מנהיגה ברגליו,

אלא מסיפא, בזמן שהן מודין, או שיש להן עדים חולקין בלא שבועה,

במאי, אי במקח וממכר צריכא למימר דהיכא דלקוחה צין שניהם שיתלקוהו בלא שבועה, אלא לאו במציאה ואיצטריך לאשמועינן שאין אחר יכול לחוטפה דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, ושמע מינה המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו,

מעמא לאו משום דאמרינן מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ש"מ,

אמר רבא, השתא דאמרת אמרינן מגו דזכי לנפשיה כו', חרש ופקח שהגביהו מציאה קנאיה, אף על פי שהגבהה של חרש אינה הגבהה לקנות אלא מפני דרכי שלום, כדתנן (גיטין נט, ב) חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום, אפילו הכי אמר מגו דזכי לנפשיה כו' מתוך שקנה חרש קנה פקח,

בשלמא חרש קנה, דקא מגבה ליה בן דעת לראשה השני לצורך שניהם, וראשו של דד חרש לגבי חרש מיהא הויא הגבהה כדתקן ליה מפני דרכי שלום אלא פקח במאי קנה לגבי פקח הוי ראשה שהגביה החרש כמונה על גבי קרקע, דהגבהה דחרש לא קניא אלא מדרכי שלום בעלמא,

אלא אימא, חרש קנה פקח לא קנה,

ומאי מגו איכא למימר הכא, דקאמר השתא דאמרת מגו אמרינן מגו, וחרש אמאי קני, הא לא זכי פקח לנפשיה, דנימא דזכי נמי לחבריה, ולא הויא הגבהה דפקח הגבהה,

מגו דשני חרשין בעלמא קנו, האי נמי קני,

[דאע"ג דמשמע מגו דזכי לנפשיה וכו' לא הויא הגבהה דפקח הגבהה לגבי חרש, דהא לא זכי נמי לנפשיה, מ"מ משום דינא דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו קנה החרש, אע"ג דרבא לית ליה בעלמא המגביה מציאה וכו' בחרש אית ליה משום מגו דב' חרשין דקנו ועל זה פריך דלא שייך הכא כלל דינא דהמגביה מציאה וכו' דאפי' לרמי בר חמא היינו דוקא דקא מגבה ליה אדעתא דחבריה, אבל האי פקח אדעתא דידיה קא מגבה ליה וכו'. מהרש"א],

האי מאי [מה הדמיון בין חרש ופקח לשני חרשין], אם תמצא לומר כלומר אפילו אם תמצא לומר המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, הני מילי היכא דקא מגבה ליה אדעתא דחבריה, האי פיקח אדעתא דידיה קא מגבה ליה, איהו לא קני, לאחרני מקני?

אלא אימא מתוך [וכן הוא מפרש מיינו] שלא קנה פקח לא קנה חרש,

וכי תימא מאי שנא משני חרשין דעלמא, התם תקינו להו רבנן דלא אתי לאנצויי עם המוטפים מהם הכא מימר אמר [ההרש לא יתקוטט שהוא מבין כיון ד], פקח לא קני אנא אקני,

אמר ליה רב אחא בריה דרב אדא לרב אשי, דיוקיה דרמי בר חמא מדיכא מאיו צבא ממשתטת, קא דיין לומר זאת אומרת,

אי נימא מרישא, שנים אוהזין במלית, התם האי קאמר כולה שלי, ואנא אנבהתה כולה, והאי אמר כולה שלי ואנא אנבהתה כולה והאף נאמר [שאם נאמר המגביה וכו' לא קנה חבירו] לא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לשמואל רכוב לאו מידי מעשה עבדי, ומשום דיחיד ורבים הלכה כרבים, אפכה למתניתין לאוקמא פטורא כרצון, וכל שכן רכוב במקום מנהיג,

אמר ליה אבבי לרב יוסף, הא זמנין סגיאין אמרת לן להא שמעתין נחזי אנן, ולא אמרת לן משמיה דרב יהודה אלא משמך למפשט ספיקו דרב יהודה,

א"ל [רב יוסף לאביו] אברא אמת הוא, אמר לי נחזי אגן # [ושגיתי שלא אמרתי דברי רב יהודה ביותר דיוק] [ויסימן לדבר. שט] ודכרנן נמי דאמרי ליה חכור אני שאמרתי לו היכי פשיט מר רכוב מיושב בקרון, יושב לא תפס במו' סירה קצטנר"א (רצועה שמוליכים בה את הבהמה), רכוב תפס במו' סירה,

ואמר לי [רב יהודה], רב ושמואל דאמרי תרוייהו מו' סירה לא קני במציאה, עד שיוליכנה ותעקור יד ורגל, ואף על גב דבמסירה קני, כדתנן (קדושין כה:) דמהה גסה נקנית במסירה # [כאן הלשון במוסירה, ושם במסירה?], לגבי מציאה לא קני, כדאמרין טעמא לקמן בשמעתי,

איכא דאמרי רב יוסף משמיה דנפשיה קאמר נחזי אגן, ו א"ל אבבי לרב יוסף, היכי פשיט מר רכוב מיושב, יושב לא תפס במוסירה, רכוב תפס במוסירה,

א"ל, הכי תנא אידי שם חכם, מוסירה לא קני,

אתמר נמי, אמר רבי חלבו אמר רב הונא, מוסירה [זה תלוי, אם מקבל המוסירה] מחבירו מקח וממכר קנה, במציאה ובנכסי הגר שמת, ואין לו יורשין, וכל הקודם בנכסיו זכה בהן לא קני,

מאי לשון מוסירה [וכי?]? [למה נקראת החבל בלשון מוסירה], אמר רבא, אידי אסברא לי [בלשון זה קידושין מ.]. כאדם המוסר דבר לחבירו שומעין אותו צו ללוקח,

[ומפרש] בשלמא מחבירו קני, דקא מסר ליה חבירה, אלא במציאה ובנכסי הגר, מאן קא מסר ליה דליקני [ולכן לא קנה במציאה ובנכסי הגר],

מיתיבי [למפשט אם רכוב קני, ממה ששינונו במשנתנו לעיל ב.], היו שנים רוכבין על גבי בהמה וכו', מני, אילימא רבי מאיר דאמר היושע בקרון סופג את הארבעים, ומתניתין יחידאה היא, ולית הלכתא כוותיה, השתא יושב קני דקאמר היושע בקרון סופג את הארבעים רכוב מביעי ולמה לי לאשמועינן בתרתי [פי' ולמה לא אמר שקונה המציאה ע"י ישיבה, דאילו רכוב אינו חידוש כל כך],

אלא לאו רבנן ואשמועינן דביושע הוא דפטור, אבל רכוב לא ושמע מינה רכוב קני ומיוצא לרב יהודה דפשט רכוב מיושע [דרכוב לא קנה]?

ורבא אמר לך בעלמא היכא דלא נחטין המגזיה לזכות בה, לא קנה חבירו, ומשנה יחירה דמתניתין אשמועינן המגזיה מציאה לו ולחבירו קנה אף חבירו בזוג דוכי לנפשיה וזכי נמי לחבריה:

[שינונו במשנתנו ב.] היו שנים רוכבין [על גבי בהמה, או שהיה אחד רכוב ואחד מנהיג, זה אומר כולה שלי, וזה אומר כולה שלי, זה יושב שאין לו בה פחות מחציה, וזה יושב שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו]: אמר רב יוסף, אמר לי רב יהודה,

דף ח' ע"ב

שמעית מוניה דמר שמואל תרתי שמעתי ממנו שני דברים,

רכוב ומנהיג [יושע על הבהמה ואינו מנהיגה כרגליו. לעיל ע"א ד"ה דרכוב קני] דין רכוב ודין מנהיג חד קני, וחד לא קני, צמד אמר לי קני, וצמד אמר לי לא קני, [פי' ולא תפרש שני בני אדם אחד רכוב וא' מנהיג בהמה אחת. ראה שטמ"ק], ולא ידענא הי מינייהו,

היכי דמי, אילימא רכוב לחודיה שאין אחד מנהיג עמו, וצא אחד מן השוק וחוטפו ממנו צפניו, ומושכה לקנותה, ומנהיג לחודיה וכן מנהיג ואין רכוב עמו, וצא אחד וחוטפו ממנו צפניו לקנותה, וקאמר שמואל צמד מינייהו דלא קני, ומאן דחטף שפיר חטף, ומציעא ליה לרב יהודה דהי מינייהו,

מנהיג לחודיה, מי איכא מאן דאמר לא קני הא משיכה היא זו, ובהמה נקנית במשיכה, ומאי חיצוני ליה לרב יהודה,

אלא אי איכא למימר דלא קני, רכוב הוא דאיכא למימר אי ודאי אמר שמואל צמד מינייהו דלא קני, ברכוב הוא דקאמר, דקסבר משיכה צעיק, שחטקור יד ורגל, כדאמרין בקדושין (כב, ב),

אלא רכוב במקום מנהיג איבעיא ליה, מאי שניהם צאים לפנינו זה רכוב זה מנהיג, זה אומר כולה שלי זה אומר כולה שלי, אמר שמואל חד קני, ומציעא ליה לרב יהודה היכא דאיתנהו לתרויהו, הי עדיף, רכוב עדיף, דהא תפס בה וזי אמרין משיכה קני היכא דליכא רכוב, אבל במקום רכוב לא,

או דלמא מנהיג עדיף, דאזלא מחמתיה והיא הגדולה בקני,

אמר רב יוסף, "אמר לי רב יהודה", נחזי אגן אית לן למפשט משעמא דמר שמואל דהי מינייהו אמר, דתנן [בבליאם פ"ח מ"ג] המנהיג צור וחמור סופג את הארבעים [משום כלאים], וחיושב בקרון סופג את הארבעים, ר"מ פוטר את היושב בקרון קסבר לא מידי עבדי,

ומדאפיך שמואל, ותני, וחכמים פוטרין את היושב בקרון [ר"מ מחייב], שמע מינה רכוב לחודיה לא קני שמע מינה סבירה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ת"ש [אי רוכב קני], אחד רכוב חמור, ואחד תפוס במוסירה ואינו מנהיג, זה קנה חמור, וזה קנה מוסירה,

שמע מינה רכוב קני שלא במקום מנהיג, וכיון דשלא במקום מנהיג קני כוליה, במקום מנהיג [שאחד רכוב ואחד מנהיג] פלגי?

הכא נמי [לעולם רכוב אינו קונה, והכא מיירי] במנהיג ברגליו,

אי הכי [שרוכב קני] נקני נמי רכוב במוסירה [זה שרכוב היה צריך לקנות כל החמור וגם המוסירה] שצראש החמור, שהוא מכשיר החמור, וכחמור דמי?

אימא זה קנה חמור וחצי מוסירה, וזה קנה חצי מוסירה,

בשלמא רכוב מצית למימר קני [המוסירה] דקנה בהגזת חציו, שהגזית ראשו השני מן הקרקע דקמגבה ליה בן דעת, אלא תפוס במוסירה במאי קני פלגא, והלא ראשה השני מונח במקומו, והגזת הפקר לא קניא עד דעקר כוליה?

אימא זה קנה חמור וכוליה מוסירה, וזה קני מה שתפוס בידו,

[ומקשה שהרכוב איך קנה את המוסירה] האי מאי דקא אמרת הגזת מופס במוסירה, לא הויל הגזת לדידיה, והויל הגזת לאחריו, אפילו אם תימצא לומר המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, הני מילי היכא דקא מגבה ליה אדעתא דחבריה, האי אדעתא דידיה קא מגבה ליה, איהו לא קני, לאחריו מקני?

אמר רב אשי, זה קנה חמור ובית פגיה קיבציי'ל בלעז (חלק הרחמה הקשור על ראש הבהמה. ראה תמונה בשט), מה שצראש החמור, וכחמור דמי וזה קנה מה שתפוס בידו דמה שצריך ידו הוי מגביה לגמרי, והשאר לא קנה לא זה ולא זה והכא למוטפו יחטוף,

רבי אבהו אמר, לעולם כדקתני זה קנה חמור וזה קנה מוסירה, אפילו בית פגיה של חמור, הואיל ויכול התפוס במוסירה לנתקה ולהביאה אצלו למושכו בכת, וינתק מראש החמור ויציאנו אלנו, דהואיל וראש החמור גבוה נוח להציאה אלנו בנתיקה אחת,

[והגמ' מסיקה] והא דר' אבהו ברותא [יש 7 פעמים בש"ס הלשון ברותא ברל"ח, ו 6 פעמים ברותא, ועל פי רוב בא על דברי רב אשי] היא דלף על גב דיכול לנתק, לאו הגזתה היא,

דאי לא תימא הכי, טלית שהיא מונחת חציה על גבי קרקע, וחציה על גבי עמוד דכיון דמקום גבוה הוא, האומה צראשה השני נוח לו לנתק ולהציאה אלנו, דלא מחסר הגזתה, ובא אחד והגביה חציה מעל גבי קרקע, ובא אחר והגביה חציה מעל גבי עמוד,

הכא [במשנתנו לעיל] במאי עסקינן במנהיג ברגליו דקנייה במשיכה, שזועט בה ברגליו, והולכת ממדתו כדרך רוכבי סוסים [אבל יושב ורוכב לא קני],

אי הכי היינו מנהיג והוא ליה למיתני, או שהיו שניהם מנהיגים?

תרי גווני מנהיג דאי אשמועינן בשני מנהיגים דיחלוק, לא היינו יודעים להאי # [צריך ביאור], מהו דתימא רכוב עדיף, דהא מנהיג ותפוס בה, קמ"ל,

ת"ש, שנים שהיו מושכין בגמל, ומנהיגין בחמור חמור דרכו בהנהגה, וגמל דרכו במשיכה, או שהיה אחד מושך, ואחד מנהיג

דף ט' ע"א

במדה זאת לקמיה מפרש למעוטי מאי קנו, ר' יהודה אומר לעולם לא קנה עד שתהא משיכה בגמל, והנהגה בחמור,

קתני מיהת או שהיה אחד מושך ואחד מנהיג, מושך ומנהיג אין, אבל רכוב לא?

הוא הדין דאפילו רכוב, והא דקתני מושך ומנהיג לאפוקי מדר' יהודה, דאמר עד שתהא משיכה בגמל והנהגה בחמור, קמשמע לן דאפילו איפכא נמי קני,

אי הכי דלמא קמא איפכא קני, אמאי קתני משיכה בגמל והנהגה בחמור, ליערביניהו וכו' מושכין ומנהיגין ליערביניהו וליתניניהו שנים שהיו מושכין ומנהיגין בין בגמל בין בחמור?

איכא חד צד דלא קני להכי לא מצי למתני בתרוייהו משיכה והנהגה, ותנא הכי, מושכין בגמל ומנהיגין בחמור, או שהיה אחד מושך ואחד מנהיג בלעד מהן [חמור או גמל], אותו שדרכו בשניהם, איכא דאמרי משיכה בחמור, ואיכא דאמרי הנהגה בגמל,

ואית דמותיב מסיפא, במדה זו קא סלקא דעתך במשיכה או בהנהגה, בין בגמל בין בחמור קנה,

במדה זו למעוטי מאי? לאו למעוטי רכוב, לא למעוטי איפכא [חמור במשיכה וגמל בהנהגה], אי הכי היינו ר' יהודה?

איכא בינייהו צד אחד דלא קנה להכי לא מצי למתני בתרוייהו משיכה והנהגה, ותנא הכי מושכין בגמל ומנהיגין בחמור, או שהיה אחד מושך ואחד מנהיג בלעד מהן, אותו שדרכו בשניהם, אית דאמרי משיכה בחמור, ואיכא דאמרי הנהגה בגמל,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

קני, אבל אדם ציוני, כגון שאינו חשוב בעושר ואינו צוה להוליך בהמה ברגליו, אין דרכו לרכוש במקום צעיר, משום צניעות,

בעי ר' אלעזר, האומר לחבירו משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה במקום וממכר, ומוכר לו את הכלים ולא את הבהמה בזהו,

[ומקשה ואם אמר לו] לקנות, מי אמר ליה קני לקנות משמע, אתה התכוין לקנות, אני איני מקנה לך,

אלא משוך בהמה זו וקני כלים שעליה, מהו, מי מהניא משיכה דבהמה לאקנויי כלים או לא?

אמר רבא, אי אמר ליה קני בהמה וקני כלים, מי קני כלים במשיכה דבהמה עם הבהמה, דמדקא מציעא לך במוכר כלים בלא בהמה, מכלל דמוכר שניהם פשיטא לך דמדקני בהמה קני כלים, משום תורת חז"ל, דקיימא לן חז"ל של אדם קונה לו, ובהמתו כחז"ל,

והא חצר מהלכת היא, וחצר מהלכת לא קנה לא שמעינן דתקני, דכי אתרצאי [גיטין עו, א] מאס המלא תמלא בידו גגו חצרו וקרפיו אתרצאי דלא נייך, והוי משתמר,

וכי תימא כשעמדה לאחר שעקרה ידה ורגלה, ונקנית לו הבהמה במשיכה, עמדה ולא הלכה, ונקנו כלים בעמידתה דקנה לו חצרו,

והא כל שאילו מהלך לא קנה כלומר כיון דראויה היא לילך לאו דומיא דחצר היא, ואין קונה בתורת חז"ל עומד ויושב לא קנה,

והלכתא האי דפשיטא ליה דכי אמר ליה קני בהמה וקני כלים, קני בכפותה היא דפשיטא ליה, דדומיא דחצר הוא קני, [איכא למידק אמאי מתרין בלשון הלכתא, כיון דלא איפשיט בעיין? וי"ל משום דידע תלמודא דאיכא אמוראי דסבירא להו דחצר המהלכת קונה כיון דאיתרביא מידה, וידה מהלכת היא וכו', ומשום הכי הוצרך לומר והלכתא דבעיא דר' אלעזר בכפות היא, אבל במהלכת לא קנה. שטמ"ק],

וכל היכא דאמרינן בגמרא והאמר רבא כל שאילו מהלך לא קני כו' מהכא קאמרי ליה,

אמרו ליה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרבא, אלא מעתה היה מהלך בספינה וקפצו דגים ונפלו לתוך הספינה הכי נמי דחצר מהלכת היא ולא קני?

אמר ליה ספינה מינח נייחא [אין לה חיות ודעת] ומיא הוא דקא ממטו לה,

הכי נמי דקמא [שהגביה מעל גבי העמוד] קני דמי אגבהה קניא כולה, משום דיכול לנתק, ובתרא לא קני, [וחזור לפרש למה הראשון קנה] הואיל ויכול לנתק ולהביא אצלו,

אם כן יש חילוק בשנים שהגביהו מניחה זה מכאן וזה מכאן, בין מקום גבוה למקום נמוך, דהיכא דשני ראשיה מונחים בקרקע, אין הגבהה של ראשון קונה כולה, שאין יכול לנתקו ולהביאו אצלו, מתוך שהוא ארוך ומונח בקרקע כל מה שהוא נותקו ומושכו אחריו נגרר הוא על גבי קרקע, והיכא דאחד מראשיה גבוה, כגון בראש החמור או על גבי עמוד, המגביה תחלה ראש שעל גבי קרקע קונה כולה, ואין לא אשכחן תנא דמפליג,

אלא הא דר' אבהו ברותא היא,

ת"ש, ר' אליעזר אומר רכוב בהמה של מניחה קונה בשדה, אבל לא צעיר, וטעמא מפרש לקמיה ומנהיג אף בעיר קנה וכל שכן בשדה, שמע מינה רכוב לחודיה קני (כו' ?)

הכא נמי מנהיג ברגליו,

אי הכי היינו מנהיג, תרי גווני מנהיג,

אי הכי רכוב בעיר מאי טעמא לא קני? אמר רב כהנא לפי שאין דרכן של בני אדם לרכוב בעיר משום צניעותא,

אמר ליה רב אשי לרב כהנא, אלא מעתה הגביה ארנקי בשבת שאין דרכן של בני אדם להגביה ארנקי בשבת הכי נמי דלא קני, אלא מאי דעבד עבד וקני, הכא נמי מאי דעבד עבד וקני?

אלא [לכך קאמר "אלא" דהשתא לא איצטרך לאוקמי במנהיג ברגליו ואיירי דתפס במוסירה, ולכך קני, דבמקח וממכר קני מוסירה כדאמרינן לעיל. תורת חיים] במקח וממכר עסקינן, [ולכך לא קני אי הנהיג בהמה בעיר] דאמר ליה קני בדרך שבני אדם קונין,

דף ט' ע"ב

ואי רשות הרבים הוא צעיר, דדך לרכוב שם ולא להנהיג, פן יפסקו עוצרי דרכים צונו לצין בהמתו קני,

ואי אדם חשוב הוא אין דרכו להנהיג בהמה ברגליו, ודרך כבוד לרכוב עליה אף במקום שאין בני אדם שם קני,

ואי אשה היא וכן אשה שאין בה כח לאחוז בהמה פן תינתק הימנה, קניא,

ואי איניש זילא הוא שדרכו לרכוב לפני כל, אף בלא דוחק, לפי שאינו צנוע,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ותנן המגביה מציאה לחצירו לא קנה חצירו, ולא אמרינן מגו דאי הוה צעי הוה זכי לנפשיה, זכי נמי לחצריה, כי מגבה לה כולה לשם חצירו, דמתן היה רוכב על גבי בהמה, וראה את המציאה, ואמר לחצירו תנה לי, נטלה ואמר אני זכיתי בה, וזה בה קא סלקא דעתך אני רוצה לזכות בה עכשיו [לאחר שהגברתי אותה בשבילך] קאמר, ומודה הוה שמחילה הגביה לשם חצירו, וקמתי זכה בה [המגביהו], אלמא לא קנה חצירו,

אי אמרת בשלמא, מעני לעני מחלוקת דאמרי רבנן לא אמרינן מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחצריה, אלא היכא דהגביה לדעת שניהם, כגון שנים שהגביהו מציאה, דאמר בה לעיל (ס.) גבי בזמן שהם מודים חולקים בלא שצוה, דטעמא משום מגו דזכי בהגבהה זו לנפשיה זכי נמי לחצריה, אבל מגו "דאי צעי" הוה זכי לנפשיה, זכי לחצריה, לא אמרינן,

דף י' ע"א

מתניתין מני רבנן היא ואשמועינן רישא [היינו סיפא דמתני' דלעיל ב. דקתני בזמן שהן מודים, ודייקינן לעיל דקנה משום מגו דזכי לנפשיה. פנ"י], דהיכא דזכי ביה איהו, אמרינן מגו, וסיפא [דמתני' דהבא דקאמר תנה לי ואמר אני זכיתי בה. פנ"י] אשמועינן דהיכא דלא זכי ביה איהו, "מגו דאי צעי זכי" לא אמרינן,

אלא אי אמרת בעשיר ועני מחלוקת, אבל מעני לעני דברי הכל וזה לו, הא מתניתין דהכא [דמגביה מציאה לחצירו לא קנה] מני, לא רבנן ולא ר' אליעזר?

אמר ליה [עולא לרב נחמן, לעולם מעני לעני ד"ה וזה לו, ובמתני' דוכה המגביה לעצמו], מתני' [לא תפרש שהגביה המציאה תחלה למשלחו, אלא] האי אני זכיתי זה דאמר דקאמר, תחילה [פון אנפאנג און נישט פריער] קאמר ליה, מתחילה הגבהתי לזכרי ולא לזכך, ולעולם המגביה מציאה לחצירו קנה חצירו, דומיא דמעני לעני,

[לשון המשנה: היה רוכב על גבי בהמה, וראה את המציאה ואמר לחצירו תנה לי, נטלה ואמר אני זכיתי בה [כאילו אמר "תחלה"] וזה בה, אם משנתנה לו, אמר אני זכיתי בה תחלה, לא אמר כלום],

הכי נמי מסתברא דזכיתי מחילה, משעת הגבהה קאמר מתניתין, דקתני סיפא, אם משנתנה לו אמר, אני זכיתי בה תחילה, לא אמר כלום ואי מחילה דסיפא לאו משעת הגבהה קאמר, אלא אני זכיתי מחילה [פריער] קודם שנתתי לך נתכוונתי לזכות בה, "תחילה" בסיפא למה לי למיתגא בה מחילה, פשיטא אע"ג דלא אמר תחילה בפירוש, מסתמא תחילה קאמר, דמי מצי למימר אני זוכה בה עכשיו, והלא אינה בידו,

אלא לאו הא קמ"ל, דרישא דמתניתין דקתני זכה בה, ד דאמר תחילה, ואשמועינן סיפא דאם משנתנה לו טען לו אותה טענה, ואמר אני הגבהתי מתחילה לזכרי, לא אמר כלום, דגלי דעתיה כשנתנה לו, לדעתיה דהאי אגבהה,

א"ל רבינא לרב אשי, אלא מעתה היתה מהלכת ברשות הרבים וזרק לה גמ לתוך חיקה או לתוך קלתה כל שעל ראשה, שנותנת זה כלי מלאכה וטווי שלה הבא נמי דלא מוגרשה, והאנן חנן במסכת גיטין (עו, א) זרק לה גיטה למוך חיקה או למוך קלתה הרי זו מגורשת?

א"ל קלתה מינה נייחא, ואיהי דקא מסגי' מתותה:

מתני': היה רוכב על גבי בהמה, וראה את המציאה ואמר לחצירו תנה לי, נטלה ואמר אני זכיתי בה, וזה בה,

אם משנתנה לו, אמר אני זכיתי בה תחלה, לא אמר כלום דאפילו אמרינן המגביה מציאה לחצירו לא קנה חצירו, כיון דהיכא ליה קנייה ממה נפשך, אי קנייה קמא דלא מתכוין להקנות לחצירו, הא יהבה ניהליה במתנה, ואי לא קנייה קמא משום דלא היה מתכוין לקנות, הו"ל ליה הפקר עד דמטא לידה דהאי, וקנייה האי, במאי דעקרה מידה דקמא לשם קנייה:

גמ': תנן התם [פאה פ"ד מ"ט], מי שליקט את הפאה אדם צעלמא שאינו צעל שדה,

דאי צעל שדה, לא אמר ר' אליעזר וזה, דליכא למימר מיגו דזכי לנפשיה, דאפילו הוה עני, מוזהר הוה שלא ללקט פאה משדה שלו, כדאמר בשחיטת חולין (קל"א, ב), לא תלקט לעני, להזהיר עני על שלו [שאם בעל השדה לוקח הפאה, אף שהוא עני, לא קיים ה"תעווב"]

ואמר הרי זו לפלוני עני, ר' אליעזר אומר וזה לו, וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון,

[כתב המאירי בגיטין יא: ויטלנה עני הנמצא ראשון, וכל המונעו גזלו. עכ"ל, ומשמע מזה שאינו מחוייב ליתנה לעני הנמצא ראשון, אלא אם העני נוטלה אסור לו לעכב בעדו. נחלת משה],

אמר עולא, אמר ר' יהושע בן לוי, מחלוקת מעשיר לעני שעשיר הוא שליטתו לזכך העני, דר' אליעזר סבר [אמרינן תרי מיגו] מגו דאי בעי מפקר נכסיה והוי עני וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה, ומגו דזכי לנפשיה דאי צעי הוה זכי לנפשיה אס הגביה לעצמו זכי נמי לחצריה,

ורבנן סברי חד מגו מעני לעני אמרינן, תרי מגו לא אמרינן,

אבל מעני לעני דברי הכל וזה לו, דמגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחצריה,

אמר ליה רב נחמן לעולא, ולימא מר מעני לעני מחלוקת [ד] אמרי רבנן דלא זכה לו [לאותו עני, ור"א אומר וזה לו], דהא מציאה הכל עניים אצלה כלומר הכל כשרים לזכות בה, כעניים בפאה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

תופס לבעל חוב לא קני, היינו דוקא חיבא דלא שייך מגו דוכי לנפשיה, דאין הלוח חייב כלום לתופס, אבל במציאה דאיכא מגו קנה. תוס']

ואם תאמר משנתינו דקמני אני זכימי זה, זכה זה, ומשמע לן אני זוכה זה "עכשיו" זכה זה, ואף על פי שהגציה לנוכח מצירו [ונראה מזה, שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו].

היינו טעמא [דלעולם קנה חבירו, אלא כאן לא הגביה לקנותו בשעת הגבהה], משום **דאמר תנה לי** דקמני ואמר לחבירו מנה לי **ולא אמר זכה** אלא לי בהגבהה, נמצא שלא עשאו שלם להקנות בהגבהה עד שעת נתינה, והרי קודם נתינה הדר זו זה משלימותו:

מתני': ראה את המציאה [ודוקא בר"ה או בשדה חבירו, אבל בצידו ר"ה או בסימטא] [והוא זויה שכוללת בר"ה] שד' אמות קונות שם, קנה, ו"א מדנפל עליה לא קנה ליה ד' אמות בשום מקום [סימן רס"ח]. יבין] **ונפל עליה, ובא אחר והחזיק בה** [פ' מתחתינו], **זה שהחזיק בה, זכה בה:**

[לפי מה דאמרין בגמ' שהטעם שלא קנה זה שנפל עליה, הוא דגלי דעתיה שאינו רוצה לזכות משום ד' אמות אלא משום שנפל עליה, צ"ע למה צריך זה השני להחזיק בה, הא יכול לקנותה ע"י שהוא בתוך ד' אמותיו? וצ"ל כיון שזה נופל עליה אין זה יכול לקנות משום ד' אמות. ראה מעיני החכמה].

נב': אמר ריש לקיש, משום אבא כהן ברדלא [ברדלא שם מקום, עיין בירושלמי פ"ו דעירובין. מצפה איתן] [השם ברדלא יש עוד 6 פעמים בש"ס, אבל "אבא כהן ברדלא" אין עוד פעם בש"ס], **ארבע אמות של אדם קונות לו** אם יש קציעותיו דבר הפקר, אין אחר רשאי לתופסו בכל מקום, [מאי טעמא] תקינו רבנן? **דלא אתי לאנצויי,**

אמר אביי, מוהב ר' חייא בר יוסף עלה מיוצמא **פיאה** מממנין דמסכת פאה,

אמר רבא, מוהב ר' יעקב בר אידי עלה נזיקין מממנין דסדר נזיקין [וכתב הרש"ש שכל הג' בבות יחד נקראין מסכת נזיקין. עיי"ש],

[ומפרש] **אמר אביי, מוהב ר' חייא בר יוסף פיאה**, [פאה פ"ד מ"ג] נטל אחד מן העניים מקצת פיאה שליטת כח וזרק על השאר כדי לקנות אין לו בה כלום, נפל לו עליה, פרס טליתו עליה, מעבירין אותו הימנה, וכן בעומר שכחה [אם רוצה העני לזכות בה בדרך שאמרנו בפאה, גם לא קנה],

ואי אמרת ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום, נקנו ליה גבי נפל לו עליה **ארבע אמות דידיה** דמקון ליה רצן [דהא המקום שהוא שוכב הם ודאי נכללות בתוך ד' אמותיו?]

הכא במאי עסקינן, **דלא אמר אקני** [שלא אמר "אקני" אלא עשה מעשה בלי לאמר שום דבר],

ואידך רב נחמן [דאמר דמעני לעני מחלוקת] אמר לך, **ד תנא סיפא** מחילה, **לגלויי רישא** למימר דוקא קמני, מדסיפא מחילה קמני, ורישא לא תנא, דוקא הוא, **סיפא דאמר תחילה** דלא אפשר בלא מחילה, אמר אני זכימי מחילה קודם שנתינה לך, לא אמר כלום, דגלי דעתיה כשנתנה לו דלדעתא דהאי אגבהה, ו **רישא דלא אמר תחילה**, ואפילו הכי [שמתחלה הגביה לחבירו, ולבסוף חשב לקנותה בעצמו] **זכה זה** [דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו],

רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרויהו, המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, מאי טעמא, הוי תופס לבעל חוב כאלם הצא מאליו ותופס ממנו חבירו, כשציל חוב שיש לאחר עליו, וצא לקדם עד שלא יתפסנו בעל חוב אחר, ונמצא תופס זה חב צמפיקסמו זאת את הנושים האחרים במקום שחב לאחרים מפסיד את האחרים, כמו אין חזין לאדם (כמוצות יא.), **והתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, לא קנה** כדאמר בכתובות, דלאו כל כמיניה להיות קופץ מאליו ומצא לאלו, "מאחר שלא עשאו אותו הנושה שלם לתפוס" [והה"פ פליגי ע"ז],

איתיביה רבא [אע"ג דלעיל ח.] דחי רבא דיוקיה דרמי בר חמא, משמע דסבר לא קנה חבירו? שמה [שער עכשיו סבר קנה, וכאן הדר ביה ד] קבלה הכא מר"ג. תוס' [לרב נחמן], [שנינו בברייתא] **מציאת פועל לעצמו, במה דברים אמורים, בזמן שאמר לו בעל הבית נכש עמי היום, עורר עמי היום** דלא נשכר עמו אלא לניכוש ועידור, וכשהגציה המציאה אין זה ממלכת בעל הבית, וקנאה פועל והוא יכנה לו משכרו שכר פעולת ניכוש ועידור כל שעת הגציה,

אבל אמר לו עשה עמי מלאכה היום כל מלאכה שהוא עושה, ממלכת בעל הבית היא, **מציאתו של בעל הבית הוא**, וקנה בעל הבית, אלמלא המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו?

א"ל, שאני פועל, דידו, כיד בעל הבית הוא,

והאמר רב, פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום [ואם כן אף בתוך כדי עבודה אינו כידו של בעל הבית. שם?]

אמר ליה, כל כמה דלא הדר ביה, כיד בעל הבית הוא,

כי הדר ביה, טעמא אחרינא הוא הא דאמר דכי הדר ציה הרשות נידו, לאו משום דעד השתא לאו כיד בעל הבית הוא, אלא טעמא אחרינא הוא שאינו שלו כעבד, שאם צא לעזור לו שכרו מכאן ואילך ולחזור צו, יחזור צו **דכתיב** ויקרא בה כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם ולא עבדים לעבדים,

אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו,

[ואע"ג דאית ליה לר' יוחנן בפרק הכותב [כתובות פד:] ובפרק קמא דגיטין [יא:]

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ור' יוחנן משום ר' ינאי אמר, יש לה חצר ויש לה ארבע אמות,

במאי קמיפלגי? מר [ר' ינאי] סבר, חצר משום ידה איתרבאי דכתיב ונתן צידה, וידה רשותה משמע, כדכתיב (צמדכר כה) ויקח את כל ארצו מידו, כי היכי דאית לה יד דמשודעת לשמור את גיטה [אף שהיא עדיין קטנה] מגורשת, דלא מיעט רחמנא אלא שוטה דמשלח ויהי חזרתה, חצר נמי אית לה,

ומר [אבא כהן ברדלא] סבר, חצר משום שליחות איתרבאי מדריש רחמנא שליחות לאדם, כדמצינא (קידושין מה, א) ושלח מלמד שהאיש עושה שליח, ושלח מלמד שהאשה עושה שליח, אחרצאי נמי חזרה, דהויא לה כשלושה, [ואע"ג דלענין ד' אמות לא שייך לומר כן, דלכ"ע תקנת חכמים בעלמא היא כדאמרינן לעיל? מ"מ מסתמא דומיא דחצר ממש תקנהו. פנ"י].

וכי היכי דשליחות לית לה דמן שאין הקטן עושה שליח, דכי כתיב שליחות צין צניטין צין צפסת, איש כתיב צניטין חצר נמי לית לה [ואינה זוכה אלא אם נותנין לידה],

[ומקשה] מי איכא מאן דאמר חצר משום שליחות איתרבאי, והתניא שמות כב אם המלא ממלא בידו, אין לי אלא ידו, וגו' חצירו וקרפיפו מניין שם נכנסה [הבבא] שם ונעל צפניה לגובה, שהוא מייב, ת"ל שמות כב המצא תמצא מכל מקום,

ואי סלקא דעתך חצר משום שליחות איתרבאי, אם כן מצינו שליח תורת שליחות לדבר עבירה לומר שלחו כמותו, ומייב השולח צמעה השליח, וקיימא לן בקידושין צפרק שני (מג, ז) אין שליח לדבר עבירה?

אמר רבינא, היכא אמרינן דאין שליח לדבר עבירה, היכא דשליח בר חיובא הוא שאף הוא מזהיר על הדבר, הסם פטור השולח, דאמרינן ליה דברי הרב ודברי המלמד דברי מי שומעין, ולא היה לו לעשות אבל בחצר דלאו בר חיובא הוא, מייחייב שולחו,

אלא מעתה, האומר לאשה ועבד צאו גנבו לי, דלאו בני חיובא נינהו לשלם, דמתן הם שחזלו צאחים פטורין (צבא קמא פו.), הכי נמי דמייחייב שולחן?

אמרת אשה ועבד בני חיובא נינהו, והשתא מיהא לית להו לשלומי,

דתנן, נתגרשה האשה נשתחרר העבד, חייבין לשלם,

רב סמא אמר, היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה, היכא דאי בעי עביד את השליחות ואי בעי לא עביד, אבל חצר דבעל כרחיה מותיב בה, מייחייב שולחו,

ואי תקון רבנן [שארבע אמות של אדם קונות לו] כי לא אמר, מאי הוי [הלא קונים לו בלי שיאמר שום דבר]?

כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה ניהא ליה דנקני לא נתמין לקנות צמורת תקנת חכמים, כסבור שניפילתו יפה לו בארבע אמות לא ניהא ליה דנקני,

דף י"ע"ב

רב פפא אמר, כי תקינו ליה רבנן ארבע אמות, בעלמא כגון צמטא שהוא רשות לכל אדם, או צרשות הרבים, או צלידי רשות הרבים והיא הפקר לרבים, למשוך למוכה הצריכין ללאת מן הדחק, בשדה דבעל הבית לא תקינו ליה רבנן שהרי אין לאדם שם ארבע אמות מיוחדות, שהרבה חצרים יש לו צמורה, עומדים אלו,

ואע"ג דזכה ליה רחמנא בגוה [ליכנס לשם ללקט פאה ועוד], כי זכה ליה רחמנא להלוכי בה, ולנקוטי פיאה, למיהוי [ד' אמותיו] חצירו לא זכה ליה רחמנא,

[וממשך לפרש מימרא דרבא לעיל] אמר רבא, מותיב ר' יעקב בר אידי נזיקין, [שנינו במשנתנו] ראה את המציאה [ברשות הרבים] ונפל לו עליה, ובא אחר והחזיק בה, זה שהחזיק בה זכה בה, ואי אמרת ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום, נקנו ליה ארבע אמות ידידיה?

הכא במאי עסקינן, דלא אמר אקני,

ואי תקון רבנן כי לא אמר מאי הוי? כיון דנפל עליה גלי דעתיה דבנפילה ניהא ליה דנקני, בארבע אמות לא ניהא ליה דנקני,

רב ששת אמר, כי תקינו רבנן בסמטא [רחוב צר] דלא דחקי רבים, ברשות הרבים דקא דחקי רבים, לא תקינו רבנן,

והא בכל מקום קאמר?

כל מקום, לאתויי צידי רשות הרבים [אבל לא ברשות הרבים],

[ומביא עוד מימרא מאבא כהן ברדלא] ואמר ריש לקיש, משום אבא כהן ברדלא, קמנה אין לה חצר אם זרק לה בעלה גט תוך חזרה, לא קמנה לה חזרה להגרש צו ואין לה ארבע אמות וכן אם היטה עומדת צרשות הרבים, וזרקו לה גט בצרעת אמותיה, ואף על גב דגדולה מוגרשה, כדמתן (גיטין עט, א) הזרק גט לאשתו בתוך ביתה כו', היטה עומדת צרשות הרבים וזרקו לה, קריב לה מגורשת כו',

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[קנין חצר:]

מהני: ראה אותן [בעל השדה ראה את בני אדם] רצין אחר מציאה [שנמצאת בתוך שדהו], אחר צבי שבור דהוא דומיל דמילא שאלו יכול ללון, ומשמר צמח השדה, אם לא יעלוהו אמרים, אחר גוזלות שלא פרחו [צעירים, שרק יכולין לדרוד, ולא לפרוח עדיין], ואמר זכתה לי שדי, זכתה לו [ראה תוס' שאף אם לא אמר קנה], [נקט לשון "גוזלות" לשון רבים] מדרדכן לפרוח ולילך הרבה ביחד, ועוד משום שהן הרבה יש רבים הרצין לזכות בהן. יבין, דמסתמא אין אדם טורח לילך אחר מציאת גזול אחר. הון עשיר]

היה צבי רץ כדרכו [ה"ה אפ"י צבי שבור אם רץ אחריו ואין מניעו, אלא אורחא דמילתא נקט דכשרין כדרכו אין מניעו. תוס'], או שהיו גוזלות (מפריחין) [פורחין. ד"ס], ואמר זכתה לי שדי, לא אמר כלום:

[מסופר על הגר"ז מבריסק זצ"ל כשהביאו לו משלוח מנות בפורים, היה ממתין עד שיונה על השלחן ואז היה אומר תקנה לי חצרי, ושמוא רעתו לחוש שמוא נחשב הבית כחצר שאינה משתמרת לו משום שאר בני הבית שיכולים ליטול. יוסף דעת],

נב: אמר רב יהודה אמר שמואל, והוא [מתי קונה כשאומר זכתה לי שדי, רק] שעומד בצד שדהו [פי' בצד ממש, ואפילו חוצה לו. ריטב"א ע"י"ש, ויש שסוברין שצריך לעמוד דוקא בתוך השדה],

[ומקשה, למה צריך לומר זכתה לי שדי] ותקני ליה שדהו [ממילא], דאמר ר' יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדרעתו [ראה בחו"מ סימן רס"ח סעיף ג' ובנו"כ שם על הדין של ?]

[ומתיר מתי קונה שדהו ממילא] הני מילי בחצר המשתמרת, אבל חצר שאינה משתמרת, אי עומד בצד שדהו אין דעכשו היא משתמרת על דיו, אי לא לא,

ומנא תימרא [מנין למידין] דחצר שאינה משתמרת אי עומד בצד שדהו אין, אי לא לא,

[מה נקרא שכחה? כתיב בדברים כד יט כי תקצר קצירך בשדה ושבחתי עמך בשדה ל' א' תשוב לקחתו ל'גר ליתו'ם ולא לאמנה יתיה, ושנינו בפאה פרק ה משנה ה' העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית. שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים. עמדו עניים בפניו [שלא יראוהו בעל הבית] או שחפזו בקש. הרי זה אינו שכחה],

דתניא, היה עומד בעיר, ואומר יודע אני שעומר שיש לי בשדה שהנחמיו שם מדעת, וסמכתי על הפועלים שיצאוהו [ו]פועלים שכחוהו, [והגם שעדיין לא שכח אותה] לא יהא שכחה אם חזר ושכח,

מאי בינייהו [בין הטעם דרבינא, דלאו בני חיובא נינהו, ובין טעמו של רב סמא דחצר בעל כורחיה עבד ולכן חייב השולחן]?]

איכא בינייהו כהן דאמר ליה לישראל צא וקדש לי אשה גרושה ומשעת קידושין עובר משום לא יקחו, אי נמי איש דאמר לה לאשה אקפי לי קמן אשה אינה באוהרת לא תקיפו, לפי שאינה בכל תשמיט פאת זקן כדאמר בקדושין (לה, ז), והמקיף [ואיש שמקיף] את הקטן חייב, שהמקיף באוהרת כניקף, דכתיב לא תקיפו אחד הניקף ואחד המקיף במשמע במסכת [נזיר] (זו:), וקטן דנקט, משום דסתמא גדול לא שציק לאקופי נפשיה,

להך לישנא [לרב סמא] דאמר, כל היכא דאי בעי עביד, אי בעי לא עביד, לא מיחייב שולחן, ה"נ אי בעי עביד אי בעי לא עביד, לא מיחייב שולחן,

להך לישנא [לרבינא] דאמרת כל היכא דשליח לאו בר חיובא מיחייב שולחן, הני נמי כיון דלאו בני חיובא נינהו מיחייב שולחן [הכהן, והאיש שאמר לאשה להקף],

ומי איכא למ"ד חצר לאו משום ידה איתרבאי, והתניא, [וכתב לה ספר בריתות ונתן ב] ידה אין לי אלא ידה, גגה חצירה וקרפיפה מנין, ת"ל ונתן מכל מקום מדלא כתיב וצידה ימנהו, דרוש ונתן אוכתב לה ונתן, אלמא משום ידה איתרבאי, דאי משום שליחות הא כבר כתיבא הכא, כדמניא (ושלח) [ושלחה] מלמד שהאשה עושה שליח, בקדושין דפרק שני (מא:)?]

[ומתיר] לענין גט כולי עלמא לא פליגי דחצר משום ידה איתרבאי, כי פליגי לענין מציאה, מר [ר' ינאי] סבר

דף י"א ע"א

ילפינן מציאה מוגט [תוס'] כי היכי דגבי גט אית לה חצר לקטנה, גבי מציאה נמי אית לה, ומר [אבא כהן ברדלא] סבר לא ילפינן מציאה מוגט ממנוא מאיסורא, וגבי ממנוא חצר מאס המנא איתרבאי, ואיכא למימר דשליחות הוא, ומשום דאין שליח לדבר עבירה לאטריך למכתב התם,

ואיבעית אימא, בקטנה כולי עלמא לא פליגי דילפינן מציאה מוגט, והכא בקטן קא מיפלגי דלא אשכחן דרבי ציה חצר, מר סבר ילפינן קטן מקטנה, ומר סבר לא ילפינן קטן מקטנה,

ואיבעית אימא [דר"י ור"ל לא פליגי, ולב"ע בגט יש לה ד' אמות, ובמציאה אין לה, או לב"ע לקטנה יש ולקטן אין], מר אמר חדא ומר אמר חדא ר' שמעון בן לקיש אמר [אין לה ד' אמות] לענין מציאה, ור' יוחנן [סבר יש לה ד' אמות] לענין גט, אי נמי מר אמר קטן, ומר אמר קטנה ולא פליגי:

אבני חן על מסכת בבא מציעא

יכול לא יהא שכחה,

היא דמשמע דבשדה נהוי שכחה [פ' שבשדה צריך שכחת הבעלים ושכחת הפועל, ולא מטעם קנין], ובעיר לא נהוי שכחה אצל משנה נעל הנית לעיר אין שכתמו ושכתמו פועלים כלום, והכי קאמר יכול יהא שכחה [פ' אם ישב הבעלים אח"כ בעיר, ולא נגרום "לא יהא"] תלמוד לומר כו' [כיון שלא שכחו בשדה, מה ששוכחים אח"כ בעיר אינה שכחה], [ותימא לפי שרוצה לסתור ראיתו מניה הברייא וכו', תוס' עיי"ש?]

אמר קרא דברים כד יט פי תקצר קצירה בשדה ושכחת עמר בשדה ל' א' תשוב לקחתו # [ואולי הפירוש שלא ישוב הבעלים מן העיר לשדה לקחתו], לרבות שכחת העיר # [וכיון שאין לפועלים שייכות להתבואה כשבאים לעיר, אינו בא לרבות אלא הבעלים לשכחה בעיר, והוי שכחה אף כשהיה זכור מקודם],

האי מיבעי ליה ללאו [שלא יקח בעה"ב את השכחה]? אם כן נימא קרא לא תקחנו, מאי לא תשוב, לרבות שכחת העיר,

[פאה פרק ו משנה ד' ואלו הן ראשי שורות. שנים שהתחילו מאמצע השורה. זה פניו לצפון וזה פניו לדרום. ושכחו לפניהם ולאחריהם. את שלפניהם שכחה. ואת שלאחריהם אינו שכחה. יחיד שהתחיל מראש השורה. ושכח לפניו ולאחרי. שלפניו אינו שכחה. ושלאחריו שכחה. מפני שהוא בכל תשוב. זה הכלל. כל שהוא בכל תשוב. שכחה. ושאינו בכל תשוב. אינו שכחה].

ואכתי מיבעי ליה לכדתנן, נשכתה הקור קאי [ולא קשרם עדיין לעמרים], יחיד שהתחיל לקצר מראש השורה, ושכח לפניו ולאחריו [בגן שקוצר או מעמר ומתחיל בתחלת השורה, ועכשיו עומד כמעט בסוף השורה ושכח בסוף השורה לפניו וגם באמצע השורה לאחרי] שלפניו אין שכחה, שלאחרי יש שכחה, שהוא [שלאחרי] בכל תשוב,

זה הכלל [לאתווי קרן זוית. תוס', והוא מפורש במהרש"א] כל שהוא בכל תשוב שכחה, כל שאינו בכל תשוב אינו שכחה [הרי שפסוק "לא תשוב" צריך לדרשה זו, ומנין אנו למידין לרבות שכחת העיר?]

אמר רב אשי, אמר קרא [דברים כד יט פי תקצר קצירה בשדה ושכחת עמר בשדה ל' א' תשוב לקחתו] לגר ג' וְלַאֲלֻמָּנָה יְהִיָּה, לרבות שכחת העיר,

[ונמצא מסקנת הגמ' שמביא רביה משכחה שאם הוא עומד בעיר, הוי יותר חמור, כיון שאינו עומד בצד שדהו],

וכן אמר עולא, והוא שעומד בצד שדהו,

וכן אמר רבה בר בר חנה, והוא שעומד בצד שדהו,

איתיביה רבי אבא לעולא, מעשה ברבן גמליאל [עיי' פורת יוסף שהקשה מדר"ג אדר"ג דהכא ס"ל דיש ברירה, ובמס' פסחים ס"ל דאין ברירה?]

תלמוד לומר דברים כד ושכחת עומר בשדה, בשדה ושכחת אס שכתמו צדוף מן השדה הוי שכחה, ולא בעיר ולא שכתמו משכנסת לעיר, [ולפי המסקנא פירוש הברייא הוא רק אם הבעל בשדה צריך שגם הוא ישב, אבל אם אינו בשדה די אם שכחוהו הפועלים],

הא גופא קשיא, אמרת יכול לא יהא שכחה, אלמא הוי שכחה, ונסיב לה (גמרא) [תלמודא] בשדה ושכחת ולא בעיר, אלמא לא הוי שכחה,

אלא לאו הכי קאמר, בשדה [רק בשדה] שכוח מעיקרו נעוד האס נשדה, עומר השכות מעיקרו, שכתמו הוא תמילה לפועל [אם שכחוהו הבעלים קודם ששכחוהו הפועלים, פי' שהעומר נעשית שכחה ע"י הפועל, ואם הבעלים לא עמדו עמהם או לא שמו לב להשכחה, זה נקרא שכוח מעיקרו שמיד] הוי שכחה, זכור אצל זכור שהיטו שם מדעתו ולבסוף שכוח ולבסוף שכתמו על ידי פועלים אין שכחה לא הוי שכחה,

מאי טעמא, דכיון דקאי גבה, הויא ליה חצרו, וזכתה ליה [ואע"ג דבתר הכי שכחו, אינה שכחה, שכבר זכתה לו שדהו וכאילו נטלו מאותה העת. ר"ח],

[קשה הלשון דמשמע משום דקאי גביה חצירו הוא וכי בלאו הכי לאו חצירו הוא וכו'? ונראה משום דפתם חצר משתמרת היא ופתם שדה אינה משתמרת וכו' ולכך קאמר כיון דקאי גביה ח"ל חצר פי' אע"ג דקרא בשדה איירי שאינה משתמרת אפי' הכי כיון דקאי גביה כחצר דמי. תורת חיים עיי"ש],

אבל בעיר משכנס לעיר, אפילו זכור ולבסוף שכוח, הויא שכחה, מאי טעמא דליתיה גביה דלוחי ליה,

והכי קא נסיב ליה תנא לתלמודיה, יכול לא יהא שכחה [כיון שהבעלים זוכרים אותה]. תלמוד לומר נשדה ושכתמו, נעודך נשדה הוא דנענין דשכתמיה אמה [הבעלים], ולא נעיר [דבעיר] לא נענין ושכתמו, שאף שכחת פועלים עושה אותה שכחה [ואם שוכח הבעלים בעיר, זה לא מעלה ולא מוריד כיון שכבר שכחוהו פועלים בשדה],

[זכור ולבסוף שכוח. פירוש זכור בשעה שהשכחה מתחלת, שכבר שכחוהו פועלים, ולבסוף שכח גם הוא, ושכוח מעיקרו הוי כששכחוהו הפועלים שכח גם הוא,

אבל מה שהוא זכור בשעה שהפועלים זוכרין אין זה זכור ולבסוף שכוח דאל"כ לא תמצא שכחה לעולם דבשדהו מלאה עומרין יאמר יוכה לי שדי. תוס']

[ואולי באמת אין שכחה תלוי בבעלים כלל, אלא בפועלים שקוצרים ושוכחים עומר, אלא אם הבעלים הם בשדה הם זוכים אבל אם אינם שם אינם זוכים, וממילא מפשט מבאן ששדה כיון שאינה משתמרת צריך הבעל לעמוד על ידה כדי לזכות בה].

[ו]ממאי דקרא הכי ממרק, וממנינן הכי אמריה דלמא גזירת הכתוב

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ותוּרִיץ דתִּיר ר"ג הוּו. ורֵאָה בַּמִּלָּא הַרְעִים. יִלְקוּט הַמֵּאִירִין וּזְקֵנִים שֶׁהִיוּ בָּאִים בַּסְפִּינָה,

נראה מרגליות הים בסנהדרין לב: שהביא קושיית המהר"ן חיות על מה שאומרים באגדה של פסח מעשה בר' אליעזר ור' יהושע וכו' שהיו מסוכן בבני ברק, שקשה חלא ר"א אומר בסוכה זו: משבח אני את העצנים שאינם יוצאים מדימירי שהיו באין בספניה בערב פסח יום הביאור של המעשרות, ועלו ביבשה דרך נפל יפו שהוא מול בני ברק, ולא יכלו להספיק לבוא בעוד יום למקומותיהם ומעונותיהם לכן הסיבו גדולי הדור יחד אצל אחד מבני החבורה שבא עמם, אבל לכן לא חלף ר"ג עמם שאם היה הוא שם לא היו יכולין להסב, שאין להסב לפני חגשיא. ע"כ תוכן דבריו],

אמור רבן גמליאל, עישור שאני עתיד למורד מוכר שלא עישר [הפריש] מעשרותיו והקשה לו, ומיהר לעשן בלשון הוא שם, ונאמרו בערך לומר לעצמו או לדרומו שסובר יש ברירה, ראה שטמ"ק], [ובשעת הדין תורמין אף שלא מן המוקף. רימב"א, וראה ב"ק קטז;], נאפו שכאן היה המעשר והטבל זה אצל זה אלא הוא לא היה אצלן, ואולי זה לא נקרא שלא מן המוקף],

יְהוֹשֻעַ לְיִשְׂרָאֵל יְהוֹשֻעַ זֶה חֲנִינִי שֶׁהִיא עִמּוֹ בְּסָפִינָה, וְהוּא לֹוִי, וְטוֹטֵל מֵעֵשֶׂר בְּדִמְיוֹנָם, כְּדִמְיוֹנָם בְּעֵרְכָם (יֵאָ:). מֵעֵשֶׂר זֶה יְהוֹשֻעַ שֶׁהֵלֵךְ לְקִיּוֹם אֶת ר' יוֹחָנָן בֶּן גּוֹדְגַלְדָּא בְּהַגְפֵת לְדִמּוּת, אָמַר לוֹ חֲזוֹר בָּךְ, שֶׁאִתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וְאֵי מִן הַמְשׁוֹעִרִים, וּמְשׁוֹרֵר שֶׁעִיבֵר בְּחִימָה,

וְיֵאָדָם וְהָאֵלִים שֶׁלֹא יִתְּנוּ לָהֶם מַעֲשָׂרוֹת? וְיֵאָדָם דִּם כִּי עֵינֵי

דְּרֵאמֵר קוֹדֵם קָם דְּקָא לָלוּי, וְאַחֵר קָם לְבָח וְלָלוּי וְכוּ'. תוֹם עֵינֵי שְׁ,

דף י"א ע"ב

וּמִקֻּמוֹ מוֹשֶׁכֶּר לֹא וְקָבַל מִמֶּנּוּ שֶׁסָּכַר הַמֶּקוֹם, דִּהְיִי קַחְנִי סִיפָא נִתְקַבְּלוּ זֶה מִזֶּה שֶׁכֶּר, וְכַל כֵּךְ לְמַעַל, כְּדִי לְקוֹטֵם מַעֲשֵׂה, שֶׁחֵאָר חֲזָרוּ קוֹיָה לוֹ, לְפִי שֶׁהִמְטִילְטִין אֵין קוֹיִין אֱלֹא אוֹ צִמְשִׁיָּה, אוֹ חֲזָרוּ תַּקְנָה לוֹ,

ועישור אחר [מעשר עני] **שאי עתיד למוד, נתן לעקיבא בן יוסף** גבאי היה, ואותה שנה שנת מעשר עני הימה [נתן לעקיבא בן יוסף. שנת ממעשר עני הימה ור' עקיבא גבאי עניים היה ובספניה היו שניהם עמו. רש"י קדושין כו.] **כדי שיזכה בו לעניים, ומקומו מושכר לו,**

[ראוי ליתן טעם מדוע הזכיר את שם אביו של רבי עקיבא, ולא בן לרבי יהושע? וי"ל ע"ד הרמז שר"ע שורשו מיוסף הצדיק, ורמז כאן שכשם שיוסף הוא המשביר ללחם ומהפרנס לכל הארץ במידת הצדיק המוריק ברכה משמים לארץ כידוע, כך ר"ע בן יוסף גבאי עניים היה. יוסף דעת ע"פ ר' צדוק הכהן מלובלין],

וְיֹאמַר ר' אַבָּא] וְכִי רַבִּי יְהוֹשֻעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּצַד שְׁדָהוּ שֶׁל רֵבֶן גַּמְלוּיָאֵל הָיוּ עוֹמְדִין [הָאֵדָּן הֵם קוֹנִים אֶת הַמַּעֲשֵׂרוֹת]?

וְאָמְרִית וְדִלְמָא בְּחֹצֵר הַמַּשְׁתַּמֶּרֶת הָיוּ הַפְּרִיטוֹת עֹכְשִׁין, וּבְחֹצֵר הַמַּשְׁתַּמֶּרֶת לֹא בַעֲיִין עוֹמוֹד בְּצַד שְׁדָהוּ וְכוּ'; וְיָיֵל דַּנָּן בַּעֲיִין חֹצֵר הַמַּשְׁתַּמֶּרֶת לְדַעַת הַזּוֹכֶה בָּהּ, וְזוֹ אֵינֶנּה מַשְׁתַּמֶּרֶת לְדַעַת ר' יְהוֹשֻעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא אֲלָא לְדַעַת ר"ג. רִמְבָּ"א, וְרָאה תוֹס'],

אמר ליה [עולא לר' אבא], דמי האי מרבנן, כדלא גמרי אינשי **שמעתא** # [הלשון מסורס, וכאלו אמר וכאינש דלא גמר שמעתא, ולשון זה ייש בעירובין מו, גיטין לז, כ"מ יא, וב"ב פד, ובחולין ה: כדלא גמרי אינשי שמעתא, ובעירובין מו. כדלא פרשי אינשי שמעתא],

[ג'ל הא דלא חש ליה משום דאיכא דעת אחרת מוקנה כדמתרץ רב פפא וכו'.

שטמ"ק]

כִּי אַתָּא ר' הֵסֵב לְסוּרָא אִמְרֵהוּ, חֲכִי אִמְרֵהוּ עוֹלָא וְחֲכִי
אוֹרְתִּינִיָּה # [סִפֵּר לְהֵם שֶׁכֵּן הִקְשָׁה לְעוֹלָא וְכֵן חֲשִׁיב לֵו, אֲבָל מִפְּנֵי כְבוֹדוֹ
שֶׁל עוֹלָא הוֹכִיר מַה שְׁהוּא אִמְרֵהוּ תַחֲלָה, הֵגֵם שְׁהוּא רַק עָנָה עַל קוּשְׁיֹתוֹ, וַיֵּשׁ
לְלִמּוֹד מִכָּאן לְהַלְכוֹת דְּרַךְ אֲרִיזָן],

אמור ליה ההוא מרבנן, רבן גמליאל מטלמלי אנב מרקרעי
הקנה להם ולא משום דתמיך להם מקומם צמורם חזר [פ'] שהקנה להם
החצר שהיו הפירות מונחים בתוכה], שאפילו הקנה להן חזר אחרת שאין צמורה,
נקיני נמי, כדמין (קדושין כו.) נכסים שאין להן אחריות נקיני עם נכסים שיש להן
אחריות בכסף, משנתן הכסף בשביל הקרקע והמטלטלין, או אפילו קרקע צמורה
ומטלטלין צמורה, נקיני המטלטלין בקנין הקרקע בלא משיכה,

כַּדִּילִפִּינָן קְדוּשֵׁין (דף כ"ו) [מדרבתי בד"ה ב' בא ג] מוֹתָן לְהֵס אֲחֵיִס מִמֶּנּוּ מ' ע"ב
לְכָס וְלִקְבָּ [וְלִקְבָּ וְלִקְבָּ מ' ע"ב עֲרִי מִלְר' מ] ע"ס עֲרִי מִלְר' מ' ע"ס עֲרִי מִלְר' מ' ע"ס
בְּדוּקָה [בְּדוּקָה לֹא עֲתִיקוּס הַפְסוּס כְּרֹאוּ]

רבי זיורא קבלה קבלה להאי תירווא, רבי אבא לא קבלה,

אמר רבא, שפיר עביד [ר' אבא] דלא קבלה, וכי לא היה להם סודר, לקנות ממנו בחליפין למה לו לקבל מהן מעות,

אלא קודר מאי טעמא לא, ד טובת הנאה שהיה לו לרצן גמליאל צמערס
להלו אינה ממון, לקנות ממנו בחליפין דהא נקיים צמליפין, דליכא
למימר (שהקונה גותן סודר להמקנה) כי קנה ליה רצן גמליאל להאי קודר, אקנייה
צמליפין ידידיה בכל מקום שהו, דכיון דאין לו צדן אלא טובת הנאה, שצידו לתמו לכל
מי שירצה, אין זו חסובה ממון לחול על זו קנין חליפין,

הכא נמי גבי קנין קרקע טובת הנאה אינה ממון, לקנות על גבי קרקע בקנין שהקרקע נקנה בו, אלא אפקורי בעלמא אפקר גבייהו, וכי אוגר להו מקום, קמה לוי חזרו בחזרה חזר, כשאר הפקר,

ולא היא [אין לדמות קצין אגב לקצין חליפין, ואין ללמוד] מהאי, דמי לא היה להן סודר [וכו'], לא ראהו היא למילך מינה, דאין טובת הגהה נקיים בחליפין, ועל גבי קרקע, דשפיר איכא למימר מטלטלי אגב קרקעי הקנה להן, ודקשיא לך לקמינהו בחליפין,

מתנות של כהונה ולויה ומעשר עני "נתינה" כתיבא בהו כדכמי (דברים כו) ונמתה ללוי זה מעשר ראשון, לגר ליחוס ולאמנה זה מעשר עני, לפיכך

אבני חן על מסכת בבא מציעא

(טעמא דלא צעין עומד אללה, דכיון דמידה אחרצא, לא גרעה משלוחה להיטיב לה, ואילו שלוחה שקיבל לה מתנה מי לא קני לה, ואפילו אין עומדת צדו, חזרה נמי לא שגא, הלכך, גבי מתנה דזכות הוא לה, אפן סהדי דניחא לה שמהא שלוחה, וקנייא לה כשליח, אכל גבי גט, דחוב הוא לה לא ניחא לה שמהא שלוחה, הלכך, כי עומדת צדדה על כרחה ידה היא, וידה קניא גבי גט על כרחה, ואי לא לאו ידה הוא, ולא שלוחה הוא).

דף י"ב ע"א

חצר איתרבאי משום יד, ולא גרעה משליחות [ודבר זה למדים מן הסברה, שוראי אדם רוצה שתקנה לו חצרו ולא הוצרכו ללמוד שתהא כידו אלא לאותם נושאים שאין שליחות קונה. שט], @טעמא דיש חילוק בין גט [שצריך לעמוד ליד החצר] למתנה [שאינו צריך לעמוד ליד החצר], ואף על גב דמחוייבו דעת אחרת מקנה אומן, משום דהך חצר, אף על גב דאחרצא משום יד, כדאמרינן לעיל צדא מניעה (י:), לא גרעה משליחות, דאי נמי לא אחרצא [קנין חצר] מונען צידה [מתורת יד], הוי נפקא לן חצר משליחות, וכי [ולבן] אצטרך לרצוי משום יד [פ' ולא די שיקנה מתורת שליחות] משום קטן וקטנה, דלתניהו בתורת שליחות אצטרך, וכל היכא דאיתיה לשליחות [בגדול שהוא בן דעת], איתיה לדין חצר [ואינו צריך לעמוד אצל החצר],

גבי גט דחוב הוא לה, אין חבין לאדם אלא בפניו @ הלכך, גבי גט דחוב הוא לה אין חבין כו', כלומר אין אדם יכול לעשות שליח לחוב אדם שלא מדעתו, וסברו נמי לאו בתורת שליחות מצינן לאחויי, דתתגרש שלא מדעתה, הלכך, בגט לא תרציה אלא משום יד, ומה ידה דסמוכה לה, אף חזירה בסמוכה לה,

גבי מתנה, דזכות הוא לו, זכין לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו, דאפן סהדי דניחא ליה שמהא [חצרו] שלוחה, הלכך כי לימיה צדד חצרו, דליכא לדמויי לידה, דאיתיה סמוכה לה, תיפוק לה זכיתיה משליחותה [יקנה את החפץ מדין שליחות], כי היכי דשלוחה זוכה לו שלא בפניו, חצרו נמי זוכה לו שלא בפניו, ומיהו, גבי מציאה כי לימיה גבה, דלא נפקא זכיתיה משום יד, ליכא לרצוי משליחות, דגבי שליחות איכא דעת השולח או דעת שליח, אכל חצר ליכא לא דעת שולח ולא דעת שליח, הלכך צעין דעת אחרת מקנה אומן,

גופא, ראה אותן רצין אחר המציאה וכו', אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, והוא שרץ אחריהן ומגיען,

בעי רבי ירמיה במתנה היאך? קבלה מיניה ר' אבא בר כהנא, אע"פ שרץ אחריהן ואין מגיען,

אסור להקנות בסודר, דדרך מקח הוא, שזה נותן לו כליו תמתיק, ונראה זה כמובן לו חליפין דרך מקח וממכר הוא [ולכן אין להקנות מתנות בהנהגה ולויה ע"י חליפין],

[אבל] מטלטלין "אגב" מקרקע, נתינה אלימתא היא מותר להקנות מתנות כהונה, על גבי קרקע [דגבי קנין] מטלטלין אגב מקרקע נתינה כתיב ויתן להם אביהם מתנות רבות. תורת חיים],

רב פפא אמר לעולם בתורת חצר קנאו, ואפילו הכי לא תקשי לעולם, דהא דלא צעין הכא עומד צדד השדה, משום ד דעת אחרת מקנה אותן שאני שרץ מגליחל הקנה להן מטלטלין שהיו לו בחצר שלהן, ולא מהפקירא קנו, וטובה מתנה זו לקנות, ואף על גב דאין עומד צדד השדה,

ומנא תימרא, דתנן [במשנתין] ראה אותן רצין אחר המציאה כו', ואמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, והוא שרץ אחריהן הנני מהלך והגוזלות מדדין, ומתמימין דקמני זכמה לו שדה, כגון שהיה יכול לרוץ אחריהן ומגיען קודם שיגלו משדהו,

ובעי רבי ירמיה, במתנה היאך אס היו צבי וגוזלות של אדם אחד, והם בתוך שדה חצירו, ונותן בעליהן לבעל שדה במתנה, היאך הדין, מי צעין והוא שרץ אחריהן ומגיען, ואי לא לא קני, ומאי נותן למיהדר ביה, או לא,

[כאילו אמר ופשוט ליה ר' ירמיה האיבעיא, שיש לחלק בין מציאה למתנה, ור' אבא בר כהנא שמע ממנו הטעם] קבלה מיניה רבי אבא בר כהנא להך צעיה מר' ירמיה, דשפיר דק שיש חילוק בין מתנה להפקר, ובמתנה אע"פ שרץ אחריהן ואין מגיען, מאי טעמא לאו משום דדעת אחרת מקנה אותן שאני [ממציאה],

אמר ליה רב שימי לרב פפא, הרי גט דדעת אחרת מקנה אותה, ואמר עולא [גיטין עו:] והוא שעומדת בצד ביתה, או בצד חצירה? שאני גט דאיתיה בעל כרחיה [ותירוץ זה צריך ביאור בהמשך הגמ']

מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי, ולא קל וחומר הוא, ומה גט דאיתיה בעל כרחיה [והיה סברה לומר עפ"י שתהיה זוכה הגט גם אם אינה עומדת בצד חצירה, אפ"ה], אי עומדת בצד ביתה ובצד חצירה אין, אי לא לא, מתנה דמדעתיה [שמקנה לו המתנה מדעתו ומרצונו] לא כל שכן [ובכבר העירו שיש מקום לפקפק בתוקפו של קל וחומר זה, שיש כמה צדדים לפרוך אותו, אלא שככל אופן יש כאן קושיה. מהר"י אבוהב. שט]?

אלא אמר רב אשי לא תמלי טעמא משום דאיתיה בעל כרחה,

אלא, גבי מתנה היינו

[לכאורה שהוא פירוש כפול, והנראה דמחיינו טעמא וכו' עד טעמא דיש חילוק אינו מפירוש רש"י אבל הוא לפי שיטת התוס' וכו'. מהרש"א, # ודברי רש"י כאן צריכין ביאור],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

למימרא דסבר שמואל, קמן לית ליה זכייה לנפשיה
מדאורייתא [הא אילו היה לקמן זכייה מדאורייתא אין די בטעם זה שאמר
שמואל לזכוי' לאב במציאותו של קמן. ריטב"א ע"י"ש],

והתניא השוכר את הפועל [לקצור את שדהו] ילקט בנו אחריו
מוחר לבנו של פועל, אם עני הוא, ללקוט אחר לבנו לקט הנושר,
[למה לא חיישין שאם בנו מלקט אחריו, יקצור באופן שיהיה נושר יותר ?]

אכל אם קבל הפועל את השדה למחצה לשליש ולרביע עשיר הוא, והרי
הוא כבעל הדין בשדה זה, [או הדין ש] לא ילקט בנו אחריו לפי שלקט בנו
לאביו,

רבי יוסי אומר, בין כך ובין כך, ילקט בנו ואשתו [בריטב"א
ליתא למלת "ואשתו", ובאמת הא דאמרין מה שקנתה אשה קנה בעלה [גזיר
כד: גיטין עז, סנהדרין עא]. אינו לגמרי לומר שאין לה יד. וראה יוסף דעת]
אחריו דאם האב עשיר, הן עני חוסה לעצמו, ואמר "שמואל" הלכה
כרבי יוסי,

אי אמרת בשלמא קמן אית ליה זכייה לנפשיה, כי קא
מלקט לנפשיה קא מלקט, ואבוא מיניה קא זכי, אלא אי
אמרת קמן לית ליה זכייה לנפשיה, כי קא מלקט לאביו קא
מלקט, [והלא] אבוא עשיר הוא [לאו דוקא עשיר וכו'. תוס'], אמאי
אשתו ובנו מלקט אחריו?

שמואל טעמא דתנא דידן קאמר מפני מה אמרו מציאת קמן לאביו
וליה לא סבירא ליה דמציאת קמן לאביו [אלא הוא סבר כר' יוסי שיש
לקמן זכיה],

וסבר רבי יוסי, קמן אית ליה זכייה מדאורייתא, והתנן
מציאת חרש שוטה וקמן יש בהן משום גזל, מפני דרכי
שלום,

רבי יוסי אומר גזל גמור,

ואמר רב חסדא, גזל גמור מדבריהן מפני דרכי שלום [ו]נפקא
מינה מדר' יוסי, הא אתא לאשמועינן, דהתמירו הסכמים בתקנתן כגזל גמור
להוציאה בדיינין וכיון דמדאורייתא לית ליה זכיה [ואמר ר' יוסי דבנו ואשתו
מלקטין אחריו], נמנא לביו גזל את העניים?

אלא אמר אביו ר' יוסי נמי כהנא דידן סבירא ליה, דקמן לית ליה זכיה, וגבי
לקט היינו טעם [שמתיר ללקט], דכיון דיש לו לפועל זה זנים ואשה, עניים עומד
מיאשי מלקט שלה [ובאילו הם מפקירין את הלקט], לפיכך עשאוה כשדה
כמי שהלכו בה נמושות דמן [פאה פ"ח מ"א] מאימתי כל אדם מותרין
בלקט, משילכו צו הנמושות, לקוטי צמר לקוטי, דמהיחא שעתא מסמו עניים
דעמיהו מניה, והכא נמי דעניים גופיהו מסחי דעתייהו, סברי
כריה דהיאך מלקטי ליה,

בעי רבא, זרק ארנקי והפקירו לכל הקודם [והתוס' חולקים ע"ז] בפתח
זה [של בעל הבית], ויצא [הארנקי] בפתח אחר, מהו, אויר שאין
סופו לנוח צמח האויר כמונח דמי וקנאו צעל הדין הראשון, או לא
כמונח דמי, # [לכאורה זה מעין חגבי' שבת ד', דתנן: הוורק מרשות היחיד לרשות
היחיד ורשות הרבים באמצע, רבי עקיבא מחייב, וחכמים פוטרם. רבי עקיבא
סבר אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיוא, ורבנן סברי לא אמרינן קלוטה כמי
שהונחה דמיוא.]

להכי בעי אויר שאין סופו לנוח צמח הדין, כמונח דמי, דאילו אויר שהיה סופו
לנוח צמח הדין, פשיטא לן דאפילו קדם איש אחר וקלטה צמח האויר לא קנה,
דמשכנעם לאויר קנאו צעל הדין, דמן צמכת גיטין [עט, ח] הימה עומדת צראש
הגג וזרק לה גט, כיון שנכנס לאויר הגג הרי זו מגורשת, הוא למעלה והיא למטה,
כיון שאל מרשות הגג, נמחק או נשרף הרי זו מגורשת?

אמר ליה רב פפא לרבא, ואמרי לה רב אדא בר מתנה
לרבא, ואמרי לה רבינא לרבא, לאו היינו מתניתין [משנתין]
ראה אותן רצין אחר המציאה,

ואמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, והוא שרץ אחריהן ומגיען,
ובעי רבי ירמיה במתנה היאך, וקבלה מיניה רבי אבא בר
כהנא במתנה אף על פי שרץ אחריהן ואין מגיען אלמה
מתגלגלים ויוצאין הן, ואין סופן לנוח, וקאמר דקנה ליה שדהו?

אמר ליה [אין ממשנתינו דמיירי בצבי רץ, שאינו עף באויר אלא מתגלגל על
הארץ, ראה למפשט האיבעיא דרבא] מתגלגל קאמרת, שאני
מתגלגל דכמונח דמי [ונשאר האיבעיא של ארנקי]:

מתני': מציאת בנו ובתו הקטנים צו קמן, בגמרא מפרש מאי
טעמא, צמו הקטנה צמכות (מו, צ) ילפינן לה מקדאי, דקטנה ואף נערה כל שצמ
נעורה לאציה, מציאת עבדו ושפחתו הכנענים [שלו] שהרי גופו קטני
לו עולמית, כדכתיב (ויקרא כה) והתמלאת וכו', מציאת אשתו רצון מקינו
ליה משום איצה, [כל מציאות של אלו] הרי אלו שלו,

מציאת בנו ובתו הגדולים, מציאת עבדו ושפחתו העברים
בגמרא פריך לא יהא אלא פועל, דאמרין לעיל צמא מניעא (י, ח) מציאתו לבעל
הדין, מציאת אשתו שגירשה, אע"פ שלא נתן כתובה, הרי
אלו שלהן:

גמ': אמר שמואל, מפני מה אמרו, מציאת קמן לאביו
בשלמא צמו ואשתו, טעמא מפרש להו צמקומן צמכות, אלא צמו טעמא מאי,
שבשעה שמוצאה, מריצה אצל אביו, ואינו מאחר בידו הלך,
כשמגזיה לצורך לביו הגדיה,

[וכיון דרבנן הוא דתקון מציאת קמן מפני דרכי שלום, אמרינן שתהא מציאתו
לאביו מהאי טעמא, ואפילו לרב נחמן דאמר [לעיל י.] המגביה מציאה לחברו לא
קנה חברו, כהא מודה לשמואל מטעמא דאמרן, דהא ר"נ תלמידיה דשמואל ולא
פליג עליה מוסתמא. ריטב"א]

אבני חן על מסכת בבא מציעא

א"ל רב ארא בר מתנה לאביי, וכי מותר לאדם להרביץ ארי בתוך שדהו, כדי שיראו עניים ויברחו,

אלא אמר רבא

דף י"ב ע"ב

עשו שאינו זוכה אף על פי שאין לקטן זכיה במקום אחר, כאן עשאוהו כזוכה, מ"ט עניים גופיהו ניהא להו זהאי מקנתא, ד כי היכי דכי אגרו לדידהו [בשיכירו אותם לקצור ולעמר בשדה], נלקוט בנייהו בתרייהו,

ופליגא דשמואל, דפירש טעמא דמתניתין משום דלית ליה זכיה, א דר' חייא בר אבא, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [שגם בבן גדול מציאתו לאביו, אם סמוך על שולחנו, משום איבה], לא גדול גדול ממש, ולא קטן קטן ממש, אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול דאמר אף גדול שיש לו זכיה, אם סמוך הוא על שולחן אביו, מציאתו לאביו משום איבה, אבל אינו סמוך על שולחן אביו, אפילו הוא קטן, מציאתו שלו: [וראיתי עפ"י לפרש דלכן נקרא הלכנה המאור הקטן, שכל אורה בא מן השמש],

[שנינו במשנתנו] מציאת עברו ושפחתו העברים הרי הוא של עצמו: אמאי, לא יהא אלא פועל לא יהא עבדו אלא שכי עעלמא, [ד?] מנינא דמציאתו לבעל הבית, בזמן שלא פירש לו לאיזו מלאכה שכרו, ועבד זה כשקנאו רבו לקטם מלאכה קנאו, ותניא מציאת פועל לעצמו, במה דברים אמורים בזמן שאמר לו נכש עמי היום, ערור עמי היום, אבל אמר לו עשה עמי מלאכה היום מציאתו לבעל הבית?

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, הכא בעבד נוקב מרגליות [הפנינים ובעיקר היקרות, שבהן היו משמשות במחזירות, ולשם כך יש צורך לנקב את הפנינה השלמה בנקב מפולש מוקצה לקצה, בחירת המקום המתאים לנקב, ויצירת נקב ישר לגמרי שלא יפגום ביופיה של המרגלית היא עוד ימינו אומנות מיוחדת של אומנים בודדים המקבלים שכר גבוה מאוד עבור עבודתם. שט] עסקינן, שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת הלכך לא יתחא ליה שיגציה לו מציאה, דמציאה מעולה דממיה משכר ציטול מלאכתו לא שכיחא, הלכך, אי אתרמי ואשכח שלו הוא, ושלם לרבו שכר ציטולו,

רבא אמר, במגביה מציאה עם מלאכתו עסקינן שלא ציטול כלום, הלכך לענמא,

רב פפא אמר הא דמציא פועל מציאתו לבעל הבית, כגון ששכרו ללקט מציאות הרבה, והיכי דמי דאתרמי דאקפי אגמא בכורי שץ הנהר חוץ לגדותיו, ופיו הדגים שם, וכשיצאו המים היוצאים נמצאו שם דגים הרבה, דאקפי תרגום של הציף, כדמרגמינן ויץ הצלח, וקפא צחלא (מלכס א, ב):

האי שפחה היכי דמי, אי דאייתי שתי שערות מאי בעיא גביה הא מניא יוצאה בסימנין, ואי דלא אייתי שתי שערות, אי איתיה לאב [שהוא חי] דאבוה הויא מציאתה, דהא קטנה היא ואי דליתיה לאב [שמות] מאי צעיל גבי האדון תיפוק מיניה במיתת האב,

דאמר ריש לקיש, אמה העבריה, קנה עצמה במיתת האב [קונה עצמה] מרשות האדון, מקל וחומר בפרק קמא דקדושין (טז, א) מה סימנין שאין מוציין מרשות האב, מוציין מרשות האדון, כדילפינן יוצאה חנם אלו ימי בגרות, אין כסף, אלו ימי נערו, מיתת האב, שמוציאה מרשות האב, שאינו מוריש לבניו מה שזכתה לו תורה צמח שיהא מעשה ידיה לאחין, כדילפינן (כתובות מג, א) והתמלחם אותם לבנים ולא בנותם לבנים, אינו דין שמוציאה מרשות האדון,

ולאו איתותב ריש לקיש בקדושין (דף ט"ז)? נימא מהאי נמי תיהוי תיובתא,

לא, לעולם דאיתיה לאב, ומאי הרי הן שלחן, לאפוקי דרבה שאינו של רבה אלא של אביה, וקרי ליה שלהן, משום דאב מינה קוזי:

[שנינו במשנתנו] מציאת אשתו [שגירשה, אע"פ שלא נתן כתובה, הרי אלו שלהן]: גירשה פשיטא [שאין לו רשות במציאתה]? הכא במאי עסקינן במגורשת ואינה מגורשת כגון זרק לה גט, ספק קרוב לה ספק קרוב לו צדשות הרבים,

דאמר רבי זירא אמר שמואל, כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת, בעלה חייב במזונותיה ומשום הכי אצטריך לאשמועינן דמציאתה שלה,

ד טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה, כי היכי דלא תיהוי לה איבה, הכא אית לה איבה ואיבה,

[פי' שאם היתה מגורשת לגמרי, אין כאן איבה כל כך, כמו שגירשה ולא הועיל, ונשאת קרה מכאן ומכאן שגם לחיות עמה אינו יכול עוד, שזה גורם יותר כעס ושנאה,

וראה הגהות מרדכי ריש מסכת כתובות וששאלת על זכר ונקיבה שנתארסו יחד אם יכולין לדור יחד בבית אחד? יש לחוש שמא יתייחדו וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, וגם יש לחוש פן יבואו לידי שנאה מחמת שרואין זה את זה תדיר [פי' וכיון שאינם יכולים להתדווג נוצר דם רע ביניהם]]:

מהני: מצא שמרי חוב, אם יש בהן אחריות נכסים שעמד קרקעות, שיגבה מהן [שכתוב בהן ששעבד הלוח קרקעותיו למלוה. יבין] לא יחזיר [למלוה, אף שהלוח מודה, וגם ללוה לא יחזיר אולי צדקו דברי המלוה. יבין], שבית דין נפרעין מהן [למלוה מהלקוחות שקנו מהלוה אחר שלוח, ואפילו מצאו קודם זמן הפרעון, עכ"פ מדאבד השטר חיישינן שפרעו כבר, ולהכי לא נזהר בו ונאבד, והשתא עשו קנויני המלוה והלוה, שיגבה בו מהלקוחות,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ויחלקו ביניהן. יבין]

בהדיה וזמן מעות צפניהם לא כתבין, מתניתין כיון דנפל אתרע ליה, וחיישין דלמא אקרי וכתוב,

מצא שטרי חוב [כשחייב מודה], אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר	חיישין שמא כתב ללות בניסן, ולא לזה עד תשרי, ואתי למטרף לקוחות שלא כדון, הכא חיישין דרעין, כיון דנפל אתרע ליה, וחיישין דלמא אקרי וכתוב, אביי: חייש לפרעון ולקנוגיא,
אי הכי כל שטרי דאתו לקמן, ניהוש להו הכי	כל שטרי לא ריעי
כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו	רב אסי: בשטרי הקנאה, דהא שעביד נפשיה אביי אמר: עדיו בחתומיו זכין לו, ואפילו שטרי דלאו הקנאה,
מצא גיטי נשים, ושחרורי עבדים, דייתיקי, מתנה, ושוברים, הרי זה לא יחזיר, שמא כתובים היו, ונמלך עליהם שלא ליתנם,	ה"מ דאמרין עדיו בחתומיו וכו' היכא דקא ממו לידיה, אבל היכא דלא ממו לידיה לא אמרין,

אביי אמר הא דתנן כותבין שטר ללוה בלא מלוה, אפילו בשטר דלאו הקנאה נמי, ואי נמי אחי למיטרף מהאי דנא, והוא לא לזה עד תשרי, לא שלא כדון הוא, ד עדיו בַּחַתּוּמָיו זכין לו, מיום שחתמוהו זכין לו השעבוד, ואפילו לא הלוה המעות עד תשרי, ואפילו שטרי דלאו הקנאה,

ולא הכי מוקי ליה אביי דהאי טעמא משום דקשיא ליה, כיון דאמרת בשטרי דלאו הקנאה, כי ליתיה למלוה בהדיה לא כתבין, ליכא למיחש דאקרי וכתוב, אכל השתא דתנן כותבין, חיישין דלמא כתב ללות ולא לזה, ולקמיה פריך אמאי לא יחזיר, הרי זכו ליה עדיו בחתומיו, ושפיר טריק,

אלא הא דתנן, מצא גיטי נשים, ושחרורי עבדים, דייתיקי זאת שכיז מרע, ולשון דייתיקי, דא תיקו, זאת תיקוס, דדברי שכיז מרע ככתובין וכמסורין דמי, מתנה מתנת בריא, ושוברים פרעון שטר, הרי זה לא יחזיר, שמא כתובים היו, ונמלך עליהם שלא ליתנם,

וכי נמלך עליהם מאי הוי, והא אמרת עדיו בחתומיו זכין לו?

הני מילי היכא דקא ממו לידיה ואפילו לאחר זמן, זכו לו חתומיו לגבות מזמן הכסוב צו,

ואי קשיא הא דתנן (שביעית פ"י מ"ה, וראה ריש מסכת ר"ה) שטרי חוב המוקדמין פסולין, והמאחרין כשרין, במאי מוקי לה אביי ? תריץ במקדמת כתיבתן לחתימתן, ולהכי פסולין, שגא לטרוף משעת כתיבה, אי נמי, שכתבו וחתמוהו בתשרי, והם כתבו בתוכו ניסן שהוא ראש השנה לשטרות,

אין בהן אחריות נכסים יחזיר, שאין בית דין נפרעין מהן, דברי רבי מאיר,

וחכמים אומרים, בין כך ובין כך לא יחזיר, מפני שבית דין נפרעין מהן [יחזיר ולא יחזיר] טעמא בגמרא מפרש:

נמ"כ: במאי עסקין, אילימא כשחייב שהלוה מודה שהשטר אינו פרוע כי יש בהן אחריות נכסים, אמאי לא יחזיר, הא מודה אס לטרוף לקוחות צו, דדון הוא טורפן,

ואי כשאין חייב מודה, כי אין בהן אחריות נכסים, אמאי יחזיר, נהי דלא גבי ממשעבדי ממקרקעי שמכר אחר קן מבני חרי מוגבא גבי?

לעולם כשחייב מודה, והכא חיינו טעמא [שאם יש בה אחריות נכסים לא יחזיר] דחיישין שמא כתב ללות בניסן, ולא לזה עד תשרי, ואתי למטרף לקוחות שלא כדון,

אי הכי כל שטרי דאתו לקמן, ניהוש להו הכי? כל שטרי לא ריעי, הני ריעי הואיל ונפל אתרע, דיש לומר אס היה כשר, היה מהר צו,

אלא הא דתנן, כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו, לכתחילה היכי כתבינהו, ניהוש שמא כתב ללות בניסן ולא לזה עד תשרי, ואתי למטרף לקוחות שלא כדון?

אמר רב אסי

דף י"ג ע"א

בשטרי הקנאה, דהא שעביד נפשיה שמקנה לו נכסיו מהיום, צין לזה צין לא לזה, יגדה מהן לזאתו זמן מהיום, [אבל סתם שטרות לא כתבין ללוה אם אין המלוה עמו, ונותן לו המעות],

אי הכי דשטרי דלאו הקנאה לא עבדי דכתב, אלא אס קן ראו הלוות המעות מתניתין דקתני אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר, ואוקימנא כשחייב מודה, ומשום שמא כתב ללות בניסן ולא לזה עד תשרי, ואתי למטרף לקוחות שלא כדון, אמאי לא יחזיר,

נחוי אי בשטר הקנאה הא שעביד ליה נפשיה, אי בשטר דלא הקנאה ליכא למיחש, דהא אמרת, כי ליכא מלוה בהדיה לא כתבין?

א"ל רב אסי, אע"ג דשטרי דלאו הקנאה כי ליכא מלוה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אבל היכא דלא מטו לידיה, לא אמרינן,

אלא מתניתין [משנתנו] דקתני מצא שמרי חוב אם יש בהם אחריות נכסים לא יחזיר, ואוקימנא כשחייב מודה, ומשום שמא כתב ללות בנים, ולא לוח עד תשרי,

[ומתריץ] לוח הוא

דף י"ג ע"ב

דאמר לא היו דברים מעולם [תוס'],

[הגמ' דלהלן עד יד. אמר שמואל מ"ט דרבנן, צריך לימוד הרבה],

[הכלל הוא שאם אדם מוצא שטר, ואם יחזיר את השטר למלוה, יכול לגבות בה ואולי שלא כדון, לא יחזיר לו השטר, אבל יש גם באופן שהלוה מודה שהשטר כשר, ואפ"ה יש מי שאומר שלא יחזיר השטר, דחיישין לקנוניא],

אמר רבי אלעזר, מחלוקת [במשנתנו לעיל יב: בשטר שאין בו אחריות נכסים דר' מאיר אומר יחזיר, וחכמים אומרים לא יחזיר], **בשאלין חייב מודה, דרבי מאיר סבר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מבני חרי** אם אין הלוה מודה, דשטרא דלא שצד זה נכסים, לאו שטרא הוא, והוא כמלוה על פה, ושאלין עליה עדים,

ורבנן סברי להא מיהא הוי שטרא, שתא כמלוה על פה צעדים, הלכך גבי מצני מרי (ממשעבדי הוא דלא גבי מבני חרי. ראה ד"ס) **מגבא גבי** [גם ממשעבדים דאחריות טעות סופר, ולכן אומרים חכמים שלא יחזיר גם אם אין בו אחריות נכסים],

אבל כשחייב מודה, דברי הכל יחזיר, ולא חיישין לפרעון ולקנוניא,

משנתנו כשאין חייב מודה	משנתנו כשאין חייב מודה	משנתנו כשאין חייב מודה
ר"מ כשיש בו אחריות	לא יחזיר שגובה גם ממשעבדים	יחזיר [לא חיישין לקנוניא]
ר"מ כשאין בו אחריות	* יחזיר שאינו גובה לא ממשעבדים ולא מבני חורין	יחזיר
רבנן כשיש בו אחריות	לא יחזיר שגובה גם ממשעבדים	יחזיר [לא חיישין לקנוניא]
רבנן כשאין בו אחריות	לא יחזיר שגובה גם ממשעבדים [אחריות טעות סופר]	יחזיר [לא חיישין לקנוניא]

* קשה מן הברייתא ע"ז,

ורבי יוחנן אמר, מחלוקת כשחייב מודה, דרבי מאיר סבר

בשלמא לרב אסי דאמר דמוקי להא דכותצין בשטרי אקנייתא, מוקי לה מתניתין [דלא יחזיר] בשטרי דלאו אקנייתא ולהכי לא יחזיר וכדאמרינן כדקאמר איתרע ליה, וחיישין דלמא חקרי וכתב, והוא ליה מוקדם, ולכן הופקר להשליכו,

אלא לאביי דאמר עדין בַּחְתּוּמָּיו זכין לו, מאי איכא למימר [למה לא יחזיר, הלא ברין גובה מנים?]

אמר לך אביי, מתני' היינו טעמא, דחייש לפרעון ולקנוניא [וכתוב בתשבי שנראה לו שהיא מלה מורכבת בלשון לעז מן קו"ן ואו"ן, כי קו"ן בלעז ע"פ, ואו"ן בלעז אחד, דחיינו ביהוד [וראה שם שכתב . ע"כ. תו"ט] שם פירושו, ומן הלוה נפל, והא דקא מודה לא פרעתי, ענה היא ציניהם של רמאות לטרוף את הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות ויחלקו ציניהם,

ולשמואל דאמר לקמן לא חיישין לפרעון ולקנוניא בשטר הנמנא, ואפילו אין חייב מודה, דאם איתא דפרעיה, מקרע הוא קרע ליה, דאמר שמואל לקמן צבא מניעא (טו, ז) המנעא שטר הקנאה בשוק, יחזיר לבעלים, וכל שכן כשחייב מודה [ואומר בן] מהאי טעמא גופיה דמיס פריעמו הוא קורעו, הלכך, איכא למיחש לאחר זמן לקנוניא, מתניתין במאי מוקי לה, **מאי איכא למימר,**

הניחא אי סבר לה כרב אסי, דאמר בשטרי הקנאה, מוקי מתניתין [שלא יחזיר] **בשטרי דלאו הקנאה, אלא אי סבר כאביי דאמר עדין בחתומיו זכין לו, מאי איכא למימר?**

ואי קשיא, על כרחך לא סבירא ליה כאביי, דאי כאביי סבירא ליה, מאי איכא שטר הקנאה, הא לאביי אין חילוק בין זה לזה, דאפילו דלאו הקנאה נמי יחזיר, הואיל ושמואל לא חייש לפרעון,

לאו פירכא הוא, דמודה אביי דלא מטא שטרא לידיה, כדאמרן, הלכך איכא למימר כתב ללות ולא לוח לגמרי, ולא מטא לידיה מעולם,

[ומתריץ] **שמואל מוקי למתניתין, כשאין חייב מודה** כמצינו השטר, שאומר לוח לא כתבתי, ומוקיף הוא, ואם תאמר יתקיים בחומתו, כיון שנפל איתרע ליה, ואמרינן מפני שפסול היה לא נוסר, ומהמניין ליה להאי,

אי הכי, כי אין בהן אחריות נכסים אמאי יחזיר, נהי דלא גבי מן ממשעבדי מבני חרי מבני גבי?

שמואל למעמיה, דאמר שמואל, אומר היה רבי מאיר שטר חוב שאין בו אחריות נכסים, אין גובה לא ממשעבדי ולא מבני חרי,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[ר' אלעזר] לרבי מאיר, שטר שאין בו אחריות נכסים [ואין הלוח מודה], אינו גובה מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין [ובברייתא אמר ר"מ דלא יחזיר לא לזה ולא לזה, הרי שנובה בה],

וקאמר [עוד ר' אלעזר] בין לר' מאיר בין לרבנן, לא חיישינן לקנוניא # [וצ"ע הרי ר' אלעזר מדבר רק בשאין בה אחריות, ואיזה קנוניא יש בשטר כזה?],

וברייתא קתני, שטר שאין בו אחריות נכסים [אליבא דר"מ] ממשעבדי הוא דלא גבי, [ומדייק] הא מבני חורין מוגבא גבי [בלא דיוקא הוי מצי לאתויי דקתני בהדיא [שהיה ר"מ אומר וכו'] וגובה מנכסים בני חורין, אלא שכן דרך הגמ' תוס'],

וקתני בין לר"מ בין לרבנן חיישינן לקנוניא, דקתני [ברישא דברייתא, דאולי לכו"ע] אע"פ ששניהם מודים, לא יחזיר לא לזה ולא לזה, אלמא חיישינן לקנוניא [תוס'],

והא הני תרתי הוא ואת אמרת מיתבא דרבי אלעזר במדא?

דף י"ד ע"א

חדא הוא [תוס' לעיל יג:], דחד טעם הוא טעם אחד הזקיקו לרבי אלעזר לומר את שמיך, דמשום דקאמר רבי אלעזר מחלוקת דמתניטין בשאין חייב מודה, הוא מתרין הכי הזקק לומר שאינו גובה אפילו מבני חורין [ולכן יחזיר], ומיון דהוצרך לסיים אצל כשחייב מודה דברי הכל יחזיר, הזקק לומר לא חיישינן לקנוניא [דאי חיישינן גם אם לזה מודה לא יחזיר],

תיובתא דשמואל בתרתי, חדא כרבי אלעזר [קושיא אחד קשה על שמואל, אותה הקושיא שקשה על ר' אלעזר], דהא [גם שמואל] מוקי מתניתין [דפליגי ר' מאיר ורבנן] בשאין חייב מודה,

וחדא, דאמר שמואל [עוד הלכה] מצא שטר הקנאה בשוק דליכא למימר כחז ללוח ולא לזה, דהא אפילו לא לזה שעבד נפשיה יחזיר לבעלים, ולא חיישינן לפרעון אפילו אין חייב מודה, דאם אימא דפרעיה, מקרע הוה קרע ליה, והכא קתני אף על פי ששניהם מודים בו,

תיובתא [ומכרייתא דלעיל יהיה תיובתא לשמואל], דקתני הכא אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר, לא לזה ולא לזה, אלמא חיישינן לפרעון [היינו לקנוניא], וכל שכן הכא דלא מודה לזה דחיישינן לפרעון,

והא לא קשיא לר' אלעזר, דהוא אמר בשאין חייב מודה לא יחזיר שום שטר הראוי לגבות, דהאי דקאמר רבי מאיר יחזיר, משום דלאו צר גבייה הוא,

[ונשאר קושיא אחת על ר' אלעזר ושני קושיות על שמואל],

שטר שאין בו אחריות נכסים ממשעבדי הוא דלא גבי, אבל מבני חרי מוגבא גבי # [הלשון קשה קצת דהול"ל לא גבי ממשעבדי אלא מבני חרי?],

ורבנן סברי ולהכי לא יחזיר, דכיון דנפל, אמרע ליה, ואמרינן מוזיף הוא, כדקאמר לזה, ממשעבדי גבי גבי כדמפרש לקמן, אחריות טעות סופר הוא, ומיישינן לפרעון ולקנוניא [ולכן אומרים שלא יחזיר],

אבל בשאין חייב מודה ואפילו מודה שכתבו, אלא שאמר פרעמיו, דברי הכל לא יחזיר [גם בשאין בו אחריות נכסים] דחיישינן לפרעון כדקאמר [הלוח],

משנתנו כשהייב מודה	כשאין חייב מודה	
ר"מ כשיש בו אחריות	לא יחזיר שנובה גם ממשעבדים וחיישינן לקנוניא	לא יחזיר דחיישינן לפרעון
ר"מ בשאין בו אחריות	יחזיר שנובה רק מבני חורין	לא יחזיר דחיישינן לפרעון
רבנן כשיש בו אחריות	לא יחזיר שנובה גם ממשעבדים וחיישינן לקנוניא	לא יחזיר דחיישינן לפרעון
רבנן בשאין בו אחריות	לא יחזיר שנובה גם ממשעבדי [דאחריות טעות סופר] וחיישינן לקנוניא	לא יחזיר דחיישינן לפרעון

תניא כוותיה דרבי יוחנן, ותיובתא דרבי אלעזר בחדא, ותיובתא דשמואל [לעיל יג. מוקי למתני' בשאין חייב מודה] בתרתי,

[שנינו בברייתא] מצא שמרי חוב, ויש בהם אחריות נכסים, אף על פי ששניהם מודים # [למה צריך המלוה להיות מודה, והיה די לומר שהלוה מודה?], לא יחזיר לא לזה ולא לזה חיישינן לקנוניא,

אין בהן אחריות נכסים, בזמן שהלוה מודה שהוא חייב לו יחזיר למלוה שאין כאן קנוניא, דלא גבי ממשעבדי, אין הלוח מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה, דברי רבי מאיר,

שהיה רבי מאיר אומר, שמרי [חוב] שיש בהם אחריות נכסים, גובה מנכסים משועבדים ולא יחזיר ואפילו שניהם מודים, דחיישינן לקנוניא, ושאין בהם אחריות נכסים, גובה מנכסים בני חורין [ולכן אם אינו מודה לא יחזיר],

וחכמים אומרים, אחד זה ואחד זה [גם שאין בהם אחריות], גובה מנכסים משועבדים [דאחריות טעות סופר], [ונמצא ברייתא זו ממש כר' יוחנן],

[וחזר לפרש מה שאמר לעיל] תיובתא דרבי אלעזר בחדא, דאמר

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמר שמואל, מ"ט דרבנן דאמרי כי אין צו אחריות נכסים, גוצה אף מן המשועבדים סברי אחריות טעות סופר הוא כשאינו כתוב בשטר, סופר הוא שטעה, אבל זה לא ליה לו מעותיו בלא אחריות נכסים, דלא שדי אינש זוזי בכדי,

א"ל רבא בר איתי לרב אידי בר אבין, ומי אמר שמואל הכי, והאמר שמואל שבח שפר ושעבוד, צריך לימלך הסופר צריך לימלך המוכר שדה לחבירו, לישאל הימנו אם יקבל עליו לכתוב בשטר המכירה, שהוא שיעבד לו נכסיו למכירה זו, שאם יבא בעל חובו ויטרפנה מן הלוקח, שיגבה לוקח זה הקרן והשבח שהשביח זה לפני טירפא, משפר עידיה שצנכסין, ואם לא נמלך צו לא יכתוב, שיש מוכר שאין מקבל עליו אחריות, ואף אם קבל על הקרן לא קבל על השבח, ואף אם קבל על שניהם לא קבל להגבותו מן העידיה אלא מן הצינוגית, אלמא לאו טעות סופר הוא, דאיכא למימר אמליך ביה, ולא קבל עליה,

לימא מאן דאמר הא משמיה דשמואל [אחריות טעות סופר], לא אמר הא ואמוראי ניהו אליבא דשמואל?

לא קשיא, כאן בשטר הלואה טעות סופר הוא, כיון דלא אכיל פירות ולא מהני מידי דלא ידבי אינש זוזי בכדי לא שדי זוזי בכדי, לחאפיה בלא אחריות, וזה ימכור נכסיו, וכשיבא לגבות לא ימנא כלום, כאן במקח וממכר, דעביד אינש דובין ארעא ליוביה לספק יום אחד, שמה לא יטרפוה ממנו, ואם יטרפוה שמה לזמן מרובה, ואוכל במוך כך פירות הרבה,

[ומספר] כי ההיא דאבוה בר איהי, זבין עלייתא [קומה עליונה של בית] מאחתיה [מאחותיו], אתא בעל חוב [שאחותו היתה חייבת לו חוב] טרפא מיניה, אתא לקמיה דמר שמואל, אמר ליה כתבה לך אחריות, אמר ליה לא, אמר ליה אם כן זיל לשלמא אין כאן עוד דין, שמחלת על הכל,

א"ל והא מר הוא דאמר, אחריות טעות סופר הוא,

א"ל הני מילי בשטרי הלואה, אבל בשטרי מקח וממכר לא, דעביד אינש דובין ארעא ליוביה,

ואמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, ויצאו עליה עסיקין עורקין, כמו המעשקן עמו (בראשית כו), [או הרין] עד שלא החזיק בה

דף י"ד ע"ב

יכול לחזור בו ובשלא נתן מעות, משהחזיק בה [מכר דייש אמצרי] אינו יכול לחזור בו ואפילו לא נתן מעות, שהקרקע נקנית בחזקה והמעות על זה מלוה דא"ל חייאתא שק דקמרי מלא קשרים סברת וקבלתא,

מאימתי הויא חזקה, מכי דייש אמצרי ממקן גבולי השדה ומגביהם,

ואיכא דאמרי, אפילו באחריות נמי אף על גב דסוף סוף עליה הדך, אין יכול לחזור בו, שהמוכר מעבד עליו, ולא מצי אמר הוא, הואיל וסופך לשלם לי מעות, השתא דבידי אעכבס, דאמר ליה אחוי טרפך ואשלם לך כשעמידוך ויחזו צדין, ויכתוב לך הדיין שטר טורף עלי, שצדין טרפוה ממך בשבילי, צא [לגבות מובני] ואשלם לך, וכל כמה דלא עמדת צדין איני ירא מהם,

איתמר, המוכר שדה לחבירו, ונמצאת שאינה שלו שלא היטה של מוכר, שהיתה גזולה צידו, והגזול צא ומוציא מיד הלוקח, רב אמר יש לו ללוקח מן המוכר מעות [המעות שנתן הלוקח להגזול, צריך הגזול להשיב לו], ויש לו שבח אם זה [הלוקח] השביח את הקרקע בזבל או בגדר, קודם שהוציא גזול מידו, גוצה לוקח מן המוכר שבת, ואם תאמר הגזול יתן השבח, שהרי השיבו קרקע משובחם ? כגון שגולה משובחם והכסיפה ציד הגזול, ושמואל אמר מעות יש לו, שבח אין לו לקמן מפרש טעמא [דמחוי כרביית],

בעו מיניה מרב הונא, פירש לו את השבח כשמכרה לו התנה אם יטרפוה מידך אשלם לך את השבח, מהו, טעמא דשמואל משום דלא פירש שבחא, והכא הא פירש לה, או דלמא טעמיה דשמואל כיון דלית ליה קרקע הואיל ואין קרקע זו שלו, נמנא שאין כאן שום מכר, והמעות מלוה אללו, וכשמשלם יותר ממנה שנטל מחוי כרביית?

א"ל אין ולא תחילה אמר אין, וחזר ואמר לאו ורפיא בידיה [לשון הוה בשבת קיה, קטון, קידושין סה, ב"מ יד:], רפוי היה הדבר צידו, שלא היה יודע טעמו של דבר יפה,

איתמר, אמר רב נחמן אמר שמואל, מעות יש לו שבח אין לו, אע"פ שפירש לו את השבח, מאי טעמא כיון דקרקע אין לו, שכר מעותיו [רביית] עומד ונוטל [פ' מחוי כרביית],

איתיביה רבא לרב נחמן, [שינינו במשנה גיטין מח:] אין מוציאין לאכילת פירות [פ' כשטורפין ממנו הקרקע עם הפירות הולך וגובה את הפירות] מפרש להו לקמן ולשבח קרקעות [כשטורפין ממנו קרקע

איכא דאמרי, אפי' שלא באחריות נמי, דא"ל לא ניחא לי דליהוי לשמעון תרעומת עלי,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

את הקרן מנכסים משועבדים, ושבה גובה מנכסים בני חורין,

היכי דמי, אילימא כדקתני, גולן ממאן גבי, אלא לאו כגון שגול שדה מחבירו, ומכרה לאחר, והשביחה?

א"ל לאו תרוצי קא מתרצת, תריץ נמי בבעל חוב,

ת"ש [ששנינו בברייתא עוד על המשנה דלעיל], לאכילת פירות כיצד [ראה להלן ג' אוקימתות על ברייתא זו], הרי שגול שדה מחבירו והרי היא יוצאה מתחת ידו שצ"ע דין מוציאין אותה מידו, כשהוא גובה לקמיה מפרש לה גובה את הקרן מנכסים משועבדים, ופירות גובה מנכסים בני חורין,

היכי דמי אילימא כדקתני שלא מכרה גולן, ומידו היא יוצאה דין, גולן ממאן גבי ממאן יש לו לגבות, וכי מה נתן זה, אלא לאו כגון שגול שדה מחבירו, ומכרה לאחר והשביחה והרי היא דין יוצאה ממנו ידו של לוקח, אלמא אית ליה שצחא ללוקח מגולן.

ונעשה פירות גמורין, וגול לוקח עם פירותיה, ואינו נותן אלא יציאה דקאמר ארעאי אשבת, וקמי דלוקח חוזר וגובה מגולן מן הממוררין?

אמר רבא, הכא במאי עסקין האי כשהוא גובה, לאו בלוקח קאמר, דשגול מכרה עסקין, וגובה את הקרן דקאמר בגול, ואם תאמר קרן אמאי גובה מנכסים משועבדים, הרי קרקע לפניו, כגון שגול שדה מחבירו מלאה פירות, ואכל את הפירות, וחפר בה בורות שיחין ומערות דאפחתה משייה,

בא גול לגבות קרן, גובה מנכסים משועבדים, בא גול לגבות פירות, גובה מנכסים בני חורין,

רבה בר רב הונא אמר כגון

דף ט"ו ע"א

שנמלוה מסיקין אנסי נכריס נטלוה מן הגולן, ומחמתו, ותנן בבבא קמא (קטז, ב) הגולן שדה מחבירו ונטלוה מסיקין, אם מחמת הגולן חייב להעמיד לו שדה אחר, והרי היא יוצאה ממנו ידו דקמני, דנטיילת מסיקין הוא, בא גול לגבות קרן גובה מנכסים משועבדים, בא גול לגבות פירות גובה מנכסים בני חורין,

רבא [דאמר שחפר בה בורות וכו'], לא אמר כרבה בר רב הונא [שנמלוה מסיקין], הרי היא יוצאה מתחת ידו בדינא משמע הלכך בהוצאת גול קאמר, וגובה את הקרן דקאמר כשחפר בו בורות,

ורבה בר רב הונא לא אמר כרבא, הרי היא יוצאה מתחת ידו, בעינא משמע כמו שהיה, ולא שחפר בה בורות,

שהשביחה], ולמזון האשה והבנות חנאי כחובה, שמקבל עליו, את מהא יתבא צדיתי ומיתונא מנכסי, וכן הצגות בנן נוקטן דיהוו ליכי מינאי איתון יהון יתבן צדיתי ומיתונא מנכסי עד דתלקטן לגוצרין, אין מוציאין לאחד מכל אלו, מנכסים משועבדים,

מפני תיקון העולם שאם אשה אומר יטרפו לקוחות על כך, אין לך אדם שלוקח שדה מחבירו, דהא אין לך אדם שאין חוב זה [מזון האשה והבנות] מוטל עליו, ודבר שאין לו קצבה היא, ואכילת פירות ושבת קרקעות נמי דבר שאינו ידוע הוא, ואין הלקוחות יודעין להזהר בכך,

במשעבדי הוא דלא מפקינן, הא מבני חורין מפקינן,

וקתני מיהא לשבח קרקעות, מאי לאו בלוקח מגולן, והשביחה, ובא גול וטרפה, חוזר לוקח וגובה קרן מן המוכר, אפילו מנכסים משועבדים, שמכר זה [הגולן] אחר מכירה זו, דשטריו של זה קודם, שכתב בו אחריות, והשבת [גובה מן הגולן] מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים, מפני תיקון העולם, שהשבת לא היה קצוב בשעת מכירה, כשקיבל עליו אחריות, אלמא אית ליה ללוקח שבת מגולן [ולא אמרין דמחוי כרביה, וקשיא על רב נחמן]?

לא בבעל חוב שטרפה בעל חוב ממנו [מן הלוקח] בשביל חובו [של מוכר], ולא גזולה היתה, דההיא דלא אית ליה שבתא, דמכירה מעלייתה היא כל זמן שלא טרפה ממנו, שאם פרע המוכר מעותיו לבעל חוב, הרי הוא מסולק מן הלקוחות, הלכך כי משלם ליה יותר ממה שקיבל, השתא הוא דהדר וצ"ע מיניה קרקע המוכרה לו, ולא מחוי כשכר מעותיו,

אי בבעל חוב אימא רישא, אין מוציאין לאכילת פירות לאכילת פירות סלקא דעתך, הא מיירי בשדה שטרפיה מלאה פירות מיד הלוקח, וחוזר לוקח לגבות מן המוכר ואי בבעל חוב ואי בשטרפה בעל חוב, בעל חוב כמי אית ליה פירות גמורין הממוררין בקרקע, ואין צריכין לקרקע כלום, שיכול לטורפן,

והאמר שמואל, בעל חוב גובה את השבח וכל הקרקע טורף מיד הלוקח, כמו שהיא משוכנת על ידי הלוקח, שבח אין, אבל פירות לא,

אלא פשיטא בגול וגול וכגון שגולה עם פירותיה, ומכרה, אי נמי, גולה בלא פירות, ומכרה לאחר ועשה בה פירות, וטוען גול ארעאי אשבת, ומיהו, היציאה שהוציא הלוקח ישלם לו הגול, שהרי ממוך כך הושבחה יותר, ואם אין השבת יותר אלא היציאה יתירה נותן לו יציאה שיעור שבת, ודיו, ומודרישא בגול וגול, סיפא נמי בגול וגול?

מידי אריא, הא כדאיתא רישא בגול, והא כדאיתא וסיפא בגול חוב, ולקמיה מותיב לה מרישא,

והא לא תני הכי צרייתה, עלה דהך מתניתין דאין מוציאין, דמוקמה בגול חוב, [שכן שנינו בברייתא] לשבח קרקעות כיצד, הרי שגול שדה מחבירו, והרי היא יוצאה מתחת ידו, כשהוא גובה, גובה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמר רב יוסף, הכא במאי עסקינן, כגון שיש לו לגזלן זה שמגזז ללוקס [שהלוקח גובה ממנו, יש לו] קרקע [אחרת, חוץ מזו שמכר לו שהיתה גזולה] ולא מעות, דשטמא לא מחזי כרביית, [פי' דכיון שיש לו קרקע לגזלן ששעבר לאחריות השבח, הו"ל כאילו מכרו לו באותו שבת משהיה ראשונה, ותו לא מחזי כרביית, ואפי' פרעו הגזלן במעות הרי הוא כאילו חזר ולקחו מן הלוקח. ריבב"א],

א"ל אביי [וכי איזה היתר הוא שיש למוכר קרקע], וכי מותר ללות סאה בסאה אסור ללות סאה בסאה יוקרו חטין [ואסור אפילו בדרך קנין. מאירי], במקום שיש לו קרקע?

אמר ליה התם הלואה שיך רביט טפי ממכר, הכא זביני, [פי' דהתם אבק רבית הוא לגמרי, אבל הכא מכר גמור הוא, וליכא אבק רבית כלל, אלא דחיישינן דמחזי כרביית, שכיון שיש לו לגזלן קרקע או שקנו מידו תו לא מחזי כרביית. ריבב"א],

איכא דאמרי, אמר רב יוסף, הכא במאי עסקינן כגון שקנו מידו על השבט, דהוה ליה מחזיז משעת המכר, קודם שיש שכר המתנת מעות,

א"ל אביי, וכי מותר ללות סאה בסאה, במקום שקנו מידו?

[ומתריץ] א"ל התם הלואה והכא זביני:

גופא אמר שמואל, בעל חוב גובה את השבח [מן הלוקחות],

אמר רבא, תדע [תוס'] דגובה, ולא מצי לוקס למימר, אלא אשכחי שכך כותב לו מוכר ללוקח בלתי שטר המכר, אנא איקום [אני אעמוד, פי' אדאג לסדר הענין], ואשפי' אשקיע, ודומה לו על הר נשפה, דמתרגס על טורא שלום [ישעיהו יג] ואדכי' אטער מכל ערעור ואמריק [לשון נקיון, כמו מרק ברחמך הרבים, אבל ראה מלא הרועים שפי' לשון גמור וסיום, כמו ומרק אחר שחיתת] זביני אילין [אלו הלוקחות], אינון [הקרקע] ועמליהון [הוצאת. תוס'] ושבחיהון [השבח היתר על היציאה. תוס'] וכיון דעל מוכר הדך, גבי שטמא בעל חוב מלוקס, וחזר הלוקס על המוכר, ואיקום קרמך [חזר לומר כן, שכבר מתחלה אמר אנא איקום] וצבי זבינא דנן [ורצה המוכר הוה] וקביל עלוהי [והמוכר קבל על עצמו לקיים הדברים],

א"ל רב חייא בר אבין לרבא, אלא מעתה מתנה דלא כתיב ליה הכי שאין אדם מקבל עליו אחריות, מה שהוא נותן ה"ג דלא טריף שבחא דאם נותן נכסיו במתנה, לא גבי בעל חוב שטמא, הואיל ולא הדך על הנותן? א"ל אין,

וכי יפה כח מתנה ממכר במתנה? א"ל אין יפה ויפה דדבר זה, דכיון דלא הדך גבי ליה, לא מפסיק ליה במידי דלא אפשריה לבעל חוב, דבשלמא גופה של קרקע אמר לו אמאי [וזנתיא] [קבלתיא] [מהרש"א], מאין אגבה חובי,

רב אשי אמר, [יתרין הבריות דלאבילת פירות כיצד ד] לצדדין קתני, כגון שגזל שדה מחבירו מלאה פירות, ואכל את הפירות, ומכר את השדה והרי היא יוצאה ממסת ידו של לוקס דזינא ובעינא, בא לוקח [זה שלקח השדה הגזולה] לגבות קרן [מן הגזלן], גובה מנכסים משועבדים, בא נגזל לגבות פירות, גובה מנכסים בני חורין [של הגזלן],

בין לרבא, בין לרבא בר רב הונא דמוקמי גביית קרן מן הגזלן כנגזל [אינן לוקח], הא מלוה על פה הוא, ולא טרפא ממשעבדי מלוה על פה הוא, ומלוה על פה, אינו גובה מנכסים משועבדים?

הכא במאי עסקינן כשעמד בדיון קודם שמכר נכסיו, וכיון דחייבוהו בית דין אית ליה קלא, והוה ליה כמלוה שטר והדר זבין, אי הכי פירות נמי? כשעמד בדיון על הקרן, ולא עמד בדיון על הפירות,

ומאי פסקא נתימיה, פסקא תנא למלמיה דהעומד דין איתו עומד על הפירות? סתמא דמילתא כי תבע איניש, קרנא תבע ברישא,

חבריות לאבילת פירות כיצד:	גובה את הקרן מנכסים משועבדים	ופירות גובה מנכסים בני חורין
רבא כגון שגזל שדה מחבירו מלאה פירות, ואכל את הפירות, וחפר בה בורות שיחין ומערות,	בא נגזל לגבות קרן, גובה מנכסים משועבדים,	בא נגזל לגבות פירות, גובה מנכסים בני חורין,
רבה בר רב הונא שנמלוה מסיקין [מחמתו]	בא נגזל לגבות קרן, גובה מנכסים משועבדים	בא נגזל לגבות פירות, גובה מנכסים בני חורין
רב אשי לצדדין קתני, כגון שגזל שדה מחבירו מלאה פירות, ואכל את הפירות, ומכר את השדה,	בא לוקח לגבות קרן, גובה מנכסים משועבדים,	בא נגזל לגבות פירות, גובה מנכסים בני חורין,

[ענין חדש וחזר לעיל] וסבר שמואל לוקח מגזלן לית ליה שבחא [לעיל ד. בתחלת הדף משום דמחזי כרביית], והא א"ל שמואל לרב חיינא בר שילת סופר היה אמליך כשאתה כותב שטר, המלך כמוכר, אם יקבל עליו להגבות ללוקס משפר נכסיו, קרנא ושטמא ופרי אס יערפיה ממנו וכתוב שופרא [עידית] שבחא ופירי,

במאי אי בבעל חוב, מי אית ליה פירי [וכי הוא גובה הפירות מן הלוקחות], והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח, שבח אין אבל פירות לא, אלא לאו בלוקח מגזלן [והרי שגובה את השבח מן הגזלן]?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אכל שבתא אמר לו מאי אפסדתיך,

עוד מעט למסור אותו לסבלים שיקחוהו, שבת כזה דינו כפירות, ואינו נמסר לבעל חוב. שט), כאן [הא דאמר שמואל שהבעל חוב אינו משלם] בשבת שאינו מוגיע לכתפלים [את זה טורף הבעל חוב ואינו משלם כלום],

[ומקשה] והא מעשים בכל יום דיני טורפי מקם צאין לפני שמואל וקא מגבי שמואל ומגבי לצעל חוב כל השבוע עם הקרקע אפי' בשבת המוגיע לכתפלים כל זמן שצריכין לקרקע?

לא קשיא, הא [דבעל חוב גובה את השבח] דמסיק ביה כשיעור ארעא ושבתא [למשל שהחוב הוא 1200 והקרקע היא 1000 והשבח 200], הא דקמי נטל יציאה מצעל חוב דלא מסיק ביה אלא כשיעור ארעא [שהחוב הוא 1000] דלא מסיק ביה צעל חוב צמוכר שיעור ארעא ושבתא, הלכך דיהיב ליה צעל חוב ללוקח שבחיה, ומסליק ליה,

והאי דנקט למלמיה צלשון יציאה, ולא תנא נטל כנגד החוב מצעל הקרקע, והמותר מצעל חוב, לאשמועינן היא גופא תנא, דהיכא דיציאה יתירה על השבח אין לו אלא יציאה שיעור שבת,

הניחא למ"ד פלוגמא היא צמחצות (כס): אי אית ליה זוזי ללוקח לפדוע החוב לא מצי מסליק ליה לבעל חוב מן ארעא, דצעל חוב קדים, שפיר דמצי למימר דהיכא דיש קרקע [למשל קרקע 1500] מותר על החוב עם השבח [1200], מסלק ליה [בעל חוב] ללוקח צוזי על כרחו דלוקח, ולא מצי אמר לוקח, הו לי מן ארעא שיעור שבת, דאמר כוליה ידידי # [ואף שהוא צריך להחזיר להבעלים מה ששוה הקרקע יותר מחובו], ואת ידעת דה שלם צרשות,

אלא למאן דאמר, כי אית ליה זוזי ללוקח, מצי מסליק ליה לבעל חוב, נימא ליה אילו הוה לי זוזי הוה מסלקינך מכולה ארעא, השתא דלית לי זוזי, הב לי (גרבא) [גריוא. ד"ס] דארעא, בארעא שיעור שבחיה?

הבא במאי עסקינן? האי צרימא דלעיל כגון שעשאו ליה לצעל חוב אפותיקי להא ארעא, והכל מודים דזו דאי הוה ליה זוזי ללוקח, לא הוה מצי מסלק ליה דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזו:

הכיר בה לוקח צקרקע זו שאינה שלו של מוכר, שגזילה היתה אצלו ולקחה,

אמר רב מעות [מעותיו של לוקח ששילם בעד השרה] יש לו מן המוכר, לכשיצאנה נגזל מידו שבת אין לו שקרקע זה אינו קנוי לו, ושמואל אמר אפי' מעות אין לו,

במאי קמיפלגי, רב סבר אדם יודע שקרקע אין לו, וגמר ונתן לשום פקדון, ונימא ליה לשום פקדון, סבר לא מקבל לשמור,

אמר רב נחמן, הא מתניתא [דלהלן], מסייע ליה למר שמואל דצעל חוב גובה את השבח, והונא חברין מוקים לה במילי אחריני,

דתניא, המוכר שדה לחבירו, והרי היא יוצאה מתחת ידו [כשמוציאין את השרה מן הלוקח], כשהוא גובה כשלוסם חוזר וגובה מן המוכר, גובה את הקרן מנכסים משועבדים, ושבת גובה מנכסים בני חורין,

והונא חברין מוקים לה במילי אחריני דדצר אחר [דהיינו] בלוקח מוגזל דנגזל ודאי טריף שבתא, דאמר ליה ארעאי אשבת, אכל צעל חוב, כל כמה דלא טרפה לה, לאו ידידי הוה, וצרשותא דלוקח אשבת [לכן סבר רב הונא שאין בע"ח גובה את השבח],

תניא אידך, המוכר שדה לחבירו, והשביחה, ובא בעל חוב וטרפה, כשהוא גובה [כשהלוקח גובה מן המוכר] אם השבח יותר על היציאה שהוציא הלוקח צצצצמה נוטל הלוקח את השבח מבעל הקרקע [מן המוכר] מה שעודף על היציאה, דאמר ליה פרעתי את חובך, והיציאה מבעל חוב [שהרי היציאה אינה של המוכר, והרי הבעל חוב מקבלת בתוך השרה, לכן ישלם בעבורה],

ואם היציאה יתירה על השבח, אין לו ללוקח אלא הוצאה, אלא מן היציאה שהוציא דה פורע לו שיעור שבח מבעל חוב והשאר מפסידס,

והא שמואל, במאי מוקים לה [להא ברייתא], אי בלוקח מוגזל? האי צעל חוב היינו נגזל קשיא רישא דקמי נטל את השבח מצעל הקרקע דאמר שמואל לוקח מוגזל לית ליה שבחא [דמחזי כרביה],

אי בבעל חוב, קשיא רישא וסיפא דקמי צעל חוב נטל את היציאה דאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח ולשמואל צעל חוב גובה השבח ואינו נטל כלום?

איבעית אימא [שהבריתא מירין] בלוקח מוגזל [פי' ועל הקושיא ששמואל אומר שגזל אינו משלם שבח מתרין], כגון שיש לו קרקע, אי נמי בשקנו מידו [דאז גובה הנגזל גם השבח],

איבעית אימא, בבעל חוב [ועל הקושיא ששמואל סבר שהבעל חוב לעולם אינו משלם], ולא קשיא כאן [אופן שהבעל חוב משלם להלקוחות] בשבח

דף ט"ו ע"ב

המוגיע לכתפלים קרוז ליקצר, אלא שעדיין צריכין לקרקע הו להו כפירות גמורין, ואין צעל חוב גובה אותו צלא יציאה [שבח שכבר הגיע לשלב כזה שאפשר

אבני חן על מסכת בבא מציעא

נריך לימלך בין בשטרי הלואה, בין בשטרי מקח וממכר,

בעא מיניה שמואל מרב, חזר גזן ולקחה מבעלים הראשונים לאחר שמכר ללוקח, מהו להיות במקום בעלים, כאלו לקחה אחר, ויציאה מיד הלוקח?

אמר ליה לא מצי לאפוקה, שכשמכר מכר לו כל זכות שמצא לידו, וכשלקחה לא לקחה אלא כדי שמהא מקוים ציד הלוקח מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו [וא"ת והא אין אדם מוכר דבר שלא בא לרשותו וכו']? וי"ל דלעולם רבנן היא והאי ליציאה לאו דוקא, אלא לומר דודאי דעת המוכר כשחזר ולקחה שיזכה בה לוקח שלו, שכן גמר בדעתו בשעה שמכרה לו. ריטבא עיי"ש,

מאי טעמא [קונה הלוקח את השרה]? מר זוטרא אמר, ניחא ליה דלא נקרייה גולנא שלא יחפצנו לוקח זה, כשיציאה גזול מידו ויקראנו גזן, לכך חזר להעמיד ממכרו,

רב אשי, אמר ניחא ליה דליקו בהמנותיה,

מאי בינייהו? איכא בינייהו דמית לוקח לאחר שלקחה גזן מן הבעלים, והגזן צא להוציאה מבניו מאן דאמר לא חזר להעמיד ממכרו אלא ניחא ליה דלא לקרייה לוקח גולנא,

דף ט"ז ע"א

הא מית ליה לוקח, ומי יחפצנו עוד, הלכך, לא נחזון לזה, אלא להעמידה צידו בחייו ולא לאחר מותו, ומאן דאמר ניחא ליה דליקום בהמנותיה, בהדי בני נמי ניחא ליה דליקום בהמנותיה,

סוף סוף קרו ליה בני לוקח [יקראו לו], גולנא,

אלא איכא בינייהו דמית גזלן לאחר שלקחה, והבנים באים להוציא מיד הלוקח, מאן דאמר ניחא ליה לאיניש דלא לקריוהו גזלן הא מית ליה ולא נחזון להעמיד ממכרו אלא בימי חייו, שלא יחפצוהו,

למ"ד ניחא ליה דליקום בהמנותיה, ה"נ אע"ג דמית מעיקרא ניחא ליה דליקום בהמנותיה אפילו לאחר מיתה,

סוף סוף קרו לבניה בני גולנא נמצא שאף לאחר מיתה מתרפין אותו,

אלא איכא בינייהו דיהבה במתנה, מאן דאמר ניחא ליה דליקום בהמנותיה, מתנה נמי ניחא ליה דליקום בהמנותיה,

מאן דאמר ניחא ליה דלא נקרייהו גולנא, א"ל מאי גולנא מינך [וא"ת וכי מכרה נמי מה גזלו והלא צריך להחזיר לו מעותיו?] וי"ל דמ"מ יקראנו גולנא כן זמן שלא יפרע לו. תוס'.

ושמואל סבר אדם יודע שקרקע אין לו, וגמר ונתן לשום מתנה, ונימא ליה לשום מתנה, כסיפא ליה מילתא,

והא פליגי ביה חדא זימנא, דאיתמר המקדש את אחותו, רב אמר מעות חוזרין הקדשין חוזרין לו, ושמואל אמר מעות מתנה,

רב אמר מעות חוזרין, אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו, וגמר ונתן לשום פקדון,

ונימא לה לשום פקדון? סבר לא מקבלה מיניה,

ושמואל אמר מעות מתנה, אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו, וגמר ונתן לשום מתנה, ונימא לה לשום מתנה, כסיפא לה מילתא,

צריכא, דאי איתמר בהא [בהכיר בשדה שאינו שלו], בהא קאמר רב דלא עבדי אינשי דיהבי מתנות לנוכראה [ע' ש"ך חו"מ סימן שנו ס"ק ז. טל תורה], אבל גבי אחותו, אימא מודה ליה לשמואל [שהמעות מתנה],

ואי איתמר בהך, בהך [באחותו] קאמר שמואל, אבל בהא אימא מודה ליה לרב, צריכא,

[ראה במהר"ן חיות להלן דף יט: שהגמ' דלחלן הוא הוספת ר' יהודאי גאון],

בין לרב דאמר פקדון, בין לשמואל דאמר מתנה, האי לארעא במאי קא נחית, ופירות היכי אכיל כלומר היכי מצינן לומר טעמא דרצ משום דגמר ונתן לשום פקדון, וטעמא דשמואל משום דגמר ונתן לשום מתנה, ואי הוה דעמיה אחד מהנך, היכי הוה נחית להאי ארעא לעובדה ולאכול פירותיה, על כרחיה סבור היה, שיהא המכר קיים, ולא היה בקי צדק, וטעמא דפלוגתא דרצ ושמואל, טעם אחריתא הוא,

[ומתריץ] סבר אנא איחות לארעא ואיעביד ואיכול בגויה כי היכי דהוה קא עביד איהו הגזן, [ו]לכי אתי מריה דארעא, זוזאי נהוו [מעותי יהיו] לרב דאמר פקדון כלומר אליבא דרב מפרשין דהאי מימר אמר זוזי נהוו פקדון, לשמואל דאמר מתנה ולשמואל מפרשין דהאי אמר זוזי נהוו מתנה,

אמר רבא, הלכתא בפלוגתא קמייתא יש לו מעות [שנתן הלוקח להגזלן] ויש לו שבח [ולא חיישין דמחזי כרביה], ואע"פ שלא פירש לו את השבח ולית לן דשמואל, דאמר שם נריך לימלך,

[והלכתא ב] הכיר בה שאינה שלו, ולקחה, מעות יש לו שבח אין לו,

[והלכתא ד] אחריות מעות סופר הוא ולית לן דשמואל דאמר שעבוד

אבני חן על מסכת בבא מציעא

זה קרקע משל גולן, וצא לנית דין והן מכריזין שכל מי שרואה לקנות קרקע יבא ויקחנה, כדאמרין בערכין (כא, ז) שום הימזמין שלשים יום,

[והלכתא כוותיה דרב אשי, דרב אשי הוי גדול בחכמה ובמנין מפי ממו זוטרא. רא"ש],

מתקיף לה רמי בר חמא אהא [דאמר רב לעיל טו:] מה מכר ראשון לשינוי, מכרי האי לוקח במאי קני להאי ארעא, בהאי שטרא [שנתן ראובן ללוי], האי שטרא חספא בעלמא הוא?

פשיטא, זבנה אס קודם שלקח מן הצעלים, חזר ומכרה לאיש אחר לצד מן הראשון אורתה או הורשה לאחד מצניו [אך מורשה מחיים?], או ויהבה במתנה ואחר כך לקחה האי [הגולן מבעלים], ודאי איגלי דעמיה ד לאו לאוקמה קמי לוקח ראשון קא בעי ולא ניחא ליה דליקום בהימזמיה, שהרי מכרה לשינוי,

א"ל רבא, תהא הא דרז במאמינו שאמר לו, אני סומך עליך שמתנה נדי, בההוא הנאה דלא קאמר ליה מידי, וקא סמיך עליה [ויש בהנאה זו בתשלומי מעות], טרח ומייתי ליה, גמר ומקני ליה כשלקחה מצעלים הראשונים,

נפלה ליה לגולן בירושה שמתחילה גולה [למאד] [מאחד?] ממורישיו ומת הגולן, ירושה ממילא היא והא ליכא למימר ניחא ליה דליקום בהימזמיה ולא איהו קא טרח אבתרה דהא לא טרח אבתרה, דמינא גלי דעמיה דניחא ליה דליקום, הלכך, הוי כיוצא דעלמא, וסחר ותוצעה [פ'] והגולן מורפה מלוקח], ונתן מעות ללוקח,

מתיב רב שישת, [שנינו בברייתא, בענין דבר שלא בא לעולם] מה שאירש מאבא מכור לך, מה שתעלה מצודתי של חיות ועופות ושל דגים מכור לך, לא אמר כלום, מה שאירש מן אבא היום מכור לך, מה שתעלה מצודתי היום מכור לך, דבריו קיימין לקמן פריך מאי שגא רישא כו',

[ראובן גול שדה משמעון ומכרה ללוי, אבל שמעון הגול היה חייב ממון לראובן, ואמר לו ראובן לשמעון, שישלם לו חובו בשדה זו שגול ממנו], גבי איהו בחובו לאחר שגולה ומכר לו, [וצא] [צא. רש"ש] לו אצל גגול, ואמר לו הגבה לי בחובי קרקע שגולתיך חזינא, אי אית ליה ארעא אחריתי לגגול, שיכול לגבות חובו ממנה, ואמר ליה האי בוז שגולתי בעינא אני ספק, הא טרח אבתרה לאוקמה קמיה לוקח קא בעי, ואי לא וזוי הוא דבעי אפרועי,

אמר רמי בר חמא הא גברא, והא תיובתא הרי אדם גדול, וכמוהו משוכחו [פ'] אדם גדול וקושיא גדולה], דקמי לא אמר כלום, ולכשיירש לא קנה לוקח, כיון דההיא שעתא לאו ידידיה הוו נכסי אביו, ולא אמרינן מה מכר לו ראשון לשינוי, כל זכות שגא לידו?

יהבה נהליה במתנה גגול לגולן [שמעון לראובן], פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר מתנה כירושה דהא ממילא, וחד אמר מתנה כמכר, דאי לאו דטרח וארצי קמיה [ראובן הגולן לשמעון], לא הוי יחייב ליה מתנה, להכי טרח וארצי קמיה, כי היכי דליקום בהמנותיה,

אמר רבא, גברא קא חזינא, ותיובתא לא קא חזינא, הכא [בדברי רב דמה מכר ראשון לשינוי וכו'] סמכא דעתיה, והכא [במה שאירש מאבא] לא סמכא דעתיה,

ועד אימת [פ'] לאחר שגול ראובן את הקרקע משמעון, עד מתי? יקחנה מצעלים הראשונים, דאמרין דמשום ד ניחא ליה דליקום בהמנותיה לקחה?

הכא [בגולן שמכר] סמכא דעתיה, דאזיל טרח ומייתי ליה, כי היכי דלא נקרייה גולנא, הכא לא סמכא דעתיה דלוקח, דקאמר מי יימר שירש מאביו כלום, שגא ימכור אביו נכסיו בחייו,

אמר רב חונא, עד שעת העמדה בדין עד שיטרפוה [שמעון הגולן] מן הלוקח [מלוי], ויעמידהו [לוי לראובן] בדין, אכל משעמד דרשעו עד שעת העמדה בדין, גלי אדעמיה דלא מהימן הוא, ואס לקחה אחרי כן, לאו לאוקמיה קמיה לוקח צעי,

שלחזה להא תיובתא דרז ששם דאומיז דלרז לקמיה דרבי אבא בר זבדא, אמר להו זו אינה צריכה לפנים אינה צריכה כדי לתראה להניסה לפני בני הישיבה, שאין בהן יודע לפרקה, ותשובת הגאונים פורשין לגגא, דליכא קושיא מעליא, אל תעלה לגיו,

אמר רבא, זו צריכה לפנים ולפני לפנים [שיש עליה תירוץ הגולן], הכא סמכא דעתיה, והכא לא סמכא דעתיה,

חייא בר רב אמר, עד דמטא אדרכתא לידיה עד שיציצוהו בית דין [לגולן] לפרוע ללוקח מעותיו, ועמד במרדו עד שכתבו פסק דין, ונתנו ללוקח על נכסיו של גולן, שכל מקום שימצאם יחזיק בהן, והיינו תשעים יום לאחר שעמד בדין, כדאמרין בהגול [במראה] [בצא קמא קי:] ,

הוה עוברא בפומבדיתא שדו דין כרז ואותביה ואומצין מהא [מתניתין] [מתניתא?], אמר להו רב יוסף זו אינה צריכה לפנים, ואמר ליה אביי צריכה לפנים ולפני לפנים, הכא סמכא דעתיה, הכא לא סמכא דעתיה,

רב פפא אמר, עד דמתחלן [שלשים ימי] יומי אכרותא לאחר שמצא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דמשתכחי בשוקא, נהדרינהו למרייהו,

אמר רב עמרם, אף אנן [נמי] תנינא [במשנה], כל מעשה בית דין קא סלקא דעתך שטר שכתב בו הנפק, שנמקיים בצית דין הרי זה יחזיר, אלמא לא חיישינן לפירעון אלמא כיון דליכא למישש לשמא לא ליה, שהרי אין מקיימין את השטר אלא בפני בעל דין, כדאמרינן בהגוזל (בבא קמא קיז:), לפרעון לא חיישינן,

א"ל רבי זירא, מתניתין [דכל מעשה ב"ד יחזיר] בשטרי חלטאתא שטר שכתב צית דין, למוציא שטר על חבירו, ומייצבו לשלם, ולא שילם, וירדו לנכסיו ושמו לבעל חוב אחד מהם, ונתנו לו שטר שעל פי צית דין בזה לו,

ואדרכתא שלא מנא לו עכשיו נכסים, וכתבו לו שירדוף לחזור על נכסיו, ואם ימנא יגבה, אדרכתא - לשון רודף ומשיג, כמו פרסה בחלל ולא אדרכיה (כתובות ס, ז), ולשון המקרה, כתרו את בנימין הרדיפיהו מנוחה הדרכיהו (שופטים כ) דלאו בני פרעון נינהו [אבל למעשה חיישינן לפרעון],

אמר רבא, והני לאו בני פרעון נינהו, והא אמרי נהרדעי שומא שמו צית דין לבעל חוב קרקע הלוה הדר עד תריסר ירחי שתא [אם לאחר שלקחו מן הלוה קרקע על שלא שילם החוב, נודמן להלוה מעות יכול לילך אל הבעל חוב וליתן לו מעות, והבעל חוב חייב להחזיר לו את שדהו],

ואמר אמימר אנא מנהרדעא אנא, וסבירא לי דשומא הדר לעולם [ונמצא שגם בשטרי חלטאתא ואדרכתא יכול להיות שפרע הלוה לבעל חוב, ויכול להיות פרוע]?

אלא אמר רבא, התם [במשנה במעשה ב"ד שמוחזרין, ואוקימנן בשטרי חלטאתא ואדרכתא] היינו טעמא [דמוחזרין], דאמרי [פי' שאנו אומרים], איהו [הלוה] הוא דאפסיד אנפשיה, דבעידנא דפרעיה [שלאחר שפרע הלוה], אבעי ליה למקריעה לשטריה אם פרע, ולא קרע השטר, ואם דחה לומר אכד [הבע"ח שאין לו השטר],

א"נ למכתב שטרא אחרינא עילייה, היה לו לומר, כמזכיר שטר מיד, שאתה חוזר ומוכרה לי,

דמדינא ארעא לא בעיא למיהדר טעם נותן לדבריו, שראוי לכתוב שטר מכירה עליה [הבע"ח ללוה, שהרי לאחר שטרף הבע"ח] שקטניה לו לחלוטין, ומדינא לא צעי למיהדר בפדיון, אם לא מדעתו, ומשום דברים וועשית הישר והטוב בעיני ה', הוא דאמור רבנן תהדר,

הלכך מרישא הוא דקא זבין כלומר אין זה פדיון אלא מחילת קניין כאלו שלו היטה, לפיכך, הסוכס שטר מכירה עליה, אינו טועה, איבעי ליה למכתב שטר זביני והיה לו לזה למכור שטר מכירה, הואיל ודחתו מלהחזיר לו שטר של צית דין,

[והחזר לפרש הברייתא לעיל] ומאי שנא רישא [מה שאירש מאבא לא אמר כלום] ומאי שנא סיפא [מה שאירש מאבא היום, דבריו קיימין]?

אמר רבי יוחנן, סיפא מה שאירש מאבא היום משום כבוד אביו כשהיה אביו גוסס, ונריך מעות לקבורתו ולמכירתו, מזהר לכבוד אביו שלא לשהותו בציון, מה שתעלה מצודתי היום

דף ט"ז ע"ב

משום כדי חייו מה שמעלה מזדמני היום, תקנו חכמים שיהיו דבריו קיימין, שמה נריך הוא למוזנות דבר מועט, אבל מה שמעלה מזדמני כל חדש או כל שנה, אין שם משום כדי חייו,

אמר רב הונא אמר רב, האומר לחברו שדה שאני לוקח, לכשאקחנה קנייה לך מעכשיו שכשאקחנה לא אוכל לחזור בו, קנה אם יקחנה, ואין יכול לחזור כשלקחנה,

אמר רבא, מסתברא מלתא דרב, בשדה סתם שדה שאני לוקח, ולא אמר זו, דסמכא דעמיה דמקבל מתנה, לסמוך עליו שיקם שדה וימנהג לו, שהרבה שדות מזויות ליקח, אבל בשדה זו אמר לו שדה זו לא סמכא דעמיה דמקבל מתנה, ולא האמינו, דנימא ניחא ליה דליקו בהימנותיה, ולא מסתבר כוותיה דרב כהא בי יימר דמזבין לה ניהליה,

והאלהים נשבעה, אמר רב אפי' בשדה זו,

[ומביא ראיה שכן הוא] מכדי רב כמאן אמרה לשמעתי, כר"מ, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דתניא האומר לאשה התקדשי לי לאחר שאתגיר, לאחר שתתגירי, לאחר שאשתחרר, לאחר שתשתחררי, לאחר שימות בעליך, לאחר שיחלוץ לך יבמך, לאחר שתמות אחותיך, אינה מקודשת, ר"מ אומר מקודשת,

והא אשה, כשדה זו דמיא דיש באלו [ששנינו בברייתא] שאין צידו להציל עצמו לכלל קדושין, כאשר אין ציד זה לכופ את בעל השדה למוכרה לו, דעבד ושפחה אין צידם לשחרר עצמם, ואין ציד אשה להמית את בעלה או אחותה, וא"ר מאיר דלכשיצא לכלל קדושין מקודשת היא למפרע:

אמר שמואל, המוציא שטר הקנאה בשוק שקנו ממנו, שאפילו לא ילוה המעות שיעבד עצמו לשלם יחזירו לבעלים, דאי משום דכתב ללות ולא ללוה הא שעבד נפשיה, ואי משום פרעון, לא חיישינן לפרעון, דאם איתא דפרעיה מקרע הוה קרע ליה,

אמר רב נחמן [בן ר' יעקב], אבא [אבי, ר' יעקב אביו של רב נחמן] מן ספרי דייני דמר שמואל הוה, והוינא [והייתי נער] כבר שיתא כבר שבע, ודכרנא דהוה מכריז ואמרי, הני שטרי אקנייתא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[פי' זה שאמרנו יחזיר זה רק בשטר חלמאתא ואדרכתא, אבל בשטרי חוב לא יחזיר] גבי שטר חוב מאי איכא למימר, אם איתא דפרעיה איבעי ליה למיקרעיה לשטריה [ולכן תרצה לומר שיחזיר לו השטר],

אימור אשתמוטי קא משתמיט ליה [אינו מחזיר לו השטר, כשפרעו], דא"ל למחר יהבנא לך, דהשתא ליתיה גבאי,

אי נמי אפשר דספרא שעל הלוא ליתן שטר הסופר, ופעמים שאין לו מעות ללווה בשעת הלואה, והמלווה נותן לו שטר לכתיבת השטר, וכשפרעו, מעכב השטר בידו עד שיפרע השטר ז"ל לשון עושר, כמו מעלמא זיילא (עבודה זרה ס, א), ובלשון המקרא וחר את הגז (שופטים ו) ליה:

א"ר אבהו א"ר יוחנן, המוצא שטר חוב בשוק, אע"פ שכתוב בו הנפק לא יחזירו לבעלים, לא מיבעיא היכא דלא כתוב בו הנפק דאיכא למימר כתב ללות ולא לזה, אלא אפי' כתוב בו הנפק, ומאי ניהו דמקוים, לא יחזיר דחיישינן לפרעון,

איתיביה, רבי ירמיה לר' אבהו, כל מעשה ב"ד והאי נמי מעשה בית דין הוא הרי זה יחזיר [הרי דלא חיישינן לפרעון]?

א"ל, ירמיה ברי ! לא כל מעשה ב"ד שוים אלא כגון שהוחזק לזה זה כפרן פעם אחת, לפיכך אין נאמן לומר, פרעתי, ובהיא חן יחזיר,

אמר רבא, ומשום דהוחזק כפרן חדא זמנא, תו לא פרע כלל בתמיה, ואי חיישינן לפרעון, זה שלא מהר לשמור שטר, יפסיד?

אלא אמר רבא, מתניתין [רכל מעשה ב"ד יחזיר] בשטר חלמאתא ואדרכתא [דלא חיישינן לפרעון] וכדרכי זירא,

וכפרן הואיל ואתא לידן, נימא ביה מלתא, דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, אמרו לו צא תן לו שפסקו לו דינו בדין,

[צא תן לו, שפסקו דינו לגמרי, שכל כך היה הדין פשוט להם שצו עליו לתת אותו מיד ואמר לאחר זמן פרעתיו על פי ב"ד נאמן ובשכונת היסת וכו', חייב אתה ליתן לו משמע כמדרומין אנו שאתה חייב לפרוע לו, וצריכין אנו לעיין עוד ולא חייבוהו בפירוש לגמרי וכו'. מוה"ר מלניל],

דף י"ז ע"א

ואמר לאחר זמן פרעתי על פי בית דין נאמן וצדועת היסת,

בא מלווה לפנינו לכתוב לו אדרכתא עליו, אין כותבין ונותנין לו,

חייב אתה ליתן לו, ואמר פרעתי, אינו נאמן לישבע, אלא שנגדו נשבע ונוטל, דכיון דתמילמו הולך למוצאו לדין, אין דרכו למהר לפרוע עד שיפסקו דינו פסק גמור, בא מלווה לכתוב כותבין ונותנין לו,

רב זביד משמיה דר"נ אמר, בין צא תן לו, בין חייב אתה ליתן לו, ואמר פרעתי לאחר זמן, על פי בית דין נאמן, בא מלווה לכתוב אין כותבין ונותנין לו [וקי"ל כרב זביד לפי שאין המון עם מפרשישין ומבדילין בין צא תן לו ובין חייב אתה ליתן לו, הכל נראה להם פסק דין ועביד דפרע. רא"ש],

אלא אי איכא לפלוני, הכי הוא דאיכא לפלוני, אמרו לו צא תן לו ואמר פרעתי והעדים מעידין אותו שלא פרעו בפנינו מצעו לפרוע לו על פי בית דין ולא פרעו, הוליל וצפניהם העז לעצור על פי בית דין, אינו נאמן שוב לומר פרעתי שלא צעדים, [וחזר ואמר פרעתי] הוחזק כפרן לאותו ממון שאין נאמן עוד עליו לומר החזרתי ופרעתי, עד שיפרע צעדים,

[אבל אם אמרו לו הב"ד] חייב אתה ליתן לו, ואמר פרעתי, והעדים מעידין אותו שלא פרע, וחזר ואמר פרעתי לא הוחזק כפרן ונשבע שפרעו, ואף על פי שלא פרעו מיד כשמצעו צפני עדים, ואין זה מעיז צדיק דין, דכיון דלא פסקו לו פסק גמור נשמט ממנו לאותו ממון,

מ"ט אשתמוטי הוא קא משתמיט מיניה, סבר עד דמעינינו בי רבנן ברינן,

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, [ראובן אומר לשמעון] מנה לי בידך, והלה [שמעון] אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידים אותו שיש לו [והרי הוא נמצא כפרן], וחזר ואמר פרעתי, הוחזק כפרן לאותו ממון,

כי הא דשבתאי בריה דרבי מרינוס [בביצה לב: עתירי בבל יורדי גיהנם הם. כי הא דשבתאי בר מרינוס אקלע לבבל וכו'], כתב לה לכלתיה, איצטלא לנש דמילתא [צמר דק ומשובח. שט] בכתובתה, וקבלה עליה [והאב קיבל על עצמו בתורת ערב שהבן ישלם לה אם יגרשנה או שימות],

אירכם כתובתה, אמר (להו) [לה] [שבתאי לכלתו] לא היו דברים מעולם, אתו סהדי ואמרי אין כתב לה, לסוף אמר להו פרעתי, אתא לקמיה דרבי חייה, א"ל הוחזקת כפרן לאותה איצטלא עד שיפרע:

א"ר אבין א"ר אלעא א"ר יוחנן, היה חייב לחבירו שבועה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הוצרכו לומר דאין חוזר ולזה צו,

רב כהנא אמר הא דלמר [רב אסי אמר] ר' יוחנן יחזיר לנעלים, כשחייב [בשלוה] מודה שלא פרע, אי הכי מאי למימרא [למה לא יחזיר]?

מהו דתימא האי מפרע פרעיה, והאי דקא אמר לא פרעתי, משום דקבעי מהדר למזופא ביה זמנא אחריתי [לאחר שיחזירו השטר להמלוה, יאמר להמלוה הרי אתה יודע שפרעתי לך, ולא אמרתי להחזיר לך השטר, אלא כדי שתלוה לי מעות עוד פעם בשטר זה], ולפשימי דספרא חייש,

קמ"ל [דלא חיישינן להכי], דאם כן [דבאופן זה] מללוג גופיה לא שבק [לא יסכים להלוות לו מעות על סמך שטר זה], סבר שמעי בי רבנן שנמחל שעבודו ומפסדי לי למטרף לקוחות, משום דשטרי חוב המוקדמין פסולי, דכיון דהאי דאוקמא הכי, לית ליה עדיו בחוממו זכין לו, אף זה [פי' אף שבאמת נכתב באותו היום] מן המוקדמין,

[ומקשה] מאי שנא מהא דתנן, מצא שטרי חוב, אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר, ואוקימנא כשחייב מודה, ומשום שמא כתב ללות בניסן ולא לזה עד תשרי, ואתי למטרף לקוחות מניסן ועד תשרי שלא כדין, ולא אמרינן דא"כ מלוה גופיה לא שביק, דא"ל כתוב שטרא אחרינא בתשרי, דדלמא שמעי רבנן ומפסדי לי?

אמרי, התם [שחוששין שמא כתב ללות בניסן ולא לזה עד תשרי] משום דאית ליה [למלוה] רווחא, דקא טריף לקוחות מניסן ועד תשרי, מינח ניחא ליה צרמאות, ותלי נפשיה בספיקא [accepts the risk], ואמר דלמא לא שמעי, ואיכא רווחא ולא אמר [מלוה] ולא מידי,

הכא [במצא שטר שזמנו היום], כיון דלית ליה רווחא, דסוף סוף שטרא האדינא כתיב, מאי איכא דקטריף לקוחות מה טרפא יש צוה, שלא יהא בשטר שיחזור ויכמוז לו, והלא שניהם ציוס אחד, הלכך בשטר שנמחל שיעבודו, לא שביק:

אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן [כע"ז 147 פעמים בש"ס], הטוען אחר מעשה ב"ד [פי' כך היה התקנה, שאינו יכול לטעון, והאלימו בוהו כאילו נקט שטר בידו, ואולם אין כאן בירור לאמיתות המציאות שלא נפרע. ראה יוסף דעת] דכר שהוא תנאי צית דין, כגון כמזבז, ומזון האשה והצנות [לאחר מיתת הבעל-האב], הטוען ואמר פרעתי שלא צעדים,

דף י"ז ע"ב

לא אמר כלום, מאי טעמא כל מעשה בית דין כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי,

ואמר [בבר] נשבעתי, והעדים מעדיין אותו שלא נשבע (וחזר ואמר נשבעתי), הוחזק כפרן לאותה שבועה לומר נשבעתי, עד שישבע בפניו,

[אבל אם אין מי שמכחישו משמע שנאמן לומר נשבעתי, אבל יש אומרים שאפ"ה צריך לישבע שבועת היסת. ראה יוסף דעת],

אמרוה קמיה דר' אבהו, אמר להו מסתברא מלתא דרבי אבין [דאמרינן הוחזק כפרן לאותה שבועה], שנתחייב שבועה בב"ד דכיון דמצעו צעדים לקיים דברי צית דין, ולא אזה, אינו נאמן לומר עוד קיימתי אחרי כן,

אבל חייב עצמו שבועה שאמר לו אשבע לך, ומצעו צעדים ולא אזה, ואמר כך אמר נשבעתי [נאמן], ואף על גב דקמי עדים דחייב עביד איניש דמקרי ואמר לא אעשה מה שלא חייבתי צית דין, אלא אני בעצמי, ואין זו סכנות ומרטה, אלא דחייב בעלמא,

אהדרוה קמיה דר' אבין, אמר להו אנא נמי בב"ד אמרי,

איתמר נמי, א"ר אבין א"ר אלעא א"ר יוחנן, היה חייב לחבירו שבועה בב"ד, ואמר נשבעתי, והעדים מעדיין אותו שלא נשבע (וחזר ואמר נשבעתי), הוחזק כפרן לאותה שבועה,

א"ר אסי א"ר יוחנן, המוצא שטר חוב בשוק, וכתוב בו הנפק, וכתוב בו זמנו בו ביום שציוס שנמחל נכתב, יחזירו לבעלים, [והטעם הוא] אי [חיישת] משום כתב ללות ולא לזה, הא כתוב בו הנפק, אי משום פרעון, לפריעה בת יומא לא חיישינן,

א"ל ר' זירא לר' אסי, מי א"ר יוחנן הכי, הא את הוא דאמרת משמיה דר' יוחנן, שטר שלוח בו ופרעו [פי' ופרעו ורוצה ללות בו עוד פעם], אינו חוזר ולזה בו שכבר נמחל שיעבודו משפרע מללוג ראשונה, ועל האחרונה לא נכתב, והוא לא מלוה על פה, וטורף לקוחות שלא כדין, דאין מלוה על פה גובה מן הלקוחות,

דפרעיה אימת אימת, וחזר ולזה אימתי, אילימא [אי ימא] למחר וליומא חרא שמי מצינו הן [ליומא-חרא] וליום אחריו, וקיצור סופרים הוא, מאי אריא שכבר נמחל שיעבודו, תיפוק ליה דהוה ליה מוקדם דאפילו נכתב על מלוה זו אחרונה, וכמוז צו יוס מוקדם מה, הוה ליה השטר מוקדם, ותנן שטרי חוב המוקדמין פסולי,

אלא לאו ביומיה, אלמא פרעי אינשי ביומיה [פי' הרי דמילתא דשכיחא הוא]?

א"ל מי קא אמינא דלא פרעי כלל, דלא שכיחי אינשי דפרעי ביומיה קא אמינא הלכך לא חיישינן למידי דלא שכיח, ואי אחרמי,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

על מנת לכונסה [ואינה גובה את התוספת אם מת קודם שכנסה],
אצטריכא ליה [בא המשנה לאשמועינן שגובה אף התוספת],

דיקא נמי דנכתב לה [כתובה] מיירי, דקתני גובה את הכל, אי
אמרת בשלמא דכתב לה, היינו דקא תני גובה את הכל,
אלא אי אמרת דלא כתב לה,

דף י"ח ע"א

מאי גובה את הכל מאמר שלא הסגה עמה כלום, מהו המוספת, מנה
ומאתים הוא דאית לה,

ואלא [מכאן יש ללמוד שארוסה יש לה כתובה] מדתני רב חייא בר
אמי, אשתו ארוסה [שמתה] לא אונן אין אנינו חל עליה, לאסור
אכילת קדשים ולא מטמא לה אם כהן הוא, דכתיב (ויקרא כג) כי אם לשאר
והיינו אשמו, והאי לאו שארו הוא, דלא בלא עדיין לידי קידוש נשך,

וכן היא [ארוסה להארוס] לא אוננת ולא מטמאה לו לאו משום
כהונה קאמר, דאין כהנות מוחזקות על הטומאה, דכתיב (שם ויקרא כ"א) בני
אהרן,

אלא אינה זקוקה לטמא לו, לא כהנת ולא ישראלית, שמאנה להתעסק בשערה ממי
מאנה האומרים בפרשה, דכתיב לה יטמא, ומניא לה יטמא מזה, ואם לא ראה
מטמאין אותו על כרחו, ומעשה דיוסף הכהן כו' [שמתה אשתו בערב הפסח, ולא
רצה לטמא, ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל כרחו. ובהים ק.], במורת כהנים,

מתה אינו יורשה ליושם הצעל נפקא לן משאריו הקרוב אליו ממשפחתו
ורש אחיה וגו' צצצא צמלא (קרא:), והא לאו שארו הוא, מת הוא גובה
כתובתה?

דלמא דכתב לה,

וכי תימא דכתב לה, מאי למימרא? מתה אינו יורשה
אצטריכא ליה,

[פ' שאפילו באופן שכתב לה כתובה, ואם ימות הוא תגבה הארוסה כתובתה,
מ"מ אם מתה היא אינו יורשה. וראה יוסף דעת],
[ונמצא זה שרצה אבי להביא ראיה שאין הבעל יכול לומר פרעתי מאלמנה מן
האירוסין אינו ראיה, דמאן יימר שיש לה כתובה מתקנת ב"ד],

אלא אביי דאמר לעיל לאו מילתא היא דאמר [שבאמת אינו יכול לומר פרעתי,
משום שאין טוענין אחר מעשה ב"ד]. מוגופה דמתני' דהויא גט, משום
דהא גופא קשיא ליה קא הדר ביה [פ' וצריך להגיה בדברי אביי],

דאי ס"ד דטעמא לאו משום דאין טוענין אחר מעשה בית דין הוא, אלא
במקום שאין כותבין כתובה עסקינן, משום דגט היינו
כתובתה, [איך יכולה האשה לגבות כתובתה בגט] אטו גט מנה
מאתים כתיב ביה דימא הוא מוכיח על המז,

א"ל רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן, ולא משנתניו היא זו
[בכתובות פח:], הוציאה גט ואין עמו כתובה, גובה כתובתה,

א"ל [השיב לו ר' יוחנן] אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת
מרגניתא תותה [וכע"ז יבמות צב: מי משכחת מרגניתא תותה, מכות כא:
מי משכחת מרגניתא תותה],

[וא"ת וכי דרך למצא מרגליות תחת חרסי? ומפרש ר"ת דבקרקעית הים אבנים
רחבות, ונראות כחרסים, ותחתיהן נמצאים המרגליות וכו'. תוס'],

[מפני שיש לפרש טעם המשנה כמו שסבר אביי לומר בסמוך, שגט היינו כתובה,
כי היה לו לקרוע הגט ולכתוב על גביו, גט זה לא משום פסול קרעוהו, אלא כדי
שלא תגבה בו פעם נוספת. רשב"א. יוסף דעת],

אמר אביי מאי מרגניתא [זה שכתב המשנה שגובה כתובתה, אינו משום
שהוא מעשה ב"ד], דלמא [המשנה מיירי] במקום שאין כותבין
כתובה עסקינן אלא סומכין על תנאי בית דין, ומגבה לעולם עד שיוצא הצעל
שוכר, דגט שמעיד שגירסה היינו כתובתה הוא מוכיח שחייב הוא לה
כתובה,

אבל במקום שכותבין כתובה [לא קאי המשנה דגובה כתובתה, אלא],
אי נקיטא כתובה גביא, אי לא נקיט לה לא גביא אי משום דמיישין
דלמא הדרא ומפקא כתובה, וגביא זימנא אחריתי, אי נמי משום דאי צעי אמר
פרעמיה,

הדר אמר אביי, לאו מלתא היא דאמרי דממקום שכותבין שטר
כתובה יכול לטעון פרעתי דאי סלקא דעתך במקום שאין כותבין
כתובה עסקינן, אבל במקום שכותבין כתובה, אי נקיטא
כתובה גביא, אי לא לא גביא,

דאם כן אלמנה מן האירוסין דאף במקום שכותבין [לאשה נשואה] אין
כותבין מן האירוסין במאי גביא כתובה? על כרחך בעדי מיתת בעל,
[וא"ב] לטעון יורש ולימא ולומר פרעתי, וכי תימא הכי נמי, אם
כן מה הועילו חכמים בתקנתן שמתקן כתובה לארוסה, והלא הכל יטענו
פרעתי, [אלא שאינו יכול לטעון פרעתי בכתובה],

א"ל, מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, ואלמנה מן
האירוסין דאית לה כתובה מנא לן [ובין שכל הראיה דאביי הוא
מאלמנה מן האירוסין, ואם אין לה כתובה, אין לו ראיה], אילימא מהא
דתנן נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין ובין מן
הנישואין גובה את הכל צין כתובה של תנאי בית דין, דהיינו מנה לאלמנה
ומאתים לנחלה, צין מוספת,

דלמא היכא דכתב לה [ורק בנשואה חייב ליתן לה כתובה],

וכי תימא מאי למימרא [דהיכא שכתב לה שגובה כתובתה], לאפוקי
מדרכי אלעזר בן עזריה, דאמר שלא כתב לה את המוספת אלא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דאי לא תימא הכי [שיירות מצויות, וגם הוחזקו שני יוסף בן שמעון], קשיא דרבה אדרבה דרבה מרמי נע,

דההוא גימא, דאשתכח בי דינא דרב הונא במקום שהוא יושב ודן, וממוך שהכל רגילין אללו לדון, הוי ליה מקום שהשיירות מצויות שם, דהוה כתוב ביה בשוירי מתא [בעיר שוירי] דעל רכיס נהרא [שיושבת על נהר רכיס], אמר רב הונא

דף י"ח ע"ב

חיישינן לשני שוירי אף על פי שזא אחד לפנינו ואמר ממני נפל, ופלוגי היה משלחו לאשמו, וידעין אנו שאין שם בשוירי שני אנשים ששמותיהן שוין, חיישינן שמא שוירי אחרת יש, ויש זה יוסף בן שמעון אחר,

וא"ל רב חסדא לרבה, פוק עיין בה דלאורתא בעי מינד רב הונא,

נפק דק ואשכח [התו"ט על אבות פ"ב מ"ט דתנן אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה וכו'], כתב, כדאמרינן בעלמא נפק דק ואשכח, המכוון בכל זה יציאת השכל והשתוטטו להתבונן בעיון ולהשכיל היטב], דתנן כל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר [השטר לבעלים] כל מילתא דאחא לביה דין לקיים, דליכא למימש לנמלך עליהן שלא לימנן, הרי זה יחזיר, וזה מקיים צוית דין היה, ולכן הוצא שם והא בי דינא דרב הונא דכי מקום שהשיירות מצויות דמי, וקא פשיט רבה דיהזיר, אלמא אי הוחזקו שני יוסף בן שמעון אין [חיישינן], אי לא לא [חיישינן],

עבר רבה עובדא (בההוא גימא דאשתכח) בי כיתנא [במקום הפשתן, והולך ומפרש היכן] דפומבדיתא כשמעתייה דצעין מרמי, והכא חדא הוא דהוא, ואכשריה,

איכא דאמרי היכא דמוכני כיתנא, והוא שלא הוחזקו אע"ג דשכיחין שיירתא דשיירות מצויות שם לזא ולקנות, ואהדריה משום דלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון צעיר שנכתב זה, ולא חיישינן לומר יש עיר אחרת ששמה כו,

ואיכא דאמרי היכא דתרו כיתנא צמי המשרה, שם נמצא הגט, ומאי כשמעתייה ואע"ג דהוחזקו, דלא שכיחא שיירות שהוחזקו שני יוסף בן שמעון צאוסה עיר שנכתב זה ואכשריה, דצמקום שנמצא צו לא היו שיירות מצויות,

רבי זירא רמי מתניתין אבריייתא ומשני, תנן המביא גט ואבד הימנו, מצאו לאלתר כשר, ואם לאו פסול,

ורמינהי [שנינו בברייתא], מצא גט אשה בשוק, בזמן שהבעל

וכי תימא כיון דתקינן רבנן למנבא לה, כמאן דכתיב ביה דמי דהא פסיקא לן מילתא דכמוצה מנה מאתים, למעון ולימא פרעתי [אין הגט ראייה שלא שילם הכתובה, שיכול לומר פרעתי],

וכי תימא [שאינו יכול למעון פרעתי אם האשה מוציאה את הגט] דאמרינן ליה, אי פרעתה איבעי לך למיקרעיה, אמר לן לא שבכתן [הבעל יכול למעון שהב"ד לא הניחו לו לקרוע את הגט], אמרה [שהאשה אומרת] בעינא לאנסובי ביה,

וכי תימא אמרינן ליה, [אפ"ה] איבעי לך למיקרעיה [וכדי שהאשה יהיה לה ראייה ביד שנתגרשה, כדי שתוכל להנשא], ומכתב אנביה גימא דנן דקרענוהו, לא משום דגימא פסולה הוא, אלא כי היכי דלא תגבי ביה זמנא אחריתי,

אטו כל דמוכני, כבי דינא מוכני וכי כל הפורע חוצ צא לביה דין, צמקום שפרע לה, לא היו צוית דין שיכתבו לו כן:

מתני': מצא גימא נשים # [פשוט שמצאה במקום הקפר, ולא במקום שקונה אותה הבעלים, וצריך לדעת למה פעמים אומר מצא גט אשה בשוק וכאן לא פירש], ושחרורי עבדים, דיייתי [בלשון יון נקרא כך מתנת שכיב מרע, וחז"ל נתנו טעם למה בחרו במלה זו, ע"ש גוטריקון "דא תהא קאי" דדברי שב"מ כל שלא חזר בו, ככתובים ומסורים דמי. יבין], מתנה [שטרי מתנה של אדם בריא. מבוארות], ושוברין [הוא כתב שנותן מלוה ללוה שפרע השטר חוב שבידו, ושובר כל השט"ח. יבין], הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובין הוי, ונמלך עליהן שלא לתנן [דוקא שטר זה שהורע בנפילה חיישינן לכך. וראה יוסף דעת]:

גמ': טעמא [בגמ' נשים] דנמלך שלא לתנן, הא אמר תנו עכשיו נותנין ואפילו נמצא לזמן מרובה משנפל, ולא חיישינן שמא גט אחר הוא ששמותיהן שוין, ומאדס אחר נפל,

ורמינהו [ממשנה בגיטין], המביא גט ואבד הימנו, מצאו לאלתר התם (גיטין כו:) מפרש כדי שיעבור שיירא ותשרה, וצמוך כך ליכא למימר משיירא שערבה שם נפל, שהרי לא שהה שיעור שחמנה כשר, אם לאו פסול?

אמר רבה, לא קשיא כאן [דחיישינן דנפל מאחר] במקום שהשיירות מצויות, כאן [משנתינו דאמרינן שאם אמר תנו נותנין] במקום שאין השיירות מצויות,

ואפי' במקום שהשיירות מצויות לאו רבה קא מסיק, אלא גמרא הוא דקאמר לן, דכי אמר רבה צמקום שהשיירות מצויות, לא אמר אלא, והוא שהוחזקו כשהוחזקו צעיר אחת שנכתב זה הגט שני יוסף בן שמעון בעיר אחת שנים ששמותיהן שוין, ושמות נשותיהן שוות,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

חיישינן,

רב אשי אמר, כגון דקא אמר נקב יש בו בצד אות פלונית, ודוקא בצד אות פלונית דהוה ליה סימן מובהק, ואפילו אם חיימי לומר גבי חזרת אצידה בסימנין, דאצידה לן לקמן צבא מניעא (כו, א) דאורייתא או דרבנן אפילו פשטת סימנין דרבנן יש לסמוך על סימן מובהק כזה למשרי אשת איש דאורייתא, אבל נקב בעלמא לא,

רב אשי מספקא ליה סימנים שמחזירין בהן אצידה אי דאורייתא היא, ואפילו באיסור דאורייתא סמכין אסימן כל דהו (ואז אינו צריך סימן מובהק), אי דרבנן ודוקא באצידה, שהפקר ציט דין הפקר, אבל צמדי דאיסורא, לא סמכין (ולכן הוצרך סימן מובהק).

ואי קשיא נימא הכי קסבר סימנין דרבנן, ונפשט צעין דלקמן, לאו פירכא היא, דמנלן דפשיטא ליה, אי נמי מספקא ליה, אית עליה למיסר מספיקא,

[מכלל דשני דרבא לא שינוי דסמכא הוא, ואע"ג דעבר עובדא בשמעתיה, איהו הוא דעבר ואחרני לא עברו בוותיה, וכי האי גוונא לחומרא עבדין. ר"ח]

[יהנמ' מספרת] רבה בר בר חנה

דף י"ט ע"א

אירכס ליה גיטא שהיה שלום להציא [המהר"ם ש"ף בגיטין כתב דלא מסתבר שרבה בר בר חנה גירש את אשתו, ויש מאחרונים שכתבו שאם היה הגט שלו לא היינו אומרים שרק צורבא מרבנן נאמן במביעות עין, שהרי הבעל יש לו מינו שיכול לכתוב לה גט עכשיו], ואירכס ליה, ואשכחיה בי מדרשא, אמר אי סימנא חשיבא לכו אית לי בגויה סימנא, אי טביעות עינא חשיבא לכו אית לי בגויה טביעות עינא, מכירו אני צכתא קיי הסופר והעדים, מדת ארכו ורצו, כאלס המכיר את חצירו בטביעת עין שטבע בו, ואין צו סימן, אהדרוה ניהליה [החזירו לו הגט],

אמר לא ידענא אי משום סימנא אהדרוה ניהלי, וקא סברי רבנן סימנין דאורייתא שלא אמרתי סימן מובהק, והחזירתי לי, אי משום טביעות עינא אהדרוה ניהלי, ודוקא צורבא מדרבנן דמוחק לן ציה דלא משני בדיבוריה, אבל איניש דעלמא לא [מסייעא להא דאמרנא] שאין ההלכה כרבא. ר"ח,

גופא [שנינו לעיל יח:]: מצא גט אשה בשוק, בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה, אין הבעל מודה, לא יחזיר לא לזה ולא לזה,

בזמן שהבעל מודה מיהא יחזיר לאשה, וליחוש [בין שהורע חזקתה ע"י נפילה] שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן לה עד תשרי וכל זמן שלא נתן, היה לו לאכול ולמכור פירי נכסי מלוג שלה, שחקנו חכמים לצעל לאכול פירות של נכסי מלוג אשתו, שנפלו לה לירושה, ואזל בעל זבין פירי

מודה יחזיר לאשה, אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה, קתני מיהת בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה, ואפילו בזמן מרובה?

ומשני, כאן [שיחזיר רק לאלתר] במקום שהשיירות מצויות, וכאן [שיחזיר גם בזמן מרובה] במקום שאין השיירות מצויות,

איכא דאמרי, והוא שהוחזקו [חזן מזה שהשיירות מצויות במקום שמצא הגט, הוחזקו גם שיש ב' יוסף בן שמעון] דלא נהדר [שלא יחזיר אם לא מצאו לאלתר], והיינו דרבה [שלא יחזיר אלא בדאיכא תרתי], איכא דאמרי אע"ג דלא הוחזקו, לא נהדר, ופליגא דרבה,

בשלמא רבה דאמר [לעיל יח:]. שנינו [ביוסף דעת מביא מהרמב"ם] שהגם שבגמ' רק התירין הוא בשם רבה, אבל באמת רבה מקשה גם הקושיא] ארומיא דמתניתין דגיטין אמתינן דמזיקין [פי' ממשנה על משנה, ומחרץ דחוששין במקום דאיכא תרתי, שיירות מצויות, והוחזקו שני יוסף בן שמעון] לא אמר בר' זירא דרמא מתניתין אצרייתא, מתניתין אלימא ליה לאקשווי משום דהיא עיקר, ויש חומה כשסותרות זו את זו, וצריך לחזר שישישנו, דלילו צרייתא יש לומר אינה עיקר, רבי לא שנאה רבי חייא מניין לו,

אלא רבי זירא, מ"ט לא אמר כרבה [להקשות ממשנה בגיטין]?

אמר לך, מי קא תני [במשנתנו כאן] הא אמר תנו נותנין, ואפי' בזמן מרובה, דלמא הא אמר תנו נותנין ולעולם בדקיימא לן כשנמצא לאלתר ואם לאו פסול, שמא אינו של זה,

אבל צרייתא ליכא לשנויי הכי, דכיון דתנא צהדיא יחזיר לאשה הוה ליה לפלוגי צין לאלתר צין לזמן מרובה, דלא דמיא למתניתין, דהתם לא יחזיר תנא, ומדוקיא הוה דייק יחזיר היכא דאמר תנו, וכיון דלא תנא יחזיר לא הוה ליה לפלוגי,

[ומקשה] למ"ד [לעיל שורה 21 אי ר' זירא סבר כרבה] לר' זירא במקום שהשיירות מצויות, ואע"ג שלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון [אמר לא יחזיר], ופליגא דרבה, במאי קא מיפלגי,

רבה סבר דקתני כל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר, דאשתכח בב"ד עסקינן, וב"ד כמקום שהשיירות מצויות, והוא שהוחזקו לא יחזיר, לא הוחזקו יחזיר,

ורבי זירא אמר לך, מי קתני כל מעשה ב"ד שנמצאו בב"ד, כל מעשה ב"ד יחזיר קתני, ולעולם דאשתכח אבראי שאין השיירות מצויות,

ר' ירמיה אמר הא דקתני יחזיר כגון דקא אמרי עדים הסמומין צו מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של יוסף בן שמעון,

אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא ליחוש דלמא אתרמי שמא כשמא ועדים כעדים, קא משמע לן [דעד כדי כך לא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בן חורין למפרע, משעת חתימה, ובאביו דאמר עדיו בחתומיו זכין ליה, שפיר,

אלא למ"ד חוב הוא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחירות חובתו הוא שיוצא ממחמת רבו, כלומר הפסד הוא לו, שאם עבד כהן הוא פוסלו מן התרומה, ואם של ישראל אוקרו בשפחה כנענית, דוילא ליה, ושכחא ליה, ופריעא ליה [ראה גיטין יג.], מאי איכא למימר דהשתא ליכא למימר עדיו בחתומיו חזין לו, דאין חזין לאדם שלא בפניו?

[ומתריץ] דכי אתי למטרף אמרינן ליה, אייתי ראיא אימת ממוא שחרור לידך:

[שנינו במשנתנו] דייתיך מתנה וכו': ת"ר איזו היא דייתיך [מתנת שכיב מרע], [ניטריקין של] דא תהא למיקם ולהיות שטר זה יהיה לקום ולהיות ככל הכתוב בו, דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי, שאם מת נכסיו לפלוני,

מתנה מתנת בריא איזו היא, כל שכתוב בו מהיום ולאחר מיתה,

אלמא אי כתיבא מהיום ולאחר מיתה הוא דקני גוף הקרקע קני לו מן היום, ואין לו עוד רשות למוכרה וליתנה ולהורשה, והפירות אינו אוכל כל ימי חייו אלא לאחר מיתה, ואי לא לא קני בממיה, כל שכן דאם יהיב ליה גוף ופירות דמעכשיו, דקני טפי, סתם מתנת שכיב מרע לא קניא לו אלא לאחר מיתה, דמתנת מיתה הוא מלאוה,

אמר אביו, הכי קאמר, איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני, אלא לאחר מיתה, כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה [אבל אינו דומה לגמרי, שבמתנת בריא קונה הקרקע מיד, ורק הפירות קונה לאחר מיתה, אבל במתנת שכיב מרע קונה הכל לאחר מיתה],

טעמא דלא אמר תנו, הא אמר תנו נותנין אמתימין פריך, דחלי טעמא דשאינו אומר נמלך עליהם שלא לתנן,

ורמינהו, [שנינו בבביתא] מוצא דייתקאות [שטר מתנת שכיב מרע] אפותיקאות שעשה לו שדה אפותיקי למלוה על פה, ?? שהיתה לו עליו מלוה ישנה ?? ומתנות, אע"פ ששניהם מודין לא יחזיר שמה כתבה לזה ולא מסר לו, ולא זכה בקרקע, וחזר וכתב לאחר ומסר לו השטר, וזכה בו, וזא לחזור בו מן השני, ורוצה לתת לראשון, וספק שימסרו לו שטר זה שיוציאה בציט דין, ונמלא זמן שטר של זה קודם לשטרו של שני, ויוציאה מידו בדין לא לזה ולא לזה?

אמר רבי אבא בר ממל, לא קשיא

דף י"ט ע"ב

כמשפטו מניסן ועד תשרי, ומפקא [האשה] לגיטא דכתב בניסן, ואתיא למטרף לקוחות [ותלך האשה לתבוע מעות מיד הלקוחות] שלא כדון,

הניחא למ"ד כיון שנתן עיניו לגרשה, שוב אין לבעל פירות שפיר יש לה לטרוף כל מה שמכר משעת כתיבה, אלא למ"ד יש לבעל פירות עד שעת נתינה, מאי איכא למימר והא פלוגמא דמסכת גיטין דפרק שני (יז, ב),

[ומתריץ] כי אתיא למטרף [דמי פירות שמכר בעלה מיד הלקוחות], אמרינן לה אייתי ראיא אימת ממוא גיטא לידך מיד בעליך,

[ומקשה] ומאי שנא משטרי חוב, דתנן, מוצא שטרי חוב, אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר, ואוקימנא כשחייב מודה, ומשום שמא כתב ללוות בניסן, ולא לזה עד תשרי, וקא טריף לקוחות שלא כדון [וממשיך],

התם נמי ליהדר, וכי אתי למטרף נימא ליה, אייתי ראיא אימת ממוא שטר חוב לידך מיד הלוא ממחלה?

אמרי, הכא גבי גט אשה, אתי לוקח ותבעה אי אחי [אשה] למיטרף, מסיק [הלוקח] אדעתיה לנצוב [את האשה ד], אייתי ראיא אימת ממוא גיטא לידך, דזמנא קמא, אמר [אומר הלוקח בלבד] האי דהדרוה ניהלה רבנן לגיטא, משום דלא תענין ותיתיב, השתא דקא אתיא למטרף, תיזיל ותייתי ראיא אימת ממוא גיטא לידה [פ"י שנתנית הגט לאשה יש בה שני ענינים, 1. לראיה שנתגרשה, וכדי שתוכל להנשא, 2. לטרוף מלקוחות שקנו פירות לאחר שנתגרשה],

הכא גבי שטר חוב [אם מחזירים השטר ללוה], לא אתי לוקח ותבע, מדאדהדרוה ניהליה רבנן לשטר חוב, פשיטא למאי הלכתא אדהדרוה ניהליה, למטרף הוא, שמע מינה קמו רבנן במילתא, ומקמי דידי מקודם שמכר לי הלוא נכסיו ממוא שטרא לידיה ממוא שטר מיד לזה למלוה בראשונה:

[שנינו במשנתנו] שחרורי עבדים וכו': ת"ר, מוצא שטר שחרור בשוק, בזמן שהרב מודה יחזיר לעבד, אין הרב מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה,

בזמן שהרב מודה מיהא יחזיר לעבד, ואמאי, ניחוש שמא כתב ליתן לו בניסן ולא נתן לו עד תשרי, ואזל עבדא וקנה נכסין מניסן ועד תשרי, ואזיל הרב וזבנינהו ומפיק ליה לשחרור דכתב בניסן, וקא טריף לקוחות שלא כדון,

הניחא למ"ד פלוגמא דפרק קמא דגיטין (יב, ב) זכות הוא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות טובה היא אללו שממירו בקהל, וכיון דזכות הוא, איכא לתרוצי דמשעה שנכתב זוכה בשחרור, דלכי ממוא שטר גט לדיה נעשה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הא [הבדליתא דלא יחזיר לא לזה ולא לזה] בבריא שיהי שטר ממנה צריא, ללא כמיז ציה כדקליר [כשהיה חולח] ולמי צערסיה [והיה שוכב במטתו], כדין שכותבין שטר ממנה שכיז מרע, והא [דאם אמר תנו נותנין] בשכיב מרע,

[ע"י שטמ"ק דהוספת רב יהודאי גאון הוא עד מתקף לה רב זביד, והרבה יש במס' זאת לעדות הריטב"א הוספת ר"י גאון, ע"י לעיל טו: בין לרב בין לשמואל האי לארעא במאי קא נחית הוא ג"כ הוספת ר"י גאון ועוד הרבה. מהר"ץ חיות], [יוסף הוא השכיב מרע, וראובן ושמעון הם שמות האנשים שאנו דנים על השטר של מי הוא],

[ומפרש האוקימתא] מתניתין דקתני הא אמר תנו נותנין, בשכיב מרע [שהשטר שנמצא הוא שטר מתנת שכיב מרע], דבר מהדר הוא שיכול לחזור במתנתו אם כתב שני שטרות, [ואז] השני זוכה שהרי חזר צו מלאשן [ולכן מחזירין לו השטר שאין שום חשש],

דאמרינן מאי איכא למימר [למה יש לחוש], דלמא כתבה מעיקרא להאי [שטר מתנת שכיב מרע לראובן], ואמלך ולא יהבה ניהליה, והדר כתבה לאיניש אחרינא [לשמעון] ויהביה ניהליה, השתא קא הדר ביה [יוסף] מההוא דיהבה ניהליה [יוסף נתחרט על מה שנתנה לשמעון],

[הרי אין שום חשש שיפסיד מי שהוא] אי במתנת בריא יהבה ליה להסוף צמרא [לשמעון], לית ליה פסידא צהאי שטרל דמהדרל ליה להאי [לראובן] דכי נפקא תרתי [כשיוצאים שתי השטרות], בתרייתא זכי, דהא הדר ביה מקמייתא [משטר זה שכתב לראובן],

אי במתנת שכיב מרע נמי יהבה ניהליה [אם נתן לשמעון מתנת שכיב מרע], לית בה פסידא, דבתרייתא זכי דקא הדר ביה מקמייתא,

[ולאחר שפירש המשנה במתנת שכיב מרע, הולך ומפרש הבדליתא] כי קתני בבריייתא, אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה, בבריא כגון שהיה השטר זה הנמצא ממנה צריא, ??? שהוא זכא לשטר המאומר לו ??? דלאו בר מהדר הוא שאינו יכול לחזור במתנתו,

דאמרינן, דלמא כתבה להאי [לראובן] מעיקרא, ואמלך ולא יהבה ליה, והדר כתבה לאיניש אחרינא [לשמעון] ויהבה ליה, השתא קא הדר ביה מההוא דיהבה ליה [רוצה לחזור במנה שנתנה לשמעון, וכן הוא מסכים לתנה לראובן],

וסבר מהדר לא מצינא הדרנא כי [איני יכול לחזור דהא היה מתנת בריא], אימר להו [יוסף חושב שהוא יאמר לב"ד] דאנא להאי [לראובן] יהבתא, וניהדרו ניהליה כתבא [ויהזירו השטר לראובן], כי היכי דכי מפיק האי כתבא דקדים [כשיוצא ראובן שטר זה הקדים בזמן], זכה ביה הוא,

אלא אמרינן ליה אנן [אנן הב"ד אומרים לו], האי כתבא [שטר זה] לא יהבינן ליה להאי, דלמא מכתב כתבת [שמא רק כתבת את השטר] מיהב לא יהבת ניהליה [ולא נתת השטר לראובן], ויהבתה לאיניש אחרינא [אלא נתת שטר לשמעון], וקא הדרת ביה [ועכשיו אתה מתחרט על מה שנתת לו המתנה],

[ולכן אנו מיעצים אותך] אי לא יהבתה לאיניש אחרינא, וקא בעית דתתבה להאי, כתיב ליה השתא כתבא אחרינא, ויהביה ניהליה,

[שבאופן זה אם כבר כתבת המתנה לאיש אחר לא יפסיד] דאי יהבת לאיניש אחרינא, לית בה פסידא שטרל דמתנת השמא, דמאן דקדים שטריה זכי,

מתקף לה רב זביד, והא אידי ואידי [המשנה והבדליתא] דיייתקאות קא תני [פ' מירי במתנת שכיב מרע]?

אלא אמר רב זביד, הא והא בשכיב מרע, ולא קשיא הא ביה [ביוסף] שעדיין הוא קיים, ואמר תנו לזה והא בבריה שמת ממנו, וזה צנו אומר הסוחר,

מתניתין דקא אמר תנו נותנין, בדידיה, דפר מהדר הוא ממתנה זו, אם חזר צו לאחר שילאו שני שטרות צצית דין יזכה האחרון דאמרינן א"נ יהבה שז לאיניש אחרינא במתנת צריא לית בה פסידא להסוף צמרא, צהאי שטרל דמהדרינא ליה להאי, דקמא ובתרא בתרא זכי, דהא הדר ביה מקמא,

כי קא תני בבריייתא, אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה, [מירי] בבריה, דאמרינן, דלמא כתב אבוה [יוסף] להאי [לראובן] ואמלך ולא יהביה ניהליה, ובתר אבוה כתב איהו כן לאיניש אחרינא [לשמעון] ויהבה ליה, והשתא קא הדר ביה מההוא [שהבן מתחרט שנתנה לשמעון],

סבר [הבן] מהדר לא מצינא הדרנא בי, אימר להו [אומר לב"ד] דאבא יהבה ליה להאי [לראובן] ונתבו ליה כתביה [וב"ד יתנו לראובן השטר] וניזיל ונפיק מיניה [ויוצא השדה משמעון], דהוא זכי [קדים] שיהא שטרו קודם, דכיון דמת אביו ממנו זכא משנתנה לו ונפלוג בהדיה אפלוק עמו צקנוניל וז [הבן וראובן יעשו חלוקה],

הלכך אמרינן ליה [לבריה של יוסף], אנן האי כתבא [שטר זה] לא יהבינן ליה להאי [אין אנו נותנין שטר זה לראובן], דלמא [רק] מכתב כתביה אבוה, [אבל] מיהב לא יהבה ליה, ויהבתיה את לאיניש אחרינא [אלא אתה נתת אותה לשמעון], וקא הדרת ביה,

אלא אי קושטא קא אמרת דיהב ליה אבוק, זיל את השתא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כתיב ליה שטרא אחרינא, דאי נמי לא יהבה ליה אבוח, וכתבתיה את לאיניש אחרינא, לית בה פסידא דקמא ובתרא, קמא זכי [קמא זכה] מאחר שני השטרות יאלו משמן, הקודם זכה, שמנתה בריא הם,

והשתא דאוקימנא טעמא דלא יחזיר משום דלמא כתבה להאי, ואמליך ולא יהבה ליה, והדר כתבה לאיניש אחרינא, ליכא למרמי אמתנות, ולא תידוק מתניתין גבי מתנות הא אמר תנו נותנין, דכי נמי אמר תנו שיך למימר טעמא דלא יחזיר, משום שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא לתקן, והדר כתבה לאיניש אחרינא, וגבי דייקתאות, על כרחך אם אמר תנו נותנין אם הוא קיים, דהא תלה תנא דידן טעמא משום שאני אומר נמלך עליהן שלא לתקן, ואי נמי הכי הוה דנמלך השתא, אם אמר תנו נותנין דליכא למיחש למידי, והכי קאמר מנא דייקתי או מתנה לא יחזיר, שאני אומר כו', והיכא דאמר תנו, [אי] שיך למימר לא יחזיר, משום טעמא דשאיני אומר, כגון ממנה בריא או בשכיר מרע ומת וצריה קאמר תנו שמעינן ממנתין דלא יחזיר, ולא דייקין האמר תנו נותנין, והיכא דלא שיך למימר שאני אומר, כגון בשכיר מרע שלא מת מחלו דייקין האמר תנו, דבטל שאני אומר הלכך נותנין:

ת"ר, מצא שובר שכתבה אשה לצעלה המקבלת כחובת, ועודה תחתיו, בזמן שהאשה מודה, יחזיר לבעל, אין האשה מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה,

בזמן שהאשה מודה מיהת יחזיר לבעל, וליחוש דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי והוא לא פרע עד תשרי ואזלה אידי בעודה תחתיו, צין ניסן למשרי זבגתה לכתובה לאחר, במובת הנאה מניסן עד תשרי כלומר, צול, לפי שנתן מעותיו בספק, שאם תמות היא, יירשנה צעלה, ויפסיד מי שלקחה, ואם ימות צעלה או יגרשנה, יהיה לוקח במקומה, ויגבה כתובתה, ושוב לא היה לצעלה לפרוע לה הכתובה אלא ללוקח, ושובר שנכתב בשמה אינו כלום,

ומפיק ליה לשובר דכתיב בניסן [ואע"ג שלא נתנה עד תשרי] ויקדוש לשטרות של לוקח ואתא למטרף לקוחות ויחזיק הצעל בקרקע המיוחדת לכמותה שלא כדין,

דאמר רבא,

דף כ' ע"א

שמע מיינה מדלא חיישין להכי [שהרי האשה כתבה השובר בניסן, ונתנה לבעלה בתשרי, ולא חיישין שיוגבה מלקוחות שבין ניסן לתשרי]. דאי נמי הוה הכי, שפיר זכי צעל בשובר שנכתב לשמה,

איתא לדשמואל, דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו [כמו באן שמכרה כתובתה], וחזר ומחלו מחול מחול הוא אלל הלוה, הלכך, אם מכרה זו כתובתה בחייך, דהיינו שטר חוב וחזרה ומחלתה לצעל בתשרי מחול, ושפיר טריף צעל, ואפי' יורש מחול,

אביי אמר, אפילו תימא ליתיה לדשמואל [שבאן לא חיישין שמכרה כתובתה], הכא במאי עסקינן בששטר כתובה יוצא מתחת ידה שמצאה לפניו, דליכא למיחש לשמא מכרה בטובת הנאה, שאילו מכרתה הימה מוסרת הכתובה ציד הלוקח,

ורבא אמר, אי משום שטר כתובה, חיישין לשתי כתובות שמא שני שטרי כתובה היו לה, [ויש] לחוש שמא מסרה אחד ללוקח, וצאה לחזור בה, ולמחול אלל צעלה, ומוסרת לו שובר המוקדם לשטרות של לוקח, אלא ודאי איתא לדשמואל, ומוחק שצידה למחול שטר כתובה לצעלה עכשיו, לא חיישין לשמא כתובה ליתן בניסן כו',

ואביי אמר מהכא לא תסייע לשמואל, חדא לשתי כתובות לא חיישין הלכך ליכא למיחש לדלמא זבגתה בטובת הנאה,

ועוד אי נמי זבגתה בטובת הנאה, לית לן למיחש לשמא כתובה לשובר בניסן ולא קבלה עד תשרי, דאי נמי הכי הוה, כי מטא שובר לידיה בתשרי, וזכה למפרע בו מזמן תחתיו, ולא הוה ממכרה שנתיים כלום שובר בזמנו בזמן הכתוב בו טריף, אביי לטעמיה דאמר עדיו בחרתומו זכין לו:

מהני: מצא איגרות שום ששמו צית דין נכסי לזה למלוה בחובו ואיגרות מזון שקיבל עליו לזון את צת אשמו, שטרי חליצה ומיאונין קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה, יוצאה ממנו במיאון, ואינה צריכה גט, אלא אומרת בפני שלשה, אי אפשי בפלוגי צעלי, וכותבין לה בית דין שטר שמיאנה בפניהם, להיות לה עדות שמוסרת לינשא, ושטרי בירורין בגמרא מפרש, וכל מועשה ב"ד דליכא למיחש לשמא נמלך, דהא בית דין לא כתבום אלא דדבר מקיים, ולפרעון נמי ליכא למיחש, דבהני שטרות לא שיך צה פרעון, כדאמרין לעיל (טז, צ) ואפילו למאן דאמר שומא דהר, איהו דאפסיד אנפשיה, הרי זה יחזיר,

מצא בחפיסה [גור קטן של עור. יבין], או בדלוסקמא [כיס גדול של עור. יבין] שום שטר, [או שמוצא] תכריך של שטרות צכך או באגודה או אגודה של שטרות ובגמרא מפרש מאי חפיסה ודלוסקמא ותכריך ואגודה, הרי זה יחזיר דדבר שיש בו סימן הוא, כדמפרש בגמרא שהכלי סימן, כשיאמרו הצעלים בכלי כך וכך מאלת אוחס, וכן תכריך ואגודה הרי זה יחזיר, דדבר שיש בו סימן הוא, כדמפרש בגמרא,

ובמה אגודה של שטרות, שלשה קשורין זה בזה,

רשב"ג אומר, אחד הלוח משלשה אם שלשה שטרות של לזה אחד הן, שלזה משלשה בני אדם יחזיר [יחזירם] מוצאם ללוח דודאי פרעם והחזירם לו, ומידו נפלו, שאם מידם נפלו, מי קצאם למקום אחד, שלשה הלויין מן האחד [ואם שלשה לויים הם] שלוו מאדם אחד יחזיר [יחזירם] המוצאם למלוה שהדבר ידוע שממנו נפלו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מצא שמר בין שטרותיו, ואינו יודע מה מיבו אללו, אם הלוח הפקידו אללו או המלוה, או שמא מקצתו פדוע ומסרוהו לו להיות שליט ביניהם, ושכח, יהא מונח עד שיבא אליהו בידו, ולא יחזיר לא לזה ולא לזה,

אם יש עמהן סמפונות [שובר, ונ"ל דביד הלוח נקרא שובר, מדרשובר כח השטר, אבל ביד המלוה נקרא סמפון שהוא כקונקא חלולה שאינו חזק כל כך לשבר השטר, ונ"ל דמה"ט נקרא גמי מום, סמפון, וכמו כן קונקות שבריאח סמפונות דהכל כנוי לדבר הלל וחסור שנחסר כח השטר או שנחסר שלימות העבר, או שנחסר בשר הריאה שבמקום הקונקות. יבין] מילי מילי קמני, המולא בין שטרותיו שובר שנכתב על אחד משטרותיו **יעשה מה שבסמפונות** והשטר נחזק פדוע, ואף על פי שהיה לשובר הזה להיות מונח ביד הלוח, אמרין האמינו הלוח [למלוה], ואומר ממר מנה לי, ושכח:

נמ': **מאי שמרי ברורין? הכא** [כאן בבבלי] **תרגמו שמרי מענתא** [שכותבים המענות של שני הצדדין, ואחר שנכתב אינם יכולים לשנות מענותיהם, וראה גמ'"],

רבי ירמיה אמר, זה בורר לו אחד, וזה בורר לו אחד כשצורדין להן דיינין, כותבין להן זה ציר לו את פלוני, וזה ציר לו את פלוני, שלא יוכלו לחזור בהן:

[שנינו במשנתנו] **וכל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר: ההוא גימא, דאשתכח בי דינא דרב הונא מקייס צהנפק, והשלים המציאו אומר ממנו נפל, דהוה כתיב ביה בשוירי מתא, דעל רכיס נהרא, אמר רב הונא**

דף כ' ע"ב

חיישינן לשני שוירי אף על פי שצוירי ידוע לנו אין זה שני יוסף בן שמעון, שמא יש שוירי אחרת שיש שם יוסף בן שמעון, ושם נכתב, ומשלים אחר נפל, **א"ל רב חסדא לרבא פוק עיין, דלאורתא בעי לה רב הונא מינך, נפק דק ואשכח, דתנן כל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר** דמיון דלא הומוקו שני יוסף בן שמעון צעיר אחר, לעיר אחרת שאינה ידועה לנו לא חיישינן,

א"ל רב עמרם לרבא, היכי פשיט מר איסורא מממונא,

א"ל תרדא [לשון זה גם בזבחים כהן, ובריתות יח:] משועמס [והוסיף הערוך פ' תרדא בלשון רומי מושפ, והערוך גרס תרדא ופירש שומה מוריד ריר. עין יוסף] **שמרי חליצה ומיאונין תנן,**

פקע ארזא דבי רב נשבר העמוד צבית המדרש נשען עליו, **מר אמר מושום לתאי ידידי פקע** נשצל מזלי, שקינא על שגדפתני, **ומר אמר מושום לתאי ידידי פקע** שהשגת על דברי לציטני צבית המדרש [מהרש"א]:

[שנינו במשנתנו] **מצא בחפיסה או בדלוסקמא: מאי חפיסה?** **אמר רבה בר בר חנה חמת של עור קטנה שנותנין בו יין, מאי דלוסקמא?** **אמר רבה בר שמואל מליקא דסבי טסקא** (ארנק) שהוקנים מזניעים זה כלי תשמישן, שלא יטרכו לחפש אחריהם:

[שנינו במשנתנו] **תכריך של שטרות, או אגודה של שטרות וכו':** **ת"ר, כמה הוא תכריך של שטרות, שלשה כרוכין זה בזה** וזהו סימן שהבעלים נותנים בהם, (זה) [כשזה?] יכריז מציאה שטרות מלאה, (זה) [זה?] יאמר שלי הם, ושלשה הן, כרוכין הן. הן. (ר') זה בזה [פ'] שגולל את האחד, ולאחר שגולל קצת מכבדים השני לתוך הגלילה, וזה נקרא כרוכין זה בזה],

וכמה היא אגודה של שטרות, שלשה קשורין זה בזה [פ'] שמוניח שלשה זה על זה, וגולל כולן יחד לתוך כריכה אחת, כן הוא מסקנת הגמ' אבל עכשיו סבר שהיו קשורין באיזה קשר, והיו הקשר סימן],

שמעת מינה קשר סימן שיש קשרים שאין דומין זה לזה, ויאמר כך וכך הוא עשוי, דאי לא מימא הכי מאי סימנא איכא הכא, ומפשוט מינה צעלמא דקשר סימן, וצעיא צעלמא היא, ומשני מהכא, לא תפשוט?

הא תני רבי חייא שלשה כרוכין זה בזה הוא אגודה, דכך היו סימן, דכולי עלמא כרכי שטרא שטרא לענמו, וקושטין אותן יחד, וזה כך שלשמן יחד,

אי הכי היינו תכריך? תכריך כל חד וחד בראשה דחבריה, אגודה דרמו אהרדי השכיבן זה על זה, אורכו על אורכו של חבירו וכרוכות,

[רבין דרמו אהרדי וכרוכות, אדוקין הן טפי זה בזה ממה שהיו כרוכות כל חד וחד בראשו דחבריה לכך קרי להו קשורין. תורת חיים],

מאי מכריז המולא מאי מכריז? **מנין** שלשה שטרות [פ'] מכריז "מצאתי שלש שטרות", וזה בא ונותן סימן שכרוכין היו יחד **מאי אריא תלתא אפילו תרין גמ' הויל ואין צריך לבעלים לתת סימן אלא כריכתן?**

אלא כראמר רבינא צאלו מציאות (כה, ה) **מבעא מכריז, הכא גמ' שטרי מכריז** שטרות מלאה, וזה צריך שיאמר כך וכך היו, וכרוכין היו, הלכך דוקא תלתא, אבל מרי מידע ידיע דמיעוט שטרות שמים, ואין מנין סימן:

[שנינו במשנתנו] **רשב"ג אומר, אחד הלוח משלשה יחזיר ללוח וכו':** **דאי ס"ד דמלוין גינהו, מאי בעו גבי הדדי,**

[ושואל] **דלמא** [לעולם נפלו מן המלוה] **לקיומינהו אזלי** אל סופר הדיינין, הכותב הנפק לכל השטרות? **דמוקיימי,**

דלמא מידא דספרא נפיל? **לא** משהי איניש קיומיה בידא **דספרא:**

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אחד יכול לומר על שלי נכתב שובר, ובצבא בחרא פרכין בלא שובר נמי, הא חנן אין אחד יכול להוציא שטר חוב עליהם, ומוקמין ליה במשולשין בשטר [פי' בשטר שלשה דורות יוסף בן יעקב בן יצחק ובאריך כתב יוסף בן יעקב בן דוד ובשובר כתב סתם יוסף בן יעקב. ב"ב קעג. רשב"ם ד"ה במשולשין], ואין משולשין בשובר, והא הכא דיוצא מתחת יד מלוה הוא,

כדאמר רב ספרא, שנמצא השטר בין שטרות (קרועין) [פרועין] בין השטרות פרועין, וכל אחד אמר זה שטר שלי, הכא נמי, שנמצא בין שטרות (קרועין) [פרועין],

ת"ש, שבועה שלא פקדנו אבא משנה היא בשבועות (מה, א) יתומין מן יתומין לא יפרעו אלא בשבועה, ומהו שבועתן, שבועה שלא פקדנו אבא בלא מתה, ושלא אמר לנו אבא קודם לכן, ושלא מצאנו שובר בין שטרותיו של אבא בין שטרותיו של אבא על שטר זה שיהא פרוע, ששטר זה פרוע הא אם מצאו סמכין עליה?

אמר רב ספרא, שנמצא בין שטרות (קרועין) [פרועין],

ת"ש, סמפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו קא סלקא דעתך אם אמר מלוה לא נפרעתי, ותדע, שהרי לא מסרתי לידך, יתקיים בחותמיו, על פי חותמיו יתקיים, אם החותמיו מעידין שחתמוהו, אין המלוה נאמן, אבל כל כמה דלא מקיים, מהימן, דמאן מפיק ליה מלוה, ומלוה הא אמר פסול הוא, אימא יתקיים מחותמיו

דף כ"א ע"א

דשיילינן להו לסהדי אם ראו הפרעון, ואם לאו נאמן המלוה לומר שלא נכתב אלא להיות מוכן לכשיפרע אי פרוע אי לא פרוע,

ת"ש, סמפון שיש עליו עדים כשר, מאי עדים? עדי קיום שכתבו הנפק, דבי דינא לא מקיימי ליה אלא אם כן פרע, הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא ושאינן עליו עדים פסול מאי אין עליו עדים אילימא דליכא עלויה עדים כלל צריכא למימר דפסול אלא לאו עדי קיום,

גופא, סמפון שיש עליו עדי' צעדי קיום מוקמין לה [מהרש"א] יתקיים בחותמיו ואפילו יוצא מתחת יד מלוה כשר, אין עליו עדים [עדי קיום] אבל עדים חתומין עליו ויוצא מתחת ידי שלישי שאין הלוה מוציא ולא המלוה, אלא שליש שציינהם נאמן, או שיוצא לאחר חיתום שטרות שיצא לפנינו כשהוא כתוב בשטר חוב אחר החתימה [בסוף השטר. ריב"ב א], כשר,

יוצא מתחת ידי שלישי, דהא הימניה מלוה לשליש דעל כרחק אין כותב שובר אלא מלוה, והוא מסרו ליד השליש, יוצא לאחר חיתום שטרות נמי, דאי לאו דפריע לא הוה מרע ליה לשטריה:

[שנינו במשנתנו] שלשה שלוו מאחד יחזיר למלוה וכו': דאי ס"ד דלוי' נינהו [היו] שפרעו והוחזרו להם מאי בעו גבי הדדי,

דלמא למכתבנהו אזלי ומן הסופר נפל, ומעולם לא לוו? דכתיבי בתלת ידי ספרי [שכל שטר כתבו סופר אחר],

ודלמא [לעולם שנפלו מן הלוח] לקיומניהו אזלי? מלוה מקיים שטריה, לוח לא מקיים שטריה [בניחותא]:

[שנינו במשנתנו] אם יש עמהן סמפונות, יעשה מה שבסמפונות: אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, סמפון שובר המבטל שטר, וכל דבר המבטל דבר קרי סמפון, כדאמר גבי קדושי אשה ומכירת עבד שהמוס קרוי סמפון, מפני שמבטל את המקח היוצא מתחת ידי מלוה שהוא מונח בידו, ולא ביד הלוה, אע"פ שכתוב בכתב ידו, אינו אלא כמשחק, ופסול,

לא מבעיא כתוב בכתב יד סופר, דאיכא למימר ספרא אתרמי ליה, וכתב וסבר אם יצא בעל חובי לפרעני, ואני אין (שטרי) [שטרו. ר'] עכשיו בידו, ואם לא יהא שובר מוכן (לי) [לו. ר'], לא יפרע כלום,

אלא אפילו כתוב בכתב ידו שיש לומר אם לא שנפרע למה ליה למחר ולכתוב לפני פרעון, הואיל וידוע לכתוב פסול, סבר דלמא מתרמי ואני בין השמשות, וקא פרע לי, דאי לא יהיבנא ליה לא יהיב לי זווי, אכתוב אנא, דכי אייתי לי זווי אתן ליה,

תנן, אם יש עמהן סמפונות והכא במלוה עסקין, דקתני מלא שטר בין שטרותיו כו' יעשה מה שבסמפונות?

כדאמר רב ספרא לקמן בשמעתין, שנמצא [לו] השטר שהשובר יוצא עליו בין שטרות (קרועין) [פרועין] והוא אינו קרוע, לפיכך סומכין על השובר, שמקום [פי' שמקום שנמצא] השטר מוכיח על השובר שהוא אמת, שאם לא נפרע לא היה נותן השטר אלא השטרות קרועין, כך שמעתי,

ולי נראה שנמצא השובר בין השטרות קרועין, הלכך איכא למימר שנתקבל המוב, והשובר הזה אין צריך למלוה הזה אלא ללוה, והלוה שכתב ביד זה, לפיכך נתנו זה עם השטרות שאין צריכין לו, דאי סלקא דעתך מלוה כתבו להיות מוכן לו כשירצה לזה לפרעו לא נתנו עם שטרות שאין צריכין לו,

הכא נמי שמצאו בין שטרות (קרועין) [פרועין],

ת"ש, נמצא לאחד בין שטרותיו מתניתין היא בגט פשוט (צבא בחרא קעב, א) שני יוסף בן שמעון צעיר אחת, ונמצא שובר לאדם אחד בין שטרותיו, וכתוב בו שטרו של יוסף בן שמעון שצדי פרוע הוא, והיה לו שני שטרות על שניהם,

שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין סל

מתני' אלו מציאות שלו, ואלו חייב להכריז,

פרק שני אלו מציאות

אלו מציאות שלו [שקנאן ביאוש, כיון דלית בהו סימן, רבנו ברוך], **מצא** # [כאן לא פירש היכן מצא] **פירות** [חיתין] **מפוזרין** נמיאשו הצעלים מהן, כדאמר בגמרא, והפקר הן, **מעוה** **מפוזרות** הוילין ואין להם סימן ניכר, איאוש מילאש, והווי להו הפקר, וזהו טעם כולם, [הפסיק במעוה בין מיני המאכל, לסמוך מפוזרין למפוזרות. הון עשיר],

כריכות עומדים קטנים, כמו מאלמים אלומים ומתגרמין צירושלמי מכרכן כריכן (בראשית לו) **ברשות הרבים** שהכל דשן עליהו, ואם היה סימן נקשר עליהן הרי הוא נשמת [תמוה לי הא מסקינן בסוגיא דהלכה סימנין העשויים לידרם הוי סימן וצ"ע [הקושיא הוא דהא קי"ל כרבא]. תוספות רע"ק],

ועגולי דבילה [תמרים שנדרכו בעיגול], **ככרות של נחתום** כל ככרות הנחתומין שוין, אכל ככרות של צעל הצית ים צהן סימן, **מחרוזות של דגים** [שנקבו, ותלויים כולם על משיכה], **וחתיכות של בשר**,

וגיזי צמר הלקוחין ממדינת [domestic] כמות שהן מזוזות, כשאר כל גיזת המדינה, לאפוקי הצלות מדינת האומן דקדמני סיפא, **ואניצי פשתן** רישט"א צלשון אשכנז, וצמקומיטו פופי"ר (חבילות פשתן בלתי מעובד), **ולשוניות של ארגמן** צמר סרוק ומשוך כמין לשון, וצבוע ארגמן, ומזויין הן, **הרי אלו שלו, דברי רבי מאיר**,

[והפסיק באניצי פשתן בין גיזי צמר ולשוניות של ארגמן? משום דאניצי דמו לגיזי צמר הנזכרים שהם בלתי סרוקים, משא"כ הלשוניות. הון עשיר],

ר' יהודה אומר כל שיש בו שינוי חייב להכריז, כיצד מצא עגול של דבילה ובתוכו חרס, כבר ובתוכו מעות,

רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל כלי אנפוריא נגמרא מפרש אין חייב להכריז:

ובמ': [שנינו במשנתנו, במציאות שהן שלו] **מצא פירות מפוזרין,** **וכמה** משוג פזור [ואינו צריך להכריז] [תוס']? **א"ר יצחק קב מפוזר בארבע אמות** אצל נשלוש אמות, לא הוי פזור [וחייב להכריז], וטעמא מפרש ואילן,

[ראה נדרים עא. בר"ן ד"ה מנה"מ דהשאלה וכמה הוא מדברי ר' יצחק שהוא שואל והוא משיב. וראה תוס' כאן],

היכי דמי, אי דרך נפילה אם מלאש דרך נפילה, שיש לדעת שלא הונחו שם מדעת, אלא נפלו, **אפילו טובא נמי** מקצ נמי, דכיון דאין צהן סימן איאוש מילאש, ואי דרך הינוח, **אפילו בציר מהכי נמי לא** [דהא] עמיד לחזור וליטלן?

כללא דפרקן [יכין]:

בהשבת אבידה יש עשה דהשב תשיבם, ולא תעשה דלא תוכל להתעלם, אבל צריך שיהיה שם ח' דברים:

א. שמצאה במקום שאפשר שישאל אברה, לאפוקי במצאן במקום שרוב עכו"ם מצויין שם, אפילו נתן ישראל סימן אינו חייב להחזיר רק לפני משורת הדין, ולהכי בכה"ג אם הבעל אבידה עשיר והמוצא עני פטור. [רנט ה'],

ב. שמצא באופן שאפשר להסתפק שמה לא נתיאש, לאפוקי המציא מנהר ושלולית וליסמין, אפילו בעל האבידה עומד וצווח הרי זה שלו. [שם ז'],

ג. שמצאה במקום שניכר שהיא אבידה, לאפוקי פרה רועה בדרך ביום במקום הפקר [משא"כ בשדה אחר, חייב להוציאה משום אבידת בעל הקרקע, או כדי שלא יצרך בעל הפרה לשלם הפסדה], או שמצאה ברפת שאינו משתמר והוא תוך תחום העיר. [רסא],

ד. שמצאה במקום שאין להסתפק שהונח שם מדעת, לאפוקי טלית או קרדום בצד הגדר או גוזלות מקושרים אחר הגדר וגפה, או בשאר מקום צנוע וכדומה. [ר"ס ס"ט וכו'],

ה. שמצא דבר שששוה פרוטה בשעת אבידה וגם בשעת מציאה. [רסב],

ו. שמצא דבר שיש סימן בגופה או במקום, לאפוקי במצא מעות או פירות מפוזרין, דליכא לא הא ולא הא. [שם ו'], מיהו באפשר שיכירו אותו בטביעת עין, חייב להכריז דאולי אברה ת"ח דנאמן בטב"ע, וצ"ע אם יש בזה דין ת"ח בזה"ז. [שם סכ"א וסמ"ע שם],

ז. שמצא דבר שאם היה שלו היה מתמפל להחזיר, לאפוקי איש נכבד שמצא דבר קל, אינו חייב להחזיר רק לפני משורת הדין. [רסג], ח. שמצא דבר של ישראל, אפילו הוא רשע ואוכל נבילות לתיאבון, לאפוקי עובר עבירות להכעיס ואפיקורס, או מומר לע"ז או לחלל שבת אפילו לתיאבון. [רסו ב'],

כל אלו ח' דברים הם תנאי השבת אבידה, מיהו יש כח בב"ד לגזור להשיב אפילו ליכא כל הנהו, דהפקר ב"ד הפקר [יבמות פט:'] וכ"כ אם יש דינא דמלכותא להחזיר כל אבידה, אפילו ליכא כל הנהו גוונא חייב להחזיר. [רנט ו'].

אבני חן על מסכת בבא מציעא

קב שומשמיין דקין מלך, ויש טורח בקיצוץ יותר מחטין, אבל דמיהן יקרין בארבע אמות מהו [מכאן משמע שמדבר בחיטין, דאי המשנה מדבר בתפוחין, לא היה הולך לקצה האחרון], קב בארבע אמות טעמא מאי, משום דלא חשיבי, ושומשמיין כיון דחשיבי לא מפקר להו, או דלמא משום דנפיש טרחיהו, וכ"ש שומשמיין כיון דנפיש טרחיהו טפי מפקר להו,

קב תמרי תמריס ורמונין גסיס הן, ואין טורח בקצוץ בארבע אמות, קב רמוני בארבע אמות מהו, קב בארבע אמות טעמא מאי [מפקר להו] משום דלא חשיבי, קב תמרי בארבע אמות, קב רמוני בארבע אמות נמי, כיון דלא חשיבי מפקר להו,

או דלמא משום דנפישא טרחיהו, וקב תמרי בארבע אמות, וקב רמוני בארבע אמות, כיון דלא נפיש טרחיהו לא מפקר להו, מאי, ¹ תיקו:

[תמיהא לי כל הני למה לי הא עקר בעיא לכלהו אינו אלא אי טעמא משום דנפיש טרחיהו או משום דלא חשיב, ואי פשטת חדא מינייהו אפשיטו להו כלהו, וכרובאלא לבני ולזיל ? וי"ל דלאו כלהו בחד בי מדרשא אתמרן, אלא כל חד וחד בעי חדא מינייהו כי מדרשיה ואתא רב אשי וסדר כלהו הכא והרבה כיוצא בהן בגמ' וכו'. רשב"א עיי"ש עוד],

איתמר

דף כ"א ע"ב

יאוש שלא מדעת דצר שקטמו יאוש, לכשידע שנפל ממנו, וכשמלאו עדיין לא ידעו הצעלים שנפל מהן אביי אמר לא הוי יאוש לקמיה מפרש פלוגמיהו, ורבא אמר הוי יאוש, [לאבי צריך יאוש בפועל, ולכן צריך שידע שאיבר הערות],

בדבר שיש בו סימן, כולי עלמא לא פליגי דלא הוי יאוש, ואף על גב דשמעיניה דמיאש לסוף [לסוף] לאחר שמלאו זה, וכלל דלאו כגון דאמר ווי ליה לחסרון כס, דגלי דעמיה שטאש מהן לא הוי יאוש, דכי אתא לידיה באיסורא הוא דאתא לידיה דדבר שאינו עשוי להפאש הוא,

דלכי ידע דנפל מיניה לא מיאש, מימר אמר סימנא אית לי בגויה, יהבנא סימנא ושקילנא ליה,

בזוטו של ים מקומות בשפת הים שדרך הים לחזור לאחוריו עשר פרסאות או חמשה עשר פרסאות פעמיים ציוס, ושוטף מה שמוצא שם והולך, וזוטו לשון גודל ושיריע כלשון יווי, כמו שכתבו הזקנים לתלמי המלך ואל אצילי, ואל זאטוטי (מגילה ט, ב) ובשלושיתו של נהר כשהוא גדל ויוצא חוץ לגדותיו, ושולל שלל ושוטף הנמצא אע"ג דאית ביה סימן, רחמנא שרייה ואפילו צאת ליד המוצא

א"ר עוקבא בר חמא, במכנשתא [בזמן כינוס תבואה] דבי דרי [בבית הגרנות] נשעת אסיפת גרנות, וכלן דשן צעליהן, ונשאו את העיקר [לביתם] ונמרו אלו עסקינן, # [ורואין מכאן שמקום זה אינו רשות הרבים, ואפ"ה יש כאן דיני מציאה],

קב בארבע אמות [מרוכעות], דנפיש טרחיהו לקצץ לא טרח איניש [פי' אף שידוע שנשארו שם, אינו חוזר בשבילם, ואיאושי מיאש], ולא הדר אתי ושקיל להו, [אלא] אפקורי מפקר להו,

בציר מהכי אם היה פוזרן צפמות מן [בגון קב בג' אמות] טרח, והדר אתי ושקיל להו, ולא מפקר להו,

יש כאן שני הנחות:
ד' אמות על ד' אמות הוי טירחא,
וקב הוי דבר חשוב,
ויש סברה שיאוש תלוי ב rate of return
כלשון רש"י: דלא חשיבי עליה קב פירות,
לטרום עליהן, טורח קיצוץ של ארבע אמות,

בעי רבי ירמיה [ר' ירמיה היה בן בבל, אבל עלה ללמוד בא"י, והיה תלמידו של ר' יוחנן ועוד, ודרכו לשאול על שיעורי חו"ל], חצי קב בשתי אמות, מהו,

[תמיהא הלא קב בארבע אמות הוי נמי חצי קב בשתי אמות ומאי קמבעיא ליה? וי"ל כיון דליכא אלא חצי קב ילקוט:]
כיון שאין לו טורח לגמור, אבל קב בארבע אמות יש לו טורח ללקוט הכל ואין מלקט כלל,

אי נמי קב בארבע אמות מרובעין הוי חצי קב בשתי אמות ורוחב בארבע אמות אורך, והכא בעי חצי קב בב' אמות על ב' אמות. תוס'],

קב בארבע אמות, טעמא מאי משום דנפיש טרחיהו, חצי קב בשתי אמות כיון דלא נפיש טרחיהו, לא מפקר להו,

או דלמא משום דלא חשיבי עליה, [אינו שווה לו, עם לוינט עם נישט] קב פירות לטרום עליהן טורח קיצוץ של ארבע אמות, וחצי קב בשתי אמות, כיון דלא חשיבי, מפקר להו,

קביים בשמונה אמות מהו, קב בארבע אמות טעמא מאי משום דנפיש טרחיהו, וכ"ש קביים בשמונה אמות כיון דנפישא טרחיהו טפי, מפקר להו,

או דלמא [קב בד' אמות טעמיהו] משום דלא חשיבי, וקביים בשמונה אמות, כיון דחשיבי, לא מפקר להו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

עניים הולכים על משענתם בנחת, ורואין כל שצולת וצבולת, ולשון נמושות כמו לא ימוש (ישעיהו נט) שממשמשין והולכים, ריש לקיש אמר, לקוטי בחר לקוטי לשון נמושות כמו לא ימים (שמות יג) שנוטלין ומשין הכל מלפניהם,

ואמאי אי יאוש שלא מדעת לאו יאוש הוא גזרי דלגזי עניים דהכא הוי יאוש מדעת, שראו שהלכו זה הנמושות, ומילאשו, אלא עניים דעיר אחרת עדיין לא ידעו, והיאך מותרין בו, אלא משום כיון דלכי ידעי מילאשו הוי יאוש משעה שהלכו בו, וזהו שראו לאו ליד זה דעניים דהכא מילאשו, איכא עניים בדוכתא אחריתא דלא מילאשו?

אמרי כיון דאיכא עניים הכא, הנך [העניים בדוכתא אחריתא] מעיקרא איאוש מילאשו ואמרי, עניים דהתם [פ' דהכא] מלקטי ליה,

ת"ש, [מצא] קציעות בדרך מאגיס שקוצין אותם צלחמל, ומוהל שלהן זו, ושומטין שדה ליבש ואפילו בצד שדה קציעות שדה ששומטין זה קציעות, ידיע דמהנהו אמו, וכן תאנה הנוטה לדרך ומצא תאנים תחתיה, מותרות משום גזל אף על גב דכי נפל לא ידע, כיון דלכי ידע מילאש מהשתא הוי יאוש, כדכא, ופטורות מן המעשר כדן הפקר, דהפקר פטור מן המעשר [תוס'] בזיתים ובחרובים אסור כאבי,

בשלמא רישא לאבי לא קשיא מני למרוזי, דמעיקרא ידע ואילאש, כדמפרש ואולי, אגב דחשיבי ממשמש בהו, תאנה נמי מידע ידיע דנתרא [תוס'],

אלא סיפא לרבא קשיא, דקתני בזיתים ובחרובים אסור וסלקא דעתך משום דלא עבידי דנתרי, וליכא למימר ידע דאילאש, ואף על גב דלכי ידע מילאש לא הוי יאוש מהשתא?

אמר רבי אבהו, שאני זית # [וצ"ע למה לא אמר שאני זית וחרובין, שהרי הקשיא הוא גם על חרובין?], הואיל וחזותו מראשו מוכיח עליו ניכר של מי הוא, ואע"ג דנתרין זיתי, מידע ידיע הלכך, מריה לכי ידע דנפיל לא מילאש, דמימר אמר כולי עלמא ידעי דדידי נינהו, ולא הפקר הן, ולא שקלי להו, [דוכתא] [זיתא] דאיניש איניש הוא [יש כאן פירושים אחרים],

אי הכי [כיון דזיתים של כל אדם ניכרין, נמצא שגם תאניו של אדם ניכרין] אפילו רישא נמי [למה בתאנים אמרינן שהם הפקר]? אמר רב פפא תאנה עם נפילתה נמאסת הלכך כיון ידיע דנתרא, מעיקרא מילאש משום מאסותא, דמכי נפלה לא חשיבא עליה, ומפקר לה, לא ידיע לא גרסינן, ופירוש היה משום צספרים,

תא שמע, הגב שנמל מזה ונתן לזה, וכן גזלן שנמל מזה ונתן לזה

דף כ"ב ע"א

לפני יאוש כדבעינן לומר לקמן בשמעתין, מנין לאבדה שטפה נהר כו',

כי פליגי בדבר שאין בו סימן, אביי אמר לא הוי יאוש, דהא לא ידע דנפל מיניה, רבא אמר הוי יאוש, דלכי ידע דנפל מיניה מילאש, מימר אמר סימנא לית לי בגויה מהשתא שהרי נפל, וכשודע שוב אין דעתו עליו הוא דמילאש,

[סימן פמג"ש ממקנא"י ככסע"ז, ליתא בכל הכ"י. ד"ם, ודע שעל המלה השלישית ככסע"ז לא נמצא מאמרים],

תא שמע [ומקשה על אביי דאמר שיאוש אינו קונה אלא אם נתייאשו הבעלים קודם שהגביאם המוצאם], פירות מפורין, הא לא ידע דנפל מיניה? הא אמר רב עוקבא בר חמא הכא במכונשתא [דביורי] [דבי דרי] עסקינן, ראבדה מדעת היא שלא נפלו ממנו, ומדעת הניחם הפקר,

ת"ש [להקשות על אביי], מעות מפורות הרי אלו שלו, אמאי הא לא ידע דנפל מיניה?

התם נמי כדרכי יצחק, דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה וקודם שחלף זה נודע לבעלים שנפלו, ונאשו, הכא נמי אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה, [בזמן הזה שאין מרגישים בנפילת כסף קטן, שאינו יודע כמה היה לו וכמה הם עתה, וממילא אינו יודע בחסרונם, אם כן לא הוי יאוש, דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. הערות],

ת"ש [להקשות על אביי], עיגולי דבילה וככרות של נחתום, הרי אלו שלו, אמאי והא לא ידע דנפל מיניה? התם נמי אגב דיקורי כד, משא מידע ידע בהו,

ת"ש [להקשות על אביי], ולשונות של ארגמן [הא דלא אקשי' לי' מחתיכות של בשר, וגזי צמר ואניצי פשתן? אפשר דהני נמי יקרי ובכלל פירכא קאמר ופירוקא איתניהו. ר"ן] הרי אלו שלו, ואמאי הא לא ידע דנפל מיניה? התם נמי אגב דחשיבי משמושי ממשמש בהו, וכדרכי יצחק,

ת"ש [להקשות על אביי], המוצא מעות בבתי כנסיות, ובבתי מדרשות, ובכל מקום שהרבים מצויין שם, הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתיאשין מהן, והא לא ידע דנפל מיניה?

אמר רבי יצחק, אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה,

ת"ש [להקשות על אביי], מאימתי כל אדם מותרים בלקט, משיילכו בה הנמושות,

ואמרינן מאי נמושות? וא"ר יוחנן, סבי דאזלי אתיגרא זקנים

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שהיה כוונתו באמת, ולכן], תרומתו תרומה, ואם לאו [חוששין שמדבר בכעס, למה לא נתת מן היותר טובים, ולכן] אין תרומתו תרומה,

ליקטו הבעלים והוסיפו עליהן [והיינו דבשמוסף, חלו תרומתו ותרומת הראשון ביחד, דאם נימא דבתחלה כבר חלה תרומה, אם כן ל"ש לחוסף, דל"ש לעשר דבר המתוקן, וכשהתחיל לתרום פחות משיעור ואח"כ משלים בכהאי גוונא מהני, דהוי גמר ההפרשה. הערות], בין כך ובין כך תרומתו תרומה,

וכי "נמצאו" יפות מהן תרומתו תרומה, אמאי, בעידנא דתרם הא לא הוה ידע [הבעלים שאחד תורם פירותיו] אלמא כיון דלכי ידע דניחא ליה, אמרינן מעיקרא נמי ניחא ליה, ולענין יאוש נמי, כיון דלכי ידע מייאש, מעיקרא נמי הוי יאוש?

[וכיון דבשעת הפרשה לאו תרומה היא, דהא לאו שלוחו הוא, דכי ידע, היכי הוויא תרומה, ושליחות שאחר הפרשה מי אית ביה מששא. הראב"ד. שטמ"ק],

תרגמה רבא אליבא דאביי # [יש ללמוד מכאן מדות טובות, שרבא שהוא בר פלוגתיה כאן, והולך ליישב את דברי אביי], דשויה שליח [כדמפרש להלן],

ה"נ מסתברא, דאי ס"ד דלא שווייה שליח, מי הוויא תרומתו תרומה, והא אתם במדבר יח גם אתם אמר רחמנא קן מרימו גס אתם, מהכא נפקא לן שלוחו של אדם כמומו לתרומה, שהשלים שתרם תרומתו תרומה, וכיון דשליחות מהכא נפקא לן על כרחך שלוחס דומיא דאתם צעינן לרבנות שלוחכם, מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם שהשלים מיעוטו שלים,

אלא הכא במאי עסקינן, כגון דשויה שליח, וא"ל זיל תרום, [וא"ת אבתי תיקשי אמאי תרומתו תרומה, הא בעידנא דתריס מן היפות לא הוה ידע בעל הבית כיון דאין דרך לתרום מן היפות? וי"ל כיון דחוינן לבסוף דניחא ליה אינלאי מילתא דמעיקרא כי א"ל זיל תרום הוה ניחא ליה שיתרום מן היפות, נמצא דבעידנא דתרם מן היפות לא תרם שלא מדעתו. תורת חיים],

ולא א"ל תרום מהני [פי' לא אמר לו מאיזה מקום יקח התרומה], וסתמיה דבעל הבית כי תרום מבינונית הוא תרום, ואזל איהו ותרם מיפות, ובא בעל הבית ומצאו, וא"ל כלך אצל יפות,

אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה [דכיון שנמצאו יפות מהן ודאי דברים של אמת קא"ל שילך אצל יפות דניחא ליה. תורת חיים], ואם לאו אין תרומתו תרומה [דמילי דברי קא"ל ולא ניחא ליה. תורת חיים],

אמימר ומר זוטרא ורב אשי, אקלעו לבוסתנא פרדס דמרי בר איסק [לאו היינו מרי בר איסק דפ"ב דכתובות דאתו ליה אחין מבי חוואי, דאותו מרי בר איסק היה בימי רב חסדא שהיה בימי רבא, והך דרבא מיירי שהיה

ובן ירדן וכן שאר נהרות, ומנא זה על יד הירדן היה יושב שנמלט מזה ונתן לזה, מה שנמלט נמלט, ומה שנתן נתן,

בשלמא גולן וירדן דקא חזי להו ומיאש, אלא גלב מי קא חזי ליה דמיאש?

תרגמה רב פפא בלסמים מזוין ונחוקה נטלה הימנו, ומעיקרא ידע ומיאש, אי הכי היינו גולן? תרי גוויי גולן [א"ל שאני אומר, לסמים מזוין כיון דמיטמר מאינשי, גלב הוא. ב"ק נו.],

ת"ש [קשיא לרבא], ש"ט נהר קוריו [קורותיו] של זה, ומנאן אחר, [או ששטף] עציו ואבניו, ונתנו בתוך שדה חבירו, הרי אלו שלו, מפני שנתיאשו הבעלים דכל שטיפת נהר כקורות עניים ואנשים, הצעלים ידעו דה מיד, דיש לה קול,

מעמא [שקונה העצים והאבנים] דנתיאשו הבעלים, הא סתמא לא הא אס היתה אצידה אחרת, שאין לנו לומר שידעו הצעלים, לא הויה של מונאה, קשיא לרבא?

[ומתריץ דאי אייאש לבסוף לרבא ה"נ דהוה יאוש למפרע, והכי אין אנו יודעין אם אתייאש כלל], הכא במאי עסקינן [הא דדייקנן דהיבא דלא נתיאשו הבעלים חייב להחזיר, כשיכול להציל [גם למחר וליום אחר] ודכוותה צמציאה אחרת, דבר שיש בו סימן, דיכול ליתן סימן ולטוול, מודיענא דה דמיצ להחזיר,

אי הכי אימא סיפא, אם היו הבעלים מרדפין אחריהם חייב להחזיר, אי ביכולין להציל מאי אריא מרדפין, אפילו אין מרדפין נמי דסמכי אהעלה דלמחר וליומא אחרת, ולא מייאשי?

הכא במאי עסקינן, ביכולין להציל על ידי הדחק ואם לא ימחר להציל לא יצילו, הלכך מרדפין לא אייאוש, אין מרדפין אייאושי מייאש אפקורי אפקריהו, דהא ידעו ולא הצילו,

ת"ש [קשיא לאביי], כיצד אמרו התורם שלא מדעת צעלים, תרומתו תרומה, הרי שירד לתוך שדה חבירו וליקט לצורך צעל הצית, ותרם שלא ברשות, אם חושש צעל הצית, ומקפיד על מה שעשה זה משום גול שתרם תרומתו בלא רשותו אין תרומתו תרומה, ואם לאו תרומתו תרומה,

ומניין הוא יודע אם חושש משום גול ואם לאו, הרי שבא בעל הבית ומצאו, ואמר לו כלך [כלך אצל"ש ב 9 מקומות בש"ס, אבל "כלך" יש הרבה], [לכה לך אצל שקינר הלשון. שבת קמח:] אצל יפות היה לך לילך אצל יפות לתת מהן לכה, אם נמצאו יפות מהן [יודעין מזה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

התם כדרב פפא, דרב פפא רמי, כתיב כי יתן וקרינן כי יותן, הא כיצד בעינן כי יותן דומיא דכי יתן, מה יתן לדעת, אף כי יותן נמי לדעת שדע צמיתה, והוכשר צעניו, ועודו הטל עליהן, עדיין הן צמיתו,

ת"ש [להקשות על רבא], דא"ר יוחנן משום רבי ישמעאל בן יהוצדק, מניין לאבידה ששטפה נהר שהיא מותרת, דכתיב דברים כב וכן תעשה לחמורו, וכן תעשה לשמלתו, וכן תעשה לכל אבידת אחיך, אשר תאבד "ממנו" קרא יתירא הוא לאשמועין שאינו חצוי אלא הימנו ומצאתה, מי שאבודה הימנו ומצויה אצל כל אדם # [אולי הפירוש שמצויה אצל אנשים אחרים, אבל הלשון "כל" אדם צריך ביאור], יצאתה זו שאבודה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם,

ואיסורא דומיא דהיתירא כיון דמחד קרא ילפינן מצויה אצל כל אדם שיחזור, ושאינה מצויה יזכה בה, איתקושי אתקוש להדדי, זו לאיסורא וזו להיתירא שאינה מצויה, לא חילק בין דאית בה סימן ובין דלית בה סימן שרא [מותר המוצאה לזכות בה],

אף איסורא דמצויה אצל כל אדם [שצריך להכריז], לא חילק בין אין סימן דכי ידע מיאש, ליש סימן דלכי ידע לא מיאש בין דאית בה סימן, ובין דלית בה סימן, אסורה וכי היכי דיש סימן אסירה, כי אין סימן נמי אסירה, היכא דאיכא למימר לא ידע דנפלה קודם שנצטט ליד זה, תיובתא דרבא תיובתא [תוס'],

והלכתא כוותיה דאבבי ביע"ל קג"ם סימני הלכות הן, יאוש שלא מדעת דהכא, עד זומם למפרע הוא נפסל צמיתו (כו, א), לחי העומד מאיליו צמיתו (טו, א), קדושין שלא נמסרו לביאה צמיתו (נא, א), גלי דעתא צמיתו צמיתו (לד, א), מומר אוכל נצילות להכעיס פסול לענין עדות, צמיתו (כו, א),

י אוש שלא מדעת לא הוי יאוש (ב"מ כא: בראש העמוד) אבירה של אדם שאינו ידוע לו שנאבד, אבל אם היה יודע היה מתייאש ממנה, אין זה שמוצאה זוכה בה בתורת יאוש בעלים,
עד זומם למפרע הוא נפסל (סנהדרין כו. בראש העמוד) שאל העיד בנים והיום בתשרי, כל מה שהעיד מניסן הם פסולין למפרע, וראה במחצית השקל באו"ח סימן ש"ט שרוצה לפרש העין על מעמר עיי"ש.
ל חי העומד מאיליו הוי לחי (עירובין טו. בראש העמוד) שלא הוקצע שם לשם חקון מצוי, דלא הומיטוהו לכך,
ק דושין שלא נמסרו לביאה הוו קידושין (קדושין נא.) קידושין שאין מסורין לביאה - קידש אחת משתי אחיות ולא פירש אחיזה מהם דאין יכול לישא אחת מהן דשמא זו היא אחת אשמו,
ג לוי דעתא בוגיטא לאו מילתא היא (גיטין לד.) גלוי דעת אינו מבטל את הגט, אלא צריך לבטלו בפירוש,

בימי רב אשי, כדקאמר הכא ויום שמת רבא גולד רב אשי. תוס' חיצוניות. שטמ"ק],

אייתי אריסיה [שהיה עובד את שדותיו של מרי בר איסק] תמרי ורימוני, ושרא קמייחו [והניח לפניהם], אמימר ורב אשי אכלי [ג"ל דהיינו טעמא דידע במרי בר איסק שהיה אוהב הלומדים וניחא ליה והוה ליה כאלו הרשה את הארים מתחלה לכך, ולא מתורת יאוש שלא מדעת, או מתנה, או מחילה שלא מדעת נגעו בה וכו'. שיטה], מר זוטרא לא אכיל דגול נינהו, שהצעלים לא ידעו,

אדהכי אתא מרי בר איסק, אשכחינהו, וא"ל לאריסיה אמאי לא אייתית להו לרבנן מהנך שפירתא,

אמרו ליה אמימר ורב אשי למר זוטרא, השתא אמאי לא אכיל מר, והתניא אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה אלא גלי דעתיה דניחא ליה, הכא נמי, גלי דעתיה דניחא ליה צמה שנתן לנו,

אמר להו הכי אמר רבא, לא אמרו כלך אצל יפות דהו גלוי דעת אלא לענין תרומה בלבד, משום דמצוה הוא וניחא ליה, אבל הכא משום כסיפוטא הוא דאמר הכי, [מכאן מוכח דהדיא דמתנה שאדם נותן משום כיסופתא יש בה משום גול ואסור לקבלה, וע"ז נאמר ושונא מתנות יחיה. חכמת מנוח],

תנן מבשרין פ"ו מ"ד, שבעה משקין הן, 1. הטל 2. והמים 3. היין 4. והשמן 5. והחלב 6. ודבש דבורים, 7.

תא שמע [קשיא על רבא], עוררתו הטל עליהן המעלה פירותיו לגג וירד עליהן הטל ושמחה בטל שירד עליהן [שיש תועלת שירטבו, כדי שלא יתייבשו] הרי זה ויקרא יא בכי יותן [מים על זרע] והוכשרו לטומאה מעתה ועד עולם, נגבו עד שלא מלאן אף על פי ששמחה עכשיו בטל שירד עליהן,

דף כ"ב ע"ב

אינן בכי יותן ולא אמרין כיון דהשתא ניחא, מהני האי דעתא למעיקרא, ומיהו הכשר, וקשיא לרבא,

טעמא מאי, לאו משום דלא אמרין כיון דאיגלאי מילתא דהשתא ניחא ליה, מעיקרא נמי ניחא ליה?

שאני התם דכתיב, כי יתן ולא כתיב כי יוסף, עד שיתן [בכוונה],

אי הכי רישא נמי [בעוררתו הטל עליו, למה הוכשר הא לא ניתן עליו לדעת]?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מ ומר אוכל נבילות להכעיס פסול לעדות (סנהדרין כו.)

אביי אמר פסול, דהוה ליה רשע, ורחמנא אמר אל תשת רשע עד. ורבא אמר כשר, רשע דחמס בעינן, [אבל לתיאבון ד"ה פסול],

ה"ד, אי דלית בהו סימן, ברה"י מאי מכריז כלומר כי מכריז זה מלא אצידה מאי מכריז, שיוכל ליתן האציד סימן זה, אלא לאו דאית בהו סימן, וקתני ברה"ר הרי אלו שלו, אלמא סימן העשוי לידרם לא הוי סימן, תיובתא דרבא?

אמר לך רבא, לעולם דלית בהו סימן, ודקא אמרת ברה"י מאי מכריז, מכריז מקום ואינו מכריז שם האצידה, אלא שם המקום מי שצדקה ממנו אצידה במקום פלוני, יצא ויאמר מה אציד, חוה צא ואומר אצדתי שם חפץ פלוני,

ורבה [דסימן העשוי לידרם לא הוי סימן] אמר, מקום לא הוי סימן [ולפי דסבירא ליה לרבה מקום לא הוי סימן הוצרך לומר דסימן העשוי לידרם לא הוי סימן. תוס' א],

דאיתמר "מקום", רבה אמר לא הוי סימן, ורבא אמר הוי סימן,

רבה	רבא	
לא הוי סימן	הוי סימן	סימן העשוי לידרם
לא הוי סימן	הוי סימן	מקום

ת"ש, כריכות ברה"ר הרי אלו שלו, ברה"י נוטל ומכריז, והאלומות עומדים גדולים בין ברה"ר ובין ברה"י נוטל ומכריז,

רבה היכי מתריץ לה [כלומר דכ"ע קשיא דמ"ש כריכות מאלומות. ריטב"א] רבה דלמר טעמא דרשות הרבים משום דנדרס, מאי שגא אלומות ורבא היכי מתריץ לה דמוקים לכריכות כשאין בו סימן, מאי שגא כריכות ומאי שגא אלומות,

רבה מתריץ לטעמיה, בסימן דטעמא דרשות (הרבים) [היחיד] דכריכות משום סימן, ודכד שיש בה סימן, ורבא מתריץ לטעמיה במקום טעמא דכריכות דרשות (הרבים) [היחיד] משום מקום, ודכד שאין בו סימן,

רבה מתריץ לטעמיה בסימן, כריכות ברשות הרבים הרי אלו שלו, משום

דף כ"ג ע"א

דמדרסא וסימן העשוי לידרם הוא, ברשות היחיד נוטל ומכריז דלא מדרסא, והאלומות בין ברשות הרבים ובין ברה"י נוטל ומכריז, כיון דגביתין [שגבוהים] לא מדרסא,

ורבא מתריץ לטעמיה, במקום, כריכות ברה"ר הרי אלו שלו דמיינשתפא מתגלגל דרגלי אדם וזהמה, ואינה נמצאת במקום שפלה תחילה

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, וכי מאחר דאיתותב רבא, הני תמורי דזיקא שהרות משיר היכי אכלינן להו הא לא מילא, והא דנקט למיבעי צעיר מאלתר דאיתותב רבא קשיא לי, דכלא איתותב רבא איכא למיבעי, דהא מודה רבא בכל דבר שחזותו מוכיח עליו, חוץ מן התאנה מפני שנמאסת על נפילתה, ונראה צעירי דלא נקט לה אלא להרבות בחומר איסור, כלומר מאחר דאיתותב אפילו בדבר שאין בו סימן, כל שכן שאלו אסורין, שיש בהן סימן,

אמר ליה, כיון דאיכא שקצים ורמשים דקא אכלי להו [ו"מ] בדעת התוס' הג"ל שעל העץ פוגעים בהם ועי"כ נהיים קלים והרוח מפילתם. הערות], מעיקרא מקודם נפילתו יאוש מיאש מנייהו דידע הוא שהרות משיר מהן, והשקצים מזומנים לאוכלן,

יתמי קטנים, שאין הפקידן הפקר דלאו בני מחילה נינהו [בשלמא לרבא כיון דלכי גרלי מיאשי השתא נמי מיקרי יאוש [אבל רבא הא איתותב]. תוס' א], מאי?

אמר ליה באגא [בקעה] בארעא דיתמי לא מחזקינן אין עלינו להחזיק כל הבקעה בחזקת הקרקע של יתומין, ולאסור כל המתמים משום ספק קרקע של יתומים, אלא הולכין אחר הרוב,

מוחזק ועומד קרקע עזמה של יתומין מאי, ברכתא דקלים הכחזין ומוקפין בגדר של אגנים סביב, שאין שקצים ורמשים נכנסין שם מאי? אמר ליה אסירן:

[שגינו במשנתנו] כריכות ברה"ר הרי אלו שלו: אמר רבה, ואפילו בדבר שיש בו סימן, אלמא קסבר רבה סימן העשוי לידרם שהמקום שהוא שם, רגיל דנריסת בני אדם, והחפץ נמוך ונות לידרם לא הוי סימן שאין צעליו סומך לתת בו סימן, מימר אמר נשתחם הסימן דנריסת הרגלים,

רבא אמר, לא שנו אלא בדבר שאין בו סימן, אבל בדבר שיש בו סימן חייב להכריז, אלמא קסבר רבא, סימן העשוי לידרם הוי סימן [דלא חיישינן דנשתחם],

ואיכא דמתני להא שמעתא באגפי נפשה, סימן העשוי לידרם, רבה אמר לא הוי סימן, ורבא אמר הוי סימן,

תנן, [לעיל כא.] כריכות ברה"ר הרי אלו שלו, [להלן כה.] ברה"י כגון צדשה וזרעה, שאין רוב בני אדם דורכין בה, ויש מיעוט שהולכין בה נוטל [דאי ברה"י גמורה אין לו ליטול כלל] ומכריז,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ברה"י חייב להכריז, דלא מינשתפא, והאלומות בין ברה"ר ובין ברה"י נוטל ומכריז כיון דיקורי כנידות לא מינשתפא,

ת"ש [קשיא על רבה דאמר סימן העשוי לידרם לא הוי סימן], ככרות של נחתום הרי אלו שלו, הא של בעל הבית חייב להכריז, ואף על גז דנדהיא מני לה צמתניתין [לקמן בה.], אידי דנקט לזמניה מרישא כריכות צרות הרבים, דלומיז מינה לרצא, נקט נמי לזמניה לרצא מדוקיא דרישא,

[הראשונים כתבו דרך הש"ס לדייק מרישא אף שמפורש בסיפא. הערות]

של בעל הבית מאי טעמא [חייב להכריז], כיון דאית בהו סימן, דמידע ידיע רפתא דאיניש איניש הוא, ולא שנא רשות הרבים, ולא שנא רשות היחיד נוטל ומכריז,

אלמא סימן העשוי לידרם הוי סימן, תיובתא דרבה [דאמר סימן העשוי לידרם לא הוי סימן]?

אמר לך רבה התם היינו טעמא, משום דאין מעבירין על האוכלין המונח אוכלין צדך אין ראוי לעצור עליהם ולהניחם שם, הלכך לא נדקדק, שמי שמלאך ראשון הגביה, לאו לשון דריסה הוא, אלא כמו אין מעבירין על המנוח (יומא לג, א), # [ואף שיש איסור דלא תוכל להתעלם, הרבה בני אדם מורים לעצמם היתר, אבל בלחם שמביא לידי עניות, מזה בני אדם יראים], [ומה שאין נוהרים בימינו בזה, שפת המונח ברחוב אינו נאכל עוד, ולכן אין הקפידא דבזיו אוכלין. הערות]

והא איכא נכרים [ס"ד שדורסים על הלחם]? נכרים חיישי ל'כשפים' סבורים שמחמת כשפים הונחו לשם, כדי להכשיל הדורסים עליהן, ונהי נמי דאין מגביהין אותם, מיהו לא דרסי עליהן, משום כשפים,

והאיכא בהמה וכלבים? באתרא דלא שכיחי בהמה וכלבים [קצת קשה א"כ מניח וביה הוה ליה לאפלוגי בככרות של ב"ה בין במקום דשכיחי ובין במקום דלא שכיחי, ולא ה"ל לאפלוגי בין בככרות של נחתום וכו'? ויש ליישב, כוס הישועות],

לימא כתנאי פלוגתא דרצא ורצא [אי סימן העשוי לידרם הוי סימן], ר"י אומר כל דבר שיש בו שינוי חייב להכריז, כיצד מצא עיגול ובתוכו חרס [מוכה שאין מעבירין על האוכלין לא הוי רק בפת. הערות], כבר ובתוכו מעות, מכלל דתנא קמא סבר, הרי אלו שלו,

סברוה, דכולי עלמא סימן הבא מאיליו הראוי לצא מאיליו, כגון חרס פעמים שנופל צעיגול הוי סימן [תוס'] דאמרין לשם סימן נתנו שם, ולא נפל מאיליו, ודבר שיש בו סימן הוא, ואפילו הכי פליגי רבנן ואמרי הרי אלו שלו, משום דקסברי מעבירין על האוכלין, והוה ליה סימן העשוי לידרם ומעבירין על

האוכלין,

מאי לאו בסימן העשוי לידרם קא מיפלגי, מר סבר לא הוי סימן, ומר סבר הוי סימן ואף על פי שזה עשוי לידרם, נמי הוי סימן?

	ת"ק הרי אלו שלו	ר' יהודה חייב להכריז
סימן הבא מאילו	**הוי סימן	הוי סימן
אוכלין	מעבירין על האוכלין	מעבירין על האוכלין
סימן העשוי לידרם	לא הוי סימן	*הוי סימן

אם סבירא לן מעבירין על האוכלין, וזה סיבה לומר שהבעלים מתייאשין,

* וזה הסיבה שר"י חייב להכריז,

** ואע"ג דסימן הבא מאילו הוי סימן, אבל כיון שהוא סימן העשוי לידרם לא הוי סימן, והרי אלו שלו,

אמר [הקשה] רב זביד משמיה דרבא, אי ס"ד דקא סבר תנא קמא, סימן העשוי לידרם לא הוי סימן, ומעבירין על האוכלין, ככרות של בעל הבית ברה"ר אמאי [אמרין לקמן בה. ד] מכריז [כיון שידרם הכבר, הרי הבעלים מתייאשין]?

אלא אמר רב זביד משמיה דרבא, דכולי עלמא סברי סימן העשוי לידרם הוי סימן, ומעבירין על האוכלין ואפילו הכי ככרות של צעל הצית חייב להכריז, דסימן העשוי לידרם הוי סימן, [ה"ה דהוה מצי למימר אין מעבירין, אלא לאפוקי מדרבא נקט הכי. תוס' הרא"ש.],

ועיגול היינו טעמא והכא בסימן הבא מאיליו קא מיפלגי, דתנא קמא סבר, סימן הבא מאיליו לא הוי סימן לאו סימן הוא, ור"י סבר הוי סימן,

	ת"ק הרי אלו שלו	ר' יהודה חייב להכריז
סימן העשוי לידרם	הוי סימן	*הוי סימן
אוכלין	מעבירין על האוכלין	מעבירין על האוכלין
סימן הבא מאילו	לא הוי סימן	*הוי סימן

* וזה הסיבה שר"י חייב להכריז,

והיה לנו שני קושיות, במאי קמיפלגי, ולמה בככרות חייב להכריז,

ותירץ דפליגי בסימן הבא מאילו, וזה לא שייך כלל לענין ככרות,

וחייב להכריז בככרות, דלכ"ע סימן העשוי לידרם הוי סימן,

ורבה אמר לך [פ'] כיון שהוא סובר דסימן העשוי לידרם לא הוי סימן, ולא מצינו אוקימתא אלא ששני התנאים סברי דסימן העשוי לידרם הוי סימן, איך מוקים מחלוקת התנאים], דכ"ע סימן העשוי לידרם לא הוי סימן, ואין מעבירין על האוכלין והכא היינו טעמא דר' יהודה [שחייב להכריז] משום שאין מעבירין על האוכלין, ותנא קמא הכי נמי אית ליה אין מעבירין, ומשום הכי ככרות של צעל הצית חייב להכריז, והכא וטעמייהו צעיגול בסימן הבא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מאילוי קמפלג משום דסימן הבא מאליו הוא, ת"ק סבר לא הוי סימן, ור"י סבר הוי סימן,

ר' יהודה חייב להכריז	ת"ק הרי אלו שלו	
לא הוי סימן	לא הוי סימן	סימן העשוי לידרם
אין מעבירין על האוכלין	אין מעבירין על האוכלין	אוכלין
הוי סימן	לא הוי סימן	סימן הבא מאליו

ר' יהודה חייב להכריז	ת"ק הרי אלו שלו	
לא הוי סימן	לא הוי סימן	סימן העשוי לידרם
אין מעבירין על האוכלין	אין מעבירין על האוכלין	אוכלין
הוי סימן	לא הוי סימן	סימן הבא מאליו

ותירין דפליגי בסימן הבא מאליו, והטעם שצריך להכריז בכברות הוא משום דאין מעבירין על האוכלין, ואתיא כרבה דסימן העשוי לידרם הוי סימן,

אמר רב זביד משמיה דרבא, כללא דאבידתא, כיון דאמר ווי לה לחסרון כים, מיאש ליה מינה,

ואמר רב זביד משמיה דרבא, הלכתא כריכות ברשות הרבים כדמוקי לה בשאין בו סימן הרי אלו שלו, ברשות היחיד, אי דרך נפילה הרי אלו שלו דליכא למימר מקום הוי סימן, דהא לא ידע היכא נפיל מיניה אי דרך הנחה נוטל ומכריז מקום, ולא יניחם שם, שמה ימצאם נכרי ויעלם, ושמה שחמוס הצעלים,

וזה דבר שאין בו סימן, אבל בדבר שיש בו סימן רצא לטעמיה, דאמר סימן העשוי לידרם הוי סימן לא שנא ברה"ר ולא שנא ברשות היחיד, בין דרך נפילה ובין דרך הנחה, חייב להכריז:

דף כ"ג ע"ב

[שנינו במתניתין] ומחרוזות של דגים: אמאי, להוי קשר סימן? בקטרא דציידא, דכולי עלמא הכי מקטרי,

[מחרוזות של דגים הרי אלו שלו. וה"ה מחרוזות של צמר כדאמר בתוספתא (פ"ג), וה"ה וסא אמר צפ' גיד הנשה (חולין דף כה: ושם ד"ה צמרוס) אל תהא שוטה צמר צמרוס הוי סימן, וי"ל גבי צמר שנתעלם מן העין הקילו טפי דאין הלכה כרז מדפריך (שם) ורז היכי אכל צמרא, משמע דאין שפיר אכלין. תוס', וראה תוס' חולין כה. שחומרא בעלמא הוא, משום עוצדא דהוי, וראה יו"ד סימן סג הלכות בשר שנתעלם מן העין],

ולהוי מגין סימן? במגניא דשוין כזר נהגו הציידין למרוז כמגין הזה צמרוז אחר,

בעו מיניה מרב ששת, [מגין] הוי סימן, או לא הוי סימן?

אמר להו רב ששת תניתוה, מצא כלי כסף, וכלי נחושת, גסטרון של אבר שצרי חמיכות של אבר, וכל כלי מתכות, הרי זה לא יחזיר, עד שיתן אות, או עד שיכוין משקלוטיו שיאמר משקלו, ויכוין האמת, ומדמשקל הוי סימן, מודה ומגין נמי הוי סימן:

[באיכא דאמרי יהיה שונה רק הסברות, אבל מאמר רב זביד והלאה הוא ממש כמו הלשון ראשון], איכא דאמרי, סברות וזי אמתר לימא כתנאי אלא מעבירין על האוכלין אמתר דכ"ע סימן הבא מאילוי הוי סימן, וסימן העשוי לידרם לא הוי סימן, מאי לאו במעבירין על האוכלין קא מיפלגי, דמר סבר מעבירין, ומר סבר אין מעבירין,

ר' יהודה חייב להכריז	ת"ק הרי אלו שלו	
הוי סימן	הוי סימן	סימן הבא מאליו
לא הוי סימן	לא הוי סימן	סימן העשוי לידרם
אין מעבירין על האוכלין	מעבירין על האוכלין	אוכלין

אמר רב זביד משמיה דרבא, אי ס"ד סבר ת"ק סימן העשוי לידרם לא הוי סימן, ומעבירין על האוכלין, ככרות של בעל הבית, ברה"ר אמאי מכריז,

אלא אמר רב זביד, משמיה דרבא, דכולי עלמא סברי סימן העשוי לידרם הוי סימן, ומעבירין על האוכלין, והכא בסימן הבא מאילוי קא מיפלגי, דתנא קמא סבר סימן הבא מאילוי לא הוי סימן, ור"י סבר הוי סימן,

ר' יהודה חייב להכריז	ת"ק הרי אלו שלו	
הוי סימן	הוי סימן	סימן העשוי לידרם
מעבירין על האוכלין	מעבירין על האוכלין	אוכלין
הוי סימן	לא הוי סימן	סימן הבא מאליו

ורבה אמר לך, דכולי עלמא סימן העשוי לידרם לא הוי סימן, ואין מעבירין על האוכלין, והכא בסימן הבא מאילוי קא מיפלגי, תנא קמא סבר סימן הבא מאילוי לא הוי סימן,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בתמיהה, אי בפתוח פשיטא, דהא אבידה מדעת היא שהניחה פמוחה וכל שקלים ורמשים ומחשים שומים הימנה?

אמר רב הושעיא, במציף שהניח מגופה עליה ולא שקרה בטיט, סימן ליכא, ואצידה מדעת נמי ליכא,

אביי אמר, אפילו תימא אידי ואידי ברשום, ולא קשיא, כאן קודם שנפתחו האוצרות שעדיין לא הגיע זמן מוכרי הציות, ויחיד בעלמא הוא דעביד הוי רושם סימן, כאן לאחר שנפתחו האוצרות,

כי הא דרב יעקב בר אבא, אשכח חביתא דחמרא לאחר שנפתחו האוצרות, אתא לקמיה דאביי, א"ל זיל שקול לנפשך,

בעא מיניה רב ביבי מרב נחמן, מקום הוי סימן או לא הוי סימן?

אמר ליה תניתוה, מצא חביות של יין, ושל שמן, ושל תבואה, ושל גרוגרות, ושל זיתים, הרי אלו שלו, ואי ס"ד דמקום הוי סימן, לכרוז מקום,

אמר רב זביד, הכא במאי עסקינן ברקתא דנהרא והיין צא לעיר בספינה, והלוקחין מפנין הספינה, ומניחו על שפת הנהר, ונשאלין אחת אחת, ופעמים ששוכח,

אמר רב מרי, מאי טעמא אמרו רבנן רקתא דנהרא לא הוי סימן, דאמרינן ליה כי היכי דאתרמי לדידך, אתרמי נמי לחברך,

איכא דאמרי, אמר רב מרי, מאי טעמא אמרו רבנן מקום לא הוי סימן, דאמרינן ליה כי היכי דאתרמי לדידך האי מקום, אתרמי נמי לחברך האי מקום נפקא מינה דאפילו כוון, ואמר מקום מושב מסוס, לא הוי סימן,

ההוא גברא, דאשכח כופרא זפת, דבר שאין צו סימן הוה בי מעצרתא [שמצא זפת בוקב שלו וכו'] ויש מפרשין אותה בוקב שאינה שלו וכו'. ראה מאירי, אתא לקמיה דרב, א"ל זיל שקול לנפשך, חזייה דהוה קא מוחסם לשון, לא מחסום (דברים כה) מגמגם דדבר ולצו נוקפו, א"ל זיל פלוג ליה לחייה ברי מיניה [כדי שתרגיש שאני מבוזבז בהלכה זו, עד שאני מוכן להנות אף את בני ממנה. שט], אבל לעצמו לא, להרחיק מן הכיעור, וכחכם שאסר את האשה על בעלה, או שהעיד בה לא ישאנה יבמות בה, וכן לא מבחמה שהורה בה חכם חולין לו, וכו' אבל לבנו מותר, כדתנן התם ספ"ב דיבמות וכולן מותרות לבניהן או לאחיהן. יעב"ץ].

[אולי רצה לשחק על מרת הקנאה שבו, שע"י שיצוה ליתנה לבנו כבר יסכים

[משמע דמדה עדיפה, וא"ת והא אמרי' (לקמן דף כח.) ניתן לאומר משקלומי ולא לאומר מדת ארכו ורחבו משמע דמשקל הוי סימן טפי, וי"ל דה"מ צבגד דאין דרך לשקול התם ודאי משקל עדיף. תוס'].

[שנינו במתניתין] והתיבות של בשר וכו': אמאי להוי משקלא סימן [פ' דהגם דמנין כבר נהגו הצידדין לחרוז במנין הוה, אבל במשקל לא מצינו מנהג כזה. שטמ"ק?] במשקלא דשוין שנהגו הטבחים לעשות החתיכות במשקל הזה,

ותהוי חתיכה גופה סימן יאמר מאצר פלוגי היה, או דדפקא [בשטמ"ק הגירסא ברפאא ברי"ש, ומפרש שהוא הפך מלשון מפרקת, ואומר שם עוד ול"ג שהוא זרוע מלשון מרפק] ואחר, שמעמי, ומסוס רבי יצחק צ"י מנחם שמעמי דדפקא פלנק"ן [יך, נד כהמה], מקום שדופק כשהוא יגע או דאטמא [מבשר הירך],

מי לא תניא מצא חתיכות דגים, ודג נשוך, חייב להכריז, חביות של יין, ושל שמן, ושל תבואה, ושל גרוגרות, ושל זיתים, הרי אלו שלו?

הכא [בחתיכות דגים] במאי עסקינן, בראיכא סימנא בפסקא [איך נחתך הדג], כי הא דרבה בר רב הונא [כ"ה בביצה כח.] כשהיה שולח צמר לאשמו ציד נכרי, מוחתיך ליה אתלתא קרנתא עושה החמיכה צמ שלש קרנות, כה [במקור יש במקום זה שרמטט של מושלש], [רש"י חולין צה: לכל חמיכה ג' קרנות ומסוס סימן שלא יגנבו ממנה אנשי צימו [אולי הפ' שע"ז אם יחתכו ממנה יהיה ניכר].

דיקא נמי דקתני דומיא דדג נשוך דיש צו סימן, שמע מינה,

אמר מר, חביות של יין, ושל שמן, ושל תבואה, ושל גרוגרות, ושל זיתים, הרי אלו שלו [אע"ג דמנין (לקמן דף כד:) מנא פירות בכלי חייב להכריז משום סימן של הכלי הכא רגילות הוא דכל החציות שוין, וא"ת מדת היין להוי סימן, וי"ל שהחצית מלאה וכל החציות שוין, אבל אם אין החצית מלאה יהא סימן לומר כמה יין יש בו. תוס'].

והא תנן, כדי יין וכדי שמן חייב להכריז?

א"ר זירא אמר רב, מתניתין דמייצ להכריז ברשום [ר"ל בטיט חדש. מאירי] [שכל בעל הצית עושה רשימתו משנה משל חבירו והוי סימן, כרייתא בלא רשימה. תוס'], חציותיהם של חרס היו, וגפין אותם במגופת חרס, ושורקין טיט סביב לדבק המגופה שלא ילא ריח היין, וצימי שבת או ניסן שמוכרין בעלי חטים חציות לחטווי כעשר או חמשה עשר יחד, נוטלין מגופותיהם וטועמין את היין, וחחר וסותמו וטח צו טיט סביב המגופה, והוא קרוי רושם, ונשאלן החטווי לצימו, וממניתינן חציות רשומה, והיינו סימן, שיש רושמינן, ויש שנושאלין אותה פמוחה למוכרה מיד,

ופרכינן מכלל דברייתא דקמי הרי אלו שלו בפתוח בפמוחה קתני,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לקחת אותה לעצמו],

שם ישאלך אדם אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד? וי"ל דהיינו דוקא בחדש
הבא לשאל דין או הוראה או להחליט, אבל הכא שבה לנסותו אם יודע מותר לשנות
ולומר לא למדתי זה. תוס'.

ובפוריא שימשת מטתך, יאמר לאו, מדת נגיעה הוא,
[בפוריא. אין רגילות שישאלהו כפירוש רש"י אם שימש מטתו, אלא אם צעל קרי
היה ולא בא לצית המדרש, ושאלהו למה לא בא, ישנה ויאמר שחולה היה או שאר
אונס אירע לו, אי נמי שאלהו שכבת על מטה זה, לא יאמר לו כן פן יראה צה קרי
ותגנה. תוס'.

[עוד י"ל ע"פ מ"ש פ"ק דמגילה דחייב אדם לבסומו בפוריא עד דלא ידע בין ארור
הבן בו עבדי רבנן דמשנין לומר דלא ידע גם אם הוא אינו מבוסם כל כך וידע.
מהרש"א].

דף כ"ד ע"א

ובאושפיזא שאלהו על אושפיזו אם קבלו צכר פנים יפות, ואמר לאו, מדה
טובה היא, כדי שלא יקפצו צו בני אדם שאינן מהוגנין, לנא תמיד עליו, ויכלו את
ממונו,

[ע"י"ל ע"פ מ"ש פ' העור והרומב פומבדיתא לויך שני אושפיזין, דהיינו שלא יודיע
להם אושפיזו שלא יגבנו ממנו שום דבר כפירוש רש"י שם, והיינו דעבדי רבנן
לשנות בהא, והשתא הו"ו ג' דברים שמשנין מענין לומר איני יודע, גם בדבר שיודע
וק"ל. מהרש"א].

[באושפיזא. אם שאלהו אם קבלהו צכר פנים יפות יאמר לא כדפירש רש"י
לדמרינן צערין (דף טו.). מצד רעהו צקול גדול צכר השכס צער צללה תחשב
לו, וא"ת והא דמרינן צכרות (דף נח.). אורח טוב אומר כל מה שטרם צעל הצית
לא טרם אלא צעצילי? וי"ל דהתם מיירי צין בני אדם מהוגנים והכא צין בני אדם
שאינם מהוגנים,

והא דלא חשיב הכא מותר לשנות מפני דרכי שלום כדמרינן פרק הכא על יצממו
(יצמות דף סה:), משום דהני נמי משום דרכי שלום הן ורגילין יותר מאחרים להכי
נקט הני. תוס'.

מאי נפקא מינה?

אמר מר זוטרא, לאהדורי ליה אבידתא במביעות עינא, אי
ידעינן ביה דלא משני אלא בהני תלת, מהדרינן ליה, ואי
משני במילי אחרני, לא מהדרינן ליה,

[ס'מך ע"ן פ"א צ"ד יש בזה רמז לדברי שמואל כאן, שיש לסמוך על מביעת עין
למי שיש לו פה צדיק שאינו משנה בדיבורו, ושמואל דורש כעין זה בנדרים גר:
ו"ל דהא אמר שמואל גו"ן סמ"ך ע"ן גונא סמא לעינים, פירוש דגים מעלי למו
שיש לו כאב עינים. תורת חיים].

[וכתוב בהנהגות אשיר"י אפי' צורבא מרבנן דלא משנה בדיבורו אלא בהני ובשביל
השל' אכתי אין מחזירין לו אבידה במביעות עין אא"כ מקפיד על חלוקם
כשלושם שלא יתפכנו עכ"ל, ודבריו מבוארים בפרק אלו קשרים [שבת קיד].
א"ר יוחנן איהו ת"ח שמהזירין לו אבידה במביעות עין, זה המקפיד על חלוקו

לימא קא סבר רב, מקום לא הוי סימן? א"ר אבא משום
יאוש בעלים נגעו בה, דחזא דקדחי ביה חלפי אורטי"א צלנו
(ספרד), גדלו עליה [פ'] צמחו עשבים הנקראים חילפי והם קמשונים שצומחין
בכרמים כלומר ישנים היה מוזמן רב עכ"ל הערוך. רש"י], שמע מינה מימס רבים
היה שם, וכבר נאסו הצעלים:

[שנינו במשנתין] ר"ש בן אלעזר אומר וכו' [כל כלי אנפוריא אין חייב
להכריז]: מאי אנפוריא? א"ר יהודה אמר שמואל כלים
חדשים, שלא שבעתן העין עדיין לא הורגל צראייתן ומשמשן, שיהא
מכין יפה, ולשון אנפוריא נטריקון [הוא. ר'] אין פה רחם # [לכאורה זה בדרך
רמז],

[כל חידוש מוזן, ולאחר שראה דבר כמה פעמים, אין בה חידוש, וזה מה
שאמרו בכל יום יהיו בעיניך חדשים. רש"י דברים כו טו:],

היכי דמי, אי אית בהו סימן כי לא שבעתן העין מאי הוי, אי
דלית בהו סימן כי שבעתן העין מאי הוי?

לעולם דלית בהו סימן, נפקא מינה לאהדורי לצורבא מרבנן
במביעות עינא וכגון דזה המוצען לוצרצא מרבנן הוא,

[וכגון באתרא דשכיחי צורבא מרבנן דלא מיאשי שיודעים שמוצרבא מרבנן נפל.
תוס' הרא"ש, מדובר שכל השכונה שבה נמצא החפץ כולם [או רובם] הם צורבא
מרבנן, דאם לא כן מתיאש הבעלים. הערות],

[ראה בשעמ"ב שמוצינו בצורבא מרבנן הרבה דברים שמקילין בו, וגם דברים
שמחמירים בו כדמרינן בברכות מג: ששה דברים גנאי לה"ח ועוד הרבה].

שבעתן העין קים ליה בגוייהו, ומהדרינן ליה, כי לא שבעתן
העין לא קים ליה בגוייהו, ולא מהדרינן ליה,

[והקשה הר"ן א"כ איך אמרינן אלו מציאות שלו, יכריז לצורבא מרבנן?, ובנמי
כתב ומתניתין דקתני אלו מציאות שלו, אחר שהכריז בבתי כנסיות ובב"מ קאמר,
ואולי אם אין רק צורבא מרבנן אחד, אין צריך להכריז שהוא מייאש].

דאמר רב יהודה אמר שמואל, בהני תלת מילי עבדי רבנן
דמשנו במלייהו [ודאי לא היו אומרים שקר גמור, אלא דבר המשתמע לתרי
אפי ולבנו יכין על האמת, ואם השומע שמע וטעה אין לו בכך. ענף יוסף],

במסכת יש צידך מסכת פלוני סדורא צגירסא או לאו, ואף על גב שסדורא היא
לו יאמר לו לאו, ומדת ענוה היא,

[הלשון "יאמר לו" ברש"י משמע שהוא חייב לומר "לאו", אבל בכ"י ק' יש נוסח
"אע"פ שסדורא לו מדת ענוה הוא לומר לאו", ובכ"י ר' הגירסא "סדורא צגירסא
ואומר לאו אע"פ שסדורא הוא צידו מדת ענוה הוא", וכן משמע בשטמ"ק שכאן
אינו חוב רק מדה טובה, שכתב דלכן לא חשיב שבדברי שלו מותר לשנות, דשם
מצוה לשנות [כדמרינן ביבמות סח:]].

[במסכת. וא"ת והאמר (קדושין דף ג.) ושנתם שיהו דנרי מורה מחודדין צפין

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מאי בדי? שו' כ' ענפים של אילן, ואמאי קרו ליה בדי? דבר דתלו ביה מידי, בר קרו ליה [שלא תטעה ותאמר שאין אדם קורא בדי אלא לכלים של בית הבר שעושין בהן שמן. ר"י מלונל],

כי ההוא דתנן התם נמסכת סוכה (מד, ז), גזי ערצה שנשרו מקמ"ט עליה ונשתיירו צה שלשה עלין לחין, ואיכא דאמרי אפילו עלה אחד בבר אחד כשירה,

[הברייתא דלהלן צריך ביאור, למה הביאה כאן, ומה כוונתה, וגם למה כלל בה ומן זוטו של ים דאמרינן לעיל שהתורה הפקירה, וגם שמתחילה מדבר מ"המציל" ולבסוף מדבר על "המוצא", וגם למה אם מוצאה ברה"ר הרי אלו שלו, אולי הבעלים אינם יודעים היכן נפל מהם?],

וכן היה ר"ש בן אלעזר אומר, המציל [הבהמה וכדומה] מן הארי, ומן הדוב, ומן הנמר, ומן הברדלס כצנע, ויש אומרים פוטיל"ש (נמיה, גמן), ודך להרג אווזים ומנגולים [ראה ב"ק טו:ז] [ב' מיני ברדלס הן, הסמוך לחולדה הוא הנקרא אילטיו, והסמוך לארי הוא הנקרא לעאפארד, כך כתבו החוס' סנהדרין טו:ז. יבין ב"ק] [spotted beast, leopard or hyena], ומן זוטו של ים, ומשלוליתו של נהר [ראה לעיל כא: דברים כאלו רחמנא שריא, שהוא אבודה מכל אדם כדאמרינן לעיל כב:ז],

המוצא בסרטיא [רחוב דרך הרבים strata. שטן], ופלטיא [רחוב, רחבה] גדולה, ובכל מקום שהרבים מצויין שם, הרי אלו שלו ואפילו דצר שיש צו סימן [מכל מקום טוב וישר להחזיר. רמ"א חו"מ רנט ז], מפני שהבעלים מתיאשין מהן [משום סרטיא ופלטיא נקטיה דאי משום אחריני תיפוק ליה דאבודה ממנו ומכל אדם. תוס' הרא"ש, אבל הרשב"א כתב דטעמא נמי דאפקריה רחמנא משום דבעלים מתיאששים מהם לעולם, לפי שאבודה ממנו ומכל אדם וכו']],

[בכל מקום שכתוב כאן בגמ' כנענים צריך לומר "גוים"],
איבעיא להו, כי קאמר ר"ש בן אלעזר [הרי אלו שלו], ברוב כנענים [דאמרי דגוי היא. שטמ"ק, פי' דליתיה בהשבת אבדה, או שמא יתייאש זה שנאבר ממנו דסבר שגוי מוצאה], אבל ברוב ישראל לא [וחייב להכריז], או דלמא אפי' ברוב ישראל נמי אמר [הוי שלו ומעמא משום דאיכא אינשי דלא מעלי ושקלי לה. תוס', דמיאש משום עמי הארץ דלא חיישי לקיים מצות השבת. תוס' הרא"ש],

אם תמצא לומר [לפי מה שאמרו הגאונים דכל את"ל פשיטות לבעיא קמייתא. רא"ש ב"מ פ"ח סימן יא, ומסתבר דכל הני אם תמצא לומר הלכתא נינהו. רא"ש ב"מ פ"ט סוף סימן ב'] אפילו ברוב ישראל נמי אמר [הרי אלו שלו], פליגי רבנן עליה נמרייהו [ברוב גוים וברוב ישראל סברי רבנן דצריך להכריז] או לא פליגי,

ואם תמצא לומר פליגי, ברוב ישראל ודאי פליגי, ברוב כנענים פליגי או לא פליגי,

להפכו ופרש"י המקפיד על חלוקו להפכו, לובשה כשהיא הפוכה מקפיד עליו והופכו שמקפיד עליו שלא יראו התפירות המגונות ואמרי החלוק, ויש לתמוה על הפוסקים שהשמיטו זה. ב"י חו"מ סימן רס"ב],

[לפי שאמרנו לעיל ע"פ רש"י שמשנה באושפיזא שלא יבואו ויכלו את ממונו והמהרש"א שבאושפיזא משנה כדי שלא יבא ויגנוב ממנו, לכן הביא מעשה זו כאן],

מר זוטרא חסידא, אנגיב ליה כסא דכספא מאושפיזא כלי של אושפיזו היה [וידוע היה שאחד מבני הבית גנבו. רא"ש], [רש"י הבין שלא היה הכוס שלו דאם כן לא היה מדת חסידות שיכה אותו שיודה. וראה יעב"ץ], חזיא לההוא בר בי רב, דמשי ידיה [שרחץ ידיו] ונגיב בגלימא דחבריה [ונגב את ידיו בגדרו של חבריו], [והבין שלא היה חושש מה שהיה מוזק לחבירו. רא"ש], אמר היינו האי [זהו שנגב את הכוס של כסף], דלא איכפת ליה אממונא דחבריה [ומאומד הדעת חשדו גם על הגניבה. רא"ש], כפתיה [וכפתו בשוט עד דאודי. רא"ש, י"מ כפתוהו על העמוד והלקהו בשומים, וי"מ כפתיה בדברים שנדוהו אם לא יודה האמת. שיטה] ואודי [שהוא נגב את הכוס],

[כל שראינוהו שאינו חס על ממון חבריו אעפ"י שהוא תלמיד חכם יש לחוש בו לכל דבר שבממונו, ואין מחזירין לו אברה בלא סימן, ולא עוד אלא שאדם רשאי לחשדו שהרי הוא מביא עצמו לידי כך. מאירי, פי' ולכן מובא מעשה זו כאן בענין של טביעת עין],

תניא, [הגם שאמר שכל כלי אנפודיא אין חייב להכריז] מודה ר"ש בן אלעזר בכלים חדשים ששבעתן העין, שחייב להכריז,

ואלו הן כלים חדשים "שלא" שבעתן העין, שאינו חייב להכריז [פירוש אם הם כל כך חדשים שהעין עדיין לא שבעתן, דהדבר ניכר בהם, אינו חייב להכריז, מפני שהם דקים והם חדשים, אין העין שולטת בהם עד אחר זמן. הראב"ד. שטמ"ק],

כגון בדי מחטין לקמיה מפרש צדי מחטין, שמולין צו מחטין וצינוריות מזלגות קטנים שטוות צו זסז ומחרוזות של קרדומות # [בכל מקום מתפרש קרדום כלי גדול כמו פטיש, אבל כאן הייתי מפרש שמדובר על קרדום קטנטן, ומסתבר כן משני טעמים, א' שאומר מחרוזות וקשה לומר שקושר יחד קרדומות רגילים, ב' שמונה אותה עם בדי מחטין וצינוריות,

אבל אולי באמת הכוונה על קרדומות גדולים, אלא כיון שהם קשורים הרבה יחד ודאי שעומדות לימכר ואינו משתמש בהם לעצמו ולכן אין לו בהם טביעת עין],

כל אלו שאמרו, אימתי מותרים, בזמן שמצאן אחד אחד נד אחת וממחרו אחד [אבל מנין שעל הבר, והמחרו אינו סימן דמיידי במנינא דשוין. ראה שטמ"ק], אבל מצאן שנים שנים, חייב להכריז דמנין הוי סימן [ואף שאין בו טביעת עין],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[אי הכי] תפשוט מינה מקמת משאלומיך דמודו ליה רבנן לרשב"א ברוב כנענים ופליגי כרוב ישראל,

אלא לעולם רשב"א היא, ואפי' ברוב ישראל נמי [הרי הוא שלן], והכא [דברוב ישראל חייב להכריז] במאי עסקי' בטמון דכיון דטמנו לאו אצידה היא, הלכך כרוב ישראל יכריז [ואפ"ה אם רוב גוים איאוש מייאש וכאבדה מדעת היא, שדרך הגוים לחפש באשפות ולגלות הטמון שם. ריב"ב א", וראה תוס'],

אי בטמון מאי עבדתיה גביה, והתנן מצא כלי [שלומה] באשפה [אינה מקום להשליך כל זבל, אלא מקום שהיו משליכים בו גרומאות שונות וחפצים שאין הבעלים מוענינים עוד להשתמש בהם. שם], מכוסה לא יגע בו, מוגלה נוטל ומכריז?

[ומתריץ] כדאמר רב פפא, באשפה שאינה עשויה לפנות רגילים היו צעלים להניחה ימים רבים, ולא לפנותה מיד ונמלך עליה לפנותה מיד, ועל כרחו, או יעלנו או יהא הפקר, להכי נקט שאינה עשויה לפנות, דאי עשויה לפנות אצידה מדעת היא, שהיה לו לחוש שמא יפנה,

הכא נמי באשפה שאינה עשויה לפנות, ונמלך עליה לפנותה,

דף כ"ד ע"ב

ואיבעית אימא לעולם רבנן ובשאינה טמון, ולא מפשט מינה, דמודו ליה כרוב נכרים מי קתני הן שלו, אינו חייב להכריז קתני דכיון דכרוב נכרים, דלמא דנכרים הוא, ושלו נמי לא הויא, דלא אזלי רבנן בתר כרוב צממונא, ויניח, וייתי ישראל ויהיב ביה סימנא ושקיל,

ת"ש, דאמר רב אסי, מצא חבית יין בעיר שרובה כנענים, מותרת משום מציאה דלוי חייב להכריז ואסורה בהנאה ולקמיה פריך, אס קן מה הימר יש צממונא,

בא ישראל ונתן בה סימן יגאלת מפסק יין נכרים ו מותרת בשתיה למוצאה דכיון דכרוב נכרים נמיאשו הצעלים [ואינו צריך להחזירה לו], כמאן כר"ש בן אלעזר,

שמע מינה כי קאמר ר"ש בן אלעזר ברוב כנענים, אבל ברוב ישראל לא?

לעולם אימא לך ר"ש בן אלעזר אפי' ברוב ישראל נמי קאמר [שאינו חייב להכריז], ורב אסי סבר לה כוותיה בחדא [בגוים הרי אלו שלן], ופליג עליה בחדא [בישראל שאינו שלן],

[ומקשה על מה שאמר בתחלת הברייתא מותרת משום מציאה ואסור בהנאה]

ואם תמצא לומר פליגי אפי' ברוב כנענים, הלכה כמותו [ומשום דמסתבר טעמיה איבעיא להו אי הלכה כוותיה אי לא, וכענין שאמרו בגדה ל: פ' המפלת דאמרינן התם הלכה כחכמים פשימא יחיד ורבים הלכה כרבים? ופרקינן מהו דתימא הלכה כר' חנינא משום דמסתבר טעמיה] או אין הלכה כמותו,

אם תמצא לומר הלכה כמותו, דוקא ברוב כנענים [הרי אלו שלן], או אפילו ברוב ישראל,

ת"ש, המוצא מעות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ובכל מקום שהרבים מצויין שם, הרי אלו שלו קא סלקא דעתך כדורי מעות דקתני מתניתין [לקמן סוף דר:] חייב להכריז, והכא הוילי ורבים מצויין שם הרי אלו שלו, שנתאסרו הצעלים, מפני שהבעלים מתיאשין מהן,

מאן שמעת ליה דאזיל בתר רובא כלומר שהולך דין מציאה אחר טעם רבים מצויים שם [פירוש גבי מציאה, ולא שייך הא לפלוגתא דחיישין למיעוט. תוס'], ר"ש בן אלעזר, שמעת מינה אפילו ברוב ישראל נמי דקתם צמי כנסיות, ישראל צהן?

הב"ע במפוזרין [שאין המדובר במעות צבורים, אלא שהיו מפוזרין] ורבנן היא דמודו צממונא, דתנן משום מפוזרין הרי אלו שלו,

אי במפוזרין, מאי אריא מקום שהרבים מצויין שם, אפילו אין הרבים מצויין שם [דהא אין להם סימן]?

אלא לעולם בצוררין, והכא במאי עסקינן בבתי כנסיות של כנענים אסיפת מקום שמתכנסים שם להמיעץ ולהועד,

בתי מדרשות מאי איכא למימר? בתי מדרשות דידן דיתבי בהו כנענים [נכרים] שהן חוץ לעיר, ומושיצין בה נכרים לשמור,

השתא דאתית להכי, בתי כנסיות נמי דידן, דיתבי בהו כנענים [פ' ואע"פ שרוב הנכנסים שם ישראל הם כיון דכותים דיתבי בהו בקבע מחפשים תמיד ומשתמשים כל מה שבבית, אבל ישראל אינם נכנסים שם אלא לתלמודם, ומשום הכי הוה ליה כרוב כותים. ר"ן],

ת"ש, מצא בה אבירה משנה היא צסדר טהרות, צעיר שישאל ונכרים דרים צה, צמסכת מנסיקין אם רוב ישראל חייב להכריז, אם רוב כנענים אינו חייב להכריז, מאן שמעת ליה דאמר אזלינן בתר רובא, רשב"א,

שמעת מינה כי קאמר רשב"א ברוב כנענים, אבל ברוב ישראל לא [חייב להכריז]?

הא מני רבנן היא [דפליגי על רשב"א, וסברי דברוב ישראל חייב להכריז],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[עוסקין בעבודת העור], ואמרי לה בשוקא דרבנן, א"ל מצא כאן ארנקי מהו? א"ל הרי אלו שלו, בא ישראל ונתן בה סימן מהו, אמר ליה הרי אלו שלו,

והלא עומד וצווח [דשלו הוא ונתן בו סימן]? נעשה כצווח על ביתו שנפל, ועל ספינתו שמבעה בים [למי שאינו כל כך אדם חשוב דלא מחייבין ליה לעשות לפנים משורת הדין. הר"י מלוגיל],

Milvus:

ההוא דיו עוף שקורין חולטו"ר, והוא לשון דיה דשקיל בשרא בשוקא, ושדיה השליכמו בצנייתא דין דקלים דבי בר מריון של דר מריון, אתא לקמיה דאב"י, א"ל זיל שקול לנפשך, והא רובא דישראל נינהו, שמעת מינה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפי' ברוב ישראל?

שאני דיו, דכוזמו של ים דמי,

והא אמר רב בשר שנתעלם מן העין אסור שמה נחלק נגילה? בעומד ורואהו משנטלו עד שהשליכו:

ר' חנינא מצא גדי שחוט בין מבריא לציפורי, והתירוהו לו, אמר רבי אמי התירוהו לו משום מציאה כר"ש בן אלעזר, משום שחיטה כרבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי,

דתניא, הרי שאבדו לו גדיי ותרנגוליו, והלך ומצאן שחוטין, ר' יהודה אוסר ורבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי מתיר,

אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה כשמצאן באשפה שדך נגילה להשליכה גאשפה, ודברי רבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי כשמצאן בבית,

וכי מאחר דאסירא בהנאה מותרת משום מציאה למאי הלכתא?

אמר רב אשי לקנקנה:

ההוא גברא דאשכח ארבעה זוזי דציירי בסדינא, ושדו בנהר בירן ומושלכין צנח צינן, אתא לקמיה דרב יהודה, א"ל זיל אכרין,

והא זוטו של ים הוא [פ' שכבר נתייארש מהן, כי מי יעלה בדעתו שתעלה מציאה מוקדע הנהר. הראב"ד. שטמ"ק]? שאני נהר בירן כיון דמתקיל ים צו מכשולים, אכנים וסמימת גדר שעושין לדגים, ו לא מיאש, סבר לא יוכל הנהר להוליכם מוח למכשולים, ורגילים היו לסוכרו ולנקותו ולכרותו ששטפו מימיו, וסומך שימנאס כשיסכרו אותו וינקס,

והא [נהר בירן] רובא כנענים נינהו, ש"מ אין הלכה כר"ש בן אלעזר אפי' ברוב כנענים?

שאני נהר בירן דישראל סכרו ליה שקורין נש"ש צלעו (סתומת נהר כדי להעמיד בו סכר), כמו עו' ש'י ש'קר אגמ'ינ'קש (ישעיהו יט) וישראל כרו [חופרים] ליה, כיון דישראל סכרו ליה, אימור מישראל נפל לפיך חייב להכריח, ולא אמרינן יינת, כדאמרינן לעיל צרוז נכרים לרבנן, וכיון דישראל כרו ליה לא מיאש שהסירה ימנאס,

רב יהודה הוה שקיל ואזיל בתריה דמר שמואל בשוקא דבי דייסא שמוכרים שם חטים כמושין לדייסא, ודיס מציין שם [פשיטא ליה דשוקא דבי דייסא ושוקא דרבנן רוב גוים הוו, הלכך לא דייק מנייהו כרדייק מאחרני. הרא"ש. שטמ"ק], א"ל מצא כאן ארנקי מהו? אמר ליה הרי אלו שלו, בא ישראל ונתן בה סימן מהו? א"ל חייב להחזיר,

תרתי [הא שני הפסקים סתרי אהדרי]? אמר ליה לפנים משורת הדין,

כי הא דאבוה דשמואל, אשכח הנך חמרי [חמורים, ולבאורה לא היה בהן סימנים] במדברא, ואהדרינהו למרייהו לבתר תריסר ירחי שתא [משנאבדו, שאז] מנאס [לאחר י"ב חדש משנאבדו מצאם, וקמ"ל רבותא, אע"ג דמדבר מקום חפך הוא, וגם עברו י"ב חדש, דהוי יאוש ודאי כדאשכחן גבי סקריקין [גיטין נה; נח:]], ומי שאבדו לו בקשם ולא מצאם. יעב"ן], לפנים משורת הדין,

[פ' שראה אותם בתחלת השנה, וראה אותם שם בסוף השנה ובודאי יאוש היה בהם ואפ"ה החזירם. הראב"ד. ויש רמז לדבר שהבעלים מתייאשים אחר י"ב חדש, דכתיב [תהלים לא יג] נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובר, וגורו על המת שישתכח מן הלב לבתר תריסר ירחי שתא, ומקיש כלי אובר למת מה מת מייאר לבתר תריסר ירחי שתא אף כלי אובר כן. תוס' חיצוניות. שטמ"ק],

רבא הוה שקיל ואזיל בתריה דר"נ, בשוקא דגלדאי רעניס

אבני חן על מסכת בבא מציעא

וראה שם ביו"ד כל סימן סו,

Blood or meat spots are occasionally found on an egg yolk and are merely an error on the part of the hen. They're caused by the rupture of a blood vessel on the yolk surface when it's being formed or by a similar accident in the wall of the oviduct.

Blood spots are not signs of fertility.

Less than 1 % of all eggs have blood spots.

מתני': ואלו חייב להכריז, מצא פירות בכלי וקמח כלי [בזמנא]

יש בו סימן, או כלי כמות שהוא ריקן, מעות בכיס, או כס כמות שהוא כס יש בו סימן לצעלים, צבורי פירות נגמלא מפרש סימניה, או מנין או מקום, צבורי מעות,

דף כ"ה ע"א

שלשה מטבעות זה על גב זה נגמלא מפרש סימניה, כריכות ברה"י, וככרות של בעה"ב, וגזי צמר הלוקוחין מבית האומן, כדי יין וכדי שמן, הרי אלו חייב להכריז:

גמ': טעמא דמצא פירות בכלי התם הוא דאמר שהפירות לצעל הכלי, ומעות בכיס, הא כלי ולפניו פירות, כס ולפניו מעות, הרי אלו שלו הרי אלו הפירות של מולאן, ואף על פי שהכלי לצעל הסימן, את הכלי יחזיר, ואת הפירות יעבד לו, ולא אמרינן מהאי מנא נפל,

תנינא [במשנתיו] להא דתנו רבנן [בברייא], מצא כלי ולפניו פירות, כס ולפניו מעות, הרי אלו [הפירות ומעות] שלו, מקצתן בכלי ומקצתן על גבי קרקע [פ' שמאיתו חמין שיש בכלי, יש גם על גבי קרקע], מקצתן בכיס, ומקצתן על גבי קרקע הדצר מוכח דהנך דעל גבי קרקע דהנך הוא, חייב להכריז וחיזי להחזיר [הפירות] למי שיתן סימן ככלי, וכן מעות לצעל הכיס,

ורמינהו, מצא דבר שאין בו סימן, בצד דבר שיש בו סימן כגון מעות לפני כס חייב להכריז על הכל, וימנו המעות לצעל הכיס,

[פ' ובוראי דהא קמ"ל דחייב להכריז על הכל כדי שיחזיר הכל בסימן א', בין דהוי בצדו, ואיכא למימר דמיניה נפלו, ומהא הוא דרמינן אמתני' ואדוקיא דמתני'. ריטב"א],

בא בעל סימן ונטל את שלו את הכס, ואמר אין המעות שלי, זכה הלה בדבר שאין בו סימן וזה הלה צמעות,

[קתני מיהא שהמעות שלפני הכיס חייב להכריז, ובברייא לעיל שנינו שהרי אלו שלו?]

אמר רב זביד לא קשיא הא דקמני הרי אלו שלו בכובא גיגית [tub] מוטלת וביתנא ופשתן לפנייה, דודאי האי פשתן לאו מכובא נפל, דאי מינה נפל הוה משמייר צה, והוא הדין לכס ולפניו מעות מהאי טעמא [בין שהמטבעות הם חלקים [flat] ולא עגולים אין הכל יוצא], [יו"א דכיתנא אקרי פירי וכו'. תוס']

מדהתירוהו לו משום שחיטה, רובא ישראל נינהו, שמעת מינה הלכה כר"ש בן אלעזר אפי' ברוב ישראל,

אמר רבא, רוב כנענים, ורוב טבחי ישראל,

רבי אמי אשכח פרגיות גחלות שחוטות בין טבריא לציפורי, אתא לקמיה דר' אסי, ואמרי לה לקמיה דר' יוחנן, ואמרי לה בי מדרשא, ואמרו ליה זיל שקול לנפשך,

רבי יצחק נפחא, אשכח קיבורא דאולי מנא פקעיות של טווי לממזרות ורשמות ביה אזליי נמקוס שהיידין מזוין, אזלי - זיידים העושים ממזרות אתא לקמיה דר' יוחנן, ואמרי לה בבי מדרשא, ואמרו ליה זיל שקול לנפשך:

דמ ביצים [חולין סד, יו"ד סימן סו]:

משנה כריתות כ: דם הטחול, דם הלב, דם ביצים, דם חגבים, דם התמצית, אין חייבין עליו,

יו"ד סימן סו סעיף ח מותר לאכול ביצים צליות [עם הקליפה] אף על פי שאינם יכולות ליבדק, הגה וכן א"ש לדקוק הציצים אם יש בהם דם דסומכין על רוב ציצים שאין בהם דם [הגהות מיימוניות פ"ג מהלכות מאכלות אסורות], ואורן] ומכל מקום נהגו להחמיר כשעושין מאכל עם ציצים ציזים, שרואין בהם אם יש בהם דם.

וראה שם על הגליון ביד אפרים וכתב הרח"ו בליקוטי תורה בשער המצות פ' אחרי, בענין ביצה צלוייה ראיתי למורי ז"ל שהיה גומעה כשהיה צלוייה בלתי שישניה בה אם יש בה דם, ולא היה חושש לסברת המחמירים שלא לגמוע ביצה צלוייה וכו'.

וכן הוא בתוס' חולין סד. ד"ה סימנין, ולא חיישינן שמא היה בהם דם דרוב ביצים אין בהם דם.

ובערוך השלחן שם סעיף לב, מותר לאכול ביצים מבושלים וצלויים אף שאין ביכולת לבדוק אח"כ אם יש בהם דם, דאולינן בתר רובא שין בהם דם, וכן כשטורפין ביצים במאכל או בעיסה א"צ מדינא לראות אם יש בהם דם אם לאו, ומ"מ המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל להחמיר כשטורפין ביצים לראות אם יש בהם דם אם לאו ואם לא ראו לא עיכב,

ודע דהמנהג אצלינו לסוך חלות של שבת בביצים ואם אחר הסיכה נמצא בהביצה או בקליפתה דם, יש להסיר הסיכה, ואם הוא לאחר האפייה גוררין מעט את החלות בקליפה דקה במקום שסכו אותה ואין אוסרין החלות משום דסיכה הוה משהו בעלמא, וסברא זו היא בפסחים לענין סיכת קרבן פסח ע"ש, עיקר האיסור הוא בדם שעל החלמון, אבל שעל החלבון יש מקילין,

וראה בקובץ תחומין כרך כט תשס"ט דף 317 בענין דם ביצים לענין מיעוט מצוי, אבל ראה חולין סד: תנו רבנן: גיעולי ביצים מותרות, ביצים מותרות נפש יפה תאכלם, נמצא עליה קורט דם וזרק את הדם ואוכל את השאר, וראה ביו"ד סימן סו סעיף ז ביצים המותרות [פירש"י] והטור שאינם מוכר אלא דספנא מארעא. באר היטב] אפילו יעבה התרגלות עליהם ימים הרבה מותר לאכלם ובלבד שזירוק הדם. ע"כ, ובביאור הגר"א שהדם אסור מדרבנן,

ונמצא כיון דבימינו כל הביצים הם ביצים מותרות, אין הביצה אסורה אלא הטיפת דם,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

עיי"ש

אימא סיפא, עשוין כמגדלין חייב להכריז, הא משלחפי
שלחופי הרי אלו שלו?

ו הא דקמתי חייב בצנא [basket] ופירי דענדי דשרקי [glide, slide], ונפל
מיניה כולהו,

תנא כל שאין עשוין כמגדלין, מפוזרות קרי להו [והרי אלו שלו
בדאמרינן לעיל בא.],

רב פפא אמר, הא והא בצנא ופירי, ולא קשיא הא דקמתי חייב
דאשתייר בה מירי ואיכא למימר הך דאצראי מיניה נפל, הא דלא
אשתייר בה מירי כיון דקמס נא יש לו אוגנין כפוליס לחוכו, אי ממוכו נפל
הוה משתייר ציה, דאוגנין מעכבי ליה,

ואיבעית אימא, הא והא דלא אשתייר בה מירי, ולא קשיא
הא דמהדרי אפיה לגבי פירי, הא דלא מהדרי אפיה לגבי
פירי,

א"ר חנינא, לא שנו אלא של שלשה מלכים קא סלקא דעתך שלא
היו נורתיים שוות, שכל מלך כותב שמו וזורחו על מטבע שלו, אבל של מלך
אחד אינו חייב להכריז, היכי דמי אי דעשוין כמגדלין שאין
שוין ברחבן, ומונחים, כמו שפירשית אפילו של מלך אחד נבוי שזרע
שלשמן שוות, ואי דאין עשוין כמגדלין, אפילו של שלשה
מלכים נבי לא,

ואיבעית אימא הא והא דמהדרי אפיה לגבי פירי, ולא
קשיא, הא דאית לה אוגנין לצנא לאו מיניה נפל, דאי מיניה נפל הוה
משתייר ציה מידי הא דלית לה אוגנין לצנא:

אלא אי אתמר הכי אתמר, לא שנו אלא של מלך אחד כעין
שלשה מלכים כלומר אפילו הן של מלך אחד שזרע שלשמן שוה, והן כעין
שלשה מלכים שחלקין ברחבן, ודומין לשלוש מטבעות (אבל של מלך אחד
אינו חייב להכריז), והיכי דמי להכריז דעשוין כמגדלים,
רויחא תתאה, ומציעא עילוייה, וזוטא עילוייה מציעא,
דאמרינן אנוחי אנחינהו,

[שנינו במשנתנו] צבורי פירות, וצבורי מעות: שמעת מינה מנין
הוי סימן דאי לאו הכי מאי סימן איכא [אע"ג דפשיטא ליה לעיל בג: מדרמשקל
הוי סימן מדה ומנין נמי הוי סימן, בעי לאוכוחי הכא ממתני' וכו']. תוס' [?] תני
צבור פירות דאין כאן מנין, מאי סימניה מקום, דכיון דצבורין הינום הוה, ויהיב
סימנא במקום פלוני הנחתים,

אבל של מלך אחד דכולהו כי הדדי נינהו שוין ברחבן, אע"ג
דמנחי אהדדי [דכי הדדי מנחי] זה על זה, ולאו משלחפי הרי אלו שלו,
אימר אתרמווי אתרמי, ובהדי הדדי נפול דהכי נפל, ואין זה הינום,
וסומן אין לו בהם, ואפילו מקום, דלא ידע היכן נפל,

שמעת מינה מקום הוי סימן? תני צבורי פירות סימני מנין
[הוא], דהוי מדחי ליה, לא הא תפשוט, ולא הא תפשוט:

ורבי יוחנן אמר, אפילו של מלך אחד נבוי מכריז הויל ומטבעות
היו זו על גב זו, יש כאן סימן, דלא אתרמי דנפול הכי [וקשה שהרי היא ברייתא
מפרושת שרק אם עשוין כמגדלים חייב להכריז? אבל ראה בגמ' שכתב אמר
המחבר ונראה דעשוין כמגדלים דבעינן לא דוקא כמגדל שיהיה הרחב מלמטה
והקצר מלמעלה אלא כל שהוא זה על גב זה קרינן מגדל, וכו'] יוחנן [דאמר אפילו
של מלך אחד נבוי פ' דכולהו כהדדי שוין ברחבן מאחר דמונחין זה על גב זה, יש
כאן סימן דלא מתרמי דנפל הכי. הגהות מא"י],

[שנינו במשנתנו] שלשה מטבעות זה על גב זה: אמר רבי יצחק
מגדלאה, והוא שעשוין כמגדלין לקמיה מפרש שלשמן רחבין זה
מזה, ומניח מלמטה את הרחב, ועליו את הצינור, ועליון הוא הקצר שצנולן, כמגדל
זה העשו היסוד רחב ומקצר ועולה, וכי מנחי הכי לאו דרך נפילה הוה, אלא דרך
הינום, והיה דעתו לחזור ולטען ושכת, הלכך נוטל ומכריז, וזה בא ונותן סימן, ואומר
מגדלין הוי עשוין,

מאי מכריז, מנין כן וכך מטבעות מנלמי, וזה בא ונותן סימן זו על גב זו
מנלמי,

[הרבה אמוראים אם לא נזכרו דבריהם בבית המדרש רק בחלכה אחת היו מכנים
שמן בביתם ד' בתואר שם הלכה הזאת, כמו בברכות גג: ר' זהומאי אומר בשם
שמונהם פסול לעבודה, וכן באן ר' יצחק מגדלאה וכו']. מהר"ן חיות עיי"ש, #
וראיתי שיש חולקין ע"ז],

מאי איריא תלתא אפי' תרין נבוי [פ' כיון שהמוצא מכריז כמה מוצא,
מה הנפק"מ כמה הוא אומר]? אמר רבינא טבעא מכריז מטבעות
מנלמי, הלכך תרי לאו סימנא הוה, דמיעוט מטבעות שמים,

תניא נמי הכי, מוצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו, עשוין
כמגדלים חייב להכריז, ואלו הן עשוין כמגדלים שלשה
מטבעין שאין דומות זו לזו ברחבן זה על גב זה,

בעי ר' ירמיה, מוטלין צעגול כשיר כאצודה מהו, כשורה זו אלל זו
מהו, כחצובה [כנקודת סג"ל v] כשלושה רגלי קנקן, כל אחד כנגד אחר של
שני, מה [במקור יש במקום זה שרבוט] מהו, כסולם מהו רוב אמנעי על
התחתון, ורוב העליון על האמנעי, כמו מעלות שקורין אשקולינו"ש (השלבים,
החוקים שבסולם),

הא גופא קשיא, אמרת מוצא מעות מפוזרות [זה פה וזה פה ואינן
נוגעין זה בזה] הרי אלו שלו, הא משלחפי שלחופי מקמט זו על
חצורה, ומקמט על גבי קרקע חייב להכריז אלמא כי האי גוונא לאו דרך
נפילה הוה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

וליהו מקום סימן? אמר רב עוקבא בר חמא במדרין ממקום למקום,

אי במדרין, מעלמא אתו ומותרין? איכא למימר מעלמא אתו ואין זה הינוט, וכיון דאין בהן סימן נימא הרי אלו שלו, ואיכא למימר אינש אצנעינהו הויל ומקושין והוה ליה ספק הינוח,

ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב, כל ספק הינוח דדבר שאין בו סימן, וכל שכן דאין הינוט לכתחילה לא יטול דאי שקלת לה ליכא למרייהו סימנין למימנע דהו, ויפקיד, הלכך לא יטול, והנעלים יזכרו ויבאו ויעלו, ואם נטל לא יחזיר דהא ליכא דיהיב סימנא:

[שנינו במשנתנו] מצא כלי באשפה מכוסה לא יגע בו מגולה נוטל ומכריז: ורמינהו מצא כלי טמון באשפה נוטל ומכריז, שכן דרך אשפה לפנות ואי לא שקיל ליה האי השתא, לכשיפנה יטלנה נכרי או ישראל משור, הלכך אצידה היא, ומזהיר עליה,

אמר רב זבד, לא קשיא הא בכובי וכסי [בקנקנים וכוסות. שט] טמונים מדעת הויל, ולא יגע בהן, הא בסכיני והמניק [פי' כלי של מתכת הוא שאוכלין בו פרסיים שלא יהו מכניסים ידם לפיהם, והיו אוכלין בו בשר וחתיכות וכו'] כלי [מזלג] שיש בו שני ראשים. ערוך ערך המנקן] שהן כלים קטנים אצדנה הן, שהעליס שם עם האשפה שהוילאס מן הצית, ולקמן פריך מאי שכן דרך אשפה לפנות,

By the 11th century, the table fork had made its way to Italy. In Italy, it became quite popular by the 14th century, being commonly used for eating by merchant and upper classes by 1600. It was proper for a guest to arrive with his own fork and spoon enclosed in a box called a cadena;

בכובי וכסי לא יגע, בסכיני והמניק נוטל ומכריז,

רב פפא אמר, הא והא בכובי וכסי, ולא קשיא כאן באשפה העשויה לפנות, כאן באשפה שאינה עשויה לפנות,

אשפה העשויה לפנות אבידה מדעת היא דהוה ליה לאסוקי אדעמיה שיפנה?

אלא באשפה שאינה עשויה לפנות ונמלך עליה לפנותה,

בשלמא לרב פפא היינו דקתני שכן דרך אשפה לפנות שהנעלים נמלכס לפנות, אלא לרב זבד מאי שכן דרך אשפה לפנות?

שכן דרך אשפה לפנות לה, כלים קטנים מן הצית שלא מדעת:

פשוט [מיהא ?] מהא דרז נחמן חדא, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, כל שאילו מכנים (לה. רש"ש) קיסם (ביניהן. ונוסח הדפוס בודאי מוטעה, דבקיסם אחד צריך ליטלם וכו'. ר"ס, # ואם היינו גורסים "תחתיהן" היה מובן יותר) ונוטלם בבת אחת [פי' שיכול להגביה כל המטבעות בקיסם בבת אחת] חייב להכריז וכי הוו כסולס, ניטלים צנת אחת [ע"י שמכנים קיסם תחתיהם],

בעי רב אשי,

דף כ"ה ע"ב

כאבני בית קולים [בתורה"ש הקשה למה מזכיר שם ע"ז] מרקוליס, והיא שם עזובה זרה, ולקמיה מפרש היכי עזדי מהו,

ת"ש [ומביא ברייתא מפורשת], דתניא מצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו, כאבני בית קולים חייב להכריז, ואלו הן אבני בית קולים, אחת מכאן, ואחת מכאן, ואחת והשלשית על גביהן חזיה על זה וחסיה על זה,

תנו רבנן, המוצא סלע בשוק, ומצאו חברו ואמר לו שלי היא [ונותן בה מסימנים הללו], חדשה היא, [או] גירונית היא מיון קיסר כתוב עליה, [או] של מלך פלוני היא, לא אמר כלום, ולא עוד אלא אפילו שמו [של איש זה שאומר שנאבד המטבע ממנו] כתוב עליה לא אמר כלום, לפי שאין סימן למטבע, דאמר [המוצא] דלמא אפוקי אפקה, ומאיניש אחרינא נפל:

מהני: מצא אחר הגפה סמימת כותל של עץ או של קיס או אחר הגדר של אגנים גזולות מקושרים, או בשבילין שבשדות [שהן גבוהות מרשות הרבים. מאירי] [אחר הגפה משתמר ביותר, ושימור פחותה הוא אחר הגדר, ושימור עוד פחות יותר הוא בשבילין שבשדות, ולא זו אף זו קתני. נח"מ], הרי זה לא יגע בהן טעמא מפרש בגמרא,

מצא כלי באשפה [אינה מקום להשליך כל וכל, אלא מקום שהיו משליכים בו גרוטאות שונות וחפצים שאין הבעלים מוענינים עוד להשתמש בהם. שט לעיל כד.], אם מכוסה לא יגע בו, דאין זו אצידה שהיא מזהיר עליה בלא תוכל להעלים, דמשתמר הוא, אם מגולה נוטל ומכריז:

נמ: מאי טעמא [לא יגע בגזולות]? דאמרינן הני אינש אצנעינהו, ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו, הלכך לשבקינהו, עד דאתי מרייהו ושקיל להו,

ואמאי ליהוי קשר סימנא?

אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב, במקושרין בכנפיהן דכולי עלמא הכי מקשרי להו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מתני': מצא בגל גל אצנים מחומה שנפלה, ובכותל ישן, הרי אלו שלו בגמרא מפרש [והצור אינו קונה לו בדבר שאינו עתיד להוציא],

מצא בכותל חדש [היינו בכותל שידוע שאבותיו של זה שהוא עתה שלו בנאוהו, ולא יצאו מרשותם מעולם, אלא הוא ואבותיו היו דרים בו מעולם. רא"ש] נאחד מחורי כותל הסמוכים לרשות הרבים מנאה, **מחציו מחצי עוביו של כותל ולחוץ שלו** דאמרינן אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושמה, דאף על גב דאמרן לעיל ספק הינוח לא יעול, והאי הינוח הוא הא מוקמינן למתניתין בגמרא דשמין טפי, דאיכא יאוש בעלים, **מחציו ולפנים של בעל הבית**,

אם היה משכירו לאחרים [שהבעלים לא היו דרים בבית זה], אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו. דלא ידוע דמאן נינהו, ובעליו נושא:

נב': תנא גבי גל וכותל יתן מפני שיכול לומר לו לבעל הגל או לבעל הכותל של אמוריים הן שהרישו אבותינו היו [פ'] וזה שייך לכל הכלל ישראל,

אמו אמורים מצנעי ישראל לא מצנעי ומחציו ולפנים אחמי שלו, הרי בעל הבית זה משתמש בה זה כמה שנים? לא צריכא

דף כ"ו ע"א

דשתיק טפי העלו חלודה רבה, דכולי האי לא שציק לה:

[שנינו במשנתנו] בכותל חדש, מחציו ולחוץ שלו, מחציו ולפנים של בעל הבית: **אמר רב אשי, סכינא הנמנא** נאחד מחורי הכותל בתר קתא אזיל, אי קמיה לגוי בני הבית נתנוהו שם, אי קתא לבר בני רשות הרבים נתנוהו שם, שהן דרך אחיזתן, וכן **וכיבא בתר שנציה** אשטדל"א נלעו (רצועות שבהן קשורים כים, שנצים),

ואלא מתני', דקתני מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית, ולחזי אי קתא לגאו אי קתא לבר, אי שנציה לגאו אי שנציה לבר?

מתני' באודרא מוכין ונסכא פלט"א של כסף (גוש, חתיכה יצוקה) [שאינו לה בית אחיזה],

תנא, אם היה כותל ממולא מהן מן הספק, שמחזיק כל רוחב הכותל חולקין [אם אחד מרד"ר טוען שהוא נתנו שם, חולק אם הבעה"ב], פשיטא? לא צריכא דמשפיע בחד גיסא, מהו דתימא אשתפוכי אישתפוך נחצי הגובה היה מחילה, ואשתפוכי אשתפוך לנד הנמך קמ"ל [רחולקין]:

[שנינו במשנתנו] אם היה משכירו לאחרים אפילו (מצא) בתוך

הבית הרי אלו שלו [של המוציא]: **ואמאי ליזיל בתר בתרא, מי לא תנן מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה בירושלים לעולם בין בשעת הרגל בין שלא בשעת הרגל מעשר שרוב שר הנאכל בירושלים מעשר, לפי שאין אדם שהיה בירושלים עד שיאכל כל מעשרותיו [אלא] וזמן מעות מעשר לעני העיר או לאוהביו יוצאי העיר, ורוב הנאכל מעשר לוקחין בהן בהמות לשלמים, כדגמר שם שם מעשר משלמים, במסכת מנחות (פב, א),**

בהר הבית חולין ואפילו בשעת הרגל, ואף על פי שרוב מעות שצריך מעשר, שעולי רגלים מביאין מעות מעשרותיהן לאכלם, לא שצקין רוצא דשחא ואולנין בתר רגל, אלא אמרינן מלפני הרגל נפלו כאן, ומלין הן,

ובירושלים נשאר שוקים שנה בשאר ימות השנה חולין דרוב מעות שצריך חולין, בשעת הרגל הכל מעשר,

ואמר ר' שמעיה בר זעירא מאי טעמא [בשעת הרגל הכל מעשר], הואיל ושוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום ואם נפלו שם לפני הרגל כבר מנאס מכבדי השוק,

אבל הר הבית אין צריך להתכבד בכל יום, שאין טיט ועפר קולט שם מתוך שהוא משופע, ועוד שאין אדם נכנס שם כמנהל ונאצק שעל רגליו,

אלמא נדבר שעשו להתכבד אמרינן קמאי קמאי אולו והני אחריני נינהו, **הבא נמי** סתם שוכר בית כשהוא יוצא, מחפש כל זיומיו, ונוטל את שלו ויוצא, וימלא קמא קמא אול, והני דבתרא הוא האחרונים שכתבו, שאילו הראשונים שכתבו, כבר מנאס האחרונים [מהרש"א], [וקשה למה הרי הוא של מוצאה, ולא אולין בתר בתרא?]

אמר ריש לקיש משום בר קפרא [לכן לא אולין בתר בתרא], כגון שעשאו פונדק מקום שעוצרים ושבים לנים לילה אחד ושנים לשלשה ישראל צבת אחת, וכל שכן אם היו נכרים, ומי שנפל ממנו מלאש, שלא ידע ממאן נצעי,

[ושואל] **שמע מינה הלכה בר"ש בן אלעזר** [שמי שאבד במקום רבים מייאש], [פ'] אע"ג דרשב"א לא אמר אלא במקום שהרבים מצויין כגון פרטיא ופלטאי, הבא כיון דפונדק הוא שלמים שם עובדים ושבים ופעמים שעומדים שם קבועים תדיר, דילמא איכא בבעלי הפונדק מאן דלא מעלי, וההוא מיעוטא חשוב כרובא דפרטיא דהולכים שם דרך העברה, וכההיא דאמרינן לעיל בתי כנסיות דידן ויתבי בהו גוים וכו'. **רימב"א** [אפי' ברוב ישראל דעדיד דמייאש, ולא סמין דליהדרו נהליה, דלא מפלגי בין דבר שיש בו סימן, לאין בו סימן],

אלא אמר רב מנשיא בר יעקב, כגון שעשאו פונדק לשלשה עובדי כוכבים אידי דנקט שלשה גבי ישראל נקט נמי גבי נכרים, והוא הדין חד וכלבד שיהא אחרון,

רב נחמן אמר רבה בר אבוח, אפי' תימא לשלשה ישראל ולא תפשוט דהלכה כרצן שמעון בן אלעזר, דכי פליגי רצנן עליה היכא דנפלה במקום שהרבים מצויין, דלא ידע להו לכולהו, דקבר האוצר ומימר אמר ההוא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לאשכח לא ידע ממי נפלה, ולכשיגיע הרגל יכריז עליה ואחזק סימן ואטול,

כי אחד מהן לקחו וגנבו מחצירו. ר"ז,

אכל הכא, ידיע להו לכולהו ומצננהו ולא חזרו חילופי מילוש, מאי טעמא, ההוא דנפל מיניה מיאש, מימר אמר, מכדי איניש אחרינא לא הוה בהדי אלא הני, אמרי אמרתי קמיייהו לפנייה כמא זמני ליהדרו לי, ולא הדרו לי, והשתא ליהדרו נממיה,

אי דעתייהו לאהדרה, אהדרה ניהלי [היו כבר מחזירים לי], והאי דלא אהדרה לי בדעתייהו למיגולה,

ואזדא רב נחמן למעמיה, דאמר רב נחמן, ראה סלע

דף כ"ו ע"ב

שנפל משנים חייב להחזיר, מאי טעמא ההוא דנפל מיניה לא מיאש, מימר אמר מכדי איניש אחרינא לא הוה בהדאי אלא האי, נקיטנא ליה ואמינא ליה אנת הוא דשקלתיה משצנא ליה שבעת היסם, ולא נתיאש מיד כשממש ולא מנא, ונמנא שצא ליד זה לפני יאוש, והלכה ככזי [פי' דאילו לרבא בין דלמעשה לא נטלו השני, אלא זה שראה אדך נפל הסלע, נמצא שלבסוף כשיודע לו שלא נטלו חבריו יתיאש, ורבא ס"ל דיאוש שלא מודעת הוי יאוש. וראה ראש משביר],

בשלשה אינו חייב להחזיר, מאי טעמא, ההוא דנפל מיניה ודאי מיאש, מימר אמר מכדי, תרי הוו בהדאי, אי נקיטנא להאי ואינו יכול להציעו בטענת שמה, שאין נשבעין בטענת שמה אלא אותן השנוין במשנה, ואלו נשבעים שלא בטענה כו' (שבוטות מה, ח), אמר לא שקלתיה, ואי נקיטנא להאי אמר לא שקלתיה,

ואם תאמר הא מקמי יאוש אחי לדיה, ואוקימנא הלכתא ככזי ציע"ל קג"ס, הא אמרן דמעות מידע ידיע מיד, כרזי יתחק, דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו כו' (בבא מציעא כה, ח),

אמר רבא, האי דאמרת בשלשה אינו חייב להחזיר, לא אמרן, אלא דלית ביה שוה פרוטה לכל חד וחד, אבל אית ביה שוה פרוטה לכל חד וחד, חייב להחזיר,

מאי טעמא, אימור שותפי נינהו בסלע זו, ונאמנים זה על זה, ואין האחד חושד את חברו בחלקו, ולכי משמש בכיסו ולא מנא לא איאש ולא מיאשו מימר אמר אחד מן השותפים מנא, ולנערני [פי' טשענפ"ן] הוא שותק, ונמנא, כשצאת ליד זה לפני יאוש צאת לידו, והא חוקמיה ככזי,

הלך אף על גב דסלע דבר שאין בו סימן הוא חייב להחזיר [בין דלקחו קודם יאוש לא קנאו].

אכל כי אין בו שלש פרוטות, מה נשקר, אי שותפין הן זו, אין כאן משום השבט אצילה [שלבד אחד אין שוה פרוטה].

ואם של אחד מהם הוא, או של השנים, נואשו ואמרו חזרנו זה גנב הוא, והרי משמט (ואמר לא לקחתי אחד מכם לקחו, וגנבו מחצירו) [ואומר לא אני לקחתי

איכא דאמרי, אמר רבא, אע"ג דלית ביה אלא שוה שתי פרוטות [ויש בה שלשה שותפים], חייב להחזיר, מאי טעמא אימור שותפי נינהו ומהימני אהדדי, ואין חושדן זה את זה, ונמנא שצאת ליד זה לפני יאוש, וחד מנייהו אחולי אחליה למנתיה גבי חבריה [ולא היה כאן שום יאוש],

ואמר רבא, ראה סלע שנפלה ולא גרסינן משנים, נטלה לפני יאוש שלא שיהי כדי למשמש זה בכיסו, [אם נטלה] על מנת לגזולה עובר בכלל, משום ויקרא יט לא תגזול, ומשום דברים כב השב תשיבם, ומשום דברים כב לא תוכל להתעלם, ואע"ג דחזרה [שהחזירה] לאחר יאוש, מתנה הוא דיהיב ליה, ואיסורא דעבד עבד [וקשה טובא היכא אפשר דאע"ג דאהדרה עבר משום לא תגזול, הא לאו דגולה ניתק לעשה הוא וכו'. ר"ן ועיי"ש שהארץ],

נטלה לפני יאוש על מנת להחזירה, ולאחר יאוש נתכוין לגזולה, עובר משום השב תשיבם לא תגזול לא שייך אלא בשעת נטילה, כמו ויגזול את החנית מיד המצרי (שמואל ב' כג) כדאמר בבבא קמא (עט, ח),

לא תוכל להתעלם אינה אזהרה אלא לכופש את עיניו וגמגע מלהליל, הלכך, הנוטלה על מנת להחזיר, ולאחר יאוש נתכוין לגזולה אין כאן מתעלם, אבל השם ששיבם איכא משנטל עד ששיבנה,

המתין לה בשעה שראה אותה, ולא נטלה להחזירה עד שנתיאשו הבעלים, ונטלה, אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד שהרי העלים עיניו,

אמר רבא, האי מאן דחזי דנפל וזוי מחבריה בי חלתא צין החולות, ואשכחיה ושקליה, לא מייחייב לאהדרה ליה, מאי טעמא, ההוא דנפל מיניה מיאש הוא, אע"ג דחזויה דאייתי ארבלא כגרה וקא מרבא [אין ללמוד מזה דלא אייאש], מימר אמר כי היכי דנפול מינאי ידי, הכי נפול מאיניש אחרינא, ומשכחנא מידי:

מתני': מצא בחנות, הרי אלו שלו דבר שאין בו סימן קאי, דההוא דנפל מיניה מיאש, שהכל נכנסים לשם, בין התיבה ולחבנוני שהחזוני יושב לפניה ותמיד נוטל ממנה ונותן לפניו ומוכר, ומעות שנותנין לו נותן לתיבה, ולא נפל שום דבר אלא מיד חזוני, של חבנוני,

לפני שולחני מחליף מעות, ונותן מטבעותיו בשולחן שלפניו, והבאין להחליף אף הן נותנין שם מעותיהן הרי אלו שלו דאמרינן מן הבאין נפלו, שהרי השולחן מפקיק צין שולחני למעות שנמאלו, ואם מן השולחני נפלו היה להם להמנא צינו לכסא שהשולחן מונח עליו, בין הכסא ולשולחני, הרי אלו של שולחני,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בעלים מוצעין אותה, שלא נעשית אלא צדי אדם, ולא זאת מן ההפקר להקיש אליה [לענין חיוב השבת אבדה],

לומר לך, מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין # [בין שגשגית ביד, כמעט שאי אפשר שיהיו שני שמלות שוים], ויש לה תובעין [שהרי אינה נעשית אלא על ידי אדם ולא באה מן ההפקר. ר"י מלוגיל], אף כל דבר שיש בו סימנין, ויש לו תובעים, חייב להכריז למעוטי מידי ידיעין דה דמיאש:

נב: מאי בכלל כל אלו? אמר רבא, בכלל דברים כב כל אברת אחיך,

אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא שור חמור שה ושמלה לא תראה את שור אחיך או שיו וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו?

צריכי דאי כתב רחמנא שמלה, הוה אמינא ה"מ בעדים דגופה וסימנין דגופה, אבל חמור בעדים דאוכף, וסימנין דאוכף אס און לו סימן בחמור, ויש לו סימן באוכף שעליו, אימא לא מהדרין ליה, כתב רחמנא חמור קרא יתירא לדשה, דאפילו חמור בסימני האוכף,

שור ושה דכתב רחמנא ל"ל? שור דאפילו לגזית זנבו שאפילו שער שצסוף הונז יחזיר, ושה לגזיותיו,

ולכתוב רחמנא שור דאפילו לגזית זנבו [שהוא דבר מועט], וכ"ש שור לגזיותיו [שצריך להחזיר, שהלא הוא הרבה צמר],

אלא אמר רבא, חמור דבור, לרבי יהודה דמייז על נזקי כלים צבור, קשיא לן למאי אתא, דאילו לרבנן מבעי להו שור ולא אדם, חמור ולא כלים ושה דאבידה לדברי הכל, קשיא,

ואימא [שה דאבידה] לגללים הוא דאתא להחזיר את גלליו, דאי כתב שור הוה אמינא כי אתא לגזית זנבו אתא, אכל גללים לא חשיבי, ולא ליהדר, כתב רחמנא קרא יתירא לאמרי גללים? גללים אפקורי מפקר להו למי שטרח צו [שמצא אותה ומטפל בה], ולא אתא קרא לרבייהו, דאין לו מוצעין הוא,

ודילמא [שה דאבידה] לסימנין הוא דאתא לאשמועינן דליהדריה בסימנין בלא עדים,

דאיבעיא לן דקמיצטא לן לקמן, סימנין דאורייתא או דרבנן וצטעין למפשט ממתימין דילין להו משמלה, ודחיקן, ואמר תנא מוצעין אצטריכא ליה, סימנין כדי נסבה, נפשוט מקרא יתירא דשה לסימנין אתא, וסימנין דאורייתא,

כתב רחמנא שה, דאפילו בסימנין מהדרין, וסימנין דאורייתא?

הלוקח פירות מחבירו מפרש בגמרא, או ששילח לו חבירו פירות, ומצא בהן מעות, הרי אלו שלו, אם היו צרורין הו סימן, או קשר או מנין שזה נטול ומכריז:

נב: אמר רבי אלעזר, אפילו מונחין על גבי שולחן [של השולחן, שמסתמא אדם הניחו שם ושכחו], נראה צעני דלא גרסין צרורין,

תנן, לפני שולחני משמע על גבי קרקע הרי אלו שלו, הא על גבי שולחן דשולחני, אימא סיפא בין הכסא ולשולחני של שולחני, הא על גבי שולחן שלו, ¹ אלא מהא ליכא למשמע מינה,

ורבי אלעזר הא מנא ליה [בין דממתני' ליכא למישמע מינה]?

אמר רבא, מתניתין קשיתיה, מאי אריא דתני בין הכסא לשולחני של שולחני, ליתני על גבי שולחן של שולחני, וכל שכן בין הכסא ולשולחני, אי גמיי יתני צרישא [דסיפא] מצא בשולחנות כדקתני רישא, כדקתני רישא [דרישא] מצא בחנות [הרי אלו] שלו,

אלא ש"מ [עין רי"ף ורא"ש, ומוש"ב המהרש"א] מדנקט לפני השולחני אף על השולחן במשמע אפי' מונחין על גבי שולחן, הרי אלו שלו:

[שנינו במשנתנו] הלוקח פירות מחבירו וכו' [ומצא בהן מעות, הרי אלו שלו]: אמר ריש לקיש משום רבי ינאי [אמורא], לא שנו אלא

דף כ"ז ע"א

בלוקח [הפירות] מן התגר [distributor] שאף הוא לקח מצוהה זו מאנשים הרבה, ולא ידיע דמאן נינהו, וכיון דלית בהו סימן נתיאשו הבעלים אבל בלוקח מבעל הבית, חייב להחזיר,

וכן תני "תנא" קמיה דרב נחמן, ל"ש אלא בלוקח מן התגר, אבל בלוקח מבעל הבית חייב להחזיר,

א"ל רב נחמן [והלא גם בלוקח מבעה"ב היו מעורבין באן הרבה אנשים], וכי בעל הבית בעצמו דשן וכי הוא עצמו דש את המצוה הזאת, הלא פועלים הרבה דשו אותה,

א"ל איסמיה אסיר צרייתא זו מגרסת? א"ל לא תסמי, תתרגם מתני' [הברייתא, מתי צריך להחזיר לבעה"ב] כגון שדשן ע"י עבדו ושפחתו הכנענים [שמעות שלהם שייך לרבה]:

מתני': אף השמלה היתה בכלל כל אלו בגמרא מפרש לה, ולמה יצאת וכן תעשה לשמלתו, סתם שמלה יש זה סימן, וכל שמלה יש לה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אלא פרוטה שהוקרה איכא בינייהו, מאן דאמר ומצאתה איכא, ומאן דאמר אשר תאבד ליכא, ולמאן דאמר ומצאתה הא בעינן אשר תאבד וליכא?

אלא פרוטה שהוקרה והוזלה וחזרה והוקרה איכא בינייהו, מאן דאמר אשר תאבד איכא, ומאן דאמר ומצאתה בעינן דאית בה שיעור מציאה משעת אבידה ועד שעת מציאה:

איבעיא להו סימנין דאורייתא או דרבנן? מאי נפקא מינה

דף כ"ז ע"ב

לאהדורי גמט שאבד מן השלים המציאו קודם שנמן לה אישה בסימנים, אי אמרת דאורייתא מהדרינן, ואי אמרת דרבנן כי עבוד רבנן תקנתא לקמן נשמעמין מפרש מאי היא בממונא דהפקר בית דין הפקר, אבל באיסורא לא עבוד רבנן תקנתא,

ת"ש, אף השמלה היתה בכלל כל אלו ולמה יצאת להקיש אליה ולומר לך, מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנין ויש לה תובעין חייב להכריז, אף כל דבר שיש לו סימנין ויש לו תובעין חייב להכריז,

תנא תובעין אצטריכא ליה קרא לתובעין אתא, ולמעוטי מידי דאילוהי ואפקריה, סימנין כדי נסבא,

ת"ש, דלוקמין לעיל חמור בסימני אוכף חמור לסימני אוכף אתא? אימא בעדי אוכף אס יס עדים המכירין צטעיעות עין לאוכף שהוא שלו מחזירין לו את החמור,

ת"ש, דברים כב והיה עמך עד דרוש אחיך "אותו" [פירוש שידרוש האות שלו, שיתן לו סימן בו, בעל החמור דברים כב ב. וצינו שהוא בוחר חקת קפד], וכי תעלה על דעתך שיתנונו לו קודם שידרשנו, אלא דרשנו וסכי משמע עד דרוש אחיך אותו עד דשך את אחיך אם רמאי הוא או אינו רמאי, מאי לאו בסימנין? לא בעדים שיצא עדים שהוא שלו,

[שב"ק במדבר תשס"ט:

דף כז: אין מעדיין אלא על פרצוף פנים,

לימא כתנאי, אי סימנים דאורייתא,

אמר רבא, את"ל סימנין לאו דאורייתא, היכי מהדרינן אבידתא בסימנין,

דף כח. אם תמצי לומר סימנין דאורייתא, סימנין וסימנין וכו',

משנה: ועד מתי חייב להכריז, עד כדי שידעו בו שכניו דברי ר"מ,

רבי יהודה אומר [שלשה רגלים] כו': ורמינהו בשלשה במרחשון שואלין את

הגשמים, כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני,

אמר רבינא, שמע מינה כי מכריז גלימא מכריז,

אמרי, מדרקתני להו תנא לסימנין גבי שמלה צמתינן למילך סימנין משמלה צהדי תובעין דקתני מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין חייב להכריז, אף כל דבר שיש בו סימנין ויש לו תובעין חייב להכריז,

ש"מ דשה לאו לסימנין הוא דאתא פשיטא ליה דשה למלתא אחריתי אתא, ואין הוא דלא ידעין, משום הכי לא פשיטא ליה לקמן סימנין משה, הלכך קשיא לן למאי אתא:

תנו רבנן, דברים כב אשר תאבד שמהא קרויה אבידה פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה, רבי יהודה אומר ומצאתה שמהא קרויה מציאה פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה,

מאי בינייהו? אמר אביי משמעות דורשין איכא בינייהו, מר נפקא ליה מאשר תאבד, ומר נפקא ליה מומצאתה,

ולמאן דנפקא ליה מאשר תאבד, האי ומצאתה מאי עביד ליה? ההוא מיבעי ליה לכדרבנאי, דאמר רבנאי ומצאתה דאתאי לידיה משמע, ואפילו הכי אחיך ולא נכרי, ולמדך שאבידת נכרים מותרת, ולא חימא כי אמעוט אבידת נכרי מלערות אחריה אמעוט, אבל אי נקטה חייב לאהדורה,

ולמאן דנפקא ליה [ולא פחות משוה פרוטה] מומצאתה, האי אשר תאבד מאי עביד ליה,

מבעי ליה לכדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי, מניין לאבידה ששטפה נהר שהיא מותרת, שנאמר בן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה, מי שאבדה הימנו ואידי דכחז ממנו כתב אשך מאבד ומצויה אצל כל אדם, יצתה זו שאבדה הימנו, ואינה מצויה אצל כל אדם,

ואידך הא דרבנאי [שאבידת הגוי אין צריך להחזיר] מנא ליה, נפקא ליה מומצאתה הוי"ו יתירה, משמע ומנלאתה ככר,

ואידך הא דרבי יוחנן מנא ליה [ששטפה נהר הרי הוא שלו], נפקא ליה ממנו [שאבדה רק ממנו], ואידך ממנו לא משמע ליה,

רבא אמר פרוטה שהוזלה דנשעת אבידה שוה פרוטה, ונשעת מנלאתה הוזלה איכא בינייהו, מ"ד מאשר תאבד איכא, ומ"ד מומצאתה ליכא,

ולמ"ד אשר תאבד, הא בעינן ומצאתה וליכא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ת"ר, רגל ראשון אומר רגל ראשון,

דף כח: ת"ר, אבן טוען היתה בירושלים, כל מי שאבדה לו אבירה נפנה לשם, משנה: אמר את האבירה, ולא אמר סימניה, לא יתן לו, רב יהודה אמר אבירתא מכריז, ור"ז אמר גלימא מכריז, משרבו הרמאין התקינו, שיהו אומרים לו צא והבא עדים דלאו רמאי את, משנה: כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל,

ת"ש, אין מעידין על אדם שמת להשיא את אשתו אלא על אס כן ראו פרצוף הפנים פרצוף פניו שהוא עם החוטם, אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו, שמע מינה סימנים לאו דאורייתא?

אמרי גופו דארוך וגו' שאין זה סימן, שהרבה ארוכים וגו' יש,

[וא"ת א"כ אמאי תני אין מעידין אלא על פרצוף פנים? וי"ל דאורחא דמילתא דליכא סימן שיהא ניכר בין אדם אדם לחבירו, אלא בפנים, אבל בגוף דומים האברים זה לזה, אבל אהג"ז דאי אמר סימן מובהק בגופו מעידין. וק"ל. ראה משביר],

כליו נגדיו [ולכן כליו לא היו סימן] דחיישינן לשאלה שמה השאלים לאחר, ואותו אחר לאו שמת,

אי חיישינן לשאלה, חמור בסימני אוקף היכי מהדרינן?

אמרי אוקף לא שאולי אינשי (אוכפא), משום דמסקב ליה דוכי"ש"ר בלעז (גורם פצעים ע"י חיתוך) לחמרא,

איבעית אימא, כליו [לכן לא היו סימן] בחיורי ובסומקי אין זה סימן, שהרבה כאלה יש,

אלא הא דתניא, שלם המציא גט ואבד הימנו מצאו [לגט] לאחר זמן קשור בכים שלו, או בארנקי [כים שמשמין בו מעות ותולין מן הצואר], ובטבעת, או שמוצאו בין כליו כלי תשמישו שצדיתו אפילו לזמן מרובה אף על גב דתנן (גיטין כו, א) המציא גט ואבד הימנו מנא לזמן מרובה פסול, הכא כשר,

[ראה בפניני הדף שהביא שחתנו של הגורע ביהודה שאל לו, איך מחזירין גט בסימנים, שלמדוין מעד דרוש אחיך אותו, הלא יש בגט חזקת אשת איש, והגם שמחזירין אבירה אחרת אבל מנין לנו שגם בגט מהני סימנים להפקיע חזקת אשת איש עיי"ש],

ואי ס"ד חיישינן לשאלה, כי מצאו קשור בכים אמאי כשר, ניהוש לשאלה שמה השאל כיסו לאחר, והוא קשרו זו? אמרי כים וארנקי וטבעת לא משאלי אינשי,

כים וארנקי משום דמסמני מנחשי, ואומר סימן לאדם שמשאל כיסו שמוכר לו מזלו, וטבעת משום דמזויף שהיה לכל איש חותם ניכר בטבעתו, וכששולח שום דבר סתום, מנסהו וחזתומו בטבעתו, לפיכך אינו משאל בטבעתו, שמה יעשה זה חותם כנגד חותמו, וזיזף בו את שליחותו,

לימא כתנאי [אי סימני דאורייתא], אין מעידין על השומא המעידין על האשה להשיאה, ואמרו סימן היה זו, שומא נאצר פלוני, שומא וורוא"ה בלעז (יצלת, שומא), ואלעזר בן מהבאי אומר מעידין על השומא,

מאי לאו בהא קמיפלגי, דת"ק סבר סימני דרבנן וגבי אשת איש, דאיסור דאורייתא הוא לא סמנין עליהו, ואלעזר בן מהבאי סבר סימני דאורייתא,

1. אמר רבא, דכ"ע סימני דאורייתא, והכא בשומא מצויה בבן גילו הטולד בשעתו, שולדו במול אחד קמיפלגי, מר סבר שומא מצויה בבן גילו [ולכן לא היו סימן], ומ"ס שומא אינה מצויה בבן גילו,

2. איבעית אימא, דכ"ע שומא אינה מצויה בבן גילו [ואי אינו משתנה היה שומא נחשב לסימן], והכא בסימני העשויין להשתנות לאחר מיתה אם עשויין להשתנות או אינן עשויין להשתנות, אם בחיי היתה שומא שחורה במותו נעשית לבנה, או איסוף קמיפלגי,

מר סבר סימני עשויים להשתנות לאחר מיתה, ומר סבר סימני אין עשויים להשתנות לאחר מיתה,

3. אב"א, דכ"ע שומא אינה עשויה להשתנות לאחר מיתה, וסימני דרבנן, והכא בשומא סימן מובהק הוא ואפילו סימני דרבנן, יש לסמוך על זה קמיפלגי, מ"ס שומא סימן מובהק הוא, ומ"ס שומא לאו סימן מובהק הוא,

אמר רבא, את"ל סימני לאו דאורייתא, היכי מהדרינן אבדתא בסימני כלומר מה תקנה ראו חכמים בדבר ליכנס בספק להחזיר ממון למי שאינו שלו,

[ומשיב] דניחא ליה למוצא אבירה דנהדר בסימני, כי היכי דכי אבדה ליה לדידיה נמי, נהדרו ליה בסימני,

אמר ליה רב ספרא לרבא, וכי אדם עושה טובה לעצמו בממון שאינו שלו וצניחותא דמונא מאי איכפת לך, אם מי שאבדה ממנו לא ניתא ליה,

אלא אמר רבא נחא ליה לבעל אבירה כל אובדי אבירה ניתא ליה שמהא דת וזו ישראל למויהב סימני למיתב סימני ולמשקליה וכל ההב וותנו יעלנה, מאי טעמא,

מידע ידע דעדים לית ליה פעמים שאין לו עדים עליה, ואם זקוקהו לעדים לא תבא לעולם לידו, ומימר אמר טוב לי שיחזירוה לכל האומר סימניה, דלא שכיחא דנימא סימני דידה אלא אנה, ד כולי עלמא לא ידעי סימני

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מובהקים דידה, ואנא יהיבנא סימנין מובהקים דידה ושקלנא לה,

דאורייתא, מ"מ מתחלה לא היה פשוט כל כך],

[ולאחר שהפסיק בהא פשיט ליה וכו', ממשיך את"ל סימנין דאורייתא] **סימנין** וסימנין זלו שנים ונתנו סימניה יניח עד שיצא אליהו, [והקשה הרעק"א למה לא אמרין יחלוקין? ראה יוסף דעת], [דכיון דחזוין מוקראי החזרת אבידה בסימן שאינו מובהק אשתכח דשקולים הם סימן שאינו מובהק לסימן מובהק. ר"י מלוגיל עיי"ש עוד],

סימנין ועדים ינתן לבעל העדים,

סימנין וסימנין ועד אחד, עד אחד כמאן דליתיה דמי, ויניה,

עדי אריגה, ועדי נפילה תנתן לעדי נפילה, דאמרינן זבוגי זבנה [מכר הבגד] ומאיניש אחרינא נפל,

זה אומר **מדת ארכו** זה נותן מדת רחבו ומדת רחבו, **תנתן למדת ארכו, דמדת רחבו שעורי קא משער לה כד מכסי לה מרה** וקא' אם ראה אותה ציד הצעלים, שיערה כשהיה צעלה מכוסה צה, אם טלית היא, ומדת ארכו לא משתער לה,

מדת ארכו ומדת רחבו זה אומר כך ארכו וכך רחבה, ומדת גמיו זה אומר ארכה ורחבה כך וכך אמות בין הכל, אבל אינו יודע כמה באורך וכמה ברוחב, גמיו, גאס יוויגט, עשויה כמין י' שלנו, להכי קרי אורך ורוחב יחד גמיו ינתן למדת ארכו ורחבו,

מדת ארכו ומדת רחבו, [ואחד אומר] ומדת משקלותיו, ינתן למדת משקלותיו,

הוא אומר **סימני הגט** ואמר ממני נפל, שנמלכתי שלא ליתן והיא אומרת **סימני הגט** וממני נפל, שנמנו לי וגרשתי ינתן לה שהוא נתנו ויודע סימנין, אבל היא אם לא נתנו לה מהיכן ידעה,

במאי [איזה סימן נותנת האשה] **אילימא במדת ארכו ורחבו, דלמא בהדי דנקיט ליה חזיתיה, אלא נקב יש בו בצד אות פלוני,**

הוא אומר **סימני החוט** שהגט קשור בו והיא אומרת **סימני החוט ינתן לה, במאי, אילימא בחיורא ובסומקא, ודלמא בהדי דנקיט ליה חזיתיה, אלא במדת ארכו [אורך החוט],**

הוא אומר **בחפיסה** [חמת של עור קמנה שנותנין בו יין. לעיל ב:]: מלמא איתו והיא אומרת **בחפיסה, ינתן לו, מ"ט, מידע ידעה דכל מה דאית ליה בחפיסה הוא דמנח ליה [שהרי היא היתה אשתו]:**

מתני': ועד מתי חייב להכריז, עד כדי שידעו בו שכניו מפרש בגמרא דברי ר"מ,

[וכי] **ניחא ליה ללוה לאהדורי ליה למלוה** מי ניחא ליה בתקנה זו שיתנם המוטלם לכל הצד ונותן סימניהם, והלא טוב לו שיהו מונחים ציד המוטלם עולמית, דכל זמן שהם צידו ולא יחזירם למלוה הרי הם כשרופים, ולא ניחא דליהדר להו בסימנין, דלמא מיתרמי דידע מלוה בסימניהן,

[פ' דבשאר אבדה ודאי ניחא ליה, שהרי בלא תקנה דסימנים היו גשורים ביד המוצאם ויפסיד תמיד, אבל השתא על הרוב הוא ידע סימניהם, אבל בלוה ומלוה בלאו האי תקנתא הוה ניחא ליה טפי, משום פעם א' דמתרמי דידע המלוה סימנים, ולא הרוויח כלום בתקנה זו אלא הפסיד. ראש משביר],

אמר ליה, התם בסימנין כי האי לא איכפת לן צניחותא דלוה [אלא משום ד] סברא הוא [כלומר לאו משום סימנים מהדרינן כלל, אלא בלא שום סימנים יחזיר וסברא הוא. רמב"ן], **אחד הלוח משלשה יחזיר ללוה דגבי לוח שכיחי, גבי מלוה לא שכיחי** דודאי לאו מיניה נפיל, דהך שטרי אחרני מאי צעו גביה, ש"מ מלוה נפול,

שלשה שלוו מאחד יחזיר למלוה, דגבי מלוה שכיחי גבי לוח לא שכיחי,

דף כ"ח ע"א

אלא הא דתנן מצא תכריך של שטרות דמשום סימנא מהדרינן, ואם נתן מלוה סימן מחזירין לו או אגודה של שטרות ה"ז יחזיר, ואי נפול מיניה דלוה מי ניחא ליה דמיהוי הך תקנתא דניהדרה בסימן [וכי] **הכי גמיו דניחא ליה ללוה, לאהדורי ליה למלוה** והא ניחא ליה דנהוו ציד המוטל לעולם?

אלא אמר רבא, סימנין דאורייתא, דכתיב דברים כב והיה עמך עד דרוש אחיך אותו, וכי תעלה על דעתך שיתננו קודם שידרשנו, אלא דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי [וכי איך תחקור] **לאו בסימנין, שמע מינה,**

אמר רבא, אם תמצא לומר סימנין דאורייתא כמותא נקט, דאפילו אמרינן דאורייתא אפילו הכי עדים עדיפי, כדמפרש ואזיל סימנין ועדים ינתן לבעל עדים, [ומתבאר] אם תמצא לומר, הא פשיט ליה סימנין דאורייתא? משום דאיכא למימר [שיש לפרש הפסוק עד דרוש אחד אותו] **כדישנין [לעיל ב:]: צעדים [ואף שהביא ראיות אח"כ דגם סימנים**

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מקדש שני דלא נפיש ישראל טובא, ולא מצוות עלמא,
ולא משתכחי שיירתא דאזלי בין ביממא ובין בליליא, בעינן
כולי האי,

רבא אמר, לא שנא במקדש ראשון ולא שנא במקדש שני,
לא הטריחו רבנן באבדה יותר מדאי [כלומר לא החמירו למוצא
אבדה שיתבטל ממלאכתו לעמוד בירושלים כל כך ט"ו יום. הר"י מלוניל],

אמר רבינא, שמע מינה מדלא יהבי ליה לרבנן שהות אלא הליכה וחזרה
כי מכריז גלימא מכריז זה שמנא מכריז שם חפץ, טלית מנאמי, ולכך לא
הוצרכו ליתן שהות יום אחד לעיין בכליו מה אכז, שהאדם יודע כמה טליתות יש לו,
וכשהוא צדימו צודק אס ימנאנה, ואין צריך שהות,

דאי סלקא דעתך אבידתא מכריז ואינו מזכיר שם החפץ, בעינן
לממפי ליה חד יומא לעיוני במאניה ליתנו ליה לכל חד וחד אכתי
טפי יומא לעיוני במאניה, אס כל כליו צידו, ופלוגמא היא צהא לקמן, אלא
שמע מינה גלימא מכריז, שמע מינה,

רבא אמר, אפילו תימא אבידתא מכריז לא הטריחו רבנן
באבדה יותר מדאי זה שיהא שוהא יותר משצעה ימים,

ת"ר, רגל ראשון שהוא מכריז אומר בהכרח, זה רגל ראשון שלא
להטריח את האוזד לחזור, וכשיצא רגל שני יעלה לרגל ויתן סימניה, רגל שני
אומר רגל שני, רגל שלישי אומר סתם אבדה מנאמי, ואינו אומר
אזה רגל הוא למניאמה, כדי שלא יסמוך האוזד על רגל הצה, ויזין שהוא רגל
האחרון,

ואמאי לימא רגל שלישי? דלא אתי לאחלופי בשני @ שמה יס
שהוא סבור שאמר רגל שני [בדפוס שלנו הוא ראש ע"ב בסוגריים למחקר, אבל
ראה ד"ס שאין למחקר], שני נמי

דף כ"ח ע"ב

אתיא לאחלופי בראשון, הא קא אתי רגל שלישי [פי' שרק
בשלישי חיישין שימעה, דאי מועה בשני מה בכך הרי יש שלישי],

ת"ר, בראשונה כל מי שמצא אבדה היה מכריז עליה
שלושה רגלים, ואחר רגל אחרון שבעת ימים, כדי שילך
שלושה ויחזור שלושה ויכריז יום אחד,

משחרב בית המקדש, שייבנה במהרה בימינו [בעי"ז סוכה נב],
תענית כו, תמיד לג:], התקינו שיהיו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי
מדרשות,

ר' יהודה אומר שלש רגלים [דלא סגי בחד דשמא חולה הוא או אנוס
ולא עלה לרגל מי שהאבדה שלו, אבל בשלושה רגלים אי אפשר אם הוא חי
שלא יבוא. ר"י מלוניל], ואחר הרגל האחרון שבעה ימים, כדי
שילך כל אחד לביתו שלושה משימעה ההכרה, וידע אס אכז לו כלום ואס
יזין שאכז ויחזור שלושה ויכריז יום אחד אפי אכזתי ואלו סימניה,
ונגמרא פריך דשלושה ימים אין שהות לחזור לסוף ארץ ישראל:

[ויש לפרש להכריז יום אחד, זאת הכרה מלשון חפוש, כדאשכחן בפסחים על
ששה דברים הנאמרים על עמי הארץ וקא חשיב ואין מכריזין על אבדתו ואי
אותה הכרה, הכרה ממש היא, האך יאמר אין מכריזין על אבדתו ומי יודע
שהיא של עם הארץ שלא יכריז על אבדתו שמוא של תלמיד חכם היא וחייב
להכריז, אלא ודאי לשון חפוש הוא כלומר אין אנו מחפשינ וטורחין אחר אבדתו
כדי שתשוב אליו. ר"י מלוניל],

נמ: תנא [בברייתא לפרש דברי המשנה "עד כדי שידעו בו שכניו"] שכני
אבדה, מאי שכני אבדה, אילימא שכנים דבעל אבדה, אי
ידע ליה [מי הוא בעל האבדה], ליוול ולהדריה נהליה, אלא שכני
מקום שנמצאת בו אבדה שמה שלהן היא:

[שינוי במשנתנו] רבי יהודה אומר [שלושה רגלים] כו': ורמינהו
בשלושה במרחשון שואלין את הגשמים, ר"ג אומר כו' בו
[שהוא] ט"ו יום אחר החג, כדי שייגיע אחרון שבא"י לנהר
פרת ולא יציקוהו הגשמים, אלמא כולי האי צעין, ומתניתין מני שלשה?

אמר רב יוסף לא קשיא כאן במקדש ראשון, כאן במקדש
שני, במקדש ראשון נפיש ישראל טובא, דכתיב בהו מלכים
א ד יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים לרוב, בעינן
כולי האי,

במקדש שני דלא נפיש ישראל טובא [וס"ד שהיו כל ישראל גרים
קרוב לבית המקדש], דכתיב בהו עזרא ב כל הקהל כאחד ארבע
רבוא אלפים שלש מאות וששים 42,360, לא בעינן כולי
האי,

אמר ליה אביי, והא כתיב נחמיה ו יושבו הכהנים והלוים וגו'
עזרא ב והמשוררים והשוערים וכל ישראל בעריהם ואף על גב
דפורמא הוו צכל עריסן היו מפוזרים, ויש רמזים מירושלים צנחילה, וכיון
דהכי הוא, אפכא מסתברא [נראה דלא מתרץ כך המשנה דאיירי
במקדש ראשון, דאין סברא דאיירי ר' יהודה במקדש ראשון, ולא במקדש שני,
אלא הא דקאמר וכיון דהכי הוא קשיא היא, דאדרבה הסברא הוי אפכא.
מהר"ל],

מקדש ראשון נפיש ישראל טובא, דמצוות עלמא מוט יש לו,
טונים השנים, ומשתכחי שיירתא דאזלי בין ביממא ובין בליליא,
לא בעינן כולי האי, וסגי בתלתא יומא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

תנן, אמר את האבידה ולא אמר את סימניה, ה"ז לא יתן לו, אי אמרת בשלמא אבידתא מכריו ולא מזכיר שם הספך הא קמ"ל, אטריך מנא לאשמועינן אע"ג דאמר גלימא דאף על גב דאמר ה"ז טלית אדמי נריך ליתן סימנין כי לא אמר סימנין, לא מהדרין ליה,

אלא אי אמרת גלימא מכריו, אמר איהו גלימא, ואמר איהו גלימא צריכא למימר, כי לא אמר סימנין לא מהדרין ליה,

אמר רב ספרא, לעולם גלימא מכריו, אמר איהו גלימא ואמר איהו סימנין, ומאי לא אמר את סימניה, לא אמר סימנין מובהקין דידה:

[שנינו במשנתנו] והרמאי אע"פ שאמר את סימניה ה"ז לא יתן לו: ת"ר, בראשונה כל מי שאבדה לו אבידה היה נותן סימנין ונוטלה, משרבו הרמאין התקינו, שיהו אומרים לו צא והבא עדים דלאו רמאי את [כלומר הבא עדים שאתה מוחזק באיש נאמן בעירך. ר"י מלוניל, משרבו הרמאין התקינו שיהו מחזיקין כל אדם כרמאי עד שיביא עדים שאינו בחזקת כד. מאירי], וטול,

כי הא דאבוה דרב פפא, אירכס ליה חמרא, ואשכחיה, אתא לקמיה דרבה בר רב הונא, אמר ליה זיל אייתי סהדי דלאו רמאי את וטול,

אזל אייתי סהדי, אמר להו [רבה בר רב הונא לעדים] ידעיתון ביה דרמאי הוא [הטעה את העדים, כאילו שידור לו שאבוה דרב פפא הוא רמאי], אמרו ליה אין כסדורין שאמר להו ידעיתון ציה דלאו רמאי הוא, שכן היה לו לשואל, אמר להו [וכן] אנא רמאה אנא ! אמרו ליה, אנן לאו רמאי את קאמרינן,

אמר רבה בר רב הונא, מסתברא שזה היה דעתן ממחילה, ואין כאן משום מגיד וסור ומגיד, לא מיייתי איניש חובתא לנפשיה וכשהביאן לבית דין בטוח היה שלא יעידו חזקתו:

מהני: כל דבר שעושה ואוכל אם אבידה זו דבר שיכולין להאכילו את שר מעשי, כגון שור וסור ומגיד יעשה ויאכל ולא ימכור אותו המוצא אם שהו בעליו מלדרשו, שכל אדם נוח לו צהמתו, שהכירה בו ככר ולימדה ללבונו,

ודבר שאין עושה ואוכל, ימכר [וצריך לכתוב לעצמו הסימנים, כדי כשיבואו הבעלים יתן לו הסימנים], שנאמר דברים כב והשבבות לו, ראה היאך תשיבנו לו שלא תאכילנו חצי דמיו [נראה שמקורו מוהב' לקמן [סוף בח:] שלא יאכיל עגל לעגלים, היינו עגל לשני עגלים והיינו חצי, והיינו שלא תאכילנו חצי דמיו. הערות], שאם קן אין זו השנה,

מה יהא בדמים, ר"ט אומר ישתמש בהן, לפיכך מפרש בגמרא אם אבדו חייב באחריותן, ר"ע אומר לא ישתמש בהן,

ומשרבו האנשים, התקינו שיהו מודיעין לשכניו ולמודיעיו ודיו,

מאי משרבו האנשים? דאמרי אבידתא למלכא,

[בימי קדם וגם בימינו יש חוקים שונים ביחס לזכויות על מציאה, במדינות רבות אוצר הטמון באדמה שייך כולו למלכות, ובמציאה אחרת המוצא מקבל חצי והשלטונות מקבלים חצי, לעומת זאת לפי החוק הרומאי שייכת מציאה כולה למוצא אותה,

ר' אמי שבא מבבל, שתחת השלטון הפרסי, ידע על חוקי המדינה בבבל, ואילו בארץ ישראל תחת השלטון הרומי היתה המציאה כולה לבעלים. שטן],

רבי אמי, אשכח אוריאי דדינרי כלי מלא זכונים, חזייה ההוא [בר נש] [בר רומאה] דקא מירתת [שרב אמי מתיירא ממנו שראה שמצא מציאה], א"ל זיל שקול לנפשך, דלאו פרסאי אנן, דאמרי אבידתא למלכא,

ת"ר, אבן טוען היתה בירושלים [וצ"ע במה שכתב הרמב"ם ז"ל פי"ג מהל' גולה ואבדה שהיתה מחוץ לירושלים? ילקוט המאירי], כל מי שאבדה לו אבידה נפנה לשם, וכל מי שמוצא אבידה נפנה לשם, זה עומד ומכריו, זה עומד ונותן סימנין, ונוטלה,

וזו היא ששנינו במסכת תענית (יט, ה) צמזי המעגל צאו וראו אם נמחת אבן הטוען אם נקטת [הוא מבוסס] בגשמים, שגזרו הגשמים למעלה הימנו, ויש גשמים יותר מדאי, ואתפלל עליהם שילכו [מפרש בירושלמי, בשם שהאבן אינה יכולה למחות, כך אין יכולים להתפלל על רוב טובה. תוס'], [ובירושלמי נראה שפירשו נמחות, מתמסמסת, והוא לשון גזמא והפלה. שטן]:

מהני: אמר את האבידה, ולא אמר סימניה, לא יתן לו, והרמאי אע"פ שאמר סימניה לא יתן לו, שנאמר דברים כב עד דרוש אחיך אותו, עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא אם אינו רמאי:

גמ': אתמר, רב יהודה אמר אבידתא מכריו, ור"נ אמר גלימא מכריו,

רב יהודה אמר אבידתא מכריו, דאי אמרת גלימא מכריו, חיישינן לרמאי שמה שמע האוצר מתאונן בין שכניו טלית נאדה, וזה יודע את סימניה, וכשישמע את מוצאה מכריו טלית מלאה, יקום ויתן סימניה, הלכך אבידתא מכריו, ואינו נותן לב לומר טלית זו אדמי ואלו סימניה,

ר"נ אמר גלימא מכריו, לרמאי לא חיישינן, דא"כ אין לדבר סוף דהשתא נמי מסיק אדעתיה, ואמר אם טלית היא שמהא אתו סימניה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אווזין ותרנגולין אווזין ותרנגולין נמי לא קשיא, הא [ג' ימים]
ברברבי לזכילן הרצה, הלכך שלשה ימים, דהא לזכילן זכריס הא [ל' יום]
בזוטרי:

[שנינו במשנתנו] ושאינו עושה ואוכל: תנו רבנן, [בתיב] והשבותו
לו, ראה היאך תשיבנו לו, שלא יאכיל עגל לעגלים מן העגלים
שנמא לא יאכיל לו דמי עגל [פי' אפילו עגל אחד לעגלים הרבה, אלא יראה
שיש[ארן] לו כל העגלים. רשב"א], [כלומר שלא ימצא שכל דמי עגל שנמצא
הלכו בהוצאות שמוציא במיפול בו. שם], וסיח לסייחין, אווזא לאווזין,
ותרנגול לתרנגולין:

[ושמא תאמר והלא אף הבעלים היו מוציאין בה גם כן, אפשר שיש להם
בקרקותיהם שאין צריכין להוציא בהם דמים. מאיר]

[שנינו במשנתנו] מה יהא בדמים, רבי טרפון אומר ישתמש וכו'
[לפיכך אם אבדו חייב באחריותו]: עד כאן לא פליגי לענין להתחייב
בצדיתו [אם מכר האבדה, וקבל עבורם מעות, ונאבד],

דף כ"ט ע"א

אלא כשנשתמש בהן משום שזכר שימוש מעות, אצל שזכר שמירת מזה, דנימא
מגו דלא צעי למיכר ריפתא לעניא, דהעוסק במזוה פטור מן המזוה לא
מחייבין ליה, כשנשתמש לאו דוקא, אלא משום שזכר שימוש קאמר, מפני שמומר
להשתמש בזה, אבל לא נשתמש בהן, אם אבדו פטור [לכזיל
עלמא],

לימא תיהוי תיובתא דרב יוסף, דאתמר שומר אבדה, רבה
אמר כשומר חנם ואינו חייב אלא בפשיעה, רב יוסף אמר כשומר
שכר וחסיד בגניבה ואצידה, דשומר שכר מזה [שמקבל שכר על שעוסק במזוה]
הוא, דהעוסק במזוה פטור מן המזוה [וקשה על רב יוסף מדיוק משנתנו]?

אמר לך רב יוסף, בגניבה ואבדה דכ"ע [ר"ט ור"ע] לא פליגי
דחייב קדין שומר שכר,

כי פליגי באונסין דשואל [אם יהיה הדין דשומר אבדה כדן שואל],
[וראה תוס' שהקשו תימה דהוה ליה לזה עלייתו עיי"ש, וראה במהר"ל שפי'
שלכן אינו קורא לו לזה, להודיע שאין שביעית משמט ממנו זה],

ר"ט סבר, שרו ליה רבנן לאשתמושי בגוייהו, והוה ליה
שואל עלייהו [וזה מה שאמר שחייב באחריותו, שחייב גם באונסין],

ור"ע סבר, לא שרו ליה רבנן לאשתמושי בגוייהו, הלכך לא
הוי שואל עלייהו [אבל בגניבה ואבדה חייב, בהא אלו דברי רב יוסף דסבר
דמדפטור מליתן צדקה, הרי הוא שומר שכר],

לפיכך אם אבדו, אין חייב באחריותו [שהוא שומר חנם עליהם]:

נמ"ז ולעולם וכי עד עולם זקוק זה לטפל בטורח שמירה? אמר רב
נחמן אמר שמואל, עד י"ב חדש,

[ולפ"ז קשה דנמצא שגם בעושה ואוכל ימכר בסוף, וא"כ למה חילק המשנה בין
עושה ואוכל לאינו עושה ואוכל? וי"ל בדבר שיעושה ואוכל לאו חיובא הוא
למוכרו לאחר שנים עשר חודש, שאם הוא רוצה לטפל בהן גם לאחר שנים עשר
חודש ולהאכילן מה שהן עושין עדיף מפי וכו'. תורת חיים],

תניא נמי הכי, כל דבר שעושה ואוכל, כגון פרה וחמור,
מטפל בהן עד י"ב חדש, מכאן ואילך שם דמיהן מוכן
[לאחרים או לעצמו. הרי"י מלוגיל], [ומשמע לפירוש שצריך למוכרן בב"ד דאל"כ
מה לו להזכיר שומא הוה ליה למימר מוכרן ומניח הדמים, ולישנא דשם דמיהן
לא משמע בפירוש, ופירשו התוס' שם דמיהן ומניחן הפרה והחמור ואף לעצמו
יכול לשומן וכו'. רא"ש] ומניחן ומניח הדמים אצלו,

עגלים וסייחין דקין, שאין עושין מלאכה מטפל בהן שלשה חדשים,
מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן, אווזין ותרנגולין זכריס, שאין
מטילין בזה מטפל בהם שלשים יום, מכאן ואילך שם דמיהן
ומניחן,

אמר רב נחמן בר יצחק, תרנגולת כבהמה גסה שעושה ואוכלת,
ומטפל בה שנים עשר חדש, דיכול להאכילה דמי בזה,

תניא נמי הכי, תרנגולת ובהמה גסה מטפל בהן אגשמיטרי"א
בלעז (מטפל, מתעסק) שנים עשר חודש, מכאן ואילך שם דמיהן
ומניחן,

עגלים וסייחין מטפל בהן ל' יום, מכאן ואילך שם דמיהן
ומניחן, אווזין ותרנגולין וכל דבר שמיפולו מרובה משכרו,
מטפל בהן שלשה ימים, מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן,

קשיא עגלים וסייחין אעגלים וסייחין [לעיל אמר ג' חדשים וכאן
אומר ל' יום], אווזין ותרנגולין אווזין ותרנגולין [לעיל אמר שלשים
יום, וכאן אמר ג' ימים],

[ומתרג' עגלים וסייחין אעגלים וסייחין לא קשיא, הא דקמי
שלשה [חדשים] דרעיא צריך מרעה, וזמן הדשאים, שאין טיפולו מרובה,
[כלומר אם אלו העגלים וסייחים הם כל כך גדולים שרועים מאליהם, אי נמי
שמצאן בזמן שהרשא מצוי ואוכלין מאליהן. ר"י מלוגיל],

והא דקמי שלשים [יום] דפמטומא זמן שאין מרעה, וצריך לפטמה על הצוסה
ממה שצדית, שדמיה יקריס, [כגון שהם קטנים כל כך שצריכין לפטמם על
האיבוס, אי נמי שהם גדולים שיוכלו לרעות אם ימצאו דשא אלא שאין הרשא
מצוי. ר"י מלוגיל],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לקרות, גוללן מתחילתן לסוף, שיכנס בהן האור, אבל לא ילמוד בהן בתחלה מה שלא למד, מפני שצריך להשקותו לפניו,

[ג"ל דהא דינא אלא אל"ת ונביאים וכתובים שמי שהוא רגיל בהם אינו צריך ליגע בהם, ומי שאינו רגיל בהם נוגע בהם ומושיך אילך ואילך, ויש לחוש שמא יקרה, אבל עכשיו שנהגו לכתוב התלמוד, אם השאילו מסכתא אינו כן שכל אדם שוין בו, והשונה פרקו מאה פעמים ומי שלא שנה אותו מעולם, כלם נוגעין בהם ומשמשין בהם, שאין לך אדם רגיל שלא יהא צריך עיון ומחשבה יתירה ולמשוך אילך ואילך, ולגלול אותו מתחלתו לסופו ומסופו לתחלתו כדי לעין בהלכות הצריכות לו לאותה הלכה שהוא שונה, הילכך יד כל אדם שזה וילמוד בו בתחלה. רמב"ן].

ולא יקרא אחר עמו לפי שזה מושך אליו וזה מושך אליו, ונקרע,

מצא כסות, מנערה אחד לשלשים יום, ושומחה לצרכה לשלוט זה אור, שלא תכלה ולא תאכלנה עש אבל לא לכבודו,

[מצא] כלי כסף וכלי נחושת, משתמש בהן לצרכן שמתעפשים בקרקע, שצריך לתמן בקרקע, כדאמרין לקמן שזו היא שמירתן, ולפיכך משתמש בהם לפרקים, אבל לא לשחקן לא ישמש בהן זמן ארוך שישחקן, אח"כ צלעו (להשתמש, לשחוק דברים אגב שימושם),

[מצא] כלי זהב וכלי זכוכית, לא יגע בהן עד שיבא אליהו וזהו אינו מתעפש בלחץ, וחוכית שמה ישבר,

מצא שק או קופה, וכל דבר שאין דרכו [של אדם חשוב] ליטול דבר שגנאי הוא לו, שאם חשבו הוא, ואין דרכו ליטול קופה שלו להכניסה מן החוץ לזית שמור הרי זה לא יטול ופטור מהשבת אצילה, דילפינן מזה הענין:

נב: אמר שמואל, המוציא תפילין בשוק, שם דמיהן ומניחן לאלתר [פי' האי מניחן אי אחפזין קאי שיניחם בראשו, יהא לשון מסורס וה"ק שם דמיהן לאלתר, ומניחן לכשירצה וכו'] אבת יותר נראה לפרש דברים כפשוטן שם דמיהן ומניחן הדמים אצלו לאלתר וכעין שם דמיהן ומניחם האמור למעלה. ריטב"א],

מתיב רבינא, מצא ספרים, קורא בהן אחד לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן ככל שנים עשר חדש פעם אחת, גוללן אין, שם דמיהן ומניחן לא,

אמר אביי, תפילין כי בר חבו משכח שכיחי צנית פלוני העושה תפילין מניין לימכר, ויחזור ויקנה מן הדמים, ספרים לא שכיחי,

ת"ר, השואל ספר תורה מחבירו, הרי זה לא ישאילנו לאחר, פותחו וקורא בו, ובלבד שלא ילמוד בו בתחלה, ולא יקרא אחר עמו,

וכן המפקיד ס"ת אצל חבירו, גוללו כל שנים עשר חדש,

א"ה "לפיכך" דאמר ר"ע למה לי [מאי לפיכך דר' עקיבא] כיון דאמר לא ישתמש, מהיכא תיסק אדעתין לחיוביה, דאליטריך למימר אינו חייב,

א"א בשלמא בגניבה ואבידה הוא דפליגי [פי' בדבריו רבה ששומר אבידה הוא שומר חנם], היינו דקתני ר"ע אומר לא ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן, ס"ד אמינא שומר שכר הוי כדרב יוסף, ובגניבה ואבידה מחייב, קא משמע לן לפיכך, השתא דאמרת לא ישתמש בהן, שומר שכר לא הוי ולא מחייב בגניבה ואבידה,

אלא אי אמרת [כרב יוסף ד] בגניבה ואבידה דכולי עלמא לא פליגי דחייב, כי פליגי באונסין דשואל, מאי לפיכך דרבי עקיבא, הכי מבעי ליה למתנא ר"ע אומר לא ישתמש בהן, ואנא ידענא דכיון דלא ישתמש בהן, לאו שואל הוי ואינו חייב באחריותן, לפיכך דרבי עקיבא למה לי?

משום לפיכך דרבי טרפון, ולפיכך דרבי טרפון למה לי? הכי קאמר כיון דשרו ליה רבנן לאשתמושי בגוייהו, כמאן דאשתמש בגוייהו דמי וחייב באחריותן,

והא אבדו קתני [ואי פליגי אי הוי שואל הול"ל הלכך אם נאנסו]?

דף כ"ט ע"ב

כדרבה דפרק הזהב (נח, ה) גזי בני העיר ששלחו את שקליהן דאמר רבה, נגנבו בלסטים מזויין, אבדו שמבעה ספינתו בים [והוה כמו נאנסו],

אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כר' טרפון [שישתמש בהם],

בי"ד רחבה הוה ליה הנהו זוזי דיתמי, אתא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה מהו לאשתמושי בגוייהו, א"ל הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון,

א"ל אביי, ולא אתמר עלה, א"ר חלבו אמר רב הונא לא שנו אלא בדמי אבידה שמכרה לאחר שנטפל זה כמו שאמרו חכמים הואיל וטרח בה,

אבל מעות אבידה כגון שמנא מעות דכיס או שלש מטבעות עשוין כמגדלן דלא טרח בהו לא, והני כמעות אבידה דכו,

א"ל [רב יוסף להשואלים] זיל לא שבקו לי דאשרי לך:

מתני': מצא ספרים, קורא בהן אחד לשלשים יום שמתעפסין כשזיהים מלפומן, וכל ספרים שלהן היו עשוין גליון, ואם אינו יודע

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בשני עינים זה צדק זה חסד זה קורין, דלא אחי לשמוטי מהדדי:

[שנינו במשנתנו] מצא כסות מנערה אחד לשלשים יום: למימרא דניעור [בגדים] מעלי לה, והאמר רבי יוחנן מי שיש לו גרדי אומן בתוך ביתו שילכו לו טלימות חדשות תמיד [פי' זה בעין גומא, שרק זה שיש לו רחבות כו'], ינער כסותו בכל יום ולמדנו דרך ארץ דניעור קשה לה?

אמרי בכל יום קשי לה, אחד לשלשים יום מעלי לה,

איבעית אימא לא קשיא, הא בחד נאדס אחד אין יעורו קורעה והא בתרי שניס האומין צני ראשיה ומנערי, ממנחין אותה יותר מדאי וקשה לה,

איבעית אימא, לא קשיא, הא בידא והא בחוטרא [להכות עליה במקל],

איבעית אימא, לא קשיא הא בדעמרא קשה לה, שנמנחת ונקרעת הא בדכיתנא [בפשתן],

א"ר יוחנן כסא דחרשין נוח לשמות כוס של מנשפות, מכוס של מים פושרין, ואידי דאירי צמילי דרבי יוחנן [מי שיש לו גרדי אומן בתוך ביתו] צהלכות דרך ארץ, נקט הני שמעתא ולא כסא דפושרין, ולא אמרן אלא בכלי מתכות, אבל בכלי חרש לית לן בה,

ובכלי מתכות נמי לא אמרן אלא דלא צוין רומת, אבל דצוין לית לן בה,

ולא אמרן, אלא דלא שדא ביה ציביא כל דצר שטמין לחוק המשקה, או עשנים או תכלין או עקרי צמנים, קרי ציביא, אבל שדא ביה ציביא, לית לן בה:

וא"ר יוחנן, מי שהניח לו אביו מעות הרבה, ורוצה לאבדן ללמדנו צא שלא ירגיל אדם צדק, שהעושה אלה מאבד מהר הון רב [ראה ברכות לא. ששבר כלים יקרים בחתונה, כיון שראה אותם שבאים להוללות, וכן יש לפרש כאן "ורוצה לאבדן", ע"פ העיון יעקב],

[שיש אנשים כאלו שיראים מהצלחה גדולה, שלא ישלוט בהם עיני הבריות, וגם שאם יהיה לו ממון הרבה, יאבד לו המטרה בחיים, וכדי שלא יאמרו הבריות שהוא משוגע, מלמד לנו שיעשה דברים שלכאורה נראה שהוא עושה כן מרוחק לבו אחר שהגיע לו מעות הרבה, אבל ע"י דברים אלו יגיע מותרה למטרה שלו שיאבדו מעותיו],

[ונדייק תיבת "לו" דהול"ל מי שהניח אביו מעות הרבה ואמאי איצטריך לומר "לו"? אלא רצה לומר שאם לא עשה צדקה כראוי וכיון להניח "לו" דייקא מעות הרבה, ילכו המעות לאיבוד, ומלכד ענשו שלא עשה צדקה גם מוחשבתו שבנו יחיה עשיר גדול לא תקום, ובדרך צחות אפשר לומר "פור" ר"ת פועלים וזוגיות

פותחו וקורא בו, אם בשבילו פתחו אסור כולה מפרש לקמיה, סומכוס אומר בחדש שלשים יום, בישן שנים עשר חדש, ר"א בן יעקב אומר אחד זה ואחד זה שנים עשר חדש:

אמר מר, השואל ספר תורה מחבירו, הרי זה לא ישאלנו לאחר, מאי אריא ס"ת שהוא נוח להמקלקל בטשטוש וקריעה אפי' כל מיילי נמי,

דאמר ר"ש בן לקיש כאן שנה רבי במסכת גיטין (כט, ה) תנן השולח גט צארכ ישראל, הרי זה משלחו ציד אחר, ואם אמר לו טול חפץ פלוני הימנה לא ישלחנו ציד אחר, שאין לנו שיהא פקדונו ציד אחר, ואמר ריש לקיש עלה כאן שנה רבי, במשנה זו למדנו רבי שספס המשניות אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר דנכולהו [בשואל, ובשוכר] שייך למימר אין לנו שיהא פקדונו ציד אחר?

ס"ת איצטריכא ליה, מהו דתימא, ניהא ליה לאיניש דתיעביד מצוה בממוניה קמ"ל,

[וממשך לפרש הברייתא] פותחו וקורא בו, פשיטא, ואלא למאי שיייליה מוניה? סיפא איצטריכא ליה, ובלבד שלא ילמוד בו בתחלה,

[וממשך לפרש הברייתא] וכן המפקיד ס"ת אצל חבירו גוללו כל שנים עשר חדש, פותחו וקורא בו, מאי עבדיתיה גביה קא סלקא דעמך לזרכו קאמר, ולא לזוך ספר תורה, דהא לזוך ספר תורה תנא ליה גוללו כל שנים עשר חדש, להכי פרכין מאי עבדמיה דהאי גבי ספר תורה לקרות צו לזוך ע"מנו, ותו אם בשבילו פתחו אסור הא אמרת פותחו וקורא בו?

הכי קאמר, אם כשהוא גוללו להגאט ספר תורה פותחו וקורא בו מותר, אם בשבילו פתחו אסור,

[וממשך לפרש הברייתא] סומכוס אומר בחדש שלשים יום החדש ממחר להמפיש מן הישן, בישן שנים עשר חדש, ר"א בן יעקב אומר, אחד זה ואחד זה שנים עשר חדש,

ר"א בן יעקב היינו תנא קמא? אלא אימא ר' אליעזר בן יעקב אומר אחד זה ואחד זה שלשים יום וממנחין נמי דקמני קורא צהן אחת לשלשים יום, ולא מפליג בין יסן לחדש, ר' אליעזר בן יעקב היא:

[וממשך לפרש הברייתא] אבל לא ילמוד בו בתחלה ולא יקרא אחר עמו: ורמינהו לא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא בו פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר מג' דפין, ולא יקראו בו שלשה בני אדם בכרך אחד, הא שנים קורין?

אמר אביי לא קשיא כאן בענין אחד צפרשה אחת אין קורין, כאן

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שורפה, ומה הוא שריפתה, אי משום עינא שמשלוט בה עין רע של אורחין,
אי משום גנבי פן יגנבוהו האורחים,

תא שמע, הכניסה לרבקה בעגלה ערופה קאי, רבקה - קופל"ה בלעז
(ווג, נמד בהמות), שמדקקים שלש בהמות או ארבעה בנאריהן, זו אלל זו,
ודרשה ודשים הדיסה כשירה הואיל ולא נמכוין שמדוש # [רש"י לא פירש למה
הכניסה לרבקה אם לא לדוש?],
[ו"ל ר"ח, לרבקה לפטמה, מלשון עגלי מרבק, ת"ש הכנים לעגלה לרבקה
ובהליכתה דשה ברגליה בתבואה שבגורן כשרה],

ואם בשביל שתינק ותדוש שהיפה אמה [של העגלה] דשה, והכנים את
הצט לשם שמינק, ואף נמכוין שמדוש פסולה, והא הכא דלצורכו
[שתדוש] ולצורכה [שתניק] הוא וקתני פסולה?

שאני התם, דאמר קרא דברים כא אשר לא עובר בה, מ"מ
[אבל שמה באבירה מותר לצורכה ולצורכו],

אי הכי אפילו רישא [הכניסה לרבקה ודשה] נמי [תהיה פסולה]?

הא לא דמיא מירוצא היא, אלא להא דתנן, שכן עליה עוף צרפה
אדומה קאי כשירה, עלה עליה זכר פסולה שנאמר אשר לא עלה עליה
עול, ומאי עול אין לי אלא עול [שאר עבודות מניין] כו', צמקת סוטה (מו, א)
והאי הכניסה לרבקה ודשה דלא תמא ליה צה [שאני מרויח כל כך, דבלאו הכי
נדרשת התבואה] # [ולחפסיד פרה אדומה הוא הפסד גדול]. תוס', דמיא לשכן
עליה עוף,

מאי טעמא [מה התבדל בין שכן עליה עוף, לעלה עליה זכר], כדרכ
פפא, דאמר רב פפא, אי כתיב עופר [הוא לשון ממילא] וקרנין
[והיה הקריאה כמו הכתיבה] עופר, הוה אמינא אפילו ממילא, ואי
כתיב עפר [משמע בכוונה] וקרנין עפר, הוה אמינא עד דעבר
בה איהו,

השתא דכתיב עפר וקרנין עופר, בעינן עובר דומיא דעבר
[בממילא אינו פסולה אלא אם הוא מרצונו], מה עפר דניחא ליה
[שהבעל עושה בה הדבר מרצונו], אף עופר [שעלה עליה זכר ממילא]
דניחא ליה [לבעליה שתתעבר הפרה]:

[שנינו במשנתנו] כלי כסף וכלי נחושת משתמש בהן וכו':
ת"ר, המוצא כלי עץ, משתמש בהן בשביל שלא ירקבו, כלי
נחושת משתמש בהן בחמין וכל שכן צנור, אבל לא על ידי
האור לא יתן הכלי על האור, מפני שמשחיקן, כלי כסף משתמש
בהן בצונן אבל לא בחמין מפני שמשחיקן, מגריפות ודיליש
(מגרפות לגרוף מן האש), עשויין לגרוף הכירות או להפריש תאנים המדקקים
וקרדומות, משתמש בהן ברך [עצים רכים. ירושלמי. ריב"א] אבל
לא בקשה, מפני שמפחיתן פוגמן, כלי זהב וכלי זכוכית לא
יגע בהן, עד שיבא אליהו,

רומיתא, ובמקום פור נתן לאביונים בנו יאבר ממונו ואביו ובנו יענשו. מראית העין.
חיד"א],

ילבש בגדי פשתן, וישתמש בכלי זכוכית, וישכור פועלים
ואל ישב עמהן,

ילבש בכלי פשתן בכתנא רומיתא דמיהס יקרין וממהרין ללכות,
וישתמש בכלי זכוכית, בזוגיתא חירותא, וישכור פועלים
ואל ישב עמהן, תרגומא להך שכירות דפועלים

דף ל' ע"א

בתורי צפועלים המנהיגים צשוורי בעל הצית דנפיש פסדייהו שרוב עבודת
קרקעות שלהן צשוורים הימה, אף מרישת הכרמים וצירמס מנהיגים כלי הממרישה
בעגלה בין שורות הכרם עם הצוירים, ונמנין שם הענבים, לפיכך אם אין הצעלים
עליהם יש הפסד גדול, שאין דרך הפועלים לחוס על הכרם ועל השוורים, ומנהיגים
אותן על הגפנים ועל הנטיעות, והם מתקלקלין, והשוורין נסחצין ונצברים:

[ור"ח גרים בתורי פי' האברים אינן מעמיקין המחרישה בקרקע ואין הוריעה
מעלה צמחין ונמצא שזרע לריק כחו, והכי משמע לישנא טפי כר"ח מרקאמר
דשוכר פועלים ואל ישב עמהן, תרגומא בתורי וכו' משמע דקאי אפועלים.
תלמיד הר"ף. שטמ"ק],

[וראה בתורת חיים שלכאורה הלשון בג' דברים אלו בשם ר' יוחנן קשה, למה לא
אמר בפירוש לא יעזר בגדו, ולא ישתה פושרין, ולא ילבש בגדי פשתן, ולא
ישתמש בכלי זכוכית, וישב אם הפועלים? אלא שרצה לומר שדברים אלו מוזקים
הרבה עיי"ש],

[שנינו במשנתנו] שוטחה לצורכה אבל לא לכבודו וכו':
איבעיא להו לצורכו ולצורכה מאי?

ת"ש, שוטחה לצורכה, לצורכה אין הא לצורכו ולצורכה [פי'
לצורך שניהם] לא, אימא סיפא אבל לא לכבודו לכבודו הוא
דלא, הא לצורכה ולצורכו שפיר דמי, ² אלא מהא ליכא
למשמע מינה [לשון זה יש 23 פעמים בש"ס],

ת"ש, לא ישטחנה [לאבירה] לא על גבי מטה, ולא על גבי
מגוד קביל"ה בלעז (ימד, קולצ) [פירש דבר שמוזמן לשטוח עליו כלי כביסה,
פירוש אחר גודא [ברעט. ערוך ערך גר ה] ממש. ערוך מגד ב'], לצורכו, אבל
ישטחנה על גבי מטה ועל גבי מגוד לצורכה,

נודמנו לו אורחים קא סלקא דעתך טעמא משום דמתכבד בהם, ואיכא
לצורכה ולצורכו לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד,
בין לצורכו בין לצורכה?

שאני התם [בשעה שיש אורחים] דמקלא קלי לה צעמייה זי הוא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לא יהיה כך אביון לא תציא עמך ליד עניות שלך קודם לשל כל אדם,

אלא [והתעלמת בא ללמד] לזקן ואינו לפי כבודו,

אמר רבה, הכישה זה שאינו לפי כבודו, אם הכישה הכאה אחת להשיבה חייב בה נתייב זה לאהדורה, הויל והתחיל,

אביי הוה יתיב קמיה דרבה, חזא להנך עיזי דקיימו, שקל קלא מרע"א בלעז (גוש, רגב עפר) ושרא בהו, א"ל איחייבת בהו, קום אהדרינהו,

איבעיא להו, דרכו להחזיר בשדה שאין שם רואים כל כך, ואינו צו ואין דרכו להחזיר בעיר שהוא צו משכניו, והוא מצא בשדה מהו שיתחייב להשיבה,

מי אמרינן השבה מעליא בעינן, וכיון דלאו דרכיה להחזיר בעיר לא לחייב להסחיל בהשבה בשדה, או דלמא בשדה מיהת הוא דאיחייב ליה, וכיון דאיחייב ליה בשדה שהיה ממקומה, חייב אף בעיר איחייב ליה בעיר² תיקון,

אמר רבא, כל שבשלו מחזיר [אף שהוא מתבייש קצת, מ"מ מחזיר] בשל חבירו נמי מחזיר, וכל שבשלו פורק וטוען פורק משא מן הסמור וטוען עליו, דכתיב עוזב מעוזב, הקס מקיס, בשל חבירו נמי פורק וטוען,

רבי ישמעאל ברבי יוסי, הוה קאזיל באורחא, פגע ביה ההוא גברא, הוה דרי [היה נושא] פתכא דאופי משאוי של עזים [חבילה של חריות של דקל. ר"ח] אותבינהו [הניחם] וקא מיתפח עומד לפוש, א"ל [בעל המשאוי לר' ישמעאל בר"י] דלי לי הטעיני, אמר ליה כמה שוין, א"ל פלגא דזוזא, יתיב ליה פלגא דזוזא ואפקרה,

הדר זכה בהו מור האיש ההוא והסחיק בהן מן ההפקר, הדר יתיב ליה פלגא דזוזא ואפקרה, חזייה דהוה קא בעי למיהדר למזוכיה בהו, א"ל לכולי עלמא אפקרנהו, ולך לא אפקרנהו,

ומי הוי הפקר, כי האי גוונא, והתנן בש"א הפקר לעניים הוי הפקר אף על גב של הפקירו אלא לעניים הוי הפקר, למפטר מן המעשר וב"ה אומרים אינו הפקר עד שיהא הפקר לעניים ולעשירים כשמיטה,

אלא רבי ישמעאל ברבי יוסי לכולי עלמא אפקרינהו, ובמלתא בעלמא הוא דאוקמיה [ובדבור בלבד הוא שהעמידו. שם],

והא רבי ישמעאל ברבי יוסי זקן ואינו לפי כבודו הוה [ולמה

כדרך שאמרו באבדה, כך אמרו בפקדון [ירושלמי המפקד כסות אצל חברו מנערה אחת לל' יום, ואם היתה [מרחתה] מרובה נוטל שכרו הימנה. רשב"א],

פקדון מאי עבדתיה גביה מה לו להשתמש בו, יבא בעליו וישתמש בו? אמר רב אדא בר חמא אמר רב ששת, בפקדון שהלכו בעליהן למדינת הים [דמסתמא נחא ליה שישתמש בו שאין לו בזה שום קלקול אלא תיקון. תוס' הרא"ש, פ' שהרי משתמש רק באופן שלא יגיע קלקול להכלים כמו ששנינו]:

[שנינו במשנתנו] מצא שק או קופה [וכל דבר] שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול: מנהני מילי? דת"ר דברים כב והתעלמת וללמדך דא שמונת להטעם פעמים שאתה מתעלם, ופעמים שאי אתה מתעלם דכתיב לא תוכל להטעם,

[כבר למדו כאן כמה גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, ממש דחתה על תוכל להתעלם באומנם והתעלמת, וגם שאדם קרוב אצל עצמו תחלה ואין להפסיד שלו להגן בעד של חבירו וכל זה וכיוצא בו מודיע ומעיד כי פקודי ה' ישרים. הבונה בע"י],

הא כיצד, היה כהן, והיא האצילה בבית הקברות,

או שהיה זקן ואינה לפי כבודו שסייגה [זקן בחכמתו ואינה לפי כבודו מפני חכמתו, ומשום כבוד תורתו דחי לה, אבל זקן או נכבד דעלמא לא חשיב אינו הלפי כבודו, אלא או ימפל בה, או יתן דמיה. ריטב"א],

או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו [אם שהיה צטל ממלאכה שלו] שיצטל בהשבה מרובה על דמי האצילה, לכך נאמר והתעלמת מהם,

למאי איצטריך קרא, אילימא לכהן והיא בבית הקברות, פשיטא האי עשה השב תשיבם, ואף על גב דלא תעשה נמי איכא, אין לא תעשה מועיל לדחות לא תעשה, אלא עשה הוא דקא דחי ליה, כדאמרינן ציטמות (כא, א) והאי לא תעשה ועשה נפש לא יטמא, קדושים יהיו, ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה,

ותו [עוד קשה] לא דחינן איסורא [ליטמא] מקמי ממונא [השבת אבדה],

אלא [והתעלמת בא ללמד] לשל מרובה משל חבירו,

[ומקשה] מדרב יהודה אמר רב נפקא, דאמר רב יהודה אמר רב דברים מו אפס כי

דף ל' ע"ב

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לא אמר כן להווא גברא? ר' ישמעאל ברבי יוסי לפניו משורת הדין הוא דעבד,

אלא אימא שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפנים משורת הדין:

מהנני: אי זו היא אבידה בגמרא מפרש, לפי זו אבידה - ואינו חייב להסחיר, שמדעת הנימוק שם [פ' כלל אבידה: שיכיר אדם מה היא אבידה שמחויב אדם לישלל בה] מצא חמור או פרה רועין בדרך, אין זו אבידה, חמור וכליו הפוכין (כלומר שאינו על גביו אלא למטה מן הכרס. ר"י מלוניל), פרה רצה בין הכרמים למסקנא הרי זו אבידה,

החזירה וברחה, החזירה וברחה, אפי' ארבעה וחמשה פעמים, חייב להחזירה שנאמר דברים כב השב תשיבם

[הוא כינוי לפרה לבר, משום דרבר התנא בחוה, דכתיב [הושע ד מו] כי כפרה סוררה אבל חמור אדרבא כתיב ביה [ישעיה א ג] ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו. הוה עשיר]

[אפילו ארבעה, אע"ו דבתלמיא הויא חוקה ולמודה לברוח ובעליה יהיו צריכים להזהר ולשמרה שמירה מעלייא, ומכיון שברחה פעם אחרת נראה דלא שמרה כראוי ולא והוה אימנא דלא מטריחין ליה עוד, קמ"ל. הון עשיר, ולפ"ו לא קשה מה שהקשה בהערות],

היה במל מסלע, לא יאמר לו תן לי סלע שצטלחי ממלאכתך, שיאמר [שיכול לומר] לו אם עשית מלאכתך היית מרבה טורה, עכשיו לפי מה שטרחת טויל, אלא נותן לו שרכו כפועל בגמרא מפרש,

אם יש שם בית דין אם נוח לו לטרוח יותר, כדי להצביע שכן, ואינו חפץ ליצטל ממלכתו, מה יעשה, אם יש שם [ב"ד. ר"ר"] שלשה בני אדם **במתנה בפני ב"ד** יתנה צפניהם ויאמר, ראו שאני משתכר כך וכן, ואי אפשי ליצטל לייטול שכר מועט, אני אשיב אם תאמרו שאטול שכר משלם,

אם אין שם ב"ד, בפני מי יתנה, שלו קודם [יעסוק במלאכתו ויניח את האברה, שאינו חייב למפל באבירה והפסיד משכרו. מבוחרות]:

נחמ! אטו כל הני דאמרינן [בכל הפרק הזה, שט] **לאו אבידה הוּ?**

אמר רב יהודה, הכי קאמר, אי זו היא כלל אבידה קסא אבידה שמוכחת שהיא שם שלא מדעת צעלים שהוא חייב בה, מצא חמור ופרה רועין בדרך, אין זו אבידה ולא מיחייב בה, חמור וכליו הפוכים, פרה ורצה בין הכרמים, הרי זו אבידה ומיחייב בה.

וּלְעוֹלָם בממיה, וכי אף אם יימצאה שם לעולם, נאמר מדעת היא, וכי דרך שלא להכניס (הבהמות והחיות לתוך הבית)? **אמר רב יהודה אמר רב, עד שלשה ימים** [מסתברא דלאו אפרה רועה בין הברמים בלחוד קאי, אלא אכולה ברייתא, דאפילו טלית בצד גדר וקרדום בצד גדר, דנראה בודאי הנוח, כל שלא נטלו משם תוך ג' ימים ומזנו מוכיח עליהן דהרי זו אבדה, רשב"א].

היכי דמי אי בלילותא, אפי' חדא שעתא נמי, אי ביממא

דַּתְנִי רַב יוֹסֵף [שָׂרֵב יוֹסֵף שְׁנֵה בְּרִייתָא], שְׁמוֹת יֵה כּ וְהוּ דַּעְתָּ לָּהֶם, זוֹהַ בֵּית חִייהֶם לְלִמּוּד לֹסֵס אֲוֻמְנוֹת לִהְפָּרְנֵם כּוּ, מוֹקוֹת וּמוֹרוֹת כְּמִיזִי בְּרִישֵׁי דַקְרָלָ [רֵאזָה קֹהֶלֶת ט ט רֵאזָה חִיִּים עִם אִשָּׁה אִשֶּׁר אֶהְבֵּת כָּל יְמֵי חַיֵּי הַבֶּלֶךְ וּפְרָשׁ"שׁ שֶׁם רֵאזָה וְהֵכֵן לְלִמּוּד אֲוֻמְנוֹת לִהְפָּרְנֵם מִמֶּנּוּ עִם תְּלִמּוּד מוֹרֵה אֲשֶׁר בִּידִן], וְהוֹקֵשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים דִּהֲא בִּפְרָק הַגּוֹזֵל פִּירִישׁ"י בֵּית חִייהֶם זֹו תְּלִמּוּד תוֹרָה? וּמִהֲרֵאנָ"ח תִּירִץ דִּדָּא וְדָא אַחַת הִיא הָאוֻמְנוֹת קִיּוֹם הַתּוֹרָה, כְּמִ"שׁ פ"ק דְּקִדּוּשִׁין רֵאזָה חִיִּים עִם הָאִשָּׁה אִשֶּׁר אֶהְבֵּת אִי אִשָּׁה הִיא כְּשֶׁם שְׁחִיבִי לִהְשִׁיאוּ אִשָּׁה חִיִּיב לְלַמְּדוּ אֲוֻמְנוֹת, אִי תוֹרָה הִיא כְּשֶׁם שְׁחִיבִי לְלַמְּדוּ תוֹרָה חִיִּיב לְלַמְּדוּ אֲוֻמְנוֹת. ע"כ הָרִי שֶׁהָאוֻמְנוֹת קִיּוֹם הַתּוֹרָה ע"כ. עֵין יוֹסֵף],

אֶת־הַדָּרֶךְ: זו גמילות חסדים, (אשר) יֵלְכוּ בִּיקוּר חוֹלִים (שמעתי שלכן לומד מלשון "לכו" לבקור חולים, שזה החכמה במצות בקור חולים לדעת מתי ללכת),

בָּקָה זוֹ קְבוּרָה, וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה זֶה הָדִין, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה זֶה לַפְּנִים
מִשּׁוֹרֵת הָדִין:

וה'לשון "לפנים משורת הדין" קשה קצת, שהיה צריך לומר לשון שמשמע יותר
והצריך להחמיר בדין, ואולי הכוונה לפי ראיתי אנשים שמשתמשים בהלכה
לעצור ולכוות חברים, ונמצא שהיה יותר נכון שיוותרו על ההלכה ולא יעשו כן,
זוהי הפירוש לפנים משורת הדין, שורת הוא מלשון שורה, ולפנים מן השורה אינה
אומרת שהיא יותר חמור, אלא שאינה בשורה עם הדין. ואולי דברים אלו הם
קצת בדרך גומא, אבל יש מצבים שראויין דברים אלו].

אמר מר, (אשר) ילכו זה ביקור חולים, היינו נמילות חסדים? לא נצרכה אלא לכן גילו דאמר מר, בן גילו נוטל אחד מוששים בחלו] [לאו דוקא אחד ממשם אלא כלומר חלק קטן הוא נוטל. תורת חיים, האמת כן הוא, אלא מכל מקום כשנסתלק המבקר יחזיר חולי למקומו. ילקוט ראובני תחלת פרשת וירא #174, דע"ר, ואפי' הכי מבעי ליה למיזל לגביה] [וח יותר מגמולת חסדים],

בה זו קבורה, היינו גמילות חסדים? לא נצרכה אלא לזקן
וואינו לפי כבודו [ואפ"ה אינו פטור לגמרי לדאוג לצרכי המת],

אשר יעשונו זו לפני משורת הדין, דאמר ר' יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה [וא"ת דביזא [ט]] אמר מפני שדנו בה דין תורה, תוס', פ' דלפנים משורת הדין הוא פשרה ומתוך שהיה אצלם שנת חנם לא רצו לכנוס לפשרה תבטלי דמים. עין יוסף,

אלא דיני דמגזתא בממיה, דמגזתא - גזאי הדנין ציקורים
 וצמזקה, וצבירו צבצא קמא (קיד, א) דדייני בגזמא **לדייגו**,

[כמו ביד הסריסים שבמגילת אסתר, שהיו מסרסים בחורים שיהיה כל דעתם על עבודתם, גוזאי פ' סריסים. וראה דשעסמרו ערך גוזאי],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אפי' טובא נמי לא?

לא צריכא, דהוה חזי לה בקדמתא לפני עלות השחר ובחשכתא שחשכה ערבי, תלתא יומי אמרינן איתרמוי אתרמי לה ונפקא, מפי ודאי אבידה היא,

תניא נמי הכי, מצא טלית וקרדום

דף ל"א ע"א

באסרמיא דך כנושה לרזיס, ופרה רצה בין הכרמים, הרי זו אבידה,

טלית בצד גדר, קרדום בצד גדר, ופרה רועה בין הכרמים, אין זו אבידה, ג' ימים זה אחר זה, הרי זו אבידה,

[והביריתא ממשיכה] ראה מים ששומטין ובאין לשדה מצוה הרי זה גודר בפניהם,

אמר רבא מילתא נאפיה נפשיה היל, דאמרה רבא צני מדרשא דברים כב לכל אבידת אחיך, לרבות אבידת קרקע,

א"ל רב חנניה לרבא, תניא דמסייע לך, ראה מים ששומטין ובאין הרי זה גודר בפניהם,

א"ל אי משום הא לא תסייעי, הכא במאי עסקינן בדאיכא עומרין,

אי דאיכא עומרין מאי למימרא ומיפוק ליה משום עומרין שישן בכלל אבידה, דדמו לפרטא דשה ושלמה, ולמה לי לכל לרבויהו?

לא צריכא דאית בה עומרין דצריכי לארעא [פי' שמחוברין בקרקע וצריכין לקרקע קצת כגון שמניחן שם עד שיתביש התבואה כל הצורך. ריטב"א], מהו דתימא כיון דצריכי לארעא, כי גופה דארעא דמיון [דרבינו מכל אבידת אחיך, ולעולם אימא לך דקרקע גופיה או כל המחובר הצריך לקרקע לגמרי שהוא בקרקע גמור, אינם בכלל אבידה, והא דיתוייא בעלמא הוא דדחי, דמהא לא תסייעיה, אבל קושטא דמילתא כדרבא ואתיא מתניתא כפשטא אפילו באבידת קרקע ממש. ריטב"א], קמ"ל:

מעליותא	גריעותא
רועין	רצה
בדרך	בין הכרמים

[שנינו במשנתנו] מצא חמור ופרה [וכו'] [רועין בדרך, אין זו אבידה, חמור וכליו הפוכין, פרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה]: הא גופה קשיא, אמרת מצא חמור ופרה רועין בדרך איכא תרמי למעלותא, מדא דרועה [ואינה רצה], ועוד, דלפילו רזה לא מסתקנא [שהרי הוא בדרך ולא בכרמים], אין זו אבידה,

רועין בדרך הוא דלא הוה אבידה, הא רצה בדרך, ורועה בין הכרמים [הדא לגריעותא], הוויא אבידה,

רזה צין הכרמים איכא תרמי לגריעותא, מדא דרזה, ועוד, דכרמים מסקני לה, רזה צדך איכא מדא לגריעותא, דרזה ומתקלקלת צריכתה, אי נמי תלך למרחקים [שלא תדע הדרך לחזור], רועה צין הכרמים מדא לגריעותא, דזמנין דמסתקנא,

אימא סיפא, חמור וכליו הפוכים, ופרה רצה בין הכרמים, הרי זו אבידה, רצה בין הכרמים הוא דהוויא אבידה [דהוי תרמי לגריעותא], הא רצה בדרך ורועה בין הכרמים, אין זו אבידה?

אמר אביי [לעולם המקום דרך או כרם אינו משנה, אלא אם היא רועה אינה אבידה, ואם היא רצה הוי אבידה, ד] איוב לו יגיד עליו ריעו, תנא רועה בדרך דלא הוויא אבידה, "והוא הדין" לרועה בין הכרמים, תנא רצה בין הכרמים דהוויא אבידה, והוא הדין לרצה בדרך,

א"ל רבא אי יגיד עליו ריעו, ליתני קילתא וכ"ש חמירתא [ונלמוד החמור מן הקל בק"ו], ליתני רצה בדרך דהוויא אבידה "וכ"ש" [פי' אביי אמר שיגיד עליו ריעו בלימוד של "והוא הדין", וע"ז מקשה רבא אי רוצה שיגיד עליו ריעו הול"ל באופן של ק"ו] רצה בין הכרמים, ולתני רועה בין הכרמים דלא הוויא אבידה וכ"ש רועה בדרך?

[וחזור ממה שמחלק בין רועה לרצה, שגם ברצה יש אופן שאינה אבידה] אלא אמר רבא [זה שיש סתירה מדיוק המשנה מסיפא לרישא], רצה ארצה לא קשיא, הא [שרצה אבידה] דאפה לגבי דברא [שפני הבחמה הוא לגבי השרה, דהיינו שהיא בורחת], הא [שרצה אינה אבידה] דאפה לגבי מתא,

רועה ארועה נמי לא קשיא, כאן באבידת גופה מפרש ואזיל לה כאן באבידת קרקע ומייצ להוציאה משום הפסד כרמים,

כי קתני [רישא] רועה בדרך לא הוויא אבידה, הא רועה בין הכרמים הוויא אבידה, באבידת קרקע [שרועה בכרם ומפסיד את הנטיעות],

וכי קתני [בסיפא] רצה בין הכרמים הוויא אבידה, הא רועה בין הכרמים לא הוויא אבידה באבידת גופה, דרצה בין הכרמים מסקנא, ורועה בין הכרמים לא מסקנא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הוכח תוכיח, מ"מ,

4. שמות כג עוב תעזוב פריקה עמו, אין לי אלא בעליו עמו, שאין בעליו עמו מנין, ת"ל עוב תעזוב מ"מ,

5. הקם תקים טעיה עמו, אין לי אלא בעליו עמו, שאין בעליו עמו מנין? ת"ל דברים כב הקם תקים, מ"מ,

ולמה ליה למכתב פריקה, ולמה ליה למכתב טעיה? צריכי, דאי כתב רחמנא פריקה, הוה אמינא משום דאיכא צער בעלי חיים [שרובין תחת משאן], ואיכא חסרון כים שהצטממה מתקלקלת, אבל טעיה, דלאו צער בעלי חיים איכא, ולא חסרון כים איכא אימא לא,

ואי אשמעינן טעיה [שאינו מפסיד כלום] משום דבשכר שנותנין לו שכר, דאיכא למאן דאמר לקמן דבא מניעא (לכ, ד) טעיה דשכר פריקה דחנם אבל פריקה דבחנם אימא לא, צריכא,

ולר"ש דאמר אף טעיה בחנם, מאי איכא למימר? לר"ש לא מסיימי קראי הי משמע טעיה והי משמע פריקה, ואי כחך חלה הוה אמינא לפריקה אחא, אצל טעיה לא, כחך רחמנא אידך לטעיה,

למה לי למכתב הני תרתי [טעיה ופריקה] ולמה לי למכתב אבידה השבת אבידה, לכחך או הא או הא, וליגמר מניה, דהא כולהו אזהרות ממון ישראל הוה?

צריכי, דאי כתב רחמנא הני תרתי, משום דצער דמרה איתא הוה העומד שם, ואין יכול לטעון לצדו וכן לפדוק צערא דידה [של הבהמה] איתא [דגם בטעיה ע"י שאין הרבה בני אדם מכביד המשא. מוהר"ם ש"ף], אבל אבידה דצער דמרה איתא וצער דידה ליתא אימא לא,

ואי אשמעינן אבידה משום דליתא למרה בהדה דליתא למרה דהיה שיעורא דהשבתה,

דף ל"א ע"ב

אבל הני תרתי דאיתא למרה בהדה דכתיב עמו, אימא יחזור אחר בני אדם ושכור לא, צריכא,

6. במדבר לה מות יומת המכה [כתיב ברוצח], אין לי אלא במיתה הכתובה בו, מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו והיינו סייף, כגון שהיה בספינה וצורח, ואם יכול לזרוק בו סך או לטובעו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, ת"ל מות יומת מ"מ,

ורועה בין הכרמים נהי דלא מסקבא, תיפוק ליה משום אבידת קרקע? בדכותי [שאין מצוה להחזיר אבידתו],

ותיפוק ליה משום אבידת גופה, דדלמא קמלו לה [שיהרגו את הבהמה]? באתרא דמתרו והדר קמלי,

ודלמא אתרו בה? אי אתרו בה ולא אזהרו בה, ודאי אבידה מדעת היא [ואינו צריך להחזיר]:

[שנינו במשנתנו] החזירה וברחה, החזירה וברחה [וכו']: א"ל ההוא מדרבנן לרבא, 1. אימא השב חדא זמנא תשיבם תרי זמני [ולא יותר]? א"ל השב אפי' ק' פעמים משמע [ראה בפירוש המשניות להרמב"ם שלשון "השב" הוא מקור וידוע אצל כל בעלי לשון כי המקור נופל על המעט ועל הרוב וכו'. עיי"ש],

[וממשיך ודורש, וכן בכל הענינים להלן] תשיבם, אין לי אלא לביתו, לגניו ולחורבתו מנין דהוה השבה, ופטור, ת"ל תשיבם מ"מ,

ה"ד אי דמינטרא [בגניו וחורבתו] פשימא, אי דלא מינטרא אמאי [יכול להחזירם לשם]?

לעולם דמינטרא, והא קמ"ל דלא בעינן דעת בעלים, וכדר' אלעזר דאמר הכל צריכין דעת בעלים לומר לו שמור פרמך שהחזרתי לגינתך, שמחזרתי ארבעה, הכל צריך דעת בעלים גג, גזלן, וארבעה שומרים שהשיבו צריכין להודיעו, ואם לא הודיעו ומתה או נגנזה חייבים באחריותן, דכיון דידע שאבדה ולא ידע שהושבה לא מזהר בה, ולא מאכילה, חוץ מהשבת אבידה, שהתורה ריבתה השבות הרבה,

2. דברים כב שלח תשלח לגבי שלח הקן, אימא שלח חדא זימנא, תשלח תרי זמני ואנן תנן [חולין קמא]. שלח וזורה, שלח וזורה, אפילו ארבע וחמש פעמים חייב,

א"ל שלח אפי' מאה פעמים משמע,

תשלח, אין לי אלא לדבר הרשות שאין צריך לנפול אלא לאוכלה, לדבר מצוה מנין היה צריך לנפול בו את המנורה, מנין שאסור באם על הנשים? ת"ל תשלח מ"מ,

3. א"ל ההוא מדרבנן לרבא, ואימא ויקרא יט הוכח חדא זימנא תוכיח תרי זמני? א"ל הוכח אפי' ק' פעמים משמע [במענה של תורה פ' קדושים מפרש דבכך נתנו עצה טובה שלא יאמר את כל התוכחה בבת אחת, אלא טוב יותר שיחלקה למאה פעמים, כי אז תפעל הרבה יותר. פניני הדף],

תוכיח, אין לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מנין, ת"ל

אבני חן על מסכת בבא מציעא

7. דברים יג הכה תכה בעיר הנדחת אין לי אלא בהכאה הכתובה בהן, מניין שאם אי אתה יכול להמיתן בהכאה הכתובה בהן, שאתה רשאי להכותן בכל הכאה שאתה יכול, ת"ל הכה תכה מ"מ,

8. דברים טו השב תשיב [בהשבת משכון], אין לי אלא שמושכנו ברשות ב"ד דנעק עליו דין, ושלחו שלום לתפוס מטלטלי, דקרא דהשבת העבט עליה כחי, דכתיב לעיל מיניה בחוק תעמוד והאיש, ואמרין לקמן בפרק המקבל (ק"ג, ה) בשלש צית דין הכתוב מדבר,

מושכנו שלא ברשות ב"ד, מניין דנריך השנה, סתם חבלה על פי צית דין היא, ללא שפית דחניף איש ליכנס צית וליטול מטלטלי שלא ברשות, ת"ל השב תשיב מ"מ,

שמות כב כה אם תחבל תחבל שלמות רעה עד רבא השמש תשיבנו לו, אין לי אלא שמושכנו ברשות, מושכנו שלא ברשות מניין? ת"ל חבל תחבול, מ"מ,

והני תרי קראי [השב תשיב, וחבל תחבל] למה לי? חד לכסות יום וחד לכסות לילה בפרק המקבל [להלן קיד, ג] מפרש לקרא הכי (סו, ג),

9. דברים טו פתח תפתח [בתיב בחלואה], אין לי אלא לעניי עירך, לעניי עיר אחרת מניין? ת"ל פתח תפתח מכל מקום,

10. דברים טו נתן נתן [במצות צדקה], אין לי אלא מתנה מרובה [דלשון נתנה דבר חשוב משמע בדאיתא בראשית הגז. ע"י יוסף], מתנה מועטת מניין אם אי אפשר לך ליתן מתנה מרובה? ת"ל נתן נתן מ"מ,

דברים טו הענק תעניק, אין לי אלא שנתברך הבית בגללו מעניקים, לא נתברך הבית בגללו מניין? ת"ל הענק תעניק מ"מ,

ולר' אלעזר בן עזריה דאמר, נתברך הבית בגללו דהכי כתיב קרא, אשר ברכך ה' אלהיך תמן לו, דר' אלעזר בן עזריה צקדושין (י, ג) מעניקין לו, לא נתברך הבית בגללו אין מעניקין, תעניק למה לי? דברה תורה כלשון בני אדם [יש פתגם זה בש"ס 30 פעמים, ויש לציין שאינו אף פעם בסדר מועד],

11. דברים טו העבט תעביטנו [דמצוה להלוות], אין לי אלא שאין לו ממה שיתפרנס ואינו רוצה להתפרנס משלך במתנה, ואמר רחמנא, העבט דרך הלוואה אמר רחמנא תן לו דרך הלוואה, יש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו, אלא משלך מניין שאתה חייב להעבטו, וליפרע ממנו אחר מיתה, ת"ל תעביטנו מ"מ והכי מפרש צמחונות פרק מציאת האשה,

ולר"ש דאמר, יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו, תעביטנו למה לי? דברה תורה כלשון בני אדם:

[שנינו במשנתנו] היה במל מן הסלע, לא יאמר לו תן לי סלע, אלא נותן לו שכתוב כפועל (במל): (תנן) [תנא] נותן לו שכתוב כפועל במל, מאי כפועל במל והלא אינו בטל, שהרי טורח בהשבתה, ומתניין תני נותנין לו כשיעור שירצה פועל ליטול להתרפות ממלכה ולשצ בטל?

אמר אביי, כפועל במל של אותה מלאכה דבמל מינה כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליצטל ממלכה זו ככדה, שהוא עוסק בה, ולעסוק במלאכה קלה כזו, הכל לפי כוונת המלאכה וריבוי שבה, יש מלאכה שטורחה קל ושכרה רב, או חילוף:

[שנינו במשנתנו] אם יש שם ב"ד מתנה בפניהם: איסור [כך היה שמו] ורב ספרא עבד עיסקא בהרי הדרי, אול רב ספרא פלג בסמורה, ולא היו מעות, אלא דבר הנריך שומא ליה בלא דעתיה דאיסור, באפי בי תרי,

אתא לקמי' דרבה בר רב הונא, א"ל זיל אייתי תלתא דפלגת קמייהו, אי נמי

דף ל"ב ע"א

תרי מוגו תלתא שנים מן השלשה יצואו ויעידו לומר שלשה היינו, ואי נמי תרי סהדי, דפלגת באפי בי תלתא,

א"ל מנא לך הא, א"ל דתנן אם יש שם ב"ד וסתם צית דין שלשה, אלמא אין כח להפקיר ממון זה אלל זה בפחות משלשה מתנה בפניהם, אין שם ב"ד בפני מי יתנה שלו קודם,

א"ל מי דמי, התם דמפיק ממונא מהאי [להשלים להמוצא שכתוב שיחזיר האבדה], ומותיב להאי בעינן ב"ד, אבל הכא דידיה שקלי [שמחלק את השותפות], גילוי מילתא בעלמא הוא שידעו שחלקמי נשוא בתרי סגי ליה,

תדע, דתנן אלמנה הניזונה מנכסי יתומים מוכרת למוזנות שלא בפני ב"ד ובלבד שיראו שנים שלא תמכור בזול,

אמר ליה אביי, ולא מי אתמר עלה, אמר רב יוסף בר מניומי אמר ר"ג, אלמנה אינה צריכה ב"ד של מומחין, אבל צריכה בית דין של הדיוטות [הרי דלכ"ע צריך ג' בני אדם]:

מהני: מצאה [הבהמה] ברפת [שטא"ל stall] בגמרא מפרש מאי אנטריך [אע"פ שאינה שמתמרת בה כגון שאינה נעולה. רע"ב] אין חייב בה [להשיבה, וברפת חוץ לתחום י"א דחייב, והכל לפי הענין. סימון רס א. יבין],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[אבל אם מצאה] ברה"ר חייב בה [בגן שניכר בה שהיא הולכת תועה. תוי"ט],

ואם היתה בבית הקברות והוא כהן [או נזיר. פירוש המשניות להרמב"ם] לא יטמא לה,

אם אמר לו אביו היטמא, או שאמר לו אל תחזיר והוא במקום שהוא מותר לילך שם לא ישמע לו,

פרק ומעון [ושוב רבצה הבחמה תחת משאה], פרק ומעון, אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב, שנאמר שמות כג עזב תעזב,

הלך וישב לו הצעלים ואמר הואיל ועליך מצוה, אם רצונך לפרוק פרוק, פטור, שנאמר "עמו", [אבל] אם היה זקן או חולה, חייב [הפוגע בו לפרוק ולטעון לבדו. ראה תוי"ט],

מצוה מן התורה לפרוק, אבל לא לטעון בגמלא מפרש, ר"ש אומר אף לטעון,

רבי יוסי הגלילי אומר, אם היה עליו יתר על משאו, אין זקוק לו [לפרוק, דהא הפסוק מיידי בפריקה], שנאמר תחת משאו, משאוי שיוכל לעמוד בו [והרע"ב כתב שאין הלכה כר' יוסי, ובח"מ סימן רע"ב סעיף ב' פסק כרבנן שחייב לפרוק גם אם הוא יתר על משאו, וראה בגמ' דטעמא דרבנן משום צער בעל החיים]:

נמ' אמר רבא, רפת שאמרו ששנינו צמשתנו, עסקין כש אינה מתעה את הצמחה שמתוכה להיות צורחת ויוצאת ואינה משמרת שאינה נעולה, ואם זאת נצחת ויוצאת,

אינה מתעה, מדקתני אינו חייב בה, ואינה משמרת מדאיצטריך למיתני אינו חייב בה, דאי סלקא דעתך משמרת, השתא משכח לה אבראי [אבודה בחוץ] מעייל לה לגואי [לפנים] כדאמרינן לעיל (לא, א) לגינתו ולחורצתו מנין, משכח לה מזגואי מבעיא [שאינה אבודה],

אלא שמע מינה אינה משמרת, שמע מינה:

[שנינו במשנתנו] מצאה ברפת אינו חייב: א"ר יצחק והוא שעומדת תוך לתחום [אבל ברפת מחוץ לתחום חייב להחזיר], מכלל דברשות הרבים ואפילו בתוך התחום, גמי חייב,

איכא דמתני לה אסיפא צרישא גרסינן והוא שעומדת בתוך לתחום, צריפא גרסינן והוא שעומדת חוץ לתחום בר"ר חייב בה, אמר רבי יצחק והוא שעומדת חוץ לתחום, מכלל דברפת אפילו עומדת חוץ לתחום, גמי אינו חייב בה:

[שנינו במשנתנו] בבית הקברות לא יטמא לה: ת"ר, מנין שאם אמר לו אביו היטמא, או שאמר לו אל תחזיר, שלא ישמע לו, שנאמר וקרא יי' איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', כולכם חייבין בכבודי אף על פי שאמרתי לך ירא את אצרך אני אדון לשניכם, ואם אמר לך אצרך עזב על דברי לחלל שבת, אל תשמע לו,

[ומקשה] טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו, הא לאו הכי, הוה אמינא צייתא ליה דלמי עשה דכיבוד, ודמי לא תעשה דלא מוכל להפעלס, ואמאי האי [כיבוד אב] עשה, והאי אצידה לא תעשה ועשה עשה ולא תעשה הוה, השב שניכם לא מוכל להפעלס, ולא אתי עשה, ודחי את לא תעשה ועשה?

איצטריך, ס"ד אמינא, הואיל והוקש כיבוד אב ואם [כצודס] בגזירה שזה כבוד את אצרך כבוד את ה' מהוקש לכבודו של מקום, שנאמר כאן שמות כ כבוד את אביך ואת אמך, ונאמר להלן משלי ג כבוד את ה' מהונך [הא דנקט קרא דדברי קבלה ולא נקט קרא דאיש אמו ואביו תיראו, וכתבי את ה' אלהיך תירא? משום דניחא ליה לאתוי קרא דכבוד. תוס'], הלכך לציית ליה, קמ"ל [את שבתותי תשמרו וגו'] דלא לשמע ליה:

[שנינו במשנתנו] מצוה מן התורה לפרוק, אבל לא לטעון: מאי אבל לא לטעון, אילימא אבל לא לטעון כלל, מאי שנא פריקה דכתיב עזב תעזב עמו, טעינה נמי הכתיב דברים כב הקם תקים עמו?

אלא מצוה מן התורה לפרוק בחנם, ולא לטעון בחנם אלא בשכר, ר"ש אומר אף לטעון בחנם,

תנינא [במשנה] להא דת"ר [בברייתא], פריקה בחנם טעינה בשכר, ר"ש אומר זו וזו בחנם,

מאי טעמייהו דרבנן, דאי ס"ד כר"ש, לכתוב רחמנא טעינה ולא בעי פריקה, ואנא אמינא ומה טעינה דלית בה צער בעלי חיים, וליכא חסרון כים אם לא יטעון חייב, פריקה דאית בה צער בעלי חיים, וחסרון כים פריקה [אית צה חסרון כים] שהצמחה נשצרת תחת משאה לא כל שכן,

אלא למאי הלכתא כתביה רחמנא, לומר לך פריקה בחנם אצל טעינה לא נצטויה אלא בשכר הלכך אי לא כמד פריקה ואמיל מקל ומומר מטעינה, הוה אמינא דיו לנא מן הדין להיות כנדון, מה טעינה בשכר אף פריקה בשכר,

ורבי שמעון [דאמר זה וזה בחנם] מאי טעמא [כלומר דהא טעמא רבה קאמר] דאי פריקה וטעינה שוים בדינא, בטעינה לחוד סגי. ריטב"א? משום דלא מסיימו קראי למשמעות טעינה, הלכך, אי כתיב חד הוה אמינא לפריקה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמא,

דלמא בתחת משאו פליגי, דרבי יוסי סבר דרשינן תחת משאו, משאוי שיכול לעמוד בו, ורבנן סברי לא דרשינן תחת משאו למשא הראוי לו, דמשאו כל משא שעליו משמע,

תדע דהכי הוא מדדמינא לן דצער בעלי חיים לאו דאורייתא, דקתני רישא, הלך וישב לו, ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק פרוק, פטור, שנאמר עמו,

ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא, מה לי איתיה למריה בהדיה, ומה לי כי ליתיה למריה בהדיה?

לעולם צער בעלי חיים דאורייתא, מי סברת פטור, פטור לגמרי, ודלמא פטור בחנם וחייב בשכר,

וה"ק רחמנא כי איתיה למריה בהדיה, עבד גביה בחנם, וכי ליתיה למריה בהדיה עבד גביה בשכר משום צער בעלי חיים, ועל כורחו [של בעלים] יכול שכר, ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא,

(סימ"ן 1. בהמ"ת 2. בהמ"ת 3. אוה"ב 4. שו"א 5. רבצ"ן),

לימא מסייע ליה לנכא, דאמר לעיל צער בעלי חיים דאורייתא, 1. בהמת עובד כוכבים מטפל בה לפרוק משאם כבהמת ישראל, אי אמרת בשלמא צער בעלי חיים דאורייתא, משום הכי מטפל בה כבהמת ישראל, אלא אי אמרת צער בעלי חיים לאו דאורייתא, אמאי מטפל בה כבהמת ישראל?

התם משום איבה,

הכי נמי מסתברא [פי' דטעמא משום איבה, אבל צב"ח דרבנן. ריטב"א], דקתני אם היתה טעונה יין נסך, אין זקוק לה, אי אמרת בשלמא לאו דאורייתא וטעמא משום איבה הוא משום הכי אין זקוק לה שיכול להשטט, ולומר דבר אסור הוא לנו, אלא אי אמרת דאורייתא, אמאי אין זקוק לה?

ה"ק, ולהטעינה יין נסך ולעולם דאורייתא, ורישא מנא מטפל בה בין בפריקה בין בטעינה, פריקה משום צער בעלי חיים, וטעינה משום איבה, ולהטעינה יין אסור, דלאו צערא איבה ולא איבה איכא אין זקוק לה,

2. תא שמע [קשיא לרבא], בהמת עובד כוכבים, ומשאוי ישראל [או מותר לקיים את הפסוק] וחדלת [מעווב לו], ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא, אמאי וחדלת, עוב תעוב מבעי ליה?

לעולם צער בעלי חיים דאורייתא, התם [דוחדלת] בטעינה לקמיה פריך הא בפריקה כמי,

ורבנן, אמאי [מאן יימר] לא מסיימי קראי, הכא [בפריקה] שמות כג ה כתיב פריקתה חמו ר שנאך ר' כ"ץ תחת משאו וחדלת מעוב לו עוב תעוב עמ' משמע שגריף לפרוק, התם [בטעינה] דברים כב ד כתיב ל' איתרא את חמו ר אחק או' שו' ר' נ' פ'לים פ'דך וחדלת מ'הם ה'קם ה'קם עמ' , דרמו אינהו וטעיניהו באורחא אף המשא מוטל על הקרקע שגריף לטעון משמע,

ורבי שמעון נופלין בדרך [אם היה כתיב רק הפסוק דנופלים בדרך אין הכרח לפרשו רק על טעינה, שמה איירי בפריקה שנפלו], אינהו וטעיניהו עלויהו [הם ומושאם עליהם] משמע,

אמר רבא

דף ל"ב ע"ב

מדברי שניהם [רבנן ור"ש] גלמוד מדקאמרי מרזייהו [פירוש דהא סבירי להו דפריקה עדיפא בטעינה, משום דאיכא צב"ח. ריטב"א] # [לכאורה לא אמרו כן בפירוש] פריקה עדיפא צער בעלי חיים דאורייתא, ואפי' ר"ש לא קאמר דאטמריך למכתב פריקה אלא משום דלא מסיימי קראי לטעינה [ואי הוי כתיב רק פסוק אחד היינו אומרים דמיירי בפריקה],

אבל [אי] מסיימי קראי [אם היה ברור שהפסוק מיירי בטעינה היינו] דרשי' ק", משום מאי [מה חמור פריקה בטעינה], לאו משום צער בעלי חיים דרשינן והכי יליף מה טעינה דליכא צער בעלי חיים חייב, פריקה דליכא צער בעלי חיים לא כל שכן,

דלמא משום דאיכא חסרון כים, וה"ק ומה טעינה דלית בה חסרון כים חייב, פריקה דאית בה חסרון כים לא כ"ש,

וטעינה אין בה חסרון כים, מי לא עסקינן וכי אין המקרא מדבר אף בהולך לסחורה, דלדחי בטיל משוקיה דאדחכי והכי [אם לא יטעון] במיל משוקיה, אי נמי אתו גנבי ושקלי כל מה דאיכא בהדיה,

תדע דלרבנן דפליגי עליה דר' שמעון, ולר' שמעון דצער בעלי חיים דאורייתא, דקתני סיפא, ר' יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יתר [על] משאו אין זקוק לו [לפרוק, דהא פסוק זה מיירי בפריקה], שנאמר שמות כג תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו,

לאו מכלל דת"ק דרבי יוסי הגלילי, רבנן ור' שמעון סבר זקוק לו ואמאי זקוק לו, אי משום מנזות עוב מעוב הא כמי משאו הראוי לו, מאי טעמא, לאו משום דצער בעלי חיים דאורייתא?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ולקמן פריך הכמ"צ הקס תק"ס, תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו,

ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא, מה לי רובץ ומה לי רבצן, ומה לי עומד?

הא מני ר' יוסי הגלילי היא, דאמר צער בעלי חיים דרבנן, ה"נ מסתברא, דקתני תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו, מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבי יוסי הגלילי, ש"מ,

ומי מצית מוקמת לה כרבי יוסי הגלילי, והא קתני סיפא תחת משאו ולא מפורק, מאי לא מפורק, אילימא לא מפורק כלל, הא כתיב דברים כב הקם תקים עמו, אלא פשיטא לא מפורק בחנם, אלא בשכר, מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבנן?

לעולם ר' יוסי הגלילי היא, ובמעינה [שהוא בשכר] סבר לה כרבנן,

ת"ר, שמות כג כי תראה יכול אפי' מרחוק והטיל עליו שלך שם, ת"ל כי תפגע, אי כי תפגע יכול פגיעה ממש, ת"ל כי תראה ואיוז היא ראייה שיש בה פגיעה, שיערו חכמים אחד משבע ומחצה במיל, וזה הוא ריס,

תנא ומדרה עמו לאחר שהטעינו, שם יחזור ויפול עד פרסה, אמר רבה בר בר חנה, ונוטל שכר [ג"ל דוח שמחוייב לדרות עמו עד פרסה זה רק מדרבנן, ולכן נוטל שכר דרבנן לא חיובו בחנם. נח"מ].

מהני: אבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת, אבדתו ואבדת רבו שלו קודם,

אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת, שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא [מבואר מזה דחכם שאינו רבו אביו קודם. דברי חבר בן חיים], ואם אביו חכם של אביו קודמת [שאי אפשר לאביו חכם שלא למדו. מאירי, ואע"פ שאינו רבו, שתלמיד חכם מביא ברכה לעולם וכל שכן לבניו, ועל כן חייבים הבנים להקדים את אביהם. יוסף דעת ע"פ רש"י אוירבאך זצ"ל],

היה אביו ורבו נושאין משאוי, מניח את של רבו ואחר כך מניח את של אביו,

היה אביו ורבו בבית השבי, פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו, ואם אביו חכם פודה את אביו, ואח"כ פודה את

אי הכי אימא סיפא, בהמת ישראל ומשאוי עובד כוכבים, עוב תעוב ואי במעינה אמאי עוב תעוב? משום צערא דישאל שפריך להשהות שם,

אי הכי אפילו רישא [במשאוי של ישראל] גמי [למה אמרת וחדלת]?

רישא [דוחדלת] בחמור עובד כוכבים ואין צעל המשא שם, ועל הנכרי לטעון סיפא [דעוב תעוב] בחמור ישראל,

מאי פסקת וכי פסקת הדבר כן, דכל בהמת נכרי הוי חמור נכרי, וכל בהמת ישראל הוי חמור ישראל?

סתמא דמלתא, איניש בתר חמריה אויל [גוי אחר חמורו של גוי],

והא וחדלת ועוב תעוב [איך אומר חברייתא דמיירי במעינה הא] בפריקה הוא דכתיבי? א"ל [לעולם מיירי בפריקה, ולכן אומר וחדלת ד] הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר צער בעלי חיים לאו דאורייתא,

3. ת"ש, אוהב לפרוק ושונא לטעון, מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו [לשלו. ר"ח], ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה? אפ"ה כדי לכוף את יצרו עדיף, [שראה בו דבר ערוה. ואם תאמר דבאלו מציאות (ב"מ דף לב: ושם) אמרין אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו והשתא מה כפיית יצר שייך כיון דמצוה לשנאתו? וי"ל כיון שהוא שונא גם חבירו שונא אותו דכתיב (משלי כו) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ובאין מתוך כך לירי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר. תוס' פסחים קיג:].

4. ת"ש, שונא שאמרו [שצריך לעזור לו לטעון] קא סלקא דעתך שונא שאמרו אשונא דקרא קאי, דמשמע בפריקה כי מלאה חמור שונאך רובץ וגוי שונא ישראל ולא שונא עובד כוכבים, אי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא, מה לי שונא ישראל ומה לי שונא עובד כוכבים?

מי סברת אשונא דקרא קאי, אשונא [למטעון] דמתניתין קאי אהך ממנימא דלעיל, דשונא לטעון הוא,

5. תא שמע

דף ל"ג ע"א

שמות כג רובץ מקרה הוא לו שרובץ חמט משאו בפעם הזאת ולא רבצן הרגיל בכך [המפיל עצמו לארץ מרצונו. ע"פ ירושלמי, אבל אם נופל מחמת חמושא הא אמרין אפילו מאה פעמים. שם], רובץ ולא עומד תחת משאו [אף שרואין שהחמור מתמוטט], ולא מפורק והוא נרץ טעניה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

רבו [ורבו שאמרו דוקא רבו מובהק שרוב תורתו ממנו. מאיר:]

כדישון מונח הפנימי כו', ושני מפתחות צידו, אחד יורד לאמת השמי, ואחד פותח כיון,

נמ': מנא הני מילי דשלו קודם? אמר רב יהודה אמר רב, אמר קרא דברים טו אפס כי לא יהיה בך אביון הזהר מן עניות שלך קודם לשל כל אדם [הלימוד הוא דהול"ל בקרבך, והלשון "בך" ר"ל בך בעצמך, ולמדך הכתוב כי עיקר האביון הוא בך. מהר"ל מפראג],

ואמר רב יהודה אמר רב, כל המקיים בעצמו בך [פי' שאינו מוותר] אף על פי שלא הטייל עליו הכתוב, יש לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק שלי קודם, אם לא נהפך מוכח, ואם ממיד מדקדק פורק מעליו עול גמילות חסדים ונדקה סוף בא לידי כך וסוף שיטתך לצרות:

[ר"ל שמי שאומר דלכך מחזיר אבדתו ולא אבדת אביו לקיים מקרא זה אפס כי לא יהיה וגו' שלא יעני הנה הוא פותח פיו לשמן וסופו לבא לידי כך. מהרש"א].
[ראה בן יהודע הסיפור הידוע, וזה תוכן דבריו: אחד שהיה לו אב זקן שהיה חי עם העניים בעיר, ופעם עבר הנכד והכירו הסבא ובקש ממנו שיאמר לאביו שישלח לו בגד להתכסות בחורף, והלך וסיפר לאביו, וצוה לו שיקח בגד קרוע שהיה להם בבית ויתננו להסבא, והלך וקרע הבגד לשנים ורצה ליתן להסבא רק חצי הבגד, ושאלו אביו למה רק חצי וענה לו בנו שהחצי השני הוא מניח כשיזקין אבא שיתננו לו, ובוה פירש הבן יהודע כל המקיים בעצמו בך סוף בא לידי כך].

[בכל מקום שיש כאן הלשון "גמרא" הוא שיבוש הצנוורה במקום "תלמוד"]

[שגינו במשנתנו] היה אביו ורבו נושאים משאוי וכו': תנו רבנן, רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה סגרת טעמי המשנה, ולהצין שלא יהו סותרות זו את זו, וטעמי חסיד וחסיד, והמיוז והפטור, והוא נקרא גמרא ולא רבו שלמדו מקרא מורה נביאים וכוונות ומשנה כמו שהן עניות, ואין טעמן מפורש בזה דברי ר"מ,

רבי יהודה אומר, כל שרוב חכמתו הימנו אס מקרא אס משנה אס גמרא,

רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת שהודיעו טעם משנה אחת שלא יכול להצין זה הוא רבו,

אמר רבא, כגון רב סחורה, דאסברן זוהמא ליסטרון נסדר טהרות (כלים, פ"ג מ"ב, ופכ"ה מ"ג) היא שטיה, ולא הייתי יודע מה כלי הוא, ולמדתי שהוא כף גדולה שמסלקין בו זיהס [הקצף העולה על פני התבשיל הרוחת. מלון עברי] הקדישה, והקלמח [קלחת הוא שם קדרה שמבשלין בה בשר], ללדין, [כלומר שמיני זיהמת התבשיל לצד אחד, וצדו השני הוא מולג למשך בו הבשר, ואמר שאעפ"י שנטל האחד, לא נפקע שם כלי ממנו ומיטמא מצד חברו. מאיר].

שמואל קרע מאניה קרע שאין מתאמה, דין תלמיד על הרב עליה ההוא מרבנן דאסבריה, אחד יורד לאמת השחי משנה היא נמסכת ממיד (פ"ג מ"ו), אכל הנכנסים שחירת לפתוח דלתות ההיכל, מי שזכה

אחד מן המפתחות הללו, פותח פשפש הפשוט שאכל פתח ההיכל, נקנן מורחית נפונות [בשהיה עומד נגד האולם וההיכל, היה פנוי למערב, ולפ"ז מרבר על הפשפש שהיה לימינו] של אולם והיכל [פי' שכדי ליכנס להיכל היו עוברים דרך האולם, והאולם בפנים היה רחבה שבעים אמה [ראה מדות פ"ד מ"ו], ושער ההיכל שהיה בכותל מערבי של האולם היה רחב עשר אמות, ורחוק הרבה [ע"פ התו"ט].

לשני צדי שער ההיכל היו שני שערים קטנים, כדמנן הסם [מדות פ"ד מ"ב] שני פשפשים (היה) [היו. ר'] לו לשער הגדול [כן קורא לשער ההיכל. ראה תו"ט], אחד לנפון ההיכל והאולם, ואחד לדרכו,

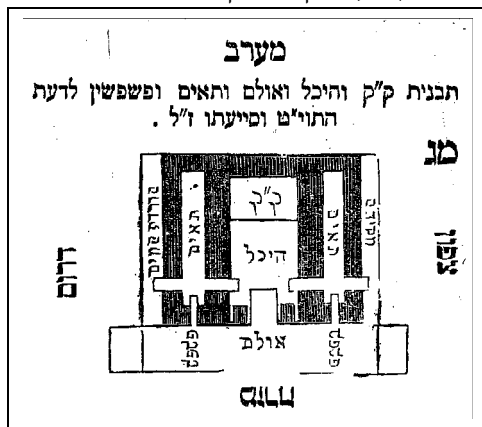
ואותו שזכרוס לא נכנס צו אדם מעולם, כדמפרש הסם [ושם במשנה, ועליו מפורש על ידי יחזקאל, שנאמר יחזקאל מ"ד ויאמר אלי השער הזה סגור יהיה וכו'] וכתב שם ביכין ר"ל אע"ג שהיה סגור אפשר להקב"ה בכיול לבוא בו, והיה שער זה רק להודיע שכל השערים הנשארים אינן רק לצורך בני אדם לכנס בהן, אבל הקב"ה א"צ לשער לכן נשאר סגור],

ואותו פשפש שזכרנו, (והוא לפתח) [הוא. ר'] [פתח ?] שזוית האולם, שאכל חמש אמות של כותל ההיכל שזכרנו פתח ההיכל,

[אם באנו לדקדק בדברי רש"י כאן הם סותרים, ש"זוית האולם" היה רחוק יותר מחמש אמות מפתח האולם, שהרי רוחב חלל האולם מבפנים היה לערך שבעים אמה כדתנן התם פ"ד מ"ו, וחצי רוחב האולם היה 35 אמה, וחצי רוחב הפתח היה 5 אמות, ונמצא שהיה זוית האולם 30 אמה רחוק מפתח ההיכל ? וגם 55 אמות הראשונות אחר הפתח לא היה יכולין לעשות פתח, שזה היה מוותר הפתח וגם דלתות ההיכל היו מכסות פתחים אלו כשהיו פתוחות, ואחר החמש אמות היה עובי כותל ההיכל, שהיכל היה רחבו 20 אמה ? ולכן צריך לפרש שרש"י רק רוצה לומר לאיזה כיוון היה פתח זה ושהיה "אצל" חמש אמות שנשארו בהיכל מבפנים אבל למעשה היו רחוקים מפתח ההיכל כדברי התו"ט בפרק ד' מ"ב,

וכל זה כתבתי לפני כמה שנים, ועכשיו מצאתי בספר עזרת כהנים מדות פ"ד מ"ב דף מ"ח,

שמציייר לפי התו"ט, ולדעתי צריך לפרש כן גם ברש"י:

אבני חן על מסכת בבא מציעא

קצת בתא שעל צד ההיכל, ופומה צמפתם שני דלת אחד שמן המא להיכל, [מדרברי רש"י באן משמע קצת דלא כעזרת כהנים, שלא היו הפשפושין באלכסון], [פותח "כיון" פירושה] מהר בלא טורח כשאר פתחים, וכנס להיכל לפתוח דלתות ההיכל, כיון כמו (פסחים לו, א) יעשה צדפוס ויקצעה כיון [שפירושה] מהר בלא טורח, והאי שער הגדול הוא פתח ההיכל, שצין אולם להיכל,

אמר עולא, תלמידי חכמים שבבבל [בא"י שהיו הישיבות קרובים ויונקים מבית דין הגדול היה סמכות לראש הישיבה, אבל בבבל היה עיקר הלימוד שלמדו חבורות יחד ולכן היה כל אחד בתלמידו של חבירו. ראה שטן], עומדין זה מפני זה דין תלמיד לרב, לפי שהיו יושבין תמיד צבים המדרש יחד ומקשין ומפרקין, וכולם למדים זה מזה וקורעין זה על זה, ולענין אבדה במקום אביו, אינן חוזרין אלא לרבו מובהק שרוב חכמתו ממנו, כר' יהודה [ולא לחבר שהוא כרבי],

קבעי מיניה רב חסדא מרב הונא, תלמיד וצריך לו רבו ששמע שמועות [בעבר, וכופל במלים שונים שיש בידו וכו'], שיש צידו מפי אחרים [ונמצא שאין רבו חשוב לגבו, כרבי רגיל לתלמיד] מאי כלומר קודם לאצין לענין אצדה,

אמר ליה חסדא חסדא לא צריכנא לך, את צריכת לי עד ארבעין שנין [שבמלאת מ' שנה עומד התלמיד על דעת רבו. ר"ח],

[יש גורסין כאן עד ארבעין שנין איקפדי אהרדי, אבל יותר מסתבר כמו שכתבתי, אבל ראה בן יהודע] איקפדי אהרדי, ולא עיילי לגבי הרדי,

יטיב רב חסדא ארבעין תעניתא, משום דחלש דעתיה דרב הונא, יטיב רב הונא ארבעין תעניתא, משום דחשדיה לרב חסדא,

[משום דאמרינן בפרק חלק כל המהרהר אחר רבו כאלו מהרהר אחר השכינה, ומצינו בשכינה שהיו ישראל נוזפין מ' שנה במדבר על שהרהר[ו] אחר השכינה, ומה ישובו מ' תעניות יום לשנה. מהרש"א],

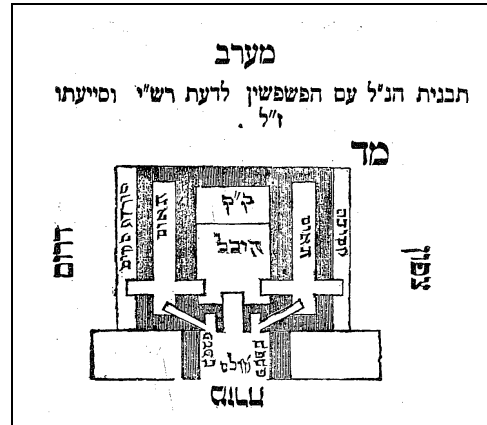
איתמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן, הלכה כרבי יהודה [רבו היינו רוב חכמתו הימנו], רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת הלכה כרבי יוסי [אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת. וראה ר"ח שהלכה כר' יוסי דהלכה כרב ששת שהוא בתראה],

ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן סממא כר' מאיר רבו שלמדו חכמה [היינו גמרא]?

מאי חכמה, רוב חכמתו אס מקרא מקרא, אס משנה משנה [כר' יהודה],

ת"ר, העוסקין במקרא מדה [טובה הוא] ואינה מדה [אבל אינה מדה שלימה. שם, שהרי לא נתעסק גם בפתרון המצות. ר"ח] שהמנהג ותלמוד

אבל מפרש פירוש דחוק לדרברי רש"י כזה:

אבל קשה ליישב פירושו לתוך דברי רש"י, וגם לפרש שהאולם לא היה רחב כי אם 20 אמות קשה, וצריך לעיין בדבריו שם.

ודלת סוצנת זו [פי' שהיה לפתח זה דלת, שהיה סובבת על צירה], ואותו מפתח של אותו הפתח יורד לאמת השמי,

[וחזור לפרש הלשון] פשפשים פתחים קטנים [wicket = a small door or gate],

כמין כיפות קטנות, [פי' כיפה הוא חדר קטן עם גג עגול],

ארכו כעוצי רומח הכומל, [פי' שחרד זה היה לה ב' כותלים והוא פתוחה למעבר, וכיון שהיה פתח "קטן" לא נבחר לי כמה היה רחבו, ולכאורה היה כדי מעבר אדם אחד בריוח] והכותל שהיה פתח זה עוברת בו היה עביו שש אמות שייד לשון "ארכו" על אורך המעבר],

ודלת סוצנת זו פושטי"ר בלעז [אין לפרש "סובבת" [revolving] כמו דלת שסובבת סביב סביב ע"י שצירה באמצע רוחב הדלת, אלא היה לו ציר סמוך למשקוף בעין דלתות שלנו, וזה נקרא דלת "סובבת" וכן אמרינן בפסחים צ"ד ע"ב ברש"י ד"ה אי נמי כי צינורא דרשא, שהדלת סוצנת צמור מפתח העליון, וכן הוא בכתובות ס"ז ע"ב רש"י ד"ה צינורא דרשא חור שצמפתן וזו הדלת סוצנת זו והוא ע"פ הפסוק משלי כ"ו י"ד הדלת תקפו על צירה ועל על מטמו. ומצאתי גם בשו"ע הרב הלכות שבת סימן ש"ג סעיף י"ב וז"ל אפי' יש לה ציר כל שאינה סובבת על צירה].

אחד יורד לאמת השמי, הנא לפתוח זו שחרית [פשפש שצוית האולם. רש"ל] עומד מצמוץ צמור האולם, ומכניס ידו צמור שצמול עד בית שמי, ופומה,

ואחד פותח כיון לאחר שנכנס זה [לתוך הפשפש דרך הדלת], וזה לו למא, אשר על פני אחת עשרה אמה של אולם [פי' עומק האולם ממוזרח למערב היה י"א אמה] וקנת מן ההיכל [פי' הכוונה על המרחק שנכנס לתוך הבית, שכבר נכנס כל הי"א של האולם, וכיון שנכנס דרך הדלת לתוך התא ועבר עובי כותל המזרחי של ההיכל, והגיע לפתח שהיה לשמאלו שדרכה נכנס לתוך ההיכל, הרי נכנס

אבני חן על מסכת בבא מציעא

יפס ממנה, מפני שתלין צניקא [ללמוד ולחזור על הלימוד] ומשכמים, שצמיחם לא היה גמרא צמח, וגם לא היה ניתן לכחוש, אלא לפי שנתמעטו הלצות התחילו דורות [אחרונים] לכחוש,

במשנה, מדה ונוטלין עליה שבר [פי' המתעסק בפתרון המשנה, שיש בה הרבה מן המצות שהן קבלה, והן תלויות במשניות החיצונות וכשהוא מתעסק במשנה צריך לעיין באותן הברייתות כולן ופתרוני החכמים יש לו בזה שבר מצוה. ר"ח],

[לשון משנה היינו כפול לשון והיה משנה על אשר ילקטו [שמות טו ה] שלמדו למטה וכונתם למעלה. נועם אלימלך כי תבא ד"ה כי תכלה לעשר],

גמרא [תלמוד] כבר פירשתי למעלה שהוא לתת לזכין סמימות טעמי המשנה מה הם, וכשמים סותרות זו את זו יבין למדן שהיו סתיהן קיימות, או לדעת דברי התנאים החלוקים בדבר, וימאם הא מני פלוני חכם הוא אין לך מדה גדולה מזו,

ולעולם הוי רץ למשנה, יותר מן גמרא,

הא גופא קשיא, אמרת בגמרא אין לך מדה גדולה מזו, והדר אמרת, ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא?

אמר רבי יוחנן

דף ל"ג ע"ב

בימי רבי [כלומר רק לימיו ולא לדור אחר שבדורו היה טעם מיוחד שיעסקו במשנה. ר"ח. לפי שהוא עסק בעיקר בסדר המשנה. ר"ח. שט] נשנית משנה זו [שהבר המשניות ורצו להבדל. מאירי, אבל לפי רש"י קאי על אין לך מדה וכו'] הא דקמי תלמוד אין לך מדה גדולה מזו, לפי שמשכמו תלמידי שמיא והלל, שהיו לפניו [לפני רבינו הקדוש] שלשה דורות, רבו מחלוקות בתורה ונעשית כשמי תורות, מתוך עול שעבוד מלכיות וגזירות שהיו גוזרין עליהן,

ומתוך כך לא היו יכולים לתת לבד דברי החלוקים עד ימיו של רבי, שנתן הקדוש ברוך הוא לו חן בעיני אנגליקוס מלך רומי, כדאמרין בעבודה זרה (י, ב), ונחו מנרה,

ושלח וקצץ כל תלמידי ארץ ישראל, ועד ימיו לא היו מסכתות סדורות, אלא כל תלמיד ששמע דבר מפי גדול הימנו גרסה, ונתן סימנים הלכה פלונית ופלונית שמעתי משם פלוני,

וכשתקצצו אמר כל אחד מה שמע, ונתנו לבד לזכר טעמי המחלוקת דברי מי ראוי לקיים, וסידרו המסכתות, דברי מוקין לצדס, ודברי יצמות [בן קורא לסדר נשים] לצדס, ודברי קדשים לצדס,

וסתם נמי צמשה דברי יחידים, שראה רבי את דבריהם [פי' שהיו דבריהם נראין לו] ושנאן סתם, כדי לקצוץ הלכה כמותם,

לפיכך אמרו בגמרא אין לך מדה גדולה מזו, שיתנו לבד לטעמי המשנה,

שבקו כולא עלמא מתניתין מלחזור על גרסת משנתם ואזלו בתר גמרא [תלמודא] למשכז צסכרא,

הדר דרש להו, ולעולם הוי רץ למשנה לפי שירא פן ישכמו המשניות, ויחליפו שמות החכמים, וצמקוס חיוז יאמרו פטור, וצמקוס אסור יאמרו מותר יותר מן הגמרא # [פי' הגם שצריך לשנות המשניות אפ"ה הגמ' הוא העיקר],
[פירוש שילמוד המשניות קודם שילמוד הגמ'. וראה נח"מ],

מאי דרוש מתחילה, כשדרש תלמוד גדול? כדדריש רבי יהודה ברבי אלעאי [שאין לפסוק במשנה אלא בגמרא], מאי דכתיב ישעיה נח הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם,

הגר לעמי פשעם עמי דהיינו אלו תלמידי חכמים את חטאתם אני קורא פשע, שהיה להם לתת לבד צטעמי משנתם שיצרכו להם על העיקר, ולא יורו הלכה מתוך משנה שאינה עיקר ששגגות נעשות להם כודונות,

ולבית יעקב שאר העם חטאתם אפילו פשע שלהם אני קורא חטאת, אלו עמי הארץ, שזדונות נעשות להם כשגגות,

והיינו דתנן, ר' יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד בגמרא, שהוא מירון [טעמי] המשניות, או אם תשמע דבר משנה מרבך הזהר לשאול טעמיו ומי שגאה, ששגגת תלמוד אם שגית בהוראה צגגת תלמודך, שלא ידעת טעם המשנה ונתת זה טעם אחר, ומתוך כך דמית לה דין או הוראה שגא לידך, ולמדת הימנה שלא כדת, שאין הטעם כמו שהיית סבור, שאילו ידעת טעם המשנה לא דמית לה מעשה הבא לידך, עולה זרון ענוש אמה עליה כמוז, שזדון הוא צידך, שלא שאלת טעם מרבך,

[ועוד מאמר דר' יהודה בר' אלעאי בענין כמה מיני לומדי תורה] דרש ר' יהודה בר' אלעאי, מאי דכתיב ישעיה סו ה 'שְׂמָעוּ דְּבַר־ה' הַחֲרִידִים אֶל־דְּבָרוֹ ' [החרדים ונותנים לב בטעמי משנתם. הרי"ף בע"ה], אלו תלמידי חכמים ששימשו חכמים הרבה ללמד טעמי משנתם, זה צו וזה צו, שאין הכל צקיאין בשוין,

[אמרנו] אחיכם, אלו בעלי מקרא [שאינם יודעים דינים והוראות כי אם על פי בעלי הגמרא. תוס'],

שנאיהם, אלו בעלי משנה ששואין בעלי תלמוד, לפי שבעלי תלמוד אומרים על בעלי משנה שהן מצלי עולם, כדאמרין צמכת סוטה (בב, א) התנאים מצלי עולם, שמורים הלכה מתוך משנתם [שסוברים לידע כמו בעלי גמרא ואינם יודעים בירור הדבר. תוס'],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שמסרה לו לשמור, על מנת כן מסרה, שאם תגנב וירצה וישלם יהא כפל שלו, משום דנפיש מירחה לעיולה ולאפוקה, אבל כלים דלא נפיש מירחייהו, אימא לא מקני ליה כפילא לא מסרה לו מחילה על מנת כן,

ואי תנא כלים, הוה אמינא כלים הוא דקמקני ליה כפילא, משום דלא נפיש כפלייהו שאין באין לידי ארבעה וחמשה, שאינה נוהגת [תשלומי ד' וה'] אלא צדור ושה צלנד, אבל בהמה דכי טבח ומכר מושלם תשלומי ד' וה', אימא לא מקני ליה כפילא, צריכא,

מתקיף לה רמי בר חמא אמתיניתין קא מתמה, והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם והיאך הקנו לו בעלים כפל זה, שעדיין לא נחייב צו גנב,

ואפילו לר"מ דאמר צדקן שלישי דקדושין (סג, א) הרי את מקודשת לי על מנת [לאחר] שאתגיייר [הרי היא מקודשת], איכא למיגמר מינה [שיטתו של ר"מ ב] מוכר פירות דקל לחצירו עד שלא בלא לעולם, דאפליגו בה רב הונא ורב נחמן לקמן באיזהו נשך (סו, ד) אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ה"מ בגון פירות דקל דעבידי דאתו, אבל הכא

דף ל"ד ע"א א' שבועות תשס"ט

מי יימר דמגנבא שעמיד להיגנב, דליקני ליה כפל בשעת מסירה, דעל כרחק משעת מסירה צעי לאקנוייה, שמשכה ממנו על מנת כן,

ואם תמצי לומר דמגנבא, מי יימר דמשתכח גנב, ואי משתכח גנב, מי יימר דמשלם, דלמא מודי ומפטר?

אמר רבא, נעשה כאומר לו בשעה שמסרה לו, דקיס להו לרבנן דניחא להו לבעלים שיהא בטוח צדקן, על מנת שיהא ספק כפל העמיד לנא של שומר, והרי היא כמסרה לו על מנת כן לכשתגנב שאם תיגנב ותרצה ותשלמני וישלם לו קין, הרי פרתי קנויה לך מעכשיו שמהא פרה קנויה לו משעה שמסרה, נמצא, למפרע כשגנב הגנב של שומר הימה, דפרה כבר היא בעולם,

מתקיף לה ר' זירא, אי הכי דנמצא שהיתה שלו משעה ראשונה, זכה אף אפי' גזירותיה וולדותיה נמי בגזרות וולדות שהיו לה משצאה לציומו, דכיון דנגנב ורצה וישלם, נמצאת שלו למפרע, אלמא תניא חוץ מגזירותיה וולדותיה?

אלא אמר ר' זירא, נעשה כאומר לו חוץ מגזירותיה וולדותיה,

ומאי פסקא פסקת הדבר בכל אדם, שדעמו להקנות כפל אם יצא לך, ואין דעמו להקנות וולדות?

מגדיכם, אלו עמי הארץ שתלמידי חכמים שנואין ומתועצין להן כנדה [ראה פסחים מט:],

[וממשיך לדרוש הפסוק: אמרו אחיכם שגאיתם מגדיכם למען שמי יקבר ה', שמושמע לכאורה שנרמה להם שיש להם איזה חשיבות, אבל באמת אינם חשובים] שמא תאמר פסק סברם ובטל סיכויים של אלו [כל אלו שאינם בעלי גמרא], שהרי כתיב [אמרו אחיכם שגאיתם מגדיכם] למען שמי יקבר ה', דמשמע שהם אומרים, אצל אין הדבר כן,

ת"ל, ונראה בשמחתכם [פ' שכל ישראל כלולים יחד בשוה], ולא נאמר ואראה בשמחתכם, כך אמר הנביא אני ואחייכם שגאיתם ומגדיכם כולנו נראה בשמחתכם,

שמא תאמר ישראל יבושו [פ' שיש סוגי ישראל בגון אלו שאינם תלמידי חכמים],

תלמוד לומר וְהָם [ולשון "הם" לא קאי על ישראל רק על הגוי] יב'שו, עובדי כוכבים יבושו אותם שהם נכרים, שאינם ממנו ואינן נקראין על שם ישראל יבושו, וישראל [כולם אף העמי הארץ] ישמחו:

פרק שלישי המפקיד

מתני': המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו, או שאבדו, שילם ולא רצה לישבע שזעזע שומרים, שלא פשע זה ושלא שלם זה יד, שהיה יכול ליפטר בשבועה זו, שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא,

נמצא הגנב, משלם תשלומי כפל, טבח ומכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה, למי משלם, למי שהפקדון אצלו [אל השומר] דכיון דשילם קנה כל תשלומיה, ובגמרא מפרש טעמא,

נשבע ולא רצה לשלם, נמצא הגנב, משלם תשלומי כפל, טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה, למי משלם, לבעל הפקדון:

גמ': למה ליה למתני בהמה, ולמה ליה למתני כלים?

צריכי דאי תנא בהמה, הוה אמינא בהמה הוא דמקני ליה כפילא הבעלים מקנין לשומר כפל העמיד להשתלם, כדאמר לקמן שצעה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הוה ליה למפטר נפשיה, במתה מחמת מלאכה, מתה מחמת מלאכה לא שכיח,

איכא דאמרי, אמר רב פפא, שואל נמי כיון שאמר הריני משלם, מקני ליה כפילא, דאי בעי פטר נפשיה במתה מחמת מלאכה,

אמר ליה רב זבד, הכי אמר אבוי שואל עד שישלם, מאי טעמא, הואיל וכל הנאה שלו וכל הנאה שלו שהיה עושה זה מלאכתו בלא שום שכר בדיבורא דהריני משלם לא מקני ליה הצעלים כפילא שאין זו שום טעם [שאומר הריני משלם], מוטל היה עליו להניח דעתו, שהשאלה לו חנם,

תניא כוותיה דרב זבד, השואל פרה מחבירו ונגנבה, וקידם השואל ושילם, ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשואל,

ללישנא קמא דרב פפא [דשואל שאומר הריני משלם, לא מקני ליה כפילא] ודאי לא הוי מיוצמא, דנימא כיון דטעמא דרב פפא משום דלא הוה למפטר נפשיה, דהא מתה מחמת מלאכה לא שכיחא, אפילו קדם ושילם נמי אית ליה לרב פפא דלא קני ליה כפילא, ותיקשי ליה,

ודאי לא הויא תיובתא הא ודאי ליכא לאומרי, דמאי אמר לך אנה אף על פי "שאמר" הריני משלם אמרי, ולא אמרי אף על פי ששילם,

ללישנא בתרא [דשואל נמי כיון שאמר הריני משלם, מקני ליה כפילא], לימא תיהוי תיובתיה מי נימא דשילם דוקא קאמר מנא דברייתא [דתניא כוותיה דרב זבד],

אמר לך רב פפא, מי אלימא ממתניתין דקתני שילם ואוקימנא באמר [בתחלת הענין לא שילם שילם ממש וכו'], הכא נמי באמר,

מי דמי [להשוות המשנה להברייתא], התם [במשנה] לא קתני קידם, הכא [בברייתא] קתני קידם,

מאי קידם, קידם ואמר,

הא מודקתני מנא דברייתא גבי שוכר ואמר כדאמרינן לעיל תניא כוותיה דר' יוחנן, וגבי שואל קידם וגבי שואל [קידם] ושילם, דהך דתניא כוותיה דרב זבד, ש"מ דוקא קתני,

מידי גבי הדדי תניא,

[ובאו לברר אם שני הברייתות אכן נשנו זה אצל זה] שייילינהו זני הישיבה לתנאי דבי רבי חייא שהיו שונים מוספתא דרבי חייה, ודבי ר' אושעיא

סתמא דמלתא שבחא דאתא מעלמא [כגון כפל] עביר איניש דמקני, שבחא דמגופה, לא עביר איניש דמקני,

איכא דאמרי, אמר רבא, נעשה כאומר לו נעשה שמסרה לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני אם משלם לי הקנין סמוך לגניבתה שעה אחת לפני גניבתה קנויה לך מהא הפרה קנויה לך, והיא כבר הייתה בעולם,

מאי בינייהו? איכא בינייהו קושיא דרבי זירא ללישנא בתרא ליכא לאקשוי גזות וולדות, דהא סמוך לגניבתה הוא דאקנייה,

אי נמי דקיימא באגם כשגנבה גנב, ללישנא בתרא לא קני כפילא, דהא סמוך לגניבתה לא הייתה בחזירו שמהא חזירו קונה לו, ומשיכה ההוא שעתה לא הוא, ובמאי נקני,

ואם תאמר, תקני לו משיכה ראשונה שמסרה לו על מנת לקנותה שעה הסמוכה לגניבתה? הא אמרינן בכתובות בהאשה שנפלו לה נכסים (פב, א), האומר לחזירו משוך פרה זו, ולא תיקני לך אלא לאחר שלשים, לא קנה:

[שנינו במשנתנו] שילם ולא רצה לישבע [וכו']: א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, לא שילם שילם ממש, אלא כיון שאמר הריני משלם, אע"פ שלא שילם,

תנן, שילם ולא רצה לישבע, שילם אין לא שילם לא, אימא סיפא נשבע ולא רצה לשלם, טעמא דלא רצה הא רצה אע"פ שלא שילם, ³ אלא מהא ליכא למשמע מינה,

תניא כותיה דר' יוחנן, השוכר פרה מחבירו, ונגנבה אף על פי שהשוכר חייב בגניבה ואצידה, מכל מקום אם רוצה לשקר ולישבע שנאנסה היה נפטר בשבועה, הלכך, כי אמר נגנבה, וחייב עמנו בקנין נקנה לו הכפל ואמר הלה הריני משלם ואיני נשבע, ואח"כ נמצא הגנב משלם [הגנב] תשלומי כפל, לשוכר,

אמר רב פפא, שומר חנם כיון שאמר פשעתי, מקנה ליה כפילא, דאי בעי פטר נפשיה בגניבה,

שומר שכר, כיון שאמר נגנבה מקנה ליה כפילא נקנה לו הכפל, כל חייבי ופטורי דארבעה שומרינן ילפינן מקראי לקמן צפרק השואל (זד, ג) שומר חנם יצבע על הכל, אם לא פשע, והשואל משלם את הכל, נושא שכר והשוכר פטורין מן האונסין, וחייבין בגניבה ואצידה, שואל פטור במתה מחמת מלאכה הראויה לה, דאמר ליה להכי אשלת לי, ולא לאוקמה כפילתא דאי בעי פטר נפשיה בשבורה ומתה,

שואל שאומר הריני משלם, לא מקני ליה כפילא, במאי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לקנות חלקו המגיע, מי אמרין כל הקרן שלו שילם, או דלמא צעין עד שישלם כל הפרה מאי,

שותפין ששאלו ושילם אחד מהן חצי דמיו שעלי מאי שיקנה חצי הכפל, מי אמרין הרי שילם כל המוטל עליו,

שאל מן האשה [תוס'] פרה של נכסי מלוג, שהקין שלה והפירות לצעל ושילם הפרה לבעלה מאי לקנות הכפל, מי אמרין כיון דקין לאו דצעל הוא לאו משלמין מעליא ניהו, ולא קני כפילה, או דלמא כיון דאפטרופוס הוא על הנכסים, ואוכל הפירות צעלים היו עליהו, ומשלמין הן,

אשה ששאלה לזרז קרקע מלוג שלה, ושילם בעלה מאי, ³ תיקון,

אמר רב הונא משביעין אותו אמתימין קאי, אף על פי שהוא משלם, כדקמי שילם ולא רצה לישבע משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, מאי טעמא חיישינן שמא עיניו נתן בה,

מיתיבי, [רישא:] המלוה את חברו על המשכון, ואבד המשכון [והלוה תובע את המשכון, ואין לנו ראיה כמה היה שוה], ואמר לו [המלוה ללוה] סלע הלוייתך עליו שקל חצי סלע היה שוה [ועדיין אתה חייב לי חצי סלע], והלה [והלוה] אומר לא כי אלא סלע הלוייתני עליו סלע היה שוה [ואני חייב לך כלום], פטור הלוה מן השבעה, שאין כאן הודאה במקום,

[סיפא דרישא] סלע הלוייתך עליו שקל היה שוה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוייתני עליו שלשה דינרים [והסלע הוא ד' דינרין] היה שוה [ונמצא שהמלוה תובע מהלוה, חצי סלע, והלוה מודה בדינר וכופר בדינר], חייב לישבע שכן היה שוה, ומשלם לו דינר שהודה לו,

[רישא דסיפא], [הלוה מועין] סלע הלוייתני עליו ב' [סלעים] היה שוה והלוה תובע את המלוה את יתר דמיו, וקא סבר האי תנא המלוה על המשכון שומר שכן הוא, והלה [והמלוה] אומר לא כי אלא סלע הלוייתך עליו, סלע היה שוה, פטור מן השבעה, שאין כאן הודאה שחייב לו כלום,

[סיפא דסיפא] סלע הלוייתני עליו שנים היה שוה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוייתך עליו ה' דינרים היה שוה [נמצא שהמלוה כופר ג' דינרין ומודה בדינר אחד], חייב, מי נשבע מי שהפקדון אצלו [היינו המלוה], שמא ישבע זה [הלוה] ויוציא הלה את הפקדון ויפסלנו,

[ובי עבדינן תקנה לרמאי? ונראה לר"ת כפירוש ר"ח דנראה כמו שבועה לבטלה ונגאי הוא לישבע היכא שהדבר מתברר א"כ וכו'. תוס', ואין לדחות פרש"י כלל דכלך עשו רבנן תקנה משום דלפעמים הוא סוכר בדעתו שכן הוא שוה, וטועה בשומא, ולפיכך עשו רבנן תקנתא ולא הוי תקנה לרמאי. מהר"ל מפראג],

ומספחא דרבי אשעיא, שהם עיקר, כדאמרין צעלמא [חולין קמא, א] כל מתניתא דלא מיתניא צי רבי אשעיא ורבי חייל לא תוצוה צי מדרשא, ואמרי גבי הדרי תניין [שהבדליות דלעיל נשנו יחד ויש ללמוד מאחד על השני וכיון שלא השתמש בהמלה "אמר" רק והקדים, צריך לפרש והקדים היינו ושילם],

[ושואל כל האבעיות וגשאר בתיקון], פשיטא אמר איני משלם, וחזר ואמר הריני משלם, הא קאמר הריני משלם,

אלא אמר הריני משלם

דף ל"ד ע"ב

וחזר ואמר איני משלם מאי, מי אמרין מהדר קא הדר ביה, או דלמא במלתיה קאי, ודחויי הוא דקא מרחי ליה,

אמר הריני משלם ומת, [וי] לא הספיק לשלם עד שמת [תימה היאך ישלם לבני הנפקד ככל הא אין אדם מוריש קנס לבניו? תוס'] ואמרו בניו אין אנו משלמין מאי, מי אמרין מהדר קא הדרי בהו, או דלמא במלתא דאבוהון קיימי, ודחויי הוא דקא מרחי ליה,

שלמו בנים והאז לא הספיק לומר הריני משלם עד שמת מאי, מצי אמר להו, כי אקנאי כפילא לאבוכון, דעבד לי נייח נפשאי פעמים רבות עשה לי קורת רוח לדידכו לא, או דלמא לא שנא,

שילם לבנים ממו הצעלים ונגנזה, ואמר השומר לבנים הריני משלם, או שילם מהו מאי, מצי אמר ליה כי אקני לך אבונא כפילא, דעבדת ליה נייח נפשית, אבל אנן לדידן לא, או דלמא לא שנא,

שלמו בנים לבנים מאי דליכא שום גז נייחא נפשא צאלו שהם קיימים, שלא הם ולא אציהם עשו קורת רוח לאלו, ולא אציהם של אלו קיבל קורת רוח מבני השומר. או דלמא, כיון ששניהם הראשונים הוה להו נייחא נפשא צהדדי, קנו כפילא אף צנים מן הצנים,

שילם מוחצה מתחילתו אמר הריני משלם מחצה ולא יותר מאי לקנות חצי הכפל,

שאל שתי פרות אם תימצי לומר לא קני מחצה, שאל שתי פרות ונגנזו, ואמר הריני משלם אחת, ולא אמר מחצה מתחמת מלחכה ושילם אחת מהן, מאי לקנות כפל שלה, מי אמרין כיון דפרה שלימה שילם קנה, או דלמא כיון דתרווייהו חד פקדון הוו, ואינו משלם את שניהם לא אקני ליה כפילה, שהרי הוא נפקד על ידו,

שאל מן השותפין, ושילם לאחד מהן חלקו, חצי דמיה שעליו, מהו

אבני חן על מסכת בבא מציעא

והכי קאמר מי נשבע תחילה שאינה נרשמת מלוה נשבע תחילה
שנא יושבע זה ויוציא הלה את הפקדון,

רב הונא בר תחליפא משמיה דרבא אמר, רישא דסיפא הויא
תיובתא לרב הונא רישא תציעת מלוה, סיפא תציעת ליה, רישא דסיפא
דקמי פטור תציעת ליה, סלע הלוייתני עליו, שתים היה שוה,
והלה אומר לא כי אלא סלע הלוייתך עליו סלע היה שוה,
פמור,

ואם איתא לדרב הונא, מנו דמשתבע מלוה שאינה
ברשותו, לישתבע נמי אגילגול שבועה דטענה שאין זה שבעה עם
טענה שיש זה שבעה מגלגלין עליו שבעה לישבע על שחיתן, וגילגול שבעה
דאורייתא היא, בקדושין (כו, ב) כמה היה שוה,

אמר רב אשי, אמריתיה לשמעתיא קמיה דרב כהנא, ואמר
לי תהא במאמיניו הא דקמי פטור, במאמיניו ליה למלוה שאינה נרשמת
[ואינו נשבע, ואין כאן גלגול],

[וכיון דלוח מאמין למלוה שאינה ברשותו] ונהמניה לוח למלוה נמי
בהא [כמה היה המשכון שוה]? כמה הוה שוה לא קים ליה בגויה
מימר אמר ליה, לא קים למלוה בגויה דמשכון, דלא נתן דעתו עליו לדעת דמיו,

ונהמניה מלוה ללוח, דקים ליה בגויה [שהרי הלה קנה את
המשכון]? לא מהימן ליה,

ומאי שנא דנקט תנא למלמיה דהכי, שזה נאמן על זה זה אינו נאמן על זה
לוח דמהימן ליה למלוה, ומאי שנא מלוה דלא מהימן ליה
ללוח,

לוח מקיים ביה במלוה מקרא זה תומת ישרים תנחם, אם לא שאלם נאמן
וישר הוא לא היו מעשרין אותו מן השמים, שנאמר מושלי יא ג תַּבְּתִּי יִשְׂרָאֵל
תַּנְחֶמָה, מלוה מקיים ביה בלוח מושלי יא וְסִלְף בְּגָדִים יִשְׂרָאֵל:

ההוא גברא דאפקיד כיפי ממיס גביה חבריה, אמר ליה הב לי
כיפי, אמר ליה לא ידענא היכא אותבינהו, אתא לקמיה
דרב נחמן, אמר ליה כל לא ידענא פשיעותא היא, זיל
שלים,

לא שילם, אזל רב נחמן אגביה לאפדניה מיניה [מן השומר],
לסוף אישתכח כיפי ואיקור יתר על הדמים שפרע לבעלים,

אמר רב נחמן, הדרי כיפי למרייהו, והדרא אפדנא למרה,

אמר רבא הוה יתיבנא כשן דין זה קמיה דרב נחמן, ופרקין
המפקיד הוה וזפקן זה היינו עוסקין, ואמרי ליה [בן אומר רבא ששאל

אהיית קאי מי נשבע דקמי זה, אילימא אסיפא אחיוב דסיפא ותיפוק
ליה דשבועה גבי מלוה היא ולמה ליה למתלי טעמא בשמא יוציא
הפקדון ויפסלנו לעדות ולשבועה, דהא קא מודי מקצת המענה,

אלא אמר שמואל ארישא, מאי ארישא הא רישא פטור [משבועה]
קמי? אסיפא דרישא אחיוב דקמי נרישא קאי,

[וכן תני רישא, שהמלוה טוען] סלע הלוייתך עליו שקל היה שוה
[ושלם לי שקל], והלה [והלוח] אומר לא כי אלא סלע הלוייתני
עליו שלשה דינרין היה שוה [ואינו רוצה לשלם לו אלא דינר], חייב
[הלוח שבועה שהרי הוא מודה במקצת], דשבועה גבי לוח הוא,

ואמור רבנן, לשתבע מלוה שלא היטה שוה אלא שקל, ויטול שקל, דכיון
דאיכא שבעה על הלוה מן התורה [שהרי הוא מודה במקצת], אי אמה יכול
לפוטרו בולא כלום, ומשום תיקון עולם שלא יפסל ישראל, שקלוה לשבעה מיניה,
ושדיה אמלוגה שנא יושבע זה [הלוח], ויוציא הלה [המלוה] את
הפקדון,

ואם

דף ל"ה ע"א ב' שבועות תשס"ט

איתא לדרב הונא שהשומר המשלם דמים [לפקדון] נשבע שאינה נרשמת
[למה לא ישבע הלוח], אמאי חיישין לשמא יוציא, הא אשתבע כיון דמשתבע
מלוה שאינה ברשותו, היכי מצי מפיק לה?

אמר רבא, שיש עדים שנשרפה דהשתא לא אשבעיהו, שהרי הביא
עדים, אי הכי מהיכא מייתי לה?

אלא אמר רב יוסף, שיש עדים שנגנבה, סוף סוף מהיכא
מייתי לה, דטרח ומייתי לה מחזר ושאל אחר הנכנסים בציתו, וימצא
הגנב,

אי הכי כי משתבע מלוה, נמי לטרח לוח ולית?

[ומתריץ] בשלמא מלוה ידע מאן קא עייל ונפק בביתה, ואזיל
וטרח ומייתי לה, אלא לוח מי ידע מאן עייל ונפיק בביתה
דמלוה,

אביי אומר גזירה שמא יטעון ויאמר לו, אחר שבועה [שאיני
ברשותי] מצאתיה,

רב אשי אמר, זה נשבע וזה נשבע הלוה שהשבעה עליו, נשבע כמה
שוה, זה נשבע שאינה ברשותו, וזה נשבע כמה היה שוה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[אפילו אי חיי יורש לא מהדר, כדאמר זבנה אורתה כו' אלא משום לא מהדרין ליה נקמיה, דאי יורש חיי מהדרין ליה שהבן פודה קרקע של אביו. תוס'].

הלך לא מיהדר היכא דשמו לה [מזה שהיה חייב לה מעות] ואינסיבא ומתה וירשה בעלה, כדאמרין זבנה אדעתא דארעא נחמא,

ולא מהדרין ליה ולא מהדרין ליה [לבעל] היכא דשמו מינה [שהיה היתה בעלת חוב, ושמו מינה קרקע] ואינסיבא ומתה וירשה בעלה, זבא [בעלה] להחזיר החוב וליטול הקרקע, לא מני למימר יורשה אני, דכלוקס שוייה רבנן ולא כירוש,

[ונתן טעם למה לא מיהדר ולא מהדרין דבעל דינו כלוקס] דאמר רבי יוסי בר חנינא, באושא התקינו @כשהיתה סנהדרין באושא, שגלתה וישנה שם סנהדרין גדולה, כדאמרין בראש השנה (לא, ה) גזי עשרה מסעות האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה להיות הצעל אוכל פירות בחייה, וגוף הקרקע יהיה ללוקס לשממות, ומתה,

הבעל מוציא גוף הקרקע מיד הלוקחות והכי מוקי לה בפרק האשה בכמוצות (עט, ז), תקנת אושא בגופה של קרקע לאחר מינה, אלמא כלוקס שוייה רבנן, ואומר לו אני לקמתי ראשון, דאי כשאר יורש שוייה רבנן, יורש שמכר אביו נכסיו בחיי, אין לו יורשה בהן [וכן באן, הבעל דינו כלוקס דלא מיהדר ולא מהדרין ליה, שרק ללוקס או ליורשיו אמרינן דשומא הדר],

דף ל"ה ע"ב

אגביה איהו בחובו לעיל מיהדר, גזי שומא, כלומר אם לא שמה בית דין למלוה על כרחו של לוקס [לוקס?] מעצמו, ולא הטריחו לדון, ואמר לו טול קרקע זה בחובך,

[שמעון שהיה חייב לראובן מאתים זוז ולא רצה שיעצק עליו לב"ד נתן לו קרקע אחד שיעור חובו מהו. ר"י מלוגיל],

פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר הדרה, וחד אמר לא הדרה, מאן דאמר לא הדרה סבר, האי זביני מעליא היא, דהא מדעתא דנפשיה אגביה,

ומאן דאמר הדרה סבר, לא זביני מעליא הוא, והאי דאגביה מדעתיה, ולא אתא לדינא, מחמת כיסופא הוא דאגביה,

ומאימת אכיל פירי מי ששמו לו בית דין קרקע בחובו, מאימת היא קנייה לו לאכול פירות, רבה אמר מבי מטיא אדרכתא לאחר תשעים יום שנפקס הדין, דאמרין בפרק קמא (טו) דבית דין כותבין אדרכתא, שטר פסק דין אנכסי לוקס, שכל מקום שימנאס משלו יקסס, ומוסרין לו השטר לידיה,

אביי אמר עדיו בחתומיו זכין לו מיום שנחתם שטר האדרכתא בבית דין, אף על פי שלא בא לידו,

מרב נחמן] שילם ולא רצה לישבע קמני מתנימין דקני כפילה, והאי נמי שילם, וליקני רומא דלייקור? ולא אהדר לי,

ושפיר עבד דלא אהדר לי, מאי טעמא, התם [במשנתנו שקונה את הכפל] לא אמרחיה לבי דינא, הכא אמרחיה לבי דינא,

למימרא דסבר רב נחמן דשומא הדר נכסי לוקס ששמו בית דין לצעל חוב, מחזירין אליו, אם נתן [לוקס] מעות לצעל חוב, כי הכא דהדר אפדנא למרה? [ראה מהר"ל מפראג שמפרש שבכל מקום דאמרין שומא הדר, מיידי שהלוקס שילם בנכסיו, ורוצה שהמלוה יחזירו לו, אבל כאן סבר רב נחמן שגם המלוה דהיינו בעל הנזמין רוצה שיחזירו לו הנזמין שנתייקרו. עיי"ש],

שאני התם דשומא במעות הוה דסבור היה שאצדו הנזמים, והרי לא אצדו, דקא הוה כיפי מעיקרא שהרי בתמילת השומא היו הנזמים צידו, ולא היה יודע, דלילו היה יודע שכן, לא שמו לו הטרקלין, אבל שומא שצית דין שמיין על שאין לו מעות, והוא חייב לו, הרי הוא כמכר גמור, ואינה חוזרת,

אמרי נהרדעי, שומא הדר עד תריסר ירחי שתא, ואמר אמימר אנא מנהרדעא אנא, וסבירא לי שומא הדר לעולם, והלכתא שומא הדר לעולם, משום שנאמר דברים ו ועשית הישר והטוב # [הרי שועשית הישר והטוב הוא חוב, שמחייבין עליה ממוין],

פשיטא, שמו ליה לבעל חוב [ראובן היה חייב ממוין לשמעון, ושמו נכסי ראובן לשמעון], ואזל איהו ושמה לבעל חוב ידיה [וחלף שמעון ושילם ללוי בנכסי ראובן], אמרינן ליה לצעל חוב שני [ללוי] לא עדיף את מוגברא [משמעון] דאתית מיניה מצעל חוב ראשון שצאת מכחו, כשם שהוא מחזירה [מחזיר נכסי ראובן] ויטול מעותיו משום ועשית הישר והטוב, אף אתה קבל מעותיך מצעלים הראשונים [מראובן] משום ועשית הישר והטוב,

זבנה, אורתא [הורישא] ויהבה במתנה צעל חוב ששמו לו קרקע [שמעון], ומכרה או שנתנה או הוריש [ומכרה או הורשה או נתנה לאחר. כרי"ף], ודאי הני אחרונים, או לוקס או יורש או מקבל ממנה מעיקרא אדעתא דארעא נחות שיהא קרקע שלהם, ולא שיקבלו מעות, דלילו צעל חוב אית ביה משום ועשית הישר והטוב, דאמרין לא היה לך עליו אלא מעות, והרי הן לך, אבל אלו קרקע קנו ולא אדעתא דזוזי נחות [ולכן אינם מחויבים להחזיר הקרקע לראובן],

שמו לה לאשה, ואינסיבא אפילו לא שמאנתן לצעלה בכמוצתה להיות נכסי אלו בנכס, שהן [שאו הם] קוניין לצעל, אלא עיכבתן לעצמה להיות נכסי מלוה, הקרן שלה והצעל אוכל פירות, או שמו מינה דאשה [שהאשה היתה בעלת חוב, ושמו ממנה קרקע] ואינסיבא ומתה [והבעל יורש אותה],

בעל בנכסי אשתו נכסי מלוה של אשתו לוקח הוי דין לוקס נתנו בו חכמים,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ושאלה מיהייב חדא פרה,

ראובן שכר פרה משמעון שיעשה זה מלככה מאה יום, וחזר שמעון ואמר לו [לראובן] עשה עמי טובה והשאלני אותה תשעים יום מן המאה ששכרת, ולאחר תשעים אחזירנה לך לעשות אללך עשרה ימים להשלים המאה, וכן עשה, יש כאן דין משנתנו, דמנן השוכר פרה מחזירו והשאלה לאחר בתוך ימי שכירותה [שאם מזה בדין שמעון, חייב שמעון לשלם לראובן דמי פרה], דמה לי צעלים ומה לי אחר, אם מזה אלל שאלה הרי שוכר פטור בשבועה, והשאלה משלם לשוכר, חזר ראובן [השוכר] ואל אללו [אצל הבעלים] ואמר לו השכירנה לי מתשעים יום שהיא שאלה בידך ממני, ואשתבעד זה שמונים יום, וטול שכך [דמי השכירות על שמונים יום], וכן עשה, הרי היא בחזקת שאלתו על שמעון [הגם שראובן שכרה משמעון, עדיין חייב שמעון אם מזה כדרכה כיון שהוא עדיין שואל] כאלו השכירה לאחר, שהרי [שמעון] נוטל שכרו וכל הנאה שלו, (ו?) אם הייתה מזה אלל ראובן, היה ראובן פטור בשבועה [כיון שהוא שוכר], ושמעון משלם לו [לראובן] פרה אחת ששאל ממנו (והוא) [שהוא] חייב צאונסק, ופרה אחרת לעשות אללו עשרה ימים להשלים המאה, [עד כאן פירש איך המשכיר משלם פרה אחת לשוכר, ועכשיו מפרש איך המשכיר משלם שתי פרות לשוכר],

חזר שמעון ושאלה ממנו שבעים יום מן השמונים ששכרה ממנו, על מנת שיחזירנה לו, ויעשה זה עשרה ימים להשלים השמונים של שכירות השני, (ו?) אם הייתה מזה בתוך שבעים יום הללו, הרי יש כאן דין השני כדין הראשון, וישבע ראובן שמתה כדרכה, ושמעון השואל משלם לו ארבע פרות, שמים נחלטות לו בשביל שתי פרות שאלות שהשאלו ראובן, וצפעת זה כאלו מתו שתייה, שהרי אין פתחו צעין שהשאלו בראשון דנימא הרי חזרו לו פרות, וזו שהוא משלם לו עכשיו בתורת תשלומין צאה לידו, והרי יש לו עליו שתי תציעות על שתי שאלות, ושתי תציעות על שתי שכירות לעשות אללו עשרים יום,

א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא, מכדי חדא פרה היא ולענין תשלומין נמי, לשלם ליה פרה אחת, ותעמוד במקום הראשונה אחת שתי השאלות ותהא שלו, ואחת ימסור לו לעשות זה עשרים יום עיילה ואפקה, אפקה משכירות ועיילה לשאלה, אפקה משאלה ועיילה לשכירות,

א"ל ומי איתא לפרה בעינא דנימא ליה הכי אלו היטה קיימת היה פטור לגמרי, אלל שיעשה זה עשרים יום, עכשיו שמתה צא עליו בתורת תשלומין שאלה לשוכר על שתי תציעות,

מר בר רב אשי אמר מר בר רב אשי סבירא ליה כחמקפתא דרב אחא מדפתי, אין לו עליהן אלא שתי פרות, חדא דשאלה וחדא דשכירות, שום [פי' שם] שאלה אחת היא דכיון דחדא פרה הוא, אלל שמחמת שוכר שהשאל הוא צא עליו שני שאלות פרה אחת אינן אלל אחת, ושום שכירות אחת היא,

דשאלה קני לגמרי, דשכירות עבד בה ימי שכירותיה ומיהדר ליה למרה,

רבא אמר, מכי שלימו ימי אכרותא סף על פי שצאה אדרכתא לידו, ולא מנא נכסים ללוה עד לאחר זמן, וכשמנא החזק לנא לצית דין, ומכריון שיש כאן קרקע למכור, כדאמרין בערכין (כא, ב), ואם צא זה וקיבלה ביותר ממנה ששמוה אחרים, מוסרין אותה בידו, לאחר שכלו ימי הכרה, וצמסכת ערכין מפרש כמה ימים מכריון, בפרק שום הימומים (ערכין כ"א), ועד דשלמו הנך יומי, הוי פירי דלוה:

מתני': **השוכר פרה מחבירו** ועמד שוכר והשאלה לאחר לעשות זה ימי שכירותו [ועבר על דברי חכמים. סמ"ע ש"ז ה', אבל הש"ך כתב שהבעלים נתנו לו רשות להשאלה] **והשאלה לאחר ומתה כדרכה, ישבע השוכר למשכיר שמתה כדרכה** ופטור, שהשוכר אינו חייב צאונסקין [והשוכר עצמו ראה שמתה כדרכה ביד השואל ומושם הכי מצי לאישתבעי באמת שמתה כדרכה. ר"י מלוגיל] **והשואל** שהוא חייב צאונסקין משלם לשוכר, **ישלם לשוכר,**

א"ר יוסי, כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו, אלא תחזור פרה לבעלים:

[שו"ע חו"מ סימן שז סעיף ה, השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה כדרכה או נאנסה, כיון שהשני חייב תחזור לבעלים הראשונים שאין הלה עושה סחורה בפרתו של זה, ואם אמר לשוכר אם תרצה תשאלנה ויהיה דינך עם השואל ויהיה דיני עמך, אז ישלם השואל לשוכר],

נב': **א"ל רב אידי בר אבין לאביו, מכדי שוכר במאי קני להאי פרה, בשבועה** שהוא נשבע למשכיר [שנאנסה], **ונימא ליה משכיר לשוכר דל אנת** [אין לי שום תביעה עליך] **ודל שבועתך** [ולא תשבע לי כלום שנאנסה] # [אולי הוא מדין מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו, וכן כאן הרי לא שבר לו פרתו שיאבד לו החובותים שיש לו בה], **ואנא משתעינא דינא בהדי שואל** [ראה קהלת יעקב סימן בה שצריך להבנת הגמ' כאן],

א"ל מי סברת שוכר בשבועה [שהוא נשבע למשכיר] **הוא דקא קני לה** [וקשיא לך נימא שהמשכיר מציע לוותר על השבועה], **מושעת מיתה הוא דקני** [פי' הוא זוכה בה ממילא שכן דינו של שוכר שפטור באונסקין], **ושבועה** [שנשבע שוכר למשכיר הוא] **כדי להפסיד דעתו של בעל הבית** שלא יאמר שפעם צא [ולכן לא שייך לבעלים לומר לשוכר דל אנת ודל שבועתך],

א"ר זירא, פעמים שהבעלים המשכירין הראשונים משלמין כמה פרות לשוכר לזכר זה כמה פרות על פרה זו לפי דברי משנתנו, יש שיהו כולם שלו, ויש שיעשה בהם ימי שכירותו ויחזירם,

היכי דמי, אגרה מיניה מאה יומי, והדר שיילה מיניה תשעין [תוס'] **יומי, הדר אגרה מיניה תמנן יומי, והדר שיילה מיניה** **שבועין** [תוס'] **יומי ומתה בתוך ימי שאלתה, דאכל שאלה**

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מלשם שוכר הוא דמיחייב בגניבה ואבידה וקא פטר נפשיה במתה כדרכה באשם, שואל דבין כך ובין כך חיובי מייחייב לשלם, קאי על שזועמו בחטאת,

שואל	שוכר	
שבות ביומי שבלאו הכי היה חייב	שבות ביומי שבלאו הכי היה פטור	שניהם בחטאת שמתה כדרכה ואמרו נאנסה
שרצה לפטור עצמו בשבותה ובלאו הכי היה חייב,	שרצה לפטור עצמו בשבותה ובלאו הכי היה חייב,	שניהם באשם שנגנבה ואמרו מתה מחמת מלאכה
שרצה לפטור עצמו ממון, שאם היה אומר האמת שמתה כדרכה היה חייב,	שבות ביומי הוא דאם היא אומר האמת שמתה כדרכה נמי פטור,	שוכר בחטאת באשם, ושואל שמתה כדרכה ואמרו מתה מחמת מלאכה,
שבות ביומי דבלאו הכי נמי חייב,	שרצה לפטור עצמו ממון, שאם היה אומר האמת שנגנבה היה חייב,	שוכר באשם, ושואל בחטאת, שנגנבה ואמרו מתה כדרכה,

מאי קמ"ל רבי ירמיה, משניות שלימות הן בשזועות, המטנה מחזקה לחובה, ומפטור לפטור, ומפטור מחזקה, פטור מאשם גזילה, מחזקה לפטור חייב?

לאפוקי מדרבי אמי [ה"ה דהוה מצי למימר לאפוקי מדרשמואל דאמר וכו']. דאמר כל שבועה שהדיינים משיבועים אותה, אין חייבין עליה משום שבות ביומי, שנאמר ויקרא ה' או נפש כי תשבע לבטא בשפתים, כי תשבע מעצמה, קמ"ל דלא כר' אמי,

[בשבותות מטי: בסוף המסכת, שנאמר (ויקרא ה') או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מעצמו, כד"ל, דאמר ר"ל כי משתמש בארבע לשונות אי, דלמא, אלא, דהא פ' כי תשבע כי מלשון אם תשבע, אם ירצה, שזה תלוי ברצונו],

אתמר, שומר שמסר לשומר, רב אמר פטור מכל מה שהיה נפטר, אם שמרה הוא עצמו [תוס'] ור' יוחנן אמר חייב אפילו צאונסין,

אמר אביי, למעמיה דרב [דשומר שמסר לשומר פטור], לא מבעיא שומר חנם שמסר לשומר שכר דפטור מן האונסין, ואין לך לומר פשיעה היא וז' שמסרה לאחר דעלווי עלייה לשמירתו, אלא אפילו שומר שכר שמסר לשומר חנם [דפטור גם בגניבה ואבידה], דגרועי גרעה לשמירתו, פטור, מאי טעמא דהא מסרה לבן דעת,

ולמעמיה דר' יוחנן [דשומר שמסר לשומר חייב], לא מבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם, דגרועי גרעה לשמירתו, אלא אפי' ש"ח שמסר לשומר שכר, דעלווי עלייה לשמירתו חייב, דא"ל אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר [והטעם שיש בני

אמר ר' ירמיה, פעמים ששניהם בחטאת אמתמינן קאי השוכר והשואל נשבעו לשקר ולא כפרו ממון, והרי הן [שואל הדין שהחייב שלהן הוא] בשזועות ציטוי, וקרבן שלו חטאת [עולה ויורד] כדכמיז צוקרא [ה' ד] או' נפיש פי תשבע [לבטא בשפתים] וגו',

דף ל"ו ע"א

פעמים ששניהם באשם אם נשבעו לשקר, והיו נשכרים בשזועותם להקל פדעון מעליהם כפירת ממון היא זו, וקרבן שזועה שלהם אשם, חיל בן שמי שנים, דכמיז [ויקרא ה] והציא את אשמו חיל תמים בערכך כסף (שני) שקלים והוא אשם גזילות,

פעמים שהשוכר בחטאת והשואל באשם,

פעמים שהשוכר באשם והשואל בחטאת,

הא כיצד, כפירת ממון אשם, ביטוי שפתים חטאת,

פעמים ששניהם בחטאת, כגון שמתה כדרכה, ואמרו [שקר ש] נאנסה על ידי לסטים, ונשבעו שקר, אף על פי שהשואל משלם אונסין משציעין אותו כדרכה הוזה שזועה שאינה צדשומ, דמיישין שמה נתן עיניו בה, ונשבע שנאנסה ואינה צדשומ [וצ"ע למה נפק"מ אך מתה הלא השבועה אינו מקיל עליו בלום?],

שוכר, דבין כך ובין כך צין ששבע צאמת שמתה כדרכה, צין ששבע לשקר שנאנסה פטר עצמו מלשם, הלכך אין צסקר זה כפירת ממון, דהא אם הודה על האמת היה מיפטר פטור ממעלומין, בחטאת קאי צטמאת, @ שזועת ציטוי היא, וצטמאת,

שואל דבין כך ובין כך חיובי מייחייב לשלם, נמצא שלא כפר ממון צשיקור שזועמו, (ו?)שזועת ציטוי קאי בחטאת,

פעמים ששניהם באשם, כגון שנגנבה והשוכר חייב לשלם לצעלים, והשואל ישלם לשוכר ואמרו מתה מחמת מלאכה ופטור שואל עצמו צסקר מלשם לשוכר, והשוכר מלשם לצעלים דתרווייהו קא כפרי ממונא, דהא מייחייבי [שבלא שבות שסר היו חייבין], וקא פטרי נפשיהו,

שוכר בחטאת, ושואל באשם, כגון שמתה כדרכה ואם הודו על האמת שוכר פטור ושואל חייב ואמרו מתה מחמת מלאכה, שוכר דבין כך ובין כך מיפטר פטור חייב בחטאת, שואל דמיחייב במתה כדרכה וקא פטר נפשיה במתה מחמת מלאכה באשם,

שוכר באשם, ושואל בחטאת, כגון שנגנבה ושניהם חייבין ואמרו מתה כדרכה השוכר פטור עצמו צסקר, אצל השואל לא נפטור צכך

אבני חן על מסכת בבא מציעא

על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד על דעת שהפקד מוסרו לאשתו ובניו הגדולים, ואין יכולין לומר אין רצונו כו',

אמרי נהרדעי דיקא נמי דהאי דגדולים פטורין דוקא בניו נקט, ולא אמריס דקתני או שמסרן לבנו ובתו הקטנים חייב, הא לבנו ולבתו הגדולים פטור, מכלל דלאחרים לא שניא גדולים ולא שניא קטנים חייב, דאם כן דלאחרים נמי גדולים פטור ליתני אי שמסרן ל קטנים סתמא, שמע מינה,

אמר רבא, הלכתא שומר שומר לשומר חייב [כר' יוחנן], לא מבעיא שומר שכר שומר לשומר חנם דגרועי גרעה לשמירתו, אלא אפילו שומר חנם שומר לשומר שכר חייב, מאי טעמא דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה שלא פשע זה האידך לא מהימן לי בשבועה ואני אומר ששנה צדוק, או אכלה, או פשע זה:

אתמר, פשע בה שלא נעל בפניה כראוי ויצאת לאגס מקום שאינה משתמרת שם אצל זאבים ולא אצל גנבים, ומיהו לא אכלה לא זאבים ולא גנבים ומתה בדרכה דהוי תחילתו בפשיעה, שמה יטרפוה זאבים, וסופו לא אכלה באתה פשיעה אלא בדבר שהוא אונס,

אביי משמיה דרבה אמר חייב, רבא משמיה דרבה אמר פטור,

[ראה יד מלאכי סימן קנט סמוך לסוף הסימן שכתב, דלא אמרינן אביי ורבא הלכה כרבא אלא היכא דפליגי בסברא דנפשיהו אבל בסברא דאחרני לית לן האי כללא. עיי"ש עוד],

אביי משמיה דרבה אמר חייב, כל דיינא דלא דאין כי האי דינא לאו דיינא הוא # [לא מצאתי עוד לשון זה בש"ס], לא מבעיא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב לקמן בפסקין (מב). גבי ההוא דאוחיז וזוי דפקדון בצריפא דאורבני, דהוא פשיעתא לגבי טורא, ונטייתא לענין גנבי, ואיגנוב, וגניבה לגבי שומר חנם אונס הוא, דחייב,

אלא אפילו למ"ד פטור, הכא חייב דהתם ליכא פשיעתא אלא לענין טורא, אצל הכא איכא למימר בפשיעה מתה, שאם היתה צדית לא מתה, ויציאתה לאגס היא פשיעת מיתתה מ"ט דאמרינן הבלא דאגמא קטלה דשמה הכל המזוי באגס קטלה,

רבא משמיה דרבה אמר פטור, כל דיינא דלא דאין כי האי דינא לאו דיינא הוא, לא מבעיא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור דפטור, אלא אפילו למ"ד חייב הכא פטור,

מאי טעמא, דאמרינן מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם [ס"ל לרבא שאין האויר מוידק אלא לענין חליי הגוף, אבל לענין מיתה לא מעלה

אדם שפגיעתו יפה זה מזה ואין המקרים הרעים פוגעין בהן כשאר בני אדם. השטמ"ק בשם הראב"ד ד"ה כתב], [והתוס' כתבו, דהמטעם הוא, דחשיב כאילו פירש לו, שאם ישנה מדעתו כגון שימסרנה לאחר, שיהיה כאילו פשע בה, וכל אונסין שיארעו לה, שנוכל לתלות שאם לא מסרה לאחר שלא היו נאמרים, חייב בה],

אמר רב חסדא, הא דרב [דשומר שומר לשומר פטור] לאו בפירוש אתמר אלא מכללא, דהנהו גינאי [גינאה הוא לשון יחיד, גינאי הוא לשון רבים, דהיינו חבורה של עובדי גן] דכל יומא הוו מפקדי מרייהו פשוטי"ר גלשו [מעדר] גבה דההיא סבתא, יומא חד אפקדינהו לגבי חד מינייהו [אצל אחד מהגנאי], שמע [חד מינייהו שהיה שומר] קלא בי הלולא, נפק אול, אפקדינהו לגבה דההיא סבתא [שבכל יום היתה היא שומרת],

אדאול ואתא אגנוב מרייהו, אתא לקמיה דרב, ופטריה, מאן דחזא אחד מן התלמידים ששמע מפיו דפטריה סבר משום שומר שומר לשומר פטור, ולא היא, שאני התם דכל יומא נמי אינהו גופייהו, גבה דההיא סבתא הוו מפקדי להו דלא מנא אמרי ליה אין רצונו שיהא צדקה,

יתיב ר' אמי, וקאמר לה להא שמעתא דר' יוחנן רביה [דשומר שומר לשומר חייב] איתיביה ר' אבא בר ממל לר' אמי, השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה בדרכה, ישבע השוכר שמתה בדרכה והשואל משלם לשוכר, ואם איתא לימא ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר?

א"ל הכא במאי עסקינן, בשנתנו לו (רשות הבעלים) [הבעלים רשות] להשאל,

אי הכי לבעלים בעי לשלומי שאל שהם השאלה לו?

דאמרו ליה בעלים לשוכר לדעתך כרעונך, אם תרצה להשאלה לו ימי שכירותך אין אנו מקפידין, הלכך הוא השאלה, והבעלים אין יכולין לומר אין רצונו,

מתוב רמי בר חמא, המפקיד מעות אצל חבירו צררן והפשילן לאחריו, או ש מסרן לבנו ובתו הקטנים, ונעל בפניהם בפני אונס הקטנים, שלא ילא לחן ויאבדו המעות שלא כראוי, חייב, שלא שומר כדרך השומרים,

טעמא דקטנים, הא גדולים פטור, אמאי נימא ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר?

אמר רבא, כל המפקיד

דף ל"ו ע"ב

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הבא במאי עסקין [לכן פטור], שהעלה למרעה שמן וטוב דדך הרוש להעלות שם בהמות לרעות,

[כתיב בשמות ג א ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר וגו' ומתרגם ודבר ית ענא לבתר שפר רעיא, ומביא בפנינו הדף בשם מהרי"ל דיסקין זצ"ל שכוונת התרגום ע"פ גמ' שלנו],

אי הכי נפלה נמי? שהיה לו לתוקפה להחזיק בה, שכן דרך הרוש ולא תקפה,

אי הכי אימא רישא עלתה מאלה לראשי צוקין ונפלה הרי זה אונס, איבעי ליה למיתקפה?

לא צריכא שתקפתו על כרחו ועלתה, ולא יכול להחזיק בה, שמזקה הימה ממנו ועלתה, תקפתו וירדה [ונפלה]:

[שנינו במשנתנו] **אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו כו':** **אמר רב יהודה** **אמר שמואל**, הלכה כרבי יוסי,

אמר ליה רב שמואל בר יהודה לרב יהודה, אמרת לן משמיה דשמואל חלוק היה רבי יוסי

דף ל"ז ע"א

אף בראשונה [במשנה הראשונה של המפקיד] נשילם ולא רצה לישבע, כיצד זה נותן למוך כיסו כפילו של זה, אלא יחזיר הכפל לנעלים,

הלכה כמותו או אין הלכה כמותו? **אמר ליה חלוק היה ר' יוסי** **אף בראשונה**, והלכה כמותו **אף בראשונה**,

אתמר נמי, **אמר ר' אלעזר** **חלוק היה ר' יוסי** **אף בראשונה**, והלכה כמותו **אף בראשונה**,

ור' יוחנן **אמר מודה היה ר' יוסי בראשונה שכבר שילם קודם שנמלא הגגב**, וקנה כפל כדאמר מעיקרא, אדעתא דהכי אחאי לדידיה,

שילם אין לא שילם לא, והאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, **לא שילם שילם ממש**, אלא כיון שאמר הריני משלם אע"פ שלא שילם?

אימא מודה היה ר' יוסי בראשונה, שכבר "אמר" הריני משלם:

מתני': **אמר לשנים** גזלתי לאחד מכם מנה, ואיני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד לי מנה ואיני יודע

ולא מוריד, א"נ דרך הבהמות לרעות באגם ואין אוירו רע להם. הראב"ד ז"ל. שטמ"ק] **אכל החס גבי חזי**, אם שמרם כהלכתם, דקיימא לן [להלן מז] **כספים אין להם שמירה** אלא בקרקע, לא נגנזו, ואף על גב דקיימא לן **בזריפא דאורינא** אין דרך נגזים לבקש שם מעות, ואונס הוא, מיהו על ידי שלא שמר כדן שמירתם אצדו, אכל פרה זו, אם הימה צבית נמי הימה ממה,

ומודי אביי [דאמר חייב], **דאי הדרא לבי מרה ומתה** [שאם מתה הבהמה לאחר שהחזירה לבעלים], **דפטור, מ"ט דהא הדרא לה**, **וליכא למימר הבלא דאגמא** [דמעיקרא] **קמלה**,

ומודי רבא [דאמר פטור], **כל היכא דאיגנבה גנב באגם** שזה דבר שהוא פשיעה אלא יציאתה לאגם **ומתה כדרכה בי גנב** אף על פי שסופה ממה בי גנב דחייב, ולא אמר אי הוה צבית שומר נמי הוה ממה,

מאי טעמא משעת גניבה היא אצודה מן הצעלים **דאי** [נמי] **שבקה מלאך המות** [ולא הרגה], **בביתיה דגנבא הוה קיימא הלך החיוב** **בה** לו על שעת הגניבה,

אמר ליה אביי לרבא, **לדידך דאמרת מלאך המות מזה לי הכא ומה לי התם**, **האי דאותביה ר' אבא בר ממל לרבי אמי** לעיל, מהשוכר פרה והשאלה לאחר [דמתני'], לימא לן רזוי כו', **ושני ליה** [רב אמי] **בשנתנו לו בעלים רשות להשאל ממי דחזקה לשנוי הכי**,

ולימא ליה מלאך המות מזה לי הכא ומה לי התם אם אירע בה אונס אחר, דמצינו למימר אם הימה צבית לא נאנסה, היה חייב, אכל זו ממה כדרכה, מלאך המות נמי צבית שוכר קטיל לה, ומדלא שני ליה הכי, שמעינן למאן דאמר מחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, לא שנה אונס מלאך המות, משאכר אונסין,

א"ל [רבא לאביי], **לדידכו דמתניתו דאמריטו טעמא דשומר שמסר לשומר חייב**, משום **אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר**, **איכא לאותבה להדיא** ומאי דניחא ליה לרבי אמי שני ליה,

אנא לא קצירא לי לא אתקפתא ולא שיעויא ד לדידי דאמינא דאמרי לעיל טעמא משום **אנת מדימנת לי בשבועה**, והאיך לא מדימין לי בשבועה, **ליכא לאותבה כלל** שהרי שוכר עצמו נשבע לו, כדמנן ישבע השוכר שמתה כדרכה,

מתיב רמי בר חמא [מקשה על אביי דאמר פשע בה ויצאה לאגם ומתה כדרכה, חייב], **העלה לראשי צוקין שומר שהעלה לראשי הרים מדים ומשופעים**, ונפלה ונפלה **אין זה אונס** אלא פשיעה, דכרכה לישול ורחיב, **הא מתה כדרכה כראש הזק הרי זה אונס** ופטור דהוי סופו באונס, **ואמאי לימא ליה אוירא** כינה דהר קמלה, אי נמי אובצנא עייפות, טורח המעלה דהר קמלה?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

איזה הוא,

[והא דקאמר אביו של אחד מכם הפקיד לי מנה, ולא קאמר אחר מכם הפקיד לי מנה, משום דאורחא דמילתא נקט, דדרך הוא דיתמי במילתא דאבוהון לא ידעי, לפיכך לא תבע ליה מיד, אבל כשהוא עצמו מפקיד לו, לא שכיח דשכח ותבע ליה. ר"י מלוניל],

נותן לזה מנה ולזה מנה, שהורה מפי עצמו הו"ל והודה מפי עצמו, ובגמרא מפרש טעמא מה הו"ל,

שנים שהפקידו אצל אחד, זה מנה וזה מאתים [כלומר בבת אחת באו שניהם בצורות כספיהם, זה בצרור של מנה וזה בצרור של מאתים, ולאחר מכן כשבאו ליטול פקדונם שכח הנפקד של מי זו הצרורות של מנה ושל מי היא זו הצרורות של מאתים, ושני המפקדים מתעצמין זה כנגד זה. ר"י מלוניל], **זה אומר לאחר זמן, כשצאו לטול פקדון שלי מאתים, וזה אומר שלי מאתים, נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו,**

א"ר יוסי א"כ מה הפסיד הרמאי אם כן לא יודה לעולם על האמת, **אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו** [ומתוך שיראה הרמאי שהוא מפסיד המאה שלו לעולם, אומר בלבו מוטב לך שתודה על האמת וטול מנה שלך, ולא תאמר תמות נפשי עם פלשתים ולא תחטא ולא לך. ר"י מלוניל],

וכן שני כלים אחד יפה מנה, ואחד יפה אלף וזו [עשר מנה], [גבי כלי אומר מנה ואלף זו דרוצה אדם בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו [לקמן לח.]] אבל בממון, אדם רוצה בממון חבירו יהיה מה שיהיה. שמעתי מבני יצחק יוסף ג"י בשם ר' מאיר שפירא זצ"ל, **זה אומר יפה שלי, וזה אומר יפה שלי, נותן את הקטן לאחד מהן, ומתוך הגדול יצגנו נותן דמי קטן לשני, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו,**

[וחתוך מן הגדול כשעור דמי הקטן והשאר יהא מונח, ויראה שזה בדבר שאין חתיכתו מפסידתו כגון חתכת בגד או כסף או זהב וכיוצא בו אע"פ שמפסידתו במקצת, אבל אם הוא כלי ששכירתו מפסידתו לגמרי נותן כשעור דמי הקטן לשני והגדול יהא מונח אצלו קצתו בדמים שהוציא וקצתו עד שיבא אליהו וכו'. מאיר].

[ורבותא קמ"ל אליבא דרבנן, שאף על פי דאיכא פסידא לבעל הכלי של אלף אפי' לאחר שיבא אליהו ויודע ששלו הוא יש לו פסידא שמכרו לו ב"ד חפץ נאה והדר של אלף זה שאינו נמצא בכל עת, ועשו לו ממנו דמים, אפי' הכי לא נחוש על זה דמוטב לו שימכר ויטול מנה, משלא ימכר וידיה הכל שקוע עד שיבא אליהו. ר"י מלוניל],

א"ר יוסי, א"כ מה הפסיד הרמאי, אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו:

נב': אלמא מספיקא מפקינן ממונא דקמי נותן לזה מנה ולזה מנה ולא אמרינן כשהו מונח זה אומר איני יודע אם לך אם להצרך אוקי ממונא בחזקת מריה בחזקת נחשד זה, שלא נפסידנו ממונו, ויהא מונח עד

שיבא אליהו,

ורמינהי [ששנינו בבא שניה במשנתנו], **שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים, זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים, נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו?**

א"ל פקדון אגול קא רמית,

[וק"ל ומנא ליה דמגול דרישא בלחוד מקשה, אדרבה מבולה רישא מקשה, דהא סתמא נקטי' ליה אלמא מספיקא מפקינן ממונא? וי"ל דאח"כ, אלא הכא מקשינן מגול נמי, ומהדרין דלא רמינן אלא מפקדון לחוד וכו'. ריטב"א],

גזל [בבבא ראשונה של המשנה] **דעבד איסורא קנסוהו רבנן, פקדון דלא עבד איסורא לא קנסוהו רבנן,**

[גזל דעבד איסורא קנסוהו רבנן, יש אומרים לשמוע מכאן שלאכלה טעמו של ר' עקיבא להחזיר גזילה לכל אחד ואחד, משום קנס הוא ולא מעיקר הרין [ערי"ף] ועל פי זה כתב הראב"ד שבזמן הזה שאין דינים קנסות אפילו לר"ע מניח גזילה בנייהם ומסתלק, ואולם לדברי הר"ף והרמב"ם ושאר פוסקים אף בזמן הזה הרין כן. נימוקי יוסף. יוסף דעת].

ורמי פקדון אפקדון, ורמי גזל אגול,

פקדון אפקדון, דקתני רישא, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה, ואיני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה, ורמינהי שנים שהפקידו וכו' [אצל אחד זה מנה וזה מאתים זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים, נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו?]

[דכיון דהפקידו שניהם יחד ולא הקפידו ולא פחדו זה מזה והשמיעו דבריהם זה לזה, גם אני אמרתי בלבי כל אחד מאלו אנשים נאמנים הם על כן לא שמתי לבי לזכור ממי הוא המנה וממי הוא המאתים , שאם לא הפקידו בבת אחת, דין הוא שנקנסו אותו הנפקד מפני ששכח למי הוא המנה ולמי הוא המאתים ועל מנת כן הפקידו לו שיחזיר להם פקדונם שלם. ר"י מלוניל על המשנה].

אמר רבא רישא דמד גברא הפקיד אצלו נעשה כמי שהפקידו לו בשני כריכות והוא ליה כשנים שהפקידו אצלו בשני כריכות, כלומר זה שלא צפני זה, **דהוה ליה למידק מי הפקיד אצלו מנה, ומי מאתים,**

סיפא שהפקידו לו שנים זה צפני זה, **נעשה כמי שהפקידו לו בכרך אחד** הוה ליה כמי שנאמנים זה על זה להפקיד שני פקדונותם בצרור אחד, **דלא הוה ליה למידק מה יש לזה בתוכו ומה יש לחזירו, ואף על גב דלא כך כד אמר הוה, מיהו כיון שהפקידו זה צפני זה,**

[והיכי דמי. ד"ס] כגון דאפקידו תרוייהו בהדי הדדי בחד זימנא גילו דעתן שלא חשדו זה את זה, לומר שמא חזירו יתבע המאמין,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דאמר להו אנת גופייכו לא קפדיטו אהרדי, אנא קפידנא
[בתמיה],

ורמי גול אגול, קתני הכא אמר לשנים גולתי לאחד מכב
מנה (ואיני יודע איזה מכב, או אביו של אחד מכב הפקיד
לי מנה ואיני יודע איזהו, נותן לזה מנה ולזה מנה) [וכו'. וכו'"]
בכל הכ"ה. ד"ס,

ורמינהי [במשנה יבמות ק"ח:], גול אחד מחמשה ואינו יודע איזה
מהן גול, זה אומר אותי גול וזה אומר אותי גול, מניח גזילה
ביניהם ומסתלק דברי ר"ט, אלמא מספיקא לא מפקינן
ממונא, ואמרינן אוקים ממונא בחזקת מריה,

וממאי דמתני' דהכא ר"ט היא דקשי לך, דלמא ר' עקיבא היא, דפליג
נמי בהיא, ואומר לא זו הדרך מוציאתו מידי עזירה, עד שישלם גזילה לכל אחד
ואחד,

דקתני [בבב"א] עלה דההיא, מודה ר"ט באומר לשנים
גולתי לאחד מכב מנה ואיני יודע איזה מכב שנותן לזה מנה
ולזה מנה אלמא מודה ר' טרפון דהא [בבב"א] במשנתיו, ומה שנה?

התם דקא תבעי ליה והוא אין חפץ ליתן אלא מן הדין, ומספיקא לית לן
לחיוצא לכל חד וחד, הכא בבא לצאת ידי שמים מאליו דא לימלך מה
יעשה ולא יענה, דהשתא ודאי אמרינן ידי שמים לא יצאת, עד שתתן לשניהם, שאם
תהא מונחת עד שיצא אליהו, נמאס הנגזל מפסיד על ידך,

דיקא נמי דטעמא דמתניתין דבא לצאת ידי שמים, מן העונש, ולא מן הדין.
דקתני [שהמשנה עצמה אומרת הבע"ב] שהודה מפי עצמו מדתלי
טעמא דהודה מפי עצמו, שלא היה אדם חוצצו כלום, משמע שהוא בא לימלך,
שמוע מינה,

אמר מר, התם [דאמר ר"ט מניח גזילה ביניהם ומסתלק] דקא תבעי
ליה, והלה מזה טוען לכל אחד, דקתני מניח גזילה ביניהם ומסתלק?

רב יהודה אמר רב, הלה שותק, רב מתנה אמר רב הלה

דף ל"ז ע"ב

צווח אמר לכל אחד איני מכירך,

מ"ד הלה צווח, אבל שתיקה כהודאה, ומ"ד הלה שותק
שתיקה דהכא לאו כהודאה הוא, מצי אמר ליה, האי
דשתיקי לכל חד וחד, דאמינא דלמא האי הוא [מכאן דכל מקום
ששותק מפני שמוחשב מה יענה לא אמרינן שתיקה כהודאה. רוא דשבת'],

אמר מר, מניח גזילה ביניהם ומסתלק, ושקלי לה כוליהו
[כלומר שיחלקו ביניהם, והלא לא הניחה הוא אלא על דעת שתשוב הגזלה ליד
הנגזל והרי לא שבה. הראב"ד. שטמ"ק] ואולי נמאס זה מוציא מידו כדי להפסיד
הנגזל עולמית,

והאמר רבי אבא בר זבדא אמר רב, כל ספק הינוח מנא דבר
שאין בו סימן בלד מקום שמשממר קצת, דלג שכיחי אינשי דלזלי, ויש לספוקי שמא
מדעת הונח שם לגיזה לכתחלה לא יטול המוצא, שכשיצא בעליו לא
ימצאו, וסימן אין בו שיכריז, לפיכך יניחנו זה, ובעליו יצא ויטלנו, וכל שכן לודאי
הינוח, דמתקן (כה:). מנא כלי באשפה, מכוסה לא יגע בו,

ואם נטל לא יחזיר ואם בא אחר ואמר שלי הוא, וסימן אינו נותן בו, לא
יחזירו, שמא אינו שלו, וסוף הצעלים לבוא, ויצא עדים שהניחו שם, לפיכך יהא
מונח ביד זה, עד שיצא אליהו,

דהאי לא יחזיר לא שיהא שלו קאמר, דהא מעיקרא באיסורא אחא לדיה, אם הינוח
הוא, אלמא מידי דמספקא לן דמאן נינהו, צריך להניחו ביד מי שהוא, עד שיתברר
הדבר?

אמר רב ספרא [תני. ד"ס] ויניח הא דקתני מסתלק לאו דלישקלו אינהו
ולזלו, ולא שיוציאנה מידו, אלא תהא מונחת בידו עד שיתברר הדבר,
והאי מסתלק סילוק הדין הוא, ויניח גזילה בפניהם צבית דין, ויאמר בדרו של מי
הוא, ויטול, ומסתלק מן הדין, והגזילה יניח בידו עד שיצא אליהו,

א"ל אבוי לרבא [בענין המשנה יבמות ק"ח:], מי א"ר עקיבא לא זו
הדרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל [א.
ד"ס] חד ו[א]חד סיפא דגול אחד ממשה הוא צבימות (ק"ס, ד), אלמא
מספיקא מפקינן ממונא, ולא אמרי' אוקים ממונא בחזקת
מריה,

ורמינהי [במתני' בב"ב קנ"ב:], נפל הבית עליו [על ראובן בן יעקב] ועל
אמו [רחל בת משה] ואין ידוע איזה מת ראשון, והיו לאמו נכסים מצית אביה
יורשי הבן [בני יעקב] אומרים, האם [רחל] מתה ראשונה וירשה
בנה [ראובן], ואחריה מת הבן, ואנו [בני יעקב] יורשין אותו, ויורשי האם
[רחל בת משה] משפחת בית אביה [בני משה] אומרים לקרובי הבן [בני יעקב]
ממשפחת אביו, הבאים לירש את הבן הבן מת ראשון ולא ירש את אמו
להוריש אחס נכסים, אלא הבן מת ראשון, ואחר כך מתה אמו ואנו יורשים אותה
(נכסיה),

אלו ואלו בית שמאי ובית הלל, שנחלקו בנפילות אחרות בפרק מי שמת, שצית
שמאי אומרים יחלוקו, ובית הלל אומרים נכסים בחזקתן, כאן בודדים
שיחלוקו,

ואמר ר"ע, מודה אני בזו אף על פי שאני משל בית שמאי, ואומר בשאר
הנפילות יחלוקו, דאני מודה לבית הלל שהנכסים בחזקתן ופליגי אמוראי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שלא מדעתו [לאו דוקא שלא מדעתו, אלא כלומר שלא בראייתו של רועה דהשתא לא הוה לי למידק. תוס']:

[שנינו במשנתנו] וכן שני כלים אחד יפה מנה ואחד יפה אלף זו כו': וצריכא, דאי אשמועינן הך קמייתא [מנה ומאתים], בההיא קאמרי רבנן משום דליכא פסידא, אבל בהא דאיכא פסידא דגדול של כלי גדול ששצרוהו, וכשיצא אליהו ויאמר של מי הוא נמצא מפסיד שצצרוהו אימא מודו ליה לר' יוסי [שהכל יהיה מונח],

ואי אתמר בהא [בכלים], בהא קאמר ר' יוסי משום פסידא דגדול, אבל בהך אימא מודי להו לרבנן, צריכא,

דף ל"ח ע"א

[ומקשה] והא טעמא דרבי יוסי משום הפסד הרמאי הוא [רא"כ מה הפסיד הרמאי] וכיון דטעמא דהכי, מה לי כלי מה לי מעות, והיכי חסוק אדעתין למימר דמעט מודה להו לרבנן, ואמאי אצטריך למתנייה?

אלא תרוייהו לרבנן איצטריך ולא זו אף זו [לשון זה יש בש"ס 7 פעמים, אבל ברש"י יש 17 פעמים] קתני לאשמועינן מילתא, דרבנן תננהו לתרוייהו, ואי תנא כלים ברישא, הכי נמי דלא אצטריך חו למתני מעות, אבל השתא דתני מעות ברישא תני כלים, למימר לא זו בלדא דליכא פסידא דשצירת כלי, אלא אף זו, דליכא פסידא דגדול אמרינן הכי:

מתני': המפקיד פירות אצל חברו, אפילו הן אבודין על ידי עכברים, או ריקקון לא יגע בהן למוכרו, וטעמא מפרש בגמרא, רשב"ג אומר מוכרין בפני ב"ד, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים: [כתב הראב"ה אם השומר היה יכול להודיע לבעלים שפירותיו מתקלקלים, ולא הודיע חייב לשלם, שפושע הוא. יוסף דעת, עיי"ש עור],

[משמע דגם באינן אבודין צריך להשמיענו שלא יגע בהן והיינו כגון שנודמן לו למכור ברווח גדול לא אמר' דהוי כמשיב אבידה לבעלים. דברי חיים בן חבר. רד"ש], [וצ"ע מאי שנא מהא דאמרין לעיל כח: דדבר שאין עושה ואוכל, ימכר? רד"ש ועיי"ש עור],

גמ': מאי טעמא? אמר רב כהנא, אדם רוצה תציה עליו על ידי שעמל בהן בקב שלו וקב שישאר לו מהם, הוא רוצה מתשעה קבים של חברו אחרים, שיקם דמיהן אם ימכרם # [באן היא פעם היחידה שיש לשון זה בגמ' רש"י ותוס' בש"ס], [וכן לשון הרמב"ן במלחמות ה' שאדם נהנה בשאוכל מייגעו ומקיים ביה יגיע כפך כי תאכל אשריך וטוב לך. יוסף דעת],

ורב נחמן בר יצחק אומר, חיישינן שמא עשאו המפקיד

בחזקת מי, והתם מפרש טעמא [וקשה, דבאן רואין דלר"ע אין מוציאין מבזון מספק?]

אמר ליה התם [ביורשי הבן יורשי האם] שמא ושמא שניהם מכח שמא נאים, הלכך נכסינן בחזקתן, גזל אחד מוחמשה, ברי ושמא [הכא כרי ושמא] כל אחד ואחד אומר אותי גזל, היינו טענת דלמי, וזה אומר איני יודע, וכרי עדיף משמא,

[ולאחר שתירץ המשנה של גזל מאחד מוחמשה, מהמשנה דנפל הבית עליו ועל אמו, בא להקשות במשנתנו] והא מתני' דהכא, אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה [שהוא מודה מעצמו והם אינם תובעים אותו], דשמא ושמא הוא, וקתני נותן לזה מנה ולזה מנה?

וממאי דר"ע היא [שמקשה מכאן על ר"ע]? דקתני עלה דההיא דגזל אחד מחמשה [שמשלם לכל אחד ואחד], מודה ר' טרפון, באומר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה, ואיני יודע איזה מכם כו', למאן מודה [לאו] לר"ע בר פלוגתיה [מודה שמשלם לכל אחד ואחד],

וממאי דשמא ושמא הוא [דמוקשת על משנתנו], חדא דלא קתני מתנינן תובעין אותו דלא קתני אותי גזל [כלשון המשנה ביבמות],

ועוד הא תני ר' חייא, זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע ולא גרסינן יתלוקו,

והכי פירושו ועוד, הא תני רבי חיאי להך מתניתא דגזלתי את אחד מכס בחזקתא דלילה, ותני לה הכי אומר לשנים גזלתי אחד מכס ואיני יודע איזהו, זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע נותן לזה מנה כו', כדקתני במתניתין, אלמא בשמא ושמא עסקינן,

[ומתריץ] הא אוקימנא לה, בבא לצאת ידי שמים,

אמר ליה רבינא לרב אשי, ומוי אמר רבא כל בשתי כריכות הוה ליה למידק,

והאמר רבא ואי תימא רב פפא, הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה גבי פלוגתא דר' טרפון ור' עקיבא איתמר, דמסכת בכורות (י"ט, ד) שנים שהפקידו זה טלה אחד זה שנים, זה אומר שנים שלי, זה אומר שנים שלי, והתם שתי כריכות נינהו, ואפילו הפקידו זה בפני זה, דבר הנראה הוא מי מציא אחד ומי מציא שנים, דבשלמא גבי כריכות מעות, הואיל דאלו ואלו זכורין הוא שוכח מי הפקיד אלו זכור גדול ומי זכור קטן, הואיל והפקידו אלו יחד, אכל גבי טלאים מילתא מוכחא טפי שמוניח רועה ביניהן ומסתלק [ואין קובעין אותו לשלם לשניהם שנים?]

א"ל, התם [שמוניח רועה ומסתלק] כשהפקידו בעדרו של רועה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מוברן אלא לכתבים],

מיתבי לרבי יוחנן לפיכך בעה"ב עושה אותן תרומה ומעשר על מקום אחר, וליחוש דלמא הוו להו יותר מכדי חסרונן וזבניהו, וקא אכיל צעל הצית טבלים, שאין פירותיו מתוקנן שאין אלו קיימין שהוא סומך עליהן טבלים?

יותר מכדי חסרונן לא שכיח ואין לחוש בכך,

ופרכין ואי משתכחי מאי מזבנינן להו צממיה וליחוש שמא עשאן בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אחר ונמצא המוכר מאכיל תרומה לזרים?

כי מזבנינן נמי, לכהנים בדמי תרומה מזבנינן להו צול, שאין עליה קופצין לקנותה, שאינה נאכלת אלא לכהנים, וזריכה שימור צטורה, [ומודיעים אותם דפסק הוא, כדי שיעשרו, והלוקחים עצמן מצו לאכול המעשר והתרומות כיון דכהנים נינהו ולא מקרקע שלהם. רט'].

ולרב נחמן בר יצחק נמי, [קשה, למה אתה אומר שלא ימכרם שמא יאכיל תרומה לזרים] נזבניהו לכהנים בדמי תרומה?

[ומתירן שאין החשש שמא כבר הפריש, אלא שמא יפריש והשובר כבר מכר הפירות, ונמצא הבעלים אוכלים טבלים],
בהא פליגי, דרבה בר בר חנה [דאמר דפליגי בכדי חסרונן, אבל ביותר כ"ע מודו שימכרם] סבר, יותר מכדי חסרונן לא שכיח מידי, וכי משתכח [פ' ובאופנים שנמצא שנפחת יותר וכו'] לקמיה לזמן מרובה הוא דהויא יס צאזוזן יתר מכדי חסרונן,

אי עביד להו בעה"ב תרומה ומעשר על מקום אחר, מקמיה [לפני הזמן] דהוו יותר מכדי חסרונן עביד להו שאין אדם משהא טבלים כל כך זמן מרובה מה מלתקן, הלכך כי הוו להו יותר מכדי חסרונן, נזבניהו לכהנים בדמי תרומה,

ורב נחמן בר יצחק סבר, יתר מכדי חסרונן משכח שכיח, וכי הוו להו לאלתר הוא דהוו להו, ואי אמרת נזבניהו, זימנין דקדים ומזבין להו, וכי עביד להו בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אחר, לא ידע דזבנא, וקא אכיל טבלים,

מיתבי [לר' יוחנן], המפקיד פירות אצל חבירו והרקיבו, יין והחמיין, שמן והבאיש, דבש והדביש יא טעם דזבנא, והחמיין, אשמי"ל צעו (המקלל) (דבש) (כדלמחר) [כמון] (איזב לל) וכלל מצאמתי משרש, מעקר שרשיה, וכמו עד [אשר] לא יתקן חזל הכסף (קהלת יב) יפתחו רמקוט עזמיה, הרי זה לא יגע בהן, דברי ר"מ,

תרומה ומעשר על מקום אחר [והשובר לא ידע מזה] ואסור להאכילו לזרים,

מיתבי [שנינו בברייתא], המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה לא יגע בהן, לפיכך האיל ואסור למוכרו, משום דרובה אדם בקב שלו, הרי הן צחוקת קיימים בעל הבית עושה אותן תרומה ומעשר על מקום אחר ומותר בעל הצית לעשותן תרומה ומעשר על פירות שיש לו צדימו,

בשלמא לרב כהנא [הטעם שלא יגע בהן הוא משום דרובה אדם בקב שלו וכו'], היינו דקתני לפיכך, אלא לרב נחמן בר יצחק מאי לפיכך אסור מכירה משום הא הא, והיכי תלי מנא עשייתו, צאסור מכירה?

הכי קאמר, השתא דאמור רבנן לא נזבין דחיישינן שמא עשאן המפקיד תרומה, הרי הן צחוקת שלא נמכרו, לפיכך בעל הבית עושה אותן תרומה ומעשר, על מקום אחר,

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, מחלוקת דמיתנין [ת"ק ורשב"ג] בכדי חסרונן כדרך שאר מצואות, כמו שמפורש צמשנתינו (מ). למיתין ולחזרו תשעה חלאי קצין לכור אבל אם אצדיין יותר מכדי חסרונן דברי הכל אפילו קצין מודו מוכרן דימכרם בב"ד,

אדרב נחמן בר יצחק [דחיישינן שמא עשאן המפקיד תרומה ומעשר על מקום אחר] ודאי פליגא הא דרבי יוחנן, דאי איכא למיתש לשמא עשאן צעליהן תרומה, אפילו ציזמר מכדי חסרונן נמי אסור למזבניהו,

אדרב כהנא מי לימא פליגא דוקא אמר רב כהנא, שאם תשעה קצין הן נוח לו שיאבדו עד קצ ואל ימכרם, דהוא ליה יותר מכדי חסרונן, ופליגא הא דרבי יוחנן עליה, או לא דוקא תשעה קצין נקט, אלא נוח לו שיהא נפסד קצת ולעולם כדי חסרונן ומו לא?

כי קאמר רב כהנא, בכדי חסרונן קאמר,

והא רוצה בקב שלו מתשעה קבין של חבירו קאמר? גוזמא שפת יתר בעלמא,

[נמצא דלר' יוחנן סבר הת"ק דכדי חסרונן לא ימכרם, ולרשב"ג ימכרם, אבל ביותר מכדי חסרונן] [דהוה מילתא דלא שכיח כלל] לכ"ע ימכרם, ולר' נחמן בר יצחק סבר הת"ק לא ימכרם שמא הם תרומה, ולרשב"ג ימכרם ולא חיישינן],

[והגמ' מקשה שלא יזהר צד שתלך יהיה קשה, אם אתה מסתכל מצד הבעלים, איך הוא מחלל על הפירות שמא נרקבו יותר מכדי חסרונן ומכרן השומר [וע"ז] מתירן דיותר מכדי חסרונן לא שכיח], ואם אתה מסתכל מצד השומר איך הוא מכרן שמא חלל עליהן הבעלים והוא מאכיל תרומה לזרים, וע"ז מתירן שאינו

אבני חן על מסכת בבא מציעא

יוחנן הלכה כרשב"ג, ורבא אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים,

והא אמרה ר' יוחנן חדא זמנא, דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתו הלכה כמותו חוץ מערב גגט פשוט (בבא מציעא קעג ז) וצידן דמסכת גיטין (עד, ז) וראיה אחרונה דייני ממונות, השני (פנהדרין לא, ז), שנחלקו בשני מחלוקות, במציא שטר ראיה לסמור את הדין, בראשונה הלכה כמותו, ובאחרונה אין הלכה כמותו?

[המטעם לפי שהלכות קצובות היה אומר ר' יוחנן] מפי בית דינו. ירושלמי סוף בתרא, ופי' קצובות גלע"ד שר"ל הלכות מוכחות ומשובחות כדאמרינן בילקוט דשיר השירים דף רע"ג ג' בפסוק שניך כעדר הקצובות ולמה נמשלו לעדר לפי שלא נבחרו לקרבן אלא הקצובות כך לא נבחרו במדין אלא הכשרים שבכולם, א"נ ועיקר ר"ל הלכות פסוקות וכן נראה מהא דאיתא בירושלמי גופיה ריש פ' אין עומדין גבי לא יעמוד אדם ויתפלל אלא מתוך דין של הלכה [פי' הלכה פסוקה כמבואר בגמ' דילין וכו']. יד מלאכי סימן ש"ו].

וחכמים ואומרים, עושה להם תקנה לקמיה מפרש מאי תקנה יש עוד, הלא כל קילקול העמיד לנא כנר נא הוא ומוכרן בבית דין, וכשהוא מוכרן מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו שלא יחשדוהו שמה לקמן צול,

כיוצא בו, גבאי צדקה בזמן שאין להם עניים לחלק, פורטין לאחרים מחליפין פרוטות נחשט בסלעי כסף, מפני שהפרוטות מתעפשות ונפסלות, ואין פורטין לעצמן,

[כיוצא בו] גבאי תמחוי מאכל שגזין מבעלי חיים לחלק לעניים בכל יום בזמן שאין להם עניים לחלק, מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן,

קתני מיהת פירות והרקיבו, מאי לאו אפילו יתר מכרי חסרונן ואיכא למאן דאמר לא יגע, ואת אמרת דכרי הכל מוכר?

[ודוחה] לא בכדי חסרונן,

והא יין והחמין, שמן והבאיש, דבש והדביש, דיתר מכרי חסרונן נינהו?

שאני הגי [יין שמן ודבש] כיון דקם קם מאחר שעמדו בקלוקלס הרי כנר עמדו, ולא יתקלקלו מעתה יותר, אבל שאר פירות הולכין ומרקיצין תמיד,

שמן והבאיש, דבש והדביש

דף ל"ח ע"ב

למאי חזו דקמי מוכרן?

שמן חזי לגלדאי לסוך עורות, דבש לכתישא דגמלי לכמישא שעל הגמל, שגבו כמס ומסוקב מחמת משאוי, אישר"א צלעו (פצע שבא מוחמת חיכוך בגב בהמה),

וחכ"א עושה להם תקנה ומוכרן בב"ד, מאי תקנתא עביד להו?

אמר רב אשי, לקנקנים הכלי שהיה צמור יתקלקל, אם ישהא צמור,

במאי קא מיפלגי ר' מאיר ורבנן, מאחר שמודה ר' מאיר ציטר מכדי חסרון? דמר סבר להפסד מרובה חיששו כגון יתר מכדי חסרון להפסד מועט כגון כדדי חסרון דריקצון פירות, וקילקול הקנקן דין והסמין לא חיששו, ומר סבר אפילו להפסד מועט נמי חיששו:

[שנינו במשנתנו] רשב"ג אומר ימכרם בבית דין מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים: אתמר, רבי אבא ברבי יעקב א"ר

מַעְרַב וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, הערב לאשה בכתובתה, והיה בעלה מנרשה ידירנה הצעל הנאה על דעת רבים נדר שאין לו הפרה שלא יוכל להחזירה, דחיישין שמא יעשו קנוניא [כתב הר"ב עצה של רמאות וכו', וכתוב בחשבי שנראה לו שהוא מלה מורכבת בלשון לעו מן ק"ן ואו"ן כי ק"ן בלע"ז עב, ואו"ן בלעו אחד, דהיינו ביהר. ע"ב. הוי"ט ב"מ א ו] על נכסים של זה ויחזיר את אשתו, שמה דעמו להחזיר את אשתו ולאכול כחצותה לאחר שנתקבלה כחצותה מן הערב, וקנוניא צעלמא הוא דעבדי צעל ואשתו על נכסיו של ערב, בב"ב קעג; [פרק י' משנה ז'], ואין הלכה כרשב"ג בזה, אלא הערב חייב לשלם, # שהרי קיבל על עצמו לשלם וידע שיכולים לעשות קנוניא, והבעל אינו צריך להחזירה.
וְצִידָן מתני': אמר רבן שמעון בן גמליאל מעשה בצידן [בעיר ששמה צידן], באחד שאמר לאשתו ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי איצטילתי ואבדה איצטילתי, ואמרו חכמים תתן לו את דמיה. גיטין עד. ושם ע"ב חסורי מיחסרא וחכי קתני [דקבלה היתה בידו דפליגי רבנן. ראה תוס'], אם אמר לה ע"מ שתתני לי איצטילתי, ואבדה איצטילתי, איצטילתי דוקא קאמר לה, רבן שמעון בן גמליאל אומר תתן לו את דמיה דלא ליכין אלא להרוסא ידידיה,
וראיה אחרונה מתני': כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין, אמר לו כל ראיות שיש לך הבא מיכן עד שלשים יום, מצא בתוך שלשים יום סותר, לאחר שלשים יום אינו סותר. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים, ומצא לאחר שלשים [בזה הלכה כרשב"ג], אמר לו הבא עדים, ואמר אין לי עדים, אמר הבא ראיה, ואמר אין לי ראיה, ולאחר זמן הביא ראיה, ומצא עדים הרי זה אינו כלום [שהרי אמר אין לי, וחיישין שמא זיף, או שכר עדי שקר. רע"ב]. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים, ומצא עדים, לא היה יודע שיש לו ראיה, ומצא ראיה. [אין הלכה כרשב"ג ב] הך צמיימא דממניין, דאילו צמיימא הילכתא כוותיה. פנהדרין לא. [פרק ג' משנה ח']

אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן רבה אמר בכלל אמר ר' יוחנן, ור'

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אבא אמר לאו בכלל אמר רבי יוסקן, אלא יש מהן שהלכה כמותו,

מיתיבי [על שמואל דאמר מורידין מבריותא], ר"א אומר, ממשמע שנאמר שמות כב וחרה אפי והרגתי אתכם, יודע אני שנשותיהם אלמנות ובניהם יתומים, אלא מה ת"ל והיו נשיכם וגו',

מלמד שנשותיהם מבקשות לינשא ואין מניחין אותן [אע"פ שאין זה צער למת כשלא ינשא אלמנתו, ואדרבה זו כבודו של מת כידוע [בזוהר], מ"מ זה עונשו שנשותיהם מבקשים להנשא ואין מניחין אותם וכבר אמרין אין אדם רוצה שתתבזה אשתו וכו'. עיון עקב, ונראה בס"ד הכונה דהאנשים שמתו בחרב שנקברו תכף ולא נמצא עדים שיעידו על צורתם אחר שנחרגו, ויהיו מוכרחים לפתוח קברם כדי לראות צורתם וסימנים שיש בהם, ופתיחת הקבר קשה למת, ולזה אמר שנשותיהם מבקשים לינשא ואין מניחים אותה וכו' ואז יהיו מוכרחים הנשים לפתוח קברות בעליהם שיראו העדים צורתם, וסימנים שיש בהם. בן יהודע], שילכו בשצי, ולא ידעו בניהם אם חיים הם ממים, ויהיו נשיים אלמנות לעולם, שאין ציט דין מניחין אותן לינשא [היינו שיהיו "עגונות"], ובניהם כיחומים, שלא ירשו נכסיהם, ושמי קללות הן, אחת של מרד ואחת של שצי, שמע מינה אין מורידין, ובניהן רוצים לירד לנכסי אביהן ואין מניחין אותן?

[ודוחה] אמר רבא, לירד ולמכור תנן,

הוה עובדא בנהרדעא שצוי שירד יורשו לנכסיו, ופשטה רב ששת מזה מתני' ממיתא דאין מורידין,

א"ל רב עמרם, דלמא לירד ולמכור תנן [קמין] מנא דאין מניחין, אכל לעשות ולאכול ולעטול כאריס שפיר דמי,

א"ל [רב ששת לרב עמרם] דלמא מפומבדיתא את, דמעילין פילא בקופא דמחטא [ברכות נה:]: ומשני שנויא דמיקא, כמנאש להניס פיל שהוה חיה גדולה, בנקב מחט, והא דומיא דנשותיהם [ובניהם] קתני, מה התם כלל לא, אף הכא נמי כלל לא,

שבויין, ששמעו בו שמת אין מוציאין מידו, נמושים, שלא שמעו בו שמת, מוציאין מידו, רשב"ג אומר שהנמושין בשבויין, רטושים, מוציאין אותו מידו,

ומורידין קרוב לנכסי שבוי תנאי היא, דתניא היורד לנכסי שבוי, אין מוציאין אותו מידו, ולא עוד אלא אפי' שמע שממשמשין ובאין וקדם ותלש פירות שנה זו ואכל הרי זה זריו מהיר לזכות בשלו בטרם יפסיד, ומשכר צוריותו ונשכר [ואינו כאריס אלא יטול הכל, בדמפרש בגמ' לקמן לט, ועוד ברש"י שם דכיון ששמעו בו שמת, כי נחת לה לדעתא דכולהו פירי נחת],

ואלו הן נכסי שבויין דאמר אין מוציאין אותם מידו, הרי שהיה אביו, או אחיו, או אחד מן המורישין, הלכו להם למדינת הים,

מדרבן שמעון בן גמליאל [דאמר במשנה ימכרם] נשמע, דמורידין קרוב הראוי לירש לנכסי שבוי לקרקעות שצוי לעזבן ולשומרן, עד שיבאו הצעלים, ולקמן פליגי דא אמוראי, מדרבנן [שאמרו במשנה לא יגע בהם] נשמע דאין מורידין קרוב לנכסי שבוי,

וממאי, דלמא עד כאן לא קאמר רבן שמעון בן גמליאל הכא דמוכין אלא משום דקא כליא קרנא אם ייחס שם, אבל התם גבי קרקעות וכרמים, אף על פי שמתקלקלות קמא, לא כליא קרנא הכי נמי דאין מורידין,

ועד כאן לא קאמרי רבנן הכא [שלא יגע בהן], אלא אי כרב כהנא אם ייחס דאמר לעיל רוצה אדם בקצ שלו אי כרב נחמן בר יצחק דאמר שמה עשאן תרומה ומעשר אבל התם [בנכסי שבוי] הכי נמי דמורידין,

למימרא דתרי טעמי נינהו ממיתין ונכסי שצוי, ואיכא דאית ליה מוכרין פירות האבודין, ולית ליה מורידין,

והאמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבן שמעון ב"ג, ואמר שמואל מורידין קרוב הראוי לירשו, ואין קרוב ממנו לנכסי שבוי, לאו משום דחד טעמא הוא [ולכא למימר תרתי למה לי, דהא חדא מנא דאמר אמרה לומר דממתני' נשמע הכי. ריטב"א]?

לא תרי טעמי נינהו,

הכי נמי מסתברא, דאמר רבא אמר רב נחמן, הלכה כדברי חכמים, ואמר רב נחמן מורידין קרוב לנכסי שבוי, אלא ש"מ תרי טעמי נינהו, שמע מינה,

אתמר, שבוי שנשבה, רב אמר אין מורידין קרוב לנכסיו, שמואל אמר מורידין קרוב לנכסיו,

בששמעו בו שמת, כ"ע לא פליגי דמורידין דאם [יארע ש] יבאו הצעלים קודם שיאכל זה הפירות, יטול זה כשאר אריסין, ויחזיר השאיר, ואם יבאו עדים שמת ירש הכל, כי פליגי בשלא שמעו בו שמת,

רב אמר אין מורידין, דלמא מפסיד להו ולא יזיל הקרעות, וזרעם תמיד [בלי הפסק] וייחסם, ושמואל אמר מורידין, כיון דאמר מר לקמן וכולם שיימינן להו כאריס שמין להם כאריס, אם יבאו הצעלים שמין להם חלקו בכל שנה שענד בה כמנהג אריסי העיר אם מתה אם שלש אם רביע, לא מפסיד להו [שהוא רוצה להרויח],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ושמעו בהן שמת,

רטושים, קאי, אילימא אשבוין, השתא זריו וגשכר הוה ויטול הכל מאי דאשבה מיבעיא?

[אבל] היורד לנכסי נטושים מוציאין אותו מידו, ואלו הן נכסי נטושים שהנכסים נטושין הרי שהיה אביו, או אחיו, או אחד מן המורישין הלכו להם למדינת הים, ולא שמעו בהם שמת,

ואמר רבן שמעון בן גמליאל שמעתי שהנטושים כשבוין ואין מוציאין מידו,

אלא ארטושים, והא מוציאין אותן מידו קתני?

אלא אנטושים [לרבנן מוציאין אותו מידו, ולרשב"ג אין מוציאין], למאן, אילימא לרבנן הא אמרי מוציאין אותו מידו אי רבן שמעון בן גמליאל הא אמר שמעתי שהנטושים כשבוין?

כשבוין ולא שבוין, כשבוין דאין מוציאין אותן מידו, ולא שבוין דאילו התם זריו וגשכר דכיון ששמעו בו שמת, כי נחת לה אדעתא דכולהו פירי נחת, אבל הכא, דלא שמעו שמת לאו אדעתא דכולה נחת, אלא ליטול כאריס בכל שנה, ושאר פירות יהא מוגמין ואילו הכא שיימינן ליה כאריס,

היורד לנכסי נטושים שהנכסים נטושים, ולקמן מפרש להו רטושין משמע שעזבם בעלים מדעתם והלכו להם, דכיון דהיה לו לזוהר הורידו יורשיי לנכסי, ולא נזהר, שמע מינה לא ניחא ליה, ונטושים שנטשו בעליהם בעל כרחו, כגון שנשבו, מוציאין אותו מידו, ואלו הן נכסי נטושים, הרי שהיה אביו, או אחיו, או אחד מן המורישין כאן, ואינו יודע להיכן הלכו, והיינו תנאי, דרבן שמעון סבר מורדין, ורבנן סברי אין מורדין,

מאי שנא הנך דקרו להו נטושים, ומאי שנא הני דקרו להו רטושים?

דף ל"ט ע"א

נטושים דבע"כ, דכתיב שמות כג והשביעית תשמטנה ונמשתה היינו על כרחו אפקעתא דמלכא מנות המלך [פ' שלא יחשוב האדם ששביחת הקרקע בשמיטה הוא לטובת הקרקע, לזה אמר שאינה אלא מצות המלך. יוסף דעת],

ומאי שנא מהא דתנן, המוציא הוצאות על נכסי אשתו נכסי מלוג, שהוא אוכל פירות, והקין שלה הוציא הרבה ואכל קימעתא קודם שמת או שגירשה [ומעות שלו משוקעים בנכסי מלוג שלה], קימעתא ואכל הרבה, מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל [והקרקע חוזרת לאשתו כמו שהיא, ולמה כאן אמרין מוציאין מידו],

רטושים דמודעתן, דכתיב [הושע י יד וקאם שאו ין בעמך וכל מבצריך יושד בשד שלמן בית ארבל ביו'ם מלחמה] אם על-בנים רפושיה היינו מדעתו, ולא שציה, דכתיב רישיה דקרא וקאם שאו ין בעמך, היו יראים שלא יבאו אויבים עליהם, וכל מבצריך יושד יגלו בגולה מאליהן, וישאלו העיירות שדודין מאין איש בשד שלמן בית ארבל ביו'ם מלחמה, כשודדין הבאין למלחמה על ידי מארב על עס היושב שלום, שלא מהרו בהם לברוח מפניהם, ושודדים את הכל,

הא לא דמיא אלא להא מרואה הוא הא דנכסי שבוין להא דאשתו קטנה דמי, (דתנן) [דאמר ר"י אמר רב חסדא] המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה שהיא יתומה, שהשיאיה אמה ואחיה, ואין קידושין מופסין בה מן התורה אלא מדברי סופרים, לפיכך יוצאה צמיאון בעל כרחו אם תמאן, כמוציא על נכסי אחר דמי ואם הוציא ולא אכל כדי הוצאתו, שמיין לו כאריס,

ובמהו (ירמיה יג יט) הגלית יהודה בגלגל גלגל שלנו מים מתוך ישיבת שלום באין מחריד, הגלגל נבוכדנצר בית ארבל, תרגם יהונתן בית מארב, אל"ף למ"ד יתרים בו, כמו (הושע ז) יענו את זרעאל שהוא לשון זריעה, ולא לשון עיר,

אלמא כיון דלא סמכא דעתיה שיהא מוחזק בידו, דדואג שמה תמאן בו, תקינו ליה רבנן ליטול כאריס כי היכי דלא לפסדינהו שלא יקלקל הקרקעות לזרען ממיד, ולא יעצור ולא יעזור כרמים, הכא נמי [בנכסי נטושים] תקינו ליה רבנן [שיהיו שמיין להם כאריס] כי היכי דלא לפסדינהו,

ומדקא אמר יושד כשוד שלמן בית ארבל, מכלל דההוא יומא לאו בית ארבל ציוס מלחמה הוה, אלא מורד צא בללם, והמה עוזבים את על צנים והולכים להם מדלגת האויב, שמה יבא עליהם, רעועה [פירושה] נעוצה,

[וחוזר לפרש לשון הברייתא לעיל] וכולן שמיין להם כאריס, וכולן לאיתויי מאי? לאיתויי הא דאמר רב נחמן אמר שמואל בורה מחמת מרדין שבו שגשבה מורדין קרוב לנכסיו, יצא לדעת דכיון שהיה שפוי בדעתו, ולא נזהר בלכתו לירד לנכסיו שמע מינה לא ניחא ליה אין מורדין קרוב לנכסיו,

ורב נחמן ידידיה אמר בורה הרי הוא כשבו שמיין דעתו מיושבת עליו, מחמת שהוא צהול, בורה מחמת מאי אילימא מחמת כרגא שאין לו ממה לפצוע כסף גולגלמו למלך, וצורה לפני צא הזמן היינו לדעת שאין כאן צהלה, אלא בורה מחמת מרדין שהרג את הנפש, ופרסאי הורגין על שפיות דמים, כדאמרין צבא קמא (ק"ו, א), מרדין היא רציחה בשלשן

תנא, וכולם מפרש לקמיה אהייא קאי, וכלל לאתויי מאי שמיין להם כאריס את יבא הצעלים, יטלו אלו בשבט קרקעות ופירות כמנהג אריסי המקום, אהייא [יבא] דקאמר הברייתא על מי מהג' הדרגות דלעיל: שבוין, נטושים,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

פרסי, וכן מפורש בשערים דרכי האל גאון (שער מ),

דף ל"ט ע"ב

ואפילו הגדיל הקטן משירד לתוכו, ואכלו שלוש שנים צמיו משהגדיל, לא הוּא חזקה, דהואיל ותחילת ירידתו לתוכו הוּא קטן, לא ידע כשהגדיל שהן של אציו, ולפיכך לא מיחה, דאי כצירא ליה לרב הוּא דמחזיקין בהן משהגדיל, היכי מחזיקין נכרי לנכסי קטן, שמה יהא צידו משיגדיל, ויעטון אהא מכרת לי משגדלת, ואכלתים שני חזקה,

ולא אמרן דאין מורידין קרוב לנכסי קטן אלא באחי דאבא אחיו מאציו, שיעטון בהן דא ירושה אבל באחי דאבא, לית לן בה,

ואחי דאבא נמי לא אמרן אלא בארעתא שדית, אבל בבתי לית לן בה שהשכנים מעידין עליהם שצאו לחלקו של קטן,

ובארעתא נמי לא אמרן, אלא דלא עביד עיטדא שטר חלוקה, כשחלקו מתחילה, (מלכס ב, יב) רק הצמות לא סרו, מתרגמין כמתא לא עטדו לא הפליגו מהם, אבל עביד עיטדא, קלא אית לה,

[והנמ' מסיק דלהלכה אינו כן] ולא היא, לא שנה אחי דאבא ולא שנה אחי דאבא פן יאמר של אחי היו נכסי מלוג, ואציו של קטן בעל אחי היה מוחזק בהן, מחמת שהוא אוכל פירות, והוא מת קודם לאחי ולא ירשה, ואני יורש חזין מחמת אחי לא שנה ארעתא ולא שנה בתי, ולא שנה עביד עיטדא לא שנה לא עביד עיטדא, לא מחתינן,

[ומספר] ההיא סבתא, דהוּא לה תלת בנתא [פ' והוּו הכא נכסי לסבתא. ריטב"א], אישתבאי איהי וחדא ברתא [נשיבת הסבתא עם אחת מבנותיה], איך תרתי בנתא [ושתי בנותיה הנשארות] שכיבא חדא מינייהו, ושכבה ינוקא,

אמר אביי היכי נעביד נכסי דסבתא, שאין לנו יודעין אם קיימת אם מתה [שהרי יש לפנינו בת אחת, והילד שהוא נכד], לוקמיניהו לנכסי בידא דאחתא דהילכתא כרצן שמעון בן גמליאל, דקס ליה שמואל כוומיה דלמא שכיבא סבתא ויש לקטן חלק [שליש] בהן, שהם שלו מחמת אמו, או שמה חזין שלו, שמה ממו שמי השבויות ואין מורידין קרוב לנכסי קטן, נוקמיניהו לנכסיה בידא דינוקא איכא למיחש דלמא לא שכיבא סבתא ואין לו חלק בהן, ואין מורידין קטן לנכסי שצוי דלמא לא שכיבא סבתא, ואין מורידין קטן לנכסי שבויו?

אמר אביי, הלכך פלגא יחבינא לה לאחתא ממה נפשך, אם ממו שמי השבויות הרי זו יורשת חזין, ואם לאו מורידין קרוב לנכסי שצוי, ואיך פלגא מוקמינן ליה אפוטרופא לינוקא,

רבא אמר, מוגו דמוקמינן אפוטרופא לפלגא ולא מחזיקין קטן לגוייהו, דלמא לא שכיבא, ואין מורידין קטן לנכסי שצוי מוקמינן ליה

אמר רב יהודה אמר שמואל, שבוי שנשבה, והניח קמה לקצור, ענבים לבצור, תמרים לגדור, זיתים למסוק, בית דין יורדין לנכסיו, ומעמידין אפוטרופוס להכניס דצר המוק, ויהא שמור לצעלים, ואחר כך מורידין קרוב להשביח וליטול כארס, וקוצר, ובורצר, וגורר, ומוסק, ואח"כ מורידין קרוב לנכסיו,

ולוקים אפוטרופא לעולם שלא יטול כלום [פ' בין דמוקמינן אפוטרופא לאותה קמה וענבים נוקמיה לכולהו נכסי, דבין דמרח מרח. ריטב"א]? אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן אין בית דין מורידין לנכס אפוטרופוס, לאנשים גדולים שנתמלא זקנם, לפי שלא ימלאוהו, דבשלמא ליתמי איכא דשמע להו והוּו אפוטרופוס לדבר מזה, אבל לדיקנני לא שמעי להו:

אמר רב הונא, אין מורידין קטן לנכסי שבוי ואפילו הוא רחוי לירוש, דקא מפסיד להו, ומוטב שיורידו להם איש נכרי,

ולא קרוב הראוי לירש לנכסי קטן לעשות ולאכול, כדמסיים טעמיה, דכיון דקטן לא ידע למחויי אחא האי קרוב לאחזיקי בהן, ולומר לחלק ירושתו בזה, וטוב להם להוריד איש נכרי, דלא מצי למטען בזה ירושה,

[הקטן שמו בנימין, וברוך הוא אחיו מאב אחד ששמו אברהם, וברוך יש לו גם אח גדליה מאם אחת ששמה רחל], ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן כגון קטן [בנימין] שיש לו אח [ברוך] מאב [אברהם], ואותו אח מאב יש לו אח [גדליה] מאם [רחל], דאיש נכרי הוא [גדליה] אלל קטן [בנימין] אין מורידין אותו אח מאם לנכסי קטן, מחמת קודמת אחיו [ברוך] של זה שהוא [גם] אח של קטן, דאחי לאחזיקי בזה [גדליה] לזרז אחיו [ברוך], ויאמר נכסים הללו של אחי מאמי הם, שנפלו לו מאציו, ואלו לחלקו בזה,

[ומפרש] אין מורידין קטן לנכסי שבוי, דלמא מפסיד להו,

ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן באחי מאימא כדפרישית שזה [גדליה] אח [של ברוך] מן האם, לאחי של קטן [שברוך הוא אחיו של בנימין] מן האב,

[ולא קרוב לנכסי קטן] כיון דלא מוחי [שאין הקטן מוחא], אתי לאחזוקי ביה,

אמר רבא, שמע מיניה מדרב הונא דאמר אין מורידין קרוב לנכסי קטן שמה יחזיק בהם מחמת ירושה, אבל אחר שאין לו טענת ירושה מורידין, ולא חיישין שמה יעטון אציו של קטן מכרס לי, ואכלתים שני חזקה, שמע מינה אין מחזיקין בנכסי קטן אם לא אכל צמיו האב שלש שנים, אין שלש שנים שאכלן צמיו הקטן חזקה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אפוטרופא לאידך פלגא [ולא לתקנת הקטן, אלא לתקנת השבוי. רא"ש עיי"ש שהארד],

לסוף שמעו דשכיבא סבתא שמתה הזקנה, ועל הצט שנסצית לא שמעו,

אמר אביי, תילתא יהבינן לה לאחתא [שהיא חיה לפנינו] דהא ודאי שלש הנכסים לזו ותילתא יהבינן ליה לינוקא ושלש לקטן, ואידך תילתא [שהיא לאחות השלישית שנאבדה] יהבינן דנקא שמו, חצי השלש לאחתא ממנה נפשה, אם מתה האחות הרי חצי חלקה לזו, ואם לאו מורידין קרוב לנכסי שבי ואידך דנקא לא יתנין לה, שמה של קטן הם, ואין מורידין קרוב לנכסי קטן מוקמינן ליה אפוטרופא לינוקא,

רבא אמר, מוגו דמוקים אפוטרופא לדנקא, מוקמינן נמי אפוטרופא לאידך דנקא,

מרי בר איסק [נוכר בש"ס ג' פעמים: יבמות כא; ב"מ כב, לט:]; **אתא ליה אחא** [ראובן] **מבי חוזא** [שם מקום זה נזכר 18 פעמים בש"ס: בשבת נא; פסחים ג; תענית כא; מו"ק כ, כתובות פ, פה; נדרים כב, גיטין פט, ב"ק קד; קיב; ב"מ לט; מו, צז, ב"ב עז; קנ; חולין מה; סח; גדה ה; khuzistan near susa] [סוסא הוא שושן במדינת איראן],

שהלך אציו [איסק] לצי מחזי [ומרי עמו] ונשא שם אשה, וילדה לו את זה [ראובן]. וחזר מרי לכאן ויחד לנכסי אציו, וזה זה אחריו לזמן מרובה, ומצא חלקו [פ' רש"י ז"ל כי מרי הלך עם אביו וראה לאחיו זה [ראובן] וכשמת אביו חזר לעירו, והוצרך לפרש בן דהא מדינא ליה להדיא דיוכר יוסף את אחיו, אלמא כבר ראה אותו בלא חתימת זקן. ריטב"א],

א"ל פלוג לי, אמר ליה לא ידענא לך, אתא לקמיה דרב חסדא,

א"ל [להפסיק דעתו [של ראובן] אמר בן שהיה טוען עליו [על מרי] שהוא רמאי כשאומו שאינו מכירו. ריטב"א] **שפיר קאמר לך** שאינו מכיר, ואין זה רמאות, שכשיצא מאלגל לא היה לך חתימת זקן ועכשיו צאת בחתימת זקן שנאמר בראשית מב ויכר יוסף את אחיו שכשיצא מהם היו כולם חתומי זקן והם לא הכירוהו, מלמד שיצא בלא חתימת זקן, ובא בחתימת זקן,

[וצ"ע דהא כל השבטים זולת בנימין נולדו באותן שבע שנים אחרות של עבודת יעקב אבינו נמצא דיששכר וחובלן לא היו גדולים מיוסף יתר משנה או שנתים ומסתמא לא היו חתומי זקן כמותו? ונראה דש"ס לא יחייב טעמא אלא מה שהאחים לא הכירו את יוסף אבל מה שיוסף הכיר אחיו לא איצטרך טעמא וכו'. תורת חיים],

[בתפארת יונתן פ' מקץ הקשה הלא אמרו במסכת גיטין כג. שסומא מותר באשתו בגלל מביעות עין שיש לו בקול, וכיצד לא הכירו את יוסף לפי מביעות עין? ותרצו שרק באותו לשון שדיברו עד עכשיו ניתן להכירו לפי מביעות עין דקלא, אבל לא בלשון אחר ויוסף דיבר עם המלך בלשון מצרית, ולכן לא הכירו

את יוסף,

לפי זה יבואר מה שהוכיח להם אחר כך שהוא יוסף בכך שאמר [שם מה יב] והנה ענייכם רואות כי פי המדבר אליכם ופרש"י שדיבר אתם בלשון הקודש, מעתה זיהו אותו על פי מביעות עין בקולו. דע"ר, # אבל לפי האמת גם הקול של אדם שלא שמעו הרבה שנים, אין אדם זוכר, ורק אשה שהאיש מדבר עמה בכל עת מכירה לפי קולה],

א"ל [רב חסדא לראובן] **זיל אייתי סהדי דאחזה את, אמר ליה אית לי סהדי ודחלי מיניה** [ויראים ממרי], **דנברא אלימא הוא,**

א"ל לדיריה [רב חסדא למרי] **זיל אנת אייתי סהדי דלאו אחוך הוא** אותם עדים שיש לו לה, שצאו משם ומכירין זו מי הוא, הציאם אמה ויעידו שאינו בן אציק, או נקש עדים אחרים, [הריטב"א אינו גורם "דלאו אחוך הוא", ומפרש אייתניהו להני סהדי דמטין דמסתפי מינך, דאם לא בן לא שבקת חיי לבלהו אלימי אם אתה מחייבו להביא עדים לכל מה שיתבעו ממנו],

א"ל דינא הכי ! המוציא מחבירו עליו הראיה,

א"ל הכי דיינינא לך ולכל אלימי דחברך [כיון שיש רגלים לדבר שבשביל אלמותרך נמנעין מלהעיד. רא"ש], [בשו"ת הרשב"א חלק א סימן אלף קמו כתב שב"ד חשוב וידוע ומוחזק בבשרות וירא שמים, יש בו כח לעשות כוח וכיוצא בזה להוראות שעה, דחינו לקרוע שטר שהם "יודעים" שהוא מזויף, וכן עשה הרמב"ן שקרע השטר בידיו. אליבא דהלכתא בלובלין עיי"ש],

אמר ליה מרי לרב חסדא אי מינאי דחלי מה תועלת סוף סוף אתו סהדי ולא מוסהדי אלא כמותי, ולא כמותך [שעידו שקר שאינו אחיו. ריטב"א], **א"ל** [רב חסדא למרי] **תרתני לא עברי** מיראתך יעשו אמת שישמקו, אצל שמים לא יעשו, לא דיין שישמקו ולא יעידו האמת אלא גם שעידו שקר,

לסוף אתו סהדי דאחזה הוא [שראובן הוא אחיו של מרי],

א"ל הווא אמת [ראובן] לרב חסדא **לפלוג לי נמי מפרדיסי כרמים ובוסתני** צימן של אילנות דשתל איהו, והשציקו, ויתן לי חציין כמו שהן משוצמין,

אמר ליה שפיר קאמר לך, דתנן הניח בנים גדולים וקטנים והשביחו גדולים את הנכסים, השביחו לאמצע,

דף מ' ע"א [1556]

וכן אמר רבה השביחו לאמצע לא גרסינן, שאין זה לשון גמרא להציא דברי האמוראים סיוע למשנה, ועוד רבה תלמידיה דרב חסדא הוה, והכי אמר רב חסדא שמעתא משמיה, ואי גרס ליה וכן אמר רב גרסינן, שהיה רבו של רב חסדא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[אין זה ברור שאורו ודוחן שבתלמוד הוא זה שנקרא בן בימינו],

לכוסמין [spelt] ולזרע פשתן [flax seed] שלש סאין לכור [10%],

הכל לפי המדה וכן לכל כור וכו', והכל לפי הזמן שהינן צידו לכל שנה ושנה יניח לו כך [והיינו לפי חשבון מה שנשתייר אחר החסרון שמשנה הקודמת, בעשוריות דבי רבי [כתובות סח.]. יבין],

א"ר יוחנן בן גוריון אהכל לפי המדה פליג וכי מה אכפת להן לעכברין, והלא אוכלות בין מהרבה ובין מקמעה [ושעמיהו דרבנן מפרש בירושלמי הני עכברי רשיעי גינהו כד חמין עיבור לא מסתייהו דאכלי אלא קריין לחבריהון דאכלי עמהון. תוס'],

אלא אינו יוציא לו חסרונות, אלא לכור אחד בלבד,

רבי יהודה אומר, אם היתה מדה מרובה שהפקיד אצלו הרבה אינו מוציא לו חסרונות מפני שהם מותרות, שצמח הגורן כשפקיד, הציטין יצטין, וצמח הגשמים כשחזיר נופחות, וצמח עכברים אין נחסרים כל כך לכל כור וכו', דכילי האי לא אכלי עכברים מעשרה כורין, הלכך, נפישתו משלמת חסרון המגיע לשני כורים או שלשה שהעכברים אוכלין:

נב: אורז טובא חסר [הלא אורז חסר יותר מתשעה חצאי קבין לכור]? אמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן באורז קלוף שנו:

[שנינו במשנתנו] לכוסמין, ולזרע פשתן ג' סאין לכור (וכו'): א"ר יוחנן א"ר חייא, זרע פשתן בגבעולין שנו חסר כל כך, לפי שהגבעולין ממיצטין ונפלים והרומ מנשבת, אכל זרע פשתן נקי אינו חסר כל כך,

תניא נמי הכי, לכוסמין, ולזרע פשתן בגבעולין, ולאורז שאינו קלוף, שלשה סאין לכור [10%]:

[שנינו במשנתנו] הכל לפי המדה וכו': תנא, כן לכל כור וכו' פירוש דמתמין הוא, וכן לכל שנה ושנה:

[שנינו במשנתנו] א"ר יוחנן בן גוריון וכו' [וכי מה אכפת להן לעכברין, והלא אוכלות בין מהרבה ובין מקמעה]: תניא, אמרו לו לרבי יוחנן, הרבה אוכלות מהן הרבה מתפזרות מהן,

תנא, בד"א שעירבן [שעבר ועירבן] עם פירותיו, אבל יחד לו קרן זוית, אומר לו הרי שלך לפניך,

וכי עירבן עם פירותיו מאי הוי, ליחזי לדידיה כמה הויין ויאה כמה חסרו, ויטול על של חסרו כפי משנן? במסתפק מהם,

וליחזי כמה אסתפק דלא ידעי כמה אסתפק:

משום דליכא למחן דאמר צצבא צתרא [קמג, צ] לא שנו אלא שצנחו נכסים מחמת נכסים, אצל שצנחו מחמת עמלן של אחים, השציתו לעמלן, אמרה רב חסדא להא דרב הכא, למימר דלית לן הדיא שמעתא, אלא אפילו השציתו מחמת טורסן של משציתין, כי הכא דשתל פרס, השציתו לאמנע,

א"ל אביי, מי דמי התם [שהניח בנים גדולים וקטנים] גדולים גבי קטנים ידעי אלו שיטלו חלקם, וקא מחלי, הכא [במרי בר איסק] מי ידע שיש לו אחים דליחיל [שהיה סבור שידבק בנחלת אביו שמה, ולא יבא לעולם לערער על הנחלה שבכאן. רא"ש, סבור היה שאולי מת. ריטב"א],

אגלגל מלתא, וממא לקמיה דרבי אמי, אמר להו גדולה מזו אמרו קרוב היורד לנכסי שצוי, שאם יצאו הצעלים יטלו שלהם, שמין להם [לאלי שעברו הנכסים עד שבא השבוי] כארים, השתא [למרי שהשביח הנכסים] ידידיה לא יחבינן ליה צממיה, זה שעשה והשציתן לדעת עמלן, לא יהצין ליה כארים צחלק השני [פי' שמדין יורש מוגיע למרי חצי הנכסים, ועכשיו שהשביחן וכי לא יגיע לו בחלקו של ראובן] [שהוא אח השני] אפילו כארים],

אהדרה הא [דברי ר' מרי], לקמיה דרב חסדא, אמר להו, מי דמי [היורד לנכסי שבוי, לזה שבא לו אח ממרחקים], התם ברשות צית דין נחית דמורידין קרוב לנכסי שצוי, הכא לאו ברשות נחית כשירד זה [מרי] למוכו, לא נמלך צצית דין,

ועוד אם צא לימלך לא היו מורידין אותו, דהא אחי [ראובן] קמין הוא, ואין מורידין קרוב לנכסי קמין,

אהדרה [דברי רב חסדא] לקמיה דרבי אמי, אמר להו לא סיימוה קמי [לא גמרו לספר לפני], דקמין הוא:

[הלכה]:

כיסוי כפתורי הגענו בתנורי הגענו שלנו הוא רק חומרא, וגם כיסוי האש עצמה יש מקילין בה, דלא שייך שמה יחתה. ראה אור ישראל גיסן תשס"ט דף קפד,

מתני': המפקיד פירות אצל חבירו, הרי זה יוציא לו חסרונות כשיחזירם לו יפחות כמה הם רגילים לחסור, וצגמרא מוקי לה כשעירבן עם פירותיו,

[וזה החסרון שמוציא] לחטים ולאורז מ"ל תשעה חצאי קבין [לחבי נקט מ' חצאי ולא נקט ד' וחצי, משום סיפא דנקט מ' קבין. ר"ט] לכור [30 סאה] [כל סאה יש בה 6 קב, 120 חצאי קב, ובסאה יש 360 חצאי קב, ונמצא ש 9 חצאי קב הוא חלק אחד מ 40 וזה 2.5%],

לשעורין ולדוחן פטי"ל (צ"ל: פני"ל) מין דוחן, ודומה לאורז תשעה קבין [שלימין] לכור [בכור יש 180 קב, ו 9 קב הוא אחד מ 20 בכור, שהוא 5%],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

השנה [ר"ל כשמכר לו שמן סתם והלוקח נוטל מעט מעט מהמוכר, וכינוי ביני מודקק השמן אצל המוכר. יבין], **הרי זה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה** למאה לוג [ומנכה לו מוכר ללוקח כן. יבין]:

[נקט כל ימות השנה לרבותא, דלא מבעיא מכר לו הרבה שמן ונותן לו הכל בבת אחת דמקבל עליו לוג ומחצה למאה, אלא אפילו מכר לו הרבה שמן ונותן לו כל ימות השנה מעט מעט מתוך חביותיו כשהוא מסתפק תמיד והוא מוזקק אפילו הכי לבסוף כשמצטרף לחשבון גדול מנכה לו לוג ומחצה למאה, ורבנן פליגי וסברי דאפילו נותן לו הכל בבת אחת אינו נמכה לו כלום. תורת חיים],

נב"ל ולא פליגי [ת"ק שאומר שיוציא לו שתות, ור"י דאמר חומש, אלא] **מר כי אתריה ומר כי אתריה, באתריה דמר חפו בקירא טמו** **החציות מצפנים נשעוה, כדך שששין אנו צופת ולא מייץ טפי, באתריה דמר חפו בכופרא זפת, ומייץ טפי,**

איבעית אימא, משום גרגישהא [clay] קרקע שעשין ממנה החציות, **אדל"ל** בלעז **הא באתריה דר' יהודה מייצא טפי** [יותר] מההיא דאתריה דמא קמא **והא לא מייצא טפי,**

מילתא בפני נפשיה, ולאו אמנמינן קאי **באתריה דרב יהודה רמו ארבעים ותמני כוזי בדנא** מדה קטנה היתה במקומו, שארבעים ושמונה ממלאין את החצית, **אזיל דנא** [ומכר חבית של יין] **בשיתא זוזי** נשעה זוזים היתה נמכרת צמד צימות הצליר,

פריס [חילק פ' קנה חבית וחילקה] **רב יהודה** [כדי למכרה ולהרויח], **שיתא שיתא בזוזא** נעשה רב יהודה מנוול, והיה מוכרין שש כוזי צוז [פ' כיון שיש 48 כוזי בחבית, והוא מכר שמינית של חבית צוז וקיבל בעבורה 8 זוז, נמצא שהרויח 2 זוז על החבית, שזה ריוח של 25%]
[ראה חולין צד: דרב יהודה פתח לו חביות המבורות לחנוני],

דף מ' ע"ב

[ועושה חשבון הרויח] **דל תלתין ושיתא כוזי בשיתא זוזי שקלס, פשו ליה תריסר, דל תמניא שתותי של ארבעים ושמונה, שדך הוא למסר** **נצליעת הקנקן, כדמנן יוצא לו שמוט ליון, פשו לו לשכרו ארבע פשו להו ארבעה** [8.3%],

והאמר שמואל המשתכר נדרים שיש צהס חיי נפש אל ישתכר יותר על שתות [16.66%] **הא שמוט ישתכר, ולמה לא ישתכר רב יהודה עד שמוט** [הא עד שתות משתכר ומסתמא רב יהודה היה מוצא שיתנו לו יותר ולא הניח מלהרויח עד שתות. תוס']?

[דכיון דשרי להשתכר עד שתות, צורכא מרבנן אין לו לוותר בזה, כי מוטב ישתכר כדינו ויאלץ יגיע כפיו משיחא נצרך לבריות. ריטב"א],

[חז"ם סימן רל"א סעיף ב חייבים בית דין להעמיד ממונים על השערים שלא ירויח כל אחד מה שירצה, שאין לו לאדם להרויח בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות אלא השתות, במה דברים אמורים במוכר סחורות

[שנינו במשנתנו] **ר"י אומר אם היתה וכו': כמה מדה מרובה?** **אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן עשרה כורין, תניא נמי הכי כמה מדה מרובה עשרה כורין,**

תני תנא קמיה דרב נחמן, בד"א שמדד לו מתוך גורנו והחזיר לו מתוך גורנו, אבל מדד לו מתוך גורנו והחזיר לו מתוך ביתו, אינו יוציא לו חסרונות מפני שמותירות מדה **הגורן היתה יתירה על של צמים,**

א"ל וכי בשופמני שוטים עסקינן [לשון זה 6 פעמים בש"ס וכולן בסדר נויקין, ב"ק פה, ב"ב מ, מו, ב"ב ז, קכב, שבועות מח:] **דיהבי בכיילא נמדה רבא ושקלי בכיילא זוטא,**

דלמא בימות הגורן קאמרת סמוך ליוצאן, שנמצאו צממה, [והכי פירושה] בד"א שמדד לו בימות הגורן, והחזיר לו בימות הגורן, אבל מדד לו בימות הגורן והחזיר לו בימות הגשמים חזרו ונמסחו מלחומית הגשם והקור אינו יוציא לו חסרון מפני שמותירות,

א"ל רב פפא לאבבי, א"כ שדרכו לתפוח לפקע כדא כשממלאין כד חטיין או שעורין צימות הגורן, וגפין את הכד יפקע צימות הגשמים ממסת תפיסת המצוה, [ואומר דא"ר ד] הוה עובדא ופקע כדא [בימות הגשמים מפני הנפח שנפתחו. ר"י מלוגיל],

אבע"א, משום איצא דומק, מתוך שהם נמקס כר נדחקו יחד ואין תפוסין:

מתני': יוציא לו [הנפקד מנכה] **שתות** [16.66%] **ליין** **אס הפקיד** **אללו יין ועירבו עם יינו, הקנקנים צולעין שמוט, ר"י אומר חומש** [20%],

[וצ"ע למה בין מוציא כל כך, הלא שחות הוא הרבה מאוד לוטר שנבלעים לתוך הקנקנים, ובשמן מוציא רק 3% ובין למה מוציא 16%, וראה מאירי שכתב ח"ל ולא הוכיח בבאן לשמרים כמה יוציא, ושמוט עם שיעור זה הן נבלעות. עכ"ל, וכן בריטב"א יוציא לו שתות ליין פ' לבלע ולשמרים. עכ"ל, ואולי יש להוסיף שיון אינו משקה עב, ולכן כששופכים אותו מכלי לכלי נאבד קצת ע"י שנשפך לקרקע וכדומה, וכדאמרינן לעיל אמרו לו לרבי יוחנן, הרבה אוכדות מהן הרבה מתפורות מהן, ועוד במבוע היין שמתייבש קצת כמים, ובלשוננו evaporates משא"כ בשמן].

יוציא לו שלשה לוגין שמן למאה [3%], **לוג ומחצה שמרים, לוג ומחצה בלע, אם היה שמן מוזקק אינו יוציא לו שמרים, אם היו קנקנים ישנים, אינו יוציא לו בלע,**

ר"י אומר כשם שאמרו במפקיד כן אמרו במוכר, שהמוכר שמן לחצירו ונותן לו מתוך חציותיו, כשהוא מסתפק תמיד והוא מוזקק, הרי הלוקח מקבל עליו לפחות לו לוג ומחצה ממסת שמרים אף המוכר שמן מוזקק לחבירו כל ימות

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בבעל הבית עסקינן שהלוקח צעל הצית הוא, ולקחו למאכל צימו דניחא ליה בצילא [בשמן צלול],

וליאמא ליה מרלא ערבית לי, אחולי אחלת לי?

רבי יהודה לטעמיה דלית ליה מחילה, דתנן מוכר לו את הצמד העול שהוא מוטל על שני השוורים ומנמדם לא מוכר לו את הבקר, מוכר לו את הבקר, לא מוכר לו את הצמד, ר"י אומר הדמים מודיעין, כיצד אמר לו מוכר לי צמד במאתים זוז, הדבר ידוע שאין הצמד נמכר במאתים זוז, אלא כמות שהוא עס הצק מכו לו,

וחכמים אומרים אין הדמים ראייה אף על גב דלא שיהי אפילו אחולי אחלת לוקח זה יתר הדמים, ור' יהודה לית ליה שיהא מוטל מן הסמס, אלא אם כן פירש,

לדברי חכמים אסור לערב שמרים, והיינו טעמא דלא מקבל, דא"ל אי בעית לערובי מי הוה שרי לך, השתא נמי לא מקבילנא,

א"ל רב פפא לאביי [רב פפא על חילוקו של אביי], אדרבה איפכא מסתברא [שנא הכל תלוי במחילה], לדברי חכמים [דלא מקבל עליו לוותר על פחת השמרים] מותר לערב שמרים, והיינו טעמא דלא מקבל, דא"ל מרלא ערבית לי, אחולי אחלת לי,

לדברי רבי יהודה אסור לערב שמרים, והיינו טעמא דמקבל, דאמר ליה אי בעי לערובי לא שרי לי לערובי לך, קבולי נמי לא מקבלת עלך חסרון השמרים, אם כן [שאינך מקבל חסרון השמרים] מה משתכר, הרי הַשְׁכַּר כולו בשמרים, זבון וזבין תגרא איקרי 3 פעמים בש"ס ב"מ מו, ב"ב צ, מנחות עז. צממיה, משל הוא לאמר לשוטה לקח דמים וחזור ומכרו צלל שכר, ותיקרי תגר, [מיירי שלא היה מוצא למכור ביוקר יותר משלחו, לכך א"ל אדעתא דהכי קנית ממי שהיית יודע שאעבך לוג ומחצה כדי שארויח קצת. תוס'], [והלכתא כרב פפא דבתראה הוא, ומותר החנוני [לדעת החכמים] לערב ולבלבל השמן שהוא מוכר כדי שימכור השמרים שבחבית עם השמן. הרא"ש],

תנא [שבמכירת השמן יש פסולת שצף על השמן, וזה צריך הלוקח והמפקיד לקבל], אחד הלוקח, ואחד המפקיד [דינם שוה] לפקטים לוקח ומפקיד אחד הן לענין פקטים, מורה אמת לשיהם, פקטים - פסולת הגרעניים הנפין על פני השמן,

מאי לפקטים, אילימא כי היכי דלוקח לא מקבל פקטים, מפקיד נמי לא מקבל פקטים, ולימא ליה פקטך מאי איעביד

ביחד בלא טורה, אבל חנוני המוכר סחורתו מעט מעט שמין לו טרחו וכל יציאותיו ומותר עליהם ירויה שתות, כמה דברים אמורים בשלא הוקר השער, אבל אם הוקר השער ימכור כפי הוקר, והני מילי היכא דאיכא בית דין דפרשו לכולהו מוכרים לזבוני הכי, אבל אי כל חד זבין בכל מה דיכול לא מחייב האי לחודיה לזבוני בוזל.

סעיף בא שם, כל המפקיע שערים שמוכר יותר מהראוי רשאים להלקותו ולענשו כפי הראוי. וראה יוסף דעת]

איכא משתכר הוא גולפי הקנקן ושמריא והשמרים, שלקח הכל בששה זוז, אי הכי נפיש ליה טפי משתות?

איכא טרחיה, ודמי ברזייתא [בלשון ראשון גורם רש"י: ברזייתא] שנתן דמים לתנווי למוכר, ומוציא ומכרז עליו צמות [advertisement], כרזייתא לשון כרז, [ללשון אחר גורם רש"י: ברזייתא] לשון אחר אומנות יש צנקי צת צרזא צמית של מרס, וזריך ליתן שכר :

[שנינו במשנתנו] אם היה שמן מזוקק אינו יוציא לו שמרים [וכו'] : והא אי אפשר דלא בלע? אמר רב נחמן במזופפין שנו דכיון דישינס הם ונצלנו צלעמס, מו לא צלעי,

אביי אמר אפילו תימא שלא במזופפין כיון דטעון טעון מו לא צלע:

[יש חילוק בין כלי שמושמשין בו לזמן קצר לכלי שמכניסו לקיום, ובכזה מדובר כאן, שלכן אפילו מוח בשעוה בולע, ומה שאמרו שבישן אינו בולע, אין הכוונה ישן שמושמשו בו ב' או ג' פעמים לפי שעה, שזה אינו מועיל לעשותו ישן במכניסו לקיום, אלא מדובר בישנים כאלו שרואים שאין הכנים בהם נחסר. ע"פ חזון איש יו"ד נה ג. יוסף דעת],

[שנינו במשנתנו] ר"י אומר אף המוכר שמן מזוקק לחבירו כל ימות השנה הרי זה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה: אמר אביי כשתמצא לומר כשתדקק ומדע מילוי הדברים לדברי ר"י, מותר לערב שמרים המוכר שמן לחבירו סמס, צעמ שהוא מזוקק ששקעו ושקעו שמרי, מותר לו לערב ולצלצל שמרים המזוקקות שיחזרו ויתערבו, ויאלו עס השמן צמון המדה, לדברי חכמים אסור לערב שמרים שצמקם מזוקק לוקח וממנו, וזה מקלקל,

לדברי רבי יהודה מותר לערב שמרים, והיינו טעמא דמקבל עליו לוקח לוג ומחצה שמרים צעל ערכו ונמנו לו מזוקק דאמר ליה, אי בעי מוכר לערובי לך מי לא ערבי לך, השתא נמי קביל,

וליאמא ליה [הלוקח למוכר], אי ערבית ליה הוה מודבן לי כשהייתי מוכרו צמנות היה נמכר שמרים עם השמן, השתא מאי אעביד ליה, לחודיה לא מודבן לי [וא"ת ויתן לו מוכר ללוקח לוג ומחצה שמרים שיערב עדיין ומכור? וי"ל דמיירי מתני' אפי' אין השמן בעין שלקחו מעט מעט ומכרו או אכלו. תוס'?] :

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לחו [אתה מושאיר אצלי פקטים בלא שמן, הלא אינם שווים כלום],

אלא כי היכי דמפקיד מקבל פקטים, לוקח נמי מקבל פקטים
אם מכר לו שמן סתם וקבל ממנו שמן עם פקטים,

ומי מקבל לוקח פקטים, והתניא, ר"י אומר לא אמרו שמן
עבור אלא למוכר בלבד לא אמרו הפסד עכירת השמן אלא למוכר [פי'
המוכר צריך להפסיד אם השמן הוא עבור, והלוקח משלם בשביל שמן צלול],
שהרי לוקח מקבל עליו לפסות ממאה לוגין לוג ומחצה מחמת שמרים,
לפיכך צריך ליתן לו שמן מוזקק בלא פקטים לוג ומחצה שמרים, בלא
פקטים?

[לא אמרו שמן עבור אלא למוכר. פי' לא אמרו הפסד של עכירת פקטים אלא
למוכר, דכשנותן ללוקח שמן מוזקק אינו מחסר לו כלום ממאה לוג בשביל
הפקטים, כי אם לוג ומחצה בשביל השמרים, מיהו עכירה לא שייכא כל כך
בפקטים אלא בדבר המתערב כמו שמרים,
וי"ל דלא אמרין הפסד של עכירת השמרים אלא למוכר, שאם מוכר כשהוא
מוזקק מקבל עליו לוקח בשביל השמרים לוג ומחצה והמוכר מרויח השמרים,
וכשהוא מוכר שמן עבור נותן מאה לוגין שלמים שמן עבור ומפסיד השמרים ע"י
מה שמכר כשהוא עבור, וכשמוכר מוזקק לא קרי הפסד לוקח אע"פ שמפסיד
שמרים, משום דבעה"ב נחא ליה בצילא. תוס'].

[בתשרי יש שמן חדש ואינו צלול שהרי עדיין הוא מעורב בשמרים, אבל ע"י
שעומד כל החורף יורדים השמרים למטה ורוב השמנים הם צלולים].
לא קשיא הא [דלוקח מקבל עליו קמטים] דיהיב ליה [לוקח למוכר] זווי
בתשרי, וקא שקיל מיניה בניסן, כי מדה דתשרי כשער הדמים
של תשרי שהוא בזול, וסתם שמנים עכורים, וקיצל עליו פקטים,

הא דיהיב ליה זווי בניסן, וקא שקיל מיניה בניסן, כי מדה
דניסן [הא דשקל מיניה בניסן כשער של ניסן] צוקר, דדרך כל השמנים להיות
מוזקקין בניסן, והלוקח סתם והמוכר סתם, אין מוכר אלא מוזקק:

מתני': המפקיד חבית אצל חבירו, ולא יחדו לה בעלים
מקום צניט שומר, לאמר לו זזית זו השאילי וטלטלה ונשתברה, אם
מתוך ידו נשברה, לצורכו להשתמש בה חייב, לצורכה שהיתה
במקום המורפה וקרובה להשתצר פטור,

אם משהניחה שחלה תשימשו, והשיבה במקום משתמר נשברה, בין
שטלטלה מתחתה לצורכו, בין שטלטלה לצורכה פטור,

יחדו לה הבעלים מקום, וטלטלה ונשברה, בין מתוך ידו
ובין משהניחה, לצורכו חייב, לצורכה פטור ונגמרה פריך מאי
שנא לא יחדו, מיוחד:

גמ': הא מני הא דקמיני רישא דאס משהניחה נשברה, אף על פי שלזכרו
נטלה מתחלה פטור, דאמר משהניחה הרי היא צרשות הבעלים כבתחלה, ואינו
עליה אלא כשומר חנם, ופטור על אונסיה, ואף על פי שלא הודיע לבעלים לומר
נטלתיה והחזרתיה הויל השצה, רבי ישמעאל היא, דאמר לא בעינן
דעת בעלים,

דתניא הגונב טלה מן העדר, וסלע מן הכיס, למקום שגנב
יחזיר, דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר

דף מ"א ע"א

צריך דעת בעלים ואם לא הודיעם חייב באחריותם אם מת או נגנב,
דמדסקליה קם ליה צרשותיה, והשצה בלא ידיעה לאו השצה היא,

[ומקשה] אי רבי ישמעאל, מאי איריא לא יחדו, אפילו יחדו
נמי?

לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא יחדו דמקומה הוא וכיון דלאו
מקום החזירה חזרה גמורה היא, אלא אפילו לא יחדו דלאו מקומה
הוא, לא בעינן דעת בעלים,

אימא סיפא, יחדו לה הבעלים מקום, וטלטלה ונשברה בין
מתוך ידו בין משהניחה, לצורכו חייב, לצורכה פטור [ואי אליבא
ד' ישמעאל בין שהניחה למה חייב, הלא החזירה]?

[אלא על כרחך] אתאן לר"ע מירוצא הוא דאמר בעינן דעת בעלים,

אי ר"ע מאי איריא יחדו אפילו לא יחדו נמי?

לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא לא יחדו דלאו מקומה הוא,
אלא אפילו יחדו נמי דמקומה הוא, בעינן דעת בעלים,

[ועכשיו שפירשנו המשנה קשה] רישא רבי ישמעאל וסיפא ר"ע?

אין, דא"ר יוחנן, מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא,
מובלגא מאניה בתריה לבי מסותא [ראה מהר"ץ חיות, ותורת חיים
שע"ז יודיע לבל שהוא עושה לו לזה שפירש המשנה אליבא דחד תנא, עכרות
שתלמיד עושה לרבו],

תרגמה רבי יעקב בר אבא קמיה דרב דמיקו כולה כחד תנא וכתבי
טעמי, רישא שהחזירה למקומה, דכל מקום שהחזירה מקומה היא, דהא לא יחדו לה
מקום,

וסיפא שהחזירה למקום שאינה מקומה, כדמסיים במסקנא [לקמן בגמ'], דהא
דמסקינן בקיומא, וסיפא שהניחה במקום שאינה מקומה, אחרתהא דכולהו קאי,
אדר' יעקב ואדר' נתן ואדרב' ששת, ומשום דהניחה חוץ למקומה לא הויל חזרה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שניהם אם לא שלח ידו וגו', דמשמע הא שלח נתייב שוב במיתתה ובשנייה צריכה חסרון להעמידה ברשותו אלא אם כן חסרה, וחד אמר שליחות יד אינה צריכה חסרון,

תסתיים דרב הוא דאמר שליחות יד אינה צריכה חסרון, דתניא, רועה שהיה רועה עדרו, והניח עדרו ובא לעיר, ובא זאב טורף, נושא הטורף לחורו וטורף, ובא ארי ודרם אינו טורפה אלא דורסה במקומה ואוכלה פטור לאונסין מיהו, ואי משום דהניח עדרו, ופשיעה היא, מוקמינן לה דעל צעידתה דעיילי אינש, כדאמרין דהשוכר את הפועלים (ג, כז) אי נמי דשמע קול אריה ועל [פ'] וברח מפחד,

הניח מקלו ותרמילו עליה [על אחד בהבמות, וז"ל הר"ח פ' בין שנחבש בה כאילו גולה וחייב באונסיה], חייב # [וצ"ע וכי זה מקרי שליחות יד, להניח מקלו ותרמילו על בהמה, ובהמשך הגמ' משמע שכוונתו היתה יותר מסתם להניח מקלו ותרמילו],

והוינן בה משום דהניח מקלו ותרמילו עליה חייב, הא שקליניהו ואי נמי שליחות יד חשיבא, הא הדר אהדרה כשנטלו הימנו, ואנן מוקמינן לעיל סתם מתניתין כרבי ישמעאל, דאין צריך דעת בעלים,

אמר ר"נ אמר רבה בר אבוא אמר רב, בעודן עליה [כשטרף הזאב ודרם הארי],

וכי עודן עליה מאי הוי, הא לא משכבה בשליחות יד כדי לקנותה, ומטלטלין אינן נקנין אלא במשיכה, לא במקום ולא לענין גזל ולא לענין שליחות יד, כדמקן במתניתין (מג, כ) הטה את החצית ונטל ממנה רביעית יין אין משלם אלא רביעית, אלמא צענין דליקנייה כו' # [שהרי אינה ברשותו של הרועה שיקנה לו הציד],

ואמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב, שהכישו במקל כשנתנו עליה ורצתה לפנוי זו היא משיכה, משעקרה יד ורגל על ידו,

והא לא חסרה לאו פירכא היא, אלא מסקנא וסיומא הוא למילתיה, דאמר תסתיים דרב הוא דאמר אין צריכה חסרון, מדשני רב למתניתין משום דהכישו ורצתה לפנוי,

ואי קשיא דלמא הא דהניח מקלו ותרמילו חיוביה לאו משום שליחות יד הוא דליצעי חסרון, אלא משום שאל שלל מדעת הוא, כי ההוא דלעיל דחצית לא היא, דכי אמרינן בשומרינן שאלה שלל מדעת דבדרי שאלו כיחש וחסר מחמת מלאכה, אכל צעלי חיים המכחישים מחמת מלאכה, תתלמו שליחות יד היא,

[ראה מזה שתמה המהר"ם על דברי רש"י אלו עיי"ש, וראה במדרכי. וראיתי בספר אחד (אינו זוכר שם הספר) לפרש שכוונת רש"י שבדברי שנתחם ע"י תשמיש קים להו לרבנן שאין הבעלים רוצים שיהיו נקנין בתורת שואל שלא מדעת רק בתורת שולח יד. ועדיין צ"ע. כתבתי זה לפני כמה שנים].

ובגון שנמלח שנטלו מתחלה על מנת לגזולה והיינו לזכרו דמתניתין, דאילו לשאלה בעלמא ולתשמיש, כיון דלא גזילה הוא, קמי לה דהשכח כל דהו, וכל מקום שהניחה פטור לאונסין, אכל משום דגזולה הוא, ובגזילה כתיב והשיב, וזה שהניחה למקום שלא יתדו לה בעלים לא היא השכח,

[פ' דמתני' אליבא דר' ישמעאל, וכיון דלא יחד לה מקום כל מקום שהחזירה הוא מקומה, ורישא מובן שכיון שהחזירה ונשברה פטור, אבל סיפא מיירי ביחד לה מקום, ואם החזירה למקום שאינה מקומה לא הוי חזרה ולכן חייב],

תרגמה ר' נתן בר אבא קמיה דרב דאפילו לא נטלה על מנת לגזולה כו' אלא שנמלח ע"מ לשלוח בה יד וליטול מקצתה, ולא נטל, אפילו הכי קמה ליה ברשומיה כולה, והוא לה גזילה, ובעיא השכח, ובמקום שאינו מקומה לאו השכח היא,

ורב שסת לא שציק דליסימו למירווייהו, ואתקיף מידי נטלה קמי כו', ומיהו, סיומא דמילתא דמסקנא וסיפא שהניחה במקום שאינו מקומה אכלהו קאי,

במאי קמיפלגי [ר' יעקב ור' נתן], בשליחות יד** שחייבו הכתוב עליו ואפילו נאנסה, כדכתיב או נשבר או נשבה וגו' שצוה ה' תהיה אם לא שלח, דמשמע הא אם שלח נתייב שוב במיתתה ובשנייה צריכה חסרון וכל זמן שלא חסרה לא קמה ברשומיה להמחייב באונסיה, מאן דאמר לגזולה [ר' יעקב] קסבר שליחות יד צריכה חסרון, ומ"ד לשלוח בה יד [ר' נתן] קסבר, שליחות יד אינה צריכה חסרון,

מתקיף לה רב ששת [אך מפרשים ר' יעקב ור' נתן שנמלח לגזולה, או לשלוח בה יד], מידי נמלח קתני דמשמע שנטלה לעצמו מלמלה קתני לתשמיש בעלמא, משמע לזכרו דמתניתין?

אלא אמר רב ששת, הכא במאי עסקינן, בגון שמלמלה [את החבית] להביא עליה גזולות לעלות עליה כדכך סולם, ליטול גזלות מקן גבוה, ואפילו הכי הוא גזילה למיקם ברשומיה עד דעבד השכח,

דקסבר וקא סבר שואל שלא מדעת גזול הוי,

[יש לפרש מדוע נחשב "גזול" ואל גנב, שאינו נקרא גנב אלא כאשר נחבא בדוקא, ואילו ראוהו הבעלים לא היה לוקח, אבל שואל שלא מדעת אינו מתכוין לעשות מעשיו בפתר. קובץ שיעורים ב"ק אות פה. יוסף דעת]

וכולה רבי ישמעאל היא אשנייהא דכולהו קאי, אדר' יעקב ואדר' נתן ואדר' שם, וסיפא שהניחה במקום שאינה מקומה אכל רישא, כל מקום שהניחה מקומה היא,

ור' יוחנן דאמר לעיל מאן דמדרג לי כו' הניחה במקומה משמע הלכך לא מתוקמא כרבי ישמעאל [וצריך לפרש המשנה רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' ע],

איתמר, רב ולוי, חד אמר שליחות יד** שחייבו הכתוב עליו אפילו נאנסה, כדכתיב (שמות כג) ומה או נשבר או נשבה [וגו'] שצוה ה' תהיה בין

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אלא לאו ש"מ, קסבר שליחות יד אינה צריכה חסרון,

[וירוחה] אימא שהכחישה במקל זהכחמו, דהיינו חסרון,

דיקא נמי דהכחישה קאמר רב דקתני שהכחישה במקל, מדנקט הכשת מקל, דמכה חזקה היא, ש"מ,

ומדרב סבר שליחות יד צריכה חסרון דהא דייקין מדנקט מקל לוי פר פלוגמיה סבר שליחות יד אינה צריכה חסרון,

מאי טעמא דלוי [דמחמיר שחייב אף בלא חסרון]? א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן נהוראי, משונה שליחות יד האמורה בשומר שוכר, משליחות יד האמורה בשומר חנם כלומר אינה דומה לזו, שזו נאמרה לזורך, ולא משמע אלא בחסרון, אבל של שומר שוכר נאמרה שלא לזורך משמעות שבה, אלא לדרכה, וללמד שאינה צריכה חסרון,

**** רש"י ד"ה שליחות יד וד"ה צריכה חסרון.** שני דיבורים אלו נכפלים בדרך זו, הדיבור "שליחות יד" נכפל כמעט מלה במלה, דהיינו

דיבור א'	דיבור ב'
שחייבו הכתוב עליו אפילו נאנסה	שחייבו הכתוב עליו ואפילו נאנסה
כדכתיב ומס או נשבר או נשבה [וגו']	כדכתיב או נשבר או נשבה וגו'
שצוה ה' תהיה צין שניהם	שצוה ה' תהיה
אם לא שלח ידו וגו'	אם לא שלח
דמשמע הא שלח	דמשמע הא אם שלח
נתחייב שוב צמימחה וצשצייתה	נתחייב שוב צמימחה וצשצייתה

והדיבור "צריכה חסרון" נחלק לשני חלקים כמו שאכתוב לקמן. והנה זה ודאי שלא כתב רש"י דיבור אחד שני פעמים באותה לשון על דף אחד, אלא ודאי שגו כאן הבעתיקים, והנה יש כ"י בשכטר סמינר הנקרא JTS Rab. 833 כתוב בערך לפני שבע מאות שנה וראיתי את הכ"י כתוב כתב נאה על קלף, והסירים שם שני דיבורים אלו הראשונים וכתובים רק שני דיבורים השניים, וז"ל שם בד"ה צריכה חסרון דלא הו שלמות יד להעמידה דרשמו אלא אם כן חסרה וכל זמן שלא חסרה לא קמא דרשומיה להחמיצ דאנסיה, ובנוסף שלנו נחלק דיבור זה לשני חלקים, ואין סברה לומר שבאמת חלק רש"י דיבור זה לשנים כמו שהוא לפנינו, אלא ודאי נוסח כ"י הוא הנכון וכן צ"ל.

דף מ"א ע"ב

ואני אומר אינה משונה ר' יוחנן פליג אדרכי יוסי בן נהוראי רביה, ואמר

אף היא [שליחות יד בשומר שוכר] לזורך נאמרה [ואינו חייב אלא אם חסרה],

[פי' ר' יוחנן ס"ל כרב, אבל] ולוי סבירא ליה כרבי יוסי בן נהוראי, למידרש מיניה דאין צריכה חסרון, דאי מקרא קמא לא תיסק אדעתין לחיוביה עד דמתסר ליה,

בשומר חנם נאמר ונקרב בעל הבית וגו' בשומר שוכר כתיב שצוה ה' תהיה וגו', ואמרין בהשואל (נד, ז) פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם, שניה בשומר שוכר, וכתיב בתרייהו אם לא שלח, הא אם שלח נתחייב בדברים שהוא פטור עליהם, כגון שומר חנם צין בגגה צין באונסין, דמשלח זה יד קנאה, וקמה דרשמו, ושומר שוכר פטור במת או נשבר או נשבה דהיינו אונסין,

[והורר לפרש דברי ר' יוסי בן נהוראי] ומאי משונה, לא תאמר שליחות יד בשומר שוכר, ותיתי בשומר חנם, ומה שומר חנם שפטור בגגה ואברה כל זמן שלא שלח זה יד, כדכתיב אם לא ימלא הגג ונקרב בעל הבית דנשבע שלא שלח זה יד, ולא פשע בשמירתו, ופטור, כדאמרין לקמן בשמעתין, דהאי ונקרב שצוה הוא שלח בה יד חייב, שומר שוכר שחייב בגגה ואברה דפרשה שניה זו נאמרה, וכתיב זה אם גג יגג כו' לא כל שכן שאם שלח זה יד חייב באונסין,

למאי הלכתא כתבינהו רחמנא, לומר לך [להוסיף בשומר שוכר על החיוב בשומר חנם] שליחות יד אינה צריכה חסרון,

[והורר לפרש את דברי ר' יוחנן] ואני אומר אינה משונה, כר' אלעזר דאמר דא ודא אחת היא כמשמעה של זו כך משמעה של זו, לפי ששתיים הוצרכו, ואין כאן מקרא יתר,

מאי דא ודא אחת למה שתיקן שוות, הלא לא הוצרכה השניה, משום דאיכא למפרך [ולא היינו לומדים שומר שוכר משומר חנם], מה לשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל במוען טענת גג [שומר חנם שפוטור עצמו בטענת גג. # אין זה דיבור הכותביל אלא פירוש אך ש"ח חייב כפל] כלומר גגג גגגה ממני, וזאז עדים שהיא אכלה משלם תשלומי כפל, דכתיב אם לא ימלא הגג וגו' ודרשין בצבא קמא (סג, ז) אם לא ימלא כמה שאמר, אלא שהוא עצמו גגגה, מה כתיב אחריו אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים, אבל שומר שוכר אינו משלם כפל, שאם טען נגגגה משלם קרן, שהרי הוא חייב בגגגה, וטענה אחרת אינה מציאה אותו לדי כפל,

ומאן דלא פריך [לומר ששומר חנם חמור משומר שוכר, ושליחת יד בשומר שוכר אינו מיותר], סבר קרנא בלא שבועה חמור שומר שוכר שחייב צקן עד שלא נשבע לשקר, צמקוס ששומר חנם פטור, דהיינו גגגה ואברה, עדיפא מכפילא בשבועה משומר חנם שמשלם כפל, ומדה זו אינה אלא לאחר שנשבע לשקר שנגגגה, וזאז עדים שהוא גגגה, דכי אמרצי כפל בטוען טענת גגגה, לאחר שצוה אחרצי, כדלקמן בשמעתין,

רבא אמר אפילו לרבי אלעזר נמי אחי, דלא תימא כו', לא תאמר שליחות יד לא בשומר חנם ולא בשומר שוכר ותיתי משואל

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שחייבו הכתוב באונסין בשביל שכל הגאה שלו, ושולח יד גמי כל הגאה שלו,

ומה שואל דלדעת בעלים קא עבד, שלח בה יד לעשות מלאכתו חייב באונסין, שומר חנם ושומר שכר השולחין יד שעושין מלאכתן שלא לדעת בעלים לא כל שכן דחייב שוב באונסיה, למה נאמר בשמיהן [בשומר חנם ושומר שכר],

חדא לומר לך שליחות יד אין צריכה חסרון [וזה קאי על שומר שכר], ואידך שלא תאמר דיו לבא מן הדין להיות כנדון אם לא נאמרה בשאר שומרין, ולמדה משואל, הייתי אומר דיו לשליחות יד דשומרין שבה מדין שואל להיות כנדון מה שואל בבעלים פטור אם בעליו עמו כמיז לא ישלם אונסין, אף שומר חנם ושומר שכר אף שומרין ששלחו יד בבעלים אם בעליו עמו פטור יפטור, כחז קרא יתירא לחייבו אפילו בבעלים, וגלי רחמנא בחדא, והא הדין ככולהו,

ולמאן דאמר שליחות יד צריכה חסרון, הני תרתי שליחות יד [בשומר חנם ושומר שכר] למה לי?

חדא שלא תאמר דיו לבא מן הדין להיות כנדון,

ואידך לכדתניא, שמות כב ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה והכי קאמר אם לא ימצא כמה שאמר שנגנבה, אלא הוא גנבה, והוא כבר נקרב אל הדיינין לשבועה ונשבע לשקר, ואמר כך צאו עדים, אשר ישיעון הדיינין, ישלם כפל,

אתה אומר קריבה לשבועה או אינו אלא קריבה לדין שמשעה שטען צדיק דין נגנבה, אף על פי שלא נשבע ישלם כפל אם צאו עדים,

נאמרה שליחות יד למטה אצל שומר שכר, שבעת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ונאמרה שליחות יד למעלה ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח, מה להלן לשבועה, אף כאן לשבועה למדנו שאין משלמין כפל על ידי טענת גנב אלא לאחר שבעה, וגם למדנו שנפטר מנגנבה ואזדה בשבועה:

דף מ"ב ע"א

מהני: המפקיד מעות אצל חברו, צררן נסודו [בסודר שבראשו העודף מכמו אחורי ראשו. ר"י מלוניל] והפשילן לאחוריו, או שמסרם לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי חייב, שלא שימור בדרך השומרים [שהיה לו להניח ראשי הסודר הקשורין בו המעות מלפניו שיוכל תמיד למשמש בהן. ר"י מלוניל], ואם שימור בדרך השומרים, פטור:

גמ': בשלמא כולחו, שלא שימור בדרך השומרים, אלא צררן והפשילן לאחוריו מאי הוה ליה למיעבד הרי צררן?

אמר רבא 1. א"ר יצחק, אמר קרא דברים יד וצרת הכסף בידך, אע"פ שצוררין יהיו בידך [כלומר כמו בידך שעניך תמיד עליהן, כגון צררן בסדינו לפניו. רא"ש],

2. וא"ר יצחק, לעולם יהא כספו של אדם מצוי בידו לא יפקידנו לאחרים במקום אחר, שאם תזדמן לו סחורה לשכר יהא מוזמן לו שנאמר וצרת הכסף בידך,

3. וא"ר יצחק, לעולם ישליש אדם את מעותיו שליש בקרקע, ושליש בפרקמטיא, ושליש תחת ידו להיות מוזמן לו לזרז ריוח הבא פתאום,

[הצדיקים ראוי להם לחוס על ממונם ובלבד בכדי שלא יפחיתו עצמם בכך מפני שאין הרווח מצוי להם כל כך כשאר בני אדם, שכל אומנות נקיה להם, ומתוך כך צריכים להזהר בכל דבר שיהא ממונם מתקיים. מאיר]

4. וא"ר יצחק אין הברכה מצויה שממנך ורצה מאליו, פיישו"ן צלנו [ריבוי, שפע] אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר דברים כה יצו ה' אתך את הברכה באסמך דריש ליה לשון דבר הסמוי מן העין,

[אלא בדבר הסמוי מן העין. אין לפרש משום עין הרע, דבסמך גבי הולך למוד את גרנו גמי קאמר הכי, ופשיטא דלא יחייב איניש עין הרע לנפשיה, אלא טעמא משום דאין דרך וכבוד הנם והברכה לבא אלא בסתר, כדאשכחן גבי אלישע דאמר לה ובאת וסגרת הדלת בעדך וגו'. תורת חיים],

[וראה פסחים נ: שלא יעשה סחורה בקנקנים גדולים וכדומה, שזה גורם שיתקנאו בו בני אדם עיי"ש],

תנא דבי רבי ישמעאל, אין הברכה [ראיתי מפרשים ברכה, מענין הצלחת המסחר] מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו שנאמר באסמך לשון גמס, שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך,

ת"ר, ההולך למוד את גורנו, אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשלח ברכה במעשה ידינו, התחיל למוד אומר, ברוך [הוא לשון תפילה. וראה יוסף דעת] השולח ברכה בכרי הזה, מדר ואח"כ בידך הרי זה תפילת שוא,

לפי שאין הברכה מצויה, לא בדבר השקול, ולא בדבר המודד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך,

[וראה חולין קה: שאמר השד למר בר רב אשי, כל מילי דצייר [קשור], וחתים [וסגור בחותם], וכייל [קדוד], ומני [ונמנה כמה יש בו] כלומר צלמד מכל אלו לית לן רשותא אן לנו רשות למשקל מיניה, והמהרש"א שם הרגיש בזה, ומשמע שמחלק בין שליטת המזיקין, לברכה מצויה],

אמר שמואל, כספים אין להם שמירה אלא בקרקע דאם לא שמרן ונגנבו פשיעה היא,

[במינוי השמירה למעות אם הוא סכום הגון לזמן ארוך בודאי שצריך ליתנו לבנק.

אבני חן על מסכת בבא מציעא

היא, הוה תחלתו בפשיעה שמא מפול שס דליקה, ונמנא פשע שלא קצן וסופו באונס שהרי נגנזו וגניזה לשומר חנם אונס הוא חייב,

ואיכא דאמרי, אע"ג דלענין נורא פשיעותא היא, לענין גנבי נטירותא היא, ותחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור,

והילכתא תחלתו בפשיעה וסופו באונס, חייב,

ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה, א"ל הב לי זוזאי, א"ל לא ידענא היכא אותבינהו, אתא לקמיה דרבא, א"ל כל לא ידענא פשיעותא היא [הוה שש"ח פטור באבדא מיירי באופן שברחה הבחמה, או שהכסף נפל, אבל לא ידענא חייב בה גם ש"ח. שט], זיל שלים,

ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה, אשלמינהו מסקן [השומר] לאמו לאימיה, ואותבינהו בקרטליתא ארגו, אשקר"א בלעז (תיבה, קופסה) [פי' ולא קברתן], ואיגנוב,

אמר רבא, היכי נדיינו דייני להאי דינא, נימא ליה לדידיה זיל שלים דשומר שמסר לשומר חייב, אמר

דף מ"ב ע"ב

כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד על דעת שלא יהא שומר נמנע מלמסכן לאנשי ביתו הגדולים ונאמנים לו, הוא דמפקיד,

נימא לה לאימיה זילי שלימי שמשלם בשביל שלא קצתו, אמרה לא אמר לי דלאו דידיה נינהו דאקברינהו,

נימא ליה אמאי לא אמרת לה, אמר כ"ש דכי אמינא לה דדידי נינהו, טפי מזדהרא בהו [פי' שאין זה פחיתות שמירה],

אלא אמר רבא, משתבע איהו דהנהו זוזי אשלמינהו לאימיה, ומשתבעא אימיה דהנהו זוזי אותבינהו בקרטליתא ואיגנוב, ופטור,

ההוא אפוטרופא דיתמי דזבן להו תורא ליתמי ומסריה לבקרא [לדועה], לא הוו ליה ככי [שיניים הפנימיות molars. רש"י ברכות נ.]. ושיניו למיכל [אלא כד הוה גבי מריה הוה ספי ליה גבול, השתא לא ספי ליה. ר"ח, ח.], ומית,

אמר רמי בר חמא, היכי נדיינו דייני להאי דינא, נימא ליה לאפוטרופא זיל שלים, אמר אנא לבקרא [לדועה] מסרתיה הוה לו להודיעני שאינו אוכל,

וראה יוסף דעת, וראה ברא"ש שהאריך בזה שבזמנינו נותן המעות במקום שנותן את מעותיו, ורק בימיהם שהיו הנגבים ורמאין מצויין צריך שמירה בקרקע]

אמר רבא, ומודי שמואל בערב שבת בין השמשות [מחצות היום ואילך. מרדכי. יוסף דעת] דלא אטרחוהו רבנן [לקברו בקרקע], ואי שהא למוצאי שבת שיעור למקבריהו ולא קברינהו מחייב,

ואי צורבא מרבנן הוא המפקיד, שהוא חרד על מזות הבדלה על הכוס סבר אמר השומר דלמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא להכי לא קברינהו ופטור,

והאידינא דשכיחי גשושאי מגששין בקרקע צפודין של צחל להכי מקום שמתמו חלל אין להן שמירה אלא בשמי קורה נגג מתממו [פי' לצד הבית, ולא לצד השמים], והאידינא דשכיחי פרומאי שוצרי המקרה אין להם שמירה אלא ביני אורבי בין שורות הצנין כותל,

אמר רבא ומורה שמואל [הגם שאמר שאין להם שמירה אלא בקרקע] בכותל (אי נמי בין הקרנות),

והאידינא דשכיחי טפוחאי מטפחים כותל לידע אס יש שס חלל אין להן שמירה אלא בטפח הסמוך לקרקע וכולן כותל, או בטפח הסמוך לשמי קורה [ושניהם כותל ולא בקרקע הבית דבהני שני מקומות אין נותנין דעתם שיהיה שום דבר טמון בהן שאין דרך העשירים המטמינים ממונם בכותלים לעשות בשני המקומות האלו, וצריך לעמוקי להו, אפילו בכותל צריך שיהיה טפח מעפר או מאבנים בסביבות אותו הטמון שאם יהיה פחות איפשר שיפיר העפר או האבנים מסביבות הכסף הטמון מחמת כובד הכותל שעליו בהכאה מועטת שיכו הלפטים בכותל ויתגלה המטמון להם. ר"י מלוגיל],

א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי, התם תנן חמין שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער ואין צריך לבערו דלן כאן עוד כל יראה, רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו, ותנא כמה חפישת הכלב ג' טפחים, הכא מאי לענין שמיכת ספסים מי בעינן שלשה טפחים [קרקע על גבי המעות], או לא?

אמר ליה התם משום ריחא בעינן ג' טפחים, הכא משום איכסויי מעינא לא בעינן ג' טפחים,

וכמה? אמר רפרם מסיכרא [שם מקום], טפח,

ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה, אותבינהו בצריפא דאורבני של ערצה הוה, איגנוב,

אמר רב יוסף, אע"ג דלענין גנבי נטירותא היא אפילו בלא קצורה, שאין נגזים הולכין שם לגנוב שאין ממון מזוי שם לענין נורא פשיעותא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אימא ליה לבקרא זיל שלים, אמר אנא בהדי תורי
אוקימתיה, אוכלא שדאי ליה, לא הוה ידעינן דלא אכל,
מכדי בקרא שומר שכר דיתמי הוא, איבעי ליה לעיוני 66
אוכל אס לאו?

מירוצא הוא אי איכא פסידא דיתמי הכי נמי, והכא במאי
עסקינן דליכא פסידא דיתמי, דאשכחוהו [שהיתומים מצאו]
למריה דתורה המוכר ושקול יתמי זוזי [לקחו ממנו דמי חשור] מיניה
דאמרי ליה מקם טעות הוא,

אלא מאן קא טעין מי מוצע כלום דקאמר (רצא) [רמי בר חמא] היכי
נדיינו, מריה דתורה קטעין ושאל שמטה בהמנו אלנך, ומוצע את
האפוטרופוס איבעי ליה לאו דוען [שהשור אינו אוכל],

מאי מודעינן ליה, מידע ידע דמקח טעות הוי [שאין להשור
שינים],

בספסירא קונה ומוכר בהמות בשוק, ציוס שקנה מוכר דובן מזהבא
ומזבין להבא, הלכך מישתבע איהו ספסירא דלא הוה ידע,
ומשלם בקרא דמי בשר בזול,

[וטעם שבעות המכסור לפי שהוא סותר בהמות וצריך היה להיות בקי במומיהן,
ודיה יכול לדעת שיש בשור מום זה. רא"ש בפסקיו. שם],

ותמיה אזי מנין לרמי בר חמא דין זה, מה לו לספסירא עם הרועה, לא שומר שלו
הוא?

ורגלה לי דממתניתין (לה, ב) דהשוכר הפרה לחצירו והשאלה לאחר ומתה כדרכה,
דקאמר ר' יוסי יחזיר פרה לבעלים, ואוקימנא הלכה כר' יוסי, אלמא חף על פי
שאין הבעלים צעלי דברים של שאל, והשוכר שהוא לו צעל דברים אינו חסר כלום,
שהרי פטור צאונסין, אפילו הכי, הואיל ויש לו דין על השואל לגבות, יעמדו
הבעלים הראשונים במקומן, וגובין מן השואל,

הכי נמי, הואיל ויש ליתומים לגבות מן הרועה, שהוא שומר שכר שלהם, יעמדו
צעלים במקום היתומים וגובין,

ומיהו, אי הוה מפסדי יתומים לא היה עושה פשרה צממון יתומים לשלם בזול,
דיתמי לאו בני מחילה נינהו, אצל עכשיו, שהוא מגצה לבעלים, וכאן אין פשיעה כל
כך דאמר בהדי תוראי אוקימתיה כו', הטיל פשרה ביניהם, ולא ישלם כל דמי השור
כמות שהוא חי, אלא העור יחזיר לבעלים והבשר שמין וישלם שני שלישים, דהיכא
דאמרינן בגמרא משלם בזול כל זוזא שהוא שם מעה כסף חשצין צארצעה דנקי
[שתות], בפרק מי שמת (בבא בתרא קמו, ב),

ההוא גברא דאפקיד כשותא הומלוין (כשות) שמטילין לתוך השכר
גבי חבריה, הוה ליה לדידיה נמי כריא כרי דכשותא, א"ל צעל
הצית לסרסיה לשער על ציתו, העושה שכר שלו מזהאי רמי הראהו הכרי
שלו, ואמר לו מזה חטיל לשכר אול רמא מאידך של פקדון,

חגוני [בעל חנות] כבעל הבית [שלא ישתמש] דברי ר"מ, ר' יהודה
אומר חגוני כשולחני [שמשתמש]:

[וז"ל התוס' מעילה כא: צ"ע בב"מ פ' המפקיד דמיייתי לה להחיא דהבא, ולא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מיייתי לה בלישנא דתנינן לה הכא?]

משעה שהפקידו אללו ילאו מרשות הקדש וצלו לרשות שולחני, ונעשה כמו שלוח לו, ואין הולאה גדולה מזו מאי איריא הוציא, אפילו לא הוציא נמי?

אמר ליה הוא הדין אע"ג דלא הוציא, ואידי דתנא רישא הוציא לאשמועינן רבותא, דאפילו הוציא לא מעל תנא סיפא נמי הוציא:

מהני: השולח יד בפקדון, בית שמאי אומרים ילקח בחסר אם חסרו דמיה, שהחלה בשוק ישלם דמיה כמו שהיתה שזה בשעה ששלח זה יד, שהיא שעת הגזילה, וכן כל הגולנין משלמין כשעת הגזילה, וכגון שהוציאה, שאינה צעין, אבל אם ישנה צעין כמות שגולה, אומר לו הרי שלך לפניך, כדאמרינן גבי מטבע ונפסל, תרומה ונטמאת, בפרק הגזול [קמח] [בבא קמא 15:] וביתר אם שהמה צידו משלם זה יד ונתייקרה, ואחר כך הוציאה, לוקח ביתר דמיה, לשלם כשעת הוצאה,

ובית הלל אומרים, כשעת הוצאה [ר"ל כשעה ששלח יד, שאז הוציאה מרשות בעלים. יבין] בגמרא מפרש מאי קאמר,

ר"ע אומר, כשעת התביעה כשעת שימצעו לדין, ובגמרא מפרש טעמא:

נב: אמר רבה, האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה, מעיקרא כשגולה שויא זוזא השתא [ולבסוף] כשיצאה מן העולם שויא ארבעה, [או תלוי אידך נאבדה החבית, אם] תברה צידס או שתייה אחר שהוקרה משלם ארבעה, איתבר ממילא משלם זוזא,

מאי טעמא, [וקודם מפרש למה אי תברה או שתייה משלם ד'] כיון דאי איתיה כאן, בשעת התביעה הדרא למורה בעינא הוה מהדרנא צעינא, דכי אמרינן משלם כשעת הגזילה היכא דליה צעין, אבל ישנה צעין, בין שהוקרה בין שהחלה חזרת כמות שהיא, הלכך, הואיל ואם מצעה צעודה קיימת לאחר שהוקרה היתה חזרת צעין [ואינו צריך לשלם לו ד' חביות], אשתכח ד' ההיא שעתא דקא שתי ליה, או דקא תבר לה, קא גזל מיניה, ותנן כל הגולנין משלמין כשעת הגזילה,

איתבר ממילא משלם זוזא, מ"ט השתא לא עביד לה ולא מידי, אמאי קא מחייבת ליה אההיא שעתא דגולה, ההיא שעתא זוזא הוא דשויא,

תנן [שנינו במשנתנו], בית הלל אומרים כשעת הוצאה, מאי כשעת הוצאה, אילימא כשעת הוצאה מן העולם, ובמאי אהייא פליגי בית הלל אי בחסר כשהחלה, דקאמרי צית שמאי ילקח לשלם כדמים שהיתה בשעת הגזילה, וקאמרי צית הלל כשעת הוצאה מי איכא למי"ד היכא דליה צעין, דכל הגולנין לאו כשעת הגזילה משלמין והא תנן כל הגולנין משלמין כשעת הגזילה,

ואי ביתר [שם נתייקר קודם שנאבדה מן העולם, שמשלם כשעה שהוציאה] היינו ב"ש,

נב: [ושואל] משום דצורין, לא ישתמש בהן צממיה, ומה גילו דעת יש כאן שאין חפץ שיסתמש בהם, מאחר שאם הן מותרין קאמרת יסתמש בהן, דהמפקיד אללו יודע שהוא צריך תדיר למעות, צורין נמי ישתמש, דדרך כל אדם לצור מעותיו?

אמר רב אסי אמר רב יהודה בצורין וחתומין שנו,

רב מרי אמר, בקשר משונה # [פ'] גם רב מרי מודה שאם המעות הם צורין וחתומין שלא ישתמש בהם שהרי הבעלים חתמו המעות בכוונה, אלא רב מרי מוסיף שגם אם עשו הבעלים קשר משונה אסור להשתמש בהם],

איכא דאמרי, בעי רב מרי, קשר משונה מאי 4. תיקו:

[שנינו במשנתנו] מותרין ישתמש בהן כו': אמר רב הונא, ואפילו נאנסו קאמר ממניתין דחייב באחריותן, ואפילו לא נשתמש בהן, דמהשתא הוי שאל עלייהו [דרך שואל חייב באונסין] והא [לפיכך אם] אבדו קתני [דמשמע רק באבירה ולא באונס]?

כדרבה, דאמר רבה נגנבו כלסמין מזויין, אבדו שמבעה ספיתנו בים [דאבדו דמשנה היינו נאנסו],

ורב נחמן אמר, נאנסו לא כל זמן שלא נשתמש לא הוי שאל, אלא אצדו דוקא חייב, כשומר שכר [אבל אונס פטור],

אמר ליה רבא לר"נ, לדידך דאמרת נאנסו לא, אלמא לא הוי שואל עלייהו, אי שואל לא הוי, שומר שכר נמי לא הוי מה שכר נטל על שמירתם, אלא על סמך עליהם להחליט ולהשתכר אם יבא לידו אמה מחייבו, ושאלה היא זו, שהרי כל הנאה שלו?

א"ל בהא מודינא לך אף על גב דאמינא לא הוי שאל מהשתא עד שיסתמש, מודינא דשומר שכר הוי דהואיל ונהנה [השולחני] מהנהגה לבעלים [לשומר בשמירה כשומר שכר], [ומפרש] בההוא הנאה [שיש לשומר] דאי מיתרמי ליה זבינא דאית בה רווחא, זבן בהו [יכול להשתמש במעות אלו], הוי עלייהו שומר שכר,

איתיביה רב נחמן [דאמר נאנסו לא] לרב הונא [דאמר אפילו נאנסו], המפקיד מעות גזר שהפקיד מעות הקדש, כסבור שהן שלו אצל שולחני, אם צורין לא ישתמש בהן, לפיכך אם הוציא לא מעל הגובר שהרי לא צרעות הוציאה, ואינו שלוחו, ואם מותרין דהוה ליה כנותן רשות, והוה ליה שלוחו ישתמש בהן, לפיכך אם הוציא שולחני מעל הגובר,

ואי אמרת אפילו נאנסו חנא ממניתין דחייב שולחני באחריותן, נמנא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דף מ"ג ע"ב

דיקא נמי דגזירות וולדות פליגי דקתני ב"ש אומרים ילקה בחסר וביתר לשון חסר ויתר, ולא קתני לשון זול ויוקר, וב"ה אומרים כשעת הוצאה ש"מ:

[שנינו במשנתנו] ר"ע אומר כשעת התביעה: אומר רב יהודה אומר שמואל, הלכה כר' עקיבא, ומודה ר"ע במקום שיש עדים כמה היתה שוה דיוס שגולה, ור'א שגולה הימנו, דמשלם כשעת הגזילה [שאם ראו עדים בשעה ששלח בה יד, נתחייב השומר לשלם מאותה שעה],

ב"מ [דרבי עקיבא] דאמר כשעת התביעה דאמר קרא ויקרא ה לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו דדמים של אותו יום שהוא מתחייב לו, והיכא דתצטו והודה, דעל פיו הוא מתחייב העמדתו דדין והודאתו הוא יום אשמתו, אבל אם יש עדים משעה שראוהו שגולה הוא אשם לו, וכיון דאיכא עדים, מההוא שעתא הוא דאיחייב ליה אשמה,

א"ל ר' אושעיא לרב יהודה, ר' אתה אומר כן ! הכי א"ר אסי אמר ר' יוחנן, חלוק היה ר"ע [שחייב כשעת התביעה] אפי' במקום שיש עדים, מ"מ דאמר קרא לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו, ובי דינא הוא דקא מחייבי ליה אשמה [ולא חשיב לו רב יהודה כלום],

א"ל ר' זירא לר' אבא בר פפא, כי אזלת להתם לארץ ישראל אקיף הרבה את הדרך, וסבב דרך ארוכה על דבר זה ללכת אסולמא דצור [בענין זה ביצה בה: דרך מעלת של הר צור מקום שר' יעקב שם, ובעי מיניה ועול לגביה דר' יעקב בר אידי, ובעי מיניה, אי שמועא ליה לר' יוחנן הלכה כר"ע, או אין הלכה כר"ע מה שמע מר' יוחנן רבו על כך, כל מהלך דרך ארוכה במקום שיש קצרה, מקיף הוא,

א"ל הכי אומר ר' יוחנן, הלכה כרבי עקיבא [שמשלם כשעת התביעה] לעולם,

מאי לעולם? אומר רב אשי, שלא תאמר הני מילי היכא דליכא עדים, אבל היכא דאיכא עדים לא,

ואי נמי [תפרש הלכה כר"ע לעולם על הלכה אחרת] להכי אשמועינן לעולם, לומר, דאזהרה לדוכתה ואיתברא שאם המזירה למקומה לאחר ששלם בה יד, ונשכרה באונס אף צו הלכה כר' עקיבא, דאמר לעיל גבי גנב טלה מן העדר נריך דעת בעלים, לאפוקי מדרבי ישמעאל דאמר לא בעינן דעת בעלים, קא משמע לן דבעינן דעת בעלים,

ורבא אומר הלכה בבית הלל כשעת גזילה, ואין כרבא עצדיק, דהוה ליה במראה:

מהני: החושב לשלוח יד בפקדון אמר בפני עדים [תוס'] אטול

אלא פשיטא כשעת הוצאה מבית בעלים כשעת הגזילה, ויתר פליגי, דקאמרי צית שמאי אס הוקרה ילקה לשלם כשעת הוצאה מן העולם, וצית הלל אמרי כשעת הוצאה מבית הבעלים,

לימא רבה דאמר בבית שמאי?

אמר לך רבה, ביתר כולי עלמא לא פליגי [שמשלם כשעת היוקר], כי פליגי בחסר וקאמרי צית הלל כשעת הוצאה מן העולם, ודקא קשיא לך כל הגולנין משלמים כשעת הגזילה, אי בגזילה ממש דגולה מעיקרא הכי נמי, אבל הכא, דציתתא אתא לידיה, ומשום שליחות יד קמחייב ליה, צהא פליגי,

ב"ש סברי שליחות יד אינה צריכה חסרון ומשלם צה יד, אף על פי שלא חסרה הוא גזילה, וקמה ברשותיה, וכשהחלה ברשותו החלה, ואם היתה צעין אומר לו הרי שכן לפניך, עכשיו שהוציאה משלם כשעת שליחות יד וכי חסר ברשותא ידידיה חסר, וב"ה סברי שליחות יד צריכה חסרון, וכי חסר ברשותא דמריה חסר,

אלא הא דאמר רבא לעיל בשמעתין (מא, ז) שליחות יד אינה צריכה חסרון דקאמר שלא תאמר שליחות יד כו', לימא רבא דאמר כב"ש?

אלא הכא במאי עסקינן, כגון שטלטלה להביא עליה גוזלות [ושברה לאחר כן], ובשואל שלא מודעת קא מיפלגי, ב"ש סברי שואל שלא מודעת גולן הוי, וכי חסר ברשותא ידידיה חסר [שהרי קנה אותה משעה שטלטלה], וב"ה סברי שואל שלא מודעת שואל הוי, וכי חסר ברשותא דמריה חסר,

אלא הא דאמר רבא צהמוכר את הספינה (בבא בתרא פסא), גבי שולח את צו אלל חנוני, דפליגי רבנן ור' יהודה, ואוקי רבא פלוגתייהו צ שואל שלא מודעת ואמר ד לרבנן גולן הוי ומדאוקי רבא לרבנן צהכי סבירא ליה לדידיה גולן הוי, ומהדר לאוקמי מילתיה כרבנן, דהלכתא כרבנן,

לימא רבא דאמר כב"ש [לימא כצית שמאי] אמרה?

אלא הכא בשבח של גזילה קמיפלגי והאי חסר ויתר דממנתינן לאו ציוקרא חולא, אלל צמאי דחסרה, דהיינו גזוזת, וצמאי שהותירה כגון אס נתעברה אצלו, ב"ש סברי שבח גזילה דנגול הוי דצית שמאי סברי הכל ישלם, כר' מאיר דצרייתא [לקמיה], ובית הלל סברי שבח גזילה דגולן הוי כרבי יהודה, כשעת הוצאה מבית הבעלים,

ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא הגזול את הרחל גזזה וילדה, משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי ר"מ, ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לימא קא סבר שמואל, שליחות יד אינה צריכה חסרון?

אמרי לא, שאני הכא דניחא ליה, דתיהוי הא חבית כולה, בסים להא רביעית שמשמר אותה רביעית ולא תחמיק, ולעולם שליחות יד בדבר אחר צריכה חסרון, והנוטל פקדון ומגזיחו על מנת לשלוח צו יד, כל זמן שלא חסרו אינו מתחייב בהגזחתו [דכל כמה דלא חסרה אמרינן שלא גמר בדעתו לגזול. ריטב"א], הואיל ולא נטלו על מנת לגזול את כולה, אלא לשלוח צו יד, ושליחות יד בלא חסרון לימיה,

אבל יין שאינו משממר אלא בכלי מלא, הוה ליה כמי שנטל [פ"י באילו גולה כבר, אלא כיון שצריך עוד יין שישמור עליו], והניחו עס השאר להשתמר [לכן לא לקח את רביעית היין לעצמו, שאינו רוצה לשותו עכשיו, והניחו שם שישמור של תחמיק].

ונעשה שאל על כל שאר הסוגים [פ"י כיון שצריך שאר היין שישמור על רביעית שלו, נעשה שואל],

בעי רב אשי, הגביה ארנקי ליטול הימנה דינר ולא נטל, לשמואל מהו, חמרא הוא דלא מינטר אלא אגב חמרא, אבל זוזא מינטר לדדו, ולא ניחא ליה דלהוי אינן צקים להאי, ולא הוי כנוטל ומניח, או דלמא שאני נטירותא דארנקי כיס מלא נראה ומשתמר, ואין נוח להיות נאצל כדינר יחידי מנטירותא דדינר 5. תיקון:

פרק רביעי הזהב

מבעא מעות currency הוא הקונה והדמים, אין חיוקר והוול תלוי בו,

פירא מטלמלין merchandise הוא הנקנה, וצריך שימשוך דבר הנקנה,

אם נתן מעות אינו יכול לחזור בו עוד לא המוכר ולא הלוקח, ואם נתן הפירות יכולים לחזור בו.

[ובירושלמי הנוסחא היא כפי שהיתה בנוסח ראשון, בצעירותו של רבי, הכסף קונה את הזהב, והפרק נקרא על כן "פרק הכסף". שם],

דף מ"ד ע"א

פקדונו של פלוני לעממי, בית שמאי אומרים חייב באונסים מהיום והלאה, אם נאנס חייב באחריות, ובית הלל אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד, שנאמר שמות כב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, [כיון שמתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין כדאיתא במ"ה, ב"ש שמחמירים והולכים במדת הדין, מחייבים גם כשחשב לשלוח יד. ראה דע"ד בשם הר"י ענגל בבית האוצר מוערכת ב כלל ב],

הטה את החבית מלתא בלנפי נפשה היא ונטל הימנה רביעית ונשברה [מעצמה] לאחר זמן אינו משלם אלא רביעית דשליחות יד אינו מתחייב באונסין עד שיתקן או יגביה, דהוי קנייה,

הגביהה [הגביה את החבית] ונטל הימנה רביעית דהוי קנייה בהגזחה, וחסרון מנגילת רביעית ונשברה, משלם דמי כולה חייב באונסיה:

דף מ"ד ע"א

נמ: מנהני מילי [דין שליחות יד ע"י דיבור]? דתנו רבנן שמות כב על כל דבר פשע, בית שמאי אומרים מלמד שחייב על המחשבה [ע"י דיבור] כמעשה, ובית הלל אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד, שנאמר שמות כב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו,

אמרו להן ב"ש לב"ה, והלא כבר נאמר על כל דבר פשע, אמרו להן ב"ה לב"ש והלא כבר נאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו,

א"כ מה תלמוד לומר על כל דבר פשע [אליבא דב"ה], שיכול אין לי אלא הוא, אמר לעבדו ולשלוחו ששלח יד, וכן עשה מנחם שהיה חייב [הא אין שליח לדבר עבירה, דדברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין]? תלמוד לומר על כל "דבר" פשע [שחייב אפילו על הדיבור]:

[שנינו במשנתנו] הטה את החבית כו': אמר רבה, לא שנו דהיכא דנטל ולא הגביה כל הסוגים פטור אלא נשברה באונס הוא, והרי לא קנאה שיתחייב באונסין אבל החמיצה פשיעה היא, ומזיק צדים הוא, דכשנזיל שחיסרה החמילה, שכן דרך יין להסמיך בכלי חסר [אף באופן שכבר היתה חסירה, הוא חסרה יותר] משלם את כולה, מאי טעמא גירי ידידיה חזים שלו הוא דאחגנו לה גרמו לה להסמיך,

[פ"י וחייב לשלם מדין מזיק, שהוא חייב אע"פ שלא הגביה ולא משך. ריטב"א]:

[שנינו במשנתנו] הגביהה ונטל הימנה כו': אמר שמואל, לא נטל נטל ממש, אלא כיון שהגביהה ליטול אע"פ שלא נטל [פ"י והא דקתני סיפא נטל, אגב רישא נקט ליה. ריטב"א],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לקיש בגמרא,

כיצד, משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות אינו יכול לחזור
בו, נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו זה זה
[פ' מדין תורה],

אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה,
הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדברו,

[מחבר מזרם וממטר ישעיה ד' ו: ג' לגיונות של הקב"ה שנפרע בהן מעוברי רצונו,
והן ג' אמות אמ"ש [הלשון בספר יצירה א] חורב = אש, זרם = רוח, מטר
= מים, ובסדרם נפרע באש, ומבול במים, ודור הפלגה ברוח להפיצם על פני כל
הארץ, ומצרים בשלשתן, דם וצפרדע במים, ארבה ברוח, שחין באש, ובכרד היו
שלשתן, הוא עצמו מים, "ואש מתלקחת בתוך הכרד, ויהי קולות וגו' הוא ברוח,
וזה שאמר שם את כל מנפתי, וכן המה שלשה באדם, והדבור מחבר את כולם
[היינו חמימות היוצא מן הפה, וחרוק היוצא, והרוח היוצא], וזה שאמרו חז"ל מי
שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום וממצרים, הוא יפרע ממי שאינו
עומד בדברו. ביאור הגר"א נ"ד, [אמר הוא ר"ת אש, מים, רוח], # ואולי לכן
מצינו הרבה הלשון אמירה לענין חג הפסח, דזה לעומת זה עשה אלקים, והיה כי
ישאלך וגו' ואמרת אליו [שמות יג ד], ואמרם זבח פסח [שמות יב כז], וגם
המצוה של "סיפור" יציאת מצרים],

רבי שמעון אומר, כל שהכסף בידו ידו על העליונה פליג
לדרכנו, דאמרי נתן לו מעות יכול לחזור בו אפילו לוקח, ואם ר' שמעון למימר
מוכר שהכל בידו הוא דיכול לחזור בו, אכל לוקח אין יכול לחזור בו, ובגמרא מפרש
טעמא:

נב: מתני ליה רבי לרבי שמעון בריה, הוהב קונה את
הכסף, א"ל רבי [קורא לאביו "רבי", ו"ל הרמ"א ביו"ד סימן רמ"ב סעיף א'
אביו שהוא רבו מובהק קורא אותו בדברו רבו, אבל ברכו שאינו מובהק קורא
אותו אבא. ע"פ הגמ' כאן, וכתב שם הש"ך וצריך עיון שאין נוהגין כן, הלכך י"ל
וכי' ויותר נכון לקרות לאביו אבא המיוחד לו מילדותו, וגם מסתמא האב מוחל
על כבודו וכו' ורבי שאני דאמרין מימות משה עד רבי לא מצינו תורה וגדולה
במקום אחד] שנית לנו בילדותך הכסף [הוא המלטלין] קונה את
הזהב [המעות], ותחזור ותשנה לנו בזקנותך הוהב [המלטלין]
קונה את הכסף [המעות],

בילדותיה מאי סבר ובזקנותיה מאי סבר? בילדותיה סבר
דהבא דחשיב הוי טבעא, כספא דלא חשיב הוי פירא, וקני
ליה פירא [כסף] לטבעא [זהב],

בזקנותיה סבר כספא

דף מ"ד ע"ב

דחריף [current coin, easily passing] יוצא צהולאה ועובר לסוחר הוי

מתני': הוהב קונה את הכסף הלוקח [ראובן לוקח משמעון] דינרי
זהב טבעים, דדינרי כסף, ונתן לו [שמעון לראובן] דינרי זהב משיכת זהב [ע"י
ראובן] קונה את הכסף לצעל זהב [לשמעון], ונתחייב לו זה [ראובן לשמעון]
משקיל דינרי זהב למת לו דינרי הכסף, ואינו יכול לחזור בו,

[פ' לא שקונה ממש מדין מעות קונות, דהא ק"ל לקמן מו: דמעות אינן קונות
במטלטלים, או מדאורייתא או מדרבנן, ולא שקונה מדין חליפין, דא"ב אף כסף
קונה את הזהב, דכל שהוא מדין חליפין כיון שזכה זה וזכה חברו, ועוד דהא ק"ל
שאין מטבע נעשה חליפין ולא נקנה בחליפין, אלא האי קונה היינו בתורת דמים,
דכל שנתן זהב בכסף הוהב הוא הנקנה והכסף הוא הקונה והדמים, וצריך
שימושך הדבר הנקנה, ומתני' בוקנותו דרבי דדהבא פירא וכספא טבעא וכו'.
ריטב"א],

אכל הכסף אינו קונה את הזהב, שאם נתן לו [ראובן לשמעון] דינרי הכסף מחילה
לא קנה [ראובן את הדינרי זהב], ויכולין שניהם לחזור, דמטבע כסף הוי מעות,
משום דחריפי [עובר לסוחר] ליתמן צהולאה, ודינרי זהב אינו אלא כשאר מטלטלין,
ופירות ומעות [אם קונה פירות ע"י נתינת מעות] אינן קונות עד שימשוך
המטלטלין, אכל משיכת המטלטלין קונה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו,

ובגמרא מפרש טעמא, איכא דיליף משיכה מן התורה, ואיכא דמוקי לה בתקנתא
דרבנן,

והכסף אינו קונה את הזהב,

הנחשת פרוטות של נחושת קונה את הכסף דינרי של כסף או כל מטבע
של כסף, כולן טעם אחד להם מי טבעו חסוד לטבוע הוי מעות ואינו קונה, ומי
שאין טבעו חסוד ומריף הוי כפירות, ומשיכתן הוא קיום דבר, והכסף אינו
קונה את הנחשת,

מעות הרעות שנפסלו קונות את היפות, והיפות אינן קונות
את הרעות,

אסימון [unminted coin] [תוס'] שאין עליו זורה, פלדו"ן צלעו (עגול מתכת
שעדיין לא נטבע עליו דבר) , וזוים עגולין ומוכנים לצור עליהם את הצורה צחומס
שקורין קו"ץ (מטבעה, חומס שבו טובעים מטבעות) קונה את המטבע,
והמטבע אינו קונה את אסימון,

מטלטלין קונין את המטבע, מטבע אינו קונה את
המטלטלין,

(זה הכלל) כל המטלטלים קונין זה את זה בין במורת חליפין,
שהחליף אלו באלו, כיון שמשך האחד קנה חזירו את שלו, בין במורת דמים [שאו
אין קנין עד שימשוך דבר הנקנה. וראה חרדושי רעק"א] בכמה תמן לי את שלך
בכך וכך, וזה חוזר ואומר לו בכמה תמן לי שלך, בכך וכך ומתרגל, ומשך האחד
נתקיימו הדברים, והאי כל לאחויי אפילו כים מלא מעות בזים מלא מעות, כדריש

אבני חן על מסכת בבא מציעא

טבעא, דהבא דלא חריף הוי פירא, וקני ליה פירא לטבעא,

[וקי"ל בוקנותו, דהדר ביה ממה ששנה בילדותו, וסתם לן הוהב קונה את הכסף. רא"ש],

[לפי מסורת חז"ל, נולד רבי בתקופת גזירות השמד של אדריאנוס לאחר מרד בר כוכבא, בין השנים 135 ל-137 לספירה. מנעורו למד מפי רבי שמעון בר יוחאי, רבי יהודה בר אילעי, רבי אלעזר בן שמוע, וכן מפי אביו, רבן שמעון בן גמליאל. וקפדיה,

בשנת 268- למספרם קבעו הרומיים דינר של כסף, שהיה 90% ויותר של זהב והשאר של נחשת כדי שלא יבלה המטבע, והיה משקלה קצת יותר מגרם. צריך עוד חיפוש מתי הפחיתו את אחוז הזהב במטבע].

אמר רב אשי, כילדותיה מסתברא דולאי כן קינלה מרצו ר' מאיר, שסתם משנה שלו [כלומר א"כ הוה ר"מ והוא בילדותיה שנים, והוא בוקנותו יחיד, ואין דברי יחיד במקום שנים כלום, א"נ משום דקודם רבא אין הלכה כתלמיד במקום רב, ולכן אמר כילדותיה מסתברא דולאי]. חכמת מנוח], מדרקתני מדלמתייה נהדה הנחשת [פ' דבנוסחא דסיפא לא היה מחלוקת וכלן גורסין כן. ריטב"א] קונה את הכסף, אי אמרת בשלמא כספא לגבי דהבא פירא הוי [ו?]הכסף קונה את הזהב אמתייה היינו דקא תני היינו לאגטריך למתנייה [גם] הנחשת קונה את הכסף הכסף אינו קונה את הנחשת דאף על גב דלגבי דהבא הוי פירא, לגבי נחשת דלא חריף הוי טבעא, דאע"פ דלגבי דהבא פירא הויא, לגבי נחשת טבעא הוי,

אלא אי אמרת כספא לגבי דהבא טבעא הוי והזהב קונה את הכסף אמתייה, למה לי לאמתייה מו הנחשת קונה את הכסף, השתא לגבי דהבא דחשיב מיניה אמרת טבעא הוי, לגבי נחשת דאיהו חשיב ואיהו חריף, מבעיא,

איצטריך [למיתני גם הנחשת קונה את הכסף], סלקא דעתך אמינא הני פריטי באתרא דסגיי [שהולכות פ' שמשחמשין בהם למשא ומתן], אינהו חריפי טפי מכספא, אימא טבעא הוי [הכסף הוא פירי], קמ"ל, כיון דאיכא דוכתא דלא סגי ביה, פירא הוי,

ואף ר' חייא סבר דהבא טבעא הוי [ולכן הגירסא נכונה הוא הכסף קונה את הזהב], דרב אוזיף דינרי ליה זהובים מברתיה דר' חייא [ראה פסחים ד. רב בר אחא דר' חייא ובר אחתיה, וגמזא דברתיה דר' חייא היתה לו שני בשני first cousin], לסוף אייקור דינרי [וגמזא משלם יותר ממה שלוח], אתא לקמיה דרבי חייא מושג היה משום רצית א"ל זיל שלים לה טבין ותקילין [דינרין דהשתא],

אי אמרת בשלמא דהבא טבעא הוי ואין היוקר והזול תלוי בה, אלא הזול תלוי במעות [הכסף]. דמעות הכסף הם שהחל להגות הרבה דנינר, חס מטבע הלוה, ומטבע יקבל, שפיר, אלא אי אמרת פירא הוי, הוה ליה סאה בסאה שהיוקר והזול תלוי בפירות ואסור דתן לקמן (עב, א) לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטין ואני נתן לך בגורן שמא יוקרו ויצא לידי רצית [פ'] כיון שהוא משלם יותר לסאה שקונה עכשיו כדי להחזירה בחובו?]

רב דינרי הוו ליה כסלוה אמ אלו [האי לישנא מוכח דלאו בדרך דחייה אמר] ליה אלא בדוקא, ומשום דסבירא לן בוקנותו דרבי. ריטב"א], וכיון דהוה ליה דינרי וגבי סאה נסאה תנן אומר לו נעשה כאומר לה הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח שאלו שצדו נקנין למלוה, ונרשמו הוקרו, דרצית סאה נסאה דרצנן, וכדי האי גוגא לא גזור [פ'] שאינו צריך לקנות עכשיו דינרים, שיש לו כבר],

אמר רבא, האי תנא [דלחלן] סבר דהבא טבעא הוי, דתניא פרוטה שאמרו, אחד משמונה באיסור האיטלקי, למאי נפקא מינה? לקדושי אשה שאמרו חכמים בפרוטה, הודיען כמה היא פרוטה,

איסור [שאמרו], אחד מעשרים וארבעה דינר של כסף, למאי נפקא מינה? למקח וממכר [בשמכר דינר לאיסורין] מכר לו דינר ציומר מעשרים וארבעה איסורין, כל מה שהעלה [ששילם חלוקה בשביל דינר] יתר על כן, נתאנה לוקם, ואם יש אונאה שמוט יחזיר אונאה,

שקל דאורייתא = סלע,

סלע = 4 דינרי כסף,

דמי פדיון הבן = 5*4 דינרין, דהיינו 20 דינרין,

דינר של זהב = 25 דינרין של כסף,

דינר של כסף [שאמרו], אחד מעשרים וחמשה דינר של זהב, למאי נפקא מינה? לפדיון הבן שהוא חמשה שקלים, ושקל דאורייתא הוא סלע, והסלע ארבעה דינרי כסף שהם [פ'] כיון שהסלע הוא 4 דינרי כסף, 5 סלעים הוי] עשרים דינר [כסף], ואם נתן לו אפי הכן דינר זהב [שהוא 25 דינרי כסף] ממזכר לו הכסף חמשה דינרי כסף,

אי אמרת בשלמא טבעא הוי ואין היוקר והזול תלוי בו, משער תנא במידה דקיין שיער תנא פדיון הבן במטבע הקלוב, שאפילו בזמן שאינו [פ'] שאין הדינר של זהב] נמכר יותר מעשרים דינרי כסף, יחזיר לו הכסף (חמשה דינרים) [חמישים שצדמיו דהיינו ד' דינרין. רש"ל], שהזהב תמיד דמיו קלובין עשרים וחמשה דינרים, שהוא המטבע, והכסף הוי פירא לגביה, והמעות הן שהוקרו, ואם נמכר בשלשים לא יחזיר לו הכסף אלא חמישים שצדמיו, שדמיו לעולם קלובין, וארבעה חומשי דמיו הן פדיון הבן,

אלא אי אמרת פירא הוי, משער תנא במידה דאוקור וזיל, ויזמנין דמהדר ליה כהנא, ויזמנין דמוסיף ליה איהו לכהנא # [לא הבנתי שגם עכשיו שמשלם לו דינרי כסף בכל פעם החשבון אחר, הגם שמשלם ע"פ דינרי זהב?],

אלא שמע מינה [דינר זהב] טבעא הוי, ש"מ,

תנן התם במסכת מעשר שני בית שמאי אומרים לא יעשה אדם

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כדמפרש ואזיל [אבל מחללין מעשר שני עליו. רא"ש], דינר דמאי, אילימא דינר של כסף בדינר של כסף [לקנותם], לגבי נפשיה מי איכא ל"מ"ד לאו טבעא הוי [ולמה אסור לחלל] # [פי' דרך כשנותן מטבע אחרת לקנות את הכסף, צריך ביור אזהרה הטבעא ואזהרה הפירא, אבל כסף בשביל כסף ודאי דהווי טבעא בטבעא],

אלא פשיטא דינר של זהב בדינר של זהב, ולמאן, אי לב"ה [דמותר לחלל כסף על זהב] הא אמרי [דזהב] טבעא הוי, אלא לאו לב"ש, וש"מ ר' יוחנן הוא דאמר אין מחללין,

לא לעולם אימא לך ר' יוחנן הוא דאמר [פירות על זהב] דברי הכל מחללין דלגבי פירא טבעא הוי, ושאיני הלואה כיון דלענין מקח וממכר שויוהו רבנן [לזהב] כי פירא דמאן (מד, א) הוה קונה את הכסף, דאמרינן איהו ניהו דאוקיר זייל, לגבי הלואה נמי פירא הוי [ויש חשש ריבית],

ה"נ מסתברא דרבי יוחנן הוה דאמר מחללין דכי אתא רבין, א"ר יוחנן, אע"פ שאמרו אסור ללוות דינר בדינר, אבל מחללין מעשר שני עליו, ש"מ [וע"כ בדינר זהב קאמר, דאי בדינר כסף מאי קמ"ל דמחללין מעשר שני עליו, מתני' היא ב"ש אומרים לא יעשה אדם סלעים דינרים, אלמא מתחלה חילל המעשר על סלעים, אלא ודאי בדינר זהב איירי, ואשמועינן אע"ג דלענין מקח וממכר ולענין הלואה פירי הוי, לענין חילול הוי טיבעא. רא"ש], [ופסק ר"ח דדהבא פירא הוי, ואסור ללוות דינר של זהב בדינר של זהב, שמה ילונו דינר ששוה בשעת הלואה כ"ד דינרי כסף ובשעת פרעון שוה כ"ה, ודוקא לגבי כספא הוי טיבעא, אבל לגבי שאר מטלטלי חשיב טיבעא. רא"ש],

ת"ש [מקשה על מ"ד דלב"ש אין מחללין פירות על זהב], הפורט סלע ממועות מעשר שני מי שיש לו מעות נחשת של מעשר שני, וצא לפורטן בסלע כסף, להעלות לירושלים מפני משאוי הדך ב"ש אומרים, בכל הסלע מעות אס צא לפורטן יפרוט כולן, ויתן מעות בשביל כל הסלע,

וב"ה אומרים, בשקל כסף בשקל מעות לא יפרוט אלא חציין, שהפרוטות יוצאות צירושלים, וכשיצא שם יהא צריך לפרוטות מיד לקנות זרכי סעודה, ואם ירצו הכל אלל שולמתי לפרוט, יוקירו הפרוטות, וגמלא מעשר שני נפקד, לפיכך ישאו פרוטות עמהן להוציא במקמת, לכשיכלו יפרוט הכסף שצדו מעט מעט,

השתא לב"ש לגבי פריטי [של נחשת] מחללין דמדקמי ממועות מעשר שני, שמה מינה חילל פירות על הפרוטות, לגבי דהבא מביעיא דמחללין פירות, ומיוצא דמאן דאמר אף בפירות על דינרין מחלוקת?

שאיני פריטי, באתרא דסגין [אינהו. כ"י פירנזא, וב"ה לעיל מוד:]
חריפי [טפי. וטיקן 115] [פי' יותר מזהב],

מי שיש לו סלעין כסף מעשר שני [ושאר כספים השייכים לקודש. שט], לא יחליפם דינרי זהב כדינר זהב להקל המשו מעליו ובית הלל מתירין,
[משנה זו נשנית לפי מה דהוה סבר רבי בילדותו, ולסברת זקנותו צ"ל דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה. רא"ש]

ר' יוחנן וריש לקיש, חד אמר מחלוקת בסלעים על דינרין [וחד אמר לקמן דפליגי גם בפירות על דינרין], דב"ש סברי כספא טבעא, ודהבא פירא, וטבעא אפירא לא מחללין דרממנא אמר וזאת הכסף, וב"ה סברי כספא פירא ודהבא טבעא, ופירא אטבעא מחללין [פי' דב"ש סברי כוקנותיה דר' וב"ה כילדותיה. ריטב"א],

אבל פירות ראשונים של מעשר שני על דינרין על דינר זהב דברי הכל מחללין דאפילו לזית שמאי דאמרי פירא הוה [דזהב] לגבי כספא, מודו דלגבי פירא טבעא הוה, כמ"מ מירי דהוה אכסף לב"ה זהב לזית שמאי אנו למדין מכסף לזית הלל, כדמפרש ואזיל,

כסף לב"ה, אע"ג דכספא לגבי דהבא פירא הוי [דהא אמרי ב"ה לגבי מעשר שני, שמחללין כסף על זהב, דכסף הוי פירא], לגבי פירא [לחלל פירות המעשר עליו] טבעא הוי דקמני סלעין, אלמא מחילת הפירות נחללו על הכסף, ומודו זית הלל דקדשו כמעשר, זהב נמי לב"ש, אע"ג דדהבא לגבי כספא פירא הוי, לגבי פירא טבעא הוי,

וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת שמאי והלל, לזית שמאי פירא הוה, ואין מחללין [דלב"ש בין פירות ובין כסף אין לחלל על זהב],

ולמ"ד אף בפירות על דינרין מחלוקת, אדמיפלגי בסלעין על דינרין לפלוג בפירות על דינרין ולימרו זית שמאי אין מחללין, ואנא ידענא דכל שכן סלעין על דינרין וכו', דכיון דהבא לגבי פירא הוה כל שכן לגבי כספא?

אי איפלוג בפירות על דינרין, הוה אמינא דלא אפילו זית הלל עליהו [דמותר לחלל] ה"מ אלא בפירות על דינרין [שכן כתיב וצרת הכסף], אבל בסלעין על דינרין אימא מודו להן בית הלל לבית שמאי, דדהבא לגבי כספא פירא הוי ולא מחללין דאין מחללין על דינרים, קמ"ל,
[דפליגי ב"ש וב"ה בין בפירות עצמן ובין בכסף לחללם על זהב],

תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר לזית שמאי אין מחללין אפילו פירות על דינרין, דשמעינן לרבי יוחנן דאיכא למאן דאמר דהבא פירא הוי, ואפילו לגבי נפשיה,

דאמר רבי יוחנן

דף מ"ה ע"א

אסור ללוות דינר בדינר שמה יוקירו ויצא לידי רבית, ודינר זהב קאמרי,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אלא דכולי עלמא, הכסף כסף ריבה, ואפילו כסף שני,

אלא אי איתמר דרבי יוחנן ור' שמעון בן לקיש הכי איתמר [קאי רק על הלישנא אחרינא, אבל הלשון ראשון הוא כמו שאמרנו לעיל. ע"פ יוסף דעת], חד אמר מחלוקת בסלעין [כסף] על דינרין [של זהב], דב"ש סברי גזרינן

דף מ"ה ע"ב

[שממתינן שיתלקט לו די מעשר שני לעשות ממנה דינר זהב] שמוא ישהה עליותיו [פ' לעלות לירושלים] עד שיספיק להיות לו סלעים מעשר, עד שיגיעו לדמי דינר זהב כשנה שניה, שימכור מעשרות שנה הצאה דיומנין דלא מלו זוזי בדינרא ולא מסיק [ולא יעלה לירושלים, ויש בזה איסור דכתיב שנה בשנה ואכלת. ע"פ רש"י סוכה מ:],

ובית הלל סברי, לא גזרינן שמוא ישהה עליותיו, דכי לא מלו נמי בדינרא אסוקי מסיק להו שאין משאו כד, שמעט הן, אבל בפירות על דינרין דברי הכל מחללינן [שאינו משהה הפירות], דכיון דמרקבי לא משהי להו,

וחד אמר אפילו בפירות על דינרין נמי מחלוקת דפירי נמי אמי לשהוי,

בשלמא להך לישנא [ללישנא אחרינא שאין כאן אלא גזירה דרבנן] שמוא ישהה [שהן] שאין מחללין מע"ש על זהב] דאמרת דמדאורייתא משרא שרי, ורבנן הוא דגזרו ביה, היינו דקתני [לעיל מד: בית שמוא] אומרים לא יעשה אדם סלעין דינרי זהב וכו' [יעשה ולא יעשה ולא קמי לשון חלול, דקסבר יש חלול, אבל חכמים הסמיכו עליו,

אלא להך לישנא [לשון ראשון] דאמרת דמדאורייתא פליגי, מחללינן ולא מחללינן מבעי ליה הכי איצטגי ליה למיתני בית שמוא אומרים אין סלעים מעשר שני מתחללין על דינרי זהב, אי משום כסף שני, אי משום דהצאה פירא הוא, דהוי איסור דאורייתא, ולא מיתפשי בקדושת מעשר, קשיא,

לב"ע אין מחללין מעשר שני לא הפירות עצמם ולא מעותיהם על פירות,

בית שמוא אומרים לא יעשה אדם סלעין דינרי זהב,	בית שמוא אומרים לא יעשה אדם סלעין דינרי זהב,	ובית הלל מתירין
ר"י ור"ל, חד אמר מחלוקת בסלעים על דינרין, אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללינן	דב"ש סברי כספא מבעא, ודהבא פירא, ומבעא אפירא לא מחללינן דלמנא אמר וזרת הכסף,	וב"ה סברי כספא פירא ודהבא מבעא, ופירא אטבעא מחללינן
וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת שמוא והלל, דלגית שמוא פירא הוא, ואין מחללין,	לב"ש זהב הוי פירא ואין מחללין מעשר שני על פרי	לב"ה הוי זהב מבעא ומחללין עליהו בין פירות ובין זהב,

לישנא אחרינא אמרי לה, רבי יוחנן וריש לקיש, חד אמר מחלוקת בסלעין על דינרים, דב"ש סברי הכסף וזרת הכסף והלכת (דברים יד) כסף ראשון שחללת הפירות עליהם אמה נריך לזר צידך ולהליך ולא כסף שני שחללת אותו כסף על כסף אחר, וב"ה סברי הכסף כסף ריבה כסף יתירא כמיז צפרשה ואפילו כסף שני, אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללינן, דאכתי כסף ראשון הוא,

וחד אמר אף בפירות על דינרין נמי מחלוקת וטעמא דבית שמוא משום דהצאה פירא הוא, ולא מתחלל עליה מעשר,

ולמ"ד סלעין על דינרין מחלוקת דוקא פליגי, וטעמא דבית שמוא משום כסף שני הוי, ולא משום דהצאה פירא הוא, אדמיפלגי בסלעין על דינרין שיש לטעות ולומר טעמא משום דהצאה חשיב ליה פירא הוא לפלגי בסלעין על סלעין ששניהם של כסף?

אי אפלגי בסלעין על סלעין, הוה אמינא נסלעין על סלעין הוא דפליגי בית הלל עליהו, דלית להו כסף ראשון ולא כסף שני ה"מ בסלעין על סלעין, אבל בסלעין על דינרין אימא מודו להו ב"ה לב"ש דלא מיתחלי, משום דדהבא לגבי כספא פירא הוי [ובשמוחלל כסף על זהב הוי זהב בפירות] ולא מחללינן, קמ"ל,

ת"ש, הפורט סלע של מעשר שני בירושלים שהיה מחליף סלעים שצדו וטוטל פרוטות להוציאם לזרכי סעודות מעשר, ב"ש אומרים בכל הסלע מעות אס צא להחליף כל הסלעין שצדו צמעות יחליף, וב"ה אומרים בשקל כסף בשקל מעות לא יחליף אלא חזיין, שמוא לא ישהה צעיר עד שיוציא את כולו, ויפקיד צעיר עד רגל אחר, והפרוטות מתעפשות, ואם יחזור ויחליפם בסלעין נמצא שולחני משחקר שחי פעמים, ומעשר שני נפסד,

השתא כספא לגבי פרימי מחללינן, ולא אמרינן כסף ראשון ולא כסף שני, לגבי דהבא דחשיב מיניה מו אמרינן כסף ראשון ולא כסף שני?

אמר רבא, ירושלים [שיש עליו פסוק מיוחד] קמותבת, שאני ירושלים דכתיב ביה דברים יד ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן [מפשטיה דקרא יש ללמוד שמחללין על פרוטות דאי אפשר ליחננו בכל אשר תאווה נפשו אם לא יהיו לו פרוטות וכל זה צורך בקר וצאן ויין ושכר. תוס' הרא"ש],

תא שמוע מההיא קמיימא [לעיל בתחלת הדף דהפורט סלע ממועות מעשר שני]. דלא מיירי צירושלים, דמחליף פרוטות וטוטל סלע, הפורט סלע ממועות מעשר שני, בית שמוא אומרים בכל הסלע מעות, וב"ה אומרים בשקל כסף בשקל מעות,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ואע"פ שבכסף שאינו ממכר קונים בו, למאן דלא סבירא ליה נעל דווקא, לא דמי, שהכסף שאין בו צורה אינו שוה יותר מזה שיש בו כסף, והמקבל אינו מקבלו אלא לפי מה שהוא שוה, אבל כשיש בו צורה הוא מקבלו ביותר ממה שהוא שוה, וכיון דההוא יתר עבד ופסיק נמצא שנתאנה מי שסמך על הצורה. ר"י מלוניל,

תנן [שנינו במשנתנו], **הזהב דינרי זהב**, דהוי ליה מטבע קונה את הכסף, מאי לאו בחליפין, ויש"מ מטבע נעשה חליפין?

לא בדמים [שקונה כסף ע"י נתינת זהב],

אי הכי הזהב קונה [את] הכסף משמע מעכשיו הכסף קנוי לו בכל מקום שהוא שם, ואין לשון הזהב נוסף אלא בדבר שהוא צעין, והחליף זה צוה, ואי בתורת דמים, שמושך הימנו דינר זהב צעשים וממשה דינר כסף, אין כאן כסף קנוי, אלא המושך הזהב נמחייב לו מעות במשיכה זו, והכי איצטרי ליה למיתמי, **מחייב מבעי ליה** הזהב מחייב את הכסף, וגורס למושך לחייבו כסף?

תני הזהב מחייב [ואינו מגיה המושנה, אלא האי קונה פירושו כמו מחייב. תוס' הרא"ש],

הכי נמי מסתברא דבתורת דמים ולא בתורת חליפין, דמשמע מינה מטבע נעשה חליפין **מודקתני סיפא** [פי' בבא שניה של משנתנו] **הכסף אינו קונה את הזהב**, אי אמרת בשלמא בדמים, היינו דאמרין [הטעם שאינו קונה הוא] **דהבא פירא, וכספא טבעא, ומטבעא פירא** [בשנותן מטבעא בשביל פירא] **לא קני** אי משום דמשיכת ממכר מפורשת מן המורה דלנקמן (מו, ז), אי משום דמיקנה רצון, שמה יאמר לו נשרפו חטיף בעליה,

אלא אי אמרת [הזהב קונה את הכסף] **בחליפין**, תרוייהו לקנו **אהדרי** דכיון דמטבע נעשה חליפין, מה לי של כסף מה לי של זהב,

[בסוף הענין מוסף רב פפא, דאף למ"ד אין מטבע נעשה חליפין, מיעבד הוא דלא עבד חליפין, אקנויי מיקנו בחליפין, כיון שהטעם משום דדעתיה אצורתא, אבל בעצם יש קנין חליפין גם במטבע, ולכן היה פשוט להגמ' דבשני מטבעות תרוייהו לקנו אהדרי],

ועוד תניא דשמעינן מינה דלאו בחליפין עסקינן **הכסף אינו קונה את הזהב** [ומפרשה, כשמוכר כסף ומקבל בשבילה זהב, כיון שכסף הוי טיבעא, אין הזהב שהוא פירא נקנה ע"י נתינת הטיבעא], **כי צד מכר לו עשרים וחמשה דינר של כסף בדינר של זהב, אע"פ שמושך** [הקונה] **את הכסף, לא קנה** [את הכסף] **עד שימושך** [המוכר] **את הזהב**,

אי אמרת בשלמא בדמים, משום הכי לא קני [דמעות אינן קונות], **אלא אי אמרת קונה ואינו קונה** דקאמר בחליפין קאמר **בחליפין נקני** דהא תנא רישא הזהב קונה את הכסף, דאשמעינן דה מטבע נעשה חליפין,

אלא מאי בדמים, אי הכי אימא רישא [של הברייתא], **הזהב**

לישנא אחרת: רבי יוחנן וריש לקיש, חד אמר מחלוקת בסלעין על דינרים,	הכסף וזרת הסקף והלכת (דברים יד) כסף ראשון שחללת הפירות עליהם אמה זריק לזר צידך ולהוליק ולא כסף שני שחללת אותו כסף על כסף אחר,	הכסף כסף ריבה כסף יתירא כתיב צפרשה ואפילו כסף שני, אבל פירות על דינרין דברי הכל מחלוקת, דאכתי כסף ראשון הוא
וחד אמר אף בפירות על דינרין נמי מחלוקת	אין מחלוקת פירות על דינרין, ולא סלעים על דינרין, וטעמא דצית שמאי משום דהצבא פירא הוא, ולא ממחלל עליה מעשר	מחלוקת פירות על דינרין, וגם סלעים על דינרין, דדינרין הוא טבעא,
אלא אי איתמר הכי איתמר [הלישנא אחרת]: חד אמר מחלוקת בסלעין [כסף] על דינרין [של זהב], אבל בפירות על דינרין דברי הכל מחלוקת דכיון דמרבקי לא משהי להו,	גורנין שמא ישהה עליותיו [פי' לעלות לירושלים] דוימנין דלא מלו זוי בדינרא ולא מסיק,	ובית הלל סברי, לא גורנין שמא ישהה עליותיו, דכי לא מלו נמי בדינרא אסוקי מסיק להו,
וחד אמר אפילו בפירות על דינרין נמי מחלוקת	דפירי נמי אחי לשהוי	מותר לחלל על זהב דלא חיישינן שיששה

איתמר, רב ולוי, חד אמר מטבע נעשה חליפין הצא להחליף מטבע בדבר אחר, שלא בתורת מקח וממכר אלא בתורת קנין, כדך שקוין בסודר, שהקונה נותן סודר למקנה [אליבא דמ"ד בבליי של קונה לקמן מו.], והוא מקנה לו הקרקע או המטלטלין במשיכה, [כ?] שהוא מושך הסודר, כדכתיב (רות ד) שלף אש נעלו ומתן לרעהו, אף מטבע [יכול הקונה ליתן בתורת חליפין], אף על פי ששנינו נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו, הני מילי כשנתנו בתורת דמים, כדרך מקח וממכר, אבל אם נתן בתורת חליפין, כיון שמשך זה את המעות נקנה לו החפץ שלו בכל מקום שהוא [ואם נשרף ללוקח נשרף, ואם נתייקר ללוקח נתייקר, ואפי' יהיה בעין לא יוכל אחד מהם לחזור בו בשום ענין. ר"י מלוניל], **וחד אמר אין מטבע נעשה חליפין** כדמפרש רב פפא,

אמר רב פפא, מ"מ דמ"ד אין מטבע נעשה חליפין הא לוכא למימר דאית ליה דרב נחמן, דאמר לקמן (מו, ח) אין קונין אלא ככלי, דנעלו כתיב, דאם כן אדמפלגי במטבע, ליפלגו בכל דבר שאינו כלי, אלא על כרחך סבירא ליה לכל המטלטלים נעשין חליפין לקנות את שכנגדו, ובמטבע לחודיה פליגי,

משום דדעתיה אצורתא דעמו של מקנה את החפץ, וטוטל המטבע בחליפין, אינו סומך אלא על הזרה שבו, שאין המטבע חשוב אלא על ידי זרה שבו, וצורתא עבדיא דבמלא שהמלך פוסלה וגוזר לזר [זה. ר"י מלוניל] זורה אחרת, הלכך הוה ליה כדבר שאינו מסוים ושלם, ולקמן (דף מ"ז) ממעטים דבר שאינו מסוים מדכתיב נעל,

[ואע"ג דסבירא ליה דעבדינן חליפין מפירות, לא דמי לפירות, לפי דלפירות יש חשיבות בעצמן, שאדם נהנה בהם ומתפרנס בהם מה שאין כן במטבע,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

קונה את הכסף כיצד, מכר לו דינר של זהב בעשרים וחמשה דינר של כסף, כיון שמשך את הזהב נקנה כסף בכל מקום שהוא,

אי אמרת בשלמא בחליפין, היינו דקתני נקנה כסף בכל מקום שהוא [שכן הוא תורת קנין חליפין], אלא אי אמרת בדמים, האי נקנה כסף בכל מקום שהוא, נתחייב גברא מיבעי ליה?

אמר רב אשי, לעולם בדמים, ומאי בכל מקום שהוא, כמות שהוא כמו שהתנה עמו, כדאמר ליה אי אמר ליה מארנקי של מטבע חדשה [דהיינו] סלעין חדשים יהבינא לך, לא מצי יהיב ליה מארנקי ישנה [מטבעות ישנים], אע"ג דעדיפי מינייהו [בדרך כלל מטבעות ישנים הם טובים מן החדשים], מ"ט דאמר ליה לישנן קא בעינא להו נריך אזי להניחן זמן מרובה [אין אני צריך המטבעות עד זמן מרובה], ומדשים נוחים לי שלא ישחירו יותר מדאי [אף שהישנים הם טובים יותר, אבל אם הם ישנים מאוד אינם טובים],

אמר רב פפא, אפילו למ"ד אין מטבע נעשה חליפין לקנות את שכנגדו, מיעבר הוא דלא עביר חליפין, אקנויי מיקנו בחליפין [שהקונה המטבע נותן הסודר] קנין סודר או מטלטלין, שכנגדו קונה אותו בחליפין, מכיון שמשך בעל המטבע החליפין משכנגדו, נקנה המטבע לבעל הסודר [לקנין אמרינן דרב פפא הדר ביה מזה, שגם מטבע אינו נקנה בחליפין],

מידי דהוה אפירא לרב נחמן כל דבר שאינו כלי קרוי פירא לגבי חליפין, ופליגי רב ששת ורב נחמן לקמן (מו, א) בשמעתי, דאמר רב נחמן, נעל דוקא כחצי, שיהא כלי ולא שום דבר שאינו כלי עושה חליפין, ומודה הוא שכל דבר שכנגד הכלי נקנה בחליפין הכלי, דכתיב (רות ד) לקיים כל דבר, אלמא אף על גב דפירי לא עבדי חליפין לקנות שכנגדו, נקנה הוא בחליפין של כלי, מכיון שמשך בעל הפירות את הכלי, נקנו פירות לבעל הכלי,

פירא לרב נחמן לאו אע"ג דאינהו לא עבדי חליפין [בשנותן פירא במקום סודר], אקנויי מקנו בחליפין, טבעא נמי לא שנא,

מיתבי, היה עומד בגורן ואין בידו מעות ורוצה לחלל מעשר שלו, ונל[ה]עדים בפדיונו, לחלל על ידי מקח וממכר שמוכרו [את המעשר שני] לאיש אחר, כדי שלא יתחייב חומש, דכתיב (ויקרא כז) אם גאל גאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף, [דוקא] "ממעשרו" ולא הלוסס מעשר שני של אחרים,

אומר לחבירו שהוא אוסרו, וידע צו שאינו עושה אלא להיפטר מן החומש [פי'] שלאיש זר לא היה נותנן במתנה שמה לא יחזירם לו], הרי פירות הללו של מעשר שני נתונים לך במתנה ומכיון שקנאן זה במתנה, נעשה הראשון נכרי אצלם, ויכל לפדותם בלא חומש,

דף מ"ו ע"א

וחוזר ואומר, הרי הן פירות של מעשר שני שלך, יהיו מחוללין על מעות שיש לי בבית ויקנה המעשר הזה את המעות, ויאל לחולין,

מעמא דאין בידו מעות דמדקמני ואין צידו מעות, שמע מינה, הא אם יש בידו מעות שם בגורן, לא היה אומר לו התנא לעשות כן, אלא המעות הללו היה מוסר לחבירו, ומקנה אותם לו במשיכה ליכני להו לאידך במשיכה, ופריק [ופודה] ומצירו זה פודה את המעשר דהכי עדיף שאינה נראית ערמה כל כך להיפטר מן החומש דהוה ליה מצירו גברי נוכרה לגבי מעשר, וקרינן ביה "ממעשרו" פרט של אחרים,

ואי אמרת מטבע נקנה בחליפין, ניקנו ליה מעות [שיש לו בביתו] להיאך [לחבירו] אנב סודר, ולפרוק?

דלית ליה סודר [וצ"ל שגם לקונה וגם למקנה אין סודר. ראה מהר"ם שי"ף],

ונקניניהו נהליה אנב קרקע יתן לו זה בעל מעשר קרקע בחזקה [דהא זה חבירו ויחזירו לו], ועמהן המעות, ומשיחוק זה בקרקע יהיו המעות קנייות לו בכל מקום שהן, דתמן (קדושין כו, א) נכסים שאין להן אחריות נקנין עם נכסים שיש להן אחריות בכסף בשטר ובחזקה, ומצירו זה יאמר, הרי פירות הללו מחוללין על מעות שיש לי בציתך, דהכי עדיף, דהוה ליה נוכרה,

והך קושיא לרב פפא לא מקשינן # [פי' דלכ"ע כסף נקנה אנב קרקע, ורב פפא אמר רק שנקנה ע"י חליפין], אלא אתמוהי קא מתמה אמתניתין?

דלית ליה קרקע,

והא עומד בגורן קתני? בגורן שאינו שלו,

ואיכפל תנא נחמסק התנא וטרח לאשמועינן להורות לנו הלכה בדבר שאינו מצי גברא ערמילאי שיהיה אדם עומד בגורן ערום, דלית ליה ולא כלום [וצ"ע אך יחלל המעשר כשהוא ערום הא חילול מעשר בעי ברכה ומה"ט אין מחוללין בבית המרחץ? טל תורה מהר' מאיר אריק וצ"ל, # וי"ל בין שיש שם ערימות של הבואה יכול לכסות את עצמו ע"י התבואה],

אלא לאו שמע מינה בגורן שאינו שלו, אצל סודר יש לו, ואפילו הכי הפירות צריך ליתן לו במתנה, אין שאין מטבע נקנה בחליפין, שמע מינה [וב"ש שאינו נעשה. ראה חו"מ'],

ואף רב פפא הדר ביה ממאי דאמר מטבע נקנית בחליפין, כי הא דרב פפא הוו ליה תריסר אלפי דינרי בי חוזאי, אקניניהו לרב שמואל בר אחא שהיה הולך לשם, כדי שיביאם לו, שאילו לא הקנה לו לא היה נוחם לו מי שהפקדון אצלו, שאם יאבדו בדרך יחזור רב פפא ויתבעם לו, אנב אסיפא דביתיה מפטן צימו, אלמא מדאכטריך ליה לקניניהו אנב

אבני חן על מסכת בבא מציעא

קרקע, שמע מינה אין מטבע נקנה בחליפין,

כי אתא נפק לאפיה עד תוך שס מקום [לשון זה גם בב"ק קד'; ב"ב עז'; קנ']. [שמחמת שמוחה נפיק לאפיה שסבור שלא יתנו לו שלא יחשבו זה לקנין, מחר"ם שי"ף עיי"ש],

וכן אמר עולא האי וכן לעיל קאי אפלוגמא דרז ולוי אין מטבע נעשה חליפין, וכן אמר רב אסי אין מטבע נעשה חליפין, וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, אין מטבע נעשה חליפין,

איתיביה רבי אבא לעולא [מביא ראיה דמטבע נעשה חליפין], הרי שהיו חמוריו ופועליו תובעין אותו מעות שחרם ומוזמיהם בשוק, ואמר [הבעל שהיה חייב להם המעות] לשולחני, תן לי בדינר מעות תן לי פרוטות בשוה דינר, והדינר אין עמה דדי, אבל אני אעלה לך עד יום פלוני יפה דינר וטריסית, קא סלקא דעתך דינר יפה היוצא בהוצאה קאמר, וטריסית מעה קטנה ואפרנסם אעשה זרכיהם, כלומר אסלקס מעלי, כל זורק סיפוק קרי פרנסה, קומדי"ר בלעז, ואני אעלה לך יפה דינר וטריסית [יש מפרשים שטריסית זו אינה שוה פרוטה. מאירי], ממועות שיש לי בביתי,

אם יש לו צביתו אותן מעות שהוא אומר מותר קא סלקא דעתך דכיון דיש לו, הוו להו חליפין, דהחליף אלו באלו, אותן שצביתו באלו, ומממם דוחקו אחיל גביה לתת לו טריסית יותר, ואין כאן משום רבית, שהרי אין כאן שכר הממנה, שהרי אין מממין לו כלום, שהרי הוא פורעו מיד, דמשמשך את מעות השולחני, נקנה לו [לשולחני] הדינר שצביתו בכל מקום שהוא,

ואם לאו אסור דכיון דאין לו הדינר צביתו אין כאן חליפין, אלא כשאר מכר בעלמא, שהוא מתחייב לו הדינר לאותו זמן [שישלם לו לזמן שקבע לו], וטריסית מוסף לו כשכר מעותיו שהממין,

ואי סלקא דעתך, אין מטבע נעשה חליפין ואין מטבע נעשה חליפין [הרי] אפילו יש לו נמי אין קנין לו במקום שהם שם הויא ליה הלואה ואסור ואין זו אלא הלואה, ואף על גב דדרך מקח וממכר הוא, קיימא לן לקמן כלל דרבינא, כל אגר נטר ליה אסור, אלא לאו שמע מינה מטבע נעשה חליפין, ונקנה בחליפין, דהא הכא תרוייהו מטבע נינהו, של שולחני נעשה חליפין, ושל בעל הצית נקנה בחליפין? אשתיק,

א"ל רבי אבהו לעולא [בן דרכם לבקש האמת אף אם זה נגד מנה שהם אמרו] דלמא מנתי לתרומיהו ד אידי ואידי צין דשולחני צין דבעל הצית בפרו' ממו' ת' שנו מעות של נחושת, שהם עדיין בלא זורה, כעין אסימון של כסף דליכא עלייהו טבעא # [שהמטבע דמטבע אינה נקנית בחליפין הוא דעתא אצורחא], ואידי ואידי פירא הוו, ומש"ה נקנו בחליפין,

א"ל עולא אין שפיר תרצת לה, ו דיקא נמי, דקתני יפה דינר וטריסית דמשמע אעלה לך מפרוטות שצבית שוה דינר, וטריסית, ולא

קתני דינר יפה דלישתמע דינר של כסף טוב, וטצוע [פי' מטבע טובע בצורה] וטריסית, ש"מ,

רב אשי אמר, לעולם בדמים [ולא בחליפין] ובפרוטות היא, כדקאמר [שעל ברוך ביירי שאין לו מטבעות], מדקמני יפה דינר [וקשה אם ההיתר הוא מדין עד שיבא בני וכו' למה באמת כתב הלשון יפה דינר, ראה מחר"ם שי"ף], ומיהו, טעמא לאו משום דנקנה בחליפין [מדין פירות], שאפילו התנה עמו צבורת דמים אין כאן רבית "דאגר נטר ליה", שאפילו הלואה, אם יש לו צביתו מותר לתת לו עודף כיון דאית ליה, נעשה דהוא ליה כאומר הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח,

ת"ש, כל הנעשה דמים באחר משנה היא צקדושין (כמ, א), וקא סלקא דעתך דהכי קאמר, כל הרגיל להיות יתן דמים באתר, דהיינו מטבע, כיון שזוכה זה [בעל הפרה] אם נתנה בעלים צבורת חליפין, בחליפי שור ופירה, כיון שמשך בעל הפרה את המטבע נתחייב זה בעל המטבע בחליפין בכל אונסין שיוולדו בחליפין מעתה, אם מת השור מת לו, אף על פי שלא משך כו', אלמא קנה בחליפין של מטבע,

כל הנעשה דמים באחר מאי ניהו מטבע, ושמע מינה מטבע נעשה חליפין?

אמר רב יהודה, ה"ק

דף מ"ו ע"ב

כל הנישום כל שרגלים לשום אותו כשנמנין [אותן] [אותו ?] דמים באחר דהיינו כל המטלטלים, [ומפרש] אם בא אדם לתת דמים צחקך אחר, דרכן לשומן בכמה יתנו לו כיון שזוכה זה נתחייב זה בחליפין אם נתנס צבורת חליפין, כיון שמשכן זה כו', ואשמועינן דמטלטלי ופרי נעשין חליפין, ולא צעין כלי, דשלק אש נעלו (רות ד) לאו דוקא, דלקיים "כל" דבר דרשין לקיים "בכל" דבר, כדלקמן (מו, א),

ה"נ מסתברא ללאו צמטצע עסקינן, דקמני סיפא כינא, החליף שור צפרה כו',

מדקתני סיפא, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור שמע מינה [שהמדובר בחילופי מטלטלין],

ולמאי דסליק אדעתיה מעיקרא [לפרש בן הנעשה דמים באחר] מטבע, מאי כיצד [החליף שור בפרה]? הכי קאמר ופירי נמי עבדי חליפין כל מטלטלין, אף על פי שאינו כלי עצדי חליפין, כינא כו', והכי מפרשין לה כל העושה דמים באתר, דהיינו מטבע, אם נתנו צבורת חליפין, כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין, כינא חליפין, ומיהו חליפין, כגון המחליף שור צפרה, ואשמועינן אגב אורחיה צסיפא דפירי עושים חליפין, כיצד החליף שור

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דממתיין, לא בחליפין ולא בדמיס, [אלא] על כרחך כרב ששת מתריץ לה,

תנן, כל המטלטלין קונין זה את זה, ואמר ריש לקיש ואפילו כים מלא מעות בכים מלא מעות ועל כרחך בחליפין קאמר, דאי בתורת דמים מעות לא קנו, שמע מינה מטבע נעשה בחליפין, ונקנה בחליפין?

תרגמא רב אחא בשמיהן מעות פסולות, דהוה ליה כשאר מטלטלין, בדינר אנקא ואניגרא מחליף כים מלא דינרי אניקון כים מלא של דינרים אניגרא, אחד מהם שפסלתו מלכות, ואחד מהם שפסלתו מדינה המלך גזר שלא יוציאו וצני מדינה לוקחין אותם בהנע, ואחד מהם פסלתו מדינה צני מדינה שנאמר, אבל המלך לא צוה, ומוציאין אותם בשאר מדינות המלך, [ופסול מדינה שכתבנו אינו אלא במדינה שאין בה מושל, אלא שהם ארנים לעצמם, דא ישר בה מלכות, אין פסול מדינה נקרא פסול אלא אם כן הוא נעשה ברשות המלך. מאיר]

וצריכא, דאי אשמועינן פסלתו מלכות, משום דלא סגי לשון הילוך הוא כלל, אבל פסלתו מדינה דסגי ליה במדינה אחריתי אימא אכתי מטבע הוא, ואין מטבע נקנה בחליפין,

ואי אשמועינן פסלתו מדינה, משום דלא סגי ליה לא בצנעא ולא בפרהסיא, אבל פסלתו מלכות, דסגי ליה בצנעא אימא אכתי מטבע הוא, ואין מטבע נקנה בחליפין, צריכא,

אמר "רבה" אמר רב הונא, מכור לי באלו אחז צידו מעות, ואמר למצורו מכור לי חפץ שלך באלו שצדי, ולא הקפיד לשאול כמה הם, וקיבלם מיד הלוקח קנה לוקח החפץ במעות הללו, ואין אחד מהם יכול לחזור

דף מ"ז ע"א

ויש לו למצורו עליו דין אונאה אם אין במעות כדי דמי החפץ, שפחתו שות,

[ומפרש] קנה אף על גב דלא משך, דכיון דלא קפיד קנה, דכי חליפין דמי ולקמיה פריך והא אין מטבע נעשה בחליפין, [ויש מביאין ראיה מכאן שאין אונאה בחליפין כי אולי הוא רוצה באותו חפץ ואע"פ שאינו שוה בשליו, ואין זה טעם נכון דאטו בשופטני עסקין דמחליפין ולא קפדי וכו'. ריטב"א],

ויש לו עליו אונאה, דמכור לי באלו קאמר ליה לשון ממכר, ולא לשון חליפין,

בפרה או חמור בשור, החליף שור בפרה גרסינן, ולא גרסינן בשר שור,

הניחא לרב ששת צין למאי דסליק אדעתין מעיקרא צין למאי דשני רב יהודה, סיפא דממתיין אשמועינן דפירי עבדי חליפין, ולא צעינן כלי, והא פלוגמא דרב נחמן ורב ששת היא לקמן בשמעתין (מו, א) הניחא לרב ששת כי דאמר פירי עבדי חליפין, אלא לר"נ דאמר כלי אין, אבל פירי לא עבדי חליפין, מאי כיצד [איך תפרש סיפא של המשנה איך תפרשה]?

הכי קאמר, יש דמים שהן בחליפין, כיצד רישא וסיפא חדא היא, ואשמועינן דיש תורת דמים, שהמעות קונות בלא משיכה בחליפין של סודר, החליף דמי שור בפרה, או דמי חמור בשור [דלר' נחמן יהיה צריך לומר דמעות קונות כדלקמיה],

מאי טעמיה דרב נחמן דאמר דמים כי האי גוונא קנו, ואנן תנן מעות אינן קונות?

סבר לה כרבי יוחנן, דאמר לקמן (מו, ז) דבר תורה מעות קונות כדאשכחן גבי קונה מן ההקדש, שאמרה תורה ונתן הכסף וקם לו,

ומפני מה אמרו משיכה קונה ולא מעות גזירה שמה יניחם לוקח צדית מוכר זמן מרובה, ותפול דליקה בשכונת המוכר, ולא יחוש לטרוח ולהציל [ו] יאמר לו נשרפו חטיף בעלייתך, לפיכך העמידם בדרשותם לחזור בו אם ירצה, דכיון שאם יתייקרו בדרשותם יתייקרו, ויחזור בו מן המכר ויהא השכר שלו כי ידיה חשיב להו, וטרח ומציל, וכיון דתקנתא דרבנן בעלמא הוא, במכר דשכית עבדו רבנן תקנתא, במכר דלא שכית, כגון האי שיהיו שמין דמי מטלטלין במטלטלין לא עבדו רבנן תקנתא במשיכה, [הקשה הר"י מלונגיל הלא החכמים היו יכולים לחקן שרק הלוקח יכול לחזור בו, ואז אם יהיה דליקה ישריה המוכר להציל הפירות. עיי"ש],

ומלתא דשכיחא גזרו ביה רבנן מלתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן,

ולריש לקיש דאמר לקמן בפרקין (מו, ז) משיכה מפורשת מן התורה וכיון דמדאורייתא מעות לא קנו, לא שגא מכר דשכית, ולא שגא מכר דלא שכית, מעות לא קנו,

הניחא אי סבר לה כרב ששת דאמר פירי עבדי חליפין מתריץ לה [החליף שור בפרה דממתיין] כרב ששת וכדשני רב יהודה כל הניסוס דמים בלאחר, כגון מטלטלין ופירי, שאדם רגיל לשומן כשנותן דמים בלאחר, היכא דעשאם חליפין כיון שזכה זה כי,

אלא אי סבר לה כרב נחמן דאמר כלי צעינן [אבל] פירי לא עבדי חליפין, ומטבע לא קני בתורת דמים נמי לריש לקיש לא קני, דנישני כרב נחמן דאמר יש דמים שהם בחליפין, דהא לריש לקיש מדאורייתא יליף דמעות אינן קונות, ואפילו דמכר דלא שכית נמי היכי מתריץ לה החליף שור בפרה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

במה הם] לא גזרו בה רבנן,

"רב אבא" אמר רב הונא, מכור לי באלו קנה, ואין לו עליו אונאה,

אמר ליה מר הונא בריה דרב נחמן, לרב אשי, אתון הכי מתניתו לה לדרב הונא, דמסקא לכו אי סבר ליה מטבע נעשה חליפין ואס לאו, ודמימו דחוי בעלמא אנן הכי מתנינן לה צהדיא מתנין רב הונא צהדי הנך רבנן דלעיל (מו, א), וכן אמר רב הונא אין מטבע נעשה חליפין ולא מסקא לן הכא מידי, דודאי טעמיה משום דסבירא ליה כרבי יוחנן הוא,

במה קונין קנין חליפין דכתיב בקרא שלף אש נעלו, מי שלף ונתן? רב אמר בכליו של קונה, דניחא ליה לקונה דלהוי מקנה קונה את הכלי כי היכי דלגמר ולקני ליה,

ולוי אמר בכליו של מקנה, כדבעינן למימר לקמן,

אמר ליה רב הונא מדסקרתא לרבא, וללוי דאמר בכליו של מקנה, הא קא קני ארעא אגב גלימא הוון קרקע למצירו בקנין סודר, והמקבל ממנה מושך הסודר מיד הנותן, ונקנה לו הקרקע עם הסודר במשיכת הסודר שנקנה במשיכה אם כן הווי ליה נכסים שייש להן אחריות, ונקנין עם נכסים שאין להן אחריות אס כן הווי להו קרקעות נקנין עם מטלטלין במשיכה, בדבר שהוא קנין למטלטלין ואינו קנין לקרקע,

ואנן איפכא תנן, נכסים שאין להן אחריות נקנין עם נכסים שייש להן אחריות בדבר שהוא קנין לקרקע, ואינו קנין למטלטלין, כדקמיני כספא ובשטר ובחזקה?

אמר ליה אי הוה לוי הכא הוה מפיך [מוציא] לאפך פולסי דנורא ניזונות של אור, אשטנל"ש (ניזונות), שהן עגולות כפולסא, דאמרינן לקמן אסימון פולסא, ולשון שממא קאמר ליה, שחשדמו דזו, [פרש"י שהיה מגדל אותו שאומר עליו בוקי סריקי כי הגי, ובתוס' (רבינו פרץ) הקשו דמשום הא לא הוי בר נדוי? לכך פ' שהיה משיב לך תשובות כדאמרינן התם [חולין קלז:] והוה נפיק מפומיה זקוקין דנורא. ריטב"א]

מי סברת גלימא מקנה ליה דאמר ליה אגב, שעל ידי משיכת הכלי שנקנה לו במשיכה, יקנה לו הקרקע עם הכלי, אין אלו אלא כחליפין, כאילו זה מוסר לו חפץ אחר תחת קרקע, ומכיו מסירתו בההיא הנאה דקא מקבל מיניה הנאת קבלתו ממנו [הקונה מקבל מהמקנה] מתנת הכלי, שחשבו לקבל ממנו מתנה נוח לו [להמקנה], כאילו נתן לו זה הקונה מתנה רבה, וגמר נתן ומקנה לו הקרקע גבור ואקני ליה # [וראה במכתב אליהו בתחלת הספר במאמר החסד, שיש נתינה שהוא נטילה ויש נטילה שהוא נתינה, וגם כאן נטילה זו הוא נתינה],

כתנאי רות ד וזאת לפנינו בישראל על הגאולה ועל התמורה

פשיטא לן דמים ואין מקפיד עליהן נתן לו מעות או חפץ בשביל חפץ אחר בתורת דמים, ולא הקפיד עליהן לראות אס ישנן כדי שוין הא קאמרינן דקני דקני בלא משיכה דכחליפין דמו,

חליפין ומקפיד עליהן נתן לו חפץ בחפץ בתורת חליפין, לקנות כדין קנין שקונין בסודר, וזה מקפיד לראות שהא הסודר שזה כל כך, מאי מי קנו תרוייהו במשיכה דחד מיניהו, או דלמא הואיל והקפיד עליהם הרי הן כדמים, והוי להו מעות, ואין קנות עד שימשוך גם השני?

אמר רב אדא בר אהבה, תא שמע, הרי שהיה [ראובן] תופש פרתו ועומד, ובא חבירו [שמעון] ואמר לו פרתך למה הצאת בשוק [ועונה לו ראובן] לחמור אני צריך, [ואומר לו שמעון] יש לי חמור שאני נותן לך, פרתך בכמה, [ועונה לו ראובן] בכך וכך, [וממשיך ושואל משמעון] חמורך בכמה [ועונה לו שמעון] בכך וכך,

משך בעל החמור [שמעון] את הפרה, ולא הספיק בעל הפרה [ראובן] למשוך את החמור עד שמת החמור, לא קנה בעל החמור את הפרה, שמע מינה חליפין ומקפיד עליהן לא קנה,

[ודוחה] אמר רבא, אטו חליפין דקרא בשופטני עסקינן דלא קפדי לדעת שהיו שוות קצת דמים, שייטב צענינו לתת לו את שלו כנגדו, ואפילו הכי קאמר קרא דקנה, אלא כל חליפין מיקפד קפדי וקנה [אין לומר שיש מציאות שעושה קנין חליפין שאין החפצים שווים זה בזה], [מיקפד קפדי. שהיו שווין קצת ולפעמים שהיו שווין כמו החפץ גופיה, ואפילו כשאנו שוה בחפץ שכנגדו קנה. תוס'],

והכא במאי עסקינן, דאמר ליה חמור [תן לי ואני אתן לך] בפרה וטלה [וגם טלה], ומשך את הפרה ועדיין לא משך את הטלה, דלא הוה ליה משיכה מעליא [ולכן אם מת החמור לא קנה בעל החמור את הפרה],

אמר מר [רבה לעיל בשם רב הונא], מכור לי באלו, קנה ויש לו עליו אונאה, לימא סבר רב הונא מטבע נעשה חליפין דהא יהב טעמא למלמיה משום דכחליפין דמו?

לא, רב הונא סבר לה כרבי יוחנן כלומר אין מטבע נעשה חליפין, והני לאו חליפין נינהו אלא דמים, דהא מכור לי קאמר, ודמים כי האי גוונא קנו בלא משיכה כחליפין דקנין סודר, משום דזבני דלא שכיח נינהו, וכרבי יוחנן כו' דאמר דבר תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיף בעלייה, מלתא דשכיחא גזרו בה רבנן, ומלתא דלא שכיחא [שיקבל מעות מקונה בלי לשאול

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לקנינוי משמע מיעוט, זו ולא צדצר אחר [משמע דהלכה כרב. ראה תוס'],

"ביה", רב פפא אמר, למעוטי מטבע, ורב זביד ואיתימא רב אשי אמר, למעוטי איסורי הנאה,

איכא דאמרי "ביה", אמר רב פפא למעוטי מטבע, "דכשר", אמר רב זביד ואיתימא רב אשי למעוטי איסורי הנאה, אבל מוריקא לא אצטריך למימר דלא קני:

[שנינו במשנתנו] אסימון קונה את המטבע וכו': מאי אסימון? אמר רב מעות הניתנות בסימן הצלן מקבל סימנין מיד הנמנין לבית המרחץ לרחוץ צצית המרחץ, לדעת כמה הם, ולפיהם יחס המים ויכין אלונטיאות, ונותנין לו מעות פחותות ורעות צסימן,

מיתבי, אין מחללין מעשר שני על אסימון, ולא על מעות הניתנות בסימן לבית המרחץ, מכלל דאסימון לאו מעות הניתנות בסימן לבית המרחץ,

וכי תימא פרושי קמפרש [ולא תגרוס וי"ו דועל מעות הניתנות במרחץ. תוס'], והא לא תנא הכי, מחללין מעשר שני על אסימון דברי רבי דוסא, וחכמים אומרים אין מחללין, ושון שאין מחללין על מעות הניתנות בסימן לבית המרחץ?

אלא אמר רבי יוחנן מאי אסימון פולסא מחוסר צורה, וקורין לו פלדון (עגול מחכת שלא נטבעה עליו צורה),

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה מדאוקי לרבי ישמעאל דפליג על כל דבר שאין עליו צורה להחזיר חילול עליו, דאמר ר' דוסא, אשמועינן רבי יוחנן דאסימון דר' דוסא דבר שאין עליו צורה הוא, דאמר ר' יוחנן, רבי דוסא ורבי ישמעאל אמרו דבר אחד,

רבי דוסא הא דאמרן [מחללין מעשר שני על אסימון], רבי ישמעאל מאי היא דתניא דברים יד וצרת הכסף בידך לרבות כל דבר הנצטר ביד דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר לרבות כל דבר שיש עליו צורה:

[שנינו במשנתנו] כיצד משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות אינו יכול לחזור בו וכו': אמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות [אם גופו [בעבר עברי] קונה, ממונו לא כל שכן. רי"ף, ר"ח, וראה נמו"י שכתב לאו מקרא יליף אלא מסברא בעלמא, דברין הוא שיהיו קונות, כיון שרוב הקנינים נעשין בכסף, אבל ליכא למימר דיליף מק"ו דגופו קניי בכסף דאיכא למיפדך, עובר כוכבים יוכיח שאע"פ שגופו בכסף ממונו דוקא במשיכה, כדאיתא בבכורות יג.],

לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו, גאולה זו מכירה שמכר לו מכירה גמורה צדמים, ולא קיבל מעות, ובאין לקיים דברי מכירתן על ידי קנין, וכן הוא אומר ויקרא בו כח אף כל-חרם אשר יחרם איש לה' מקל-אשר-לו' מאידם ובהמה ובמשה אהזתו ל' א' ימכר ו' ל' א' יגאל [ראה רשב"א ומש"ב על הגליון שם],

תמורה זו חליפין שמחליף כלי זה בחפץ שמגדלו וכן הוא אומר ויקרא בו לא יחליפנו ולא ימיר אותנו,

לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו, מי נתן למי בועז [הקונה] נתן לגואל, רבי יהודה אומר גואל [המקנה] נתן לבועז,

תנא קונין בכלי, אע"פ שאין בו שוה פרוטה,

אמר רב נחמן לא שנו דקונין קנין אלא בכלי, אבל בפירי כל דבר שאינו כלי לא ואפילו שוה הרהב,

רב ששת אמר אפילו בפירות,

מאי טעמא דרב נחמן? אמר קרא נעלו, נעל אין מוידא אחרינא לא,

מאי טעמיה דרב ששת? אמר קרא לקיים כל דבר לקיים "צכל דצר",

לרב נחמן נמי הכתיב לקיים כל דבר? ההוא לקיים כל דבר דנקנין גאולה ותמורה במגעל,

ורב ששת נמי הכתיב נעלו? אמר לך רב ששת מה נעלו דבר המסויים שלט אף כל דבר המסויים, לאפוקי חצי רמון, וחצי אגוז דלא,

אמר רב ששת בריה דרב אידי, כמאן כתיבין האידנא [בשטר חליפין] כמנא דכשר למקניא ביה, "במנא" לאפוקי מדרב ששת דאמר קונין בפירות,

"דכשר" לאפוקי מדרשמואל דאמר קונין

דף מ"ז ע"ב

במרוקא כלי העשוי מגללי צקר [זה אינו כשר פי' דמאוס הוא.] גרעינא של תמרה שמחליקין בה תפר הנייר. ר"ח],

"למקניא" משמע לקנות זו, ולא משמע להקנות זו, אלמא כליו של קונה קאמר לאפוקי מודלוי, דאמר בכליו של מקנה, קמ"ל למקניא ולא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מדמך מיד ללשון קין, ולא סמיה לממך,

תנן [שנינו במשנתנו], ר"ש אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה פליג אדרגנן דאמרי נתן לו מעות יכול לחזור זו זה חס [בין מוכר בין לוקח], ופליג ר' שמעון ואמר לא יחזור אלא מוכר, [נמצא ד] מוכר הוא דמצי הדר ביה, לוקח לא מצי הדר ביה,

אי אמרת בשלמא דבר מורה מעות קונות ומשיכה תקנתא דרגנן היא [פ' אבל ע"י נתינת המעות יש כבר קנין גמור] משום הכי [אומר ר"ש] מוכר מצי הדר ביה, לוקח לא מצי הדר ביה [פ' דס"ד דאליבא דר"י סבר גם ר"ש מעות קונות, ומשום גזירה דשמא ישרפו וכו' אין למעט אלא כמה שצריך] אמר ר' שמעון למימר דיינו אס אמרינן חזרה צמוכה, דמכי מוקמת להו צרמיה, לחזור זו אס הוקרו, מסר נפשיה לאזליה, מימר אמר עדיין שכי מלי צהס, שאס ימיקרו אחזור צי, ולוקח לא מצי הדר ביה, דמעות קונות,

אלא אי אמרת מן המורה מעות אינן קונות, לוקח נמי ליהדר ביה נמי יחזור [פ' הלא כאן לא היה משיכה אלא נתינת מעות ושניהם סוברים דאינו קונה מן התורה, וא"כ כמה פליגי ר"ש ורבנן]?

אמר לך ריש לקיש, אליבא דרבי שמעון ודאי לא קאמינא דר' שמעון סבירא ליה משיכה תקנתא דרגנן היא [ומעות קונות מן התורה, ולכן איני רוצה לבטל הקנין לגמרי, ואומר דרך מוכר חוזר], כי קאמינא [דרך משיכה קונה מן התורה] אליבא דרבנן דאמרי לוקח נמי חוזר, משום דמעות אינן קונות כלל,

בשלמא לריש לקיש דאמר לרגנן משיכה דאורייתא היא דיינו דאיכא בין ר' שמעון לרבנן כלומר צהא פליגי, והאי טעם יהבו למלמיהו, דרגנן סברי משיכה דאורייתא [ומעות אינן קונות כלל], והלכך לא שגא מוכר ולא שגא לוקח מצי הדרי [אם נתן מעות], ור' שמעון סבר משיכה תקנתא דרגנן היא [אבל מעות קונות מדאורייתא], משום דנערס צהו, הלכך למוכר הוא דעצוד רגנן תקנתא דליהדר, ולא לוקח,

אלא לרבי יוחנן דאמר לרגנן נמי משיכה תקנתא דרגנן היא מאי איכא בין ר"ש לרבנן כלומר צמאי קמיפלגי, ומה טעם נותנים לדבריהם?

איכא בינייהו דרב חסדא [פ' אליבא דר"י, דלכ"ע מעות קונות מדאורייתא, אבל תקנו חכמים שיכול לחזור עד שימשוך, ורב חסדא מפרש שתקנת חכמים היא לא רק על המוכר, אלא גם על הלוקח שיכול לחזור אם לא משך עדיין, וכוה פליגי רבנן ור"ש, דרבנן סברי כרב חסדא, ור"ש סבר שתקנת חכמים הוא רק שהמוכר יכול לחזור אבל לא הלוקח],

דאמר רב חסדא, כדרך שתקנו משיכה במוכרין לחזור זו המוכר, כל זמן שלא משך הלוקח כך תקנו משיכה בלקוחות [פ' בלוקח] לחזור זו [שגם הלוקח יכול לחזור בו עד שמשך] צעזל אומה תקנה ע"מא דנשרפו חטיף,

ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיף בעלייה,

[וא"ת א"כ חליפין היאך קונין ניהוש נמי לכך? וי"ל כיון דחליפין סודר ליכא למיחש, דהתם ודאי טרח מוכר ומציל דכיון דאבתי לא שקיל וזו מסתפי דלא ליחות עם לוקח בדינא ודיינא, וכיון דבחלופי סודר ליכא למיחש, אף בשאר חליפין לא תקינו, דלא פלוג רבנן, רשב"א], [הקשה ריב"ן אמאי הפקיעו חכמים קנין מעות שהוא מדאורייתא, ליתקנו שיצטרך שניהם מעות ומשיכה? ותרין אי משיכה לכדה לא תקנה [והלוקח ימושך החטים לרשותו] דיאמר לוקח למוכר נשרפו חטיף בעלייה. תוס'],

[אם החשש שאחר ישרפם] סוף סוף מאן דשרא דליקה בעי שלומי,

אלא גזירה שמא תפול דליקה [מעצמה] באונס, אי מוקמת להו ברשותיה מסר נפשיה טרח ומציל, ואי לא לא מסר נפשיה טרח ומציל,

[לדעת הרי"ף תקנת חכמים היא שמעות אינם קונות כלל, אבל הבעל המאור סבר שהקנין הוא קנין גמור אלא תקנת חכמים הוא שהלוקח יכול לחזור בו. שמעתי]

ריש לקיש אמר, משיכה מפורשת מן התורה, מאי טעמא דריש לקיש? אמר קרא ויקרא כה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר [חפץ] הנקנה [ע"י שנמסר] מיד ליד,

ורבי יוחנן אמר [שהמילה] מיד, למעוטי קרקע דלית בה אונאה דאשמעי ציה קרא אחי [דכתיב בה לא תונו איש את עמיתו], דכיון דאינה נקמת מיד ליד אין צו אונאה,

[ומעמו של דבר, שכל דבר הנמכר אינו בערך אחד בכל הזמנים כי כפי השתנות הזמנים לפעמים יוקרו או יזולו, על כן לכולם אין ערך ידוע לשום דבר הנמכר, לפיכך הקרקע אע"פ שבאשר היא שם היה מוכרו בוול או ביוקר מכל מקום לא ימלט שיבא הזמן שתהיה נמכרת באותו ערך שהוא קונה אותה עכשיו, אבל מטמלין יש לחוש שמא באותו זמן לא יהיו בעולם, והארץ לעולם עומדת, ולא מיעט קרקעות כי אם מביטול מקח, אבל מכל מקום איסור יש בדבר. כלי יקר ויקרא כה יד],

וריש לקיש, א"כ לכתוב קרא וכי תמכרו ממכר מיד עמיתך אל תונו מאי או קנה, להכי כתיב למסמך קנין למיד, לומר שאין נקנה עד שיגא מיד זה ליד זה או קנה למה לי, שמע מינה למשיכה,

ור' יוחנן או קנה מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדתניא, וכי תמכרו ממכר אל תונו, אין לי אלא שנתאנה לוקח, נתאנה מוכר מנין, תלמוד לומר או קנה אל תונו,

וריש לקיש תרתי גמר מיניה אונאת מוכר מאו קנה אל תונו, ומשיכה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ודידה הוא, ליש לקיש לא הו קדושין, דברים וליכא בהדיהו מעות,
לא קאי באבל,

אמר רבא, קרא ומתניתא מסייע ליה לריש לקיש דמלאורימא
נמי לא קנו מעות להדיטו [דאילו בהקדש לכ"ע מעות קונות כדאמרינן לעיל מו:
ברש"י ד"ה סבר כדאשכחן גבי קונה מן ההקדש, שאמרה מורה ונמן הספד וקס
ל],

[ויקרא ה כא נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון
או בכתובות יד או בגזל או עשק את עמיתו: כב או ימצא אבדה וכחש בה
ושבע על עשקו על אחת מכל אשר עשה האדם לחטא בהנה: כג והיה כי יחטא
ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון
אשר הפקד אותו או את האבדה אשר מצא: כד או מכל אשר ישבע עליו
לשקר ושלם אותו בראשו: והמשתו יסף עליו לאשר הוא לו: והגנו ביו ס
אשמתו:].

קרא דכתיב ויקרא ה וכחש בעמיתו בפקדון, או בתשומת יד
הלוואה או בגזל, או עשק שכר שמי את עמיתו כב או ימצא אבדה
וכחש בה,

[ומפרשה רב חסדא, שצריך להשוות כל הה' דברים שכתובים בפסוק, ולכן צריך
לאוקים תשומת יד ועשק שיהיה להם כלי, שיהיו דומין לפקדון גזל ואבדה שהם
חפצים מיוחדים, ולא דמים שאינו דבר מיוחד, שהרי משלם איוו מטבעות
שירצה] תשומת יד, אמר רב חסדא, כגון שיחד לו כלי
להלוואתו @ דהו דומיא דפקדון, דאילו כפר בהלוואה גרדמא לא מייחב קרנן
שזעה, הויל וימנה להולאה,

עשק, א"ר חסדא, כגון שיחד לו כלי לעשקו [שהיה חייב שכרו
של שכירו, ולא היה לו לשלם, ויחד לו כלי] ואי לא לא מייחב אכפירת שכר שמי
[על המבין גרדא] קרנן שזעה, דלא מייחד ליה כפאי נפשיה [שאם לא יחד לו
כלי, לא יהיה דומה] כפקדון וגזל ואצידה [ששם נשבע על חפץ ידוע, אבל דמים
משלם איהו דמים שיהיה],

וכי אהדריה קרא להשגנון לאחר שהודה כי יחטא ואשם כתיב ויקרא ה
והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל, או את
העשק אשר עשק, או את הפקדון אשר הפקד אותו, ואילו
תשומת יד לא אהדריה, מאי טעמא, לאו משום דמחסרא
משיכה אותו כלי, ולא קנאו מלוה [וזה ראה לר"ל דמעות אינן קונות],

[כלומר דבין דלא משך לא זכה, וש"מ דמעות אינן קונות מן התורה, וא"ת
ורילמא שאני הכא שאין כאן מעות בעין, אלא חוב של מלוה או של שכירות
שאינו קונה בשום מקום וכו'. ריטב"א עיי"ש],

אמר ליה רב פפא לרבא [לעולם מעות קונות מן התורה בר' יוחנן],
אימא מעושק הוא דהדר קרא מכין להדיה קרא לעושק, דמסר
נמי משיכה, [ולכן] לא אצטריך להדיה למשומת יד, דמעושק נילף ליה,

דכל שכן כי מוקמא (ג. ר"ן) חזרה נמי ברשות לוקם # [הלשון קשה קצת, ולבאורה
הכוונה שגם הלוקח יש לו רשות לחזור], מסר נפשיה המוכר וטרם ומזיל, שם
[יראה הלוקח דליקה בזה] * [שפרסו. ר"ן ובעי"ז בגמ"י] יאמר חזרני כי,
ולקמן (מט, ג) אמרה רב חסדא, גבי ההוא דיהב זוזי אמתא, שמע דנעו
למינסיה דבי פרוק רופילא והדר ציה [הלוקח],

* [ראה א"ס שיש מדייקים מדברי רש"י שאין הלוקח יכול לחזור אלא קודם
שנשרפו, אבל לפי גירסת הר"ן לעולם יכול לחזור],

ר"ש לית ליה דרב חסדא, רבנן אית להו דרב חסדא,

תנן, אבל אמרו [אע"ג שעשו תקנה שמעות אינן קונות] מי שפרע
מדור המבול [ומדור הפלגה] הוא עתיד ליפרע ממנו שאינו
עומד בדיבורו, אי אמרת בשלמא מעות קונות משום הכי
קאי באבל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות
אמאי קאי באבל? משום דברים [שלא קיים דברו],

ובדברים מי קאי באבל, והתניא

דף מ"ח ע"א

רבי שמעון [בר יוחאי. תוס'], אומר, אף על פי שאמרו טלית
[פירא] קונה דינר זהב, ואין דינר זהב [מיבעא] קונה טלית דלגני
פירות הוי דהבא טבעא, מכל מקום כלומר, אף לפי פורענות העמידה לצוא על
החור כך הלכה שאין ציט דין יכולין לעכב צידו,

אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול, ומאנשי דור
הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה וממצרים [בר"ם מוסף כאן
"שטבעו" או "שטבעם"] בים, הוא עתיד ליפרע ממנו שאינו עומד
בדיבורו,

[מי שפרע מדור המבול שהיו מלאים חמס ולא היו עומדים בדבורם, ודור הפלגה
נקט אנב דור המבול, ומצרים לא היו עומדים בדבוריהם שבכל שעה היו אומרים
לשלח את ישראל וחזרו בהם. תוס' הרא"ש],

והנושא ונותן בדברים [פ' בלא שטר וקנין], לא קנה, והחזור בו
אין רוח חכמים נוחה אין נחת רוח לחכמי ישראל צמעשו של זה, אין דעתם
נוחה עליהם הימנו על ידו,

ואמר רבא, אנו אין לנו קללה אחרת אלא אין רוח חכמים נוחה
הימנו אינו הגון צעני חכמים [אבל לא מי שפרע. תוס']?

[ומתריץ] דברים ואיכא בהדיהו מעות קאי באבל משום דברים
שצאו על כך לכלל מעשה, אבל מעות לא קנו מדאורייתא, ונפקא מינה לענין
איסורא, כגון אם קידש בו את האשה, לרבי יוחנן הו קדושין, דמדאורייתא קנייה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שלו לענין קנייה, י"ל דלענין מעילה דאורייתא לא תקינו. רשב"א, אבל לפי שיטת בעל המאור שמפני תקנת חכמים אין קנין המעות נעקר, אלא חכמים תיקנו שיכול לחזור בו, לא קשה קושיה הרשב"א.

והתניא, נתנה לספר מעל, וספר הא בעי לממשך תספורת
האי שוכר התספורת, דכלל מידי דאית ציה מה למשוך לא קני עד דמשך?

הבא במאי עסקינן בספר נכרי לא שייך ציה דין משיכה, דמיד עמיך
כמיז (ויקרא כה) דלאו בר משיכה הוא,

תניא נמי הכי, נתנה לספר, או לספן [מנהיג ספינה], או לכל
בעלי אומנות, לא מעל, עד דמושך, קשיין אהודרי ספר אספר?
אלא לאו ש"מ, כאן בספר נכרי, כאן בספר ישראל, ש"מ,
[וזה סיום הראיה לר"ל דאי מעות קונות גם בספר ישראל מעל, דהא מעות
קונות],

וכן אמר רב נחמן כ"י יומן דבר תורה מעות קונות, וברקה לוי
במתניתיה הגיהה והספיקה דמוספתא שקידר ושנה צה [לשון זה גם ביבמות י'
ע"א] (ואשכח. ראה ד"ס אות ר'),

נתנה [מעות הקדש] לסיטון [wholesaler] טעוני גדול, ומוכר פירות הרבה
לחנוטים עניים, ונותנין לו המעות על יד על יד כשהם מוכרים [בשנותיהם להם
הפירות לאט], ובמחלת הקנייה נותנין לו ערבון דמים מועטין על הכל, מעל אף
על גז דלא משך כל הפירות, שהרי הרבה פוסק עמו צנת אחת, [ואם תאמר
ולוקמה בסיטון נכרי? וי"ל וכו', ור"ת פוסק הלכה כר' יוחנן, תוס' עיי"ש],

דף מ"ח ע"ב

אלא קשיא לריש לקיש הך ממניין דלוי, לריש לקיש?

אמר לך ריש לקיש, הא מני ר' שמעון היא דאמר צממנין [דגם]
לוקח לא מני דהר ציה, דקסבר מעות קונות?

[שנינו במשנתנו] אבל אמרו מי שפרע כו': איתמר, אביי אמר
אודועי מודעינן ליה דע שאס תחזור סופך להפרע ממך, רבא אמר
מילט לייטינן ליה,

אביי אמר, אודועי מודעינן ליה דכתיב שמות כב ונשיא בעמך
לא תאור,

רבא אמר, מילט לייטינן ליה, דכתיב בעמך בעושה מעשה
עמך צממך דרשינן הכי, והאי לאו עושה מעשה עמך הוא, דכתיב (צפניה ג)
שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב,

[פ' דלא איצטריך לאהדורי תשומת יד במלוה, דהא מעושק דאהדרי קרא ילפי'
ליה, ואדרבה תיפשוט מינה דמעות קונות מן התורה. ריטב"א],

הבא במאי עסקינן עושק דאהדריה קרא משמע כגון שנמלו ממנו
צשנטלו שכי לכלי ממנו וחזרו והפקידו אצלו,

היינו פקדון? תרי גוני פקדון [פקדון רגיל, ופקדון שהחזיר לו כלי שהוא
המשכון על שבר פעולתו],

אי הכי דמאי דאהדר קרא מוקמת דללא ממוסר משיכה, נהי נמי דמשיכה צעינן,
ליהדריה קרא נמי לתשומת יד, וטוקמה צהכי תשומת יד [הלואה] נמי
ליהדריה ולוקמה כגון שנמלו הימנו וחזר והפקידו אצלו,

אי אהדריה קרא לא הוה גמרינן לא תיובתא ולא סייעתא דר'
יומן לוקמה דללא משך, וריש לקיש לוקמה צשמך, השתא דלא אהדריה
קרא, מסייע ליה [כן אומר רבא] דמלאהדריה לעושק ופקדון וגול ואצידה,
ולא אהדריה לתשומת יד, איכא למילף תשומת יד צממוסר משיכה, ועשק צשמך
[ור' יוחנן יכול לתרץ דלעולם מעות קונות, אלא מדכתב עשק, תלמוד ממנה גם
תשומת יד, וראה לקמיה דילפינן לה מ"מכ"ל"],

ותשומת יד לא אהדריה קרא, והתניא אמר ר' שמעון מנין
ליתן את האמור למעלה [תשומת יד דכתיב כתיב רק בפסוק ראשון]
למטה, דכתיב ויקרא ה או "מכל" אשר ישבע עליו לשקר,
ואמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוב, אמר רב, לרבות
תשומת יד להישבון?

בהדיא מיהא לא אהדריה קרא שיהא חייב להשיבו ולהציא קרבן, וכי
הדר צבייה קרא דומיא דפקדון צבייה, צשנטלו הימנו וחזר והפקידו אצלו,
[פ' והאני הא לאשמועינן דוימנין דלא מחייב לאהדורי, והיינו בשלא משך, והיינו
סיעתא דאיכא לר"ל מקרא,

ומיהו ל"ק לר' יוחנן, דאיהו ס"ל דמה לי אהדריה בהדיא או דאהדריה בכללא,
כיון דצטריך האי כלל לרבות כל דבר שיש בו בפירת דמים. ריטב"א],

מתניתא מנלן [דמסייע לר"ל]? דתניא [לענין אשם מעילות] נתנה
לפרוטה של הקדש צשוגג לבלן צשכר שירחצנו צצית המרחץ מעל ואף על פי
שעדיין לא רחץ,

ואמר רב דוקא בלן קמני דמעל הנותן, משום דשכירות גמורה היא צנתינת
הפרוטה, ואין יכול לחזור צו שאין כאלן למשוך, אכל אס נתנה על דבר ציש צה מה
למשוך לא מעל עד דמשך הוא דלא מחסרא משיכה, אבל מידי
אחריתא דמחסרא משיכה, לא מעל עד דמושך [ואי מעות
קונות למה מדבר על קנין משיכה הרי יש כאן קנין מעות, אלא יש מכאן ראיה
לר"ל],

[וא"ת כיון דתקינו רבנן משיכה ואמרו מעות אינן קונות מאי קשיא לר' יוחנן,
דמרינא לא מעל כיון דלא קנה דהפקר כ"ד הפקר והם עשו מעות אלו כמי שאינן

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לו את השאר, אפילו לאחר כמה שנים,

והיה דלופלגו זה רב ור' יוחנן כי האי גוגא הוא, שזה הערבון מחילת הדמים [פי'] הפירעון של פיסוק, כי יהב ליה סמס [דרב אמר כנגדו הוא קונה, ור' יוחנן אמר כנגד כולו הוא קונה],

מאי לאו הוא הדין למטלטלין כי היכי דאמר רבן שמעון בן גמליאל בקרקע הקניי בכסף לגמרי, דמכי יהיב ליה מקצת מעות סמס קנה לגמרי, (ו?) הוא הדין למטלטלי הקניי בכסף לענין מי שפרע, לחייבו נמי שפרע בדסתמא קני להו ערבון לכולהו לקבל מי שפרע, אס נתן לו [רק] כנגד ערבונו?

לא מטלטלין בדסתמא לא קני,

ומאי שנא מטלטלין לענין מי שפרע, מקרקע לענין קנין גמור?

ומשניין קרקע דבכספא קני ליה ממש דיפה כח הכסף בקניינה לקנות לגמרי קנין גמור מלחזור, קני ליה לכולה יפה נמי כח מקצת פריעתו לקנות הכל,

מטלטלי אכל מטלטלין, שהורע הכסף בהן דלא קני אלא לקבולי מי שפרע דאי פרע הכל [וחזור אחר כך]. לא קני אלא לקבל מי שפרע, לא קני ליה כוליה, בסתמא נמי לא קני פרעון מקצת כולו, לקבל מי שפרע על השאר, אלא כנגד הערבון,

לימא כתנאי [מחלוקת רב ור' יוחנן אי ערבון קונה כנגדו, או כנגד כולו], המלוה את חבירו על המשכון, ונכנסה השמיטה [המלוה על המשכון אין שביעית משמטת] דלא קרינא ביה, לא יגוש שהרי אינו מוצעו כלום אע"פ שאינו שוה אלא פלג מצי החוב אינו משמט לקמן מפרש לה, דברי רבן שמעון בן גמליאל,

ר' יהודה הנשיא אומר, אם היה משכון כנגד הלואתו אינו משמט, ואם לאו משמט,

מאי אינו משמט [שאין השמיטה משמטת, דיש משכון כנגדה] דקאמר רשב"ג, אילימא כנגדו דאינו משמט כנגד מצי החוב שהוא תופס משכון עליו, אינו משמט, אכל משמט הוא השאר, מכלל דר' יהודה הנשיא סבר אתא למימר דכיון דאינו משכנו כנגד הלואתו להך פלגא נמי משמט משמט כל החוב, בתמיה,

דף מ"ט ע"א

אלא משכון דנקיט למה ליה דתפס למאי תפס אס לא להיות משכון תחת שווי, ובהיה מיהא לא קרינא ביה לא יגוש,

אלא לאו שמע מיניה, מאי אינו משמט דקאמר רבן שמעון

אמר רבא, מנא אמינא לה, דר' חייא בר יוסף יהבו ליה זוזי אמלחא, לסוף אייקר מלחא ורצה לחזור אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה זיל הב להו [כל המלח. ראה גמ' לקמיה], ואי לא קביל עליך מי שפרע,

ואי אמרת אודועי מודעינן ליה רבי חייא בר יוסף בר אודועי הוא בתמיה, וכי היה צריך להודיעו שהוא נפרע מן השקרנים, והלא תלמיד חכם היה,

ואלא מאי מילט לייטינן ליה, רבי חייא בר יוסף אתי לקבולי עליה לטותא דרבנן [הא ודאי היה נותן להם המלח],

אלא, רבי חייא בר יוסף ערבון מקצת המעות נתן לו על פיסוק מרובה הוא דיהבי ליה, הוא סבר כנגדו הוא קונה, ואמר ליה ר' יוחנן כנגד כולו הוא קונה,

אתמר, ערבון, רב אומר כנגדו הוא קונה אי מכירת קרקע הוא שנקנית בכסף, קונה קנין גמור [אף שלא נתן אלא מקצת מעות], ואי מכירת מטלטלין הוא קונה כנגדו להחייב נמי שפרע ורבי יוחנן אמר בקרקע לקנין גמור [דקרקע נקנית בכסף], וצמטלטלין לקבל מי שפרע כנגד כולו הוא קונה,

מיתיבי, הנותן ערבון לא דמי להיה דלעיל, דזה אינו פריעת מקצת מעות שקורין איר"ש [deposit], אלא ערבון ומשכון לקטס את החזר צו פרמנינ' צלגו [security] לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך, והלא אמר לו אם אני אחזור בי אכפול לך ערבוניך, נתקיימו התנאים [ואם חזר אחר מהם צריך לקיים תנאו], דברי רבי יוסי,

רבי יוסי לטעמיה דאמר צצצא צתרא צפרק גט פשוט (קסת, א) אסמכתא קניא הצטתת גזמא, שאדם מצטיח את חבירו לסמוך עליו, שאס לא יקיים תנאו, יתן כך וכך,

ר' יהודה אומר, [אינו חייב לקיים תנאו, אלא] דיו שיקנה כנגד ערבונו לא זה ימחול, ולא זה יכפול, אלא לא זה ולא זה יכולין לחזור מלקיים מן המכירה כנגד הערבון, וחוזרים על השאר,

[ומבמשך הברייתא] אמר ר' שמעון בן גמליאל, כמה דברים אמורים שאינו קונה אלא כנגד ערבונו בזמן שאמר לו ערבוני יקון יקנה, שלא נתנה לו צמרתת מחילת פירעון [deposit], והשאר עליו מלוה, אלא צמרתת שערבון זה יקנה את הכל, והא לאו מלתא היא [ו"ל רש"י להלן עז: ד"ה ערבוני יקון. יקנה הכל והאי לא אחיל גביה למכור לו כל הקרקע צכך],

אבל מכר לו בית או שדה באלף זוז, ופרע לו מהם חמש מאות זוז ונתן לו מהן חמש מאות זוז לשם פירעון, או סמס [שלא פירש שהוא לשם פרעון] קנה [הבית או השדה] ומחזיר # [הלשון קשה דחול"ל ומשלב]

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בן גמליאל, אינו משמט בכולו כלומר אינו משמט כלל,

ומאי משמט דקאמר רבי יהודה הנשיא, להך פלגא דלא נקיט עליה משכון [משמט שמיטה],

ובהא קמיפלגי, דרבן שמעון בן גמליאל סבר [כל משכון] כנגד כולו הוא קונה, ורבי יהודה הנשיא סבר כנגדו הוא קונה [וזה סיום הלימוד בתנאי],

[וידוע] לא, מאי אינו משמט דקאמר רבן שמעון בן גמליאל, להך פלגא דנקיט עליה משכון מכלל דרבי יהודה הנשיא סבר להך פלגא דנקיט עליה משכון נמי משמט קושיא הוא,

אלא משכון דנקיט למה ליה, לזכרון דברים בעלמא [לראיה ביד שהלוח לו מעות],

רב כהנא יהבו ליה זוזי אכיתנא, לסוף אייקר כיתנא אתא לקמיה דרב, אמר ליה במאי דנקיטת זוזי הב להו ואי לא מקבלת מי שפרע, ואידך המותר דברים נינהו בלא מעות, רב לטעמיה דאמר כנגדו הוא קונה ודברים אין בהן משום מחוסרי אמנה,

דאיתמר דברים, רב אמר אין בהן משום מחוסרי אמנה, ורבי יוחנן אמר יש בהם משום מחוסרי אמנה,

מיתבי, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, מה תלמוד לומר ויקרא יט ה' צדק, והלא ה' בכלל איפה היה שה' שנים עשר לוגין, ואיפה שלשה סאין שהן שבעים ושנים לוגין [שפאה הוא 6 קב, וקב הוא 4 לוג, נמצא שאיפה הוא 72 לוג],

[פ' וכוין דכתב רחמנא איפה למה לי למיכתב ה', כיון דבאיפה שהוא שיעור גדול חשב הכתוב לחסרון כל דהו, כ"ש לה' שהוא שיעור מועט. ריטב"א]

אלא לומר לך שיהא הן שלך צדק, ולאן שלך צדק כלומר כשאתה מדבר הן לא לא קיים דצריך והצדק אותם,

אמר אביי, ההוא שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב בשעה שהוא אומר הדבור לא יהא בדעתו לשנות, אבל אם נשמתה השער לאחר זמן והוא חזר בו לפי שינוי השער, אין כפן חסרון אמנה,

מיתבי, ר' שמעון אומר אף על פי שאמרו מלית קונה דינר זהב, ואין דינר זהב קונה מלית, מכל מקום כך הלכה, אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו סיפא קמי המחזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו, אלמא יש בהן משום מחוסרי אמנה,

תנאי היא דאשכחן רבי יוחנן בן מתאי דפליגי, דתנן מעשה ברבי יוחנן בן מתאי משנה היא כהשוכר את הפועלים, שצוה את בנו לחזור בתנאו עד שלא יתחילו המלאכה, ולפסוק להם מזונות קלים שאמר לבנו צא ושכור לנו פועלים, הלך ופסק להם מזונות, וכשבא אצל אביו אמר לו בני אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהם, שהן בני אברהם יצחק ויעקב,

אלא עד שלא יתחילו במלאכה, צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד,

ואי ס"ד דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה, היכי אמר ליה זיל הדר כך?

שאני התם דפועלים גופייהו לא סמכא דעתייהו על דברי ה', מאי טעמא מידע ידעי דעל אבוה סמך,

אי הכי אפילו התחילו במלאכה נמי? התחילו במלאכה ודאי סמכי דעתייהו, אמרו מימר אמר קמיה דאבוה וניחא ליה ככר הודיעו מה פסק לנו, ונמלך,

ומי אמר רבי יוחנן הכי דיש דברים משום חסרון אמנה, והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו, וקשיא לן יכול פשיטא דהא לא משך ואין כח בציט דין לכופו אלא ודאי על כרחך מותר לחזור בו קאמר, ואשמעינן דאפילו חסרון אמנה ליכא,

אמר רב פפא, ומודה רבי יוחנן במתנה מועטת שאין מותר לחזור, משום דסמכא דעתיה דמקבל אדיבוריה, וכי אמר מותר לחזור בו במתנה מרובה קאמר, דלא סמכא דעתיה דמקבל דלקיימיה לדיבוריה דסמכא דעתייהו,

הכי נמי מסתברא דאמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן ישראל שאמר לבן לוי כל לוי קרוי בן לוי כור מעשר יש לך בידי שעישרתי מפירותי, ואמנונו לך, בן לוי רשאי לעשותו תרומת מעשר שהלוי מפרש מעשר לכהן מעשר מן המעשר על מקום אחר,

אי אמרת בשלמא לא מצי למיהדר ביה, משום הכי רשאי שיש לו לסמוך על מה שכתוב (צפניה ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא יתנו ללוי אחר, והא מתנה מועטת היא, שאין לישראל במעשר זה אלא טובת הנאה, שהיה צידו מתחילה לתת לכל בן לוי שירצה # [פ' דהחילוק של מתנה מועטת למתנה מרובה הוא לפי הנותן, שכיון שאמר שיתן ודאי הוא שיתן], אלא אי אמרת מצי למיהדר ביה אמאי רשאי, אישתכח דקא אכיל טבליים?

הכא במאי עסקינן, כגון שנמלכו ממנו וחזר והפקידו אצלו [דקנאו כבר],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמרמי לו להווא מרבנן היכי אמרת דללו חזרת מקם וממכר הוה, והא אמרו ליה לרבנן לרבא איבעי ליה לקבולי עליה מי שפרע, ואמר לי לא היו דברים מעולם [זה שמספרים אינו אמת, והמעשה היה כמו שסיפרתי]:

[שנינו במשנתנו] רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה וכו': תניא אמר ר"ש, אימתי יש חזרה בדבר בזמן שהכסף והפירות ביד מוכר דיכול מוכר לחזור בו, דאוקמיניהו רבנן דרשותיה לחזרה, כי היכי דליטרוס וללי, אבל כסף ביד מוכר ופירות ביד לוקח אינו יכול לחזור בו מפני שכספו בידו משמע שהלוקח קיבל כבר כספו,

[ומתמה] בידו ! ביד מוכר הוא, אלא מפני שדמי כספו בידו [פי' שכבר משך את המטלטלין שקנה], פשיטא הרי משיכה יש, ואפילו רבנן מודו?

אמר רבא, הכא במאי עסקינן כגון שהיתה עלייה של לוקח מושכרת ביד מוכר והיו הפירות מוגזין צד הלוקח, ולא שמקנה לו חזירו דנמינת המעות, דכיון דקיבל [הלוקח] השכר [לשכירות העליה] נקנה המקום למוכר כל ימי השכירות, וחזירו של מוכר הוא, אלא ר' שמעון אית ליה משום קונית דבר חזרה דלאמרינן (מו, ב), ומשיכה תקנתא דרבנן היא, והכא לא אינטריך תקנתא, ד טעמא מאי תקינו רבנן משיכה, גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה, הכא ברשותיה דלוקח נינהו, אי נפלה דליקה באונס, איהו טרח ומייתי לה,

אי נמי שמא תפול כו' - לא גרס ליה, אלא לישנא אחרינא הוה, והיא היא,

ההוא גברא דיהיב זוזי אחמרא [על יין], [חמרא או חמר הוא יין, וחמרא וגם חמרא הוא חמור, ובכל מקום צריך להבין על מה הכוונה לפי הענין], לסוף שמוע דקא בעי למנסביה [שרוצים לקחת אותו] דבי פרוק שם השך רופילא משנה למלך, אמר ליה הב לי זוזי לא בעינא חמרא, אתא לקמיה דרב חסדא, אמר ליה בדרך שתיקנו משיכה לחזור בו המוכר כל זמן שלא משך הלוקח במוכרין, כך תיקנו משיכה בלקוחות לחזור בהן הלקוחות:

מתני': האונאה ארבעה כסף מעות כסף, שהם שש דנייר מעשרים וארבעה כסף לסלע אם היה המקח דדמי הסלע, שהוא עשרים וארבע מעות דהשתא הוה אונאה שמוס למקח חייב להשיב לו כל אונאתו, ארבעה כסף, שתות למקח, [ולא תנוו איש את עמיתו ויראת מאלקך ס"ת שתות, רבז דאונאה שתות, אע"ג ר' חיים פלטיאל,

עד מתי מותר להחזיר מי שנמאנה, והא דנקט לשון מותר, לאשמעינן דליכא אפילו מי שפרע להחזיר המקח, או שיתן לו אונאתו, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו [וא לאחד מקרוביו] ואם שהא יומת, מחל על אונאתו [אינו חייב להחזיר לו האונאה משום דאמרינן מידע ידע וקא מחיל אונאתו. ר"י בלוגיל]

אי הכי אימא סיפא, נתנו לבן לוי אחר אין לו עליו חן לו לבן לוי ראשון על ישראל זה אלא תרעומת שהצטיחו צמחלת נחמה, ואי סלקא דעתך כגון שנמלו ממנו וחזר והפקידו אצלו, אמאי אין לו עליו אלא תרעומת, כיון דמשכיה ממונא אית ליה גביה,

אלא לאו שמע מינה בדלא נמלו [פי' דמצי הדר ביה] ויש דדברים [רק] משום חסרון אמונה שמע מינה,

ההוא גברא דיהיב זוזי אשומשמי, לסוף אייקר שומשמי, הדרו בהו, ואמרו ליה לית לן שומשמי, שקול זוזך, לא שקול זוזיה, איגנוב, אתו לקמיה דרבא,

אמר ליה, כיון דאמרי לך שקול זוזך ולא שקלית, לא מבעיא שומר שכר דלא הוי, אלא אפילו שומר חנם נמי לא הוי ואפילו פשעו דשמירתן פטורין,

אמרו ליה רבנן לרבא, והא בעי לקבולי עליה מי שפרע ודלמא לא הוי מקבל, ואשתכח דזוזי ידיה הוה? אמר להו [אין] הכי נמי או משום השומשמי, או יקבל מי שפרע [לפי רש"י משמע דהדר ביה רבא],

אמר רב פפי, אמר לי רבינא, לדידי אמר לי ההוא מרבנן ורב טובות שמייה, ואמרי לה רב שמואל בר זוטרא שמייה, דאי הוו יחבי ליה כל חללא דעלמא לא הוי קא מושגי דברוריה,

אותו מעשה דשומשמי בדידי הוה עובדא על ידי היה, ולא כן היה, שאלו קיבלתם לתת את השומשמי לא הייתי חוזר כי בכל חללו של עולם, ולא על כן צאנו לדין, אלא כן היה ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה, והוה יתיבנא ואתא ההוא גברא וקאי אבבא אמר לי אית לך שומשמי לזבוני

דף מ"ט ע"ב

אמרי ליה לא, אמר לי ליהוה הנך זוזי בפקדון גבך דהא חשכה לי, אמרי ליה הא ביתא קמך אותבינהו בביתא ואיגנוב,

אתא לקמיה דרבא, אמר ליה כל הא ביתא קמך לא מיבעיא שומר שכר דלא הוי, אלא אפילו שומר חנם נמי לא הוי,

אמרי ליה והא אמרו [ליה] רבנן לרבא רבינא אמר להא מילתא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[ויש לזה שיעור אחד, דאל"כ נתת דברך לשיעורין. ראה תוס']

תנן, האונאה ד' כסף, מעשרים וארבעה כסף לסלע, שתות למקח, מאי לאו דובין שוי עשרים, בעשרין וארבעה ונמאנה לוקח, דהוה ליה חומש לגבי מקח, ארבעה הוי חומש של עשרים, וקרי ליה אונאה, ולא קרי ליה ציטול מקח, ושמוע מינה שתות מעות נמי שנינו [בשמואל]?

לא דובין שוי עשרים וארבעה, בעשרים דהוה ליה שמוע למקח [כרב].

ופרכין מי נתאנה מוכר מי נתאנה מוכר, צממיה, אימא סיפא עד מתי מותר להחזיר בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ואמר רב נחמן לא שנו דנכדי שיראה וכו' לא אלא לוקח, אבל אם נתאנה מוכר לעולם מוכר חוזר ולקמן מפרש טעמה,

אלא דובין שוי עשרים וארבעה, בעשרין ותמניא דהוה ליה שמוע למקח, ונמאנה לוקח,

[והולך ומקשה על רב דאמר דאוליגין רק בתר מקח, ולא בתר מעות, וראה בתוס' שהקשו מה הוסיף להקשות מה שלא הקשה עדיין].

תנן, הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע, שליש למקח,

מאי לאו דובין שוי שיתסרי בעשרים וארבעה, וש"מ שליש מעות נמי שנינו [וא"ת אם בן מאי שתות למקח דקתני מתניתין? וי"ל דמפרש היינו אונאה שתות שנהיה במקח [פ' ואין פירושה שהולכין בתר מקח] ותימא דלשתוק מ"שתות למקח". תוס']?

לא דובין שוי עשרים וארבעה, בשיתסר,

מי נתאנה מוכר, אימא סיפא אמר להם כל היום מותר לחזור, וא"ר נחמן לא שנו אלא לוקח, אבל מוכר לעולם חוזר?

אלא, דובין שוי כ"ד בתלתין ותרין [דהוה שליש מקח, ולא קשה על רב],

תניא כוותיה דשמואל דצין שמוע מקח צין שמוע מעות, מי שהוטל עליו מי שהאונה עליו, מי שנתאנה ידו על העליונה, כיצד,

מכר לו שוה ה' בו', מי נתאנה לוקח, יד לוקח על העליונה, רצה אומר תן לי מעותי, או תן לי מה שאוניתי,

מכר לו

הורה רבי טרפון בלוד, האונאה שמונה כסף, מעשרים וארבע כסף לסלע, שליש למקח, ושמוחו תגרי לוד שהיו צקיאין צסמורה, ומוכרין צוקר [אבל הם לא היו חוששין שאחד יאנה אותם, כדאמרין בגמ'], אמר להם כל היום מותר לחזור, אמרו לו יניח לנו רבי טרפון במקומינו, וחזרו לדברי חכמים:

לתגרי לוד היה העיקר שהזמן שהקונה יכול לחזור יהיה קצר, כיון שהיו מוכרים ביוקר והיו יראים שהקונה יבא בחזרה בטענת אונאה,

נב': אתמר, רב אמר שתות מקח שנינו דוקא קמי מתניתין שמוע למקח, שאם האונאה שמוע לשווי של מקח הויה אונאה, אבל אם שמוע או יותר היא, אף על פי שיטנה שמוע אצל מעות שנתן זה אין זה קרוי שמוע להיות צו דין אונאה, וזהו דין אונאה שמוע להיות המקח קיים, ואין אחד יכול לחזור אלא מחזיר אונאה, אבל אם שמוע משמוע מחילה היא, ואין מחזיר לו כלום, ואם יותר על שמוע שניהם מחזירין, אפילו רצה להחזיר לו האונאה הרשות ביד שניהם לחזור, הכי מוקמינן לה לקמן (ג, ב),

ושמואל אמר, שתות מעות נמי שנינו [תוס'] מתניתין דקמי שמוע למקח לאו אשווי של מקח דוקא קאי, אלא כל התנאי קרוי מקח, צין מעות שנינו צו צין דמי הספך, וכל צד שאתה מוצא שם שמוע אונאה, צין לצד מעות וצין לצד שווי של הספך יש שם אונאה, ואין כאן לא מחילה ולא ציטול מקח, והשתא מפרש פלוגמיהם,

שוי שיתא בחמשה ונמאנה מוכר, או שוי שיתא בשבעה ונמאנה לוקח שוי שיתא בשבעה כולי עלמא צין לרצ צין לשמואל אונאה הוא, דהא שמוע היא לצד מקח, ושמואל שמוע מעות נמי קאמר, וכל שכן שמוע מקח לא פליגי דבתר מקח אוליגין, ואונאה הויא,

כי פליגי שוי חמשה בשיתא ונמאנה לוקח צוה שהוה חומש למקח, ויותר משמוע הוא זה, אבל אצל מעות שנתן שמוע הוא, אי נמי, שוי שבעה בשיתא, ונמאנה מוכר צוה לגבי מקח אין כאן שמוע אלא שציעית, ופחות משמוע היא, ולגבי מעות הוי שמוע ושוי שבעה בשיתא,

לשמואל דאמר בתר מעות אוליגין, אידי ואידי צין שוי שבעה בשיתא, צין שוי חמשה בשיתא אונאה הוי, לרב דאמר בתר מקח אוליגין שוי חמשה בשיתא ביטול מקח הויא [וא"ת מנא לן הא, דלמא הא הוי נמי שתות מקח דהוי שתות מלבר? תוס' עיי"ש], שוי שבעה בשיתא מחילה הויא,

ושמואל אמר, כי אמרינן מחילה וביטול מקח היכא דליכא שתות משני צדדים צאחד משני צדדין, אבל היכא דליכא שתות מצד אחד, אונאה הויא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דף נ' ע"א

שוה שש בחמש שעות מקמ, שזה חמש שעות שעות מי נתאנה מוכר, יד מוכר על העליונה, רצה אומר לו תן לי מקחי או תן לי מה שאוניתי,

איבעיא להו, פחות משתות לרבנן לאלתר הויא מחילה אפילו יחזור לאלתר [פ"י אינו יכול לחזור] או בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ואם תמצא לומר ואם זאת לומר דודאי פשיטא דלאלתר הויא מחילה, דאי בכדי שיראה לתגר או לקרובו, מאי איכא בין שתות לפחות משתות,

איכא, דאילו שתות קמי מתימין מי שהטיל עליו ידו על העליונה, רצה [הקונה שנתאנה] חוזר, רצה קונה ומחזיר אונאה, ואילו פחות משתות אס מוזר צמוך כדי שיראה לתגר או לקרובו קנה, ומחזיר לו אונאה # [פ"י שגילה שלא מחל האונאה, אבל המקח אינו יכול לבטל מפני אונאה זו שהוא פחות משתות], מאי?

תא שמע, חזרו לרבנן חכמים גבי תגרי לוד צמתימין, סברוה רבנן דזי מדרשא דצבו למיפשט מינה צעין פחות משליש לר' טרפון לא אונאה היא, אלא כפחות משתות לרבנן דמי, [למשל אם היה החפץ שוה 24 ששעות יהיה 4 ושליש יהיה 8 ואם מכרה ב 27 שהוא פחות משתות ובודאי פחות משליש, יהיה פחות מאונאה],

אי אמרת בשלמא פחות משתות לרבנן מחילה דרבנן, בכדי שיראה לתגר או לקרובו הוא, ולרבי טרפון כל היום כי אמר להו ר' טרפון צמתימין דידה כל היום דהיינו מפרטות ועד שלש, משום הכי חזרו, מעיקרא שמו, דשמות ויתר על שמו עד שלש לרבנן הויא חזרה צמוך כדי שיראה, ואם רצה לחזור מן המקח חזר, וחשיב ליה איהו [ר' טרפון] מחילה וקנה ומחזיר אונאה,

וכי אמר להו כל היום מפסיד להו טובא, דפחות משמות או שמו דרבנן צכדי שיראה, משוי ליה איהו [ר' טרפון] כל היום, וצריכין להחזיר אונאה, ואי משום דרבנן הויא שמו ויתר על שמו חזרה, ולדידיה קנה ומחזיר אונאה, נח להם שמה חזרה צמוך כדי שיראה, ואם לא צא צכדי שיראה הויא מחילה, מקנה ומחזיר אונאה והיה לו שמו כל היום,

אלא אי אמרת פחות משתות לרבנן לאלתר הויא מחילה,

דף נ' ע"ב

ולרבי טרפון נמי לאלתר הויא מחילה פחות משליש אמאי חזרו הא כל היום דר' טרפון צשליש הוא דקאמר להו, ויזהרו מאונאת שלש, ויהא הכל מחילה לאלתר, [והלא] בדר' טרפון ניהא להו טפי, דמאי דרבנן קא

משוו להו אונאה, לר' טרפון הויא מחילה [פ"י דרבנן ור"ט פליגי בשני דברים, א. בכמה הוי אונאה, ב. עד מתי יכול לחזור, ואי שוים בומן דלאלתר הוי מחילה, כיון דפליגי בסכום ולר"ט הוי מחילה עד שליש, למה חזרו לרבנן חכמים, אלא ודאי יש לפשוט מכאן דרבנן השיעור עד שיראה ולר"ט כל היום?]

[ודוחה, דלעולם בין לחכמים ובין לר"ט הוי מחילה לאלתר] מי סברת פחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן דמי, לא, משתות ועד שליש לרבי טרפון הויא אונאה כשתות עצמה לרבנן דמי, ואינו חולק על חכמים, אלא דצטול מקח דידהו [של חכמים] משוי להו אונאה, וידו על העליונה, ואליבא דרבנן שניהם חוזרין,

	פחות משתות	שתות	בין שתות לשליש	שליש
חכמים	מחילה	אונאה	ביטול מקח	ביטול מקח
רבי טרפון	מחילה	מחילה	אונאה	אונאה

[ולר"ט הוי יותר משליש ביטול מקח],

אי הכי דר' טרפון אצטול מקח למדיה פליג במאי שמחו מעיקרא [למה שמחו מתחלה על דברי ר"ט], תפשוט דמדשמחו דבטול מקח לרבנן דמיבעיא לן לקמן [בדף זה], אי לעולם חזר או צכדי שיראה, תפשוט דמדשמחו דלרבנן לעולם חזר,

דכיון דאמר וכי אמר להו רבי טרפון הויא אונאה והס היו סבורין דצכדי שיראה סבירא ליה [לר"ט] צאונאה שמחו, [ולכן] כי אמר להו כל היום חזרו מדא דצין לעולם חזר וצין שהו כל היום הנאה פורמא היא לדידהו, דשהו הרבה יש לימנך כל היום,

ועוד אונאה יתר על שמו לא שכיחא, וקמפסיד להו צשמות עצמה, לרבנן צכדי שיראה ולדידיה כל היום,

דאי סלקא דעתך דבטול מקח לרבנן כאונאה בכדי שיראה לתגר או לקרובו ואין צין אונאה לצטול מקח אלא דצאונאה ידו על העליונה, וצצטול מקח שניהם חוזרין, כי משוי רבי טרפון לצטול מקח אונאה אין זו טובה להם במאי שמחו?

שמחו בשתות עצמה דהא דאמרן משמות ועד שלש לר' טרפון כשמות לרבנן, משמות ומעלה אמרו, ולא שמו עצמה דלרבי טרפון מחילה ולרבנן אונאה,

איבעיא להו, בטול מקח לרבנן לעולם חזר, או דלמא בכדי שיראה לתגר או לקרובו,

ואם תמצא לומר כלומר אס זאת לומר פשיטא דלעולם חזר, דאי בכדי שיראה לתגר או לקרובו, מה איכא בין שתות ליתר על

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שתות,

[יהלא] בדרכי טרפון נחא להו טפי, דקא משוי להו אונאה
כל היום, ותו לא?

בטול מקח לא שכיח ואין שצח זה חשוב להם צמידי דלא שכיח, וכי מיקרי
והו נמי הרי נתן לו שהם כל היום לחזור, ורוב הנמלכים נמלכים צו ציוס, הלכך
פגם דשמות עגמה [דלרבנן בכדי שיראה ולר"ט כל היום] עדיף להו,

אמר רבא, הלכתא פחות משתות נקנה מקח לאלתר, יותר על
שתות בטול מקח ושניהם מחזיקין, שתות קנה ואין אחד מהן יכול לחזור
ומחזיר אונאה וליה ליה לרצא ידו על העלוונה דמתניין, דסבירא ליה כר'
נתן דצריימא, דקיימא לן ר' נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא, דפרק הצית
והעליה (לקמן קי, ג, וצא קמא נב, א), וזה וזה אונאה וצטול מקח בכדי
שיראה לתגר או לקרובו,

[והיכא דבין איניש מידי לחבריה ולאחר זמן איתגלי דאית ביה מומא דהוה ביה
מעיקרא מקמי דליובנה אית ליה לאהדורי למרה, ולא אמרינן בבי האי גוונא
שהה ליה כדי שיראה לתגר או לקרובו דלא אמור רבנן הכי אלא גבי אונאה אבל
גבי מומין מקח טעות הוא וכל אימת דמגלי ליה מוהדר ליה למריה. והכי כתב רב
האי גאון ז"ל. רא"ש],

תניא כותיה דרבא, אונאה פחות משתות נקנה מקח, יתר
על שתות בטל מקח, שתות קנה ומחזיר אונאה דברי רבי
נתן,

רבי יהודה הנשיא אומר, יד מוכר על העליונה אם נתאנה מוכר,
והוא הדין אם נתאנה לוקח יד לוקח על העליונה, והכי מוקמינן לה לקמן (נא) מאי
דשייר צמתימין תני צצרימא, רוצה אומר לו תן לי מקחי או תן לי
מה שאניתי, וזה וזה אונאה וצטול מקח בכדי שיראה לתגר או
לקרובו:

[שנינו במשנתנו] עד מתי מותר להחזיר כו': אומר רב נחמן, לא
שנו צכדי שיראה אלא לוקח שמקמו צידו, ויכול להראותו [לתגר או לקרובו],
[ואם נתעצל ולא חקר לידע אם נתאנה בלא עיכוב אונם מוחל על אונאתו.
רא"ש], אבל מוכר שאין צידו מה להראות ולימלך, אינו מכיר באונאתו עד
שיראה טעית אחרת דממותה נמכרת צדמיס יקריס, הלכך לעולם חוזר אם לא
נתיקרו טעיות צינמיס,

גימא מסייע ליה [דמוכר לעולם חוזר], חזור [תגרי לוד] לדברי
חכמים, אי אמרת בשלמא מוכר לעולם חוזר [אלויא דחכמים],
[אע"פ שגם תגרי לוד היו לוקחים פ' שהרי היו "תגרים"] ולא היה להם לחזור?
מ"מ חזרו משום דתגרי לוד היו מוכרים תמיד במעט מעט, והיו לוקחים בבת
אחת. תוס'],

דף נ"א ע"א

איכא, דאילו שתות כי נמי אמרינן מרזייהו צכדי שיראה עדיין יש חילוק
זה צנייהס מי שנתאנה חוזר, ואילו יתר על שתות שניהם
חוזרין, מאי,

[וא"ת דבפרק הספינה (ב"ב דף פג: ושם פד. ד"ה אי לא) אמר רב חסדא מבר לו
שוה ה' ב' והוקר ועמד על ח' לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר דאמר ליה לוקח אי
לאו דאונתיני לא מצית הדר כך כו', וה"נ אמאי מאנה יכול לחזור נימא ליה נמי
המתאנה אי לאו דאונתיני כו'? וי"ל דהכא כיון שהוא יותר משתות ה"ל רחוק מן
המקח יותר מדאי וכאילו לא מכר כלל דה"ל כיון ונמצא חומץ חומץ ונמצא יין
דשניהם חוזרין (שם דף פג:), וה"ר יצחק בר' מרדכי תירץ דהתם כשאין הלוקח
תובע אונאתו לכך אין המוכר יכול לחזור בו אבל הכא מיירי כשמתאנה תובע
אונאתו ולכן המתאנה יכול לבטל המקח. תוס',

וה"ל החו"מ סימן רכ"ז סעיף ד' היתה האונאה יתירה על השתות כל שהוא, כגון
שמוכר שוה ששים בחמישים פחות פרוטה, בטל המקח והמתאנה יכול להחזיר
החפץ ולא יקנה כלל, אבל המתאנה אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל [דלא יאה
מוטא נשכר דהרי לא לי אכנה לא היה יכול לבטל המקח. סמ"ע]. ויש אומרים דאף
המתאנה יכול לחזור צו אלא"כ נתלצה המתאנה פעם אחת או ששם יותר מן השיעור
שימצא צקמון סעיף ז (מור בשם הר"י והרא"ש),

וה"ל הבעל המאור בדרך ל: בדפי הר"ף, ויש מי שאומרים הא דאמרינן הכא בטול
מקח שניהם מחזיקין לאו סברא דסמכא הוא אלא דרחויא הוא וכו', ואנן חזיקין
דהאי סברא לאו סברא מעליא הוא אלא טעותא משום דלא אמרינן שניהם
חוזרין בבטול מקח אלא כשהמתאנה תובע לומר תן לי מה שהונאתני יכול
המתאנה לומר לו הריני חוזר בכל מקח ולא אתן לך מה שהונאתני אבל אם
המתאנה אינו תובע כלום לא דינא ולא דיינא שאין המתאנה חוזר וכו'),

ת"ש, חזרו לדברי חכמים, אי אמרת בשלמא בטול מקח
לרבנן בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ולר' טרפון כל היום
משום הכי חזרו מעיקרא כי שוי להו ר' טרפון יתר על שמו אונאה, דלרבנן
צטול מקח, ולא הרחיב זמן החזרה, שמו שמוט עגמה דמחילה לאלתר, דלאמרן,
וכי דער אמר להו כל היום חזרו, דהחמיר להם ציתר על שמו ופגם להם יותר [פ'
שבכדי שיראה הוא הרבה יותר טוב מכל היום], ממה שהצניחם שמוט עגמה,
דפרישית,

אלא אי אמרת בטול מקח לרבנן לעולם חוזר נהי נמי [פ' אפי'
אם נאמר] דשמות עגמה משוי להו אונאה כרבנן, דהאי דאמר לעיל שמוט שמוט
עגמה שנייה דמיקא הוה, משום שמוט דמעיקרא דקשיא לן צמאי שמוט, והשמיא
אמרת לי [וביון שכן צריכין אנו לומר] דשמוט מעיקרא משום צטול מקח היא
דהוא, דלרבנן לעולם ולר' טרפון היו סבורין צכדי שיראה קדין אונאה דרבנן, כי
הדר אמר להו כל היום, אכתי שמוט איכא, דלרבנן לעולם ולר' טרפון כל היום, ותו
לא,

ואי משום שמוט עגמה, דלרבנן צכדי שיראה ולדידיה כל היום, הרבה הוא שצח
שמעצית רבי טרפון ציתר על השמות, מפגם שפוגם שמוט עגמה, שהרי יכולין
ליזהר שמוט עגמה, [ש?]פחתו לו מעט ומהא מחילה, נמצאו משתכרין בשל רבי
טרפון כל אונאה שיתר על שמוט אמאי חוזר,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מבעל הבית תכשיטין וכלי תשמיש שלו תצניץ עליו, ואינו מוכרן אלא ציור, והוא ליה כמפרש יודע אני שיש בו אונאה, דאמרינן לקמן אין לו עליו אונאה, כך מלאמי בשאלתם דרב אחאי (פרשת צרם סנין ק"ג) אין לו עליו אונאה,

ההוא גברא דהוה נקיט כיפי ממיס לזבונא, קרי שתין, ושוי חמשינ, ואי הווי יהבי ליה חמשינ וחמשא הוה שקיל,

אתא ההוא גברא ואמר, אי יהיבנא ליה חמשינ וחמשא הוויא מחילה לאלמא, דהוה ליה פסות משפוט, אָתְּנָן ליה שיתין ואתבעיה לדינא כדדי שיראס למגר,

אתא לקמיה דרב חסדא, א"ל לא שנו אלא בלוקח מן התגר, אבל בלוקח מן בעל הבית אין לו עליו אונאה (מסתברא דדוקא עד שתות דאמרינן הכי. ראה רא"ש),

[ג"ל כיון דהוי טעמא משום דהוי כמפרש צריך שידע הקונה שהמוכר הוא בעה"ב הלכך מחל על אונאת, אבל אם לא ידע שהוא בעה"ב או שמכר ע"י סרסור יש לו אונאה. רא"ש],

א"ל רב דימי [לרב חסדא] ישר [יפה אמרת. רש"י שבת סג:], וכן אמר רבי אלעזר ישר,

והא אנן תנן כשם שאונאה להדיוט כך אונאה לתגר [תוס'], מאן הדיוט לאו בעל הבית [וקשיא על רב חסדא דאמר שאין הנאה לבעל הבית]?

אמר רב חסדא בצדרייתא נגדי קנזוס העומדים לימכר, אבל מאני תשמישיתיה דיקורי עליה [שהם חשובים לו], לא מזבין להו, אי לאו בדמי יתירי:

מתני': אחד הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה, כשם שאונאה להדיוט [שאינו תגר], כך אונאה לתגר, ורבי יהודה אומר אין אונאה לתגר לקמיה מפרש לה,

מי שהוטל עליו מי שנתאנה ידו על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי אם נתאנה לוקח או תן לי מה שאניתני:

גמ': מנהגי מילי [שאונאה גם לקונה וגם למוכר. שם] דת"ר ויקרא כה וכו' תמכרו מוכר לעמיתך אל תונו,

אין לי אלא שנתאנה לוקח, נתאנה מוכר מניין? תלמוד לומר ויקרא כה או קנה אל תונו,

ואיצטריך למכתב לוקח ואיצטריך למכתב מוכר, דאי כתב רחמנא מוכר שהוה מוזהר בכל מונו, משום דקים ליה בזבניתיה כמה נמן צה, ובמודי הוא עושה, אבל לוקח דלא קים ליה בזבניתיה, אימא לא אוהריה רחמנא בלא תונו,

משום הכי חזרו שסס היו מוכרין, ואין נהגין בהתחזקת זמן המורה דר' טרפון [דחוזרין כל היום], שהרי [הם המוכרין] אפילו לרבנן לעולם חזרס # [צריך לפרש שעבשו כאילו לא הבינו שהדאגה של תגרי לוד היה על זמן חזרת הלוקחין, והיו דואגין בעיקר על חזרת המוכרין, וכיון שמה שאמר ר"ט שחוזרין כל היום קאי בין אמוכרין ובין הלוקחין, וכיון שהם היו מוכרין, היה יותר טוב להם לפי שיטת החכמים שהמוכר חוזר לעולם],

אלא אי אמרת [לדעת החכמים] מוכר נמי כלוקח דמי [וגם המוכר אינו חוזר אלא עד כדי שיראה] [אמאי חזרו. רש"י] [למה חזרו לדעת חכמים] לדידכו נמי מהני התחזקת זמן המורה [דר' טרפון שאמר כל היום], דאי טעו איננו נהדרו צהו [כשהמוכר טועה יש לו כל היום לחזור], מאי נפקא להו מינה [מה הרייתו תגרי לוד ע"י החזרה לדברי חכמים],

[שהרי טוב להם להישאר כשיטת ר"ט ד] כי היכי דעבדי ליה רבנן תקנתא ללוקח [אליבא דר"ט שיחזור בו כל היום], הכי נמי עבדי ליה רבנן תקנתא למוכר [שיחזור כל היום, וא"כ היה שיטת ר"ט יותר נוחה לתגרי לוד, שהרי לפי החכמים מוכר חוזר על שיראה, ולשיטת ר"ט חוזר כל היום]?

תגרי לוד לא שכיח דמעו [ואין להם שום ריווח ע"י שנותנים להם יותר זמן לחזור אם טעו כשמוכרו, והעיקר אצלם שהלוקח יהיה לו רק מעט זמן לחזור],

אושפזיכניה [בעל האכסניא] דרמי בר חמא, זבין [מכר] חמרא # [בשם ובמתיבתא ובלובלין פ' חמור, אבל בא"פ פ' יין ולא ידעתי מקורו, ולדעתי זה טעות] וטעה, אשכחיה דהוה עציב, א"ל אמאי עציבת, א"ל זביני חמרא וטעאי, א"ל זיל הדר כך, אמר ליה, הא שהאי לי יותר מכדי שאראה לתגר או לקרובי,

שדריה לקמיה דרב נחמן, א"ל לא שנו אלא לוקח, אבל מוכר לעולם חוזר, מאי טעמא לוקח מקחו בידו, כל היכא דאזיל מחוי ליה, ואמרי ליה אי טעה אי לא טעה,

מוכר דלא נקט מקחיה בידיה, עד דמיתרמי ליה זבינתא בזבניתיה, וידע אי טעה ואי לא טעה,

ההוא גברא, דהוה נקט ורשכי קשוי משי שקורין צינדיל"ש (חגורות, רצועות לקשור בהן) [ובר"ח פ' ורשכי, מרגליות] לזבונא [ולא היה תגר, אלא בעל הבית שמוכר חפציו], קרי [הכריז מחירו] שיתא שולל צדמיס ששה זוזים ושויא חמשא, ואי הווי יהבי ליה חמשא ופלגא, הוה שקיל, אתא ההוא גברא ואמר, אי יהיבנא ליה חמשא ופלגא הוויא מחילה [פ'] ותו לא מצינא למתבעיה. ריטב"א], אתן ליה שיתא ואתבעיה לדינא, אתא לקמיה דרבא,

א"ל לא שנו [דהוי אונאה] אלא בלוקח מן התגר, אבל בלוקח

אבני חן על מסכת בבא מציעא

רבה אמר לעולם רבי נתן היא, ותני נמי בברייתא ז"ל נתן רצה וזלוקם ומוכר הוא דפליגי [דר' נתן סבר דבין במוכר ובין בלוקח רצה המקח חוזר, רצה מחזיר אונאה, ור"י סבר רק מוכר אם נתאנה ידו על העליונה],

רבא אמר [ור' נתן לא סבר רצה], לעולם ר' יהודה הנשיא היא, ומאי דשייר במתניתין קא מפרש בברייתא [דר"י סבר בין במוכר ובין בלוקח],

אמר רב אשי [לסיעויה לרבא] דיקא נמי דמתניתין במוכר נמי סבירא ליה סי, ומפרש ללוקח, ולא פירש למוכר דקתני [בתחלת המשנה] אחד הלוקח ואחד המוכר, ומפרש ליה ללוקח, שמע מינה שיוריה שייריה למוכר [אף שהלכה כן גם במוכר, לא שנאה בפירוש, ויש להוסיפה] שמע מינה,

איתמר, האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה, רב אמר יש לו עליו אונאה, ושמואל אמר אין לו עליו אונאה,

לימא רב דאמר [שהתנאי בטל] כרבי מאיר דאמר מתנה על מה שכתוב בתורה מלא זטל, אפילו דדבר שצממון ושמואל [שהתנאי קיים] דאמר כרבי יהודה, [הסוגיא דמתנה על מה שכתוב בתורה יש גם בכתובות פג-פר, נזיר יא, גיטין פד, קדושין יט, ב"מ צד: ועוד],

דתנאי האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה, הרי זו מקודשת, ותנאו בטל, דברי ר"מ, רבי יהודה אומר בדבר שבממון כגון שאר [פ' מוונות] וסות [בגדים] ניתן למחילה, והרי מחלה תנאו קיים, אכל עונה, שהיא נער הגוף לא ניתן למחילה [וכן פ' הרמב"ם ז"ל, ואינו נכון דצער הגוף נמי ליתן לימחל וכו']. ריטב"א?

אמר לך רב, אנא דאמרי [דגם במתנה שאין לו עליו אונאה, יש לו אונאה] אפי' לר' יהודה [דתנאו קיים], עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם [דתנאו קיים], אלא ידיעה וקא מחלה,

דף נ"א ע"ב

אבל הכא מי ידע דליכא אונאה דמחיל, הוא סבור דאין זו אונאה,

ושמואל אמר, אנא דאמרי אפילו לר"מ, עד כאן לא קאמר ר"מ התם, אלא דודאי קא עקר בשעת התנאי עוקר דברי תורה, שהטילה עליו שאר כסות ועונה, וזה עוקר המצוה מעליו, ואפילו הוא נותן לאחר זמן מתנה בעלמא הוא, אבל הכא [בעל מנת שאין לך עלי אונאה] מי יימר דקא עקר מידי שמא לא יהא זו אונאה,

[כל' אולי אין זו אונאה לגבי לוקח זה, דלדידיה שוה ליה דמי מקח. ריטב"א]

ואי כתב רחמנא לוקח, משום דקא קני, דאמרי אינשי זבנית קנית אס לקחת ספן המתקיים, שכן הוא אלג, שלא הולאת המעות צינאה, והרי הוא מתקיים לך, אבל מוכר דאבדוי קא מו' כיד, דאמרי אינשי, זבין מכרת ספן שכן אוביד הרי אמה נפקד, שיכלו המעות צינאה אימא לא אזהריה רחמנא בלא תונו, צריכא:

[שגינו במשנתינו] רבי יהודה אומר אין אונאה לתגר: [וכי] משום שהוא תגר אין לו אונאה? אמר רב נחמן אמר רב בתגר ספסר [dealer] קונה ומוכר מיד ממיד שגו [פ' שיש תגר שמוכר דברים שהוא יוצר, ויכול למעות, אבל זה רק קונה ומוכר],

[ההפכר כאן הוא הוספה מרב יהודאי גאון. ד"ס] מאי טעמא, מידע ידע זבניתיה כמה שויה הרי לא שהה בין קנייתה למכירתה ואחולי אחיל גביה, והאי דזבנא הכי [בוול, עד כדי אונאה], משום דאתרמיא ליה זביתא אחריתי, והשתא מיהא קא הדר ביה [אבל אין לו טענה שהרי לא טעה],

רב אשי אמר, מאי אין לתגר אונאה אינו בתורת אונאה, שאפילו פחות מכדי אונאה חוזר אס נחלנה, דחייזו תלוין צק, וסקנו לו שיחזור [משום דבין תגרא איקרי [לשון זה בב"מ מ: צממיה, משל הוא לאמר לשוטה לקח דמים וחוזר ומכרו בלא שכן, ומיקרי תגר, ב"ב צ, מנחות עז]. ורווחא בעי למיחבה ליה, וכ"ש כי איכא פסידא. הראב"ד. שטמ"ק],

תנאי כוותיה דרב נחמן דאפילו כדאי אונאה אינו חוזר צו, ואין מחזירין לו אונאה, מדמלי טעמא מפני שהוא צק, כגון ספסר, רבי יהודה אומר תגר אין לו אונאה, מפני שהוא בקי:

[שגינו במשנתינו] מי שהוטל עליו ידו על העליונה וכו': מני מתניתין לא רבי נתן, ולא רבי יהודה הנשיא [ראה לעיל ג: דפליגי ר' נתן ור' יהודה],

אי רבי נתן [הלא] מתניתין קתני רצה [רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי מה שאניחני] דידו על העליונה וברייתא דרבי נתן לא קתני רצה אלא על כרמו קנה, ומחזיר לו אונאה,

אי רבי יהודה הנשיא, [הלא] מתניתין קתני לוקח היכא דנחלנה לוקח קתני דידו על העליונה, דקתני תן לי מעותי ברייתא ז"ל יהודה הנשיא קתני מוכר דהיכא דנחלנה מוכר הוא דידו על העליונה, אכל אס נחלנה לוקח לא,

[סימן זאלעזר"ברבא רבא"שאי] אמר רבי אלעזר אונאה זו משנתנו זו איני יודע מי שנאה [פ' כי דעת שלישי היא ולא ידענין מנו. ריטב"א],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אלא או זה וזה באמנה ויתן לו כדרך הנותן באמנה, ששכר קצוב היה להם כדמפרש לקמן, ארבעה למאה, או זה וזה בשורה והשכר יהא של מקבל,

ונותן לו שכר כתרף, שכר גמול אם נתן באמנה, כשיצאו לחשבון ינכה לו שכר כתרף המוליכו מצימו לחנות, ואם הוצרך לגמלים נותן לו שכר גמול שכר פונדק, שכר עצמו אינו נוטל, שכבר נתן לו שכרו משלם,

שכרו משלם, מהיכא קא יהיב ליה? אמר רב פפא בצדריי מוכרי בגדי קנזוס, ששכר קצוב להם דיהבי ארבע למאה ליתן ארבעה למאה למי שטוֹקֵם במכירתן:

מתני': כמה תהא הסלע [הוא הדין כל מטבע היוצא לפי שיעורו. יבין] חסירה מטבע הניזל, ותמיד הוא שומק וסר, כמה תחסר, (ואם) [דאס. כרי"ף] הניזל "ולא" יהא בה אונאה,

איסר = 8 פרוטות,

פונדיון = 2 איסר,

מעה = 2 פונדיון

דינר = 24 איסרין, 12 פונדיונות, 6 מעה

סלע = 2 שקל, 4 דינרי כסף, 96 איסרין, 48 פונדיונות, 24 מעה,

4 איסרין הוא אחד מ 24 בסלע,

4 פונדיונות הוא אחד מ 12 בסלע,

8 פונדיונות הוא אחד מ 6 בסלע,

ר"מ אומר ארבע איסרות לסלע איסר לדינר [תוס'] והוא אחד מעשרים וארבעה זו, דש מעה כסף דינר, מעה שני פונדיונים, פונדיון שני איסרין, ובגמרא מפרש מאי שנא דגבי שאר סחוריה אמרינן שוות, וכאן יש אומרים כך יש אומרים כך,

ור' יהודה אומר ארבע פונדיונות אחד משנים עשר פונדיון לדינר,

ור"ש אומר

דף נ"ב ע"א

שמונה פונדיונות שוות, כשאר אונאה שני פונדיונים לדינר [והא דלא אמר מעה לדינר? משום דר"י נקט פונדיון קאמר איהו שני פונדיונים. תוס' עיי"ש עוד, ובתוס' הרא"ש תירץ משום דפונדיון היה מטבע הרגיל ביניהן],

עד מתי מותר [והא דנקט לשון מותר, לאשמועינן דליכא אפילו מי שפרע להחזיר המקד, או שיתן לו אונאתו. רש"י לעיל מ"ז:] להחזיר, בכרכים שם שם שולחני עד כדי שיראה לשולחני, בכפרים שאין שם שולחני עד

[ובא להסביר דברי שמואל, וראה ריב"א שפירש כאן] אמר רב ענן, לדידי מפרשא לי, מיניה דמר שמואל [באזיה לשון אמר שאין בו אונאה], האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה, אין לו עליו אונאה כדפרישית, דמי יימר דעקר, ע"מ שאין בו אונאה אם אמר לו בלשון זה אין זה לשון מחילת אונאה (אלא) [ולא]. רש"י [לשון תביעת אונאה, דעל מנת שאין בו אונאה אמר ו הרי יש בו אונאה ומקם טעות נמי הוי, ואם רצה לחזור תחור לגמרי,

מיתיבי, הנושא והנותן באמנה מכור זמנה שמוכל, ותן לי המעות לזמן פלוני, והני סומן עליך, ונותן לו שכר טרחה כדלקמן, והאומר לחבירו ע"מ שאין לך עלי אונאה, [בשני אופנים אלו] אין לו עליו אונאה [דברי רש"י להלן קאי על אופן הראשון שאינו יכול] לומר יותר היה שוה, ואם מכר זה בדמים רבים אין זה יכול לומר לא אתן אלא דמיו,

לרב דאמר אנא דאמרי אפילו לר' יהודה [דתנאו בטל כשהתנה ע"מ שאין אונאה], הא [בריייתא זו] מני [לא בר"מ ולא בר' יהודה]?

אמר אביי מחוורתא [ולא סבירא לן דרב דאמר גם בר' יהודה, אלא] רב אמר בר"מ [ולא אמרינן דאמר אפילו לר' יהודה], ושמואל דאמר בר' יהודה וכו' מוקי לה [לבריייתא זו] כרבי יהודה, דאפילו היכא דלא ידע ומחיל, נמי אמר,

רבא אמר לא קשיא, כאן [דברי רב שיש אונאה] בסתם על מנת שאין לך עלי אונאה, דלא ידע דניחול כאן [הבריייתא] במפרש שפירש לו יודע אני שיש אונאה, ואני מוכרו לך על מנת שאין לך עלי אונאה, דבהא אמר רבי יהודה דמתנה ותנאו קיים, דדמי לשאר וכו',

דתניא, במה דברים אמורים דיש אונאה לזה על זה בסתם מכר אבל במפרש כגון מוכר שאמר ללוקח חפץ זה שאני מוכר לך במאתים, יודע אני בו שאינו שוה אלא מנה, על מנת שאין לך עלי אונאה, אין לו עליו אונאה,

וכן לוקח שאמר למוכר, חפץ זה שאני לוקח ממך במנה, יודע אני בו ששוה מאתים, ע"מ שאין לך עלי אונאה, אין לו עליו אונאה,

ת"ר, הנושא והנותן באמנה כדפרישית [תוס'], הרי זה לא יחשב את הרע באמנה, ואת היפה בשוה להיות לו המתנה מעות [של רי"ף] היפה בשכר טרחה, כגון [ש. רי"ף] היה לו שני יינות, [אחד. רי"ף] יפה שיש לו עליו קופצים [הרבה. רי"ף] ללקחו צבת אחת, והרע שאינו נמכר אלא צחנות, לא יאמר לו הרי לך יפה בשווי, על מנת שתמכור לי הרע צחנות (כמה) [כמו. רי"ף] שמוכל, ולכשימכר תן לי מעות שניהם, ופוטרי עצמו בהמתנת מעות של דמי היפה מלמת שכר טרחה על הרע, והוי כרצית,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ערבי שבתות שבה להוציאה בערב שבת לסעודת שבת, אז ידע אם יוכל להוציאה, ויקבלה ממנו,

ו אם היה הטמן [זה שנתן הסלע. יבין] **מכירה** [שהוא אותו הסלע שנתן לו. יבין] **אפי' לאחר שנים עשר חדש מקבלה הימנו** בגמרא פריך הא אמרת עד ערבי שבתות [מקבלה הימנו במדת חסידות כשירצה. יבין, ובלבד שתצא ע"י הדחק. טור], ואין לו עליו אלא תרעומות מפרש בגמרא [בשמיכורה ואפ"ה אינו רוצה לקבלו לחזרה, אין לו דין עליו, דהרי לא החזירו בזמן הראוי. יבין],

ונתנה למעשר שני בחילול מעשר שני ואינו חושש ובגמרא מפרש אם נשאה, אם בסלע יפה, לפי שאינה מדה זו של פוסלי מטבע נשכיל חסרון מעט אלא נפש רעה, שאינו אלא נפש רעה [ר"ל שמי שאינו לוקחו בשווייה, אינו רק קבוצה. יבין]. :

נב': ורמינהי [ששינוי בברייתא], עד כמה תהא הסלע חסירה ויהיה" בה אונאה אלמא זהני שיעורי הויא אונאה, ומתניתין קמני ולא יהא, אלמא זהני שיעורי לאו אונאה היא עד דאיכא טפי?

אמר רב פפא לעולם אימא לך זהני שיעורי הויא אונאה, ולא יהא דמתניתין לאו אשיעורא קאי, אלא אפחות מכשיעור קאי, לא קשיא, תנא דידן קא חשיב ממוטה למעלה והכי קאמר סלע הפוחתת והולכת, עד כמה יוכל להוציאה עד שתפחת שיעור כך וכך, ומכיון שהגיעה לשיעור הזה יהא זה אונאה,

תנא ברא דנקט ויש זה קא חשיב מלמעלה למטה סלע שפחתה, כמה פחתה להיות זה אונאה, מפרש כל פחיתה גדולה שבה, כגון שבע איסרות או שש או חמש הויא אונאה עד ארבע והיא בכלל, אבל לתנא דידן אין ארבעה בכלל לא יהא, ועל כרחך לא מיתוקמא אלא כהכי,

מאי שנא בסלע דפליגי, ומאי שנא בטלית סמס סמורה, דתנן זהו לעיל (מט, ז) שחוט למקח דלא פליגי? **אמר רבא**, מאן תנא טלית ר"ש היא דגני סלע אית ליה שחוט,

אביי אמר, טלית עד שתות מחיל איניש, דאמרי אינשי עשיק @ לשון יוקר הוא, ומצירו בלחזה נשך (עד, ה) באתרא דאמימר עשיק עפרא לגביך הנצרך [לך] לכסות גופך וגצין קנה ציורק ושויי לכרסך למאכלך לא תקנה אלא בשוויין, [ולכן בטלית מוחל עד שתות, אבל] סלע כיון דלא סגי ליה שאינו יוצא בהוצאה לא מחיל [לכן יש שני תנאים שמחמירים בחסרון פחות משתות],

גופא [מביא כל הברייתא שהוכיח לעיל], עד כמה תהא הסלע חסירה ויהא בה אונאה, ר"מ אומר ארבעה איסרות, איסר לדינר, ר' יהודה אומר ד' פונדיונות, פונדיון לדינר, ר"ש אומר שמונה פונדיונות, שני פונדיון לדינר,

יתר על כן לקמיה מפרש לה, ימירה על כן שלא פחתה כדי אונאה [פ' אם המטבע לא פחתה כשיעורים אלו, אלא משקלה יותר] **מוכרה בשויה** בסלע יפה [שהרי הפחת היא פחות מכדי אונאה],

[וממשך בדין חדש, שיש מטבע שהפחיתה כל כך שיש חשש שבני אדם ירמו בהן את הבריות, ושואל] **עד כמה תיפחת, ויהא רשאי לקיימה?**

בסלע עד שקל סלע הטבע, ופוחת והולך עד שקל, מותר לקיימו, שאין עשוי לרמות בו בני אדם למוכרו בסלע יפה, לפי שפחת שלו ניכר, אבל משפחת משקל לא יקיימו, לפי שבה לרמות ולמוכרו בתורת שקל, שאין פחת שלו ניכר לגבי שקל, מחוץ שהוא רחב, שבתחילה היה סלע, אינו נראה חסר משקל,

שקל הוא מטבע של חצי סלע, ודינר מטבע קטן, שנים מהם יש בשקל,

בדינר עד רובע ואם היה דינר נפחת עד שעמד על רובע מותר לקיימו, קא סלקא דעתך רובע דינר קאמר, ולקמיה פריך מאי שנא סלע דלא מצי לשהויי אלא עד חצי, ודינר עד רובע, משמסר ועמד על פחות מרובע לא יקיימו, דאמי לאפוקיה ברובע,

פחות מכן איסר, אסור לקמיה מפרש (להוציאה) הרי זה לא ימכרנה זו שאמרו אסור לקיימה, לא הסיירו לו שימכרנה בדמיה לא לתגר, ולא לחרם אדם אנס, ולא להרג רוצח, מפני שמרמין בה את אחרים ומיילא יקבלה מידם ציפה [פ' אפי' ע"מ לנוקבה ולתלותה בצואר בנו, דלא סובכין אדבריהו, מה שאין כן באיניש דעלמא דסמכ' אדבריה. ריטב"א], אלא יקבנה ויתלנה בצואר בנו או בצואר בתו,

אמר מר, בסלע עד שקל, בדינר עד רובע, מאי שנא בסלע עד שקל, ומאי שנא בדינר עד רובע?

אמר אביי, מאי רובע דקתני נמי רובע שקל מטבע קטן של חצי דינר, והוא הקרוי בגמרא סלע מדינה [שיש בשקל 2 דינר, וחצי דינר הוא רובע השקל],

אמר רבא, דיקא נמי דקא תני רובע [שם מטבע שהוא חצי דינר ורובע שקל], ולא קתני רביע [שהוא רביע דינר, אבל אינה שם מטבע באותה שווי], ש"מ,

[ומקשה] למה ליה למתלייה לדינר בשקל לימא דדינר עד חצי חזי? מולתא אנב אורחיה קמ"ל, דאיכא דינר דאתי משקל אם פחת השקל עד חצי, ועשה דינר [שמותר להשתמש בדינר שהיה פעם שקל, ונפחת חציה ועמדה על דינר], [מותר לקיימו פ' כדי למכרו בשוויי שלא יוכל לרמות בו לשום אדם למכרו בשקל, דהא ניכר לכל. ריטב"א],

מסייע ליה לר' אמי, דא"ר אמי דינר הבא משקל מותר

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לא יתירה # דיבורו של רש"י שייד כאן [יתר על כן] על כדי אונאה, דלא פחתה כדי אונאה, לכל חד וחד כדאית ליה דאכתי לא פחתה בכרי אונאתה, מוכרה בשויה ציפה,

מיתבי, עד כמה תיפחת ויהא רשאי לקיימה, בסלע עד שקל, מאי לאו דפחית פורתא פורתא וקאמר מותר לקיימה עד שקל, אלמא לא מיחלפא בסלע, ומיוצא דרב הונא, לא דנפיל לנורא, ואפחות בחדא זימנא,

אמר מר, יקבנה ויתלנה בצואר בנו, או בצואר בתו,

ורמינהי לא יעשנה משקל בין משקלותיו, ולא יורקנה בין גרומותיו שצרי כלי כסף, ולא יקבנה ויתלנה בצואר בנו ובצואר בתו, אלא או ישחוק, או יתוך לשון הסכה, ולא גרסינן יחמוד, או יקוץ, או יוליך לים המלח?

אמר ר' אלעזר ואמרי לה רב הונא אמר ר' אלעזר, לא קשיא כאן באמצע יקבנה, דמשנקבה לא סגיט כאן מן הצד מן הצד לא יקבנה לפי שהרמאי שימנאנה יקוץ אותה סביב עד שיוציא את הנקב, ומרמה זה את האחרים, ויוציאה בשקל:

[שנינו במשנתנו] עד מתי מותר להחזיר, בכרכים עד שיראה לשולחני בכפרים עד ערבי שבתות: מאי שנא בסלע דמפליג [שמהלק] צין כפרים לכרכים ומאי שנא במלית דלא מפליג דקמתי כדדי שיראה למגר או לקרובו, לא שגא כך לא שגא כפר?

אמר אביי, כי תנן נמי מתני' במלית, בכרכין תנן,

רבא אמר, טלית כל איניש קים ליה בגוה, סלע כיון דלאו כל איניש קים ליה בגוה אלא שולחני, הלכך בכרכים דאיכא שולחני עד שיראה לשולחני, בכפרים דליכא שולחני עד ערבי שבתות דסלקין לשוקא לקנות לזוך סעודת שבת:

[שנינו במשנתנו] ואם היה מכירה אפי' לאחר שנים עשר חדש כו': היכא, אי בכרכין הא אמרת עד שיראה לשולחני, אי בכפרים הא אמרת עד ערבי שבתות?

אמר רב חסדא, מידת חסידות שנו כאן והכי קאמר אס חסיד הוא מקבלה [דאע"ג דהא מיירי בפחות מכדי אונאה, וזה שלא רצה לקבלה נפש רעה היא לו, אפ"ה יש לו לקבלה ממנו במדת חסידות. ריטב"א],

אי הכי אימא סיפא, אין לו עליו אלא תרעומת למאן מי המתרעס, אי לחסיד קאמר דיש לו תרעומת על המתחיר, מי כופהו לקבל

לקיימו ולהוציאו דדינר, דינר הבא מסלע אסור לקיימו אפילו להוציאו דדינר, דמתוך שהוא צא ממטבע עבה ורחבה טועין בו לאמדו בשקל, ואמי לקבולי בתורת שקל:

[שנינו בברייתא לעיל] [אמר מר. ד"ם] פחות מכן איסר אסור (להוציא): מאי קאמר הא ליכא למימר פחות מין, דאס עמד סלע על פחות משקל או אס עמד דינר על פחות מרובע איסר, אסור לקיימו, דמאי אריא איסר, אפילו משהו נמי, דהא אמר בסלע עד שקל, ומו לא?

אמר אביי, הכי קאמר פחתה סלע יותר מכדי אונאה [אונאתה] לר' מאיר כדאית ליה, לרבי יהודה כדאית ליה [ופחתה בכדי] איסר אסור [להוציאה] ציפה,

אמר ליה רבא, אי הכי אפילו משהו נמי [אסור לקיימה]?

אלא אמר רבא, פחתה סלע איסר לדינר אסור, וסתמא כר"מ,

תנן התם [כלים י"ב ו'], סלע שנפסלה, והתקינה [במחשבה קאמר, דכל הכלים יורדין ליד טומאה במחשבה. תוס' הרא"ש] שיהא שוקל בה משקלות [משקלות ששוקלין בהם בשר ושומן שהלכוכות נרבק בהם ומכבידין [אסור לעשות של מתכות] אבל משקלות ששוקלין בהם כסף וזהב מותר לעשותן בכל דבר. תוס' הרא"ש], טמאה [מטמאה] מקבלת טומאה מעמה, שהי עשאה כלי,

עד כמה תיפחת ויהא רשאי לקיימה, לסלע שני דינרים [פי' חצי סלע], פחות מכן [אם פחתה יותר] יקוץ יתמנה לשנים, דאמי לאפוקה בשקל,

יתר על כן מאי?

אמר רב הונא, פחות מכן יקוץ, יתר על כן יקוץ,

רבי אמי אמר, פחות מכן יקוץ, יתר על כן יקיים דלגדי סלע מנכרה פחיתתה, ולא מחליפה בסלע,

מיתבי

דף נ"ב ע"ב

יתר על כן מוכרה בשויה לעיל קמני לה גבי סלע שפחתה מוכרה בשויה, לפי דמיה ולא ציפה, אלמא מותר לקיימה, מאי לאו שפחתה יותר מכדי אונאתה?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

פחתה, כך כשנא למללה מחללה בשויה, דמיס פחותים, בתורת יפה - (משחלל) [שמחלל] עליה כפי דמיס ודאין שלה, כך לא יחלל על זו אלא בדמיס ודאין שלה,

דתרי זילי לא מזולזלינן ביה דאף על גב דתנן נותן למעשר שני חד זילתא אשמועינן דמחלל על סלע חסירה, ולא אמרינן הרי הוא כאסימון או כמעות היתנות באסימון, אצל תרי זילי, לחלל עליה מעשר בדמי סלע יפה לא,

גופא, אמר חזקיה, מעשר שני [שיעור קמח כזה] שאין בו שוה פרוטה, אומר הוא וחומשו [שגולד עכשיו ע"י החילול], מחולל על מעות הראשונות, לפי שאי אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו,

מיתבי, התרומה והביכורים זכורים הוקשו לתרומה, דקרינהו רחמנא תרומה, דאמר מר (מכות יז, א) ותרומת ידך אלו ביכורים,

חייבין עליהן מיתה [בידי שמים] זר או כהן טמא האוכלו צמוד [מיתה-בהן] טמא האוכלה. רש"י יבמות עג, משמע דור אינו במיתה, וראה חלה פ"א מ"ט ובתוי"ט שם מביא ירושלמי פ"ב דבכורים וגמ' סנהדרין פג: דרב סבר דור האוכל תרומה לוקה, ואינו במיתה. עיי"ש,

וחומש זר האוכלן בשוגג, דכתיב (ויקרא כג) ואש כי יאכל קדש בשגגה וגו',

דף נ"ג ע"א

ואסורים לזרים צלא יאכל, ואכטריך למתנייה, משום דבעי למתנייה) מה שאין כאן צמצום, דאפילו אסור ליכא [וראה תוס'],

והן נכסי בהן לקדש בהן את האשה # [ועכשיו שהיא אשת בהן אולי תוכל לאכול את התרומה?], מה שאין כן צמצום, [ו?]סתם משנה כרבי מאיר, דאמר מעשר ממון גבוה הוא, והמקדש צו לא קידש [הם נכסי בהן לקנות בהם עבדים וקרקעות. ראה תוס'],

ועולים באחד ובמאה @ צריכין אחד ומאה לצטל, ואין צטלין צרוז, מה שאין כן צמצום, דצטיל צרוז ולא צעי אחד ומאה, ועל כרחך צמצום שאין לו תקנתא לא צפדייה ולא להעלותו לירושלים קאמר, דאי אית ליה תקנתא, אמור רבנן דבר שיש לו מתירין לא צטיל, והכא כגון שנתמא דלית ליה תקנתא צאכילה, ואין צו שוה פרוטה דלא צר פדייה הוא, [והגמ' במשיך בסוף] [ו?]אם איתא לדחוקה כו',

וטעונין רחיצת ידים [תוס'] לפירות, שהידים (טמאות) [טומאות?] שניות גזרו בהן רבנן, ושני עושה שלישי בתרומה, מה שאין כן צמצום, שאין טעון רחיצת ידים לפירות, דאמר מר הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח, והכי מוקמינן לה בחגיגה בפרק שני (יט, ב, חולין קו:),

שיתרעם לא קבולי ליקבלה מיניה ולא תרעומת תיהוי ליה, טוב לו שלא יקבלנה משיקבלנה ויזילא דיבה על חבירו,

ואלא להאיך דקבלה מיניה, ולבתר דמקבלה מיניה תרעומת תיהוי ליה?

ה"ק הא אחר ואמר שאינו חסיד אע"פ שאין מקבלה הימנו ולא רצה לקבלה אין לו עליו אלא תרעומת דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שלא החזירו צומנו;

[שנינו במשנתנו] ונתנה [למטבע שהסרה פחות מאונאה. רש"י, למטבע שהסרה כשיעור אונאה. תוס' ד"ה נתנה] למעשר שני ואינו חושש, שאינו אלא נפש רעה: אמר רב פפא, ש"מ האי מאן דמוקים אוזווי מעמיד עצמו מלקבלם, כשמונא בהם פגם מיקרי נפש רעה [הואיל ויכול להוציאה על ידי הרחק. ר"י מלוגיל], והני מילי הוא [ובתי אמרינן דנקרא נפש רעה] דסגי להו [שהמטבע עדיין יוצאה],

מסייע ליה לחזקיה מתניתין דקמני נותנה למעשר שני דאמר חזקיה בא לפורטה צא להחליף סלע חסירה צפרוטות פורטה בשויה לפי חסרונה, ולא ירמה את חבירו לפורטה ציפה בא לחללה לחלל מעשר שני עליה מחללה [מחלל עליה] מעשר בדמי סלע יפה ביפה כאילו היא יפה,

מאי קאמר צא לפורטה פורטה בשויה מתניתין אתא לאשמועינן, דכיון דפחתה כדי אונאה אסור להוציאה ציפה?

הכי קאמר, אע"פ כשבא לפורטה אף על פי ששנא לפורטה צירושלים צפרוטות, ליכא סעודת מעשר על כרחו פורטה בשויה יפרטה בשויה ולא ציפה, כשהוא מחללה מחללה ביפה אפילו הכי סלע שמה, שאינו אלא נפש רעה, וכשחילל מעשר עליה מחלל ציפה, ואשמועינן חזקיה דמתניתין דקמני נותנה למעשר שני כאילו היא יפה קאמר,

למימרא דסבר חזקיה דמזולזלינן לנמנא דמי פדיונו במעשר שני, והאמר חזקיה מעשר שני שאין בו שוה פרוטה ואין צו כח לתפוס פדיון שיתן פרוטה ויחללה, כדאמר לקמן ממעשרו ולא כל מעשר כו' [שיש מעשר שאינו מתחלל, דהיינו פחות משו"פ] אומר, הוא וחומשו שאני צריך להוסיף עליו, יהא מחולל על מעות הראשונות שחיללתי עליה מעשר שני ועודן צדיק, יהא אף זה מחולל על אותו מעשר,

לפי שאי אפשר לו לאדם לצמצם מעותיו לחלל בשוין צמצום, שמתוך שהוא ירא מלפחות, ונמנא אוכלו צלא חילוף הוא מוסיף על דמיו, הילכך, פחות משה פרוטה זה מחלל על אותו עודף, אלמא לא פרקינן צמצום, וכל שכן צפחות,

מאי ביפה, בתורת יפה בשויה, והכי קאמר כשם ששנא לפורטה צירושלים לא יקבלנה הימנו להדיא [בסלע שלימה] אלא בשויה, ויש מזולזלין בדמיה יותר מכדי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

והערב שמש לטומאה דאורייתא הרי אלו בתרומה ובכורים, מה שאין כן במעשר דאמר מר עזר וכלל מעשר, ומקרא ילפין לה ציצתות צפרק הערל (עד, צ) [עד כאן המשנה],

[ומדייק] מאי מה שאין כן במעשר, לאו מכלל דמעשר במיל ברובא, ואם איתא [ל"ד] דחזקיה [דפחות משו"פ יכול לחלל על מעות הראשונות, ולכאורה קשה שמה אין לו מקודם מעות מעשר. וראה הגמ' להלן], הוה ליה דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף [לאו דוקא אלף וגם ביותר מאלף לא בטל, אלא נקט מספר גדול. דע"ד בשם הרמ"א בספר תורת העולה ג פב] לא במיל?

[ומשום דאי בעי הוה מיתשיל עליה לא חשיב ליה דבר שיש מתירין, אע"ג דקונמות חשיבא ליה דבר שיש לו מתירין מחמת כך וכו'] לא דמי דקונמות מצוה לאתשולי עליהו מדר' נתן וכו' אבל תרומה ומעשר אין מצוה להחזירן למיכלן. תוס' הרא"ש, ובתוס' ד"ה הוה מוסיף אי נמי שנחנה לכהן שאינו יכול לשאול עוד שאינו ברשותו],

[וברע"ד הביא דברי הרשב"א בתורת הבית הארץ בית ד' שער ד' לגבי כלי שבלע איסור ונתערב עם שאר כלים, אם בטל ברוב, או דהו"ל דשיל"מ כיון שאפשר להגעיל, וכתב דלא הוה דבר דשיל"מ ובטל, דכיון דאופן ההיתר, כרוך בהוצאות ובמירחא, לא הוה דשיל"מ],

[ובזה מיושב מה שהקשו לי בחורים על מה דאמרין בשבת מב: אמר רב חסדא: אף על פי שאמרו אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה עליה כלי שלא תשבר ושם מן. רב יוסף אמר: היינו טעמא דרב חסדא משום דקא מבטל כלי מהיכנו, ולמה לא אמרין שאינו מבטל כלי שיכול להפוך הכלי ויתגלגל הביצה חוץ לכלי, אבל לפי האמור כאן, אין זה נקרא דבר שיש לו מתירין, שאם יגלגל הביצה יכולה היא להשבר. וראה גם בתוס' בסוף העמוד ד"ה ליהדר],

וממאי דמה שאין כן במעשר דבטל ברובא, דלמא לא במיל כלל?

לא מצית אמרת הכי, דלגבי תרומה משנה זו צמסת צורים (פ"צ מ"א) שניה, הלכך חשיבותא דידה קא מני ואילו ולא קולי דידה, שמהא היא עולה ומעשר אינו עולה חומרי דתרומה קתני, קולי דתרומה לא קתני [דתרומה עולין באחד ומאה, ומעשר אינו עולה כלל],

והא קא תני והן נכסי בהן [לקדש בהן את האשה, משא"כ מעשר שהוא במין גבוה],

לא סלקא דעתך דלא צטיל כלל, אלא ודאי צטיל צרוב קאמר, דתניא בהדיא מעשר שני במיל ברובא, ובאיזה מעשר שני אמרו, במעשר שאין בו שוה פרומה, ושנכנס לירושלים ויצא לקמן מפרש דלית ליה תקנתא, לא צאצילה ולא צמילול,

ואם איתא לדחזקיה, ליעבד ליה לדחזקיה, וניחל ליה על מעות הראשונות [פי' אבל אי לא סבידא לן דחזקיה אינו יכול לפדות את המעשר, והוי דבר שאין לו מתירין]?

דלא פריק לא פדה מעשר עד הנה, שיהו מעות מעשר צידו,

וניתי מעשר דאית ליה שוה חצי פרוטה [ואין לומר שאין לו שיעור קטן כזה] ונצטרפינהו יציאנו אלל המעורב, ויאמר המעורב וזה מחוללים על פרוטה זו, ואשמכח דיש לו מתירין?

דאורייתא ודרבנן לא מצטרפי לתפוס פרוטה זו בקדושת מעשר, שהמעורב מן המורה צטל צרוב, דכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות, ורבנן הוא דאמרו היכא דיש לו מתירין לא ליצטול, הלכך אין איסור מעשר בזה אלא מדרבנן, הילכך אין מצטרף עם זה לתפוס פדיונו, נמצא שוה חצי פרוטה שהציא [יהיה] נאכל בלא חילול [אם יצרפם], אכל דחזקיה מעות הראשונות כצר נתפסו,

וניתי דמאי חצי שוה פרוטה דמעשר שני של דמאי הלקוח מעם הארץ, דאיסורו ופדיונו דרבנן, דמדאורייתא כל אדם נאמן על המעשרות?

[גזרינן] דלמא אתי לאתויי ודאי ולא נמצא שוה חצי פרוטה שאינו מעורב נאכל בלא חילול,

וניתי שתי פרוטות נחשבת ונחלל עליהו מעשר בפרומה ומחצה, ונחלל ונחלליה האי להאי מעורב על היאך חצי פרוטה יתירא דהויא ליה כדחזקיה?

[ומתירין] מי סברת שוה פרוטה ומחצה מעשר תפסה שתי פרוטות נקדושה, דנמצי היאך לאיצטרופי בהדיהו, שכבר נתפסו, לא פרוטה תפסה פרוטה מן המעשר, וחצי פרוטה הוה מעשר לא תפסה לפרוטה שניה,

ואם תאמר המעורב צו יצטרף להשלים הדר הויא ליה דאורייתא ודרבנן, ודאורייתא ודרבנן לא מצטרפי,

ואם צאת לומר דחזקיה נמי היכי משכחת שיש עודף, על ידי מי נתפס, משכחת ליה צמחלל מעשר צטלע שלם או צסקל או צאיסר, שאפילו לא היה המעשר שווה אלא שלש פרוטות, נתפס כל האיסר,

ונייתי איסר שלם ויחלל עליו מעשר צפחות מדמיו? גזירה דלמא אתי לאתויי שמי פרוטות ומעשר צפרוטה ומחצה, ונמצא שוה חצי פרוטה נאכל בלא חילול, הלכך טוב לו שיצטל צרוב [ראה אחיעזר יו"ד סימן ט' אות ג'],

[כמו אמר מר] ושנכנס לירושלים ויצא, ואמאי וליהדר ונעיייליה עם מעורבו, ויאכלנו צירושלים? בשנממא [תוס'],

ונפרקיה [אף בשנממא] קא סלקא # [וצ"ע דכן הוא גם לפי המסקנא] דעמך ציש צו שוה פרוטה נמי קאמר, דאמר ר' אלעזר, מניין למעשר שני שנממא שפודין אותו

דף נ"ג ע"ב

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דנפול מחיצות והיינו ילא דקמני,

ונפרקיה, האמר רבא מחיצה לאכול דאורייתא מחיצה לקלוט דרבנן, [ומכאן דברי הגמרא, ולא מדברי רבא] וכי גזרו רבנן כי איתנהו למחיצות, כי ליתנהו למחיצות לא גזרו רבנן?

[ומתרין] לא פלוג רבנן,

אי הכי, מאי איריא אין בו שוה פרוטה, אפילו יש בו נמי לא צר אכילה ולא צר חילול הוא, ואמאי מני צלחא מעשר אמרו בשאין צו שוה פרוטה כו'?

לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא יש בו דקלטין ליה מחיצות דכיון דבר פדייה הוא חילל עליו קליטת מחיצות דרבנן, ולא מיפרוק מו, אבל אין בו אימא צלחא גוונא לא קלטו ליה מחיצות לא לגזור רבנן קליטת מחיצות דרבנן לפדייה, דמילתא דלא שכיח היא, (לחלו) [ויחללו] דמלתא דלא שכיחא ודאי קאי על גפילת המחיצות על מעות הראשונות, (וניעצד) [דניעצד ?] ליה דחזוקיה, קא משמע לן,

ת"ר, ויקרא כו אם גאל יגאל איש ממעשרו, "מ"מעשרו ולא כל מעשרו, פרט למעשר שני שאין בו שוה פרוטה שאינו בכלל גאולה, ולימדך שאינה תופסת פרוטה,

איתמר, רב אמי אמר אין "בו" שנינו, אבל אם יש צו שוה פרוטה צר גאולה הוא, ותופס פדיונו, רב אסי אמר אין "בחומשו" שנינו, דלא צר גאולה הוא עד שיהא צו שוה ארבע פרוטות, כדי שיהא ראוי לתוספת חומש דכתיב צלחא קרא,

רבי יוחנן אמר אין בו, רבי שמעון בן לקיש אמר אין בחומשו,

מיתיבי, מעשר שני שאין בו שוה פרוטה, דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות דחזוקיה, ולא אמרינן יממין עד שיעלנו לירושלים, או יממין עד שיצרכנו עם אחר, דכיון דבחומשיה ליכא [פרוטה] לא קחשיב דיו צד,

בשלמא למאן דאמר אין בחומשו, היינו דקתני דיו, דאע"ג דבדידיה אית ביה, כיון דבחומשיה ליכא, שפיר, אלא למ"ד אין בו מאי דיו מאי רבותיה דאטריך לממני דיו, לימי אומר הוא וחומשו כו', קשיא,

איבעיא להו, חומשא [בפדיון מעשר שני וכדומה שצריך להוסיף חומש] מלגיו [פ] שמחשבין החומש מבפנים, דהיינו למשל אם הקדן הוא עשרים

אפילו בירושלים שאין מעשר טהור נפדה שם, דכתיב (דברים יד) כי ירחק ממך [וגו'] ונתת בכסף ולא כשהיה בירושלים, שנא' דברים יד כי לא תוכל שאתו, ואין שאת אלא אכילה, שנאמר בראשית מג וישא משאת מאת פניו [וא"ת והא קרא חוץ לירושלים כתיב דכתיב כי ירחק ממך המקום? וי"ל דר' אלעזר משמע ליה דהבי קאמר קרא כי לא תוכל שאתו "או" כי ירחק ממך המקום. ריטב"א],

אלא בלקוח מעשר זה (ולא) [לא. רש"י] הוא עצמו היה מעשר, אלא כרכי סעודה שלקח בירושלים בכסף מעשר שני [שנממא אינו יכול לפרותו, ולא אלים למיתפס פדיונו כמש"כ רש"י לקמיה],

לקוח בכסף מעשר נמי ליפרקיה, דתנן הלקוח בכסף מעשר שני שנממא יפרה?

כרבי יהודה דאמר יקבר דקא סבר לא חלים למיתפס פדיונו,

אי רבי יהודה, מאי איריא יצא אפילו לא יצא נמי [ורק נממא], [מעיקרא דשני בשנממא, ה"מ למיפרך הכי, אלא דעדיפא מיניה פריך. תוס']?

אלא לעולם במהור צין מעשר צין לקוח, ודקאמר נעיליה וניכליה ומאי יצא נמי דקאמר דנפול מחיצות חומת ירושלים, ושוב אין מעשר נאכל שם עד שיעמדו מחיצות, דנעין לפני ה' תאכלנו (שם דברים יב), ובפדייה נמי לא, דקלטהו מחיצות מלפדותו עוד, משנכנס לתוכו,

והאמר רבא במסכת מכות (כ, א) מחיצה לאכול דאורייתא, מחיצות לקלוט דרבנן מחיצה שנאמרה בתורה לא הזכירה אלא לאכול בתוכה, ושארנו במשנה מחיצות קולטות אותם מלפדות עוד אם ילא, דרבנן היא,

וכי גזרו רבנן לאו רבא קאמר לה אלא המקשה קאמר, מדאמר רבא קליטת מחיצות מדרבנן בעלמא היא, והשתא דנפול מחיצות ליתא להיא גזירה, דכי גזרו רבנן כי איתנהו למחיצות וזה הוציא את המעשר לחוץ, אבל, כי ליתנהו למחיצות לא גזרו רבנן הלכך נפרקיה, ואמאי בטלי,

ומשני [שסברה זו דוכי גזרו רבנן וכו'] ליתא [לא פלוג רבנן צין יוצא מתוכן לנפלו, דקליטת מחיצות גזרו כסמך בין איתנהו למחיצות, בין ליתנהו למחיצות,

רב הונא בר יהודה אמר רב ששת הא דלותת לחזיקה מרישא דקמני צלחא מעשר אמרו שאין צו שוה פרוטה, וקשיא לך ליעצד דחזוקיה לא קשיא חדא קתני, מעשר שני שאין בו שוה פרוטה שנכנס לירושלים ויצא דקליטת מחיצות, מעכבת מלחלו עוד על מעות הראשונות [דהא בירושלים אינו יכול לפרותו עוד, ולכן אף שיצא אינו נפרה עוד],

אמאי וניהדר ונעיליה וניכליה בירושלים עם מערובתו?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ר' בר' פריק, ואכנפשיה מאילוי מוסיף חומש ואינו בכלל הפדיון, שארבעה הזוים פדו מעשר שהוא כנגדם, אלמא חומש לא מעכב,

או דלמא ארבעה בחמשה פריק כך הוא גזירת הכתוב שהחומש מן הפדיון הוא, ואין שום ארבעה נפדין בפחות מחמשה וחומש מעכב,

אמר רבינא, ת"ש, הדמאי מעשר שני של דמאי שחייבו חכמים להפריש הלוקח מעט הארץ אין לו חומש [אפילו] אם פודהו בעליו ואין לו ביעור בשנה שלישית, שננטו ישראל לזכר כל מעשרותיהם מן הבית, ולתת למי שהם רואים כדכתיב (דברים יד) מקצה שלש שנים וגו'

הא קרן יש לו דכל זמן שלא פדאו אסור לאוכלו חוץ לחומה, מאי טעמא אין לו חומש ויש לו קרן, קרן דמעכב בדאורייתא צממער דאורייתא איתא בדרבנן צממער דמאי דרבנן, חומש דלא מעכב בדאורייתא, ליתא בדרבנן,

לימא כתנאי, נתן את הקרן ולא נתן את החומש, רבי אליעזר אומר יאכל, רבי יהושע אומר לא יאכל, א"ר נראין דברי רבי אליעזר בשבת מפני כבוד שבת לא יעכב מלאכול בשביל חומש, ודברי רבי יהושע בחול [שהרי יכול לתקן],

מדאמר נראין דברי רבי אליעזר בשבת אכל בחול אינו רואה את דבריו, מכלל דפליגי אפילו בחול, מדאמר נראין דברי רבי יהושע בחול, מכלל דפליגי אפילו בשבת אמר יאכל, וצממער ודאי קאמר [כל ברייתא זו], מאי לאו בהא סברא קמיפלגי, דרבי אליעזר סבר חומש לא מעכב, ור' יהושע סבר חומש מעכב,

אמר רב פפא לא, דכולי עלמא [אפילו ר' יהושע סבר ד] חומש לא מעכב שיהא האוכל לוקח עליו משום לא מוכל לאכול צממער (שם דברים יב), והכא בחיישינן לפשיעותא קמיפלגי הא דקאמר רבי יהושע לא יאכל מדרבנן קאמר, שמה יפסע וימלאש, ולא יתן חומש עוד, מר סבר חיישינן לפשיעותא, ומר סבר לא חיישינן לפשיעותא,

אמר ר' יוחנן הכל מודים בהקדש שחילל [אף שלא נתן את החומש], הואיל וגזברין תובעין אותו בשוק את החומש, וליכא למיחש לפשיעותא,

[והיה מנהג זה נוהג בזמנם שלא היה אדם נכנס לבית חבירו, אבל בזמן הזה מנהג פשוט הוא שיכנסו פועלים לבית בעל הבית לתבוע שכר, וגם אין מצוי לאדם מעות בכיסו בשוק לפרוע לפועליו, ובימינו היו רגילין להמחותם אצל שולחני או אצל חנוני לכך היו תובעין מהן בשוק. רא"ש ב"ק לג.],

ובהקדש לא פליגי, והתניא נתן את הקרן ולא נתן לו את החומש, ר' אליעזר אומר חילל, וחכמים אומרים לא חילל,

יהיה החומש ארבע על שום עשרים זה מוסיף ארבע, שהן חומשו של קרן, או חומשא מלבר [פי' או מחשבין מבחוץ לאחר שהוסיף עליו חמשה ויהיה בסך הכל עשרים וחמשה, או יהיה סכום חמשה חלק חמישית מבחוץ, ומבחוץ היינו לאחר שהוסיפו החומש על הקרן] על ארבעה רבעים מוסיף החמישית מן החוץ, דהוה להו לעשרים זה חמשה זחי?

אמר רבינא, תא שמע, גבי מקדש ופודה הקדשו מן לה צממכת ערכין (כו, א) הבעלים אומרים בעשרים, וכל אדם בעשרים, הבעלים קודמין מפני שמוסיפין חומש ועשרים שלהן הוו עשרים וחמשה, דלילו שאר כל אדם לא יוסיף חומש,

אמר אחד [איש זר] הרי עלי בעשרים ואחד,

דף נ"ד ע"א

הבעלים נותנין על כרחן עשרים ושיש, שאי אפשר לתת לזה [לאיש זר] צאחד ועשרים, שנמנא הקדש נפסד (צממשה) [ארבעה. רש"ל] סלעים, ולבעלים נמי לא פחמינן מן הקרן ששמאה איש אחר, הלכך נותנין עשרים ואחד לקרן וחמשה לתוספת חומש, ועל עילוי של זה שהעלה צדמיו סלע, אין מוסיף חומש, אלא על קרן [עשרים] ששמאה הוא,

עשרים ושנים, הבעלים נותנין עשרים ושבע,

בעשרים ושלוש, הבעלים נותנין עשרים ושמונה,

בעשרים וארבע, הבעלים נותנין עשרים ותשע,

עשרים וחמש הבעלים נותנין שלשים והתם (ערכין כו, ג) פריך וימנא לגיזר אתא גזר צמריקאי, הרי צא אחר תחמינן, שחפץ ליתן כמה שעולה קרן וחומש שאמרת, ואין הקדש נפסד, ולמה נכוף את זה לתת שלשים, וסיוס המשנה, אמר אחד [איש זר] הרי הוא שלי בעשרים ושש, אומר [זו הגזר. רש"י] שם [הגמתיך] [הרי הוא שלך. רש"י שם, פי' ואין כופין עוד את הבעלים], לפי שאין מוסיפין חומש על עילוי של זה,

שמע מינה חומשא מלבר מדקמני חומש על עשרים סלעים חמש סלעים הרי חומש מן החוץ ש"מ,

כתנאי, ויקרא כו ויסף חמישיתו עליו שיהא הוא וחומשו חמשה היינו חומש מלבר, שהוא רביע של קרן דברי רבי יאשיה, ר' יונתן אומר חמישיתו, חומשו של קרן,

איבעיא להו, חומש מעכב אכילה חוץ לחומה, עד שימן החומש או אינו מעכב,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

התרומה שאכל, והקדש השני, שהוא צד מחמת כפל של קנס גניבה, משלם נמי דמי תרומה, כלומר מעות כמו שנמכרת תרומה בשוק,

דף נ"ד ע"ב

ש"מ חומשו כמותו דמשלם פירות ולא מעות ש"מ,

אמר רבא, גבי גזל כתיב גבי אשם גזילות כתיב, אם גזל וכפר ונשבע לשקר חמישימו חמישיות הרבה ויקרא ה' וחמישיתיו [לשון רבים] יוסף עליו,

ותנן נמי, וימנין דליכא טוצא [הרבה חומשין] נתן לו את הקרן לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש [ושילם רק את הקרן] ונשבע לו על החומש [פ'] שחזר וכפר את החומש ואמר נתחייב לך, ונשבע והודה הרי זה מוסף חומש [שני] על חומש [ראשון] שכפר, וכן אם חזר ונתן לו חומש ראשון שנשבע עליו, וחזר וכפר ונשבע על חומש שני, והודה, מוסף חומש [שלישי] על חומש שני, וכן לעולם, עד שיתמעט הקרן [ובא לפרש למה קורא לה קרן, הרי הוא חומש] חומש שהוא מחייב כבר וחוזר וכופרו קריו קרן, עד שמהא כפירת שבעתו צ פחות משהו פרוטה,

גבי תרומה אוכל תרומה בשוגג כתיב, ויקרא כב איש כי יאכל קדש בשגגה, ויוסף חמישיתו עליו [כתיב חמישיתו] דלא משמע אלא חד חומש, ואפילו הכי תנן דה חומשא דחומשא,

ותנן האוכל תרומה בשוגג, משלם קרן וחומש, אחד האוכל, ואחד השותה, ואחד הסך שמן של תרומה, דסיבה כשמייה, ושמיהא כחילה, דאמרין צפרק צמרא [דיומא] (עו, ה) שמייה כחילה מואכלת לפני ה' וגו' וכתיב ציה תירושך, וסיבה כשמייה, דכתיב ותבא כמים צקרבז וכשמן צענמוטיו, אבל אם ציערה על ידי דבר אחר אינו משלם חומש, דאש כי יאכל קדש כתיב, פרט למזיק את התרומה על ידי דבר שאינה אכילה, אחד תרומה טהורה, ואחד תרומה טמאה, משלם חומשה, וחומשא דחומשא @ כגון אם נתן קרן וחומש מן החולין כמשפטו, ועשו המשלומין תרומה, וחזר ואכל אותו חומש משלם אותו וחומשו,

ואילו גבי מעשר גבי פדיון מעשר שני, דכתיב ציה נמי וחמישיתו יוסף עליו לא מכתב כתיב משמעות דחמישיות הרבה, ולא מיתנא תנא חומשא דחומשא, כגון אם חזר וחילל את החומש הראשון # [פ'] שחלל מעשר הראשון על כסף והוסיף חומש, וקנה פירות מחומש ונכנסו תחת מעשר שני, אבל קשה דהול"ל לקוח, ואמרין לעיל שיש מ"ד דלקוח אינה תופסת דמיה [?],

ולא איבעיאי איבעיא לן אם מוסף חומש על חומש אם לא, דפשיטא לן דלא מוסף, דלא אשכחן ציה רמז צקרא כדאשכחן בתרומה רמז פורחא, כדבעינן למימר קמן, דבתרומה כתיב יוסף חמישיתו ולא כתיב יוסף כדגבי מעשר, ולשון יוסף משמע שמי תוספות, יוסף וחזר ויוסף, אבל יוסף חדא משמע,

גבי הקדש הפודה את הקדשו כתיב ויקרא כו ואם המקדיש יגאל

א"ר נראין דברי ר' אליעזר בהקדש הוהיל וגזרין מוצעין אותו ודברי חכמים במעשר,

מדאמר נראין דברי רבי אליעזר בהקדש, מכלל דפליג אפילו במעשר, מדאמר נראין דברי חכמים במעשר, מכלל דאינהו פליגי אפי' בהקדש?

אלא אי אתמר הכי אתמר, א"ר יוחנן הכל מודים בשבת בהקדש שחילל, חדא דכתיב ישעיה נח וקראת לשבת עונג, ועוד הוהיל וגזרין תובעין אותו בשוק,

אמר רמי בר חמא, הרי אמרו צמסמט צמרות צפרק צמרא (נא, ח) הקדש אינו מתחלל על הקרקע, דרחמנא אמר ויקרא כו יט ונתן הכסף וקם לו [ונתן הכסף וקם לו] [פסוק זה יש 12 פעמים בש"ס], [אין זה הפסוק בשום מקום, אלא שקצרו ושינו אותו וכן הוא כתוב פסוק יט שם] ויוסף חמישית פספס קרן עליו וקם לו. ריב"א, אבל רש"י מביא פסוק טו שם] ואם המקדיש יגאל וגו' [אם צמיתו] ויוסף חמישית פספס קרן עליו וקם לו, חומשו מהו שיתחלל על הקרקע,

[ועוד שאלה] תרומה זכ האוכלה בשוגג אינה משתלמת מעות אלא מן החולין פירות חולין, שהמשלומין נעשין תרומה כדכתיב צו דרחמנא אמר ויקרא כב ונתן לכתן את הקדש מה שהוא נטון לו נעשה קודש, אלמא מידי דמי להכי צעין דבר הראוי להיות קדש, חומשה מהו שישתלם שלא מן החולין מעות או צגדים שיה כסף,

[ועוד שאלה] מעשר אין מתחלל על האסימון, דרחמנא אמר דברים יד וצרת הכסף בידך, לרבות כל דבר שיש עליו צורה, חומשו מהו שיתחלל על האסימון,

אתגלגל מלתא [מפה לאוזן], ומטא לקמיה דרבא, אמר להו אמר קרא עליו צולוה חומשין כתיב יוסף עליו לרבות חומשו כמותו,

אמר רבינא, אף אנן נמי תנינא [במשנה תרומות פ"ו מ"ד], הגונב תרומה # [ממי גנב?] ולא אכלה דהיא חזרת צעין, משלם תשלומי כפל של קנס גניבה צמעות [וגם יכול לשלם דמים ואין צריך לשלם פירות הראויין להיות קדש. מלאכת שלמה] דמי תרומה כמה שהיא שזה לימכר בשוק, ודמיה פחותין מדמי חולין, שאינה ראויה אלא לכהנים, ואינה ראויה צימי טומאתו, ואם מטמאה אסורה באכילה, לפיכך דמיה מועטים, והיינו דקאמר דמי תרומה,

אכלה [הגנב] בשוגג, דלא ידע שהיא תרומה משלם שני קרנים אחד לקרן ואחד לכפל, וחומש צביל אכילה,

קרן וחומש מן החולין פירות ממוקנין [שהרי הם נכנסין בקדושה תחת

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ביתו, המקדיש ולא המתפס זה תחת הראשון, שהשני נתפס בקדושה של אחר, ולא מחמת עצמה בלא לו,

תני תנא קמיה דרבי אלעזר, ויקרא בו ואם "ב"בהמה הטמאה ופרה בערכך הוה ליה למכתב ואם בהמה טמאה כו', ואם בהמה מאי היא, אלא הכי קאמר בהקדשות שהן בהמה טמאה קאמר לך קרא ויסק חמישיתו, בזה בהמה טמאה מיוחדת שתחילתה הקדש ולקמיה פריך מי לא משכחת לה נמי שמהא הקדש שני, שיתפסנה לצדק הצית תחת צדק הצית אחר, וכולה לשמים שאין לצעלים זה כלום, דסתם הקדש בהמה טמאה לצדק הצית היא, ומועלין בה השמא קא סלקא דעתך דמעילה ממס קאמר, ולא אפשר ליה לאוקומא הכי, חדא דקרא לא דמעילה משמע, ועוד דאפילו לית גבה כל הני שייכא מעילה לענין הקדש, אף כל שתחילתה הקדש וכולה לשמים, מועלין בה,

אמר ליה ר' אלעזר לתנא [ששנה ברייתא זו לפניו], בשלמא כולה לשמים למעוטי קדשים קלים, כיון דאית להו לבעלים בגוייהו לית בהו מעילה,

אלא תחילת הקדש למעוטי מאי, תחילת הקדש הוא דאית ביה מעילה, סוף הקדש לית ביה מעילה, דלמא לענין חומש קאמרת הך מעילה לאו מעילה ממס קאמר, ולא צנהנה מן ההקדש אלא בחומש קאמר, וצבא לפדות הקדש קאמר, וקרי לחומש מעילה משום דמעילה נמי שייך חומש, ולמעוטי הקדש שני אמא, וברבי יהושע בן לוי?

אמר ליה [תנא] אין, הכי קאמינא,

[היום יום עש"ק פ' שלא תשם"ט היה הברית של נכדי אשר ועליג ז"ל בן בני אברהם שלמה ז"ל, וחשבתי לומר [ולא אמרתי] על המשנה באבות פרק ב אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נצרת, שזה שלומד תורה הרבה הסיבה לכך שגולד במזל כזה שבטבעו אורח ללמוד וכו', לכן אומר אל תחזיק טובה לעצמך כי זה טבעך, וכל אחד נולד בטבע אחרת וכל אדם יש מעלות לפי טבעו,

ואומר אל תחזיק טובה לעצמך לחשוב שאתה חשוב, ועל אלו שאינם לומדים תסתכל באילו ממעלה למטה, כי עי"ז אתה מרוד במדות רעות, ואין מעלה זו שלמדת תורה הרבה מביא לך שמחה אלא רגש רע של מדות רעות, אבל במצות ברית מילה אין בה שום הרגשים אלו לכך אמרו בשבת קל. שמצות מילה מרומז בפסוק שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ולכן במרגלים מתחלה היו צדיקים, אבל לאחר שנבחרו למעמד זה הרגישו שהם אנשים מיוחדים כרבותי איש אחד איש אחד, ונהפכו לרשעים],

אמר ליה רב אשי לרבינא, בהמה טמאה בתחילת הקדש איתא

דף נ"ה ע"א

את ביתו ויסק חמישית כסף ערכך, ותנן וצמתמין דפירקין הוא, ולא גרסינן הנהנה מן ההקדש שזה פירוט כו' דהיה צמתינן קא מיירי, וגבי מעילה לא כתיב ויסק אלא יסק, ולא כתיב חמישית אלא חמישיתו ואם אשר חטא מן הקדש יסלם וגו' הפודה את הקדשו מוסיף חומש, חומשא תנן, חומשא דחומשא לא תנן, מאי אם חזר וחילל את החומש, מהו שיוסיף חומש,

[והאביעאי של רבא הוא לגבי הקדש] מי אמרין האי ד גבי תרומה אף על גב דלא כתיב חמישיתו, מן זה חומשא דחומשא, משום ד כתיב ויסק דמשמע שמי מוספות, [ו] אי טעמא משום משמעותא הוא הכא נמי, גבי קדש נמי הא כתיב ויסק ומייב להוסיף,

או דלמא טעמא דתרומה לאו משום משמעותא הוא, אלא משום דקיימא לן גורעין ומוסיפין דורשין, הלכך, ויסק דגבי תרומה, כי שקלת לה וא"ו דויסק ומיקרי ביה יסק חמישיתו, ושדית ליה צפון חמישיתו אתקרי חמישיתו בשני ווין, ונשמע חמישית הרבה, גבי תרומה כתיב ויסק, אי שקלת ליה לוי"ו דויסק ושדית ליה על חמישיתו הוה ליה חמישיתו,

אבל הכא גבי הקדש כתיב ויקרא בו ויסק חמישית דלא כתיב אלא חמישית אע"ג דכי שקלת ליה לוי"ו דויסק, ושדית ליה על חמישית, סוף סוף הוה ליה חמישיתו,

ואם תאמר נישדייה צלמנע חיצה ונקרי חמישית כסף ערכך, לא אשכחן גורעין ומוסיפין להפסיק את הציצה, אלא או צראשה או צסופה, כדאמרין בסדר יומא (ממ, א) ולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו,

ותיפוק ליה מאי קמציעא ליה לרבא, תיפוק ליה דאם חזר וחילל את החומש הראשון אין מוסיף חומש דהוה ליה הקדש שני אפילו חזר וחילל קרן עצמו שהתפס תחת הראשון אין מוסיף חומש, ואמר רבי יהושע בן לוי ויליף לה מקרא צשמעמא אהקדש ראשון מוסיף חומש, על הקדש שני אין מוסיף חומש,

אמר ליה רב פפי לרבינא, הכי אמר רבא, חומש בתחילת הקדש דמי שהרי מאליו ניתוסף, ולא נתפס תחת הראשון, הלכך, צעין מטעם דהקדש שני לא תיפשוט ליה, משום הכי מספקא ליה,

מאי הוי עלה? אמר רב טביומי משמיה דאב"י אמר קרא, ויסק חמישית כסף ערכך, מקיש חומשו לכסף ערכו, מה כסף ערכו מוסיף חומש [בפעם ראשונה שפודהו], אף כסף חומשו נמי מוסיף חומש [בשנפדה בפעם ראשונה],

גופא, א"ר יהושע בן לוי על הקדש ראשון מוסיף חומש, ועל הקדש שני אין מוסיף חומש, אמר רבא מ"ט דרבי יהושע בן לוי אמר קרא ויקרא בו ואם המקדיש יגאל את

אבני חן על מסכת בבא מציעא

והטענה שתי כסף שאין שבעת דיינין על הטענה פחותה משמי מעות כסף, שיטענו שזה שמי כסף יש לי צידך, זה יודה לו מהם שזה פרוטה, ויכפור השאר, או יודה הכל ויכפור פרוטה, וההודאה שזה פרוטה כדפרשין, להיות הודאה במקלט, ויחייב שבעה,

חמש פרוטות הן, 1. ההודאה שזה פרוטה, 2. והאשה מתקדשת בשוה פרוטה, 3. והנהגה בשוה פרוטה מן ההקדש מעל, 4. והמוצא שוה פרוטה חייב להכריז אצל צניר מהכי לא כדאמרן (כו, ה) מאשר תאבד ממנו פרט לאצידה שאין זה שוה פרוטה, 5. והגזול את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליינו אחריו אפילו למדי אם הודה שנשבע לשקר, דלא הוה ליה כפרה עד שיחזירו לידו ממש ולא לשלוחו, כדכתיב (צמדצד ה) ונתן לאשר אשם לו:

נב: תנינא חדא זימנא [לעיל מ:] האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע, שתות למקח?

[ומתרי:] הטענה שתי כסף, וההודאה שזה פרוטה אצטריכא ליה,

הא נמי תנינא [שבועות לה:], שבועת הדיינין, הטענה שתי כסף, וההודאה שזה פרוטה?

[ומתרי:] סיפא אצטריכא ליה, דקתני חמש פרוטות הן:

[שנינו במשנתנו] חמש פרוטות הן וכו': וליתני נמי האונאה פרוטה כגון אם היה המקח בשש פרוטות?

אמר רב כהנא זאת אומרת אין אונאה לפרוטות [של נחשת] כפחות מאסר, שהוא מטבע של כסף,

ולוי אמר יש אונאה לפרוטות, וכן תני לוי במתניתיה חמש פרוטות הן, 1. האונאה פרוטה, 2. וההודאה פרוטה, 3. וקידושי אשה בפרוטה, 4. וגזל בפרוטה לחייב קרנן שבעה אם נשבע לשקר, ולהוליכו אחריו, 5. וישיבת הדיינין בפרוטה למי שיש לו עדים, או שחייב מודה ודוחהו מלשלם, ישצו הדיינין ויכופו אותו,

מתני'	לוי
ההודאה	ההודאה
האשה מתקדשת	האשה מתקדשת
נהנה מן ההקדש	[בקדשים לא קמיירי]
המוצא חייב להכריז	[למוד מגזל]
הגזול את חבירו	הגזול את חבירו
[אין אונאה לפרוטות]	האונאה [יש אונאה לפרוטות]
[תנא ליה גזל]	ישיבת הדיינים [לאפוקי מדר' קטינא]

באמצע הקדש ליתא נהי דכסוף הקדש לא משכמת לה, משום דלאו למזבח חזיא, ולא לשקעה צננין, מיהו, כהקדש שני משכמת לה, שמתפסקה תחת אחר, וחזר ופודה אותה ?

אמר ליה לפי שאינה בסוף הקדש ומשום הכי אימעית אמנע הקדש מינה, כדמפרש ואזיל, (סוף הקדש אמנע הקדש) מדמינן לסוף הקדש,

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא, באמצע הקדש מיהא איתא, ולוסיף נמי חומש [כשפודה אותה]? אמר ליה הרי הוא בסוף הקדש [שהקדש מכלה אותה לצורכה] נפקא לן מינה דממעט מחומש מה סוף הקדש אינו מוסיף חומש, אף אמצע הקדש אינו מוסיף חומש וסוף הקדש ודאי בלא מיעוטא דקרא נמי לא שייך ביה חומש, דהא לא פריך ליה [שאינו פודה אותה אלא מכלה אותה], מיהו, אהני מיעוטא דקרא [בבהמה] לדמויי ליה אמנע הקדש, דכלאו מיעוטא לא מצינן למיגמר אמנע הקדש מסוף הקדש, דהתם משום דלא שייכא ביה חומש הוא,

אמר ליה רב זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, מאי חזית דמדמית ליה לסוף הקדש, נדמייה לתחילת הקדש?

א"ל מסתברא לסוף הקדש הו"ל לדמויי, שכן נתפס מנתפס, אדרבה לתחילת הקדש הוה ליה לדמויי שכן דבר שיש אחריו קדושה, מדבר שיש אחריו קדושה?

כדאמר רבא כלומר, צהדיא אימעית אמנע הקדש מינה, כדאמר רבא בסדר יומא (לד, ה) ויקראו העולה דכתיב גבי סדר המערכה וצער עליה הכהן עזים צבקר צבקר ועקר עליה העולה, ה' ימירה דריש שמהא היא ראשונה, שלא יהא הקטר קודם לתמיד של שחר עולה ראשונה, ה"נ [הבהמה] הטמאה טמאה ראשונה [שרק הבהמה ראשונה כשנפדית מוסיף חומש],

תניא כוותיה דריב"ל, פרה זו תחת פרה של הקדש, טלית זו תחת טלית של הקדש, הקדשו פדוי אף על פי שלא שם דמים קצובין, דקיימא לן הקדש שזה מנה שמיללו על שוה פרוטה מחולל, ושרי לאיתהנויי מיניה, ומיהו ויד הקדש על העליונה שאם דמים הללו יתירם על דמי ההקדש קנה הקדש, ואם הקדש יתר עליהם ישלים על כרחו,

פרה זו בחמש סלעים תחת פרה של הקדש, טלית זו בחמש סלעים תחת טלית של הקדש, הקדשו פדוי אף על פי שאינו שוה, ולא תימא הואיל ושם לה דמים, ואינה שוה כמה שאמר אין דבריו כלום, אלא הקדש פדוי, והוא ישלים, על הקדש ראשון מוסיף חומש על הקדש שני אם חזר ופדה אם זה אין מוסיף חומש:

מתני': האונאה ארבעה כסף למקח סלע [מכ"ד כסף לסלע], וכדאמרן דהוה ליה שמות,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ותנא דידן, מאי טעמא לא קתני ישיבת הדיינין?

תנא ליה גזל מכין דמנא גזל בפרוטא שמע מינה ממנא הוא, וכפיין,

ומי לא תני גזל וקתני אבידה? הנך אצטריכא ליה, גזל [להכי קתני לה] לאשמועינן דיולכנו אחרינו הגזול מחבירו שוה פרוטה, ונשבע לו, יולכנו אחריו ואפילו למדי,

אבידה [להכי קתני לה] המוצא אבידה שוה פרוטה, חייב להכריז, ואע"ג דזל בין מציא להכחה,

ולוי מאי טעמא לא תני אבידה בפרוטא? תנא ליה גזל [ומשם רואין שצריך להחזיר שוה פרוטה],

ומי לא קתני גזל, וקתני ישיבת הדיינין? ישיבת הדיינין אצטריכא ליה לאפוקי מדרב קטינא, דא"ר קטינא ב"ד נזקקין אפילו לפחות משהו פרוטה,

ולוי מ"ט לא קתני הקדש? בחולין קמיירי בקדשי' לא קמיירי,

אלא תנא דידן, דקא מיירי בקדשים, נתני מעשר בפרוטא דנזיר מהכי לא תפיס פדיונו? כמאן דאמר [לעיל ג:] אין בחומשו פרוטה [וכיון שהקדש פרוטה אין בחומשו פרוטה],

וליתני חומש מעשר בפרוטא? בקרנא קא מיירי בחומש לא קא מיירי,

גופא, אמר רב קטינא, ב"ד נזקקין אפילו לפחות משהו פרוטה,

מתיב רבא, ויקרא ה ואת אשר חטא מן הקדש ישלם,

דף נ"ה ע"ב

לרבות פחות משהו פרוטה להישבון ואם דריש, דכל אמן וגמין ריבויין, [ומדייק] לקדש אין אבל להדיוט לא [אין דין השבון בפחות משו"פ?]

אלא אי אתמר הכי אתמר, אמר רב קטינא, אם הוזקקו בית דין לשהו פרוטה בין מוצע לנמצע גומרין אפילו לפחות משהו פרוטה אם חזר השני ותבעו פחות משהו פרוטה קודם שעמדו בית דין משם מוקקין לו, תחילת הדין בעינן פרוטה, גמר דין לא בעינן פרוטה:

מתני': חמשה חומשין הן, אלו הן: 1. האוכל תרומה בשוגג, תרומה גדולה ותרומת מעשר מעשר מן המעשר, ותרומת מעשר של דמאי שהלוקח מעט הארץ זריץ להפריש מספק, אצל תרומה גדולה של דמאי ליכא, דלא חייצוהו חכמים להפריש, כדאמרינן בסוטה (מח, א), לפי ששלם בכל גבול ארץ ישראל וראה, שלא היו מפרשין אלא תרומה גדולה בלבד, אלמא זהוין היו זה, והחללה, והבכורים, מוסיף חומש דכל הני איקרו תרומה, בתרומת מעשר כתיב (במדבר יח) והרמותם ממנו תרומה ה', בחלה כתיב חלה תרימו תרומה, בצבאים כתיב (דברים יב) ותרומת ידך ואמר מר אלו צבאים (מכות יז, א), וכל הני חד נייהו, דמשם אהד הן צאין,

2. והפודה נטע רבעי מוסיף חומש בפדיונו, דפדיון נטע רבעי, קדש קדש גמר ממעשר, בפרק שני דקדושין (נד, ז) גבי נטע רבעי כתיב קדש הלולים, וגבי מעשר כתיב כל מעשר הארץ מורע הארץ וגו', והני תרי נמי חד חשיב להו, דמחד קרא נפקי, דחומש בטע רבעי לא כתיב, אלא ממעשר יליף ומעשר שני שלו [פי' של האדם עצמו], מוסיף חומש דוקא נקט, שאם חילל של אחרים אין מוסיף חומש, איש ממעשרו כתיב (ויקרא כו),

3. הפודה את הקדשו ולא של אחרים, המקדיש כתיב, מוסיף חומש,

4. הנהנה בשוגג, דחייב קרבן מעילה וחומש שוה פרוטה מן ההקדש, מוסיף חומש,

5. והגזול את חבירו שוה פרוטה, ונשבע לו, מוסיף חומש:

גמ': אמר רבא, קשיא ליה לר' אלעזר משנתינו היתה קשה לר' אלעזר בן פדת [דקתני מתני'] תרומת מעשר של דמאי, וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם להוסיף על תרומת מעשר של דמאי חומש, שאין הפרשתו אלא מדבריהם בשל תורה,

אמר רב נחמן אמר שמואל, הא מני ר"מ היא, דאמר עשו חכמים חיזוק לדבריהם בשל תורה,

דתניא המביא גט ממדינת הים לאשה, שעשאו בעלה שליח להוליכו לגרש, הנזכר לומר בפני נכתב ונחתם, והתם מפרש [לרבה] לפי שאין בקיאות לשמה, [ולרבא] ואין עדים מזוין לקיימו [ואמרינן התם ד: דרבה אית ליה דרבא], נתנו לה ולא אמר לה בפני נכתב ובפני נחתם, יוציא מי שנשאה על ידי גט זה והולד ממזר [פי' כיון שלא אמר השליח לשון הראוי, לא התגרשה כדבעי, וניסת כשהיתה עדיין אשת איש], דבבבא ר"מ,

וחכ"א אין הולד ממזר, כיצד יעשה [השליח], יטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים, ויאמר לה [לאשה ?] בפני נכתב ובפני נחתם,

ולרבי מאיר משום דלא אמר לה בפני נכתב ובפני נחתם יוציא והולד ממזר? אין ר"מ לטעמיה, דאמר רב המנונא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ולמכור במדה גסה למנווים כסיטון, צין שצא לחזור במדה דקה כמנווים
בחנות פרוטה פרוטה צריך לעשר קודם שימכור, לפי שהלוקח ממנו סבור שהן
מפירות ארצו, וכיון שהוא חבר מחזיקין אותו בחזקת שיעשר, ואין מפרשין דברי
ר' מאיר,

וחכ"א, אחד הסיטון ואחד בעל הבית שצא למכור במדה גסה דרך
המשפיעין וכדרך הסיטונות מוכר ושולח לחבירו ונותן לו במתנה
ואינו חושש, שחזקה כל המוכרים ונותנין במדה גסה בחזקת שלא עישרו דמאי
הם, והלוקח מהם מעשר ואוכל,
במסכת דמאי (פרק ב' משנה ה') מפרש איזו מדה גסה ציבש שלשה קצין, בלא
שום דינר,

מתיב רבינא, הלוקח מן הנחתום עם הארץ מעשר דמאי מן
החמה על הצוננת, ומן הצוננת על החמה, ואפי' מדפוסים
הרבה דברי ר"מ ואפילו מן דפוסין הרבה [ש?]אין הככרות דומות זו לזו, ויש
לומר שנחתום הזה לקח ככרות של דפוס זה מאיש אחד, וככרות של דפוס זה מאיש
אחר, ועמי הארץ יש מהם שמעשרין ויש מהן שאין מעשרין, ושמה זה לא עישר וזה
עישר, והמפרש מזה על זה מפרש מן החיוב על הפטור, ואין שם מעשר חל עליה,
וגמ' טבל לכהן, או מן הפטור על החיוב, ואין שם מעשר חל עליה, וגמ'א שאין
שכנגדו מחוקק, לא חיישין בדמאי להכי, ותליין למימר מחד גבא דצין, ואי עשו
חיזוק כשל תורה,

בשלמא מן הצוננת על החמה אף על פי שהחמה יפה מן הצוננת לא
חיישין, כדכבי חילעא, אלא מן דפוסים הרבה נחוש דלמא מפרש מן הפטור כו',
קשיא לא גרסינן, דאביי תרזי קא מתרץ, כדכבי אילעאי, דא"ר אילעאי
מנין לתורם מן הרעה על היפה שתורמותו תרומה, שנאמר
במדבר יח ולא תשא עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו,
אם אינו קדש, נשיאת חטא למה, מכאן לתורם מן הרעה
על היפה שתורמותו תרומה,

אלא אפי' מדפוסים הרבה, ליחוש דלמא אתי לאפרושי מן
החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב,

אמר אביי, ר' אלעזר דקשיא ליה וכי עשו חיזוק כו' שפיר קא קשיא
ליה, ושמואל דשני הא מני ר' מאיר היא, ואייתי ראייה מן המבא גט לא
שפיר קא משני ליה כדמפרש ואזיל,

דקשיא ליה לר' אלעזר מיתה דבידי שמים וכי עשו חיזוק בתרומת
מעשר של דמאי שהיא קלה, שאפילו תרומה ודאית אינה אלא במיתה בידי שמים זר
האכלה, ומשני ליה שמואל שעשו חיזוק לדבריהם באשת איש, שאיסור
תורה שבה מיתה ב"ד מיתה בידי אדם, והיא חמורה, דלמא שאני
מיתה בית דין דחמירא,

ורב ששת דאומציה לשמואל מחילול, שלא עשו צו חיזוק בחילול של דמאי לא

משמיה דעולא, אומר היה ר' מאיר כל המשנה מומטבע
שטבעו חכמים בגימין, יוציא והולד ממוזר,

מתיב רב ששת, מחללין אותו גבי מעשר שני של דמאי קמי לה כסף
על כסף, נחושת על נחושת, כסף על נחושת, ונחושת על
הפירות ואפילו חוץ לירושלים, ויחזור ויפדה את הפירות ויעלה הכסף
לירושלים, דכתיב (דברים יד) וזרת הכסף דברי רבי מאיר, וחכ"א יעלו
פירות [עצמן] ויאכלו בירושלים ולא הזיקוהו לכך לחזור ולחלל, ואם
רואה מעלה הפירות עצמן, דהקילו בו,

ומי מחללינן כסף על נחושת מסקנא דמיוצמא דאומציה רב ששת היא,
והכי קאמר, שמענו לר' מאיר דמיקל בפדיון דמאי, לחללו כסף על כסף, כסף על
נחושת, וצממער דמאי מי מחללינן כי האי גוונא, אפילו כסף על נחושת דדמי
לפדיון,

והא תנן [מע"ש פ"ב מ"ו], סלע של מעשר שני ושל חולין
שנתערבו ורואה ליהנות בשל חולין מביא בסלע מעות נחושת, מביא
דדמי סלע ואומר כל מקום שישנה סלע של מעשר שני,
מחוללת על מעות הללו נמצאו שיהיו חולין והמעות מעשר, ובורר
את היפה שבהן, [והחור] ומחללו עליה ומחלל עליה המעות הללו,
ותהא היא מעשר, והמעות והסלע השני חולין כבראשונה,

דף נ"ו ע"א

מפני שאמרו כלומר לפיכך הזיקוהו לכל אלה לחללו תחילה במעות, וחזר
ומחלל המעות, ולא אמרו שיטול היפה שבהן ויאמר אם זו של מעשר הרי טוב, ואם
זו של חולין הרי של מעשר מחוללת על זו מחללין אותו כסף על נחושת
מדוחק אבל כסף על כסף לאו דרך חילול הוא, ואפילו מדוחק נמי לא, וכיון דאף
כסף על נחושת לא החירו אלא בדוחק, הלכך לא שיקיים כן שביוון מעשר הוא,
ועוד שהפרוטות מחלדות אלא שחזור ומחללין על הכסף,

קתני מיהת גבי מעשר דמאי מחללין מדוחק, מדוחק אין שלא
מדוחק לא וכיון דאמר כסף על נחושת מדוחק אין שלא מדוחק לא, וגבי דמאי
תנא מחללין, אלמא לרבי מאיר לא עשו צו חיזוק?

אמר רב יוסף, אע"פ שמוקל רבי מאיר בפדיונו, מחמיר הוא
באכילתו של מעשר שני של דמאי, ומתניתין באכילה קאי,

דתניא, לא התירו למכור דמאי לא החירו לחצר הלוקח דמאי שימכרו
לאחרים עד שיעשר אלא לסיטון בלבד סיטון חצר לא הריסוהו לעשר, אלא
מוכרו כשהוא דמאי, והלוקחו ממנו יפריש מעשרותיו, שהכל יודעין שהסיטון מכמה
עמי הארץ לוקח, שהסיטון מן המשפיעין למכור במדה גסה הוא, דרכו לקנות
פירות מרובין ומוכרן למנווים,

[אבל] ובעל הבית הלוקח מעם הארץ בין כך ובין כך צין שצא לחזור

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ואל חנוני איש את אחיו קרינא דיה, ושאינו חייב באחריותו כגון דאמר "הרי זו" אין להן אונאה,

רבי יהודה אומר, אף המוכר ס"ת [דקרה היא מפנינים ואי אפשר שיתאנה בה. יבין], בהמה [מי שיש לו שור יפה להרישה מחזור על אחר שכמותו לצמדו עמו בעול, שאם בא להצמיד תחת העול שור חלש עם חבריא מקלקל את חבריא. רע"ב], ומרגלית [מדרגל לתת בעדן יותר משוויין כדי לזווגן להשוה להם. יבין], אין להם אונאה מפרש טעמא בגמרא בצרייתא, אמרו לו [חכמים לר' יהודה] לא אמרו אלא את אלו [העבדים והשטרות וכו'] המנויין בתחלת המשנה:

נב"מ: מנהני מילי [שאין אונאה לעבדים ושטרות וכו']?

דתנו רבנן ויקרא כה וכו' תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד הוסיף עליו צדל חנוני, יצאו קרקעות שאינו מטלטלים, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות [דכמי] והמחלשם חוסם וגו' [ויקרא כה] הוקשו לאחיהם, יצאו שטרות, דכתיב וכו' תמכרו ממכר, שגופו מכור וגופו קנוי, יצאו שטרות שאין גופן מכור, ואין גופן קנוי, ואין עומדין אלא לראיה שבהם,

מכאן אמרו מדלא אמעט שטרות אלא משום דאין גופן קנוי ומכור המוכר שטרותיו לבשם לזר דהם אבקת סממנין, נמלא ממכרן של אלו לזרך תשמיש גופן הוא יש להם אונאה דגופן קנוי ומכור,

פשיטא מאי שנא מכל מטלטלי דעלמא? לאפוקי מדרב כהנא דאמר, אין אונאה לפרוטות סתם מוכר שטרות לנפש אין שם המקח של איסר צידה, אלא של פרוטות קמ"ל יש אונאה לפרוטות,

הקדשות [מגלן שאין בהם אונאה], אמר קרא ויקרא כה [לא חנוני איש את] אחיו, אחיו ולא הקדש,

מתקיף לה רבה בר מנא, כל היכא דכתיב ידו, ידו ממש הוא דקדיקת לעיל מיד עמיתך מטלטלים דוקא, הנקחין מיד אל יד, אלא מעתה דכתיב במדבר כא ויקח את כל ארצו מידו, הכי נמי דכל ארעא בידיה הוה נקיט לה, אלא מרשותו, הכא נמי מרשותו עמיתך קאמר, ואפילו קרקעות נמי צממע,

[ומקשה לאידך גיסא] וכל היכא דכתיב ידו, לאו ידו ממש הוא, והתניא שמות כב אם המצא תמצא בידו, אין לי שיתחייב כפל אלא צומן שלקחה צ' ידו, וגו' חצירו וקריפו [מקום אוצר חוץ לשוב מוקף מחיצה] מניין שאל נכסה שם ועל צפניה לגגה, מנין שקמה לו חצירו ומתחייב כפל? ת"ל אם המצא תמצא מ"מ,

טעמא דכתב רחמנא אם המצא תמצא, הא לאו הכי הוה אמינא כל היכא דכתב ידו, ידו ממש הוא,

שפיר קא מוהיב ליה דהא חילול כי לא עבד ליה שפיר לאו בעלמא הוא דלא תוכל לאכול וגו' דקאמרי אינהו מיתה ומוהיב רב ששת לאו, דכתיב דברים יב לא תוכל לאכול בשעריך,

ולמאי דמוהיב רב ששת, רב יוסף שפיר קא משני ליה דאף על פי שמיכל ר' מאיר צפדינו כו',

אלא רבינא, עד דמוהיב מנחתום, לסייע ליה מפלטר פלטר הוא לענין ככרות כסיטון לענין תבואה, לוקח ככרות הרבה ומוכר לתנוונים ולנחמומים,

דתנו, הלוקח מן הפלטר, מעשר מן כל דפוס ודפוס אלמא חייש דלמא אחי לאפרושי מן החיוב על הפטור דברי ר"מ,

אלא מאי אית לך למימר מאי שנא דחייש על ה פלטר משום ד מתרי תלתא גברא זבין, נחתום נמי דלא חייש ליה ר' מאיר לא מקשי לך, דקסבר נחתום, מתוך שאינו לוקח הרבה צידה תלין למימר מחד גברא הוא זבין, ויש אדם אחד עושה ככרות בדפוסין חלוקין,

רבא אמר, שמואל שפיר קא משני ליה, שם מיתה בעולם:

מתני': אלו דברים שאין להם אונאה בגמרא מפרש טעמא, העבדים, והשטרות המוכר שטרות לגבות חוב שצמכו, ויעלנו [הקונה] לעצמו, והקרקעות, וההקדשות גוצר המוכר הקדש, או המוכר עולמו שנפל צו מוס,

אין להן תשלומי כפל, ולא תשלומי ארבעה וחמשה אם טבח או מכר, ומשום הקדשות אצטריך למימניה, דאילו עבדים ושטרות וקרקעות לא שייך למימר, ד[אילו?] תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד,

שומר חנם [שאם נמסרו לו עבדים או שטרות או בהמת הקדש לשמירה ואבדו, או שנמסרה לו קרקע לשמור ונתקלקלה. מבוארות] אינו נשבע שלא פשע, שלא הזיקתו תורה לישבע עליהן [ראה תוס' להלן נז: דגם אינו משלם],

וגושא שכר [שומר שכר, לעבדים, שטרות, וקרקעות, והקדשות] אינו משלם אם נגנזו ממנו [אבל ראה בגמ' שיש סברא שאם לא שמר בדבקי, אין משלמין לו שכר שמירתו],

רבי שמעון אומר,

דף נ"ו ע"ב

קדשים שהוא חייב באחריותו אמר הרי עלי עולה, והפרישה והוממה ומכרה יש להן אונאה דכיון דאם ממה או נגנזה חייב באחריותה ידיה היא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

יש להם אונאה או אין להם אונאה, כמאן דשדי בכדא דמיין, ויש להם אונאה, או דלמא בטלינהו אגב ארעא,

נשבטין עליהן אס הודא במקמת, כגון טענו פסקת עמי לזרע שש שמסרתי לך, חרעת חמש, והוא אומר זרעתי חמש ומסלח או אין נשבטין עליהן, כמאן דשדיין בכדא דמיין ונשבטין עליהן, או דלמא בטלינהו אגב ארעא, ואין נשבטין עליהן,

עומר מתירין [את זרעים אלו שלא השרישו] או אין עומר מתירין קא סלקא דעתך אגידולין דידהו קמיבעיא ליה, ולהכי קמהדר היכי דמי אי דאשרוש קודם לעומר תנינא דעומר ממיר את גידוליהן, במסכת מנחות (עא, א), והתם מפרש טעמא, אי דלא אשרוש נשעת הבאת עומר תנינא דאין עומר ממירין,

דתנן, אם השרישו קודם לעומר עומר מתירין, ואם לאו אסורין עד שיבא עומר הבא?

לא צריכא דחצדינהו [שקצר את זרעים אלו] מן המדש, והיו צריכין שימירם עומר לאכילה וזרעינהו קודם לעומר, ואתא ליה עומר וחליף עילוייהו וחלף ליה עומר עלייהו דללא אשרוש ולא אשרוש קודם לעומר

דף נ"ז ע"א

מהו למינקט ומיכל מינייהו [מזרעים כאלו שלא השרישו] כלומר, אגידולין דידהו לא מציעא לך, שהרי אפילו המיר עומר של אשתקד את הזרעים קודם שמזרע חרעת קודם העומר ולא השרישו הוה אגידולין אסורין עד שיבא עומר הבא, כי קא מיבעי ליה לנקוטין מן הזרעים שנקרקע ומיכל לאחר העומר,

כמאן דשדיין בכדא דמי, ושרינהו עומר שהעומר ממיר את התלושין חדשים של שנה זו, ואת גידולין הממוצתין שהשרישו, או דלמא בטלינהו אגב ארעא וכקרקע בעלמא דמו, ולא שייך עומר גבייהו למשרינהו ⁶ - תיקון,

אמר רבא, אמר רב חסא, בעי רבי אמי, אונאה אין להם הא מנן לה במתניתין דאין להו לכל הנך דמתניתין, ביטול מקח יותר משמות [ראה קידושין מב: תוס' ד"ה אבל דביטול מקח דיינו מאה במאתן] יש להם, או אין להן מי אמרינן מאל תונו (ויקרא כה) הוא דלימעות, והא לאו בכלל אונאה הוא, אלא מקם טעות הוא, או דלמא כיון דלאו דבר שצמחה הוא, ולא אטעיה דציצוריה, כשאר דין אונאה הוא?

[רבא לא המשיך את דברי רב חסא, אלא] אמר ר"נ, הדר אמר רב חסא [לאחר שאמר שר' אמי שאל, אמר], פשיט ר' אמי, אונאה אין להם, ביטול מקח יש להם,

ותו תניא [דבלי דרוש מיוחד יהיה משמע ידו, ידו ממש, דתניא לגבי גמ] ונתן בידה, אין לי אלא ידה, גגה חצירה וקרפיה מנין, ת"ל ונתן מ"מ מדלג כמיז וצידה יתגנו, טעמא דכתב רחמנא ונתן, הא לאו הכי הו"א כל היכא דכתב ידו ידו ממש,

אלא כל ידו ידו ממש הוא, ושאיני התם ויקם את כל ארצו דליכא למימר הכי, אלא ברשותו,

בעי רבי זירא, שכירות [שכירות ממלטלין. ריטב"א, שאם נשכר אדם לעבודה, בפחות או יותר ממחיר המקובל. שט] יש לו אונאה אס מכן או אין לו אונאה, ממכר אמר רחמנא אבל לא שכירות, או דלמא לא שגא?

אמר ליה אביי, מי כתיב ממכר לעולם, ממכר סתמא כתיב, והאי נמי ביומיה מכירה היא [שהשכירות הוא מכירת דבר לזמן מוגבל. שט],

בעי רבא, חמין זרען בקרקע מהו [ליכא לפרושי במי שקבל עליו לזרוע שדה חברו, דהתם מאי אונאה שייכא, פעולה היא דקביל עליה, ואי לא זרע כדבעי לה דיניה כאריס דמוכר ולא עבד, וכו', אלא הכא במוכר לחברו חמין שהיו זרעין לו בשדהו ומכרן לו בחליפין, דבין דליהו בקרקע או כממלטלין נקנין הם בחליפין, וקא מבעיא ליה אם יש בהם אונאה אם לאו. ריטב"א], יש להם אונאה, או אין להם אונאה,

כמאן דשדיין בכדא דמיין ויש להם אונאה, או דלמא בטלינהו על גב ארעא ואין אונאה לקרקעות, ונשלא השרישו קאי,

היכי דמי, אילימא דאמר איהו שדאי זרעתי בה שיתא שש סאין, ואתו סהדי ואמרי, דלא שדא בה אלא חמשה [לזה יקרא אונאה],

והאמר רבא, כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר דמקם טעות הוא, דהא נהדיא פירש בחזקת כן, ואינו כן, וכיון שהמקם טעות הוא, אפילו בטיל להו אגב ארעא מחר, דנהי דלימעות קרקעות מדין אונאה, מדין מקם טעות לא לימעות, שהרי אין זה מכר, דלדעתא דהכי לא נזכר,

אלא דאמר איהו שדאי בה כדאבעי לה, ואיגלאי מילתא דלא שדא בה כדאבעי לה כמה שריך לקרקע, דמידי דלומדנא דשכית דטעו הוי דקין אונאה [וראה ריטב"א שחולק על פירוש זה],

[תימה אמאי לא אמר כגון שאר אונאה שמכר לו התבואה שתות יותר מכדי שוויה? ו"ל כי בזה אין להסתפק דהא לא שייך מדי לאונאת קרקע אלא במוכר תבואה בשוק. תוס' הרא"ש],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לעשות לו דמים מדבריהם [דהא ר"י סבר דבהקדשות יש ביטול מקח
מן התורה],

והא"ר יונה אהקדשות, ורבי ירמיה אמר אקרקות,
ותרוייהו משמיה דר' יוחנן אמרי אונאה אין להם ביטול
מקח יש להם לר' יונה קשיא דרבי יוחנן אדרכי יוחנן [איך אמר ר' יוחנן
שצריך לעשות לו דמים מדבריהם, הרי לר' ינאי סבר ר' יוחנן יש להם ביטול מקח
מדברי תורה?]

[ומתריץ] לעולם בביטול מקח, ואיפוך דרבי יוחנן לר"ל, ודר"ל
לרבי יוחנן [דר' יוחנן סבר דצריך לעשות לו דמים מן התורה] אליבא דר' יונה,
אכל אליבא דרבי ירמיה לא תיפוך, דהא לר' ירמיה אליבא דרבי יוחנן הקדשות אין
להם בטול מקח, דמאן דאמר אקרקות אכל אהקדשות לא, כדשמואל, והכי נמי
איתא בתמורה לרבי יונה איפוך,

במאי קמיפלגי [ר' יוחנן ור"ל], בדשמואל וקמיפלגי ריש לקיש ור' יוחנן
[בהקדשות], מאן דאמר אין להן ביטול מקח אית ליה דשמואל, דכיון דאימעיט
מאונאה לא שגא שמוט לא שגא יתר משמוט, דאילו גבי הדיוט אמרינן טעה, אכל
בהקדש ליכא למימר טעה,

דאמר שמואל, הקדש שוה מנה, שחיללו על שוה פרוטה
מחולל, מר [ריש לקיש דאמר אין להן ביטול מקח] אית ליה דשמואל
[כיון דגם על שוה פרוטה מחולל אין כאן ביטול מקח], ובר [ר' יוחנן] לית
ליה דשמואל קסבר כיון דאיכא יתר משמוט לאו דרך מקח הוא, וכיון
דלגבי מקח לאו מידי הוא, גבי חילול נמי לאו מידי עבד,

איבעית אימא [גם לפי תירוץ זה צריך להפוך דר"י סבר שצריך לעשות לו
דמים דבר תורה], דכולי עלמא אית להו דשמואל [שיכול לחלל
הקדש על שוה פרוטה], והכא [ר' יוחנן ור"ל] בהא קמיפלגי,

מר סבר [ר' יוחנן סבר שרק בדיעבד שייך דברי שמואל] שחיללו אין דהא
אימעיט מאונאה, לא שגא גדולה [יותר משותות] ולא שגא קטנה [פחות משותות].
וראה תוס' הרא"ש [לכתחלה לא ודבר מורה, דערך שווי משמע [דגורת
הכתוב הוא, שצריך ליתן להקדש כדי שוויו. תוס' הרא"ש],

ומר סבר [ור"ל הסבר שצריך לעשות לו דמים רק מדבריהם] אפילו
לכתחלה ערך כל דהו משמע, הלכך לאפקועי איסוריה ואפילו מדרבנן שרי,
ומיהו לאחר זמן יתלם,

איבעית אימא, לעולם בכדי אונאה וקאמר דבר מורה, ואפילו בכדי
אונאה צריך לעשות דמים דבר מורה ולא תיפוך דאי מפסת לה [דר"י סבר
דצריך לעשות לו דמים מן התורה] קשיא דרבי יוחנן אדרכי יוחנן,

דאילו לדידה לא מצי למרוצי אין להן אונאה דמתניתין, כד סקדא דפחות מכדי
אונאה חזר, מדאמר ר' יוחנן אונאה אין להן, ביטול מקח יש להן, מכלל דאונאה

[ר' יונה ור' ירמיה] מילתא צאפי נפשייהו אמרי, ולא אדרכי אמי קיימי, אלא רבי
[ירמיה] אקרקות, ורבי [יונה] אהקדשות אמרי משמיה דר' יוחנן אונאה אין להם,
ביטול מקח יש להן ר' יונה אמר אהקדשות, ר' ירמיה אמר
אקרקות, ותרוייהו משמיה דר' יוחנן אמרו, אונאה אין
להם, ביטול מקח יש להן,

כו"ד [ר' יונה] אהקדשות אמרי ר' יוחנן [אונאה אין להם ביטול מקח יש
להם] כ"ש ד אקרקות נמי אמר, דכיון דאשמועינן דביטול מקח לאו בכלל
אונאה הוא, מהיכא אימעיט [קרקות], אי דהקדשות קמשיב ליה מקח טעה, אף
על גב דליכא טעות כלפי שמיא, ואפילו הכי אמרינן ביטול מקח [במש"כ רש"י]
לקמן בדה"ז כיון דאיכא יתר משמוט לאו דרך מקח הוא", כל שכן דלגבי חזריה,
דאיכא למימר טעה, ואדעתא דהכי לא אקנייה, כל שכן דהדר,

כו"ד [ר' ירמיה] אקרקות אמרי אבל אהקדשות לא דאילו גבי
הדיוט אמרינן טעה, ואדעתא דהכי לא אקני, אכל אהקדש, ליכא למימר הכי, וכיון
דליתנהו דין אונאה, טעות נמי לא אמרינן צהו, בדשמואל, דאמר
שמואל הקדש שוה מנה, שחיללו על שוה פרוטה, מחולל
כדאמרן דאימעיט מאונאה, וטעות נמי ליכא צהו, דמאן טעה,

תנן התם במסכת תמורה (כו, ב) רישא דמתניתין הכי, האומר הרי זו תחת זו,
זו תמורת זו, זו חלופי זו הרי זו תמורה, זו מחוללת על זו לא אמר כלום, שאין קרבן
תמים מתחלל, אם היה קודש בעל מום יצא לחולין, וצריך
לעשות לו דמים, אם אין זו של חולין יפה כשל הקדש, מוסיף עליה מעותיו
עד כדי דמי הקדש,

א"ר יוחנן, יצא לחולין דבר תורה ואפילו אין זו יפה כמותה, כדאמר
דאמעיט צאונאה, וצריך לעשות לו דמים מדבריהם, ור"ל אמר
אף צריך לעשות לו דמים מן התורה דגבי הקדשות ערך כמיצה
זכולה [ויקרא כו יא ואם פלגהמה במאה אשר ל' איקריבו מנהה קרבן לה'
והעמיד את ההקמה לפני הכהן: יב והעריה הכהן אתה בין טו' ב' ובין יע' בערפה
הכהן בן יתיה: יג ואם גאל וגאלה ויספ' חמשות' על ערפה: כו ואם פהמה
הממאה ופרה בערפה ויספ' חמשות' עליו ואם ל' א' וגאל וגמפר בערפה], וקסבר
ערך שווי משמע, ור' יוחנן סבר ערך כל דמים [כל דהו] שיערכוהו משמע ליה,
אם זול אם יוקר [וצריך להשלים דבריהם רק מדבריהם],

במאי עסקינן [במה הברל יש בין שווי, למה שהחליף במקומה], אילימא
בכדי אונאה, בהא לימא ר"ל צריך לעשות לו דמים דבר
תורה [השתא סבירא לן דבהקדש גם אם אינא שתות לא הוה אונאה ואינו
מחזיר אונאה, ובודאי שאין ביטול מקח],

והתנן, אלו דברים שאין להם אונאה, הקרקעות והעבדים
והשמורות וההקדשות [ור"ל לא פליג על המשנה],

אלא ביטול מקח [פ' ביותר משותות], בהא לימא רבי יוחנן, צריך

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אין להן דקאמר, אין מחזירין להן אונאה הוא, אבל ריש לקיש, כי מוטבת ליה ממחניה מוקי לה כרז חסדא ובררב חסדא קמיפלגי, דאמר מאי אין להם אונאה דגני הקדשות אינן בתורת אונאה

דף נ"ז ע"ב

דאפי' פחות מכדי אונאה חוזר,

רבית דהקדש היכי דמי, אילימא דאזופיה גזבר שהלואה להדיוט מאה במאה ועשרים, והלא מעל הגזבר שהוציא מעות הקדש לחולין ולא הכנים תחמיהן להקדש כלום, ושוגג הוא אללו, כסצור שמוטר משום שטר הקדש וכיון שמעל הגזבר, יצאו מעותיו לחולין, והווי להו דהדיוט שז גזבר, שהרי עליו לשלם להקדש קרן וחומש,

אמר רב הושעיא, הכא במאי עסקינן כגון שקיבל עליו לספק סלתות מארבע ועמדו משלש האי דקמני אין רבית להקדש לאו דהלואה קאי, אלא דהדיוט שקיבל מעות מן הלשכה מן הגזבר לספק סלמות כל השנה למנחות של צבור ארבע סאין בבלע, והוקרו ועמדו משלש סאין בבלע, דאילו הדיוט אסור לפסוק על פירות עד שיצא השער, וכאן אפילו לא יצא השער עדיין לארבע פוסקין,

כדתניא, המקבל עליו לספק סלתות מארבע [סאין בבלע], ועמדו משלש [ונתייקרו שעומדים שלש סאין בבלע], מספק מארבע [צריך לספק להקדש ארבע סאין בבלע], משלש ועמדו מארבע מספק מארבע [לפי שער חזול של עכשיו], שיד הקדש על העליונה,

רב פפא אמר לעולם דהלואה, דאזיף מאה במאה ועשרין, ודקשיא לך הלא מעל הכא באבני בנין עסקינן, שהלואה הגזבר מהן להדיוט, דאין בהן מעילה, ואין על הגזבר לשלם, אלא שלם בעלמא הוא המסורות לגזבר עסקינן, כדשמואל,

דאמר שמואל, בוגין בחול ואח"כ מקדישין כשהן צונין בניי הקדש, לא היו קונין האבנים והטיט ממועות הקדש, כדי שלא יצואו האומנין והעם לדי מעילה אם יצבו עליהם, או אם יהנו מהם, אלא לוקחין בהקפה, והרי הן חול עד שיצבו בחומה, ומשהן צנויות בחומה נותנין מעות הקדש, ולוקחין אותן, והוא הקדשן, או אם התנדב אדם אבנים נותן לצנאי ואינו קורא שם הקדש עליהן, עד שימננו צננין, הלכך לא מעל הגזבר:

[שנינו במשנתנו] אין בהן תשלומי כפל (וכו'): מנהני מילי? דת"ר שמות כב על כל דבר פשע כלל סיפיה דקרא משמע צטוען טענת גנב, או בגנב עצמו, על שור על חמור על שוה על שלמה פרט, על כל אבדה אשר יאמר, חזר וכלל,

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות שאע"פ שמתלטלין אין גופן ממון, הקדשות אמר קרא שמות כב רעהו, רעהו ולא הקדש:

[שנינו במשנתנו] ולא תשלומי ד' וה' (וכו'): מאי טעמא תשלומי ד' וה' אמר רחמנא, ולא תשלומי שלשה וארבעה

ר' יוחנן	ריש לקיש	
צריך לעשות לו דמים מן התורה, ולית להו דשמואל, ויותר משתות לאו מדי עביד דלאו דרך מקח הוא, דערך שווי משמע	צריך לעשות לו דמים מדבריהם, ואית ליה דשמואל, ערך כל דהו משמע	תירוצ ראשון בביטול מקח, ואיפוך,
דשמואל רק ברעב, אבל לכתחלה אין לחלל על פחות משווי דערך שווי משמע	דשמואל אפילו לכתחלה, ערך כל דהו משמע,	איבעית אימא בביטול מקח, ואיפוך, וב"ע אית להו דשמואל,
צריך לעשות לו דמים מדבריהם, לית ליה דרב חסדא, ויש תורת אונאה אבל מחזיר מדבריהם,	צריך לעשות לו דמים מן התורה, אית ליה דרב חסדא שהקדשות אינה בתורת אונאה ומחזיר אפילו פחות משתות,	איבעית אימא לא תיפוך,

מיתיבי, [בא להקשות על רב חסדא, דשנינו בברייתא] רבית ואונאה להדיוט, ואין רבית ואונאה להקדש אין אסור אונאה ואסור רבית נוהג בהקדש, ולקמיה מפרש היכי דמי רבית בהקדש [מ"ב קשה מברייתא שאין אונאה להקדש?]

מי אילימא ממתניתין דאוקימנא בתורת אונאה, ה"נ רבית ודין אונאה להדיוט שמו ואין רבית ודין אונאה להקדש דאפילו פחות מכדי אונאה חוזר,

אי הכי היינו דקתני סיפא [של הברייתא] צממיה, והא חומרא דהקדש הוא זה חומר בהדיוט מבהקדש? ומשני כי קמי חומר דהדיוט ארביית ארביית קאי,

ליתני נמי זה חומר בהקדש מבהדיוט אאונאה ומשום אונאה ליתני נמי זה חומר בהקדש?

הכי השתא, בשלמא זה חומר בהדיוט מבהקדש ותו לא [שמצינו כמה דברים שהדיוט חמור מהקדש, וזה חידוש], אלא הקדש [רק] זה חומר ותו לא צממיה [יש עוד הרבה דברים שהקדש חמור מהדיוט],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הבאה [קתני מיהת שנשבעין לגזברין אף שהם שומרי חנם]?

אמר שמואל, הכא בנושא שבר עסקינן כלומר שבעה וז לא לפטר מתשלומין היא, דלאו שומר חנם נשבע על הפשיעה, ולא נושא שבר משלם בגניבה ואצידה, כי מתנינן, ונשבעין ושבעה וז כדי ליטול שברן נשבעין שאין ברשותן, וגזבין שכן מן בני העיר, ולקמיה פריך והא כיון דשומר שבר יש עליו לשומרו מגניבה ואצידה ולא שמר, לא השלים עבודתו, אין לו ליטול שבר,

אי הכי נשבעין לגזברין בתמיה, והלא אין שכן אלא על בני העיר, נשבעים לבני העיר מבעי ליה,

אמר רבה, נשבעין לבני העיר ליטול שכן, במעמד ה גזברין מפני שההפסד על ההקדש [דהא, כי היכי דלא נחשדינהו, ואי נמי כי היכי דלא לקרו להו פושעים,

והא נגנבו או שאבדו קתני, ושומר שבר בגניבה ואצידה חיובי מיהא, והכא נמי נהי דשלומי לא משלמי דאמעט הקדשות מתשלומי שומרים אגרייהו מיהא לפסיד שהרי נשתעבדו לשומן מגניבה ואצידה, ועל מנת כן היו נוטלין שבר, והרי לא השלימו מלאכתן,

אמר רבה, נגנבו בלסטין מזויין דאזנא הוי, ולשמירה וז לא קבלו עליהם, אבדו שטבעה ספינתו בים,

רבי יוחנן אמר [לכן פטור השליח], הא מני ר"ש היא במסכת שביעית (מג, ז) דאמר קדשים שחייב באחריותן שהמפקיד חייב באחריות, הלכך, כדידיה דמי לר' שמעון, והכא נמי חייבין כל בני העיר לשקול אחרים מתמיהן יש להן אונאה כדאי גרס לה, ומאן דגרס לה לא ידע שאמר ר' שמעון כהדיא לגבי שבעה, והוצרך ללמדה ממשנתנו ונשבעין עליהם,

התינח [שבני העיר חייבין, והוי חייב באחריותן] עד שלא נתרמה התרומה, משנתרמה התרומה [הלא] קדשים שאינו חייב באחריותן נינהו,

דתניא, תורמין על האבוד כשהיו ממלאים שלש קופות מכסף הלשכה, והיא תרומה ליקח מכסף הקופות כל קרבנות צבור, ותורמין אותן על מנת שיהיו שלש קופות ראש ותרומה לשיריים, שיהיו אותן שהציאו שקלים הנשואים בלשכה [שלא נבסכו לקופות] זוכים בתרומת הקופה להיות הקרבנות גם עליהם, ותורמין אותן אף על פי ששלט שקלו ואבד לו ואין ידוע לו,

ועל הגבוי ועודנו בדרך,

ועל העתיד לגבות מי שנאנס ולא שלט שקלו בדרך, היה משלחו כל השנה כולה, ונותנין בשופר שחמור עליו תקלין חדמין, והלשכה היתה נתרמה שלש פעמים בשנה, בפרוס הפסח, ובפרוס עצרת, ובפרוס החג, וכשמגיע זמן לתרום נותנין מעות השופר בלשכה, ותורמין, וכשתורמין תרומה ראשונה מתנין אף על העתיד לגבות, וגם בשניה ובשלישית, והמציא אחר שנתרמה השלישית נותנו לשופר ששמו

שלשה לשם וארבעה לשור, דכיון דאמעט מכפל צדק להו חדא, שהכפל צדוקה ומוכר, בכלל תשלומי ארבעה ותמשה:

[שנינו במשנתנו] שומר חנם אינו נשבע (וכו'): מנהני מילי? דת"ר שמות כב כי יתן איש אל רעהו כלל, כסף או כלים פרט, (וגונב מבית האיש) [לשמור] חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממוין, אף כל דבר המטלטל וגופו ממוין, יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות שאע"פ שמטלטלין אין גופן ממוין, הקדשות אמר קרא רעהו, רעהו ולא של הקדש:

[שנינו במשנתנו] נושא שבר אינו משלם (וכו'): מנהני מילי? דת"ר לקמן בהשאל (גד, ז) אמרינן פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם, שניה בשומר שבר, וכתוב בפרשה ראשונה ונקרב בעל הבית וגו' ואוקימנא לשבעה בהמפקיד (מא, ח) שמות כב כי יתן איש אל רעהו כלל, חמור או שור או שה פרט, וכל בהמה לשמור, חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממוין, אף כל דבר המטלטל וגופו ממוין,

יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות שאע"פ שמטלטלין אין גופן ממוין, הקדשות אמר קרא, "רעהו" רעהו ולא של הקדש:

[שנינו במשנתנו] שומר חנם [דעבדים, וקרקעות, שטרות, והקדשות] אינו נשבע (וכו'): ורמינהו בני העיר ששלחו את שקליהן שקלים של אדר לקרבנות צבור, ונגנבו מן השלושין, או שאבדו, אם משנתרמה התרומה אם כשצאו לדין כבר נתרמה התרומה, שהיו תורמין הלשכה שלש קופות,

דף נ"ח ע"א

נשבעין [השליחין] לגזברין שלא פשעו בהן, שהן [הגזברין] בעלי הדין, דמכיון שתרמו את הלשכה אין אחריות אצידה על הבעלים אלא על ההקדש, כדאמרין לקמן תורמין על האבוד, שיהא חלק בקופות הללו למי ששלט שקלו ואבד, ואינו יודע עכשיו שאבד,

ואם לאו שנועד להם מקודם לכן [קודם שנתרמה התרומה], שוב אין תורמין עליהם, אלא על מנת שישלחו להם אחרים מתמיהם, לפיכך נשבעין לבני העיר [ש] בני העיר הן בעלי הדין של שלושים, ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן,

נמצאו [השקלים] קאי אבדו או שהחזירו הגנבים קאי אנגנבו, אלו ואלו שקלים הם דכיון דקדוש קדוש, ואין עולין להם לשנה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מיקלן עמיקן, וופל לשירי הלשכה ומהן באין חומת העיר ומגדלומיה?

והפקידן לזה, וכפר ונשבע והודה חייב קרבן שצוה, שאני קורא בהן ויקרא ה' בה' וכחש קא סלקא דעתך, טעם דחויבה משום דהן של גבוה קרינן בהו ומעלה מעל בה' וכחש,

ושאינו חייב באחריותן פטור הנשבע, שאני קורא בהן בעמיתו וכחש מפני שהם קריון של עמיתו, ודעמיתו פטור, דצעינן בה', שאני קורא בהן בעמיתו וכחש,

אמר ליה כלפי לייא כלפי היכן הדבר נוטה, לייא היכא, כגון (ברכות נח, א) חזני לנהרא כגני לייא,

דף נ"ח ע"ב

איפכא מסתברא כל הדברים נראין הפך, דשאינו חייב באחריותן דה' יניחו טפי משחייב באחריותן, ואם זאת לחייבו בשל גבוה ולפטורו בשל הדיוט כן היה לו לומר קדשים שחייב באחריותן פטור, שאני קורא בהן בעמיתו וכחש, שאני חייב באחריותן חייב שאני קורא בהן בה' וכחש, ועוד דהדיוט הוא ליה לחיובי טפי, דהא שומרי הקדשות פטורין מן השבועה ומכל הבא על ידה,

אמר ליה איסמיה אסיר משנה זו מגירסת?

אמר ליה לא, הכי קאמר האי שאני קורא בהן בה' וכחש, לא משמע בה' וכחש ולא בעמיתו, ולחויבה משום שהן של הקדש, אלא הכי קאמר קדשים שחייב באחריותן חייב קרבן שצוה, לפי שהן של עמיתו, ואם זאת לפטורו לפי שהן של הקדש להכי אחא בה' וכחש לרבויהו, אף אם יש בהן גבוה קדשים שחייב באחריותן חייב, דאיתרבו מבה' וכחש,

ושאינו חייב באחריותן פטור לפי שאני קורא בהן למעטן בעמיתו וכחש והכא ליכא עמיתו, ואימעט מבעמיתו וכחש דאמעט מבעמיתו וכחש:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר אף המוכר אף המוכר ספר תורה מרגלית ובהמה אין להם אונאה: תניא רבי יהודה אומר, אף המוכר ספר תורה אין לה אונאה, לפי שאין קץ לדמיה [ובטעמו מוכיח דלא קאמר אלא בשנתאנה לוקח דוקא, ואפ"ה לית הילכתא בוותיה. ריב"א],

בהמה ומרגלית אין להם אונאה, מפני שאדם רוצה לזווג מן שיש לו שור יפה למרישה מחזר על אחר שכמותו לזמדו עמו בעול, שהמזמיד שור חלש עם הכריא מקלקל את הכריא, וכן מרגלית, נאה (עם חזירטה) למלאות עם חזירטה בזהב, [פ' נאה יותר] מן הימדות,

אמרו לו [חכמים] והלא הכל אדם רוצה לזווג, ורבי יהודה הני חשיבי ליה, והני לא חשיבי ליה ומצינן לו זיווג,

ועד כמה לא היו אונאה? אמר אמימר עד כדי דמיהם כפליים,

אלא א"ר אלעזר, שבועה זו תקנת חכמים היא, שלא יהו בני אדם מזוללים בהקדשות לעולם שצוה זו ליפטור מן המשלומין היא, ובשומר חנם, ודקשיא לך מתניתין, דאורייתא פטור לגמרי, ורבנן הוא דתקון לה שלא יזלו בהקדשות בשמירתן:

[שנינו במשנתנו] נושא שכר אינו משלם: רמי ליה רב יוסף בר חמא לרבה, תנן, נושא שכר אינו משלם, ורמיניה השוכר את הפועל [הפועלים] גזר של הקדש ששכר פועלים משל הקדש, לשמור את הפרה אדומה, שלקחיה ושומרין אותה שלא תיפסל בעליית עול, או כמזם,

לשמור את התניוק שלא יטמאו, שהיו מגדלין אותן לפרה בחצירות הבנויות בסלעים, ותחתיהן חלל, כדאמרינן בסוכה בהישן תחת המטה (כא, א), לפי שעשו מעלה בכהן השורף את הפרה שמהא פרישתו בטהרה, ואין אחיו הכהנים נוגעין בו כל שבעה, כדאמרינן בסדר יומא (ת, ב), והמיוקות הללו שלא נטמאו מעולם ממלאים מים למקדשין, ומזין עליו כל שבעה,

לשמור את הזרעים שדה המזכרת חרועה לעומר [שזרעו אותה במקדש, כדי שיהיו שעורים לעומר], קודם לפסח שבעים יום, כדאמרינן במנחות (פה, א), אי נמי בשביעית, ספיחים לעומר ושתי הלחם,

אין נותנין לו שכר שבת אם שכיר יום הוא, לפיכך אין אחריות שבת עליו אם אירע בהן קלקול בשבת, אין חייב לשלם,

היה שכיר שבת שצוה, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע שמיטה שלימה, נותנין לו שכר שבת שנכלע בשכר שאר הימים, ואינו מפורש לשבת, לפיכך אחריות שבת עליו, מאי לאו לשלם?

[והשיב לו רבה] לא להפסיד שכרו,

[ושאל לו רב יוסף בר חמא לרבה] אי הכי רישא דקתני אין אחריות שבת עליו הכי נמי דלהפסיד שכרו, ומי אית ליה שכר שבת, והא קתני אין נותנין לו שכר שבת, אשתיק,

א"ל [רבה שלא ידע להשיב, אמר לרב יוסף] מידו שמיע לך בהא?

א"ל, הכי אמר רב ששת, בשקנו מידו שאם יקלקל שמירתו ישלם, הא ודאי ישלם, שהרי הוריד עמלו לכן ושיעבד נכסיו, וכן א"ר יוחנן בשקנו מידו:

[שנינו במשנתנו] ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותן יש להן אונאה, ושאינו חייב באחריותן אין להן אונאה: תני תנא קמיה דר' יצחק בר אבא לענין שבעת הפקדון [שמחייבת] אשם גזילות,

קדשים שהנעלים שחייב חייבין באחריותן כגון דאמר הרי עלי והפרישן

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אויב ד' [לפי המצודות והרלב"ג, אמרו לו לאיוב שעיקר כוונתו ביראתו ובמעשיו הטובים היה רק שיבוא לו כסל' ותקוותו דהיינו שכר טוב בעושר ואושר וכדומה, והא ראייה שעכשיו שאבדה תקותו בטלה יראתו, ולכן באו לו העונשים שכל מעשיו הטובים לא היו בדעת שלימה מיראת הרוממות], [ורש"י באיוב כתב כסלקת. היא מחמת כסילות היא ולא מדעת שלימה, וכך מקותן ומוס דרכיך הכל כסילות, וראה מה שפירשו התוס' כאן, והמהרש"א פירש שכל מעשיך הטובים היו רק שיהיה לך מול טוב, שכסל' הוא לשון מול כמו כוכבי השמים וכסיליהם],

ה'ל' יראתך [הלא עתה נראה למפרע שכל יראתך. מה, היה רק בכוונה, שיבוא לך כסלקת] **כסלקתך** [ענין בטחון ותקוה. מצ, דבר שתשען עליו, כמו וישימו באלהים כסלם. אבן עזרא] **תקנותך ותם דרכיך** [כפל הענין במילים שונים, שכל יראתך ותום דרכיך היה רק שיבוא אליך תקותך]: **ז' זכר-נא מי הוא נקי אָכֵד** [פ' התבונן אם יש אדם נקי שהוא אכד, אלא למה אתה אכדת, מפני שאיך אדם נקי] **ואיפה יִשְׁרִים נִכְדָּרוֹ**,

אם היו חמרים מבקשין תבואה ממנו, לא יאמר להם לכו אצל פלוני, שהוא מוכר תבואה, ויודע בו שלא מכר מעולם,

ר"י אומר אף לא יתלה עיניו על המקח, בשעה שאין לו דמים, שהרי הדבר מסור ללב ולפיכך נאמר צו ויראת מאלהיך, האי שהרי ניתן טעם למה נאמר צו ויראה נקט ליה, והכי קאמר שהרי כל הדברים הללו אין עוצמתן ודעתן מסורה להכיר אלף ללבו של עושה, הוא יודע אם לעקל אם לעקלקלם [מהר"ן חיות], ויכול הוא לומר לא עשיתי כי אם לטובה, הייתי סבור שיש לך תצאה למכור או הייתי חפץ לקנות מקח זה וכל דבר המסור ללב של אדם, נאמר צו הוי ירא מן היודע ממשצות, אם לטובה אם לאוהא נאמר צו ויראת מאלהיך,

א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי, גדול אונאת דברים מאונאת ממון, שזה נאמר בו ויקרא כה ויראת מאלהיך וזה לא נאמר בו ויראת מאלהיך,

ור' אלעזר אומר זה בגופו וזה בממונו,

רבי שמואל בר נחמני אמר זה ניתן להישבון [בעל כרחו. עין יעקב בש"ס לובלין], וזה לא ניתן להישבון [אע"פ שאח"כ מרצהו בדברים מה שהיה היה. שטמ"ק],

תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק, כל המלבין פני חבריו ברבים, כאילו שופך דמים,

[קשה כיון דאמר חבריו לשון יחיד הוה ליה למימר כאלו שופך דמו לשון יחיד, ולמה נקט דמים לשון רבים? ו"ל דהמבייש חבריו שופך דמו כמה פעמים, כי כל עת שזוכר המתבייש הוא בוש ונכלם מאילו ומעצמו, וכן כל פעם שרואה אותם בני אדם אשר ביישו לפניו הוא בוש ונכלם, ונמצא כמה דמים שופך לחבריו באותו ביוש שביישו בדברים. בן יהודה],

תניא, ר' יהודה בן בתירא אומר, אף המוכר סוס, וסייף, וחטיטום מנן במלחמה נמון המלחמה אין להם אונאה, מפני שיש בהן חיי נפש:

מתני': כשם שאונאה במקח וממכר, כך אונאה בדברים, לא יאמר לו בכמה חפץ זה, והוא אינו רוצה ליקח, אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, אם הוא בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך, שנאמר שמות כב וגר לא תונה ולא תלחצנו:

[ובאמת לא תצוה התורה להיות האדם כאבן שותק למחרפיו כמו למכרים, אבל תצוה אותו שנתרחק מן המדה הזאת ושלא נתחיל להתקוטט ולחרף בני אדם, ובכך ינצל כל אדם מכל זה, כי מי שאינו מבעלי קטטה לא יחרפוהו בני אדם וזולתי השומים הנמורים, ואין לתת לב על השומים, ואם אולי יכריחונו מחרף בני אדם להשיב על דבריו, ראוי לחכם שישב לו דרך סלסול ונעימות, ולא יבעס הרבה כי בעס בחוק כסילים ינוח, וינצל עצמו אל השומעים מחירופיו, וישלך המשא אל המחרף וזהו דרך הטובים שכבני אדם,

ויש לנו ללמוד דבר זה שמותר לנו לענות כסיל לפי הדומה, מאשר התירה התורה הבא במחתרת להקדים ולהרגו, שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבול הנזק מיד חבריו, כי יש לו רשות להנצל מידו, וכמו כן מוכרי פיהו אשר מלא מרמות ותוך בכל דבר שהוא יכול להנצל ממנו,

ואולם יש כת מבני אדם שעולה חסידותם כ"כ שלא להכניס עצמם בהוראה זו להשיב חורפיהם דבר, פן יגבר עליהם הכעס ויתפשטו בענין יותר מדאי, ועליהם אר"ל הנעלבין ואינם עולבין שומעין חרפתם ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. חינוך מצוה שלח],

גמ': ת"ר ויקרא כה לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר, אתה אומר באונאת דברים או אינו אלא באונאת ממון, כשהוא אומר ויקרא כה וכי תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך הרי אונאת ממון אומר, הא מה אני מקיים ויקרא כה לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים,

הא כיצד אם היה בעל תשובה, אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים,

אם היה בן גרים אל יאמר לו זכור מעשה אבותיך,

אם היה גר ובא ללמוד תורה, אל יאמר לו פה שאכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים [נקט הני שהנפש קצה בהם. מהרש"א] בא ללמוד תורה שנאמרה מפי הגבורה,

אם היו יסורין באין עליו, אם היו חלאים באין עליו, או שהיה מקבר את בניו, אל יאמר לו כדרך שאמרו לו חבריו לאיוב,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מקדמים בשרי, לא היה דמי שותת לארץ [שמפני רוב התעניות כחש בשרו עליו. שם, שהסתלק דמי והלבין מחמת בושה. ביאור האגדה ש"ם לובלין],

ולא עוד אלא אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות [דרש מה שכתוב בפסוק נֶאֱסַפו עָלַי נְבִים, דנאספו מלשון אסיפת המצורע, ונבים שנעשו נבים מענין מכת נגעים. ענף יוסף], [פי' לא מבעיא בשעה שהם במלים אלא אפי' עוסקים בהלכות חמורות וגם אין עניינם לאשת איש. תוס']
אומרים לך, דוד ! הבא על אשת איש מיתתו במה,

ואני אומר להם מיתתו בחנק, ויש לו חלק לעוה"ב, אבל המלכין את פני חבריו ברבים, אין לו חלק לעוה"ב # [פי' ואע"פ שהוא חטא שבא על אשת איש, עדיין אחיך הוא ואסור לכוותו],

(ואמר) [אמר] מר זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא, ואמרי לה א"ר יוחנן משום רשב"י, נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, ואל ילבין פני חבריו ברבים,

מנ"ל מתמר, דכתיב בראשית לה היא מוצאת [בלא אל"ף, כמו וצת אש בציון, שהיתה קרובה לאש כבר, ולא שלחה לו אלא ברמז, אם לא היה מורה לא היתה מפרסמתו. תוס'] והיא שלחה אל חמיה אף על פי שהיו מוציין אותה לשריפה, לא אמרה להם ליהודה נבעלתי, אלא שלחה לו למי שאלה לו אנכי הריה, ואם יודה הוא מעצמו יודה,

[מקשיין דלמא שאני התם דלא היתה הצלה יותר ע"י הלבנת פנים, וסברה ממנ"פ אם ירצה להודות יודה אף ע"י הרמז הכר נא למי וכו' ואם לא ירצה להודות אף כי תאמר ליהודה נבעלתי תלבין פניו והוא יכפור ולא תנצל, אבל לעולם היכא שיש בה הצלה ע"י הלבנה אינו חייב שיחריש ולהשליך עצמו לכבשן האש? מהר"ם שו"ף,

וי"ל ע"פ מה דכתיב בבראשית ג מה יאמר יו' סף אֶל-אֶחָיו אֲנִי יו' סף העו' ד אבי ח' יל' אֶיְכָלוּ אֶחָיו לָעֵנָה 'ת' אתו' 'פי' נבְּהִלוּ מִפְּנֵיו, וצריך להבין איך נבהלו שבטי י"ה שהיו גיבורי עולם כל כך, עד כדי שלא יכלו לענות אותו? ושמעתי מתרצים שהיו אנשי אמת, וכיון ששמעו את האמת נכנעו ולא הואיל להם שום גבורה,

וכן כאן לא קשה, שתמר ידעה שיהודה הוא איש אמת, ואם תאמר לו האמת בפניו יכנע ויודה, ולא יהיה לו מה לענות],

אמר רב חננא בריה דרב אידי, מאי דכתיב ויקרא בה ולא תונו איש את עמיתו [נוטריקון] עס אמו, עם שאתך [אשתך. ריטב"א] בתורה ובמצות אל תונהו [משמע דמי שתמיד אינו שומר תורה ומצות מותר לכוותו],

אמר רב, לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו צאונאת דברים, לעברה שמתוך שדמעתה מצויה, אונאתה קרובה לנא, פורענות אונאתה ממנה לנא,

[עד ימי הבגרות חוכר והנקבה בוכים שוה בשוה, אבל מימי הבגרות ואילך

א"ל שפיר קא אמרת, דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חזורא [פי' שסר ממנו הצלם אלקים שבצורת הפנים, והוי ממש כהורגו. מהר"ל, אוצרות האגדה בש"ס לובלין] [ומה שמאדים בתחלה, לפי שהדמים מתאספין לברות. תוס', ולכן אומר כאילו שופך דמים. מהרש"א עיי"ש], [פירוש כיון שמקפידו מת הדם שבלבו, ולפיכך הולך האדמימות מעל פניו, כי הדם הוא המאדים את הפנים, וכיון שנעתק מלבין הפנים כגון גזון המת. ר"ח. שטמ"ק],

אמר ליה אבוי לרב דימי, במערבא במאי זהירי, א"ל באחורי אפי' [ראית ביה תרתי דהא הוי כאילו שופך דמים ובשפיכת דמים הזהירה התורה מאד בארץ ישראל וכו'. עיין יעקב], דאמר רבי חנינא הכל יורדין לגיהנם חוץ משלשה, הכל ס"ד ומי הכל יורדין, אלא אימא כל היורדין לגיהנם עולים, חוץ משלשה שיורדין ואין עולים,

ואלו הן, הבא על אשת איש [בשעשה פירות שהוליד בן ממזר, ודומה למלכין וכו' שאין לו חלק לעוה"ב. ריטב"א], והמלכין פני חבריו ברבים, והמכנה שם (רע. ד"ס, ראה מהרש"א) לחבירו # [הפעם היחיד שיש לשון זה בש"ס],

מכנה היינו מלכין? אע"ג דרש ביה בשמיה כג' הורגל כג' שמכנים אותו כן, ואין פניו מתלננות, ומכל מקום זה להכלימו ממכין,

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן,

דף נ"ט ע"א

נוח לו לאדם שיבא על ספק [תוס'] אשת איש, ואל ילבין פני חבריו ברבים [פי' שאף אם יכול להסיר החשד שיש עליו שבא על ספק אשת איש ע"י שיגלה דבר שיהיה הלבנת פנים לחבירו, לא יגלה וישאר החשד עליו, אבל אם החשד הוא על ודאי אשת איש מותר לגלות ואף שיהיה בזוין לחבירו. ע"פ הבן יהודה, # אבל באמת כוונת הגמ' הוא בדרך גזמא, להגדיל החמא של הלבנת פנים],

מנ"ל מדרש רבא, דדרש רבא @ דטובה מעשה של דוד ונת שצט משלם [מאותם שביישו אותו], וספק אשת איש היא, שהיוצא למלחמת צית דוד גט כריתות כותב לאשמו, על מנת שאם ימות שמהא מגורשת מעכשיו, ולא תזקק ליבם, וכל אותן הימים היא ספק מגורשת, אם מה מגורשת מתחילה, ואם לא מה לא נתגרשה מאי דכתיב תהליה לה טו וּבְצִלָּעִי צִשְׁלֵה אִשְׁתִּי זו, שממחילה מעלתי צה [ואח"כ נשא אותה לאשה. ובעין יוסף כתב שבשעת יצירתו גזרו בת שבע תהיה אשתו, כדאיתא בזהר]. כמו (צראשית צ) ויבן את הללע שְׁמֹחוּ וְנֶאֱסַפוּ עָלַי נְבִים וְלֹא יָדַעְתִּי קִרְעוּ וְלֹא אֶדְבְּמוּ אֶס קרעוני לא מלאו דס,

אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע ! גלוי וידוע לפניך, שאם היו

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דעלמא,

אמר רב חסדא, כל השערים של תפלה ננעלים ננעלו חוץ משערי אונאה הצועק על אונאת דברים אין השער ננעל בפניו, שנאמר עמוס ז' כה הָרָאִי וְ הִנֵּה אֲדֹנִי נֹצֵב עַל־חוֹ מַת אֲנִי [על החומה שבונים אותה בקו המשקולת. מר], וְכִדּוֹ אֲנִי [בן נקרא קו הבנין ובו משקולת הברידל וע"י מושר הבנאי בנין החומה, ואנך הוא ברידל בל' ערבי. מצ'],

א"ר אלעזר, הכל נפרע בידי שליח נפרעים על כל עצירות על ידי שליח חוץ מאונאה [דורש אנך מלשון אונאת דברים] שנאמר ובידו אנך לא מסרה לשליח,

א"ר אבהו, ג' אין הפרגוד מחילה שצין שכיה לצנא מרוס ננעל בפניהם [אינו ננעל] להפסיד ראייתן מן המקום, אלא תמיד רואה אותם עד שיפרע אונאה, וגזל, וע"ז,

אונאה דכתיב, ובידו אנך משמע שהיא תמיד אלול ומשמע זה, גזל דכתיב ירמיהו ו' חמס ושור ישמע בה על פני לפני תמיד ואין מחילה בינו לצין העצירה, ע"ז דכתיב ישעיה סה העם המכעיסים אותי על פני תמיד [וגו'],

אמר רב יהודה, לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו [שיחיה], שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה, שנאמר תהלים קמו השם גבולך שלום [איומה גבולך שלום] כשחלב חטים ישציעך הקדוש ברוך הוא חלב חטים ישביעך,

אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כמשלם שערי מכדא כד שנומטס צו שעוריס [כשנגמר ונתרוקן] נקיש ואתי תיגרא [מריבה] בבייתא התגר מקשקש ובל, ואני שמעמי הכד מקשקש, כדך כלי ריקס שנשמע צו קול הצרה כשמקשקשין עליו,

[ג"כ דוגמתו תמורה זו. מה חמור זה כיון שאין לו מאכל באבוסו מיד צועק, כך אשה כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה מיד צועקת. גלויני הש"ס],

ואמר רב חיינא בר פפא, לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו, שלא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה, שנאמר שופטים ו' והיה אם זרע ישראל וגו' וכתיב שופטים ו' ויחננו עליהם [וישחיתו את יבול הארץ] וגו' שופטים ו' וכתיב וידל ישראל מאד מפני מדין לעיל מנייה כחיד ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ,

(וא"ר) [אמר ר'] חלבו, לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם, אלא בשביל אשתו, שנאמר בראשית יב ולאברם חטיב בעבורה,

הנקבה בוכה פי ארבע מהזכר, והסיבה לכך הוא אורח הנשים והריון שגורם עליות וירידות במצב רוח, וגם כלי הדמעות באשה הם יותר נוזלים מבאיש, ולכן כשאשה בוכה היא מורדת הרבה יותר דמעות,

and בדרין The hormone prolactin is present in the mammary glands induces lactation חלב but it is also found in the blood and tear glands. Boys and girls have the same level of this hormone until they are twelve years old. The girl's amount then gradually rises and by the time they are eighteen they have sixty percent more than boys do],

[ד. מהר"ם שי"ף] א"ר אלעזר, מיום שנחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שנאמר איכה ג גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי,

[אע"פ שרוב תפלה אי אפשר שלא ליענות בה, מכל מקום כשהיא יוצאה ממעמקי חלב עד שהדמעה גוברת עליו מקובלת ביותר. מאיר],

ואע"פ ששערי תפלה ננעלו, שערי דמעות לא ננעלו [ננעלו פי ע"י טמטום חלב, אבל כשבא עם דמעה אפשר לבקוע את הטמטום. ראה יוסף דעת בשם מכתב מאלהיו], שנאמר תהילים לט שמעה תפלתי ה' אין לשנותו [מלשון שינוי קונה, להפוך ולשנות פירושו] מלשון בקשה [שודאי בן צריך לפרשה], שמצאנו מלח הקדוש ברוך הוא שישמע תפלתו וישועתי האזינה,

אל דמעתי אל תחרש אלל אל תחרש יש לשנותו מלשון בקשה [פי' שאינו לשון בקשה, אלא אומר מציאות שכן הוא שהקב"ה אינו שותק], ולומר צו אני צוטם שאין דרכך [לא] לשמוק ולא להחרש,

[ומפרש] אל תחרש, אל תעשה, אל תמן, משמטין לשון בקשה ומשמטין לשון עמיד, כגון (תהלים קכ) אל יתן למוט הרי לשון בקשה, ויאמר יעקב לא תמן לי מאומה (צדאשית ז) הוא לשון עמיד,

ואמר רב, כל החולך בעצת אשתו נופל בגיהנם, שנאמר מלכים א כא רק לא היה כאחאב סיפיה דקרא אשר הסתה אותו אצנל אשמו וגו',

א"ל רב פפא לאביו, והא אמרי אינשי [בעיון יעקב נתקשה למה מקשה כאן מדאמרי אינשי, והרי יש מאמרי גמרא ע"ז עיי"ש והניח בצ"ע], [יש קרוב לעשרים מקומות בש"ס שמביא רב פפא ממה דאמרי אינשי 4 פעמים כלשון כאן, ומהם פעם אחת "הא" במקום והא, ועוד היינו דאמרי אינשי 17 פעמים] איתתך גוצא אשתך קטנה גחין כפוף ענמך ותלחוש (לה) [לך] ושמע דבריה [בן מגיה המקור ברוך ח"ג פרק כו סעיף א' סימן ד, וכן משמע מלשון רש"י לגרום "לך"]?

לא קשיא, הא במילי דעלמא [אין לשמוע עצתה] והא במילי דבייתא [ראוי לשמוע אליה, וכתב המאירי שכל שאדם עושה בצרכי ביתו ומוזנות בניו ובנותיו ומלבושיהם ילך בהם אחר עצת אשתו, שמתוך כך שלום מצוי בתוך ביתו],

לישנא אחרינא, הא במילי דשמיא [לא ישמע אליה] והא במילי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח, נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה ארבע מאות אמה, אמרו לו [חכמים לר"א] אין מביאין ראיה מן החרוב,

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי אמת המים יוכיחו, חזרו אמת המים לאחוריהם, אמרו לו אין מביאין ראיה מאמת המים,

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו, הטו כותלי בית המדרש ליפול, גער בהם רבי יהושע, אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה, אתם מה טיבכם,

לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של ר"א, ועדיין מטין ועומדין # [פ' בומן ערכת הש"ס ? ובא"ס כתב "עד היום הזה" ולא ידעתי מנין לו פירוש זה, שלא כתוב בגמ' לשון זה, הגם שבפסוק בענינים אחרים כתוב עד היום הזה],

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי, מן השמים יוכיחו, יצאתה בת קול ואמרה, מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכ"מ,

עמד רבי יהושע על רגליו ואמר, לא בשמים היא [פ' שבועה"ז עשתה התורה שילכו אחרי רבים לפי שבלא זה יחיו מחולקים לעולם, אבל בשמים יכולים לילך גם אחר דעת יחיד שהרי יש מי שיפסוק, ע"פ לקוטי אש מר' אברהם שלמה ברום ז"ל],

מאי דברים ל לא בשמים היא, אמר רבי ירמיה, שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול שכבר פתחת בהר סיני בתורה שמות כג אחרי רבים להטות,

אשכחיה רבי נתן לאליהו, א"ל מאי עבד קוב"ה בהדיא שעתא, א"ל קא חייד ואמר, נצחוני בני נצחוני בני,

אמרו, אותו היום הביאו כל מהרות שמייהר ר"א על ידי מעשה שאירע נשאלה הלכה זו צדית המדרש, שנפלה טומאה לאחרי מנור זה, ומזרו ועשאו על גבי טהרות, וטיהרם ר' אליעזר, והציאום ושרפום בא"ש לפניו, ונמנו עליו וברכוהו [יש מפרשים מלשון נדויו, ויש מפרשים מלשון קללה. וראה יוסף דעת],

ואמרו מי ילך ויודיעו, אמר להם ר"ע אני אלך שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו, ונמצא מחריב את כל העולם כולו # [אולי הפירוש שהרי ראינו שיש בבחו של ר"א לעקור אילנות וכו', ואם היה

והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא עיר שהיה רצא דר צמוסה כך שמה אוקירו לנשייכו כנדו נשמיס כי היכי דתתעתרו,

[רמז לנו התנא שצריך אדם לכבד את אשתו יותר מגופו [יבמות סב:]] והיא תעדה עדי זהב אע"ג דהוא לא יכול להלביש עצמו כי אם חלוק וטלית ולעשות מלאכה, וכך היה מנהגו של האר"י וזה"ה בכתוב בלימודיו וכו',

ובמה שהוזכר קטלה וטבעת וכוס של זהב, ולא מיני תכשיטים אחרים, רמזו לנו דדוקא בתכשיטי זהב וכדומה שאין בהם פגם מרובה אם יצטרך למכרם, ירחוק עצמו לכבד את אשתו יותר מכדי יכלתו אבל תכשיטים אחרים שההוצאה מרובה והפגם הרבה לא ירחוק עצמו לקנותם אם אין בהם צורך גדול שאם ירגיל עצמו בכך ידר מנכסיו וסופו לנגוב ולאבד עולמו,

והאי דאמר רבנן בב"מ נמ. אוקירו לנשייכו בגין דתתעתרו, היינו בתכשיטי זהב וכדומה להם שאין בהם פגם, או אף בתכשיטים אחרים אם השיגה ידו, והעיקר בדברים טובים,

אבל כלאו הכי אפילו בנתינת הצדקה נתנו מדה באמרם בתובות נ. המכובד לא יבזבז יותר מחומשו. הון עשיר סוף מסכת מעילה]

[ומביא הענין כאן להראות כוחה של אונאה, איך נעשנו על שולגו עיניו של ר"א בדמעות],

תנן התם, חתכו חוליות מנור העשוי חוליות, מנרפו כנפסו כדרך כלי חרס, ואמר כך צריך החוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, ר"א מטהר שאין זה כלי חרס, אלא צנין, כעין כלי גללים וכלי אדמה שאין מקצלין טומאה,

וחכמים מטמאין דלזלי צמר חוליות,

שאר תנאים שלהם היו עשויים כעין קדירות גדולות ופיו למעלה, וזרזו כנפסו כשאר קדירות ומטלטלים, אלא שהיה מושיבו על הארץ או על הדף, ומדציק את טפילות הטיט סביב על כולו לעשות עב, שיקלט ויחזיק את חומנו,

דף נ"ט ע"ב

וזה הוא תנור של עכנאי נמש, דרכו לעשות נעגולה להכניס זגזג אלל פיו,

מאי עכנאי # [למה קראו לו כן, הגם שהיה דומה לנחש, לא היה צריך לקרותו כך]? אמר רב יהודה אמר שמואל שהקיפו דברים כעכנא זו וטמאוהו,

[בפירוש משנה אחרונה על הגליון על המשנה כלים ה' י כתב, שלכן קראו אותו תנור של עכנאי, לפי שיש מקום לבע"ד לחלוק ולטהר כסברת ר"א להכי תני שכבר הקיפוהו הלכות ר"א וחכמים והביא ר"א ראיות לסברתו ורבו עליו ונדרו דבריו ומעתה אין כח לבע"ד לחלוק],

[דוגמת זה עירובין קד: מאי באר הקר אמר שמואל בור שהיקרו עלי' דברים כעכנא זו וטמאוהו נ"ב דוגמת זה עירובין קד: מאי באר הקר אמר שמואל בור שהיקרו עלי' דברים והתירוה. גליון הש"ס],

תנא, באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבועולם, ולא קיבלו הימנו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

רוצה ר"א היה יכול לעשות דברים כדי להוכיח שיטתו עד חורבן העולם, כן אמר ר"ע בדרך גזמא,

או אולי הפי' שהרי רואין לקמיה שכל מקום שנתן עיניו נשרף, ויש ללמוד מזה מה היה העונש אם לא היו מדברים אליו בדרך כבוד],

מה עשה ר"ע, לבש שחורים ענין נער ואכל ונתעמף שחורים, וישב לפניו [לפני ר"א] ברחוק ארבע אמות, אמר לו ר"א, עקיבא מה יום מיומים, אמר לו רבי כמדומה לי # [השתמש בלשון רחוק למעט כאב הבשורה] שחבירים בדילים ממך [בא לרמוז לו שמה שחבירך בדילין, הוא ממך, אתה גרמת את זה ע"י שחלקת על הרבים בלי הרף. ע"פ הבן יהודיע],

אף הוא קרע בגדיו שהמנודה חייב בקריעה וחלץ מנעליו שהמנודה אסור בנעילת הסנדל, צמוד קטן (טו, ז) ונשמט מן הכסא וישב על גבי קרקע,

זלגו עיניו דמעות # [ובשביל דמעות אלו הביא את כל הענין כאן], לקה העולם [יש מי שצדד לפרש עפ"י דברי הגאונים "לקה העולם" לאו דוקא אלא אותם שהסכימו בברכתו [ראה תשובת הריב"ש שעד-שעה. יוסף דעת] שליש בזיתים, ושלש בחטים, ושלש בשעורים, ויש אומרים אף בצק שבידי אשה טפח נמקלקל,

תנא (אך אף גדול - מכה גדולה) [אף] גדול היה באותו היום, שבכל מקום שנתן בו עיניו, ר"א נשרף, [נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות, ברכות נח, ב"ב עה, נתן בו עיניו וכו', שבת לד, יחב ביה עיניה, ועשאו גל של עצמות, סנהדרין ק. יחב ביה עיניה, ונח נפשיה, שבת לד.],

ואף ר"ג נשא היה, ועל פיו נעשה היה בא בספינה, עמד עליו נחשול למבעו אמר כמדומה לי שאין זה אלא בשביל ר"א בן הורקנוס,

עמד על רגליו ואמר, רבנו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך שלא ירבו מחלוקות בישראל שלא ירגיל הימך לחלוק על המוצין נח הים מועפו,

אימא שלום כן שמה דביתו דר"א, אחתיה דר"ג הוא, מההוא מעשה ואילך, לא הוה שבקה ליה לר"א [משמע דנפילת אפים אינה אלא מנהג. ויש מפרשים שמנעתו רק מלקלל את ר"ג. יוסף דעת] למיפל על אפיה [תמיהה מילתא היאך אפשר שלא תזוז ממנו כל היום, ומכאן מביא ראיה רבנו [הרא"ח] שאסור להפסיק בשיחה ובדברים אחרים שאינם של תפלה בין תפלה לנפילת אפים. ריטב"א],

ההוא יומא ריש ירחא הוה, ואיחלף לה בין מלא לחסר סבורה הימה שיהא המדש חסר וקצוע ציוס שלשים, ולא יפול ציוס המדש על פניו, והיה מלא, ולא נקצע עד יום שלשים ואחד, ולא מוהרה צו ציוס שלשים, ונפל על פניו,

[פרש"י סבורה היתה שיהא החודש חסר וקבוע ביום ל' ולא יפול בו' ע"ש ואפשר זה בזמנם שהיו מקדשין ע"פ הראייה ולא היו מחזיקין ר"ח גם ביום ל' במלא אלא ביום ל"א אבל אנו נוהגים גם במלא לנהוג ר"ח גם ביום ל', וק"ק לפירושו דההוא יומא ריש ירחא הוה משמע שהיה באמת ר"ח בו ביום, וגראה לפרש בהפך דההוא יומא ביום ל' ריש ירחא הוה, ואחלף לה בין מלא לחסר שהיתה סבורה דמלא יהיה ויהיה למחר ביום ל"א גם כן ר"ח ולא יפול והחודש חסר היה וביום ל"א נפל על פניו. מהרש"א],

איכא דאמרי אתא עניא וקאי אבבא, אפיקא ליה ריפתא, אשכחתייה דנפל על אנפיה, אמרה ליה קום קטלית לאחי, אדהכי נפק שיפורא מבית רבן גמליאל דשכיב,

אמר לה מנא ידעת, אמרה ליה כך מקובלני מבית אבי אבא מצית [דוד. ו'] אבי המשפחה, שצט נשאים הימה, והס מצית דוד כל השערים ננעלים, הוין משערי אונאה לפי שצער הלל היא, וקרוצ להוריד דמעות,

תנו רבנן, המאנה את הגר אונאת דברים עובר בשלשה לאוין, והלוחצו דומקו עובר בשנים, [פי' הלחיצה שילך עם הגר לפניו משורת הדין, ספר יראים ס' נג ולפי"ו כל לפניו משורת הדין שהזכר בגמ' בין אדם לחבירו כהך דלעיל כד: וע"ש במסורת הש"ס לגבי גר חור דין מצד לאוין דלחיצה. גליוני הש"ס],

[ומקשה] מאי שנא מאנה דכתיבי דכמי ציה שלשה לאוין וגר לא מונה, ולא מונו אמו, ולא מונו איש את עמיתו שמות כב וגר לא תונה, ויקרא יט וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו, ויקרא כה ולא תונו איש את עמיתו, וגר בכלל עמיתו הוא,

לוחצו נמו שלשה כתיבי ציה וגר לא תלחץ, ולא תלחצו ולא תהיה לו כנושה למן הוה, שדומקו למצוע מונו וגר בכלל הוא, אלא אחד זה ואחד זה [בין המאנה, ובין הלוחצו] בשלשה,

תניא רבי אליעזר הגדול אומר, מפני מה הזהירה תורה כל"ו מקומות, ואמרי לה כמ"ו מקומות בגר [יש מפרש משום דחשיב כי גרים הייתם וכיוצא בה. תוס'], [ואע"ג דלעיל לא אשכחן אלא ו' מקומות? הבא חשיב כל המקומות שהזכירו שם גרים אף בלא אונאה ולחיצה, כעין כי גרים הייתם, ואהבתם את הגר. ריטב"א], מפני שסורו [יצרו. רש"י הוריות יג.] ר"ע [כדי שלא יקניטנו אדם ויחזור לסורו הרע, וגדולה אונאתו מאונאת ישראל, שהמאנה אותו בין בדברים בין בממון עובר בשלשה לאוין. שיטת הקדמונים מתלמידי הרשב"א],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מקום שנהגו להטיל מים ביין, יטילו דמיון שנהגו אין כאן טעות, שכל הינות צמזקת כן,

[דוקא בין הגתות יטיל. רע"ב, וכתב התו"ט וז"ל המגיד [פרק יח מה"מ ח"ו] שבזמן הגתות קולטות המים מעם היין, אבל שלא בין הגתות הוא נחשב כאילו הוא מזוג],

התגר נוסל מה' [מחמש] גרנות שהכל יודעין זו שלא גדלו בשדותיו, ומצני אדם הרבה לוקט, וצמזקת כן לוקמין ונותן לתוך מגורה אחת אוצר שאזכרין זו תצוה, גורן הוא שדשין חורין זו את המצוה, ודרך המגר לקנות מצעלי צמים צשעת הגורן, ולהכניס למגורה שלו, [וגם לוקח] מה' גיתות ונותן לתוך פיטום [ראה לשון זה בבבא טו: הלל בעלי פטוסין, ומתחלפין פיטום במו"ם ופיטום בסמ"ך, ובאדיש פאם, barrel, cask] אחד,

ובלבד שלא יהא מתכוין לערב ולהוציא קול לקנות הרוב ממקום משועב, לערב זו ממקום אחר, ושכניו סבורין, שכל הפירות מאותו מקום:

נב: ת"ר, אין צ"ל חדשות [שנמכרות בזול דהיינו] מארבע סאין צסלע וישנות משלש סאין צסלע דאין מערבין חדשות צשנות, דהואיל וצמזקת ישנות מוכרין נמלא מאנהו, ומוכר לו זולות צמזקת יקרות,

אלא אפילו חדשות [שהן יקרות] משלש, וישנות מארבע, אין מערבין ואף על פי שהחדשות יקרות מהן מפני שאדם רוצה לישנן מפני שעליו דמיהן של חדשות אינן מפני שהן טובות כישנות, אלא שאדם רוצה לישנן, וזה שפסק עמו על הישנות אינו רוצה לישנן, לפיכך אסור לערב זהו חדשות, ואפילו מעולות צדמים:

[שנינו במשנתנו] באמת אמרו, ביין התירו לערב קשה ברוך מפני שהוא משיבחו (וכו'): א"ר אלעזר עדיא אמרה זאת אומרת, כל עדא כמו הדא [ולשון ירושלמית הוא] כל באמת אמרו הלכה היא מדיה צעם למילתיה מפני שמשצחו, ואין לגמגם צדצר, ונקט צה למתניתין צאמת, שמע מינה כל היכא דתני צאמת הלכה, ואין לחסם ולגמגם צדצר, [ראה תו"ט כאן על לשון "באמת אמרו", ורע"ב בתרומות פ"ב מ"א, ולשון זה גם בשבת י"א, וראה מה שצינתי ביומא י"א. ומהר"ן חיות כאן],

אמר ר"ג, ובין הגיתות שגו דמשצחו, שמוסקין זה עם זה ונעשים טעם אחד, אצל לאחר הגיתות, שצצר קלט כל אחד ריחו וטעמו אין משצחו אלא פוגמו,

והאידינא דקא מערבי [גם] שלא בין הגיתות [על מה הם סומכין]? אמר רב פפא, דידעי הכל יודעים שהזכרון לערב וקא מוחלי,

רב אחא בריה דרב איקא אמר, הא מני רבי אחא היא, דתניא רבי אחא מתיר בדבר הנטעם שאדם טועם קודם שלקחו, ויכול להצמין שנמערב זו:

[שנינו במשנתנו] ואין מערבין שמרי יין ביין, אבל נותן לו את שמריו (וכו'): והא אמרת רישא אין מערבין כלל, וכי תימא

[וישואל] מאי דכתיב וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים, [תניא] רבי נתן אומר מום שבך אל תאמר לחברך כיון דגרים הייתם, גנאי הוא לכם להזכיר שם גירות,

והיינו דאמרי אינשי, דזקיף ליה מאן דאית ליה זקיפא בדיותקיה [משפחה בלשון פרסי = דיוקתיה. שט] מי שיש לו מלוי צמשפחתו, לא נימא ליה לחבריה לא יאמר לעצמו או צן צימו [משמע שרש"י היה לו גירסא אחרת בגמ'] זקיף ביניתא מלה לי דג זה, שכל שם מלייה גנאי הוא לו [ולא אמר מושל מתלית כל וכו'ומה, שרצה לומר יותר מושל מבעלי חיים שהוא דומה יותר לאדם. ע"פ הבן יהודע]:

מתני': אין מערבין פירות בפירות צעל הצית שאומר פירות שדה פלוגי אני מוכר לך, כך וכך סאין, לא יערצנו צפירות שדה אחרת [מעט רעים בהרבה יפים כדי למכור הכל בחזקת יפין. יבין] אפי' חדשים בחדשים [ששניהם אינם יפים כל כך, שאין קמח יוצא מהם כמו ישנים],

דף ס' ע"א

ואין צריך לומר חדשים בישנים פסק למכור לו יטנים, לא יערצ צהן חדשים, שהיטנים יציעים ועושין קמח יותר מן החדשים [משום דאמר בפ' המוכר את הספינה [ב"ב צ"א]: דכל מילי עתיקי מעלו בר מתמרי שיכרא והרבנא. תוס'],

באמת אמרו, ביין התירו לערב קשה ברוך [קשה = חזק, והוא משיבוח בערובו את הרך שאינו חזק כלל, שבערובו הוא קולט מים יותר, אבל רך בקשה לא. מאיר],

מפני שהוא משיבחו קשה משצח את הרך, לפיכך, פסק עמו כך מערב זו קשה,

ודוקא קמי קשה צרך ולא כך צקשה, פסק עמו קשה לא יערצ צו את הרך, וכן אין צריך לומר חדשים צישנים דוקא, אצל ישנים צחדשים שפיר דמי, [וג"ל שאם קנה ממונו חדשים שאסור לערב בהן ישנים אפי' שטובים יותר לאבילה, לפי שזה שקונה חדשים הוא רוצה לישנן וישנים אין ראויין לישנן ויתקלקלו, ורש"י לא פירש כן. רא"ש],

אין מערבין שמרי יין ביין צגמגמא מפרש לה, אבל נותן לו את שמריו [במכר חבית יין לפי מדותיו, מותר לערבו בשמרי אותה חבית שמכר. יבין],

מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות פרוטה פרוטה אלא א"כ הודיעו לכל אחד ואחד מהן שמם מעורצין זו, ולא לתגר ימכרנו ציחד, ו אע"פ שהודיעו, שאינו אלא לרמות בו [לפי שאינו לוקחו אלא לרמות] ולמכרו צחנות,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מאי נותן לו את שמריו, דקא מודע ליה,

מהני: רבי יהודה אומר, לא יחלק החנוני קליות [parched grain] [גרעיני חיטה קליות באש] ואגוזין לתינוקות, מפני שהוא מרגיל לבא אצלו, וחכמים מתירין,

ולא יפחות את השער למכור בזול, מפני שמרגיל לבא אצלו ומקפח מזונות חבירו, וחכ"א זכור לטוב שממך כך אולרי פירות, מוכרין בזול, [אמנם נ"ל דזהו רק בתבואה מפני שע"י זה שימכור בזול גם האחרים ימכרו בזול ומתוך זה ימכרו בעלי האוצרות בזול [רש"י שם] אבל לולל במכירת סחורה איסור גמור הוא ומתוך כך מקולקל דרך המסחר ומאבדין מעות אחרים [ראיה מב"ב צא.], וכן מצאתי לאחר מהגדולים שכתב כן, וגם לעשות איזה הערמה שיפרה יותר, משמע קצת מוגמרא שאסור, ואינו מותר לעשות רק דבר שגם האחר יכול לעשות כן [מדפדף שם מ"ט דרבנן]. ערוך השלחן סוף סימן רכ"ח, וראה גם בפתחי תשובה שם שרק בתבואה מותר להחזיל],

[ו]לא יבור [פ' יברור וינקח] [את הפסולת] לפי שממך שגראות יפות הוא מעלה על דמיהם הרבה מדמי הפסולת שנטל מהם את הגריסין פולין גרוסות בריחים אחת לשתיים דברי אבא שאול, וחכמים מתירין טעמא מפשע בגמרא,

ומודים שלא יבור מעל פי מגורה למעלה, להראות יפות, ואת הפסולת שזמזמו לא צירר שאינו אלא כגונב את העין צנצניה זו [ולכן אומר "כגונב" ולא "גונב" שאפילו אם אומר לו בפירוש שניקה רק את פי המגורה, אסור למכור כך, שכיון שרואה את פי המגורה כולה נקיה, לא יעלה על לבו תמיד [פ'] בפעם אחרת כשיבוא לקנות] שיש בו פסולת. ראה תו"מ, וראה במשניות תפארת ישראל למטה על הדף "לקוטים", [וכן טבע האדם, למשל כשרואין בחור בשדוכין, אף שכל אחד יודע שהבחור אינו לבוש כל יום כמו שהוא לבוש בעת בואו להיראות, מ"מ זה שהוא לבוש יפה עכשיו, זה עושה רושם טוב], # [ובאמת לתוך רחוק אינו מועיל למסחר לבור מעל פי המגורה, שאין מרמין את הקונה אלא פעם אחת, ובפעם השניה יזכור שהסוחר הוא רמאי שהסחורה תחתיה אינה טובה, אבל אם לא ידקדק ולפעמים ימצא הקונה שאף שלמעלה אינה יפה כל כך, למטה יש סחורה יפה, יראה הקונה שהמוכר הוא איש נאמן, וישאר קונה נאמן],

אין מפרכסין [אויפפוטצען. יבין] מפרש בגמרא לא את האדם עד כעני העומד למכר [כדי שיראו כי בחורים הם ויוכלו לטרוח במלאכתו. ר"י מלוניל] ולא את הבתומה [שמכין אותה ברצועות או בזמורות דקות קודם שישחמנה ונופח מוקום המכות ונראית בעלת בשר ונפוחה. ר"י מלוניל], ולא את הכלים:

נב: מאי טעמייהו דרבנן [שמתירין לחלק לתינוקות], דאמר ליה אנא מפליגנא אמגוזי [אני מחלק אגוזים], ואת פליג שיסכי פרוז"ש prunes (שזיפים) [שהם טובים ויפים מאמגוזי ויבוא הנערים ויקחו ממך. ר"י מלוניל]:

הא מדרקתני סיפא ומפליג בין הודיעו ללא הודיעו, מכלל דרשא דקתני אכל נותן לו את שמריו, אף על גב דלא אודעיה לא ימכרנו בחנות אלא א"כ מודיעו, ולא לתגר אע"פ שמודיעו, מכלל דרישא אע"ג דלא מודע ליה?

אמר רב יהודה ה"ק, אין מערבין שמרים של אמש מיין ששפה אמש, ונשאר השמרים בשל יום אין מערבין אותו ביין ששפה היום, ששמרי יין זה מקלקלין יין אחר, ולא [שמרים] של יום ב יין של אמש, אבל נותן לו את שמריו של יין עצמו, ויום ואמש לאו דוקא, והוא הדין ליום ויום משמי חביות, אלא אורחא דמילתא נקט, דקתם יום ואמש משמי חביות, [אבל הריטב"א חולק ע"ז ו"ל, והנכון דאפילו באותה חבית אין לו לערב שמרים של אמש בשל יום שמקלקלות אותן],

תניא נמי הכי, רבי יהודה אומר, השופה יין כל דצר הלול המרק צמח מכלי אל כלי, שלא יתערבו צו שמרים, קרו לה שפייה לחבירו, ה"ז לא יערב של אמש בשל יום, ולא של יום בשל אמש, אבל מערב של אמש בשל אמש, ושל יום בשל יום:

[שגינו במשנתנו] מי שנתערב מים ביינו, ה"ז לא ימכרנו בחנות אלא א"כ מודיעו וכו'; רבא אייתו ליה חמרא [יין] מחנותא, מזוגיה נתן צו מים שכן דרכו, טעמיה, לא הוה בסימ מנסוס ועוז, שדריה [שלחו בחזרה] לחנותא,

א"ל אביי, והא אנן תנן ולא לתגר אע"פ שהודיעו ומזוני היינו תגר, ויחזור מזוני זה וימכרנו צמזקת יין צמזקת, והרי המים מעורבין צו ואמה מכרת לו, ואיכא לפני עור (ויקרא ט)?

א"ל [רבא לאביי], מזוגא דירי מידע ידיע שאני נותן צו מים הרבה, [פ'] רבא לטעמיה דאמר [שבת עז. בתחילת פרק המוציא יין] כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא, ומזוגא זו ניכרת לכל ולא יוכל למכור לשום אדם בתורת יין חי. ריטב"א, וראה תוס'!,

וכי תימא [ניהוש] דמפי ומחיליה [מיימי חמרא חייל ומערב ציה] עד שלא יהא ניכר טעם המים ומזובין ליה,

א"כ דלכילי האי חיישין אין לדבר סוף שאף המים לצדס אסור למכור לחנוני, שמה יערבס ציין, ולא חשו, אלא צומן שאני מוכר לו דצר העשוי לרמות צו כמות שהוא עכשיו:

[שגינו במשנתנו] מקום שנהגו להטיל מים ביין יטילו וכו': תנא למחצה [יערב בו מחצה מים], לשליש, ולרביע הכל כמנהג המדינה יטיל מים, אם מחצה מחצה, אם שליש שליש,

אמר רב ובין הגיתות שנו:

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[שנינו במשנתנו] ולא יפחות את השער, וחכ"א זכור לטוב וכו':
מאי טעמא דרבנן נקט זכור לטוב, לשון ברכה,

דף ס' ע"ב

משום דקא מרווח לתרעא ואזרי פירות יראו שהחלו וימכרו בזול:

[שנינו במשנתנו] ולא יבור את הגריסין, דברי אבא שאול, וחכמים מתירין וכו': מאן חכמים, רבי אחא, דתניא רבי אחא מתיר בדבר הנראה הלא יכול הלוקח לראות ולהבין מה דמי הפסולת הנכר מאלו, שישנו בלחשים, וטוב לו [ללוקח] להעלות דמיהן של אלו [פי' לשלם] יתר על כן, מפני הטורח:

[שנינו במשנתנו] אין מפרכסין לא את האדם וכו' ולא את הכלים: ת"ר אין משרבטין את הבהמה לשון שרביט, כדמפרש לקמיה, שזקף שער ההמה כשרביט, שמראה שמינה, ואין גופחין בקרביים בני מעיים הנמכרים צבית הטבח, שיראו רחצים וגדולים, ואין שורין את הבשר במים שמלנין, והכחוש נראה שכן [ראה מש"כ ביביןב"ז דבר מתועב ומסוכן הוא, כמ"ש הרופאים שכשיש שום חלי בהקצב הגופה הבשר מתדבק החולי ההוא ח"ו באוכל הבשר עכ"ל, # אבל לפי ידיעותינו כהיום לא הבנתי שידיה סכנה דוקא אם גופחין את הבשר במים],

מאי אין משרבטין, הכא [בבבלי] תרגמו, מיא דחזירא [דחזירי. ראה מלא הרועים פסחים מב:] משקין אותה מי סוּזין, והס נופחין מעיה ושערה זקף,

זעירי אמר רב כהנא, מזקפתא קירטוף, אשטלי"ר צלעו [לסרק, לקרצף עור בהמה],

שמואל שרא למרמא תומי פרמי"ש fringes [גדילים שבקצה הבגד] לסרבלא, לייפותו עושין לו תלאי מחוטי משי סביב,

רב יהודה שרא, לכסכוסין אנפריש"ר צלעו [לרחוץ, לכבס], צמי סוזין קרמי צגדים המזויירים, אצרי"ץ צלעו [בדים רקובים ומקושמים],

רבה שרא, למידק להדק צרדי בגדי קנזוס [פשתן] צמקזוס [mallet] עץ, שיראה חוטן דק,

רבא שרא, לצלומי גירי לזייר חילים [כדי שיקנו החצים שלהן],

רב פפא בר שמואל שרא, לצלומי דיקולי סליס,

והא אנן תנן אין מפרכסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים? לא קשיא הא בחדתי מותר שאינו אלא ליפות, והרואה להוסיף על דמיהם צביל יופייס מוחל הוא הא בעתיקי אסור, שגונג את העין שנראים כחדשים,

פירכוס דאדם מאי היא? כי הא דההוא עבדא סבא [עבד זקן נכרי], דאזל צבעיה לרישיה ולדיקניה שהיה זקנו לבן ולצענו שחור, ונראה כנחור, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה זיבנן קנה אומי לעצד, ונכרי היה, דעבד עברי אסור [לקנותו] לאחר מוכנו, שאין היוכל נוהג, אמר ליה יהיו עניים בני ביתך משנה היא (אבות פ"א מ"ה), טוב לי לפרנס עניי ישראל ושמשוני,

אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל, זבניה, יומא חד א"ל אשקיין מיא, אזל חווריה [פי' הסיר השחרות, ונראה הלבן] לרישיה ולדיקניה זקנו, א"ל חזי דאנא קשיש מאבוכך,

[משום הידור זקנים, כדאמרינן פ"ק דקידושין לג. ר' יוחנן הוא קאים מקמי סבי דארמאי [אמר: כמה הרפתקי עדו עליהו דהני],

ולכך נקט אשקיין מיא, דאפילו שימוש קל כזה, שאין בו מורה, והיה אפשר לו לעשות, לא ירצה בו משום מצות הידור זקנים. וק"ל. מהרש"א],

קרי [רב פפא בר שמואל] אנפשיה משלי יא צדיק מצרה נחליץ זה רצא ויבא (אחר) [רשע. ע"י, שכ"ה בפסוק, אלא שלא רצה לומר כן על עצמו] תחתיו [ראה סנהדרין לח: ואמר רבי יוחנן שלש מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר, ואנו אין לנו אלא שלש [לט.]. [יחזקאל י"ח] אבות יאכלו בסר ושני בנים תקחינה, [ויקרא י"ט] מאוני צדק אבני צדק [משלי י"א] צדיק מצרה נחליץ ויבא רשע תחתיו]:

[קרי אנפשיה צדיק מצרה נחליץ. כלומר בדבר זה היה צדיק יותר ממני שהוא היה רוצה להיות עניים בני ביתו, והוא לקח תוך ביתו עבד כנעני. עיין יעקב],

פרק חמישי איזהו נשך

אמר רב נחמן, כללא דרביתא, כל
אגר נטר ליה. לקמן סג:

[אמר רב נחמן] נוכר 23 פעמים ו"אמר רבא" יש 26 פעמים, בפרק זה],

לאחר שפייס דיני אונאה מפרש דיני ריבית,

[רבית דאורייתא הוא דרך הלואה, ונקרא נשך, שנושך ממנו ונוטל יותר ממה שנתן לו, ורבית דרבנן הוא שנתהווה ע"י מכר ונקרא תרבות, שנתרבה ממילא, ולא מחמת שנתן לו המלוה פחות, והחילוק בין דיני רבית, דאורייתא יוצא בדינין משא"כ דרבנן רק בבא לצאת ידי שמים יחזיר, מיהו בתפס לזה, אין צריך להחזיר. יבין

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דאורייתא], ולא פירש נשך דרבנן מפני דנשך דרבנן נמי בכלל תרבות [דרבנן] הוא. ר"י מלניל],

והא קראי כתיבי [הרי דמדאורייתא יש] נשך כסף וריבית אוכל את כסף לא תמן לו נשך, וצמצום לא תמן אכלך, ומדלקו לשני לאוין תרמי נינהו [ומשמע שהם שני סוגי לאוין, ריבית ע"י כסף נקרא נשך, וריבית ע"י אוכל נקרא תרבות]?

[והתירוץ הוא שהכל סוג אחד של ריבית, וחייב עליה שני לאוין, והתורה השתמש בשני שמות מפני שיפור הלשון כמש"כ התוס', אלא שהולך לפרש שנשך ותרבות הוא דבר אחד], ותיסברא דאיכא נשך בלא תרבות [מאי איכא נשך] שנוטף את מצירו [הלוח], ואין ממנו ממרצה ותרבות [ומי איכא תרבות] שיהא מלוה נשכר, ולא יחא ליה נשך בלא נשך,

נשך בלא תרבות היכי דמי היכי (מדמינן ליה) [משכמת לה. רש"ש].

אי דאזופיה [כגון לאחיך] הלווה מאה פרוטות [של נחושת], במאה ועשרים [שיחזיר לו מאה ועשרים, ואם היה השער של שווי המטבעות נשאר כמו שהוא היה מרוויח עשרים, רק החלו הפרוטות ונמצא לבסוף שלא הרוויח כלום], מעיקרא כשהלווה קיימי מאה [פרוטות] בדנקא צמעה כסף, שהוא שמוס לדינר [מטבע פרסית], ולבסוף כשמשלם קיימי מאה ועשרים בדנקא,

[פרש"י] פ' פרוטות במעה, שהוא שתות דינר, וקשה היאך החלו הפרוטות כל כך, דבשער בינוני אין כי אם שנים ושלישים במעה, דמעה שני פונדיון, פונדיון ב' איסרים, איסר ח' פרוטות היינו ל"ב פרוטות?

ונראה [דדנקא אינו מעה כסף שהוא ל"ב פרוטות, ואין המדובר במאה פרוטות, אלא] כפירוש ריב"ז דפירש ק' מעות בשתות מנה שהוא ארבע סלעים וארבע מעות [מנה = 100 דינר, 25 סלע] [סלע = 4 דינר-זוז, דינר = 6 מעה] [וכשתחלק מנה דהיינו 25 סלע לשתות תמצא 4 סלעים, ו 4 מעה], א"כ ק' איסרים בשתות דינר זהב [דינר זהב הוא 25 דינרי כסף, וכיון שיש 24 איסרין בדינר, נמצא $25 \times 24 = 600$ ושתות הוא 100] שהוא ארבע דינרי כסף ומעה. תוס', # ואולי יש ליישב שרש"י רק רצה לעשות משל ולא דק].

נשך איכא דקא נכית ליה [מלוה] נשך ומסכרו [ללוה], דקא שקיל מיניה מידי דלא יהיב, ותרבות [למלוה] ליכא דלית ליה רווחא, דדנקא אוזפיה, ודנקא קא שקיל מיניה,

סוף סוף, אי בתר מעיקרא אזלת אי חשבת להני פרוטות השמא כמעיקרא הרי נשך והרי תרבות שהוא יכול ליקח צהם מעה צמאה, ושכר עשרים, אי בתר בסוף אזלת, לא נשך איכא שהלוה יכול לקנותם צמעה, וזה שזה מעה הלוה, ולא תרבות איכא,

ותו תרבות בלא נשך היכי דמי, אי דאזויף מאה במאה, מעיקרא קיימי מאה [פרוטות] בדנקא, ולבסוף מאה בחומשא יכול ליקח צהם כסף חומש דינר, שהוא יותר על שמוס, אי בתר מעיקרא

פירוש צריך שתדע שלשון נשך נופל מצד הלוח שהוא נישוך ונחסר ולשון תרבות בא מצד המלוה שהוא מרויח וממונו מתרבה, אם כן כל רבית שבועלם הן של כסף הן של אוכל נקרא נשך ונקרא תרבות, והרי מקרא מניח שם נשך על שניהם שנא' נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך, וכן אמר [הפסוק] בלא חוכרת כסף ואכל אל תקח מאתו נשך ותרבות. מאירי],

[שמעתי שהרב אלישיב שליט"א סובר שמה שאומרים "יישר כח" אינה ריבית דברים, שאין לה כוונת אמיתית של תודה, ואומרים אותה בלי לחשוב],

מהני': [כתיב בויקרא כה לו אלי תקח מאתו נשך ותרבות, ויראת מאל ידך וחי אחרך ענך] איזהו נשך שהוא נשך, דשקל מיניה מאי דלא ידע ליה ואיזהו תרבות [שנתרבה הרווחתו בקניית פירות. יבין],

איזהו נשך, המלוה סלע [ד' דינרין] בה' דינרין, סאתים חמין בשלש [אין זה דרך מוכר, והוא ריבית רגילה], אסור מפני שהוא נשך,

ואיזהו תרבות [כדי להבין דמיון בריבית דרבנן שינו רבנן את שמו לתרבות, הגם שהוא גם לשון ריבית הכתוב בתורה אל תקח מאתו נשך ותרבות], המרבה בפירות המרצה שכן לענמו צפירות, וצגמרא מפרש דצהלוואת כסף או פירות [שפירש לעיל איזהו נשך דאורייתא] נמי הוי תרבות, שהרי מתרצה ממנו, [אלא] והכא רצינן דצגן קמפרש, דך מקם וממכר,

כיצד [רוב עניני ריבית דרבנן נוצרים ע"י עליות וירידות של השער], לקח הימנו חמין בדינר זהב עשרים וממשה דינר כסף הכור, וכן השער כך היו נמכרין בעיר, והואר לו למת מעות עכשיו, על מנת ליתן לו זה חמין כל ימות השנה צדמים הללו, כשיעור מעותיו, ואף על פי שעכשיו אין לו חמין, דמתן צפירקין (עב, 3) ילא השער פוסקין, ואף על פי שאין ליה יש ליה, ויכול המוכר הלו לקנותם עמה צמעות הללו,

עמדו חמין לאחר זמן בל' דינרין, אמר לו תן לי חמין חו מומרת היא, אם נתן לו חמין שאני רוצה למוכרן וליקח בהן יין, אמר לו הרי חמין עשויות עלי בשלשים, והרי לך אצלי בהן יין, ויין אין לו אצל פסוק היין, שפוסק לו למת צהם אסור, הואיל ואין לו, שמה יוקיר היין,

ואף על פי שפוסק עמו כשער היין של עכשיו, וכבר ילא השער, וצגמרא מפרש טעמה:

נמ': מדרשביק לריבית דאורייתא [דאורייתא] דרך הלואה משמע, כדכתיב (משלי כח) מרצה הונו צנשך וצמצום [דהתחיל המשנה באיזהו נשך ואיזהו תרבות, ופירש רק נשך, ולא פירש תרבות, אלא פירש תרבות דרבנן] וקא מפרש דרבנן [ריבית שע"י מקח וממכר], מכלל דאורייתא דנשך ותרבות חדא מלתא היא [נשך להל' וזהו תרבות להמלוה],

[וכיון שפירש כבר המשנה שבין בכסף ובין באוכל נקרא נשך, ואם היה עוד אופן ריבית מן התורה שנקרא תרבות היה לו לפרשה, וכיון שלא פירשה אלא הולך ומפרש ריבית דרבנן, מכלל שבוה שפירש נשך דאורייתא כלול גם תרבות

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אזלת לא נשך איכא, ולא תרביית איכא, אי בתר סוף אזלת, הרי נשך והרי תרביית?

[לא הבנתי דמאן יימר שצריך לילך בתר מעיקרא או בתר השתא שמא הולכין בתר מעיקרא ובתר השתא יחד, שמתחלה נתתי ככה ועכשיו קבלתי ככה?]

אלא אמר רבא, אי אתה מוצא לא נשך בלא תרביית, ולא תרביית בלא נשך, ולא חלקן הכתוב אלא לעבור עליו בשני לאוין,

[וא"ת ולמה שינה בלשון, לכתוב את כספך לא תתן בנשך, ובנשך לא תתן אכלך? וי"ל כיון שהוצרך שני לאוין, אורחא דקרא ליכתב לשון משונה, שהוא נאה יותר. תוס'].

ת"ר [שנינו בברייתא], ויקרא כה לו את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך, אין לי שיהא עובר אלא על לאו של נשך בכסף ועל לאו של וריבית באוכל, נשך באוכל שהוא עובר על הלוואה פירות אף משום לאו דנשך מניין [וא"ת תחלה הו"ל למדרש ריבית בכסף, דמפיק לי מנשך כסף הכתוב ברישא? וי"ל משום הנשך אוכל כתיב בהדיא, וריבית כסף לא נפיק אלא באם אינו ענין. תוס'].

[ויקרא כה לו אליהם מאתו נשך ותרביית, ויראת מאל דיה וחי אחיה עמך, דברים כג כ ל אימשיה לאחיה נשך כסף נשך אכל נשך כל דבר אשר ישיך:]

ת"ל דברים כג לא תשיך לאחך נשך אוכל ומקרא זה צלום נאמר [לא תתן לאחך לשיך אותך], מדלג כתיב לא תשיך [את] לאחך, והראשון נאמר צלום, דכתיב לעיל מיניה אל תקם מאתו וגו', ומיניה שמעת מיניה מיהא, דשיך לשון נשך צאכל,

ריבית בכסף מניין [שחייב גם על לאו דנשך, וגם על לאו דריבית]? @ שעובר אף צלום שני של רבית תלמוד לומר @ צלום נשך כסף,

דף ס"א ע"א

[דברים כג כ ל אימשיה לאחיה נשך כסף נשך אכל נשך כל דבר אשר ישיך, לא תשיך ולאחיה ל' א תשיך למען יברכה ה' אל ידך בכל מושלח ידך, עליהם אשירא אתה באשמה לרשתה:],

אם אינו ענין ל"נשך" כסף לגופו, לחייבו על לאו של נשך, שהרי כבר נאמר בראש המקרא דברים כג לא תשיך לאחך ונסופו נאמר כל דבר אשר ישיך, תנהו ענין ל"ריבית" כסף והשתא דשמעינן מלל תשיך צין כסף וצין אוכל, אימרו תריייהו נשך כסף ונשך אוכל לחייב את הלווה על לאו של רבית על שניהם,

אין לי שעובר על שני לאוין צין בכסף וצין באוכל אלא בלווה, במלווה מניין?

[ויקרא כה לו אליהם מאתו נשך ותרביית, ויראת מאל דיה וחי אחיה עמך: לו אתיכספך ל' אימתן לו נשך ותרביית ל' אימתן אכלך].

נאמר נשך בלווה דברים כג כ ל אימשיה לאחיה נשך כסף נשך אכל, ונאמר נשך במלווה ויקרא כה לו אליהם מאתו נשך ותרביית, מזה נשך האמור בלווה לא חלקת בו צין בכסף צין באוכל, צין בנשך צין ברבית, אף נשך האמור במלווה לא תחלוק בו צין בכסף צין באוכל, צין בנשך צין ברבית,

מניין לרבות כל דבר [ולא רק בכסף ואוכל]? ת"ל דברים כג נשך כל דבר אשר ישיך,

רבינא אמר, לא נשך באוכל ולא רבית בכסף צריכי קרא למיגמר צלום מן הלווה, דצנפסו כתיב, דמפרש ואולי, דאי כתיב את כספך לא תתן לו בנשך, ואכלך במרבית, כדקאמרת נשך קאי אכסף, ומרבית אאוכל,

השתא דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך, קרי ביה חכי, את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית, ובנשך ובמרבית לא תתן אכלך,

והא תנא נאמר נאמר קאמר ומגורה שוה נפקא ליה, והכי פליג אמורא אמנא ואמר דמגופיה יליף?

חכי קאמר תנא חילו לא נאמר קרא צדך הנשעם לשניהם, אף על פי כן הייתי לומדו בגזירה שוה, והשתא גזירה שוה לא צריך להכי אילו לא נאמר קרא הייתי אומר גזירה שוה, עכשיו שנאמר קרא, ג"ש לא צריך [וא"ת קרא למה לי? וי"ל דאין שום אריכות לשון בפסוק אלא שמכך נשך ומרבית זה לזה. תוס'].

אלא גזירה שוה למה לי, לנשך כל דבר אשר ישיך, דלא כתב במלווה,

אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא לאו ברבית, לאו בגזל, לאו באונאה ילמדו זה מזה, שצולין ספרין ממון, שמחסי את חבירו?

צריכי, דאי כתב רחמנא לאו ברבית, משום חידוש הוא, דאפילו בלווה אסרה רחמנא וגזר עליו שלא יתנוג, ואיכא למימר חידוש הוא שמדידה מורה צו, ולא שאסר לחסר את חבירו צדך אחרת, דהא אזהרת לזה לאו משום דמחסי הוא,

ואי כתב רחמנא לאו בגזל, משום דבעל כרחיה, אבל אונאה אימא לא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ואי כתב רחמנא לאו באונאה, משום דלא ידע דמחיל [רבנן]
וברבית האדם מוחל ואינו אסור, אבל באונאה אינו יודע שאינא אותו שימחול,

חדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרת, הי תיתי לא
לכתוב רחמנא לאו ברבית, ותיתי מהנך, מה להנך שכן
שלא מדעת [דלא מדעתיה] אונאה לא ידעי ביה, גזל על כרחיה שקל תאמר
ברבית דמדעתיה נותן לו,

לא לכתוב רחמנא לאו באונאה, ותיתי מהנך, מה להנך
שכן אין דרך מקח וממכר בכך תאמר באונאה שהיא דרך מקח וממכר,
יש בני אדם שצריכין למסך, וקוין ציור משוויו,

אלא לא לכתוב רחמנא לאו בגזל, ותיתי מהנך, דמאי
פרכת, מה לרבית שכן חידוש תאמר בגזל, אונאה תוכיח, מה
לאונאה שכן לא ידע ומחיל תאמר בגזל דידע, ואיכא למימר
דמייאש ומחיל רבית תוכיח וחזר הדין, הלא השוה שבהן שמסכרו ממון, אף
אני אציל גזל,

וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד
השוה שבהן שכן גזולו, אף אני אביא גזל?

אמרי הכי נמי, אלא לאו בגזל למה לי, לכובש שכר שכיר
ללא מטא לידה ולא מחסר ליה,

כובש שכר שכיר בהדיא כתיב ביה דברים כד לא תעשוק
שכיר עני ואביון? לעבור עליו בשני לאוין,

ולוקמה ברבית ואונאה ולעבור עליו בשני לאוין, דבר הלמד
מעניינו

דף ס"א ע"ב

[ויקרא יט יג] לֹא־תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ וְלֹא־תִגְזֹל לֹא־תִתֵּן לְפַעֲלַת שְׂכִיר אֶת־קָרְךָ.
עד־בְּקָרְךָ.
ובעניינא דשכיר כתיב לאו דגזל, לא תעשוק ולא תגזול, וכל עושק כנישת
שכר שכיר הוא,

ויקרא יט יא לֹא־תִגְנוּבוּ וְלֹא־תִבְחָשׁוּ וְלֹא־תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ׃
דכתב רחמנא למה לי לילף מרצית ואונאה, שהרי מחסרו ממון, לא תגנוב
דעשרת הדברות לא קמיעיאל ליה, דאזכרה לגנוב נפשות הוא, כדאמרין בסנהדרין
(פו, ט) ?

לכרתניא שמות כ לא תגנוב על מנת למיקט לעזר,

[בשאלתות פ' נח הוסיף דהיכא דקא חזי לחבריה דלא מיזדהר בממוניה, ואמר
איגנוב מיניה וזהר אהדרר' ניהל' כי היכי דלא ליפשע בממוניה ג"ב הוא בכלל

לאו דלא תגנוב. גלויני הש"ס],

[י"מ דמיידי שהוא אינו רוצה לעכב הגנבה בידו, אלא הוא גונב כדי לצער, ולא
נראה דהא מעשים בכל יום שעושים כך, לכך י"מ דודאי בדעתו לעכב הגנבה
ביד, אבל אינו גונב בשביל שום הנאה אלא כדי לצער. שטמ"ק],

לא תגנוב על מנת לשלם תשלומי כפל שרוצה להסגות, וידע צו
שלא יקבל,

א"ל רב יימר לרב אשי, לאו דכתב רחמנא במשקלות למה
לי לא תעשה עול וגו' (ויקרא יט) ? א"ל לטומן משקלותיו במלח
המנה או הפרס טומן צמלם להכנידו, וכשהוא לוקח צמסקל לוקח צאלו [ונתאנה
המוכר. ר"י מלוגיל],

היינו גזל מעליא הוא? לעבור עליו משעת עשייה משעת
הטמנה, ואפילו לא שקל צהן [פ' אע"פ שלא שקל בהן, וכן הא דאמר' שלא
ירתיח, פ' שבא הכתוב לחייבו משעת הרתחה. ריטב"א],

ת"ר [כע"ז בב"ב פט:], ויקרא יט לה לֹא־תַעֲשׂוּ עֹל בְּמִשְׁפָּט
בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשְׁוֹרָה,

במדה, זו מדידת קרקע, שלא ימורד לאחד בימות החמה
ולאחד בימות הגשמים אחין הצאן לחלוק את השדה, לא ימורד המורד
לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים צאיתו החבל, מפני שהחבל לא בימות
הגשמים ומתפשט כל צרכו, ובימות החמה ממוך יוצאו הוא נגמד וכיון,

במשקל, שלא יטמין משקלותיו במלח,

ובמשורה מדת הלם היא שלא ירתיח אשקומ"א צלעו (קכ"ג), שממלא את
המדה כשמוציא את היין, ולאחר זמן נמצאת חסרה,
[ומצאתי בשטה בשם ר"ת שלא ירתיח פירוש שלא יחמם וימכור בלח אלא
ימכרו צונן לפי שכשהוא חם הוא מוסיף במדה. שטמ"ק],

והלא דברים ק"ו, ומה משורה שהיא [מדה קטנה מאד, שאינה
אלא] אחד משלשים (ושלשה) [וששה] 1/36 בלוג, הקפידה
עליו תורה [שהיה לה משקל צדק], ק"ו להין [בהין יש 12 לוג], וחצי
הין [6 לוג] ושלישית ההין [4 לוג], ורביעית ההין [3 לוג], ולוג,
וחצי לוג, ורביעית הלוג,

אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית
צפרשת צהר סיני, יציאת מצרים גבי ציצית, יציאת מצרים
במשקלות צדוקים תהיו,

אמר הקב"ה, אני הוא שהבחנתי במצרים הרי שצאו עשרה רווקים
על מצרים אחת, ונתעברה מהן עשר עזרין, עשר צפורות שהן צפורות של אציון

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[שנינו במשנתנו] ואיזהו תרבות, המרבה בפירות, כיצד לקח הימנו חטים בדינר זהב וכו': אמו כל הני דאמרינן עד השתא המלוה סלע צממשה דינר לאו רבית הוא?

א"ר אבהו עד כאן של תורה דך הלואה מכאן ואילך של דבריהם,

וכן אמר רבא עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם, ע"כ איוב בו יכין יכין האז שהוא רשע וימות, ולא יתנה, והכן שהוא לדיק אינו חייב להחזיר רשע וילבש צדיק [תוס'] שאם מת והניח לגביו מעות של רבית אין חייבין להחזיר, ועל זה נאמר יכין רשע וילבש לדיק, והכי תניא לה צמוספמא,

עד כאן ותו לא צממיה, כל שכן דרביה דרענן אין הבן חייב להחזיר?

אלא אפי' ע"כ דרביה דאורייתא הוא יכין רשע וילבש צדיק, ע"כ רבית קצוצה וכופין אותו צית דין להחזיר אם תוצעו צמיו, מכאן ואילך אבק רבית,

א"ר אלעזר רבית קצוצה יוצאה בדיינין [היו כופין אותו ב"ד להחזיר משום מצות עשה, דוחי אחיד עמך, והיו מכין אותו עד שתצא נפשו כמו בשאר מצות עשה, וכו', אבל אין ב"ד יורדין לנכסיו, לפי שאין נכסיו משועבדים לכך וכו']. נמי,

וראה יוסף דעת שיש ללמוד מזה שאין המלוה יכול להוציא הריבית מן הלואה מטעם חוב, שהרי גם הדיינים מוציאים אותה לאחר שנבחה, אבק רבית אינה יוצאה בדיינין, רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין,

א"ר יצחק מ"ט דרבי יוחנן, דאמר קרא יחזקאל יח יג בַּנְשָׁה נָתַן, וְתַרְפִּית לָקַח, וְחֵי ל' א' יָחִיה, אֵת פְּלִיְהֶתָּו עֲבוֹת הָאֵלֹה עֲשֶׂה [מו' ת' יומת דָּמִיו בו' יָחִיה] ספיה דקרא מוט יומת דמיו צו יהיה, למיתתה ניתן, ולא להשבון,

רב אדא בר אבהו אמר, אמר קרא ויקרא בה אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך, למורא ניתן ולא להשבון,

רבא אמר, מגופיה דקרא שמיע ליה דנשך נמן דיחזקאל נפקא ליה בהדיא, מדכתיב יחזקאל יח מות יומת דמיו בו יהיה, הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים כלומר דמים ששך שהעני את חזירו ומת צרע עליו יסונו, מה שופכי דמים, לא ניתנו להשבון, אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון,

אר"נ בר יצחק מ"ט דר"א [דרבית קצוצה יוצאה בדיינים], דאמר קרא

כולן ממו בין טפה של בכור, לטפה שאינה של בכור [הרי שבאו עשרה רווקים על מצרית אחת ונתעברה מהם עשרה בכורות פ' שולדו כל אחד בזמן אחר, ולא בכרם אחד], כלומר בכורות לאביהן כולן מתו. ר"י מלוגיל],

אני הוא שעתיד ליפרע ממני שתולה [שתולה ואומר על מעותיו] מעותיו בנכרי מלוה מעותיו לשראל צרנית, ואומר של נכרי הס, ומלוה אותם לישראל ברבית,

[דמיירי שאומר שיש בידיו מעות של נכרי והם באחריות הנכרי. תוס' ועיי"ש עוד],

וממני שטומן משקלותיו במלח,

וממני שתולה קלא אילן בבגדו צצע הדומה למכלת, ורממנא אמר (במדבר טו) פחיל מכלת, ו[ה]מכלת דמיו יקרים, שצצוע צדס חלון שאינו עולה מן הים חלל אחת לשצעים שנה [ואומר תכלת הוא ומחזיק עצמו בחסיד וגם מאנה ומרמה אחרים שמוכר להם מזה קלא אילן כשרואין שגם הוא עושה כממנו ציצית. ר"י מלוגיל] ואומר תכלת הוא [ואע"ג דעובר על מצות ציצית, מ"מ איצטריך קרא לעבור עליו משעת תלייה. תוס'],

רבינא איקלע לסורא דפרת סורא היושבת על נהר פרס, ואין זו סורא סתם, א"ל רב חנינא מסורא דפרת לרבינא, יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי שרצים למה לי צויה ציוס השמיני, כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים?

א"ל, אמר הקב"ה, אני הוא שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור, אני עתיד ליפרע ממני שמערב קרבי דגים טמאין בקרבי דגים טהורין, ומוכרן לישראל,

אמר ליה אנא המעלה קא קשיא לי, מאי שנא הכא המעלה דכתב רחמנא?

א"ל לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, אמר הקב"ה, אילמלא [אם לא. ראה תוס' מגילה כא. (לא) העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה דמפרש לקמיה שהן מעולים וגאים, ואין נמאסים בשקצים הללו, להכי כתב לשון עילוי, שמעלה גדולה היא חללם שאין מטמאין בשרצים דיי,

א"ל ומי נפיש אגרייהו טפי מרבית ומציצית וממשקלות [פירוש כי המעלה היא מפני שנותן עליהם חבורא יתברך שבר גדול. ריטב"א]?]

א"ל אע"ג דלא נפיש אגרייהו טפי, מאיסי למכליניהו [ומהרהרין דנהי שאין שכן גדול יותר מאידך מעלה גדולה היא לנו כשאנו פרושין מלאכול שרצים דמאיסי. ריטב"א];

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דף ס"ב ע"א

ויקרא בה וחי אחיך עמך רשיה דקרא כרצית קאי אל תקם מאמו וגו', אהדר ליה כי היכי דניחי,

ורבי יוחנן האי וחי אחיך עמך מאי עביד ליה?

מבעי ליה לכדתניא, שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם ממים כגמא, שאין מספיק לשניהם, ואם שותה אחד מהן מניע לישוב וימנע מים,

דרש בן פטורה, מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו,

[אף שהמים של אחד מהם, כיון שגם חברו הגיע למצב של סכנת נפשות, ספר בן פטורה, שהתורה עושה אותם כשותפים שוים. שמעתי בדינר של בוני עולם],

עד שבא ר' עקיבא ולימד וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חבריך [ונראה לפי הדרש דר"ע, דאם היה הקיתון של מים של שניהם, דמורה ר"ע לכן פטורה דשניהם ימותו ואל יראה וכו', ואפשר דהיינו טעמא כדאמרינן דמאי חזית דדמא דידך סומק מפי מדמא דחברך. מהרש"א],

מיתבי [קשיא על ר' יוחנן], הניח להם אביהם מעות של רבית, אע"פ שיודעים שהן של רבית אינן חייבין להחזיר, [איתיה הוא דאין מייבין להחזיר] כדתרצה רבה כהנא כמרא (בבא קמא ק"ב, א) וחי אחיך עמך לדידיה הוא דאזהריה רחמנא אהדר ליה דניחי כהדך, דסיפיה דקרא ארשיה קאי אל תקם ואם לקסת המזר, אבל לכריה לא אזהר הא אביהן חייב להחזיר?

בדין הוא דאבוהון נמי לא מיחייב להחזיר כרבי יוחנן, דהאי וחי אחיך לכרבי עקיבא, ואידי דקא בעי למתני סיפא, הניח להן אביהם פרה וטלית וכל דבר המסוים שניכר שהוא גזל, ואזיזים מוכר זה לקלון, חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם, תני נמי רישא בדידהו [ואה"נ שגם האב אינו חייב להחזיר],

[מעמא דעשה תשובה הוא דחייבין להחזיר דבר המסוים, אבל אם מת ולא עשה תשובה אפילו דבר המסוים אין חייבין להחזיר דאמר קרא אל תקח מאתו נשף ותרבית לדידיה אזהריה רחמנא לבריה לא אזהריה רחמנא. נמ"י],

והני מפני כבוד אביהם מי מיחייב, קרי כאן שמות כב ונשיא בעמך לא תאר, בעושה מעשה עמך?

כדאמר ר' פנחס בסוף סוחר בקודש (מגיגה כו, א) משמיה דרבא, בשעשה תשובה, הכא נמי בשעשה תשובה,

אי עשה תשובה מאי בעי גביה? שלא הספיק להחזיר עד שמת,

מיתבי [על ר' יוחנן דאמר רבית קצוצה אינו יוצא בדינים], הגזלנין ומלוי רבית, אע"פ שגבו מחזירין, גזלנין מאי אע"פ שגבו איכא, אי גזול גזול, אי לא גזול גזלנין קרית להו כממיה,

אלא אימא גזלנין, מאי ניהו מלוי רבית אע"פ שגבו [את הריבית] מחזירין?

תנאי היא, דתניא רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב פוטרינן את המלוה ואת הערב מן לא תעשה ומלקות מפני שיש בהן קום עשה והוא ליה לאו הנימק לעשה,

מאי קום עשה, לאו משום דאמרינן להו קומו אהדרו מה שגביסם, וזהו (ו?) נתקן לעשה, כדאמרינן אל תקם, ואם לקסת המזר, וחי אחיך, מכלל דתנא קמא סבר לאו בני אהדורי נינהו וחי אחיך [אינו בא לומר שיחזיר הריבית, אלא] לכרבי עקיבא [פי' וקים ליה לר' יוחנן כת"ק, ולר' אליעזר בר' נחמיה וכו' אליעזר בן יעקב. ריטב"א]?

לא לעולם אימא לך אס גבה דכרי הכל אינו מתקן כמורה מן המלקות, דאין כאלו נתקן לעשה, והאי דתני פטורין, בשלא גבו [את הריבית], דהתם לא הואי אלא שומא כעלמא, ששמו עליו נשך על ידי תנאי, ואמו רבי נחמיה ורבי אלעזר למימר דלא תשימון עליו נשך דקאמר רחמנא לאו אשומא גרידתא קפיד, אלא אשומא הבא לידי גיבוי מאי קום עשה לקרוע שמרא וכל כמה שלא גבו איכא קום עשה לקרוע שטרא,

והשם קפידך ואזיל לפרושי שניא מאי קסבר, אי קסבר שטר העומד לגבות כגבוי דמי שהרי שיעבד לו קרקעותיו על הקרן ועל הרצית, והא עבדו איסוריהו וקריעמו הויא השבחה, ואם גבו נמי, הוו מיחייבי ליה לאהדורי, ואי לאו כגבוי דמי, הא לא עבדו ולא כלום ומאן פליג עליהו,

לעולם קסבר, שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי ואשומא גרידתא מחייב ליה תנא קמא, והא קא משמע לן דשומא מילתא היא,

הכי נמי מסתברא דתנן, ואלו עוברים בלא תעשה, המלוה והלוה הערב והעדים ואי אמרת לא מחייבי עד דגבו, בשלמא כוליהו עבדו מעשה בגבייתו, מלוה גובה מן הערב, והערב מן הלוה, הלוה נתן ביד המלוה ועבר בלא תשיך (דברים כג), אלא עדים מאי עבדו,

אלא לאו שמע מינה דשומא מילתא היא הלכך, מלוה וערב נמי מתחילתן מייבין משום שומא, ש"מ,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[ומשלם החוב ולאחר זמן שולח לו ריבית] בשלמי ממתימין (עה, צ) קמני לה, והא בתורת רבית יהיב ליה, ודעיניהם אס לא נתן אין מוילאין, שהרי לא פסק עמו: [דברינו אין מוציאין כלל, וליכא אלא איסורא לכתחלה בשנותן לשם כך, כי אם אינו מתכוון לשם רבית, אפילו לאחר שלוח וקודם שפרע יכול ליתנם לו מתנות חנם, שאל"כ נמצא המלוה מורד הנאה מן הלוח. ריטב"א],

[שנינו במשנתנו] כיצד לקח הימנו חטים, בדינר זהב [25 דינרי כסף] הכור, וכן השער וכו': וכי אין לו יין מאי הוי אחר שינא השער ליי, והוא חייב לו חטין או המעות, הרי הוא כפוסק עמו עכשיו על היין,

והתניא אין פוסקין על הפירות ליתן לו מעות כסור חטין, ולומר לו מנח לי לסוף זמן גדול, ואפילו יש שנותנין אותו עכשיו בכך בתחילת הקציר, אין זה שער עד שיצא השער מפורסם וקצוץ בשוקי העיר נכר, יצא השער, פוסקין, [והטעם הוא ש] אף על פי שאין לזה המוכר יש לזה לאס אחר, ויכול לקנותו עכשיו בדמים שקיבל?

אמר רבה, מתניתין בבא לחוב בדמיהן עסקין שלא נתן לו זה המוכר [שמעון שהוא בעל החטין] ללוקח [ראובן] דמי חטין שחייב לו [בין שלוח לו שמעון לראובן חטין, וחזר ראובן ואמר לו שבדמי החטין, יש לו אצלו יין], שיחזור ויקבלם הימנו בשביל היין, אלא בא לעשות עליו דמי חטין מזה, ולפסוק על החוב יין,

וכך אמר לו [ראובן שלוח חטין משמעון] אני מקבל עלי חטין שלשים דינר, כמו שאתה יכול למוכרו, והרי כך אצלי בזה יין כשער של עכשיו, דאי הוה ליה יין הוה קני לו מעכשיו, ואי איקר כרשותיה איקר, אכל אין לו [לראובן], והוא לא קיבל עכשיו מעות [משמעון בשביל החטין], שוכל לומר יכול הוא לקנותו בדמים שקיבל, נמצא שאינם אצלו אלא בהלוואה בעלמא,

וכדתניא שיש הפרש בין נותן מעות לבא עליו בחובו הרי שהיה נושה בחבירו [שראובן היה תובע משמעון, היינו ששמעון היה חייב לראובן] מנה, והלך ועמד על גורנו, ואומר תן לי מעותי שאני רוצה ליקח בהם חטים, אמר לו חטים יש לי שאני נותן לך, צא ועשה עלי כשער של עכשיו, ואני אעלה לך חטים כל שנים עשר חדש אף אם יתעלו דמיהן אקבל עלי העילוי, ואתם לך בדמים הללו, אסור,

דלאו כאיסרו [כממבע הנקראת איסר, שהוא 8 פרוטות, פי' שאין כסף בא לידו] הבא לידו דמי שאין זה דומה לנותן איסר בשעה שפוסק, דליכא למימר יקנה לו עכשיו בשוק במעות שקיבל,

א"ל אביי, אי דלא כאיסרו הבא לידו, מאי איריא אין לו [דקתני במתני' יין אין לו] אפי' יש לו נמי דהאי תנא [בברייתא זו] צעומד על גורנו קאמר, דיש לו חטין, ואפילו הכי אסר?

אלא אמר אביי, מתני' כדתני רב ספרא ולא פוסק עמו בתחילה על חטין ברבית, דבי רבי חייא [ברבית שנשנו בבית מדרשו של רב חייא.

אמר רב ספרא, כל שאילו בדיניהם של אומות, שלא נאסר להם רבית מוציאין מל' זה למלוה אס אין לו משכון, על ידי תנאי שצנייהם, כגון רבית קנאה [פי' ובימי חכמי התלמוד בדיניהם היו גובין רבית קצוצה. ריטב"א], בדיניהם אס גצה מחזירין מחזירין לו כר' אלעזר [דרבית קצוצה יוצאה בדיניהם] ממלוה ללוח ולקמיה פריך ליה מאבק רבית, דדעיניהם מוילאין, ודעיניהם אין מחזירין,

כל שאילו בדיניהם אין מוציאין מלוה למלוה מפרש לקמן, בדיניהם אין מחזירין ממלוה ללוח,

א"ל אביי לרב יוסף, וכללא הוא, והרי סאה בסאה דבריניהם מוציאין מלוה למלוה, ובדיניהם אין מחזירין ממלוה ללוח את העודף צוקר שהוקירו החטים בשעת משלומין, דהא אבק רבית הוא,

אמר ליה, אינהו בתורת פקדון אתא לידיה [פי' דלא קרו ליה רבית כלל, ואנן הכי קאמר] שמוציאין מלוה למלוה בתורת רבית. ריטב"א] אינהו כי מגבו סאה בסאה מן הלוח למלוה לאו בתורת רבית קא מגבו ליה, אלא בתורת פקדון הוא צענייהם, דהא סאה מסר לו צידו, וכי אמר רב ספרא למילמיה הכי אמרה, כל שצדיניהם מוילאין בתורת רבית, דדיניהם מחזירין,

א"ל רבינא לרב אשי, והרי משכנתא מלוה מעות על הכרס [פי' שהלוח יש לו ברם, והמלוה], ואוכל את הפירות בלא נכיתא, ואינו פוסק לנכות לו מן החוב כלום בשביל אכילתו, ואוכל בתורת רבית דבריניהם מוציאין אס אכל הלוח הפירות משמשכנה מלוה למלוה

דף ס"ב ע"ב

ובדיניהם אין מחזירין ממלוה ללוח דאבק רבית הוא, כיון דזמנין שאין עושים פירות, שהכרמים לוקין אין זו רבית קנאה,

אמר ליה, אינהו בתורת זביני אתא לדידיהו [אינהו נמי כי אפקי ליה] סביר דבתורת זביני אמו הנך פירות לדיה דלוקח, דכל זמן שלא פרע לו מעותיו הכרס מוכר לו, עד זמן שפסקו צנייהם שיכול לפדותה, והוא הדין דמני לאמוציה נמי מאבק רבית, דהמרצה בפירות דמתניתין, אלא הא שניא נמי אית ליה לשנויי בתורת זביני אמו לדיה,

אלא כל שאילו בדיניהם דקאמר רב ספרא, מאי אתא לאשמועינן היינהו דדעיניהם אין מוילאין, והוא רבית, ודעיניהם אין מחזירין?

הכי אתא לאשמועינן, כל שאילו בדיניהם מוציאין מלוה למלוה, בדיניהם מחזירין ממלוה ללוח, ומאי ניהו ברבית קצוצה, וכדרכי אלעזר,

כל שאילו בדיניהם אין מוציאין, בדיניהם אין מחזירין, רבית מוקדמת [שנותן לו ריבית, ולאחר זמן לוח הימנו] רבית מאוחרת

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שט],

תובעו, הובי שייך לומר שרוצה למוכרן. ריטב"א?

תני שמכרתים לך [כלו' מתני' ה"ק תן לי דמי אותם חמין שמכרתי לך, שאני מוכרן עכשיו. ריטב"א],

הרי חמין עשויות עלי בשלשי' דינרין, מעיקרא נמי הכי אוקמינהו עילוי' [פ' שהרי הן עשויות משמע הרי הן עשויות עלי עכשיו. ריטב"א?]

הכי קאמר ליה בדמי חמין שעשית עלי בשלשים דינר [פ' הרי הן עשויות עלי כל' דינרים מקודם לכן בעי למימר. ריטב"א], הרי לך אצלי בהן יין, ויין אין לו,

והא בדינר זהב הכור וכן השער קתני ואם כדנריך [הלא המעשה היה בהיפך] כשלקחן כדינר זהב היה השער שלשים והלא (ד?) אחיל גביה, דלי השער כדינר זהב וזה העלם עליו שלשים דינר, מעיקרא אוקמינהו כרצית כשציל המתמחו?

אלא אמר רבא, כי שכיבנא רבי אושעיא נפק לוותי כשאמות, ר' אושעיא ילא לקראמי [יצא לקראתי לכבודי בעולם העליון],

דף ס"ג ע"א

דמתרצנא מתני' כוותיה שאני רגיל למרן משניות שקסס רבי, ככרימא שקסס הוא [רבי אושעיא], ודכוומיה אמר רבא כהגזול צמרא (צבא קמא קיא, ב),

דתני ר' אושעיא, הרי שהיה נושה בחבירו מנה, והלך ועמד על גורנו, ואמר תן לי מעותי שאני רוצה ליקח בהן חמין, ואמר לו חמין יש לי שאני נותן לך, צא ועשאו עלי כשער של עכשיו,

הגיע זמן חמין למכור שנתייקרו, ודך אורומיהן למוכרן מעמה, אמר לו תן לי חמין שאני רוצה למוכרן וליקח בהן יין, אמר לו יש לי יין שאני נותן לך צא ועשאו עלי כשער של עכשיו,

הגיע זמן יין למכור, ואמר לו תן לי ייני שאני רוצה למוכרו וליקח בו שמן, אמר לו שמן יש לי שאני נותן לך צא ועשאו עלי כשער של עכשיו,

כולם אם יש לו מותר, אין לו אסור ולא אמרינן דלאו כאיסור הבא לידו היכא דיש לו, דוכי צהו האי מהשתא, ואף על גב דלא משיך, כי מוקרי כרשותיה מוקרי, ולא הוי רבית, הואיל ואם צא לחזור קאי עלייהו כמי שפרע,

ומיהו היכא דאין לו, לאו כאיסורו הבא לידו הוא, [וזה החילוק] דהיכא דהיב ליה חזי פוסק, ואף על גב שאין לו, דיכול זה לקנותו כמעות שקיבל, דמטין מנזיין לו הואיל ואלא השער,

אכל זה אין צידו במה יקנה, ודמי לרבית,

דתני רב ספרא ברבית דבי ר' חייא, יש דברים שהם מותרין, ואסורין מפני הערמת רבית,

*** בדינר זהב יש 25 דינרי כסף,

*** מנה הוא 100 דינרי כסף, שהוא 4 דינרי זהב,

כיצד אמר לו [ראובן לשמעון] הלויני מנה, א"ל מנה אין לי חמין במנה יש לי, שאני נותן לך כשער של עכשיו, נתן לו ונתנס לו חמין במנה, וחזר ולקחן הימנו [שמעון מראובן] בעשרים וארבע סלע דאחיל גביה סלע, שהמנה עשרים וחמשה סלעים, והוא [ראובן] היה דמוק למעות ולא יכול להממין ליום השוק [למכורם בשוין המלא],

מותר שהרי לא העלה לו דמי הסטים יותר מדמיהן כשכר הממנת המעות [מה שמכר שמעון לראובן בעשרים וחמש כן היה השער], והאי [ראובן כשחזר ומכר לו החמין] הוא דאחיל גביה, [פירוש כיון שלא התנו כן מתחלה, שאלו התנו כן מתחלה רבית קצוצה היא. וזה ברור. ריטב"א],

ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית [שהרי אחר כל המעשים, נתן שמעון לראובן רק 24 סלעים, וראובן חייב לו 25 סלעים, והחמין חזרו לשמעון],

הכא נמי [נוקים מתני' דאיהו נשך] כגון דאמר הלויני שלשים דינרים, אמר ליה שלשים דינרים אין לי, חמין בשלשים דינרים יש לי שאני נותן לך, נתן לו חמין בשלשים דינרים מתנימין כי קאמר לקם הימנו מטים צמלוה קאי [שהמלוה הלוח ללוה חמין בשווי 30 דינרים],

וחזר [המלוה] ולקחם הימנו בדינר זהב [שהם 25 דינרי כסף], [ונמצא עכשיו הלוח מכר החמין בחזרה למלוה ב25 והוא חייב לו 30] וכשצא למוצעו [שבא שמעון המלוה להבוע 30 מראובן] אמר לו מן לי מעותי שאני לוקם צהן היין, אמר לו הרי מעותיך עשויות עלי כדמי שלשים דינרין יין, ויין אין לו,

אי אית ליה חמרא [ואי הוה ליה חמרא] ללוה, דיהיב ליה בשלשים דינר, פירא הוא דקא שקיל מיניה [חזי] [פירא. ד"ס] יהיב ליה מעיקרא, ופירי שקיל מיניה, ולית לן בה ולא דמי לרבית,

ואי לא [ואם אין לו יין], כיון דלית ליה חמרא, ודאי משקל זוזי מיניה, מחזי כרבית אכל משקל מיניה חזי אסור, דדינר זהב יהיב ליה, וקא שקיל מיניה תלמן,

[ומקשה] אמר ליה רבא, אי הכי [למה שנינו במשנה לעיל ב: שהמלוה אומר] תן לי חיטי, דמי חיטי מבעי ליה? תני דמי חיטי,

שאני מוכרן, שמכרתים לך מבעיא ליה [פ' רביון דמעות הוא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

החטין דדידי קא מקבל, דגרשומיה אייקר, דמשעה שמשך כלתה לה, תורת הלואה וקיצול חובו, וכן כוונתו,

אי בשמשך צריכא למימר? אלא כגון שיחד לו קרן זוית ואשמעין דיחוד מילתא היא,

ושמואל אמר הא מני דקמני יש לו מותר רבי יהודה היא, דאמר צד אחד ברבית מותר רבית שאינה על ידי הלואה אלא על ידי מכר, ופעמים שגאה על ידי רבית, כגון זו, אם יוקרו הפירות וישלם דמים יש כאן רבית, ואם לא ישלם דמים אלא פירות שפסק הוא עימו אין כאן רבית, היינו נד אחד ברבית, פעמים יש רבית ופעמים אין רבית, שהרי אינו פוסק עמו על מנת לשלם דמים, אלא פירות,

דתניא, הרי שהיה נושה בחבירו מנה, ועשה לו שדהו מכר אם אין אני נותן לך מכאן עד יום פלוני הרי השדה שלך, בזמן שהמוכר אוכל פירות במוך הזמן מותר, לוקח אוכל פירות אסור שמה לא יבוא לידי מכר, שיחזיר לו מעומיו, ונמצא שגהולאה היו אללו חס אוכל פירות ברבית,

ר' יהודה אומר, אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר [שהרי אם לא יחזיר לו המעות ויהיה מכר לא יהיה רבית, והיו ריבית רק מצד אחד],

א"ל רבי יהודה, מעשה בביתוס בן זונין, שעשה שדהו מכר על פי ר' אלעזר בן עזריה, ולוקח אוכל פירות היה,

אמרו לו משם ראייה [לא כן היה המעשה], מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח,

מאי בינייהו במאי קמיפלגי? אמר אביי, צד אחד ברבית איכא בינייהו כי האי גוונא, שמה יבוא לידי רבית שמה לא יבוא, נד הפדייה בל לידי רבית, נד המכר אינו בל לידי רבית,

רבא אמר, רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו דרבי יהודה גופיה לא שרי אלא על מנת להחזיר, שאם לא יהיה מכר יחזיר לו פירות שאכל, ואפילו הכי אסר תנא קמא, דבשעת אכילה קאכיל רבית, ועבדיה לאיסור,

אמר רבא, השתא דאמר רבי ינאי גבי פרעון הן ודמיהן שוין, דכי היכי דהן מותר דמיהן נמי מותר, דמה לי טוב אם הם [הפריות] מקבל, יותר ממה שדמיהן מקבל,

דף ס"ג ע"ב

מה לי הן ומה לי דמיהן אמרינן, מה לי דמיהן ומה לי הן נמי אמרינן,

(ומאי לקח [דקתני במתני' לעיל ס': לקח הימנו חטין וכו'], לקח בהלואתו שהיה נושה בו דינר זהב,

ולי נראה דלא גרסינן ליה, ופירוש משוכם הוא שנתלה [כגון בין השורות או על הגליון. ועל גליון הגמ' יש גירסא שגפלה] נספר [ואחר זמן נכנס לתוך הספר]. לפי שראה ברבי אושעיא [הרי שהיה] נושה בחבירו מנה, דשמעין מינה דאי הוה יהיב ליה השתא זוזי, אפילו אין לו נמי שרי, [לכן זה הנועה] שגש מתניחין ופירשה בלוקח בהלואתו,

ולא היא, [ד?]לא מצעי לשבשי מתניחין בהכי, דר' אושעיא משום חטין קמאי נקיט ליה, ולמימר דיש לו מותר, אף על גב דלאו כאיסורו הבא לידו, וכי אין לו אסור, הואיל ולא בא לאיסורו לידו,

אבל מתניחין, כי תנא אין לו, גבי יין תנא, שמחמת הלואה בא עליו, שהיו כבר דמי החטין מלווה עליו, אבל גבי חטין לא תנא לאיסורא, ואפילו אין לו שרי, דאיסורו בא לידו, ושפיר תני בזה לקח),

אמר רבא, שמע מינה מדר' אושעיא תלת, שמע מינה דמעמידין מלווה שיש לו על חבירו על גבי פירות לפסוק עליהם פירות כשער של עכשיו כל ימות השנה ולא אמרינן דלא כאיסורו הבא לידו הוא כדתי רבי חייה, דאמר לעיל אפילו יש לו אסור,

וש"מ הוא דיש לו אבל אין לו אין מעמידין מלווה, אבל פוסקין על ידי נתינת מעות, כדקתני מתניחין (עב, ב) ילא השער פוסקין, ואוקימנא מתניחין כדתי רבי אושעיא,

וש"מ מדקתני הגיע זמן חטין למכור, שם לו החטין דמים כשער של עכשיו ציוק, ופוסק יין כשער של עכשיו צוול, שמע מינה איתא לדרכי ינאי, דאמר רבי ינאי פסק על הפירות והגיע זמנו למכור, וצא ותצבו ואין לו, מקבל הימנו הדמים כשער של עכשיו, מה לי הן מקבל הן עמון, מה לי דמיהן,

דאתמר, רב אמר, עושין אמנה בפירות נותנין מעות באמנה כשער של עכשיו שיוצא בשוק, על מנת לקבל פירות, אפילו יוקירו חטין ואין עושין אמנה לפסוק על הפירות כדי לקבל דמים לכשיוקירו, דכיון דזוזי יהיב חוזי שקיל מחזי כרבייתא ברמיזא [commodity futures],

ורבי ינאי אמר מה לי הן, ומה לי דמיהן,

מיתיבי מהא [מבירייתא] דרבי אושעיא קא מוסיב, כולם אם יש לו מותר, והבא דמים קא מקבל, ששם עליו דמי החטין ומקבל היין ששוה יותר ממה שנתן, ומתחילה לא קנה יין ממנו, והרי הוא כמקבל מעות דמי החטין [וקשיא על רב?]

אמר רב הונא אמר רב, בשמשך [ויש לו דקתני ר"ל אם משך, וכן מתני' נמי ה"פ ויין אין לו שלא משך. בהר"ם ש"ף] הימנו החטין מתחילה, דמי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמר ליה אבוי לרב יוסף, אלא מעתה מותר ללות סאה בסאה, משום דמצי א"ל שקילא טיבותך ושדייא אחיורי, דאמר ליה חטי דקדחי באכלבאי בתמיה, וכי אס הנחמי חטים שלי באורי כלום היו גשמים יורדים עליהן, שיהיו נומחות בהן נמחים להתקלקל, לישנא אחרינא דקדחי לשון חמימות, כמו (ישעיה סד) כקדח אש?

א"ל התם הלואה, הכא זביני,

אמר ליה אדא בר אבא לרבא, והא בעי למיתב זוזי לספסירא כי אמרינן מאי אהני לפסוק על שער שבשוק, והא אהני דבעי למיתב זוזי לספסירא סרסור שמבקש למוכרי חטין, נמצא משתכר זוזי בהקדמת המעות?

א"ל דקא יהיב ליה נמי צריך הלוואה ליתן למוכר דמי הסרסור,

רב אשי אמר, לא צריך זוזי דאינשי אינהו עבדי ליה ספסירותיה החמרין הולכין אלל בעלי המעות, להוליך לו תבואה:

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, האי מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא הפוסק על הפירות עד שלא ילא השער הברור, אלל שער הברור, שהיא סמוך לקציר, שהלקיטות מוכרין בזולל, זה סאה וזה סאמים, ומתן מתניתין (עב, ז), דאס יש לו מותר לפסוק, ואף על פי שלא ילא השער, דקתני היה הוא מחילה לקוצרים, פוסק עמו על הגדיש,

צריך לאתחזווי לבי דרי של מוכר כשהוא דש חזרה תבואתו בגורן, ולהכי נקיט תרעא חריפא, שאין פוסקין עליו אלל למי שיש לו גורן, דאילו שער הברור פוסקים אף למי שאין לו,

למאי מיבעי האי דמתחזי אי למקנא ממש, שלא יוכל המוכר לחזור הא לא קני בהכי, אלל אס כן משך, אי לקבולי עליה מי שפרע אס יחזיר כי לא מיתחזי נמי מקבל עליה מי שפרע?

לעולם לקבולי עליה מי שפרע, ומאן דיהיב זוזי אתרעא [חריפא] לבי תרי תלתא יהיב, אי מיתחזי ליה סמכא דעתיה דכל חד וחד [פי' כל אלו שבאו], וידע דעליה קא סמיך האי לוקח, וסמורה מקיימת היא, ואין דעתו לחזור, הלכך, אס חזר צו מוכר איכא למילטייה צמי שפרע ואי לא אמר ליה אמינא דאשכחת פירי דשפירי מדידי ושקלת,

אמר רב אשי, השתא דאמרת משום מסמך דעתא דאי מיתחזי מיסמך דעתא הוא אפילו לא מיתחזי אבי דרי נמי, אלל אשכחיה בשוקא לאחר זמן, וא"ל חזי דעלך סמכינא איכא מי שפרע, סמכא דעתיה:

ופוסקין על שער שבשוק, ואע"פ שאין לו בתחלת התנאי נמי משיאל השער פוסק עמו, ואף על פי שאין פירות בידו, ובלבד שיתן לו זה מעות,

דכי היכי דאס היו דמי המעות הללו בידו, והיינו הפירות היו מותר, הכי נמי כי היו המעות בידו מותר, שהמעות ודמיהן שוין,

דמה לי טוב אס היו החטין שהם דמים למעות הללו בידו, מעכשיו, שהם ענמן בידו, אף הוא יכול ליקח בהן פירות, ומן הטעם הזה פוסקין על סמך שער שבשוק, והוא שער היואל על ידי חמרין המביאין תבואה לשוק בכרכים, ואף על פי שאין פירות לזה,

ואס תאמר, משנתינו היא זו (עב, ז) ילא השער פוסקין? איכא למאן דאמר לקמן אין פוסקין על שער שבשוק, ומוקי למתניתין באכלבאי וארצני, דמתניתין לאו שער שבשוק חנן, אלל ילא השער סתמא,

[ומקשה] הא דמפיך לישנא נקט למימר מה לי דמיהן מה לי הן, משום דבשעת פרעון הוו המעות שמשלם לו דמי הפירות, ושייך למימר מה טוב הן מדמיהן, כי היכי דהן שרו דמיהן נמי שרו, ובשעת הפיסוק נותן לו זה מעות לקבל חטין בדמי המעות, ומיקרו הפירות דמיהן של מעות, ושייך למימר מה טוב דמיהן של מעות מהן, כי היכי דדמיהן שרו, אס היו הפירות בידו הן נמי, כי הוו הן בידו שרי,

קצרו של דבר, לשון הפסקה נמשך אלל לוקח, לשון הפרעון נמשך אחר המוכר,

גבי תנאי ראשון, פוסק ונותן לו דמים לקבל כנגדו חטין, הלכך החטין קריון דמים אלל לוקח, דמי מעותיו, וגבי מעות, פרעון המעות שזה פורע הוו דמי החטין שזה חייב לו,

איתיביה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרבא, כולם אם יש לו מותר, אם אין לו אסור, זהא [בברייתא] דרבי אשעיא [ואידך אמרת מה לי הן ומה לי דמיהן?]

אמר להו, התם הלואה [אם התחיל העסק ע"י הלוואה צריך שיהיה לו הפירות] הכא זביני [אבל אם התחיל ע"י מקח או אמרינן מה לי הן ומה לי דמיהן],

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, מאי טעמא אמרו רבנן פוסקין על שער שבשוק ואע"פ שאין לו, דאמר ליה שקילא טיבותך ושדייא אחיורי [נטולה טובתך, ומוטלת על הקונים. רש"י שבת סג, ובע"ז "ביצה בט; חזק טובותך שאתה סבור שנחזיק לך טובה צו נטולה היא ממך ומוטלת על החרולים. רש"י בתובות נג:],

מאי אהנית לי, אי הוו לי זוזי בדי, הוה מזבנינא [הייתי מוכרת] בהיני ובשילי מקומות הן שהיו סמוכין לפומגדימא, שהיו רבה ורב יוסף יושבין בה, כלומר בכל מקום הוא מוצא סביבותיו בדמים הללו בזולל,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[הם היו רגילים בחמשה, בדרך שאנו מונין אחד אחד, ולדין היו בכל ענין בכדי שהדעת טועה. תוס'].

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, ואי איניש תקיפא הוא זה שנחמס לו אדם קשה הוא דלא יהיב מתנה שאינו רגיל לגמול חסדים ולתת מתנת חנם מאי במה יתלה זה לעכסם בידו?

א"ל כיון דליכא למימר טעה בחשבונו, תלינן למימר דלמא מוגזל גזליה זה ימים רבים, וזה לא ידע, והשחא מלאו לבו להשיבו ואבלע ליה בחשבון,

דתניא, הגוזל את חברו והבליע לו בחשבון, יצא,

ואי איניש דאתי מעלמא, דלא שקיל וטרי בהדיה לא נשא ונתן עמו מעולס מאי? א"ל דלמא איניש אחרינא גזליה, וא"ל כי יזיף פלוני פשיטי מינך, אבלע ליה בחשבון,

[והא דל"ק דיהיב במתנה? כי הנותן מתנה ודאי רוצה שיוודע להמקבל שהוא נתן לו כדי שיחזיק לו טובה ויהא אורכו. עי' שבת יו. רש"ש].

אמר רב כהנא, הוה יתיבנא בשילחי פרקי דרבא. א. ב"ה בכל הב"ד. [כספיים לדרוש נאחז, ולא שמעתי תחילת דבריו ושמעתי דקאמר קרי קרי שמעתי דורש ומזכיר דלועין תמיד [gourd= a vine related to the pumpkin and cucumber] ולא ידענא מאי קאמר,

בתר דקם רב, אמרי להו [אמרתי לאלו ששמעו כל הדרשה] מאי קרי קרי דקאמר רב, אמרו לי הכי קאמר רב, האי מאן דיהיב זוזי לגינאה אקרי [מי שנתן כסף לבעל גינה בשביל דלועין], וקא אזלי [ונמכרין בשוק] עשרה קרי בני זרתא [עשרה דלועין שהן ארוכין זרת, נמכרין בדינר], וא"ל [בעל הגינה לזה שנותן לו המעות] יתבינא לך לאמר זמן בני גרמירא אמה אמה [אתן לך לאחר זמן דלועין יותר גדולין שהם ארוכין אמה], [אז הדין] איתנהו אס יס לו צגנו גדולות בני אמה שרי, ליתנהו ועודן קטנות הן אסור,

פשיטא? מהו דתימא כיון דממילא קא רבו שפיר דמו, קמ"ל,

כמאן כי האי תנא דתניא, ההולך לחלוב את עזיו, ולגזוז את רחליו, ולרדות את בוורתו על שם שעשויות חלות וצוקות מדופן אל דופן קרי ליה רדייה, כרדיית פת מדובקת צמנו, מציאו חברו ואמר לו [זה שהולך לחלוב וכו'], מה שעזי חולבות מכור לך נכך וכן וזו, אס מעט אס רב יגיעך, מה שרחלי גוזזות מכור לך, מה שכבורתי רודה מכור לך, מותר שהרי קיבל עליו הפסד ושכר, הלכך, אפילו ימצא יותר משהו הדמים אין כן אגר נטר ליה, דאי הוה צליר מדמים נמי הוה שקיל,

אבל אם אמר לו, מה שעזי חולבות, כך וכך מכור לך כך וכך [סאין] ואחיל גביה בשכר הקדמת המעות אסור, מה שרחלי גוזזות כך

אמר רב נחמן, כללא דרביתא, כל אגר נטר ליה שכר (המתנה) [המתנת מעות. ררי"ף], אי מויל גבי משום המתנה, שמקדים לו המעות, והמקם אין לו למוכר עכשיו אסור,

ואמר רב נחמן, האי מאן דיהיב זוזי לקיראה מוכר שעוה, וקא אזלי ד' ד' חלות שעוה צוחא, וא"ל יתבינא לך ה' ה' [בוזא] לזמן פלוני, והקדים לו המעות עכשיו, איתנהו גביה אס צידו, אכל אינס צעיר, או אצל המפתח והוא דחוק למעות שרי, דהוי ליה הלויני עד שיצא בני דתן צמתימין (עה, א) דמותר, ליתנהו גביה, אסור,

פשיטא? לא צריכא דאית ליה אשראי במתא המוכר הזה אף הוא נתן מעות, ופסק עם אחרים על שעוה, מהו דתימא כיון דאית ליה אשראי במתא, כעד שיבא בני או עד שאמצא מפתח דמי, קמ"ל כיון דמחסרי גוביינא, כמאן דליתנהו דמי:

ואמר רב נחמן, האי מאן דאזיף פשיטי מחבריה, ואשכח ביה זה שקיבל המעות, מנא צקן טופיינא יומר ממה שאמר לו חצירו, אי בכדי שהדעת טועה דליכא למימר טעה המלוה בחשבונו, ולא ידע צקן מייחייב לאהדוריה ליה מייז זה להחזירו לו, ואי לאו, מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה [ודוקא אי לא אתי אינו חייב להחזיר וסמך אהבלעה, אבל אי אתי איהו ואמר מעיתי במנין חייב להחזיר לו. רא"ש],

היכי דמו, בכדי שהדעת טועה?

אמר רב אחא בריה דרב יוסף

דף ס"ד ע"א

בעישורייא וחומשייתא אס יש לחלקם למעות העודפות להוציא עשרה עשרה, או חמשה חמשה, ואין אחד או שנים עודפות שאין צאות לכלל חמשה [פ' שהעודף אינו מגיע לחמש], יש לומר שטעה בחשבונו, [לא היה דרכם למנות יחידיות, אלא חמש או עשר], אס עישורייא נינהו [אם העודף הוא עשרה] טעה צין חמשים לארבעים, או צין ארבעים לשלשים,

ואס אינן עשירות וישנן [אבל העודף הוא] חמשים, יש [בני ארם] שהיו רגילים למנות חמשה חמשה [ומעה ב"חמשיה"],

ואס היו עודפות הרבה [עשריות וחמשיות], כגון חמשים וחמשה, טעה בעשירות כדפירשתי, ויש כאלן טעות של חמשים בדילוג אחד [פ' חמש עשריות], וחמשה העודפות טעה [למשל] צין שלש לארבע [פ' חמישיה אחת],

או אס עודפות, חמש עשרה, או עשרים וחמש, טעה שלש פעמים [בחמשה עשר טעה ג' פעמים חמש], או חמש פעמים בחשבונו של חמש [בעשרים וחמש],

אכל אס עודפות על החמשיניות [שחזין מן העודף של חמישיניות, יש גם עודף של יחידיות] אחת או שנים או שלש וארבע שאינן מגיעות לחמש לא טעה כלום, וכולם מתנה [וראה רש"ש],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

וגברא דעביד למיגר המלוה הזה היה שוכר אחרת אם לא מנא זה, דהוה ליה הוה נהנה ובעל חצר חסר, דהא קיימא להכי שהיה משכירה לאחרים, אבל חצר דלא קיימא לאגרא דהוה ליה זה לא חסר וגברא דלא עביד למיגר דהוה ליה זה לא נהנה, דכלאו הכי נמי לא הוה מיגר, שיש לו אחרות אימא לא,

קמ"ל דמיחזיא כרצית,

ויש ללמוד מכאן שאסור להלוות על בית ולדור בו אפילו צנטייתא, דמן לא יטכור ממנו צפחות, ולא דמי למשכנא של כרס (עב, ד) [מפי נראה שנתכוון לרף סו.סו: ששם מדובר לענין ריבית, משא"כ דף ע"ב שמדובר לענין טענת חזקה וכו', ואע"פ שם הוזכר "פרדיסא" במפורש ובדף סו. ד"ה משכנתא פירש"י "שדה" הלא גם כאן לא בא רש"י אלא לאפוקי בית. העקוב למישור], דהתם זימנין דלא שקיל ציה מידי, ואפילו הכי מנכי ליה, והוה ליה קונה את הפירות צנטייתא זו על הספק, אבל כאן זה נהנה תמיד, ואין כאן ספק נמנא שוכרה צפחות,

איכא דאמרי, אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, אע"פ שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, אינו צריך להעלות לו שכר, "הלויני" ודור בחצרי, צריך להעלות לו שכר,

מ"ד הלוחו ולא קצץ עמו על מנת לדור, ואפילו הכי אסור כל שכן הלויני דקצץ לו דירת הצית צמורת רצית,

ומ"ד הלויני, אבל הלוחו לא, מ"ט כיון דמעיקרא לאו אדעתא דהכי אוזפיה, לית לן בה ומתניתין [דקתני אסור] דקצץ ליה, או בשעת מתן מעות או לאחר כן,

רב יוסף בר חמא, תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי ממזיק בעצדיהם של צעלי חוצות שלו ועביד בהו עבידתא וכופס לעשות מלאכתו,

א"ל רבא בריה, מ"ט עביד מר הכי? א"ל אנא כרב נחמן סבירא לי, דאמר רב נחמן, עבדא נהום כריסיה למס מאלכו, והריני זני ציוס מלאכתו לא שוי,

א"ל, אימור דאמר רב נחמן, כגון דארי עבדיה קי שמו דמורקיד בי כובי לינן היה, ומרקד צמטיות לשמות יין, עבדי אחריני מי אמר,

א"ל, אנא כי הא דרב דניאל בר רב קטינא אמר רב סבירא לי, דאמר התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור

דף ס"ה ע"א

דניחא ליה דלא נסתרי עבדיה [תוס'], שלא ירגיל להיות בטל ויטעל,

וכך מכור לך, מה שכוורתיו רודה כך וכך מכור לך, אסור, ואע"ג דממילא קא רבו כיון דליתנהו בתהיא שעתא אסור,

איכא דאמרי גבי קרי אמר רבא שפיר דמי, אמר רבא כיון דממילא קא רבו, שפיר דמי,

והתניא גבי גיזה וחלץ כך וכך אסור, התם לאו מיניה קא רבו חלץ הבא לאחר זמן אינו גדל מכה חלץ שהיה צנחמה בשעת מכר, דהא כי דשקלי ליה להאי כוליה לגמרי ואתי אחרינא בדוכתיה,

אבל הכא הנוסף על הדלושים קטנים ונעשו גדולות מיניה קא רבו מכה הקטנות צא, והקטנות כבר היו בשעת מכר, ומדידיה הוה דקא משנח ואזיל דכי שקלי ליה להאי צוניה זוטרתה לא אתי אחרינא בדוכתיה שמע מינה מגופיה קרבו,

אמר אביי, שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה, הילך ארבעה זוזי אחביתא דחמרא [עצור הצית יין. כרי"ף] שיש צידך [על חבית ידועה נותן לו. נמי"], אי תקפה אם ממנא ברשותך, אי יקרא אי זילא ברשותי,

א"ל רב שרביא לאביי

דף ס"ד ע"ב

האי [ומינא צפיקין ע, ח] קרוב לשכר אם [יקרה] [יקרה. ו'], [ימייקרה. כרי"ף] ורחוק להפסד אם תקפה לא מקבל עליה הוא @ קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע, דשקיל רצית, דכיון שאינו מקבל עליו אחריות המקח נמנא שאין זה מכר, ומעות הלואה הן אללו, וקריצת השכר מחמת רצית הוא,

אמר ליה, כיון דמקבל עליה זולא, קרוב לזה ולזה הוא:

מהני: המלוה את חבירו, לא ידור בחצרו חנם, ולא ישכור ממנו בפחות, מפני שהוא רבית:

גמ': אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, אע"פ שאמרו צנחא קמא פרק שני (כא, ח) הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, אינו צריך להעלות לו שכר ואוקימנא צנחא דלא קיימא לאגרא, אבל האי צנחא שדר צה עביד למיגר צית לדירתו, דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר, "הלוחו" ודר בחצרו, צריך להעלות לו שכר,

מאי קמ"ל, תנינא המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם, ולא ישכור ממנו בפחות, מפני שהוא רבית?

אי ממתני' הוה אמינא, הני מילי בחצר דקיימא לאגרא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא, ולימא ליה כי אגרא [אנא] כשכרמיה אני דמיס יקריס הללו הכי דהוה קא משתרשי לי כריות היסה צאה אלי, השתא דלא משתרשי לי, כדאגרי כולי עלמא הוא דאגרנא [ולא אחזיר אלא עשרה]? משום דאמר ליה סברת וקבלת [אתה עשית את המחיר של שנים עשר]:

מתני': מרבין על השכר בשכר המתנת מעות השכירות ואין מרבין על המוכר בשכר המתנת המקח, ובגמרא מפרש טעמא,

כיצד, השכיר לו את הצד, ואמר לו אם מעבשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה, ואם של חודש בחודש ואם תמן לי שכר כל חדש בחדש, שלא תקדים לי שכר כל השנה יחד תמן לי סלע בחדש, סלע לחודש, מותר,

מכר לו את שדהו, ואמר לו אם מעבשיו אתה נותן לי, הרי היא שלך באלף זוז, אם לגורן ואם אממין לך עד הגורן, שממכור מתבואתך ותמן לי מעומי בשנים עשר מנה, אסור:

גמ': מאי שנא רישא, ומאי שנא סיפא?

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, שכירות אינה משתלמת מן הדין אלא בסוף לסוף הזמן, הלכך, כי שקיל מיניה סלע בחדש, דהווי להו שנים עשר סלעים אין זה שכר המתנת מעות, שהרי לא נתחייב לו לשלם שכירות עד סוף החדש,

והאי והאי דאמר ליה אם מעבשיו תמן לי הרי היא לך בעשר סלעים, אי הוה מקדים ליה הוה מחיל ליה מדמי השכירות, ומוגר ליה בפסות משייה, כיון דלא מטא זמניה למיגבא, לאו אגר נטר ליה משווא הוא, דהכי שויא, והאי דקאמר ליה אם מעבשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה, אוזולי הוא דקא מוזיל גביה,

אכל סיפא גבי מכר כיון דזביני ניהו, ובעי למישקל דמי מעבשיו משמשך המקח דינו ליתן המעות, הלכך אגר נטר ליה הוא, וכי אמר ליה אם מעבשיו תמן הרי היא לך באלף הן הן דמיה, וכי מיטפי עליהו לגורן שכר המתנת מעות הוא, ואסור,

אמר רבא, דקו בה רבנן בהא מילתא חיפשו אחריה, עד שמאלו זה מקרא לסמוך דהא מילתא, דמשלומי שכירות לנסוף ואוקמוה אקרא, ויקרא בה בשכיר שנה "ב"שנה [חוס'] שכירות של שנה זו, אינה משתלמת אלא בשנה אחרת:

[שנינו במשנתנו] ואם לגורן בשנים עשר מנה אסור: אמר רב נחמן טרשא שרי למכור סמורה בהמתנה ציזמר מדמיה, ובלבד שלא יפרש לו, אם מעבשיו הרי הוא לך בפסות, אלא ימכור סתם, כך וכך ליום פלוני, [טרשא = רבית חרש ושאינו נשמע מפני שהוא נעשה סתם. ריטב"א, ולשון טרשא לשון גובה כמו שנקראו סלעים הנבזים מרשי, ועל שם שהוא מעלה את

נסמרי, התי"ו משמשת כדרך המתפעלים בתיבת שי"ן וסמ"ך, כאשר יתפעל שר ויאמר משתמר, שהתי"ו מתמנעת להפסיק אותיות השורש, וכאשר יאמר בגיזרת סף הסתופף, מגיזרת שם השתותף, וכן בלשון גמרא משתרי, מיסתמין, אשתהי, אישתקיל,

אמר ליה, הני מילי היכא דלא מסיק ביה זוזי, מר כיון דמסיק בהו זוזי, מיחזי כרבית,

דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, אע"פ שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר, הלוחו ודר בחצירו צריך להעלות לו שכר,

אמר ליה [ר' יוסף בר חמא לרבא ברית] הדרי בי, [ומדלא קאמר שמשלם לו מה שנשתמש בעבדיו, משמע דכל שהלוחו ודר בחצרו פטור לשעבר וכו'. ריטב"א],

אמר אב"י, האי מאן דמסיק [זוזי] [זוזא. יעב"ץ] דריביתא בחבריה [שתובע רבית מחבירו, וחבירו משלם לו הריבית בחטין, אבל חוץ מתשלום הריבית גם נותן יותר חטין], וקא אזלי חטי ארבעה גריו [סאה] בזוזא בשוקא, ויהיב ליה איהו חמשה, כי מפקינן מיניה דרביט שלקם, כדכתיב אלעזר דאמר רביט קלוה יולא דדיינים, דקיימא לן כוותיה לקמן (עמוד 3) [רק הריבית דאורייתא מוציאין], ארבעה מפקינן מיניה, אידך [הסאה החמישית] אוזולי הוא דקא מוזיל גביה,

רבא אמר חמשה מפקינן מיניה, דמעיקרא בתורת ריביתא אתאי לידיה,

ואמר אב"י, האי מאן דמסיק ארבעה זוזי דריביתא בחבריה, ויהיב ליה גלימא בגוייהו, כי מפקינן מיניה ארבעה מפקינן מיניה, גלימא לא מפקינן מיניה מקדו קיים, וקליפת דרביט יחזיר לבעליו,

רבא אמר גלימא מפקינן מיניה, מאי טעמא כי היכי דלא לימרו # [חז"ל הקפידו על מה שיאמרו הבריות], גלימא דמכסי וקאי [ועומד, והולך בה], גלימא דריביתא הוא [הא לאו הכי המקח קיים ולא אמר' כיון דנעשה באיסור נתבטל המקח. רא"ש],

אמר רבא, האי מאן דמסיק תריסר זוזי דריביתא בחבריה, ואגר ליה חצר דמתגרא בעשרה, ואוגריה נהליה בתריסר [הלוח היה חייב למלוה תריסר של רבית, והיה לו ללוח חצר שנשכרת בעשרה, והשכירה למלוה בעד אותם תריסר דרביט שחייב לו, והרויח הלוח שתיים יותר מכדי דמי השכירות שדרכו להשכירה בה לאחר. יעב"ץ], כי מפקינן מיניה תריסר מפקינן מיניה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הערך עד להרבה קוראו ורשאו. מאירי, טר-שא שמור חוב, לשון משאת בואמה. יעב"ץ].

איתיביה רמי בר חמא לרב נחמן, ואמרי לה רב עוקבא בר חמא לרב נחמן, ואם לגורן, בשנים עשר מנה אסור?

א"ל התם קין ליה, הכא לא קין ליה אם מעכשיו הרי הוא לך בפחות, דזהדיא פריש ליה דשכר המתנה הוא נוטל,

אמר רב פפא, טרשא ידידי שרי עושה שכר תמרים היה, ומוכר לו בזמן הזול [פ' והלקוחות לוקחים השכר עכשיו] במשערי כשער של ניסן, ומממין לו עד ניסן [ומשלמין בניסן], **מאי טעמא שכראי לא פסיד** אינו מתקלקל, והיינו יכול להשגיגו עד ניסן, **זווי לא צריכנא** שאני עשיר, ואיני דמוק למכור כשער של עכשיו, **אנא הוא דקא עבידנא מילתא גבי לוקח** [פ' עשיתי לו טובה],

אמר ליה רב ששת בריה דרב אידי לרב פפא, מאי חזי מר דקא אזולת בתר דידך, זיל בתר דידהו אחרי הלקוחות דלינהו ודאי אגר נטר יהבו ליה למר, דאילו הוו להו זווי הוה שכיח להו שיכרא טובא כשער של עכשיו דאילו הוו להו זווי, הוו שקלי כי השתא, השתא דלית להו זווי שקלי כיוקרא דלקמיה,

א"ר חמא, טרשא ידידי ודאי שרי מוכר פרקמטיא היה, מוכר במקום הזול כשער שהוא נמכר במקום היוקר, ומממין להן, והן מעלין אותו למקום היוקר, והוא מקבל עליו אחריות דרך זהליה,

[ובפרקמטיא שהם מוליכין לשם אינם משתכרים, שהרי הוא לוקח מהם לפי מחיר היוקר, אלא כשהם מוכרים שם הפרקמטיא באה מעות לידם, ובמעות אלו הם משתכרים],

והלכותות משתכרים בפרקמטיא שלוקחין שם במעוטי, ומצידין לכאן, ואחריות החורה עליהם,

וכיון דלא מקבלי עליהו אחריות, לא הוה מלוה גציהו, עד שהפרקמטיא נמכרת והן מקבלין המעות, ואותן המעות נעשין עליהם מלוה, ואין כאן רבית,

מאי טעמא ניהא להו דליקו ברשותי [ברשותו של ר' חמא], **דכל היכא דקא אזלי שבקי להו מכסא, ונקוט להו שוקא** מכריזין שלא יהא אדם ראוי למכור עד שימכרו הס,

דף ס"ה ע"ב

והלכתא כרב חמא [דאמר טרשא ידידי ודאי שרי], **והלכתא כרבי אלעזר** דרבית קטנה יזלא דדיין, **והלכתא כרבי ינאי** דאמר מה לי הן, ומה לי דמיהן;

מהני: מוכר לו את השדה, ונתן לו מקצת דמים, ואמר לו אימתי שתצא הבא [מומח] מעות [שעליך] וטול את שלך [שדה שלך] **אסור** לעשות כן, [ראה קובץ "המעין" תשרי תשעב דף 49 במאמר על ענין

זה],

ודוקא דאמר ליה לבי מייחית מותר המעות קנה מעכשיו, לפיכך אסור לעשות כן, שאם יאכל מוכר פירות בתוך כך, לכשיצא זה המעות נמצא שהשדה קנויה לו מיום המכר, וזה אכל הפירות בשכר המתנת מעותיו,

ואם יאכל לוקח פירות מעכשיו שמה לא יצא מותר המעות, ויחזור לו זה מה שקיבל, ונמצא שלא היתה שדה קנויה לו, דהא לבי מייחית קני מעכשיו אמר ליה, והא לא אייתי, ומעות הראשונות כמלוה בעלמא היו אלל מוכר, וזה אכל פירות בשכרו [בשכר שהחזיק המעות],

הלוחו על שדהו, ואמר לו אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים, הרי היא שלי, הרי היא שלו,

[ואין אומרים דמדאין עשוי זה למכור שדהו רק משום הלוואה התרצה כן, והו"ל רבית, קמ"ל. יבין],

וכך היה ביתוס בן זונין [שם זה נזכר בפסחים לו, ב"מ סג, סה; ב"ב יג; ערבין לא]. **עושה, ע"פ חכמים:**

נב: מי אוכל פירות מכר וקבל מקצת [מעות. ררי"ק], מי אוכל פירות בתוך כך?

רב הונא אמר, מוכר [שקיבל קצת המעות], [תוס'] **אוכל פירות** לקמיה מוקי שפיר, כדמפרש ולא פליגי כו', **רב ענן אמר, משלשין את הפירות** מפקדין אותו ציד שלש, אם יגמור מקמו יתנם ללוקח, ואם לא, יחזיר המוכר מה שקיבל, ויטול פירותיו,

ולא פליגי, הא מוכר אוכל פירות **דאמר** [ליה ללוקח] **לבי מייחית** [בשחביא שאר המעות] **קני** שאין השדה קנויה לו אלל מכאן ולהבא, ועד השמא דידיה אכל, **הא** [משלשין את הפירות] **דאמר לבי מייחית קני מעכשיו** אין זה אלל תנאי, שאם יקיים תנאו יהא השדה קני לו מן היום, ואם יקיים תנאו נמצא שאכל המוכר פירות של לוקח עד עכשיו בשכר המתנת מעותיו,

תני רב ספרא ולא היה מפורש במשנה [בברייתא ?] מתי שניהן מותרין ומתי אסורין, ופי' רבא מסבא, **ברבית דבי רבי חייא, פעמים ששניהם מותרין, פעמים ששניהם אסורין, ופעמים שהמוכר מותר ולוקח אסור, ופעמים שהלוקח מותר ומוכר אסור,**

עני רבא בתריה, פעמים ששניהם מותרין, דאמר ליה קני [מהשתא] **כשיעור זוזך** והשאר לבי מייחית קני, זה אוכל פירות קרקע המגיע לדמים שנתן, והמוכר אוכל השאר, **פעמים ששניהם אסורין, דאמר ליה לבי מייחית קני מעכשיו** הכל מעכשיו, שניהם אסורין, כדפרישית לעיל [ואז משלשין הפירות], **פעמים מוכר מותר ולוקח אסור דאמר ליה לבי מייחית קני** עד דמיימי שדה של מוכר הוא, **פעמים שהלוקח מותר ומוכר אסור, דאמר ליה קני מעכשיו** וזוואי ליהוה הלואה גבך כיון דאקנייה מעכשיו הרי היא של לוקח, ואם יאכל מוכר פירות, בשכר המתנת מעות יאכלם [והוי רבית],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אבל רישא, שעל כרחו נריך להחזיר [שהרי המוכר מתנה], מעיקרא לאו מכר הוא;

ההוא גברא, דזבין ליה ארעא לחבריה שלא באחריות שאם יערפנה בעל חוב שלי, לא אחזיר לך כלום, וכגון דפריש ליה הכי צהדיא צעטרא, דאי מסתמא הא מוקמינא (טו, ז) כשמואל, דאמר אחריות טעות סופר,

חזייה [המוכר ללוקח] דהוה קא עציב, אמר ליה אמאי עציבת, אי טרפו לה מינך, מוגבינא לך שופרא מעידת שניכסי אפרע לך שבחא אף את השנא שמשנינא ופירי והפירות שיטרפו ממך # [משמע מלשון רש"י שהבטיח לו להחזיר לו גם את הקרקע, אבל גם בלא"ה קשיא איך טרפו ממנו את הקרקע כשיש למוכר קרקעות אחרות? וי"ל כמש"כ התורת חיים לקמן סו: שהמערער הביא ראיה שהשדה היתה של אבותיו [פ'] שהשדה שלו ומעולם לא היתה של המוכר. וראה חו"מ סימן קמו סעיף כב]],

אמר אמימר

דף ס"ו ע"א

פטומי מילי בעלמא הוא אין אלו אלא דברי תנחומין צעלמא, לפטס את לנו [ואינו יכול לתבוע את המוכר, אם טורפים את השדה ממנו],

אמר ליה רב אשי לאמימר, טעמא מאי, כיון דלוקח בעי לאתנויי [פ'] שכן הוא אומר להמוכר, שאינו לוקח אלא בתנאי שיש אחריות על הקרקע, או אחריות על שבח ופירות, שהלוקח הוא שמפסיד בלי אחריות, אבל המוכר מה איכפת לו], והכא מוכר קא מתני [והמוכר כשאומר בן הוא רק להניח דעתו של הלוקח, ולכן], אמרת פטומי מילי בעלמא הוא,

[ומקשה על הסברא של "פטומי מילי בעלמא הוא"] אלא מתניתא [ברייתא לעיל] דקתני, [שהלוקח אומר למוכר שמכר מחמת דחקו] לכשיהיו לך מעות אחזיר לך, מותר, [פ'] דשם שלפי הענין המוכר הוא שמפסיד, שמוכר נגד רצונו, ורוצה להחזיר המעות ולקח את ביתו או שדרו בחורה, ולכן] דמוכר הוא דבעי לאתנויי, מוכר לא אתני ולוקח קא מתני, ואמרינן מאי שנא רישא, ומאי שנא סיפא,

ואמר רבא, סיפא דאמר ליה מדעתיה,

[ומקשה אי הסברא של "פטומי מילי בעלמא הוא" הוא סברא אמיתית, למה צריך לומר שמותר משום דא"ל מדעתיה],
טעמא דא"ל [לוקח למוכר] מדעתיה [מדעת עצמו, ולא שיהיה יכול המוכר לחבועו בדין על זה], הא לא א"ל מדעתיה [אלא אמר סתם] [אסור], לא אמרינן פטומי מילי בעלמא הוא אלמא, על כרחיה מקיים תנאה, לפיכך אינו מכר, והוה ליה כרצית, ולא אמרינן פטומי מילי ניסו, הואיל ולא אתני מוכר?

מאן תנא שניהם אסורין? אמר רב הונא בריה דרב יהושע דלא כרבי יהודה, דאי רבי יהודה הא אמר צד אחד [שבין לגבי מוכר ובין לגבי לוקח אינה אלא צד אחד] ברבית מותר דלמא אתי ידי רצית, דלמא לא אתי,

כינא, אם מוכר אוכלס ולא גמר לוקח מקחו אין כאן רצית, גמר יש כאן רצית, הלכך דלא כרבי יהודה,

אבל סיפא [ד. רש"י] קמי מוכר מותר ולוקח אסור, לוקח מותר מוכר אסור אפילו רבי יהודה מודה, דהתם ודאי איכא רצית,

דכי אמר ליה לבי מייסית קני, אין לו עכשיו זה כלום, ואפילו גמר, הלכך פירי דהשתא רצית הן אללו [אצל הלוקח שאוכל על שנתן מעות קדומה],

והיכא דאמר ליה קני מעכשיו, חזוי ניהו הלוואה גבך הרי קנייה לו [ללוקח] מעכשיו, ואם יאכל מוכר פירות, הרי הוא רצית:

צרימא היא משכן לו בית [לזה מעות מהבירו, ונתן לו בית במשכון], משכן לו שדה, ואמר לו [מלוה ללוה] לכשתרצה למוכרם, לא תמכרם אלא לי, בדמים הללו [תוס'], [שהלויתי לך, ואז אוסיף לך סכום קטן] פסק לו דמים מועטים להוסיף לו על מעות הלוואה, להצמיחה לו אם צא למוכרה [פ'] למשל אם משכן לו בית על הלוואה של 10,000 ופסק עמו שאם ימכרם לו לעתיד יוסיף לו 1,000, אסור,

[אבל אם אמר מלוה ללוה לא תמכרם אלא לי] בשוייהן, מותר,

מאן תנא בדמים הללו אסור? אמר רב הונא בריה דרב יהושע דלא כרבי יהודה, דאי רבי יהודה, האמר צד אחד ברבית מותר האני נמי דלמא לא אתי ידי רצית, דלא ירצה למוכרה לעולם, ולרבי יהודה אם ירצה למוכרה מותר ליה לקבלה בדמים שפסק, דמתחילת התנאי דאחד הוא דהוה כרצית:

[ועוד ברייתא, או המשך הברייתא דלעיל] מכר לו בית ונתן לו כל דמיו מכר לו שדה, ואמר לו מוכר, על מנת קן אני מוכר לך לכשיהיו לי מעות החזירים לי ששסיחו לי מעות החזירים לי וטול מעותיך אסור דנמא שאין זה מכר, [וכשאכל] [וכשאכל. ר"י] פירות שזכר מעותיו עומד וטול,

[אבל אם אמר הלוקח למוכר מעצמו] לכשיהיו לך מעות אחזירם לך הלוקח אמר לו מאליו כן, מותר ולקמיה מפרש טעמא:

מאן תנא אסור קאי? אמר רב הונא בריה דרב יהושע, דלא כרבי יהודה, דאי רבי יהודה האמר צד אחד ברבית מותר,

מאי שנא רישא [דאסור], ומ"ש סיפא?

אמר רבא (רישא דלא א"ל מדעתיה) סיפא [שהלוקח אומר למוכר שיחזיר לו המעות, ולכן אין כאן חשש רבית] דא"ל מדעתיה אם ארצה אחזירם ולא שתצעני צדין, הלכך מותר, דאי נמי חזר וקיצל מעותיו, עד עכשיו שלו היתה, וחזר ומוכרה לו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[ומתריץ שהגם ש"פטומי מילי בעלמא הוא", הוא סברא אמיתית, כוונת תירוצו של רבא לעיל, היא שנעשה וכו'] **א"ל** הא דרצא נעשה כמאן דא"ל **מדעתיה אתמר** הכי אמר רצא לעיל, מאי שנא רישא מאי שנא סיפא, אמר רצא סיפא כיון דצעי מוכר [שמוכר אנב דוחקיה] אמתוי ולא אתני, והלוקם קאמר ליה מנפשיה, נעשה כאומר ליה מדעתיה אחזיקנה אס ארצה, ואף על גז דלא פריש מדעתיה, כמאן דפריש דמי, ואין עליו לכופו, הלכך, אי נמי אהדרינהו, השתא הוא דהדר זצין להו:

[ידיעות:

לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים מותר. אבה"ע קט א, וכתב הבאר היטב, מצות גירושין הוא מצות עשה, ומהרא"ח היה נותן טעם לפ"ז למה שנוהגין לחת גט לשכיב מרע בלא בנים, אעפ"י שבגט זה הם מבטלים מצות חליצה או יבום? מפני שנתנית הגט ג"כ היא מצות עשה, הרשב"א בתשובה סי' יח נתן טעם שאין מברכין על מצוה זו, מפני שיש גירושין שהם בעבירה כגון שלא מצא בה ערות דבר ששנוי המושלח ע"ש],

ההוא שכיב מרע, דכתב לה גיטא לרביתהו [לאשתו] שלא מזקק ליצום, ולא כתב לה על תנאי אס ממי,

אנגיד ואתנח [לשון זה גם בשבת קנב.], [הבעל התחרט שלא כתבו לה על תנאי, שהיה מתירא שזא תלך אשתו ותנשא לאחר אפילו אם יהיה מחולו זה. ר"י מלניל], **אמרה ליה אמאי קא מתנחת, אי קיימת** [שתשאר קיים, שלא תמות] **דירך אנא** [ואחזור לחיות אשתך],

אמר רב זביד פטומי מילי בעלמא הוא אין אמירה זו קצלת תנאי, אלא לנחמו, ואם תרצה תנשא לאחר,

א"ל רב אחא מדפתי לרבינא, ואי לאו פטומי מילי מאי ואף אס אמרה בלמח, ובקצלת שצוה גמורה, מאי בדידה קיימא למישרי **תנאה בניטא** בתמיה, הגט אינו אלא מדעת האיש, וזריך למוסרו לה על התנאי, ואס לא תמנה בשעת נתינה תנאי שלה אינו כלום, ואפילו אמרה קודם לכן, ולא דמי לממון, דמשעבד נפשיה דציוויה, בדידיה קיימא למישרי תנאה?

מהו דתימא, הוא גופיה אדעתא דידה קא גמיר ויהיב גיטא, קא משמע לן:

[שנינו במשנתנו] **הלוחו על שדהו** [ואמר לו אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים, הרי היא שלי, הרי היא שלי]: **אמר רב הונא בשעת מתן מעות** [בשנתן המלוה ללוה מעות החלואה] המנה על מנת כן **קנה הכל**, ואס **לאחר מתן מעות** המנה אין דדבריו כלום # [הלא הגב' אומרת דקנה נגד מעותיו, ולמה אומר רש"י "אין לדבריו כלום". וראה מהר"ם ש"ף שכתב על דיבור זה שני מילים "אינו מדויק"] **לא קנה אלא כנגד מעותיו**,

[וא"ת יקשה כדפריך בסמוך [ע"ב] מי קא"ל קני לגבינא, והלא אמר ליה קני הכל לסוף ג' והכל אינו קונה, ולכך אף כנגד מעותיו לא יקנה וכו'? וי"ל דהכא ה"פ לאחר מתן מעות לא קנה אלא אם התנה עמו, קני לגבינא קני כנגד מעותיו. חוס'],

ורב נחמן [בר יעקב, חתנא דבי נשיאה, אשתו חיתה ילתא] [ראה ברכות נא: סוף פרק שלשה שאכלו] ודיין בנהרדעא, חי בערך בשנת 280 **אמר, אפילו לאחר מתן מעות, קנה הכל** [כל השדה, אע"פ שהוא יותר מהחלואה], [וא"ת כיון דליכא שום קנין ולא שעת מתן מעות במאי קני והלא אין אדם מקנה בדבור בעלמא? וי"ל דאיירי דיהיב ליה שטרא על תנאי זה כדמשמע בסמוך דקאמר קרע רב יהודה לשטריה וקני על ידי השטר. תורת חיים],

עבר רב נחמן עובדא גבי ריש גלותא, כשמעתיה,

[הגיע הדבר לדיון לפני רב יהודה. שט] **קרעיה רב יהודה** [בר יחזקאל, אמורא בבל בדור השני, תלמידו של רב ושמואל, ראש ישיבת פומבדיתא, והוא יסד הישיבה בשנת 255 לערך] **לשטריה** [שכתב על תנאי זה. ע"פ התורת חיים],

אמר ליה ריש גלותא [לרב נחמן], **רב יהודה קרע לשטרך, אמר ליה** [וכי] **דרדקא קרעיה** בתמיה, וכי לא אדס גדול הוא, לא קרעו כלל טעם **גברא רבה קרעיה**, [ודאי] **חזא ביה טעמא וקרעיה** [פי' דסבר שאין לכתוב שטר לאחר מתן מעות],

איכא דאמרי אמר ליה [רב נחמן לריש גלותא] **דרדקא קרעיה, דכולי עלמא לגבי ידידי בדינא, דרדקי נינהו** [ואף שרב נחמן היה צעיר קצת מרב יהודה],

הדר אמר רב נחמן [פי' חזר בו עד קצת האחרון], **אפילו בשעת מתן מעות לא קנה ולא כלום,**

איתיביה רבא לרב נחמן [על מה שאומר לאחר שחזר], **אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים, הרי היא שלי, הרי היא שלו** [הרי שתנאי שעשה בשעת מתן מעות, תנאו קיים?]

[תנאי שאדם עושה בשעת הלואה שאם לא ישלם לו עד שלש שנים יהיה הבית שלו, זה נקרא אסמכתא שהוא עצמו סומך שודאי ישלם לו עד שיעגל הג' שנים, ולכן הוא מפרזי ואומר שיהיה לו הבית ששוה הרבה יותר מהחלואה, ומעולם לא היה בדעתו ליתן לו הבית או השדה, ולכן זה נקרא אסמכתא],

[וכל דאמרינן באסמכתא, הני מילי במתנה על עצמו כגון אם לא נתתי לך מכאן ועד שלשים יום החזר לו שטרו, אי נמי אם אוכיר ולא אעביד אשלם, וכן כל אסמכתא שבתלמוד בדרך זו תמצא אותם, וכו', אבל האומר אם תעשה כך וכך או לא תעשה, או שאמר אם באת מכאן ועד יום פלוני אם לא באת [פי' וכן כל

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כיוספא,

דבר שאינו תלוי בעצמו אלא באחרים] שדי נתונה לך זו אינה קרויה אסמכתא אלא זה תנאי בני גר ואבן וכו'. רמב"ן ב"ב קסח],

אמר רב פפא, האי אסמכתא, זימנין קניא וזימנין לא קניא, אשכחיה דיוס הזמן דקא שתי שכרא צמנות אין זה ענב לחזור אחר פדיון שדהו, ודעמו לשקעה [ולכן] קני, [ואם מוצאו] דקא מהפך אזוזי לא קני,

א"ל רב אחא מדפתי לרבינא [למה אם שותה שכר קני, שמוא דעתו לשלם החוב], דלמא לפכוחי פחדיה להפיג דאגמו, שדואג על המעות, דכתיב [תהלים קד] ויין ישמח קא שתי, אי נמי איניש אחרינא אסמכיה אזוזי [לזה לו מעות],

אלא אמר רבינא, אי קפיד ברמי אס מקפיד במכירת חפציו, שלא לפסות משוויין ודאי קני אינו חש אס משקע שדהו,

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא, דלמא סבר כי היכי דלא תיתזיל ארעיה שאס יראה אותו ממזר אחרי מעות, ומוכר נכסיו בפחות, מוזיל קרקעותיו, ולעולם אנוס הוא, ולא גמר ומקני,

אלא אמר רב פפא, [אף שאם חש על מכירת חפציו אינה ראייה שהתייאש משדהו, אבל] אי קפיד בארעא שלא ימכור שום קרקע, אפילו בשוויין ודאי קני [שוה ראייה שאינו מחזר אחר מעות לשלם החוב],

ואמר רב פפא, אף על גב דאמור רבנן אסמכתא לא קניא, אפותיקי הויא למיגבא דיה מינה קונה דה כנגד מעותיו, ואס דא לפרוע המעות לאחר זמן לא יקבלס,

א"ל רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא, מי קאמר ליה קני לגוביינא [כלומר שהרי לא התנה בזה כלום, אלא שיקנה הקרקע, וכיון שאין תנאו קיים במה ובה לגוביינא זו. ריטב"א],

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ואי אמר קני למיגבא מיניה קני, סוף סוף אסמכתא היא דלא אמר ליה קני לגוביינא אלא אס איני נותן לך מכאן ועד שלש שנים הדך הויא לה אסמכתא, דכל דאי אסמכתא הוא ואסמכתא לא קניא,

אלא אפותיקי דקאמר רב פפא מאי היא היכי דמי דגבי אסמכתא מיהוי אפותיקי [פרוש דהא ליכא למיזר דבטעותא אמרה רב פפא. ריטב"א]?

דאמר ליה [לזה למלוח], לא יהא לך פרעון אלא מזו אף צמון שלש שנים, ואס אין אני נותן לך מגופה כנגד מעותיך עד שלש שנים מהא כולה שלך, דהא אמר רב פפא דאף על גב דלא קניא, למיהוי כוליה ידידי לאחר שלש, אפותיקי הוי למגבי מיניה, דכלאו אסמכתא נמי שווייה אפותיקי,

[כל שיתנה האדם עם חבריו דרך קנס, כלומר אם לא יהיה כן יענש בממון כך וכך זה נקרא אסמכתא, וכו', אבל כל תנאי שיתנה האדם עם חבריו ויאמר אם אתה תעשה כך אף אני אעשה כך וכך, כדרך בני אדם שמתנין בלשון זה, אין זה בכלל אסמכתא כלל חלילה, שא"כ היאך נמצא ידינו ורגלינו על כל תנאי בני אדם, זה עם זה וכו'. עיי"ש. חינוך מצוה שמנ],

אמר ליה, אני אומר אסמכתא קניא הייתי רגיל לומר קנה הכל, דאסמכתא קניא, אכל ובמניומי אמר חלוק עלי, והחזירי מדברי [ועבשיו אני סובר] אסמכתא לא קניא והא אסמכתא היא, הצטפה צעלמא, לסמוך על דבריו, שאס לא ימלא דבריו, יתן לו שזה מאמץ צמנה,

ולמניומי קשיא מתני',

איבעית אימא מתני' רבי יוסי היא צפרק גט פשוט (צבא צמרא קסת, א) מי שפרע מקצת חובו, והשליש את שטריו כו' דאמר אסמכתא קניא,

דף ס"ו ע"ב

איבעית אימא, ממתימא דאמר ליה קני מעבשיו אס לא חתן לך עד שלש שנים, דלאו אסמכתא היא, אלא קנין גמור היא, שעל מנת מכר גמור החזיק דה מעבשיו דממס הללו, ואזולי אחיל גביה, דה קיבל עליי, שאס יחזיר לו מעותיו עד שלש שנים יקבלס,

והפירות לרבי יהודה [דאמר ריבית מצד אחד לא הוי ריבית, ולכן] לוקם אוכלן, ולרצנן משלשין אותן,

א"ל מר ינוקא ומר קשישא בני דרב חסדא לרב אשי, הכי אמרי נהרדעאי משמיה דרב נחמן, האי אסמכתא, בזמניה קניא קא סלקא דעתך הגיע זמן ולא נתן לו מעותיו, בלא זמניה קודם שהגיע לא קניא,

א"ל, כל מידי בזמניה קני, בלא זמניה לא קני [פי' מה החדוש, הלא עשה התנאי אם לא ישלם עד שיוגיע הזמן, ולמה יקנה קודם הזמן]?

דלמא הכי קאמריהו, אשכחיה ליה בגו זמניה, וא"ל קני לא אפדנה עוד, קני דגמר ואקני, דאי לא למה ליה למימר ליה, הלא אין יכול עכשיו למצונו [שלא הגיע זמן פרעון עדיין], [אבל אם מוצאו לזה למלוח] בתר זמניה, ואמר ליה קני, לא קני, מאי טעמא [מה שאומר לו עכשיו "קני" לא קני], מחמת כיסופא [שאין לו לשלם] הוא דקאמר ליה [ומה שאמר לו מתחלה לא קנה לו, דאסמכתא לא קניא],

ולא היא, דאפילו בגו זמניה נמי לא קני, והאי דקאמר ליה קני, קא סבר כי מטי זמניה לא ליתי ליטרדן ולדחיה צעלמא, משום

אבני חן על מסכת בבא מציעא

קנייה ללוקח ומן הדין אוכל פירות, ומוחל על אכילתו לא הויא מחילה,

והאיתמר, המוכר פירות דקל לחבירו קודם שחטטו פירותיו, אמר רב הונא, עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו אם לא חזר בו קודם שחטטו פירותיו חוזר, דאפילו למאן דאמר (יבמות נג, א) אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הני מילי שצא לחזור אחר שצא לעולם, משבאו לעולם אין יכול לחזור בו דקסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בשעת המכר, שיהיה המכר חל לכשיצא לעולם,

ורב נחמן אמר, אף משבאו לעולם יכול לחזור בו דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,

ואמר רב נחמן, מודינא, דאי שמיט [הקנה] ואכיל [קודם שחזר בו המוכר], לא מפיקין מיניה שרי כל זמן שלא חזר ממחל על אכילתו, ואף על פי שנטעמו, שלא היה יודע שיוכל לחזור, ממחילה היא?

התם זביני [מוכר פירות דקל לחבירו], הכא [הלווהו על שדהו, ואמר לו אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים, הרי היא שלי] הלואה היא ומימי כרצית, שמתחילה צהלואה לא לו, וכרצית קנאיה דמי, ואין אצק רצית דדבר הלואה, אלא דדבר מכר, כגון המכרה בפירות דמתנימין (ס, ז) [וראה בתוס' אך פירש הר"ת תירוצו של הגמ']

[שבת נו, א] אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שאמר דוד למפיבשת [בשמואל ב יט ל] אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה לו, רחבעם [בן שלמה] וירבעם [עבד לשלמה] יחלקו את המלוכה [וכ"ה יומא כב:]. מפיבשת היה בנו של יהונתן שהיה בנו של שאול, ומפיבשת היה נכה רגלים, וציבא היה נער בית שאול [ש"ב יט יח], [השדה כולל לכל הנחלה [פי' הנחלה של שאול המלך], ובדברי רבותינו ז"ל כשאמר דוד אתה וציבא תחלקו את השדה וכו' כי קבל [דוד] לשון הרע מפי ציבא [על מפיבשת, שנשאר בירושלים כדי לקחת המלוכה מדוד] ולא קבל הצטרפות מפיבשת לפניו [שאמר לדוד שלכן לא בא עמו, שעבדי רמני כי אמר עבדך אחבשה לי החמור וארכב עליה ואלך את המלך כי פסח עבדך] ואמר לו למה תדבר עוד דברך והכתוב מעיד עליו ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו ואת בגדיו לא כבס. רד"ק ש"ב יט יח ל],

והענין של חילוק המלוכה הוא במלכים א יא כו, וירבעם בן נבט אפרתי מן הצדקה ושמ אמו צדקה אשה אלמנה עבד לשל מלך וירם יד בן נבט: כט ויהי בעת ההיא, וירבעם יצא מירושלים ויצא אתו אהיה השיל יצא וציבא בן נבט והוא מתפסח בשלמה תדשה וישניהם לבדם בשדה: ל ויתפש אהיה בשלמה תדשה אשר עליו וקדשה שנים עשר קרעים: לא ויאמר לירבעם קח לך עשרה קרעים כי בה אמר ה' אל ישראלי הנני קרע את הממלכה מיד של מלך ונתתי לך את עשרה השבטים: לב ויתשבט האחר ויהיה לו למען עבדי דוד ולמען ירושלם העיר אשר בחרתי בה מפל שבטי ישראל: לג יען אשר ענבתי [ר"ל הניח את נשיו לעזוב אותי ולהשתחות לע"ג. מדר] וישתחוו לעשתרת אל ה' צדנין לבמו' של אל ה' מו' אב ולמלכם אל ה' בני עמו' ו' אל ה' ה' (לא לימד את נשיו

ההוא גברא, דובין ליה [מכר לו] ארעא לחבריה באחריות, א"ל [הקנה למוכר] אי טרפו ליה מנאי, מגבית לי כנגד מעותי מעידי עידי דאית לך?

אמר ליה, מעידי עידית לא מגבינא לך, דבעינן [שאני רוצה להחזיק בשדות אלו] למיקם קמאי [שקיימו לפני], אלא מגבינא לך מעידי אחרים דאית לי,

לסוף טרפוה מיניה [שהמערער הביא ראיה שהיה של אבותיו [פי' שהשדה שלו ומעולם לא היתה של המוכר. וראה חו"מ סימן קמו סעיף כב], אבל בעל חוב לא הוה מצי למיטרף דהא מצי למימר הנחתי לך מקום. תורת חיים], אתא ברקא שקיל לעידי עידית שקף נהר שטפה לעידי עידי [ושויא זיבורית. ריטב"א], וכשכא זה לגזות מן העידי, כפי מנא, אמר לו לא מיגבי אלא מזנינים אחרים שיש לי [דהשתא עידית דמעיכרא הדרא לה עידי עידית, מר סבר בתר הלואה אוליגן דהוה עידית, ומר סבר בתר השתא [והא העידי עידית נעשה בינונית] אוליגן ולא גבי אלא מבינונית. ריטב"א],

סבר רב פפא למימר, מעידי א"ל [לא אתן לך אלא מעידי], והא קיימא [והא עכשיו נשאר לו להמוכר עידית],

א"ל רב אחא מדפתי לרבינא, ולימא ליה כי אמרי לך אנא מגבינא לך לגזות מעידי [שאשלם לך מעידי, רק במצב], דהוה עידי עידית קיימא, השתא קיימא ליה עידית במקום עידי עידית [ולא יתן לו אלא בינונית],

רב בר שבא, הוה מסיק ביה רב כהנא זוזי, א"ל אי לא פרענא לך ליום פלוני, גבי מהאי חמרא [מיין זה] ופסק דמיס, ולגסוף איקרי,

סבר רב פפא למימר, כי אמרינן אסמכתא לא קניא הני מילי בארעא, דלאו לזבונא קיימא [ובאמת אינו רוצה לתן לו השדה], אבל חמרא [יין] כיון דלזבונא קאי, כוזוי דמי,

א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא, הכי אמרי' משמיה דרבה, כל "דאי" [בגון, מה יהיה אם לא פרענא לך] לא קני [דבכל אופן נקרא אסמכתא],

אמר רב נחמן, השתא דאמור רבנן [היינו רב נחמן] אסמכתא לא קניא, [אם לא שלם לו החוב לאחר ג' שנים, והתחיל המלוה או לאכול פירות] הדר' [ו] ארעא, והדרי פירי לאחר שלש, אם אכלן לוקח,

למימרא דסבר רב נחמן מחילה בטעות כי האי, דהמוכר סבר שהיא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ולא פירות נכסים שנפלו לה זריסה אחר שנשאת, חיקנו חכמים שהצטל אוכל פירות, ולא חיקנו [ובממאנת ושינה ואיילונית אע"פ שהבעל אוכל פירות] תממיהן [תחת אבילת פירות], שאם נשצית חייב לפדותה משלו, ואלו, אף על פי שאין להם תמקנת פירות, שאם נשצית לא יפדנה, דלא קרינא צה וואוצניק לאינשו, אפילו הכי לשמא לא יחזור לה פירות שאכל,

ולא מזונות [שלשה אלו אינו חייב לזונה],

וְלֹא בְלָאוֹת הכניסה לו בגדים צנזווייתה, אפילו יש מהם קיימים לא יחזיר בלאומייהו, אלמא מחילת אכילת פירות אף על פי שצטעות מחלה לו, מחילה היא,

[בפ"ב דכתוב' (דף קז:)] תניא כיצד אמרו ממונתין אין לה מוונות אי אתה יכול לומר ביושבת תחת בעלה שהרי הבעל חייב במוונותיה אלא כגון שהלך בעלה למדינת הים ולותה ואכלה ועמדה ומיאנה ואיילונית נמי יש לפרש בענין זה דלמוונות שאחר מיאון ואחר שנמצאת איילונית לא אצטריך דפשיטא דלית לה מונוני ושנייה אין לפרש ביתא תותיה דהא מילתא דפשיטא דהא אפילו אלמנה לכ"ג דאית לה כתובה אין לה מוונות היכא דיתבא תותיה כדאמר ביש מותרות (יבמות דף פה. ושם) בעמוד והוצא קאי מונוני אית לה וכשהלך בעלה למדינת הים ולותה ואכלה לא אצטריך דהא אלמנה לכ"ג כה"ג נמי אין לה כדמסיק ביש מותרות אלא לאחר מיתה איירי דס"ד דיש לה כמו לאלמנה כדאמר' התם. תוס'.]

ולא היא לא אונאה הוויא תיובתיה, ולא איילונות מסייע ליה, לא אונאה תיובתיה [לא קשה מאונאה, שראויים דלא הוי מחילה] דלא ידע דאיתיה אונאה שנתאנה דבמחיל גביה דלסוף, הלכך אין כאן מחילה, ואפילו בטעות,

ולא איילונות מסייע ליה, הניחא לה [לאילונות זו] דתיפוק עלה
שמה דאישות ואפילו יודעת שאין נשואיה נשואין, רזנה להאכילו,

ההיא איתתא, דאמרה ליה לההוא גברא, זיל זבין [קנה] לי ארעא מקריבין, אזל זבן לה, א"ל מוכר לשלם אי חוו לי זוזי, מהדרת לה גיהלי רועה אני שמקבל מעמית [ותחזיר לי השרה], א"ל [השלח למוכר] את וגוילא אחי קרוצים חסם, ותמרטו ביניכם, ועולא לשון דלארמי צין בזכר צין צנקה, כשרועה לומר אתה והוא או אתה והיא, כך ראינו בתפוצת הגאונים, ואני אומר שזה שמה,

אמר רבה בר רב הונא, כל את ונוולא אחי (אמר), סמכא דעתיה [שלכסוף יקבל השדה חזרה מן הלוקח], ולא גמר ומכני,

ארעא הדרה, פירי מאי, רבית קצוצה הוו [שהרי לקח המעות בתנאי שיחזירם לנוולא, ובני לבני היא אוכלת פירות] **ויוצאין בדינין, או דילמא כי אבק רבית הוו, ואין יוצאין?**

אמר רבה בר רב הונא, מסתברא כי אבק רבית הוּו [ראה רש"י

ללכת בדרכי וכו' כאשר עשה דוד אביו. [מד] בדרכי לעשו'ת תישר בעיני וחקתי
ומשפטי בדרך אביו: לה ול' אֶאָחֶה אֶת־כָּל־הַמַּלְכָּה מִדֹּדָי. כי' נָשִׂיא אֲשֶׁנָּה בל
ימי חַיָּו לְמַעַן דָּוִד עֲבָדִי אֲשֶׁר בְּחִרְתִּי אֹתוֹ. אֲשֶׁר שָׁמַר מִצְוַתִּי וְחֻקֹּתַי: לה
וְלַחֲקֹתִי הַמְּלוּכָה מִיַּד בָּנָו. וְנִתְּתִיהָ לָהּ אֶת עֲשֶׂרֶת הַשְּׂבָעִים: לו' וְלָבָנָו אֶתֵּן
שְׂבָעִתָּאֵחָד לְמַעַן הִיוּ חֲנִינִי [פי' נר. מצו] לְדֹוִיד עֲבָדִי כְּלִי־הַמִּים. לפני בִּירוּשָׁלַם
הַעִיר אֲשֶׁר בְּחִרְתִּי לִי לְשׁוֹם שְׁמוֹ שֵׁם: מ' וּבִקֵּשׁ שָׁל מֶה לְהַמִּית אֶת־יָרֵבְעָם וְיָקָם
יָרֵבְעָם וַיִּבְרָח מִצִּירִים אֶל־שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וַיְחִי כְּבָצָרִים עֶד־מוֹת שָׁל מֶה: מג
וַיִּשְׁכַּב שָׁל מֶה עִם־אֲבֹתָיו וַיָּקָב בְּעֵינֵי דָוִד אֲבִיו וַיִּמָּלֵךְ הָרֵבֶכֶם בָּנוֹ. [תחתיו:]

אמר רבא

דף ס"ז ע"א

היה יתיבנא קמיה דרב נחמן כי אמר ומדינא דלי שמיט ואכיל כו' (א) ושקא פירות דקל מחבירו, ושמיט הלוקח ואכל פירות עד של חזר בו המוכר, לא מפקינן מיניה,] ובעי לאותביה אונאה דמן (נא, א) דמזיז לו אונאה, ושאף על גב דמדעת נתן לו הואיל וטעה, אלמא מחילה בטעות לאו מחילה היא,

ואורדיק השגות צי [anticipated], וראה שהיה דעמתי להשיג על דבריו [“אורדיק” כבאדם שמביט מבעלה למטה. שטמ”ק] חזיתן איילוניות קדמני, להראות טעמה לדבריו מאיילוניים, כלקמן,

[ומפרש, שכן רצה לשאול] והרי אונאה [שתות] דמחילה בטעות היא, ולא הויא מחילה, [והשני רב נחמן ברבא] ואודיק, חזיתן איילונית, הרי איילונית דמחילה בטעות היא, והויא מחילה,

רתנן [בתרבות ל:]: **הממואנת** קטנה ימונה שהשיאמה אמה לדעתה, אמרו חכמים יכולה למאן, דמן התורה אין מעשה קטנה כלום, ואמה אינה זוכה זה לקדשה, ורבען הוא דמקון נשואין לימונים שלא ינהגו זה מנהג הפקר, וישמרה בעלה, והם אמרו דסגי לה במיאלו,

והשנייה שניות לעריות, שגורו חכמים צפרק שני דיצמות (כ, א) אין לה כחזה, דקנסא הוא דקנסין לה מפני שמרגילמו עליה [שהאשה רוצה שישא אותה], כדאמרין ציצמות (פא, ב),

וּבְכַן רֹאֵין דְּמַחִילָה בַּטְעוֹת הִי מַחִילָה וְהָאִילּוּבִית דּוֹכִינְמָא דְלֹא יִלְדֵה, לִשְׁן אִיל, אֵין לֶה כְּמוֹהַ שְׁמַקְמו טְעוֹת, דְּלֹא אֲדַעְמָא דְּהִי נִכְסָה, וְאִף עַל גַּב דְּמִי מַחִלָה הִיא נְכוּיִיָּה דִּילָה [שְׁהָאִשָּׁה מַחִלָה בְּנִסְיָה] לְמוֹסְרָה צִידו טְעוֹת הוּא, מַחִילָה בְּטְעוֹת הוּא מַחִילָה,

[דממאנת ודאי אינה זוכה בכתובה וכו'] שהרי היא גרמה שבעלה מוציאה, בשניה קנסינן לה, ובאיילנות הוי מקח מעות],

אין' להן לא כתובה @ ואף מה שהכניסה לו צנדונייה ושמתן צמחצמה [נבסי צאן ברז], נשארות שלו ואינו משלם עבורם לאשה], וכל שכן מחמים שמקינן לאשה, משום דבעל כרחיה נפקא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לעיל סו: דאבק רבית אינה אלא בדרך מכר וממכר, ואין יוצאין בדיינין, וכן אמר רבא כי אבק רבית הו, ואין יוצאין בדיינין,

אמר רב אשי, השתא דאמרת, אבל טפי לא מפקינן מיניה, אבל שיעור זוזי, נמי לא מסלקינן ליה בלא זוזי עד שימן לו כל שיעור מעות הלאה, מאי טעמא, סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא, הוי אבק רבית, ואבק רבית אינה יוצאה בדיינין,

וכיון דכי אכלינהו להך, לאו צמורת פרעון אכלינהו, הוה ליה אבק רבית משעת אכליה, ואינה יוצאה בדיינין, וכי סלקוהו משדה זו בלא זוזי, אפוקי מניה אבק רבית שאכל הוא,

והאי דנקט לעיל אתרא דמסלקי, דאילו אתרא דלא מסלקי, שנהגו לאכול המשכונא שנים הקצוות למנהגן, ואילו הוה ליה זוזי לא מני מסלק ליה, הכל מודים דכל אותן השנים כמכר הוא אכלו, ואי נמי אכל שיעור זוזי לא מסלקינן ליה,

עבר רב אשי עובדא, ביתומים קטנים,

דף ס"ז ע"ב

בגדולים ואף על גב דאכל שיעור זוזי, לא מסלקינן ליה, דקסבר מתחילת אכלתו אבק רבית הוא, ואין כח בדיינין להוציאו,

אמר ליה אביי לרבא, משכנתא מאי משכן לו שדה, ולא קץ עמו לאכול פירות לשם רבית, אלא סתם, והוא [המלוה] ירד ועשה ואכל, התם [שמוכר בתנאי שיחזירו לו השדה כשיחזיר המעות] טעמא מאי [שאינה אלא אבק רבית] משום דלא קץ ליה, הכא נמי לא קץ ליה ופליג אדרב נחמן, דאמר לעיל [סו:]: הדרא ארעא והדרי פירי, או דילמא התם זביני, הכא הלוואה [ודינה כרבית קצוצה]?

א"ל התם טעמא מאי, משום דלא קץ ליה, הכא נמי לא קץ ליה,

אמר רב פפי, עבר רבינא עובדא [במוכר שפרה את שדהו], וחשיב כמה אכל [הלווקח] פירות ואפיק פירי ואפקינהו מיניה, דלא כרבה בר רב הונא,

אמר רבא בריה דרב יוסף, משמיה דרבא, האי משכנתא באתרא דמסלקי [שלעולם יכול הלוה לסלק את המלוה ע"י שמשלם כל החוב], לא ניכול [לא יאכל המלוה פירות] אלא בנבייתא שינכה לו מן החוב דבר קצוב לשנה, דנראה כמכור לו, ויורד בספק דאפילו תלקה ולא יהו זה פירות, ינכה לו אותה קצבה, הלכך, כי שקיל מיניה טפי לאו רבית הוא, ודווקא באתרא דמסלקי, אכל באתרא דלא מסלקי [שאין הלוה יכול לסלק את המלוה], כל ימי הזמן הוי כמכירה אכלו, ובלא נכיתא נמי אכול,

וצורבא מדרבנן שצריך לישר דרכיו ולהתקדש אף צמותר לו, פן ילמדו ממנו לזלזל באיסוריין אפילו בנבייתא נמי לא ניכול,

אלא במאי ניכול, בקיצותא לקמן מפרש, הניחא למאן דאמר קיצותא שריא, אלא למאן דאמר קיצותא אסירא, מאי איכא למימר,

דאתמר, קיצותא, פליגא בה רב אחא ורבינא, חד אמר קיצותא שריא, וחד אמר קיצותא אסירא,

היכי דמי קיצותא, דאמר ליה עד חמש שנים אכילנא לה בלא נבייתא [אוכל פירות ואינו מנכה כלום מן החוב בשביל אכילת הפירות], מכאן ואילך שיימנא לך כולוהו פירי [ואשלם לך מה שאכול, ובה פליגי רב אחא ורבינא],

איכא דאמרי, כל בלא נבייתא [כל שאוכל פירות ואינו מנכה לו מן החוב] אסור, אבל היכי דמי קיצותא, דאמר ליה עד חמש שנים אכילנא בנבייתא [סכום מסוים לשנה], מכאן ואילך, שיימנא לך כולוהו פירי [ובאופן זה פליגי רב אחא ורבינא],

אמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא, הא משכנתא [משכון], באתרא דמסלקי [אף שהלוואה רגילה הוא לזמן קצוב, ומשעבר המשכון לזמן קצוב, מ"מ אם שילם החוב לפני עבור הזמן מסלקין את המלוה מן השדה] צמקוס שנהגו להלוות סתם, ומלוה אוכל פירות, ולא פסק עמו בנכיתא [שינכה לו מן החוב שיעור פירות שאכל] כלקמן, ונהגו לסלק את המלוה ממנה, ככל עת שמשגיג יד הלוה למעות,

אכל שיעור זוזי כפי מה שנמכרין הפירות בשוק, וזה הלוה לפנינו ותבע ואמר, איני רוצה שיאכל פירותי צרצית [פ' ביון שבבר אבל פירות כשיעור החוב, יחזיר לי השדה], מסלקינן ליה ישומו פירות שאכל, ויעלם בחובו, אילו הוה לי זוזי [לא] מסלקינן ליה, השתא נמי פירי אכל זוזי דידי ניהו, ואף על גב דאבק רבית הוא, ואינה יוצאה בדיינין, הני מילי לצמר דשקליה, אכל זה זריז הוא, ואינו מניחו לאכול, אלא כדי הקרן,

[ואם] אבל טפי, לא מפקינן מיניה דאבק רבית הוא, ואינה יוצאה בדיינין,

ולא מוחשבינן משטרא לשטרא אם חייב לו מעות בשטר אחר, אין העודף צוה שאכל [יותר מן החוב], פרעון לחוב השטר האחר, דהאי אפקינן מיניה, הוא מה שאכל כבר,

ובדיתמי אם שדה זו של יתומים היא אבל שיעור זוזי, מסלקינן ליה, אבל טפי מפקינן מיניה שצית דין שצעיר [הם] אציהן של יתומים, והרי הם שליטים לעשות משפט, והם לא מחלו על העודף שאכל, והוה ליה כמאן דסלקוהו משעתא דאכל שיעור זוזי, ומוחשבינן משטרא לשטרא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כשגודרין תמרים שותחין מחללות תחת הדקלין, ונפלים התמרים עליהם, ואם בא [לזה] ושיסל לו מעותיו, מסלקו [למלואה] אף מן התמרים התלושין שעל המחללות,

ואי אגבהנהו [המלוה] בסיסני שנמנן במוך סלים כשנענן מן המחללות קננהו [המלוה ואין הלואה גובה אותם ממנו],

ולמאן דאמר בצנא בתרא (פה, ז) כליו של לוקח קונה לו, ואפילו הוא ברשות מוכר, קנה אומס לוקח בהגנה, קודם שקבל מעותיו [בחזרה מן הלואה], והרי הן שלו, אפילו דלא אגבהנהו בסיסני קננהו לפי שקנו לו מחללותיו שכן כליו:

פשיטא באתרא דמסלקי, ואמר לא מסתלקנא, הא קאמר דלא מסתלקנא [ואמר לא מסתלקנא] בשעת מתן מעות התנה על מנת שלא תוכל לסלקני, עד כך וכך שנים כו', ועל מנת כן נתן מעותיה, וקרקע נקנה בכסף, בין דרך מקם בין דרך שכירות, בין בכל הדרכים, כפי התנאי,

אלא באתרא דלא מסלקי, ואמר [בשעת קבלת המעות] מסתלקנא מאי [די בדיבורא בעלמא, או], צריך למקנא מיניה דאי לא קני מיניה דיצורא בעלמא הוא, ויכול לומר לא אשנה מן המנהג, או לא,

רב פפא אמר, לא צריך למקנא מיניה, רב ששת בריה דרב אידי אמר צריך למקנא מיניה, והלכתא צריך למקנא מיניה,

אמר, איזיל ואייתי זוזי ואשלים לך, ומעתה אל תאכל פירות עוד, [או הדין ד] לא אכיל הואיל והמעות מוכנים לו, ולא נתנו לו רשות להיות שומט ואוכל, ובאתרא דמסלקי קאי,

[אבל אם אין לו מעות מוכנים, אלא אומר] איזיל ואטרח ואייתי זוזי, רבינא אמר אכיל, ומר זוטרא בריה דרב מרי אמר לא אכיל, והלכתא לא אכיל,

רב כהנא ורב פפא ורב אשי, לא אכלי בנכייטא, רבינא אכיל בנכייטא,

אמר מר זוטרא, מאי טעמא דמאן דאכיל בנכייטא [שנותן המלוה ללוה סכום קצוב לשנה, הגם שלפעמים הוא מוציא פירות הרבה יותר], מידי דהוה אשדה אחוזה שאמרה מורה (ויקרא כז) לפדותה מן ההקדש לפי השנים שעד היוצל, סלע ופוגדיון לשנה, כפי משכון חמשים שקל [בלע] לנית זרע חומר שעורים, לארבעים ומשע שנות היוצל,

[דכתיב ויקרא כז וזו ואם] משדה אחוזה יקדיש איש לה' ויהיה ערפך לפי זרעו זרע חומר שעורים פחמשים שקל כסף, ולפי הפסוקים שם נמצא שאם הקדיש מיד בתחלת היוצל ובא לגאול צריך ליתן חמשים שקל בעד כל בית כור, וכיון שהערך

מאן דאסר בקמייתא ללשנא קמא דאמר באוכל [חמש שנים] בלא נכייטא, פליגי, סבר שרי כולי עלמא בבתרייתא,

מאן דאסר בבתרייתא ללשנא בתרא, דאמרינן אפילו כי אכל חמש שנים קמאי בנכייטא פליגי, דחד מנייהו אסר היכי שרי למיכל,

שרי כי משכנתא דסורא, דכתבי בה הכי, במשולם שניא אילין תיפוק ארעא דא [יצא השרה מיד המלוה חזרה ליד הלואה, והלואה אינו חייב עוד כלום] בלא כסף דלא מיחוי כהלואה, אלא כלוקח הימנו פירות השנים האלו צמעת הללו,

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, אמרי תרווייהו, האי משכנתא, באתרא דמסלקי, אין בעל חוב גובה הימנה אם מת המלוה, ונפלה לפני בניו, אין בעל חוב של אביהם גובה הימנה, דאין (להם) [לו ?] לאביהם בגופה של קרקע כלום, ומטלטלי בעלמא נינהו, ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב,

דבעלמא בעודו קיים גבי אפילו מגלימא דעל כתפיה, שהרי לו הלואה מעותיו, ונשתעבד, והחזרה אמרה יצא שליח בית דין ויכנס לביטוי ויטול משכנו, דכתיב (דברים כד) והאיש אשר אתה נושה בו וגו', ואמרינן לקמן (ק"ג, ח) זה שליח בית דין,

אכל היכא דמית [המלוה] צהדי יתמי מאי עבידתיה דמצע, הרי לא לוו ממנו, ואי יתמי קרקעות, משתעבדי נכסיה מחיים, ומיחייב מדין ערב, דנכסייהו דבר איניש איוון ערבון ביה, דכי אחפיה, עלייהו סמך, אכל מטלטלי אפילו דין ערב ליכא, דלאו עלייהו סמך מלוה, הואיל וצידו להנעינן ולאצדן,

ואין הבכור נוטל בה פי שנים למאן דאמר בצנא בתרא (קכד, ז) דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה, הא נמי, הואיל ואתרא דמסלקין מלוה בעלמא הוא, דאין השדה לפניו אלא לשעבוד פירות, והוא ליה ראוי, ואין בכור נוטל בראוי לצא לפניהם לאחר מיתה לחלוק, כבמחזק ציד אביו, דכתיב (דברים כא) בכל אשר ימצא לו,

ושביעית משמטתה כשאר מלוה בשטר, שנכסי ליה משועבדין לה, ושביעית משמטתו, דאין זה מלוה על משכון שאין שביעית משמטתו, דהתם צמסון של מטלטלין קיימין, וטעמא משום דבעל חוב קונה משכון שצידו, דילפינן (לקמן פב, ח) מולך תהיה לדקה, והוא ליה כגבוי,

ובאתרא דלא מסלקי, בעל חוב גובה הימנו דמכר הוא אצלו, והיינו טעמא דטלוהו, ובכור נוטל בו פי שנים, ואין שביעית משמטתה,

ואמר מר זוטרא משמיה דרב פפא האי משכנתא, באתרא דמסלקי, מסלקי ליה ואפילו מתמרי דאבודיא [שעל הבדריא]

אבני חן על מסכת בבא מציעא

א"ל מר בר אמימר לרב אשי, אבא [מרימר] עבד הכי [שהיה זוקף להתגר את הקרן עם הרווח], [דכבר שמוטר לעשות כן ד] וכי אתו לקמיה ואמרי ליה לא הוה רוחא מדימין להו [ונמצא שיש אופן שלא ירוח, ולכן מותר],

א"ל [רב אשי], תינח היכא דאיתיה לדידיה אס יהא אציק קיים לזמן הפרעון, שהוה חסיד ומאמינס, [אבל] ומה אי שכיב אס ימות ונפל שטרא קמי יתמי, מאי הוי הירשין יגצו הכל [ונמצא שיש ודאי ריוח, וזה נקרא ריבית],

[ומספר שמתוך שאמר "אי שכיב" על אמימר, היתה קהלת י ה פְּשָׁגָה יְשִׁעָא (כ"ה בפסוק שיצא) מְלַפְנֵי הַשְּׁלִיט, ונח נפשיה דאמימר,

[וממשיך לפרש מה שאמר רבא לעיל שאין הלכה כ] חכירי המקבל שזה מחזירו בעשרה כורין לשנה, צין תעשה הרבה צין תעשה מעט נרשאי שהיו צעלי צמים מלוים מעות לעניים על שדומיהן [ראובן הגביר, ושמועון העני, ושמועון לזה מעות מראובן], ומחזרים ומוכרים אותם להם [ראובן חוכרה לשמועון] צקן וכן כורין לשנה דכתבי הכי, משכן ליה פלניא [שמועון העני] ארעיה לפלניא [לראובן הגביר], והדר חכרה [שמועון] מיניה [מראובן],

אימת קנאה מְלִיץ [ראובן] להך שדה [פ' הרי לא קנאה מעולם, ואך תאמר] דאקנייה נהליה לצעלים צמורת מכירות [שראובן מקנה את השדה בחורה לשמועון בתורת חכירות, פ' שמעולם לא היתה שדהו של ראובן], נמלא נוטל ציט קנאה [שהרי ראובן מלווה מעות לשמועון, ושמועון עובר שדהו, ונותן ריוח לראובן], [וראה גמ', וריטב"א], שהי אין טורח צה, ואף אס תלקה, לא יפסיד מחכירותו כלום,

[אבל] והאידינא דקא כתבי הכי, קנינא מיניה ושהינא כמה עידני[ן]. ר"ף, ר"ף, רא"ש] ציד המלוה [ראובן החזיק בקרקע זמן מה], ועשה הוא, ואכל צניימא [פ' שניכה מהחוב דמי הפירות שאכל ממנה], והדר חכרה מיניה [שמועון מראובן], [שפיר דמי. ר"ף, ר"ף, רא"ש] כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין [כדי שראובן ירצה להלוות לשמועון] (שפיר דמי) דכיון דשהיה גביה [בחזקת ראובן], ואכל [בסך הכל, בין מה שעבד ראובן, ומה שחברו לשמועון יש יחד] תלת שנין, מה לי עבד צה איהו, ומה לי חכרה,

ולאו מלתא היא דאפילו שהיה נמי אסור, דרצית גמורה היא, שאין כאן ספק בעושה ואוכל [ע' לקמן סט.: מו"ה], שפעמים שמוציא ואינו נוטל:

מתני': אין מושיבין חנוני למחצית שכר לא יאמר צעל הצית לחנוני, הרי פירות נמכרים צשוק ארבע סאים צסלע, ואמה מוכן צמות פרוטה פרוטה [פ' לאט לאט], ומשחקר סאה [צבן. ר"ף, ר"ף] [פ' לאחר שמכרת ג' סאין כבר יש לך מה ששלמת בעד ד' סאה, והסאה הרביעית הוא כולו ריוח], [ולא יאמר לו] הילך פירות, ושכ ומכור תמיד, והריזו נחלוך, וטעמא דמילתא, משום דאמרין לקמן (קד, צ) הך עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון, סתם המקבל פרגמטיא למחצית שכר, מקבל עליו אחריות חצי הקרן צאוסין חולא,

הוא ג' שקל למ"ט שנים, נמצא שקל לשנה, והשקל הנותר כיון שיש מ"ח פנדינן לשקל נותן שקל ופנדינן, ופנדינן המ"ט הוא קלבון לפרוטרוט [????],

שרה אחוזה, לאו אע"ג דקא אכיל פירי הקדש [ראה ד"ס] טובא שזין פירות של כל השנה הרבה, אמר רחמנא

דף ס"ח ע"א

קא פריק לה בארבעה זוזי דהיינו סלע, הכא נמי לא שנה דהא חזין [בשרה אחוזה] דהיכא דיויר לספק ונותן מעות סלע לשנה, ספק יהיו צה פירות ספק לא יהיו צה פירות, הו זצני מעיקרא, ומיפרק צהכי,

ומאן דאמר אמר לך, שרה אחוזה הקדש היא, ורחמנא אוקמיה אפדיין, [הסס לאו הלוואה] הכא הלוואה היא ומיהוי כרבי' צפדיין מלילא, ורחמנא אוקמיה אהאי פדיון, ואמר צהכי נפרוק,

אמר רב אשי, אמרו לי סבי [זקנים] דמתא מחסיא, סתם משכנתא שתא [הוא שיחזיק בה המלוה שנה אחת], למאי נפקא מינה, דאי אכיל לה שתא מצי מסלק ליה, ואי לא לא מצי מסלק ליה כל שנתו, ואפילו צאתה דמסלקי,

ואמר רב אשי, אמרו לי סבי דמתא מחסיא, מאי "משכנתא" [מה מרובו בלשון זה] דשכונה גביה אין שכן קרוב ממנו, למאי נפקא מינה לדינא דבר מצרא ואס צה הלוה למוכרה אין צעל מנציה, שכן טוב לקטטה מה,

[ובתחלת המשכנתא אם בא המצרן לערער ולומר אני אלוך כי שמא אתה מתכוין להערים לקנותה, יש אומרים שהדין עמו, וי"א דמצי הלוה למימר האך נוח לי ללוות דימנו כי ירחיב לי זמן, ולא יגוש אותי, וכן נראה לי אמנם דבר זה תלוי בראיית הדיין וכו'. רא"ש],

אמר רבא, לית הלכתא לא כטרשי פפונאי, ולא כשטרי מחוזנאי, ולא כחכירי נרשאי,

[ומפרש] כטרשי פפונאי, כטרשי דרב פפא דאמר לעיל (סה, א) שכרא לא פסיד וכו', לית הלכתא כוותיה, כדאמין מאי חזית דאזלת צתר דידך, זיל צתר דידהו,

שטרי מחוזנאי צני מחזא, דזקפי ליה [שזוקפין לתגר במלוה] לרווחא אקרנא [את הקרן עם הרווח] שקונים פרגמטיא [מ]צעלי צמים, ונותנין לתגרים למחצית שכר, ושזין כך וכך שכר יהיה צבן, וזוקפין מחצית השכר עם הקרן וכתבי ליה בשטרא פלוני חייב לפלוני כך וכך, לזמן פלוני, [ואסור לעשות כן, ד' מי יימר דהוה רווחא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

פירות, דנפיש טרחיה, אימא לא סגי ליה כפועל בטל,

ואי תנא מעות ליקח בהן פירות, הוה אמינא התם הוא דבעי כפועל בטל, משום דנפיש טרחיה, אבל חנוני דלא נפיש טרחיה, אימא סגי ליה במשהו בעלמא, דאפילו לא טבל עמו [בעל החנוני עם בעל המעות] אלא בציר, ולא אכל עמו אלא גרוגרת מאנה יבשה אחת זהו שכרו, צריכא:

(כמה עיזי ותרנגולין מעלין סימן).

תנו רבנן, כמה הוא שכרו, בין מרובה ובין מועט דברי ר' מאיר, רבי יהודה אומר מיקל טפי מדדצי מאיר, דרצי מאיר צעי שיפסוק לשום שער, ומיהו, כלל מה שילום לקבל עליו בשכרו, בין רב בין מעט הא קציל עליה, ור' יהודה לא צעי שיפסוק לשום שער, אלא יטבול עמו ציר, כחמד מן השוק [בלי שיפסוק עמו מוקדם] אפילו לא טבל עמו אלא בציר, ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת זהו שכרו, ר' שמעון בן יוחאי אומר, נותן לו שכרו משלם כפועל בטל,

תנו רבנן, אין שמין לא את העוים, ולא את הרחלים, ולא כל דבר שאינו עושה ואוכל [הלשון עושה ואוכל צריך לשום הדגש על ה"עושה", שהרי כל בהמה אוכלת] אצל עושה ואוכל, כגון פרה המורשת וממור הטוענת משאו, פעולתן הוא שער עמל ומזון, [אין שמין אותה] למחצה,

ר' יוסי ברבי יהודה אומר, שמין את העוים מפני שחולבות, ואת הרחלים מפני שגוזזות, ושוטפות כשעוזרין צנה המים שוטפין מן הגיזה, והוא נוטלה, ומורטות כשעוזרות צין הקוים, ואת התרנגולות מפני שהיא עושה [מטלת ביצים] ואוכלת,

ותנא קמא, [וכי] גיזה וחלב לא ספק לשכר עמלו ומזונו צממיה, וכי גיזה של רחלים וחלב העוים, אינו מספיק לשכר עמל ומזון,

בגיזה וחלב כולי' עלמא לא פליגי' אס נאות בעל הצהמה שלא לחלוק צהן [שיקחם מי שמטפל בהם בשכר טרחו], כי פליגי' [באופן שהמטפל בבחמה אינו מקבל אלא] בנסי' מי פסולת החלב, שקורין משג"א (מי החלב, נסיוב) ותותר' טעיפת ומריטת הרחלים, מותר' תרגום של נשרין, דנמרי על ידי טעיפה ומריטה,

תנא קמא סבר לה כר' שמעון בן יוחי, דאמר נותן לו שכרו משלם [ונסיוב ותותר' אינו די לשלם לשכר הטירחא],

ר' יוסי ברבי יהודה סבר לה כאבדה, דאמר אפילו לא טבל עמו אלא בציר, ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת, זהו שכרו,

הלכך, הדיא פלגא, כיון דמייחזי צאונסין מלוה הוא אללו, שהרי שומא היא אללו צמעות כשער השוק, ודינו ליטול חצי שער, נמצא מתעסק בחציו של בעל הציר, שהוא פקדון אללו צשכר המתנת מעות המלוה, לפיכך חסור,

ולא יתן מעות [לחנוני], ליקח בהן פירות למחצית שער, אלא [קאי על אין משיבין, וגם על ולא יתן מעות] אם כן נותן לו שכרו כפועל שער עמלו (צחצי) [בחציו של פקדון. ר"י"ק],

אין מושיבין תרנגולין [לא יתן אדם [ראובן] לחברו [לשמעון] תרנגולות וביצים בשומת דמיהו, כדי שיושיב [שמעון] את התרנגולות על הביצים ויגדל אפרוחים, ויחלקו בשווה את הרווח וההפסד. מבוארות], למחצה לשום צינים צדמים לצעל התרנגולות [לראובן]. להשיצה עליהם [שמעון] יושיב התרנגולות על הביצים], לגדל אפרוחים למחצית שער, מה שיהיו האפרוחים שוין יותר על דמי הצינים, דהואיל חזי [שמעון] מקבל עליו אחריות חצי דמי הצינים, אם יתקלקלו או אם ימותו, הוה ליה פלגא מלוה, שהרי [כשהם] ניסומין עליו צדמים מעשיו דמיהן עליו צמלוה, ונמצא זה מגדל את חציו השני, צשכר המתנת מעותיו [של ראובן]],

ואין שמין עגלין [שור צעיר] וסייחין [סוס צעיר. כן פירוש רש"י כאן, ובר"ה ג, אבל בכל מקום פירושה חמור צעיר, ולכן כאן צריך לפרש כן שהרי בחמורים אומר אח"כ שיעור אחר] למחצה עכשיו הן שוין כך וכך, קצנל עליו לגדלם שנתיים למחצית שער, ולמחצית הפסד אם ימותו, אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומזונו @ מזון שהוא מוציא צאפרוחים, [הכא לא שייך למיחזי כפועל בטל, דאין מתבטל להאכילה ולהשקותה אלא רגע אחד ביום, אבל חנוני כל עסקו בכך דתניא בתוספתא [פ"ד] המושיב חנוני בחנות אם היה אומן לא יעסוק באומנתו. תוס''],

אבל מקבלין עגלין, וסייחין למחצה קטנים צלא שומא, שאם ימותו לא ישלם כלום, ואם יחיו יחלקו ציניהם, ומגדלין אותן עד שיהיו [לכשיהיו] מושולשין לכשיעמדו על שלש גדילתן [שאו הוא עומד על עיקר טעם בשור. תו"כ"ט]. שלש שור, ושלש סוס, או יחלקו וחמור מגדלה עד שתהא טוענת משאו, כך היה מנהגם לגדלם קודם חלוקה:

נב': תנא הכי גרסינן תנא כפועל בטל, וצממיתין לא גרסינן בטל כפועל במל משמע כמה אדם רוצה ליטול ולשכר בטל, מאי כפועל במל הלא אין יושב וצטל, שהרי טורח להוליך ולהציא פירות לחנות ולמכור ולקבל מעות, ולמדוד הפירות,

דף ס"ח ע"ב

אמר אביי, כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה אם היה נגר או נפת, כמה אדם רוצה ליטול, ליצטל ממלאכה כצידה כו, ולעשות מלאכה קלה [ראה תוס' ע"א ד"ה ונותן],

וצריכא, דאי תנא [נותן פירות ל] חנוני, חנוני הוא דסגי ליה כפועל בטל, משום דלא נפיש טרחיה, אבל מעות ליקח בהן

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אלא דוקא גבי מלוה איכא איסורא, הלכך ליכא איסורא ללוה אלא מושום לפני
עור לא תתן מבשול. רא"ש,
וכתב שם התפארת שמואל על הגליון, ונפק"מ היכא שידוע שבלאו הכי מלוה
ברבית, ויש בני אדם שמוכנים ללוות הימנו ברבית, דשרי ליקח הימנו במחצית
שכר וכו', ואפשר יש להחיר להיכא דאדרבה מצילו מרבית דאורייתא ומביאו
לרבית דרבנן וכו' עיי"ש],

מה נפשך, אי פלגא באגר יקבל הטמן באגרא, יקבל עליו אחריות ההפסד
יותר ממחצית, כגון תרי תילת, דהשתא ליכא רבית דהשתא ליכא חלל תילתא מלוה,
דלא קיבל עליה רב עילש חלל תילתא באחריותו, וקשקיל פלגא באגרא, והוה מאי
דשקיל באגרא טפי מתילתא, שכן עמלו לטרוח, שהוא עוסק בשני שלישי פקדון
תרי תילתי בהפסד,

דף ס"ט ע"א

אי פלגא בהפסד כלומר פלגא בהפסד דכתב בשטרך הכי קאמר דאם ירצה
רב עילש יטול תרי תילתי באגר, ויקבל עליו חצי ההפסד, דאיכא שכר עמלו, במאי
דשקיל טפי באגרא ממה שמגיע לחלק פלגא דמלוה תרי תילתי באגר,

שמר היתר עיסקא

[אחת מן הגוססות]

תנו רבנן, משכרת אשה לחברתה תרנגולת, [בשכר שיתן לה
השוכרת] בשני אפרוחין לשנה,

אשה שאמרה לחברתה, תרנגולת שלי, וביצים שליכי אשה
שיש לה תרנגולת, מותרת לומר לבעלת הביצים בלשון שכירות, חצי לי ביצים, ואשיב
תרנגולת עליהם, ואטורם באפרוחים, ואטול שני אפרוחים בשכר, אבל בלשון חלוקה
פליגי בה, וקאמר רבי שמעון, דכל לשון חלוקה עסקא היא, וקריבה להפסד כשכר,
וכיון דאחריות חצי ביצים עליה אשתכח פלגא מלוה, אבל בלשון שכירות אין אחריות
הביצים על בעלת התרנגולת ואני ואת נחלוק באפרוחין, רבי יהודה
מתיר, רבי שמעון אוסר,

ורבי יהודה לא בעי שכר עמלו ומוזנו? איכא ביצים מוזרות
שאין קולטות אפרוח, וטולטן בשכרה, והן מותרות באכילה, דאמרינן בשמיטת
חולין (חולין סד, ז) ביצים מוזרות נפש היפה תאכלם, ור' יהודה לטעמיה דאמר
אפילו טבל עמו צביר זהו שכר, ור' שמעון לטעמיה, דאמר נוטל שכרו משלם,

תנו רבנן, מקום שנהגו להעלות שכר כתף, למעוה לבהמה
[למי ששם בהמתו לקבל מעות] שהשם עגלים וסייחים קטנים למחנה לחצורו, ונתן
לו מעות בשכר שמוציאן ומכניסן על כתיפו, מעלין, ואין משנין ממונהג
המדינה,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, שמוין עגל עם אמו דליכא טרחא
לאפוקי ולעיילי, לפי שנמשך אחר אמו, ובלא עמל ומוזון כי אמו עושה ואוכלת, ואין
צריך להעלות לו שכר כתף, וסיח עם אמו, ואפילו במקום שנהגו,
להעלות שכר כתף, למעוה [למי שמעלה בהמתו למעוה] לעגלים
וסייחים הנישומין לצדם,

ורשב"ג לא בעי שכר עמלו ומוזנו? איכא גללים, ואידך
גללים אפקורי מפקיר להו:

אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה בטבל עמו צביר והלכה כרבי
יוסי ברבי יהודה בנסיובי ומוטרי, והלכה כרבן שמעון בן גמליאל
[דשמוין עגל עם אמו],

בני רב עיליש, נפק עלייהו תהוא שטרא שקיבל אציהם עסקא
דהוה כתיב ביה, פלגא באגר פלגא בהפסד,

אמר רבא, רב עיליש גברא רבה הוא, ואיסורא לאינשי לא
הוי ספי לא היה מאכיל רבית לבעל הבית, דאי קביל עליה הכי ריביתא הוא,
דקטרח בפלגא דפקדון משום פלגא דמלוה, אלא ודאי שטרא הכי מפרשין ללשניה,
שקיבל עליו לחז מהם שריצה,

[מודלא קאמר ולא עביד איסורא יש לדקדק דאבק רבית כי האי אין איסור ללוה,
מודלא יחייב מדידיה טפי לא קרינא ביה לא תשך, ואפילו איסורא דרבנן ליכא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמר רב, מוֹתֵר שְׁלִישׁ בְּשֶׁכֶרֶךְ הָשֵׁם עַגְל לַמִּזְבֵּחַ, בִּשְׂכַר וּבִהְפֶּסֶד, ואמר לוֹ מַה שִּׁבְיָא יוֹמֵר עַל שְׁלֹשׁ דְּמִיּוֹ שֶׁל עֲכָשׂוּי, עוֹל בְּשֶׁכֶרֶךְ, וְכָל הַשָּׂאֵר נַחֲלוֹק בְּשׂוּה, הִרִי זֶה מוֹתֵר דֵּהָא קִיבֵּל עֲלֵיהּ מִסְפָּק, וְאִף עַל גַּב דְּזִימְנִין דְּלִיכָא מוֹתֵר שְׁלִישׁ,

ושמואל אומר, לא מצא מותר שלישי, ילך לביתו ריקן [ונמצא שהיה זה הסכם של רבית. שט], אלא אמר שמואל קוצץ לו דינר [שבבאל אופן ירוח דינר זה],

וסבר רב אין קוצצין לו דינר, והאמר רב, ריש עגלא לפטומא המקבל עגל לפטמו למחצית, הראש יעול כולו לחלקו בשכר עמלו ומזונו, והשאר חולקין בשוה, מאי לאו דאמר ליה מותר שלישי בשכרך ואשמועינן רב, דאי ליכא מותר שלישי, נשקול ריש עגלא [פי' הגם שלא סבר רב שצריך ליתן לו ראש העגל בכל אופן, אלא אם לא ישתבח יותר על שלישי?]

לא דקאמר ליה אי מותר שלישי [ואף אם לא יגיע ליותר משלישי, אין זה רבית], אי ריש עגלא לפטומא,

איבעית אימא, כי קאמר רב, מותר שלישי בשכרך מותר הרי זה מותר, אף על גב דזמנין ליכא מותר שלישי, כגון דאית ליה בהמה לדידיה למקבל, דיש עליו לטרוח לפני בהמותיו, ובשציל בהמה אחת עמהם אין טרמו נוסף, דאמרי אינשי גביל לתורא [שור אחד] גביל לתורי [שורות רבים] צלמו טורח שאתה מגבל סובין ושעורין לפני שור אחד, אתה יכול לגבל לפני שנים,

ר' אלעזר מהגרונאי, זבין [קנה] בהמה, ויהיב ליה לאריסיה למחצה, בשכר והפסד, מפטים ליה [והאריס פיסם את הבהמה], ויהיב ליה [ר"א] רישא באגריה, ויהיב [וגם נתן לו] פלגא רווחא, אמרה ליה דביתהו [אשתו של האריס לבעלה] אי משתתפת בהדיה אילו נמת חצי המעות, והיית שותף צבמה יהיב לך היה נותן לך נמי אף אליהא האליה כולה לחלקך,

אזל זבין בהדיה [קנה בהמה יחד עם ר"א], פליג ליה מאליהא כשצלו לחלק חלק רבי אלעזר את האליה, א"ל אריסיה תא נפלגיה לרישא, א"ל השתא כמעיקרא נמי לא עכשיו לא תמן הראש כולו, כמו שנתת צראשנה [פי' עכשיו השקעת מעות, ואני מקבל פחות ממה שקבלתי בלי מעות],

א"ל עד האידנא זווי ידיי הוו וזי קצילת עלך פלגא בהפסד הוו זווי מלוה גבך אי לא הוה יהיבנא לך טפי פורתא אשתמך דקא טרמת בפלגא פקדון משום פלגא מלוה מוחזי כרבית,

השתא שותפי אנן, מאי קאמרת טרחנא טפי פורתא להכניס ולהוציא, דאילו מוזן אם הוצרך לסובין או שעורין קנית לאמנע, כדרך שותפין, אמרי אינשי סתם אריסא, למרי ארעא קמשעבד נפשיה [פי'

אני החתום מטה מודה שקבלתי מ _____ סך _____ בתורת עיסקא עד לתאריך _____ והתחייבתי להשקיע את כסף העיסקא בעסק טוב ומובחר שהוא יותר קרוב להרווח בו.

ואם ארצה להשתמש בכסף זה לצורכי הפרטיים או לתשלום חובות שיש לי, הריני מקנה ל _____ הנ"ל בקנין המועיל חלק בכלל עסקי המניבים רווחים בשווי הכסף שקבלתי, ויהיה אותו החלק בידי בתורת עיסקא.

הרווחים שיהיו מהעיסקא יתחלקו מחצה לי ומחצה ל _____ הנ"ל, ואם ח"ו יהיו הפסדים ישא הנזק _____ הנ"ל בשני שלישי, ואני המקבל בשלישי. ואין אני נאמן לומר שהיו הפסדים או שלא היו רווחים, וכן לגבי גובה הרווחים שהיו, אלא בשבועה חמורה בנקיטת ספר תורה.

אמנם זאת הוסכם בינינו שאם ארצה לתת לנותן העיסקא סך _____ ואחזיר לו את הקרן, הרי שכל המותר שייך לי לבדי ופטור אני מכל שבועה ובדורו על הכסף הנ"ל. ואם ישאר הכסף בידי לאחר הזמן הנ"ל וכל זמן שלא אחזירנו, מוסכם בינינו שימשיך הכסף להיות בידי בתורת עיסקא כפי כל התנאים דלעיל. כל זה נעשה בקאנ"ס כתיקון חז"ל ובאופן שאין בו אסמכתא והכל שריר ובריר וקיים.

ועל זה באתי על החתום _____.

[וראה קיצור שו"ע סימן סו הלכות רבית שיש עצה גם שישלם לו בשביל הטירחא, ואפילו דבר מועט, ואז יכול לחלק עמו גם בריוח וגם בהפסד שוה בשוה].

אמר רב כהנא, אמריתא לשמעתיא קמיה דרב זביד מנהרדעא, ואמר לי דלמא רב עיליש טובל עמו בציר הוה, ואמר רב נחמן הלכה בר' יהודה [ודי אם לא טבל עמו אלא בציר],

אמר ליה, לאו הלכתא איתמר, אלא שיטה איתמר הכי אמר רב נחמן, ר' יהודה, ורבי יוסי צנו, ורבן שמעון כולן נשיטה אחת אמרו דברייהם [לחקל בעיסקא שאין צריך תשלום גמור],

[אינו פוסק הלכה, אלא לומר שהלכה של זה תלויה בהלכה של זה, דכלהו אולי בחדא שיטתא, ולמימר דשיטה נינהו ולית הלכתא בחד מינייהו. ריטב"א, ראה א"ס].

הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי, למה ליה למיחשב ולמימר הלכה הלכה, לימא הלכה בר' יהודה דמיקל מכולהו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לא נישמית יפה, ועוד מקום שנהגו לגדל הוא, ותנן מקום שנהגו לגדל יגדילו הולדות, עד שיהו גדולים, ואינו נוטל בשל חצירו כלום,

זה התחייבותו של ארס, ועל הארסות הרי אתה נוטל חלקך באליתא, לאתווי ליה רעיא מרעה לנהמות, שאינו נריך לקנות בשוק, שיש עליו [על הארס] לטרוח בשבילו,

הנהו תרי כותאי דעבוד עסקא בהדי הדדי, אויל חד מנייהו פליג זוזי בלא דעתיה דחבריה, אתו לקמיה דרב פפא, א"ל מאי נפקא מינה, הכי אמר רב נחמן, זוזי כמאן דפליגי דמו,

תנו רבנן, השם בהמה לחבירו, עד מתי חייב למפל בה, סומכוס אומר באתונות שמונה עשר חדש [עד שיהיו י"ח חדש, וזה אותו הזמן ששנינו לעיל פה. עד שתהא טוענת], בגדרות דמה דקה, לשון גדרות לאן (במדבר לב) כ"ד חדש, ואם בא לחלוק בתוך זמנו בתוך הזמן הזה, חברו בעל הבהמה מעכב עליו,

לשנה זבון [אלו תרי כותאי] חמרא [יין] בהדי הדדי, קם אידך פליג ליה בלא דעתיה דחבריה, אתו לקמיה דרב פפא א"ל מאן פלג לך? א"ל קא חזינא דבתר ידידי קא אתי מר [שאתה מתאמץ להצדיק אותי, שבשנה שעברה היה כעין מעשה זו ואמרת סברה אחרת להצדיק אותי],

אבל אינו דומה טיפולה של שנה זו, לטיפולה של שנה אחרת שזריכה בשניה למוזנות מרובים יותר מן הראשונה,

א"ר פפא

[ומקשה] (אבל מאי קאמר) [מאי אבל דקאמר] כל שכן דהיינו טעמא דמעכב עליו?

דף ס"ט ע"ב

כה"ג ודאי צריך לאודועיה [ראה תוס', וגמצא שני פירושים, א' שרב פפא היה צריך להודיעם למה פסק בן, ופירוש ב' שהשותף היה צריך להודיע לחבירו שהוא מחלק],

אלא הכי קאמר לפי שאינו דומה טיפולה של שנה זו לטיפולה של שנה אחרת כו' וכיון דכך מנהג המקבלין, חצירו מעכב עליו, ואני שמעתי איפכא, אם בא בעל הבהמה לחלוק בתוך זמנו, המקבל מעכב עליו, לפי שאינו דומה טיפולה כו' שטיפול שנה ראשונה קשה משל שניה, מפני שהיא דקה טיפולה מרובה להכניס ולהוציא, אבל טיפול השניה קל, ושצחה מרובה, וקשה לי אי טיפולה של שניה קלה משל ראשונה, מאי לשון חייב לטפל זה דקמני רישא, משמע, דעל כרחו חייב לטפל זה כל הזמן הזה,

[והחילוק בין שני המקרים הוא בן] זוזי, מי שקיל מבי ושביק חסרי, (אמר ליה לא אמר ליה) חמרא כולי עלמא ידעי דאיכא דבסים ואיכא דלא בסים,

תניא אידך, השם בהמה לחבירו, עד מתי חייב למפל בולדות שאף הן נחלקין למחצה, שהן שטר, והמקבל בא לומר חלוק אותו מיד, שלא לעסוק בחלק שלך, שאינו נוטל בו כלום?

גופא, אמר רב נחמן, זוזי כמאן דפליגי דמו, הני מילי טבי ומבי יש זוזי שמשקלם קל וזורמם יוצאת צהולה, והורגלו זה, ועוצים צהולה יותר מזורה אחרת של זוזי, שמשקלן יתר, תקולי ותקולי ואותן שמשקלן יתר חציצין למי ששוקל כסף, מנה או פרס במאזנים, הלכך, טבי וטבי אי נמי תקולי ותקולי כמאן דפליגי דמי, דאלו שהניח טובים כאלו שנטל,

בדקה ל' יום, ובגסה נ' יום כדרך שפרט לך הכמוז בטיפול הבכור, שחייב ישראל לטפל בו, בדקה שלשים ובגסה חמשים, ואחר כך נותנו לכהן, דיליף ליה בצבורות (כו, ד) מקראי,

אבל מבי ותקולי שקל טבי ושקל תקולי, אי נמי שקל תקולי ושקל טבי לא,

רבי יוסי אומר, בְּדָקָה ג' חדשים מפני שטיפולה מרובה, מאי טיפולה מרובה, מפני ששיניה דקות וזריכה לאמה, ולאדם הרגיל בכך,

רב חמא הוה מוגר [משכיר] זוזי בפשיטא ביומא [ליומא], [פ'] שכירות הוה היה פשוט ליום] כלשון שכירות ולא כלשון הלואה, הני משכיר לך זוז היום, בשפוט דהיינו זוז מדינה, דהיינו שמינית שבצורי, [מקבל היה עליו אחריות אונסין להכי ס"ד דשרי. תוס', נ"ב דוקא כה"ג שקבל רק אונסין, אבל אם קבל גם אחריות דגניבה כו' מותר, וכן בכל רבית דרבנן. תרומת הדרשן, ולא נראה. הגהות הגר"א],

מכאן ואילך נוטל מחצה שלו, וחצי מחצה בשל חבירו יטול המקבל מחצה שלם בשביל חלקו, שהרי חציו שלו הן, ובמחצה השני של חצירו יטול מחצה בשבח כדרך שנוטל בנמה מחצית שטר, ושטר עמל ומזון ליכא, ואף על גב דחצי אחריות של מחצית חצירו עליו, כיון דבעי למיטרח זה משום מחצה שלו, שהוא קצן גמור ואינו מלוה, וכי טרח משום ידידיה קא טרח, ולא מיחזי כריציתא,

כלו זוזי דרב חמא ירדו לטימיון, כדאמרין לקמן (עא, ד) שהמלוין כריצית נכסיהן מתמוטטין, הוא סבר מאי שנא מְקָרָא פשוט"ר כלנו (מערך),

רב מנשיא בר גדא, שקל מחצה שלו וחצי מחצה בשל חבירו, אתא לקמיה דאביי, א"ל מאן פלג לך מי שם אותה, שמה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הלל קש"י אני להשכיר את כלי,

22 בפיוט] ואינו חושש משום רבית:

נב': תנו רבנן, מפרזו על שדהו, ואינו חושש משום רבית, כיצד השוכר את השדה מחבירו [על מנת שישלם לו בשכירות] בעשרה כורים חמין לשנה, ואומר לו תן לי מאתים זוז הלויי מאתים זוז, ואוליאס צדה לזבל, [לקצור, ולרוע] [ולגש. ר"י"ף], ולחוש ואפרנסנה כל צרכה, כל דבר [ד"ף] קרוי פרנסה, ואני אעלה לך בחכמותי שנים עשר כורין של חטין לשנה ואחזיר מעומך, מותר ואין זו רבית שכר מעות, אלא שחוכר ממנו שדה משוכמת, ומעלה לו בחכירות שדה טובה יותר משדה רעה מאתים זוז [שדה שהוא יפה יותר, שהשקיעו בה מאתים זוז, ראוי שיוסף לו על החכירות], שני כורים חטין,

אבל אין מפרזו לא על שדה חנות, ולא על שדה ספינה שאם שכר ממנו חנות או ספינה, אסור ללות הימנו מעות, לקנות פירות ולמכור בחנות, או פרקמטיא להוליך בספינה, ויעלה לו על דמי שכירותו, כיון דלא בגופה דחנות וספינה קא מפיק להו להך זוזי להשכיר החנות או הספינה, אין מוספת השכר בשביל חנות וספינה, אלא בשביל שכר מעות,

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב, פעמים שמפרזו על חנות לצור בה צורה שיוציא מעות הללו לצור בו צורות, שמהא נאה, והכל רצון למכרה לקנות ולאכול שם, ספינה לעשות לה איסקריא וילון ושאר כלי הספינה, כגון מרין,

[ומפרש] חנות לצור בה צורתא, דצבו [שירצו לבא] בה אינשי, והוי אגרא טפי [יורויה יותר], ספינה לעשות לה איסקריא, כיון דשפירא איסקריא טפי, אגרא טפי,

ספינתא, אמר רב, אגרא ופגרא מותר להשכיר על מנת שאם תישכר ישלם אותה השוכר,

אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב, אי אגרא לא פגרא כיון דנוטל שכר, אין לו למכור דמי שצרכה [שהרי שוכר פטור מן האונסין], אי פגרא [אי משלם דמי שצרכה] לא אגרא [אין לו לשלם בשביל השכירות] מאחר שמהא דמיים, שאם תישכר יש לה דמים, הויא ליה מלוה גביה, והויא שכרה רבית, שתיק רב,

אמר רב ששת, מ"ט שתיק רב, לא שמיעא ליה הא דתניא, אע"פ שאמרו אין מקבלין צאן ברזל מישראל עסקא שאדם מקבל מחבירו, ומקבל אחריות שאם מתו, מתו לו, ואם אצדו אצדו לו, והשכר יתלוך, והיינו כאן ברזל, שקשה כבדו, שקיים אצל בעליו ואינו פותח אצלם, וגרעה לי שרוב המקבלים כך היו נוהגים לקבל צהמה דקה, להכי קרי להו כאן,

אבל מקבלין צאן ברזל מן הנכרים,

אבל אמרו השם פרה לחבירו, ואמר לו הרי פרתך עשויה

ולא היא, מרא הדרא בעינא אותו כלי חוזר בעצמו בעין, ואינו הלוואה אלא דמיים, ואין אחריותו עליו אם נאנס או נשבר מחמת מלאכה, הלקך, אין שכר רבית וידיע פחתיה ועוד, שניכר פגמו, שהוא נפגם ומתקלקל מחמת מלאכה, זוזי לא הדרי בעיניהו שהרי מוציאם, ולפיכך אחריותו עליו ושכרו רבית, אף על גב דאמר בלשון שכירות,

ועוד, אי נמי אהדר ליה בעיניה ולא ידיע פחתיה נמנא שכרו חנם ברבית,

אמר רבא, שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה, הילך ד' זוזי, ואחפיה [והלוה] לפלניא זוזי, לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה,

ואמר רבא, שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה, שקיל לך ארבעה זוזי, וא"ל לפלוני לאוזפן [שילוני] זוזי, מ"ט שכר אמירה קא שקיל [היה יכול לומר לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה, אלא מוסף עוד טעם],

כי הא דאבא מר בריה דרב פפא, הוה שקיל [קבל בחנם] אוגנא דקירא חלות [של שעוה] הנמכות בכלים קטנים, עגולים כאגנות מקיראי תגרי שפא, וא"ל לאבוב אוזפינהו [הלוה להם] זוזי, אמרו ליה רבנן לרב פפא, אכיל בריה דמר רביתא,

אמר להו כל כי האי רביתא ניכול, לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה, הכא שכר אמירה קא שקיל, ושרי:

מתני': שמיין פרה גדולה וחמור גדול שראין למלאכה, ומלאכתם כולה של מקבל, וכל דבר שהוא עושה ואוכל, למחצה לחלק שנה שישכרו בדמים וצוולדות,

מקום שנהגו לחלוק את הולדות מיד כשמצא שנת חלוקתן, כדאמנן לעיל דדקה שלשים, ובגסה חמשים יום חולקין, מקום שנהגו לגדל יגדילו,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, שמיין עגל עם אמו ואין צריך ליתן שכר עמל ומזון לעגל, אלא לאם, וסיח עם אמו,

ומפרזו על שדהו מפרין על שדהו לשון פרה ורצה, ובגמרא מפרש כיצד מפרין,

ולי נראה מפרין, צי"ף, לשון מרחיצ ומגדל, כמו (זכריה 3) פרות משך ירושלם, וכן מצינו צדה (ד, 3) לא כהלל שהפריז על מדומיו, וכן יסד רביתו משולם בפיוט חכמי מדות מפרקים [בפיוט יום שני של פסח למנהג מדינותינו. גליון, # [והוא בפיוט הראשון אחר ברכו, המתחלת באפיק רגן ושירים, במחזור שלי הוא בשורה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אימתר הכי בפירוש, אלא מכלל שראית אותו נוהג העדת כן?

אמר ליה [רב ענן], ההוא דודא קלחם שקורין קלדיר"א (קדרה) דבני מר עוקבא יתומים היו דהוה בי מר שמואל, תקיל ויהיב ליה, היה משכירה לאחרים, (ושקלה) [ושוקלה. רי"ף] כשהוא מוסרה להם תקיל ושקיל ליה וחוזר ומקבלה במשקל, [ו. רי"ף] אם חסר נחשמה משלמין לו דמי חסרונה, ויהיב ליה דמי אגר,

[ורואין במעשה זו ד] שקיל אגרא ושקיל פחתא חסרון נחשמה, ואי סלקא דעמך אסור להלוותן בריבית, אי אגרא לא פחתא למה נותנין שכן, הואיל ומקבלין עליהם השוכרין פחת נחשמה, ואי פחתא לא אגרא,

אמר ליה [אין במעשה זו ראייה], כי הא אפילו בדקנני יתומים גדולים שנתמלא זקנם, ואין קריוס יתומים נמי שרי למיעבד, דהא מקבלי עלייהו חוסכא דנחשא פחת דמי הנחשת שנשאר, כדמפרש ואזיל דכמה דכל מה דמקלי נחשא בציר דמיה [כלומר. רי"ף] אף על פי שמשלמין את חוסר המשקל, יש פחת בנחשת הנותר בו, הנשרף באור, וכל נחשת שרוף דמיו פחומים,

[וצ"ע למה לא תירין כמו לעיל ע"א דלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה?]

אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא, ואמרי לה, אמר רבה בר יוסף בר חמא, אמר רב ששת, מעות של יתומים מותר להלוותן, קרוב לשכר (שהיו) [שהיו] יתומים נוטלין חלק בשכר ורחוק להפסד ואין נוטלין חלק בהפסד, אבל רבית ממש לא, אלא, מה שישמכרו מעותיהם יתלוקו,

ואף על גב דנדיקני אסור, לאו רבית ממש הוא, אלא אצק רבית הוא, ומדרבנן, וציתמי לא גזור # (שלא יכלו מעותיהם, להאכילם פרוטה אחר פרוטה) [משפט זה שייך להלן, ולא מצאתי מי שהעיר על זה],

תנו רבנן, קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע, קרוב להפסד ורחוק לשכר חסיד, קרוב לזה ולזה רחוק מזה ומזה, זו היא מדת כל אדם,

אמר ליה רבה לרב יוסף, הני זווי דיתמי היכי עבדינן להו # [זה הדיבור שייך כאן] [היכי עבדינן להו. שלא יכלו מעותיהם, להאכילם פרוטה אחר פרוטה] אמר ליה [רב יוסף] מותבינן להו בי דינא, ויהבינן להו זווא זווא לסעודת אכילתא, א"ל [רבה] והא קא כליא קרנא,

אמר ליה [רב יוסף לרבה], מר היכי עבדי, אמר ליה בדקינן גברא דאית ליה דהבא פריכא, ונקטינן דהבא מיניה גרועאזא של זהב, דודאי שלו הן, ואין פקדון, דלא עבדי אינשי דמפקדי דהבא פריכא בפקדון, וכיון דעשיר הוא, ויש לו לגבות ממנו אם יאבדו מעותיו, ויהבינן להו ניהליה [וחורין ונותנין לו זהב זה] קרוב לשכר ורחוק להפסד, אבל

עלי בשלשים דינר אם לא אשיבנה לך, ואני אעלה לך בשכר שאחרות זה סלע בחדש, מותר ואין זה רבית, כדמפרש [לקביה] לפי שלא עשאה דמים,

ולא עשאה? אמר רב ששת לפי ש לא עשאה דמים מחיים שאם יחלו פרות בשוק, ויעמדו דמיה על עשרים לא ישלם [אלא עשרים. מאוננים עיי"ש], אלא לאחר מיתה שאם תמות או אם תישבר, אלמא, כל כמה דלא קביל עליה זולא לאו מלוה היא גביה, וגבי ספינה נמי לא קביל עליה זולא,

אמר רב פפא, הלכתא ספינה אגרא ופגרא,

דף ע' ע"א

ונהגו בני כופרא צעלי ספינה קרי צני כופרא, לפי שזפתין אותם צפת אגרא (בשעת) [כשעת?] משיכה נותנין אותם מיד, ואף על פי שקיבל, שכרה נותן לו, פגרא לנשתעבר (בשעת) [כשעת?] שבירה,

[ומקשה] אטו במנהגא תליא מילתא היכי שנקינן להו לקבל שכן, הואיל וסופו לקטמה כולה [ונמצא דהוי אגר נטר?]

משום דמתניתא תניא דמותר, כדקמני, שלא עשאה דמים מחיים, אלא לאחר מיתה, [לכן] נהוג במנהגא,

[ידיעות:

אבות פ"ה מ"ב, ארבע מדות בתלמידים וכו' ממחר לשמוע וקשה לאבד חכם. ועם כל זה יחזור ההלכות הרבה פעמים ולא יסמך בזכרונותו כי לא לאדם יכולת לזכור לעולם (אשר) [אם] לא בהתמדת חזרת הדברים ובהעלותם אל לבו תמיד, כי לכל אנוש טבע השכחה ומה יתרון לאדם בלומדו אחרי שכתבו כמו הזורע ולא יקצור. השלמה לפירוש רבינו יונה על אבות. ישרון כא דף נו],

אמר רב ענן, אמר שמואל, מעות של יתומים, מותר להלוותן ברבית, אמר ליה רב נחמן, משום דיתמי נינהו ספינא להו איסורא, יתמי דאכלי דלאו דידהו, ליזלו בתר שבקייהו אחר אביהן לזית הקצרות,

[ה"מ למיפרך תיפוק ליה משום לזה דקעבר בלא חשיך? אלא דעדיפא פריך, א"נ קסבר דלא מחייב לזה משום לא חשיך אלא כשגם המלוה מזהיר. תוס'],

[וממשיך רב נחמן] אמר ליה אימא לי איזו [העתקתי מניטין לט; אימא לי "איזי", מלשון איפה. רשב"ם בראשית כ"ו ל"ג, ולשון זה בשבת קלח: עיי"ש מה שצינתי, ורש"ל בב"מ ע. פ' אורח, ולשון זה גם בתובות סט, עט, וקד: גיטין לט; ב"מ ע. [אימא לן איזו], ב"ב לב; גדה מב; וראה גם שבת קלח: [אימא לן איזי הנך וכו'], יומא ל: [אורי לי איזי מיהת]], גופא דעובדא היכי הוה שראית את מר שמואל נוהג כן, שהעדת זאת בשמו, הא ודאי פשיטא, דלא שמעמא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דבר מסוים לא דלמא פקדון נינהו, ואתי מריה יהיב סימנין ושקיל ליה,

א"ל רבא, אי דקביל עליה נכרי מרה אונסא וזולא, צאן ברזל קרית ליה הלא הם פותחים אצלנו [אצל הישראל],

ועוד אי איתא, דהיכא דקביל עליה אונסא וזולא קרית ליה גאון ברזל אדתינא סיפא דמתניתין אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם, ליפלוג וליתני בדידיה בישראל, במה דבריו אמורים דלא קביל עליה [מרה] אונסא וזולא, אבל קביל מרה אונסא וזולא שפיר דמי?

אלא אמר רבא, אידי ואידי דלא קביל עליה מרה בעל הבהמות אונסא וזולא ונרשומא דמקבל קיימי,

וגבי בכורות היינו טעם דולדות פטורין מן הבכורה, כיון דאי לא יהיב זוזי דאי אמי נכרי מצע זוזי, כמו ששמאן עליו, ולא יהיב ליה, אתי נכרי תפוס לה לבהמה הראשונה שהיתה שלו, ואי לא משכח בהמה תפוס דולדות המגיעין לחלקו של ישראל, ואי לא משכח לה לבהמה תפוס להו לולדות, והוי ליה יד נכרי באמצע יש לו כח בולדות, הלכך, אף הן פטורין מן הבכורה וכל יד נכרי באמצע, פטור מן הבכורה,

[ומבטיח בדבריו אגרה] משלי כח מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו, מאי לחונן דלים? אמר רב כגון שבור מלכא מלך פרס היה, ונטול ממון מישראל, וחונן בהם דלים נכרים, שהם דלים מן המנות,

אמר רב נחמן, אמר לי הונא, לא נצרכא אלא דאפילו רבית דעובד כוכבים [דנכרי] שישראל נטול מן הנכרי, יורד לטימיון,

איתיביה רבא לרב נחמן, דברים כג' לנכרי תשך, מאי תשך, לאו תשך שמומר אתה ליקח הימנו נשך?

לא, תשך [הוא ישיך אותך] דוקא קאמר, אתה תן לו רבית,

[ומקשה] לא סגי דלאו הכי וכי גא הכמוז לזוות עליו ליתן רבית לנכרי, דאילו להמיר קאמר פשיטא, מהיכי תיתי ליה למיסרי,

[ומתיר] לאפוקי אחיך דלא,

[ומקשה] אחיך בהדיא כתב ביה ולאחיך לא תשך? לעבור עליו בעשה ולא תעשה,

איתיביה, לויין מהן ומלוין אותם ברבית, וכן בגר תושב? אמר רב חייא בריה דרב הונא לא נצרכא אלא

דף ע"א ע"א

אמר רב אשי, תינח אי משתכח גברא דאית ליה דהבא פריכא, [אבל] אי לא משתכח גברא דאית ליה דהבא פריכא, ניכלו זוזי דיתמי?

אלא אמר רב אשי, חזוין גברא דמשפו נכסיה שנקטין אצלו, ואין ערעור על קרקעותיו, דמשפו כמו (ישעיה יג) על הר נשפה שאו נס, וממרגמינן על טורא שלזא ומהימן, ושמע דינא דאורייתא, ולא מקבל שמתא דרבנן [אלא יעשה כל שבדיו, שלא ישמתוהו], [כלומר אדם שיודעים בו שמציית לדברי ב"ד ברצון וללא צורך בכפייה. שטן], ויהבינן להו ניהליה בבי דינא צפוי צית דין שיש להם כח להפקיר נכסי המקבל אצל היתומים, ולהטות עמו קרוב לשכר ורחוק להפסד:

דף ע' ע"ב

מהני: אין מקבלין צאן ברזל מישראל, מפני שהוא רבית כל אחריות הנכסים על המקבל, ושם אותם עליו צמעות, וכל זמן שאין טען לו מעותיו חולקין השכר,

ואף על גב דמשנה יתירא היא, דהא תנא ליה (סא, ח) אין מושיבין טעוין למחלית שכר, משום דמקבל עליו פלגא דהפקדן, וכל שכן הכא דקיבל כל האחריות עליו, נקט ליה משום סיפא, אצל מקבלין גאון ברזל מן הנכרי,

אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם,

ולויין מהן ומלוין אותן ברבית, וכן בגר תושב,

מלוה ישראל מעותיו של עכו"ם מדעת העכו"ם מפרש בגמרא, אבל לא מדעת ישראל:

נב: למימרא דסתם גאון ברזל דברשותא דמקבל קיימא ובאחריותו, מדקתני שהוא רבית [פירוש דאלו קיימא ברשות גוהן, פקדון בעלמא הוא ואין באן רבית כלל ואפילו דרבנן, רישב"א],

ורמינהו, המקבל צאן ברזל מן הנכרים, ולדות פטורין מן הבכורה לא מיבעיא אמהות דפטורות מן הבכורה, שאם ילדה צור אינו קדוש שהרי הן עצמן של נכרי, והמורה אמרה בישראל [שמות יג ב, קדש-לי בל-בכו ר' פטר בל-דחם ב'ג' ישראל ב'ג'ד'ם וב'ג'ה'ה לי ה'וא] ולא צאמריס, אלא אפילו ולדות שתגיס של ישראל אותן המגיעין לחלקו של ישראל, פטורין מן הבכורה כשימעברו וילדו, אלמא צרשומא דטען קיימי, דאי צאמריס דמקבל קיימי אמאי פטורין?

אמר אביי, לא קשיא, הא מתניתין דבכורות [דפטורין מן הבכורה] כגון דמקבל עליה [בעלים] אונסא וזולא, הא ומתניתין דהכא [שאסור לישראל לקבלם] דלא קביל עליה אונסא וזולא [אלא הקבלן],

קצ"ב

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ומלוא אותם שלא ברבית, עליו הכתוב אומר תהלים טו כספו לא נתן בנשך, ושוחד על נקי [להטות דין הנקי. מד] לא לקח, עושה אלה לא ימוט לעולם, הא למדת שכל המלוא ברבית, נכסיו מתמוטטין דוק הכי עושה אלה לא ימוט, הא אס נתן נשך ימוט,

[ראיתי במדרש הנעלם פ' ויצא בו"ח דכ"ד ע"ב כי מזמור מי יגור באהלך מי ישכון וגו' מרומים בו' דברות ע"ש, גם ראיתי בנוסח תפלה של הרמב"ן לומר מזמור זה אחר משנת אלו דברים וכו', ורש"ל כתב ג"כ לומר ד' דברות קודם ברוך שאמר כנ"ל על כן הנהגתי עצמי לומר מזמור זה קודם ב"ש ולכון בו' דברות כפי המבואר במדרש הנעלם הנ"ל והוא זה מזמור וכו', הולך תמים, נגד אנכי בגו"ש דתמים תמים דכתיב תמים הדיה עם ה' אלקיך, ופועל צדק, נגד לא יהיה לך, כי הכופר בע"ז נקרא צדק, ודובר אמת וכו' נגד לא תשא וגו' לשוא, לא רגל וגו' לא עשה לדעהו רעה וגו' נגד לא תענה ברעך עד שוא, שוהו עושה לדעהו רעה,

וחרפה לא נשא על קרובו נגד לא תגנוב שעושה חרפה לקרובו, א"נ נגד זכור את יום השבת לקדשו שלא יחלל את השבת, נבזה בעיניו נמאס נגד לא תרצה, כי הנבזה בעיניו והוא עניו אינו בא לידי רציחה, ואת יראי ה' יבבד, נגד כבד את אביך וגו', נשבע להרע ולא ימיר נגד לא תנאף שאם יצרו גובר עליו ישבע נגד יצה"ר כבועו [ראה סנהדרין יט:], כספו לא נתן בנשך נגד לא תגנוב שוהו עובר על ל"ת, ושוחד על נקי לא לקח נגד לא תחמוד, עושה אלה לא ימוט לעולם, ומזמור זה עצום בסודות נפלאות וגם מסוגל להעלות חן, להוהיד לאומרו כסדר הנכר וכו'. אור הישר חיברו ר' מאיר פאפרש זצ"ל,

והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין [וא"ת דלמא משום שאר עבירות הכתובים באותו פסוק ושוחד על נקי לא לקח? וי"ל דפרך דחזינן צדיקים גמורים נמי מתמוטטין, א"נ לר"ע פרך דדריש בסוף מכות [כד:]: עושה אלה עושה אחת מכל אלה לא ימוט. תוס']: אמר רבי אלעזר הללו מתמוטטין ועולין והכי משמע קרא כל עושה אלה לא ימוט לעולם, כלומר ואם ימוט אין מוטמו מוטט עולם, והללו אצל הנותן נשך ימוט לעולם מתמוטטין ואינן עולין,

חבוק א ג למה תביט בו גרים, תחריש בבלע רשע צדיק ממונו, אמר רב הונא צדיק ממונו בולע, צדיק גמור אינו בולע ואף על פי שמתמוטט עולה, ואינו נצלה לעולם,

בכדי חייו המירו לו, ויותר מכאן אסור מדרבנן, דלמא אמי למיסרך, [ויש היתר למנהגנו [להלות ברבית לגוים ומגוים], חדא בדומן הזה אפי' הרבה ישראל ממון לרוב הכל צריך לו לכדי חייו מפני כבוד המסים, ועוד דמ"ט אסור חכמים כדי שלא ילמדו ישראל ממעשיהם, והו בדורות ההם שלא היו צריכין לעשות מושא ומתן עם גוים, אבל עכשיו שכל מושא ומתן שלנו א"א אלא עם הגוים, אף ברבית מותר להלוותם, שהרי בלאו הכי נמי א"א לנו מלשאת ולתת עמהם. ריטב"א בשם הר"ת],

רבינא אמר, הכא מתמינן דקמי מליון אומן צרצית בתלמודי חכמים עסקינן, טעמא מאי גזור רבנן רצית נכרי אסור שמא יגיל הנכרי שלנו, ו ילמוד ממעשיו, וכיון דתלמוד חכם הוא לא ילמוד ממעשיו,

איכא דמתני לה להא דרב הונא, אהא דתני רב יוסף שמות כב אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, [שאם] עמי ונכרי נאין ללוות עמי קודם, עני ועשיר עני קודם, ענייך עניי שם קרובין, וממשפחתן ועניי עירך, ענייך קודמין דכתיב עמך הקרובין לך, עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמין עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת, דהנך הוו עמך טפי,

אמר מר, עמי ונכרי עמי קודם, פשיטא? אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא, דאפילו לנכרי ברבית ולישראל בחנם,

תניא אמר ר' יוסי, בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית, אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו רגיל להמקוטט עמו כאלו הכהו, וכאלו צא להורגו, ואני שמעתי רשאי לירד לתוך אומותו של חבירו, ולמעט מזומתיו של חבירו, וקשה צעניי שיחירו חכמים לישראל להנאקס ולגמול רעה, ועוד, דלמרינן צמחצות (גא) עד שמים עשרה שנה מתגלגל אדם עם בנו, מכאן ואילך יורד עמו למייו, ומאי יורד לתוך אומותו איכא, הא לייסרו ולכופו למורה קאמר, [רשאי לשרוף שלשי תבואתו, ותימה גדולה מנין לו זה. תוס', ובשט כתב שיש שרצו לפרשה אליבא דמעשה בר' אלעזר לעיל נט: שלקה העולם שליש בויתים וכו' מפני שציערו, והר"י מלוגיל פ' מדה כנגד מדה דכיון שקראו רשע גרם לו שאין בני עירו מרחמין עליו שחושדין אותו בעבירות גדולות, כיון שהוא מעיד עליו כמו כן, יר גם הוא לאומנותו אע"ג שממעט הרוחתו של חבירו],

והם [מלוי ברבית] מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו, וכותבין וחותמין, פלוגי זה כפר באלהי ישראל שהלוא ישראל צרצית], [ועושינן כן מפני סמיות עיניהם שאינם מרגישים חומר העוין],

תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר, כל מי שיש לו מעות

[ויקרא כה לט וביימיה אחיה עמה ונקברתה ל' איתעבר בו' עבדת עבד: מז ובי תשיג יד גר ותו' שב עמה וכן אחיה עמו' ונקבר לגר תו' שב עמה או' לעקר משפחת גר:]

תניא רבי אומר, גר צדק האמור לענין מכירה [שישראל נמכר

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לגר, וגר תושב האמור לענין רבית, איני יודע מה הוא,

גר צדק האמור לענין מכירה, דכתיב ויקרא בה לט וְכִי־יִמְכֹר אֶחָיֶךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּרְתָּהּ, ולא לך [ולא יהיה נמכר רק לישראל אחר], אלא לגר לעיל קאי, ורישא דברייתא, במסכת ערכין (לג) גא וראה כמה קשה אצוקה של שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית, סוף מוכר מטלטליו כו', עד לא זאת לידו עד שמוכר עצמו, שנאמר ונמכר לך, ולא לך אלא לגר 'שנא' ויקרא בה מזו וְנִמְכַּר לְגֵר תו' שָׁב, ולא לגר צדק, אלא לגר תושב, שנא' ויקרא בה לְגֵר תו' שָׁב,

[פסוק מזו שם] או 'לְעֹקֵר מִשְׁפַּחַת גֵּר זה הנכרי, כשהוא אומר או 'לְעֹקֵר, זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה למטוב עינים, ולשאוב מים,

אמר מר השתא מפרש מאי קשיא ליה דקאמר איני יודע מהו, ולא לך אלא לגר שנא' לגר, למימרא דגר קני עבד עברי,

ורמינהי אין הגר נקנה ב[קנין] עבד עברי, ואין אשה וגר קונין עבד עברי,

גר לא נקנה בעבד עברי [לדיוות עבד עברי], ויקרא בה מא ושב אל משפחתו בעיניו, והא ליכא,

ואין אשה וגר קונין עבד עברי, אשה לא אורח ארעא שהא ממחמד עמה, גר נמי [אינו קונה את ישראל עבד עברי, והמעט הוא ד] גמירי [למדנו כלל] דמקני הנקנה בעבד עברי קני קונה בעבד עברי, דלא מקני לא קני [פ'] וזה היה קשה לרבי רבין דגר לא קני עבד ישראל מה אומר ונמכר לגר,

אמר רב נחמן בר יצחק, אינו קונה ודינו [שהיה דינו] כישאל, אבל קונה ודינו כנכרי,

דתניא דיש חילוק בין הנמכר לנכרי, לנמכר לישראל הנרצע בעבד עברי [הנמכר] לישראל [ונרצע לאחר שש שנים, שלא רצה לצאת], ומת האדון קודם היובל, והנמכר לנכרי ילפינן בקדושין (יז, ג) ומשז עם קונהו ולא עם יורשי קונהו אינו עובד לא את הבן ולא את הבת [אגב בן נקט בת, דאפילו נמכר לישראל אינו עובד את הבת. תוס'] שנאמר (שמות כח) ועבדו לעולם ולא לכן [אבל הנמכר לשש שנים, ומת האדון עובד את הבן],

אמר מר, ואין אשה וגר קונין עבד עברי, נימא דלא כרבן שמעון בן גמליאל, דתניא אשה קונה את השפחות ואינה קונה את העבדים,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף קונה את העבדים?

אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל ולא קשיא, כאן [שאשה אינה קונה היינו] בעבד עברי, כאן [מה שאומר רשב"ג שאשה קונה את העבדים] בעבד כנעני, עבד עברי צניע לה מוחזק לנוע הוא צניעה, שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר, הלכך אסור לקנותו עבד כנעני פריץ לה וראה היא להפקיר לו את עצמה,

אלא הא דתני רב יוסף, ארמלתא לא תרבי לא מגדל כלבא שמה תקלקל עמו [משום לזות שפתים בעלמא, ללפי שהולך אחריה שלא נחשרו ישראל [סוף קדושין פב.] על הזכור ועל הבהמה וגם אין אסור להתייחד. תוס'], ולא תשרי [יגור] בר בי רב באושפיזא, בשלמא בר בי רב צניע לה וצטומה שלא ידע, אלא כלבא כיון דמסריך בה [לאחר שקלקלה עם הכלב, הבלב להוט אחריה, והכל רואין] מירתתא [יראה] להיות נרצעת לו [למה אסור],

אמרי, כיון דכי שדיא ליה אומצא מסריך בתרה, אמרי אינינו משום אומצא דשדיא ליה הוא דמסריך,

גר תושב שקיבל עליו לא לעבד עבדות כוכבים, ואוכל נבילות האמור לענין רבית, מאי היא? דכתיב ויקרא בה וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך, אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך, וחי אחיך עמך,

ורמינהי לויין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב? אמר רב נחמן בר יצחק מי כתיב אל תקח מאתם מאתו כתיב מישאל אלאיך קאי, וכי כתיב גר תושב לענין וחי עמך כתיב, שאתה מנזרה להמיותו,

תנו רבנן, אל תקח מאתו נשך ותרבית, אבל אתה נעשה לו ערב ערצו של לזה כנגד המלוה,

דף ע"א ע"ב

ערב למאן מי הוא המלוה שאני מוטר לעשות לו ערב אילימא ערב לישראל, והא תנא אלו עוברין בלא תעשה משום לא תשימון (שמות כג), המלוה והלוה הערב והעדים,

אלא לנכרי, וכיון דדיניה דנכרי דאזיל בתר ערבא [והא כיון דנכרי בתר ערבא אזיל] אינו מוצע אלא את הערב, איהו ניהו [הערב הוא] דקא שקיל מיניה [מן הלואה] רביתא ערב זה הלואה מן הנכרי, ומזו והלוה לישראל [ונמצא שהערב שהוא ישראל, לוקח רבית מן הלואה שהוא ישראל, וזה בודאי אסור]?

אמר רב ששת, שקיבל עליו לדין בדיני ישראל יתבע מן הלואה מחילה, וכשלא ימצא אללו יגבה מן הערב, והשתא אין הערב לזה מתחילה, הלכך, כי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

פרע לנכרי הדיא שעתא הוא דאחפיה לנכריה, ומאי דמוזיק ליה שקיל מיניה,

אי קיבל עליו לרון בדיני ישראל, רבית נמי לא לשקול [בישראל]? אמר רב ששת שקיבל עליו לזו [לגבות מן הלוח תחלה], ולא קיבל עליו לזו [לא קיבל על עצמו איסור רבית]:

[שנינו במשנתנו] מלוח ישראל מעותיו של נכרי מודעת הנכרי כו'. תנו רבנן [שנינו ברייתא שמפרש המשנה], מלוח ישראל מעותיו של נכרי מודעת הנכרי, אבל לא מודעת ישראל,

כיצד ישראל [ראובן] שלוח מעות מן הנכרי ברבית, וביקש להחזירם לו, מצאו ישראל אחר [שמעון], ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו [פי' שאני אשלם לך, ואתה תשלם לנכרי], אסור להוא ניהו דקא מחיק ליה צרכית [שראובן מלוח מעותיו של הגוי לשמעון],

ואם העמידו אצל נכרי [שראובן הביא את שמעון לפני הגוי] אף על פי שישאל נטמו לחזירו צמלות הנכרי [שהגוי אמר לראובן שיתן המעות לשמעון, וכשבא להחזיר המעות שמעון משלם לראובן וראובן משלם אל הגוי] מותר לשלוחו הוא [דראובן הוא שלוחו של הגוי, ולקמן מקשה וכי ראובן יכול להיות שליח של הגוי, הא אין לגוי שליחות],

וכן נכרי שלוח מעות מישראל [מראובן] ברבית, וביקש [הנכרי] להחזירם לו [לראובן], מצאו ישראל אחר [שמעון מצאו לנכרי], ואמר לו תנם לי, ואני אעלה לך [לנכרי], כדרך שאתה מעלה לו [שאתה הנכרי מעלה לראובן], מותר, ואם העמידו אצל ישראל [אם הגוי הביא את שמעון לפני ראובן, וראובן צוה להגוי שיתן המעות לשמעון, וכשבא לשלם ישלם שמעון אל הגוי, והגוי לראובן] אסור ואף על פי שקיבלם זה מיד נכרי, משום דנכרי שליח ישראל, ושלוחו של אדם כמותו,

בשלמא סיפא דקמי אס העמידו אצל ישראל אסור, דמשמע שנכרי זה חשוב שלוחו של ישראל לחומרא מומרא דרבנן הוא למיסר, דהא דקיימא לן דשלוחו של אדם כמותו [זה רק] בשולח ישראל ושליח ישראל נאמר, דמתרומה גמרינן, בפרק שני דקדושין (מא, ז) [במדבר יח כח בן תרימו גב' אתם תרומת ה'] אתם גם אתם לרבות שלוחכם, מה אתם בני צריח, ואתם היינו שולחים, לא נאמרה שליחות אלא בשולח ישראל ושליח ישראל, מאן דגריס הכא אף שלוחכם בני צריח משתכש, אלא הא דרב אשי ברותא היא,

אלא רישא דקמי, אס העמידו אצל נכרי מותר כיון דאין מורת שליחות לנכרי וישראל מישאל [שמעון מראובן] קיבלם איהו ניהו דקא שקיל מיניה רביתא?

אמר רב הונא בר מנחם, משמיה דרב אחא בריה דרב איקא, הכא [ברישא שהמלוה היה גוי] במאי עסקינן כגון דאמר ליה [דאמר לו נכרי] לישאל ראשון הניחם על גבי קרקע, והיפטר וכן עשה, ומשם נטלם ישראל שני [ולכן מותר],

אי הכי מאי למימרא [הא ישראל נוטל מן הגוי, ובודאי מותר]? אלא אמר רב פפא כגון שנמל ונתן ביד [שנשא ונתן הנכרי ציד] וקבלם מן הראשון, ומתם לשני,

ואכתי מאי למימרא [מה החידוש ברין זה]? מהו דתימא נכרי גופיה כי עביד אדעתא דישאל [אדעתא דידיה. כן גירסת רש"י בגמ' וע"ז מפרש] דישאל קא גמיר ויהיב שהרי הוא הביאו אלנו, והוי נכרי שלוחו, ונחמיר מדרבנן למיסר, כדמחמירין בסיפא, קמ"ל,

רב אשי אמר, כי אמרינן אין שליחות לנכרי, הני מילי בתרומה, אבל בכל התורה כולה [שליחות דכל התורה כולה] שיהא שלוחו כמותו יש שליחות לנכרי [ולכן ברישא עם העמידו אצל נכרי מותר, דהישראל נעשה שלוחו של נכרי],

והא דרב אשי ברותא [יש 7 פעמים בש"ס הלשון ברותא ברל"ח, ו 6 פעמים ברותא, ועל פי רוב בא על דברי רב אשי] היא, מאי שנא תרומה דלא דכתיב [במדבר יח כח בן תרימו גב' אתם תרומת ה', שהיה די אם כתב] אתם [וכתיב] גם אתם, מה אתם בני ברית אף שלוחכם נמי בני ברית, שליחות דכל התורה כולה נמי מתרומה גמרינן לה דקדושין [מא:], אלא דרב אשי ברותא היא,

איכא דאמרי, אמר רב אשי כי אמרינן אין שליחות לנכרי, הני מילי אינהו לדידן, אבל אנן לדידהו [ישראל לגוי] כגון רישא דברייתא הוינא להו שליח הוי שליח, וסיפא לחומרא, כדאמרן,

והא דרב אשי ברותא היא, מ"ש אינהו לדידן דלא, דכתיב אתם גם אתם, לרבות שלוחכם, מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, אנן לדידהו נמי מה אתם בני ברית קאמר מה אתם בני צריח, ואתם היינו שולחים, לא נאמרה שליחות אלא בשולח ישראל ושליח ישראל, מאן דגריס הכא אף שלוחכם בני צריח משתכש, אלא הא דרב אשי ברותא היא,

רבינא אמר, נהי דשליחות לנכרי לית ליה, זכיה מדרבנן אית ליה שיהא ישראל זוכה לזכר נכרי, הלכך, ההוא ישראל [השני] זוכה ליה, מדרבנן, כהנאה זו, מישאל (שני) [ראשון], מידי דהוי אקמן, קמן לאו אף על גב דלית ליה שליחות [קטן לית ליה שליחות] דכי כתב שלוחם, בגדול כתב, בראוי למרום, שיהא הקדשו הקדש ודיבורו חל, דגבי הקדשות ומדרס אש כתיב, וגבי תרומה מאת כל אש אשר ידבנו לזו וגו' (שמות כה),

דף ע"ב ע"א

אית ליה זכיה (מדרבנן) דתמן זכין לקטן, בפרק מי שמת (בבא בתרא קנז, ד), הכא נמי לא שנא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שני?

אמר ר' שמעון בן לקיש, במחלוקת שנויה ור"מ היא דקנים הימירא אטו איסורא,

ולא היא ישראל [קמן] אתי לכלל שליחות, עכו"ם לא אתי לכלל שליחות,

ורבי יוחנן אמר אפי' תימא רבנן, גזירה שמא יגבה מזמן ראשון דאיכא דלא מסיק אדעמיה לדקדק כל כך בזמן הלואה לומר למלך שטרך מוקדם, ומקמי קדם להלואתך, [פ' שילך לב"ד אחר שלא ידעו שהשטר הזה מוקדם, והלקוחות לא ידעו ג"כ בדבר, ויגבה מהם מזמן ראשון הכתוב בשטר שלא כדון, משא"כ בשטר שיש בו רבית דאפילו גבי ליה כוליה, קנא מיהת בהיתרא גבי ליה אליבא דרבנן. ריטב"א]

תנו רבנן, ישראל שלוח מעות מן הנכרי ברבית, וזקפן עליו במלוה לאחר זמן משיב עמו על הרבית, וזקף הכל ביחד במלוה, וכחז לו שטר עליהם כך וכך אני חייב לפלוני, וגובה את הרבית, דמשעת זקיפה הוי כגזי ונתגייר,

אם קודם שנתגייר זקפן עליו במלוה, גובה את הקרן וגובה את הרבית, ואם לאחר שנתגייר זקפן עליו במלוה [נתגייר] גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית [מדרבנן],

וכן נכרי שלוח מעות מישראל ברבית, וזקפן עליו במלוה, ונתגייר, אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן וגובה את הרבית, אם משנתגייר זקפן עליו במלוה, גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית,

רבי יוסי אומר, נכרי שלוח מעות מישראל ברבית, בין כך ובין כך אסיפא פליג, וטעמא דמפרש ואזיל, שלא יאמרו כו' גובה את הקרן וגובה את הרבית,

אמר רבא, אמר רב חסדא, אמר רב הונא, הלכה כרבי יוסי, אמר רבא מאי טעמא דרבי יוסי, כדי שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה [שלא יוצרך לשלם, כיון שמן הדין רבית כוז מותרת], [פ' וכוין שאין האיסור אלא מדרבנן ומפני מראית העין בעלמא, יש לנו להתיר מהאי טעמא דר' יוסי, וכן הלכה. ריטב"א],

תנו רבנן, שטר שכתוב בו רבית שכמוז צו פלוני לזה מפלוני מנה צריכת כך וכך לזמן פלוני קונסין אותו, ואינו גובה לא את הקרן [אלא גובה אותה במלוה על פה] ולא את הרבית דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית,

במאי קמיפלגי, רבי מאיר סבר קנסין התירא משום איסורא, ורבנן סברי לא קנסין התירא משום איסורא,

תנן התם [שביעית פ"י מ"ה, ומבא בר"ה ב. ועוד] שטרי חוב המוקדמין למלוה [פ' לזמן המלוה] פסולין דעמי למיטעף לקוחות מזמן הכמוז צו, ועדיין לא הלוה, ושטר הלקוחות [באמת היה] קודם למלוה, חזי מוילא שטרו והוא קודם, והוא שקר. פסוליס - ואינו טורף מן המשוועדין, ואפילו מן המאוחר למלוה, והמאוחרין כשרין,

מוקדמין אמאי פסולין, נהי דלא גבו מזמן ראשון ניגבו מזמן

ההוא גברא [שמעון הלוח] דמשכין ליה פרדיסא כס לחבריה [לראובן המלוה], אכלה [ראובן] תלת שני, א"ל [ראובן לשמעון] אי מזבנית לה ניהלי מוטב, ואי לא כבישנא אטמין לה לשטר משכנתא, ואמינא לקוחה היא בידי ואדע שטר המכירה, ואכא מכא חזקה של שלש שנים, דכולי האי לא מצינא למיזהר בשטרא, [פ' ולא היו עירי המשכונא קיימין, גם לא היו שם עדים שיעידו שירד בה בתורת משכנתא. ריטב"א],

אזל בעל הכרס [שמעון] קם אקנייה צמחנה צעדים לבנו קמן כדי שלא תהא מכירתו מכירה, שכווילא שטר מכירתו, זה יוצא שטר מתנתו, ולא גילה הדבר, והדר זבנה ניהליה [ואח"כ מכר שמעון השרה לראובן], [הריטב"א מביא שני דיעות כאן, יש אומרים שהקמן קונה ולכן אין המכירה של אחריה מכירה, וי"א שהגם שהקמן אינו קונה מ"מ הוי כאילו מסירת מודעא שהמכירה היה באונס ואינה מכירה],

[ואומרת הגמ' זבניי [מכירת הכרס שמכר שמעון לראובן] ודאי לא הוי זבניי, וזוי משות שהא חוצע ממנו, שמוילא עליו שטר שמכרת לי כרס שאין שלך, וקבלת [מעומי] [מעומי. מאזניס], וכחצת לי אחריות במלוה בשטר דמו דהא כתב ליה אחריות דמו וגובה מנכסים משועבדים [פ' הגם שהשטר מוקיים בב"ד, מ"מ ברור שנחבטל כחו לענין המכר, וקא מיבעיא לן אם נתבטל כחו לענין האחריות או לא. ע"פ הריטב"א], או דילמא במלוה ע"פ דמו ואינו גובה מנכסים משועבדים,

אמר אביי, ולא הוינו דרבי אסי, דאמר ר' אסי

דף ע"ב ע"ב

מודה בשטר שכתבו מאחר שהלוה מודה ששטר חוב שהוציא עליו [המלוה], שטר אמת הוא אינו צריך לקיימו אין המלוה צריך לחזר אחר העדים החתומין צו ולהעיד על חתימתן ולקיימן, וגובה מנכסים משועבדים,

והכא נמי, הרי מודה שמכרו לו באחריות, ואם השטר בטל לענין המכירה מפני שטר המתנה שקדמו, לא בטיל לענין אחריות,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כאן רצית, דמעכשיו הוא קניי לו, ואף על פי שלא משך, דכי אין לו נמי אצק רצית מדרכנן הוא, וכי יש לו לא גזר,

ועל העביט של ענבים כלי גדול שזכרין בו את הענבים לפני דריסה, והם מתחממין ומתבשלים, להוציא יינם יפה יפה,

ועל המעטן של זיתים, ושל זיתים קרוי מעטן,

ועל הביצים של יוצר פוסק עם היוצר על הקדירות באחו שער שירצה, ואף על פי שלא יצא השער, אם הכניס עפר ועשאו צינים שקורין מעונג"ש (רגבים, גרשים מגובלים של טיט) ועושה מהם קדירות,

ועל הסיד פוסק עמו מוששקעו בכבשן משישקענו בכבשן אצנים והעצים לשרוף,

ופוסק עמו על הזבל [שיתן לו זבל בכך וכך] כל ימות השנה [אפילו בתחלת חורף, שאין זבל מצוי. יבין], רבי יוסי אומר לעולם אין פוסקין על הזבל, אלא אם כן היתה לו זבל באשפה, וחכמים מתירים,

ופוסק עמו בשער הגבוה [שער הוול, שנותנין פירות הרבה בדמים מועטים] אם יפחות השער ממה שהוא עכשיו, תמן לי כשער הוול, שער הגבוה היינו צול, שנותנין פירות הרבה בדמים מועטים, [אכלה מתנימין קאי, שצריך לפסוק עמו שאם יחלו ויפחתו דמי השער, ויגבה שער הפירות שיתנו יותר כסף, שיתן לו כשער הוול, ואם לא פסק כן יקבל על כרחו כשער שפסק. רש"י לקמן ע"כ:]

[בין בפוסק על שיש לו בין בפוסק על שער שבשוק, צריך להתנות בפירוש שיתן לו בשער הוול דהשתא או דלקמן, כי אם לא פסק כן, אין לו ליתן לו אלא בשער דהשתא, ואם חזר בו לוקח קאי באבל אמרו כדא' בגמ' בהדיא [לקמן עד:], וכן הלכה. ריטב"א],

רבי יהודה אומר, אע"פ שלא פסק עמו בשער הגבוה יכול לומר [יכול הוא לומר לו] כשירצה שער הוול תן לי כזה, או תן לי את מעותי שהרי לא משך, ויכול לחזור בו, ואפילו מי שפרע ליכא, הואיל ולא נתן מעותיו על מנת לקבל עכשיו אלא לאחר זמן, ובתוך כך נשתנה השער סתם דעתיה דאניש, אתרעא זולא פסיק;

גמ': אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן, אין פוסקין על שער שבשוק, אמר ליה ר' זירא לר' אסי אמר ר' יוחנן, אפי' כדורמוס איעלי רב וגדול הזה [דורמוס. פירוש רחבה גדולה, והוא בלשון יון. שטב"ק],

אמר ליה, לא אמר ר' יוחנן אלא בשוק של עיירות, דלא קביעי תרעייהו,

ולמאן דסליק אדעתין מעיקרא, דאמר ר' יוחנן אפי'

אמר ליה רבא, מי דמי, התם ניתן להכתב [במודה בשטר שכתבו, השטר נכתב כראוי], הכא לא ניתן להכתב [הרי השטר מתחלה לא נכתב כדין] מאלו שנתנו כבר כמתנה, ועל כרחו כמצו ליה זה,

יתיב מרימר וקאמר להא שמעתא דרבה, אמר ליה רבינא למרימר, אלא הא דאמר ר' יוחנן גזירה שמא יגבה מזמן ראשון, נימא לא ניתן ליכתב [הרי שטר זה נכתב בזמן מוקדם שלא כדין] אלא שמע מינה לא צטיל שטרא משום האי טעמא?

א"ל הכי השתא, התם נהי דלא ניתן ליכתב מזמן ראשון אבל ניתן ליכתב מזמן שני, הכא לא ניתן ליכתב כלל,

אלא הא דתניא, רישא דדידה, אין מוציאין לאכילת פירות ולשנא קרקעות מנכסים משועבדים מפני תקון העולם, וקא מפרש לשבח קרקעות כיצד, הרי שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה, והרי היא יוצאה מתחת ידו של לוקח, שהגזל מוציאה דדין,

כשהוא גובה כשהלוקח גובה מעות מן הגזלן גובה את הקרן מנכסים משועבדים טורף לקוחות שלקחו אחריו, מפני שהאחריות שכתב בשטר מכירתו קודם למקחו, ושבח גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים, מפני תקון העולם דאין הלוקחות יכולין להזהר בדבר שאין לו קצבה, כגון אחריות השבח והפירות, דבשלמא צקן נזהרין להניח מקום לגבות ממנו, ואי לא נזהר, אפסידו אנפשייהו,

נימא לא ניתן שטר מכירה זה ליכתב, שהרי גזולה הימה, וצטיל השטר ואחריות שבו, ואמאי גובה קרן מנכסים משועבדים [הרי אף שהמכר שבשטר בטל, האחריות שבו לא בטל]?

הכי השתא, התם [בגזל שדה ומכרה] אי למ"ד צפרק קמא [לעיל טו, צ] נוחא ליה דלא ניקרייה גולנא אדס שמכר שדה גזולה לחבירו, מחזר על הצעלים הראשונים ולוקח מהם להעמיד ביד הלוקח, כי היכי דלא ליקרייה גולנא, אי למ"ד נוחא ליה דליקום בחימנותיה, מפיים ליה למריה לוקח מן הצעלים הראשונים ומוקים ליה לשמריה,

הכא [בשנתנה לבנו כמתנה ואח"כ מכרה], לאברוחי מיניה קמבוין [הכא אצרוחי קמברח ליה] שהקנה לבנו קטן להכריח מזה [וכי] שטרא מקיים ליה כמתנה, אין דעתו להחזיקה בידו, הלכך לא ימנן ליכתב הוא;

מתני': אין פוסקין על הפירות [פי' כשאין לו. ריטב"א] עד שיצא השער, יצא השער פוסקין, ואע"פ שאין לזה יש לזה,

היה הוא תחילה לקוצרים ויש לו גדיש ועדיין לא יצא השער פוסק עמו על הגדיש באיזה שער שירצה לתת לו מאותו גדיש, דכיון דיש לו, אין

אבני חן על מסכת בבא מציעא

במקומות אלו, במקומות אלו נזכרין גם לעיל סג:], [היני ושילי הם שתי עיירות גדולות שהיו סמוכות לעיר פומבדיתא וכפי הנראה היו בעיקר מרכזים קלאיים גדולים. שט], **אי בעי זבני** [הא הם יכולים לקנות חטין עכשיו] ופרעי ליה?

[ומתרינ] מעיקרא סבר רב הונא אין לוין, כיון דשמעה להא דא"ר שמואל בר חייא א"ר אלעזר [פי' שהיה ידוע להם ששמע רב הונא מאמר זה, הגם שמאמר זה לא ידוע לנו משום מקום אחר] לוין, אמר איהו נמי לוין,

תנו רבנן, המוליד חבילה ממקום למקום ממקום הוול למקום היוקר, מצאו חבירו ואמר לו תנה לי ואוליכנה, ואעשה זרכי צמעות עד זמן פלוני ואני אעלה [אשלם] לך בדרך שמעלין לך באותו מקום,

דף ע"ג ע"א

ברשות מוכר אם קבל עליו מוכר אחריות הדך מותר דאין כאן מלוה עד שתמכר, וכל מה שנמכר צווקר של בעלים הראשונים הוא, ברשות לוקח אסור דמהשתא מלוה הוא גביה, ויהיב ליה טופיינא מדמיה בריביתא,

המוליד פירות ממקום למקום, מצאו חבירו ואמר לו תנם לי ואוכלם כאן ואני אעלה לך לזמן פלוני פירות שיש לי באותו מקום מפירות שיש לי שם,

אם יש לו פירות באותו מקום, מותר דמהשתא אוקמיניהו ברשותיה, ואף על גב דלא משיך סאה בסאה לאו רבית קצוזה היא אלא אבק רבית דרבנן, וכי יש לו לא גזר, ואם לאו [אין לו באותו מקום] אסור דבשכר המתנתו נתן לו זה במקום היוקר,

והחמרינן, מעלים במקום היוקר כבמקום הוול החמרים המשמכרים בתבואה ומציאים ממקום הוול למקום היוקר, מותר להם ליקח מעות מצעלי צמים עשירים במקום היוקר, על מנת ליתן להם לזמן פלוני הפירות כשער מקום הוול, ואינן חוששין שיהא רבית שכר המתנת מעות, כדמפרש ואזיל,

מאי טעמא? רב פפא אמר, ניהא להו דמגלו להו תרעא שעל ידי מעותיו של זה [עשירים שבמקום היוקר] הם ניכרים סותרים, ומכירים [אנערקענען, recognition] אותם צעלי צמים של מקום הוול [בסוחרים], ונותנין להם בהקפה [פעמים הרבה. ר"י מלוניל], ומשתכרים אלנם [והחמרינן משתכרין ע"י שמקבלים בהקפה מהבעלי בתים במקום הוול],

ואפילו לא היה זה [העשירים] ממתינ להם [להחמרינן] שום זמן, אלא להציא לו מיד, נוח להם למרות, ולהיות שלוחים [ו. רש"י] לקבל עליהם אחריות הדך על כך,

רב אחא בריה דרב איקא אמר, ניהא להו [למכור בוול] דמוזלי גבייהו בני מקום הוול, כשזומעין שאין אלו משמכרין זה, מחזלי גבייהו, כדי שלא

כדורמוס הוזה, אלא מתני' דקתני אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער, יצא השער פוסקין, היכי משכחת לה?

מתניתין בחיטי דאכלבי [של האוצרות] משיתחילו צעלי צמים ואוצרי פירות לפתוח אוצרותיהם וארבי וספיעות צאות צנהר המציאות תבואה למכור דמושך תרעיה לזמן מרובה טפי,

ת"ר, אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער, יצא השער פוסקין, אע"פ שאין לזה יש לזה,

היו חדשות [גרועים, שלא נתייבשו כל צרכן] מארבע [ארבע סאין בסלע]] וישנות משלש, אין פוסקין על חדשות מארבע עד שיצא השער לחדש ולישן דהא דחדשים מארבע משום דלא יבשו עדיין כל הצורך, והפוסק על החדשות לא יקבלם הימנו עכשיו, אלא לאחר זמן כשיתייבשו כל צרכם, לפיכך אין פוסק עליהם לקבל עליהן ארבע סאין בסלע, עד שיצא השער בארבע, לחדש ולשון,

היו לקוטות [עני המלקט לקט שכחה ופאה נקרא לקוטי כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכי לא זכה בפירות הללו אלא בלקיטה בלבד. תלמוד א"י. שטמ"ק] מארבע סמס תבואות לקוטות אינן יפין, שלוקטין בכמה שדות, ומערבין שיבלי שיסוף עם שיבלי חטין, ולכל אדם [תבואה של בעלי השדות] מושלש, אין פוסקין עם צעל הבית מארבע עד שיצא השער של ארבע ללוקט ולמוכר,

אמר רב נחמן, פוסקין ללקוטות כשער הלקוטות, א"ל רבא לרב נחמן, מ"ש לוקט דאי לית ליה, זיוף מלקוט תבואה מעורבת חבירה, בעל הבית נמי זיוף מלקוט? א"ל בעל הבית זילא ביה מילתא למיזף מלקוט,

איבעית אימא, מאן דיהב זוזי לבעל הבית, אפירי שפירי יהיב,

אמר רב ששת אמר רב הונא, אין לוין על שער שבשוק אי שמעתי אין לוין מעות בדרך הלואה, על מנת שאם לא אשלם לך מעות עד זמן פלוני אתן לך פירות כשער של עכשיו, דאף על גב דדרך מקח וממכר שרי דרך הלואה אסור,

ובהלכות גדולות מפרש אין לוין סאה בסאה על סמך שער שצדוק, דינמא הואיל וחיטי צהיני וחיטי צבילי הוה ליה כעד שיצא צני או עד שאלמלא מפתח (עה, א),

אמר ליה רב יוסף בר חמא לרב ששת, ואמרי לה רב יוסי בר אבא לרב ששת, ומי א"ר הונא הכי, והא בעי מיני' מרב הונא, הני בני בי רב, דיזפי בתשרי מעות ופרעי פירות בטבת כשער של תשרי, וללשון האחר לוין חטין ופורעין חטין, שרי או אסיר?

אמר להו, הא חיטי בדיני והא חיטי בשילי [הא יש חטין עכשיו]

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ימשכו ידיהם מלהרגיל אלם [שלא יפסיקו לבא לקנות],

מאי בינייהו? איכא בינייהו תגרא חדתא תגר שאינו ניכר עדיין, למאן דאמר דמגלו להו תרעא איכא, למאן דאמר דמחלי גבייהו ליכא, דכיון שאינו ניכר להם [שהוא תגר חדש ולא יצא שמו עדיין], אין מאמינים בדבריו שהוא נותנם במקומו בזול, ולא מחלי גביה,

בסורא אולי ארבעה ארבעה גריו [סאה] בזוחא, בכפרי שם מקום אולן שיתא שיתא גריו בזוחא, יהיב רב זוזי לחמרי, וקביל עליה אונסא דאורחא, ושקיל מינייהו חמשה,

ונשקול שיתא כיון דמקבל עליה אונסא דאורחא אין כאן רבית, ואפילו לא קבל עליה אונסא דאורחא, קמני החמרים מעלים במקום היוקר כמקום הזול,

אדם חשוב שאני [לשון זה יש לערך ב10 מקומות בש"ס],

בעא מיניה ר' אסי מר' יוחנן, מהו לעשות בגרוטאות כן בשאר פרגמטיא, כגון שצרי זהב וכסף ושאר מיני מתכות, מי אמרינן תצוה דמידי דשכיח הוא, דאולי ואחו כל שעתא, אמרינן ניחא להו דמגלו תרעא, אי נמי דמחלי גבייהו, אבל שאר פרגמטיא ליכא גילוי תרעא, ולא אחלי גבייהו, דמי שמכר לו עשוי לא ימכור למחר, ופרגמטיא שלקח היום, אינו לוקח למחר,

א"ל, ביקש ר' ישמעאל ברבי יוסי לעשות כן בבלי פשתן ולא הניחו רבי, איכא דאמרי ביקש רבי לעשות בגרוטאות כן, ולא הניחו ר' ישמעאל בר' יוסי,

פרדיסא לקנות יין מן הכרם בדמים פחותים, כל פירות שנה זו כזך וכך, ולוקחין אחר שהן צוסר או סמדר, אבל עדיין לא הגיעו לציכור, **רב אסר** דמשום הקדמת מעות לזמן הצצר קמחיל גביה, והוי אגר נטר ליה, **ושמואל שרי**,

רב אסר, כיון דלקמיה שויא טפי, מיתחזי כי אגר נטר ליה, ושמואל שרי, כיון דהוי ביה תיוהא, לא מיתחזי כי אגר נטר ליה פעמים שיש קלקול בזכרם, כגון צדד או גשמים או קרח ומפסיד הכל, ומקבל עליו כל ספיקי הפסד לא מיתחזי כאגר נטר ליה, מיהא נראה דעניי דבר חרטה, כמו קדושין (מ, ד) תוהא על הראשונות,

אמר רב שימי בר חייא, ומודי רב בתורי [שנתן מעות על כרם, והוא מקום שבוצריין את הכרם בשוורים] מקום שצוצריין כרמים בשוורים צעגלה, ומוליכין את העגלה בין שורות הכרמים, ומתקלקלין רגלי השוורים בקלחי שרשים שצקרקע **דנפיש פסיריהו** והפסדן רב [וראה תוס' שפירש באופן אחר], [ראה לעיל ל. בראש הדרף],

אמר להו שמואל להנהו דשבשי שבשא [תוס'] צעלי צמים המלוים תצוה לאריסים לזרע, ומשלמין להם לגורן תצוה חדשה, **הפוכו בארעא** סייעו בגופה דארעא צחריש וצקציר מעט, **כי היכי דקני לכו גופא דארעא, ואי לא, הויא לכו כהלואה** סאה נקאה ואסור,

אמר להו רבא, להנהו דמנטרי באגי שומרי הקמות עד הקציר, **פוקו הפוכו בבי דרי** סייעו את בני הצקעה צדישת התצוה צגורן צהולכה וצנהצא סיועא פורחא, **כי היכי דלא תשתלם שכירות דידכו עד** **ההיא שעתא** לפי שצציל שאתם ממתינים שצרכם עד גמר מירוח הגורן [פי' שבין שהם שומרים הקמה נשלם מלאכתם אחר הקצירה, והם מקבלים שצרכם רק לאחר המירוח], הם נותנים לכם מתנה יותר על שצרכם, לפיכך סייעו אותם כדי שתא פעולתכם מושכת עד כלות הגורן, **דשכירות אינה משתלמת** **אלא בסוף** ואין כאן המתנה, ואם יוסיפו לכם אין זה שצרכם המתנת שצרכם, אלא **וההיא שעתא, אוזולי דקא מוזלי גבייכו**,

אמרו ליה רבנן לרבא, קא אכיל מר רבית, דכולי עלמא החוכמים צדומיהם לאריסים **שקלי ארבעה** כורין [מן הארים] צמכירות השדה # [לא מצאתי מי שפירש על איזה שיעור של שדה נתנו ד' כורין, ומסתבר שהיה בשביל שדה של עשרה כורין וכדומה, שהרי מצינו שהיו נותנים לשליש ולרביעי. וצריך חיפוש] **ומסלקי לאריסא בניסן** כופין אותם לקצור תצוהו ולהסמלק ממנה צניסן, **מר נטר להו עד אייר, ושקיל שיתא** וקא סלקא דעתן משום המתנת החכירות קא מוספי,

אמר להו, אתון קא עבדיתון שלא כדין שאתם מסלקין אותו צניסן, ועדיין לא נתמלאת התצוה צקשיה, ומפסדין אותן הרבה, **ארעא לאריס משתעבר** עד שתצטל התצוה כל צרכה, הלכך שלא כדין היא כפייתכם, **אי אתון מסלקיתו להו בניסן, מפסידתו להו בכמה**,

אנא נטרנא להו עד אייר, ומרווחנא להו בכמה ושכר שדי אני נוטל, שלכך אני מפרץ על חכירתה, ואינו צצכר המתנת ארבעה כורין,

דף ע"ג ע"ב

רב מרי בר רחל צת שמואל הוה, ונשצית, ונשאה נכרי ונחגיג, ושמיה איסור גיזרא, ורב מרי הורמו שלא צקדושה ולידתו צקדושה, ומתמת צבודו תלאוהו על שם אמו, **משכן ליה ההוא נכרי ביתא** [הגוי לוח צממנו מעות, ונתן לו בית במשכון, משמע שהיה רב מרי עושר, וראה מה שהבאתי מהחזון אי"ש בב"ב קמט.],

הדר נכרי וזבנה לרבא [הנכרי שהיה בעל הבית, הלך ומכר הבית לרבא], **נטר תריסר ירחי שתא** המתין רב מרי שנה שלמה **שקל אגר ביתא** [שכר דירה] משנה הצאה אמטי ליה לרבא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמר ליה, ארעא למסקא מס של קרקע משעבדא, ומלכא אמר, מאן דיהיב מסקא ליכול ארעא,

אמר ליה רב פפא לרבא, חזי מר הני רבנן דיהבי זוזי אכרנא דאינשי כסף גולגלמא, שהיו כל היהודים, כל אחד נותן כסף גולגלמו למלך, ומשעבדי בהו טפי,

אמר ליה [רבא לרב פפא], השתא איכו שכיבא [אם היית מת] לא אמרי לכו הא מילתא [מאמרו של רב ששת, והיה דבר זה נשכח לעולם], [במסורת הש"ס ציין ליבמות מו. איכו שכיב, וע"ע שבת קנב: שהשיב בן ר"נ לרבא, וע"ז נה. שא"ל רב יהודה לרבא בר' יצחק, ושם הגירסא אי הוי שכיבנא ר"ל שאלו חי' מת לעת הזאת ל"ה יכולת בידי להשיב לך. ילקוט המאירי].

הכי אמר רב ששת, מוהרקייהו דהני חומס עבדות שלהם, בטפסא דמלכא מנח בחרגו של מלך מונח, והרי כולם עבדים לו, דדינא דמלכותא דינא, ומלכא אמר, מאן דלא יהיב כרנא, לשתעביד למאן דיהיב כרנא,

רב סעו ר'ם אחוה דרבא, הוה תקיף כופה אינשי דלא מעלו [כגון סוכא יין או זוללי בשר שמפקדין עצמן לעבירה. ר"י מלוניל], ומעייל לחו בגוהרקא עגלה מונחת למרכבת אדם, ונלשון אשכנז רייטווג"ן (מרכבה) דרבא [להוליך את] רבא, שהיה ראש הישיבה בבבא של עין, ומוליכין אותו על כתפיהן מפני רוב העם הבאין לשמוע הדרשא, לא היה יכול לעבור עליהן אלא בעניין זה שאין דרך לאדם חשוב לרכוב על הסוס בפני רבים. ר"י מלוניל],

אמר ליה רבא, שפיר קא עבדת, דתנינא ראי' שאינו נוהג כשורה, מנין שאתה רשאי להשתעבד בו, תלמוד לומר ויקרא בה מו והתנחלתם אתם לבניכם אתריכם לרשת אחוזה לעלם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֲיֵיכֶם נָמִי מעבדו,

יכול אפילו נוהג כשורה, ת"ל ויקרא בה מו והתנחלתם אתם לבניכם אתריכם לרשת אחוזה לעלם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֲיֵיכֶם נָמִי מעבדו וּבְאַחֲיֵיכֶם נָמִי מעבדו, בְּאַחֲיֵיכֶם נָמִי מעבדו, בְּאַחֲיֵיכֶם נָמִי מעבדו,

אמר רב חמא, האי מאן דיהיב זוזי לחבריה, למיזבן ליה חמרא לקנות לו יין בזמן הצער [שהוא שעת זול], [ומיירי כשהתנה עמו שאם לא יקנה שימציא לו יין משלו. רא"ש], ומשלם לו יין לפי דמים קלים שקוין אותו ופשע ולא זבין ליה, משלם ליה כדקא אוזיל אפרוותא דזולשפט שם המקום שהיין נלקח ונמכר לשם, לרוב הלוקחין יין בימות הצער,

אמר אמימר, אמריתא לשמעתא קמיה דרב זבד מנהרדעא, אמר כי קאמר רב חמא הני מילי [שאם נתן לו מעות לקנות יין, שהייב לשלם לו] ביין סתם [שנתן לו מעות לקנות יין סתם], אבל ביין זה לא, מי יימר דמזבני ליה ניהליה,

אמר ליה [רב מרי המלוה, לרבא שהיה בעל הבית] האי דלא אמטאי הנאמי למר אגר ביתא עד האידנא, דסתם משכנתא שתא [וכיון שאתה הלויית מעות לכברי זה, והוא נתן לך הבית כמשכון, אינו יכול להוציאו ממך אף ע"י הפרעת החוב עד תום שנה], אי בעי נכרי לסלקי [מן הבית], לא הוה מצי מסלק לי, השתא [מכאן ולהבא] לשקול מר אגר ביתא,

א"ל [רבא לרב מרי], אי הוה ידענא, דהוה ממושכן ליה למר, לא הוה זביננא ליה [לא הייתי קונה את הבית מן הגוי שלוח ממך],

השתא כריניהם [כריני הגוים] עבדינן לך [אנהוג אתך], כל אימת דלא מסלקי בזוזי [עד הזמן שאין הלוה יכול לסלק המלוה ע"י פריעת החוב] לא שקיל אגר ביתא,

[וממשך רבא שקנה הבית] אנא נמי לא שקילנא מינך [ממך רב מרי] אגר ביתא עד שאכופ את הנכרי לשלם לך מעותיך, ואין זו רצית, דהא צרא לא מייחזי מידי, אלא נכרי עד דמסלקנא לך בזוזי,

אמר ליה רבא מברניש לרב אשי, חזי מר רבנן דקא אכלי רביתא, דיהבי זוזי אחמרא בתשרי ומבשרי לה במבט נטלין יין טוב, ואי הוה שקלי ליה מתשרי דלמא הוי מחמין, ואשמכח דמשום דאקדימו מעות בתשרי ועדיין לא ילא השער, קיבל עליו המוכר אחריות, ולא דמי להווא דלעיל (עב, ג) דיש לו חטין, לפי שהיין רגיל להחמין, ושמא כולו החמין [ראה הענין בב"ב צט. ברשב"ם],

[פי' שכבר בתשרי היה ידוע איזה יין יהיה חומין ולא נתנו מעות ע"ז] אמר ליה אינהו נמי אחמרא קא יהבי, אחלא לא קא יהבי, מעיקרא משעה שלקחו [בתשרי כבר היה] דחמרא חמרא דחלא חלא קלקולו בתוכו הוה, אלא שאינו ניכר, ויין המקולקל לא לקח הימנו, והיא שעתא [במבט] הוא דקמבשרי,

רבינא הוה יהיב זוזי לבני אקרא דשנוותא שנומא שם הנהא, אקרא קונטרס"ה צלעו (מחזו, אזור), יושבים על שפת אומה נהר, ויהיב להו רבינא זוזי לפני הצצר לתת לו היין בשעת הצצר כשער היוצא ושפכי ליה טפי כופיתא [כד אחר] מדעתם, שלא בתנאי,

אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מי שרי, אמר ליה אין, אחולי הוא דקא מחלי גבך הואיל ולא פסקת עמהם, ומדעתם נותנים לך, ואין מזכירים לומר בשכר מעותיך שהיו צטילות אלגלו מתנה צעלמא היא,

אמר ליה, הא ארעא לאו דידהו היא אלא שהיו עשירים, ורואין צני אדם שהניחו שדומיהם וצרחו, ואין נותנים מס הקרקע למלך והם נוטלים השדות והכרמים, ופורעין מס למלך, ושמא היין שאני לוקח מהם גזל הוא צדי, דקרקע אינה גזלמא, והרי היא של צעלים, ופירות גזל?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מאה הן פוסק [בזון שבידו להשלים המלאכות], [אבל] בידי שמים, אפי' אחת אינו פוסק דמי יימר דאמיל, ויהא צידו להשלים, הלכך כאין לו הוא,

תנן, פוסק עמו על הגדיש, והא מחוסר משרא בחמה שטום העומרין צממה למיבש, ולמידש, ומידרא (לזרוק) [לזרות. רש"ש] המון לאחר הדישה צמח צרות? כגון דשרא בחמה ויבש דאכמי גדיש קרי ליה,

ולשמואל דאמר בידי שמים אפי' אחת אינו פוסק, והא מחוסר מידרא, דבידי שמים היא שגריך רוח שאניה מנזיה? אפשר בנפוחתא וז"ל בלעז (נפה, כברה):

[שנינו במשנתנו] ועל העביט של ענבים כולהו לאותצניהו לרז ושמואל נקיט לה ואזיל: והא [יש כאן ד' עבודות שצריך לעשות עדיין] מחוסר מכומר (החומס) [מימוס. רש"ש] ועיולי לבי מעצרתא, למידש לזרוק צמח, ולמנגד למשוך היין אל הצור שלפני הגת?

כרתני רבי חייא לקמן על הכומר של זיתים דתמן צמתינן (עב, ז) מעטן מנא ליה איזו צמתינן, בלשון כומר לומר שכצר נחממנו הכא נמי על הכומר של ענבים,

והא מחוסרי תלת [פ' אה"נ שאין עוד ד' עבודות, אבל ג' עבודות עדיין חסירות]? באתרא דההוא דובין [זה שקונה] הוא דנגיד:

[שנינו במשנתנו] ועל המעטן של זיתים: והא מחוסר [ד' עבודות] מכומר, ועיולי לבי דפי צית הדז של שמן, למידש, ולמנגד? תני רבי חייא על כומר של זיתים [פ' שכבר הוחם], הא איכא תלת? באתרא דההוא דובין [זה שקונה], ההוא מנגיד:

[שנינו במשנתנו] ועל הביצים של יוצר: אמאי והא מחוסר לפופי אמולדי"ר בלעז (לעצב ולישר עצמות), לשון מלפפין הוולד (שצט קצט, ז), שמגלגלו לפי מדתו, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן צית קיבול ויבושי, עיולי לאתונא [לכבשן], למשרף לזרפו ככש ולמיפק?

כגון דמלפפה ויבשו ואכמי ציזים קרי להו, לשון ציזה מרשק"א (ביצה, אגב), שהעפר מנוצלת עם המים, והא איכא תלת? באתרא דההוא דובין הוא דמפיק:

[שנינו במשנתנו] ועל הסיד משישקענו בכבשן: והא מחוסר מקלח [שישרף], ואפוקי [ולחוצאו מן הכבשן], ומידק לאחר שגרפו האכנים הרי הן חמיכות שרופות, ומוציאין אותן מן הכבשן, וטמנין צהן מעט מים,

רב אשי אמר, אפי' יין סתם נמי לא, מאי טעמא אסמכתא ד"א אפילו הצטיתו, ואמר אם איני קונה כך אפרע משלי, אין זו אלא אסמכתא, הואיל ולא קנו מידו, ואסמכתא לא קניא,

ולרב אשי, מאי שנא מהא דתנן אם אוכיר [שאניה השדה ריקן] ולא אעביר גבי מקבל שדה מחצירו למחצה, והוצירה, שלא חרשה ולא זרעה שמין אותה כמה הייתה ראויה לעשות ונותן לו, שכן כתב לו מתחילה אם אוכיר כו', צפרק המקבל (קד, א), אלמא, כיון דאפסדיה צהכי ולא סמך, לאו אסמכתא היא, שאינו מקבל עליו אלא כדי הפסד שהפסדו אשלם במיטבא?

התם בידו

דף ע"ד ע"א

הכא לאו בידו שמה לא ימכרוהו לו,

אמר רבא, הני בי תלתא [שלשה אנשים], דיהבי זוזי לחד, למזבן לחו מיד, וזבן לחד מיניהו, זבן לכולהו [וכולן נעשין שותפים],

ולא אמרן אלא דלא צר [צרר wrap, tie up] וחתים מעות של כל אש ואש איניש איניש לחודיה לזד, אבל צר וחתים איניש איניש לחודיה, למאן דזבן [מי ששילם במעותיו] זבן, ולמאן דלא זבן לא זבן,

אמר רב פפי משמיה דרבא, האי סיטומתא חומס שרושמן החנוטים על הצביות של יין, שלוקטין הרבה צימד, ומניחין אותו באוגר הצעלים [שאין מביאין כל החביות לחנות], ומוליכין אותן אחת אחת למכור לחנות, ורושמן אותם לדעת שכל הרשומות (נמכרות) [מכורות. ר"י"ק] קניא,

למאי הלכתא? רב חביבא אמר למקניא ממש, רבנן אמרי לקבולי עליה מי שפרע, והלכתא לקבולי עליה מי שפרע,

[אבל] ובאתרא דנהיגו למקני ממש שרגילין לרשוס, על מנת שצדצר זה מהא קניה לו כאלו משך, [אז] קנו:

[שנינו במשנתנו] היה הוא תחלה לקוצרים [וכו']? אמר רב, מחוסר שתיים שתי מלאכות פוסק עמו, [אילו לא נחסר מהויות יין או שמן או חטים אלא שתי מלאכות פוסק עמו. ר"י מולגיל] ואף על פי שלא ילא השער, דהא יש לו, אכל מחוסר שלש אינו פוסק [ד] כאין לו דמי,

ושמואל אמר, בידי אדם אם מלאכות שהדצר מחוסר [אם מה שמוכר, מחוסר עדיין מלאכות שהן]. [יכולות להיעשות. ר"י מולגיל] צדי אדם אפילו

אבני חן על מסכת בבא מציעא

והזכיר אותן וידיעות מאלהן כקמח טחון?

ומלחמות ה'.

באתרא, דההוא דזבין [בז' שקונת] ההוא דייק,

אמר ליה, אי פסקת עמו כשער הגבוה [הוול], שקיל כהשתא, ואי לא שקיל כי מעיקרא,

אמרו ליה רבנן לרב פפא, ואי לא פסק שקיל כמעיקרא, מעות נינהו ומעות לא קנו?

ולשמואל דאמר בידי אדם אפי' מאה פוסק, למה לי משישקענו בכבשן, אימא משראוי לשקעו בכבשן משהכין והזמין את האבנים ואת העצים והכל צידו, ואין חסר אלא מלאכת השריפה:

אמר להו אנא נמי לקבולי עליה מי שפרע קא אמינא, אי פסק כשער הגבוה, מוכר קא הדר ביה [שאינו רוצה להפסיד ולתת כשער של השתא] כשאינו מקיים תנאו ליתן כשער הוול מקבל עליה מוכר מי שפרע, אי לא פסק [ומבקש המוכר בדיון כדמעיקרא, והלוקח אינו רוצה לשלם], לוקח קא הדר ביה, מקבל עליה לוקח מי שפרע,

[שנינו במשנתנו] ועל הביצים של יוצר: תנו רבנן, אין פוסקים על הביצים של יוצר עד שיעשו, דברי ר' מאיר,

[הקושיא הוא מאן יימר שצריך לפסוק כשער הוול, ואל"ה משלם כשער היוקר, שמא מתני' שאומר שצריך לפסוק הוא רק אליבא דר"ש, אבל לרבנן אינו צריך לפסוק],

אמר רבי יוסי, בד"א שצריך שיהא מוכן צידו בעפר לבן שאינו מזוי, וכשהיו מכניסין אותו, אין מכניסין אותו אלא מגובל ועשוי צינים, אבל בעפר שחור שהוא מזוי במקומו אין צריך שיהא צידו, שאם אין לזה יש להו כגון כפר חנניא וחברותיה, כפר שיחין וחברותיה פוסקין, אע"פ שאין לזה יש לזה,

אמר ליה רבינא לרב פפא, וממאי דמתניתין דמנריך ליה לפסוק כשער הגבוה דרבנן היא אפילו לרבנן קאמר דפליגי עליה דרבי שמעון בפרק הזהב (מד, א) דאמרי [רבנן] מעות לא קנו ואמרי דלוקח יכול לחזור בו כמוכר, ואין לו עליו אלא מי שפרע בחזור בו, אף בלא נשתנה השער, ואפילו הכי אמרינן במתניתין כי נשתנה השער ואיכא למימר הואיל ולא נתן המעות על מנת לקבל עכשיו אלא לאחר זמן, ובתוך כך נשתנה השער דעתיה אחרעא זילא הוא, לא אמרינן הכי, אלא אם כן פסק בפירוש אי פסק כשער הגבוה שקיל כדהשתא, אי לא פסק כדמעיקרא או יקבל מי שפרע,

אמימר יהיב זוזי, מכי מעיילי עפרא משהכנים המוכר וזכר עפר צביתו, ועפר שמור היה, כמאן אי כר' מאיר האמר עד שיעשו, אי כרבי יוסי האמר אע"פ שאין לזה יש לזה?

דלמא מתניתין דאכרכא לפרושי [לפסוק] ר' שמעון היא, דאמר מעות קונות וגזי מוכר הוא דתקון רבנן חזרה כי לא משק מיניה, ומקבל מי שפרע, אבל לוקח לא מצי הדר ביה מכי יהיב זוזי (אף) כי לא נשתנה השער, ומשום הכי כי נשתנה השער נמי, הואיל ומעות קונות לא מצי הדר ביה האי לוקח, דמתניתין, דקנו ליה זוזי וכי פסק כשער הגבוה שקיל כי השתא, אי לא פסק שקיל כמעיקרא, משום דקני להו זוזי,

[שנינו במשנתנו] ופוסק עמו על הובל כל ימות השנה: חכמים היינו תנא קמא, אמר רבא

דף ע"ד ע"ב

אבל לרבנן דאמרי אף לוקח יכול לחזור בו אפילו בשעה שלא נשתנה, ולא קני אלא לקבולי מי שפרע, היכא נשתנה השער, והוא לא נתן מעות אלא על מנת לקבל לאחר זמן, אימא לך דמי שפרע נמי ליכא, ואפילו לא פירש בין פסק בין לא פסק שקיל כי השתא, דדעתיה דאיניש שפוסק עד לאחר זמן אתרעא זילא הוא אם ישמנה בתוך הזמן?

ימות הגשמים, איכא בינייהו תנא קמא כל ימות השנה קאמר, ופליג עליה רבי יוסי ואומר לא שנה ימות החמה ולא שנה ימות הגשמים, עד שיהא לו למוכר זבל באשפות,

וחכמים מתירין, אף על פי שאין לו יש לאחריים, [אבל זה רק] אם ימות החמה הן, שהכל יש להן זבל, שכבר נרקב ונישוק צימות הגשמים ונעשה זבל, אבל צימות הגשמים לא:

אמר ליה [רב פפא] אימור דאמר רבי שמעון דלוקח לא מצי הדר ביה בחד תרעא כגון שלא נשתנה השער, או הפוסק על מנת לקבל מיד ונשתנה, ובתוך כך נשתנה השער, דכי פסק לאו אדעתא דתרעא זילא פסק בתרי תרעי כי מתניתין מי אמר מודה הוא דחזר ואין עליו אלא מי שפרע, וכי נמי אוקמת לה כרבי שמעון, להנצל מקללת מי שפרע, מנריך לה לפסוק כשער

[שנינו במשנתנו] ופוסק עמו כשער הגבוה: ההוא גברא דיהיב זוזי לגדוניא דבי חמורא ופסק עס מוכרי מדויא תכשיטי הבגות, ונתן להם מעות להיות מוכנים ליום פלוני, ועשאו חמיו שליח לפסוק, לכוף זל גדוניא ורצה לחזור, [שאין חמיו רצה] [שלא רצה חמיו. ררי"ף] לקבלה בדמים הללו [אלא כשער הוול כדהשתא] אתו לקמיה דרב פפא [ראה המאור הגדול,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בר"א שלא ירד עדיין לא ירד האריס למוכה, לעזבה בשום עבודה אבל ירד אסור כדמפרש ואזיל,

מאי שנא תנא דידן, דלא קא מפליג בין ירד ובין לא ירד, ומאי שנא תנא ברא, דקא מפליג בין ירד ובין לא ירד?

אמר רבא ר' אירי אסברה ניהלי פירש[ה]. נמ"י והדינה לי,

באתרא דתנא דידן, אריסא יהיב ביזרא הזרע, ולכן] בין ירד ובין לא ירד, כמה דלא יהיב ביזרא [עד שלא נתן האריס הזרע, היינו שאין לו] מצי מסליק ליה בעל הבית, הלכך [לא רק קודם שירד אלא] אפילו ירד וכבר חרשה, הואיל וביד בעל הבית לסלקו בשביל שאין לו זרע, כשלוה ממנו [הזרע. נמ"י] חזרע [ואם לבסוף כשמשלם האריס יוקרו ה] חטין, יתן חטין, [ו]. נמ"י]אין זו הלואה,

[והיה יותר הוא] וכי קא נחית [בשיוורד בשדה לחרוש ולזרוע ולקצור, לא ירד לקבל אריסותו המליאה] אלא לבציר מהכי קא נחית הרי הוא כיוורד למוכה מעכשיו על מנת שיטול בעל הבית הזרע מחלה מחלק המגיע לאריס, והאריס יטול השאר כשכר טרחו, ויטול פחות משאר אריסין כשיעור הזרע, ועל מנת כן ירד שיטול פחות משאר אריסין כשיעור הזרע,

[אבל] באתרא דתנא ברא, מרי ארעא יהיב ביזרא [אבל כאן הסכימו שהאריס יתן הזרע, והסיבה הוא] וזה היה קרקע שלו יפה [והיה הרבה אריסים קופצים לעבוד שדהו, והיה ידו על העליונה], ושינה ממנהג העיר להטיל על האריס, הלכך, אם פסק כן עמו במחילתו קודם שירד,

אי לא ירד, דמצי מסליק ליה, כי קא נחית לבציר מהכי קא נחית ואין זו הלואה [אלא על חשבון זה ירד],

[אבל] אי ירד [כבר ירד לעבוד, ואז בא בעל השדה שהאריס ישלם בשביל הזרע] ומחילתו לא פסק עמו שיהא הזרע שלו [של האריס], ואחר מיקן נמלה מאליו [ליתן הזרע] על ידי קבלת דמים או ממנה דלא מצי מסליק ליה [שהרי מרין אינו צריך ליתן הזרע, ולכן אז] אין ירידתו עכשיו למוכה [באופן] דינא לבציר מהכי נחית, (והלואה) [אלא הלואה. נמ"י] היא גביה ו אסור,

תנו רבנן, אומר אדם לחבירו

דף ע"ה ע"א

הלוני בור חטין, וקוצץ לו דמים כך וכך דמים כשער של עכשיו אמן לך,

וקאמר תנא דאם הוולו נותן לו חטים, הוקרו נותן דמיהם, והיינו דפרימין וחלא קצץ וכי הוולו נמי יטול דמים שקצץ, דהא כמו אחפיה וחי

הגבוה, ואם לא פירש וחזר בו, מקבל מי שפרע, והוא הדין לרבנן, דבתרי תרעי לא פליגי,

דאי לא תימא הכי דמודי ר' שמעון בתרי תרעי דלוקח יכול לחזור בו ויקבל מי שפרע [שאם מדין לעולם אין הלוקח יכול לחזור], מי שפרע בלוקח לרבי שמעון לית ליה בתמיה,

וכי תימא הכי נמי, והתניא, מכל מקום כך הלכה ורבי שמעון קאמר לה דפרק הוהב (מת, ה) אבל אמרו חכמים מי שפרע בו, מאי מכל מקום לאו [וכן המסקנא] דלא שנא לוקח ולא שנא מוכר, מקבל עליה מי שפרע,

אלא, כי קאמר רבי שמעון בחד תרעא, בתרי תרעי לא אמר,

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי ותיפוק ליה דשליח שוייה מעיקרא דאין כאן מי שפרע אלא לוקח נדוניא זו, דהא שליח שויה, של בית חמיו עשאוהו שליח לפסוק, וחמיו חזר בו, ומה בידו של זה לעשות שצית דין מקללין אותו,

וחמיה נמי לאו דבר קבולי מי שפרע הוא, דמאי אמר היה לך לפסוק כשער הגבוה, ולתקוני שדמתין ולא לעוותי, ונדבר עיוות כמה שהיה עליו לתקן לא נעשה שלוחו?

א"ל בתגרא דובין ומזבין לא שליח נעשה, אלא הוא פסק עס חטנו, וחמנו פסק עס אחרים ומשכר, אם כן לא פסק חמיו עמו, וזה פסק כדי למוכרה לחמיו ולהשכר:

מתני': מלוה אדם את אריסיו חטין בחטין לזרע סאה בסאה, ובגמרא מפרש טעמא, אבל לא לאכול,

[אף דאסור להלות סאה בסאה [וי"א גם במטבע זהב במטבע זהב אסור, ונוהגין להקל] אפ"ה בארוס מותר, ודוקא כשנהגו שהאריס נותן זרע השדה ואח"כ חולקין התבואה, וא"כ כשאין לאריס לזרוע מסלק ל"י בעה"ב, להכי בשנתן לו הבעה"ב השתא הזרע, אינו הלוואה רק פיסוק חדש דהרי יכול לסלק, והו"ל כפסקו מחדש שיתן הבעה"ב הזרע על מנת שיטול האריס פחות משאר האריסין, כשיעור שיקח הבעה"ב לסוף מחלקו. יבין],

שהיה רבן גמליאל מלוה את אריסיו חטין בחטין לזרע כלומר, לך הוצר לשנות משנה זו, לפי שהיה רבן גמליאל מממיר, שאם החלו נוטל מהן כשער הוול, ואשמועינן מתמיהין לא שהלכה כן, אלא שרצה להחמיר על עצמו,

ביוקר [אם הלוה אותם כשהיו החטין ביוקר] והוולו, או בזול והוקרו נוטל מהן כשער הוול, ולא מפני שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו:

גמ': תנו רבנן, מלוה אדם את אריסיו חטים בחטים לזרע,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הוא?

אבל בשאמר לקחת כ' גם אני אטול כ' מראה שמדקדק ומקפיד על המניין והיו עובדא דחול כעין משא ומתן וכו'. תוס' עיי"ש], ומשום לוי' ופורעין בי"ט דתנן במסכת שבת (קמ"ט) וכלל שלל יאמר לו הלוי, והתם מפרש טעמא שמה יאמר, וכדברי הלל אף משום רבית,

אמר רב ששת הכי קאמר, אם לא קצין [או הדין] הוזלו נוטל חטיו, הוקרו נותן דמיהם:

ואמר רב יהודה אמר שמואל, תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה ברבית [דוקא בעסקי סעודה ובדבר מועט, דגמרי ויהבי לשם מתנה וכו', והא דאמר ליה הלויי מאה, במאה ועשרים לא שיאמר לו לעשות כן, אלא שאם הוסיף בשעת פרעון עד חומש מותר, שכל כיוצא בזה לתלמיד חכם דרך כבוד הוא ושרי, אבל עם הארץ לשם רבית הוא נותן ואסור. גמ"י], מאי טעמא מידע ידעי דרבית אסורה, ומתנה הוא דיהבו אהרדי,

א"ל שמואל, לאבוה בר איהי, הלויי מאה פלפלין במאה ועשרין פלפלין ואריך ושפיר דמי, דמתנה בעלמא הוא ולא רבית, אריך - טוב, ודומה לו כספר עזרא (ד') ועדות מלכא לא אריך לנא, למחזי ופירשו גנות המלך לא יפה לנו לראות,

אמר רב יהודה אמר רב, מותר לו לאדם להלוות בניו ובני ביתו ברבית, כדי להטעימן שידעו כמה מנענע ומינר הנותן, ויזינו כמה עונשו גדול טעם רבית, ולא מילתא היא, משום דאיתי למסרך להרגיל, שיחמוד לנכס השכר:

מהני': אומר אדם לחבירו נכש שקל"ר בלעז (לנכש עשבים) עמי היום ואנכש עמך ואני אנכש עמך למחר, עדור חפור עמי ואעדור עמך,

ולא יאמר לו, נכש עמי היום ואעדור עמך למחר, פלוגי, פעמים שזו קשה מזו, ויש כאן אגר נטר ליה, בשכר שממתיק לו על שזכר פעולתו עד אותו זמן הוא מקבל עליו מלאכה שהיא קשה מזו, עדור עמי, ואנכש עמך

דף ע"ה ע"ב

כל ימי גריד לשון יוצא, שהארץ יצאה ואין גשמים יורדין אחד, ולא דקדקו בדבר לחוש שמה יום אחד יהא אריך מחצירו או קשה מחצירו, אלא מותר לומר לו עדור עמי היום הזה של גריד, ואעדור עמך ביום פלוני של גריד, [וכן] כל ימי רביעה משזין כ אחת,

לא יאמר לו חרוש עמי בגריד, ואני אחרוש עמך ברביעה שימי רביעה קשין למלאכה בשדות,

רבן גמליאל אומר יש רבית מוקדמת, ויש רבית מאוחרת, כיצד נתן עיניו ללוות הימנו, והוא משלח לו ואומר בשביל

מהני': לא יאמר אדם לחבירו הלויי כור חטין, ואני אתן לך לגורן,

אבל אומר לו הלויי עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח דכין דש לו שפיר דמי, דהא סאה נסאה דרענן הוא, דלאו נשך דאורייתא, וכי יש לו לא גזור, והלל אוסר,

וכן היה הלל אומר, לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשיה דמים, שמא יוקרו חטין ונמצאו באות לידי רבית:

גמ': אמר רב הונא, יש לו סאה, לזה סאה, סאתים לזה סאתים,

ר' יצחק אומר, אפי' יש לו סאה, לזה עליה כמה כורין דכל חדא וחדא [כל סאה שלוח] אמרינן זו [סאה שיש לו] מהא מחמיה, שהי [סאה שיש לו] אינה קנויה למלוה, וצידו [של לוח] לאוכלה ולמוכרה, ונמצאת אותה שלוח מוקפת על פירות שצנן [לא למימרא שיצא השער שבשוק, שא"כ לא הוה בעינן שיחא לו בתוך ביתו כלל, דבשיצא השער אפילו אין לו מותר, שאם אין לזה יש לזה, אלא כלומר כיון שבדיו לאכלה או למכרה, ע"כ צריך לומר שנוקקת ליפרע על פירות שבשוק מתי שיבואו, דלא חיישינן כיון דבשעת הלואה יש לו. גמ"י], וזו פנויה ללוות עליה, וכשלוה כל אחת ואחת לזה צהימר, דהא אילו לזה סאה אחת ואכלה, ואכל גם הראשונה, הואיל כשלוה צהימר לזה ישלם חטין, הכא נמי כשלוה צהימר לזה כל סאה וסאה, שהי זו עומדת,

תני ר' חייא לסיועיה לרבי יצחק, טיפת יין אין לו, טיפת שמן אין לו, הא יש לו, לזה עליה כמה טיפין:

[שנינו במשנתנו] והלל אוסר: אמר רב נחמן אמר שמואל, הלכה כדברי הלל, ולית הלכתא כוותיה:

[שנינו במשנתנו] וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה [וכו']:
אמר רב יהודה אמר שמואל, זו דברי הלל, אבל חכמים אומרים לוי' ככרות סתם בלא קניית דמים, שלא הסמיכו לדקדק בציסור סאה נסאה כל כך, ופורעים סתם,

ואמר רב יהודה אמר שמואל, בני חבורה הולכין בדרך, או יושבין בבית אחת, איש לסעודה עממו המקפידין זה על זה שאין מוחלין על דבר מועט, ומקפידין להלוות זה את זה במדה במשקל וצמנין עוברין בשבטות וצימים טושים משום מדה, ומשום משקל, ומשום מנין [פר"ת אם היו אגוזים ושקדים ודומה להם, ואמר לקחת עשרים אגוזים, גם אני אקח עשרים ...

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שתלונן, זו היא רבית מוקדמת,

לו, שאסור לעבור לפניו, ת"ל לא תהיה לו כנושה לא מראה
צעניו כנושה בו, שיראה ויבז,

ר' אמי ורבי אסי דאמרי תרוייהו, כאילו דנו בשני דינין
[ביסורי אש וביסורי מים], שנאמר תהלים פו הרכבת אנוש לראשנו
לשון נושא, כדמרגמינן כרשיא, הרי אנו נאים נאש ונמים באנו באש
ובמים,

אמר רב יהודה אמר רב, כל מי שיש לו מעות, ומלוה אותן
שלא בעדים, עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול שעולה
על רוחו של לזה לכפור,

וריש לקיש אמר, גורם קללה לעצמו כשמוצטו וזה כופר הכל, מקללן
אותו ולומדין שהוא דוצר על נדיק עתק, שנאמר תהלים לא תאלמנה
שפתי שקר הדוכרות על צדיק עתק,

אמרו ליה רבנן לרב אשי, קא מקיים רבינא כל מה דאמור
רבנן [פ] הוא מקיים כל מה שחכמים מצווים אותו לעשות,

שלח ליה [רב אשי הלך לנסותו, ושלח לו] בהדי פניא דמעלי שבתא
[בערב ש"ק], לישדר לי מר עשרה זוזי, דאתרמי לי קמינא
דארעא למזבן,

שלח ליה [רבינא לרב אשי] ניתי מר סהדי [חביא עדים], ונכתב
כתבא, שלח ליה אפילו אנא נמי [אפילו אותי איך מאמין בלי כתב],

שלח ליה כל שכן מר, דטריד בגירסיה, משתלי ישכח הלואמי,
ואגרוס קללה לעצמי וגורם קללה לעצמי,

תנו רבנן, שלשה צועקין צבית דין של מטה [ואינן נענין, בשממ"ק בשם
השיטה פ' בב"ד של מעלה, ועל מש"ב רש"י בב"ד של מטה כתב ולא דאיק לן]
ואינן נענין שהרי הם גרמו לעצמן, ואלו הן, מי שיש לו מעות
ומלוה אותן שלא בעדים, והקונה אדון לעצמו מפרש לקמן, ומי
שאשתו מושלת עליו,

קונה אדון לעצמו מאי היא? איכא דאמרי תולה נכסיו
בנכרי אומר מעות שאני משתמש בהן, של פלוני נכרי הם, של להשביע עצמו,
ופעמים שהנכרי שומע, ומעמיד עדים, ומוצטו צדיייהם,

איכא דאמרי, הכותב נכסיו לבניו בחייו [ונעשה הוא עני ורחמי הבן
אכזרי. ר"י מלוגיל], איכא דאמרי דביש ליה בהא מתא, ולא אויל
למתא אחרייתא:

[ורבית מאוחרת הוא] לזה הימנו והחזיר לו את מעותיו, והוא
משלח לו ואומר בשביל מעותיך שהיו בטילות אצלי, זו היא
רבית מאוחרת,

ר"ש אומר, יש רבית דברים, לא יאמר לו [הלזה למלוה, לא
יודעינו חרשות שהמלוה מעונין, כגון] דע כי בא איש פלוני ממקום
פלוני,

ואלו עוברין בלא תעשה, המלוה והלוה והערב והעדים,
וחכמים אומרים אף הסופר, עוברים,

1. משום ויקרא כה את כספק לא תתן לו כנשך עוברין על כל תמן ועל לא
תקם כו' כל חד וחד מאי דשייך ביה, כדמפרש בגמרא, 2. ומשום ויקרא כה
אל תקח מאתו, 3. ומשום שמות כב לא תהיה לו כנושה, 4.
ומשום שמות כב ולא תשימון עליו נשך, 5. ומשום ויקרא יט
ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה':

נב: תניא ר"ש בן יוחי אומר, מנין לנושה בחבירו מנה,
ואינו רגיל להקדים לו שלום [מרב גדלו וגבורתו] [של לוחו], ועכשיו
שלוח ממנו הוא מכבדו, אסור, דשכר מעותיו עומד ונוטל, שהוא היה נותן עשר
דינרין או יותר כדי שישאל לו בשלומו כל עת שימצאוהו. ר"י מלוגיל, שאסור
להקדים לו שלום, ת"ל דברים כג נשך כל דבר [לשון דיבור] אשר
ישך, אפילו דיבור אסור:

[שנינו במשנתנו] ואלו עוברין: אמר אביי, מלוה עובר בכולן בכל
הני דחשיב צמתימין, דהוא נותן כנשך בשעת הלואה, והוא לוקח בשעת פירעון
והוא לו כנושה, כשמוצטו ודחוק, והוא שם עליו נשך בשעת פיסוק התנאי, ונותן
מכשול לפני הלוה להעצירו על לא תשיך לאחיק שהיא אזהרה ללוה, לזה עובר
משום דברים כג לא תשיך לאחיק, דברים כג ולאחיק לא תשיך,
ולפני עור לא תתן מכשול,

ערב והעדים אין עוברין, אלא משום לא תשימון עליו נשך,

תניא ר"ש אומר, מלוי רבית, יותר ממה שמרויחים
מפסידים כדאמר צפירקין (עא, ה) מתמוטטין לעולם, ולא עוד אלא
שמשוימים משה רבינו חכם ותורתו אמת לישנא מעליא נקט,
ואומריין אילו היה יודע משה רבינו שיהיה ריוח בדבר לא
היה כותבו,

כי אתא רב דימי אמר, מנין לנושה בחבירו מנה ויודע שאין

אבני חן על מסכת בבא מציעא

או מבעינן מפרש בגמרא [מבטיח להם הרבה, ואח"כ אינו נותן רק בפסיקתו תחלה. יבין],

השובר את האומנין לעשות מלאכה בקבלנות כן וכך וחזרו בהן לאחר שעשו מקצת ידם על התחתונה אם הוקרו פועלים, ואינו מולא מי שיגמרנה, בשכר שהיה מגיע לאלו על העמיד לעשות, מעכב משכר[?] ממה שעשו כל מה שיצטרך להוציא עד שתגמר מלאכתו, בשכר שפסק עם אלו, ואם החלו פועלים וימלא שיגמרנה בפחות ימים להם מה שעשו, ויתן להם מה שפסק, עשו חליה יתן להם חלי שכר, ואין יכולים לומר לו הרי פועלים אחרים תחתיו לגמור מלאכתך, וכן לנו כל שכרנו חוץ ממה (שנטלו) [שיטלו. רש"י] אלו,

דף ע"ו ע"א

אם בעל הבית חוזר בו, ידו על התחתונה יתן להם לפי מה שעשו, ואם החלה מלאכת פועלים על כרחו יתן להם כמה שפסק, חוץ ממה שזריך להוצאות שהשלממה,

כל המשנה ידו על התחתונה כגון נתן זמר לצבצ לצבצ אדום וצבצ שחור, אם השבח יותר על הוצאה אין נותן לו שכר משלם, אלא דמי יציאת עזים וסממנים, ואם יציאה יחירה על השבח נותן לו את השבח, וכל החוזר בו בגמרא מפרש לאמרי מאי ידו על התחתונה:

נב: [קתני במתני' הטעו זה את זה, ומדייק] חזרו זה בזה [נהן] לא קתני דמיהו הלי הטעו, הם את בעל הבית או בעל הבית אומן, דאם כן הוה ליה למיתני לשון חזרה אלא הטעו זה את זה, דאטעו פועלים אהדדי אחד מן הפועלים הטעה את חבירו,

[המדובר כאן שבעה"ב מדבר אל שליח, אבל אינו ברור אם שליח זה הוא אחד מן הפועלים, או הוא שליח רק להביא את הפועלים, ולכאורה אם הוא אחד מן הפועלים והוא שינה לפועלים האחרים בדברי הבעה"ב הלא הוא בעצמו יקבל מה שאמר לו בעה"ב],

היכי דמי, דאמר ליה בעל הבית [לשליח], זיל אוגר לי פועלים, ואזל איהו [שליח] ואטעינהו,

היכי דמי, אי דאמר ליה בעל הבית [לשליח] בארבעה נארבעה [חזין] ליומא ואזיל איהו אמר להו [לפועלים] בתלתא, תרעומת מאי עבדתיה, סבור וקביל ומאי תרעומת,

אי דאמר ליה בעל הבית [לשליח] בתלתא, ואזיל איהו אמר להו בארבעה ולערב לא נתן בעל הבית אלא שלשה,

ה"ד דתרעומת יהיה להן ולא יותר אי דאמר להו [שליח] שכרכם עלי [באחריות], נתיב להו מודידה,

דתניא, השובר את הפועל לעשות בשלו, והראהו בשל

פרק ששי השובר את האומנין

[בג' אופנים אפשר שיעשה אדם מלאכה לחבירו, או ששכרו לכל מלאכה שיוזמן באותו יום, והוא הנקרא שכיר יום, או ששכרו למלאכה ידועה באותו יום, והוא הנקרא פועל, או ששכרו לשלם לו שכר כל המלאכה, ולא לפי היום, והוא הנקרא קבלן,

אולם כולם משמעותן לרוב, שעובדים בכח גופן, ולא בדבר שצריך לימוד והשכלה, כחוטבי עצים ושואבי מים לעבד ולמשא, אבל כל מעשה חרש וחושב, שצריך לימוד הרבה, הוא הנקרא אומן, כחייט וסנדלר וכדומה, מיהו תנא הכא נקט אומן וה"ל השאר. יבין],

מתני': השובר את האומנין, והטעו זה את זה מפרש בגמרא [הפועלים הטעו זה את זה, שאמר בעל הבית לא' מהן שישכרם בד' זוז ליום, ושכרן הוא בג' דאפילו אמר שכרכם על בעה"ב, אפ"ה אין צריך ליתן יותר [סימן של"ב] או ר"ל הטעו זה את זה, שחזר בו בעה"ב או הפועל קודם שהתחילו במלאכה ולא רצו לעשותה. יבין],

אין להם זה על זה, אלא תרעומות [ואין להם שום חיוב אפילו לצאת ידי שמים. יבין],

שכר את החמור [הוא המולך משא על חמורו. יבין], ואת הקדר צעל קרון [בב' ראשין גרסינן, והוא בלשון לטינא מולך עגלה, והן בלשון אשכנזי [קארע] הוא עגלה קטנה שמוליכין עליה משא, משא"כ קדר הוא המוכר קדירות. יבין], להביא פרייפריין עזים משופים ונאים לעשות לו אפריון [מטה או כסא מכוסין ידעו כאהל, לשאת בהם בני אדם בחוץ. מלך עברי], וחלילים לכלה לשמח חתן וכלה # [משמע שהיו מביאין משא של חלילין, שכל אחד מהמסובין היה לוקח חליל לשמח, או שמא חלילין הם כלים כבדים שאי אפשר לשאת ביד] או למת לקון ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה רויי"ש, [חרצין מלאים. ר"י מלוגיל] מים שזורין בהן קנזוס ופשתן כשהן נגזעולין, וכל דבר שאבד, וחזרו [הפועלים] בהן,

[או הדין] מקום שאין שם אדם [שיתרצה בכמה ששכר אלו. יבין] שאינו מולא פועלין לשכר, והפשתן אבד, והוא סמך עליהן שובר עליהן בני אדם ציוקק, ועליהם לשלם [עד כדי שכר. ראה ר"י מלוגיל],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

חבירו, גותן לו [זה ששכרו] שכרו משלם, וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שהחנהו?

לא צריכא, דאמר להו [שליח לפועלים] שכרכם על בעל הבית,

ולחזי פועלים היכי מיתגרי אי מתגרי בארבעה על כרחיה דבעל הבית נתיבי ארבעה, דהא קמינו טול מבעל הבית מה שהחנה אותו, ואף על פי שלא נזהר, והרי ההנה אותו בכך, ואי מתגרי בשלשה מאי תרעומת איכא?

לא צריכא,

1. דאיכא דמגר בארבעה, ואיכא דמתגר בתלתא, דאמרו ליה אי לאו דאמרת לן בארבעה, הוה טרחינן לבקש אדם דזקוק לפועלים, שיסור בארבעה ומתגרינן בארבעה [ואין לו עליו אלא תרעומות],

2. איבעית אימא, הכא בבעל הבית עסקינן בפועל שיש לו לעצמו שדות שהן שלו, ואינו נשכר למלאכת אחרים אם לא ביותר על דמי שכירות, והיינו תרעומת, דאמרו ליה, אי לאו דאמרת לן בארבעה, הוה זילא בן מילתא לאתגורי לא הייתי מזלזל בעצמי,

3. איבעית אימא, לעולם בפועלים הרגילים למלאכת אחרים עסקינן, דאמרי ליה כיון דאמרת לן בארבעה, טרחינן ועבדינן לך עבדתא שפירתא,

ולחזי עבדתייהו? בריפקא שחפרו חרץ סביבות שדה, כגון דמלו מיה כדמסיס ואזיל,

ריפקא נמי מידע ידע? דמלי מיה ולא ידיע,

4. איבעית אימא, לעולם דאמר ליה בעל הבית בארבעה, ואזל איהו אמר להו בתלתא, ודקאמרת סבור וקביל, דאמרי ליה לית לך ירמיה ג' אל תמנע טוב מבעליו פסוק הוא צמשי (ג, כז) [זה התערבות],

[ג"כ יש מפרשים דקשה ליה לרש"י מנא ליה שאסור למנע טוב מבעליו, משה"ה פירש שפסוק הוא, ואני אומר דקשה ליה מה הוא אל תמנע טוב מבעליו, הול"ל אל תמנע טוב מפועלים, על כן אומר שפסוק הוא. מהרש"ל],
[אל תמנע טוב מבעליו בחיות לאל ירך לעשות, והוא חם על עושר בעל הבית שלא יחסר ולא חם על עניים ומרודים של פועלים. ר"י מלוזיל]

פשיטא, אי אמר ליה בעל הבית בתלתא, ואזל איהו א"ל בארבעה, ואמרי ליה כמו שאמר בעל הבית, דעתייהו אעילוויא [על המחיר הגבוה] אף על פי שאמרו לו הרי אנו נשכרים כדבר בעל הבית, לא לפחות מקצבתו של זה אמרו, אלא להוסיף, וכך אמרו מהימנות לן דהכי אמר בעל הבית, וכיון שבעל הבית פותח, אי אמר להן האי שכרכם עלי יתן משל,

ואי אמר שכרכם על בעל הבית, יש להם תרעומת עליו [מהרש"א],

אלא הא מיבעיא לן אי א"ל בעל הבית בארבעה, ואזל איהו אמר להו בתלתא, ואמרי הרי אנו נשכרים כמה שאמר בעל הבית מאי מאי,

אדיבורא דידיה [דפועל] קא סמכי, דאמרי ליה והכי אמרו ליה מהימנות לן דהכי אמר בעל הבית ולית להו אלא תלתא, ותרעומת דאל תמנע טוב,

או דילמא לאו לדידיה הימנוהו, אלא הכי אמרו אדיבורא דבעל הבית קא סמכי אחר דברי בעל הבית נלך, ולא סבור וקביל, ושקלי ארבעה,

ת"ש, הבא לי גיט'י האשה שאמרה לאחד אם תמנע את בעלי אמרו לו שישלח לי את גיטי צדק, ומיעשה שלוחו של בעלי לגרשני כשמיגיע גט ליד, דשליח להולכה על הבעל לעשות, והאשה מתגרשת כשיגיע גט לידה,

[והשליח שינה דבריה ואמר לבעל] ואשתך אמרה התקבל לי גיטי ושליח לקבלה על האשה לעשות, שיהא הוא שלוחה וכמותה, ותתגרש משיגיע גט ליד שליח, והוא אומר הילך כמה שאמרה,

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה אמר רב, אפי' הגיע גט לידה אינה מגורשת, שמעת מינה אדיבורא דידיה קא סמך והכי אמרי ליה מהימנות לי דכך אמרה, ולא עשאו שליח להולכה, הלכך אין כאן שליחות, ואין עליה לעשות שליח להולכה, והרי הצא לי אמרה לו, ולא התקבל, והבעל נתנו ולא צמורת שליח קבלה, ושליחות זה אינו צד הבעל לעשות,

דאי סלקא דעתך דאדיבורא דידה קא סמך ולא לדבריו האמינן, אלא הינך כמה שאמרה היא קאמר ליה אם כן עשאו שליח להולכה, וזו צידו הוא מכי ממי גיטא לידה, מיהא תיגרש,

אמר רב אשי

דף ע"ו ע"ב

הכי השתא, בשלמא אי איתמר איפכא, התקבל לי גיטי ואשתך אמרה הבא לי גיטי, והוא אומר הילך כמו שאמרה,

ואמר ר"ג, אמר רבה בר אבבה, אמר רב, משיגיע גט לידו מגורשת כלומר, ועלה שמעת לרב נחמן דאמר, מגורשת, אלמא היה לך ללמוד לפי דבריו שיאמר בהגעת הגט לידו או לידה דליהו גירושין דאדיבורא דידה קא סמך,

אי נמי משהגיע גט לידה מגורשת, אלמא דאדיבורא דידה קא סמך או אדיבורא דידה סמך, או אדיבורא דידה סמך, כיצד [אם] אמר רב נחמן אם משיגיע גט "לידו" דשליח מגורשת, יש ללמוד

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אדם רוצה לפחות משכרו של אותה הדרך לצא ריקס מלגא טעון, עושה מלאכה ליושב ובטל ואומדין את הפועלין כמה אדם רוצה ליטול שכרו פחות, וישב בטל מלעדור כל היום וליטול כך וכך,

בר"א ארישא קאי, ועד השתא פריש מידי דשכירות, והשתא פריש מידי דקבלנות [בזה"ש"א], [בד"א] דהיכא דחזרו בהן או הוא חזר אין להם אלא תרעומת בזמן שלא התחילו במלאכה, אבל התחילו במלאכה יש דין אחר ביניהם, מהו הדין שמין להם מה שעשו לפי התנאי, ויקבלו כפי חשבון שעשו, שמין להן מה שעשו,

כיצד קבלו קמה לקצור בשני סלעים [שמנה דינרים-זוז, שהסלע הוא ד' דינרים], קצרו חציה והניחו חציה, בגד לארנו בשני סלעים, ארגו חציו ומגיע לשכרן סלע לפי תנאם והניחו חציו, שמין להן את מה שעשו,

היה יפה [שאר המלאכה, שלא גמרו אותה] ששה דינרים שאם היה צא לשכור שכר לחציה, אינו מוצא בפחות מששה דינרים, ומנא נפקד בעל הבית צמה שעמדה להעשות, אפילו הכי אין הולכין אחר העמיד להעשות, אלא שמין להן את מה שעשו לפי חשבון תנא, ונותן להן סלע [ד' דינרים] דלית ליה להאי תנא הא דתנן במתניתין כל החוזר צו ידו על התמחווה,

או יגמרו מלאכתן, ויטלו שני סלעים [ולקמן פריך פשיטא], ואם סלע ואם אין יפה אלא סלע, דנמנאין פועלין לעשות חציה השני בסלע נותן להם צמה שעשו סלע, ולקמן (עו, א) פריך פשיטא,

ר' דוסא אומר, שמין להן מה שעתיד להעשות רבי דוסא סבירא לה כתנא דידן, דאמר החוזר צו ידו על התמחווה ועכב שכר מה שעשו כדי לשכור פועלים ולגמור, כפי תנאי הראשון,

היה יפה העמיד להעשות ששה דינרים ששה דינרים, נותן להם שקל כדי שתהא נגמרת בשני סלעים, או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים [ולקמן פריך פשיטא], ואם סלע נותן להם סלע לקמן פריך פשיטא,

במה דברים אמורים דאין החוזר נפקד אלא לפי חשבון לר' דוסא, ולרבנן מקבלין צמה שעשו, בדבר שאין אבוד ואף על גב דאין פועלים מזוין עכשיו, כדמוקי ליה בסיפא שאינו מוצא לשכור ימתין עד שימנא, ואילן דדבר שאינו אבוד הוא,

אבל בדבר האבוד אם ימתין ואינו מוצא לשכור בכדי שכר פועלים, אפילו לפי היוקר שנתייקרו שוכר פועלים אחרים עליהן ביותר מכדי שכר עליהן או מוטען לאלו,

כיצד מטען, אומר להן סלע קצצתי לכם, באו וטלו שתים,

ועד כמה שוכר עליהן, עד ארבעים וחמשים זוז,

דאדיבורא דידה סמיך, ולא לו האמין, ונתרצה למסרו לו בתורת שליח לקבלה כדברי האשה, והבעל עזמו גירש,

ואי הוה אמר רב נחמן עלה, כשיגיע גט "לידה" מגורשת, ולא בקבלת השליח, יש ללמוד דאדיבורא דידה סמיך, ומיהמנת לי דהכי אמרה קאמר ליה, ועשאו שליח להולכה, והשליח נתרצה להיעקר מחורת שליחות של אשה לקבלה ונעשה שליח לצעל לגרש, והרי עשה שליחותו, והגיעה לידה,

אלא היתם דשמעת ליה דאמר אינה מגורשת, אין לך ללמוד מדבר נחמן דאדיבורא דידה סמיך ואין כאן שליחות כדאמרת, דאי נמי אמרינן דאדיבורא דידה סמיך, דאף הבעל עשאו שליח להולכה כדברי האשה, אין כאן שליחות, שהרי השליח לא נתרצה,

משום דעקר שליח לשליחותי' לגמרי, דא"ל שליח לקבלה הוינא איפשי להעשות, שלא אטרח להגיע לידה, אבל שליח להולכה נטרוח ולהגיע לידה לא הוינא איפשי להעשות, הלכך, אפילו נמלך והגיעו אצלה, אין זה שליח שניתן לגירושין, ששקבלו לא קבלו על מנת כן,

ואי קשיא הא אמרינן גביה איפכא, היכא דהיא אמרה התקבל והוא אמר אומר אשקך אמרה הבא והוא אמר הילך כמה שאמרה, דאי הוה אמר עלה משיגיע גט לידו מגורשת הוה שמעינן דאדיבורא דידה סמיך, ומסרו לו על מנת קבלה, ולא קשיא לן הא שליח עקר לשליחותיה ולא נתרצה הוא בשליחות קבלה,

איכא למימר דאי הוה אמר רב נחמן הכי, הוה קמשמע לן דהאי לאו עקירה הוא, דהא מתרצה להיות שליח להולכה כל שכן דמתרצה בשליחות קבלה, שהקבלה בכלל הולכה לענין הטורח,

איבעית אימא אשניא דריש פירקא קאי האי תנא, חזרו, נמי הטעו קרי ליה חזר את זה דקמין במתניתין בפועלים ובעל הבית נמי קאמר, ולא בדאטעו פועלים אהדי,

דתנא דגבי פועלים ובעל הבית נמי קרי להו הטעו השוכר את האומנין, והטעו את בעל הבית, או בעל הבית הטעה אותן, אין להם זה על זה אלא תרעומת דאמר להן תשכירו עצמכם לאחרים, ואינהו נמי אמרו ליה כי הדרי צה לא ושכור אחרים, ומיהו, תרעומת איכא, שיהו צריכים לחזר זה אחר פועלים חזר אחר שוכרים, ומביעת ממון ליכא, דהא דברים בעלמא נינהו,

במה דברים אמורים דאין להם עליו ממון אם חזר הוא שלא הלכו למקום המלאכה, ובבקר אמר להן חזרני צי, אבל הלכו חמרים אלא המלאכה, כגון אם חמרים הן ששכרן להביא לו תבואה ממקום אחר, והלכו ולא מצאו תבואה או אם פועלים הם ששכרם לעדור שדה, והלכו ומנאו שדה שהיא למה צמים, ואינה ראויה לעדור, פועלין ומצאו שדה כשהיא לחה, נותן להן שכרן של כל היום משלם כפי הראוי להם, וכדמפרש ואזיל,

אבל אינו דומה הבא טעון, לבא ריקן ואומדים את החמרים כמה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

במה דברים אמורים דשוכר עליהן בזמן שאין שם פועלים
לשכור בשלשנו מנא לשכור, אבל יש שם פועלים לשכור, ואמר
צא ושכור מאלו, אין לו עליהן אלא תרעומת,

ואמר רבא, האי מאן דאוגיר אגורי לדוולא להסקות שדות ואתא
מטרא והסקה אותה, ואינה צריכה לדוולא פסידא דפועלים,

אתא נהרא גדל הנהר ועלה, ונכנס בחריצין העשוין בשדה ומהן היא שומה,
ואינה צריכה לדוולא פסידא דבעל הבית דפועלים אינם יודעין צמנהג שדהו
שיהא נהר עולה להסקותו, אך הוא היה יודע ויהיב להו כפועל בטל,

ואמר רבא, האי מאן דאוגיר אגורי לדוולא, ופסק נהרא
שממנו משקין בפלגא דיומא, אי לא עביד דפסיק פסידא
דפועלים, עביד דפסיק, אי בני מתא פסידא דפועלים, לאו
בני מתא פסידא דבעל הבית,

ואמר רבא, האי מאן דאגר אגורי לעבדתא, ושלם
עבדתא בפלגא דיומא, אי אית ליה עבדתא דניחא
מינה (יהיב להו), א"נ דכותה, מפקד להו, [אבל] דקשה מינה
לא מפקד להו, ונותן להם שכרן משלם,

אמאי וליתיב להו כפועל בטל? כי קאמר רבא באכלושי
דמחוזא צמחא שהו עירו של רבא, היו בני אדם הרגילים לשאת משאות ממד
דאי לא עבדי חלשי וכשושנין בטלים קשה להו,

אמר מר, שמין להם את מה שעשו, כיצד היה יפה ששה
דינרים נותן להם סלע, קא סברי רבנן יד פועל על העליונה
ואפילו הוא חוזר בו, דכתיב (ויקרא כה) כי עבדי הם ולא עבדים לעבדים, ומהכא
ליף לה צפרק קמא דקדושין (כב, ג):

[שנינו בברייתא לעיל] או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים:
פשיטא דכי גמרי שני סלעים הוא דסקלי? לא צריכא דאייקר
עבדתא הוקרו פועלים, ואימרו לשון הפרש וזוור אסור ומתחמק מן הדבר,
וצלשון המקרא דומה לו כעת צמרוס ממריא (איוב לט) [וקשה מבאן על פרש"י על
התורה דברים כ"ו י"ז על הפסוק את ה' האמרת וגו' האמירך שכתב אין להם עד
מוכית צמקא ואולי יש לחלק. וצ"ע] פועלים, ואזל בעל הבית
ופייסינהו הרבה צמנונים,

מהו דתימא כיון דיד פועל על העליונה [מהרש"א] מצו אמרי ליה כי
מפייסין אדעתא דטפת לן אאגרא, קמ"ל דאמר להו
אדעתא דטרחא לכו באכילה ושתיה:

תני תנא צהיבא דלעיל הלכו חמרים ולא מנא כו' קמיה דרב, נותן להם
שכרן משלם, אמר ליה, חביבי דודי ר' חייל [ראה פסחים ד, ולשון
חביבי גם בעירובין יב, כתובות נב, נדרים עו, מכות ג, יא, ע"ז ער:] אמר,
אילו אנא הואי אי אני [הייתן] השוכר לא הוה יהיבנא להן אלא
כפועל בטל, ואת אמרת נותן להם שכרן משלם,

[ומקשה למה שואל ממה שאמר ר' חייל, והא ברייתא מפורשת היא] והא
עלה קתני נמי, דכפועל בטל הוא דסקלו אינו דומה הבא טעון
להבא ריקן, עושה מלאכה ליושב ובטל?

לא סיימוה קמיה לא סיימו סוף הצריכתא לפיו,

איכא דאמרי, סיימוה קמיה, והכי קאמר, חביבי אמר, אי
הואי אנא, לא הוה יהיבנא ליה כלל דמוליהו גרס ואינהו נמי הוה
להו לאסקי אדעמיהו (שלם) [שמא] ימנא שדה להו ואת אמרת כפועל
בטל?

אלא קשיא תך [ברייתא דקתני שנותן להם כפועל בטל]? לא קשיא
הא [דלא הוה יהיבנא ליה כלל] דסיירא לארעיה מדאורתא והולך
הפועלים לשם, ורואה, ולא הבינו שהיא להו, או (שירדו) [שמא ירדו. רש"ל] גשמים
צליה, לית להו כלל, דהא חזו אינהו גופיהו, ועל מנת כן נשחקו לו, והרי לא
יכולין, ולא היה להן לילך צדק,

הא [שנותן לו כפועל בטל] דלא סיירא לארעיה מאורתא עליו היה
למת לב לדבר ולהודיעם, אם תמנא שדה להו לא חמך כלום, ויהיב להו כפועל
בטל,

כי הא דאמר רבא, האי מאן דאגר אגורי לרפקא [הרש"ל גורם
בגמ' "לרפקא" פ' לחרוש חריצים ואתא מיטרא שאין יכולין לחרוש. וראה לעיל
עו. "ריפקא" ופרש"י שם שחפרו חרין סביבות שדה, דהיינו להביא מים לכל חלקי
השדה], ואתא מטרא ומלייה מיא, אי סיירא לארעיה
מאורתא

דף ע"ז ע"א

פסידא דפועלים גשמים שירדו הפסד פועלים הוא, דלא יהיב להו מיד,
דאמר להו מוליהו גרס, לא סיירא לארעיה מאורתא פסידא דבעל
הבית דאמרי ליה מי יימר דלדעתא דהואו ארעא חגרמך ויהיב להו כפועל
בטל,

[שנינו בברייתא לעיל] סלע נותן להם סלע: פשיטא דאם סלע יפה
מה שעשו נותן להם סלע, אלא מה יתן?

לא צריכא דול עבדתא [רש"ל] מעיקרא כשכרן היו פועלין צול
ואגרינהו במפי זוזא ואלו לא רזו להשתכר כשאר פועלים, והוסיף להם זוז,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[ו]שפסק להן סלע על חזיה, לא היה ראוי אלא לסלע חסר דינר, ולסוף אייקר עבדתא, וקם במפי זוזא שאר פועלים יטלו עליו סלע,

מהו דתימא הואיל ולרצנן יד פועל על העליונה, מצי אמרי ליה כו' אמרי ליה מפי זוזא אמרת לך, מפי זוזא הב לך,

קמ"ל, דאמר להו כי אמרי לכו מפי זוזא, דלא הוה קים לכו לא הייתם יודעים שמהו ראויין לטול סלע, ואני בכך היה אפשרי לשכור, וראיתי נדעמסם שלא תמלכו בפחות מסלע, ואמרתי להוסיף זוז על שכר פועלה כדי לטול סלע להשלים רצונם, השתא קים לכו שהכל נוטלין סלע כרצונם על זאת לא התניתי להוסיף:

[שנינו בברייתא לעיל] רבי דוסא אומר שמין להן את מה שעתידי להיעשות, היה יפה ששה דינרים נותן להם שקל: קסבר יד פועל על התחתונה:

[שנינו בברייתא לעיל] או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים: פשיטא? לא צריכא דול עבדתא, ואימר בעל הבית, ואזול פועלים ופייסוהו, מהו דתימא הואיל ואמר רבי דוסא יד פועל על התחתונה, טעמיה משום דתפיס בעל הבית הוא [פ] כל זה הוא בכלל הסד"א, אבל לפי האמת טעמא דרבי דוסא משום כל החזון וכו'. רש"ל עיי"ש ובמהרש"א, והשתא כי פייסוהו פועלין מצי אמר להו וכו' מצי אמר להו, אדעתא דבצירתו לי מאגריי[כו],

קמ"ל, דאמרי ליה, אדעתא דעבידנן לך עבדתא שפירתא:

[שנינו בברייתא לעיל] סלע נותן להם סלע ואם העמיד להעשות יכול הוא לגמרו בשכירות סלע נותן להם כמה שעשו סלע: פשיטא? א"ר הונא בריה דרב נתן, לא צריכא דאזילו אינהו גביה זוזא מעיקרא, ולסוף זל עבדתא [לא צריכא דול עבדתא השתא] לכך יגמור בסלע, אבל בשעת התנאי היה חזיה ראוי ליותר מסלע, והן כשפסקו על כולה שני סלעים דחוקים היו, ואזילו גביה,

מהו דתימא הואיל ולרצנן דוסא יד פועל על התחתונה, נימא להו בציר זוזא אמריתו לי, בציר זוזא יהבינא לכו בציר זוזא שקולו, והרי הכל עושים חזיה בסלע, טלו אחס כמה שעשיתם סלע חסר זוז,

קמ"ל דאמרי ליה, כי אמרנא לך בבציר זוזא, דלא הוה קים לך אדעתא דלא קים לך לעשות בסלע, וראינוך שאי אפשר להוסיף נתרצנו אנו לסלע, דהוא פחות מכדי שכר פועלה, השתא קים לך אי אפשרנו בפחות מייכן, שהרי בסלע נתרצנו,

אמר רב, הלכה כר' דוסא,

ומי אמר רב הכי, והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום, וכי תימא שאני ליה לרבי דוסא בין שכירות שמי יום לקבלנות דגבי שכירות איתא להאי טעמא דעבדי הם ולא עבדים לעבדים, אבל בקבלנות אין זה עבד אלא לעצמו, ורבי דוסא בקבלנות מיייר, כדקמי קיבלו כמה לקצור, ודרכ בשכיר יום,

ומי שאני ליה, והתניא השוכר את הפועל, ולחצי היום שמע שמת לו מת או שאחותו חמה, אם שכיר הוא

דף ע"ז ע"ב

נותן לו שכרו הואיל ואנוס הוא אין לקנסו ולעשות ידו על התחתונה, ונותן לו חצי דמי שכרו אם קבלן הוא נותן לו קבלנותו,

מני, אילימא רבנן, מאי איריא שמע שמת לו מת או שאחותו חמה דאנים, כי לא אנים נמי, הא אמרו רבנן יד פועל על העליונה,

אלא לאו ר' דוסא היא, וש"מ מדנקט אונס בתרשיהו, הא לא אנוס לא, ואפילו שכירות נמי לא שאני ליה לרבי דוסא בין שכירות לקבלנות?

א"ר נחמן בר יצחק לעולם שאני ליה, ומודה הוא בשכיר דידו על העליונה, והא דנקט אונס בשכיר אפילו רבנן נמי אמרי ליה, דאי לא אנים לא הדר כל שכן רבי דוסא, והא ממניטין בדבר האבוד עסקין ודבריו הכל אין הפועל יכול לחזור בו,

תנן [לעיל בריש פירקין], כל המשנה ידו על התחתונה, וכל החזון בו ידו על התחתונה, בשלמא כל המשנה ידו על התחתונה, דסתם לן תנא כר' יהודה פלוגמיהו דפרק הגזל ע"ס (בבא קמא ק, ד) לנצוה לו אדום ונצוה שחור וכו' ולקמן בפירקין (עט, ד) מיימי לה,

אלא כל החזון בו ידו על התחתונה לאתויי מאי, לאו לאתויי פועל [שכיר יום] דרישא דמניטין תנא אומנין דמשמע קבלנות, ותנא בהן ידו על התחתונה, הדר תנא כל החזון לאתויי פועל וכו' דוסא?

אלא ר' דוסא תרתי קאמר [בפועל ובקבלן דידו על התחתונה], ורב סבר לה כוותיה בחדא [בקבלן דידו על התחתונה], ופליג עליה בחדא [דרב אבד לעיל שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום, דידו על העליונה],

איבעית אימא, כל החזון בו ידו על התחתונה לאו לאתויי פועל, דרשמנא אקיל גביה, אלא לאתויי הך מורה דתניא וכו', לכדתניא כל החזון בו כיצד, הרי שמכר שדה לחבירו באלף זוז, ונתן לו מעות

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מהן מאתים זוז,

מהם חמש מאות זוז, קנה הקרקע כולו ומחזיר לו את השאר, אפי' לאחר כמה שנים?

בזמן שהמוכר חוזר בו, יד לוקח על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי, או תן לי קרקע כנגד מעותי, מהיכן מגביהו מגבהו מן העידית ולקמן מפרש טעמה,

ובזמן שלוקח חוזר בו, יד מוכר על העליונה, רצה אומר לו הילך מעותיך, רצה אומר הילך קרקע כנגד מעותיך, מהיכן מגביהו מן הויבורית,

רשב"ג אומר מלמדין אותן לכל הלוקח, ואין לו מעות כולן אלא מקמתן, לעשות ציניהם מחלה דבר קיום שלא יחזרו שלא יוכלו לחזור, כיצד כותב לו אני פלוני בן פלוני מכרתי שדה פלונית לפלוני, באלף זוז, ונתן לי מהם מאתים זוז, והריני נושה בו ח' מאות זוז דכין שעשאת עלי מלוה הוא כאלו נטלם והלוס, וקרקע נקנית בכסף קנה, ומחזיר לו את השאר, אפי' לאחר כמה שנים:

אמר מר, מהיכן מגביהו מן העידית [דנכסין] דשאר נכסיו, שאם יש לו קרקע יפה מזה יטול זה צדו מהמים, קא ס"ד מעידית דנכסיו, ולא יהא אלא ב"ח לא יהא לוקח זה דינו קל, אלא אפילו הוא ממור כבעל חוב, שיש לחוש בו לנעילת דלת אף הוא לא יפה כמו לטול עידית אלא ציננות ותנן ב"ח דינו בבינונית, ועוד הא ארעא דיהיב זוזי, א"ר נחמן בר יצחק מעידית שבה ומזיבורית שבה,

רב אחא בריה דרב איקא אמר, אפי' תימא מעידית דנכסיו סתם מאן דזבין ארעא באלפא זוזי אוזולי מוזיל ומזבין נכסי' סתם איש הקונה קרקע גדולה ויקרה כו' אין כל כך מעות מנזיז לו אלא אם כן מכר מטלטלין וסדות קטנות ונריך למכור בזול, וכי חזר בו מוכר נמא זה ניזק על ידו, והוה ליה כניזק, ותנן הניזקין שמין להן בעידית לגבות מעידית נכסיו של מוזק כדכתיב (שמות כג) מיטב שדהו ישלם:

רשב"ג אומר מלמדין אותן שלא יחזרו, כיצד כותב לו אני פלוני בן פלוני כו': טעמא דכתב ליה הכי שזקפו עליו במלוה, הא לא כתב הכי לא קני, והתניא הנותן ערבון לחבירו, ואמר לו אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך, והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבוניך, נתקיימו התנאים דברי רבי יוסי,

[זה מדברי סתם גמרא. רש"י] רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא,

רבי יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו, אמר רבן שמעון בן גמליאל בר"א שכול לחזור בו, ולא יטול זה אלא כנגד מעותיו בזמן שנתנו לו צמורת ערבון, ולא צמורת מחלת פרעון שאמר לו ערבוני יקון יקנה הכל והאי לא אחיל גביה למכור לו כל הקרקע בזה, אבל נתנו לו צמורת מחלת פרעון הו' להו' השאר מלוה עליו מוכר לו שדה באלף זוז, ונתן לו

לא קשיא, הא דקא עייל ונפיק אוזוי האי דקמי דלי לא זקפו עליו במלוה חזר דעיל מוכר ונפיק ומחזר אחר הלוקח ליתן לו מעותיו, גלי דעמיה דזוזי אנסוהו למכור, וכיון דלא יהיב ליה זוזי בשעת דסקו אדעתא דהכי לא זבין ליה, הא דלא קא עייל ונפיק אוזוי,

דאמר רבא האי מאן דזבין מידי לחבריה, וקא עייל ונפיק אוזוי, לא קני, לא קא עייל ונפיק אוזוי, קני,

ואמר רבא, האי מאן דאזופיה מאה זוזי לחבריה, ופרעיה זוזא זוזא, פרעון הוי, אלא דאית ליה תרעומת גביה, דאמר ליה אפסדתינהו מינאי,

ההוא גברא, דזבין ליה חמרא ממור [ראה גמ' דאילו בין קנה נגד מעותיו, משא"ב בחמור שהוא בהמה בטמא וז"ל דפשיטא ליה דלא ניהא ליה לאיניש למיהוי שותף בכנון זה] לחבריה ופש ליה גבי לוקח חד זוזא וקא עייל ונפיק מוכר אוזוא אההוא זוזא,

ייתיב רב אשי וקא מעיין בה, כי האי גוונא משום חד זוזא מאי, מי אמרינן דמני למיהדר קני או לא קני?

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבימי מהגרונאי משמיה דרבא, זוזא כוזוי דמי ולא קני,

אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי, והא אמרינן משמיה דרבא קני? אמר ליה תתרגם שמעתין במוכר שדהו

דף ע"ח ע"א

מפני רעתה דאנן סהדי דללא אונסא דזוזי נמי הוה מוזבין לה, והאי דעייל ונפיק אוזוי ממחר הוא לגבות, שלא יחזור לוקח:

[באו"ח סימן תקנ"א סעיף צריך ליהדר מי"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות (משום שזהו קטב מריי שולט),

וכתב הערוך השלחן ונראה דהקפידא על הליכה בדרך ולא בעיר.

וראה רוקח סימן שט בדאמרינן באיכה רבתי כל דורפיה השינוה בין המצרים שבהם קטב מריי וקטב ישור צהרים השינו"ה [329] בין [62] המצרים [385], [= 776], בנימי' המה [50] [ה?] כ"א [26] ימ"ם [100] מי"ז [57] בתמוז [455] עד [74] ט' [9] באב [5] = 776],

ואיתא באליה רבה [מג' לבוש] כתב מ"צ [והוא במחזור מעגלי צדק שחיברו ר' בנימין הלוי, ונמצא בדף 316 על המחשב, ועי' שכתב שבין המצרים הם כ"א יום והם נגד ג' שבועים שהתענה דניאל, ואף על גב שנראה מהפסוק שהיו בחדש

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ניסן וכו', עיי"ש, וכתב שם ד' יזהרו בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל, והביאו חמ"ב בס"ק קב,

וראיתי מעתיקי הלכה שעושין מזה דבר אחר, שלא לילך בבין המצרים, מחוץ לעיר בין שעה ד' לט' בין חמה לצל, ונשאלתי מה פירושה של בין חמה לצל?

וראה לקמן פד. בין חמה לטולא, וראה נדה כ: בסוף הדף, וכולן [כל בדיקת הדמים] אין בודקין אותן אלא בין חמה לצל, וכתב הריטב"א שם וז"ל ולפי שהמקום הסמוך לחמה אין בו צל גמור כמקום שהוא רחוק ממנו, לכך נקרא בין חמה לצל, עכ"ל, ופירוש דבריו שיראה הדם בין חמה לצל, ולא תחת הצל שאין שם די אורה, ולא תחת החמה שיש יותר מדאי אורה,

ולפ"ז צ"ל שבין המצרים ילך או תחת החמה או תחת הצל, ולא בין חמה לצל וזה צריך ביאור?

וראה פסחים קיא: תרי קטבי הוו, חד מקמי מיהרא וחד מבתר מיהרא, דמקמי מיהרא קטב מרירי שמו, ומיחוי בי כדא דכמכא, והדר ביה בחשא. דבתר מיהרא (תהלים צא) קטב ישור צהרים שמו, ומיחוי בי קרנא דעיזא, והדר ביה כנפאי וכו', מחד בתמו עד שיתסר ביה ודאי שכיחי, מכאן ואילך ספק שכיחי ספק לא שכיחי,

ומצאתי במדרש תהלים [ונקרא גם מדרש שוחר טוב] פרק צא סימן ג מדבר באופל יהלך [מקטב ישור צהרים] אמר ר' הונא בשם ר' יוסי קטב מרירי עשוי קליפין קליפין שעירות שעירות, (ושל) [ועל] עין אחד הוא רואה, ועינו תוך לבו, ואינו שולט לא בצל ולא בחמה, אלא בין צל לחמה, מתגלגל [ב] כדור [בן] הגיה בערות שלמה באבער מלכותו, וישולט מארבע שעות ועד תשע שעות משבעה עשר בתמו עד תשעה באב],

פשיטא, בעי לזבוגי במאה היה צריך למאה זוז, ורעה למכור שדה קטנה במאה זוז, ולא **אשכח, זובין במאתים** ולא מנא לה לוקמין ומכר גדולה במאתים, וקא עייל ונפיק אוזוי זה עיכס [המוכר רודף אחריו לגבות המעות ממנו] לא קני דאזן סהדי דעל כורחו מכר המועד, ויכול לומר לכך הייתי מחזיר אחר המעות לקנות שדה קטנה תמתי [שמאחר שכבר השתדל ולא מצא חביבין עליו קרקעותיו ורצה הוא [ליקח?] במנה זה קרקע ואינו גומר לקנות עד שיהו בידו כדי שיקח. מאירי],

אלא אי בעי לזבוגי במאה, ולא אשכח לא מנא לה לוקמין מיד, ואי טרח טווא, לחזור אחר הלוקמין הוה משכח לוקמי שדה קטנה, ולא טרח הוקשה לו הטורח, **זובין במאתים** ומכר הגדולה במאתים, וקא עייל ונפיק אוזוי, מאי כמוכר שדהו מפני רעתה דמי כיון דמשום טירחא דאדווי אחר לוקם [שלא רצה לטרוח ולחזור אחר לוקח שיקח את השדה במאה זוז], הוקלה עליו למכור אותה בלא דומק מעות [פ' ומכר שדה של מאתים אף שלא היה צריך אלא למאה זוז], שמע מינה לא חזינה הימא עליו, או לא [לא אזלינן בתר חבי, אלא אמרינן כיון שלא נתן הקונה מעות, אינו רוצה למכור], 7. תיקו:

[שגינו במשנתנו] שכן את החמר ואת הקדר וכו' שוכר עליהן, או ממען: עד כמה שוכר עליהן? אמר רב נחמן עד כדי שברן אם עשו אצלו קנת המלאכה, ולא קיבלו כלום שוכר עליהן, כל מה שהוא חייב להן יוסף לאחרים ויגמרו,

איתיביה רבא לרב נחמן, עד ארבעים וחמשים זוז? אמר ליה כי תניא ההיא שבאתה חבילה לידו אם יש צידו משלחן הרצה [פ' שבעה"ב יכול לגבות מכליהם של הפועלים, ולשלם מדמי הכלים שבר פועלים שלקח תחתיהם], כדרך האומנים המקנלים עליהן מלאכה, מציאים כלי אומנות לצית צעל הצית:

מהני: השוכר את החמור להוליכו בחר [דוקא שהתנה בן בפירוש. ריטב"א], והוליכו בבקעה, בבקעה והוליכו בחר צראש הסה, ואף על פי שהדך חלק וישר מייד, אפילו זו עשר מילין זו עשר מילין ומתה [וה"ה שהדרך שהלך בה היא תשעה מילין או פחות, לפום מעמי דאיתאמור בגמ', והא לא דק ונקט סתם מהלך בינוני שביום. ריטב"א], חייב, נגמרה מפרש מאי שנא רישא הכא דלא מפליג צין הולקה להוטמה, ונסיפא מפליג להולכה צהר והולכה צקעה,

השוכר את החמור להוליכה [והוא דקרי לחמור בלשון נקבה, משום דהכי כתיב [שמואל ב יט כז] כי אמר עבדך אחבשה לי החמור וארכב עליה. ר"י מלניל] בחר, והוליכה בבקעה, אם החליקה פטור שנהר היא ראויה להמליך יומר, שראש הסה מד ומשופע לנדין [ולכא למימר תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב? דכיון דכל שכן שארע האונס אם לא שינה. ריטב"א] ואם הוחמה חייב שהצקעה מעלה הצל, לפי שההרים סנינה, ואין אור שולט צה,

[איכא למידק דממתניתין משמע דאלו מתה כדרכה פטור מדלא קתני חיובא אלא בהוחלקה בחר או אם הוחמה בבקעה, הא אם מתה פטור, ומ"ש מפשע בה ויצאת לאגס ומתה שהוא חייב לאביי [לעיל לו: וכו'] והבא מפני ששינה מהר לבקעה ומבקעה להר, אין זו פשיעה גמורה, כי דרך כל בהמה לילך בחר ובבקעה. ריטב"א],

להוליכה בבקעה והוליכה בחר, אם החליקה חייב, ואם הוחמה פטור, [אבל] אם מחמת המעלה צעלומה מרגל הסה לראש [פ' כשיש טורח במעלה שאפשר לתלות בה. ריטב"א] חייב שהמעלה גרמה לה, והוא שינה להולכה צהר,

השוכר את החמור, והבריקה נגמרה מפרש [שנתקלקלו עיניה או רגליה] או שנעשית אנגריא שנטולה לעצות המלך, **אומר לו משכיר לשוכר** [איני נותן לך חמור אחרת, ואתה חייב לשלם דמי השכירות ש] **הרי שלך לפניך** טלנה כמו שהיא סמויה ומלך, שאף מולך גרס כמו מולי, וטרח ואשר אותה [אף שהחמור אינה רואה את הדרך, אתה תעשה שתלך בדרך הישר] דנרכיס, וגצי אנגריא נמי, המתן עד שמשנ [שהרי אנשי המלך מחזירים את הבהמה לאחר זמן], שאף מולך גרס ונפסד שנינו,

מתה או נשברה שמפסיד כל שכרו חייב המשכיר למכור העור והנצילה לנצלים, ולהוסיף מעות 1 להעמיד [לו] חמור או ישכור לו אחר צדמי נצילה, שהרי חמור זה שיעצד לו, או יחזור לו שכרו:

גמ': מ"ש רישא [להוליכה בחר והוליכה בבקעה] דלא קא מפליג,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ומאי שנא סיפא דקא מפליג בין הוולקא להומתא?

אבל לוקחין את העגלים לרוב [הרבה עגלים] בכל המעות ושוחרטין ואוכלים אותן, והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים ימכור ויפול לכיס של נדקה יפול לכיס של צדקה,

רבי אליעזר אומר, מגבת פורים לפורים [ת"ק לא איירי אלא בגבאי דלא ישנה, ורבי אליעזר איירי בעני שנתנו לו מעות לצורך סעודת פורים, שאינו רשאי העני לשנות. תוס'], ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדל, אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר דברי רבי יעקב, שאמר משום ר"מ, ורשב"ג מיקל,

דלמא התם נמי דאדעתא דפורים הוא דיהיב ליה, אדעתא דמידי אחרינא [רצועה לסנדל] לא יהיב ליה וכיון דלאו אדעתא דהכי יהיב נמלא מעות בחזקת בעלים, חוץ מן היוצאין בסעודת פורים,

ג. אלא הא ר' מאיר, דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר משום ר"מ, הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק, לא יקח בו טלית, טלית לא יקח בו חלוק, מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית,

ודלמא שאני התם, דאתו למיחשדיה לבעל הבית צנור ואינו מקיים, ששמעו עליו שאמר ליקח טלית לפלוני עני, ולא קנה לו דאמרי אינשי אומר פלניא זבנינא ליה לברשא לפלוני עניא, ולא זבן ליה, אי נמי זבנינא ליה גלימא [טלית] ולא זבן ליה,

אם כן ליתני מפני החשד, מאי מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית, שמע מינה משום דשני הוא, וכל המעביר על דעת של בעל הבית, נקרא גזול [ומשנתנו הוא כר"מ בברייתא זו]:

1. אמרי דבי ר' ינאי, רישא שמתה מחמת אויר לא הולקא ולא הומתא ומתה מעצמה, הויל ושינה זה יכול לומר לו, לא מתה זו אלא מחמת אויר דאמרינן אוירא דהר קטלה, לא היתה לימודה ליגדל צאור הר וקשה לה, ואמרינן אוירא דבקעה קטלה, או לא היתה לימודה צאור בקעה וקשה לה,

2. ר' יוסי בר חנינא אומר, כגון שמתה מחמת אוכצנא [חלוק אבץ - חבץ, כלומר לחץ סבל. שט] עייפות ויגיעה ממשאה, הולכה זה יכול לומר לו עייפות המעלה שעלתה לראש ההר הועיל לה מתחילה, על כן עייפה לה לאחר זמן כשהלכה בדרך החלקה, ויגיעה תחת משאה ומתה, ואם שינה להולכה בבקעה, ואף על פי שלא ראינו אותה מזומת, ולא היום חס מאד לומר הומתה, יש לומר אם הלכה זה היה האויר [oxygen] שולט שם ונותן זה כח, ולא מיגע תחת משאה, [אבל] בבקעה לא שליט זה אויר, והיא היתה חסירה כח, ויגיעה לה,

3. רבה אומר, כגון שהכשיה נחש [פי' דיכול לומר אלו הלכת בדרך שהתנית לא היה מכשיה נחש, וכיון שפשע בתחילתו תלינן בהכיומתה, ולכן יכול המושכר לומר להשוכר שאם היה מוליכה במקום שהתנה, שם לא היו נחשים, ולא היתה מתה],

4. רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, הא מני ר"מ היא, דאמר כל המעביר על דעת של בעל הבית

דף ע"ח ע"ב

נקרא גזול וקמה ליה צרשומיה להחמיצ כלל אונסיה, וסיפא דבין,

הי רבי מאיר,

א. אילימא ר"מ דצבע, דתנן הנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום, רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו דמים שצמר לכן נמכר בשוק, דקנייה בגולו לשלם כשעת הגזילה, ר' יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה דמי עזים וסממנין, ולא שכן שלם ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח,

ממאי, דלמא שאני התם דקניא בשינוי מעשה ששינה מכמות שהיה, ואיכא למאן דאמר שינוי קונה, בהגחל קמא [צבא קמא ק, צ], אבל גבי החמור לא נשתנה החמור,

ב. אלא הא רבי מאיר דמגבת פורים, דתניא מגבת פורים מעות שגזין הגזאין מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים, לפורים כולה יתנוה לעניים דפורים, מגבת העיר, לאותה העיר ואין מודקדקין בדבר לומר דיים בפחות, והמותר יפול לכיס של נדקה,

[שנתנו במשנתנו] השוכר את החמור והבריקה: מאי והבריקה? חכא [בבבלי] תרגימו נהוריתא מוליי"א צלעו [כתם לבן בעין], היוצאת בשמור העין [להוריתא כלומר שהוכתה בסגורים. ר"י מלוניל],

רבא אומר אבזקת [אבזקת] המולעים המליעו רגליה [כלומר גולד לה תולעת בין עור לבשר ואינה יכולה לילך אלא בצער ובמתון, ובמורה יכול לישר אותה בדרך ולהצילה מן הפחתים. ר"י מלוניל],

ההוא דאמר להו [לאנשי בית המלך], אבזקת ראיתי עש [moth] שאוכל במילתא [בבגדים החשובים. וראה תוס'] דמלכא שיראש של אוצר המלך, אמרו ליה במאי [באיזה מן הבגדים], בְּמָלִי כסף כלי פשתן או בְּמָלִי דהב כלי צמר וצוץ אדום,

איכא דאמרי במלי כסף אומר, וקטלוח שאין עש אוכל כלי פשתן, איכא דאמרי במלי דהב אומר, ושבקוה [והניחו אותו, שזה יכול להיות אמת]:

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דף ע"ט ע"א

דברי ר"ש בן אלעזר, שהיה ר"ש בן אלעזר אומר אם בדרך הילוכה ניטלה אומר לו הרי שלך לפניך, ואם לא חייב להעמיד לו חמור,

ומי מצית מוקמת לה בר"ש בן אלעזר, והא קתני רישא השוכר את החמור והבריקה או שנשתמטה, אומר לו הרי שלך לפניך, ואילו ר"ש בן אלעזר אומר, השוכר את החמור לרכוב עליה והבריקה או שנשתמטה חייב להעמיד לו חמור?

אמר רבה בר רב הונא, לרכוב עליה שאני שמא מפול תמחיו בגשר או תשליכנו בנחת הפתחים,

אמר רב פפא וכלי זכוכית [להולך עליה] כלרכוב עליה דמי,

אמר רבה בר רב הונא, אמר רב, השוכר את החמור לרכוב עליה, ומתה לו בחצי הדרך, נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו און לשוכר על המשכיר אלא תרעומות שהשכיר לו חמור כמושה,

היכי דמי, אי דשכיח לאגורי מוזהר חמור אחר כגון לשכור תרעומות מאי עבדייתה, אי דלא שכיח לאגורי, אגרא בעי למיתב ליה [שוכר למשכיר בשכירות החמור, בתמיה?]

לעולם דלא שכיח לאגורי, ומשום דאמר ליה אילו בעית למיתב עד הכא [עד חצי הדרך שבאת שם], לאו אגרא בעית למיתב,

היכי דמי אי דא"ל חמור סתם, הא חייב להעמיד לו חמור אחר, אי דא"ל חמור זה, אם יש בדמיה של נגילה "ליקח" זו חמור כל שהיא יקח וישלים דרכו, דהא שיעבד לו חמור זה, ותנן במתניתין ממה חייב להעמיד לו חמור אחר?

ומשני לא צריכא בשאין בדמיה ליקח [שהרי חמור חי שווה הרבה יותר מחמור מת],

ופרכין אם יש בדמיה "לשכור" [פי' אף שאין בה כדי ליקח, אבל יש בה כדי לשכור, למה לא] ימכור שוכר זה את הנגילה באשר הוא שם, ו"לשכור" חמור לעצמו, דהא שיעבד לו חמור זה, ותנן במתניתין ממה חייב להעמיד לו חמור אחר?

רב לטעמיה, דאמר רב לא מכלינן קרנא וכי תנן במתניתין חייב להעמיד לו חמור [אחר], היכא דמתה צעודה בצית הצעלים, דמוסף ולוקח חמור

[שנינו במשנתנו] או שנעשית אנגריא, אומר לו הרי שלך לפניך: אמר רב, לא שנו אלא באנגריא חוזרת [שלקחה למלאכה קלה ודעתם להחזירה, קודם שתהא שעתו עוברת. מאירי, ובשביל שתתאחר מלאכתו ע"ז אינו חייב להעמיד לו חמור אחר. תוס' עיי"ש], אבל אנגריא שאינה חוזרת הוה ליה כמתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור,

ושמואל אמר בין אנגריא חוזרת, בין אנגריא שאינה חוזרת,

אם בדרך הליכה ניטלה שהאנגריא מוליכמה לדרך שהיה זה רוצה להלך אומר לו הרי שלך לפניך שכן דרך אנגריא, נוטל חמורו של זה ומהלך בעליה אחריה, וכל חמור שפוגע בו ראשון נוטלו, ומחזיר לו את שלו, והשני חוזר אחר חמורו עד שפוגע בנאחר, הלכך אומר לו הוהיל ואף מולך גרם שחור חמור אחר ולך אחריו, עד שיפגע בחמור אחר,

ואם לאו בדרך הליכה ניטלה, חייב להעמיד לו חמור,

מיתיבי [ממה ששנינו], השוכר את החמור והבריקה, או שנשתמטה עדיין היא ראויה למשא או אומר לו הרי שלך לפניך, מתה או שנעשית אנגריא, חייב להעמיד לו חמור,

בשלמא לרב לא קשיא רומיא דמתניתין אהדדי # [אחת מהן הוא ברייתא], דמאי לשנוי כאן באנגריא חוזרת, כאן באנגריא שאינה חוזרת, אלא לשמואל קשיא,

וכ"ת לשמואל נמי לא קשיא, כאן שבדרך הליכה ניטלה, כאן שלא בדרך הליכה ניטלה,

הא מדקתני סיפא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אם בדרך הליכה ניטלה, אומר לו הרי שלך לפניך, ואם לאו, חייב להעמיד לו חמור, מכלל דלתנא קמא לא שאני ליה [ות"ק עדיף דהוי רבים לגבי יחיד. תוס' ?]

אמר לך שמואל, לאו מי איכא רבי שמעון בן אלעזר דקאי בוותי [בע"ז בעירובין ד', בקידושין ע', בב"ק עה', בע"ז ע:], אלא דאמרי כרבי שמעון בן אלעזר,

איבעית אימא כולה רבי שמעון בן אלעזר היא, וחסורי מיחסרא והכי קתני, השוכר את החמור והבריקה או נשתמית, אומר לו הרי שלך לפניך, מתה או שנעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור,

במה דברים אמורים שלא בדרך הליכה ניטלה, אבל ניטלה בדרך הליכה, אומר לו הרי שלך לפניך

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ולא כליא קרנא, אכל למוכרה ולהוציא הדמים לשכור אחרת, לא,

שתשוב לבעלים, ולעולם מכלינן קרנא,

דאתמר, השוכר את החמור ומתה לו בחצי הדרך, אמר רב אם יש בדמיה ליקח יקה, לשכור אל ישכור, ושמואל אמר אף לשכור ישכור,

אי נמי דמטו ליה זוזי [שנדרגנו לו מעות לשלם החוב], ופריך לה ארבע וחמש שנין מקמי יובל,

במאי קמיפלגי רב סבר לא מכלינן קרנא, ושמואל סבר מכלינן קרנא,

ת"ר, השוכר את הספינה [שהשכיר לו הספינה להוביל יין], [והחילוק בין משכיר חמור למשכיר ספינה, דבחמור גם אם מת יש נבילה שיכול השוכר למכור, אבל ספינה שטבעה לא נשאר כלום], ומבעה לה בחצי הדרך, ר' נתן אומר אם נתן את השכר [פ' ששילם בשביל שכירת הספינה], ואפילו כולו לא יטול [בחזרה מן המשכיר, חצי השכר] כדמפרש לקמן דהמוצע ידו על התחמונה, ואם לא נתן, לא יתן,

מיתבי, יבש האילן מי שמשכן אילן לחצירו, כי הני משכנתא דקורא, דכתבי במשלם שניא אילין, תיפוק ארעא דא בלא כסף לעיל (סו, ז) או נקצין, שניהם אסורין בו לנזק עזים ולשרוף, דאי שריף ליה ליה כליא קרנא דמלוה, ואי שריף ליה מלוה כליא קרנא דלוה,

כיצד יעשה, ילקח בו [במה שנשאר מן האילן] קרקע, והוא [המלוה] אוכל פירות,

והא הכא כיון דכי מטי יובל, קא הדרא ארעא למרה דשה זי שהן לוקמין דדמי העזים, ושמא יפגע יובל בתוך שני המשכונא, וקא בליא קרנא דלוה?

הכא במאי עסקינן, דובין ליה לשיתין שנין, דאמר רב חסדא אמר רב קטינא, מנין למוכר שדהו לששים שנה שאינה חוזרת ביובל אלא ימחין עד ששים, ומחזור לו,

שנאמר ויקרא בה והארץ לא תמכר לצמיתות כאן פירש לך טעמו של מנא יובל, אלמא אין היובל מוציא, אלא קרקע שאם לא הייתה מנא יובל הייתה נצממת מי שאין שם יובל [אלו לא היה יובל היתה] נצממת, יש שם יובל [לכן בא יובל כדי ש] אינה נצממת, יצתה זו שאע"פ שאין שם יובל אינה נצממת,

סוף סוף, לכי מטו שיתין שנין, קא הדרא ארעא למרה, וקא בליא קרנא?

אלא הכא במאי עסקינן, בזמן שאין היובל נהוג דלא כליא קרנא [ולא רצה לומר דמיידי בא"י, שהתנאים היו חיים בא"י. שם משם הרשב"א],

ה"נ מסתברא, דאי סלקא דעתך בזמן שהיובל נהוג ומכלינן קרנא [פ' שאין עצה דסוף סוף בכל אופן מכליא קרנא, ואי לא חיישינן לכך], נצלחיה לציבי אי לא למכליא קרנא חייש, למא ליה ליקח צו קרקע, יצקע המלוה את העזים וישרפם ויגשקל'יה,

אי משום הא לא קשיא, [שאינו ברור שבכל אופן יהא מכליא קרנא] זמנין דשלמו שני משכנתא שנים שהיה האילן ממושכן לו יכלו מקמי יובל לפני היובל ארבע או חמש שנים, ואותן שנים יאכל ליה את הפירות קודם

ספינה זו, ויין סתם: אומר לו הב לי ספינתא ואנא מייתינא חמרא, ספינה סתם ויין זה: נימא ליה הב לי ההוא חמרא ואנא מייתינא ספינתא, ספינה זה ויין זה: ר' נתן אומר אם נתן לא יטול, ואם לא נתן, לא יתן. ספינה סתם ויין סתם: חולקין,

היכי דמי, אילימא בספינה זו, ויין סתם, אם נתן אמאי לא יטול [הספינה בחזרה] בתמיה, והלא טענת המוצע דריא[ה]. רי"ף [וזקק מטענת הנמצע, דאמר ליה [התובע] נימא ליה הב לי ההיא ספינתא גופא, דהא אמרת לי ספינה זו דאנא [ואנא] מייתינא [כאן] רי"ף] חמרא, ואוליך למקום שהתיתני. רי"ף], דהא אנא אין סתם אמר, וכיון דבעל היין יכול להשלים תנאו, חייב הספן להעמיד לו ספינה,

אלא בספינה סתם, ויין זה, אם לא נתן, אמאי לא יתן

דף ע"ט ע"ב

נימא ליה הב לי ההוא חמרא גופיה ואנא מייתינא ספינתא אחריתי, הוילי והספן יש צידו להשלים תנאו חוה מעכב, ישלם כל השכר,

אמר רב פפא, לא משכחת לה להא דר' נתן אלא בספינה זו, ויין זה ולא ציד זה חוה להשלים, הלכך יד מוצע על התחמונה, דאמר ליה הילך, אנא לא מעכבנא מכי מייתית דידך, אבל בספינה סתם, ויין סתם, חולקין אם קבל יחזיר החצי, ואם לא נתן יתן החצי, שהרי ציד שניהם להשלים, ואם יעכב הנמצע מלינת החצי יעשה תנאו,

ת"ר, השוכר את הספינה, ופרקה [ופרק הספינה ממושאה] לה בחצי הדרך קא סלקא דעתיה שכרה עד מקום פלוני צדן וכו', וכשהגיע לחצי הדרך פרקה והוציא חצילותיו ממנה, נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו לבעל הספינה עליו אלא תרעומת,

היכי דמי, אילימא דקא משכח לאגורה להשכירה לאחרים, אמאי אית ליה תרעומת, ואי דלא קא משכח לאגורה, כוליה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אגרה בעי שלומי [לאו דוקא כוליה אלא כלומר כפועל במל'. תוס']?

לעולם דקא משכח לאגורה, אלא אמאי אית ליה תרעומת, משום רפסתא דספינתא ריעוע הספינה, שמתרועעת בהוצאת חצילות והכנסת חצילות,

אי הכי, טענתא מעלייתא הוא, ומומונא אית ליה גביה?

אלא מאי פרקה, דפרקה לטועניה בְּגוֹיָה [בן צריך לנקד. הרש"ש] בחצי הדרך הוסיף לתת זה חצילות שהיו לו לשם, והוא התנה מתמילה לכך לית בתוכה כאשר ירצה, והשכר לפי חשבון המשואות והדרך, הלכך נותן לו שכר מוספת המשאוי של חצי הדרך,

אלא מאי תרעומת, משום שינוי דעתא הייתי סבור ללכת מהר ולחזור מהר,

אי נמי לאשלא יתירא צריך אני לקנות חצלים ציוקר, כאן שכתבספינה מכבדת צריך להפליגה אל אמנעית הנהר למקום מים עמוקים, שלא תהא גושמת, וצריך חצלים ארוכים, ואמה לא הודעתי שאכנים חצלים הצריכים לה,

תנו רבנן, השוכר את החמור לרכוב עליה, שוכר מניח עליה כסותו [בתום משום ר"ח גרם כסת דהיינו "קישעין" שמניח ראשו עליה כשישן] ולְגִנּוּתוֹ [קנקן מים שלו. שם] ומזונות של "אותה הדרך", מכאן ואילך חמור מעכב עליו, חמור מניח עליו שעורים ותבן ומזונותיו של "אותו היום", מכאן ואילך שוכר מעכב עליו,

היכי דמי, אי דשכיח למזבן, חמור נמי ליעכב השוכר, שלא יניח עליה אלא מזונות של יום אחד, ואי דלא שכיח למזבן, שוכר נמי לא ליעכב?

אמר רב פפא, לא צריכא דשכיח למטרח לחזור ולשאול צעיר מי מוכר מזונות, ולמזבן מאוונא לאוונא ממלון דלילה למלון דלילה, חמור דרכיה למטרח ולמזבן, שוכר לאו דרכיה למטרח ולמזבן [שאין כבוד בעל הבית לחזור אחר המזון בכל מלון ומלון. מאירי],

ת"ר, השוכר את החמור, לרכוב עליה איש, לא תרכב עליה אשה [שהיא כבירה. סמ"ע ריש סימן שח # בן היה ביניהם שהנשים על פי רוב היו יותר כבדים מאנשים], אשה רוכב עליה איש, ואשה בין גדולה ובין קטנה פסק לרכוב עליה אשה, מרכיב עליה כל אשה שירצה, צין שהיא גדולה וצין שהיא קטנה [באיש לא רצה לשנות בין קטן בין גדול משום הגבר שכיח שהם גדולים ופשיטא דאדעתא דגדול נמי אגרי ניהליה. תוס'], אפילו מעוברת ואפילו מניקה,

השתא מניקה שהיא שני גופים והוולד כנד אמרת תרכב עם וולדה, מעוברת דמד גופא הוא מיבעיא [תוס'],

אמר רב פפא מעוברת והיא מניקה, קאמר # [וצ"ע אי מילתא דלא שכיחא הוא, למה מוקי הברייתא באופן זה?],

אמר אביי, שמע מינה מדקמי אפילו מעוברת דמשמע שהמעוברת כבידה מן הריקנית, [האי] ביניתא דג הנמכר בשוק צמסקל אכרסה תקלה לפי כריסה כובדה אס כריסה גדול משקלה יותר [פ'] ואפילו היא כבדה, אין ראייה שיש לה רב בשר, אלא כובדה היא משום כריסה],

למאי נפקא מינה למקח וממכר אס ראיית דג שכריסו גדול, לא תקנהו צמסקל, אלא אס כן יוציא את מעיו:

דף פ' ע"א

מהני: השוכר את הפרה לחרוש בהר, וחרש בבקעה וכל כלי הממרישה לבעל הבקר,

ועריו [של בעל הבקר] הולכין עם צהממו,

(ו)זה [מנערי] אומן הדרגן לכיין הפרה לתלמיה [ראה חגיגה ג: מה דרבן זה מכיין את הפרה לתלמיה [הוא כעין מחט תחוב בראש מלמד הבקר לבזון אותם לחרישה. מצ קהלת יב יא]],

זה הולך אחר הממרישה ומכבד הימד צקרקע # [כאן סוף הדיבור, והשאר הוא דיבור חדש המתחלת נשבר הקנקן],

אם נשבר הקנקן @ [ימד הממרישה. רע"ב] שצו הבזול שקורין קולטרא' צלעו [להב המחרשה], והוא קנקן דממנימין פטור,

[ואם שבר את הפרה לחרוש] בבקעה וחרש בהר, אם נשבר הקנקן חייב שהריס קשים לחרוש, שהסלעים שם,

לדוש בקמנית, ודש בתבואה פטור אס המליקה, לדוש בתבואה ודש בקמנית, חייב, מפני שהקמנית מחלקת:

נב: [1] היכא דלא שני בה [שלא שינה ממה שהותנה] ואין לבעל הפרה לתבוע לו [מהשוכר] כלום, ואלו [הנערים] שהיו צפועלות, המנהיג והאומן (ימד) [הימד. רש"ש] שכריס היו מאן משלם איזה מהן פושע צעזירת הקנקן?

א"ר פפא, דנקיט פרשא מרדע [פי' הדרבן], הוא משלם, שלא כוון את הפרה יפה, ועל ידי שעיזות את השורה של מענה נשבר הקנקן,

רב שישא בריה דרב אידי אמר, דנקיט מנא קנקן משלם שהעמיק יותר מדאי צאצך,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

המומין הללו, אין זה מקח טעות:

[התבואה נמדרת במדת הנפח, בכלי של סאה או קב וכדומה].

מהני: השוכר את החמור להביא עליה חמין, והביא עליה שעורין שהם קלים מחמין [ומשקל שוה של שעורין יש לה יותר נפח משל חמין], חייב צילקולה אם הוסיף שלשה קצין [שוה אחד משלשים ממשאה, שמשאוי חמור הוא חצי כור, שהוא 90 קב], ולא אמרין הוילי והשעורין קלים, יש לו להוסיף עד כדי כוזב [המשקל של] לתך חמין, שמשא החמור לתך חמין [שהוא] חצי כור,

[שכר את החמור להביא עליה] תבואה, והביא עליה תבן, חייב, מפני שהנפח קשה לזהמה כמשאוי ומין דנפח לתך שעורים כנפח לתך חמין, [ואם מוסיף על השעורים כדי שתהיה כמשקל החמין] קשה לה מוספת,

[שכר את החמור] להביא לתך חמין והביא לתך שעורין שלא הוסיף פטור אם ממה, ואם מוסיף על משאו חייב,

וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב, סומכוס אומר משום ר"מ סאה לגמל, שלשה קבין [היינו חצי סאה, שיש 6 קבין לסאה] לחמור:

נב: איתמר [על מה ששינונו במשנה, תבואה, והביא עליה תבן, חייב, מפני שהנפח קשה כמשאוי], אביי אמר קשה "כ"משאוי תנן דכפרישית, אף על פי שאין משאן [של שעורין] כד כמשא החמין, הרי נפחן כנפח חמין, והנפח כמשאוי, רבא אמר, קשה "ל"משאוי [קשה לשאתו] תנן,

אביי אמר [אביי מחמיר], קשה כמשאוי תנן, נפחא כי תקלא נפח קשה כמשקל, הוילי ויפחן שוה הרי הוא כמשקל שוה, ואי מוסיף [עליה] שלשה קבין דהוא שיעור מוספת לחמור לקלקל חייב,

רבא אמר, קשה למשאוי תנן אם השוה כוזב השעורין לכוזב החמין, כגון שהוסיף סאה שלמה על הלתך, הרי ה'קצה הנפח [ועכשיו שהמשקל שוה, נחשב רבוי הנפח לחוספת], [וריות הנפח הוי מוספת, וקשה למשו לקלקל החמור. רי"ף] [ורוצ הנפח קשה למשאוי, והוי נפח זה מוספת לקלקול החמור],

תקלא כי תקלא אינו חייב עד שישוה כוזב השעורים לכוזב החמין, ונפחא הוי תוספת דליהוי נפח זה מוספת [ולא צריך שלשה קבין, אלא רבוי הנפח נחשב כתוספת],

אזל נפח שוה ומשקל חסר, לא אמרין נפח השוה הרי הוא כמשקל וליחייב בתוספת של שלשת קצין, דקשה למשאוי תנן, ולא קשה למשאוי,

תנן, להביא לתך חמין והביא לתך שעורין, פטור, ואם הוסיף על משאו, חייב, מאי לאו שלשת קבין כאביי? לא סאה והכי קאמר להציא לתך חמין והציא לתך שעורין פטור, ואף על פי ששינה שהרי שינה להקל,

והלכתא דנקיט מנא משלם שאילו לא העמיקו יותר מדאי לא היה נשכר בעיות השורה,

ואי דוכתא דמחזקא גונדרי שהיה ידוע להם דבר [זה ?] שמעלה אבנים וגונמא וטרישין [ואם היתה הקרקע עשויה מעלות מעלות. מאירי, בן מפרש גונדרי] תרוייהו [שני הנערים] משלמין שהיה להם להזהר מאד, ודדבר מועט שעיזת אף המנהיג [ולא רק מי שאוחז את הקנקן] הוא נשכר, והוי דבר המוטל בספק [אבל בתוס' פירשו כיון דמחזקא בגונדרי הוא נשכר מאד בקל, והיה לכל אחד ליתן לב על חבירו כמו על עצמו ולהזהירו ואחרי שלא הזהירו גם הוא פשע],

אמר רבי יוחנן, המוכר פרה לחבירו [והתחיל מספר בגנותה וגלה לה ללוקח עליה הרבה מומין דרך ליצנות, כאדם האומר אינה שוה כלום, אלא שאם תרצה בה כך וכך תשלם עליה, ובאותם המומין שמנה הבלע בהם אחד שהוא בה. מאירי],

ואמר לו [המוכר ללוקח] פרה זו נגחנית היא, נשכנית היא, בעטנית היא, רבצנית היא, והיה בה מום אחד אחד מן המומין הללו היה זה [והשאר לא היו בה] וסנפו חזרו, כמו סניפין עשאו דמענית (כה, 6) בין המומין בין מומין אחרים שלא היו זה, הרי זה מקח טעות לפי שהיה הלוקח נשאר מומין שאינו, וכסבור הוא ככולן משקל, אלא להשליך מעליו מרעומת הוא אומר, הילכך מקח טעות הוא, דלדעתא דהכי לא זכין,

מום זה שפירש לו שם אותו מום לצדו, ואמר לו מום זה זה, ומום אחד ועוד מומין אחרים, אין זה מקח טעות דכיון דאותו המום הזכיר לו לצדו, זו היה לו לצדוק,

תניא נמי הכי, המוכר שפחה לחבירו, ואמר לו שפחה זו שוטה היא, ניכפית היא נופלת מחולי, משועממת משוגעת היא, והיה בה מום אחד וסנפו בין המומין, הרי זה מקח טעות, מום זה ומום אחר אין זה מקח טעות,

[ראה בקובץ "תריביץ" חלק רביעי במאמר הראשון "שטר מכירת עבד בדיני התלמוד", ושם בדף 6 כתב, כנראה היו נוהגים להזכיר מחלה זו בשטרי מכירת עבדים מפני הפחד שהיתה מטילה בדורות קדומים, כמו שמורה על זה שם שניתן לה [בלטינית] וברומית, מפני שאם היה מקרה של מחלה זו ביום של אספת עם נחשב זה לסימן רע, ובספר החוקים הסורי-רומאי נקרא "שארא" כלומר כפיית שד, גם בתלמוד אנו מוצאים רישומים דעות קודמות ממין אלו, אבל ממה שלא הזכירו מחלה זו בנוסח שטר מכירת עבד, יש להסיק שבקרב היהודים לא היתה נפוצה כל כך הדעה הקדומה על מקורה של מחלה זו, אלא שחשבו אותה כאחת ממחלות הנפש שעל פיהן מתבטל המקח],

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי היו בה כל המומין הללו ואינו מקפיד אלא על האחד, וצא וטוענו כסבור הייתי שאמה כולל זה מה שאין זה ומה שיש זה, ואילו ידעתי שזה לא הייתי לוקמה מזהו, אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמרין משמיה דרבא, היו בה כל

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ואם הוסיף עד כדי משקל הסטין, חייב משום מוספת הנפח,

והא עלה קתני, וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב, סומכוס אומר משום ר"מ, סאה לגמל, שלשה קבין לחמור?

הכי קאמר ומילי מילי קמני, והאי וכמה יוסיף לאו אלהינא חטין והביא שטין קאי היבא דלא שני, [או הדין בן] חטין והביא חטין, שעורין והביא שעורין כמה יוסיף על משאו ויהא חייב, סומכוס אומר משום ר"מ סאה לגמל, שלשה קבין לחמור,

ת"ש להביא לתך חטין, והביא

דף פ' ע"ב

שש עשרה שעורים מוספת סאה, להשוותן למשאו הסטין, חייב בשביל הנפח, הא שלשת קבין פטור כדרכא?

תרגמה אביי במחיקתא אני שמעתי שעורין שהתלעו וכן (ב)פירוש [ב]משנת הגאונים,

אבל לדידי קשיא לי, מה לי התלעו ומה לי לא התלעו, והרי יש כאן נפח של לתך ושלשת קבין, וקמני פטור, ולאביי נפח כמשאוי, דהא לאו התלעו נמי שעורין קלים הם ומחייב להו אביי משום ניפחא, ונראה לי שמשא החמור לתך, ומדידתן טפופות חמש עשרה סאין ולא מחוקות, ומוקי לה אביי בשש עשרה מחוקות שהמחך פחות שלשה קבין, ואין כאן אלא מוספת נפח שלש קבין של לתך טפופות, טפופות [פירושה] לא מחוק ולא גדוש, מחוקות, ריש"ש,

ת"ר, קב לכתף קב הוי מוספת לאדם הנושא בכסף, וחייב המוסף בקלקולו, מכאן אתה למד שמשא אדם ציטוי שלשים קב שהן חמש סאין, דתנן מוספת החמור שלשה קבין שהן חצי סאה, ומשאו לתך חמש עשרה סאין, אלמא מוספת אחד משלשים במשא הוא, ואשמעינן דאם הוסיף עליו קב חייב, [וז]לקמן פריך והרי הוא בן דעת, אי לא מצי ציה, לשדייה אארעא,

אדריב [שהוא] לתך, הוי מוספת לעריבה למשאוי ספינה קטנה,

כור, לספינה הוי מוספת לספינה ציטונית,

שלשת כורים, לבורני גדולה,

אמר מר, קב לכתף, אם איתא דלא מצי ביה [שאין האדם יכול שאתו], [הלא] בר דעת הוא לשדייה? אמר אביי בשחבטו לאלתר לא הספיק לפרק המשא מעל כפפו עד שרצץ תחת משאו,

רבא אמר, אפילו תימא בשלא חבטו לאלתר, לא צריכא אלא לאגרא יתירא [שהוא יכול להתבע, על שנשא משא כבדה כזו],

רב אשי אמר, הוא סבור חולשא הוא דנקיט ליה [פי' זה שהקשית כיון שהוא בר דעת, היה יכול לומר שאינו יכול, לכן לא אמר כן, שפבר שהוא נושא משא רגילה, אלא שהחסרון בו שאחז אותו חלישת הכוחות],

כור לספינה, שלשת כורין לבורני גדולה, אמר רב פפא, ש"מ סתם ספינות צריכה שמהא [גדולה] בת תלתין כורין [ומהא] כך הולכת על פני המים, דהא מוספת אחד משלשים הוא, ומדקמני כור לספינה שמע מינה ספינה צמ שלשים, למאי נפקא מינה, למוקח וממכר:

מתני': כל האומנין [הלוקחים לביתם חומרי גלם לעבד אותם. שטן] קבלנין המקבלין עליהן לעשות המלאכה צמיהם שומרי שכר הן להתמייצב בגניזה ואצידה, וטעמא מפרש בגמרא,

ובולן שאמרו טול את שלך שכנר גמרמיז והבא מעות [לאחר שהטול המלאכה שגמרתי] ומשמוציאנו הבא מעות, שאני מעבדו לתופסו על שכרי שומר חנם הרי הוא מעמה שומר חנם,

[מכאן ואילך אינו מדבר עוד על אומנין, וכתב המאירי לקמן על המשנה הששית, ואינה מובלל כונת הפרק אלא שנתגלגלה על ידי ענין משנה שלפניה], שומר לי ואשומר לך [שומר לי היום, ואני אשומר לך למחר], שומר שכר [שהרי שומר זה לזה בשכר שאף הוא שומר לו. מאירי],

שומר לי, וא"ל הנה לפני [אם אמר לכל הפחות לשון זה הסכים להיות לו שומר], שומר חנם,

הלוחו מעות על המשכון, [המלוה נעשה] שומר שכר שכן מזה [שהלוח לו מעות],

ר' יהודה אומר, הלוחו מעות שומר חנם דלית ליה לר' יהודה שכן מזה לענין דינא,

הלוחו פירות, שומר שכר דדקן פירות להקניצ [פי' והרי המלוה נהנה שלא ירקיבו פירותיו ויקבל בחזרה מעות או פירות חדשים ועי"ז הוא שומר שכר],

[ופירש גמ"א בשם רשב"א מידי דהוה ככל שומר שכר שבשכרו שמקבל תחלה או בסוף נעשה עליו שומר שכר לעולם. תו"ט],

אבא שאול אומר, רשאי אדם להשכיר לאחרים, משכונו של עני שנידו, להיות פוסק [עליו. כ"ה במשניות] שכר והולך ממיד, ופומת מן החוב, ובגמרא מפרש אלאה משכון קאמר (עליו) [אבל הוא [השומר] לא ישתמש בהן וינכה לו שכרו בחובו, וטעמא כתב טור ח"מ ריש סימן ע"ב משום

אבני חן על מסכת בבא מציעא

חשדא וכי' תוי"ט, מפני שהוא כמשיב אבירה:

נמ"ל: לימא מתניתין [דאומן דינו כשומר שכר] דלא כרבי מאיר [דאילו לר"מ כמו ששוכר אינו נעשה שומר שכר בשביל מה שהוא נהנה שהרי הוא משלם בשביל הנאתו, כן האומן הוא שומר חנם שעל מה שמשלמין לו הוא עובד, ואין האומן מקבל שום ריוח אחר שיהיה בשבילה שומר שכר],

דתניא שוכר כיצד משלם דשומר חנם ושומר שכר ושאל כתיבי, שוכר לא כתיבי ומהו דין חיוצו לענין גניצה ואצידה, פטור או חייב,

רבי מאיר אומר כשומר חנם דקא יהיב אגר מלאכתו, ואינו נוטל שכר על שמירתו, ואומן דמי לשוכר, שלהגאת שכר אומנותו היה אצלו, אצל לא שכר שמירה הוא נוטל, אלא שכר פעולה,

ר' יהודה אומר כשומר שכר הואיל ולהגאתו הוא אצלו, אף על פי שנותן שכר פעולתו שומר שכר הוא, דאי לא יהיב שכר הוי שאל וחייב באונסין, השתא דיהיב ליה אגרא לא הוי שאל, והוי שומר שכר?

1. אפילו תימא רבי מאיר, בההיא הנאה דקא שביק כולי עלמא [מליה מלאכת האומנות להם], ואגיר ליה לדיריה [והוא בחר באומן זה], הוי עילויה שומר שכר,

אי הכי שוכר נמי, בההיא הנאה דקא שביק כולי עלמא [מלאכתו להם] ומוגר ליה לדיריה, הוי עילויה שומר שכר,

2. אלא אפילו תימא ר' מאיר, בההיא הנאה דקא יהיב ליה [לאומן בשביל מלאכתו] טפי פורתא שאי אפשר למנעם שכר קבלנות לשכר דמי פעולה, שלא יטול יותר הוי עילויה שומר שכר [והוא מצי לאקשווי מי לא עסקין דלא יהיב טפי פורתא? אלא בלאו הכי פריך ליה שפיר. תוס'],

שוכר נמי, מי לא עסקי' [כשאמר ר"מ שדינו כשומר חנם, וכי לא אמר כן גם] דקא משובי ליה לישנא דמוחל ומשכיר בשוה [פ' בשוין], כמו (סוכה לד:) אשוי זביני (לעיל נב.) ושוי לכרסין טפי פורתא אחיל משאר משכירי בהמה, מי לא אמר רבי מאיר נמי דהוי שומר חנם,

3. אלא אפילו תימא ר"מ, בההיא הנאה דתפיש ליה אאגריה [האומן נשכר שהמלאכה בידו, ואינו צריך לדאוג אם ישלמו לו, שהרי יכול לגבות דמי עבודתו מן המלאכה], דלא בעי למיעל ולמיפק אזוזי, הוי עליה ש"ש,

איבעית אימא אי נמי דמי אומן לשוכר קא מיתוקמא מתניתין כרבי מאיר כדמחליף רבה בר אבבה ותני ומהדר לאוקמא כרבי מאיר, משום דסתם משנה רבי מאיר, שוכר כיצד משלם, ר' מאיר אומר כשומר שכר, רבי יהודה אומר כשומר חנם:

[א"ל מ'סעי ב'ני ישראל מרמזים על ארבע הגלויות הבאות א'דום מ'די ב'בל י'ון. מעינה של תורה בשם נחל קדומים],

[שנינו במשנתנו] וכולן [כל האומנין] שאמרו, מו' ל את שלך והבא מעות, [הרי הוא] שומר חנם: תנן התם לקמן בפרק השואל (נח:), אמר לו ה שואל [למשאל] שלח אותה [הבהמה] לי ציד עצדך או שלוחך, ושלחתה, ומתה כדרכה, דרך קודם שתיכנס לציו, חייב באונסים, שמעשה שמסרה לשלוחו במצות השואל, נתחייב השואל באונסיה, ואם לא אמר לו שלח, אלא המשאל שלח לו, [בפני] [ש?]כשומר לו זה השאילי פרק, אמר לו הן, ועמד ושלחה ומתה כדרך, פטור,

וכן בשעה שמחזירה אם מסרה השואל ליד השליח להשיבה לבעלה, ולא אמר המשאל שלח לי ציד פלוני ומתה, חייב, דלא קמה ברשותיה דמשאל,

אמר רפרם בר פפא, אמר רב חסדא, לא שנו שהשואל חייב בה, עד שתצא ליד המשאל, אלא שהחזירה בתוך ימי שאילתה שאמר ליה השאילני עד זמן פלוני, והחזירה בתוך הזמן, דהתם אחמי לא כליא שאלה, עד דחמיא ליד בעלים, אבל לאחר ימי שאילתה, פטור ואפילו צדימו של שואל מתה משכלו הימים, אינו שואל עליה,

מתיב רב נחמן בר פפא [מדומה מה שאומן גומר מלאכתו, למה שנגמר ימי שאילתה בשואל], וכולן שאמרו מול את שלך והבא מעות [הרי הוא] שומר חנם טעמא [שנעשה שומר חנם עליה] דגלי דעתיה שאינו חפץ להיות עוד שומר עליה,

דף פ"א ע"א

הא [לא אמר "מול את שלך" אלא אמר רק] גמרתיו, [הרי הוא] שומר שכר ולא אמרינן כיון שידעו הבעלים שכלו ימי האומנות, ולא שלחו והציאום, פטור השומר,

וגבי השואל נמי, אף על פי שידעו הבעלים שכלו ימי השאילה, שואל הוא,

[ידועה] לא תידק הא גמרתיו שומר שכר הוא [שאינו אלא שומר חנם], אלא הכי דייק מינה, הא הבא מעות ומול את שלך דגלי אדעתא דתפיס ליה אאגריה שומר שכר הוא [תוס'],

אבל גמרתיו מאי, שומר חנם דכל כמה דלא גלי דעתיה, ולית לן למימר דתפס ליה אאגריה, כלתה שמירת שכר פעולה, מדגמריה ואודעייה,

וגבי שואל נמי כלתה שמירת שאלה מדידעו הבעלים שכלו ימי השאלה, דהתם לאו לאודועי בעי, דהא ידע שלכך וכך ימים השאילה לו,

אי הכי, אדתני וכולן שאמרו מול את שלך והבא מעות שומר חנם, נשמעינן [ישמיענו המשנה הדין רק ב] גמרתיו, וב"ש מול את שלך?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לבית חמיו סבלנות לארסמו, ואמר לו [להאומן], אם מקבלין אותן ממני אני נותן לך דמיהן, ואם לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן שיחזיקו לי טובה שפקדמים בסבלנות,

[ולבסוף] ונאנסו, בהליכה חייב דהואיל וקנץ דמיהן, ומשכן לשם לקיחה, הרי הם לקוחין בידו, עד שידע שאינה לקוחה, והכי נמי אמרין בהמוכר את הספינה (בבא בתרא פז, ב), אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן, על מנת לבקרו, ואם אין בו מוס יקמנו, ונאנס בידו, חייב, והוא דקילי דמיה, בחזירה פטור, מפני שהוא בנושא שכר [שפטור באונסין], [הרי מוכרן ראייה לאמימר שהרי הוא בשומר שכר],

ההוא גברא, דזבין ליה חמרא [שמכר חמור] לחבריה, א"ל [הקונה להמוכר] קא ממטינא ליה לדוכתא פלוני, אי מודבנא מוטב, ואי לא מהדרנא ליה נהליך, אזל ולא אודבנא, ובהדי דקא אתא [בדרך חזרה] אתנים, אתא לקמיה דרב נחמן, [ו]חייביה [תוס'],

אייתיב רבה לרב נחמן, נאנסו בהליכה חייב, ובחזרה פטור מאונסין מפני שהוא בנושא שכר בחזירה ולא כשואל, ומהו נשיאות שכר הואיל ונהנה, שנפטר בהן, והיינו כוונתה דלמימר, דאף על גב דיהיב ליה כפי טובת הנאה שבהן, הוי עלייהו שומר שכר אחר שכלתה שמירת המקט, הואיל ונהנה, כל שכן גבי שאלה, דלא יהיב ליה מדי?

א"ל חזרה דהאי הליכה היא, מאי טעמא סברא הוא, בחזירתו [בשבא בחזרה מדוכתא פלוני] אילו אשכח לזבוניה [אם היה מוצא אחד שרוצה לקנות את החמור], מי לא זבנה?

[שנינו במשנתנו] שומר לי ואשמור לך, שומר שכר וסביב אס נגנזה: ואמאי שמירה בבעלים היא [דקס"ד שבזמן אחד אמר ראובן לשמעון, שומר לי חפץ זה, ושמעון אמר לראובן שומר לי חפץ אחר, ואם נגנב חפץ של ראובן ששמעון שומר אותה, גם ראובן הוא שומר החפץ של שמעון, ונמצא שנגנב החפץ של ראובן בשעה שהוא פועלו של שמעון] צעליו של חפץ זה [ראובן] שנגנב, צמללכמו של שומר היה [ראובן] זה היה עושה מלאכה לשמעון], שאף הוא משמר היה לו [שראובן] הוא גם שומר של שמעון], וכתיב אס צעליו עמו, לא ישלם, ודרשין לקמן עמו צמללכמו, ואע"ג דצשואל כתיב לקמן, דרשין ליה נמי אכולהו שומרין, צפרק השואל [לקמן נה].?

א"ר פפא, דאמר ליה שומר לי היום, ואשמור לך למחר דלאו צמללכמו הוא השמא,

תנו רבנן, שומר לי ואשמור לך, השאילני, ואשאילך אין זה שואל להמחייב צאונסין, שאין כל הנאה שלו, שאף הוא משאילו, שומר לי ואשאילך, השאילני ואשמור לך, כולן נעשו שומרי שכר זה

טול את שלך אצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא שומר חנם נמי לא הוי דליתו שומרו לו עוד קאמר ליה, קמ"ל דליתו תופסו על שכרו הוא דקאמר ליה, אבל מדין פקדון לא סליק נפשיה,

איכא דאמרי, אמר [ואינו מקשה כבלשון ראשון] רב נחמן בר פפא, אף אנן נמי תנינא [שכשהחזירה לאחר שהודיע שנגמרה המלאכה נעשה מבילא שומר חנם], וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם, מאי לאו הוא הדין גמרתיו והאי דנקט טול את שלך, לאשמעינן מינה דשומר חנם מיהא הוי, כדאמרן?

[ורוחה] לא טול את שלך שאני [פי' שאם אמר רק גמרתיו עדיין הוא שומר שכר, ורק כשאמר טול את שלך והבא מעות, שסלק את עצמו משמירתה נעשה שומר חנם],

"הונא מר בר מרימר" (קמיה דרבינא רמי מתניתין אהרדי) [רמי מתניתין קמיה דרבינא. ד"ס], ומשני,

[דרשינו במשנתנו] תנן וכולן [כל האומנין] שאמרו טול את שלך והבא מעות, [נעשה האומן] שומר חנם, [ודייקנן מינה] והוא הדין לגמרתיו,

ורמינהו, אמר לו שואל [למשאיל], שלח [לי הבהמה ששאלתי] ושלחה ומתה, חייב, וכן בשעה שמחזירה כל כמה דלא אמר ליה משאיל שלח, קמה צרשומיה דשואל, כי היכי דצשעת שאלה קיימא צרשות משאיל, עד דאמר ליה שואל שלח, וקא סלקא דעתן דמשכלו ימי שאלה קאמר, דדמי לגמרתיו?

ומשני, אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא, לא שנו אלא שהחזיר בתוך ימי שאילתה, אבל לאחר ימי שאילתה פטור [שלאחר ימי שאילתה אין דינו כשואל],

איבעיא להו, פטור [לאחר ימי שאילתה] משואל [מדיני שואל שפטור] מאונסין וחייב כשומר שכר נגנינה ואנידה, או דלמא שומר שכר נמי לא הוי [אבל שומר חנם פשיטא דהוי, דהא לא סגיגא בלאו הכי כיון שחייב להחזירה לרשות הבעלים מדעתם. ריב"א?]

אמר אמימר, מסתברא פטור משואל, וחייב כשומר שכר, הואיל ונהנה צשאלה מהנה להיות שומר שכר עד שנגיע ליד הצעלים [הוה] [ראה לעיל מג.],

[רש"י גורם ונהנה "מהני" ביו"ד, וראה ר"ן נדרים לא: ד"ה ובחזרה פטור בכ"י שם שגם גורם "מהני" במקום מהנה],

תניא כוותיה דאמימר, הלוקח כלים מבית האומן לשגרן

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לזה,

שכרא הוה שתי [וסופר לנו הדבר כדי לגלות כי היה זה מעין לא יאונה לצדיק כל און, שאף שנתעלמה הלכה לפי שעה מרב פפא, מכל מקום משמים סייעוהו שיכוון להלכה כפי המצב האמיתי. עין יהוסף. שט],

הנהו בי תרי, דהוו קא מסגו באורחא, חד אריך וחד גוצא, אריכא רכיב חמרא, והוה ליה סדינא של פשתן, ואין מים מכידין אותו כל כך, גוצא מיכסי סרבלא גלופקרא שקורין קו"ץ [מעיל עבה], והוא של זמר, והרבה מים נצנעין בו ומכידין אותו, לפיכך פשט הסרבול ונתכסה נסדין וקא מסגי בכרעיה,

כי מטי לנהרא [בשהגיעו לנהר] שקליה לסרבליה [לקח הגוצא הסרבול צמר שלו] ואותביה עילוי חמרא [והניחו על החמור], ושקליה לסדיניה דההוא [ולקח הסדין של פשתן של הארוך], ואיכסי ביה, שטפוח מיה לסדיניה, אתא לקמיה דרבא חייביה,

אמרו ליה רבנן לרבא, אמאי, שאלה בבעלים היא שצעת השאלה [ששאל הסדין מן הארוך] היה המשאיל צמללכמו של שאל [היה הארוך שומר של הגוצא], ושאל סרבול שלו על חמורו, ומעצור לו על אמת המים, אכסיף, לסוף איגלאי מילתא, דבלא דעתיה שקליה, ובלא דעתיה אותביה,

ההוא גברא דאוגר [שהשכיר] ליה חמרא לחבריה, אמר ליה חזי לא תיזול באורחא דנהר פקוד דאיכא מיה, זיל באורחא דנרש דליכא מיה, אוזיל באורחא דנהר פקוד ומיה חמרא, כי אתא אמר אין [באמת] באורחא דנהר פקוד אזלי ומיהו ליכא מיה, אמר ליה רבא מה ליה לשקר, אי בעי אמר ליה אנא באורחא דנרש אזלי,

אמר ליה אביי מה לי לשקר במקום עדים דאין סהדי שאין אותו הדך כלל מים לא אמרינן:

[שנינו במשנתנו] שמור לי, ואמר לו הנח לפני, שומר חנם: אמר רב הונא אמר לו הנח לפניך כיון דאמר ליה לפניך, תיז ונטר לך קאמר ליה אינו לא שומר חנם, ולא שומר שכר [פ] לא קבל על עצמו לשמור],

איבעיא להו, הנח סתמא מאי? ת"ש שמור לי, ואמר לו הנח לפני, שומר חנם, הא סתמא ולא כלום,

אדרבה, מדאמר רב הונא # [מביא ראיה מלשון אמורא ?] הנח לפניך, הוא דאינו לא שומר חנם ולא שומר שכר, הא סתמא ש"ח הוי?

ואמאי שמירה בבעלי' היא אשמור לי ואשמור לך קא, שניהם זה צמללכמו של זה, אבל השאילני כליך ואני אשאיל לך כליי, שמור לי ואשאילך או השאילני ואשמור לך אין כאן צעלים של חפץ צמללכמו של שומר?

א"ר פפא, דאמר ליה שמור לי היום, ואשמור לך למחר,

הנהו אהלווי [חבורת אנשים] מוכרי אהל שמכנסים בו נגדים, והוא עשב, ואיכא דאמרי אהלות, והוא מין צושס, דכל יומא הוה אפי' [מבשל, פ] מבין אוכל [לח.ו. יעב"ץ] חד מינייהו,

ההוא יומא, אמרו ליה לחד מינייהו, זיל אפי' לן קא סלקא דעמך יומא דידה הוי, דהשתא לא הוו אינהו צשמירת טלימו אלא כשומרי חנם, ואנטריך למימר פשעו בה, דאי לא לא מיחייבי, אמר להו נטרו לי גלימאי, [אדאתא] [אדאזל.ד"ס], פשעו בה, ואגנוב, אתו לקמיה דרב פפא, חייבינהו,

אמרו ליה רבנן לרב פפא, אמאי, פשיעה בבעלים היא שאף הוא צמללכמן היה, אכסיף [התבייש רב פפא],

לסוף איגלאי מילתא, דההוא שעתא, שכרא הוה קא שתי ולא היה צמללכמן, שעדיין לא התחיל לאפות, ונמלא שצעת שנטעו הן שומריין, לא מסר עצמו להיות מללכמן עליו,

אבל אם נתעסק מיד ואפה, ולאחר שאפה שמי שכרא, וצאותה שעה אצדה טלימו פשיעה צעלים נמי הויא, הואיל וכשנטעו שומריין היה צמללכמן, דאמרינן לקמן (נה:) היה עמו צעת שאלה, אינו צריך להיות עמו צעת שצורה ומתה,

הניחא למאן דאמר פקדק השואל (דף נה:) פשיעה בבעלים פטור [תוס'], משום הכי אכסיף,

אלא למ"ד פשיעה צעלים חייב שלא נאמרה פטור צעלים אלא בשואל ושומר שכר, שחיונן כלל פשיעה, אבל שומר חנם שחיונו אינו אלא בפשיעה אינו פטור משום צעליו עמו, הואיל ופשע, אמאי אכסיף?

אלא ההוא יומא, לאו דידה הוה [שלא היה היום שהתור שלו לאפות], ואמרו ליה לדירי' זיל אפי' לן את [תעשה לנו טובה], ואמר להו בההוא אגרא והוו להו שומרי שכר דקא אפינא לכו, נטורו גלימאי,

דף פ"א ע"ב

עד דאתא אגניב כלל פשיעה, אתו לקמיה דרב פפא חייבינהו משום גניבה דשומר שכר, אמרו ליה רבנן לרב פפא הא שמירה בבעלים היא, אכסיף, לסוף איגלאי מילתא דההיא שעתא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אלא מהא ליבא למשמע מינה,

אבל הלוחו אלף וזו בשטר, והניח לו משכון עליהם, ד"ה אבד המשכון אבדו מעותיו [תוס'] דהא משכון ודאי לגזיינא שקל לגבות הימנה [ואפילו ר"א מודה דשומר שבר הוא. ריטב"א], דקמס שטר יש בו שעבוד קרקעות, ויש לו מהיכן לגבות וצטות הוא, וגם לכפור אינו יכול דהא קאי שטרא, הלכך, לאו לזכרון דברים נקטיה [ונמצא משנתנו שהמלוה הוא שומר שבר על המשכון, הוא דלא בר' אליעזר דאמר שהמלוה הוא שומר חנם על המשכון]?

אפילו תימא רבי אליעזר, ולא קשיא, כאן שמשכנו בשעת הלואתו קאמר ר' אליעזר שומר חנם כאן ומתניתין כ שמשכנו שלא בשעת הלואתו אלא לאחר זמן, כשמצעו מעותיו צדית דין ולא שילם, ומשכנו על פי צד דין, דההוא ודאי לגזיינא שקליה,

והא אידי ואידי [תוס']

דף פ"ב ע"א

הלוחו על המשכון קתני בשעת הלואה משמע [פ'] ועוד שכיין ששניהם נכתבו באותו לשון, אין לחלק ביניהן. וראה ריטב"א?

אלא לא קשיא, כאן [בבביתא בדברי ר"א שהוא שומר חנם] שהלוחו מעות, כאן ומתניתין [שהוא שומר שבר] שהלוחו פירות,

והא מדקתני סיפא [דמתני'], ר' יהודה אומר הלוחו מעות שומר חנם, הלוחו פירות שומר שבר, מכלל דלתנא קמא לא שני ליה [בין מעות לפירות, דלעולם הוי שומר שבר]?

כולה רבי יהודה היא, וחסורי מיחסרא והכי קתני, הלוחו על המשכון, שומר שבר, במה דברים אמורים שהלוחו פירות, אבל הלוחו מעות, שומר חנם, שרבי יהודה אומר הלוחו מעות שומר חנם, הלוחו פירות שומר שבר,

אי הכי [דאוקים מתני' דהוי ש"ש רק בפירות, אבל במעות הוי שומר חנם], קמה לה מתני' דלא כרבי עקיבא [דהא ר"ע סבר דכל מלוה על משכון הוי שומר שבר] דקתני [במתני' אליבא דאוקימתא] אכל אס הלוחו מעות שומר חנם,

ואנן קיימא לן במסכת סנהדרין (פו.) ככולהו קממי סמס משנה ר' מאיר, סמס סיפרא ר' יהודה, סמס ספרי ר' שמעון, וכולהו אליבא דרבי עקיבא?

אלא מחוורתא, מתניתין דלא בר' אליעזר,

[שורה 12] לימא רבי אליעזר ורבי עקיבא [דר"א סבר המלוה את חבירו על המשכון הוי שומר חנם, ור"ע סבר דהוי שומר שבר] בדלא שוי משכון

לימא [הני] סממא כתנאי תנאי היא [ששנינו בבביתא] אם הכנים ברשות משנה היא דפרק שור שנגח את הפרה (צבא קמא מזו.) דקדר שהכנים קדירותיו ושצדן שורו של בעל הצית, או הכנים שורו ונגחו שורו של בעל הצית, או שהכנים פירותיו ואכלתו בהממו בעל חצר חייב צמקו, דמי אמר ליה עול, עול ואנטר לך קאמר ליה, והוא הדין הנח סממא צמקו,

רבי אומר ככולם אינו חייב דעול ומיז ונטר לך קאמר ליה, והוא הדין להנח סממא צמקו, עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור [לימא דת"ק סבר אם אמר לו ליכנס בסתם, קיבל על עצמו לשמור, ורבי סבר שחייב לקבל את על עצמו בפירוש]?

ממאי [דאיירי ברשות הרבים] דלמא עד כאן לא קאמרי רבנן התם [כיון שהסכים שיכנס חייב בשמירתה], אלא בחצר דבת נטורי היא שאין אדם מנעם דבר לתוכה אלא להשמר בה, דאין טורח בשמירתה, וכי קאמר ליה עייל, עייל דאינטר לך קאמר ליה שאין שמירה קשה עלי,

אבל הכא [דמיירי ברה"ר] שוקא לאו בר נטורי הוא, אנח ותיב נטר לך, קאמר ליה,

אי נמי, עד כאן לא קאמר רבי התם [שאינו חייב על שיקבל עליו], אלא בחצרו, דלעיולי [כדי להיכנס לחצר חבירו] רשותא קא בעי למשקל מיניה, וכי יהיב ליה רשותא לעיולי, תיב ונטר לך קאמר ליה [פ'] אני נותן לך רשות להיכנס, אבל לא קיבל על עצמו לשמור,

אבל הכא [דמיירי ברה"ר], הנח ואנא מנמנא קאמר ליה, דאי סלקא דעתך הנח ותיב ונטר קאמר ליה, אי לאותבה, רשותא בעי למשקל מיניה צממיה:

[שנינו במשנתנו] הלוחו על המשכון שומר שבר [על המשכון]: לימא מתניתין דלא בר' אליעזר, דתניא, המלוה את חבירו על המשכון, ואבד המשכון ישבע שלא פשע, דשומר חנם הוא עליו, דאין אדם נוטל משכנו לגזיינא, אלא להיות צטות צמעותו, שלא יוכל לכפור [דקסבר ר"א דלאו לגזיינא תפס ליה אלא לזכרון דברים בעלמא. ריטב"א], ולעולם שומר חנם הוא עליו, שאם אצד יגבה ממקום אחר ויטול מעותיו,

דברי רבי אליעזר [הרי שר' אליעזר סבר שהמלוה על המשכון הוי שומר חנם, וקשיא על המשנה דאמר דהוי שומר שבר, וממשיך להביא שיטת ר"ע],

רבי עקיבא אומר [דהוי שומר שבר, דלגזיינא תפס ליה. ריטב"א], יכול לומר לו כולם הלוייתני אלא על המשכון, אבד המשכון אבדו מעותיך,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

עקיבא לית ליה דרבה, ולית ליה לאוקמי פלוגמיהו בטעמא אחרינא דהא אהדרן
בכמה טעמי, ולא אחוקמא,
אלא לרב יוסף מי מיעיבא למימר תנאי, דרבי אליעזר לית ליה דרב יוסף?

לא, בשומר אבידה, דכולי עלמא אית להו דרב יוסף [דהוי
שומר שכן] כלומר, רבה הוא דדחיק לאוקמי מילתיה כתנאי, אבל רב יוסף אמר לך
רבי אליעזר נמי קאי כותמי, היכא דאיכא מנא, כגון שומר אבידה,

והכא [במחלוקת דר"א ור"ע במלוה על משכון] היינו טעמא [דר"א] דפטור
[פי' דהוי שומר חנם שפטור מנגיבה ואבידה], דקא סבר אין כאן מנא,

דף פ"ב ע"ב

בְּמִלּוֹה צִרִיךְ לְמִשְׁכּוֹן לְהַשְׁמִיט צו [תוס'], ולפסוק עליו להיות פוחת מן
החוב והוכן קמפלגני, מר סבר ורבי עקיבא סבר אפילו הכי איכא מנא
מצוה קא עביד שהלוהו, והוי שומר שכן, ומר סבר לאו
מצוה קא עביד, שלהנאתו מתכוין, והוי שומר חנם:

לכולי עלמא:

אי בדלא שוי משכון שיעור זוי, דכ"ע לית להו דשמואל,
משכנו בשעת הלואתו, כ"ע אית להו דרבי יצחק,
בשומר אבידה. דכ"ע אית ליה דרב יוסף,

[שנינו במשנתנו] אבא שאול אומר, מותר לאדם להשכיר
משכנו של עני, להיות פוחת והולך: אמר רב חנן בר אמי
אמר שמואל, הלכה כאבא שאול,

ואף אבא שאול לא אמר אלא במרא פוש"ר (מערד) [rake, with
short strong blades] ופסל דוליר"ה [chisel] וקרדום כשנא"ה [ax]
הואיל ונפיש אגריהו, וזוטר פחתייהו:

מתני': המעביר חבית [של חבירו] ממקום למקום, ושברה,
בין ש"ח בין שומר שכן, ישבע שלא פשע, ויפטור,

וצגמרא מפרש טעמא, אמאי פטור שומר שכן בשצועה, הא בלאו פשיעה נמי חייב
[אף לאחר שנשבע ואנו מאמינים שלא פשע, אפ"ה שומר שכן חייב בגניבה
ואבידה ופטור רק באונסין], שאין זה אונס, אלא כגניבה ואבידה, שהן קרובין לאונס
ופשיעה [ע"פ הגמ' לקמן צד: ומה גניבה שקרובה לאונס משלם, אבידה שקרובה
לפשיעה לא כ"ש. כן כתבתי על גיליון הגמ' שלי],

רבי אליעזר אומר, זה וזה ישבע, ותמיה אני אם יכולין זה
זה לישבע כלומר אף אני שמעתי מרבותי כרבי מאיר [פי' דת"ק דמתני' הוא
ר"מ לקמיה בברייתא], אבל תמיה אני על זה ועל זה [שומר חנם ושומר שכן]
היחך נפטרינן בשצועה, וצגמרא מפרש תמיהה:

גמ': תנו רבנן, המעביר חבית לחבירו ממקום למקום,

שיעור זוי, ובדשמואל קא מיפלגני דאי דשוי, מודה רבי אליעזר
דלגוביינא שקליה [והוי עלה שומר שכן],

דאמר שמואל, האי מאן דאזופיה [שהלוה] אלפא זוי
לחבריה, ואנח ליה [והניח לו משכון] קתא [בית יד] דמגלא [של סכין
עגול שקוצרין בה תבואה] עילויהו [שבוראי שוה רק חלק קטן מאד של
ההלואה. שט], אבר [המלוה] קתא דמגלא, אברו אלפא זוי,
ובדלא שוי פליגי, דלרבי אליעזר [דאמר דהוי שומר חנם] לית ליה דשמואל, דאמר
אברו אלפא זוי, [וסבר] [דסבר ?] [דהיינו שמואל] דקביל לגוביינא, הא לית ליה
לרבי אליעזר, דמיון דלא שוי, לזכרון דברים בעלמא הוא דנקיט ליה, ושומר חנם
הוא,

ורבי עקיבא אית ליה דשמואל, ואמר סבר וקביל צמורת משכון, וכל כמה דלא
מיהדרי ליה [שאינו מחזיר את המשכון] לא לגבי,
[וצריך בירור מה סברתו של שמואל],

[ודוחה] אי בדלא שוי משכון שיעור זוי, דכולי עלמא לית
להו דשמואל דלרבי אליעזר [אם נאבר המשכון] לא מפסיד כלום, ולרבי
עקיבא אינו מפסיד אלא כנגד המשכון, והכא בדשוי שיעור זוי,

וקא מיפלגני בדר' יצחק, דאמר ר' יצחק מנין לבעל חוב
שקונה משכון לכל מילי, להחמיצ צאונסין שנאמר דברים כד ולך
תהיה צדקה, אם אינו קונה משכון, צדקה מנא ליה, מכאן
לבעל חוב שקונה משכון [ופליגי בזה ר"א ור"ע],

[ומקשה] ותסברא, אימור דאמר ר' יצחק, במשכנו שלא
בשעת הלואתו דהא קרא צמשתו על ידי שליח בית דין כתיב, דכתיב לעיל
מיניה צמחן תעמוד ומוקמינן לה לקמן (ק"ג, א) בשליח בית דין, וההוא ודאי קני,
דלגוביינא שקליה אבל משכנו בשעת הלואתו, מי אמר וליכא
לדמויה למשכנו בשעת הלואתו,

וכהן פלוגמא דרבי אליעזר, המלוה על המשכון קמי [פי' שנתן המשכון בשעת
הלואה],

אלא משכנו שלא בשעת הלואתו, כולי עלמא אית להו
דרבי יצחק, והכא במשכנו בשעת הלואתו, ובשומר אבידה
[פי' בשני דברים] קא מיפלגני דטעמא דרבי עקיבא [לכן הוי המלוה על
המשכון שומר שכן] משום דשומר שכן # [לכאורה המילה "שכן" מיותר], מנא
הוא, והעוסק צמא פטור מן המנא, דאי צעי, לא יהיב ריפתא לעניא,

דאיתמר, שומר אבידה שמתא אבידה והכניסה אל תוך ביתו, כדכתיב
(דברים כג) ואספתו אל תוך ביתך, רבה אמר בשומר חנם, רב יוסף
אמר בשומר שכן [והשכן הוא שמקיים] מנא # [אולי צ"ל שכן המנא,
וכע"ז לעיל כט. דשומר שכן מנא הוא דהעוסק צמא פטור מן המנא, וכע"ז
בשבועות מד: בשומר שכן דמי. שכן מנא ומלוה על המשכון נמי מנא עבד].

לימא דרב יוסף תנאי היא דהא רבה ודאי תנאי היא [תוס'], דהא רבי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ושברה, בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע, דברי ר' מאיר, רבי יהודה אומר שומר חנם ישבע, נושא שכר ישלם:

[שנינו במשנתנו] רבי אליעזר אומר זה וזה ישבע, ותמיה אני אם יכולין זה וזה לישבע: למימרא דסבר ר' מאיר נתקל לאו פושע הוא דקאמר ישבע שלא פשע פשיעה אחרת [פ' דאי נתקל הוי פושע, מה לו לישבע על פשיעה אחרת שלא פשע בה, הרי עצם הדבר שנתקל הוי פושע], דהא ודאי צליל מנתקל לא הוי [???]. ועוד דהא פוטרי לנשא שכר, אלמא אונס חשיב ליה,

והתניא, נשברה כרו ולא סילקו, נפלה גמלו ולא העמידה, רבי מאיר מחייב בהזיקן, וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, וקיימא לן בצנצא קמא, צהמניא את הכר (כט, א) דבנתקל פושע פליגי?

אמר ר' אלעזר, תברה [ראה מה שכתבתי בב"ק מו: על לשון תברא, ויש י"א מקומות בש"ס תברא באל"ף, וכאן המקום היחידה תברה בה"א, וראה יד מלאכי סימן תר"ל שבשאר מקומות מיירי שיש סתירה במשנה או בברייתא עצמה אבל כאן הוא סתירה משני ברייתות ואפ"ה מתרין תברה ועיי"ש], מי שישנה זו לא שנה זו [פ' ותרי תנאי אליבא דר"מ],

ואתא ר' יהודה למימר, שומר חנם ישבע, נושא שכר ישלם, האי כי דיניה, והאי כי דיניה דודאי נתקל לאו פושע הוא, ונושא שכר ישלם, דאי נמי לא הוי פושע דיניה לשלם,

ואתא רבי אליעזר למימר, אין [באמת] גמרא [קבלה בדינו] כר' מאיר, ומיהו תמיה אני, אם יכולין זה וזה לישבע,

בשלמא שומר חנם משתבע דלא פשע בה, אלא שומר שכר אמאי משתבע, כי לא פשע נמי שלומי בעי,

ואפילו שומר חנם נמי, התינח במקום מדרו' ו' דליכא למימר קרוב לאונס הוא שלא במקום מדרו' ו' ודאי פושע הוא מי מצי משתבע דלא פשע,

דף פ"ג ע"א

ואפילו במקום מדרון נמי היאך נפטר בשבועה במקום שבני אדם רגילין להלך, אלא אם כן מצא עדים התינח היכא דליכא ראיה, אבל היכא דאיכא ראיה במקום שעדים מציני נתיי ראיה ולא יפטר בשבועה כליסי, ור' מאיר אית ליה נתקל אונס הוא, הלכך שומר שכר נמי פטור, ודאיסי ליה ליה ונפטר,

דתניא איסי בן יהודה אומר, שמונת כב אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם, הא יש רואה, יביא ראיה ויפטר,

ור' חייא בר אבא א"ר יוחנן ולא גרסינן אלא, ומילתא צאפי נפשיה מתרין הא דרמינן לעיל דרבי מאיר אדרבי מאיר צנתקל, ואמר רבי אלעזר תברא וכו' ורבי חייא בר אבא פליגי אדר' אלעזר, ואמר לעולם חד תנא הוא, ונתקל ודאי פושע הוא, והכא היינו טעמא דמיפטר בשבועה,

[לעולם נתקל פושע] שבועה זו תקנת חכמים היא להיפטר צה, ולקמיה מפרש מאי משתבע, הא פשע שאם אי אתה אומר כן פוטרו מן המשלומין כשנתקל, אין לך אדם המועביר חבית לחבירו, ממקום למקום שדואג שלא יכשל ומשכר,

היכי משתבע לרבי חייא בר אבא אליבא דרבי מאיר, הא ודאי פושע הוא [תוס', נדפס לעיל סוף ע"ב]? אמר רבא שבועה שלא בכוונה שברתיה,

ואתא ר' יהודה לאיפלוגי ו' למימר נתקל לאו פושע הוא, אלא קרוב לאונס ולפשיעה, ודמי לגניבה ואצידה, ותקנת חכמים אין כאן, אלא האי כי דיניה והאי כי דיניה שומר חנם ישבע, נושא שכר ישלם, האי כדיניה והאי כדיניה,

ואתא ר' אלעזר למימר אין גמרא כר"מ דשיניה פטורין בשבועה שמעמי אף אני, ומיהו תמיה אני אם יכולים זה וזה לישבע,

בשלמא שומר חנם משתבע שלא פשע בה דאנא צעלמא כרבי יהודה סבירא לי, דנתקל לאו פושע הוא, ולא אונס, אלא שומר שכר אמאי משתבע, כי לא פשע נמי בעי שלומי,

ואפילו שומר חנם נמי, הא תינח במקום מדרו' ו', שלא במקום מדרו' ו' מי מצי משתבע שלא פשע,

ואפילו במקום מדרו' ו' נמי, הא תינח היכא דליכא ראיה, היכא דאיכא ראיה נתיי ראיה ויפטר,

דתניא איסי בן יהודה אומר, אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם, הא יש רואה יביא ראיה ויפטר,

ההוא גברא, דהוה קא מעבר חביתא דחמרא בריסתקא רחצה דמחוזא, ותברה בויזא דמחוזא קורה היוזא מן הכותל וצולטת לרשות הרבים, אתא לקמיה דרבא, א"ל ריסתקא דמחוזא שכיחי בה אינשי, זיל אייתי ראיה ואיפטר ואינו נאמן בשבועה, אלא צעדים,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

א"ל רב יוסף בריה, כמאן כאיסי, א"ל אין כאיסי וסבירא לן בוותיה,

פרק שביעי השוכר את הפועלים

מתני': השוכר את הפועלים, ואמר להם [פ' תבע מהם] להשכים ולהעריב [פ' ר"י בששכרן סתמא ואמר להם אחר שהשכירן כבר להשכים ולהעריב, אבל אם התנה מעיקרא, הכל לפי תנאו. תוס'], במקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב, אינו רשאי לכופן בגמרא פריך פשיטא,

מקום שנהגו לזון, יזון, לספק במתיקה ליפתן, יספק, הכל כמנהג המדינה,

מעשה ברבי יוחנן בן מתאי, שאמר לבנו צא שכור לנו פועלין, הלך ופסק להם מזונות, וכשבא אצל אביו [ויספר לו מה שעשה], אמר לו בני אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו צעמ מלכותו, דמלך והדייט הזה, לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב וסעדומו של אברהם גדולה משל שלמה, כדמפרש בגמרא,

אלא עד שלא יתחילו במלאכה דאין כאן אלא דברים, ודברים אין צהם משום מחסרי אמנה, דאילו משהמילו לא מולד לחזור, צא ואמור להם [לפועלים אלו ששכרת], על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקמנית בלבד,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא היה צריך לומר [פ' לתקן מה שהתנה עמהם], הכל כמנהג המדינה [זאת אומרת מנהג מבטל חלכה. ראש בשם הירושלמי, וכתב בהגהות אשר"י דהיינו בדיני ממונות]:

גמ': פשיטא [מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב, שאינו רשאי לכופן]? לא צריכא דמפא להו הוסיף על שכן משאר פועלין אאגרייהו, מהו דתימא אמר להו [זה ששכר את הפועלים], הא דמפאי לכו אאגרייכו, אדעתא דמקדמיתו ומחשבתו בחדאי, קא משמע לן, דאמרו ליה [שהפועלים משיבים לו], האי דמפת לן [זה שהוספת לנו], אדעתא דעבדינן לך עבירתא שפירתא,

אמר ריש לקיש

דף פ"ג ע"ב

ההוא גברא דא"ל לחבריה, זיל זבין לי ארבע מאה דני חמרא, אזל זבן ליה, לסוף אתא לקמיה, א"ל זביני לך קניתי לך ארבע מאה דני חמרא, ותקיפו להו הסמינו,

אתא לקמיה דרבא, א"ל ארבע מאה דני חמרא תקיפי, קלא אית לה למילתא אימת הסמינו, ואכל מי היו, ושל מי היו, שמא שלך היו, או קניתי חומץ בדימס פחומים, ולא אכלך הסמינו, זיל אייתי ראייה דמעיקרא כי מזבנת להו, חמרא מעליא הוה, ואיפטר,

א"ל רב יוסף בריה כמאן כאיסי, א"ל אין כאיסי, וסבירא לן בוותיה,

אתקין רב חייא בר יוסף בסיכרא [שם מקום], הני דדרו באגרא מוט כפוף צלמנצו ונחתו על כספו [פ' על כתף אחד], ונשא שני [בדין] [בדין. מאזנים] בשני ראשיו, ונשא צו משא כד ואיתבר, נשלם פלגא פועל שקבל עליו להוליך חציות ממקום למקום, ונשאם צאותו מוט ונשכר משלם פלגא,

מאי טעמא, נפיש לחד ולא היה להטעינו לצדו וזוטר לתרי וכיון דאינו ראוי לשני משאות, דרך בני אדם להתחזק ולטוענו כאלה [והוא לא שני במנהג בני אדם], הלכך דמי נמי לאונם קרוב לאונם וקרוב לפשיעה,

דרו בדיגלא עץ מפולל צראשו [בדמות "ץ"], וקושר צו משא שני בני אדם [פ' אדם אחד נושא] ומכניס נאצרו צין שני פלגיו, ומוטל [שני פלגיו] על שתי כתפיו [ועי' אדם אחד נושא שתי משאות], וקורין אותו צלשון אשכנז גלג"א [מין קלשון, מלגו], וראשו של מטה [רגלה של ה "ץ" שיוצא מול פניו כאילו מתוך צאורו] ארוך, וכשעומד לפוש מנינו צקרקע [פ' וכך המושא נשען על הארץ] מושלם כולה שפשיעה היא, שְקָרָהּ צמשא של בני אדם,

רבה בר בר חנן, תברו ליה הנהו שקולאי נושאי משאות, ומצרו ליה שלל צמקום מדרון, וצפשיעה, אי נמי צדיגלא חביתא דחמרא, שקל לגלימיהו, אתו אמרו לרב, אמר ליה הב להו גלימיהו,

אמר ליה דינא הכי? אמר ליה אין מושלי ב כ לְמַעַן תִּלְךָ בְּדֶרֶךְ מוֹרָא וְאֶרְחוֹת צִדִּיקִים תִּשְׁמֹר לְפָנֶיךָ מִשּׁוֹרֵת הַדֵּין [שהן עניים מרודים, ואילו נשאו נפשן. ר"י בלוגיל], יהיב להו גלימיהו,

אמרו ליה [נושאי המשאות] עניי אנן, וטרחינן כולה יומא וכפנינן, ולית לן מירי, אמר ליה זיל הב אגרייהו, א"ל דינא הכי? אמר ליה אין ירמיה ב וְאֶרְחוֹת צִדִּיקִים תִּשְׁמֹר סִפִּיה דקרא הוא:

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אי צורבא מרבנן הוא, וגייס, אקדומי קדים לגרסיה השנים
בעוד לילה, ולכן הוא מנמנס,

אי פועל שמר יוס הוא קדים קא עביד עבדיתה,

ואי עבדיתה בליליא אומן שמלאכתו כלילה רדודי רדיד מרגוס (שמות
לט) וירקעו את פחי ורדודו, מותח חוטי נחושת וזחל לעשות מחטין, ולאומנותו
כלילה, לפי שמושכו בכלי לאומנותו בנקבים דקים, זה דק מזה, ואין קולו נשמע
כלילה, ואפילו לא נשמע קול פטיש בביתו בלילה, אין לך לחפסו על כך, דלמא
רדודי רדיד,

ואי לא גנבא הוא ולכן הוא יסן, שיעור כלילה לארוז עוצרי דרכים, או
לחפור בסיס, ותפסיה,

אישתמע מילתא בי מלכא, אמרו קריינא דאגרתא משל הוא
איהו ליהוי פרונקא שליט, אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון,
וקא תפס גנבי ואזיל,

[ו"ל שו"ת הרשב"א ח"ג סי' שצ"ד עמדתו על כל טענות הקונטרס הזה, ורואה
אני שאם העדים נאמנים אצל הבוררים [הבוררים]? רשאים הן לקבוע קנס ממון
או עונש גוף, הכל כפי מה שיראה להם, וזה מקיים העולם, שאם אתה מעמידין
הכל על הדינים הקצובים בתורה ושלא לענוש אלא כמו שענשה תורה בחבלות
וכיוצא בזה נמצא העולם חרב, שהיינו צריכים עדים והתראה, וכמו שאמרו ו"ל
לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דיניהם על דין תורה, וכ"ש שבחוצה לארץ
שאין דיין בה דיני קנסות ונמצאו קלי דעת פורצין גדרו של עולם ונמצא העולם
שמים וכו' וגדולה מזו אמרו בפרק גמור הדין סנהדרין מ"ה ע"ב בשמעון בן שטח
שתלה שמונים נשים באשקלון ביום אחד ואע"פ שאין תולין אשה ושאין דיין
שנים ביום אחד, ושם אמרו טעמא שלא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג
לתורה. ע"ב. וראה ישורון ניסן תשס"ה דף תרנ"ו מאמר ארוך בענין זה וציין שם
להב"י חו"מ סוף סימן שפ"ח ושו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קס"ח].

שלח ליה ר' יהושע בן קרחה, חומץ בן יין רשע בן צדיק עד מתי
אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה, שלח ליה קוצים אני
מכלה מן הכרם, שלח ליה יבא בעל הכרם הקדוש ברוך הוא, כי
כרם ה' בצאות צית ישראל ויכלה את קוציו ויטול את קוציו של כרם,

יומא חד פגע ביה ההוא כובס, קרייה חומץ בן יין, אמר
מרחציף כולי האי שמע מינה רשיעא הוא, אמר להו
תפסוהו, תפסוהו,

לבתר דנח דעתיה אזל בתריה לפרוקיה, ולא מצי, קרי עליה
על הכובס משלי כא שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו,

זקפוהו מלאהו [את הכובס], קם רבי אלעזר תותי זקיפא מחת העץ וקא
בכי, אמרו ליה רבי אל ירע בעיניך שהוא ובנו בעלו נערה
מאורסה שהיא בסקילה, וכל הנסקלן נמלן ביום הכפורים,

פועל בכניסתו לעיר משלו צריך לוותר משלו אצל בעל הבית, ולהחשיך
אצלו, ביציאתו למלאכתו בצוקר משל בעל הבית אינו צריך להקדים, אלא
עם הן החמה, שנאמר תהלים קד תזרח השמש יאספון החיות, דלעיל
מיניה כתיב תשת חושך ויהי לילה זו תרמוש כל חימו יער תזרח השמש וגו' ואל
מעונתם ירבצון וסמך ליה יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי
ערב עד שתחשך,

וליהוי היכי נהויגי צעיר, והכל כמנהג המדינה, ודריש לקיס מאי היא?
בעיר חדשה,

וניחוי מהיכא קא אתו [אנשים שאירגנו את העיר החדשה מאיפה באו]?
בנקוטאי שנתלקטו במקומות הרבה, ויש מקום שמקדימין ויש מקום שממשכין,
ולכא למיסקן אלא אדאורייתא,

איבעית אימא, דאמר להו דאגרתו לי כפועל דאורייתא,

דרש רבי זירא, ואמרי לה תני רב יוסף מאי דכתיב תהלים קד
תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער, תשת חשך
ויהי לילה זה העולם הזה, שדומה ללילה,

בו תרמוש כל חיתו יער אלו רשעים שבו שמניחין להן יכולת להלך
צרעם ואין נפרעין מהם שדומין לחיה שביער,

תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון תזרח השמש
לצדיקים לעולם הבא, יאספון רשעים לגיהנם, ואל מעונתם
ירבצון הצדיקים, אין לך כל צדיק וצדיק, שאין לו מדור לפי
כבודו,

יצא אדם לפעלו, יצאו צדיקים לקבל שכרן, ולעבודתו עדי
ערב, במי שהשלים עבודתו עדי ערב עד יום מותו,

ר' אלעזר ב"ר שמעון אשכח לההוא פרהגונא ממונה של מלך
דקא תפס גנבי צדק אחריהן ומפסן, אמר ליה היכי יכלת להו
להצין מחבולותם, לאו בחיותא מתילי וכי לא כחיות נמשלו, שמתחבאות ביום
צמסתיהם, דכתיב בו תרמוש כל חיתו יער,

איכא דאמרי, מהאי קרא קאמר ליה תהלים י יארב במסתרי
כאריה בסוכו, דלמא שקלת צדיקי הני דשקלת צדיקי מינה ושבת
רשיעי,

א"ל ומאי אעביד הרמנא דמלכא הוא מנחם המלך היא, אמר
תא אגמך היכי תעביד, עול בארבע שעי שהיא שעת סעודה, והכל
נכנסין בנגינות וסועדין לחגותא, כי חזית איניש דקא שתי חמרא,
וקא נקיט כסא בדיה, וקא מנמנס, שאול עילויה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ולמה להו לאהדורי לה, והא כתיב משלי כו אל תען כסיל
כאולתו, שלא להוציא לעז על בניהם,

א"ר יוחנן איבריה [יש מפרשים שהכוונה על אבר המוליד, וז"ל הרש"ל
ואולי הכונה על גודל התאווה קאמר ועל דרך כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו,
ואפ"ה משלו ברוחם ולא פחדו מהיצר וכו', אבל ראה בריב"א ז"ל הוא מקום
הקיבור של הזרוע או היד שהוא עגול, ושם בודקין האדם שהוא שמן ועב,
ופרשי' [לפנינו ליתא] אינו נכון כלל], דר' ישמעאל [בר' יוסי], כחמת
בת תשע קבין, אמר רב פפא איבריה דרבי יוחנן כחמת בת
חמשת קבין, ואמרי לה בת שלשת קבין, דרב פפא גופיה [פי'
שהוא שאמר על רב יוחנן, ולכן אומרת הגמ' עליו, שאברו היה גדול] כי דקורי
דהרפנאי סליס שעושין בהרפנאי,

אמר רבי יוחנן, אנא אישתיירי נטרתי משפירי ירושלים,

[ואומרת הגמ'] האי מאן דבעי מחזי שופריה זיהורי מאלו וקירון
[עור] פניו דרבי יוחנן, נייתי כסא דכספא מבי סלקי כשיזל מניח
האומן, שהוא להוב ממלאה להב האש, כי סלקי בעלותו מן האש ונמלייה
פרצידיא גרעיין דרומנא סומקא [מרמונים אדומים], ונהדר ליה
סוכצנהו כלילא דוורדא סומקא לפומיה שפה לפיו קצי של וד אדום,
ונותביה בין שמשא לטולא [ראה מש"כ לעיל עה. בענין בין חמה לצל],
ההוא זחרורי דנפקי מניה על פני הארץ מעין ולא הכל שופריה דר'
יוחנן,

איני והאמר מר, שופריה דרב כהנא, מעין שופריה דרבי
אבהו, שופריה דר' אבהו, מעין שופריה דיעקב אבינו,
שופריה דיעקב אבינו, מעין שופריה דאדם הראשון, ואילו
ר' יוחנן לא קא חשיב ליה? שאני ר' יוחנן דהדרת פנים זקן
לא הוויא ליה [וכתב המהרש"א על פרש"י שהיה לו זקן, דיותר נראה לפרש
דיפה תואר לא הוה אלא יפה מראה הוה, ששני דברים הם כפרש"י בפ' ויצא],

ר' יוחנן הוה אזיל וייתיב אשערי טבילה [וכ"ה ברכות כ.]. אמר כי
סלקן בנות ישראל מטבילת מצוה, לפגעו בי, כי היכי דלהוו
להו בני שפירי כוותי [בענין המקלות אשר פצל יעקב אבינו וכו'.
מהרש"א], גמירי אורייתא כוותי,

אמרו ליה רבנן, לא מסתפי מר מעינא בישא, אמר להו אנא
מזרעא דיוסף קאתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא, דכתיב
בראשית מט בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, ואמר ר' אבהו אל
תקרי עלי עין, אלא עולי עין עולין למעלה מן העין והיא מלמטה, שהיא
אינה יכולה לשלוט בה,

הניח ידו על בני מעיו אמר, שישו בני מעי שישו, ומה
ספיקות שלכם כך, ודאית שלכם מקום שיש טעם בדבר, כגון הניך
דניימי כחנותא על אחת כמה וכמה, מובטח אני בכם שאין רמה
ותולעה שולטת בכם,

ואפי' הכי לא מיייתבא דעתיה, אשקיהו סמא דשינתא,
ועיילוהו לביתא דשישא, וקרעו לכריסיה, הוו מפקו מיניה
דיקולי דיקולי דתרבא סליס מלאים שומן, לפי שבעל גסר היה מאוד
ומותבי בשמשא לנסות אם יסריח וירוס תולעים בתמוז ואב ולא
מסרחי,

כל תרבא נמי לא סריח? כל תרבא לא סריח אלא אם כן יש גסר
עמו שורייקי סומקי גוויס אדומים, והן מין הגסר במסריח,

הכא אף על גב דאיכא שורייקי סומקי לא מסריח, קרי
אנפשיה תהליס מז אף בשרי ישכון לבטח,

ואף ר' ישמעאל ברבי יוסי ממוא

דף פ"ד ע"א שב"ק מסות מסעי תשס"ט

כי האי מעשה לידיה מיניה המלך לחפוס גגזים ולסטים, פגע ביה
אליהו, אמר ליה עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו
להריגה, אמר ליה מאי אעביד הרמנא דמלכא הוא, אמר
ליה אבוך ערק לאסיא, את ערוק ללודקיא,

כי הוו מקלעי ר' ישמעאל ברבי יוסי, ור' אלעזר בר' שמעון
בהרי הדרי פנים אל פנים הוה עייל בקרא דתורי צמד נקר ביניהו
בין שניהם, מתחת כריסן, מתוך שכריסן גדול, ולא הוה נגעה בהו,

אמרה להו ההיא מטרוניתא שריה נכרית בניכם אינם שלכם
שאניכם יכולין להזקק לנשותיכם, אמרו לה, שלהן גדול משלנו כריסם
של נשותינו גדול משלנו @ לשון אחר שלהן גדול, מאוה של אשה מרובה משל איש,

[והשיבה מטרוניתא] כל שכן [שבניכם אינם שלכם] שתאמה מרובה, ואינם
מוקדם להן, ונבעלות לאחרים,

איכא דאמרי, הכי אמרו לה, שופטים ה כי כאיש גבורתו אצר
תשמים,

איכא דאמרי הכי אמרו לה, אהבה דוחקת את הבשר ומחוק
שתאוס מרובה על תאוותו, גסר שנינו נדחקו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אזל יתיב קמיה, כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן, אמר ליה תניא דמסייעא לך, אמר [וכי] את כבר לקישא, בר לקישא כי הוה אמינא מילתא, הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי [וכן רשב"י לר' פנחס בן יאיר שבת קלג:], וממילא רווחא שמעתא, ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא,

הוה קא אזיל וקרע מאניה, וקא בכי, ואמר היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא, והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה] נעקרה ממנו דעמו, ונשחטה, בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה,

דף פ"ד ע"ב

ואפילו הכי דאמר ר' אלעזר צ"ר שמעון לעיל ספיקות שלכס כך [לעיל פג: שאמר לו אחד חומין בן יין, וגרם שתלו אותו, וכן עוד גנבים יהודים] לא סמך רבי אלעזר ברכי שמעון אדעתיה דעמיה אהכי, מלכקס רחמים ומחילה ניסורין, שמה חטא באלמד מן הצדיקים, קביל עליה יסורי,

באורתא דערב הוה מייכי ליה היו מקפלין מחמיו במשכבו שיתין גמטי ששים לבדים, שקורין פלשט"ר [לבד], לצפרא נגדי [היו מושכים] מתותיה שיתין משיכילי כמין עריצות קטנות שמשתמשין בהן מים ושופיין, וכלשון לנו קונקריי [קערות גדולות, עריבות] דמא וכיבא ומושכין מחמיו ששים עריצות מלאות דם כאב, דם לקוי שהלצין, שזו ממנו משחין שצא עליו,

למחר עבדה ליה דביתהו שיתין מיני לפדא מיני מאכל שעושים מחמטס, ואכיל להו, וברי ולא הות שבקא ליה דביתהו למיפק לבי מדרשא, כי היכי דלא לדחוקהו רבנן,

באורתא אמר להו למכאזיו אחיי ורעיי בואו, בצפרא אמר להו, זילו מפני ביטול תורה שהיה עוסק בגרסתו תמיד צביתו,

יומא חד שמעה דביתהו, אמרה ליה את קא מייתית להו עילויד אמה מציאן עליך, כלית ממון של בית אבא במאכל ורקצון נגדים, אימדרה אולה לבית נשא [מרדה בבעלה והלכה אל בית אביה],

סליקו [עלו] ואתו [ובאו] הנך [שיתין] ספונאי יורדי הים צלמיות, עיילו ליה שיתין עבדי לפי שעמד עליהן נחשול של ים, והתפללו להנצל צומו של ר' אלעזר, ונילו צומו, וכשעלו מן הים שלחו לו דיוון, כי נקימי שיתין ארנקי, ועבדו ליה שיתין מיני לפדא, ואכיל להו, [המספר ששים על פי רוב הוא לשון של גזמא].

יומא חד אמרה לה אשמו לברתה, זילי בקי לשון צקאות וידעה באבוך צדקי בצנן מהו עושה מאי קא עביר האידנא, אתיא אמר

ר' יוסי בר חנינא אמר מהכא, בראשית מה וידגו לרוב בקרב הארץ, מה דגים שבים מים מכסים אותם, ואין העין שולטת בהן, אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן,

יומא חד הוה קא סחי ר' יוחנן בירדנא, חזייה ריש לקיש שהיה לסטים ושוור קפץ לירדנא אבתריה, אמר ליה ר' יוחנן חילך לאורייתא כמה כותך יפה לסבול עול מורה, אמר ליה שופרך יופיך לנשי רחוי לנשים א"ל, אי הדרת בכך [אם תחזור בתשובה], יהיבנא לך אחותי דשפירא מינאי, קביל עליה, בעי למיהדר [רצה לחזור] לאתויי מאניה [להביא בגדיו], ולא מצי הדר לקפץ כנראשונה, דמשקבל עליו עול מורה משש כוסו, אקרייה ואתנייה ושויה גברא רבא,

יומא חד הוה מפלגי [היה לר' יוחנן ור"ל מחלוקת] בי מדרשא, [על המשנה ששנינו] הסיף, והסבין משנה היא במסכת [כלים] [פרק יד, משנה ה], והפגיון אשפי [סבין ארוכה] והרומח, ומגל יד, ומגל קציר פלגילי"א בלעז, מאימתי מקבלין טומאה, משעת גמר מלאכתן,

ומאימתי גמר מלאכתן, רבי יוחנן אמר משיצטרפם דקיני"ו בלעז [לצרף בדול באש] בכבשן, ריש לקיש אמר משיצחצחון במים, א"ל [ר' יוחנן לר"ל] לסטאה בלסטיותיה [בלסטיות שלו] ידע לפי שהיה לסטים אמה צקי בלאתן כלי אומנות ליסטיות,

אמר ליה [ר"ל לר"י], ומאי אהנת לי # [איזה טובה עשית לי לעשות ממני בעל תשובה, אם לעולם לא ישבח מעשי הראשונים, וכי אתה חושב שלכן עשיתי תשובה שאקבל כבוד, זה היה לי גם שם], התם רבי קרו לי רנן של לסטים ורלא לנן הייתי, הכא רבי קרו לי [ראה מהרש"א], אמר ליה אהנאי לך דאקריבך תחת כנפי השכינה,

חלש דעתיה דרבי יוחנן [על שאמר לו ר"ל "ומאי אהנת לי"], חלש ריש לקיש [על שגרם עגב"נ לר"י], אתאי אחתיה דר' יוחנן, אשמו דריש לקיש קא בכיא קמיה דר' יוחנן להתפלל על צעלה, אמרה ליה עשה בשביל פני [שלא ישארו יתומים], אמר לה [ר' יוחנן] ירמיה מט יא עזובה יתמיה אני אחיה [פ' ר' יוחנן הבטיח שהוא יפרנסם] [ואלמנו תיה עלי תבגחו] ואלמנו עדי מצטמו פסוק הוא צירמיה,

עשה בשביל אלמנותי [שלא אשאר אלמנה], אמר לה ירמיה מט ואלמנו תיה עלי תבגחו,

נח נפשיה דר' שמעון בן לקיש, והוה קא מצטער ר' יוחנן בתריה טובא מחמטס על שהמיתו, שלא היה מוצא תלמיד ותיק כמותו, אמרו רבנן מאן לזייל ליתביה לדעתיה, נזייל רבי אלעזר בן פדת דמחודין שמעתתיה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

רבנן כולי האי משנודע לבריות שאינו חי ולא נקבר אין זה כבודו ודאי לאו אורח ארעא,

איכא דאמרי, רבי שמעון בן יוחאי איתחזאי להו בחלמא, אמר להו פרידה אחת גחל אחד יש לי ביניכם אציו היה ואי אתם רוצים להביאה אצלי,

אזול רבנן לאעסוקי ביה [לקבור את ר' אלעזר], לא שבקו בני עכבריא שם מקום שסמוך לעיר, דכל שני דהוה ניים רבי אלעזר ברבי שמעון בעיליתיה, לא סליק חיה רעה למתייהו [לעירם],

יומא חד מעלי יומא דכיפורי הוה, הוו טרידי, שדרו רבנן לבני בירי שם כפר אחד שהיו קרוצין ואסקוהו לערסיה [והעלו את מטתו], ואמטיות [והביאו אותה] למערתא דאבוה [רשב"י],

אשכחיה לעבנא נחש דהדרא לה ליה מערה למערתא הקיפה את המערה כעין גלגל וזנבה אלל פיה, אמרו לה עכנא עכנא פתחי פך הרחיבי זנבך מעל פך, ליתן מקום ליכנס ויכנס בן אצל אביו, פתח להו,

שלח רבי לדבר באשתו שמשא לו שלחה ליה כלי שנשתמש בו קודש, ישתמש בו חול, תמן אמרין צאריך ישראל אומרים המשל הזה על כגון זה באתר דמרי ביתא תלא זייניה יתד שהיה הגבור רגיל למלות צו כלי זיינו כולבא רעיא הנבל הרועה קולתיה תרמילו תלא מלה, בולו"א בלעז,

שלח לה, נהי דבתורה גדול ממני, אבל במעשים טובים מי גדול ממני,

שלחה ליה [אשתו של רבי], בתורה מיהא גדול ממך מיהא לדברך הוא גדול ממך בתורה לא ידענא אלא לא ידענא, אלא שפך ענה כך, במעשים ידענא אני יודעת שהוא גדול ממך דהא קביל עליה יסורי יסורים,

בתורה מאי היא, דכי הוו יתבי רבן שמעון בן גמליאל אציו של רבי ורבי יהושע בן קרחא ורבנן טובא צהדייהו, אלא שניהם גדולי הדור אספסלי, יתבי קמייהו רבי אלעזר בר' שמעון ורבי ארעא, מקשו ומפרקו, אמרי רבנן דצי מדרשא דיתבי אספסלי מימיהן אנו שותים והם יושבים על גבי קרקע, עבדו להו ספסלי אסקינהו,

אמר להן רבן שמעון בן גמליאל, פרידה אחת בן אחד [רבי] יש לי ביניכם, ואתם מבקשים לאבדה הימני שמה משלוט צו עין רעה, אחתוהו לרבי [הורידו אותו לקרקע],

אמר להן רבי יהושע בן קרחא, מי שיש לו אב יחיה, ומי

לה ר' אלעזר לבתו זילי אמרי לאמך, שלנו עושר גדול משלהם [משל בית אביה], קרי אנפשיה משלי לא היתה כאניות סוחר על המורה נאמר ממרחק תביא לחמה,

אכל ושתי וברי נחמוק, נפק לבי מדרשא אותו היום שלא עיכבתו אשמו אייתו לקמיה שיתין מיני דמא שהרלו לו הנשים להאזות אם דם נדה הוא אם דם טהור, דקיימא לן נדה (א) חמשה דמים הן טמאים צאשה, ושאר מראות דמים טהורין, טהרינהו להקק לצעליהן בלא טבילה,

הוה קא מרגני רבנן, ואמרי סלקא דעתך לית בהו חד ספק, אמר להו אם כמותי הוא, יהיו כולם זכרים יתעצרו כולן הלילה זכרים, ואם לאו תהא נקבה אחת ביניהם, יהיו כולם זכרים, ואסיקו להו ר' אלעזר על שמים,

תניא אמר רבי, כמה פריה ורביה ביטלה רשעה זו מלכות הרשעה שמינתהו תופס גנבים ולא צא לצית המדרש תמיד להאזות לו הנשים את דמן, לשון אחר על אשמו שעכבתו מלכא לצית המדרש שנים רבות מישראל כי הוה קא ניחא נפשיה אמר לה לדביתהו ידענא בדרבנן דרתיחי עלי על שגלוקין גנבים על ידי והיו להם קרוצין ולא מיעסקי בי שפיר אוגנין בעיליתאי השכיבתי צעלייתי ולא תידחלין מינאי,

א"ר שמואל בר נחמני, אישתעיא לי אימיה דרבי יונתן, דאישתעיא לה דביתהו [שסופרה לו אשתו] דרבי אלעזר ברבי שמעון, לא פחות מתמני סרי, ולא טפי מעשרין ותרין שנין, אוגניתיה בעיליתא,

כי הוה סליקנא [כשהיינו עולים לראות אותו] מעיננא ליה [היינו מעינין ומסתכלין] במזייה נשערו כי הוה משתמטא ביניתא שער מיניה הוה אתי דמא,

יומא חד, חזאי ריחשא מולעת דקא נפיק מאוניה [מאונן], חלש דעתאי דאגמי שמה מעמה יסריח וירקיע, איתחזי לי בחלמא [בן מספרת אשתו של ר' אלעזר בר"ש, שנראה לה בעלה בחלום], אמר לי לא מודי הוא, יומא חד שמעי בזילותא דצורבא מרבנן, ולא מחאי כדבעי לי,

כי הוו אתו בי תרי לדינא [שבאו לדין, ור' אלעזר בר"ש כבר היה בעליה, שלא היה חי עוד], הוו קיימי אבבא, אמר מר מילתיה [אמר כל מענותיו מאחורי הדלת], ומר מילתיה, נפיק קלא מעיליתיה ואמר, איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה זכאי,

יומא חד הוה קא מינציא דביתהו, בהדי שבכתא [עם שכנתה], אמרה לה תהא כבעלה שלא ניתן לקבורה, אמרי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

האבנים], ואפי' הכי מעבר ליה קליה דרבי לקלייהו דחיותא
ושמעו ליה נחותי ימא,

ואפ"ה יסורי דר' אלעזר בר' שמעון עדיפי מדרבי, דאילו
ר"א בר"ש מאהבה באו, ומאהבה הלכו, דרבי ע"י מעשה
באו וע"י מעשה הלכו,

ע"י מעשה באו, מאי היא, דההוא עגלא דהוה קא ממטו
ליה לשחיטה, אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי הסניא את ראשו
תחת כנפי כסותו וקא בכי, אמר ליה זיל לכך נוצרת, אמרי צרקיעא
הואיל ולא קא מרחם, ליתו עליה יסורין,
[וצ"ע דהא לעיל אמרין שהוא קיבל יסורין על עצמו],

וע"י מעשה הלכו, יומא חד הוה קא כנשא אמתיה דרבי
ביתא מכזבת הניח, הוה שדיא בני ברכושא היו מוטלין שם בני
מולדה, וקא כנשא להו [והיתה האמא אוספת את בני החולדה לזורקם],
אמר לה שבקינהו כתיב תהלים קמה ורחמיו על כל מעשיו,
אמרי [ברקיעא] הואיל ומרחם נרחם עליה,

כולהו שני יסורי דר' אלעזר, לא שכיב [מת] איניש בלא
זמניה,

כולהו שני יסורי דרבי לא איצטריך עלמא למיטרא [פי' שהיה
הארץ רטובה מהטל, או בנס],

דאמר רבה בר רב שילא, קשי יומא דמיטרא כיומא דדינא
[שהגשם עושה היזקות], ואמר אמימר אי לאו צריך [המטר]
לעלמא, בעו רבנן רחמי עליה ומבטלי ליה,

אפי' הכי דלא אלא מיטרא צהנכו שני כי הוו עקרי פוגלא זנון
ממשרא מן הערוגה, הוה קיימא בירא מליא מיא הימא הגומא
עומדת מלאה מים,

איכלע רבי, לאתריה דר' אלעזר בר' שמעון, א"ל יש לו בן
לאותו צדיק, אמרו לו יש לו בן [ושמו יוסין], כל זונה שנשכרת
בשנים [שמשלמין לה שנים] שוכרתו בשמנה [זונה זו משלמת לו שמונה
שיבא אליה. ראה פירוש רבינו פרוחיה שבת קמז.]. מתמת יופיו, אתייה
אסמכיה ברבי' שהיו קורין אותו רבי, כדי שיתקנה וישים (אל) לבו על תלמוד
תורה, ואשלמיה מסרו לר' שמעון בן איסי בן לקוניא אחות
דאמיה ללמדו תורה,

כל יומא הוה אמר אומי הן לקרייתא אנא איזיל לעירי אני חפץ לילך
[בעירובין כח: פירש"י קרייתא כפרים, וכן עיקר. גליון], אמר ליה חכים
עבדו יתך, וגולתא דדהבא [מקטורן נאה, שלובשים תחת המלית. יוסף
דעת ע"פ רש"י שבת עז:., וביצה לח:.] פרסו עלך, ורבי קרו לך, ואת

שאיין לו אב דנת נפשיה דר' שמעון בן יוסי ימות, אחתוהו נמי לרבי
אלעזר ברבי שמעון, חלש דעתיה אמר קא חשביתו ליה
[לרבי] כוותי,

עד ההוא יומא, כי הוה אמר רבי מילתא, הוה מסייע ליה
רבי אלעזר ברבי שמעון, מכאן ואילך כי הוה אמר רבי יש
לי להשיב, אמר ליה רבי אלעזר ברבי שמעון, כך וכך יש לך
להשיב, זו היא תשובתך, השתא היקפתנו תשובות חבילות
שאיין בהן ממש,

חלש דעתיה דרבי, אתא א"ל לאבוה, אמר ליה בני אל ירע
לך שהוא ארי בן ארי, ואתה ארי בן שועל,

והיינו דאמר רבי, שלשה ענוותנין הן ואלו הן, אבא [אבי
רשב"ג],

דף פ"ה ע"א

ובני בתירה, ויונתן בן שאול,

רבן שמעון בן גמליאל הא דאמורן דקאמר אתה ארי בן שועל,

בני בתירה צמקת פסחים [כו.], שהיו נשיאים, וצשיל שראו להלל שהיה גדול
צמורה, ועלה אלן מצבל, עזבו נשיאותן ומיטוהו נשיא עליהן דאמר מר
הושיבוהו בראש ומינהו לגשיא עליהן,

יונתן בן שאול דקא"ל לדוד שמואל א כג ואתה תמלוך על
ישראל, ואני אהיה לך למשנה,

ממאי דלמא יונתן בן שאול דחזא דגריר עלמא בתר דוד,
בני בתירה נמי דחזו להלל דעדיף מיניהו והלכות שהיו נשאלות מהן
צבית המדרש נעלמות מהן, וצושין צדצר, אלא רבן שמעון בן גמליאל
ודאי ענוותן הוה,

אמר רבי, חביבין יסורין שראש שהעילו יסורין של רבי אלעזר שלא שלטה
צו רימה, קבל עליה תליסר שני, שית בצמירתא אכן צמקוס
קטנים ושבע בצפרנא חולי צמקוס הפה, ושמו מיסג"א (צפדינה), ואמרי
לה שבעה בצמירתא, ושית בצפרנא,

אהוריריה שומר סוסין דבי רבי, הוה עתיר משבור מלכא [פי'
מזבל בהמותיו של רבי, כדאשכחן נמי בבראשית רבה (פ' כו) זבל בהמותיו של
יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך. תוס'], כד הוה רמי כיסתא מספוא
לחיותא, הוה אזיל קלא בתלתא מילי, הוה מכיין, דרמי
בההיא שעתא דעייל רבי לבית הכסא [להשתין והיה צועק מכאב

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמרת לקרייתא אנא איזיל,

אמר ליה מומי בשועה עזובה דא הנחמי זאת, ולא אשאל עוד לילך

מזרעו לעולם, שנאמר ישעיה נח ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפך ומפי זרע זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם הקדוש כרוך הוא אמר כך, אני ערכ מעמה שלא ימוש עד עולם,

מאי אמר ה', אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר זה,

מאי מעתה ועד עולם, אמר ר' ירמיה מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה [והנהג שרואין כאלו שהם דורי דורות ת"ח ובניהם אינם בני תורה, תירץ ביוסף דעת בשם קאצק שהתורה מחזרת, אבל אם סוגרים הדלת התורה נשארת בחיץ],

רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא שלא תפסקו מורה מזרעו ואקרייהו לא ימוש מפך, יתיב ארבעים תעניתא אחריו ואקרייהו לא ימוש מפך ומפי זרעך, יתיב מאה תעניתא אחריו אתא ואקרייהו לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך, אמר מכאן ואילך לא צריכנא, תורה מחזרת על אכסניא שלה,

ר' זירא כי סליק לארעא דישיראל, יתיב מאה תעניתא דלשתכח גמרא בבלאה גמרא שלנו מיניה, כי היכי דלא נטרדיה כשעלה לארץ ישראל למוד מפי רבי יוחנן, ואמוראין שנאכל לא היו בני מחלוקת, ונחמין זה לזה קשקשן, כדאמרינן בסנהדרין (כד, א), ומיישצין את הטעמים בלא קושיות ופירוקין,

[בני בבל אפשר שהיו מפלפלין דוגמת חילוקים שבדור הזה אשר כל מי אשר יודע לבין על צד היותר בפלפול של הבל חרי זה משובח, וכל אחד מכוין לדחות דברי חבירו בדקדק להו מחבלים, שאין נוחין זה לזה בהלכה. מהרש"א]

ייתיב מאה אחרניתא דלא לשכוב ר' אלעזר בשניה, ונפלין עילוייה מילי דצבורא [ויפלו עליו עול הצבור], וייתיב מאה אחרני דלא נשלוט ביה נורא דגיהנם,

כל תלתין יומי הוה בדיק נפשיה, שגר תנורא סליק ויתיב בגויה, ולא הוה שלמא ביה נורא, יומא חד יהבו ביה רבנן עינא, ואיחרכו שקיה, וקרו ליה קמין חריך שקיה דאיש גוץ הוה,

אמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב ירמיה ט יא מִי־הָאִישׁ הַחֶכֶם וַיֵּבֶן אֶת־זֹאת, וְאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־ה' אֵלָיו וַיִּגְדֵּה, עַל־מָה אֲבָדָה הָאָרֶץ נִצָּתָה כַּמְדָּר מִבְּלִי עֵבֶר,

דבר זה על מה אבדה הארץ,

דף פ"ה ע"ב

אמרו חכמים מי האיש החכם ולא פירשוהו, אמרו נביאים אשר

כי גדל, אתא יתיב במתיבתא דרבי, שמעיה [רבי] לקליה, אמר הא קלא דמי לקליה דר' אלעזר בר' שמעון, אמרו ליה בריה הוא [זהו ששמעת קולו הוא יוסי בנו של ראב"ש], קרי עליה משלי יא פרי צדיק עץ חיים, ולוקח נפשות חכם, פרי צדיק עץ חיים, זה ר' יוסי בר' אלעזר בר' שמעון, ולוקח נפשות חכם המלמדו מורה קונהו לכן זה ר' שמעון בן איסי בן לקוניא [שלמד עמו תורה],

כי נח נפשיה [דר' יוסי ב"ר שמעון בן אלעזר], אמטוהו למערתא דאבוה, הוה הדרא לה עכנא למערתא, אמר ליה עכנא עכנא פתח פיך, ויכנס בן אצל אביו, לא פתחא להו, כסבורים העם לומר שזה [ר' אלעזר] גדול מזה [מר' יוסי], יצתה בת קול ואמרה, לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה [ר' אלעזר] ב"ר שמעון בן יוחאי] היה בצער מערה שנתחבא שם ר' שמעון בן יוסי ור' אלעזר בנו י"ג שנה במס' שבת [לג:], וזה [ר' יוסי בנו] לא היה בצער מערה,

איכלע רבי לאתריה דר' טרפון, אמר להו יש לו בן לאותו צדיק, שהיה מקפח את בניו שהיה רגיל לאמר אקפח את בני כשנשבע, אמרו לו בן אין לו בן בת יש לו, וכל זונה שנשכרת בשנים [שמשלמין לה שנים] שוכרתו בשמנה [זונה זו משלמת לו שמונה שיבא אליה],

אתיוהו לקמיה, אמר ליה אי הדרת כך יהיבנא לך ברתאי, הדר ביה איכא דאמרי נסבה וגירשה, איכא דאמרי לא נסבה כלל, כדי שלא יאמרו בשביל זו חזר זה,

ולמה ליה כולי האי לחזור על בני אחריס לשאול אם יש לו בן, דאמר רב יהודה אמר רב, ואמרי לה אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, ואמרי לה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן, כל המלמד את בן חבירו תורה, זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר ירמיה טו אם תשוב ישראל למוטב כמזבחך ואשיבך אלי ו לפני תעמוד הקב"ה אמר לי ששעמוד ותקיים לפניו אם אוכל להשיבם,

וכל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקב"ה גזור גזירה, מבטלה בשבילו שנאמר ירמיה טו ואם תוציא יקר מזולל תלמיד חכם מעם הארץ כפי תהיה,

אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן, כל שהוא תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם, ובן בנו תלמיד חכם, שוב אין תורה פוסקת

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שאין מלמדי מינוקות, ומקרינא חמשה יגוקי לכל אחד ספרו בחמשה חומשי, ומתנינא על פה שיתא סדרי משנה ל' שיתא יגוקי שיתא סדרי,

ואמרנא להו [ואומר לתינוקות אלו], עד דהדרנא ואתינא, אקרו אהרדי לימדו זה את זה מקראות ואתנו אהרדי לימדו זה את זה סדרו ועבדי לה לתורה דלא תשתבח מישראל,

היינו דאמר רבי, כמה גדולים מעשי חייא # [פ' דאלו ר' חנינא כדי שיתקן צריך ח"ו שישתבח תורה מישראל, וזה לא יהיה, אבל לר' חייא הרי לעולם ימצא איזה מקום שיש תינוקות שלא קראו ולא שנו],

אמר ליה ר' ישמעאל בר' יוסי [לרבי, וכי רבי חייא גדול] אפי' מומר, אמר ליה אין [רבי ענה בן מצד הענוה, דהא אמרינן בסוף מסכת סוטה שרבי היה גדול אף מר' יוסי. מוהרש"א], [וחור ושאל ר' ישמעאל בר' יוסי מרבין] אפי' מאבא [מר' יוסי אבי], אמר ליה ח"ו לא תהא כזאת בישראל לא תאמר זאת בישראל,

אמר ר' זירא, אמש נראה לי נחלס ר' יוסי בר' חנינא, אמרתי לו אצל מי אתה תקוע וישנן נשינה של מעלה, אמר לי אצל ר' יוחנן, ור' יוחנן אצל מי, אצל ר' ינאי, ור' ינאי אצל מי אצל ר' חנינא, ור' חנינא אצל מי אצל ר' חייא,

אמרתי לו [ר' זירא לר' יוסי בר' חנינא] ור' יוחנן אצל ר' חייא לא אמרתי אני וכי אין רבי יוחנן ראוי לישב אצל רבי חייא, אמר לי באתר דזקוקין דנורא, ובעורין מרגום דלפידין דאשא, מאן מעייל בר נפחא [בן נקרא ר' יוחנן] לתמן,

[וה"ל רש"י סנהדרין צו. ר' יוחנן דמקרי בר נפחא ככולא הסלמוד # [לא מצאתי היכן], כמו [בבא מציעא פה:] מאן עייל בר נפחא, נראה למורי דלכיו של ר' יוחנן הו' נפחא, ולהכי מיקרי בר נפחא, ואית דמפרשי בר נפחא על שם יופיו [כדי שלא תשלוט בו עין הרע. ישבב סופר]],

אמר רב חביבא, אשתעי לי רב חביבא בר סורמקי, חזי ליה ההוא מרבנן דהוה שכוח אליהו גביה, דלצפרא הוה שפירן עיניה צוקר ראיתי את עיני יפות ולאורתא דמיין כדמיקלין בנורא ולערב ראיתי דומות כאלו נשרפו באור, אמרי ליה אמרתי לו מאי האי,

ואמר לי [ההוא רבנן] דאמרי אמרתי ליה לאליהו, אחוי [תראה] לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע, אמר לי בכולהו מצית לאסתכולי בהו, לבר [חוץ] מגוהרקא קמדרה דר' חייא דלא תסתכל ביה,

מאי סימנייהו, בכולהו אזלי מלאכי, כי סלקי ונחתי [בשעולה ויורד], לבר מגוהרקא דר' חייא דמנפשיה [מעצמו] סליק ונחית [פ' דכבוד השכינה עצמה סלקא ונחתא בהדי גוהרקא דרבי חייא. ראה תורת

דבר פי ה' אליו ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שנאמר ירמיה ט' יב וַיֹּאמֶר ה' עַל-עֲוֹנֹכֶם אֶתִּיתִי וְרַתִּי אֲשֹׁר נִתַּתִּי לַפְּנֵיהֶם וְלֹא-אֲשַׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא-אֶהְיֶה בָּהֶם,

אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה כשהיו עוסקין בתורה לא היו מזכין לפניו, קרא יתירא דאשר נתתי לפניו קא דרש צרכא אשר [נתן לנו תורת אמת] [במסורת הש"ס: צמר צנו מכל העמים] שהיא לפניו של דברי תורה, וכיון דלא מזכרי גילא דעמיהו שאינה מתנה תשובה לה, [ראה ב"ח או"ח סי' מז ביאור נאה, וראה נדרים פא. ובמהרש"א שם],

אמר רב חמא מאי דכתיב משלי יד לג פֶּלֶב נָבוּ וְתַנּוּחַ חֻכְמָה, וּבִקְרֵב פְּסִילִים תִּדְוָע מוֹדֵיעַ לְכָל וּמַפְלֵר כְּתֻמָּה, פֶּלֶב נָבוּ וְתַנּוּחַ חֻכְמָה, זה ת"ח בן ת"ח, וּבִקְרֵב פְּסִילִים תִּדְוָע זה ת"ח בן ע"ח היינו צוקר כסילים, משפחת כסילים,

אמר עולא היינו דאמרי אינשי, אסתירא בלגניא סלע אחד בלגניא קיש קיש קריא [תוס'] מתקשקש ומשמיע קול, ואם היה מלא סלעים לא היה משמיע קול,

אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא, מאי דכתיב איוב ג' יח קָטַן וְגָדוֹל שֵׁם הוּא [פ' בשאול, אין חילוק בין קטן וגדול], וְעָבַד חֲפָזִי מְאֹדָּנִי, אֲמַר לֹא יִדְעִינָן דְּקָטַן וְגָדוֹל שֵׁם הוּא, אֲלֵא כָּל הַמִּקְטִין עֲצֻמוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה בְּעוּהָ, נַעֲשֶׂה גָדוֹל לְעוּהָ"ב, וְכָל הַמְּשִׁים עֲצֻמוֹ כְּעַבְדֵּי עַל דְּבָרֵי תוֹרָה בְּעוּהָ"ז, נַעֲשֶׂה חֲפָזִי לְעוּהָ"ב,

ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן שלא יכשלו כהנים לעצור עליהן ולהסביל, שלא תאמר תקלה על ידי נדיקס, כי מוטא למערתיה דר' חייא, איעלמא מיניה לא יכול למנוא מקומה, חלש דעתיה, אמר רבש"ע לא פלפלתי תורה כמותו, יצתה בת קול ואמרה לו, תורה כמותו פלפלת, [אבל] תורה כמותו לא ריבצת לאמריס, לשון [מועד קטן ו, ג] המרביץ שדכו משקס,

כי הו' מינצו ר' חנינא צריי ממא ור' חייא, אמר ליה ר' חנינא לר' חייא, בהדי דידי קא מינצית [היה מתמה עמי אתה עושה מריבה], ח"ו אי משתכחא תורה מישראל, מהדרנא לה מפילפולי [ואיך אתה חולק עלי],

[וחור ו] אמר ליה ר' חייא לר' חנינא, בהדי דידי קא מינצית, דעבדי לתורה דלא תשתבח מישראל, מאי עבידנא [כל כך עסקן גדול בתורה היה עד שאפילו אם לא היה אפשר לו ללמד תורה אלא ע"י טורח ועסק גדול כגון שאם לא היה מוצא שום ספר ללמד בו, ולא קלפים וכו']. תורת חיים עיי"ש, אזלינא ושרינא משליך כיתנא זורע אני זרעוני פשתן, וגדילנא נישבי וקולע אני ממנו רשמות ומכמוכות, וציידינא טבי ואני נד צייס, ומאכילנא בשרייהו ליתמי, ואריכנא מוגילתא ומתקן אני מעורומיין קלפים, וכתבנא חמשה חומשי, וסליקנא למתא למקום

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הוה מוֹתִיב לִיה בגֹּבֵתָא קִנָּה חֲלוּל דְּסַמְנִי, תוֹתִי בִי סְדִיָּה מַחַמ מַרְאָשׁוּמִי, וְזִקְעָה כַּח חוֹקֵס הַסֵּס וְהוֹלֵךְ דְּרִיךְ עַלֵּס גּוֹלְגַלְתּוֹ וּמוֹחוֹ עַד עֵינֵי וְאִיתִסִּי [וְהָא רַחֲוִינְהוּ לְעֵינֵיהּ דְּהוּוּ מִחֻרְבָּן, לְפִי שְׁעָרִיין הִיָּה נִיכֵר אִי נָמוּ לְאַחַר זִמְנָן סִיפֵר לִי כְּ. תוֹס'],

הוה קא מצטער רבי למסמכיה טרם ומתעסק לסומכו, לפי שחכם צקי היה כל כך ולא הוה מסתייעא מילתא שהיתה השעה נטרפת, או לא היו החכמים נאספים, א"ל [שמואל לרבי] לא לצטער מר,

לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון שהראהו הקדוש ברוך הוא דור דור וסופריו, דור דור ודורשיו, דור דור ומכמיו, ובתיב ביה שמואל ירחינאה

דף פ"ו ע"א

חכים יתקרי [בניצוצי אור ציין להגמ' שבת קכ"ט דאמר ליה אבלט לשמואל דגני בשימשא חכימא דיהודאי בישא מי הוי טבא, וכן בבבורות ח: עיי"ש], ורבי לא יתקרי, ואסו [ורפואתו] דרבי על ידו תהא,

[ועוד ראיתי באותו ספר] רבי ור' נתן כל זה כמוז לשם סוף משנה סוף תנאים, עד ימיהן אמרו איש את דבריו צדים המדרש, והיו תלמידים גורסים שמועה שמועה לצדה, ולא היו מסכמות סדורות, וסדר וקצץ על הסדר, והם כללו האמור דבורות שלפניהם וסדרו את המסכתות, ואחריהם לא יוספו אלא מעט [פי' שלאחר שסידר רבינו הקדוש את המשנה, הוסיפו תנאים אחרים שבימיו עוד מעט],

רב אשי ורבינא סוף הוראה סוף כל האמוראין, עד ימיהם לא היתה גמרא על הסדר, אלא כשהיתה שאלה נשאלת צטעם המשנה צדים המדרש, או שאלה על מעשה המאורע צדין ממון, או איסור והיתר, כל אחד ואחד אומר טעמו, ורב אשי ורבינא סידרו שמועות אמוראין שלפניהם, וקצעו על סדר המסכתות, כל אחד ואחד אצל המשנה הראויה (והשנייה) [והשלישית]. רש"י לה,

והקשו קושיות שיש להשיב, ופירושים שראוים לתקן, הם [רב אשי ורבינא] והאמוראים שעמם, וקצעו הכל בגמרא, כגון אימיציה מיתבי ורמיניה איציעא להו, והתרוצים שעליהן, מה ששיירו אותן שלפניהן, [ואותן] [שאותן] ? שאלמו לפניהם הקושיות והתירוץ עליהם לא קצעו בגמרא על סדר המסכתות והמשנה שסידר רבי, ונאלו רב אשי ורבינא וקצעו,

[כתב יסוד עולם מרימר ומר בר רב אשי סיימו הגמ' בשנת ד' אלפים רס"ה] ושמעונים שנה היה משהתחילו לחבר הגמרא עד שנחתם, ומשנכתב המשנה עד חתימת הגמרא היה ש"א שנה. בתחלת קיצור כללי התלמוד

וסימנך תהלים עג עד אבוא אל מקדשי [רובו לרב אשי] אל וסימנך עד אבוא אל מקדשי אל, מקדשי [אל] רש"י [סימנך דרב אשי, אבינה אבינה סימנך דרבינא] [שדחה שמו "אבינא"] לאחריהם סימן סוף הוראה,

חיים], לא מצאי לאוקמא אנפשא [לעצור את עצמו], אסתכלי בה, אתו תרי בוטיטי נינצות, אישטנצילוי"ש צלעו, דנורא, ומחיוהו להווא גברא, וסמינהו לעיניה,

למחר אזלי אשתמחי אמערתיה, אמינא מתנייתא דמר מתנינא מוספתא של אדוני, שסידרה לששה סדרים, אני שונה תמיד, דרבי חייא סדרה לתוספתא, כדאמרין צעלמא רבי לא שנאה רבי חייא מנא ליה, ואמרין כל מתניתא דלא מיתניא צי רבי חייא ורבי אשעיא לא תומצו מינה צבי מדרשא ואתסאי [נחפזתה],

אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי, יומא חד ריש ירחא הוה [דראש חדש ארחא הוא לקבולי אפיה דשכינתא וכו']. ראה תורת חיים], נגה ליה [איהו] ולא אתא [אלהו], א"ל מאי טעמא נגה ליה למר, אמר ליה אדאוקימנא לאברהם, ומשינא ידיה, ומצלי ומגנינא ליה [ואני חוזר ונותנו על משכב], וכן ליצחק וכן ליעקב, ולוקמינהו בתדי הודי, סברי תקפי ברחמי מרצין בתפלה ומייתי ליה למשיח בלא זמניה לך אין יתן לי רשות להעמיד יחד,

א"ל ויש דוגמתן שהיא תפלתן נשמעת בעולם הזה? אמר ליה איכא ר' חייא ובניו,

[ולאחר זמן שלא ירד גשם] גזר רבי תעניתא, אחתינהו לר' חייא ובניו [תוס'], [שלשתן, כדיריש במדרש [תנחומא פרשת בשלח] דבתענית צבור יורדין לפני התיבה שלשה כדכתיב וירי משה כבדים ואהרן וחזר וגו'. תוס'], אמר משיב הרוח וגשבה זיקא, אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא,

כי מטא למימר מחיה המתים, רגש עלמא [סער העולם, לכאורה הפירוש שהתחילו העצמות לזוז ממקומן], אמרי ברקיעא, מאן גלי רויא בעלמא, אמרי אליהו, אתיוהו לאליהו, מחיוהו שתין פולסי חצות מלקות דנורא [כמו שלמטה מלקות הוא ל"ט ג' פעמים י"ג שנות בר עונשין, כן למעלה הוא ג' פעמים עשרים. מהרש"א, ואין צורך לדחוק דאורחא דש"ס למינקט מספר שיתין וכו', תורת חיים], אתא אידמי להו כדובא דנורא [כדוב של אש, וכתב מהרש"א שגרמה להם כדוב רובו לפרס שדומה לדוב, שעדיין הם צריכין להיות משועבדים תחת ממשלת הדוב], ע"ל בינייהו [נכנס ביניהן], וטרדיניהו,

שמואל ירחינאה הוא שמואל צר אצל חבירו של רב, ועל שהיה צקי צסוד העיצור, כדאמרין צמסכת ראש השנה (כ, צ) אמר שמואל יכילנא לתקוני כולה גלותא, קרי ליה ירחינאה אסייה [ורפא] דרבי הוה, חלש רבי בעיניה, א"ל [שמואל לרבי] אימלי לך סמא צמון העין, א"ל [רבי לשמואל] לא יכילנא, אשטר לך משטר אמשח לך על גב העין, משטר מטפת, מוליו"ר צלעו [למרות], כדאמרין גבי כותם הצבלי [חומץ האדומי] צפסחים (מד, א) משטר קשטר מטצל פמו [א"ל] [רבי לשמואל]] לא יכילנא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שער לכן צהרית ואם שער לכן קודם לבהרת טהור לפי מה שכתוב
בתורה,

[ושאלו מה יהיה הדין ב] ספק? הקב"ה אומר טהור, וכולהו
מתיבתא דרקיעא אמרי טמא, ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה
בר נחמני, דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים, אני יחיד
באהלות,

שדרו שליחא בתריה [להביאו לב"ד של מעלה], לא הוה מצי
מלאך המות למקרב ליה, מדלא הוה קא פסיק פומיה
מגרסיה, אדהכי נשב זיקא ואויש [ועשה רעש] ביני קני, סבר
[רבה] גונדא דפרשי הוא גדוד של פרשים שמחפשין אחרי,

אמר תינח נפשיה דההוא גברא [כן אמר רבה בר נחמני על עצמו],
ולא ימסר בידא דמלכותא [וע"י הסכמתו נטל מלאך המות את נשמתו,
וזה מתאים עם מה שאמר לעיל שמת אנב אימת מלכות],

כי הוה קא ניחא נפשיה, אמר טהור טהור [פ' שהוא הכריע בין
הקב"ה ומתיבתא דרקיעא], יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר
נחמני שגופך טהור, ויצאתה נשמתך בטהור [ראה רש"י מכות
יט: על הגליון, וראה במשניות תפארת ישראל בסוף פרק במה מדליקין לפני
הלכתא גבירתא שבנו ב"י כותב על אביו ר' ישראל זצ"ל רבינו גופו טהור ויצתה
נשמתו בטהרה הניח קולמוסו מלאה זקוקין דגור [פ' פרק במה מדליקין] לא כתב
יותר ומכאן ואילך לשון בנו תלמידו],

נפל פתקא מרקיעא בפומבדיתא והוא ראש ישיבה נה, רבה בר
נחמני נתבקש בישיבה של מעלה, נפקו אביו ורבה וכולהו
רבנן לאיעסוקי ביה, לא הוו ידעי דוכתיה, אולו לאגמא, חזו
צפרי [ראו ציפרים] דמטללי וקיימי עושין לל צנפסין [שעומדות באויר
ומטילות צל]. [ראו דרך העופות להיות עומדים באויר במקום אחד, ובוה חזא
דעומדין בן שם לכבודו להיות לצל שהיה רבה מונח בחמה. מהרש"א], אמרי
שמע מינה התם הוא [שרבה שוכב שם, והציפרים עושים צל על גופו של
יתחמם],

ספדוהו תלתא יומי ותלתא לילותא, נפל פתקא כל הפורש
יהא בנידוי [ששלשה ימים אינו מספיק לאיש כזה], ספדוהו שבעה
יומי, נפל פתקא לכו לביתכם לשלום [כיון שראו שצריך יותר
משלשה ימים, אולי צריך שלשים כמו שספדו את משה ואהרן, לכך נפל פיתקא
לכו לביתכם לשלום. תורת חיים],

ההוא יומא דנח נפשיה, דלייה זעפא גצה רום סערה ודרי [והרוח
הנביח] לההוא טייעא, כי רכיב גמלא מהאי גיסא ד"נהר
פפא", ושדייה בהך גיסא,

אמר רב כהנא, אישתעי לי רב חמא, בר ברתיא (דחסא)
[דחמא] [ויספר לי כן] רבה בר נחמני צר פלוגמיה דרז יוסף אנב
שמורא מחמת אימת מלכות נח נפשיה מת,

אכלו ביה קורצא [הלשינו עליו] בי מלכא, אמרו, איכא חד
גברא ביהודאי, דקא מבטל תריסר אלפי גברי מישראל,
ירחא בקייטא, וירחא בסתוא, מכרנא דמלכא שנקצין אליו ציטון
ותשרי לשמוע דרשות של פסח ושל חגים, וכשמבקשין שלומי המלך לגבות המס
גולגולת של כל חדש וחדש, אינס נמלאים צמיהם,

שדרו פריסתקא שליח דמלכא בתריה ולא אישכחיה, ערק
ואזל מפומבדיתא לאקרא, מאקרא לאגמא, ומאגמא
לשחין, ומשחין לצריפא, ומצריפא לעינא דמים, ומעינא
דמים לפומבדיתא, בפומבדיתא אישכחיה [והולך ומספר איד מצא
אותו],

איכלע פריסתקא דמלכא לההוא אושפיזא דרבה ללון צאטו
פונדק שהיה רבה נמצא צו, קריבו תכא קמיה [הביאו שלחן לפני שליח
המלך], ואשקוהו תרי כסי [לא כיוונו להזיקו, אלא כך נתנו לו], ודליוה
[הנביחהו הסיון] לתכא מקמיה וקדים הממונים על הזוגות מזיקין את השומה
זוגות, וצני הצית לא נתכוונו לכך, [פ' והזיקו אותו המזיקין ד] הדר פרצופיה
לאחוריה,

אמרו ליה צני הפונדק לרצה מאי נעביד ליה, גברא דמלכא הוא
[פ' ואם לא יתרפא יענישו אותו], אמר להו קריבו תכא לקמיה
[תביאו לפניו השלחן עוד פעם], ואשקוהו חד כסא, ודליוהו לתכא
מקמיה ולתסי, עבדו ליה הכי ואתסי,

אמר [השלח] מידע ידענא דגברא דקא בעינא תכא הוא
[שבודאי בשלו ארעו בי דברים מופלאים אלה. שט], בחיש [חיפש] אבתריה
ואשכחיה,

אמר אזלינא מהא [אני הולך מכאן, בלי להסגיר את רבה], אי מקטל
קטלו לההוא גברא, לא מגלינא [ואפילו אם יאימו עלי שיהרגו אותי
לא אגלה, אבל], ואי נגדי מנגדין ליה מגלינא ואם ייסרוני ציסורים
אגלה,

אתיוהו לקמיה [הביאו את רבה לפני השליח], עייליה לאדרונא
[הכניסו לחדר קטן] וטרקיה לבבא סגר הדלת באנפיה, בעא [רבה]
רחמי, פרק אשיתא נפלה הסומה ערק ואזיל לאגמא,

הוה יתיב אגירא דדקולא על גזע דקל קטן וקא גרים, קא
מיפלגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לכן
טמא דשער לכן שפרח צו הוא סימן לטומאה, כדכתיב (ויקרא יג) והנה נהפך

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שֶׁל יָשִׁים בֵּר סֵלֶת, וְשִׁשִּׁים בֵּר קָמַח: ג' עֲשָׂרָה בָּקָר בְּרָאִים, וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי, וּמֵאָה צֹאן, לְבֵד מֵאִיל וְצִבִּי וְיַחְמוּר וּבְרָבִירִים מְרַנְגֻלִין אֲבוּסִים,

ואמר גוריון בן אסטיון משמיה דרב, הללו הקמח והסולת לעמילן של טבחים חלות עשויות לכסות פי הקדרות לשאוב זוהמת החזשיל, ור' יצחק אמר הללו הבקר והצאן המגוין צוה הפסוק לציקי קדירה אינו אלא למין מאכל ששמו ציקי קדירה, אשר ציד בלעו,

ואמר ר' יצחק אלף נשים היו לשלמה, כל אחת ואחת עשתה לו בביתה כך, מאי טעמא, זו סבורה שמא אצלי סועד היום, וזו סבורה [שמא] אצלי סועד היום,

ואילו גבי אברהם כתיב בראשית יח ואל הבקר רץ אברהם, ויקח בן בקר רך וטוב, ואמר רב יהודה אמר רב, בן בקר אחד, רך שנים, וטוב שלשה?

התם תלתא תורי לתלתא גברי, הכא לכל ישראל ויהודה שנאמר מלכים א' ד' יהודה וישראל רבים, כחול אשר על (שפת) הים,

מאי ברבורים אבוסים? אמר רב שאובסים אותן בעל כרחן מוחזין להם מאכל צפיהם צחוקה,

ושמואל אמר שאבוסים ועומדים מאליהם [הא דא' לענין שיהיו שמנין הא חזוין דבאבוסין בע"כ הם יותר שמנין, אלא דשמואל פליג וקאמר לענין בריאות למאכל אדם, יותר טובים באבוסין מאליהן דשמואל רופא היה כדלעיל. מהרש"א],

ורבי יוחנן אמר, מביאין תור שור ממורעיתו, בדלא אניס [שור כזה] שלא עשה מלאכה, ותרנגולת מאשפתה, [תרנגולת כזו] בדלא אניסא בגידול אפרוסין,

אמר רבי יוחנן, מובחר שבבחמות שור, מובחר שבעופות תרנגולת,

אמר אמימר [איזה תרנגולת מובחר], זגתא מרנגולת אוכמתא בי במניתא המפוטמת צבית, לשון צטיטא צעלת כרס, דמושתכחא ביני עצרי צין הגימות, ואוכלת המרגנים דלא מציא שאינה יכולה פסיא קניא לפסוע קנה מרוב שמנה,

בראשית יח ואל הבקר רץ אברהם? אמר רב יהודה אמר רב, בן בקר אחד, רך שנים, וטוב שלשה,

אמר [המייצא] מאי האי, אמרי ליה נח נפשיה דרבה בר נחמני, אמר לפניו רבונו של עולם כולי עלמא דידך הוא, ורבה בר נחמני דידך, את דרבה אתה אהבו של רבה ורבה דידך, אמאי קא מחרבת ליה לעלמא, נח זעפא,

רבי שמעון בן חלפתא בעל בשר הוה משוס דאיידי צרישא דאגדתא צנעלי צער נקט לה [תוס'], יומא חד הוה חמימא ליה, הוה סליק ויתיב [עלה וישב] אשינא דטורא [על סלע שבראש ההר], אמר לה לברתיה, בתי הניפי עלי [fan on me] במניפא [with a fan], ואני אתן לך ככרין [מלשון כריכות ברה"ר, ונתחלק כמו כבש כשב, שמלה שלמה. ע"פ העין יהוסף] דנרד אגודות של נרד [מין בשמים], והוא עשוי כשיצולין,

אדהכי נשבא זיקא [גשף הרוח מעצמו], אמר כמה ככרין דנרד למרי דיכי לצעלי של רות זה?

[שגינו במשנתנו] הכל כמנהג המדינה וכו': הכל לאתויי מאי? לאתויי באתרא דנהיגי מכרך ריפתא ומשתה אנפקא כלי מחזיק רביעית [יין], דאי אמר להו קדימו ואייתי לבו [ואם אמר להם אל תתבטלו אלא לבו עתה בשדה כל זמן שאין המאכל מזומן, ושם אביא לכם ריפתא ואנפקא. תוס' עיי"ש], אמרו לו לא כל כמיך:

מעשה ברבן יוחנן בן מתיא שאמר לבנו צא ושכור וכו': מעשה לסתור וכי דרך בני אדם להציא מעשה על דבריו לסתורו, דקמי צרישא הכל כמנהג המדינה, ומנא מעשה אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה כו'?

חסורי מחסרא והכי קתני, ואם פסק להן מזונות [יותר ממנהג]

דף פ"ו ע"ב

ריבה להן יותר על המנהג, דכיון דלא צריך לאמנוי ואמני, מזוני יתירי קאמר,

ומעשה נמי, בר' יוחנן בן מתיא שאמר לבנו, צא שכור לנו פועלים, חלך ופסק להן מזונות, וכשבא אצל אביו אמר לו בני, אפילו אתה עושה להן כסעודת שלמה בשעתו, לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב [לאברהם מצאני שעשה סעודה גדולה, אבל למה מביא גם יצחק ויעקב. ראה תורת חיים],

למימרא דסעודתא דאברהם אבינו עדיפא מודשלמה, והכתיב מלכים א' ב' ויהי לחם־של־מה ליוֹם אֶחָד,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

תנא דבי רבי ישמעאל, בשכר שלשה, זכו לשלשה שלש ממנות שניתנו להם במדבר על ידי משה ואהרן, בשכר חמאה וחלב זכו למון, בשכר והוא עומד עליהם, זכו לעמוד הענן עומד עליהם תמיד, כדכתיב (במדבר יד) וענן עומד עליהם, בשכר יוקח נא מעט מים, זכו לבארה של מרים היינו נמי והסית בצור, ונעמוד ענן פליגי [אבל מה שנתן להם פת ובשר לא עשה לפנים משורת הדין ולכן לא קיבל שכר מיוחד על זה. ע"פ תורת חיים],

יוקח נא מעט מים, ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ שלש ימיים עבודה וזה צמח צמח צמח, שהערכים רגילין להשתחוות לאצק רגליהן, וכן נדמו לו כערכים, אמר רבי ינאי ברבי ישמעאל, אמרו לו וכי בערביים חשדתנו שהם משתחוים לאבק רגליהם, כבר יצא ממנו ישמעאל ממך ילא רגיל לעשות כן [ותשובת מלאכים זו שאמרו וכי בערביים כו' ודאי לא הוכרה בכתוב ולא למדוה אלא מדלקה אברהם בזה שיצא ממנו ישמעאל אשר הערביים הם זרעו העובדים בזה, ואמרינן החושד בכשרים לוקה בגופו. וק"ל. מהרש"א],

בראשית יח וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום, מאי כחום היום [פי' דהול"ל כחום השמש. עין יהוסף עיי"ש עור?]

אמר רבי חמא בר' חנינא, אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה, ובא הקב"ה לשאול באברהם [והאור החיים פירש וירא "אליו" ה' באלני ממרא, פירוש לצורכו של אברהם בא האלהים, וכאן רמז מה שאמרו ז"ל כי בא לבקר], הוציא הקב"ה חמה מגרתיקה להצית חמה צמח, של יח עוצרי דרכים מנזים כדי שלא יטריח אותו צדיק באורחים,

שדריה לאליעזר למיפק לברא, נפק ולא אשכח, אמר לא מהימנא לך, היינו דאמרי תמן צאק ישראל לית הימנותא בעבדי, נפק איהו חזייה להקדוש ברוך הוא דקאי אבבא [תוס'], היינו דכתיב בראשית יח אל נא תעבור מעל עבדך,

ביון דחזא הקדוש ברוך הוא דקא אסר אברהם את מילתו ושרי אמר לאו אורח ארעא למיקם הכא,

היינו דמטיקרא כמיז נזדים עליו ולצטוף כמיז ויך לקראתם דכתיב בראשית יח וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, וירא וירץ לקראתם, מעיקרא אתו קמו עליה, כי חזויהו דהוה ליה צערא אמרו לאו אורח ארעא למיקם הכא,

מאן נינהו שלשה אנשים? מיכאל וגבריאל ורפאל, מיכאל שבא לבשר את שרה רפאל שבא לרפא את אברהם,

ואימא חד, כדאמרי אינשי רכיך וטב? א"כ לכתוב רך טוב מאי וטוב, ש"מ לדרשה [שהיו ג'],

אימא תרי? מדטוב לדרשה, רך נמי לדרשה,

מתיב רבה בר עולא, ואיתימא רב הושעיא, ואיתימא רב נתן ברבי הושעיא בראשית יח ויתן אל הנער וימחר לעשות אותו [לשון יחיד, משמע שלא היה רק בן בקר אחד]? כל חד וחד יהביה לנער חד,

בראשית יח ויקח חמאה וחלב, ובן הבקר אשר עשה, ויתן לפניהם [משמע שהיה רק שור אחד]? דקמא קמא דמטיא לאשון שנגיע לאכול שנגמר ציטולו אייתי לקמיהו,

ולמה לי תלתא, תסגי בחד, אמר רב חנן בר רבא כדי להאכילן שלש לשונות בחדל מעדן מלכים ושרים הוא,

אמר רבי תנחום בר חנילאי, לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, שהרי משה עלה למרום, ולא אכל לחם, מלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם,

ואכלו סלקא דעתך? אלא אימא נראו כמי שאכלו ושתו [תוס'],

אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל [מה] שעשה אברהם ע"י שליח, עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח,

בראשית יח ואל הבקר רץ אברהם, במדבר יא ורוח נסע מאת ה' [כגון] [הגז. צאה"מ] שלום, הגז צעמנו,

בראשית יח ויקח חמאה וחלב שמות טו הנני ממטיר לכם לחם מן השמים,

בראשית יח והוא עומד עליהם תחת העץ, שמות יז הנני עומד לפניך שם על הצור [וגו'],

בראשית יח ואברהם הולך עמם לשלחם, שמות יג וה' הולך לפניהם יומם,

בראשית יח יוקח נא מעט מים על ידי שליח, שמות יז והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם,

ופליגא דר' חמא בר' חנינא, דאמר ר' חמא בר' חנינא וכן

אבני חן על מסכת בבא מציעא

גבריא אל למהפכיה לסדום,

והא כתיב בראשית יט ויבאו שני המלאכים סדומה בערב, דאזל מיכאל בהדיה לשזביה ללוט [תוס'], דיקא נמי דמד הוא לאזיל להפך קדוש [דכתיב] בראשית יט ויהפוך את הערים האלו, ולא כתיב ויהפכו שמע מינה,

מאי שנא לגבי אברהם דכתיב בראשית יח כן תעשה כאשר דברת [שהמלאכים נתרצו לאכול אצל אברהם מיד], [בספר הג' [מבעלי התוס'] פירש כן תעשה כאשר דברת, לעולם תהיה היכולת זה בידך להכניס אורחים ולכבדם כאשר דברת], ומאי שנא לגבי לוט דכתיב

דף פ"ז ע"א

בראשית יט ג ויפצר בם מאד [שלא הלכו המלאכים עד שהפציר בם מאד], [ובספר הג' פירש שלכן לא הפציר אברהם במלאכים ללון אצלו בדרך שעשה לוט? ותירץ שהיה כחוס היום, כלומר שהיה מתחיל היום להתחמם, ואין דרך עוברים ושבים להתארח כל כך בשחרית], א"ר אלעזר מכאן שמסרבין לקטן, ואין מסרבין לגדול,

[מסרבין לקטן היינו שאין ללילך אצל קטן אלא ע"י הפצרה מרובה, ולכן מביא הגמ' פסוק ג' דכתיב "ויפצר בם מאד", ורש"י על החומש פירש כן על הפסוק ב' לפני זה "ויאמרו לא כי ברחוב גליון" שמשם משמע גם דמסרבין, אבל אין משם ראיה על הפצרה מרובה,

ולכן מוקשה גם גבי אברהם "מאי שנא" דכתיב וכו' הגם שעיקר הקושיא הוא על לוט למה הוצרך להפציר? כי גם על אברהם קשה למה לא הפציר, וזה קצת בויון לו, שלא קיים מצות הכנסת אורחים כמו לוט, לכן אומר שזה כבוד לאברהם שאילו הלכו המלאכים מיד בלא הפצרה. ע"פ חוכת התורה פ' וירא ע"י"ש],

כתיב בראשית יח ואקחה פת לחם, וכתיב בראשית יח ואל הבקר רץ אברהם, אמר רבי אלעזר מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, רשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט אינם עושים [שהרי מתחלה היה אומר שיתן בחנם, ואח"כ לא נתן לו אפילו הנחה על המחיר],

מגזל מעפרון, מעיקרא כתיב בראשית כג טו ארץ ארבע מאות שקל כסף [בני ובניך מה הוא. ופירש הרשב"ם והיה לך לקחתה ממני בחנם ובע"ז בספורנו, ורש"י פירש צין שני אהצים כמונו מה היא תשובה, ללוט, אלא הנח את מהכר ואת מתן קבור],

ולבסוף כתיב בראשית כג וישמע אברהם אל עפרון, וישקל אברהם לעפרון, את הכסף אשר דבר באזני בני חת, ארבע מאות שקל כסף "עובר לסוחר" מלמד שכל מקום היה מתקבל בשקל, ואיכא דוכתא דקרי לקנטיק תיקלא, דלא שקל מיניה אלא קנטיק משקל גדול שקורין קנטיק, מאה מנה דאיכא דוכתא דקרי ליה [לתיקלא]

קנטיקא [לקנטיקא תיקלא. רש"י] [ועפרון תבע מאברהם, שיתן "קנטיקין", וראה רמב"ם הלכות שקלים פ"א הל' ב', ששקל תורה הוא 320 שעורים, וסלע שבזמן בית שני הוא 348 שעורים, וחכמים הופיסו על שקל של תורה שייהיה כסלע, נמצא שהשקל של תורה הוא לערך [דהיינו פחות 8.75% מלבר, או 8% מלוג, מפני 288 שעורים] ד' דינרין, ונמצא החשבון ששילם אברהם אבינו: כיון שיש במנה 25 שקלים, ובמאה מנה [קנטיקא] 2500 שקלים, והוא שילם 400 קנטיקין שהוא 1,000,000 שקלים, נמצא ששילם 40,000 מנה,

והחשבון שהבין אברהם אבינו היה ארבע מאות שקל כסף היה 16 מנה, היינו חלק אחד מ2500, והחילוק הוא נחמאית],

כתיב בראשית יח קמה, וכתיב בראשית יח סלת עדיף מקמח? א"ר יצחק, מכאן שהאשה צרה עיניה באורחים, יותר מן האיש

היא אמרה קמה, והוא סולת,

[יש שני מאמרים על אשה ואורחים א' כאן, והשני בברכות י': ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מכאן, שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש, ומאמר אחד מפרש את השניה, כאן כוונת המאמר שלא תאמר כיון שאשה מכרת באורחין, שמא כשהיא אומרת ליתן לו קמח שמא היא יודעת שאורח זה אינו צריך סלת, ודי לו בקמח, לכן אומר שאשה עיניה צרה באורחים, ובברכות הכוונה שלא תאמר כיון שאשה עיניה צרה, כשהיא אומרת שאינו קדוש הוא מפני צרות עין, לכן אומר שהאשה אכן מכרת באורחים, ובוה היא נאמנת. ע"פ העין יהוסף כאן],

[וא"ת אימא איפכא הוא אמר קמה והיא אמרה סולת? וי"ל דאברהם לא אמר לשרה אלא מהרי שלש סאים סתמא, ותו לא, והא דנקט קרא קמח סולת משום דשרה היתה שואלת לאברהם אם שלש סאים קמח קאמר והשיב לה סולת קאמניא, ש"מ דאשה עיניה צרה באורחין, כיון דלא נטלה סולת מעצמה. תורת חיים],

כתיב בראשית יח לוישי ועשי עוגות, וכתיב בראשית יח ויקח חמאה וחלב וכן הבקר, ואילו לחם לא אייתי לקמייהו, אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר, משמיה דרבי מאיר, אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה היה, ושרה אמנו אותו היום פירסה גדה חזר להיות לה אורח כנשים,

בראשית יח ויאמרו אליו איה שרה אשתך, ויאמר הנה באהל, להודיע ששרה אמנו צנועה היתה,

אמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי יצחק, יודעים היו מלאכי השרת ששרה אמנו באהל היתה, אלא (מאי באהל), [להודיע שצנועה היתה. ד"ס אות ק', וכן הוא ברש"י על התורה, וכן משמע קצת מרש"י כאן] כדי לחבבה על בעלה להודיע שהיא צנועה משאל חננותיה, שאינה נראית, ונריך לשאל אחריה,

רבי יוסי ברבי חנינא אמר, כדי לשגר לה כוס של ברכה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שעושין משתה גדול, להעמיד דבריהם,

מה עשה אברהם אבינו, הלך וזימן כל גדולי הדור, ושרה אמנו זימנה את נשותיהם, וכל אחת ואחת הביאה בנה עמה, ומניקתה לא הביאה, ונעשה גם בשרה אמנו, ונפתחו דדיה כשני מעיינות והניקה את כולן [אפשר שעשו כן דרך ריגון והיתול לומר תניק את בני, שאין מניקתן עמי, והקב"ה תבע עלבונה ונפתחו שני דדיה. מהרש"א],

ועדיין היו מרגנים ואומרים, אם שרה הבת תשעים שנה תלד, אברהם בן מאה שנה יוליד, מיד נהפך קלסתר פנים של יצחק [פ' קלסתר פניו נהפך ע"י גס. ראה עין יהוסף], ונדרמה לאברהם פתחו כולם ואמרו בראשית כה אברהם הוליד את יצחק,

עד אברהם לא היה זקנה, מאן דהוה בעי למשתעי בהדי אברהם, משתעי בהדי יצחק, בהדי יצחק משתעי בהדי אברהם # [פ' כיון שלא היה זקנה היו לאברהם וליצחק דעה אחת, אבל לאחר שנעשה אברהם זקן, היו לו דעות אחרות, שלעולם הדעות הולכות אחר גילו של אדם], אתא אברהם בעא רחמי כדי שיכירו צינו וצין צנו והוה זקנה, שנאמר בראשית כד ואברהם זקן בא בימים,

עד יעקב לא הוה חולשא, אתא יעקב בעא רחמי והוה חולשא שילח אדם לפני מוטו ויזוה לצינו שנאמר בראשית מה ויאמר ליוסף "הנה" אביך חולה [הנה" מורה שהיה דבר חדש, שהיה חולה, כמש"כ הרשב"ם בבראשית כה כד על הפסוק והנה תומים בבטנה וז"ל בכל דבר חידוש רגיל לומר כן, # ר"ל דהרבה פעמים כותב "הנה" על דבר חידוש, אבל לא שכל "הנה" הוא דבר חידוש, שהרבה "הנה" יש שאינם חידוש כלל],

עד דאתא אלישע, לא הוה דחליש ואתפח ונתרפא, אתא אלישע בעא רחמי ואתפח, שנאמר מלכים ב יג ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו מכלל דמלה עוד שלא מת בו מכלל דחלה חלי אחרית,

תנו רבנן, שלשה חלאין חלה אלישע [ושנים באו לו כעונש. שם], אחד שדחפו לגיחזי בשתי ידיו, ואחד שגירה דובין בתינוקות, ואחד שמת בו, שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו:

גיחזי: [מלכים ב ה יד. ויחד [נעמן] שר צבא מלך ארם שהיה מצורע] ויטבל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כְּדָבָר אִשֵּׁי הָאֵל הִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כְּבָשָׂר נַעַר קָטָן וַיִּשְׁתָּר: וּבַיּוֹם הַהוּא הָיָה הִים [אלישע] הוּא וְכָל־מַחְנֵהוּ וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי וַיֹּאמֶר הַחַיָּה יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֵל הִים כְּכִלְיָהּ אֲרִין כִּי אִם־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בָרֶכֶת מֵאֵת עֲבָדָי: מו וַיֹּאמֶר [אלישע] חַיְיָה אֲשֶׁר־עַמְדָתִי לִפְנֵי אִם־אֶקַּח וַיַּפְצְרֵבוּ לָקַחַת וַיָּמָאוּ: ז וַיֹּאמֶר נִשְׁקֹן גַּל אֶתְרָנָא לְעִבְדָּהּ מִשָּׂא צִמְד־פָּרְדִים אֲרָמָה כִּי לֹא אֶתְשַׁעַת עוֹד עֲבָדָהּ עֵלָה, וְכַתּוּב לֹאֵל הִים אֲחֵרִים

תני משום רבי יוסי, למה נקוד על איז שבאליו [חוס'], [בראשית יח ט ויאמרו אליו איה שרה אשתך] איז שנו נקוד, והלמ"ד אינה נקודה, [וז"ל רש"י עה"ת: תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רצה על הנקודה, אמה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רצה על הכתב אמה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איז אברהם, למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. אבל מהמשך דברי רש"י משמע שאינו מפרש הגמ' כאן כן],

לימדה תורה דרך ארץ שישאל אדם באכסניא אשת ארספיוא שלו והיינו נקודת איז, דלא היו גריסין לישאל, דידעין היו שהיא בזהל, דכל נקודה עוקרת המינה שאינה חלה לדרשה, ודרוש מינה דרך ארץ,

והאמר שמואל, אין שואלין בשלום אשה כלל? על ידי בעלה [חוס'] שאני לא שישאל לה לשלום, חלה לבעלה ישאל מה שלום הגברת, [אין שואלין בשלום אשה כלל, אפי' ע"י שליח, ואפי' ע"י בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים, אבל מותר לשאול לבעלה איך שלומה. אבה"ע סימן כא סעיף ו', וכתב שם בחלקת מחוקק שרק ע"י בעלה מותר לשאול איך שלום הגברת, אבל ראה שם שיש מתירין גם ע"י אחר],

בראשית יח אחרי בלותי היתה לי עדנה, אמר רב חסדא אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטין פרוגג"ש, נתערן הבשר, ונתפשטו הקמטין, וחזר היופי למקומו,

כתיב בראשית יח ואדוני זקן היא אמרה ואדוני זקן, וכתיב בראשית יח ואני זקנתי אמר לו הקד"ה שהיא אמרה ואני זקנתי, דלא מויתיב [שלא השיב, פ' שלא חזר] הקב"ה כדקאמרה איהי [כשחזר לאברהם מה שאמרה שרה, לא אמר בדיוק כמו שאמרה אלא שינה לומר, ששרה אמרה ואני זקנתי, בפסוק ג],

תנא דבי רבי ישמעאל, גדול שלום שאפי' הקב"ה שינה בו, שנאמר בראשית יח ותצחק שרה בקרבה וגו' בראשית יח ואדוני זקן, וכתיב בראשית יח ויאמר ה' אל אברהם וגו' ואני זקנתי,

בראשית כא ותאמר מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה, [ומקשה על "בנים" לשון רבים] כמה בנים הניקה שרה?

אמר רבי לוי, אותו היום שנמל אברהם את יצחק בנו [ששרה הפסיקה להניקו], עשה סעודה גדולה [לפסוקים הנם נפלא שהיתה בת צ' ולא הפסיקה מלהניקו עד יום גמלו. מהרש"א], היו כל אומות העולם מרגנים ואומרים [שאין מדרך כל הארץ לעשות משתה ביום הגמל, אלא שעשה כן להעמיד דבריו שנעשה לו גם, ואינו כן וכו'. מהרש"א], ראיתם זקן וזקנה, שהביאו אסופי מן השוק ילד מן השוק, ולא נדע של מי, והמונח אסופו אל הבית, ואומרים בנינו הוא, ולא עוד אלא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הבא נמי קמה דמייחייבא בחלה,

לרבות כל בעלי קמה,

[וחזור במה שהתחיל לעיל] איכא למיפרך, מה לקמה שכן חייבת בחלה, כרם יוכיח, מה לכרם שכן חייב בעוללות, קמה תוכיח, וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שכן דבר שגידולי קרקע, ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו, אף כל דבר שגידולי קרקע, בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו,

והשתא דנפקא לן מחרמש [לרבות כל בעלי חרמש] ומקמה [לרבות כל בעלי קומה], דברים כג כה פי תבא פְּכָרָם רַעְיָה וְאַבְלָתָה עֲנָבִים פְּנִפְשָׁה שְׂבָעָה וְאַלְפָּלֶיךָ ל' א תתן למה לי [הא מפסוק כו מרבה הכל]?
אמר רבא להלכותיו, כדתניא,

פי תבא, נאמר כאן ביאה, ונאמר להלן דברים כד לא תבא עליו השמש, מה להלן בפועל הכתוב מדבר, אף כאן בפועל הכתוב מדבר,

מה להצד השווה שבהן שכן יש בהן צד מזבח יין לנסכים וסולת למנחות, ואתא נמי זית כהאי דינא, דאית צד מזבח והוא שמן למנחות, אבל שאר מיני אילנות וחרשים לא דאית ביה צד מזבח,

פְּכָרָם רַעְיָה, ולא בכרם כותי [דהיינו להקל] כרם רעך ואל כליך לא תמן, אבל כרם נכרי תמן,

[ומפסיק לחקשות] וזית במה הצד אתי צממיה, וכי מדרשא צעי למילפיה הוא גופיה כרם איקרי הא בכלל כרם הוא, דכתיב שופטים טו ויבער מזגריש ועד קמה ועד כרם זית?

הניחא למ"ד פלוגמא דהגחל ומאכל (צנא קמא קיג). גזל כותי אסור, היינו דאיצטריך קרא למישרי פועל [שעובד אצל כותי מותר לו לאכול], אלא למ"ד גזל כותי מותר, השתא גזילה מותר, פועל מיבעיא?

אמר רב פפא "כרם זית" אקרי, כרם סתמא לא אקרי, מכל מקום קשיא [שנאמר שמותר לאכול רק בדבר שיש בו צד מזבח]?

מוקים לה בכרם רעך, ולא של הקדש [דשם] אסור לאכול,

אלא אמר שמואל, אמר קרא וחרמש [מגל יד] לרבות כל בעלי חרמש,

וְאַבְלָתָה, ולא מוצין ענבים היין, וזרק המלגים [ראה נויר לד: אלו הן חרצנים ואלו הן זגים? החרצנים אלו החיצונים חוגים אלו הפנימים דברי ר' יהודה, רבי יוסי אומר שלא תטעה, כווג של בהמה החיצון זוג והפנימי עינבל, אבל רש"י עה"ת במדבר ו ד חרצנים. הם הגרעינים: זג. הם הקליפות שמצמוץ, שהמלגים צמקן כענבל צוג], ולא ענבים ודבר אחר לצבול ענבים צמלח למתקן, שיאכל הרבה,

והאי חרמש מיבעי ליה בשעת חרמש שהוא גמר מלאכה אכול, שלא בשעת חרמש לא תיכול,

פְּנִפְשָׁה כאלו הן שלך, כנפש של בעל הבית, כך נפשו של פועל, מה נפשך אוכל ופטור מן המעשר דהא לא נגמרה מלאכתו למעשר, דמן (מעשרות פ"א מ"ו) יין משירד לצור אף נפשו של פועל אוכל ופטור ולא חמירין הואיל דבאגריה אכיל, על כרחו של בעל הבית, הוה ליה כמקח, ומקח קוצעת למעשר, אף דבר שלא נגמרה מלאכתו כיון דזנייה אמשציה,

ההוא דברים כג מואל כליך לא תתן נפקא (כדמפרש) [כדפרישית. רש"ש] לה לעיל, ולקמן קדוש לה הכי [ונשאר לרבות כל בעלי חרמש, שמוחר הפועל לאכול],

תינח דבר חרמש כגון קטנית דלאו בר חרמש כגון המוסק ציזים והגודר צמחים מנא לן?

שְׂבָעָה ולא אכילה גסה [תוס'],

אלא אמר ר' יצחק, אמר קרא קמה, לרבות כל בעלי קמה העומדים בקומה צורך, והכל בכלל,

וְאַלְפָּלֶיךָ ל' א תתן, בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית, אתה אוכל, ובשעה שאי אתה נותן לכליו של בעה"ב, אי אתה אוכל,

והא אמרת קמה קמה דמייחייבא בחלה הוא, כלומר והא כבר אומרינא [הקשינו] דאיכא למילף בגזירה שה דנקמה צד חלה קאי?

הני מילי דאיכא למיפרך הדיא פרכא מוקמי דניתי דדרשינן חרמש [לרבות כל בעלי חרמש] לרבות קטנית, השתא דאתי דדרשינן חרמש איתרבי ליה כל דבר חרמש, ואף על גב דלא מייחייב בחלה לימא לגזירה שיה, ואיתרבי קמה לרבות כל בעלי קמה, קמה למה לי?

[דברים כו יב פי תבא לעשר את פלמגשך תבואתך בשנה השלישית שנת הפעשע ונתתה ללוי לגר ליתו'ם ואלמגנה ואכלו בשעריך ושבעו: יג ואמרתי לפני

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ואחר העיקר, ועיקרה צחוק, הלכך, עד שיגמר כל לקטתו ויכנס לבית לאו גמר מלאכה הוא (ולכן בעל הבית פטור ממעשר), ולוקח עיניו במקחו (תוס') והן פירות החלושין, ומשגמלשן צא לבית (של מוכר ?),

יְהוָה אֵל הָיָה בְּעַרְתִּי חֶקְדָּשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נִתְּתוּ לִלִּי וְלִגֵּר לִיְתוֹם וְלֹאֲלִמְנָה כִּבְל־מִצוֹתָי אֲשֶׁר צִוִּיתִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמֶּנּוּ תִּתֶּן וְלֹא־שָׁכַחְתִּי

אמר רבי ינאי, אין הטבל מתחייב במעשר אפילו מירחו צרכי צדקה.

דף פ"ח ע"א

[דברים כו יב] כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי ללבו ולתנו'ם ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: יג ואמרת לפני ה' אל ידך בערתי חקשש מזדבית וגם נתתיו ללוי ולגר לתנו'ם ולאלמנה בכל מצותך אשר צויתני ל' א' עברתי ממצו' חק' ול' א' שבתתי,

עד שיראה פני הבית [תום'] שיכנס דרך הפתח שהוא פני הצינ, ולא דרך גגות וקריפיות **שנאמר** דברים כו **בערתי הקדש מן הבית,**

ורבי יוחנן אמר, אפילו חצר [המשתמרת, כדלקמיה] קובעת
שנאמר דברים בו יב ומת[ה?]¹ ללוי וגו' ואכלו בשערך. ושבעו
משה שנים לשערך,

ורבי יוחנן נמי [דאמר אפילו חצר קובעת] הא כתיב מן הבית? אמר
לך חצר דומיא דבית, מה בית המשתמר, אף חצר
המשתמרת,

ורבי ינאי נמז הכתיב בשעריך? ההוא מיבעי ליה דמעיל ליה דרך שער דאפילו הוה לא קבע ליה, אלא כי מעיל ליה דרך שער ביאתו, לאפוקי דרך גגות וקרפופות דלא,

מתיב רב חנינא חזזאה, [שנינו בברייתא לעיל] כנפשך כך נפשו של פועל, מה נפשך אוכל ופטור [ממעשר] אף נפשו של פועל אוכל ופטור, הא לוקח חייב דמקם ממשיב ליה כגמר מלאכה מאי לאו בשדה [תוס'] ומקם לא עדיף מגמר מלאכה [הרי שחייב במעשר אף שלא בא לא לחצר ולא לבית]?

אמור רב פפא, [באמת רק הלוקח חייב] **הכא בתאנה** [לאו דוקא נקט תאנה דאין בו מעשר אלא מדרבנן, דמדאורייתא לא מחייב אלא דגן ותירוש ויצהר, והכא איירי מדאורייתא, אלא נקט תאנה לפי שהיו מצויין בניהם. תוס'] **העומדת בנינה**, ונופה נוטה **לחצר** [תוס'] **עסקינן** [לר' יוחנן] דלמי מלסא חזיל פני סלר [הכא נמי הוה מצוי למימר בעומדת בחצר, אלא מילתא דשכיח נקט, ועוד משום בית נקטיה שאין דרך כלל לימנע בבית. תוס' הרא"ש], **ולמאן דאמר לבית** [לר' יונה] **לבית** [מיירי שנופה נוטה לבית],

א"ה בעל הבית נמי נִחְיִיב [אי מיירי בתאנה שנופה נומה לחצר או לבית] מלישה היא גמר מלמכמה, והרי רואה פני הצית?

[ומתרג'] בעל הבית עיניו בתאנתו אין הנף חשוב צעיניו, הלכך הכל הולך

ולוקח מדאורייתא מי מחייב דלא־טריך ליה לקרא לאפוקי פועל ממורה לוקם [שפועל פטור מן המעשר], והתניא, מפני מה חרבו חנויות של בית הינו שס מקום שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה כלומר מה שאסור מדברי חכמים, מלאו לו היתר מן הסוד, שהיו אומרים

דף פ"ח ע"ב

דברים יד כב **עֵשֶׂר תַּעֲשֶׂה אֶת כָּל־תְּבוּאוֹת זְרַעְךָ הַיָּצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנֵה שָׁנָה: כג וְאֶכְלָתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשִׁכֵּן שְׁמוֹ׃ שם** מִי קִרְאִי דַסְמִי לַהֲדִי **וְלֹא מוֹכֵר** [פ'] אִם גִּמְר תְּבוּאוֹתָ עַל מִנַּת לַמִּכְרָה הוּא פִּמּוֹר מִמַּעֲשֶׂה. [מאיר], [ואם דעתו היתה מתחילה למכור, ושוב נמלך לאכול, ודאי מסתבר שחזר להיות מבל דאורייתא. הערות], **תְּבוּאוֹת זְרַעְךָ וְלֹא לֹקֶחַ** [תוס' ע"א] [שמן התורה חייב רק על פירות, שדחו, ואיך אמרת דלוקח חייב מדאורייתא?]

אלא [רק] מדרבנן [מחייב לוקח במעשר], וקרא אסמכתא בעלמא,

אלא כנפֿשך למאי אתא הוילנ וגזי לוקס נמי פטור, פועל למה לי קרא? **לכרתניא, כנפֿשך, מה נפשך אם חסמת פטור** [ר"ל שהרשות בידך שלא לאכול. באידי], **אף פועל אם חסמת** קִלַּת דמים [לפועל] שלא לאכול, או חזקה **פטור** מלאו דלא תמסוס [בראברמין לקמן על אדם שאי אתה מצווה על חסימתו], ולא חילף מינה למיבזא מקל וסומר כדלקמן,

מתיב מר זוטרא, איזהו גורנן של פירות למעשרות שיהא קרוי גורן וגמר מלאכה לאסור בהן אכילת ערבי בקישואים ובדלועים משיפסקו (מפרש במסכת ביצה) משינטל פיקם שלהן, והוא פרת הגדל גרשאו ודבוק בו, ולאחר זמן הוא טופל במלגות ואמר רבי אסי משינטל פיקם שלהן, מאי לאו משיפסקו אפי' בשדה [תוס'] [פ'] הרי שגם בשדה חל חיוב מעשר?

לא משיפסקו בבית [חוס'], אי הכי משיפסקו, עד שיפסקו מיבעי ליה [חוס'] הוילי ולאשמועינן אלא דאף צית אינו קובע עד שיפסקו הכי ארבעי ליה למיתני, והשתא דמניא משיפסקו לאשמועינן אלא דמשיפסקו נחייבו בכל מקום שזו?

אי תנא עד שיפקסו ה"א עד דגמר לפיקוסייהו [אולי הכוונה שרובן יפקסו], קמ"ל משיפקסו מכי אתחילי פיקוסייהו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ביאות גם לבצור וגם לכתף], ואמר רחמנא ליבול,

שור במחבר מנ"ל? קל וחומר מאדם, ומה אדם שאינו אוכל בתלויש כלומר ללא אשכנן קרא צהליא אוכל במחבר [כתיב מפורש כי תבא בקמת רעך], שור שאוכל בתלויש [לא תחסום שור בדישו], אינו דין שאוכל במחבר,

מה לאדם שכן אתה מצווה להחיותו [ולכן הוא אוכל במחבר], תאמר בשור שאי אתה מצווה להחיותו,

ויהא שור מצווה להחיותו [הקשה רבנו מאיר ולפרוך מה לאדם שכן אסור לשחוט, תאמר בשור דכתיב ביה וזכחת מבקרך ומצאנך וכ"ש שאינו מצווה להחיותו. תוס' הרא"ש, עיי"ש # ואולי הפירוש שבקור שחוט חי יהא מצווה להאכילו], מקל וחומר, ומה אדם שאי אתה מצווה על חסימתו, אתה מצווה להחיותו, שור שאתה מצווה על חסימתו, אינו דין שאתה מצווה להחיותו, [קשה למה לא יליף ק"ו ומה אדם שאינו אוכל בתלויש אתה מצווה להחיותו וכו']. אמרי שמואל,

אמר קרא ויקרא בה וחי אחיך עמך, אחיך ולא שור,

ואלא שור במחבר מנלן, אמר קרא רעך רעך ב' פעמים [דברים כג בו כי תבא בקמת רעך וקמפת מליל ית בידה ותרמש ל' א' תניף על קמת רעך], אם אינו ענין לאדם במחבר דממד מינייהו נפקא, תנהו ענין לשור במחבר,

רבינא אמר, לא אדם בתלויש, ולא שור במחבר, צריכי קראי, דכתי' דברים כה לא תחסום שור בדישו,

דף פ"ט ע"א

מכדי כל מילי איתנהו בחסימה כלומר על כרחך שור לאו דוקא, וכל שאר בהמות איתנהו בתורת חסימה, דילפינן שור שור משבת צפרק שור שנגח את הפרה (צבא קמא נד:), דגבי שבת כתיב "וכל בהמתך" וכיון דשור לאו דוקא למה לי דכתיב רחמנא, ליכתוב לא מדוע בחסימה,

א"כ לכתוב רחמנא לא תדוש בחסימה [לכן לא אמר א"כ לכתוב רחמנא "לא תחסום בדישו"? בא לאשמעינן הא דאמר בגמ' לקמן צ: שגם אם חסם קודם שנכנס לדישה אסור. ע"פ התורת חיים], שור דכתב רחמנא למה לי # [וצ"ע הלא שור אינו מותר שצריך ללמוד גז"ש משבת],

לאקושי חוסם לנחם ונחם לחוסם אדם לשור ושור לאדם לענין אכילת פועלין [וא"כ יש בו גם לאו, דבהיקש עונשין מן הדין. הערות], מה [אדם] חוסם אוכל במחבר, אף נחם אוכל במחבר, ומה

מתיב מר זוטרא בריה דרב נחמן, גורנו למעשר לחייב עליו משום טבל, משתגמר מלאכתו, ואיזהו גמר מלאכתו מלאכת הכנסתו, מאי לאו הכנסתו אפילו בשדה ומאי הכנסתו צדיקתו ואסיפתו לכרי (לשם) [לשון] כינוס [ולא הכנסה לבית]? לא הכנסתו לבית ולשון כינוס הוא זה הוא גמר מלאכתו,

ואיבעית אימא, כי קאמר רבי ינאי דצית קוצע בזיתים וענבים [תוס'] העומדין לאכילה, ואף הן ככלל תבואה, ומעשר שלהן מן המורה, וכיון דלאו בני גורן נינהו כניסתן לבית קוצעתן, שאין להם קציעות אחר, אבל חטין ושעורין, גורן בהדיא כתיב ביה [במדבר יח בו ונחשב לכם תרומתכם פדגן מן הדיגן וכן מלאה מן התקב], והדאמר צעלמא (פסחים ט, ח) גבי חצר שמת והניח מגורה מלאה פירות, מעיקרא אימור דלא טבול כ' אשעיה, דאמר אדם מערים על תבואתו וכו', לית ליה האי תירוץ, אלא אפילו בחטין ושעורין נמי אמרה ר' ינאי,

***** עד כאן הקושיות על ר' ינאי.

אשכחן אדם במחבר [כדילפינן לעיל מהפסוק כי תבא בקמת רעך וגו'], ושור בתלויש [מדכתיב] לא תחסום שור בדישו, אדם בתלויש מנלן?

קל וחומר משור, ומה שור שאינו אוכל במחבר [תוס'] כלומר ללא אשכנן ליה צהליא [וראה סברא זו בר"ן גדרים ח.], אוכל בתלויש [בדיש שהוא תלויש], אדם שאוכל במחבר, אינו דין שאוכל בתלויש, מה לשור שכן אתה מצווה על חסימתו [לא תחסום שור בדישו], תאמר באדם שאי אתה מצווה על חסימתו [באדם כתיב רק ואל בליך לא תתן, ומותר לאדם לאכול, אבל גם מותר לבעלים לחסום את האדם אם רוצה],

ויהא אדם מצווה על חסימתו [על לאו דלא תחסום אדם], מקל וחומר משור, ומה שור שאי אתה מצווה להחיותו, אתה מצווה על חסימתו, אדם שאתה מצווה להחיותו וחי אחיך עמך [והוא חוב עליך לדאוג על חייתו], אינו דין שאתה מצווה על חסימתו [אם אתה מעבדו מלאכול],

אמר קרא דברים כג כנפשו של פועל, מה נפשו אם חסמתו פטור, אף פועל אם חסמתו פטור,

ואלא אדם בתלויש מנלן? אמר קרא כי תבא בקמת רעך, על קמת רעך [דברים כג בו כי תבא בקמת רעך וקמפת מליל ית בידה ותרמש ל' א' תניף על קמת רעך] קמה קמה ב' פעמים, אם אינו ענין לאדם במחבר, תנהו ענין לאדם בתלויש,

ר' אמי אמר אדם בתלויש לא צריך קרא, כתיב דברים יד כי תבא בכרם רעך, מי לא עסקינן ששכרו לכתף לשאת הענבים, ומצרינו צורנין, דהוה מלאכתו בתלויש # [פ"י דכי תבא אל כרם רעך קאי על כל מיני

אבני חן על מסכת בבא מציעא

נחסם אוכל בתלוש [לא תחסום שור בדישו] אף חוסם אוכל בתלוש,

[שורה 6]

1. ת"ר, [כתיב לא תחסום שור בדישו, ודייקנן] דיש, מה דיש מיוחד דבר שגידולי קרקע (ובשעת גמר מלאכה זו היא שעת גמרו. ראה מהרש"א) ופועל אוכל בו, אף כל שגידולי קרקע פועל אוכל בו,

יצא החולב [פועל שחולב את הבהמות], והמחבין [who presses thick milk in a bag to let the fluid run out], והמגבן מיני מריני חלב [העושה מיני גבינה], [לשון חריצי החלב בשמואל א יז יח וכתב המצודות שם ת"י גובנין דחלבא, ואולי יקראו בן על שדרך הגבינה לחתכו במדה בעת עשותו והוא מלשון אם חרוצים ימיו [איוב יד]], שאין גידולי קרקע, ואין פועל אוכל בו,

למה לי [בדישו] דברים כג מכי תבא בכרם רעד [דכתיב באדם] נפקא?

איצטריך, סלקא דעתך אמינא, הואיל וכתוב קמה לרבות כל בעלי קמה, לרבות נמי מידי דלאו גדולי קרקע נינהו, קמ"ל [בדישו],

2. תניא אידך, דיש, מה דיש מיוחד דבר שבשעת גמר מלאכה ועשיו הוא גומר מלאכתו, ומתניין לאחר גמר מלאכה קאמר, דאין אוכלין, כגון תפסו עיגולין פועל אוכל בו, אף כל שהוא בשעת גמר מלאכה, פועל אוכל בו,

יצא המנכש קא סלקא דעתך שעוקר מצייהן שאין יפות בשומים ובבצלים, הואיל ואין גמר מלאכה, אין פועל אוכל בהם,

למה לי, דברים כג מואל בליך לא תתן נפקא?

לא צריכא אע"ג דקא משליף קטיני מביני אלימי ים צנצנן שמסתמין ולא יהו גסים לעולם, וקורין אותם צנצנן צנצנ"ש (בצלים קטנים), ועוקרין אותן מנין הגדולים להרחיב מקום ולהתפשט, דאיכא השתא נמינה לכליו של צנל הצית, ולא ממעט מאל כלך לא תתן, וממעט להו מדיש, דלאו שעת גמר מלאכה הוא, דעיקר פעולה משום תקון גדולין הוא שהם מחוצרין ועומדין,

3. תניא אידך, דיש, מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר, פועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר, פועל אוכל בו,

יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות, הואיל ונגמרה מלאכתו למעשר, אין פועל אוכל בו,

והתניא הבודל בתמרים ובגרוגרות שמדזקות זו בזו, ומצדיקן במגריפה פועל אוכל בו?

אמר רב פפא, כי תניא ההיא בתוחלני [שלא נגמרה מלאכתן] תמרים רעים שאין מתבשלין צאילן, ומכניסין לקיום ככלי של כפות תמרים, ושמן חותלות, ומתחממות ומתבשלות, וקודם שמתבשלו קאמר, דהבדול מהן פועל אוכל בהן, דלא נגמרה למעשר,

4. תניא אידך, דיש, מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה, ופועל אוכל בו, אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה, פועל אוכל בו,

יצא הלש משנתן המים וגילגל נתחייב בחלה, ועדיין צריכה ללוש ולשוף ולצטוט הרבה והמקטף עורך וטח פניה, והאופה, שנגמרה מלאכתו לחלה, דאין פועל אוכל בו,

[ומיפוק ליה משום מעשר] והלא נגמרה מלאכתו למעשר וטמיה והקדקדק דמקמי לשה נמי לא אכיל? לא קשיא בחוצה לארץ עסקינן, דליכא מעשר,

אי הכי חלה נמי ליכא? אלא לעולם בארץ, ולא קשיא, בשבע שכיבשו ובשבע שחילקו [שיש חלה ואין מעשר], # [וצ"ע למה מדבר ברייתא על מה שהיה ב"ד שנים אלו הא מה דהוה הוה?],

דאמר מר, שבע שכיבשו ושבע שחילקו, נתחייבו בחלה, ולא נתחייבו במעשר [צפרק קמא דקדושין] [ספרי פרשת שלח] דכתיב צבאכם אל הארץ, שניה הכתוב צבאכם זו מכל צבאות שצמורה שנאמר צבן כי תצאו, וכן נאמר צבאכם, משכנסו לארץ נתחייבו בחלה, אבל במעשר לא נתחייבו אלא לאחר ירושה ושיצה, דכתיב עשר תעשר וצמיצ בתריה צמקום אשר יצמר, [דהיינו] עד שנצמרה שילה לא נתחייבו [במעשר], והיינו לאחר כיצוס וחילוק, דכתיב ציהושע, וכל ימי כיצוס וחילוק היה אהל מועד צגלגל ארבע עשרה שנים, כדאמר [צוצמים] [קית, צ] [ואו נתחייבו בחלה אבל לא במעשר],

[ומקשה] מידי מעשר קא גרים לסלק את הפועלין מדין אכילה גמר מלאכה קא גרים כדילף מדיש, לא שגא צומן מעשר ולא שגא צלא זמן מעשר, דמעשר גבי אכילת פועל לא כתיב [פי' וחייב מעשר בא מפני שנגמרה מלאכתו, והעיקר הוא גמר מלאכה ולא חיוב המעשר, ולכן קשה למה אומר שחיוב החלה גורם שאסור לפועל לאכול, עוד לפני זה נגמרה מלאכתו ומאז אסור לפועל לאכול?]

אלא אמר רבינא, כרוך ותני הך תרמי מתמינן דלעיל [צ# ו צ#], לא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

חיתוננו לחודא, למימי בקייתא מה דיש מיוחד דבר שלא נגמר מלאכתו למעשה, דאם כן שמוע מינה הא נגמרה למעשה לא אכיל, וקשיא בתרייתא [דאכיל עד דנגמרה לחלה].

אלא כיון דמי חדא [ובדברים שנוהג בהם חלה, הפועל אוכל עד שחייב בחלה, אף שהגיע כבר למעשה] דיש, מה דיש מיוחד דבר שלא נגמר מלאכתו למעשה ולחלה שהן דברים הנהוגין בו, ופועל אוכל בו, אף כל שלא נגמר מלאכתו לדבר הנהוג בו, אס למעשה לחודא למעשה, ו אס לחלה לחלה פועל אוכל בו, יאא הדול בתמרים דנגמר למעשה ואין צד דבר מאוחר ממנו, ויאא הלש שנגמרה מלאכתו למאוחר שבו,

איבעיא להו, פועל מהו שיהבהב באור ויאכל את המלילות, והאור ממקד טעמו, וכן הענינים, מי הוי כענבים ודבר אחר [דילפינ לעיל פז: מואבחת], או לא?

1. תא שמוע, רשאי בעה"ב להשקות פועלים יין, כדי שלא יאכלו ענבים הרבה, רשאי פועל לעיל לטבל פיתם בציר, כדי שיאכלו ענבים הרבה,

דף פ"ט ע"ב

לאכשורי גברא להכין ענמו לאכילה מרובה [פ'] זה שמובל פתו אינו עושה מעשה בענבים אלא באדם האוכלם] לא קמיבעיא לן שהרי לא אסרה עליו תורה, והאי לאו כענינים ודבר אחר דמי, דהתם גבי ענינים אכשורי פירא הוא, כי קמיבעיא לן לאכשורי פירא, מאי?

2. ת"ש, פועל אוכלין ענבים כל אכילתו, משהין [מלאכול בענבים] עד שנגיעין לראש אומניות [התחלת שורות הברם] שהן בגלוי, והשמש מכה אותן וממקן בראשי אומניות שלהם ראשי שורות הכרם, נלשון ארמי אומיותא, ונלשון אורמין [תחילת שורות ענבים שבכרם], ובלבד שלא יבהבו באור,

[ורוחה] התם משום ביטול מלאכה שמנטל ענמו כשמהבהב, כי קא מיבעיא לן, היכא דאיכא אשתו ובניו שלא נשכרו אלל צעל הבית, ומהבהבין לו מאי,

3. ת"ש, לא יבהבה באור ויאכל, ולא יכמור באדמה יחמם, שמתמינס צעפר חס ויאכל, ולא יפריך צלמי"ר צלעו [לחתוך פרי לחלקיו], כמו שעושין לתפוחים ע"ג הסלע ויאכל, אבל מפרין על יד על יד מיד ליד ואוכל? התם משום ביטול מלאכה,

הכי נמי מסתברא, דאי ס"ד משום מתוקי פירא, סלע מאי מתוקי פירא איכא, אי אפשר דלא ממתיק פורתא [שע"] שומפריכו על הסלע נעשה הפרי רך,

4. ת"ש [אם פועל מותר להבהב את הפירות באור], פועלין שהיו עודרים בתאנים, וגודרים בתמרים, ובוצרים בענבים, ומוסקין בויתים עודרין מוסקין בוצרין גודרין כולם לשון לקיטה הן, לכל מין ומין הרי אלו אוכלים ופטורים מן המעשה, ולא אמר מקם הוא, לפי שאין זה תנאי שכרן, אלא שהתורה זכתה להם,

[אבל] בפיתם לא יאכלו משום דינא נקט ליה, לפי שאוכלין הרבה אלא אם כן נטלו רשות מבעה"ב, ולא יספות יטבול במלח ויאכל קא סלקא דעתך משום ענינים ודבר אחר קאמר, ולא משום מעשה, אלמא אכשורי פירא אסור,

[ורוחה] מלח, ודאי כענבים ודבר אחר דמי ואף על גב דעלייהו דענינים קא מצדד ליה, ולא מילתא צאפיה נפשיה הוא, ספת מכל מקום דבר אחר הוא, אלל מהבהב אימא לך דשרי, [ולא איפשיט האיבעיא אי מותר להבהב],

[ומקשה] ולא יספות במלח ויאכל, ורמינהו, השוכר את הפועל לעדר לפור ולקשקש לנסות שרשים המגולים תחת הזיתים, הרי זה לא יאכל מן הזיתים שצאילן, דבעינן שעת גמר מלאכה, שברו לבצור בענינים, [או] שברו למסוק צימים [או] שברו ללקט צאיר פירות, אותן הנושרין על גב הקרקע הרי זה אוכל ופטור [מן המעשה], שהתורה זכתה להן [ויש לה דין מיוחד שאינה חייב במעשה],

קצין והתנה עם צעל הבית, על מנת שאוכל, הוה ליה כעין מקם אחת ואחת יאכל דפחות משמים לא חייל אסור שם גורן, צדצר שלא נגמרה מלאכתו [אבל] שמים שמים לא יאכל דשמים, ממי מטי לכו מילתא דחשיבותא כגון קצינה או מקם, חייל עלייהו שם גורן, כדילף אסמכתא מקרא לקמן, וקביעותא דקצינה ומקם דרנבן היא, כדאמרן לעיל [פס', צ] דאי מדאורייתא, אין חילוק בין שמים לאחת,

וסופת במלח ויאכל קא סלקא דעתך ספיתא צמעשה לא מהניא, ולא נקט ליה אלא לאשמועינן דלא מעכב עליה צעל הבית,

אדייא אינטריך לאשמועינן [דסופת במלח ואוכל] אילימא אסיפא, כיון דקצין, כל היכי דבעי ליכול, אלא לאו ארישא דלא קצין [וקשה שכן בברייתא זו משמע שהיכן שלא נתן הבעלים רשות אפ"ה סופת במלח ואוכל, ולעיל בברייתא שנינו ולא יספות במלח ויאכל]?

אמר אביי לא קשיא, כאן [שלא יספות במלח מייד] בארץ דמעשה לאורייתא [הוקצעה] [הוא קצעה. רש"י] ספיתא, דספיתא צמלח גמר מלאכתיהו, דגלי דעמיה דלית ליה גורן אחריתא, כאן [שסופת במלח ואוכל] בחוצה לארץ וספיתא לאו משום ענינים ודבר אחר לענין דינא נקט ליה, אלא משום חשיבותא אכילה לענין מעשה נקט ליה, ואסיפא קאי, בארץ קבעא ספיתא, בחוצה לארץ לא קבעא ספיתא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אבל מפני מראית העין שלא יאמרו עליו שהוא חוסס מביא בול מלג
אגרוף מאותו חמין, ותולה לה בטרסקלין שבפיה שק או טרסקל
מולין בצוארה, והמאכל במוכו, ואוכלת,

ר"ש בן יוחאי אומר, מביא כרשינים [horse bean rarely used as human food] ותולה לה, שהכרשינים יפות לה מן הכל,

ורמינהי, פרות המרכסות בתבואה, אינו עובר משום כל
תחסום, והדשות בתרומה ומעשר, עובר משום כל תחסום,
ונכרי הדש בפרתו של ישראל אינן עוזרים הצעלים שאמרו לו חסוס
פרמי, ודוש זה תבואה שלך, אינו עובר משום כל תחסום אינן עליהם
עצרת לא תחסוס, וישראל הדש בפרתו של נכרי, עובר משום
כל תחסום,

קשיא תרומה אתרומה [שבברייתא ראשונה אמר שאינו עובר, ובברייתא
זו אומר שעובר], קשיא מעשר אמעשר, בשלמא תרומה
אתרומה לא קשיא, כאן [שאינו עובר] בתרומה [דאורייתא], כאן
[שעובר] בגידולי תרומה שזרעה וגידלה, הגידולי תרומה מדרבנן, וזה אחד
משמנה עשר דבר שרצו בית שמאי על בית הלל לציאות שבת (שבת ז:), וכיון דלאו
תרומה מדאורייתא היא, קרינא ביה דייש סתמא,

אלא מעשר אמעשר קשיא,

וכי תימא מעשר אמעשר נמי לא קשיא, כאן במעשר, כאן
בגידולי מעשר, בשלמא גידולי תרומה מדרבנן, ואינן עוברין
לאשמועינן דעובר, אלא גידולי מעשר חולין גינהו [תוס'],

דתנן, גידולי טבל תבואה שנמכרה בכרי, וזרעה בטעילה, הרי היא כשאר
חולין, ואוכל הימנה עראי עד שימרת, דכיון דזרעו כלה בטיל ליה איסוריה,
ובתרומה [לאחר שהפרישה מן הטבל] הוא דגזור, כדמפרש התם גזירה משום
תרומה טהורה ציד ישראל, שמא זרענה להפטר שלא יתננה לכהן, אי נמי משום
תרומה טמאה ציד כהן, דלמאס, וגידולי מעשר שני, חולין?

אלא לא קשיא, הא [דעובר] במעשר ראשון [דמיקרו דישו].
תוס' [הא במעשר שני [תוס']],

ואיבעית אימא, הא והא במעשר שני, ולא קשיא הא רבי
מאיר, הא רבי יהודה אינן עליהם עצרת לא תחסוס,

הא [שאינו עובר] ר"מ, דאמר מעשר ממון גבוה הוא ולא קרינא
ביה דגישו, וגבי תרומה מיתוקמא שהיתה פרה של ישראל, שאסור להאכילה תרומה,
ואפילו אם דש זה כהן, דתניא כהן ששכר פרה מירא, אף על פי שמוזמיה עליו
לא יאכילה כרשיני תרומה, הא [דעובר] רבי יהודה, דאמר מעשר שני
ממון הדיוט הוא,

אמר רבא, מי איכא מידי דבארץ קבעא ספיתא מדאורייתא
[שחייב לעשר], ובחוצה לארץ לא קבעא ספיתא, ומותר
לכתחילה בתמיה, היכא דמעשר ידיה מדרבנן מקבע ליה ספיתא מדרבנן, דכל
דמקון רבנן כעין דאורייתא מקון?

אלא אמר רבא, בין בארץ בין בחוצה לארץ, חדא לא קבעא
ספיתא, תרתי קבעא ספיתא כדיליף לקמן, בפחות משמים לא הוי גורן,

קצין, בין ספת ובין לא ספת קציה משוי גורן כשהן שמים, ואחת אחת
אוכל, שמים לא יאכל, וכיון דאכילה על ידי קציה ליתא בשמים אלא בזהב לא קבע
זהם ספיתא, משום הכי קמני סופת במלח ואוכל, ואסיפא דוקא קאי אחת
אחת אוכל, שמים שמים לא יאכל,

לא קצין ולא ספת, אוכל שמים שמים ספת לא יאכל שמים דקבעא
ספיתא, ומשום הכי קמני צברייתא קמיייתא ולא יספות, דלאו בקצין איירי, ואכילתו
בשמים שמים,

[לא קצין אבל] ספת, אחת אחת אוכל, שמים שמים לא יאכל,
ואע"ג דנמל רשות מבעה"ב [למכור במלח, אבל אין הכוונה שקצין על
אכילה] אם אוכל שמים חייב במעשר, דאיטביל להו [שנעשה טבל]
למעשר, וקבעא ספיתא [וע"י שהטבילה במלח הוקבעה למעשר],

ותרתי [בשאוכל שמים] דקבעא ספיתא, מנא לן כלומר מנלן דצעינן
תרתי, ובציר לא?

אמר רב מתנא דאמר קרא מיכה ד יב פי קבצם פְּעֻמִּיר גְּרִנָּה
אין גורן בלא קיצוץ, ואין קיצוץ פחות משמים:

תנו רבנן, פרות המרכסות [stamp grain] [שרשות בתבואה שנגמרה
מלאכתה, אלא שדשים אותה שנית להכין ממונה מאכל מיוחד. שטן] משום דגמר
מלאכתן למעשר משעת דשה בתבואה שזרין שזרין במים, ומייבשין אותן
במנור, ודשין אותן בפרות להסיר קליפתן, והוא [הנקרא] חושלל [ולאחר שנגמרה
מלאכתן אין אסור לחסום],

דף צ' ע"א

והדשות דשם שזלין בתרומה ומעשר כגון שהקדימו בשזלין [שהפרשת
תרומה הוא על פי רוב לאחר מירוח, ולא נמצא תרומה ומעשר בשבליים רק
בחמין ושעורים וכדומה] דקסם דיש [שאוסר הפסוק לא תחסום שור בדישון] לאו
בתרומה ומעשר משמע קרא, דאין תרומה ומעשר סתם אלא מן המירוח ואילן,
כדמצינן [במדבר יח] כדגן מן הגורן, אינו עובר משום כל תחסום
[תוס'],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בעו מיניה מרב ששת, היתה [הבהמה] אוכלת ומתרות [שהיתה הבהמה] חולי מעיים וקורין אותו ריוז"ר [לשלשל], מו"א רעי גלול כמים, והסמין קשין לה מהו [אם מותר לחסום], משום דמעלי לה הוא [לכן צוה התורה שלא לחסום כדי שיהיה טוב לה], והא לא מעלי לה [שאין טובה לה לאכול עכשיו שהיא חולה], או דלמא דחזיא ומצטערא [שהיא רואה את האוכל ומצטערת שאינה יכולה לאכול], והא חזיא ומצטערא?

אמר להו רב ששת תניתוה, רבי שמעון בן יוחי אומר [ורבנן דאמרי בראש הדרך מביא בול מאותה המין] לא פליגי עליה במאי דמפרש טעמא משום דמעלי לה. תוס' [א], מביא ברשינים ותולה לה, שהכרשינים יפות לה מן הכל, שמע מינה משום דמעלי לה הוא, שמע מינה,

איבעיא להו, מהו שיאמר אדם לנכרי, חסום פרתי ודוש בה דשה שגן [הרשב"א פירש ודוש בה דישתי], [תוס' א], מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות מדרבנן, הני מילי לענין שבת, דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לאו לא [תוס' א], או דלמא לא שגא?

ת"ש, נכרי הדש בפרתו של ישראל, אינו עובר משום בל תחסום, מעבר הוא דלא עבר, הא איסורא איכא?

בדן הוא דאיסורא נמי ליכא, ואידי דתנא סיפא דישראל הדש בפרתו של נכרי עובר, תנא רישא אינו עובר,

תא שמע, דשלחו ליה [בני ארץ ישראל] לאבוב דשמואל, הלן תורי

דף צ' ע"ב

דגנבין ארמאי [תוס' ע"א], ומגנחין יתהון ומסרסין אותם, ואמר כן מחזירין לבעלים, ומאכנת בעלי ישראל, גונבו הנכרי שהוא מכיר, ומסרסו כדי שיהא יפה למרישה מהו?

שלח להו, הערמה אתעביר בהו [הערמה נעשה בשורים אלו], אערימו עלייהו [אתם הדיינים תערימו על הבעלים, פ' ג] גם אתם תהיו חכמים כמותם, ואתם תאסרו את השורים לחרישה, ועי"כ [וידבנו] [הבעלים יהיו צריכין למכור אותם] ולא יהנה ישראל בעצירה, הוא עשה כדי שיהא יפה למרוש, לפיכך יקנסוהו שלא ימרוש בו, אלמא צאיסור דלאו נמי אסורה אמירה לנכרי,

אמר רב פפא, בני מערבא דשלחו ליה לאבוב דשמואל הכי סברי לה בר' חידקא כנסהדרין, בפרק ארבע מימות (טו): דאמר בני נח מצווין

היכי דמיו מעשר קודם דשה כגון שהקדימו וקרא שם עליו בשבלין [תוס' א],

ולר' יהודה כיון דשם מעשר עליו, לרבי יהודה, נהי נמי דממון הדיוט הוא והא בעי חומה שאסור לאכלו חוץ לחומת ירושלים, והיכי אמי לאו דלא מחסום, ודמי [וחל על?] לאו דלא תוכל לאכול בשעריך?

כגון שדש לפנים מחומת בית פאגי היקף חילון של ירושלים, שהסיפו עליו קרוי בית פאגי, ונראה לי שהוא לשון כשיטה של עיר, שונגל"א בלעז (רסן של בהמה), כדאמרינן פרק קמא (ט, א) זה קנה חמור וצית פגיה,

איבעית אימא לא קשיא, כאן במעשר ודאי [אינו עובר], כאן במעשר דמאי דליתיה אלא מדרבנן, [ש?] הלוקח מעם הארץ [ש?] חייבו להפריש מעשר שני על הספק, ולהעלותו לירושלים,

[וצריך לפרש שקנה שיבילים מעם הארץ קודם שנגמרה מלאכתה, והפריש מהם מעשר מספק, והשאלה הוא אם עובר על לא תחסום בשעת דישא, אבל זה קשה וכי יש חשש שהע"ה הפריש מעשר משיבילים, שמעשר זה הוא מדרבנן? אבל באמת כן הוא ההלכה שגם אם קנה פירות שלא נגמרה מלאכתן מע"ה צריך לעשר כדאמרינן בביצה לה: וש"מ מעשרין דמאי מעמי הארץ אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו],

השתא דאתית להכי, תרומה אתרומה נמי לא קשיא, כאן בתרומת ודאי, כאן בתרומת דמאי,

בשלמא מעשר דמאי איכא, אלא תרומת דמאי מי איכא, והתניא אף הוא יומת כהן גדול, במסכת סוטה (מת, א),

ביטל את הוידוי של מעשר, ואפילו של חברים, שאין לומר בערתי הקדש מן הבית וגם נתמיו לגוי לפי שלא היו נותנים מעשר ראשון לגוי כהלכתו, דרשמנא אמר לגוים, וקנסיהו עזרא וזוהי לתמו לכהנים,

וגזר על הדמאי בלוקח מעם הארץ שיפריש הכל מספק, מפני שהטבל עון מיתה, חוץ מן התרומה שלא גזר להפרישה, ולא גזר על הדמאי לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שהיו עמי הארץ מזולזין במעשרות, ולא היו מפרשים אלא תרומה גדולה,

לפי ששלח בכל גבול ישראל, וראה שלא היו מפרשים אלא תרומה גדולה בלבד?

אלא לא קשיא, כאן בתרומת מעשר ודאי שהלוי מפרש לכהן מעשר מן המעשר, והוא קרוי תרומה, ואסור כתרומה, כאן בתרומת מעשר דמאי,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כפורס קטצליא, ומיפשוט מינה דשרי [וב"ד שעושה בן בשעת דיישה]?

שאני התם דקא אכלה,

איבעית אימא, רשאי בעה"ב להתיר פקיע עמיר לפני בהמה
מעיקרא כדי שתמלא כריסה קשים קודם שמיכנס לדישה, כדי שלא תאכל
הרבה מן הדישה,

בעא מיניה רבי יונתן [היה ממשפחת כהנים] מרבי סימאי, חסמה
מבחוץ קודם שמיכנס לדוש מהו, שור בדישו אמר רחמנא והא
לאו בדישו הוא, או דלמא לא תדוש בחסימה אמר
רחמנא?

א"ל ר' סימאי לר' יונתן [מבית אביך כהן היה אתה למד, ויקרא י ט
ו"ן וְשָׂכַר אֶל־תְּשֻׁתָּהּ אֶתָּה וְכִנְיָהּ אֶתָּה בְּכוֹ אֲכָם אֶל־אֶהָל
מו' עַד וְלֹא תִמְתּוּ חֶמֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם, [וגם שם יכולים לדייק] בבואכם
הוא דאסור, הא מישתא ומיעל שרי,

[אבל זה אינו דהא כתיב] ויקרא י ולהבדיל בין הקדש ובין החול צמריה
כמיז, משמע כדי שידע להבחין בין עבודה קדושה למחוללת, ואי שמי ועייל מכל
מקום שיכיר הוא, ולא ידע להבדיל אמר רחמנא, אלא מה התם
בשעת ביאה לא תהא שכרות, הכא נמי בשעת דיישה לא
תהא חסימה,

תנו רבנן, החוסם את הפרה ולא העבירה על הדישה, ומצירו דש צה, וכן
והמזווג בכלאים שור וממור לקרין, וצא מצירו והנהיג פטור הראשון,
ואינו חייב לוקה, אלא דש ומנהיג בלבד דלא מדוש בחסימה קאמר
רחמנא [דברים כה], וגבי כלאים נמי לא תתרוש כמיז [שם כב] ואינו לוקה אלא זה
המנהיג,

איתמר, חסמה בקול כשהיתה שומה לאכול היה גוער צה והנהיגה
בקול צללאים, ואינו אומז צמדיע, ר' יוחנן אמר חייב, ריש לקיש
אמר פטור,

רבי יוחנן אמר חייב, עקימת פיו הויא מעשה [תוס'] והוא ליה
לאו שיש צו מעשה, ולוקין עליו, ריש לקיש אמר פטור, קלא לא הוי
מעשה [תוס'],

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש,

דף צ"א ע"א שבת חזון תשס"ט

[שנינו במשנה ריש מסכת תמורה] לא שאדם רשאי להמיר רשע
דממתיין הכל ממירין אחד האנשים ואחד הנשים, ומפרש ואזיל דהאי הכל ממירין

על הסירוס, וקא עברי זה האומר לסרס משום ויקרא יט ולפני עור
לא תתן מכשול [שהגוי מפרס השורים] אצל צדכר שאין הנכרי מזהיר עליו,
אימא לך שרי,

סבר רבא למימר ימכרו לשחיטה שלא יועיל סירוסן להעלות צדמיהן,
אצל תרישה לא, צדמיהן יקרין משום סירוסן, א"ל אביי דייין שקנסת
עליהם מכירה דלא טרם כולי האי [לסרסו ע"י הגוי] אלא שימרוש צו, והא לא
מתקיים מתעבתו,

פשיטא בנו גדול כי אחר דמי ודיו אס מכרו לו, בנו קטן מאי
[ראה לעיל יב], לא גדול גדול ממש, ולא קטן קטן ממש, אלא גדול וסמוך על
שלחן אביו זהו קטן, קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול, וראה ריטב"א
שהביא לפרש בן אבל מוסף וז"ל ויש שפירשו דבגדול ממש וקטן ממש תליא
מילתא, וכן דעת הגאונים ז"ל, רב אחי אסר, ורב אשי שרי,

מרימר ומר זוטרא, ואמרי לה [ויש אומרים שלא מרימר ומר זוטרא,
אלא שני חסידים ואינו אומר שמונתם] הנהו תרי חסידים מחלפי אהרדי
שוורים שלהן שגנזום נכרים מכריהם, וסרסוס [שלא מרעתן היו מפרסין אותן
ומ"מ היו מחליפין שמא לא יאמינו העולם שהיה שלא מרעתם, או משום שלא
יאמרו אחרים לנכרי לעשות כן, ויאמרו שלא מרעתנו עשו. תוס'],

בעי רמי בר חמא, הושיב לה קוץ בפיה ואינה יכולה לאכול מן
הדישה מהו מזה לטעלה, או אין מזה לטעלה, [ושואל] הושיב לה [אם
הבעלים עשו כן בכוונה] חסימה מעלייתא היא, אלא ישב לה קוץ
בפיה [מעצמה] מהו [תוס'],

הרביץ לה [אם הבעלים עשו כן בכוונה] ארי מבחוץ ולאממו אינה אוכלת
מהו, [ושואל] הרביץ לה חסימה מעלייתא היא, אלא רביץ לה
ארי [מעצמה] מבחוץ מהו [את"ל ישב לה קוץ אסור לפי שחסימה בגופה
אבל ארי שהיה רחוק ממנה לא הוי חסימה. תוס'],

[ושואל עוד] העמיד בנה [של הבהמה] מבחוץ [מחוץ לחדר שאמה דשה
שם], [והיא רוצה לצאת אל בנה ולכן אינה אוכלת. שם] מהו [ואת"ל דארי
דארי נמי הוי חסימה היינו משום דמפחד הארי אינה אוכלת אפילו היא רעיבה
הרבה, אבל בעמד בנה בחוץ אינה נחממת כל כך. תוס'],

היתה צמאה למים, מהו, פרס לה קטבליא עור שלוק על גבי
דישה והצמאה מהלכת על גביו, ואינה רואה את הדישה, מי קרינא ציה צדישו או
לא, מהו,

פשוט מהא ממתיא חדא מהני צעי, דתניא רשאי בעל פרה
שהשכיר פרמו לדוש צה להרעיב פרתו, כדי שתאכל מן הדישה
הרבה, ורשאי בעל הבית להתיר פקיע עמיר קשין של שצלין
שנדשו לפני הבהמה, כדי שלא תאכל מן הדישה הרבה והוא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[ועפ"י יש לפרש הפסוק בשמות כא כב וְכִרְיָצוּ אֲנָשִׁים וְנָקְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיִּצְאוּ וַלְדֶּיהָ וְלֹא יִהְיֶה אִסּוּר עָלֵינוּ שֶׁנֶּעֱשֶׂה בְּאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל עָלָיו פַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים, שאם לא יהיה אסון מוציא הממון בב"ד, אבל אם יהיה אסון יכול להוציא הממון אבל לא ע"י ב"ד. ע"פ פניני רבנו הגר"י תשס"ט דף תכר],

3. רב פפא אמר חייבי נמי מחייבין ליה לשלומי, דלין בלין כאלה, דמשעת משיכה אחייב ליה בזמנותיה משעת משיכה איחייב לה בזמנותיה, ומילקא לא לקי עד שעת חסימה,

אמר רב פפא, הני מילי בעו מינאי דבי רב פפא בר אבא, ופשטי להו לאיסורא, חדא כהלכתא, וחדא דלאו כהלכתא,

בעו מינאי מהו ללוש את העיסה בחלב, ופשטי להו לאיסורא כהלכתא, דתניא אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש כל הפת כולה אסורה ואפילו לאכלה צמלת מפני הרגל עבירה שלא יאכל בשר עמה,

כיוצא בו אין משין עמין את התנור באליה, ואם מש כל הפת כולה אסורה, עד שיסיק את התנור [תוס'],

ואידך בעו מינאי, מהו להכניס מין ושאינו מינו והן זכר ונקבה לדיר מי הוי כמרביע כלאים או לא [הוי מרביע] עד שיאחו הוא צעמנו אכר הזכר ויכניס,

ופשטי להו לאיסורא שלא יזלזלו דלאו כהלכתא [תוס'], דאמר שמואל ובמנאפיה מעדין עליהם העדים לחייבן מיתה ומלקות עד שייראו משיכצו זה על זה בדרך המנאפיה ואין צריך לעדים שיראו כמכחול בשפופרת, דלא הוסיקתן תורה להסמל כל כך, ובכלאים אינו חייב עד שיכניס צידו אכר הזכר בנקבה כמכחול בשפופרת, כדרך בני אדם להכניס מין במינו עד שיכניס כמכחול קיסם או כנף שמכניסין בשפופרת חלולה שהכחול לתוכה, ומוציאין מן הכחול כמכחול ומעביר על העין בשפופרת [ולכן מה שפשטו לאיסורא הוי דלאו כהלכתא],

מתיב רב אחדבוי בר אמי, אילו נאמר ויקרא יט בהמתך לא תרביע ולא נאמר כלאים, הייתי אומר לא יאחו את הבהמה בקרניה בשעה שעולה עליה זכר, ואפילו מין במינו, תלמוד לומר וכו' הייתי אומר לא יאחו אדם הבהמה בשעה שעולה עליה זכר, ת"ל כלאים, לאו מכלל דכלאים אחיזה נמי לא [ולהכניסה לדיר יהיה אסור שהוא בעין אחיזה]?

[ודוחה] מאי אחיזה הכנסה, ואמאי קרי לה אחיזה לישנא מעליא,

לא שהאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר יש בהן כח לתפוס בתמורה בדיעבד וסופג את הארבעים משום לא יחליפנו (ויקרא כז), והא הכא דדיבור בעלמא הוא ולק, אלמא עקימת שפמים שאדם מגיד בשפתיו מעשה הוא,

א"ל הא מני ר' יהודה היא, דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו בכמה דוכתי מיימין לה (מכות ד, ז) לא תוחירו ממנו והגותר ממנו עד בקר, בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר שאין לוקין עליו, [דלאו. מאוונס] שניתק לעשה הוא, טעמא דבא הכתוב, הא לאו הכי לקי המוסיף, ואף על גב דלין בו מעשה,

ומי מצית מוקמת לה בר' יהודה, והא קתני רישא הכל ממירין אחד האנשים ואחד הנשים, והוינן בה הכל לאתווי מאי, לאתווי יורש שאם המיר בקרבן אציו לאחר מיתת אציו מומר ודלא בר' יהודה, דאי בר' האמר יורש אינו ממיר ואם המיר אינו מומר, וטעמא מפרש בתמורה בריש פרק קמא (ג.) יורש אינו סומך?

האי תנא סבר לה כוותיה בחדא, ופליג עליה בחדא,

ת"ר, החוסם את הפרה [שאנינה שלו], ודש בה [פי' שאם היה חורש בה, לא היה צריך לשלם דהא בשעת חרישה אין לה מה לאכול, אבל כשרש בה שיש לה מה לאכול צריך לשלם], לוקה, ומשלם [לבעל הפרה] ד' קבין לפרה, וג' קבין לחמור כך שיערו חכמים אכילתו,

[ומקשה] והא אינו לוקה ומת, ואינו לוקה ומשלם דהו להו שמי רשעיות, וכמי (דברים כה) כדי רשעמו?

1. אמר אביי, הא מני ר"מ היא במסכת מכות (ד, ה) מעדין אנו על איש פלוני שמייב לחבירו מאתים זו דאמר לוקה ומשלם [תוס'] לוקין ומשלמין אם נמלאו זוממין,

2. רבא אמר, אתנן אסרה תורה, ואפילו בא על אמו [תוס'] ונתן לה טלה באתנן, אתנן הוא, ואסור לקרבן, דאתנן סתמא כמיב (דברים כג), לא שגא אמו ולא שגא פנויה, ואף על גב דלי תבעה ליה בדינא קמן תן לי אתנני לא מחייבין ליה, דהא קס ליה בדרבה מיניה, כי יהביה ניהלה אתנן הוא, אלמא אפילו במקום מיתה נמי רמו תשלומין עליה, אלא שאין כח לעגשו בשמים, אצל ידי שמים לא יא על ששלם [בבא לצאת לידי שמים. ראה תוס'], דאי לא רמו תשלומין עליה, כי יהביה ניהלה מי הוה אתנן, מתנה בעלמא הוא דיהיב לה, וגבי חוסם נמי, תשלומין רמו עליה, אלא שאין כח בצית דין לעגשו שמים, וכיון דרמו תשלומין עליה לא יא ידי חובתו עד שישלם, אי נמי אי תפיס לא מפיקין מיניה,

[ולכן יש לחייבו ממון גם אם יהיה ספק אם חייב מיתה, כיון שיש ודאי חיוב תשלומין. שמעתי]

כך שמעתי מפני מורי זקן, ויש דוגמתו בצבא קמא בפרק מרובה (ע, ז) ושם מפורש יותר, והביא לי מורי ראיה על זה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אמר רב יהודה, מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת, ואפילו משום פריצותא ליכא משום דשמה יבא לידי הרהור דבר, כדאמרין (עבודה זרה כ:): לא יסתכל בממון ובחמורה, בחזיר ובחמורה, בשעה שהן מזווגין ומזקקין זה עם זה, דהתם כשאינו שלו, שאינו צריך לקיים, אבל הא' כו"ט בעבדותיה טריד ולא מהרהר,

מתיב רב אחדבוי בר אמי

דף צ"א ע"ב

אילו נאמר ויקרא יט בהמתך לא תרביע, הייתי אומר לא יאחז אדם את הבהמה כדי שיעלה עליה זכר [אפילו מין במינו], תלמוד לומר כלאים, כלאים הוא דאסור הא מין במינו שרי, ומין במינו נמי אחיזה אין הכנסה לא [תוס' ע"א]?

[ורוה] מאי אחיזה הכנסה, ואמאי קרי ליה אחיזה לישנא מעליא,

אמר רב אשי, הא מילתא בעו מינאי דבי [בני ביתו שט] רב נחמיה ריש גלותא, מהו להכניס מין ומינו ושאינו מינו לדיר, כיון דאיכא מיניה [גם מין שלו], בתר מיניה גריר, או דלמא אפילו הכי לא?

ופשטי להו לאיסורא, דלא כהלכתא, משום פריצותא דעבדי [שאם יתירו להם יבואו להרביע כלאים בכוונה, ויאמר שמאליו נהיה הרבר. שט]:

מתני' היה עושה [הפועל] בידיו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא בידיו, אפילו בכתפיו דאינו מוח ידיו ורגליו הרי זה אוכל, ר' יוסי ברבי יהודה אומר, עד שיעשה בידיו וברגליו:

גמ' מ"ט דברים כג כי תבא בכרם רעך, בכל מאי דעביד:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיעשה בידיו וברגליו: מ"ט דר' יוסי ברבי יהודה, כי שור דהא אקשת חוסס למקס מה שור עד שיעשה בידיו וברגליו, אף פועל עד שיעשה בידיו וברגליו,

בעי רבה בר רב הונא, דש באוויזין ותרנגולים [תוס'] דאין להם ידים להשען, וכל משענותם על רגליהן לר' יוסי ברבי יהודה מהו, בכל כחו בעינן והא איכא, או דלמא בידיו וברגליו בעינן והא ליכא, ⁸. תיקן,

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, פועלים עד שלא הילכו שתי וערב בגת דרכן להטיל ענבים על הגת, ודורכין ברגליהם על הגת, ועד שלא הילכו זה שמי וערב אין מלאכתן ניכרת ביין אלא בענבים, לפיכך אין שומין יין, דהוה ליה עושה במין זה ואוכל במין אחר אוכלין ענבים, ואין שותין יין, משהילכו שתי וערב בגת, אוכלין ענבים ושותין יין:

מתני' היה עושה בתאנים, לא יאכל בענבים, בענבים, לא יאכל בתאנים, אבל מונע את עצמו עד שמוגיע למקום יפות ואוכל ואוכל כל אכילתו מהן,

ובולן לא אמרו שיאכל אלא בשעת מלאכה בשעה שהוא עוסק במלאכה, ולא שיש לו ויאכל לומר הרי מנעתי עצמי עד כאן לא בטלתי לאכול, עכשיו אשכ לי ואוכל, אבל משום השב אבידה לבעלים שלא יבטל ממלאכתו ויאכל אמרו, פועלין אוכלין בהליכתן מאו' מן לאו' מן כשגמרו שורה זו והולכין להתחיל בחצירה, ואף על גב דההיא שעתא לאו' שעת מלאכה היא ניחא ליה לבעל הבית דהא, ובחזירתן מן הגת, ובחמור כשהיא פורקת בגמרא מפרש לה:

גמ' איבעיא להו, עושה בגפן זה, מהו שיאכל בגפן אחר שיקץ אשכול גפן יפה, וילך למקום שהוא עושה שם, ויאכל, ממיין שאתה נותן לכליו של בעל הבית בעינן, והא איכא, או דלמא ממה [מאותה גפן] שאתה נותן לכליו של בעל הבית בעינן, והא ליכא,

ואי אמרת למה לי למיבעי לה, פשיטא דאכול, דאי אינו אוכל [פירוש] ואם תמצוי לומר, עושה בגפן זה, לא יאכל בגפן אחר, שור במחוזבר דרבינן לעיל דאכיל היכי אכיל [תוס'] הרי מלאכת שור במחוזבר אי אפשר לו לאכול מגפן שהוא עושה בה, שהרי קשור לצמד לפני העגלה, והבזורים עושין בגפן שאכל העגלה ונותנים בעגלה?

אי משום הא לא תפשוט אמר רב שישא בריה דרב אידי בשרכא צומורה ארוכה מאל, ומגעת עד לפני השור,

תא שמע, היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, הא תאנים ותאנים דומיא דתאנים וענבים שפשה בתאנה זו ואוכל בחצרותיה אוכל, ואי אמרת עושה בגפן, זה אינו אוכל בגפן אחר, היכי משכחת לה?

אמר רב שישא בריה דרב אידי לעולם תרוייהו צעינן ממין וממה, והאי דאצטרך למייתי תאנים וענבים, ודייקת הא תאנים ותאנים אוכל במורדלית בתאנה המודלת על הגפן, או גפן מודלת על תאנה, ואשמועינן היה עושה במין זה לא יאכל במין אחר, ואף על גב דהוי עסוק בשניהם שהרי צריך להגביה ולהפריד הענבים של זה מזה כשהוא חותך, ומייהו, לא ממין שאתה נותן הוא, הא תאנים

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מהיכן אכלה כל משאה פורקין צבת אחת והולכין, אימא עד שתהא פורקת [תוס'] צהליכמה אוכלת ממשאוי שעל גבה,

תנינא להא דתנו רבנן, חמור וגמל אוכלים ממשאוי שעל גביהן, ובלבד שלא ימול בידו ויאכילם:

מתני': אוכל פועל [מותר לפועל לאכול בשעה שעובד] קישות [בלשון רבים נקראים קישואין, ובלשון יחיד קישות. יבין], אפילו בדינר ואפילו היא שוה דינר, כותבת [מין תמורה] ואפילו בדינר [גם החכמים דלקמן אמרי כח"ק, ובגמ' פריך חכמים היינו ת"ק, ויש ע"ז ג' תירוצים, 1. דלח"ק גם אם אוכל יותר משכר פעולתו אין מלמדין אותו שלא יהא רעבתן, 2. דת"ק אית ליה לרב אסי, שאפ"ל לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד, אוכלו, 3. דת"ק לית ליה הא דאמר איסי בן יהודה שגם כל אדם אוכל, דהא ת"ק אומר אוכל "פועל"]

ר' אלעזר חסמא אומר, לא יאכל פועל יתר על שכרו לקמן ילין מנפשך צשיכרותו, שמוסר נפשו עליו לעלות צאלין או צמקוס סכניה, וחכמים מתיירין [וב"ה החלכת],

[וחכמים מוסיפין] אבל מלמדין את האדם @ אומרינן לו דרך ענה הוגנת שלא יהא רעבתן, ויהא סותם את הפתח בפניו שימנעו לשכרו למלאכתו:

גמ': חכמים היינו תנא קמא?

1. איכא בינייהו אבל מלמדין, לתנא קמא לית ליה מלמדיו, לרבנן אית להו מלמדיו,

2. איבעית אימא, איכא בינייהו דרב אסי, דאמר רב אסי אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד, אוכלו לאותו אשכול [יש מפרשים אוכל את כולו, ואינו גראה. מאיר],

[ומביא עוד מאמר של רב אסי] ואמר רב אסי, אפילו לא בצר אלא אשכול אחד שכרו לכל היום, מותר לאכול אוכלו לאשכול ראשון שצבר,

[תנא קמא אית ליה דרב אסי] והכי קאמר פועל אוכל קישות [אחת] שהיא לצדה ואין עוד, ואפילו היא שוה דינר, ואחא רבי אלעזר למימר, בין שהיא לצדה, בין ששכרו לה ולתצרותיה, אם שוה יותר על שכרו לא יאכלנה, ואחא רבנן צתראי למימר, יותר על שכרו מותר הוא לאכול, אם שכיר יום הוא, אצל שכרו להקשות לצדה, לית להו דרב אסי,

וצריכא [לשני מאמרי רב אסי], דאי אשמעינן הך קבייתא [שאם שכרו לבצור אשכול אחד מותר לו לאכול את האשכול], משום דלא איכא למיתב [פ' שעריין לא נתן כלום] לכליו של בעל הבית דנימא ליה הצ

ותאניס דומיא דהני כגון המודלת על חצירה, אין צריך להצחין מאחיה מהן יאכל, דממין שאתה נותן וממה שאתה נותן הוא, דצנייהם הוא עסוק,

תא שמע, אבל מונע את עצמו עד שמגיע למקום היפות ואוכל, ואי אמרת עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר, ניזיל [יד] לגפן היפה באמצע העבודה] ונתי' [ויבא לשם] וניכול ולמה ליה למנוע?

התם משום ביטול מלאכה (שביטול) [שביטול?] צהליכמו וצחזרתו לא קא מיבעיא לן, כי קא מבעיא לן היכא דאיכא אשתו ובניו מאי שלא נשכרו אצל בעל הבית, וקא מייתו ליה,

תא שמע, וכולם לא אמרו אלא בשעת מלאכה, אבל מפני השב אבידה לבעלים, אמרו פועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן, ובחזירתן מן הגת,

סברוה רבנן דבי מדרשא דצעו למיפשט מהא צעיין מהלך צרכי צעל הבית, כגון זה צלכמו מאומן לאומן כעושה מעשה דמי ויש לו לאכול,

ומשום השב אבידה לבעלים הוא דאכיל, מדאורייתא לא אכיל ואפילו הכי, אי לא דתקון ליה רבנן, דיתא ליה לצעל הבית, מדאורייתא לא אכיל, מפני שהליכתו צורך גפן שהולך אצלה הוא, ואכילתו מעגדים שקוצץ מוז שינא ממנה הוא, אלמא, עושה צוה אין אוכל צוה, הלכך אי לא מפני השבת אבידה לא הוה ליה למיכל,

אלמא עושה בגפן זה, אינו אוכל בגפן אחר,

לא, לעולם אימא לך עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר, ומהלך לאו כעושה מעשה דמי,

איכא דאמרי, סברוה מהלך לאו כעושה מעשה, והיינו טעמא דמדאורייתא לא אכיל משום דלאו כעושה מעשה דמי, הא עושה מעשה כגון נשא צבתא והולך מוז אל זו ואכיל אכיל מדאורייתא [תוס'], אלמא עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר?

לא, לעולם אימא לך עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר,

דף צ"ב ע"א

ומהלך כעושה מעשה דמי ואפילו הכי, אי לא משום השבת אבידה לא אכיל:

[שגינו במשנתנו] ובחמור כשהיא פורקת: כשהיא פורקת

אבני חן על מסכת בבא מציעא

צרישא והדר אכיל, דאי יהיז מו לא אכיל, והמורה המירה לאכול, אבל היכא דאיכא למיתב [שכבר נתן] לכליו של בעל הבית, אימא ליתב ברישא, והדר ליכול,

ואי אשמעינן בהא [מאמר השניה של רב אסי, אפילו לא בצר אלא אשכול אחד אוכלו], דאפשר לקיומי לבסוף, אבל היכא דלא אפשר לקיומי לבסוף, אימא לא זכתה לו תורה אלא אם כן נתן, צריכא,

3. איבעית אימא, איכא בינייהו דרב [תוס'], דאמר רב מצאתי מוגילת סתרים [וכן לשון זה שבת ו, צו:]: מוגילה טמונה, לפי שאסור לכתוב הלכות, וכשהיה שומע דבר חדוש וירא לשוכמו היה כותבו, ומסתרי מן העין כי רבי חייא, וכתוב בה איסי בן יהודה אומר דברים כג כי תבא בכרם רעך, בביאת כל אדם ואפילו אינו שמיר הכתוב מדבר,

ואמר רב, לא שבק איסי חיי לכל בריה,

אמר רב אשי, אמריתה לשמעתא קמיה דרב כהנא, [ואמרתי לו, אבל ראה בהנהגותי] דגרס "אמר לי" שרב כהנא ענה לו [כן] דלמא בעושין בסעודתם דעברו ואכלו [אין כוונת איסי בן יהודה שכל מי שנכנס יכול לאכול, אלא כל מי שרוצה בא לברם ועובד, ולוקח לעצמו לאכול],

אמר לי [לפי הב"ח צ"ל "ורב"] אפילו הכי ניחא ליה לאיניש לאוגר אגורי [שהוא עצמו ישכור פועלים], וניקטפיה לפרדיסיה [פי' והפועלים יקצרו את הענבים על פי צוואתו], ולא ניתו כולי עלמא ואכלו ליה [פי' ואפ"ה קורא רב לזה שבא כל מי שרוצה וקוצר ואוכל, לא שבק איסי חיי לכל בריה],

מנא קמא [דמתני'] לית ליה דאיסי [דכל אדם שנכנס לברם אוכל], דהא אוכל פועל קמי, ורבנן מתרמי אית להו דאיסי, והכי קאמר ותכמים ממירין לאכול יותר על שכר, דהא לאו שמיר נמי אכיל,

איבעיא להו, פועל משלו הוא אוכל מוספת שכר הוא שהוספה לו תורה או משל שמים בתמנת גמילות חסדים, כשאר תמנות עניים הוא אוכל,

למאי נפקא מינה? דאמר תנו אכילתי ובני, אי אמרת משלו הוא אוכל יהבינן להו [תוס'] כי היכי דצידו ליתן שכר לכל מי שילבש, אלא אי אמרת משל שמים הוא אוכל, לדידה זכי ליה רחמנא צדקה, וכל זמן דלא מטא לדידה לא זכי ליה דלימדה לאשתו ובניו, לאשתו ובניו לא זכי להו רחמנא, מאי?

1. תא שמע [דשנינו במשנתנו], אוכל פועל קישות ואפילו בדינר, כותבת ואפילו בדינר, אי אמרת משלו הוא אוכל [תוספת שכר], אוגיר בדנקא, אכיל בזוזא בתמיה, וכי מוספת מרובה על העיקר,

ואלא מאי משל שמים הוא אוכל [במתנת גמילות חסדים], סוף סוף אוגיר בדנקא [בשחוח דינר], אכיל בזוזא [בדינר], אלא מאי אית לך למימר, רחמנא זכי ליה, הכא נמי רחמנא זכי ליה [ואין להביא ראיה דאוכל משל שמים, דאילו אוכל משלו ורחמנא זכי ליה],

2. תא שמע [דשנינו במשנתנו], ר' אלעזר חסמא אומר, לא יאכל פועל יותר על שכרו, וחכמים מתירין, מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר משלו הוא אוכל והלכך לא יאכל יותר על שכרו, דאין מוספת מרובה על העיקר, ומר סבר משל שמים הוא אוכל וכי ליה רחמנא?

לא [עדיון גובל לומר] דכולי עלמא משלו הוא אוכל, והכא בכנפשיך [אי מופנה פסוק זה לדרוש בדבר שמוסר נפשו עליו] ואלת כנפשיך נדבר שאתה מוסר נפשך עליו, לעלות צדק ולעלות צדק דמוסר נפשו למיתה, דהיינו שמיר קמיפלגי [תוס'], מר סבר כנפשיך בדבר שמוסר נפשו עליו [פי' לא תאכל יותר משכרך],

ומר סבר [שאין כנפשיך מופנה, דצריך הוא לדרוש] כנפשיך [כמך, כבעל הבית], מה נפשך אם חסמת [ולא אכלת] פטור, אף פועל אם חסמת פטור,

3. תא שמע [דשנינו בברייתא], [פועל] גזיר שאסור צענצים שאמר תנו [לאשתו ובניו] [לאשתי ובני] אין שומעין לו, ואי אמרת משלו הוא אוכל, אמאי אין שומעין לו [תוס']?

התם משום דלך לך אמרין גזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב כלומר קנסא הוא דקנסוהו, שימנע עצמו מלהשכיר לענצים,

4. תא שמע [דשנינו בברייתא], פועל שאמר תנו לאשתי ובני אין שומעין לו, ואי אמרת משלו הוא אוכל אמאי אין שומעין לו? מאי פועל, גזיר,

והתניא גזיר, והתניא פועל? מידי גבי הדדי תניין,

5. תא שמע [דשנינו בברייתא], מניין לפועל שאמר תנו לאשתי ובני שאין שומעין לו, שנאמר דברים כג ואל בליך לא תתן, וכי תימא הכי נמי גזיר, אי הכי [למה אמר] משום אל בליך לא תתן, משום דלך לך אמרין גזירא הוא,

אין הכי נמי, ואידי דקתני לה בלשון פועל, קא נסיב לה גמרא קרא דפועל ולעולם [מד]רבנן היא, וקרא אסתמחא בעלמא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ועדיין לא נגמרה מלאכתן, אלא נתפתחו חביותיו, מאי מקח טעות איכא, מידע ידע דאימביל להו למעשר דמשיד לבור הוי יין למעשר?

אמר רב ששת, שנתפתחו חביותיו לבור שנשפט לבור, וסבורין הוי שלא הוילאוהו משם, משיד מן הגת לחוכו,

והתניא יין משיד לבור הוי גמרו למעשר, והרי יד?

כר' עקיבא דאמר [שלא נגמרה מלאכתו למעשר עד] משיקפה משיקפאו התלמידי על פי הבור, כשמחיל להיות מוסס וטולין הזגין ומשליקן, דאמרו ליה לא הוה ידעין דמקסי,

ונימא להו [לפועלים], איבעי לכו אסוקי אדעתייכו משאמרמי לכו שאני שוכר תכסם למשכו מן הבור דלמא מקפה [כבר הוסיף הזגין מומנו] וכיון דלא אסוק אדעתייכו סבור וקבול?

באתרא דההוא גברא דנגיד המושכו מן הבור איהו מקפה [מסיר את הזגין, ולכן סברו שיכלו לשתות בשעה שהם מקפין],

והשתא דתני רב זביד בדבי ר' הושעיא, יין [מתחייב במעשר] משיד לבור ויקפה, ור' עקיבא אומר משישלה בחביות משנתן בחביות, והוא מוסס ומשימחו עולה, ומקטת שמרין קופאין למעלה, וקודם שיגופו אותן חביות שולין אותן רמיסות [הקצף], ומשליקן, אפי' תימא שלא נתפתחו חביותיו לבור, דאמרו ליה לא הוה ידעין דמשלי ככר נשולו רמיסותיו ממנו לחוך,

ונימא להו [לפועלים], איבעי לכו אסוקי אדעתייכו דלמא משלי, באתרא דההוא דשריק הסותמו במגופות ההוא משלי [שולח את הרתיחות],

8. תא שמע [שנינו במשנתנו לקמן צג.], קוצין לטול מעות ולא יאכל אדם על ידי עצמו צביל עזמו, על ידי בנו ובתו הגדולים [שהוא יטול המעות והם יעבדו], על ידי עבדו ושפחתו הגדולים, ועל ידי אשתו, מפני שיש בהן דעת וידעי וקא מחלי,

אבל אינו קוצין, לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, ולא על ידי בהמתו מפני שאין בהן דעת,

קא סלקא דעתך במעלה להן מזונות ושכר פעולתן שלו, אי אמרת בשלמא משל שמים הוא אוכל, משום הכי אינו קוצין על ידי עצדו הקטנים, דאין לפועל קטן זכות אלא כשטמן לחוך פיו, אלא אי אמרת משל הוא אוכל דמוספת שכר הוא קטנים נמי נקוץ להו [אמאי אינו קוצין] כי היכי דאגרייהו ידיה אכילתן נמי ידיה?

6. תא שמע [שנינו במשנה מעשרות פ"ב מ"ז], השוכר את הפועל לקצו את ליבשן צדה לעשות קציעות פתאנים [תוס'],

דף צ"ב ע"ב

הרי זה אוכל, ופטור מן המעשר דכיון דעומדות לקצות לא נגמרה מלאכתן, על מנת שאוכל אני ובני שאני נשכר לצעל הבית, או על מנת שיאכל בני בשכרי שקצת לי [תוס'], הוא אוכל ופטור שהמורה זיכתה לו כלקט שכחה ופאה שפטורין מן המעשר, ובנו אוכל וחייב במעשר, דהוה ליה כלוקח מקח שלא נגמרה מלאכתו,

ואי אמרת [באיבעיא דלעיל] משל הוא אוכל ושכרו הוא, ואפילו הכי פטריה רחמנא מכנפשי, דדרשינן ליה מה נפשך אוכל ופטור אף פועל אוכל ופטור, בנו אמאי חייב הא ששכר אציו הוא אוכל, כאציו?

אמר רבינא, משום דמיהווי כמקח הויל ואמני, אכל אכילה ידיה דאציו בתנאי, אף על גב דשכר הוא, לא דמיא למקח,

7. תא שמע [דשנינו במשנה לקמן צג.], השוכר את הפועל [על מנת] לעשות בנוע רבעי שלו, הרי אלו לא יאכלו דבעי מומה, דגמר קודש קודש ממעשר, ובתחילה על מנת כן נשכרו לו, ואם לא הודיעם מתחילה לעשות עמו צנטע רבעי פודה [את הנטע רבעי] ומאכילן, ואי אמרת משל שמים הוא אוכל, אמאי פודה ומאכילן, איסורא לא זכי להו רחמנא?

התם משום דמיהווי כמקח טעות, ואילמלי [שאם היה] הודיען לא היו נשכרים לו,

אימא סיפא, נתפרסו עגוליו קציעות שדרסן צעגולין, ונגמרה מלאכתן למעשר, ונפלו ונתפרסו ופריך לחזור ולדרסן [הרי אלו לא יאכלו. רש"י] דאין פועל אוכל בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר, כדמניא לעיל (פט, א) יאא הבודל צתמרים וכו', נתפתחו חביותיו שניטלו מגופותיהם ושכרו לסותמן, הרי אלו לא יאכלו הרי אלו לא יאכלו, דנגמרה מלאכתן למעשר,

ואם לא הודיען [ששכרן לעבוד בדבר שנגמרה מלאכתו] לקמן פריך גבי חביות מאי אדעיניהו צני [דמשיד לבור הוי יין למעשר] מעשר ומאכילן, ואי אמרת משל שמים הוא אוכל, אמאי מעשר ומאכילן, איסורא לא זכי להו רחמנא [תוס'],

(וכי תימא) הכא נמי משום דמיהווי כמקח טעות,

בשלמא נתפרסו עגוליו, מיהווי כמקח טעות איכא מקח טעות ששאומר לכן תחילה השתכרו לי לדרוס צעגולין, סבורים היו שזו תחלת דריסתן,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ורבי יוחנן דאמר יכול הרב ולא גרס אי הכי גדולים נמי, דהא אמרן ידעי ומחלי, שביק מתניתין [דאמר אין יכול] ועבד כברייתא?

4. אלא דכולי עלמא משל שמים הוא אוכל ואפילו מעלה מזונות לא מצי קיין אקטניס, ולא מצי קציין, ומאי קוצין דאמר רבי הושעיא, מזונות שיתן להם מזונות מעיקרא הרבה, שלא יוכלו לאכול מן הענבים,

[ומקשה] דכוותיה גבי בהמתו, תבן נקוץ ליה דהתניא לעיל רשאי בעל הציט להמיר פקיע עמיר וכו' [ה"ה דהוה מצי למיפדך מבנו ובתו הקטנים אי נמי כיון דלאו בני מחילה ניהו, לאו כל כמיניה לצערם כלל]?

5. אלא בהא קמיפלגי, דמר סבר מנא דזרייתא משלו הוא אוכל ולרבי יוחנן צין כשמעלה מזונות וצין שאין מעלה מזונות [תוס'], וזכר פלוגתיה מוקף לה צמעה, ומר ומנא דידן סבר משל שמים הוא אוכל ואפילו מעלה מזונות נמי לא מצי קיין:

[ראה רמב"ם הלכות תשובה פ"ג הל' ו' חמשה הן הנקראים מינים, האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג, והאומר שיש שם מנהיג אבל הן שנים או יותר, והאומר שיש שם רבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה וכו', וכתב הראב"ד א"א ולמה קרא לזה מין, וכמה "גדולים וטובים ממנו" הלכו בו המחשבה לפי מה שראו במקראות יותר ממה שראו בדברי האגדות המשכשות את הדעות עכ"ל, וכתב בלחם משנה מפני שראה בכתוב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. ובמגדל עוז כתב תמה אני על שתי לשונות שכתב על ר"מ ז"ל "גדולים וטובים" שא"כ היאך היה מניחם בזאת האמונה, והלא אמרו פ"א דחולין בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לא כ"ש וכו', וראה בכסף משנה שכתב וז"ל ויש לתמוה על פה קדוש אך יקרא לאומרים שהוא גוף ובעל תמונה "גדולים וטובים ממנו" ואפשר שעיקר הנוסחא כמו שכתוב בספר העיקרים פ"ב מ"א וז"ל א"א אע"פ שעיקר האמונה כן הוא, המאמין חיותו גוף מצד תפיסתו לשונות הפסוקים והמדרשות כפשטן, אין ראוי לקרותו מין. עכ"ל,

מתני': [כל המשנה מפורש לעיל צב:] קוצין אדם [פועל אם בעליו] [לעול מעות ולא יאכל] על ידי עצמו [נשזיל עצמו], [וכן] על ידי בנו ובתו הגדולים [שהוא יטול המעות והם יעבדו], [וכן] על ידי עבדו ושפחתו הגדולים, [וכן] על ידי אשתו [שהיא גדולה. רש"ש], מפני שיש בהן דעת [יודעי וקא מחלי],

אבל אינו קוצין על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, ולא על ידי בהמתו [משום לא תחסום], מפני שאין בהן דעת,

השוכר את הפועלים לעשות בנטע רבעי שלו, הרי אלו לא

1. הכא במאי עסקינן בשאין מעלה להן מזונות ואף שכן אינו שלו,

וקא סלקא דעתך אין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואני זקן, ופלוגתא היא צמסת גיטין (יב, ח),

וצהמתו משום לאו דחסימה, שאפילו הוא עצמו דש צה דישה שלו אינו רשאי לחסמה,

אי הכי גדולים נמי [תוס']? גדולים ידעי וקא מחלי,

והא תנא ר' הושעיא [בברייתא], קוצין אדם על ידי עצמו, ועל ידי אשתו, אבל לא על ידי בהמתו משום חסימה, ועל ידי בנו ובתו הגדולים, אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים, וקוצין ע"י עבדו ושפחתו הכנענים בין גדולים ובין קטנים קשיא עבדים קטנים, אעבדים קטנים דמתניתין,

מאי לא אידי ואידי מתניתין וצרייתא במעלה להן מזונות [ויכול ליקח מהן מה שאוכלים בשעת עבודה], [תוס'], ובהא קא מיפלגי, דמר [ר' הושעיא] סבר משלו הוא אוכל [ולכן קוצין לעבדים קטנים], ומר מנא דמתניתין [ראה רש"ש] סבר משל שמים הוא אוכל הלכך לית ליה למרייהו זכיה צאכילתן, דאפילו שלהן אינה עד שיתננה לפיהן?

2. לא, דכ"ע משלו הוא אוכל, ולא קשיא כאן [במשנה מיירי] בשאין מעלה להן מזונות [ולכן אינו יכול ליקח מהם מה שאוכלים בשעת עבודה], וברייתא [דר' הושעיא יכול ליקח מהן מה שאוכלים בשעת עבודה] במעלה להן מזונות,

במאי אוקימתא [לברייתא דקוצין לעבד ושפחה קטנים], [תוס'], במעלה להן מזונות, אי הכי קטנים צו וצמו נמי נקוץ להו? צערייהו דבנו ובתו הקטנים לא זכי ליה רחמנא [תוס'],

במאי אוקימתא למתני' [שאינו קוצין לקטנים], בשאין מעלה להן מזונות ולעולם משלו הוא אוכל, ומשום דאינו מעלה קאמר לא יקוץ,

דף צ"ג ע"א

[ומקשה על המשנה למה אינו יכול לקוץ על קטנים, דמוקי לה בשאין מעלה להם מזונות] הניחא פלוגתא צמסת גיטין למאן דאמר אין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואני זקן שפיר, אלא למאן דאמר יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואני זקן, מאי איכא למימר [למה אינו יכול לקוץ]?

3. אלא אידי ואידי בשאין מעלה להן מזונות דכולי עלמא משלו הוא אוכל, ובהא פליגי דמר [ר' הושעיא ששנה הברייתא, שיכול לקוץ על קטנים] סבר יכול [הרב לומר לעבד עשה עמי ואני זקן], ומר סבר אין יכול,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

יאכלו, אם לא הודיען [שהוא נטע רבעי] פודה ומאכילן,

נתפרסו עגוליו, נתפתחו חביותיו, הרי אלו לא יאכלו [שכבר נגמרה מלאכתו קודם שנתפרסו ונתפתחו], אם לא הודיען [שכבר נתחייב במעשר, והם חשבו שיאכלו תאנים, או שישתו יין, ואם לא יתן להם הוי כעין מקח טעות] מעשר ומאכילן,

שומרי פירות, אוכלין מהלכות מדינה כגר נהגו כן, אבל לא מן התורה:

גמ' שומרי פירות [דאמרינן במתני' שאוכלין מהלכות מדינה אבל לא מן התורה], אמר רב לא שנו דאין שומרין אוכלין מן התורה אלא שומרי גנות ופרדסים [תוס'] דהוה ליה מחזור בשעה שאין גמר מלאכה, הלכך מן התורה לא אכיל [כדאמרינן לעיל סוף פו. ואלו שאין אוכלים, העושה במחזור לקרקע בשעה שאין גמר מלאכה], ואכיל מהלכות מדינה, וכל שכן עושה במחזור, כגון מנכס דאכיל ממנהג המדינה,

אבל שומרי גיתות וערימות עד שלא נגמרה מלאכתן למעשר, אוכלין אף מן התורה כדין עושה בתלוש, קסבר משמר כעושה מעשה דמי,

ושמואל אמר לא שנו דאכלי מיהת מהלכות מדינה אלא שומרי גיתות וערימות שומרי תלוש אבל שומרי גנות ופרדסים שומרי מחזור, אינן אוכלים לא מן התורה, ולא מהלכות מדינה אפילו מהלכות מדינה לא, קא סבר, משמר לאו כעושה מעשה דמי [ראה רי"ף שזה דיבור חדש] דמשמר לאו עושה מעשה הוא, הלכך לא אכיל מדאורייתא,

מתיב רב אחא בר רב הונא [על שמואל], המשמר את הפרה פרה אדומה משמיטתה ועד כיוס אפרה מטמא בגדים שעליו דתקן (פרה פ"ד מ"ד) כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים, ואי אמרת משמר לאו כעושה מעשה דמי, אמאי מטמא בגדים?

אמר רבה בר עולא, גזירה שמא יזיז בה אבר ורצן הוא דגזרו על הטומאה, ולאו מדאורייתא,

מתיב רב כהנא [על שמואל], המשמר ארבע וחמש של חמשה אנשים מקשאות שגדילין בהן קישואין הרי זה לא ימלא כריסו מאחד מהן, אלא מכל אחד ואחד אוכל לפי חשבון, ואי אמרת משמר לאו כעושה מעשה דמי, אמאי אוכל הוה אמרת שומרי מחזור אפילו מהלכות מדינה לא אכלי, אלא על כרחך כעושה מעשה דמי, ואכלי מיהו מהלכות מדינה כי ממניתי, מכלל דשומרי תלוש אפילו מדאורייתא נמי אכלי [מבאן ראית המהרש"א דס"ד דלשמואל אוכל במחזור מהלכות מדינה כשעושה מעשה]?

אמר רב שימי בר אשי, בעקורין שנו עקורין משרשיהן עס קישואין שבהם, להכי קרי ליה מקשאות ולא קרי ליה קישואין, ומשום דשומרי תלוש הם אכלי מהלכות מדינה, כי ממניתי,

[וקא מתמה אם הם] עקורין, והלא נגמרה מלאכתן למעשר? שלא ניטל פיקס שלהם ואמר מר לעיל צפרקין (פס, צ) דקישואין משיפקסו,

[ממשמעות דסוגיא דשמואל משמע, דלשמואל דק"ל כוותיה ס"ל, דכל היכא דאי הוה עביד מעשה הוה אכיל מדאורייתא, בשומר דלאו מעשה עביד אכיל מהלכות מדינה, וכל היכי דאפילו הוה עביד מעשה לא הוה אכיל מדאורייתא, בשומר אפי' מהלכות מדינה לא אכיל, הלכך במחזור שלא בשעת גמר מלאכה דאפילו הוה עביד מעשה לא הוה אכיל מדאורייתא, בשומר לא אכיל אפילו מהלכות מדינה, אבל בתלוש קודם שנגמרה מלאכתו למעשר, דאי הוה עביד מעשה הוה אכיל מדינא דאורייתא, בשומר אכיל מיהא מהלכות מדינה, ולפי זה נמי בשומר במחזור בשעת גמר מלאכה, הוה מסתבר לומר לפום ריהטא דאכיל מיהא מהלכות מדינה דהא אי הוה עביד מעשה הוה אכיל מדאורייתא, א"כ השתא דמשמר אכיל מיהא מהלכות מדינה, אלא שהטור ח"מ סימן של"ו כתב דשומר בתלוש אפילו בשעת גמר מלאכה אינו אוכל אפילו מהלכות מדינה, ונראה שטעמו הוא משום דלא שייך דין זה בשומר במחזור בשעת גמר מלאכה, משום דאותן הפירות שתולש מן המחזור בשעת תלישתן לא שייך בהן שמירה, דהתולשן הוא אוהזן בידו ושומר, ואם (הוא) השומר הוא שומר בקצה חשדה שאינו תולש עדיין זה אינו קריי שומר בשעת גמר מלאכה שיאכל, דאטו משום דפועל אחר הוא תולש הפירות בקצה השני וגומר מלאכתן יאכל זה בקצה השני, דהא השומר אינו עושה שום מלאכה במחזור בשעת גמר מלאכה וק"ל, הלכך לא שייך גבי דין זה כלל. מהר"ם],

אמר רב אשי, כוותיה דשמואל מסתברא דעושה במחזור בשעה שאינה גמר מלאכה אפילו מהלכות מדינה לא אכיל, וכל שכן "שומרי" מחזור דהוי שעה שאינה גמר מלאכה, ולאו עושה מעשה הוא, וממניתי בשומר תלוש,

דתנן [לעיל פו.], ואלו אוכלין מן התורה, העושה במחזור לקרקע בשעת גמר מלאכה, ובתלוש כו', מכלל דאיכא דלא קא אכיל מן התורה אלא מהלכות מדינה מדלג מנא אלו אוכלין סתמא, ומאי נייהו [שאוכלין ולא מן התורה] או עושה במחזור בשעה שאינה גמר מלאכה, או עושה בתלוש בשעה שנגמרה מלאכתו, או דבר שאין גדולו מן הארץ,

אימא סיפא, ואלו שאינן אוכלין, וקמיני הני מאי אינן אוכלין, איילימא שאין אוכלין מן התורה אלא מהלכות מדינה, היינו רישא [פי' זה שאינם אוכלים מן התורה כבר אשמעינן ברישא, ולא היה צריך לומר לשון שאינם אוכלים, רק אוכלים מהלכות מדינה],

אלא לאו שאין אוכלין לא מן התורה ולא מהלכות מדינה, ומאי ניהו עושה במחזור לקרקע בשעה שאין גמר מלאכה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דף צ"ג ע"ב

הא נטר כדנמרי אינשי ואין [זה] אצידה אלא אונס,

אמר ליה אביי, אלא מעתה על למתא [הניח את העדר ונכנס לעיר], בעידנא דעיילי אינשי, הכי נמי דפטור,

אמר ליה, אין,

גנא פורתא [ישן קצת], בעידנא דגנו אינשי, הכי נמי דפטור, א"ל אין,

איתיביה [ומקשה לאביי], אלו הם אונסין ששומר שכר פטור עליהן, כגון איוב א טו ותפל שקבא ותקחם ואתי הנערים הבו לפי תרוב ואמלטה בקצני לבדי להגיד לה? אמר ליה התם בחוני מתא שומרי העיר צליה, שכל סמך אנשי העיר עליהם לשמור גופם וממונם, הנהו דלא צעו נטירותא יתירתא,

איתיביה [ומקשה עוד על אביי], עד מתי שומר שכר חייב לשמור, עד כדי בראשית לא הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה? א"ל התם נמי בחוני מתא,

אמר ליה אטו יעקב אבינו חזן מתא הוה? דאמר ליה [יעקב] ללבן, נטרי לך [שמרתי לך] נטירותא יתירתא בחוני מתא,

איתיביה, רועה שהיה רועה, והניח עדרו ובא לעיר, בא זאב וטרף [בשעת משלחת זאבים, ור' יהודה היא דאמר זאב אחד אונס. תוס'] ובא ארי ודרס ארי דרכו לדרוס הנהמה במקום שמואלה, ודרך זאב לטורפה חיה ולהוליכה במקום שהוא צטות, ושם הורגה, אין [אומרים] אילו היה שם היה מציל, אלא אומדין אותו אם יכול להציל חייב, ואם לאו פטור,

מאי לאו דעל בעידנא דעיילי אינשי אפילו הכי חייב?

לא, דעל בעידנא דלא עיילי אינשי,

אי הכי אמאי פטור כי אין יכול להציל תחילתו בפשיעה גבי כל מויקין קטנים וקלים דהוא יכול להציל, שהרי הניחם וצא לו, וסופו נמי, נהי דמויק חזק צא עליהן, שאם היה שם לא היה יכול להציל והוא ליה אונס מיהו תחילתו בפשיעה הוה דחייב, דהכי פסקין הלכתא בהמפקד (מנ:). וסופו באונס חייב [תוס']? דשמע קל אריה ועל מאיממו, שאנוס הוא,

אי הכי אומדין אותו, מאי הוה ליה למעבד? היה לו לקדם ברועים ובמקלות,

מהשתא על כרחך מן התורה דמי צרישא, דאשמעינן דאיכא אחריתא דאכיל ולא מן התורה, צמסמר תלוש עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר קאמר, דכיון דאינו עושה מעשה, לא אכיל מן התורה, ואכיל מהלכות מדינה,

דאילו צמסמר צמסמר ליכא לאוקמא, דהא אפילו עושה מעשה ממש קמי סיפא דלא אכיל כלל, צשעה שאינה גמר מלאכה,

ובל שכן [דמה מי שעובד במחובר לקרקע אינו אוכל כ"ש], שומרי גנות ופרדסות:

מתני': ארבעה שומרים הן, שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר,

שומר חנם נשבע על הכל על כל המאורעות הכתובות בשאר שומרים לחיוב, הוא נשבע שכן עלתה לו, ופטור, ולקמן צהשואל (נז, ב) יליף לכולה מתמימין מקראי, והשואל מושלם את הכל גניבה ואצידה ואונסין [חזן] במתא מוחזקת מלאכה],

ונושא [שומר] שכר והשוכר נשבעים על השבורה ועל השבוייה ועל המתת, ומשלמין את האבידה ואת הגניבה:

גמ': מאן תנא ארבעה שומרים? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, רבי מאיר היא,

אמר ליה רבא לרב נחמן מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין על כרחך ארבעה מיני שומרין אשכחן?

אמר ליה הכי קאמינא לך, מאן תנא שוכר בנושא שכר דמי דקמי מתמימין צמרויהו פטורין מאונס ומשלמין גניבה ואצידה, רבי מאיר ד"א דמפרש ואזיל, רבה בר אבוה תנא מתמימין שוכר כילד משלם רבי מאיר אומר כשומר שכר, רבי יהודה אומר כשומר חנם,

והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה, דתניא שוכר כיצד מושלם, ר' מאיר אומר כשומר חנם, ר' יהודה אומר כשומר שכר?

רבה בר אבוה איפכא קתני,

[אי הכי. רש"ל ע"פ רש"י שבעות] ארבעה שלשה ניהו [תוס'], אמר רב נחמן בר יצחק ד' שומרין ודיניהם שלשה,

ההוא רעיא דהוה קא רעי חיותא צהמות אגודא דנהר פפא, שריג העליקא חדא מינייהו, ונפלת למיאי, אתא לקמיה דרבה ופטריה, אמר [רבה לכן פטריה אותו ד] מאי הו"ל למעבד,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

נגנבה באונס ואח"כ הוכר הגנב, אם שומר חנם הוא, רצה
נשבע, רצה עושה עמו דין פרעון והיינו פליגי דהא רוגיא שומר חנם
הוא, ומייציה רב נחמן לשלומי, אם שומר שכר הוא, עושה עמו דין,
ואינו נשבע,

אמר רבא, התם גברי דפרמוסקא הוו קיימי אנשי השלטון היו שם
[תוס'], דאי רמא קלא, הוו אתו ומצלין ליה [תוס']:

מהני: זאב אחד אינו אונס, שני זאבים אונס, רבי יהודה
אומר בשעת משלחת זאבים שמה רעה משולחת בגזירת המלך קופסת
היא על אדם אחד אף זאב אחד אונס,

שני כלבים אינו אונס, ידוע הבבלי אומר משום רבי מאיר,
מרוח אחת אינו אונס משתי רוחות אונס,

הלסטים [הלסטים גרסינן], ומד לסטס קאמר הרי זה אונס, הארי
הרוב והנמר והברדלס פוטין צלעו [נמיה, גמן] והנחש הרי אלו
אונס, אימתי בזמן שבאו מאליהן, אבל הוליכן למקום גדודי
חיה ולסטים אינו אונס,

מתה כדרכה הרי זה אונס, סגפה עינה צרעב, או העמידה בקיץ
צממה ובחורף צניעה, לענות נפש [צמדכר ל] מתרגם לסגפא נפש ומתה אינו
אונס [תימיה דפשיטא דפשיעה גמורה הוא? וי"ל דקמ"ל דאפילו יש לתלות
ולומר שמתה גם בשביל דבר אחר אפילו הכי חייב דלא היה לו לסגפה. תוס'],

עלתה [הבהמה עצמה] לראשי צוקין אוקימנא בפרק המפקיד (לו:),
תקפתו ועלתה לצוקין, הריס מדין וגבוהין ונפלה הרי זה אונס, העלה
[את הבהמה] לראשי צוקין ונפלה ומתה, אינו אונס:

נב: והתניא, זאב אחד אונס? אמר רב נחמן בר יצחק,
ההיא בשעת משלחת זאבים, ורבי יהודה היא:

[שנינו במשנתנו] הלסטים הרי זה אונס: אמאי לוקי גברא להדי
גברא? אמר רב בלסטים מזויין,

איבעיא להו לסטים מזויין ורועה מזויין מהו, מי אמרינן
אוקי גברא להדי גברא, או דלמא האי מסר נפשיה הלסטים על
מנת כן צא או ליהרג או להרוג ויקם ממון, אכל הדועה אין לו למסור נפשו על כך
והאי לא מסר נפשיה, מסתברא דהאי מסר נפשיה והאי לא
מסר נפשיה,

אמר ליה אביי לרבא אשכחיה רועה לגגז קודם שנטל הימנו כלום,
וגיזמו ומירפו ואמר ליה גברא סריא מוסרת, ויבאש [שמות טז] מתרגמין
וסרי, ובמשניות הגאונים ראיתי פושע בדוכתא פלגיא יתיבינן
[באותו מקום אנו יושבים],

אי הכי מאי איריא שומר שכר אפי' שומר חנם נמי, דהא
מר הוא דאמר, שומר חנם שהיה לו לקדם ברועים
ובמקלות ולא קידם, חייב?

שומר חנם יש לו לקדם בחנם ולא לשכור אנשים, ו שומר שכר יש עליו
לשוכן בשכר,

ועד כמה? עד כדי דמיהן של בהמות,

והיכן מצינו בשומר שכר שחייב באונסין [הלא הוא פטור באונסין]
דקא רמית עליה לשכור אנשים משלו? דהדר שקיל דמיהן מבעל
הבית,

א"ל רב פפא לאביי, אי הכי מאי אהני ליה מינה [אם משלם כל
דמי הבהמות לשכור רועים במקלות?]

נפקא מינה לכושרא דחיותא כושר הבהמות, שמכיר בהן כשר, ולמודות
בציתו, אי נמי לטרחא יתירתא שלא יצטרך לחזור אחר הבהמות לקנות,

רב חסדא ורבה בר רב הונא, לא סבירא להו הא דרבה דאמר
לעיל דמכי נטר כדנטיי אינשי הוה אידך חנוס ופטור, דאמרי להכי יהבי
לך אגרא, לנמורי לי נטירותא יתירתא ונהי דלאו פשיעה הוא חנוס
נמי לא הוי, והוה ליה כחציה,

בר אדא, סבו קלאה [הסבל, שהיה נושא משאות], הוי קא מעבר
חיותא אנמלא דנרש גשר של נרש, דחפה חדא לחברתה
ושדיתה במיא [ומתה], אתא לקמיה דרב פפא, חייביה, אמר
ליה מאי הוה לי למעבר, א"ל אבעי לך לעבורי חדא חדא
[תוס'],

א"ל ידעת ביה בבר אחתיך כלומר צנן עמך ואומתך דמצי למעבר
חדא חדא [פ'] אמר לו וכי באמת חשבת שרועה יהודי יטריח את עצמו כל
כך להעביר כל בהמה בפני עצמה],

א"ל כבר צווחו קמאי דקמך [רועים שהיו לפניך, צעקו להפטר כשעשו
באופן זה], ולא איכא דאשגח בהו,

איבו אפקיד כיתנא בי רוגיא, אזל שבו [ואולי קשור בשם שבתאי.
שט] שם הגגז, לסטים מזויין היה שמטיה מיניה, לסוף הוכר הגנב,
אתא לקמיה דרב נחמן, חייביה לשלם, הוילי והוכר הגגז ולא יפקיד
כלום עליו לטרוח אחר הגגז עד שיזיל מידו,

לימא פליגא דרב הונא בר אבין, דשלח רב הונא בר אבין,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דף צ"ד ע"א

הא מני ר' יהודה היא, דאמר בדבר שבממון שאר וקטות תנאו קיים,

דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי, על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה, הרי זו מקודשת ותנאו בטל, דברי ר"מ, רבי יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים,

ומי מצית מוקמת לה כר' יהודה, אימא סיפא כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אתאן לר"מ?

הא לא קשיא לעולם ר' יהודה היא, וסיפא בדבר שאינו של ממון,

אימא סיפא כל תנאי שיש בו מעשה בתחילתו תנאו בטל [תוס'], מאן שמעת ליה דאית ליה הא סברא ר"מ, דתניא אבא חלפתא איש כפר חנניא אמר משום ר"מ, תנאי קודם למעשה הרי זה תנאי, מעשה קודם לתנאי אינו תנאי,

(אלא כולה) [אפילו תימא. רש"י ראה ד"ס] רישא דקמני מתנה שומר חנם להיפטר משבועה ר"מ היא, ושאיני הכא דמעיקרא לא שעבר נפשיה (והאי) [דהאי. ררי"ק] לאו מתנה על מה שכתוב בתורה הוא, אלא שאמר לו אי אפשר להיות שומר שלך אלא בך, ושומר לא נחית לשמירה עד דמשיך לזהמה, והאי כי משיך כבר פירש על מנת שאין לו עליו שבועה, ולא שיעבד נפשיה לירד בתורת שומרין אלא למקצת, ולמה שירד ירד,

אבל המקדש את האשה, מכי אמר לה הרי את מקודשת לי אימקדשה לה, וכי אמר לה על מנת שאין לך עלי, מתנה על מה שכתוב בתורה, דאין אישות לחלאין, וכי תפס קדושין לגמרי תפס, והוא מתנה על מה שכתוב בתורה,

תנא, [שלא רק שמתנה להקל על עצמו, לפטור מהתחייבות של שומר רגיל, אלא גם יכול לקבל על עצמו יותר התחייבות משומר רגיל] ומתנה שומר שכר להיות כשואל, במאי בדברים צמיתה? אמר שמואל בשקנו מידו,

ור' יוחנן אמר, אפילו תימא בשלא קנו מידו, בההיא הנאה דקא נפיק ליה קלא דאיניש מהימנא הוא [בוה שקיבל על עצמו התחייבות יותר מהרגיל], גמיר ומשעבר נפשיה:

[שנינו במשנתנו] וכל שאפשר לו לקיימו בסופו וכו': אמר רב טבאלא אמר רב, זו דברי רבי יהודה בן תימא דקמני דאפשר לקיימי [ורייקני] הא אי אפשר לקיימי תנאו בטל, אבל חכמים אומרים, אע"פ שאי אפשר לו לקיימו בסופו, והתנה עליו מתחילתו, תנאו קיים,

כך וכך גברי איכא בהדן עמנו, במקום שאנו רועים שם, ואם תצוה לגזול תמות [פ' שרש"י מוסרף מה שחסר בגמ' שהוכר להגב שיש לו רועים ובהמות], כך וכך כלבי איכא בהדן, כך וכך זוקתא קלעים המקלעים צאבן פסיקא לן פסוקות וקצועות עלינו להיות עמנו בכל יום, ואזל ושקל מיניה, מאי?

א"ל הרי הוליכין למקום גדודי חיה ולסמים שהזכיר לו המקום שהצטוו שם, והשיאו לצא על ידי שגידפו:

מתני': מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה [בגמיה באבדה ובאונסין], והשואל להיות פטור מלשלם, נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם,

כל המתנה על מה שכתוב בתורה [כ"ה בכתובות נו, פג, פד, נזיר יא, גיטין פד, קידושין יט, מכות ג:], תנאו בטל בגמרא מפרש להו,

תנאי קודם למעשה = אם יעברו [תנאי] ונתתם [מעשה]
מעשה קודם לתנאי = הרי זה שלך [מעשה] אם תעשה דבר זה [תנאי],

וכל תנאי שיש מעשה בתחילתו שהקדים מעשה שעליו לעשות, לתנאי שהוא שואל ממנו, כגון הרי (מעשה. ררי"ק) זה שלך, אם תעשה דבר פלוני, דלא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן, אם יעברו ונתתם (צמדצר לב), היינו תנאי קודם למעשה,

[בראשית ל לא ויאמר יעקב ל איתתן לי מאומה] אספספסה לי הדיקר הדיה אשפסה ארסה אלאק אשמה, היינו תנאי ששואל ממנו, קודם למעשה שעליו לעשות,

תנאו בטל (והיו מעשה מקיים) [והרי המעשה קיים. ר"ן], ואף על פי שלא קיים בעל התנאי את התנאי,

[ובא לומר שאם עשה תנאי שאי אפשר לקיימו אף שאמרה כדן קודם למעשה, אין המעשה קיים, כגון הרי את מקודשת לי אם תעלי לשמים אינה מקודשת] וכל שאפשר לו לקיימו בסופו [פ' שדוקא בתנאי שאפשר לקיימו, # הלשון "בסופו" לכאורה מיותר ונכתב רק לתפארת הלשון], והתנה עמו מתחילתו [שאמר התנאי קודם המעשה בדבעי], תנאו קיים אם תנאו קודם למעשה הוא, הא אי אפשר לקיימו, תנאו בטל והמעשה קיים, וצגמרא מפרש לה [וראה בבועז בתפארת ישראל]:

גמ': אמאי, מתנה על מה שכתוב בתורה הוא, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ואחר כך שאל את הבעלים, או שכרן ומתה חייב, שנאמר שמות כב בעליו אין עמו שלם ישלם:

בבא מציעא מדרקתני סיפא [בבא השניה של המשנה, שאל הבעלים או שכרן] ואחר כך שאל את הפרה, מכלל דרישא דקתני עמה, עמה ממש [הבהמה והבעלים יחד], עמה ממש מי משכחת לה, פרה במשיכה ובעלים באמירה משאמר לו הרי פרמי ואני נשאלין לך הוי גופו שאול לו, ופרה אכתי מיתסרל משיכה ועל כן הוי ליה שאל צעלים ואחר כך שאל פרה?

איבעית אימא, כגון דקיימא פרה בחצרו דשואל, דלא מחסרא משיכה,

איבעית אימא, דאמר ליה את גופך לא תשאל עד שעת משיכת פרתך,

תנן התם [לעיל צג], ארבעה שומרים הם, שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל שכן הוא, שלא פשעו זה ושלם שלמו זה יד, והשואל משלם את הכל, נושא שכר והשוכר נשבעין על השכורה ועל השבויה ועל המתה, ומשלמים את האבירה ואת הגניבה,

[שמות כב 1. ו ברייתא איש אלדעיהו כסף או יכלים לשכור ונגב מבית האיש אסימא נגב שלם שנים: 2. אסיל א ימצא נגב, ונקרב בעל הבית אל האיל הים אסיל א שלח ידו במלאכת רעהו: 3. על כל דבר פשע עליו שור על חמו'ר על ששה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר ביה הוא זה עד האל הים יבא דבר שניהם אשר ירשען אל הים שלם שנים לרעהו: 2. 3. ב ברייתא איש אלדעיהו חמו'ר או ישו'ר או ישה וכל בהמה לשכור וזאת או ינשפר או ינשפה אין ראיה: 4. שבעת ימות תהיה בין שניהם אסיל א שלח ידו במלאכת רעהו ונקב בעליו ול' א' שלם: 5. ואם נגב נגב מעמו'ר שלם לבעליו: 6. אם טרף יטרף ובהו עד הטרפה ל' א' שלם: 3. 7. וכי ינשאל איש מעם רעהו ונשפר או ימות בעליו איך עמו'ר שלם שלם: 8. יד אסיל בעליו עמו'ר ל' א' שלם אסיל בעליו הוא בא בשכרו']

בבא מציעא ה"ב [משום דאיתי במתניתין קרא דואם בעליו עמו וגו' נמר למימר מנא ה"מ עד הכא. תוס'], דתנו רבנן פרשה ראשונה נאמרה בש"ח שלם פרשיות הן פסוקות, כי ימן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור (שמות כג) וזה פטר על הגניבה, דכתיב (שם) וגו' מבית האיש שטוען שנגנבה הימנו, דכתיב (שמות כ"ג) ונקרב צעל הבית אל האלהים, ואוקימנא לשבועה, שנשבע שלא שלם זה יד,

שניה בשומר שכר ואמריה כי ימן איש אל רעהו חמור או שור או שה, וזה חייב על הגניבה, ופטר על האונסין בשבועה, דכתיב (שם שמות כ"ג) ומת או נשבר או נשבה שבועת ה' תהיה ואם גנוב יגנב ישלם,

דתניא, הרי זה גיטך ע"מ שתעלי לרקיע, על מנת שתדרי לתהום, על מנת שתבלעי קנה של מאה אמה, על מנת שתעברי את הים הגדול ברגליך, נתיים התנאי הרי זה גט, לא נתיים התנאי אינו גט,

רבי יהודה בן תימא אומר, כזה גט [פי' התנאי אינו תופס והגט חל למרות שלא נתיים התנאי. שט],

[ש] כלל א"ר יהודה בן תימא, כל שאי אפשר לו לקיימו בסופו, והתנה עליו מתחילתו, אינו אלא כמפליגה שאין צללו לשום תנאי, אלא להקניטה צעלמא, מרחקא ודומה אומה צדכרס וכשר,

אמר רב נחמן, אמר רב, הלכה כרבי יהודה בן תימא,

אמר רב נחמן בר יצחק, מתני' נמי דיקא [תוס'] דסתמא [לן. ר"ן] כרבי יהודה בן תימא דקתני כל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו תנאו קיים, הא אי אפשר לו לקיימו תנאו בטל [וחל המעשה אף שלא נתיים התנאי], שמע מינה:

פרק שמיני השואל

[שמות כב יג. וכי ינשאל איש מעם רעהו ונשפר או ימות בעליו אין עמו'ר שלם שלם: 1. יד אסיל בעליו עמו'ר ל' א' שלם אסיל בעליו הוא בא בשכרו']

מתני' השואל את הפרה, ושאל בעליה עמה, או שכר בעליה עמה [ומתה הבהמה פטור השואל דבעליו עמו, כמש"כ לקמיה],

לא גרסינן שכירות כולה מתניתין גבי פרה אלא גבי צעלים, דאשמעינן היכא דפרה שאולה, כל היכא דהוה צעלים עמו צמלאכתו, צין צשאלת גופו וצין שנשכר אללו, קרינא ציה אס בעליו עמו, אצל צפרה שכורה לא אשמעינן מתניתין דפטור צצעלים, אצל מצרייתא שמעינן לה,

[או] שאל הבעלים, או שכרן, ואחר כך שאל את הפרה ומתה, פטור, שנאמר שמות כב אם בעליו עמו לא ישלם,

דף צ"ד ע"ב

אבל שאל את הפרה אשמעינן, אף על פי שהיה עמו בשעת אונסיה לא הוי שאלה צצעלים לאיפטורי, אלא אס כן היה עמו בשעת שאלה, וטעמא מפרש בגמרא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

גניבה דכתיב שמות כב אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו, אלא אבידה מנא לן?

דתניא, אם גנוב יגנב, אין לי אלא גניבה, אבידה מניין ת"ל
אם גנוב יגנב מכל מקום,

הניחא למאן דאמר פלוגתא היא באלו מציאות (לג, ז) לא אמרינן
דברה תורה כלשון בני אדם, אלא למאן דאמר אמרינן
דברה תורה כלשון בני אדם, מאי איכא למימר?

אמרי במערבא קל וחומר, ומה גניבה שקרובה לאונס
משלם, אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן,

ואידך מאן דאמר לא דברה תורה כלשון בני אדם מילתא דאתיא בקל
וחומר טרח וכתב לה קרא,

והשואל משלם את הכל, בשלמא שבורה ומתה דכתיב
שמות כב וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת, אלא
שבויה בשואל מנא לן,

וכי תימא נילף משבורה ומתה, מה לשבורה ומתה שכן
אונסא דסליק אדעתא הוא ועל מנת כן שיליה, מדלג אחי על מנת
שלא אחייב בשבורה ומתה, תאמר בשבויה, דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה
ולאחניו, תאמר בשבויה שכן אונסא דלא סליק אדעתא הוא,

אלא נאמרה שבורה ומתה בשואל, ונאמרה שבורה ומתה
בשומר שבר, מה להלן שבויה עמו אף כאן שבויה עמו,

איכא למיפרך, מה לשומר שבר אם השוה צו שבויה לשבורה ומתה
שכן לפטור השוה אופה להן, וההיא נוחא ליה, כיון דשבורה ומתה פטורה כל
שכן דשבויה שפיר פטר ליה תאמר בשואל שכן לחיוב להשוותו להן
בשואל לחיוב, (והא) [דהא?] איכא למיפרך מה לשבורה ומתה דאונסא דסליק
אדעתא הוא,

אלא [למדין שבויה בשואל] בר' נתן, דתניא ר' נתן אומר או ושבר
או ממת לרבות שבויה,

האי או מיבעיא ליה לחלק, דסד"א עד דמיתברא ומתה לא
מחייב, קמ"ל [ועדיין קשה שבויה בשואל מנא לן],

הניחא הא דלא מיבעי לך או לחלק לר' יונתן דלא בעי לחלק, ואומר דנשבר
ומת הוי משמע או האי או האי, מצי למדרשיה [לאו] לרבות שבויה, אלא לר'
יאשיה מאי איכא למימר,

דתניא ויקרא כ ט בייאיש איש אשר יקלל את אחיו ואת אמו

ו שלישית בשואל וכי ישאל, וחייב צה את האונסין כשאין בעליו עמו, ופטר
בבעלים,

בשלמא שלישית בשואל מפורש שמות כב וכי ישאל איש
מעם רעהו, ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם, אלא
ראשונה בשומר חנם שניה בשומר שכר איפוך אנא?

[ומתרין] מסתברא, שניה בשומר שכר שכן חייב בגניבה
ואבידה, אדרבה ראשונה [חמורה ויש לאוקמה] בשומר שכר,
שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת גנב טוען שנגנבה הימנו
ונמנא שהוא עצמו גנבה, חייב צה כפל בפרשה ראשונה, דכתיב אם לא ימנא הגנב,
וסמך ליה על כל דבר פשע ישלם שנים, ואוקימנא בפרק מרובה (בבא קמא סג, ז)
אם לא ימנא כמו שאומר, אלא הוא עצמו גנב, ישלם שנים, וכגון שנשבע תחילה
לשקר שנגנב, אבל צאו עדים קודם שנשבע תחלה לשקר אינו משלם כפל, דהכי כתיב
אם לא ימנא הגנב וכבר נשבע ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבעה על כל דבר
פשע אשר ירשעו דיין בעדים ישלם שנים, וכיון דחומרא היא, שדייה להך פרשתא
אשומר שכר, דאילו פרשה שניה ליכא כפל, דהא מחייב ליה בגניבה ואבידה, ומצי
טעין נגנבה מחייב עצמו בקרן,

אפילו הכי חמורה שניה מראשונה, ד קרנא בלא שבועה, שהשניה
מחייבתו לשלם קרן משאמר נגנבה, ואפילו לא נשבע לשקר עדיפא מכפילא
בשבועה זה חמורה מן הראשונה שפוטרתו מלשלם קרן אם לא צאו עדים שהוא
גנבה, אף על פי שמחייבתו כפל לאחר שנשבע לשקר, וצאו עדים, וצלא שבעה אין
סם כפל,

תרע דהא עדיפא, מדלג פטר שואל על הגניבה, ויחייבה כפל לאחר שבעה
דהא שואל כל הנאה שלו שבתם הוא עושה מלאכתו, וכו' היה לו
להחמיר יותר, וחייבו על טענת גנב קרן בלא שבעה, ולא פטרו בשבעה כדי
להצילו לידי כפל ואינו משלם אלא קרן,

והשואל כל הנאה שלו, והא בעיא מוזני? דקיימא באגם
כלומר יש שואל שכל הנאה שלו, כגון שהיה אגס סמוך לו,

והא בעיא נטירה? בנמר מתא,

ואיבעית אימא לא תימא כל הנאה שלו, אלא אימא רוב
הנאה שלו שאינו טמן שכן [ובע"ז] ברכות מא. אלא ארין שרוב שיעוריה
בזיתים. ילקוט המאירי,

ואיבעית אימא, בשאילת כלים כל הנאה שלו, דלא בעי מוזני, ונשמרין
בציטו חנם,

נושא שכר והשוכר, נשבעין על השבורה, ועל השבויה,
ועל המתה, ומשלמין את האבידה ואת הגניבה, בשלמא

אבני חן על מסכת בבא מציעא

וטוען טענת גנב הוי לענין כפל, אס נשצע זכא עדים שהיא אלא, תאמר בשאל שאני זא לידי כפל, דכי טעין ואמר לסטים מזויין זא עלי ונטל, מחייב את עצמו בקרן,

[מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל, אע"ג דבשואל איכא חומרי טפי טובא, דחייב בשבורה ומתה ובשבויה, משא"כ בשומר שכר, הא לאו למימרא שיהא שומר שכר חמור משואל קאמר, אלא משום דבכל וחומר משומר שכר קאתי השתא לחיובי שואל בגנבה ואבדה, דמרחיב בבאן בקל, קל וחומר בחמור, אתי למיפדך אמאי, אע"ג דאשכחן חומרי טפי בשואל משומר שכר, אפילו הכי אפשר דכשם שהחמיר וחייב לענין כפל בשומר שכר טפי משואל, הכי נמי איכא למימר דאע"ג דהחמיר בגנבה ואבדה דעלמא בשומר שכר לחיוב בהם, לא החמיר בשואל לחיובו אלא לפטור. רשב"א],

אפ"ה אין זו משנה **קרנא דשואל** דקרנא דמחייב ליה לשואל, מצי טעין לסטים מזויין נטלה, ואפילו לא נשצע לשקר **עדיפא** להיות חמורה משומר שכר הנה לידי כפל, אס כפר ונשצע על כך לשקר, ואס אמת אמר פטור מן הקרן, [ולכן יש ק"ו דמה שומר שכר חייב בגניבה ואבדה כ"ש שואל שחייב בגניבה ואבדה],

איבעית אימא [על הקושיא דשומר שכר משלם כפר בטוען טענת לסטים מזויין], **קסבר לסטים מזויין גולן הוא** [ואין מציאות של כפל בשומר שכר] ואפילו נשצע שומר שכר על כך לשקר, ונמצא שהיה אלא לא מחייב כפל, שאין כפל אלא בגנוב, או פטור עצמו בטענת גנב, שאומר נגנבה ממני, ונשצע זכא עדים, ואין זאת אלא בשומר חנם שפטור בגניבה,

אשכחן לחיוב גניבה ואבדה בשואל, למייד נשאין בעליו עמו [הא] **לפטור** שאס בעליו עמו פטור **מנא לן**,

וכי **תימא נילף משבורה ומתה** [שפטור השואל אם בעליו עמו, וכן פטור בבעליו בגניבה ואבדה], **מה לשבורה ומתה שכן אונס** [וסברא לפטור, אבל מנין שפטור שואל מגניבה ואבדה כשבעליו עמו],

אלא גמר משומר שכר מה שומר שכר צעלים, פטור בגניבה ואבדה, אף שאל צעלים פטור,

ושומר שכר גופיה מנלן? גמרי חיובא דשומר שכר דהיינו גניבה ואבדה מחיובא דשואל משצורה ומתה דשואל, מה לחלן [שבורה ומתה בשואל] בבעלים פטור, אף כאן [גניבה ואבדה בשומר שכר] בבעלים פטור,

במאי גמר? אי במה מצינו, איכא למיפדך כדפרכינן [שלכן פטור בשואל בשבורה ומתה בבעלים] **שכן אונס**,

אלא אמר קרא שמות כב וכי ישאל, וי"ו [דשואל] מוסיף על ענין ראשון [שומר שכר דכתיב לפניו] וילמוד עליון מתחתון [שומר שכר משואל],

מ"ת יומת אביו ואמו קלל דמיו ב', אין לי אלא אביו ואמו, אביו בלא אמו אמו בלא אביו, מניין?

ת"ל אביו ואמו קלל, אביו קלל אמו קלל נחמילמו סמך קללה לאציו, נסופו סמך קללה לאמו, **דברי רבי יאשיה**,

רבי יונתן אומר, משמע שניהם כאחד, ומשמע אחד בפני עצמו

דף צ"ה ע"א

עד שיפרוט לך הכתוב יחדו כמו שפרט לך הכתוב (דברים כג) נחורש שור וחמור, דמדאינטריך למיכתב יחדיו, שמעינן דאי לא כתביה הוה משמע שלא יחרש לא נשור ולא נחמור, ואציו ואמו קלל דריש לה כנסהדרין (פה, ג) להציא את המקלל לאחר מיתה?

אפילו תימא ר' יאשיה לחלק, הכא לא צריך, מ"ט סברא הוא נשצר זלא מת נמי מחייב, דהוה ליה קטלה פלגא, מה לי קטלה כולה, מה לי קטלה פלגא,

[יש טועים וסוברים שבעליו עמו לא ישלם אינה אלא בשואל, אבל מהגמ' דלהלן רואין שבכל השומרים הדין כן, ו"ל הרמב"ם הלכות שאלה ופקדון פ"ב הל' יא "כל שאמרנו שהיא שאלה בבעלים כך אם היה שוכר או נושא שכר הרי היא שכירות בבעלים ופטור", וכן בחו"מ סימן שמו"ו סעיף יט, כל אלו החלוקים של שאלה בבעלים, נוהגים גם כן בכל השומרים],

גניבה ואבדה [דחייב עלה] **בשואל מנא לן**, וכ"ת **נילף** [במה מצינו] **משבורה ומתה**, מה לשבורה ומתה דלא אפשר למיטרח ואתווי [דכמה כוחות שישקיע לא יביא את הבחמה חזרה], [וא"ת ונילף משבויה? וי"ל דשבויה לא אפשר כולי האי למיטרח ואתווי. תוס'], **תאמר בגניבה ואבדה דאפשר למיטרח ואתווי** ואיכא למימר יחזור צעליה אחריה, אולי תמצא,

אלא כי הא דתניא, שמות כב ונשבר או מת, אין לי אלא שבורה ומתה, גניבה ואבדה מנין, אמרת קל וחומר ומה שומר שכר שפטור משבורה ומתה, חייב בגניבה ואבדה, שואל שחייב בשבורה ומתה, אינו דין שחייב בגניבה ואבדה, וזה הוא קל וחומר שאין עליו תשובה פירכא,

מאי אין עליו תשובה מאי יש לו לתנא להשיב, דאינטריך לתנא לאשמועין דאינה תשובה,

וכ"ת איכא למיפדך, מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל, בטוען טענת לסטים מזויין דלענין מיפטור נחמילמו הוי אונס,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אבל בבעלים לפטור [בפשיעה], אף בשומר שכן ובשואל לא [אלא חייב בפשיעה בבעלים] כלומר אפילו בשומר שכן ושואל לא היו פטור, מ"ט דכי גמרינן פשיעה צבעלים בשומר שכן ובשואל בקל וחומר, משומר חנם דחייב, לגמרי הוא, בין צבעלים בין שלא צבעלים, ד כי כתיב אם בעליו עמו לא ישלם, אשואל ואשומר שכן, אהנך חיובי דכתיב בהו בשומר שכן ובשואל בהדיא הוא דמיכתב אכל אפשיעה, דלא כמינא דהו בהדיא [חייב עליהן] לא שגא צבעלים לא שגא לא צבעלים,

מ"ד פטור, קסבר מקרא נדרש כמיוסדות הפרשיות, ואף על פי שאין היקש מפורש דהן לפניו ולפני פניו, וכי כתיב אם בעליו עמו אשומר חנם נמי כתיב [ולכן פטור אף בפשיעה בבעלים],

תנן [שנינו במשנתנו] השואל הפרה השואל את הפרה גרסינן דמרייהו, ולא גרסינן הסוכר גבי הפרה אלא גבי צעלים, ושאל בעליה עמה, השואל הפרה ושכר בעליה עמה, שאל בעליה או שכרן ואחר כך שאל הפרה ומתה פטור, ואילו ש"ח דפרה לא קתני צבעלים פטור, משום דחיוציה לימיה אלא בפשיעה, ופשיעה לא פטור דה צבעלים,

ולמעמיק ש"ש מי קתני [דפטור מגניבה ואבידה בבעלים]? אלא תנא, מילתא

דף צ"ה ע"ב

דכתיבא בהדיא קתני שואל, דכתיב דיה פטור צבעלים דהדיא, קמי מתמינן צבעלים פטור דאתיא מדרשא שאר שומרים, דאית דהו פטור מדרשא לא קתני,

ת"ש, שאלה [הבהמה] ושאל בעליה עמה, שכרה ושכר בעליה עמה הכא דברייתא גרסינן שכרה ושכר בעליה עמה, שאלה ושכר בעליה עמה, שכרה ושאל בעליה עמה, אף על פי שהבעלים עושין מלאכה במקום אחר שלא במקום הפרה, וכלל שמהא מלאכתו של שואל או של שוכר ומתה, פטור,

סבריה, הא מני ר' יהודה היא, דאמר שוכר בשומר שכן דמי ותנא שוכר צבעלים פטור, והוא הדין לשומר שכן, אכל שומר חנם לא קתני, והא האי תנא קתני מילתא דאתיא מדרשא [דשומר שכן למידין משואל], ואילו שומר חנם לא קתני [דפשיעה בבעלים חייב],

הא מני ר"מ היא, דאמר שוכר, בשומר חנם דמי, ותנא שומר חנם שאף על פי שאין חיוצו אלא פשיעה פטור צבעלים והוא הדין לשומר שכן בין בפשיעה ובין בשאר חיוצים,

איבעית אימא אי ניחא לך לאוקמא סתם דרייתא כר' יהודה טפי מר' מאיר אוקמא אשומר חנם, וכר' יהודה [ג"כ ואפשר משום שבמקומות אחרים הלכה

ואכתי שואל משומר שכן לא גמר, דאיכא למיפרך מה לשומר שכן דין הוא שיהא צבעלים פטור, אף על הגניבה ואבידה, אף על פי שאינו אונס שכן היקל זו הכחז לפטור פטור בשבירה ומתה [אף] שלא צבעלים, תאמר בשואל שחייב בשבירה ומתה [מאן יימר] שיפטר צבעלים על גניבה ואבידה, שהרי החמיר זו לחייבו על שבירה ומתה שלא צבעלים,

אלא כלומר אלא היכי ילפינן לה צבעלים לפטור גניבה ואבידה בשואל [מבאן גילף לפטור, דהא] גניבה ואבידה בשואל לחיובא שלא צבעלים מנלן, דגמר משומר שכן,

וכיון דמהתם ילפינן דיו לבא מן הדין דהיינו שואל, דילפינן בחיובא מקל וחומר משומר שכן לחיות כגדון כעין שומר שכן, מה להלן מה גניבה ואבידה דשומר שכן בבעלים פטור דהא ילפת ליה דהיקשא דילמד עליון מתחתון, אף כן אף גניבה ואבידה דשואל נמי בבעלים פטור,

הניחא למאן דאית ליה דיו [תוס'], אלא למאן דלית ליה דיו ר' טרפון דפרק כ"ד בבבא קמא (כ, א) מאי איכא למימר?

אלא [לא ילפינן לה מוק' אלא מהיקש, ואין משיבין על ההיקש] אמר קרא, וכי ישאל, וי"ו מוסיף על ענין ראשון [והשתא לא צריך תו ק"ו לחייב שואל בגניבה ואבידה משומר שכן. תוס'] וילמד עליון מתחתון [שומר שכן משואל] גניבה ואבידה דשומר שכן מחיובא דשואל, מה שבירה ומתה דשואל צבעלים פטור, אף חיוצא דשומר שכן צבעלים פטור, ותחתון מעליון [ושואל משומר שכן] מה שומר שכן חייב בגניבה ואבידה שלא צבעלים, אף שואל כן, ומה שומר שכן צבעלים פטור, אף שואל כן, ואין משיבין על ההיקש,

איתמר, פשיעה בבעלים [תוס'] אחד מן השומרים שפסע כשהיו צעלים צמלאכתו פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר חייב, וחד אמר פטור,

מ"ד חייב קסבר, מקרא אס בעליו עמו (שמות כג) נדרש לפניו אשומר שכן דהיקשא ולא לפני פניו אשומר חנם, דפרשיות של שומר חנם ושל שומר שכן לא איתקש דיו' ימירה, דלא כתיב וכי יתן בשומר שכן, הלכך אם בעליו עמו, אשומר חנם דכתיב דיה פשיעה על כל דבר פסע לא כתיב [ושומר חנם אינו חייב בפשיעה, והא דכתיב בשואל אם בעליו עמו לא ישלם לא קאי על חיוב שומר חנם],

ופשיעה נמי [דכתיב בחיוב לש"ח] בשומר שכן ובשואל לא כתיב, הלכך בשומר שכן ובשואל לחיוב לחייבו שלא צבעלים בפשיעה אתיא בקל וחומר משומר חנם [שפטור בגניבה ואבידה וחייב בפשיעה],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

וסיפא רבונא קמ"ל, דאע"ג דעל גבה כיון דלא הוו בעלים בשעת שאילה, חייב,

האי מאי, אי אמרת בשלמא רישא במלאכה אחרת [לגמרי] וסיפא באותה מלאכה, היינו רבונא, אלא אי אמרת רישא וסיפא באותה מלאכה [פ'] ואי החידוש ברישא דמרפי קמה, אין זה חידוש שהרי הבעלים עומדים שם אצל הבהמה, מאי רבונא, אידי ואידי באותה מלאכה הוי ממש הוא, מה לי מרפי קמה ומה לי מנהיגה, [אלא על כרחך צריך לפרש הרישא שהבעלים עובדים במקום אחר לגמרי, ואפ"ה אם מתה פטור וזה החידוש, וקשיא על רב המנונא דאמר שהבעלים צריכים להיות עם הבהמה],

ועוד תניא תיובתא לרב המנונא, בסיפא (דמילתא) [דמילתיה?], דאמר צעין שיהא עמו משעת שאילה, עד שעת שזורה, ממשמע שנאמר שמות כב אם בעליו עמו לא ישלם, [וכי] איני יודע שאם בעליו אין עמו שלם ישלם, אלא מה ת"ל בעליו אין עמו?

לומר לך, היה עמו בשעת שאילה אין צריך להיות עמו בשעת שזורה ומתה, היה עמו בשעת שזורה ומתה, צריך להיות עמו בשעת שאילה והכי לשמועין קרא בעליו אין עמו צענת שאילה, אף על פי שהיה עמו צענת שזורה חייב, ולקמן נמחק מהיכא משמע ליה הכי,

ותניא אידך היא היא, אלא מר דריש בהאי משמעותא, ומר דריש בהאי משמעותא, ולא גבי הדדי תניא ממשמע שנאמר שמות כב בעליו אין עמו שלם ישלם, איני יודע שאם בעליו עמו לא ישלם, אלא מה ת"ל אם בעליו עמו,

לומר לך, כיון שיצאה מרשות משאיל שעה אחת בבעלים [פ'] שהיו הבעלים שעה אחת עם הבהמה אצל המשאיל] ומתה פטור, תיובתא דרב המנונא במרוויחו מילתיה, במאי דאמר אותה מלאכה צעין אומציה מברייתא קמיימא, דקמי אף על פי שהבעלים עושין במקום אחר, ובמאי דאמר עד שמתה עמו צענת שזורה היא תיובתא מהך ברייתא תיובתא,

שמות כב יג וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם: יד אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ ל' א' יִשְׁלָם אִם־שֶׁבֶר הוּא בָּא בְּשֶׁבֶר

השם מהדר לפרוש, מהיכא ילפי הני תנאי דצענת שאילה צעין, וצענת שזורה ומתה לא צעין, אב"י סבר לה כר' יאשיה [קאי על הפסוק שמות כב יג וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם] דאמר צעין חלוק [וכי ישאל וגו' וכתוב ונשבר ביי"ו], ואף על גב דלא כתיב יחדו כמאן דכתיב דמי, ולא משמע ליה לפרוש אחד אחד צפני ענמו [שהיה הבעלים בשאילה או כשנשבר או מת, אלא צריך שהיו הבעלים בשניהם], ככל מקום שהזכיר [הפסוק] שני דברים ופסק עליהו דין, או איסור,

כרבי יהודה לגבי ר"מ, רש"ל], כדמחליף רבה בר אבונה [תוס'], ותני שוכר כיצד משלם, ר' מאיר אומר כשומר שכר, ר' יהודה אומר כשומר חנם,

אמר רב המנונא, לעולם הוא חייב ואפילו בעליו עמו, [ואינו פטור משום בעליו עמו] עד שתהא פרה [שאולה או שכורה] וחורש בה [בעליה, רק אז פטור משום בעליו עמו] שיהא צענה ובעלים במלאכה אחת, כגון אם פרה היא, יהא הצעל חורש צפתו לנורך שאל צעדה, חמור ומחמר אחריה או אם חמור הוא יהא בעליו מחמר אחריה, ועד שיהיו בעלים משעת שאילה, עד שעת שזורה ומתה,

אלמא קסבר [רב המנונא] בעליו "עמו", אכולה מילתא משמע [שהבעלים צריכים להיות שם כל הזמן משעת השכירות עד שעת שזורה ומתה, דבעליו עמו קאי על כל הפסוק מבי ישאל עד ונשבר ומת],

מתיב רבא [מודשנינו בברייתא בתוספתא], שאילה [הבהמה] ושאל בעליה עמה, שכרה ושכר בעליה עמה, שכרה ושאל בעליה עמה, שאילה ושכר בעליה עמה, אע"פ שהבעלים עושין מלאכה במקום אחר ומתה, פטור,

מאי לאו במלאכה אחרת [ואפ"ה זה נקרא בעליו עמו, וקשיא על רב המנונא]? לא באותה מלאכה [ולעולם צריכים הבעלים להיות עם הבהמה כל הזמן],

אלא מאי מקום אחר, דקא מרפי ואזיל קמה [לפני הבהמה] חופר והולך צקרקע לפניו במרח ממיד, לרפומה, שהיא קשה,

והא מרסיפא על גבה ממש הוי דמגא לה משום רבונא, לאשמועין דאפילו הכי חייב, רישא מקום אחר, נמי דנקט לה משום רבונא, ואפילו הכי פטור במלאכה אחרת [ממש הוי] [תוס'],

דקתני סיפא [דברייתא דלעיל בתוספתא], שאילה ואח"כ שאל בעליה, שכרה ואח"כ שכר בעליה עמה, אע"פ שהבעלים חורשין על גבה ומתה הואיל ולא הוי צענת שאילה, אף על פי שהיה צענת שזורה ומתה, אפילו הכי חייב, דצעין בעלים נשאלים צענת שאילה דמהמה, כדילף לה לקמיה [וקשיא על רב המנונא, דהא כאן רואין שיכול הבעלים להיות במקום אחר]?

אמרי, רישא וסיפא באותה מלאכה וכדאמר רישא דקאזיל ומרפי קמה, וסיפא שמהיגה במלמד הנקר, דהוה ממש על גבה, ורישא רבונא קמ"ל, וסיפא רבונא קמ"ל,

רישא רבונא קמ"ל, דאע"ג דלאו על גבה אלא באותה מלאכה, כיון דהוו בעלים בשעת שאילה, פטור,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[והגם שאב"י סבר כר' יאשיה ודחיה צריך שיהיו הבעלים שם בין בשאילה ובין כשנשבר או מות, מ"מ מיישב הפסוקים שדי אם היו הבעלים שם בשעת שאילה] ומתריץ לקראי דלעיל כר' יאשיה דמפרש דנשעת שאילה צעין [בעליו עמו], נשעת שצורה ומתה לא צעין,

רבא סבר לה כר' יונתן, ומתריץ לקראי צמר דעמיה כר' יונתן דמשמע נמי אחד אחד לעצמו, ומיהו, אפילו הכי מצינו למילף שפיר דחדא מינייהו הוא דצעין,

דתניא, ותניא אידך [הכנסתי אותם בגמ' בחצי עיגולים], לא גרסינן, דככל חדא מתניתא דלעיל שייכי תרתייהו קראי דדרשא, אלא הכי גרסינן, ומתריץ לה לקראי כר' יאשיה צעליו אין עמו, טעמא דליתיה בתרתייהו הא איתיה בחדא וליתיה בחדא פטור, וכתיב אס צעליו עמו לא יטלם, טעמא דליתיה בתרתייהו וכו',

אב"י סבר לה כר' יאשיה, ומתריץ לקראי כר' יאשיה, (דתניא. רש"י) בְּעָלָיו אֵין-עִמּוֹ יִשְׁלַם יִשְׁלַם, והכי פירושו טעמא דליתיה בתרתייהו טעמא דליתא בתרתייהו, שלא היה עמו לא נשעת שאילה ולא נשעת שצורה ומתה, דעל כרחק לר' יאשיה אחריותו קאי, דרשא איירי בשאלה ושצורה ומתה, ועלה קאי ובעליו אין עמו, (ולר') [דלר']? יאשיה הכי קאמר צעליו אין עמו לא צו ולא צו, כי היכי דמשמע ליה אשר יקלל את אביו ואמו עד שיקלל שניהם, הכא נמי משמע ליה צעליו אין עמו, דהאי אין אחריותו קאי, אינו צו ואינו צו הוא שלם יטלם, הא איתיה בחדא וליתיה בחדא, פטור הא ישנו בחדא מהן לא יטלם,

ו(הא) כתיב אֵם-בְּעָלָיו עִמּוֹ ל' א' יִשְׁלַם, טעמא דאיתיה בתרתייהו דמשמע נמי אחריותו, ישנו צו וישנו צו הוא דלא משלם, הא אי איתיה בחדא וליתיה בחדא מחייב הא איתיה בחדא מינייהו משלם, הא כ"ה, על כרחק, יש צדן אחד שפוטרתו ויש צדן אחד שאינו פוטרתו, ומאי היא, לומר לך שאלה פוטרתו, שכירות אינה פוטרתו, ולקמן פריך איפוך אנה, היה עמו בשעת שאילה אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה, היה עמו בשעת שבורה ומתה [חייב, שהיה] צריך להיות עמו בשעת שאילה,

דף צ"ו ע"א תשעה באב תשס"ט

רבא סבר לה כרבי יונתן דאמר אחד אחד משמע [בעליו אין עמו שלם יטלם, יפרש אבל אם היה שם הבעלים באחד מהם לא יטלם] ומתריץ לקראי דרשא דקראי כרבי יונתן למידרש כי הני מתניתא דלעיל,

דתניא ותניא אידך לא גרסינן, אלא קראי קא נקיט, והא דמפיך צהא דרשא וקא נקיט קראי איפכא לאו דוקא, ונראה צעין, שטעו בגירסא להגיה בספרים, דסבדי דהא מתניתין קמיתא כרבי יאשיה, וההיא מתריץ אצ"י, ובתרייתא כרבי יונתן, וההיא חזק רבא, ולא היא, דכל כמה דנקטיה להו לקראי, צין כסדר צין הפוך, צין לרבי יאשיה צין לרבי יונתן חדא דרשא היא, למר כדלית ליה, ולמר כדלית ליה, ותרתייהו מתניתא מתריץ אצ"י כרבי יאשיה, ורבא כרבי יונתן,

דתני' (ותניא אידך. רש"י, הכנסתי או זה כאן להבנת דברי רש"י לעיל) שמות כב אֵם-בְּעָלָיו עִמּוֹ ל' א' יִשְׁלַם, משמע דאיתיה בתרתייהו, ומשמע נמי [אליבא דר' יונתן דמשמע גם זה בפני עצמו וזה בפני עצמו] דכי איתיה בחדא וליתיה בחדא פטור,

וכתיב בְּעָלָיו אֵין-עִמּוֹ יִשְׁלַם יִשְׁלַם, משמע דליתיה בתרתייהו, ומשמע נמי דכי איתיה בחדא וליתיה בחדא חייב,

לומר לך, היה עמו בשעת שאלה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה, היה עמו בשעת שבורה ומתה, צריך להיות עמו בשעת שאלה,

[ומקשה בין על אב"י ובין על רבא] איפוך אנא לומר שנשעת שצורה פוטרתו, ולא נשעת שאלה? מסתברא שאלה עדיפא משום דקא מיייתי לה לרשותיה [דשואל],

אדרבה שבורה ומתה עדיפא, שכן חייב באונס' על אותה שעה מתחייב הוא?

אי לא שאלה, שבורה ומתה מאי עביד, ואי לאו שבורה ומתה, שאלה מאי עביד? אפילו הכי שאלה עדיפא שכן חייב במזונותיה על ידיה # [וכיון שבא על השואל חיוב מזונות, מאז נתחייב גם באונסין, ולכן העיקר שיהיו הבעלים עמו באותו שעה],

רב אשי אמר מקרא גופיה משמע דאשעת שאלה קפיד, אמר קרא שמות כב וכי ישאל איש "מעם" רעהו, ולא רעהו עמו דמעם רעהו משמע לא רעהו עצמו נשאל לו, ועלה מסיק קרא, שלם יטלם, אשעת שאלה [קפידא קאי] [קפיד קרא?], הא רעהו עמו פטור,

אי הכי בעליו אין עמו, ואם בעליו עמו למה לי? אי לאו הנך דהדור ופריש מילתא טפי, לא הוה מצינו למילף מעם רעהו ולא רעהו עצמו, הוה אמינא דאיכא למימר האי אורחיה דקרא הוא למשמעי הכי, ולא שגא צבעלים ולא שגא בלא צעלים חייב,

והשתא דגלי ספא דצבעלים פטור ואחד מינייהו קאי פטור, ולא על חצירתה ילפינן מיניה גילוי מילתא, דאשעת שאלה קפיד [קרא?],

בעי רמי בר חמא,

[יש כאן 4 איבעיות לענין אי חייב באונסין, ו 3 לענין בעליו עמו],

1. שאלה [הבהמה] לרבעה הוא עצמו מזהו מחייב באונסיה או לא, כדשיילי אינשי בעינן, ולהכי לא שיילי אינשי, או דלמא טעמא מאי משום הנאה, והאי נמי הא אית ליה הנאה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

יוחנן אומר מביא וקורא וקורא ארמי אויב אבי, וכל הפרשה (דברים כו), וקורא אני זו הנה הצלמי [את] ראשית פרי האדמה אשר נתת לי דקנין פירות כקנין הגוף, ריש לקיש אומר מביא ואינו קורא,

ר' יוחנן אומר מביא וקורא, קנין פירות כקנין הגוף דמי, וריש לקיש אומר מביא ואינו קורא, קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי,

שליח, פלוגתא דר' יונתן ור' יאשיה, דתניא האומר לאפוטרופוס היה הולך למדינת הים, ומינה אפוטרופוס על נכסיו, לזון אשתו ובניו כל נדרים שתהא אשתי נודרת מכאן עד שאבא ממקום פלוני, הפר לה, והפיר לה, יכול יהו מופרין, ת"ל במדבר ל אישה יקימנו ואישה יפרנו, דברי ר' יאשיה # [באמת קשה, דאולי באמת גם ר' יאשיה סבר שלוחו של אדם כמותו, אלא כאן יש פסוק מיוחד? וראה תוס'],

ר' יונתן אומר, מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו,

א"ל רב עיליש לרבא, האומר לעבדו צא והשאל עם פרתו מהו, תיבעי למ"ד שלוחו של אדם כמותו, תיבעי למאן דאמר שלוחו של אדם אינו כמותו,

תיבעי למ"ד שלוחו של אדם כמותו, הני מילי שליח דבר מצוה הוא, אבל עבד דלאו בר מצוה לא ושלוחות נפקא לן (לעיל ע"א): מתאם, גם אחס לרבות שלוחים, דבעינן דומיא דמשלח, שהיו דיניו נוהגים בו, וזה אין דין שואל נוהג בו, וגם משלח, שאין לו כלום בלא רבו,

או דלמא, אפי' למ"ד אין שלוחו של אדם כמותו, ה"מ שליח, אבל עבד, יד עבד כיד רבו דמיא,

אמר ליה, מסתברא יד עבד כיד רבו דמיא,

בעי רמי בר חמא, בעל בנכסי אשתו

דף צ"ו ע"ב

שואל הוי קא סלקא דעתך, להחמיצ צאונסי צהמות נכסי מלוג שלה, שהוא עושה צדן מללכמו, או שובר הוי,

אמר רבא, לפום חורפא שבשתא [תוס'] [וכן לשון זה בגדה לג: וראה עירובין צ: ורמי בר חמא אנב חורפיה לא עיין בה, וכן בב"ב קטו: - ורמי בר חמא אנב חורפיה לא עיין בה], מה נפשך, אי שואל הוי שאלה בבעלים היא שהיא עמו מדיר במללכמו, והיא נשאלת לו תחלה, משנשאה, אי שובר הוי, שכירות בבעלים היא,

2. שאלה ליראות בה שהיא נראה עשיר חשוב, ולא ימשכו בעלי ידיהן ממנו, להקיסו צלמנה וצאשראי מהו, ממונא [התחייבות לממון. שט] בעינן והאיכא [פי' דממונא בעינן שישאל לו והאיכא, ואית ליה נמי הנאה מיניה. תוס'], או דלמא ממונא [התחייבות ממון שבה לו על ידה, הנאה] דאית ליה הנאה מיניה שנהנה צהמה ענמה [פירוש שמשחמש בו. תוס'] בעינן, וליכא,

3. שאלה לעשות בה פחות מפרוטה, מהו, ממונא בעינן ואיכא, או דלמא כל פחות מפרוטה לא כלום היא,

4. שאל שתי פרות לעשות בהן [משתי הפרושות] פרוטה 66 חמלא לומר פחות מפרוטה לאו כלום, הכא מאי, מהו, מי אמרינן זיל בתר שואל ומשאל ואיכא, או דלמא זיל בתר פרות וכל הדא וחדא ליכא ממונא,

[ומכאן ואילך בעי רמי בר חמא על הדין של אם בעליו עמו], 5. שאל משותפין פרה שהיא של שניהן ונשאל לו אחד מהן [תוס'] [אחד מן השותפין בא עמה אצל השואל] מהו [אם נשברה או מתה אי פטור משם אם בעליו עמו], כולו בעליו בעינן והא ליכא, או דלמא מההוא פלגא דידיה מיהא מיפטור,

6. שותפין ששאלו למרוש צה קרקע של שותפות ונשאל הצעלים לאחד מהן למללכמו שאינה של שותפות מהו, כולו שואל בעינן וליכא, או דלמא בההיא פלגא דשיילי מיהת מיפטור,

7. שאל מהאשה [תוס'] פרה של נכסי מלוג ונשאל לו בעלה למללכמו, אשה ששאלה [בהמה] למרוש קרקע מלוג ונשאל לבעל ונשאלו הצעלים לצעל למללכמו ענמו מהו, קנין פירות שהצעל אוכל פירות מלוג, כקנין גוף דמי והוא ליה [צעלים] [צעלה. רש"ש] שואל [ונשאל] [ונמשאל. רש"ש], כאילו קרקע ופרה שלו [פי' קרקע נכסי מלוג השואל, ופרת נכסי מלוג הנשאל, כאילו הם ממש של הבעל] או לא?

אמר ליה רבינא לרב אשי, האומר לשלוחו צא והשאל לי נשנילי עם פרתו [השאל את עצמך לאדם אחר יחד עם פרתו] מהו, בעליו ממש בעינא וליכא, או דלמא שלוחו של אדם כמותו ואיכא,

א"ל רב אחא ברביה דרב אויא, לרב אשי, [פי' האיבעיא #7 יש לפשוט] בעל [בנכסי מלוג של אשתו] פלוגתא דר' יוחנן ור"ל [תוס'], [והאיבעיא של רבינא לרב אשי, יש לפשוט] שליח [אי הוי כמשלחן] פלוגתא דר' יונתן ור' יאשיה [תוס'],

בעל פלוגתא דר' יוחנן ור"ל, דאיתמר המוכר שדהו לחבירו לפירות שאכל לוקח פירותיה שמים שלוש שנים, ואמר זמן מחזור לצעלים ר'

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[שלי חוה שוכר מאשתו] ופטור מאונסין, ומאי שכיירותיה שהרי מקנו לה חכמים פרקנה [שהבעל צריך לפדות את אשתו] ממת פירות [שהוא אוכל פירות של נכסי מלוג שלה], אס נשנית?

[וענה רבא על האיבעיא של רמי בר חמא] **אמר רבא, בעל לא שואל הוי ולא שוכר הוי, אלא לוקח הוי** [שמה שהבעל קונה בנכסי אשתו הוא ממעם ליקוחין, כאילו לקחה ממנה, ולפי תוס' אינו חייב אלא אם פשע בה, אבל הרמב"ם הלכות שאלה ופקדון פ"ב הל' יא כתב וז"ל, אשה ששאלה ואח"כ נשאת הרי הבעל כלוקח ממנה ואינו לא ש"ש ולא שואל, לפיכך אם היתה דבר השאלה בהמה, ומתה, הבעל פטור, אע"פ שהוא משתמש בה כל ימי שאלתה, אפילו פשע מפני שהוא כלוקח והאשה חייבת לשלם כשיהיה לה ממון],

[וה"פ אין עליו חיוב כדן שומר כלל, שלא קבל עליו להיות שומר מעולם, והו"ל כאותה שאמרו [ב"ק קיב.] הניח להם אביהן פרה שאולה, דמשתמשין בה כל ימי שאלתה, מתה אין חייבין באונסין דאמר, אב אני יורש שמירתו אינו יורש, והכי נמי דכוותי. ר"ן],

[ומיהו נראה לר"י דשומר חנם הוי וחייב בפשיעה, ולפי זה הלוקח בהמה לשלשים יום אע"ג דלאו שואל הוי ולא שוכר דבלשון מקח לקח, מכל מקום שומר חנם הוי. תוס'],

ופטור מדרכי יוסי בר' חנינא [תוס'], **דאמר רבי יוסי ברבי חנינא באושא התקינן, האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה, ומתה ובעל יורש אשתו, דבר מורה הבעל מוציא מיד הלוקחות אלמא אין לה רשות למכור, דהוא הוי לוקח ראשון,**

בעי רמי בר חמא, בעל בנכסי אשתו מי מעל כגון שפלו לה נכסים מאכזי, משגשגת, ועמקן מעות של הקדש, ואין ידועין שהן של הקדש, ואמור רבנן בעל זוכה בהן ככל הנכסים [שנופלים לאשתו], להשתמש ולאכול פירות, ובמקנה זו [שתקנו חכמים שבעל זוכה בירושת אשתו] נעשה שליח בנכסי הקדש לקנותם, וקא סלקא דעתך שזו [עצם הדבר שהנכסים נקנין לו] היא יציאתם לחולין, ואפילו צדוק לרורין ומונחין, מי מעל בהוצאה זו?

אמר רבא, מאן לימבעול, לימבעול בעל [תוס'] דאין היא מוסרתן לו, אלא מאליהם נקנים לו, ממינתם אכזי [שהוא עושה עיקר המעשה שנשאה ועל ידי זה זוכה במעות. תוס'] **דהיתרא ניהא ליה דליקני, איסורא לא ניהא ליה דליקני,**

תימבעול איהי [האשה. שהיא עשתה עיקר המעשה שניתן לו. תוס'], **דהיתרא נמי לא ניהא לה דליקני** אלא על כרחא מקנו לו חכמים,

נימבעול בית דין [שהם עשו עיקר המעשה, שתקנו שיזכה במעות. תוס'] של ישראל שצאמו דור, שכל תקנות משפט תלויה בהן, ועל ידיהן נוהגות חוקות המתקנים לצבור מאז, והיו כמי שחקנו לו הם קנין זה, וממלא הם המקנין לנכסי הקדש והציאוס לחולין, **כי עבדו רבנן תקנתא, ואמרו בעל לוקח**

אלא כי קמיבעיא ליה לרמי בר חמא, דאגר [ששכר] מינה פרה [כשהיתה פנויה], [וה"ה דמצי למימר דשאל מינה פרה, אלא דמילתא דשכיחא נקט. תוס' # פ' כיון שהיתה אשה זרה לו, לא היה שואל ממנה] **והדר נסבה** [נשא אותה לאשה] **שואל הוי מנישואין ואילן, ומפקעת שכירות וכו', ופטור או שוכר הוי,**

שואל הוי ואתיא שאלה בבעלים, מפקעא שכירות שלא בבעלים, או דלמא שוכר הוי, ושכירות כדקיימא קיימא,

[ומקשה] **ומאי שנא דאי שואל הוי, דאתי שאלה בבעלים, מפקעא שכירות שלא בבעלים, אי שוכר נמי הוי, תיתי שכירות בבעלים, תיפוק שכירות שלא בבעלים** [ולא מסתבר ליה למימר דרוקא שאלה שהוסף להתחייב באונסין מפקע שכירות שמתחלה. תוס'],

אלא כי קא מיבעיא לרמי בר חמא, כגון דאגרא איהי [האשה קודם שנשאה לו] **פרה מעלמא, והדר נסבה וזכה הוא** [ע"י שקדשה] אף צפרה, להשתמש צה כל יומי השכירות, [מא, שואל ממנה הוא] [ואיבעיא ליה מה דינו של בעל אצל פרה זו, אי הוי הוא כאילו שאל מאשתו, או הוא גם שוכר מן הבעלים],

והוה ליה איהו [הבעל], כשוכר פרה מתכירו [שמעון שוכר פרה מראובן] והשאלה לאחר [ללוי] וממה, דליפליגו רבנן ורבי יוסי דהמפקיד [לה:], ואמרי רבנן נשע שוכר [שמעון לראובן] שמתה כדרכה ופטור, ושואל משלם לשוכר [לוי משלם לשמעון], ורבי יוסי אומר תחזור פרה לצעלים [מלוי לראובן],

[שו"ע חו"מ סימן שז סעיף ה, השוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה כדרכה או נאנסה, כיון שהשני חייב תחזור לבעלים הראשונים שאין הלה עושה סחורה בפרתו של זה, ואם אמר לשוכר אם תרצה תשאלנה ויהיה דיך עם השואל ויהיה דיני עמך, אז ישלם השואל לשוכר],

ואליבא דרבנן דאמרי, שואל משלם לשוכר [לוי משלם לשמעון] **דינא דשואל כהדי דמשאל הוא, ולא אצל צעלים הראשונים** [ראובן], **לא תיבעי לך** דאפילו [אם הבעל] הוא שואל [אין דינו חמור] כיון דלדיקה [לאשתו החדשה] צעי שלומי, **דודאי שאילה בבעלים היא** [ולכן הוא] פטור,

[פ' כיון שהאשה שכרה הבהמה מראובן, והרי היא כשמעון שהוא השוכר מראובן, ובעלה שנשא אותה הרי היא כלוי שלוח משמעון, וכיון שאשתו עמו הרי הוא שואל בבעלים, ותפשוט שהבעל פטור],

כי תיבעי לך אליבא דר' יוסי, דאמר תחזור פרה לבעלים הראשונים [דאמר שדינו של לוי עם ראובן] דלמך משלומין לצעלים [לראובן], והשם לא צעלים היא [שהרי ראובן לא היה עם לוי],

מאי שואל הוי ממנה [לוי הוי שואל מאשתו], ושואל מייצג צאנסיס, ומשלם לצעלים [לראובן, אליבא דר' יוסי דאמר תחזור פרה לבעלים], **או שוכר הוי**

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הוי להיתרא, לאיסורא לא עבד רבנן תקנתא,

אלא אמר רבא צעודן נרוזין ומונחין לא קנאס צעל, ולא ילאו למולין, ואין כלן מעילה אלא בעל מעל לכשיוציא לכשיוציא למולין צעל מעל, מירי דהוה אמוציא מעות הקדש לחולין,

[ענין חדש] איבעיא להו, כחש בשר מחמת מלאכה מאי? אמר ליה ההוא מרבנן ורב חלקיה בריה דרב אויא שמייה, מכלל דכי מתה מחמת מלאכה מחייב, נימא לאו לאוקמא בכילתא שאילתה,

אלא אמר רבא, לא מיבעיא כחש בשר מחמת מלאכה דפטור, אלא אפי' מתה מחמת מלאכה נמי פטור, דאמר ליה לאו לאוקמא בכילתא צמילה שאילתה,

[ויעמא דמילתא שאנפ"י שהשאל חייב באונסין, אינו חייב בפשיעתו של משאיל, וכאן כיון שמתה מחמת מלאכה משאיל פשע בה שהשכירה והרי התירה למיתה. ר"ן, וראה רשב"א],

ההוא גברא דשאל נרגא [גרזן] מחבריה, איתבר צפשיעה [או אפי' באונס ושלא מחמת מלאכה. ריטב"א], אתא לקמיה דרבא, אמר ליה זיל אייתי סהדי דלאו שנית ביה [שלא השתמשת בה שלא בדרך תשמישה] ואיפטר,

ואי ליכא סהדי מאי,

ת"ש, דההוא גברא דשאל נרגא [גרזן] מחבריה, ואיתבר, אתא לקמיה דרב, א"ל זיל שלים ליה נרגא מעליא [תוס'],

א"ל רב כהנא ורב אסי לרב

דף צ"ז ע"א

דינא הכי שישלם לו כלי עשו ומתוקן, והתן (צנא קמא י:) גבי מיקין משלומי מוק מלמד שהצעלים מטפלין צנצילה, ששמין לו הנצילה של צהמח, שמתה על ידי זה שהזיקה לו, ועליה מוסיף ומשלם דמיהן, הכא נמי ישומו לו שצרי הראשון, ועליהן ישלם דמיו, וזה ילך ויערם ויקנה לו כלי אחר ושתיק רב,

והלכתא כרב כהנא ורב אסי, דמהדר ליה תבריה [שמחזיר לו שבריו], וממילא ליה דמי מנא [ומשלם לו דמי הכלי ומנכה לו דמי שבריו],

שמיכל, ואמרתי לפרש על הפסוק לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, למה צריך מצוה מיוחדת שלא להוסיף על דברי התורה? אלא מטבע הדברים הוא שכל אדם רוצה להיות "משהו מיוחד" וזה שנותן לו כח לחיות שבכל פעם הוא מרגיש שהוא טוב יותר מחבירו, ובוה יש לפרש מה דאמרינן במנחות מג: ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנוכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו, דכיון שבשאר מצות יש הרבה שמהדרין ומהדרין יותר, ולכן בשאר מצות לא היה בטוח שקיים אותם בכל ההידור, אבל במצות מילה אין בה כמעט שום הידור וכל אחד מהל כמו השני, ולכן במצות מילה נחה דעתו],

ההוא גברא דשאל דוולא [רלי] מחבריה, איתבר, אתא לקמיה דרב פפא, אמר ליה אייתי סהדי דלא שנית ביה ואיפטר דהוה ליה מסה מחמת מלאכה,

ההוא גברא דשאל שונרא מחבריה, חבור עליה עכברי וקטלוהו, יתיב רב אשי וקמיבעיא ליה, כי האי גוונא מאי מי הוי מסה מחמת מלאכה או לא [תיבה מאי קמבעי ליה, הלא מתה ממש מחמת מלאכה? וי"ל דאיבעי ליה אם שינה במה שהולכה למקום שהרבה עכברים מצויין, אבל אין לו לשמור שלא יתרגוהו. תוס'], כי מתה מחמת מלאכה דמי, או לא?

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא, גברא דנשי קטלוהו [דכמתה מחמת מלאכה הוא. הגהות הגר"א] לא היה לו ליפול צדן לא דינא ולא דיינא [כלומר נשים מְשָׁלו בו, ולא היה לו לשואל להעלות על לב שיהרגוהו, וכיון דלא פשע פטור, דמתה מחמת מלאכה הוא. ריטב"א],

איכא דאמרי, אכיל עכברי טובא וחביל נתתם [ויש גורסין ואיחבן ופרשו בו מלשון יוני הוא מלשון נפיתה. ריטב"א] ומית, יתיב רב אשי וקא מעיין בה כהאי גוונא מאי?

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבימי מהגרוניא, גברא דנשי קטלוהו [כלומר שנתן לנשים חילו [עיין משל"א לא ג]. ריטב"א] צעל צעילות הרבה, ומת לא דינא ולא דיינא [כלומר דמתה מחמת מלאכה שלא בפשיעה הוא ופטור. ריטב"א],

אמר רבא האי מאן דבעי למישאל מירי מחבריה וליפטר # [לכאורה אין זה הלכה למעשה, שהרי הוא כפוי טובה, שזה משאילו דבר, ועושה פעולה שאם יאנס שיפטר מלשלם], נימא ליה אשקין מיא [בשעת שאילה יתן המשאיל מים לשתות לשואל], דהוי שאילה בבעלים, ואי פקח הוא [המשאיל] נימא ליה שאיל ברישא, והדר אשקין,

אמר רבא, מקרי דרדקי [מלמד תינוקות ששאל אחד מאבי התלמידים ממנו בהמה או כלי הוי שאילה בבעלים], שתלא נוטע כרמים למתנה,

[היום ו' עש"ק ואתחנן היה הברית של נכדי צבי משה בן דוד עקיבא ז"ל 45]

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בצעלים היא שכירותה, בשעת שכירות כשנכנסה לרשותו, ומניא לעיל (זא:) היה עמו בשעת שאלה אין צריך להיות עמו בשעת שזורה ומתה, איכסיף [רבא], לסוף איגלאי מילתא דלמיסר טעונה הוא דנפק:

מתני': השואל את הפרה, שאלה חצי יום, ושכרה חצי יום [תוס'],

שאלה היום ושכרה למחר,

שכר אחת ושאל אחת, ומתה, המשאיל אומר שאלה מתה [ואתה חייב באונסיה. רע"ב] אשאל אחת ושכר אחת קאי,

ביום שהיתה שאלה מתה [תוס'] קאי אשאלה היום ושכרה למחר,

דף צ"ז ע"ב

בשעה שהיתה שאלה מתה קאי אשאלה חצי יום, ושכרה חצי יום, והלה [השומר] אומר איני יודע, חייב לשלם, דברי ושמא דרי עדיף,

[מתחלה מדבר על טענת המשאיל, ועכשיו מדבר על טענת השואל] השוכר אומר שכורה מתה, ביום שהיתה שכורה מתה, בשעה שהיתה שכורה מתה, והלה אומר איני יודע, פטור [תוס']

זה [המשאיל] אומר שאלה, וזה [השואל - שוכר] אומר שכורה, ישבע השוכר ולקמן פריך מה שטענו לא הודה לו, והיכא כמזה שזעה זו ששכורה מתה,

זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע, יחלוקו קסבר ממון המוטל בספק חולקין:

נב': שמעת מיניה [מרישא דמתני' שהמשאיל אומר שאלה מתה והלה אומר איני יודע שהשואל חייב], מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע, חייב,

לימא תהוי תיובתא דרב נחמן [תוס'], דאיתמר מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע [תוס'], רב הונא ורב יהודה אמרי חייב דרי ושמא דרי עדיף [תוס'], רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור [תוס'] חוקי ממונה בחזקת מריה, ולא תפקיע מספיקא?

כדאמר רב נחמן כגון שיש עסק שבועה ביניהן שנתחייב לו שזעה בטענתו, והוא אינו יכול לשבע, דהא אינו יודע קאמר, ה"ל כגון שיש עסק שבועה ביניהן [תוס'],

טבחא [שוחט העיר], ואומנא מקץ דס [ולקמן בפרק המקבל פירש רש"י מוחל תינוקות. רש"ל], ספר מתא [barber] המספר את אנשי העיר בתקופות [ובנמו"י יוסף פירש סופר העיר. רש"ל], כוליהו בעידן עבדתייהו, כשאלה בבעלים דמו אס משהיה זה במלכותו, שאל הימנה זהמה צאמה שעה [שזה עושה לו עבודה], ומתה פטור,

אמרו ליה רבנן בני בית מדרשו לרבא, שאיל לן מר רבינו נשאל לנו # [הלשון "נשאל לנו" קשה?] למלכתנו, ללמוד לנו תורה, שיושג ומלמד לנו תורה כל היום, ואס נשאל ממנו זהמה ומתה נפטור, אקפיד [רבא], אמר להו לאפקועי ממונאי קא בעיתו, אדרבה אתון שאילתון לי למלכת, ששכאני חפץ להתחיל במסכת אחרת, שלא תשכח ממני אין אחס יכולין למחות דאילו אנא מצי אישתמוטי לכו ממסכתא למסכתא, אתון לא מציתו לאישתמוטי,

ולא היא, איהו שאיל להו ביומא דכלה כשדושין לפני הרגל זהלכות הרגל, דלא מצי לאשתמוטי למילתא אחרימי, אינהו שאילו ליה בשאר יומי,

[וכתב המ"ז או"ח ריש סימן רכ"ט שההלכה ששואלים בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום יהיה נ"מ לענין אם שאלו התלמידים בהמה מהרב תוך ל' יום קודם הפסח, ומתה, פטורים דאותו זמן משועבר הוא להם והוי שאלה בבעלים],

מרימר בר חנינא, אוגר [השכיר] כודנייתא פרידה בי חוזאי [שם מקום זה נזכר 18 פעמים בש"ס: בשבת נא:, פסחים ג:, תענית כא: מו"ק כ:, כתובות פ:, פה:, נדרים כב:, גיטין פט:, ב"ק קד:, קיב:, ב"מ לט:, מו:, צו:, ב"ב עז:, קנ:, חולין מה:, סח:, גרה ח: [khuzistan near susa] [סוסא הוא שושן במדינת איראן],

נפק [יצא לעזור להשוכרים] לדלויי טעונה בהדיהו [להגביה המשא עמהם על החמור], פשעו בה ומית, אתו לקמיה דרבא חייבינהו, אמרו ליה רבנן לרבא, פשיעה בבעלים היא שהיה מסייעו בשעת שאלה, איכסיף [רבא שלא הורה כהונן], לסוף איגלאי מילתא דלמיסר טעונה הוא דנפק לנאות שלא ירצו במשאה [ואין זה שאלה בבעלים],

הניחא למאן דאמר [לעיל צה:] פשיעה בבעלים פטור, משום הכי איכסיף, אלא למאן דאמר חייב אמאי איכסיף?

לא מיפשע פשעו בה, אלא איגנובי איגנוב ומתה כדרכה בי גנב [ואם תאמר מה צריך לומר דמתה בי גנב? ויש לומר משום דבזה טעו אותם שסברו שמתה בפשיעה. תוס'] חוי ואפילו הכי חייבין, דאי נמי שזקה מלאך המות, כי גנב הוה קיימא, כדאמרין בפרק המפקיד (לו:), הלכך, משנגנבה חייב במשלומין, ואתו לקמיה דרבא וחייבינהו [דשוכר חייב בגניבה ואבדיה],

אמרו ליה רבנן לרבא, גניבה בבעלים היא גניבה זו שאתה מחייב,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

במקצת בשבועות האמורות בהן, כגון שומר חנם ליטע שנגנבה, ושומר שכר ליטע שנאנסה, ושואל ליטע שמתה ממלאכה, לריכין כפירה וכו',

אלמא, מדיקאמר בעינן כפירה, ולא אמרינן לריכין הודאה במקצת, שמע מינה אף על גב דשייכא זהו שבועת שומרין בלא שום כפירה, לא משביעין ליה שבועת שומרים עד דכפר כפירה אחריתי, כגון, לא היו דברים מעולם, או החזרתי לך,

ולדידיה [לרמי בר חמא] לא מייחייב שבועה אהודאה בלא כפירה, ואיני יודע לאו כפירה היא, והא דרצא לית ליה, אלא אם כן אמר לו חמשים יש, וחמשים השני, מקצת לא היו דברים מעולם, ומקצת איני יודע,

משכחת לה לעסק שבועה דממנינן, רישא בג', וסיפא בד' בשלש פרות וסיפא בלרבע, לרמי בר חמא לא משמע ליה כי הוא זה בלא כפירה, כלומר זה אמר, וזה לא היו דברים מעולם, אבל זה אני חייב, וזה איני יודע אי נגנב או שנאבד בשומר חנם לא משמע ליה כי הוא זה,

רישא בג', דאמר ליה ג' פרות נתתי לך, פלגיה דיומא בשאלה, ופלגיה דיומא בשכירות, אי נמי חד יומא בשאלה וחד יומא בשכירות, ומתו ג' כולו בעידן שאילה,

וא"ל שואל חדא לא היו דברים מעולם, וחדא אין בעידן שאילה מתה, ואידך לא ידענא אי בעידן שאילה מתה ואי בעידן שכירות מתה, דמתוך שאינו יכול לישבע משלם,

סיפא בד', דא"ל ד' פרות נתתי לך, ג' בשאלה חדא בשכירות ומתו הנך ג' דשאלה, וא"ל

דף צ"ח ע"ב

שואל חדא לא היו דברים מעולם הרי כפירה, וחדא אין, בעידן דשאלה מתה הרי הודאה וחדא אין דשאלה מתה, ואידך לא ידענא אי דשכירות מתה, ודיקיימא דשאלה או דשאלה מתה ודיקיימא דשכירות, דמתוך שאינו יכול לישבע משלם:

[שנינו במשנתנו] זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע השוכר ששכורה מתה: ואמאי מה שטענו [המשאיל] לא הודה לו [שהשואל לא הודה שפרה אחת היתה שאולה] אף על גב דלוקיימנא כופר ומודה הני מילי לרב נחמן, מיהו, ממנינן לרב הונא ורב יהודה דקדמני [שאין צריך לאוקמה רק בדקתני במתני]. ואמאי יטע, הרי אין כאן הודאה במקצת ומה שהודה לו לא טענו?

אמר עולא, על ידי גלגול, דא"ל אישתבע לי איזו [ראה לעיל ע. מש"ב ע"ז איזו מלשון איה] מיתה [מכל מקום] אפילו היא שכורה יש לי עליך שבועה שכן הוא דכריך דכדרכה מתה דלית לך דרמי בר חמא, דבעי כפירה והודאה בשומרים, דסבירא לן כמאן דאמר עירוב פרשיות כמיב כאן, וכי כמיב כי

ה"ד עסק שבועה? כדרבא

דף צ"ח ע"א

דאמר רבא [תוס'], מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים הוה ליה מודה מקצת, ומחוייב שבועה על השאך, ואינו יכול לישבע והשאר איני יודע, מתוך שאינו יכול לישבע, דאמר איני יודע, מושלם [תוס'],

משכחת לה עסק שבועה דממנינן רישא [בשאלה חצי יום וכו', ושאלה היום ושכרה למחר] בב' פרות, וסיפא [שכר אחת ושאל אחת] בג' [תוס'], [פי' דלעולם אין השואל חייב שבועה משום טענת המשאיל, ולכן מוקי לה שיש בכל אופן ענין של מודה מקצת וזה מחייבו שבועה, ולכן כשמשאיל תובע מן השואל רק על בהמה אחת צריך ב' בהמות כדי שיודע על אחת, ואם התביעה על שתי בהמות צריך ג' בהמות],

רישא בב', דא"ל [המשאיל] ב' פרות מסרתי לך, פלגיה דיומא בשאילה ופלגיה דיומא בשכירות, אי נמי חד יומא בשאילה וחד יומא בשכירות דקאמי לדינא על היום, או על השעה, לא מיתוקמא נפיה אחת מעיקרא, אלא נשמים ומתו, וזה מוצעו על שמים, ומתו תרוייהו בעידן שאילה [וכיון ששואל חייב באונסין, תשלם לי בשביל שתי פרות],

וא"ל שואל, חדא [פרה אחת] אין בעידן שאילה מתה והלה מודה לו נאמת שהוא מחוייב לו דמיה, והיא המציאמו להחייב שבועה על השניה [וע"י שהוא מודה במקצת], טוען איני יודע אם חייב אם לאו, ואידך [פרה השניה] לא ידענא, אי בעידן שאילה מתה, ואי בעידן שכירות מתה, דמתוך שאינו יכול לישבע משלם,

ולכסי נקט ומתו תרוייהו, דאי דקיימא חדא וקאמר ליה אהדא שקלה, ואהדא איני יודע אם בשעת שאילה, אם בשעת שכירות הוה ליה הדיא דמודה הילך, ואיכא מאן דאמר הילך פטור משבועה,

וסיפא דקמני שאל אחת ושכר אחת, ואיני יודע איזה מהן מתה, משכחת לה עסק שבועה כשהיו ממחילה בג' שלשה ומתו השנים, דא"ל ג' פרות נתתי לך, ב' בשאילה ואחת בשכירות, ומתו הני תרתי דשאילה,

ואמר ליה שואל אין חדא דשאילה מתה נאמת מודה ששאלה הימה, ומייב דמיה [והוה ליה מודה במקצת], והיא מחייבמו שבועה על שניה, אידך לא ידענא אי דשאילה מתה, ודיקיימא [וזה שנשארתי חיה] דשכירות היא, אי דשכירות מתה והא דקיימא דשאילה היא, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם,

ולרמי בר חמא דאמר [שכרי להתחייב שבועה משום מודה במקצת צריך גם כפירה במקצת], ד' שומרים צריכין כפירה במקצת והודאה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הוא זה אמרנו הוא דכתיב,

וגלגול שבעה מן המורה היא, מואמרה האשה אמן אמן, כדדרשין בכותה (יח), (א),

את"ל כיון דשייכא כו' [תוס'] איני יודע להעמידו ולא גרסינן ליה, אלא הכי גרסינן ואם תמצא לומר לא אמרינן כיון דשייכא במקצת כו' לא אמרינן כיון דשייכא במקצת, כמאן דשייכא בכולה דמי,

שאלה בבעלים, ושכרה שלא בבעלים, וחזר ושאלה שלא בצעלים מהו, הדר אתיא לה שאלה לדוכתה, או דלמא אפסיקא לה שכירות ביני וביני,

שכרה בבעלים ושאלה וחזר ושכרה מהו מי אמרינן אתיא לה שכירות לדוכתה, או דלמא אפסיקא לה שאלה ביני וביני,⁹ תיקו:

מתני': [שמעון] השואל את הפרה, ושלחה לו [ראובן המשאיל] ביד בנו המשאיל שלחה לו לשואל ביד בנו של משאיל ביד עבדו [של ראובן המשאיל] ביד שלוcho [של ראובן המשאיל],

או ביד בנו [של שמעון השואל] ביד עבדו [של שמעון השואל], ביד שלוcho של שואל או ביד שלוcho של שואל ומתה פטור אם מתה דרך פליגי זה רבה ורב חסדא צהגול קמא (בבא קמא ק.י), רב חסדא ממרץ לה להאי דשואל דמתניתין בשכירו ולקטו שדר צבימו, אכל אין עדים שהוא שלוחו, דאי איכא עדים הוי שלח ומייב השואל צאונסין, משמסרו לו, רבה אומר אפילו עשאו שלח בעדים לאו שלח הוא, להחייב על ידו צאונסין, דהכי קאמר ליה איניש מהימנא הוא, אי צעית לשדורי צדיה שדר,

אמר לו השואל [שמעון לראובן המשאיל], שלחה לי ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוcho, או ביד בנך, ביד עבדך, ביד שלוcho,

או שאמר לו המשאיל, הריני משלחה לך ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוcho, או ביד בנך, ביד עבדך, ביד שלוcho, וא"ל השואל שלח, ושלחה ומתה חייב,

וכן בשעה שמחזירה אם שלח השואל ביד בנו ועבדו או שלוחו, או ביד עבדו ושלוcho של משאיל, לא יצאה מרשותו של שואל עד שתבא ליד המשאיל, ואם מתה דרך חייב, אמר לו המשאיל שלחה לי, או שאומר לו השואל הריני משלחה וכו', ואמר ליה המשאיל שלח, ושלחה ומתה פטור:

דף צ"ט ע"א

גמ': ביד עבדו חייב בתמיהה, קמני אמר לו השואל שלחה לי ביד עבדך, ושלחה לו חייב השואל צאונסיה דרך, והרי לא יצאת מרשות משאיל, ביד עבד כיד רבו דמיא, והרי הוא כאילו הוליקה לו הוא יד עבד ביד רבו?

אמר שמואל, בעבד עברי [תוס'] דלא קני ליה גופיה [תוס'],

[ב"ק קי], ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, המוען טענת גב בפקדון, אינו חייב [שבועה, ותשלומי כפל] עד שיכפור במקצת ויודה במקצת, מאי טעמא דאמר קרא [שמות כב] כי הוא זה היינו הודה במקצת, ובפרשת טוען טענת גב כתיב [ובשפתי חכמים פירש שדורש כי הוא זה כמו כי "אם" זה],

ופליגא דר' חייא בר יוסף [דס"ל דבפקדון גם אם כופר הכל חייב שבועות וכפל], דאמר ר' חייא בר יוסף עירוב פרשיות כתוב כאן פסוק שהוא מפרשה אחת נמערב צו, שאינו מקומו וכי כתיב [שמות כב] כי הוא זה [לא קאי על מוען טענת גב בפקדון אלא], אמלוח הוא דכתיב [דבמלוח אם כופר הכל פטור] דהאי כי הוא זה, צאם כסף מלוח הוה ליה למכתביה, דהם קאי, דאילו צהך פרשמה דפקדון צלא הולאה במקצת מחייב],

ומיגו דמישתבע דכדרכה מתה, מישתבע נמי דשכורה מתה:

[שנינו במשנתין] זה אומר איני יודע וזה אומר כו': הא מני סומכוס היא, דאמר ממון המוטל בספק חולקין,

בעי ר' אבא בר ממל, שאלה בבעלים, שכרה שלא בבעלים [תוס'] וקודם שהחזירה חזר ושכרה מיניה, וצעת שכירתו לא היה עמו צמלאכתו, וגגגה או אצדה צימי שכירות בזהו,

מי אמרינן שאילה לחודה קיימא, ושכירות לחודה קיימא ומילתא אחרימא היא, ואף על גב דכי משך לה מעיקרא צצעלים היא, ותו לא הדר משך לה, [אפ"ה] מייחייב ליה, דצעת שכירות צרשותו היתה, ולא מיתסרא משיכה, וקני חזירו צאמירה, ולעולם קנין אחרימי היא, ושלח צצעלים היא,

או דלמא שכירות בשאלה מישך שייכי [בדרך יש בכלל מאתים מנה], דהא מייחייב בגניבה ואבידה כל חיוצי שוכר דגניבה ואבידה יסן צשואל, ולא הוסיף כלום, ומחמת משיכה ראשונה צאו לו, והיא צצעלים הואי, ופטור,

את"ל שכירה בשאלה מישך שייכי,

[איך יהיה הדין ב] שכרה בבעלים וקודם שהחזירה חזר ו שאלה ממנו שלא בבעלים ומתה כדרכה, וחיוצי זה לא מחמת משיכה ראשונה צא עליה, דהא חיוצי שאלה לא שייך בשכירות מהו, מי אמרינן שאלה לענין אונסין בשכירות ודאי לא שייכא וחיוצי (ד?) מחמת קנין שלא צצעלים צא לו,

או דלמא כיון דשייכא במקצת דחיוצי גניבה ואבידה שעליו יש לתלות צמשיכה ראשונה, כמאן דשייכא בכולה דמי ופטור אף צאונסין,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

רב אמר, אפילו תימא בעבד כנעני, נעשה כאומר ליה הכישה במקל והיא תבא [תוס'] אחרי, הלכך, משיגתה מחזרו של בעלים, בין בלא שומר, בין על ידי שומר, עמדה ברשות השואל, דשעבד נפשיה משתלם מרשותו, והרי הכישה במקל עד אשר יגלה מצימו,

אמר רב הונא, השואל קרדום מחבירו, בקע בו קנאו עד שיכלו ימי שאלתו, לא בקע בו לא קנאו דקסבר אין משיכה קונה בשומרים,

למאי, אילימא לאונסין, מ"ש פרה דמשעת שאילה,

מיתיבי [שנינו בברייתא], השואל הפרה ושלחה לו ביד בנו של משאל, שלח משאל לשואל חייב השואל, וכגון שאמר ליה שלח לי ביד נכד, ביד שלוחו חייב, ביד עבדו פטור ואפילו אמר שלח לי ביד עבדך,

אלא לחזרה שאם בא המשאל לחזור ולתובע ממנו בתוך ימי הזמן שהשאלה לו, בקע בו, לא מצי הדר ביה משאל, לא בקע בו, מצי משאל הדר ביה [דמשיכה לא קני בשומרין],

בשלמא לשמואל, מתניתין [בשאמר השואל למושאל שלח לי ביד עבדך חייב] בעבד עברי, ברייתא [בשאמר השואל למושאל שלח לי ביד עבדך, פטור] בעבד כנעני [בין שהמושאל נתנה ביד עבד כנעני של עצמו, עדיין לא יצאה מיד רשותו עד שיגיע ליד השואל, ולכן פטור], אלא לרב קשיא,

ופליגא דרבי אמי, דא"ר אמי המושאל קרדום של הקדש מעל המשאל לשלם להקדש קרן שנהגה בהשאלתו, ומה היא הנאמה לפי טובת הנאה שבו אומדים בו כמה הוא רוצה להיות נחסר משלו להחזיק לו השואל טובה [הנאה] כזו, טובת הנאה בוגד"ר בלעז (הנאה, טובת הנאה), וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה [תוס'] אפילו ידע לאחר שצא לידו שהוא של הקדש, שמכין שגג בו המשאל ונתחייב דמי טובת הנאה להקדש יגלה הנייה לחולין,

אמר לך רב, לא תימא כדתרצה רב נעשה כאומר לו, אלא רב מוקי לה למתניתין כאמר לו הכישה במקל והיא תבא אחרי, דשעבד נפשיה מצי נפקא מחזרו, ומשום דשלח עבדו עמה לא מיפטר נעשה כאמר ליה, אלא אימא באמר ליה הכישה במקל, והיא תבא,

ואי לא קנאו במשיכה אמאי מעל המשאל עד שיבקע בו השואל, ואמאי חבירו מותר לבקע בו לכתחילה, ניהדריה [שואל] ולא ליקנייה [שואל], ולא לימעות [הראשון],

דאיתמר השאילני פרתך וא"ל ביד מי, וא"ל הכישה במקל ותבא, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב, כיון שיצאת מרשות מושאל [תוס'] ומתה חייב,

ופליגא נמי דרב הונא דרבי אלעזר דר' אלעזר, דא"ר אלעזר בדרך שתקנו משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרים [תוס'],

נימא מסייע ליה, השאילני פרתך ואמר ליה ביד מי, ואמר ליה הכישה במקל והיא תבא, כיון שיצאת מרשות מושאל ומתה חייב,

תניא נמי הכי, כשם שתקנו משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרים [תוס'], וכשם

דף צ"ט ע"ב

[וירוחה] אמר רב אשי, הכא במאי עסקינן כגון שהיתה חצרו של שואל לפניו מוצאיו של מושאל שחזרו של משאל פתוחה לרשות הרבים, וחצר השואל לפניו ממנו, ופתוחה לחצרו של משאל שאין נכנסין ויוצאין לחצרו של שואל אלא דרך חצרו של משאל, דהאם סמכא דעתיה דשואל, דמשעמדו הצעלים לפניו להטותה לצד חצרו של שואל ומצי לה בחוטרה ודאי להאם ריהטא, והואו הוא דמשעבד שואל נפשיה, אלא אם היתה זריכה לצד דרך רשות הרבים לעולם אימא לך אפילו אמר ליה הכי לא סמכא דעתיה שיפקירה המשאל בלא שומר, ולא שעבד נפשיה עד שתצא לידו, דכי משלחה לה, ודאי להתם אזלא,

שקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה [קרקע נקנית בכסף או בשטר או בחזקה] דנעל ופרץ וגדר כל שהוא, ובמסכת קדושין (כו, א) ילפינן להו כך שכירות קא סלקא דעתך שכן בהמה וכלים נקנה בכסף ובשטר, ובחזקה,

שכירות מאי עבדתיה להקנות עד שימשוך, ומאי חזקה בלא משיכה משכחת ליה?

אי הכי מאי למימרא? לא צריכא דאיכא גזייתא שיש בחצר המשאל זיוות ועוקצין, שיכולה לקור שם ולהשמיט במחצא, דשטול"ט בלעז (מבואות קטנים, פיעות רחוב), בלשון [התלם ז] כי גז חיש וכמו (במדבר יא) ויגז שלים מהו דתימא לא סמכא דעתיה, דלמא קיימא התם, ולא אתיא אזלא להדיא, קמ"ל דסמכא דעתיה,

אמר רב חסדא שכירות קרקע השכיר לו ביתו, משנתן לו כסף או שכתבו לו בעלים ביתו מושכן לך, ומסר לו השטר, או שהחזיק בו השוכר אין אחד מהם יכול לחזור,

אמר שמואל, האי מאן דגזיל חביצא דתמרי מחבירו ממרים

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אלא סבר דאניה שוה] ולא יליף מיניה דהר בתלמי חזירו שלל מדעתו של בעל הבית, דהא שמעינן ליה הכא, דלא משוי דין הדיוט כהקדש,

וממאי דמההיא הדר ביה, דלמא מהא הדר,

לא מההיא הדר ביה, כדרבא, דאמר רבא הקדש שלל מדעת, כהדיוט מדעת דמי שהקדש מונח למעול לכל הכא ואין מוחה בידו, ורמנא אמר מאן דמיסתי למעול, ורמנא ידע [ראה רשב"א],

אמר רבא, הני שקולאי נשאי משאי דתברו חבית' דחמרא לחנוואה, ביומא דשוקא מיזדבנא בה', בשאר יומי מיזדבנא בארבע, אהדרו ליה ביומא דשוקא, מהדרו ליה חביתא דחמרא, בשאר יומי מהדרו ליה ה' [שאם היה לו היין היה יכול למכרו], [תוס']

ולא אמרן דמהדרו ליה חמשה אלא דלית לחנוואה חמרא לזוני, דהשתא ודאי אי אהדרו ניהליה הוי מוצין ליה אלא דלא ה"ל חמרא לזוני, אבל ה"ל חמרא לזוני ולא זין, גלי דעמיה דלא הוה מוצין, ולא משלמי אלא חביתא דחמרא, וכי מהדרי ליה נמי חמשה מנכי להו חנווי מחמשה אגר טרחא כפועל בטל, כמה הוא רוצה לישב ולא למכור יין חבית אחת פרוטה וישב בטל הא איבעי ליה לזוני [פי' הרי היה צריך למכור את היין שהיה לו, והרי לא מכר, ולכן אין לו טענה שאם היו מחזירין לו היין היה מוכרה],

[וגם כשמשלם לו בשביל היין] ומנכי ליה אגר טירחיה ודמי ברוזייתא שטמנין למכרזי צעיר על יין בשוקים וברחוקות, יש צבית פלוגי יין למכור,

[לעיל מ': [בלשון ראשון גורם רש"י: ברוזייתא] שטמן דמיס לחנווי למוכר, ומוציאן ומכרזי עליו בחזות [advertisement], כרוזייתא לשון כחל, [ללשון אחר גורם רש"י: ברוזייתא] לשון אחר אומנות יש צנקיית צחא חבית של חרס, וזריך ליתן שחר]:

[התחלתי השיעור ברבים עירובין דף מ' מחזור י"ב:

מתחלת הש"ס ברכות 63 שבת 156 עירובין 38 = 257

עירובין 66, פסחים 120, שקלים 21, ראש השנה 34, יומא 87, סוכה 55, ביצה

39, מגילה 31, תענית 30, מועד קמן 28, חגיגה 26 = 537

נשים: יבמות 121, כתובות 111, גיטין 89, קידושין 81, נדרים 90, נזיר 65, סוטה

48 = 605

נויקין: בבא קמא 118, בבא מציעא 99, [מעירובין מ' ועד כאן יש 1359 דף דהיינו

חצי הש"ס] נשאר 19, בבא בתרא 175, סנהדרין 112, שבועות 48, מכות 23,

עבודה זרה 75, הוריות 13 = 682

קדשים: זבחים 119, מנחות 109, חולין 147, בכורות 60, ערכין 33, תמורה 33,

ביתריות 28, מעילה 21, קנים 8, חמדי 4, מדות 3, נדה 72 = 637, 2718 =

1359 חצי הש"ס של 2718]

המדונקים יחד קרי חבילא, ואית בהן חמשין חמרי, ואית בה חמשים תמרי, אגב הדרדי הלוקח יחד [אם מוכר כל החמשים יחד] מזדבנן בנ' נכי חדא אינו נתן צהס אלא מ"ט פרוטות, כדי שימכור וימכור אחת אחת וישכור פרוטה, [אבל המוכר] חדא חדא, מזדבנן בנ' [פרוטות],

להדיוט אם משל הדיוט הוא, משלם לו כמו שהן נמכרים ביחד, ואין מדקדקין להחמיר עליו, כדקאמר טעמא לקמן שמין בית סאה וכו' [באותה שדה] משלם חמשים נכי חדא, להקדש משלם חמשים וחומשייהו, מה שאין כן במזיק הקדש, אחומשין קאי, דלא משלם חומשא,

דאמר מר ויקרא כב איש כי יאכל קדש, פרט למזיק [תוס']

מתקיף לה רב ביבי בר אבבי, להדיוט אמאי משלם חמשים נכי חדא, נימא ליה אנא חדא חדא הוה מזבנינא להו?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, שמין בית סאה באותה שדה תנן [תוס'], [תוס'] גבי ניזקין דשן צבצא קמא (נה:) כי יבער איש שדה או כרס וגו' מן כילד משלמת מה שהזיקה, שמין בית סאה באותו שדה, כמה הייתה יפה וכמה היא יפה, ואין מדקדקין להיות שמין האכילה לצדה מה הייתה שזה הערוגה זו שנאכלת, אלא מה נחסר בית סאה מדמיו, אם היה צא למכור הקרקע עם זריעתה, מה חסרו דמיו צבציל אכילת ערוגה זו, דהיינו קולא גביה, דהבא לקנות קרקע לא יענינו [הלוקח מלקנות אותה] צדק [בשביל אכילת ערוגה אחת], וצדכר מועט יתפטר בפחות דמיס, ומקרא יליף לה צבצא קמא (גמ, ז),

למימרא דסבר שמואל, דין הדיוט לאו כדין גבוה דמי, והתנן נטל [הגובר] אבן או קורה מחקדש במסכת חגיגה (י, ז) פרכין מכדי מישקל שקליה, מה לי צנאה הוא ומה לי נתנה לחזירו, ואוקמינן בגזבר שאבני קודש מסורין לו עסקינן, דכלאו הכי נמי צרעותו הוה מנחא, הלכך לא מעל בהגבהתו, לא מעל,

נתנה לחבירו הוציאה לחולין, שקנאה חזירו צממתו, והוא ישלם להקדש, הוא מעל, וחבירו לא מעל,

בנאה גזר בתוך ביתו לא מעל והתם אוקימנא כגון שהתנה על פי ארובה, דלא שנייה עד שידור תחתיה בשוה פרוטה,

ויתבי ר' אבהו קמיה דרבי יוחנן, ויתבי וקאמר משמיה דשמואל, זאת אומרת דכי דר תחתיה מעל, ואף על גב דלא שנייה [שלא שינה בבית כלום], דהר בתלמי חזירו שלל מדעת בעלים, צריך להעלות לו שחר, אפילו בתלמי דלא קיימא לאגרא, דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר, דהא הכא שלל מדעת הקדש דר, וקאמר דמשלם מעילה להקדש הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שחר, ומדקאמר זאת אומרת, שמע מינה יליף הדיוט מהקדש, לדקדק אחריו,

(א"ל רבי יוחנן) הדר ביה שמואל מההיא [דהקדש דומה להדיוט,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דף ק' ע"א

מתני': המחליף פרה בחמור, וילדה,

להכי נקט המחליף ולא אמר המוכר פרמו וילדה, דאילו מוכר צמעות לא קני לוקח עד דמשך, וכיון דמשך מידע ידיע אי ילדה כבר אי לא ילדה כבר, וליכא לספוקי צעד שלא מכרתה, ומשלחתה, אבל מחליף פרה בחמור, לא היה צריך למשוך הפרה או החמור, דאחד מהן שמשך נקנין חליפין לחצירו צמשיכומו של זה, בכל מקום שהן, כדאמרינן בזהב (לעיל מו.). כל הגעשה דמיס בזהב, כיון שזכה זה נחמייז זה בחליפין, לפי ששמשך זה צעל הפרה את החמור, נקנית הפרה לצעל החמור, ואין ידוע אם ילדה או לא ילדה,

וכן המוכר שפחתו וילדה דקיימא לן עבד נכרי נקנה בכסף, וכשנתן מעות ניקנית לו השפחה, ואפילו היא צנית בעלים, זה אומר עד שלא מכרתה, וזה אומר משלחתה, ואין ידוע אם עד שלא ילדה נתן הכסף והעובר שלו [של הקונה], או לאחר שילדה והולד של בעלים, זה אומר כן וזה אומר כן יחלוקו,

[ותמיה היכא איירי, אי בידעו שהיא מעוברת, היכא ס"ד דמוכר להשיב לו פרה ריקנית ושפחה ריקנית, והרי שניהן שוין יותר כשהן מעוברות וכו', וראיתי בשטמ"ק שהתעורר קצת בזה ולפי קוצר דעתו, לא השקיעו דברי קדשו רעבוני יכין].

היו לו ב' עבדים, אחד גדול ואחד קטן, וכן ב' שדות אחת גדולה ואחת קטנה, הלוקח אומר גדול לקחתי, והלה אומר איני יודע, וזה בגדול,

המוכר אומר קטן מכרתה, והלה אומר איני יודע, אין לו אלא קטן,

זה [הלוקח] אומר גדול, וזה [המוכר] אומר קטן, ישבע המוכר בגמרא פריך עלה שהקטן מכר,

זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע, יחלוקו:

גמ': אמאי יחלוקו, וליחזי ברשות דמאן קיימא [תוס'], וליחזי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה?

א"ר חייא בר אבין אמר שמואל, בעומדת באגם [שאינה ברשותו של אחד מהם], שפחה נמי דקיימא בסימטא קרן זית הסמוכה לרצפה, [ו?]מוכרין בה בהמות ועבדים [או ברה"ר],

ונוקמא אחזקת דמרא קמא, וליחזי אידך המע"ה?

הא מגי סומכוס היא [תוס'], דאמר ממון המוטל בספק, חולקין בלא שבועה,

אימור דאמר סומכוס, בשמא ושמא צשור שנגח את הפרה (צבא קמא מו, א) בברי וברי כגון מתניתין, דזה אומר כן הוא, וזה אומר כן הוא ב"י אמר?

אמר רבה בר רב הונא, אין, אמר סומכוס אפילו בברי וברי,

רבא אמר, לעולם כי אמר סומכוס שמא ושמא, אבל ברי וברי לא אמר, ותני [וכן תאמר במשנה] זה אומר שמא עד שלא מכרתה, וזה אומר שמא משלחתה,

תנן, זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע, יחלוקו, בשלמא, לרבא מודסיפא שמא ושמא, רישא נמי שמא ושמא, אלא לרבה בר רב הונא דאמר אין אמר סומכוס אפילו ברי וברי, השתא ברי וברי אמר יחלוקו, שמא ושמא מיבעיא?

אי משום הא לא איריא, תנא סיפא לגלויי רישא, שלא תאמר רישא שמא ושמא, אבל ברי וברי לא, תנא סיפא שמא ושמא, מכלל דרישא ברי וברי דמי צמא ושמא למה לי, ואפ"ה יחלוקו,

תנן זה אומר גדול, וזה אומר קטן, ישבע המוכר שקטן מכר, בשלמא לרבא דאמר, כי אמר סומכוס [יחלוקין רק ב] שמא ושמא, אבל ברי וברי לא אמר [יחלוקין], מש"ה ישבע,

אלא לרבה בר רב הונא דאמר, אין אמר סומכוס אפילו ברי וברי, אמאי ישבע מוכר, יחלוקו מיבעי ליה?

מודה סומכוס, היכא דאיכא שבועה דאורייתא, כדבעינן למוכר לקמן דלקמן מוקמינן לה בדקטעה לידה, דלאו הילך הוא, האי דקא מודי ליה בגויה, ואית ליה נשבעין על העבדים, ואית ליה טענו בחטים והודה לו צשעורין חייב?

[שנינו במשנתנו] היו לו ב' עבדים, אחד גדול ואחד קטן [זה הלוקח] אומר גדול, וזה [המוכר] אומר קטן, ישבע המוכר שהקטן מכר [וכו']:
אמאי ישבע [ודאי מחייבת ליה שבועה משום מודה במקצת], מזה שטענו לא הודה לו, ומה שהודה לו לא טענו דלא דמי לטענו מאה והודה לו חמשים, דהסתמך טענה עגמה הודה לו [שהרי המדובר אודות מבין], אבל זה מודה לו צעל אחר, ועל זה שטענו, אומר לו לא היו דברים מעולם,

ועוד אפילו אית ליה כמאן דאמר טענו חטים והודה לו צשעורין חייב, הילך הוא וזה שמודה עליו מוכן הוא לטעו, ואיכא למאן דאמר דהילך פטור, כפרק קמא (ד.).

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ועוד אין נשבעין על העבדים?

- [לפיכחם יש כאן ג' קשיות: 1. מה שמענו לא הורה לו ומה שהורה לו לא טענו, 2. הילך הוא, 3. אין נשבעין על העבדים].

אמר רב [דמיירי בתובע את השליח], **בטוענו דמי** [ממון], **דמי עבד** גדול מסמתי לך צידך [כן אומר לשליח] שמקנהו לי, ולא קנית, ומצנעו הדמים, וזה אומר **דמי עבד קמין** יש לך צידי, **דמי שדה גדולה**, **דמי שדה קטנה**,

ושמואל **אמר**, בטוענו כסות עבד גדול, כסות עבד קטן, עומרי שדה גדולה, עומרי שדה קטנה,

דף ק' ע"ב

כסות מה שמענו לא הורה לו ועל כסות אחרת הורה לו, ואינה מאומה שטענו ומה שהורה לו לא טענו?

בדאמר רב פפא בְּדִיילָפִי [ראה בהגהות הב"ח] [ג"ב דרך מוכרי בגדים לעשות בגדים גדולים וכשנא לקנות בגד קטן פוחתין התפר מלמטה ולזקחין משם חתיכה מלמטה סביב ואז ראוי לקטן, בדיילפי ענין חבור תרגום וחומר ויתלפך. חכמת מנחם] שצגד שלם היה, ועדיין ממוצר, זה אומר כסות גדולה [מכרתי לך] [מכרתי לי. רש"ש], זה אומר כסות קטנה, **הכא נמי בדיילפי**,

קשיא ליה לרבי הושעיא מידי כסות קתני עבד קתני? אלא א"ר הושעיא, כגון שמענו עבד בכסותו ושדה בעומריה,

ואכתי כסות מה שמענו לא הורה לו ומה שהורה לו לא טענו, א"ר פפא בדיילפי,

קשיא ליה לרב ששת, זוקקין אתא לאשמועינן, [הא] תנינא [שבועות לח: ריש שבועת הדיינין] זוקקין הנכסים שאין להן אחריות את הנכסים שיש להן אחריות, לישבע עליהן?

אלא **אמר רב ששת**, **הא מני ר"מ** היא לקמן בצרייתא המחליף פרה בחמור דאמר ר"מ **עבדא כמטלטלין דמי**, ושצנע עליו, ולקמן פריך ליה אשדות, דקתני במתניתין נמי נשבעין,

ואכתי מה שמענו לא הורה לו, ומה שהורה לו לא טענו?

סבר לה כר"ג, דתנן טענו חטים והורה שעורים פטור, דצעינן הודאה ממין הטענה עצמה, ר"ג מחייב,

אכתי הילך הוא?

אמר רבא, **עבדא דקטע לידיה** [המוכר] להסוא ענד קטן דמודה ליה נגויה, **ושדה שחפר בה** [המוכר] **בורות שיחין ומעורות** [צריך לפרש שהמוכר קטע חיד וחפר הבורות וכו', כדי שיתחייב הוא להקנה על זה החזק, ומטעם זה אינו הילך, כמו שהבאתי לקמיה מהב"י],

[ו"ל הטור בחו"מ סימן פז תבעו שני כלים, והורה לו באחד מהן, ואמר ליה הילך, וטוען התובע שנשתמש בזה [פי' בכלי זה] שלוח מודה לו, ונפחת מרמיו, אם יש לו עדים בזה, או שהוא בעצמו מודה לו אין זה הילך].

וכתב ע"ז הב"י משום דכיון שנפחת מרמיו, הוה ליה כחופר בקרקע שיחין ומעורות דלאו הילך הוא כדאמרינן בהשואל, דכיון שמחוסר תשלומין מאותו פחת לאו הילך הוא, וכן הלכה],

[וחזור על מה שאמר לעיל דאתיא כר"מ דסבר עבדא כמטלטלין] **והא ר"מ איפכא שמעינן ליה** לרבי מאיר, דאמר ענדא כמקרקעי דמי, דתנן גזל בהמה והזקינה, עבדים והזקינה **משלם כשעת הגזילה**, ר"מ אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך דקיימא לן, צנא קמא (גא), א) קרקע אינה נגזלת, וכל מקום שהיא צרשות בעליה עומדת, וענד כמקרקעי דמי, ואינו נגזל להיות נקנה לגזלן, לשלם דמים, הילכך, כי אזקין צרשומיה דמריה אזקין,

הא לא קשיא, דאיכא לשנויי כדמחליף רבה בר אבבה ותני אלא הא קשיא ממאי דקסבר רבי מאיר וכו' כדקתני במתניתין וכן שמי שדות, וקאמר ישצב רבי מאיר אומר משלם כשעת הגזילה, וחכ"א, אומר לו בעבדים הרי שלך לפניך,

אלא [זה הקשיא על רב ששת, שהלא המשנה מדבר על עבדים ושדות, ואי מוקי מתנא' כר"מ נמצא אתה אומר שגם בקרקעות אית ליה לר"מ דנשבעין, ומנין לו זה שלומד כן מעבדים] **ממאי דסבר ר"מ** מקשינן קרקע לעבד, מה עבד נשבעין אף קרקע נשבעין, דלמא אעבד הוא דנשבעין ונשבעין עליו אבל אקרקע לא אינן נשבעין?

לא ס"ד, דתניא, המחליף פרה בחמור, וילדה, וכן המוכר שפחתו וילדה, זה אומר ברשותי וזה שותק, וזה,

זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקן,

זה אומר ברשותי וזה אומר ברשותי, ישבע המוכר שברשותו ילדה, לפי שכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין מי שמצדעין אותו הוא נשבע להפטר מלשם, ולא התוצע נשבע ליעול, דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם, מי שעליו לשלם הוא נשבע (שצעות מה, א), דברי ר"מ,

וחכ"א, אין נשבעין לא על העבדים, ולא על הקרקעות, לאו מכלל דר"מ סבר נשבעין מדקאמרי ליה ולא על הקרקעות מכלל דשמעינן דאמר דאקרקעות נמי נשבעין?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אילנות, אבל ברורות שלפניו ידע כל אחד שקציצת העץ אינו משחית את האילן, שהוא חוזר וגדל מן מה שנשאר סמוך לקרקע וגם מן השרשים, והוא נקרא coppicing

Coppicing is a traditional method of woodland management in which young tree stems are repeatedly cut down to near ground level. In subsequent growth years, many new shoots will emerge, and, after a number of years the coppiced tree, or stool, is ready to be harvested, and the cycle begins again. Wikipedia],

ועשו זיתים רעים פחות מרביעית לסאה שאין נקאה שנה רביעית שנה, הרי אלו טעמא מפרש בגמרא של בעל הזיתים [של הקנה],

[ול' נראה דהא מלתא דלא שכיחא הוא שלא תעשה סאה רביעית שנה, ולכך פי' שהאילן שהיה ראוי לעשות סאה זיתים בעודו בתקפו, עכשיו עושה פחות מרביעית שנה. ריטב"א]

[אם הקרקע שהם עומדים בו בית סאה [שהוא?] חמשים אמה על חמשים אמה עשו זיתים פחות מרובע הקב הרי הם לבעל הזיתים, אבל אם עשו רביעית לסאה יחלוקו בעל הקרקע ובעל הזיתים. ר"ח וכן פי' ה"ר יהונתן. שטמ"ק],

עשו רביעית לסאה, זה אומר זיתי גדלו, וזה אומר ארצי גדלה, יחלוקו [שכן הוא האמת, שגדלה מכח שניהם],

שטף נהר זיתיו, ונתנם לתוך שדה חבירו, זה אומר זיתי גדלו, וזה אומר ארצי גדלה, יחלוקו [שכן הוא האמת, שגדלה מכח שניהם]:

נב: ה"ד, אי דאמר ליה קוץ לאלתר, אפילו פחות מרביעית נמי לבעל הקרקע, אי דאמר ליה כל אימת דבעית קוץ, אפילו רביעית נמי לבעל זיתים?

לא צריכא, דאמר ליה סתמא, פחות מרביעית לא קפדי אינשי, רביעית קפדי אינשי,

א"ר שמעון בן פזי, ורביעית שאמרו [שצריך שיהיה net profit רביעית],

דף ק"א ע"א

חזין מן ההוצאה שהוא מוציא צמסקמן ונעצירמן:

[שנינו במשנתנו] שטף נהר זיתיו: אמר עולא, אמר ריש לקיש, לא שנו [שיחלוקו] אלא שנעקרו בגושיהן [נקט הכי משום תוך שלש דאל"כ הו' ערלה. תוס'] עם הקרקע שסביבותיהן שיכולין לחיות על ידו, [שאו] פטורין מן הערלה, כדתנן אילן שנעקר והסלע עמו, אם יכול לחיות פטור [מן הערלה], ואם לאו חייב,

[ועוד תנא] ולאחר שלש כלומר אפילו נעקרו בגושיהן, לא שנו דיחלוקו, אלא

ממאי, דלמא כשם קאמרו ליה, כי היכי דאודית לן בקרקעות, אודי לן נמי בעבדים,

תדע, דתנן ר"מ אומר יש דברים שהן בקרקע ממוזרים ואינן בקרקע, ואין חכמים מודים לו,

כיצד, י' גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש ר"מ מחייב שזוהי וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע ואין נשעין עליהן,

וא"ר יוסי בר חנינא, ענבים העומדות ליבצר איכא בינייהו, דמר סבר כבצורות דמיין, ומר סבר לאו כבצורות דמיין אכל בקרקעות וצריך לקרקע מודה,

אלא, לעולם כדרכי הושעיא, ודקשיא לך זוקקין, איצטריך, סד"א כסות עבר כעבר דמי ומדא מילתא היא, ולא מחייב שזוהי עומרי שדה כשדה דמי קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע אצרימא קא מהדר, דהמחליף פרה צממור יחלוקו: הא מני סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין,

אימא סיפא זה אומר ברשותי וזה אומר ברשותי, ישבע המוכר שברשותו ילדה,

[בשלמא רבא מוקי לה למתני' בשמא ושמא] ולרבה בר רב הונא דאמר אין אמר סומכוס אפילו ברי וברי, אמאי ישבע מוכר, יחלוקו מיבעיא?

מודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורייתא,

[וג' הקשיות דלעיל: 1. מה שמוענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו, 2. הילך הוא, 3. אין נשבעין על העבדים, נתרץ כד' ודקטעה לידה דשפחה כדרבא דלאו הילך הוא, וממין הטענה הוא דשפחה וולדה חד גופא הוא טעין ליה, וזה הודה צמקמא, ורבי מאיר אית ליה נשעין על העבדים:]

מתני': המוכר זיתיו [עצי זית שלו] לעצים שיקון אותן לשריפה, ושהה אותן צקקע,

[וצ"ע איך היה קוצץ עץ מאכל, והא אמרין בב"ק צא: א"ר חנינא לא שכיב שיבתח ברי, אלא דקן תאינתא בלא זמנה? וגם צריך להבין למה לא הגיב שום מפרש על שאלה זו? אלא האמת הוא שזה רק קשה לנו, שאיננו בקיאים בגידול

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דמי, מעשר ונותן לו,

לאחר שלש שנים שטופן הנהר, שאילו נטען ממחלה צעל הקרקע בלא גושיהן, כבר יאלו עכשיו מכלל הערלה, דהשתא לא מהני ליה גושין דצעל הויחיס מיד, לאחר שלש,

א"ל רב כהנא לרב פפי, ואמרי לה לרב זביד, אלא הא דתניא רבי יהודה אומר המקבל שדה אבותיו [לפי מה דקיימין עכשיו מיירי בשדה בא"י] ממציק אנס נכרי, מעשר ונותן לו, מאי איריא מציק, אפילו אין מציק נמי?

אבל בתוך שלש גושין דצעל הויחיס הוא דקשרי להו הכל של בעל הויתים, דאמר ליה אי את נטעת, בתוך שלש מי הוה אכלת,

אלא לעולם יש קנין לנכרי בארץ ישראל, להפקיע מיד מעשר, ואי נמי אין קנין ומקבל לאו כחוכר דמי מקבל לאו כחוכר דמי, ואין מוטל עליו לפטור חלקו של נכרי, דלא פורע חובתו הוא שצרכות הנכרי גדל,

ולימא ליה [בעל הקרקע], אי אנא נטעי, לאחר שלש הוה אכילנא ליה כוליה [תוס'], השתא קאכלת פלגא בהדאי?

ומאי שדה אבותיו, שדה אבותיו ממש והנכרי גולה מהם, ולדידיה הוא דקנסוה רבנן דקיס לן בגויה דאיירי דחביבא עליה לא מימנע דהכי מלקבלה למתנה טפי ואזיל וטפי על שאר ארסין את המעשר [?] הוה ומקבל ליה מקבל לה, אבל איניש דעלמא לא אי רמיט עליה לעשורי לא מקבל לה לא קנסוה רבנן,

אלא כי אתא רבין אמר ריש לקיש, לא שנו אלא שנעקרו בגושיהן, ובתוך שלש [חולקין], אבל לאחר שלש הכל לבעל הקרקע, דאמר ליה אי אנא נטעי לאחר שלש מי לא הוה אכילנא ליה כוליה,

ולדידיה מ"ט קנסוה רבנן מה מטא שקנסוהו? אמר ר' יוחנן כרי שתהא ברה בידו [תוס'] שיחזור ויקנה, מתוך שיקשה עליו המעשר, יטרם ויוסיף הדמים ויסלק הנכרי ממנה, ברה ברוחה ומוחזקת,

ולימא ליה [בעל הויתים], אי את נטעת בתוך שלש לא הוה אכלת, השתא קא אכלת פלגא בהדאי?

אמר רבי ירמיה משום הכי נקט ליה הכא, דדמיא להך דלעיל כגון דא צריכא רבה,

משום דאמר ליה [בעל הקרקע, עדיין אני חסר], אי אנא נטעי, הוה קטיני הוו זימס דקין ולא היה להן כל זורענא תחותייהו סילקא [beets] וירקא [ובהם הייתי אוכל מיד שאין בהם ערלה],

איתמר, היוורד לתוך שדה חבירו ונטעה חילנות שלא ברשות, אמר רב שמיין לו [לנוטע זה], וידו על התחתונה אם השבח יתר על הוצאה יש לו הוצאה, ואם הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא שבת,

תנא, אמר הלה [בעל הויתים] זיתי אני נוטל [שעקור עצי הוית], אין שומעין לו [תוס'], מאי טעמא? אמר רבי יוחנן משום ישוב ארץ ישראל,

ושמואל אמר [למובת הנוטע], אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו, לנוטעה,

אמר ר' ירמיה כגון דא צריכא רבה שאם לא פרשה רבי יוחנן, לא היינו אומרים אותה מסבא,

אמר רב פפא ולא פליגי, כאן בשדה העשויה ליטע חילנות, שיפה [שדה זו] לאילן יותר מזרעים איתא דשמואל כאן בשדה שאינה עשויה ליטע [ראה רשב"ם ב"ב מב:],

תנן התם ר' יהודה אומר, המקבל שדה אבותיו מן הנכרי [לפי חס"ד מיירי שהיה לנכרי שדה בארץ ישראל, והישראל קיבל השדה ממנו לעבדה] למתנה [פ'] הוא יעבור השדה ויתן חצה שדה לנכרי, מעשר מחלה כל התבואה, ונותן לו ואחר כך נותן לו לנכרי חלקו, ונמצא מעשר משלו על של נכרי ומפסיד,

והא דרב לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דההוא דאתא לקמיה דרב, א"ל זיל שום ליה [ולא פירש עדיין מה ישום], א"ל לא בעינא, א"ל זיל שום ליה וידו על התחתונה, א"ל לא בעינא איני ספן דנטיעתה, שדה לנן היתה לי,

סברוה, מאי שדה אבותיו [תוס'], ארץ ישראל, ואמאי קרו לה שדה אבותיו, שדה אברהם יצחק ויעקב, וקסבר אין קנין לנכרי בארץ ישראל, להפקיע מיד מעשר,

לסוף חזייה דגדרה, וקא מנטר לה, א"ל גלית אדעתך דניחא לך ועשימה שדה העשויה ליטע, וידו על העליונה הוא כשאר שחלי העיר, כמנהג המדינה זיל שום ליה וידו על העליונה,

ומקבל למתנה כחוכר דמי כאילו מקבלה בכך וכך כורין לשנה, דין עושה ודין אינה עושה, מה חוכר בין עבד ובין לא עבד, בעי עשורי ומיתן ליה, דכי פורע חובתו דמי, אף מקבל נמי, כי פורע חובתו

אבני חן על מסכת בבא מציעא

רשב"ג אומר, חנות של נחתומים מוכרי ככרות ושל צבעים, שלש שנים וזגמרא מפרש מפני שהקיסן מרובה לזמן ארוך:

[מתחלה ס"ד שהמשנה מדבר על השוכר בית לימות הגשמים שאינו יכול להוציאו כל ימות הגשמים שכן כוונת השכירות, וע"ז מקשה א"כ יהיה הדין כן גם בימות החמה? וחזר ומפרש שהמשנה מדבר אימתי צריך המשכיר להודיע לשוכר שיצא מן הדירה],

נב"ז: מ"ש ימות הגשמים קא סלקא דעתך האי צימות הגשמים לימי הגשמים קאמר, שפירש לו השכר לי צימן לימות הגשמים דכי אגר איניש ביתא בימות הגשמים, אגר לכולהו ימות הגשמים,

ימות החמה נמי, דכי אגר איניש ביתא לכולהו ימות החמה אגר דהא לימות החמה קאמר ליה?

אלא בימות הגשמים היינו טעמא, דלא שכיח ביתא למיגר ובשוכר סתם קאמר, ואשמועינן דהשוכר סתם, שלא פירש זמן, הוי שכירות שלשים יום, הלכך צימות החמה, דשכיח צימא, אס צא להוציאו לסוף שלשים מוציא, וצימות הגשמים דלא שכיח צימא, אף על גב דלא אגרי אלא שלשים יום, אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח, ומייד ליתן לו בכל חדש כשכר חדש הראשון,

אימא סיפא, בכרכים אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש, ואילו מלו ליה יומי שכירות בימות הגשמים מפיק ליה, ואמאי הא לא שכיח ביתא למיגר,

אמר רב יהודה, להודיע קתני הנך שלשים ושנים עשר חדש דקמיני צמתינן, להודיע קאמר, וה"ק המשכיר בית לחבירו סתם [שהשכיר לו דירה בכך וכך לחודש] [כלו] [וכלו רר"ק] ימי השכירות צימות הגשמים, אין יכול להוציאו בימות הגשמים, מחג ועד הפסח משום דלא שכיח צמי [בימות הגשמים], אלא א"כ הודיעו צימות החמה שלשים יום מעיקרא [ומודיעו היינו שאומר לו] שלא ירחיב לו הזמן משיכלה זמנו [פי' כשיגיע זמנו באמצע ימות הגשמים לא יתן לו זמן נוסף], והיינו מט"ו צאלול צריך להודיעו, [שהוא?] שלשים יום קודם החג,

[ראה א"ס # 8 שרוצה לדייק מכאן שגם אם שכר לזמן מסוים] גם בימות החמה צריך להודיעו שלשים יום מקודם, אבל לדעתנו זה אינו נכון, שרש"י מדבר רק על מי שכלה זמנו בימות הגשמים שצריך להודיעו בימות החמה, בזמן שהיה לו עדיין שלשים יום בזמן דשכיחי בתו],

וממילא שמעינן, אס כלו לו ימי שכירותו צימות החמה, אינו יכול להוציאו עד שלשים יום מההודיעו, ואס צא להוציאו בזמנו, צריך להודיעו שלשים יום קודם הזמן, ובכרכים צריך להודיעו שנים עשר חדש קודם יציאתו, ואס לא הודיעו לא יצא, אלא נוטן לו כמשפט הראשון,

איתמר, היורד לתוך חורבתו של חבירו, ובנאה שלא ברשותו, ואמר לו עצי ואבניי אני נוטל [פי' כיון שבעל החורבה לא רצה לשלם אמר הבונה אני מפרק את הבנין ונוטל בחזרה עצי ואבניו], רב נחמן אמר שומעין לו, רב ששת אמר אין שומעין לו [ויד הבונה על התחתונה],

מיתבי, רשב"ג אומר בית שמאי אומרים שומעין לו, וב"ה אומרים אין שומעין לו, לימא רב נחמן דאמר כב"ש?

[וירוחה] הוא דאמר רב נחמן כי האי תנא דאמר לא נחלקו צית הלל דצדק, כרבי שמעון בן אלעזר, דתניא שומעין לו דברי ר' שמעון בן אלעזר, ר' שמעון בן גמליאל אומר בית שמאי אומרים שומעין לו וב"ה אומרים אין שומעין לו,

מאי הוי עלה? א"ר יעקב אמר ר' יוחנן

דף ק"א ע"ב

בבית היורד לתוך חורבה וצנאה שלא ברשות שומעין לו, בשדה היורד לתוך שדה ונטעה שלא ברשות, ואמר נטיעתי אני נוטל אין שומעין לו [תוס'], בשדה מ"מ, משום ישוב א"י,

איכא דאמרי, משום כחשא דארעא שכר הכחשו הנטיעות את השדה שינקו ממנה [ואינו יכול לומר נטיעתי אני נוטל],

מאי בינייהו? איכא בינייהו חוצה לארץ למאן דאמר משום כחשא דארעא ממנה אפסדיה, ואפילו צנאה לארץ נמי אין שומעין לו:

מתני': המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים, אינו יכול להוציאו זגמרא מפרש לה לכולהו, [וימות הגשמים היינו] מן החג ועד הפסח,

[ואם משכיר בית לחבירו] בימות החמה [אינו יכול להוציאו] שלשים יום,

ובכרכים שהן מקום השוקים, שהכל נמשכים שם לגור שם, והצמים אין מציין לשכור אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים, שנים עשר חדש,

ובחגיות שמוציא מקיף הקפות למכירין, ושהיו מלשם לו ימים רבים, וכשמביאין לו מעותיו באין על יד פתח החנות שהקיפו שם, ואס הלך למקום אחר אין יודעין אנה ימלאוהו אחר עיירות, ואחד כרכים, אין יכול להוציאו כל שנים עשר חדש,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

זבניה [הבית ששכר, מכרו] לאחר הלי משכיר, או אורתיה, או יהביה במתנה, א"ל שוכר לזה שקנה לא עדיפת מגברא דאתית מיניה מי שמכרה לך, כשם שהוא לא היה יכול להוציא, אף אמה אין כסף יותר ממנו,

כלליה לבריה השיא את בנו, וצריך לו לזית חמנות חזינן אי הוה אפשר לאודועיה, איבעי ליה לאודועיה [ואם לא הודיעו אינו יכול להוציא], ואי לא [שפתאום הביאו לו הכלה, ולא נודע למשכיר יום בוואם. ר"י מלוניל], א"ל לא עדיפת מינאי [מצי אמר ליה משכיר לשוכר כיון שהגיע זמןך צא מביתי דלא אורה ארעא שאתה תעמוד בביתי ואמרח לבקש בעיר ואל אמצא, ויש מפרשים שאפי' תוך זמנו יכול להוציא מחמת האי מענה דלא עדיפת מינאי. ר"י מלוניל],

ההוא גברא, דזבן ארבא דחמרא [ספינה של יין], לא אשכח דוכתא לאותוכיה [לא מצא בית אוצר להניח היין], אמר לה לההיא איתתא, אית לך דוכתא לאוגרי, אמרה ליה לא, אזל קדשה, יהבה ליה דוכתא לעייליה [נתנה לו האשה מקום להכניס היין],

אזל לכיתיה כתב לה גיטא שדר לה, אזלא איחי אגרא שקולאי [בני אדם נושאי משא], מיניה וביה מן היין עזמו אפיקתיה ואותביה בשבילא [הוציאה את היין והניחה ברחוב],

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, כאשר עשה בן יעשה לו גמולו ישוב בראשו [כע"ז גיטין מ.],

לא מיבעיא חצר דלא קיימא לאגרא [שאומרת לו אני צריך המקום בשבילי], אלא אפילו חצר דקיימא לאגרא, אמרה ליה לכ"ע ניהא לי לאוגורי, ולך לא ניהא לי, דדמית עלי כי אריא ארבא כלריה אורי:

[שנינו במשנתנו] רשב"ג אומר של נחתומים ושל צבעין שלש שנים: תנא מפני שהקיפן מרובה:

מהני: המשכיר בית לחבירו, המשכיר חייב בדלת [בכניסת הבית], בנגר [ריגועל, שנועלים בו בפנים. יבין] שנועלין בו את הדלת ומוציין אותו בקוים האסקופה, ובמנעול [שלאסם, שנועלים בו בחוץ. יבין], ובכל דבר שמעשה אומן [כגון חלונות וכדומה, ואפילו כשנכנס שם השוכר, ראה שלא היו, לא אמרין ראה ונתפיים, מיהו כשנשברו תוך הזמן ע"י תשמישן או מעצמן, אם השכיר לו "בית זה" א"צ משכיר לתקן. יבין],

אבל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו [והולכין בכל כאלה אחר המנהג [ח"מ ש"ד]. יבין],

תניא נמי הכי, כשאמרו שלשים וכשאמרו שנים עשר חדש, לא אמרו אלא להודיעו, וכשם שמשכיר צריך להודיע, כך שוכר צריך להודיע, דאמר ליה [שאם השוכר לא הודיעו שיוצא מן הדירה, יכול המשכיר לומר] אי אודעתן, הוה טרחנא ומותיבנא ביה איניש מעליא [הייתי מחפש ומוצא אדם הגון שישכור הדירה ממני],

אמר רב אסי אם נכנס יום אחד בימות הגשמים, אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח, והא אנן שלשים יום קאמר[ינן]. ד"ס?

הכי קאמר, אם נכנס יום אחד בימות הגשמים, מהני שלשים יום, אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח,

אמר רב הונא, ואם בא צעל הצית לרבות [בדמיה] [בדמים. ד"ס] להרצות לו נדמי השכר מרבה משיגיע זמנו, אפילו לא הודיעו [פ' שאם הגיע זמנו לצאת באמצע החורף, ולא הודיעו שאז אסור להוציא, יכול להרבות בשכר הדירה, וע"י מקשה אם יכול להרבות בלי גבול, הרי זה כאילו מוציא],

א"ל רב נחמן, האי (ל. ד"ס) נקטיה בכובסיה דלשבקיה לגלימא הרי הוא כאוחזו צביצים שלו עד שמניח לו טלימו, כלומר כיון שמעלה על דמיו אין לך מוציא גדול מזה, (כובסיה על שם שמלויים) [כובסיה, הצביצים נקראו כן על שכן מוליך. ר"י מלוניל],

כדאמרין (שבת סז, א) כמאן תלינן כובסי דקלקל, תלמי של תמרים [שתולין אשכול של תמרים על דקל להודיע שדקל זה משייר תמרים, ואומר הגמ' שם כמאן תלינן "כובסי" בדקלא, ומפרש רש"י שכובסי הוא תלמי אינו אשכול של תמרים, ואומר הגמ' שם שהוא כהאי תנא שאומר שהמצורע קורא טמא טמא, כדי להודיע צערו לרבים ורבים יבקשו עליו רחמים],

לא צריכא דאייקור בתי שהפסדו ניכר # [אולי הפירוש שאינו יכול להוסיף אלא לפי ערך שנתייקור]:

[אולי מיירי כל האופנים כאן בימות החורף, דאילו בימי הקיץ אם הגיע זמנו יכול להוציא בלי להודיעו],

פשיטא [שאם] נפל ליה ביתא למשכיר [פ' הבית שדר בו המשכיר נפל, אבל הבית שהשכיר, שדר בו השוכר לא נפל, והמשכיר רוצה שיצא השוכר, כיון שהגיע זמנו לצאת, כדי שיהיה לו מקום לדור בה, אבל השוכר טוען שלא הודיעו],

א"ל לשוכר לא עדיפת מינאי הואיל והגיע [דוקא הגיע. הגר"א] זמנו מוציא, ואומר לו הלא אינך בא עלי חלל מחמת שלא הודעתך, ואמה אינך מוציא בית לשוכר, אף אני לא היה לי להודיעך, שלא ידעתי שיפול ביתי, ואני איני מוציא בית לשוכר, ולא טוב שמדור אמה צפנים ואני צמון [ברחוב],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הזבל [שנעשה בחצר שהשכירו. יבין] של בעל הבית משכיר, ונגמרה מפרש לה, [בשנעשה הזבל מבהמות של אחרים שבאו לחצר, דסתם גללים הפקידן בעלים שלהם. יבין], ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור אפר הוא [ו. רע"צ] נעשה זבל ומן הכירים בלכר [אפי] ממה שאפו אחרים ששכרו מהשוכר, והטעם מדנתערב באפר של השוכר. חו"מ שי"ג ג. יבין].

נמי: תנו רבנן, המשכיר בית לחבירו, משכיר חייב להעמיד לו דלתות [בתוך הפתחים], לפתוח לו חלונות [בתוך הכתלים, שלא יהיה בית אפל], לחזק לו תקרה [ceiling] אם התלעו הסמין, לסמוך לו קורה אם נשברה אחת מהן [מנסרי התקרה], [דכל הגי צורך שמירת הבית הוא, ואפי' לא היה דר שם אלא לפרקים, שיכנס אדם שם צריך לכל אלו. ר"י מלוניל],

[וכל אלו דלהלן אם לא היה אדם דר בו לא נצרך לאלו. ע"פ הר"י מלוניל] ושוכר חייב לעשות לו סולם [שיעלה ממנו לעליה. ר"י מלוניל], לעשות לו מעקה, לעשות לו מרזב כל גומייהן עומין צמיט, ומשופעין מן הצדע דציהן, וסומכין נסרים לכותל אצל הגג להרחיק המים מן הכותל, וכשנפלה אחת מהן מן הדיוט מחזיקה, ולהטיח את גגו,

בעו מיניה מרב ששת, מוזהה על מי,

[וישאל] מוזהה ! האמר רב משרשיא מוזהה חובת הדר היא דדרשינן מנחמ (לה, ה) ציחק דרך ציחק, למי שנכנס ויואל לה, זה הדר זה?

אלא מקום מוזהה העץ שהדלת שוקק עליו, ואף הוא קרוי מוזהה, ואם אכן הוא צריך לנקוב בו סדק להניחה בתוכה על מי?

אמר להו רב ששת, תניתוה, דבר שאין מעשה אומן השוכר עושהו, והאי נמי לאו מעשה אומן הוא, אפשר הוא

דף ק"ב ע"א

בגובתא דקניא ומולה אומה [ראה התוס' שרוצים להביא ראיה שמניחין את המוזהה מעומד, ולא שכוב],

[ידיעות:]

ומזה הטעם נמי אין עושין מוזהה בשערי רחובותינו כגון בקראקא ובפראג שקבעו שערים ברחובות היהודים ונסגרים בלילה ולא קבעו בהן מוזהה מעולם וה"ט משום סכנה דעלילות המושל מזמנות תמיד על שונאי ישראל וכיוצא בזה וכו' ועוד מטעם אחר כיון דהנכרים יטלוה בודאי ויכוה וכו'. ב"ח יו"ד סימן רפז], [ומשום הכי [שהנשים רוחצות בבית] נתפשט המנהג שאין עושין מוזהה כי אם בפתח הבית סמוך לרשות הרבים וכו', ומהר"ם שהיו בביתו כ"ד מוזהות היה נוהר שלא ירחצו בביתו כלל. ב"ח שם],

ת"ר, המשכיר בית לחבירו, על השוכר לעשות לו מוזהה, וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויוצא [כלומר אלא ימכנה לו בדמים שהיא שוה. ר"י מלוניל, וכן הביא הב"י משם הרב מנוח שאם מקפיד על דמיה טוב לשלמה לו],

[אע"ג דאמר שמואל דמטילין מבגד לבגד, גבי מוזהה אסור, לפי שהמזיקין באין בבית שאין בו מוזהה, וכשנמלטה כאילו מוזק אותן שידורו בבית. תוס'],

ומנכרי נמלטה בידו ויוצא [שלא יטלנה חנוי משם וינהג בה מנהג בזיון, אי נמי שמא האורה שיראה שם מוזהה יכנס שם שיחיה סבור שישאל דרין בה, וישפכו דמו ארצה או יעלילו עליו עלילות. ר"י מלוניל],

ומעשה באחד [ששכר דירה מישראל, וכשעזב את הדירה] שנמלטה בידו ויוצא, וקבר אשתו ושני בניו # [פלא קצת, שהרי מוזהה מצלת מן המזיקין, והוא הסיר המוזהה ויצא מן הדירה, ואם היו אלו שנכנסו קובעים מוזהה מיד היה הכל בסדר, וכיון שהם לא קבעו מה זה חסרון שלו שהוא יוזק, הלא הוא אינו דר בבית בלי מוזהה?],

מעשה לסתור [דס"ד דמיידי בנכרי]? אמר רב ששת ארישא שוכר משראל הוה, דמניא רישא לא יעלנה בידו ויאל:

[שנינו במשנתנו] הזבל של בעל הבית, ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכירים בלכר: במאי עסקינן, אילימא בחצר דאגיר ליה לשוכר, ותורי דשוכר, אמאי של בעה"ב,

אלא בחצר דלא אגירא לשוכר, ותורי דמשכיר דכיון דלא אגריה ליה מסתמא דתורי דמשכיר הוו זה, פשיטא?

לא צריכא בחצר דמשכיר שלא השכיר את החצר, ותורי דאתו מעלמא קמו בה וסתם גללים אפקורי מפקרינהו בעלים, וקניא ליה חצר, ואפילו קדם השוכר והגדיהן לא זכה בהן,

מסייע ליה לר' יוסי ברכי חנינא, דא"ר יוסי ברכי חנינא, חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו,

מיתבי, אם אמר [אדם] כל מציאות שיבאו לתוכו היום, תקנה לי חצרי לא אמר כלום, ואם איתא להא דא"ר יוסי בר' חנינא, חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, אמאי לא אמר כלום?

הכא במאי עסקינן, בחצר שאינה משתמרת,

אי הכי אימא סיפא, יצא לו שם מציאה בעיר שיאל קול צעיר שצב צבי שצור צמח שדוה, או מן הנהר הציף למוכה דגים דבריו קיימין, ואי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בחצר שאינה משתמרת, כי יצא לו שם מציאה בעיר מאי הוי?

כיון דיצא לו שם מציאה בעיר, מיבדל ברילי אינשי מינה, והויא לה כחצר המשתמרת,

ואם איתא להא דאמר רבי יוסי בר' חנינא, חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, קרי כאן דברים כב כי יקרא פרט למזומן [תוס'] ויזין דהציגים שלו הוה ליה הקן מזומן, דקן הוא הציגים,

אמר רבא, ביצה ביציאת רובה הוא דאחייבה לה בשילוח קרינא דהן או ציגים, ואס היה צא למפוש קודם שמיגמר יציאתה, מייב לשלם האס וליקם הציגים, ומיקנא לא קניא עד דנפלה לחצרו, וכי קתני חייבות בשילוח, מקמי דתיפול לחצרו,

אי הכי אמאי אסורות משום גזל [תוס'] כיון דלא נפלה למצרו? אאמנן כלומר גזל דדרכי שלום אפילו אלאמן נמי קאמר, דדעתו של בעל השוכן עליהם, דבעות הוא דחורים למקומן לערב,

ואיבעית אימא, לעולם אביצים ולא אלאמן, ומדנפיק רובה דעתיה עילוח [ולכן אסורין משום גזל משום דרכי שלום],

והשתא דאמר רב יהודה אמר רב, אסור לזכות בביצים כל זמן שהם רובצת עליהם, שנאמר דברים כב שלח תשלח את האם, והדר את הבנים תקח לך,

אפי' תימא דנפלה לה לחצרו חייבות בשילוח הקן, ולא מזומן הוא, כל זמן שאס רובצת עליהן, ולא מיקשי לרבי יוסי צרכי חנינא, ד כל היכא דאיהו מצי זכי ליה, חצרו זכיא ליה, וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה [היינו כל זמן שהאם רובצת עליהם], חצרו נמי לא זכיא ליה,

א"ה אסורות בגזל, מפני דרכי שלום ומו לא, דתמייה, אי דשלחה מי שנטלן גזל מעליא הוא דהא קניא ליה מצרו, אי דלא שלחה הא בעי שלוחה הא צעי שלוחה, ואיכא איסור שלח משלח והדר את הבנים תקח לך וכו', מאי איריא גזל,

[ומתריץ] בקטן [תוס'] הא דקמני דרכי שלום, ומו לא דכלא שלחה, וצקטן דלאו צר שילוח הוא, דאינו מייב צמזמות, דלאו בר שילוח הוא,

קמן בר דרכי שלום הוא?

ה"ק, אביו של קמן חייב להחזיר לו, מפני דרכי שלום:

מהני: המשכיר בית לחבירו לשנה, נתעברה השנה, נתעברה לשוכר לא ירצה לו שכר חודש, שהעיצור בכלל שנה, השכיר לו לחדשים, נתעברה השנה נתעברה למשכיר, מעשה בציפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהב לשנה, מדינר זהב לחדש

מיתבי, זבל היוצא מן התנור ומן הכירים, והקולט מן האויר שקיבל גללים לתוך כלי, שנתן כלי באויר, וקיבל גללים במוכו, הרי הוא שלו של השוכר, ושברפת, ושכחצר קא סלקא דעמיה דחצר שלם השכירה לו המשכיר של בעל הבית,

ואם איתא להא דר' יוסי בר' חנינא דאמר, חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, קולט מאויר אמאי הרי הוא שלו, אויר חצרו הוא [תימה ואי איתא דרבי יוסי אמאי שבחצר של בעה"ב. תוס']?

אמר אבוי, במדביק כלי בשולי פרה סמוך לנקיזה, דליכא אויר,

רבא אמר, אויר שאין סופו לנוח, לאו כמנוח דמי,

ומי פשיטא ליה לרבא, והא מיבעי בעי לה, דבעי רבא זרק ארנקי והפקירה לכל הקודם בפתח זה, ויצאתה בפתח זה, מהו, אויר שאין סופו לנוח כמנוח דמי, או לאו כמנוח דמי?

התם לא מיפסק ולא מיד, הכא מיפסק כלי,

ושברפת ושכחצר הרי אלו של בעל הבית, תרתי דתמייה, תרתי אינטריכא לתנא למיתני, ליתני חדא דכיון דשלא השכירה עסקין, מה לי רפת ומה לי חצר [ראה תוס' דמפרש דשני הפירושים סתרי אהדרי']?

אמר אבוי, הכי קאמר, ושברפת שכחצר המושכרת לשוכר, כל הזבל שנרפת שנה הרי אלו של בעל הבית, ואשמעינן דהמשכיר את החצר לא השכיר רפת שנה,

אמר רב אשי, זאת אומרת המשכיר חצירו סתם, לא השכיר רפת שנה,

מיתבי, יוני שובך, ויוני עלייה [ורש"י מפרש את שניהם] שמצקשים מזומנים בשדה, וקניסין צבוצין [או בעליה], ואין אלו יוני הרדסאות הגדלים [שנותנים להם מזונותיהם] צבצים, חייבות בשילוח הקן, אס רובצת על הציגים, דקרינא דהן כי יקרא פרט למזומן, דלאו מזומן יניהו ואסורות בגזל, מפני דרכי שלום,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דף ק"ב ע"ב

ובא מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל, ולפני ר' יוסי [תוס'], ואמרו יחלוקו את חדש העיבור:

גמ': מעשה לסתור רשא חנא או כוליה דשוכר, או כוליה דמשכיר, ומייתי מעשה דיחלוקו?

חסורי מחסרא והכי קתני, ואם אמר לו דאיכא תרתי לישני, לשנה ולחדשים בשנים עשר זהובים לשנה, מדינר זהב לחדש יחלוקו, ומעשה נמי בציפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהובים לשנה, מדינר זהב לחדש, ובא מעשה לפני רבן שמעון ב"ג ולפני ר' יוסי, ואמרו יחלוקו את חדש העיבור ללא ידעין אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון,

אמר רב, אי הואי התם, הוה יהיבנא ליה כוליה למשכיר, מאי קא משמע לן תפוס לשון אחרון, הא אמר רב דרא זימנא,

דאמר רב הונא אמרי בי רב, "אסתירא מאה מעי", מאה מעי אם אחד אומר לחבירו צכמה חפץ זה, אמר לו אסתירא מאה מעי, ונחנאו מאה מעי חייב לו, "מאה מעי אסתירא", אסתירא חייב לו אסתירא, תפוס לשון אחרון?

אי מהתם הוה אמינא טעמא לאו משום דאית ליה תפוס לשון אחרון, אלא דהאי כוליה לשון חד, אלא פרושי קא מפרש [תוס'] סלע גדול שהוא שזה מאה פרוטות, וכי אמר מאה מעי אסתירא הכי אמר ליה, מאה פרוטות רעות, שאין שוות אלא סלע אסתירא, [שהוא] סלע מדינה, והוא חצי דינר, שהוא שמיני שבסלע זרי, כדאמרין בהחובל (בבא קמא 5). בהתקע לחבירו משלם לו סלע, והוא חצי דינר, וחצי דינר תשעים ושש פרוטות,

סלע אסתירא = סלע מדינה,

סלע צורי = 8 סלע מדינה,

סלע צורי = 4 דינרין, סלע מדינה חצי דינר צורי,

חצי דינר צורי = 96 פרוטות,

דינר = 6 מעה,

מעה = 2 פונדיונין

פונדיון = 2 איסרין,

איסר = 8 פרוטות,

נמצא חצי דינר, שהוא 3 מעה, שהוא 6 פונדיונין, שהוא 12 איסרין, שהוא 96 פרוטות,

שהפרוטות אחד משמונה באיסר, וחצי דינר שלש מעה כסף, שהן ששה פונדיונין, ופונדיון שני איסרין, הרי שנים עשר איסרין לחצי דינר, תן לכל איסר שמונה פרוטות, הרי תשעים ושש,

וכי אמר ליה אסתירא מאה מעי סלע, שהוא יותר ארבע פרוטות, קאמר ליה,

דקמס מעות פרוטות [נחושת] נינהו, אי לא פירש מעות כסף, ואי אפשר לומר דמאה מעות כסף קאמר, שאין לך סלע כזה, שאפילו סלע זרי אינו אלא עשרים וארבע מעות, קמשמע לן [בין דלשון אחרון הוא מדינר זהב לחדש, לכן אי הואי התם, הוה יהיבנא ליה כוליה למשכיר],

ושמואל אמר מתניין דמי יחלוקו בבא באמצע חדש עסקינן ואמר לו לא מביתי או תן לי שכר חדש זה, וכי מספקא לן איזוהי לשון נפיש, אמרינן העמד ממון על חזקתו, ומה שדר זה ככר, לא מפקינן מיניה, ודלמא לשון אחרון אית לן למיתפס, ומה שלא עבר מן החדש, או ילא [מן הדירה] או יתן לו שכר, העמד קרקע על חזקתה, בחזקת בעליה, אבל בא בתחלת חדש כוליה למשכיר העמד קרקע בחזקת בעליה, בא בסוף חדש כוליה לשוכר העמד ממון על חזקתו,

מי אמר שמואל לא אמרינן תפוס לשון אחרון, והא רב ושמואל דאמרי תרויהו כור בשלשים אני מוכר לך, יכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה ואף על פי שמשך אינה משיכה, דכוליה חד מקם הוא, ועד דמשך כוליה לא קני מדי, כור בשלשים, סאה בסלע אני מוכר לך, ראשון ראשון קנה כיון דאמר ליה סאה בסלע, כל סאה וסאה הוה ליה חד מקם, ומשיכת כל אחת קנאה,

התם טעמא מאי משום דתפוס ולעולם מספקא ליה לשמואל, הלכך מכי תפוס אין צו כח להוציא מידו, [ו]העמד דבר על חזקתו, הבא נמי קא תפוס,

ורב נחמן אמר קרקע בחזקת בעליה קיימת ואפילו צא בסוף החדש כולו למשכיר, שהספק לא עכשיו נולד, אלא מתחילת החדש נולד, והעמד קרקע על חזקתו, ונמצא שדר בשל חבירו, ונריך להעלות לו שכר, מאי קמ"ל תפוס לשון אחרון, היינו דרב,

אע"ג דאפיך מיפך ואמר ליה מעיקרא דינר זהב לחדש משנים עשר זהובים לשנה קאמר רב נחמן כולו למשכיר, דטעמא לאו משום דתפוס לשון אחרון הוא, אלא ספוקי מספקא ליה, וספיקא שדי ליה אחמילת החדש, וקרקע בחזקת בעליה תעמידנו,

בעו מיניה מרבי ינאי, שוכר אמר נתתי שכר שנה ומשכיר אומר לא נמלתי, על מי להביא ראיה, אימת אי בתוך זמנו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, והוא ביום אחרון של שנה תנינא, אי לאחר זמנו תנינא,

דתנן, מות האב בתוך שלשים יום, בחזקת שלא נפדה [תוס'], עד שיביא ראיה שנפדה לאחר שלשים בחזקת שנפדה, עד שיאמרו לו שלא נפדה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

האי דכתיבי לך שטרא, כי היכי דלא תחזק עליה דלא מימא
לקוחה היא צדי, ולא שמוכל לתבוע עשר שנים לעולם,

אמר רב נחמן, שואל אדם בטובו לעולם אם ראה אדם כלי לחצור
[למה צריך רש"י לומר הקדמה זו], ואמר השאילני בטובו, ואמר לו הן, שאלו לו
לעולם, כל זמן שהוא ראוי למלאכה, דהאי בטובו משמע לן כל זמן שהוא טוב,
ואפילו מחצירו חזר ונטלו כשיצטרך,
[ראה תוס', זו"ל הערוך בערך "שאל" פי' יש לשואל להשתמש בכלי ששאלו
לעולם, בטובה שהחזיק [השואל] למשאיל כשהשאילו, וה"מ בתשמיש שאינו
מכלה אותו הכלי, ואם קנה מן המשאיל, שהשאילו לשואל להשתמש בו בכל
מלאכה שיחפץ, יש לו להשתמש בו בכל מלאכה, ואע"פ שהוא חסר וכלה ואם
לא נשאר ממנו אלא ידו של אותו הכלי, וכלה וחסר כולו מחמת המלאכה שהיה
משתמש בו מחזור לו אותו היד, ופטור, וזהו ומהדר ליה קתיה],

אמר רב מרי ברה דבת שמואל, והוא דקני מוניה דצעלים, אכל
לא קני, מכי אהדריה כלתה קנייה דמשיכה ראשונה,

אמר רב מרי בריה דרב אשי, ומהדר ליה קתיה וכשיפחות, שלא
יהא ראוי יחזיר לו שצריך, דהא לאו במתנה יהביה אלא שאלה הוא, ובטובו הוא,
והאי לאו טוב הוא,

אמר רבא האי מאן דאמר ליה לחבריה אושלן מרא [hoel]
[כלי לחפור את האדמה, אבל אינה כ"שויבל" רגיל, שדוחף חפץ לתוך האדמה
מצד עצמו ולחוף, אלא חפץ הפוך פיו למטה, ונועץ חפץ לתוך האדמה, ומושכה
לצד עצמו] [השאילנו מעדר שלך], למירפק ביה [לדכך את האדמה] האי
פרדיסא סתמא, [או הדין ש] רפיק ביה ההוא פרדיסא,

[ואם אמר לו אושלן מרא למירפק ביה] פרדיסא, רפיק ביה חד פרדיסא
כל פרדיסא דבעי אפילו גדול כאנוכיא,

[ואם אמר לו אושלן מרא למירפק ביה] פרדיסא [בלשון רבים] רפיק ואזיל
כל פרדיסא דאית ליה ולא אמרינן מרי פרדיסא הוא דקאמר ליה, דאפילו
טובא נמי משמע, ומהדר ליה קתיה,

אמר רב פפא, האי מאן דאמר ליה לחבריה אושלן השאילני
"האי" גרגותא צאר מיס חייס להשקות שדות ונפלה [בותלי הבאר], לא
בני לה [אינו רשאי לבנותה] אם צא לבנותה, ולומר עוד שאלו לי לעולם, זה
[המשאיל] מעכב עליו, ואומר לא השאלתיך אלא אותו, ולא כשנעשה אחר,

[ואם השאיל לו סתם] גרגותא, ונפלה, בני לה והרי היא שאלה לו עד
שיסקה כל שדותיו,

[ואם השאיל לו] בי גרגותא אמר לו בלשון זה, השאילני בי גרגותא, השאילני

[ומפרש] ובכורות מני לה גבי צור, דכתיב ציה (צמדצרי יח) מבין חדש מפדה,
הלכך, מסתמא בחוך שלשים יום לא פדאו אציו, הלואי שיפרע אדם חובו בזמנו,
וחייב הבן לפדות עצמו,

ומת [פי' אבל אם מת האב] לאחר שלשים יום בחזקת שנפדה
סתמיה פדוי, דפדאו האב בזמנו,

עד שיאמרו לו השכנים ידוע לנו שלא נפדה שלא פדאך אציו, שהוא נזה
בשעת מותו, וגבי כהן לא שייך למיתני לשון יציא ראייה, דכהן לאו בעל דינ הוא,
דאי צעי אמר ליה לדידך לא יהיצנא, אלא לכהן אחר, ולהכי מני עד שיאמרו לו,
ומשיאמרו לו המנהג מוטלת עליו שיפדה הוא עצמו?

לא צריכא, ביומא דמשלם זמניה והוא אומר לו נחמיו צדקך,

[וכן איבעי מוניה מר' ינאי] מי עביד איניש דפרע ביומא דמשלם
זמניה, או לא?

אמר להו ר' יוחנן, תניתוה,

דף ק"ג ע"א

שכיר בזמנו אם ביום שיצא ממלאכתו תבוע נשבע שלא קיבל וגו' וזה
אחד מן הנשבעים ונוטלין האמורים במסכת שבועות (מד, ב) שמתקן לו חכמים,
דסקלוה לשבועה מצעל הבית וסדיוה אשכיר, משום דבעל הבית טרוד בפועליו,
וסכסור שנתן לזה כשנתן לחצורו,

שכיר הוא דרמו רבנן שבועה עליה, משום דבעל הבית
טרוד בפועליו,

אבל הכא בעלמא, אפילו ביום זמנו שוכר מהימן נאמן לומר פרעתיך כבר
בשבועה ובשבועת היסט שהטילו חכמים על מי שאינו מודה במקצת,

אמר רבא אמר רב נחמן, האי מאן דאוגר ליה ביתא
לחבריה לעשר שנין, וכתב ליה משכיר לשוכר שטרא שהשכירה לו
לעשר שנים, ולא נכתב צעור זמן, ולאחר זמן צא לפני בית דין וא"ל נקיטת
חמש שנין כבר דרת זה חמש שנים, זה אמר לא דרתי אלא שלש, מהימן
בעל הבית, דקרקע בחזקת בעליה עומדת, על כל דבר ספק הצא לפנינו,

א"ל רב אחא מדפתי לרבינא, אלא מעתה אוזפיה מאה זוזי
בשטרא, וא"ל פרעתיך פלגא, ה"נ דמהימן?

א"ל הכי השתא, התם שטר לגוביינא קאי, אם איתא
דפרעיה איבעי ליה למכתבא אגביה [לכתוב על השטר], א"נ
מיכתב עליה תברא שוכר, אבל הכא [בשכירות בתים] אמר ליה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כשם שחולקין ביין, כך חולקין

דף ק"ג ע"ב

בזמורות הקלוזין מן הגפנים, ובקנים מפרש בגמרא, קנים המעמידים את הגפנים, שקורין פושי"ל (מקלות לסמוך בהם את הגפנים), ושניהם מספקין את הקנים החדשים, בכל שנה, שאין על הארים אלא לעצור ולשמור, אבל שאר דברים על שניהן, וסיפא דמתניתין לימא אלא בקבלנות, דאי בחכמות לא שייך חלוקה:

נב: תנא, מקום שנהגו לקצור אינו רשאי לעקור, לעקור אינו רשאי לקצור, ושניהם מעכבין זה על זה לשנות מן המנהג,

[ובמפרש] לקצור אינו רשאי לעקור, האי אמר בעל הקרקע אי אפשר שיעקור, ד בעינא דתתבן לי ארעאי שיטלוו זה מן הקשין, ויהא לה לזבל לזרעמה לשנה הבאה,

והאי אמר אם בעל הבית אמר עקור, מני האי למימר ליה לא מצינא מיטרה, שהקצירה נוסה מן העקירה,

לעקור אינו רשאי לקצור, האי אמר בעינא דתינקר ארעאי שמהא נקיה, שאינה נכירה לזבל, והאי אמר [לא תעקור] בעינא תיבנא אי כריך תבן לזרעמו, ואי אפשר שמשאר בקרקע,

ושניהם מעכבין זה על זה למה לי כיון דתנן בתרתייהו אינו רשאי, מכלל דזימנין דניחא ליה למר בהכי ולמר בהכי, וזימנין איפכא?

מה טעם קאמר, מה טעם לקצור אינו רשאי לעקור, לעקור אינו רשאי לקצור, משום דשניהם מעכבין זה על זה כלומר מפני ששניהן יש להם טענה לכאן ולכאן:

[שנינו במשנתנו] לחרוש אחריו יחרוש: פשיטא? לא צריכא, באתרא דלא מנכשי, ואזל איהו ונכיש צעוד שהתבואה ממוכרת, ותלש ממנה עשבים רעים, אלא שלאחר מכאן חזרו וגדלו בהן קצת מהן, מיהו דתימא אמר ליה האי דנכישנא, אדעתא דלא כריבנא לה שלא אחרוש עוד אחריה, שהניכוש במקום חרישה שלאחר הקצירה היא, למנוע עשבים רעים, קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי ליה:

[שנינו במשנתנו] הכל כמנהג המדינה: הכל לאתויי מאי? לאתויי הא דת"ר, מקום שנהגו להשכיר אילנות על גבי קרקע עם שדה לבן, שיטול הארים חלקן בפירות האילן [שהוא שוכרה לזרוע בה תבואה], אף על פי שאינו טורח בהן, שאין זריכין לעבודה, משכירין כלומר מסתמא הן מושכרין [האילנות עם השדה], במקום שאין נהגו להשכיר, אין משכירין,

מקום לחפור בו צאר קאמר ליה, כרי ואזיל [חופר והולך] כמה גרגותי בארעיה אם לא ימלא כאן יחפור במקום אחר עד דמתרמי ליה מקום הרחוק, וצריך למוקני מיינה # [קאי על כל האופנים ?] מעיקרא, ואי לא קנה מיינה, דיצורא בעלמא אמר ליה, ומני למהדר ביה:

מתני': המשכיר בית לחבירו ונפל [הבית], חייב להעמיד לו בית צימי שכירותו, היה קטן לא יעשנו גדול, גדול לא יעשנו קטן השוכר מעכב עליו, אי אפשר צדית גדול, ואי אפשר צדית קטן, אחד לא יעשנו שנים, שנים לא יעשנו אחד, לא יפחות מן החלונות ולא יוסף עליהם, אלא מדרת שניהם:

נב: היכי דמי, אי דאמר ליה בית זה אני משכיר לך נפל אזל ליה הלך לו, מזלו גרס, ואמאי חייב להעמיד לו בית, אי דאמר ליה בית סתם אחד אמאי לא יעשנו שנים, קטן אמאי לא יעשנו גדול?

אמר ריש לקיש, דאמר ליה בית שאני משכיר לך מדת ארכו כך וכך, אי הכי מאי למימרא?

אלא כי אתא רבין אמר ריש לקיש, דאמר ליה בית כזה אני משכיר לך,

ואכתי מאי למימרא? לא צריכא דקאי אגודא דנהרא, מהו דתימא מאי כזה, דקאי אגודא דנהרא שהוא חשוב, ואגודא דנהרא הוא דממתי בהדיה, שדך בני אדם מקפדין בך, אבל ארכו ורחבו לא אחתי בהדיה, קמ"ל דאכילה מילתא אחתי [גם על ארכו ורחבו]:

פרק תשיעי המקבל

מתני': המקבל שדה מחבירו או צאריסות למחצה ולשליש ולרביע, או בחכירות בן וכן כורים לשנה, מקום שנהגו לקצור יקצור, לעקור יעקור, לחרוש אחריו אמר הקצירה יחרוש [החרישה] או העקירה, כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבו, וימוחו, ולא יחזרו ויגמחו לכשתורע, הכל כמנהג המדינה,

כשם שחולקין בתבואה, כך חולקין בתבן ובקש,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[ושואל] מקום שנהגו להשכיר משכירין, פשיטא?

לא צריכא, דכ"ע יהבי בתילתא נותנין קרקעות לאריסין על מנת שיטלו הן חלק שלישי, ואריס שני חלקים ואזל איהו ויהביה בריבעא שלא יטול הוא אלא רביע, והאריס שלשה חלקים מהו דתימא דאמר ליה, האי דבצרי לך, אדעתא דלא יהיבנא לך באילנות, קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי ליה:

[שנינו בברייתא] מקום שנהגו שלא להשכיר אין משכירין: פשיטא? לא צריכא דכ"ע מקבלי בריבעא על מנת ליתן לדבעל הקרקע רביע בתבואה ואזל איהו וקיבלה בתילתא, מהו דתימא א"ל, האי דטפאי לך, אדעתא דיהבת לי באילנות, קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי ליה:

[שנינו במשנתנו] כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן ובקש: אמר רב יוסף, בבבל נהיגו דלא יהיבי תיבנא לאריסא, למאי נפקא מינה דאי איכא איגיש דיהיב עין יפה הוא, ולא גמרינן מיניה,

אמר רב יוסף, דבעל הבית סביבות השדה עושין חריץ ונותנין העפר על המיזר להגביה סביבותיו, ולאחר זמן, כשנידש, חוזר הוא ומוסיף עליו עפר שנית, וכן שלישית, ראשון קרי בוכרא, וטפתא והשני טפתא, לשון ריבוי דמטפי לה וארכבתא והשלישי קרי ארכבתא וקני דחזירא קניס שנועצים בארץ לארוג צו קוים או נקרים סביבות השדה דבעל הבית עליו יצאה זאת לעשות,

וחזירא גופיה הקוים שאורגין צו סביב בקניס דאריסא,

כללא דמילתא, כל עיקר פלגמא עיקר שמירה, שאי אפשר בלא היא דבעל הבית, נטירותא יתירתא דאריסא עליו להוציא, שאינו עושה אלא להקל מעליו, שלא יטרח לטרוח כלל בשמירתה,

ואמר רב יוסף, מרא פושי"ר בלעז (מעדר), וזבילא פאל"א (את) [an instrument for forming heaps, shovel, mattcok] # כדאמרינן עד זבולא בתרייתא. ברכות ח.], ודוולא דלי להשקות שדה, וזרנוקא נוד למלאות, צמקום שנוהגין לללות צנודות, דבעל הבית,

אריסא עביד בי יאורי עליו לעשות חריצין משפת הנהר עד סוף השדה, חריצין הרבה, כשדולין המים מהנהר שופכין בחריצין, והחריצין מוליכין עד סוף השדה, והיא שומה מאליה:

[שנינו במשנתנו] כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים: קנים מאי עבדייתיהו? אמרי דבי רבי ינאי קנים המוחלקין שמיטלה קליפתן, משוף הלנן שעליהן מעמידין את הגפנים:

[שנינו במשנתנו] ושניהם מספקין את הקנים: למה לי פשיטא, כיון דתנא דלשניהן הן, וחולקין בהן ממילא שמעינן דשניהן מספקין את החדשים, דאי לא יהיב מעיקרא אמאי פליג דשנים? מה טעם קאמר מה טעם שניהם חולקין בקנים, משום דשניהם מספקין את הקנים:

מתני': המקבל שדה מחבירו, והיא בית השלחין קרקע יבישה ללא דייה צמי הגשמים, וממעין שבה משקה אותה, או בית האילן ובשזיל האילן ההוא חציבה על האריס, שטול חלק בפירות בלא טורח, יבש המעין ונקצץ האילן, אינו מנכה לו מן חבורו אם קיבלה ממנו בחכירות בכך וכך כורין לשנה, דמעיקרא לא גלי דעתיה דמשום מעין או אילן טפי לה בחכירותה,

אם אמר לו חבור לי שדה בית השלחין זו גלי דעתיה, דבשזיל שהיא בית השלחין טפי לה, וחכרה ממנו, או שדה בית האילן זה, יבש המעין ונקצץ האילן, מנכה לו מן חבורו:

גמ': היכי דמי, אילימא דיבש נהרא רבה שהכל משקין ממנו, אמאי אינו מנכה לו מן חבורו, נימא ליה מכת מדינה היא ותנן לקמן בפירקין (קה, ד) המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב, או שנשדפה, אם מכת מדינה היא, מנכה מן החכירות?

אמר רב פפא, דיבש נהרא זוטא אמת המים שהמשיכו מן הנהר הגדול אלל הבקעה, להשקות ממנה, דאמר ליה

דף ק"ד ע"א

איבעי לך לאתויי בדוולא [בדלי מן הנהר הגדול], [חוס'],

אמר רב פפא, הני תרתי מתניתא קמייתא [בראש הפרק, והמשנה ברך קג:], משכחת לה בין בחכירותא בין בקבלנותא צולן יש לומר לקצור יקצור, לעקור יעקור, דכל מה שיש לו לטעון בקבלנות יש לו לטעון בחכירות, וגבי יבש המעין, אם אמר חבור לי שדה [צית] שלחין זו, כי היכי דבחכירות כי יבש המעין מנכה לו, הכי גמי בקבלנות, אם קבלה בשליש ולמחצה הכל לפי מה שנפסק [חוס'],

מכאן ואילך [המשניות הבאות להלן בפרק זה], דאיתא בקבלנותא ליתא בחכירותא, ודאיתא בחכירותא ליתא בקבלנותא כל אחת אפשרנה במקומה:

[שנינו במשנתנו] אם אמר לו חבור לי שדה בית השלחין זה [וכו']: ואמאי, לימא ליה שמא בעלמא אמרי לך כך היא נקראת, אלל לא בשזיל המעין העליתי בחכירותך,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

2. רבי יהודה היה דורש לשון הדיוט, דתניא ר' יהודה אומר, אדם [שהוא עשיר] מביא קרבן עשיר על אשתו שהוא חייב בקרבן לידמה וזרעמה, ואם הוא עשיר אין יכול לומר היא אין לה כלום, ומיפטר בקרבן עני,

ובן כל קרבן וקרבן שהיא חייבת שלא נזדר ונדבה, כגון קרבן זימחה ואשם ומטאת שעליה,

הכי גרסינן לה במסכת כהנים, אמר רבי יהודה, לפיכך אם פטרה, אינו חייב בהן, שכך (כותב לה) [כותבת לו. רש"י], אחריות דאית לך עלי מן קדמת דנא [כיון שלאחר הגט האשה פוטרת אותו מקרבנותיה, מכלל דער עבשיו היה חייב בקרבנותיה] [תוס'] שכן היא כותבת לו אחרת דאיתא לי עלך מן קדמת דנא,

והכי פירשה לפיכך, אם גירשה ונתן לה כתובתה, ועדיין קרבנותיה עליה אינו חייב בהן, שכך כותבת לו כמות השוכר ככותבת לו על קבלת כתובתה, התקבלתי ככותבי, ואחרת דאית לי עלך מן קדמת דנא, וכל אחריות שהיה לי עלך מלפני היום הזה, ולשון הספרים אינו יודע לפרשו כדלוי,

3. הלל הזקן היה דורש לשון הדיוט, דתניא אנשי אלכסנדריא היו מקדשין את נשותיהם, ובשעת כניסתן לחופה, באין [אנשים] אחרים וחוטפים אותם מהן, ובקשו חכמים לעשות בניהם ממזרים,

אמר להן הלל הזקן, הביאו לי כתובת אמכם שמתצין להן ציוס איכוסין הביאו לו כתובת אמן, ומצא שכתוב בהן, לכשתכנסו לחופה, הוי לי לאינתו וקדושיהן על מנת כן, ולא חלו קדושין זה עד שתיכנס לחופה, והרי מטפה קודם לכן, ולא עשו בניהם ממזרים,

4. ר"י בן קרחא היה דורש לשון הדיוט, דתניא ר"י בן קרחא אומר, המלוה את חבירו [ולא פרע בזמנו, והמלוה לוקח בזמנו משכון, ואולי ביירי במלוה על פה] לא ימשכנו על ידי שליח צית דין יותר מחובו כמשכון שהוא יתר על חובו [תוס', מהרש"א מהרש"ל, מהר"ם],

שכך כותב לו אם משיב לו את העצוץ לזמן מרובה שמיין את המשכון, וכותב לו זה [פי' הלוה] כשטר, תשלומתא דאית לך עלי, כל קבל [כנגד] דיכ' [זה] יהיו לך כל תשלומין עלי לפרע ממני דמי משכון זה, ואם משכנו יותר על חובו, נמצא גובה שלא כדין,

מעמא דכתב ליה הכי כלומר למה ליה למיכתב ליה הא אי לא כתב ליה הכי לא קניא,

והא אמר רבי יוחנן [תוס'] משכנו והשיב לו המשכון ומת, שומטו המלוה מעל גבי בניו ולא הוה כשאר מטלטלי דיתמי דלא משמעדי

מי לא תניא, האומר לחבירו, בית כור עפר אני מוכר לך, אע"פ שאין בו אלא לתך חצי כור, לפי משכון סאתים בחצר המשכן, חמשים על חמשים הוי צית סאה, הגיעו, שלא מוכר לו אלא שמא, והוא דמתקרי בית כור,

כרמא אני מוכר לך, אע"פ שאין בו גפנים גרסינן, וגבי פרדס אף על פי שאין בו רימונים גרסינן הגיעו, שלא מוכר לו אלא שמא, והוא דמתקרי כרמא,

פרדס אני מוכר לך, אע"פ שאין בו רימונים, הגיעו, שלא מוכר לו אלא שמא, והוא דמתקרי פרדסא,

אלמא, אמר ליה שמא בעלמא אמרי לך, הכא נמי נימא ליה, שמא בעלמא אמרי לך?

אמר שמואל לא קשיא, הא [שמא בעלמא אמרי לך, שכן דרך מחכיר שהוא כמוכר לגנום על סחורתו] דאמר ליה מחכיר לחוכר, הא [שהכונה שיהיה בית השלחין, או שדה האילן ממש] דאמר ליה חוכר למחכיר, אמר ליה מחכיר לחוכר שדה צית השלחין אני מחכיר לך יכול לומר שמא בעלמא אמרי לך, א"ל חוכר למחכיר קפידא,

רבינא אמר [ובמתני' דקאמר חבור לי, פירושו חבור בזמנו. שטמ"ק בשם הרשב"א, וראה רש"י], אידי ואידי דא"ל מחכיר לחוכר [תוס'], [מה שהקשית למה לא נאמר במתני' דשמא בעלמא אמרי לך, אומר לך דמיירי שהמחכיר מוסיף בדבריו, ובאופן זה לא נאמר שמא בעלמא אמרי לך],

[והראיה שמוסיף על דבריו] מדקאמר "זה", מכלל דקאי בגוה עסקינן, [ובין דקאי בגוה] "בית השלחין" למה ליה למימר, [אלא ודאי] דקאמר ליה [מחכיר לחוכר] בית השלחין כדקיימא השתא [פי' עם מעיין]:

מהני: המקבל שדה מחבירו, והובירה שלא חרשה ולא זרעה, שמין אותה כמה ראויה לעשות, ונותן לו כגון צקלנות, שקבל למחשה ולשליש ולרביע, אצל בחכרנות לא שייכא הא, דמאי שמיין איכא, מכירמו יתן לו, שכך כותב לו אם אוכיר אעשה צורה ולא אעביד ולא אעשה זה פעולה הראויה לה אשלם במיטבא:

גמ': 1. ר"מ היה דורש לשון הדיוט [ראה גזיר כד. רש"י ד"ה אמר רב חסדא], [לשונות שלא יתקנו חכמים לכתוב אלא הדיוטות חורגלו לכותבן היה דורש, ואפילו לא כתב כאילו נכתב, דאי דוקא כשכתב מה היה דורש, פשיטא שיש לו לקיים כמו שהתנה דהא לאו אסמכתא היא. תוס'] שהרגילו הדיוטות לכתוב שלא כתקנת חכמים, היה דורש הלשון לפסוק דין אחריו, דתניא ר"מ אומר, אם אוכיר ולא אעביד אשלם במיטבא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לצעל חוב, דכיון דמשכניה, קנייה כי ידידה לגוצינא?

דף ק"ד ע"ב

אהני כתיבה לגירעון [תוס'] השטר מועיל (לפחות) [לפחת. רש"ש] דמיו, אם יפחתו דמי המשכון שנשחמש בו הלוה, יפרע משאר נכסיו ככל הכתוב בשטר,

5. ר' יוסי היה דורש לשון הדיוט, דתניא רבי יוסי אומר, מקום שנהגו לעשות כתובה [כדין] מלואה שכל מה שכתוב בשטר כתובה ודין גדוילא דהנעלה ליה מצי נשא לצית בעלה וכו', נפרעת ממנו כשנחלמלה או נחגרשה, כדרך שצעל חוב נפרע, ככל הכתוב בשטר מלוה, כגון שכותבין זה כמו שאנו כותבין אחריות דנא קבילת עלאי, גובה [כדין] מלוה צעל גובה מאזי הצת כל מה שכתוב בכתובתה, כאילו הלוהו,

מקום שנהגו לכפול לשם את מה שמנסת לו כפליים בדמיו, שציל כבוד, ולכתוב כפליים בכתובתה, וכשהיא יוצאת אינה נפרעת אלא החצי גובה מחצה, נהרבלאי גבו תילתא [שהיה מנהגם לכתוב ג' פעמים מה שהיו נותנים באמת],

מרימר מוגבי נמי שבחא כל מה שהיה כותב וכופל היה גובה מאזי הצת, א"ל רבינא למרימר, והתניא לכפול, גובה החמין מממיו מחצה,

לא קשיא הא דקני מיניה מאזי הצת הא דלא קני מיניה,

רבינא משבח וכתוב לברתיה, אמרו ליה נקני מיניה דמור, אמר להו אי מקנא לא מיכפל, אי מיכפל לא מיקנא,

ההוא גברא דאמר להו מנא מחמת מימיה היה הבו לה ארבע מאה זוזי לברתי בכתובתה, שלח רב אחא בריה דרב אויא לקמיה דרב אשי האי לכתובתה, אכתובה קאי או לגוצינא, מקום שנהגו לכפול היה, ארבע מאה קאמר דאינון תמני מאה שיכתבו אותן תמני מאה בכתובתה, או ארבע מאה זוזי דכתובה [שיכתבו בכתובה] קאמר דאינון מאתן דאינון מאהים לגבייה,

אמר רב אשי, חזינון אי אמר "הבו לה" ארבע מאה זוזי, דאינון [או הכוונה שיכתבו] תמני מאה, אי אמר "כתובו לה" ארבע מאה זוזי, דאינון מאתן,

איכא דאמרי, אמר רב אשי חזינון אי אמר "לכתובתה לגוצינא קאמר ארבע מאה זוזי דאינון תמני מאה, ואי אמר "בכתובתה למכור לה בשטר כמכור קאמר ארבע מאה זוזי דאינון מאתן,

ולא היא, לא שנא דאמר לכתובתה ולא שנא דאמר

בכתובתה, ארבע מאה זוזי דאינון מאתן, עד דאמר הבו לה סתמא # [וצ"ע אם אינו מזכיר לשון כתובה, הכוונה שיתנו לה המעות עכשיו],

ההוא גברא דקבל ארעא מחבריה, אמר אי מוברנא לה יהיבנא לך אלפא זוזי, אוכיר תילתא, אמרי נהרדעי דינא הוא דיהיב ליה [שליש של אלף זוז דהיינו] תלת מאה ותלתין ותלתא ותילתא [3.333],

רבא אמר אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא,

ולרבא מ"ש מהא דתנן אם אוכיר ולא אעביר אשלם במיטבא?

התם לא קא גזים אינו מקבל עליו דבר גוזמא אלא כמשפט, ולאו אסמכתא היא, דהכי אפסדיה, הכא כיון דקאמר מילתא יתירתא, גוזמא בעלמא הוא דקגזים,

ההוא גברא דקביל ארעא לשומשמי קבלנות היתה לזרעה שומשמי, והן יקרין מן החטין, ומכחישין הקרקע יותר מן החטין זרעה חיטי, עברא חיטי בשומשמי הללח זריעתו, ואף החטין הוקרו, וגמלא שלא הפסיד צעל הצית צמה ששינה זה, ונשתכר כחש הקרקע שהיה נכחש בשומשמי יותר מן החטין,

סבר רב כהנא למימר מוכי ליה צעל הקרקע מחלקו דמי כחשא דארעא [תוס'] מה שהיתה מכחשת אם היה זרעה שומשמי יותר משזרעה חטין, ולא יטול זה חטין שיעור שומשמי שהרי לא הכחישה כל כך מחמת החטין,

אמר ליה רב אשי לרב כהנא, אמרי אינשי כחשא ארעא ולא לבחוש מרה כלומר היה לו לזרוע שומשמי אפילו היתה מכחשת קרקע יותר, ולא יכחוש מרה, ליטול עכשיו פחות וזרע הוא וציתו,

ההוא גברא, דקביל ארעא לשומשמי קבלנות היתה לזרעה שומשמי, והן יקרין מן החטין, ומכחישין הקרקע יותר מן החטין, זרעא חיטי, עברא חיטי מפי מן שומשמי הוקרו החטין, והלליה אומה שנה זריעת חטין יותר משל שומשמי,

סבר רבינא למימר יהיב ליה שבחא דביני ביני צעל הקרקע מנכה לו (מחכירמו) [מחלקו. רש"ש], ולא יטול אלא כדי שיעור דמי שומשמי שהיא ראויה להעשות, לפי שזה גרס זה השבח,

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא, אטו הוא אשבח ארעא לא אשבחה,

אמרי נהרדעי, האי עייסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון [תוס']

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כל אחד לבדו, ויקבל עליו המלוה בהפסד החצי שהוא שני דינרים וחצי, ובשכר של חצירתה לא יטול אלא שליש [היינו חמש דינרין], ולא נמנע לחלקו שכר אלא שלשים מעות דהיינו חמשה דינרים, דדינר שש מעות כסף פשיטני הן, הרי פסידא דמלוה # [לה הבנתי למה צריך להבנים כאן הענין של מעות, הלא הכל מובן גם כשמדובר על דינרין?],

[ונמצא שאם עושה אותן חבילה אחת מגיע לחלקו 3.3 ואם עושה אותן שתי חבילות מגיע לחלקו רק 2.5, והטעם שאם חושב ההפסד לבדו מפסיד בעל העיסקא חצי ההפסד, ואם חושב ההפסד נגד השכר מגיע לו רק שליש ההפסד],

דף ק"ה ע"א

תרי עיסקי וחד שטרא, פסידא דלוח קבל היום ממנו צמנה ולמחר צמנה, וכחז שטר על מאתים הפסיד הלוח, כמה דפרישית, שאם יהא הפסד צוה [בעסק אחת] ושכר צוה, לא יחשבו כל אחד לבדו, אלא השכר ימלא הקרן [פי' יבחוץ את ההפסד] תמילה, ואחר כך יחלקו המותר, ואם כתב שני שטרות כמשפט הזה, מחשב הפסד של זה לבד, והשכר של זה לבד, ויקבל הצעלים עליו בהפסד החצי ובשכר השליש, וענה טובה קא משמע לן רבא, דחד עסקא לכחז חד שטרא, וכתרי עסקי נכתוב שני שטרי, ויהא הדבר שקול,

ואמר רבא, האי מאן דקביל עיסקא מן חבריה ופסיד, טרח ומלייה [טרח לשפר את העסק, ולמלאות את החסרון] ולא אודיעיה [למי שנתן לו המעות], לא מצי אמר ליה לחד דמלייה דרי מוהיאך פסידא בהדאי וקבל עלך חצי הפסד, ובשכר טול שליש, ונמצאת פותח מן הקרן, משום דאמר ליה, להכי טרחת למלויותיה, כי היכי דלא ליקרו לך מפסיד עיסקי דמדלל אודעתן מעיקרא נכלם היית בדבר, ואדעתא דמליי קרנא טרחת,

ואמר רבא, הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי [אבל אם היה רק איש אחד, יכול לחזור אפילו בחצי היום. ראה תוס'] שני קבלנים שקבלו עסקא מצעל היות בשותפות, שימכרוהו ויסקרו צמעות עד זמן פלוני, ויחלקו ביניהם וצין בעל היות כמשפט, ושתמשו חצי הזמן, וררוח ונשמכרו,

וא"ל חד לחבריה תא ליפלוג, אי א"ל אידך נרווח טפי, דינא הוא דמועבב עליה עד שיגיע הזמן שקבעו לבעל היות, שיחזרו לו את שלו, והמותר יחלקו,

(1) השתא מפרש ואזיל, מאי טעמא חית ליה דניעבב אי א"ל הב לי פלגא דרווחא אי אמר ליה האי פלוג רווחא, והקרן נתפוס עדיין להריות צו עד הזמן, מני אמר ליה אידך רווחא לקרנא משתעבד, שמה בסמורה שנעשה עוד נפסיד, וצריך שיהא היות קיים, להשכר צו עוד כדי למלאות הקרן,

ואי א"ל הב לי פלג' רווחא, ופלגא קרנא תרווייהו, מני אמר ליה עיסקא להדדי משועבד אמר ליה עיסקא להדדי משמעבד, ואם

המקבל פרגמטיא מצעל היות, ושמה לה כפי דמיה שהיא שזה כסף, והוא מוליכה למקום היוקר למחצית השכר, חצי אחריות אונסים עליו כמלוה, וחצי אחריותה על צעלים כפקדון,

עבוד רבנן מילתא [מקון רבנן הן תקנתא] דנחא להו לתרווייהו דניחא ליה ללוח [שהלוח ניהא ליה שיהיה כפקדון, שיהיה דינו רק כשומר חנם], וניחא ליה למלוה [שהמלוה ניהא ליה שיהיה כמלוה, והמקבל יהיה חייב באונסין, ולכן עשו אותה חצי חצי, ששניהם יתנו],

[ועוד אומרים נהדרעאין] השתא דאמרינן פלגא מלוה, אי בעי למשתי ביה שכרא אם רצה להוציא חציה בהוצאת ביתו מוציא, שהרי מלוה עליו היא שפיר דמי,

רבא אמר [חולק על נהדרעאין], להכי קרו ליה עיסקא, דאמר ליה כי יהבינא לך לאיעסוקי ביה דמחוך שמשכר בשלך, טרחת ותעסק צו יפה, ולא למשתי ביה שכרא [כשמוציאה מפסיד המלוה, שאין קרן שלו קיים, ואין לו על מה לסמוך. תוס'],

אמר רב אידי בר אבין, ואם מת הלוח, והעיסקא קיימת ציד צניו הרי חציה שהיא מלוה נעשה מטלטלין אצל בניו, ואין הצעלים גוזים ממנה, דמטלטלי דיתמי לא משמעבדי לבעל חוב,

רבא אמר, להכי קרו ליה עיסקא, דאם מת לא יעשה מטלטלין אצל בניו שמהא קיימת תמיד, ומתעסק צו, ויסמכו עליה צעליה שלא תינתן להוציא, ואם מת לוח יגבה, ולא תיעשה כמטלטלין שלהן, דכיון דצריכה להיות קיימת סמיכתו עליה כמקרקעי,

דטעמא דלא קא משמעבדי מטלטלי דיתמי לבעל חוב, משום דמעיקרא לאו עלייהו סמך, דלאו למיגבי מינייהו [במטלטלין] אופיה, שהרי צידו להוציאן, אצל הני אין צידו להוציאן, וסמך עלייהו,

אמר רבא, חדא עיסקא ותרי שטרי, פסידא דמלוה משום דסמך עיסקא תילתא באגר לבעל היות, ופלגא בהפסד, כדאמר באזוזו נשך (סא), צו גבי שטרא דרב עיליש, דאי לא מתחזי כרצית, דכיון דפלגא מלוה, אי לאו דשקיל מנתא באגרא דפלגא פקדון, אישטכח דקא טרח בפקדון משום רבית דמלוה, הלכך מאן דיהיב עיסקא שני חבילות בגדים צמנה, נכתוב שטר [פי' אחד] של מנה, אי מפסיד באחת מן החבילות מדמי הקרן [למשל] מחמשים חמשה דינרים, ומשכר בחצירתה חמשה עשר דינרין, אין כאן חשבון להפסד לבד, ולשכר לבד, אלא נשכר בפרגמטיא צו עשרה דינרין,

((וישלמו)) [וישלמו. רש"י] תחילת חבילה הסקירה בחמשה דינרין, [מז] של חמשה עשר דינרים (שה?) רוח בחבילה אחרת, ועשרה דינרין הנותרים הן הן ריות, ויטול מהן [האיש] דיהיב עיסקא תילתא באגר, והמקבל תרי תילתי),

ויטלו צעלי מלוחם עשרה דינרים שליש שהן שלשה דינרים ושלש דינר, והמקבל יטול שני שלשים,

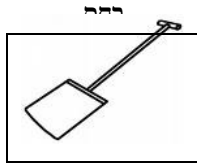
[1. רש"י] אי כתב עלייהו שני שטרות, כל חבילה שטר של חמשים, נמצא חשבון של

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בה כרי נפילה שיכול לחזור ולזרעה לשנה הבאה מתבואת שנה זו, נפילה זרע שמפורסם לה במפולת יד:

נב: ת"ר, המקבל שדה מחבירו ולא עשתה, אם יש בה כרי להעמיד כרי, חייב למפל בה [ולא יניחנו וילך לו], שכך כותב לו אנא אוקים ואניר לעמוד ואמרוש, ואזרע, ואחצור [ואקצור], ואעמר [ואעשה עמרים], ואדוש, ואידרי אזרע המון ברחם או בנפה, ואוקים כריא קדמך, ותיתי אנת ותיטול פלגא, ואנא בעמלי ובנפקות ידי כהנאמי [ואמול] פלגא,

וכמה כרי להעמיד בה כרי? א"ר יוסי בר' חנינא כרי שתעמוד בו כשתחצין אותה במוכו הַרְחַת פלגא (את רחת), שזרין המון ברות ממון התבואה,

איבעיא להו, רחת היוצא מהאי גיסא להאי גיסא אם נראין חודיה [שני צדי הרחת] משני כדדין מואי [תוס'],

ת"ש א"ר אבהו, לדידי מפרשא לי מיניה דר' יוסי בר' חנינא, כל שאין כונם שלו פלדיין בלעו (חלק המתבת, הלהב, של האת) הרחת שמכניסין אותה לגבות התבואה עליה לזרוע שאין רואה פני התמה, וזרדיין נמי בכלל כונם הם רואה פני החמה,

איתמר, לוי אמר שלש סאין, **1** דבי רבי ינאי אמרי סאתים, אמר ר"ל, סאתים שאמרו חוין מן ההוצאה,

תנן התם במסכת עוקצין וכו', משום אמרי דבי רבי ינאי דמפרשי שיעורא בכולהו הכך מתניין נקט להו גבי מתניין דמפרשי דבי רבי ינאי שיעורא, פריצי זיתים וענבים כדמפרש רשעי זיתים וענבים, שהן לעולם בוסר, שאין ציטולן נגמר לעולם, ב"ש מטמאין וב"ה מטהרין מן טומאת אוכלין, דלא חזי לאכילה,

מאי פריצי זיתים? אמר רב הונא, רשעי זיתים אמר רב יוסף ומאי קראה דניאל יא יד [ובגין] פריצי עמך ינשאו להעמיד חזו' וְנִכְשְׁלוּ, ר"ג בר יצחק אמר מהבא יהוקאל יח' וְהו' ליד בן־פריץ שו' פך דם,

וכמה פריצי זיתים כמה הן מבושלין, ועדיין פריצין הן? ר' אלעזר אמר ארבעת קבין לקורה שמכניסין צדית הבד מהן, כדי שיעור טענית הקורה בפעם אחת, ואין מוילאין אלא ארבעה קבין שמן,

נפלוג שמה אני אפסיד בסחורה שאקנה, שהרי קבלתי אני להמסעק צה עד אומי הזמן, ואם אפסיד שמה חלק השני ישמכר וימלא חסרון, ואנו יחד קבלנו ונשמענדו החלקים זה לזה,

ואי א"ל נפלוג רווחא ונפלוג קרנא ואי ממי לך פסידא דרינא בהדך, א"ל לא, מולא דבי תרי עדיף [בכולהו הוה מצי למימר בהו הכי, אלא דעדיפא מיניה קאמר בהו. תוס']:

מתני: המקבל שדה מחבירו, ולא רצה לנכש המצואה, ואמר לו מה איכפת לך הואיל ואני נותן לך את חכירך כך וכך כורין שפסקתי עמך, ומה איכפת לך אם יחסר חלקי, שהעשנים מכחישים השגלים אין זה אלא עלי,

אין שומעין לו והא לימא אלא בחכרנותא, דאי בקבלנותא פשיטא, מי מצי אמר ליה מאי איכפת לך מפני שיכול לומר לו, למחר אתה יוצא ממנה, ומועלת לפני עשבים:

נב: אי א"ל לבתר הכי כריבנא לה השתא מפרש אמאי אין שומעין לו, אי אמר לו אני אחרוש אחר הקצירה, ואהפוך שרשי העשנים שנתרו צה וימותו, ולא תעלה לפניך עשנים מאי מהדר ליה, אמר ליה חמי מעלייתא בעינא אומי חכירות שפסקת לי אני רוצה שיהו צריאים ולא כחושים,

ואי א"ל זביננא לך חמי משוקא, א"ל חמי דארעאי בעינא,

ואי א"ל מנכישנא לך שיעור מנתיך, א"ל קא מנסבת שם רע לארעאי הרואים סבורים שניכשת, ואף על פי כן היא מללה עשבים, ואמה מוילא שם רע לארעאי, ומחר, אם באתי למכור או להוריד לזה אריס אחר, לא יהיה יורד,

והתנן הרי לא שנה במתניתין אלא טענה אחת מפני שמעלת לפני עשבים ובשילה קאמר אין שומעין לו, על כן צהא תליא כולה,

אלא משום דא"ל, בורא דנפל נפל כל טענתו אינה אלא שמעלת עשבים לשנה הבאה, וטענתו לעולם עומדת, כדי אמר ליה כריבנא לאחר הקצירה, אמר ליה האי נהי דעקרת לשרשים, סוף סוף העשנים שמתים צה עכשיו עד שזרעו יפלו הזרעים לארץ, וינמחו לשנה הבאה, ולו לא תועיל החרישה:

מתני: המקבל שדה מחבירו, ולא עשתה תבואה אלא מעט, וצא לו האריס למועט מלהמסעק צה עוד, שאין צה עוד כדי טרחו, אם יש בה כרי להעמיד כרי מתבואתה כרי, ובגמרא מפרש מאי שיעוריה, חייב למפל בה בעל כרחו, והא לימא אלא בקבלנותא, דאי בחכרנותא מה לו לצעל השדה אם יחדל לו, סוף סוף חכירו הוא נותן לו,

א"ר יהודה, מאי קצבה בכרי מה קצבה יש, אם קצבתם לו כרי, לשיעור חיוצ טיפול, שדה גדולה לשיעור כרי, ושדה קטנה לשיעור כרי, אלא אם יש

אבני חן על מסכת בבא מציעא

2 דבי ר' ינאי אמרי, סאתים לקורה,

ולא פליגי, הא באתרא דמעילי כורא [בור אחד] באוללא
נתפומה אחת שקורין ש"ק (כמות הענבים הנחוצה למלא את הגת), הא
באתרא ויש מקום שצמי צד שלהן גדולין דמעילי תלתא כורין [שלשה
כורין] באוללא ומכניסין שלש כורים יחד,
ויש מקום שאין מכניסין אלא כור זיתים צטעינת קורה, ושיער רבי אלעזר צקטנים,
ורבי ינאי צגדולים, וסאתים [בין שיש 6 קב בסאה, יש 12 קב בסאתיים, ו 4 קב,
היא שלישית של 12 קב] היו תלתא זימני ארבעה קצין,

תנו רבנן,

דף ק"ה ע"ב

[אגב שהביא המאמר של "דבי ר' ינאי" סאתים לקורה, מביא עוד ד' מאמרים
מהם],

עלו ז' וטהור באילן שכוחו רע, וְכִסּוּכָהּ [צווייג, branch] או לסוכה,
ענף אילן שכוחה רע, טמא הטהור, שכיון שהאילן או הסוכה כחה רע [הרי
היא] נכפפת תחתיה, וכדו העליון על התחתון, ושענן עליו (מכחו של עליון. ראה
מהר"ם), וצין ז' ששענן על הטהור, וצין טהור ששענן על הז' טמא,

היכי דמי אילן שכוחו רע? אמרי **3** דבי ר' ינאי, כל שאין
בעיקרו [סמוך לקרקע, במקום שהאילן דק] לחוק צרצרו רובע הקצ #
[כלי מורה, שהיה מיוחד להם למדוד רובע הקב, אבל אין הכוונה שכל כלי שהוא
מחזיק רובע הקב, שהרי יכול להיות כלי ארוך ודק],

היכי דמי, סוכה שכוחה רע? אמר ר"ל כל שנחבאת
ב[א]חזיונה [תוס'] שנטמנת צאחיתה, שהאוח זה טומנה צדק ידו,

תנן התם, המהלך בבית הפרס שדה שנחרש זה קצר, חשו לעט
כשעורה, משוממא צמגע וצמשא [ובחיסט] ואינו מטמא צאהל על גבי אבנים
שיכול להסיט והיו שם אבנים שאין תקועות וקצועות צארץ, והן נקטות
מחמת העוצר עליהן, ועט כשעורה ניסט מכחו,

[או המהלך בבית הפרס] על האדם, [או] ועל הבהמה שכוחן רע או
רכב מי שרצה לאכול טהרות, על אדם או בהמה שכותן רע, והולכיהו עליהן [על
בית הפרס]. טמא הרוכב, לא מיעביא נרכב ד טמא [תוס'], דכלאו היסט אבנים
נמי טמא המהלך צבית הפרס, אלא אף הרוכב טמא, דכיון דכה התחתון רע,
מחמת משא העליון ניסטו, והרי כאלו מסיטו הוא, וכה התחתון אינו מועיל להצילו,
אלא אם כן כמו יפה, אבל אם היה כמו יפה, לא חשיב משא העליון ואינו כמסיטו,

ה"ד אדם שכוחו רע? אמר ר"ל כל שרוכבו [אדם שכוחו רע,
מרכיב אדם על עצמו] וארכבותיו [knees] נוקשות זו לזו,

ה"ד בהמה שכוחה רע? אמרי **4** דבי ר' ינאי, כל
שרו' כבה [אם אדם רוכב עליה] [ו. ד"ם] מטילה גללים [מפני
המאמץ],

5 אמרי דבי ר' ינאי, לתפלה ולתפילין ד' קבין היו שיעור משוי,

לתפלה מאי היא?

דתניא הנושא משאוי על כתיפו, והגיע זמן תפלה, פחות
מד' קבין [מפשילין] [מפשילו. ד"ם] לאחוריו שאין כווצן מונע
מלהסכים לזו ומתפלל, ארבעה קבין, מניח ע"ג קרקע ומתפלל,

לתפילין מאי היא?

דתניא היה נושא משאוי על ראשו, ותפילין בראשו, אם היו
תפילין רוצצות ממעכות תחת המשא אסור, ואם לאו שהוא קל או
שאינו מוטל עליהן מותר, באיזו משאוי אמרו היו רציצה, במשאוי
של ארבעת קבין,

תני רבי חייא, המוציא זבל על ראשו, ותפילין בראשו, ה"ז
לא יסלקם [התפילין] לצדדין, ולא יקשרם במתניו, מפני שהוא
נוהג בהן מנהג בזיון, אבל קושרם על זרועו במקום תפילין
אכל תפילין של יד [יקשור תפילין של ראשו],

משום דבי שילא אמרו, אפילו מטפחת שלהן [של לחם. ראה
תוס'] שזרכין צה תפילין צלילה אסור להניח לשם משאוי על הראש
שיש בו תפילין צעהה שתפילין צמקומן מונחין,

וכמה יהא צמשאוי, ויהא אסור להניחו על הראש, אליצא דרבי שילא? אמר
אביי, אפילו רבעא דרבעא רביע ליתרא דפומבדיתא דצר מועט
הוא:

[שנינו במשנתנו] אמר ר' יהודה, מאי קצבה בכרי, אלא אם יש
בו כרי נפילה: וכמה כרי נפילה, ר' אמי אמר רבי יוחנן
ארבעה סאין [הגר"א גורם קבין, אבל מרש"י משמע שהיה לו הגירסא סאין]
לכור [תוס'] צבית קרקע כור, והוא אלק ומשם מאות אמה ארוך [של] [עלג]
תמישים אמה רוחב [50*1500 = 75000], דחצר המשכן היו סאתים והוא מאה על
תמישים [5000 = 50*100] וכור שלשים סאין [שכור הוא 15 פעם יותר
מסאתים], וצין מרובע וצין ארוך וקצר, לפי צשבן זה שיעורו, רבי אמי
דיליה אמר שמונת סאין לכור,

אמר ליה ההוא סבא, לרב חמא בריה דרבה, בר אבונה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

עולא אמר, כגון שנשתדפו ארבע שדות מארבע רוחותיה,

אמר עולא, בעו במערבא # [בין שעולא היה עולה ויורד מא"י לבבל, ומבבל לא"י, לפעמים הביא מאמרים, נשדף תלם שורות המענה אחד ולא יותר משדות שהן סביבותיה על פני כולל ואותו תלם כל סביבות שדה זו מא"י,

נשתייר תלם אחד על פני כולל כל סביבותיה, שלא נשדף, וארבע שדות שסביבותיה נשדפו, וגם זו נשדפה כולה, מי אמרין דכיון דנשתייר תלם אחד על פני כולה שלא לקמה, אין זו מכת מדינה, אלא מזלו, או דלמא האי שורא לאו כלום היא,

אפסיקא בירא שדה צור הפסיק בין השדות לזו מא"י אם היו ארבע שדות שהן סביבותיה צורות, ושאר שדות סביב נשדפו, מי אמרין [הל"א] ארבע שדות שסביבותיה לא נשדפו, או דלמא אמר ליה, אם היו זרועות אף הם נשדפו [משום הגזירה מן השמים],

אספסתא היו אותן שסביבותיה זרועות שחת למאכל בהמה, ולא נשדפו, והן הפסיקין בין השדות לזו,

דף ק"ו ע"א

מא"י מי אמרין ארבע שדות שסביבותיה לא נשדפו, או דלמא אמר ליה אילו היו זרועות תבואה, אף הן נשדפו,

זרע אחר מא"י אם תמנא לומר אספסתא לאו הפסקה היא, משום דלאו בכלל גזירת פורענות התבואה הוא, דאמר ליה אילו תבואה הואי איזו נמי אישדוף, זרע אחר מי היו הפסקה,

[ועוד שאלה] חיימי לגבי שעורים, כורע אחר דמי או לא,

כל העולם כולו בשדפון [נשדפו השדות במים], וישלו [וישרה שלו נחלקלה] בירקון [mildew] [שימל], אי נמי כל העולם כולו בירקון, וישלו בשדפון מא"י, ¹¹ תיקון,

[אבות פ"ג מ"ט, רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחבתו. חבתו מתקיימת. וכל שחבתו קודמת ליראת חטאו. אין חבתו מתקיימת, ואמרתי לפרש שיש מי שהוא ירא את ה' וזה מביאו ללימוד התורה, ואדם זה אף שיאבד החשק ללמוד, יתחזק שהרי התורה הוא המביא את האדם לעבודת ה', ולכן כל שיראת חטאו קודמת לחבתו חבתו מתקיימת, אבל מי שלומד מפני שהוא אוהב ללמוד, ופתאום הוא מרגיש שהלימוד מביא אותו לירא את ה', והוא מתעצב, שאינו רוצה להיות "אדוק", והלא הוא לומד רק מפני שהוא אוהב ללמוד, ואומר אל לבו שהוא צריך להתגשם קצת כדי שלא יביאנו הלימוד להיות חרד יותר מראי, ולכן אין תורתו מתקיימת],

אסברה לך לאו דרבי אמי פליג אדרבי יוחנן רביה, אלא שהעולם מתקלקל והולך, בשני דרבי יוחנן הוה שמינה ארעא ודיו לבית כור בארבע סאין, בשני דרבי אמי הוה כחישא ארעא כר הוכחשה, ואריכה שמונה סאין,

תנן התם, הרוח שפזרה את העומרים בשדה, וכיסו את הקטן של עניים המפוזר בשדה, ואין ידוע כמה לקט היה שם למטה מן העומרים, אומרים אותה שמיין אותו, בית דין הולכין עליה ושמיין כמה לקט שדה זו ראוייה לעשות בכל שנה וגותן לעניים,

רשב"ג אומר אין הדבר צריך אומד, כר קצב כדי נפילה ועומד ו גותן לעניים כדי נפילה לקט הקצב, ולקמן מפרש להו,

וכמה כדי נפילה? כי אתא רב דימי, אמר ר' אלעזר ואיתימא ר' יוחנן, ארבעת קבין לכור,

בעי רבי ירמיה [דרבו לשאול שאלות תמוהות, וראה ב"ב כג: ועל דא אפקוה ר' ירמיה מבי מדרשא], לכור זרע לשדה שזרעו זה כור, או לשדה שלוקט זה כור תבואה או לכור תבואה, ואם תמנא לומר לכור זרע למפולת יד או למפולת שוורים יש מקום שזרעין את התבואה ביד, ויש מקום שמתנין הזרע בעגלה מנוקבת ומוליכין השוורים את העגלה על המחרשה, והזרע הוא נופל והולך,

והרבה זרע צריך למפולת שוורים יותר ממפולת יד [ונמצא כור במפולת יד הוא שדה יותר גדולה ממפולת שוורים], וקא מיבעיא לן לשדה של זרע כור למפולת יד שלה שיערנו בלקט שלה ארבעת קבין, או לכור זרע למפולת שוורים?

ת"ש, רבי אתי רבין א"ר אבהו א"ר אלעזר, ואמרי לה אמר ר' יוחנן, ארבעת קבין לכור זרע,

ועדיין תיבעי לך, למפולת יד או למפולת שוורים? ¹⁰ תיקון:

מהני: המקבל שדה מחבירו, ואכלה חגב או נשדפה, אם מכת מדינה היא [שרוב שדות אותה העיר הוכו כך. יבין] מפרש בגמרא, והא לימא אלא נחכרנותא, דאי נקבלנותא מאי מנכה איכא, מה שימצאו יתלוקו, מנכה לו מן חבורו, אם אינה מכת מדינה, אין מנכה לו מן חבורו דאמר לו מזלך גרם,

ר' יהודה אומר, אם קיבלה הימנו במעות בין כך ובין כך אפילו היא מכת מדינה אינו מנכה לו מחבורו שעל המעות לא נגזרה גזירה, הלכך לא עליה הימה פורענות זו:

נמ: ה"ד מכת מדינה? אמר רב יהודה כגון דאישדוף רובא דבאגא רוב הנקעה שזו בתוכה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מה שמגיע לשנה אחת כאילו היו זה פירות ולא קאמרינן מכת מדינה היא?

אמר רב נחמן בר יצחק, שאני התם דאמר קרא ויקרא כה במספר שני תבואות ימכר לך, שנים שיש בהן תבואה בעולם בשום מקום בארץ,

אמר ליה רב אשי לרב כהנא, אלא מעתה שביעית תעלה לו מן המנין [תוס'], דהא איכא תבואה בחוצה לארץ?

אמר ליה שביעית אפקעתא דמלכא המלך ציעלו מלזרעה, והרי היא כמו שאינה, ולא קראה הכמוצ לשראל שנת תבואה. היא אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא,

אלא מעתה אי כמאן דליתיה שביעית לא תעלה לו מן הגירוע ויקרא בו מן ואם משנה אחרתו יקדיש איש לה ויהיה ערקה לפי זרעו וזרע חמר שערים פחמשים שקל פספס: ו' אם משנה היכל יקדיש שדהו ערקה יקום: יח ואם אחר היכל יקדיש שדהו וחסבילו יחבון אתי תפסוף עליו השנים הנו תרת עד שנת היכל ונגרע מערקה:

מקדיש שדהו וצא לפדותו, שנתן לו הכמוצ פדיון [שם הקדיש] בתחילת היובל [גואלה ב] חמשים שקל כסף (ויקרא כו), ואם אחר היובל [כמה שנים הקדישה] ומשכר לו הכסן וגו' ונגרע מערכך (ויקרא כ"ז) שנים שעברו הוא מגרע מן המשכון כמה שמגיע להם, ונתן כמה שמגיע לשנים הבאות, וכיון דשביעית כמאן דליתנהו, למה הן נמנות לפחות את הפדיון אלמנה תנן, נותן סלע ופונדיון לשנה לשנים הבאות, זהו המשכון המגיע לכל שנה, כשאתה מחלק חמשים סלעים לארבעים ומשע שנים, נמצאו שביעיות מועילות לגרע הפדיון, דאי מדלית שבע שמיטות ומחלק חמשים סלעים למ"ב שנה מגיע לכל שנה קרוב לסלע ודינר?

אמר ליה, שאני התם דחזיא למישמחא בה פירי הלך סלקא ליה, דגבי פדיון שדה אחוזה לא כתיב שני תבואות,

אמר שמואל, לא שנו אס מכת מדינה היא מנכה לו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב, אבל לא זרעה כלל ואשתדוף רוצא דבאגא לא מנכה ליה, דאמר ליה, אילו זרעתה הוה מקיים בי תהלים לו לא יבשו בעת רעה, ובימי רעבון ישבעו,

מתיב רב ששת, רועה שהיה רועה [תוס'], והניח עדרו ובא לעיר, ובא זאב וטרף ובא ארי ודרס, אין אומרים אילו היה שם היה מציל, אלא אומדין אותו אם יכול להציל חייב, ואם לאו פטור,

ואמאי נימא ליה אי הוית התם הוה מקיים כי שמואל א"ר גם את הארי גם (את) הדוב הכה עבדך?

אמר ליה [מחבר לחובר] זרעה חיטי, ואול הוא זרעה שערי, ואשתדוף רובא דבאגא, ואשתדוף נמי הנך שערי דיליה, מאי, מי אמרינן, דאמר ליה, אילו זרעתה חיטי הוה נמי משתרפא, או דלמא מצי אמר ליה, אילו זרעתה חיטי הוה מקיים בי איוב כב ותגור אומר ויקם לך מה שמבקש מן ה' ויזרע יעשה, ואני לא בנקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחטין,

[ומשיב] מסתברא דאמר ליה [מחבר לחובר] אי זרעתה חיטי, הוה מקיים בי ותגור אומר ויקם לך ועל דרכך נגה אור,

נשתדפו כל שדותיו ככל מקום שהן של מחכיר, ואשתדוף נמי הא בהדיהו, ולא אשתדוף רובא דבאגא, מאי מי אמרינן כיון דלא אשתדוף רובא דבאגא לא מנכי ליה, או דלמא כיון דאשתדוף כולוהו ארעתיה, מצי אמר ליה האי משום לתך דידך מולך הוא, דהא משתדפו כל שדותיך?

מסתברא דאמר ליה, אי משום לתאי ידי, הוה משתייר לי פורתא, כדכתיב ירמיה מב כי נשארנו מעט מהרבה,

נשתדפו כל שדותיו של חוכר, ואשתדוף רובא דבאגא, ואשתדוף נמי הא בהדיהו, מאי, מי אמרינן כיון דאשתדוף רובא דבאגא מנכי ליה, או דלמא כיון דאשתדוף כולוהו ארעתיה ואפילו ישנן צבוקה אחת מצי אמר ליה משום לתך דידך הוא, דהא משתדפו כל שדותיך,

מסתברא דאמר ליה משום לתאך הוא, אמאי, הכא נמי נימא ליה אי משום לתאי ידי הוא, הוה משייר לי פורתא, דהוה מקיים בי ירמיה מב כי נשארנו מעט מהרבה,

משום דאמר ליה, אי הוה חזית לאישתיוורי לך מירי, הוה משתייר לך מדנפשך [תוס'],

מיתיבי, היתה שנת שדפון וירקון גבי מוכר, בזמן שהיובל נוהג, שאינו מותר לו לגאול פחות משמי שנים, תנן לה בערכין (כט, ז), או שביעית, או שהיו שנים כשני אליהו שלא ירדו גשמים אינו עולה לו מן המנין שמי שנים,

קתני שדפון וירקון, דומיא דשנים כשני אליהו, מה שני אליהו דלא הוי תבואה כלל, אף הכא נמי דלא הוי תבואה כלל [רק אז אין השנה עולה לו למוכר], אבל דאיכא תבואה [הא איכא תבואה בדוכתא אחריתא] אף על גב דהוה צבוקה [שהוא מוכר שדהו] אישתדוף, אמרינן לתא דידה (מל דידה) גרס, סלקא ליה וסלקין ליה, מגרע מדמים

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ולסוף ארבע גמר עלייתו ושור עולה לסוף שש גמר שור עלייתו ומתחיל תאומים, לסוף שמונה גמר תאומים ומתחיל סרטון, וממלא ראש טלה צאמנע, שהרי עצרו שש שעות משהתחיל, ובשש שעות ראשו מגיע לצאמנע, שהרי מתחילת עליית המזל עד מחילת שיקועו שנים עשר שעות, נמצא שמעשה שמתחיל לעלות עד שש שעות מגיע לצאמנע הרקיע, ולסוף שמונה שעות משעלה היו וצו צאמנע הרקיע, נמצא, בחדר וצו טלה צאמנע שעה עשירית צאמנע הרקיע הוא, והכי אמרינן במסכת ברכות בפרק הראש (נח, ד) שכימה צונב טלה הוא,

משום דאמר ליה, אי הוית חזית לאיתרחושי לך ניסא, הוה איתרחיש לך ניסא כר' חנינא בן דוסא במסכת מעניית דמתיין עיזי דובי בקרנייהו,

ונימא ליה, נהי דלניסא רבה לא הוה חזינא, לניסא זוטא

דף ק"ו ע"ב

חזינא? קשיא,

[לניסא זוטא מיהו חזיא קשיא. תימה מאי קשיא הא אמרן לעיל דכי אמר ליה זרעה חטין זורעה שער, ואשתדוף דמצי אמר ליה אי זרעתה חטין הוה מקיים בי ותגור אומר ויקם לך, וכ"ש כשלא זרעה כלל דליכא הוכחה שהיה ראוי להשתדף? וי"ל דשמואל מיירי כגון שאמר ליה זרע כל מה שתדע, דהשתא לא מצי למימר הוה מקיים בי ותגור אומר ויקם לך, דבסתמא לא היה מקבל הקדוש ברוך הוא תפלתו של זה, שיצליח כל מה שיוזע, אם לא שיעשה לו גם, ולא קאמר לעיל הוה מקיים בי ותגור אומר, אלא לפי שמתפלל על מין אחד של חטין. תוס'],

מיתיבי [אם צריך לזרוע עד אדר], רשב"ג משום ר"מ אומר, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר בדבריו,

חצי תשרי שש מקופות שהוצטמו לנח וצניו קמפרש, מרחשון וחצי כסליו, זרע,

חצי כסליו טבת וחצי שבט, חורף,

חצי שבט, אדר, וחצי ניסן, קור,

חצי ניסן, אייר, וחצי סיון, קציר כנגד זרע, זה בתחילת גשמים, זה בתחילת החמה, וקין כנגד חורף, וחורף הוא חזקו וחורפו של סמיו וימי זינה, לשון (איוב כט) כאשר הייתי צימי חרפי וחזקתי, קין הוא חזקו של יצח, ועל שמייצשין בזהו פרק תמרים ותאנים לקציעות, והן נקראין קין, כדכתיב (שמואל ב, טז) הלחם והקין לאכול הנערים וגו', קור הוא סופו של סמו, וכן חוס סופו של שמש, וכן כל אחד שני חדשים שנים עשר חדשים לשנה עמים,

חצי סיון, תמוז, וחצי אב, קיץ,

חצי אב, אלול, וחצי תשרי, חום,

תני חדא, פעם ראשונה זרעה ואכלה חגב או נשדפה חזר חזרעה שנית ושניה זורעה ואס אינו זורעה אינו מנכה לו, אפילו היא מנכה מדינה, ושלישית אינו זורעה, ותניא אידך שלישית זורעה רביעית אינו זורעה?

לא קשיא, הא כרבי הא כרשב"ג פלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל גבי נשואה לראשון ומת, לשני ומת, במסכת יבמות, הא כרבי דאמר בתרי זימני הוי חזקה, הא כרשב"ג דאמר בתלת זימני הוי חזקה,

אמר ריש לקיש, לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב, אבל זרעה ולא צמחה, מצי אמר ליה בעל הקרקע כל ימי זרע זרעא לה ואזיל כלומר כל זמן הזריעה חזר חזרעה, שמה לא הגיע זמן,

ועד אימת הוי משך זמן הזריעה? אמר רב פפא, עד דאתו אריסי מדברא ונכנס לבית, בזמן שהן רגילין ליכנס, דהיינו לאחר ששע שעות ביום, קרוב לסוף העשירית, וקיימא כימה ארישייהו [תוס'] קיימא כימה שהוא וצו טלה להדי רישיהו צראש כל אדם, דהיינו צאמנע הרקיע, שנראה לכל אדם כאילו הוא על ראשו, והן הן ימי אדר,

לפי שצבגלגל קבועין צו שנים עשר מזלות, וזהו סידרן טש"ט סא"צ מע"ק גד"ד, ולעולם ששה עולין וששה שוקעין, צניסן לעולם בתחילת עלות השחר טלה מתחיל לעלות ומאזנים שוקע, ושתי שעות המזל שזה לעלות, לאחר שתי שעות העולה גמר עלייתו והשוקע גמר שיקועו, נמצא, הששה עולים בשמים עשרה שעות ביום, וששה צלילה, כל ימי ניסן ראש טלה מתחיל לעלות, ובאייר שור וצניון תאומים, וכן הסדר, נמצא, בחדר מזל דגים מתחיל לעלות, בצוקר סוף שתי שעות טלה מתחיל לעלות,

זרע = חצי תשרי, מרחשון וחצי כסליו, זה בתחילת גשמים,	קציר = חצי ניסן, אייר, וחצי סיון, זה בתחילת החמה
חורף = חצי כסליו טבת וחצי שבט, חורף, וחורף הוא חזקו וחורפו של סמיו וימי זינה, לשון (איוב כט) כאשר הייתי צימי חרפי וחזקתי, והן נקראין קין, ותאנים לקציעות,	קיץ = חצי סיון, תמוז, וחצי אב, קיץ הוא חזקו של יצח, ועל שמייצשין בזהו פרק תמרים ותאנים לקציעות, והן נקראין קין,
קור = חצי שבט, אדר, וחצי ניסן, קור הוא סופו של סמו,	חום = חצי אב, אלול, וחצי תשרי, וכן חוס סופו של שמש,

רבי יהודה מונה מתשרי מתחיל למנות שני חדשים בכל עת [פ' מתחיל למנות שש העתים מתחלת תשרי, וכך מונה השש עתים, זרע הוא תשרי מרחשון, וכן להלן כל שני חדשים לעונה אחת], ר"ש מונה ממרחשון,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מאן מיקל במשך ימי הזרע למי שבא לאכיל זריעותיו בכולהו, ר' שמעון
שמנה מן מרחשון, ואומר מרחשון וסלו זרע,

ובולי האי [לזרוע עד אדר] לא קאמר?

לא קשיא הא דקבלה מיניה בחרפי חטין ושיפון המרעין בחטילת
החורף, הא דקבלה מיניה באפלי שעורין וקטניות המרעין באדר:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר אם קבלה ממנו במעות:
ההוא גברא דקביל ארעא למיזרעה בהו תומי [שומין], אגודא
דנהר מלכא סבא, בזווי, איסתכר נהר מלכא סבא לשון
(בראשית ח) ויסכרו מעינות תהום, נסתמה הליכתו, שעכצוהו העליונים, העליונים
הסיעוהו דרך אחרת, ואין ירק מזלית אלא בקרקע גרצלת, בארץ למה אתא
לקמיה דרבא,

אמר ליה, נהר מלכא סבא לא עביד דמיסכר, מכת מדינה
היא לא עליו לצדו עברה, ולאסקי אדעמיה נמי לא הוה ליה, דלא הוי עביד
למיסכר ויל נבי ליה,

אמרו ליה רבנן לרבא, הא אנן תנן ר' יהודה אומר אם
קבלה הימנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מן חבורו,
אמר להו לית דחש לה לדר' יהודה:

מהני: המקבל שדה מחבירו, בעשרה כור חטים לשנה,
ולקתה שהיו חטין שדופות וגם כחשות, חו בחכירות הוצרכה לשנותה ולא
בקבלות, דאי בקבלות פשיטא דכל אחד זוכה ומתחייב בחלקו, נותן לו
מתוכה [ואין צריך ליתן לו יפות. יבין],

היו חמיה יפות, לא יאמר לו הריני לוקח מן השוק, אלא
נותן לו מתוכה:

גמ': ההוא גברא, דקביל ארעא לאספסתא [לזרוע שחת
לבהמות], בכורי דשערי [שישלם לו כמה כורים של שעורים], עבדא
אספסתא [תוס' ד"ה שרא בה אספסתא ועבדא] היא נקזרת לשלשים יום,
כדלמר בריש חזקת הבתים (בבא בתרא כה, ג) וחרשה זרעה שערי וחור
זרעה שעורים, ולקו הני שערי,

שלחה רב חביבא מסורא דפרת לקמיה דרבינא, כי האי
גונא מאי, כי לקתה נותן לו מתוכה דמי, או לא,

אמר ליה מי דמי, התם לא עבדא ארעא שליחותא דמרה,
הכא עבדא ארעא שליחותא דמרה בעליה לא חכרה אלא לאספסתא,
ואילו זרע לה אספסתא ואילו היה מזלית, והוא פסק עמו ליקח שעורין מן השוק,

ההוא גברא, דקבל פרדס כרס מחבריה בעשר דני חמרא,
תקיף חממין ההוא חמרא, סבר רב כהנא למימר היינו מתני'
לקתה נותן לו מתוכה,

אמר ליה רב אשי מי דמי, התם לא עבדא ארעא שליחותא,
הכא עבדא ארעא שליחותא העניס לא לקו אלא משנעשה יין בחציומי
בציתו לקה, ואמר בבבא בתרא (לז, ג) חמרא אכמפא דגברא שוור [על כתף האדם
מדלג, כלומר מולו גורם חמא של בעל היין], זה קוניה מזה טוב, ומולו גורם
להחמין,

ומודה רב אשי, בעינבי דכרום עניס שהמליעו, ובשדה שלקתה
בעומריה צעודן שטומות ליבש צימות הקין, דכל [זמן] זה עודן צריכין לקרקע,
וכן העניס שהמליעו בין צצר לדריכה, וכגון דלא איתרו יותר מן המנהג:

מהני: המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים ונחכירות כן וכן
חטין או שעורין או מעות, לא יזרענה חטים שהחטין מכחשות את הקרקע
יותר מן השעורין והא לא מיתוקמא אלא בחכמות, דאי בקבלות הא אמרינן
מיכחש ארעא ולא ליכחש מרה, והרי הוא נהנה צמיגי של זה, חטים יזרענה
שעורים,

רשב"ג אומר תבואה לא יזרענה קטניות שהקטניות מכחשת הקרקע
יותר מן התבואה, קטניות יזרענה תבואה, ורשב"ג אומר וטעמא
מפרש בגמרא:

גמ': א"ר חסדא מ"ט דרשב"ג, דכתיב צפניה ג יג 'שְׂאִרִית
יִשְׂרָאֵל לֹא־יִעָשׂוּ עֹלָה, וְלֹא־יִדָּבְרוּ כָבוֹד, וְלֹא־יִמָּצֵא
בְּפִיהֶם לִשׁוֹן תַּרְמִית' [יש לאו מן התורה לומר שקר שמגיע ממנה נזק
לאדם אחר, אבל פסוק זה מלמד שיש מדה רעה לומר שקר אף בשאין מגיע היזק
לשום אדם. שמעתי],

מיתיבי [דרשב"ג אינו מקפיד אם משנה], מוגבת פורים לפורים [כ"ה
לעיל עה:], ואין מדקדקין בדבר, ואין העני רשאי ליקח מהן
רצועה לסנדלו, אא"כ התנה במעמד אנשי העיר, דברי רבי
יעקב שאמר משום ר"מ, רשב"ג.

דף ק"ז ע"א

מיקל אף על גב דמשני, לא סבר דמקפיד איניש מידי דלא חסר צה [וקשיא על
רב חסדא דאמר דרשב"ג סבר דאסור לשקר משום שארית ישראל וכו']?

אמר אביי טעמא דרבן שמעון כדמר, דאמר מר רבה דר נחמיה
רביה דאביי, דרבה גידלו ציתו, האי מאן דניחא ליה דתתבור
ארעיה שמעשה בורה, שלא ילמחו זרעוניה, לזרעה שתא חמי ושתא
שערי, שתא שתי ושתא ערב הכי נמי פסק עמו חטין, שמא הוא זרעה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

חטין בשנה שעברה, ואם יזרענה זה שעורין נמצא זה מקלקלה,

ולא אמרן אלא דלא כריב ותני חרשה לאחר קצירה ושינה בשעת הזרע, אבל כריב ותני, לית לן בה [אינו מוסיף אם משנה ממה שזרע אשתקד]:

[שנינו במשנתנו] תבואה לא יזרענה קטנית [וכו']: מתני ליה רב יהודה לרבין זממיתין תבואה יזרענה קטנית, א"ל והא אנן תנן, תבואה לא יזרענה קטנית?

א"ל לא קשיא, הא לן והא להו זממיתין בלחץ ישראל קאי, שהיא מקום הרים, ואיכא למיחש לכחשא דלרעה, אן השחא בצבל קיימין, שהיא מזולה וטובה בצבעי המים, ואיכא למיחש לכחשא דלרעה, הלכך, קשה בכל (מקום) [מה]. רש"ש [שיראה, מקטנית לתבואה, ומתבואה לקטנית, ורבי שמעון אוסר כדאמרן] [ששארית ישראל וגו'],

א"ל רב יהודה [בר רב נחמן. רש"ש] לרבין בר ר"נ, רבין אחי, הני תחלי שחלים שקורין כרישין [cress] [אין זה כרישין שבגמרא שהוא leek] דבי כיתנא הגדילים בין הפשתן אין בהן משום גזל לכל הכה ועוקרן, לפי שהוא משבץ את הבעלים, שמפסידים פשתן יותר על דמיה, ואם עומדות על גבולין [גבול] הערוגה, שאין עומדים בתוכה יש בהן משום גזל דלא מפסדי, ואם הוקשו [שגדלו עד שנעשו קשים] לזרע אותן שחלים, שעמדו בפשתן ימים רבים עד שנגמר גידוליהן, שזו אין עקירתן מועלת לפשתן אפילו דבי כיתנא נמי יש בהם משום גזל, מ"ט מאי דאפסיד אפסיד,

א"ל רב יהודה לרבין בר ר"נ, רבין אחי, הני דילי דילך, ודילך דילי יש בלילנותי שהפירות שלך, ובלילנותיך שהפירות שלי, שדמינו זו לזו סמוכות, והמזגים גבוהים, ובלילות נטועין בהם, יש מהם נטועין בשלי ששרשיהם כפפו ונטו כולן למוך שדך, ויש נטועים משלך, ויש נטועין למוך שלי ויונקים מארצי,

נהוג בני מצרא, אילן הנוטה לכאן, לכאן, והנוטה לכאן, לכאן הפירות שלו, דאיתמר, אילן העומד על המיצר, אמר רב הנוטה לכאן לכאן, והנוטה לכאן לכאן, ושמואל אמר חולקין,

מיתיבי, אילן העומד על המיצר יחלוקו, תיובתא דרב,

תרגמא שמואל אליבא דרב, בממלא כל המיצר כולו שנטעין שרשן לכהן ולכהן, אי הכי מאי למימרא? לא צריכא דתלי טוניה לחד גיסא משא פירותיו וענפיו נוטה לחד האחד,

ואכתי מאי למימרא? מהו דתימא דא"ל פלוג הכי טול אמה חזיו שאלנך ואני חזיו שאלני, קמ"ל דאמר ליה, מאי חזית דפלגת הכי פלוג הכי לעבר רוחב השדה חלוק האילן, אם עומדת השדה מורח ומערה, יחלוק אותו האילן כפון ודרוס,

א"ל רב יהודה, לרבין בר ר"נ, רבין אחי, לא תובין ארעא דסמיכא למתא לא תקנה שדה הסמוכה לעיר, שעין בני האדם שולטת בה תמיד, דא"ר אבהו אמר רב הונא אמר רב [ב"ב ב:], אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חבירו, בשעה שעומדת בקמותיה שלא יפסידנה צעין הרע [ויביא את עצמו ליד ריגון הבריות. מאירי, פי' ולפעמים יארע נזק לאדם מטעם אחר, ובעל השדה יאשים את זה שבא הנזק ע"י עין הרע. ע"פ ש"פ],

[על כן נהגו אנשי מעשה, קודם שעושים אויזה שמחת נישואין לבנו או בתו, להתפלל שלא ישלוט בהם מידת הדין ועין הרע, ומנהג נכון הוא. שבט מוסר ב, יד. יוסף דעת],

איני, והא אשכחינהו רבי אבא לתלמידיה דרב, אמר להו מאי אמר רב בהני קראי, דברים כח ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה, ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך,

ואמרו ליה, הכי אמר רב, ברוך אתה בעיר שיהא ביתך סמוך לבכח"נ [כדי שיוכל למחר לבא לבית הכנסת להיות מעשרה הראשונים ששכרן מרובה כמו שכתב הטור סימן צ'. תורת חיים], ברוך אתה בשדה שיהו נכסין קרובים לעיר שלא יהא טורח להכניס פירות, ברוך אתה בבואך שלא תמצא אשתך ספק נדה וכל שכן ודאי בשעת ביאתך מן הדרך,

[רש"י בסנהדרין קב. פרש"י ספק נדה" בדוקא, לפי שקשה לו זאת יותר מלמצאה נדה ודאית, שעל ספק הוא מיצר ויצרו תוקפו ואומר טהורה היא, ועל חנם אני מונע, וכיוצא בזה פירושו המפרשים כאן, שלא יבוא לסמוך על היתר מפוקפק להקל. יוסף דעת]

[בספר תורת חיים הקשה דמשמע מכאן שיוכל לשמש כשבא מן הדרך, וקשה ממה שכתב הרמב"ם בהלכות דעות ומייתי לה בטור או"ח סימן ר"מ וז"ל ולא יבעול מעומד ולא מיושב, ולא בבית המרחץ ולא ביום שיכנס למרחץ ולא ביום הקוה, ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך לא לפנייהם ולא לאחריהם. עכ"ל, וגם קשה שהלא מצוה לרחוץ בערב שבת ואין א"כ יהיה מצות עונה בליל שבת? ויתרין דאולי בימי הרמב"ם נעשו העולם תשושי כח. # אבל עדיין קשה כיון שגם בימינו ליל שבת הוא עונת ת"ח, וגם בימינו נפסק לשמש כשיצא בדרך וכשבא מן הדרך?],

ברוך אתה בצאתך, שיהו צאצאי מעיך כמותך [פ' שיוצאי מעיך [חלצך], יהיה כמותך, שמפרש שכתב "ברוך" לתוך יוצאי חלצך, אבל צריך עיון איך אומר "כמותך", וכי כל אדם הוא מושלם שיברכו אותו שבניו יהיו כמותו?],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

את הספינה (בבא בתרא עד, 3),

ר' חנינא אמר זו צינה [שר' חנינא היה דר בציפורי שהיה מקום צינה. ירושלמי שבת יד ג. יוסף דעת], דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים קור הטפת, ולאו היינו רוח דקאמר שמואל, דשמואל זיקא בלא צינה נמי מוקט, שנאמר משלי כב צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם,

ר' יוסי בר חנינא אמר, זו צואה, דאמר מר צואת החוטם וצואת האוזן, רובן קשה ומיעוטן יפה,

ר' אלעזר אמר, זו מרה שהמריה שזה גדולה, ונוצעת ומתפשטת בגידין ובעצמות,

תניא נמי הכי, מחלה זו מרה, ולמה נקרא שמה מחלה, שהיא מחלה כל גופו של אדם, דבר אחר מחלה ששמונים ושלושה ⁸³ חלאים תלוין במרה, וכולן פת שחרית במלה, וקיתון של מים למי שאין לו יין מבטלתן כדילף לקמן מקראי,

ת"ר, י"ג דברים נאמרו בפת שחרית, 1. מצלת מן החמה, 2. ומן הצנה, 3. ומן הזיקין היינו רוח דאמר שמואל, 4. ומן המזיקין, 5. ומחכימת פתי שדעתו מיושבת עליו, לפי שאינו מטער צעיו, 6. וזוכה בדיון אם יש לו דין עם חבירו דעמו מיושבת ליישצ דכריו ציית דין להטעים, 7. ללמוד תורה, 8. וללמוד מחמת יסוד הדעת, 9. ודבריו נשמעין לצדיקים, שיש לו לצ להטעימן, 10. ותלמודו מתקיים בידו, 11. ואין בשרו מעלה הכל יענה ויוסי, 12. ונוקק לאשתו, ואינו מתאוה לאשה אחרת אם בעל הרעוריס הוא, ומתוך שלבו טוב צחקר שאלו קט מוצע לאשתו, וצאנאו לשוק ורואה נשים אינו מתאוה להן, 13. והורגת כינה שבבני מעים מולעים,

וי"א אף מוציא את הקנאה [ואת התגר] שכשאין לבו טוב עליו הוא נוח לנעוס ומכניס את האהבה,

א"ל רבה לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, שיתין [תוס'], [ומספר ששים בכל מקום הוא גזמא] רהיטי רהוט ולא ממו לגברא דמצפרא כרך, ואמרו רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה צערי פסחים [קיי, ח] צדכרים שנוה רצי לצניו ובחורף מפני הצינה,

א"ל דכתיב, ישעיה מט לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש, לא יכם שרב ושמש, כיון דלא ירעבו ולא יצמאו,

א"ל את אמרת לי מהתם [מבטיאים], ואנא אמינא לך מהכא [מן התורה] שמות כג ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך, ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע

ואמר להו רב אבא, ר' יוחנן לא אמר הכי, אלא ברוך אתה בעיר, שיהא בית הכסא סמוך לשולחנך כלומר [כן תפרש "בעיר"] סמוך לצימך, שלא תצטרך להרחיק צדוק,

והאי דנקט שולחנך שחולל לצדוק ענמך לפני אכילה ולאחר אכילה, כדאמר בשבת (מא, ח), כדמינא הנכרך לנקציו ואוכל דומה לתנור שהסיקוהו על גבי אפרו, ואחר אכילה שהמאכל דוחק ומוציא את המעוכל, ואם יהא צריך להרחיק פעמים שהעמוד חוזר וצא לידי הדיוקן, אבל בהכ"נ סמוך לצדוק לרבי יוחנן לא לא מעלימא היא,

ורבי יוחנן למעמיה, דאמר במסכת סוטה (כב, ח) שכן פסיעות יש, דאמר למדנו יראת חטא מצולה, וקיצול שכן מאלמנה, שאמרה לו ולא שבר פסיעות יש אם יש ציית הכנסת צענוני, ואני צאה לצית מדרשך להפיל [ואם יש ב' בתי כנסת מצוה לילך להרחיקה דשבר פסיעות יש. מגן אברהם או"ח סימן צ' ס"ק כב],

ברוך אתה בשדה, שיהו נכסך משולשין משולשין שיש שנה שלוקה צגפנים וצויתים ואין לוקה צמזומה, ויש שנה שלוקה צו ולא צו, ויהי לו פליטה שליש בתבואה, שליש בזיתים, ושלש בגפנים,

ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך, שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם, מה ביאתך לעולם בלא חטא, אף יציאתך מן העולם בלא חטא [מכאן סתירה קצת לבעלי דעת הגלגול רש"י, ובדברים אלו, גרם הרש"י, שהיו שלא רצו ללמוד פירושן], [וקשיא דרב אדרב, שבמאמר זה אומר רב שהיו נכסך סמוכין לעיר, ולעיל אומר רב שלא יקנה שדה קרובה לעיר?]

דף ק"ז ע"ב

לא קשיא דרז אדרז הא דמהדר ליה [שסובב את השדה] שורא ורתקא חומה ורמוקת גדר של נגרים, כמו [אכזה צ] חיל וחומה, הא דלא מהדר ליה שורא ורתקא [והכל רואין],

דברים : והסיר ה' ממך כל חולי דבר שכל החלאים תלוין בו, אמר רב [שדר בבל שמצויה שם עין הרע. ירושלמי שבת יד ג. יוסף דעת] זו עין עין רעה, רב למעמיה, דרב סליק לבי קברי, עבר מאי דעבר יודע היה ללחוש על הקצרות, ולהצין על כל קצר וקצר צאיו מיתה מת, אם מת צומנו אם צעין רעה, אמר תשעין ותשעה [ממאה מתים] בעין רעה, ואחד בדרך ארץ [בדרך העולם], [תוס'],

ושמואל אמר זה הרוח, שמואל למעמיה דאמר שמואל, הכל ברוח כל החלאים ומזללות מיתה על נשיצת הרוח צאין, הכל לפי השעה והאדם, יש לך אדם שרוח פלוגי קשה לו וצשעה פלוגי, ולשמואל הא איכא הרוגי מלכות הרוגי מרב, הנך נמי אי לא זיקא שנגמס צמכה עבדי להו סמא וחיי סס המצצר צשר חסוכה, ומן העשנים הוא, כדאמר בהמוכר

אבני חן על מסכת בבא מציעא

רבה בר רב הונא, הוה ליה ההוא אבא יער אגודא דנהרא, אמרו ליה ניקון מר, אמר להו קוצו עילאי ותתאי מי שש להן יער על הנהר אללי, למעלה הימנו ולמטה הימנו הילוך דרך המים, והדר ניקון אנא,

היכי עביד הכי, והכתיב צפניה ב א הִתְקַן שְׁשׁוּ וְקוּ שׁוּ, ואמר ריש לקיש קשוט עצמך, ואחר כך קשוט אחרים?

[אין זה הנהגת דרך ארץ בלבד, מצד היושר והמוסר, אלא כן הוא גם במציאות, אי אפשר לו לאדם לקשט אחרים כל עוד הוא עצמו אינו מקושט. יוסף דעת],

התם אותן שלמטה ושלמעלה לא של ישראל היה שיכול לקנוץ אותו, אבא דבי פרוק יער של בית פרוק, רופילא פחת פרסיס הוה היה, וידוע הוא שלא יקונו, ומה מועיל קנינה שלי, ואמר [רבה בר רב הונא] אי קייצו [בית פרוק] קייצנא, ואי לא קייצו אמאי איקוין, דאי ממתחי להו אשלייהו אם יוכלו למתוח חבלם ולגא ממסע למסע או מכפר לכפר לילך [בגוהר] ממטה למעלה מסתגי להו ילכו,

דף ק"ח ע"א

ואי לא לא מיסתגי להו אין להם מהלך בעצור זה, והולכין על כרחן דרך שפתו השנית, שהרי על כרחן, כשהולכין כנגד היער של נכרי ילכו בשפתו השנית, ולבשיגשו כנגד שלי, למה יטריחו לעבור את רוח המים, והרי הן צריכין לחזור ולעבור דא אחר כשכלתה הקנינה,

רבה בר רב נחמן הוה קא אויל בארבא, הוא ההוא אבא יער שהניח רבה בר רב הונא, לפי שאין העלוינים והסתמונים קוֹלָאין, ורבה בר רב נחמן לא היה יודע שכן היה, שיהא עליון ותחתון של נכרי המושל דקאי אגודא דנהרא, אמר להו דמאן, אמרו ליה דרבה בר רב הונא, אמר עורא ט ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה פסוק הוא בספר עזרא,

אמר להו [רבה בר רב נחמן, להאנשים שהיו שם] קוצו קוצו, אתא רבה בר רב הונא אשכחיה דקייץ, אמר מאן קצייה תקוין ענפיה ימותו צנו [שזה היה אותו יער עצמו של פרוק רופילא ולא היתה ידו במעל כלל לכך קילל. תוס'], אמרי, כולחו שני דרבה בר רב הונא, לא אקיים ליה זרעא לרבה בר רב נחמן,

אמר רב יהודה, הכל מסייעין לגדור חומת העיר ולהעמיד שערים, שלא יבסס צבא שונאים לעיר לאיגלי [אגלין] שערים כמו צרכות (כת, ח) טרוקו גלי גפא סמימת העיר כדמתן לעיל (כה:): מלא אחר הגפה גחלות, ואפילו מיתמי, אבל רבנן לא, מ"ט רבנן לא צריכי נטירותא מורמו משמרמו, כדכתיב (משלי ו) בשכנך תשמור עליך,

ותפלה, וברך את לחמך ואת מימך, זו פת במלח וקיתון של מים, מכאן ואילך, והסירותי מחלה מקרבך,

א"ל רב יהודה, לרב אדא משוחאה מודד קרקעות היה בשכר לקונים ולמוכרים, ולאחין ולשותפין הנאין לחלוק, לא תולול במישחתא [במדרית הקרקע אף בשמח קמין], דכל פורתא ופורתא, חזי לכורכמא [saffron] רישקא [שהוא יקר מאד. שט] כרכום של גן שקורין קרוג אודמינ"ט, והוא משוחח שזכורכמין,

[ועוד] א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה, ד' אמות דאניגרא אמת המים, שהמשיכוה מן הנהר הגדול אל השדות על פני הצקעה כולה, ומניחין בעלי כל שדה ושדה מלזרוע את אגפיה רוחב ארבע אמות שלא מתקלקל שפתה, ומודדין אותם כולם צימד # [פ' שמתקבצים כל בעלי השדות של הבקעה כולה לציין, ולכן אומר לכולם יחד שלא ידקדקו], ומצינים אותם שלא יתרחשו מן הסומן ולחון זלול בהו אל מדקדק צנן להרמינן [פ' שאם היה כל אחד מציין לעצמו לא היה צריך לומר שלא ידקדק],

דאנהרא [אבל ד' אמות שמניחין על שפת הנהר] לא תמשחנהו כלל אלא באומד הדעת מניחנו [פ' שתוסיף על המורה], כדי שיהו ניכרים לעינים שהן שלימות ורחבות,

רב יהודה למעמיה, דאמר רב יהודה, ארבע אמות דאניגרא [של אמת המים, שייך] לבני אניגרא אינו מוסיף אלא יחידים, ויש צידן למחול, דאנהרא [שעל שפת הנהר] דכולי עלמא ומאן מחיל,

מכריז רבי אמי, מלא כתפי [כרוחב כתפיהם] נגדי [מושכי חבל הספינה, פ' שהספינה הולכת בעצמה עם מרוצת מי הנהר, אלא כדי שלא תימשך הספינה לאמצע הנהר ששם יהיה קשה לשלוט על הילוכה, הולכים אנשים על שפת הנהר ומושכים את הספינה בחבלים שלא ירחיק מן השפה, וגם יש אופן שמושכים הספינה מומטה למועלה במש"כ רש"י להלן],

בתרי עברי נהרא קוצו [תוס'] המוצא יער או חילנות נטועין על שפת הנהר, יקון צרוח מלא כתף מושכי חבל הספינה, והן מטין עצמן צאלכסון [פ' וזה יותר מרוחב הכתפים, שהרי הן מטין], והולכין כשהן משופעין לצד היצפה, שלא תמשכס הספינה למים, וכל כמות הנריך להלוכס דינס לקון, ובשני עברי הנהר, שפעמים שהילוכן מכאן ופעמים שהילוכן מכאן,

רב נתן בר הושעיא, קץ שיתסר אמתא כיוצא דרך רשות הרבים כדמתן צצצא צמרא (נט, ז) דרך רשות הרבים שש עשרה אמה אתו עליה בני משרוניא שם העיר, והיער היה שלהן דפנוהו הלקוהו, הוא סבר כרשות הרבים, ולא היא התם בעינן כולי האי, הכא משום אמתוחי אשליהן חבלים שלהן הוא כמלא כתפי נגדי סגי,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

והחזיק מן הגדר ולגד הנהר סלוקי נמי מסלקינן ליה לפי שהיא קנייה
לבעל הגדר, עד תוך המים [ראה תוס' שפירש להיפך],

אמר רב יהודה אמר רב, האי מאן דאחזיק ביני אחי שדה
העומדת ליקח בטסקא, ושדות שני אחים סמוכין לה מכאן מכאן וביני שותפי,
חציפא הוי, סלוקי לא מסלקינן ליה דלא איכפת לן לדינא דבר מנרא
כלל, ורב נחמן אמר נמי מסלקינן,

ואי משום דינא דבר מצרא חס אינן לא אחים ולא שותפים, אלא מכא
מנרעות באין על המחזיק ואומרים חנו מנפס לקחתה, שאנו צריכין לקרקע,
ועוד לכל אחד לקטות בסמוך לו ולא ליקח במקום אחר לא מסלקינן ליה,

נהרדעי אמרי, אפילו משום דינא דבר מצרא מסלקינן ליה
[כלומר אף זה בכלל הישר והטוב דמצרנות הוא. רמב"ן], משום שנאמר
דברים ו' ועשית הישר והטוב בעיני ה' דבר שאי אמה נחסר כל כך,
שמתאם קרקעות במקום אחר, ולא מטריח על בן המצר להיות נכסיו חלוקין,

ראובן = יש לו שדה והוא נקרא בעל השדה, והוא רוצה למוכרה,
שמעון = יש לו שדה על מיצר ראובן, והוא גם רוצה לקנות שדה של ראובן, והוא
נקרא בעל המיצר,
לוי = קונה השדה מראובן, ושמעון טוען שהוא רצה לקנותה,

אתא אימליך ביה שדה [של ראובן] היוצאה לימכר, וזא אחר [לוי שרצה
לקנותה] ונטל רשות מנן המנרן [משמעון], אמר ליה [לוי לשמעון] איזיל
איזבון? ואמר ליה זיל זבון, [ומבעיא ליה] צריך למיקנא מיניה
דאי לא קנה מיניה, מני אמר ליה משטה הייתי בך, כדי להעמידה על דמים הראויין
לה, שאם באחי אני אכל הצעלים, היה מעלה לי דמים, בשביל שחבבה עלי, או
לא,

רבינא אמר, לא צריך למיקנא מיניה, נהרדעי אמרי צריך
למיקנא מיניה, והלכתא צריך למיקנא מיניה,

השתא דאמרת צריך [לוי] למיקנא מיניה [משמעון] אם כן אין קניינו
של זה [של לוי מראובן] כלום אי לא קנו מיניה [משמעון], אם אייקור,
וזול או זול ארעא ברשותיה דרשותא דבר מנרא [של שמעון] אייקר או זול,
ולא יוסף ולא יגרע הלוקח [לוי] מלקבל דמים שנתן זה, דכי אייקר רוחא דבר
מנרא הוא, וכי זול פסידא דבר מנרא הוא [שהרי המעות שנתן לוי לא נתן בשביל
שום מוקד],

[ולכן] זבן במאה [אם לקח לוי מראובן במאה זוז] ושווי מאתן [והשדה
באמת שווה מאתיים], חזינא אי [ראובן] לכולי עלמא קא מוזילא
ומזבין [היה מוכרה במחיר זול זה, של מאה זוז], יהיב ליה [שמעון ללוי]
מאה ושקיל ליה [שמעון נוטל השדה מלוי], ואי לא [שראובן לא היה

[אבל] לכריא דפתיא לכרות מעין או צורות למים לשמות ואפילו מרבנן
שהרי גם הם צריכים לשמות,
ועל שם כלי ששומין בו משקין שקורין פתא צלשון ארמי, קרי ליה כריא דפתיא,

ולא אמרן אלא דלא נפקא באוכלוזה שאין יוצאין בעלי בתים עומן
באכלוזה ובאכלוזה לחפור, אלא גובין מעות ושוכרין פועלים, אבל לאוכלוזה
לא, דרבנן לאו בני מיפק באוכלוזה נינהו גנאי הוא להן,

אמר רב יהודה, לכריא דנהרא כשמעלת שרטון, וטופלים בה אצנים
ומעבדין מרוצת המים, וכוורין ומנקין אותו להעביר מכשוליו תתאי מסייעי
עילאי כשהעליונים מתקנין כנגדן למעלה יש על התחתונים לסייען, שמכשולין
העליונים מעבדים מים מליד, נמלא תיקון העליונים לעזרת התחתונים עילאי
לא מסייעי תתאי אבל העליונים אין צריכין לסייע את התחתונים כשמתקנין
למטה, שתיקון של מטה אינו לעזרת עליונים אלא לרעסם, שכל זמן שהמים רצים
למטה הנהר מתמעט למעלה, והשדות שלהן מתייבשות,

וחילופא במיא דמיטרא כגון בעיר שהמים קשים להרבות טיט ולקלקל את
הדרכים, ועושין להם חריץ צמוד, להוריד המים חוץ לעיר, אם נתקלקל החריץ
כנגד התחתונים וכוורין להם, העליונים צריכים לסייע את התחתונים לכרות כנגדן,
שכל זמן שלא ירדו המים התחתונים חוץ לעיר יעמדו העליונים במקומן, אבל
תחתונים אין להן לסייע לעליונים לכרות למעלה, שכל זמן שלא ירדו העליונים למטה
טוב להן לתחתונים,

תניא נמי הכי, חמש גגות המסתפקות מים מומעין אחד,
ונתקלקל המעיין, כולם מתקנות עם העליונה, נמצאת
התחתונה מתקנת עם כולן, ומתקנת לעצמה דפני עצמה,
כשמונעת כנגדה אין אחר מסייעה,

וכן חמש חצרות שהיו מקלחות מים מים סרוחין, מי מטר לביב
אחד חריץ מתוקן להוריד מי גשמים בו, ונתקלקל הביב, כולן
מתקנות עם התחתונה מסייעות אותה לתקן כנגדה, דכפרישית לעיל,
נמצאת העליונה מתקנת עם כולן, ומתקנת לעצמה,

אמר שמואל, האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא [תוס'] דשני
הפרסיים, היה הקרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע למלך טסקא דהוא
מס של קרקע, ואם בא אחד ומחזיק על שפת הנהר, מקום שהספינות עולות לנמל,
וצריך מקום פנוי הרבה לפרוקי משאות לספינות ולטוענין מתוכן ומוציאין, וזה
החזיק לבנות שם גבין או לתרוס ולורוע, חציפא שמקלקל מקום לרבים הוי, אבל
סלוקי מדינא לא מסלקינן ליה,

והאידינא דקא כתבי פרסאי לאותן הלוקחין שדות שעל שפת הנהר, קני
לך השדה עד תוך הנהר עד מלי צוארי סוסיא מוא מלא צואר הסוס,
והלוקחין גודרין גדירן רמוק מן הנהר שלא לקלקל את מקום הרצים, ואם בא אחד

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דינא דבר מצרא,

[ומפרש] זבן מעכו"ם, דאמר ליה [לוי] ארי אברחי לך ממצרא
ואין לך ישר וטוב מזה,

זבין לעכו"ם, עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב הוא
ואין לנו לומר, על דינא דבר מצרא ועשית הישר והטוב אלא ללוקח, שהמוכר אומר
לו מה עשיתי לך, אם ארצה לא אמכרנה לך ותהא צדיק, אבל ללוקח נאמר משוך ידך
ויקחנה זה,

[אבל] שמותי ודאי משמתינן ליה למוכר, לקצולי עליה כל אונסא דאית
ליה מחמת הנכרי, עד דמקבל עליה כל אונסי דאתי ליה
מחמתיה [דוקא שישאל רוצה ליקח בדמים שנתן העכו"ם. תוס'],
[פי' שאם כבר נעשה החזק לא מחייב לשלומי דגרמא בעלמא הוה, דשמא לא
יזיקנו, מיהו קודם שנעשה החזק משמתינן ליה על שעשה שלא כהוגן ואין מתירין
נידויו עד שיקבל עליו מרצונו לשלם כל אונסא דאמתי ליה מחמתיה. תורת חיים],

משכנתא אם מכרה למי שממשכנת לו לית בה משום דינא דבר
מצרא שזה שכן מנחן מוכלן, שכולו שמונה צדו,

דאמר רב אשי, אמרו לי סבי דמתא מחסיא, מאי משכנתא,
דשכונה גביה, מאי נפקא מינה לדינא דבר מצרא,

למכור ברחוק ולגאול בקרוב אם המוכר זה מוכר מפי שהיא רחוקה
ממנו, ורצה לקנות אחרת בקרוב, ברע ולגאול ביפה, לית בה משום
דינא דבר מצרא לפי שאין לנו להפסיד מוכר, משום טוב וישר דמנחן, דכשם
שעלינו לעשות טוב לזה, כך עלינו לעשות טוב לזה, ואם באלו לעשות איחור דכדור,
שמה צין כך וצין כך ממכר זו שהיה רוצה זה לקנות,

וכן לכרנא לפירוץ כסף גולגלתא למלך ולמוזוני למזון אלמנה והענות, שצית דין
מוכרין בנכסי יתומין, וכן ולקבורה לקבור את המת, לית בה משום
דינא דבר מצרא,

דאמרי נהרדעא, לכרנא למוזוני ולקבורה מזבנינן בלא
אכרזתא וכיון דמשום רוחא דיממי לא משהינן למילתא, פן יכעס שוטר המלך,
וכן חסרון מזונות, ולציון המת, כל שכן דמשום צר מצרא לא משהינן למילתא
לאודועי,

לאשה לא מסלקין [לה] דלאו אורח ארעא לאהדורי ולבקש מי שיש לו קרקעות
למכור, ומה שצאה לידו ראשון אין לנו לומר ועשית הישר והטוב, להרחיק מעליה,
וליתמי וכן יתמי, ולשותפי ושותף שמכר לו לחצירו חלקו בשדה שהן שותפין
בה [ראה תורת חיים], אין לנו לסלקו משום דינא דבר מצרא, ולומר אין אשה צא
בחלק חצירך אלא כאחד המזרנין, ויקחנה עמך, אלא כיון דלא נמצא חלקו והרי

נותנתה במחיר זה לאיש אחר, ונתנה כך רק ללוי שהוא אורחו, ולכן], יחייב
ליה מאתן דגבי דהאי הוא דאחיל ושקיל ליה [ולוקח שמעון השרה מלוי],

זבן במאתן ושוויא מאה, סבור מינה מצי אמר ליה [שמעון ללוי,
הלא לא קנית אלא בשבילי כאילו היית שלוחי], לתקוני שדרתיך ולא
לעוותי,

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, הכי אמרי
נהרדעי משום דרב נחמן, אין אונאה לקרקעות,

זבין ליה [לוי מראובן] גריוא דארעא, במיצעא נכסיה [צי מינעי
דנכסי] של מוכר, שדות המוכר מקיפות לה מכל צד, חזינן אי עידית היא
דבר העשוי לימכר לעצמו, שאינו דומה לשאר שדות הסמוכות לה [וכן] אי
זיבורית היא, זביניה זביני ואין מצרני המוכר יכולים לסלקו שהרי יש ציניהן
הפסק,

דף ק"ח ע"ב

ואי לא [אלא הוא שדה בינונית], איערומי קא מערים [שמעון מערים
על לוי, שאומר שמעון בלבד] אם צאמי ליקח אלס [אצל בעלי השרות בבקעה זו]
יסלקוני, חקנה אני בית סאה בצמנע, ואהיה אני מנחן לכל רוח, ואקנה אני אחרי כן
לכל צד, ולא יוכלו לסלקני מן המחנה, [ומנ?] הנותר לכל רוח [פי' כיון ששמעון
קונה שדה באמצע שדותיו של ראובן, ולצד השני של שדות ראובן יש מצרנים,
כשיבוא ראובן למכור שאר שדותיו, יהיה שמעון מצרן לחצי השרה], הלכך,
מהשתא מסלקין ליה,

מתנה, לית בה משום דינא דבר מצרא,

אמר אמימר אי כתב ליה אחריות, אית בה משום דינא דבר
מצרא דודאי מכר הוא, שאין כותבין אחריות על המחנה,

מכר כל נכסיו לאחד בכל מקום שהן, זו במזרח זו במערב, ויאלו מצרני
אחת מהן וערערו לית בה משום דינא דבר מצרא שלא תקנו חכמים
ללוקח להסתלק, לעשות הישר והטוב לצעל המצר [לשמעון], [לא תקנו חכמים
דינא דבר מצרא דבר] שהוא רעה למוכר [לראובן], שזה לא יקנה השאר, שימשוך
את ידו בשציל זו, וצמקוס פסידא דמוכר, לא תקון דינא דבר מצרא, כדאמר לקמן
הני צירי והני שרי, לית בה משום דינא דבר מצרא,
[ואפי' אמר אנא זבינא לכולהו לא כל במיניה. רמב"ן].

לבעלים הראשונים, לית בה משום דינא דבר מצרא [ראויה
היתה לו, ואין זה אלא כמחזור אבירה. מאיר],

זבן [לקנות] מעכו"ם, זבין [ולמוכר] לעכו"ם, לית בה משום

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הוא כשן כבולה, לית בה משום דינא דבר מצרא,

ארעא דחד, ובתי דחד בנין שעליה [תוס'], מרי ארעא מעכב
אַמְרִי בתי שלא למכור הבנין לאחר, דהואיל והוא [בעל הבית] צא למוכרס, וזה
[בעל הקרקע] צריך לה, טוב שיהיה בנינו בקרקע שלו, ואיכא הישר והטוב, [אבל]
מרי בתי לא מעכב אַמְרִי דארעא שהוא אינו חשוב, שכן לכשיגיעו שני
[פ'] כיון שהקרקע אינה שלו, מוסתמא יש לו רשות שם רק לזמן קצוב, עומד
להסתלק מניה,

ארעא דחד ודיקלי דחד שמכר לו דקלין בשדה להניסן שם עד זמן פלוני,
או עד שיצבו, מרי דארעא מצי מעכב אַמְרִי דיקלי, מרי דיקלי
לא מצי מעכב אמרי דארעא,

ארעא לבתי, וארעא לזרעא המצרין [שמעון] חפץ בה לזריעה, והלוקח
[לוי] צריך בה לבנין בית, ישוב דבתי עדיף לזית דין ולא תקנו כאן עשות ישר
וטוב, שזו טובה מזו, ולית בה משום דינא דבר מצרא,

אפסיק משוניתא שן סלע מפסיק בין שדה זו לשדה של מצרן, או ריכבא
דדיקלא הדקלים הכפופין וסמוכין זו לזד זו ומסוגרין, כאותן שקורין פלשירי
בלעז (עצים שענפיהם כפופים ומוטים זה לזה, ויוצרים ביניהם שטח מכוסה
וסגור),

חזינא, אם יכול להכניס בה אפילו תלם שורות המענה אחד
משדה למוך שדה זו [פ'] שיש שטח כזה שאין הפסק בין שתי השדות], אית
בה משום דינא דבר מצרא, ואי לא לית בה משום דינא
דבר מצרא,

הני ד' בני מצרני, דקדים חד מינייהו וזבין [פ'] שיש שדה שיש לה
ד' שכנים, והלך אחד וקנה את השדה, אף שהג' האחרים עומדים וצועקים,
זביניה זביני,

ואי כולוהו אתו בהדי הדדי שמערער כל אחד על מצרעו, פלגו לה
בְּקִרְיָוִיל צארצב אלכסונות, שיהא כל אחד נוטל זה על פני כולה סמוך לו כזה,
ולשון קרמיל זיל זה לקרנות:

דף ק"ט ע"א

מהני: המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות פחות משצב
שנים, לא יזרענה פשתן שזרע פשתן ממכש צארץ הרבה, ואינה חוררת
ליושנה עד שצב שנים, והא לא מיסוקמא אלא בחכירות, דאי צקבלות מאי דצבי
למרע, שהרי הצעלים חולקין בו,

ואין לו בקורות שקמה עץ סרק הוא, וקולטין ענפיו לקורות הבנין, והן
חורין וגדילין, ופחות משצב שנים אין נעשות קורות, הלכך, קיבלה לפחות משצב

שכיני העיר [שכיניו שדרים סמוך לו בעיר], [תוס'] ושכיני שדה [פ'] אלו
שיש לו שדה סמוך לשדותיהם, אבל אין להם שדה אצל שדה זו העומדת
למכירה], שכיני העיר קודמין,

שָׁכֵן ותלמיד חכם, תלמיד חכם קודם, קרוב ותלמיד חכם,
תלמיד חכם קודם,

נראה צעיר, דלאו צדינא דבר מצרא איירי, אלא להשיא ענה דרך ישר וטוב למוכר,
שאם יש לו שדה למוכר וצאו עליה ללוקח שכנים הדריס אצלו צדירה, ושכן שיש לו
בשדה, ששדותיהן סמוכות זו לזו, וזו שיש לו למוכר אינה סמוכה למצרן שכיני העיר
קודמין, ואי לא דקדקתי בה מפי רבינו כל צרכי, ועד הנה פירשתי דצמאנן דיליה
קאמר,

והשתא לא נראה לי, דאם כן, הוה ליה למיתנינהו צדדי הנך דלעיל, ולמימר הכי
לאשה וליתמי ולשותפי ולשכיני העיר ותלמידי חכמים, לית בה משום דינא דבר
מצרא, מאי שגא דשני בלישגא דכולי שמעתא, למינקט ליגנא דקודמין,
ותו, דקאמר שכן ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם, אי הא כן מצרן הוא, אמאי
תלמיד חכם קודם, תלמיד חכם לאו צר ועשית הישר והטוב הוא, דהאי ועשית
אלוקא שדייה רבנן, כדאמרין לעיל גבי צבין לנכרי, נכרי לאו צר ועשית כו',
ותו, קרוב ותלמיד חכם מאי דינא דבר מצרא איכא, ואם תאמר כשניהן מצרנין
אטו משום דתלמיד חכם הוא משלם גלימא דלינשי,

איבעיא להו שכן וקרוב מאי? ת"ש משלי כו טוב שכן קרוב
מאח רחוק,

הני [מעות של לוי למשל] וזוי טובי [עובר לסוחר], והני [מעות של שמעון]
זוי תקולי [משקלן טוב] מצרן [שמעון] שצא לעורר על המקח, מציא מעות
שמסקלן טוב יותר על של לוקח [לוי], אצל של לוקח טבין ומרפיין צמטצב היוצאה
יותר משל מצרן, ואי נמי איפכא, לית ביה משום דינא דבר מצרא
דאמר ליה המוכר, צהא ניחא [לי. ררי"ק],

הני ציירי [מעות של שמעון צרורות], והני שרי [המעות של לוי פתוחות]
לוקח ומצרן ששלחו מעותיהן, של מצרן צרורין ומתומין, וזה ירא להמירן שלא יאמר
יותר הוי, ושל לוקח מותרין, לית ביה משום דינא דבר מצרא דפסידא
דמוכר הוא, דאמר לווי צריכנא,

מילתא צאפי נפשיה היא, מצרן ש אמר [ליה] [שמעון שאמר לראובן] איזיל
ואמרה ואייתי זוי [ובשואמר שמעון לשון זה, אין ראובן מחויב להמתין
שיצליח שמעון בהבטחתו] לא נטרינן ליה [וימכר ללוי], [אבל] אמר
איזיל אייתי זוי, חזינא, אי גברא דאמיד הוא שאנו אומדין אותו
דאפשר לו לקיים דבריו דאזיל ומייתי זוי, נטרינן ליה, ואי לא לא
נטרינן ליה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

פירות, **אנא הכא אדעתא דהכי נחיתנא** הכא אדעתא דהכי נחת לכל אשר ילמנו בה,

כמאן [אתה רב פפא סובר], **כאביי דאמר בשבח שקמה יש לו** [והא הילכתא כרבא, ורב ביעל קגם הלכה כאביי]? **אפילו תימא כרבא, התם לית ליה פסידא** כל מה שהשנים שקמה, לא מנע ממנו חרישה וזריעה **הכא איכא פסידא,**

א"ל מאי פסדתיך, ידא דאספסתא מקום הדקלין היה זורע אספסתא, ידא כמו (במדבר צ) איש על ידו, שקול ידא דאספסתא וזיל,

אמר ליה אנא כורכמא רישקא רבאי אני הייתי מגדל במקומן כרכוס שדמיו יקריין,

א"ל מדקאמרת כורכמא רישקא רבאי, שהוא דבר הנקצר בכל שנה, ולא אמרת חנה תאלי הייתי נוטע בה למשקל שבהיהו גלית אדעתך דלמשקל ואסתלוקי עבדת דלא נחתם להא ארעא אדעתא למיעבד בה מידי דבר קיימא, למשס ליה שצחיה ומפיק, אלא מידי דחיעקריה ומיסקליה ומיזיל, כי מסתלקת, **שקל כורכמא רישקא** אותו כורכמא רישקא, דהיינו תאלי שקיימו בה עקור אותו וזיל ולך, וכשמבא לעקור אין לך אלא דמי עצים בלבד אינו אלא עצים, וזה יתן לך דמי עצים,

רב ביבי בר אביי קביל ארעא, ואהדר ליה משוניתא הגביהו סביב גבוליה כעין שן הר קדחו ביה דההיא משוניתא, נמחו בה אילנות של זרדתא עוזרדין, קורמיי"ר בלעו כי קא מיסתלק אמר להו הבו לי שבחאי,

אמר רב פפי, משום דאתיתו [אתה רב ביבי] **ממולאי** מצית עלי [בדמרינן ר"ה יח.] שהיה ממשפחה רעועה [ובערוך כתב דמולא שם עיר. תורת חיים עיי"ש] **אמרתו מילי מולייתא** דברים גבנוים, לשון מוליא גבוליא במועד קטן (י, ג) גבשושית [א הויפן ערד],

אפילו רב פפא דבעי שכן שצחא דתאלי לא אמר אלא דאית ליה פסידא שצמחו במקום הראוי לזריעה, **הכא מאי פסידא אית לך** במשוניתא אין דרך לזרוע:

רב יוסף [שהיה בעל כרם], **הוה ליה ההוא שתלא** נוטע כרם בקרקע בעל הבית, ועליו להיות ארים כל הימים, ונטול ממנה צפירות, **שכיב** [השתלא] ושבק חמשה חתנוותא [שכולם היו באומנות של חותנם],

אמר [רב יוסף בעל הכרם] **עד האידנא חד** [היה לי שתלא וארים אחד], **השתא חמשה**, [ומפרש החסרון] **עד האידנא לא הוו סמכו אהרדי, ולא מפסדו לי** [פי' ההפסד שיש לי עכשיו לא היה שייך לפני פטירת הארום], **השתא חמשה, סמכו אהרדי** [כמו קדא דבי שותפי

שנים לא יקון קורות שבה, דלאו אדעתא דקורות נחית, דבשנים מועטות אינם חוזרים לקורות, אבל קיצלה לשבע שנים נה ראשונה זורעה פשתן, וקוצץ שנה ראשונה שקמה שבה,

קיבלה הימנו לו' שנים, שנה ראשונה יורענה פשתן, ויש לו בקורות שקמה:

נב': **אמר אביי, בקורות שקמה אין לו, בשבח שקמה** עשו והשגיתו שמין לו שצחם לכשיסתלק יש לו, ורבא אמר אפילו בשבח שקמה נמי אין לו,

מיתבי, המקבל שדה מחבירו והגיע זמנו לצאת, שמין לו, מאי לאו שמין לו בשבח שקמה, לא שמין לו ירקא וסילקא, ירקא וסילקא נעקור ונשקול, בדלא מטא יומא דשוקא,

ת"ש, המקבל שדה מחבירו, והגיע שביעית שמין לו, שביעית מי קא מפקעא ארעא, אלא אימא המקבל שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו, ואכתי יובל מי מפקעא קבלנות, לצמיתות אמר רחמנא מי שאילולי יובל היתה נצממת, דכתיב (ויקרא כה) **והארץ לא תמכר לנמימות,**

אלא אימא "הלוקח" שדה מחבירו והגיע יובל, שמין לו, וכי תימא ה"נ שמין לו בירקא וסילקא, סילקא וירקא ביובל הפקירא הוא, אלא לאו שבה שקמה?

תרגמא אביי אליבא דרבא, שאני התם דאמר קרא וירקא בה ויצא ממכר בית, ממכר חוזר, שבה אינו חוזר [לבעלים הראשונים],

ונגמר מיניה (דמקבל) [למקבל] [כשמחזיר שדה שנותנין לו שבה האילנות]? **התם זביני מעליא הוא** וכל כמה דאשצחא ארעא צרשומיה אשצחא, **ויובל וארעא דהדרא, משום דיוכל אפקעתא דמלכא היא** ומאי דלא פקע מלכא לא מפקע, ממכר אפקע, שצחא לא פקע,

רב פפא קביל ארעא לאספסתא [מין זרע הוא לעשב בהמות ולסוף לי יום הוא נגמר ועוקרין אותו וחורעין אחר במקומו וצמחן שלשים יום גוזזין אותו (שלש) [שני. רש"י] פעמים. רש"י צ"כ כח:], **קדחו בה תאלי** נמחו בה אילנות [ואינו דומה למושנה, שרדע שיש בה אילנות],

כי קא מסתלק, אמר להו הבו לי שבחא, א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא, אלא מעתה דיקלא ואלים קיצל הימנו אילן לפירותיו, כך וכך שנים, ונמנעה (והגבירו עיקרו) [והגדיל עיקרן. רי"ף], **ה"נ דבעי מר שבחיה,**

א"ל התם [דיקלא ואלים] **לאו אדעתא דהכי נחית** אלא לאכילת

אבני חן על מסכת בבא מציעא

לא חמימא ולא קריא. עירובין ג.] ומפסדו לי,

אמר להו [רב יוסף בעל הכרם], אי שקליתו שבחייכו [לקמן מפרש הגמ' כמה מוחשב נוטל הבעלים וכמה הארים וכמה השתלן] ומסתלקיתו, מוטב, ואי לא מסליקנא לכו בלא שבחא [וראה לקמן שאינו יכול לעשות כן],

דאמר רב יהודה, ואיתימא רב הונא, ואיתימא ר"נ, האי שתלא דשכיב, יורשים [ל' רבים, אם יש יותר מיושר אחד, וכתב המאירי אבל אם לא הניח אלא יורש אחד, והוא ראוי לכך אין יכול לסלקו אלא השתל מורישה לבנו ולכן בנו עד כמה דורות. מאירי] דיליה מסתלקין להו בלא שבחא,

[אבל הגמ' מסיק] ולא מילתא היא [אלא ודאי צריך ליתן להם את השבח], [ראה תוס' להלן ע"ב ד"ה מסלקין],

ההוא שתלא, דאמר להו [לבעל השדה], אי מפסדינא [אם אפסיד את שדך בעבודתי] מס[ת]לקנא [אסלק את עצמי משדה זו, בלא כלום],

אפסיד [וכן היה שהפסיד] [מ?] מאי דאשכח כנר, מיהו, אכמי הוה [נשאר חלק מ] שצחא, ומיסתלקנא דקאמר צלל שצחא קאמר [פ'] שכל כך היה בטוח שלא יפסיד, עד שהבטיחו שאם יפסיד אפילו קצת יוותר על כל השבח],

אמר רב יהודה, מסתלק בלא שבחא,

רב כהנא אמר, מסתלק ושקיל שבחא דהכי קאמר לי מפסדינא מסתלקנא על כרחי, ושקילנא מאי דאשכחי,

ומודה רב כהנא, דאי אמר אי פסידנא, מסתלקנא בלא שבחא, מסתלק בלא שבחא [ולא אמרין דאסמכתא היא],

רבא אמר אסמכתא היא [שלא עלה על דעתו להפסיד את הכל אלא משלם רק מה שהפסיד], ואסמכתא לא קניא ואפילו (אמר) [אי אמר] הכי, לא מסלקין ליה צלל שצחא,

ולרבא מאי שנא מהא דתנן אם אוכיר, ולא אעביר, אשלם במיטבא [ולא אמרין אסמכתא לא קניא]?

התם מאי דאפסיד משלם, הכא מאי דאפסיד מנכין ליה שיימין מאי דמטי לנעל הבית בהפסד, ומנכין ליה מחלקו דשתלא שצחא, ואידך יהבינן ליה,

רוניא [כך שמו] שתלא דרבינא הוה [רבינא זה קדמון, לא חבירו של רב אשי הוא. יעב"ץ], אפסיד, סלקיה, אתא [רוניא] לקמיה דרבא, א"ל חזי מר מאי קא עביר לי [מה עשה לי רבינא], א"ל שפיר עביר, א"ל הא לא התרה בי, א"ל לא צריכא להתרות,

רבא לטעמיה, דאמר רבא, מקרי דרדקי פסידא דלא דכר הוה, דשצחא מין דעל על [תוס' גרפס בע"ב], [דמחי ינוקא טפי. גמ"י], שתלא, מבחא [שוחט], ואומנא מוהל מעוקס,

דף ק"ט ע"ב

וספר מתא [סופר, או גזוז שעורות אנשי העיר], [ואם יגלה יותר מדאי לא יוכל לשלם הבשת שמתבייש המתגלה בשום ענין. הר"י מלוגיל. בשמ"ק], כולן כמותרין ועומדין דמי לסלקיהו, כללא דמילתא, כל פסידא דלא הדר, כמותרין ועומדין דמי,

[ראה בספר תורת חיים להסבר על כל הסוגיא], ההוא שתלא, דאמר להו לי שבחאי, דבעינא למיסק [לעלות] לארעא דישראל [פ'] טעמא משום דבעי למיסק לארץ ישראל, הא לאו הכי לא יהבינן ליה מדי, דכי היכי דבעל הבית לא מצי לסלקיה כל זמן שהאילנות קיימים, הכי נמי שתלא, ואי מסתלק לא יהבינן ליה מדי. תוס' רי"ד], # [לכאורה אין נפק"מ מתי באזיו מתקופות השנה היה המעשה, השאלה הוא אם מפסיק לעבוד בכרם, מה מוגיע לו בשביל שנמטע הכרם, בלי שיעבוד בה],

אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל, אמר להו הכי ליה 'שבחיה' [פ'] כל זמן שישארו אילנות אלו, יהיה חייב לתת חלק לשתלא זה, אע"פ שאינו עובד בה],

[לכאורה היינו אומרים, כיון שעל השתלא לעבוד עבודת הכרם, הוא יכול ליקך להיכן שרוצה, ובלבד שיביא ארים שיעשה עבודתו, ולמה חייב בעל השדה להפסיד אפילו פרוטה אחת, וכן נפסק בחו"מ וז"ל, נמטע הנוטע והשביח, ורצה להסתלק, שנמצא בעל הקרקע צריך להוריד ארים, הרי בעל הקרקע מוריד ארים [וסתם ארים נוטל שליש מן השבח. טור] ויטול בעל הקרקע החצי ולא יפסיד כלום, ויטול הארים שליש, והשתות הנשאר של נוטע, שהרי סילק עצמו ברצונו, מיהו לא יוכל להסתלק צלל רשות בעל השדה. (נ"י פ' הקבל). חו"מ סימן של סעיף ג']

[וקס"ד שרצה רב פפא לתת לו "כל" השבח, # וצריך להבין איך ס"ד כך?] א"ל (רבא) [רב אחא. מנחת יהודה] איהו אשבח, ארעא לא אשבח [הקרקע לא גרמה להשביח את השדה, בתמיתה],

א"ל [רב פפא בר שמואל, לרבא] אנא פלגא דשבחא קאמינא לך כדרך שאר שמים שאין מסתלקין # [וגם זה תמוה איך ס"ד שיקבל חצי השבח גם בלי שיעבוד],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אלא אי אמרת ריבעא מומש דינר וחצי [נוטל השתלא], והאריס יטול שלש שהן שני דינרין, קא מטי ליה פסידא לבעל הבית פלגא דנקא מצי דינר ממחציתו [שביתחד נוטלים שלשה וחצי דינר, ונשאר לבעה"ב רק שנים וחצי דינר],

א"ל רב אחא בריה דרב יוסף, לרב אשי [דאמר לעיל סבר רב אשי למימר], **וליימא ליה שמלא, אנת מנתא דילך** [המחצה שלך] **הב ליה לאריסא** שטרסו, הכי שך שהיה מוטל עלי לעשות ואתה אוכל פירות, הב ליה לאריסא, ועלי לנכות מחלקי כפי המגיע לו, והיינו ריבעא ממס, דינר וחצי [פי' שיקח בעל הברס ארבעה וחצי מהריות, ויקח אריס ויתן לו שליש דהיינו דינר וחצי בשביל חלקו, וישאר לבעל הברס שלשה דינרין בלי שיעבו ד' בה], [פי' מה שאתה נותן לאריס הוא ריבעא ממש של הכל, והוא שליש משלך. רש"י] כיצד, טול אתה שלשה רצעי הכרס לחלקך, מהן תמן השליש לאריס, נמנמא אוכל כל (ה?) שנה תצי פירות הכרס, בלא יציאה,

ואנא מנתא דילי, מאי דבעינא עבירנא ביה אני אמכור לאריס הרציע המגיע לידי, ולא שייך גבאי למיתן מנתא לאריסא, דהא מוצינא ומסתלקנא, [ו. רש"י] הקונה ירד ויעשה ויאלץ, [פי' ולמה אתה נותן לי רק דינר אחד, הרי מגיע לי דינר ומחצתו],

[פי' אחפש קונה שהוא בעל מלאכה, שלא יצטרך לאריס רגיל. וראה מהרש"ל שכתב והוא לא יצטרך לאריס כמו שאתה צריך בפרט בחלק מועט וכו', וכתב ע"ז התורת חיים ולא דק בתך סוגיא כלל, וגם דבריו תמוזזים דמי הגיד לו שלא יצטרך לאריס לפי שהוא חלק מועט, דלמא שדה גדולה של ארבעה פרסה הוא וחלק רביעית שלה כשיעור פרסה הוא. עכ"ל, ולפי מו"כ נחא],

ואם זאת לקטנו [ק"ק אמו בשופמני עסקינן כיון דכל השבח אינו אלא ששה דינרים למה יקנה הריבעה מן השתלא בעד דינר וחצי ויצטרך עוד ליתן ממנו חצי דינר לאריס, והרי מפסיד ההוא חצי דינר דהריבעה אינו שוה אלא דינר וחצי כמו שהוא נותן לשתלא? ואפשר לומר שהוא [בעל הברס] מוסיף בדמים כדי דלא לאפשי אריס בארעיה [פי' שלא יסתובבו אריסים הרבה בתוך שדהו]. מהרש"א],

הרי אין עלי לעשות לך, ומאכל את פירומי צמנס [שבזה שאתה נותן לי רק דינר, כיון שקנית את חלקי, נמצא שאני משלם בשביל אריס שיעבוד בחלק שלך].

[אלא תשלם לי דינר וחצי] [ו?] אם תמנה לאריס # [פי' דבאמת אתה יכול לעבוד בעצמך כמו הקונה שהייתי מוצא בחור, אלא גם אם תתנהו וכו', וזה שלא בהגהת העוז והדר]. לשקול מיניה וציה שזה מצי דינר, והדינר ישאר שלך, והיינו מרי תילמי, שהרי עכשיו אתה קונה ממני [ובזה אין אנו חולקין בשוה],

[אבל באמת עדיין קשה קושיית המהרש"א אמו בשופמני עסקינן ?],

ולעולם ריבעא [דינר וחצי] ממס קאמר רב פפא,

א"ל כלומר כיון דמיסתלק לו בלא זמנו, אמאי שקיל פלגא דשצמא, עד האידנא הוה שקיל בעל הבית פלגא דפירות, ושתלא פלגא וזה היה עושה זה כל עבודתו כמשפט אריסין [דהיינו למשל בריוח של 600 לקח כל אחד 300],

השתא בעי למיתב מנתא לאריסא עכשיו זה יטול כל המגיע לו וילך, ועל בעל הבית ליתול עבודת הכרס, ויצטרך לתת לאריסא, ודרך אריס שירד לכרס נטוע ליתול שלש פירות # [ובודאי גם השתלא ישלם מחצה ממה שמשלם לאריס], נמנמא בעל הבית מפסיד שלש ממחציתו בכל שנה [פי' בכל שנה שעובד השתלא נוטל בעל הבית 300, ועכשיו ישלמו יחד 600 שני מאות לאריס, וישאר לבעל השדה רק 200],

[והמעט דבעלמא נוטל השתל מפי מהאריס, משום דשתל הוא הנוטע אילנות בגן או בשדה מעיקרא, והאריס הוא אשר יורד לעבוד בשדה נטוע. וק"ל. סמ"ע. סימן ש"ל ס"ק ה'],

א"ל, ריבעא דשבחא קאמינא לקמן מפרש ואזיל,

סבר רב אשי למימר, ריבעא דמרי מילמא המגיעין לבעל הבית [פי' למשל אם יש ריוח של 600 ונוטל בעה"ב 300 ונותן להשתלא שליש דהיינו 100 שהוא רק חלק שישית מ 600], משמוציא השליש שיצטרך ליתן לאריס שירד לה, דהוא דנקא בכל שנה הכרס, כגון אם השנה ששה דינרים, יוציא מהן שלש שעתיד ליתן לאריס [דהיינו 2 דינרים], נטורו ארבעה דינרים, מהן יטול השתל דינר, והיינו ריבעא צמאי דמנמא לבעל הבית, דהוא דנקא דשצמא כוליה, **דהוא דנקא** שמות,

[עכשיו ס"ד שהאריס לוקח שליש, והשתלא לוקח שתות, והבעה"ב לוקח שלשה שתות דהיינו מחצה],

[השתלא דינו במחצה, דהיינו 300, וכיון שצריך ליתן לאריס שליש דהיינו 200, נותרו לו להשתלא 100, שהוא שתות מכל הריוח, וריבעא ממה שנותר לאחר ששלמו להאריס 200],

דאמר רב מניומי בריה דרב נחומי, באתרא דשקיל שתלא פלגא דפירות, ועושה עבודה לעולם **ואריסא תילתא** אריס היורד למוך הכרס גמורה ועובדה [שאין שם שתלא], נוטל שלש פירות,

[ולכן] **האי שתלא דבעי לאסתלוקי, יהבינן ליה שבחא** [שיקבל השבח כל שנה] **ומסתלקינן ליה, כי היכי דלא נמטייה הפסד לבעל הבית** שיימין ליה כי היכי דלא נפסיד בעל בית, כלומר מעינין צמילמא, למינצ ליה, כי היכי דלא נמטייה פסידא לבעל הבית צמילוק של זה,

אי אמרת בשלמא ריבעא דהוא דנקא שקיל שמלא **שפיר**, דכי הדר שקיל אריסיה מילמא [פי' שהשתלא לוקח דינר, והאריס לוקח שליש דהיינו שני דינר], הרי שלשה דינרין צין שניה, פש ליה פלגא דבעל הבית כדהוה שקל עד השתלא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

קוץ אילן שעושה פירות אלא בזמנו, שחל לו מעשות פרי, אף יבש בזמנו, וקטני ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, אלמא קרנא הוי [וקשיא לאביי דאמר פירי הוי']?

לא נקצין דומיא דיבש, מה יבש בלא זמנו [תוס'], אף נקצין בלא זמנו [תוס'] ומודה אביי בלא זמנו, שחל לעשות פרי, דכיון דלאו אורחיה לאו פירא הוא, ולא אדעתא דהכי נחת,

ת"ש, נפלו לה לאשה, משניקת, מת אביה ונפלו לה צירופה גפנים וזיתים זקנים [תוס'],

דף ק"י ע"א

ימכרו לעצים, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות אלמא קרנא הוי, דאי פירא הוה הא מקון רבנן פירות לבעל?

אימא והזקינא קפצה עליהן זקנה בלא זמנו,

ואיבעית אימא, לאו מי אוקימנא לההיא נכחיות, בפרק האשה שנפלו לה נכסים (עט, ז) כגון שנפלו לה בשדה אחרת שלא הייתה הקרקע שלה, שהיו דקלים בשדה של אחרים דקא בליא קרנא דהא בליא קרנא ידיה לגמרי, אי אמרת לישקלינהו בעל לכולהו:

ההוא שטרא שטר משכנתא דסורא במישלם שניא אלון, ולא פירש צו מנין השנים, דהוה כתיב ביה שנין סתמא, מלוה אמר שלש, לזה אמר שתים, קדים מלוה ואכלינהו לפירי דשנה שלשית, מקמי דתצטעיה לדינא, מי נאמן?

רב יהודה אמר, קרקע בחזקת בעליה קיימא אף על גב דלא תצטעיה עד לאחר אכילת פירות, אן בתר קרקע אוליין, וכי מספקא לן שנה זו של מי אוקי ארעא בחזקת מריה, ושלל דדין אכלינהו לפירי,

רב כהנא אמר, פירות בחזקת אוכליהן קיימי, והלכתא כוותיה דרב כהנא, דאמר פירות בחזקת אוכליהן (קיימי) כיון דקדים ואכלינהו, ואמא לאפוקי מיניה ניימי ראה דלאו שלג הו, דבתר אכילת פירות אוליין,

והא ק"ל דהלכתא כוותיה דרב נחמן דדיי, וד נחמן קרקע בחזקת בעליה עומדת קאמר, גבי שוכר מרתן משנים עשר וזבזים לשנה, מדינא זהב לחדש, דאמר דהשאל (קב, ז), ואפילו בא בסוף החדש, אמר כולו למשכיר, כשנתעברה השנה קרקע בחזקת בעליה עומדת?

הני מיילי התם מילתא דלא עבידא לאיגלווי היא כלומר בתר קרקע

(ואין בעל הבית מפקיד כלום, שעד עתה היה אוכל חצי הפירות, ומעתה אוכל שני שלישם, דהיינו ארבעה דינרים. ט"ם מהר"ם),

אמר, כי מביית לשחיטת קדשים הכרתי צד שאתה מדוד ויודע להעמיק ולהקשות, וכי מביית למסכת זבחים, שהיא עמוקה תא ואקשי לי ואמן לצ למרן לפי שאלתך,

וש אומרים דחוי מדמיה, ולא היא, דעל כרחיך קבולי קיצלה, חדא דקושיא מעליא היא, ועוד, מדקאמר קסבר רב אשי למימר מכלל דמסקנא לאו הכי הוא,

[ראה רמב"ן שמשקשה על פרש"י שלא מצינו חכם שאומר לחבירו שיקשה לו אלא כל החכמים מקפידים בכך וכו' והקושיות וההיות יותר מועילות בסדר גזיקין ובדיני ממונות מסדר קדשים, אע"פ שהוא חמור והכל צריכין שם לגמרא, ועיקר הפי' בדברי ר"ח שפי' דדחויי מרחי ליה וא"ל עדיין לא שנית כל התלמוד ולא ידעת דרכו וכשתגיע לסדר קדשים ושנית הכל תא אקשי לי, שיתברר לך טעמו. עב"ל],

גופא, אמר "רב מניומי בריה דרב נחומי", באתרא דשקיל שתלא פלגא ואריסא תילתא, האי שתלא דבעי איסתלוקי, יהבינן ליה שבחיה ומסלקינן ליה, כי היכי דלא ליפסוד בעל הבית,

[ועוד מאמר] אמר "רב מניומי בריה דרב נחומי", קופא [trunk, vine] סבא, פלגא גפן שהקנינה בכרם, הרי הוא כשאר זמורות שחולקין בהם, ונוטל בה שתלא פלגא כשאר פירות, דכיון דאורחה דהכי אדעתא דהכי נחת, [אבל] שטפה נהרא וצאו לחלק העצים הוה ליה כי שתלא דמיסתלק בלא זמניה [פי' כיון שמכאן ולהבא לא יעבור], ושקיל ריבעא,

[ובפרש] שטפה נהרא, פעמים שעוקרין לגמרי, ופעמים ששוטף את הקרקע ומכחישו, ואין ראוי לזמנא צו כלום עד זמן מרובה,

ההוא גברא, דמשכין פרדיסא לחבריה לעשר שנין משכן לו כרם צמחנתא דסורא [לעיל זו: שכותב לו שלאחר שנים שבחוב בשטר יחזור המשכון להלוה והחוב יהיה פרוע], אי נמי צנכיתא [שכל שנה שאוכל פירות מנכה לו המלוה מן החוב], וקש לחמש שנין חזקין, וצומנו, שהיה ראוי לך, [והלזה אומר שיאכל מה שיש שכן התנא],

אביי אמר, פירא הוי עצים שני, ויטלם המלוה, רבא אמר קרנא הוי [תוס'], וילקח בו קרקע, והוא אוכל פירות,

מיתבי [ומקשה על אביי], [שנינו לעיל עט.] יבש האילן צמחנתא קאי, או נקצין, שניהם אסורים בו, כיצד יעשו, ימכרו לעצים וילקח בהן קרקע והוא [המלוה] אוכל פירות,

מאי לאו יבש דומיא דנקצין, מה נקצין בזמנו [תוס'] שאין אדם

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ודאי אית לן למחל, ומיהו, הני מילי בספק שאין עומד לעולם להתגרר, כי ההוא, דמסקא לן [צין] נמי, חכמת מנות] אס תפיס לשון ראשון ואי תפיס לשון אחרון, הכא מילתא דעבידא לאיגלוויי היא צוק, שיבא עדי שטר ויעידו, ואטרוחי בי דינא תרי זמני לא מטרחינן שמא הדין עס המלוא, ואס נזילאנו מידו עתידין אנו לחזור ולגזמו מיד הלוא לאחר זמן,

אריס אומר למחצה ירדתי, ובעל הבית אומר לשליש הורדתיו, מי נאמן? רב יהודה אמר בעל הבית נאמן, רב נחמן אמר, הכל כמנהג המדינה,

סבור מינה לא פליגי, הא באתרא דשקיל אריסא פלגא, הא באתרא דשקיל אריסא תילתא ולא גרסינן שמלא צטלי מילתא,

אמר להו רב מרי ברה דבת שמואל, הכי אמר אביי, אפילו באתרא דשקיל אריסא פלגא, פליגי, רב יהודה אמר בעל הבית נאמן, דאי בעי אמר שכירי ולקיתי הוא לימס או למדשים ושבתות, ושכרמי צמעות, וכל נאמן דקאמר צצועת היסת הוא:

יתומים אומרים אנו השבחנו [והגם שהשדה אתה גובה, השבח הוא שלנו], ובעל חוב אומר אביכם השביח, על מי להביא ראיה?

דף ק"י ע"ב

סבר רבי חנינא למימר, ארעא בחזקת יתמי קיימא, ועל בעל חוב להביא ראיה,

אמר להו ההוא סבא, הכי א"ר יוחנן, על היתומים להביא ראיה, מאי טעמא ארעא כיון דלגובינא קיימא, כמאן דגביא דמיא [ובאילו הוא ברשות הבעל חוב], ועל היתומין להביא ראיה,

אמר אביי, אף אנן נמי תנינא, צצא צמרא (כד, ז) צאלין הגטוע צמח חמשים אמה סמוך לעיר, וקמי תס, אס העיר קדמה קוצ' ואינו נתן דמים, [אס האלין קדם קוצ' ונתן דמים. ר"י] ספק זה קדם וספק זה קדם, קוצ' ואינו נתן דמים,

אלמא כיון דצין הכי וצין הכי דלמיקין קיימא דכי קדם אילן נמי קמי קוצ', כי מספקא לן אמרינן קוצ' ממה נפשך, שהרי עליך לעשות,

[וביון שאין הספק על הקציצה] נמלא הספק מוטל על הדמים ולא על קציצת האילן, [ולכן] אמרינן ליה [לבעל האילן] אייתי ראיה ושקול [דמים],

דאילו גצי אילן הסמוך לצור של יחיד, [ד. נמ"י] קמי צה, גצי ודאי ידיה, אס הצור קדמה קוצ' ונתן דמים, אס האילן קדם "לא יקוצ", תנן גצי ספק זה קדם וספק זה קדם, לא יקוצ,

[וגבי אילן קציץ] אלמא גצי ספק אילן דעיר, טעמא משום דממה נפשך עומד לקציצה,

מלוא אומר חמש מילתא אחריתי היא, מלוא ולוא שבאו לדין, מלוא אומר חמש שנים מושכנת לי ואין השטר לפנינו לוא אומר שלש וכבר אכלת שלש, א"ל אייתי לי שטרך, א"ל שטרא אירכס לי,

אמר רב יהודה, מלוא נאמן, מוגו דאי בעי אמר לקוחה היא ביד' לעולם, ואכלתיה שני חזקה, ואצד השטר ממני,

א"ל רב פפא לרב אשי, רב זבד ורב עזירא לא סבירא להו הא דרב יהודה ולא אמרינן מוגו מאי טעמא, שהדברים מוכיחין שהוא רמאי, שאמר אצד השטר, והאי שטרא לא דמי לשטר צניי, דאילו שטר צניי לעדות שמכרה לו הוא צא, וכי עד עולם תאמר לו להוצר צו, אמור רבנן ציה עד תלת שנין מצי לאחדורי אינש צשטרא, טפי לא מחדרה, דקסבר לא יא עוד ערעור עליה,

האי שטרא אצל זה שהוא מודה ששטר מושכנתא הוא, לראית מנין שנים של אכלת פירות כיון דלגובינא לגובינא דאכלת פירות דמנין השנים קאי, מיוחדר ומחדרה זהיר ביה דלא לירכס ליה עד כלות השנים, והאי דקאמר אירכס לא מהימן ומיכבש הוא דכבשיה לשטריה, סבר אוכלה תרתין שנין יתירתא [החילוק בין חמש שנים לשלש שנים],

א"ל רבינא לרב אשי, אלא מעתה אדרב יהודה קפריך, דאמר אי צני אמר לקוחה היא צדי האי משכנתא דסורא [תוס'], דכתבי הכי, במישלם שניא אלין, תיפוק ארעא [מיד מלוא ללוא] דא בלא כסף [והחוב יהיה פרוע], היכא דכבשיה [מלוא] לשטר משכנתא ואמר לקוחה היא ביד', הכי נמי דמהימן וכי עצי צצין מילתא דאחי דאחי צה לידי רמאות, כי האי [תוס'], וכי מתקני רבנן מילתא דאחי בה [לידי] פסידא [אלא ודאי אינו נאמן לומר לקוחה הוא ביד']?

[ומתרי' דבמשכנתא דסורא אין לשעות] א"ל התם תקינו ליה רבנן דמרי ארעא יהיב טסקא למלכא, וכרי כריא מתקן החרין סביבות הגבוליס,

[ואי ארעא (קניא) [קניא]. כ"י ר' דף 184, פ' פטור ממכס, וב"ה בסוכה מה, ובספר ראש משביר מביא שב"ה בע"ז, וראה גם בב"ב ד. הורדוס עבדא קלניא מתעבד, ובספר אור זרוע] הול' דלית ליה טסקא, וכריא נמי לית ליה ארעא דלית לה כריא, ולא יהיב טסקא מאי לעציד? א"ל איבעי ליה למחויי הו יודעים שלא מכרתיה לו, אלא היא משכון צידו,

לא אימחא מאי, איהו הוא דאפסיד אנפשיה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ועתה נדלוהו משום דמעיקרא ארעא ידיה הוא, ואין לנו לסופו למכור להן קרקע
שלו בשביל השבח, אם יש צדו מעות,
ולקמן מוקי לה בקרקע שנעשית לו אפסותיקי,

א"ל רבינא לרב אשי, למימרא דסבר שמואל [דרב נחמן] אמר
בשמן] בעל חוב ללקוחות, ומי אית ליה שבחא ללוקח,
והאמר שמואל בעל חוב גובה גם את השבח,

וכי תימא לא קשיא, כאן [שמחזיר לו השבח] בשבח המגיע
לכתפים צריכין לקרקע דבר מועט, דלילו אין צריכין לקרקע הוה להו פירות, ולא
מיקרו שבת, ובעל חוב גובה השבח קאמר, ולא פירות גמורין כדאמרין בפרק
קמא, כאן [שהבעל חוב גובה גם את השבח] בשבח שאין מגיע
לכתפים,

והא מעשים בכל יום, וקא מגבי שמואל אפי' בשבח המגיע
לכתפים,

לא קשיא, הא [דמגבי גם שבח המגיע לכתפים] דמסיק ביה [שחייב
הלוה] כשיעור ארעא ושבחא, הא [דבעל חוב גותן דמים ללקוחות]
דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא,

וכי לא מסיק שיעור ארעא ושבחא, [דאמרת] דיהיב ליה זוזי
ללוקח ומסלק ליה, הניחא למ"ד פלוגמא במסכת כחוצות (בהכנסת)
(דף סג:) אי אית [ליה] זוזי ללוקח שיעור דמי החוב, לא מצי מסלק
ליה לבעל חוב, שפיר איכא למימר דארעא מעיקרא ידיה [של המלוה]
הוא, והוא [הלוקח] דנחמ לה שלא ברשות [והשביחה], שקל שבחא בזוזי ולא
בארעא, הואיל והוה מסיק ביה [המלוה] שיעור ארעא כוליה,

אלא למ"ד אית ליה זוזי ללוקח, מצי מסלק ליה לבעל חוב,
[למה לא נשלם ללוקח בגרויא דקרקע] [ונימא ליה [ויאמר הלוקח להמלוה]
אי הוה לי זוזי, הוה מסליקנא לך מכולא ארעא [נמצא שאין לך
מביעה ודאית בקרקע זו, שאולי אשלם לך דמים], השתא דלית לי זוזי,
הב לי גרויא דארעא בארעאי שיעור שבחאי?

הכא במאי עסקינן, כגון דשווי ניהליה אפסותיקי, דא"ל לא
יהא לך פרעון אלא מזו:

מהני: [משנה י] המקבל שדה מחבירו לשבוע אחד [לשמיטה
אחת] בשבע מאות זוז, השביעית מן המנין [ואינו מנכה לו מאה זוז
בשביל שנת השמיטה],

קבלה דימנו שבע שנים [ולא אמר לשון "שבוע אחד"] בשבע מאות
זוז, אין השביעית מן המנין [ויישוב בשרה שבע שנות תבואה חוץ משנת

הכא נמי האי שטרא [שבעל חוב גובה קרקע מיתומים] כיון
דלגוביינא קיימא צין יתומים השכיחו וצין אציהן השכיח דיתו ליתול קרקע עם
השבח כמאן דגביא דמיא, [פ'] והשאלה הוא רק אם הבעל חוב חייב
להחזיר להם, ואם היתומים השכיחו מעלה להן השבח צדמים, כדלקמיה,

הלכך גבי ארעא עם השבח, ממה נפשך נמאס היתומים חוצצין להוציא ממנו, ועל
היתומים להביא ראיה, אייתו יתמי ראיה דאינהו אשבחו,

[ב"ק צה:] אמר רב אשי: כי הוינן בי רב כהנא, איבעיא לן: לר' שמעון דאמר
למחצה, לשליש ולרביע הוא דשקיל גולן, כי מסלקינן ליה בדמי מסלקינן ליה, או
דילמא מברשא שקול? ופשטנא מהא דאמר רב נחמן אמר שמואל: שלשה שמין
להן השבח ומעלין אותן בדמים, ואלו הן: בכור לפשוט, ובעל חוב ללוקח, ובעל
חוב ליתומים. אמר ליה רבינא לרב אשי, מי אמר שמואל: בעל חוב ללוקח יהיב
ליה שבח? והאמר שמואל: בעל חוב גובה את השבח א"ל, לא קשיא: כאן בשבח
המגיע לכתפים, וכאן בשבח שאין מגיע לכתפים. אמר ליה: והא מעשים בכל יום,
וקא מגבי שמואל אפי' שבח המגיע לכתפים אמר ליה, לא קשיא: [צו]. הא
דמסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא, הא דלא מסיק ביה אלא כשיעור ארעא. אמר
ליה, הניחא למאן דאמר: אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה לבעל חוב
שפיר, אלא למ"ד: אי אית ליה זוזי ללוקח מצי מסלק ליה לבעל חוב, לימא ליה:
אי הוה לי זוזי הוה מסליקנא לך מכולא ארעא, השתא הב לי גרויא דארעא שיעור
שבחאי. אמר ליה: הכא במאי עסקינן כגון דשווי ניהליה אפסותיקי],

סבר רבי חנינא למימר [תוס'], כי מסלקינן להו [ליתומים
שהשביחו את הקרקע] בארעא מסלקינן להו יהצין להו גרויא דארעא,
שיעור שצמיחה,

ולא היא בדמי מסלקינן להו, מדרב נחמן, דאמר רב נחמן
אמר "שמואל", שלשה שמין להם את השבח ומעלין אותן
מן הקרקע בדמים ולא שקלי בארעא גופיה,

ואלו הן בכור לפשוט בכור ופשוט שהשכיחו קרקע קודם שחלקו, וקיימא
לן (בבא בתרא קכד, א) שאין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשכיחו נכסים לאחר
מיתת אציהן, דהוה ליה ראוי, ואין הבכור נוטל הבכורה בראוי, דכתיב בכל אשר
ימצא לו, וכשהן צאין לחלוק, נוטל בכור פי שנים בקרקע [כמו. ררי"ק] שהיא
משוועת, ושמן את השבח, ונותן לפשוט רביע (שהוא מגיע) [שמגיע. נמ"י] לו
בשבח שצמח חלקו של זה,

[שהבכור נוטל רביע יותר מהפשוט, שאם למשל לוקח הבכור 200 והפשוט 100,
אם היו חולקים שוה בשוה היו לוקחים כל אחד 150, ועכשיו שנוטל הבכור 200
זה רביע יותר ממה שהיה לוקח אם היה פשוט],

בעל חוב (וכתובת אשה. רש"י), [מחזירין מעות] ליתומים # [אולי
מה שפירש רש"י על ובעל חוב ללקוחות, שייך גם על משפט זה],

ובעל חוב ללקוחות וכן בעל חוב שקדם שטר הלוואה לטטר מקח של
לקוחות, טורפה מהן עם מה שהשכיחו, ושם להן שבת, ונותן דמים,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

השמיטה שבהן. מבוארות],

לילה הוא, איני יודע שעד בקר, מה ת"ל עד בקר, מלמד שאינו עובר אלא עד בקר ראשון בלבד,

[מכאן ואילך יש דיני "לא תלין פעולת שכיר"].

מכאן ואילך מאי? אמר רב עובר משום בל תשאה,

אמר רב יוסף, מאי קראה היכא רמיזא כל תשאה, משלי ג כח אל-תאמר לרעהך לך ושוב ומחר אתן ויש אתה,

[האר"י הקדוש, כשהיה שוכר אדם לעבוד אצלו, וגמר מלאכתו עד הערב, לא היה מתפלל לפני שפרע לו שכרו תחילה. מובא בילקוט מעם לועז. יוסף דעת]

שכיר יום שכיר שפעולתו ליום ויוצא לערב, גובה כל הלילה גובה כל הלילה, כל הלילה הוא זמן גבייתו, בין לענין שצוה שחקנו לו חכמים שכיר צומנו [ש?] הוא נשבע וטול, בין לענין שאינו עובר עליו משום לא תבא עליו השמש (דברים כד) אלא משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר (ויקרא יט), [ופועלין דידך, שאין עושין עד הלילה, מששקעה חמה עובר על ביומו תתן שכרו. חז"מ של"מ. יבין],

ת"ר, האומר לחבירו צא שכור לי פועלים, שניהן אין עוברין משום בל תלין, זה לפי שלא שכרן ולא קרינא שכיר גביה,

דף קי"א ע"א

וזה לפי שאין פעולתו אצלו ולא קרינא ביה פעולתו אתך,

היכי דמי, אי דאמר להו שכרכם עלי, שכרו עליו הוא, דתניא השוכר את הפועל לעשות בשלו, והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו משלם, וחוזר ונוטל מבעל הבית, מה שההנה אותו?

שכיר לילה שיוצא ממלאכתו צדוקר גובה כל היום בין לענין שצוה, ובין לענין שאינו עובר עליו משום בל תלין, אלא משום לא תבא עליו השמש, ובגמרא יליף לה,

שכיר שעות, גובה כל הלילה וכל היום אמוראי מפרשי לה בגמרא,

שכיר שבת [שבוע, ז' ימים], שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע שמיטה, [או הדין שאם] יצא ביום שכלתה שכירותו לצוקר, או ביום [באמצע היום] גובה כל היום וכיון ששקעה חמה עובר עליו, יצא בלילה שכלתה שכירותו בלילה גובה כל הלילה וכל היום דכיון דמשכה פעולתו משתמשך, הוא ליה שכיר לילה, ואינו עובר עליו צדוקר, עד למחרת ששקיעת החמה;

לא צריכא דאמר להו שכרכם על בעל הבית [ויאז אף אחד מהם אינו עובר משום לא תלין],

יהודה בר מרימר א"ל לשמעיה, זיל אניר לי פועלים, ואימא להו שכרכם על בעל הבית דאי לא משתלימנא לא עברנא,

בבא: ת"ר, מנין לשכיר יום שגובה כל הלילה, ת"ל ויקרא יט לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר,

מרימר ומר זוטרא אנרי להדדי כשהיה האחד נריך לפועלים, חבירו פוסק עמהן, ואמר להן שכרכם על בעל הבית,

ומנין לשכיר לילה שגובה כל היום, שנאמר דברים כד טו בְּיוֹמוֹ תִּתֶּן שְׂכָרוֹ וְלֹא אֶתְּבוּ אֶעֱלִיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלֹהֵי הוּא נִשְׂא אֶת-נַפְשׁוֹ וְלֹא אֶיֶקֶרָא עֲלֵיהּ אֱלֹהֵי וְהָיָה כִּךְ חֲמָא,

ואימא איפכא [ואיפוך אנא] דלא תלין בשכיר לילה, [ביומו תתן שכרו ו] לא תבא בשכיר יום?

אמר רבה בר רב הונא, הני שוקאי דסורא צעלי צמים של סורא, שאין מגיעין למעות עד יום השוק לא עברי על שכר פועלין משום בל תלין, מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמיכי להגיע למעות, הלכך, אפילו אית ליה מעות גביה לא עבר, דלדעתה דהכי איתגר ליה, וכיון דמיומא קמא לא עברי, חו לא עברי, כדאמרינן לעיל שאינו עובר עליו אלא צוקר ראשון, אבל משום בל תשאה ודאי עובר מיום השוק ואילך:

שכירות אינה משתלמת אלא בסוף כדאמר באיזהו נשך (סו, א) כשכיר שנה בשנה, שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת, אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד שתשקע החמה, וכי כתיב לא תבא על כרחך בשכיר לילה תוקמיה, נשתעבד לו לצוקר, משכלתה שכירותו, וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה דהא לא משתעבד ליה עד הצוקר,

[שנינו במשנתנו] שכיר שעות, גובה כל הלילה וכל היום: אמר רב, שכיר שעות דיום שנשכר לו מן הצוקר עד חצות, גובה כל היום דהא כלתה שכירותו מחצות, ואיכא בלא תבא, שכיר שעות דלילה, גובה כל הלילה ולנשעלה עמוד השחר עובר משום בל תלין, דהא נשתעבד לו [לשלם לו] קודם לכן,

ת"ר, ממשמע שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך שאין לינה קרייה אלא עד הצוקר, דכתיב (שמות לד) ולא ילין לצוקר, וכל לינה שצמקרא לינה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דאיכא בליליא [בל תלין] ליכא ביממא?

אמר רב חסדא שם שכירות בעלמא כולהו צמד דדאי לא משכחת לה, אלא הכי קאמר, עבירות כל השמות הללו בשם שכירות הן, יש מהן בשכירות לילה, ויש מהן בשכירות יום,

איזה הוא עושק ואיזהו גזל? א"ר חסדא בשלי ג' לך ושוב לך ושוב, זה הוא עושק, יש לך בידי ואיני נותן לך, זה הוא גזל משמע שאנסו בידו מידו ממש, טפי מעושק, דכתיב (שמואל ב, כג) ויגזול את החנית מיד המגרי, וכן (שופטים ט) בצעלי שכם ויגזלו את כל אשר יעצור עליהם בדרך,

מתקיף לה רב ששת, איזהו עושק שחייבה עליו תורה קרבן, דומיא דפקדון דקא כפר ליה ממונא על כרחיך עושק דקא כפר ליה הוא, מדחייבה עליו צמורת כהנים קרבן שבועה, דכתיב (ויקרא ה כא) [גָּזַל פִּי תִקְטָא וּמַעְלָה מִעַל פִּי] וְכַתֵּשׁ צַעֲמִיתוֹ בְּפִקְדוֹ וְאִם בְּשֹׁמֶת דָּ אִלּוּ בְּגִזְלֵי אוֹ עֶשֶׂק אֶת־עַמִּיתוֹ וְגו'?

אלא אמר רב ששת, נתתיו לך זהו עושק, יש לך בידי ואיני נותן לך זה הוא גזל לקמן פריך לרב ששת, מאי שנא עושק דקשיא ליה, ומאי שנא גזל דלא קשיא ליה,

מתקיף לה אביי, איזה הוא גזל שחייבה עליו תורה קרבן, דומיא דפקדון בעינן דקא כפר ליה ממונא?

אלא אמר אביי, לא שכרתיך מעולם לא דמי לגזל, [ד?] כי נתתיו לך (ד?) הא מודי ליה דעבד צהדיה, וקא גזל ליה זה הוא עושק, נתתיו לך זה הוא גזל,

ולרב ששת מאי שנא עושק דקשיא ליה, ומאי שנא גזל דלא קשיא ליה הא איהו נמי גבי קרבן שבועה כתיב, ואי לא כפר שבועה היכא?

אמר לך גזל דגזליה והדר כפריה כל זמן שלא מצעו צבית דין, אלא צינן לצינן עגמו, היה גזלו ואומרנו) איני נותן לך, וכשמצעו צבית דין כפר ומשצב, ולעולם גזל לא איקרי אלא אם כן אומר לו איני נותן לך,

אי הכי אפילו עושק נמי נוקמיה כרז חסדא בך ושוב, ודקשיא לך שבועה היכא, כגון דהדר כפריה?

הכי השתא, בשלמא התם כתיב ויקרא ה או ב"גזל וכחש השמא מכלל דאודי ליה מעיקרא כלומר וכחש צעמימו "ב"גזל, כמה שהיה גזלו עד עתה צמורת גזל, כחש עכשיו וכפר, ומקודם [בכ"י ו' מקדס] כחש [ומה שהורה קודם שבחש] קריו גזל,

ושמואל אמר, שכיר שעות דיום גובה כל היום כדקאמרת, ואין לילה הולך אחר יום, אבל ושכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום שהיום הולך אחר הלילה, הואיל ושכירותו צליל יום זה, ולא דמי לשכיר יום דאחמול, שאינו גובה אלא כל הלילה,

תנן, שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום בשלמא שמואל מוקי לה בשכירות שעות דלילה, אלא רב צמאי מוקי לה, תיובתא דרב,

אמר לך רב לצדדין קתני והכי קאמר, שכיר שעות יש שגובה כל הלילה, ויש שגובה כל היום, וכדאמרי אגא, שכיר שעות דיום גובה כל היום, שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה,

תנן, היה שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע, יוצא ביום גובה כל היום, יוצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום אלמא הואיל ומשכה פעולתו צלילה, הוה ליה שכיר שעות דלילה, וקמני גובה כל הלילה וכל היום [וקשיא לרב]?

אמר לך רב תנאי היא, דתניא, שכיר שעות דיום גובה כל היום, שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה, דברי ר' יהודה,

ר"ש אומר, שכיר שעות דיום גובה כל היום, שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום,

מכאן אמרו [פ' כיון דילפינן דיש זמן לנתינת השכר הרי שייך לומר דעובר על לאוין אלו. חכמת מנוח עיי"ש, וראה בחידושי הר"ן], כל הכובש שכר שכיר עובר בה' שמות הללו @ חמשה לאוין לא תעשוק את רעך, ולא תגזול, ולא תלין, ולא תעשוק שכיר עני ואביון, ציומו תמן שכיר, ולא תבוא עליו השמש ועשה [ד?] ציומו תמן,

ויקרא יט יג ל' אִתְּעִשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ וְל' א' תגזול ל' אִתְּלִין פְּעֻלַּת שְׂכִיר אִתְּךָ עִדְבִּיקָר:

דברים ב' יד ל' אִתְּעִשֶׂק שְׂכִיר עֲנִי וְאָבִיו וְאִמּוֹ אוֹ בְּאֶרְצָה אֲשֶׁר בָּאֲרָצָה בְּשַׁעֲרֶיהָ: טו ב' יו' מו' תתן שְׂכָרוֹ וְל' אִתְּבוּ א' עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עֲנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְל' אִתְּקַר אֶלְיָה אֲלֵיהּ וְהָיָה כִּךָ חֲמָא:

משום ויקרא יט 1. בל תעשוק את רייעך, ומשום ויקרא יט 2. בל לא תגזול @ דהא אוקמיה צאחיה נשך (לעיל סא, ה) לכונש שכר שכיר, דאי גזל ממש מלאו דריבית ואונאה נפקא, ומשום דברים ב' 3. בל תעשוק שכיר עני, ומשום ויקרא יט 4. בל תלין, ומשום דברים ב' [עשה ד] ביומו תתן שכרו, ומשום דברים ב' 5. לא תבא עליו השמש, [מ"מ לא כתב הרמב"ם כאן אלא דעובר בלאו [פ' אחד] משום דאיך לאוין אינו עובר אא"כ אין דעתו לשלם לו כלל, משא"כ בלאו דלא תבא בו' דעובר מיד שעבר וזמנו, אף שדעתו לשלם לו וכו', סמ"ע סימן שלם ס"ק א],

[ומקשה] הני דאיכא ביממא [לא תבא עליו השמש] ליכא בליליא,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

אבל גבי עושק מי כתיב או "ב"עושק דינמא וכחש צעושק דמעיקרא, או עושק כתיב על ידי הכחשה עשקו שעשקו כבר משעה שהחיל למוצגו עושקו כחשיה, ולא נקרא עשק על ידי דבר אחר קודם כחשיה,

רבא אמר, זה הוא עושק זהו גזל, ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין:

מתני' אחד [פי' בין אם] שכר אדם, ואחד שכר בהמה, ואחד שכר כלים [אבל שכר קרקע יש מי שאומר שאינו עובר. חו"מ שלט סעיף א], יש בו משום דברים כד ביומו תתן שכרו כד בהמה וכלים יליף בגמרא [כלומר משום כולה קרא דביומו, דאית ביה עשה דתתן, ולא תעשה דלא תבא. תי"ט], ויש בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר,

אימתי בזמן שתבעו [שיתן לו שכרו ולא נתן, או עובר על הלאו], לא תבעו [או שתבעו ולא היה לו מעות ליתן לו. חו"מ שלט סעיף י', ובפתי תשובה שם מביא משו"ע הרב שכתב בשם האריז"ל דמ"מ מדרת חסידות ללות ולפרוע לשכיר בזמנו. ע"ש] אינו עובר עליו בגמרא יליף ליה, דכתיב אתך מדעמך, ולא מדעמו [כשאין הפועל תובעו נקרא מדרעמו של פועל],

המחזהו [ונ"ל שהוא מלשון ומחה על כתף ים כנרת, בפרשת מסעי, שענינו הגיע. תי"ט] אצל חנוני נתקן מאכלו, והעמידו אצל חנוני, שהיה פועל זריר לקנות פירות מחנוני, ואמר לו בעל הבית לחנוני תן לו דדינר פירות, ועלי לשלם או אצל שולחני [אמר לשולחני] תן לו דדינר מעות אינו עובר עליו, שכיר בזמנו נשבע ונוטל [ראה תוס' קיב: בראש הדף] מפרש בגמרא, עבר זמנו אינו נשבע ונוטל, אם יש עדים שתבעו בזמנו, הרי זה נשבע ונוטל,

גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואוכל נבילות וטריפות יש בו משום ביומו תתן שכרו מפרש בגמרא, ואין בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר:

נב' מני מתני', לא תנא קמא [ומפרש איזו ת"ק] דמאחיד, ולא רבי יוסי ברבי יהודה,

מאי היא [היכן פליגי ת"ק ור' יוסי ברבי יהודה], דתניא

דף קי"א ע"ב

[דברים כד יד ל' אֶתְעַשֶׂק שְׂכִיר עָנִי וְאָבִיו'ן מֵאֲחִיהּ או' מִגֵּרָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בְּשִׁעְרָה: טו ב'יו' מו' תתן שכרו' ו'ל' אֶתְבּו' א' עָלָיו בְּשִׁמּוֹשׁ פִּי עָנִי הוּא וְאֶלִּיו הוּא נִשְׂא אֶת־נַפְשׁוֹ']

מֵאֲחִיהּ, לא מעשוק שכיר עני ואביון מאחיד, פרט לאחרים [תוס'] [נכרי] [אומות העולם. ו'], מ' גֵּרָה זה גר צדק [תוס'], בְּשִׁעְרָה זה גר אוכל נבילות דכתיב ביה שערין [דצריך יד], לגר אשר בשערין תמנה ואכלה,

אין לי אלא שכר אדם, מנין לרבות בהמה וכלים, ת"ל בְּאֶרֶץ כָּל שְׂבָאֲרָצָה [תוס'],

ובולן על שכר ישראל, ועל שכר בהמה וכלים, וגר, וגר מושב עוברים בכל השמות הללו בין הכתובים כאן, ובין האמורים צמורת כהנים, דיליף גזירה שוה [שכיר שכיר] לאחייניו הכא, דלנקמן,

מכאן אמרו, אחד שכר אדם, ואחד שכר בהמה, ואחד שכר כלים, יש בו משום דברים כד ביומו תתן שכרו, ויש בהן משום ויקרא יט בל תלין פעולת שכיר האמור צמורת כהנים, והוא הדין ללא מעשוק ולא תגזול דכתיב גזיה, ומיהו, של שכיר יום לימיה בשכיר לילה,

רבי יוסי ברבי יהודה אומר לנקמן מפרש לה, גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו, ואין בו משום לא תלין, בהמה וכלים אין בהן אלא משום ויקרא יט, דברים כד בל תעשק [שכיר וגומ'. ו'] בלבד דכתיב ביה בל תלין דמכרי וכלים, אצל ביומו תתן שכרו, אף על גב דסמיך ליה לא, ולנקמן מפרש טעמא,

ויקרא יט יג ל' אֶתְעַשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ וְל' א' תגזול ל' אֶת־תְּלִין פְּעֻלַּת שְׂכִיר אִתְּךָ ער־בְּקָר:

דברים כד יד ל' אֶתְעַשֶׂק שְׂכִיר עָנִי וְאָבִיו'ן מֵאֲחִיהּ או' מִגֵּרָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בְּשִׁעְרָה: טו ב'יו' מו' תתן שכרו' ו'ל' אֶתְבּו' א' עָלָיו בְּשִׁמּוֹשׁ פִּי עָנִי הוּא וְאֶלִּיו הוּא נִשְׂא אֶת־נַפְשׁוֹ ו'ל' אֶתְקַר אֶלֶיהּ וְהָיָה כִּהְיוֹתָ:

מני אי תנא קמא דמאחיד, קשיא גר תושב דמתנין תן אין צו משום כל תלין האמור צמורת כהנים, וצבדימא קמני כולן עוברים בכל השמות הללו, אי רבי יוסי קשיא בהמה וכלים דקמני מתנין יש בהם משום ביומו תתן שכרו ומשום לא תלין, ור' יוסי צר' יהודה סבר אין בהן אלא משום לא מעשוק דמשנה מורה, ואפילו משום ביומו וגר' דסמיך ליה לא,

אמר רבא האי תנא, תנא דבי ר' ישמעאל הוא, דתנא דבי ר' ישמעאל, אחד שכר אדם, ואחד שכר בהמה, ואחד שכר כלים, יש בו משום ביומו תתן שכרו, ומשום לא תלין,

גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו וכל שכן משום לא מעשוק שכיר דגזירה כתיב בשערין, ואין בו משום לא תלין דמורת כהנים, וכן משום לא מעשוק ולא תגזול דמורת כהנים, והאי דנקט הכי, משום דמפרשי צהו שכיר יום ושכיר לילה, והכי קאמר יש צו משום ביומו תתן שכרו דמשמעני גבי שכיר לילה, ואין צו משום שכיר יום,

מ"ט דת"ק דמאחיד? גמר שכיר שכיר, ורבי יוסי ברבי יהודה לא גמר שכיר שכיר [תוס'] כתיב הכא לא מעשוק שכיר, וכתיב בשכיר יום לא תלין פעולת שכיר, מה כאן גר מושב בהמה וכלים איתרבא, אף צמורת כהנים נמי, גר מושב בהמה וכלים,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

ות"ק דמאריך האי רעך מאי עבדי ליה?

ההוא מיבעי ליה לכדתניא רעך ולא (עמלקי) [נכרי].

(עמלקי) [נכרי] מאריך נפקא? חד למשרא עושקו שכי שכי וחד למשרא גזלו גזילה ממס (וקסבר גזל גוי מותר. נשמט מהצנורה. ד"ס),

וצריכי, דאי אשמעינן גזלו משום דלא טרח ביה [תוס'] [פי'] שדברים שיש לו ברשותו יכול להיות שבאו לידו בלא טרח, אבל עושקו [שכר עבודתו] דמרח גביה אימא לא,

ואי אשמעינן עושקו, משום דלא אתא לידיה, אבל גזלו דאתא לידיה, אימא לא, צריכא,

ורבי יוסי ברבי יהודה האי לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר דמרי מנייה תנא דידן דהמה וכלים, אף על גב דגזרה שיה לא גמיר, מאי עבדי ליה [תוס']?

מיבעיא ליה לכדרב אסי, דאמר רב אסי אפילו לא שכרו אלא לבצור לו אשכול אחד של ענבים [תוס'] כלומר שכר שעות, עובר משום כל תלין,

ואידך, דברים כד מואליו הוא נושא את נפשו כל ששיעזר עצמו עליו נפקא דבר המוסר נפשו עליו,

דף קי"ב ע"א

ואידך, ההוא מיבעי ליה לכדתניא להענישו כאילו הוא נוטל את נפשו, דמניא וכו', ומסקנא כל הכונש שכר שכיר וכו', דברים כד ואליו הוא נושא את נפשו כל עצמו הוא מוסר נפשו עליו, מפני מה עלה זה בכבש לעלות בכבש וכו' וסיק בעצמו ליפול, ונתלה באילן כשעלה עליו למסוק זיתים, ולגדור תמרים ומסר את עצמו עליו למיתתה שמה יפול מן הכבש או מן האילן, [וכי'] לא על שכרו,

דבר אחר, ואליו הוא נושא את נפשו, כל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל נפשו ממנו,

[דברים כד טו. ואליו הוא נושא וגו' והיה כך חטא. הכוונה שהגם שעושק שכר שכיר אינו אלא גזל ממנו אף על פי כן אין עונשו ממנו אלא נפשות, והוא אומר והיה כך פירוש כך בנפשך חטא, על דרך והייתי אני ובני שלמה חטאים (מ"א א כא). והקדים טעם העונש באומרו ואליו הוא נושא את נפשו, ומעתה יהיה המשפט נפש תחת נפש. עכ"ל, # פי' שהעובר משפיל את עצמו לעבוד, ואם בסוף היום אינו מקבל שכרו, הוא השפלה ובזיון כאילו הרגו],

ופליגי דהא רב הונא ורב חסדא דמסמעותא דקרא, חד אמר נפשו של גזול @ הגיד לך הכתוב שגורם מיתה לעצמו, וחד אמר נפשו של

נדי דלא גמר הלך דמורת כהנים לימנהו, לא דבהמה וכלים ולא בגר מושב שכיר שכיר, בהמה וכלים משום ביומו תתן שכרו נמי נדחייב לימנהו, דהך סמך ליה, דקרא דלעיל כתיב מאריך,

תני רבי חנניא, אמר קרא דברים כד ולא תבא עליו השמש כי עני הוא, מי שהן באין לידי עניות ועשירות, יצאו בהמה וכלים שאינן באין לידי עניות ועשירות,

ות"ק האי כי עני הוא, מאי עבדי ליה? ההוא מיבעי להקדים עני לעשיר נשכרו שני פועלים, אחד עני ואחד עשיר, ואין צידו ליתן אלא לאחד מהן, העני קודם,

ורבי יוסי ברבי יהודה ההוא דברים כד מלא תעשק שכיר עני ואביון נפקא, ות"ק חד להקדים עני לעשיר, וחד להקדים עני לאביון מעונה מעני, ולשון אביון האזהרה ואינו משיג מה שנפשו מתאוה לכל טוב, ואשמעינן קרא דעני קודם לאביון, משום דעני כסיף למיתצעה, אף על גב דלרף, [אבל אביון] הורגל לצושת, ולא כסיף למיתצעה,

וצריכא, דאי אשמעינן אביון [שעני קודם לאביון] משום דלא כסיף למיתצעה, אבל עשיר דכסיף למיתצעה אימא לא [ויהיה עשיר קודם לעני],

ואי אשמעינן עשיר דלקדמיה עני, משום דלא צריך ליה העשיר לשכר כמו העני [לכן לקדמיה עני לעשיר], אבל אביון דצריך ליה טפי מעני אימא לא [ליקדמיה עני לאביון, אלא] דליקדמיה [אביון] לעני, צריכא קא משמע לן דעני קודם, דלרף ליה וכסיף למיתצעה,

ותנא דידן וכן דני רבי שמעאל דאמרו תרויהו, דהמה וכלים אכולהו, וגר מושב לית להו דמורת כהנים, אי גמיר גזירה שיה אפילו גר מושב נמי לימנייה משום שכר יום מה נפשך, אי יליף שכיר שכיר אפילו גר תושב נמי, אי לא יליף שכיר שכיר בהמה וכלים מנא ליה,

לעולם לא יליף שכיר שכיר, ושאני התם דאמר קרא ולא תלין פעולת שכיר אתך קרא יתירא הוא עד בקר, כל שפעולתו אתך ואפילו דהמה וכלים,

אי הכי אפילו גר תושב נמי? אמר קרא רעך דהנך דמורת כהנים כתיב לא תעשק את רעך, רעך ולא גר תושב,

אי הכי אפילו בהמה וכלים נמי, הא כתיב אתך,

מה ראית לרבות בהמה וכלים ולהוציא גר תושב?

מסתברא בהמה וכלים הוה ליה לרבות, שכן ישנן בכלל ממון רעך, גר תושב אינו בכלל ממון רעך,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

נגזל נפשו של שכיר, נענש עליו כאלו הורגו,

מאן דאמר נפשו של גזול, דכתיב משלי כב אל תגזל דל כי דל הוא אף אם דל הוא ואין לו עור, אל (תגזלהו) [תגזלו. ו'] # [מה הה"א שיהא מותר לגזול את מי שאין לו עור?], והוא אחד מארבע לשונות שכי משמש בהן אס, ואל תדכא עני בשער,

וכתיב משלי כב כג בִּיָּהוּ יָרִיב רִיבָם וְקָבַע וגזל אֶת־קִקְעִיהֶם אֵת גִּזְלֵיהֶם, ומה יקבע מהן קִבֵּץ אֵת נפֶשׁם, שגורמים הגזלים רעה לעמלן,

ומ"ד נפשו של גזול, דכתיב משלי א יט בֵּן אָרְחוֹ תִּפְלֶצֶעַ בָּצַע אֶת־נַפְשׁ בְּעֵלְיוֹ יִקָּח,

ואידך נמי, הכתיב את נפש בעליו יקח? בעליו דהשתא לאמר גזילה, דהיינו גזול,

ואידך נמי הכתיב וקבע את קבעיהם נפש? מה טעם קאמר מה טעם קבע את קבעיהם, משום דנמלו נפש והכי משמע וקבע את קבעיהם נפש, את אשר קבעו את נפשם מהם:

[שנינו במשנתנו] אימתי בזמן שתבעו, לא תבעו אינו עובר עליו: ת"ר, לא תלין פעולת שכיר, יכול אפילו לא תבעו, ת"ל ¹. אתך לדעתך ולא מדעתו [שהשכיר לא תבעו], [הנך ג' דרשות ציינתי במספרים] מחד אתך נפקא. רש"ל,

יכול אפי' אין לו, ת"ל ². אתך שיש אתך, יכול אפי' המחזהו אצל חנוני ואצל שולחני, ת"ל ³. אתך ולא שהמחזהו אצל חנוני ואצל שולחני:

[שנינו במשנתנו] המחזהו אצל חנוני ואצל שולחני אינו עובר: איבעיא להו חוזר השכיר אלל צעל הבית אס לא נתן החנוני, (ונתחייב) [ויחייב. ו'] צעל הבית לשלם או אינו חוזר [תוס'],

רב ששת אמר, אינו חוזר, ורבה אמר חוזר, אמר רבה מנא אמינא לה, מודקתני אינו עובר עליו, מעבר הוא דלא עבר, הא מיהדר הדר,

ורב ששת אמר, מאי אינו עובר, אינו בתורת לעבור כלומר אין לו עליו כלום שיהא עליו בתורת דמים שום עצירות שכר שכיר:

בעו מיניה מרב ששת, קבלנות אומן שקבל עליו לעשות מלאכה בך וכן, ולא לשכירות ימים עובר עליו משום כל תלין, או אין עובר משום כל תלין,

אומן קונה בשבח כלי חוסה כמה שהשכיר, ומשום קבלנותו יולא לו, וכשמחזירו לו, הרי הוא כמוכר לו שצח שהיה לו צמחו והלואה היא ולא שם שכירות עליה או אין אומן קונה בשבח כלי, ושכירות היא? אמר להו רב ששת עובר [תוס'],

והתניא אינו עובר? התם שהמחזהו אצל חנוני ואצל שולחני,

נימא מסייעא ליה, הנותן טליתו לאומן גמרה והודיעו, אפי' מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר משום כל תלין, נתנה לו בחצי היום, מששקעה עליו כמה עובר משום כל תלין,

[נתן טליתו לאומן לתקנה בקבלנות וגמרה, כל זמן שהטלית ביד האומן אינו עובר, נתנו לו אפי' בחצי היום כיון ששקעה עליו כמה עובר משום כל תלין. חו"מ שלט סעיף ו']

ואי אמרת אומן קונה בשבח כלי, אמאי עובר?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא, בגרדא דסרבלא פולקיי"ר צלעו (לסרק, לנפץ) שאין כאן שצח כלי, שאס היה מניחו כמות שהוא, היתה מתקיימת הרבה יותר מעתה,

למאי יהבה ניהליה, לרכוכי שיהא כך היינו שבחיה דאיכא דניחא ליה בהכי, מפני שמחמם יותר, ויש נוי בדבר?

לא צריכא, דקא אגריה מיניה לבטוישי אלל לעולם לאו בגרדא, אלל צמיקון הראשון שקורין פוליי"ר (כבוס ראשון של בגד). כשצא מצית הגרדי צוטשין אותו ברגלים, צמוך כלי עץ צמים, וקרקע הראויה בך, מיהו, לא בקבלנות עסקינן אלל בשכירות, צין שצית וצין לא שצית, בַּטְּשָׂא וּבַטְּשָׂא במעטא שכרו לפי מנין צטישותיה, כך וכך צטישות בך וכך מעוט, דאגריה לציטשי, לחשבון צטישות:

דף קי"ב ע"ב

[שנינו במשנתנו] שכיר בזמנו נשבע ונוטל וכו': שכיר אמאי תקינו ליה רבנן למשתבע ושקיל?

אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכות גדולות שנו כאן כאותם שמנו חכמים בנשבעין ונוטלין במסכת שבעות (מד, ב) דשכיר, וגזל, וגזל, וחזון על פנקסו,

הני הלכתא נינהו צממיה, וכי הלכות למשה מסיני הם, והלא הני תקנות נינהו אינם אלל תקנות חכמים, כדמפרש התם?

אלא אמר רב יהודה אמר שמואל, תקנות גדולות שנו כאן,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

גדולות מכלל דאיכא קטנות [תוס']?

והא אמרת בעל הבית טרוד בפועליו הוא?

הני מילי מקמיה דלימטייה זמן חיוביה

דף קי"ג ע"א

אבל ממה זמן חיוביה רמי אנפשיה ומידכר [תוס', ד"ה השתא],

וכי שכיר עובר משום כל תגזול?

התם תרי חזקי, הכא חדא חזקה, [ומפרש] גבי בעל הבית כלומר בזכותא דבעל הבית איכא תרי חזקי לזכותו, חדא דאין בעל הבית עובר משום ויקרא יש כל תלין, וחדא דאין שכיר משהא שכרו, והכא [בשכיר יש רק] חדא חזקה:

[שנינו במשנתנו] אם יש עדים שתבעו, הרי זה נשבע ונוטל: והא קתבעו לקמן [תוס'] ומה עדים שמבעו אותו מזריקין? א"ר אסי שתבעו בזמנו,

ודלמא לבתר הכי דאזלי עדים מהתם פרע פרעיה צו ציוס, דלא עבר צבל מלין?

אמר אביי שתבעו כל זמנו עד שעבר עליו, ולעולם [תוס'] (לא פרע ליה) בתמיהה, ובשציל שמבעו כל היום ולא נתן יהא שכיר זה נאמן לעולם לומר לא התקבלתי, ואם רוצה בעל הבית לשבע לא נאמן, וכי כל כך השאה שכיר שכרו,

א"ר חמא בר עוקבא, כנגד אותו היום של תביעה יוס אחד לאחר זמנו נתנו לו חכמים לשבע ויטול:

[ידיעות:

ושמחת בכל הטוב. שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתנגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. אוה"ח פ' תבא דברים כ"ו יא]

מהני: המלוה את חבריו והגיע זמן ולא פרע לו לא ימשכנו אפילו בשוק [פי' שלא בביתו. יבין] אלא בב"ד [שב"ד שולחין שולחין למשכנו. יבין], ולא יכנס לביתו בגמרא מפרש צמאן קאי [אפילו שליח ב"ד לא יכנס למשכנו, ואפילו לבחוב שם כל אשר להלוה לא יכנס, רק בשימצא לו דבר בחוץ יקחנו ממנו בחזקה, ואפילו להכותו רשאי בשממאן ליתן. חו"מ צ"ו. יבין] ליטול ממשכנו, שנאמר דברים כד בחוץ תעמוד,

אלא אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות [הא דנקט לשון רבים משום דקאי אבל הנהו דנשבעין ונוטלין וכו'. תוס' עיי"ש] שנו כאן ראו לעשותן קבע, לעקור עליהם דבר מן המורה,

שבועה דבעל הבית היא דמדאורייתא מי שיש עליו לשלם הוא נשבע, דכתיב (שמות כג) ולקח בעליו ולא ישלם, והכא שקלוה ועקרוה רבנן לשבועה דבעל הבית, ושדיוהא אשכיר [תוס'], משום כדי חייו דשכיר,

ומשום כדי חייו דשכיר, מפסדנא ליה לבעל הבית?

בעל הבית גופיה ניהא ליה דמשתבע שכיר ושקיל, כי היכי דליתגרו ליה פועלים,

שכיר גופיה ניהא ליה דמשתבע בעל הבית ויפקע יפקיד שכרו כי היכי דליגרוהו שלא ימנעו מלשכרו, שידאגו לומר חשוד הוא זה למצוה שכרו משקבלו,

בעל הבית, על כרחיה אגר כשהוא צריך לפועלין, על כרחו שוכרם,

שכיר נמי בעל כרחיה איתגר נשכר, שצריך למזונות,

אלא בעל הבית טרוד בפועלים הוא [תוס'] וסדר שנתן לו, ולא נתן,

אי הכי ניתב ליה בלא שבועה [תוס']? כדי להפסיד דעתו של בעל הבית,

וניתב ליה בעדים [תוס'] ויתן לו בלא שבועה [כיון שהיה צריך לפרוע לו בעדים], לתקנו להן לכל שוכרי פועלין שימנו שכרם בעדים, ואם יאמר פרעתינו שלא בעדים יתן בלא שבועה? מריחא להו מילתא לחזר צתר עדים כל היום,

וניתב ליה מעיקרא [לפני שמתחיל לעבוד] לתקון לבעל הבית, דיהיב אגריה בגפרא מקמי עבדתייהו, דאי אחי שכיר לא מהימן? שניהם רוצים בהקפה בעל הבית פעמים שאין לו, ופועל שמא יפלו ממנו,

אי הכי דבעל הבית טרוד ושכח אפי' קצין נמי [תוס'], אלמה תניא אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת, המוציא מחבירו עליו הראיה [תוס']? קציצה ודאי מידכר דכירי ליה אינשי [תוס'],

אי הכי אפי' עבר זמנו נמי ומבעו למחר, להימנוהו לפועל, אלמה תנן עבר זמנו אינו נשבע ונוטל?

חזקה אין בעל הבית עובר משום כל תלין,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

איסור, ולא תידוק מינה הא כלים אחרים חבול, דכלים אחרים עובר משום לא תבא אל ביתו, ולהכי אינטריך ולעבור עליו בשני לאוין להוסיף לאו שני משום ריחיים ורכב, וחד משום לא תבא אל ביתו,

ת"ש, ממשמע שנאמר דברים כד בחוץ תעמוד ויזיל אליך את העצו, וכי איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא יוצאנו, אלא מי יוצאנו אם לא בעל הבית, אלא מה תלמוד לומר והאיש, לרבות שליח בית דין, מאי לאו שליח בית דין כל יוה שניכם לתוך הבית [וקשיא על שמואל שאומר שגם שליח ב"ד אסור ליכנס לבית], והכי קאמר והאיש שהוא שליח בית דין, ואשר אתה נושה בו יוציא אליך?

דף קי"ג ע"ב

לא שליח ב"ד במלוה והכי קאמר בחוץ תעמוד אתה, והאיש שהוא שליח בית דין [שניכם תעמדו בחוץ כשמואל], ואשר אתה נושה בו יוציא אליך,

ת"ש, שמות כב אם חבל תחבל שלמת רעך, בשליח בית דין הכתוב מדבר, אתה אומר בשליח בית דין הכתוב מדבר, או אינו אלא בבעל חוב, כשהוא אומר דברים כד לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, הרי בע"ח אומר שאינו רשאי, הא מה אני מקיים אם חבל תחבל שלמת רעך, בשליח ב"ד הכתוב מדבר שהוא רשאי ליכנס לחצולו, והכי קאמר קרא, אם חבול תחבול על ידי שליח בית דין, עד צוא השמש משיצנו לו [וקשיא לשמואל]?

תנאי היא, דתניא שליח ב"ד שבא למשכנו, לא יכנס לביתו למשכנו, אלא עומד מבחוץ, והלה מוציא לו משכנו שנאמר דברים כד בחוץ תעמוד והאיש שהוא שליח בית דין, גם הוא יעמוד בחוץ,

ותניא אידך, בע"ח שבא למשכנו לא יכנס לביתו למשכנו, אלא עומד בחוץ והלה נכנס ומוציא לו משכנו, שנאמר בחוץ תעמוד, ושליח ב"ד שבא למשכנו הרי זה נכנס לביתו וממשכנו,

ולא ימשכנו דברים שעושין בהן אוכל נפש דאיכרנו מצי נפש הוא חוצל,

ונותן מטה ומטה [תוס'] לקמן הוא מפרש אמת לאכול ואמת לישון, וימצע [mattress] של לנד שקורין פולטרא (לבר), צמקוס שאין סתמות [שאם היה הדרך לישון בברים וכסתות צריך להניח לו גם זה] לעשר שיהרגל צמקוס [פי'] לישון על דבר רך, שהעני ישן על דבר קשה],

מטה ומטה וימצע [mat of reeds, bark, the poor mans mattress] לעני לפי מה שהורגל, דגבי ערכין כתיב ואם מן הוא מערכך, ודרשין [ערכין כד, א] התייהו מערכך, גזר הלא למשכנו כשאין ידו משגת, והוא נידון בהשגת יד, דכתיב

היו לו שני כלים וחצו כנגד שניהם, ומשכנו צניהם [חידוש הוא דמשמע שאסור לקחת משכנו יותר מערך החוב. הערות] גומל אחד ומניח אחד [ומחזיר אחד] צעה שהוא [שהלוח] צריך לזה יחזירו לו משום [מצות] החזרת העצו, ויעבד את השני, וכשצטרך זה לשני, יכול זה את הראשון וחזיר את השני, כדמפרש ואזיל, מחזיר את הכר כלילה ואת הממרישה ציוס,

[ומפרש] ומחזיר את הכר כלילה [תוס'], ואת המחרישה ציוס [תוס'],

ואם מות הלוה, אין משיב העצו ליורשין, שאין כאן מלות העצו, אלא ימכרו ויגבה חצו, דהש צניהם לו כתיב, ולא ליורשין אינו מחזיר ליורשין,

רשב"ג אומר אף לעצמו [ללוה] אינו מחזיר אלא עד שלשים יום וזמן בית דין, ומשלשים יום ולהלן, מוכרן בב"ד:

נב"ל אומר שמואל, שליח ב"ד מנתח נתוחי אין אף הוא אינו רשאי ליכנס לביתו ולמשכנו, אלא רואהו צוק, ומנתק דבר שאותו צידו ממנו, אבל משיכנו [ליכנס לביתו ליקח משכנו] לא,

והתנן, המלוה את חבירו, לא ימשכנו אלא בב"ד, מכלל דבב"ד ממשכנו משמע בחוץ הבית?

א"ל שמואל [להמקשן], אימא לא ינתחנו אלא בב"ד [וא"ת מנין דניתוח אסור לבעל חוב? ואומר ר"י דמדרבנן הוא כדאמר בסמוך בעל חוב ניתוח נמי לא גזירה שמא יכנס בביתו. תוס'],

הכי נמי מסתברא, דקתני סיפא לא יכנס לביתו ליטול משכנו, מני אילימא בעל חוב, מרישא שמע מינה, אלא לאו שליח ב"ד,

אי משום הא לא איריא, ה"ק המלוה את חבירו לא ימשכנו אלא בב"ד, מכלל דבב"ד ממשכנים [דלא כשמואל], ובעל חוב אפי' נתוחי נמי לא, # [דגורין] שאם נתייר לו לנתח, יבוא לידי כך שלא יכנס לביתו ליטול משכנו,

מתיב רב יוסף [שנינו בברייתא] דברים כד לא יחבל ריחים ורכב, הא דברים אחרים חבל חצילה מתוך הבית משמע, דהא ריחיים ורכב צנו כיתא שמי, דברים כד לא תחבל בגד אלמנה הא של אחרים תחבל, מאן אי נימא בעל חוב, הא כתיב דברים כד לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, אלא לאו שליח ב"ד [הא למשכן שאר דברים מתוך הבית שרי, וקשיא לשמואל]?

תרגמה רב פפא בריה דרב נחמן קמיה דרב יוסף, ואמרי לה רב פפא בריה דרב יוסף קמיה דרב יוסף, לעולם בבעל חוב קאמר [לעולם גם ב"ד אסור להם ליכנס למשכן, והפסוק בא לבע"ח שיש בו עוד

אבני חן על מסכת בבא מציעא

רשב"ג אומר אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום, מכאן ואילך מוכרן בב"ד,

וממאי דבי קאמר רשב"ג זבוני לגמרי קאמר שלא ישאיר לו לפי זרכו צממאס, דלמא הכי קאמר, עד שלשים יום הדר ליה בעיניה כמות שהיא חשובה, אם חבל כסות של מעיל, יחזיר לו הוא בעצמה, מכאן ואילך מיהדר ליה למאי דחזי ליה ימכור לו של שיראין, ויתן לו אחת של צמר ואחת של קנבוס ומזבנינן מאי דלא חזי ליה?

אי סלקא דעתך אית ליה לרשב"ג האי סברא לסדר לצעל חוב ליכא מידי דלא חזי ליה מאחר שהורגל בו, דהא שמענא ליה דאמר כל ישראל בני מלכים הם,

דאמר אביי, רשב"ג, ורבי שמעון, ורבי ישמעאל, ורבי עקיבא, כולוהו סבירא להו כל ישראל בני מלכים הן,

רשב"ג, דתנן, לא את הלוף ולא את החרדל מטלטלין בשבת, שאינם ראויים היום לא זה לצעל ולא זה לטחון, לוף מין קטנית, ואין ראוי למאכל כשהוא חי, ואפילו לעופות, רשב"ג מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבין לעורבים וישראל בני מלכים, ויש להם לגדל עורבים לנזק ולשחוק, [פ' שבין שראויים עורבים לבני מלכים, א"כ חשיב כמצויים, דכיון דראויים הם לזה, א"כ יש להם כבר סיבה ושייכות לזה. הערות],

רבי שמעון, דתנן, בני מלכים סבין שמן וורד על גבי מכותיהן בשבת, שכן דרכן לסוך בחול צלל שום מכה, הלכך, כי איכא נמי לא מוכחא מילתא דלרפואה עבדי, (דכי גזרו) [דלגזרו] רבנן משום שחיקת סממנין, ר' שמעון אומר, כל ישראל בני מלכים הן,

רבי ישמעאל ורבי עקיבא, דתניא, הרי שהיו נושין בו אלף זוז, ולבוש איצטלא בת מאה מנה [דהיינו עשרת אלפים זוז] מפשיטין אותה ממנו לפדוע לצעל חוב את חובו, ומלבישים אותו איצטלא הראויה לו, ותנא משום רבי ישמעאל ותנא משום רבי עקיבא, כל ישראל ראויין לאותה איצטלא,

ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא, דיהיב ליה מאי דחזי ליה, ומזבנינן מאי דלא חזי ליה, בשלמא בר ובסת דתנן צממנינן, איכא למימר מוכרן דקאמר רבן שמעון בן גמליאל חזי ליה דביני ביני לביני ביני קאמר, לקנות גרושה הימנו, (וביני) [וביני] ביני יטול בחובו, אלא מחרישה דקמני צממנינן, ועלה קאמר רבן שמעון בן גמליאל (מוכרו) [מוכרן]. ו' מאי ביני ביני איכא, למאי חזיא,

אמר רבא בר רבה, מחרישה דכספא [אלא נראה לר"ת דהיינו מגדרתא שמגדרין בו בני אדם בבית המרחץ, כדאמר בפרק חבית עבדא ליה אימיה מגדרתא דכספא. תוס' ק"ג. ד"ה ואת החרישה ביום],

(ויקרא כז) והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן משייר לו כדי חייו, ונוטל השאר, ויזא ידי הקדש, ואפילו העשיר לאחר שאמדהו ונטל מה שצדו, ומינה נמי גמרינן לצעל חוב שמשיירין לו כדי חייו, כדאמר לקמן (קיד, א) דגמר מיכה מיכה,

לו הוא צריך ליתן מטה, אבל לא לאשתו, ולא לבניו ולבנותיו דהחייבו כתיב, ולא הוטל על המלוה להחיות את בני ציחו,

כדרך שמסדרין שמין להניח לו צרכי חייו, לשון והעריך אותו, לישנא אחרתא שמסדרין לשון שרי, ושמייה שמעתי לבע"ח, כך מסדרין בערכין,

כלפי לייא! עיקר סידור בערכין כתיב כדפרישית לעיל?

אלא אימא כדרך שמסדרין בערכין, כך מסדרין בבע"ח,

אמר מר, נותן מטה ומטה ומצע לעשיר, מטה ומטה ומפץ לעני, למאן המטה השנית, אילימא לאשתו ולבניו ולבנותיו, הא אמרת לו אבל לא לאשתו ולבניו ולבנותיו [כתב בערך השלחן צו, יט, שזה רק לענין דין "מסדרין" אבל לענין מצות השבת העבוט, כלול בזה כל כלי שהוא נצרך לו או לאשתו, שיהא כגופו וכן בדברים הנצרכים לילדים קטנים אשר בביתו. יוסף דעתו],

אלא אידי ואידי לדידיה, תרתי למה לי? חדא דאכיל עלה וחדא דזוג עלה,

כדשמואל, דאמר שמואל [שהיה רופא שהיה רופא כדאמרין שבת קח]. כל מיילי ידענא אסותייהו, לבר מהני תלת, מאן דאכיל אהינא ממלא מרירא אליבא ריקנא קודם אכילה, ומאן דאסר [שחוגר] מיתנא דכיתנא רטיבא אחרציה חזל לח של פשמן על מתניו, ומאן דאכיל נהמא ולא מסגי ארבעה גרמידי קודם שישן, הלכך יהבינן ליה מטה שניה, ומושיבה צדוק ארבע אמות ממקום אכילתו, ועל כרחו ירגיל לעמוד וללכת צממנא, ולא יישן על מטה שאכל,

תני תנא קמיה דרב נחמן, כדרך שמסדרין בערכין כך מסדרין בבע"ח, א"ל השתא זבוני מזבנינן ליה לאחר שלשים יום אף כלים הצריכין לו, כדמנן משלשים ולהלן מוכרין מסדרין ליה [בתמיהה],

ומי מזבנינן ליה, והתנן מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום,

תנא כרשב"ג תנא קמיה תני תנא קמיה דרב נחמן להך מתניתין, רבן שמעון בן גמליאל אומר כדרך שמסדרין וכו', והכי קאמר ליה, השתא לרשב"ג זבוני מזבנינן ליה סדורי מסדרין ליה [תוס'], דתנן

אבני חן על מסכת בבא מציעא

להא מילתא אינטימא למויגמר גדר מערכין, גבי ערכין כתיב (שם ויקרא כ"ז) ערכך נפשות, אם אמר ערך אצור שהנשמה תלויה בו עלי, נותן דמי כולו, ואם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום, שאין ערך כחוצ אלא לנפש, נדון ככבודו האצור נידון לפי כבודו, שאם הנשמה תלויה בו נותן דמי כולו, מזה ערכין נידון בכבודו [תוס'], אף הקדש נידון בכבודו,

מתקיף לה רב חגא, ולימא ליה מלוה לאו עלי קרמית [תוס']
לאו עלי ידי רמית לפרנק?

אמר ליה אביי

דף קי"ד ע"א

[ומקשה על ר' יעקב] ויסדרו בב"ח גמרא קא פריך לה ק"ו מערכין, ומה ערכין שאין מחזירין מסדרין [תוס'], בעל חוב שמהזירין מיום אל יום את כלי הנריך לו אינו דין שמסדרין כשנא למכור לאחר שלשים יום ישאיר לו כדי חייו, כגון מטע ומפך, והנך דאמר בערכין (כג, ז)?

אמר קרא ויקרא בו ח וְאִם־מָוֶה הָיָא מְעַרְכָּהּ וְהַעֲמִידוּ לְפָנֵי הַבְּהֵן וְהַעֲרִיף אֹתוֹ הַבְּהֵן עַל־פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיג יָד הַגֵּדֵר יַעֲרִכְנוּ הַבְּהֵן, הוּא וְלֹא ב"ח [ולא הקדש, דלר' יעקב גם את הקדש אין מסדרין],

ואידך [תוס'] תנא קמא דמתניתין דאמר מסדרין לזעל חוב, דקמי אס מת אינו מחזיר לזרשיו, הא לו [ללוח] מחזיר לעולם, הא [הוא. רש"ל] "הוא" דכתיב בערכין, דריש ליה עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו שאם העריך עצמו עני, והעשיר קודם שהעריכו כהן, אינו נידון בהשגת יד, אלא נותן ערך עשיר [למעוטי עני והעשיר וחזר והעני דנותן ערך עשיר. תוס'],

[ומקשה למ"ד אין מסדרין לב"ח] ויחזירו בהקדש העצום עד שלשים יום קל וחומר מב"ח, ומה בעל חוב שאין מסדרין מחזירין, הקדש שמסדרין אינו דין שמהזירין?

אמר קרא דברים כד יג הָשֵׁב תִּשְׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבֹט שֶׁכָּבוֹ אֶת־שִׁמְשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וְיִבְרַכְךָ וְלֹא תִהְיֶה צָדָקָה לְפָנֵי ה' אֵל הָהָא, יֵצֵא הַקֹּדֶשׁ [שהוא של הקב"ה] שאין צריך ברכה,

ולא, והכתיב דברים ח י וְאֶכְלָתָּ וְשָׂבַעְתָּ וְיִבְרַכְתָּ אֶת־ה' אֵל הָהָא עַל־הָאֲרֶץ הַנָּתְנָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ וגו'?

אלא אמר קרא, ולך תחיה צדקה, מי שצריך צדקה, יצא הקדש שאין צריך צדקה,

אשכחיה רבה בר אבוח [תלמידו של רב, ורבו של רב נחמן] לאליהו, דקאי בבית הקברות, של עובדי כוכבים, א"ל מהו שיסדרו בב"ח [תוס'], [אף שתורה לא בשמים הוא, אליהו השיב לו מן הפסוקים או מברייחא, ולא גרע משאר מחכם. מהר"ץ חיות עיי"ש]?

א"ל [אליהו לרבה בר אבוח] גמר מיכה מיכה מערכין, גבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך, גבי ב"ח כתיב ויקרא כה וכי ימוד אחיך,

איברא נאמת עליה קרמי שיהא לו נדקה, שהכחז הטיל עליו לעשות לו נדקה להלך לפניו משום שנאמר דברים כד יג הָשֵׁב תִּשְׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבֹט שֶׁכָּבוֹ אֶת־שִׁמְשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וְיִבְרַכְךָ וְלֹא תִהְיֶה צָדָקָה לְפָנֵי ה' אֵל הָהָא [דצדקה לא שייך אלא במידי במחבר ממונא. תורת חיים],

איבעיא להו, מהו שיסדרו (בבעל) [לבעל. ד"ס] חוב, מי גמר מיכה מיכה מערכין גבי ליה ומלוה כתיב וכי ימוד אחיך ומטה ידו ממך, וגבי ערכין כתיב ואם מך הוא מערכך או לא,

ת"ש, דשלה רבין באגרתו, דבר זה שאלתי לכל רבותי אם למדנו גזירה שזה דמיכה מיכה, ולא אמרו לי דבר,

[הישג יד = מסדרין],

ברם כך היתה שאלה אצל כן נשאלה שאלה אחת צנית המדרש, מינין יס ללמוד שאין מסדרין, האומר הרי עלי מנה לברך הבית והשגת יד לא כתיב אלא בערכין, אצל שאר הקדשות אין נידונין בהשג יד, ומה שיש לו גזין הימנו, והמותר יגבו לאחר זמן אם יעשיר, מהו שיסדרו [לן] כשנאין למשכנו?

ר' יעקב משמיה דבר פדא [דוק ותמצא בכל הש"ס לא נזכרו דברי בר פדא, אלא בענינים שאינם שייכים בזמן הזה, רובם ככולם בעניני קדשים, מקצתם בהלכות טומאה וטהרה, ועוד שתי הלכות, אחת בדיני נזירות ואחת בדין עדים וזממין שהעידו על יחוס פגום של כהן. יוסף דעת], ור' ירמיה משמיה דאילפא, אמרי ק"ו מבעל חוב, ומה ב"ח שמהזירין שאלה מלוה להשיב לו את העצום אין מסדרין להשאיר לו כלום משנא למכור לאחר שלשים, הקדש שאין מחזירין, אינו דין שאין מסדרין [תוס'] [הרי שר' יעקב נקט בפשטות שאין מסדרין לב"ח],

ור' יוחנן אמר, גדר [ומפרש גדר מלשון הקדש] בערכך כתיב כי יפליא גדר בערכך נפשות [ויקרא כז] הקים נדרים לערכין, מזה ערכין מסדרין, אף הקדש מסדרין,

ואידך [ר' יעקב לא דרש בר' יוחנן], ההוא לנידון בכבודו היקש גדר לערכין הוא דאמא [תוס'] להכי אמא, שאם אמר דמי לצי, או ראשי, או כזידי עלי, נותן דמי כולו, אצל אם אמר על אצור שהנשמה תלויה בו דמיו עלי, שמן אותו כעצד הנמכר בשוק, כמה הוא שזה זיד, וכמה הוא שזה צלא זיד,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דף קי"ד ע"ב

כי הוה נפיק, שמע [קול. שט] דקאמר, מאן קא אכיל לעלמיה
[שבר מצות שהקין קיימת לו לעוה"ב] כרבה בר אבוח, נפין אשקוש"ט
כלעו [לנער] שדנהו,

[אפשר גם אליהו לא היה דעתו מתחלה שיקח מהם ויפסיד עולמו, רק עשה כן
כדי שיתנחם וידע מה שחפר ליה כאן, ימלא ליה הקב"ה בעולם שכולו ארוך. כוס
הישועות],

אפילו הכי אתייה לגלמיה, סחט גלימא ריחא נסמט ריח ממון
העליו למון טלית, וקלטה טליתו את הכיס [וקול מראה וריח אין בהם משום
מעילה. עיון יעקב], ובניה לגלמא בתריסר אלפי דינרי נשנים עשר אלפי
דינרי, פלגינהו לחתנותיה [פי' אפשר שהיו לו בנים, ולפי שלא רצה ליטול
עולמו בחיים, הרחיק ממנו שלא ליתן אפי' לבניו שהן בני ירושה. רש"ל,
ואולי לכן לא היה מוסיף לחתניו ליקח ממון זה, חדא שהם לא נכנסו לגן עדן,
אלא סתם בא להם ריוח מחותנם, ועוד שחלק המעות, וכל אחד קיבל רק חלק מן
המעות, ועוד שאם גם עוד אחד מקבל אין זה אותה הנאה כמו יחיד המקבל],

[שמעתי מכ"ק אדמו"ר זצלה"ה חכהן הגדול מאלכסנדר בהא שאנו אומרים
בזמירות שבת אומר בשבחין למיעל גו פתחין, ומדקאמר למיעל מכלל דעדיין
עומדין מבחורין, ואיך יכולין לשורר, אלא שקולטין הריה. שיה שרפי קודש ח"ג
רסא]

ת"ר, דברים כד ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו הא עשיר
שכיב בעבוטו הא עשיר שכיב, מאי קאמר וכי נשכיל שהוא עשיר המירו
לשכב על טליתו, והרי הוא רצית אללו, שישמש במשכנו חס?

אמר רב ששת הכי קאמר, ואם איש עני הוא לא תשכב
ועבוטו אצלך [צידד] אללא השיבו לו כצו השמש, כדכתיב השכ משכ לו את
העבוט כצו השמש, הא [אם הלוח] עשיר שכיב ועבוטו אצלך,

ת"ר, המלוה את חברו אינו רשאי למשכנו, ואינו חייב
להחזיר לו, ועובר בכל השמות הללו השכ משכ, ולא משכ בעבוטו,
ועד צא השמש משיבו לו,

מאי קאמר דקמי אינו חייב להחזיר לו, ועוד הדר תני עובר בכל השמות הללו
[עובר בכל השמות הללו] השכ משכ, לא משכ בעבוטו, ועד צא השמש משיבו?

אמר רב ששת, הכי קאמר, המלוה את חברו אינו רשאי
למשכנו [שלא בב"ד], ואם משכנו חייב להחזיר לו, ועובר בכל
השמות הללו, אסיפא אס לא החזיר,

רבא אמר הכי קאמר [הברייתא], המלוה את חברו אינו רשאי
למשכנו, ואם משכנו חייב להחזיר לו לא עמי מנא צמאי דאמרייה
חייב להחזיר לאוסופי ולמימר אינו חייב להחזיר, אללא ודאי אינו חייב להחזיר נמי

[וישאל רבה בר אבוח עוד מאלהיו] מניין לערום שלא יתרום [עיון שבת
כג. הדמאי מפרישין אותו ערום. מהר"ן חיות], דכתיב דברים כג ולא
יראה בכ ערות דבר נשעה שמה מדבר צו לא יראה כך ערות דבר, שמע
מינה אין אדם מצרך כשהוא ערום, ומורס צעי צרכה ברוך אשר קדשנו וכו' לתרום
תרומה או על התרומה. ר"י מלוניל],
והאי דצעי מיניה לענין תורס [ולא אמר בפירוש דערום לא יברך. וראה תוס'],
דהסמ מן (תרומות פ"א מ"ו) אין מגזיזין תרומה ערום,

אמר ליה, לאו כהן הוא מר דאיכא למאן דלמיר דלליהו הוא פינחס,
דכתיב ציה [באלהיו] קנא קנאמי וכן צפינחס [כמיצ] קנאולו את קנאמי,
[פליגא הא אמאי דאמריין בבראשית רבה בפסוק ותאמ' לאה בגד פעם אחת
נחלקו רבותיו על אליהו אילו אומרים של גר, ואילו אומרים של בנימן, בא ועמד
לפניהם אמר להם רבותי למה חולקים עלי אני מבני בניה של רחל אני. תוס'
רי"ד],

מאי טעמא קאי מר בבית הקברות [תימה לר"י היאך החיה בנה של
האלמנה כיון שבהן היה דכתיב [מלכים א יז] ויתמודד על הילד וגו' ור"ל שהיה
ברור לו שיחיהו לכך היה מותר משום פיקוח נפש. תוס', # ואם היה רק ספק
היה אסור להיטמאות?, אבל ראה ביוסף דעת שיש מקשים להיפך, וכי מותר
להיטמא למת כדי להחיותו, וכי זה נקרא פיקוח נפש?]

א"ל לא מתני מר טהרות, דתניא ר"ש בן יוחי אומר [תוס'],
קבריהו של עובדי כוכבים אין מטמאין דגני אהל כתיב אדם
[צמדכר יט] אדם כי ימות צאה, שנאמר יחזקאל לד לא יאָתן צאני צאן
מְרִיעֵי אָדָם אָתָם, אתם קרויין אדם, ואין עובדי כוכבים
קרויין אדם,

[ולכאורה קשה כיון שהיה עומד בבית הקברות הרי הוא נוגע בטומאה, וקברי
עכו"ם הלא הם מטמאין במגע ובמשא? ותירץ בתוס' רי"ד נראה לי לתרץ
דאליהו מלאך הוא, ובאור הוה קאי, דאהל איכא מגע ליכא],

אמר ליה בארבעה צגירסא דארבעה סדרין, כגון מועד, ישועות, נשים, שהן
נוהגות בזמן הזה כצומן הצית, וקדשים נמי כדכתיב וכל מקום מוקטר מוגש לשמי,
ואמריין (מנחות ק, א) אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה בכל מקום,
מעלה עליהן הכתוב כאלו מקריבין אותן צבית המקדש לא מצינא, בשיתא
מצינא בתמיסה, זרעים אינו נוהג בחולא לארץ, וכן טהרות,

א"ל ואמאי [אינך בקי בשיתא סדריים]? אמר ליה דחיקא לי
מילתא [פרנסתה],

[וכדי לעזור לפרנסתו] דבריה [הנהיגו] ועייליה לגן עדן, אמר ליה
פשוט [הפשוט] גלימך, ספי לקוט שקול [קח] מהני טרפי עליך,
ספא שקל [ראה תורת חיים, וכן יהודיע],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

מיתיבי, אמר ר' מאיר וכי מאחר שמושבנין למה מחזירין, למה מחזירין, רחמנא אמר אהדר,

אלא מאחר שמוחזירין,

דף קט"ו ע"א

למה חוזרין ומושבנין הרי עליו להחזיר לו למחר? שלא תהא שביעית משמטתו דלחיי משכנו צדו, והמלוה על המשכון אינו משמט, ולא יעשה מטלטלין אצל בניו שלא ימות בעוד המשכון מוחזר לו, ויהא מטלטלין אצל בניו,

מעמא דהדר ומושבניה שהיה צדו [ביר המלוה] כשמת לוה, הא לא הדר ומושבניה לא [וקשיא על ר' יוחנן שאמר שגם אם החזיר המשכון ומת, שומטו מעל גבי בניו]?

אמר רב אדא בר מתנא, ולא תרוצי קא מתרצת לה, תריץ הכי, וכי מאחר שמוחזירין, למה ממושבנין מעיקרא [תוס'] דבר שעליו להחזיר, מה מועיל לו,

שלא תהא שביעית משמטתו מדממשכניה קנייה, וכי מהדר ליה הוה פקדון גביה, ולא יעשה מטלטלין אצל בניו,

ת"ר, דברים כד לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, לביתו אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס לביתו של ערב [דכיון שלא רצה להלוות לא אלא על ידי ערב, כאילו משכנו בשעת הלוואתו דמי. ר"י מלוניל], וכן הוא אומר משלי כ טו לְקַח-בְּגָדוֹ כִּי-עָרַב זֶר וַיַּעַד נְכָרִים [בְּרִייתא] חֲבֵלָהּ וְגו',

ואומר משלי ו א בְּנֵי אִם-עֲרַבְתָּ לְרַעָה תִּקְעֶתָ לְזֶרַח בְּפִיהָ: ב נו קִשְׁתָּ בְּאֹמְרֵי-פִיהָ שְׁהוּימוּ דְּנִצְרִים גְּלִבְדָּתָּ בְּאֹמְרֵי-פִיהָ: ג עֲשֵׂה זאת אִפּוֹ אֵל בְּנֵי וְהִנָּצַל כִּי בָאתָ בְּכַף-רַעָה לָהּ הִתְרַפֵּס [ענין הריסה ורמיסה. מצ, היה לו למרמס הרגל, ר"ל הכנע עצמך לפניו. מר] הסר פס יד אם ערבך [נעשית ערב], ואם לא ערבת אלא נוקשת צאנאמא דברים וְרַחֲב רַעֲיָךְ רַחֵב רַעֲיָךְ, הרבה עליו רעים לנקש מחילה,

אם ממוז יש לו בידך אם נעשה לו ערב, התר לו פיסת יד, ואם לאו ואם נוקשת דנצרים, רחב רעך הרבה עליו רעים [דריש רחב להפוך, רחב במקום הרבה. ר"י מלוניל],

לצד שני כמו דבר אחר [ונראה דלחיי לא קאמר "דבר אחר" דבאמת מאן דאית ליה הדרש הא' אית ליה גמי לדרוש השני, וכן איפכא. כוס הישועות], לביתו של לוה צמולא אי אתה נכנס אצל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינה מלוה, אבל אתה נכנס לשכר כתף [ששכר אותו ואינו רוצה לפרוע לו הכסף עצמו רשאי ליכנס לביתו. ר"י מלוניל], לשכר חמר, לשכר

אתמיהה, והכי קאמר וכו' ושכח ומיסקר ודילג ממייצ להחזיר [באילו] [עד אינו. רש"ש] חייב להחזיר,

[וממשך רבא לפרש הברייטא] במה דברים אמורים, שמשכנו שלא בשעת הלוואתו צצית דין, אבל משכנו בשעת הלוואתו שהצית לו משכנו [בלומר שעל מנת כן הלווה. ר"י מלוניל] אינו חייב להחזיר לו דקראי צמוצלו לאחר הלוואה כתיב, [דאיכא] [והיכא?] דאמיה ניהליה לאו חובלו הוא, ועובר בכל השמות הללו, ארישא אמשכנו שלא בשעת הלוואתו ולא החזיר לו עובר בכל השמות הללו,

שמות כב כה אִם-חָבַל תִּחְבֹּל שְׁלֵמַת רַעָה עֲרֵב־אֵהָשָׁמֶשׁ תִּשְׁכְּנוּ לוֹ: כו כי הוא כסותה לבדה הוא שְׁמֵלָתוֹ לְעָרוֹ בְּמָה יִשְׁכַּב וְהָיָה כִּי-יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חֲנוּן אֲנִי, דברים כד יג הַשֵּׁב תִּשְׁבֵּי לוֹ אֶת-הַעֲבוֹטָם כִּי אֶת-הַשֵּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְבֹּךְ וְלָהּ תִּתֶּיךָ צְדָקָה לְפָנֶי ה' אֵל הָהָר,

תני רב שיזבי קמיה דרבא, שמות כב משמע צדוקר משיצנו לו, ויהא צידו עד בא השמש, תשיבנו לו [ויקח לו] [ואח"כ יקח. רש"ש] ממנו, זו כסות לילה לקמן פריך דלילה לאהדורי ליה ציממא למה לי,

דברים כד השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש צלילה החזירו לו, זו כסות יום,

אמר ליה [הקשה לו רבא לרב שיזבי] דיממא בליליא למה לי, ודליליא ביממא למה לי,

אמר ליה [שאל ממנו רב שיזבי] איסמיה אסיר צרייתא זו מסדר משנתי?

אמר ליה לא תסמיה, דהא כסות לילה וכסות יום דקאמר, לאו תשמיש יום ותשמיש לילה קאמר, אלא כסות העשויה למשכן צלילה, וכסות העשויה למשכן ציום קאמר, ו הכי קאמר,

עד בא השמש תשיבנו לו וכנא השמש מטלנו, זו כסות יום, ולימדך הכחוש שניתנה לחבול בלילה ולענין חבלה קרי ליה כסות לילה,

השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש, זו כסות לילה שניתנה לחבול ביום,

[קשיא לי דהא סמוך לו כתיב כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו במה ישכב וגו'. תוס' ר"ד],

אמר ר' יוחנן [וב"ה לעיל קד]. משכנו ומת לוה לאחר שהשיב לו את העבוט שומטו מלוה מעל גבי בניו ואין נעשה אצלו כשאר מטלטלים שלהן, ללא משתעבדי לצעל חוב, דכיון דמשכניה קנייה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

פונדק השכיר לו פונדק, לשכר דיוקנאות זר לו זרות צנימו צסכר,

יכול אפילו זקפן [השכירות] עליו במלוה [יהיה יכול ליכנס בביתו ולמשכנו. ר"י מלוניל], ת"ל דברים כד י פירתשה כרעה משאת מאומה ל' אֶתְבֵּא אֶל־בֵּיתוֹ יִעֲבֹט עֲבָטוֹ [אמר מאומה כאילו אמר "כל מאומה" כלום] כל משאת שבעולם אעפ"י שאינו משאת מעיקרא, כיון דהשתא משאת היא לא תבא אל ביתו לעבטו עבטו. ר"י מלוניל].

מתני': אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה [תוס'], אין ממשכנין אותה [גזירת הכתוב הוא. ר"י מלוניל] [שלא בשעת הלואה, אפי' ע"י שליח ב"ד. יבין], שנאמר דברים כד ז' ל' א תפּוּה מִשְׁפַּט גֵּר יְתוֹם וְ ל' א תַּחֲבֹל בְּגֵד אֶלְמָנָה:

גמ': ת"ר, אלמנה בין שהיא ענייה, בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה, דברי ר' יהודה, ר"ש אומר עשירה ממשכנין אותה [כיון שאינו צריך להחזיר לה], ענייה אין ממשכנין אותה, שאתה חייב להחזיר לה, ואתה משיאה שם רע בשכנותיה שאתה יולא ונכנס אללה שמרית וערצית,

למימרא דר' יהודה לא דריש טעמא דקרא, ור"ש דריש טעמא דקרא, והא איפכא שמעינן להו,

דתניא, דברים ז' ולא ירבה לו [יותר מ"ח] נשים, ר' יהודה אומר מרבה הוא, ובלבד שלא יהו מסירות את לבו [הרי שר' יהודה דריש טעמא דקרא], ר"ש אומר, אפילו אחת והיא מסירה את לבו ה"ז לא ישאנה, א"כ מה ת"ל ולא ירבה לו נשים אפילו כאביגיל [שנשא אותה דוד, שהיתה אחת משבע נביאות מגילה יד], ראה בספר החינוך מצוה תקא]?

לעולם ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא, ושאיני הכא דמפרש קרא ולא ירבה לו נשים, ולא יסור, מאי טעמא לא ירבה לו נשים, משום דלא יסור [פי' שאין זה נקרא "דורש" טעמא דקרא, שהרי הפסוק אומר בפירוש הטעם],

ור"ש מכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא אף על גב דלא מפרש טעמא כדלוקימנא גבי חובל [וביון שאנו דורשין מעצמינו טעמא דקרא, למה צריך הפסוק לכתוב הטעם], לכתוב רחמנא לא ירבה, ולא בעינן לא יסור, ואנא ידענא מאי טעמא לא ירבה משום דלא יסור, לא יסור דכתב רחמנא למה לי?

אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה:

מתני': החובל את הריחים עובר משום לא תעשה [ראה

בספר החינוך מצוה תקצא] וחייב משום שני כלים [תוס'], שנאמר דברים כד לא יחבול ריחים ורכב [תוס' לקמן ע"ב] העלוינה רכב, והתחמנה ריחים, ולא ריחים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושיין בו אוכל נפש, שנאמר כי נפש הוא חובל:

[כוונת הכתוב להזהיר מפשים ואוילים מבני עמנו כאלה פה עמנו היום המכובים כל ממונם ביום חתונתם הרוג בקר ושחוט צאן אוכלים למעדינים משתה תמיד ויום טוב ולא ירפו ידיהם כי אם תם הכסף והרכוש חלף חלף לו, ויצטרכו אחר כך לבריות לזון ילדיהם ולהלביש מערומיהם, דיברה תורה כלשון בני אדם, וגערה בם לבלתי לכת אחרי החוללים האלו, כי אמנם טוב לשמח אשתו אשר לקח איש כמתנת ידו [כלשון הפסוק שם וְשִׂמַח אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶשְׂר־לָקָח: ו' ל' אֶיִתְבַּל רַחִים וְרָכֵב פִּירָפֵשׁ הוּא חָבֵל] אבל לא יחבול ריחים ורכב וגו' וטוב לעשות שבתו חול ולא יצטרך לבריות כי לא צותה תורה בדמיון זה, ואדרבא הרי זה מתחייב בנפשו, כי נפש הוא חובל. בספר מלאכת מחשבת עה"ת בפרשת תצא],

גמ': אמר רב הונא, חבל ריחים לוקה שתיים, משום ריחים, ומשום כי נפש הוא חובל, [חבל] ריחים ורכב, לוקה שלש, משום ריחים ורכב, ומשום כי נפש הוא חובל,

ורב יהודה אמר, חבל ריחים לוקה אחת, ורכב לוקה אחת, ריחים ורכב לוקה שתיים, כי נפש הוא חובל

דף קט"ו ע"ב

לשאר דברים ולא לאוסופי ולא אריחים ורכב, דהא ריחים ורכב כמיז צרישא, ואינעריך כי נפש לרבות שאר כלים של אוכל נפש הוא דאתא,

לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב הונא ורב יהודה קמפלוגי [תוס'],

דאמר רבא, אבל נא לוקה שתיים, משום נא ומשום כי אם צלי אש, מבושל לוקה שתיים משום מבושל ומשום כי אם צלי אש, נא ומבושל לוקה שלש משום נא ומשום מבושל ומשום לא תאכלנו כי אם צלי אש,

אביי אמר, אין לוקין על לאו שבכללות משום לא תאכלנו כי אם על אש דכיל נא ומבושל, ואין לוקין אלא על נא ומבושל שהן מפורשין,

לימא אביי דאמר כרב יהודה דהיכא דעצר על הכלל ועל הפרט, והן שניהן צללו אחד לא לקי אכללא, ורבא דאמר כרב הונא?

אמר לך רבא, אנא דאמרי אפילו כרב יהודה [תוס'], עד כאן לא קאמר רב יהודה התם דלא מהני כי נפש לאוסופי לאוי ימירי אריחים ורכב, אלא משום דכי נפש הוא חובל דמרזי שאר דברים, אי לא דכתיב ביה לא מושמע מישמעני ליה מ ריחים ורכב דהוה אמינא הנך דוקא, הלכך לשאר דברים הוא דאתא ולא מישדייה נמי אהני דמפרש לאו

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דידהו, לאטופי לאוי,

אחת, וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו שהרי פירשן הכתוב, לזכר אזהרה לכל אחד לעצמו,

אף כל דברים שהן שני כלים מיוחדים, ועושין מלאכה אחת, חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו ומדיליף להו מריחים ורכב, שמע מינה ריחים ורכב חייב נמי שמים קאמר, ולא שלש, והיינו כרב יהודה,

ואם תאמר ממני קמייחא למאי אייתיח, הכי נמי שמעינן לה מנכרייתא ? אי מנכרייתא חייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו קאמר, דלא אולנין כתר מלאכה אלא כתר כלים, ולעולם שלש מלקיות אחת משום רכב ואחת משום ריחים, ואחת משום כי נפש דקאי אחריוהו, ולהכי אשמעינן קמייחא, דקמני צה בהדיא חייב שנים,

ההוא גברא, דחבל [שלקח משכונ] סכינא דאשכבתא של בית המטבחים שמקננים צו בשר, מחבריה, אתא לקמיה דאביי, א"ל זיל אהדריה דהוי ליה כלי [נראה לר"י דוקא כלים אבל אוכלים עצמן מותר לחבול. תוס'] שעושים בו אוכל נפש, ותא קום בדינא עלה תבעהו לדין על חובך, אם מודה לך, או אם יש עדים ישלם, ואם לא ישבע שזעמת היסמ,

רבא אמר כיון דמשכניה, ואין עדים שמעכו, היה יכול לטעון לקומה היא צדי, לא צריך למיקם בדינא עלה, ויכול לטעון דקנה ליה משכון לשבע ולטעול עד כדי דמיהן [דבמטלטלין יש "מיגו" דלקוחין הן בדי, וכיון שאם היה רוצה לשקר היה יכול לטעון כן],

ואביי לית ליה ההיא סברא, מאי שנא מהנהו עיזי דאכלי חושלא שערין קלופים בנהרדעא, ואתא מרא דחושלא ותפס להו, וקא טעין טובא, ואמר אבוה דשמואל, יכול לטעון עד כדי דמיהן?

התם [בהעוים], לאו מירי [אינו דבר] דעבדא לאושולי ולאוגורי [שנעשה להשאיל ולהשכיר] הוא שאין אדם משכיר ומשאיל עוים שלו, הלכך יכול לטעון לקוחין הן צדי, היכא דאין עדים שאקסס מרשותם של בעליהן, הכא [הסבין] מירי דעביד לאושולי ולאוגורי הוא,

דשלה רב הונא בר אבין, דברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ואמר לקוחין הן בירי, אינו נאמן [ולכן אמר רבא שגיבה החוב מן הסבין, שהרי דרכה להשאיל ולהשכיר, ואין כאן מיגו דלקוחין הם בירי],

ורבא לית ליה האי סברא, והא רבא אפיק [הוציא], [תוס'], זוגא דסרבלא מספרים שגוזזין בהן זמר, וספרא דאגדתא, מיתמי [אפילו מיתמי] שהביאו הבעלים עדים שהיו שלהן, והן טוענין השאלגוס לאציהם של אלו, ואפקינהו רבא מנייהו, משום דברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ואם אימא דיכול לטעון לקום הוא צדי, יתמי כי לא טענו נמי אגן טענין להו, בדברים

אבל הכא אי לאו לטפוי לאוי אנה ומבוסל אחא, כי אם צלי אש למאי אתא [תוס'] אין לך דבר שאינו בכלל נה ומבוסל, חוץ מצלי דעתי לאזהורי לאו עלייהו, ואי אשמעינן מנות עלי קרא אחריהא כתיב עלי אש ומנות וגו', ש"מ ללאו,

ואביי אמר לך, אנא דאמרי אפילו לרב הונא, ע"כ לא קאמר רב הונא התם, אלא דכי נפש הוא חובל

דף קט"ז ע"א

יתירא הוא ללאו משום שאר דברים, וכיון דיתירא הוא ללאו וכתיב סממא שדייה נמי אריחים ורכב, שאין לך להוציאם ממשמעם כי נפש הוא חובל על כרחך, אבל הכא כי אם עלי אש לאו לאזהרה אחא, לאוסופי לאו יתירא, אלא כדמניא, ומכל מקום נה ומבוסל משמע ציה, שאינו עובר בנה ומבוסל ציום אלא ציליה, כיון דיתירא הוא שדייה אריחים ורכב,

אבל הכא, כי אם צלי אש לאו יתירא הוא, דמבעי ליה לכדתניא, בשעה שישנו בקום אוכל צלי, ישנו בכל תאכל נא, נא, בשעה שאינו בקום אוכל צלי, אינו בכל תאכל נא,

תניא כוותיה דרב יהודה [שאינו חייב שלשה] הכי גרסינן תניא כוותיה דרב יהודה חבל זוג וכו', ותניא אידך וכו' ולא גרסינן תניא אידך [פ' בלא וי"ו], דמתרווייהו מתני' מתוך סיעתא ולא מתדא מנייהו,

דאי משום דקמני חייב שנים ולא שלשה הא אפילו רב הונא מודה, דמהיכא מימי, הא הני לא כתיבי [דהא רק רחיים ורכב כתיב], ומכי נפש הוא חובל הוא דנפקי [לר' יהודה, שמרבה שאר דברים מבי נפש הוא חובל], דאכל חד קאי כי נפש [שכל דבר שיש לו שני חלקים חייב על חלק], אלא מתרווייהו מתני' מיתוקמא סיעתא לרב יהודה [ברמפרש להלן],

חבל זוג של ספרים מספרים של ספרים, והן של פרקים, וכל חד כלי באפי נפשיה, ועושין המלאכה צין שניהם ריחים ורכב, וצמד של פרות [תוס'], חייב שנים משום כי נפש על כל אחד, אף על פי שניהן צריכין למלאכה אחת, וכן צמד של פרות חבל שתי פרות חורשות עם צמדן, דהיינו נמי כלי אוכל נפש, ונראה צעניי שהעול שלהן של פרקים הוה, זה בעצמו וזה בעצמו, אינו חייב אלא אחת,

ותניא אידך [תוס'] דיליף להו מריחים ורכב, דאיתקוש שאר דברים לריחים ורכב צמד קרא מה ריחים ורכב וכו', חבל זוג של ספרים, וצמד של פרות, יכול לא יהא חייב אלא אחת, ת"ל דברים בר לא יחבול ריחים ורכב,

מה ריחים ורכב שהן מיוחדין שני כלים ועושין מלאכה

אבני חן על מסכת בבא מציעא

העשויון להשאיל ולהשכיר?

לא צריכא, דנפיל בליליא,

אמר לך רבא, האי נמי כיון דמיופגמא [סכין שחוטתה], קפדי אינשי ולא מושלי:

וליהוניהו בצפרא? דפנינהו,

וליהו מאן פנינהו ולישייליה [הגם שהוא עד אחד? ראה יוסף דעת]? דפנינהו בני רשות הרבים ואולו לעלמא,

וליהו ברשות דמאן יתבן [תוס'], וליהו אידך המוציא מחבירו עליו הראייה?

לא צריכא דייבתן בחצר דתרוייהו, אי נמי ברשות הרבים,

ואיבעית אימא, שותפין בבי האי גוונא, לא קפדי אהרדי [ראה רש"י ב"ב ד. ד"ה הג"ה] למיקני רשותא ידיה, דאפקורי מפקר ליה כל חד רשותיה לגבי חבירה, להניח שם חפציו, הלכך, כי נמי יתבן ברשות דחד מיניהו לא הוי אידך מוציא, דברשותא דהאי נמי יתבי, דהא לא קפיד עליה מלאושים דוכתא:

[שנינו במשנתנו] אם היה אחד מהן מכיר כו': והלה מה טוען, אי דקאמר אין, פשיטא, ואי לא אמר אין, למה נוטל,

אלא דא"ל איני יודע כו' ושמא כו' עדיף,

לימא תהוי תיובתא דר"ג [לעיל צו:] [תוס'], דאיתמר מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע, רב הונא ורב יהודה אמרי חייב לשלם דברי עדיף, ר"ג ור' יוחנן אמרי פטור [ואף שטוען רק שמא] אוקי ממונא בחזקת מריה, ולריך לישבע [שבועת היסת] שאינו יודע?

כדאמר ר"ג, כגון שיש עסק שבועה ביניהן, הכא נמי כגון שיש עסק שבועה ביניהן והכא נמי כיון דמודע במקלט, ואמר איני יודע במקלט, דחייב שבועה דאורייתא, משום הדלצה במקלט,

הכי דמי עסק שבועה? כדרבא, דאמר רבא מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים, והשאר איני יודע, מתוך שאינו יכול לישבע ישלם [ובאופן שהאבנים שהודה עליהם אינם בעין, שאין כאן הילך. בית הלוי, ובמשמרת כהונה כתב שמדובר שתבע בבית דין ולא הביא שמה את האבנים ולכך אין כאן הילך. יוסף דעת]:

[שנינו במשנתנו] ועולות לו מן החשבון: סבר רבא למימר לפי חשבון שבוורות [תוס'] [שכנגדן] [שכנגדן] נטל שבוורות כנגדן, חזי יטול את אלו לפי החשבון, אלמא כיון דאמר איני יודע, ריע טפי,

א"ל אביי, אדרבה, הא ריע טפי, מדהני ידע, טפי לא ידע,

פרק עשירי הבית והעליה

דף קט"ז ע"ב

מהני: הבית והעלייה של שנים כגון שני אחים שחלקו, אחד נטל בית, ואחד נטל עלייה שעל גביו, והאבנים של חומת הבית, מן תקרת הבית התחתונה, שהיא קרקעיתה של עלייה ולמעלה, של עליון, והימנה ולמטה של תחתון, שנפלו,

שניהם חולקין, בעצים ובאבנים ובעפר הכל לפי הגובה, [לפי רש"ל] שהאחד הוא גובה מחציתו, ואבניו ועפרו מרובה משל חצירו וחלקים, לפי שאין ניכר אילו אבנים של עליון, ואילו אבנים של תחתון,

ורואין אלו אבנים העשויות להשתבר אם יש אבנים שצורות של לצינים, זה אומר שלימות שלי, זה אומר שלימות שלי, רואין אלו אבנים ראיות להשתבר, אם של עליון אם של תחתון, והכל לפי המפולת, שאם [נחבט] [רש"י] הבית מיוסדו, ונפל תחתיו החומה במקומה, יש לדעת שהתחתונות נשברו, ולכך נפלה [הבית] [החומה], ואם נחבט הכותל להלן, כמקל שהיה עומד זקוף ונפל, שהעליונות של כותל נפלו להלן ממנו הרבה, אז העליונות נשברו, שנפלו מגובה רב, והתחתונות שלימות, שנפלו ממקום נמוך,

אם היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו והן שלימות נוטלן ועולות לו מן החשבון שחצירו יקח אחרת כנגדן, ובגמרא מפרש מאי יטול כנגדן, שלימות או שבוורות:

גמ': מדרקתני רואין, מכלל דאיכא למיקם עלייהו דמפולת זו היאך נפלה אי בחבטא נפיל ותתאחז איתבור, כדפרישית אי בחבטא נפיל כחבטת מקל, ועלייתא איתבור,

אי הכי דאיכא למיקם עלייהו רישא אמאי תנא חולקין, נחזי אי בחבטא נפיל עלייתא איתבור, אי בחבטא נפיל תתייתא איתבור יטול העליון הרחוקות אם נחבטא נפול, ואם נחבטא נפול יטול העליונות, הן שלימות והן שבוורות?

אבני חן על מסכת בבא מציעא

תו לית ליה, ואידך כולחו דהיאך נינהו,

אלא אמר אביי, לפי חשבון שלימות [שכנגדן] [שכנגדן], אף הוא יכול שלימות כנגדן,

אי הכי מאי קמהני ליה, למלבנא רווחא יש לציניס העשויות כמלכך, שהוא רחב מחצירו,

אי נמי טינא דמעבדא [שנוטל האבנים שמכיר, אף שהם נעשים מטיט שהוא מעובד ומגובל יותר] יש טיט שעושין ממנו לציניס, שמעובד ומגובל יפה מחצירו:

מתני': הבית והעלייה [מיידי בהשכיר התחתון עלייה שבביתו לאדם. יבין] [תוס'] נפחתה העלייה [ונפחתה העלייה] גרס, ולא גרס הכא של שנים, דהא בשוכר קאי כדאמר בגמרא, ואין בעל הבית משכיר רוצה לתקן, הרי בעל העלייה יורד ודר למטה, עד שיתקן לו [התחתון] את העלייה,

ר' יוסי אומר, התחתון נותן את התקרה, והעליון את המעזיבה טיט של טיט שנותנין על התקרה שקורין אשטרי"ך, ודומה לו במקרא ויעזבו [את] ירושלים כספר עזרא [נחמיה ג'], ובגמרא מפרש פלוגתיהו:

נמ': נפחתה בכמה? רב אמר ברובה, ושמואל אמר בארבעה [טפחים],

רב אמר ברובה, אבל בארבעה לא שאינו מחוסר אלא מקום הנחת כלי אחד, וכנגדו יתן כלי אחר, כגון מיצה או עריצה למטה, וכשירצה להשתמש בו ישתמש, אדם דר חציו למטה כלומר מקצת תשמישו למטה וחציו למעלה ומקצת תשמישו למעלה,

ושמואל אמר בארבעה כיון שנפחתה בארבעה יורד ודר בבית לגמרי, ולא כפיין ליה, לדור חציו למעלה וחציו למטה אין אדם דר חציו למטה וחציו למעלה,

ה"ד, אי דאמר עלייה זו אודא [ליה] מולו גרס לו [ויתן לו שכרו שכבר דר, שאם דר חצי יתן חצי וכו', תוס' עיי"ש], אלא דאמר ליה עלייה סתם, לוגר ליה אחריתי אם יש לו, ולמה לנו כופין את המשכיר לקולטו עמו בבית,

אמר רבא, לא צריכא דא"ל עלייה זו שאני משכיר לך, כי סלקא צדודה קיימת סליק בהדה, וכי נחית אס תפחות חות בהדה נחית צדודה, גור בבית,

אי הכי מאי למימרא?

אלא אמר רב אשי, דא"ל עלייה זו שעל גבי בית זה, אני משכיר לך, דהא שעבד בית לעלייה דאי לא שעבדו, למה ליה למימר שעל גבי בית זה, והא קא חזי ליה, דעלייה זו קאמר ליה [ומה שהוסיף לדבר, רצה לומר לו שהוא משעבד את הבית להעלייה],

וכי הא דאמר רבין בר רב אדא, אמר ר' יצחק, מעשה באחד שאמר לחבירו, דלית [ענף] גפן מודלית, שקורין פלד"א שעל גבי פרסק זה [פרסקא] אילן שפירומי אפרסקין, אני מוכר לך, ונעקר הפרסק, ובא מעשה לפני רבי חייה,

ואמר, חייב אתה להעמיד לו פרסק, כל זמן שהדלית קיימא [כלומר חייב שיקנה לו עמודין של אבן או של עץ שישען הגפן עליהם דכיון דאמר] ליה על גבי הפרסק הלא היה רואה הוא כי על הפרסק היתה נשענת, אלא ודאי [מיתור לשון] להכי אמר שכל ימי הגפן זו היה הוא משועבד לקנות לה דבר שיסמכנה עם הענבים שלה, שלא תשבר מוחמת בברך. ר"י מלוגיל],

בעי ר' אבא בר ממל [ג] שאלות, ומסיים בתיוון],

דף קי"ז ע"א

1. כשהוא דר לבדו הוא דר ובעל הבית יוצא מציטו בעל כרחו, כדמעיקרא, או דלמא שניהם דרין, דא"ל אדעתא לאפקינן לא אגרי לך,

2. אם תמצא לומר, שניהם דרין בו, כשהוא משתמש דרך פתחים [בדרך שנכנס בעל הבית] משתמש, או דרך גגין משתמש לעלות מנחון דרך סולם הקצוע לכניסת פתח העלייה, ויכנס לעלייה הנפתח, ומשם ירד לבית בסולם,

מי אמר כדמעיקרא, מה מעיקרא דרך גגין השתא נמי דרך גגין, או דלמא מצי אמר ליה עלייה קבילי עלאי [קבילת עליון] לעלות דרך סולם, וליכנס לפתח, ולדור למעלה, אצל טורח של עלייה וירידה לא קבילי עלאי,

אם תמצא לומר, מצי אמר ליה, עלייה וירידה לא קבילי עלאי,

3. שתי עליות זו על גב זו מהו והגמרא מפרש לבעל ואולי, איפחית עליונה והוא שכר העליונה, פשוט לי ד נחית ודר בתחתונה, דכל שכן דהא עדיפא ליה,

אלא איפחית תחתונה והוא שכר את התחתונה מהו למיסלק לגמרי בעליונה דנדיחיה משכיר אלל העליונה, או נכוף את המשכיר וידור עמו בבית, מי אמרינן, דא"ל שם עלייה קבילית עלך, או דלמא חד

אבני חן על מסכת בבא מציעא

עלייה מעלה קביל עליה, שתי עליות לא קביל עליה, ¹² תיקון:

אם הבור קדם, [אפ"ה] קוצץ וגותן דמים צעל הצור לצעל האילן, אם האילן קדם לא יקוצץ, ספק זה קדם, ספק זה קדם לא יקוצץ,

רבי יוסי אומר, אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוצץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו,

אלמא ר' יוסי סבר, על הניזק להרחיק את עצמו [שעלולם לא יקוצץ שעל הבעל הבור להרחיק את עצמו, אף אם נטע האילן לאחר שהיה שם הבור כבר], ורבנן סברי על המזיק להרחיק את עצמו [ולכן צריך לקצוץ האילן],

אלא אי איכא למימר פליגי אס יש לתלות פלוגתא דהך אמוראי דלעיל, בפלוגתא דתנאי, בפלוגתא דר' יוסי ורבנן דהתם קמפלגי מאן דאמר על העליון לתקן כרבנן [ובין שהמים יורדים מבעלה למטה על העליון המזיק להרחיק את עצמו], ומאן דאמר על התחתון כרבי יוסי [שעל הניזק להרחיק את עצמו],

ורבי יוסי ורבנן דהכא [דמשנתינו] במאי פליגי בחזקת תקרה קמפלגי וכשאין התחתון נזקק, שאינו חש למימיו, אלא העליון נזקק, ואומר כשאני דורך על הנסרים הם מונעעים, ואני דואג שגם מהפך אחד מן התחתון, או משמע מן הקורה [הקורות הגסים שעליהם מניחים מוצלעות או נסרים], ואפול,

רבנן סברי מעזיבה אחזוקי תקרה הוא מאחר שהוא טמ בטיט אין הנסרים נדין ממקומן, ואחזוקי תקרה על התחתון בעי לאחזוקי [שהרי על המושכר להכין להשוכר דירה שיכול להיות בה],

ורבי יוסי סבר מעזיבה אשוויי גומות הוא דחזוקי תקרה סגי ליה בימדות [שעל ידי יתירות מהדק הנסרים אל הקורות], שקורין קבלי"ש צלעו, ואשוויי גומות על העליון לאשוויי [זה אינה מדברים העקריים בדירה, ועל השוכר לעשותה],

איני והאמר רב אשי אדרכי חייא בר יוסי פריך, דאמר על התחתון לתקן, ואוקימנא כרבי יוסי [דהניזק חייב להרחיק את עצמו],

כי הוינא בי רב כהנא, הוה אמרינן מודה, רבי יוסי בגירי דילי' אף על גב דאמר על הניזק להרחיק את עצמו, הני מילי היכי דלא אדם עצמו מזיק, כגון אילן ובור, שצנעת נטיעתו אינו מזיק, אלא השרשים גדלין ומתפשטין מאליהן לאחר זמן,

אבל היכא דאדם עצמו מזיק וזרק בו חזיו, כי הכא שסופך המים על ראשו מודה הוא דלא גרמא דנזקין הוא דמיפטר, אלא מזיק ממש הוא, ואדם מועד לעולם, ער וישן, שוגג ומוזד?

דפסקי מיא והדר נפלי לא היטה מקום רחיטת ידים של עליון על מקום

[שגינו במשנתינו] רבי יוסי אומר התחתון נותן את התקרה כו': מאי תקרה? רבי יוסי בר חנינא אמר קנים וסנאין מעשה תקרה כעין מחלות, שקורין קלידי"ש (מחצלות, רשותות של קנים),

וסמיני שם חסם, תלמידו של רש לקיס, אמר רבי שמעון בן לקיש לווחים פלנק"ש צלעו (קרשים, לוחות), מנסרים של ארץ, ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה,

הנהו בי תרי, דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי, איפחית מעזיבה והתקרה קיימת, אלא שהמים שומטין ויורדין דרך הפתחים הוו, ולאו שוכר ומשכיר הוו, אלא בית של זה והעליה של זה, כי משי מיא עילאי, אזלי ומזקי לתתאי (מי מתקן),

רבי חייא בר אבא אמר העליון מתקן, ור' אלעי משום ר' חייא בר' יוסי אומר, התחתון מתקן, וסימון בראשית לט ויוסף הורד מצרימה מרגומו איתמח, רבי חייא כרבי יוסי אמר תחתון וכו',

לימא ר' חייא בר אבא ורבי אלעי, בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן קמפלגי דמשנתינו, דסלקא דעתך לזמאן דאמר העליון מתקן דהא דקאמר רבי יוסי העליון נותן את המעזיבה, כדי שלא יזיק מימיו את התחתון הוא, ד קסבר על המזיק להרחיק את עצמו מן הניזק והתחתון נותן תקרה שהרי השכיר לו מקום לגור,

ומאן דאמר תחתון מתקן ותנא קמא קסבר על הניזק להרחיק את עצמו מן המזיק הלכך מעזיבה נמי על התחתון, לעכב המים שלא ירדו עליו,

ותיסברא, רבי יוסי ורבנן דהכא [דמתניתין] לענין נזקין צהיזקא דתחתון פליגי ומעזיבה זו לעכב המים, ובשציל מקי התחתון, [דרבנן סברי שהתחתון מתקן שהניזק מרחיק הנזק בעל עצמו, ור' יוסי סבר שהמזיק צריך להרחיק הנזק ולכן צריך ליתן עליה מעזיבה] והא איפכא שמעינן להו דרבי יוסי סבר על הניזק להרחיק את עצמו,

דתנן, מרחיקין את האילן מן הבור שהרשין מתפשטין ונוקצין בכותלי הצור, ומחלידין את הקרקע, והכמלים נופלים עשרים וחמש אמה, ובחרוב ובשקמה יש להן שרשין יסירין וארוכין משאר אילנות חמישים אמה,

בין מלמעלה בין שהאילן נמוך מן הצור, שקרקעית הצור למעלה משרשי האילן, שהאילן נטוע בצקעה, והצור צהר, והתם מפרש מפני שמחלידין את הקרקע, ומעלין עפר, ומקלקלין קרקעיתו של צור בין מן הצד שנייהם בקרקע השוה,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

נוקי תחתון, אלא במקום אחר, ו.ו. ר"י"ק]משם הן נמשכין, עד שנופלים במקום שמזיקין:

במשנה: רבנן: התחתון מתקן את הכל	ר' יוסי: התחתון נותן את התקרה, והעליון את המעויבה
רבי חייה בר אבא אמר העליון מתקן,	ור' אלעי משום ר' חייה בר' יוסי אמר, התחתון מתקן,
בביר ואילן ת"ק סבר: ספק זה קדם, ספק זה קדם לא יקין,	רבי יוסי אומר אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקין, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו,
רבנן סברי מעויבה אחוזקי תקרה הוא, ואחוזקי תקרה על התחתון בעי לאחוזקי,	ורבי יוסי סבר מעויבה אשווי גומות הוא, ואשווי גומות על העליון לאשווי,

מהנני: הבית והעלייה של שנים צית של זה והעלייה של זה, שחלקו כך צמחלם אציהן שנפלו, אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות החומה והתקרה המחממה המוטל עליו לבנות, והוא יצנה החומה מן התקרה ולמעלה, ותקרה העלייה של גג, והוא [בעל הבית] אינו רוצה לבנות,

הרי בעל העלייה בונה את הבית לבדו, עד תקרה המחממה ודר בתוכה, עד שיתן לו את יציאותיו ואחר כך ילא ממנו, ויצנה עלייתו,

ר' יהודה אומר אם כן הוא, אף זה צעל העלייה זו דר בתוך של חבירו כשהוא [בעל הבית] חוזר מעמיו לזה [לבעל העלייה] שהוא דר בתוך שלו, ואי נמי זה [בעל הבית] בזה שדר בעל העלייה במקומו] לא חסר, דהא בלאו הכי לא היו בני לאו איהו, צריך להעלות לו סכר, דזה [בעל העלייה] מיהא נהנה, שאלו צית זה אין לו מקום לדור שם, וקסבר זה נהנה חסר חייב, ו צריך להעלות לו שכר, ואי לא מייחזי כרצית [שהוא שילם בעד בניית ביתו, ודר בה עד שישלם לו],

אלא בעל העלייה בונה את הבית ואת העלייה וגומר את הכל מקרה את העלייה ומקרה את העלייה למעלה וכל הצריך לה ויושב בבית המחמון, דהוה ליה זה לא נהנה חסר לא חסר, הוא לא נהנה שהרי עלייתו מוכנת לו לדור בה, חסר לא חסר דכלאו הכי לא חזיא ליה, דהא לא הוה בני לה עד שיתן לו את יציאותיו:

דף קי"ז ע"ב

גמ': אמר ר' יוחנן, בשלשה מקומות שנה לנו רבי יהודה, אסור לאדם שיהנה מממון חבירו שלא צמחנה, עד שיהא מדעמו וימחה לו, חדא הא דתנן [במשנתנו],

[אע"פ שמן הדין היה נראה לומר שיהנה חרא דאע"ג דזה נהנה חסר לא חסר אפי' הכי תיקנו חכמים שיהא חייב דאין לו ליהנות מממון חבירו שלא מדעתו. תוס'].

2. איך מה היא, דתנן הנותן צמר לצבע, לצבוע לו אדום, וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום, ר' מאיר אומר נותן לו

דמי צמרו צמר לכן כמו שמסר לו, דקניה צמיגי ומחייב מעות,

רבי יהודה אומר אם כן מחייבו נמלא זה נהנה, שזה הביאו לו מן השוק, אלא מחזיר לו את הצמר כמות שהוא נכוע, וידו על המחממה אם השבח שהשבח הצמר יותר על ההוצאה שהוציא צבע זה צממנין ועצים, ושכר טרחו כשאר סכר יוס, נותן לו היציאה ולא מה שראוי צקבלנות דהוי טפי,

ואם ההוצאה יתירה על השבח, נותן לו את השבח, [דאע"ג דגולן קונה בשינוי הכא תקינו דלא ליקני כיון שאין מתכוין לגול ולקנות משום דאין לו ליהנות מממון חבירו שחבירו הביאו מן השוק וטרח בו בדפידש בקונמ'. תוס'].

3. ואיך מאי היא, דתנן מי שפרע מקצת חובו, והשליש את שטריו הפקידו ציד נאמן, לפי שדאג הלוה שיחזור ויתבענו כל החוב [והשליש את שטריו. המלוה והלוה מסרוהו ציד שליש שהרי טורח היה להם לכתוב שובר וסמכו על השליש. ב"ב קסח.]. ואמר לו לזה שליש אם אין אני נותן לך את המותר מכאן ועד זמן יוס פלוני תן לו שטריו ויחזור ויתבע הכל # [פ' בארלו קנס את עצמו],

הגיע זמן ולא נתן, רבי יוסי אומר יתן, רבי יהודה אומר לא יתן [אע"ג דאסמכתא קניא, הכא כיון שאין זו מתנה גמורה שאין נותנה בלב שלם תקנו חכמים שלא ינהה מלוה הימנו. תוס'].

[וירוחה] אמאי דלמא לא היא, זה נהנה חסר לא חסר לא קאסר רבי יהודה, אלא זה נהנה חסר הוא דאסר, וממנין זה נהנה חסר הוא עד כאן לא קאמר רבי יהודה הכא, אלא משום דאיכא שהרוריתא דאמר ליה צעל הבית קא משרת לכותלא, שאתה בונה חדשים ויפסי, וכל הדמים עלי, ואתה משחיתן צעשן לפני יליאתך,

אי נמי לצבוע לו אדום וצבעו שחור, משום דקא משנה [דהוה ליה משנה] וקנסא קניס ליה והתנן כל המשנה ידו על התחתונה,

אלא זה נהנה חסר לא חסר, כגון לעיל (כד, צ) הדר צחצר חבירו צחצר דלא קיימא לאגרא, והדר זה אפילו עצידי למיגר דהוה ליה נהנה חסר אינו חסר חייב צריך להעלות לו שכר,

ומי שפרע מקצת חובו נמי הוי אסמכתא, ושמעין ליה לר' יהודה הכא אשמעין הכי דאמר [אסמכתא] לא קני,

אמר רב אחא בר אדא משמיה דעולא, תחתון הבא לשנות צנצין חומה שעליו, מן היסוד עד התקרה בגויל שומעין לו אם היה ממחילה מאבני גזית, וצא לשנותו כשנפלה ולבנות בלצני גויל שומעין לו, מפני שהוא ממזיק את הצנצין, שחומת גויל רחבה משל גזית טפת, כדאמר בפרק קמא דצבא צמרא (ב, א) בגויל זה נותן שלשה טפחים חסר נותן שלשה טפחים, וצגזית זה נותן טפחיים ומחצה חסר נותן טפחיים ומחצה, והתם מפרש גויל אבנים דלא משפיקן, דמורשי

אבני חן על מסכת בבא מציעא

דידהו מטפי זה טפח, בגזית [לשנות מנויל לגזית] אין שומעין לו,

[ואם היה הכותל מלבינים שלימות שהן ג' טפחים, ובא לבנותה] בכפיסין ארסי, חללי לבינים, ורחמן טפח ומחלה, ונותן ארסי מכאן וארסי מכאן וטפח ארסי דקוט וסיד ציניהם, הוי עזי החומה ארבעה טפחים שומעין לו,

[ואם היה הכותל בכפיסין שהן ד' טפחים, ובא לבנותה] בלבנים שלימות, ואין עזיו של כותל אלא כמדת רוחמן, והן שלשה טפחים אין שומעין לו,

כלל הדבר התחמון שמרחיב עזי הצנין ומחזיקו שומעין לו, אם ממעט מחזיקו אין שומעין לו, שהעליון טוענו למחר יפול, והעליון שצא להכביד את המשא תחמון מעכב עליו, וכל זמן שממעט כוזדו שומעין לו,

לסכך בארזים [ראה ר"ה כג. על ארזים] נקורות של תקרה תחמון קמיירי, וארזים [מתקיימין] [מקום] מן השקמין, ומשאן כד שומעין לו [צא לשנות תחמון] משקמים לארזים שומעין לו, שמהנהו לעליון שמתקיים, וחזק מקום מדרך רגליו, בשקמים מארזים לשקמים אין שומעין לו מפני שהן נוסין להשכר,

למעט בחלונות שומעין לו, להרבות בחלונות אין שומעין לו ממעט חזק הצנין, והעליון מעכב עליו,

להגביה חלל הצנין אין שומעין לו שמטרים את העליון לעלות, ועוד, שהנמוך חזק מן הגבוה, למעט שומעין לו,

[ועכשיו בא לומר הדין אם] עליון שבא לשנות טעמא דכולהו שומעין לו מפני שממעט כוזד המשא, והיכא דמוסיף על כוזדו תחמון מעכב עליו, שהתחמון אינו מושג אם תפול החומה שמן התקרה ולמעלה,

בגזית [שהיה בנוי בגזית שהוא ששה טפחים, ובא לבנותה בגזית שרחבה ה' טפחים] שומעין לו, בגזית [שהיה בנוי בגזית שהוא ה' טפחים, ובא לבנותה בגזית שהוא ששה טפחים] אין שומעין לו,

בכפיסין [לשנות מלבינים שהם ג' לכפיסין שהם ד'] אין שומעין לו, בלבנים [מכפיסין] שומעין לו,

בארזים [מארזים לשקמים] אין שומעין לו, בשקמה [לשנות לארזים] שומעין לו,

לרבות בחלונות שומעין לו, למעט בחלונות אין שומעין לו,

להגביה אין שומעין לו, למעט שומעין לו,

אין לו לזה ולא לזה לזנות שנייה הם, ובעל הקרקע רוצה למכור הקרקע מאי אית ליה לבעל העלייה בקרקע, או לא,

תניא אין לו לא לזה ולא לזה אין לו לבעל עלייה בקרקע כלום,

תניא רבי נתן אומר, תחתון נוטל שני חלקים, והעליון שלישי, ואחרים אומרים תחתון נוטל שלשה חלקים, והעליון נוטל רביעי,

אמר רבה, נקוט דרבי נתן בידך, דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא, קא סבר כמה מפסיד עלייה בבית תילתא, הלכך אית ליה תילתא:

מהני: וכן בית הבר צית לעזר זיתים שהוא בנוי בסלע, וגזית אחת על גביו שחקק אדם צלע תחמיה כגון כיפה, והיה גימטו למעלה וצית צדו למטה, וכשמת נטלו בניו זה צית הצד זה גזית, ונפחת גגו של צית הצד שהוא מקום זריעתו של העליון,

הרי בעל הגזית יורד וזורע למטה, עד שיעשה [התחתון] לבית ברו כיפין ארקולט"ו (מבנה על גבי קשתות) [ו. רי"ף] העליון יתן עליו עפר וזרע,

הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו, פטור מלשלם דמאי הוי ליה למיעבד, אנוס הוא,

נתנו לו זמן לקוץ שראוהו צית דין שהיה נוטה ואמרו לו סמור את האילן ולסתור את הכותל, ונפלו בתוך הזמן פטור, לאחר הזמן חייב,

מי שהיה כותלו סמוך לגזית חבירו ונפל למוך גימטו של חבירו, ואמר לו פנה אבניך, ואמר לו

דף קי"ח ע"א

הגיעוך הם שלך, ופנה אותן לעצמך, אין שומעין לו [תוס' ד"ה אמר ליה] אם אין זה רוצה אין קונה לו דבר הפקר או ממנה,

משקבל עליו [אם משקיבל בעל הגזית את הצעתו של בעל האבנים] אמר לו [בעל האבנים] הילך את יציאותיך [שהוצאת בפניו האבנים], ואני אטול את [האבנים] שלי, אין שומעין לו,

השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש ללקט לו משלו או מן ההפקר, ואמר לו [בעל הבית השוכר] תן לי שכרי, ואמר לו טול מה שעשית כל מה שלקטת יחא שלך בשכרך, אין שומעין לו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

[שנינו במשנתנו] השוכר לעשות עמו בתבן כו': וצריכא דאי אשמועינן להך קמייתא [בביתל שנפל], דכי קאמר ליה הגיעוד אין שומעין לו, משום דלית ליה אגרא גביה [בעל הגניה אין לו שכר פי' שום משא ומתן עם בעל האבנים] חזי אילו מפך צמחמו, והוא מוזיק, שמענו מזרעמו,

אבל הכא [השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש] [אכל סיפא] דאית ליה אגרא גביה חזי דא לכופו על שכרו, והוא אומר לו טול זה צפרעון, אימא שומעין לו, דאמרי אינשי ממרי רשותיך. מבעל מוצן פארי אפרע אפילו נמן לך סוצין קבלס,

ואי אשמועינן הכא [השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש], הכא שמשקבל עליו, אין שומעין לו, משום דאית ליה אגרא גביה משקיבל עליה קנייה צאגריה,

אבל הכא דלית ליה אגרא גביה, אימא שומעין לו, צריכא דאין שומעין לו דקנייה ליה מלכו [וצ"ע דלעיל אמרינן שבאן לא קנה לו חצרו דאשתמוטי קא משתמוט? וראה מהר"ן חיות שעמוד ע"ז].

[שנינו במשנתנו] אין שומעין לו: והתניא [בברייתא] שומעין לו לאומר לפועל טול מה שעשית בשכרך? אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשלו, כאן בשל חבריו [תוס'] שהיה מלאכת חצירו שומעין לו,

א"ל רבה לרב נחמן, בשלו מ"ט, דא"ל אגרא עלך [עלך לשלם לי שכר עבודתי], בשל חבריו נמי שכרו עליו, דתניא השוכר את הפועל לעשות בשלו, והראהו בשל חבריו, [תוס'], נותן לו שכרו משלם, וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שההנה אותו?

אלא אמר רב נחמן, לא קשיא כאן בשלו [אין שומעין לו], כאן בשל הפקר שומעין לו, דאמר ליה קני ציה את, דלדידיה [להשוכר] לא קני ליה,

רב נחמן לטעמיה, דאמר לעיל (י, א) המגביה מציאה לחצירו לא קנה חצירו, נמלא שאין פעולתו עליו, ואין כאן כל תלין, ולא דמי לשל חצירו, דהתם ליכא למימר וזי ציה את [שהרי אינה שלו], וכי לא אמר ליה שכרך על צעל הבית, על כרחו שכרו עליו, אכל הכא לא,

איתיביה רבא לרב נחמן, [שנינו בברייתא] מציאת פועל לעצמו, אימתי בזמן שאמר לו בעל הבית נכש עמי היום, או עדור עמי היום [דכיון שלא קנה "כל" מעשה ידיו, הגבהת המציאה אינה בכלל נכש או עדור, ועושה ההגבה לעצמו וקנאה],

אבל אם אמר לו, עשה עמי מלאכה היום [שכל מה שעושה היום הוא לבעל הבית], מציאתו לבעל הבית, למימר [שמענו מברייתא זו] דפועל לאו ככלל המגביה מציאה לחצירו הוא [דאמרינן דלא קנה], אלא מיד צעל

משקבל עליו [הפועל ליקח את התבן וקש בשכר פעולתו] ואמר לו הילך שכרך, ואני אטול את [התבן והקש] שלי אין שומעין לו אף על גב דכלל דוכתי אית ליה שיה כסף כסף, הכא גבי פועל כל תלין שכרו כתיב [ויקרא יט] מאי דאמרי צהדיה משמע:

נב"י: נפחתה [זה שאמרנו במשנה שאם נפחת בית הבר יורד בעל הגניה למטה, בכמה צריכה להיות נפחתה], רב אמר ברובה, ושמואל אמר בארבע [ה. רש"י] [מפחים],

רב אמר ברובה, אבל בארבע אדם זורע חציו למטה וחציו למעלה, ושמואל אמר בארבע אין אדם זורע חציו למטה וחציו למעלה,

וצריכא [דין זה שיוורד זה מלמעלה למטה, בן בבית ובין בגניה], דאי אשמועינן דירה, בהא קאמר שמואל משום דלא עבידי אינשי דדיירי פורתא הכא ופורתא הכא, אבל לענין זריעה, עבידי אינשי דזרעי הכא פורתא והכא פורתא, אימא מודה ליה לרב,

ואי איתמר בהך [בגניה], בהך קאמר רב [דצריך רובה], אבל בהא [בדירה] אימא מודה ליה לשמואל [שגם בארבעה יורד למטה שאין אדם דר חציו למעלה וכו'], צריכא:

[שנינו במשנתנו] נתנו לו זמן: וכמה זמן ב"ד, א"ר יוחנן שלשים יום [ומכאן אנו למדים זמן ב"ד לפרוע חובו ולכמה דברים וכו']. תוס' עיי"ש:

[שנינו במשנתנו] מי שהיה כותלו [סמוך לגינת חברו ונפל] כו': הא מדקתני סיפא הילך יציאותיך, מכלל דפניניהו [כבר בעל הגניה] עסקין,

מעמא דפניניהו, הא לא פניניהו לא [ויכול בעל האבנים לחזור וליטול את אבניו], אמאי ותקנה ליה שדהו,

דאמר ר' יוסי בר' חנינא חצירו של אדם קונה לו [גם] שלא מדעתו?

ה"מ היכא דקא מיכוין לאקנויי ליה [שרוצה ליתן דבר לחבירו, ונותנה בתוך רשותו על דעת שיקנה אותה לחבירו], אבל הכא אישתמוטי הוא דקא מישתמיט ליה [אינו רוצה באמת שיקנה בעל הגניה את האבנים, אלא שהוא ילקט אותם, ואח"כ יתן לו הוצאותיו ויקח האבנים ממנו, ועושה כן בדרך ערמה להשתמש מללקט הוא עצמו את האבנים]:

אבני חן על מסכת בבא מציעא

הצית הוא, וקנייה בעל הצית צהגצהה דפועל, אפילו אמר לו עשה עמי מלאכה סתם, וכל שכן הכא, דשכרו ללקט מניאות ממש [פ' דאוקימנן לה בהפקר בוודאי כל העבודה לבעה"ב]

אלא אמר רב נחמן, לא קשיא, כאן בהגבהה כאן בהבטה ואידי ואידי בשל הפקר, מתניתין [ראין שומעין לו] כששכרו ללקט מן וקס צהגצהה דפועל, ועל כרחו שכרו עליו, וצרימא כששכרו למלאכת הצטה, כגון לשמור, או להשליך מעלייה לארץ, דליכא הגצהה, דאמר ליה אכתי לא זכאי ציה אנא, זיל את זכי צה,

אמר רבה, הבטה בהפקר תנאי היא אי קניא אי לא, דתנן שומרי ספיחי שביעית של שעורין לצורך מנחת העומר, או של חטין לצורך שמי הלחם נומלין שכרן מתרומת הלשכה,

ר' יוסי אומר, הרוצה מתנדב הוא, ושומר חנם, אמרו לו אתה אומר כן אס נשמע לך, אין באין לא יציאו עומר ושמי הלחם מושל צבור אלא משל יחיד, זה שקנה מן ההפקר בשמירתו, דסבירא להו הצטה קניא בהפקר, הואיל ודבר טורח הוא, ודעתו לכך [ו. רש"ש] על ידו נשמר,

מאי לאו בהא קמיפלגי, דת"ק [דאמר נומלין שכרן מתרומת הלשכה] סבר הבטה בהפקר קני, ואי יהיבי ליה אגרא אין, ואי לא לא,

ורבי יוסי סבר הבטה בהפקר לא קני, וכי אולי צבור ומייתי השתא הוא דקא זכי ביה,

ומה אתה אומר [מה השיב ת"ק לר' יוסי] אין צאין וכו' הא איהו [ר' יוסי] סבר דלא קניא הכי קאמרי ליה [ת"ק לר' יוסי], מדברריך שאתה אומר לשמרו צחנס לדברינו [בצירוף דברינו] שאנו אומרים הצטה צהפקר קני אין עומר ושתי לחם באין מושל צבור [אבל ר' יוסי לבשעצמו סבר דהבטה לא קני, ולכן הם באים מושל צבור, ונמצא שיש מחלוקת תנאים בהבטה אי קנה],

[ודוחה דלעולם לא הוי תנאי] אמר רבא אמר רבא גרסינן הכא ולעיל אמר רצה לא, דכ"ע הבטה בהפקר קני וטעמא דרבי יוסי דקסבר מסרה זה לצבור, ונמצאו צאין משל צבור, והכא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה קמיפלגי, דרבנן סברי יהבינן ליה אגרא, ואי לא, חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה [ורבנן] חיישי שמא לא יהא צלצו למסור יפה יפה צלצו שלם, דנח לו שיקרבו משלו,

רבי יוסי סבר, לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה,

ומה אתה אומר, הכי קאמרי ליה מדברריך שאתה אומר ישמרים חנס, לדברינו דחיישינן שאנו חוששין שמא לא ימסרם יפה יפה, אין עומר ושתי לחם באין מושל צבור [אבל לר' יוסי לא חיישינן],

איכא דאמרי, רבא אמר דכ"ע הבטה בהפקר לא קני, והכא בחיישינן לבעלי זרועות שאם לא נוציא עליהן קול שהן של הקדש, יש בעלי זרועות שלוקחין אותם צחוקה, ולעצמן קמיפלגי,

דת"ק [דאמר נומלין שכרן מתרומת הלשכה] סבר דתקינן רבנן למיתב ליה ארבע זוזי [סכום סימבלי כדי שיסברו העולם שהיא של הקדש], כי היכי דלישמעי בעלי זרועות [שהרי מדובר בספיחי שביעית שהם הפקר] וליפרשו מינייהו [שיסברו שהם רכוש הקדש], ור' יוסי סבר לא תקינו,

דף קי"ח ע"ב

ומה אתה אומר אין צאין משל צבור, הא אמרן [הבטה] דלא קני, הכי קאמרי ליה, מדברריך דקאמרת ישמרים חנס לדברינו דסבירא לן דתקינן רבנן ארבעה זוזי מן התרומה לשומרי ספיחים, וזה [ששומר חנם לדברי ר' יוסי] מוחל עליהן, ונמצאו לו בתרומה ארבעה זוזים שאין לצבור חלק בהם, ואם קוין מהן ממדין ומוספין ושאר קרצנות צבור אין ממדין באין מושל צבור [אבל לר' יוסי לא חיישינן דדאי הוא מוסר ד' זוזים אלו יפה יפה],

וכן כי אתא רבין אמר רבי יוחנן, חוששין לבעלי זרועות איכא בינייהו:

מהני: המוציא זבל לרשות הרבים, המוציא מוציא והמזבל מזבל כלומר אינו ראוי להשתחוה שם, אלא מוציאו מן הרפת לרשות הרבים, והנשארו יהא מזומן לישאנו לשדה ולגנה ולצל,

אין שורין טיט ברשות הרבים מקומות יש ששורין אותו ימים רבים צבור צמקוס אחד, ואין לובנים לבנים לפי שמשהה אותן לייבשן, שטות הטוט צקרקע חלקה כעוזי הלצנים, וחורץ צו מריצות שמי וערב צמדת הלצנים, ומניקן שם עד שיצשו,

אבל גובלין טיט לתת מיד צננין ברשות הרבים, אבל לא לבנים,

הבונה ברשות הרבים, המביא אבנים מביא, והבונה בונה מקבל מיד המביא וצונה, ואם הזיק משלם מה שהזיק,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף מתקן מזמן צרשות הרבים, ואינו חייב צמקין הוא את מלאכתו לפני שלשים יום:

נב: לימא מתני' דלא כרבי יהודה, דתניא רבי יהודה אומר, בשעת הוצאת זבלים, אדם מוציא זבלו לרשה"ר וצוברו כל שלשים יום משלשים לשלשים חוזר וצוברו, כדי שיהא נישוק יפה ברגלי אדם וברגלי בהמה, שעל מנת כן הנחיל

אבני חן על מסכת בבא מציעא

יהושע לישראל את הארץ?

אפילו תימא רבי יהודה, מודה ר' יהודה שאם הזיק חייב לשלם ומתניין נמי ענה טובה קאמר, שלא יתחייב בזמן,

והתנן, מודה רבי יהודה בנר חנוכה שהוא פטור גבי הניח חנוני נרו מבחוץ, ועבר גמל טעון פשטן, ודלקה בנר, והדליק את הצירה, בצבא קמא (סג, ז) מפני שהוא עושה ברשות, מאי לאו רשות רבית דין אלמא כל מידי דיהבו ליה רבנן רשותא, אם הזיק פטור [וא"כ למה בובל אם הזיק חייב?]

לא רשות דמצוה [ורק ברשות מצוה פטור מלשלם],

והתניא כל אלו שאמרו כל אותן זקני שנתנו חכמים עליהם רשות, ואמרו, מותרין לקלקל ברשה"ר ולהשליך לשם, כגון הוצאת זבלים לרבי יהודה, וכגון פותקין ציממיהם וגורפין מערומיהן ציממיהם, דברשות קא עבדי, בצבא קמא (ו, א), אם הזיק חייב לשלם, ורבי יהודה פטור,

אלא מחוורתא, מתני' דלא כרבי יהודה,

אמר אביי, רבי יהודה, ורבן שמעון בן גמליאל, ור' שמעון כולו סבירא להו, כל מקום שנתנו לו חכמים רשות והזיק פטור,

רבי יהודה הא דאמרן,

רשב"ג, דתנן [בספא דמשנתניו] רשב"ג אומר אף מתקן הוא את מלאכתו לפני שלשים יום וקאי אנתא קמא, דאמר אם הזיק משלם, וקאמר ליה איכו אף בשלשים יום קודם לכן [לא רק בשעת מלאכה אלא גם ל' יום קודם שמתחיל] מתקן ופטור,

רבי שמעון דתנן, היה מעמידו בעלייה משנה היא בצבא בתרא בלא יחפור, לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית, אלא אם כן יש על גביו חלל גובה ארבע אמות, מפי התנור לעלייה, היה מעמידו בעלייה צריך שיהא תחתיו עד שיהא תחתיו עובי מעזיבה שלשה טפחים, ובכירה שאין היסק שבה גדול טפח מעזיבה יהא תחתיה, ואם הזיק שדלק הבית והדליק את סביביו מושלם מה שהזיק,

רבי שמעון אומר, לא אמרו כל השיעורים הללו, אלא שאם הזיק פטור מלשלם [הרי לך ג' תנאים שסוברים שאם עשו ברשות הם פטורים],

ת"ר, החצב החוצב אכן מן ההר לעקרה ממיצורה שמסר לסתת הוא המרצע וממליקה, הסתת חייב [על הזיק שיבא על ידי האבן],

הסתת שמסר לחמור נושאה מן ההר, שסיתמה הסתת שס, החמור חייב,

החמור שמסר לכתף, הכתף חייב,

הכתף שמסר לבנאי המושיטה לבנאי, העומד על מעמד הסומה העשוי להילוך האומנין, הבנאי חייב,

הבנאי שמסר לאדריכל הוא אבי האומנין, שהוא מפקדק בהגמת האבן לגדה על מושבה בשוה שלא תמיש ולא תטה, ולא תהא בולטת חוץ לדימוס,

אדריכל חייב זה שהיא צידו חייב בזנקה, אם תפול מידו ומזיק את אחרים או תשבר היא, הוא חייב לשלם,

ואף על גב דמוקמינן להא לקמן בקבלנות, וכולן שותפין במלאכה אין חייב אלא מי שהיתה מסורה לו, דכיון דכחו הוא הנזק, מוטל עליו כל היכא דמיתרמי, דתנן אדם מועד לעולם שוגג ומזיד אונס ורצון, דנפקא לן בצבא קמא (כו, ז) פטע תחת פטע, לחייב על השוגג כמזיד, ואונס כרצון,

ואם הניח אבן על הדימוס, והזיקה כולן חייבין לשלם אלו שהיו שותפין במלאכה אחת, ומשהניחו אכן על הדימוס, היא שורת הבנין, נפלה והזיקה, הואיל ולא כמו לאדריכל הוא, שלאחר שהניחה נפלה, וליכא לחיוביה משום גירי דיליה, כולן חייבין יחד, שכולן שותפין בדבר, ועליהן המלאכה לעשות, וקיבלו אחריות הנזק יחד,

והתניא אחרון חייב אדריכל שהניחה וכולן פטורים?

לא קשיא כאן בשכירות האחרון חייב [בלומר שלא קבלו עליהן כלן] כל המלאכה אלא זה היה שכיר לחצוב וזה לסתת וזה לבנות לפיכך האדריכל שהוא אחרון לזה, הוא שכיר במושב האבן וביושר הבנין, לפיכך הוא חייב וכולן פטורים. ר"י מלוגיל, כאן בקבלנות כולן חייבין, היכא דלא נפלה מיד אחד מהן, ועל כולן לשמור שמהא מיושבת יפה:

מהני: שתי גנות, זו על גב זו סמוכות זו לזו, האחת קרקעית גבוהה ושאלה קרקעית נמוך והירק ביניהם צוקיפת הגובה שזו גבוהה מזו יש שומים או צללים, ר"מ אומר של עליון שהרי עפרו הוא ומשלו הוא יונק, ר' יהודה אומר של תחתון שעל אדויו הוא מונח,

אמר ר"מ, אם ירצה העליון ליקח את עפרו אין כאן ירק, אמר ר' יהודה אם ירצה התחתון למלאות את גנתו עפר משוה פרקעו לעיונה אין כאן ירק,

אמר ר"מ, מאחר ששניהן יכולין למחות זה על זה שלא יהא ירק זה כאן, עליון ליטול עפרו, והתחתון למלאות גנתו, רואין מוהיבן ירק זה חי ממקום שהוא יונק וגדל לו ינמן [בלומר היאך נבחין של מי הוא אלא יחלקו אותו

אבני חן על מסכת בבא מציעא

בשונה. ר"י מלוגיל],

בעי רב ענן, ואיתימא רבי ירמיה, מגיע לגופו ואין מגיע לעיקרו, מגיע לעיקרו ואין מגיע לגופו מאי, ¹³. תיקו:

אמר אפרים ספרא, תלמידו של ריש לקיש, משום ריש לקיש, הלכה כר"ש [כל כשהעליון יכול לפשוט וכו'],

אמרוה קמיה דשבור מלכא לי נראה שזכור מלכא ממע, ומלך פרס היה, וזקי צדינים, ואמרוה להא דרבי שמעון דממנין קמיה, וקלסה, ואמר אפריון נמטייה דרבי שמעון, יקבל חן מאתנו על דבר זה,

ואת דאמרי שבור מלכא שמואל, דנכמה דוכמי קרי ליה הכי, ואין מיושב זה, דמאי אמרוה, אי להא דרבי שמעון דממנין, אטו שמואל לא הוה ידע לה לממנין, ואי להא דאפרים ספרא אטו אי לא אמר ריש לקיש הלכה כרבי שמעון, שמואל מי לא קים צדיני למיקלסיה דרבי שמעון עד דשמע משמיה דריש לקיש דהלכתא כוותיה,

אמר להו [שבור מלכא] אפריון חן שלנו [ולשון יוני איפרא חן. רש"י נדה כ:]; [אפריון, מלשון אפרים ספרא. שטמ"ק], [ויש גם פירוש אחר על אפריון כמש"כ בשיר השירים ג' ט' ושם הפירוש שהיה דרכם להושיב את הכלה ביום החופה באפריון מיוחד לצרכה ולכבודה, וז"ל המצ הוא המטה שנושאים בה הכלות ובדברי רז"ל בסוטה יב. הושיבה באפריון, וכן קראו רז"ל כתובות י: למטה פוריא ואמרו על שם שפרין ורבין עליה, וכן כאן יש לפרש [וכ"ה בושעסטרו] שצריך לעשות כסא כזה להושיב בה את ר' שמעון] נמטייה [וכן לשון נמטייה לעיל קט: כי היכא דלא נמטייה הפסד לבעה"ב, ופירושו של יגיע] לרבי שמעון [ראה ב"ב ח. תוס' ד"ה איפרא]:

[יש ליהודי שורש שנתגדל ונתחנך לתורה ועבודה, אבל לאחר שנתגדלו הענפים שיוצא לרחוב הוא בא בעסק אם הרחוב, ואם תשאל היכן הוא באמת, אז תראה, אם הוא פושט את ידו היינו בשעות הפניות אם הוא חוזר ללימוד התורה אז הרי הוא שלו, עדיין יש לו שייכות לתורה ועבודה],

תם ונשלם ושבח לאל בורא עולם, גמרנו המסכת ברכים בשב"ק פ' שופטים תשס"ט,

אמר ר"ש, כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול, הרי הוא שלו כדאמר רבי מאיר, הואיל ומעפרו היא חיה והשאר של תחתון ועליון הוא גופיה אפקורי מפקר להו לגביה, שגגאי הוא לו ליטול רשות ליכנס לתוך של חבירו וללקוט:

נב: אמר רבא בעיקרו שרשי הירק [כגון שהיתה זו לפת הצומחת בתוך האדמה. שט] כולי עלמא לא פליגי דעליון הוי, כי פליגי בנופו לפי שהן תלוין באויר של תחתון, פליגי זהו, ר"מ סבר שדי נופו בתר עיקרו, ור' יהודה סבר לא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו [ואזדא למעמייהו] [כי האי גוונא],

דתניא, @ צלוקה אילן אחד בתוך של חבירו דקיימא לן צצבא בתרא (פא, א) דדברי הכל לא קנה קרקע, ואילן קטן היוצא (מן הגזע או) מן השרשין לית דינא ולית דינא דקרקע גמורה היא, ומן הגזע נמי, רבי מאיר סבר שדי נופו בתר עיקרו,

והתם [בב"ב] מפרש מאי גזע ומאי שרשין, גזע כל שרואה פני חמה, שרשין שאין רואין פני חמה,

ואף על גז דצצב נוף העליון לצעל האילן, כדקמי התם הגדילו לא יספה, התם הוא דלדעתא דרבי נחמ, שכל זמן שהיא ראויין לעשות פרי יהא בקרקע, וישא ענף ופירי, אבל אילן אחר העולה מן הגזע איננו אחרינא הוא,

היוצא מן הגזע [שרשין שרואין פני החמה] ומן השרשין [שאין רואין פני החמה], הרי אלו של בעל הקרקע, דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר מן הגזע של בעל האילן, ומן השרשין של בעל הקרקע,

דף קי"ט ע"א

ותנן נמי גבי ערלה כי האי גוונא, אילן היוצא מן הגזע ומן השרשין חייב בערלה, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר, מן הגזע פטור [שאין זה אילן חדש], מן השרשין [שהם עמוקים באדמה] חייב,

וצריכי, דאי אשמועינן קמייתא [בלוקה אילן בתוך שדה חבירו], בהא קאמר רבי יהודה משום דממונא, אבל גבי ערלה דאיסורא אימא מודי ליה לר' מאיר [דשניהם יש להם דין ערלה], ואי איתמר בהא, בהא קאמר ר' מאיר, אבל בההיא אימא מודי ליה לר' יהודה [דמן הגזע של בעל האילן, ומן השרשים של בעל הקרקע], צריכי:

[שנינו במשנתנו] [אמר] ר"ש (אומר) כל שהעליון יכול לפשוט [וכו']: אמרי דבי רבי ינאי ובלבד שלא יאנם [העליון ופשוט את ידו הרבה יותר מרבי ר"י מלוגיל],

אבני חן על מסכת בבא מציעא

שנים אוחזין בטלית	ב 2 [39] 1518 2718
שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים, מק"ו	ג 47 [52]
הילך נמי כמו"ה מקצת הטענה דמי	ד 30 [44]
דתני רמי בר חמא, ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת, והודאה במקצת	ה 7 [39]
כיון דאמר מר, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי, כמאן דתקפה דמי	ו 41 [43]
[אפילו] אם היתה טלית מוזהבת חולקין	ז 36 [47]
אמר רמי בר חמא, זאת אומרת המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו	ח 8 [49]
אי הכי רכוב בעיר מאי טעמא לא קני? אמר רב כהנא, לפי שאין דרכן של בני אדם לרכוב בעיר,	ט 42 [48]
הוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, והתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, לא קנה,	י 12 [43]
מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה	יא 43 [44]
חצר איתרביא משום יד, ולא גרעה משליחות	יב 1 [48]
מצא גיטי נשים, ושחרורי עבדים, דייתיקי, מתנה, ושוברים, הרי זה לא יחזיר, שמא כתובים היו, ונמלך עליהם שלא ליתנם	יג 16 [44]
א"ל הני מילי בשטרי הלואה, אבל בשטרי מקח וממכר לא, דעביד אינש דזבין ארעא ליומיה, ע"ב: אין ולא ורפיא בידיה	יד 24 [33]
אלא מעתה מתנה דלא כתיב ליה הכי, ה"ע דלא טריף שבחא? א"ל אין, וכי יפה כח מתנה ממכר? אל אין יפה ויפה	טו 35 [54]

מהנ"ל: השותפין שיש להן חצר בשותפות וצחי שניהן פתוחין למוכר (וכל) [דכל. ד"ס] חזירות ששנו חכמים לפני הנמים הן ורוב השמשין בחצר שרצו לעשות מחיצה בחצר, בונין את הכותל באמצע זה ונתן מחלקו חצי מקום עוצי הכותל וכן זה,

מקום שנהגו לבנות, גויל, גזית, כפיסין הכל מפרש בגמרא, לבינין, בונין, הכל כמנהג המדינה אס [ה. ררי"ף] מנהג לבנות בגויל אין חזירו יכול לומר איני חפץ אלא [ב. ררי"ף] גזית,

[יש לדקדק ליתני הכל כמנהג המדינה והכל בכלל ולמה פרט כל אלו? וראה ברמב"ן מה שתירין]

גויל זה נותן ג' טפחים, וזה נותן ג' טפחים שטעני כותל גויל ו' טפחים ושל גזית חמשה ושל כפיסין ד' ושל לבינין ג', בגזית זה נותן טפחיים ומחצה וזה נותן טפחיים ומחצה, בכפיסין זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים, בלבינין זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה,

לפיכך הו"ל וצחלת הצנין חייבוס חכמים לבנות צין שניהם אם נפל הכותל לאחר שנים רבים המקום והאבנים של שניהם אין האחד יכול לומר כל הכותל נצנה בחלקי, ומשלי היו האבנים, אע"פ שהחוק יומר מחזירו, וכגון שנפל הכותל בחלקו כדמפרש בגמ',

וכן בגינה [פ' וכן בגינה סתם הוי במקום שנהגו לגדור, אבל בבקעה סתם הוי במקום שנהגו שלא לגדור. גמרא], מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו מחייבין את שניהן לבנות, במקום שנהגו לגדור צאמנע,

אבל בבקעה שדה הלצן, מקום שנהגו שלא לגדור בגמ' מפרש מאי קאמר אין מחייבין אותו, אלא אם רצה כונס לתוך שלו ובונה ועושה חזית מבחוץ מפרש בגמ', לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים שלו,

אם עשו מדעת שניהם בונין את הכותל באמצע ועושין חזית מכאן ומכאן להודיע שניהם עשאוהו, לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם:

אבני חן על מסכת בבא מציעא

כט 17 [18]	ולפיכך דרבי טרפון למה לי? הכי קאמר כיון דשרו ליה רבנן לאשתמושי בגוייהו, כמאן דאשתמש בגוייהו דמי וחייב באחריותן
ל 41 [47]	והתעלמות פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם,
לא 44 [52]	אין לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מנין ת"ל הוכח תוכיח מ"מ,
לב 38 [52]	מנין שאם אמר לו אביו היטמא, או שאמר לו אל תחזיר, שלא ישמע לו, שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', כולכם חייבין בכבודי
לג 44 [46]	גמרא אין לך מדה גדולה מזו
לד 11 [52]	סתמא דמלתא שבחא דאתא מעלמא עביד איניש דמקני, שבחא דמגופה לא עביד איניש דמקני,
לה 40 [46]	והלכתא שומא הדר לעולם משום שנאמר ועשית הישר והטוב
לו 34 [53]	אלא אפי' ש"ח שמסר לשומר שכר, דעלויי עלייה לשמירתו חייב, דא"ל אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר
לז 12 [50]	אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם
לח 7 [56]	אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו [ומסקנת הגמ' דגוזמא בעלמא הוא, ודוקא בכדי חסרון],
לט 34 [42]	אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן
מ 16 [53]	וכי מה אכפת להן לעכברין, והלא אוכלות בין מהרבה ובין מקמעא
מא 15 [43]	דא"ר יוחנן, מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא, מובלגא מאניה בתריה לבי מסותא

טז 39 [50]	הכא סמכא דעתיה דאזיל טרח ומייתי ליה כי היכי דלא נקרייה גזלנא
יז 38 [53]	שטר שלוח בו ופרעו אינו חוזר ולוח בו שכבר נמחל שיעבודו. ע"ב: אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת מרגניתא
יח 20 [33]	מצא גיטי נשים ושחרורי עבדים דייתיקי מתנה ושוברין, הרי זה לא יחזיר,
יט 1 [54]	[רבה בר בר חנא] אירכס ליה גיטא בי מדרשא אמר אי סימנא אית לי בגויה אי טביעות עינא אית ליה בגויה, אהדרוה ניהליה,
כ 21 [26]	מאי שטרי בירורין? ה כא תרגמו שטרי טענתא, ר' ירמיה אמר, זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד,
כא 23 [50]	פרק שני: אלו מציאות ר' שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אין חייב להכריז
כב 45 [45]	עודהו הטל עליהן, ושמה, הרי זה בכי יותן,
כג 3 [52]	והאלומות בין ברשות הרבים ובין ברה"י נוטל ומכריז, כיון דגביהן לא מדרסא
כד 40 [48]	והכא במאי עסקינן בבתי כנסיות של כנענים, בתי מדרשות מאי איכא למימר? בתי מדרשות דידן דיתבי בהו כנענים
כה 27 [46]	אמר ר' יצחק מגדלאה והוא שעשוין כמגדלים
כו 17 [32]	הואיל ושוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום
כז 12 [54]	אף כל דבר שיש בו סימנין ויש לו תובעים חייב להכריז,
כח 26 [47]	ואחר הרגל האחרון שבעה ימים, כדי שילך לביתו שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד

אבני חן על מסכת בבא מציעא

נה ⁴⁹ [57]	ישיבת הדיינים אצטריכא ליה, לאפוקי מדרב קטינא, דא"ר קטינא ב"ד נזקקין אפילו לפחות משה פרוטה,
נו ³⁷ [41]	אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות,
נז ³⁷ [37]	מאי אין להם אונאה אין בתורת אונאה
נח ²⁰ [41]	שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהו בני אדם מזלזלים בהקדשות,
נט ⁵⁴ [57]	לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנאמר ולאברם הטיב בעבורה,
ס ⁴¹ [41]	מאי טעמייהו דרבנן [שמחירין לחלק לחינוקות], דאמר ליה אנא מפליגנא אמגוזי [אגוזים], ואת פליג שיסקי [שוזפים],
סא ¹ [39]	אם אינו ענין לנשך כסף שהרי כבר נאמר לא תשיך לאחיד
סב ⁴⁷ [51]	והרי סאה בסאה דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה, ובדיניהם אין מחזירין ממלוה ללוה,
סג ³ [36]	הרי שהיה נושה בחבירו מנה, והלך ועמד על גורנו ואמר תן לי מעותי שאני רוצה ליקח בן חטין,
סד ²⁵ [34]	מה שכוורת רודה כך וכך מכור לך, אסור, ואע"ג דממילא קא רבו כיון דליתנהו בההיא שעתא אסור
סה ¹⁸ [54]	כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי גלימא דריביתא הוא
סו ³³ [33]	ר' יוסי היא דאמר אסמכתא קניא
סז ³⁵ [38]	אכל שיעור זוזי נמי לא מסלקין ליה בלא זוזי,
סח ⁵ [33]	אמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסיא סתם משכנתא שתא,

מב ¹³ [48] 1558	ואמר רבי יצחק: לעולם ישליש אדם את מעותיו, שליש בקרקע ושליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו, אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין
מג ³⁹ [47]	כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה,
מד ³⁴ [44]	אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה
מה ³⁷ [45]	ירושלים קמותבת שאני ירושלים דכתיב ביה ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן
מו ¹⁰ [34]	ואיכפל תנא לאשמועין גברא ערטילאי דלית ליה ולא כלום,
מז ⁵² [54]	מה נעלו דבר המסויים אף כל דבר המסויים לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז דלא [שאינו עושה חליפין],
מח ⁸ [45]	והנושא ונותן בדברים לא קנה, והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו,
מט ³⁴ [50]	האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו, יכול פשיטא, אלא מותר לחזור בו, אמר רב פפא ומודה ר' יוחנן במתנה מועטת דסמכא דעתייהו,
נ ¹ [15]	שוה שש בחמש מי נתאנה מוכר, יד מוכר על העליונה, רצה אומר לו תן לי מקחי, או תן לי מה שאוניתני,
נא ⁴⁵ [49]	אתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אמר יש לו עליו אונאה, ושמואל אמר אין לו עליו אונאה,
נב ¹⁴ [45] 1568	דאמרי אינשי עשיק [שלם ביקר] לגביך [למלבושים שעולים עליך] ושוי לכרסיד,
נג ⁹ [28]	לא מצית אמרת הכי, דלגבי תרומה חומרי דתרומה קתני קולי דתרומה לא קתני,
נד ⁴³ [53]	הקדש אינו מתחלל על הקרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו,

אבני חן על מסכת בבא מציעא

פג 32 [43]	השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ולא להעריב אינו רשאי לכופן, זאת אומרת מנהג מבטל הלכה. ראש בשם הירושלמי, וכתב בהגהות אשר"י דהיינו בדיני ממונות,
פד 52 [52]	הוה קא אזיל [ר' יוחנן] וקרע מאניה וקא בכי ואמר היכא את בר לקישא היכא את בר לקישא, והוה קא צוח עד דשף דעתיה מיניה בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.
פה 15 [52]	דההוא עגלא דהו קא ממטו ליה לשחיטה אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי אמר ליה זיל לכך נוצרת, אמרי הוואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין,
פו 3 [50]	רבי ור' נתן סוף משנה, רב אשי ורבינא סוף הוראה
פז 31 [51]	נתעדן הבשר, ונתפשטו הקמטין, וחזר היופי למקומו, לא ששאל לה לשלום, אלא לנעלה שאל מה שלום הגברת
פח 13 [19]	הכא בתאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר עסקין
פט 20 [48]	מאל כליך לא תתן נפקא? לא צריכא דקא משליף קטיני מביני אלימי
צ 38 [52]	או דלמא דחזיא ומצטערא והא חזיא ומצטערא,
צא 36 [37]	ואפילו משום פריצותא ליכא מ"ט בעבידתיה טריד,
צב 33 [54]	דאמר רב מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא, וכתוב בה איסי בן יהודה,
צג 12 [44]	קוצץ אדם על ידי עצמו על ידי בנו ובתו הגדולים
צד 17 [50]	רבי יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים, ומי מצית מוקמת לה כר' יהודה
צה 23 [45]	במאי גמר, אם במה מצינו איכא למיפרך כדפרכין שכן אונס

סט 27 [47]	השתא שותפי אנן מאי קאמרת טרחנא טפי פורתא, אמרי אינשי סתם אריסא למרי ארעא קמשעבד נפשיה, לאתויי ליה רעיא,
ע 17 [36]	אמר רב ששת מעלות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד
עא 14 [51]	אדם קורא לחבירו רשע, יורד עמו לחייו
עב 18 [33]	מאי טעמא דר' יוסי, כדי שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה
עג 27 [37]	אמר להו רבא להנהו דמנטרי באגלי, פוקו הפוכו בבי דרי כי היכי דלא תשתלם שכירות דידכו עד ההיא שעתא
עד 37 [47]	ת"ר אין פוסקין על ביצים של יוצר עד שיעשו
עה 32 [35]	אמר רב יהודה אמר רב מותר לו לאדם להלוות בניו ובני ביתו ברבית כדי להטעימן טעם ריבית
עו 31 [45]	לעולם דאמר ליה בעל הבית בארבעה ואזל איהו אמר להו בתלתא, ודקאמרת סבור וקביל, דאמרי ליה לית לך אל תמנע טוב מבעליו,
עז 50 [51]	והתניא השוכר את הפועל ולחצי היום שמע שמת לו מת או שאחזתו חמה
עח 11 [28]	השוכר את החמור להוליכו בהר והוליכו בבקעה
עט 45 [48]	ת"ר השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך
פ 1 [42]	השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה
פא 35 [41]	הנהו אהלויי דכל יומא הוה אפי לה חד מינייהו,
פב 8 [32]	והכי קתני הלוהו על המשכון שומר שכר, במה דברים אמורים שהלוהו פירות אבל הלוהו מעות שומר חנם

אבני חן על מסכת בבא מציעא

קי 19 [44]	אמר רב יהודה מלוה נאמן מיגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי
קיא 30 [45]	אלא אמר רב ששת נתתיו לך זהו עושק יש לך בידי ואיני נותן לך זה הוא גזל
קיב 14 [40]	וכתיב כי ה' יריב ריבם וקבע את קבעיהם נפש,
קיג 2 [39]	וכי שכיר עובר משום בל תגזול? התם תרי חזקי הכא חדא חזקה
קיד 6 [29]	ברם כך היתה שאלה האומר הרי עלי מנה לבדק הבית מהו שישדרו,
קטו 8 [40]	לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו לביתו אי אתה נכנס אבל אתה נכנס לביתו של ערב, וכן הוא אומר לקח בגדו כי ערב זר
קטז 21 [33]	מאי שנא מהנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא ואתא מרא דחושלא ותפס להו וקא טעין טובא,
קז 9 [42]	אם תמצא לומר מצי אמר ליה עלייה וירידה לא קבילי עלאי שתי עליות זו על גב זו מהו,
קיח 49 [54]	דכ"ע הבטה בהפקר קני והכא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה קמיפלגי
קיט 16 [17] [1635] 2718 ב	אמרוה קמיה דשבור מלכא, אמר להו אפריון נמטייה לרבי שמעון,
סיום	

צו 49 [51]	הני מילי שליח דבר מצוה הוא, אבל עבד דלאו בר מצוה הוא לא,
צז 25 [40]	דאילו אנא מצי אישתמוטי לכו ממסכתא למסכתא, אתון לא מציתו לאישתמוטי
צח 19 [30]	ולרמי בר חמא דאמר ד' שומרים צריכין כפירה במקצת, והודאה במקצת, משכחת לה רישא בג' וסיפא בד',
צט 17 [37]	הכא במאי עסקינן כגון שהיתה חצרו של שואל לפניו מחצרו של משאיל דכי משלחה להו ודאי להתם אזלא
ק 16 [44]	הא מני סומכוס הוא היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין,
קא 22 [52]	אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר
קב 5 [53]	ומעשה באחד שנטלה [למזוזה] בידו ויצא וקבר אשתו ושני בניו,
קג 28 [45]	המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית היה קטן לא יעשנו גדול, גדול לא יעשנו קטן
קד 31 [48]	אדם מביא קרבן עשיר על אשתו, וכן כל קרבן וקרבן שהיא חייבת.
קה 22 [36]	המקבל שדה מחבירו ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב לטפל בה
קו 53 [53]	איתרחיש לך ניסא כר' חנינא בן דוסא דמתין עיזי דובי בקרנייהו
קז 12 [48]	ואם הוקשו לזרע אפילו דבי כותנא נמי יש בהם משום גזל, מ"ט מאי דאפסיד אפסיד
קח 28 [45]	אמר רב האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי חציפא הוי,
קט 1 [47]	המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן